

భారతి - చతుర్దశ సంపుటము - భా. ౧

స్వాసముల అకారాది సూచి	సం.	పుట
అభిలభారత ఛాయాచిత్ర ప్రదర్శనం, శెంజోది-చుదరాసు	3	౪౬౭
అభిలభారత వ్యవసాయ పరిశోధనాలయము - రూపూరు వెంకటాచలం	౧	౧౦౯
అతిమాత్రవేగంతోపోయే మోటారువైకిలు (వి. వి.)	...	౨ ౨౯౯
అస్సాన్వేగుల లక్ష్మీనారాయణ (ఆంధ్రా)	...	౫ ౭౬౭
అమెరికాలో నడుచునాగు (కల)	...	3 ౪౪౦
అలంకాగపు శీబుపెట్టె, బొటరీలైటు సహా (వి. వి.)	...	౪ ౬౦౨
అలనాటికోరిక - నీతమ్మ (క.)	...	౪ ౫౬౨
అనాదనకర శాసనము - కాళ్ల కూరి సూర్యనారాయణ	...	౬ ౮౨౫
ఆంధ్రగ్రంథముల పట్టిక	...	౬ ౮౫౦
ఆంధ్రనాటక కళాపరివర్తు ఆరవసమావేశము, బెజవాడ	...	౪ ౫౭౯
ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము - కళాప్రలూర్ణ బిరుదులు	...	౪ ౫౮౭
ఆంధ్రసంస్థాన పరిణామము - చువ్వూరి జగన్నాథశర్మ	3	3౯౨
ఆకాశచిత్రముఃను ఉ బ్బెక్తు ఆకారపటములను గీయు పరికరము (వి. వి.)	౨	౨౯౫
ఆతపస్సానము - (కల)	...	౪ ౫౮౯
ఆత్మకక్షణకు కుస్తీ మెళుకువలు (కల)	...	౨ 3౦౪
ఆదర్శపుస్తాని: నిజజెనురాణి—'ఆచార్య'	...	౬ ౯౦౫
ఆరణ్యబాధి సార్యసౌముసు	...	౬ ౮౯౯
ఆహా వస్తువు లెంచును పులియుచు వి? (వి. వి.)	...	౪ ౬౦౯
ఇంకొక నిష్పవాగుప్యయంత్రము (వి. వి.)	...	౪ ౬౦౮
ఇత సాహసనూ - జి. నీతమ్మ	...	౨ ౨౪3
ఏనుగుకొమ్మలతో పియానామెట్లు (వి. వి.)	...	౨ 3౦౧
ఏని-చేసి—బులుచు ఎ.కటరముల వ్య	...	౧ ౯౧
బుగ్గోరాదేశముల చరిత్రకాలపు వ్యాపారచక్రీకరణ (కల)	...	౪ ౫౯౧
ఒత్తిడిగడియారముల స్క్రూ-డ్రైక్లర్లు (వి. వి.)	౫	౭౬౦
కంటికోడు గానబట్టెను సుభ్రపరిచే కన్ననమిట్టు (వి. వి.)	౨	3౦౦
కంపములను బలపరచు వ్యాయామపు ల్ల (వి. వి.)	3	౪౫౪
కందుకూరి సీతేశలింగముపంతులు గారి కొన్ని శ్లోకాలు	౫	౭౨౧
కడబెలుగు—పూడిపెద్ది కంకటరమణయ్య (క)	...	3 ౪౨౭
కథలు—పూడిపెద్ది కంకటరమణయ్య	...	౫ ౬౨౬
కమ్మల మాణిక్యం (ఆంధ్రా)	...	౪ ౬౦౦
కర్నూల కాళికా మెకంజి	...	౫ ౫౯౪
కలభాషిణి-సుగాత్రి—భారతీయ పుష్పయ్యకాశ్రమి	...	౬ ౮౨౨
కల్యాణ-సుధాని (భా. మ)	...	౧ ౧౪౬
కవితాసంక్షేపము—సమన్ అలీష (ప.)	...	౫ ౭౬౯
కవి సంశయవిచ్ఛేదము—విశ్వనాథ వెంకటేశ్వర్లు	౨	౧౭౯
కాంక్షలు ఎండియుండుటను తెలుపు యంత్రము	...	౪ ౬౦3

కాకతీయరాజు తెవడ—కొత్త భావ శృంగారము . . .	౪	౨౫౪
కాగితములను తనంత గ్రహించుపైపు యంత్రము (వి. వి.)	౪	౨౫౫
కార్పసు కాగితములేకయే పైపుయంత్రమున కాపీలు (వి. వి.)	౪	౨౫౬
కార్యాలయములయందు 'బోయి' లవసరముచేగు (వి. వి.)	౪	౨౫౭
క్యామెరాలలో మురియొక అభివృద్ధి (వి. వి.) . . .	౪	౨౫౮
కీ తెలిసినవారిత—శ్రీపాద ముద్రాశాస్త్రము (క.)	౧	౨౫౯
కొండకోన - మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రము (ప)	౨	౨౬౦
కొండకోన - మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రము . . .	౩	౨౬౧
కొయ్యపెండ్లను మేములేకయే నిర్మించుచున్నాము. (వి. వి.)	౩	౨౬౨
కొత్త ఎలక్ట్రీక్ కేబులు (వి. వి.) . . .	౪	౨౬౩
కొత్తరకపు నిష్కనాన్న యంత్రము (వి. వి.) . . .	౪	౨౬౪
కోణములను కొలుచుటకు అనుగుబద్ధ (వి. వి.) . . .	౪	౨౬౫
ఖర్చురపుపంట (కల) . . .	౧	౨౬౬
గడ్డంగంట (వి. వి.) . . .	౨	౨౬౭
గంధచార్యము - మానవల్లి రామకృష్ణకవి . . .	౧	౨౬౮
గాంగసామంతవర్మ నూతనకావ్యము - మల్లంపల్లి సోమశేఖరశాస్త్రి	౨	౨౬౯
గాజుపాత్రల గారడీ (కల) . . .	౧	౨౭౦
గాలిలోని ధూళికణములను పరీక్షించు సాధనము (వి. వి.)	౩	౨౭౧
గిట్టుచేయునట్టి - గొల్లకోన సోమసుందరం (వి. వి.) . . .	౪	౨౭౨
గౌరీశంకరశిఖరాగోపాలము—'చక్రవర్తి' . . .	౨	౨౭౩
చకోరాశ్వాసనము - మేకవరపు రామబ్రహ్మశాస్త్రము (ప)	౬	౨౭౪
చలనకంటిజోడను అద్దగా కూడ వాడుకోవచ్చు (వి. వి.) . . .	౩	౨౭౫
చలికాలమునకు విద్యుచ్ఛక్తి గుప్పట్లు (వి. వి.) . . .	౪	౨౭౬
చిత్రకవనములు - వి. క. రాజగోపాలాచార్యులు . . .	౬	౨౭౭
చిన్న కథ - బులుసు వేంకటరమణయ్య . . .	౨	౨౭౮
చిన్న కేడియో నెట్టు (వి. వి.) . . .	౪	౨౭౯
చిమలకు గాజుటిండ్లు (వి. వి.) . . .	౫	౨౮౦
చిట్టపెంపకమునకు నేలతో పనిచేగు (కల.) . . .	౧	౨౮౧
చెవిపోయిన నారింజపండ్లను తెలుసుకొనుటకు యంత్రము (వి. వి.)	౪	౨౮౨
చెములు - చక్రవర్తి (కల) . . .	౬	౨౮౩
చేతితోపట్టుకొని పోవుట కన కూలమయిన వేషధారణ పరిశరములు	౩	౨౮౪
చెట్ట (వి. వి.) . . .	౩	౨౮౫
చైత్యాలలో ఆడుబోలీకులు (కల.) . . .	౧	౨౮౬
చంద్రపు పావురము (వి. వి.) . . .	౪	౨౮౭
చంద్రప్రకృతి—తెల్లపల్లి శ్రీనివాసాచార్యులు . . .	౪	౨౮౮
చిన్నమద్దులిడ్డ 'మర్రి పెంపెర' (కల.) . . .	౩	౨౮౯
చివరపాము సామాన్యలక్షణము (భా. మ.) . . .	౫	౨౯౦
చివరపాము విద్య (కల.) . . .	౫	౨౯౧

జర్మనీ సమరసన్నాహము—అవసరాల వెంటనర్ను	...	...	౨	౨౬౧
జాన్ రాక్ ఫెల్లెరు (ల)	...	...	౬	౯౨౦
చీంతకావ్యము—ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి (ప.)	...	...	౩	౩౨౫
చీపెట్టు మూకం ఒకబొమ్మ మాడాలేదు (వి. వి.)	...	...	౩	౪౫౩
టూత్ పేస్టు కొట్టాలకు కొత్తమాతలు (వి. వి.)	...	...	౨	౨౯౬
తస్సెటరును—సెంటి నాగభూషణం (క.)	...	...	౪	౫౩౯
తారామంగలము (కల.)	...	...	౧	౧౩౨
తనాలి రామకృష్ణకవివైఖ్యము—భారతుల పున్నయ్యశాస్త్రి	...	...	౩	౩౭౩
తేనీటి పీఠ—పండింగి రాజేశ్వరరావు	...	...	౫	౬౯౫
ద్విమూలహృదయ స్పందనపరీక్షణి (వి. వి.)	...	...	౩	౪౫౧
దేవీసాదరణయచాదరి—ఆ. న. కృష్ణరావు	...	...	౩	౩౭౫
దక్షిణనిర్మితమైన గొప్పబోన (వి. వి.)	...	...	౨	౨౯౬
నక్షత్రమండలము - గొబ్బూరి వెంకటానందరావువరావు	...	...	౨	౨౮౩
“ “ “ “ “ “	...	...	౪	౬౧౦
“ “ “ “ “ “	...	...	౫	౭౬౨
“ “ “ “ “ “	...	...	౬	౯౧౩
నడకతీరుగు గనిపెట్టుట కొక విశ్వద్యంత్రము (వి. వి.)	...	...	౫	౭౫౮
నన్నయభట్టారకం - ఒంగోలు వెంకటరంగయ్య	...	...	౧	౯౩
నవయోగోదయము - తిక్కన—నందూరి బంగారయ్య	...	...	౩	౩౩౩
నాగామణి (భా. మా.)	...	...	౧	౧౪౬
నా సహాప్రయోగ - శాస్త్రులగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి	...	...	౧	౯౫
“ “ “ “ “ “	...	...	౨	౨౩౫
“ “ “ “ “ “	...	...	౩	౪౧౭
“ “ “ “ “ “	...	...	౪	౫౨౫
“ “ “ “ “ “	...	...	౫	౬౮౫
“ “ “ “ “ “	...	...	౬	౮౫౫
నిగమశర్మ అక్క - భారతుల పున్నయ్యశాస్త్రి	...	...	౧	౫౧
నిర్వాణపారత - శ్రీ పాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి	...	...	౨	౨౭౫
నూతన రత్నకష్టనము (వి. వి.)	...	...	౩	౪౫౨
నూలుబండ్లతోనే ఉంటుంది నూలు తెంచేసాధనం (వి. వి.)	...	...	౩	౪౫౩
నీపాళ దేశము—ఒక చెలకు	...	...	౬	౮౬౬
నోట్లను పరిక్షించేయంత్రము (వి. వి.)	...	...	౨	౨౯౮
పత్తి ఏరడానికి కొత్తయంత్రము (వి. వి.)	...	...	౨	౨౯౮
పదిగోళ్లను ఏకకాలంలో మెరుగుపెట్టుకోవచ్చు (వి. వి.)	...	...	౨	౨౯౮
పాత ఇటిక్లవలన వృక్షచరిత్రలను తెలిసికొనుచున్నారు (వి. వి.)	...	...	౨	౨౯౫
పాములపొట్టు (కల.)	...	...	౩	౪౪౯
పాలుబుడ్డిరి పట్టుకొనుటకు పండ్ల ఉంగరము (వి. వి.)	...	...	౫	౭౬౦
పాదరాయ—శ్రీ పాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి (నా.)	...	...	౩	౩౬౩

మొదటి అధ్యాయము - కామరాష్ట్రము (వి. వి.)	...	...	౨	౩౦౦
మొదటి అధ్యాయము - కామరాష్ట్రము (వి. వి.)	...	...	౩	౪౫౫
మొదటి అధ్యాయము - కామరాష్ట్రము (వి. వి.)	...	...	౫	౭౫౪
యొద్దోసామగ్రి - ప్రపంచవ్యయము (కల)	...	...	౪	౫౯౦
గంగున బట్టి పాలతరగతులను నిర్ణయించు సాధనము (వి. వి.)	...	...	౩	౪౫౭
రక్తినికాగి - కవికొండల వెంకటరావు (క)	...	...	౫	౭౧౧
రవీంద్రకుమారుడు (కల)	...	...	౨	౩౧౧
రామాయణ ప్రతిష్ఠాంశం - రావుజీ	...	...	౬	౮౯౧
రాయల నాటి తెలుగుసాహిత్యము - రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మ	...	...	౨	౧౬౯
రాష్ట్రము రాజ్యాంగము - మోచర్ల కృష్ణమూర్తి	...	...	౧	౧౦౫
రాష్ట్రము సేస్థి పిన్నులు (వి. వి.)	...	...	౨	౩౦౨
రెడ్డివాదము తివరు? - కొత్త భావయ్యచౌదరి	...	...	౬	౮౮౦
రేడియోము చికిత్స (వి. వి.)	...	...	౩	౪౫౭
శ్రీకృష్ణానికి గురించి - బులుసు వెంకటరమణయ్య	...	...	౬	౮౦౯
వజ్రము - దానిపోబడి - వజ్రకరూరు (కల)	...	...	౩	౪౪౬
వర్ణమున ఆంగ్ల తారలు (కల)	...	...	౧	౧౩౬
వర్ణమున సూర్యనారాయణరావుగారు, కీ. శే.	...	...	౫	౭౫౬
వాక్యము మన నేమి? - దినాకర్ణ వేంకటాపధాని	...	...	౪	౫౬౭
వారములు - వి. వి. యల్. నరసింహాచారి	...	...	౫	౭౦౯
వార్తాపత్రికలు - సి. టి. రామాచార్యులు	...	...	౫	౭౦౩
వాక్యము గణపతిముని (కల)	...	...	౨	౩౦౩
వింసరియ్య - డా. కీ. శే.	...	...	౪	౫౭౬
విశ్వవిద్యాలయము ఇంగ్లండుదేశము - ఆచార్య	...	...	౫	౭౪౪
విలుమినులు - చక్రవర్తి (కల)	...	...	౬	౯౨౧
విద్యుత్తు (కల)	...	...	౫	౭౫౫
విద్యార్థుల నిర్మాణశక్తి (వి. వి.)	...	...	౩	౪౫౪
విశ్వనాథశర్మ - నందూరి బంగారయ్య	...	...	౧	౫౪
విశ్వనిలయము - విస్సా ఆప్పారావు	...	...	౧	౭౧
వేలకాండ్రు లక్ష్మణవిద్యను నేర్చుకొనుటకు క్యామరా తుపాకీ (వి. వి.)	...	...	౪	౬౦౭
వేగపరీక్షలో మనిషి గుఱ్ఱమును ఓడిగొట్టెను (వి. వి.)	...	...	౪	౬౦౪
వేళకు పనిలోకి రానిపనివారిని పట్టియిచ్చే ఘటికాయంత్రము	...	...	౪	౬౦౩
వేలూరుకోట : కోటలోని దేవాలయము: నిల్పుము	...	...	౬	౯౧౭
శరీరస్థగోగములను నిరూపించు విశ్వవిద్యంత్రము (వి. వి.)	...	...	౩	౪౫౧
శ్రీమద్విశ్వము - వే. వి. శర్మ	...	...	౨	౨౧౩
శ్రీమద్విశ్వము - విశ్వనాథ శత్యనారాయణ (ప)	...	...	౫	౬౨౩
శ్రీమదశక్తి పరిక్షించు పరికరము (వి. వి.)	...	...	౩	౪౫౬
శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర సభుంటువు - బులుసు వేంకటరమణయ్య	...	...	౫	౬౪౩
సంభాషణా లోపములను చక్కదిద్దుకొనుట కుపాయము (వి. వి.)	...	...	౫	౭౬౦

విషయ సూచిక

స్వవిషయము	౧
గ్రంథప్రారంభము — మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు	౩
కీలెరిగినవాత — శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౨౧
నిగమశర్మ అక్క — భారతుల పున్నయ్యశాస్త్రిగారు	౫౧
విశ్వనాథశర్మ — సంఘారి బంగారయ్యగారు	౫౪
మూడువలపులు — వెంపటి నాగభూషణంగారు	౫౯
విశ్వశిల్పము — విస్సా అప్పారావుగారు	౭౧
సన్న్యాసము — వేల్పూరి శివరామశాస్త్రిగారు	౭౮
పోలయ్య — 'కరుణకుమార'	౭౯
ఏసి-చేసి — బులుసు వెంకటరమణయ్యగారు	౯౧
నన్నయభట్టాచార్యుడు — ఒంగోలు వెంకటరంగయ్యగారు	౯౩
నామహారాష్ట్రయాత్ర — జున్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	౯౫
రాష్ట్రీయరాజ్యాంగము — మోచర్ల కృష్ణమూర్తిగారు	౧౦౫
అఖిలభారత వ్యవసాయ పరిశోధనాలయము — గూడూరు వెంకటాచలంగారు	౧౦౯
హేమంతర్తుపు — విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	౧౧౫
సాహిత్యతత్త్వ విచారననం సమీక్ష — కా. నాగేశ్వరరావుగారు	౧౧౯
కలగూరగంప — ఖర్జూరపుపంట; బ్రిటిషుగయానా; చైనాలో ఆడు పోలీసుల; సామ్రాజ్య పరిత్యాగముచేసిన ఎనిమిదవ ఎడ్వర్డు చక్రవర్తి; మదరాసు క్రైస్తవకళాశాల; తారామంగలము; ప్రాచ్యతారలు; టైపుయంత్రచిత్రము	౧౨౩
సిస్టర్ వేదావతి — పిశిపాటి వెంకటరమణయ్యగారు	౧౩౯
భారతీయ మహిళామండలి — శ్రీ కల్యాణసుందరిగారు; శ్రీ నాగామణి గారు	౧౪౬
విజ్ఞానవిశేషాలు — చెట్ల వెంపకమునకు నేలతోపనిలేదు; గాజుపాత్రల గారడీ	౧౪౭
విమర్శనలు	౧౫౫
సాధిప్రాయ విశేషములు	౧౬౫

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు—విచారము: పాములవాడు; శ్రావణ మంగళ

వారము; శివభక్త మాహాత్మ్యమునందలి కళానాథాభ్యాసము.

సాధారణచిత్రములు—ఏబడవ ఆఖిలభారత జాతీయ మహాసభ;

చిత్రములు, ఖైరజ్‌పూరు; తారామంగల శిల్పచిత్రములు;

మధురచిత్రములు; స్రావ్యతారలు; సార్వభౌమదంపతులు;

చీరవసందు; మదరాసు క్రైస్తవకళాశాల చిత్రములు; వర్ష

మాస ఆంగ్లతారలు; సౌందర్యపిపాస; సాయం సమయము;

గానవినోదిని; చల్లనికడుపు; ఇతరచిత్రములును.

భారతి చందాదాల్లకు హెచ్చరిక

ఈక్రింది కనబరచిన నెంబర్లవారికి ఈనెల (1937 సం. జనవరి)తో ఇదివరకు చెల్లించిన చందా పూర్తియగుచున్నది. తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమున కను చందా మాకు చేరనట్లు ఈ నెంబర్లవారికి గామనిశ్చయము చేసినచో తెంపులేకుండా పత్రికను పంపుచుండుము. ఆట్లు తమయొద్దనుండి 30-వ తేదీన గోల్డుగ సామ్మ్యూనిటీ' ముఖభాషాభిమానులగు తాము తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరము మాకు చందాదాగలగు నందులను నమ్మకముతో 1937 సం. ఫిబ్రవరి 10-వ తేదీని రూప 6-4-0 లకు వి.పి. పంపుచున్నాము. గావున తో విప్పజేసినచోనే పత్రికయందభిమాన ముంది సామ్మ్యూ చెల్లించి వి. పి. నిక్షేపణ ప్రార్థింతులు. ఒకవేళ తమ కీ పత్రిక ప్రస్తుత మానవసరముగ దోచినచో మా కౌవిషయము వెంటనే తెలియజేసి గొర్రెల వి. పి. పంపున నాపుచుము.

C 4. D 3. II 28 59 60. J 3, 6. K 11, 26, 27, 29. L 3, 11. M 5.
N 11, 33, 34, 36. P 51, 52, 53. R 18, 21, 51, 53, 54. S 56, 65, 66, 68,
70, 71, 72, 77, 78, 88, 90, 226, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243,
245, 246, 247, 248, 250. V 2, 18, 19, 20, 21, 53, 55.

విచారము

సంపు. ౧౨ ధాత సంవత్సరము, పుష్యమాసము (జనవరి ౧౯౩౭) సంఖ్య ౧

స్వవిషయము

స్వవిషయము సమ్మోహ సమస్వీకరము, స్వాభిమానపూరితము. “స్వ” యందు విశ్వమంతయును ప్రతిబింబించుచున్నది. “స్వ” సంకల్ప వికల్పములకు మితిమీరలు లేవు. సంకల్పమునందు సంకల్పిణి ఫలముమాత్రము సామాన్యముగ పరిమితపరిణామమును పొందుచున్నది. మహాసంకల్పమున కనురూపమైన ఫలము, దుర్లభ మైనను సవినసంకల్పము లెప్పటి కప్పుడు దుదయించుచు ప్రపంచపరిణామము సంభవ మగుచున్నది. ప్రపంచపరిణామమునకు పిపిలికాది బ్రహ్మపర్యంతును గల సకల పదార్థములును పరిమితమైన ప్రకృతి పరిసరములందు సంకల్ప సామర్థ్యమున కనురూపముగను వినియోగపడుచున్నవి. బ్రాహ్మ

ణునివలెను పంచముడును, రాజువలెను రయుతును, కేదారము లవలెను కర్మాగారములును, కవులవలెను కావ్యములును, లలిత కళలవలెను సామాన్యకళలును, మహాకావ్యములవలెను ఏలపాటలును, యోధులవలెను గురువులును, సాంఖ్యులవలెను యోగులును ప్రపంచ పరిణామమునకు కీలకమైన ఆత్మపరిణామమునకు వినియోగపడుచున్నవి. ప్రవృత్తియందు ఫలాఫల పరిణామములు సాపేక్షములు గాని నిరపేక్షములు గావు పూర్ణస్థానము ప్రవృత్తియం దసంభవము. మానవులు పరిమిత పరిస్థితుల నెరిగియును మహాసంకల్పమును జేయుట ప్రకృతిసర్వము. నృప్తిస్థితులకు కీలకమైన సంకల్పము “స్వ”

ధర్మమునందు ప్రతిబింబించుచున్నది. స్వసంకల్పములు ధ్రువనారదసంకల్పములవలెను శాశ్వతప్రతిష్ఠను బడసి ప్రయోజనకరములగుటయు సామాన్య సంకల్పములవలెను రిక్తమనోరథము లగుటయును ప్రవృత్తిధర్మము.

సంకల్పము వ్యవసాయమున కనురూపముగను సఫల మగుచున్నది. సకలప్రయత్నములును యోగసంసిద్ధములై పూర్ణఫలమును సమకూర్చకపోయినను నిర్ధకములు కాజాలవు. “స్వ” సంకల్ప ప్రయత్నములు పురుషార్థపరమైన ఆశ్రమవిజ్ఞానమునకు బీజములు. మహాసంకల్పము మహాఫలమును సమకూర్చకపోయినను మహాసంకల్పబీజములు దేవకాలపరిస్థితులందు భిన్న రూపములను విజ్ఞానమును పొందుచున్నవి. సంకల్పములు కార్యసిద్ధికి నిమిత్తమాత్రములు. అసంతములైన దేశకాలపాత్రావరణములందు మహాసంకల్పము భిన్న నామరూపములను సార్థక మగుచున్న విధము గోచర మగుచున్నపుడు స్వవిషయప్రస్తావనావలోకనములు నిరుపయోగములగుచు స్వాభిమాన, స్వోత్కర్ష, సమ్మోహములంతరించుచున్నవి.

భారతి రుక్మిణీద్వారీ సవత్సర పువ్యమాసమునందు జన్మించినది. మొదటి సంచిక

యందలి స్వవిషయప్రస్తావనను ధాన్యనామ సవత్సర మార్గశీర్షమాసమునందు జదివినపుడు నిర్వాహకులకానందవిషాదములుగలుగుట సహజము. భారతికి ౧౩ ఏండ్లు నిర్విఘ్నముగను కొనసాగి యధాశక్తిని సాహిత్యనేవ చేయగలిగినందుల కానందము. గతించిన పదుమూడేండ్లయందును ప్రపంచము నావరించిన మహాపరివర్తనమున కనురూపముగను భారతీయ విజ్ఞానాభ్యుదయమునకు వినియోగపడజాలనందులకు విషాదము. వ్యక్తిగతమైన భారతీ విజ్ఞానసంకల్పవ్యాపనము వ్యక్తిపరముగను పరిమితమైనను భావగ్రాముగను విశాలమైన విధమును దేశావృతమైన సాహిత్యకళాదిరంగములందు పర్యాప్తమగుచున్న వికాసము వ్యక్తము చేయుచున్నది.

విశ్వరూపిణియైన భారతి సరస్వతీదేవి, శ్రీదేవి, లలితాంబ. గతించిన ౧౩ ఏండ్లయందును భారతీనిర్వహణమునకు సహాయభూతులైన సాహిత్యోపాసకులకు, కళాభిజ్ఞులకు, పండితులకు ప్రతికానిర్వాహకులు కృతజ్ఞులు. భారతి శ్రీసూక్తాత్మకమైన విజ్ఞానాంకురములను గతకాలమునందువలెను, భావికాలమునందును సఫలము చేయుటకు భారతీ కటాక్షవీక్షణములను బడయుగాక !

శ్లో. శ్రేయో మే విదధాతు కారదశశ్రీభాసురా భాసురా, హారాసారనిరాసకారిమధురవ్యాహరిణీ హరిణీ,
మక్తాభూషణపోషణస్మితలక్ష్మీసాధునాసాధునా, లావణ్యేన నిజేన నిర్జితవతీ రంభారతీ భారతీ.

శ్లో. లక్ష్మీం క్షీరసముద్రరాజతనయాం శ్రీరంగధామేశ్వరిం, దాసీభూతిసమస్తదేవనితాం లోకైకదీపాంకురామ్,
క్రీమన్మందకటాక్షలబ్ధభవబ్రహ్మేంద్రగంగాధరాం, త్వంత్రైలోక్యకుటుంబినీంసరసిజాంవం దేముకుందప్రియామ్.

గ్రంథచార్యము *

మానవల్లి రామకృష్ణకవి

ఒకనాడు భోజరాజు సభలో - “త వీవ పదవి న్యాసా స్తా ఏవార్థవిభూతయః” అని సమస్య యొసంగగా, “పుంసి పుంసి విశేషేణ కాపి కాపి సర స్వతీ” అని కాళిదాసు పూరింపగా, “తథాపి సవ్యం భవతి కావ్యం గ్రంథకాశలాత్” అని వేటాకడు పూరించెనట. గ్రంథములు రెండవ పూరణము ననుసరించి రచించువారు కొందఱు కలరు. అట్టివారి విషయమున పరశబార్థాపహార మెంతవఱకు శేషము కాకుండునో యెప్పుడు కీర్తిలోపకరమో విశ్రాంతి చింతావిరోధముగా విచారితము. గ్రంథచార్యము దూషించుచు సంక్రమితాపితామహుడు చండకోపము వహించి రాజదండనము విధించుచున్నాడు.

“భరమై తోచుకుటుంబరక్షణకుఁగాఁ

బ్రాహ్మణీ చింత న్నిరం

తరతాళీదళసంపుట ప్రకరకాం

తారంబునం దగ్రపుం

దగువాటుల్ దెగఁ గొట్టి తవ్జ పరిమ

ద్విజ్ఞాత చార్యక్రియా

విరసుండై కొఱతం బహుం గుకవి పృ

ధ్వీభృత్సూరపక్షితికా”

దీనికి దృష్టాంతముగా మాడయమై రావణచరిత్రమున—

“ధట్టించినాడవు తిస్కరకవిరాజా

కొటసింగయమంత్రికొలుపులోన ”

అని ప్రభువు తన్ను సంబోధించినట్లు వర్ణించుకొనియె.

లోకసిద్ధ మగు శబ్దార్థజాలము వదిలి నూతనసృష్టి యెట్లు సాధ్యమగు ? లోకసంభాష్యము కానివస్తువు

వర్ణించిన నతిశయోక్తి యందురు. పురాతనకవి వాగ్దోచరముకాని పదార్థము కానరాదు. మాత్రి యేమి?

“అను ననఁ గమ్మయతిక్కడు జగతి నపూర్వార్థశబ్దచారుకవితమై, నెగడిన బాహోచ్ఛిష్టం, జగత్త్రియం బనినపలుకు ఁఫలం బయ్యె” అని భారత రచనాప్రతిష్ఠాపితాంధ్రవాదవత్తమంగళ విప్రహుం డగు తిక్కనను స్తుతించిరికదా! అనున. శబ్దమునకురాని వస్తువులేమే లేదు. “స సోఽస్తి ప్రత్యయో లోకే యః శబ్దానగమాదృతే” అని భక్తప్రసాది చెప్పినట్లు సమస్తార్థజాలము శబ్దముతో నుచ్చరించినందున బాణునినోబఱచి సర్వ మెంగిలి యయ్యె. ఆంధ్రపదము లతనినోబడ బడవయ్యెఁగదా కావుననే తిక్కనశబ్దజాల మూర్వమయ్యె. అట్లయినచో నతని సంస్కృతసమాసములగతి యేమి? ఇచ్చట గౌణాన్యము గ్రహించి బాణుడు తలఁపని యభిప్రాయముల నూతన ఘట్కిగాఁ జెప్పె నన్నచో నేతన పద్యమునకు సమన్వయము గాచునఁ గాబోలు. లేక “జగత్త్రియ” మను పలుకు “యథోచితయథాశక్తి శిష్ట” మని గ్రహించెదను. “సర్వమేకా సరస్వతీ” యన్నచో సర్వశబ్దమునకుఁ గించిమాన మని భోజాదులు కాసిందిరికదా యల్లే. పూర్వ పక్షానువాదఖండన ప్రయుక్తాచార్య ప్రబలతరయుక్తి నిర్మూలక సిద్ధాంతముల ననువాదము నేయు నప్పుడు దర్శన నిబంధకారులును, అన్యార్థప్రతివాదిని దోషముల రాసీయక వస్తునిర్వచనము నేసిన ప్రాచీన మతముల విస్తరించునపుడు లక్షణకారులును, శబ్దార్థముల రెంటి గైకొనకున్న వారల వ్యాపార మెట్లు నడచును? మండవమండల బ్రహ్మసిద్ధి చాలభాగము గురేశ్వరుల

* ఈవ్యాసభాగము సంస్కృతాంధ్రనరసభూపాలీయముల రచనాక్రమము విమర్శించుచు నవాంతరప్రసంగముగా మొదట న్రాయఁబడి ప్రధానకథకం బెనుపకథ పెద్దగా బలిసినందున వేఱుగాఁ బ్రచురించుచున్నారము. ఇది తత్కారణమున విశీర్ణక్రమసంధి సంగతిక మై న్యూనాధికపుష్టాంగక మై యుండుటకుఁ బాతకులు తమింతురుకాక.

సంబంధవార్తకములలో నెక్కినది. భావప్రకాశ మను సలంకారగ్రంథమున కావ్యాలంకారసంగ్రహ, కావ్య ప్రకాశ, దశరూపక, సాహిత్యసారాది బహు గ్రంథ పంక్తు లీతియ్యనోక్తావి శబ్దములు లేకయే గ్రంథకర్తృ రచితములనలెనే కూర్చుంటియె. భోజనము, హేమచంద్రుడు, నరచంద్రుడు మొదలగు గారు ప్రాచీన గ్రంథ వాక్యముల దను నిబంధములతో జేసి యభేదముగా ప్రయోగించుకొందురు. ప్రాచీన గ్రంథకారులయందుఁ గల గౌరవముచేఁ దద్వాక్యములనే వారి మతముల పునః ప్రతిపాదనము చేశితిమని రేచర్లగ్రాహులందుకేమో? సాహిత్యమిహుంసలో భోజని యుదాహరణము లన్నియు నతని కేరై న నుచ్చరింపక శబ్దగ్రంథకారులను గ్రహించుకొనియె. నవీనాలంకారికుల కిది దోషముగాఁ గన్పట్టదేమో.

దర్శనకారులతో మన కేమి? కావ్యములలో నీ, యెంత సమన్వయమో విచారితము.

గ్రంథచార్యము శబ్దాపహరము, అర్థాపహరము, ఉభయాపహరము, కారుపహరము, ప్రతిచ్ఛానాకరణము, రేఖాపహరము, ప్రతి నిర్మాణము, వర్ణనాగ్రహణము, సర్వగ్రంథచార్యము మొదలుగాఁ జెక్కుభంగుల విలసిల్లు.

“పూర్వకథావిచిత్ర సన్నివేశములలోఁ బాత్రముల సంరంభోద్దీప్తవాక్య కేస్త్ర విశేషముల విన్నను జూచినను శ్రోతృప్రేక్షకుల కపూర్వావేశ జనిత సంస్కారవాసనా బలము మాలోచ్చేదము గాకుండుచే వారు గ్రంథములు రచించిరే తత్త్వసన్నివేశ నిర్మాణముల శబ్దార్థములు రెండును చమతమ విద్యాసంస్కార బలముల ననుసరించి వాసనాబలముచేఁ దత్త్వములు గానే స్ఫురించుననుట యేమి యాశ్చర్యము? అది భగవత్స్పష్టిలోని సామాన్య మనోధర్మము గాని గ్రంథచార్య మనెదవా?”

అహో ఏమి యీ సౌగతన్యాయము! మేము కొన్ని దృష్టాంతముల నుదాహరిం చెదము వానిలోని నీ మనోధర్మ సాదృశ్యమును విశదీకరించి మా గ్రంథాపహర సిద్ధాంతమునకుఁ దోడ్పడుము.

శబ్దాపహర మన శబ్దపంక్తులయు సమాసములయు పరిగ్రహణము. వానితోఁ బ్రాయశః తాత్పర్యము భిన్నమైనను గొంతయర్థము గృహీతి మగు, సామెతలు గూడ నిందుఁ జేరునేమో. కేవలము శబ్దజాల మెల్లరకు సామాన్యమేకదా; అందుఁ కౌర్యము రానేరదు. హర్షచరిత్రావంత్రిసుందర్యాది కావ్యములలో నచ్చటచ్చట సమాసచ్ఛాయు గలియుచుండును. శ్రీనాథుని పద విన్యాసముల ననేకులు పోల్చి రచించిరి. “మగురు మెలుంగు నిబ్బరపు గుబ్బలపై నయనాంబుపూరములో” అనుపాదము పెక్కుప్రబంధములలోఁ గానవచ్చు. ఇట్టి శబ్దవిన్యాస సంక్రాంతి కవులకు బహుగ్రంథపనము వలన నజ్ఞాతముగాఁ దలసింపించుచుండును.

“భద్రం పశ్యులయంతు నో నరహరే

రక్షుద్రశౌర్యా నఖాః

స్తోతోస్మద్రిత పారిభద్రకలికా

పాండిత్యపాటచ్చరాః”

“అకాశాంచలవీధుల న్నిగిడి సం

ధ్యారాగరేఖావళులో

పాకోస్మద్రిత పారిభద్రకలికా

పాండిత్యవైతంశికో

తేకన్సూర్జిత.....

జబాశ్రేణికికా.” (భీమగిండిము.)

శ్లోకకర్త యగు తాహిత్యభట్టగోపాలుఁడు శ్రీనాథునకుఁ బైఁ బూర్వము కావున సంస్కృత సమాసచ్ఛాయయే తెనుఁగున నజ్ఞాతముగాఁ జొచ్చెఁ గాఁబోలు. ఇట్టివి ప్రయోగసహస్రములు చూపవచ్చు నిది దోషము కానేరదు.

అర్థాపహరము—పూర్వపద్యములోనిభావ మంతయు యథావస్థితముగా గ్రహించి వేఱపదజాలముతో దాని గూర్చుట.

కలిమిం గొందలు శ్రోత్రియులో సకుల కాం

తులో దీర్చుగా లేక యా

కలకంఠులో తమఁ బాసి చక్కదనముం

గాంభీర్యముకొ మర్మసో

త్కలనారంభము వాస్విజ్యంభణము స
 త్కరుణ్యమం గల్లు వా
 రలతోః బొంపి తమం గిణింప రమమం
 గ్రంథంబులం దట్లు వ్యా
 కులులై వ్రాసినమార్గను లో తలఁకుచే
 కుంభిం (?) భుజంగగ్రణులొ,
 (చకలకథాపారసంగ్రహము.)

లోకములోనఁ గొందఁ జుట
 లులో సతులం దనియింపలేక య
 స్త్రాకమనీషు లవ్యపుర
 ఘలో తమకాంతల సంతుకుండఁ దా
 లాకులలోన వ్రాసిరి ప
 రాంగనఁ గూడినఁ బాప మంచు న
 గ్యూగలపాటు మాది యిటు
 లాకులపా టెనయంగ నేటికిఁ?
 (తారాశతాంకము)

ఇందుఁ బంచపాఠ్యమై శుద్ధతాళానుగామి గాక
 పాల్లుపదములతో నింపిన పుష్టేటిరామభద్రుని కవిత
 సంస్కరించి యర్థ మెట్టిమిడింపవచ్చునో యాశిల్పము
 నుపదేశింపఁగాబోలు శేషము వేంకటపతి యర్థవంత
 మైన యమకముతో గ్రంథచార్య మొనర్చె.

అభిధమ్మిల్ల మృతాశహస్తం గమనీ
 గూవర్తనాభిక్త మహా
 త్వలగంధిం గలహంసయాన విలస
 ద్భంధూకరక్షోష్ట ను
 త్వలశేత్రిం గమలాస్య సంజరసాం
 భః పూరం దత్పార్వతీ
 జలజావాసముఁ జొచ్చియాడక మనో
 జాతానలం బాటునే?
 (నన్నెచోడుడు)

లలితాస్యాంబురుహంబు నీలకచరో
 లంబంబు నేత్రానీతో
 త్వల మువ్వైః సనకోక మోక్షవిలస
 ద్భంధూక మద్యత్కటే

పులిసం బుద్ధరవిక్షణాశకనా.
 ప్రారంబు ప్రాచ్యేష్వ
 జలజావాసము చొచ్చియాడక మనో
 జాతానలం బాటునే?
 (తెన్నాటి కాశ్యప్తకవి)

ఇందు మూడవమున విశేషమనివ్యాస క్రమమున
 నోవము సంఘటిల్లె ననియు వారిని వొలఁగింపఁ
 గాబోలుఁ జోదనద్యము సంస్కరించి వాడనోహి
 శిత సంవిచ్చునుత్కారకావ్యం దను తెనాలికిని యర్థ
 చార్యము గావించె. చెడవద్యమునఁ జతర్థపాద
 మను మర్పకుంకుట సుసాక్ష్యారణకాలప్రకాశము
 కాబోలు.

“ఏమి పదకవి పద్యపాదముల గ్రహించి పూరించి
 వ్రాయు మర్యాదయుఁ గలదా? ఆవి యర్థచార్యము
 కాదా?” పార్శ్వార్థ్యకయమున వివేచకుడగు వేదా
 నిర్వాణమునఁ దిక్తార్థము మేఘసందేశపద్యపాదముల
 గ్రహించి జైవతీర్థంకరచిత్రముల కన్యాయించునట్లు
 శేషపాదములఁ బూరించి యవ్యుతగ్రంథవకన మొల్ల
 మియు మహాకవి ప్రతిభావైచిత్రి విమలజాలమియు
 హృదయమును వేధింప జైనకవిసార్వభౌము లీ యుక్తి
 పన్నియుండుట లోకమెఱుంగదా? అర్థమును రసభావ
 ములును హృదయోన్మీలితచిత్రసన్నివేశ కల్పనయు
 భిన్నము లగుచుండఁ జౌర్య నెట్లం?

ఈ యర్థాపహరము కవిత్వకావ్యాసకాలమునఁ
 గాని రాజదళలలో విద్యావిరోధ కాలములలోఁ జమ
 త్కారముగాఁగాని సంఘటిల్లెను. లేక భక్తిపారవశ్య
 ముచేఁ గాళిదాసాదిమహాకవు లొసంగు వాక్పన్నములఁ
 దనుమతః శరీరము లగు కావ్యబంధముల శేఖరములుగా
 సునిచికొని ఓర్చిప్రసాదమువలె గ్రహించి వారి నర్పిం
 జుదు. అట్టివి కేవలము చాటుపులుగా నిలిచినచో తుణ
 కాల విస్మయ మాపాదించుఁగాని కావ్య నివేళితము
 లైనచోఁ దప్పక తత్కవుల కనుతోస్ఫాల్స కల్యణాత
 ములై క్షేత్తిరీరముల వేధించుచుండును.

జలజాక్షిమధ్యంబు సస్కాద్గమని యెంచి
 తదిజిదుర్మార్గంబు తలఁచ మఱచి

యతివముఖాబ్జంబు నకలంక మని యెంచి
యింతికలంకంబు నెంచ మఱచి
సుందరిచిఱునవ్వు కుచి యని నుని నెంచి
చలివేణియను దాఁ జెలియ మఱచి
భాంగిచిఱుంగవ నువ్వుత మని యెంచి (?)

భామదుర్వృత్తంబు పలుకమఱచి
కలికేశ్వంగారతతి యెంచి కాంత పరుని
గలసి రమియించినట్టి సంగతులు మఱచి
గురునివంటి మహాత్ముండు నొనియె సతిని
అక్షుఁ డనఁ బ్రాక్షుఁ డన నెవ్వ రరసిచూడ.
(సకల కథాసంగ్రహము)

సకియకౌసు దలంచి సన్మృగ మనుఁగాని
యింతిసుర్యార్ధత నెంచఁడయ్యె
చెలువచన్దవఁ దలంచి సువృత్త మనుఁగాని
తరుణికువృత్తంబు తలఁపఁడయ్యె
అతివమోము దలంచి యకలంక మనుఁగాని
తెఱవకళంకంబు తెలియఁడయ్యె
సుదతిసవ్వు దలంచి కుచి యనుఁగాని య
వ్వెలఁదుకయకుచి భావింపఁడయ్యె
గురువువంటి మహాత్ముఁ డిక్కరణి తరుణి
చక్కఁడనమె గుణంబుగ సంస్కరించుఁ
గాని వ్యభిచారదోషంబు గాంచఁడయ్యె
నక్షుఁ డనఁ బ్రాక్షుఁ డన నెవ్వఁ డవని నింక.
(కవిరాజ మనోరంజనము)

ఇం దబ్బయమాత్యుండు పుత్తేటిరామభద్రుని పద్యము
లోనిశబ్దార్థముల సంగ్రహించి మాతనపద్యము చేసి
దానిఁ దన సుందరకావ్యముఖమునఁ బ్రసరణశీల మగు
శ్వేతకువ్వలిందువువలె నెక్కించుకొనియె.

రాజసభలో వినోదముగాఁ బూర్వకవిత్తుఁ బ్రతి
కవనమెట్టి దన

క్షిప్తో హస్తావలగ్నః ప్రసభ మభిహతో
ప్యాదధానోఽంకుకాస్తం
గృహ్యక్ కేశేవ్యహస్త శ్చరణనిపతితో
నేక్షితః సప్రస్థమేదః

అలిగ్గక్ యోఽవధూతస్త్రీపురయవతిభిః
సాశ్రునేత్రోత్పలాభిః
కామివాద్ద్రాప్తరాధః స దహతు దురితిం
శామ్నకో వః శరాగ్నిః.

(అమరుకము)

దీనికి మయూరునిపద్యము-

వస్త్రే గృహ్యన్విరస్తః సరభసవిధుతో
హస్తమాలమ్పూహనః
క్షిప్తః కేశాస్తలగ్నశ్చరణనిపతితః
సప్రస్థమోక్షేవ్యమాణః,
అలిగ్గక్ దైత్యనారీః పరవశముకుటా
గ్గేశుకాః సాపరాధః
కామివోద్దామరాగో దిశతు పరుపః
సాయకాగ్నిః శ్రీయం వః.

ఇందుఁ బ్రాయఃకుఁత యగుప్రేయసి యెడ నన్యస్త్రీసంగ
మాద్యపరాధనిగృహీతుఁ డగుకామి యనునయవిధు లెట్లు
నేయునో శివునిపాశుపతాస్త్రము వలని యగ్నిభీత లగు
త్రిపురస్త్రీల డాయుసవ్వ డట్టిభావవిశేషము చూప
ఱకుఁ దోచుచుండె నని భావము. మొత్తిముమీఁద భావ
ములు రెంటునుసమానములే. సాశ్రునేత్రోత్పలాభిః యని
కోపకాంతిని మయూరుండు పరవశము కుట్రాగ్గేశుకాః
యని యాలింగన సుఖపారవశ్యవర్ణనచే నూచించె.
ఆర్ద్రాప్తరాధంఁ డనువిశేషణస్వారస్య మిం దుద్దామరా
గుఁడగుకామి యని విశేషింపి చెప్పుటచే నాయకునియను
నయవిధిప్రయోగమున భేదాంతరము నూనించినట్లుగు.
ఎట్లయినను, రెండు శ్లోకములు చదువఁగా మయూరుఁ
డమరుకునిభావము నతివతురముగా గ్రహించె నని
చెప్పఁదగు. కవితాభ్యాసకాలమునఁ బూర్వకపుల మనో
హరపద్యముల మార్చి పుష్టిలేకున్న నట్లే యైన శబ్ద
విన్యాసభేదమునఁ దిప్పి రచించుట కవులకు శిష్యపదము.
రాజసభలో వినోదము కిట్లు నేయదు రంటిమి. ఇట్టివి
కావ్యనిష్ఠితము లైనచో దూష్యములే. సంస్కృతమునం
దిట్టి యర్థాపహరణము దోషముగా గణింతురు.

ఊర్ధ్వంశుపాశే దిననాథవిమే
యాతోదయేఽస్తం ప్రజతీష్ణవిమే

గజేయ ముద్రి ప్రవిలమ్బమాన
ఘట్టాద్య యాబధగజేంద్రీలీలామ్.
(జానకీహరణము)

ఉదయతి వితతోర్ధ్వరశ్మరణా
అహిమకరే హిమధామ్నియాతి చాస్తస్.
వహతి గిరి రయం విలమ్బిమట్టా
ద్యయపరివారితవారణేంద్రీలీలామ్.
మాఘము (IV-20)

కుమారదాసుండు మాఘునికంటెఁ బూర్వండు
కావున మాఘుండే పూర్వముయర్థము గ్రహించియుండును.
కొందఱు “ఘంటామాఘుం” డను విశదము సంపాదించు
గల యీ శ్లోకము నవహరించి యుండఁదనియు దానిఁ
బోల్చి యెవ్వఁడో పద్యము రచించి కుమారదాసుని
కావ్యమునఁ బ్రత్యేకించె ననియు ననవచ్చును. ఈ పద్య
మును స్మరించియే పెద్దన సూర్యచంద్ర బింబములు
రెండు వ్యాసామ మొనర్చువారల సంతోలాలలలె
నున్నదని వర్ణించె.

భాషాంతరమునుండి గ్రంథమంతయుఁ దెలిసి
చుట దోషమే కాదు. కొన్ని పద్యముల మాత్రము
గ్రహించుకొనుట కవులకు నూన్యతయే.

శ్రీపర్వతిపురాణము రచించుచు నసంబద్ధముగా
శేష నారాధ్యుండు మురారియనర్హ రాఘవముగోని శ్లోక
మును చెనిగించి తన కృత్రిమఁ జేర్చుకొనియె.

చేతఃకుక్తియా నిశీయ శతశః
కాస్త్రాన్మృతాని క్రమా
ద్వాన్తై రత్నరమూర్తిభిః సుకవిసా
ముక్తాఫలై ర్ద్రష్ణితాః,
ఉన్మీలతమనీయనాయకగుణ
గ్రామోపసంగర్గణ
ప్రాధాలంకృతయో బుత్తన్తి సుదృశాం
కణ్ఠేషు హరప్రజః. (మురారి.)

చేతస్కుక్తియందు నిత్య కళలం
శేఖర కాస్త్రాదక

త్రాతం బక్షర- - ర్తి హాక్తికములై
వర్జిల్లు కుకా సప్రవా
ఖ్యాతోక్త సూప్రయుక్తి సహ
ల కారహాళికా
రీతిం సత్కవి హర్షసేర్షున బుధ
శ్రేణీగళాగ్రంథకా.

ఇందు “సువృష్టిగోగ్రంథాలక” అని చెప్పించి నట
న్నచో యీలాపహరణమంతయు పసారమై యుండును.
(శ్రీ పర్వతిపురాణము)

శ్రీనాథాయలు కాలిదాస మయా రాంకవుల
ప్రబంధములనుండి యతి విస్తరముగాఁ దెలియించుకొనిరి.
ఇది మహాకవులయొక్క జూసిన భక్తివిశేష ముందు.
అందు ననువాదమున ధ్వనితార్థము విష్టముగానున్నచో
గోషముకాదని ధ్వనికారు లనుకాసిందిరి. మేము గోష
మని చెలఁచినను బెద్దలయెగురు గోరు తెజవ భీత్యై
దము. క్రిందిజతి మాడుండు-

ఓంకారో మదనస్విజస్య
గగనక్రోడైః దంష్ట్రాంకుర-
తారామాక్తికః క్తి రధతమస
స్తంభేరమచ్చాఘ్రికః,
శృంగారగళకుఞ్చికా విరహిణీ
మర్మచ్చివాకర్తరి
సన్ధ్యావారవహాసఖత్తిరియం
చాన్ద్రీ కలా జృహ్మణే.

మన్మథ దివ్యాగమయన కోంకారంబు
భూతేసునాదల పూవుదండ
అల్పశృంగారరేఖాగళకుందిక
యంధతమోదంతి కంఠకుంబు
విరహిణీజనమర్మ విచ్ఛేదకర్తరి
యంబరక్రోడ దంష్ట్రాంకురంబు
తారకామాక్తికతతికి నంచితః క్తి
యమృతాంబునిధికి ముత్యాలకోసు

మారుపట్టాభిషేకాఘ్నివారికుంభి
చిత్తజాని కోటిలగ్గదంచెనపుసుండు

నానా నానాటి కళేకృద్ధి నాడుకొనిన
సంధ్రుం నుదయించె గాంతిని సంద్రుం నగుచు.

ఇంగు ము లమునఁ దోచని చంద్రకలాక్రమపరి
వృద్ధి తేనుఁగుపద్యమున ద్వనిత మగుచున్నది. చూల
ముచకంజెఁ దెనుఁగున స్వారస్య మెక్కు డగుటచే
మిక్కిలి దుష్టము కాదందురు.

వ్యంగ్యార్థవిశిష్టము గాని ప్రతికవన మెందైనను
గోప యుక్తమే. ఇదిని శృంగారప్రకాశమున గ్రం
థాంతమున -

యావన్మృగ్ధి హిమాంశుకన్దలవతీ

స్వర్ణాహినీ ఘర్జితః

యావద్వక్షసి కాస్తభస్తబితే

పద్మా మురద్వేషిణః,

యావచ్చిత్తభవ స్త్రిలోకవిజయ

ప్రాథం గనుః కాసుమం

భూయా త్తవ దియం కృతిః కృతధియాం

కర్ణావతంసోత్పలమ్.

ఈ పద్యముతో గంగవంశానుచరితమున మం
ళాంతస్మరణమును బోల్పెదను.

యావజ్జాగర్తి శంభోః శిరసి శశికలా

చారుచూడామణిశ్చే

లక్ష్మీకర్ణోజకుప్పే రచయతి మకరిం

యాదశ్చోర్జితి యావత్

యావత్కైశ్చర్యకార్యే ఘటయతి తరుణాన్

కామినీనా మనగః

తావద్వాగ్విక్లిరీ మే ప్రసరతు పరితో

గంగవంశావలమ్బా.

ఓర్ధ్వకవికృతపద్యమున విష్ణురచిత మగు మకరికా
ప్రతాపలి శృంగార రసానుభవ రసితత్వము ప్రకాశించి
నను యాదవేంద్రశబ్ద మనేకకల్పముల జూచు విష్ణు
శివును గ్రహింపక యేకయుగావతీర్ణుడగు కృష్ణుని లక్ష్మీ
శబ్దముతో సహచరింపఁ జేయు రసాపకర్ష మగు
నేహా. తృతీయచరణమునందు మర్మసన్యాసార మవి
శేషముగాఁ గామిజనుల ప్రేయసీవిధేయత్వము నూచిం

చును. మాళవేశ్వరుండు త్రిలోకవిజయప్రాథమ్యగా
దాని వర్ణించెను. ఇట్లే గరుడతర నాక్యార్థసౌందర్యము
లేని మఱియొకపోలికం జూతము.

వదనప్రభు తలావ జ్యోతిఃసంభూత

కమలంబు లన వీరికన్ను లమరు

నిక్కి వీరులతోడ నెక్క సక్కము లాగు

కరణి నున్నవి వీరిఘనభజములు

సంకల్పసంభవాస్థానీతికవోదై

వెడఁదయై కనుపట్టు వీరియరుము

ప్రతిఘటించి చిగుళ్లపై స్పృహఁజేసి

రీతి నున్నవి వీరియృదుపదములు

నేరెఁటేటియస తైచ్చి నీరజాపు

సానఁజిట్టిన రాపాడి చల్లి మెడిసి

పదము మధ నిడి చేసెనో పద్మభవుఁడు

వీనిఁ గాకున్నఁ గలదె యీ మేనికాంతి.

అని సుప్రసిద్ధమగు కవిసితామహుని పద్యమును
బాలకవితాపస్థుల రామభద్రకవి సకలకథాసంగ్రహ
మున ననువదించుచు,

వదనసౌందర్యవిస్ఫారాంబుసంజాత

కంజంబు లన వానికన్నుగోయి

మదనసామ్రాజ్యసమ్యక్ శీతిక యనంగ

సరసమా వానివక్షస్థలంగ

కర్ణకుండలరత్న కాంగులఁ గొనఁగిక్కు

వగలు మీఁజెను వానియెగుభుజములు

అతులప్రవాళసంతతికుచిసంపద

నదలింపఁ జను వాని మృదుపదములు

సింగముల భంగములఁజెందఁజేయు నగుము

చందురునియందమును నొందఁ జాలునుగురు

వాసి నువుపువ్వులను నవ్వునాసికయును

గప్పకప్పన నొప్పక గొప్పశిఖయు.

అని నలమహారాజు సౌందర్యమును వర్ణించె.
తాతగారియెత్తుగీతిఁ బరిత్యజించి పురుషాంగవర్ణనోచిత
ముగాఁ బరిహరించిన మధ్యిభాలాది వర్ణనములఁ బొం
దించి వృత్త్యనుప్రాసకాశలము చూపినను రామభద్రుఁడు
కావ్యశిల్పధర్మముఁ బాటించడమిట్లు.

కవితాతామహానిపద్యమి మజీయొకడు శ్వశ్శుము
కూర్పుటకు ముందుగా పాఠములోని ముఖ్యాంగమును
నేడించి కాంచినోజ్జ్వల గ్రహమునకుఁ బ్రతిస్పందిగా
ముక్కుఁజెవులు పెట్టనిమట్టిబొమ్మను సృష్టించెను.

అంకము చేరి శైలతన

యాస్తవదగ్ధుల లానుకేన బా

ల్యాంఽవిచేష్టఁ గొంపెనున

నక్షత్రచక్రబళింపఁబోయి యా

వంకఁ గుచింబు గాన

కొవల భహారము గాంచి వే మృదా

లొంతురకంక నం బెగుగ

జాన్యుని గొల్తు నశ్చవ్విధికి.

(మరుచిత్రి)

చెన్నూరు దేవాలయశిలాశాసనపద్యములలో నొకటి:

పాయా ద్వో గణనాయకం పశుపతే

రంకే చిరం సంస్థితో

వామార్ధాగ్నిరాజితాం గిరిసుతాం

జ్ఞాత్వా నిజాం మాతరమ్,

శుక్లాగ్రం ప్రసిసార్థ్య సంస్థితముఖః

సత్త్వాస్తనం చాపరిం

పాతుం సతమనాః స్తనం మృగయత్

విఘ్నస్తకం సర్వదా.

ఈశాసనము కృష్ణరాయలరాజ్యకాలములో శా-శ-
గరరక్షలో వ్రాయఁబడియె. అప్పటికి మనుచిత్రి
రచింపఁబడెనేని శాసనకవియే దాని గ్రహించియుండు.
మనుచిత్రిలో సంకితాంకపద్యములలోఁ గలకవురిని
గ్రహించినవృత్తాంత మున్నందున నది ౧౫౨౦ కిఁ దరు
వాత రచింపఁబడియుండువచ్చును. లేక పెద్దనయే శాస
నకవിയై యుండెనేమో. ఎట్లయినను శిశువులు తమ కభీ
ష్టవస్త్రపు లభింపకున్నను సమజ్జ్వల మగు వస్త్రవేరము
చూచితేని నవత్వచాంచల్యముచే దానిలోఁ గ్రీడించుచుఁ
బూర్వనస్తువు మఱియు రను వైశిష్యరత్నప్రతిపాదనము
సంస్కృతకవి గారికి విడిచినై చె.

ఇట్లై గూఁడుమునకం బె రసలఘీయ మగు శివకవి
పద్యముఁ జాతము.

చైతన్యమునకల మిట్లును లతోన

గరులకాత్మపక్షి కి. కొల

దనుజుఁదాంతకాంతకలూ లతోన

గలికికా కలకుఁ గానినాని

దానవదానిసిద్ధవంశములతోన

బంధుబయ్యలకుఁ దాయులెవ్వ

చైతన్యకరోదనదయితా రములతో

సాబరమిడెనులకుఁ పల్కెనెగురు

చేసి నురసంధికి దోర్తితాల

వృంత-లితాంతకుంటిఁబిలపిండ్రి

కులవధూజీలలాటికామంకుసుంబు

పదిపహులఁ జక్రంబ నీదరము కాది.

అను సోమునిపద్యముతోఁ గొమ్మనెనని పోల్చెను.

చైతన్యకాంతలచక్రవర్తివైష్ణవల

వీటికాశ్రిలకు నీడుకొలు

వేల్పుటిల్లాంధ్రకొవ్వెప్పలజమ్మలవిగాది

యశువుఁబయ్యలకు నిలువనీడ

విశ్వజగత్త్రి యీ విజయలక్ష్మీగాది

విరుచోత్సవములకుఁ జెండ్లివిండు

పరిపంథివాసినీపరిచితపరిభన

ప్రాప్తిసంకల్పకుఁ దాయుతోవ

నేసి యెయ్యది విలసిల్లఁ జిత్రమహిమ

నది ప్రయోగింప నెత్తెనయ్యమృకుండు

విలయసమయసమమ్మాతవిపులహన

చారుణస్ఫర్శనంబు నుపర్యనంబు.

ఈ రెండు చక్రాయుధ ప్రక్షేపక్షణములలో
సోముని కులవధూమంబుల్య చిహ్నోజ్జేభము కొండలు
నుకుమారమతులకుఁ బునరుజ్జీవంధురముగాఁ దోచునని
కాబోలుఁ గొమ్మన నిపుణులుగా నంశాంతరములఁ
గూర్చినను నక్కవీయుత్తరాగ్ధము నీరసబంధగంధిల మని
స్ఫురింపక మానదు. రసభావలోపమును యమకాను
ప్రాసములు తీర్చగలవా?

* సోమనిలలాటికాశబ్దమును లాలాటిక మని కొందఱు పండితాగ్రేసరులు దిద్దిచున్నారు. “లాలాటికా రుచులు గ్రాలక” అన్న సోమనిపద్యపాదము నేల దిద్దరైరి? లాలాటికయన లలాటప్రతమను నాధరణవిశేషము. “కర్ణలలాటార్చనలక్ష్మణరే” యను నూత్రముచే లలాటికాశబ్దము సిద్ధించును. మఱియు లాలాటికాశబ్దము నకు రూఢ్యర్థము నేలు గలదు. “లాలాటికః ప్రభుచ్ఛందదర్శికార్యానుర్థయో” అని కేశవుఁడు.

ప్రాణేయాంసుమరీచిరీకృతనా
భాగంబు కృష్ణాజిన
వ్యాభూలామలయజ్ఞనూత్రములు నఱ
సాన కృతీకాలతా
లాలిత్యంబు లలాటికారుచులు గ్రా
లన్ నారదుం డిచ్చులన్
లాలాసంబునకుండి వచ్చెన్ గలహై
కస్వాంతుం డన్చిటికిన్.

అన్న సోమనిపద్యముతో
ప్రాణేయాంసుమరీచిరీకృతనా
విశదంపుండనుకాంతి దిశలు వ్రాచ
జిగి నిండఁ దొలకెడు చిగురుటాకుల సొంపు
పాటించు ఘనజటాభరము నెఱయఁ
గాంచినమాంశీవికాసంగా గడగూడి
చెలుపు నూపును మృగాశనము దనరఁ
గమనీయకోమలకంపయోరుహమునఁ
బ్రకటితం బగు విపంచిక దలీర్ప
హరికథాలాపశోభిత మైరయట్టి
యాననంబు ప్రసన్నత నలరుచుండ
గగనముననుండి సమువర్తికడకు వచ్చె
నమరసంయమివరుఁడు విద్యాగురుండు.

అని చిక్కన రచించిన సీసమును బోల్పిమాడ నది పొత్తికలపించి చక్కగాఁ గుట్టిన చరమపుత్రికవలె నున్నది. సోమని పద్యమునకు “కలహైకస్వాంత”పదము

* నేటికాలమునఁ బండిత శిరోమణులు విచ్చలవిడిగాఁ దాము ముద్రించు ప్రాచీనకావ్యములఁ బ్రాచీన పదముల పోఁబడి నెఱుంగఁజాలక స్వమతానుసారము దిద్ది పరిష్కరించితి మని తృప్తి నెల్లడించుచున్నారు. పెక్కుచోట్ల సవరణలు వారి యజ్ఞానమును గ్రంథాంతరపరిశ్రమాలసత్వము నుద్ఘోషించుచున్నవి. అప్రస్తుత మైన నొక్క యుదాహరణము చూపెదము.

క్షయకాలంబున సింధుసాగరరసా స్వాదాతిరేకంబునక
నయనాబ్జంబులు ఘూర్ణితంబులుగ సంభాకాశరాత్రీకర
ద్యయతాశానుగతిప్రకారమున నవ్వారిక మహానృత్తముల్
ప్రియ మేపారఁగ నాడు ధైరవుండు గల్పించుక మహేశ్వర్యముల్.

అని కాశిఖండ పంచమాశ్వాసమున నొకపద్యము గలదు. మూడవచరణము తాళపత్రాదిర్యములలో

“ద్యయతాశానుగతిప్రమోదమున మత్తల్లి మహానృత్తముల్
ప్రియమొప్పురంగఁ జేయు ధైరవుండు” అను పాఠము కలదు.

ఇందులో మత్తల్లిశబ్దము నాంధ్రసంస్కృత మిశ్రసమాసముగా గ్రహించి “యవ్వారిన్” అని శ్రీనాథుని విశుద్ధీకృతి యాంధ్ర సంస్కృత సమాసమువలె సకళంకము గావించునట్లు కరుణించి పరిష్కరించిరి. కాని మత్తల్లిన్నతల్లిశేషము మధ్య పూర్ణమదావస్థలలో వర్ణనీయ మనియు ధైరవుని సంహారతాండవమున సప్తసాగర రసాస్వాద మధుమత్త చిత్తమున మత్తల్లినృత్తచారీ ప్రచారములు సారస్వతసంసారసారము లనియు నెఱుంగకుండుట శోచ్యముగా నున్నది. “అవ్వారిలో” జలక్రిడ నేనెనేని ధైరవునకేని మధుమధు మడంగి చిత్తము సహజావస్థితి నెందును. ఇట్టి సంస్కరణములు కవిత్వయ సోమనాథాది మహాకవులగ్రంథములలో లెక్కలేక పడి భాషాదేవికి నన్నియు స్ఫోటకపింకములవలె నగపడుచున్నవి.

శివకళ యొందునున్నది. కానికేతకలోఁ గలపాము నకు స్థానము లేనందునఁ గవి దానిఁ గొలంగించె.

3. ఉభయపాదమునకు నింతదనుక సహాపరిఁచినపద్యములలోఁ గొన్ని లక్ష్యము లగుచున్నవి.

క. యాపహరము— యా యన సౌందర్యము— పరకృతపద్యమునండి సౌందర్యము గ్రహించి దాని వేలువిధముగాఁ బొందించుట.

తంత్రీవిరోధము తపస్వ నైపర్ణిశ్శ్రు
గోనయంబుచెగలచైఁ గోరి కనుబు
యద్దాబుపిడి మట్ట నలయుపాణితలంబు
లస్తకం బిరియించుటాపు కలిమి
ఛెలికత్తె నొత్తిరి పిలువలేని యెలుంగు
సింహనాదంబుచేఁ జెవరకునికి
ప్రమదనర్తనకేలిఁ బురుషమింపనిపదం
బైదుకాణంబుల నలతపహమి
సోయగవుఁ జిత్రరూపంబు చూచుచోట
వేసరువిలోచనంబులు వికృతదైత్య
లశ్య మీక్షించుబయ్య మొక్కలంపుఁచెంపు
గై కొనియె సత్యభామ సంగ్రామసీమ.

అరిఁ జూచుకొ హరిఁ జూచుఁ జూచుకము (?)
లందండుమందారకే
సరమాలామకరంబుబిందుసలిల
స్యందంబు లందంబులై
తోరుగకొ బయ్యెదకొం గొకింత తొలఁగకొ
నోడ్డో శరాసారముకొ
దరహాసామృతపూరముకొ గురియుచుం
దన్వంగి కేళీగతికొ.

సత్రాజిత్తనయాకరాంతరధను
స్థూరావ మైరావతీ
మాత్రానర్థనిర్దతస్తనితమై
సుత్రామచాప్రపభా
పాత్రధూలతికావితానమున నొ
ప్పుం గప్పు శార్దూలాంబుము

కృత్రిమరమహాశయలో దయజరా

నాక్రంబు నోత్రం బరుకొ.

అను సోమని పరకవశ్యాధ్యక్ష వర్ణనముతో
బమ్మెరహాతరాజు తత్కళావర్ణనముననే—

పరుఁజూచున్ పరుఁజూచు నొంప నలరిం

పన్ గోమరాగోదయా

విరరఘాకుటిమండహాసములతో

వీరంబు శృంగారముచే

జరగకొ గన్నులఁ గంపుసొంపు పరగం

జండాస్త్రసంహామకొ

చరసాలోకసహాచమకొ నెఱపుచుం

జంద్రాస్య పేలాగతిన్.

శీఘ్ర జక్కఁగఁ బట్టు వెర వెళుంగనికొమ్మ

బాణాసనం బెట్లు పట్టునేచ్చె

క్రమఘనఁ దీగఁ గూర్పుంగ నేరనిలేము

గుణము నేక్రియ గనుఁ కొటిఁ గూర్చె

సరవి మత్స్యము స్రువ్యఁజాలని యబుల యే

నిపుణత సంధించె నీతితత్వముఁ

శిలుకవం బద్యంబు చెప్పనేరనితన్వి

యస్త్రసూక్త్యము లెన్నఁ జభ్యసించెఁ

బలుకు మనినఁ బెక్కు పలుకనిమునుద నో

గతి నొనర్చె సింహగర్జనములు

ననఁగ మెఱచెఁ ద్రిజగదభిరామ గుణధామ

చారుసత్యభామ సత్యభామ.

రచించినపద్యభావము వాక్యార్థమున భేదము చూపినను సోమనికవనసౌందర్యము చాయాయాపముగా నిందు గ్రహింపఁబడియె నని తెలుపును. ఇదియుఁ బ్రతిభావంతు లగుకవుల కవయక్తకప్రదమే. “భగవద్భక్తిరసావేశమున నంతరంగము ప్రాచీనకవిభావములతో నుపరంజితమై గాఢసంస్కారశంబున కద్భుతములు పరస్పరము పాయలేక భంగ్యంతరముగాఁ బొంగిపారలి నిరంతరనిరవధికధారాపరిమ్యాకములుగా నవతరింప రసభావములతో నతిలోకసౌందర్యమును నిర్మించు పోతనాదుల గ్రంథచార్య మెట్లారోపింతుము?”

సప్త సుస్మృతమున రసవత్తరపద్యములలో
నొకటి యగు దీనిఁ జాతము :-

మచారముకరించుచు సుస్మృతమునఁ జేలు
సుధుపంబు బోవునే మదనములకు
నిర్మలముఁ దాకినీచికలఁ మూల
రాయఁగ చనునె తరంగిణులకు
లలితరసాలపల్లవభాగియై నొక్క
కోయిల నేరునే కుబజములకు
పూర్ణేందుచుఁ ద్రికాస్ఫుఃతచకోరక
మరుగునే సాంద్రనీహరములకు
నంబుజోదరదివ్యపాచారవింద
చింతనామృతపానవిశేషమత్త
చిత్త మేరీతి నితరంబు చేరనేర్పు
వినుతగుణశీల మాటలు నేయు నేల ||

మఱియొకటి - “చాతకం బేగునే చవుటిపడెను”
అనియు వర్ణించె.

యమ్యత్ప్రణమనాభ్యాస రసమర్లలితం శిరః;
నాన్యప్రణమనే దేవ ధృతిం బహ్నతి జాతు నః,
కిమమ్భాజరజఃపుష్పాశ్చరం వారి మాననే;
నిషేవ్య రాజహంసోఽయం రమతేఽవ్యసరోజతే,
కిమప్సరఃశిరోజాన్తనుమనోగన్ధలాలితః;
చుమ్బితనాన్తమశ్శ్రితి ప్రాజాన్తేఽసి మధువ్రతః,
మక్తాఫలాచ్ఛ మాపీయ గగగామ్బు నవామ్బుదాత్;
శున్యత్సరోఽమ్బు కిం వాశ్చో దుదస్య న్నపి చాతకః.
(అదిపురాణం 33-౧౦)

ఇందు జననేనపాతనల జీవితకాల మెఱుంగని
వారు తెనుఁగుఁ జూచి సంస్కృతము విశేషణ పరిపుష్ట
మూగ రచింపఁబడియె నందురు. దీనిలో శ్లోమాత్ర
సాదృశ్యమే కలదు.

“అళికంబున నక్షిని దాచి” యవతరించిన
యోసర్వజ్ఞసోమనాథా నీకవిత్వంలోని మేలిరత్నములను
వాని చెక్కడపుఁబనియు నెల్లరు గ్రహించి యాపము
మారి, వెల తక్కువగా నమ్ముకొనుచుండ నూరకుండెద

వేల? బిల్వణుఁడు కవుల కేమి బోధించెనో స్మరించె
దవా?

‘సాహిత్యపాఠోఽధిమననోద్ధం
కర్ణాస్పృతం రక్షత హేకవీధ్యాః,
యదస్య దైత్య ఇవ లఙ్ఘనాయ
కావ్యాన్త చోరాః ప్రసజీభవన్తి.’ అని.

“ఓరీ విమర్శకా, బిల్వణుని తదనంతరపద్యముఁ
జగువుము.”

గృహ్మస్తు సర్వే యదివా యశ్చేష్టం
నాస్తి త్కతిః కాపి కవీశ్వరాణామ్,
రత్నేషు లుప్తేషు బహువ్యవర్తైశ్చ
రద్యాపి రత్నాకర ఏవ సిన్ధుః.

“ వింటివా, ఎవ్వనియర్థసంచయ మధులు
నేవచ్చగా దోసిల్లఁ గొని యనభవించి పరితృప్తు లగు
దురో వానిజన్మజీవితములు ధన్యములు. ఎంతకాలము
నాయల్పగ్రంథములోనివి యేవో కొన్ని పోకలు మహా
కవులు పరిగ్రహింతురో యంతకాలము నాకు యశో
లోకములోని కవిగోష్ఠిలో స్థిరాసన ముండును.
మమ్మరు లగు శురుష్కులధాటిపరంపరచే దేశ మింగ
లాలగుంటయై తృతలోకము శలభనిచయమువలె గూలు
చుండ సామాన్యలోకము తమ జీవధనం బగు దార
పుత్రాదిబంధుజనంబునేని పరితృజించి పాటిపోవుచుండ
నిర్వికల్పక సమాధిస్థితునివలె బాహ్యప్రపంచము మఱచి
పరమభాగవతులలో ౧౯ వ వాడని గణనకు రాఁదని
నట్లు భగవత్స్తుతి ధారాపాతమునఁ దన్నుఁ గడతేర్పు
కొన్న పోతరాజు నేల పట్టి వేధించెదవు? అదిపురాణ
కర్త యగు జననేనునిపరార్థచార్యధుర్యత నెఱుంగవా?”

ఓనుచోకవీ, దృష్టాంత మిమ్ము.

“చోరనూత్రకారా, మూలదేవుని యశస్సు
నపహరింపఁగోరెదవా? మేల్కొనియె నిద్ర నభిన
యించెడు, జననేనుఁడు వాల్మీకి వ్యాసకాలిదాస భారవి
మాఘశ్రీహర్షదండప్రభృతుల యధవిశేషముల నెన్నెన్ని
భంగులుగా గ్రహించి లలితమధురం బగు శబ్దవిన్యాస

మన వాని నెంత సుందరముగాఁ బొదిగించెనో యెఱుఁగవా?

దంకికృతవంతిసుందరిలో గజవర్ణనమునఁ గల నానాపర్వతనదీ విహారసంపత్తికెల్ల భరతుని నైన్యచన్ద్ర జయమున కెంతనిపునముగా గ్రహించెనో చూచినాఁడవు కావా?

ద్వీపా దన్యస్యా దపి
మధ్యాదపి జలనిధేర్దిశోఽప్యస్తాత్,
ఆనీయ పుటితి ఘటయతి
విధి రభిమత మభిముచిభూతం.

అను రత్నావళి శ్లోకమునఁ గ్రిందివానితోఁ బోల్పుము.

ద్వీపాస్తరా ద్దిశా మంతా
దస్తరీపా దపాంనిధేః,
విధి రభయతీష్ఠార
మానీయానీపతాం గతః. ౬—౧౫౨

మఱియు

శరదమ్బునరచ్చాయా
గత్వోఽయోవనశ్రయః,
ఆపాతరమ్యా విషయాః
పర్యస్తపరితాపినః. భారవి—౧౧-౧౨

అను భారవిశ్లోకముతో జననేనుని ప్రయోగ ద్వయముఁ బోల్పుము.

శో నామ స్పృహయే దీమాన్
భోగాన్ పర్యస్తతాపినః,
ఆపాతమాత్రరమ్యాణాం
భోగానాం వశగః పుమాన్. ...౧౫-౧౧౧

అతఁడే మఱియొకచోట,
లక్ష్మీ స్తటిద్విలోలేయ
మిత్వోఽయోవనశ్రయః
ఆపాతమాత్రరమ్యాశ్చ
భోగాః పర్యస్తతాపినః.

ఇట్టివి మహాకవులవలన గ్రహించినను జననేనుని శబ్దబాలిత్యము నర్థసంఘటనాసామర్థ్యమును మిక్కిలి

క్లాఘునీయముఁ గావా? ఇతర వాతన తెచ్చిపృథ్వావ వాతీయకర్తవ్య తెఱచుచోపాదుగా శ్లోకంబున వర్ణించిరి. ఈతెచ్చి కర్తవ్యమున కొంతకు చెందు ప్రాంతకవిబాకరులు - తిలకేంద్రునిచేత - సూక్త సేవితే!

“మహాకవి, మహాకవినిత్రము. చోరుని స్వత్వ సుపదాంబిదన్య. అంతలే యత్థిలముగాఁ బ్రద్రవ్యాపహరణము. చేకినను పోషయగా గజోపరా దని ఈతెచ్చిపృథ్వావకర్తవ్యము మహాపరాకర్షణ వల్లకల్పనలవలన కలకావలముగా నున్నది.

“దీప్తి విసుర్వ్యా. ఆ వ్యాపరమహాకవికారవశ మునఁ బలికెను కాని ఈర్వ్యా వ్యాపరముగాఁ గూడఁ గలుగవచ్చును. ఈ వ్యాపరము కొన్ని యెడలఁ జాల మితముగాఁ బ్రదరించును. ఇంక దీని సుశేషించును.”

ఇంక నొండు చెండు చందములు గలవు. వానిలో జెప్పింపఁగలు వాడి కాలకే సము సుశేషించెను.

చాయాపహరణమున—నన్నుచోడని వర్ణనము జక్కనయు కృష్ణకవియు క్లుప్త గ్రహించిరోచూతము.

ఆకాశనది యని యనిమిషాంగన తెల్ల
వేళకతో జలక్రీడ సుఖపం
బాలమున్నె రని పంకజనాభుండు
ఘోషిత్య గావించి పవ్వలంపం
వాదరసం బని మోపించి సిద్ధులు
మించి ఘటంబుల నింపికొనంగ
నమృతంపురా కని యభిలామరక్తేశి
చెలంగి పాండులు నేయుచుండ

వెల్లివిరియును మమ్మును విశేషకాంతిః
బొదలుచును దివ్య మగుచును భూరిమహిమ
నఖిలశేవుల కానంద మతిశయిల్ల
నచ్చవెన్నెల వినులమై పెచ్చుపెరిగె.

((కృష్ణకవి)

దుగ్ధాంబులిని నిట్టి దోచునో యని శేషుఁ
బాష్పగా వారి నీటఁ బవ్వలంపం

నోదవి సుధారస ముప్పొంగెనో యని
 దేవతల్ దనివోకఁ ద్రావఁదలఁపఁ
 దోలఁకాడు మిన్నేలు వెలివిరిసెనో యని
 లీలగురాంగన లోలలాడఁ
 బాదరసం బుర్విఁ బరఁగెనో యని సిద్ధ
 నికరంబు కలశముల్ నిందికొనఁగఁ
 బాండురాంగుండు విశ్వరూపంబు దాల్చి
 యెలసెనో యని సర్వక్షుల్ లెమిఁ గొలువ
 నఖిలజీవుల కానంద మతిశయిల్ల
 నచ్చవెన్నెల విమలమై యెరి కా సె.
 (నన్నెచోడఁడు)

గంగాప్రవాహంబు గాఁజోలు నని వసి
 స్రామ లనస్రావ మాచరింప
 నన్యతంబువెల్లువ యని నిలీంపాదులు
 మునుకొని దోక్షిల్ల మంచి క్రోల
 దుగ్ధాబుఁధి యని తోయజాక్షుఁడు కేవ
 పగ్గంక మిడుకొని పవ్యళింపఁ
 బరమేసువిశ్వరూపం బని బ్రహ్మాదు
 లమర దండప్రజామములు నేయఁ
 జలఁప భూనభోంతరములకొలఁది దెలిసి
 బెరసి యెన్నిదిదిక్కులఁ బొరలిపారలి
 దట్టమగ నంతకంతకుఁ దనరితనరి
 యిట్టలంబున వెన్నెల నిట్టవొడిచె"
 జక్కనసాహసాంకము (V111—57)

రేఖాపహరణమునకుఁ జోతనపద్మ ముదాహరణ
 మయ్యెఁగదా. మతియును—

తమవాఁడిచూకి కందర్పన కేవల
 లైన సాధించుదివ్యాస్త్ర మనఁగ
 తమతీయఁబలుకులు ప్రమదరాగాంబుధిఁ
 దనరారుమవ్వంపుఁడరఁగ లనఁగ
 తమనింతఁచెయ్యులు కమనీయశోమల
 శృంగారతరువులేఁజగురు లనఁగ
 తమమద్దునగవులు తమకంపుఁజీకటి
 నిగిడించునరిదివెన్నెల లనఁగఁ

జొక్కుమందు లనఁగ సోయగంబులగను
 లనఁగ సుఖమునిక్క లనఁగ జాలి
 యనుపమానమాన్యులై యుల్లసెల్లుగు
 రంబుజాయతొత్తన లప్పరమున.

అనుశంభుదాసుని పద్యభావములలోన రేఖా
 మాత్ర గ్రహింపఁ నను నిందికొచ్చునపద్మము గనుజీయతగ
 ముగా నున్నది. (ఇందుఁజెయ్యులన హావభావాది శృం
 గార చేష్టలు)

తమవాఁడిచూపులు పర్వకుక్రొవ్వాడ
 తూపుల కొనపరిస్తాను లగునుఁ
 దంపపల్కుగీతులు దర్పకునిజమున
 ద్గీతుల కలరునజాతు లగునుఁ
 ఏమ మందహాసముల్ సర్పకుగీర్తిని
 లాసంబులకు ననుప్రాసములుగ
 దిమహావభావముల్ పర్వకులీలాప్ర
 భావములకు లి నీవమంబుగఁ
 వజ్రశృంగారముం బ్రజ్వలకరణి
 నతిమనోహరమోహనాకృతులు గనిగ
 కాంభవీసర్వసత్పరిచారసరిణి
 నెసఁగుచుండుదు రంకుఁ బూర్ణేంద్రుమఖులు.

ఇట్టిసాదృశ్యము ప్రాయశః క్విర్యస్థనసానిమై
 కవుల ప్రతిభఁ జాటించి పరత్కృతియును దున్ని పెక్కుని
 యెరువువైచి దశగుణితముగా ఘనసంకతి ననుభవించు
 పురుషుని వ్యవహారకౌశలమునకుం బోలె గారికిఁ
 బ్రఖ్యాతిఁ దెచ్చును.

పదార్థహరణ మేరితిస్తనఁ బూర్వల యధము
 ఖండించుకొని కనువడించినను బరిహరింప దాని మార్చి
 రచించినను దోషంబు కానేరదు. తిక్కనభారతమున
 నెచ్చటనో హరిశాస్త్రంబులఁ జదివి విప్రుఁడు యజ్ఞము
 లొనర్చి స్వగ్లోకమున దివ్యాంగనానమాగమును పొందు
 నను భావమును వాఁభట్టు వరాహపురాణమున నపహ
 రించె తిక్కనపద్మమును వేదవాక్యముగా నుదాహరిం
 చినశ్రోత్రియశిఖామణికి దానినే యించుక మార్చి
 శ్రీనాథుఁడు వాని నపహాసపల్లనముగా నొనర్చె.

తిక్కనపద్యము లభింపవలదు దాని బోలినదాని నుదాహరించెద.

శ్రుతిపారంగముడై సదక్షిణము
స్తోమంబు వాటింపి స
స్మృతపుణ్యంబు పుణ్యముతోత్తమున నా
కంబందుఁ బ్రాపించు నూ
న్మితకల్పద్రుమమంజరీమధురమై
రేయామృతాస్వాద
ర్వితరీర్యాణ వహునింబభర
వీమోక్షకృత్యామృత్.

(హంభట్ట - వరాహపురాణము).

ఈ భావము నుపహసించిన శ్రీనాథుని కోలా
నాలము విందము—

శ్రుతిశాస్త్రక్రియ లభ్యించుకొని వి
ప్రంబిత్తి నానాభ్యర
వ్రతుడై పోయి కనుం బురందరపురా
రామద్రుమానల్పక
ల్పతరుప్రాంతలతాకుడంగుని లీ
లాగు పురింభా...
.....కలా

పాండిత్య కౌండిర్యముల్.

అని చాటువు.

రేఖాపహరమునకే మఱియొక యుదాహరణము—

అమరులు త్రావువో నవ్వు
మందురు దీని నహివ్రజం బజ
ప్రము గొని యానుచో నిది ర
సాయన మంగురు భూసుశాఘ మా
గగునిధి సోమపాన మని
తైకొని యానుదు రహణక్రియాం
గమునెడ వస్తు వందు రిది
కాలికు లీసురపేర్మి వింతయే ?
అమృతంబుతో లేని యనురాగగుణ మిందు
గల దని విబుధ యుగ్మములు గ్రోల
జంఘ్రోదకం బింత చవి యగునే యని

శిష్టకన్యకలు చేతః ప్రావ
వెలిరసాయన మింత కృష్యకే మోకా
యచ్చరల్ విబులకు నందియాయ
సానులతాని క్కే లంకా
మహాపుష్పకాయ ముఖంబు కల్క
వేడ్కె తెలరార నొకప్పుడు పోక పక్క
రతిపరిక్రాంతమైన యానతము కల
నిదియే సిద్ధాంతము నదియే మిష్టము
ననుదు నేమిది కోలి వ్యాధివలంబు.

(ఐదు జాతీయకము సిద్ధాంతముల బ్రోస్త
మగు రసాయనవిశేషము).

ఈ కందుపద్యములలో మరలుమీను వర్ణించ
బడియె. శ్రుతియ కవిరాజాఖ్యామనే వర్ణించిన యుక్తే
ముఖాని జీవక గ్రహించి విప్రకవివర్ణించు వృత్తిలేకా
లంకార సమత్కృతి బంధువుగా మధురోష్ఠి రచించి
నను రేఖాపహర మను విషచ్చాయ దివ్యానవంబున
జండ్రకోత్పల రేఖాద్యాజంబున బ్రతిపించి తదాస్వా
దమదముదిత మాళపి కనీనికానికాయచ్చాయల విచ్చా
యం బయ్యుండ వ్రయంగకు మూర్ఖాప్రహేళాంబున
గలిగింపకుండ జాలదు.

ప్రతిచ్చాయాకల్పనము — ఇది రేఖాపహరము
కంటె హీనతరకోష మగును.

పదబంధంబుల నగ్గలించి లంకా
బ్రాహ్మియై నగ్గహ
స్థనమై నువ్విచ్చివ్యాత్సరోజవనముల్
భంజింపుచున్ భూరిన
మృదలీలన్ విలసిల్లి సత్కృతి జగ
న్మాత్యప్రభావంబునన్
మదనాగంబునుబోలెఁ గ్రావలదా
మా లెందు లే కన్నతిన్.

(నన్నెచోడండు).

పదలాలిత్యము వర్ణకుద్ధియును శ
బ్రహ్మర్యము మంగళా

స్వదభావంబును రాజయోగ్యతయు దో

మన్నూర్తిరాహిత్యమున్

పదిలంకారవిశేషముం గలిగి వి

శ్వప్రాణసౌభాగ్యసం

పదుమై తేజయుఁబోలఁ గ్రాలనలదా

పద్యంబు హృద్యసితిన్.

(చెద్దపాటి సోమనాథుఁడు)

ఈ రెంటిలోఁ దాత్పర్యము భేదించినను బూర్వ
పద్యమును స్మరించి సోమనాథుఁడు నూతనకల్పన నేసె
నని తోచును.

ఇంతదనుకఁ గొన్ని చార్యచ్చాయలఁ జేర్చొం
టిమి. వానిలో నవాంతర భేదములును మఱికొన్నివిభా
గములును సూక్ష్మబుద్ధులు స్వయముగా నుత్పేక్షించు
కొందురుగాక.

కథాశరీరసంవిధానమునను రసవత్ప్రకరణములను
వర్ణనాగుంభనములను బైచ్చాచల సంమితము చేసి
విచిత్రగ్రంథమున నద్భుతప్రబంధమో ప్రకరణమో
వర్ణనమో కల్పింపవచ్చు. అప్పుడును మామ్యములు
కానిపోకలు గ్రహింపకున్నఁ గవి యవహేళనకు
భాజనం బగు.

ఒకకావ్యములోవిప్రకరణ మంతయు గ్రహించి
స్వకల్పితముగాఁ బ్రకటించుట కొక యుదాహరణ
మితము. తంజావూరి రఘునాథుని దేవేరులలో నొకతె
యగు రామభద్రాంబ తద్రాజ విజయచరిత్రమును వర్ణిం
చుచుఁ బండితేందవ సర్వలోఁ జాలభాగము వైవతింత్ర
మున సామ్రాజ్యలక్ష్మీ పీఠిక యను గ్రంథములోనుండి
యర్థమును గ్రహముగా గ్రహించి సర్వముఁ బూరించె.
ఇది గ్రంథచార్యమగునో కాదో పండితులు నిర్ధారింపఁ
దగు. మహారాజకరగ్రహణప్రభావముచే నవరోధకాంత
యయ్యు సభలలో సమస్యాపూరణములు నేసి కనకాభి
షేకము నేయించుకొనఁ గావునఁ జౌర్యదోషమున
కామె యవరోధ మవరోధము గానెదరు. లేక యవ
రోధమే యయ్యెనా !

పూలమును నాయము సంస్కృతిములొ
నున్నను దాని మన యంగ్రహితప్రాగల్భ్య విలసనం
బగుటచే మనము విని యానందింప నర్హులము.

రఘునాథాభ్యుదయము.

అథ లాస్యకలావలోకనేచ్ఛా

రవనీశేషు రహస్యసంజ్ఞయైవ;

చతురాః సమునేత్య నాట్యకాలాం

సహసాకుర్వత సజ్జతార్వాకృత్యమ్.

మహార్థముక్తామణి స్తప్తమాలికా

వితానసంగీరవితానలక్ష్మితామ్,

సమగ్రకాలాగురుధూపసంజనాం

మనోజ్ఞానానామణి బాల బాలికానామ్.

దలత్ప్రసూనాఙ్గితదామసారభి

మిలన్మిలిన్దాఽవమేదురోదరామ్,

సలీ. లాస్యక్రమచక్ర మోచిత

ప్రకృష్టకర్పూరపరాగభాసురామ్.

విరచితసమయానుమాలవేదః

సవిధలసత్సవయః సుధీనహస్రః;

సరసిజనయనాశ్చతైః సమేతో

నరపతిమాలి రగా త్స్వ నాట్యకాలామ్.

స తత్ర నానావిధసంవిధాన

మనోహరాయాం మదనావతారః,

అధ్యాస్త భద్రాసన మక్షిజాతం

విలోకనానాం సఫలం వితస్వక్.

కాశ్మీరకామ్యాజకరూశకాశ

గాన్ధారకర్ణాటకల్లింగకాశః,

అవన్తిమన్యాన్ధవిదర్భకాశ

వజ్రాలనేపాలకబాహ్లికాశః.

మత్స్యిలమత్స్యమరహాట నురాష్ట్రాలాట

తుండీరచేరకురు కేరళపాండ్యభోటాః,

సింధుత్రిగర్తకక సింహల పార్శ్వక

సౌవీరమాలవ వరాటసరాధినాథాః.

కవికోవిదవద్దిగాయకావ్యాః

రసికాస్తే రఘునాథపార్థివేంద్రాః

అవలోకనసంజ్ఞయావనమ్రా

నృసింహస్త్రనిజోచితస్థలేషు.

అతలసరాగనాదినః

సముపేతావనసాలభస్యేకాః,

సమమారచయన్ జన్మేంద్రాః

సఖిభేవంశవిధానాచార్యకాః.

మదవతీవలయారవహంసభా

మఖరమద్దలమోహననిర్వహా,

అతనుతాగరుభూపపరమృరా

ఘనఘనాఘనార్థిత్వాటికామ్.

అథయాధోచితహోటకకల్పనాం

ప్రభుమణేః పురతః ప్రతిసీరికామ్,

ఆవహతామరవిన్దవిలోచనే

కరవలన్మణికంకణనిర్వహమ్.

ప్రభుమం ప్రతిసీరికాస్తరాశే

నరనాథాయ నమోప్రణేశేలామ్,

అవదన్ బిరుదాబ్జవాద్యనాదై

రృణిపాదాద్గదమజ్జామజ్జితాని.

అథాహృతాయాం ప్రతిసీరికాయా

మాలక్యుమాణాహరిణాయతాక్షీ,

సాధ్యప్రవాహంసంసృజ్య

సాంత్యక్రమేనానందానికేభాః*

మనోజ్ఞమత్తమణికంకణప్రభా

దలేణసాకలప్రసవాన్మలినపురః.

అదాప్రభానాన్మృగభాషితవశాః

మనోహరా రూపవతీవ మోహినీ,

విలోకనానేన విద్వేష్యత్య

విలాసినీసంభృతవిభ్రమాభ్యుపహృతా,

వస్త్రస్తనాన్నిగ్భవకాదతీవ

మనోహరా మానవికాలభేక.

విభుమణే రమకీర్తనసంజ్ఞయా

విభుమణే సమయోచితవిద్రుహన్,

ఆభినయా నతివిస్మయచోచితామ్

బహువిధం ప్రకటికురుతే స్మ సా.

అరమ్యతలైః తర్నిజాంగహస్తైః

రసి నాట్యక్రమచేదితాత్మభానైః,

హృదయే రుచిమేధితామతానీ

నృదిరాక్షీ రఘునాథమన్మథస్య

మణేన రూపేణ సుదేశ విద్యయా

పరస్పరం సామ్యయజః పరకృతాః;

అనర్తిమృద్ధుప్తిమజ్జై రుహాదిరా

రయా దహంపూర్ణికయా రసోత్తరమ్.

* రఘునాథుని యాస్థానమున చంద్రలేఖ, రూపవతి యను నాటకీయకన్యలు ప్రగల్భ లుండిరి.

“బిరుదుపాత్రలు విజృంభించి యారాజ వరుని ముందట నిల్వ వారిలోపలను

పదచాలి గొనియె రూపవతీవధూతి గొదలేక పేరణి గొనఁ జంద్రలేఖ

మిక్కిలి కోపుల మెఱవకెఁ జూపి జక్కిణి వినిపించె శశిలేఖ యపుడు.”

విజయరాఘవుని రఘునాథాభ్యుదయము.

ఇందు పదచాలి, పేరణి, కోపులు, జక్కిణికబ్బములు నృత్యకాస్త్రమునఁ బారిభాషికపదములు. పెద్ద కోమటి వేమన గుఱించి వ్రాయనపుడు పీనిలక్షణము వివరించెదము.

మఱియు

వీరవేంకటరాయ పృథ్వీమహేంద్ర, దక్షిణ బహువిధవిరుదముల్ దనరుచుండ

సముఖమున నిల్చి యా ముద్దుచంద్రలేఖ వివిధవిద్యలు వినిపించెడివెంత యనఁగ.(రఘునాథాభ్యుదయము.)

† అంగహారములు నృత్యవిశేషములు (ఆర్థాంతరము)

అపార్థోభాతికయే పయోదవ
ద్విజ్ఞానమూతే సతి గుణిహస్తదా,
విలోలసల్లాస్యవిలాసలతీతా
మయూరికేవాజని మానినీతరా.

చచ్చత్పటాదైర్భిర్మృపజే సమీచే
భవాస్యహస్తైర్కటవ ప్రపల్లవైః,
ప్రాపల్లవైర్భుజ్జువిధైః సలీలం
మృగేక్షణా కాచన మార్గతాతైః.

జయమగ్గలసింహాలీలలీలా
జయనిసారుకచర్చరీతిభిన్నైః,
రతిశీలతురజ్జలీలరజ్జా
భుజానగ్గహరిక్రమాదితాతైః.

హరినందననందననాదైర్భి
రపి మూలాదిభిరన్యకైశ్చ తాతైః
నానామణీఘటితహృతనాట్యకాలా
పశ్యంతయన్ప్రీతచలత్ప్రతిమాసమాహ్వాః
ఆపాదితేన నివహై రమరాగ్గనానాం
విద్యోతతే స్మ పురతో నవభవవృష్టిః.

అభినయనరసానురూపమారా
స్మరముఖేషు మదా సభాజనేషు,
అతులితకనకాభిషేకముద్యైః
సపది కథాః సమభావయన్మహీంచుః.

బుధచారణ వన్దిపూర్వకాణా
మభిషేకద్రవిణం యథార్హమేవ,
బహుధా రఘునాథ పార్థివోఽదా
న్నిజవిశ్రాణన నిర్జితేంద్రశాఖి.

సామ్రాజ్యలక్ష్మీపీరికా
సామ్రాజ్యలక్ష్మీస్తైరార్థం
సర్వసాభాగ్యోద్ధయే,
పశ్యేల్లాస్యకలాం రమ్యాం
నటిభిరభినుచితామ్.

అలోకకాశ్చర్యకరిం మనోనయననందీమ్,
దిక్ష్మమల్యామృదగ్ధరో దివ్యాభరణభూషితమ్.

నాట్యకాలాం సమాసాద్య
విశాలాం స్వాయతాం భామ్,
ఆశ్శయతాం సమరలాం
సువితానాం సువీరరాజామ్.

కాలా రరజః క్షప్త ధూమగంధ మనోహరాన్,
నునునోదామసారభ్య భ్రమస్త్వయరసంరలాన్.

సింహాసనే సమరూఢః శ్వేతచ్ఛత్రేణ చారుణా,
అగ్గవన్దకలిక్లాన్త్రాచోశనేపాశమాశవాన్.

పాణ్డ్యసౌమీర సారాప్ట్యై
స్మృపానన్యాంశ్చ పార్థివాన్,

ఆహ్వానయిత్యా పురుషై
ర్యేత్రపాతైః సనన్దుగుమ్.

అపార్థసంజ్ఞయా సర్వా నాసనే ఘోషవేత్తతాన్,
ఉపవిశ్లోచితస్థానే వ్యవహారకన సంజ్ఞయా,
లాస్యావలోకనపరో భవేహ్యమిహున్దరః.

అథ లాస్యాలోకనేహ్యోర్మృపస్యాపార్థసంజ్ఞయా,
పురుషైర్నాట్యకాలాయాం సంజ్ఞితాయాంశు కైశ్చన.

ససాతాశధరస్త్రీభిః కాన్పితక్రమలలోచనాః,
వంశాదిధాన్యచాతుర్యం కలయన్తి నృపాగ్రతః,
పునః కాశ్చన కామిన్యః కక్కుణస్వనమాంసలాన్,
రచయన్తి ప్రభోదస్య పురస్తానర్ద్రశస్వనాకా.

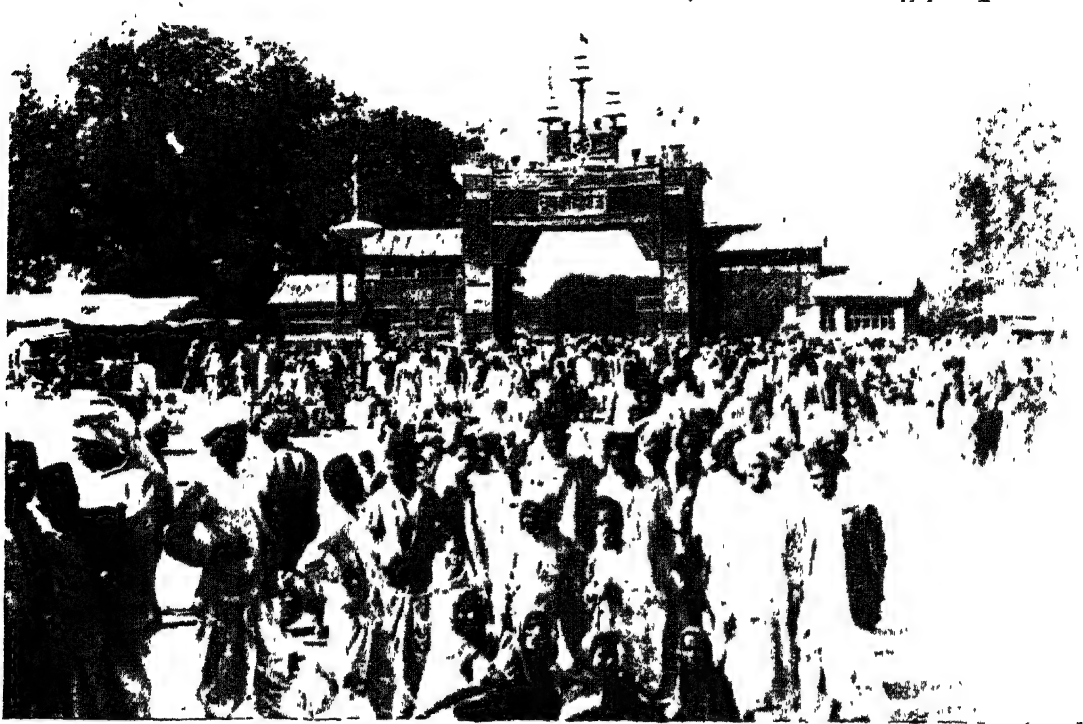
కాంచిద్యవనికాం బధ్వా ద్వేషు కాశ్చన చిత్రితామ్,
పురస్తాద్రాజసింహస్య వహతోఽతిమనోహరే.

తతో బిరుదవాద్యానాం నిస్వనోఽతి మనోహరః,
ప్రభవేత్ప్రభమే పాత్రప్రాగల్భ్యం కథయన్తివ,
తత్పరం ప్రతిసీరాస్త రత్నజ్ఞామణ్ణీరనిస్వనాః,
ప్రభవన్తి ప్రశంసస్త ఇవ పాత్రప్రవేశనమ్.

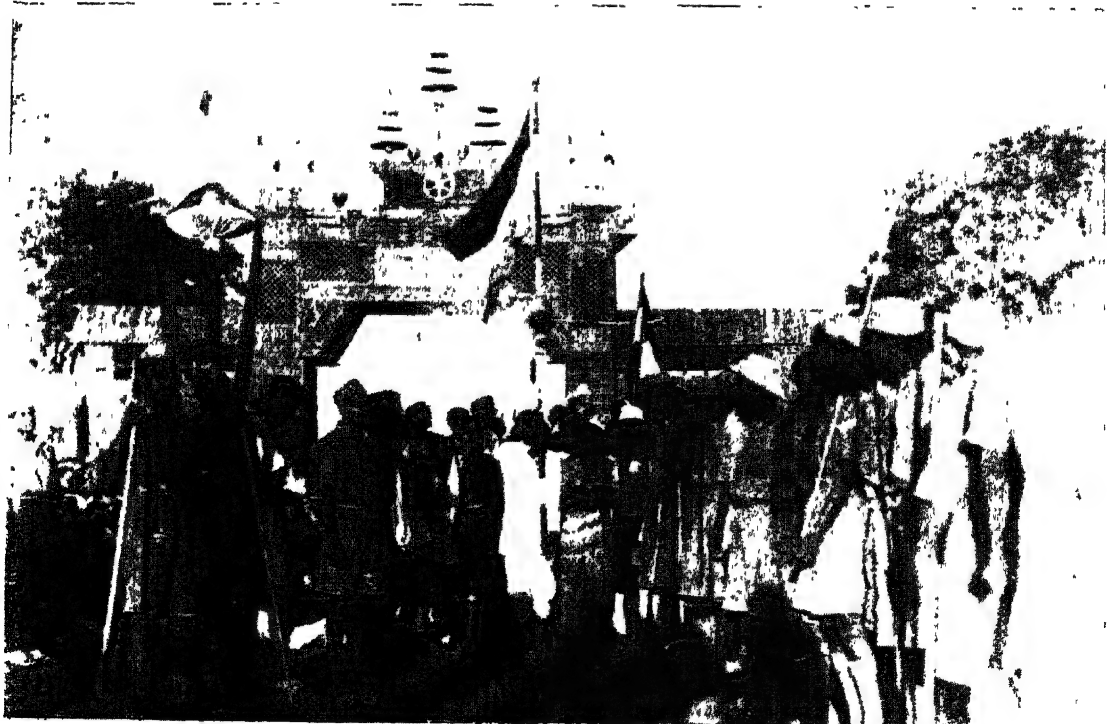
తత్పరం ప్రతిసీరాయా మాహృతాయాం తు కాచన,
దృశ్యనే చంద్రితేభవ విశ్లిష్టా సన్ధ్యయా నటి.

† చచ్చత్పటాది సంవతశముల మార్గతాళములందురు.

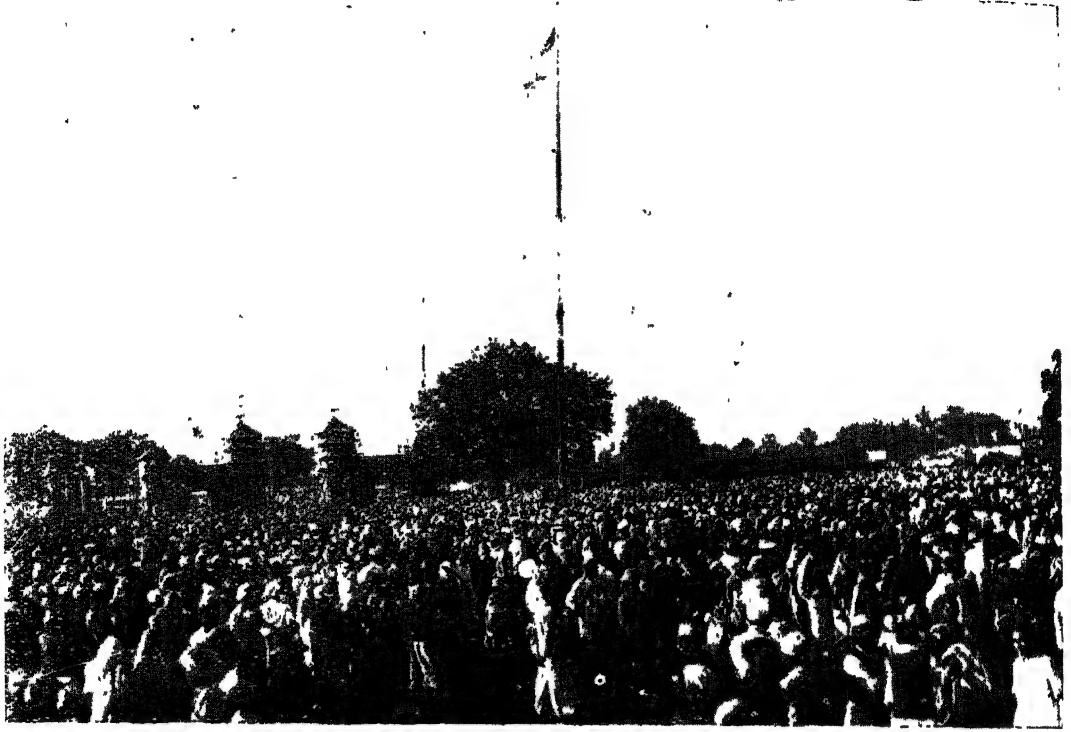
చిత్రములు: ఏబరవ అజలభారత జాతీయమహాసభ, ఖైరతాబాదు-1936.

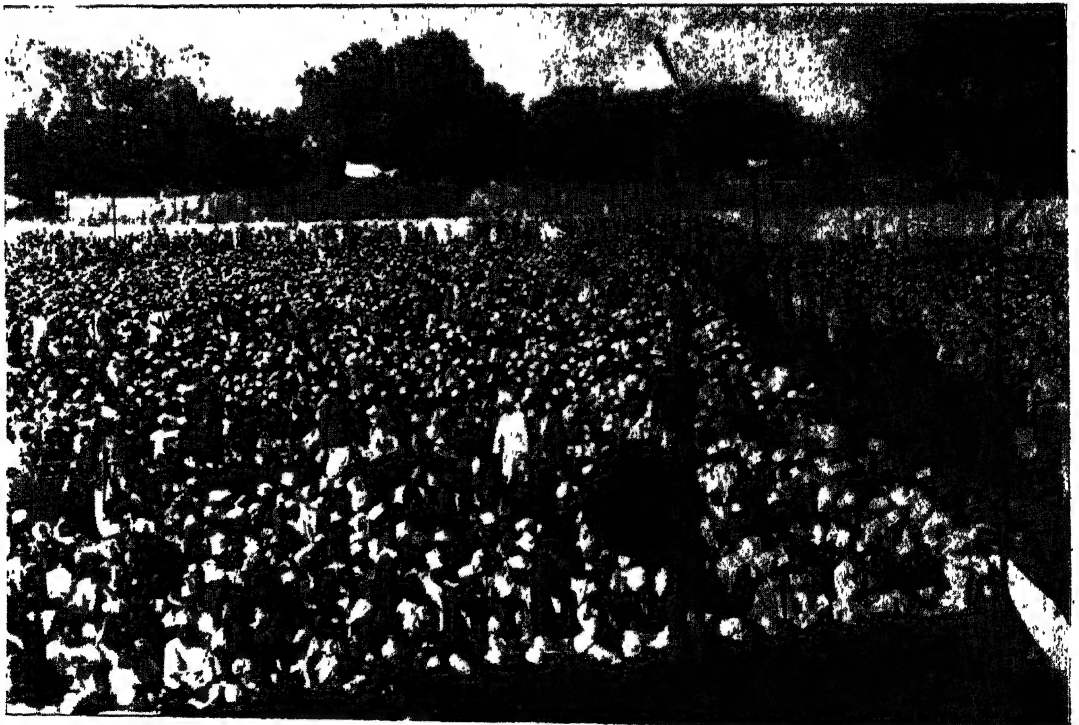
తిలకు నగర సింహద్వారము.

పతాకాగ్ని సమాగమము

పత్రికాకోర్కె వేడుక

మహాసభా ప్రాజ్ఞాపిక బిల్లుల చూపుట.

అధ సా నాట్యవిద్యాధిదేవతాయై పుణో భువి,
కర్ణాప్రభయా సాకం దదాతి కుసుమాక్షాలిమ్.
తతోఽపలూకనాత్తస్య సా భవేదతిభ్రమా,
లతావనస్తపాన్నిధ్యా దతిరమ్యేవ మాధవీ.
తత్తస్యాపాదసంక్షాప్రేత సా నటీ ప్రభాః,
స్ఫుటికోరోత్యభినయా నతివిస్మయదాయకః.
అథ నాట్యోచితైరగ్రహారైః సా నర్తకీ పునః,
తతః పరశ్చతా వధ్వః రూపవిశ్వరూపైః సమా.
నటన్తీ దేవీమఖ్యాత్యై రహంపూర్వీక మాదరాత్,
మయూరీవ లసల్లాస్యా కాచిర్భవతి లాసికా,
కార్యం పఞ్చవిధైర్గర్భతాతైః కైశ్చిద్వహజనైః,
జహమద్వలతాశేవ సింహలీలాభిధేన చ.
లీలాజయాఖ్యతాలేన రతిలీలావ్యయేన చ,
కురగ్దలీలాభిభ్యేన రక్తాభా గణేన చ.
నన్దినందనతాదైత్యైః కర్తవ్యం నటనం ప్రియే,
తతస్తల్లాస్యకాలాయా ఊర్ధ్వభాగప్రకల్పితైః.
ప్రతిమానివహైర్నాట్య కలాం ద్రప్తుమిహాగతైః,
త్రిదివాపురసాంసక్తై రివ మజ్జలమూర్తిభిః.
ఆప్లావయేత్సువృవృష్టి మవసేపతి మాదరాత్,
నటీనాం కారయేద్రాజా కనకేనాభిషేచనమ్.
తతోఽభిషేచనద్రవ్యం కవిగాయకవన్దినామ్,
దత్త్వా గర్భాదికం చాపి పునః ప్రసాప్య తాన్ ప్రియే.
నటీభిః సహ సుధాదంతం ప్రవిశేమాస్థపురందరః,
ఇతి శ్రీ మచ్చెన్నతంత్రే సామ్రాజ్యసీతీకామాం....
అశీతితమః పటలః

ఈ రెంటిలోను బ్రకరణ కర్తవ్యము సమాన మగుటయే కాక పెక్కుసమాస విశేషములు గలసియున్నవి. ఒకటిఁ జూచి. మఱొకటి గూర్చుబడియె ననుటలో సంశయము లేదు. ఏది మొదటిది యేని రెండవదన్న విషయములోనే సందియము. రఘునాథాభ్యుదయములోఁ దక్కిన సర్గములు మేము నిపుణముగాఁ బరిక్షింపమైతిమి. సామ్రాజ్యసీతీక తంజాపుర గ్రంథభండారముననె కలదుగాని బహుదేశముల వేలకొలది విఖితగ్రంథములఁ బరిక్షించితిమిగానిమీకీ తంత్ర మన్యత్ర

దృష్టిగోచరము గాదయ్యె. ఇతరప్రలభింప వచ్చునేమో. అది యేకాలమున రచింపఁబడెనో యెఱుఁగఁబడు లక్ష మాతృకలలోఁ బ్రమాణము గానరాదు. రాజనర్తక వర్ణింపు నీ గ్రంథము రఘునాథుని కాలముననే యెవ్వడైన రచించియున్నచో నతఁడే రామభద్రాంబరేన రఘునాథాభ్యుదయమునైతము రచించియుండవచ్చును. లేకున్న రామభద్రాంబరే సద్భాత శైలివ్యాపారము విడిచి తంత్రగ్రంథము ప్రచ్ఛేదమునందుఁ గొందఱు సంవేషింపవచ్చు. రామభద్రకు విద్యాకవిత్వ శేష్సిన కవికాళన యను సంప్రదానానుబంధం. రఘునాథుని పుత్రుఁడు విజయనాథునిపూర్వతి కానకవి గూర్చి,

ఘటికాశతగ్రంథుబురోత్కట ననీన పాండిత్య గరిమలు భళియనంగ, కృష్ణ్య నిరోహ్యదిశోద్దామ రసగర్భ సందర్శమానరి సన్నుతింప, నంద మంజరీ మధురూరీమాధుర్య రచనావిశేష మారాయనంగఁ, బరిహృతేతర యుక్తిభాగ మాతన కథాచాతుర్య గుర్యత సన్నుతింప, నయ్య దినముల రామభద్రమ్మ వారు, నేడు కృష్ణాజకవిత్వ శేర్షుమెఱసి, వినికి నేయుట లెల్ల మీ ఘనతగాదె, కవివినుతచర్య చెంగల్వ కాళనార్య.

రాజగోపాల విలాసము. ఆంధ్ర.

అని మామె విద్యాగురువుగాని లేక నేటికైనైవ తంత్రజ్ఞుఁడుగాని రెండు గ్రంథములును రచించెనేమో. ఏల యనఁగా నింతవిస్తరముగా రామభద్రాంబర తక్కిన పదునొకొండు సర్గలు రచియింపఁగలిగి యిక్కడ నింత కష్టపడితి పనునా? లేక నిరర్థభారాపాతముగా నందరపద పంక్తితోఁ బురాణశైలితో. శైవతంత్రము రచించిన కర్త సిగ్గులేక స్త్రీయధ్యయ హరించునా యను విస్మయము కలుగుచున్నది. ఈ యంశ మింకను బండ్లిత పరిశోధ్యమే యగును.

“పండిరెద్ది కృష్ణ స్వామయ్యగారు సింగరార్యుని బిల్వటీయమును దనరచితముగాఁ బ్రచురించె. రంగాశక్తకృతమును నానంద నుందరీ చాతుర్య విలాసమును సుతదరి తనకావ్యముగాఁ బేరుమాత్రము మార్చి నెల్లడించె. ఇవి గ్రంథచార్యవిభాగములలో నెందులఁ జేరును?”

కొంతకేగిరిగి స్వకల్పనములనడుమ నితరుల
పదాలము గ్రహించువారి కృత్యమే యంతవఱకు లక్షణ
లక్ష్యములతో వర్ణించితిమి కాని సర్వస్వహరణము
చేయువారు కవులనికాని వారు కవిగోష్ఠిలో నర్హు
లనికాని యెవ్వరఁ దలఁపరు. వారి వినుర్పించి లక్ష్య

భూతులం జేయుట యధర్మము. ప్రాచీనకవిత్విమూర్తముఁ
నుపేక్షించి నవనాగరకతానుసారము కేవలము భావ
ములతో ననంతవత్త్రు నుగు కవితాకాశమున విహంగ
మార్గముల గంధర్వనగర నిర్మాణములు నేయువారల
కెన్నఁడును గుఱుచార్యదోషము రానేరదు.

సాయం సమయము

—భీమరావు.

క్రితరిగిన వాత

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి

“నీ కేవిగమైన ఆ కేవిగ వేసవ్వడిక యీ ఆలస్యం యెందుకూ?”

ఈమాట అడిగినప్పుడు కృష్ణవేణి మొగం ప్రసన్నంగా లేదు. పైగా ఆంధ్రోళన పుట్టిచేట్టుగా కూడా వుంది. అతనికి ఆంధ్రోళన పుట్టింది కూడానూ, కాని పక్కాతాత్పర్యం. తుంగలో మనసు కుదుటపడుచు కని యిక్కేనూ యెరగనట్లు సంభాషణ సాగించాడు.

“అవసరంలేదు, దేవుకిచ్చిన వరం అనుభవించి దానికి జాప్యం చెయ్యడం తెలియకున్నావు.”

“అదే యిప్పుడు జరుగుతూ వున్నది.”

“ఒప్పుకున్నావు నిజమే, అయితే; నేను నిన్ను మనఛూర్తిగా ప్రేమిస్తున్నాను. హృదయశీలమీద ప్రతిష్ఠించుకుని నిన్నెప్పుడూ ఆగధిస్తున్నాను. నేను నీప్రేమకు పాత్రమయినందుకు బ్రహ్మానందం పొందుతున్నాను. లోకంకోసం ఆకాస్త తంతూ ముగించడానికి ఆలస్యం చెయ్యడం బాగాలేదు.”

“నెల్లాళ్ల కిందటా యీ మాటే అన్నావు. వారం రోజులనాడూ యిదే అన్నావు. ఇప్పుటికిప్పుడూ —”

“అబ్బా! కృష్ణా! నీకు కోపంవస్తే నేను తాళలేను. నువ్వు నన్ను సందేశించావంటే యిక నీమొగం చూడలేను”

“నీమొగం చూపించగలవు....కమా?”

వూచలాగ తగిలింది అతని కిమాట. మొగం పక్కకి తిప్పుకున్నాడు.

“నువ్వు, ముందుమందు సంసారంలో చూపించబోయే చాతుర్యాని కిది మద్దు కాబోలు”

“ఎంత మాట అనేకావూ? నా తపన నీకు బోధపడలే దన్నమాట.....నిన్ను మాశాటప్పటికి నా కళ్లు జిగాల్జిగాల్ మనిపోతూ వున్నాయి.

హృదయం గజిబిబడిపోతూ వుంది. కృష్ణా! నీపాత్రంలో నే నే కల్పనలు చేసుకుంటూ వుంటాను. నీ పాత్రలద్వారా కూచుని యెన్నో మనవిచేసుకోవాలనుకుంటూ వుంటాను; కాని యెరటికి వచ్చాటప్పటికి—మహూర్తం ఆలస్యం అవుతూ వున్నందుకు నువ్వు పొందే అసంతృప్తి—నీ బొమముడి మాశాటప్పటికి నా కల్పన అంతా యెగిరిపోతూ వుంది. మనస్సు బేహరయిపోతూవుంది”

“ఇదంతా యేమిటి?”

“నే నిప్పు డేమన్నామా?”

తడుముకోకుండా కమ్మిపరిచి—పైగా యెదుగు తిరగడం ఆమెని భ్రాంతురాలిని చేసింది.

“బాగుంది”

ఇంతకంటే ఆమె మాటాడలేకపోయింది.

“కృష్ణా!”

“.....”

“నువ్వు మొగం ఆలా తిప్పుకుంటే యిక నాపని ఠేం కానూ?”

“.....”

“నామాట——”

“.....వారంగా వుండు. పెళ్లికాకుండా నువ్వు నన్ను తాకడానికి వల్లకాదు.”

“నీసెలవుచొప్పున నడుచుకుంటాను; కాని అప్పటిదాకా తాళలేను; కనక దయవుంది—కనికరించి యిప్పటి కొక్క ముద్దు——”

“వల్లకాదు”

“అబ్బా!”

“.....”

నా కేమీ అర్థం కావడంలేదు. ఇంతటి రూప రాశి—ఇంతటి ప్రేమనిధానం యింత కాకిన్యం యెలా

చూపించగలుగుతూ వుంటే నా కెంతమాత్రమూ బోధ పడడంలేదు.

“మొగవాడవు, నీకింత చేలతనం యేమీ?”

“.....”

“నీకు భార్యకాని స్త్రీచెయ్యి పట్టుకోవాలనే హృదయదౌర్బల్యం నీ కెలా కలిగిందో?”

“సెబాస్! నిన్ను మెద్దుకుంటున్నాను. కృష్ణ! నీకీలం నన్ను ఆనందపరచుకుట్టి చేసింది. నిన్ను భార్యగా పడసినవాడే పురుషుడు. ఆ బిరుదు నాకే తక్కువోతూ వున్నందుకు గర్విస్తున్నాను. వివాహానికి తుణుం ఆలస్యం అయినా యిక సేవ తాళలేను. ఆ యే రాపటు నువ్వెప్పుడు చేయిస్తే నే నాక్షణంలో సిద్ధం.”

“అంతే?”

“మహూర్తం స్థిరపరిపించి, మీ నాన్నగారు నన్నెప్పుడు రమ్మంటే ఆక్షణంలో—”

“నాన్నగారు అన్నీ తుణుంలో సిద్ధం చేయిస్తారు. మీ వాళ్లతో చెప్పి, వీలు చూసుకుని నవ్వే మహూర్తం స్థిరపరిపించాలి.”

అతనికి జవాబు తోచలేదు.

“మాట్లాడ వేం?”

“.....చానీ, మహూర్తం నేనే స్థిరపరిపిస్తాను; కాని యీ విషయంలో మీ నాన్నగారు నాతో యేమీ మాట్లాడకుండా—”

“మీ సమ్మంధం నాన్నగారికి సర్వవిధాలా యిష్టమే నాన్నగారి మాట ఆమ్మ యేదీ కాదనదు. నిన్ను పెళ్లిచేసుకోడానికి వా రిద్దరూ నాకు సంబరపడుతూ పెరిచిచ్చారు.”

“అది సరే. మీ సమ్మంధం మానాన్న కూడా అంగీకరించాడు. మానాన్న చేసింది మా ఆమ్మ అంగీకరించక తప్పదు. కనుక పుభయత్రా కూడా పెద్దల అశ్చ్యంతరం యేమీ కనపడదు”

“ఇంకేమిటి?”

“క్షణితిలో మీనాన్నగారు నాతోగాని, మా నాన్నతోగాని మాట్లాడవలసిన పనిలేదంటావానువ్వు.”

“నా కేమీ కనపడ్డం లేదు”

“నువ్వు బాగా ఆలోచించలేదు. అసలు, ఆలోచించినట్టే కనపడదు. నిజానికి, నన్ను నువ్వు, నీ నేనూ పెళ్లిచేసుకోడానికి అంగీకరించవలసిన వాళ్లం మనం యిద్దరమే. అయితే: యితర యేర్పాట్ల విషయం.”

“ఇతర యేర్పాట్లంటే?”

కృష్ణనేణికి, ఇందులో యేదో గొడవ వున్నట్టు తోచింది. ఏమిటో బోధపడలేదు. అన్నీ స్థిరపడ్డ తరవాత యీలాంటి ప్రస్తావన రావడం ఆమెకి విసుపు పుట్టించింది.

అత నిది గ్రహించాడు. కాని ముస్సద్దీ వకీలు కాగల ననే ధైర్యం వున్న ఘోషం.

“.....తెలవకే అడుగుతున్నానా నువ్వు?”

“తెలిస్తే అడగడం యెందుకూ?”

అతను వొక్కమాటు మొగం పక్కకి తిప్పుకున్నాడు. పక డైవ కల్పన తోచింది.

“ఇవాళ నువ్వు విషమపరీక్ష మొదలుపెట్టావు. నాకుదీనీ కేమీ కారణం కనపడ్డంలేదు.”

“.....”

“నీ హృదయంలో యెవరో సంశయబీజాలు నెదచల్లారు.”

ఆమె పులుకూ పులుకూ చూసింది.

“నా మఖంలో— నా ఆనందంలో నిగ్గంతా యెవరో విరిచేశారు.”

“.....”

“శుద్ధితంలేని హృదయం నాది. కల్మషంయెరగని ప్రేమనాది, అగ్నికి చదలంటవు నా హృదయం పీల్చి చూపించిఅయినా నేను మళ్లీ నిన్ను ప్రసన్నురాలుగా చేసుకోగలను.”

“.....”

“నీచువు నాని నేను అపవిత్రుడు. నానాంధ్రులతోసం నేను ప్రేమించలేదు. అనేక శుభ్రుల నానా వరి గట్టవ నిండుచాలా లయిక బిచ్చకత్తెను, అక్కడే కొనితెచ్చుచున్న నీరా, చేసించిలోనంది తీసి అయిదు రూపాయలూ సంతోషంతో యిచ్చాను. ఆ కబ్బులలో ఆమె నిర్విచారంగా పురుష వాసుకుంటుంది. నావల్ల పరమానందపడ్డావు. నేనడంతా కల్లరా అకాసు అదే నాకు నీమొదటిదర్శనం. నా హృదయం ఆనందము మయిపోయింది. నా ఆత్మ నీహృదయమీద ఆనంద బాష్పాలు రాల్చింది. చెప్పవచ్చును నేమిటంటే? అంతా గొప్ప బౌద్ధార్యం అడంతా కల్ల కలిగిన ప్రేమ అది. దీని కిక తిరుగులేదు. దీని కెవరూ, యెంతమాత్రమూ విఘాతం కలిగించలేదు. నా ప్రేమ నీభాగ్యస్థితి తప్ప మరేమీ కాదు, కోరదు.”

ఆమెకి యేవగింపు కలిగింది. దాన్ని ఆమె దూరంగా తరిమివేసుకోలేకపోయింది.

“గొప్ప సీమానటుడికి కావలసిన యోగ్యత అంతా నీదగ్గర వుంది.”

గతుక్కు మన్నా వలెను.

“నువ్వంత గొప్ప వక్తవని నే నెప్పుడూ అనుకో లేదు.”

“కృష్ణా! నన్నేం చెయ్యమంటావా? నాకల్ల యేమి పొరపాటు జరిగిందీ?”

ఇది ఆమెకి యద్దేగాగా కనపడింది.

“నీకల్ల యేమీ జరగలేదు.”

“వద్దు వద్దు. నీకు కోపం వద్దు. కాస్త లోకా చారం గమనిస్తే అంతా నీకే బోధపడివుంటును.”

“.....”

“భోరణి చూడగా నా నోటనే చెప్పించాలని నీ ఆభిలాషగా కనబడుతూ వుంది. అలాగే కాకాదాం. నీ ఆజ్ఞ నెరవేర్చడంకంటే నాకు సంతోషకర మయినది మరి లేదు.”

“.....”

“.....మనది చేదమనా వాసు”

“వింటున్నాను.”

“నువ్వు ఇంబరు చివరకున్నాను, మీ నాన్న గారు, నిన్ను నిల్లకోట సహావయనముగారి అబ్బాయికి యివ్వలేదని, కబ్బుం పొందులేదా, లాంఛనాలు అయిదువందల యిస్తామని కథలు పంపించాడు.”

“అవును ఆది వెనాటి మాట”

“మరి యిప్పటి మాట వేమిటి?”

ఆమెకెవలెనూ రావితే బ్లాగ కదిలాయి.

“కబ్బుం మా?”

“.....”

“నీకు కబ్బుమూ, మీ అమ్మగీ, అక్కగీ లాంఛనాలూ యెంతెంత యిస్తారనా?”

“.....”

“నువ్వు నన్ను కేళి చేసుకోవా లంటే, మా నాన్నగారు నీకు ఇచ్చివ్వాలంటావా?”

“ఇప్పుడు సంపన్నుల యిల్లల్లో పెట్టి తెలా జరుగు చున్నామో నీకు తెలవదా?”

“తెలిసింది. కబ్బుమూ, లాంఛనాలూ నిర్ణయం కాకపోవడంకల్లనే నువ్వీలాగ కాలంగడుపుతున్నావు.”

“.....”

“కదూ?”

“అవు నలాకే.”

కిందిపెదవి కొరుక్కుంటూ ఆమె పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచింది. వత్తుస్థలం అదిరింది.

“మా నాన్నగారు దమ్మిడై కట్టుం యివ్వకల్ల”

“.....”

“వారిదగ్గర యీ మాట యెవ రెత్తినా మాట తక్కుదు”

“.....”

“ఇంతే కాదు, ఆమాట నాచెవిని కూడా పడ నానక వల్లకాదు.”

“నే నేం లేనివాణ్ణా కానివాణ్ణా? కరుపినా, చదువులేనివాణ్ణా? పాతిక సంవత్సరాలు మొన్ననే నిండాయి, నాకు పెళ్లికాదని తెంగా? నా వాళ్ళ భూమిలమీద సారీలా వెయ్యి రూపాయలు వస్తాయి ఇల్లొకటి వుంది మైగా, నేన, సంతోషంగా ప్రాప్తీసు పెట్టుకున్నానంటే వెంటవెంటనే పెద్దపెద్ద కేసులు డబ్బుకొద్దీ వచ్చే నూచినలెన్నో వున్నాయి. ఇలాంటి ఫిటిల్ కట్టుం లేకుండా పెళ్లిచేసుకుని, నేన, సాటి వాళ్ళలో తలయెత్తుకు తిరగ్గలనా?”

“ఏమి పోగడనూ?” అంటూ ఆమె చొక్కా క్షణం నిర్విణ్ణ అయిపోయింది. ఉత్తర క్షణంలో “ఇలాంటి పొరువవంతులు నీన్నేహితుల్లో చాలామంది వున్నారనుకూడా” అంది నిరసనభావం కనపరుస్తూనూ,

“అవును, ఉన్నారు. ఏంతక్కనా?”

“ఉన్న డేమిటి? ఒక కన్యకు పెళ్లి చేసుకోవడానికి సిద్ధపడినందుకు మొగాడికి కట్టుం యెందుకవ్వాలి?”

“మొగాడు కనుక.”

“ఫీ! అదీ మొగతనమే.”

“.....”

“మొగాడికి కట్టు ఎంత నెత్తి కెక్కాయా?”

అతను వెంటకారంగా నవ్వాడు.

ఆమెకి రోషం వచ్చింది.

“స్త్రీగనంవల్ల జీవించతలమకునే నువ్వు స్త్రీని స్మరించడానికేనా తగవు.”

“హం. హం. స్త్రీగనం. స్త్రీగనం అంటే మొగుడు స్త్రీకి ఇచ్చేది. కన్యాకాంతి వగడికిచ్చేది కాదు. స్త్రీగనం అంటే యేమిటో తెలుసని స్త్రీని పెళ్లి చేసుకోవడం కంటే అవివేకం వుండదు. ఒప్పుకుంటున్నాను.”

“నేను గోతిలో పడిపోకుండానే నీ నీజస్వరూపం బయటపెట్టినందుకు చాలా సంతోషం.”

“జేనూ అందుకే సంతోషిస్తున్నాను.”

“నువ్వు నుందకుడవం లే కనబడుతూనేవుం; కాని నీకు ఆత్మసౌందర్యం లేదు. చదువుకున్నవాడవంటే అదీ కనబడుతూనే వుంది. నీ నువు నీకు చిత్తసంస్కరం కలిగించలేదు. అడవిగానిన వెన్నెల అయిపోయింది”

“ను వ్యధికప్రసంగం చేస్తున్నావు. నీ తండ్రి జిల్లా జడ్జిపని చేసివుంటే యెవరికీ వొరగదు. నువ్వు బి. ఏ. నలి గర్విస్తున్నావేమో గుడ్డిగవ్వకు మరవు. తగినమొగుడు రావాలంటే ప్రియేర మనుకుంటున్నట్టున్నావు. అబ్బో! స్వరం దిం.”

“నువ్వు మాట్లాడుతగ్గనాడవు కావు. నాయెదటికూచి తక్షణం పెళ్లిపో.”

“పొద్దున్నే లేచి—”

“నా! నుంచోకు.”

అతను వాగ్వాదానికి జంకేవాడు కాదు. కాని, నమ్మించి నమ్మించి తన ద్రవ్యాశ యిప్పుడు బయట పోతోయి—మైగా వ్యవహారం యెరిగి తిరిగినందు కతనికి కొంచెం సిగ్గు వచ్చింది. కట్టుం మాట కృష్ణవేణి తండ్రిగాని, మరొక వరుసుడుగాని తిరస్కరించి వుంటే అందులో యీ తీవ్రత లేకపోవును. అతనికి కొంకూ పుట్టకపోవును, నూటిగా వధువే నీకు మగతనం లేదనడం అతనికి కొట్టివంత పని అయింది.

పూచలాగ పెళ్లి పోయాడు.

కృష్ణవేణి పదినిమిషాల దాకా శాంతపడలేక పోయింది. విసురుగా వెడతూ అతగాడు కనపడ్డంత నేపూ, ఆమె, తోకతోక్కిన ఆవతాదులాగ బుస్సులు కొట్టి తరవాత “నీచుడా” అంటూ గిరుక్కున తిరిగి యింటికి వెళ్లిపోయింది.

2

కృష్ణవేణి వీశిలోనుంచీ, ఆమె లిల్లి రాధమ్మ వంటింటి వసారాలోనుంచీ వచ్చి డిక్షితపు వసారా గదిలో చొక్కమాటే ప్రవేశించారు. కృష్ణవేణి అతి వేగంగా వెళ్లి సోఫామీద చదికిలబడింది. రాధమ్మ ఆమె

వాలకంనుండి కంగారుపడి, పీపాయి మేజామీద పెట్టెని
“ఏం తిల్లి?” అంటూ దగ్గరకూచుని వీపునిమురుతూ
అడిగింది.

“సమ్మంగం తిరిగిపోయింది.”

“అయ్యో!”

కృష్ణవేణి కైన్యానికి తిరగబడి తీవ్రంగా
చూసింది.

“ఏం?”

“నాడికి కట్నం కావాలి.”

“ఎంతటి?”

“నాడి తలకా యంత ..... ఎంతయితే
మాత్రం యివ్వడానికి కట్టల పడిగావులు పడి కూచున్న
రా చేయితి?”

రాధమ్మ మాట్లాడ లేకపోయింది. ఇరవై రోజుల
కూతురికి కుదరకకుదరక కుదిరిన సమ్మంగం తిరిగి
పోయిందనే బప్పటికి ఆయిల్లాలి తల తిరిగిపోయింది.

ఇ దేమీ గమనించకుండా పెట్టె ముగిస్తూ
వున్న రామచంద్రయ్యజుల. యామాట విని వుల్కి
పడి, లేచివెళ్లి కూతురిదగ్గర కూచుని “అతనే అడిగాడా
తిల్లి?” అన్నాడు.

“అవును, వాడే అడిగాడు. లాంటివాలు కూడా
కానాలిట నాన్నామా!”

“చీకూ నెత్తురూ లేని తుమ్మగుండు ఎందుకు
వచ్చిన చదువూ?”

యాజులుకూడా యిలా ఆనడం రాధమ్మకి
వుడ్డారంగా కనపడింది. నీతో యీ సమ్మంగాన్ని
గురించి ఆమె పూర్తిగా నిరాశపడిపోయింది.

యాజులు రాధమ్మయింగితం కనిపెట్టాడు;
కాని లెక్కచెయ్యలేదు. ఈ విషయంలో
ఆమె సలహా చెప్పతగ్గది కాదని అతను పెంచుతే నిశ్చ
యించుకున్నాడు.

“నువ్వే మన్నా వమ్మా?”

“నీ మొగం చూడగూడదు, అవకలిక్కినా
అన్నానంది.”

“చుంచె పని చేతావు.”

రాధమ్మ మొగం పక్కకి తిప్పుకుని వ్రంహంవల్ల
చూసింది; కాని మొగం పక్కకి తిప్పుకుని వ్రంహంవల్ల
అతను గమనించలేదు. అయితే, కృష్ణవేణి కనిపెట్టి
“నువ్వేమంటా?” అన్నట్లు వ్యవహారం చూసింది.

“కాలం.....కాలం యిలా నుండిపోతోంది.

“మీ అబ్బాయి! మా అమ్మాయిని చేతుకోవలసిందని
చెప్పాటప్పటికే ముందే పని—”

“ఆ అబ్బాయిగానే అలా యేడిస్తే?”

కృష్ణవేణి యిలాంటి చాలా దురుసుగా అడిగింది.

“ఎడం చెప్పు. అతగాడు కట్నం కావాలంటే
నువ్వే మన్నావా?”

“నాన్నారితో చెప్పిందే. నీ మొగం చూడ
గూడదు పో పొమ్మన్నాను”

“నిజంగా యీ మాటే అన్నావా?”

“ఆనక యేం, భయమా? వెంటనే వాడవత
లికి వెళ్లిగా జాడుకున్నాను కనక సరిపోయింది: కాని
లేకపోతే రోం జరుగుతో?”

“.....అదేదాని కంత దురుసుతనం పనికి
రాదమ్మా.”

కృష్ణవేణి యాజులుకేసి చూసింది. యాజులు
రాధమ్మ కేసి చూస్తూ “యెంచేతా?” అన్నాడు.

“ఏం చేసినా మొగాడికి చెల్లుకొంది.”

“అదే చెల్లనిస్తే.....అంతే కామా?”

“నిక్కే, బి. ఏమి చదువుకుంటే మాత్రం అడ
పిల్ల అంత యిలా అంటున్నారా?”

“అనగనా శ్లనుభవిస్తారు.....అడగడానికేం
వుంది?”

“ఇష్టం అమ్మాయి మాట?”

“గొప్ప ఆశయాలు గల పిల్ల—”

“మీ రుండంటే నాన్నారూ” అంటూ కృష్ణ వేణి అడ్డువచ్చింది.

“అమ్మయి కేం లోటు వచ్చిందమ్మ యిప్పుడూ?”

“పెళ్లి లేకుండా యింటో కూచుంటావా?”

“పెళ్లాడితే యిలా టి వేరెలానా?”

“మొగపిల్ల లంతా యిప్పు డిదేమయ్యు.”

“వాళ్ల మొగతనం అమక్కున్నట్టే వుంది.”

రాధమ్మ యాజులుకేసి చూసింది. యాజులు “అమ్మయి సినలుగా చెప్పింది. ఏం, అలా చూస్తూ వేం?” అన్నాడు.

“దాని చదు వింతపని చేసింది,”

“నువ్వు సరిగా చెప్పావు. చదువుకు, చూసే వచ్చిన అడవిల్ల యిలాగే చేస్తుంది.”

“చదువుకుంటే మొగు డక్కల్లేదా?”

“మొగాడికి పెళ్లం అక్కల్లేదా?”

“మొగాడికి పెళ్లి కాకపోతే యేదీ అడ్డదు. ఎవరూ యేమీ అనరు. అసే లేరు.”

“దివరి కిది ముక్తాయంపు. దీనిమీదే వొంటికాలి భరతం చెలావణి అవుతూ వుంది.....సంఘం పూర్తిగా కుళ్లిపోయి వుంది. ఎదురు తిరిగినవాళ్లు కొన్ని యిబ్బందు లనుభవించక తప్పదు; కాని యింకెన్నాళ్లూ యీ దౌర్జన్యం?”

“మాట్లాడితే వుపన్యాసాలు. మీతో నేను నాదించలేను. చివరికి అమ్మయికి పెళ్లి చేస్తారా చెయ్యరా?”

“మళ్లి మొదటికి వచ్చామా?.....అయితే నీ కెలా తోస్తోంది?”

“కట్నం యిస్తేగాని మంచి సమ్మంధం రాదు. మంచిదాకా యెందుకూ, మీతాహతుని బట్టి కట్నం యిస్తేగాని అసలు సమ్మంధమే రాదు.”

“నేను దమ్మిడీ యివ్వను. అమాట కూడా విని కించుకోను.”

రాధమ్మ విసిగిపోయి గుర్రాలక్కలా మొగం పక్కకి తిప్పకుంది.

ఒక్క క్షణం యెవరూ నోచి మాట్లాడలేదు.

మనోక్షణం ముసి. రాధమ్మ, కప్పవ్లా కౌఫీ పోల భర్తనీ, మాతుర్నీ మేజాగ్గిరికి పిలుస్తూ తానొక కుర్చీమీద కూచుంది.

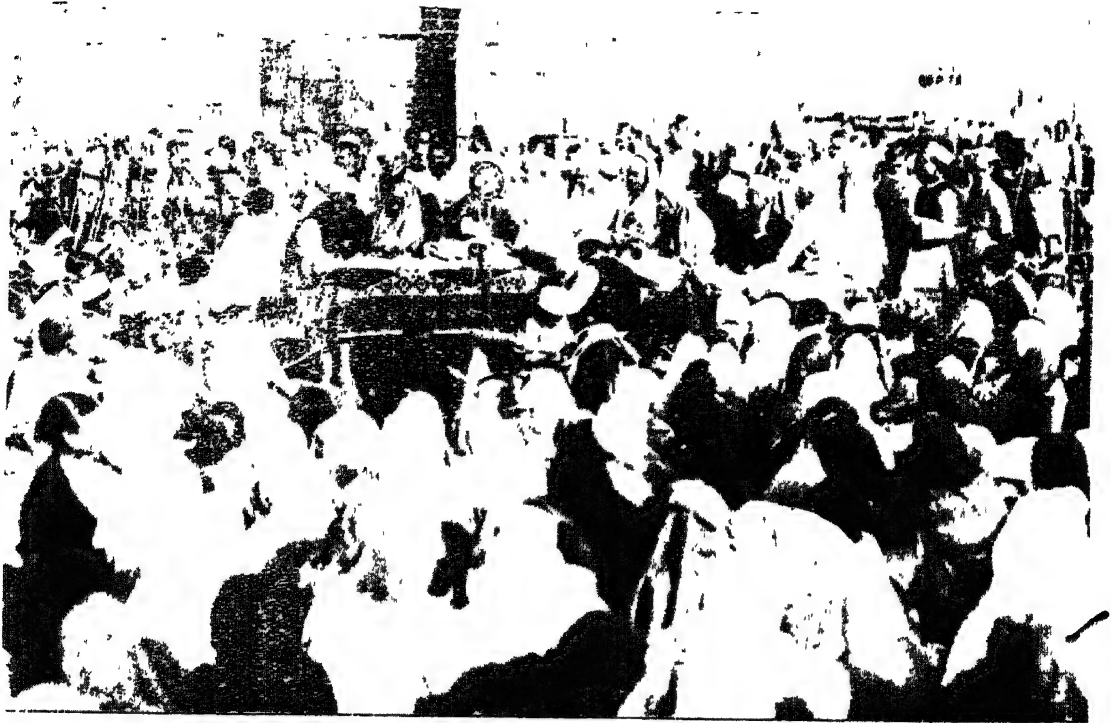
కౌఫీ వుచ్చుకొని. తల్లి “నే నిస్తూ సంకవమ్మా” అంటూవుండగా తల్లికి తండ్రికి తాంబూలా లిచ్చి తాను కూడా వేసుకొని కృష్ణవేణి పాతకాలి నల్ల పోయింది.

రాధమ్మ మోక్కక్షణం యేమిటో ఆలోచించి “నే నొక్కటి చెబుతాను వింటారా?” అంటూ తన కుర్చీ యాజులుకుర్చీద్వారకి లాక్కుంది.

3

కృష్ణవేణి తి. ఏ. పరీక్షలోనెన్ని రెండేళ్లయినా, మద్రాసు క్వీక్ మేరీ కాలేజీలో ఆమె ప్రతిభా, చాక చక్కనూ చూసి ప్రిన్సిపాలు ఆమెని కన్న కూతురులాగ ప్రేమించింది. పట్టంపుచ్చుకుని ఆమె రాజమండ్రి వచ్చే స్తూవుంటే “నేను నిన్న విడిచిపెట్టలేను. నిన్ను ఎం. ఏ. ప్యాసు చేయించి యీ కాలేజీలో నాకు చేదోడువాదోడుగా వుంచుకొంటాను, వెళ్లిపోకు” అని చాలాచాలా నన్నుచెప్పింది. బతి మాలింది; కాని కృష్ణవేణి వినలేదు. “నేను ఎం. ఏ. ప్యాసయితే యేం వస్తుంది? నేనీ కాలేజీలో ఉపాధ్యాయురాలుగా చేరితే నాదేశీయస్త్రీల కంఠమందికి జ్ఞానదానం చెయ్యగలనా? నిాకు కోపం వస్తు. ప్రస్తుత విద్యావిధానం బాగా లేదు. ప్రత్యేకజన్మ యెత్తినవాళ్లకే గాని కాలేజీలో ప్రవేశంలేదు. ప్రవేశం దొరికిన వాళ్లేనా అందరూ వుద్యోగాలకోసం ఆశించి వచ్చే వాళ్లే. ఇది నాకు నచ్చలేదు. మావూళ్లో నేనొక పాప కాల నడుపుతాన. ప్రారంభోత్సవం మీరే జరిగిస్తురు గాని, నా విద్యావిధానం అప్పుడు మీకు తెలుస్తుంది” అని ఆమె బదులు చెప్పింది.

చిత్రములు: ఏబడవ అఖిలభారత జాతీయమహాసభ, కేంద్ర - 1039.

ఖద్దరు, గ్రామపరిశ్రమ ప్రదర్శనముల ప్రారంభము. ప్రారంభకుడు శ్రీ గాంధీమహాత్ముడు.

పరిశ్రమల ప్రదర్శనోత్సవ ప్రోత్సాహకరము.

పరిశ్రమల ప్రారంభోత్సవ సమయమున
సంభాషించుచున్న మహాత్మా జవహరులాలు పండితులు.

ప్రదర్శనశాలయందు గాన్న : యాదాద్రియందు నిర్వహించుచున్న విజ్ఞప్రదర్శన.

మిస్సిపాలు ఆమెని సంతోషంతో దీపించి పంపించింది.

ఆమె ఇంటికిపోతు చదివాల్సప్పుడు మామలు వివాహసంబంధం చేశాడు; కాని ఆమె: “చదువు పూర్తికానివ్వండి నాన్నాయా” అని కోరగా ఆ ప్రయత్నం ఆక్షుణ్ణులనే కట్టిపెట్టేశాడు.

ఆమె బి. ఏ. అయి యింటికి వచ్చాక ఆమె నాశించి యేడైనమండుగురు యువకులు వచ్చారు; కాని ఆ సమస్యలు చివరికి రాసమ్య కేనా నచ్చలేదు.

ఇది యిలా జరుగుతూవుండగా కృష్ణచేత తన వుద్దేశాలు స్త్రీలలోకంలో వ్యాపింపచేయ్యా అని వొక పాఠశాల నెలకొల్పింది

యాజులు, తన పెద్దను ఎదిమిది వందలలోనూ “నీ యిట్టం వచ్చినట్టు చేసుకో” అని మాతురికి, నెలకి రెండు వందల రూపాయ లిస్తూవుండడానికి ఏర్పాటు చేశాడు.

ఆమె ఆ డబ్బుతో నెలకి యాభై, ముప్పయి, యిరవై రూపాయల జీతం చొప్పున ముగ్గురు వుపాధ్యాయులొక్క నేర్పరిచింది. ఆమె నాకరుకి నెలకి పది రూపాయలు, చిల్లర సాక్షిగ్లు నలభై రూపాయలు. ఇలాగ భండ్రీ తన కిచ్చే రెండు వందలలోనూ ఆమె పాఠశాలకోసం నూట యాభై కిర్చు పెడుతుంది. కతిమూర్తి యాభయ్యా తాను పువ్వులంగా వాడుకుంటుంది.

మాతురు చేసిన యేర్పాటు మాసి, యాజులు “ధన్యుణ్ణి” అని వుప్పొంగిపోయాడు.

కొంచెం యి.గ్లీషు, అ.తకంటే యెక్కువ తెలుగు, ఇంటే పాఠశాలలో ఆమె ప్రవేశపెట్టిన భాష పరిమితి. స్త్రీలు, అవసరమయితే పురుషులలాగ స్వతంత్రంగా బతకాలని ఆమె ముఖ్యోద్దేశం.

“దయపుంది నన్ను పెళ్లి చేసుకో. నన్నుదరించు అంటూ స్త్రీ పురుషుణ్ణి, పురుషుడు స్త్రీనీ బతిమాలుకో నక్కరలేదు. ఏమంటే? స్త్రీ అవసరం పురుషుడికి వుంది. పురుషుడి అవసరం స్త్రీకి వుంది. కనక స్త్రీ

పురుషసంబంధమైన ఆకర్షణకి మునుపటి ప్రయత్నా లేమీ ఆక్కర్లేదు. ఇప్పటి తెలుగు స్త్రీలు పురుగుల కంటే నికృష్టుగా వున్నారు. వారికి జీవితం అంటే తెలువదు, జాతి అంటే తెలువదు, భావ అంటే తెలువదు. మతం అంటే తెలువదు. ప్రేరణగా వీళ్ళింకే రాలేదు. ఇది మార్పాలి” ఇది ఆమె నివ్యాప్రణాళిక.

ఇందుకోసం ఆమె, ప్రపంచంలో గొప్పపనులు చేసిన స్త్రీల చరిత్రలన్నీ సంపాదించింది. స్త్రీల స్వత్యాలను చక్కగా నిర్వచించి వాటిని తమ జీవిత కాలంలో అమలుజరిగే ప్రపంచాని కాదర్శభూతుగా న్నయిన స్త్రీల చిత్రాలు కూడా సంపాదించింది. అవన్నీ తాను స్వయంగా తెలుగులో రాసింది. కొన్ని ప్రకటించింది. కొన్ని అచ్చుగా వున్నాయి అనే ఆమె తరగతుల వారీగా తన పాఠశాలలో బాలికలకు పాఠ్యాలుగా నిర్ణయించింది. దానికి తగిన లెక్కలు, భూగోళం, చరిత్ర, భాష, ప్రకృతిశాస్త్రాలు, సంఘపు కట్టుబాట్లు, ముఖ్యంగా ఉదయమూ, సాయంత్రమూ వ్యాయామం.

ఆమె పాఠశాలకోసం వొక గుర్రాన్ని సంపాదించింది. నాలుగు వైకిళ్లు, ఒక (తన సొంత) మోటారు వున్నాయి. గుర్రపు స్వారి, వైకిలెక్కడం, మోటారు నడపడం—ఇవి ఆమె ప్రతీక్షిల్లకీ కచ్చితంగా నేర్పుతుంది.

ఆ పాఠశాలలో చదువుకునే బాలికలు చాలా మంది ఓర్జాగా సొంత వైకిళ్లమీద వస్తారు. వారిని చూడగానే రాజమండ్రి పోలీసులు జనసమ్మరాన్ని చక్కగా సద్దుతారు.

మున్సిపాలిటీతో పోరి, గవర్నమెంటుకి రాసి, ఆమె, గోదావరివొడ్డున నాళంవారి సక్రంకోడ్డుకి కొడుగుగా యాభై గజాల రేవు సంపాదించింది. మున్సిపాలిటీవారే దానికి దక్షిణానా, పుత్తరానా ముళ్ల తీగలతో దట్లకట్టించి హద్దులేర్పరిచారు. ఆమె ప్రతీ రోజునా వుదయమూ సాయంత్రమూ ముతామ తాలుగా పిల్లలను తీసుకువచ్చి యాతకొట్టిస్తుంది. ఆ సమయంలో

అక్కడ ఒక పోలీసువుండి కాపలాకాస్తా వుండేట్టు జిల్లా మాజిప్రేమి అడ్డకువేదాడు. అక్కడ పవన లాగ కుండా చెయ్యడం, పోలీసు గాని స్నానాలకోసం గాని యెవర్నీ అక్కడికి రాకుండా పోవడం, పురుషులు చూడడానికి రాకుండా ఆపడం—ఇవీ ఆ పోలీసు పనులు.

పెద్దకెడ్డలలా ఆసాహిత్యకాలను దీవించారు. కొప్ప పత్రికలు కొన్ని ఆమెయేర్పాట్లను ప్రశంసించాయి; కానీ, చిత్రం. ఆ పాఠశాలలో బ్రాహ్మణ బాలికలు అయిదుగురు మాత్రమే వున్నారు. తత్తిమ్మా అందరూ—అంటే క్షత్రియబాలికలు పదిహేనుగురు. వైశ్యబాలికలు ఇరవైమంది. లెలగాలు, కమ్మవారు, కొప్ప వెలమలు—ఇత్యదులు చెబ్బయ్యిద్దరు.

ఉదయం మూడుగంటలూ, మధ్యాహ్నం మూడు గంటలూ, ఆమె పాఠశాలలో చెబుట వోడే లాగ పని చేస్తుంది. అక్కడి పనులన్నీ మర్నల్లా ప్రకారం నడుస్తాయి. ఎక్కడా చచ్చు పనికిరాదు.

పాఠశాలగంటల్లో స్త్రీబుమత్రం వెల్లి గాలరీ లలో నిశ్శబ్దంగా కూచుని వినీ, కనీ బాగుపడవచ్చు.

చాలామంది వస్తూనూ వుంటారు.

అప్పకప్పు డామి వీరేశలింగంగారి టవుక హాల్లో వుపన్యాసా లిస్తావుండడంకద్రు. ఆయితే, ఆమె నోరు విప్పిందంటే ప్రకృతజీవవృద్ధిసంఘంమీద అగ్ని రాణుతూవుంటుంది:

౪

మధ్యాహ్నం వంటిగంటవేళ కృష్ణవేణి ఒక పుస్తకం తొలక వ్రాపులు చిద్దుతూవుండగా యా జాలు వచ్చి ఆమెకి వొక పుత్తరం యిచ్చాడు.

అందులో యిలా వుంది.

“బ్రహ్మశ్రీ, మహారాజశ్రీ చేబోలు రామ సంప్రయాణాలు పంతులు రిటైర్డుజిల్లాజడ్జీగారి సన్నిధి-
రాజమండ్రి

అయ్యో! అనేకనమస్కారాలు.

తమ రెరిగివున్న మద్దూరి వేణుగోపాలశాస్త్రి నేనూ నేహిశలం.

తమ అమ్మాయి కృష్ణవేణిగారికి తనకి వివాహం సిరపడివుండినట్టు; కాని ముహూర్తం వుంచడమే తిరవాయిగా వుండగా కట్నంవిషయంలో కేచీవచ్చి సంబంధం తిరిగిపోయినట్టు, తాను, అదివరకే రెండువేల కట్నమూ, అయిదు వందలు లాంఛనాలూ యిస్తామనీ తిరిమి తిరిమి చెబుతూ పట్టుకు పాకులాడుతూ వున్న మరొక సమృద్ధం వెంటనే స్థిరపరుచుకున్నట్టు, ముహూర్త నిశ్చయం కూడా అయినట్టు ఇప్పుడే చెప్పినట్లు.

నే నీవుత్తరం తిమకి రాయడానికి ఈ విధంగా కారణమూ, అవకాశమూ కలిగాయి.

నేను మీ అమ్మాయిగారిని పెళ్లిచేసకొనాలని అభిలషిస్తున్నాను.

నన్ను మీ రెరుగుదురు. మీ అమ్మాయిగారున్న యెరిగేవుంటారని నమ్ముతున్నాను.

నాపేరు గుసర్ల కోటిశ్వరశాస్త్రి. మా స్వస్థలం అమలాపురం తాలూకా మోడేకుర్రు గ్రామం. నేను బి. ఏ., ఎల్. టి. పరీక్షలలో నెగ్గివుండి, ప్రస్తుతం రాజమండ్రి మునిసిపల్ హైస్కూల్లో ఆక్సింగుగా పనిచేస్తున్నాను. నెలకి అరవైరూపాయ లిస్తున్నారు.

ఇది యెప్పుడు ఖాయం అవుతుందో చెప్పలేను; కాని యీ ఆక్సింగుమాత్రం యింకా కొన్ని సంవత్సరాలు జరుగుతుంది.

నాకు భూములమీద సంవత్సరానికి రెండు వందల రూపాయలు మాత్రమే వస్తాయి. స్వగ్రామంలో చిన్న పెంకుటిల్లు వున్నది.

నావయస్సు: ముప్పయి రెండోయేడు మొన్ననే జులైలో ప్రవేశించింది.

రెండేళ్లకిందట నా మొదటిభార్య గతించింది. సంతానం యేమీ లేదు. కలగనేలేదు.

అరవైయేళ్ల అమ్మగారూ, నలభైయేళ్ల వితంతు సోదరీ, నేనూ—ఇంటే మాయంటో జనం.

నాకు కట్నం అక్కర్లేదు. లాంఛనాలు పనిలేవు.

పెళ్లికి నేను భర్త్యుచెయ్యదలచిన—కలిగిన పెద్ద మొత్తం నూరు రూపాయలు.

నా యోగ్యత తమకి అందరికీ నచ్చి, నా స్థితి విషయంలో కూడా సంతృప్తి కలిగితే నేను తమ అమ్మ యిగారిని పెళ్లి చేసుకోవాలని ఆశతో వున్నాను.

నేను లేపు మగ్నాహ్లాం రెండు గంటలవేళ తమ దర్శనానికి వస్తాను.

నావిషయంలో తమకి ఆలోచన కలుగుతుందా, లోపలికి వచ్చునండి. లేకపోతే దర్శనమే యివ్వవద్దు.

దర్శనం యిచ్చిన్నీ, తమకి కావలసిన వివరాల్ని తెలుసుకోడానికీ, అప్పుడు కూడా యిష్టం కలక్కపోతే తిరిగివచ్చడానికీ నా ఆక్షేపణ యేమీ లేదు.

రాజమండ్రి, } ఇట్లు విశేషమును, }
23-10-1951 } ను సర్వ కోటిశ్వరశాస్త్రి."

ఉత్తరం పూర్తిచేసి, కృష్ణవేణి "వారిని మీ కెరు నుదురా నాన్నారూ?" అని అడిగింది.

"ఎరుగుదును. పెన్నిన ఆంధ్రా చాలా నిపు ణుడు. నిరు నీవుల్లో జరిగిన పోటీలో నెగ్గాడు. అతన్ని సత్కరించడానికి విద్యార్థులు చేసిన సభకి నేనే అధ్యక్షత వహించి, విద్యార్థుల కాన్క నూరు రూపాయల పెన్నిన బాటు నా చేత్తోటే యిచ్చాను."

"అమ్మ యేమంటుందో?"

"ఈ వుత్తరం ఆమె కూడా చూసింది. ఆస్తి బొత్తిగా తక్కువ అంటుంది మీ అమ్మ ఆయినా పూచీ మనయిద్దరిమీదా వుంచుతోంది."

కృష్ణవేణి మొగం వంచుకుంది.

"అతను వస్తానన్న వేళ కావచ్చింది. నీవుద్దేశం యేమిటి తల్లీ?"

"ఎల్. టీ. అంటే అయి యెన్నాళ్లయి వుంటుందో వూహించారా?"

"తెలుసు."

"అమ్మగారో? క్లిష్టమైన సందర్భం నాకేదే దన్నుంటు."

"అంతే."

"నాని కూపుకేట కెరుగుదును. మనస్తానవాలే. ప్రతివాదంతులనే ఆశకున్నాను. యే కేమీ ఆక్షేపణ లేకపో దర్శనం యివ్వవచ్చు."

"వారు కోరికపెట్టారు. ఆలోచించావా?"

"అయితే! చారిత్ర ముందు మనవరతులు నచ్చాలి కదా?"

"సరే."

"దర్శనం యివ్వండి."

"ప్రస్తుతం ఆమెలులో వచ్చి లాలో యెక్కడా లేని పాయంట్లు యెత్తతారు వారు."

"జడ్జి ఆనాడే ఆయితేనూ, అంతేనా నాన్నారూ?"

యాజులు చిరనవ్వు నవ్వాడు.

"నా ఆభివ్రావం అమ్మకి చెప్పి, ఆమె యిష్ట పడితేనే దర్శనం యివ్వండి నాన్నారూ."

"అలాకే నవ్వు."

ఇలా అంటూ యాజులు లోపలికి వెళ్లాడు.

కృష్ణవేణి ప్రాప్తం పరి మగించి, 'తేబిలుమీద వున్న యేరికపం దొకటి వొలిచి కొలు చేసుకుంది.

ఇంతలో యాజులూ, రామ్మూ అక్కడికి వచ్చారు. అప్పుడే కారు వచ్చి అతని కొక చీట్టే యిచ్చాడు.

అది కోటిశ్వరశాస్త్రి విడిచిపెట్టే కాళ్లు.

"దమ్మన" అని యాజులు వాకరుతో చెప్పాడు.

"ఆస్తి బొత్తిగా తక్కువమ్మా" అంది రాధమ్మ.

"బుద్ధివుంటే అదీ అక్కర్లేదు" అంది కృష్ణవేణి.

ఇంతలో కోటిశ్వరశాస్త్రి వచ్చి నమస్కారం చేశాడు. అందియా లేచారు. యాజులు స్వాగతం చెప్పి "అలా దయచెయ్యండి" అని కుర్చీ చూపించాడు.

అదరూ కూచున్నారు.

యాజులు ప్రారంభించాడు.

“కట్టుంచిషయం మీరు పూర్తిగా తెలుసుకున్నారా?”

“అది తమ రెండరూ ప్రిన్సిపలుగా స్థిరపరుచుకున్నట్టు నేను స్పష్టంగా తెలుసుకున్నాను. నాకున్న ఆ ప్రిన్సిపలు యిట్టమే.”

“నాకు కృష్ణవేణి వొక్కరే సంతానం. నా ఆస్తి కంటికి ఆమె ఉత్తరవారసు. నేను దత్తత చేసుకోదలుచుకోలేదు.”

“చిత్తం.”

“నాది రెండు లక్షల రూపాయల ఆస్తి. బతికి వున్నంత కాలమూ నాకు పెద్ద పెన్నను వస్తుంది; కాని యిందులో మీ కేమీ స్వాధీనపడదు.”

“ఇష్టపడ్డాను.”

“మీ కిప్పటి కింకా స్థిరమైన వుద్యోగం లేదు. ఉద్యోగంకోసం మీరు మరోచోటికి వెళ్లవలసిన అవసరం కలగవచ్చు; కాని మా అమ్మాయి యీ వూరు విడిచి యెక్కడికీ రాదు.”

“అది కొంచెం కఠినమైన మరణే. అయినా ఇష్టపడ్డాను.”

యాజులు కృష్ణవేణిమృతేసి చూడగా ఆమె అందుకుంది.

“నే నొక పాతకాల నడుపుతున్నాను. స్త్రీల జీవితానికి విలప కలిగించాలనే వుద్దేశంతో అది నడుపుతున్నాను. నా జీవితం దానికోసం ధారపాయ్యాలని నా ప్రతం.”

“సంతోషం.”

“ఒకటి, నాభర్త. రెండు, నా కల్లిదండ్రులు. మూడు నా పాతకాల. నా ప్రేమా, శ్రద్ధా ఈ మూడు వస్తువులమీదా యథాశక్తిగా వినియోగపరుస్తాను.”

“బోధపడింది. చాలా సంతోషం.”

“భార్య అంటే బానిస కాదు. సమానభాగ స్వామిని. నాహక్కులు నేను పూర్తిగా అమలు పరుచుకుంటాను.”

“మీ ధోరణి బోధపడింది. అంగీకరించాను.”

“భర్త వెంపువారిని నేను భక్తితో పూజిస్తాను. అయితే వాగ నన్ను ప్రేమిస్తేనే ఇది జరుగుతుంది.”

“సరే.”

“అవసరం వచ్చిందని నాకు తోచినప్పుడు గృహిణికి వుండవలసిన అధికారాలన్నీ నేను దఖలు పరుచుకుంటాను.”

“అలాగే చెయ్యవచ్చు.”

“సభలకి వెళ్లడమూ, పురుషులతో కలిసికూడా కూచోడమూ నాకు అలవాటుంది.”

“ఒప్పుకున్నాను.”

“నే నొక్కతైనే పొరుగుాళ్లు వెళ్లడం కూడా వుంది. ఇకముందున్నా వెళ్లవలసిన అవసరం వుంటూనే వుంటుంది.”

“వెళ్లవచ్చు.”

కృష్ణవేణి తల్లికేసి చూసింది. రాధమ్మ అందుకుంది.

“మీ అమ్మా, మీ అక్క రజస్వల అయిన పిల్లచేతి అన్నం తింటారా?”

“రెండు పూట్లా వారే కంట చేస్తారు. మీ అమ్మాయి పొయ్యిదగ్గరికి వెళ్లవలసిన అవసరం కలగదు. అలాంటి అవసరమే వస్తే అప్పుడు సిద్ధపడుతామన్నారు.”

“మరి తతిమ్మా సంగతులు?”

“అవును. మేము అనుకోని కొత్త సంగతులు కొన్ని యిప్పుడు వచ్చాయి. అజేబీ వారికి సంబంధించి నవి కావు. అయినా వారితో చెబుతాను. అంగీకరిస్తారనే నా నమ్మకం”

కృష్ణవేణి, రాధమ్మ యాజులుకేసి మాకారు. అతను “మీరు బాగా ఆలోచించుకుని కథల చెయ్యండి” అన్నాడు.

“నా అమ్మా, మా అక్క సాయంత్రం అయిదు గంటల కిక్కడికి వస్తారు. మాకు వంతులు వారు సమ్మంధం సిరపరచడానికే వస్తారు. నేను మాత్రం మన స్నానానికి అంగీకరించాను.”

అందరూ లేచారు.

కోటిశ్వరశాస్త్రి మల్ల నమస్కారం చేసి, సెలవు పుచ్చుకుని వెళ్లిపోయాడు.

గే

సాయంత్రం సరిగా అయిదుగంటల వేళ కోటి శ్వరశాస్త్రి తల్లి, సోదరి రాజమ్మ వచ్చారు. రాధమ్మ వారిని, స్వీట్స్ మీద బండిద్గిరికి వెళ్లి ప్రత్యుత్థానం చేసి యింటికి తీసుకువెళ్లి చాలా మర్యాదలు చేసింది. ఆమె నిరాడంబరత, కలుపుకోలుకనకం వారికి చాలా ఆశ్చర్యం కలిగించాయి.

కొంచెంసేపు మామన్న తరవాత రాధమ్మ వారికి కూతుర్ని చూపించింది. ఇల్లంతా చూపించింది. కాలింగుబెల్ వాయిచి యాజుల్ని పిలిచింది.

యాజులు రాగా అందరూ లేచారు.

మల్లీ కూచున్నాడు.

యాజులు రిప్లవాచీ చూసుకున్నాడు. అది కనిపెట్టి రాజమ్మ తల్లితోడ గిల్లింది.

“అన్నయ్యగారూ! మా అబ్బాయి ఇక్కడి సంగతులన్నీ చెప్పాడు. మా కేమీ ఆక్షేపణ లేదు. మా స్థితిగతులు మా అబ్బాయి చేప్పే వున్నాడు. తమకి అంగీకారం అయితే మహూర్తం స్థిరపరిపించవచ్చు” అంది ముసలమ్మ.

యాజులూ, రాధమ్మ, కృష్ణవేణి ఒకరి నొకరు చూసుకున్నారు. ఆహా లంతా వింత తేజస్సు ఆవరించింది.

“రేపు ఉదయం పురోహితులవారిని మీయింటికి పంపుతా” నన్నాడు యాజులు.

“అత్తయ్యగారూ! మీ అమ్మాయి చేతి అన్నం తినడం మాట లెచ్చారుబు మీరు. నేను విద్వరం వుండగా మీ అమ్మాయి కంటచెయ్యవలసిన పనేమిటి? కాకపోయినా, ఆమెని సూరమ్మడికి చేసుకుంటే వొకటి, ఆమెచేతి అన్నం తింటే వొకటి? ఇంతకీ: పెళ్లి ఆయాక కేము మీ యింటికి వచ్చి మీరు వడ్డెత్తే భోజనం చెయ్యుమా? కనక ఆశంక మామ లేదు, ఆ సందేహం మీకూ వద్దు” అంది రాజమ్మ.

వియ్యపురాళ్లిద్దరూ “ఎప్పటి కెలాగో అలాగ సద్దుకోకపోతే యెలాగండి?” అంటూ ఒంగులు నొక్కుకున్నారు.

* 4 *

కిసెంబరు మూసో లేదీని కృష్ణవేణికి, కోటి శ్వరశాస్త్రికి వివాహం అయింది.

తంతు అంతా రెండు గంటలలో పూర్తి అయిపోయింది.

రాధమ్మ, యాజులుగార్లు తమ జీవితకాలంలో తాము చెయ్యవలసిన విధికార్యం యిదొక్కటే అయినా చాలా నిరాడంబరంగా చేశారు.

ఆవేళ, మధ్యాహ్నం మూడు గంటల వేళ, యాజులు, తనకి పరిచితులయిన పూరిశెద్ద లందరికి టేపాట్టి యిచ్చాడు.

సాయంత్రం అయిదుగంటలవేళ, రాధమ్మ తనకి కృష్ణవేణికి పరిచితురాన్లయిన స్త్రీల కందరికి టేపాట్టి చేసి పసుపూ, కుంకుమా, పట్టు రైకల గుడ్డలూ యిచ్చి సత్కరించింది.

పాకకాలలో పున్న పుషాధ్యాయురాళ్లకి, విద్యార్థినులకూ మాత్రం వరసగా మూడురోజులు రెండు పూటలూ పిండివంటలతో భోజనాలు పెట్టారు.

అంతే.

అయిదో లేదీని పురస్కరణానం. అయిదు, ఆరు, ఏడు లేదు, ఎనిమిదో లేదీ సాయంత్రం కృష్ణవేణిని అత్తవారి యింటికి పంపారు.

౬

“తమ్మునా!”

అతనికి మెళుకువ రాలేదు.

“ఒరేయ్!”

పలక లేదు.

“శాస్త్రీ!”

ఎవరో!

గట్టిగా పిలిస్తే మరచిలికి ఎక్కడ వివరణి పోతుందో అని ఆమె కంఠం నొక్కుకుని మళ్ళీ పిలిచి కదిపింది. అతను గోడవేపుకి వొత్తిగిల్లాడు.

మళ్ళీ కదుపుతూ, చెవిలో నోరుపెట్టి “వోరేయ్, అబ్బాయీ” అని పిలిచింది.

“అబ్బాయీ!.....ఎందుకే?” అన్నా డతను ముసముస లాడుతూనూ. అతని కళ్లు చింతనిప్పుల్లాగ వున్నాయి; కాని మసకచీకట్లో అది ఆమెకి తెలవ లేదు.

“ఏడు గంట లయిపోయిందిరా అప్పడేనూ”

“ఏమంటావ్?”

“నీ పెళ్లాం లేవడమే కాకుండా మొగంకడు కున్నది, స్నానం చేసి—”

“అయితే?”

కాఫీకి నీళ్లుకూడా కాస్తాందిరా?

“పోలూ, పంచదారా, డిక్టేషనరీ కలిపాటప్పటికి నేను సిద్ధంకాలేనంటావా యేమిటి?”

“బాగానే వుంది. అది స్నానం కూడా చేసి చక్కగా ముస్తాబై కాఫీ పుచ్చుకుంటావుంటే నవ్వు పాచి మొగంతో—”

“అబ్బ! నవ్వు చంపుతావే”

“ఇలా అయితే నవ్వు లోకువఅయిపోవుట్రా?”

“సింగినాదం కాదా?”

విసుక్కుంటూ యిలా అన్నాడు; అని ధైర్యం చాలక లేచి కూచున్నాడు. కళ్లు మాత్రం తెరవలేదు.

“లే. తొరగా మొగం కడుక్కో. అది చన్నీళ్లతో పోసుకుం; కాని నీకు వేన్నీళ్లు కాచాను.”

“వోరువు.”

“అదెంతసేపు రా?”

“నవ్వు చన్నీళ్లు తోడాటప్పటికి నేను మొగం కడుక్కోలే నంటావా యేమిటి?”

“మరి మంచం దిగు.”

“నవ్వు ముందు పడవే.”

అతను లేచి బట్ట సవరించుకుంటూ డేమా అని రాజమృ బజారుదేరింది; కాని గుమ్మందాకా వచ్చి యిట్టే వెనక్కి తిరిగిచూడగా అతను మంచం దిగక పోవడమే కాదు, కైగా మళ్ళీ వొరుచుతున్నాడు

అది చూసి, రాజమృ, వొళ్లు మండగా, వొక్క అంగలో మళ్ళీ దిగిరికి పెళ్లి, సగం వారిగినాల్లి సగం లోనే పట్టుకుని “వోరేయ్! నీకు బుద్ధి వుందా లేదా? ఇందాకణ్ణు చి చిలక్కి చెప్పినట్టు చెబుతావుంటే అంతా ఆరణ్యరంగనమే?” అని కొంచెం గడిమింది.

“ఇంత పెండలాడే లేస్తే తరవాత నాకు తల నొప్పి వస్తుందే. రోజంతా మత్తుగా కూడా వుంటుంది వెధవది.”

“ఏమయినా సరే, తొమ్మిది దయ్యాదాకా పడు కుంటే యిక సాగదు. ఆడదానికి చులకన అయిపోయాడంటే మొగాడు మరి గుడ్డిగవ్వకి మారడు.”

కళ్లు మూసుకునే వుండి, వొక్క జోగు జోగి, అంతలో వులిక్కిపడి, కళ్లు తెరుచుకుని “హు..... పద అయితే” అంటూ అతను మంచం దిగాడు. ఇక ఘరవా లే దినుకుని రాజమృ గబగబా పెళ్లిపోయింది.

వెడుతూ వెడుతూ ఆమె వంటింటి వసారాజేసి వోరకంటితో చూడగా, కృష్ణజేణి, ఫిల్టరులో వుడుకు నీళ్లు పోసి, పాలగిన్ని అప్పడే కుంపటిమీద పెడు తోంది.

దీంతో మరి కంగారెత్తగా, రాజమృ, వొక్క దూకున నూతిదొడ్లో అడుగు పెడతూ వెనక్కి తిరిగి

చూసింది. స్నానపున్న కామగుప్తుల తీసి నోబు పెట్టకుని, శాస్త్రు, కొంచెం తూటూ వస్తున్నాడు.

* * *

శాస్త్రు పొడిబట్ట కట్టుకునేటప్పటికి, తాను తెచ్చిన తలనూనె చేతులకి రాసుకుని స్నానంగావున్న కృష్ణవేణి, అతనికి, నిమిషంలో తల ముప్పేసింది. అతను పర్లు తొడుక్కునేటప్పటికి తుంగచాప పరిచి తానొక చివర కూచుని కాఫీ కలిపింది. అతను కూడా మాచునేటప్పటికి కప్పులో పోసి, కాఫీ చేతి కందించింది.

వీనిలో మోయారు హాకర్.

శాస్త్రు పులిక్కిపడి చూశాడు.

“నా కోసం వచ్చింది కారు” అంది ఆమె.

మొదట అతనికి అర్థం కాలేదు; కాని ఒక్క న్నూరు కాఫీ చప్పరించాటప్పటికి పాకాల సంగతి స్థాపకం వచ్చి “హోహూ” అంటూ తల వూపాడు.

“కాఫీ బాగుందా?” అంది కృష్ణవేణి

“చాలా బాగుంది. ఒకమాటు మద్రాసులో పువ్వు కున్నా నిలాంటి కాఫీ నాటికి నేను మళ్ళీ దొరికింది.”

“చాలా సంతోషం.....నోజా యిలాగ చెయ్యవచ్చు నన్నమాట.....”

“.....ఇంకా అడగాలా?.....కాని నీకు శ్రమ.....”

“ఇది శ్రమ కాదు, పరిశ్రమ.....మీరు దికి అనుగుణంగా తయారుచెయ్యగలనో లేనో అని చాలా భయపడ్డాను.....నిజంగా బాగుందా?”

ఆమె గురవ్వు అడిగింది. ఈమడుచులితాలైన ఆమె నీరుకమలాల లోలకులు అతని మనస్సుని వూచే శాయి.

“ముఖప్రీతికోసం చెప్పినమాట కాదు నాది. అన్నమా, కూరలూ బాగాలేకపోయినా సద్దుకోవచ్చు; కాని కాఫీ సరిగా తుదరకపోతే మతి పోతుంది..... సేను నిజమే చెప్పాను. కాఫీ.....చాలా చాలా బాగుంది.”

కృష్ణవేణి ముగ్ధమీద ఉత్సాహం బాసలుచేసింది. మళ్ళీ వీనిలో మోయారు హాకర్.

“అక్కా” అని పిలిచాడు అతను సుమ్మంకేసి మామూనూ. రాజమ్మ సుమ్మంపక్కనే పొంచివుండి వింటోంది; అయితే, పిలుపు విరపడేటప్పటికి పిల్లిలాగ పడమటింటి దాకా ముంగిల్లమీద పరుగుతుకు వెళ్లి, అక్కడ గభీమని వెనక్కి తిరిగి, యేదో పనిలోవుండగా పిలుపు విరపడ్డదానిలాగ “పిలిచావా తమ్ముడా?” అని అడిగింది.

కృష్ణవేణి “ఎందుకూ?” అన్నట్టు చూసింది: కాని అతని గమనించకుండా “కాఫీ పుచ్చుకుంటున్నారని చెప్పిరా ప్రేమరుతోనూ” అన్నాడు.

“అక్కర్లేదండీ. వదిలూ, మీరు వెళ్లనక్కర్లే దండీ! తాను వచ్చి హాజరుగా వున్నట్టు చెందుమాట్లు హాకర్ వేస్తాడు ప్రేమరు. అంతే.”

రాజమ్మ అప్పటికప్పుడే వారి యెడటికి వచ్చింది; కాని మరదలి మాట విని వెనక్కి చక్కా పోయింది.

ఈ మాట ఆమె సుమ్మంపక్కని పొంచి వుండకుండా, పడమటింటి సుమ్మంలోకి వెళ్లి తలుపు నానుకుని నుంచుంది.

తాను ఆలస్యంగా లేచినందుకే కృష్ణవేణి కొంచెం యిడవుతూ వుంటుందనకుంటూ వున్నాడు కనక, శాస్త్రు, కొంచెం తొందరగా కాఫీ పుచ్చుకోసాగాడు.

అది చూసి కృష్ణవేణి “మీరు తొందరపడుతున్నారు. అలాంటి దేమీ అక్కర్లేదు” అంటూ అతని కప్పులో మళ్ళీ కాఫీ పోసింది.

ఆమెకూడా మళ్ళీ పోసుకుంటుందో పోసుకోదో అని చూసి, సందేహం తీరగా, అతను మళ్ళీ కాఫీ పుచ్చుకోసాగాడు.

“మధ్యాహ్నం మీకు కాఫీమాట యేమిటి?”

“.....కాఫీహోటల్లో పుచ్చుకుంటాను.”

భా ర తి

“రావడానికి పిలువడమా?.....”

“.....నైకి అన్నా రానూ పోనూ రెండు మెళ్లు.....వచ్చినా, సావకాశం గా కూచుని వున్నా కోడానికి పిలువడమే... ..పుడుకూ మనకూ గొంతుకలో పోసుకుని, పురుషులూ పరుగులూ—విమిసుఖిమా?.....”

“పోనీ నైకిలుమీద పాతకాలకరుచేత ప్లాస్టుతో పంపనా?.....”

“.....అదికూడా నైకిలు తొక్కగలదా?”

“.....తిరుచు నాకాగు అజే ద్రైవుచేస్తూ వుంటుంది.”

“భేష్టా !..... కాని ముందుముందు చూసుకుందాం. ప్రస్తుతం కద్దు.”

ఇలా అంటూ అతను కప్పు కింద పట్టాడు.

“సరిపోయిందా?” అంది ఆమె కూడా కప్పు కింద పెడతూ.

“ఎక్కవే అయింది” అన్నా తతన, చెయ్యి, మాతీ తుడుచుకోవడానికి జేబురుమాలు తీసుకో పోతూనూ.

అది కనిపెట్టి ఆమె “నీ ల్లివిగో” అంటూ అతని చేతిలో కసిన్ని పోసి తాను కూడా చెయ్యి కడుక్కుంది

అతను లేచి లేచిబిడగ్గిర నుంచుని సొరుగు లాగాడు

కృష్ణవేణి, నిమిషంలో కప్పలూ, సానర్లూ, న్నూనులూ కడిగి తెచ్చి బీరువాలో వుంచి, వచ్చి అతని దగ్గిరగా నుంచుని “పాతకాలకి వెళ్లవచ్చునా?” అని అడిగింది.

అప్పటికప్పుడే వొక యేలకిపండు వొలిచి తన నోట వుంచుకుని పున్న అతను, మరో పండు వొలిచి “సందేహం యెందుమా?” అంటూ ఆమె నోటికి అందించాడు.

అప్పు డామె రెండుచేతులతోనూ, అతని కంఠం పెనవేసి “ఒక్క నిమిషమేనా చేత తప్పడం నా నియ

మానికి ప్రతిహాలంగా వుంటుంది. దయచేసి...రేపల్లెంచి .....మిరు.....” అని సుఖాంధంగా తల ఆకిస్తూ కోరికమాజితం మందలలో లీనం చేసింది.

దానికి అతని మనస్సు మొదట గబగుబలాడి పోయింది; కాని అంతలో దిబ్బు తెచ్చుకుని, అతను, రెండు చేతులతోనూ ఆమెని పొదివి పట్టుకుని, ఆర్డరు కాగితంమీద ఆప్సీను మొహాడు నేపట్టు ఆమె పెదవుల మీద వొక కమ్మని మద్దు వుంచాడు.

ఇద్దరూ బయలుదేరి వీధిలోకి వెళ్ళారు.

మొగుడు మద్రాసులో బి. ఏ. చదువుతూ వుండ శంకర్ల పుట్టింపు వున్న యెడటింటివారి ఆడబడుచు, ఎకపిల్లను చంకను వేసుకుని కారు వచ్చిరప్పల్లెంచీ వీధి గుమ్మంలో నుంచుని వుంకి, వారిని చూడడంతోలే గిరుక్కున మల్లి తలవుచాటున నెక్కి తొంగిచూడ సాగింది.

కృష్ణవేణిని చూడడంతోలే ద్రైవరు కారు దిగి బయటికివచ్చి, తలవుతీసి, ఆమె యెక్కి చూచున్న తరువాత మల్లి తలుపువేసి, వెంటనే వెళ్లి తన స్థానంలో కూచుని, స్వార్లుచేసి వోల్క్వో వోడు.

కృష్ణవేణి ధ్రువిలాసంతో మొగుడి నెలపు పుచ్చుకుంది.

భోంయిమంటూ కారు వెళ్లి పోయింది.

2

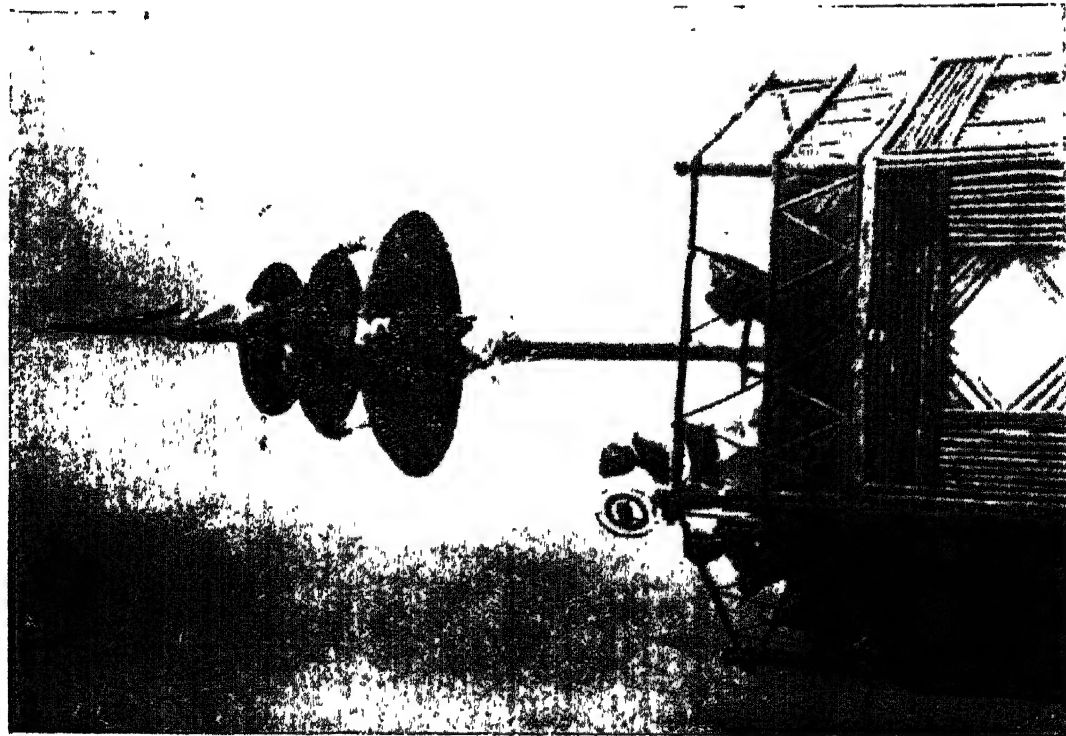
ఆవేశ మధ్యాహ్నం రాగమృత, గూజులూ, కృష్ణవేణి యేకబంతిని భోజనాలకు కూచున్నారు. వంటలక్కవడ్డిస్తోంది.

“నిన్నరాత్రి అన్నం నోటికి పోలేదమ్మా” అన్నాడు యాజులు.

“అనుకుంటూనే వున్నాను నాన్నారూ! రాత్రి మా ఆడబడుచు వారికీ, నాకూ యేకబంతిని వడ్డించారు. కాని నాకు గూడా అమ్మ, మీరూ లేకండా భోజనం చెయ్యడం యెలాగో అనిపించింది. రెండు మాట్లు కొలకమారింది—”

ప్రకాశ కుమారదాసు అధ్యక్షుడు.

అధ్యక్ష ప్రియమనందంబు డిప్యూటీ అధ్యక్షుడు.

నల్లబండిపము తోగేగ. చున్న అడ్డట్లండు.

మాట ప్రతికూటండా “అశానా?” అని
రావన్న, రాత్రి విజయ ద్విధానానికి వెళ్ళు
మాడుమాట్లు కొలకమార్పిడి అప్పుడు రావన్న
“అమ్మయి శేలుమనంబోం దండ్రి” అని. అది మాడు
మాటతో రుజువుచేసి దివ్యకు.

“నాజుం జేసిదుత నేపూ మీ మాటే ఆడుకున్నాను. ఎంతవద్దున్నా “సేనూలాని మీ ఆహ్వానా నాన్నా యీ పూట - ఈ పూటేమిటి యిక తరుచు సగంసగమే ఘోంఘోసి తేవివాతాయ తెలుసువా?” అని యెవరో గుచ్చి గుచ్చి అన్నట్లే వుండండి”

“నాకేమిన్నా? నేను కమిషన్‌వానే ఫోజుంచేతాను. మీ ఆమ్మ మీగవలెదగు మానేసి, చేసినమ్మగ పోయిందనుకుంది. సుభద్రమ్మ (వంటకర్క) ముందే నాకు పాలు పోసేసింది. లే: పోలే మీ ఆమ్మ వెదగు మానేసిందనుకు నేను కూడా పాలు మానేసును.”

“అవునులే అమ్మా? ఆ ఆశ్చర్యకరమైన చూడగా
చూస్తున్నాను.

“అజ్ఞే! కేదమ్మ! రాత్రి కొంచెం అతిథిగా
వుండి పెరుగు మానేశాను. అంజే. మీనాన్న మనెనూ
మాటమీసమాల యిట్టే అజ్ఞేసారు.”

“పొట్టిదమ్మ! మీ అమ్మ చెప్పినంతా అబద్ధం. ఆనాటి అక్షరి సుతావూ లేదు. నాకు బాగా తెలుసు. నవ్వు బంతిని లేక నవనవం - పైగా నవ్వు నీ యింటికి వెళ్లిపోవడం - బంగారపు మీ అమ్మకి అక్షరి లేదు, మరేమీ లేదు.”

“అయితే నీమమత్తం లేదా యేమిటి బెంగ?”
అంది రాష్ట్రం చరమర మాన్యా.

“నాకూ వుంది, ఎక్కరగా కూడా వుంది;
కాని నీది కల్పిషాణం”

రాధమ్మ యీ మాటతో మనస్సు కలికేసినట్టయింది.

“ సమృద్ధిభావ రానంతనేపూ “అయ్యో యేలా గమ్మా” అనిపించేది. నిరక్షరాస్య సమృద్ధి భం తిరిగిపోతే

[illegible]

కామ్యమునకు దృష్టివలె కనబడుచున్నది. కామ్యమునకు దృష్టివలె కనబడుచున్నది. కామ్యమునకు దృష్టివలె కనబడుచున్నది.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

(1) 2000 年 1 月 1 日。

మహామాయా నామోస్తుతే
బ్రహ్మ.

ఇంతలో హస్త-ప్రన్న కన్నుమూసి పోయినా మంజుల కన్ను “అబ్బో! కన్నవాడకి యింకే బాంబు పోయినా! నానానా! బాంబుకి పెంబు కన్నా యింట్లో! పంపెయ్యకం—కానియి! యిది సాక్షాత్తే! తప్పక! మంగళకరం కాని యిది మనోహరం కాదు మానానా! కాని చెయ్యిపెట్టి కలిచేసి ప్రియ పోతుంది మనకన్న. నా అమ్మయీ! కాపరానికి వెళ్లిన కొత్తకం నేనూ యిలాగే బాంబుపడ్డాను. తరవాతి ఆలవాటయిపోయింది. అమ్మయీ! అడ్డంకుంచి చదువు కావడంకల్ల నీన్న రుక్మిణింటే నాకూ యెలాగో వుంది కన్నకడుపు మీమాట చెప్పే రేమిటి? అవతలివారు వారిని నెత్తిమీద పెట్టుకున్నా మనకి కంబలో కంప కోసిపెట్ట—అమ్మయీ! మీరు భోంచేస్తే గాని మీ అమ్మ మీ నాన్నా మరి మెతుకు మట్టరు. చారు తెచ్చిందారా, పులుసా?” అని అడిగింది.

దీక్షో అండయా ప్రకృతిలో పడారు.

భోజనాలు సక్రమంగా అయినాయి.

* * * *

కారు దిగి కృష్ణానదీ, యెదిటింటినుంచి వస్తూ

రాజన్నా చొక్కమాటే సుమ్మం యెక్కాన.

“క్కుఱ్ఱులీ నదినా?” అంది కృష్ణబాబు.

“ఎదటింటివారి అబ్బాయికి పెళ్లివారు వచ్చారు. మాద్రాసుని పెళ్లిగా యిప్పటిదాకా కూచో పెట్టారు”

“పెళ్లికొడుకువయి స్సెంత?”

“పదహారో యేడు మొన్ననే పెళ్లిందిబ”

“పెళ్లికూతురికి వుండవలసిన యీడైనా లేదు కదా అప్పడే యేం పెళ్లిండి ఆ పిల్లాడికి?”

“వూరికే, సమ్మంధాలు వచ్చి మీద పడిపోతూ వుంటే యేం చేస్తారూ? రెండు మాసాలలో యిది నాలుగో సమ్మంధం. కాకపోయినా, వారు శాస్త్ర ప్రకారం నడుచుకుంటారు, పిల్లాడితండ్రి చేపకాస్త్రాలు చదువుకున్నవారు; గాని వువ్వోగ్ధులు కారు.”

“అంత చిన్నతనంలో పెళ్లి చెయ్యడానికి శాస్త్రం వొప్పుకోదే? ఆయినా పెళ్లికూతురి వయస్సెంత?”

“మొన్ననే తొమ్మిదో యేడ..”

“ఛీ ఛీ!”

కృష్ణవేణి శాంతంగా మాట్లాడలేకపోయింది,

“అవతలివారు మనమ్యలా రాక్షసు. వదినా? కన్న కూతురి గొంతుకు కోసెయ్యడానికి చేతు లెలా వస్తాయండీ వాళ్ళకి?”

రాజమ్మ మాట్లాడలేకపోయింది, అప్పటికప్పుడే వారు పడమటింటి దిగిరికి వచ్చారు.

తుంగచాప పరుచుకుని ముసలమ్మ అక్కడ కూచుని వుంది. ఆవిడ అదరంతో “రా అమ్మా” అని కోణలిని ఆహ్వానించి, కూచో మని చాప చూపించి “ఏమయిందని” కూతురి నడిగింది.

“కట్నం ఆరువేలకి దమ్మిడీ తిగ్గ మన్నాగు అవతానులుగారు. ఆడబడుచులికి ఆరుగురికి ఆరు వందలూ, వియ్యపురాలికి రెండు వందలూ, తాపితాలూ వెండి సామానా-వీటి కోసం పెళ్లికొడుక్కి మూడువందలూ- మొత్తం లాంఛనాలు వెయ్యిన్నుట పదహారేగ్గడిగారు.

“బాగానే ఆడిగారు.....అవును. వారి కేం లోటూ? పదివేల యిరా ఆడగత్తగవారే”

“కొడుకుని అమ్మకోడానికి ఏ శాస్త్రం అధికారం యిచ్చిందో అవధానలుగారికి? అంది కృష్ణవేణి.

“డబ్బు వచ్చేచోట శాస్త్రం పట్టుకు మా 10 లారా యేమిటి యెవరేనా? ఆయన ఆరుగురు అల్లుళ్లకి ఆరువేలు కట్నం యిచ్చారు. అంతా యీ వొక్క కొడుకు పెళ్లికి రాబట్టాలని నిరకుచేసకున్నాడు. వస్తుంది కూడానూ. వారికేం, రాక, మప్పయి నలభై వేలు వడ్డీమీద తిరుగుతూ వుండగానూ? ప్రిగా వొక్కగా నొక్క కొడుకు. ఆరుగురు కూతుళ్ల వెనక గారాల కూచమ్మ”

“చివరకి యెలాగేనా కూచమ్మే అయిపోతాడు ఆ పిల్లాడు. అయితే, యీ ఆస్తి అంతా అవధానలుగారిలాగే సంపాదించారనుకుంటాను. ఎందుకవచ్చిన చదువు? ఎందుకు వచ్చిన యేళ్లు? ఆరువేలు కట్నమా? అవతలివారు దీనికో యేళ్లకో కలిసిపోవలసిందేనా?”

“వారికేం? వారికి యాభైవేల వడ్డీవ్యాపారం వుంది.”

“అదే శృత్త వారికి?”

“బెజవాడలో పెద్ద బరండు మెపు వుందిట వారికి”

“సెబాన్! చాలా బాగుంది వదినా! జపంచేసు కోడానికి అవధానలుగారి కిక పిపాలతోటే సప్లయి. బహుశా, మొగపెళ్లివారిలో ఆడాళ్లకి మొగాళ్లకి కూడా మనిషికి రోజుకి వొక నీసా చొప్పున దాహం యివ్వాలని కూడా అవధానలుగారు కోరే వుంటారు. ఛీ! ఎందుకు వచ్చిన బ్రాహ్మణ్యం వదినా? ఆపెళ్లి మాట చెప్పకుంటే మన నోళ్లు కూడా చెజిపోతాయి వూరుకోండి.”

నోరెత్తలేక రాజమ్మ వీధిసమ్మం కేసి చూసింది. అదేమిటో అని కృష్ణవేణి అలా చూడగా, గుమ్మంలో

నుంచే కోటు తీసేయకుంటూ కోటికృతకాస్త్రీ వస్తున్నాడు.

కృష్ణచేత, వెంటనే లేచి, యెదురుబట్టి, ఆ కోటు అందుకుని, యురదీతో పాదా గదిలోకి వెళ్ళింది.

“కట్నం ఆనేబప్పుటి కెంత కోపం వచ్చిందో చూశావా?” అంది సన్నని గంపకతో రాజమ్మ, “ర్దు తిప్పుకుంటూనూ,

“హానీ. బి. ఏ. చదివినా అబ్బాయి కనపడే బప్పటికి యెదురుబట్టి కోటు అందుకుంది. వాడు కట్నం పోసిస్తూ” అంది ముసలమ్మ.

“కట్నం విలవ నీకేం తెలుసుకు: ఎక్కడో నల్లనీమలో పుట్టి యెగిరినట్టి మాయించో చూడవు.”

“హాహూ నేర్చుకువాయావూ”

“పోతా నోయ్! చప్పు చేదా వేమి బమ్మడి ఎందుకూ, నమ్మడు తొందరపడిపోయాడు. అయినా—”

నలుగులలో నల్లూ, ముగ్గులూ పట్టుకుని కృష్ణచేతి యివతలికి వచ్చింది. కాస్త్రీ, మొగం కడుక్కిడానికి నూతివెగిరికి వెళ్లాడు. ఒక్క అడుగు అక్కడే నుంచుని, తరనాత, కృష్ణచేతి వెనకాడే వెళ్ళింది.

“నూమ్మే, మాతల్లే! ఆలస్యం అయినా, నా కొడుక్కి చివరికి రత్నం వారికింది” అని ముసలమ్మ బ్రహ్మానందపడింది.

“రత్నమే. సంజేహం లేదు; కాని ఆరత్నం తాపడం చేసుకోదానికివతలి బంగారం వుండవచ్చా?” అని రుజుకుంటూ అడిగింది రాజమ్మ.

౮

రాజమ్మ సత్ర కూగం తలపెట్టింది; కాని మార్గం కనపడడం లేదు.

ముసలమ్మ కొడుకుల దృష్టానికి మురిసిపోతోంది. కాని. “ఇంకా కడుపు వచ్చింది కాదు కోడలికి” అని మాత్రం కొంచెం యడవుతోంది.

తన నుక్కలుకి వెంటబప్పునూ వచ్చాబు ప్పూ కాదు సన్నయి చెయ్యమందుకు కృష్ణచేతిమీద కాస్త్రీ మనస్సులో ఆసంపృప్తి పొందుతీస్తుంది.

సరిగా యీ సమయంలో మురిసిపల్ కాన్సియం కొత్త మోకలు జరిగాయి.

పాతనారు కొంచెం చేరినట్లున్నా సాందారు. కొత్తనారు కొంచెం దిద్దకు దిద్దకు దివానంవెక్కాడు.

గుప్త విరిమించిగా, నాయకు చెయిర్కక అయినాడు.

సిద్ధిల మైన తనకంలా రాయిపడ్డ ప్రయింది. ఒకప్పుడు, నాయకు, బిట్టెప్తు మున్నీకోసం ప్రయత్నిస్తూ నానా బిట్టెభాగ్న కోరాడు. వివానికి, మాజులికి, సర్కారులో మంచి పలుకుబడి వుండి; కాని అతను స్వయంకృషిపల్ల వైకి వచ్చాడు. అత నెప్పునూ యెవరిచేతా సభార్న చేయించుకోలేదు, చొకరికి చెయ్యనూ లేదు. ఆక నీ సంగతి చెప్పి నాయుట్టి పంపేశాడు.

నాటికి, నేటికి నాయకు మైకోర్టునకీలుగానే వుండిపోయాడు.

కాని యిప్పుడు మురిసిపల్ చెయిర్కక.

* * * *

చేపి సెలవులు పూర్తిఅయి ఆవేళే మురిసిపల్ మైన్సులు తెరిచారు.

కృష్ణచేతీ, కోటికృతకాస్త్రీ, రాధమ్మ, యాజులూ బెంగళూరియించి సపరివారంగా మద్రాసు మెయిలు దిగారు.

ఆదరా బాదరా స్నానం చేసి, నాలుగు మెతుకులు నోట్లో వేసుకుని, టెర్మిన్ బాటు హాండ్ లోబారుకి తగిలించి కాస్త్రీ చర్ధాగా వైకి రెక్కాడు.

కాని నుక్కలులో అడుగుపెట్టబప్పటికి అతని నవనానులూ కుంగిపోయాయి.

ఎవరి స్థానంలో అతను ఆక్టింగు చేస్తున్నాడో అపెద్దమనిషి, తనకి సెలవు అవసరం లేదని చెయిర్క

సుకు విన్నవించుకుని, ఉత్తరువు పొంది, తన నీటులతోను మాదుని వున్నాడు.

పైగా, గొప్ప పిల్లని పెల్లిచేసుకుని తనకి బహు మనీ యివ్వనందుకు గుర్తిగా వున్న స్కూలు నాకరు ఆస్తినిగా అతనికేసి చూచి వెటకారంగా నవ్వాడు.

* * * *

“ కొనయితే నువ్వు మహా పొంగిపోయావు; గాని నీ కోడలి పాదం మంచిది కాదు. ”

కొడుకువున్నోగం పోయినందుకే విచారస్తావున్న తల్లిగిరికి వచ్చి రాజమ్మ, యెత్తిపాడస్తా యిలా అంది.

కోడల్ని తన మామయిలా అన్నందుకు మాదా ముసలమ్మ చాలా విచారించింది.

“ దాన్నలా అనకే, ఎన్ని వేల సంవత్సరాలు తపస్సు చేస్తే మన కలాంటి పిల్ల దొరుకుతుందే? ”

“ తపస్సు మాదా చెయ్యాలి యినపగజ్జల తల్లి కోసం? ఇనప్పెట్టిలో రెండు లక్షల కరుకు లన్న శంక్రిచేతి నిక్షేపంవంటి మెగుడికి వొక్క దమ్మిడి అయినా కట్నం యిప్పించలేకపోయింది. తన ముగుడికి కట్నం రావడమే తనకి గొప్పో, రాకపోవడమే గొప్పో గ్రహించలేకపోయింది. దాని మూలంగా యేదో చిక్కు వస్తుందని నే నప్పుడే అనుకున్నాను. సరి, రానే వచ్చింది. ”

“ ఆరు నెలల కిందట అది వస్తే — ”

“ ఆ రేమిటి, తొంభయ్యారేమిటి, నువ్వెన్ని చెప్పినా సరే, నీకోడలు నాతమ్మడికి శనిగాడు గాని మరోటి కాదు, పండుగునికి యేనో జామారు గుడ్డలు తప్ప అత్తవారివల్ల వొక్క దమ్మిడి — గుడ్డిగవ్వ యెరుగునా తమ్మడు? తమకి మామ మేడలున్నాయి కదా, మన కొకటి కాపరంపుండమనేనా యివ్వ కూడదా? ఏ మిచ్చినా తమ మామకికే వుంటుంది; గాని మన వొడ్లో పడదు గదా? — ఆరాణీగారికోసమే గదా యేనిమిది రూపాయల కొంప విడిచిపెట్టి యీ

పదిహేనురూపాయల యిల్లు మనకి కట్టుకున్నామా? పైగా, అగరుకత్తులు, నెంట్లు — తొంబూటానికి తుని ఆకులే గాని పనికి రాకపోయే — ”

“ తన సరదాగొద్దీ అవన్నీ అబ్బాయి తెస్తున్నాడు; కాని అది తెమ్మరి నిర్బంధించినా యేమిటే పాపం? ”

“ నువ్వెరుగుదువు పాపం ”

“ .....

“ నీమాటలు వింటే నాకు వొళ్లు మండుకుపోతోంది ”

“ .....

“ పోనీ, అడలా వుంచు. ఇప్పుడేమిటి దారి? ” రాజమ్మ నిలవతీసి అడిగింది.

“ నే నేం చెప్పగలనే? ” అని ముసలమ్మ నెత్తినోరూ బాదుకుంది.

కల్లికి వురిమి మాస్తా మరో నిమిషం బుస్సులు కొట్టి కొట్టి, రాజమ్మ, తమ్మడి గిరికి కల్లిపోయింది.

ముసలమ్మకి దక్క తెలవలేదు. “ దాన్నంటే పాపం వస్తుంది ” అని వొకవేళున. “ ఏమో : అమ్మాయి చెప్పిపట్టు దాని పాదం మంచిన కా దేమో ” అని మరో వేళున.

* * * *

“ మనకి పెరువుదీపం వద్దండీ ” అంది కృష్ణవేణి.

“ మన నీ చదవు, రాతా సాగోద్దా? ” అని అడిగాడు కాప్రెయి. రాత్రిళ్లు అత నేమీ చదవడు, రాయడు మాదానూ.

“ నాకు హరికెకాలంకరు చాలు ” అంది ఆమె.

“ నీ యిష్టం ”

“ అగరువొత్తుటా, నెంట్లూ కూడా లేవద్దు కొన్నాళ్లు ”

“ సరే ”

“ తొనిఆకులు మానే, దామారం ఆకులు తెస్తూ వుండండి యిక ”

• १०५ •

• • • • •

“ఇంకా వేమిటి? అన్నట్లు చూడ పెరిచి,

“హా నాన్నా! నీకింకా మరేమీ” అని గుఱు
అనినది. “అవును” అని నాకు అనుభవమేమిటా
అను.

* * *

కాస్త్రు: పాతకానీస్ హైస్కూలు కమిటీవారి
ద్వారా నాలుగు వారాలు నిలిగారు. ఆయనో వారిని
లో తరువారాల క్రష్టియంపని యిచ్చారు గారు.

५३० శ్రీకి మ్మదై మ్మహమ్మద.

ఒక పెరి క'డిచింది.

ఒక నామ వాక్యము తొమ్మిదివరకు సంపద వేళ్ల
మొదటిపాదే ప్రామాణ్యముగా పరిగణితము. తర్వాత నామ
వాక్యమున బచ్చి "మత్స్య" క్రిందిని చేరిన నామము
సంఖ్య కాదు అయినచో "మత్స్య" చేర్చబడును.

కా. (పి.) పూర్వ వాచనం.

“నానో, మళ్ళీ సరివుపెట్టి నాన్నాడు?”

“ఇక మళ్ళీ మూపచిగా ప్రవేశించకు”

“ ५०? ”

“ఇచ్చుకొన్న పాతాళికి నూరు యాభై
కొడుకున్నాయి. తెలుగుజాతికి ఒక బ్రాంచి ఏర్ప
డుతుందనీ, అతను బ్రాంచి సెక్రెటరీ అయిపోతాడనీ
అనుకుంటున్నారు”

“కావాలి. మున్నటికీ కావాలి. చాలా సంతోషం”

“ఈమాట నవ్వు బట్టిప్రయత్నం చెయ్యాలి.
నీ మామగారిని పంపి మంత్రిగిరనంచి ఘోషైవ వుత్త
రం తెప్పించుకోయ్”

“తప్పకుండానూ” అన్నాను కాస్త్రీ.

యాజ్ఞానియమం శాస్త్రి యిప్పటికీ మొర
గడు.

“...
...
...”

“నాకు చేతున్నట్లు వానినూ. తిండి తిప్పటా
లేకుండా వాణ్ణి చూచా నానాచుక్కానూ. మన
స్థితికూ ఆక్రయిం చేతుడాలి అయినా పం
చుగూం చిన్నయిం రోమిం. తిండి తిప్ప
యినా, పేదకు అయితే గురువుగా చిన్నకుల
కుండా—పరిశ్రమి పాలు తాగింది కంటే నుం
నిస్తు తాగింది మిడి. పైగా, తిన్నది ఆహారం
నాకు విద్రావణాల సయినపు. తిన్నకేళ్ళు విజ్ఞ
పుష్పకుంటే పుష్ప అయిన పుష్పిని నాలు విడిచివేట్ట
చెడకకానితా లు మొదలుగి నాడిచిలగ

“సమితి” అంటే “సమితి” అయితే, దేవుడు
మృత్యువు నుండి మృత్యువు.

సాక్షాత్తుండగు గుంటుల శివ " ఇందుకోసం
 నేనుకున్నా " నని రాజమృత్ మాత్రం రహస్యంగా
 చిప్పి, తా.ప్రొ. పయిర్నాక్ ద్వారానికి బహుళజ్ఞాన.

గుమ్మం దిగాబుప్పట్లో స్లోవీండ్ బుజాన పెట్టు
కుం పదిహేళ్ల బంగారుబొమ్మ యెడలు వచ్చింది.

“నంది శకునం. తొరగా అడగు నెయ్యి” అని
తొండరశెట్టికి రాజమ్మ.

నానందాచారి సత్యం దుష్టరితి జ్ఞానాబిప్రకాశి జ్ఞానాబి
స్మృతిమిత్ర యోగదరుషణి, శాస్త్రీయ చాపి సాక్షాత్
దిగామ,

కాశ్మీరీ హూడా దిగాడు.

“ ఎక్కడికోయ్ ” అన్నాడు శ్రీ హితుడు.

“అక్క-సిక్”-అన్నాడు శాస్త్రి.

“ చాళుకి లేదు ”

27-50

శ్రీకృష్ణ యాచోక్త అక్షరము సరిగా పఠక
లేకపోయాడు.

“మందు మరొకడికి ఆర్థరు ఇచ్చే తరవాత నెలవు మంజూరు చేశాడు చెయ్యమను”

“ఏమిటి?”

శాస్త్రి అప్రయత్నంగా సైకిలుకి చేరబడ్డాడు.

“తన పేనమాను అల్లుడికి కిచ్చాడు చెయ్యమను ఆపోస్తు. మరి పోతా, అవతల కని పెట్టుకుని వుంటారు. ఇప్పటికే అరగంట ఆలస్యం అయిపోయింది.”

గంట గణగణ లాడించి నేసితుడు తుర్రు మన్నాడు.

తన స్కూలులోనే స్కూలు ఫైవల్ తరగతి చదువుతూవున్న వొక బాలికకు అతను ట్యూటరు.

౬

శాస్త్రి, పదిహేను రోజుల కిందట బియ్యపు బస్తా అరువుతెచ్చాడు. బజారులో వస్తూ వూలే వర్తకుడు పిలిచి కొంచెం స్వభారంగా మాట్లాడాడు.

మరో పది అడుగులు ముందుకి వచ్చాటప్పటికి యింటి మనవని కనపడి “మా మాట మరిచేపోయారు. రెండు మాసాల అద్దె బకాయిపడిపోతే యివ్వడం కష్టం కాదా? పైగా, యిప్పుడు మీకు ఉద్యోగం కూడా లేదు కదా?” అని విసిగించి విడిచిపెట్టాడు.

దీనికి సాయం, క్లబ్బులో, ఆవేశ యెంత బాగా ఆడినా టెన్నిస్ ఆటలో అతడు చాలా లిగాడయి పోయాడు.

అక్కడ అదీ, ఇక్కడ ఇరీ, అదివరకే క్లబ్బు లంగా వున్న అతని మనస్సు దీంతో గజిబిబి అయి పోయింది.

లక్ష ఆలోచనలతో, కోటి విచారాలతో అత నింటికి వచ్చాడు.

లోపల అడుగుపెట్టాటప్పటికి “టెన్నిస్ అనేకాదు. బాటూ, కోటూ ఇవ్వండి” అని అడుగుతూ కృష్ణవేణి రెండురువెళ్లింది; కానీ అతను “అక్కర్లేదు” అని

కొంచెం దురుసుగా జవాబుచెబుతూ గదిలోకి వెళ్లి పోయాడు.

కృష్ణవేణి తెల్లపోయింది. పది నిమిషాల పాటు ఆమెకి దిక్కులు తెలవలేదు.

తరవాత, ఆమె కాలిగొట్టుకుంటూ గదిలోకి వెళ్లింది.

ఏమో ఆలోచిస్తూ పడకకుర్చీలో కూచుని వున్న శాస్త్రి, ఆమెను చూడడం తోటే గభీరుని లేచి యిర కిరికి బయలుదేరాడు.

“మాట” అని పిలిచింది ఆమె.

అక్కడే నుంచుని, మొగం మాత్రం వెనక్కి తిప్పి “ఎంచుకూ?” అన్నాడతడు.

“మితో మాట్లాడవలసివుంది. పది నిమిషాలు మీ రింట్లో కూచోవాలి” అంది ఆమె అజ్ఞాద్యోతక మైన స్వరంతో.

కృష్ణవేణి మంచాని కొక చివర ఆనుకుని నుంచుని వుంది. శాస్త్రి, వెళ్లి రెండో చివర ఆనుకుని నుంచుని “కూచో నక్కర్లేదు. అజ్ఞాద్యోతక చెప్ప” అన్నాడు.

“మీరు చిరాకుగా కనపడుతున్నారు”

“అవును. మన స్నేహి బాగా లేదు, చాలా గందరగోళంగా వుంది”

“ఏం?”

“ఉద్యోగం పోయింది. మళ్ళీ దొరికే నూదన లేమి లేవు. దారి కరపడ్డం లేదు”

“నాతో యేమీ చెప్పడం లే దేమి?”

“నువ్వేమీనా తీరుస్తానా ఆరుస్తావా?”

వెనకా ముందూ ఆలోచించకుండా అత నిలా

కృష్ణవేణికి మనస్సు చివుక్కు మంది. కొంచెం నోవం వచ్చింది.

“వాపరికాని నా కిష్టుం లేదు. నీ నమ్మలతోనే కుమిలిచావడం నా పద్ధతి కాదు. నా సంకతి మీకు తెలిసితే స్పష్టంగా చెప్పాడు.”

“అయితే యిప్పుడే కేమంటావా?”

“మీ కష్టాలు మీ అక్క తీరవారా? నాతో మీ కేమీ చెప్పకక్కర్లేదు! ఈయింటి మాజమాన్యంతో ఆవిడ కేమి నమ్మడం వుంది?”

“ఈ యింటికి మాజమానురాలవు నువ్వే! కాని సంసారం యిప్పుడు అవిడ వాషిస్తోంది. నీ సంకతి ఆవిడతో చెప్పకతప్పదు. ఆవిడతో ఆలోచించక తప్పదు. ఆవిడ సలహా పుచ్చుకోకతప్పదు. అవిడ చెప్పినట్టు ఏదైనా నడుచుకోక తప్పదు.”

శాస్త్రి కొంచెం ప్రశ్నలతో మాట్లాడాడు బుద్ధిలూర్యకంగా ఆమెయెడల తిరస్కారభావం కనపరచాడు.

ఆమెకి చాలా కోపం వచ్చింది; కాని వోరిమి చెప్పుకుని పూరుకుంది.

ఒక్క క్షణం రేపు వెయ్యడంతా చూసి శాస్త్రి యివరికి వచ్చేవాడు.

కృష్ణవేణి మొదలునరికిన చెట్టులాగ మంచం మీదికి పడిపోయింది.

ఎప్పుడు పిలిచారో, ఎవరు పిలిచారో శాస్త్రి తాపితా కట్టుకుని నంటింటిలోకి వెళ్లాడు. అప్పటివాకా ముసలమ్మా, రాజమ్మాయెవరు మడి కట్టుకుంటే వారు ఆమెనీ, ఆకన్నీ యేకబంధికి పిలిచేవారు. వారిద్దరూ వెళ్లి భోజనం చేసి వచ్చేవారు.

అలాంటిది, అవేళ శాస్త్రి వొకడే వెళ్లి పీట మీద కూచున్నాడు. తొంగిమాడగా పీట, విస్తరి శాస్త్రి కొక్కడికే పరిచివున్నాయి. వంట ముసలమ్మ చేసినా రాజమ్మ వడ్డిస్తోంది.

విస్తుపోయి, కృష్ణవేణి, చీకట్లో పడకటింటి అరుగుమీద కూచుంది.

లోపల ముసలమ్మ రేచో అడగడమూ, రాజమ్మ కరికికొట్టడమూ వివక్షనాయి. “కొన్నాళ్లదాకా నువ్వేమీ మాట్లాడకూడదు” అని విరుక్కుంటూ శాస్త్రి అన్నమాట మాత్రం స్పష్టంగా వినిపించింది.

* * * *

“నికేయే శాస్త్రి” అంటూ శాస్త్రి చిన్నకేవలము పిలిచేటపు లోనుకుని లోపలికి వచ్చాడు. “ఇలా రావరగ్య బల్లి మామ” అని శాస్త్రి లోపలికి పిలిచాడు. “ఒక్క క్షణం వాచి వాయింది. అయితే, నీకు నేరకార్చన లేదు కాదా? లేది మడి కట్టుకో” అంటూ రాజమ్మ కార్చు కడుక్కోవారికి స్పష్టమైంది.

“నీచదుకల్ల నాకు నేరకార్చన లేదు; కాని నేను భోజనం చేసి వచ్చాను—”

మాటసగంలో అంగుకుని రాజమ్మ తమ్మడి కేలి మాన్త. “మాతావా?” అంది; కాని శాస్త్రి కేమీ కనపడలేదు. ఏమీ బోలడలేదు.

“నువ్వు కులాసాగా వున్నావా కెద్దక్కా?” అని ముసలమ్మని కుకలప్రశ్న.

“ఉన్నాను. పిల్లలూ మరదలూ కులాసాగా ఉన్నారా?” అని మరలప్రశ్న.

“ఏమిరా, ఎవర్నీ పిలవకుండానే వెళ్లి చేసుకున్నావా?”

“తొందరయిపోయింది మామ”

“కాకపోయినా, యింతోటి వెళ్లికీ బంధువులు కూడా రావాలి. కబ్బాలా కానుకలా?”

రాజమ్మ యీసడిస్తూ అడగడంచూసి ముసలమ్మ తహతహ లాడిపోయింది.

“ఏమిరా బొత్తిగా కల్నం లేకుండా చేసుకున్నావుటా?”

“అప్పటి కలా తోచిందయ్యా”

“అదో తెలివితక్కువ మాట” రాజమ్మ దురుసుగా అందుకుంది.

“క్నాం యివ్యమాడ దని నానికి వ్రతంబు అంటే పీటలమీద చదివించ రకున్నాం గాని తర వాత యేదోవిధంగా ముట్టచెప్ప రనుకున్నానా యే మిటి? ఎరిమిలో నెల నెల్ల వస్తోంది యీ త్తణానికి పొక్క దమ్మికి యెరగం; కాని రజవ్వల అయిన పిల్లని చేసుకున్నంగుకు నెలి మాత్రం చుట్టచెట్టుకుం, కాక పోలే, ను వ్యవస్థదేనా అక్కడాఅక్కడా భోజనం చెయ్యడం వుందా యీ వూరు వచ్చి?”

“నెలి అంటే యేమిటి గానీ, నానెట్టి చాదస్తపుల్ల మాట కేం గాని వున్నోగం ఖాయం అయిందా?”

“అసలు వుంటే గదా?” అన్నాడు శాస్త్రి.

“అదే” మన్నాడు మేనమామ.

“ఏమహారాన నుల్లి పెళ్లయిందో గాని మా వాడికి, అప్పట్లోనీ మాకు కష్టాలే వస్తున్నాయి. తమ్ముడికి వున్నోగం ఆఖ రయింది. ఎల్లీ కొరకలేదు. గొరికే దారి చూడా లేదు. ఏదో వచ్చి పడిపోతుం దని యోమిది రూపాయల యిల్లు విడిచిపెట్టి పడిపోతు రూపాయల యిల్లం పడ్డాను రెండు మాసాల అద్దె బాకీ. చేతిలో దమ్మికి లేదు”

శాస్త్రి భోజనం అయింది. మేనల్లుడూ మేన మానూ పిలిచితురుమిదికి నెల్లి మానున్నారు.

“మరి వడ్డిస్తున్నాను, నీకోడల్ని పిలుచుకో వమ్మా” అంది రాజమ్మ.

ముసలమ్మకి అప్పటికే నడుం విరిగిపోయి వుంది. మాతుర భోరణి చూసి “యేదో మనుగుతుంది” అని ఆమె భయపడుతూనే వుంది.

కొడుకు రాజమ్మ చెప్పినట్లల్లా నడచుకోవడం ఆమె కిష్టం లేదు; కాని ఆమెమాట ఎవరూ లక్ష్య పెట్టరు.

లక్ష్య పెట్టడందాకా యెందునా? ఇవ్వడు నెల్లి కోడల్ని పిలుచుకు రాకపోలే మాతురు చీపురు తిరగ చేస్తుంది.

జనుస్తూ బతుస్తూ బయలుదేరింది.

“అమ్మా! కృష్ణవేణి” అని పిలిచింది ఆమె వొణుకుతూ.

“అమ్మా బొమ్మనూ” అని బోపల రాజమ్మ సమకూర్చింది.

“ఎండుకండి కత్తా?” అని కృష్ణవేణి లేచి నుంచుని.

“భోజనానికి రా తల్లీ”

“నేను భోజనం చెయ్యను. నెల్లి మీరు ఫల హారం చెయ్యండి”

“నీ మమ్మా?”

“మీకే తెలుసు. ఇక నన్ను మాట్లాడించకండి అత్తా”

“బతిమాలడానికి నీ అబ్బసామేమీనా లే దిక్కడ” అంటూ రాజమ్మ పట్టు కొరుక్కుంది.

కళ్లల్లో నీళ్లు కుక్కుకుంటూ, తూలిపోతూ లోపలికి నెల్లి కంం గద్ద మయిపోగా మాట చెప్పలేక ముసలమ్మ మాతురుకేసి మితుతూ మిడుతూ చూసింది.

“చెప్ప నక్కలేను, నవ్వు చూచా” అని గదిమి, రాజమ్మ, తల్లి విస్తరిలోనూ, తన విస్తరిలోనూ వుప్పు పిండి వడ్డించి, తల్లి చెయ్యి ఆపక కుమిలిపోతూ వుం డగా నిర్విచారంగా తాను ఫలహారం ప్రారంభించింది.

తొమ్మిదిన్నర అయ్యాక మేనమామను సాగ్గ నంపేసి శాస్త్రి వచ్చి, మంచంమీద గోడవేపుకి తిరిగి పడుకున్నాడు.

తరవాత పది నిమిషాలదాకా చూసి, దీపం తగ్గించి, తలుపులు ఆలా తెరిచే వుంది, కృష్ణవేణి, తుంగచాప పరుచుకుని పడుకుంది.

ఆరాత్రి తెల్లవారూ ముసలమ్మకి నిద్ర లేదు. వూరు మాటుమణిగాక మాతుర్ని లేపి సంగతిసందర్భాలడగాలని మహా అనుకుంది; కాని గండెలు తాళలేదు,

౧౦

ఆ శేఖ పోయి. పాతకాలకి వెళ్ళు. అయినా, కృష్ణవేణి స్నానం చేసి దుర్బలు ఫరించాబుప్పటికే తారు వచ్చింది. “కాఫీ చేసుకుని పువ్వుకోకపోతుందా” అని రాజమ్మ కోరకంటితో మాస్తూనే వుండి: కాని కృష్ణవేణి ఆవిషయమే తెలుసుకోలేదు.

ముసలమ్మ, రాజమ్మ కొద్దికి స్వేదం చూసి, కోవలిద్దరికి గజగబా వెల్లి “ఏ మమ్మా, కాఫీ వెట్టుకున్నావు కావో?” అని బాలికా ఆడిసింది.

“పువ్వుకోతలుచుకోలేదు అత్తా” అని బతులు చెప్పింది కృష్ణవేణి.

“ఏం తల్లీ?”

“నిన్న రాత్రి భోజనంకంటే యెక్కువ అత్తయ్యాలు కాఫీ?”

“మా అమ్మవు కామా, మా తల్లిని కామా? నీసం చేస్తాం దమ్మా! నేను కుంటి అంటిస్తాను మళ్ళీ తొంకా కాఫీ చేసుకో అమ్మా! చేసుకోకపోతే నన్ను చంపుకు తిన్నట్టే.”

“నేను పువ్వుకోను అత్తా!”

దంతధావనం చేసుకుని మొగం తుడుచుకుంటూ కాస్త్రీ, సరిగా యీసమయంలో అక్కడికి వచ్చాడు. కృష్ణవేణి వీధిలోకి వెల్లి కా రెక్కింది.

కొడుకు పెడసరంగా నట్టాతా దని తెలుసు; కాని ముసలమ్మ వూరుకోలేకపోయింది.

“కాఫీ పువ్వుకోకుండా వెడుతోందిరా” అని ముసలమ్మ ఆశ్రంగా.

“ప్రపంచం తెల్లకిందులు కాదులే” అన్నాడు కాస్త్రీ నిర్లక్ష్యంగా.

“అయ్యో! కొంప ముంచుకుంటావు ట్టా?”

“ఇంతమాత్రానికేనా?”

“నిన్నరాత్రి అన్నం కూడా తినలేదురాపాపం.”

“ఏమిటి?”

కాస్త్రీకి కంగారు ప్రారంభం అయింది. వీధి వేసి మారాడు. కారు అక్కడే కలిసింది. అతనికి కార్డు వోచికాయి.

“నిన్నేమంటే బ్లీరా నాయనా! తిరువులు పెంచుకోకు రా, నూలు పడే మనిషి కాదురా అనీ, భౌగ్యవంతుల పిల్లికావడం అలా వుంటేగా నీతో సమానంగా ఉంచుకుంటేరా, అయినా తెగోలుగు తెరగదురా.”

మాదికి అడ్డున్నా “అక్క వేస్తే” అన్నాడు కాస్త్రీ.

ముసలమ్మ కొంతాడితే. చూసింది. రాజమ్మ వచ్చింది.

“నిన్న రాత్రి కృష్ణవేణి భోజనం చేసిందిలే అక్కా?”

“నేను.”

“ఏం?”

“కోపం వచ్చింది కాబోలు...ఆకలే లేక పోయిందో?”

“అయ్యో!” అంటూ కోరు నొక్కుకుంది ముసలమ్మ.

తల తాటిండుకుంటూ “ఏమిటా వేదం?” అంటూ గుంజుకుంది రాజమ్మ.

“నానో చెప్పావు కాదేమే అక్కా?”

“ఇప్పుడే వచ్చింది?”

“కాఫీ అయినా పువ్వుకోకుండా వెల్లి పోయింది.”

“మానకుండునున్నావా వేయిటి? అక్కడ యిన్ని సేర్లు తారుతుంటే చూతి బిందుకుని అడిగింది ఆమె.

“అయ్యో, అయ్యో” అని లోపలే అనుకుంటూ ముసలమ్మ నింపాదిగా గుర్రడెలమీద కొట్టుకుంది. రాజమ్మ ఫిందుకు కూడా మళ్ళీ చూరు మంది.

“తెగదాకా లాగుతావే నువ్వు” అన్నాడు శాస్త్రి చేతకానితనం చూపిస్తూనూ.

“ఈ మాత్రం భాగ్యానికే కంగారు పడిపోతున్నావా యేమిటా నువ్వు? మంచి మొగాడవే? ఇలా అయితే అది నీకు లాంగుతుందా?”

“నువ్వు లాంగావా?” అని తనలోనే అనుకుంది ముసలమ్మ.

“చాలా దూరం వెడుతుంది వ్యవహారం” అన్నాడు అతికష్టమీద శాస్త్రి.

“తెగతెంపులు చేసుకుని వెళ్లి పోతుం దంటావా?”

శాస్త్రి మాట్లాడలేకపోయాడు.

“ఒక్క నాటి కలా చెబ్బడు. నాలుగు రోజులుంటుంది యీ బెట్టుసరీ. తరవాత అది వచ్చి నీకాళ్ళ మీద పడకపోలే నన్ను ఛీ అను. నువ్విప్పుడు బింకంగా ఉండక పోలే యెర్రని యేగాని అయినా వూడి పడదు.”

“నాయనా! ఎవరికి కోపం వచ్చినాసరే నే నొక్కటి చెబుతా విను” అని మొదలుపెట్టింది ముసలమ్మ. “నీ రోజులు బాగా లేవు. అంచేత నీ వుద్యోగం పోయింది. ఈ సమయంలో కుటుంబకల్లాలం కూడా తెచ్చిపెట్టుకొంటేనా, నీకు మతిపోతుంది. పైగా కోడలిదగ్గర నువ్వు తప్ప చూపించలేవు. వీధికి వెడితే నలుగురూ నీన్నే అంటారు. నీసంగతిసందర్భాలు తెలవకుండా అంత అస్తి వారు నీచేతిలో పెడతారు ట్రా? ఇంత పూట్లో యేదో నాకరీ సంపాదించుకో లేకపోలే అది నీచేతకానితనం అనిపించుకోదుట్రా? లైటు మానుకుందా? పెంట్లూ అగరువత్తులూ వద్దంచా? అది ఎక్కడిక్కడికీ నద్దుకునే మనిషి కాని దేని కేనా నీన్ను యిబ్బందిపెట్టిందిట్రా పాపం? రోజూ నీబంతికి పిరుస్తూ హతాత్తుగా నిన్న రాత్రి మానేస్తే దానికి చీపుతనం గాదుట్రా? నువ్వు భోజనం చేశా ట్టువ్వుడు మామనో జరిగిన సంభావన అది విని వుంటే ఎంత తప్పుకా?”

“ఏమీ మనిగిపోలేదు ఈపాటికి కట్టిపెట్టు నీ వుపదేశం” అంటూ రాజమ్మ తిల్లిమీద కల్లెరజేసింది. “వారేయ్! తమ్ముహా! నీకు వచ్చిన భాగు మేమీ లేదు. నాదీ పూచీ. కాన్సేపటికో కాన్సేపటికో నీ అత్తగారూ, నీమామగారూ వస్తారు. నువ్వు మాత్రం బేలపోకు. కచ్చితంగా మాట్లాడేసెయ్యి కాపరం చెడి పోలే దానికే చిక్కు; గాని నీ కేమీ యిబ్బంది లేదు” అని ఝంకారంగా చెప్పింది ఆమె.

శాస్త్రికి ధైర్యం కలగలేదు; కాని రాజమ్మని కాదనలేకపోయాడు.

ముసలమ్మ నూతిదొడ్లోకి వెళ్లి నెత్తీ, నోరూ బాదుకుని కుమిలికమిలి యేప్పింది.

తన చూటలు బి. ఏ. చదివినవాడే ఆక్షేపించలేక పోవడంవల్ల తాను సరిగా మాట్లాడా నకుకుని గర్విం చింది రాజమ్మ.

* * *

తల్లినీ, తండ్రినీ చూశాటప్పటికీ, కృష్ణవేణికి, దుఃఖం వుబ్బెత్తుగా పొంగింది; కాని మానవతి కనక అణిచేసుకుంది. అయినా మొగం డిల్లపోయి వుంది.

కూతుర్ని చూశాటప్పటికీ, రాధమ్మకి, మనస్సు, చెయ్యిపెట్టి తిప్పేసిన ట్టుయింది. వెంటనే దగ్గరికి వెళ్లి “అలా వున్నావేం తల్లీ?” అంటూ ఆమె కూతుర్ని పొసివి నట్టుకుంది.

“ఏం యేలా వుందీ?” అని అడుగుతూ యాజులు దగ్గరికి వచ్చాడు.

పొదివిపట్టుకునే సోఫాదగ్గరికి తీసుకువెళ్లి కూతుర్ని వొడిలో కూచో పెట్టుకుని, మొగం నిమ రుతూ “కళ్లు గుంటలు కట్టా యేమమ్మా?” అని రాధమ్మ అడగ్గా, “అవును, మాట్లాడ వేమమ్మా?” అన్నాడు యాజులు ఆశ్రపడుతూనూ.

కృష్ణవేణి వేడిగట్టార్పు ఆపుకోలేకపోయింది. అక్కడికి ఆమె యిరకా ఆవేగం అణుచుకునే ప్రయ త్నంలోనే వుంది.

“ఏం రాధపడుతున్నావు. ప్రగుక్కులూక్కు కంగా వాడున్నావు మొగం దిగాలుపడిపోయింది. ఎంచేతో చెప్పవూ తల్లీ?” అంటూ పక్కని మామని యాజులు లోకాస్తూ అడిగాడు.

“తెల్లవారి లేచి కాఫీ పుచ్చుకోలేదు నాన్నా మా?” అంది కృష్ణవేణి పెదవులు తడుపుకుంటూను

తల్లీ, తండ్రీ చొక్కా మాపే “మంచేతా?” అన్నారు.

“నిన్నరాత్రి భోజనం మాడ చెయ్యలేదు.”

అమెపెదవులు చొడికాయి. కళ్లుమాడ చెమ్మ గిట్టాయి.

ఇక ఆపుకోలేక, అమె, కళ్లు మానుకుని తల్లిని చేరపడింది.

రాధమ్మ, యాజులూ గజగజ లాడిపోయారు.

సరిగా యీసమయం నో సుభద్రమ్మ అక్కడికి రాగా “కాఫీ చేసి తొరిగా తీసుకురావచ్చు” అని తొందరపెట్టాడు యాజులు. సంగతి యేమిటో తెలివక కంగారుపడిపోయి చొక్కా నిమిషం అలాకే వుండిపోయి తరవాత సుభద్రమ్మ వంటింట్లోకి పరుగెత్తింది.

తనమీద చొట్టు పెట్టుకుని రాధమ్మ అనేకవిధాల అడగగా, కృష్ణవేణి, చొక్కామాటు కళ్లు మానుకుని తరవాత తెరిచి, తుడుచుకుని “చెబుతాను వుండు” అని మళ్లీ కళ్లు మానుకుంది.

“చెబుతుంది వుండు. కాస్త కాఫీ పుచ్చుకో నియ్యి” అని రాధమ్మతో అని, యాజులు “ఏం సుభద్రమ్మా! ఇంకా కాలేమా?” అంటూ వంటింట్లోకి పరిగెత్తాడు.

“ఒక్క కప్పు కాఫీ వుంది. ఇది పుచ్చుకునేటప్పటికి మళ్లీ చేస్తా” నని చెబుతూ సుభద్రమ్మ యెదురు వచ్చి, అది యాజులుచేతికిచ్చి మళ్లీ వెనక్కి పరిగెత్తింది.

యాజులు, కప్పు, రాధమ్మచేతి కిచ్చాడు. రాధమ్మ కృష్ణవేణి నోటి కందించింది. కాస్తకాస్త కాఫీ రెండు మాట్లు చప్పరించి, కృష్ణవేణి, తరవా

కప్పు తానే పుచ్చుకుని ఆకాఫీ రెండు గుక్కల్లో తాగేసింది.

రాధమ్మ కప్పు పుచ్చుకుని. మొగం పెట్టి, కృష్ణవేణి నోటి కందించి కంఠం తాగేసింది.

తరవాత సరిగా మామని కృష్ణవేణి జరిపించంతా చెప్పింది.

రాధమ్మ కొయ్యయిపోయింది యాజులు అగ్గయిపోయారు

౧౧

యాజులు, గంటలొడ్డి తీవ్రలోచన చేశాడు; కాలి కత్తకళం తేల్చుకోలేకపోయాడు.

ఎడటింటి పెద్దమనిషి పెద్దద కీలు. అయితే, ప్రస్తుతం రిటైరై గ్రంథరచనతో కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు.

యాజులీకి అతనికి మంచి పరిచయం వుంది.

యాజులు న్యాయాన్ని పూజిస్తాడు. అక్కడ అతనికి స్వపరభేదం లేదు.

వకీలు ఎడటివారిని పాయంటుడన్సిర ఆపేస్తాడు. మరి ముందుకి వెళ్ల నివ్వడు. అతనికి దొంకతిరుగుళ్లు పనికిరావు. వకాస్త్రీ చేసే రోజుల్లో ఎడటి వకీలు రోజులకొద్దీ వాడన చేస్తే, అతడు పాయంటు మాత్రం చూపించి కొన్ని నిమిషాల్లోనే కూచునేవాడు. యూరపియన్ ఆఫీసర్లందరూ అతన్ని చాలా మెచ్చుకునేవారు.

అంచేతే అతనికి యాజులీకి కలిసింది.

భోజనాలు కాగానే కృష్ణవేణి, వకీలూ బయలుదేరారు.

“అమ్మాయి ప్రవృత్తి మీకు బాగా తెలుసు. మనకి నలుగుళ్లు పనికిరావు. మీరు గొడవలు పెరగనివ్వరు. పర్యవసానం కచ్చితంగా లేల్పేస్తారు. అంచేతే మీ సాయం కోరాము. ఎటుయినా సుతోషమే; కాని లాకాల్లు . సాగనివ్వకద్దు” వెళ్లటప్పడు, యాజులు

ఆపెద్దనునికి ఇలా చెప్పాడు. కృష్ణవేణి వీలూ కారులో కూచున్న తరవాత ఆతను స్వయంగా తలుపు వేస్తూ “కృష్ణవేణి మీ ఆస్కారము. మరి వెళ్లి గండి” అంటూ సాగనంపాడు.

ఆతను ఇంట్లోకి వచ్చాక రాధమ్మ “యే మవుతుం దంటారా?” అని అడిగింది.

“మన అమ్మయి మన యింటికి వచ్చేస్తుంది”

“కావడం నేనెట్టే?”

“దానివల్ల నేనెవ్వరూ తప్పందా?”

“ఎక్కడో రాకానివీరును దొరికిం నిండీ ఆడబడతూ.”

“అట్లుడికి బద్ధి వుంటే ఆడ యేం చెయ్యగలదా?”

రాధమ్మ మౌనంగా ఉండిపోయింది.

* * *

వీరు వెళ్లాటప్పటికి, శాస్త్రీ, రాజగూ, మేనమామా వాకట్టో కూచుని కభుర్లు చెప్పుకుంటున్నారు.

రాజమ్మ గోడచాటుకి తప్పుకుంది.

శాస్త్రీ తుంగచాప పరిచి “దయచెయ్యండి” అని వకీలుకి స్వాగతం చెప్పాడు.

కృష్ణవేణి పడకగది గుమ్మంలో నుంచుంది.

“ఏమి నెలవు? ఎప్పుడూ రానివారు దయ చేశారు” అన్నాడు శాస్త్రీ వినయం కనపరచుతూ.

“ఎప్పుడూ రానివాణ్ణి కాని రాకూడనివాణ్ణి కాను. వీ రెవరు?”

“మా బుల్లి మేనమామగారండీ.”

“నన్ను యాజులుగారు పంపారు. అమ్మయి పనిమీద వచ్చాను. దాంపత్యధర్మాలు చర్చకి రానివ్వడం విద్యాధికులైన మీ వంటి యువకులకు సరసమైన పని కాదు.”

“ఇప్పుడలాంటి దేమీ రాలేదే?”

“పూర్తిగా వచ్చింది.”

“తమకిన్నీ అలా తోచడం ఆశ్చర్యకరమే.”

“కూ దని మీ శిష్యులు మైలే నా సందేహాలు తీరుస్తారా?”

“శిష్యులందరూ.”

“కాస్సేపటికో కాస్సేపటికో నీ అత్తగారూ, నీమామగారూ వస్తారు. నువ్వు మాత్రం జేలపోకు, కచ్చితంగా మాట్లాడేసెయ్యి” అని పొద్దున్న రాజమ్మ చెప్పిన మాట అత నిష్ఠకు పూర్తిగా నెమరుకు తెచ్చుకుని “మరి అడగండి” అన్నట్టు స్థిరంగా మాడున్నాడు.

వకీలు కంఠం గద్దు ని ప్రారంభించాడు.

“వెళ్లి నాటికి అమ్మయి కృష్ణవేణి రజస్వల అయి చాలా రోజు లయిం దని మీ కందరికీ బాగా తెలుసు.”

“చిత్తం.”

“చిత్తం అంటే నాకు చాలదు. మాటిగా చెప్పండి.”

“తెలుసు. అంగీకరించాము”

“యాజులుగారు, కట్నం యివ్వ మనీ, లాంఛనాలు కూడా రేమీ యివ్వమనీ, తమ ఆస్తి యే విధంగానూ, యెంతమాత్రమూ మీకు దఖలుపరచ మనీ కచ్చితంగా చెప్పేశారు.”

“అవునండీ.”

“నిన్న రాత్రి, భోజనాల వేళ మీ తోడబుట్టిన ఆమె, మీ మేనమామగారితో మీరెండో వెళ్లి మాట ప్రస్తావిస్తూ “కట్నం రేమీ యిచ్చారు కా రనీ, తరవాత యేదో విధంగా ముట్టచెబుతా” రనుకుంటే గుడ్డిగవ్వ కూడా రాల్పలే దనీ, పైగా వెలి మాత్రం ముట్టబెట్టుకుం దనీ చాలా దురుసుగా చెప్పారు కారా?”

“నే నేమీ అంటేదే?”

“అది తగ దని ఆనిట్టి మందలించారా?”

“అయ్యో,” అని మేనమామ అందుకున్నాడు.

“అది చిన్నపిల్ల. వీడూ చిన్నవాడే ఏదో పొరపాటు వచ్చింది.”

“అయితే, తమరు ఏకదేవరా?”

“నా కెందుకు బాబూ ఏకదేవ రాజులు?”

“నక మీరు పూరుకోండి, శాస్త్రీగారు! ఏ మంటారు?”

“మండలింపలేదు.”

“ఏమిది రూపాయల యిల్లు పనికిరా ది, పది పేను రూపాయ లైనా సలే యింట్లో ప్రవేశించ వలసింది అమ్మాయి మిమ్మల్ని నిర్బంధించిందా?”

“లేదు. పెళ్లికి పూర్వమే మే మీ యింట్లో ప్రవేశించాము.”

“ఇట్టి అయిది మొదలు ప్రతీరాత్రీ మీ యింట్లో, అమ్మాయి మీరూ ఏకబంధిని భోజనం చేస్తున్నారు కామా?”

“జమే; కాని యెప్పుడైనా ఆలా జరక్క పోతే అది తగునా?”

“కారణం వుంటే కాదు.”

“నిన్న అలాంటి యేర్పాటు లేకపోవడమే కారణం.”

“ఏకబంధిని భోజనాలు జరక్కపోవడానికి, నిన్న ఏర్పాటు లేకపోవడమే కారణం. బాగానే వుంది. అయితే అలాంటి యేర్పాటు లేకపోవడానికి కారణం?”

“.....”

“సెల వివ్వండి.”

“చెబుతాను కానివ్వండి.”

“ప్రతీరోజూ మీ అమ్మగారో, మీ అక్క గారో పిలిస్తేనే వస్తాందా, అమ్మాయి స్వయంగానే వచ్చి కూచుంటోందా?”

“పిలిస్తేనే.....”

“అయితే, నిన్నరాత్రి పిలవకపోవడానికి కారణం?”

“నాయివ్వం. నన్ను అబ్బాపించడానికవరి కధి కారం వుందీ? అసలు నేను వడ్డించకపోతే మాత్రం

యెవరేం చెయ్యాలి?” అంది గోచాటునుంచి రాజమ్మ.

“మా అక్క స్వతంత్రం లు. ఆవిడ నామీద ఆధారపడివుండలేదు. ఆవిడై అబ్బాపించడానికి నాకేం హక్కుందీ?” అని ఆ కామవాదం చేశాడు శాస్త్రీ.

“మీ అమ్మగారు వంటింట్లోనే వున్నార కామా అప్పుడా?”

“వుంది: కాని బస్టంవల్ల వొకచోట చదివే పడిపోయింది.”

“నాని మీరు పిలిచారా?”

“అయ్యో! ఆడదాన్ని మొగుడు భోజనానికి రమ్మని పిలవడం చేమి బండీ?” అన్నాడు మేక మాను.

“మీరు పూరుకోండి, ఒకరి గొడవలు మీ కక్క ర్లేదు..... ఏ మంటారు శాస్త్రీగారు?”

“నేనూ పిలవలేదు. అయితే బొట్టుపెట్టి పిలవ వలసిందేనా?”

“ఇక్కడికి యోమిది మాసాలనుంచి మామూలు తప్పకుండా వుంటే మాతాత్తగా నిన్ననే యెందుకు మానేశారా?”

“సద్దుకోవాలి గాని ప్రతీదానికి ఆరా తీస్తే యెలా గండి?”

“అయితే, రాత్రి అమ్మాయి భోజనం చెయ్య లేదని మీకు తెలుసు కాదా?”

“తెలవదు.”

“ఇప్పటికీ తెలవదా?”

“అది పుట్టింటికి వెళ్లాక తెలిసింది.”

“పొద్దున్న కాఫీ కూడా పుచ్చుకోలేదని—”

“అదీ తెలిసింది.”

“రాత్రి ఆమె తుంగచాప పడుచుకు పడుకుంది కాదా?”

“అవును.”

“ఏమని మీరు అడిగారా?”

“నన్ను బతిమాలుకొమ్మటారా?”

“అనలేదు. జరిగింది చెప్పండి.”

“ఎడగలేదు. అయితే మీ శేంచేస్తారా?”

“ఏమీ చెయ్యక.....మీ వుద్యోగం పోయిందని అమ్మయితో చెప్పారా?”

“చెప్పలేదు.”

“మీ అక్కతో చెప్పారు కారా?”

“చెప్పాను. ఏం, చెబితే?”

“ఏమీ లేదు.....అమ్మయి మీ కష్ట సఖాలు తెలుసుకోగూడనిదా?”

“.....”

“సెల వివరించండి.”

“తెలుసుకో తగిందే.”

“మరెందుకు చెప్పారు కారా?”

“అది నాయిష్టం.”

“ఏదైతే.....అయితే యిప్పుడు మీ సంగతి మీ అక్క పోషిస్తున్నారు. అవునా?”

“అవును.”

“సాయం చెయ్యవలసిందని మీరు కోరారు. కాదా?”

“లేదు. ఆదిదే నా సంగతి తెలుసుకుని చేస్తోంది.”

“మీ వుద్యోగం పోయిందని మీరు చెప్పడం వల్ల తెలిసింది. అంతేనా?”

“అలాగే.”

“మీ వుద్యోగం పోయిన సంగతి చెబితే తల్లి దండ్రులను కోరి అమ్మయి యెంత డబ్బు తెచ్చునో యేమేనా అలోచించారా?”

“కీహీ అని యాచించనా?”

“మీరు మాట తప్పిస్తున్నారు. నేను యాచించమన లేదు. ఉద్యోగం పోయినట్లు చెప్పారా? అన్నా నంలే.”

“చెప్పే దేమిటి? అది చూడడం లేదా?”

“మీ అక్క మాత్రం చూడడం లేదా? ఆవిడకు మాత్రం నోటితో యెందుకు చెప్పారా?”

“ప్రాణాంతకంగా వున్నారే యీ ప్రశ్నలు. నీటికి అంతం లేదా యేమిటి? బాగానే వుంది ధోరణి” అని విసుక్కున్నాడు మేనమామ.

“అడిగిన కొద్దీ వాజమ్యులాగ జవాబులు చెప్పడం మేట్రా? సిగ్గు భిడియనూ వుండకదూ? కాస్తయినా బుద్ధి లేకపోలే యెలాగా?” అని చాటినచి రాజమ్యు కసిరింది.

కాస్త్రీకి ఆధారం దొరికింది. “అయ్యో! మీరు పెద్దమనిష్యులే; కాని అవసర ప్రస్తావన చేస్తున్నారు. నేనీక మీ కేమీ వివాదం చెప్పను” అని ముతి విగించుకున్నాడు ఆతను.

“ఇక అక్కర్లేదు. నేను తెలుసుకోవలసినదానికంటే అధికంగానే తెలిపిచారు మీరు” అంటూ వీలు కృష్ణవేణికిని చూశాడు.

ఆమె అందుకుంది.

“బాబుగారూ! మీ రూఢికోండి. నీమండీ! భార్య అంటే బానిస కాదనీ, సమానభాగస్వామి అనీ, నావక్కులు నేను పూర్తిగా ఆమె జర్రులుంటూ నీ మొట్టో చెప్పాను కారా?”

“అయితే?”

“అవసరం వచ్చింది అని నాకు తోచినప్పుడు గృహిణికి వుండవలసిన అధికారాన్ని నేను దఖలు పరుచుకుంటూ నీన్నీ అప్పుడు మీతో చెప్పాను కాదా?”

“చెబితే?”

“ఇప్పుడు అలాంటి అవసరం వచ్చింది కనక చెబుతున్నాను. ఇది మొదలు మీరూ, నేనూ, మీ అమ్మ తప్ప మన యిద్దో మరోమనిషి వుండడానికి వల్లకాదు.”

“నన్ను పొమ్మనడానికి నువ్వెవరిచే? నువ్వెక్కణ్ణించి వచ్చావే?” అని పళ్లు కొరికింది రాజమ్యు.

“నూ అక్క అకలికి చెప్పానా లంకా శత్రు?” అని అడిగాడు కాస్త్రీ.

“నుంచున్నాళంగా” అంది కృష్ణవేణి దృఢ స్వరంతో.

“వెళ్ళడు” అన్నాడు అంకికంటే దృఢస్వరం తో కాస్త్రీ.

“సరే అయితే.”

ఇలా అంటూ కృష్ణవేణి వీధికి చూసి “డ్రైవర్!” అని పిలిచింది. “వచ్చా నమ్మా” అంటూ అత నొక్క గంతులో అక్కడ ప్రత్యక్షమయిపోయి.

మేరమాను తెల్ల పోగుడు, తనని కొట్టితీసి, రాజమృగి గంటిస్తుందో అని కాస్త్రీ కొంచెం భయ పడ్డాను.

రాజమృగ కంకారులనుతూ తొంగిచూసింది.

ఆప్పుడు కృష్ణవేణి గదిలోకి వెళ్లి తన నామా నంతా తెచ్చి డ్రైవరు కందించి “కారులో పెట్టి రావోయ్” అంది.

“తం” అని డ్రైవరు నిమిషంలో మళ్లీ వచ్చాడు. “బాబుగారూ, లేవండి” అంది ఆమె. వకిలు వేస్తూ “అబ్బాయీ! మీరు తొందరపడ్డారు. ఇంకా తొందరపడుతున్నారు. చదువుకున్నవారితో యెలా మనులుకోవాలో మీరు గమనించినట్టు లేదు” అన్నాడు.

కాస్త్రీ కృష్ణవేణికి పిలిచి చూస్తూ, “ఎక్కడికి వెళ్తావ్?” అంటూ చొక్కాచేతులు పైకి తీస్తూ గభీ మని నుంచున్నాడు.

“ఓహో! నీకు ఆసరదా కూడా వుందా?” పట్ల బిగించి తల వూపుతూ అందుకుంది ఆమె.

“అయితే రా. మరి ఆస్థం యెందుకూ? నేను నేర్చుకున్న జపాన్ వస్త్రీకి యిప్పటిదాకా విని యోగం లేకపోయింది.”

ఇలా అని కృష్ణవేణి పంజా చాపింది. చొక్కా పద్దునుంటూ డ్రైవరుకూడా ముందుకి వచ్చాడు.

కాస్త్రీ బుస్సులు కొడుతూనే వున్నాడు; కాని కాళ్లు వొణుకుతున్నాయి

“మేరమాను! మీరు పుష్పమాసే కన్నై నలు కమ్మయి.”

“నోలేవే! ఇంకా మర్యాద కల వేమిదా?” అని రాజమృగ చెప్పిగా శత్రువేణి: కాని కాస్త్రీ అంతకి మంజీ చేసి జగరుతోనే పోవకుండానే చువకిలబడ్డా.

“నువ్వంత అనా: వని నే నెవరటా అనుకోలేదు. చాలీ అవడాన్ని వెళ్ళే చేతుకున్నందుకు నేను చాలా సిగ్గుపడుతున్నాను. ఇక నీ మొగం చూడకు. చిక్కలు వెడిలే కాపరం ఏదులుకుంటుందా అనీ, నువ్వు బిల్లుకురాకపోతుందా అనీ అలోచించావు; కాని నీవంటి వాజమృతోనా కాపరం? ఓ. ఏ. వ్యాధయి వుండిన్న రుణిగవ్వకి మారని నీకా వచ్చేవ్వని? హెయ్! లాలో విడాకుల నూత్రం లేనందుకు మరలన్నా లేమో; నాకు నెరుకే కావా లుంటే లక్ష మార్గాలున్నాయి తెలుసా? కబ్బాలో! నువ్వుతోనం గడ్డి తింటావా? నమ్మిన భాగ్యం గ్రోవాం కేస్తావా? నీమదా! అక్కా నీతో కాపరం చేసేది వెల్లామా? ఓ! పురుగా!” ఇలా అంటూ కాస్త్రీని విసిరి కొట్టి “రండి బాబుగారూ” అంటూ ముందు కృష్ణవేణి బయలుదేరింది.

తరవాత వకిలు బయలుదేరాను.

డ్రైవరు నెక్కి తిరిగి చూస్తూ తరవాత వెళ్లాడు.

కారుదగ్గరికి వెళ్లాటప్పటికి, యెడటింటికి వెళ్త నాకి వెళ్లి వుండి, యిదేమీ యెక్కడానే— మామూలుగానే యింటికి కత్తా మడలయ్యి యెదురు పడింది. వెంటనే కృష్ణవేణి స్లిప్లర్లు దూరంగా విడిచి “అమ్మా, ఇక మీ రెవరో, నే వెవరో” అంటూ ఆవిడపాదాలు మట్టుకు కళ్ల కద్దుకుని, మళ్లీ బోడు తొడుక్కునీ కారులో మాచుంది.

కంకారు అణుచుకుని, గడ్డడకంకంతో ముసలమ్మ యెదో అంది; కాని బుర్ర మంటూ కారు వెళ్లి పోయింది.

గానవినోదిని

శ్రీ

—భీమరావు.

నిగమశర్మలక్క

భారతీయ పుస్తకముగా

యాద్యుక్తముగ లభించిన శ్రీమంతు
సంవత్సర పుస్తకమాసపు భారతీయ
నిగమశర్మలక్క అనంతకృష్ణ
శర్మగారిచే రచించబడిన 'నిగమశర్మలక్క'
అను వ్యాసమును జదువుట తటస్థించినది.

లక్ష్యభూతముగా కవి నిర్దేశించిన నిగమ
శర్మలక్కను లక్షణవాక్యములచే వ్యాఖ్యాన
మొనరించి పాకకుల మనంబులకుఁ గవిసాహ
స్యము నిపుణముగ నాటినట్లు శ్రీ శర్మగారు
సాహిత్యమాధుర్య ముట్టిపడ సీ వ్యాసమును
వ్రాసిరి. ఏనమాటలతోఁ బ్రారంభించి. కనరి
కొట్టి, కడుపోషక నిగమశర్మ లక్క కెలి
పిన్న దనువిషయము వారి వ్యాఖ్యాన
మునఁ గాక స్వయముగ సామాన్యపాఠకుఁ
డవగాహన మొనర్చుకొనలేడు. వ్యాఖ్యా
నములేక "పాపము చేయువారు తిట్లచే నెప్పు
డును దమనడత మానరు. మీదుమిక్కిలి
తిరుగఁబడుదురు" అనువిషయ మెఱిగియే
నిగమశర్మలక్క "అలుక మగిడించుకొని,
స్వరము మార్చి, సామరస్యము వెల్లెబ్బచె"
నన్నవిషయము మనకుఁ జెలియదు. పౌరుష
మున కన్వయించి పురికొల్పుటయు, సాభా
త్రమును జూపి కన్నీరుపెట్టుకొనుటయు, తీవ్ర
మైన వ్యావహారికదృష్టితో వాదించుటయు,
తనవారి తప్పులను తుమించి సరిపుచ్చుకోగల

ప్రేమాదు సామాన్యము నెలువలను
బయు, అధర్మము నెవలను అపేక్షముగ
చేయరాదను సామాన్యవాక్యమును నాట
బయు, నీగముగా కడుకొనుటయు మొద
లగు విశేషాంశముల వ్యాఖ్యానము చేయఁ
బడకయున్న కేలెఁకొనుట కష్టతరమేయగును.
కావున పాక కవివైపునయును ముద్రా
గాహన మగునట్లు కవి సాహిత్యసేవకు
గృహ్యతావందనములు.

ఇందనిపుణముగ విశేషాంశముల గుర్తించి
వ్రాసిన వీరే వ్యాసాంతమున "అక్క నద్వంద్య
మాట లాడరించి నిగమశర్మ నాల్గునా
ల్లింటిలో వివేకము నెచ్చుకొన్నవానివలె
నుండి, యొకనాటిరాత్రి చేతికివొరకక యింటి
సాముల నెల్ల హరించి మూటఁగట్టుకొని
పండుకొన్న పడుకకును జెప్పక పాటిపో
యెను. అప్పు డింట నుదరు నేడ్చిరి. వారి
తోఁ గూడ నక్కయు నేడ్చినది. ఎందు కను
కొన్నాడు? తమ్ముడు చెడచేయని కాదు;
ఇల్లు మురిగెనేయని కాదు; తనప్రయ
త్నము వ్యర్థమాయెనే యనికాదు; మఱి
క్రొత్తగాఁ జేయించుకొన్న ముక్కర
పోయెనే యని దుర్వారయై యడలెనట!
పరిహాసము పవిత్రవస్తువునుగూడ గమనింప
దేమా!" అనికూడ వ్రాసిరి.

నిగమశర్మలక్క ముక్కరకై దుర్వార
యై యడలినట్లు కవివాయుట ఆ యపూర్వా
మృతమూర్తికి దృష్టిదోషము తగులకుండ
ముక్కువైఁ బెట్టిన మసిబొట్టునుగా శ్రీశర్మ
గారు భావించిరి. ఇయ్యది దృష్టిదోషము
తగులకుండ నుండగలందులకై కవికల్పించిన
మసిబొట్టుగాని, పవిత్రవస్తువును గమనింపని
పరిహాసముగాని కాదనియు, మీదుమిక్కిలి
పాత్రయొక్క సహజస్వభావనిరూపణవైపున
మగుననియు చే సవాసమున నిరూపించు
దలఁచితిని.

కవికి నిగమశర్మలక్కను ఆదర్శప్రాయ
మైన యొకానొకధీరోదాత్తస్వరూపురాలినిగా
జాతపోయవలెనను సంకల్పము లేదు. యథా
స్వభావముగ లోకములోని యొకానొక
పాత్రను నిరూపించుటయందే యభిప్రాయ
ము. పరానుకరణమే ప్రధానముగాఁ గల
యీనాటి నాగరికప్రపంచమున నట్టిసర్వవిధ
సామర్థ్యములుగల యవతులు గాన్పించుట
దుర్లభమగునేమోకాని, జాతీయజీవనముగల
పల్లెటూళ్లయందలి సంప్రదాయ కుటుంబపు
కలిమిగల యాడఁబడుచు లందఱును సామా
న్యముగ నిట్టివారే యైయుందురు. నిగమ
శర్మలక్క యట్టివారిలో నొక్కతెయే యై
యున్నది. ఆమె తనతమ్ముని చెడునడవడిక
నెఱిగి చక్కదిద్దవలెననుతలంపుతో వచ్చిన
మాట నిక్కువమేకాని, తాను చెప్పినట్లు
విని తనతమ్ముడు తొల్లిటిరితిని పవిత్రముగ
కాపుర మొనర్చునని యామె తనయభిప్రాయ

మును చిచ్చిత మొనర్చుకొని యుండలేదు.
లోకజ్ఞానము మిక్కుటముగాఁ గల యామె
యట్లే యనుకొనిన దని మన మనుకొనుట
కనకాశ మున్నచో నామె యొకవెట్టిది
యనుట స్పష్టము. ఆమె తననేర్చుకొలఁది
తమ్ముని కాముకప్రవృత్తిని మార్పు చేయ
ప్రయత్నించుటకుమాత్రమే సంకల్పించుకొని
నది; కాదు, నిచ్చిత మొనర్చుకొన్నది. ఆమె
కోరిక ననుసరించి యాతఁడు బాగుపడినచో
నాపెకష్టము సఫల మయ్యెడిది. కాకున్నచో
నాపెమఱఁదలకుఁ గష్టముగాని ఆమె కేమి?
ఆమె యధాప్రకారముగ తనయింటి కేగి
యుండెడిది గాని నష్ట మేమియు నుండియుండె
డిదిగాదు. తమ్ముడు తాను చెప్పినట్లు నడచి
యుండిన సంతోషముతో తనయింటికి వెళ్లి
యుండెడిది. కానిచో వైమనస్యముతో
వెళ్లియుండెడిది. అంతియకాని ముక్కరి
పోయినదను దుఃఖముతోమాత్రము పోయి
యుండెడిదిగాదు. ఆడువారికి సహజముగనే
సొమ్ములయొద్దాసక్తి మెండుగా నుండును.
అందున ఇయ్యది యామెకు మిక్కిలి ప్రിയ
మైనదై క్రొత్తగాఁ జేయించుకొనినవై యున్న
ది. అట్టి పోయినసొమ్మును తిరిగి పుట్టింటి
నుండి సంపాదించుకొనుటకు ఆస్తిసంతయు
నిషేధరే పాడుచేసివైచెను. వర్తమానమునఁ
జేయుచున్నాడుకూడను. అట్టియెడ తన
కింక పుట్టింటినుండి వచ్చుననునాస లేదు
గదా! కాన సొమ్ముపోయినందుకై యేడ్చుట
స్త్రీసహజము, ఆపరిస్థితి యట్టిది. అది పవి

త్రతరు గమనించని పరిహాసము గాదు—
విశేషించి కృష్ణభావముయొక్క యధాత్మకమైన
నమె యగును.

తమ్ముడు చారిపోయినందులకుఁ గాక
ముక్కరపోయినందులకే యేడ్చుచుబడె ఇది
'ముక్కుపైఁబెట్టిన మసిబొట్టు' అనుకొనుట
కవకాశ మేర్పడినది. అప్పుడు తమ్మునిట్టికై
తా నెంతగా వగవవలెనో అంతగా నామె
యిదివరకే వగచినది. వగచుటమాత్రమే
కాదు— తగినంతగా తనశక్తిని వినియోగించి
ప్రతిక్రియనుపైఁగ మొనరించినది. కాని శలి
తము లేకపోయినది. ఇంక నామె చేయ
వలసినకేసు మేలుములేదు. ఆమెనటు ప్రయ
త్నించుటవరకే. అది ఆమె చేసినది.
“యత్నే కృతే యది న సిద్ధ్యతి కోఽత్ర
వోపకః” ఇదియే ఆమెసిద్ధాంతము. కాన
తమ్మునిపరారితై చామె యింక వగవలసి

లేదు. వ్యర్థజనోపాధ్యులయ్యు కాముకు లెట్లు
ప్రకర్షించునో తుడకు నామెను నట్లే ప్రక
ర్షించెను. ఈవిషయ మన్నివిధముల బోధ
చేసినది—మెక్కువ చెలియఁ దనుకొనుట మాన
వలెనటగును.

కావున నామె తమ్ముడు చెప్పినందుకుఁ
గాని, ఇట్లు మునిగినందుకుఁగాని కనస్రయ
స్థము వ్యర్థ మైనందుకుఁగాని. వగవలసి
లేదు. ఇంక నామె వగవనలసినదెల్లా పోయిన
తనముక్కరకైమాత్రమే. ఇయ్యది కవిప్ర
తరు గమనించని పరిహాసము కానేరదు.
ఇయ్యది చాత్రుల సహజస్వభావ నిరూపణ
వైపున మగును.

పరిహాస మొకింత యుండున్న చను
కొనిన ననుకొననచ్చును గాని, యధార్థము
నూత్రము లేకపోలేదు.

విశ్వనాథశర్మ

నాడూరి బంగారయ్య

“చతుః స్తోత్రేన పండితః” యని ట్లు విశ్వనాథశర్మ మాషపంచకము చెప్పి మహాకవి యైనాడు. ఈ మాష పంచకము లోని బూరుగునృత్యమువలె హిందూనాటాభివనము ఆవరణలో నొక గంగరావి చెట్టు ఉన్నది. ప్రతిసాయంత్రము ఈ చెట్టుపైని

‘భారతి’లో నిది నరలో ప్రకటించి యుండుటచే దీని నిటనుదాహరింప నక్కరలేదు మా శర్మ యిప్పుడు క్రొత్తగ ‘పకోడి పంచకము’ ప్రారంభించినాడు. అయిదారు మానములనుండి యతి ప్రాసలు కుదురక బాధపడుచున్నాడుగాని లేకున్న ఈసరికే ఆ బాంసంపంచకము లోకోద్దవము కలుగజేసియుండవలసినది.

వేమూరి విశ్వనాథశర్మ, ఎం. ఏ,

పక్షి తీర్థమని దక్షిణదేశమున నొక మహాతీత్రమున్నదని వినుటయేగాని టకు మూడు సంవత్సరములు పట్టినది. ప్రత్యక్షముగ చూచి యెఱుగము. దీనికి ప్రత్య ఇటీవల నొక వైచానికుడు అట్లాంటిక్ మహా ర్థిగా మారాజమహేంద్రవరమున నొక పక్షి సముద్రమును పర్యటించు గంటాలో దాటి తీర్థము బయలుదేరుచున్నది. నీతిచంద్రిక నాడని ప్రతికలు పెద్ద విష్ణురముగ వ్రాసినవి.

పక్షులు చేరి భవని చెయుచుండును. చెట్టుపైకి పక్షులు చేరుట లోకములో నున్నదే. కాని యీ చెట్టు ప్రాంతము కూడ ప్రతి సాయంత్రము పక్షులు చేరుచుండును. ఆ పక్షులు గుర్చీపై కూర్చుండి కూర్చుండిన వోట నుండి కదలుకుండు గనే విమానముగా నముఖాని నిశ్చయము నంత ను చుట్టి వచ్చును.

వాస్తోక్షిగా మాకు ప్రపంచ యాత్ర చేయు

కాని మా పక్షములు మూడు నిమిషములలో ముల్లోకములు చుట్టి వచ్చును. నీని నే శత్రుకలు శ్రవంపించును నే!

ఈ చెట్టుక్రింద చేరు పక్షులలో నాంధ్ర భీష్ముడని పేరు వడసిన న్యాయపతి సుబ్బారావుపంతులు, కవిసార్వభౌమ బిరుదము స్వీకరించిన శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి, కవిచక్రవర్తిబిరుదమున కిచ్చగించని చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము భూమి పుట్టకముందు పుట్టిన పక్షులు. విశ్వబ్రాహ్మణ మహామండలి కధ్యక్షుడనిని స్వయముగ దత్తముచేసికొనిన శివరాజు రామారావు, కాలయమునివలె గనవచ్చు పాలకోడేటి గురుమూర్తి, విశ్వనాటక కళాపరిషత్తు కధ్యక్షతవహించు సంకల్పముతోనున్న లంక బ్రహ్మన్న సోమయాజులు, సనాతనహిందూమత స్తంభ (Pillar of orthodoxy) బిరుదాంకితుడగు రాచంకొండసుబ్బారావు కొలదిగ వృద్ధాప్యమును సమీపించుచున్న పక్షులు. జయంతి రామయ్యుని పేరు చెప్పకొని మనీషికోటిలోఁ బ్రవేశింపవలెనని చూచుచున్న సోమశేఖరరావు, భాగవతుల హరిశాస్త్రిగారి వ్యాకరణము నచ్చు నేయించుటకు ప్రయత్నించుటయే మహాఘోషతగ నెంచు అభినవడయాజి నీను బిరుదాంకితుడగు గాడేపల్లి కృష్ణమూర్తి, పండితులతో సంభాషించుటకు బ్రయత్నించు తాడూరి విజయరామయ్య, ప్రేక్షకమార్గాండ బిరుదాంకితుడగు నేటకంటి శేషగిరిరావు, ఆధునికాంధ్ర సారస్వతాభివృద్ధి యంతయు

మా భుజస్తంభములమీదనే నిలచినట్లు ప్రవర్తించు నన్మదాదులు - ఇవన్నియు చిన్న పక్షులు. బి. యె. బి. యల్. పానయి, పిల్లలను గని ప్రాక్షీను చేయుచున్నను కీనికింకను చిన్నతనము వదలలేదు. అందుచే చిన్న పక్షు లనవలసివచ్చినది పక్షిలోకమునకు గరుత్మంతునివలె ఈ మాలోకమునకు విశ్వనాథ శర్మ నాయకుడు.

విశ్వనాథశర్మ లేనిదే క్లబ్బులో జీవమే యుండదు. విశ్వనాథశర్మ వచ్చువరకు ఎవరి తెన్నునవారు తలక్రిందుపక్షులవలె తపస్సు చేయుచుందురు. విశ్వనాథశర్మ ప్రవేశింపగానే ఈ పక్షులు చేయు కలకలమునకు మేరలేదు. పక్షి తీర్థములోని పక్షులకు పిండప్రదానము చేసినచో పితృదేవతలు తరింతురో తరింపరో నిశ్చయము చెప్పజాలము కాని ఈ పక్షులకు పకోడీప్రదానము చేసినచో తప్పక తరింతురని శర్మ సిద్ధాంతము. అందుచే వారమున కొక్కసారియైన ఎవరినో ఒకరిని యిబ్బంది పెట్టి శర్మ చెట్టుక్రింద పకోడీప్రదానము చేయించుచుండును.

హరివంశమంతటి గ్రంథము రచించిననే గాని నాచన సోమునకు సర్వజ్ఞ బిరుదము లభించినదిగాదు. కాని ఎవ్వరో రచించిన పద్యములో రెండు పాదములు మాత్రము స్వనామాంకిత మొనర్చుకొని విశ్వనాథశర్మ సర్వజ్ఞుడైనాడు.

క|| సర్వజ్ఞ నామధేయము

శర్మనకే విశ్వనాథశర్మకే తగురా.

అని తనకు తానే ప్రచారమొనర్చుకొను చుండును

హాస్యముమాట యటుండగ నిజముగ విశ్వనాథశర్మ సర్వజ్ఞుడే. సారస్వతములో గాదు పైన్సులోగాదు చరిత్రపరిశోధనములో గాదు ఆయుర్వేదములోకాదు పక్షిర్వనము లలోకాదు చితుర్వేదములలోకాదు వేదాంత ములోగాదు ఆతడు వ్రేలుపెట్టి విషయము లేడు. ఏవిషయమును గూర్చి యాతడు మాటాడుచున్నను ఆవిషయమునందు విశేష కృషి నలిపినాడా యనునంత దిగ్భ్రమము కలిగించుచుండును. వేదములో కొన్ని పదాలు ఏకరువు పెట్టగలడు. అటు తిక్కన మొదలుకొని ఇటు వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రివరకు క్రమముగ విశ్వమంతయు నెల్లారి నే ఆశ్రయించుకొనియున్నదను గట్టినమ్మకము గలవాడు. తంజావూరి పుస్తకభాండాగారమునుగూర్చి గంటలకొలది యుపన్యసింపగలడు. ఎక్కడను ఎవ్వరికిని చొరకని పుస్తకములు కొన్ని తనయొద్ద నున్నవని యాతని నమ్మకము. ఎవరైన పెద్దలువచ్చి సమాజములో నుపన్యసింపనపుడు ఉపన్యాసము మధ్యనో చివరనో ఒకటి రెండు ప్రశ్నలువైచి వారితో పరిచయము గల్పించుకొనుచుండును. వారు ప్రత్యేకకృషి నలుపుచున్న శాస్త్రమునకు బనికేవచ్చు గ్రంథము లేనో తనయొద్ద నున్నవని చెప్పుచు అవి వారి కిచ్చెదనని వాగ్దానముచేయుట నేను స్వయముగ నెఱుగుదాను. ఇక పైన్సులో -

బకిలో పిల్లలకు పాఠము లెట్లు చెప్పనో నేను చెప్పజాలనుగాని - ఎప్పటి కప్పుడు నూనెని విషయములను సేకరించుకొనుచుండును. హిందూదేశమునందా ఇండిస్టియల్ అభివృద్ధికి తోడ్పడవలెనని చాల కుతూహలము గలవాడు. చరిత్రపరిశోధనలో కీర్తిశేషులుగొమత్తాజు వేంకటలక్ష్మణరావుగారికి కుడి భుజమై నిల్చినాడు. వారు కీర్తనసర్వస్వ సంపాదనోద్యమమునకు ఎంతశ్రమపడెనని వచ్చెడిదో ఆతడు చెప్పుచుండగ వినవలయును. ఒక్కటేమిటి, పురాణములను గూర్చి, వేదములనుగూర్చి, వేదాంగములను గూర్చి, వేదాంతమునుగూర్చి. నవీనశాస్త్రములను గూర్చి సాధారణసంభాషణలో శర్మచక్కగ నుపన్యసింపగలడు. గిరిశము చెప్పినట్లు “ఆతనితో మాట్లాడడమే ఒక ఎడ్యుకేషను.”

మాశర్మ రసాయనశాస్త్రములో పండితుడందురు. అగునో కాదో నిశ్చయము చెప్పలేముగాని ఇతరులను ప్రేమించుటయందాను ఇతరుల ప్రేమను సంపాదించుటయందాను ఈతనికున్న పాండిత్యము మరియొకరికడ సాధారణముగ గానము ఎంత గుఱుమెరుగనివానితో నైనను ఒక్కనిముసములో “భాయ్ భాయ్” స్నేహము చేయగలడు. వృద్ధులతో గలసి భగవద్గీతాభాష్యము చదువగలడు. చిన్నలతో గలసి చిట్టాడగలడు. పక్షులతో గలసి పక్షిగీతము తిన

గెడు. శౌరవమునకు శౌరవము; లాఘవమునకు లాఘవము; హాస్యమునకు హాస్యము.

పై కెవ్వరి లక్ష్యములేని యహంభావ స్వామివలె గానవచ్చినను లోపల నతి వినయపరుడు. పెద్దలను పూజించుటయం దీతని కభిరుచి మెండు. శ్రీ చిలకమర్తిలక్ష్మీ నరసింహముగారి షష్ఠీపూర్తి సఃకల్పించి మహాత్మాహముతో జయప్రదముగ నిర్వహించిన నీతడే. అదివరలో శ్రీ పితాపురము మహారాజానా రెన్నోసారులు నరసింహము గారిని కర్పూరమంజరి రెండవభాగమువ్రాయవలసినదనియు ప్రహ్లాదచరిత్రము నాటకమున వ్రాయవలసినదనియు వేడియు విఫలప్రయత్నములయిరి. కాని శర్మ మాత్రము “ఈ రెండును మీరు వ్రాయవలసిన”దని శాసించి వారవి ముగించినవెనుకగాని షష్ఠీపూర్తికి సంకల్పము ప్రారంభింపజాయెను. అటుతరువాత వ.సు. రాయకవిసన్మానము జరపెను. ఇటీవల జాషువాకవిని గూడ సత్కరించి ప్రాచీనులయందేగాక ఆధునికులయందు గూడ తనకున్న యనురాగమును వెల్లడించెను. ఈ సన్మానోత్సవములలో పాలకోడేటి గురుమూర్తికికూడ వాటాయున్నది. కాని పంపకము దావా తేకున్నచో నావాటా తేలునని తోచదు.

శర్మహృదయము నవసీతమువంటిది. అయితే మొదటిసారి యీతనితో సంభాషించినవారికిమాత్రమది గోచరింపదు. నేను

విశ్వనాథశర్మను మొట్టమొదట ౧౯౩౨-వ సంవత్సరములో గలసికొంటిని. అప్పటిలో నేను యూనివర్సిటీలో నేవో యుద్యోగము నిమిత్తము ప్రయత్నించుచుంటిని.

విశ్వనాథశర్మ సెనేటులో నుండెను. నా మిత్రుడు మున్నంగిశర్మకు విశ్వనాథశర్మకు ప్రాణస్నేహము. అప్పటికి నేను విశ్వనాథశర్మ కపలచితుడను. మున్నంగి శర్మ యొద్దనుండి యుత్తరము పుచ్చుకొని విశ్వనాథశర్మను చూచితిని. అప్పటిలో శర్మ సంభాషణవైఖరి యిప్పటికిని నాకు జ్ఞప్తియున్నది. “నాకీ యుద్యోగముతో నేమి సంబంధము” అని కొట్టవచ్చినట్లుగ మాటాడినాడు. “సాయముచేసిన చేయవచ్చును. మానినమానవచ్చును. నీ పుణ్యమాయిరి. నన్నుమాత్రము కొట్టకు” అని లోపల ననుకొని యింటికి వచ్చితిని. కాని తరువాత నాతనితో పరిచయము స్థిరపడినకొలది నాయభిప్రాయము మారినది.

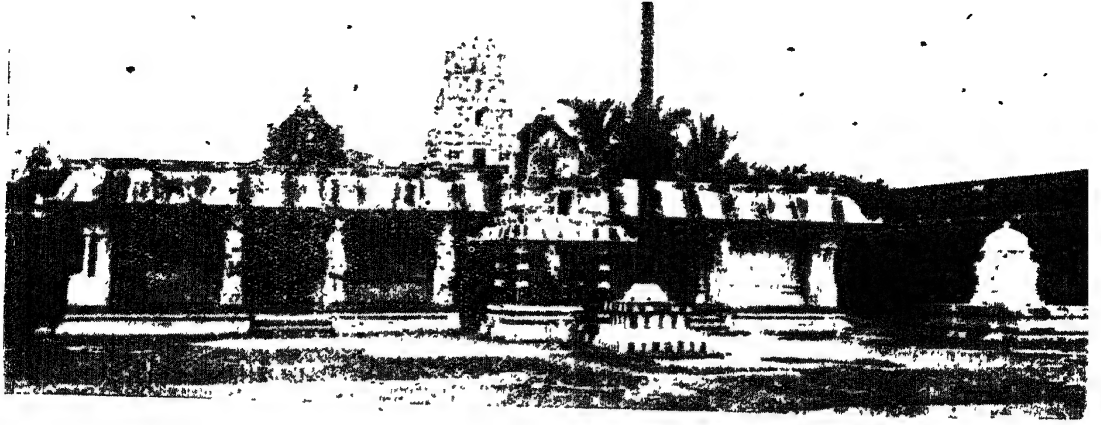
ఎందరో బీదవిద్యార్థులకు శర్మ గుప్తదాన మొనర్చుచుండును. ఎవరైన కష్టపడుచున్నచో చూచి సహింపలేడు. అనాథ ప్రేతసంస్కారమునకు శర్మది ముందంజ. కవులు భాషాసేవకులు కష్టపడుచున్నారని వినినప్పుడు వారి కేదయిన సాయము చేయవలయునని ఈతని హృదయము పడు తహతహకు మేరయ్యుండదు. నెలకు అయిదువందల రూప్యములు జీతము వచ్చుచున్నను శర్మకు ఇంచు

మించుగ చాలవరకు వ్యయమయి పోవు చుండును.

శర్మసంభాషణము “టూనిక్” వంటిది. బలహీనులకు రోగులకు డాక్టర్లు మందిచ్చుట మాని శర్మసహవాసము నిర్ణయించినచో బాగుండును. అన్నహితవులేనివారి కన్నము పయి రుచిపుట్టింపవలెనన్న శర్మతో నాలుగు ని ము ష ము లు మాటాడించినబాలును. భోజనవిద్యలో “పి హెచ్.సి.” పుచ్చుకొన్న వానివలెగారెలనుగూర్చి ఆవశలనుగూర్చికంది గుండనుగూర్చి గోగుకూరపచ్చడినిగూర్చి శర్మ యుపన్యసించుచుండును. కాని “ఉరిమే మేఘ మెన్నడును కురియ”దని సంస్కృతముతో నొకసామె యున్నది. ఆతీరుననే శర్మకు భోజన మునుగూర్చి పై యురుములేగాని నిజముగ పైయురుములకు తగిన భోజనపుష్టి యున్నట్లు

కానరాదు. అయితే ఎక్కడనున్న సందు గాని, సంతర్పణగాని జరిగినచో అచ్చట శర్మ ప్రత్యక్షమయి యిదిచేసిననే గాని భోజనము నహింపదు. తనతో సాభాషించెడు వారి క్లెమెన్సనుగలిగియు నిట్టి స్వర్ణము నిజ మైన దేశోదకారమును యుచున్నవని నా తాత్పర్యము.

అభము శుభము చూపకుండు సన గూడదు కాని నాకు శర్మను చూచినపు డెల్ల ఒక్కయూలోని పోషణముగూడును. “శర్మ సహవాసముచే మా కింత ఆనంద ముదయించుచుండునుగదా” ఇది భాషికాము వారికి అలభ్యము గదా యని. పైచులో పండితుడు కాబట్టి తాను భాష్యుడు గానుండు మార్గ మేదమునను నడిచిన శాస్త్రము సనున రించి శర్మయే కనిపెట్టవలెను.

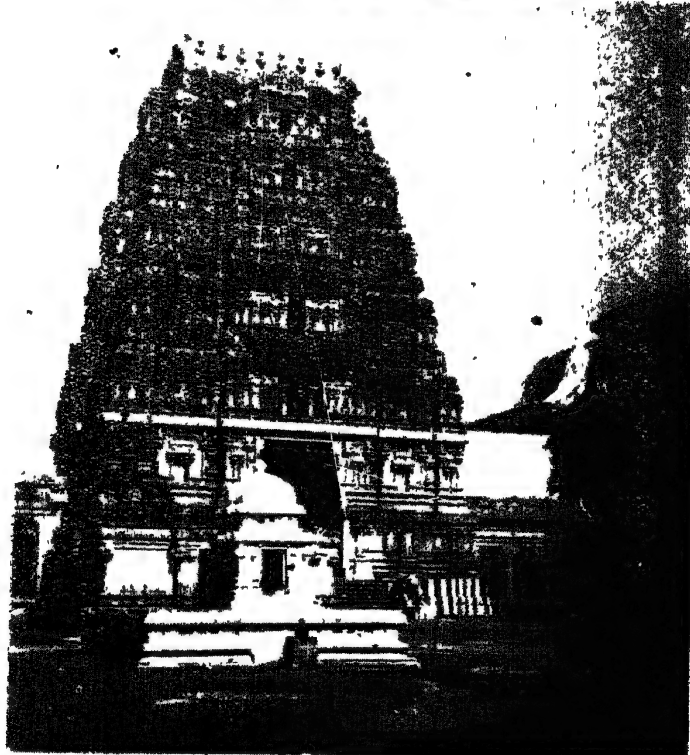

౧. ఆంధ్ర
ప్రదేశ్
దృశ్యము

౨. కేలా
నాథస్వామి
ఆలయ
గోపురము
(అశోకా
దృశ్యము)

౩. తొలి
ప్రభాకర
గోపుర
ద్వారము
ముల తొ
లిపులగ
శిల్పము

తారామంగళ
శిల్పచిత్రములు

జ. పోరభద్రాను

రెండవ ప్రాకారమునకు పుండ్రు
మంజులక్ష్మి గుండు గోపురము
మంజులక్ష్మి గుండు గోపురము

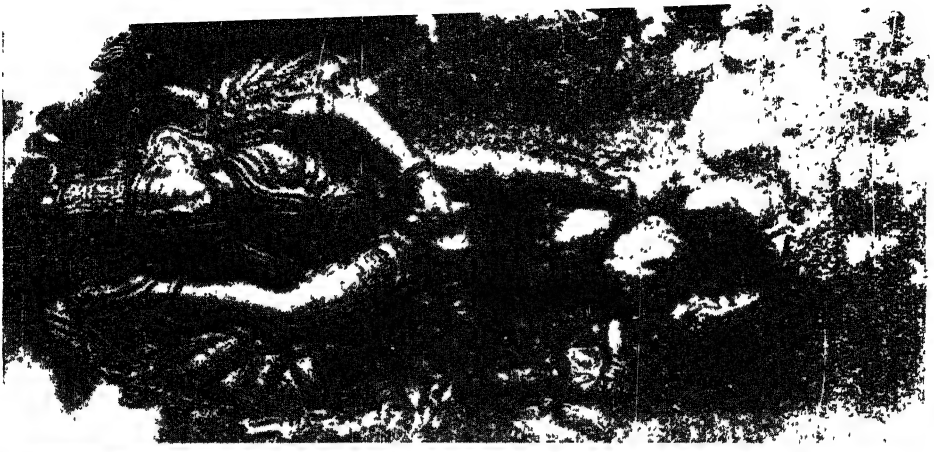
క. పోరభద్రాను

జ. అర్ధమంటవమునందలి స్తంభములు: మూలస్థానము నెడమ

ర. మూలస్థానమునకు నెడమ

ంం. ఊర్ధ్వనమూర్తి

౧. ఆస్తికవీరుడు

మధుర మీనాక్షీదోవాలయ
వసంత మంటపమునందలి
స్తంభములమీద నున్న
శిల్పము

౨. రథికవీరుడు

మూ దు వ ల పు లు

వెంపటి నాగభూషణం

మైకియర్ అన్నపూర్ణ!

ఏమిటి ఎన్నడూలేని ఈవింత అని నీవు ఆశ్చర్య పడతావనుకుంటాను. ఎదురుగా కనబడుతూ ఉన్నంతనేపూ, ... “వదినా” అని ఎంతో ఆపా యవంగా, కులాసాగా పిలిచి వరుషలాడే మా సంపూర్ణానికి ఊరదాటేటప్పటికల్లా, గర్వం పొచ్చి పోయి, సీమరాణీదర్జా వచ్చిందికాబోలు, — ఎంత పొగరుబోతున్నా! — అని నీవు అపోహపడటానికి కూడా ... పిలుఉన్నది. ఎన్నడూ లేనిది నిన్నుపేరు పెట్టి... ఇలా సంబోధించడంకల...

కాని, తొందరపడక, ఉత్తరమంతా చదువు: నీకే తెలుస్తుంది...వదినా అని వ్రాయడానికి ఎందుకు మొగహుటపడ్డానో?

అసలు, ఈవిషయాలు తలచుకునేందుకే చాలా చాలాసిగ్గుగా ఉన్నది. ఇక్కడ, మామూ, అత్తా, చివ రకు అమ్మకూడా నన్న ఆషామాషీలు ఆశతు న్నారు నానోటివెంట పలికించాలని...ఎన్నోపన్నా గాలు పన్నుతున్నారు. తమాషగా చెక్కిరిస్తున్నారు: కాని, నీను ఎక్కడా ఆంతు చిక్కనీయడం లేదు.

ఎందుకు...ఈ, ఉపోద్ఘాతము అంతాను అని నీవు వినుకుంటూ ఉంటావు: ఇంతవ్రాయడం నిన్ను అలయించడమేకాక కాగ:—నాస్థితి ఆర్థమయ్యేట్లు ...విశదం చేయడానికి.

సిగ్గుతోపాటు తగని ఉడుకులుమోతుతనం కూడా నన్ను మంజేస్తూన్నది. అందరికీ, ఎద్దేవా చేయడానికి నేను ఒక్కరితెనే కనబడ్డానుకాబోలు.

విగతవాళ్లందరి మాటాలూ ఉన్నా, - నీవు కూడా, నన్నుతలచుకుని, - ఉత్తరం చదువుకుని, — ఈస్థం చేస్తావేమోననే భయంతో, — “వదినా” అని

వ్రాయడం మనివేశాను. అంతటితో నీవు ఆశ్చర్యం అని కాదు, - (నీసంతతి నేను ఎరుగనివిశేషకనా)- అయినా, ముందుకాళ్లకు బంపం అనుకో.

మీకు పుట్టుబడిలే అయినసంగతి ... మా, మా మువ్వవచ్చి చెప్పేదాకా తెలిసిరికాదు అన్నప్ర కారం ఇక్కడకు రాగానే ఉత్తరం వ్రాశాను నీకే. ఒకరోజు, రెండురోజులు ఎరుదుమాశాను, జవాబు వచ్చిందికాదు: ఏమిటా అనుకున్నాను నీకు నామీద ఎందుకన్నా కోపం వచ్చిందేమోనని దిగులు పడ్డాను.

నీకేమమ్మ ఇంజనీరుగారి భార్య: ఉత్తరాల మీద ఉత్తరాలు ఉక్కిరిస్తావు: నాకు నీలాగా కవిత్వం చేతరాదాయెను-చిలవలూ పువలూ కల్పించి ఉల్లంఘి.

ఇక్కడికి, సిగ్గుటినుంచీ మొదలుపెట్టి, ఇవాళకు పూర్తిచేశాను ఈ ఉత్తరాన్ని! నీదగ్గర ఏసంగతీ దాచకూడదాయెను: కనుక్కన్నావా అంటే, ఆత ర్వాత నన్ను నిలవనిస్తావా? కాని, మనసువిడిచి వ్రాయడానికి, అబ్బ! ప్రాణంచచ్చిపోతుంది. అయినా మాట అన్నతరువాత తప్పుతా ననుకున్నావా, ఏం? నీతోకాక, మనసిచ్చి, ఈ సంగతులు మరి ఎవ రితోచెపుతాను! ఏమో, నీతోనైనా ఎదటపడితే ఇంత బెదురు లేకుండా చెప్పలేకపోయాదాన్నేమో!- ఉత్తరం కనుక తెరుకుతీరింది. ఏమోనమ్మాయ్! నీవు చదువుకుంటూ నవ్వుతూన్నట్టు నామనసుకు తోచినా, ఊరుకునేదిలేదు: తెలిసిందా? — మల్లావేసవికి మీరు మీమామగారియింటికి రాక ఎక్కడికి పోతారు? నేను వచ్చిచెవులు పట్టుకుని... ఉ... జాగత—

మా మామయ్య ఇక్కడకు వచ్చాడన్నాను కాదూ? ఊరికే వస్తారా మహాత్ములు! వాళ్లఊరు... (సిగ్గుపడి, దాటేస్తున్నా ననుకోమాకు)...మా అత్త వారి ఊరు వెళ్లాడుట. అక్కడనుంచి శుభవర్తమానం పట్టుకువచ్చాడు:

గుమ్మంలో అడుగుపెట్టేటప్పటికే ఆయన వాల కంచూసి ఏదో ఉందనుకున్నాను. పల్లెటిదిక్క మర్యాద చేద్దామని బులబులంతో కాళ్లు కడక్కునేటందుకు నీళ్లు తీసుకుని ఎదురువెళ్లేటప్పటికి చెంబు అందుకుంటూ, నావంక కొంటెగాచూసి - 'ఓహో, వెల్లిపూతురుగారా!' అని ఎద్దేవా చేశాడు ఇన్నేళ్లు వచ్చి, మమత్తి ఎత్తినా ఆయననిలిపినం మనం ఎదుగున్నదేకామా? నేను ఏమీ అనుకోకుండా నవ్వి ఊరుకున్నాను.

అంతలోకే మానాన్న ఆవేపు వచ్చాడు. చికరి నోకరు వరసలాడుకుంటూ కళకలసేవాలు వేసుకున్నారు.

'మీ ఆమ్మ ఏంచేస్తున్నదో, ఓమరు ఇలాగమ్మ నమ్మ!' అని మామయ్య వారి రహస్యాంగీచనకు నేను అడ్డుపడకుండా నాకు పనికల్పించాడు. నేను లోపలకు వెళ్లిపోతూండగా 'శుభం అనిపించుకున్నానయ్యా బావా' అంటూ మామయ్య తన కార్యచిజయాన్ని గర్వంతో ప్రకటించడం నాకు విసిపించింది.

ఆమ్మతో మామయ్య వచ్చాడన్న కబురు చెప్పగానే ఆమె ఇంతై అంతై పసిపిల్లలాగు సజరంతో గెంతుకుంటూ...సావట్లోకి ఒక్క పరుగుతీసింది. నేను ఆమెకనిశెట్టుకుండా వెనకాలే వెళ్లి తలపుచూచునక్కరి చెవులు దోరబెట్టుకుని...ఏమి మాట్లాడుకుంటాలో విందామని నిలుచున్నాను.

'ఏమమ్మా!' అన్నాడు మామయ్య: నాన్నా ఆయనా ఒకరి సరసను ఒకరు కుర్చీలలో హల్చులి ఉన్నారు:

"ఏం నాయనా, అంతాక్షేమమేనా? - పిల్లను పురిటికి ఎప్పుడు తీసుకువస్తావు?...అబ్బిగాడు కులాసా గాతిరుగుతున్నాడా?...చంటిది ఏమన్నా ఒక్కచేసిందా?...ఎండలు మండిపోతున్నాయి: పోతపాలాయెను - మరి నూతిదగ్గర చెట్లకు...ఏమాత్రం కాయ దిగింది? మీకు సరిపోయిందా ఊరగాయకు...అయితే తోట యాయేడు ఎంతకు యివారాకు ఇచ్చారు?..."

ఇలా, శరపరంపరగా ప్రశ్నలు కురిపించింది ఆమ్మ. సంగతులు తెలియక అనుకున్నావా?...చంటి చేస్తే ఇక్కడకా అక్కడ నానాటూంటుంది: నానానికి నీ సారైనా అక్కడినాగు, ఎవరోకదా మమ్మనేకుంటాను. ఇంతహా...ఎన్ని ఏర్పడుతున్నాయి... నీవు ముట్టి పిల్లమని ముగత పో... నీ నానానిది (చేత దాంతిం...ఏమిటా!)

ఈ ప్రశ్నల్నింటికి...చి... నం... ప్రశ్నో సమాధానం కనుచేయాలి మామయ్య

'అసలు ఏమయిందో చెప్పు... - మీదే... మాడు...ఎంత ఆనందానో... ప్రశ్న... - అని మానాన్న...సంభాషణ పెట్టగాను

'ఏమిటి?...నీ చేసుకున్నావు...కానూ, పంచా?...అన్నది ఆమ్మ

'పంతుకాకపోతో...పండ్లు చాలవ్రా!..... బావా నీవేనోగో' అంటూ మామయ్య మళ్ళీ కొంటెతనంతోకి దిగాడు:

'నీ పెంకారాలకు ... నీం కానీ, సంగతులు చెప్పరా' అని బ్రతిమాలింది సోదరుణ్ణి మా ఆమ్మ.

'నీం ఉన్నదమ్మా! మనం. ఎప్పుడు అవునంటూ మా అని...వాళ్లు కాదుకుని ఉన్నారు!—కోడలు యింటికి వస్తుందంటే...చేదా యేమిటి?—మామయ్య ఆరిందాతనం సాసాయిచాడు:

'జిల్లావాడు ఏమన్నాడు?—అని ఆమ్మ మళ్ళీ అందుకుంది

'ఏమంటాడు? తీచెల్లిందాతనం? రొట్టి దరిగి న్రాయంగవీనంలో పడుతుంటే?... (మామయ్యకు ... ఎంతగీ... ముకుకున్నావేమిటి!)-మొదట కొంచెం పెంకెతనం చేశాడులే. అంటే, మీలేదు: ఇదిగో ఈ మధ్యవచ్చినాయమాడు - భావకలిత్యాలు, అగ్గం బగ్గం ఉండడే! అందులో మనవాడికి పరిపూర్ణ పాండిత్యం వదిలింది. తాను యీమధ్య వ్రాసినవట, సీమోపెను కాగితాలు, ముందువేసుకు కూర్చొని, చదివి వినిపించి,

ఆ పూటంతా, హతమార్చేకాడు: అజేమిటో...నోవా తెన్ను లేకుండా ఉన్నాయి: ప్రియురాలా, ప్రియురాలా అని ఒకటే ఏనుపుగోరణి!-చిలకలు, వెన్నెల, కోవెలలు, చకోరాలు, -అంతా కలగలపు కవితాపాకం తయారు చేశాడు. 'ఇజేమిటోయ్'-అని నేనంటే, 'అంతే లెండి, మీకు తెలియదు:' అని నాముఖమిదనే అనేకాడు: 'అదోవాలకం.'-మామయ్య ఇంకెంతనేపు ఆలాలెచ్చెగు దంచేవాడోకాని, ...అమ్మ...నింటూన్న కొద్దీ కళ్లనీళ్ల పర్యంతమై:

'ఎవతె అన్నా మాయచేసిందేమోగా నాయనా: ఏమిటిదారి?'-అని బావురమన బోయింది...అమాయి కంగా. నాన్నా, మామయ్య ఫక్కున నవ్వా:

'వెరిసిల్లా! అజేమిటే? ... మనగిపోయిందేమీ లేదు. ఇవన్నీవైపెచ్చువేపలు కాని, ...కార్యంమాట చెప్పేటప్పటికల్లా...మనముసి నవ్వులతో, - లాంఘనం కోసం కొంచెం బెట్టుచే, చివకు, -మానం అర్థాంగీ కారం అనుకోమన్నాడ. వాడిమొగంకాదు: మనశిల్ల దగ్గర జేరినతర్వాత, మూడుగిమిపాలలో వంచకపోలే, బొమ్మను అడించినట్టు ఆకించ పోలే, అప్పుడు అను. నీ మాతురు ... సామాన్యంగా లనుకున్నావా ఏం? ...నీ సినీమాలతో పంపిలే, ఈపాటికి...అదె వరూ...ఆ...గొహర్ అంకది అయ్యేది:'

మామయ్యమాటలక, ...అందరూ...ఏరోఘన కార్యంచేస్తూన్నవాళ్లలాగా విరగబడిపోయినారు. నేన, ఇక అక్కడ నిలవకండా, వెళ్లిపోయి గదిలో మంచం మీద బోర్ల పడుకున్నాను...

నాకు, మనసులో...ఎంచెం 'వ్వంగా, భయంగా, సంతోషంగా, పెద్దవిసులుగా, -అజేమిటో సరిగా చెప్ప లేకుండా ఉన్నాను- తమ సాగా అరిపిందింది. ఏమీ ఆలోచన పోలేదు. ఒంటికి ఉష్ణంరచ్చినట్లు...కొంచెం పులకరింతగాతోచింది: కాని, బద్ధకంలేదు. ఎండావానా లాగా, ఉండుండి పెద్దభయం: అంతలో, అదంతాపోయి తగనిసంతోషం! ఏమిటో, ఏలాఉన్నానో అప్పుడు... వ్రాయలేను, ...

...అప్పటికి యింకా మూడురోజులు ఉన్నది, - నాచేత బాంబూనదతోరణం దాటించడానికి గడువు. ఇంటిల్లిపాదీ, కోలాహలంగా, వైభవంగా ... ప్రయత్నాలు చేస్తున్నారు. నాకుమట్టుకు ... ఏమిటోచేది కాదు: బయటికి నలుగురిలోకి రా మనస్కరించేదికాదు. పోనీ, నేను తలదాచుకు ఉంటున్నానని ... వాళ్లు ఏమన్నా నిలుచనిస్తేనా? పనిలో పనికల్పించుకుని, - ఓహరు మామయ్య, ఓహరుఅత్తా... (మాయానికిఅవిడే కూడా ఊడిపడ్డది, నాప్రాణానికి!)... ఏరోచిలిపిమాట అనో, చక్కలిగింతపెట్టో...పోనూ, రానూ...

చదువుకున్నదావు, బుద్ధి తెలిసినదావు... అంతసిగ్గు ఎందుక '— నీవు ఆక్షేసిస్తావేమో? అది అంతాసిగ్గుకాదు: నాసంతోషం వాళ్లుమాసి... మరీ పరిహాసంచేస్తారేమోనని, ...సగం అభినయం అందులో! లేనిసిగ్గయినా తెప్పించుకుని ... పవకపోలే, ఇచ్చెక్కడి చిత్రాంగి అని అమ్మలక్కలు అందరూ ముక్కునవ్రేలు వేసుకుంటారుకదా, మరి?...

ఆశేళ...

ఇంకా, కనుచీకటిఉండగానే, ... నిదురమబు వలకమందే, బరువంతాన నన్ను ఖేల్కొలిపి, - తలంటిపోకారు. దేవకాంచనంచాయ పూనానిల్కొచ్చిరె- (మానాన్న కొత్తగాకొన్నది)... కట్టుకుని, జరిశేసువేసి కట్టుకున్న కర పీపట్టరవిక... (అక్కడకు వచ్చినప్పుడు నీగు చూపించటా?— అదీ...)...తోడుకున్నాను. కు కుమ పెట్టుకుందామరి అద్దంమందర నిలుచునేటప్పు టికి... ఎంత ముద్దొస్తూన్నా ననుకున్నావు?...చెద పులు, కళ్లు, మిగమంతామాడా... కలకలానవ్వుతూ న్నట్టు అనిపించింది! నాకే ఆశ్చర్యంవేరింది ... ఆలా మారిపోవడంచూసి!

తలచిక్కతీసుకుని... వదూలుగా ... అయిదు పాయలజడ అల్లుకుని, ...ఎవరూచూడకుండా ... మా చిన్నతమ్ముడ్ని తెల్పించి, వాడిచేత కాఫీతెప్పించుకుని తాగాను, మొదట, ఆమ్మను అడిగితే ... ఫీటలమీద నుంచిలేచేదాకా పరగడుపుతో ఉండాలన్నది. రాత్రి

కూడా అన్నం సయించలేదేమో, ... కాఫీత్రాగంగి ఉండలేకపోయినాను:

తోమ్మిదిగంటలైంది: అంతవరకూ నన్ను పలుక రించినవారు ఎవరూలేరు: అసలు, ఎవరికీ కనబడకుండా ఉండాలని, ... నీలాంబరం చెట్లదగ్గర తొక్కిమీద, దాక్కుని కూర్చున్నాను. అప్పుడు—తలవనితలంపుగా ఏంజరిగిందో చెప్పనా? ... మాఅమ్మ వ్యర్థంగా కొంతు కెట్టుకుని, ఎవ మీదనో, నోడ్డెత్త ప్రతి కేకలువేస్తూంటే, ... ఏమిటో గూర్చానుని ఆలా వణ్ణాను. అవిడ, రంజుకుంటూ లోపలికి వెళ్లిపోయింది. నేను ఆమెతోనే మాస్తూ కొంచెంసేపు నిల్చుని, ... మాను మల్లింగును గదా!... బ్లూ! ... అంతకుమందు నేను గమనించనే లేదంటే నమ్మకావోలేదో? ... తలబిపోవడంకంటూ అయిన ఉన్నాను, కొంచెంపొరన!

నేనుమాకాను: నన్ను ఆయన గూసేకరించని సమ్యక్ం వెంటనే, ఉలిక్కిపడి... పరుగెత్తుకువచ్చేసి, ఎవరికీ కనపడకుండా దాక్కున్నాను. అప్పుడునుక ఎవరన్నా చూసినట్లయితే, నవ్వుమొగంతో... గొంగును దొరికిపోయేదాన్నే!...

...తోమ్మిది...సగి...పదకొండు...

బ్రాహ్మణులు మంత్రాలన్నీ చదివి వసతి—పృటికి పొద్దుపోయింది: ... నాకు, హోమంగుర్ర కూర్చున్నప్పుడు, పొగపోయి, చాలాసేపటివరకూ కళ్లు తెరిచిపడ నేలేదు. అందువల్లకాకపోయినా, ఏమో... అన్నం బొత్తుగా సయించలేదు: భిక్ష్యులన్నా తినమని అమ్మ బ్రతిమాలినా, ... నేను వాటిని నోట కెట్టనేలేదు ...

—ఇక, మావాళ్లు అందరూ నన్ను సింగారించడానికి ... పంకంనేసుకుని...వంతులుతెగక...రావణాయుధం చేశారు:

మందు...జీవవేయడం పూర్తి అయ్యేటప్పటికే—సగంపట్నం కొల్లబోయివట్టయింది: ప్రొద్దుద్రంకింది: తోటలోనంది, ఏకబాదు మొగ్గగా పురమాయించి తిప్పించిన బుట్టెకు మల్లెపూలూ, జడమీద కుట్టించాలి—

మాఅత్తవంతం. నేనువద్దంటే వచ్చున్నాను: మడలు పడిపోయి జడమోసేపుట్టికని: అదితెకు తనమాట నెగ్గలేదని... రోషం, ఉగ్రోషం... వచ్చే!... “ఈ కాలవాల్లొచ్చిందా? చేసివేసినా: విననేర్చు ఉంటే కాదా? ... అయినా, పురుగునమ్మకంకంటూ ... నేను పట్టుకు ప్రాకలాపటం ఎందుకు? ... నవరియిద్దం వారీ!...” — అంటూ మాట్లాడి గవకుసలాడి, బుంగులాతిచేసుకుని, గురూలకుపోయి హిగ్గున్నది...

వంశజాతీయ అని? ... సభ్యులందరూ సమ్మతించారు: “వట్టపని అయితే జోలేదు అలస్యం: ఇప్పుడు ములూ: రేపుఎప్పుడన్నా పెండలం తీసి తలపెట్టవచ్చుననీ... అంతగా నీకుమోసం అని మనసు అయితే: వైగా, కుట్టజడతయితే పక్కలోగుచ్చుకుంటుంది కూడాను: ఇంకాకు అమామిడిచెట్టుపై కొంచెంనాను:” ... అనిమా అమ్మ... అత్తను సమాధానపరచింది ... అలబాబులూ అమామిడి... ఇక... అంతా... మకుగుతినలమని నేనీ, సగదాగా... ఎక్కడకువచ్చి పొచ్చుని, పొల్లబొత్తిగా అందుకుని జతమొనీ అందీయడం ప్రారంభించింది. వాలుజడతంత అట్లే, పాయలపెడన జరీరిబ్బన్ ‘బోకిట్టి... సవరికట్ట కొంగుగా జడపెట్టితిప్పి, ముచ్చెల ఈసేపాయలో సంచెకలూ, గురూనీలూ గురిమి, నన్నొక బొమ్మలలాగా, అంచరూ అలాకట్టెవునా గురూమారంగా నీలుచుని, ... తను ప్రమాదకత్వం చూసుకుని, మరీకిపోయినాడు.

అంతటితో, బ్రతికి బయటపడ్డానుకదా అని ... నీది, మేజామంగుర్ర రిలించుని.. ఎదుటి అద్దంలో చేతిఅద్దంలో ... ప్రతిబింబం ఆధారాన గులాబీలు సవరించుకుంటూండగా, ఇంకోతవారు వచ్చింది. ఇకిలించుకుంటూ, అ...రుద్రాత్మనాగ్లాం ... (కెడ్డెత్తే అయిందికాని, కళ్లుమండుతూంది...)—మామ్మ ప్రత్యేకమైంది...

—కనుబొమలమీదుగా ... పతాకపాస్తం బోర్లగిల అద్దంపెట్టుకుని, నన్ను పరకాయించిచూసి.. “జడ సాంకం అయిందరా?”—అని గంభీరంగా అడిగేసరి, ... అమ్మ సమాధానం చెప్పింది — అవునని.

“అయితే” — అని, ఏవో అస్పష్టంగా తనలో తాను అనుకుని, ... ధోవతి కొంగుచాటునుంచి తీసి గుప్పెడు తలసామాను పట్టిచూపించి... ‘ఇవిహడా పెట్టండే! ... అంటూ, సమీపాన ఉన్న అత్తకు అందిచ్చింది.

అంతుకున్నదే కాని, చొరవ చేయడానికి అత్త అనుమానించి, — అమ్మగంక చూసింది. ఆవిడే ఏమీ మాటాడలేదు. అంతలోనే నేను కల్పించుకుని, ... “భానువేషంబాగ ఉంటాను ... ఆపాపట చింద్రీలూ అవీనేనుకుంటే: నాకు అక్కర్లే...” అన్నాను నిర్భయంగా: “వేసుకోవాలి: వద్దనూడదు. మనకు అచ్చి వచ్చినవి: మాఫుట్టింటివారి తాలూకు ఇవి: నేను వేసుకున్నాను. ఎంతంటికోడుకును ... బంగారు తండ్రిని మీనాన్నయ్య... కన్నాను: మీఅమ్మకువేశాన: ఏం, నిక్షేపంలాగా కాపురం చెయ్యడంలేదు! ... చెడిపోక, చెప్పినవూట విక: పెద్దవాన్ని ... ఇంతగా అంటున్నది ... నీకుంటే...” ఇలా అంత ఉపక్రమించింది. నాకతిక్కవేసుకువచ్చిబంగారుతండ్రి అక్కరలేదు, ... నీపాపటచింద్రీలూ వద్దు” — అని ధూకుడుగా, నిమగ్నంగా అనేసరికి, ఆవిడే: “అ... అ... ఎంతపోతరమే! మీబుద్ధులూమీరూను! ... పిల్లాపీచూలేకండా, ఎల్లకాలం మొసడితో కులుకుతు ... ఇక మతక పసనలోకి దిగి... వెనక్కు తిరిగింది. ఆమెను ఉడికిలించాలని, ... “మక్కువ తీరకపోతే ... నీవు వేసుకో...” అని విసిరాను. అమ్మా వాళ్లందరూ బిగ్గరగా, విరగబడి నవ్వారు...

వెల్లిపోతూన్న వృద్ధావతారం రివ్వుననుల్లి... ‘ఏనున్నావు? ... నీమహావైభవంలో, నీన్నా పెద్దాతారతమ్యం తెలిసేబట్టుకుందా? ... నేను వేసుకోవాలి... మీలాగా అనుకున్నావే? — అనుకున్నా ఉన్నాన్నాల్లా... బ్రతిమాలి, ఎంతో ముచ్చటపడి వేయించేవారు! నిర్భయ్యరాలిరి కొబట్టి, ఆయన వెల్లిపోయినా హాయి... ఇలా, వింతశుతిలో, మాఅత్త పుటకలకు పోయిన తాతను తలచుకుని, ... నేడో రేపో, పూర్ణయాత్రా సౌభాగ్యంలో ... స్వర్గానికి ప్రయాణం కట్టబోతూన్న ... (వాళ్లమ్మ కడుపుచలువలు ...

ఇంతటిలో అంతపని జరిగేటట్టు తోచడంలేదు కాని, మామ్మ వగలమారివిచారం అభినయించి, నిష్క్రమించింది.

ఆవిడకు ఇంకా నామీద కనిగానే ఉన్నది ... చెప్పినట్టు అలంకరించుకోలేదని: అయినా, మించి పోయింది ఏమిటే? ... బంగారు తండ్రిని ఎత్తాలని మనసు పుట్టినప్పుడు, ... చూమ్మను అడిగి, ఒకమారు అనన్నీ తలలో అలంకరించుకుంటాన! ... ఏమో, వాటిలో ఎంత మహాత్వం ఉన్నదో? ... ఏమంటావు? ...

... నీళ్లుపోసుకున్నాను... (తిప్పగా అర్థంచేసుకోకేం) ... వంటిమీద: ఉన్ననగలు తీచేసి, ముత్యాల గోలకులూ, హారం, గాజులూ... అలంకరించుకు, దంతంచాయ లుక్చీరె కట్టుకుని, బాడీమీద గులాబీ సీక్రగాజ్ జంపర్ వేసుకున్నాను అద్దం ఉండు నిలుచుండుకుకదా, ... కదలబుద్ధి పుట్టిందికాదు. ఎంతో, ... ఎంత అందంగా ఉన్నాననుకున్నావు, అన్నావా?

మేడమీద ... రణగొంధ్యనిగా ఉండి: ఏం చేస్తున్నారో తెలుసును. అలంకరణ కాభాగ్యక్షురాలు... అత్త, మధ్యాహ్నం ఉపేక్షావారి చలాయిస్తూ, ఎన్నికంబలసార్లు మేడమెట్టు ఎక్కిరిగిందో... చెప్పలేను. ఆవిడ సంబరంచూస్తే ... (అనగూడుకాని...) ... బాలవైధవ్యం చూచాన, తీరనికోరికలన్నీ... ఆనాడు మానసికంగా హాయితో అకథిస్తున్నదా... అని పించింది!

— తొంగిచూడాలని బులబులంవేసి, ఎవరూ చూడకుండా, ... మేడమీదకు వెళ్లాను. గదితలుపులు అన్నీ వేసుకుని లోపల వాళ్లందరూ గూడుపుతాణి చేస్తున్నారు. లాభంలేక తిరిగివచ్చేశాన: మొదట, ఏవోవంక బెట్టి తలుపు పిలుద్దామనుకున్నాను కాని, ... గుండె దడదడలాడింది...

చీకటిపడుతూండగా... భోజనంచేశాను: ‘వ్యవధి లేదు... త్వరగా తేలాలి...’ అంటూ, వాన్న అంజరిసి తొందరపెడుతున్నాడు. అమ్మ నన్ను చెయ్యిపట్టుకు తీసుకువచ్చి... సావడిలో, ఆయన సరసను కూర్చో

బెట్టింది. బ్రాహ్మణుల గొంతులన్నీ ... ఏకస్థాయిని మోసిపోయినవి.

లేచి... వెళ్లి... చుట్టుగోరంను ఉప్పొడిచి నీతి కట్టమని, తిరిగివచ్చి కూర్చున్నాను... పొగోహింసను చెప్పిన ప్రకారం. ఈమాడ... ఇంకో ఏ త్రయిదును ఆసలాతో... పుగోహింసను నాచేతికి తాంబూలులు పేర్చినపళ్లెం అందిచ్చాడు...

నాడు... మావారు... ఎవనుచేతితోనన్న బాగలి లాకి తీసుకున్నాడు! ఇది... ఏం ప్రగాయనులకాదు! ముందు జరగబోయేపని... జేసినీ ఈ గాంధీసగం ధర్మాల ఎదురు ప్రదర్శిస్తేనేకాని... కాస్త్రం బిగ్గ కోజే?... ఏకశం!

నీకు ఈకలాపమంతా... కొత్త అని కాదు— ఇంక విపులంగా వ్రాయడం. అప్పుడు నీవు ఏమను కున్నావో నాకు తెలియదు— నీవు ఎన్నమా చెప్ప లేదు కాబట్టి. కాని మనస్థిలన్నా... ఈవంచనన్నీ పడకుండా...!— పెద్ద కబుర్లుచెప్పుకున్నానని ఎక్కిరించబోకు. బోనులో ఎక్కినట్లు అసహాయపై... ఏం చేయలేకపోయాను. ముందుగానే... ఇలాటి వంగతి అని తెలిసి ఉంటేనా...?— సరి, మించనానికీ... ఏంచేస్తామలే...

పునస్సంధానాన్ని .... ఉన్నవీధి నాటకంకింద తయారుచేయడం... అర్జునుని అయిశే... ధర్మ!... ఆకీర్వచనాత్మకజడీ జలియగానే ముత్తైగువులసతా మమృత్తి కమ్మేసి... మేడమీదకు తీసుకువెళ్ళింది. పాన్పుమీద అభిముఖంగా హాగ్నీబెట్టి, గంధంలా యింది, ఎంగిలి పరమాన్నం త్రావించి... (నేను త్రాగి నట్లు నటించాను కాని, నిజంగా త్రాగాననుకున్నావా ఏం?)... ఫలప్రదానాలు కాజేసి, మబ్బుపీంజెలులాగా ఎక్కడివా రక్కడ మాయమైనారు...

మరి పదినిమిషా... పావుగంటకు... గదితలుపు బయట గొల్లెం బిగించినట్టు కట్టం -

...నేను తలవంచుకునే... ఆలా కొంచెంనేపు మంచంమీద కూర్చున్నాను: ఆయన నావంకమాస్తు

న్నారేమోనని... నిద్రి. ఆయనను మాంసకౌశలని మనసులో కొరిక:

నేమ్మగా తలవెత్తి... ఏం చేసాను... తల వంచుకుని, ఆలా వెంటనే మూడు పార్శ్వ సంగ్రామాలు: ఆయన సింహాను చేరినలబడి... ఏనో ఆలోచిస్తున్నట్టు ఉన్నాను. నేను నిద్రను దిగి నిలుచున్నాను - బాంసక్రేలితో తినానే నమ్మకంగా రిద్దు. నావని కొయినా నువ్వు. కంపా నగధాత్రంగా వల్లి పులుల వల్లల బావ పడి బట్ట... బిగించిగిరి నిలుచున్నాను. నేను ఉన్నచోటనే కదిలకుండా ఉన్నాను:

ననక్కు తిరిగి వస్తారేమో ననుకున్నాను: కాని ఆయన కదలలేదు, మెదిలలేదు...

బల్లమీద రక్కకాల ప... గో... అలాగే అను చ్చబట్టి ఫలసారాలు - (అంత... త్రాసని...) - నోరుండి నని. అ ఏనో అని నేనుకుంటూ, నద్దు చేతుకుంటూ... అక్క... నువ్వు, కావలసినదిని, మంచి నీళ్ళుత్రాగి... కొండే. ఈ... మా... ఏం... ఏం... తగా... నీకుకున్నాను...

నిజీతలుపు... మిమ్మలు బాగుంది... ఏనో బిచ్చాన్నానో, నీ... ఏమన్నా... మున్నానో కాని ఆలోచిస్తానే... నిలుచునే ఉన్నాను: ఏమిలో ఆరితే వగ అని... నేను పక్క... బిగి దగ్గరకు వచ్చాను

నన్నెల... బయట... ఏం... ఏం... ఉన్నది? మూస్తలడగా... నా... ఏం... మల్లి... ముగ్గు... ఏం... ఏం... పుట్టింనేకాదు: అయిశేమాత్రం...

ఆయన అక్కడకుంచి గదిలాగు. ఏంచేస్తానో చూద్దామని... రక్కకు మెలగని చాకిరిచేసుకున్నాను. అనుకున్నాను... నాదగ్గరకు వస్తారేమో... బుజంమీద చెయివేసి పలుకరిస్తారేమో, ... ఇంకా... ఏమో...

మల్లిన... నోవనే, పలకయు పట్టకట్టు నాంక అయినా మూడకుండా బల్లదగ్గరకు... తిల... నువ్వు, ఏనో తనేకనిగ్గుతో వ్రాసుకోవడం ఆంధ్రించాను:

చెప్పకూ... నాకు కొంచెం చిరాకు, కోపహా వచ్చినవి. నేను... గదిలో ఉన్నానన్నప్పటికీ అయినా

లేకపోయా! సుమంగలు లండరూ ఆశ్చర్యపించి....
ఒంటరిగా మమ్మల్ని వదిలి వెళ్లింది... ఇలా దాగుడు
సూత్రలాడుకుంటూ... ఒకరికొకరు వైదొలిగి పచ్చార్లు
చేయడానికా?... ఒకవేళ కాళిదాసు సోదరుడేమో
అనుకుందామా అంటే? ఉహం....

నేను మనసులో యింత గుంజాటన పడుతూన్నా
అనుకు చీమకుట్టినట్లే నా తోచలేదు. వ్రాస్తూనే
ఉన్నాను... బ్రహ్మవాతి! - పగలల్లా బారనేశాన...
దీపం పెట్టరా దిగేయలి... అన్నట్టు! ఇప్పుడు ఏమంత
ముంచుకు పోయిందని, ఎం ముణిగిపోతుందని...
ఆనాటి?

బాగా కోపంవచ్చి ... క్రిందికి వెళ్లిపోదామను
కున్నాను: కానీ, బయట కిటికీకంటలగుండా చూసి
పుణ్యం సంకల్పించి సేందుకు కాచుకున్న మూక ...
తలుపుతీస్తా? అయినా, వెళ్లి వాళ్లల్లో పడంకన్న
... గదిచేసాల్సేమందిది అనుకున్నాను...

ఉత్సాహం, పెన్సిల్తో కాగితం మీద
గీతలు గీస్తున్నట్టు బరికి, ... దాన్ని విసిరివేసి, ... ఈల
కేస్తు, — నాతపఃఫలం... పూర్వం చూటుకుంది
కదిలి, మళ్లా కిటికీ ఆక్రమించింది.

నేను తాళగా... బల్లదగ్గరకు వెళ్లి, కాగితం అంకు
కున్నాను. అయినా, ఆజంతాపద్ధతిలో — (ఇప్పుడు,
అయివాళ్లకూ ... కానివల్లగా అదేకాదు మోజు)
ఒకచక్కని ఎల్లబొమ్మ ... ఎంత అందంగా వేశా
రనుకున్నావు? ఆకాగిం వాచేశానుకో, ... ఈమారు
ఎప్పుడన్నా వచ్చినప్పుడు ముద్దువు కానిటి.

... ఆ బొమ్మ సరసన... ముత్యాలలాటి అక్షు
రాలతో... సగం నడచిన... యీపాట:

‘ఇది మరియూదా-
నీ... వంచనలకు ఇక
బదులు తీర్చలేనా...
ఎంతజాణవైనా... నీ—కిది
మరియూదా, మరి... యూదా-

క లోనైనా... వలసేసిలదినంతనె
పలుకనైతినా... కలవరమందితినా-
నిలుకడమాటే ఎకగని... నీమాయలు

— పూర్తిగా ఆగోచించడానికి కాబోలు...
మళ్లావెన్నెలలో వెళ్లింది! ఇన్ని అందాలవగలు తెలిసిన
వారేనా, మరి... బయట వెన్నెం కాస్తూన్నా, పక
గదిరి అడవిచేసేస్తున్నారు... అనిపించింది.

ఒక్కమారుగా లైటు స్విచ్ వాచేశాను ... ఇప్పు
డన్నా వెన్నెల ఎక్కువో, ... నేను ఎక్కువో
లేలాటి ... అని.

కానీ, నేలేందుకు... ఆయన కదిలితేనా, తెలివి
తెచ్చుకుంటేనా?

కొంచెం మెసిలారు: నేను ధైర్యంచేసి, - (స్వయం
దౌత్య మేననుకో, ... మరి ఏంచేయను? — ‘కాంశుడు
సిద్ధుతికొడై కాంతయు నటైన ఎట్లుకాపురమింకన్?’)-
‘మం: నీళ్లు కావాలా?’ ... అన్నాను నెమ్మదిగా, విన
యంగా... ప్రాతాచారాన్ని అనుసరిం: మరి, కొత్త
పోకడలూ, అలంకరణమలూ పనిచేయనప్పుక ...
గత్యంతరం?

‘కావాలి’... అన్నాను, నావంక చూడ
కుండానే:

అందిచ్చేటప్పుడు పరామన— (నిజంగా చేయూ
లని చేయలేదునుమా... — ఆయన చేతివేళ్లు నాచేతికి
తగిలి, కళ్లు ఝల్లుమున్ను...)

ఆయన ఏమనుకున్నాలో రోమో — నావంక
ఏలా చూశారనుకున్నావు? పరవశనైపోయినాను! ఫర
వాలేదు!... ఇక కాగిలిలోకి తీసుకుంటారుగదా...
అమ్మ! ..

ఉహం...! ఆరంభిస్తుండే కరిగితేనా? ఎందుకో
అంతనిగ్రహం... ఋషులనగూడా మించిపోయి?

‘మారో...’

ఆయన కూర్చుని... పక్కకుర్చీ చూపించారు: నేను
చొరవచేసి... ఆయనకుర్చీ చేతిమీదనే కూర్చున్నాను.

‘వెన్నెల ఎంత అందంగా... ఉన్నదో...’

— ఏం సమాధానం చెప్పను?... నామమటుకు కనబడటంలేదా?

‘అలా, మైదుర నిపోయి, వెన్నెలలోనిలుచుంటే ఎన్నిమనోహర భావాలు వస్తాయనకున్నావు? తీవితంలా తీయదనచుచున్నావని...’

— నామనను అప్పుడెంతగా ఉద్విగ్నంరిందో... ఏసేపై నా తెలియజెప్పను...’

‘...మానక ఆనుభవాలతో నోహదం చేసుకుని కాలం వ్యర్థపుచ్చుకుండా...’

ఇప్పుడు... నాను చేస్తున్నది... ఏమిటో?

‘...సామాన్య సాధిక భోగాలకు ఏమిలే... ఆ రుచిపకారకమలే కాని...’

ఈ భోరణి వింటూన్న కొద్దీ నాను మతిపోతూ న్నట్లు... యిది: ఆరణ్యముడికి ఇంతపెద్ద కబల్లు ఎందుకు? — ఉట్టికక్కలే. మృ సామెతగా?

లేకపోలే, అంత గడ సుదహ... నాచేత బ్రతిమాలించుకోవాలి? నేను లొంగుతున్నా?... నాకు మాత్రం చాతుర్యం, జాణతనం లోటా?

భావకవిత్వ క్లిష్టాంతాన్ని... ఎంతసేపు చెప్పారో, ... నేను, ఆవున-కాదు అనకుండా, తెల్లంకొట్టిన రాయిలాగా... వింటూ, వధ్యురధ్య తొంటెతనాని, మేజామీద పూలచెళ్లుకుంచి, ఆయనవిద రేకలు చిమ్ముతూ, ... ఎప్పుడో తెలియకండానే, భుజంమీద వ్రాలి... నిద్రపోయినాను. ఆమానవుడ, పాపం!... చె.మపెల్లి కూతురులాగా... తెల్లవాగ్గు నాకు ఆసలాగా, అలాకూర్చునే ఉన్నా రనుకుంటాన...

— యట ఎవరో దడదడమని తలుపు టగించే సరికి, ఉలికిపడి మేలుకుని, క్రిందకు జారి నిలుచుని, పైటసరితేసుకుని, ... మబ్బుతీరేగుకు చెంగుతో కళ్లు తుడచుకున్నాను.

మల్లా... తలుపు చప్పుడైంది. తీయనా-వద్దా?... ఇట్టే, కిటికీపైపు చూతున్నదా... తూరుపు తెలవారు తూన్నది!

నకుకూన్నానని చెప్తదామని నోటివాక వచ్చి, ... అం లో సిద్ధపడి, తలవంచుకుని, ఆయన చూసేట్టు... ప్రభావతిలాగా తలవంచుకున్నాను.

చెయిబాని... నాచెయి పట్టుకోబోయి నా రనుకుంటాన... లేకపోలే, బద్ధకం... బద్ధకం... నాకుంటే నేను అలా అర్థంచేసుకున్నానో? ... ఏమైపోలే, ఆ సభావధూతి గా గౌరవం నేర్చుకునేందుకు... కు.రానే... క్లి, కలుపుతీసుకు బయలుపడ్డాను...

క్రిందకు పోతినిగదా, ... అక్కడ... ముసలి-పడుచు విచక్షణ లేకుండా, ... ప్రేమ గణంతు నన్ను కమ్మేసి, ఎన్ని లితి నాలు చేశారనుకుంటావు? ప్రత్యేక పరిశీలనం సమదలపెట్టి, కనుగొంది సాకు మార్చబిలాసానికి అభ్యర్థపడుతూ, అసభాలు తీసి, మిహంసచేస్తూ... నన్ను చెట్టిందాను-ఏంజరిగిందో?... ఏమీ కరుగకపోలే ఎందుచేత... చెప్పమని? ఇంత కన్న అనాధయం ఎక్కడన్నా ఉన్నదా అన్నట్లుగా?

నోటిముత్యాలు రాలుతూ పోయిన నన్నంత జాగ్రత్తతో, పెదవికడల్పుకుండా... అక్కడ... కాని, కథలల్లేవారో... వినునూ విరామం ఉంటేనా? కిందరూ మూలమూలజేగి, అల్లుడు రాత్రి సరిగా ఉండులేదని... కుసుకుసలు ప్రారంభించాను. అత్త... నావంక చాలా జాగిపో, అనుభవంతో గూనింది: బావురుమంటే నేమో, క్లిగికు తీసి సమ గూయింది, ... నాతోపాటు నామరద్యప్రానికి వివాగపడి-వివాహానికి చేసుకోవాలని... ఆమెకోరిక అనుకుంటాను. నేను తొలికి లేను. ఎక్కడికి అనకాకం ఇబ్బలేదు...

* * * *

రెండో నాడు:

పగలంతా... ఏమీ విశేషము లేకుండా, మా మాలుగానే గడచిపోయింది. ఆయన నాకు... కంటికి కనబడనేలేదు. సనకల కూర్చున్నచోటానంది కదలనేలేదు! పైగా రాత్రి నిద్ర వానందకల్లు, భోజనంకాగానే... సాయంకాలందాకా నిద్రపోయినా ఇంకా బద్ధకము వదలనేలేదు;

చీకటి పూర్తిగా పడకముందే... క్రిందటిరోజు కన్నా... ఇంకా ఎక్కువ అందంగా అలంకరించు కున్నాను

జాజిపూలతో డ్రైమన్ జడవేసుకుని... చంపకమాల కత్తెరదొంతర అగ్గచింద్రుడులా... అమర్చుకున్నాను. అన్నీ రవలసా మృతే... పెట్టుకున్నవి! ఏలా ఉన్నాననుకున్నావు!... నీవు చూసినట్లయితే... నిన్ను మగవాణ్ణిగా చేసేనందుకు బ్రహ్మకు చెప్పిగోసి... కొరుక్కుతించామని కలియబడకపోయినావూ?

ఏం లాభం? ... అన్నీలక్షణాలూ ఉన్నాయి కాని... అల్లుడి నోట శని... వదలలేదు. ...

చీకటిపడి, దీపాల వెలుగున క్రమంగా ముదిరిపోయింది. ... ముత్తైదువ లండరూ ... ద్వితీయ విఘ్నంకాకుండా హాజరై ఫల ప్రదానాలు తన్నుకుని, జారిపోయినారు. వయసుకత్తెలు ... వర్షియాంసినల చాటు చూసుకుని... మనసులో ... తీరనికొర్రెలన్నీ ... వరుసపాటలలో చిగురించుకొని... పులకరించి, ... మమ్మల్ని ఎలాగైతేనేం చివకు... పయతలవి ... ఒంటరిగా వదిలిపెట్టారు. మాఫలేషు కదాచన... అవి కృష్ణకు మొరాయిందినట్లు, గుర్రం గుడ్డిదైతే మాత్రం... దాణాచెల్లరావేకేం?

నాకు ఆనాడంతా మనసునరిగా లేనేలేదు. పవలు కనుమూసినప్పుడూ కూడా కలలా కలవరితే... తో... లేలిపోయినాను: అంతావంతగా ఉన్నది ... అనుభవంలేని ఈనూతనానుభవం:

“ఎక్కడికోయ్... నాయనా”... నీ గుమ్మానికి అడ్డం తప్పుకుంటూ, అత్త ఆయన్ని అడిగింది ... తలుపులు దగ్గరగాలాగే ప్రయత్నం విఫలకే విరమిస్తూ..

ఆయన మాగ్గనోముపట్టినవాడిలాగా జవాబు చెప్పకుండా... చుట్టూరిలబడినవాళ్లను దూసుకుని... చక్కబోయినారు. అంతకుముందు నవ్వుతూ తుళ్లుతూ రాచకార్యములు చేస్తూన్న మావాళ్లందరూ చోద్యపడి... తెల్లబోయినారు. అందరూవచ్చి మాగడిగుమ్మం దగ్గర మూగారు: కాని, నన్ను ఎవరూ పలుకరించరు: ఒక

రితో ఒకరైనా మాటాడుకోరు. ఆనిశ్శబ్దం పది నిమిషాలు ... భరించలేకపోయినాను.

లేచి వెళ్ళుదిగా... తలవంచుకుని, సిగ్గుతో... కోపంతో... అమితవ్యగతో... గుమ్మం దగ్గరకు వచ్చి మనసుకుదుబుపరచుకుని నవ్వుతూ ఏదోవేళాకోళం విసురుతూ... సంభాషణ ప్రారంభించేసి... నాస్థితి వాళ్లు మరలపోయేట్లు చేయాలని యత్నించాను.

కాని వేసిన ఎత్తు పారకపోగా... బెడిసికొట్టింది. మా అత్త పరిహాసపు స్థిమిరంతో... ఆ ఆమాంయశిక్షి ఈ చిత్రాంగి ఏదో మంత్రించిందమృ; బెదిరి చూడగానే పరుగెత్తుకు పోతున్నాడు... అనేసింది. ఆవిడ... నవ్వులాటకుఅన్నా... వజ్రాఘాతంలా అరుంతుదమైంది. మంత్రించకలిగిన కత్తే కనుక నావద్ద ఉంటే... నాకనుబాడల్లో మెలగకుండా... ఆయన్ను ఆలా తప్పించుకు పోనిచ్చేదాన్నా? నామనసులో కల్లోలం ... వాళ్లకు ఏలా ఆభివ్యక్తమాతుంది?

‘నీక్కూడా కావాలా ఏం... ఆమంత్రం?’ అని మాటకు మాటగా అనక తప్పిందికాదు. ఊరుకుంటే వాళ్లుకూడా నాతోపాటు దిగులుపడతారేమోననిపించింది. నేను నవ్వుతెచ్చికెట్టునని... వాళ్లందరినీ నవ్వించాను

నవ్వుకుంటూ నవ్వుకుంటూన్న వాళ్ల మందరమూగివిన ఆగిపోయి ఒక్కసారిగాలేచి నిలుచున్నాము. నేను అమృతాటుకు తప్పుకున్నాను. మెట్టమీద పదధ్వని... ఆయన వస్తున్నారు. శిల్లందరూ... ఎంత అపహాసపడి వృథాగా (మనసులోనే అనుకో) ఆడిపోసుకున్నారు! ఎందుకోసం క్రిందికి వెళ్లాలో? - నన్ను వదిలి పోవడానికి... ఆయనకు మక్కువలేకనా? ఎంత బింకానికిపోయినా... ఉండగలరా విడిచి?... ఎవరికోసం వస్తారు?

వచ్చింది... ఆయనకాదు నాన్న!

వెనుకనుంచి వస్తున్నారేమోననుకున్నాను. లేక నాన్న పైకి వెళ్లాడుకదా అని, తాముకూడా అప్పుడే రావడానికి బిడియపడి... కొంచెం అగారేమో?

జ్ఞాన్న మా అందరికంకా సీ మాను మాని తనగా
 పాడు... ఎవరినీ ఉద్దేశించకు... - 'వెర్రేవేపాలు!
 పిరుకుంటూన్న కొద్దీ మరీ పుద్దులూరి పోవడమేగా...'
 అని కొంచెం ధూకుడుగా... సదాసుకొన్నాడు. ఎవరినీ
 విషయమేమిటో బోధపరచటోయినా ఏమోనని భయ
 పడి... ప్రాణాలు బిగబట్టకన్నబట్టి తోచాడు. నామోయకు
 వణుకు పుట్టకొచ్చింది-అపరాధ పీడి చేశానో అని

'అతను... ఏం చేస్తున్నాడు, - ఎంచుకుమందు
 ప్రిండికి వచ్చాడే... అని అత్త వైద్యం చేసి జోగింది.
 నాన్న కోపాలూ తాపాలూ... ఎవరినో పనిచేయవు
 చే అసలు...

నాన్న... గర్లన గోరొబ్బిలో 'ఎవరో... నా
 స్వతీ అమ్మతో... భరతాభినయం చేస్తుందా... కృష్ణ
 పాలెస్ లో, అక్కడకు దయ సేపాడు...' అన్నాడు.

అత్త, అమ్మ... యావన్నయ్య... నివ్వకపోయి
 నాడు!

'అదేమిటి, ... ఇవ్వాళే పల్లెలూ? ... మాబా
 గుంది!...' - అని భావ్య - ఉపాస్థాతం ముదలు
 చేసింది... అత్త.

'అపునమ్మ: ఆయన, మరి, నీలాగా నాలాగా
 అనుకున్నావావీ? - కవి, ... అందులో బాగామదిరిన
 భావకవి. ఇక, ఇల్లూవాకిలీ, పెళ్లాన్నీ కనిపెట్టుకుకూర్చు
 నేలంత అవసరం ఏవచ్చిందీ? ఆవన్నీ ... నాలాటి
 ప్రాకృతులకి! వాళ్లు మహానుభావులు! ... మేఘాలరహ
 దారినీతప్ప ... కటికి నేలనునడవరు: చుక్కకన్నెలను
 తప్ప... ఇంకొకరిని కన్నెత్తిదూడరు: కోవెలను తప్ప...
 పలుకరించరు: అక్కడ, శుభమంటూ కళాజలసా జరుగు
 తూంటే, ... మదరాసనుంచి వాలిన నవమోహిని అభి
 నయం చేయబోతూంటే... ఇంటిదగ్గర ఉండనుం
 టాట్రా? బలేదానవు!...'

—నాన్నలోకూడా, గడుసుదనంతో పాటు...
 ఇంతకవిత్వం ఉన్నదని... ఇదివరకు ఎన్నడూ అను
 కోలేదు నేను. విన్నకొద్దీ, ఆయనమాటలకు ఆశ్చర్యం,
 నాకు అనుగతం చేసుకొన్నప్పుడు దిగులూ... కలిగినవి:

'పోనీ, ప్లేవాను పోనానానోటిని చెప్పివళ్ల
 వచ్చునుగా? ... ఎందుకన్నాడో తెలియదాయె...
 ఏమైనాడో...'

—అమ్మనాటకు పుచ్చావు... నాన్న:

'అయిన: మీనో ఏమిటా చెప్పానీ? చర్జాకు
 పోవంకాదు? మిమ్మల్ని అడిగి ... అనుమతి పుచ్చుకు
 వెళ్లాలనిగి... ఏమంత అమరం... ఆయనకి... మీకు
 తెలియకెప్పుడనిగి... అన్నింటికీ, సూకున్న యిద్దు
 కున్న సూకులువాన్ని ... నేనా ఉన్నానా!'—అని
 అనేది... గిగిక్క వ... గిగిక్క... బిబ్బిపోయినాడు...

నాక... తల గుమ్మ నిలిచిపోయింది: ఒక్క
 గుమ్మ, తొలుతూవల్లి ... గదిలో మంచంపొడవ తల
 గడం... కనుచుకుని బోల్లపమానున్నాడు. కనులూ
 ఉంటుంటుంది— పక్కాపక్కా ఏమిస్తున్నాననుకుంది
 కాబోలు— అత్తి చిగ్గరగావచ్చి... తలనిమగ్నతూ,
 సమాశ్రితించే మెచ్చరికనో... 'పొగకొత్తనీ!...'—
 అన్నది అనలేని యావన్నయ్య:

నన్నుమొగం... వినునూ... చి—' ఏంలేదు,
 అత్తె... ప్రాద్ద పోతున్నాకాదు, నీదుగ జోగిపోతూం
 ది...— అని ప్రసన్నంగా చెప్పిపోగి, 'మే సంతో
 చించుకుంటూ పట్టిపోయింది:

అందులో అభినయం ఏమిటోదు. అప్పుడు భావ
 నానునల్లపై, పెదదు ... భావీ అద్దంలాగా ఉండి
 పోయింది. ద్వంద్వసామెలు స్వాధ్యక్షసమాధియోగం...
 సంక్రమించినదనుకుంటూ... సమానప్రతిపత్తి మూల
 కంగా! అలాచనలు ఏమైనా ఉంటున్నాని... మనసు
 అనేదే ఒకటిఉన్నదని... మగచిపోయినానుకాదూ...

—ఎప్పుడు నీదుగపట్టిందో తెలియదు. ఆయన
 నామంచందగ్గరకు వచ్చి, చెక్కిరివీడ చెయివేసి, కంగి
 ముద్దిడుకోబోయి...!—కలా... నిజమో... తెలియదు.
 చూచినంతవ్యక్తతనో ... అనుభవించినట్లు అయింది:
 కాని, మెలకువకాలేదు.

...ఎండవెక్కిన తిర్వాత... కనలు తెరిపిపడ్డవి.
 ఎన్నడూలేనిది... ఎందుచేతనో అంతసేపు నిద్రపోయి
 నాను...

ఎదురుగా...గుమ్మం, ఓరవాకిలిగా అగుపించింది. లోపల ఒక రైను...ఎవరు బంధించుతారు?

నిలువటద్దం వారనూ, సోఫామీద...ఒత్తిగిలి— ఆయన పడుకుని ఉన్నాడు. పక్కన,...నగమక్రిందకు జారి, చిందరవందరగా పశివున్న ఉత్తరీయం...

ఇంకా కలయేనేమో?...అయితే, మరి...నిజం...ఏది?—అనిపించింది.

పడిపోయిన ఓర్పునూ, ఆయనకు కదలిక కలుగకుండా...దిండ్రదాటున పెట్టి, శుభ శకునముతో,... (రాత్రి ఆయనసాన్నిధ్యానికై నా నోచుకోలేదుకా మరి...) — నిద్రమేల్కొంచిన ఉత్సాహ విభ్రమంతో...క్రిందకు చెంగున వచ్చేశాను.

* * * *

—ఆ...చురునాడు:

పవలు...దాని అమ్మకడుపు చలువను...దానం తట అదే గడదిపోయింది...నాప్రమేయమేమీ లేకుండానే.

భోజనంముందు నాన్నా-ఆయనా...సరదాగా కబుర్లు చెప్పకోవడం—లోపలి సావజిలోకి మాకు వినిపించింది. నాన్న ఆయనమాటలు వింటూ...ఆ ప్యాయనంగా నవ్వుకున్నాడు. అవును: ఈ మగవాళ్లం డరూ...ఇదే మచ్చ!

“...నీవు ఎరుగవోయ్ ... నగరాజకుమారి అని అఖండరాలు: ఛత్రపురిజావళిలన్నీ ... సుబ్బారావు... దానిమీద చెప్పినవే! భరతవిద్యలో మాంచి నిధి. మనిషి ... అంతరూపసి కాదు కాని...”

...అంటూ, నాన్న తనదన్నతనపు ముచ్చటలు అల్లుడితో చెబుతున్నాడు. ఆయన తండానా అంటూ తన స్వలిప్యం...ప్రజ్ఞా ... నివేదించుకుంటున్నారు: మధ్యచుధ్య...ఇద్దరూ ఏకప్రతిలో నవ్వుకుంటున్నారు. ఏం అనోవ్యం?...ఎంత వికమత్వం! ... ఎంతచెడ్డా జామాత విష్ణుసముదాయును...

...తరువాత, ఏముంది...మల్లా ఎప్పటిపాటే:

...శయ్యాగృహంలో ... రాత్రివేళ ... సవిత హివర: ... సాచైవాస్మి ... తథాపి...మామయ్య గీర్వాణం నాకుకూడా పట్టినట్లుంది—ఏమీ అనుకోమోకేం?

ఇకమీదటి కథమాత్రం ... కొత్త సాబనుతో, రవ్వవైఖరిని ... మొదలైంది:

“తథిగణతో...”... అని పరమకొంటిగా... నేను మంగళాచరణం చేశాను... ఆయనకు అందు బాటుగా నిలుచుని...నవ్వుతూ... త్రిభంగిగా...

సోఫాలో, కాలుజాచుకుని ... వాలి, సిగరెట్ ముట్టించినవారల్లా ... రింగులరింగులుగా పొగవదులు తూ, కాంక్ష మెరిసిపోయే చూపులతో నన్ను కరగించి వేస్తూ ... మోచేయానుకుని...లేచి: ... ‘అభినయించ బోతున్నావా ... ఏం? ... అన్నారు.

‘...ఆనందించడానికి ... మీరు ఉన్నారు కాదా...?’—నా జవాబులో...ఏమన్నా తొణికి ననుకున్నావా ఏం? ఈరిపరికం ... మామ్యలాటిది వింటే, కలపాలికలకు తగదని గర్విస్తుంది కాని,— పెరిమిటి దగ్గర సిగ్గుపడవలసిన ఆవసరం...నాకేమీ కనిపించలేదు...

‘మరి...బహుమానం?’

...అమ్మయ్యో! ఈమాట ఎంతజాలిగా అన్నారనుకున్నావు. అమాయకుడని అనుకుని...ఎంత పొర బడ్డాను! నామీద ప్రేమలేదనుకుని... ఎంతపరిశ్రాప పడినాను...అంతకు ముందు?

బహుమానం...ఏదో, నాకన్న ముందుగానే గ్రహించిన మనస్సు...నన్ను మందరికి తోనేసింది: పెదవి...కంపించిపోయింది—ప్రప్రథమాన మర్యాద తనకు జరుగజేమననే ఆశురతతో...

జూచినకాలితో వడివేసి...దగ్గరకు లాక్కున్నారు. తామరతూడులూ...అవశ్యమైన...పరవశిల్లి... ఆయనసరసను...మీదకు వాలిపోయినాను:

కొగలించుకోబోతున్నారా! ...అంతలో, అంతకుముందు నన్ను ఆకహించిన అలసత్వం...మంచు

లాగా విరిసిపోయింది. అప్పుడే, ఆయనకాగలిగి... చిక్కడమే? అదీగాక, ఇన్నాస్సునుంచి నన్ను గిక్కిరించిన వెన్నెలకు... నావిజయ ప్రతాపం చూపించవద్దా?... నిస్సంబంధమైన సోఫాకు ఎందుకు... ఆ అనుభవనాల్లా... రం?... వెన్నెలలో తప్ప వశమేలే... పీడిపోయినట్లు కాదు...

మెలికలారి ... తప్పించుకొని, నీపంపేనేసి... కిటికీదగ్గర వెన్నెలలోకి... లేచిమాదిరి రివ్యూమన్నాను. అడుగునో అడుగుగా ... ఆయన నన్ను తరుచుకొని వచ్చి... (ఆహూనిడిలో సిగరెట్ ... ఇక తన ఆధికారం సాగదని, తేజాన్ని ఉపసంహరించుకుని, ... అవజ్ఞను మోసుకుంటూ ఏములనో పడిఉండాలి)... మెసలబిలులేకుండా ... భుజపంజరాన బంధించారు. కలసిమెలసి పోతున్న మనసులులాగా, పరివ్వంగం... ... నేను కరగి... ఆయన హృదయానికి హస్తం పోతున్నాను....

... ఉత్తర నిమేషన ... భ్రమరకుమారుని తీయని విందు జరిగేదే!... కాని, బలీయనీ కేవల మీశ్వరాజ్ఞ...

నేను, పెదగులాడి, మోటగా విదిలించుకుని, ఆగూలనుంచి ... ఎగుటిములకు వెళ్లిపడి ... దీపం స్విచ్ వేసి, హైరానతో, లజ్జతో ... దూరంగా నిలుచున్నాను:

ఆయన ఇదంతా గరన విచారమే ననుకొని ... సమాపించబోయినారు. నేను తెంపుచేసుకుని “వద్దు... రాకద్దు...” అని వారించాను. ఆయనకు ఆగం కాల్చేదు...

భాగ్యదేవత ... వెన్నెలతీగెలతో ... నందనో దాన్యన రహదారిగా నిర్మించిన సోపానపాళి.... ఒక్క మారుగా రూపరిపోయింది....

అని ఆయన అడ్డం చేసుకోవాలికాని... ఎంతచన వైనా - ఎలా చెప్పడం ఆమాట?

రాత్రి అంతా ఏనుగుకున్నానో... ఒంటరిగా ఎల్లా వేగించారో - ఎంతకష్టపడ్డారో...

నేను వీరచెరగు పెదవులకు చాటుచేసుకుని, కనులతో... జవాబు చెప్పాను - దగ్గరకు రాకుండానని. ఇక ఆయనవంక చూడలేక, చూసి నిలువలేక... ఇవతలకు వచ్చేవాడు...

జరిగినచెరగు ప్రత్యేకం రసభంగం చేయడానికే కాకపోవే... నాయగానికి ఏం వేరే సబబు ఉన్నది?

* * * *

చూశావా?... నీవు... ఇంత సీనికతో చదివినందుకు కృతజ్ఞుడై నే నీం... కందినట్లింది!

అగ్రమయింది కారూ?... నేను కాపురానికి వెళ్లానుకాని... ఇంకా కాపురం చేయలేదు అని: నాకు ఏమినించలేదు: ముందుగా... యుగములబరువు మోసిననే అనుకో... మరే అడుగు నాడు... చూకు అడ్డు ఏమి ఉన్నది?...

ఇదిగో ఇప్పుడే చెప్తున్నాను మళ్లీ ఈమారు వ్రాసే ఉత్తరంలో మళ్లీ ముచ్చటలన్నీ... ఇలాగే భారతంలాగా... అల్లుడునని, చదివి పొంగిపోవచ్చుననుకొని, అసపెట్టుకు మార్పుంటావేమో?... ఇక ఎక్కడి దొంగలు... అక్కడి: గవర్నమెంట్...

—మీదిట్టిబాగుడు... పుగ్గల త్రేయపంపిక బహుమతీ అని ... నీ విన్ని శిల్పాభివృద్ధి. లేకపోవే, అవ పాదపా కాంచెం చుగురుతగలకపోవే... మీ మామ గారిలాగా వినాయకుడొకడు, మోయలేక... లేవు... రాబోయే ఎలకకిల్ల... నీవు నీవు లాడుకుంది! ఏం... అంతేకాదు?

ఉన్నదీ లేనిదీ— కల్పించితియినా,— (మా అన్నగారిమీద నేరాలు చెప్పడమంటే నీకు బట్టబోతుంది కాదు...)— ఇంతఉత్తరము నిరుగుమెయిలలో నీదగ్గరనుంచి రాకపోవే,— ఇక ఇంకే!— సావాసం కొట్టివేస్తా: కాదుకో...

తప్పక వ్రాస్తావుకదూ?... ఉంటాను ఇక...

సంపూర్ణ మోహిని.

విశ్వశిల్పము

విస్సా అప్పారావు

పాశ్చాత్య శిశుములందు, భౌతికశాస్త్రవిజ్ఞానము కాఖోపకాఖలుగా విస్తరించి, అనేకరీతుల కెం పొందుచున్నది. అందు మగ్గుముగా పోయిన ౨౫-3౦ సంవత్సరములలోను ఆద్యుత్తమలున, ఆశ్చర్యములును అగు గొప్పవిశేషములు కనిపెట్టబడినవి. అట్టివిషయములు అనేకరీతులుగా ప్రజల కుపయోగకరము లగుచున్నవి. ఈనూతనోపయోగముల మూలకముగా ప్రపంచనాగరక తలో చిత్రమైనమార్పులు అతివేగముగా వీర్పడుచున్నవి. సంఘముయొక్క జీవితపద్ధతి మార్పుచెందుచున్నది. జరగినమార్పులయొక్క తత్వమును సంఘములోనివారు తెలిసికొనజాలుటకు పూర్వమే క్రొత్తమార్పులు మీద పడిపోవుచున్నవి. ఇది యిట్లుండ, ఆతిసులభముగాను, శీఘ్రముగాను క్రతువులను సంహరించుటకై ఈనూతన శాస్త్రవిజ్ఞానమును ప్రభుత్వములవారు ఎప్పటికప్పుడే ఉపయోగములోనికి తీసికొనివచ్చుచున్నారు. వీటినిబట్టి శాస్త్రవిజ్ఞానముజలన తేమయకంటె ఉపద్రవము హెచ్చుగా కన్పట్టుచున్నది. ఇట్టిదుస్థితి కొద్దినంవత్సరములనుండి దినదినాభివృద్ధి పొందుచున్నది. శాస్త్రశోధన శక్తి మనకు వశ్యమై, మనము చెప్పినట్లు కట్టుబడియుండవలె నని, పికాచమై మనలనే మ్రింగుట కారంభించిన సర్వనాశనము తప్పదుకదా. ఇట్టి యుపద్రవమునుండి బైటబడుట కేమియుపాయ మనే గొప్పమస్య మానవ జాతిని వేధించుచున్నది. ఇట్టిదుస్థితికి కారణమేమి, నివారించుటెట్లు అని బుద్ధిమంతులందఱును గాఢాలోచనలు చేయుచు అనేక సాధనములను సూచించుచున్నారు. ఒకగొప్పశక్తిని దాని సెట్టుపయోగించవలెనో తెలియని వానిచేత నుంచినప్పడు, వా దాశక్తిని దాని నష్టమువచ్చినట్లు పోనిచ్చును. దానివలన కీడు తప్పదు. ఇట్లే శాస్త్రవిజ్ఞానముయొక్క స్వరూపము జనసామాన్య

మునకు బొత్తిగా తెలియనిస్థితి రానురాను హెచ్చగుట చేత బాధలకు కారణ మగుచున్నదని చెప్పకతప్పదు. నేటి విద్యావిధానమువలన జనసామాన్యమునకు తగినంత లాభము కలుగుట లేదు. శాస్త్రవిజ్ఞానము జనలలో చాలినంతవరకు విస్తరించుట లేదు. ఎంతోనాగరకుల మనిపించుకొను పాశ్చాత్యగేశీయులకే ఇట్టిగతి పట్టి యున్నది. దీనికి కారణ మేమనగా అచ్చటి విశ్వశా పరివస్తులలోనుండి గొప్పగొప్ప విశేషములను కనిపెట్టుచున్న శాస్త్రవేత్తలందరును ఆశాస్త్రములను కొందరికి మాత్రమే బోధచేయుచున్నారు కాని, సామాన్యజనులతో ఎట్టిసంబంధమును కలిగించుకొనుట లేదు. ఇదియే సంఘముయొక్క దుస్థితికి మూలకారణము. అందు చేతనే కొందరు గొప్పశాస్త్రజ్ఞులు పాతపద్ధతులను వదలి, శాస్త్రవృద్ధికోటకుమాత్రం కప్పిసల్పుటలు మాని, సులభమార్గమున శాస్త్రవిషయములను లోకులకు తెలుపుటకై బద్ధకంకణా లైరి. అట్టివారిలో అగ్రగణ్యాలు ఓర్ జేమ్స్ జేన్స్, ఎడ్డింగ్టను, మిల్లికను, జాలియన్ ముఖ్యులే మొదలైనవారు.

విద్యుచ్ఛక్తి నిచ్చు యంత్రములు, విద్యుద్దీపములు, రైళ్లు, విమానములు, టాకీలు, గ్రాముఫోనులు, రేడియోలు మొదలైనవి మనజీవితమునకు ఎంతో వన్నెను కల్పించి, మార్పు కలిగించి, అనేకసౌకర్యముల నిచ్చి, మన మనోభావములలోను, జీవితపద్ధతులలోను చిత్రవిచిత్రము లగు మార్పులను కల్పించి జీవితములను తారుమారు చేయుచున్నవి. కొత్తరుచులు, పనులు, ఊహలు అలవాటగుచున్నవి. పల్లెటూరికాపురములు బొత్తిగా వ్యత్యయమైపోవుచున్నవి. ఇట్టిమార్పుల వలన నష్టము కలుగుటకు మనబుద్ధులుకూడ విశాలములై, జరుగుమార్పుల నిజస్థితిని తెలుసుకొనతగినవిగా

మారవలెను. అంతవరకు సంఘమున తొట్టుపాటు తిప్పును. కనుక జనసామూహమున కుపయోగపడునట్లుగా, అనేక విషయములను సులభమైనవిగా ఉపన్యాసముల నిచ్చుటయును, పుస్తకముల వ్రాయుటయును నీయ్య మొదలైనవా రారంభించినారు. దీనివలన జనబాహుళ్య మునకు కాస్త్రోవిషయములు అందుబాటు కాగలవు. దానిచేత లోకులకు మనోవికాసముకలిగి, లాభము కలుగునని ఆభిప్రాయము. ఇంకను, ప్రభుత్వములందు పాల్గొనువారికి కాస్త్రాభిలాష హెచ్చి, అందలివిషయ ములను సరియగుత్రోవల నుపయోగింపగలరనిన్ని, అనగా తెలివిగలిగి తమకును, లోకమునకును ఊచుము నిచ్చు మార్గములలో మాత్రమే, అజ్ఞానము నుపయోగింప గలరనిన్ని, ఆకారణముచేత లోకమునకు కల్యాణముగు ననిన్ని ఆశ.

౧౯౨౯ వ సం. లో సర్వజేయుకొన్నగాని The Universe around us అను పుస్తకమును వ్రాసిరి. అది ౧౯౩౦ లో ఒకసారి, ౧౯౩౬ లో ఇంకొకసారి ముద్దమైంది. “తనకోటిదే లోకము” అన సామ్య మున, ఈవిశ్వమంతకును భూమియే ఆధారభూతమని కొన్నివందల సంవత్సరములక్రిందటి వరకును ఆభిప్రాయ ముండెడిది. కొప్పర్నికను అనుమహామేధావికాలమునంకి పాశ్చాత్యులలో ఈఆభిప్రాయము మారినది. సూర్యుని ఆధారముగా అనేకగోళములు - గ్రహములు - తిరుగుచున్న వనిన్ని, అందలి ఒకసాధారణగోళము మనమునివసించు భూమియనిన్ని నిశ్చయింపబడినది. రానురాను ఇట్టి సూర్యునివంటివే నక్షత్రము లన్నియు నని తేలినది. ఈ ఆసంఖ్యాకములగు నక్షత్రములకు ఆధారమేమి, సంబంధ మేమి, స్వరూపనిర్మాణము లేమి, ఒక్కొక్కదాని వేడి, వెలుగు, బరువు, విస్తీర్ణత ఏమి, ఒకదానినుండి ఇంకొక దానికి, లేక మనవద్దనుండి ఒక్కొక్కదానికి దూరము లేంతెంత అను అనేక విషయములగురించి గడచిన ౩౦ సంవత్సరములనుండియు పరిశోధనములు జరుపబడినవి. అందు ముఖ్యముగా యునైటెడ్ స్టేట్సులోని కేలిఫోర్నియానుండి విల్సనుపర్యవేక్షింపబడుచున్న నక్షత్ర పరిశోధనాగారమున ఈపరిశోధనలు చాల జరుపబడినవి.

అందు ౧౦-౧౫ అంగుళముల వ్యాసముగల దూరదర్శిని (౧౦- inch telescope) యంత్రము కలదు. నేటివరకు నిర్మింపబడిన యంత్రములలో ఇది అన్నింటికంటెను పెద్దది. దానిసహాయముచేత ఎన్నెన్నును ఊహించుట కైనను బిల్సనేనట్టి వింతవిశ్వాసము లభించినది. అందలి ముఖ్యవిషయము లేవనగా (౧) నక్షత్రపీఠి, తారా పథము (Milky way) అని పిలువబడునట్టిది ఒక నక్షత్రలోకమునిన్ని (Galaxy) అందు అనేకములు సూర్యునికంటె పెద్దవి, ప్రకాశమానములైనవి నక్షత్ర ములు కలవనిన్ని, ఈతారాపథము గుండ్రని సిద్ధి (disc) వలె నిలపెట్టినట్లుండు నన్ని ఈగోళస్థ ముఖ్యభాగమున చేరిసూర్యుడున్నాడనిన్ని (౨) ఈనక్షత్రమండలమువంటివి ఇంకను అనేకములు గలవనిన్ని, ఒకదానికంటె ఒకటి దూరదూరమున ఉన్నవనిన్ని, (౩) ఎంతదూరమువరకు ఈలోకములు వ్యాపించియున్నవో చెప్పటంకింకను సాధ్య మగుట లేదనిన్ని, దూరదర్శిని యంత్రములను ఇంకను పెద్దవిగా నిర్మించినకొలది ఇంకను దూరముననున్న నక్షత్రమండలములను గుర్తిం గగలుగుచుమనిన్ని - (ఇందు చేతనే ౨౦౦ అంగుళముల దూరదర్శిని (౨౦౦ inch telescope) నిర్మాణము జరుపబడుచున్నది. చాలవరకు సాగినది, విల్సనుభాగముననున్న నక్షత్ర పరిశోధనా లయమున) ఈమొదలైన విషయములనుబట్టి గూఢద్విశ్వ మును, అనగా బ్రహ్మాండమునందు సావరించుచున్న ప్రదేశముయొక్క పరిమితి అనంతమా యన్నంత పెద్ద దనిన్ని, అప్రదేశ మహాసముద్రమందు గుర్తింపబడిన నక్షత్రలోకములన్నియును ద్వీపములవలె ఉన్నవనిన్ని, విశ్వనిర్మాణశిల్పి విట్టిదనిన్ని గ్రహింపవలసి వచ్చినది. ఇంతియకాక ఇంక నన్నియో విశేషాంశములు గలవు. వాటిని తలచినచో నవనన్న నక్షత్రముల తత్వమును గురించి అనేక విషయములు తెలిసి కొనవలసి యున్నది. నక్షత్రముల స్పట్టు, పెరుగుట, పరిణామము, నక్షత్రములయందలి ద్రవ్యము (Matter) యొక్క స్థితిగతులు, ఆ ద్రవ్య మెట్టిద్రవ్య శీఘ్రముల చేత నిర్మింపబడినది అనునది. వాటిని గురించి కూడ గడచిన ౩౦ సంవత్సరములనుండియు పరిశోధనలు జరుగు

చునేయున్నది అట్టివి ఇండ్లందునందలి కేండ్రిడ్జి విశ్వ కళాపరివత్తులో ముఖ్యముగా జరుపబడినవి. అవి యెట్టి వనగా, (1) ద్రవ్యము అనేకరూపముతో మనకు గోచరించుచున్నది. కాని వాటినిన్నిటిని పరికించి చూచి, ౯౨ మూలద్రవ్యముల (elements) చేత ఈ భేదము లన్నియును ఏర్పడచున్నవని రసాయనశాస్త్రవేత్తలు నిర్ణయించియున్నారు. ఇంతటితో తృప్తిపొందక కేండ్రిడ్జి యందలి పదార్థభాసశాస్త్రజ్ఞులు ఈమూలద్రవ్యములను విద్యుచ్ఛక్తితో పరికించి - ప్రతిమూలద్రవ్యమునందీయు ప్రోటాను (Proton), ఎలక్ట్రాను (Electron) అను నూహ్యణువులు (Corpuscles) పుట్టుచున్నవని కనిపెట్టి ఈ రెండింటిమూలముగా మూలద్రవ్యములు చేయబడుచున్నవని నిశ్చయించినారు. (2) ఈ రెండింటిచేతను ౯౨ మూలద్రవ్యములను - వాటి నూత్నస్వరూపములగు అణువులకు - నిర్మించుటలో ౯౨ వేరువేరు విధములు గలవని ప్రత్యక్ష, అనుమాన పద్ధతుల పరిశోధనలు చేసి నిర్ణయించినారు (3) అట్టి ప్రతిఅణునిర్యాగ శిల్పమందు ఇమిడియున్న ఎలక్ట్రాను, ప్రోటానులయొక్క సంఖ్య సమానమే. మూలద్రవ్యములయొక్క సాంద్రత (Density) లు సమానములుగాక భేదములు. అట్టి తారతమ్య భేదములే మూలద్రవ్యాణువులకు గూడ నాలోపింపబడినవి. అందుచేత కేలికయైన మూలద్రవ్యాణువున తక్కువగాను బరువైనదానియం పెక్కువగాను ఆసంఖ్య ఉండును. (౪) ఆరెండు నూహ్యణువులతోను నిర్మింపబడిన అణువుయొక్క శిల్పము గ్రహములచే చుట్టబడియున్న నూర్వ్యకుటుంబశిల్పమును పోలియుండు నని చెప్పవచ్చును. ఎట్లనఁ? నూర్వ్యకుటుంబములో నూర్వ్యదు మధ్యనుండును; గ్రహములు దూరదూరమున వాటివాటి కక్ష్యలలో తిరుగుచుండును. ఈకక్ష్యల కేంద్రస్థానమందే నూర్వ్య దున్నాడు. అతడే గ్రహములన్నిటిని తనశక్తిచేత ఆకర్షించి చుట్టును త్రిప్పకొనుచున్నాడు. (౫) నూర్వ్యగోబరువు గ్రహములబరువుల మొత్తముకంటె చాలా అధికము. అందుచేత నూర్వ్యకుటుంబము యొక్క బరువంతయును నూర్వ్యనిజరవుకంటె ఎంతో అధికముకాదు. ఇక మూలద్రవ్యాణువుగురించి ఆలోచింతము. అది ఎల

క్త్రానుతోను, ప్రోటానులతోను చేరిన ఒకపరమాణు (నూహ్యణు) కుటుంబముగదా. ఈ అణువుయొక్క మధ్యభాగమున, కేంద్రస్థానమున, కేంద్రకము (Nucleus) ఉండును. దీనినిమట్టియే ప్రశ్నోకకక్ష్యలలో, దీగ్లవృత్తముల (Ellipses) లో కొన్ని ఎలక్ట్రానులు తిరుగుచుండును తక్కిన ఎలక్ట్రానులను, ప్రోటానులన్నియును చేరి కేంద్రకమునం దిమిడి యుండును. ప్రోటాను ఎలక్ట్రానుకంటె ౧౮౪౫ రెట్లు బరువుకల్గి యుండుటచేత, అణువుయొక్క భారముంతయును కేంద్రకముననే యున్నట్లు భావింపవచ్చును ఆంధ్రకము ధన (Positive) విద్యుచ్ఛక్తితో కూడుకొనియుండును. ఋణ (negative) విద్యుచ్ఛక్తియుతములగు ఎలక్ట్రానులను ఈ కేంద్రకము ఆకర్షించి తనచుట్టును త్రిప్పకొనుచుండును. ఇట్టి అణునిర్యాగశిల్పము (Atomic structure) లో ఇంక నెన్నియోవిశేషములు గలవు. వాటిని బట్టి మూలద్రవ్యాణువులయొక్క విశేషగుణములన్నియును బహుప్రయత్నములకముగా సాధింపబడినవి.

మరియును విల్సనుపర్యవేతమందలి పరిశోధనలకును కేండ్రిడ్జియం లి పరిశోధనలకును గల పరస్పరసంబంధము విచారితము. నూర్వ్య డొకనక్షత్రము. అతని భారము అనేకకోట్లబట్టను. అట్టి నూర్వ్యలు అనేకకోట్లు కలసిన ఒకనక్షత్రముండల మగును. అట్టినుండలము. రెన్నియోకలిసి విశ్వమందున్నవి. అందుచేత ఈవిశ్వము విస్తీర్ణత యందేకా, భారమునందుకూడ అనంతమాయనియోంపదగియున్నది. అట్టి వహవిశ్వప్రపంచమున ఒక్కొక్క నక్షత్రమున్ను అతినూత్నముగు ప్రదేశము నాక్రమించి అతినూత్నముగు బరువును గలిగి (విశ్వముయొక్క విస్తీర్ణతను, భారమును ఒట్టి చూచినప్పుడు) యున్నవనిన్ని, విశ్వశిల్పమునందు నక్షత్రము ద్రవ్యమందలి అణువువంటిదనిన్ని చెప్పటకు సందేహపడ నవసరములేదు. నక్షత్రమును విశ్వాణువని చెప్పినచెప్పవచ్చును. కాని ఈనక్షత్ర శిల్ప మెట్టిదని విచారించినచో, అది అనేకవేలకోట్ల మూలద్రవ్యాణువులచేత కూర్పబడినదనిన్ని, నక్షత్రముయొక్క వైభాగము వేలకొలదిడిగ్రీలవేడి కలిగియున్నదనిన్ని, భౌపలిభాగములలో అక్షులకొలదిడిగ్రీలవేడియున్న

దనిన్ని, ఆ ఆమితమగు వేడిచేత దాని ద్రవ్యము పరమాణు
రూపమును తార్చియుండినదియును, పరమాణువుల
సంఘర్షణ, త్రొక్కుడు మొదలగు కార్యములచేత,
నక్షత్రము యొక్క లావు, బడవు, వెలుగు, వేగి, వయస్సు
మొదలగునవి కనిపెట్టవచ్చుననియున్నా తాస్త్రియవలన
గ్రహింప వీలగుచున్నది. ఇందు లక్షణమున నక్షత్రముల
యొక్క గుణవిశేషమును, వాటివలన నక్షత్రలోక
ములయొక్కయు, అంగుచేత విశ్వము యొక్కయు గుణ
ములను గుర్తింప గలగుచున్నాము. మహత్వచిత్తగమగు
విశ్వము యొక్క స్వరూపవికారములు గుర్తించుటపై
ఆతి సూక్ష్మము లగు అణువులయొక్క స్వరూపగుణ
విశేషములు కావలసివచ్చుచున్నవి అతి సూక్ష్మములగు
ద్రవ్యాణువులయొక్క శిల్ప మెంత చిత్రమును, గూఢ
మును నైయున్నదో అట్లే ఈ యనంతవిస్తృతమైన విశ్వ
శిల్పము మాడా అతి విచిత్రమును, అతినిగూఢమును
పై కన్పెట్టుచున్నది. అందుచేతనే విల్సను పరవ్రతిశిల్ప
మున విరుపబడ చున్న పరిశోధనలున్న, కేంబ్రిడ్జిలో
జరుపబడుచున్న పరిశోధనలున్న చేర్చి విమర్శించిన
గాని విశ్వరూపముయొక్క పైచిత్రము తెలియరాదు.

మతీయును ఈ విశ్వముయొక్క విస్తీర్ణతను గురించి విషయము చాలా అద్భుతమైనది. కేళము (Space) కాలము (Time) అను నీరంటియందు విశ్వ పెట్టు విస్తరించియున్నది అనునది పెద్ద సమస్య. “దేశము అనంతము, కాలమును అట్లే అనాది, అనంతమును రెండింటికిని వీవికమైన సంబంధమున్న లేదు. కాని ఈ విశ్వమందలి చైతన్యము, నటన అంతయును దేశ కాలములయందు కలుగుచున్నది” అని ౨౦ శతత్యరముల క్రిందటివరకును శాస్త్రజ్ఞు లూహించియున్నారు. కాని విస్త్రుతము అను మహామేధావి ఈ దేశకాలముల గురించి చాలా తిక్కించి సాపేక్ష (Relativity) వాదమును (Theory) కల్పించినాడు. అనేకశతత్యరములనుండి నిజమని నమ్ముచున్న విషయములు ఈ వాద మువలన తారుమారు అయిపోయినవి. అది ఎట్లునగా ద్రవ్యము ద్రవ్యమును ఆకర్షించుననిన్ని, ఆగురుత్వాకర్షణ (Gravitation) శక్తిచేత నూర్చునియుట్టు గన

మలు తిగుడుచున్న వనిన్ని మొదలయిన తొలి స్పృహతో విషయములు సామ్యముకాలమున గలవని వర్ణియున్నది. ఆస్పృహతోనూ సామ్యముగా సంకలనము (Almanac) ప్రతికర్షణమున గల పరిపక్వ ప్రత్యక్షమున దాఖలానిచ్చుచున్నది. కాని కొన్ని విషయములయందు సామ్యమున్నప్పటికీ అభివ్యక్తిగల వ్యత్యాసములు కలిగియుండుచేత, వాటిని ఆధారము చేసికొని, వాటికి సరియగు సమాధానముల నియ్యగల సామ్యమును మన్నియనుకల్పించినాడు. అనాదమున దేశకాలములకు సరియైన సంఖ్యను చెప్పబడియున్నది. దేశకాలములు అనంతములకావు, ఎంతో ఆధికముగ విస్తరించి యున్నవి నియమిత పరిమితిగలవి కాని యపరిమితిమలకావు అనిన్ని, దేశకాలములు జీర్వగుగా భూతంకర రంపిటిని చేర్చి దేశ-కాలము (space time) అని ఏక భావముతో రూపొందించబడియున్న అభివ్యక్తిగలది. దేశ-కాలమునగా ఈ రండును సన్నియుక్త వికాసములో అది యని గ్రహింపవలసియున్నది. కాని దేశమును, కాలమును జీర్వగుగా గ్రహించినరీతిగా ఈ దేశకాలవ్యక్తిమును మనము మనమున గ్రహించుకొని గ్రహింప వీలులేదు. అది గణితము చేతి నిర్మింపబడిన యొకవిధమయినది. తీసికొనుచున్న అతనికొనుటకు గణితమే శరణ్యము, గణితమే సర్వమున్ను. తీసిని మనయుగాచేత గ్రహించుటకు, నిరూపించుటకు, ఇది మితమునకొనుటకు వీలులేదు. ఈ విశ్వనిర్మాణ పద్ధతిలోను ఆజు నిర్మాణపద్ధతిలోను ఇట్టి త్రొత్తనివయములే కాన్పించుచున్నవి. అందుచేతనే సుబోధికములుకావు. రానురాను బ్రహ్మాండ తత్వమును విచారించుటలో ఉచితప్రపంచమున గణితమును కల్పించి దానిమూలమున ఒక్కొక్క విశేషమును గ్రహింపబడుచున్నది. కాని, ఇది నిరసనలే భౌతికకాస్త్ర చర్చలలో నడుచుపద్ధతుల ప్రకారము ప్రత్యక్షములను, ఇంద్రియములకును, బుద్ధికిని సుగ్రాహ్యములను అగు విషయము లీదైన సదాపరిచిని వాటియందు కనిపించుట తగ్గిపోవుచున్నది. Objective reality క్రమముగా నంది subjectivity హెచ్చుచున్నది. సరే, తిరిగి దేశ-కాలముయొక్క సుదాగ్రహ

ణము అతిక్లిష్టమైనను కొంత విచారితము. ఆ దేశ-కాలముయొక్క ఒకగుణవిశేషమే న్యూటను చెప్పిన గురుత్వాకర్షణనూత్రము (Law of Gravitation) అని సాపేక్షసిద్ధాంతమువలన ఏర్పడుచున్నది. బంతికి గుండ్రతన మెట్టిగుణమో, దేశ-కాలమునకు ద్రవ్యాకర్షణ యనునదియును అట్టిగుణమే. అందుచేతనే గ్రహములు సూర్యుని చుట్టు వంపుగలిగిన కక్ష్యలలో పోవుచున్నవట. ద్రవ్యసంపర్కముచేత దేశ-కాలమున గొన్ని కలుగుచుంకనట, వంపు చెందుచుండునట. ఇట్టి విపరీతగుణములు దేశ కాలమునకు గణితముచేత కలుగుచున్నవి. ఇవి మన కెట్లు అర్థములు కాగలవు? ఇ దేదో గణితసంబంధమైన భాషయని చెప్పి విడిచిపెట్టునము. మఱియును ఈ దేశ-కాలమందే విశ్వమంతయును ఇవిడియున్నది. ఈ దేశ-కాలముయొక్క స్వరూపనిరూపణమే విశ్వముయొక్క స్వరూప నిరూపణమునకును సాధనము. ఈ విశ్వము కొంతకాలము విస్తరిల్లుచు తరువాత సంకోచమును జెందుచు నందు స్వభావము కలదని ఒక పర్యవసానము ఈ వాదమున కలుగుచున్నది. ప్రస్తుతకాలమున విశ్వము విస్తరిల్లుచున్నదని (Universe is now expanding) విల్సనుపర్యవసానంబుల శోధనలవలన ఊహించవలసి వచ్చుచున్నది. కాని ఒకవిశ్వనిర్మాణతత్వము (Cosmogony) ను ధీకాబలగు కాస్త్రజ్ఞులు ఐస్టన్యూను, డిసిట్టరు, లిమాప్రేమిల్స్ మొదలైనవారు పరి పరి విధముల పరిశీలించుచున్నారు. కాని నిశ్చయముగు దారి యొకను గోచరించుటలేదు.

మఱియును, విశ్వనిర్మాణమును పూర్తి గాగుర్తిం చుటలో చాల మఖ్యములగునవి ద్రవ్యమును, శక్తి (Energy) యను. ఇదివరలో ద్రవ్యనిర్మాణపద్ధతిని కొంత వ్రాసియుంటిని. ద్రవ్యము ప్రోటాను; ఎక్ట్రానులవలన కూర్చబడినదిగా గ్రహించియుంటిమి. కాని యీ మధ్య 3, 4 సంవత్సరముల క్రిందట ద్రవ్యనిర్మాణమునకు మాలములగు పరిమాణువు లింకను చెందు కని పెట్టబడెనది. న్యూట్రాను (Neutron) పోజిట్రాను (Positron) అని వీటికి పేర్లు. ఇవి కనిపెట్టబడినవాటి

నుండియును అణువులలోని కేంద్రకమును గురించి పరిశీలనము హెచ్చుగా చేయబడినది. కేంద్రకమున న్యూట్రాను, ప్రోటానులు మాత్రమే యున్నవనియును, ఎలక్ట్రానుల కచ్చట తావు లేదనియును జేరినది. ఈ కేంద్రక నిర్మాణక్రమ మింకను స్పష్టపడలేదు. పడినచో యెన్నియో గొప్పవిశేషములు దానివలన వెలువడగలవని నమ్ముచున్నారు. ద్రవ్యమును గురించిన చిర్ర ఇక చాలించి శక్తిని గురించి కొంతవిచారితము. స్థావరముగా నున్నప్పటికంటె విసిరివేయబడినప్పుడు రాతిముక్కకు శక్తిహెచ్చుగానుండును. ఇది గమనముచేతకలిగిన ఒకవిధ మైనశక్తి. ఇట్టిది ద్రవ్యమునకు చలనమువలన కలుగుచుండును. వాయుశక్తియు, శబ్దశక్తియు నిట్టివే ఇవి గాక వేడి, వెలుతురు, విద్యుచ్ఛక్తి, ఎక్స్ (x) కిరణములు మొదలయింపియును శక్తులే. ఇవి ఒకేవిధమైన శక్తియొక్క వికారములు. ఈ శక్తిని సామాన్యముగా తేజస్సు (Radiation) అను పేర వాడుదురు. 30 ఏంజ్లక్రితమువరకు ద్రవ్యమునకును, శక్తిని సంబంధము లేదనిన్ని, ప్రపంచమందలి ద్రవ్యముయొక్క మొత్తపుపరిమాణము గాని, శక్తియొక్క మొత్తపు పరిమాణము గాని ఎన్నటికి మారనేరదనిన్ని, వాటిని పుట్టిండుటకు గాని, నశింపజేయుటకుగాని సాధ్యముకాదనిన్ని నిశ్చయింపబడినది. కాని యీ యభిప్రాయమలందుమాడ ఐస్టన్యూను మహాశయుడు గొప్పమార్పులను కల్పించి, సమర్థించినాడు. ద్రవ్యమును శక్తియును వేరువేరుకావనిన్ని అవినాభావములనిన్ని, ఒకదానినండి ఒకటి పుట్టగలవనిన్ని ఆతడు సూచించినాడు. ఇంతద్రవ్యము నశించినచో ఇంకశక్తి ఉద్భవించునని లెక్కగూడ కట్టి చూపినాడు. ద్రవ్య, శక్తుల సగటుమొత్తపు పరిమాణము మాత్రము ఎన్నటికిని మారనేరదనిన్ని, ఒకదానినండి మరయొకటి కలుగుచున్నను చెంటి. మొత్తమునకును హెచ్చుతగ్గులు కలుగ వీలులేదనిన్ని ఐస్టన్యూను స్థిరపరచినాడు. ఈవిషయములు విశ్వరూపమును గ్రహించుటలో చాలాతోడ్పడుచున్నవి. ఎట్లాన, విశ్వమందలి కోటానుకోట్ల సంఖ్యగల నక్షత్రము లెంతకాలమునుండియో సదా తమ వెలుతురును వెదచల్లుచున్నవే,

అవెలుగంతయు నెచ్చటనుండి పుట్టుచున్నది? ఏమగుచున్నది? అనుప్రశ్నలకు సమంజసములగు ఉత్తరములును ఈవిషయములు కల్పింపగలిగినవి. సూర్యుడు మొదలగు నక్షత్రములు ప్రతిదినమునను వెలువరించు శేజస్సు అయాగోళములయందలి ద్రవ్యము ననించుచుచేత కలుగుచున్నదని నిర్ధారణ చేయబడినది. సూర్యుని వెలువరుగు బట్టి ఆతడు ప్రతిరోజున 3౬౦౦౦ టన్నుల బరువుగల ద్రవ్యమును కోల్పోవుచున్నాడని లెక్క చేయబడినది. కాని ఈబరువు సూర్యునిబరువులో నూరువేలకోటవ వంతుకూడా ఉండదు. కనుకనే, సూర్యగోళమున కట్టి యాపద రానైయున్నది యను పైయాలోచనలతో నిష్పక్షపాదము లేదు. ఇంకటిలో ఏప్రమాదమునకన్న అవకాశము లేదు. పర్యవసాన మేమనగా విస్తృతమున వలన మనయభిప్రాయములలో కలిగిన గొప్పనాన్పాలు రెండు, అవి యేవనగా,

౧. దేశమును కాలమును వేరుకావు, అనంతములు కావు. దేశ-కాలమును ఏకవస్తువుయొక్క వికారము లనిన్ని.

౨. ద్రవ్యము, శక్తి వేరుకావు, అవినాభావములు, రెండును చేరి నిత్యముగా శక్తి-ద్రవ్యమును పేర నుండు ననిన్ని.

మఱియును, ద్రవ్యనాశనమున శేజస్సు పుట్టుచున్నట్లులే, శేజోనాశనమున ద్రవ్యము హావ పుట్టునక్కరలేదా యనుప్రశ్న సమంజసమేకదా. శేజస్సు ద్రవ్యముగా ఘనీభవించుచున్నదని నూచనలు కనబడినవిగాని నిశ్చయించిచెప్పటకు తగినసాగ్య మింకను దొరకలేదు.

ఐతే ఇన్నివిధములైన విమర్శనలవలన శేలిన ఫలితార్థ మేమి? ద్రవ్యాణువులయొక్కయు, నక్షత్రములయొక్కయు స్వరూపనిర్మాణ రహస్యములను కాస్త్రము పూర్తిగా కనుగొనగలిగినదా? లేదు. దేశ-కాలము, శక్తి-ద్రవ్యము అనురెండు మూలపదార్థములకును సంబంధమేమి? ఈరెంటికలనను విశ్వసృష్టి ఎట్లగుచున్నదో తేలినదా, ద్రవ్యము - శక్తి ఎట్లు పుట్టినవి?

ద్రవ్యమునకు పుట్వస్థితి శేజస్సుని నిర్ణయింతముగాక! విశ్వసంతయును శేజస్సుచరితమునితో యూహింతముగా. శేజస్సునితో అనేక భేదములు - కంటికి గోచరించువలగు, నేటి, X-కిరణములు ముదిల్చినవి-ఎట్లు కలుగుచున్నవి? శేజస్సునితో పరమాణు (Photon) సూపమును దాల్చియున్నదని విశ్వసింతము కలదే. అందును భేదములు కలనే. ఆపగమాణువులయందు భేదమేల గలుగుచున్నది అనుప్రశ్నలు ప్రశ్నలుగానే యున్నవిగాని సమాధానములు కానరావు. ఒకవేళ, కాస్త్రము ఇంతొక ఆడగు మందుకు నేయగలిగినమా అనెనక ఏమి ఆననుక ఏమి యని కాస్త్రమును తిలుముచునే పోవచ్చును. అందుచేత ఏకో ఒకమితివరకు మాత్రమే కాస్త్రము మనకు సహాయము చేయగలదని గోచించున్నది. ఈసందర్భమున ఒకవిషయము లెలిసికొనఁగియున్నది. విస్తృతము సాక్షాత్ సిద్ధాంతము వలన ఈ విశ్వసృష్టి యొక్క అంభుము ఒకతీగన గ్రహింపవచ్చును. ఎట్లన? దేశ-కాలమునది నిశ్చింత, నిశ్చలమై (Stable) భేదరహితమై (uniform) ఉన్నదని అనుకొనవలెను. దానితోనే సకారణముచేతనో గాని మానవు పుట్టి యెడల ఆదేశ-కాలమును విశ్వముచు ద్రవ్యము సిద్ధించుచున్నది. ఈగీతిగా ద్రవ్యసృష్టి యగుచున్నదని ఈసిద్ధాంతము తెలియజేయుచున్నది. ఇట్టిసమాధానములను కాస్త్రము చేత మన మెన్ని గ్రహించుచున్నను, దేశ-కాలమున మార్పు ఏల కలుగవలెన; ద్రవ్యమేల నశించవలె, నశించినశక్తి-శేజస్సు ఏ పుట్టువదా, అనుప్రశ్నల వారంభించిన కాస్త్రము సమాధానముల నియ్యనేరదు. అది దానిపని కాదు. ఏది ఎట్లు జరుగచున్నదో ఆసందర్భ వివరణ (Description) మాత్రమే దానిపనికాని ఏల అనుప్రశ్నకు కాస్త్రమునందు కావులేదు. వస్తుప్రవర్తన (behaviour) శేగాని వస్తుశక్త్యము (what things are) కాస్త్రముచెప్పుకాలదు. కాని అంతటిగోతృప్తి లేక ఏల యను పైప్రశ్నలు కలుగకమానవు. కలిగిన తోడనే మనము నేదాంతోన్ముఖులము కాగలము. సర్వ అర్థగుణిండ్లను ఆరంభిచి కాస్త్రాన్నిదూరమైన కాస్త్రమున వదలి, అంతరంగోద్బోధకములగు విషయములను చర్చింప

దొడగించాడు. అగుగాక. ఆ మార్గమునకును, శాస్త్ర మార్గమునకును ఏమియును సంబంధము లేదు కావున అనిర్వాచ్యమును, అనిర్దేశ్యమును, మానసేంద్రియములను దాటి అపరోక్షమును, ఆధ్యాత్మికమును అగు వేదముల యందలియు, ఉపనిషత్తులయందలియు వాక్యములను ఈశాస్త్రచర్చలతో సమన్వయించుటకు ప్రయత్నించ రాదు. వేదవాక్యములు “యోగాగ్నిదగ్ధకర్మము, యోగీ శ్వరులు” ఆత్మవిద్యచే నెరిగినవి గనుక, ఇంద్రియగోచర మును, ప్రత్యక్షమును అగు ప్రమాణములవలన నెరిగిన శాస్త్రవిషయములతో చేర్చి చర్చించిన సమన్వయము కానేరదు.

ఇట్టి విషయములను తెలిసికొనగలుగువారి మనస్సు వికాసమును జెందున, జ్ఞానము వృద్ధిజెందును.

హృదయము విశాలముగును. అనేక కారణములచేత కృశించియున్న మానవశీవితమునకు ఇట్టి విషయజ్ఞానము వలన నిలుకడయును, నిర్మలత్వమును, ఊత్సాహశక్తి యును ప్రాప్తము కాగలవు. బ్రహ్మాండముయొక్క విస్తీర్ణతను, మానవు డాక్రమించగలచోటును పోల్చి చూచినచో ఆత డాక్రమించునది కూన్యమరియే చెప్ప వచ్చును. దీనినిబట్టి, మానవునిస్థితి చెప్పవలసినది నంతటి హీనమైనదని, మిక్కిలి తక్కువదానికంటె తక్కువ దని తోచిన తోచవచ్చును. కాని, బ్రహ్మాం డముయొక్క గొప్పదనమును, మహత్త్వము గ్రహింపగల తనమనస్సు ఎట్టిమహత్తరమైనదో, ఎట్టిశక్తివంతమైనదో ఊహించిరప్పుడు మానవు డుత్సాహపూరితుడు కాక పోడు.

తులసిపూజ

—M. R,

వా వానస్తుతిచేసి వాగునకుంబో... స్నానంబుగావించి సాగ్యవాన్
 పల్లెగంబుంబూని బాసనవాడలో నిల్చిల్లుదాడి మా చేతివేచ్చి
 వేనతార్చున పై స్వేదనంబు నొసరించి గోపిక యానకొందు గూడుకుడిచి
 అరణ్యంబు లొలిచిన యటులు శిష్యులకును బ్రహ్మసమూహ మూలము లంగజెప్ప
 గ్రామమంతయు మూలంబుగా నానావేషలు - ప్రవృత్తుగవచ్చి పలు భక్తిజనులరాగ
 హరిభజనకేయు చిట్లు బాహుస్పత్యై - గిశపుచాచి కృష్ణ ప్రతిష్ఠాకాగ్ర కలంబు.
 'నేడు ముత్యముల్లి యుల్లుము - వేడుచు సన్నాన్యసంబుని వెనంగొందు' నట
 చాడుకొనుచుండు సతర శే-నాండు నిరాగముగ నను మనంబుల యంగనక.
 ఈమలు సన్నాన్యసంబు - ప్రేమియమచు నున్నయట్టి ద్వితీయద్యుని
 గ్రామాచారపు యోగ-వేదవిదులు భక్తు లింబు సెప్పిరి చెప్పిలో.
 'వేదాలవారికోశలు - మానాచుల్లయ్య - వేదవిదినయట తి'
 నీదనమునం బతికులమున - బాదెను వేదజల్లి తేలిపోయిన చూడ!
 గృహమేమితక్కువా తొ నింపటచి వేదయట్టివారికి నింత పెట్టవచ్చు
 సనసేమి కొలంబు మా పెనిమిటికింగచ్చి యుట్టిపాట తొ నేలవచ్చు
 నలపేమి సెలితియూ భర్తయుంబునె నాడనారిత బాను మూస నాకవచ్చు
 ఒత్తికి యెక్కువా యశ్యమానులకును గన్నకుంబుగమోదకన్నంబ్రేమ
 ఏలంగావచ్చు నూరెల్ల పిలువున్న - గాలుజూడించ వేసమడుపుకా!
 మల్లిగానిని వెలివేసి మట్టకున్న - బ్రహ్మజ్ఞానంబు తొలగిడువడ నె చెప్పుడ!
 అనచిని బ్రాహ్మణుం డిటులనె - 'వనితామణి కొక్కకోటి వగవనమూలు నా
 వనుం పబల యయున్ నాక-న్నను బాముం బొగది యుజ్జ నా కానుంబుడి!
 అత్తకు మామకున్ వెఱవ కమ్మకం దండ్రడికి గాక యుగం
 యెత్తగు సమ్మొక్కలకు నించుక జగకక భర్త నంగ యా
 పత్తుగ రోసినో హృదయవర్తిని నెంతగం బ్రేమునించునో
 చిత్తములం దెలుగుదురె శిష్టులు శుచ్య-నయాశ్రచారకుల్.
 వీసముగాని యొక్కయరవీసముగాని వడియ సాహసా
 భ్యాసము నాకు నున్నెడ దళాల్లికి బూర్వమె యామ పెన్నిటిక
 రోసినయట్లు సంస్మృతిని రోయనె? మల్లయ నామె ప్రేమచే
 డాసినయట్లు ప్రేమమున డాయనె నర్మిలి నామనఃస్రియున్ ?
 ఎంచకుండు వైనినల్పును - గాంచుండు మున్నీటికింద గల ముత్తైపుం దె
 ల్పంచుం బుటుక్కున జందెము - త్రేంచి యుడుకుపీరువోలె ద్విజవకం జేగక.

పోలయ్య

విథలాపు గ్రామారం వైదికి బ్రాహ్మణ్యం పుట్ట. అనాది అగ్రహారం. ఆ అగ్రహారంలోగల రెండు వందల బ్రాహ్మణకుటుంబాలలోకి వెంకటకాస్త్రీ ముకుటంవంటివాడు - గొప్ప తర్కశాస్త్ర పండితుడూ, వైయాకరణి, నైస్థికుడూను. త్రికాలములా సంధ్యా వందనం చేసుకొనిదే గంగ తాకడు. సనాతనధర్మం అన్నా, వర్ణా శమధర్మం అన్నా చెవి తెగ్గోసుకొంటాడు. చిన్నతనంలో తల్లిదండ్రుల్ని విడిచి కాశీకి వెళ్లి పదేళ్లుగా గురుకులవాసంచేసి శాస్త్రం పఠించిన పండిత శ్రేష్ఠుడు.

ఆయనకు పంచములంటే సుతలామూ సరిపడక పోవడం అంతగా ఆశ్చర్యకరమైన విషయం కాదు. పంచములంటే పనికిరాని బ్రాహ్మణోత్తము లెంతమందో లేకపోలేదు. కాని వెంకటకాస్త్రీ ముట్టుకు వాండ్ల విషయమై ప్రత్యేకకృషి చేశాడు. గాంధీగారు ఆస్పృశ్యతా నివారణోద్యమం ఆంధ్రించింది లగాయతు పంచములను గురించి ఆయన అనేక గ్రంథాలు తిరగేశీ, మాలంకరంగా గాలించి పంచముల పుట్టుపూర్వోత్తరాలనుగూర్చి గొప్ప పరిశ్రమచేసిన పరిశోధకుడు. అసలు పంచములు హిందూ మతానికి సంబంధించినవారు కారని ఓంప్రథమంలో నూతనసిద్ధాంతాన్ని లేవదీసిం దీమహనీయుడే!

ఆ బ్రాహ్మణికి వయస్సు ముదిరినకొద్దీ, చేసిన గాఢమైన పరిశోధనా ఫలితంవల్ల, చిన్నతనంలో ఆయనకు పంచముల విషయమై ఉండిన అభిప్రాయాలన్నీ వయస్సుతో కూడా మదిరి, స్థిరపడి, సఖిశిఖపర్యంతమూ గాటంగా నాలుకొనిపోయినవి. రాసురాసు ఈకృషిలో ఆయన కత్యంతమైన విశ్వాసమూ, ఆనందమూ కలుగుతూ వచ్చింది. అందువల్ల ఆయన కాశీ విడిచి, ఇల్లు చేసుకొని వివాహంచేసుకొన్నదిలగాయతూ, ఈముచ్చై వీళ్లుగా స్వగ్రామంలోనే బ్రాహ్మణవిద్యార్థులకు విద్యాదానం చేసుకొంటూ కాలక్షేపంచేస్తూ వచ్చినప్పటికీ, అస్పృశ్యతను తొలగించవలెననీ, పంచములకు హరిజను

లని నూతన నామకరణంచేసి వారికి దేవాలయ ప్రవేశం కూడా ప్రసాదించవలెననీ - ఇట్లాంటి ఓల్లులూ, ఉద్యమాలూ, ఉపన్యాసాలూ బయల్దేరేవరకు, ఆయన కాపాదమ స్తకమూ ఓళ్లు కంపించిపోయి తనకళ్లయెదుట సనాతనధర్మం చచ్చిపోతూఉండగా, తనవంటివారు చూస్తూ చేతులు ముడుచుకొని కూర్చోవడం భావ్యం కాదని, సనాతనధర్మోద్ధరణకోసం నడుంకట్టి రణరంగంలోకి దూకినాడు. ఆక్షణం లగాయతూ నూతనోద్యమాన్ని రూపుమాపి సనాతనధర్మం స్థాపించే పనిమీద, ఆయన తిరగనన్న దేశాలూ తిరిగి తిరిగి వేసరి పోతూ ఉన్నాడు.

ఇంటికద ద సంసారం యావత్తూ చేతికెక్కివచ్చిన ఇరవై ఏళ్లకొడుక్కి వప్పించి, మాలమాదిగలను వైకి రానియ్యకుండా చేసే కృషిమీద ఉత్తరహిందూ దేశంలో పర్యటనం నిమిత్తం ఇప్పటికి రమారమి రెండేళ్ల క్రిందట బయల్దేరి వెళ్లాడు. కాశీ, గయా, ప్రయగా, బదరీకావనం, ఢిల్లీ, పంజాబు, బరోడా వగైరా స్థలములలో అనేకమంది పండితులతో పంచములకు సంబంధించిన విషయాలన్నీ చర్చించి, కొత్తవిషయాలెన్నో నేకరిస్తూ, తన సిద్ధాంతాలను దృఢపర్చుకొంటున్నాడు. ఆరుగురు పంచములు హిందూమతంవదలి అన్యమతాల్లో కలుస్తామని తీర్మానించుకొన్నట్టు వదంతి పుట్టేవరకు 'పేడ వదిలిం ద'ని వెంకటకాస్త్రీ బ్రహ్మానందం పడుతున్నాడు.

ఇల్లువిడిచిన ఇరవై రెండు నెలలకు ఇంటిదగ్గర తనకొడుక్కి కొమారుడు కలిగాడనీ, ఆ సంవత్సరం మాఘశుద్ధ పంచమీ మంగళవారం ఉదయం ౯ గంటలకు మనుమడికి భారసాల జరపవలసి ఉందనీ, అనాటికి పెద్దవాడయిన తాతగారు తప్పక రావలసిందనీ, ఉత్తరాలమీద ఉత్తరాలూ, తెల్లిగ్రాములమీద తెల్లిగ్రాములూ రాగా, ఇక ముహూర్తం నాలుగురోజులూ

దనగా వెంకటకాశ్రియ కాశీలో బయ్యదేరి ఎకాదశీని సోమవారం రాత్రి ౧౦ గంటలకు తన గ్రామానికి సగా పంపి ఉన్న పుంజూరు ప్రేషణలో రైలు దిగాడు.

పుంజూరు నెల్లూరికి దక్షిణంగా పోతే మాడో ప్రేషణ. ఆ ప్రేషణ కొంచెం పెద్ద ప్రేషణలోనే, అనగా నెంకండ్లూరు ప్రేషణలోనే తెల్ల అయినప్పటికీ, ఆరాత్రి మట్టుకు వెంకటకాశ్రియతోమాడా ఏ అయిదారు గుర్రాకంటే హస్తగా జం దిగలేదు. వెంకటకాశ్రియ రైలు దిగి విగతంతోనే గేటులో టిక్కెట్టు ఇచ్చేసి, కాశీగంగచెరువూ, తనగుడ్డలూ కలిసినమాట నొక చెత్తోనూ, జారీరాగి చెంబు మరొక చెత్తోనూ పట్టుకొని గేటుదాటి బయటికి వచ్చాడు.

పుంజూరు ప్రేషణకి విజ్ఞాపనానికి పద్దెనిమిది మైళ్లు బయటగా ఉన్నది. పదిహేరు మైళ్లు కంకరగోడ్డు మీదా, రెంక మైళ్లు మట్టిగోడ్డు మీదా పోవాలి. ఆగోడ్డుమీద రాత్రి అనకుండా, పగలనకుండా ఎప్పుడో ఎవరెరపితేని రహదారి ఉంటూ ఉండేది. ఆ గోడ్డు పుంజూరునుండి గంగప్పం మీదుగా తూర్పు సోపేత్వరం వరకూ ముప్పై మైళ్లు పోతుంది. ఏ పొయ్యిల్లో ప్రయాణంచేసినా భయంలేని రక్తాక్షాట్టి, రైలు దిగంగానే బండి కట్టుకుంటే కాకులు మానేవేళ్ళకు ఆలాగ్గా ఇల్లు చేరుకోవచ్చుగదా అనుకొని సోమవారం రాత్రి బండికి వచ్చాడు వెంకటకాశ్రియ. కాని ఏ రైలుకు చూచినా బిలబిలనంటూ ఒంటెద్దుబల్లవాళ్లు ప్రయాణీకుల కాళ్ళ కడ్డంతగిలి చేతిలో మాటలు పెరుక్కొని పోయ్యే సమర్థులగు ఆ ప్రేషణదగ్గర ఆ రాత్రి వెంకటకాశ్రియకి ఒక్క ఒంటెద్దుబండి అయినా కంటిలో కలి కానికీమాడా కనపించలేదు.

రాత్రి పదికొండున్నర, రమారమి పావు తక్కువ పన్నెండు కావొచ్చింది. వెంకటకాశ్రియ దీనినరైలు కూలేసి వెళ్లిపోయి చాలానేపయింది. తనతో కూడా దిగిన జనం ఎట్లా వెళ్లాలో ఎవరిదారిన వారు వెళ్లారు. రాత్రిమ్యాటిచేనే రైలుఉద్యోగి గేటుతలుపు బిగించి, పోర్టరూ తనూ అప్పడే చెయ్యికి చెందిమీదా

నడుములు వాల్చాడు. ప్రేషణ నిశ్శబ్దంగా ఉంది. పైన ప్రేలాడకట్టిన లాంతర దీపం తగ్గింపబడి, మిగిలు మిగిలు మంటూ ఉంది. ప్రేషణ పెట్టుదిగి సడమటగా ఉన్న మైదానంపై పు నెంకటకాశ్రియ సగకాయించి చూచాడు. ప్రదేశం అంతా నిద్ర మయంగా ఉంది. అసలు రెండో ద్రిందం గూనిన స్థలంతో పోల్చుకొంటే ఇప్పటి ప్రదేశం పొగుపెట్టిన ఇల్లువలె కళాహీనమై కన్నట్టింది. తన పంపించిన కబట్టి చాలా లేతవయస్సులోనే దానికి కాలంగడిచిపోయింది. వంటనే దీకటి విజృంభించి అలముకుంది. మాఘమాసం. మంచుకర స్తోంది. చలి దఫడలు నొక్కేస్తువుంది. దిగబట్టినచేతినిడిక్కిల్లు విప్పితే శరీరం గూపపు సెక్కిని తిన్నేట్టుగా ఉంది చలి. వెంకటకాశ్రియ అంత ముసలి వయస్సు కాకపోయినా, ఏభయదాటి అర్ధంలో పడ్డట్టుకంటే. అంగువల్ల అంత తీవ్రమైన చలికాని, ఎండకుగాని పూర్వంలాగా సన్నుకోలేకపోతున్నాడు. ఏమయినప్పటికీ, తెల్ల-రకుండా ఆ పద్దెనిమిది మైళ్లు ప్రయాణం చేసేతీగలె, విధలేదు. వంటనే బయ్యదేరి నేనేగాని అనుకొన్న ప్రకారం ఇంటికి చేరుకోలేడు. మహారానికి మందుగా అంకపోనే చేసిన ప్రయత్నం పూర్తి అయిపోవడమే కాకుండా తాను రానందుకు ఇంటిదగ్గర ౧౦౦ రు పడితారేమో! బాడుగబండ్లను నమ్ముకొని ప్రయాణం చేశాడు. తాను ఇల్లునిడిచిన ఈ రెండేళ్లు కాల పురుషుడు కలుగచేసిన మార్పు లాయన కే. తలియగలవు? "ప్రేషణకు ఇంటిదగ్గరనుంచి బంకిని పంపవలసిందని అబ్బాయికి బాబువ్రాసినా బాగుండిపోయ్యేది. ఎంత పొరపాటు పడ్డాను" అని తనలో తానే పస్త్రాయించుకొన్నాడు. కొంతనేపటికి, అసలు ఆ ప్రేషణ పుంజూరు ప్రేషణనేనా అని ఆయన కనుమానం వేసింది. ప్లాటు ఫారంమీదకి వెళ్లి చెక్కుమీది అక్షరాలు చదువుకొన్నాడు. "పుంజూరు" అని ఆయనకళ్ళకు కనిపించింది. మనిషికి అనుమానం తీరింది; కొంత ధైర్యం కలిగింది.

కాని ఏంటా! ప్రయాణం సాగేసత్తు కనపడడం లేదు. ఒక్కబండి అయినా లేకుండా ఇంతకూనయ్యం

కావడానికి కారణమాయనకు గోచరించడంలేదు. ఎవరినైనా అడిగితెలుసుకొందామనుకొన్నాడు. కాని ఎక్కడా మనిషిసంచారం లేదు. సర్వమూ నిశ్శబ్దంగా ఉంది. కీచురాళ్ల కీచుకీచుకూతలూ, ఎక్కడనో దూరంగా మొరిగే కుక్కల అరుపులూ, కప్పల బెకబెకలూ తప్ప సురొకధ్వని కాస్త్రీ చెవికి పోకడంలేదు పోనీ, గ్రామంలోకి పోయి బండ్లకొరకు విచారిద్దామా అనుకొన్నాడు. కాని ఒక మైలుపోతేనేగాని ఊరు కనపడదు. ఆ అంధకారంలో, ఆ చలిలో, ఆ మూల భుజానవేసుకొని అంకనూరం పోలేక పోయాడు. ఆయన కేమీ పాలుపోకుండా ఉంది. ఏమీతోచక - మంచులో తిరిగితే రాత్రి నిద్రలేక జలుబు భారం చేస్తుండేమోనని - బయట మైదానంలో తిరిగే మనిషి, వైషేషిక హాల్లోకి పోదామని వెనక్కితిరిగి, నాలుగడుగులు వేశాడు. ఇంకలో పడమటికట్టునుండి ఏదో ఒకబంపి వస్తున్నట్టు చప్పుడయింది. కాస్త్రీ తటాలున వెనక్కి తిరిగి చూశాడు. ఒంటెద్దుబండి ఒకటి వచ్చి ఆతట్టు ఎడంగా ఉన్న ఒక వేపచెట్టుండికి పోయి నిలిచింది. వెంకటకాస్త్రీకి కొంత ఆశ కలిగింది. పరవాలేదనుకొన్నాడు. వడివడిగా పదివారలదూరం అడుగువేసుకొంటూ పొయ్యెరరకు, బండివాడు ఎద్దులను విప్పి, కాడికిందపెట్టి, చాకిందిగడ్డితీసి అప్పుడే ఎద్దు ముందర వేశాడు. గడ్డి తినడానికిగానూ, బయట నిలబడిన ఎద్దు నగలదొడ్డిలో ఒకకాలు ముందుకు వేసి, మెడకిందా పొట్టకిందా పుటుకుపుటుకున కుట్టే బోరీగలను మూతి తోనూ, చెవులతోనూ, తోకతోనూ తోలుకుంటూ, ఇంకా గడ్డిలో మూతిపెట్టుకుందానే నిలబడి ఉన్నది. పండుకొని నిద్రపోదామని బండివాడు ఈతాకులచాపను బయటికి తీయబోతూ ఉన్న సమయంలో వెంకట కాస్త్రీ వెళ్లి

“అబ్బీ! వితలాపురానికి బండికడతావా?” అని అడిగాడు.

“వితలాపురమాలేదు, గిరలాపురమూ లేదు. వెళ్లవయ్యా!” అన్నాడు బండివాడు.

“బాబుకమా! నా తండ్రికదూ! నేను చాలా తొందరగా పోవాలి. ఇప్పుడు ఎకాపకిని పోకుంటే నాకు చాలా తొందరపనులు చెడిపోతవి. నాకోసరం కాస్త కష్టపడుదూ నాయనా! పెద్దవాణ్ణి! బహుమంచి వాడివి” అని ప్రాధేయపడ్డాడు కాస్త్రీ.

“నాకు నిద్రొస్తోంది తాళవయ్యా! పంకుకోవాలి” అని బండివాడు చాప నేలమీద పరిచాడు. నిద్రబద్ధకం తో సుకురావడంచేత చాపమీద నడుంవాల్యాడు ఇక ఆ బ్రాహ్మణుకు బండి కట్టమని ‘బాబుకమా, నాయనకామా’ అని ఒకటే బ్రతిమాలడం మొదలుపెట్టాడు. బండివాడు కట్టలేనని విసుక్కివడినూ, బ్రాహ్మణుడు బ్రతిమాలడమూను నివరకిది పనికాదని

“ఇదుగో చూడు. నువ్వుకోరినంత బాడుగిస్తాను. రూపాయిన్నర ఇస్తాను తీసుకో; లే! ఎక్కడా బండి చిక్కలేదు నాకు. గిరాకీగా ఉంది: పోగొట్టుకోబోకు” అని ఆకపెట్టాడు కాస్త్రీ.

“ధనమూల మిదం జగత్ ” కదా! మామూలు బాడుగకంటే అర్ధరూపాయి అనంగా వచ్చేపాగీ కనపడేవరకు బండివాడికి ఆకపుట్టింది. వెంటనే వాడుచాప చుట్టి బండిలోవేసి,

“ఎంతమంది మనుష్యు”లని అడిగాడు.

“నేనొక్కణ్ణే” అన్నాడు కాస్త్రీ.

బండివాడు ఎద్దుముందరవేసిన గడ్డిని బండిలో చాపకింద తురిమి, నగఎత్తి, ఎద్దుకు అంకెకు తెచ్చుకొని, కాడి ఆర్రమీదపెట్టి, మెడపలుపు విగించాడు. వెంకటకాస్త్రీ బారీచెంబు చేత్తో తీసుకొని, కాలు ముడిచి అనుమానం తీర్చుకొని, ప్రత్యేకన అయినతర్వాత మూటతెచ్చి బండిలోపెట్టాడు. కాలిచెప్పలు చాపకింద భద్రపరచి, “పట్టుకో” అని బండివాణ్ణి హెచ్చరించి, “రానుయ్యకండ్రీ” అంటూ బండిలో ఎక్కి కూర్చున్నాడు. పదిగజాలదూరం రోడ్డు ఎక్కివరకూ బండి వాడు నగ పట్టుకొనే నడిపించి, రోడ్డెక్కిన తర్వాత పగ్గం బండివెదురుదబ్బలకు కట్టి, నగలో ఎక్కి కూర్చు

న్నాడు. వాడు కొరడాకోసం ఇంకా తడుపుల్లాడు కొంటూ ఉండంగనే ఎద్దు మెల్లగా పరుగెత్తుకొన్నది.

రాత్రి చాలా పొద్దుపోయింది. ఒంటిగంట కావచ్చింది. రెండురోజులుగా ప్రయాణం బడలికచేత పాపం బ్రాహ్మణు డస్సిపోయాడు. కాస్త కన్ను మూర్చదామనుకొని, నడమవాల్చి తలకిందికి మూట లాక్కొన్నాడు. “వెనకబరువు సామీ” అని బండివాడు హెచ్చరించేవరకు మూటతో సహా తాను ముందుకు జరిగాడు. ఎలాటూ, ఎలాటూమీద పెట్టుకొన్న తుతలూ, బండివాని పృథ్వీకి పెల్లి తగలొచ్చింది. “రవంత వెనక్కు ఆనండి. ముందు బరువయి” దన్నాడు బండివాడు. బండివాని సహాయంతో మూట కొంచెం వెనక్కు లాక్కొని, బండివాడు “ఆ” అన్న తీర్మానం, కాస్త్రీ కాక్రికాల వ కప్పకొని, ముసుగుతగ్గి, కాళ్లు ముసుగుకొని, ఒత్తిగిలి మూడో అంక వేసి పండుకొన్నాడు.

బండి రెండుమైళ్లు సాగిపోయింది. ఆ బండి వట్టి పాతతుక్కు; ఎప్పటిదో ఇబ్బతులనాటిది. అందులో అడ్డబండి. బాడుగ బల్లవాళ్లకు కమానబల్లెక్కణ్ణించి వస్తాయి? వైన గూడుకు వేసిన ఈ తాకులచాప చాలా భాగం శిథిలమై, బండిలో పండుకొని పైకిచూస్తే ఆకాశంలో నక్షత్రాలు అగుపడతూ ఉన్నవి. బండి చక్రాలకు వేసిన సామాను కులంగలకొయ్యి కానందువల్ల, చలికి చిర్రబిగిసి, ఆకులూ, పూజీలూ వంకలపోయి, ఎరుడుదిగుడుగా బండికి దొడ్డి ఏర్పడింది. కండల్లోని ఉలవాయిలూ, ఇరుసుకడలూ అరిగిపోయి, కుండ తూమల్లో సందు ఏర్పడి, వదులువల్ల కుండలు రెండుగా ఆపకకత్తి, ఈపకకత్తి జరిగి కడసీలకు బక్కటక్కుమని తట్టుకొంటూ ఉన్నవి. ఆ తట్టుకోవడంలో ఆసలే దొడ్డిచక్రాలయినందువల్ల బండిచట్టం యాకతూ ఆపకకత్తునంది ఈపకకత్తి, ఈ పకకత్తుంచి ఆపకకత్తి ఊపు ఇస్తోంది. అందులో గతుకులన్నచోట, చక్రం పల్లనికి దిగి మిర్రుకెక్కడంలో, ఎద్దు మెడమీదఉన్న కాడితో సహా బండి అడ్డంగా ఉయ్యాలలాగుతోంది. ఈఎగుడు

దిగుడు ఉయ్యాలలో ఒంటకాస్త్రీ కళేబరంకూడా ఊగిసలాడుతూ, ఒకపక్కకి ఒత్తిగిలి పండుకొన్నందు వల్ల, బండి వెనక్కు మీటిసపుడు సన్నెనుకకూ, ముందుకి మీటిసపుడు మోకాళ్లచిప్పలనీ బండి వొసి కొయ్యలూ, పెండెందబ్బలూ కొట్టుకొని బొమకమీద దెబ్బ తగిలేవరకు - పాపం - ఆ బ్రాహ్మణికి ప్రాణం జిల్లాల్తుకొనిపోతోంది. తుడిచేయ్యి త కింద ఉండడం వల్ల, దెబ్బ తగిలినపుడల్లా “ఇస్సు : అబ్బా!” అని ఆయన ఎడంచేత్తో ఆ స్థలంలో రుద్దుకొంటున్నాడు. కంటిమీద తును మువంటిదో ఎరుగడు ఆ మానపుడు. ఇన్నాళ్లుగా ఇంతదేశం తిరిగాడుకాని, ఇట్లాంటి ఉతు కస్త్రీ ప్రయాణసౌఖ్యం ఆయన కెక్కడా లభ్యపడలేదు. ఇక నిద్ర ఎట్లాపట్టుకుంటానునకు? నిద్రపట్టడం మాట ఎట్లాపన్నా, మోకాళ్లచిప్పలు బద్దలయ్యిబాధ భరించలేక, కాళ్లు ముడుచుకొన్నమనిషి లిక్కిలా పొర్లి “శంకరా, మహాదేవ” అంటూ కాళ్లురంకించకకగా చాచుకొన్నాడు. అట్లాపండా ఆయనకుఉసి చిక్కలేదు. బండిచట్టం పొడుగు పెట్టమైనందున, చాచిన రెండు కాళ్లూ మోకాలికింది పక్కలలగాయను పాదాలవరకూ చట్టానికి వెలుపలగా వచ్చిస్తే. దానికితోడు బండిఇచ్చే ఒక్కొక్కఊపుతో ఒక్కొక్కఅడుగు కిందికి జారి పోతూ వచ్చింది ఘటం. ఆ జారిపోవడంలో, తలకింద ఎగుటకీ మూటమీద తలకాయకీ సంబంధం విడిపోయి, రెండూ వేరయిపోతున్నవి. ఇంతలో కాడి పైకి లేచి ఎద్దుకి మెడపలుపు చిరుతగిలేవరకు “వనక బరువు సామీ, వనక బరువు”ని బండివాడు మల్ల “హెచ్చరించాడు. “నీ పోడిమిటిరా చచ్చిపోతుంటే” అని కాస్త్రీ మూట విడిచి తలకాయ కిందికి జరగకండా ఉండేట్టు ఇరుపొవ్వయలూ ఉన్న పెండెంకొయ్యల్ని పెరొక చేత్తోనూ గట్టిగా పట్టుకొని, బండిచట్టానికి చివర భాగంలో బిగించిన అడ్డకొయ్యకు కాలి మడిమెలు తన్నిపట్టి, మనిషి చిర్రబిగిసి పైకి ఎగతన్న పండుకొన్నాడు. ఈ వాటంలో పండుకొనేవరకు మనిషి కిందికి జారిపోవడం నిలిచిపోయింది. కాని నిద్రపోవడానికి సావకాశం చిక్కలేదు. ఆయన చేతులూ,

కాళ్ళూ, శరీరం యావత్తూ జారిపోకుండా బండిలో నిలబెట్టుకొనే ప్రయత్నంలోనే ఉండవలసివచ్చే! ఏమాత్రం పట్టుపడిలివా వాటంచెడి మనిషి కింద పడి పొయ్యేటట్టుగా ఉండే! ఇక ఆయన నిద్రపోయ్యే దెస్సామా?

ఎద్దునూడా బండికి తగినట్టుగానే ఉంది. ఆబండి వాడు, దానిమొఖాన్న ఎన్నడూ ఇంత పచ్చగడ్డికాని, ఇంత నున్నపాట్టుకాని కొట్టిన పాపాన్ని పోలేదు. కొరడాకొయ్యతో కొట్టేవరకు, శరీరంలో చర్మంతప్ప కండ లేనాడువల్ల, ఎముకలకు తగిలి, కొయ్యమీద కొయ్యతో కొట్టిపట్టు చప్పుడవుతున్నది. కడుపులోకి తాగిననీళ్లంతప్ప మరొకబలమైన ఆహారం లేనందువల్ల ఎద్దు లగువుతీసినపుడల్లా, కడుపులో పేగులు అదిరి ఎద్దు పొగుకొంటూ వచ్చింది. ఆ సమయంలో వేడచినుకులు మధ్యమధ్య వెంకటశాస్త్రి నెత్తిమీదా, మొఖంమీదా పడి ఆయనగారి ఉత్తనాం గము పవిత్ర మవుతూ వచ్చింది. వాసన భరించలేక గుడ్డతీసుకొని ముక్కు కడ్డు పెట్టుకొంటూ, మధ్యమధ్య మొఖం తుచుకుంటూ - పంకుకొన్నమనిషి లేచి కూర్చుని, ఆగ్రహపూరితుడై,

“అబ్బబ్బ! ఏంబండిరా, ఈబండి! నాప్రాణాలు తీయడానికి వచ్చింది. ఛీ! ఛీ! దీన్ని అగ్గిపుల్ల వెలిగించి మంటపెట్టితే సీడ వదిలిపోను.” అని పెద్దంగా అరిచాడు,

బండివాడికి నవ్వొచ్చింది.

“నా బండి కేంకక్కువ సామీ!” అని అడిగాడు.

“నా క్రాద్దం, నా పిండాకూడూను. శరీరం నఖ శిఖ పర్యంతమూ హూనమైపోతోంది.”

“బండి బాడుగలన్నీ పోయినవయ్యో. వాడడంలేక, బాడుగరాక ఏ రమ్మకు లేకపోయే. ఏంచేయమంటారు సామీ!”

“ఇంతదేశం తిరిగాను కడుపులో నీళ్లు కదలకుండా. ఏ రోడ్డుబట్టినా మోటార్ల మయమై పోతుంటే, ఈ దిక్కుదూరిన రోడ్డుమీద మోటార్

పడదు. ఛీ! ఛీ! వెధవప్రయాణం. ఎరక్కపోయి ఎక్కా నీ ముతనవ్వుపుబడి” అని శాస్త్రి విసుక్కొన్నాడు.

“లేకేమి సామీ! ఎదు రొకటి, వా లొకటి - రెండు మోటార్లుండై ఈరోడ్డుమీద.”

“అయితే నా కాసంగతి మోట్లోనే చెప్పవు కాదేం?”

“తెల్లవారి పదకొండుగంటలబండి చూచుకొని గాని తూర్పు కళ్లేమోటారు బయల్దేరు. తెల్లవారకుండనే ఇల్లు చేరుకోవా లన్నారుగా తమరు?”

“రాత్రికూడా ఒకమోటారు తగలబెట్టకూడమా - ఆ మోటారువాళ్ళు?”

“వాళ్ళకేం మారాజులు. బాడుగబండివాడనే పుగురు లేకుండా - ఉన్నవాళ్ల నందరినీ జైలు కేసిన తర్వాత - ఇక పగలూ తిప్పతాడు, రాత్రికూ తిప్పతాడు ఆమారాజు.”

“బాడుగబళ్లవాళ్లేమిటి? జైల్లో వేయించడమేమిటి?”

“ఆకథ అంతా కానా ఉండదిలేండి. చెప్పకొంటే తీరేమిం కాదు” అని బండివాడు, టుర్రుమని ఎద్దును అదిరించాడు. ఎద్దు దవుడుతీసింది.

“ఎవరు వేయించారు ఈ రోడ్డుమీద మోటార్లు?”

“ఉన్నాడలేండి ఒకపుణ్యాశుడు. మప్రాణాలకు శనేశ్వరుడై పట్టి పీకొనితింటున్నాడు.”

“ఆయన పేరు?”

“చెంచునాయుడంటు.”

“ఏ చెంచునాయుడు?”

“బోళ్ల చెంచునాయుడు.”

“ఏవూరు?”

“గంగపట్నం ఆయనగారిది.”

గంగపట్నానికి వితలాపురానికి ఒకమైలుదూరం. వితలాపురం గంగపట్నం మజరాగ్రామమే, చెంఘ

నాయుడుకీ, వెంకటశాస్త్రికీ ప్రాణస్నేహం. చెంచు నాయుడు, మోటారు, బల్లవాళ్లు, జైలు - ఈమాటలు చెవినిపడేవరకు తన స్నేహితుడు చెంచునాయుడి కేదో అపద కలిగి ఉంటుందని శాస్త్రికి కొంత ఆందోళన కలిగింది. తాను కొత్తనుపివలె నడించి, అచ్చటి విశేషాలేమో బండివానివల్ల తెలుసుకొందామని శాస్త్రి కొక ఆలోచన పుట్టి—

“అయితే ఎన్నార్లయిం దీగోడ్డుమీద మోటార్లు వచ్చి” అని బండివాణ్ణి అడిగాడు.

“అంతా ఒక సంవత్సరం అయింది. మీదేవురు సామి?” అని బండివాడు ప్రశ్నించాడు.

“మాది దక్షిణాది. వివలాపురం. బంధువులుంటే చూడడానికి పోతున్నా.”

బండివాడు పలక్కుండా బండి తోలుతున్నాడు కాని వాడు ఊరుకోవడం శాస్త్రికి హితవుగా లేదు. వాణ్ణి కదిలించి ఇంకా విశేషాలు ఒక్కొక్కటే బయటికి తీయాలని ఆయనకు ఆశ్రంగా ఉంది.

“బల్లవాళ్లు జైల్లో ఎందుకు పెట్టారా అబ్బీ.”

“ఈరోడ్డుకు మోటార్లు వచ్చినప్పటినుంచీ బల్లవాళ్లు కూడు పడిపోయింది. ఆ మారానూ, ఒంకెద్దు బల్లవాళ్లతో పోటీచేసి, వీళ్లు ఆర్థరూపాయికి తీసుకొని పోతామంటే, వాళ్లు ఆరణాలకే తీసుకొనిపోతామనీ, వీళ్లు ఆరణాలంటే వాళ్లు పావులాటనీ, వీళ్లు పావులాటంటే, వాళ్లు బేడనీ- ఇట్లా పంతానికి పోటీచేసి ఒక్క పురుగునూ బల్లవాళ్లకు చిక్కకుండా చేశా రామోటారువాళ్లు”

“అందుకని ఇద్దరూ కలియబడి కొట్టుకొన్నారా ఏమిటి?”

“కొట్టుకోనూ లేదు, తిట్టుకోనూ లేదు: బలవంతులమీదికి కూటికిలేని కుంకలు పోగలరా? సంసారాలకు జీవనోపాధి పడిపోయి, బల్లమీద చిన్నడబ్బు రాకుండా పోయ్యేవరకు, బల్లవాళ్లకి బల్లను ఆధారంచేసుకొని బతికే అలవాటనానికీ కడుపు మండి, అంతా నూరు

మంది తోడయి ఒకరోజు కుమ్మక్కగా నాయుడి లోగిలిమీద పడి ఆరునగారి గాన్యపుకొట్టి తాళాలు పగలకొట్టి, తలా పంకం, ఏడుంగింజలు పట్టపగలు దోచుకొన్నారు.”

“అయ్యో!”

“అయ్యో లేదు, కొయ్యో లేదు. మరి ఎన్నార్లని కడుపుమంట ధరించగలరు చెప్పండి సామి! ఇంట్లో గడవక బల్లనీ ఏడ్చుకోవడం అయితే కాని? తెగనమ్మకో వలసివచ్చే. అంగులో అంగంపట్టుం బల్లవాళ్లందరూ తురక సామెంటులు సంసారపోషణ యావత్తూ మొగవాడి రెక్కమీదనే జరగాలె. సూలిచేసుకొని బతుకుదామనుకొంటే, వాళ్లకులంబో అడవి బయటికి రావడానికి వీల్లేకపోయి. నస్తార! అప్పుడే ఆ శునికలే ఇంత ప్రయత్నం చేసి, ఇతరకలాలవాళ్లనిపూడా చేర్చుకొని, ఇంతపని చేశారు.”

“ఇంకా ఇతరకలాలవాళ్లంటే ఎవరు?”

“అబ్బీ. ఈ మోటారు వచ్చినతర్వాత ఎంత మందికీ కూడు పడిపోయింది సామి! బల్లచేసే వడ్డంకు లకీ, ఎద్దుల బేరగాళ్లకీ, బండికొయ్యలు అమ్ముకొనే వాళ్లకీ, బండిగూడు కొట్టే నేడగోళ్లకీ, ఆఖరికి ఎద్దుకి పచ్చిగడ్డి నోక్కొని నోక్కో అణాడబ్బులు తెచ్చుకొనే మాలమాదిగమండలకీ - ఇంతమందికీ కూడు లేకుండాపోయింది సామి! ఆ తురకసామెంటులే గంగ పట్టుంటే ఇంతమందినీ కలుపుకొన్నారంట: అబ్బ! వాళ్లు కలుచుకొంటే ఎంతపన్నా చేస్తారు సామి!”

“మంచిపని చేశారు. తగినశాస్త్రీ అయిందన్న మాట!”

“ఏమయిందో. ఏమయి ఏం ఉపయోగం చెప్పండి! బలవంతుడిదే రాజ్యం ఈకాలంలో.”

“అట్లాగే.”

“ఈ వందమందిమీదా కేసుపెట్టి, ఆఖరికి తలా ఒకటి, రెండూ, చూడేనేళ్లు కిక్కివయింది, జైలుకు పంపే వరకూ ఆ నాయుడూ, ఆ పోలీసులూ నీడపోలేదు

గదా! కానియ్యండి భగవంతు డన్నీ కనిపిస్తాడు” అంటూ బుగ్గనఉన్న పాగాకు తుపుక్కున ఊసి ద్రుచ్చి అని ఎద్దును అదిలించాడు.

చివరకి చెంచునాయుడిదే పైచెయ్యి అయిందని వినేవరకు శాస్త్రి మనస్సుకు ఊరట కలిగింది. బల్ల వాళ్లకి, నాయుడుకీ, ఏదో పెద్ద వ్యవహారమే జరిగి ఉంటుందని ఊహించాడు. నాయుడు పట్టుదలమనిషిని శాస్త్రికి బాగా తెలుసు. ఇంకా విశేషాలు ఏమిటో విందామని -

“అబ్బా! ఎంతకథ జరిగిందిరా అబ్బీ! ఎన్నాళ్లయింది ఇదంతా జరిగి?”

“కేసు జరిగి ఆరునెల్లయింది. ఈ ఆరునెలలు గా విచారణలో ఉండి, అంతా వారంరోజుల కింద టానే జరిజి గారు శిక్ష చెప్పారు.”

“ఆ నాయుడు బాగున్నాడా?”

“బాగుండుక ఆయన కేంరోగం? బీదవాళ్లని ఏపిసిం దానికి ఇంకా నూరేళ్లు బతుకుతా దాపుకాస్త తుట్టా.”

“ఆయన దేమైనా పెద్దస్థితేనా ఏమిటి?”

“ఆయనకేం సామీ జమీందారు: గంగపట్నం సగం పూరంతా కొన్నాడంట. ఇంకా ఎన్నెన్నో ఆయనకు వ్యాపారాలు ఉండే. సాలకు ఇరవైవేలు వస్తుందని అంటారు”

“అబ్బా! ఇంతడబ్బుగలవారు మోటార్లు వేసి బీదవాళ్లని ఏప్పించకపోతేనేం పాపం.”

“ప్రజల సౌకర్యంకోసం వేయించాడంట ఈ మోటార్లు ప్రజలెడరో, సౌకర్యా లేమిటో ఆయన కసలు తెలుసా?”

“ఎంతసేపూ స్వలాభంకోరకే ఈ దొర్లాట - భాగ్యవంతులకు మాదా.”

“పోనీ కేసుపెట్టితే పెట్టాడ డనుకోండి. పచ్చి గడ్డిగంప లయ్యుకొనే మాలముంకిల్ని కూడా ఇరికించాలా

ఆదార? అయినా మాకులం అంటే ప్రతీవాడికీ అటుస సామీ” అని అన్నాడు బండివాడు.

బండివాడు “మాకులం” అనేవరకు శాస్త్రికి ఆర్థం కాలేదు. “మాలకులమనా లేక వాడికులమే మాలకులమనా దాని ఆర్థం అని సంజేహం కలిగింది; శాస్త్రికి ఏదో అలోచనపడిందిమనస్సులో!

బండివాడు తనధోరణి తాను విడవలేదు. ఏదో పరధ్యానంగా ఉండి నోటికి వచ్చినట్లు మాట్లాడుతు న్నాడు. తన బండిలోని మనిషి బ్రాహ్మణని వాడికి తెలియదు. తెలిసినప్పటికీ వాడు బ్రాహ్మణికికూడా ఇది వరలో చాలాసార్లు గండి కట్టాడు. మళ్లా అందిపుచ్చు కొని “మా మాలకులానికి కయ్యలా, కాలవలా చెప్పండి సామీ! ఆముంషలు బల్లవాళ్లకి గడ్డి అమ్ముకొని బతుకుతున్నారని, దోపిడీ సమయంలో వాళ్లుకూడా గంపలు చేతపట్టుకొని ఆజనంగా ఉన్నారని పదిమంది ఆశవాళ్ల సుకూడా కేసులో ఇరికించాడు అనాయుడు. వాళ్లు పసిబిడ్డల తల్లులంట. ఇంటికాడ పిల్లలు అలా లక్షణా అని అల్లాడిపోతున్నారంట! తలుచుకొంటే, దుఃఖం వస్తుంది సామీ! అని బండివాడు ఆపుద్రేకం మీద ఏమేమో చెప్పబోతుండగా, వాడు మాలవాడని శాస్త్రికి స్పష్టమయింది. దానితో ఆయన ఒళ్లు జల దరించింది. బండిలో వక్కతులంకూడా నిలవలేక పోయాడు. దిగుతున్నానని చెప్పనైనా చెప్పకుండా, వెనక్కి జరిగి కిందికి గభాలున దూకాడు. చైతన్యం విడిచి రోడ్డుమీద కొయ్యబొమ్మవలె నిలబడ్డాడు. బండి వాణ్ణి నమిలి మింగేయాలన్నంత ఆగ్రహం వచ్చిందాయ నకు కానికర్తవ్యం గోచరం కాలేదు. జీవితానికి పరమా వధిగా పెట్టుకొని తాను ఇన్నేళ్లుగా చేసినకృషి అంతా గంగపా లయిపోయింది. కాశీగంగిచెంబులు బండిలో ఉన్నై. సర్వం జగన్నాథం అయింది. వెళ్లి బండివాడితల రెండు చెక్కలద్యేటట్టు పగలకొట్టా లనుకొన్నాడు: కాని ధైర్యంచాల్లేదు: చీకటి, అంధకారం. తాను ఒంటరి గాడు: రెండోసహాయం లేదు: బండివాడు ఇరవై, ఇరవై అయిదేళ్లు వయస్సుగలిగి, మంచి జెబ్బ పుష్టిగల మని షిలా ఉన్నాడు: తిరగబడితే తనవంటి పప్

బ్రాహ్మణుని పదిమందిని కలిపికొట్టేవాడూ కనపడ్డాడు. ఆపరిస్థితులలో తొందరపడకూడ దనుకొన్నాడు. ఊరికి చేరినతర్వాత వాడిభరతం పట్టాలని తీర్మానించుకొన్నాడు. వెళ్లి మళ్లా బండెక్కి కూర్చున్నాడు. బండి వాడి కానుకొని ఉన్న తనమూటను ఎవరిగా లాక్కొన్నాడు. బండి సాగింది. ఇక బండివాడి పుట్టు పూర్వోత్తరాలు తెలుసుకోవాలనని కాస్త్రీ -

“అబ్బీ! నీ దేవురారా?” అని అడిగాడు.

“నాది ఉత్తరాది- తెనాలండి.”

“ఇక్కడ కెందు కొచ్చావు?”

“పుంజూరులో నామేనమామమామమ్మి పెళ్లి చేసుకొని ఇప్పుటి కారునెలలుగా ఇక్కడే నిలిచిపోయాను. ఈ బండి మామామదేనండి.”

“నీపేరు?”

“పోలయ్య”

“గంగపట్నం బళ్లవాళ్లను ను వ్వరుగుదువా?”

“కొంతమంది గుర్తేనండి.”

“నువ్వు మాలవాడివికదా? నీబండికి జనం దొరుకుతున్నారా?”

“ఇప్పుడెవరూ ఆపట్టింపులు పెట్టుకోవడం లేదండి. అవసరంకొద్దీ అయ్యగార్లుకూడా నాబండి చాలాసార్లు కట్టించుకొన్నారు.”

“ఇదివరకెప్పుడైనా వికలాపురం వెళ్లావా?”

“వికలాపురం పోలేదుకాని, గంగపట్నం వెళ్లాను.”

“అవుల్లో నీకు బంధువులున్నారా?”

“లేరండి.”

“సరే! తొందరగా పోనియ్యి! తెల్లవారవస్తోంది,” అన్నాడు వెంకటకాస్త్రీ.

తెల్లవారుజామున ఇంకా కనిచీకటి ఉంది. ఇంకా ఆయిదారుమైళ్లు పోవాలి బండి. వెంకట

కాస్త్రీకి స్థిమితం చెడింది. తనంతటిపండితుడు చిహ్ని మాలవాడిచేతిలో నిక్కుకొన్నందుకు ఆయనకు పట్టరాని ఆగ్రహం కలుగుతూవుంది. అగ్రజన్మయొత్తిన తన యెడల అంత అపకారంచేసిన ఒక తక్కువకులం మాలవాణ్ణి ఆసనాయంలో తా నేమిచేయలేని నిస్సహాయ స్థితికి ఉడుకు మార్గతనం ఉచితంగా చికి పొర్లివస్తోంది. హృదయం కుమిలి నేడినట్టుగా లభికమైనవి. బండి వానిమీద కలిగిన ఆగ్రహాన్ని కనీసం యావత్తూ వేడెక్కి, మాఘమాసంచలి నాందగించి, కప్పకొన్న కాలవ వంటిమీద ఉంచుకోవడానికి ఆయనకు వీకా కనిపించింది. కాలవ విసరి బండిలో ఓపకైన వేకాడు. ఎప్పుడెప్పుడు ఇంటికి చేరుదామా అని ఆశ్రపకు నున్నాడు ఆ బ్రాహ్మణుడు.

ఉదయం అయినూ అయిదున్న రోజు సరికి బండి వికలాపురం దిగి మట్టిగోల్లకు వచ్చింది. బాగా తూర్పుగా లాగింది. బండివాడినుంచి కాస్త్రీకి బాగా గోచరించింది. ఉదయం కాస్త్రీ ఫలదాని పేముఖం చూడడాని కడవ్యాం అనిపించింది. ఆసంస్కృతలకులో కాస్త్రీయెఱుమాడా పోలయ్యకు పొడవట్టింది. ఆయన బ్రాహ్మణుడుకాబో లనుకొన్నా సరేడు; కాని ఆయన ముఖంలో వికాసం కనిపించలేదు. మరి షేడో దీర్ఘ లోనననలో ఉన్నట్టుగా అనుపడ్డాడు. మొఖం ఎర్రంగా జేపురింది, నరాలతోనూ ఉచితం. కళ్లురెండు చింతనిప్పులవలె కణకణ లాడుతూ ఉన్నై రాత్రి నిద్ర లేక ఆయనముఖం అట్లా ఉందనుకొన్నాడు బండివాడు.

ఆరుగంటలయ్యేవరకు బండి వికలాపురంచేరి వెంకటకాస్త్రీ ఇంటిముందట నిలిచింది. ఆరోజు మనుమడి భారసాల, వీధిసమ్మానికి మామిడాకులతోరణం కట్టారు. కాస్త్రీ ఎప్పుడూ వస్తాను అని ఇంటిల్లిపాదీ కోడికూతతో లేచి ఎవరుతెన్నులు చూస్తున్నారు. వెంకటకాస్త్రీ బండి దిగి నూట వీధివరకుమీద పెట్టి బయటనే నిలబడ్డాడు. కాళ్లు కడుగుకొను భార్య నీళ్లు తెచ్చియిచ్చింది. మొఖం కడుక్కొను పుల్ల తెమ్మన్నాడు కాస్త్రీ. మళ్లార్జనం అయింది. కాస్త్రీ

ఇంట్లో అడుగుపెట్టలేదు. “లోపలకు రం” డని భార్య, కొడుకూ పిలిచారు. “ప్రయాణపుగుడ్డలు లోపల పెట్టడానికి వీలేదు. స్నానం చేసిగాని లోపలకు రా నన్నాడు” శాస్త్రి.

బండివాడు “బాడుగ స్వామి” అని అడిగాడు. “ఇస్తాను ఉండరా” అని వాడికి జవాబు చెప్పతూ, కొడుకును రహస్యంగా పిలిచి, అర్జంటుగా వెంచు నాయణ్ణి పిలుచుకొనిరమ్మని పంపాడు.

చెంచునాయణ్ణికి వెంకటశాస్త్రి గురువదం. పండితుడన్న గౌరవంచేత, ఆయనకు నాయుడు ఇల్లు కట్టించి యిచ్చాడు. నాలుగకరాలమాగాణి వ్రాసి యిచ్చాడు. ఆయనకొడుకు వివాహానికి ద్రవ్యదహాయం చేశాడు. శాస్త్రిగారికుటుంబమీద నాయుడి పెంతు శ్రీతీ, అభిమానమాను. ఈసంబంధం అనాదిగా పెద్దల తాగాయితూ వస్తూన్నది. అందువల్ల తనకు పని ఉన్నా, శాస్త్రికి పని ఉన్నా, ఏ నేళ నై నా స చే నాయుడే శాస్త్రిగారిదగ్గరకు స్వయంగా వచ్చి మట్లాడి పొయ్యి మామూలు. అందువల్ల ఆయనదగ్గరనుండి కబురు వచ్చిందనేవరకు, రెండేళ్లుగా దేశాటనంచేసి వచ్చినందున ఏమి తొందరపనో అని నాయుడు నిద్ర మంచమీదనుండి లేవడంతోనే తలకు ఫ్రానల్ గుడ్డ చుట్టుకొని, కాలికి చెప్పులు తొడకొని, చేత కర్ర పట్టుకొని, ఎకావకీని విహారురం బయల్దేరాడు.

ఆప్పటికప్పుడే నూగోదయం అయి బారెడుపొ ద్దేక్కింది. అగ్రహారీకులు “చాలాకాలానికి దయ చేశారు శాస్త్రిగారు” అని కొందరూ, “అగ్ర హారంమీద శాస్త్రిగారు మరీకితక స్నేకారు” అని మరి కొందరూ, “మమ్మల్ని మరిచేపోయారు — శాస్త్రి గారు” అని ఇంకొకొందరూ, “బహుకాలదర్శనం — డేమునా?” అని మరికొంతమందీ—ఇట్లా అనేక రకాలుగా పలకరిస్తూ శాస్త్రిగారి ఇంటిమందర జనం మూగారు. ఇంతలో నాయుడు వచ్చి — “సాష్టాంగ దండాలు” అని శాస్త్రికి దణ్ణంపెట్టాడు.

“దీర్ఘాయువ్యమస్తు. వంశాభివృద్ధిరస్తు. విశ్వ ర్యాభివృద్ధిరస్తు” అని శాస్త్రి దీవించి, చాప తెప్పించి వీధి అరుగుమీద నేయించి నాయుణ్ణి కూర్చోమన్నాడు.

“చాలా కాలానికి మామీద దయ వచ్చిందే శాస్త్రిగారికి—” అని నాయుడు కుశలప్రశ్న చేసి ఏవో అనబోతూఉండగా లోపల కుతకుతలాడే శాస్త్రి ఇక భరించుకొలేక, వెంటనే,

“విన్నాను. కథ యావత్తూ విన్నాను. ఈతాగు బోతు లంజకొడుకులు నీకు చేసిన అపకారం అంతా చెవికొచ్చింది. అబ్బా! ఎంత గండం తప్పింది నాయుడా! నీకు. నిష్కారణంగా వీళ్ల చేతుల్లో నీప్రాణాలు పోయిఉండేవి. ఎంతపని జరిగిందీ! ఇట్లా జరిగిందని నాకు ఒకకార్డుముక్తైనా రాశావుకావు, మానామా రాశాడు కాదు—” అని శాస్త్రి నాయుడికి కలిగిన అపదకు తన సానుభూతి మాసిస్తూ ఆదరణ మొదలు పెట్టాడు.

“మీకు వ్రాద్దా మనుకొంటూనే నువ్వీచేశాను. ఇంతకూ భగవంతుడు చల్లంగా చూడాలెకాని—వీళ్ల వల్ల ఏమవుతుందీ చెఫనల్లు,”

“నిజమే! ఇంకా వీళ్లని ముక్కలుముక్కలుగా తరిగి ఉప్పుప్రాతర వేయకుండా ఊరుకొన్నావా నాయుడా?”

“అయితే అంతపని చేయకుండా విడిచిపెట్టేనా ఏమిటి? ఒక్కొక్కడికి మూడేనేళ్లు వేయించి వంద మందినీ వెల్లూరుజైలుకు పంపించాను. తమరు విన లేమా?”

“ఎంతచేసి ఏంఉపయోగం? మళ్లా కథఅంతా మొదటి కొచ్చింది. విన్నావో లేదో! జమీందారు వంటివాడివి నిన్నే లెఖ్కచేయని ఈ గాడిదకొడుకులు మాబోటివాళ్ల నిలత్తుపెట్టుతారా? అనేతుహిమాచలపర్యం తమూ తిరిగివచ్చానుకాని ఇంతపరాభవం ఎక్కడా పొందలేదు.”

“ఏంజరిగిందేమిటి?”

“అదుగో చూడు! ఆబండిగర్ నిలబడ్డాడు నాడు కుద్దమాలాడు. నిన్నగాక మొన్న నూరుమందికి శిక్ష వేయించావుకదా నువ్వు, నీకు భయభక్తులు లేకుండా నన్ను పుంజూరునుంచి విడిచావురానికి బండిలో ఎక్కించుకొనివస్తావా? వీణ్ణి ఏంచేస్తే పాపం ఉంది?”

“మాలవాడావీ?”

బండివాడు పలక లేదు.

కాస్త్రీ వాడికేసి చూస్తూ “ఛీ! జవాబు చెప్పకుండా నిలబడతావు. ఆనోటి మీద వాతలు వేయిస్తా చూడు! రాత్రి తెల్లవారూ, ఈనాయుణ్ణి నోటి వచ్చినట్లు దూషిస్తూ మాట్లాడేవే! ఇప్పుడు నీమొందానోరు?”

“దవకపట్ల రాలేటట్లు కొట్టక పోయినారా అట్లాంటికూతలు కూసినప్పుడూ? ఈ వొంటెనుబట్ల వాళ్లని ఏంచేసినా పాపం లేదు” అన్నాడు నాయుడు.

బండివాడు గడగడ పోవోతున్నాడు.

“నే నెవరని నీబండిలో ఎక్కించుకువచ్చావురా నువ్వు? మాదిగవాణ్ణి కుక్కకొన్నావా? మాలవాణ్ణి కొన్నావా? మనిషిని గమనించి మరీ బండికట్టవనిలే?”

“నా కేం తెలుసు సామీ! తమరు బ్రాహ్మణులనీ?” అన్నాడు బండివాడు.

“అయితే బ్రాహ్మణుడేనా? మాలవా డేనా? కూడా తెలియకుండా కళ్లకు కావరంఎక్కి ఉన్నా వన్నమాట” అన్నాడు నాయుడు.

“అర్ధరాత్రి నేను మనిషిని గుర్తించలేకపోయాను బాబుగారూ!” అన్నాడు బండివాడు.

“అసలు నిన్ను బాడుగబండి పెట్టుకోమని ఎవరు చెప్పారా? నీతాతనా డెరుగుదువా నీయతాతనా డెరుగుదువా నువ్వు బండెక్కి? చెప్పరానినాడు తన కులవృత్తి మాని ఇంకో వృత్తి చేసుకోవచ్చునని ఏ కాస్త్రంలో ఉందో చెప్పరా? గాడిదకొడగా! తెలియక ఒకవేళ నాబోటివాడు బండికట్టమంటేమాత్రం, అమైన

గ్నాశ్రమధర్మాలు నాశనంచేయడానికి సరేనని తయారవుతావా? ‘నేను చెప్పరానివాణ్ణి సామీ!’ అని చెప్పనక్కర్లే?” అని సంకటకాస్త్రీ సంధ్య పటపటకొరుకుతూ పరకట్ల తొక్కుకున్నాడు.

“చెప్పితో నన్ను పగలకొట్టండి పెదవకు. మదం అణుకుండి” అన్నాడు నాయుడు.

“తెలియక చేశాను సామీ” అన్నాడు బండివాడు.

“ఛీ! మల్ల” అన్నాడే ముస్తావు. తెలియదంటే నే నమ్ముతానా? పడేళ్లుగా రక్తమాంసాలు వోడ్చి చదువుకొన్న కాస్త్రం అంతా తగలబోయిందే. కాసీనూరాధని చేసుకొందామని కత్తపడి గంగ తప్పకొన్నాను. అంతా నాశనం చేశాడు. ఈగాడికొడుకు.”

“వీడి కన్నీ తలుసు. — ఇట్లాంటిపని చేయవు కదా అని పండుకెట్టి పట్టకూతులో రెండు గ్రుడ్లూ ఒత్తిస్తే గోగం కుదుగురు. — అబ్బబ్బ! నాకేసులో ఆకురకవాట్లు, వీళ్లు చేరి నాగడ్డి నాకు పెట్టాడు— కాస్త్రీనూ! ఈవందమలసిగా” అన్నాడు గుణవుచేయించి, జైలుకు వేయించేవరకు పన్నెండున్నె లయింద నాకు. ఎవరు తిప్పట్లు చెప్పండి? మీబోటి బ్రాహ్మణి కిచ్చినా దీపం పెట్టుకొని తలుచుకొనేవారు. “నడ్డి భర్త ప్రభువు కాబట్టి వీళ్లన్నికూతలు కూసినా చివవారనే నమ్మి శిక్ష చేశాడు” అన్నాడు నాయుడు.

ఇంతలో అక్కడచోస అగ్రహారీకు లందరూ తలాఒకబడితే చేతపట్టుకొని “అగ్రహారంలో అడుగు పెట్టి అపవిత్రంచోసంనుకు వీణ్ణి తల పగలకొట్టండి, చంపండి, ఆబండినీ, ఎద్దునూ కిరసనాయిలుపోసి నిప్పుపెట్టండి” అని తలాకమాటా అంగుకొన్నారు, నాయుడికి వేడెక్కింది: కేసు అయిందెలగాయకు ఒంటెద్దుబండివాడంటే అసలే మండిపడుతున్నాడు నాయుడు.

“అయితే వీడి కేంశిక్ష చెప్పారు పెంకట కాస్త్రీగారూ” అని ఆవేడిమీద అడిగాడు నాయుడు.

“ఇండాలుణ్ణి తాకితే, బ్రాహ్మకు ఒళ్లు తెగ్గాబ్బుకొంటేనేగాని ఆపాపం పద్నాలుగుజన్మల దాకా పోదని శాస్త్రం. నాకు కావలసిన ప్రాయశ్చితం వీడికి శిక్ష—” అన్నాడు శాస్త్రీ.

నాయుడు వెంటనే ఇద్దరుమనుష్యుల్ని పిలిచి, బండ్లివాణ్ణి పసువులవొడ్లో పగ్గాలతో గుంజకు కట్టిం చాడు. గంపెదుపిడకలు దాలిచేయించి, బొటావేలు లావు ఇరవకర్రు అగ్నిహోత్రంలో పెట్టించి చేబ్బతో విరిగిస్తున్నాడు.

బండ్లివాడు ఒకవిఠరీత మైసస్థితిలో పడ్డాడు. చినికి చినికి గాలిచాచి అయింది వ్యవహారం. ఇట్లా జరుగునని తాను కలలోమాడా అనుకోలేదు. వెయ్యి పెద్దపులులలో ఒక్కలేజీపిల్ల! ఇంతమంది అగ్రహరీతల్ని తానొక్కడూ ఎట్లా ఎదుర్కోగలడు? ఎవరితో మొరపెట్టుకొంటాడు? తాను చేసిన తప్పేమిటో ఆర్థం గావడా ఉంది. బండ్లి వాడికి. ఇక తనచావు నిజమని స్థిరపడుకొన్నాడు వాడు. నోటివెంబడికలు రావడం లేదు. గొంతుకు ఎండి పోతున్నది. దావా మవుతున్నది: ఒంటేలుకు పోమసిన అవసరంగా ఉన్నది: కాని కాలూచెయ్యి కదపడానికి పిల్లేగిస్థితిలో ఉన్నాడు. తనకళ్ల ఎగులు నల్లని ఇరవకర్రు ఎర్రబడుతోంది ఉత్తరక్షణం తలుచుకొంటే గుండె నీరయిపోతోంది “ఎంతపాపం చేసుకొన్నానోగదా భగవంతుడా! నాకు నిష్కారణంగా ఇంతశిక్ష ఏల విధిస్తున్నావో నారాయణమూర్తి తండ్రీ” అని లోపల దుఃఖిస్తూ కళ్లుచూసుకొన్నాడు.

ఇంతలో వెంకటశాస్త్రీ నాయుణ్ణి చాటుకు పిలిచి “నాయుడా! మనం చేసేపని పైకి పొక్కిలే, ఆపాలీసువాళ్లకల్ల తంటా రాదుగదా! కాస్త ఆలోచించు సుభ్యకూడా!” అన్నాడు.

“అంత పిచ్చిపని చేస్తా ననుకొన్నావాశాస్త్రయ్య. పోలీసులు మనం కూర్చోమంటే కూర్చోవాలె, నుంచో నుంటే నుంచోవాలె!” అని ధైర్యంచెప్పాడు నాయుడు,

“అయితే తొందరగా కానీ” అని వెంకటశాస్త్రీ ఉత్తర్య ఇచ్చాడు.

కర్రు ఎర్రబడిందో లేదో చూడమన్నాడు నాయుడు.

పోలయ్య కొంచెం వ్యక్తిగలమనిషి; కొంచెం చదువుకొన్నవాడుకూడాను. చిన్నతనంనుండీ పట్టు వాసంతో పుట్టివెరిగినమనిషి: మంచీ, శబ్దరూ, దేశ కాలపరిస్థితులూ కాస్త తెలుసుకొన్నవాడు. కళ్ళు చూసుకొన్న కొంతనేటి కొక ఆలోచన తట్టింది అతగాడికి. “చచ్చేవల్లం ఎట్లాగా చస్తాం. ఆబద్ధమైతే అయింది, ఈదారి తొక్కి ఒకదొంగత్తు వేదాం. నారాయణమూర్తి సాయపడకపోతాడా?” అని నిశ్చయ పర్చుకొని, మొండిధైర్యం తెచ్చుకొని, నాయుణ్ణి, శాస్త్రీనీ ఉద్దేశించి,

“నన్ను మీ రీప్రకారం హింసిస్తున్నారు. నేను చచ్చినా, బ్రతికినా ఈ విషయం పైకి పొక్కుక మూడు. మా పాదరీదొరగారికి ఈ సంగతి తెలిస్తే, మీరు ఇంతకింత అనభవిస్తారు; మీరే బల వంతులని అనుకోకండి. మేము మీ మతం విడిచి క్రయిస్తవమకం తీసుకొన్నామాడా మీ రీప్రకారం మమ్మల్ని ఏడిపించడం మా ఏసుప్రభువు గమనిస్తూనే ఉన్నాడు” అని కెద్దగా ప్రియపు అభిప్రాయం కేకపెట్టాడు.

బండివాడినోటినుండి ఈ మాటలు వినవచ్చేవరకు, శాస్త్రీ, నాయుడూ ఒకరి ముఖం ఒకరు చూసు కొన్నారు. “ఇదేమిటి మతం తీసుకొన్నా నంటున్నాడు” అని ఇద్దరూ కొంత తటపటాయించారు.

“నువ్వు క్రయిస్తవుడవా?” అని శాస్త్రీ అడిగాడు.

“అవును: మా తాత తనహయాంలో మతం పుచ్చు కొన్నాడు” అని బింకంగా జవాబు చెప్పాడు.

“నీపేరు?”

“పోలయ్య.”

“బండిలో చెప్పడంలో నీపేరు పోలయ్య అని చెప్పావే!”

“లేదు; పాలయ్యనే చెప్పాను.”

“నీతండ్రినేరు”

“జకరయ్య”

నంటనే కట్టికట్టు విప్పుచుని నాయకుని ఉత్తర్యచేసి, తాస్త్రి, అనూ గడ్డివామిచాటుకు పోయారు.

నెం— గాత్ర చెప్పేంతగా పోలయ్యను చెప్పి డియ్య, నొంగవేడు వస్తన్నా కేమో?

నా— మీరు పొరపాటుగా పనిచేయారు; పాలయ్యకు బదులు పోలయ్యను పోతు వినిపించి ఉంటుంది. తల గూడంకి, నాకింకా క్రాంతిగురువాడు ఉంది. సందేహంలేదు, మీ క్రయస్తుతు!

నెం— క్రాంతిగురువే గాని క్రయస్తుతు డియ్యనే కొంచెం ఆగ బిందగ్గదే.

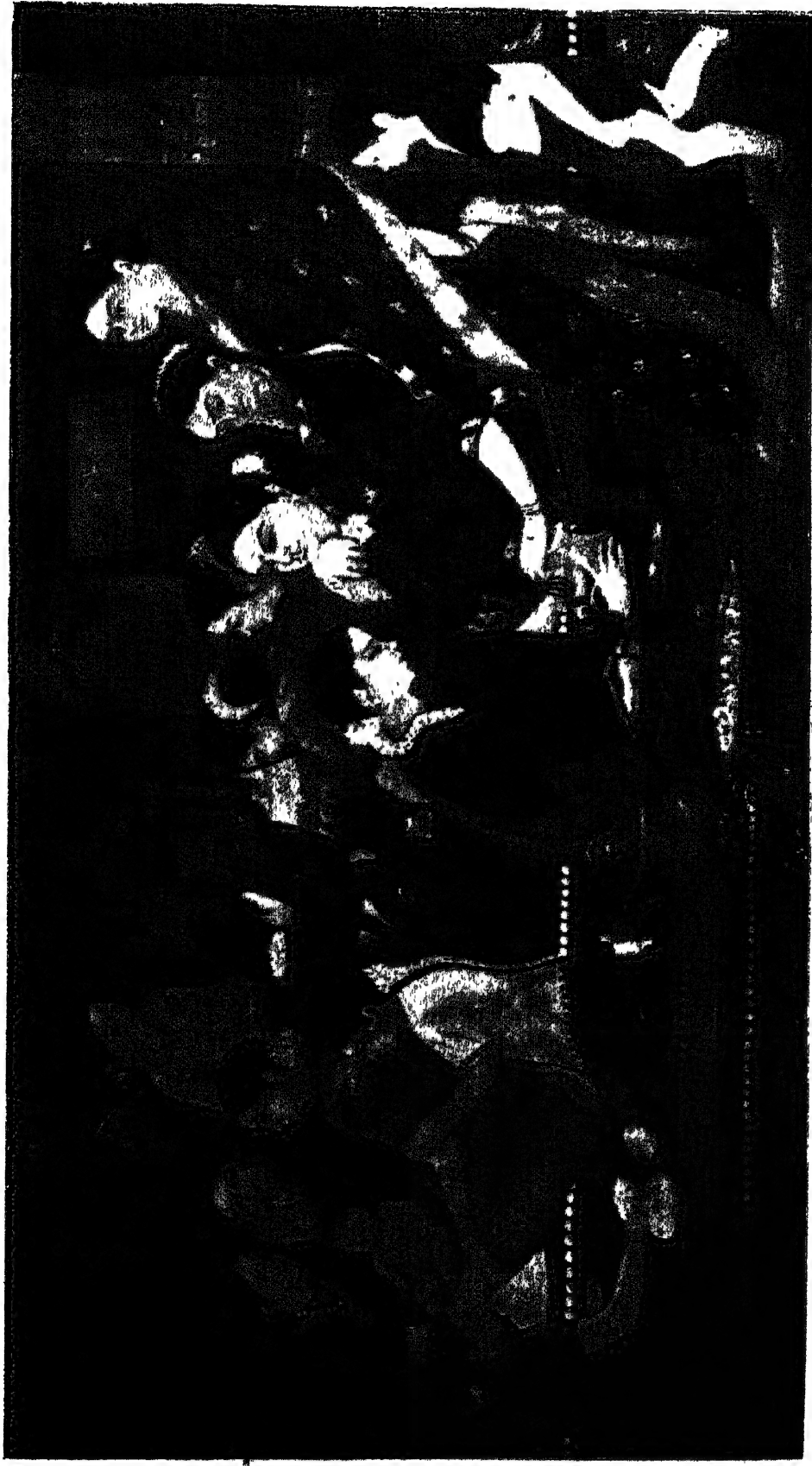
నా—అమ్మో! ఇంకా నమ్మదగా అంటున్నారా? ఈ పాడిరికి, సర్కారువారికి చాలాగొప్పి ఉంటుందండీ! నాళ్ళు పట్టుపట్టారంటే నీరుదాకా కూడా ఇల్లి తగవులాడతారు. అంతవరకొచ్చేవరకు ఎంత డబ్బుచ్చినా ఈ పోలీసులు మనమలాబా ఏమీ ఉంచకుండా తోసిరా జంటారు మనల్ని; కాబట్టి తొందరపడగూడదు.

నెం— సరే! అట్లాగే నీ ఇష్ట ప్రకారమే కానీ! అతిసర్వత్రవర్గమున నున్నాడు తాస్త్రికారుడు. అగ్రిగాక, నిజంగా నీ క్రయస్తుతు అయితే మన కంతస్తుండు నీ నేతడు. మన ప్రభువుల మతం అదే అయినపుడు, అలాగా నీ నిందనీ క్రతువుని నిందించినట్లే! “నాస్త్విక పృథ్వీపతి”; కాబట్టి రాజు అపలంబించిన మతం అలాగా క్రయస్తుతు ఉంటే తీరుతుంది. — మన మతం అలాగా, నాస్త్విక మతం చందానింటూ తోనే తీరు. కా ఎటువచ్చి నాస్త్వికం ఏమంటే, మీకు నిజంగా క్రయస్తుతు వుండేవా అని?

నా— అయినా రాజు అయినా, ఈ విషయంలో మట్టు మనం “గ్లెజ్ నీ శ్రేయం. ఏమో! ఏమట్లాగే నీ పా మందా? నా కట్టించి తనా లంటున్నాను. అక్కడి వాకి కేంద్రప్రపక ముందో, ఎవరూ చూడొచ్చా?!

నెం— అవునవును. నా కేంద్ర పనివాసు కాబట్టి ఇంతమీరం పొరుగున్నా.

అని కాన్స్ట్రెయిన్ చేసి మళ్ళా బరితేవాడి కంట బడకుండా సంగుదారిన గొడ్డో పుచ్చాడు. నాయకుని పాలయ్యకు కట్టికట్టు విప్పించి, ఇంటికి తీసుకొనిపోయి రు 8-0-0 లు చేతిలో కట్టి అన్నం పెట్టించి ఇంటికి పంపిచేశాడు.

ప్రవాణ మంగళ శారము

ఏసి - చేసి

బులును వేంకటరమణయ్య

“ఏసి” అను నవ్యయము విభాగార్థమున వాడఁబడుచున్నది. ఇది చాల ప్రబంధ ములయందును కానఁబడును. తఱచుగ నిది పరిమాణార్థక మగు ‘ఎడు’ నకుఁ దరువాత అవ్యవధానముగ నుండును. ఉదా. మూరెఁ డేసి, చేరెఁడేసి.

పరిమాణార్థకప్రత్యయ నిరపేక్షముగను ‘ఏసి’కి ప్రయోగములు కలవు. పడేసి, ఏబడేసి.

నన్నయభారతపు తాళపత్ర ప్రతుల యందు పయి ‘ఏసి’కి బదులుగ ‘చేయు’ ధాతువు క్త్వార్థమగు ‘చేసి’ అను రూపము కన్పించుచున్నది. చాల ముద్రితప్రతులలో ‘చేసి’ ‘ఏసి’గా మార్పఁబడినది. ఆనందముద్రణా యపుఁబ్రతియందమాత్రము మూలము సారి యగు పాఠమే చాలచోట్ల కలదు. సుప్రసిద్ధ సంస్కృతాంధ్ర విద్వత్ప్రకాండులు ను, కీర్తికాయలు నగు శ్రీతంజనగిరిము తేవప్పైరుమాళ్లయ్యగారు తత్ప్రశోధకు లగు టచే దానిని దిద్దివేయక ‘ఏసి’కి ‘నేసి’ యని నన్నయప్రయోగము’ అని అధస్సూచిక యందు వివరించియున్నారు. ‘...యం దొక్కొక్క య మ్మేసినట్ల యేనునేసి.’

[ఆదిపర్వము, పథమాశ్వాసము, ౨౭.]

ఉ. ‘...పాయసా,
హారము భుక్తిఁబెట్టి మఱి

యందఱకుం జెఱు వేయి నేసి.

[సభాపర్వము, ప్రథమాశ్వాసము, ౧౪.]

పయి ప్రయోగములందలి ‘నేసి’ ‘చేసి’కి ‘గనడదవాదేశరూపము.’

శ్రీ తేవప్పైరుమాళ్లయ్యగారు ఆదిపర్వము నష్టమాశ్వాసమునందలి యొక (౨౮) వచనమున ‘నూతేసి భద్రగజంబులను, నూతేసి కాంచనరథంబులను, వేయేసి కాంభోజహయంబులను, ...’ అనుచోట. ‘ఏసి’తో కూడిన రూపములనే ఇచ్చి యున్న ను, అధస్సూచికలో ‘నూటు నేసి భద్ర... నూటు నేసి కాంచన... ..వేము నేసి కాంభోజ... ..ది నేసి వేలు దానీ’ యనియే వ్రాతప్రతులు’ అని స్పష్టికరించియున్నారు.

ప్రాచీన శాసనములందుఁగూడ ‘ఏసి’ కి బదులు ‘నేసి’యే కనఁబడుచున్నది. నన్నయకు రమారమి ౧౦౦ ఏండ్ల తరువాతి దగు ‘అమరావతీస్తంభశాసనమున ఇట్లున్నది—

శాసనపుబంతులు.

౧౩౧. ‘... .. స్వస్తి నమ

౧౩౨. స్వప్రస్తిసహితం శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర కోవికేశరా

౧౩౩. జులు శకవర్షములు ౧౧౦౪ గు నేంటి మాఘశుద్ధ ౧౦

౧౩౪. గురువారమునం దమకు ధర్మా
ర్థముగా శ్రీమద్భు

౧౩౫. ద్ధదేవరకు నఖండవర్తిదీప
ములు రెంటికినై ఇచ్చిన ఇ

౧౩౬. నృపిష్టు ౧౧౦ వీనిలో న
దామక అమరబోయండు ఎంభదేను గొ

౧౩౭. తియలంజేకొని ఆచంద్రాక్క
ముగాం దన పుత్రానుపౌత్రికమున

౧౩౮. నిత్య మా నెండు నేసి నేయి
వోయంగలవాండు, ఉటకురికే.

౧౩౯. యండు ఎంభదేను గొట్టియలం
జేకొని ఆచంద్రార్కము

౧౪౦. గాం దన పుత్రానుపౌత్రికమున
నితమానెండు నేసి నేయి వోయంగల
వాండు....

[హుల్లుప్రకటితము : అమరావతీస్తంభ
శాసనము. ఎస్. గ్రాఫియా ఇండికా, వాల్యం. ౬.
పుట. ౧౫౩.]

పయి శాసనములో 'నిత్యమానెండు
నేసి' అని ఇంకను చాల ప్రయోగములు
కలవు. పయి శాసనపుకాలముకూడ శాసన
ముననే ఈయబడియున్నది. శాసనము
ఇంచుమించుగ నన్నయకు నూత్రేండ్ల తరు
వాతిది.

ప్రాచీనవాఙ్మయమును, శాసనములను
గమనింపకున్నంతవఱకుచు 'ఏసి'యే తగిన
రూపమనియు, 'నేసి' అట్టివి కాదనియు
త్రోచును. నిల్కడమీద నిజము తేట
పడును.

ప్రాచీనకాలమున 'రెండుగా విభజించి,
మూడుగ విభజించి' మొ. అర్థములందు
'రె డుచేసి, మూడుచేసి' మొ. గీతిగ ప్రయో
గము లుండెడిననియు, క్రమక్రమముగ 'చేసి'
'ఏసి'గ మాఱి నన ప్రత్యేకతను కోలుపోయి,
సదాంతరసంయుక్తమగునపుడే అర్థనంతము
కావలసి వచ్చినదని తెలుపు యే ఈవ్యాసపు
పరమప్రయోజనము.

నన్నయభట్టారకుడు

ఒంగోలు వెంకటరంగయ్య

నన్నయభట్టారకుడు నన్నయభట్టారకుడనుటయు గలదు. ఈ మహానుభావునిపేరు తెలుగు భారతమునందలి ఆదిపర్వ ప్రథమాశ్వాసమున భారతాంధ్రీకరణప్రశంసయుండు ఘట్టమున “నన్నయ్య” అని యున్నది ఆదిపర్వ గద్యలలోనెల్ల “నన్నయభట్ట” అనియె యున్నది. విరాట పర్వ ప్రారంభమున తిక్కయజ్ఞయు సీతని “నన్నయభట్ట” అనియె స్మరించుచున్నాడు ఎర్రావెగ్గడచెప్పిన అరణ్యపర్వభాగమునందలి గద్యలలోను సృసింహపురాణమునందలి పూర్వకవిశ్రవణంబునందును “నన్నయభట్ట” అనియె యున్నది. కేశన, మారన, శ్రీనాథాదులును, “నన్నయభట్ట” అనియె వాడి యున్నారు. ఆంధ్రవీయమునను “నన్నయభట్ట” అనియు (౧ - ౪౨) “నన్నయభట్టియము” అనియు (౧ - ౬౪) ప్రయోగించి యున్నాడు. ఇవన్నియు నిటు లుండగ ఈ నన్నయభట్టను ఆదిపర్వమున తనసహోద్యోగియగు నారాయణుని “నారాయణభట్ట” అనియె పలికియున్నాడు.

ఆంధ్రలోకములోని వాడు లోమాత్రము “నన్నయభట్టారకుడు” అనియె ఈయాధి కవి ప్రసిద్ధుడైయున్నాడు. ఈ “భట్టారక” శబ్దము గౌరవవాచకమగు బిరుదమా లేక “భట్ట” సమాజమేనా?

అమరుడు ప్రథమకాండమున “రాజాభట్టారకో దేవః” యని నాట్యవర్గమున పఠించి యున్నాడు. దీనినిబట్టిజూడ ఈ నైఋతికుని మతమున ‘భట్టారక’ శబ్దవ్యాప్తి నాట్యవర్గ పరిచ్ఛిన్నమైనటుల తోపగలదు. “అవిరళజపహోమతత్పరు - సంహితాభ్యాసు - బ్రహ్మాండాది నానాపురాణవిజ్ఞాన నిరతు - పాత్రు - సద్విదుతావదాతచరితు - సత్ప్రతిభాభియోగ్యు - నిత్యసత్యవచను - సుదను - నన్నపాత్య” సర్తకగణములోని భట్టారకుజేయుట మహాపచార మగును. వైజయంతికారుడు ద్వివిధభట్టారకుల జెప్పెను. శేషకాండ, లింగసంగ్రహాధ్యాయమున (శ్లో. ౪౬ “భట్టారకో భట్టారకో; భట్టస్తత్రభవాభవా” అనిచెప్పి, భూమికాండ శ్లో. ౧౦౩ నందు “అథ” నాట్యోక్త యోరాజా; దేవోభట్టారకోఽపిచ” ఇత్యాదియు బలికియున్నాడు. దీనివలన భట్టారకశబ్దము నాట్యోక్తియగుటయేకాక గౌరవవాచక మనియు చెలియుచున్నది. నానార్థరత్నమాలాకారుని కాలమునకు ఇంకొక మతభేదము కలిగి “భట్టారకో భూమిపాలే; దివోకసి తపోధనే” అని నిర్వచనము లభించుచున్నది. ఇందు నాట్యప్రశంస లేదు.

కొంతమంది మహాకవులకు కొన్ని యల్పకారణములచే వినోదములగు ఎగతాళి పేళ్ల పెట్టుట గలదు. రఘువంశమునందలి యారవనగ్రాంతర్గతమగు “సంచారిణీదీప శిఖే

వరాత్రా” విత్వాదిశ్లోకమువలన కాళిదాసు నకు “దీపకాళిదాసు” అనుపేరు వచ్చినదని యు భవభూతి ఎచటను “తపస్వీకాంగతోఽవస్థామితి స్మేరాననావిన.

గిరిజాయాస్తనౌ వందే భవభూతిసితా ననౌ” యనెననియు అందుచేత, శ్రీ కంఠు డను నామముగల యా వ హాకవిశ్లోకమువలన “భవభూతి” యాయెననియు అందురు వరమ లాక్షణికుడగు దండి నిజనామమెద్ది యెవరెరు గర. దశకుమారచరిత్రఘట్టమున “బ్రహ్మ దండ ఛత్రదండ.. కాఁదండ ఇత్యాది దండ భూయస్థ ప్రయోగముచే “దండి” యనబర గెనను వాడుకకలదు. “శిశుపాలవధ” పం చమనర్గయందలి “ఉదయతి విశ్వాధోర్ధ్వః రిశ్మి రజ్జావహిమక కేహిమ ధ్వాన్ని త్యాదిశ్లోక మున కూర్పబడిన “ఘంటా” శబ్దముచే “ఘం టామాఖ” నామ ముద్భవిత మగుచున్నది.

ఇత్యాది కారణములచే నన్నయకు భట్టారకోపదము లభించియుండునా యని విచారించిన ఈ యూహకు కొలదిపాటి యా ధార మనుమేయ మగుచున్నది. ఈ మహా కవికి భట్టారకశబ్దముపై యధికప్రీతి యుండి నటుల తోచుచున్నది. ఆదిపర్వములం దును అరణ్యపర్వమునందలి నన్నయ ప్రణీత భాగమునందును భట్టారకశబ్దము కలుమారు ప్రయోగింపబడి యున్నది. అగ్నిభట్టారకబ్ద ము ఆదిపర్వమున ఒకటిరెండుమూడు ఆరు ఆశ్వాసములందును సభాపర్వపు ప్రథమా శ్వాసమునను గలదు. బ్రహ్మ భట్టారక శబ్దము ఆదిపర్వమున నేడవయాశ్వాస మునను విష్ణుభట్టారకశబ్దము ఆదిపర్వమున ఎనిమిదవయాశ్వాసమునను అరణ్యపర్వము

నందలి మూడవయాశ్వాసమునను భర్గభట్టారకశబ్ద మరణ్యపర్వ ప్రథమాశ్వాసములోని పరిమేశ్వరదండకమునను వాయుభట్టారక శబ్దము ఆరణ్యక ద్వితీయ తృతీయాశ్వాసము లందును వ్యాసభట్టారకశబ్దము ఆదిపర్వగత తృతీయ శతుర్థ స్తమాశ్వాసములందును గలవు. ఈశబ్దము నింతవీవిగ యుపయో గించినవా రింకొక రగవడను. వైన ఉదాహ రించిన కాళిదాస భవభూత్యాదిన్యాయున విదేశముజేసే నన్నపాఠ్యులకు నన్నయభట్టారకుడను ఖ్యాతి ఆంధ్రవైద్యస్వము గల్పించి యుండునా? లేక ఇది కేవల ఘాట్యవాచక ముగ జేర్చడినదియో?

నెల్లూరుపురమందలి ౪ న ౧౯౧౯ (సిద్ధా ర్థి)లో శాశ్వత కీర్తులు మహాపాథ్యాయ బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిల వారి నేతృత్వముక్రి ద జ రి గి న ఆంధ్ర సాహిత్యరిషత్తునందు ఆంధ్రగీర్వాణప్రవీణు లొకరు (బహుభాషాభ్యాసకచరులు బ్రహ్మశ్రీ దండిగుంట సూర్యనారాయణశాస్త్రిలు వారుగ నుండురు) నన్నయభట్టును గూర్చి యుపన్యసించుచు నవీనమార్గ నిర్మాతకు భట్టారకబిరుదు గలదని సప్రమాణముగ వ్యాఖ్యానించి తెలుగున నజ్ఞాతపూర్వకమగు కావ్యరచన జేసినందున నతనికి భట్టారకత్వ ము నమస్పించబడినదనియు జెప్పిరి. తెలుగున నాదికవియనియు ఆంధ్రభాషావాగనుశాసను డనియు నన్నయ నెల్లూరును యిక్ష్పటివరకు కొనియాడుచున్నారు. తెలుగున కాదిమకవి యై దేశకవిత్యమున నూత్నమార్గోపదేశికు డగుటచే భట్టారకబిరుదము ఒప్పియండగల దను యూహయే సమంజసముగ నుండునా?

నామహా రాష్ట్రయాత్ర

౮

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

దేనిని పాటింపక గొడించి ఉదయమే లేచిన యెడల భయసంకోచములు కొండొకవడి మనసును మార్కొనకనే యుండెడికి! ఏజంతువుకన్నుల బడక కదలమెదలక అందుపడియుండిన నపాయమేలేదు. కాని ఆ భయంకరనిశితమున నేదో యపూర్వశక్తి నా హృదయము నార్పింపసాగినది. అడలని ఆపదయని అందుండి మనసు కదలిపోవుట కిచ్చగించుట లేదు.

ఆహా! మనుష్యహృదయ మెట్టిదో! నూతన సంఘటనలపై, అపూర్వదృశ్యములపై విహంగపతివలె న్రాలనది మిక్కిలి మక్కువపడుచున్నది. లక్షగ్రంథములను చదువుటకంటె అట్టి నిశితం దట్టిదృశ్యము నొక్కపరి పరికించుట మేలు. భావభరితమై అది మనసున చిరవాసము చేయును! నిశ్చించుచుండు శక్తులను చఱచించుచు లేపి యది కదనాంగణమున బురికొల్పును. అత్రటి సంతరంగమున నపూర్వోత్సాహ ముదయించును. ధమనిస్సాయువులందు విద్యుచ్ఛక్తివలె దైర్ఘ్యము కడువడిగ జాలువారు నని చెప్పుదును! కావుననే క్రుంగిన అంగప్రత్యంగములు మ్రుక్కడి రక్కసులను మార్కొనుటకు దలపడును! భయ సంకషణములు కొండొకవడి హృదయమున పొడనూపిన నేమి? ఇది యందెట్లు గట్టుకొనియుండ నేరవు, దొంగవలె నందు ఆపుడపుడు పిశాచము చూరబడిననేమి? అందు విరాజిల్లువాడు జగదీశుడు కాడా? విజృంభించిన పిశాచమును చీల్చి చెండాడుట కాతని కెంతనేపుపట్టును? దేవదానవులకు మనుష్య హృదయము సమరాంగణముని నా యుద్దేశము! మనుష్య జీవనము సార్థకమగుట కీ దివ్య కురుక్షేత్రమున నీ భీషణాహవము అనివార్తమైనదని నొక్క చెప్పుదును. పిశాచము లేచినగాని ఈశ్వరున కంతగా పనియుండనే యుండదు. ఈతనిచేడినిండ పనియున్నగాని సృష్టి లేదోంతమై

యుండనేరదు. సృష్టివృద్ధియందలి కృషిసూత్ర మెంత యద్భుతమైనదో! కృషియందు మనదాశయమునకై సలుపు పెనగులాటయందు ఎంత యర్థము, ఎట్టి యభ్యుదయ మున్నదో! పదుగురు దుష్టదానవులు విజృంభించిరి కావుననే జగతియందు పదియవతారములు పొడనూపినవి! ఎంతయోకావ్యసృష్టి, ఎంతయోవిజ్ఞానవృద్ధి కలిగినది ప్రతిఘటించు శక్తులులేకున్న మానవుడు శరీరమున క్రొవ్వు పెంచుకొనును! పంకిలమందలి పతంగమువలె సంతృప్తియందు పడియుండును! బ్రతికినను చచ్చి నట్లుండువాడు కతిశిలకంటె నధికుడని ఎవరందురు? పనిలేని యవయవములు, కొరగాని మనసు మానవజీవనమున మున్నబోసి తీరును. కృషి నెఱుగని మనుష్యశక్తులకు క్రుత్సవట్టుట తగ్గము. అసంతృప్తి నెఱుగని మానవుడు, నికృష్టశక్తులతో పోరనిమానవుడు పట్టిననేమి గిట్టిననేమి? నాలుగు గోడలం దడసి, కలమాన్నమును కుడుదుచు, హంసతూలికలందు పొరలాడుచు, నిత్యభోగములందు మునిగి లేలవాడు గోరికడ్డుపున గ్రుళ్లుమాంసమున, దర్దంధమున దృష్టిగ నివసించు పురుగుపోలువాడు. సృష్టియుద్దేశమున తనకుతోడుపడు వాడనియేకదా జగదీశుడు మనుష్యుని సృష్టించినాడు ఇతడు క్రిమివలెనో, బండరాయివలెనో యుండుచో బ్రతికిననేమి చచ్చిననేమి? మనుజుడీ దుర్గతికి దిగవండుటకై సృష్టినియమము సంతృప్తినుండి వానిని బరబర లాగి తఱచుగ వానిమోల ప్రతికూలశక్తులను నిలిపి, పోరుమని వానిని పురికొల్పును. ఈ నియమమే నాజీవనాంగణమున నెన్నోసిలుగులను నిలిపినది. ఇదియే నన్ను వివిధ భూధరిములందు, వివిధారణ్యములందు, వివిధ దుష్టపరిస్థితులందు, కడలేని కడగండ్లయందును నిలుపుచున్నది. బాలకుడనై తొలుదొలత “అమ్మా!” యంటినినిజమే!

కాని, ఈనీరసభావమును మనముపై స్వారిచేయనిచ్చి తినిగాను. కురునేనల ట్లరిష్టములు మార్కొనుకొలని చైర్యసాహసములు, సహనసామర్థ్యములు అధికముగను నన్ను రణోర్వియందు లంఘింప జేయుచున్నవి. దుఃఖమున, నైరాశ్యమును సూరముగనిలిపి జెబ్బుకొట్టి సనా లానరించుచుంటిని.

శరీరి నాహృదయమున నెంతో యానందిమును భావోయును. నగరమందలి శబదశబ్ద భేదమేమోను. అచ్చటి నిశ్శబ్దమందు Poetry ఉండునోయ్యుండును. ఆదియుండు నిష్కర్మమయ కేదారములందును, అడవులందును, కొండలందును మాత్రమే! ఈయాతానలకు పోవుతెటి వెంట నెవ్వరినైన తోడ్కొనిపోవుట తప్ప. వీరియంగొంటరులమై సమయము గడిపినపుడు ఆత్మాయం దు ఆనందిము అనిర్వచనీయమైనది. శాంతిలేల వాతా

* ఈ సంఘటనములకు సంబంధించిన వృత్తాంతములను చదువరులు ప్రత్యేక గ్రంథములందు, ప్రత్యేక సందర్భములందు గాంతురు.

మంచుకొండలో పయనము సాగించుచు, నొక రాత్రి కోహలోయను కొండపల్లెను చేరుకొనినపుడు నన్నెగర్కొనిన క్రూరసంఘటనయు నీకాహిని యందే కొండోక సందర్శమున నుల్లేఖించియుంటిని. గిరిపైనున్న బండ్లాలో నాటిరాత్రి పగండునిచ్చుగించితి మనియు, అందున్న ఒక హిందూస్థానీయుడగులకు సమ్మతింపలేదనియు, అందుండి కదలుటకు నే నంగీకరింపనైననియు, అత్తటి ఆతడు ప్రదర్శించిన కౌతన్యమును మిగుల గర్హించితినియు, కురుక్షేత్రమునుండి వచ్చి ఆ దినములలో కోహలోయందు వసించు చిరంజీవియును నధ్యాపకుడు నన్ను, నాపొట్టిపిచికూ, నానెచ్చెలిరీ అంగుండి గొనిపోయెననియు చదువరు లెరుగుదురు. నాటిరాత్రి నే గడపిన విధమున వారెలుగ గాంక్షించురు. కావున నీ సందర్భమున నాయుదంతము నతి సంతృప్తముగ వివరింతును:

ప్రాణేసరు చిరంజీవిలో మెల్లగ మంచుకొండ నుండి కొంతదూరము దిగినచిట్టిమి. మేముపరుండుటకు

వరణముండే, సచ్చిదానందములందే కదా ఆత్మ యున్న వించినది! పక్క మూకలవలె తలపు లపుడే మనముపై రివ్వు రివ్వున నెగయును! ఈయా చోటులందు అపుడపుడు తోచు నింత దృశ్యములును, భీష్మశబ్దములును అనంత శాంతితో పోరజాలక (పోరింతదనక యాత్రీకునకు కొంగ్రొత్తి యనుభవముల తేమాడ్చును) అద్భుత్యమగును. హిమగిరులందు పయనము సాగించుచు, ప్రొద్దుగ్రంథి నంతనే ఏదేని కొండపల్లెయ జేరుకొనునాడను. కాశ్మీరమున సంచరించుచు గొన్నిరాత్రులు జీలవనది యొడ్డున గడపితిని. సంద్యుస్తంభములంగు పరిసరము (నీతాదేవి సరిస్యంబుబడినచోటు)నుండి బ్రహ్మ వర్తములకు ముగించు గాత్ర సమయమున గంగలోని లంకలంగు ఎత్తయినచున్నట్లుండు, శృకానయలందు నక్కగుంపులసాంత మాగ్నముదప్పి మసలితిని. * సమహా

తన బసయంగు తగునేర్పాటు చేయుచుననినాడకదా ఆ నెయ్యరి! తన యింటికి పోకొనిపోవుటకు మున్నాతడు మమ్ములను తెరువుచున్న సిక్కులరు ద్వారమంకిరములొనిది తోడుకొనిపోయినాడు. ఇది జీలవనది యొడ్డున నున్న ఆనయచ్చరిల విశ్రాంతిగృహ మనుకొంటిని. సుగదిరమున నొక సిక్కుచృద్ధుమన్నాడు. వశిష్టవేదా యనుకొన్నాను. మమ్ములను సొచ్చి, ముందుకువచ్చి ఆదర్శార్యముగ నాత డాహ్వానించి నాడు. సిక్కులదాపు గౌరవము అన్వతీయమైనది. ప్రార్థన మునకు నిద్రిస్తుమైన ప్రదేశమున నాతికు హుళుచున్నాడు. మేమును సమీపముండే గూర్చుంటిమి. ఆతని కొక! వైపున పండ్రెండేండ్ల బాలికయును రెండవదిశ నామె కవలతమ్ముడనదగు బాలుగును గూర్చునియుండిరి. సిన్న వయసులోనే బాలుకు పాగా ధరించి నాడు. ఇరువురను జోడుగులాబులు ట్టుండిరి. నకుమనున్నతాత ఆవేశపూరి తుడై పాడుచు, నొక్కొక చిరణమును పిల్లల కందించు వాడు. ఏకగ్రీవముగ వారు పాడవోడగిరి. గుల్లాబుల గుండియలందు రెండు కోయిల లడ్డగియుండి పాడు చున్నవేమోయనియు, ప్రసూనహృదయములందలి సుధా పూరము గీతికానుగయై కొండదొరమేన బులకలు లేపు

రాష్ట్రయాత్రలోనేకృష్ణ, సావిత్రి, గాయత్రి, కొయనా, ఎన్నానదుల జన్మస్థలములుచూచి, పశ్చిమ పర్వతముఁ దలి మహాన్నత శిఖరమైన Arthur point నెక్కి సూర్యాస్తమయము నం దవలోకించి మరలినచుత్తటి ప్రార స్థగసంకులమైన బ్రహ్మరణ్యమున జిక్కుకొంటిని. వీరాగ్రేసరుడు శివాజీనిర్మించిన ప్రతాపగడమహా దుర్గమున శివాజీప్రతిష్ఠిత భవానిని దర్శించి మరలు

చుండెననియు నూహించితిని. ఏకగ్రీవముగ నిఘంస లాలాపించు గీతికకు సమీపమందలి సరిల్లలామును తన యనంతశ్రుతిని సహకరించుచుండెను. పరమాత్మను మోచుకొనిపోవు విహంగపతివలె నం బరచుంచి హిమశిఖరమునుండి యువ్వెత్తుగ వాటిపాట నాయాత్మను గొంపోయి స్వర్గస్థానములందు జేర్చినది. కొండొకవడి ను త్తవిస్తృతుడనై అందు జతికిలపడి యుంటిని. అనంతరము వృద్ధుడు క్రేమసంసిక్తమై కడుంగడు రుచ్యమైన ప్రసాదమును మాకు బెట్టినాడు. అందలి మధురభావముచే నాత్మను, తక్కుంగల పదార్థముచే నుదరమును దనిజితిని. పరుండుఁకు తన వ్యవస్థ సలుపుదునని తాత యనినాడు. ప్రాశాసరు ఁరంజీవికి శ్రమ గలిగించుట కిష్టపడక వృద్ధుడొనరించు వ్యవస్థకు సమ్మతించితిని. మండిరమన కంటియున్న గదిలో మూకె యాతడు మంచములు వేయించినాడు. హంస తూలికతో నెకసక్కెమలాడు పరుపులను వానిపై నమర్చినాడు. శీతకాలమున శీతశైలముమీది చలి దుస్సహమైనది. కప్పకొనుటకు వృద్ధుడు దట్టమైన “సిరిక్” తీర్చినాడు. నా యనుచరలు శ్రమానంతరము స్వర్గ సుఖము నంది నిముసములో స్వప్నావని బ్రవేశించిరి. నిదురించుటకు నాకు మనస్సాపేదదు. పూర్ణిమ కాపున మంచు కర్రళ్లతో గూడి వెన్నెకరళ్లు రాలుచుండెను. అంబరవీధినుండి యమరులు కడుంగడు చిక్కిని పెరుగును దొడ దొడ, గిరిరాజుపై పాటసాయమున్నట్లుహించితిని నాటి విభావరీ విభవమును వర్ణించుట కిందు చోటులేదు. శైలతలమున విహరించుటకు స్వర్గమే దిగినచ్చెననియు, కవిశ్వప్నము మూర్తీభవించి ప్రత్యక్ష

తటి వనమందొక గుడిసెయందు విడసి, ఒక ముసలికాపు సాయమునంది ఎక్కిన్ని వింతలనో (వీనిని గుఱించిన యుడంత మీ గ్రంథముయొక్క రెండవభాగమున గానంబడును) విలోకించితిని.

పకపక అత్తిచెట్టునానుకొని అల్లెమాచుచుంటిని. మరల మనునవ్వు వినబడినది అనతిదూరమున నానెక్క నేదోభయంకరనినదము వినవచ్చినది. ఉలికిపడితిని, దూర

మైనదనియు, అగోచరయై యంతరంగమున దివ్యబృందా వనమును సృష్టించు గంధీరభావము రూపుదాలిచి ప్రణయప్రసంగము చేయ నుంకించుచున్నదనియు, వరూధినీ ప్రభృతులు పండుగజేసికొడుచు, వేడుకలం మాగాడుచు శర్వరీసీమంతిని నట్లంకరించి తాము చిరుతరగలందు దాగి కిలకిల నగుచు నా నగుమోముపడతిని మ్రోల నిలిపిరనియు దలచితిని. దట్టముగ గవ్వకొని అల్ల నల్లన నాగారము నుండి రిగి ట్టుర్రూరము దాపున గూర్చుని, రెప్పలు వాచక యామిసీగుందరి నలోకించుచుంటిని. నలువలకులందు దానే గోచరించుచు గగనతలము కూడ తన సామ్రాజ్యములోనిదే యని కాబోలు పూర్ణ స్వాతంత్ర్యముతో గిరింద్రుడజాంషము నంత నాక్రమించుకొనియుండెను. ప్రీతిమెయి దేకాటనమునకై చును జీలమనదీమతల్లిపైనుండియే పాటపాడుచు వచ్చుచున్నది. నీరవుడైయున్న పర్వతపతిని నిద్రపుచ్చుటకయి నెల్లవయిల్లాలు మంజులగీతికనాలాపించుచున్నదేమో యని యొకమాటును, మధురయామిసీ సమయమున నిజవాంఛను దీర్చుకొనుటకై గాఢనిద్ర నుండి శైలపతిని లేపనెంచి శైవలీనీకామిని అల్లనల్లన నిజేకునకు గిలిగింతలు బెట్టుచు, నాతనియెల్లము చేరజాలు చల్లని పాటపాడుచున్నదేమో యని వేటొక సర్వాయమును దలచితిని. చోద్యముచూచుచు నెంతోసేపందే యనిపేషలోచనుడనయి కూర్చునియుంటిని. ఇంతలో నా పొట్టిపిచికాడు ఏడ్చుచు, వెతకుకొనుచు నేనున్న యెడకు వచ్చినాడు. నే నెందో యంతర్ధానమైతి ననీ ఆతడెదలినాడు. ఈ విచిత్రోదంతమును పాతకులు నా “కాశ్మీరముజీవీ”లందు గాంచగలరు.

నుండలి యాపద రెక్కలు కట్టుకొని పులుగువలె నాపై వ్రాలనుంకించుచున్నదని యడలి జనుదిరిగి చూచితిని. ఏబదిగజములదూరమున నేదో మృగము మరొకచిన్న జంతువుపై నుటుకుచుండెను. చీకటిలో దానిపోలిక పట్టుట నాకు సాధ్యము కాలేదు. తఱచుగ మనము తిట్టి పోయి చీకటియే నా కపుడు రక్షక మైనది. అంధకారము లేకున్న, నంత సమీపముందలి దుప్తమృగము నన్ను గాంచి, ఒక్కయలుకున పైబడి నన్ను, నాభావ మలనూ నిముసములో మ్రింగివేసెడిది. సృష్టియందు మానవుడు తోడుపడని దెద్దియు లేదేమో! “మన హ్యలం దుత్తము డొక్కొకప్పుడు మిగుల దుచ్చుమైన పనులన, నీమలందు నీచుడు మహాత్కృష్ట క్రియల నొక్కొకపుడు చేయు” నని ఒక తాత్వికుడు వదించి నాడు. చీకటికాక వెలుగే నా కపుడు ప్రావైయు న్నచో బ్రహ్మగిరినుండి యద్దనురేయి నాపదలో నంత ర్హితుడ నయియుండును. అపద కన్నతల్లివంటిది, జ్ఞాన ప్రదాయిని అనుచుండును. తనను గుర్తించినవారి నదే మియు చేయదు నిశితాంత న న్నాభయంకర మహూర్తమున దనయొడియందు జేర్చుకొనినది!

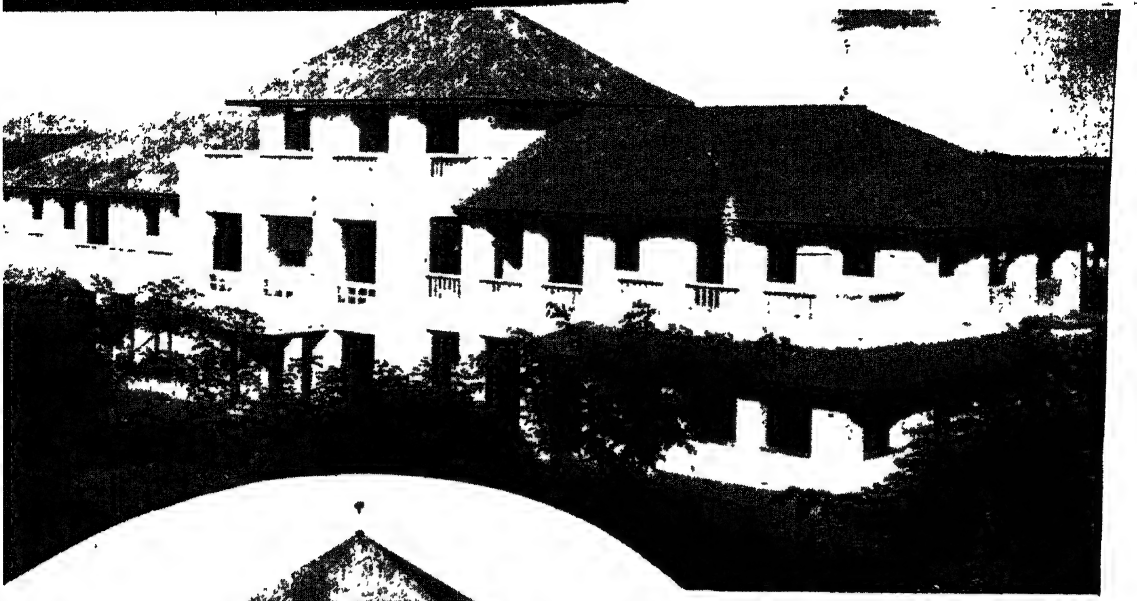
నన్నుజూచినహింపక కాబోలు నన్నుగప్పియున్న తమోవనమును చించివేయ గొంతదూరమన వెనుక డెలి కిన మంటతోచినది! చివాలన లేచి చెట్టుచెన్నకు తిప్పు కొంటిని. అగపడిన జ్వాల తోడనే అదృశ్యమైనది! కాని, అదియే నాపైదుముకునేమా యనుకొంటిని. మంట తక్కున మిగుల నల్లనైన వన్యవృక్షపు కానుపించినది! అది పెద్దపులిగాని, సింగముగాని యొయుండవని, అడవి పందియో, ఎలుగుబంటియో యొయుండునని యూహిం

* నా స్వగ్రామము తూర్పుగోదావరిజిల్లాలోని పేరవరమైనను, నా పెదతల్లిగారి యూరైన శెట్టి పేటలోనే పుట్టితిని. నా పెదతల్లిగారి దొడ్డియందలి గొడ్డచావడి నా జన్మస్థలము. నేడు నా అమ్మలేదు నా పెద్దమ్మయను లేదు. కాని గొడ్డచావడి అట్లే యున్నది. ఈ చావడినుండియే నా యిహజీవనయాత్ర నారంభించితిని. అందుండి ఎన్నెన్ని యోజనముల దూరమునకో కదలిపోతిని. యువకుడనై, యుత్సాహ

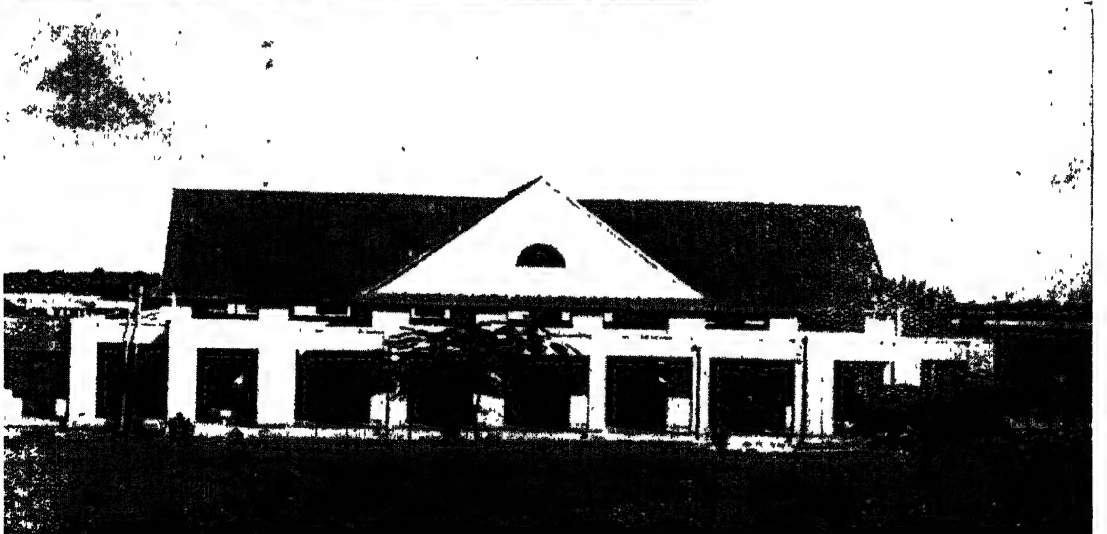
చితిని. ఆహారమును వెతుకుకొనునా, అర్ధరాత్రుమున నది ఇంచుందు నడయాడుచున్నది! వెలుగులేకున్న నేమి, ఆ చిన్న జంతువును తఱచుకొని నిముసములో నేనున్న యెడ నుండి, దానిని విడిచి నా పని పట్టునేమో యని యడలితిని. తాత్వికభావగర్భితమైన మహాోపన్యాస మపుడు నన్ను గాపాడునా? బ్రతికె లినయోపల నడవిమృగము కనికరించునా? తియ్యని పాట పాడినను బానిమనను కలుగునా? కాని గుండెలను మాత్రము చిత్త మువచ్చినట్లు దండదడలాని నిచ్చితినిగాను. దడనంతప కున్న, నది యూర్త నాదమై కుక్కుకునుండి నెడలి అవలీ లగ న న్నాపద కప్పగించినేయునని ముంజే గ్రహింప గలిగితిని. ముస్సనోట బంకుంటి. నేచేని యుపాయమును పన్ని తీరవలె ననుకొంటిని. చుట్టును జోడుబట్లు నిలచిన నాలుగుచెట్లగా చేనిమీదనయిర పోకి కూర్చుండిన మేలని యూహించితిని.

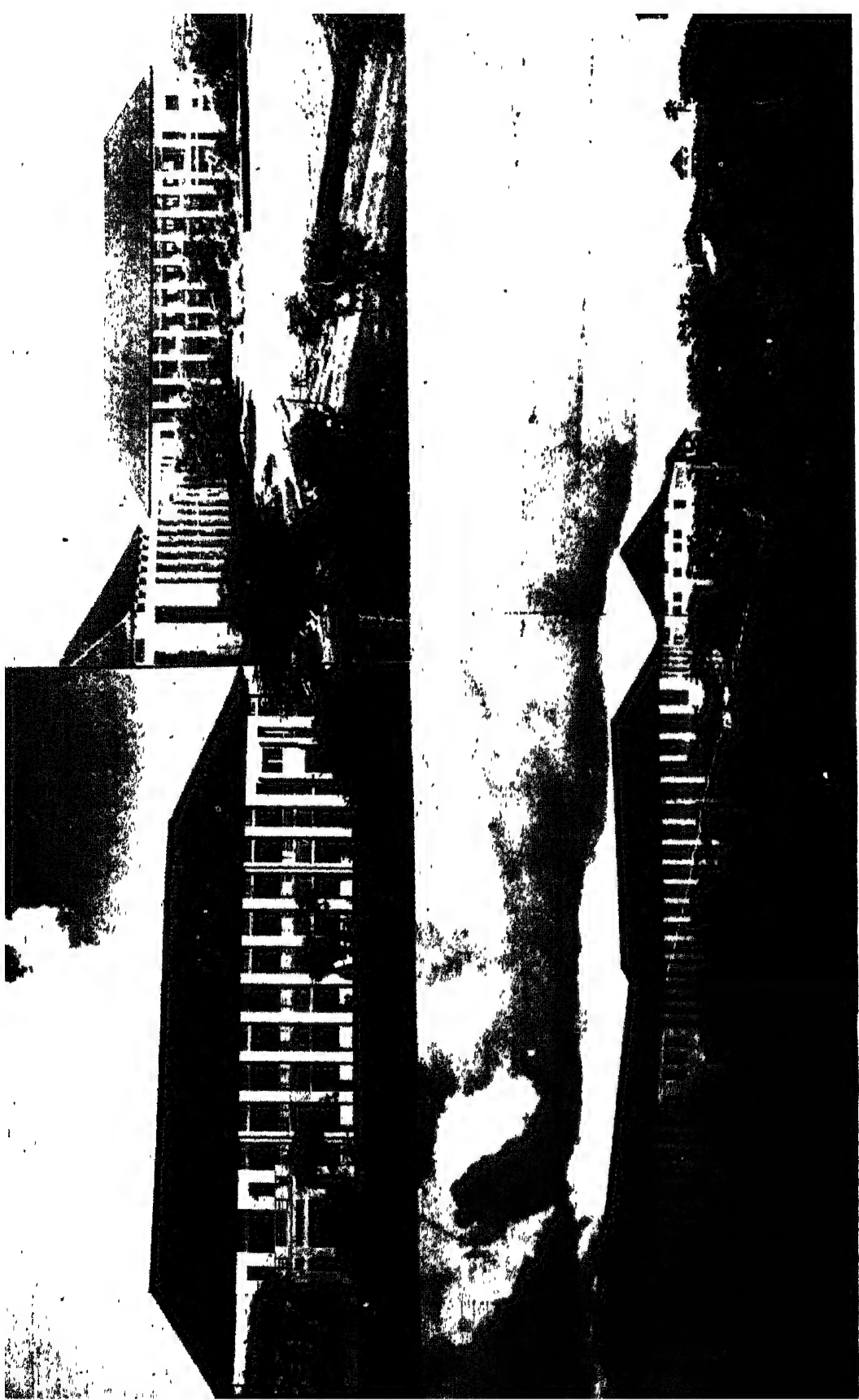
పిన్న నాడు మాయూరి బడిపిల్లలగూడి చెట్లె క్కుట్టి, ఈతకొట్టుచు మన్నున క్రియల నశ్యసించితిని. గోదావరిలోను, చుట్టగాను ఈదియూది సంతోషమున కళలమును పంపాదించితిని. కొంతకాలమునకు మన్ను రాజమండ్రున గోదావరి నీరలెఱుఁడునుండి యవ్వలి యొడ్డున నీదియుంటిని. కాశీస్థులు కదల్చక గంటల కొలది శవముట్లు నీటిపై నేలియుండుట నేర్చియుండు టచే, నాగూపమువచ్చినపుడు వెలుగునీ తల్పముగుటచే నెంతదూరమైన నవలీలగ నీదకాలుచుంటిని. ఈపండ్ల మున తప్పక నెగగలనను ధైర్యము నాకు గలదు. పిన్న నాడునేర్చిన విద్య ఎన్నటికినిబోదు. ఎట్టిచెట్టునైన నవలీలగ నెక్కువాడను. శెట్టి పేట * మహాను యొడు

పూరితుడనై కట్టెదుట నింకను వికాలమైన యాత్రాం గణమును చూచుచుంటిని. జగదీశుడు నన్నే హోదోటు లకు గొంపోవునో! నన్నేమిచేయునో! భావభరిత మైన ఏదో కావులను దర్శించినను, నివియ్యియు గూడి యైన దొలుత నన్ను దన యెడంద నందుకొనిన పశుల సొలకంటె నాకు బ్రీతికరములు కావు. ఈ పరిత్రస్థాన మునుద్దేశించి ఎందున్నను జోహారనుచుండును. తఱచుగ దీనిని చూడవలెనని యుద్వేగపూరుచుండును..... శెట్టి

పొద త్రింజ
నివాస భవనములు
నడుమ నీటికుండు

క్రీంద: కాంబరమున కొత్తగాకట్టిన మదరాసు క్రయిస్తవకళాశాల భవనములు. మీద: ఎడమవైపు విజ్ఞానశాఖ. కుడివైపు కళాశాఖ.

నందలి నేరేనుచెట్టునుండి ఊరిబాలకులతో కలసి నీటి యం దులుకువాడను. నాటి దుండగములు పడింపడి నన్నెన్నో గంపములనుండి కాపాడి వి

చెట్టెక్కుల సులభమైన పనియైనను, చీకటిలో వై కెగబ్రాకుట నుండికాదేమో యనియు, అం దేదైన సర్పమున్నను ఉండవచ్చుననియు, ఎక్కినను కలుము కొనచు వచ్చు భల్లూకము వృక్షము నెక్కజాలినజంతు వగుచే మప్పు తప్పదనియు, ప్రస్తుతస్థితికంటె చెట్టు మీది దుస్థితి మఱింత దురంతమై యుండుననియు నవలీ తిని. భల్లూకము వృక్షమెక్కగలదని తెలుపు విక్రమార్క కథ జ్ఞప్తికి వచ్చినది. నది యత్సన్నమైన తావలమున గొంత కల్లుచున్నది. పోయి ఆ పల్లచున నక్కియుండ వలెననుకొంటిని. కాని, నీరు త్రాగుటకై వన్యపశువు వచ్చి సరిగ నందే నన్ను కన్నెని, నలీలసమీపమున నను యమునకు సిద్ధమైయున్న ఆహారమని చెబ్బతో నన్ను 'సంకాయస్వాహ' చేయునేమో యని యవలీతిని. ఏమి చేయుటకు నా కపుడు పాలపోలేదు. కాని, ఊగిన లాడుబకును, దీర్ఘయోదనము సలుపుటకును వ్యవధి లేదు. అనతిదూరములో మృగము గంతులవేయుచున్నది! అది పులికాదని, సింగముకాదని రాయిగ్రద్దిచెప్పలేను. ఉచ్చాస్యస నిశ్వాసములను కొంతవరకు విగబట్టి చెట్టు మాటున నలిచి, క్రూరమృగముయొక్క గతి నుపలక్షిం చుచు, దాని గమనము ననుసరించి తటాలన తరుణాళును పట్టుకొని నేలాడుటో, పల్లములోనికి లంఘించుటో, భయసంశయములను వదలి దాని మఖగహ్వరమున ప్రవేశించుటో జరుప నిశ్చయించితిని. అదృష్టవశాత్తూ అది తలుముకొని వచ్చిన దిన్నిజంతువు ప్రక్క

శే నుండిదవోలనకు రెండుమైళ్ళ దిగువ నేలారు కాల్య యొడ్డుననున్నది. దీని కింకొకతట్టున నరసా పురపు కాలనయ్యు, వేటొకనైపున అత్తిలికాలన యును గలవు. తామరలతో నిండిన కాలవ యొకటి మడుగునుండి పల్లెపాంతకు పాలుచుండును. మిగుల విశాలమైన కాసారము కవిభావములు పోలు ప్రస్ఫుటిత పద్యములతో, ముత్తయముల కెనయైన నీటితుంపురుల

గల లోయలోనికి పరుగెత్తినది. పెద్దమృగము దానివెన్నంటి క్రిందికి లంఘించినది. "అమ్మయ్యా! జగదీశు డిప్పటి కీ యాపదచుండి నన్ను కాపాడె"నను కొని ఆతని నుద్దేశించి సాగిలపడితిని. ఇక నికటివన్య పశు వచటికి వచ్చునో యని తలపోసితిని. మరల పకపక మనుఃస్వప్న చెవుల బడినది! ఈ మా అది మఱింతి వికృ తముగా వినబడినది. ఎట్లెట్లుహించినను, ఈ వస్తువును గుఱించిన చోద్యమేమో నాకు బోధపలేదు. క్రమ క్రమముగ మంట లంతరించినది. భయంకరశబ్దములు కడచినవి. దూరపుజీవులను గొప్పమంచెకొనిన రక్కసి పడతివలె నైశనిస్తబ్ధతతోచినది! ఇట్టి చెడుగుల నది యాననో గాని, మఱి చెడుగుజాడ కానరాలేదు. మఱిట్టి చెట్టులు పొడనూపవని మనసు కదుటవరచు కొని మరల వృక్షములనడచుజేరి, కూర్చుంకలేక వెలికిబడి వియత్తలము చవలోకింప సాగితిని.

తిరుణాళుల తుది రొబ్బలనుండి చూడ్కలు చివాలన హన్యములోనికి లంఘించినవి. చుక్క గుంపులు రెమ్మకొనలందు ప్రస్ఫుటించిన పూవులని భ్రమసితిని. వానిని చూచినంతన గుండెలందలి దిగులు అదృశ్య మయ్యెను. నిశాసయముండలి యనంతశాంతి యపు డీశ్వరకరుణకరణిహృదయమును సాకినది. చెట్ల జంపములందు, ఆకుమూకలనడుమ మలయ సమీరుడు ప్రణయముగ్ధడై మసలచు మధురనిస్వనమున బూవు నెలంతలను నిగురనుండి లేపుచు నగుమోముననల నావేశపూరితుడై కాగిలించి, వాని రొమ్మలందుజొచ్చి ప్రేమమరందమున నీదులాడి, వలసినంత ప్రణయ పరిమళమును మోచుకొని "అను

హృదయముల నిడికొనిన విశాలతామరపత్రములతో నలరారుచుండును. ఊరిచుట్టు తరుణరహసులపోలు చేలు నిలిచి కన్నలవెండు వొనరించును. "సుజలం, సుఫలం, సస్యశ్యామలం మలయజమారుతం" అను గీతికకు నా జన్మస్థలము పర్యాయపదము.

*"Full many a flower is born to blush unseen" Vide: Gray's "Elegy."

రాగమందలి హాయి నెలుంగుదువా?" యని గుసగుసలాడి దానిని నాయంతరంగమున గుమ్మరించెను. "అడవి గాచిన వెన్నెల" యనుచుందుము. "మావద్దప్పి వెలుగక పుట్టి గిట్టు పూవు" * అని ధామన్త్రే పలికినాడు. పూవుగాని, వెన్నెలవాకగాని నిరర్థక శిఖికాదని నా తల. పు. వీనినిపర్తింది, వీనిహాయిసంగు భాగ్య మేకవి కైనను, ఏ మునికైనను ఏ పథికునైనను గలుగక పోదు. గుర్తుపట్టజాలని వేయిమందికం బై గుర్తుపట్టగల వాడొక్కడున్న మేలు. సౌందర్యమనుడు, సౌరభమనుడు సత్యమనుడు, మాధుర్యమనుడు, మతేగుగుణమనుడు కన్నుగలవానివలన, గుండె గలవానివలన, ప్రశంసింపజాలువానివలన సార్థకమగును. ప్రజానీకమంగుండియు, గుర్తింపబడక దిక్కులేనివారివలె మడియుచున్న ప్రతి భావంతులులేరా? అడవిగాచిన వెన్నెలవలని హాయిసంగు ప్రకృతి లేకపోలేదు. ఎడారిపూవుగో సుఖక్రీడలదేలని సమీరుడును లేకపోలేదు. తనబిడ్డసాయగయనకు గా నెంతోయలరి, ఏకవి కుమారునకో దాని నప్పనమని, తన నిసుంగు యెడందలొని విభవ మాజామాతకతన విశ్వ విక్రంతము కాగలదని ప్రకృతి మురియుచుండును. కని కంధరమున మాల్వవైయెప్పిన చంద్రక కళాసామ్రాజ్యమును సుధాసంపీక్త మొనరించు కైలుగమా? కవి హృది నానందపీఠికలనూ గాడించిన కుసుమసీమలని సాహితీజగతి నెన్నెన్ని ముద్దులొలుపు తలపులకు కన్న తల్లికాలేదు? ఈ తలపులే కావ్యకదారమున నెంగో సౌందర్యమును సందించుకావులే ఎన్నియో మానసములను తనుపుచుంటు నెలుగమా?

నడిలేయి నెవ్వరుగాని దాపునలేని యడమన, నభోవధూటీగళమున మల్లెదండవలె వరులు నత్తత్రమాళి కపై కన్నువేసినపుడు మనసున నెన్నెన్ని మధురభావములుత్పన్నముకావు? చుక్కలందలి చోద్యము వర్ణనాతీతముకాదా? స్థలకాలము లనంతములు అనంత శూన్యమున మిణుకుమిణుకుమని కాంతిలు తారకలు దేవతలు చెరిగిపాఱబోసిన నూకలుకావు. ఇవి యసంఖ్యాకములైన భువనములు. ఒక్కొక్క యుడుభువిదూరమును గుణించి కన్గొనినపుడు మానస మద్భుతానందము

లతో నిండిపోవును. ఒక్క నెకందునకు వెలుతు వెక్కిరిస్తే మూరయు సాగిపోవును. సుమారు రెండు వేలేండ్లకు భూమినిజేరు నెలుంగులు పలరించు చుక్కలు కలవు! అనంత కాళమున నివి యెందున్నో యూహింపుడు. ఇన్నిలోకముల సనంత శూన్యమున సృష్టించిన శక్తి యెట్టిది? చూ! మనసును దూరమునకు పంపింపు దివ్య దృశ్యములే సృష్టిలో నృద్ధిగొన్న మైవి. ఇవియే మనవ్య శక్తిని మనహాస్యతీతి కెగయియిరికొల్పును. గ్రువా గుల నత్తత్రములై, విన్నవిన గాంతిలచుంటు లేదా? వియత్తల పత్రములై గాంతిలు నత్తత్రాక్షరము లీశ్వరుని హస్తాక్షరములు. ఒక్కొక్క యక్షరమును విహకించినపు డెందోమి మహత్త్వ మున్నో, నీలంపురంగున నసంతసూరమునంటి మిణుకుమనుచున్న భావ మెట్టిదో యని యబ్బురపడమా? "ఎంతము ద్వి మన్ననో?" అనుప్రశ్నను పురికొల్పురచిన వీరి దివ్యరచనము! దివ్య రచనమునకు మామనీషు కవిత్వమంగును. విశ్వపతియైన జగదీశుడు కవిసార్వభౌముడెందును. ఈశ్వర రచన మాదర్శకవిత్ యంగును. నిక్కంపుగవి కాగోగువాడీశ్వర నీభిశిహస్తాక్షరములకు కను లప్పగించి తీసలెను. చుక్కలను కన్నులెఱుఁగుచెట్టును గాని ఈశ్వరుడు వాని యందలి భావభవనములను గుర్తించి మహోపన్యాస మిచ్చునా? తన భావములకు భావ్యము చెప్పకొను వాడు కవిసికాడు. డిహకు చోటిచ్చి, అబ్బురపాలున కవకాళ ముసగు దృశ్యమే సృష్టిలో గణనీయమగునట్లు పతిమనసునకు కొంతపరి కన్పించు రచనమే కావ్య సృష్టియందు గణ్యతగాంచును. సృష్టికర్త బట్టబయలైన, డిహకు పనికలుగకున్న, Suggestiveness కు తావు దొరకకున్న, కాంగిభావము స్ఫురింపకున్న, Sense of the beyond తోషకున్న, విశ్వరచనము చప్పిడి కూడువలె సుండునరి నాతలంపు. Suggestiveness రచనమందలి ప్రధానగుణమని తెలుపుట నాయాశయము. ఇది లేని కవిత్వము పతికమనసునకు రెక్కగిచ్చి దాని మాహావిహాయమున రివుమనిపింపజాలదు కావున కవిత్వమనిపించుకొనగు. సుదూరవియత్తలమందలి రచన మున కెందైనకైతయే అదర్శకవిత్ యగును. చుక్క

లోని Suggestiveness ఎట్టిదో గ్రహింపజాలుకన్న అందోక భవమన్నదని సూర్యతేజసును మించిన Idealism కలదిని యెఱుంగును. దీని దాపున Perception, Imagination, Beauty, Harmony లున్నవని తెలిసికొనును. కార్లయిల్ తెలిపిన Seeing eye ఈ కన్నే నుందును. ఇట్టికన్నగల పతిత ప్రతిస్పృష్టిచిత్రమందును, ప్రతి ప్రకృతిచిత్రమందును కవిత్వమునకువలసిన లక్షణము లను కన్గొనజాలును. కావుననే మహాకవు లీచిత్రములను పట్టుకొని ప్రాకులాడిరి! ఈకవుల తెలిగినవారు, వారిజాడల గాంచినవారు వారి రచనలను పురికొన్నిన దృశ్యముల నెఱుగుదురు. నక్షత్ర ఖడితనభము, బాలార్కప్రభా కలిత దిగ్వలయము, కామదీప్నాతయామిని, “నందన చందనోత్కరము,” “కన్నెమావిసుంపు” “లవలీ నికుంజము” “తీవము త్రయింపచాలు” “రత్నకందరము” “ముతైపుత్రుగ్ధ లీను “మెగ్గ” ప్రత్యూష పవనాంకు రము” “మల్లిఃకలబూచిన కొన” “గాంగపైకతము” “వన జాతరంగిణి” “అంబరచుంచి నిరస్పర్షుల” “మహికాహార్యము” “బహుర్నద్యుతి మేరుగోదరదరీ భాగము” “సభోవాహినీలహరీ శీతలగంధవాహ పరిభే నృంజరీ సౌరభగ్రహణేందిందిర తుందిల మైన కాంతాం సంతానము” మున్నగునేకదా యిట్టి దృశ్యములు! ఈదృశ్యములును, ఆరచనములును మనుష్యా క్రియ దుఃఖమునండి, దౌష్ట్యమునండి, జుగుప్సనండి, యాతనమునండి గొంపోయి, మల నందనమున ప్రాత కాపుజేసి, దానిచేతి కానందకలశము నందిం దును. ప్రకృతియందును, ప్రకృతికవ్వలను జగదీశు డున్నాడనితత్వశాస్త్రమునాకొనుచున్నది. (God is immanent and transcendent) ప్రకృతికి ప్రతి చిత్రమైన రచనవందును ఆత డున్నాడనుట స్పష్టం శము. ఈశ్వరశక్తికై తపించుచు, “విశ్వపతీ! విశ్వకవి! విశ్వాత్మాకా!” యని కవిభక్తుడు మానసాంజలి నొడ్డిం తన, దేవకిగర్భమున నిమిషిన కృష్ణపరమాత్మవలె, నీశ్వరప్రేరేకమైన భావభవనములందు జేరుకొనును. ఈభవనరాసులనే నూనరాసులన ట్లాతిడు తనపల్కులందు గురిపించును.

నాటినిశీధిని తప్పటడుగు లిడుచునే కడుచుచుం డెను. ఒకమాటు దివిదిశకును, వేటొకపర్యాయము విస్తృత శైలసామ్రాజ్యమందలి వివిధదిక్కులకును చూపుల బుత్తెంచుచు, కొండకొననుండి మేఘుడోలి కలోనికి లంఘించులాగున, పరికిలనమునుండి భావనావీధు లలోని కెగయుచు, కనులబడు వింతలకు అపూర్వమైన విడ్డూరములను జేర్చుకొనుచు, అంతరంగమున నాశ్చర్యా నందయలను నింపుకొన సాగితిని.

వికాలపర్వత ప్రదేశమున నిందండు కారుచీకటి లో తక్కింపు నీటిగీతలు వీయచ్చరిచాన కుత్తుకనుండి యో పుటుక్కున తెగిపడిన ముతైపుక్షేరుల్లు, కృష్ణ పక్షు మని ఈవలికి రాక సరజారి నిభృతనభోభవనమున తానమాడుచుండ నీ బిందువులనుండి నేల న లిన కొలది పాటి సంద్రకలచందమున, కామధేనువు పొదుగునుండి రాలి గిరిపార్శ్వములనుండి ధారధారలై జాలువారు దిగ్ధముభంగి, చదలునుండి కొంకొనపై చివాచన నుటికి నేలదెస బఱతెంచు చుక్కచెన్నలలీల, మబ్బు నుండి గొబ్బునహలబడి తున్నతున్నలై పర్వతసానువు లందు నొరలు మెఱపుదీవవలె, చిమ్మనీకటులందు చీతు నంది, అద్దమరేయి మొద్దునిద్దరన్నతండ్రియంగప్రత్యంగ ములనుండి వేలు శైలసంతానముకై వడి, సాంద్రసంతిమ సమున సానుమంతమువై దాగిలిహుతలాడుచు, మఱుగు చోటలనుండి కిలకిలనగచు, చరచరబర్చెత్తు కిన్నెర బాలికలపాలుపున, బోత్సన్నపక్షమున కుంభవృష్టిగ గురిసిన వెన్నెల దరీభాగముల నెందైన గొంతమిగిలెనే మోయని వెళుకబోవు చక్రవాకములచాడ్చున, ప్రణయ కలహమున డీకొనిన దేవదంపతులచేతులనుండి జారిపడిన పూవుదండలడంబున, స్వర్గసౌధమునుండి వసుమతి నవ లోకించు సురసుందరాంకుల చూపుతక్కులచొప్పన, సచ్చరిగ్రని మహోన్నత హృదయకుంధరమునుండి నలు దెసల స్రవించు సుహృద్బాధాధారలవడువున, “శైల శిఖరమున మీనెచ్చెలీ యొక్కండు ఒంటరియై రయన్నాడు పోయి చాడు” డని గజాసురాదులకు దెలుప బర్పిడు గీరికింకరులపెగిడి, కవిహృది దనుప నన్యుతనూతికరములనుండి ధారలై వెలారు సుధాసన్ని క్త

నుమరజముకై వడి, నన్నుజూచి జాలిపడక పరిహాసించు వనవధూటియొక్క నవ్వుబెరుగులట్లు, వాసవునెడల నేలకోకినిసి, వజ్రపాణిరాణి గిరవాటువేసినంతన తున్న తున్నలైన వజ్రదామవజమువశపున, జీమాలప్రాసాద మన నెవ్వరో యుంచిపోయినపిదప భూధరముపై ఖండ ఖండములై పడిన ప్రదీపమువగిసి, విశ్వసంచారముచేయ సృష్టికర్త యంతరంగమునండి కడువడి జను భాస్వదాశ యములలీల గోచరించినవి.

స్వస్మ ప్రపంచమునండి కదలికచ్చి కాబోలు పిట్టయొకటి చెట్టుపై న్రాలినది. తుదిరోబ్బకొన గల అకుతుడ గూర్చుని నిద్రామగ్నమై యున్న విశ్వమును విశ్లాకింపఁకొనెను. ఏచప్పుడు చేయక, కదలమెడలక వెలికిలి బయండియే రెండుకున్నులను పిట్టపడుచున కప్ప గించితిరి. అత్తటి అకుతుడనుండి బ్రహ్మాండము నవలొ కించిన నెట్టినిత్రవినిత్రదృశ్యములగపడునో! వీని నప్పగిని జూచుటకై ముహూర్తమూత్రము క్షిగాగలిగిన శంత యదృష్టవంతుడ నగుదునో! గుప్పిని నిముడగల పిట్ట పిల్ల గాలితాకుడున నల్లన నూగాడు చిన్నియాకుపైజేరి అనంతవిశ్వము నవలొకించుటెట్టిదో! అజాంఘనునంతను తన లేజాడ్కులనుండి యాప్రకాంతసమయమున నా చిన్నజీవి నిజమైన చికి లాగుకొనుచున్నది! కొటి కొటి బాహ్యశక్తులైన లాంగరి బ్రహ్మాండము పిట్ట యొక్క మాడ్కియుచ్చుల కెల్లలొంగిపోయినదో! ఆ చిరుమాడ్కులంబులి యనంతోద్భుతశక్తి యెట్టిదో! పిట్ట జిజ్ఞాసువు! సర్వప్రపంచమును యాత్రాంగణము గావి చుకొనిన ప్రాణము! తన్నొకరు ప్రశంసించవలె నని యపేక్షింపని నిష్కామజీవి! భూమ్యాకాశములందు నెంగును దాని కడ్డుకట్టలు లేవు! ఆహా! దానిభాగ్య మెట్టిదో! పూర్వభవముననడెట్టితప మొనరించినదో ప్రస్తుత జన్మమున ప్రకృతియింట నాడుపడుచై పుట్టినది. వాల్మీకి ప్రభృతుల హృదంతరాళముల గరుజాతరంగిణుల మహిమి గించి సాహితీకేదారమున కవితాధారలకు బ్రోవజేసి కావ్యజగతియందు ప్రాతకాపై యున్న పుణ్య జీవి! భావ సంసిక్తములై, లేనెతుంపురులబోలు గణయతుల సుగ్ధ జేసి కవిదీంధ్రుల కుత్తుకలబోయు చల్లనితల్లి.

కవికిని, ముముక్షువునకును పక్షిజీవనము మేలు బంటి కాబాలునదని నాయభిప్రాయము. ఒడలునిండ చిత్తమువచ్చినతొగున కండలను నింపి, మహాదారువు వలె దోచువాడే విశాలచిత్తమును నిజబాహువులందు పెనవేసికొనబాలునని తలపరారు. శరీర మెట్టిదైననేమి? ఏతీరు యైననేమి? అంతరంగమున నణుమాత్రమైన జిజ్ఞాసతేజరిల్లునేని, ముహూర్తము గొలుచు ప్రమథగణము వలె, జిజ్ఞాసువునుట్టు బహుభవునములు చేరుకొనును. తామరాకుమీది నీటికింపురు ఎంతపరిమాణము కలది? శిశిరకణముల్లు జిజ్ఞాసువగు సూక్ష్మనయ్యాఖు నాత్మ హృది నిడికొని కులకుబడివా? మంచముత్తము పోలు బిందువునంగు మూగ్యుండలమును తీసిని, బహుళ రత్నముగీచుల నీనించునని జిజ్ఞాసయే! ధృతకాల ప్రతి బంధకములు జిజ్ఞాసమున్నుండి గోచరింపవు. పూవు కడు న ననంతసౌగంధమును, మరందపూరమును, భావ మనలోడధిని నలిక కళావ్రతులకు, సౌందర్య విహును వులకు, భావోపాసకులకు నానిని ధారకొయుచున్నది మనహృదయమందలి జిజ్ఞాసా! జిజ్ఞాస తపసునకు కన్నతల్లి! తపసున కసాగ్యమైనదేది? జిజ్ఞాసగల యెడ తపోభూమి యంగును. దేవగణములనుమాడ తపోభూమిని దర్శించి పోవుచుండునుగదా! పుష్కలహృదయము కంటికి చిన్నిదిగనే మోపట్టును. అది కడ నెడలగని తపోభూమి! ఇంచుండినీ కాంతిచికిల, ఆనందమగీచులు అవిర శయుగ నలువడును. వనస్థలియంగు మత్తగజము నిద్రించు చుండ చిన్ని పిట్టమేల్కొని ని ప్రభువిశ్వసామ్రాజ్యముపై కన్నవేసి, ఆదర్శతపస్యు భావప్రభాగ్ధుడు, అనంద మయిస్తా, కాంతిచికిలంగు శిష్యుగోగుచున్నది! తమో గుణము నారాధించి, జిజ్ఞాసను తపోమహిమిన్ జేసిన మహాశయు లెందరో ఉదరములు పూరించి, గుండెలపై చేతులిడి కొని, తమ గుట్టుచీ గోదోంతరాళమును ప్రతిస్పందింప జేయుచుండ, సగుణోపాసనమున నాటికేసిన జిజ్ఞాసువు నిద్దురను దూరముగ తటిమిచ్చి, విశ్వపతికి రాయబారము లంపి, చుక్కచెల్వలతో గుసగుసలాడుచు, మునుగుండరి మణులకు ప్రసేపంజేశము లంపుచు, భావాస్వాదనమున తొక్కుచు, నిజమానసమును కగువలి మూపునదిలిపి విశ్వ

విహారము సలుపుచు “ఇది నాసామ్రాజ్యము”ని అనంత బ్రహ్మాండమును నిజపూది జేర్చుకొనును!

పక్షిపై మనసునిలిపి అట్లే పరుండి యుంటిని, కులాయమునుండియో, లోయలోని చేలనుండియో ముతొక వికీర మెఱివచ్చి తొంటిపట్టువాపల జేరినది. ఈ శకుంతము లాలుమగలై యుండవోవు. విశ్వము నంతను తమ సామ్రాజ్యము గావించుకొని రాణియు, రాజునువలె దాని నేలుచున్నవి! సచ్చిదానందమలకు పిట్టజంబయెడంద దిశ్య త్రివేణిత్వేత్ర మగుటం దక్కజ మే మున్నది? దైవికశీవనమును పట్టి పల్లార్చు కళోరా రిష్టములను శకుంతలంపతులు పాటింపనే పాటింపవు. తమపై కన్నువేయని వారిని చూచుటకు సిగ్గుపడి కాలు కొలది కడగండ్లు పాటిపోవునుగదా! కావుననే కాబోలు ఏనుఁదయమి పక్షులట్లు చింతదక్కి ఈశ్వరునిపై మన సుంచి మసలుడని తనయంతేనాసుల కుగోపిధించి నాడు! ఆ రెడుపిట్టలు పార్వతీ పరమేశులబోలు దంపతులగుట గాంచి, మలిజన్మమున నాపుణ్యదంపతుల కడుపున బుట్టి, చిరసౌందర్యమును గ్రోలి, చిదానందమున మునిగితేలి, చిరమాధుర్యమును వసుమతి కేయ జాలిన ధన్యుడ గాజాలుదు కనుకొంటిని.

నిర్భద్రవృత్త్యమునుండి తా మందిన పరితోషము నవి వెలారింప దొడగినవి వానికుత్తులకులంకి మధుకణములు రాలసాగెను. ఎడబాటు నెఱుగని ద్విపరపంక్తులట్లు, ఎ మరక నెఱుగక బీదనాంగణమున దోచు జోడు మల్లెలీల, శకుంతదంపతుల మధురకూడితములు కలసి మెసి హిల్లోలతరంగములం దూగాడుచుండెను. సరిల్లలాను అందు పుట్టినదని జనోత్సవము నెఱపనెంచు భక్తద్వితయమని యాజంబగాంచిన ఏయొక్కరుండైన గ్రహింపకపోడు. కిన్నరకంతమునుండి జారి తెగిపడిన రాగమాలికవలె తైలపార్శ్వములందు నిందునందు జాలు వారు వారిధారలు పక్షిగీతికలకు తమ మధురాలాపమును తోడుచేయుచున్నవి!

అల్లనల్లనమేనిపై చల్ల గాలిసోకుచుండ, మనసుపై మధురగాన సుధాబిందువులు కరియుచుండ, అంతర్గత

మనంత కాంతిని దనివార గ్రోలుచుండ ఎఱిసెని హాయి హృదయమున జాలువారుచుండ, వృక్షతలమున నట్లే యాత్మవిస్మృతుడనై పన్నుండియుండ జూచుచు జూచుచున్న నాకన్ను లిట్టై మూతలుపడినవి. పొంది పొంచి, యదమజూచుచున్న నిద్రాగ్రేవి చష్టననిజాంకముననన్ను జేర్చుకొని జోకొట్టినది. వనమాలివంశీరవము నకు పీనులొగ్గి, రాసక్రీడల దేలితేలి, ప్రణయసంశ్లేషమున పరవశయై, సుఖవీచితలం దూగాడు నగుమోము గోపక మానసమున దొలుకాడు మగురభావములవలె, పుణ్య తీర్థమునజేరిన బహుశయాత్రికులకైవశి, పువ్వపూది నాశ్రయించిన తేంట్లగుంపులవలె, బాలకృష్ణుని తొట్టె చుట్టును జేరుకొనిన కోటికోటి సురనామేఘలకరణి, తీవయిల్లాలి రొమ్మునూటు మొగ్గనిసుంగులలీల నెన్నెన్నో సునిస్వప్నములు నామఁసు నాశ్రయించినవి. అట్టి నిద్దురను, అట్టి మధుమయ స్వప్నములను అంతశయము నైన్నడు నెఱుగను. మునిమానసము చందమున చలన మెఱుగని శుభ్రకాసారమున దొరలిన పెద్దికొండవలె, తేలిగీతిపైబడిన బండమాటమాడ్కి, గీతియ్య హరిణముపై నుజికిన హర్యక్షమట్లా, తియ్యని పీఠారవమును మారొగ్గనిన రుంజవాయిద్యమువపున, పూలకుప్పలపై బడిన పిడుగుదెబ్బభంగి, చంటిబిడ్డపైబడిన రిక్కసిచటపు చాడ్చున నింతలో నేనో భీమణిర్ఘోషము దివ్యజోలిక యం దుట్టుతలూగు నామానసముపై పడెను! త్రుటిలో కునుమకేసరముల కెనయైన స్వప్ననూత్రములు తుగ్గచుండ్లైనవి! స్వర్గద్వారమునుండి నిష్క్రమలైన నైవ్యరో యవ్వలికి ద్రోసినబ్బయినది! చూచి కాబోలు మరల నెవ్వరో కపకనవ్విరి! చచ్చిన పిరులున కెవ్వరో సంతివి నిచ్చిరి! చివాలున నాకాళ్ల నేదో కరచినట్లయినది! తుద కేదో వన్యమృగము నన్ను బట్టి దిగువనుండిఎగువకు నన్ను దిగమ్రుంగ దొడగినదని యడలితిని, ఉలికిపడితిని, కెప్పు మంటిని, ఉఱుకులెత్తితిని, పెనగులాడితిని, మ రేమి చేపితిని యెఱుగను.

చల్లన కోడలు

—శరత్.

రాష్ట్రీయ రాజ్యాంగము

స్వరాజ్య సాధన కుపకరించునా?

మోచెర్ల కృష్ణమూర్తి

ఎంతయో వ్యవధిలేదు. నూతన రాష్ట్రీయ రాజ్యాంగము రాబోవు ఏప్రిలు ౧-వ తేదీనుండియు అమలులోనికి వచ్చుచున్నది. దేశమంతయు నూతన రాష్ట్రీయశాసనసభల ఎన్నికలహడావుడితో నిండియున్నది. ఇతరపక్షముల వారేకాక కాంగ్రెసుపక్షమువారుగూడ అభ్యర్థులను నిలిపి ఎన్నికలయందు పాల్గొనుచున్నారు. కాంగ్రెసు వారు రాజ్యాంగమును భగ్నమొనర్చువిషయ మెట్లున్నను, అవసరమగుచో నీరాజ్యాంగమును భారత జాతీయస్వాతంత్ర్యసాధన కుపయోగించుకొనవీలగునా? అగుచో ఎంతవరకు? ఆను ప్రశ్న లీపయమున ప్రజలలో చాలనుందిమనములందున్ఫలించుట సహజము.

ఈప్రశ్నలకు సరియగు సమాధానములు దెలియవలెననినచో, ముందుగ భారత స్వాతంత్ర్యమునకు గల ప్రతిబంధకము లేవియో తెలిసికొనవలసియుండును. భారతీయులు తమ స్వాతంత్ర్యము నిదివర కేకారణములచే గోల్పోయిరో తెలిసికొనుట గూడ ఇందుకు సహాయపడవచ్చును. అంగ్లేయు లీదేశమును సంపాదించినది తమ ధిక్కరణముచే కాదని వారి చరిత్రకారులే అంగీకరించిరి. భారతదేశపు రాజులు తమలోదాముకల హించుకొనుచు, అంగ్లేయుల సహాయము నపేక్షించి క్రమక్రమముగా తమదేశమును వారికి కట్టబెట్టిరి. కొన్ని ప్రాంతములందు బ్రిటిషువారు యుద్ధములు గావించినను, వారితరపున పోరాడిన సైనికులలో అత్యధిక భాగము భారతీయులే కాని ఇతరులు గాదు. బ్రిటిషువారేవిధముగ నీదేశమును సంపాదించిరో, ఆ విధముగానే ఇప్పటికిని తమ పరిపాలనను సాగించుకొనుచున్నట్లులు కన్పించును. ఇప్పటికిని భారతీయులు తమలోదాము కలహించుకొనుచు, బ్రిటిషుపరిపాలనయే యుండవలె నని కోరుచున్నట్లులు దోచును. వెనుకటి రాజుల కలహములుపోయి, ఇప్పుడు మతకలహములు, కులకలహములు బయలుదేరెను. సైమనుకమిషనువారు

తమవికేదికలో నూచించినట్లుల ప్రజలు "తమతమ మత, కుల వివాదములను పెద్దచేసుకొని కలహించుకొనుచు దురేకాని సమష్టిశ్రేయస్సుకొరకు స్వాధ్యములను త్యాగ మొనర్చుకొనుస్వభావ మింకను ఏర్పడలేదు." కాంగ్రెసు లేబిలు సమావేశమందు, మహమ్మదీయ నాయకులు-తమ ౧౪ వరతుల నన్నిటిని పూర్తిగ మిగిలినవారంగీకరింపలేదను కారణముచే స్వపరిపాలనాధికారము నెట్లు ప్రతిఘటించిరో చూడుడు. అచ-కు చనిన నిమ్నజాతుల ప్రముఖులు, క్రైస్తవప్రముఖులు తమతమ స్వలాభములకొరకు స్వపరిపాలనాధికారము నెట్లు భంగపరచి, రక్షణలను పేర అధికారము నెట్లు గవర్నరుల చేతులందుంచుటకు కారకులైనదియు చెప్పలేదు. గాంధీమహాత్ము డా దృశ్యమును గాంచి భారతదేశము జీవరహితయై పడియుండ భారతీయులలో అల్పసంఖ్యాకులమగు సంఘములు ఆశీరమను ముక్కలు ముక్కలుగ గోలకొని పంచుచునుటకు చుట్టునుకూర్చునినట్లులున్నదని పల్కెను. నూతనరాజ్యాంగముందలి ప్రత్యేకప్రాతినిధ్యములు, రక్షణలు మొదలగు ఏర్పాటులన్నియు ప్రజలలో నీవిభేదములకు తీవ్రతరమొనర్చి, జాతీయైక్యమును దుస్సాగ్య మొనర్చుచుండెను. ఏదేశమన దైవమనలే, స్వరాజ్యమునకు గాఢమగు జాతీయభావము ప్రాణతుల్యము. జాతీయభావము లేని ప్రజలు స్వరాజ్యమును కలిగియుండజాలరు. జాతీయభావ మనగా తామందర మొకజాతివార మనుమానపీకపరిజ్ఞానము మాత్రమేకాదు, తనజాతికొర కెట్టి త్యాగమునైనను గావించుటకు సంసిద్ధతగూడ అవసరము. అప్పుడే వారి జాతీయభావము గాఢమైనదని చెప్పవచ్చును. సాంఘికాది వివాదములు పూర్తిగ పోవువరకు జాతీయభావము లేదని చెప్పట గాదు స్వాతంత్ర్య మనుభవించు దేశములందు ప్రజలలో ఏవిధమగు వివాదములును లేవనిగాదు. ఇట్టిచే కాకపోయినను, వారికి తగిన వివాదము లాదేశములగు

దును గలవు. అయినను స్వపరిపాలిత దేశములలోని ప్రజలు తమతోతమ కెన్ని వివాదము లున్నను, జాతి కంతకును సంబంధించిన విషయములందుండే కేక మెప్పుడో గా దెదరు. తమతమ స్వగాభిరుచులకు జాతీయ జేమమునకు అడ్డుతగులనీయరు. ఇట్టి జాతీయ భావము మనయందు కను గాఢముగ నాటకొనకపోవు భారత స్వాతంత్ర్యము నకు ప్రబలమగు మొదటి అంశముగ నున్నది. ఈవిధే దములు తొలగువరకును, ప్రజలలో పరస్పర విశ్వాస భావములు కలుగువరకును గవగ్గురులకును, గవగ్గురు జనరులుకును ప్రత్యేకాధికారము లుండక తప్పదు. సైమను కమిషనువారును ప్రకటించిరి. కనుక నీతోప మును తొలగించుకొనువరకు స్వరాజ్యసిద్ధి అసంభవమని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు.

మనదేశమున వైతరగములలో నీవిధమగు కలనా ములు, ఈర్ష్యలు వ్యాపించియుండ, భారతస్వాతంత్ర్య విషయమనందు ప్రజాసామాన్యమునందధికభాగము, ఉదాసీనభావమును వహించియున్నది. వారికి విద్యా సౌకర్యములు లేవు. అందుచే అజ్ఞానాంధకారమున బడి తమస్థితినే తెలిసికొనజాలకున్నారు. ఆట్టిస్థితిలో వారి యందు స్వరాజ్యతృప్త్య యెటులుండును? వారు జాతీయ భావమును ఎటు లగ్రమొనర్చుకొనగలరు? కనుక భారత స్వాతంత్ర్యసాధనకు ప్రజల విద్యావిహీనతగూడ ప్రబల మగు నాటంకముగ నున్నది.

ప్రజలలో గాఢమున జాతీయభావము, స్వరాజ్య తృప్త్య యున్నంతమాత్రమున స్వాతంత్ర్యమును స్థాపించు కొనవచ్చునని భావింపరాదు. వానివలన స్వాతంత్ర్య మును బడయుట కర్హత లభించును. అంతమాత్రమున స్వరాజ్యము లభింపదు. వీనికి దోడ, శత్రువులబారిపోయి తమదేశమును రక్షించుకొనగల శక్తిగూడ ఉండవలెను. అట్టిశక్తిని సంపాదించుకొనినపుడు బ్రిటిషువారు తమంత దామే ఆధిపత్యమును వదులుకొనెదరు. అట్లు వదులుకొనక తప్పదు. అంతవరకును భారత దేశమునకు సంపూర్ణస్వపరి పాలన నొసగజాలమని బ్రిటిషురాజకీయ నాయకు లనేక సమయములందు ప్రకటించియుండిరి. బ్రిటిషురాజకీయ నాయకులందరచేతను “బైబిలు”గ పరిగణింపబడు సైమను

కమిషను నివేదిక యందలి ఈక్రిందివాక్యములువారివైపున స్పష్టపరచుచున్న వకటకు సంకీర్ణము లేదు.

“భారతదేశము స్వపరిపాలిత మగుటకు పూర్వ మొక్కవరకును సంతృప్తి పగుపవలసియున్నది. బ్రిటిషు వైరికుల సహాయము లేకుండ సుపరిపాలకుల ప్రధాన లక్షణమును ప్రజాశాంతిని, దేశశాంతిని భారతీయులు కాపాడుకొనగలిగి యుండవలెను.”

వైవిధ్యమైన మిక్రిందివాక్యములందు మరింత విభుతి కరింపబడెను. “భారతదేశము పూర్తిగ స్వపరి పాలనమును పొందవలె ననియెడల ప్రస్తుతము భారత దేశమున నున్న వైరికపాలములు నిర్వహించు చున్న కార్యములను తామే నిర్వహించుకొను టకు సమర్థములగు సాయుధవైరికదళములను సిద్ధపరచు కొనగలిగియుండవలెను బ్రిటిషుదేశమునుండి పంపబడి నట్టియు, బ్రిటిషుఉద్యోగులక్రింద పనిచేయుచున్నట్టియు వైరికపటాలములు, భారతీయులచే ఎన్నుకొనబడిన శాసనసభకు బాధ్యులగు భారతీయులంతివర్గముక్రింద గాని, వైరికశాసకు అధికారిగ నుండు భారతీయ సంగ్రామయంత్రిక్రిందగాని కూలివారివ పనిచేయవల సిన నీచస్థితి నుగ్గీకరించెదరని యెన్నటికిని తలంపగాదు”

ఈ విధముగనే భారతీయు లితర దేశదండనూత్ర లనుంకి తమ్యుదాము గాపాడుకొనగలుగువరకు పూర్తి యగు స్వపరిపాలన నొసగజాలమని చెప్పుటేబిలు సభ యందు బ్రిటిషురాజకీయ నాయకు లెన్నియోసారులు ప్రకటించిరి.

వారి ప్రకటనలతో నవసరము లేకయే, భార తీయులూ, స్వదేశరక్షాశక్తిని సాధించువరకును నిజ మగు స్వాతంత్ర్యమును బడయజాల మనువిషయమును దెలిసికొనవలసియున్నది. “ధరణీరాజ్యము వీరభోజ్య” మనువాక్యము ప్రాతకాలమునాటిదే కాదు. ఆది సర్వ కాలములందును గూడ నిజమగుసత్యము. నేడు తిరిగి ముస్సోలినీ, హిట్లరు బహిరంగముగ ప్రకటించు చున్నారు. కార్యకూరులగు జప్త నీయులు ఆచరణ యందు నిరూపించుచున్నారు. అంగ్ల దేశ మీ వాక్యము నెప్పుడును మరచియుండలేదు. కనుక భారతీయులు

ప్రబలులగు శత్రులనుండి తమ్ముదాము గాపాడుకొనగల శక్తిని సంపాదించువరకును బ్రిటిషువారు తమ అధికారమును వదలుకొనకుండుట సహజము. వారు వదిలుకొనినను భారతీయుల కంచువలన లాభము నుండదు, వారు వదిలివెట్లైన పరిపాలనాధికారమును నిలువజెట్టుకొనుటకు భారతీయులకు ఖడ్గబలము లేనిచో, అట్టి బలము గల ఏజహానో, ఇబ్రహీమో, మరేజాతియో లాగుకొనును. నేటి ప్రపంచవ్యవహారములను గమనించువారెవరును ఇది నిరాధారముగ భయముని పలుకజాలరు.

దేశరక్షణ కవసరముగు మరియొకటి ఆయుధ సామగ్రి. అనగా సంగ్రామమునం దుపయోగింపబడు తుపాకులు, ఫిరంగులు, బొంబులు మొదలగునవియే కాదు. నేటి యుద్ధములయం దీ యాయుధసంపత్తి యెంత అవసరమో, మోటారుబద్ధులు, విమానములు, నౌకలు, రేడియో యంత్రములు మొదలగు యంత్రసామగ్రి గూడ అంత అవసరముగ నున్నది. ఆయుధములు సంగ్రామసమయమున మాత్రమే యుపయోగింపబడ దగి యున్నను, మిగిలిన యంత్రసామగ్రి సంగ్రామములం దెంత యుపయోగకరముగా కంటిసను యుములగు గూడ అంతఉపయోగకరములు. అందుచే వీనిని తయారు చేయు పరిశ్రమలను ప్రారంభించి ప్రోత్సహించుట గూడ దేశస్వాతంత్ర్యమునకు పరోక్షముగ నైనను చాల అవసరము.

కనుక మైనుదాహరింపబడినటుల ప్రజలను గాఢ జాతీయభావసంపన్నులును, స్వరాజ్యాభిలాషులును, దేశరక్షణసమర్థులును అగు పౌరులుగ నొనర్చుటకును, దేశరక్షణ కవసరముగు పరిశ్రమల స్థాపించి ప్రోత్సహించుటకును, ప్రజాప్రతినిధులగు మంత్రుల కవకాశ మున్నచో నూతనరాజ్యాంగమును, స్వరాజ్యస్థాపన కవసరముగు పరిస్థితులను దేశమునందు కల్పించుటకు కొంతవర కుపయోగించుకొనవచ్చును. నూతనరాష్ట్రీయ రాజ్యాంగమున విద్యాపరిశ్రమశాఖలు పూర్తిగ మంత్రుల యధీనమున నుండును. ఆంగ్లో-హిందూవులకు విద్యాసౌకర్యములకుతగిన ధన విప్పించుట గవర్నరుయొక్క ప్రత్యేక బాధ్యతగ విధింపబడినను, మిగిలిన ప్రజల కొనగబడిన విద్యాస్వభావమును,

పద్ధతిని నిర్ణయించుటయందు మంత్రులకుగల అధికారము నదు గవర్నరు జోక్యము కలిగించుకొనజాలడు. ఆవిషయములందు గవర్నరునకు ప్రత్యేక బాధ్యతలు గాని, అధికారములుగాని లేవు కనుక ఇపుడున్న ప్రతిపాశకాలయం గును ఇపుడున్న దాస్యభావమును వ్యాపింజేయు విద్యా పద్ధతుల మార్చి, మైనుదాహరింపబడిన లక్షణములగు సత్పౌరులుగ ప్రజలను తయారుచేయు జాతీయ విద్యా విధానము నవలంబింపవచ్చును. వయస్సువచ్చిన ప్రజలకు వయోజనవిద్యాసమాజముల నేర్పరుపవచ్చును. ప్రతి గ్రామములందును పాశకాలల లెలకొల్పి సిస్కూలులను, పెద్దలందును గూడ భారతస్వాతంత్ర్య సాధకముగ ప్రబోధము కల్పింపవచ్చును. వయోజనసమాజములందును, పాశకాలలందు దన్నిటియందును నిర్బంధపైకి కలిక్షణమును విద్యావిధానమునం దొకభాగముగ నేర్పరచి, ప్రజలను దేశరక్షణ బాధ్యతల నిర్వహించుటకు సమర్థులుగ నొనర్చవచ్చును. కృతనిశ్చయములయి యంత్ర వర్తమువా రీవిధానమును చురుకుగ నమలుజరిపినయెడల ౧, ౨ వత్సరములలో, ౪ కొట్ల జనసంఖ్య గల చెన్నరాష్ట్రమునందే అధమము కం లక్షలవరకైనను దేశరక్షణకు రణరంగమున నిలువగల వీరులను సిద్ధ మొనర్చవచ్చును. ప్రతిగ్రామమునందును, పట్టణమునందును గల ప్రతిపాశకాలయండియు దేశమున వ్యాపించు జాతీయ భావమారుతములు ప్రజలను మేల్కొల్పి, స్వార్థపరతను, వైషమ్యములను తొలగించి ప్రజల నందర నవిరకాలము లోనే స్వాతంత్ర్య సంరంభోన్ముఖులు గావించును.

దేశరక్షణ కవసరముగు పరిశ్రమల ప్రోత్సహించుట యందు గవర్నరుగా రడ్డుదగలవచ్చునని కొందరు భయపడవచ్చును. యూరపియను వర్తకులకు ప్రతికూల మగు విచక్షణభావము గన్పరుపబడినపుడే గవర్నరుగారు గాని, మరెవరైన గాని ఆక్షేపింపగలరు. అట్టి విచక్షణ కవకాశములేకుండ ప్రభుత్వమువారు తమంత దామే ఈపరిశ్రమల స్థాపింపవచ్చును. లేనిచో, గవర్నరు అడ్డుదగులుట కవకాశము లేకుండ ఇతరపద్ధతులు నఫలంబుపవచ్చును.

ఈవిషయములందు జోక్యము గలిగించుకొనుటకు తన కధికార మున్నదియు, తనదియు నిర్ణయించుకొను అధికారముగూడ గవర్నరుకే గలగు గనుక, తన కధికారము గలదని నిర్ణయించి, ఇట్టి విధానమునకు గవర్నరు అడ్డుదగులవచ్చునని కొందరు సంశయంప వచ్చును. గవర్నరులు అట్లు దగిలినచో, నూతన రాష్ట్రీయ రాజ్యాంగమున గల ఈ అల్పవకాశము గూడ అదృశ్య మగును. కాని గవర్నరుగా రీప్రయత్నముల కడ్డుదగులవని భావించుటకు తగిన కారణములు గన్పింపవు. స్వపరిపాలన కాలంకములుగ నున్న పైలోపముల తొలగించుకొనుటకు అధికారులు నోడ్బడివలెనని నెఱుకుకొనుచు వారుగూడ నూచిం

చిరి. నేటి అంతర్జాతీయపరిస్థితులందుగూడ అధికారి వర్గమునా రట్టి అనుమలవిధానము నవలంబించుటయే అంగీకరించునకును, సామ్రాజ్యమునకును లాభకరము. కనుక కృత నిశ్చయాలయి యాలోచనముల తొలగించు కొను కాంగ్రెసుపక్షమువంటి పక్షము మంత్రివర్గము నొందుకొని సలుపునెడల గవర్నరు అడ్డుతగులునని భయపడుట కంతగ నవసరము గనుపింపదు. కాని అట్టి నిశ్చయము చేసి మరెయ్యకపక్షము అధికారిమునకు వచ్చుచో, ఈరాష్ట్రీయ రాజ్యాంగము స్వాతంత్ర్య స్థాపన తుపకరించుటకుమారు, ప్రజలలో నాణీయభావ మును బలపరిగ నిర్మూలనమునర్చి స్వాతంత్ర్యస్థాపనకు ప్రబల శక్తు వగును.

చిరకాలమునుండి పాధించుచున్న మూత్ర వ్యాధులకును శగ(గనేరియా)వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడినదివ్యాషధము

కుత్రిమములు చూచి మోసపోకుడు. "కోడి" మార్కు గమనింపుడు.

గో నో కిల్లర్ (రిజిస్టర్డ్)

ఈ యాషధము ఇంగ్లీషునుందులను దేశీయ ఔషధములను పుచ్చుకొనినను గుణముకలుగనియెడలను, యింజక్షనులవలనను హక్కినులవలననుగూడ లాభము లేక పోయినయెడలను కడపటి ప్రయత్నముగా మా గో నో కిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొని చూడుడు. పెక్కు యెండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏకకము శగ సంకటమైనను మరెట్టి మూత్రవ్యాధులైనను స్త్రీలకును పురుషులకునను గో నో కిల్లరు తప్పక తుమర్లును. మూత్రము గూర్చిగా వడలును. మూత్రముపోవుచున్న పురు కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మూత్రనాళమునందలివాపుతీసిపోవును. శగవ్యాధి (గో నో కో కుసు)వలన మూత్రముబొట్టుగా పడుట, పేహుగో గమువలన మూత్రద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, మూత్ర ద్వారముయొక్క వాపు, మూత్రద్వారముయొక్క చుట్టువుండు పొకయొక్క వాపు, మూత్ర శయముయొక్క వాపు లేక మూత్రతియొక్క వాపు, నరములజగ్గు, మున్నగు వ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గో నో కిల్లరువలన తుమరును. పీర్లము (పెమను)పోవుట, మూత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన తుమరును. ఖరీదు 50 మాత్రలుగల సీసారు. 3-0-0. కృత్రిమములు చూచి భ్రమపెట్టవలదు. మా పుంజుమార్కు గమనింపుడు. ఓ. పి. చార్జ్ ప్రత్యేకము అడ్రసు:—డాక్టర్ డి. యస్. జస్సాని, గిర్గాను వెనుకగోడ్డు, గొంబాయి 4.

Dr. D. N. JASANI, Girgaon Back Road, Bombay, 4
Madras Agents:—DADHA & Co., 52, Nainiappa Naick St., P. T. Madras

అఖిలభారత వ్యవసాయ పరిశోధనాలయము.

గూడూరు వెంకటాచలం.

౧౯౩౪ జనవరి భూకంపము బీహారునే గాక భారతదేశచరిత్రనే తారుమారు చేసినదని చెప్పవచ్చును. ఒకప్పుడు బంగారు భూమి అనుకొన్నదానిని కేవలం దోష భూయిష్ఠముగా కన్పరిచింది. ౧౯౦౭ లో హెన్రీఫిల్పు అను అమెరికాదేశస్థుడు మన దేశంలో ఒకవ్యవసాయపరిశోధనాలయమును స్థాపింపవలెనని కెం వేల పానులు దానమిచ్చి నప్పుడు, కలకత్తా భారతప్రభుత్వ కేంద్ర స్థానంగా ఉండుట, బీహారుభూములు చాలా ఫలవంతంగా ఉండుట ఆలోచించి పూసాలో పరిశోధనాలయం స్థాపించారు.

కాలంతోపాటు ప్రభుత్వకార్యస్థానం కూడ మారిపోయింది. అయినా పూసా పరిశోధనాలయం మాత్రము యధాస్థానాన్నే ఉంది. దేశసాభాగ్యానికి, సుభిక్షానికి కారణమయిన వ్యవసాయపరిశోధన దేశంలో

ఎక్కడో ఒకమాడమూల జరుగుతుండేది. కాని ౧౯౩౪ సంవత్సరం మూః నున్నవానిని ముంగిట్లోకి తీసుకొనివచ్చింది. హెన్రీఫిల్పు పేరట నిర్మించిన పరిశోధనాలయము నామ మాత్రావశిష్టమయినది. భూమిపగుల్చుకొని ఉష్ణజలాశయాలని ప్రత్యక్షంచేశింది. అత్యంత ప్రశాంత ప్రదేశంలో విజ్ఞానవాతానరణంలో జరుగవలసిన పరిశోధనకు “దినదినగండం వేయ్యేట్లు ఆముష్యం”అయింది. అదేగాక లోగడ రాయల్ కమిషను, విశ్వవిద్యాలయాలకి, ఈ పరిశోధనాలయమునకు చాలా సన్నిహిత సంబంధ ముండవలెనని సూచించింది. అనేక విశ్వవిద్యాలయాలకు దరిదాపులో ఉండే కేంద్రప్రదేశము, భూకంపాలు మొదలగు అవాంతరాలు లేనిచోట, అన్నిపంటలకు సారవంతమయిన భూమి-అన్నిసమస్యలు చూచుకొని, ప్రభుత్వంవారు ఈ పరిశోధనాలయాన్ని ఢిల్లీకి మార్చారు.

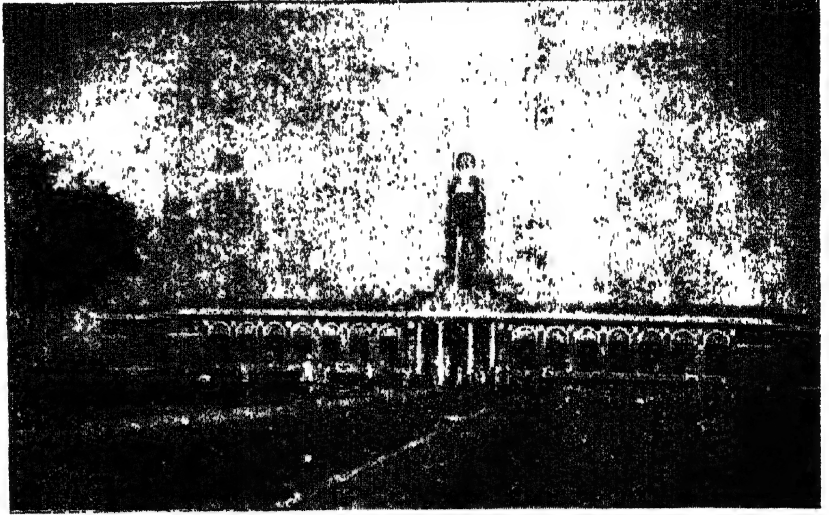

౩. పరిశోధనాలయ సముదాయక దృశ్యము

ప్రస్తుతం ఢిల్లీ పరిశోధనాలయం విస్తీర్ణం ఎనిమిదివందల ఎకరా లుంటుంది. ఇందులో

భవనములో ఉండుటచే ఎక్కువ అనుకూలముగా ఉండేదిగాదు. ఇప్పుడు వివిధశాఖ

౨౬౫ ఎకరాలు భవనాల క్రింద, పచ్చిక బయళ్ల క్రింద ఉన్నాయి. మిగిలిన భూమి అంతా వ్యవసాయ పరిశోధన క్రింద ఉపయోగపడుతోంది. పరిశోధనాలయ మంతటను ౧౫౦ అడుగుల వెడల్పున మొత్తము ౨౦౭౫౭ అడుగుల పొడుగుగల

నోడ్లు ఇరువేల

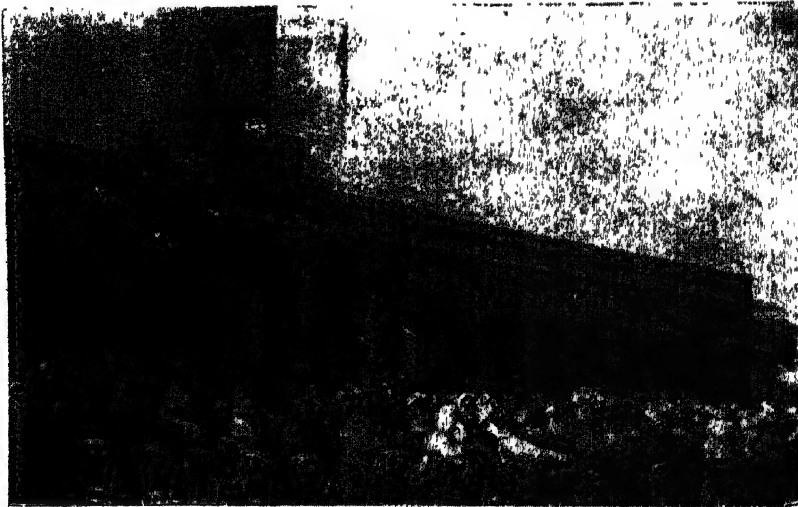
పచ్చిక బయళ్లతో కన్నుల కింపుగా ఉంటుంది. సీటి వసతి భోలిభత్యా రిజలాషయమునుంచి ఏర్పరుపబడినది. విద్యార్థి వసతిగృహము ౨౪ విద్యార్థులకు వసతి ఇస్తుంది. పూసాలో ఉన్న పరిశోధనాలయములో అన్ని భాగముల ఒకే

౧. గ్రంథాలయము

లకు నేర్వేరు భవనాలు నిర్మిచడముచేత ఏశాఖ కాశాఖ ప్రశాంతంగా పరిశోధన చేయడానికి వీలవుతోంది.

రెండు మూడు మైళ్ల దూరానికి కూడ పరిశోధనాలయ గ్రంథాలయశిఖరం కన్పడుతూ

ఉంటుంది. అన్ని భవనాలకీ అందుబాటులో ఉండుటకు మధ్యలో నిర్మింపబడినది. ఇందులో షుమాగు ఒక లక్ష గ్రంథములవరకు అవకాశం ఉంటుంది. ప్రస్తుతం ౭౦ వేల గ్రంథాలున్నవి. ప్రాచ్యదేశాలలో వ్యవసాయములో ఇన్ని గ్రంథములు గల గ్రంథాల

౨. గ్రంథాలయ ప్రాచుభోత్సవ సమావేశము

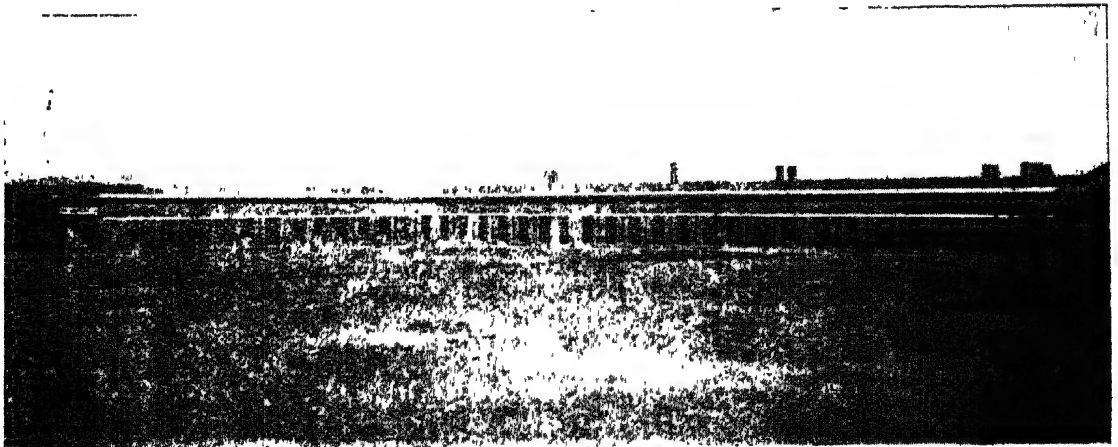

యము ఎక్కడను లేదు. ప్రపంచము అన్ని దేశాలనుండి వ్యవసాయపరిశోధనలు ప్రకటింపబడే ప్రతికలన్నీ వస్తవి. గ్రంథాలయము ఉదయం ౮ గం. మొ. రాత్రి ౮ గం. వరకు తెరవబడిఉంటుంది.

వ్యవసాయశాఖ:—దీనిని రెండు భాగములుగా విభజింపవచ్చును ఒకటి: పశువుల పెంపకము. రెండు: పంటలు సాగుచేయు విధానము. అందులకు సరియైన పనిముట్లు మొదలగువానిని పరిశోధనచేయుదురు. ఈ శాఖక్రింద ౪౭గి ఎకరా భూమిఉంది. ఉత్తర దేశంలో పండించుటలన్నీ ఇక్కడ కూడ పండింపవచ్చును. దేశములోనికి వచ్చే ఏవిధమయిన క్రొత్తరకము వ్యవసాయపు పనిముట్లు నయిన అందులోని కష్టసుఖములను శాస్త్రగీత్యా పరీక్షించి రైతాంగమునకు తెలియపర్చుటకు పరిశోధనచేయుచుండును.

రసాయనవిభాగము:—ఇందులో మన పైరులకు పంటలకు ఎట్టిభూమికావలెను, ఏ

యే ఎకవులు నేయవలెను, ఏయేయెరువులు పోసినచో పంటలో ఎట్టిమార్పులు వచ్చుచుండును అను విషయములను పరీక్షచేయుచుండును. పైవానినిబట్టి ఈ భాగమును మూడుగా విభజింపవచ్చును. ఒకటి - భూమి యొక్క భౌతిక రాసాయనిక తత్వపరిశోధన, రెండు - ఉద్భిజ్జ ఆహారనిర్ణయ విధానము, మూడు - వ్యవసాయసూక్ష్మ క్రిమిశాస్త్రము. పైరులస్వభావము ననుసరించి వానికి కానల సినధాతువులను నిర్ణయించుట, ఋతుపరివర్తనముచే వచ్చుఫలితములు మొదలగువానిని నిర్ణయించుటకు వీనిని అన్ని కాలములయందు పండించుటకుగాను భూమిమట్టమునకు లోపల సమశీతోష్ణమందిరము కలదు. దీనియందు నిర్ణీతశీతోష్ణములను అన్ని కాలములందు లభింపజేయవచ్చును. ఈ శాఖకు ప్రధానాధికారి, ప్రస్తుతము పరిశోధనాలయమునకంతకును సంచాలకులు (Director) శ్రీయుత భాగవతుల విశ్వనాథ్ గారు అయినందుకు

౪. రసాయన శాస్త్రశాఖ

ర. రా॥ బ॥ బి. విశ్వనాథ సంతులుగారు

[అఖిలభారత పరిశోధనాలయ సంచాలకపదవిని పొందిన ప్రథమ భారతీయులు. వీరు 1934 ఆగష్టువరకు మద్రాసు ప్రభుత్వమువారి వ్యవసాయ రసాయన శాస్త్రజ్ఞులుగా పనిచేసిరి. అది మొదలుకొని 35 అక్టోబరు వరకు భారత ప్రభుత్వమువారి వ్యవసాయ రసాయన శాస్త్రజ్ఞులుగా పనిచేసిరి. అప్పటినుండియు ఈ పదవియందున్నారు.

ఆంధ్రులే కాక భారతజాతి అంతయు గర్వించదగిన విషయము. ఈ గౌరవాన్ని, పదవిని పొందడానికి భారతీయులలో ఏదో మొదటి వారు. జాతి, మత ప్రత్యేకతచే లభించిన గౌరవం కాదు. అది ఆశ్రయభావాలికి అనాయాచితంగా వచ్చిన సహజగౌరవం. మతము, కులతత్వాలకంటె విజ్ఞానం, పరిశోధన ప్రధానంగా గణించినందుకు ప్రభుత్వాన్ని ఈ విషయంలో అభినందించాలి. ప్రస్తుతము వీరు

ఉద్భిజ్ఞాహార నిర్ణయవిధానంలో చేస్తున్న పరిశోధనలు ఆధునికవికాసవాద సిద్ధాంతాలలోనే అనేకమార్పులు తీసుకొని రావచ్చును.

క్రిమికీటక పరిశోధన శాఖ:— ఈ విభాగములో పైరులను పాడుచేయు క్రిమికీటకములు ఘమారు పదివేలవరకు నేకరింపబడి ఉన్నాయి. ఇవి ఏ యేజాతులకు చెందినవో, ముఖ్యముగా పైరులను పాడుచేయు విధానమును పరిశోధించియున్నారు. వీరు పరిశోధన చేయుచున్న అత్యంత ఉపయోగకరమైన విషయము వేరొకటి యున్నది. కొన్ని సరాధీన క్రిములు ఈ కీటకములపై జీవించుచుండును. ఇవి పైరులకుగాని మానవులకుగాని ఏమాత్రమును హానిచేయవు. అయినను మనపైరులను బాధించు కీటకములనుమాత్రము నాశనముచేయుచుండును. అట్టివానిని ఇక్కడ నేకరించి మొట్టమొదట మన దేశవాతావరణ పరిస్థితుల

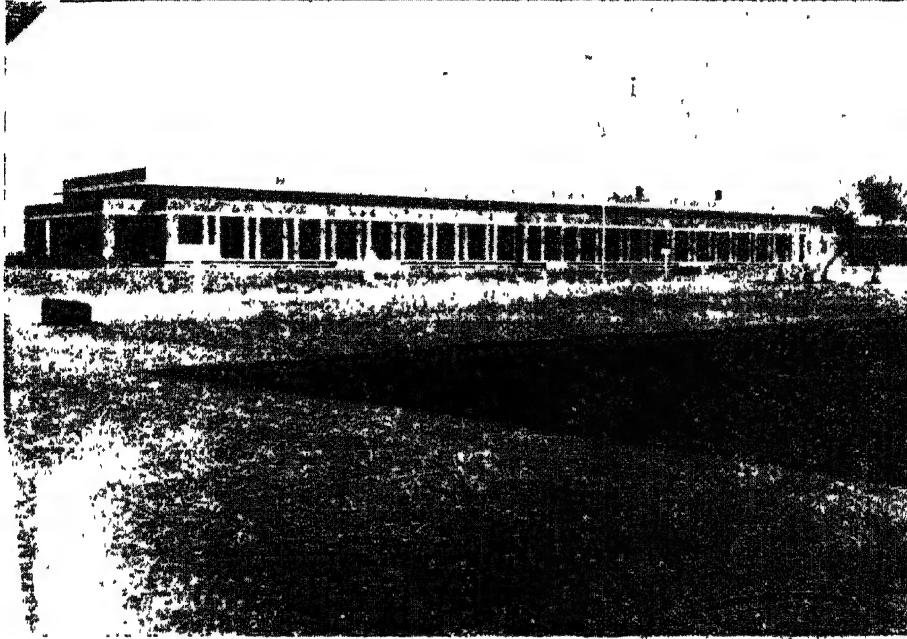
కనుగుణముగా ఉండునదియు లేనిదియు పరిశోధించి తరువాత రైతాంగమునకు ఉపయోగించుట కిచ్చెదరు. ప్రస్తుతము చెరుకును పాడుచేయు కీటకముల విషయమై పరిశోధన చేయుచున్నారు.

తెగుళ్ల శాఖ:— ఈ శాఖయందు పైరులకు వచ్చు క్రిమికీటకముల జాడ్యములగాక బూజుకుక్కగొడుగులు అను ఉద్భిజ్ఞజాతిచే గల్గు తెగుళ్లను సైతము నివారించుటకు పరిశో

పుష్కమాసము]

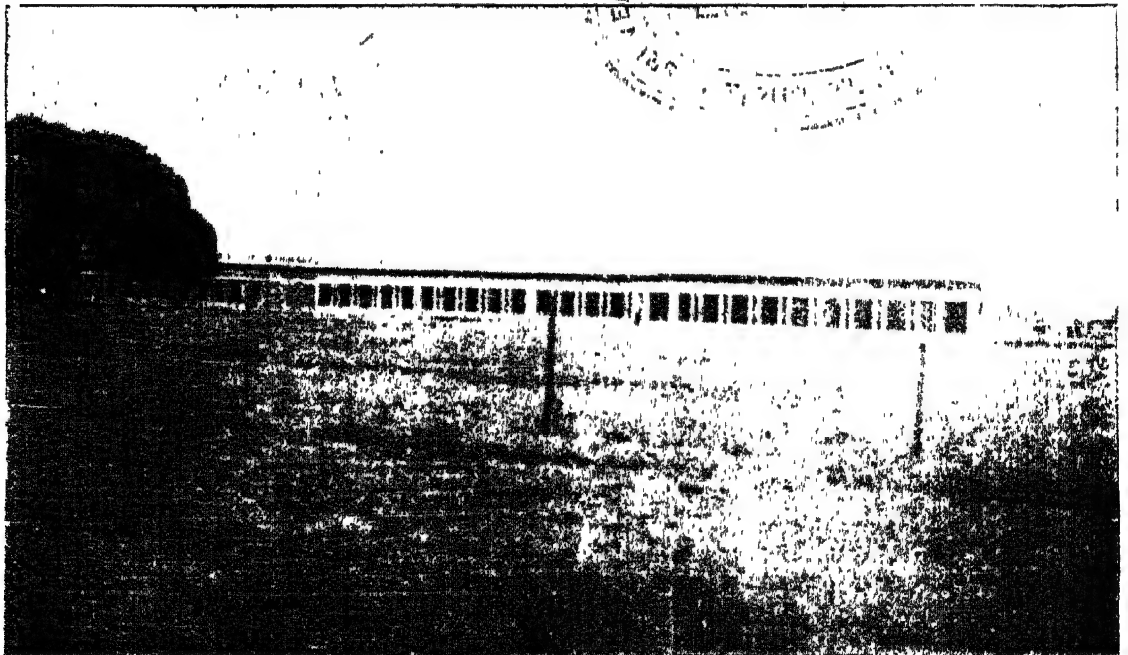
అఖిలభారత వ్యవసాయ పరిశోధనాలయము

ధనచేయుచుందురు. మనదేశమందు పైరులకు వేలున్నవి. వీనినన్నిటిని ఇక్కడ సేకరించి ఇట్టితెగుళ్లను కలుగజేయు ఈజాతులు కొన్ని అవి పైరుమొక్కలందు ప్రవేశించువిధానము,

౧. తెగుళ్ల శాఖ

తరువాత పొందు వ్యాపకము, అవిచేయు హాని దాని జీవితచరిత్ర సంఘాను పరిశోధించి తన్ని వారణాసి యమును సూచించుచుండురు. ఉత్తర హిందుస్థానమునందు గోధుమకు త్రుష్ప పట్టినట్లుగా ఒక తెగులు వచ్చురు. గోధు

౨. బీజోత్పత్తి శాఖ

మయొక్క కొన్ని సహజస్వభావములను పరిశోధించి, ఈ త్రుప్వతెగులుచే నష్టము పొందజాలని కొన్ని గోధుమరకములను తయారుచేయగల్గిరి.

బీజోత్పత్తిశాఖ:- రాయలు కమిషను భారతదేశమునందు పంటలయందు కేవలము ఎక్కువ పండించుటయందే లక్ష్యముంచుచున్నారు గాని శ్రేష్ఠమయిన రకములను పండించుటకు ప్రయత్నించుట లేదని నూచించినది. మనము రెండు మూడుకోట్ల రూపాయల గోధుమలు ఎగుమతి చేయుచుందుము. కాని ఇంగ్లాండులో మనగోధుమయందు మంచిరొట్టె తయారుచేయుటకు కావలసిన లక్షణములు లేకపోవుటచేతను, మాంసకృత్తులు (ప్రోటీడులు) కూడ తక్కువగా ఉండుటచేతను ధర పడిపోయినది. ఈ పరిస్థితులలో మన దేశధాన్యములకు మంచి ధరలు రావలయు ననిన శ్రేష్ఠమయిన రకములు పండించితీరవలెను. దీనికి రెండుకొత్త జాతులను కలిపినగాని మంచి జాతివీత్తనము తయారు కాదు. ఇట్టి శ్రేష్ఠమగు బీజోత్పత్తి ఈ శాఖయందు చేయుచుందురు. వీరు తయారు చేసిన పూసాగోధుమజాతులు మిగు

లభ్యాతిగడించినవి. ఈమధ్యనే ఈపూసాగోధుమరకములలో నొకదానికి అంతర్జాతీయ ప్రదర్శనమునందు బహుమతి లభించినది. ఇట్లు నూతనబీజోత్పత్తివలన మన ఎగుమతులు చాలా వృద్ధిపొందుచున్నవి. ఇట్లే సిగరెట్లకు కావలసిన సరియైన పొగాకు పండించుటకుకూడ మిగుల కృషిచేయుచున్నారు. ఇప్పుడు వీరు తయారుచేసిన కొత్తరకము

2. పరిశోధనాలయమున ఆంధ్రవిద్యార్థులు (ఎడమ చివర నిలుచున్నవారు ఈ వ్యాసకర్త)

పోగాకువిత్తనము చాలా చోట్ల వాడబడుతోంది.

వారికి Associate of Imperial Agricultural Research Institute అను బిరుదము

ఈ పరిశోధనాలయములో చేయు పరిశోధనలకు పెద్దబిరుదులను ఇవ్వడానికి దేశమందలి వివిధవిశ్వవిద్యాలయాలు అంగీకరించినవి. ప్రభుత్వమువారు ఈ పరిశోధనాలయములో రెండునవత్సరములు శిక్షణపొందిన

నిచ్చెదరు. ప్రస్తుతము ఈ పరిశోధనాలయములో జరుగుచున్న పరిశోధనలు ప్రభుత్వమువారి సానుభూతి, సహాయము పరిశీలించిన మన దేశమందలి వ్యవసాయముయొక్క భవిష్యత్తు ఆశాజనకంగా ఉంది.

హే మం త ర్తు పు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

అగమి శిశిరభయంబుచే జమిలి దుప్పటికప్పుకొనెనేమొ ప్రకృతికాంత,

వేకిసంబువితై కులుసంబూడ్చినదియేమొ మిన్ననునల్లతాచు

గురుదారగమనాఘ కుటిలత లోబుచ్చి నుసిరాలునేమొ చందురునిబిళ్ల

ఉత్తరాయణచారణోగ్రహరిఖురధూతిఁ జెడిరాలిడనునో తెలిమొగిల్లు

జిగిలిగాఁగ్రమ్ము, వెలుగులఁజీరులాడుఁపొడిపొడిగరాఁగ దుప్పర వడిగఁ గురియుఁ

దెలుఁగునేల నాల్గుచెఱంగు లలముకొన్న - దాత్త హేమంతవేళాదిమైనహిమము.

తట్టలోఁగూర్చుండఁ జెట్టినవధువునా గుమ్మడిపూవులోఁ గులికెనొకటి

ఖండితాపాంగ సక్తనవాంబుకణమునా ఘాసాగ్రమునయందఁ గదలెనొకటి

తులసిమ్రగ్గుననిడ్డ తోలు కాడుదివ్వెనా సాలీనిపటముపై సాగెనొకటి

ఘూర్జరీముఖలంబి కొనము త్తియంబునా నాదూడనొనటిపై నాడెనొకటి

మధువునాఁ బూవుపూవున మనలెనొకటి - జగ్గునా నాకునాకున జాతెనొకటి

మంచుబిందులు నవసుకుమారమూర్తి - మంతములు ప్రాతరంత హేమంతవేళ.

తానమాడెహిమానఁ దరుపాళియాకు రాల్చుటనుప్రాజీర యూడ్చుటకుమున్న

ఊగిప్రాశించె బొడ్డాడనిదూడ ప్రాకుడువైనఁగూడిన గుమ్ముమంచు

కళ్యాణనిధిపంట కల్లమ్మతీర్చికొన్నది జిల్లుపచ్చిముత్యాలమ్మగ్గు
జోగెంబూరిల్లు ప్రాజూరుపుల్లనుబాట దగినంత లేని బొట్టగుహిమమ్ము
నిలచిలిగి చెవులూచి తలవిదిర్చె - బాలములోఁ గట్టివేసిన ముసలియెద్దు
కొంతముదిరిన ఋతువొనగూడి ప్రాశస్త్యంఁత హేమంఁత కాంత ప్రశాంతవేళ.

సీలమండలలోతు సికితావ్రవాహమ్మనం నీమచిలుచేస చందమామ
మొగి నుదక్యాస్నానమునకయి నూరిన యోలగందపుటుండ బాలనరణి
చిలుతజంఁతప్రదక్షిణముచే జెరుగు హాసరినాకబలి మ్రుగ్గు జరగనంధ్య
చెలువపేష్టిల్లాడి చెనురించు నుపటిపైఁ దీర్చుపాపటబొట్టు దీక్షకళిక
బేషధము వండుపుటముపై నావివెడలు - మూలచిల్లులమూకుడు ముంగినింగి
తేరుకొని దమ్ముకొని జీరువారి కురిసి-యుభయసంధ్యలుకాచు హిమోల్పాణమున.

తమలపాకులతీవ నమంచుమాణికు పుపుకొనల్ బావలీ లృవదరించె
పొడిగొన్నచో వెన్నువదలినచెఱుకునూ నిగ్గురత్నపు జిగినీ లమర్చె
కోగళ్లకైదీవ గుమ్మడిపూవులు పొనురాగిడిల చెల్వులమరించె
చిన్నారిపొన్నారి చేమంతిపూవులు తిరుగుడుపూవుల తిరుచేసె
అంటుకమ్ములు సారపూవు లందగించ - చెంపలనరాలు గడ్డిపూల్చెలువుతెచ్చె
మంచుగొండాడుపడుచు లేతెంచి మాన - కొలఁద కై నేసికొన్న భూపల వితాన.

ససపుతోటలకునై వదలినకాల్యలో నెఱుకులుమామ్రాసుచిరి విరాన
దగువకాలువచెమ్మ యిగిరి బెరడుకట్టి ముఖప్రాద్ధప్రాద్ధట బురగవడియె
వడిరెండుజాముల మిడివేళవరిమోల్లు త్రోవంది మంచుబిందువులుచిలికె
వెలివడిబురదలో గిలగిలలాడు మత్స్యముచే బకాశశ్చర్య నడతె
మాడ్చి పగట నెండలు, రేల మంచు తడిపి - వెచ్చిపచ్చిగ వేగెణో విశ్వమెల్ల
భూత మాగామియగు ఋతువ్యూహమెల్ల - దనకడుపులోన దాచివచ్చినదొ
[ఋతువు.

గొబ్బిళ్లదేవత కొప్పలోఁజెరివిన మగనిమక్కువపైడి మొగలికచ్చు
పాదులువెట్టిన పాటిదిబ్బకడుపు ప్రత్యక్షమైన గారాలకూచి
మదనేష్టికృతికిఁ దుమ్మెదసోమపీఠికై యవఁకి డిగివచ్చినట్టి రంధ
దానార్థవినియోగతాపుణ్యజన్మహా గర్భమ్ము నోముల గారుదేవి

మొదలిస్త్రీజాతి కొప్పనముడుచుకొన్న-ప్రసవసంతానములలోని ప్రథమభూష
మదుగుమ్మడిపూవు హేమంతలక్ష్మి - పసుపురాచిన మొగమునాఁ బరిధివిల్లె.

నేఁబోకముగ్గులువెట్టెడు కన్నెముతైదువ మంచుఁగొండాడుబిడ్డ
దూరానఁబశువులఁబోలుకచనురైతు ప్రాలేయగిరిరాజు పాలికాపు
క్రొత్తగాఁ బంటవెక్కువవేయుపురికొప్ప హిమభూమిసరరాజు హేమచూడ
తడిపాటిగోడఁ గ్రుమ్మెడుకాడికలపని గిత్తయిల్లడమున్న గిరిశునంది
ప్రళతదాసారగురుతుమారచ్చలమున - సవరివారమ్ముగా హిమశైల రాజు
వలసవచ్చెనొ డఁ గావధమనంగ - నిగిడఁబ్రాభాతికము లాంధ్రసీవృతమున.

పాతరలు దుంచఁబడిన విఘ్నేశ్వరుకోసమో యెలుకలు గుద్దలింపె
ఒకకన్ను గ్రుడ్డియయ్యును గాక మెండబోసిన ధాన్యలక్ష్మి ముక్కునవిది ర్చె
కందియు జనుమును గాయలెండిన లోనిగింజలు గలగల గిలుకరించె
పచ్చిపసపుదుంప బాలెంతరాలునాఁ బసిమితో నందమ్ము పాదరించె
మింట మంచున కిలమీద మెట్టపంట - పసిమికొడుగక తప్పకవచ్చెఁగాక
గండులెండలు పట్టపగ్గాలుకలవె - మహిత హేమంతమెల్ల గ్రీష్మముగఁజేయ.

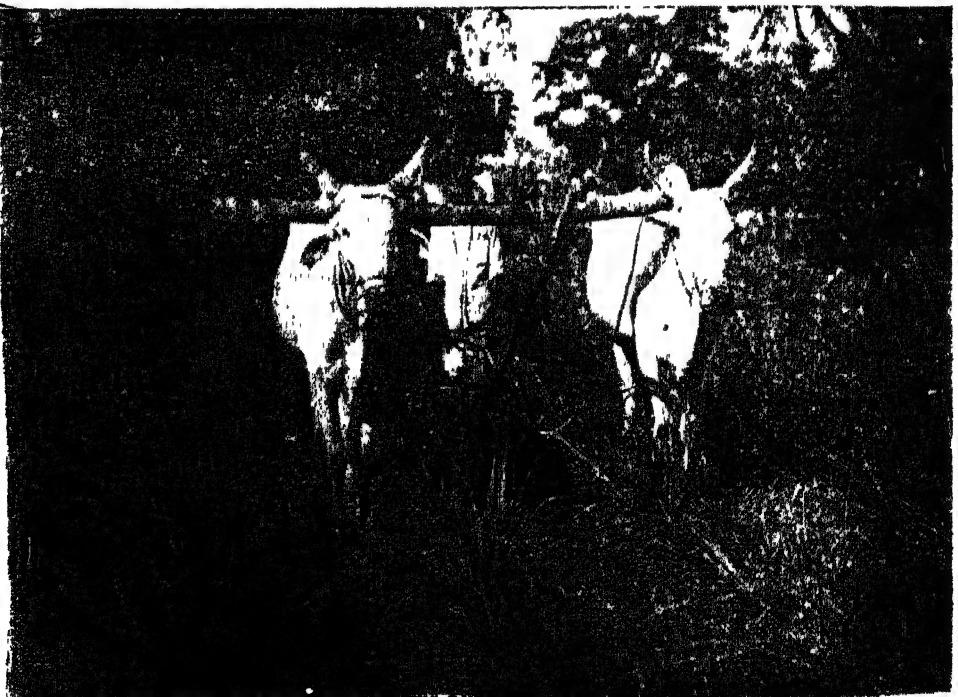
యత్ర ధూమము వహ్ని తత్రయన్నట్లు నీహారధూమ మనుమితాంగజాగ్ని
స్థానివదాదేశశాస్త్రప్రదర్శి దుమారమ్ములు వర్షకార్యములు కలిమి
అలనన్వయంబుచే నృతిరేకమునఁజేసి యుభయసంధ్యాసిద్ధి యూహకలిమి
శుక్తిముక్తాఖ్యరజ్జ భజంగమభ్రాంతి దూరస్థ సర్వవస్తువులయందు
దృష్టికిని సంతరితము బాధించువిధిగ - పరముపరమబాధ మ్మాతఃసములవలన
సూర్యమండలాంతర పురుషునిమయుండు-వలలు ఋతురాజు శాస్త్రప్రవర్తకుండు.

SRINIVAS
VENKATESWARA
LIBRARY
SRI
TIR

న. కృష్ణజిల్లాలో వెంకట ఇట్టు చెఱకును నాటేవారు - వారు ఇప్పుడు బోదెలలో పడవేయుదురు

౨. చెఱకుమడిని ఇట్టు గుంటకతో దున్నుదురు

. నీ. ౪.

‘సాహిత్యశత్రు విమర్శనము’

[శ్రీ జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి రచితము]

స ము త్త

సాహిత్యశత్రుత్వవిచారణ మపారము, అనాహతము, అగాధము. సాహిత్య మవ్యక్తమునకు మవ్యక్తమైన పురుషార్థము. సాహిత్యము సత్యమైన సచ్చిదానందానుభవమునకు, దేశకాలపాత్రవిలాసకల్పితమైన రసానందానుభవమునకు సాధనము. సాహిత్యరసానందము విశ్వసర్వము, విశ్వాధారము, విశ్వేశ్వరవిలాసము. పిపీలికాది బ్రహ్మసర్వంతముగల జీవజాలము లాత్మానందానుభవమున కనవరతము విశ్వసాహిత్యోపాసనమును జేయుచున్నది. సాహిత్యోపాసనమునకు సాధకసాధనములు వేరైనను సాధ్యము సమానము. సాహిత్యోపాసనమునందు భావములు, భావములు, దేశములు, కాలములు, పాత్రలు, రసములు భిన్నములైనను ప్రయోజనముమాత్రము విశ్వాధారమైన రసానందము సమానము. సాహిత్యోపాసనమునకు సాధనములైన కర్మకళాయోగ కాస్త్రాద్వియంగములగు సారస్వతము ప్రధానాంగము. అవ్యక్తమునకు ప్రథమవ్యక్తస్వరూపమైన శబ్దము సాహిత్యాంగములగు సారస్వతాంగమునకు ప్రధానస్థానమును గల్పించుచున్నది. ఆనంతమైన సాహిత్యశత్రుత్వవిచారము నొక చిన్న పుస్తకమునగు సంగ్రహించుటకు శ్రీయత జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణ మూర్తిగారు చేసిన ప్రయత్నము సకలజనాదరణమునకు పాత్రముగ నున్నది.

భారతీయ సాహిత్యము వైదికయుగమునందువలెను వర్తమానకాలమునందును కాఖోపకాఖిలుగను పరిణామమును పొందుచున్నవిధము సాహిత్యశత్రుత్వజ్ఞుల విచారాదరణములకు దిగియున్నది. వైదికతాకికసారస్వతములు భిన్నసాహిత్యరూపములను పురుషార్థమునకు వినియోగపడగల విధమును ప్రాచ్య పాశ్చాత్యసాహిత్యపరిశోధనలును, ప్రాచీనాధునాతనసాహిత్యపరిశోధనలును బోధించుచున్నవి. జగన్మోహనమునకు ప్రకృతిపురుషుల సమా

శ్రయము బీజము, పరమాణుపరబ్రహ్మముల లీలావిలాములం దాత్మారంభమునకు సాధనములను సరసముగను కల్పించుటకు సాహిత్యాచార్యులు సమర్థులు. సాహిత్యాచార్యులకు సంభావనాకల్పనలు ప్రతీతిసాగ్రసంజాతమైన ప్రవృత్తిపరమైనను, ప్రాచ్యసంస్కారసంభవమైన నివృత్తిపరమైనను పరమార్థ మాత్మనందానుభవము. అసత్యములైన దేశకాలపాత్రవరణములందు విశ్వమైన సచ్చిదానందానుభవమును సాహిత్యము సాగ్రయముచేయుచున్నది. యవ రోమక బ్రిటిషు భరతవర్షములు, కంఠాంధ్రరాష్ట్రములు, శ్రీతాద్యాపరకలియుగములు, సీతాసావిత్రి డెస్టిమోనాదులు, సీతారాములు, రాధామాధవులు, ఉమాను హేశ్వరులు కాలమహాసవంతియందు రసతరంగములు. ప్రకృతిసంభవములైన దేశములు, యుగములు, భావములు, భావములు, పాత్రలు, సంప్రదాయాచారశీలములు సాహిత్యోపాసకుల హస్తములందు రసానందమును గలుగజేయుచు పురుషార్థమునకు సాధనము లగుచున్నవి.

సాహితీగోష్ఠి, శైలి:—సాహితీగోష్ఠి బ్రహ్మసంకల్పమువలెను బ్రహ్మసంకల్పము. మహాకవులు బ్రహ్మసంపన్నులు. బ్రహ్మసంపన్నులు సర్వత్ర కావ్యకళావిలాసమును సందర్శించుచు బ్రహ్మసందమును గలుగజేయగల విధమును కావ్యములు కవిత్వశత్రుత్వము కల్పితము చేయుచున్నవి. మానవసంకల్పమునకు బ్రహ్మత్వము వలెను సాహితీగోష్ఠికిని బ్రహ్మత్వము సాధ్యము. బ్రహ్మమయమైన ప్రకృతిరంగములందు సకల సాహిత్యకళావిలాసములందును బ్రహ్మసందము బ్రహ్మజ్యులకు సాధ్యము. బ్రహ్మసందమునకువలెను భావానందమునకును రసావరణనిర్ణయ మసాధ్యము. మహాకావ్యములవలెను భావకావ్యములును రసానందానుభవమునకు నియత

సాగనములు. రసానందానుభవమునకు ప్రతిబంధకము సంకల్పముకాని భావము కాదు. దేశావృతమైన విషాదావస్థయందు కావ్యరూపదయమునకు భావార్థనిర్ణయము నిర్ధారకము. భావార్థపరిణామమునందు శైలియును సహజపరిణామమును పొందుచున్నది. ఆంధ్రసాహిత్యపరిణామమునందు భావశైలిపరిణామవిమర్శనము సాహిత్యోపాసకుల యాదరణపాత్రము గావలసినవిషయము శ్రీ సత్యనారాయణమూర్తిగారి యీ భావములు విశదము చేయుచున్నవి :

“భావప్రకాశమునకు సముచితమైన భావ సాధనముకదా! భాషాగమనికకు న్యాకరణమూత్రములవసరములే. ఇవి కట్టుత్రాళ్లు కాక, పట్టుదారములట్లు మృదులములై, ఆమరాగనూత్రములట్లు ఆదృశ్యములై యుండవలెను. తెలుఁగక్తరములు ముత్యములవంటివి. ముత్యపుసరములోని దారము వెలుపలికి తోచనట్లు తెలుఁగులోని లక్షణనూత్రములు బట్టిబయలుకొనవుడే తెలుఁగుశైలి సక్రమమై యుండును. పద్మములను, ఉరిత్రాళ్లను తెలుఁగమ్మకంతమునండి పండితులు తొలగించుట పాశి. ఆంధ్రభాషా ప్రపంచమున ద్వంద్వయుద్ధమునకు తోడరియున్న ఇరుపక్షములవారును తమగోసములు గుర్తించి ఉత్తమసారస్వతోద్దేశములకు తోడుపడునూత్రములను శాసించుపట్ల నిరవురు చేతులు కలుపుకొని, విశ్వవిద్యాలయముల సాహాయ్య మందవలెను. ఇట్లొనరించితేని, ఎన్నేని బాధలు తొలగిపోవును. వాడుకమాట సంగీకరింపని విశ్వవిద్యాలయములును, వాడుకమాటలనే అంగీకరించు గ్రంథాలయములును, విలువడు మాటలను త్రుంపుడుమాటలను కాంతీంచు భాషాసమితులును, వాడుకమాటలని చెప్పి వంకరమాటలను దెచ్చి సింహాసనమునైఁగూర్చుండఁబెట్టి చుట్టును రామభజనము చేయు అపూర్వభాషాభక్తులను పెడమొగములను బెట్టుకొనక, ఒకరిమొగములనొకరు పరికించుకొని, చెక్కిరింతలకును, పండ్లపటపటలకును, కారుమాటలకును, కన్నెఱ్ఱలకును స్వస్తిచెప్పి, సామ్రాజీల్లియున్న భాషాసతికిశాంతియు, నానందమును ప్రసాదించితేని, దారి తెన్నులేక అల్లాడు పాతకులను, విద్యార్థులను ధన్య లగుదురు.”

భావనావేశము:—సాహిత్యమునకు భావనాశక్తి కీలకము, హృదయము. పరమాణువునుండి పరబ్రహ్మము వరకును వ్యాప్తమైన విశ్వమునందు సాహిత్యోపాసకులకు దివ్యవిభూతులు సర్వకాలసర్వావస్థలందును ప్రసన్నము లగుచున్నవి. శాంతశివనుందరవిలాసవిలసిత్వమైన విశ్వమునందు సాహిత్యోపాసకులకు స్వీయభావనానురూపముగను దివ్యవిభూతులు గోచరంబగుచున్నవి. భావనాశక్తి ప్రకృతివిలాసములకు గోడకళానాన్యసమును ప్రాణప్రతిష్ఠను కల్పించి విశ్వసాహిత్యస్వరూపమునను, ధర్మాగ్రకానుమోక్షముల ననుగ్రహించుచున్నది. దైవాసురయుద్ధము, క్షీరసాగరమగ్గము, హాలాహుఁమృతోద్భవములు, లక్ష్మీసుందరప్రభవములు, మోసినీవిగాసములు భావనాశక్తిఫలములైన సాహిత్యపరిణామములు. గౌరీశంకరక్షైలాస విహారములు, రాధాగూఢవబృందావన విహారములు, గోపాలకృష్ణలీలలు, గోపాలవిలాసములు, ఏను, బుద్ధత్యాగవిలాసములు పరమార్థప్రదములైన సాహిత్యోపాసకుల పరిణామములు. సచ్చిదానందాత్మకమైన సాహిత్య పరిణామమున కాత్మపరిణామము ప్రమాణము. ఆత్మభావనాశక్తి విశ్వమునందంతటను సత్యజ్ఞానానందమయమైన ఆత్మసంపర్కమును జేయుచు రసానందాత్మకములైన సాహిత్యకావ్యకళారూపమునను పురుషార్థపరిణామమును పొందుచున్నది. సాపేక్షమైన సాహిత్యరసానందానుభవము నిరపేక్షమైన ఆత్మానందానుభవమునందై క్యమును పొందుచున్నది. సాహిత్యతత్త్వవిచార మీపరమార్థమును దృష్టాంత సిద్ధాంతరూపమునను విశదముచేయుచున్నది. సత్యనారాయణమూర్తిగారు ‘భావనావేశము’ ‘భావనాపరిశీలనము’ శీర్షికల క్రిందను జేసిన సాహిత్యతత్త్వమీమాంస విశాలమైన సాహిత్యోపాసకులకు సమాదరణీయముగ నున్నది. గ్రంథమునందలి యుదారాశయముల నీక్రిందివాక్యములు తెలుపుచున్నవి :

“కన్నున్నగాని శిల్పము నెరవేరదు, శీవమున్నగాని శిల్పము సార్థకముగాదు. ఈశీవమును ఆకన్నును భావనాపరిశీలనముల మేలుగీయులు. అద్భుత సృష్టికిని కళాసృష్టికిని, భాస్వదాశయతుష్టికిని సుధామయ, ఆనందము

మహా, ఆలోచనయ అనంత జీవనమునకు తలదండ్రు
లైన భావనాపరిశీలనముల ప్రసన్నత చేతులుట ఎట్టి
వారికి?"

మాతృభావ:— సాహిత్యమునకు సారస్వతము
మకుటము. సాహిత్యాంగములైన లలితకళలు సృత్యగీత
వాద్యాదులు సాహిత్యవిరాట్టావికాసములకు సాధనము
లైనను భావప్రకాశమునకు మూలాధారమైన భావ సా
హిత్యతత్త్వమునకును, తత్త్వవిచారమునకును సాధనము.
అవ్యక్తమైన ప్రణవనాదముతో నారంభమైన సాహి
త్యముభావార్థకభావవికాసమునకు నువ్యక్తమగుచున్నది.
అవ్యక్తమైన బ్రహ్మమునకు శబ్దము నువ్యక్తస్వరూపము.
సాహిత్యమునకు కీలకమైన భావమునకు శబ్ద మతరగంధర
స్వరూపము. భావశబ్దార్థకళల యోగానుభవము సాహి
త్యము. సారస్వతాభ్యుదయమునకు సహజమైన భావ
ములవలెను సహజమైన భావమును మూలాధారము.
ప్రపంచమునం దెచ్చటను సారస్వత తత్త్వవిచారము
నందు హింసాసానమునందువలెను మాతృభాషాభిమానా
క్రందనమును చేయవలసిన దురదృష్టము కనుపడదు.
పారతంత్ర్యము ననుభవించెడి ప్రజలకు పరావలంబనము
నందుల యభిమానాదరణములు స్వావలంబనస్వయం
సహాయములగు దుర్లభములు. శ్రీసత్యనారాయణ
మూర్తిగా రీవిషయమైచేసిన విమర్శనము నాంగ్రభాషాభి
మాన లండరును గమనించుట విచేకము:

“వంగీయుల హృదయశక్తిని, ద్రవిడుల మేధా
శక్తిని మనయం దిముడ్చుకొనియుండియు, మనలను
మనము గుర్తించుకొనక స్వీయసముద్ధరణమును కాంక్షిం
పక, సాహిత్యవృద్ధినుండియే జాతీయవృద్ధి గోసరించు
నని ఎఱుంగక ఆత్మవిస్మృతులమై పడియుంటిమి. మన
భావయో? ప్రాచ్య ఇటాలియన్ అని ప్రసిద్ధిపొందిన
భావ యయినది. అనేక శతాబ్దాలకున్నే విజయ
నికాసముల నంబరపీఠి వెగిరింపజాలిన భావ మనయది!
సౌందర్యమాధుర్యములకు పెన్నిధానము కాజాలుదునని
నిరూపించిన భావ మనయది! నేడు మూలబడియున్న
భావయు మనయదియే! ఏమి? పక్షములు చేరి బుచ్చు

కొని, మాతులు బిగించుకొని, భాషాసత్య విజేచికట్టు
పండిత ప్రకాండులై యుత్తర మియనలెను. కాలాను
సారమైన గమనికను జూపని భాషనుగుఱించి రవీంద్రు
డనిన వాక్కు ఎల్లడల వర్తించు సిద్ధాంతమేకద! రాతి
నగలందు నిలిచిన తెలుగు సర్వాంగముందరియై ఎట్లు
చూపట్టును? ఎట్లాంగ్రభాషామోష ముందులకు జరు
గును? ఆంధ్రహృదయమందలి సహజశక్తి విజృంభింపవలె
ననిన, ఆంధ్రసాహిత్యము పునరుద్ధరణము నందవలె ననిన
ఆంధ్రభాష స్వాతంత్ర్య మందితీరవలెను. వంగసీమ
యందువలెనే మనసీమయందును భాషావిప్లవము తల
నూపవలెను. శతాబ్దాలకును శిల్పాగ్రంథములందు
చెక్కబడిన లక్షణనూత్రములును, వ్యాకరణనియమ
ములును నేటికి కాగితములందు పునర్మద్రణమందినంతనే
తమరాతిరూపును, తమకటికిమనసును మాపుచేసికొ
నునా? భాషాస్రౌత్యమునకు ఆంక్షయగుటకై వ్యాకర
ణము నిర్మింపబడదు. అట్టిది నిలిచేనేని, దీనిని దెగ
గొట్టుటకు కాలవిలంబనము కారాదు.”

మాతృభాష, వాడుకభాష, గ్రాంథికభాషల
విషయమునను సాహిత్యగోష్ఠి, భావనావేళము, నాటక
లలిత కళలవిషయమునను సత్యనారాయణమూర్తిగారు
చేసిన విమర్శనలు సాహిత్య భాషా కళాభిమానుల
యాదరణపాత్రములు. ఆంధ్ర వాఙ్మయాభ్యుదయభి
మాను లందరును శ్రీసత్యనారాయణమూర్తిగారు వారి
సాహిత్యోపాసనానుభవపూర్వకముగను రచించిన
సాహిత్యతత్త్వవిచారము నాదరించి సాహిత్యోపాసన
మును జేయుదురుగాక!

శ్రీసత్యనారాయణమూర్తిగా రాంధ్రాంధ్రవంగ
సారస్వతములందు పరిశ్రమచేసిన విద్యావంతులు, సాహి
త్యోపాసకులు. సనాతనాధునాతనసారస్వతములును,
ప్రాచ్యపాశ్చాత్య సారస్వతములును, సంస్కృతాం
ధ్రాంధ్ర సాహిత్యములును, ఆధ్యాత్మికాధిభౌతిక సాహి
త్యములును ప్రకృతివిలసితమైన సత్య జీవ సుందర
విలాసములను మహాకవులు సంకల్పించి, సందర్శించి,
వినిర్మించి రసానందమును గలుగజేయగల విధమును పరి
స్కృటము చేయుచున్నవి. వ్యాస వాల్మీకి కాలిదాసాది

మహాః పుల కావ్యములవలెను, మిల్టన్, షేక్స్పియర్, హోమర్, డాంటె, గేటె, బైరన్ చెప్పిన మహా కవుల కావ్యములును, ఇలాంటి కావ్యములవలెను దుఃఖాంతకావ్యములును, మహాభారతములవలెను సామాన్యభావగీతములును, రసాత్మానందమునకు వినియోగ పడిన వినియోగపడుచున్న విషమును శ్రీనాథ్యనారాయణయూర్తిగారు ఈ గ్రంథమునందు బాగుగ విమర్శించిరి.

భావతీయసాహిత్యమునకు చురుగ్విధపురుషార్థములందును నిత్యమైన మోక్షము పరచుచున్న మైన విధమునను, నిత్య సాహిత్యమునకును నిత్యమైన ఆత్మార్థానందము పరచుచున్న విధమును నవగతియు చేయుటకు శ్రీనాథ్యనారాయణయూర్తిగారు చేసిన ప్రయత్నము సాహిత్యమిహంసకలకు విచారయోగ్యముగను నున్నది.

కా. నా గే శ్వ ర రా వు.

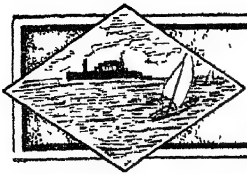

ఆంధ్రమహాభారతరక్షణము - నన్నయ నారాయణభట్టులు—ఆమంచర్ల గోపాలరావు.

శివభక్త మాహాత్మ్యమునందలి కళానాథాభ్యుదయము
(కృ. కాశీనాథరావుగారి తంజావూరు ప్రాచీనచిత్రసంగ్రహమునందలి)

కలగూరగంప

ఖ రూ ర వు వ ం ట

మనహిందూదేశమున ఖర్జూరము రుచిమాడనివారుండరు. ఐనను దానిని పండించువిధానముమాత్రమొకటికని చెలియదు. ఖర్జూరపుచెట్లు ఇతర వృక్షములేదయు మొలవనట్టి నిర్జనము లగు వేడియిరుకయెడారులలో ఫలించుటవలన పూర్వము లిది యొక వరప్రసాదముగా భావించిరి. కాని నేడు యునైటెడ్ స్టేట్సులో ఈవృక్షములు క్రీడోద్ధానమువలె నాటబడి మిక్కిలి శ్రద్ధతో పెంచబడుచున్నవి.

మప్పదియేండ్లక్రిందట ఖర్జూరపుతోట లమెరికాలో లేవనియే చెప్పవచ్చును. ఖర్జూరవృక్షములు తీక్ష్ణమైనవేడిమిగల ఆరేబియా, ఆఫ్రికా యెడారులలో తప్ప ఇతరస్థలములలో వర్ధిల్ల లేవు.

౧౯-వ శతాబ్దము తుదివరకును ఖర్జూరమును పండించులోని రహస్యము అమెరికాలోనివానికి తెలియలేదు. అనాదినుండియు ఖర్జూరము పండించెడివాడుకయున్నట్లు పురాతనగ్రంథములు చాటుచున్నవి. యూఫ్రటీస్, మెసపటేమియాలోని కాసనములలోగూడ ౪౦౦౦ సంవత్సరములక్రింద పేర్కొనబడియున్నది. అట్టి ఉష్ణ ప్రదేశములనుండి అమెరికాదేశముల మొక్కలను స్వదేశమునకు గొనిపోయి పెంచి పండించి ఆపండ్లతో వర్తకము సాగించుచున్నారన ఎట్టివారికైనను వింతగొల్పక మానదు.

అమెరికాదేశము లీయసాగ్యకార్యమును ఏబది సంవత్సరములలోపున సాధింపగల్గిరి. బహుకాలము ఖర్జూరపు వృక్షముల తత్వమును పరీక్షించి కేవలము శాస్త్రజ్ఞానసహాయముననే దీనిని సాధింపగల్గిరి.

౧౮ వ శతాబ్దముమధ్య జనరల్ చార్లెస్ పి. స్టోక్ యిజిప్టులో ప్రయాణముచేయుచు, స్వదేశమున కాలిఫోర్నియాకు కొన్ని ఖర్జూరము మొలకలను పంపెనట. కాని,

వాటికి సమయసంరక్షణ జరుగకపోవుచుచే శీఘ్రకాలములోనే అవి నశించిపోయినవి.

౧౮౪౮లో యునైటెడ్ స్టేట్సు వ్యవసాయ శాఖాధికారులు ఖర్జూరవృక్షములను సాగుబడిచేయుటకై డాక్టర్ వార్టర్ టి. స్వింగ్లీను ఆఫ్రికాకు పంపిరి. అతడు అల్జీరియాతీరముననున్న ఒక ఖర్జూరవనమునకు వెళ్లి అచటనుండి బాగుగయెడిగిన చిన్న ఖర్జూరపుచెట్లను తల్లివృక్షములనుండి వేళ్లవద్ద విడదీసి, వాటిని ఖర్జూరపు మట్టలలోని మెత్తటిపీచుతో చుట్టి సంచులలో నమర్చి ఒంటెలపైవేసి సమీపగ్రామమునకు తీర్చెను. అచటనుండి ౩౯౦ మైళ్లదూరమున అట్టియర్బుకు మోటారు బస్సులపై తీసికొనివెళ్లెడు. అట్టియర్బులో నాచుమొదలగు తడిపదార్థములతో నీమొక్కలను కప్పి సమాద్రుక్రయాణమున కనువగునట్లు కట్టబుకట్టించెను. ఇట్లు కట్టిన ఒక్కొక్కచెట్టు రమారమి మూడుబున్నుల బరువుండెను. ఈ విధముగ ౪౪౭ చిన్నవృక్షములు అమెరికాకు ఎగుమతి చేయబడినవి.

పైవిధముగ దీసికొని వెళ్ల బడిన ఖర్జూరపు మొక్కలను తోటలలో నాటి, వాటిని ఆదేశపు వాతావరణస్థితికి అలవాటుపడునట్లు చేసిరి. ఇట్టి ప్రక్రియవలన ఆరేబియావారిచే పేర్కొనబడిన వేలకొలది జాతులనుండి ఆదేశమునకు అనుచైనవి పని, పండ్రెండవరకము లేర్పడినవి. శాస్త్రజ్ఞు లీమొక్కలను కొంతకాలము పరిశ్రమాలయములలో చీకటిఆవరణలందుంచెయ్యి, తీక్ష్ణమగు మెరుగ్గరిదీపముల కాంతి ప్రయోగించెయ్యి, వాటిచుట్టును మృదువంటి వాతావరణము గల్పించెయ్యి, మరియు నిట్టిపెక్కు ప్రక్రియలవలన వాటి నాభూమికి సరిపడునట్లు చేసిరి. నూత్నమైన యంత్రసామగ్రిచే వాటి ప్రవర్ధనశక్తిని కనిపెట్టగల్గిరి. ఇరువదివార్లు ఘంటలలో ఒకవృక్షము తలవెండ్రుకలో నెన్నవభాగ మెదుగుచున్నదో తెలిసికొనగల్గిరి. ఈ వృక్షములు నూర్యకాంతిలోని కొన్ని హ్రస్వకిరణముల ప్రభావముచే పగటివేళ

ఎదుగుతుంటుంది, రాత్రులందు ఎదుగునట్లు, శీతోష్ణస్థితి రక్షణ తగ్గినచో యీ వృక్షములు యెలుగుబంటువలె నిదురించునట్లు, సురల తీర్థమున యెంత కాయగనే పెరుగుట కారంభించునట్లు, అన్ని వేళలందును మొక్కలను పరీక్షించుటచే నిట్టి రహస్యములు బయలుపడెనవి.

ఇనుపబద్దెల నిచ్చెనలవయిననుండి
ఖర్జూరములను కోయువద్దె

అమెరికాలో యీ ఖర్జూరపుసాగుబడి ప్రవేశించినపిదప యిసుకబయల్లన్నియు ఉద్యానవనములైనవి. ఈచెట్టులకులే దానికాయలను యెండ్లనుండి కాపాడును.

ఖర్జూరవృక్షములు బాగుగ ఫలింపవలయునన్న వైభాగము యెండ్లలోనను, క్రిందిచెట్లు నీటిలోనను ఉండువాయు ననెడిసానెంత అమెరికాలో వాడుకలో నున్నది. అట్లే యీ ఖర్జూరవృక్షమునందును భూమిని వరి చేయబోవలె సుష్కకట్టి పండినముల కొకసారి నీరు పారించుదు.

సామాన్యముగా నీవృక్షములు మూరినకొలదిని పాడుగగునట్లుయేగాని కాంక్షము లావక్కాదు. వీటి ఫలములు కొయవలయునన్న సామాన్యపునిచ్చెనలు ఉపయోగపడవు. వృక్షములబోదెలుచుట్టున, గుండ్రముగా యిసుపకదీలమర్చి, వాటిపై అడుగున చక్రముల నిచ్చెనలు వాసినచో చెట్టునుట్టును సులభముగ నిచ్చెనలను కనుపుచు తిరగవచ్చును. అట్టివృక్షము చిత్రమునందు కాననగును ఈనిచ్చెనలను చెట్టుఎత్తుకుతిగినట్లు మొగచెట్టు పుష్పాదిని ఆడుచెట్టు వూపులవయి చల్లుట

మొగ చూపు

ఆడుచూపు

అనుర్భుకొనుటకు వీలుండును. కొన్ని ఖర్జూరవృక్షములు ౧౦౦ అడుగులకు మించికూడ యెదుగుచున్నవి.

ఖర్జూరవృక్షములలో స్త్రీపురుష భేదము కలదు తోటలను వేయుటలో యిరువదిముప్పది స్త్రీవృక్షముల మధ్య నొకపురుషవృక్షమును నాటుదురు. అరువది ఆకు వృక్షములమధ్య రెండు పురుషవృక్షములున్నచో నన్ని వృక్షములును ఫలభరితములు కాగలవు. పురుషవృక్షములు పూవులు పూయునుగాని కామలు కాయవు. పుష్పములనుండి బంగారుచామగల పుష్పాపి లభించును. వృక్షవర్గములలో స్త్రీపురుషసంపర్కము క్రిమికీటకాదుల సహాయమున గల్పింపబడుచున్నది. ఇట్టి సంపర్కము గల్గినచోగాని స్త్రీపుష్పములలో పిండోత్పత్తి కానేరదు. కావున ఈప్రక్రియను ఉద్యానపాలకులే గావించుచున్నారు. పురుషవృక్షములలోని పువ్వులగీకలను కోసి, యెండాల్టి కేరియలనుండి పుప్పొడిని విదిలించి ప్రోగునేయుదురు. ఒక్కవృక్షమునుండి నేకరించిన రజము ఒకకాఫీకప్పులో సగమువరకు వచ్చును. ఈ పుప్పొడితో అరువది యాడువృక్షములను ఫలవంతములుగా జేయవచ్చును.

ఈఖర్జూరవృక్షములు వసంతముకుప్రారంభమున పూయమొదలిగును. పూవులు నిడివియైన కాడకొననుండి గుత్తులుగా వేలాడుచుండును. అట్టి స్త్రీ పురుష పుష్పగుచ్ఛములు పటమునందు వేర్వేరుగా కనపరుపబడి యున్నవి. పూవులు వికసించుసరికి వాటి వైపున్నకాడ చీలి కలుగా విడిపోవును. ఇట్టిసమయమున పురుష పుష్పములనుండి నేకరింపబడిన పుష్పరజమును ఆడపూవులపై జల్లెదరు. దీనికై నిచ్చెనలు వేసికొని చిన్నప్రత్తిపింజెలను పుప్పొడితో నింపి ఆప్రత్తితో ఆడపువ్వులపై పుప్పొడిని చులుపుదురు. ఆడపుష్పము మొక్కజొన్నవలె బారులతీరి వేలాడుచుండును. పూవుగుత్తులు ఒక్కొక్కవృక్షమున యెనిమిదిమొదలు యిరువదివరకు నుండును. ఒక్కొక్కగుత్తిలో వేలకొలది పుష్పము లుండును. ఇట్లన్ని పుష్పములకు చేతితో రజస్సంయోగము గావింపవలయునని అనేకపర్యాయములు చెట్టుచుట్టును

ప్రదక్షిణములు గావించినగాని నెరవేరజాలదు. ప్రతిగుత్తికిని ౫౦ లలోగూడ నంటునట్లు పుప్పొడి యొత్తిపిదప, ఇంకను సందేహములేకుండుటకు మరికొంతరజము ప్రత్తిలో దీసికొని పూలగుత్తుల నడుమనుంచి త్రాటిచే గుత్తులను దగ్గరగా చేర్చి బంధింతురు.

అచటి ఉద్యానపాలకులలోని విశేష మేమన, చెట్లను మొత్తమువీడ జూచుటయేగాక, ప్రతివృక్షమును ప్రత్యేకశ్రద్ధతో పరిశీలించి కనిపెట్టుచుండురు. కాలిఫోర్నియాలో ఈ యఫ్. పీల్జన్ తనతోటలోని ౧౧౯ వృక్షమును చిన్నబిడ్డలవలె ౧౧౯ ప్రత్యేక స్వభావము కలవిగనుకని తెల్పుచున్నాడు. దీనినిబట్టి వైయంశము స్పష్టముకాగలదు.

అందుచే వీవృక్ష మెన్ని పూలగుత్తులను పూయునో, గుత్తి కెన్నికాయలుండునో లెక్కలు వేరియుంచుదురు. ఒకగుత్తికి ౯౦౦ ఫలము లుండును. ఒకవృక్షమునుండి నుమారు నూరుమొదల నూడవందల పానల రుచ్యములగు ఫలములు లభింపగలవు

ఖర్జూరవృక్షములు నూరుఅడుగులకన్న యెత్తుగా ఎదుగుచుండును. ౩౦౦ సంవత్సరములు దాటినను అవి

పండిన ఖర్జూరముల గుత్తులు

ఫలించుచునేయుండును. ఈచెట్లు ఆగష్టు నెలవచ్చునరికి ఫలోన్ముఖము లగును. ఈ వృక్షము లెంతటిచేడిమివైనను భరింపగలవుగాని ఒక వర్షమిగులు పడినమాత్రమున కాయలచర్మము క్రుళ్లిపోవును. కావున ఫలగుచ్ఛములను అకాలవృష్టినుండియు, పిట్టలు, ధూళి, క్రిములు మొదలగువాటి బారినుండియు సంరక్షించుటకై నీరు చొరని సంచులతో కప్పియుంచెదరు. ఫలములు డిసెంబరుచివరికి సంపూర్ణముగ పక్వదశకు వచ్చును. ఒకగుత్తిలోని కాయలన్నియు యేకకాలమునకే ఫలింపవు. పండిన ప్రతిఫలము ఒకటొకటిగా చేతితో అరటిపండ్లవలె కోయవలయును.

ఈ రీతిగా కాలిఫోర్నియాలో ఖర్జూరపుతోటలుగలవారందరును ఒక సంఘముగా నేర్పడియున్నారు. ఈ సంఘమువారు ఫలములను ఆకారము, రుచి,

ఫలము లొకతోటపట్టిపై ముందునకు సాగుచుండును. వాటిలో పదవవంతుఫలములను పరీక్షించి విభజింతురు. అపుడు అతి నిపుణులగు బాలికలు పైపేర్కొనబడిన గుణమును పరీక్షింతురు.

లోపలిభాగమున వంచెలుఅమగ్నబడిన గుండ్రటి యినుపతోటైలలో ఫలములను వేయుదురు. అచ్చట అవి శుభ్రముగా తుడువబడును. అందువలన వానికి

మీద నీరుచొరని సంచులుగల ఖర్జూరపుగుత్తైలు. వానపడినపుడు సంచులను విప్పిగుత్తైలకు కప్పెదరు

ఆకర్షకమైన నిగనిగయునేర్పడును. ప్రమాదవశాన ఫలములను చట్టుముట్టిన క్రిమికీటకాదులను సంహరించుటకై యిథిలైన్ ఆక్సైడ్ గాలివాటిపై సుసరింపజేయబడును.

ఖర్జూరవంతులకు కావలసినవదనును నిలువజేయుగది. కట్ట తొట్టెలలో టన్నులకొలది ఖర్జూరము లున్నవి

చక్కెరపరిమాణము మున్నగువాటిని పరీక్షించి వాల్లయిదు తెగలుగ విడదీయుదురు. ఈవిభజననుబట్టియే తోటవారికి ద్రవ్యమొసగబడును. ఆమెకికాఖర్జూరము యితర దేశపుదానికన్న పోశుభ్రముగూ, రుచ్యముగూ ఉండును. వెడల్పుగు తొట్టెలలో ఫలములనుంచి, పెద్దపంకాల గాలిచే ధూళిని తొలగించెదరు. ఇట్లు శుభ్రపరుపబడిన

పిదప వాటి ఆకారమునుబట్టి శిశుముగ విడదీసి పెట్టెలలో నింపుదురు. శుభ్రపరుచుటయేగాక ఫలములలో నీ రెక్కువగా నున్నయెడల యంత్రములసహాయమున యెండించి బళువుతగ్గింతురు. అతితేలికగానున్న వేడినీటి యావిరిని ఉపయోగించి మరల తడిచేయుదురు. ఇట్టి ప్రక్రియవలన ఫలము ఆకారమునకుగాని, రుచికిగాని భంగము వాటిల్లదు.

ఇట్లు నింపినపెట్టెలను యంత్ర సహాయముననే పలుచని మెరుగుకాగితముతో చుట్టి నీళ్లువేయుదురు. ఇట్లు నిమిషమునకు 3౪ పెట్టెలు ఏ సుమతికి సిద్ధముగావింపబడును.

మిక్కిలి చిన్నవిగానున్న ఫలములను గింజలు తీసివేసి పలువిధములగు తినుబండమలలో నుపయోగింపుదు. నిడుటిసంవత్సరము అమెరికాలో ౨,౫౦౦,౦౦౦ పానుల ఖర్చురము పండింపబడెను. కాని అమెరికాలోనే సంవత్సరమునకు ౫౫,౦౦౦,౦౦౦ పానుల ఖర్చురము వాడుచున్నారు.

ఖర్చురము వలన అమెరికాలో క్రొత్తరకము ఆహారపదార్థ మేర్పడినది. ఖర్చురము నెండబెట్టి అడుకులవలె చూర్ణము చేయుచున్నారు. దీనిని వెన్నతోకలిపి ప్రాతః కాలభోజనమున కుపయోగించుచున్నారు. కొన్నిరకములు తడిగానుండి కొలువై కొని సంతమాత్రమున ద్రవీభవించును. కొన్ని యెండినవి పలుకుకట్టి కరకరలాడుచునుండును.

ఈ విధముగా యెడారులలో మొలచి జరులకలభ్యమైన ఖర్చురమును అమెరికాదేశములు బుద్ధికుశలకచే సాగుబడిచేసి నిత్యోపయోగములోనికి దీసికొనిరాగల్గిరి.

బ్రిటిషు గయానా

బ్రిటిషుగయానా అమెరికాలో పశ్చిమోత్తర భాగంలో ఉంది. అది కారడవులపుట్టు. మనుష్యసంచారానికి వీలుండదు. వీళ్లు, కాలువలు విశేషంగా ఉండడంవల్ల వాటిగుండా ప్రయాణం సాగిస్తూవుంటారు ఇక్కడివాగు. అడవులో అక్కడక్కడ చాటిపట్టెలూ, పచ్చికకట్టెలూ ఉన్నవి చెట్లు చేమలూ దండిగా వృద్ధి పొందేవోలనే ఊళ్లూ పల్లెలూ ఏర్పడ్డవి, అక్కడ వింతివంత మృగాలున్నవి. చిలుతలూ, కోశిలూ, అడవి పండులూ విశేషం. వింతిరంగుల చిలుకలూ, పక్షులూ

చాలా ఉన్నవి. దోమలబాగా ఎక్కువ. సాలెపురుగులు, తేళ్లు, జెట్టులు విపరీతం. కొండచిలవలూంటి పెరుబాము

నిప్పును చిలుక్కుంటున్న గయానా ఇండియనులు. వీళ్లు కుమార్తంపే లూ ఉన్నవి. కొన్ని ౨౦ అ. కంటే పొడగ్గా ఉంటవి. మనుష్యులనుహడ అవి మింగేస్తవి.

ఆదేశంవాళ్లు కుటుంబంగా ఉంటారు. రాగివంటి రంగు వాళ్లది వెండ్రుకలు నల్లగా పొడగ్గా ఉంటవి. చమురు బాగా పూసుకోవడంవల్ల మిమిలలాడుతూ ఉంటవి. వాళ్లు చాల పరిశుభ్రంగా ఉంటారు. ప్రతిదినము మంచినీటిలో చాలసారులు స్నానంచేస్తారు. అంచేత వాళ్లవొళ్లు నున్నగా, సాగిసుగా ఉంటుంది. వాళ్ల అందచందాలు మాట చాల విచిత్రమయింది. కొండలు క్రిందిపెదవులకు బొక్కలుపొడిచి సన్నని కట్టిమేకులు ఎక్కించుకుంటారు. నెత్తిని తప్పబంటిమీద వెండ్రుకల నంతా ఊదీసివేసుకుంటారు. కనుబొమ్మలమీది వెండ్రుకలను కూడ ఊడతీయడము కద్దు. చెవులకు కూడా రంధ్రాలుపొడిచి ఏవేవో సాముక్కు తగిలించుకుంటారు. కొండలు తిమితిమి జాతి హస్తాలను పచ్చపొడిపించు కుంటారు. సాధారణంగా ఎరుపు, పసుపు, నెలపురంగులు పాముకోవడం వాళ్లకు మామూలు. రంగురంగుల ఈకల

గయానా ఇండియనులు వేటలో మంచి నేర్పున్నవారు.

ఇప్పుడిప్పుడూ, విల్లు ముల్లే కాకుండా తుపాకు
లన్నకూడా వేటలో వాడుతారు

తోచేసిన కుళ్లాయీలను పెట్టుకుంటారు. అడవిసంది
కోరలను దండగానుచ్చి మెళ్లో నేసుకుంటారు మగవారు
అది ఆలంకారమేకాకుండా పొరువనూ చకమా అవు
తుంది వాళ్లకు. తాము స్వయంగా చంపిన పందికోరలను
మాత్రమే ఆదండలో సూచనలెను. ఆదండలో కోరలు
ఎంత ఎక్కువగా, ఎంత సున్నితంగా, ఎంతపొడవుగా
ఉంటే అంత గొప్పవేటకాడని వా
ళ్ల భావం. దీన్నిబట్టి వారి గూఢాం
లో వారికి గౌరవప్రపత్తులూ ఏర్ప
డుతవి.

వాళ్లు, ఆక్కడక్కడ నరికి నే-
చదునుచేసి గుడిసెలు కట్టుకొని కా
పురం ఉంటారు. రాత్రిళ్లు గో-
తొట్టెల్లో పండుకొంటారు. వెచ్చ
గా ఉండడానికనీ, అడవిమృగాలు
రాకుండా ఉండడానికనీ క్రింద
సెగళ్లు వేసుకుంటారు.

వేటాడడమూ, చేపలుపట్టడమూ
వీరి ముఖ్యవృత్తులు. అడవిమృగా
లకు భయపడి విల్లు ముల్లూ, ఇతర
ఆయుధాలు తీసుకొని గుంపులు గుం
పులుగా వేటకు బయలుదేరుతారు.

చేపలుపట్టడంలో వీరు చాల నేర్పుగలవారు.
వీళ్లకు అందుకు ఉపాయాలు ఎన్నో తెలుసు.
వాటిల్లో విషప్రయోగం ఒకటి. ప్రవాహానికి
అడుగు కట్టకట్టి, నీలిచిన నీటిలో విషపుము
క్కలను పడవేస్తారు. వాటిపారంనీటిలో కలి
నేబప్పటికి చేపలు స్మృతితప్పి నీటిమీదికి
తేలిపోతవి. అప్పుడు వాటిని దేవితీసుకుం
టారు. ఇంతకంటే నేర్పువైన ఉపాయం
అయ్యితో కొట్టడం. దీనికి లక్ష్యసద్ధి బాగా
ఉండాలి.

ఇల్లుదిద్దుకోవడమూ, వంట, తోటలు,
పైర్లు సాగుచేయడమూ ఇవి ఆడవాళ్లు చేసవల
సిన పనులు. అక్కడ 'కసావా' అనేదుంపను
విస్తార గా పైగచేస్తారు. ఆ దుంపలపిండితో
రొట్టె తగూరుచేసుకుంటారు. చెఱగ, ఆరటి,
గనుసు, కొన్ని పండ్లజాతులకూడా పైరవుతవి.

బిడ్డలకు చాలా గారాబంగా చూచుకుంటారు.
జాగ్రత్తగా పెంచి తమ విద్యలకు వాళ్లకు నేర్పుతారు.
మగపిల్లలు చిన్నతనంలోనే బొమ్మ విండల్తో, అమ్మ
లతో ఆడుకుంటారు. పెద్దపెరిగేసప్పుకి వాళ్లకు మంచి
లక్ష్యసద్ధి ఏర్పడుతుంది. ఆడపిల్లలు నీళ్లు తేడము, కట్టె
లు ఏరుకొని రావడం మొదలయిన గృహకృత్యాల్లో తల్లికి

ఎండలో తిండి తయారుచేసుకొంటూవున్న

గయానా ఇండియను యువతులు

సాయపగుతూడంటారు. చిన్నవయస్సులోనే పెండ్లికి ప్రధానం జరుగుతుంది కాని పెండ్లిజరిగేలోపల వరుగు తన శక్తిని, పొరుషాన్ని ప్రకటించుకోవాలి. అందుకోసం వరుడికి చాలా కఠినపరీగలున్నవి. వాటిల్లో తేలవలె, వొళ్లంతా పెద్దపెద్దగాయాలు చేసుకోవాలి. కటికిచీమలతో నింపిన గోసెనంచులలో పండుకోవాలి. వాటి బాధకు ఓర్పుకోవాలి. పెద్దపెద్ద చెట్లు నరకాలి. చేపలను పట్టాలి. క్రూరజంతువులను వేటాడాలి. తన్ను, తన కుటుంబాన్ని పోషించుకోవడానికి కావలసిన ఇతర కార్యాలను అన్నిటిని చేయాలి. ఇర తా కాకండా అత్తవారి యింటికోసం పాటుపడాలి కొంతకాలం.

తీరికపను గుల్లో పండుగలూ పబ్బాలూ చేసుకుంటారు వాళ్లు. చుట్టాలు పక్కాలకందరికీ బురు సంతపుతారు. చిదవడం వ్రాయడం తెలియకపోయినా పండుగులు తెలియడానికి ఒక ఉపాయం కనిపెట్టారు. ఒక దారంలో పండుగును ముంచుండే గోజులకన్నీటికి రోజుకొక ముడి చొప్పున ముట్లుచేస్తారు. వాళ్లలో ఒకగుడినానికి ఒకముడిచొప్పున ఆ ముట్లను విప్పిస్తూ వుంటాడు. చివరముడి విప్పవలసినదినం పండుగ అని తేలుతుంది. ఆనాడు అందరూ చేరుతారు ఆడాళ్లూ మగాళ్లూ బాగా అలంకరించుకుంటారు. పెంపుడు కోతులనుకూడా అలంకరిస్తారు. విందులూ వినోదాలూ, ఆటలూ పాటలూ జరుగుతవి. తాళాలూ తప్పెట్లూ మ్రోగుతవి. ఈ ఉత్సవాలు వరసగా కొన్నాళ్లదాకా జరుగుతవి. పండేలూ పట్లూ కూడా జరుగుతవి.

మంచిసెబ్బరలకు కూడా మంత్రాలు తంత్రాలు నమ్ముతారు వాళ్లు. చిల్లంగివల్ల రోగాలూ, దౌర్భాగ్యమూ తుదకు చావూకూడా మాడుతుంది దని వాళ్ల విశ్వాసం. భూతాలూ పిశాచాలూ మాంత్రికుల స్వాధీనంలో ఉంటాయని వారికి గట్టి నమ్మకం. మంత్రాలూ తంత్రాలకల్ల మంచికూడా కలుగుతుందని వాళ్లు విశ్వస్థులు.

వాళ్లకు దేవుడొకడు లేడు. మృతులయినపెద్దల ఆత్మలను ఆరాధిస్తారు. పెద్దలు కలలో కనుపడతారట.

దయ్యాలంటే నువ్వో చెడ్డదనం వాళ్లకు. ఎవడయినా చనిపోతే, వాడు కాపురముండిన ఇంటిని వెంటనే విడిచి పెట్టి మరొకచోట కొత్తగా ఇల్లుకట్టుకుంటారు ఉండడానికి.

చైనాలో ఆడు పోలీసులు

ఎడమప్రక్క : ఇన్ స్పెక్టరు ఆన్ చార్జ్ కాంగ్.

కుడిప్రక్క : కాన్స్టేబిల్ యాంగ్ చెంగ్.

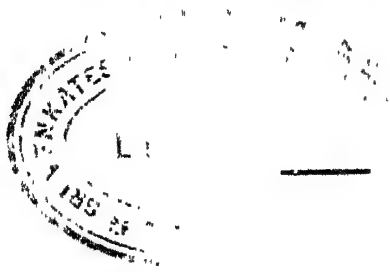
ప్రపంచ యుద్ధమునకు తరువాత చాలాదేశములలో ఆడ పోలీసులను ఏర్పాటు చేశారు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము, అమెరికా, హాలెండు, జర్మనీ, రషియా మొదలయిన దేశాల్లో ఆడ పోలీసులకంటే చైనాలో ఆడ పోలీసులు చాలసమృద్ధులు. వారు మగపోలీసులవలెనే దుస్తులు తొడుగుకుంటారు. వారు మగవారో, ఆడువారో తెలుసుకొనుట చాలకష్టము.

—Modern Women.

1. సామ్రాజ్య పరిత్యాగము చేసిన ఎనిమిదవ ఎడ్వర్డు చక్రవర్తి

ఎడ్వర్డు సింపును దొరసానిని కామించి పెండ్లాడి వదలుకొనె నని ప్రతీతి కలిగినది. సామ్రాజ్య పరిత్యాగా గోరెను. ఈమెను పెండ్లాడినయెడల సామ్రాజ్యమును నంతరము ఎడ్వర్డుకు విండ్సరు ప్రభువు (Duke of వదలుకొనవలె నను అంగరాజ్యాంగకాసనము దురతి Windsor) అనుపేరు ఏర్పడినది. ప్రకృతము వీరికి క్రమ మయినది. అందుకని సామ్రాజ్యమునే ఎడ్వర్డు ఆఫ్రియాలో నివాసము.

2. సింప్సను దొరసాని

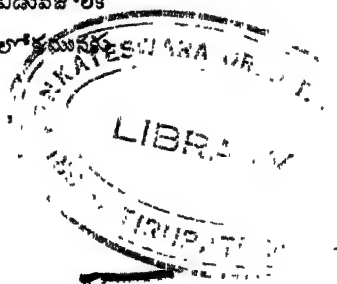

3. సింప్సను దొర

అమెరికాదేశపుస్త్రీ. ఇద్దఱు మగలను విడిచి
శెట్టిస సతీమణి. ఈమెమీది మోహమును విడువజాలక
ఎడవర్దు సామ్రజ్యమును వదలుకొనెనని లోకమునకు
తెలియుచున్నది.

చక్రక్రీ కామించిన సింప్సనుదొరసాని
రెండవ మగడు.

మదరాసు క్రైస్తవ కళాశాల

ఈ కళాశాల ఇప్పుడు స్కాట్లెండు మతబోధకుల ప్రయత్నంతో మదరాసు బ్లాక్‌టౌనులో పెయింటు ఆంద్రూసుకిర్క్‌వద్ద ౧౮౩౫వ సం॥ పాఠశాలగా మొదలు మొలకెత్తింది. ఊరివారు చేచ్చి చదివాలతోనూ, ఈమతబోధకుల పెత్తనంతోనూ ఈ పాఠశాల నడుస్తూ వచ్చింది ౧౮౩౬ లో ఆండర్‌సన్‌అనే మతబోధకుడు స్కాట్లెండుకుండి వచ్చి పాఠశాలకు పెత్తనం వహించాడు క్రమంగా వృద్ధిలోకి రాగా దీనికి ఫలం మార్పు వలసినవచ్చింది. ౧౮౩౮ లో ఎడ్విబాలుశెట్టిపేటిలోకి సారి అక్కడనే ౧౮౪౬ దాకా ఉండినది. అప్పటి పెత్తనదారులు చాలశ్రద్ధతో పాఠశాలను మిక్కిలి వృద్ధిలోకి తెచ్చారు. ౧౮౪౬ లో ప్రకృతం ఉండేనోట ౨౫౦౦ పానులుపెట్టి ఫల కొని కట్టడములు కట్టించి అక్కడకు ఈ పాఠశాలను మార్చారు. ఈ పాఠశాలకు స్కాట్లెండు శ్రీచర్చిమిషన్ సంస్థ అని అసలుపేరు. కాని అందఱూ ఆండర్‌సన్ పాఠశాల అనే పిలిచేవారు. ప్రభుత్వ విద్యావిధానాన్ని అనుసరించుటవల్ల దీనికి ప్రభుత్వమువారు ౧౮౫౭లో గ్రాంటు ఇచ్చుటకు మొదలుపెట్టారు.

౧౮౬౩ లో విలీయంమిల్లరుఅనే ఒక ఏండ్లవయస్సుగల యువకుడు స్కాట్లెండుకుండి వచ్చి దీని యాజమాన్యమునకు పూనుకొన్నాడు. అప్పుడు పాఠశాల క్రమంగా ఊడకక నవ్తూవుండినది. మిల్లరు ఎంతో కష్టపడి పాఠశాలకు పడిపోకుండా నిలువబెట్టినాడు. ౧౮౭౧ లో మిల్లరు దీనికి ప్రిన్సిపాలు అయినాడు. ఈ పాఠశాలను 'దక్షిణ యిండియాలో కేంద్రకైస్తవ కళాశాల'గా చేయవలెనని ఆశనితోరిక. అందుకోసము ఆతడు మిక్కిలిశ్రమపడినాడు. అతనితోరిక కొంతవరకు సఫలంఅయింది. ౧౮౭౭లో పాఠశాల కళాశాలగామారి 'మదరాసు క్రైస్తవ కళాశాల' అనేపేరును పొందింది. ఈ సంవత్సరంతో దీనికి వయస్సు నూతేండ్లు నిండుతుంది.

ఈ కళాశాల ౧౯౩౭ జూనులో మదరాసుకు దక్షిణం ౧౫ మైళ్లదూరంలో ఉండే తాంబరం అనే

గ్రామానికి మారి నవీనరూపంతో వెలయున్నది. ౪౦౦ ఎకరాలవిస్తీర్ణంకల స్థాన్ని ఇండియాగవర్నమెంటువారు అక్కడ ఈ కళాశాలకు ఇచ్చినారు. మదరాసు గవర్నమెంటువారు ధనసహాయం చేశారు. క్రొత్తకట్టడము లన్నియు పూర్తిఅయింది. (చూ. చి.) ఈ కళాశాలకు ౨౭ ఎకరముల క్రీడారంగము ఉన్నది.

ఈ క్రొత్తరూపంలో కళాశాల ఇంచుమించు గురుకులంపద్ధతిని ఉంచుంది. ప్రకృతము మూడుబోధన భవనములు, మూడు నివాసభవనములు ఉన్నవి. ఉపాధ్యాయులు విద్యార్థులు కలిసిఉండుటకు తగిన సౌకర్యములు ఉన్నవి. ఆస్పతర్లు, కేంద్రబిడ్డ విశ్వవిద్యాలయాలకు కలలక్షణాలు ఈ కళాశాలకు చాలముటుకు అమరి ఉన్నవి. దక్షిణహిందూదేశమున ఇట్టికళాశాల ఇప్పటికి ఇవ్వ.

కళాశాలభవనములు ఎత్తయిన ప్రదేశంలో ఉన్నవి సమీపంలో ఒకటిరెండు గుట్టలు ఉన్నవి. చుట్టును గ్రామపరిసరములు చూడ సాంపుగ ఉండును. నీటివసతి, పరిశుభ్రము చేయుమార్గము ఆధునికపద్ధతుల ననుసరించి ఏర్పాటు చేయబడినవి.

కళాశాల రెండుభాగాలు: విజ్ఞానశాఖ, కళాశాఖ అని. రెండింటికీని ప్రత్యేకభవనములు ఉన్నవి. కళాశాల మందిరము, మిల్లరుమెమోరియల్ లైబ్రరీ, గడియారపు గోపురము వీటికిరంటి కలవు.

నివాసభవనములు మూడు. భోజననివాసాదుల కివి చాల అనుకూలముగా ఉండును. శారీరక మానసిక ఆనందములకు వలసిన సౌకర్యములు ఇంచు సమూహ్య బడినవి. విద్యార్థుల నైతిక శారీరక మానసిక బ్రజ్ఞానికా భ్యుదయములకు ఆవశ్యకములయిన ఏర్పాటులుగల ఇట్టికళాశాల ఇప్పటి కిదియే కనుపడుచున్నది.

D.A.R.

తారామంగలము

తారామంగలము పుణ్యక్షేత్రము. అది నేలము జిల్లాలో నున్నది. అక్కడ కైలాసనాథస్వామి దేవాలయము కలదు. ఆలయము చాలచిన్నది. ఆంధకార

బంధురము; కాని శిల్పము చాల ప్రశస్తమయినది. అది ఎప్పటిదో సరిగా తెలియరాదు. కొంతభాగము మాత్రము శ్రీ. శ. 1268 కి పూర్వపుది అయి ఉండవలెను. 17 వ శతాబ్దము పూర్వార్థమున కొంతభాగమును గట్టిమొదలి యారులనువారు కట్టించినారు. వారాకాలమున ఈ శేశమును పాలించుచుండిరి. అపుడు వేయిస్తంభాల మంటపము నొకదానిని నిర్మింప మొదలుపెట్టినారు వారు. చాలవఱకు పని పూర్తికావచ్చినది, అంతలో రాజకీయ విప్లవము తలపడినది. గట్టి మొదలియారుల పాలనము అంతరించినది; దానితో మంటప నిర్మాణమును అంతరించినది. ఆ మంటప స్తంభములన్నియు- అపూర్వ శిల్ప సుందరములయినవి- ఎక్కడనున్న వక్కడనే భూగర్భ వాసమును వరించినవి.

దేవాలయము పడమటి మొగముగ నున్నది. గాలి గోపురము అంత ఎత్తయినది కాదు. (చి. ౨) దాని తలుపులు దారుమయములు; చాల పెద్దవి. వాని పని తనము చాల సాగసయినది. దశావతార చిత్రములు మొదలయినవి వానిపయి చెక్కబడియున్నవి. తొలి ప్రాకారమునకు లోవైపున గోపురద్వార సోపానముల కిరువైపుల రథాకారమున నున్న గోపురమునంటి గుట్టములు, ఏనుగులు రథమును లాగుచున్నట్లు చెక్కబడి యున్నవి. ఈ శిల్పము (చి. 3) సజీవముగ నున్నది.

గాలిగోపురమును దాటి లోపలిప్రాకారమును ప్రవేశించవలెను. ద్వారమున కిరువైపుల మంటపము లున్నవి(చి. ౧) ఆ మంటపముల స్తంభములమీద గుట్టపు రాతుల ప్రతిమలు అతినిపుణముగా చెక్కబడినవి. వుడి వైపున చూచినను, ఎడమవైపున చూచినను, ప్రతిమ ప్రేక్షకునినే పీక్షించుచున్నట్లుండును. ఊర్ధ్వకాయము మాత్రము ఆకృతిద్వయముగ చెక్కబడినది. కాని, రెండింటిని ఏకకాలమున చూడ వలను కాదు. (చి ౫, ౬) లోపలి అర్ధమంటపమునగల స్తంభములు దివ్యమానుష

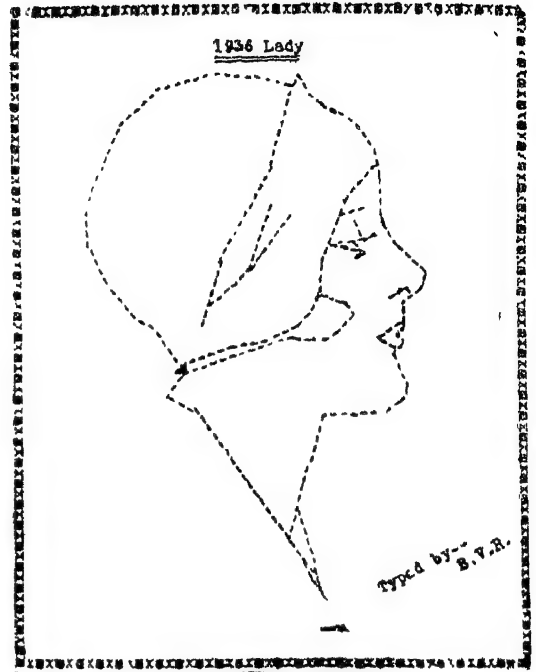
విగ్రహముల ప్రతిమలతో నిండియున్నది. రెండు మూడు స్తంభములను నిలిపి వానిపై సింహాదిమృగముల మొదలయినవాని ప్రతిమలుగల శిల్ప ఫలకముల నుంచి వాని పయి కప్పవేయబడినది. (చి. ౯) సింహముల నోటిలో రాతిబంతులు కదలాడుచుండునట్లు నిపుణముగా చెక్కబడినవి. అవి వెలికి రానేరవు. సింహముఖమున కెదుట రాతిగొలుగు వ్రేలుచున్నది. మూలస్థానమున కెదుట కప్పన చక్కని శిల్పముగల శిలాఫలకము అమర్చబడి యున్నది. అది అయిదడుగులు చదురును నున్నది. దానిమీద పద్మము చిత్రంపబడినది. పద్మదళములు కడు సున్నితములు. వానిపయి చిలుకలు వ్రాతీ ముక్కులతో వానిని పొడుచుచున్నట్లున్నవి. నడిమి మిద్యచుట్టు నొక రాతివలయ మున్నది. అది తిరుగును. కాని పైని కూడి రాదు. చుట్టుగోడల వానకొని స్తంభములనేకములున్నవి. వానిమీదనుఅనేకములు, వివిధములు, అపూర్వములుఅయిన దివ్యమానుష వృక్షుల ప్రతిమలు, లతాది శిల్పము అనంతముగ గలవు. ప్రతిమలు కొన్ని మనుష్యప్రమాణమున నున్నవి. ఎడమప్రక్క మొదటి స్తంభముమీద ఒక విలాసవతి ప్రతిమ ఉన్నది. (చి. ౭) చేతనొక పూల చెండునో, లేక పండునో పట్టుకొని యున్నది. దానిని చిలుక ముక్కున రక్కుచున్నది. చేతివ్రేళ్ల యొక్క గోళ్లు మనుష్యులగోళ్లవలె చాల సున్నితములుగ చెక్కబడినవి. మఱొక స్తంభమున శివుని ఊర్ధ్వనటమూర్తి (చి. ౧౦) కలదు. ఒకకాలు మీదికెత్తబడి యున్నది. రెండుకాళ్ల నడుమ డక్క నుంచుకొని ఎముకతో కాబోలు దానిని మ్రోగించు చున్నట్లున్నది. ఆ ప్రతిమ చుట్టును చిల్లరదేవతల విగ్రహము లున్నవి. దీని ప్రక్క స్తంభమున వీరభద్రుని విగ్రహమున్నది. (చి ౮) చేత శూలమున్నది. దేవాలయమంతటను ఇట్లే మనోహరశిల్ప దృశ్యములతో నలరారుచున్నది. వానియందు రతీమనోధుల విగ్రహము లత్యంతమును దర్శనీయములు. S.S.S.

సామ్యతారలు

సుప్రసిద్ధాంగ్ల కిష్కింస రచించిన "Toomai of the Elephants" అనేకధ చాల శ్రేష్ఠమయింది. అందులో అడవి ఏనుగులకుపట్టి మచ్చిక పరచుకోవడం ప్రధానకథానూత్రం. దాట్లో ఏనుగుపేరు 'కాలనాగం'. మావటివాడి పేరు 'తూమై'. ఆ కథను అనుసరించిన ఫీలింలో కాలనాగం పాత్ర 'విరావతం' చేత, 'తూమై' పాత్ర 'సాబు' చేత సటింపబడుతుంది. 'విరావతం' ప్రపంచంలో కెల్ల పెద్దవయిన మాడు భారతదేశపు ఏనుగుల్లో ఒకటి. 'సాబు' మైసూరుమహారాజువారి మావటివాండ్లలో ఒకానొకడి కుమారుడు.

(డిసంబరు జొగ్రాఫికల్ మాగజిన్)

తైపుయంత్ర చిత్రము

—B. V. R.

ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచిక

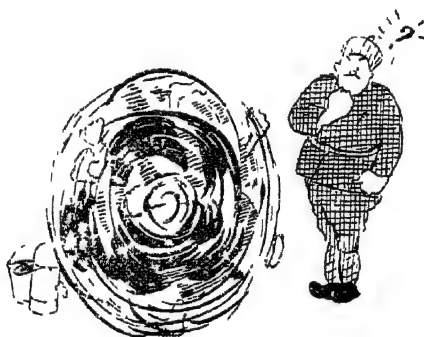
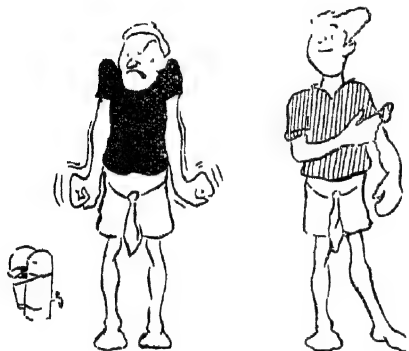
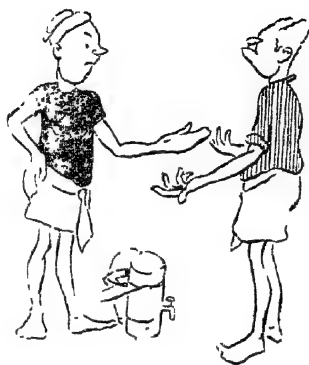
(ముద్రితముద్రితగ్రంథముల పట్టికలు)

ఈ పుస్తకమున ౧౯౨౭-వ సంవత్సరము చివరవరకు అచ్చయిన తెలుగుపుస్తకముల పట్టిక ఒకటి, ఆ పుస్తకములను వ్రాసినవారి పట్టిక ఒకటి, విషయమునుబట్టి విభాగించి ఆయా విభాగములక్రింద వచ్చిన పుస్తకముల పట్టికలు, ఇంకా కాకినాడ ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు లైబ్రరీలోను, తంజావూరు సరస్వతీ లైబ్రరీలోను, చెన్నపురమున ఓరియంటల్ లైబ్రరీలోను ఉండే వ్రాతపుస్తకములలో ఇప్పటికి అమ్ముకావడం ఉన్న తెలుగుపుస్తకముల పట్టికలును, ప్రత్యేకము ఆకారాదిగా ఉన్నవి. ఆంధ్రవాఙ్మయవిమర్శనరూపమయిన ప్రకాశింపజేసిన ౧౦౮ పుటల పరిమితి గలది యీపుస్తకమున ఉన్నది.

తెలుగుభాషలో పుట్టిన పుస్తకములను, వానిలో, ఈపుస్తకము ముగియునప్పటికి అచ్చయినవానిని, కానివానిని తెలిసికొనుటకు ఈ సూచిక చాల ఉపయోగకరము.

భారతీయైతా పుస్తకము, పుటలు ౬౨౦, మంచికాగితములు. వెల రు. ౧-౦-౦ మాత్రమే.

మీనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తరమి సెట్టివీధి, మద్రాసు.

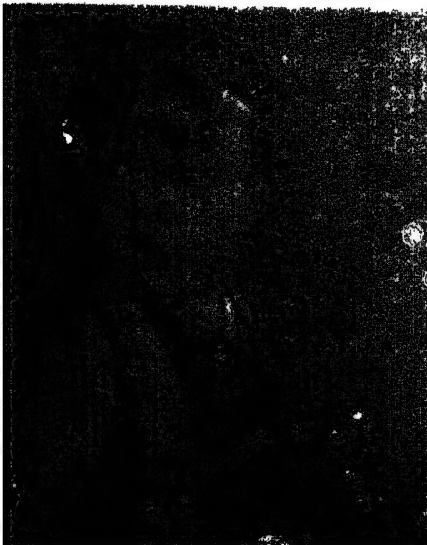
వర్తకరహస్యము

— గోపాల్ —

ప ర్థ మా న

౧. నోవా పిల్-బీమ్
౨. బిల్లి థామస్
౩. పోర్క్
౪. జువానిటా క్విగ్గీ
౫. ఛెడ్డీ బార్థలోమియో

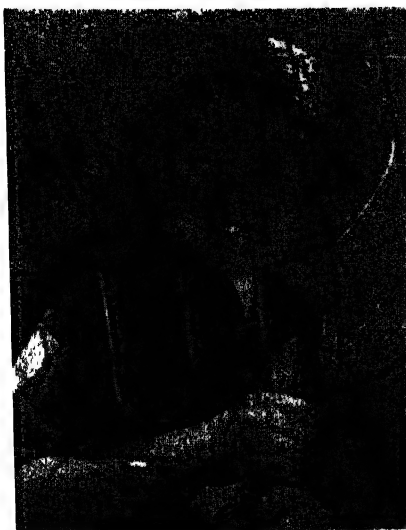

౬.

- అంధ తారలు
౧. జేమ్స్ బిదర్
  ౨. జోహ్న్ హెన్రీ
  ౩. డబ్ల్యు. బి. లెస్లీ
  ౪. స్టాన్లీ
  ౫. బి. బి. లెస్లీ

౭.

౮.

• సౌందర్య పిపాస
౧౩౮

శ్రీ. సామంతరావు

సిస్టర్ వేదావతి

డాక్టరు పిళిపాటి వెంకటరమణయ్య

వేదావతి భర్త రాసిన విల్లు ప్రకారం ఏది పేలాచే చిన్న యెట్టేటుకంతా హక్కు రాలయింది. “నా అన్న వారెవరుకూడా లేక పోవచ్చును గాని, ఆపులన్నవారు కూడా యెవరూ కనిపించకపోవడమే ఆశ్చర్యం వేస్తుంది. ఇనిలేందీ యెవరినికూడా యింటికి చేరినవ్వదు. తననలే యెవరింటికికూడా వెళ్లేటట్టేకనిపించదు. ఎవరితోనైనా మాట్లాడవలసివచ్చినా అనరాన్నిమించి ఒకపలుకైనా ఆడేదికాదు. ఇంట్లో రాజభోగోపచారాలకవసరమైన నౌకర్లెందరవసరమో అందరినీపెట్టింది. ఆనౌకర్లయినా యెవరిడ్యూటీ వారుచేసుక పోవలసిందే కాని అనవసర ప్రసంగాల కెడమిచ్చేడేకాదు. సాయంకాలం అయిదయ్యేసరికి షోఫరు కారు నద్దంలాతుడిచి వాకిటముందు తెచ్చిపెట్టేవాడు. ఏ కారణం చేతైనా యజమానురా లారోజున మావా కోరికివెళ్లడం మానేసిందంటే కారు నలాగే తనడ్యూటీప్రకారం ఏడుగంటలదాకాపెట్టి యెదురుచూస్తూ కూర్చోవుండవలసిందేకాని, బయల్దేర్తారాలేదీ అని అడగడంకాని, లేకుంటే కారణమేమైయుంటుందా కనుక్కోవాలని ఆదుర్దాపడ్డట్టుంటేకాని ఇంపీరియల్ సర్వీసులా నెలతిరిగేటప్పటికల్లా మొదటి తేదీకి బిల్ల కుడుముల్లా చేతిలోపడే ముప్పై

రూపాయలకూ నీళ్లొదులుకోవలసిందన్న మాటే! ఎవరిడ్యూటీవాండ్లు చేసుకపోతుంటే అంతకన్నా సుఖమైన నౌకరీ లేకపోవడంచేత, పైగా యింకోచోట దొరికే జీతానికన్నా నాలుగురాల్లెక్కువగా దొరుకుతూవుండడం చేత, ఆమెకొలుపుచు మానుకోవడమంటే వాండ్లకు కష్టంగాతోచేది. అందుకనే, పేద వారనే దయాదాక్షిణ్యాలు హృదయంలోనే కాని, పైకి చంపివేస్తుండేమోననే భయముండడంచేత, యజమానులనుంగ తలా వుంచి, వారిలోవారైనా అనవసరపుమాటలు పెట్టుకోకుండా ఒకఆఫీసుగా గృహకృత్యాలు నిర్వహించుకొంటూ పోయ్యేవారు.

ఆ ఇల్లు అసలే దేవడిలాంటి పెద్ద భవనము. అవసరమైనచోట పెంచి లేనిచోట పడగొట్టి యెప్పుడూ యేవో యింటిమరమ్మత్తులు తాను స్వయంగాదగ్గరనిలుచోని చేయిస్తూవుండడమో, కోటగోడలావుండేఆపెద్దకాంపొండు ఆవరణలో రకరకాల పూలచెట్లు పెట్టించడమో, స్వహస్తాలతోటి తీగలు మలుపుతూ లతానికుంజాలను తయారుచేస్తూనో బంగళానంతా దేవేంద్రభవనంలా తయారుచేస్తూ కాలక్షేపంచేస్తూవుండేది. మానవమాత్రుడితో సవ్యతూ వికాసంగా

సౌందర్య పిపాస

డా. రాజమౌళి

సిస్టర్ వేదావతి

డాక్టరు పిశిపాటి వెంకటరమణయ్య

వేదావతి భర్త రాసిన విల్లు ప్రకారం పది నేలాచ్చే చిన్న యెట్టేటుకలతా హక్కు రాలియింది. “నా అన్నవారెవరుకూడా లేక పోవచ్చును గాని, ఆపులన్నవారు కూడా యెవరూ కనిపించకపోవడమే ఆశ్చర్యం వేస్తుంది. కనిలేంకీ యెవరినికూడా యింటికి చేరనివ్వదు. తననలే యెవరింటికికూడా వెళ్లేటట్టేకనిపించదు. ఎవరితోనైనా మాట్లాడనలసివచ్చినా అవసరాన్నిమించి ఒకసలుకైనా ఆడిదికాదు. ఇంట్లో రాజభోగోపచారాలకవసరమైన నౌకర్లందరవసరమో అందరినీపెట్టింది. ఆ నౌకర్లయినా యెవరిడ్యూటీ వారుచేసుక పోవలసిందే కాని అనవసర ప్రసంగాలు కెడమిచ్చేదేకాదు. సాయంకాలం అయిదయ్యేసరికి షోఫరు కారు నద్దంలాతుడిచి వాకిటముందు శిచ్చిపెట్టేవాడు. ఏ కారణం చేతనా యజమానురా లాలోజున హవా కోరికపెళ్లడం మానేసిందంటే కారు నలాగే తనడ్యూటీప్రకారం ఏడుగంటలదాకాపెట్టి యెదురుచూస్తూ కూర్చోవుండవలసిందేకాని, బయల్దేర్చారాలేకా అని అడగడంకాని, లేకుంటే కారణమేమైయుంటుందా కనుక్కోవా లని ఆదుర్దాపడ్డట్టుంటేకాని ఇంపీరియల్ సర్వీసులా నెలతిరిగేటప్పటికల్లా మొదటి తేదీకి నిల్ల కుడుముల్లా చేతిలోపడే ముప్పై

రూపాయలకూ నీళ్లొదులుకోవలసిందన్న మాటే! ఎవరిడ్యూటీవాండ్లు చేసుకపోతుంటే అంతకన్నాసుఖమైన నౌకరీ లేకపోవడంచేత, వైగా యింకోచోట దొరికే జీతానికన్నా నాలుగురాల్లెక్కువగా దొరుకుతూవుండడం చేత, ఆమెకొలుపురు మానుకోవడమంటే వాండ్లకు కష్టంగాతోచేది. అందుకనే, పేద వారనే దయాదాక్షిణ్యాలు హృదయంలోనే కాని, పైకి చంపివేస్తుండేమాననే భయముండడంచేత, యజమానులనుంగ తలా వుంచి, వారిలోవారైనా అనవసరపుమాటలు పెట్టుకోకుండా ఒకఆఫీసుగా గృహకృత్యాలు నిర్వహించుకొంటూ పోయ్యేవారు.

ఆ ఇల్లు అసలే దేవీడిలాంటి పెద్ద భవనము. అవసరమైనచోట పెంచి లేనిచోట పడగొట్టి యెప్పుడూ యేవో యింటిమరమ్మత్తులు తాను స్వయంగాదగ్గరనిలుచోని చేయిస్తూవుండడమో, కోటగోడలావుండేఆపెద్దకాంపొండు ఆవరణలో రకరకాల పూలచెట్లు పెట్టించడమో, స్వహస్తాలతోటి తీగలు మలుపుతూ లతానికూజాలను తయారు చేస్తూనో బంగళానంతా దేవేంద్రభవనంలా తయారుచేస్తూ కాలక్షేపంచేస్తూవుండేది. మానవమాత్రుడితో నవ్వుతూ వికాసంగా

మాట్లాడియెరుగకపోయినా ఆ లతానికుంజా
లతో ఆపూలమొక్కలతో ఆగులావీ పూల
తో తన సహజసౌందర్యమంతా వెల్లివిరిసే
టట్టి ముఖవిలాసంతో మాట్లాడుతూ, ఆలింగ
నాలుచేస్తూ ప్రకృతిసౌందర్యంలో మునిగిపో
తూవుండేది. బెంగుళూరు చిలకపట్టుచీరగట్టి,
ముఖాన బొట్టు తల్లో పూలు పెట్టదన్న మాటే
కాని, చేతికి బంగారుగొలుసుగాజుకుతోడు
చిన్న బంగారురిస్తువాచీ, మెల్లో నన్నని గడి

ఆ. పూలమొక్కలమధ్య తిరుగుతూవుంటే
వనలక్ష్మీలాగే వుండేది.

యారపుగ "అను, నడుముకు నడమనికాంతిని
మించి తళతళమెత్తిన బంగారపువడ్డూణం,
పెట్టుకొని, ఆ సవితాదేవిలాంటిక్యూతో,
తుమ్మెదరెక్కలాంటి ఆ జారు నిగుతో సంచ
వన్నెలదిల్కలా ఆ పూలమొక్కమధ్య
తిరుగుతూవుంటే వనలక్ష్మీలాగే వుండేది.

అయితే ఆ మె జీవితాదగ్గ మేమిటో ఎవ
రికీ తెలేదు. ఆ బ్రహ్మావధుని మహిమ, ఆ
మెత్తిసిపొయ్యోదీపాల, ఆ నిగినిగలానే ముఖ
మలోసోఫాలు కుక్కిరి, ఆ నిలబుట్టాల్లు
ప్రేస్సింగుటేబిల్లు, ఆ ప్రోత్సాహం పెట్టిన గ
లులా వెలుగుతూవుంటే ఆ పుకాసులలో
ఇరవై నాలుగంటలూ నడ సౌందర్యాన్ని
చెక్కుచెదరకుండా ద్విగోని మునిస్తూ
ఒక్కమాసవ పురుగులైనా దగ్గరి నమ్మనీ
కుండా యెవరికొరకు నిరీక్షిస్తూన్నట్టో
అలాంటి అద్భుతాలి యీ మోసవప్రపంచం
లో యేమూలైనా పున్నట్టి చిహ్నం గూడా
కనిపించదు!

పురుషోత్తమరావుగారి కంచల్లవాడి
సంస్థానానికి దివానుగా వుండి మంచి పేరుకీర్తి
లు సంపాదించుకొన్నారు. సంస్థానాధీశుడు
వీరిని గురువుగా పూజించేవాడు. వ్రతులు
వీరిని తండ్రిలా ప్రేమించేవారు. కాస్త
పూర్వాచారపరాయణుడే అయినప్పటికీ
సంఘసంస్కరణాలపట్ల సానుభూతి కలిగే
పుడేవారు. అప్పు డేమనో దౌర్భాగ్యం కలి
గిందో కాని జీవితాని కంతా కళంకం తెచ్చే

ఎనొకటి చేశాడు. పాతిక ముప్పై యేళ్లు ప్రథమ భార్యతో సర్వసంసారసుఖాలూ అనుభవించి, యాభై యేళ్లు చిన్ననాడు వాత మల్లాయిప్పడు పెళ్లమీటని కొన్నా ఘోరుకొనిగూడా కా ర్యాణి రాలచేత గ్రామాంతరం వెళ్లి అప్పున లాంటి పదమూడేండ్లసిల్ల వేదావతిని వివాహ చూడిరెండోమానవుడికి తెలియకుండా చక్కా నచ్చారు! కళంకభూయిష్టమయిన తన మలిన హస్తాలతో, ఆ అనాఘాతపుష్పాన్ని కూడా మలినంచేసే మహాపాతకాన్ని వడిగట్టుకోడ మెందుకనో, తానుచేసిన మహాపరాధాన్ని భరింపలేకనో, అకస్మాత్తుగా గుండువంటి పురుషోత్తమరావుగారు గుండెబిల్బుచేత, నిషేకముహూర్తప్రయత్నాలలో వుండగానే కండ్లుమూశారు. కావలసినంత ఆస్తి సంపా దించిపెట్టి సంతాన మేమీలేకుండా స్వగర్భ లయినవారి కింక వారసులకు కొఱవేముంది? అయిన వారూ కానివారూ అందరూ వంశ వృక్షాలు చేతబట్టుకోని బయలుదేరేరు! అయితే అప్పటికి సంవత్సరంనాడే తన మనో దార్భ్యంచేత తన జీవితంలోచేసిన యీ మహాపరాధానికి తను తుంగవ్యడుకాడనీ, తన గూఢదాస్తికిని వేదావతి సర్వస్వతంత్రు రాలుగా వుండగలదనిన్నీ ఇంతేగాక భగవం తుడనేవాడే నొకడున్న పక్షముకు, వేదావతి తననిరర్థకపు జీవితమును భోగవంతముగ చేసి కొనే ప్రయత్నాలలో, నిజంగా సంభవించే మహాపాతకా లేమైనా వున్నప్పటికీ, వాటి కన్నిటికినీ తననే బాధ్యుణ్ణిగాచేసి ఆమెను

తుమింపవలసివుంటుందనీ విల్లురాసి, రిజిష్టరు కూడా చేసిపెట్టారు. దీన్నిబట్టే యిప్పుడు వేదావతి సర్వసంఘపరిత్యాగం చేసి జీవితా న్నీవిధంగా నెట్టుకపోతూవుండడము.

తల్లిదండ్రులు తన్నుబలిచ్చి యీ మహా దైత్యర్యాన్నంతా అనుభవించాలనేదుర్మార్గ ప్రవృత్తికి తలపడ్డ కలుషాత్ములని కాబోలు వారి నెవరినీ గడపైనా త్రొక్కనివ్వకపోవ డము. స్వశక్తిచే కష్టపడి సంపాదించుకొన్న ఆస్తిని, జీవిత సర్వస్వమును భారబోసి తనే దైవమని నమ్ముకొన్న భార్యకూడా దక్క కుండా అపహరించాలనే దురాశాపూరితు లనీ, వాండ్ల ముఖం చూడడం కూడా మహా పాతకమనీ కాబోలు భర్తవైపుచారి నెవరినీ కూడా వాకిటిముందుకూడా రానివ్వక పోవడము. మానవుల నందరినీ సమానంగా సృష్టించి ప్రకృతివైభవాన్ని ప్రసాదించిన సర్వ సుఖాలను అనుభవించుకోవలసినదిగా భగ వంతు డనుగ్రహిస్తే, సంఘ దురాచారాల నెన్నిటినో తెచ్చిపెట్టి స్వార్థపరులై, మానవ స్వాతంత్ర్యాన్నరికడుతున్నారనే ఆగ్రహంతో కాబోలు, దేవేంద్రభోగాలతో సమానమైన వైభవాలన్నీ అనుభవిస్తూ వుండడము.

మానవుల మనోనిశ్చయాలు దృఢసం కల్పాలు ప్రకృతివాహినికి యెదురీదకుండా వుండేంతవరకేగాని అదేపాటి యెదురు తిరిగినా నదీనాంసాగరోగతిగానే పరిణ మిస్తుంది. వేదావతి తన సౌఖ్యంకొరకు

యెన్ని యేర్పాట్లతో గావించుకొంది. ధనానికా లోపంలేదు. నాలు తిరిగేటప్పటికి పదివే లిం టికి తెచ్చి క్రుమ్మరించిపోతారు. ఒక్కమనిషి. ఏ సంసారజుజాటయూ లేదు. కాని ఆమె నేరో మనస్సు బాధిస్తూనే వున్నట్టు కని పిస్తుంది. హంసతూలికాతల్పంలాటి పందిరి పట్టెమంచంమీద కూర్చోని నిలువుటద్దంలో తన సౌందర్యవిలాసాలను చూచుకొంటూ, ముంగురులు పై కొత్తుకొంటూనో, అసలే దానిమ్మపువ్వులాంటి కాంతి గలిగిన తన పెదవి కంటిన తమ్మరసపుకాంతిచే ద్విగుణీ కరించిన సొబగును పడే పడే పెదవినాచి చూచుకొంటూనో, హఠాత్తుగా, యేదో దీర్ఘలోచనాపరురాలయి కే చెక్కిట చెయి చేర్చి బామ్మలా అలాగే కూర్చోని గంటల తరుపడి ఉండిపోయ్యేది. ఏ హంసతూలికా తల్పము, ఏ ధనము తన మనోవ్యధను చూస్తేటందుకు తోడ్పడజాలనట్టు కనిపిం చేది.

క్రమేణా యీ కూర్చోని ఆలోచించ డాలు - పిలిస్తే వినిపించుకోలేక పోవడము, రెప్పవాల్చకుండా అలాగే చూడడం, వెర్రి వెర్రి నవ్వులు నవ్వడం, అంతలోనే యేడ వడం, స్వహతస్పి పడిపోయి గంటలతరుపడి తన్నుకొంటూ కట్టెలా నీలుక్కపోవడంలోకి దిగింది. దేవిడిలో యెన్నో శ్లనుంఛో దయ్యా ల కావాసంగావుండే చీకటికొట్టులన్నిటినీ పడ గొట్టించడంచేత, వాటికి కోపంవచ్చి యిప్పు

డీమెను ఆవహించా యని కొందరూ, పురు ణోత్తంరావుగారి ప్రథమభార్య దయ్యమై పట్టిం దని మరికొందరూ, తలకొకమాట నొక ర్లనుకుంటూవచ్చారు! ఆరోజు నొక లైన్సిడేశచారాలుచేసినానేదానతికి స్పృహ వచ్చిందికాదు. తరుచు యిలా నస్త్రాస్త్రంఢ డం, ఆరోజుకారోజు శల్యగతం కానడం చూచి, యజమానురాలి అనుజ్ఞకు నిరీక్షించకే, డాక్టరును పిలిపించారు. డాక్టరు వచ్చి రెండు గంటలకాలం ఉపచా రాలు చేసినమీదట కాస్త కండ్లు తెరిచి చూచింది. తననరుసు నారోజు అక్కనేవుంచి తిరిగి సాయంకాలమువచ్చి చూస్తానని చెప్పి వెళ్లారు. వేదావతి కంతా స్వప్నావస్థకింద కనిపించింది. తను చూచియుండిన ఆదివ్య సుందరవిగ్రహము కలలో కనిపించిందా, లేక మైకంలో కళ్లు తెరిచి చూచినప్పుడు కనిపిం చిన డాక్టరు విగ్రహమా అని సందేహం కలిగింది.

సాయంకాలం నాలుగంటలయింది. బం గళాముందు మోటారుచప్పు ఉంది. నరుసు డాక్టరొస్తున్నాడని చెప్పగానే వేదా వతికి గుండె దడదడ కొట్టుకో మొదలు పెట్టింది ఎందుచేనో. లేచికూర్చోబోతుంటే నరుసు నివారించి కదలకుండా ఆలాగేవడుకో తెట్టింది. ఇంతలోకే తన స్వప్న పురుషుడు ప్రత్యక్ష మయినట్లు డాక్టరుగారి రాచ్చి ముందు, నిలిచారు. ఆ బ్రహ్మ వర్చస్సు

ఆబుగారు మేనికాంతి, విదేశాలనుండి తిరిగి వచ్చిన ఆ క్రొత్త మాయని దుస్తుల వైఖరి, ఆ చలాకీదనం చూచి వేదావతి సమ్మదిత అయిపోయింది. నాడి పరీక్షించి నవ్వుతూ

నాడి పరీక్షించి నవ్వుతూ భుజముపై తడుతూ మరేంభయం

భుజముపైని తడుతూ 'మరేం భయం లేదు' అంటుంది. యింక లేచి తిరగవచ్చు. రేపు వచ్చి మళ్లా చూచిపోతాను. ఈ మందుమాత్రం సరిగా పుచ్చుకొంటూ వుండడని నరుసును వెంటబెట్టుకోని వెళ్లిపోయినాడు. వేదావతికి ఆరాత్రంతా డాక్టరుగారు రావడము, ఆ ధైర్య మివ్వడము, ఆమాటా ఆసలుకువైఖరి

వీటి ఆలోచనలతో సరిపోయింది. క్రమేణా డాక్టరుగారి రాకపోకలుమాత్రం ఆబుగళాలో నిరభ్యంతరంగా జరిగిపోతూవచ్చాయి. సాయంకాలం తనమోటారులోనే వేదావతిని హవాకొరకి తీసికొనివెళ్లడం, ప్రొద్దుపోయిన రోజున వేదావతితోనే అక్కడ భోజనం చెయ్యడం, పగలు తన దవాఖానాకు తీసికొనివెళ్లి, తనుచేస్తూవుండే ఆ పరీక్షలు చూపుతూ, నరుసులు రోగుల నెంతప్రేమతో చూస్తూ పోషిస్తూవుంటారోచూపి, పగలప్పుడప్పుడు తనబంగళాయందే భోజనానికి నిలుపుకోడం, యిలా కొంతకాలం గడచిపోయింది. వేదావతి కాజబ్బుమాత్రం తిరిగి యెన్నడూ పొడజూపలేదు! ఏ రోజైనా డాక్టరుగారు కనిపించనిరోజున కాస్త సుస్తీగా వుండడము తప్ప డాక్టరుగారితో యీమాటా ఆమాటా మాట్లాడుతూ మాటలమధ్య బర్త తన పేర వ్రాసినవిల్లులోని "తనసౌఖ్యంకొరకు" ఎంతవారకాలను నొక్కిచూపుతూ వుండేది. దానితత్త్వం గ్రహించి డాక్టరుగారు కూడా దానిమీదేవో కులాసాకిబుర్లు చెబుతూ, సంఘసంస్కారము, విదేశాలలో స్త్రీల కెట్టి స్వాతంత్ర్య ముండేది, తను విదేశాలలో యెలా కులాసాగా కాలక్షేపంచేస్తూవచ్చింది, ఏవో కబుర్లలోకి దింపి మనసు కానందం కలిగిస్తూవచ్చేవారు. పునర్వివాహాలు దోషం కావని, మనదేశంలోకూడా విడాకులచట్టం ప్రవేశపెడితేనేకాని యీపురుషుల తార్లనన్యం

కొంతతగ్గడేమోనని, యేమేమో మాట్లాడుతూవచ్చేవారు. వేదావతికి యీకబుర్లన్నీ వింటుంటే తాడక్టరుగారిమీద తిన్నగా మోహం మరలింది.

ఆరు నవత్సరాలు విదేశాలలో కాలం గడిపి క్రొత్తగా వచ్చిన డాక్టరుగారికి అడవారితో కరస్పర్సులు చేయడం, సరదాగా వెంట వేసికోని తిరగడం, కబుర్లు చెప్పడం నూతనంగా కనిపించేదేమీ లేదు. సనాతన ధర్మనిష్ఠాపరులగు హిందూ కుటుంబములో పుట్టి పెరిగి, మగపురుగు నింటికి చేర్చకుండా తదేకనిష్ఠతో కాలం గడుపుతూ నిండు జన్మ సంలొనున్న వేదావతికి అన్యథా అపోహపడడంలో ఆశ్చర్యమూలేదు! తనంతకాలము పట్టుదలతో దీక్షవహించివున్నందుకు భగవంతుడుతగినసత్ఫలమందజేశాడని లోలోపల ఉప్పొంగిపోతూ వచ్చేది. కొంతకాల మిలాజరిగిపోయింది. ఒకరోజు కబుర్లమధ్య బ్రహ్మసమాజమువారి యాజమాన్యమున తన వివాహము త్వరలోనే జరుగ నిశ్చయమయిందని చెప్పి వేశారు డాక్టరుగారు. వేదావతి అలాగే ఆ మాట వినేటప్పటికి, మాటా పలుకూ లేకుండా సాఫామీద, ప్రక్కనే కూర్చోనున్న డాక్టరుగారి వొడలిమీది కొరిగింది! అవి దుఃఖాశ్రువులో, ఆనందబాష్పాలో తెలియవు. కళ్లవెంట నీరు గ్రుముని తిరిగాయి. డాక్టరుగారు వేదావతి హృదయాన్ని గ్రహించారు. ఆమె కట్టి హృదయవేదన కలగడం

డాక్టరుగారి కేమీ వింతనిపించలేదు. నేదావతిని నెమ్మదిగా లేవనెత్తి నోదార్చి అనలు విషయాన్నంతా చెప్పివేశారు.

“మీరు నన్ను అన్యథా తలంపకుడు. తా నొకటి అలిస్తే దైవ మొకటి కలచినట్లయింది. మీ కారోగ్యాన్ని కలిగించడానికే నేను మీతో యింతసమస్తానికొనితిరగడం, కులాసాకబుర్లు చెబుతూ మీ కానందం కలిగిస్తూరావడం! ఏ అడవిలో కంసమూలాలు తింటూ కాలక్షేపంచేస్తూవచ్చిన కుంతలవంటి కన్యకకు దుష్కర్మముల్ని చూడగానే మనోవైకల్యం కలిగిందంటే, రాజభోగాల ననుభవించి చీకూచింతాలేని యౌవనవతులు జితేంద్రియత్వంకొరకు పంటలుపడటం వట్టి వెట్టిభ్రాంతి. ఇది ప్రకృతివిరుద్ధంకూడా. కనుకనే అనుభవవేత్తలగు పంతులవారు తమ విల్లునందు ఆవాక్యాలను పొందుపరిచింది. మీరు తప్పక తగినవరుని చూచుకొని వివాహమాడుటసర్వోత్కృష్టమైనది. ఇది దైవసమ్మతమనే తలంపుడు. లేకున్న మీ ఆరోగ్యమునకుకూడ భంగమువాటిల్లి తుదకు మీరధఃపతితు లగుదురు. మరొకవిషాద వార్తనుకూడ చెబుతాను వినండి. ఈ ప్రపంచమున మీకన్న నా కాళ్ళలయినవారెవరూ లేరు. శ్రీపంతులవారి పోషకవర్గమున వారి మఱిద లొక బాలవితంతు వుండేది. ఆమెకూ వారికినీ వుండేసంబంధము వారి యితరసద్గుణ సంపత్తిచే బహిష్కారమునకు ప్రకాశితము

కాలేదు. కొంతకాలమునకు, యెవ రేవిధిని సంచరించినను ప్రకృతి పానవిధిని తాను

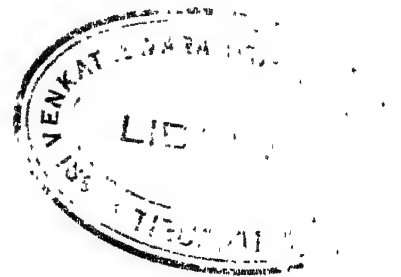

ఇదే మీ పాదములకు సమస్కరించుచున్నాడను.

నెరనేర్చుకొనుచునే పోవుచుండును గనుక, ఆమె గర్భవతియైనది. రెండవమార్గ మవలం బించక యే తీర్థయాత్రలనెడముననో ఆమెను క్రైస్తవమిషన్ వారి కప్పగించి ప్రసవించిన

తోడనే శిశువును వారివద్ద భద్రపరిపించి, యింటికి పిలిపించివేశారు. ఆశిశువుకు వలయు యేర్పాట్లన్నీ గావించి అవసరపుపట్ల చాలుకు పదివేలవంతునకూడ ఆశిశువుకొఱకు ఖర్చు పెడుతూ రెండవమాసపునికి తెలియకుండా మానేజిచేశారంటే మీ కాశ్చర్యం వెయ్య వచ్చు. అప్పు డాభార్య మరదలూ మరణించినమీదటే మిమ్ము వివాహమాడి యుండి నది. ఇప్పు డాతండ్రిని నే నెట్లు ద్రోహము చేయుట కొంగట్టగలను? మీరు నాకు తల్లి సమానులు. ఇదే మీ పాదములకు సమస్కరించుచున్నాడను. నన్నా శీర్ష దించుడు.”

కొద్దికాలమునకే, మహాత్ముని ఆదర్శ ప్రకారము సిస్టరువేదావతి చాలుకు పదివే లొచ్చే తనయెన్నేటను, యాభైవేలకు మించు తనస్వంతభవనమును హరిజనోద్ధరణముకొఱ కును, అనాథబాలబాలికల పోషణముకొఱ కును భూరిదాన మొనగినదని, ఏ పత్రిక చూచినా అదేవార్త!

భారతీయ మహిళామండలి

శ్రీ కల్యాణసుందరిగారు

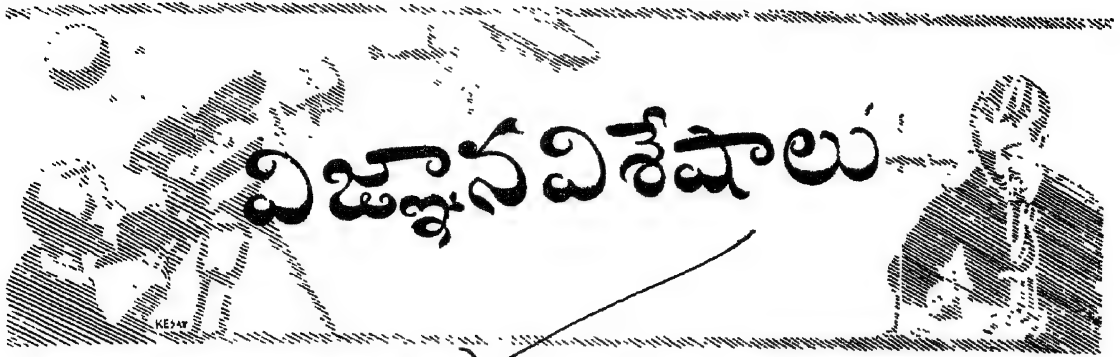
శ్రీ నాగామణిగారు

ఈమె మదరాసులో గౌరవ పుస్తకప్రేమగా
నియమింపబడినది.

ఈమె ఢిల్లీలోని లేడి హార్డింగ్స్ వైద్యకళాశాల
హాస్టలుకు వార్డునుగా నియమింపబడినది. ఇదివఱకు
మదరాసునందలి స్త్రీల క్రైస్తవకళాశాలలో నీమె
ఉపన్యాసకురాలుగ నుండెను.

విజ్ఞానవిశేషాలు

చెట్ల వెంపకమునకు నేలతో పనిలేదు

మానలో చాలకాలమునుండి వృక్షములకు భూరుహములు, మహిజములు అను పేర్లు వాడుకలో నున్నవి. వృక్షములకు భూమియే ఆధారము గానిలో గింజలుచెట్ల వలె చెన్నుటికిని మొక్కలు చెరువవు. గింజలకును, చెుక్కలకును ప్రధానమైన స్థానము, నీరు, ఆహార పదార్థములు చెందలగునవన్నియు భూమివలననే లభ్యము లగుచున్నవి. వృక్షనిర్మాణమునకు భూమియే మొదటి పునాదిరాయి. దీనినిబట్టి చెుక్కలకును, భూమికిని గల అత్యంత సన్నిహిత సంబంధము గోచరింపగలదు.

కాలము మారుచున్నది. మానవునికి విజ్ఞానాన్వేషణమునకు తృప్తి అధికమగుచున్నది. మానవుడు తన పరిశీలన బుద్ధిచే పంచభూతములను సైతము జయింప బూనుచున్నాడు. ఇట్టి మానవున కసాగ్య మేమి యున్నది? ప్రపంచము తలక్రిందులు చేయుయంత్రములను గనిపెట్టవచ్చును. ఎన్ని చేయదలచినను పొట్ట నింపు కొనిన తరువాతి చూడయే గదా! అట్టి జీవ వాధారముగు అహారమంతటిని మానవుడు వృక్షముల నుండియే పొందు చున్నాడు. పన్ను వసూలుచేసెడి సర్కారు బండ్లాకు వలె మానవుడు చెుక్కలను పైతము నిర్బంధించి, అధిక ఫలము నొంద సమకట్టుచున్నాడు కాస్త్ర దృష్టి జూడ నీ ప్రయత్నములన్నియు మొక్కలలోని జీవ నిర్మాణ రహస్యములను దెలిసికొని దాని సహాయమున వాటి నెక్కుడు ఫలవంతములుగ జేయుటయే మానవుని ముఖ్యాభిప్రాయమై యున్నది. మానవుడు జీవింప వలయునన్న యిట్టి చర్య అత్యావశ్యకమై యున్నది.

ప్రకృతి తన నిజస్థితిని ఒకలకు దెలియనీయదు. కాలము మారుచుండును. వాతావరణమును కాలానుగుణ

ముగ మార్పు జెందుచుండును. కావున నీరు, శితోష్ణ స్థితి, గాలి, చెమ్మనము, భూమిలోని యాహారపదార్థములు ఎట్టి సమయములలో మొక్కలపై పెట్టి పరివర్తనముల గల్గించు చున్నవో తెలిసికొనుట బహు కష్టము. అయినను వృక్ష జీవ మీ పరిస్థితులమీదనే యాధారపడియున్నది. ఈ మార్పులను గుర్తించ గలిగినపుడే వృక్షముల ఆరోగ్య నీవనమును తెలిసికొన గలుగుదుము.

దీనిని దెలిసికొనుటకే కాలిఫోర్నియా విశ్వవిద్యాలయమున వృక్ష శాస్త్రజ్ఞులు కొన్ని పరిశోధనలను సల్పుచున్నారు. ప్రకృతి మొక్కలపై పెట్టి మార్పుల గలిగించుచున్నదో తెలియనపుడు, చెుక్కలపై మనకు దెలిసిన వాతావరణ పరిస్థితులను కల్పించి, దానివలన గలిగెడి మార్పులను దెలిసికొనవచ్చును. ఈవిధముగనే కాని ప్రకృతిరహస్యము బయటబడదు

కాలిఫోర్నియా విశ్వవిద్యాలయములో యిందు విమర్శమై చేయబడుచున్న పరిశోధనలలో చెుట్ట చెుద టిది చెుక్కలను భూమిపై మొలిపించక పోవుటయే. ఇట్టి చర్య యెచ్చులను జూచియుండము. ఈ చర్య ప్రేక్షకుల కదృక్తము గల్గించినను పరిశోధకుల దృష్టి యందు సామాన్యముగానే భావింపబడియున్నది.

గింజలను మొలిపింప వలయునన్న రెండు జల్లెడల వలె తీగలతో కల్గిన వలలను నీటిలో మంచి పైకి తీయుదురు. ఆ రెండు వలల మధ్య నుండెడి చెమ్మ ప్రదేశమున గింజల నుంచుదురు. ఈ గింజలను ముంచుగా నొకదిన నుంతయు పై చర్యము మెత్తబడువరకును నీటిలో నాన వేయుదురు. ఈ వలల కడుగుభాగమున నీటితో నింపిన ఒక తొట్టిని పెట్టెదరు. గింజలు మొలకలగువరకును యీ

౧. రాసాయనికపుగాను పోత్రాని వాణిగేండ్ల నుండి పెరుగుచున్న 'ప్రాక్' చేట్టపండ్లకు తెగులు తగులని పద్ధతిని ఉంచబడినది.

ప్రక్రియ యంతయు కారుకోకటిలోనే జరుగును. నేర్పు బయలుదేరగానే జిల్లేడంగులలోనుండి కూరి క్రింది నీటితోట్టిలో బ్రసరించును. చివర్లు బయలుదేరిగానే మొక్కకు ఆహార పదార్థములు తగుగూని చేసేకొనగల శక్తి దోర్పుడుగా గావున విద్యుద్విసమల కెంబిని గాటిపై బ్రసరింపజేయుగగు.

మొక్కలు తెండుంట్లములు దివిని గురుగగానే వాటిని వలనిండుండి తీసివేసబెట్టి పరిగణాతి రంధ్రములు పొడిగి ఆరంభములలో యీ మొక్కల నుంచి మొక్కలు కడలకుండు నంగుండును, గొంగునపుగు ప్రతిగోళము గలుగకుండుండును మొక్కకాడ చట్టము

౩ వారముదినముల వయసుగల పిల్లకాంతపు మొక్కలు. మొక్కల ఆహారమునకును సోగమునకును గల సంబంధము పరిశీలన బహుముఖ. ప్రాణనాయువు రబ్బగుగొట్టములనుండి, గాఢములనుండి తొనిగి పడెనేకలుగుగు.

౨. రాసాయనకా ప్రవేత్త రాసాయనిక మిశ్రణమును పరిశోధించుచున్నాడు. తగ్గినరాసాయనద్రవ్యములను అప్పడెప్పుడు కావలసినంత చేర్చుచుండవచ్చును.

ప్రతి నుంచును. అడుగున శేఖర ఆహారపదార్థములు గల నీటిపల్లెములలో మునుపనట్లు బిరడాలు అమర్చబడి యుండును. భూమి ప్రధాన కర్తవ్యము మొక్కలకు అవలంబనయే కావున, 3 పనిని యిచట బెంగు సము కూర్చుచున్నది ఈవిధముగ భూమి ఆధారము లేకయే నీటిపై తామరచంద్ర తేలుదున్న గోధుమపంట పంటను జూడనగును.

మొక్కలపై గావించబడెడి కొన్ని పరిశోధన లును, వాటివలన గల్గెడి ప్రయోజనములును యీ క్రింద గాననగును.

కొలిఫోర్మిను పరిశోధనాలయములందు మొక్కలపై గాఢావరణము గావించబడియున్నవి. అచటి మొక్కలకు వెలుతురు లోపములేదు. ఎట్టి వేళలందైనను యెట్టి తీక్షణతగల వెలుతురైనను దుణుకాల ములో విద్యుద్దీపములన న నొసగబడుచున్నది. కావల యునన్న వేయి సూర్యులకు సమానముగు కాంతిని, వేడి మిని గల్గించును. లేనిచో హిమాలయ ప్రాంతమునందు వలె నీటిని గడ్డకట్టించునంతటి చల్లదనమునైన గల్గింప గలరు.

సామాన్యముగా మొక్కలలో ఆకుభాగమును పేష్ట భాగమును ఒకేవిధమున శితోష్ణతను భరింపలేవు

క. పల్లెము కంటల నుండి వేరులు నీటి తొట్టెలోనికి దిగగా ఫలించిన తొమాటో మొక్కలు. ఇవి ఎక. 350 బ. దామా మను ఫలించును.

౫. గాఢావరణలో కావల సెంత కృత్రిమ-ఉష్ణమును, విద్యుద్దీపములగ్వారా పొందుచు పెరుగు చున్న గోధుమ మొక్కలు.

౬. వైతీరున్ద పెంచుటకు నాటిన మొక్కలు.

భూమిలోని శేట్ల కొంచెము చల్లచినమును కోగలు, ఇట్టి యేర్పాటులు వైజ్ఞానికుల కొకపని కాదు. ఇట్లు శేట్లను ఆకుభాగముకన్న చల్లగా నుంచుటచే శేట్లలో చక్కెరపదార్థము నిలిచి మొక్కకు బలము గలుగునని పరిశోధనచలన తెలియుచున్నది. కొన్ని మొక్కల చుట్టును గాఢాకరణలు కల్పింపబడియున్నవి, అచట ఒక పంకా పనిచేయుటకల యెల్లప్పుడు గాలి నీటి కలవిరితో మాత్రకొనియుండును. గాలి ఉన్నది హెచ్చించుటకు విద్యుద్దీపము రెపుడును సిద్ధముగా నుండును. గాలిపరిమాణమును నియమించుటే గాక గాలిలోని ప్రాణవాయువు, బొగ్గుపులుసుగాలి, నత్రజ్వ, మొదలగు పార్శ్వమునూడ కావలసినట్లు మార్చుకచ్చును. ఎరువు, నీలము దీపములు ఏకకాలమున గాలి, ప్రత్యేకముగా గాలి సమమునూలముగ ఉపయోగింపబడును. నీలపుకాంతి ఉపయోగింపబడని మొక్కలు సన్నవై పెనకేసికొనిపోవును. ఎరువుకాంతి యెరుగనివి పొట్టిగా నుండి శీఘ్రకాలములోనే నశించును వెలుతురులోని రంగగక తీక్షణతలో నూడ మార్పులు గల్గించుటకలన కొన్ని మొక్కలు శీఘ్రకాలములో నెరుగుచున్నవి.

ఇట్లు భూవహాయము లేకనే ఒక చిన్న అకరణ యందు మెలిసింది పండింపబడిన టొమాటో కాయల పంటనుండి ఒక యొకరమునకు 3౬౫ టన్నుల టొమాటోలదామావన పండింపవచ్చునని అంచనావేయబడినది. లాన్ ఆంజలీస్, సాంక్రాక్రజ్ నందులకు ప్రతేకములలో వ్యవసాయదారు లీపద్ధతిని పెద్ద యొత్తుపై కృషి చేయుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. పువ్వులకై పెంచెడి ఈనాటి గ్రీన్ హౌసులలో మొక్కలపైనను యిట్టి పద్ధతిని ప్రతేక పెట్టుచున్నారు.

ఈవిధముగ గెహార్రిక్ గారు పరిశోధనలయములో బంగాళాదుంపలు, ముల్లంగి దుంపలను పండించి, అద్భుతములగు ఫలితములను గనపరిచియున్నారు. రెండు చూడేళ్లనుండి మొక్కలనూడ బిరడాలలోనే అమర్చబడి భూమి నెరుగక వెడల్పుపల్లెములనుండి ఆహారపదార్థములను ద్రవరూపముగా ననుభవించుచున్నవి.

గిర్మిలోను నెడెల్పు, ౧౦ అంగులను పొగుగగు ప్రవేశమున ఒక నీటికుండ్ని నిర్మింపబడినది. దానిపై గెహార్రిక్ గారు తీగలను వేసి దానిపై రంపపుసొట్టు, చిత్రకగుల్ల వేడిని రెంటిని కలిపి, పరిచేను. దానిమీద పొమా పొమా మొక్కలను ఉంచెను. వాటి వేళ్లు వలలలో నుండి క్రిందికిదిగి నీటికుండ్కి ఆహారమును గ్రహించినవి ఈ మొక్కలు రెండువెలలు ముందుగా ఫలించినవి. బాగుగ రెండుగురు యెత్తు ఎదిగినవి.

నీటిలో మొక్కలకు గాలినిన పొటాసియమ్ క్రైబ్, కాన్సియస్ క్రైబ్, మగ్నీషియమ్ ఫాస్ఫేట్; కాన్సియస్ ఫాస్ఫేట్, ఫోస్ఫోరస్ క్రైబ్ మున్నగునవి తేక్కప్రకారము చేర్చబడును. సామాన్యముగా మొక్కక మొక్కయు తనకు గాలినిన లవణము లన్నిటిని కావలసినంతకంతకు భూమినుండి సంగ్రహింపలేవు. కొన్ని ప్థలములందు ఆ లవణము లొకప్పుడు అలభ్యములుగా నూడ నుండును. ఇట్టి లవణములన్నియు నీటిలో మొక్కలను పంచుటకలన నివారింపబడుచున్నవి. అట్లు నీటిలో లవణములు చేర్చు పరిశోధన యందు కొన్ని లవణములు చేర్చుకపోవుటచే గలిగెను మార్పులను సూచించి మొక్కలను యేలకలముగా ప్రధానముగా నూడ తెలిసికొనవచ్చును. క్రైబ్ లవణముల రుచి యెరుగని మొక్కలకు పొమానుగా సాగి నత్రజన్య వగుకుచుండును. మగ్నీషియము చేర్చి మొక్కలు సున్నపుపెట్టిన మధురముననే నడిచినవి. ఇనుప లవణములు లేకున్న మొక్కల పసుపుగంనుగా మారి త్వరలో నశించును.

పొమా పొమా, సూర్యకాంతియు నుదలగు మొక్కల పై ప్రతిగుల్లవిషయమున పరిశోధనలుగావించుచున్నవి. వాటిలో గోగములు యెల్ల మొక్కలకు నచ్చుచున్నవో పరీక్షించుటకై కొన్ని మొక్కలకు గోగములు సంగ్రహింప జేయుచున్నారు. సుదీప ఆహారములో మార్పులు గల్గించి ఆ గోగమును నివారింపగల్గిరి. నీటికలన మొక్కలను ఆగోగ్యకంతములుగ జేయుపద్ధతులు నూడ తెలిసికొనుచున్నారు.

కొందరు కాస్త్రప్రజ్ఞులు భూసారముపైపరిశోధ, నలను, కొందరు వృక్షములలోని అంతర్భాగముల పైనను; మరికొందరు వృక్షములపై క్రొత్త లోహముల గుణములను మొదలగువాటిని చెలిసికొనుటగా కార్యదీక్ష బూనుచున్నారు. ఇట్టి వీరి అందరి ప్రయత్నములును మానిన నాడే పశుపక్షి మృగాదుల కన్నిటికిని నీవనా ధారమైన ఆహారమును మానవుడు వృక్ష సామ్రాజ్యము నుండి అవిచ్ఛిన్నముగ పొందగలడు. (పాపులర్ సైన్సు)

గాజుపాత్రల గారడీ

గారడీవాండ్లు వస్తువులను మాయము చేయుట చూచి యాశ్చర్యపడనివా రుండరు. వారు మంత్రముచే మాయముచేతురని చాలమంది అనుకొనెదరు కాని, వారివిద్యను చక్కగా పరిశీలించినయెడల అందు ఎట్టిమంత్రశక్తియు లేదనియు, యుక్తిగా కొన్ని కిటుకులతోనే వారాపసులను చేయగలరనియు విశదమగును.

గాజుపదార్థముగుండా వస్తువులను చూచుటకు వీలగునుగాన గాజుపాత్రలోనుండు వస్తువులను మాయము చేయుటకు శక్యముగాదనియు, ఇం దెట్టిశాస్త్రమును ప్రయోగించుటకు సాధ్యము గాదనియు అనుకొనవచ్చును. కాని ఇదికూడ సాధ్యమేయగును. ఇందుకు కొన్ని నిదర్శనములను పరిశీలింతము.

ఒక గాజుపాత్రను తీసికొని దానిలో సరిగా మధ్యను ఒక యద్దమును ఇమిడ్చి పెట్టుదము ఈ అద్దము రెండునైపులను ప్రతిఫలింపజేయువదిగ ఉండవలయును. అద్దమును సరిగా పాత్రమధ్య నుంచినయెడల పాత్రయందు రెండు సమభాగములు ఏర్పడును. కాని అద్దము ప్రతిఫలనమువలన దూరమునుండి చూచువారికి ఏదైపు నుండి చూచినను పాత్రలో ఏమియు లేనట్లును, పాత్రయంతయు ఉత్తదిగ నున్నట్లును గన్పడును. ఇట్టి పాత్రను జల్లపై నుంచి ప్రేక్షకుల కెదురుగ నుండుభాగమున నొక చేతిగుడ్డను పడనేయదము. ఇప్పుడొకేతిగుడ్డను మాయముచేయుదునని చెప్పి, పాత్రపై నొక

గుడ్డను కప్పి, ప్రేక్షకుల కెరుక లేకుండగనే పాత్రను కొంచెము తిప్పివైచినచో చేతిగుడ్డ యున్నభాగము వెనుకకు మరలి ప్రేక్షకుల కెదురుగ రెండవభాగముండును. ఇప్పుడు పైనున్నగుడ్డను దీసి చూచినచో చేతిగుడ్డ అద్దమున కావలినైపున నుండుటచేత ప్రేక్షకులకు నిజముగ పాత్రలో సగముభాగముమాత్రమే కాన్పించుచున్నను శూన్యమైనదిగా నగపడును. అద్దము ప్రతిఫలనమువలన పాత్రయంతయు పూర్తిగా కాన్పించుచున్నట్లు కనబడి చేతిగుడ్డ నిజముగ మాయమైనదనియు, గాజుపాత్రయం దేమియు లేదనియు దోచును.

ఇట్టిగాజుపాత్ర సహాయముచే ఒక వస్తువును ఇంకొకవస్తువుగాగూడ మార్చవచ్చును. పాత్రవెనుక భాగమున ముందే యొక జెండాగుడ్డనో, మరి ఇంకే వస్తువునో నేసియుంచినను ప్రేక్షకులకు పాత్రలో ఏమియు లేనట్లే లోచును. కాన వారికి ఎదుటనే ఒకచేతిగుడ్డనో, మరి ఇంకే వస్తువునో ముండుభాగమున వైచి పూర్వము వలెనే నేర్పుతో పాత్రను తిప్పి రెండవభాగమును కనుపరచవచ్చును. చేతిగుడ్డయే నిజముగ ఈక్రొత్త పదార్థముగ మారినదని ప్రేక్షకులు భ్రమింతురు.

ఇట్టిపాత్ర నుపయోగించునపుడు చాల మెలకువ గలిగియుండవలయును. దీనివద్ద నేలాటివస్తువునుంచినను, అద్దమునందు దానిప్రతిబింబము కాన్పించి ప్రేక్షకులకు పాత్రయందున్న మోసపుంజియు విశదమగును. అందువలన ఈ గాజుపాత్రవద్దకు ఎట్టివస్తువును తీసికొని పోగూడదు.

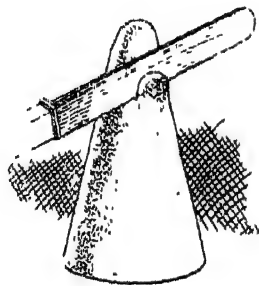
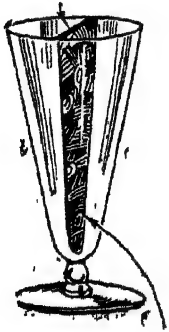
ఇట్టిగాజుపాత్రను తయారుచేయుటగూడ అంత కష్టమైనపని గాదు. రెండునైపులను ప్రతిఫలించు అద్దము నొరకకపోయినయెడల ఒక సాధారణమైన యట్టముక్కుతో ఇట్టి విచిత్రములను జేసిచూపవచ్చును. కాని అట్టిపాత్ర నుపయోగించునపుడు పాత్రకు వెనుకగూడనొక యట్ట నుంచవలయును. ఈ అట్టయును పాత్రమధ్యనున్న అట్టముక్కుయొక ఒకటేగుండు (చి. ౧) కలనైనయెడల ప్రేక్షకులకు అంతయు నొక్కటే యట్టగ గన్పడును. కాన పాత్రయం దొకఅట్టముక్కు యున్నదని లోపక

పాత్రకు పెరుకనున్న అట్టయే పాత్రగుండా ఆరీతిగ కనపడుచున్నదని ప్రేక్షకులు భ్రమింతురు. ఇట్టిపాత్ర ను సయోగించునపుడు వేళ్ళకు పాత్రకును అట్టకును మధ్య పొనిచ్చినయెడల తంత్రము బయటబడును.

చిత్రము ౧

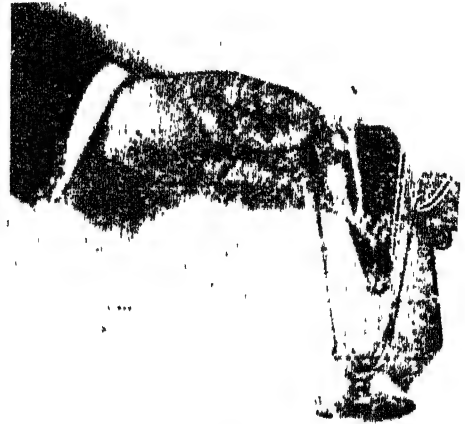
ఇందున్న విశేషమంతయు పాత్రలో మధ్య సరిగా ఇముడ్చుటకు వీలగు అట్టముక్కను కొని తయారు చేయుటయే. (చి. ౨) తడిఇసుకతో పాత్రనునింపి బోర్లించి యుంచినయెడల ఇనుకపాత్ర యాకారము గల ముద్దగ నేర్పడును. (చి. ౩) దీనిని సరిగా మధ్యన నొక కత్తితో కొరికినచి ఆభాగముకద్ద

చిత్రము ౨, ౩

నొక అట్టముక్క నుంచి అట్టమీద ఆభాగము చుట్టును సరిగా ఒకగీతను గీచుకొనవలెను. ఈ విస్తీర్ణమునకు సరిగ అట్టముక్కను కత్తిరించినయెడల అది ఆ గాజుపాత్రకు సరిగా మధ్యను ఇముడగలదు. ఇట్టిపనులకుపయోగించు గాజుపాత్రకు ప్రక్కపటమునందున్నట్లు ఒక సీతముండవలయును. లేనిచో మధ్యనున్న భాగము ప్రేక్షకుల కనుపడుటకు అవకాశముండును.

ఇంతకన్న సులభముగ నస్తువులను మాయము చేయవచ్చును. కాని ఇందుకు మన ముపయోగించు గాజు పాత్రనంటి గుంకారముగల మరియొక గాజుపాత్రయో, లేక గాజునలె ప్రకాశభేద్యముగు సెలిఫోన్ పాత్రయో ఉండవలయును. ఈపాత్రను సునపాత్రలో వైచిన యెడల సరిగా ఇమిడి ప్రేక్షకులకు ఒక సే పాత్రగ నున్నట్లుగన్పించును. (చి. ౪) ప్రేక్షకులనుగూడ ఆపాత్రలో

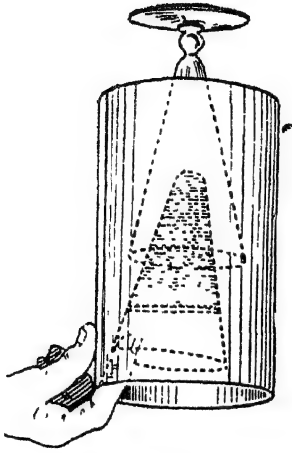
చిత్రము ౪

ఒక చేరహుబియ్యమును వేసి దాని నొక కాగితపు గొట్టముతో మరుగుపరచవలయును. ఈ స్థితిలోగూడ కొందరిని దగ్గరికి వచ్చి చూచిపొమ్మనవచ్చును. ఈ గొట్టమును తీసివేయునపుడు లోనున్న గంధపాత్రనుగూడ తీసివేసి (చి. ౫) ప్రక్క నెచ్చుటను గూచియుండువలెను. బియ్యమునకు బదులు నూనెనో, నీళ్లనో, మరి ఇంక ద్రవపదార్థమునో కూడ వేరీ ఈవిధముగనే మాయముచేయవచ్చును.

పైజెప్పిన విధికోసమయందలి సెలిఫోన్ పాత్రను తయారుచేయుటగూడ సులభము. గాజుపాత్ర ఎంత ఎత్తుగలదో కొలచిదూచి సేనిరంగిలెల వ్యాసముగల వలయుమును ఒక కాగితముపై వ్రాసిన కత్తిరించి ఒక గుండ్రని కాగితపుముక్కను తయారుచేయుచుము. (చి. ౬) వలయుమధ్యనుండి అంచునకు రెండునిలువుగీతలుగీచి మధ్య భాగమును కత్తిరించివైతము. ఇప్పుడు రంగు ఆంతులను చేర్చి పెట్టినయెడల సునపాత్ర గుంకారమును చాలును. దీనిని పాత్రలోవేసి సరిగానున్నదాయని చూచి, ఆకళ్ళకముండినయెడల ఇంకను కొంతభాగమును

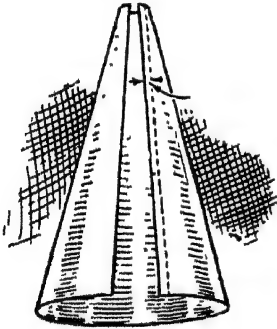
పుష్కమానము]

త్తిరించివేసి సరిగా పాత్రలో ఇముడుటకు వీలగునట్లు చూడవలయును. దీని ననుసరించి ఒక సెలిఫోన్ ముక్కను

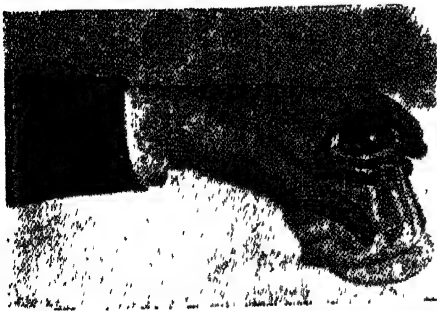
చిత్రము ౧

కత్తిరించి, అంతలను జిగురుతో నంటించి ఒక సెలిఫోన్ పాత్రను తగూర్చుచేయవచ్చును.

చిత్రము ౨

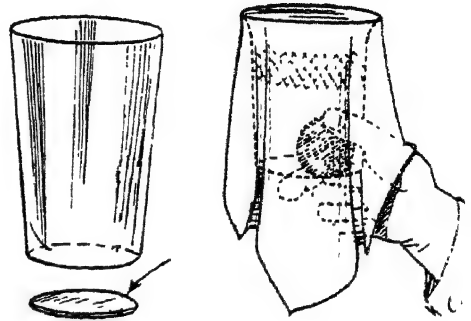
అడుగులేని గాజుపాత్ర (చి. ౩) సహాయముతో గూడ వస్తువులను మాయముచేయవచ్చును. ఒక —

చిత్రము ౩

విజ్ఞాన విశేషాలు

పాత్ర యగుగుభాగమును తొలిచివేసి అక్కడ సరిగా ఒక గాజుమాతను జిగురుతో నత్తిరించి పెట్టినయెడల గూడుటకు అది సరియైన పాత్రవలెనే కాన్పించును. (చి. ౪) జిగురు

చిత్రము ౪, ౫

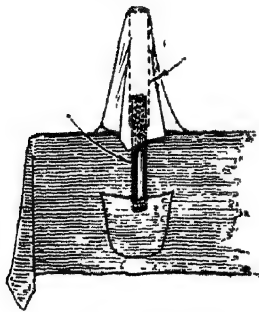
సరిగా నతుకుకొనినయెడల పాత్రలో నీరుకూడపోసి పాత్ర సరిగానున్నదని ప్రేక్షకులకు ఋజువుచేయవచ్చును. సిమ్మట పాత్రలోనున్న తేమను తుక్కుదుచు పాత్రయగు గున నున్న మూతనుగూడ గడ్డలో దాచివేసి, అదుగు నుండి బంతులనో, లేక ఇతరవస్తువులనో చూపించియు మరల వెనుకకు తీసివైచికొనియు ప్రేక్షకులకు విస్మయము కలిగింపవచ్చును. కాని బంతులనుగాని, ఇతర వస్తువులనుగాని పాత్రలో (చి. ౬) చూపించినపుడు ఆ వస్తువులు క్రిందనుండి వారిపోకుండు 'ట్లు అదుగున ఒక ప్రేక్షతో జాగ్రత్తగ నదిమిపట్టుకొనవలయును.

చిత్రము ౬

ఒకచిన్నకట్టను బట్టతో కప్పి ఒకగాజు పాత్రలోనే అదిమాయమగునట్లు చేయవచ్చును. (చిత్రము ౧౦) మొదటనే కట్టను ఒక పాగుగాటిగాజుగొట్టములో నూర్చియుంచి గీనిపై బట్టను కప్పనపుడు గొట్టమునుండి

చిత్రము ౧౦

కట్టను బారవిడిచి గాజుగొట్టమునుమాత్రము గాజు పాత్రలో బడవేయవలయును (చిత్రము ౧౧) పాత్రపైని బట్టను తీసినచిరపుడు లోనున్నగాజు కనబడక మనముచేసిన

యొక్క బోధపడక కట్ట నిజముగ మాయమైనదని తోచును, కాని కట్టను బారవిడిచుచున్నప్పుడు కనిపించునట్లుగా దానిని ప్రేక్షకులకు తెలియకుండా క్రిందనుంచి లోనో, పైట్రైలోనో, లేక మరి ఇంకెచ్చినచో దానివేయవలెను. శేకున్న మనగుట్టు బయటపడును.

ఈ విధముగ ఒక్కగాజుతోనే ఇంకను ఎన్నో విచిత్రములను సాధవచ్చును. మనలోగూడ చాలమంది ఇట్టిగాని జూచి భ్రమించి గాత్రవిద్య ఏగోకలదియు, ఇందునకు భూతప్రేతసిగ్గానాది సహాయము కావలయుననియు తలచుచున్నారు. కాని జాగ్రత్తగ పరిశీలించినచో మనకు ఆశ్చర్యకరముగతోచిన యంశములెన్నిగా కేవలము చిమత్కారములైన తంత్రములే గాని యింకెమియు కాదని బోధపడును.

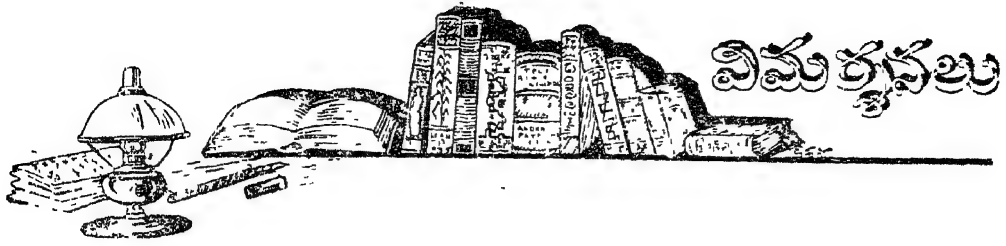
భారతీయ చిత్రకళ

గ్రంథకర్త: తలిశెట్టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

ప్రాచీనకాలమునుండి భారతదేశమున చిత్రకళ పొందుచువచ్చిన మూర్ఖులు, అభివృద్ధి మొలయిన విషయములు, హైందవ చిత్రలేఖనోదయము, జాడకాలమునాటి చిత్రకళ, ఆజంతవిధానము, బాఘవిహారములందలి చిత్రకళ, మొగలు చిత్రకళావిధానము, రాజపుత్ర చిత్రములపై ఖరీ, నేటిచిత్రములు మొదలయినవానిని గూర్చిన చరిత్రాగులు వివరముగా నీ గ్రంథమున చర్చింపబడినవి. ఆయాకాలపు చిత్రవిధానమును దెలుపునట్టి త్రివర్ణ-ఏకవర్ణచిత్రములు నలువది ఇందు గలవు. చిత్రకారులు, చిత్రకళాజిజ్ఞాసువులు, చిత్ర కళాభిమానులు నగు నాంగ్లాభిజ్ఞులు తప్పక చదువవలసిన గ్రంథము.

జి. బి. రు. ౧-౧-౦.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, సం. ౨, తంజుశెట్టివీధి, మదరాసు.

నన్న పంచాంగ ౧౯౩౭ (కన్నడము)

బేసల్ క్రైస్తవ గ్రంథాలయము (British Mission Book Depot) ముంబాయి, దక్షిణ కనరా. వెల అణాలు ౨.

ములను తెలియజేయు ఈ చిన్న పుస్తకము తప్పక ప్రతి ఇంటను ఉంచవలెను. పు. శ్రీ.

నీతావహరణము

ఈ కన్నడ పంచాంగము సాధారణముగ పంచాంగములన్నియు ఉండువిధమున లేదు. ఇవి క్రైస్తవ పులచే రచింపబడినందున క్రైస్తవులకును, అందును ముఖ్యముగా పల్లెటూరివారికిని చాలా ఉపయోగకరముగ నుండును. ఇందు ఇంగ్లీషు, మహమ్మదీయతారీఖులును, చాంద్రమాన, సారమానతిసును, నక్షత్రములును, ఇంగ్లీషు నెలల క్రమమున పేర్కొనబడినవి. ముఖ్యములైన పండుగలను, హైందవవ్రతములను గూడ ఇందు పేర్కొనియున్నందున సాధారణపంచాంగములను చదివి యర్థము చేసికొనలేని నేటి హిందూయువకులకు గూడ ఈ పంచాంగము కొంతవరకు ఉపయోగకరముగ నుండు నేమో. ఈ ముఖ్య విషయములకు తోడు తపాలాఛాట్టిలు, స్టాంపు ఛాట్టిలు, దక్షిణ కనరాజిల్లా మోటారుబస్సుల కాలని మానుకపట్టిలు మొదలగు వివిధ విషయములుగూడ ఇందు గలవు. కాని వీటిలోని ప్రతీకన్నను ముఖ్యమైనవి ఇందున్న విజ్ఞానవిషయములు. ఇంత చిన్న పుస్తకము నందు ముంబాయి ౭౫ పేజీల కధికముగ విజ్ఞానవిషయములను పామరులకు గూడ బోధపడునట్లు సుభక్తైతిలో చర్చించి నుండుట ఒక చిశేషమే. అశ్వినాది నక్షత్రములు, గ్రహములు, పంచాంగ లక్షణములు, హిందూ దేశపు జనసంఖ్య, హిందూదేశమునందలి మతములు, వృత్తులు, మలేరియా, ఏనుగుకాలు మొదలగు వ్యాధులు, వానిని తప్పించుకొను మార్గములు, మోటారుకారు, పైకిలో నడుపువారు అనుసరించవలసిన నిబంధనలు మొదలగు విషయము లెన్నో ఇందు సులభముగ తెలిపబడినవి. స్వల్ప మోల్యమునకు ఇన్ని అమూల్యములు

వివంకముల నాటకము. డబుల్ క్రాసు సైజు. ౧౧౦ పుటలు. గ్రంథకర్త డాక్టరు కొకా వేంకటసుబ్బారావు; ఎల్. యమ్. పి. ప్రకాశకులు మారుతీ గ్రంథమండలి, ఉరవకొండ, అనంతపురంజిల్లా.

ఇందలి కథ రావూప్రేమితుడై విరాధుడను శ్రీరాముని జంప దండకారణ్యమును బ్రవేశించుటతో బ్రారంభమై, రావణుడు నీక నెత్తుకొనిపోవుటతో ముగిసినది.

“సులభశైలి నాటకంబులను వ్రాయు కుతుకమున దీని వ్రాసితి”నని గ్రంథకర్త గ్రంథానున్న చిన్న పమున నుడివినరీతి నిందు శైలి తేలికయే. కాని గ్రంథకర్త యక్కడక్కడ చూడునాలుగు పుటలు పట్టెక విషయము నొకేపాత్రచే మాట్లాడించుచువచ్చెను. సంభాషణము కృత్రిమముగా నుండి వీలగునంతవరకు రంగస్థలముననున్న పాత్ర లన్నియు దానియందు బాల్గొనిన ప్రేక్షకులకు సంతోషోత్సాహములు పెచ్చును. కాని యొకేపాత్రచే చాలకాలము మాట్లాడించిన ప్రేక్షకులకు తృప్తిపొందగలుగుదురు.

“కథాభాగము చిన్నదయినను బెక్కు నీతులు గలయది. శృంగారమే ప్రధానముగా గలయట్లు తోచినను, వీలయినంతవరకు నీరసమును తగ్గించి దుర్జాతయగు హర్షణాఖిలనే పెక్కు నీతులను బలికించినాడను.” అని గ్రంథకర్త విన్నపమున దలిపెను. ఇందు నీతులు కొన్ని కలవుకాని యవి సందర్భానుసారముగ బొందింపబడలేదు. ఏదో విధముగ నా నీతులను తెలియజేయు

వలెనెడి యుద్దేశముతో వానిని తెల్పినట్లున్నది. ఈనీ తులు సంపర్కముసారముగ లేకపోవుటచే, విపరీతార్థమునుమాడ స్ఫురింపజేయుచున్నవేమో!

“శృంగారమే ప్రధానముగా గలయట్లు తోచినను వీలయినంతవరకు నీరసమును తగ్గించితి”నని గ్రంథకర్త విన్నపమున వ్రాసెను. ఇందు శృంగార మెక్కడ ప్రధానముగానున్నదో, అది యెచ్చట తగ్గింపబడినదో తెలియదు. కూర్వణభి రాముని మోహించి యాశనితో ముచ్చటలాడి తన్ను వివాహమాడుమని కోరుట శృంగారమేమో! అది యాభాసశృంగారము కాని శృంగారము కాజాలదు. పోనీ శృంగార వీరములలో నేదైనను సంగిరసముగా నాటకమున నుడవలెనని వీరమును ప్రధానముగా జేసికొని సీతాపహరణోత్సాహ ము స్థాయిభావమును రావణునియం దాకోపించెదమనిన రావణుడు దీని నాయకుడుకాడు. పైగ నకనియుత్సాహము పాపకార్యమునందు చోర్యరూపముగ పరిణమించినది. శృంగారము సంగిరసముగ తీసికొనుటకు, స్థాయిభావమయిన రతి నాటకముకంగు చెండుతావుల సాత్రము, అనగా ద్వితీయాంకముమొదట, పంచమాంకముమొదట నాయికా నాయకులయిన సీతారాముల సంభాషణయైన నూచింపబడినది; కాని యది నాటకమునం దంతట వెదజల్లబడి తక్కిన స్థాయిభావముల నణచి రసోత్పాదనమును కల్గింప సమర్థము కాకున్నది.

నాటకముయొక్క ప్రయోజనము రసావిష్కరణ మూలమున సభికుల నానందపారవశ్యములను జేయుటయే కాని యందుకు డాక్టరుగారు గ్రహించిన కథావస్తువెంతయు తగియుండలేదు.

ఇందు పద్యములయం దచ్చటచ్చట మధ్యమోత్ర ముపురుషక్రియలకు ప్రభమపురుషక్రియలు ప్రయోగింపబడినవి.

కాని గ్రంథకర్త యెప్పుడును తీటికలేని వైద్యవృత్తి నవలంబించియున్నను తీటికయైన కించిత్కాలమును మాతృభాషాభిమానమున భాషాసేవకయి యుపయోగింపబ్రయత్నించుట ప్రశంసనీయును. న. ను.

ఉద్యానకృషి

గ్రంథకర్త:— పెయ్యేటి వెంకటేశ్వరరావు, హార్మికల్చరల్ ఇన్స్టిట్యూట్, మిషన్ హైస్కూలు, భీమవరము నెల రు. ౦-౧౨-౦.

వ్యవసాయమునం దందరికిని అభిలాష లేకపోవచ్చునుగాని ఉద్యానకృషి అందరికిని కావలసినదే. వ్యవసాయము, వృక్షశాస్త్రము మున్నగువాటిపై నాంధ్రగ్రంథములు పెక్కులు గలవుగాని ఆంధ్రభాషయందు కొలది గ్రంథములైనను గానరాకున్నవి. ఇక ఉద్యానకృషిపై ప్రత్యేక గ్రంథములమాట జెప్పనేల? లక్ష్మీపుత్రులు, ధనహీనులు, వీరువారన నేల, అందరికిని యీ కృషియం గుత్సాహము కలదు. జానెను స్థలము లభించిన యేలాలమొక్కలో, ఫలవృక్షముల మొలిపింతురు. ఇట్టితరి మిక్కిలి ఉత్సాహముతో తోటల పెండువారికి నైతము వృక్షముల సంరక్షణ విధానము తెలియకున్నది. చక్కటి గూవగణాలో నతిగమకీయముగ గమనగనలసినవాటిని జ్ఞా భూమ్యులకు తోటమాలీల హస్తములం దిసుచున్నారు. వారికి మొక్కలకు నీరు పోయుటతప్ప అన్యవేమియు దలించుదు. మొక్కలకు గూడ భూగర్భము, నాశోపగణము మున్నగువాటియందు గల్గెకిమార్పుచే, మనులకురలెనే కార్యగు లేర్పగును. క్రిమికీటకానులచేతను, బడివిక, బూజా తగుళ్లు మొదలగువాటివలనను కష్టములు సంభవించుచుండును వాటిని వెనువెంటనే కనిపెట్టి తరిమి ప్రతిక్రియ గావింపకన్నచో వాటివ్యాపనము కొన్నిసందర్భములందు ఉద్యానమంతయు నశింపజేయుచు సంభవించును.

ఇట్టి సందర్భమున పెయ్యేటి వెంకటేశ్వరరావు గారెల్ల రకును విశదముగునట్లు బహుముఖశాస్త్రీయ ఉద్యానకృషియను గ్రంథమును వ్రాసియున్నారు. దీనిని పఠించినచో భూమిని సరిచేయుట; దానిలోని దోషములను గుర్తెగి వాటిని నివారించుట; మొక్కలను పెంచుట; అంటుకట్టుట, మొక్కలకుపయ్యు క్షయములగు గురువులు, పురుగులు, చీడ, బూజా తగుళ్లు మొదలగువాటిని నివారించు పద్ధతులు, కొన్ని ఉపయోగకరములైన తోట పనిముట్లు మున్నగు విషయములన్నియు గుగ్రహముగా

తెలియకలవు. ఈ గ్రంథము విద్యాశాఖనా? 'సెలబ్' ననుసరించి వ్రాయబడినది గావున పాఠశాలలోని బాలురకుగూడ సులభమగును కావున ఉద్యాన కృషియందు భిక్షానము కలవారలెల్లరును విద్యాలయమువారును యిట్టి గ్రంథముల నాచరింపకున్న తెనుగుభాషలో యిట్టి గ్రంథములు వెలువడలేరవు.

K. S. B.

గీతా భూమి క

అనున దకుండు : గొట్టెపాటి వెంకటసుబ్బయ్య, ఘంటశాల, కృష్ణానగర్లు. వెల ౦-౮-౦

“శ్రీ అరవిందులు జగద్విఖ్యాతులు. వీరి ప్రతిభ సర్వతోముఖమైనది. వారు భగవద్గీతపైగల ప్రాచీనుల సంకుచిత భావములను, ఆధునికుల సంశయ భావములను సహేతుకముగ, సప్రమాణముగను ఖండించుచు, గీతా హృదయము విస్తృతముచేయదలచి యీ “గీతాభూమి క”ను ప్రప్రథమమున “ధర్మ”యను వంగభాషాపత్రిక యందు ప్రకటించిరి.” దాని కిది యనువాదము. ఇందు మూడు ‘కల్పము’లున్నవి.

ప్రథమకల్పము : గీతాస్వరూపము, వక్త, పాత్ర సమయము, సాధనము, మొదలగువానిని విపులముగ విమర్శించు ప్రస్తావనాప్రాయమైనది.

ద్వితీయకల్పము : గీత ప్రథమాధ్యాయమునకు వివరణము, విమర్శ, సంజయుని దివ్యదృష్టి ‘బూట కము’ కాదు. ‘వైజ్ఞానిక సత్యము’. అట్లునుడు విషాద పడుటకు ‘వైష్ణవమాయ హేతువు’. అది కృపామూల కము. కృప కాతరత, దయకాదు. శ్రీకృష్ణుని రాజ కీయోద్దేశము. ‘ధర్మరాజ్యసంస్థాపన’ మొదలగువాని విశదవిమర్శకలదు.

తృతీయకల్పము : గీత ద్వితీయాధ్యాయ వివరణము, విమర్శ, ‘మృత్యువు అసత్యము’ ‘సమత్వమే’ గీతాజ్ఞానముపొందుట కారణము. ‘సమత్వ’ ‘సద్భావ’గా వాదములే పాశ్చాత్యుల ‘Puritanism and Pragmatism’ గా మారినవి. మొదలగు వంగతులుపాత్రములు.

పై విషయములెల్ల విపులముగ బరమార్థింపఁ బడినవి. ఇందుతో ‘గీతలను ఒలిచు ఒకము’ అను వ్యాసముగూడ, వారిదే, యనుబంధితము. అనువాదము గ్రాంథికభాష, సులువుగనున్నది. ఇందు వ్యాకరణ నియమము లంతగఁ బాటించలేదు.

‘దైత్యదానవ - పోరాటము’ ‘సార్వభౌమము’ ‘విరాటక రుహు’ ‘ఆధిక్యత’ మొదలగునవి చిత్రములు. ౨ ఆధ్యాయపు కల్లోకానవాదమున ‘ఎటుల’ ‘ఎందు’ ‘మా ర్గ నావశ్యకము. ‘ఏవ మక్త్యా హృషీకేశం నుదాకేశః పరంతప’ ఇట ‘పరంతప’యనునది ప్రతీత ప్రసంగాద్ధి, అర్థునకు విశేషముకాదు.

బహుశః చారమై పరమప్రమాణముగనున్న గీతను గూర్చిన ‘భూమిక’ యనువాదాన్ని మనుట నిశ్చయము. ఇందున గీత కొక గొప్ప వికాసముగల్గి పాఠకుల ‘గీతా’ పఠనముకు ఖులఁ జేయును. ‘విశ్వం’

లలితకథావళి

కర్త : రాయసం వెంకటశివుడు, యం. ఏ., యల్. టి., గుంటూరు. వెల ౮ ఆకాలు.

ఇందలికథలు భారతి మొదలగు పత్రికలలోఁ బ్రకటించియుండినవి. ఇందు ౧౧ కథ లున్నవి.

‘డయమణిరాణి’ ఆత్మాభిమానము మాననీయము. ‘పిచ్చుకపిల్ల’ ప్రేమ విమలము. ‘రామస్వామి’ గారి రంగని మంగలిబుద్ధి హాజము. ‘భరతశాస్త్రి’ పవిత్రహృద యుండు. ‘జానకీబాయి’ యతివల కాచర్యప్రాయ. ‘నాగరత్నము’ తల్లిదండ్రుల క్రమపరిణామము చక్క నిది. ‘మీనాక్షి’ హృదయ మాహాతీతము. ‘రమణప్పరావి’ ‘పక్షుళ’ ‘మయూరశరభ’ కథలలోఁ జెప్పఁబడినంత యాదర్యము లేకున్నను ముచ్చట గూర్చుచున్నవి.

ఇందలి రచన ధారాళము. గ్రాంథికమైనను వ్యావహారికమాయనిపించును. పాత్రచిత్రణము బహు భాగ్రతతో చేయఁబడినది. ఇట్టివి విద్యార్థులకే జదువ మనోహరముగనుండి, ప్రపంచజ్ఞానదోహదములగు నను బకు సందియములేదు. ‘విశ్వం’

గోవర్ధనాచార్య సప్తశతీసారము

(Scholars' edition) కర్త: సన్నివాసము

సూర్యనారాయణశాస్త్రి. దొరమతావు: 'వెంకట్రాసు అండ్ కో'; 3993 చార్జ్ ట్యునీగ్, సికింద్రాబాద్ (డక్కన్).

గోవర్ధనాచార్యుల 'ఆంధ్రప్రశస్తి' కడు రసవంతములగు ముక్తకములకూర్పు. అకారాధిక్రమమున 'ప్రశస్తి' లను విభాగములతోనున్నది. 'గాథాసప్తశతీ' లోని పవిత్ర పేరుగాక కామమున కింగు నెడమున్నది.

ఆ గ్రంథమున కియ్యది తెలుగునేత. లలితములగు పట్టు లిం దనేకము లున్నవి. ఆ పత్యములతోన 'సుత్తమోత్తమ'ముల నిం దేరిపూర్చినారు.

శయ్యాసౌభాగ్యముఁ దిలకింపుఁడు :

'వలపులిరుదునీకఁ జాసలము మెండు-తైతవము హెచ్చు, మాన ముక్కలము, కలపు-నికృప్తేషభాష లును; మాసకిముచేతి-బడితి వికసై నఁ దిన్నఁగా నడిమ కొమ్ము!—ప. ౧౬.

'ధరణి ధంకా బజాయింది తిరుగఁగలరు-మగున, మగవాండ్రు మదపులేనుఁగులువోలెఁ - దెలువ లాడ్చి పట్టు మదింతురేని, నాత్మనంశక్షయముఁ జేయఁగలారు. —ప. ౧౮౨ మూలముతోఁ బరిశీలించఁగొన్ని సరిపడినివి గలవు. వానిలో మచ్చున తుదాహరింతు.'

'పరుల ప్రాణంబుదీయుట పాడిగాదు - పాము వలె నుందరీ? దవ్వుపరుగులిడుము, నిన్ను నాడింపనచటఁ గూర్చున్నవాడు-పట్టుచును నాగసర మొక్క పాము లాడు, —ప. ౧౦౯.

ఇందుకు మూలముఁ జిత్తగింపుఁడు.

'కిం పరశీవైర్దీవ్యసి

విస్మయమధురాక్షి ! సఖిదూరం

అహి మధిచత్వర మురగ

గ్రాహణేలయతు నిర్విఘ్నః.'

పాములవాడు బజారునఁ బాము లాడించుచు న్నాడు. అటకొక చిలువ చేరవచ్చినది. అబ్బరపాటు

తోఁ గను లింకఁ జేసకొని కనుఁగొనుచున్నది. ఆమె సౌందర్యము నాక్షిప్తశీతలై చూసఁబల్లె గూమెనే చూడ మొందెలికిరి పాములొబయే చూడకున్న వానికి బత్తె మెక్వ గిస్తురు. ఆపు దొకాని యనుచున్నది.

'చెనీ, విస్మయముగూర్చినై చూచుచు నోకరి నోచోసఁ జేల పడఁగొట్టెదవు? నూరముగపో. వాడు బజారులో నిర్విఘ్నముగ తనపాము నాక్షిపన్.''

ఈభావ మనునాదమున నేమైనది, నే చెప్ప నవసరములేదు. ఇట్టి వింకను గలవు. విస్తరభయమున విడిచితిని.

మూలముననున్న ముసుగుల ననునాదమున స్పష్టపఱచిన స్వారస్యముండును.

'గ్రుచ్చుకొని నొప్పినేయు నేతుటిలఫణితి త్వదపరాధింబుకన్న నెంతయును నన్ను నూదిబోటుల నొదించు వేదనంలు కత్తివేటునఁ గలుగఁగాద! క్రియు!'

ఇందు 'శస్త్రోద్ద్యమ' (Operation) చేసి నప్పటికంటె గానిని నట్లునవ్వు శోకున బాపయము నూచితము గావలెను.గమనీయము. నయ్య డామె హృదయమును తప్పిదపుఁ గత్తిబోటునఁ బొడిచినాఁడు. మఱుల నా గాయము కనఁబడకుండ ననుకున్న గమించినాఁడు. ఆవ్వు డామె యనుచున్న గిమాట. ఇది మూలమున 'మూలీవ్యసేవనా' అనుటకు వ్యాఖ్యాత 'మూచ్చా వ్యస సేవనం' అన్నాఁడు.

మూలముననున్న ప్రక్రమము నట్లేయన వదించి నను ఆ భావము రాదు. ఒక తిండిగునకు.

'అంశ నివేశ్య కూడిత

దృశ్యనైరకరుణేశితంసంత్యా

మోష్యమివేణిబంధం

కదా నవై గ్గంత్తైలాత్మైః. —మూలము.

ప్రియుఁడు లేమను నొడవయిఁగూర్చుండ బెట్టు

కొని వాసననూ నెరొది గోళ్లతో చిక్క తీయుచుండును అపు డామె చాలనాళ్లనుండి జవలుగట్టినవిగాన నొప్ప

నేను 'అబ్బా, మెల్లగా! ఎంతకది లండీ?' అని బాదా నూచకముగఁ గలులఁగూఁజితము లొనర్చును. ఈ చిక్కు దీయునప్పు నొప్పించునకు దినము గనఁబడును సేయును. ఈ దృశ్యమునే పై శ్లోకమునఁ జిత్రించుట. అనునాదము చూడుడు:

‘కురుపుపముఁకీర్చి కంఠోయి ఎరులనీరు- నిర్దయుఁడవని నన్ను నింపించుచుండఁ గమ్మ నూనియ రాచి నాకలికి మిన్న- కెపుడు వేనలి నెఱిఁదీర్చి యెలమిఁగొందు’

—ప. ౨౧.

ఇం దాభావము విశదపడలేదు. అవ్యయ క్లిప్తత కొకమాది:

“పరిశీలన నేలఁబడి హులునో స్రియుం
డన్న భీతి మెయిఁ దిదర్శగాత్ర
మునవసించు తైలపుత్రియు మ్రోయుచు
నతలి కేకదైర్యమున గంగ” —ప. ౨౩.

అవతారికలేనో కొన్నిటికిందపు ననావశ్య కములూ యుండును. సద్యమునాని భావమే యవ తారిక ముండుచెప్ప రసమును చెప్పగొట్టును. చూడఁడు ౭౭ పద్యము, దాని యవతారిక. ఈ యవతారికలఁన్న ‘ధూళిపుటిక’ ‘మఱుపు’ ‘వీరము’ మొదలగువాని కథోజ్ఞాపక లవనరములు; ప్రయోజనకారులు. ఇట్టి నైఘంటిక నీరసపదము లు నట నున్నను ‘వెలిచవులు మరిగిన వగలాకి’ ‘వంకా బజాయింది’ ‘చరణప్రహార మాతని శిరసునవడ్డింప’ వంటి లలితపదములు చాలగలవు.

‘చికాకు’ ‘మెలియించు (మెలివెట్టు)’ ‘మిర్చి క్కిలి’ ‘గ్రామకల్లము’ విచార్యములు. ఛందోభంగ మొకచోన్నప్పటి కాని ముద్రణదోష మేమో! గీతపాద మిది.

‘తెరువుమా! కన్నుతాపరలజంట’

మఱొకమాటతో మగించెదను. ప్రక్కనేయున్న నీతిపద్యముల వదలివైచి శృంగారపద్యములనే యెక్కు డుగ ననువదించిరి. ఈ (వెట్టి) శృంగారమునకన్న నా గుభాషితములెంతయు మనోహరములు; విజ్ఞానదాయక

ములు. వానినే తెలియించినను మఱింత మంచిదేమో? ఇది సలహామాత్రమే.

అటునట ప్రమాదములన్న నీ కావ్యము లలిర రీతుల నలరారుచున్నదనుటకు సందియములేదు. ఇట్టి రసవద్యాహారముల రసకులు మిగుల నలరఁగలరు. ఇందుల కాంధ్రలోకము కృతజ్ఞము.

‘విశ్వం’

హిందూదేశ చరిత్ర కథలు

మొదటి భాగము (నాలుగవ తరగతి). సచిత్రము. గ్రంథకర్త: సి. ఎన్. ఏకాంబర మొదలియార, ఎం. ఏ. ఎల్. టి. చరిత్రోపన్యాసములు, ట్రెయినింగ్ కాలేజీ, నైదాపే, చెన్నపురి. అనువాదకుడు: శ్రీ గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య, భారతి సంపాదకుడు, చెన్నపురి. ప్రకాశకులు, బి. జి. పాల్ ఆండ్ కంపెనీ, ౧౨, ప్రాన్సిస్ జోసఫ్ వీధి, చెన్నపురి. చక్కని ఆకృతి. క్రాసు ౭౨ పుటలు. వల ౦.౪-౬.

కఠిరవిషయములు సర్వజన గ్రాహ్యములు కావలె నన్న కథలలో వానిని మార్చి చెప్పుట మంచిది. మన పురాణేతిహాసముల యుత్పత్తికి నియే ప్రధానకారణ మని పరిశోధకుల నిశ్చయము. అట్టివో ప్రాథమిక పాఠ శాలలలో చదువు బాలుకు కథామాలముననే గణితము, దేశచరిత్రము మొదలగు దుర్ద్రావ్యవిషయములను బోధించుట అవశ్యకము. బాలురకు కథాశ్రవణ, పఠనము లందే ముక్కువ ఎక్కువ.

ఈ ‘హిందూదేశ చరిత్ర కథల మొదటిభాగము’న ౧౬ కథలు కలవు. అన్నియును భారతదేశమునందలి వివిధప్రాంతములకు సంబంధించినవి; చాలవరకు హిందూ రాజుల చరిత్రమును తెలుపునవి.

‘ఈ కథలయందు యుద్ధములు, ముట్టడులు మొదలగు రాజకీయ విషయములు ప్రధానములు కావు; సాంఘిక, ఆర్థిక విషయములే ప్రధానములు. విషయము లన్నియు మిక్కిలి శ్రమపడి పరిశీలించి గ్రహింపబడి నవి. అందును ‘బాలుర సులభుగా’ తెలిసికొని ఆనంద

దింపగల విషయములే వీర్వి హర్షబుజినవి. అనుగ్రంథకర్తగారి 'ఉపోద్ఘాత'లేఖము సత్యమార మేమాత్రము కాదు. అనునాడు మూలమునకు మెరుగుపెట్టబాలినది. అనునాడు "రచనము సరళము; నాలుగవ తరగతి బాలుకు స్వయముగ నవ్వనగు చువునొని అర్థము చేసికొనునంత ను భక్తైలి కలది. భాష సున్నము. పరిబాలర కరనశౌకర్యమునకయి బాసవి: కములు, సంధులు ఁటింపబడినవి. ప్రామిగము కాలలయందలి పక్షనీ సుభుప్తకము లీ రీతి నే ఁడవలెను.

అన్ని విగ్రముల బాలర దేశచరిత్రజ్ఞానమున కనుకూలమున నీ చిన్నగ్రంథమును చాత్యపుస్తకనిర్ణయ సభవారు ఆమోదించి, ఇట్టి గ్రంథముల యుత్పత్తికి ప్రోత్సహము నొసగవలసియున్నది.

బు. వేం. ర.

కవికోకిల గ్రంథావళి

౧. కావ్యములు

(సదిత్రము) కర్త: శ్రీ దువ్వూరి రామిరెడ్డి. క్రాను ౨౦౦ పుటలు. రేపరుదైంకు. వెల రు. ౨-౦-౦.

'కవికోకిల' బిరుదాంబితు లగు శ్రీ రామిరెడ్డిగారి 'రచనము లన్నియు కావ్యములు, నిండకావ్యములు, నాటకములు, సారస్వత శ్రవ్యములు అనునాలుగు సంపుటములగ ప్రకటింపబడినవి' అం నియ్యది తొలి సంపుటము. ఇందు ౧ నలబారమ్మ; ౨. వనకుమారి; ౩. కృషీవలుడు. ౪. జలదాంగన; ౫. యువక స్వప్నము; ౬. కడపటిపీడకోట; ౭. పానకాల అను కావ్యసప్తకము కలదు. పయి 'కృతులు రచనాకాల క్రమానుసారముగ సమకూర్పబడినవి.'

శ్రీరెడ్డిగారు నవకవులలో పేరెన్నిక గన్నవారు. సరసము, నిరుద్దము, భావగర్భితము నగు కవిత్వము చెప్పగలవారు. హృదయమున కంటిని యంశములనుకూడ చక్కగ దిద్ది తీర్పుల నేర్పు కలవారు. ప్రబంధకవులవలె ప్రఖ్యాతిభూభుజులను గాక సామాన్యజనులను పాత్రలగల్పించి, వారి జీవితరహస్యములను ప్రదర్శించు

టలో శ్రీ రెడ్డిగారిది ఆరి శేరిన చేయు. వీరి కవనమున వర్ణనములు స్వాభావికములు; వైలి సుభము; భార అంగళము.

సయి యుత్తమునగా ములు శ్రీరెడ్డిగారి మొదటికృతులం ది పాశము లయింపు గ్రహక్రమముగ అనుభవముతో పాటు అభివృద్ధి పొంది కిష్టమును గొంగుకొన్నవి.

౧. ప్రాద్దులుని, జేన నలబారమ్మ, శివచంద్రము పయి మనసుపోగా, శ్రీ సామకాపురకు వాపు చున్న మగనితో తెల్లవారి తిరిగినప్పుడప్పుడు జొన్న కంకులను నేవనానని కొరెను. కలతగర్భితము కాదు మెరుగని ఆమెభర్త తెలియక నేరొకని సోలనులొని కంకులను నోసెను. శ్రీతస్యమి ఆధికారియగు నల బారమ్మతండ్రియొద్ది సిర్యానుచేసెను. అల్లునివలన కంశ మునకు కళంకము కలిగెనని తమ కుండను క్షీర్తికా ముడుగు అల్లుడు బలవంతముగ ఉండదు బాసెను. పచ్చి బాలెంతరాలు నలబారమ్మ అగ్నిప్రచేత మొచ్చెను. ఇది "నలబారమ్మ"లోని కథావస్తువు; ఈథాగమైనది; విశేషించి శ్రీరెడ్డిగారి మతగౌరవమునకు సంబద్ధము.

శ్రీ రెడ్డిగారి 'కావ్యములలో 'నలబారమ్మ' ఒకటియే గద్యపద్యాత్మకము. (తక్కిన వన్నియును కేవలము పద్యాత్మకములు.) ఇందలి కథ యథాగమము నను నాతిహ్యద్యము. 'ఇందు రెడ్డిగారి స్థలి పరిపాకము నకు రాకపోయినను మహాప్రవృత్తుల పరిచయముచేయు శక్తి పరిమితము.'

౨. వనకుమారి రాజ్యచ్యుతుడయి యడవులపాల బడిన యొక శూద్రుడువృద్ధుని మద్దులపట్టి. ప్రతిదినము ఉదయముననే గొట్టెలమందను నేతకు గోలొకొనిపోయి సామంకాలమున కింటికి వచ్చుట ఆమెకు నిత్యకృత్యము. ఒకనాడు గొట్టెలమంద చేదరిపోవుటచే ఆమె తిరిగి వచ్చుటకు ఆలస్యమయ్యెను దారికప్పిన ఆమెను వేటకు వచ్చిన రాజపుత్రుడొకడు ఇలుచేర్చ వచ్చుచుండెను. అంతకు మున్నే జీవితనిర్విశేషయగు పుత్రును పెదకుటకు బయలుదేరిన వృద్ధును శుండ్లపందిచే పాకవబడి నేలగూలి ప్రాణావశిష్టుడై విలపించుచుండెను. ఆ ఆశ్రో

శము విని త్కత్రియయరకుడు అతనిని కుటీరమును చేర్చెను. వృద్ధుడు యువకు డొంటరిగ నున్నపుడు తన వృత్తాంతమును తెల్పుచు యువకుడు వృద్ధుని రాజ్యవిశ్రితికి, కష్టములకు తన తండ్రియే కారణమగుట తెలిసి మూర్ఛనొందెను. వనకుమారి చేసిన శిశిరోపచారములచే అతడు తెలిసికొందెను; కాని వృద్ధుడు మృతినొందెను. యువకుడు వనకుమారి నూరశించి, ఆమెను నగరమునకు రమ్మని కోరెను. ఆమె అడవిని విడువ నిచ్చిరింపక యువకునిగూడ నచటనే ఉండిపోగోరెను. అప్పటి కాత డెట్లే అనెను.

అడవిలో విడిచిన తన పరివారముగతి ఏమయ్యెనో తెలియకొని వత్తువని వనకుమారియుజ్జ్వలవశని యువకుడు అడవులబడిపోయెను. అత డెంతకును తిరిగి రాకుండుటచే విరాళి చెంది ఆమె అడవులబడిపోయెను. యువకుడు ఆమెం గలిసికొని ఆమెతండ్రి చెప్పిన వృత్తాంతమును తెల్పి పట్టమహిషియై తన రాజ్యమును పాలింప నగరమునకు రావలెనని ఆమెను ప్రార్థించి యంగీరింపజేసెను.

‘వనకుమారి’యందు కథాశిల్పము తక్కువ; కవితాశిల్పముమాత్రము చెరుకటి కృతిలోకంఠె నిందు మెరుగుపెట్టబడినది. ధంద్వసాధికయి నాతిప్రయోజనములగు పదము లిందును కూర్పబడినవి. ‘చిత్రముల్ పుట్టునో’ అనుటకు ‘చిత్రముల్ జననమునందునో’ అని, ‘పేదకు పెన్నెధి లభించినట్లు’ అనుటకు ‘పేద కుద్దామ ధనంబునా’ అనియు, సీరీతి ప్రయోగము లిం దుదందు కానగును. కవి సామాన్యజనచరిత్రములకు చిత్రింప నిచ్చు కలవాడయినను, ప్రాచీన సంస్కారమును విడువ జాలక ఇందు నాయుకా, నాయకులను త్కత్రియలనుగ సృశించినాడు. ‘వనకుమారి’ని సింహాసనము నెక్కించి నాడు!!

౩. ‘కృషీశులుడు’ కృషీశులు నిత్యజీవనము తత్త్వము నెరుకపరచు కావ్యము; భావప్రధానము. ఇందలి వర్ణనలు స్వాభావికములు; హృద్యములు. ఇందలి కవిత చెనుకవానికంటె మెరుగుపడినది.

౪. ‘జలదాంగన’ అంగనాయకాధ్యవసితమగు నొక జలదము స్త్రీయవృత్తాంతము చెప్పవట్లు నిబద్ధమగు కావ్యము. జలదాంగన మూర్ఖుడుద్వాహమగుచి, సవతుల అనూయ, వలపుకానిమోసము మొదలగు సంశయము వర్జితములు; ఇందలి శైలి పరిపక్వము. కవి వివరించిన యిందలి యంశములు కొన్ని అనుభవాతీతములు.

౫. ‘యువకస్వప్నము’న ఒక యువకుని మధుర స్వప్నము వివరింపబడినది. అది భావప్రధానము; అందలి భావములు హృద్యములు.

౬. ‘కడపటి వీడుకోలు’న ఒకచిన్నకథ చిత్రింప బడినది. పసితనమున ఒకరి నొ. రెక్కవగ ప్రేమించి కొనిన ఒకమునికన్య, మునికుమారుడును చాలకాలము విభిన్నస్థలముల కాలము గడపిరి. ఒకనాడు బాలకుడు నీట మునిగిపోవుచున్న ఆ బాలికను రక్షించెను. ఆమె ఆతనిం గని ఎక్కువ యానందించి చిరకాలమునకు తన ప్రణయము ఫలించెనుగాదా అని అనుకొనెను. ఒకనాడామె అతనితోహాడ ఒక చెట్టికొమ్మపయి గూరుచుండి తన ఆశయమును స్పష్టపరచెను. యువకుడు మాత్రము అంగీకరింపక సోదరీప్రేమనుమాత్రము కన బరచెను. ఆమెకు జీవితము దుష్ఫలమయ్యెను. ఆమె తటాలున ఉన్నపాటుననే లేచి నీలిచెను; అతడును నిలిచెను. ఆమె ఆతనిని గాఢముగ గొగిలించెను. ఇరువురను క్రింది వాగులో బడిపోయిరి. శ్రీరెడ్డిగారి పద్యకళలలో నది యుత్తముమైనది. కవితయు నిందు పరిపక్వమైనది.

౭. ‘పానశాల’ పారసీక భాషలో ‘ఉమర్ ఖయ్యాము’ వ్రాసిన ‘రుబాయితు’లోని కొన్ని ‘రుబాయి’లకు తెనిగింపు. ప్రేమైకజీవనులగు ప్రణయినీ, ప్రణయల ప్రణయగీతికలు, ప్రణయగాళలు, ప్రణయతత్త్వములు, మధురభావములు ఇందు చక్కని పద్యములలో పొందుపరపబడినవి. వీరి కావ్యములలో నది యుత్తముమనుని పేరుపొందినది. ఆగౌరవమున కిది ఎంతయు తగినది.

అనుకాంగ్ర వాఙ్మయమునకు శ్రీ రెడ్డిగారి “కావ్యసంపుటి” తగిన అలంకారము. వీరి కవితను గౌరవించుట ఆంధ్రులకు విధి.

బు. నేం. ర.

శ్రీశుకనాసోపదేశము, శ్రీగురుదక్షిణ

పద్యకావ్యములు * ర్తవిద్వాత్, సర్వా వేంకటకృష్ణమూర్తి, ఎం. ఏ. ఆంగ్రభాషోపన్యాసకుడు, మహాపల్లి కళాశాల. ఫెడర్ వైటు కాగితము. క్రాసు రాం పుటలు. వెల ౧౨ అణాలు.

౧. శుకనాసోపదేశము: ఇది భట్టభాణుడు సంస్కృతమున రచించిన ‘కాదంబరి’లోని ‘శుకనాసోపదేశము’నకు తెగింపు.

తానాసిదుని మంత్రి శుకనాసుడు యువరాజును సంప్రదించునది ఇందు త్రమిగ్మయుల నుపశించునాయావన, లక్ష్మీవిశేష్టితమున, వానికి లోగక రాజులు ఎట్లు ప్రమత్తులయి మెలగునది మొ. ఇందు ప్రధానవిషయములు. కాదంబరిలోని దురవగాహాఘట్టములలో నిది ప్రధానము. దీని ననురదించి, అనువాదమున మూలాభిప్రాయములను సమగ్రముగ పొందుపరచుట దర్శింపబడును. అందును కుదురుచుండునకయి పదముల వెదుకవలసినదృష్ట్యాపద్యకావ్యములో మూలాభిప్రాయములు సమగ్రముగ పొందుపరచుట దర్శింపబడును. అందుచే ఇందును భాషాంతరీకరణసాధారణములగు లోపములు కొనవచ్చుచున్నవి. ఇంతకును గ్రంథకర్త ‘వెల్ ట్టన్’ రాని కారణమెలసినవారైనట్లు!

శ్రీవేంకటకృష్ణమూర్తిగారిది స్వేచ్ఛాంధీకరణము. వీరిందు కొన్నియొడల మూలమును మార్చినారు; లేనివి శేషములను కూర్చినారు; పద్యముల నడకకయి పాదపూరకములగు పదములను- అప్రసిద్ధాధిపదములను చేర్చినారు; మూలమును పెంచినారు; ఎడనైన వ్యాకరణము నల్లంఘించినారు. మచ్చునకు కొన్ని ఉదాహరణలు—

౧. i, మూలము.
‘గచ్ఛేత్వరత్నం, అభినవయోవనత్వం, అప్రతిమ
రూపత్వక, అమానుషకత్వత్వం’ చేతి మహతీయం ఖ

ల్యవర్ధపరంపరా.....యావనారంభే చప్రాయః
తాస్త్రజలప్రవాహననిర్భూషి కౌలువ్యముపరూతిబుద్ధిః
దీని అశవాదము—

‘గచ్ఛేత్వరత్నం, బఖండకత్వత్వం
నసమానరూపంగా, యోవనంగా.

* * * *

తమను శాస్త్రోదఃధాతనిర్భూష మయ్య
నవయోవనమున మెలయు గలవగు.

[3.4 ప.]

మూలమునందు ఉత్తనోత్తరము ఉపకారకములగు అర్థములు సక్రమముగ కూర్చబడినవి. అనువాదమున నా క్రమము తాగునూ రయినది. మూలమునందలి ‘బుద్ధి’ అనువాదమున ‘మనంగు’గా మారినది. మనో, బుద్ధులు విభిన్నపదార్థములు.

(ii) మూలమునందలి “గాంగర్వనగరలేభేన పశ్యతే వీర నశ్యతి” అనుదాశి “నా గ్రామమున్నది ఇది దంబుగానూ, ఈశ్చించునంతలోనే గూయబోను” అను నది సరియగు తెలుగుకాదు.

(iii) మూలమున “ఉగ్రాగ్రస్త్వే ముగ్ధులమిదం న బహుమన్యజే” అనియుండుగా ఆంధ్రీకృతిలో “గౌరవింపను నమంగున ట్లుదాడు” అనియు (ఉగ్రాగ్ర ఉదాహరణ దానకీలుడు; ఉగ్రాగ్రస్త్వేను “స్వే బలముకలవాడు.”) మూలమునకు భిన్నముగ నొగగునా ట్లు ప్రశంసింపబడియు మరల ఆ ట్లునే “సంస్కృతమున గాత దుస్వస్థమునలె” అని చెప్పబడియు భేదగ్రస్తుమగును.

(iv) మూలము—

“వివిధవిషయ గ్రాహణంబు పరిభిరవ్యసేక
సహస్రసంఖ్యై ర్వి శేంట్లై రాగూన్యమానాః”

అనువాదము—

“...వైకగో, చగరసలాలగంగాలయి, గాలం
బ్రమత్తులైన యింద్రియా, లగయగ వై గజయ్యును
నియాచె సహస్రములంబులెన్ బొరిం, బొరి బిగిద్య
మానులయి”

(ప ౬౩)

మూలాభిప్రాయము పయి యనువాదమున అస్పష్టము; అంతియగాక అనువాద మనన్వితముగ నున్నది.

(V) “అసన్నమృత్యున ఇవ బంధుజనముఁ నాభి
జానంతి” అని మూలము. అనువాదమున మాత్రము పూ
ర్వపుక్రమమూర్ఖుడని “మృత్యు వాసన్నమైనట్లు తెరు
చున్న, బాంధవులనే యానవాల్పట్టికేరు” అని మార్పు
బడినది. ఇచట “మృత్యు వాసన్నమైనట్లు బంధువులు
చెంత చేరి”రను విపరీతార్థమును సృష్టించును. ఇట్టి
రస దుష్టము. (ప. ౮౯.)

(Vi) “గురువచనావధీరణం ఆపరశ్రజేయత్వ
మితి,.....దేవావమాననం మహాసత్త్వతేతి” అని మూ
లము. అనువాదము మాత్రము “గురుతిరస్కరణంబై పరవ
శికరణంబు, దేవావమానంబై ధీరత్వమును” అనియున్నది.
(ప. ౯౯.)

గురువచనావధీరణము నేను; గురుతిరస్కర
ణంబు వేరు. అవమానన మనగా అవమానించుట; అవ
మానము తద్వ్యతిరీక్తము

(Vii) “అవనమయ ద్వివృతాం కిరాంసి; ఉన్న
మయ బంధువర్గమ్; అభిషేకానస్తరం చ ప్రారబ్ధ
విజయః పరిభ్రమన్ విశతామపి తవ పిత్రా సప్తద్వీప
భూషణాం పునర్విజయస్య వసుంధరామ్” అని
మూలము. దీని అనువాద మిట్లున్నది:—

“క. కంపుము రిపుశిగములఁ బో
షింపుము బాంధవులను నభిషిక్తుల నై కా
వింపుము దిగ్విజయంబు జ
యింపుము తిండివలె వసుధ నెల్లను నీవున్.”

ఇచట పారాంతరము
“ఉ. వంపుము శత్రుశిష్టముల
వారక బంధుజనంబు నెప్పు పో
షింపుము తిండిచేత నభి
షిక్తుడైన యనంతరమ్ముగా
వింపుము దిగ్విజయంబు నల
ద్వీపము లేడిటితోడ నంతయే
నింపగు పృథ్వి నెల్లను జ
యింపుము నీవును కండ్రివడిన్.”

[ప. ౧౨౮.]

ఇచట మూలములోని ‘అవనమయము, ఉన్నమనము
అనువాదమున కూర్చబడిలేదు. ‘విశతామపి తవపిత్రా
పునర్విజయస్య వసుంధరామ్’ అనుదానికి ‘జయింపుము
తిండివలె వసుధ నెల్లను నీవున్’ అనునది కాని, ‘పృథ్వి

నెల్లను జయింపుము నీవును కండ్రివడిన్’ అనునదికాని
తగిన తెలిసింపు కాజాలదు.

(Viii) చాలము - ‘తాత! చంద్రాపిడి!’ అను
వాదము - ‘తాత! చంద్రాపిడి!’

౨. I. ‘అకూఢవినియముని వినీతతరమిచ్చుకో’ అని
మూలము. దీనికి ‘వినితుండైనను మజ్జిత వినితతరనిగా...’
అని తెలిసింపు. ఇచటి ‘మజ్జిత’ వ్యర్థము. [ప. ౨౮.]

ii. చాలమున లేని ‘మణులకేరియు’ విశేషము;
అయినను వ్యర్థము. [ప. ౩౦.]

iii, ‘అల మద్యమునఁ గల్లు నా మనోత్కలబత,
అల కాస్తుభములోని యా నిష్కలతయు,.....బరంగ
గ్రహించి వహ్వ! వచ్చె లక్ష్మీ’ [ప. ౪౭.] లోని
‘అల’ అ, ‘అ’, ‘బ’, ‘పరంగ, వహ్వ!’ లు వ్యర్థములు. ఇట్టివి
చాల కలవు.

iv ‘నీరు’ అనుటకు ‘కృపిటము’ అని, ఇండి
యము’ అనుటకు ‘అక్షము’ అనియు ప్రయుక్తములు.

౩. i. చాలము - ‘అనుదివస మాపూర్వమాణాః
పాపేనేవాధ్యాతమా త్తయో భవన్తి.’ దీని అనువాదము—

క. ధూరములగు పాపంబుల
చే రేయంబవలఁ బుట్టించెదను నన నా
కారా! బరియుచు నుండుం
గా రాజులకాయ మంతకంతకు వత్సా! ప. ౯౫

(ii) మూలము— ‘మలక్రమాగతా ముద్వహ
పూర్వపురుషై ర్మాఢాం ధురమ్’

అనువాదము—

గీ ముందు మీవార తెల్లరు మోచినదియు, నల్లవంశ
క్రమాగతం బైనదియు, నైన యీభూమిభారంబుఁ
బూనుదుంక, నీ భుజాస్కంధమందు బల నేర్పు మెఱయ.
ఇట్టి పెంపులు చాలకలవు. (ప. ౧౨౭.)

౪. అపప్రయోగములు—

“సద్యః”కు “సద్యంబు” అని ప్రయోగింపబడి
నది. (ప. ౨౧)

“తగు” ధాతువు ధాతుజనిశేషము “తవు”గా
వ్రాయబడినది. ఇచట “తగు” అని దిద్దిన ప్రాస చెడి
పోవును. (ప. ౪౩.)

“తేండ్లు.....దుర్మయములకు పట్టుచున్నారలు” అని కలదు. ఇచట “...ఉన్నారు” అనియుండవలెను. అంతాగమంబులగు “పు,గు”లు ప్రభుమాంతుంబులగు యుక్తచ్ఛబ్ద విశేషణములకే యును.

కారదా స్త్రోత్రహాపమగు చివరిపద్యమున సంబోధనలన్నియు “సరసిజ భవలోలా” నె. కితిగ తత్సమములయినను “పాహి మాం” అని సంస్కృతము. కందుకర్మ, క్రియలు సంస్కృతమున సంభవలసినచో పయి సంబద్ధులను మార్చవలెను, లేదా క్రియను, కర్మను ప్రేమగున మార్చవలెను.

కర్త కొన్నియెడల నిందు పాదాంతముల కిది ద్విత్వములను, విసంధులను మార్చియు తిరిగి ద్విద్వివాడు. ‘హరతతి మూలమునన్, అనయము’ (ప. ౧౨౧.) అనుచోటమాత్రము దిద్దక విడిచినారు. పయియంశములను బట్టి గ్రంథముతత్త్వము తేటపడుచున్నది.

౨. గు రు ద క్షి ణ

సత్యప్రాశస్త్యమును తెలుపు చిన్న కందపద్యకథ. ఇది ఆంధ్రపత్రిక ధాత్యసంవత్సరాది సంచికలో ప్రకటింపబడినదే! అనువాదము కాకుండుటచే వెనుకటి దానికన్న నిందశీకవిత కొంత మేలు.

బు. వేం. ర.

కావ్యాలంకారచూడామణి

వై. ౧/౮ డెమ్మి, పుటలు ౧౩౬, సెల ౧ రూపాయ. రచయిత: విన్నకోట శివయమహాకవి. ప్రకాశకులు: వేదము వెంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్; క. మల్లికేశ్వర వీధి; జి. టి. మద్రాసు.

ఇది తొమ్మిది ఉల్లాసములు గల అలంకారసూత్రములు. దీనిని బ్రహ్మశ్రీ మహాపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిలవారు సంస్కరించి వారి శీవితకాలమునందే మూడూసారులు ముద్రాపించినారు. మదరాసు యూనివర్సిటీవారు విద్యాన్ పరీక్షకుం ౨ తనీయ గ్రంథముగా సంగీకరించినారు. ఇది నాలుగవ ముద్రణము.

గ్రంథ స్వీకారము

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

ప్రచ్ఛవసంపుటము

(అనుంజీ నెహ్రుకు.)

‘సంకల్పసాహాయ్యమున జయంతి రానుయ్యి’ గంటలు, ... వీధి గారిచే రచింపబడి కాకినాడ ఆంధ్ర హిందూ నిఘంటువారిచే ప్రకటింపబడినది. మ చి కావ్యము; . . . . . విన్న. క్యాశికోబయిండు. గాయలు . . . . . పుటలు. సెల రు- ౨౬ లు. కాకి . . . . . గ్రంథములన్నియుగోగొరకును.

శ్రీ వేంకట రాయాంధ్ర నిఘంటువు

వై. ౧/౮ డెమ్మి, పుటలు ౧౩౬, సెల ౧ రూపాయ. రచయిత: విన్నకోట శివయమహాకవి, విన్నకోట శివయమహాకవి.

దేయం రచయిత

వై. ౧/౮ డెమ్మి, పుటలు ౧౩౬, సెల ౧ రూపాయ. రచయిత: కంఠం వెంకట హనుమంత, వేంకటేశ్వర, విన్నకోట తాలూకా.

ఆంధ్రమేఘ ప్రతిసంపుటము

వై. ౧/౮ డెమ్మి, పుటలు ౧౩౬, సెల ౧ రూపాయ. రచయిత: ప్రకాశకులు విన్నకోట శివయమహాకవి, తెనుగుపండితుడు, మునిసిపల్ స్కూలుగా, బల్లగి.

బాలరంగి

వై. ౧/౮ డెమ్మి, పుటలు ౧౩౬, సెల ౧ రూపాయ. రచయిత: విన్నకోట శివయమహాకవి, విన్నకోట శివయమహాకవి, విన్నకోట శివయమహాకవి.

శశంకర విన్నకోట

వై. ౧/౮ డెమ్మి, పుటలు ౧౩౬, సెల ౧ రూపాయ. రచయిత: విన్నకోట శివయమహాకవి, విన్నకోట శివయమహాకవి.

జనమరాయలు గ్రంథాల నిఘంటువు (ప్రథమ భాగము)

వై. ౧/౮ డెమ్మి, పుటలు ౧౩౬, సెల ౧ రూపాయ. రచయిత: విన్నకోట శివయమహాకవి, విన్నకోట శివయమహాకవి.

వాసిష్ఠ రామాయణము

వై. ౧/౮ డెమ్మి, పుటలు ౧౩౬, సెల ౧ రూపాయ. రచయిత: విన్నకోట శివయమహాకవి, విన్నకోట శివయమహాకవి.

సాభివాలయ విశేషములు

విశ్వవ్యాప్తమైన మహాపరివర్తనయుగము నందు విశేషములును, అభిప్రాయములును వక్తలకును, వ్యాఖ్యాతలకును, లేఖకులకును తండ్రిపతండ్లములు. ప్రపంచవ్యాప్తములైన మహాసభలు, పత్రికలు పండిత పామరులకు ఖండన మండనమును సులభము చేసినవి. ప్రపంచవ్యాప్తములైన నాజకీ యార్థిక సాంఘిక మత పరివర్తనములు ప్రజ్ఞావాదముల కపూర్వావకాశములను సమకూర్చినవి. ధన ధర్మములకు, బల ధర్మములకు, బల విజ్ఞానములకును అపూర్వమైన సంరంభము ప్రవర్థమానం బగుచున్నది. బలవంతులు పూర్వము వలెను వర్తమాన కాలమునందును బలహీనులను పీడించి సుఖసంపదల ననుభవించు పరిపాటిగ నున్నది. కడుపునిండిన రాజ్యములు, జాతులు ధర్మరాధనమును వదిలి తంత్రరాధనమును జేయుచు కాలయాపనమును జేయుచున్నవి. చిన్న రాజ్యములు, దుర్బల రాజ్యములు, పారతంత్ర్య రాజ్యములు ప్రబల రాజ్యములకు బలియగుచున్నవి; మహాదుఃఖవేదన ననుభవించుచున్నవి. ప్రజాస్వామ్యము, ప్రజాస్వాతంత్ర్యము క్రియలందే గాకను, సిద్ధాంతములందును వెనుకకు నడుచుచున్నది.

గతించిన ౧౩ ఏండ్లయందును మానవ స్వాతంత్ర్యధర్మము పురోగమనమునకు

బడులు క్రిందినదనియె చెప్పవలయును. సకల రాజ్యములును ఆయుధధారణము నపూర్వముగను సభివృద్ధిచేయుచు రుద్రునకు శ్రేయతాండవమున కాయుధములను సమకూర్చుచున్నవి. కడుపుని డిన గ్రేటుబ్రిటను, ఫ్రాన్సులు పనలేకను భయ సంశయములకు లోనై, స్వీయ గౌరవప్రతిష్ఠలకును, ప్రపంచ శాంతికిని హానిని గలుగజేయుచున్నవి. ప్రపంచమునం దంతటను చిరకాల సగవృతములైన ప్రజాస్వామ్య స్వాతంత్ర్య ధర్మములు శిథిలము లగుచుండ నాయుధ బలములు విజృంభణము నొందుచున్నవి. జాతీయారాధనమే కాకను కులారాధనమును ప్రబలుచున్నది. జపాను, జర్మని, ఇటలీ ప్రయోగించుచున్న బలదౌర్జన్యముల వర్తమాన రాజనీతికి ప్రమాణములైనవి.

* * *

బ్రిటీషు రాజనీతి

ఒక కాలమునందు ప్రపంచవ్యవహారము లందు సింహగర్జనమునుచేసి నాయకత్వమును బూనిన గ్రేటుబ్రిటను వర్తమాన కాలము నందు మేకపోతు గాంభీర్యమును బూనినది. ఈడెనుగారి ప్రసంగప్రవర్తనము లీవిషయమును విశదము చేయుచున్నవి. అలినీనియా పరిత్యాగము, ఇటలీసంధి, స్పెయినుపట్ల

నవలంబించుచున్న రాజసీతి బ్రతి టి యు
ప్రభుత్వ దుర్బలత్వమును వెల్లడి చేయు
చున్నది. అబిసీనియాను భక్షించిన ముస్లీ
లిని, గ్రేటుబ్రిటనును చలించుట య సభ
వము. మెడిటరేనియనుసంధి స్పెయినునం
దిటలీకి స్వేచ్ఛాచరణమున కవకాశమును
నొసంగినదేమో దేవున కెఱుక. స్పెయిను
నందు జరిగినట్లు దారుణముల నొనరించును,
సంగ్రామమున కిది లీలై యున్నది. ఇది
చమునం దాంక్షముగ నున్న సంగ్రామ
ప్రభుత్వమునకు నిదర్శనముగ నున్నది.
స్పెయిను నందు వ్యాపించి యున్న
ప్రజాస్వామ్యమును, మూఁడుసైనికులు నుప
యోగించి ధ్వంసము చేయుచున్నదిము
నుదోఁసుదోఁఖానమును స్మరింపజేయు
చున్నది. ఇటలీ, జర్మనీ స్వచ్ఛందసైనికులు
మూఁడులకు స్పెయినుప్రజలనునాశనముచేయు
టకుసహాయముచేయున యూరపురాజ్యముల
పతితస్థితిని విశదముచేయుచున్నది. యూరపు
రాజ్యముఁ కు కర్మానుభవ మచిరకాలముననే
సంప్రాప్తము గానున్నది. ఈసందిగ్ధస్థితియందు
సోవిటు రుష్యాప్రవర్తనము ప్రశంసనీయముగ
నున్నది. మానవస్వాతంత్ర్యరక్షణ వి కా స
ములు భావికాలమునందు రుష్యామీద నాధా
రపడియున్న విధమును, స్పెయినుప్రభుత్వ
రక్షణవిషయమై రుష్యా యవలంబించుచున్న
ధర్మమార్గము నిదర్శనముగ నున్నది. ప్రజా
స్వాతంత్ర్య ప్రియములైన గ్రేటుబ్రిటను

స్రాన్సుదేశములు రుష్యాను కేరిస్పెయినురక్ష
ణమును, ప్రజాస్వాతంత్ర్యరక్షణమును, శాంతి
రక్షణమును జేయుట స్మరణ. బ్రిటిషురాజ
సీత్తియకు భేదోపాయమును గల విశ్వాస
మిట్టి సాహసకార్యమునకు ప్రోత్సాహ మని
జెల్పినదిఁ జూచుము. ప్రపంచశాంతి వైవాధీన
మునం దున్న విశ్వామును సకల శత్రుముల న్యవ
హరించుమును నీ చరణ చేయుచున్నది. ప్రపంచ
శాంతి మై న హామీ ప్రతిపక్షమున
గ్లిసి సాధారణజాతియందగున్న నిదర్శనస్థితి
సకలవిశ్వామును దర్శింపముగ నున్నది.

* * *

భారతీయ స్వాతంత్ర్యము

సరాధీన నిరభాగ స్థితియందున్న
భరతవర్ష మాత్మగత్యుణమునకును, శాంతి
రక్షణమునకు నలెను బ్రిటిషుప్రయోజన
ములకును నిరుపయోగము. స్వయంతరణమే
సరితరణమునకు సాధనము. భారతీయ
స్వాతంత్ర్యసమన్వయ ప్రపంచసమన్వయ కాని కేన
లము భరతఖండసమన్వయ కాని. ౩౫ కోట్ల
ప్రజలుసరాధీనస్థితియందగ్నమైయున్నపుడు
ప్రపంచమునందు మానవస్వాతంత్ర్య ధర్మా
భ్యుదయము దుర్లభము. పరిశీల జవహరి
లాలునెహ్రూగారు లెక్కి కాంగ్రెసునందును,
పైజాఫూరు కాంగ్రెసునందను భారతస్వాతం
త్ర్య ఘోషను దిగంతములందును వ్యాపింప
జేసి ప్రజావిశ్వాసకారవములకు పాత్రులైరి.

జవహరిలాలు నైహూగారు మధ్యవయస్సు నందే మూడవసారి కాంగ్రెసు మహాసభ కన్వీక్ష పదవి నలంకరించుట ప్రజాహృదయము నావ రించిన స్వాతంత్ర్యాభిలాః కును ప్రజానాయకులకు నైహూగారి నాయకత్వమునందు గల విశ్వాసము నకును నిదర్శనములు. నైహూ గారు నిరంతరము సంబోధించునటులు భారతీయు కు స్వాతంత్ర్యసాధనము ప్రాణ రక్షణమైన ప్రధాన విషయము. నాంధ్రీ కాథికాదినమన్య యును స్వాతంత్ర్యము మీద నాధారపడియున్నవి. భారతస్వాతంత్ర్య సమన్య మానవధర్మసమన్య, అంతర్జాతీయ సమన్య, ప్రపంచకల్యాణసమన్య. కాంగ్రెసు ఆ దేశానుసారముగను భారతీయు లందరను సా ఘిక హత దశాభేదములను వి సర్జించి స్వాతంత్ర్యసిద్ధికై దీక్షనుబూనుట వివేకము, ధర్మము. స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన సాధనము సహాయనిరాకరణ మైనను, శాసనసభాప్రవేశ మైనను, ప్రతిష్టంభనమైనను, మంత్రపదోన్వీకారనిరాకరణ మైనను శిరసావహించి యాచరించుటయే ప్రజానాయకులకు కర్తవ్యము. నైహూగారి విషయమును వేయినోళ్ల నుపన్యాస వేదికలనుండి చాటుచున్నారు. ప్రజానాయకులు సంగీయములను విడిచి కాంగ్రెసు ఆదేశమును పాలించి కృతార్థు లగుదురుగాత!

* * *

ఎన్నికలు - ఆంధ్రులకర్తవ్యము

కాంగ్రెసు ఆ దేశానుసారముగను వర్ణ మెందరిబోయి శాసనసభల కభ్యర్థించు నిష్ఠ యించినది. ఒకస్థానమున కనెల కభ్యర్థులుగ నిలిచినపుడును, తగిన అభ్యర్థులు లేనపుడును సముచితనిర్ణయము నుభయముగాకను లోప ములు గలుగుట సహజము. అభ్యర్థు లిందు కర్తవ్యము. దాదాపుగా 1907 న త్యాగమునకు వివక్షములు కలుపుటయును, సామాన్యము కవశములుగలుగుటయును సంభవించియుండును. అయినను సర్దారు టేలుగారు తెలిపినటులు బోర్డునిర్ణయమును ప్రజానాయకులు శిరసావహించి, కాంగ్రెసువిజయమునకు పాటుపడుట పుణ్యము, పురుషార్థము. శాసనసభాభ్యర్థిత్వమును త్యాగమునకు ప్రతిఫలముగను తలంచుట యనుచితము. అన్నిమండలములందును సంకృప్తిచెందిన అభ్యర్థు లుండుట సహజము. మండలములోని ప్రజానాయకులు వ్యక్తులమాటను మరచి కాంగ్రెసువిజయమునె షరమార్గముగను గ్రహించి కాంగ్రెసు విజయమునకు పాటుపడి మాతృదేశాశీర్వాదములకు పాత్రు లగుదురుగాత! దేశభక్త పోకటప్పయ్యకంతులుగారు ప్రజామిత్రుల ప్రార్థనల నాలకించి వారి కిష్టము లేకున్నను గుంటూరు తెనాలిపట్టణముల కభ్యర్థిగ నిలుచుట కంగీకరించి గుంటూరుమండలప్రతిష్ఠను,

కాంగ్రెసు గౌరవమును కాపాడుటకు చూసిన
త్యాగము వారి విష్కంభున దేశభక్తి కను
రూపముగ నున్నది. ప్రజానాయకులందరును
స్వాతంత్ర్యవిజయమునకు మూలాధారమైన
కాంగ్రెసువిజయమునకు ఎన్నికలందు పాటు
పడి మాతృదేశారాధనమును చేయుట

సమంజసము. భిన్నపక్షములవారినను, సంఘ
ములవారను, మతములవారను ఎన్నికలందు
కాంగ్రెసు అభ్యర్థులకు ప్రతిఘటించుట
నికలను కాంగ్రెసువిజయమునకు విఘ్నము
మాతృదేశారాధనన రాయబులై కృతార్థు
లగుదురుగాత !

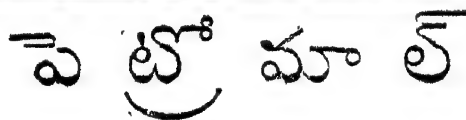
—

విషయ సూచిక

రాయలనాటి తెలుగు సాహిత్యము—రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మగారు	౧౬౯
స్మృతి—నెమ్మరాజు లక్ష్మీ, పతిగారు	౧౭౨
కవి సౌశయ విచ్ఛేదము—విశ్వనాథ వెంకటేశ్వరస్వామిగారు	౧౭౯
పూర్ణ—వాసిష్ఠ గణపతి మునిగారు	౧౯౫
శుష్కప్రియులు—వే. వి. శర్మగారు	౨౦౩
చిన్నకథ—బులుసు వెంకటరమణయ్యగారు	౨౦౯
గాంగసామంతవర్త నూతన శాసనము—మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు	౨౨౩
నామహారాష్ట్ర యాత్ర—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	౨౩౫
ఇంతసాహసమా!—టి సీతమ్మగారు	౨౪౩
సాహిత్యము—సాహితీ—యక. వెంకటరమణయ్యగారు	౨౪౯
గౌరీశంకర శిఖరారోహణము—చక్రవర్తిగారు	౨౫౦
జర్మనీ సమర సన్నాహము—అవసరాల వెంకటనరస్వామిగారు	౨౬౦
కొండకోన—మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు	౨౬౪
మేమచంద్ర సూరి—వేదము వెంకట్రాయడుగారు	౨౬౭
నిర్వాహక—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౨౭౫
నక్షత్రమండలము—గొబ్బూరి వెంకటానంద రాఘవరావుగారు	౨౮౩
మీగడతరకలు: భగవద్గీత—శాస్త్రి	౨౮౯
విజ్ఞానవిశేషాలు - బ్రహ్మాండమైన విద్యుచ్ఛక్తిజ్వాలలు; పాత ఇటికలవలన వృక్షచరిత్రలను, తెలిసికొనుచున్నారు; ఆకాశచిత్రములకు ఉబ్బెత్తు ఆకారపటములను గీయు పరికరము; దైవనిర్మితమైన గొప్పబోను; టూత్ వేస్టు గొట్టాలకు క్రొత్తమూతలు; పత్తి ఏరడానికి క్రొత్తయంత్రము; నోట్లను పరిక్షించే యంత్రము; పదిగోళ్లకును ఏకకాలంలో మెరుగు వెట్టుకోవచ్చు; క్రొత్త ఎలెక్ ట్రిక్ రేజరు; మంటలతో వములునుచిమ్ము టాంకులు; అతిమాత్రవేగంతో పోయే మోటారు నైకిలు; మోటారుబండిమీద కామెరాస్టాండు; కంటిజోడు గాజుబిళ్లలను శుభ్రపరిచే చిన్నపనిముట్టు; బట్టలమన్నికను కనిపెట్టే యంత్రము; ఏనుగుకొమ్మలతో పియానోమెట్టు; గడ్డంగంట; రెక్కల నేఫ్లిపిన్నులు.	౨౯౪
కలగూరగంప—వాసిష్ఠ గణపతిముని; ఆత్మరక్షణకు కుస్తీమెళుకువలు; జనముద్దుబిడ్డ; రవీంద్రకుమారుడు; సాబూ; శ్రీమతిహాతిసింగు	౩౦౩
విమర్శనము	౩౧౬
సాభిప్రాయ విశేషములు	౩౨౨
త్రివర్ణచిత్రములు—శర్మరి	
సాధారణచిత్రములు - శ్రీరంగపట్టణచిత్రములుగం; వెనుగొండచిత్రములు; బాఫిచెంత; మిటారి; వయారి; ఇతరచిత్రములును.	

జయప్రదమగు ప్రతికార్యమునకు సంప్రదాయము
వెన్నెముక యొక్కముది. మూలాధారమైన సంప్ర
దాయము లేనిచో ఏర్పాట్లును సంస్థలును మానవులవలె
నశించును. గతదిన ముప్పదిసంవత్సరముల జయప్రదముల
కార్యనిర్వహణలో “నేషనల్” సంప్రదాయ మభివృద్ధి
జెందినది. ఇదే “నేషనల్”ను ఇట్టి ఆభివృద్ధికి దెచ్చినది.
నేషనల్ ఇక్మూరెన్ను కలవనీ, లిమిటెడ్.

వారితో నాలో-చింపుము.

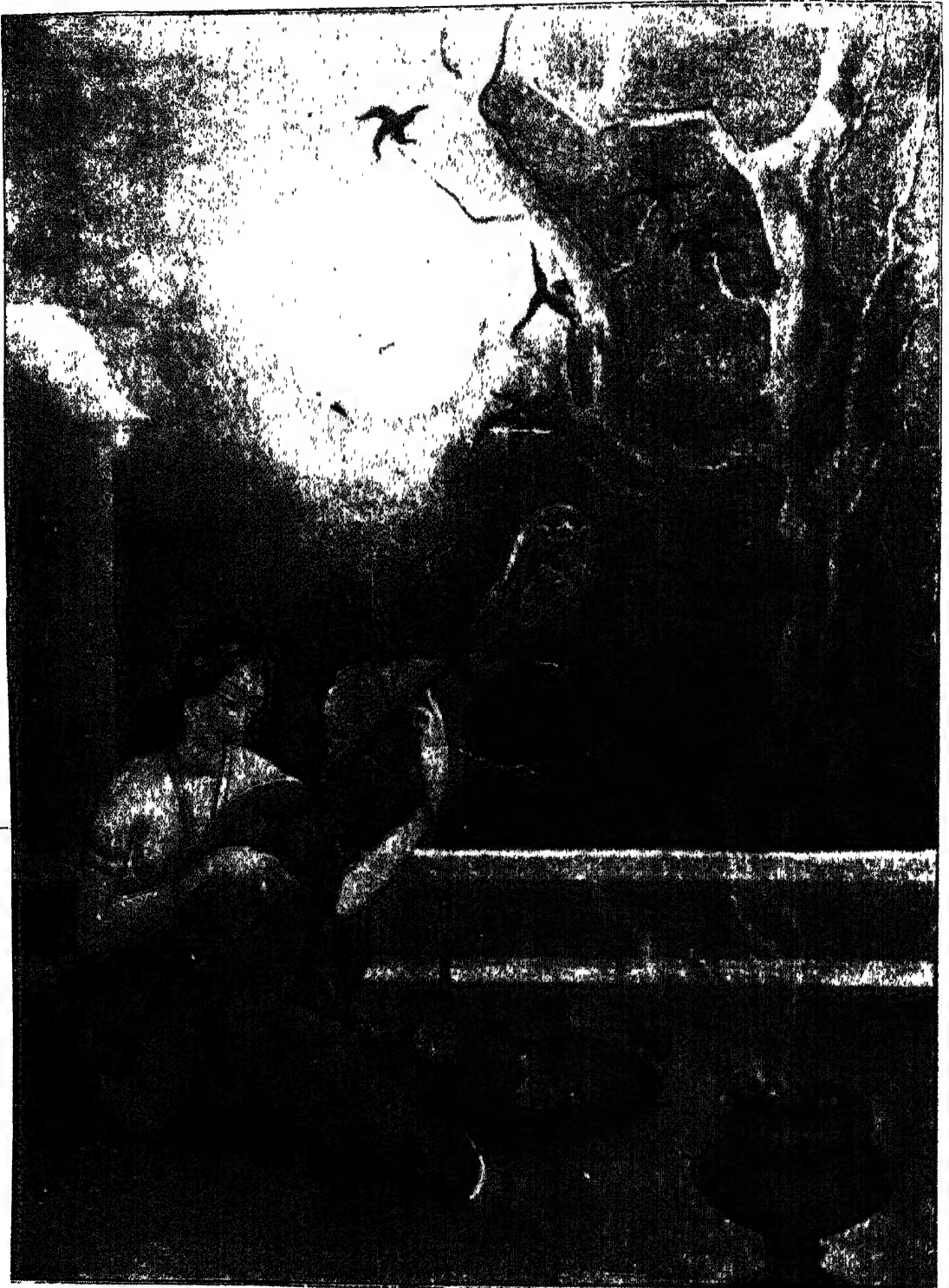

41, బండరుపేటి.

సంపు. ౧౮ ధాత సవత్సరము, మాఘమాసము (ఫిబ్రవరి ౧౯౩౭) సంఖ్య ౨

రాయలనాటి తెలుగుసాహిత్యము

రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మ

కర్ణాటకసామ్రాజ్యచరిత్రయందు శ్రీ కృష్ణదేవరాయలకాలము - ౧౬-వ శతాబ్ది పూర్వభాగము-తెలుగువారి దృష్టిలో నువ ర్ణాక్షరముల వ్రాసియుంచ దగినది. స్వభాషామాత్రాభిమానమున సంకుచిత దృష్టిగలవారికి కాకపోయినను సాహిత్య మునం దభిమానముగల ఆంధ్రేశ్వరులకును అది యట్లు తోచుటలో సందేహములేదు.

తెలుగుసాహిత్యమే మొదటినుండియు రాజుల యాశ్రయమున పెరిగినది. ఉత్తమోత్తమ గ్రంథములు మొదలు అధమాధమ గ్రంథములవరకును చక్రవర్తులు, రాజులు, పాలెగాండు, మంత్రులు, సేనాపతులు మొద

లగువారి ప్రోత్సాహముతోను, ఔదార్యము తోను పుట్టినవి. స్వతంత్రముగను, స్వార్థముగను చేసిన రచనలు మిక్కిలి తక్కువ. ఇట్లగుటకు కారణ మిది :

దక్షిణదేశపు సుప్రసిద్ధ మతప్రవర్తకు లందరును ఆంధ్రులు కాకపోవుటనే అరవము, కన్నడము మొదలగు భాషలందు స్వతంత్ర సాహిత్య మభివృద్ధిచెందుటకు మూలబలమైన మతావేశము తెలుగువారిలో శిథిలమైనది. దక్షిణదేశమున ప్రచారముననుండు మతము లన్నియు తెలుగుదేశమున నెలకొని యున్నను, అవి వానివాని మూలపురుషుల నుండి సాక్షాత్తుగా రాక, వారి శిష్యప్రశిష్య

ఋరంపరనుండి వచ్చినవగుటచే దుర్బలములై
అద్దమునాడు ప్రతిఫలించినయెడవలె నయి
నవి. ఇంక తెలుగువారి రచనకు మిగిలిన
యుద్దేశములు రెండే: 'యశస్సే, ఆర్థకృతే.'
పూర్వకాలమున ఈ యశస్సు, ఈ యర్థము
రెండును రాజుల కృపాకటాక్షమునకు స్వాగత
మయియుండెను. కాని యా కటాక్షపీక్షణము
మనవైపు వడు నను సమ్మత మేమి? కావున
రాజులకు గ్రంథముగాను సంతముగ రచించు
పుణ్య మున్ననులేకున్నను మరియొకరిచే
రచియింపించి, వారికి బహుమానము చేయ
వలెననెడి ధర్మమే తెలుగువారి రాజకీయ
యందు ముఖ్యముగ నెలకొనిపోయినది. సంత
సంతానములలో కావ్యము నొకటి యను శా
స్త్రము రచించినవానికి, రచియింపించినవాని
నికి సమానముగ నన్వయించినది. ఇందువలన
'కవినాచ విభుర్విభునా చకవిః కవినావిభునాచ
విభాతి సభా' అను సన్నివేశమును ఆనాటి
తెలుగుదేశములందెక్కడకావలసినను చూడ
వచ్చునుగానుండెను ఇప్పటికిని తెలుగుదేశపు
రాజులందును, ప్రభువులందును ఈ సంప్ర
దాయముయొక్క పరిశేషమును మనముచూడ
వచ్చును. మరియు నానాడు జనసామాన్య
మున కాదర్శపురుషులు రాజులేయియుండి
నందున, నందరును యథాశక్తిగ వారివలెనే
నడచుచుండినందున, మంత్రులు మొదలగు
రాజోద్యోగులును, ధనవంతులగు నితరులును
కవులను ప్రోత్సహించి, కావ్యరచన చేయించు
చుండిరి. ఇందువలన తెలుగుసాహిత్యమున

పెంచుచేసుకొన్న వారి కందరికిని కవులుకావలె
ననువాసయు, శిక్ష్యుల ఉదారులైల్లరికును
కవులను పోషించుధర్మమును సహజముగ
పరిణమించినవి. ఇట్లు తెలుగువారియందుండు
సంత-ఉద్దేశ-సంత-కవితకు.. అనగా.. న్యరచనకు
-వ్యాప్తి మరియొకతమందయినను గలదా
యనుశంక కనకాదు గలగుచున్నది. అది
యాక్షాంశముగాక.

అట్లు ఆశ్రయమున బెరుగసంకల్పించిన
ఆంగ్రసాహిత్యమునకు ఆగ్రహదేశమును
పాలించిన రాజులందఱును ప్రాయశః కానుక
కప్పములను చెల్లించియున్నాడు. వారి కష్టా
టకులములుగానెచ్చును; తెలుగువారియి
యందు నడచుచున్న; నుల బాధలుచూచారయి
యుండినప్పుడు; చినదికు నున్నప్పుడు లేదు
యుండినప్పుడు! తెలుగుదేశము కేలు
సంభాష మునునందరినెరుగు, తెలుగుదేశముండి
కగదా యమును సహజమునందరినెరుగు
తెలుగుదేశము.. కావ్యములలో వానిక సంభాషము
తస్వలకృష్టము. తెలుగుకవులు తెలుగు తొంబాలు
మును అట్లు భద్రదశరతుకొనియున్నారు! రాజు
మహేంద్రవరమున బాధ్యత సామ్రాజ్యము,
వరంగల్లులో కాకతీయ సామ్రాజ్యము,
అద్దూరి కొండపీఠమున్నగు స్థానములందుండి
డిని రెడ్లరాజ్యము ఇచ్చియున్న ముదట
మొదట తెలుగుసాహిత్యాభివృద్ధికి పెద్ద
పెద్ద పాదములుయుండినవి. ప్రతి ఒక-వ
శతాబ్దమున ఒక్కొక సంగమమున్నయున్న
ములుగనో, అట్లప్రాయములుగనో ఉండి,

విజయనగరమున కర్ణాటకసామ్రాజ్యమునకు పునాదివేసిన అల్పకాలమునందే తెలుగుకవులకు అక్కడ గౌరవ, ప్రోత్సాహములు దొరకనారంభించెను. ప్రాచీనాంధ్రకవులలో నుద్దాముడయిన నాచనసోమనకు ౧౩౪౩ సంవత్సర ప్రాంతమున వీరబుక్కరాయలనుండి యగ్రహారము లభించెను. మొదలుమొదలు కర్ణాటకసామ్రాజ్యముయొక్కయునికి దృఢముగను, విస్తారముగను ఉండనికాలమున తెలుగుల కంతఉదారముగ ప్రోత్సాహము దొరకనట్లు తోచుచున్నది. ఏలన, సోమనకు కొంచె మిటీవలివాడగు బమ్మెర పోతన్న 'ఈ కర్ణాటకిరాటకీచకుల కమ్మత్రిశుద్ధిగ నమ్ము భారతీ' యని యాగ్రహమున పలికినాడు. కాని వెంటనే-అనగా ౧౫-వ శతాబ్దమున - శ్రీనాథునికి కవిసార్వభౌమబిరుదము, ముత్యాలమంటపమునకూర్చిన బెట్టి కనకాభిషేకమును కర్ణాటక సామ్రాజ్యముననే లభించినవి. 'కర్ణాటకకుల పద్మవనపేళి' అనియు, 'కర్ణాటకీతినాథ మాక్తికనభిగారాంతరాకల్పిత స్వర్ణస్నాన జగత్ప్రసిద్ధ కవిరాట్' అనియు నతడే తన్ను పొగడుకొనియున్నాడు. ఇట్లుప్రకృమమైన యాంధ్రకవి కావ్య ప్రోత్సాహము క్రమముగ కర్ణాట సామ్రాజ్యమునేలిన రాజులందరకును సంప్రయముగ పరిణమించిపోయినది.

కృష్ణదేవరాయలకాలమున సామ్రాజ్య వ్యాప్తి యెట్లో అట్లే పైసంప్రదాయమును పరమావధిని తాకినది. ఇతరభాషాకవులకును గౌరవ, బహుమానములు యథా యోగ్యముగ నవచ్చియున్నను, తెలుగుకవులకు రాయలకాలమున నవి దొరకినంత మరి యెవరికాలమునను దొరకలేదని ధావాళముగ చెప్పవచ్చును. శిశ్యపైతామహమైన ఆ పద్ధతిని ఇంకేంత విస్తరింపజేయుటకు కావలసిన జ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యములు ఆతనియందు నిండియుండినవి. సంస్కృతాంధ్రభాషలయందు దృఢమైనపాండిత్య మాతనికుండెను. సంస్కృతమున మదాలసాచరిత్ర మున్నగు కొన్నిగ్రంథముల నాతడు వ్రాసినాడట. తెలుగునకముక్తమాల్యద, లేకవిష్ణుచిత్తీయములను అతిప్రాథకావ్యమును రచించియున్నాడు. *

ఆంధ్రపంచకావ్యములని ప్రసిద్ధములైన గ్రంథములలో నిది యొకటి. పైగా వానిలో నుత్తమమనియు నామతము. ఇంక శక్తిబలైశ్వర్యములమాట చెప్పబనిలేదు. దక్షిణదేశమున నంతదొడ్డసామ్రాజ్యమును నిర్మించి, నిర్వహించినవారు వేరొకరెవరును లేరని చరిత్రకోవిదులందరును ఘంటాఘోషముగా చాటియున్నారు. జైత్రయాత్ర వెడలినప్పుడును రాయలు జతలో తనయాస్థానకవులను పైతము పిలుచుకొని పోవుచుండెనట. వారిలో

* దీని నతడే వ్రాసెనా, లేక ఆస్థానకవి యగు పెద్దన్న వ్రాసెనా యశవిషయమున సంశయాత్ములగు చరిత్రకారులకు జగడ ముండనేయున్నది. గ్రంథమందంతట రాయలు రచించినట్లే యుండుటవలన పద్ధతమనపని కింత చాలును.

సగ్రగణ్యుడగు పెద్దన్నయందు రాయలు చూపుచుండెనని నాడుకయందుండు భక్తి గౌరవములు 'నిజమా' యని శంకించవలసి నంత యసాధారణములైనవి ఏను ఏమిద నెక్కి వీధిలో సనారివెడలునపుడు పెద్దన్న యెదురైనచో, రాయలే దిగి చేతియూసరా యిచ్చి యాతని నేనుగుమిది కెక్కిం గు కొనుచుండెనట. నిండుసభలో తానాతనికి బహుమానముగ నిచ్చిన గండపెండేరమును తానేలేచివచ్చి యాతనికాలికి తొడిగినాడట! తనకంకితముగ నాకవి రచించిన మనుచరిత్రను స్వీకరించి, రాజధానియందతనికి పల్లకిలో మెరవణి చేయునప్పుడు పల్లకిదండిని మొదట తానే యెత్తిపట్టెనట!! అడిగినచోట అగ్ర హారముల నిచ్చెనట! వానిలో నొకదాని నాకవియే మరల తనగురువునకు దానమిచ్చి నాడు! 'ఇటువంటి ప్రభువును పోగొట్టుకొని చావక జీవచ్ఛవముగ నేనికను బ్రతికి యున్నానే' యని దీనముగ నాకవి యెడ్చి చెప్పిన 'శ్లోకమయిన శోక' మొకటిగలదు.

కృష్ణదేవరాయల కాలమున తెలుగు కవుల కింత యున్నతనదవి దొరకుటకు మరి యొక ప్రబలకారణ మున్నది. 'దేశ భాష లందు తెలుగులెస్స' యను ప్రాచీనపు నానుడి యందతనికి మిక్కిలినమ్మకము. కనుకనే యా వాక్యమును తన విష్ణుచిత్తీయమున నుదాహరించియున్నాడు. అన్నంతమాత్రము చేత నిజముగ నన్నిభాషలకంటెను తెలుగు స్వతస్సిద్ధముగ శ్రేష్ఠమయినదని నేను చెప్ప

రాలేదు. అది నాయభిప్రాయమునుగాదు. కొందరు తెలుగువారెల్లు అనుకొనినవారు గలరు. అటువంటివారిలో కృష్ణదేవరాయలు గూడ నొకడుగా నుండెనని చెప్పవచ్చునే కాని విచారశీలురగు తెలుగువారుగాని, ఇతరులుగాని పై వాక్యమును ప్రమాదముగ స్వీకరింపజాలరు. తన భాషయే యుత్తమ మైనదని నమ్మని మానవవ్యక్తిని నేనికను చూడలేదు. అట్లు నమ్ముట సహజమును అగును. తనభాషయొక్క సూక్ష్మమైన అందచందములును, శక్తిరక్తులును తనకు తెలియగలవేకాని యితరులకు తెలియవు. కాని రాయలకు తెలుగు తనభాష రచిన తాను చక్కగా నేర్చిన భాషయని నా భావము. అంతేకాని కృష్ణదేవరాయల మాతృభాష- ఇంటిలో మాటలాడుభాష తెలుగు, కన్నడమో నాకు తెలియదు. ఈ రెండును కాక తుళుభాషను అతడింటిలోమాటలాడుదుగా డెనని చెప్పినను నేను కొదవి చూపనట్లు లేదు. ఈవిషయము నాకు కాబట్టియులేదు. ఈ స్థనశ్శృంగరీక్షను పరిత్ర విమర్శకులకు విడచిపెట్టితిని. దాని నిర్ణయమునగున వారి కేమైనను ప్రయోజనము కలుగునేని సంతోషము. సాహిత్యశాస్త్రము మొదలుగు ప్రతిభా ప్రపంచమున నిటువంటి యవాంతరములకు ఎంత అవకాశ మివ్వకపోయిన సంత మంచిది. కృష్ణదేవరాయలకు అనేక దేశభాషలందు మాటలాడువరిచయ ముగడియుండవచ్చును. కాని వ్యాసంగములకమయిన పండిత్యము

మాత్రము తెలుగునం దెక్కువగ సంపాదించి యుండెను. కనుకనే యింత యభిమానము. రాయల యాజ్ఞమేరకు గదగు భారతపరిశేషమును కన్నడమున రచించిన తిమ్మనయొక్క మూడుపాళ్ల రచనయంతయు తిక్కనసోమయాజి తెలుగుభారతపు భాషాంతరీకరణమే యై యుండుటకును ఇదియే ముఖ్యకారణముగ నుండవచ్చును.

రాయల ఆస్థానమున అష్టదిగ్గజములని ప్రసిద్ధులయి యెనిమిదిమంది తెలుగుకవులుండి రనునది పరంపరగ వచ్చిన సుద్ది. (౧) పెద్దన్న, (౨) తిమ్మన్న, (౩) ధూర్జటి, (౪) రామభద్రకవి, (౫) మల్లన్న, (౬) తెనాలి రామకృష్ణుడు, (౭) సూరన, (౮) రామరాజభూషణుడు అని వారిపేర్లు వీరు కాక తిరువేంగళనాథుడు, రుద్రయ్య, సృసింహకవి, రాధామాధవుడు గున్నగువారు, రాయలతో సాక్షాత్సంబంధముగలిగినవారు, కొందరు గలరు. పరంపరాగత సంబంధముగల వారుపలువురుండిరి. అష్టదిగ్గజములలో ౧, ౨, ౮ సంఖ్యలుగలవారు మువ్వరును రాయలకాలమునకు కొంచె మిటీవలివారు-౬నగా ౧, ౩, ౪ శతాబ్దపు చివరనుండినవారని కొంతమంది చరిత్రకారుల మతము.

ఈ రందరును వ్రాసిన గ్రంథముల వివరముల సీచ్చుట కిక్కడ స్థలములేదు. స్థూలముగ నింత చెప్పవచ్చును.

అది స్వర్ధలకాలము; స్వర్ధలో జయము గాంచి యభిమానపడు కాలము. 'మేము

బ్రాహ్మణులము, మేము రాజులము, కావున మాకు అగ్రతాంబూలము రావలయును. మేము కర్ణాటకులము, మేము తెలుగువారము, కావున సభలో మొదటిసీతము చూడ' ఇత్యాదిగా కేవలము పశ్చాద్ధ్యక్షిత్తో జీవించి గోరు పెడి బదనికల కాలముగాదు. స్వర్ధక్తి లేనివారి నడి, చప్పుడు విచలదనికాలము; పురుషసింహులకాలము.

ఈ కాలధర్మములు కవికాన్యములందెట్లు ప్రతిఫలించుచుండగలవు? సామాన్యముగ రాజ్యము, మతిము, శాస్త్రము, శిల్పము మొదలగు నెల్లవిషయములందును మనుష్యశక్తియొక్క పరాకాష్ఠను చూపగోరు సమయమున, సన్నివేశమున కవులు మాత్రము ముద్దుగ, మృదువుగ, రసమయముగ, పూవులవలె, అక్కరవచ్చినప్పుడు ముడిచినను, అక్కరమాలినప్పుడు త్రోసి వేసినను సహించుకొని పేడులయి కేవలాధ్యాత్మిక తృప్తితో కాలముగడపుట సాధ్యమా? కావున వారును పురుషసింహములగుటకు ప్రయత్నించిరి.

అంతకుపూర్వ మయిదునూర్లసంవత్సరముల ఆంధ్రసాహిత్యముయొక్క జీవనమున సంస్కృతసాహిత్యమహితో స్వల్పస్వల్పముగ కనబడుచువచ్చిన చమత్కార ప్రధాన రచన రాయలకాలమున బాగుగా పెరిగి, వేరూని తరువాతికవులకు మార్గదర్శకమాయెను. చిత్రకవిత, బంధకవిత, గర్భకవిత, ఆశుకవిత యని నాల్గరకములుగా పద్య

రచన ప్రసిద్ధమాయెను. రాయల ఆస్థానమున ప్రధానకవియైన పెద్దన్న తన కీ 'చతుర్విధ కవితామతల్లి' స్వాధీనమని చెప్పకొని యున్నాడు. సంస్కృతాంధ్రములందు సమానముగ నాశుకవిత చెప్పగలిగినందుననే ముందుజెప్పిన గండమెడేరమును రాయలారాతని కాలికి తొడిగినాడట. రాయల కంకితముచేసిన యాతని మనుచరిత్రలో నిటువంటి కుస్తీకవనపు ప్రసంగమే లేకపోయినను, దాని సభ్యాసముచేసియుండనిచో కవిపండిత సమాజమున నాతనికి మర్యాద దొరకియుండదని ధారాళముగ జెప్పవచ్చును. కఠిన సమస్యల నిచ్చుటయు, ఆకస్మికముగ జూచిన వస్తు సన్నివేశములను గురించి కవనము జెప్ప గోరుటయు, తృప్తికరముగ నట్లుచేసిన వారికి బాగుగా సమ్మానముచేయుటయు నప్పటి సామాన్య రాజసభాసంప్రదాయములుగ నుండెను. అందువలన కత్తిబట్టినశూరునకును, కలముబట్టిన ధీకునకును ఉత్సాహమున భేదముండలేదు. రసరంగములును, రణరంగములును నేకరీతిగ నుద్దేశకదాయకములయ్యుండెను. అందుచే కవిశూరుల వీరాలాపములును, సింహనాదములును ప్రాయశః ఆ కాలపు ప్రతికావ్యమునందును వినరానారంభించినవి. ఒకకవి 'ఒకదినమున నొక

వేయిపద్యములను విచిత్రవర్ణనలతో వ్రాయనేర్తు'నని గర్జించిన, మరియొకడు 'ఒకగడియలో నూరుపద్యముల రచింపగల'నని ఘోషించెను. 'నా కావ్యమందలి శృంగార వర్ణనను చదివినచో యతియు విటుడుకావలెను; అట్లే వైరాగ్యవర్ణనను పఠించినచో విటుడును యతికావలెను.' అని యింకొకని ప్రతిజ్ఞ. మరియొకడు ఆ నేలమహిమాచలమును సొక్కుచితమైన ప్రాచీన ప్రాంతపు జతకు ఉదయాస్తాద్రులనుజేర్చి కొంచెము విస్తారము చేసి "వీనినడుమనుండు భూమిలో తెలుగున నావలె కావ్యము వ్రాయువా రెవరు" అని డంగోరా కొట్టిచాడు.

ఇట్లు కవిప్రపంచము స్పృహమయమై, గెలిచినవారికి నిష్పక్షపాతముగ మర్యాద గౌరవములు లభించుచు డిసవి గనుక నే పలువురు శూద్రకవులును 'రంగము'నకు వచ్చుట కవకాశములుకలిగి, అనేక సంవత్సరములందు జయశ్రీలురగు ననుకూలములును గలిగెను. * వారిలో నెల్ల రత్నప్రాయుడగు రామరాజభూషణకవి (అభయరామ రాయలపోషణ యందుండినందున ను బిరుదు. ఆతని నిజ మైనపేరు భట్టు మూర్తి; భట్టాచార్యుజాతివాడు) కృష్ణ దేవరాయల (సామాన్యములోని అష్టదిగ్గజములో నొకడు. ఇంత స్పర్ధాభు

* ఈ బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణస్పర్ధ యిప్పటివలెనే అప్పుడును తీవ్రముగ నే యుండిన దుటకు అప్పటి రాజకీయ జీవమునుండి యనేక దృష్టాంతములను జూడవచ్చును. కృష్ణదేవరాయలకు బ్రాహ్మణులయందును, రామరాజ తిరుమలరాజులకు బ్రాహ్మణేతిగముందును అగ్రీమానవిశేష ముండిన ట్లుహింస వచ్చును. విజయనగర సామ్రాజ్య నాశనమునకు ఈ స్వయాధిస్పర్ధ, ఈ జాత్యగ్రీవునమును ప్రధానకారణములయియుండవచ్చునుగూడ.

వయిన సాహసిక వీరకవి ఆకాలమందేకాదు, తెలుగుసాహిత్యముయొక్క చరిత్రయందే మరియొకడు లేడని చెప్పవచ్చును. ఆకాలపు సాహిత్యమందుమాత్రమే కాక సంగీతము నందును ఈతనిమహిమ ప్రబలమై యుండినట్లు తోచుచున్నది. ఈతనికి 'సంగీతకళారహస్య నిధి' యను బిరుదుగలదు. ఇప్పుడు దక్షిణ దేశమున ప్రచారముననుండు వీణకు స్థిరమైన మెట్లు వేయనేర్పాటు మొదలుపెట్టినవాడితడేయని వాడుక. ఈ కవి రాయలయాస్థానకవులలో నిజముగ నమధ్యలయిన పెద్దన్న, సూరకవి యను నిరువురను కావ్యగోష్ఠికి తగినవారని- ధుర్యోధనుడు భీమాద్వునుల నెన్నుకొన్నట్లు - నిర్ణయించుకొన్నట్లు తోచుచున్నది. పెద్దన వ్రాసిన ముఖ్య గ్రంథము మనుచరిత్ర. ఇది రసిక కావ్యము. చమత్కారమున కిందు ప్రవేశములేదు. దీనికి లభించిన గౌరవమునగాంచి దీనికి ప్రతిగా వసుచరిత్రయను ప్రతిపద్య చమత్కారమయమగు శ్లేషకావ్యమును వ్రాసి రామరాజ భూషణుడు తిరుమల దేవరాయల కంకితముచేసి బహుళగౌరవమును పొందెను. ఇదియయినతర్వాత తెలుగున కావ్యములను వ్రాసినవారిలో దీనిమాదిరిగనే వ్రాయవలెననురాన లేనివారు ఎలువురు లేరు. పిల్లననుచరిత్రలను బిరుదు సంపాదించుకొని యెన్నియో గ్రంథములు తృప్తిగాంచి నవి. ఆంధ్రమహాకావ్యపంచకమున దీనికి స్థిరమైనప్రతిష్ఠ లభించినది. అట్లే సూరకవి

వ్రాసిన రెండుముఖ్యగ్రంథములలో చొక్కటగు కళాపూర్వోదయము భట్టాచార్యునికావలెనలె విచిత్రమై యనుస్మృతములయిన కథాగ్రంథ ర్థములతోను, విశేష దేవ మరుచ్యు పాత్రలతోను కూడి తెలుగుసాహిత్యమున నమివరకు, ఆతర్వాతను లేని నూతనరచన. రెండవదగు రాఘవపాండవీయము గూడ నూతనమే. కాని దానిదారి వేరు. ఇది ద్వ్యర్థికావ్యము. ఒకపాత్రకావ్యమున శ్లేషమహిమవలన రెండుకథలనుకూర్చి జోడించునని. సూరన రామాయణ భారతకథలు రెండిటిని దీనిలో కూర్చినాడు. ఈ రెండిలో మూర్తికవి మొదటిరచన అంతగణనకురాలేదు. రెండవదానిని మించి తన కలముపోటును జూపలేనని రామాయణ భారతములవలెగాక పరస్పర భిన్నములగు కథలురెండు జోడించి హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానము రచించెను. తరువాత ననేకు లీదారియందే 2, 3, 4 కథలనుగూర్చి క్లిష్ట కావ్యములను వ్రాసిరి.

ఇట్లన్నంత నాకాలపుకావ్యములన్నియు వట్టి జగడదారుల రగడలుగ నుండినవని యెంచరాదు. కాలము పొరుషప్రధానముగ నుండినందున కావ్యములందును పొరుషమహిమ తలసూపెనేకాని దీనికి దానిని శుష్కముచేయుటకు సాధ్యముకాలేదు. తెలుగులది సహజముగ భావోద్రేకముగల జాతి. ఐహికప్రీతి వారికిపాచు. ఇవిరెంటిని అణచి శుష్కింపజేయు మతావేశము దుర్బలముగ నుండినందున వారెన్నడును మానుష్యము

యొక్క హద్దుమేరలను పూర్తిగ దాటిన వారుకారు. ఐహిక జీవనపు లోతుపాతులను బాగుగ చూచివిడువవలయుననుదృష్టి వారికి గలదు. అందలి స్థూలసూక్ష్మభావములను తీవ్రముగ గమనించు హృదయమును, దాని లోపముల కరకటితోజూచు నుదాసీనసూను వారికి సహజములయియున్నవి. ఆ కాలపు జనులలో నివి మరింతతీవ్రముగ నుండినవని నిస్సందేహముగ జెప్పవచ్చును. అది విజయ శీలుర, విజయమత్తుల కాలము. స్వాతంత్ర్యమును పోగొట్టుకొని, స్వాభిమానమును వదిలి, స్వానుభవమును బడచుక మూలవ వారి ముఖప్రీతికొరకు నడచి, పలికి, దుడిచి యుండు నిప్పటివంటి నిశ్చేతనకాలముకాదు. తమ ఒప్పుతప్పులకు తామే జవాబ్దారీగానుండినకాలము. వలసినచో ప్రభువునాజ్ఞనైనను తిరస్కరించి అవిధేయు లగుటకు జంకని కాలము. ఏదో సందర్భమున తన్నింత గౌరవించిన రాయలు పెద్దన్నను కావ్యము వ్రాయవలసిగదిగా కోరిరట. దానికి ప్రత్యుత్తరముగ నొకపద్యము. ఏమని—

“నిరుపహతిస్థలము, రమణీప్రేమదూతిక
తెచ్చియిచ్చు కవ్వరవిడెము, ఆత్మకింపమున
భోజనము, ఉయ్యాలమంచము, ఒప్పుతప్పుల
నరయజాలు రసజ్ఞుని, ఊహలను తెలియ
గల వ్రాయనకాండ్రు-పాతకులు—ఈసామగ్రి
యంతయులేనిదే ఊరక ‘కావ్యమును
రచింపు మనిన సాధ్యమా?”

ఇది యవిధేయుని మాటయేకాని నిజముగ కవి కివన్నియు సగత్యమైనపక్షమున ప్రపంచమునందొక కావ్యముగూడ జన్మమెత్తు సంభవ ముండియుండదు. ఆ కాలమునం దింతటి సుఖలోలతను, అవిధేయతను గనబరచు ధైర్యము ప్రజలకును, దాని నుదాసీనదృష్టితో జూచు నుదారత ప్రభువులకును గల సంస్కృతినన్ని వేశములుండినవని చెప్పటకు వైవిషయ ముదాహరించెడిది.

ఇటువంటి సమయమున పుట్టిన కావ్యములు నిస్సారములుగ, నీరసములుగ నుండ సాధ్యములేదు. జీవనము నిండరి పొంగులు వారుచున్న సమయమున కేవలనిర్జీవరచన యెట్లు తలచూపనోపును? ఆ దానికావ్య సామ్రాజ్య మంతర్ధానమై, సన్నసన్న పాశేములుగా దేశము చిలి, పరదేశీయులు పావడి విద్యుచ్ఛక్తివలె నరమునరమునకును వ్యాపించి వేధించుచున్నందున పదునేడన శతాబ్దమునుండి యిటీవల నిప్పటివరకు వచ్చిన తెలుగుసాహిత్యము, కేవలము సంప్రదాయమును గడ్డిపోచను పట్టుకొని స్వయాపమును, స్వధర్మమును మరచి, మునుగక తోక జీవచ్ఛవముగనున్నదే కాని రాయలనాటి వాఙ్మయమువలె లేదు.

సర్వాంగసుందరమైన సాహిత్యమును దృష్టియందెడికొని చూచువారికి రాయలనాటి రచనయందు కొన్ని లోటుపాట్లు కనుపించవచ్చును. అందులో ప్రసాహిత్యమైనవస్తువులేదు. ప్రధానకథ ఉపకథలకు తోక

వలె నుండుటయే సామాన్యధర్మము. కథ యందు వైభవముగాని, వైచిత్ర్యముగాని చిక్కుట అపురూపము; అనావశ్యకముగ పెంచిన అవాంతవర్ణనలు మోచ్చు; పాత్రలయొక్కయు, రసభావముల యొక్కయు స్వరూపమునకు సహజమైన మితిని దెలిసికొని వ్రాయుట విరళము; ఆకస్మికమేర సంకోచ, విస్తరములకు మితిలేదు. మాటల ఆనురూప్యము, సందర్భశుద్ధి, గంభీరమైన వ్యంజనావధాన మైన రచన ఇత్యాదు లపూర్వము. విశేషనా పూర్ణమైన సాహిత్య మా కాలమున తక్కువయని ఒక్కమాటలో చెప్పవచ్చును. ఈ దోషము లన్నియు ౮, ౯ శతాబ్దముల కిటీవలి సంస్కృతసాహిత్యమునందే నిండి యున్నందున, దానినీడలో బెరుగుచు వచ్చిన తెలుగుసాహిత్యమునందు మొదటినుండియు జన్మసిద్ధముగ వచ్చియున్నను కృష్ణ దేవ రాయలకాలమున మిక్కిలి స్పష్టముగ గోచరించినవి.

ఇట్లున్న నా కాలపు మనుష్యజీవన మందు నెలకొనియున్న ఆశ, అభిమానము,

ఆగ్రహము, వివేకము. అవివేకము, హి, అసహ్యము మున్నగునవి అనేకవిధములుగ ఆనాటి కావ్యములందు ఏరాశముగ ప్రతిఫలించియున్నందున ఆసాహిత్యము అనేక తేజస్విగనున్నది. దానిని చదువునప్పుడు అక్కడి కథా-పాత్ర-సన్నివేశములు ఏన్నద్దమునకో పాతాళమునకో సంబంధించియున్నను మానుష్యముయొక్కమేరను పూర్తిగ విడువకయున్నందున, ఇది మన ప్రపంచమే యనునభిమానము మనకు ఎప్పటికిని చెడక నిలిచి యున్నది. రాయల ఆముక్తమాల్యద, పెద్దన్న మనుచరిత్ర, తిమ్మన్నపాఠిజాతాప హరణము, సూరనకళాపూర్ణోదయము, తిరువేంగళనాథుని షరమయోగి విలాసము, తెనాలి రామకృష్ణుని సండురంగ మాహాత్మ్యము మొదలగు గ్రంథములన్నియు సాక్షాత్తుగనో, షరంశరగనో ఆనాటి జన జీవనము యొక్క స్థూలసూక్ష్మరూపములను చిరస్థాయిగ జేసినవి. వీనిని చదువకపోయిన, చరిత్ర గ్రంథముల నెంతచదివినను ఆనాటి సమాజస్వరూపమును ఇంచుకైనను గ్రహింప సాధ్యములేదని ధారాళముగ జెప్పవచ్చును.

['జయకర్ణాటక' విజయనగరాంకమునుండి యనువాదము]

స్మృతి

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి

నిన్న నవ్యయాత్రావని, రమణీయమూర్తి; - నేడు పిడికెడుబూడిద !; నిన్న నిండు
చంద్రకలుసోక విరిదోట సంచరించు - నేడు నడుకాట చితిలోన సలిచిమండు !
అంతలో పండువెన్నెల లుతలోనె - కటికచీకటి మసిబూయు కారు మొయిలు !
శ్రావణనిశీధ సమయంబు చందమామదె - నెపుడును వసంతమరుకొన్న యీజగంబు!
మృత్యుదేవతకోరల మెఱుగులేమొ? - మేము వెన్నెలలనుకొను మిటికళలు —
చిఱుతకంకాళమాలిక లఱుతఁదాల్చు-టదియు నొక యందమేమొ? లోకాగ్నిపతికి—
రేకులురాల్చి నిల్చిన శిరీషలతాంతసువృంతమట్లు నీ
యాకృతి భూమిపై శిథిలమయ్యెను; నన్గోనిపోవు భావనా
లోకపు జిల్లుతారకలలో సుధ లూరెడుచంద్రబింబమై
నీ కమనీయరూపము ఘనీభవ మందిన కాంతి నీమకుట.
లలితములైన పూవులు వెలార్చిన జీవన సూర్యమండలో
జ్వలరమణీయ దివ్యదివసంబులు గ్రుంకె; నెడార్గిగుడ్డి వె
న్నెలబయలక బికారికరణిక దిరుగాడును నేడు, నిట్టె ము
క్కలయిన నీ సురూప చంద్రకంబున నొల్కినతేనె లానగాన్.
మధురచైతన్య మధుమయమైనవ్యక్తి ! - పూర్ణముక్తాగుళుచ్చ సంస్కలుక్ష్మి !
అపుడె వికసించె; నంతలో నభిగ్రుంకె- తేనెగొనరాక ముత్యముల్ నీయారాక !
ఏవినూతన సృష్టికై యీమనోజ్ఞ - యశావనాకారరమ, బలియయ్యె నిపుడు ?
అగ్గిరాకాసి నాలుకలాడినట్టి - చితిపయి గులాబులే వికసించకున్నె ?
నిత్యయాత్రావనవై నీవు నింగినడుమ - దేజరిలుచుండు కార్తిక నీకమలంబు
నిండుచలిసీట మంచులో నిలిచి; నిన్ను - గాంచి జపియింతు నొకకల్పకన్నవోలె.—

‘కవినంశయవిచ్ఛేదము’

విశ్వనాథ వెంకటేశ్వర్లు

ఈ గ్రంథము రచించినవాడెడిదము నూరన్న. ఈతఁడు పదునెనిమిదవశతాబ్దాంతమునఁ జేరెన్నికగన్న యాంధ్రకవి. సర్వలక్షణసారసంగ్రహకర్తయైన కూచిమంచి తిమ్మకవియు, నీయనయు నించు మించుగ నొకకాలమునకుఁ జేరినవారు. తిమ్మకవి ౧౫౫౭ వఱకును జీవించియున్నట్లును, నూరన ౧౫౮౦ వఱకును జీవించియున్నట్లును గనఁబడుచున్నది. ఇట్లు సమకాలికులైన వీ రిరువురును లక్షణగ్రంథములను వ్రాసిరి. వీ రిరువు రొసంగిన లక్షణములలోఁ గొంత సాదృశ్యముగూడ గోచరించుచున్నది.

‘ప్రవాహినీ దేశ్యా’ యనుటనుబట్టి ప్రవాహి రూపమున నిర్వియను మార్పులను జెందుచు జీవవంశమైయుండు భావకు లక్షణముచెప్పట తేలికకాదు. కావుననే ‘భాషేయ మమితా తత్ర దేశ్యా చిరస్వభావయు’ క్కని యధర్వణుండు చెప్పియున్నాఁడు. నన్నయగ రిమొంతు నేటివఱకును దెలుగునకుఁ బుట్టిన వ్యాకృతులు పూర్ణములైనవి కావని విమర్శకులు చెప్పచున్నారు. అనుశాసితములుగాని ప్రయోగములును, బోకడలును నెన్నో యింకను భావయందు మిగిలి పోయియున్నవి. ఇది మది నెందియేకాఁబోలు నూరన తిమ్మనలు కొన్ని విశేషప్రయోగములనుమాత్రము చూపించి విడిచిరి. లేదా, వీరు తమ వ్యాకృతులను నన్నయాదుల వ్యాకరణముల కనుబంధములుగా నుండునట్లు రచించి యుండువచ్చును. కాని వీరి రెండుకృతులను నన్నయాధర్వణుల వ్యాకృతుల కనుబంధములుగాఁ దోచుట లేదు.

ఆంధ్రవ్యాకరణములు విస్పష్టములైన రెండు సంప్రదాయములకుఁ జేరియున్నవి. ఓకటి నన్నయగారి సంప్రదాయము. నన్నయగారి చింతామణి కథ ర్వణుని కారిత లనుబంధము లైనవి. అప్పకవి దానికిఁ

దెలుగుపద్యములతో వ్యాఖ్యానము వ్రాసెను. రెండవ సంప్రదాయము కేరనది. ఈతఁ డాంధ్రభాషాభూషణమును రచించి, యందుఁ దానే దెలుగునకు మొదటి వ్యాసకర్త నని చెప్పిపోయెను. విన్నకోట పెద్దనయ్య, కేరనత్రోవనే త్రొక్కెను. కేరన పెద్దనల గ్రంథములను బరిశీలించినవారి కారెందును శేషసంప్రదాయమునకుఁ జేరిన వరువిషయము నోచరింపజాలదు. ఇందులకు రెంక దాహించుదులను చేర్చెందును.

కేరన పెద్దన లాంధ్రభాషను విధించుపట్టున నైదుభాషలుగా విభాగముచేసిరి. రెన్నును రెన్నున దేశ్య గ్రామ్యములు గాక యన్యదేశ్య మనుదానిని దేశ్య భాషయం దొకభాగముగాఁ జెప్పిరి. నన్నయగారి చింతామణియం దీవిభాగము గానరాదు. “రెన్నా సమాచ దేశ్యా గ్రామ్యా చేయం చతుర్విధా భవతి” ఇదిగాక వీరిసంప్రదాయములకు భేదము గలదనుటకు మఱియొక ప్రబలప్రమాణము కలదు. చింతామణియందు “పద్ధర్మ వర్తమానాతీతా గామ్యర్థకాః క్రియా శ్చైయా” యని నన్నయగారు సూత్రించిరి. కేరన యీరద్ధర్మక్రియల మాట యెత్తనేలేదు, “నానావచనంబులు కాలత్రిత యంబున నలవడి యీక్రియలు చెల్లు నభినవదండ్రి” యని కేరన వాఱానెను. ఇట్లే వీరివి ప్రత్యేకసంప్రదాయము లనుట కింకను గొన్ని ప్రమాణములను జూపవచ్చును.

అడిదము నూరనయు, కూచిమంచి తిమ్మకవియు నీకేరనసంప్రదాయములోనివారు. వారు తమ గ్రంథములను రచించునప్పు డాంధ్రభాషాభూషణమును మనసులోఁ బెట్టుకొనియే రచించిరి. దీనికిఁ బ్రమాణములను గ్రమముగ నీయఁగలను. అనుబంధగ్రంథము లగుటవల ననే వీరు గొన్ని విశేషప్రయోగములను జూపించుటతోఁ దృప్తిఁజెందిరి. ‘ప్రయోగశిరణం వ్యాకరణ’ మ్యుటకు వీరి గ్రంథములే ప్రమాణము.

ఈ వ్యాసమునఁ గవిసంశయవిచ్ఛేదమునందలి ప్రయోగవిశేషములను బాతకుల యుపయోగార్థమై విమర్శించెదను.

ఏవకారార్థమైన అకారము

కొల్పరేని—కొల్పరయేని— ఇట్టి ప్రయోగమును జూపి “ఏవకారార్థసంప్రాప్తి హేత్వకార మేనసి యంగంబు” నీప్రయోగము చెల్లు నన్నాడు. కొల్పరయేని యననప్పు డిందలి యకారమునకు హేత్వార్థమున్నదని యీకవియభిప్రాయము. కాని యీ హేత్వార్థము “ఏసి” యను నవ్యయముతో సమించినతరువాత నేర్పడుచున్నదిగాని యంతకుముం దేర్పడుటలేదు. అధర్వణుడు “ఏవావ్యయసమానార్థ హేత్వ మత్వంచ దృశ్యతే”యనుకారిక రచించియున్నాడు. “ఏసి”యను నవ్యయమునకు “ఏనన్” అనునర్థము వచ్చునని నూరన్నయే చెప్పియున్నాడు. అట్టిచో నేవకారార్థము నిచ్చునకారమునకు హేత్వార్థము చెప్పట యుక్తముగాఁ గన్పట్టదు. ఇట్టిచోట భవిష్యదర్థము చెప్పవలయునని మాచిమంచి తిమ్మనగారి యభిప్రాయముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. “ఇమ్ముమీఱ భవిష్యదర్థము చెప్పపదమునూ మీదనేని య న్నదము నీలువునపుడు సంఘట నగునేని యగునయేని యనఁగనొప్ప” అని యాయన వ్రాసెను. కాని యీలక్షణము సర్వతోముఖమైనది కాదు. “పదమునూమీద”నని నిర్దేశించుటచేత “జేసితిరయేని, నియతమయేని, నిల్వరయేని” మున్నగు ప్రయోగములకు లక్షణము లేకపోవుచున్నది.

క్వార్థేకారసంధి

నూరనగారు “ఇడఁగవచ్చునబృహ్మవైసిత్వసంధి” యని నూత్రించివారు. ఈతఁడు “క్వార్థేతో నభవేత్సదా” యనునాధర్వణోక్తి గమనించియుండెడు. ఈతఁడు చూపిన లక్ష్యములలో “ఎఱిగిం చిపుడే”యనునది తిక్కనగారి ప్రయోగము. దానికి “నెఱిగించితగ్గ” అను పాఠాంతర మున్నది. “అందిమ్మ” అనుప్రయోగమును శబ్దపల్లవముగా సమర్థించుకొనవచ్చును. “అల్కంజూపి భక్తులుడు” అను పింగళినూరన్నగారి ప్రయోగము లక్ష్య

ముగా నీయఁబడినది. ఇది శ్లేషస్థానము. ఈపద్యము రాఘవపాండవీయములోనిది. భారతార్థమునఁ జూపి “నకులుగు” అనియు, రామాయణార్థమునఁ జూపి “ఇనకులుడు, ననియుఁ బదవిచ్ఛేదము కావించుకొనవలయును. రామాయణార్థమునందుమాత్రమే యీక్వార్థేకారసంధి విషయము వచ్చుచున్నది. కాని యిటు నాంద్రవ్యాకర్తల సంప్రదాయమునబట్టి దీనికిఁ బ్రామాణ్యము ఘటింపవచ్చును. “శ్లేషే సఖండనిస్పింహ్యో ర్మేళనం కుమ్రచి న్మతమ్” అని యధర్వణుడు సూత్రించెను. “వెలంకలచేఁ గలధ్యనుల్ గలకలకంతు” అని వసుచరిత్రకారుని ప్రయోగము. గలధ్యనులని సరళాదిగాఁ జేసి యర్థముచెప్పినప్పుడర్థబిందువు రాదు. కలధ్యనులని పరుషాదియైనచో నర్థబిందు వుండును. దీనినిఁ బ్రమాణముగా నొప్పుకొన్నప్పుడు నూరన్నగారి “చూపినకులుఁ” డనునదియు శ్లేషస్థానముగావున నంగీకరింపవచ్చును. కాని యది యంత మాత్రమునఁ క్వార్థేకారసంధినిఁ బ్రామాణికమునేయు ప్రయోగముమాత్రము కానేరదు. ఎట్లయినను నీక్వార్థేకారసంధిప్రయోగములు కవిప్రయేతర గ్రంథములందు లెక్కకుమిక్కిలిగా నున్నవి. అసంఖ్యాకవ్యాసర్థము దీని నంగీకరించుటయే మేలగునుగాని యిది యొక్కొక్కప్పుడు శ్రుతికి మిక్కిలి కలుపజయుండును.

ఈసందర్భమున నూరన్నగారు “ఎక్కడనుండి వచ్చినా” రను నొకప్రయోగమును జూపినారు. ఎక్కడనుండి—ఇటు—ఇందున్న యుండి శబ్దము ఉండు ధాతువుయొక్క క్వార్థసూపమనియు, దానిపై నికార నిత్యసంధి చేయబడినదనియు నీని యభిప్రాయముగాఁ దోచుచున్నది. కాని యీ యుండిశబ్దము వ్యక్తము (ప్రత్యయము) కాని పదము కానేరదు. ఇది “వలస” ప్రత్యయస్థానమున వచ్చి యపాదాగార్థమును బలియఁజేయుచున్నది. ఎక్కడనుండి—ఇటుకు— ఇకారసంధి వైకల్పికము గావున నీట నిత్యసంధియై “ఎక్కడనుండి” యని రేపినది. నూరన్నగారి యభిప్రాయము ప్రామాదిక మనుటకు సందియములేదు. కాని యిక్కడ నొక విషయము విచార్యునుచున్నది. ఎక్కడ నను శబ్దమునకు లోకములలో నేర్పలమునందలి సప్తమ్య

ర్థము కానవచ్చుచున్నది. అందుచేత నెక్కడనుండి యనుచో నర్థగతినిబట్టియైనను రెండు ప్రశ్నయము లొక ప్రాతిపదికపైఁ బుట్టింట్లయినది. ఇట్లు జరుగుట భాషా సంప్రదాయము కాదనవచ్చును. కాని యీ ‘ఎక్కడ’ పదమున కీ పట్టున శక్తిమన్మాత్రత్యము నంగీకరింపవలయును. “అంద్యాదీనాం శక్తిమన్మాత్రతాసి క్వచి దివ్యతే” యని యధర్వణోక్తి కలదు. దీని నంద్యాదిగణమునందుఁ జేర్చినచో నీ సంశయము నివారింపబడును. అదియునుగాక, ఏ + కడ = ఎక్కడ. త్రికసంధిలరంగ లిగిన రూపమిది కడశబ్దమునకు స్థానమును నర్థముకూడ నున్నదని శబ్దరత్నాకరము చెప్పుచున్నది. ‘ఎక్కడ’ యనఁగా నే స్థానము’ అని యర్థము. అదియును గాక ‘దేశ్యమునం దక్కడాముని సిత్యైక వచనాంతము’లని నూత్రించిన ప్రాథ వ్యాకరణకౌఠని యభిప్రాయమునఁ గూడ నీ శబ్దమునకు శక్తిమన్మాత్రత్యమున్నదని తేలుచున్నది. ఎక్కడనుండి యనుచో మధ్యగానున్న ద్రుత మెక్కడిదని ప్రశ్నించినచో నుండిశబ్దము పరంబగుప్పడు వలనకు ద్వితీయాసప్తము లగుననుచిన్న యనుమారిగారి కాకక పరిచ్ఛేదాంతర్గత నూత్రమే సమాధానముగును. “పరేషాండాద్యాదిశబ్దేషు సప్తమ్యాద్యై విభక్తయః” అని యధర్వణకారిక. ఆద్యేయనఁగా బ్రథమ ద్వితీయా విభక్తయ. ప్రత్యయదశయందైనను నీ యుంకి శబ్దమునకు ‘స్థిత్యా’ యను నర్థమే యగునను పట్టుదలయున్నను నిది క్రాంతిచేకారసంధికి సార్వత్రికమైన ప్రయోజకము కాఁజాలదని మ. విచేయుచున్నాఁడను.

అకారేకారముల సంధి

“అంప్రపదముమీద నచ్చుగూర్చియేని గఱసి యుండు నొకడ ౧ లితుకుండు”నని చెప్పి ఆనతిచ్చు, ఆనతియిచ్చు నను రూపముల నికారసంధికి లక్ష్యములుగా నిచ్చియున్నాఁడు. ఇది సంపూర్ణమైన లక్షణముగాదని తోఁచెడిని. ఆనతిచ్చు, ఆనతియిచ్చునను రూపములుండుఁగాక, ఆనతి నిచ్చు నను రూపముగూడ నుండవచ్చును గదా! ఇచ్చుధాతువు కరకము. అది పరిమైనప్ప డానతిశబ్దము కర్మకారకము కావలయును. ఆనతికొ + ఇచ్చు = ఆనతిచ్చు; ద్రుతవె కల్పిక సంధి ప్రవ

ర్తించి ‘ఆనతిచ్చు’ అని యగును. (హరికొ + ఇచ్చు = హరికి నిచ్చు, హరికిచ్చు — దీక్షిత) ఈ ప్రక్రియ కద్ధతిలో నానతియిచ్చు ననురూపముమాత్రము రాదు. అప్పుడు దానిని సంస్కృతభావముగాఁ జెప్పిని యధాగమము చెప్పికొనవలయును. ఆనతియను శబ్దమున్నచో ద్వితీయాధ్యంబుననైన ప్రథమాంతముగాఁ బరిగణింపవలగును. ఈ ప్రక్రియ కాస్త్రీయమైనదిగాని, గూకన్న గారి త్రోవ సమంజసమై యుండలేదు.

ఈ సందర్భమున పీఠీ వైకల్పికమునఁగి: “అమ్ము కల్లు హల్లకము దక్కు”నని నిషేధముచెప్పి దానికి నిట్టూర్పు, కట్టకలి, యను లక్ష్యములను జూపించిరి. దీనినిబట్టి నిట్టు + ఊర్పు = నిట్టూర్పు, కట్టు + ఆకలి = కట్టకలి యని పదచ్ఛేదము చేసికొనవలసియుండును. ఇది చిన్నయనుమారిగారి మతమునకు విరుద్ధము. లోకము నందును నిట్టిది కానరాదు. నిడు + ఊర్పు = నిట్టూర్పు, కడు + ఆకలి = కట్టకలి. ఇదియే సరియైన ప్రక్రియ యగును. ‘నిట్టడవిఁ జిట్టి’ యను నూత్రముచేఁ బ్రాథ వ్యాకరణకౌఠుఁడు చిన్నయను దీద్యుగాని యది చిట్టి శబ్దమున కొక్కదానితోడనే పర్యాప్తమైనయది. ఇది యిట్లుండ నీ సంధి సుకారనిత్యసంధిగాఁ జెప్పవలసినది. నూరన్నగా రిందు హల్లులకుఁ బ్రాధాన్య మిచ్చుటయుఁ గ్రాంతిగానే యున్నది.

మిశ్రకర్త ధారయము

కర్మధారయ సమాసముచేయునప్పు డకారాంతమైన తెలుఁగుపదము మీఁది సంస్కృతపదముతో సమసింప వచ్చునని నూరన్నగా రాయాగ్రంథములయందలి చిటుతేశలి, అన్నవబ్రహ్మచారి, ఎంచగుమకుల, వలు దకుచకుంభములు మున్నగు నుదాహరణముల నిచ్చి యున్నారు. ఆంధ్రభాషాభూషణకర్తయైన శేషన వాఁడి మయూఖములు, జేడిపయోధారలు, తనరుమనుష్యుఁడు, పేర్పు నశ్యము లని యికారోకారాంతములతో సమసింఁచుఁబ్రయోగములే చూపుటచేతఁ దాను అదంతములైన తెలుఁగుపదములతో నైన సమాసములనుగూడఁ జూపించితి ననెను. కాని యీ యుదాహరణములలో ‘చంద్రికపూవన్నె జిలుగుమవ్వలువను తడియొత్తై నొక్క

కాంతాలలామయని పారిజాతపహరణములోని పద్య పాదము నుదాహరణముగా నిచ్చియున్నారు. చంద్రిక ప్రావన్న జిలుగుదువ్వలువ యనునది సమాసకముగాని సమాసము కాదు. ఇది వీరి లక్షణమునకు లక్ష్యముగా జెల్లదు. జిలుగుదువ్వలువ యనుచోలు జిలుగుకబ్బ ముకారాంతముగుటచే పీఠ కావించిన ప్రతిజ్ఞయు వీరిపోయి నది. చిటుతళలి మన్నగువానిని “సంస్కృత నైకృత శబ్దైర్మిత్రసమాస స్సవీవ విశ్లేయః” యని నన్నయ్య గారును నంగీకరించినారు. సిరివల్లభుడు మన్నగు కర్మ ధారయేతరములు తేకపోలేదుగాని దానిని స్త్రీవల్లభుఁడను సమస్తపదమునకుఁ దదన్వయముగా సమర్థించుకొనవచ్చును తదన్వయతలలోనైనను మిత్రసమాసత యున్నదనినా ‘మూరన్నగారి కర్మధారయమునందు మాత్రమే యీరూపము లగు ననుదానికి భంగము రాక తప్పదు.

షష్ఠీ విభక్తి విశేషణమునకుఁ బ్రథమ

‘అనునను క్రియతోఁబానియుఁ, దిగుఁ బెక్కువిభ క్తులం బ్రథమచెందు’నని మూరన్నగారు లక్షణము వ్రాసి షష్ఠీ విశేష్యములకేకాక, పృథీగూ విశేష్యములకుఁ గూడ విశేషణములు ప్రథమలో నుండుటను జూపిరి. ‘షష్ఠీ విశేషణానాం ప్రథమాస్యా’త్తను చింతామణి నూత్రము నభర్పణుఁడు “భావ్యద్యర్థ వ్యవధానేతు భేద్య స్య నిఖిలం భవే”త్తని విపులీకరించెను. దీని నాధారము చేసికొనియే యహోబలపండితుఁడు “ఆద్యుఁడు హిరణ్య గర్భనందంతకుంఁబై నిత్యాది కవితాపితామహాశ్రుక్తిస్తు నిర్మూలైవ” యని ఖండితముగ వ్రాసెను. మూరన్న గారు పైనిఁజెప్పిన లక్షణ మహోబలపండితుని పోకడను దిద్దునడయున్నది. కవులనుబట్టి వ్యాకరణము గాని, వ్యాకరణమునుబట్టి కవులుగా దనుట కీలక్షణము ప్రమాణ మగుచు సహృదయుజనాదర్శార్హముగ నున్నది.

తొడిగి - తొడి

మూరన్నగారు తొడిగియని పల్కుచోటఁ దొడి యని చెప్పవచ్చు నన్నారు. చూడఁగాఁ దొడిగియను నన మాపక క్రియయందలి గివర్ణలోపముచేఁ దొడియను రూపాంతరము లభించుచున్నదని వీరి యభిప్రాయ ముగా నుండనోవును. కాని యీ ప్రక్రియ సరియైనట్లు

తోఁపగు. తొడుగు భాసవుయొక్క క్షౌర్యరూపము తొడిగియైనట్లే తొడు భాసవుయొక్క క్షౌర్యరూపము తొడి యగునని శబ్దరత్నాకరకారుని యభిప్రాయము. ప్రయోగముల పై నిరినిబట్టి యీ పద్ధతినే సరియైనది. ఇనియుచుగాక, మూరన్నగారు ‘ఊహితి-ఊహి, తెప్ప రితి-తెప్పిరి’ యను ప్రయోగములు గలవనిరి. ఇక్కడఁ గూడ నీశబ్దముల యంతముననున్న లివర్ణము బోపించి యూహితి, తెప్పిరి రూపము లైనవని వీరి యభిప్రాయము. ఇది ప్రయోజనీయమైన యూహ. ఊహిడు, తెప్పిరు ననునవి స్వతంత్రములైన భాతువులు. వానిమీఁది క్షౌర్య రూపములు ఊహితి, తెప్పిరి యని యగును. ఇంక నూహి డితి, తెప్పిరితి యను రూపముల ప్రక్రియ యిట్లుహిం పనైయున్నది. ఊహిడు, తెప్పిరు భాతువులపై స్వాధ్యమునం దిట్లుక్రవ్యోయము వచ్చి యూహిట్లు, తెప్పిరిట్లు నని యొనరి. అప్పుడు ‘త్రినోభయో ర్భవే జేకో లకార ఇతి కేన’యను వాగ్యవ్యతీక్రినిబట్టి యూహిటి, తెప్పి రిలు నను రూపములు రాఁగా, వానిపై నికారము (బాల వ్యా-గ్రి-ప. 30) పుట్టియూహిణి, తెప్పిరితి యని యగును. కాస్త్రీయమైన ప్రక్రియ యిట్లుండుఁగా మూర న్నగారి వచన మదర్శనము కానేదు.

జగదాదులు

జగచ్ఛబ్దమునకు జగము, శేషోయశస్త్రపశ్యబ్దము లకుఁగూడ నట్లే మువ్వబ్దము నకునని మూరన్నగారు చెప్పి నారు. జగచ్ఛబ్దమునకు జగత్తను ద్విత్వోత్పత్తయలు గలిగిన రూపమును గలదు. ఇది యగు పద్యములలోనిది. శేషోయశస్త్రపశ్యబ్దముల సేకరాశిగాఁ జెప్పుట యుచి తముకాదు. శేజస్సు - శేజము, యశస్సు - యశసు-ఇట్టి రూపములు గలవు. తపశ్యబ్దము తపస్సు, తపను, పపము నని మూఁడు రూపములను బొందును. ఇది మనకు ప్రభృ తులలోనిది. గుప్తార్థ ప్రకాశికాకారులు వగూడు, శేజము, ఉరసు రూపములఁ గూడ నీగణములలోఁజేర్చినారు. దీనికిఁ గవుల ప్రయోగము లున్నవేమో, చింత్యము.

కొనని-కొని

మూరకవి, కొనని-కొని, చావక-చాక, పోవక- పోక-ఇట్టి రూపము లగునని చూపినారు. వీరు చెప్పిన

లక్షణము ప్రార్థనమటకు పీలులేదు. ‘కొనని’ యను వ్యతిరేకార్థక ధాతుజవిశేషణము నుదాహరించి యీ ప్రక్రియ సంతపఱకే నిబంధించుటవలన ఇచ్చుకోలు, తెచ్చుకోలు మున్నగు కృదంతరూపములను, ఊకో (కాశీనిండు) మున్నగు విధ్యర్థక క్రియారూపములను నిషేధించినట్లయినది. (చూ. బా. వ్యా. ౬౦ క్రి. ప.)

చావక, పోవక-ఇవి కూడ వ్యతిరేక క్రియలే యుదాహరింపఁబడినవి. కాని చిన్నయనూరిగారి ‘చచ్చు నొచ్చులకుఁ జావునోవులు’నను నూత్రమే సరియైన ప్రక్రియాపద్ధతిని సూచించుచున్నది. కాని చాక, చాని మున్నగు రూపములనుబట్టి యాయాదేశము చా యను ద్రుతాంతమైన యేకాక్షరమే యనిపించుచున్నను, చావక, చావక మున్నగు రూపములకుఁగూడఁ బ్రక్రియా సౌలభ్యము కలుగఁజేయుటకై నూరిగారు తమ క్రియా పరిచ్ఛేదములోని ౯౪, ౯౫ నూత్రములచేత విషయమును సంగ్రహించిరి. చచ్చునొచ్చులకుఁ జావునోవులు కృదంతనామవాచకము లగుటయు, నిచ్చటి ప్రక్రియాపద్ధతిలో నవి యాదేశము లగుటయుఁ జూడ నీరెండు సందర్భములకు సమన్వయము చేయవలసివచ్చును. పోవక శబ్దవిషయములోఁ బోవుధాతు వునకుఁ బోవును నాదేశ మంగీకరింపవలసియుండును. నూరిగారు క్రియా ప-౯౦ నూత్రములో ‘వు’ వర్ణలోపము చెప్పిరి కాని యీ ‘వు’ వర్ణలోపము దుబ్బుత్తులు పరంబగునపుడే యని నిబంధనముచేసిరి పింగళిమూర్తుగారు కళాపూర్ణోదయమునఁ బోవుకొ అని ప్రయోగించియున్నారు. వర్తమానార్థక చువర్ణము ముక్తు క్రిందికి రాదు. నూరిగారి నూత్రమునుబట్టి యానుచో కవిప్రయోగము సప్రామాణిక మనవలసివచ్చును. ఇట్లే నూరకవిగారు ఇయ్యనికి ‘ఈని’ యనురూప మగు ననిరి ప్రక్రియాదృష్టిలో నిదియును సంగతము కాదు. ఇచ్చు ధాతువు. ఈ యను సర్వాదేశము. దానికి వ్యతిరేకార్థమున నిజే యై ఈని యనరూప మేర్పడుచున్నది.

మార్కొందు-మార్కొందు

ఉత్తమపురుషును శైవునప్పడు మార్కొందు ననుట యందుముగాదనియు, మార్కొందునని యుండఁ

దగుననియు నూరకవిగారు చెప్పిరి. చిన్నయనూరిగారిరూపమును చూచుచున్నప్పుడు మున్నగు, నూత్రములయందు సమష్టింబడి, కొందురు - కొంద్రు, ఆందురు-ఆంద్రు ఇత్యాదిరూపము లున్నవి. పరిచ్ఛేదస్వరూపి ‘నా త్వరస్య భవేత్ సత్యం నాశేనా రువర్ణ్యకే’ యను కార్తిక సమవయోగమునను. ఈ కొను మున్నగు నన్వాయము నాంబులు. ఈ కార్తికలో ‘నా త్వరస్య’ యని యుండుటకుఁ బరిచ్ఛేదాన్వయము లకే చెందునుగాని యుండుధాతువునకుఁ చెందితేనా యను సంశయము పుట్టవచ్చునుగాని నూరిగా గుండు ధాతువునుగూడ నన్వాయులయందే పరగడించిరి. (చూ. బా-వ్యా-౫౦. క్రి-ప.) అదియును గాక “అనూప్య రస్య యయి పరసవర్ణః” అను సంస్కృత సంప్రదాయసారము ఉజ్జులనురూపముచేసి, సజలకళేసుము చెప్పి, సత్యమును సాధింపవచ్చునని పోచెడిరి. ఇట్లు విమర్శింతురుగాక.

కొన్ని హలంతములు

కొన్ని హలంతశబ్దముల చూడవలసివచ్చును. దేర్చి పలుకవచ్చునని ఇంద్రజిత్తుఁడు, పరిక్షితుఁ, ఉద్వ్యతే తనమరుగుతులు, వాకునకు, గమికర్మకృతకైకవివృత్తులు జలరుహంబులు, మనకు, ముదితచేతులు ననురూపముల నుదాహరణములుగా నిచ్చిరి.

ఇంద్రజిత్తు — ఇంద్రజిత్తుఁడు ననురూపముల నహోబలపండితుఁ డుదాహరించెను. ఇది యగుణవద్ద ణములోనిదే. కారి యిగణములోని మహాచ్ఛబ్దములకుఁ బ్రథమాంతరూపములమీదనే యుత్త్వజ్ఞానులు చేర్చవలయునని యాతని యభిప్రాయము. “ప్రశానుఁడు”రూప ముదాహరింపఁబడినది. నూరిగారు దీనిని గొంచెము వివరించి యింద్రజిత్తుననురూపమునుగూడ సాధించిరి. ఇంద్రజిత్తుఁ డనురూపము సప్తార్థ ప్రకాశిలో నుదాహరింపఁబడినదిగాని గుణాగుణవద్దణముల యుభయకార్యములను నేకరూపమునందే జరిగిన దగుటవలన దాని నంగీకరింపఁజాలరైరి.

పరిక్షిత్తు, పరిక్షితుఁడు — ఇదియును బైదాని వంటిదే. నూరిగా రీశబ్ద విషయము నెత్తలేదు.

మరుతు లను శబ్దమునుగూడ నిట్లే సాధింప వచ్చును. కాని యహోబలపండితుఁడును జిన్నయనూరి యుఁగూడ మరుత్తను ద్విత్యోత్పములు గల రూపమును మాత్రమే యిచ్చిరి. ఇది యనుమాదము. మహద్వివక్ష యందు మరుతులన్నరూప మగును. అగుణవద్దణము నందలివానికిఁ బ్రహ్మమైకవచనమును, గుణవద్దణమునకు ద్వితీయైకవచనమును బ్రాతిపదికగాఁ దీసికొనుట ప్రాచీన సంప్రదాయము. చింతామణి హలంతపరిచ్ఛేదములోని మొదటి రెండు సూత్రములు చూడఁగూ, కాని సూరకవి గారు ద్వితీయతరంగములోని నాల్గవలక్షణమున

“క॥ మహిత హలంత ప్రథమా

బహువచనాంతాక్షరములపై నిలుపఁదగుక

బహుళాకారాంత పదా

నిహిత ప్రథమావిభక్తిని యతిఁ చెలుఁగునక”

అని వచించిరి. గోత్రభిదుఁడు, ఏతాదృశుఁడు మున్నగు రూపములను దీని కుదాహరణములుగాఁ జూపించిరి. మరుతు లన్న శబ్దరూపమునుగూడ నిట్లు సాధింపవచ్చునని వీరి యభిప్రాయమై యుండవచ్చును. మరుతః అను ప్రథమాబహువచనముపై విసర్గ లోపింపఁగా నుత్పడఁజ్ఞులు, బహువచనమున లువర్ణమును గలిగి యీరూప మేర్పడుచున్నది. జలరుహంబు లను రూపముగూడ దీనిచే సంగ్రహింపఁబడును. ఆట్టిచో వీరు ప్రథమతరంగములోని యీ పదియవలక్షణమును జెప్ప నావశ్యకతయే కన్పట్టదు. ఈ ప్రక్రియాపద్ధతి విచారింపఁ దగియున్నది. ఎట్లయినను నిది సార్వపదీనమైన లక్షణ మనుటకు వీలులేదు. ద్విట్టు. ద్విఘడు మున్నగు శబ్దముల యుభయరూపములకు నీలక్షణము సాధకమైయుండదు.

ఊర్ధ్వరేతసులు—ఇది సమాసాంత విషయము. ‘యథాప్రకృతి సర్వత్ర సమాసాంతవిధి ర్హితః, నిత్యతా క్వచి దిష్టా స్యా ద్రూపం గ్రాహ్యం సుధీహితమ్’ అను సభర్వణోక్తిలోని క్వచిచ్ఛబ్దసారస్యమువలన నిట్టి రూప ములు సాధువు లగుచున్నవి. ఆద్యప్రకృతియందే సమా సాంతవిధి వైకల్పికము. రేతశబ్దమును బ్రత్యేకముగాఁ దీసికొన్నయెడల దానిని బయః ప్రభృతులయందుఁ జేర్చ

వలయునని తోచెడిది. రేతము అనురూపము ప్రసిద్ధము కాదు. వక్షసు, ఉరసు అను రూపములను జూపిన సుప్తార్థప్రకాశికాకారుని మతమునందైనచో దీనిని మనః ప్రభృతులయందుఁ జేర్చుకొనవచ్చునని కన్పట్టెడిది.

వాకు - వాక్కు—అహోబలపండితుఁ డీ రెండు రూపముల నంగీకరించెను. ‘ద్విత్యంతం దీర్ఘ తో బహుళ’ మ్మను సూత్రమునందలి బహుళశబ్దస్వారస్య మున ‘వాకు’ అను నద్విత్యరూపము లభించుచున్నది.

ముదితచేతులు - చేతశబ్ద మపయః ప్రభృతిగణము లోనిది. ‘చేతము’ ఈరూపము సుప్రసిద్ధమే.

దడల కభేదము

దక్కెననుటకు డక్కె ననవచ్చునని సూరకవి గారు లక్షణముచెప్పి దక్కె, దక్కెనిత్తురె, దక్కెము ననుప్రయోగములను జూపిరి. వీరి భవోద్భుతముగా దగ్గఱ-దగ్గఱ, డప్పి-దప్పి, డిగి-దిగి, డెప్పరము-దెప్ప రము- ఇట్లుభయరూపము లుండు నన్నారు. సర్వ లక్షణసారసంగ్రహములో శబ్దలగ్నా పరిచ్ఛేదమునందలి పదియవ లక్షణమునఁ దిమ్మనగారుగూడ నీ విషయము ననువదించినారు. డక్కెను మున్నగువానికి దక్కె ననఁగూడ దని మద్దరాజు రామనగారు చెప్పిరి. డకారము సంహారనాదభూష ప్రయత్నములు గలది. (హఘ్నఃలోనిది) దకార మబ్బస్రాణము. కావున వీనిరెంటికి గిట్టని లఘుఃకారి యభిప్రాయమై యుండవచ్చును. వర్ణముల యభేదమును డల్పుచు నహోబలుఁడు ‘రలయో గ్లడయో స్తద్వ ల్లశయో శ్యసయోరపి, వబయోర్నణయో శ్చాంఘీ సవిసగ్ధావిస గ్ధయోః, సబిందుకాబిందుకయో స్సాస్య దభేదేన కల్పన’ మను త్రిభోజనశ్లోకము నుదాహరించెను. ఇందు దడల కభేదము చెప్పఁబడలేదు. అప్పకవిగారు గూడ దంధడిండీర డోలికాడాడిమాదిశబ్దములకు దంభాదిరూ పము లగునని చెప్పినారు. కాని యభేదవిరుతులందు దడలకు యతిఁ జెప్పలేదు. కవిజనాశ్రయకర్త దడలకు యతి చెల్లునన్నను నప్పకవి దాని నంగీకరింపలేదు. అభేదప్రాసమునందుఁగూడ వీని మైత్రిక దావు లేదు.

కాని ప్రాకృతి సంప్రదాయములో దడల కళేస మున్నట్లు కనబడుచున్నది (దీర్ఘిక-డిగ్గియ). నూరకవి గారు తృతీయ తరంగమునందు దర్శనభాషావిచార ములో ‘లశనణలకు రేఫలకుఁ దధదగలకు టలకు కాదే శంబు డత్వమగు’ నని సూత్రించి శ్రద్ధ - సద్ద, వృద్ధి - వడ్డి రూపములనుదాహరణములుగాఁ జూపినారు. ఎల్లయి నను డిగి, డిగ్గియ, డక్కు మున్నగు రూప ములే ప్రాచీనాంధ్రభాషారూపము లనియు, దానివలెన శబ్దము లర్వాచీరములనియు దీనింబట్టి తేలుచున్నది. డక్కు మున్నగు కొన్ని యిష్టము వాడుకలోనుండి జాతిపోయి, దక్కెను మున్నగునవియే నిలచియున్నవి. భాష మాటు కిది ప్రబలప్రమాణము.

నాటఁగా - నాడఁగా

నాటఁగా ననుటకు నాడఁగా నని నూరకవిద్రోణ పర్వమునందలి తిక్కనప్రయోగమును జూపిరి. ఇదియుఁ బ్రాచీన భాషాస్వరూపమును తెలియఁజేయుచున్నది.

కొన్ని జాత్యేకవచనములు

నూరకవిగారు కొన్ని జాత్యేకవచనములు గల వని చెప్పి, ‘అత్తైత్తి చూచిరి యాకాశమండలాస్థానర త్నంబు నొత్తానపాది’ ‘కాము తూపులు వెండ్రుకఁ గట్టఁబడును’ ‘నృపుల్ తన యజ్ఞుఁ దలన్వహింపఁగన్’ అను ప్రయోగములఁ జూపిరి. ఈవిశేషమును బూర్వ వ్యాకర్త లెవ్వరును జెప్పినట్లు కన్పట్టదు. ‘నృపుల్-తలన్ వహింపఁగన్’ అనుచోటఁ దలల వహింపఁగ నని యుండుటకు బదులు తలన్ వహింపఁగనని జాత్యేకవచనము వాడఁబడినది. ఇట్టి ప్రయోగ ములు భాషలో ననేకమున్నవి. అత్తైత్తిచూచిరి, వెం ద్రుకఁగట్టఁబడు ననువానివిషయములో నొకమాట చెప్ప వలసియున్నది. ‘అత్తైత్తి’ ఇత్యాది వాక్యమునందు బహు వచనాంతమైన కర్తృ యధ్యాహార్యము. ఆ వాక్యమునం దత్తైత్తుటయు, జూచుటయు ననుక్రియాద్వయ మేక కర్తృకంబు. కావుననే యది యసమాపకక్రియ యైనది. చూచుక్రియతో నత్తైత్తు నను క్రియ సమన్వయించుచు న్నది. ఇచ్చట ‘నత్తైత్తు’ అనునది ధాతుపల్లవము. అట్టి

దానిని వివక్షితి బాత్యేకవచనముగాఁ జెప్పవచ్చునా యనునది విచార్యము. మాచుబయలఁబలి యేకాగ్రహ వివక్షయు ద్రువులి యొప్పుత్యవేషకులయందే వివక్షబు ప్రయోగింపఁబడిన వసుబలవ దానియందు బాత్యేక త్వములేదని తోచెడిది.

‘కాముతూపులు వెండ్రుకఁ గట్టఁబడును.’ ఇ- విజయవివాసములలోని పద్యపాదము. ఇచ్చట వేషయు న్నది. కాముతూపులైన పూవులు వెండ్రుకలయందు భరింపఁబడునని యొక యర్థము. మరి వివక్షాద్వివక్షము లనుబడే దృఢీకరింపఁబడునని యొకయర్థము. గవి యుద్దేశించినాడు. ఇందు మొదటియర్థమునందు వెం ద్రుకశబ్దమునకు జాత్యేకత్వము గలుగుననుచు తెల్లపే. రెండవయర్థములోఁ దృణీకారమే విషయమనుబట్టిన జాత్యేకత్వము లేదనవలయును.

ఇట్లే లోకములో నున్న ‘వారు కడుపురిండఁ దినిరి, కంటినిండ నిద్రపోయిరి.’ యనువానిలోని కడుపు, కన్నులకు జాత్యేకత్వమును కెప్పుటకు పీలు లేదు. కడుపురిండఁ దినుటయు, కంటినిండ నిద్రపోవు టయు భోజననిద్రల తృప్తిగాఢస్వయలను తెలియఁ జేయు పలుకుబడివిశేషములనుబడే వానికి జాత్యేకత్వ లక్షణము పట్టదని తోచెడిది. విజ్ఞులు విమర్శింతురుగాక!

క్రియాపదముల సంధి

“తెలియ భూతార్థగోచర జేవననవ క్రియాప దములు బహువచనయుక్తిగలసి వచ్చెల్లు నచ్చులు గలియ కుండు”నని నూరకవిగారు లక్షణము చెప్పినారు. “తేలు మొడ్చిరి యమరులు,” “చేసిరి యంత” “మార్చుండిరి యొండొరుం గదిసి” మున్నగుప్రయోగము లీయఁబడినవి. “ఇచ్చి రవనిసురులకు” ఇది నిత్యసంధికిఁ బ్రయోగము. ఇట్లు నూరకవిగారు ప్రశమపురుషక్రియలకే యీపై కిత్వికత్వమును జూపించినను లక్షణములోఁ బురుష వివక్షచేయక, జేవమానవక్రియాపదము లనుటవలన నీ లక్షణమునకు మధ్యమపురుషక్రియలపైకిఁగూడ నలి చూరము కలిగి దోషభూయిష్ట మగుచున్నది.

లోకమునందు-లోకమునయందు

లోకమునం దనుటకు లోకమునయం దనవచ్చునని సూరకవిగారు లక్షణముచెప్పి (ప్రథమ పురంగము ౧౫ లక్షణము) యురమునయందు, దేశమునయందు నను ప్రయోగములు చూపిరి. మఱల ద్వితీయపురంగములో రెండువలక్షణమునందు మనమున, మనమందు, మనమునయందు నని సప్తమి మాడు విధముల నుండునని చూపిరి. ప్రథమపురంగమునందే ౨౬ వ లక్షణమున బురమునందలివా రనుటకు బురమునవా రనడగు నని 'గర్భమునవాడు,' 'ఎలజవ్వనంబునవిలసనమును' 'వంశమునవాడు'నను ప్రయోగములఁ జూపిరి. ఈ లక్షణములఁబట్టి చూడఁగా సూరకవిగారి సకార మొక్క సప్తమి విధక్త్యర్థమునందే ప్రవర్తించుచున్నదిని యభిప్రాయపడినట్లు కన్పట్టెడిని. కాని యిది వక్షిసప్తమ్యర్థములయందు భేదమునందును బ్రవర్తించునని ప్రాథవ్యాకరణకారుని మతము. (ప్రా. వ్యా-సమాసపరిచ్ఛేదము, ౧౩౩ నూత్రములు చూడఁదగును.) ఎలజవ్వనంబున విలసనమునచోట సూరకవిగారి ప్రకారము సప్తమితత్పురుషమును జెప్పవలయును. కాని నీతిరామదాద్యులవారు దీనిని వక్షిసమాసముగానే పరిగణించిరి. నిజమున కిదియే సమంజస మైయున్నది. జవ్వనంబునకు విలసంబునకు నాధారాధేయభావము చెప్పటకంటె స బంగమును జెప్పటయే లోకసిద్ధమైన యర్థగతి యని చెప్పక తప్పదు. మఱియును నీనవర్ణము మతుబర్ణమునఁగూడఁ బ్రవర్తించుచున్నదని ప్రాథవ్యాకరణములోని తద్ధిత పరిచ్ఛేదము ౧౬ వ నూత్రము తెల్పుచున్నది. "ఇట్టి తేజంబునవాఁ డధమాన్వయమునఁబుట్టునె చెపుమా?" తేజంబునవాఁ డనఁగాఁ దేజముకలవాడని యర్థము. చిన్నయసూరిగారు బాలవ్యాకరణములో నీనవర్ణ ప్రసక్తి చేయకపోయినను, "సమాసంబునయందు ద్రుతంబునకు లోపం బగు" నను సంధిపరిచ్ఛేదమునందలి ౨౪-వ నూత్రముచే దీని సప్తమ్యర్థ సమన్వితత్వమును జ్ఞాపితమొనర్చి రసవలయును. మొత్తముమీఁద నీనకారము తృతీయాది విభక్తులన్నిటఁ బ్రవర్తించునట్లు ప్రయోగములు గానవచ్చుచున్నవి.

ఉదంతములైన జడవాచకముల తృతీయాశ్రయమునం దీనవర్ణము కానఁబడుచున్నది. (బ్రా. వ్యా. కా. ప. సూ. ౨౩) బాణమున వాలిని గూలనే నెనని యుదాహరణము. అజడంబు తృతీయకును నవర్ణక మగునని ప్రాథవ్యాకరణమీలక్షణమును దిద్ది "ఏరుగున నేనును నైచుచు" నను భారతప్రయోగము చూపించినది. రామనక్ష (నిష్కర్ణము కాదు.) క్రమశతలంబునైన యిది యుగవ్యర్థంబు ప్రయోగములు లాక్షణికసమ్మతములు గాకపోయినను లోకవ్యవహారమునంగుఁ గానఁబడుచుఁ గలదిగా నెనువర్ణులకు రుచించుచున్నవి. ఇకఁ బంచమ్యర్థమున 'తత్త్రైత్య శతంబునకంటె' నని భారతప్రయోగ మున్నదిగాని యహోబలపండితులు 'తత్త్రైత్య శతంబున' నని ననుపాతమే సరిపైచుఁ దనియూ, నది పంచమ్యర్థమున వచ్చిన వస్థియనియుఁ దిరుగుఁగ్రంథములలోఁ గానినాఁడు. బ్రహ్మలోకంబుననుండి యను నన్నయగారి ప్రయోగముకలదు. ఈ ప్రయోగమును 'సనఁ దాన్యా శ్చైస్థి సప్తమ్యధ్యే విభక్తయః' అను సప్తమ్యగూరిన రీతించుచున్నది. ఇట్లపాదానవంశమియం నంగీకరింపఁబడిన యీనవర్ణము క్రమశతలంబునకంటె నను సకారణంబున చమియం దేల నంగీకరింపఁబడఁగూడదని గర్హియ్యముగా నున్నది. ఇక వక్షిసప్తమ్యలయం దీనవర్ణప్రయోగము సుప్రసిద్ధియే 'నమః' యను పదముగారి నూత్రముచే విధింపఁబడిన నకారముగూడ నిగ్రహింపఁబడినది. ఈ నకారము దురుగలగుటకు గర్హితగూడ్యకవచనంబు పరంబగురవునా విధింపఁబడిన నిగాగము ముగాఁ బరిగమించిన దని తోఁచెడిని. పుంతంబులపై నిది నిగాగమరూపము దాల్చి పూర్వోదాహృతమున జడంబులమీఁద నకారరూపము దాల్చుట సముక్తమిశేషము. ప్రాచీనాంధ్రభాషలగుఁగూడైన యీ నకార మిట్లనేకవిధములుగాఁ బ్రవర్తించుచున్నది.

సూరకవిగారు ద్వితీయపురంగ తృతీయలక్షణమునందు (పూర్వోక్తమైనది) జెప్పిన మునుమునం దనుగూపము 'నుమౌప్యతః' అను సూత్రమునఁ బ్రవర్తించుచున్నది. మనమందు నను రూపమున్నచో నన్నగూర్చు ర్యణుల యనుకాసనమునుబట్టి సమగ్ధింపఁబడుచున్నది.

నిజమున కిది మిక్కిలి సులభముగాఁ గాన్పించును. మనము + అందు. ‘సంధిర్నాచోఽచ్యుతః’ అను నూత్రము ప్రవర్తించి, మనముం దని యగు ననిపించునుగా ని, దానికి ‘నుష్పాతః’ అను నన్నయగారి నూత్రమును, ‘సరశే పరుషేచైవ సమానే ను మతో భవేత్’, అద్రుతా త్వరసా ద దుపట్టిహర్షివిభక్తిః’ అను నధర్వణకారి కయు నీప్రక్రియ కడ్డుతగిలి ‘మనమునందు’ నని సుమా గమమును దెచ్చిపెట్టును. ఈ యాగమము సమాసవిష యము. కాని దీనికిఁ బూర్వనూత్రమున నున్న ‘సమా నేఘ’ అను బహువచనము ననువృత్తిచేసికొనుట వలన నంద్యాదిలాభము కలిగినదని యహోబలపండితుఁడు వ్రాసి నాఁడు. ఇంక నిందలి చకారబలమువలనఁ దప్పించు కొని ‘మనము’ దనురూపమును సాధించుకొనిపోవల యును. ఈ పాట్లన్నియు నూహించియేకాఁబోలు, చిన్నయనూరిగా రీ నూత్రమున కనువాదనూత్రము లనఁ దగిన, బాలవ్యాకరణ సంధిపరిచ్ఛేదమునందలి ౨౧, ౩౧ నూత్రములయం దీయంద్యాదులమాట నెత్తక, తత్సము పరిచ్ఛేదములోని ౩౦ వ నూత్రమున ‘ఆగమమువు వర్ణముల కందువర్ణకము పరంబగునపుడు సుగాగమంబు విభాష నగు’నని నూత్రించి వనమునందు, వనమందు నను రెండురూపములను సాధించిరి.

కర్తృధారయసమాసద్రుతము

కర్తృధారయసమాసమునం దొకచోట నూఁది పలుకవచ్చునని ‘పాల్పారుకొరాముఁడు’ అను కవుల వల్లమునందలి ప్రయోగమును జూపిరి. ‘ద్రుతస్య సర్వత్ర లు క్సమానేఘ’ అను నన్నయగారి నూత్రమున కిది పూర్ణముగా విరుద్ధమైయున్నది. అదియునుగాక యిందు ద్రుతము స్వత్వముతోఁ గానఁబడుచున్నది. సమాసమునందలి ద్రుతమునకు స్వత్వ మధర్వణుఁడు మున్నగు ప్రాచీనులకుఁగాని, చిన్నయనూరి మున్నగు నర్వాచీనులకుఁగాని యంగీకారములేదు. అహోబల పండితుఁడుగూడ “ఏతచ్చ సమానే ససంభవతి ప్రయో గాభావాత్”, ‘స్వత్వం ప్రశ్లేషతా బిందు స్సమానే సప్రయోగతి’ ఇత్యధర్వణవచనాచ్చ” అని వ్రాసెను. (‘అలంకిత సంశ్లేష స్సాన్యత్’ అను నూత్రవ్యాఖ్య).

కాని ద్రుతస్వత్వాది చింతామణి నూత్రమునకు వ్యాఖ్య వ్రాయుచు నహోబలపండితుఁ డిట్లు వ్రాసెను: “మించుఁ గ్రొమ్మించు’ ఇత్యాది క్రియాజన్య విశేషణసమానే ద్రుతస్య క్రియాపదాయవత్వేన లగ్నివయత్వం. లేన ద్రుతకార్యం సర్వమత్ర ప్రవర్తత ఏవ.” అని. పాల్పారుకొరాముఁడనుచోటఁ బాల్పారు ననునది తద్ధర్మక్రియావిశేషణమే. ఇందలి ద్రుతము క్రియాపదమున కయవత్వమునే పొందియున్నది. అం దువలన ద్రుతకార్యము సర్వమును జరుగవచ్చును. సర్వ మనుటలో ‘ద్రుతస్య హలి బిందు స్సాన్యచ్ఛిష్టత్వంచ క్వచిత్స్వతా లోపశ్చ’ అనియున్నది కావున నిక్కడ స్వత్వమును నంగీకరింపకతప్పదు. అయితే సమాసద్రుత స్వత్వము నహోబలుఁడే యొప్పుకొనలేదుగాదా! అహోబల పండితుఁడు చూపిన యధర్వణకారికకుఁ బాతాంతర మున్నది. ‘నిత్యం ప్రశ్లేషతా బిందు స్సమానేతు ప్రయోగతః’ ఇందు సంశ్లేషబిందువుల ప్రయోగమే కనఁబడుచున్నది గాని స్వత్వనిషేధము లేదు. అహోబల పండితుని పాఠమువలన (స్వత్వం ప్రశ్లేషతా బిందు స్సమానే సప్రయోగతః) బిందు స్వత్వ సంశ్లేషములు మూఁడును సమాసములయందుఁ బ్రయోగింపఁబడరా దనునర్థము వచ్చుచున్నది. కాని ప్రయోగములనుబట్టి బిందుసంశ్లేషములు విరివిగాఁ గనఁబడుచునే యున్నవి. చిన్నయనూరిగారుగూడ వీరినే యనుసరించి బాలవ్యా కరణసంధిపరిచ్ఛేదమునందలి ౨౬ వ నూత్రమును రచిం చిరి. కావుననే సం. ప. ౨౧ నూత్రముక్రింద ‘వత్స మణలక్షణముచే దీనికి స్వత్వంబు లేదు’ అని వ్రాసి యుండిరి. సమాసద్రుతలోపనూత్రమునకు ‘నుష్పాతః’ యను నూత్రమును, బా.వ్యా.లోని సం. ప. ౨౧, ౩౧ నూత్రములును ననువాదములు. ఈ నూత్రములకు లక్ష్యము లైన సమాసములం దన్నింటను ద్రుతకార్యము లన్నియు జరుగుచునేయున్నవి. మఱియు ‘అపరాస్తేచ సమానేచ కదై నో బిందు రివ్యతే’ యని యధర్వణుఁడు ధూర్వహ మతమును నిరూపించినాఁడు. కాని నిత్యమిత్యాది కారిక వలన బిందుప్రయోగ మంగీకరింపఁబడినది. ఇట్లు విధి నిషేధములు రెండును గానఁబడుచున్నందున బిందు

ప్రయోగ క్యాచిత్కతను గ్రహింపవలయును. అట్లే 'అద్యత్వతీయాదు న యుక్తా శబ్దవిన్మతే,' యని యుండుటవలన స్వత్వప్రయోగ క్యాచిత్కతనుగూడ గ్రహింపవలయు నని తోచెడిది.

ప్రతిఘటించె-ప్రతిఘటియించె

ఈరెండు రూపములను జూపి సూరకవిగారు పీరికిఁ బ్రయోగము నిచ్చిరి. ఆంగ్రభాషాభూషణకారుఁ డు 'అననుస్తలఘ్నవ్యక్షర లసితములైన' తత్వము క్రియలకే యిట్టి యియాదేశము వచ్చునని చెప్పినాఁడు. ఇందుఁ గేతనగారు నన్నయగారి మూత్రమునే పరిగణించి నాఁడుగాని ప్రయోగభాషాశ్యమును సర్వణకారికను బరిగణింపనట్లున్నది. 'లఘ్వేకాక్షర పూర్వక్రియాంతి సుస్థానయో భవే దిద్వా' యను నన్నయమూత్రము సర్వణణుఁడు 'స ప్రాద్యవ్యయ సంబంధ స్తస్మిన్మేధే ప్రయోజకః' అని విపులీకరించినాఁడు. ఈవిషయమును బట్టి కేతన నన్నయగారి వ్యాకరణమును జూచియే యుండవలె ననుసంశయము కలుగుచున్నది. కవిసంశయ విచ్ఛేదము కేతనగ్రంథమున కనుబంధ ముటకు నిది చాలియున్నది.

సంతోసము-సంతసము

సంతోషశబ్దమును దద్భవమునేయుచో సంతో సము, సంతసము నని రెండురూపము లగునని సూరకవి గారు చెప్పినారు. సంతోషిల్లుచు నను ద్రోణపర్వ ప్రయోగ మీయఁబడినది. అహోబలపండితుఁడు గూడ ధాతుపాఠమునందు "సంతోషిం-సంతోషిల్లుచున్నాఁడు ఇతి ప్రాకృతసమం రూపం, హాస్య ఇతి సాదేశాత్. సంతసింపు ఇతి సంస్కృతభవం రూపం" అని నిర్దేశించియున్నాఁడు.

కూడుకొని-కూడికొని

క్రియాఫలము కర్తృగామి యగుచోఁ బ్రయుక్త మగు కొనుధాతువునకుఁ బూర్వమునందున్న ధాత్వ వ్యయవమైన యుకారమున కికారము బహుళముగా నగు నని చిన్నయసూరి మున్నగువారంగీకరించినదే. బహుళ గ్రహణముచేత రెండు రూపములు నగును.

జడపద విశేషణములు

జడపదముల బహువచనములకు విశేషణము లేక వచనమున నుండవచ్చునని సూరకవిగారి లక్షణము. ఇది సర్వలక్షణసారసంగ్రహకర్తయైన కెప్పినాఁడు. లాక్షణికు లెల్లరును సమ్మతించినదియే. నన్నయగారు 'ఏకత్వం భేదకగత బహువచనానాంచ దృశ్యతే వికృతౌ' అని సామాన్యముగా సూత్రించిరి. భేదక మన విశేషణము. 'వికృతౌ' అనుటచేత సుద్ధాంగ్రము నందే యిట్టిప్రయోగము లంగీకార్యములని గూడాచార్యుని యభిప్రాయము. అగ్రవ్యణుఁడే సూత్రమునకు వివరణ ముగా 'నప్రాణిస్త్రీ విశేషణములకును, ప్రాణిస్త్రీ విశేష్యకములైన సిద్ధమ్యంతి స్త్రీ సమవిశేషణములకును నేకత్వము చెల్లు'నని కారిక చ్రాసెను. సాంపైన పలు కులు, మేలైన వెలఁగూఁడు, అందమైన వేల్పుటింతులు మున్నగునవి. 'కులికధారలు కుఁతితింబయ్యె, గేయోఘ ములు సాగనై పాటిల్లె' అని సూరకవిగారు దానిరణము లిచ్చిరి. అంతటను జడపదములకే యీ విశేషము చెల్లును. నన్నయగారు 'వికృతౌ' అని నిర్దేశించినను కులికధారలిత్యాదిశబ్దము ప్రయోగములుగూడఁ గిన్నయ సూర్యములచే నామోదంపఁబడినవి.

నిలువుము - నిలుము

నిలువుము, పిలువుము, కొలువుము, గలువుము, విడువుము మున్నగు క్రియలకుఁ దృతీయాక్షరములు లోపించు నని లక్షణము. ఈలక్షణమునుబట్టి శవలము మధ్యమమువర్గము పరమగునపుడే యీ లోపము కలుగు నని చెప్పినట్లుగుచున్నది. ఇంతకంటె బాలవ్యాకరణము, క్రియాపరిచ్ఛేదము (సూ. ౧౦౧)లో "పిలుచు మొదలగు వానికి 'ముత్తు' పరం బగునపుడు కడనాయి బహుళంబుగ లోపించు" నను సూత్రమే శాస్త్రంబు, ప్రక్రిగూ, ప్రయోగభాషాశ్యముల దృష్టి నెంతయు సమంజసమై యున్న దనవలయును.

ఏ - ఐనక

ఏ యనఁగా వైననని యర్థము నిర్దేశించి, శ్రీనాథుని శృంగారపైషకములోని 'ఎందకో వేలుపు

లోలిమై నశభవించిన’ (ఆ. ౨. ప. ౧౨౧) యను పద్య పాదము నుదాహరణముగా నిచ్చినాడ. నైషధమునం దెందఱో వేలుపులను పాపమున్నదికాని యెందఱోయని లేదు. ఒకవేళ నున్నదనుకొన్నను నది ‘ఏని’ శబ్దము యొక్క యాశ్చర్యకరతేష మనునగాని ‘ఏ’ యను నేకాక్షరము కానేరదు. రామునే నీతనే గొల్తు నిత్యాది ప్రయోగము లున్నవి. ఇది చేదర్థము. వచ్చేనేని, చేసే నేని యిత్యులు. వికల్పార్థమునంగఁగూడఁ బ్రవర్తించును. అట్టిగో నూరికవిగా రే యను నేకాక్షరమును గ్రహించుట దోషమని తోచెడిని. ఏయను నవ్యయ మేవకారాధ్యమనఁ బ్రవర్తించుట యంగ్రభాషా సంప్రదాయము. అచ్చమక్కుములోని దైవచోఁ బ్రశ్నాను నయాదులయంగుఁ బ్రవర్తించును.

వి-కలిగి

వి యనుచోఁ గలిగి యనునర్థము చెప్పి ‘యప్ప రోగణములు నాటలు పాటలు నై వినోదింపంగ’ నను ద్రోణపర్వప్రయోగమును జూపినారు. సర్వలక్షణసారసంగ్రహకర్తయఁ గ్రియావిశేషణ ప్రకరణమునందు “కలిగి యనునట్టి యర్థంబు దలుపుచోట నిలుపఁదగు నై యనుపదంబుఁ దెలుఁగునం” దని లక్షణము చెప్పి, “యొక్కర్తు నీడముఁ గృష్ణాజినముం గమండలువై రాగంబు వంచించి” యను నుత్తరరామాయణపద్యపాద మును, ‘బంధురకంధరము చెడలుపుటురమును నై ద్రోణుఁ డొప్పె’ ‘తెల్లని గొడుగును వెల్లని సిడమునై యల్లవాండే పాండవాగ్రజుండు’ నను భారతప్రయోగ ములను జూపియున్నాడు.

ఇట్లుండఁగా నహోబలపండితుఁడు “కించ కైశ్చి దైకార స్వాస్తితానాచక్ష్వ మస్తీతి లక్షణముక్త్యా ‘చెడలుపుటురమై యాచార్యుఁ డొప్పె నుత్తర కంఠే’ ఇత్యాదికం కవివచన ముదాహృతం. తల్లక్షణం స్వక పోలకల్పితమేనే త్యుపేక్షితం. ఉపచారక్రియాత్వేన తాదృశవచన స్వాభాభ్యా మాచార్యాభ్యా మంగీకృత త్వాత్” (భాష్యవర్ణకేత్యాది నూత్రవ్యాఖ్య). అని స్పష్టముగా వ్యాసియున్నాడు. కైశ్చి త్రనుటకలన

నీయన నూరకవితిమృనలను బూర్తిగా నిరాకరించి నాడని తెలియనైయున్నది. ఆశ్చర్యమైన క్రియ నాధారమునం దాలోపించుట యుపచారము. నీతకా వివాహంబై, పెండ్లియై, మున్నగు క్రియలయం దైకార మున కుపచారత్వము పూర్తిగాఁ జట్టుచున్నది. పూర్వో క్తభారతవాక్యమునందు, బంధురకంధరమై, చెడలుపు టురమై యని భూతార్థాసమాపక క్రియాసమన్వితములైన యసంపూర్ణ వాక్యము లర్థగతిబట్టి యేర్పడుచున్నవి. ఈ యసంపూర్ణ వాక్యములకు, బంధురకంధరముకల వాండే (దో)ణుండు కర్త) చెడలుపుటురము కలవాండే యనునర్థము సులభముగా లభించుచున్నది. నీనికి సంబంధించినంతవఱకుఁ గర్త యధ్యాత్మత మయ్యెనని తలంపవలయును, అగుచో నిది వాక్యవిషయము గాని క్రియావిషయము కాదని తేలుచున్నది. పోనీ యుపచారక్రియాత్వము నెట్లో యంగీకరించినను నీ ‘వి’ శబ్దమునకుఁ గలిగి యనునర్థము చెప్పట కేమి యభ్యంతరముండునో చింత్యము. ఈ వి శబ్ద మగుధాతువుయొక్క క్షార్వరూపము. అగుధాతువునకు శబ్దరత్నాకరకారుండు ‘కల’ యను నర్థమును గూడఁ జూపించి, యిట్టిదే ప్రయోగము నొసంగెను. సీతారామా చార్యులవారుగూడ తిమ్మన నూరనల ననుసరించి యీ యర్థము వ్రాసి రనుట తెల్లము.

అదియునుగాక భూతార్థకాసమాపక క్రియ యొక్కొకచో హేత్వర్థమునఁ బ్రవర్తించునని ప్రాథ వ్యాకరణములో నాచార్యులవారు నుడివీరి. ప్రస్తుత వాక్యమునందు బంధురకంధరము, చెడలుపుటురము నున్న హేతువుచేత ద్రోణుఁడొప్పె నను నర్థమునుగూడ సాధింపవచ్చునని తోచెడివీరి. కాని యిది యిట్టి పట్టు లన్నిట సమర్థింపనగునది కానేరదు. “తెల్లని గొడుగును వెల్లని సిడమునై యల్లవాండే పాండవాగ్రజుండు” అను చోటఁ గల యనునర్థము తక్కిగత్యంతరము కానరాదు. గొడుగు సిడమై యనునవి యుపచారక్రియ లన్నచో నీ ల్యబంతముల కీవాక్యమునందు దేనితోడిను నన్వయము కుదురనేరదు. శబ్దపల్లవములు విలక్షణార్థాభిధాయకం బులు. వివాహంబై, పెండ్లియై యను ధాతుపల్లవంబులకు

విలక్షణమైన యర్థము గోచరించుచున్నది. గొడుగునై
సిడమై యనువానికి వాక్య నిరపేక్షముగా నెట్టి యర్థ
మును గానవచ్చును లేదు, అందుచేతనే సూరన తిమ్మన
నీ 'వి' శబ్దమునకు వాక్యాన్వయాపేక్షకముగాఁ 'గలిగి'
యనునర్థము వచ్చుచున్నదని వ్రాసిరవి పాడగట్టుచున్నది.
ఏలతడు-ఏలునతఁడు

వర్తమానార్థభుజన గలిగిన కర్మధారయనునం
దచి యుత్వమున కచ్చు పరమైనచో నత్వము వచ్చునని
లక్షణము. ఏలతఁడు కాదనియు నేలనతఁ డగు
ననియు సూరకవిగాడు వ్రాసిరి. ఇది క్రియాజస్య విశే
షణి భుజితమైన కర్మధారయము. 'నస్యత్తద్ధర్మోత్తః'
అను నిత్యసంధినిషేధక మైన చింతామణి నూత్రమున
కిది విషయము. ఈ తద్ధర్మక్రియ ద్రుతప్రకృతిక
పాతములోఁ బరిపఁబడినది. వేటుగా నత్వవిధాన
మవసరములేదు. అప్పకవియుఁ దదయాయులైన చిన్న
యశూర్యములును బడిన పొరపాటునే సూరకవిగారు
గూడఁ బొందిరి. ఈ విషయమునుగూర్చి బ్రహ్మశ్రీ
వర్ణముల చిన్తామణిరామస్వామిశాస్త్రిలవా రాంధ్రశబ్ద
చింతామణి విషయపరిశోధనమున విపులముగాఁ జర్చించి
యున్నారు. సూరకవి యిది వర్తమానార్థ మనినాఁడు.
కాని యిది తద్ధర్మవిషయముగాఁ జింతామణిసంప్ర
దాయవ్యవహారము. 'ఉను' ప్రత్యయము భవిష్యద్ధర్మక
మని శేతన చెప్పెను. పలుకును, పలుకుదురు-భవి
ష్యద్ధర్మము - ప్రథమపురుషైక బహువచనరూపములు.
శేతన సంప్రదాయము నవలంబించినచో 'ఏలనతఁడు'
భవిష్యద్ధర్మము కావలయును. కాని యేలనతఁ డనఁగా
నేలమన్నవాఁ డని యర్థముచేసి సూరకవి దీనిని వర్త
మానార్థక మనియెను. 'తద్ధర్మార్థకవిశేషణం బసహాయ
తం ద్రికాలివాచి యగు' నన్నప్రాధికారకరణనూత్ర
ముచే దీనిని రక్షింపవచ్చును.

తద్భవపదములలోని రేఫము

సూరకవిగారు 'తద్భవపదములఁ దనిలిన యారేఫ
రేఫగాని శకటరేఫకాదని లక్షణముచెప్పినారు. కాని
పాఠుఁడు, ఉక్లేఱ, కఱుగ, మొఱకు మున్నగు తద్భ
వములయందు శకటరేఫము కానవచ్చుచుండుటచేతను

'ఉచ్చారణస్య కల్పిత్యాన్నిదానం తత్ర సప్తచః' అను
సప్తరవణకారిక యుండుటచేతను నీలక్షణ మంగీకార్యము
కాదని యహోబలపండితుఁడు వ్రాసినాఁడు. సూరకవి
గారు శేఫప్రయోగములను విశేషముగాఁ జూపలేదు.
ఏవోణిన్నిటినిమాత్రమే చూపినాఁడు.

నాకునానతి-నాకానతి

మష్టిపై నచ్చు పరమైనయప్పు డిట్లు చెండు
రూపము లగునని లక్షణము. ఇది 'అనాదిషు విభక్తి
షూతోవా' యన చింతామణి నూత్రమునకు విషయము.

నాంతక్రియాపదముల సంధి

నాంతక్రియాపదముల పొంత నచ్చున్నయెడల
నత్వ మగుననియు, హల్లున్నచో వైకల్పికముగ
నుండు ననియు లక్షణము. నాంతక్రియాపదము
లనుటచేత ద్రుతప్రకృతికములుగాఁ బరిగణింపఁబడిన
క్రియారూపము లన్నిటికిని గ్రహణము. వీని కచ్చులు
పరంబగునపుడు 'లుక్స్వంతేనా నాచి' యను నిషేధ
విధి ప్రవర్తించి వట్టిసంహితమాత్రము కలుగును. హల్లులు
పరమైనప్పుడు ద్వికవాక్యము లన్నియు యథావిధిగ
జరుగును

ఋకారమునకు రేఫాదేశము

ద్వంద్వసమాసమున ఋకారమునకు రేఫాదేశ
మగునని సూరకవిగారు "క్షుత్రియశంకృతైః.....మాం
ధాత్రఘ్నక్షితేశ" ఇత్యాది భారతపద్యము నుదాహరణ
ముగా నిచ్చిరి. ఇది 'ఉద్వంద్వరః' అను చింతా
మణి నూత్రమునకు విషయమైకది. మాంధాత్యరఘ్నక్షిప్తి
శేత్యాదిపాతమును గ్రహించి యప్పకవిగారు దీనిని
సంయుతాసంయుతప్రాసమునకు దాహరణముగా నిచ్చిరి.
ఆ యీవిషయములు బా. వ్యా. సహాసపరిచ్ఛేదములోని
యిరువది నాల్గవ నూత్రవ్యాఖ్యలో గుప్తాప్రకాశికా
కారులు విపులముగాఁ జర్చించిరి.

నేవింతురు-నేవింత్రం

నేవింతు రను క్రియాపదమునకు నేవింత్రమరూప
మును గలదని లక్షణము. ఇది లాక్షణికులందఱు నంగీ
కరించినదే. 'దౌచోర్లు క్తద్ధర్మే' యను నూత్రమున

దువర్ణము పరమైస్వరుడు చుకారమునకు లోపము రాగా
‘బిందుపరస్య తకారో యో స్సాన్యతో’ అను సూత్రముచే
నేరింతు రిదురూపము సిద్ధించును. అపైవైఁ గవిభల్లుట
సూత్రముచేఁ దకారముమీఁది యుత్వము లోపించి
“నేవింతు” రూపము సిద్ధించును. చిన్నయసూరిగారి
ననుసరించియు బా-వ్యా-క్రి-గూ పరిచ్ఛేదములోని
౧౦౮, ౬౨ సూత్రములవలన నీరూపమును సాధింప
వచ్చును. పూర్వవ్యాకర్త లిట్లు బిందుపూర్వమైన తద
డలకే యుత్వలోపము నంగీకరించిరి కాని ‘యత్ప్ర’
మున్నగుప్రయోగములు క్వాచిక్కిముగా లేకపోలేదు.

బల్లిదాదులు

కడల మత్వంబు గలిగిన తెనుగునుడులు దేవము
వ్యవహారములైనచో డత్వము భజించునని లక్షణము.
బల్లిడును-బల్లిడుడు నని యుదాహరణము. ఇది ‘కేచిత్తు
వైకృతా శ్శబ్దాః పుంసి చాన్యత్ర సంగతా’ యనునభ
ర్వణకారికకు లక్ష్యమైయున్నది. నెయ్యండ్లై పూజించె
నని నన్నయగారి ప్రయోగము. బల్లిదాదులు సంస్కృత
తుల్యంబు లని చిన్నయసూరిగారు గూడ సూత్రించి
నాడు. స్త్రీత్వంబున పీని కాలుశబ్దము పరంబై నెయ్య
రాలు, బల్లిగురాలు అను రూపము లేర్పడును.

కొన్ని విశేషములు

తినుచుండె-తినుచునుండె- ఇది శత్రుర్థకు చువర్ణ
ముపై నున్న ద్రువసంధివిషయము. తన కిచ్చె - తనకు
నిచ్చె-ఇది ‘అనాదిమ ఓభక్తి మాతోవా’ యను
సూత్రమునకు లక్ష్యము. ధర్మపు - ధర్మము - ఇది ‘భవే
ద్ధర్మాదిశబ్దానాం ముశ్య పుశ్చాత్ర కుత్రచి’ త్తను కారికకు
లక్ష్యము. ఇట్లే కర్మపు-కర్మము మున్నగునవి గ్రాహ్య
ములు. ప్రాధిమంబు-ప్రాధిమ. ఇది తద్భవరూపము.
దీనిని విశేషరూపముగా నిచ్చుటలో సూరకవిగారి
యభిప్రాయ మేమియో! ఒనరంగ-ఒనరంగ - ప్రోవ
పూర్వము కావున సాగ్యబిందు కర్థబిందువైనయది.

అనక - నాక - ఇది “క్వచి దంత్యస్య చాన్యస్య
లోపా దీర్ఘశ్చ కుత్రచి” త్తను కారికకు లక్ష్య మనఁదిగి
నది. దీని కహోబలపండితుఁడు చానేసె, నోనాడె

మున్నగునవి లక్ష్యములుగా నిచ్చినాఁడు. ఈ ‘నాక’
యను ప్రయోగమునుగూడ వానితోఁ జేర్చవచ్చును. అను
ధాతువునకు మజ్జు పరమగునపుడు ‘నా’ ఆదేశ మగునని
చిన్నయయుఁ జెప్పెను.

మిారు-ఈరు

‘నీ మీ నే మే హల్లులకు లోపంబు విభావ
నగు’ నని ప్రాథవ్యాకరణకారుఁడుగూడ నీ ప్రక్రియనే
బోధించినాఁడు. నీవు-ఈవు, - మీరు-ఈరు, నేను-వీను-,
మేము - వీము. ఇట్లక్షాదు లైనకే ప్రాచీనము లైనట్లు
తోచకమానదు. ‘తదిదమోర్వ’ట్లను వైకృతచంద్రికా
సూత్రముచే ఆ ఈ శబ్దములకు వదాదేశము చేసి ప్రక్రి
యను జూపించుచున్నాడు. యుష్మద్దస్య ద్దర్థములకుఁ
గూడ నట్టిప్రక్రియనే మాపించుట యుక్తమేమో యని
తోచెడిని. కాని యిది యింకను బరికిలింపఁదగినయంశము.

ఎల్లిదము-ఏలిదము

ఇది ‘అద్విత్వంచ భిన్నద్విత్వం దీప్తోహస్వశ్చ
కేమచి’ త్తను నభర్వణకారికకు విషయము. పువ్వు-పూవు,
గయ్యలి-గయ్యళి మున్నగునవి దీనిచే సమర్థింపఁబడినవి.

చనునె - చన్నె

ఇది ‘క్వచి న్నవర్ణే జేర్లోపః క్వచి ఙ్గోశ్చ
తథా భవేత్, క్వచి త్తదర్థే డయంగం క్వచి న్న స్త్యేచ్చ
లోపవాక్’ అను నభర్వణకారికకు లక్ష్యము. ‘క్వచి
న్న స్త్యేచ్చ లోపవాక్’ అను వాక్యముచే ‘చనిన’ యను
పదమునందలి సకారముమీఁది యికారమును లోపింపఁ
జేసి ‘చన్న’ యను రూపమును సాధించి, దానిపైఁ
బ్రహ్మార్థైకారమును బరముచేసినచోఁ జన్నే యను
రూపము లభించును. ప్రాథవ్యాకరణకారుఁ డింతకుఁ తె
గులభ్యమైన మార్గము నుపదేశించినాఁడు. “ఒకానొకచోఁ
దద్ధర్మార్థకంబులగు నుండు చను చేరుకొనులు ప్రక్షాల్గ
కైకారపరకంబు లగునపుడు వాని కడయచ్చులకు
లోపంబు విభావనగు” చను + ఏ = చన్నే. దీనికి మఱి
యొక మార్గమును గలదు. ‘అన్నిష్టపథి’ మున్నగు
భారతప్రయోగముల బలమున ‘చను’ క్రియలోని యుత్వ
మును లోపింపఁజేసి, చక్ అను ద్రుతాంత ప్రాసావ్యత

భా ర తి

నమనకు బ్రహ్మర్షికారమును బరమోనర్హినయెడల, 'నోవా ద్విత్వం క్వచిద్ధీర్ఘం పరప్రాణేన సంగతే' అను నధర్వణోక్తిచే జన్మ యను రూపమును సాధింప నయ్యెడిని.

భయపడి - భయంపడి - భయముపడి. ఈరూపములు 'ప్రమాదైభక్తికమో ర్బిందుశ్చ మహాకావతిక్రియాశ్చేష' అను చింతామణిశాస్త్రమునకు లక్ష్యము.

ఉమ్మలిక - ఉమ్మలికము

'పుత్రచిచ్ఛబ్దభేదేషు భవే త్వర్థస్తలింగతా' యను నధర్వణోక్తియే దీనికి బ్రమాణము. చుట్టములు, చుట్టక; మీసములు, మీసలు మున్నగునవియు దీనివలన గ్రహింపఁబడును.

కలవారె - కలరె

సూరకవిగారీప్రయోగమును జూపి, యిట్లే యిట్టి వారె - యిట్టిరె యగునని లక్షణముఁ జెప్పరి. ఇది 'తచ్ఛబ్దవస్య లోప స్వాదధాతోః క్వచి దేకతా'యను నధర్వణోక్తికి లక్ష్యమైయున్నది. అట్టి డనురూపము గూడ దీనికి లక్ష్యము. చిన్నయసూరిగారుగూడ 'ఉన్న కలనవర్ణకంబులమీఁది తచ్ఛబ్దవకారంబునకు లోపంబు విభావ నగునని (బా-వ్యా-క్రి-ప - ౧౧౭ నూ) నూత్రించినారు. సూరిగారి నూత్రముచే నట్టిడు, అట్టిరు ననురూపములు సాధింపఁబడవు. సూరకవిగారీలక్షణము నకే 'సఖీజన మిట్టిడె రూపసంపదకా' అను విరాటపర్వ ప్రయోగమును లక్ష్యముగా నిచ్చిరి. ఇట్టి + అది = ఇట్టిది అధర్వణకారికావళికిఁ దెలుగువ్యాఖ్య వ్రాసిన ద్వితి త్రిణి సీతారామకవిగారుగూడఁ బూర్వోక్తమైన కారి కకు 'కొనుటిది, కావుది, ఏవలముదిగా' యను లక్ష్యముల నొసంగి యీకార్య మనుహదర్థంబులయందును గలదనిరి. కాని వీరి యీ లక్ష్యములఁగూడ నంగీకరించిన యెడల నిట లక్ష్యులక్షణ సమన్వయ మగుటలేదు. 'వాఁడు' అను మహదర్థక శబ్దమునకే 'అది' యనునది యనుహదర్థకరూపమన్నను, అదిశబ్దాదులుందు వకారము లేకపోవుటవలన నది లక్ష్యము కానేరదు.

చిగురుచు ధాతువు

సూరకవిగారు చిగురుచుధాతురూపములైన చిగిరించెను, చిగిచ్చెను, చిగిరించెను, చివిరించెను నను రూపముల నిచ్చిరి. చిగురుచు ధాతువుపై భూతార్థము నందు 'ఎను' వర్ణకము పరమగుచో దాని యెత్వము నపేక్షించి రువర్ణముమీఁద నిత్వమును, దాని యపేక్ష చేతఁ గువర్ణముమీఁద నిత్వమును వచ్చి చిగిరిచె నను రూప మైనది. మూల దానియందలి రివర్ణముపై నిత్వము లొపించి (చౌరే రుసధాత్మశ్చ లు గ్వా స్యాత్) చిగిచ్చె నను రూప మైనది. చిగిరించె ననునది యీధాతువునకే రూపాంతరమైనను నధాతులైన చిగురుశబ్దముపై ధాతుత్వవివక్షయందు వచ్చిన యిందుగాగుముముగాఁ బరిగణింపవలయును. చివిరిచె నను రూపమున్నచో 'క్వచిద్ధీర్ఘకారో ఋ' అను సూత్రముచే నైనది. ఇట్లే క్రుమ్మరుచు, క్రుమ్మరించు రూపములను సమీక్షింప నగును.

మనిచె-ముంచెను. 'నలదా' రంతిరుతశ్చ' యను సూత్రమునకు లక్ష్యమిది. మనుచు, మంచు, మంచెను,

చేకూర-చేతు శబ-చే + కూడు-చేకూరు

అడోడుకూడుల డికారమునకుఁ బొక్కు పరమగునపుడు మాత్రమే రవర్ణ మగునని చిన్నయసూరిగారి యభిప్రాయము. కాని శబ్దగర్భాకరకారణం చేకూరను దానిని బ్రత్యేకక్రియగాఁ బరిగణించి దానిని 'చేకూడు' అనుదాని రూపాంతర మని వ్రాసినాఁడు. 'చేకూరు' లోని 'కూ' యను దీర్ఘము హ్రస్వమై 'చేతులు' అని యైనది. దీర్ఘాక్షరముపై నున్న లఘుశ్చ మోదీర్ఘాక్షరము హ్రస్వమగుచో శకటరేఖ మగును. (శకటరేఖ నిష్ప్రయము)

చైదము-చైది

సూరకవిగారు 'చైదిమనం చైది యనంగశ్చైని' నని వ్రాసినారు. విదంతములైన వజ్రము సమీకర శబ్దములందు లేవని చిన్నయసూరిగారు వ్రాయుచుండిరి. చెయిదము, చెయ్యము, చెయిది యని దీని సుష్ణగూఢములు.

అల్లువాండ్రు, పాటువాండ్రు, తవ్వుగుడ్డులు

అల్లు, పాటులు, తవ్వులు డెను శబ్దములు సమాస ఘటితంబులై డుత్వములఁ బాసి యీర్ష్యగూఢము లొందు

నని సూరకవిగారు లక్షణము చెప్పిరి. ఈమాఁడు శబ్దములు నార్ఘ్యకములైనను వ్యాకరణ కార్యములకు మగాదులతోఁగాని, బల్లిదాదులతోఁగాని యదుకని శబ్దములు. బల్లిదాదులు ‘పుంసించాన్యత్ర్య సంగతా’ యను నధర్వణోక్తినిబట్టి బలిదముచున్నగు శబ్దములకు ‘ము’ లోపము గావించి, బల్లిద యను ప్రాతిపదికపై నుత్పడుజులు చేర్చఁగా వచ్చినవి. ఇంక మగాదులకు డుజ్జువచ్చునేకాని యుత్పము రాదు. పూర్వోక్తములైన శబ్దత్రయమునకుఁ బ్రక్రియ యారెండు విధములను జెల్లఁదని తోచెడిది.

అహోబలపండితుఁడు ‘బల్లిదుడు, చెఱవుడు, నెయ్యుడు, కుత్తితుఁడు, అల్లుఁడు, పాటుఁడు, మరుఁడు ఇత్యాది శబ్దానాం మహత స్సోడ్డు జ్యేష్ఠవదజ్’ అని వ్రాసెను. (‘ఏకాదే రమహతాంచ డావున్న’ సూత్ర వ్యాఖ్య) కాని యింటలి బల్లిదాదులకును నల్లుఁడు సాటుఁడు శబ్దములకును సాదృశ్యము లేదు. వీనికి బల్లిదాదులకువలె డుజ్జు రావచ్చునుగాని యుత్పము వీని యందు సహజముగానే యున్నది. ద్వితీంత్రిణి నీతారామకవిగా రధర్వణకారికావళి వ్యాఖ్యలో ‘కేచిద్వైకృతాశ్చబ్దా డాదిజ్యేష్ఠైరసాధవః’ అనుకారికమపాటుడు మున్నగుశబ్దముల నుదాహరణముగా నిచ్చుచు, వీనిని పాటుఁడుశబ్దము, తమ్ముడుశబ్దముని యుచ్చరింపవలయు ననుటయే దీనికిఁ బ్రమాణము. (అహోబలపతి యీ కారికకు వేఱుగా నధముచేసి వేఱులత్పముల నిచ్చెను.) అదియునుగాక ‘వారః’ అను చింతామణిసూత్ర వ్యాఖ్యయందహోబలపండితుఁడు ‘భవంతి కేచిచ్చబ్దాస్త్రసాంగజ్యేష్ఠైరసాధవః’ అను నధర్వణుని కారిక నుదాహరించి ‘ఏతదాధర్వణవచన బుధజేన ‘తమ్ముగుఱులు’ ఇత్యాదౌ ఉత్పం సాధుత్వమున్నత ఇతి ధ్యేయమితి న్యసంహా’ అని వ్రాయుటయు నీశబ్దములయందుత్పము సహజముగా నున్నదనుటకుఁ బ్రమాణమై యొప్పుచున్నది. ఇట్లుండ ‘బల్లిదాదులు సంస్కృతతుల్యంబు’ లనుబా. వ్యా. సూత్రము క్రింద గుప్తార్థప్రకాశికాకారులు ‘అల్లుఁడు’ శబ్దమునకు గూడ బల్లిదాదులతోఁబాటు ప్రక్రియ నుపదేశించుట ప్రమాదము.

తద్భవ భాషావిచారము

సూరకవిగారు తృతీయతరంగమునఁ దద్భవభాషావిచారము కావించినారు. సంస్కృత శబ్దములు వర్ణలోపాదులను బొంది తద్భవరూపములు గైకొనుపక్షాని బరిశీలించి, యా భాషాపరిణామమును గొంతవఱ కొక క్రమముతోఁ జెప్పటకు సూత్రములను రచింపఁబ్రయత్నించినది వీరే యనుకొందును. తక్కినవా లెల్లరును గొన్నిశబ్దములను మన్యుకుఁ జూపి విడచిరి. సూరకవి గారైనను దద్భవభాషనంతయును సాంగముగ సూత్ర నిబద్ధముచేసినని చెప్పటకు విలులేదుగాని వీ రచలంబించిన ఖక్తి ప్రశంసనీయమై యున్నది.

‘ప్రాకృతభవ, సంస్కృతభవ, సంస్కృతవ త్రాకృతభవ వికృతభవా’ యను చింతామణిసూత్రము చొప్పునఁ బ్రాకృతిదేశీయ, సంస్కృతభవ ప్రాకృత, సంస్కృతసమప్రాకృతములైన ముతైఱుగు భాషయు నాంధ్రమునఁ బ్రవేశించినది. ప్రాకృతము లాటువిధములు గావున నీ ప్రాకృతభాష లిట్లు పడునెన్నిదియు, సంస్కృత సమ తద్భవములు రెండును, దేశ్యగ్రామ్యములురెండును గలసి యిటువదిరెండువిధముల నాంధ్రభాష ప్రవర్తించుచున్నదని ప్రాచీనవ్యాకర్తల యభిప్రాయము. ఇట్టి ద్వావింశతీభేదములైన యీభాషను బరిశీలించి యిందుఁ బ్రాకృతసమ మేదియో, ప్రాకృతభవ మేదియో తెలిసికొనుటగాని, తెలిసికొనినను నది సంస్కృతభవమేల కాఁగూడదో వినిశ్చయించుటగాని దుష్కరమైన విషయముగాఁ దోచెడిది. కావుననే యాంధ్రవ్యాకర్తలెల్లరు నీ విషయమును దిజ్ఞాత్రముగా నుపదేశించుచు వచ్చిరి. అహో - సంస్కృత సమప్రాకృతసమము, అంబరము - ప్రాకృతదేశ్యసమము, మూగ - సంస్కృత భవప్రాకృతభవము. చందరుడ, చందమాను, సంద్రము ఇత్యాదులు సంస్కృతభవము లగునని యహోబల పండితుఁ డుదాహరించినాఁడు. ఈయనయే ‘సచైవం మూగేత్యాదీనామపి తత్సమత్వాహతిః. యత్ర వర్ణాంతరగమ వర్ణలోపయోః శాస్త్రతో విశిష్య సప్రాప్తిస్తత్రైవ తద్భవత్వం, నాన్యత్రేతి నియమాగీకారా’ త్తని వ్రాసియున్నాఁడు. ప్రాకృతసమములుగాఁ బరిగణించు

భా ర తి

శబ్దములన్నిటిని సంస్కృతభవము లనవచ్చునని చిన్నయ నూర్యాచ లంగీకరించినారు. మొత్తముమీఁద శేఁడు సంస్కృతసమమును మాత్రము వివచి, తక్కిన ప్రాకృత సమ, ప్రాకృతభవ, సంస్కృతభవ భావలను ద్విభవ భావ అని వ్యవహరించుచున్నారు. సూరకవిగారు జూదము, మూఁగ, కొలము మన్నగు వానిని సంస్కృతభవములుగాఁ జెప్పినాఁడు. కాని జూదము శూరనేనతిద్భవ మనియు, మూఁగ యపభ్రంశతద్భవ మనియు, కొలము చూలికాభవ మనియు నహోబలుఁడు చెప్పెను. అయితే ప్రాకృతరీతియు నిదియే యని సూరకవి నిర్దేశించి, తానిచ్చిన శబ్దసముదాయమునకుఁ జివర 'యిటువలెనే వైశాదికరూపము' లని వ్రాసి నాఁడు. ఆంధ్రభాష వైశాచిప్రాకృతమునుండి పుట్టిన భాష యని పూర్వవైయాకరణుల యభిప్రాయము. 'హోళ లాటక గాంధార సుధేష్ఠ ద్రవిడాదయః, పికాచ జేశా ప్రద్యేష్ఠం వైశాచీద్వితయం భవేత్' ఆంధ్ర మీ పికాచభాషాపరిణామరూపము కావుననే నన్నయ 'ప్రాకృతభవవికృతిభవాః' అని పూర్వోక్త సూత్రమున నిర్దేశించెను. అందులకనియే 'ఆద్యప్రకృతిః ప్రకృ తిశ్చాద్యే ఏషా తయో ర్భవే ద్వికృతిః' యని నన్నయ గారు సూత్రించినారుగూడ. సూరకవిగారి గ్రంథ

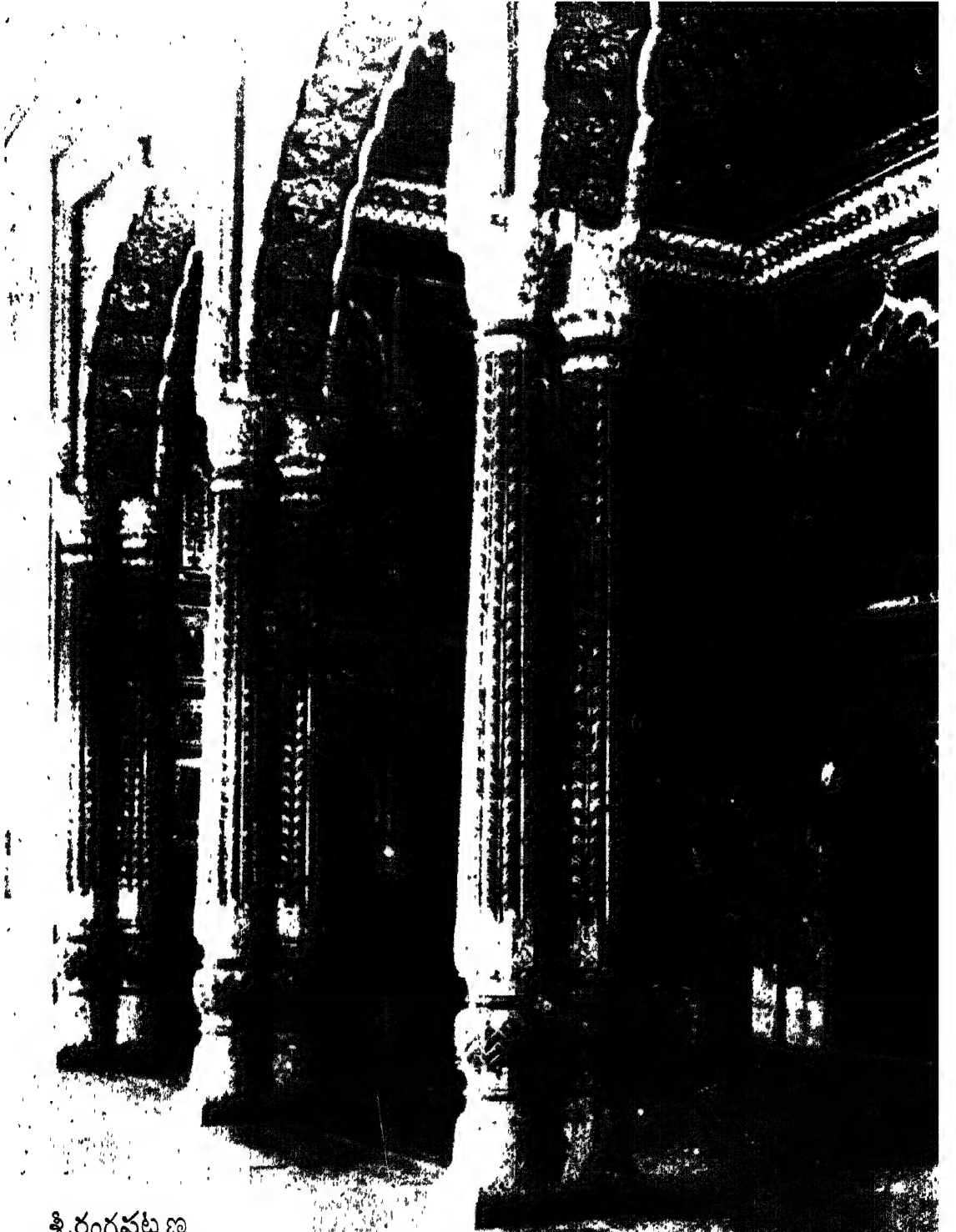
మలో బీజము = గింజ, కబరి = క్రొమ్మడి, ధమ్మిల్లము = తురుము, బిహారము = షిల్లి, పాండరము = బొల్లి, హింతాలము = ఈడు, యావనాశము = కొన్న, ఆగ్నేయము = వేలు, కీరీటి = కవ్వడి, తిలము = నువ్వు, తిక్తము = చేదు మున్నగు శబ్దములు తస్యవములుగాఁ జెప్పఁబడినవి. విచారింపఁగా నీ ప్రకృతి వికృతి శబ్దముల తెవ్వివముగను బొంతన కుదురక, వీనిని ద్విద్భవము లగుటకంఠె నవి వాని యర్థము లనుట మే లసిపించుచున్నది. రాతిశబ్దభవము రేయి యనిననే భాషాశాస్త్రస్థు లభ్యంతర పెట్టుచు న్నారు. ఇట్టివాని నంగీకరింతురా? కీరీటి శబ్దభవము క్రీడి యుండఁగాఁ గవ్వడియని వ్రాయఁబడినది. విష్ణులు విమర్శింతురుగాఁక.

అడిచము సూరకవి యొక వ్యాకరణగ్రంథము, నొక యలంకారగ్రంథము, నొక నిఘంటువును వ్రాసి కవియై ప్రఖ్యాతి గడించినవాఁడు. ఇతని కవిజన రంజన మున మృదువున తైలిలో క్లేష యద్యుతముగ దిద్దఁబడి నది. ఈ కవిసంశయ విచ్ఛేదమునందుఁ గూడ నాయన చూపిన ప్రతిభ యత్యయసమైనది కాదు. ఇంద్రుని నా మహాకవిని నిరాకరించిన వాయు యున్నచో నది నా యెఱిగినంతవట్టు సత్యనిగ్ధారామునదీ కాని యనా దరముచేఁ గాదు.

జీవన ప్రభాతము

1. అనువాదకలు: శ్రీ పోలవరపు రామబ్రహ్మమగారు, B. A., Murugan the Tiller (మరుగె ది టిల్లరు) అను పేరున శ్రీ కే. యస్. వెంకటరమణిగారు ఆంగ్ల భాషను రచించిన ముద్రసిద్ధవల కిది యనువాదము. ఇది రమణీయమయిన సాంఘిక నవల. సౌశ్చాత్య విద్యావిధానము, పాశ్చాత్య సంస్కారము, పాశ్చాత్యాదర్శములు మొదలగువానివలన గలుగు కష్టములు ఇందు చక్కగ వర్ణితములయినవి. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నిట్టి కథావిధానము గల యీ నవల క్రొత్తది. ఆంగ్ల భిల్లరు చదువవలసినది. క్రాసు రూప పుటలు. వెల రు. ౧-౦-౦ మాత్రము.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుకెట్టి వీధి, మద్రాసు.

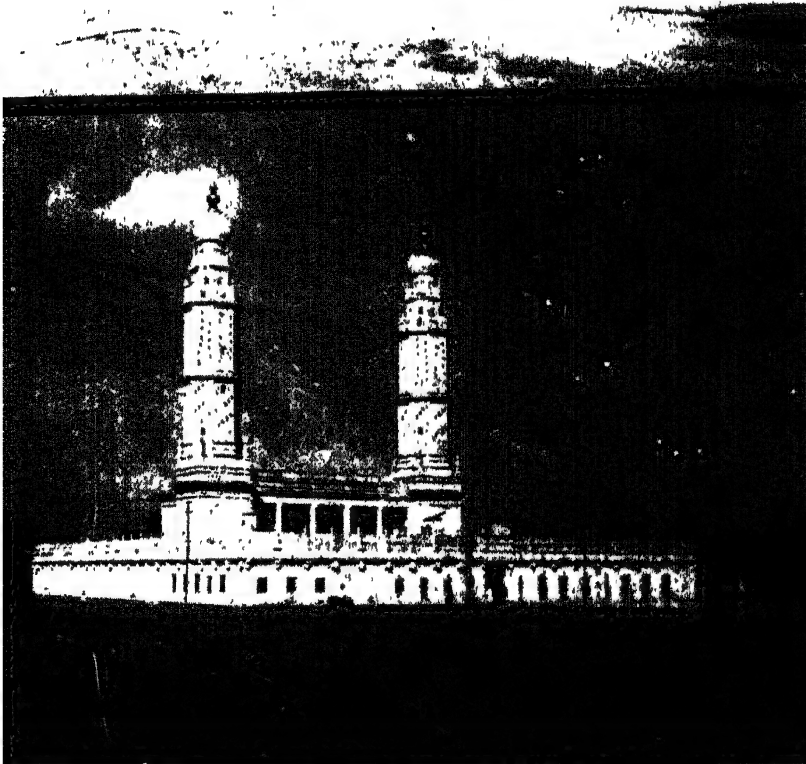

శ్రీరంగవట్టణ
చిత్రములు

౧. దరియాదౌలత్
టిప్పసుల్తాను

భారతి
ధాత నం. మోసు నానమ్

.. దరిచూడాలి
ఉద్వ్యాస వృశ్యమ
(దక్షిణద్వారమునుండి)

న. బామనామసిమ

.. కోటయొక్క-
ప్రధాన ద్వారము
(మూర్ఖుడు)

శ్రీరంగపట్టణ చిత్రములు

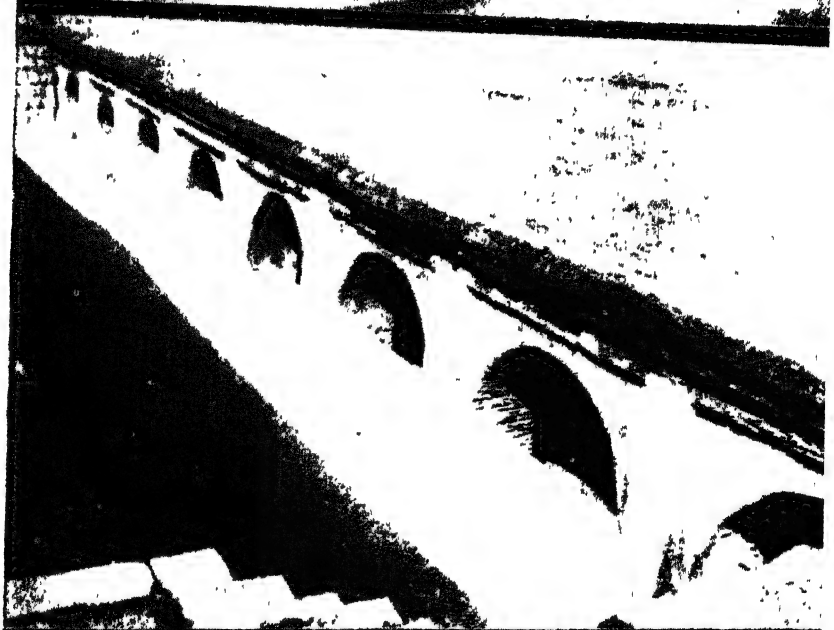
గి. కోట, ఉత్తర ద్వారము

1. : (లోవైపు)

టిప్ప చివర గి. దిస
ములు ఇక్కడ ఉండి
పోరాడి హత
డయ్యెను

౩. కోటగోడలో నున్న
బందీఖానా గదులు
వీనిలో ఇంగ్లీషువైదీలు
బేడీలలో నుంచబడిరి

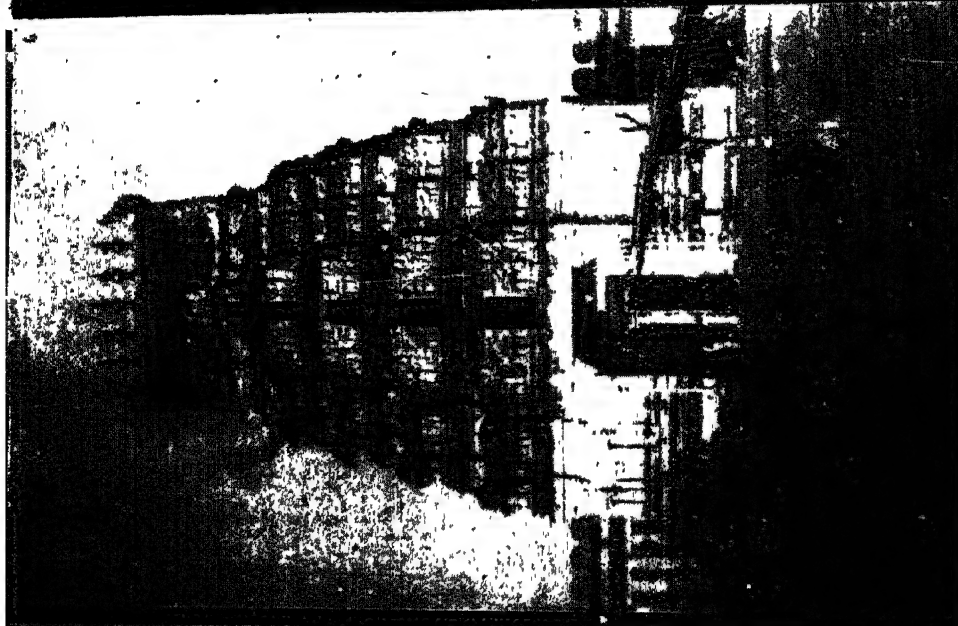
2. కోట ఉత్తరభాగమున
మారుమూల ద్వారము
రహస్యముగ శత్రువుల
మీదబడుట కుప
యోగించునది

జరియాదాల్ డిప్యూటీ. భవనము సమీప
ముందు వైపు. రెండు పైపులనున్న వృక్షజంతుల
మృగల జలాశయమున ప్రతిబింబించుచున్నవి

౯. కోటలోని రంగనాథస్వామి దేవాలయము
నేయేడనాటిది; శిల్పము హోయసలుల పద్ధతి
జనుపరిచింపె.

౧౦. దరియాదాల్
డిప్యూటీ సర్కిల్
ముందుభాగము

శుష్కప్రియులు

వే. వి. శర్మ

“శుష్కప్రియులు, శూన్యహస్తాలు” అని లోకోక్తి. తియ్యలిమాటలు చెప్పి క్రియాశూన్యము చేసేది వారు శూన్యహస్తాలు. శుష్కప్రియులు కానివారు లేరు. ఆమాటంటే కోపము రానివారూ లేరు. శబ్దముల సంకుచితార్థమే యిందుకు కారణము. ‘శూన్యహస్తాల’ సహవాస దోషగుణవలన ‘శుష్కప్రియుల’కు నింద వాటిల్లినది.

క్రియారూపము చెందిని సంభాషణములు శుష్కప్రియుల నవచ్చును. వినోదార్థము సలుపు వింత వాదములు, కాలయాపనమునకై చెప్పకొనెడి కబుర్లు ‘శుష్కప్రియూ’ లనిపించుకొనును. ఇందు గర్హించుకొనలేని దేవున్నది? మన మనేకవిషయముల గూర్చి చర్చించుదుము. ఈ వాద ప్రతివాదము లన్నియు క్రియారూపము చాల్చుట దుర్లభము; అసంభవము. పగలంతయు పాటుపడి సాయంకాల మొకగంటనేపు విహారార్థము క్లబ్బుకుపోయి చెప్పకొను కబుర్లు క్రియాశూన్యము లని యాక్షేపించుటయు, నిరర్థకములని పరిహసించుటయు మానవస్వభావమును మరచుటయే.

క్లబ్బుకబుర్లు నిరర్థకము లనుట పొరపాటు. శుభ్రపాండిత్యమువలన గలుగు జ్ఞాన మపారము; వివిధ విషయాలపేరము. గురు శుశ్రూషచేసి యార్జించిన విద్య సాంప్రదాయ సిద్ధము కావచ్చును; కులంకషము కావచ్చును. కాని అట్టి విద్యకు వన్నె తెచ్చుటకును, జనరంజకమై లోకమున కుపయోగించుటకు శుభ్రపాండిత్యము కూడ అవసరము.

ఇంతియ కాక అనేక క్లిష్టసమస్యలు క్లబ్బులలో చర్చింపబడును; పరిష్కరింపబడును. ఇట్టి చర్చలలో జరిగెడి తర్జనభర్జనలు మామూలు సభలలో జరుగనేరవని సుసంభవమువలన చెప్పగలను. ఇందుకు తార్కాణముగా నొక యుదాహరణము నిచ్చెదను.

మా రాజమహేంద్రవర హిందూ సమాజము సుప్రసిద్ధమైన సంస్థ. శ్రీయుత న్యాపతి సుబ్బారావు పంతులుగారి భూరివిరాళముతోను, ఇతరదాతల సహాయముతోను మా సమాజమునకు దివ్యమైన స్వంతభవన మేర్పడినది. పంతులుగారి నాయకత్వమున మా సమాజములో హిందూసంఘ పురోవృద్ధికి కావలసిన పరిస్థితులేర్పడినవి. వ్యాఘ్రముక్తిడలు, మతోపన్యాసములు, కాలక్షేపములు, భగవద్గీతా పఠనము మొదలగు మతసాంఘిక విషయములకు గూర్చి వ్యాసంగము జరుగుచుండును. ఎన్ని యుపన్యాసములు విన్నను తదనంతరము సమాజావరణములో నున్న గంగరావి చెట్టుక్రింద మా ‘శుష్కప్రియ బృందము’ తరిగించిన గాని యే విషయమైనను సుబోధము కాదు.

‘శుష్కప్రియ బృందము’ (Huskars' Club) ఈమాట నూతనముగ అంగ్లేయ నిఘంటువులో చేరవలసియున్నది) అనుపేరు మేము పెట్టుకొన్నది కాదు. కూటికి గుడ్డకు గాని వృథా ప్రసంగములతో, కాలహారణము చేయుచుండు భ్రమచేత మాలో చేరనివా రిచ్చిన బిరుదము. సార్థకమగుటచేత మా కందుకు కోపములేదు.

మా బృందము కలగూరగంపఠంటిది. ఇందు వక్తలు, పండితులు, కవులు, గాయకులు, దేశనాయకులు, దేశసేవకులు, కార్యకూరులు, వాఘ్మరులు, సంఘసంస్కర్తలు, సనాతన ధర్మప్రరాయణులు, భోజనప్రియులు, అన్నదాతలు—వీరు వారననేల, నిరశనప్రతపరాయణులదప్పు మిగిలిన విద్యలలో ప్రవీణులున్నారు. మేము చర్చించరి విషయముండదు. పక్షోద్ధి పాకవిశేషములు మొదలుకొని భగవద్గీతా రహస్య విశేషములవరకు మా చర్చలోనికి రాకమానవు. విశేషించి మతసాంఘిక విషయములు మా సొమ్ము. డిక్టేన్సువంటి మహావిద్యే మాలో నుండేనేని మాచర్చ లిదివరకే రచ్చకెక్కి యుం

జేవి. మచ్చునకై యొక సాయంకాలము తిరువాంకూరు ఘర్మానాను గూర్చి మేము సలిపిన చర్చ నిందు సంక్షేపముగ దెలిపెదను. దీనినిబట్టి మే మే విషయమునైనను ఎంత నిపుణతతో కడలేర్చగలమో భారతీ పాఠకులకు తెలియగలదు.

ఆవర్ణ్య దేవాలయ ప్రవేశవిషయములో తిరువాంకూరు మహారాజావారి ఘర్మానావలన దేశమంతయు అట్టుడికిన ట్లుడుకునని తలంచితినీ, ఆనేతుహిమాచలము సనాతన ధర్మపరాయణులు సభలుచేసి మహారాజావారి చర్యను ఖండించెదరని యనుకొంటినీ, కాని పూర్వచార పరాయణులు కిక్కిరుచునలేదు. మరాఠీ పతుల గర్జనములు మాటుమనిగినవి. శారదా చట్టమునకు వ్యతిరేకముగ కంకణముకట్టుకొని దెబ్బలాడిన వాక్కులు లేవరును నోరెత్తలేదు. గురువయ్యారూ సత్యాగ్రహ సమయమున జామీనుకు కుడిభుజమై కధనడిపించిన తాతా మూర్తినారాయణ రావుగారు కూడ మిన్నకుండిరి. భారత ధర్మమహామండలి పట్టుదల వదలి పలుకలేదు. మీదుమిక్కిలి ఆచార్య సుందరరామయ్యగారు వంటి శిష్టాచార పరాయణుడు తిరువాంకూరు ఘర్మానాను సమర్థించిరి. దేశమంతటను గాంధీ శిష్యులు చంకలుతట్టుచు సంతోషించుట యాశ్చర్యమా?

ఇట్టి సీతలో నాకేమిచేయుటకు పాలుపోక మా సాయకులగు సుబ్బారావు పంతులుగారిని చేరి “ఏమండీ పంతులుగారూ! తిరువాంకూరు ఘర్మానా విషయమైన మన హిందూసమాజముతరపున సభచేసి యభిప్రాయమును తెలుపుట మన కర్తవ్యముకాదా?” యని ప్రశ్నించితిని. అందుకు వారొక చిరునవ్వు నవ్వి మిన్నకుండిరి. పంతులుగారి మందహాసము వారి చిరుపరిచితులకుగాని బోధపడదు. వారదివరకే మహారాజావారి సభినందించి నారు. హిందూ సమాజము తరపున ఇదమితమని అభిప్రాయము వెల్లడించుటలో కొన్నిచిక్కులుండవచ్చునని వారూహించినట్లు నేను గ్రహించితిని.

ఇట్టి క్లిష్టపరిస్థితులలో మా కుమ్మరియ బృందమైనను ఈ విషయము చర్చించవలెనని నిశ్చయించి యొకనాటి సాయంకాలము తర్జనభర్జనకు గడంగితిమి.

అనాడు పంతులుగారు కార్యాంతరమువలన సమాజమునకు రాలేదు. నాటి సభలో జరిగిన వాద ప్రతివాదములు టూకీగా నిందు తెలిపెదను.

సభా ప్రారంభము

“నేడు సుబ్బారావు పంతులుగారు రాలేదు గనుక యీ సభకు నేనే ‘ప్రెసిడెంటు’నని ఆతి వినయముతో ఆంగ్లబ్రాహ్మణ మహామండలి యగ్యక్షుడగు మా ప్రెసిడెంటు రామారావు కుర్చీలో కూర్చుండెను.

నారాయణమూర్తి : — ఏమండీ రాగకొండ సుబ్బారావుగారూ! మనకర్మము! ఈ సభకు కూడా రామారావేనా ప్రెసిడెంటు? నిన్న శ్రద్ధానందఘాటులో జరిగిన సభకు ప్రెసిడెంట్లై తిరువాంకూరు మహారాజావారిని అభినందించుచు పురజనుల కృతజ్ఞతను తెలపడమా? ఈవేళ యిక్కడ అగ్యక్షుతవహించి దానినే ఖండించడమా? ఏమివింతలండీ! బాగు! బాగు! మీరంతా యేమైనారు? సమాజానికి ట్రస్టీలు, భగవద్దీపా రహస్యముల నుపదేశము పొందినవారగు, శక్తికొలని సనాతన ధర్మము ననుష్ఠించుచున్నవారు, మీ గుండమాడదా ప్రెసిడెంటుగా? మహా పండితులు కవులు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగా రుండమాడదా? నేదాగ్యయ నము సొంతముగ జేసిన సోమనాథంగారు తగరా? ఇందరుండగా నావలె సాగ్నిహోత్ర రామారావా మనకు దొరికాడు?

సోమనాథం : — వేదశాస్త్రములు చదివినవారు గాని యీ సభకు అగ్యక్షులుగా వుండరాదను. విశేషించి దేవాలయప్రవేశ నిబంధనలు ఆగమశాస్త్రములు విధించును గనుక ఆగమశాస్త్రశేత్రులుగాని తదితరులు ఈ సభకు అగ్యక్షులుగా నుండతగరు. నాకు కృష్ణయజుర్వేదము అశీతిద్యయము నట్లులేకుండా వచ్చును. వేదాలకు ఆగమాలకు చాలా దగ్గర.

కృష్ణమూర్తి : — మీకేనా? కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికి రావు ఆగమాలు? ఆయన ప్రెసిడెంటుగాతగదా?

శ్రీ, కృ. శాస్త్రి : — బాబోయి! నన్నీ గొడవలోకి లాగకండి. ఇప్పుడున్నవే వదుల్చుకోలేక...

న్నాను. స్వాత్మము, శ్రోతము చెప్పకొన్నట్లు నా గ్రంథములలో వ్రాసినందుకే నేను తద్దిన బ్రాహ్మణాధ్యక్షులకు తప్ప కవిత్వము నునుగ్గునమునకు తగనని యాక్షేపించారు. ఇప్పుడు ఆగమాలు వచ్చునంటే తంబళపనికి గాని తద్దిన బ్రాహ్మణాధ్యక్షులకు గూడ కరక్కాయపడుతుంది.

శేషనిరంజనుః—మన లోకలో బానిసరిను (శీతారామశాస్త్రి) ఏమంటాడు?

సీ. రా. శాస్త్రి:—ఆగమాల విషయము మీ కేమి తెలుసునో హ్యో! నా తండ్రిగారు కట్టిచిన రెండు దేవాలయాలు నశింపచే ధారం వచ్చింద వేసుకొని యీదుచున్న నన్ను పిలిచి! దేవాలయ ప్రవేశము అవర్ణలకు నిషేధము. ఆగమాల వస్తువు. ఒక మహారాజు ధర్మానా బోధించినంతవఱకు అది శాస్త్రీయము కాదు. బాధ్యుని క్రవచ్చి పొందినప్పుడు మా దేవాలయాల లోనికి అవధులు రావలెను.

సంకటచిలం:—నా కోరుకొండ శ్రేతమేనా యేమిటి పోవోయింది? ప్రస్తుతము ధర్మకర్తను గదాయని రావారావు ఉట్టాగునున్నాడేమి. మేమూ రావీయము. ఏమిచేస్తాడో చూస్తాము.

గురునాథి:—ఆవర్ణలను మీరు రావీయకపోతే మీ దేవాలయాల్లోకి సవర్ణులు కూడా రాదు. ఈవి శీలము ప్రధానముగాని జన్మ ముగ్ధము కాదు. నీలోను నాలోను ఉన్న శేవుడు అవర్ణులలో జేకపోలేడు. దేవాలయాల కొరకు ఆగమాలు పుట్టినవి కాని ఆగమాలకొరకు దేవాలయాలు పుట్టలేదు. ధర్మశాస్త్రములవలె ఆగమ శాస్త్రములు కూడా కాలోచితముగ మార్పు చెందవచ్చును.

చయనులు:—ఏమండీ సుబ్బారావు గారా? శాస్త్రాలు మార్చవచ్చునంటే మీ రూగుకుంటారేమి?

సుబ్బారావు:—ఈ కోరికలో మనమాట వివేచా రెవరగూర్చి?

చయనులు:—వివేకపోతే మాత్రం? మీదిది మీరు సవర్ణులొకటా?

చి. ల. న.- దేవీకై నా గుణము ప్రధానముగాని కులము ప్రధానముకాదు, సిరికంటే శీలము శ్రేష్ఠము. కులముకంటే గుణము శ్రేష్ఠము. కాబట్టి శుచి, శీలము, నిశ్చలమైనభక్తి కలవా రేజాతివారైనను దేవాలయములకు వెళ్లుటకర్హులు. ఇవి లేనివారగ్రజాతివారైనను గుళ్లలో మొక్కుట నిష్ప్రయోజనము. ఆగమాలకు ధర్మశాస్త్రాలకు వేదములే మూలాధారములు. వేదము సనాతన ధర్మమును శాసించును. శాస్త్రములు యుగధర్మములను విధించును. యుగధర్మములు కాలానుగుణముగ మార్చవచ్చును.

సోమనాథం:—ఈ సిద్ధాంతం లెవరు చేశారండీ?

విజయరామయ్య:—వేదాలు ముందు, కిరివా తనే ధర్మశాస్త్రాలు, ఆగమాలు. వేదాలు అపారమేయములు. శాస్త్రాలు పారుషేయములు. పారుషేయములు మారవచ్చును. ఈ సిద్ధాంతములు మన పండితులు కూడా వర్ణనన్నారు.

సోమనాథం:—ఎవరా 'మన?' 'తిమ్మ?' ఆ పండితులంతా మీబోటి హూణ విద్యాసంపర్కముగల వారే. శిష్టాచారపరాయణుల కా సిద్ధాంతాలు నచ్చవు. చతుర్వేదాలు, చతుర్వర్ణాలు, ధర్మశాస్త్రాలు, ఆగమాలు—ఇవన్నీ యేకకాలమున సృష్టయినవి బ్రహ్మ సృజించాడు. ఋషులనోట మరకు లభించినవి. ఇవి యేవిన్నీ మార్పుటకు శాస్త్ర మొప్పుదు. ఇందుకు తిరుగు లేదు. మీకు దిక్కున్నచోట పోయి చెప్పకోండి.

వెంకటరావు:—భేష్! గట్టిగా చెప్పాను. పిడి వాదాలకు పిడిగుడ్డుల వాదాలకు అసీలేక్కడ?

బంగారయ్య:—ప్రస్తుతము చర్చనీయాంశము వదిలి పెట్టి యితర గొడవల్లో పడ్డాము. అవర్ణుల దేవాలయ ప్రవేశము మన మంగీకరించడమా నిరొధించడమా, అను విషయ విషయం లేలాది.

సీ. రా. శాస్త్రి:—ఆవిషయము తేల్చుటకు రామారావు ప్రెసిడెంటుగా పనికిరాడు. ఇతడేమి అవతారపురుషుడా? ఈరోజు వకవేషము రేపు మరొక వేషము వేసి యాడుటకు?

రామారావు:—ఏమోయి నా సెక్రిటరీ! వీరి సందేహాలను తీర్చుము.

సోమశేఖరరావు:—మండు నీ సందేహాలు తీర్చుకో. తరువాత మా సందేహాల నూట ఆలోచించవచ్చును.

రామారావు:—నాకు సందేహాలే లేవు. సందేహ మంటే ప్రెసిడెంటుపడవిని అధిష్టించను.

శర్మ (సెక్రిటరీ):—మన ప్రెసిడెంటు నన్ను మాట్లాడమని యాజ్ఞాపించుటలో అర్థమన్నది. తన పదవి విషయము మీకు సందేహము కలిగినప్పుడు తన్ను తాను సమర్థించుకొనుట స్వోత్కర్షగా నుండవచ్చును. నన్ను సమర్థించ మనుటలో అతని నమ్రత వెల్లడియగుచున్నది. ఈ సభ కతడు ప్రెసిడెంటుగా నుండతగునా లేదా యను సమస్యను గూర్చి నాకుతోచిన ధర్మ సూక్ష్మము చెపుతాను వినండి. ప్రెసిడెంటునగా తటస్థుడు; కామధేనువువంటినాడు. సభ్యుల యాజ్ఞను నెరవేర్చుటయే అతనివిధి. నిన్న శ్రద్ధాసంద ఘాటుసభలో పురజనులు దేవాలయ ప్రవేశమున కానందించి తమ యంగీకారమును తెలిపిరి. గాంధీశిష్యు డగుటచేత రామారావు నిన్నటిసభకు ప్రెసిడెంటై యా తీర్మానమును పంపవలసిన తావులకు బంపెను. బ్రాహ్మణ మహామండలి యధ్యక్షుడగుటచేత నేటిసభకు కూడా అతడే ప్రెసిడెంటుగట ఉత్తము. నేడు మనము దేవాలయ ప్రవేశమునకు వ్యతిరేకులమై తిరువాన్కూరు ఫర్మానాను ఖండించుచు తీర్మానించినయెడల మనయాజ్ఞానుసారము ఆ తీర్మానమును యథోచితముగ ప్రెసిడెంటు కడతేర్చగలడు. ఇట్టిచర్యలో పరస్పర విరోధదోషములేదు. ఏలనంటే? ఏకవ్యక్తి అనేకరీతుల మసలుట యనుభవజేద్యము. శ్రీకృష్ణుడు భక్తులకు కల్పవృక్షము, గోపికలకు రసికుడు, గోగణముకు గానలోలుడు కాలేదా? గనుక దేవాలయప్రవేశసమస్యలో రామారావు పూర్వపక్ష సిద్ధాంతముల భారముల రెంటిని నిర్వహింపబూనుటలో ఆశ్చర్యములేదు. పరస్పరవిరోధమూ లేదు.

రామారావు—సభ్యులారా! ఇప్పుడు మీసందేహాలు తీరిపోయినవి గనుక అవస్థలదేవాలయ ప్రవేశ

మునుగూర్చి రాచకొండ సుబ్బారావుగారు మాట్లాడవలసిన మనవి చేయుచున్నాను. సావధానముగ వినుఁకి.

సుబ్బారావు:—“కల్యాణం చ సహస్రాణి జాయతే వర్ణసంకరః” అని మనపూర్వులు పూనుపోక చెప్పలేదు. వారు నిజమైన సర్వజ్ఞులు. మనశర్మవంటి బూటకపుసర్వజ్ఞులుకారు. వోయ్! మరిన్ని—

శర్మ—నేను సర్వజ్ఞత్వము నాగోపించుకొన్నట్లు భావించుటలో మన కుష్కపియుల తలవిఠేటలు బయటపడుచున్నవి. “సర్వజ్ఞుడని నన్ను నీవు చెప్పినప్పుడు “సర్వజ్ఞ నామధేయమశ్చ్యవతే, విశ్వనాథ శర్మకే! తగురా?” అని నేను ప్రశ్నించితిని. రెండవ చరణములోని మొదటి ఆశ్చర్యార్థకము, చివర ప్రశ్నార్థకము లోపింపజేసి బంగారయ్య భారతిలో రోమేమొవ్రాసి తన కవితాచమత్కృతి మాపెను. అంతిమాత్రము నేనూ తిరగేసికొట్టగలను. విగర్వమా నామణిని గర్వించువాళ్లలో నేనొకడిని.

సోమయాజులు—సుబ్బారావుగారు! “నైనం ఛిందంతిశస్త్రాణి, నైనందమాతి పావకః” అని భగవద్గీత. ఎవరేమిచేసినా మనసనాతనధర్మానికి చలనం లేదు.

సుబ్బారావు—అబ్బా! వ్రంపవోయినీవు. ఆలాంటివి మనశాస్త్రాణ్లో లక్షలున్నాయి—సత్యం వద; ధర్మంచర. ఏతావత్ నేను చెప్పేదేమంటే? చెట్టుచచ్చేకాలానికి కుక్కముతి పించు పుడతాయని కాస్త్రం. కాస్త్రమెన్నటికి అబద్ధంకారు. ముమ్మాటికిని నిశ్చయము.

ప్రకాశరావు శర్మగారో:—మేస్తాయా! రేపు డిన్నరులో మీ మీ లకు (పిండివంటలకు) పర్మిషనిస్తారా?

శర్మ:—రేపెవరింట్లో భోజనాలు?

ప్రకాశరావు:—చావలి సూర్యనారాయణగారింట్లో.

సర్వన్నశాస్త్రి, బు|| సు|| రావు:—రేపు పిండి వంట లుండితీరాలి. రేపు పర్మిషనం. గొడ్డుభోజనం పనికిరాదు.

శివరామకృష్ణయ్య:— ఉండండియి! మీ కెప్పుడు భోజనాలగొడవే. ఇప్పుడు జరుగుచున్న చర్చ యేమిటి? మీగోలేమిటి? ఎప్పుడూ తిండిగొడవేనా?

ప్రకాశరావు:— నీకుమాత్రం తిండిగొడవ లేదా? తొట్టి స్నానాలు చేస్తున్నావా యేమిటి?

రామారావు:— ఎక్కడ? భోజనాలను తృప్తి కరించుచున్నారు? నా భర్తలారా వినుడు! కోటి విద్యలూ కూటికొరకే. 'అన్నంబ్రహ్మ' 'అన్నంననిం ద్యాత్' అని వేదము ఘోషించుచున్నది. కావున అన్నమును అన్నదాతలను తిరస్కరించకూడదు. 'భుక్తికుదిరి తేనే ముక్తి కుదురు' ని మన పెద్దలు చెప్పినమాట సత్యము. వారిదారి త్రొక్కుటయే మనకు సర్వదా షేమ కరము.

చా! నూ! నారాయణ, పాపయ్యశాస్త్రి, సర్వన్నశాస్త్రి, ప్రకాశరావు, శివరామకృష్ణయ్య, బు! ను! రావు వికకంఠ్యముగ:— ప్రేసి జెంటుకు జై! డిన్నర్ల నిరంతరము జరుగుచుండుగాక! ఇకలేవండి. ఇప్పుటికే పొద్దయింది భోజనానికి.

రామారావు (నలుదిక్కులు పారచూచి):— I am a socialist. మీ సేవకుడను. మీ యిష్టానుసారము నడిచెదను. ఇప్పుటికే కాలహరణ మయింది గనుక రేపు సాయంకాలము తిరిగి యీ విషయము చర్చించెదము. సభ నింతటితో సమాప్తిచేయుచున్నాను.

అన్యథాని యాజ్ఞకు బద్ధులమై అందరము నాటి దినము ఇండ్లకు వెళ్లితిమి.

బ న వ పు రాణ ము మేల 2-8-0

గ్రంథకర్త:— పాల్కురికి సోమనాథకవి పరిష్కర్త:— వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారి
పండ్లెండవ శతాబ్దమున జలసింహుల కైవముత ప్రతిపాదకముగ ద్వీపదకావ్యము, ఇందు కైవముతోడ్పాదక డగు బసవేశ్వరునియూ, తత్పూర్వులు తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయూ చరిత్రములను సరసముగను, పాతకులు మనసుకరగి తన్మయలగునట్లుగను, కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురములగు జానుచెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులుగురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్న మండలములకు జెందిన పెక్కు తాళపత్ర మాతృకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాతాంతరములు నూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యముగ పీఠిక (129 పుటలు) ఇందు గలదు. ఆకాలపు టపూర్వపారస్వత చారిత్రక విశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నేడు పరిష్కర్త యేర్చివార్చినారు. ఆధునిక కవికుమారుల కిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 2, తంబుసెట్టివీధి, మదరాసు

యిప్పుడు సర్వసాధారణంగా రాయబడుతూ వున్న కథలకి ఒక నెధవమండపెట్టో, ఒక విదాకు లివ్వడమో, ఓ మతాంతరస్వీకారమో, ఓ మతాంతర-స్వేచ్ఛావివాహమో, మరేమన్నా స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి, మోసమో ప్రధానలక్ష్యంగా వుండితీరుతున్నాయి. అన్నిట్లోనూ అసభ్యవర్ణాలకి ప్రాముఖ్యం యెక్కువ. కేవలంగా అతరాస్యం అయివున్న సామాన్యజనానికి అందుబాటులో వుండే చిన్నకథలు పై విషయాలని ధింకామీద దెబ్బకొట్టి మానవహృదయాల్లోకి యింజన్లను చేస్తూవుంటే దేశానికి కలిగే మార్పు యెల్లాంటిదో విచక్షణలు గమనింపవలసివుంటుంది.

వాళ్ల వాళ్ల రుచుల్నిబట్టి కథానికారచయితలు కథల్ని రచిస్తున్నారనీ, వాట్లో నీతి, జాతీ, సభ్యతా మొదలైనవి వుండనక్కరలేదనీ, నామరాతిరీ, టెక్నిక్కు, ఆర్ట్ వుంటే చాలుననీ, జనసామాన్యానికి యింటరెస్టు కలగచేయడమే కథకి ప్రధానలక్ష్యమనీ, కథకుడికి ఉద్దిష్టమైన లక్ష్యం వకటి వుండనక్కరలేదనీ, క్వురకారులో వుండి స్వేచ్ఛావిహారంచేసే చాలా మందికథకుల అభిప్రాయం. యిదివరదాకా వున్న చిన్న కథల్లో యిప్పటికథల్లో వుండే నవీనగుణాలు లేవని కూడా వీరి సిద్ధాంతం!

మనదేశంలో జనసామాన్యంలో విద్యావాప్తి కలగకపోవడానికి కారణం-మన ప్రాచీన గ్రంథాలు కేవలం పద్యమయముగా వుండడమూ, పండితుల క్కుడా అర్థంకాని పాపాణశైలిలో వుండడమున్నూ. వాటిలో యెటువంటి అమూల్యవిషయాలు వున్నా సముద్రంఅడుగుని వున్న రత్నాల్లాగ నిరూపయోగా లయిపోయాయి! కాని, క్రమేపీ నాటకాలూ, నవలలూ తలెత్తి వచనవాఙ్మయానికి ప్రాభవం పెచ్చాక ఖిల్లీదుకాణదారూ, జట్కాలూ దగ్గర్నుంచీ ఏ 'ఆపవాతనామనా' పుస్తకమో చేతబట్టుకొని గ్రంథ కాలక్షేపం చెయ్యడానికి ఆవకాశం కలిగింది మరి యిప్పుడో-ఈ 'చిన్నకథ' ఆములలోకి వచ్చేసరికి ఆడ వాళ్లలో చాలావరకూ నిరక్షరాస్యత నిర్మూలమయి

పోయింది. వీడి చదివినా, వీడి చదవకపోయినా చదవు నేర్చిన ఆడది చిన్నకథని చదవకుండా వుండదు!

లోకాన్ని మరమ్మత్తు చేయడానికి నీతిప్రబోధం కంటే అవినీతిప్రదర్శనమే సులభ మయిన మార్గ మంటూ కొందరు రచయితల అభిప్రాయం. అవినీతిని బాగా ప్రదర్శిస్తే దానివల్లే ద్రావిడప్రాణాయామంపద్ధతిలా నీతి వ్యక్తమవుతూవుంటుందని వారి దృఢమైన నమ్మిక. ఆ నూత్రాన్నే చాలామంది పారాయణం చేస్తూ వున్నారు. కాని వాచ్యంగా వుండే సంగతులనే అర్థంచేసికోలేని స్థితిలో వున్న జనసామాన్యం వ్యంగ్యం దాకా పరిగెత్తి దాన్ని గ్రహించగలదా అనేదే ఒక విషమసమస్య. ఇంతెందుకూ? సంఘసంస్కరణకోసం బయలుదేరిన 'చింతామణి'లో నాటకకర్త నాయక చేతనే పసిబిడ్డలికూడా అర్థమయేటట్టు గొప్ప పుషన్యసం దబాయించింది మంచిని బోధించాడుగదా ఆ నాటకాన్ని చూడవచ్చిన-సగానికి పైగా వున్న వేళ్ళాముఖులలోనూ, వారి విటవర్గంలోనూ ఎంతమంది ఆ పుషన్యాసాన్ని క్రిగూరూపంగా ఆమోదిస్తున్నారూ? అందులో సుబ్బిసెట్టి-చింతామణి తానీస్తులేకపోతే ఆ నాటకానికి అంత ప్రచారం వుండివుండకపోయేదేనా! చివరకి చింతామణి యోగిని అయిపోయిందంటే మనస్సు చివుక్కుమననివాళ్లు తక్కువేమో కూడాను. బాహాటంగా వుండే వాచ్యపద్ధతుల్నే అనుసరించలేని ప్రజలు వ్యంగ్యాన్ని వెతుక్కుంటూ తెలిసికొని దాన్ని ఆములలో పెడతారనే ఆశ మన కెక్కడిదీ?

సాధారణవాఙ్మయానికి అది చిన్నది కానీండి పెద్దది కానీండి, ప్రధాన ప్రతిపాద్యం-—ఋచిచెడ్డ తారతమ్యాన్ని బోధించడం! దాన్ని విరసంగా కా! సరసంగా బోధించడానికే పశ్యవాఙ్మయం గానీ, గద్య వాఙ్మయంగానీ పుట్టడం! ఇల్లాంటి సందర్భంలో అందరికీ అందుబడిగా వుండి నల్లరులూ నాల్గుమూలలూ వ్యాపించే 'చిన్నకథ' విరసంగా వుంటే దాని ఉత్పత్తికి ఏమభిప్రాయం వున్నట్టూ?

అనుభవమైనది అనుభవమైనట్టా, వున్నది వున్నట్టా వ్రాయడం అందరికీ యిష్టమే! అలాంటివాటివల్ల మన స్వకి కొంత సంఘటనం కలిగి చదివేవాళ్లు మంచిదారి లోకి రాగలిగే అవకాశంమాత్రం వుండాలి. అలా క్కాక ఆ అనుభవాలు అసభ్యాలు, అసంభవాలు అయి, అసత్యాన్నీ లజ్జనూ కలిగిస్తే మాత్రం యేమి ప్రయోజనం?

సంగతి సందర్భాలు యిలా వుండగా కథలకి ప్రధానలక్ష్యం నీతి కాదనీ, కళారాధనమే అనీ అనడంలో ఔచిత్యం తక్కువే అని తోచకమానదు ఇంతెందుమా? తన విశాలహృదయన్ని స్వేచ్ఛగా పోనిచ్చి కళారాధనంచేసి నీతిని దిగద్రోసి వ్రాసిన కథని అక్కడకుడయినా తన సతీమణికి చదవడానికి యిస్తాడనీ, లేదా ఆమె చదువుతూవుంటే సహించి పూరుకుంటాడనీ చెప్పడం కష్టం. అట్లాంటి చెడ్డకథలు తమ వాళ్లు చదవడం తనకి యిష్టంకాదు కదూ. ఇంతకీ తన దాకా వస్తే తగువులేదు. వెనకటికి పోలికెట్టి 'కన్యాశుల్కా'న్ని తెగపాగుడుతూ వుంటే ఒకాయన 'శెట్టి గారూ! ఏం బాగుందండీ అకన్యాశుల్కం? చూడండీ! 'పోలికెట్టిమొగము పోలిదొట్టెను బోలు, పోలికెట్టి మక్కు పొడుమ డొక్కు' అని మిమ్మల్నే ఆక్షేపించే పద్యాలు అందులో వున్నాయే! అని హెచ్చరింపగా అప్పట్నుంచీ శెట్టిగారు ఆ నాటకాన్ని స్వరూపనాశనం చెయ్యడానికి ప్రచారం ప్రారంభించారట! తన దాకా వస్తే సరే! యిప్పటి కథకుల్లో చాలామంది ఆ రకంవారీ! ఒకవేళ వీళ్లు రాసిన కథ అందరికీ అందు బాటులో వుంచారంటే అది యెవరికీన్నీ అర్థంకాని పద్ధతిలో అపూర్వభావాలతో నిండివుండాలి.

యారీతిగా చిన్నకథలకి వుండవలసిన అవలక్షణాలు కలకథలు కొన్ని మచ్చుకి యివ్వబడతవి. వాటి పద్ధతి విచక్షణలు చిత్తగించాలి.

తన కడుపుమంటకీ, కష్టాలు గట్టెక్కడానికి, ఒక స్త్రీవ్యక్తికి తన నీతిని జాతిని చెరుచుకున్నట్లాక కథవుంది. ప్రపంచమంతా ఆమెమీద కత్తిగట్టి కాత్రియం

వహించిందని అందులోని అంతరార్థం. అది వివేచించేస్తే తెలిసేది. జనసామాన్యం తెలిసికొనే అర్థంమాత్రం తన సుఖంకోసరం ఎలాంటి పనినన్నా చేయవచ్చునని.

ఈ మతంలో వుండే నిర్బంధాలవల్ల ఒక జాతి కథలో మతాంతరస్వీకారం చేసినట్టు వర్ణింపబడ్డాడనుకోండి! మొదటిమతంలో వుండే లోపాల్ని మరమ్మత్తు చేయాలని వ్యంగ్యార్థం. వాచ్యంమాత్రం మతమీద నలుగురికీ అసహ్యత కలిగించడమూ, ఆ మొదటి మత మీద కసితీర్చుకోవడానికి ఆ ఆసామీ మతాంతరాన్ని స్వీకరించేదని తెలపడమన్నా.

ఒక కథలో ఒక మహిళామణి తను స్వేచ్ఛా విహారాలు జరిగిస్తూ మొగుడిని బుట్టలోపేసుకుని తిగు రంగా అని ధీరతను ప్రకటించేటట్లుండి! అట్లాంటి కథలో ఆ యా వ్యక్తుల మనోభావాలు కొన్ని వ్యక్తమవుతున్నా అడదాని చమత్కారాలు, మగవాడిచేత గానితనయూ వ్యక్తమవడంచేత హాస్యత, అజ్ఞానము ప్రబలియున్న స్త్రీ సామన్యానికి మనస్సు చలించి అనేక అనర్థాలు కలగడానికి కారణం అవుతుంది.

తన భార్య స్వేచ్ఛావిహారం చేస్తూవున్న సంగతి యెరిగిన్నీ భర్త ఆమెని మనసారా ప్రేమిస్తూ, సానుభూతిని చూపిస్తూ తన ఉదారస్వభావాన్ని వ్యక్తం చేసినట్లొకథలో వుంది. దుర్బల హృదయభావాల్ని అణచుకోలేక అణచుకునేకత్తి అణచుకొనకూ లేక తన జీవనంకోసం వంశాలకీ, మతాలకీ కళంకం తెస్తూ జాత్యంతర మతాంతరవిచారాల్ని చేసికోవడం కొన్ని కొన్ని సందర్భాల్లో అలాంటివాళ్లని తల్లితండ్రులే ప్రేరేపించి గౌరవించడం కొన్నికథలకి ప్రధానమాత్రం. మోచిత్రం! పతివ్రత అయిన భార్య తన స్నేహితుడిని సంతోష పెట్టలేదని ఆమెని విడిచిపెట్టడం యింకో విచిత్రకథాసన్నివేశం! యిట్లాంటివిం కాచాలా చాలా వున్నాయి—అంటే తాను స్వేచ్ఛావిహారంచేస్తూ, తన పవిత్రతని చాటుకునే రీతి వ్రాయబడ్డనీ, మొదలైనవి.

అయితే—'యవన్నీ జరగడం లేదా? జరిగేవి ఎందుకు చెప్పకూడదు?' అనే ప్రశ్న కలగవచ్చును. కాని యివన్నీ ప్రత్యేకవ్యక్తులికీ సంబంధించేవి. ఇవి

భారతి

పత్రికలకి ఎక్కితే తమతమ ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వాన్ని విడిచిపెట్టి అవి జనసామాన్యానికి ఈ భావాల్ని ఇంజెప్టుచేస్తాయి. ఊరుకున్నవాళ్లందరికీ ఉబలాటమూ, పుడేకమూ కలుగజేస్తాయి. ఉన్నవి ఉన్నట్టుగానే చెప్పాంటే యింకా జరిగేవి అనేక విషయాలున్నాయి గదా! అనన్నీ యథార్థవాదులు బాహులుగా చెల్లడిచేస్తారా? ఆఖరికి తమమామూలు సంసారపు భోగట్టాలేనా ఉన్న పున్నట్టుగా వీరు వ్రాయవద్దు సరికదా చెప్పనన్నా చెప్తారా అని అడుగుతా.

‘ఈ కథలన్నీ మమ్మల్ని గురించికాదు రానేది; లోకంకోసం’ అని అంటారా? సరే! పదిమందిలోనూ రాయి పజేసి వాళ్లూ వాళ్లూ తన్నుకు చస్తూవుంటే యేమీ యెరగనట్టు చల్లచల్లగా తప్పుకుందీకి, లోకాల్ని తప్పుదారులు పట్టించి, తాను నవ్వుతూ, కేరితాలు కొట్టడానికా యీ రాతం!

ఏతావభావే తేనీన దేమిటంటే—

ఏదన్నా కథ చదివేసరికి పాతకుడు యిదివరకున్నవాటికి తిలోదకా లిచ్చి, బుజాలు తెంపుకుని నిష్పత్తికిన కోతిలాగ చిందులుతొక్కుతూ యింకో ప్రపంచంలోకి ఉరికేటట్టు వుండమాడడు. మరేమిటంటే—మనస్సుకి సంచలనం కలిగించి, లోపాల్ని తగు రీతిని తెలియజెప్పి పాతకులచేత సింహావలోకనం చేయించి తనలోనూ, తమ మతంలోనూ, తమ ఆలవాట్లలోనూ, సంఘంలోనూ వుండుకున్న తప్పులని దీర్చించి, అన్నింటినీ సరియైన రీతికి తెచ్చేవాడిరి కథల్లో కథకులు రచించాలి. జాతిమతాల్ని ధ్వంసంచేయడంకంటే వాటిని తగినదారిలో పెట్టి వుద్ధరించడానికి ప్రయత్నించాలి. కథలో వుండే యథార్థవిషయాలు ప్రజలకి పుపయోగించే అంతమట్టుకు బొచ్చిత్యాకీ, సభ్యతకీ దూరంకాకుండా అంతమట్టుకూ గ్రహించాలి. కథను చదివే పాతకుడు పాత్రలతోపాటు ఏ గాలిదుమారంలోనో కొట్టుకుపోయి నడుసమద్రాన్ని ములిగిపోకుండా ఏకార్యమన్నా సాధించడానికి తగిన పట్టుదలనూ ధైర్యాన్నీ పొందేటట్టు కథ వుండాలి. గాని ప్రధానపాత్రల్ని పట్టిలు కొట్టించి పప్పులో కాలు వేయించడంవల్ల ఏమీ ప్రయోజనం లేదు. దేసినన్నా పాడుచెయ్యడం సుఖువే. బాగుచెయ్యడమే కష్టం. ఆలా బాగుచెయ్యగల-బాగుచెయ్య ప్రయత్నింపగల

కథలే కథలు! వాటిని చెప్పే కథకులే కథకులు! కథ ఏదో కాలక్షేపానికి కాదు. సత్కాలక్షేపానికి ఉపయోగపడాలి! అలాంటిదాన్నే అందరూ ఆమోదిస్తారు. తక్కినవి కేవలం అసభ్యవదనం గల పామరులకే ఆమోదకరాలు!

మనోసంగతి—మనం చదివే కథ యే ‘అసలు చంద్రరేఖావిలాపం’ లాగో, కొక్కోకంలాగో, వుండే గదిలో మామని తలుపులు బిడాయించుకుని చదువుకునే రకంవారిలో వుండేమాడదు. అదా, ముగాభేదం, అన్నదమ్ములూ, బావమరుదులూ అనే భేదం లేకుండా నలుగురూ ఒకచోట చేరివున్న స్వగృహాదా యెటువంటి ఆక్షేపణా లేకుండా, అలాటప్పడు యెవరికిన్నీ ఏవిధంగానూ అసహ్యిణ్ణి, సిగ్గునీ కలిగించకుండా వుండాలి, కథలోని సంగతులన్నీని.

మన చిన్నకథల్లో చాలావరకూ ఏ ఇంగ్లీషుకో, బెంగాలీకో, ఫ్రెంచికో, రష్యన్ కో, హిందీకో అనువాదాలో, లేక అనుకరణాలో అవుతూ వస్తున్నాయి. ఆంగ్లంను అన్ని విధాలా పరతంత్రంవడంచేత ఆరుదు అనుకరణకళనే ఉపానిస్తున్నాడు. భావదాస్యమే అతినికి ప్రాప్యం. స్వతంత్రరచనలు చాలా తక్కువ. స్వతంత్రరచయితలూ తక్కువే! చాలామంది కథకులు ప్రైభావల్లోని కథలని అనువదిస్తూ, పాత్రల్ని వాటిని మాడా మార్పుచేసి తెలుగుజేపం వేయించి దిగుమతీ చేస్తున్నారు. కాని ఆ ఆ భావాలు తెలుగుపాత్రలకి అతుక్కొనడం లేదు. కథలు అనవాదాలయినా పాత్రలచేర్లు మార్పుడం భావ్యంకాదు. అలాచేస్తే పయిదేశాల సంగతి, భావాల సంగతి తెలుసుకోవడం దుర్లుటం. నిజానికి ఆలోచిస్తే దేశంలో అన్ని విధాలా నూతనాదర్శాలు పెంపొంది, భావదాస్యం అడుగంటి, దేశం బాగుపడాలంటే అనుకరణాలకన్న స్వతంత్రరచనలే ఎక్కువ ఉపయోగపడతాయి. భావాంతరీకరణాలు వైవాల్ల సంగతినే తెలుపుతాయి. ముంగు తమసంగతి చూచుకొని గదా! తక్కినవాళ్ల మంచి చెడ్డలని ఆలోచించేది?

కథకులు మన కథల్లోని లోపాలని దిద్దుకొని అవి జనసామాన్యం చదవడానికి, ఆంగ్లంల వ్యక్తిత్వాన్నీ, నీతిని, జాతిని ప్రకటించడానికి ఉపయోగపడేటట్టు రాయడానికి ప్రయత్నించడం శ్రేయం.

గాంగసామంతవర్త నూతన శాసనము

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ

ఇది కళింగదేశమును బరిపాలించిన గాంగవంశజుల యొక్క క్రొత్త శాసనము. ఇది నాకు లభించిన విధి మిది: ప్రస్తుతము విశాఖపట్టణము జిల్లా యందు చేరిన నర్సన్న పేటకు తూర్పున సుమారు రెండు మైళ్ల దూరమున చీడివలసయను గ్రామము కలదు. ఆ గ్రామమునకు పడు మటగ సుమా రొక ఘర్లాంగుదూరమున ఒక 'మెట్టగుడ్డ' లోనిమంటిని తవ్వి ఇంకొక 'మెట్టగుడ్డ'లో పోయు చుండగా ఒకకుండయందు భద్రపరుపబడియుంచిన యీ శాసనము ఒకరైతుకు దొరికినది ఈ విషయము తెలిసినవెంటనే బలగమకసిరాధికారులగు శ్రీశ్రీశ్రీ ఫల హారీమహంతు రాజారాంబావాడీగారు దానిని తీసికొని జాగ్రతపరిచిరి. శాసనముదొరకిన చీడివలసగ్రామము వారిదే. దేశచరిత్రమున అధికమయిన ఆదరాభిమానము లుంది పరికరములను సంపాదించుటలో ఎక్కువ కృషి చేయుచున్న మన్మిత్రులు శ్రీభైరి అప్పలస్వామి నాయడుగారి కీ విషయము తెలిసి శ్రీ మహంతుగారిని వారి గ్రామములలో నొకటియగు తాళ్లవలస అగ్రహార మున మకాముచేసియుండినకాలమున వెల్లి, వారిదర్శనము చేసి దానిని పత్రికలో సరిమర్చుముగ ప్రకటింపించి మరల ఇచ్చివేసెదనని తీసికొని దానిని దయతో నాకు పంపినారు.

శాసనముదొరకిన 'మెట్టగుడ్డ' పూర్వ మొకప్పుడు గ్రామ ముండెను స్థలమని స్థలములు చెప్పెదరట. ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్పత్రికలో¹ బ్రహ్మశ్రీ కరీ సాంబమూర్తి శాస్త్రిగారును, ఆంధ్రేతిహాసముండలివారి పత్రికలో² శ్రీయుత రాళ్లభండి సుబ్బారావుగారును ప్రకటించిన దేవేంద్రవర్మ చీడివలస శాసనమున్నదికూడ ఈ శాసనము దొరకిన స్థలముననే తవ్వగా బయలుపడినదట. ఆ శాసన

మున దానముచేయబడిన గ్రామము 'శివిడి' చీడివలసయే యనియు, దానికి శ్రీ మహంతుగారి పూర్వపురికొద్దలలో 'శివుడి' (శివిడి) గ్రామమనియే వ్రాయబడి యుండెనియు శ్రీ అప్పలస్వామి నాయడుగారు చెప్పి చున్నారు.

ఈ శాసనము నొక్కొకటి ౬ అంగుళముల పొడు గును, ౨.౨ అంగుళముల వెడల్పునుగలమాడురేకు లున్నవి. ఈ శాసనము నా యొద్దకు వచ్చుటకు పూర్వమే ఈ రేకులు కరిగినియుంచు కడియము - ముద్రికతో గూడ - పోయినది.

శాసనలిపి క్రీస్తుశక మయిన, అరవశతాబ్దాలలో కళింగదేశమున వాడుకయందుండిన వేంగీలిపి - కళింగ మ్రోడి. తమవంశమును యెలవక కేవలము కళింగాధిపతుల మని చెప్పుకొన్నవారి శాసనములయందును, గాంగశకము ౧౦౩-వ సంవత్సరమునాటి గుణాద్దవకుమారుడయిన దేవేంద్రవర్మకాలమునాటి వరకును గల కళింగగాంగ భూపతుల శాసనములయందును ఈ లిపియే కానవచ్చును. ఈ దేవేంద్రవర్మకాలమునాటినుండియే కళింగశాసనముల యందు లిపిస్వరూపము మార్పుపొందుటగమనింపగలము. కళింగాధిపతుల శాసనములయందును, మొదటి గాంగ భూపతుల శాసనములయందును అక్షరములు 'గుండ్ర కత్తు'లో నుండ తరువాతి గాంగశాసనములయందలివి 'పలకకత్తు' (rectangular script) లో నుండును. ఈ కత్తు గాంగశాసనములయందు గాంగశకము ౧౭, ౯౧ నాటి ఇంద్రవర్మ రాజసింహుని కాలముననుండి స్పష్టముగ గాన్పించును. దేవేంద్రవర్మకాలమువరకును గాంగ శాసనములయందీకత్తున మార్పు కనబడదు. అతని శాసనములలిపికూడ 'పలకకత్తు'లోనిదే. గాంగశాసనలిపి

1. సంపుటము. ౧౫, పుటలు. ౧౮-౩౧.

2. Vol. 2.

వికాసమున దేవేంద్రవర్మ రాజ్యకాల మొకముఖ్యమయిన ఘట్టము. మరల కత్తుమారినకాల మది.

మనశాసనమునందలి యక్షరములు సామంతవర్మ ధనంతరశాసనమున¹వలెనే గుండ్రనగ నున్నవి. ఇక వాని కిని పీఠికనిగల భేద మేమన, మనశాసనమునందలివి పెద్దవిగను, లోతుగను, వెడల్పుగను చెక్కియుండ ధనంతరశాసనమునందలివి లేకులమీద సన్నముగ గీసినట్లున్నవి. ఈవిషయము లన్నియు జూడగా ఈశాసనము గాంగళకము ౧౫౪ నాటి ఇంద్రవర్మ², ౧౫౩ నాటి దేవేంద్రవర్మ³, ధనంతరశాసనపు సామంతవర్మలకాల మునాటిదని నిస్సంశయముగ జెప్పవచ్చును.

మొదటిలేకు మొదటిప్రక్క నేమియు చెక్కవదలినారు. మూడవలేకు రెండవప్రక్క శాసనకాలమును దెలుపు నొకపంక్తియత్రము చెక్కబడినది.

అచ్చమైన వేంగీలిపియందు కనబడక ఈ శాసనమున మాత్రమే కానవచ్చు అక్షరరూపము 'ణ'. ఈ రూపము కళింగశాసనములకు విశిష్టమయినది. ఇది ఇంద్రవర్మ, దేవేంద్రవర్మలనాటినుంచి కానవచ్చును. ఇతర ప్రాచీనశాసనములయందువలెనే ఇందును వలపలి గిలకతోగూడిన క, గ, ణ, త, మ, య, వ వర్ణములకు ద్విత్వమువచ్చినది వేంగీలిపిలోనుండు ప్రాథమికశాసనములలోవలెనే 'మ', 'త' వర్ణములిండు కంతవత్వముతో నొక్కరీతినున్నవి. 'మ' వర్ణమెడమవైపున కుచ్చులిగియున్నది. 'త' వర్ణమువ్రాసి క్రింద నొక యడ్డుగీటువ్రాయటవలన 'త' హల్లు చూపబడినది (పం. ౨౨). శాసనాంతిశ్లోకములలో అనుస్వారమునకు బదులుగ 'మ' వర్ణపు హల్లును వాడియున్నారు. కొన్నికొన్నిచోట్ల 'బ' వర్ణమునకు 'వ' వ్రాసినారు.

శాసనభాష సంస్కృతము. శాసనాంతమున గల న్యాసగీతాశ్లోకము లయిదుతక్కు మిగిలినశాసన మంతయు గద్యమున నున్నది. 'సరిశ్మేషూవతీ' యను టకు బదులుగ 'సరిశ్మేషూవతీ' యని పొరపాటుగ వ్రాయబడినది. ఇది ప్రాయీకముగ లేకుదోషమై యుండవచ్చును. సీహవధులలో 'కోద్రవఖలి' యొకటి. 'కోద్రవ' మన్నదిధాన్యవిశేషమైన ఆళ్లకు పేరు. ధాన్యమును నూర్చెడు కళ్లమునకు 'గులి' యనియుపేరు. ఇట్టి కళ్లమును సీమావధిగ జెప్పట యొకవిశేషము. గ్రామసంఘమునకంతకు ధాన్యమునూర్చుకొను ఎకు కొంతప్రదేశము—'గ్రామసమూహికళ్లము'గా—కేటాయింపబడి యుండవచ్చు ననియు, ఆకారణముననే 'కళ్లము' కూడ ఒకసీమావధిగ జెప్పబడినదనియు నాయూహ.

ఈ శాసనము కళింగగాంగ వంశచారిత్రమునకు చాల ముఖ్యమయినది. దీనిని గాంగవంశజుడయిన సామంతవర్మయహోరాజు 'శ్చేతికాధిస్థానము'ననుండి యొసంగెను. ఇతరప్రాచీన గాంగశాసనములయందువలె నిందును మొదటియూట్రుపంతులలో గాంగవంశప్రతి కలదు. వాజసనేయచరణమునకుచెందిన భారద్వాజస గోత్రులకు పీఠీశశర్మ, ఆరణికొడుకులు దేవశర్మ, రవి శర్మ, దివాకరశర్మ అనునలువురు బ్రాహ్మణులకు సామంతవర్మయహోరాజు తన తలిదండ్రులకును, దనకును పుణ్యాభివృద్ధిగ లోహశృంగారవిషయమునందలి ఫేరవ గ్రామమును అశ్వత్థచ్ఛేదసహితముగ అన్నివిధములయిన పన్నులను దొలగించి సూర్యచంద్రులు కలయంతికాలము నిలుచునట్లు అగ్రహారముచేసి యొసంగిన విషయము తరువాతి యారుపంతులలో చెప్పబడినది. ఈ దానమును దెలుపుటకే ఈ శాసనముపుట్టినది. తరువాతి మూడుపంతులలో దానమొసంగిన గ్రామము

1. Ep. Ind, Vol. XV, p 275 ff.

2. Ep. Ind., Vol. XVIII p. 307 ff.

3. Ep. Ind., Vol. III, p. 180 ff.

హద్దులు తెలుపబడినవి శాసనమునందలి కడమభాగమున వ్యాసగీతాశ్లోకములు కలవు.

ఏనిమిత్తమున సామంతవర్ష యీదానమును కాపించెనో శాసనమున చెలుపబడలేదు; కాని శాసనాంతమున “సంవత్ ౧౮౫౧ కార్తికదివ ౩౦” అని కలదు. ప్రాయశఃకముగ నిది ప్రతిగ్రహీతలకు పట్టాయొసంగిన తేది కావచ్చును. ఒకజేళ దానముకూడ అదిగముననే జరిగినను జరిగియుండవచ్చును. శాసనములయందు సాధారణముగ ‘సంవత్’ పదమును విక్రమశక (విక్రమార్కశక) వత్సరములను దెలుపుట కుపయోగించుట వాడుక. అట్లయిన నీశాసనకాలము క్రీ.శ. ౧౮౩౩ నాటిది కావలెను; కాని శాసనలిపినిబట్టి చూచినను, అనాటి దక్షిణహిందూదేశచరిత్రమును బట్టి చూచినను ఇది యాకాలమునాటిది (మూడవశతాబ్ది) కాదని తేలగలదు. కావున ‘సంవత్’ అనుదానిని విక్రమశకవర్షముగ పరిగణింపవలెను. సింహపురముననుండి పరిపాలించిన కళింగాధిపతి ఉమవర్మహత్రము తన శాసనమున ‘సంవత్’ అని శాసనకాలమును దెలుపునందర్భమున ప్రయోగించినాడు¹. అదికూడ విక్రమశకవత్సరమునుటకు వీలులేదు. మనశాసనమున ‘సంవత్ ౧౮౫౧’ అనియుండుట వలన అది యొకశకపరిగణనమువలెదోచుచున్నది. కాని దీనియారంభవత్సరము తెలియరాకపోవుటవలనను, సరిచూచి నిర్ణయించుటకు తగినన్నివివరములు లేకపోవుటవలనను ఈ శాసనమున చెలుపబడిన కాలమునకు సరియైన ఇంగ్లీషుతేది నిర్ణయించుటకు వీలుకాకయున్నది.

శ్వేతక, షేరవ, లోహశృంగారము అనునవి శాసనమున నుదాహృతములయిన స్థలవిశేషములు. శ్వేతక గాంగసామంతవర్షముహారాజురాజ భా. ని. షేరవ దానయొసంగిన గ్రామము. లోహశృంగార మన్నది కళింగదేశమునలి యొకవిభాగమునకు చేరు. మేఘావతియనునది షేరవగ్రామపు పశుమట్టి సరిహద్దు.

శ్వేతకయనునది గంజాముజిల్లా సోంపేటతాలూకాయందులీ చీకటియేయని నానిశ్చయము. శ్వేతకపదము వర్ణవ్యత్యయమును పొంది శ్వేతకయై, చేకలయై, తుదకు సామాన్యజన వ్యవహారమున చీకటియైనది ఒక విభాగమునకు కేరళసంగిన లోహశృంగార మెచ్చటిదో గుర్తింప వీలుకాకయున్నది. కాని చీకటిప్రాంతము లోహశృంగారవిషయములోనిదని ఈ శాసనము వలననే తెలియుచున్నది. వైదికముల ననుసరించి దానయొసంగిన షేరవగ్రామమును సోంపేట తాలూకాయందులీ యిప్పటి బారవగ్రామమనియు, మహేంద్రగిరి పర్వతములలోపుట్టి బారవయొద్ద సమద్రమున గలయుచున్న యిప్పటిమహేంద్రతనయనది మేఘావతియనియు నానిశ్చయము.

శ్వేతకాధిపానముననుండి పరిపాలనము చేసిన గాంగధూపతులు కొందరు కలరు. సామంతవర్ష, ఇంద్రవర్మ, పృథ్వీవర్మలని వారికేళ్లు. ఇంతవరకు వీరిని ఒక్కొక్కరివి ఒక్కొక్కశాసనమును సూర్రమే దొరకినది². ఈ మూడును ఇదివరకే ప్రకటితమైనవి. ఈ మూడు శాసనములను ప్రకటించినవారు రాజధానిచేరు ‘స్వేతక’³ యని తప్పుగనే చదివియున్నారు. శ్వేతకాధిపతులు

1. Ep. Ind., Vol. XII, p. 4 ff.

2. Ep. Ind., Vol. XV, p. 275 ff.

Ep. Ind., Vol. XIX, p. 184 ff.

Ep. Ind., Vol. IV, p. 198 ff.

3. శ్వేతకయని ఈ శాసనమున గానవచ్చిన వెంటనే ఇతరశాసనములయందు శ్వేతక కలదా, స్వేతక కలదా యని సందేహము కలిగినది. సామంతవర్ష సామంతశాసనమును, పృథ్వీవర్మశాసనమును ఎగ్మూరు, గవర్నమెంటు మద్రాసు మ్యూజియములో నున్నవి. ఆరెగెయలాజికల్ అసిస్టెంటుగారయిన శ్రీ సి. శివరామ మూర్తిగారి నడిగి యా శాసనములను కెంటిని పరిశీలించితిని. ఈ సందర్భమున వారికి నా వందనములను దెలుపవలసియున్నది.

కూడ తాము కలింగాధిపతులమనియే చెప్పకొని యున్నారు. కలింగనగరముననుండి పరిపాలనము కావించిన గాంగులకును, శ్వేతకాధిపతులకును ఎట్టిసంబంధము కలదో, వారును వీరును ఒక్క కాలివా రగుదురో కాదో ఇంతవరకు తేలలేదు. శ్వేతకాధిపతుల మూడుశాసనములయందును శాసనకాలము తెలుపబడనందున వీ రెప్పటి వాలో నిర్ణయించుటకును వీలుకాకపోయినది. ఆ మూడు శాసనములయందును శ్రోక్షనబడిన గ్రామము లెచ్చటితో గుర్తింపరానందున ఇంతవరకు వారు పాలించిన ప్రాంతముకూడ నిశ్చయించుట దుష్కరమైంది. మన ప్రకృతశాసనమువలన ఈ విషయములు కొంతవరకు తేలుచున్నవని చెప్పవచ్చును. వైసికావించిన స్థలిర్దేశము

ననుసరించి వీరు చీకటిరాజధానిగా తత్పరిసరస్థిమను పరిపాలించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

మనశాసనమున చెల్లపబడిన ౧౮౫ వీరికాలమును దెలిసికొనుట కొక కీలకముగ నున్నది. వీరుకూడ గాంగ వంశజులేకావున ఈ ౧౮౫ గాంగశక'కాలము కాదగునని యూహచేసినచో మనసామంతవర్మ కలింగనగరమున నుండి రాజ్యముచేయుచుండిన గాంగశకము ౧౮౩, ౧౮౨ సంవత్సరములనాటి గుణార్ణవతనూభవుడయిన దేవేంద్ర వర్మనాటివా డగును. ఈ నిర్ణయమున కిదివరలో తెలిపినట్లు లిపి సాధకమేకాని బాధకము కాదు. దీనిననుసరించి సామంతవర్మ, దేవేంద్రవర్మ లేకకాలమున రాజ్యముచేయుచుండినవారగుచుండుటవలన ఒక్క.

పృథివీవర్మశాసనమునందలి లిపి నాగరి, అందుకూడ ఆధిష్టానముపేరు "శ్వేతక" అనియే యున్నది కాని "స్వేతక" యని లేదు. మొదటి సంయుక్తాక్షరమునందలి ద్వితీయవర్ణము చాల స్పష్టముగ నున్నది. అది శాసనమునందలి ఇతర 'చ' వర్ణములవలెనే యున్నది. 'శ్వేతకాధిష్టానము'ను 'శ్వేతకాధిష్టాన'మని పొరబడటకు వీలులేదు. ధనంతరశాసనమున వాడినది వేంగీలిపి. ఈ లిపిలో 'చ', 'వ' వర్ణములకు చాల వ్యత్యాసము కలదు. 'శ్వేతకాధిష్టానము' నందలి 'శ్చ' చాల స్పష్టముగ నున్నది. 'ఎసిగ్రాఫీయా ఇండికా'లో ప్రకటింపబడిన శాసన ప్రతిబింబములను జూచినను వై విషయము స్పష్టమగును.

'మిథిక్ సాసయిటీ'వారి పత్రికలో (Jour. My Soc., Vol. XIII, p. 266 ff) 'తూర్పుగాంగుల నాటి కలింగచారిత్రక భూగోళము' అను వ్యాసమును వ్రాయుసందర్భమున శ్రీ జి. రామదాసుపంతులుగారు తప్ప పాఠముయిన 'స్వేతక' నుంచి నేటి 'చీకటి' ఎట్లు కలిగినదియు వ్యుత్పత్తి నట్లు తెలిపియున్నారు:

"In old Dravidian as in modern Tamil there was only one sign to represent the two sounds of sa (శ) and ca (చ). Svetaka (శ్వేతక) or Cvetaka (చ్వేతక) easily becomes Cekata (చేకత) or Cekata (చేకట) which in rapid pronunciation becomes Cikata (చీకటి) or Cikati (చీకటి)."

కుండలీకరణమునందలి పదములు నేను వ్రాసినవి. సామంతవర్మాదుల ఆధిష్టానమును చీకటిగా గుర్తించుట సరిగానే యున్నది; కాని చీకటి వ్యుత్పత్తిని 'శ్వేతక' యను ఆపపాఠమునుండి చెప్పటయే విచిత్రము. "శ్వేతక" నుండి "చీకటి"ని విడదీయుటకు వైసి వారు చెప్పిన కారణముకాక ఆ రెండు పదములకు ఇంచుమించుగ గల పోలికయే వారి కెక్కువగ తోడ్పడియుండును. 'స్వేతక'యే 'చీకటి' కాదగుననుస్మరణ కలిగినపిదప వారు దానిని సమర్థించుటకు నూత్రముల న'స్వేషించియుండురు. ఎట్లయినను చాలకాలమునకు పూర్వమే సామంతవర్మాదుల రాజధానిని చీకటిగా గుర్తించిన వారియుపజ్ఞ ప్రశంసనీయుము. వారు చెప్పిన నూత్రములు సరియైనవయినను కలింగదేశభాషకు వర్తించుననుటకు ప్రమాణములు లేవు. సామంతవర్మనాటి, పృథివీ వర్మనాటి శాసనములును, అంతకు పూర్వపు శాసనములునుకూడ కలింగమున దొరకినవి. వానియందలి భాష సంస్కృతమే. సరిహద్దులను చెలువునవుడునూత్రము దేశీయపదములు వచ్చుట కలదు. పరిశీలించినచో వాటిలో 'శ', 'చ' వర్ణములు వ్రాయవలసినచ్చినపు డిప్పటి తెలుగులోవలె భిన్నసంజ్ఞలనే వాడినారుకాని ఆ రెండు వర్ణములకు నొకటే సంజ్ఞను వాడిరనుట కార్యమలేదు.

వంశమువారైనప్పటికి వాగు భిన్న శాఖలకు చెందినవారైన కావచ్చును. అయినను ఇప్పటికి దొరకిన యాధారము లతో నింతకన్న గట్టిగ నిర్ధారించి చెప్పట కవకాశము లేదు. ఇట్లు భిన్న శాఖలవారైయుండవచ్చునన్నది శ్మశ్రయమైనచో, మొదట కళింగమున వేరువేరు భాగము లందు రాజ్యముచేయుచుండిన గాంగరాజు లయిదుగు రుండిరనియు, మొదటివజ్రహస్తు శ్రీ యైదురాజ్యములను దనభుజబలపరాక్రమములచేత జయించి ఏకము చేసి పాలించెననియు మూడవవజ్రహస్తుని శాసనములయందు దెలిపిన విషయము సత్యమగును ఈ యైదుగురిలో నొక రికి శ్వేతకయు, మఱియొకరికి కళింగనగరమును, వేరొక రికి దంతిపురమును రాజధానులైయుండవలెను. ఇట్లు ౧౯వో ఇక నిరువురి రాజధానులు మనకు తెలియవలసి యుండును. ఈ సందర్భమున, సంపూర్ణ గాంగవంశావతార క్రమము నొసంగు అనంతవర్మ చోడగంగదేవు శాసనము లలో గొన్నిటా వీరసింహుని కుమారుడయిన కామార్జువును దానార్జువ, మారసింహ, గుణార్జువ, వజ్ర హస్తు లను తన నలుపురి సోదరులతో కళింగములను (కళింగ దేశములను) జయించి వశపరచుకొని పాలించినట్లు తెలుపబడిన విషయము స్మరింపవచ్చును. మూడవ వజ్రహస్తుని శాసనములయందు చెప్పబడిన యైదుగురు

రాజులును ఈ యైదుగురు సంతతివారైన వైయుండ వచ్చును. అనంతవర్మ చోడగంగదేవు శాసనములయందే కామార్జువును గుణార్జువుని కంబవాడివిషయమున, మారసింహునికి 'సేదామండలము'ని, వజ్రహస్తునికి కంటకవర్తనియు నొసంగినట్లు కలదు. ఇట్లు గాంగవం శాఖలు నాలుగు శాఖలవారు నాలుగు ప్రదేశములలో పాలించుచుండినట్లు స్పష్టమేయగుచున్నది. అయినచో నాలుగు పాలించినవిషయముమాత్రము స్పష్టమగుచులేదు. కామార్జువును దానార్జువుని 'కంఠికాబంధురకంఠ'ని కావించినట్లేయున్నది. కాని అతనికి ప్రత్యేక దేశము నొసంగినట్లు చెప్పబడలేదు. దీనిని సరించి కామార్జువు దేలివరాజ్యమునే దానార్జువు చేలియుండినది సరిగ్గా కారు లూహించుచున్నాడు. ఈ విషయ మెట్లున్నది వై సంగతులననుసరించి కళింగనగరమువారును, శ్వేతక నారును భిన్న శాఖలవారైన గావచ్చునని తేలుచున్నది. ఒకవేళ మారసింహుడేలివ 'సేదామండలము' 'శ్వేత' (చేత - సేద) మండలమే యగునేమో. అట్లును సామంత వర్మాదులు మారసింహసంతతివారగుదురు.

ఇంతవరకు ప్రకటితములైన మూడు శాసనము లలో సామంతవర్మనంతరశాసనమే ప్రాచీనపుది. ఆ శాసన ప్రకృతియు, మన యీ శాసన ప్రకృతియు రెండు

1. భారతి, సం. ౨, పుట. ౧౧౦.

2. భారతి, సం. ౨, పుట. ౧౦౮.

3. అనంతవర్మ చోడగంగశాసనములను బ్రకటించినవారందరు దీనిని 'సేదామండల' మని చదివినారు. మ్యాజియమునందున్న చోడగంగశాసనములను బరిశీలింపగా నిది తప్పుపాఠమని తేలివది. 'సేదామండలము' కాని యది 'సేదామండలము' కాదు.

4. పల్లాకిమిడి శ్రీ సత్యనారాయణ రాజగురువుగారు ఆంధ్రేతిహాసపరిశోధకమండలివారి పత్రికయందు (Jour. Andh. His. Res. soc., Vol. III p. 30 ff) కీర్తిరాజదేవుని పుల్లూరతామ్రశాసనమును బ్రక టించుసందర్భమున కళింగ గాంగులలో అయిదు శాఖలవారు యుండవలెనని—అనంతవర్మ చోడగంగశాసనముల నను సరించి—గట్టిగ చెప్పి, ఆ శాఖలవారి వంశానుక్రమమును గూడ పట్టికరూపమున (పుట 3౨) నిచ్చియున్నారు. వీరు దానార్జువుదేలివ దేశమును 'కంఠికాబంధుర'మని వ్రాసినారు, ఇది దేశము పేరుకాదు. కామార్జువును తన తమ్ముడయిన దానార్జువుని యావరాజ్యమున కభిషేకించినందుకు నూచకముగ 'కంఠికాబంధురకంఠ'ని కావించెనే కాని అతనికి మిగిలిన సోదరులకువలె పాలింప దేశమేదియు నియ్యలేదు. చోడగంగ శాసనమునందలి పాలి మిది. : "అసౌ దానార్జువ మనుజం కంఠి(తి)కాబంధురకంఠం విధాయ గుణార్జువాయాంబవాడివిషయం మారసిం హాయ సేదామండలం వజ్రహస్తాయ కంటకవర్తనీ మదాత్".

స్వప్నభేదములతో నొక్కటే; కావున ఈరెండుశాసనములయందును దాతయైన సామంతవర్మ యొక్క జేయని నానిశ్చయము. అట్లయినచో ధనంతరశాసనమున “స్వప్నజబలపరాక్రమాక్రాంత సకలశ్చేతకాధిరాజ్యః” అని వర్ణితుడయిన యీ సామంతవర్మ మనశాసనమున “స్వప్నజబలపరాక్రమాక్రాంతకలింగాధిరాజ్యః” అని యేల వర్ణితుడయ్యెనో నిశ్చయింపవలసియున్నది. మనము గమనింపవలసిన మజ్జిమైకావయ మిది. ధనంతరశాసనమున లేని ‘మహారాజ’, ‘సకలకలింగాధిపతి’ బిరుదము లితని కీశాసనమున గానవచ్చుచున్నవి. ఈవ్యత్యాసములనుసరించియే మనశాసనము ధనంకరశాసనమునకు దరువాతి దనియు, ధనంతరశాసనమునాటి కొక చిన్న సంస్థానమున కధీశుడుగనుండిన సామంతవర్మ మన శాసనముకాలము నాటికి ఏవోకొన్ని యుద్ధములయందు విజయమునొంది మరికొంతరాజ్యమును సంపాదించి పూర్వోక్తబిరుదములను ధరియించియుండవచ్చుననియు విచిత్రమగుచున్నది.

ఈ సామంతవర్మ ఎవరినిజయించి క్రొత్తరాజ్యమును సంపాదించియుండును, “నిజనిస్త్రింశధారోపార్జితసకలకలింగాధిరాజ్యః” అని శాసనములయందు వర్ణితుడయిన ఈతని సమకాలీనుడు గుణార్ణవతనూజుడయిన దేవేంద్రవర్మ ఏమయ్యెను, ఇరువురకునుగూడ సమానార్థకములయిన ‘సకలకలింగాధిపతి’, ‘సకలకలింగాధి

రాజ్యః’ అను బిరుదము లుండుట ఎట్లుతటస్థించె నను విషయములు విచారణీయములు. కళింగనగరముననుండి పరిపాలనము నెరపిన గాంగనృపతులు హస్తీవర్మమొదలు దేవేంద్రవర్మవరకు—ఒక్కొక్కరినాటి ఇంద్రవర్మమైన హాగ—తమ శాసనములయందు తాము ‘స్వాసిధారాపరిష్కంధాధిగత సకలకలింగాధిరాజ్యః’ అనియే వర్ణించుకొనుచువచ్చినారు ఇది “నిజనిస్త్రింశధారోపార్జిత సకలకలింగాధిరాజ్యః” అన్నరూపముతో గాంగశకము 30౪, 3౧౦, ౫౧ (?), ౫౨౬ నాటి శాసనములలోనూ¹, గాంగశకకాల ముదాహృతముకాని అర్జునవర్మకొడుకు దేవేంద్రవర్మ, ర జేంద్రవర్మకొడుకు దేవేంద్రవర్మ, దేవేంద్రవర్మకొడుకు అనంతవర్మ, మహారాజాధిరాజవజ్రహస్తదేవుల శాసనములలోనూ² తక్కుగుణార్ణవుని కుమారుడయిన దేవేంద్రవర్మకాలమున నుండి కళింగనగరముననుండి యొసంగబడిన మిగిలిన ౨౦౪, ౨౨౧, ౨౫౪, ౩౫౪, ౩౯౭, ౫౨౦ నాటి గాంగశాసనము లన్నిటిలోనూ³ గాన్పించును.

మొదటిగాంగరాజు కళింగమును జయించినందువలనగావచ్చును ఆతనికాలమునుండి—ఏరూపమునైన నేమి—యీ బిరుదువక్కణ కళింగనగర గాంగుల శాసన ప్రశస్తియందు పొందుపరుపబడినది. అటుతరువాతినారు దానిని ఊరక తమప్రశస్తియందు వాడియుండురు. మన యీ శాసనమునందలి బిరుదములనుసరించి చూచినచో

1. Ep. Ind, Vol. III, p. 17 ff.
ibid, Vol. XVIII, p. 811 ff.
Ind. Ant, Vol. XIII, p. 273 ff.
Jour. Andh. Hist. Res. Soc., Vol. VIII p. 168 ff.
2. Jour. Andh. Hist. Res. Soc., Vol. VIII, p. 192.
Ep. Carn., Vol. IX, Bn. p. 140.
Jour. Andh. Hist. Res. Soc., Vol. VIII, p. 193.
Ep. Ind. Vol. III, p. 220 ff.
3. Jour. Andh. Hist. Res. Soc., Vol. 11, p. 272 ff.
భారతి, సం. ౫, పుట. ౧౧౧.
Ind. Ant., Vol. XVIII, p. 143 ff
ibid, Vol. XIV, p. 10 ff.
Jour. Andh. Hist. Res. Soc., Vol. II, p. 146 fi.
ibid, Vol. II, p. 171 ff.

సామంతవర్మ ధనంతరశాసనమున కనంతరకాలమున కళింగనగరగాంసుల రాజ్యముపై దాడిపెడలి వారిని జయించియుండునని యూహింపదగియున్నది. పిదప పూర్తిగా కాకపోయినను కొంతభాగమైనను వారిరాజ్యము నాక్రమించుకొని మహారాజనియు, సకలకళింగాధిపతియనియు భిరుదములను వహించి తనకు నూతనముగ లభించిన గొప్పదనమునకు నూచకముగ వానిని దనశాసన ప్రశస్తియందు జేర్చుకొనియుండును. ఈ శాసనముప్రశస్తియందలి “స్వభజబలపరాక్రమాక్రాంతకలింగాధిరాజ్యః” అన్నదానివిశేష మిదియే యని నాయూహ. సామంతవర్మయనంతరము శ్చేతకరాజ్యమును సరిపాలించినవారు సామంతవర్మననుసరించి తమశాసనప్రశస్తియందు ఆభిరుదువక్కా నూరక పరంపరగ వాడుచు వచ్చిరి; అంతియకాని దీనికి వారిశాసనములయందు విశిష్టతయేదియు లేదు. మనశాసనమునందలి గొంగళకముని యంగీకరించినచో సామంత

వర్మచేత నోలువడినవారు అతనికి సమకాలీను యైన దేవేంద్రవర్మయే కావలెను. కళింగనగరమున దేవేంద్రవర్మశాసనములు గొరవరకు కాన్పించుచు చేతను, మనశాసనకాలము గొంగళి అనుబుచేతను సామంతవర్మకీవిజయము గొర - గొంగళి సంవత్సరముల నడుమ లభించియుండును.

దేవేంద్రవర్మశాసనము కళింగనగరమున మరల గొంగళిలో కానవచ్చుటచేతను, అది యించుమించుగ గొర నాటి యతనిశాసనమునకు సకలైయగుచేతను దేవేంద్రవర్మ—విజయగా గొరకు లేరువాత కొంత రాజ్యమునే కోల్పోయినచో—దాని సంతయుగాని, తుదకు కొంతభాగమునుగాని గొరకు పూర్వమే మరల సంపాదించియుండువలెనని స్పష్టమగుచున్నది. అందువలన ‘.....సకలకళింగాధిరాజ్యః’ అన్నవిశేషము దేవేంద్రవర్మవిజయమున మరల సార్థక మన వచ్చును.

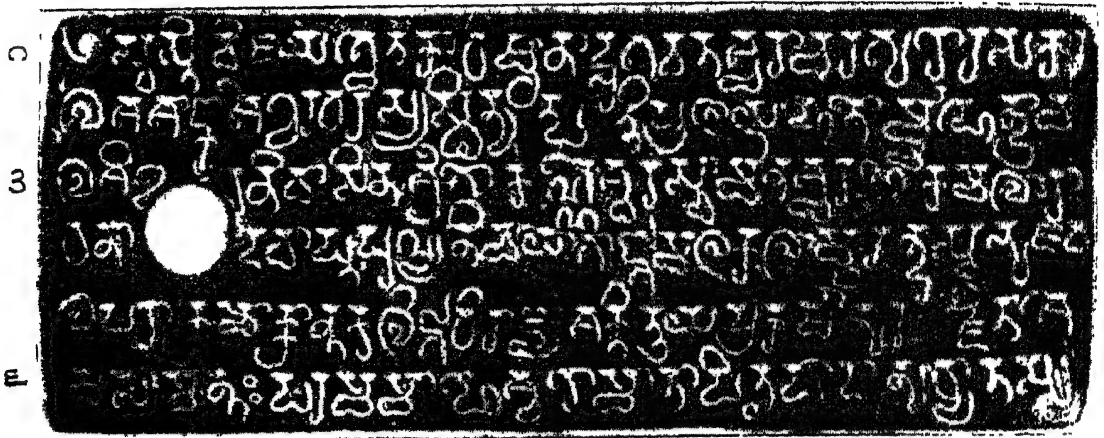
1. Jour Andh. Hist. Res. Soc., Vol. 11, p. 275 ff.

2. Indian Historical Quarterly.

మూ ల ము¹

మొదటిరేకు: రెండవపెడ

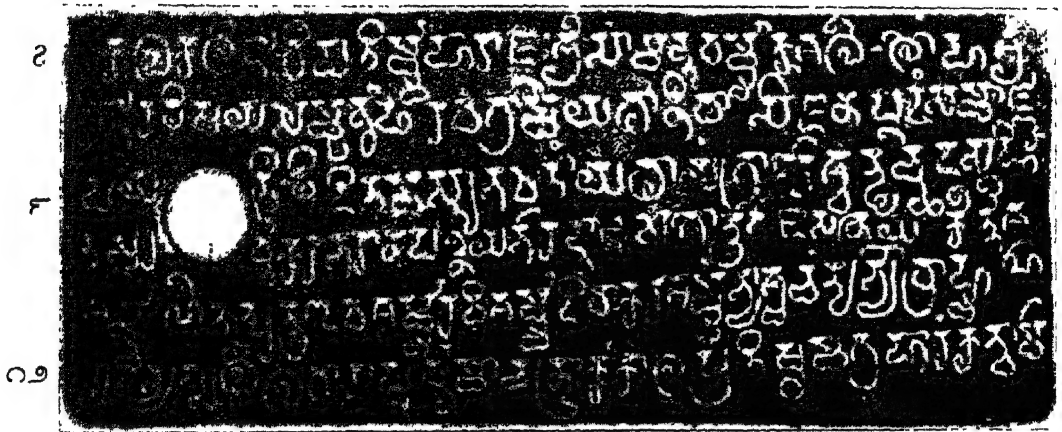
౧. ఓం [1*] స్వస్తి విజయశ్చేతకాధిపానా ద్భగవత శ్చరాచరగురో రనక
౨. లశశాంకశేఖరధరస్య స్థితుత్పత్తిప్రలయహేతో మృహేంద్రాచ
౩. లశి [ఖ] రనివాసినః శ్రీగోకణ్ఠేశ్వరస్వామిసశ్చరణకమలారా
౪. ధనాదవాప్తపుణ్యనిచయో గాఢామలకులామ్బరస్తు² [ః*] స్వభిజవ(బ)
౫. లోపరాక్రమాక్రాంతకలిజ్గాధిరాజ్యః శక్తిత్రయప్రకాశానురంజితాశ్చే
౬. పసామస్తః పరమమాహేశ్వరో మాతాపితృపాదానుభ్యాం స్స

1 నాదగ్రహము లేకల ననుసరించి.

2. 'కులామ్బరేస్తు' అని చదువవలెను.

3. స్వభుజబలం అని.

రెండవ లేకు: మొదటి సెడ

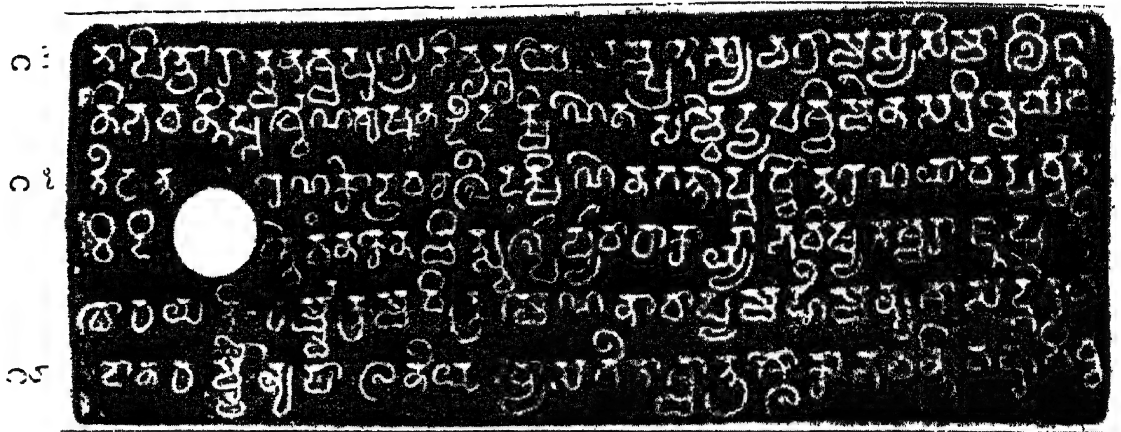

2. కలకలిక్లాధిఃతి మృహహారాఃశ్రీ సామస్తవమ్మా కుకలీ [1*] లోహశ్మ
 ౪. క్షారవిషయసమ్మన్త షేరవగ్రామే యథానివాసిజనపదం సమాజ్ఞా
 ౯. పయతి విదితిమస్తు భవతాం యథాయంగ్రామోశ్చన్తచ్ఛేదనహి
 ౧౦ త సస్వకరభరా నపఖ్నయ భారద్వాజసగోత్ర వాజసనేయ కీర్తేశ
 ౧౧. శమ్మణే తత్పుత్ర దేవశమ్మ రవిశమ్మ దివాకరశమ్మభ్యశ్చ చతుభ్యో
 వ్రా (బ్రా)హ్మణే
 ౧౨. భ్యో స్సలిలధారాపూర్వమాచన్ద్రాక్కాకాలప్రతిష్ఠ మగ్రహారంకృత్వా మా

4. 'సపహాయ' అని చదువవలెను.

5. ఈ 'భ్యో'కు పూర్వమేదోయొక యక్షరము చెక్కియున్నది. అది ఫలనయని తెలియుటలేదు
 ఆ యక్షర మనవసరము. బ్రాహ్మణేభ్యో అని చదువవలెను.

రెండవ రేకు: రెండవ పెడ

౧౩. తాపిత్రో రాత్మనశ్చ పుణ్యాభివృద్ధయే సప్రస్న [ద*] త్రోన్యచ గ్రామస్య
సీమాలిన్దా

౧౪. ని భవన్తి [1*] పూర్వేణ శుక్లనదీ [1*] దక్షిణేన సమైద్య [1*] పశ్చి
మేన సరిత్యే (నే) ఘావ

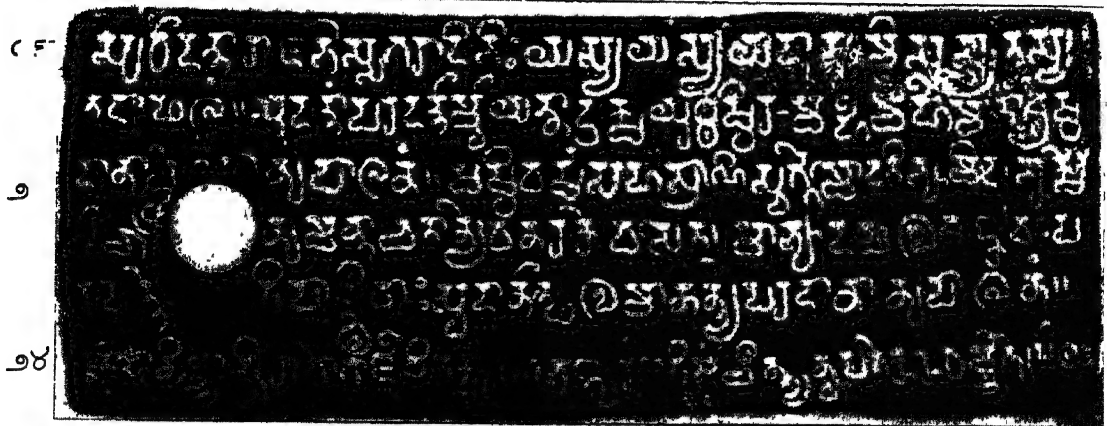
౧౫. తీ [1*] ఉత్తరేణ కోద్రవఖలీ [1*] దక్షిణేన గత్తా [1*] పూర్వోత్తరేణ
యావత్సవ్వతః [1*]

౧౬. విది త్వైవం నకేనచి త్వస్వల్పాప్యవా(బా)ధా కాయా [1*] భవిష్యతశ్చ
రాజ్ఞ [1*] ప్రతి

౧౭. వో(బో)ధయతి [1*] ధమ్మక్రమవిక్రమేణ నావాప్యోమహీ మనుశాసద్భి
రయం

౧౮. దానధమ్మోనుపాలనీయః [1*] వ్యాసగీతా శ్చాత్ర శ్లోకా భవన్తి [1*]
బహుభి వ్వో

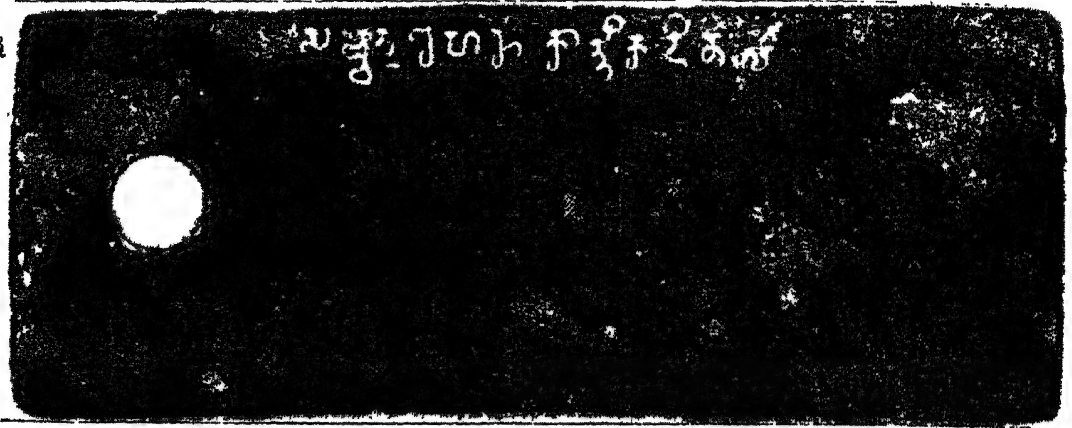
మూడవరేకు: మొదటిపేడ

౧౯. సుధా దత్తా రాజభి స్సగరాదిభిః [1*] యస్య యస్య యదాభూమి స్తస్యతస్య
 ౨౦. తదా ఫలం || [౧*] న్వదత్తాం పరదత్తామ్వా యత్నా ద్రక్ష యుధిష్ఠిర [1*]
 మహీ [౦*] మహీమతాం శ్రేష్ఠ
 ౨౧. దానా శ్రేష్ఠో యోనుపాలనం || [౨*] పష్టి 7 వచనహస్రాణి స్వగ్నే మోదతి
 భూమిదః [1*] ఆత్మే
 ౨౨. ప్తా చానుమంతాచ తాన్యేవ సరకే వసేత్ [13*] మాభూ దఫలశక్త్యావః ప
 ౨౩. రదత్తేతి పాత్థివా [1*] న్వదానా త్ఫల మానస్య [౦*] పరదానాను
 పాలనం || [౪*]
 ౨౪. యశో సి త్యోస్థిరా భోగా జీవిత [౦*] క్షణభజ్జరం [1*] ఇతి సంచిన్త్య
 నృపతే కురు ధర్మానుపాలనమ్ [మె|| ౫*]

మూడవ రేకు: రెండవ పేజీ

౨౫

౨౫. నమస్తే ౧౮౫ కౌత్తికదిన 3(?)[||*]

వెలుపడినది! చిరకాలముగ నిరీక్షించుచుండినది త్వరపడుడు!

ఆంధ్రగ్రంథమాలాపారి నూతన కుసుమము

పారిభాషిక పదకోశము

శారీరకశాస్త్రము, జ్యోతిషము, వృక్షశాస్త్రము, రసాయన శాస్త్రము, లలితకళలు, భూగోళశాస్త్రము, గణితము, భౌతికశాస్త్రము, వైద్యశాస్త్రము, రాజనీతిశాస్త్రము, న్యాయశాస్త్రము, జంతుశాస్త్రము వీనికి సంబంధించిన పారిభాషికపదములకు సమానమైన తెలుగుపదముల గ్రంథము, అనేకసంవత్సరములు పాటుపడి సమకూర్చినది. దాదాపు 15 వేల పదములు. ఇటువంటి గ్రంథ మిప్పటికి తెలుగునలేదు.

కొలదివ్రతులే ముద్రింపబడినవి. అర్ధస్థువై పైనవచ్చుచున్నవి. కావలసినవారు త్వరపడవలెను. 250 పుటలకు పైబడిన గ్రంథము. వెల 1-8 0 మాత్రమే.

ఆంధ్రగ్రంథమాల, తపాలుపెట్టె 212 మదరాసు

నామహారాష్ట్రయాత్ర

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

అల్లనల్లన రెప్పలపులుసుమారి, బాహ్యవని నుండి పోయిపోయి, అనంతాంతరంగమున చిందము మసలి, ప్రభాకలిత స్వప్నఖచిత దివ్యసభమును విలోకించి, రెక్కలుకట్టుకొని సుమార రమ్య భావోద్వేగమున నెగసియెగసి లలిత లవంగ లలికలందు, భ్రమర వ్యాధూత కుంజకుటీరములందు వ్రాలి, ఆవిరళపరిమళమున గ్రుంకులిడి, తేనెచిరుకుల తనివారగ్రోలి, ఆసు మాకలందు మసలి, మలముపన నాంకురములందు నృత్యమొనరించి, కొంకొకవడి తడసి, చిన్నితుంపురుల గుసగుసలను వీనుదోసిల్లొగ్గి, పరిపాపలుపోలు పూల నోడి జేర్చుకొని భావోద్వేగమున వాని నగుమోముల జుంపించి, కంపుతలపుల గైతెకై నేతలల్లులు నేనొయోచించుచు, పాడుచు, నాడుచు, కులుకుచు, మధుమాసమునమురియు కొయిలవలె మనుష్యాత్మ మాటలకందని హాయిలో నాత్మవిస్మృతిపందియుండ, నాకస్మికముగ పెను గొండును మాపున నిడికొనిన పెనుధూత యొకటి మీద లంఘించి, గుండియలను గట్టిగ పిడికబుట్టికపును, స్మృతిద్వారమును చేరుకొనకమున్నే తలక్రిందులై మనసు మిగుల దొట్టుపడదా? అత్తటి ఎట్టియోచనమున కైన నది కిడంగగలదా? కొండవిఱిగి పైబడినట్లు భయంకరశబ్దమైనంతసే, కాలు నేవోహారదంష్ట్రలుపట్టి నట్లు తోచినతోడనే, ఆత్మరక్షణకై ఏమికావించును? కొంతసేపటి కించుకస్మృతి నందితిని. అపాయమునుండి గుభాలున లంఘింపవలెననుకొంటిని. కాని, ఎంతయత్నించినను కదలమెదల జాలనైతిని; కన్నులు తెరువజాలనైతిని. ఎవరో నన్ను గట్టిగ నేలమీద నదిమి పట్టినట్లు లయ్యెను! నాధమని స్నాయువులందు విగ్గు త్ప్రవాహము కడువడిగ చలించుచున్నట్లయ్యెను! అంత రంగమున నేవో పెనుగులాట జరగుచుండెను! మఱల

శబ్దమేమియు వినబడలేదు. క్రమక్రమముగ మనసు తెప్పిరిలపాగినది. రెప్పలమీది ఘనభార మించుక తొలగినది. వాని నించుక విప్పితిని. కన్నులనుండి నిప్పులురాల్చుచు, పులియో, సింగమో ప్రత్యక్షమయినది యవలితిని. కాని నాకేమియు చనుపడలేదు. గుండె కుదుబబుజినది, కొంత ధైర్యముచిక్కినది. కష్టోయి పూర్తిగ తెరిచి, తేటచూచితిని. అపుడు నాకందేమియు జూపట్టలేదు. కాళరాత్రి మఱింత భయపెట్టోచినది! అదరిమ్యగ మందులేకుండుట నాయదృష్టమేయని యానందించితిని. కాలికడ చిన్నముండ్లకంఠ తోచినది. అంతకుమున్నది అందు కానరాలేదు. పైనున్న కూటినుండి అది రాలియుండును. నిద్రులో నాకాలు వాడిముండ్లపై పడియుండును. అందుగానన్న నా సమీపమున నేసహాలోనో అదరిమ్యము గర్జించియుండును. లేదా, ఆప్రాంతమున పిడుగు పడియుండును. గాలి మిగులతీవ్రముగ వీచుచుండెను. గుంపుగానిల మత్పన్న మగుచుకొంటిని. నాటి దురంతానుభవమునకు చెల్లును పెళ్ల పెన్మరిపించు పెను గాలి, రాళ్లను గుండజేయు వానదెబ్బ కొరకుల కొవను కొంటిని. తీవ్రానుభవముల నందినలెననియే మక్కువ పడుచుందును. తొలుత నవి మనసు కుసెగులుకల్పించుట నిక్కమే! భావికాలమునుండి వానిని పరికించినపుడు అవి యొసగు నానంద మింతింత కాదు. “ఘుమఘుమారావ సంకుల ఘోర జేమాతపబలము” చిఱుకప్రాయమున కృష్ణకుచేలలకు కట్టమే కలిగించినది. కాని పదంపడి ఆయనుభవమునుండి వా రెంతయానందమును తోడుకొనిరికారు? నిక్కముగ నత్తటి గాలివాన నన్ను మార్కొనినచో, నైశరీస్త బృతయం దింకను నేను నేర్వవలసినయంతయులు దూరస్థములగును. కావున నించుకచింతితిని.

సహిషమున పరికించితినిగదా, అందు మరచెంబు లేదు. నీరుబుకుచున్న చోటున నది దొరలెనేమో అని యూహించి అందుజూచితిని. నా కది కానంబడలేదు. అందుండి అ చెట్టు మాయమయ్యెనో! ఎవ్వరైన దాని నపహరించియుందురా? ఈపాటివస్తువును దొంగిలించుట కచటికి నా వేళయం దెవ్వరు వచ్చియుందురు? ఏవో యదృశ్యశక్తి తొలుతనుండి నన్ను పరికించుచు నాకు తొట్రుపాటు కలుగజేయుచున్నదని యూహించితిని. పకపకనవ్వేమి? చెంబు అదృశ్యముగుటేమి? పెద్దనోరు గల భీకరరాత్రి దానిని కరకర నమలివైచెనా? చెంబును నమలిమ్రుంగినదాని నోటికి మానవుడు రుచింపదా? అం దాతడు పట్టదా? కుసుకుపట్టనపుడు అంతఅందో లనమెలుగను. దగ్గఱగాని దూరమందుగాని ఏమేమి చలించుచుండెనో నాకు స్పష్టముగా గోచరించెడిది. నిముసము నిద్రబడితి నోలేదో అంతయు దీప్రప్రహే లికయై తోచినది! దానికతననే, కొండొకపడి గుండెలం దడలుపాటును, సంశయమును జేరుకొని వానిని దడదడ లాడించినవి! చలి యెక్కువైనది. నిముసమునేపు తల్లి పుట్టిన నెలవున గూర్చుని, దోసిట నీళ్లుగొని ముఖముకడుగు కొని, కేషించిన కునికిపాటును కనులనుండి తొలగించి తిని. ఎప్పుట్లు చెట్టుమొదలునగూర్చుని రెప్పవాల్యక నలుదిక్కుల బరిశీలించుకొని. గాలివడి పూర్తిగ తగ్గి పోయినది. కొంతసేపటికి మరల నెల్లకడలంగు నిద్రబృత విరాజిల్లినది. చలనమెలుగక చచ్చినగొడ్డువలె పడి యున్నట్లు రాత్రితోచినది! మరల గర్జనలు వినపడవని పులి స్రోలకురాదని ఎట్లాహింతును? చీకటి పగసాధించు నట్లు తోచినది! యామినిమొగమున నేరక్కసియో దట్ట ముగా మసిపులిమియుండును. చెట్లజొంపమునంగు గూర్చుని నిముసనిముసము వన్యవృక్షపునుగుటింఱిన బీతును గుండెయందు నింపుకొనుటకంటె మెల్లగ నుచుం బరవృక్ష మెక్కి దట్టమైనఅకులం దదృశ్యుడనైయుండి కేషించినరాత్రి గడవిన బాగానియు, చెట్టుపై నేచీని పాచుండినచో అది ఇప్పటికే బయలుపడియుండెడి దనియు, నిక్కముగ కాలసర్పి తరుకాఖలం గుండెనేని క్రిందనున్నను, చెట్టుపైనున్నను అపాయముతప్పదనియు,

గావున కుజవాహువునుజేగుటే ఉచితమనియు నూహించితిని ఇక చెంబుజోక్యము లేనేలేదు. లేచి తువాలను నడుమునకు గట్టిగ బిగించి దగ్గఱనున్న చెట్టును తేటిమాచి మెల్లగ పై కెగబ్రాకితిని. మరల నెవ్వరో పక్కుననవ్వరి! నేజెట్టెక్కుట చూచికాబోలు కొంతయెత్తునకొమ్మలు కొన్ని ఆల్లుకొనియుండుటచే ఆకు లుగు దట్టముగ నున్నవి. మెల్లగ బోయి వానియందుజేరుకొంటిని. ఆవృక్ష తల్పమును ముందే చూడనై తిరిగి వగచితిని. కొనరొబ్బు విదనింకనుపిట్టశంకుయుండెనేమో పరికించితిని అం దా మిథురము తోచలేదు. గడియక్రిందిటి భయంకరశబ్దము వలన పక్షు లెంగో ఎగసియుండును. అనంతవిశ్వమున నేవ్ చచ్చుమెయి పయనము సాగింపజాలు జీవి, కొండొకయెడ పిడుగులు డల్లిపడినసేమి, నిముసములో నందనమున కెగసి, భావాంబరమునందువలె, పూలగుంపులో నక్కి యుండగలదు. నే గూర్చున్నచోటి కనతిదూరమున చెట్టుపై నేగో తెల్లగాతోచినది. మానవుడో, దాన వుడో అనుకొంటిని. ఆసమయమున లోడిమానవుడు తోచినను గుండె నడలు పట్టుకొనును గదా! ఆ తెల్ల రూపు కదలుచున్నట్లు డెను! గాలితాకుడున గొమ్మయే ఇంచుక యూగుచుండెను. అదేదో తెల్లని వస్తువై యుండుననియు, దానివలన నేయపాయము కలుగదని యు మనసును గుడుబుపఱచుకొంటిని. ఇపు డెన్నుచో టున జేరితిరిగావున, చూమ్మలను ముతంతదూరము పుతైంపజాలితిరి. దివిసురికి అంగకారసముక్రమున నందంగురాలిన నిత్యమల్లెలవలె, చిన్నిచిన్ని దీపికలు దూరస్థశల్లినుండి తోచినవి! చిరనిద్రబృతయందు కాపుర ముండు కొండపల్లెవాసు లెంత యదృష్టవంతులూ! పోయి, ఆ యూరున వసించిన నెంత హాయికండునో యని యూహించితిని. చెట్టుకొన నించుకవలయుదు మిణ్కు మిణ్కునదోచినది. మోటుపు నిసుంగు ఓర్పుక మెయిలుకొననుండి జారి ఆకుగుంపులోపడి దానియంది టుకుకొనెనేమో యనుకొంటిని. కటికి చీకటి నించుక చీల్చి పచ్చనిఆకుపైతోచిన తక్కు నాకన్నుదోయికి విందుజేసినది వైకుంఠవాని దీపకలికద్రా! అపునపు డంగు వనించుచుండునేమో! నెలుగున నచ్చో చక్కని కులాయ

మొకటికలదని తెలిసికొంటిని. శకుంతములు మిగుల గురుబుగులు దమపర్ణకాల జేర్చుకొనెనని గ్రహించితిని. మరల పకపకమునవ్వు వివరించెను! నా కనతిమారమున దిగువనుండియే అది వినవచ్చుచుంటు ఈ పర్యాయము నాకు స్పష్టముగ బోధపడినది. ఆ వింతవ్యవహారము తెలిసికొనవలెనని దృష్టి నా దిక్కుగ బంధించియుంచితిని. మనుష్యరూపేషమియు కానుపించలేదుగాని మౌనభయంకరదృశ్యము నాకన్నులబడినది! కడుంగడు కాంతి వంతమైన నెత్తురు పొంగిపారలుచున్నట్లుగపడినది! ఆ ఘోరదృశ్య మట్లుచు ఏలతోచుచుండెనో ఊహించుటకు నాకు సాధ్యముకాలేదు. ఎందుండియో రక్తసి గుండెయొందుతెగి అందు పడియుండెనేమో! కేనిబలులను నరాంతకులు సుదూరద్వీపములనుండి వచ్చి అందు విడిచి రుధిరపానీయమును దయారోనరించుచుండిరేమో! షేక్స్పియరాదులు * తెలిపిన మంత్రకత్తెలు కొండలు మనుజుల నాల్గుల నెన్నో శ్రుంపుకొనివచ్చి పెద్దగున యందు వానినుడుక బెట్టి గంజి నచ్చోనార్చుచుండిరేమో! పులిగుంపాకటి అందుజేరి లెక్కలేనిలేళ్ల కుత్తుకులు శ్రుంపి రక్తప్రవాహమును చెడలించుచుండెనేమో! రక్తసులు కొలుపుదీర్చి నిండుకుండలతో నెత్తురుతెచ్చి లోతులో యను నింపుచుండిరేమో! ఆహా! అంధకారమున, నరణ్యస్థి నెట్టెట్టి ఘోరములు జరుగుచుండునో! చెట్టు కొమ్మలందు చేరుకొనుటచే విపత్తునకు దూరమందే యుంటిని ధైర్యమానియుంటిని. అజేమో తెలిసికొనవలెనను వాంఛ అంతకంత కధికమైనది. రెప్పులువాల్చుక అట్లే చూచుచుంటిని. రక్తపూరమున పిల్లకెరటాలు తోచినవి! సరిగ దానిప్రక్కనుండియే మరల పకపక మనునవ్వు వివరించినది! నవ్వునకును నెత్తురునకును సంబంధ మెట్లు కలిగెను? అది కులుకవలసిన సమయమా? అది నవ్వుచెప్పించు దృశ్యమా? లేక నది ప్రాణాధికహాసనమా? అట్టి పవిత్రప్రదేశమున భూతములు చేరజాల వను దృఢ విశ్వాసమును నాహృదయమునుండి తఱిమికొట్టకల నైతిని. నవ్వుతో మౌనకబ్బమేదైన వివరించుట, ఆ భయదదృశ్యమును గుఱించిన ఉదంతమును కొంత

యూహించుటకు కలుగజేసింది. నిద్రరహి నన్ను అడల గొట్టిన ఘోరదృశ్య అందుండియే వెడలెనా? అట్టి దృశ్య మనునను, స్వనిశిని కారణకార్యసంబంధ ముండుట సహజమే! కాని అందు మానవుడుగాని, దానవుడుగాని, మామకజంతువుగాని, మౌనభయంకరచేవిగాని కానం బడకుండుటకు కారణమేమి? నవ్వే వివరించలే? మీదు మిక్కిలి ఇప్పుడది ఆధికమైనది! చెట్టుకొననుండి మరల మధురహాసము వివరించినది. నైశివహారము ముగించి, పక్షిదంపతులు తమ మనికపట్టునకు మరలియుండును. ఒకదానిశిరము నింకొకటి మూర్ఛి నునట్లు సమ్మతించి మై నిలిచిన నాలుగు ఉదుంబర వృక్షములపై పలుచని పిండివలె క్షీణనశ్రులోకము పొడగట్టినది. మరల బ్రహ్మాండమును పరీక్షించుచు, కొమ్మలను నూగుచు, పిల్ల గాలిలో కూహకూహాల రాల్చుచు విశ్వమున కవ్వల విడిచిన తమనెచ్చెలులకో, పాలవెల్లిపై తేలియాడు దేవదేవునకో చుక్కచెలుతురునుండి శకుంతములు శ్రేమ సందేశ మంపుచున్నవి. ఈపర్యాయము వాని సమీపమున జేరితినిగావున కన్నులార వానిని పరీక్షించి, చెవులారవాని గీతిక వివరించెను మచ్చటపడితిని. దృష్టిని పట్టజంటపై నిలిపి, అపుడపుడు మాత్రము ఆమారమందలి వింతదృశ్య ముదెస నొకటిరెండు చూడ్కులను పుత్రైంచుచుంటిని. నేనేకాక పక్షులును నెత్తురువెల్లువను పరీక్షించుట గంటిని. కాని అవి ఏయడలు నెఱుగవు. ప్రకాంత స్వభావులను భయంకరదృశ్యములు కూడ చలంపజాలవుకదా! పక్షిహృదయము శాంతసముద్రమని యెఱిగియేకాబోలు విహంగము నొండు శ్రీనిష్ఠు వనవర తము చెంతజేర్చుకొని, దానిమాచెక్కి తన విశ్వ సామ్రాజ్యము నపుడపుడు తనిఖీచేయుచుండును. కూహూ కూహూ లెందెందుపోవునో యెఱుంగగాంక్షించితిని. చెట్టు తుదనుండి రెక్కలుకట్టుకొని యెగసి విస్తృతపర్యంత సామ్రాజ్యమున నెందుచెవియొగినను అది శ్రుతిగోచర మగుట నిక్కమనుకొంటిని. చిన్నదైన పిట్టగుండియ నుండి వెడలు సన్ననిపల్కు లంతదూర మెట్లుపోజాలనో! మాటలో మహత్త్వముండెనేని, అది సన్ననిదైన

* Vide : Shakespeare's Macbeth and D. L. Roy's Chandragupta.

భా ర తి

నేమి చిన్నదైన నేమి విశ్వవలయమందంతటను విహరించి భావపరంపరలను గురిపించును, మధురగీతిక నాలాపించు చినుకు ఏపాటిది ? ప్రణయసందేశము నడచుచుండి గొని వచ్చుచున్నది ? నింగిలో నెందో మసలు మొగులు గుండుచుండికదా! అందుండి పయనమై సచ్చరిత్రుని తలపువలె కనుంగు చల్లనై, ఆత్మహృదయప్రాంగు పరివోషమును పట్టజాలక మధురాలాపనమున నాత్మప్రకాశము గావించుకొనుచు, ఆకులందును మొగ్గలందును, తీవలందును పూవులందును మజిలీలుసలుపుచు వసుమతి జేరి, శాండొక ప్రశాంతభావమయొక్క ప్రసన్నత నంది మహాగ్రంథమును రచించు కపింద్రునివలె, విశాల ప్రపంతీసామ్రాజ్యమును సృష్టించును. ఎంతో భావ పూరము లభించుననికదా మేధాసముద్రుని ప్రశాంత హితవాక్కును వినుటకై కోటికోటిజిజ్ఞాసువు లాతని చుట్టు మాగుడురు! పితాచయయొక్క ఘోరాక్రందనము నుండి దూరముగపాటి ఇంద్రసభాంగణమున దేవనర్తకి మృదుమధురమంజులరాగమాలికపై నిజాత్మలదేలింప ననిమిషలాతురపడుటెటుగదా? ఆత్మ కనంతమైనవోయి నోసగునది శబ్దాడంబరము కాదని, మహానిదముకాదని, 'పటాటోపము' కాదని, ఘోరవిజృంభణముకాదని, మధు మయ భావబుధుర సౌందర్యసందీప్త శాంతివిలసిత లలిత పదమని ప్రకృతియును, దాని ప్రబోధమందిన జీవులును మనకుబోధపఱచుచుండుట లేదా? ఆహా! ఎల్లకడల జేరు శకుంతలసంగీత మెంత మహత్తరమైనదో! భావించిన కొలది నాహృదయమున నానంద మహోదధు లుల్పాంగదొడగినవి. ఆకాశమునకు వసుమతిని లగించు జంగారు తీవలవలె తోచు ప్రభాతమరీచులను, రేలందు స్వర్గ మర్త్యములను గలుపు వెండిదారముల లీలగానంబడు జాబిలి వెలుగురేకలను విలోకించి దివ్యసంయోగమున నవికావించు కర్తవ్యమును ప్రస్తుతింతుముగదా! వ్యక్తి కరణము వేటుతీటుల జూపట్టిననేమి, కిరణాలున, పాట నుండి వెడలు రాగమాలికయును ఒకేయద్దేశము నొకే హృదయమును గలవియే! స్వరమాలకును, మరీచికా గుచ్చమునకును పొరపొచ్చెము లున్నవని తెలుపువారెవరు? మయాఖియనధిష్ఠించి అనంతవశకమున పయ

నముచేసి, అనంతజ్ఞాన భాండారమైన భాస్కర హృది జేరుటెట్లో, మధురగీతికాసూత్రము నాలోపించి రమ్య దివ్యోద్యానముజేరి, అందలి యానంద హృదయన గ్రంథులగుటయు నట్లే! ఈ యద్భుతశక్తులను జగదీశుడు మనుష్యమానసమున కొసగినాడు. నెలకనకై 'గాయాత్రి' జపించినపుడు, రసప్రపంకులంగు గ్రుంకు లిడదించినపుడు పరిణతినంది చిత్తమిత్యులను సార్థకము గావించుకొనును.

శాఖాతల్పమున శరీరమును వీడి పికిగీతికతో చిత్తమును పుల్లెంది విశ్వసంచారము చేయసాగితిని.

ఆత్మపరీక్షకు, మనన నిద్యధ్యాసములకు, భావనా విధులం దెగయుటకు, అవి చలితపరిశీలనము నలవలించు కొనుటకు, ఏకాగ్రదృష్టి నభ్యసించుటకు, చూసమందలి, యోచనమందలి, శాంతమందలి, ఆనందమందలి ఉదాత్తభావములను గ్రహించుటకు, భూమికండియే యన్యగోళములను పరిశీలించి అన్యగోళవాసులతో ప్రసంగించుటకు, మనుష్యజీవన ముదరపోషణమును వృథాకాల తేషమును మాత్రమేకాక ఒకేరీతిగమనికతో నొకే తెలుగుక్రియతో నొకేచాప్సచప్సమతో చలించు జంత్రముకాక ప్రాణప్రదీప్తమై, ఆత్మసందీప్తమై బహువిధానుభవముల పటుత్వమహత్త్వముల నంది ఈశ్వర శ్రజ్ఞుడు ప్రతిచిత్రము కాజాలునని గుర్తించుటకు యామినీ వైలవన నిస్తబ్ధతల సమావేశమును, దీనిబోలు భావ విశిష్ట సంఘటనసమయ సమావేశములను జగదీశుడు నిర్దిష్ట మొనరించుచుండును.

శాంతసమయము కడచినది. చెట్టుమొదలునుండి వికృతమైన హతయొకటి వినవచ్చినది. మంఠూక మొకటి దురంతయాతనమున పాలుగుచున్న ట్లూకూతవలన గ్రహించితిని. పాప మది ఏదేనిపామునోట బడినదేమో! అచ్చటనుండి చెట్టుపైచేరుట మంచిపనియైన దను కొంటిని. ఈశ్వరేచ్ఛ ఎంతయద్భుతమైనదో! కోటి రక్కసులవలె జుట్టును ఘోరారిష్టములు పొంది యున్నను, జగదీశునానందక నెద్దియు మీదలంఘింపదు కదా! శాండొకసమయమున, నొకానొకస్థలమున విపత్తు

విజృంభించునని ముందేమెరిగి ఏదేనిమానసిక ప్రేరణయిన నాతడు మానవుని దూరముగ చొలగించును.

చెంతనుండి చెవిజొచ్చి, హృదయకుంజముందలి ఆత్మనుసాకిన కోకిలకూజిత మెట్టికో, అంతరంగమున నది ధారవోయుచోయి ఎట్టివో ఎఱుంగజాలితిని. ఇట్ల తెమ్మెరమూ పెక్కి దూరమునుండి అల్లనల్లన నగు దెంచు నుకోమోహన మంజులనాద మేదీని చేసేమో యని ఆశపడి వీరుల్లాగితిని. భావశక్తిమీది విశ్వాసము సడలకున్న, నెట్టి మనోరథమైన క్రియాకాపమున సాధా త్కరించును. వాంఛ పూర్ణముకానియెడల, సంకుచ వలయుకత్తికి కొఱత గలిగెనని యాధిచేయవచ్చును. పుష్పించుట కిచ్చకు సుయము పట్టినబట్టవచ్చును. ఇచ్చాశక్తికి సహనశక్తి నెచ్చెలియొకపుడు, ఉత్తుంగ శిఖరములుపోయి ఉద్దేశములు కూడ తలల్లాగి మర పాల జడును. ఈయంశమిటులండ నట్టి యాస్పితము ఫలిం చుట కనుమాలమైనది కదా ఆకేళ ! దిక్కుల జూచించు వలపుక్షకాఖిల నుండి, బునుతల బుడిబుడినుడుపుల ట్టులు వెడలు లేతయాకులవలె నిష్ఠురశీఘ్రి యంగ ప్రత్యంగములనుండి కలస్వనము లుదయించుటందు అక్కజ మేమున్నది? హృదయముందలికాంక్ష నుదూర వనస్పతియందు వసించు గొండొక శవంతహృదిని తట్టి దానిని మేల్కొల్పినదేమా ! కోకిలకాకలీకలరవము తోడన జెవిసాకినది. అందలి మధురభావకణములు మన నును నిండించునని ఆశపడితిని. కాని, ఇంచుకచవిజూపి, ధ్వనివ న ననంతభావమును నూదించు కావ్యకర్తవలె అది యూరకొనెను. హిల్లోలతరంగములం దాప్రమదగీతి మునుంగును దేలుదుండనోపు! అవ్యక్తమధురమైన కల కలస్వనమై యది కర్ణగోచరమగుటకు కారణము కరు వలికెరటాల తాకుడుకాక మేటిది? అంతరంగమున నది వీడిచరిన భావమునుండి వలసినంత ఆఠందామృతమును పిండుకొని జాఱుచుండ, దేవదేవు నూగాడించు పాల వెల్లి కెరటనుట్లు పరమాత్మ నాత్మహృదినిడికొనిన వంశీ రవమొండు కర్ణపుటముల బ్రవేశించినది. నలుదిశల బరి శీలించితిని. కారుచీటితెర ఇంచుక తొలగినట్లు తోచి నది. నా కెవ్వరును కానుపించలేదు.

నాటికి తనపని ముగియవచ్చినదని కాబోలు విభావశీభామిరి అల్లననిభయముండి నిజాన చుంకించు చున్నది. ఈ కుపున గగనగళమున మిటలలేజోవంతమైన శమంతకమణి నేలుచున్నట్లు పాదగర్భైను చక్రతార! అండ్ల సాహితీ వియత్రలమున ప్రభాతకక్షత్ర Morning star)నుచొసరు నుద్దేవించి పెర్నినక్ పలికినదీచుక్కను స్మరించియే! ఈచుక్కచెలుగును కడించిన చక్రవాక ములు స్పెర్నరు, మాడ్లో, కేక్స్ పీయరు, డెజావానానా ప్రభృతులు. ప్రతిభకు జోహారుకగోవాసకు లాత్మప్రతి భను గుర్తించి భావభాస్వనృపేదికలచే సాహితీవసులు తిరి దనుపుదురు కదా! ఉదయశోభ సమీపముండే యున్నదని చక్రతార తెలిసినంతన సంతసించితిని.

గడియ కడచెను. నొసరున కుంకుమ దిద్ది ఎవ్వరో దిగ్వలముభిత్తికవెనకుండి తొంగిచూచుచున్నట్లు తోచినది. అనూగజో అన్నిహోత్రుజో! పిలుపునందు టచే కాబోలు నిక నాలింప నిచ్చగింపక నిశి కడచు చున్నది. కులికించియు, నడలించియు నాడు నా కది కఱపిన పాకములు నామరకున చిరాంకితములైయున్నవి. ఇట్టి పాకముల నా వేద్యవిద్యాలయమును బోధించి యుండలేదు. నాటి యామినీకాంత కనవరతము కృత జ్ఞాననై యుండును.

తోడనే తూరుపు దెస అంతయు కందిపోయినది. పూర్వదిక్కామిరిచెక్కిలిపై నెవ్వరో చఱచిరి కాబోలు ! ఆరుణచ్చవి అల్లనల్లన నధికమగుచుండెను. బొగ్గుపాడిపైబడిన అగ్ని నెరగులవలె, ఆకాండమునలము కొనిన అంధకారముపై తున్నతున్నలైన మంట రాలి నది ! మేఘములం దెవ్వరో చలికాగుచుండ మొయిలు అంచులనుండి నెరగులు రాలియుండును. కాటుకరంగు మోము గలదని ఎవ్వరో నిశికాంతమోమున పరిహాస మునకై జేగురుపులిను యదృక్పూలై యుండురు. ఉదయ పూజకైకాబోలు ఎవ్వరో నల్లకల్లులరాశిపై నిత్యములైల రాలిచుండనోపు. కాలపురుషుడు చీకటిబ్రదుకు నుండి తప్పకొని, లేజుపటలమున జొరబడు జడదారి వలె కావికాటుపులుదాల్చి ముందుల కరుదెంచుచుండే గాబోలు. ఇక నెంత కాల ముందువనికెనిసి ఎవ్వరో శరవ్వరి

రమణిగుండియలో వాడిఘడికను గ్రువ్వుటచే దుధిర
ధారలు పెల్లుబిచ్చుచుండెనేమో ! తమోయవనికను
చింపి, తేజస్వినియోర్లు జలదనట్టిమముపైలిచి బ్రహ్మ
గిరిచిత్రములను విలీకించుచుండెనేమో! ఇక రానున్నది
హోళిపండుగయని పొంచిపొంచి కులుకును నెవ్వరో
విభావశీభామవై వసంతమును చల్లుచుండిరేమో! నిరా
శను తెగటార్చు శుభాశీగన్వలె సమృద్ధిమైన కెంపు
తల్లెనకు తరుకాఖిలనుండి కేలుమొగిచితిని.

తూరుపుడెసకుండియే వంశీరవము విసవచ్చు
చున్నది. ఆ దిక్కునందే దృష్టినిలిపియుంచితిని. బహు
దూరమున నొకగొల్ల చూపట్టినాడు. తలమీదిపాగా
యును, కట్టుకొన్న చిన్నిచేలమునుడిక్క, వానియొడ
లన (అది తీవ్రమైన శీతాసమయమైనను) నికేవలవయు
లేదు. నిఘరమైన చలి ఆతనియొడల బ్రసన్నయై
యుండెనేమో! ఇక్కట్టుండేపుట్టి, ఇక్కట్టులందే పెరు
గుటచే వాని కవి మిగులగూర్పు చుట్టము లయ్యెనేమో!
లేక కఠినశిలవంటి వాని యగ్రిష్టమ లాతని పాదకు కరగి
ద్రవమై గోదావరీవారిపూరమున గలిసిపోయెనేమో!
ఇంచుక వలయముగ నిలిచి గొల్ల పిల్లనగ్రోవి నూచు
చున్నాడు. వానిమోమున నానందదీప్తి తగ్గొత్తు
చున్నది! ఆతని సమీపమున గొన్నిగోవులును, కొంత
దూరమున గొట్టెలును మేయుచున్నవి. కడుచనవున
గోవులు గొల్లదావున వాలులులావును పచ్చిమేయు
చున్నవి. తమయొడయని పాటకు చెవులాగి అందలి
మాధుర్యము నవి తనివార బడయుచున్నవి. భేషపు శాంత
గుణమునకు మాటుపేరు. కవిమానసమవలె సందరమై
శాంతిప్లానితమైన కేదా మున నరుణోదయసమయమున
తోచు ఆవుల జూచినపుడు నా ఆనందమునకు
మేర లేకపోయెను. మురళీధరుడైన గోపాలు
డును, గోవులను నాడు తొలుత నాకు గోచ
రించుట నాయదృష్ట మనుకొంటిని.

గోపాలరును, గొట్టెకాపరులును, చేలకాపులును
తొల్లిండినుండియు ప్రాచీప్రతీచీవసుందరలం దాదర్శ
జీవులైయుండిరి. సాహితీ జీవనప్రతిబింబము కావున
నీరండు(See Pastoral poetry) ఉత్కృష్టస్థానముల

నాక్రమించుట గాంతుము. వాల్మీకి, కాలిదాసు, మాఘ
భట్టి ప్రభృతల రచన లిందులకు తార్కాణములు. పరా
జీవులు కావున నాచార్యులని ముఖ్యమతములు వీరిని
బ్రస్తుతించినవి. ఆవతారములందు తలమానిక మని మనము
గోపాలుని గొలుతుముకదా! క్రైస్తవమతకర్త గొట్టె
కాపరియని వైబిలు తెలుపుచుంటులేదా? (I am the
good shepherd: the good shepherd giveth
his life for the sheep" vide gospel of
St. john, Chapter 10, verse 11.)

పర్యత రాజ్యమునంతను మధుమయ మొనరించు
నని పిల్లనగ్రోలా? దాని హృదయమునుండి వెడలు
సన్నని యాలాపన? మంజులిననదమును బహిర్గత
మొనరించు భావోద్వేగమా? దిశాంగనలను మేలు
కొలుపుటా?—క్రోధుల, గ్రేవల, బూవుందీనెల, కను
విందొనరించు లోయల బులకిత మొనరించు మధురవము
పిల్లనగ్రోవియొడందలాని చిన్నిరంగ్రముల నుండి ఎట్లు
వెల్గుడుచుండెనో! అటువునగూడ వసంతభావమును
కన్గొనుదుము. ఉపాధి గోపాలుని చేయియొప్పు డందలి
వెదురుగొట్టము మాధుర్య మహోదధిని గ్రుక్కటం
దక్కజ మేమున్నది?

పిడికిలికంటె పెద్దదికాని గుండె భావవనధి
కాకరమై కావ్యకర్తల కెట్టి దృష్టాంతము చూపు
చున్నదో! గోపాలహృదయ మట్లు నిర్మలమై, ప్రతి
భావమన్వితమై, మహిమోపేతమైన గుండెగల రచయిత
ఆత్మభావప్రకాశ మొనరించుకొనుతటి సుధాసింధు
వును సృష్టించును. "అల్పాక్షరముల నల్పార్థరచన
కల్పించు యకాదె కవివివేకంబు" అనికదా పాల్కు
రికి సోమనాథకవి పలికినాడు! అల్పాక్షరములం దనం
తార్థమను నిండించునది దండితెలిపిన వైసర్గికప్రతిభ.
ఇట్టి ప్రతిభలేనిగుండె అట్టి యక్కరములకు జనయ్యితి
కాజాలదు. భావజలధిగల అక్కరము పతిత హృదయ
మున మఱొక భావమహోర్ధ్వమును బుట్టించును. అక్క
రమువెన్నెగల ప్రతిభ దివ్యశక్తికావుననే, దివ్యశక్తి
యొక్క ప్రధానగుణము సృష్టికావుననే రచయిత

హృదయమనందువలె పతితహృదయమందును సృష్టి మహత్త్వము పొడనూపును.

ఇత్తటి మనదృష్టి నాకర్షించునది అంగ్లమందిరి 'Talent' అనుపదము. దీనికి నాణెముడు అర్థము కలదు. వేటొక యర్థము అంతరంగికప్రతిభ యనవచ్చును. బైబిలులోను, మిల్టన్ మహాకవీంద్రుని రచనలందును ఇది భావగర్భితమైన శ్లేషకు తావిపడినది. నాణె మందలి ప్రయోజనమున కవగతుడు కాని బైబిలులోని అభాసుడు దానిని భూమిలో పూడ్చిపెట్టినాడు. వానియట్లుగాక ఈశ్వరదత్తమైన ప్రతిభను వినియోగించి తీరవలెనని తన ఇరువది మూడవ యేటినుండి మిల్టన్ కవీంద్రుడు పొగిలినాడు. ప్రతిభాప్రయోజనమును భారతీయులు నాణెపు ప్రయోజనమునకే ఉజ్జి జేసిరికారు. దాని సంతకంపై మిన్నగ జూచిరి ప్రతిభ "నవనవోన్మేయకాలిని" అని మన ప్రాచీనులనిరి. ఈశక్తి అక్కరములను నిమిత్తముల గావించుకొని రచయిత హృదయండి పతితహృదయమున ప్రవేశించి తానే అందు పనిచేసియో, పతిత హృదయమందలి తోడి ప్రతిభను లేపియో అం దదృఢభావసృష్టి గావించు నని పలుకుదును. ఈప్రభ దివ్యగీతిక కెనయైనదని తెలుపుట నాయాశయము. సంగీత సాహిత్యములు సరస్వతి స్తన

ద్వీపము భారతీయులందు కేల? నానిజుం దాంతరంగిక వ్యత్యాసము లేకుండుటచే గదా! విరికాభాంధులైన దివ్య శక్తి యొక్కవలకుచే గదా! ఇవి ప్రతిదానమునకు లభించే గదా! పిట్టపాట్లయొ, పిల్లనగ్రోలును, నార స్వలోపాసకుని హృదయమును ఈశ్వరునకు, వంశీకరునకు, సృష్టికర్తకు నిమిత్తములు మాత్రమే! మమర గీతిక ఎట్లెట్లు మునువ్యూహమున, ప్రకృతిహృది నానందసృష్టి గావించునో ఆవద్యకావ్యరచన విజ్ఞానులు సుసంతరంగమున నదృఢభావసృష్టిని గావించుచును బుష్టమైచిదికదా!

అకావచ్చుటకు ఇక నదిరములో పొడుపుకొంటే పొడనూపు స్వర్ణభ తోడైపచ్చలనీను కొండసేంగారమున చతురించి, వివిధ కుసుమవిలసిత లతావితానమునుండి వెలారి నిర్మలధునీహృదయమున కశ్రుతీసుట గినులార విలోకించి, బహురాగ సందీప్త పూత వారికారమున నుదయస్నానమాచరించి, అందలి యనంతభావముల నాపోశనమొనరింప నువ్వెల్లారుచుంటిని, కొమ్ముమీది పిట్టజంట ఇపుడు సృష్టముగా గోచరించినది. ఈ శకుంత మిథునము నుపలక్షించినవారు అనురాగ సందీప్తదాం పత్యమందిరి మహత్త్వమెట్టిదో గ్రహింపజాలుదురు.*

* క్రొందదాంపత్యము వసుమతిలోని ఆదికవి వామలూరుతనయన కెంతో ఆనందము గొలిపినది. వాల్మీకి పై కన్నుంచిన కాళిదాసు మగురమిథునానురాగమును వేర్వేలు జీవులందును గాంచి తన కృతులందు దానిని కనుంగడు చక్కగ వర్ణించినాడు.

"అగ్ధోపభుక్తేన బిసేన జాయాం సంభావయామాస రథాంగనామా"

"లతావధూభ్యస్తరవోప్యవాపుః వినమ్రకాభాభుజబంధనాని."

"మధు ద్వితేః కుసుమైకపాత్రే పషా ప్రియాం స్వామనువర్తమానః."

"దౌరసాత్ పంకజరేణుగంధి గజాయ గంధూషజలం కరేణుః."

"శృంగేః సంస్పర్శమిలితాక్షీం మృగీ మకంహూయత కృష్ణసారః"

మహాకవుల రచనలయం దిట్టి దృష్టాంతము లెన్నో యున్నవి సాధుతిర్మక్కులందిలి యనురాగ మహత్త్వమును సుప్రసిద్ధవంగనాటకరచయిత ద్వితేంద్రుడు మానసిచే ("మీనాదు పతనమును చూచుడు") గీర్తింపజేసినాడు. రవీంద్రుడు విహంగముతో భావనావీధులం దెగసినాడు. భారతమహాకవుల రచనలకును, ప్రకృతి కనుంగునెచ్చెలులై మసలిన అంగ్లకవుల (E G poets of the romantic movement) రచనలకును అందందు పోలికలు కలవు. షెల్లీ కీట్సు వర్డ్స్ వర్థ్ ప్రభృతులు పికజీవనములను చిత్రించిరి. ప్రకృతిలో నెల్లకడలందు షెల్లీ కవీంద్రుడు దాంపత్య ప్రణయమును విలోకించినాడు. ఆతని నుడువులను పరికింపుడు:

దొరతోచుటెఱిగి పంచబంగళమా దొంగమాక
వలె నిను జేతెంచునని గ్రహించి, కడువడిగ నిరులు
కొండబిలములలోనికి పటతెంచినవి. నిశియంతయు
నేగావించిన తపము ఫలించినదోయన ముగ్ధిపండువలె
పొడుపుకొండపై బాలభానుడు తోచెను, దుగ్ధాహృ
మైనపద్మము స్పష్టమైనట్లు రమ్యకైలసామ్రాజ్య మెరుట
జేజరిల్లెను! జగద్బాంధవునకు గీతిక్కార్యమియ నల్లి
బిల్లిగొను కాంతారకాఖిల నుండి కకుంతసంతానములు
రివ్వరివ్వన నెగసివచ్చినవి! పాడుచుబాడుచు నేనున్న
ఉదుంబరవృక్షముమీది పిట్టజంటకూడ తూరుపుకొండ
మీది కెగసిపోయెను. బృందావనవిహారిని చూచినంతన

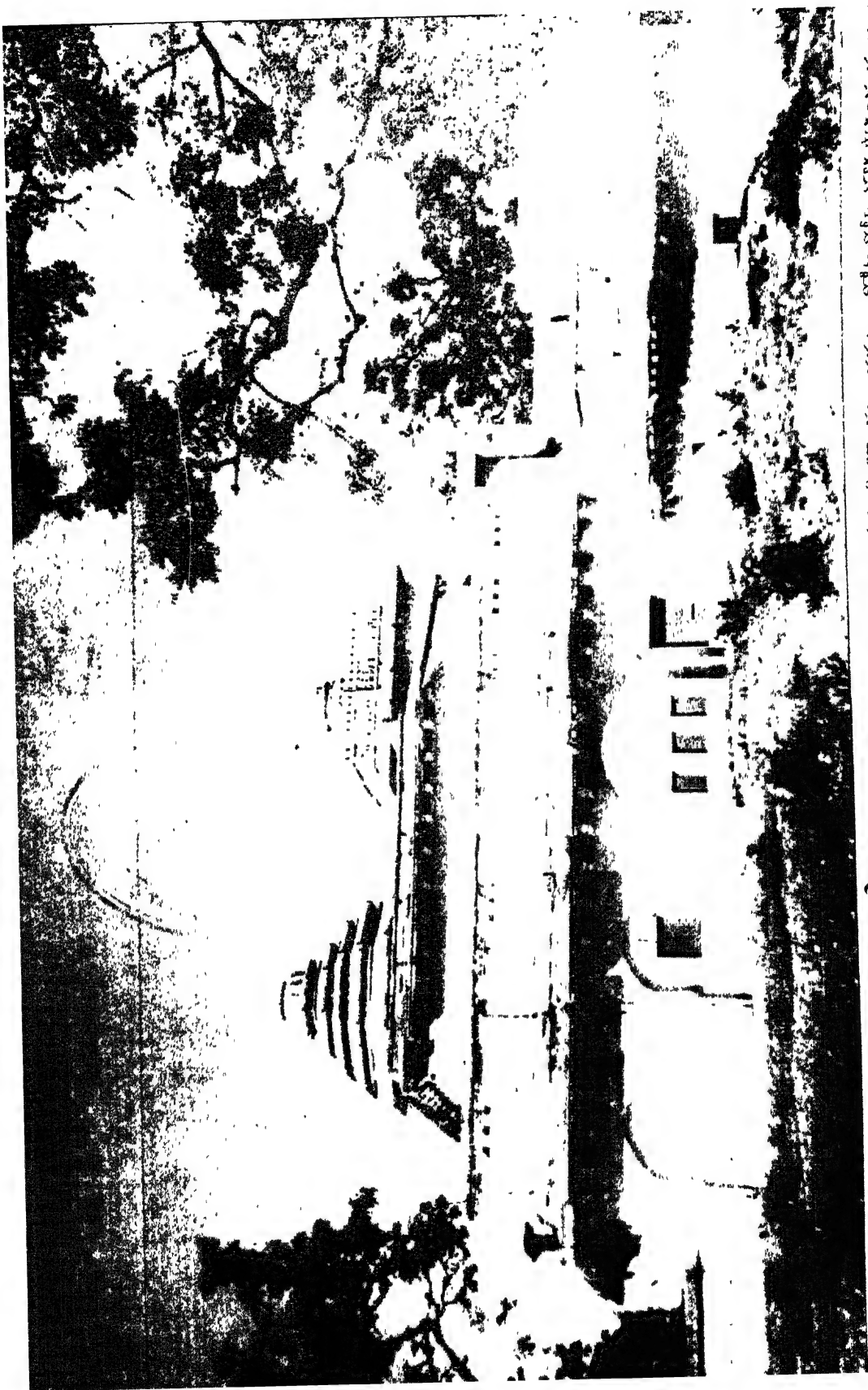
ఆనందపరవసులగు గోపికలవలె, కట్టెగుట (మేలు
కాంచిన మునిమానసమట్లు) కాంతిలు కమలాత్తుని కాం
చినతోడనే కుటులములు నగుమోమాననలై, అనురాగ
సౌరభసంభరితములైన తమ హృదయములను మయూఖ
బాహువుల కప్పనమొనరించెను. సరిల్లలామము అమర
గీతిక నాలాపించుచు వింతక క్కులీనుచు కొండకొన
నుండి లోయలోనికి లంఘించుచున్నది. పిల్లనగ్రోవి
పాట సన్ననిసలిలధారవలె తెమ్మెరలందు జాలువారు
చుండెను. “ఈ సౌందర్యము, ఈ సౌరభము, ఈ మాధు
ర్యము, ఈ స్వర్గసామగ్రి నావి”యని మురిసిపోతిని.

“ The fountains mingle with the river
And the rivers with the ocean,
The winds of heaven mix for ever
With a sweet emotion;
Nothing in the world is single,
All things by a law divine
In one another's being mingle.”

.....

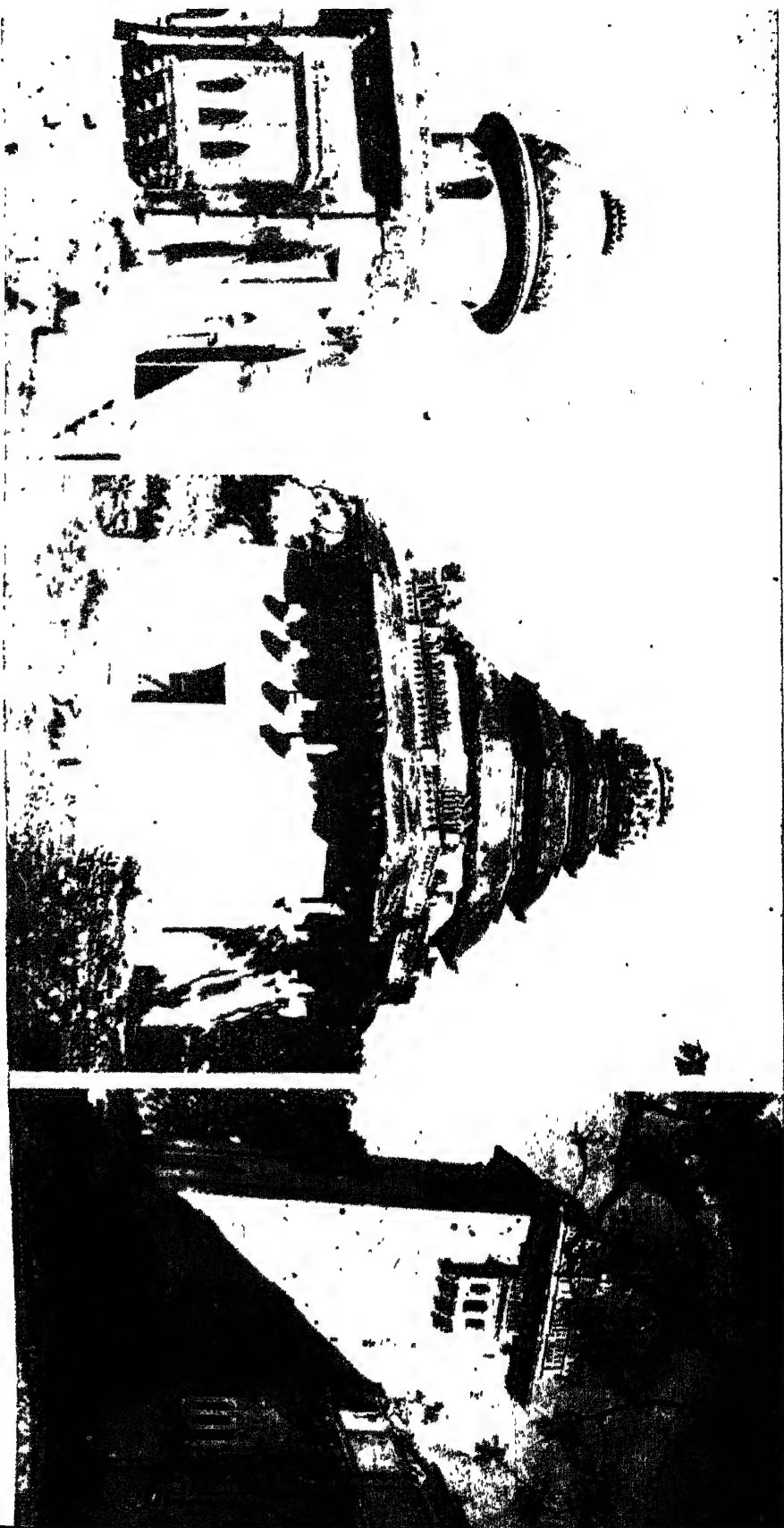
“ See the mountains kiss high heaven
And the waves clasp one another;
No sister-flower would be forgiven
If it dis-dain'd its brother:
And the sunlight clasps the earth,
And the moonbeams kiss the sea—”

“Love's Philosophy”

వెనుకొండచిత్రములు ౧. 'గగనమహాలు' విజయనగరరాజులు వేసవినివాసము. ఇక్కడనుండి కొండమండలము కొట్టబడినది. కొట్టబడినది. కొట్టబడినది.

౧. కృష్ణమఠం

౩. నల్లమందుకొట్టె

౪. గిరివహుని శోభానగరం

ఇంత సాహసమా!

టి. సీతమ్మ

రాజ్యలక్ష్మీమీద నాకు అమితమైన ప్రేమ. ఆవిడ నొక ప్రేమదేవతగా భావిస్తూన్నానంటే గొప్పగా చెప్పుకోవడంకాదు. ఆ ప్రేమోపాసనలో ఆవిడలో పాలుగాని, ఆస్వార్థశరత పరార్థవిముఖతలుగాని, ఆ ముగిసేముగాని కనుపించేవేకావు. ఆవిడ నిజంగా రూపసి. విద్యావతికూడా. సుఖజీవితాని కలవాటుపడ్డది. ఆరుమూడై నా, మూడారై నా సుఖమే వాంఛనీయంగా, పరమార్థంగా పెట్టుకొన్నది. 'ఋణం కృత్వా ఘృతంపిబే' తన్న తత్వములోనది. వివాహమప్పుడూ, ఆతర్వాత కూడా ఆవిడ తృప్తికోసం బోలేడు, అంటే నా యోగ్యతకు మించిన్ని ఖర్చుచేశాను. ఏమైనా నగలునాణేలుగాని, నాజుకురుస్తులుగాని కొచ్చానని పసిపట్టితేచాలు ఆవిడను పట్టడానికి ఎగ్గాలుడేవికావు. సంతోషం పొందులు వారిపోయేది.

తొలిరోజులు బాగానే సుఖంగా గడచిపోయినాయి. ఆవిడ చెప్పినట్లల్లా మొగ్గుతూండడంబట్టి ఏ ఒక్కసంఘర్షణకూ కారణం లేకపోయింది. నావాండ్లవరన్నా రావడంగాని, వారితో నేను హితంగా వుండడంగాని ఆవిడకు సచ్చకపోతే అట్లే వదలేవాణ్ణి. ఆవిడన్నీ హితరూఢుడనుగురించి నాకు ఆస్కారము లేకపోయినాకూడా ఆస్కార మున్నట్లే ప్రప

రించేవాణ్ణి. నా ఆదాయానికిమించే, వచ్చాగా జీవనంచేస్తూ ఉండినాము. నా జీతమడబ్బులు ఏ నెలా సరిపోయినపాపాన పోలేదు. ఎల్లయ్య దగ్గర చేసిన బాకీ తీర్చడానికి పుల్లయ్యదగ్గరా, పుల్లయ్యదగ్గరచేసిన బాకీతీర్చడానికి మల్లయ్యదగ్గరా అప్పులుచేస్తూ ఏదోవిధంగా జరుపుకుంటూ వచ్చాను

హఠాత్తుగా ఒకనాడు నా ఉద్యోగమూడిపోయింది. నా రాజ్యం ఈసంగతి విసికూడా అణుమాత్రమన్నా ఆలుకుమాపలేదు. వైగా "ఇదో చూడండి. ఒరిగిపోయినసంగతిని తమ ముకొంటూ ఉండడంలో లాభమే గాని ఎక్కడైనా వెళ్లి ఇంకొకఉద్యోగం సంపాదించండి త్వరగా. ఊరికేకూర్చుంటే ఎలాగ?" అంటూ తొందరపెట్టడం ఆరంభించింది.

త్వరగా! నెలలకొద్దీ ఆ ఆఫీసునుంచి ఈ ఆఫీసుకూ, ఈ ఆఫీసునుంచి, ఆ ఆఫీసుకూ తీర్థయాత్రలుచేసినాను. ఎక్కడవిన్నా నేతినేతి వాక్యాల్లో ప్రాణానికి విసుగుతోచింది. నిరాశ కమ్ము కొన్నది. కాని సాయంకాలం ఇంటికి వచ్చినప్పుడు మాత్రం ఆవిసుగును, నిరాశను నా రాజ్యానికి కనబడనిచ్చేవాణ్ణికాను. తగినంతజీతం ఇవ్వడానికి ఎవడూ సమ్మతించలేదని, ముందుముందు అవకాశం కలిగినప్పుడు మంచిజీతంగల నౌకరీ యిస్తామని చెప్పారనీ

యేవో కల్పించి చెపుతూవుండేవాణ్ణి. అన్నింటికీ ఆవిడ తల ఊచేది. కాని యీ నిరుద్యోగదినాల్లో అంతా ఎక్కడనుంచి డబ్బు తెస్తానన్నో, ఏమి అవస్థపడుతున్నానో ఒక్కనాడూ అడిగిందిలేదు. జీవితం మట్టుకు మొదటిలాగానే, మార్పులేకుండా జరిగిపోతూవుంది క్రమభంగం లేకుండా.

ఎన్నాళ్లని దొరకుతూవుంటుంది అప్పు! ఇచ్చేవాండ్లయినా ఏమని యిస్తారు! ఆయిచ్చినన్నే హితులుకూడా నా నిరుద్యోగావస్థ దినదినమూ చూస్తూ “ఎట్లా రా సుబ్రహ్మణ్యం మనబాకీ తీరుస్తాడు. గతేమిటి మన” కని తమలోతాము యోచనలు సాగిస్తూ వచ్చారు. ఎట్లాగయితేనేమి, పైసా అప్పుపుట్టడం నాకు నానాటికీ బ్రహ్మచర్యమైంది.

ఒకరోజు సాయంకాలం ఎక్కడెక్కడో తిరిగి నే నింటికి వచ్చేటప్పటికి రాజ్యం వెక్కి వెక్కి యేడుస్తూవుంది. కారణ మేమిటా అని ఆలోచిస్తే, నేను రెణ్ణెల్లుగా ఇంటిబాడుగ ఇవ్వనందున ఇల్లుగలవాడు మధ్యాహ్నం వచ్చి నానామాటలూ అనిపోయినట్లు గ్రహించాను.

‘ఇంత మాత్రానికేనా యంతవ్యసనం’ అంటూ ఓదార్చబోయినాను గాని—

‘మీకేమండీ, మాటలు చెపుతారు! మధ్యాహ్నం వాడు వచ్చి ఏదేదో పదునూవుంటే నాకు తలకొట్టేసినట్లయింది. మీరేదో తృణప్రాయంగా, సమాధానాలు

చెప్పవస్తారు. ఆడుమనస్సు నెందుకండీ యిట్లా బాధపెడతారు?’

పరిస్థితులను తెలియజేయడాని కిది మంచి సమయ మనుకొని— ఆరంభించాను.

‘చూడు, రాజ్యం. ఇదేదో జరిగిపోయిందిలే. మనపరిస్థితులలో ఇలాంటివి ఎప్పుడో ఒకప్పుడు రాకతప్ప వనుకొన్నదే. ఏమిచేస్తాం. మనగతి యిట్లయింది....’

అనేటప్పటికీ నే నేదో అనరానిమాట అన్నట్టు నన్ను తీవ్రం గాచూస్తూ ‘ఏమి? ఏమంటిరి?’ అని బొంగురునోయిన గొంతుతో గర్జించింది.

ఏదో మహాపరాధం చేసినట్టు నేను తల వాల్చుకొని మానం ధరించాను.

* * * *

‘మనగతి చాలా హీనస్థితికి వచ్చింది, రాజ్యం. మన మీ యిల్లు వదలవలసియుంటుంది. బాడుగ చాలాయెక్కువ. ఉద్యోగం దొరికేంతవరకూ ఏదో ఎక్కడో డబ్బు తెస్తూవుంటా ననుకో. కాని, మనం కొంచెం మట్టనంగా, జాగ్రత్తగా ఉండవలె. దమ్మిడిలు కూడా లెక్కపెట్టవలసినరోజు లివి.’

మీద చెబుపడిన సర్పవలె రేగిపోయింది రాజ్యం. బాణాహతికి నిద్రించుచున్న సింహమువలె మండిపడిపోయింది. కండ్లనిప్పులు గక్కుకుంటూ

‘ఏమంటారు? నన్నింకా అధోగతికి యీడవడానికి చూస్తున్నారా? దరిద్రగొట్టు

సన్యాసులవలె మనం జీవనం చేయవలెనా ? నా స్నేహితురాండ్రలో నేను తలయెత్తుకొని తిరగడానికి లేకుండా చేయవలెననా మీయు ద్వేష్యం ?'

‘లేదు రాజ్యం, లేదు. చీకటికాలమే యెల్లప్పుడూ ఉంటుందా ? మనకు ఇక మంచి రోజులే రావా ? ఇటువంటిపరిణామం లోక సహజం గనక—’

ఆవిడకు పెదవులు వణకినాయి.

‘అయితే, నేను ముందు చస్తాను.’ అంటూ గబగబా బర్ల తెరచియుంచిన కిటికీవైపు నడచింది. మే మొక ఆధునికమైన మేడలో మూడవఅంతస్తున నివసిస్తూన్నాము. కొంప మునిగిపోయిందిరా బాబూ అను కొంటూ వెంటనే పరుగెత్తుకొని వెళ్లి చెయి పట్టుకొని యివతలికి లాక్కొన్నాను.

‘పిచ్చిదానా, ఇంతసాహసానికి పూను కోవచ్చునా ? నీకు తెలియదూ, నేను నిన్నెంతగా ప్రేమిస్తున్నానో ! నిన్ను సుఖపెట్టడానికి నేనెంత పాటుపడుతున్నానో నీవెరగవూ ? అన్నీ తెలిసివుండిన్నీ ఇలాచేయవచ్చునా ?’

అని తలనిమురుతూ అన్నాను. ఎలాగో సర్ది అప్పుడే ఇంటిబాడుగ చెల్లించివేసివచ్చినాను.

ఆభిమానమనేది వదలుకొని, అక్షరశః యాచనకు మొదలు పెట్టాను సంసార నిర్వహణకోసం. నా దైన్యానికి నేను సిగ్గుప

డడానికి బదులుగా నా స్నేహితులు తమకు తామే స్వీకృతజోచ్చారు. అప్పులరాయణ్ణయి పోతున్నాను క్రమంగా. అయినా నారాజ్యం ఉనందంగా, సుఖంగా ఉంటే చాలుననుకొని తృప్తితో ఉండేవాణ్ణి.

కాని త్రాసు సమంగా తూగడం అనాధ్యమై పోయింది. నే నెన్ని కన్నకష్టాలును తూండినాకూనా అప్పుడప్పుడు సంసారనిర్వహణానికి, ఆపడ భోగాలకూ లోపా లేర్పడు తూనే వచ్చినాయి. ఆ లాంటిసందర్భాలు కలిగినప్పుడల్లా నా చేతకానితనానికి, ననకు సరిగా అమర్చనందుకూ రాజ్యం నన్ను పెప్పి పొడిచేది. సంజాయిషీ లాగా నేనేదైనా చెప్పబూనుకునేటప్పటికి ఆత్మహత్యా ప్రయత్నాలకు దారిచూచేది. అవన్నీ నటనలే ననీ, నన్ను బెదరించడానికేననీ నాకు బాగా తెలుసు. కాని, ఏమో, అలా అని అలక్ష్యంగా ఉండలేకపోయేవాణ్ణి. ఎప్పుడన్నా కోపంవచ్చి గుంటతట్టుగా వెళ్లిపోయిందంటే, వెంటబడి సమాధానపరచి వెనుకకు పిలుచుకొనివచ్చేవాణ్ణి. ఏదైనా విషద్రవ్యం వకపు నీసా చేతికి తీసుకొన్నదంటే, వెంటనే గబరాగా దాన్ని లాక్కొని అవతల కుమ్మరించేవాణ్ణి.

రాను రాను ఇలాంటి ఆగాయిత్యాలు లెక్కమీరిపోతూవచ్చాయి. అయినా కాని ఆవిడమీద నాకు ప్రేమ తగ్గలేదు. ఉద్యోగం దొరికి మళ్లా సంపాదనలో పడ్డానంటే అన్నీ సరిపోతాయని సమాళించుకొంటూవచ్చాను.

“ఈవర కొక ఉద్యోగం దొరికింది. ‘హిందూ’కు స్వకీయవిలేఖరిగా చిత్తూరులో ఉండవలె. రాజకీయాలకు వచ్చినా నేను వెంటాడను. కాని ఆమాత్రమైనా వస్తూవుంటే ఎంతోమేర! ప్రత్యేక వమోదనాకు. భావి అక్కష్టాని కిది ఒకమెట్టనీ, నిరాశ్రితంగా ఇంకాకు రాజ్యలక్ష్మి సమ్మతిస్తుందనీ అభిప్రాయపడ్డను.

ఈసంతోషవార్త ఆవిడచెవిలో వేసినాను. నా ఊహలు గాలిలోనే తేలిపోయినాయి. విన్నదే తడవుగ ఆవిడ మహాఅనవ్యయంగా “ఏమిటండీ, మీ కంతకంతకు మతిపోతున్నట్టున్నదే! పోయిపోయి ఆ మహాపట్టణములో ఎలా ఉంటామండీ. చూచిచూచి అడవుల్లో కాశరంచేస్తామంటారేమిరు!” అని తన అసంతృప్తిని వెల్లడించింది.

“రాజ్యం, స్వకష్టాధీనమైన జీవించడమంటే యేమిటో బాగా యోచించు. అటువంటి ఊళ్లలో మాత్రం సుఖపడవలెనంటే సుఖపడలేమా? అవకాశాలకు అక్కడ మాత్రం మేంకొదవ? చేతికబ్బిన యద్యోగాన్ని విడిచిపెట్టడం భావ్యంగా ఉంటుందా?”

“అదంతా జరిగేవికాదు. ఆ కూప మండుకవాసానికి నేను సుతరామూ ఒప్పుకోను. ఈ ఊరిలో తప్ప మరెక్కడా నేనుండలేను. నా సంతోషమే, నా ఆనందమే మీరు కోరేటట్టుయితే యిక్కడే ఎక్కడ

డయినా ఉద్యోగం సంపాదించండి. నేను మట్టు కక్కడికి రాను.”

“అయితే యిక నీయిష్టం. నేను వెళ్లక తీరదు. ఆ ఉద్యోగం వప్పుకోకతీరదు. మొండి పట్టుపట్టక ఇందకు సమ్మతించు. నా కోరిక మన్నించు.”

ఆవిడను దగ్గరకు తీసుకొన్నాను కాని మూతివిరుపులతో, గొణగొణలతో అవతలకు తొలగిపోయింది.

“దూరంగా ఉండండి, చాలు. ఈ వైభవం చాలు. ఇక బ్రతికివుండి లాభం లేదు. నేటితో సరి, యీప్రపంచం.”

ఈ మాటలు నేనొక వందమాట్లయినా వినిఉంటాను. ఆత్మహత్యాప్రయత్నం నకివినాందీళ్లోకాలు.

“మల్లా ఆమాట లెందుకు రాజ్యం?”

“నాహత్యకు మీరే కారకు లవుతారనుకొండి. అదిమాత్రం మీజన్మలో మరవలేదు.”

ఇవీ కొత్తమాటలు కావు. వెంటనే ఆవిడ వంటయింటిలోనికి సరసరా వెళ్లి తలుపు బిగించుకొంది. అదివరకు అనుభవాన్ని బట్టి గొంతుకురివేసుకొని చావడానికి ప్రయత్నం కాబోలునని ఊహించుకొన్నాను. వంటయింటి వాకిలివద్దకు వెళ్లాను. ఇక తరవాతి — తలుపులు పగలదీయడమూ, ఆవిడ హత్యాప్రయత్నాన్ని మాన్పడమూ, ‘నీ

యాసతి మీరజాలగలనా - నీవు చెప్పినట్లు చేస్తానని సమాధానపరచడమూ జరుగవలసింది యథాపూర్వముగా.

కాని నేనందుకు పూనుకోలేదు. అలా చేస్తూవస్తే నేనెంత తెలివిక్కువ దద్దమ్మనైపోతానో ఆలోచించాను.

వెనుదిరిగాను. 'రాజ్యం, ఇక్కడ రాజకమాటు' అని పిలిచాను, బదులు పలకలేదు. నాలో నేను నవ్వుకొన్నాను. 'రాజ్యం' నేను లోపల రాబోయేది లేదు. నీయిష్టం. బాగా ఆలోచించుకో' అంటూ నాగదికి నేను వెళ్లిపోయి పడుకొన్నాను. పదినిమిషాల్లో తానే రాకపోతుందా అనే ధైర్యంతో మరి ఆపూనే ఎత్తుకోలేదు. పగ

లంతా తిరిగితిరిగి వేసరిఉండబువల్ల వెంటనే, నాకు తెలియకుండానే నిద్రపూసింది.

వేకువజాము అయివుండవచ్చు. నాకు మెలకువ వచ్చింది. నారాజ్యానికోసం ప్రక్కలో తడిమిచాను. లేచి. అధిమాస పడి యేమైనా హాల్లో పడుకుందేమోనని లేచి వెళ్లి అక్కడ కలయజూచాను. అక్కడా లేదు. అంతటో గాలిరావట్టుకొన్నది. వంటయింటి దగ్గరికి వెళ్లి తలుపుతట్టాను. రెండు మూడుసార్లు పిలిచాను. బదులులేదు. తలుపులు పగిలదీశాను. ఇకకేముంది? దూలూనికి వ్రేలాడుతూంది. గుడ్లు కంటలనుండి ఉబికివచ్చాయి. నిద్రవున నిర్విఘ్నం నయి పోయిచాను.

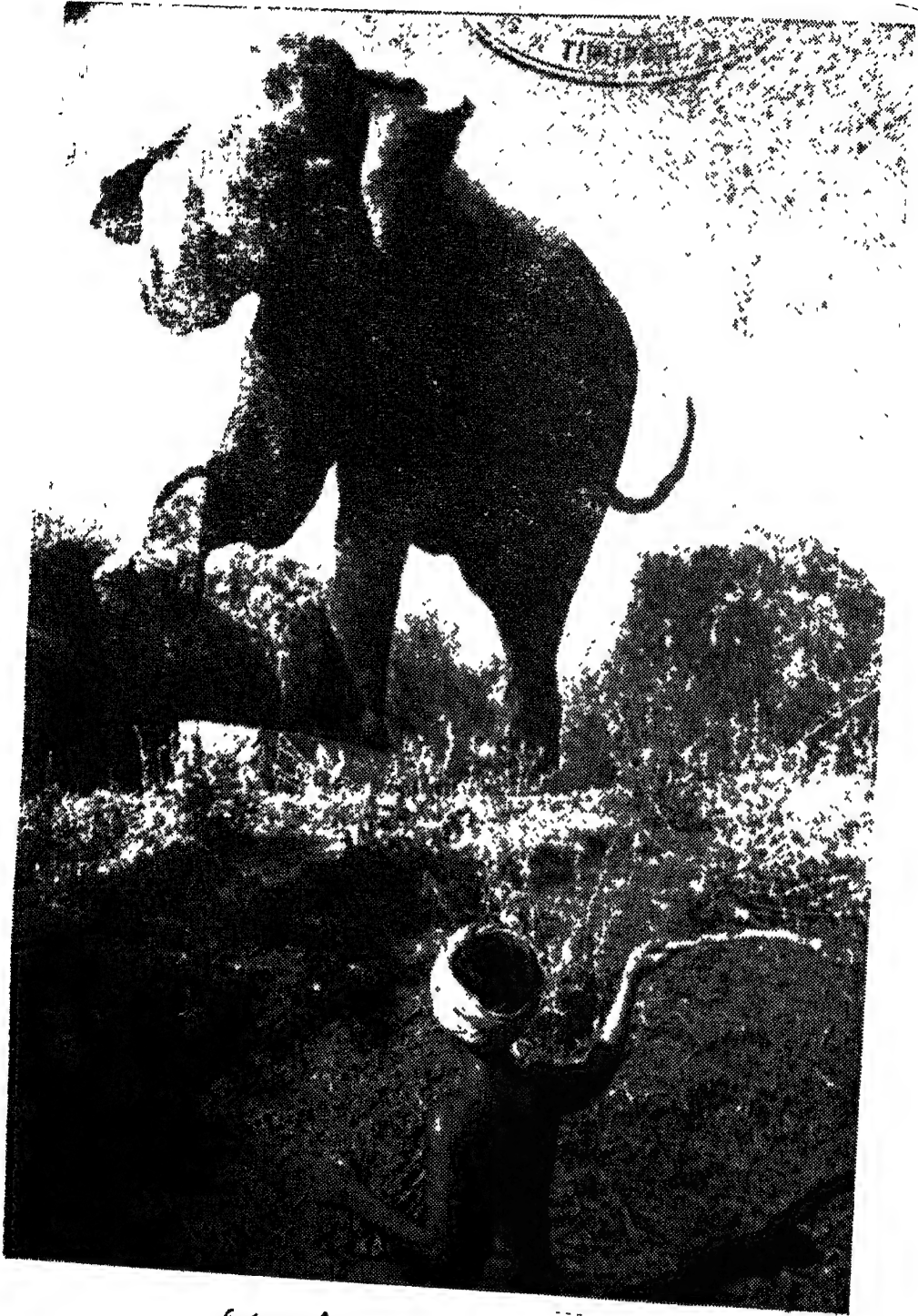
భారతీయ చిత్రకళ

గ్రంథకర్త: తలిశెట్టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

ప్రాచీనకాలమునండి భారతదేశమున చిత్రకళ పొందుచువచ్చిన మార్పులు, ఆధిక్యస్థి మొదలయిన విషయములు, హైందవ చిత్రలేఖనోదయము, బౌద్ధకాలమునాటి చిత్రకళ, ఆంధ్రవిభానము, బాఫ్టెవిహారములందలి చిత్రకళ, మొగలు చిత్రకళావిభానము, రాజపుత్ర చిత్రములవైఖరి, నేటిచిత్రములు మొదలయినవానిని గూర్చిన చిత్రాదులు వివరముగా నీ గ్రంథమున చర్చింపబడినవి. ఆయాకాలపు చిత్రవిభానమును దెలుపునట్టి తివర్ణ-వీకవర్ణచిత్రములు నలువది ఇందు గలవు. చిత్రకారులు, చిత్రకళాజిజ్ఞాసువులు, చిత్రకళాభిమానులు నగు వాంఛులెల్లరు తప్పక చదువవలసిన గ్రంథము.

వెల. రు. ౧-౧-౦.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. ౭, తలబుచ్చెట్టివీధి, మదరాసు.

వీనుగుత్తో ఆడుకొనుచున్న 'సాబు'

సాహిత్యము-సాహిత్యము

య. వెంకటరమణయ్య

ఈ శబ్దములకు శబ్దరత్నాకరమున 'గుట్టపుకాల', 'గుట్టపువాడు' అని బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యుల వారు అర్థమును నిర్వచించియున్నారు. వీరి నిర్వచనమునకు ఆధారములు పెక్కు గలవు.

ఉ:—(1) సాహిత్యమునకు: "నలినసంభవు సాహిత్యము వారువంబులు కులముసామలు మాకుఁ గువల యాశీ"

—శృంగారనైషధము.

"ఏకరాలక మండువా సాహిత్యముఁ గలభద్రదేభ వాహ ప్రకరంబుక."

—మనుచరిత్రము.

2 సాహిత్యిణి:—సాహిత్యిణియొకండు కర్తయెనుటికిఁ గొనివచ్చె గంధవాహబంధుంబు నొక మహానైంధ వంబు."

—మనుచరిత్రము.

"అప్పుడ సాహితీలు గదియంజని రెండుకెలంకులకై బ్రయంబొప్పఁ జెలంగ మాగధమృదూక్తినినాదమె నేన లో...జప్పడు మాన్వగ్జ జబుకుసాదులు గుట్టముఁ రుస్తరింపగా..."

—చిత్రభారతము.

ఇంకను నిట్టిప్రయోగముల వెన్నింటి నేనియుఁ జూపవచ్చును; కాని ఇంకను విరోధప్రయోగములను గాన్పించుచున్నవి. నందిమల్లయ్య ఘంట సింగయ్యలు దమ వరాహపురాణమున,

"రత్నోభయంకరై రాజుమదగంధనాగంబు దన సాహిత్యమున నుండ."

—వరా. 3: ౬౫.

మఱియు: "అంచెలు డించి కదలికాకుధకంఠ రజ్జఘంటిక వచ్చి తోత్రాంకుశకాస్తులై సాహిత్యంబు లకుఁ దెచ్చి గంధసింధురంబుల నాలానంబుల బంధించు మావుతుల యితరేశరాలాపంబులు..."

—వరా. ౪: ౧౨౦.

ఇట్లే 'సాహిత్య' శబ్దమునకును శబ్దరత్నాకరమును నూచించుప్రయోగములు గానములయందు గానవచ్చె డిని.

"శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతిగణపతిదేవ మహారాజుల గజసాహితీ భాగ్యకరదేవని జలండు బొల్లయ..."

ఈ యువాహరణములవల్ల సాహిత్యము, సాహితీ యనుశబ్దములకు 'గజకాల', 'గజసాహితీ' యను శబ్ద మున్నట్లు తెలియుచున్నది. కన్న వాహమయందుగూడ 'సాహితీ' 'సాహితీ' శబ్దములు గలవు. కొట్టెలు పండి తుని కర్ణాటాంగ నిఘంటువునందు The act of ten- ding and training horses; 'a groom' అనగా 'అశ్వశిక్ష', 'అశ్వసేవకుడు' అను వర్తములు వ్రాసియు న్నారు. కాని అగ్రగణ్యులైన చంద్రప్రభాపురాణము నందు 'సాహిత్య' శబ్దమును గజకాల యనువర్తమునఁ బ్రయోగించియున్నాడు.

"ఎందువిచారిసువోడ మీ

యందదిభం బవనోల్లి సాహిత్యదోశ మీ

లైందరసనానెయం తం

నిందనసుం నోడి నోడి విస్మయముత్తి" +

కావున సాహిత్యమునకు 1. అశ్వకాల, 2. గజ కాలయనియు- సాహిత్యి 1. గుట్టపువాడు 2. మావట్టిడు అనియు అర్థము చెప్పవలసియున్నది. 'సాహిత్య'శబ్దమునకు గుట్టపువాడు, లేక మావట్టిడు అనునర్థము సామాన్యమై నను, 'గుట్టపుదళము పైయధికారి' 'ఏనుగు దళముపైయధికారి' యనువిశేషార్థముగూడ గలదు. అయ్యిత దేవరా యల యశ్వదళమునకు సాహిత్యిచిన్నప్ప యనునతఁ డధి

* S. I. I. VI. No. 688.

+ చం. పు. 9: 94. మిత్రులు హెచ్. శేషయ్యంగారిపద్మము నాద్యక్షులమునకుఁ దెచ్చిరి. వారికి కృతజ్ఞుడను.

၁၇၆၀

గౌరీశంకర శిఖరారోహణము

చక్రవర్తి

అస్మత్తరస్యాం దిశి దేవతాత్మా
హిమాలయోనామ నగాధిరాజః,
పూర్వాపరౌ వారిధీ విగాహ్య
సితః పృథివ్యా ఇవ నూనఽంశః.

(కుమారసంభవము)

హిమాలయ పర్వతములు తూర్వపశ్చిమటి సముద్రమును జొచ్చి, హిందూదేశమున కుత్తరముననున్న వని ప్రాచీనులమతము. హిందూదేశమునకు పశ్చిమోత్తరపు దిక్కున కాస్పియన్ సముద్రముచుండి తూర్పున బంగాళాఖాతమువరకును ఒకే పర్వతపంక్తి, మధ్య మధ్య కల్లుములతో వ్యాపించియున్నమాట నిజమే కాని, ఆపర్వతపంక్తి కంటెకును హిమాలయము లని యిప్పుడు వ్యావహారిక నామము లేదు. సింధు, బ్రహ్మపుత్రానదుల మధ్యనను వానినే హిమాలయములని యిప్పుడు వాడుచున్నారు. ఈ పర్వతపంక్తి పొడవు ౧౬౦౦ మైళ్లు; వెడల్పు ౫౦౦ మైళ్లకు మించినది. ఇవి హిందూదేశమునకును మధ్య ఆసియాకును మధ్య నున్నవి. అరబ్, ఫల్జెన్ నదులు హిమాలయపర్వతములలో కనుమలనేర్పరచుచు ప్రవహించుచున్నవి. అందువలన హిమాలయ పర్వతములు మూడుభాగములైనవి. ౨౯౧౮౧ అడుగులయెత్తుగలిగి ప్రపంచములోని పర్వతశిఖరము లన్నిటికన్న యెత్తయిన యెవరెస్టుశిఖరము మధ్యహిమాలయ పర్వతములలో మధ్యనున్నది.

ఎవరెస్టు శిఖరమునకు మొదట గౌరీశంకరశిఖరమనిపేరు. శివుడు పార్వతితో యీ శిఖరమున వాసము చేయునని భారతీయులనమ్మిక. మొట్టమొదట గౌరీశంకరశిఖరపు ఎత్తును, గణితకాస్త్రప్రకారము నిర్ణయించినవాడు సర్ జార్జిఎవరెస్టు. ప్రపంచములోని పర్వతశిఖరము లన్నిటిలో ఇదియే ఉన్నతమైనదని అప్పుడు తేలినది. అప్పటినుండియు ఈ శిఖరమును అతనిపేరుటనే ఎవరెస్టు

శిఖరమని వాడుచున్నారు. ఎవరెస్టుశిఖరపు సరియగుస్థితియును, ఎత్తును నిర్ణయించుటకు ఉత్తరహిందూదేశమున ౬౦ దిశి దేవగంజ్ అను ప్రదేశము అనుకూలముగా నుండును.

ఈ పర్వతము లన్నియు మంచు మరుమలులు. వీనిపై కొన్నిప్రాంతములలో మంచుదిబ్బలు మారాఠ్టుగ వెదురుగడల ప్రమాణము ఎదుగును. ఒక్కొక్కచోట ఉన్నట్లుండి పెద్దగుంటలు యేర్పడుచుండును. నూలేపి ఘనపుటదుగుల పరిమాణముకల మంచుగడ్డలు శిఖరముల నుండి విరిగిపడుచుండును.

హిమానీనదములు అను పేరుగల మంచుగడ్డలనదులు (Glaciers) మెల్లగా ప్రవహించుచుండును. ఇవి

కబ్రూహిమిని ప్రస్తరము మీదనుండి కనిపించు పాండిం శిఖరము

పర్వతాగ్రభాగములనుండి క్రిందకు మైళ్లకొలది పొడుగున నుండు మంచుగడ్డలు. పర్వతములమీది చిన్న చిన్న మంచు

మక్కులన్నియు కలిసికొని ఒకే పెద్దమంచుకాయవలె
తిరుగుచును. ఇది పెట్టెగా క్రింది జరుగుచుండును.
అక్కడనుండినుంచి ఈనాడు ముప్పై అంశములు
మాత్రమే. ఈ వివాదములందు ఒక్కఁడునపురజము
నుండి వచ్చిన కాదుల బహువుండును.

ఈనాడు పరివృత్తుల కుర్తకపునైపున టిబెట్
పర్యటించును. పరివృత్తునైపున శేషాంబువును. ఈ
పర్యటించున వాళ్ళాత్మ దేశములగారిని ఒక పట్టున
రావచ్చును. ఎవరెట్టు పర్యటించును ఎక్కువకు అనుగుల
అనుగుల టిబెట్ దేశమునుండి యున్నది. కాని
వాళ్ళాత్మను మాటిమాటికి తొందరములలోనికి వచ్చుచు
పోవుచుండును. వారికేకపు కట్టుబట్టు లన్నియు
బయటకు వెళును. వారి ఆచారములు మతము ధ్వంస
మందును టిబెట్ దేశములభయము. అందుచేత పాళ్ళా
త్మలు టిబెట్ లోనికి వచ్చుటకు ఆచేతములు ఒప్పు
కొనరు. వీరందఱును వాళ్ళమతములు, టిబెట్ దేశములో
ఒక్కడొక్కడినను వాళ్ళవివాదములు మెండు. ఇది ప్రపంచ
మున కంతకును యెత్తయిన వీరభూమి. దీని ముఖ్యపట్టణము
లాసా. ఇదియొక్కటగా నుండుటవలన యీ దేశములు
యెన్నో దినముల కొకసారిగాని స్నానము చేయరు.
వీరు నిదానములు, నిష్కలములు, బెట్టుసరిమనుష్యులు,
సంతోషియులు, స్వేచ్ఛావిహారులు, అతిథిప్రాహతత్వ
రులు. వీరు వొకరినొకరు కలిసికొనినపుడు నాలుకను
బయటపెట్టి కుడిచేవిని రెండుసార్లు గోకికొనెదరు.
అది ఆనోన్యతను సాగ్రమునకు గుర్తు. వీరి పాలకుడు
దలైలామా. టిబెట్ చై నాకు సామంతరాజ్యము.

పర్యటించుటలోని బండలక్రిందను, గనులయం
దును భూతపితౄచములు నివసించుచుండు ననియు,
వానిని త్రవ్వినయెడల ఆభూతపితౄచములు బయట పడు
ననియు వీరినమ్మకము. గనులను త్రవ్వ ఇంజనీర్లనిన
వీరికి అమితద్వేషము. అందువలననే రాయల్ బొగ్రా
ఫీక్ సామ్రాజ్యవారు ఎవరెట్టు శిఖరమును ఎక్కుటకు
అనుమతి కొరగా వీరు ఒకపట్టున అనుమతించలేదు.
అంతేకాక, యీపర్యటించుటయందు దేవతలు నివాస
మున్నారనియు, మనుష్యులు మాటిమాటికి అచ్చటికి

వచ్చుచున్నయెడల వా రాగ్రహించి, అతివృష్టి, అనా
వృష్టి మొదలగు యీతిబాధలు కలిగించెద రనియును
టిబెట్ దేశముల నమ్మకము. పాళ్ళాత్మ సభ్యత యనిన
వీరి కనలే కిట్టదు. పాళ్ళాత్మలు కాలుపెట్టినచోట
వీరి నాగరికత ధ్వంస మైపోయిన దని టిబెట్ వల్లిన
పాళ్ళాత్మలే చెప్పుచున్నారు. ౧౯౨౨లో ఎవరెట్టు శిఖర
మును ఎక్కుటకు వెళ్లిన సంఘములో సభ్యుడగు జి.
ఇంగిల్ ఫీంప్ ఇట్లు వ్రాసినాడు: “విదేశీయుల దృష్టిలో
టిబెట్ దేశము లొక గొప్ప లోపమును కలిగియు
న్నారు. అది తుమార్లము. అని వారు చాల ఆపరిమి
తముగా నుండుటయే. వారు స్నానముచేయరు. టిబెట్
దేశములోని ఒక గొప్ప కుటుంబమునకు చెందిన ఒక
పెద్దమనుష్యుడు తన జన్మదినమునాడును, తన వివా
హమునాడును మాత్రము, అనగా. తనశివితములో
రెండేమారులు స్నానముచేసితిని యెంతో గర్వముతో
చెప్పినాడు. టిబెట్టులో మనుష్యులు స్నానముచేయుట
నేను ఒక్కసారి మాచితిని. చెరువుగట్టున జనులు
గుంపులుగా కూడి చూచుచుండిరి. చెరువులో నొకకిల్ల
వాడు స్నానముచేయుచుండెను. నే నడుగగా, వాడా
వూరి ఆల్లరిపిల్లకాయ అనియు, అట్టివే వొడలు తెలి
యని చెడుపనలను యెప్పుడను చేయుచుండుననియు
నా కచటివారు చెప్పిరి. ఒక టిబెట్ గురువు మానాయన
కుడగు జంగల్ బ్రూన్ ను ఇంతడబ్బా ఖర్చుపెట్టి అమిత
శ్రమపడి, మీరు కేవలము యీపర్యటాగ్రమున నిలు
చుండగోరుట యెందుకు? అని అడిగెను. అందుకు
బ్రూన్ ‘అవును. ఎవరెట్టు శిఖరము స్వర్గమునందున్న భగ
వంతునికి దగ్గరగా నున్నదికాదా? ఆశిఖరముమీద
కెక్కినచో, భగవంతునికి చాలసమీపమునకు వెళ్లినవార
మగుదుముకాదా? అని జవాబుచెప్పెను. ఆమాటవినిన
ఆబౌద్ధగురువు తనచేతనైనంత సహాయమును మాకు చేసి
నాడు.”

టిబెట్ దేశమున చమరీమృగములు యొక్కవ.
కీనిని మనము జడబ్రలెందుము. వీనికరీరముపై దీర్ఘముగా
చెరుగు జడలు కంబళ్లు, తివానీలు మొదలగువానిని
నేయుటకు ఉపయోగింతురు. విగ్రహములకు విసర్జుటకు

దేవాలయములందుంచెడి చామరములు యీజడలతో చేసినవే. టిబెట్ దేశీయులకు యీ జడబ్రచెవలని ఉపయోగము యింతింతయని చెప్పవీలులేదు. ఇవి చాల ఓర్పుగల జంతువులు. కాని, వినువును పొంది నప్పుడుమాత్రము యివి యెవరికిని లొంగవు. ఎవరూ లోలో ఒంటెవలన ఎంత ఉపయోగమో, జడబ్రచెవలన టిబెట్ సీతభూమియందంత ఉపయోగము కలదు. బరువులను మోయుటకు వీనిని యెక్కువగా ఉపయోగింతురు. నడిచివంతనేవును యివి ఓరిమికో నడచును కాని, తొందరపెట్టి కొట్టినచో సామానులను పారవేసి, మొండికి వేయును. దారిని పోవునప్పుడు తమనుతోలువాడు చక్కగా యాలవేయుచున్నచో యివి చాలసంతోషించును. ఒకేసారి పది,పందెండు గంటలవరకును యివి ప్రయాణమును నిలుపకుండ నడువగలవు. నదులను చక్కగా దాటగలశక్తి వీటి కున్నది.

ఈ ఎవరెట్టు పర్వతమును ఎక్కుటకు మానవుడు చేసిన ప్రయత్నములన్నియు వ్యర్థమైనవి. అచ్చట నేనున్నదియు, అచ్చట నివసించుటకు మానవునకు యే యేపరికరములు కావలసినదియు తెలుసుకొనుటకు ఎంతోమంది సంచుకులుగాకూడి ఎన్నిసార్లు ఎవరెట్టు శిఖరమునుయొక్కప్రయత్నించిరి. కాని వారిప్రయత్నములన్నియును విఫలములైనవి. ఎంతోమంది ప్రాణములను కోల్పోయిరి. అయినను యింకను చాలమంది ప్రయత్నములను చేయుచున్నారు. ప్రపంచములోని పర్వతశిఖరములలోనెల్ల యెత్తయినదగు ఎవరెట్టు నెక్కిన క్షిత్రిని పొందుటకు పర్వతారోహణమునందు అభిరుచిగల వారందరును ప్రయత్నించుచున్నారు. అట్టి సాహసవంతునికి సంతోషముతో జేజేలుకొట్టుటకు ప్రపంచము ఎదురుచూచుచున్నది.

కాని, ఎవరెట్టు శిఖరమును ఎక్కుట యనిన సాధారణముగాదు. విమానమునెక్కి, సముద్రమట్టముపైన 29,000 అడుగులయెత్తు యెగురుట గొప్పవిశేషము కాదు కాని, అదేఎత్తుగల భూప్రదేశమునకు ఎక్కుట చాలకష్టము. దానికి కారణములును చాలగలవు.

మొదటిది గాలిత్వము. సముద్రమట్టముపైకి పోయినకొలది, గాలిసాంద్రత తగ్గుచుండును. 12,000 అడుగులకు నైయెత్తువను గాలిలో మానవుడు పట్టుటకు తగినంత ప్రాణవాయువులేదు. సామాన్యమానవుడు పట్టుటకే అగాలిసాంద్రత చాలదు. అనగా సముద్రమట్టముమీద గాలిసాంద్రతలో ఆది మానవశక్తి ఉండదు. ఎత్తునకు ఎక్కుచులొ శరీరమునకు గట్టు శ్రమకు తగినంత ప్రాణవాయువును అగాలిలోనుండి పట్టువలయు ననిన మానవుని యెరిత్తులలో తొన సామర్థ్య ముండవలెను. 20,000 అడుగుల ఎత్తునకు పోవునదికి ప్రతిసారియు ఆయాసపడుచు గట్టగా యెరిత్తునగాని మానవు డెచ్చట నిమగ్నమైనను నిలువలేడు. అందుకలన ప్రాణవాయువును కృత్రిమోపాయములవలన కల్పించి అచ్చట ఉపయోగింపవలెను. ఈ పర్వతములను ఎక్కువారు ప్రాణవాయువును గొట్టెముల (Cylinders)లోనిను తీసికొనిపోవుదురు.

రెండవకష్టము కొండజబ్బు. 12,000 అడుగులకు ఎక్కునదికే సామాన్యముగ కొండజబ్బు ఆరంభించును. దానికి రెట్టింపు యెత్తుగల ఎవరెట్టు శిఖరమును ఎక్కునపుడు కొండజబ్బునుగూర్చి భయపడవలసిన అగత్యముకలదు. మంచి ఆరోగ్యవంతుడే ఈపనికి పూనుకొనవలయును.

చూడవబాధ మంచు. దట్టముగా మంచుపట్టదారి సరిగా కనుపడకపోవుట, మంచుగడ్డలమీదనేసిన కాళ్లు జారిపడుట, మొదలగు అపాయములు ఎక్కువ. మానవుని శరీరములోనున్న వేడిమినంతను పరిసరశీతలత్వము హరించివేయును. అన్నిచేతలయందును ఉన్నితోను, తోళ్లతోను చేసిన దుస్తులను శరీరమునకు బిగువుగాను, దట్టముగాను ధరింపవలయును. ఇదివరకు హిమాలయపర్వతమును యెక్కుటకు ప్రయత్నముచేసినవారు అచ్చటి మంచు 2000 డిగ్రీ లున్నదని కొలిచిరి. ఆ మంచులోనికి పోయి, నీలిగి, కొయ్యబారి ప్రాణాపాయముతో బయట పడిరి. కావున మంచుబాధనుండి తప్పించుకొనుటలో చాల జాగ్రత్త వహింపవలయును.

స్వాతంత్ర్యము భోజనము, సముద్రమట్టముకన్న ఎత్తునకు పోవలసిన గాలి తగ్గుబలన, మనుష్యుడు పీడించుకొనగల ఆహారపరిమాణము తగ్గును. సాధారణ పరిస్థితులలో ఆహారము భుజించు ఆహారమును అంత ఎక్కువ భుజించలేదు. అది జీర్ణ మకాదు. అయితే, ఆహార పరిమాణము తగ్గును, దానిలోని పోషకక్రియాశక్తియు అంత కన్న ఎక్కువ కావలయును. ఆట్టి పరిమాణములో తక్కువ, కృత్రిమ కలిపించుటలో శ్రేష్ఠమైన ఆహారమును కేకరించుకొనుటకు అమితమైన వ్యయమును, ఆహార పదార్థములను తీసికొనిపోవునపుడు, ఆమకొనిన కాలము నకు కెట్టింపుకాలమునకును పదార్థములను తీసికొని పోవలెను. ఏవైనపు అయిపోయినను ఆ దేశమున పోరకను.

భాగ్యగూర్కి గాని, ముల్లె లేకుండు పోవుటకే తెల్లనిరూపాయి వర్షవలన యీ రోజులలో హిమాలయపర్వతములపైకి యాత్రకు ఇంత అంత ధనము చాలదు, అసమము కంఠం పాను లైనను కావలెను.

జయించినను దీనినను నిరుత్సాహమును పొందక దృఢసంకల్పముతో ముందిడుగువేయువాడే హిమాలయ పర్వతము నెక్కుటకు అర్హుడు.

వైన జేప్పిన వన్నియు సమకూడిన తరువాత కష్టతరమున ఆ రోజు మరొకటిగలను. అది టిబెట్ ప్రభుత్వమువారి అనుమతి అది వారకుటతో ప్రయాణము నివ్వకుండుము.

హిమాలయపర్వతమును యెక్కుటకు సభ్యులను యేరుకొనుటలో, ఆసంఘము చాలా జాగ్రత్తిగావని చేసి అన్నివిధములను తగినవారినే యేరుకొనవలయును.

మంచి కాయకృష్టి గలవాడును కష్టపరంపర నెదుర్కొనగలవాడును, గాలి పీల్చునపుడు ఎక్కువ నేపు ఎక్కువ గాలిని లోపలికి పీల్చుకొని, ఎక్కువ నేపటికి నదలిపెట్టగల పెద్ద పులిరితిత్తులు గలవాడును, పొడవుగా సన్నముగా మండువాడును తగినవాడని చాల పర్వతములను యెక్కినవారి అభిప్రాయము.

ఎవరెప్పు శిఖరమును యెక్కువారు తమ అనుచరులగు కొండజాతులవారితో కల మెలసియుండుట నేర్చుకొనవలయును. లేనియెడల వారు నిమిషములో ఎదురుతిరుగుదురు.

ఎవరెప్పును ఎక్కుటకు ప్రయత్నించువాడు అని వరకు యెన్నో పర్వతములను యెక్కి మంచిఅనుభవమును సంపాదించినవాడై యుండవలయును.

నుమరు ఎదుబడియెడు సంవత్సరములనుండియు పర్వతారోహణలు ఎవరెప్పును ఎక్కువలయు నని చూచుచున్నారు. వారిలో ప్రారంభదశలో కామెక్ శిఖరములలో నొకటగు ఈస్టరక్ ఇబిగామిక్ అను ౨౦౩౨౯ అడుగుల యెత్తు గల శిఖరమును యెక్కిన స్లాబిక్ వీట్ సోదరులును, ౨౨౦౮౦ అడుగులు ఎక్కిన ఐ. ఎస్. పోకాక్ అను హిందూదేశపు సర్వే అధికారియును ముఖ్యులు.

గూర్క సంవత్సరములో జోసెఫ్ హూకర్ కాంచనగంగ పర్వత ప్రదేశములను చొచ్చి, ౨౨౭౦౦ అ. ఎత్తుగల కాంగ్ చెంజాను, ౨౩౦౮౦ అ. ఎత్తుగల పహానేని ఎక్కుటకు ప్రయత్నించెను.

హిందూదేశపు సర్వేకాఖకు చెందిన కాస్త్రుజ్జులు హూడ హిమాలయ పర్వతమును ఎక్కుటకు ప్రయత్నించిరి. వారిలో ౨౦౨౦౦ అ. ఎత్తునకు ఎక్కి, బాన్ సాంగ్ లానుదాటిన శరత్ చంద్రదాను ముఖ్యుడు.

తరువాత, ౧౮౯౨ లో సర్ మార్టిన్ కాన్వే, కారకోరం పర్వతములలో, ముఖ్యముగా బోల్టోరో హిమానీనదప్రాంతములలో సంచరించి ౨౩౦౦౦ అడుగుల ఎత్తుగల శిఖరమును ఎక్కిన ఈకారకోరం పర్వతములలోనే సంచరించి సర్ ఫ్రాన్సిసుయంగ్ హాస్సేండు కారకోరంకనుమను కనిపెట్టెను. (డ్యూక్ ఆఫ్ అబ్రూజీ) బైడ్ శిఖరముమీద ౨౪౦౦౦ అడుగుల ఎత్తువరకును ఎక్కినను.

సంగపర్వతమును ఎక్కుటకు ఎ. ఎఫ్. మమ్మరీ ప్రాసెసరు ఎక్. కాలీ, బ్రెగేడియర్ జనరల్, సి. జి. బ్రూస్ లు చాలప్రయత్నములను చేసిరి. కడపటిసారి మమ్మరీ, అతని గూర్ఖా అనుచరు లిద్దరు చనిపోయిరి.

గూర్గా లో డి. డబ్లియూ ప్రెస్బిటేరియన్ కాంచన పర్వత ప్రదేశ మంతయును సంచరించి, ముఖ్యములగు ప్రాంతములను కనుగొనెను.

ఇరువదియవ శతాబ్దారంభముతో పర్వతాశా హణమున నూతనశకారంభమైనది.

బ్రిగేడియర్ జనరల్ బ్రూన్, గూర్గాలను, పెర్వాల్ను, భోటియాలును, పర్వతము నెక్కుటయం గును, సామానులను పర్వతములపైకి మోయుటయం దును తగినశిక్షణ నిచ్చి సమర్థులను తయారుజేసెను.

డబ్లియూ. డబ్లియూ గ్రాహం, తనస్విన్ దేశపు అనుచరులతో ఎన్నో శిఖరములను ఎక్కెను. వానిలో కబ్రు అను ౨౪,౦౦౦ అ. ఎత్తుగల శిఖర మొకటి. నార్వే దేశీయులగు రూబిన్ స్ట్రామ్, మాస్ట్రాడ్ ఆన్ అనువారిరువురు కబ్రు పర్వతమును ఎక్కుటకు శిఖరమునకు కొద్ది అడుగులమాత్రము తక్కువగా ఎక్కిరి.

౧౯౨౧ లో, హిమాలయ శిఖరమును ఎక్కు ప్రయత్నమున మరణించిన డాక్టరు ఏ. ఆర్. కెల్లాన్ అనుప్రసిద్ధుడు కాంగ్, బెంజా, పహాగేరి భోమియోమో అనుపర్వతములను ఎక్కెను. అంతేకాక, మధ్యహిమాల యములలో చాలమూత్రలనుచేసి, ౧౯౨౦ లో కర్నల్ హెచ్. టి మార్షెడ్తో కలిసి కామెట్ శిఖరము మీద ౨౩,౫౦౦ అ. ఎత్తునకు ఎక్కెను.

౧౯౦౩ సంవత్సరములో బ్రిగేడియర్ జనరల్ బ్రూన్, డాక్టరు టి జి. లాంగ్ ప్రాఫ్ ఏ ఎల్. మం, ల సహాయంతో గార్వాల్ నుండి హిమాలయములలోని ప్రాంతములను బాగుగాకనుగొనిరి. ఆతరువాత ఎలెక్సిస్ అనునతడు హెన్రీ బ్రూమెరల్ అను స్విస్ దేశీయుని సహాయముతో త్రిశూల్ అను ౨౩,౪౦౬ అ. ఎత్తుగల శిఖరమును ఎక్కెను. అప్పటినుండియు, ౧౯౩౦ లో ౨౪,౩౪౪ అడుగుల ఎత్తుగల జాన్ సాంగ్ శిఖరమును ఎక్కువరకును మానవుడు ఎక్కగలిగిన ఎత్తయిన శిఖరము త్రిశూల్ శిఖరమే.

౧౯౧౧, ౧౯౧౨ లలో సి. ఎఫ్. మీడ్ కొద్ది మంది అనుచరులతో కామెట్ శిఖరమును ఎక్కుటకు

ప్రయత్నించి, ౨౩,౫౦౦ అ అడుగులఎత్తునకు ఎక్కెను. ఈ సమయములోనే, కెప్టెన్; మర్కె; స్ట్రెంగ్ కో కూడ కామెట్ ను ఎక్కప్రయత్నించెను.

కాంచనగంగనుయొక్కటకు మొదటిప్రయత్నము ౧౯౦౫ లో జరిగెను. మంచుగడ్డ (avalanche) క్రిందబడి, లెఫ్టి నెంటుపాష్ నుష్కరు అనుచరలతోపాడ చచ్చిపోయెను. ౧౯౨౯ లో రెండవ ప్రయత్నముచేసి ఇ. ఎఫ్. ఫార్మర్ అను అమెరికాదేశీయుడు చని పోయెను. ఆదే సంవత్సరమున పాల్ బోయర్ అగ్రతమ జవేరియాదేశీయులు కొందరు స్థిరసంకల్పముతో పనిచేసి, యికాన్యశిఖరముమీద ౨౫,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తునకు ఎక్కి గాలి ప్రతిహాలముగా పదులుచే వెనుకకు మరలిరి.

తరువాత జరిగిన నాల్గవ ప్రయత్నములో నొక డును, ఐదవ ప్రయత్నములో హెచ్. డాలర్, ఒక మాలివాడును మరణించిరి.

కామెట్ శిఖరమును ఎక్కిన స్క్రిత్

౧౯౩౧ సంవత్సరములో ఎఫ్. ఎస్. స్క్రిత్ నాయకత్వమున బ్రిటిషువారు వచ్చి కామెట్ ను ఎక్కిరి. ఇప్పటివరకును మానవుడు ఎక్కగలిగిన ఎత్తయిన పర్వత శిఖరము ఇదే.

పై వర్ణియును ఎవరెస్టుశిఖరమును ఎక్కుటకు చాలవరకు ఉత్సాహమును పుట్టించుటకు కారణములైన వని చెప్పవచ్చును.

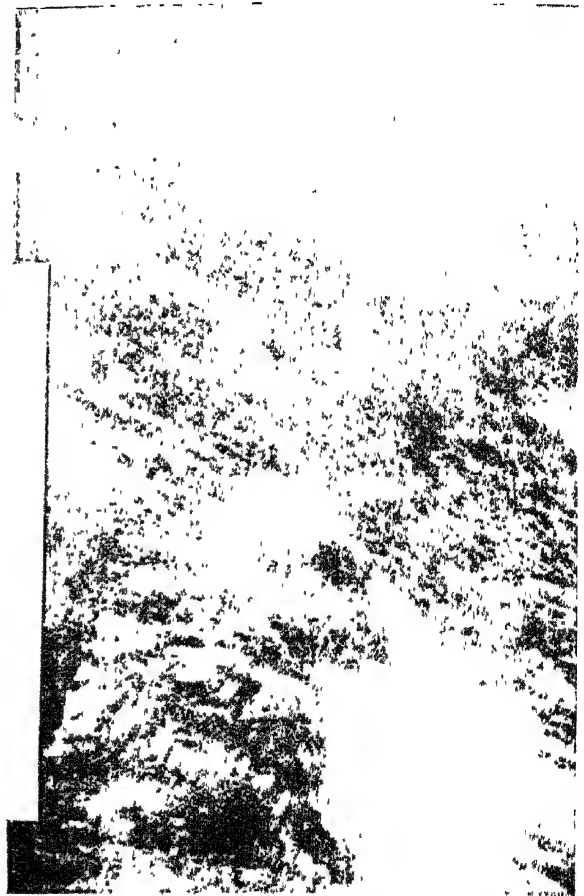

౧౯౨౧ లో శ్రీకృష్ణాట కర్నూల్; సి. కె. హోదర్లు బడి సమీపాలనాధిగతయమన ఎవరెవ్వరిని మునుకు అన్ని ప్రభులు ఉన్నవారును పూర్తిగా కనిపెట్టెను. మునుకు సంవత్సరముననే ప్రెజిడెంట్ జనరల్ సి. జి. బ్రూస్ నాయకత్వమున సంఘమునకు ఎవరెవరు ఎక్కడకు వచ్చెను. కెల్లెం. బి. బి. కెల్లెం. కెల్లెం. జి. జి. బ్రూస్ అనునవియు అదియు అదుగుల ఎత్తునకు ఎక్కడకు. తరువాత ఎక్కట సామ్యముకాదని లోజున, ప్రయత్నమున మంచుగడ్డకు అదుగుల పైనుండి విరిగిపడినందున కిందు సరిపోయిరి.

౧౯౨౧, ౨౨, ౨౪ సంవత్సరములలో ఎవ రెన్నును ఎక్కటకు ప్రయత్నించి మరణించినవారి స్మారకచిహ్నము

౧౯౨౪ సంవత్సరమున ఇంకొక సంఘమువారు మరల ప్రయత్నమును చేసిరి. వారికి నాయకుడు సి. జి. బ్రూస్. కాని, అయినకు ఆశోగ్యము సరిగాలేనందున రెట్టిసేంటు కర్నూలు ఇ. ఎఫ్. నార్తను నాయకత్వ మును వహించెను. నార్తనున, డాక్టరు టి. హెచ్. సామర్ జెల్ ను కలసి ౨౮౨౦౦ అదుగుల ఎత్తునకు ఎక్కిరి.

౧౯౨౪ లో ౨౮,౨౦౦ అ. ఎత్తునకు ఎక్కిన నార్తను. అతడు వైకి ఎక్కచుండుట కననగును

తరువాత టి. ఎల్. మెల్లొరీ, ఏ. సి. ఇర్లైక్ అనువారు కడిపటి ప్రయత్నమును చేసిరి. ఎల్. ఇ. ఓడెల్, జి. డి. వి సాబార్డులువున్న ఒక ప్రశ్నకపు జట్టు వారికి సహాయభూతముగా ఉండెను. జూన్ ౬ వ తేదీన ౨౫౦౦౦ అదుగుల యెత్తున యేర్పాటుచేసిన బసను వదలి వారు ముగ్గురు హులీలతో ౨౬,౦౦౦ అదు గుల బసకు వెళ్లిరి. జూన్ ౮ తేదీన అచ్చటినుండి పైకెక్కుటకు వారు బసను విడిచి వెళ్లిరి. అంతే. ఇంక వారు తిరిగి రాలేదు. ఏమైతే ఎవరికిని తెలియదు. జూన్ ౧౦ తేదీన ఓడెల్ మూడవసారి ౨౭,౦౦౦ అదు గుల ఎత్తువరకును వెళ్లెనుగాని మెల్లొరీ ఇర్లైక్ ల బాధ తెలియలేదు. నార్తనులో సంప్రతించి అప్పటి కాప్రయ త్నమునుండి విరమించెను. ఈ గొంతులన్నియును మాచి

౧౯౨౪ సం. లో కారీశంకరశిఖరాచార్యహామన

మరణించిన ఇల్లెక్క

ఎవరెప్పుడు చిరుగును యొక్కటకు కొంతకాలము వరకును అందుకని యొక్కటకు సిద్ధుల ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించిరి.

సిక్కిం లో పొలిటిక్స్ ఆఫీసు గానున్న లెఫ్ట్ కంట్రీ కర్నల్ జె. ఎల్. ఆర్. పీర్ ౧౯౩౩ సంవత్సరములో ఎవరెప్పుడు యొక్కటకు ఆచార్యుల టిబెట్ ప్రభుత్వమువారి ద్వారాండి బ్రాహ్మప్రయత్నము చేసి సంపాదించెను. రాయల్ హిందూస్టాన్ సొసైటీవారు, ఆల్ బైన్ క్లబ్ వారు కలసి, తమ ఆధిపత్యమున ఎవరెప్పుడు కమిటీ అను పేరుతో ఒక సంఘమును స్థాపించిరి. ఇండియన్ సివిల్ సర్వీసులో పనిచేసిన హ్యూరల్ టెజ్ దీనికి నాయకత్వమును వహించెను. దీనిలో ౧౯౩౧లో కామెట్ శిష్యులను యొక్కిన స్మిత్, కెప్టెను ఇ. సెయింటు జె. బిర్మి, డాక్టరు సి. ఆర్. గ్రీక్ అను వారు ముఖ్యులు. స్మిత్ తో కామెట్ సెక్కినవారిలో గ్రీక్ వొకడు. ఈ సంఘమువారు ఫ్రీవరీలో కలకత్తాకు వచ్చి వెంటనే పర్యవేషముపై దాడినారంభించిరి.

వీరు అను రాంగ్ బక్ లోయలో ఏప్రిల్ ౨౧ న మొదట బసచేసిరి. అక్కడనుండి గాలి వీచిని బాధపెట్టసాగినది. అందుచేత ౨౩౦౦౦ అడుగుల యెత్తునున్న నార్తకాల్ ను యొక్కటకు చాల

ఆలస్యమయినది. ౪౦ అడుగుల ఎత్తుగల మంచుగోడను ఎక్కి దాటినగాని, కిరు ౨౨,౦౦౦ అ. ఎత్తుకు ఎక్కజాలకపోయిరి. అక్కడ వారు బస (Camp iv) చేసిరి. వాతావరణమును గురించిన వాస్తవ తెలిసికొనుటకు వీరు వైల్డెన్ ను కలిగివుండిరి. మంచుగోడకు సుదీర్ఘ వాయువులు వీచుచుండుటవలన కిరు పే ౨౨ టేడి వరకు ౨౫,౦౦౦ అ. ఎత్తుకు ఎక్కలేకపోయిరి. దీనికి వీరు ఐదవబస (Camp v) అనిచేరిరి. కిరిలో విన్ హారిస్, ఎల్. వేగర్, జె. ఎల్. లాంగ్ ముఖ్యులగు ౧౦ అ. ఎత్తుకు ఎక్కి అచ్చట ఆరవబస (Camp vi) ను యొక్కటచేసిరి ౧౯౨౪ లో ఆరవబస ౨౬,౦౦౦ అ. ఎత్తుననే స్థాపించబడుటచే, వీరికి యింకను ౬౦౦ అడుగుల ఎత్తుకు ఎక్కిన కీర్తి దక్కినది. వీరికి చాల సాయమును చేసిన టిబెట్ బేతలు కూలీల సహాయము ప్రశంస నీయును. విన్ హారిస్ వేగరులు యిద్దరు ౨౦,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తుకు పోయిరి. అపైన పోవుటకు గాలి వారికి చాల ప్రతిహాలుగ నుండుటచే వెనుకకు తిరుగ వలసివచ్చెను. అంతకుపై పోవుటకు యీ జట్టులో యెవరికిని సాధ్యముకాదు. ఇంతలో వర్షపవనములు వీచుటచే వారందరూ ఇక ముందుకు పోవలేక డార్జిలింగుకు వచ్చిచేసిరి. ఇంతటితో యీ ప్రయత్నము ముగిసెను.

అసాధారణమున మరొక ప్రయత్నమును ౧౯౩౪ లో మారిస్ విల్సన్ అను వైమానికుడు చేసెను. ఇతడు మారువేషముతో టిబెట్టుగుండావెల్లి కొద్దిమంది కూలీలతో ౨౦౦౦౦ అ. ఎత్తుకు ఎక్కెను. ఆ తరువాత యింకను పైకి యొక్కటకు ఆత డొక్కడే వెళ్లెను. అంతే, అతనిని గురించి చాలకాలమువరకును ఎవరికిని ఏమియు తెలియలేదు. ౧౯౩౫ లో ఎవరెప్పుడు యొక్కటకు వెళ్లిన ఇ. ఇ. పిప్లను సంఘమువారికి ౨౦౦౦౦ అ. ఎత్తున ఇతని శవము కనపడెను.

ఎవరెప్పుడు పర్యవేషమును పరిశీలించుటకు జరిగిన ప్రయత్నములలో ౧౯౩౩ సంవత్సరపు వైమానిక యాత్ర ముఖ్యమైనది. ఈ యాత్రకు గల ముఖ్యోద్దేశము ఆకాశమునుండి ఎవరెప్పుడు శిఖరము పైభాగము లన్నిటిని ఫోటోతీయటయే. ఈ ప్రయత్నమునకైన ధనమును

హుమనునది యిచ్చెను. దీనికి నాయకుడును, సర్వేపని కండుగు బాగుడును మేజర్ ఎల్.వి. ఎస్. బ్లాకర్, ప్రధాన మంత్రిమంత్రి యిచ్చుచేర్ ప్రభువు. వాటికిరక మును వెండిన రెండు విమానములను సంపూర్ణిగా ఆధునిక పరికరములతో సమకూర్చి యీ యాత్రను చేసిరి. విమానములను తన దేశమునైపుండి పోనిచ్చుటకుటివెలు ప్రభుత్వమువారు ఒప్పుకొనలేదు. కావున హిమాలయ మును గడిచి పైపునుండియే వీరు క్షిరపుపై కెగిరి కేవాలలోని పూర్తిగా అను ప్రదేశమునుండి ఎవరెస్టు ప్రముఖమును గల ఫోటోలను తీసికొనిరి. తన దేశము హిమాలయ ఎంజుటకును, ఫోటోలను తీసికొనుటకును కేవాల ప్రభుత్వమువారు వీరికి అనుమతి యిచ్చిరి.

వన్యతారోహకులు కూలీలకు మోయు వలసిన సామానుల నప్పగించుట

ఇంతకు పూర్వమే (అక్టోబరు ౧౯౩౩ లో) రాయల్ ఏర్ ఫోర్సువారి అయిదు విమానములతో రెప్పి నెంటు ఇసాక్ నాయకత్వమున, ఒక సంఘమువారు రిపాబ్లికన్లనుండి గిర్జిట్వరకును, మరల వెనుకకును ఎగిరి, నంగపర్వతపు ఫోటోలను, రాకా పోషి ఫోటోలను తీసిరి.

నంగపర్వతమును యెక్కుటకు మ్యూనిచ్వాను డైరెక్టరు మెర్క్లిర్ ప్రయత్నించెనుగాని జయము పొందలేదు.

కటూ హిమానీ ప్రస్తరములమీస నున్న అయిదవ కాంపు (౨౧,౦౦౦ అ.) ఆరోహకుల డేరా

౧౯౩౪ లో ఎవరెస్టును ఎక్కుటకు, జర్మనీ నుండియు, ఆస్ట్రీయానుండియు ప్రోద్బలగు పర్వతారోహకులను వెంటబెట్టుకొని, హెర్బెర్క్ అను నతడు హిందూదేశపు నైన్యమునకు చెందిన ప్రయర్ సాంప్సన్తో పెద్ద ప్రయత్నముచేసెను కాని, మొదటి నుండియు దురదృష్టము వీరిని వెన్నాడినది. న్యూమోనియావచ్చి హెర్బెర్క్ అనునతడు చనిపోయెను. జాన్ నెలాఖరునకు వీరు ౨౫,౬౦౦ అ. ఎత్తునకు ఎక్కిరి. అక్కడ గాలి ప్రతికూలముగా వీచుటచే వెనుకకు తిరిగిరి. కాని తిరిగివచ్చునపుడు హెర్బెర్క్ మెర్క్లిర్, వెల్లెన్ బాక్, వీలాండు అనువారును, డార్జిలింగువారైన ఆరుగురు కూలీలను చనిపోయిరి యూరపియనులలో హెర్బెర్క్ ప్రియరు, ఎవన్ బ్రన్నరు అనువా రిద్దరు మాత్రమే బ్రతికిరి. బ్రతికియున్న కూలీలందరును మంచు దెబ్బ తినిరి. నిద్రాహారములేక నలుగురైదుగురు వారముతోజాలు గడపవలసివచ్చెను. ఎవరెస్టు ఎక్క ప్రయ

త్పించినవారిలో యెవరికిని యింత ఘోరప్రమాదము సంభవించలేదు.

౧౯౩౪ లో పిప్లను, హెచ్. డబ్లియు. టిల్ హన్ ల యిద్దరును అద్భుతముగా ప్రయత్నించి, ఋషి గంగనుండి సందాదేవి హిమానీనదము వరకును గల దుగ్ధము మగు ప్రదేశమంతటను తిరిగి, ఎవరెప్పు శిఖరాగ్రహణలు యెవరును తెలిసికొనలేక చిక్కులుపడుచున్న విషయ ముల నెన్నిటినిో బహిరంగపరచిరి. బదరీనాథ్ నుండి శశోపాంశ్ కనుమగుండాగంగో త్రివరకును ప్రయాణమును చేసి, గంగోత్రి హిమానీనదమును కూడ కనుగొనిరి.

కాశ్మీరములో నిపాల్ గావ్ నదనున్న పరిజతర ణిని ఎక్కుటకు ప్రయత్నముచేసి లెఫ్టినెంటు కర్నల్ సి. ఎ. స్ట్రాయర్, లెఫ్టినెంటు డి. ఎమ్. బరక్ అను వారు ప్రాణములను కోల్పోయిరి.

౧౯౩౫ లో ఎవరెస్టు నకు సరియగు దారి కనుగొనుటకు ప్రయత్నము చేసినవారిలో నొకడగు డాక్టరు సి. బి. వారెక్

౧౯౩౫ లో కారకోరం పర్వతములను ఎక్కుటకు చాల ప్రయత్నములు జరిగినవి.

౧౯౩౬ లో ఫ్రెంచివారు పిప్లనుగారి నాయకత్వమున ఎవరెస్టును ఎక్కుటకు ప్రయత్నించి, జయ మొందలేకపోయిరి.

౧౯౩౬ లో ఎవరెస్టును ఎక్కుటకు హ్యూర ట్లెజ్ గారి నాయకత్వమున మరొక ప్రయత్నము జరిగినది. పిప్లన్, స్మిత్, విక్ హారిస్ లుగూడ యిందు పాల్గొనిరి.

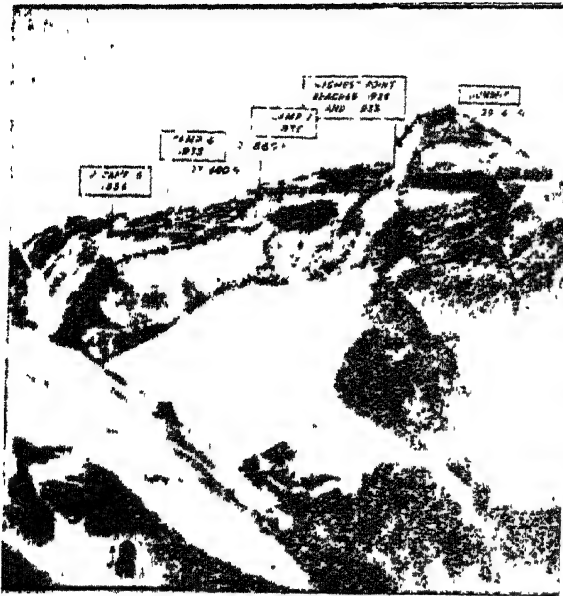

హ్యూరట్లెజ్-౧౯౩౩ లోను ౧౯౩౬ లో న హిమాలయపర్వతముల నెక్కుటకు ప్రయత్నించిన జట్టు నాయకుడు

వీరు ఏప్రిలు ౨౪ తేదీన మొదటి బసవద్దకు యెక్కిరి. మే ౭ తేదీన స్మిత్, పిప్లనులు భార వాహకుల సహాయమున ౨౧౫౦౦ అ. ఎత్తున మాడవటినను స్థాపించిరి. మే ౧౫ న; నార్త కాల్ ను ఎక్కిరి. మే ౧౮ న అచ్చటినుండి వెనుకకు తిరిగిరి. ఇంతలో వర్ష వాయువులు వీచుటచే ప్రయత్నమునుండి విరమించి యింటిదారి పట్టిరి.

లండనునకు చేరినతరువాత హ్యూరట్లెజ్ యిట్లు చెప్పెను: 'ఎవరెస్టుశిఖరమును మానవు డెక్కగలడని నాకు దృఢసమ్మతముగలదు. బాగుగా వృద్ధుడనగుటచే నేను మాత్రము ఆ ప్రయత్నములలో ఇంక పాల్గొనజాలను.'

రట్లెజ్ పలికినమాటలు సత్యము లగువరకును ప్రపంచమున మానవాజీయముగు పర్వతశిఖరము గౌరీ శంకర్ శిఖరమే అన్నిచెప్పకతప్పదు.

ఏనరెస్టును ఎక్కుటకు ౧౯౩౬ సంవత్సరములో
వేసుకొనిన త్రోవపాను

సామూయ పర్వతాలోహణమునుగూర్చి చెప్ప
నపుడు హిమాలయన్ క్లబ్నుగూర్చి కొంత నుడువక
తీగదు. ఈ క్లబ్ ౧౭ ఫిబ్రవరి, ౧౯౨౨ న, ఇండియా
ప్రభుత్వమువారి వ్యాపారశాఖకు సెక్రటరీగానున్న
సర్ జెఫ్రీ కాంచెట్ చేసిన ప్రయత్నమువలన ఢిల్లీలో
స్థాపింపబడినది. ఈ విషయమున, ఇండియా ప్రభుత్వము
వారి అసిస్టెంటు సర్వే జనరల్ గానున్న, మేజర్
కెన్నెత్ మేసన్ హడ చాల కృషిసల్పెను. ఈ సంఘ
మునకు ఇప్పుడు ౩౫౦ మంది సభ్యులున్నారు. వారిలో
ముగ్గురు స్త్రీలు. దీనికి అధ్యక్షుడు జనరల్ సర్ కెన్నెత్
వైగ్రామ్; గౌరవ కార్యదర్శి మేజర్ గూటర్ బాక్.

ఈ క్లబ్ ను స్థాపించుటలో ముఖ్యోద్యోగము
హిమాలయపర్వతములను యెక్కువారికి హిమాలయము
లనుగురించిన విజ్ఞానవిషయములను సక్రమపద్ధతులతో
తెలియపరచుటయే.

భారతీయ చిత్ర కళ

గ్రంథకర్త: తలిశెట్టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

ప్రాచీనకాలమునుండి భారతదేశమున చిత్రకళ పొందుచువచ్చిన మార్పులు, అభివృద్ధి మొద
లయిన విషయములు, హైందవ చిత్రలేఖనోదయము, బౌద్ధకాలమునాటి చిత్రకళ, అజంతావిధా
నము, బాఘవిహారములందలి చిత్రకళ, మొగలు చిత్రకళావిధానము, రాజపుత్ర చిత్రములేవై ఖరి,
నేటిచిత్రములు మొదలయినవానిని గూర్చిన చిత్రాదులు వివరముగా నీ గ్రంథమున చర్చింపబడినవి.
ఆయాకాలపు చిత్రవిధానమును దెలుపునట్టి త్రివర్ణ-ఏకవర్ణచిత్రములు నలువది ఇండు గలవు. చిత్ర
కారులు, చిత్రకళాజిజ్ఞాసువులు, చిత్ర కళాభిమానులు నగు నాంధ్రులెల్ల ధర్మ తప్పక చదువవలసిన
గ్రంథము.

వెల. రు. ౧-౧-౦.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. ౭, తంబుచెట్టివీధి, మదరాసు.

జర్మనీ సమరసన్నాహము

అవసరాల వెంకట నర్సు

చదువరీ, విమానారూఢులమై వన మొకసారి యూరపుఖండమున కేగివత్తము, రమ్మ. ఆ ఖండములో సమరాగ్నిజ్వాల శీఘ్రకాలములో రగుల్కొన నున్నదని రాజ్యతత్వజ్ఞులు పలువురు నొక్కివక్కాణించుచున్నారు. ఆ అగ్నిజ్వాల యూరపుఖండముతో నాగక ప్రపంచమంతయు చుట్టిముట్టవచ్చునని వారూ హించుచున్నారు. జర్మనీవారు కొట్లకొలది ధనము వెచ్చించి యుద్ధప్రయత్నములు చేయుచున్నారని వినుచున్నాము. వారి సన్నాహముచూడగా తుపాకిమందు నిల్వయుంచిన గుహాగర్భమునుండి కాగడాలబూ గొం పోవునట్లున్నదని ఆమగ్న లాయిడ్ బార్జిగారు వ్రాసియున్నారు. జర్మనీవారింతగా కయ్యునునకు కానిదు వ్యటకు ప్రబలహేతువు లెట్టివో పరిశీలించివత్తము, రమ్మ.

తొల్తనే మరము గమనింపదల విషయ మొకటి యున్నది. హిట్లరు జర్మనీదేశమునకు నియంత. దేశ పరిపాలనమంతయు వాని హస్తగతమైయున్నది నైస్వాధిపతులు మొదలు విద్యార్థులవరకు దేశమందలి యావ న్నంది ప్రజలున్న వానిగూర్చి శిరసావహించి తీరవలసినదే. ఎవ్వరైనను వాని గూర్చి నీహారలేకమైన ధిక్కరించి సంచరించిరా, వారికి మారప్రాణములు దక్కవు. అంతటితో వారి బంధుమిత్రులు విదేశములకు పలాయితులైన కావలెను; లేదా కారాగారములలో టివితగూత్ర పరిసన్నాప్తి నొందించుటకు సిద్ధపడియైన నుండవలెను. కొద్ది సంవత్సరములకు పూర్వము హిట్లరు గారికి “జ్యూ”లపై నాగ్రహము వచ్చినది. దేశమునందు పట్టయైన లేకుండ ఆజాతివారి నెల్లరను హిట్లరు పరదేశము లకు వెడలగొట్టెను. చరస్థిరరూపకముగు వారి యావ దాస్తియు హిట్లరు ఆనుచరుల వశమైనది. ఆదేశమందలి క్రైస్తవమతగురువులు సహితము హిట్లరు కనుసన్నల మెలగవలసినవారే కాని, ఎందైన ఆతని యాగ్రహము

నకు గురియగుట తటస్థించెనా వారి యగచాట్లు పర మేశ్వరుని కెరుక. పాతకాలలందు విద్యాబోధనమొనర్చు నధ్యాపకులు సహితము హిట్లరునునోభావముల గుర్తెరిగి నడుచుకొనవలసినవారే. ఈ మాదిరి పరిస్థితులు యూరపుఖండములో మరికొన్ని దేశములం దుండిన నుండవచ్చును. ఆ కారణముచే జర్మనీపరిపాలనా క్రమమునుగూర్చి మనము గమనించిన విషయము లసత్యములు కానేరవు.

ఈతనియం దుభుత సామర్థ్య మున్నదనియు, జర్మనీదేశమువారియెడల విదేశీయులకు భయము, భక్తి కల్లుటకు హిట్లరే హేతువనియు నీతని ప్రతికఙ్క్షలు సహిత మంగీకరింతురు. ఇతడు మంచి వక్త - బహు మేధావి. తన వాక్పాతుర్యముచే నధిక సంఖ్యాకులను తన మతములకు మార్చుకొనగల్గిన నేర్పరి. సర్వాధికార సంపన్నుడయ్యె నీత డైక్టర్యముచే ప్రమత్తుడు కాలేదు. సామాన్య మానవునివలె స్వల్పపాటి ధనము మాత్రమే వెచ్చించుచు కొద్ది సౌఖ్యములతో నీతడు కాలయగడుపుచుండును.

ఈతని మతము నాజీమతము. ప్రపంచములోని అన్నిజాతులలోను జర్మనీజాతి ఉత్తమోత్తమ మను సిద్ధాంత విమతమునకు పునాది. మేదినివలయుమంతయు నేలుట కర్హులగు మానవోత్తముల సృజింపనెంచి విధాత జర్మనుల సృజించెనని హిట్లరు నమ్మిక. అట్టి మహోన్నతపదవి కర్హులగు జర్మనులకు సర్వదేశాధిపత్యమును చేహును సన్నివేశ వింకను రాలేజేయని హిట్లరు సర్వదా వగపోవుచుండును. వగపోతతోనే కాలమును వెళ్లవుచ్చ భీరువుకాదు హిట్లరు. సమరరంగమున కురికి జర్మనుల ప్రతాపాగ్ని చే పరదేశీయుల రూపుమాపుటకు సంసిద్ధుడగు కార్యకూరుడు. హిట్లరు రచించిన ‘మిన్ కాంప్ ఫ్’ అనుగ్రంథరాజమున పై యభిప్రాయములన్నియు నాతడు విశదీకరించియేయున్నాడు.

భా : తి

హిట్లరునకు సమరమున్న బహుశ్రీతి. తన జాతి
సాక్షియు సమరముననునే బయల్పడవచ్చునని ఆతని
విశ్వాసము. ఆ కారణముచే నతడు జర్మనుల నెల్లరను
సమరమున హిట్లరు కంఠని ప్రోత్సహించుచుండెను.
హిట్లరుని ఆధిని చేశమును కట్టియు. ప్రపంచమున
అంత్యమునై ఆహ్వానము కష్టించు దీనిని హిట్లరును
బయల్పడవచ్చునని ఆతని కలహు. హిట్లరు కొన్ని వత్సర
ములలో తన తనని కారాగారము నొసర్చినాడు. కొంత
కాలమునై ఆతనిని కృషికి పెండ్లి యీ నడుమ
నాక్చేజర్మను మెయిన్ రాతనికి నోచు బహుమాన
మిచ్చితి. హిట్లరునకు పట్టరాని కోపమువచ్చినది. నార్వే
గజర్మనులనువా కిమగ్గులు మేల చేసికో కనుగొమ్మని
నాక్చేజర్మనులది జర్మనులప్రతిఠికి హిట్లరు వర్తమాన
మండెను.

జర్మనీగజర్మను మెయిన్ సాలీనానికరాదాయములో
౧/౩ వ వంతునకు వైగా సమరసామగ్రి నేకరిం
చుచునై హిట్లరు వ్యయపర్చుచున్నాడు. ఇంతకుంటె
చాల పెక్కున మొత్తమే ఖర్చునచున్నది పలువు రభి
ప్రాయపడచున్నారు. హిట్లరు లెంత వచ్చించుచున్నదియు
ప్రకటింపడు. పెట్టెనా చర్చిలోగారు పెక్కుకొట్ల
సామగ్రి నను మెచ్చింపబడుచున్నది యభిప్రాయపడు
చున్నారు. ఈ యుద్ధసామగ్రి అపూర్వమైనది : విమాన
ములు, క్షేత్రాకా విన్యంసమైనగ్గు సబ్ మెరైనులు,
పదాతుల యావునావు ఫీరంగిబుగ్గు (టాంకులు), విమా
నాయువులు - వీనిలో ప్రధానమైనవి. ఏటేట క్రొత్త
సామగ్రి తయారగుచు కేయున్నది. యూరపునాడును
పెక్కుదేశములవారు యుద్ధసామగ్రి సమకూర్చుచు
న్నారు. కాని, హిట్లరు చేయనంకిటి కృషి వారు
సల్పుచున్నట్లు గోచరింపదు. ఇతయుద్ధసామగ్రి నిల్వ
యించి యుద్ధముచేయక హిట్లరు చేయవలయునని జర్మనీ
దేశములో గోకులు స్వల్పసంఖ్యాకులై యున్నారు.
ఇంగ్లండు దేశమునందున్న సుభిక్ష మాదేశములో లేదు.
హిట్లరు యుద్ధ మొనర్చి జర్మనీదేశవైకాల్యము వృద్ధి
చేయనిచో, పౌరులు తిరుగుబాటొనర్చి ఆతని పదవికి

భంగము చేవచ్చును. అట్టివిక్రలు రాకుండ, కలహప్రాప్తికి
తనవకాశములకై హిట్లరు రెడురుదూచుచునేయున్నాడు.

హిట్లరువీరావేశమునకు పుట్టుపూర్వోత్తరము
లేవియో పరిశీలింతము. యూరపుసంగ్రామమున విజ
యలైనవారిలో ముఖ్యులు ఇంగ్లీషువారు, ఫ్రెంచి
వారు, యునైటెడ్ స్టేట్సువారు. విల్సన్ గారే యేమాత్ర
ముల ననుసరించి సంధి జరుపవలెనో తెల్పియుండిరి
కాని, ఆ మాత్రములు వార్సెలోన్న సంధిలో నెంత
వరకు గౌరవింపబడునో చూచుట కవకాశములేక,
అమెరికాదేశమునకు వెల్లిపోయితి. సంధివరకుల నిర్ణ
యించు భారము ముఖ్యముగా నాంగ్లేయులకును, ఫ్రెంచి
వారికిని నిల్పియుండెను. జర్మనీవానికి అసైకా ఖండ
మనందున్న వలన రాజ్యములన్నియు నాంగ్లేయులు
స్వాధీనపర్చుకొనిరి. వానిపై 'మాండేటు' పరిపాలన
సాగించెదమనిరి. ఈ 'మాండేటు' పరిపాలనకును వలన
రాజ్య పరిపాలనకును కలుగు వ్యత్యాసము మనబోటి
సామాన్యులుద్ధులకు గ్రాహ్యమగునదికాదు. సార్, రైనీ
లెంకు మున్నగు ప్రదేశములు జర్మనీవారి స్వాధీనము
నుండి తొలగింపబడెను పోలండువారికి జర్మనీదేశము
లోని డాంజిగ్చీలికద్వారా సమద్రమునకు దారి
చూపబడెను. కొంతకాలమువరకు నైటిషి మా మాడ
జర్మనువారి చేతులనుండి తప్పింపబడెను. దీ కితోడు
కొన్ని కొట్లపాను జర్మనీయుద్ధపట్టు క్రింద నీయవలెనని
నిర్ణయింపబడెను. జర్మనీకి రాజ్యభాగము పోయినది;
ప్రశ్రమకు మూలాధారములగు ఖండములు తమ చేతుల
నుండి జారిపోయినవి; జాతికంఠకును ఆవమానము సంభ
వించినది. దేశదారిద్ర్య మినుముడించినది. ఆనా డింగ్లీషు
వారును, ఫ్రెంచివారును జర్మనులపట్ల తుమాభావము
చూపియున్నచో, జర్మనీవారి కింతటి యుద్ధకాంక్ష
లేకుండెడిది. ఈ నడమ హిట్లరు రైనులెండులో తన
సేనలను ప్రవేశపెట్టినప్పుడు అతడొనర్చునక్రమ మేగియు
లేచనియు, సంధివరకులకు భిన్నముగా నడిచినంత
మాత్రమున అతడు దోషార్థుడు కాడనియు పలువు రభి
ప్రాయపడియున్నారు. అట్టివారిలో అంగ్లేయులను
పెక్కుమంది కలరు.

ఇంగ్లీషువారు జర్మనీవద్ద గైకొనిన వలసరాజ్యములు తిరిగియిచ్చివేయుమని హిట్లరు పదేపదే కోరుచున్నాడు. లేకున్న యుద్ధము సంఘటిల్లునని నూచనగా బెదరించుచున్నాడు. ఇంగ్లీషువారు మొదట కొంచెము మెత్తపడినట్లు కనబడినదికాని, చివరకు వల్లలేదని చెప్పుచున్నారు. కాని హిట్ల రీవిషయమున తన పట్టికను విడువలేదు. ఇంగ్లీషువారు బహునేర్పరులు. గత్యంతరములేదని వారికి తోచినచో వారు జర్మనీవారి హాసరాజ్యము లిచ్చివేయవచ్చును. వలసరాజ్యస్రాప్తిచే సధిలాభమున్నదను నిర్వివాదాంశము. పరిపాలకుల జాతివర్తకు లీవలసరాజ్యములన్న హేతువుచేతనే కుబేరులగుట తటస్థించుచున్నది. వలసరాజ్యములందు నివసించు ప్రజల కేడిక్షేయమును విషయ మెవ్వరును విచారించ యత్నించుటలేదు. ఈ విషయమున నా కొక యదంతము జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. ఒక బాలికకు సింహములను చిత్రించియున్న పట మొకటి చూపిరట. ఆ పటమునం దొక సింహమునకు సజీవులగు మానవులను తెచ్చి యెర పెట్టుచున్నట్లు వ్రాసియున్నదట. ఆ సింహము మానవకేబరములను బహుశ్రీతితో భుజించుచుండెనట. 'అయ్యో! తక్కిన సింహములకు మానవకేబరములు జేయలేక! వానిగతి ఏమి?' అని ఆ బాలికారత్నము వగపోయుచుండెనట. ఆ బాలికతోపాటు 'అయ్యో! జర్మనీవాడికి వలసరాజ్యములులేవే! వారిగతి ఏమి?' అని మనము వగపోయనక్కరలేదు.

ఈ మధ్య హిట్లరుకు ముసోలీనీకిని స్నేహ మేర్పడినది. ముసోలీనీ ఇ. లీదేశపు నియంత. ముసోలీనీ సామాన్యుడుకాడు. అజీనీరియాపై దాడివెడలి విషయ ప్రయోగముచే శత్రుసేనల రూపుమాపిన శౌర్యశాలి. రోగులకు శస్త్రచికిత్సచేయు గుడారములపై బాంబుల వర్షింపచేసిన భూతదహాపరుడు. వీరి భాగ్యవశమున స్పెయిను దేశమునా ఫ్రాంకోగారు కలహ మొకటి లేవ తీసినారు. క్రైస్తవమతోద్ధరణమును, పాశ్చాత్యనాగరికతా సంరక్షణయు సల్పునని తమై ఫ్రాంకోగారు మూర్ఖును సాహాయ్యపర్చుకొని, హిట్లరు ముసోలీనీల

ఆశీర్వాదమంది, స్పెయిను దేశపు గవర్న మెంటువారిపై దాడివెడలినారు. స్పెయిను గవర్న మెంటు ప్రజాప్రతినిధులచే నియమింపబడి, ప్రజాక్షేమ మే ధరమావధియని భావించు సంస్థ. హిట్లరు ముసోలీనీలు ఫ్రాంకోగారికి వలయు సేనానులను యుద్ధసామగ్రియు సప్లయిచేయుచున్నారు. ఎటుటివారికి రష్యావారు యుద్ధసామగ్రి పంపుచున్నారు. జర్మాపజయము లింకః తలలేదు. ఫ్రాంకోగారే విజయులగుట తటస్థించెనా, హిట్లరు ముసోలీనీల ప్రతిభ ద్విగజీకృతమునను. మహాసంగ్రామము చూపుమేరదూరమునకు వచ్చినదియే భావింపవచ్చును.

మరియొక్క విషయవారసని మన మీ సింహావలోకన ముగింతము. నీవును ఆలీయుందువు హిట్లరు ఇంట్లాండు ఫ్రాన్సులతో కయ్యమునకు చొరవ చేయుటలేదు. తమ దృష్టిరష్యావారిపై మరల్చుచున్నారు. రష్యాదేశమండలి పరిపాలనావిధానమును, వారి సోషలిజమును బహు దౌష్ట్య భూయిష్టము లనియు, యూరపువారందరును ఏకస్థులై, హిట్లరును నాయకునిచేసి రష్యావారిపై దాడివెడలి వారి దౌష్ట్యమునంచుట యూరపుఖండమునకు విశేషప్రతిభ సోపంకననియు వీరు వదించుచున్నారు. అవియుగాక రష్యాదేశమండలి యూక్రెయినుభాగము సస్యమృద్ధికి పేరు పొందినది అది స్వాధీనపర్చుకొనవలెనని హిట్లరుకు రెండు మూడేండ్లనుండియు కోర్కెయున్నది. కాని రష్యావారికిని మంచి యుద్ధసామగ్రి యున్నదే, వారిని జయించుట ఎట్లు? హిట్లరు మేధాశక్తికి లోపము లేదు కావున రష్యావారిని చైనా సమీపమున జపాను వారితో యుద్ధమునకు దింపినచో, యూక్రెయిను తానీ నడుమ హరింపవచ్చునని ఆయన యీ మధ్య పన్నుగడపన్నినాడు. జపానువారికిని భూవలయుమంతయు నేలవలెనను కోర్కెయున్నది. ఈ మధ్య జరిగిన జర్మనీ-జపానుసంధి అంతరార్థ విదియే యని పలువురు తలంచుచున్నారు. దీనికి ముందుగనే రష్యావారు మెలకువతో ఫ్రాన్సువారితో సంధి చేసికొనియున్నారు. హిట్లరు రష్యాను జయించుట సుకరముకాదు.

ఎటు చూచినను హిట్లరు రాజ్యకాంక్ష వీడుటకు సానుకూలత కానవచ్చుటలేదు. కాని పెక్కు కోట్ల పాన్లు వెచ్చించి నిర్మించిన సమర సాధనము లన్నియు హిట్ల రెంతకాలము నిల్వచేయుంచగలరు?

కొండుకొన

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి

ప్రియురాలు లోకం బోయిందీ, ప్రియురాలు
దెవలమామలచదిగో పిలుచుచున్నదిచూడు,
పాపము, పాపములతోహల్లు, లోకమా,
నాకు నీకును వెళ్లె ననువిడిచి పొమ్మింక-
అడిచి నలను జూపి, పోషిపొడిగఁ జేసితివి
ఆవలవలఁబడి, యుండించుఁ ద్రోసితివి;
సీమాయకు బ్రమసి నీలోనఁ జిక్కితిని,
నీకల్లలను నమ్మి నిముసాన స్రుక్కితిని;
కడటమెఱుంగనిప్రేమఁగనుచున్న ప్రియురాలి
నవలియొడ్డున విడిచి యరుగుదెంచితి నిట్లు
నట్టెట నను డించి నడుముపైఁ గొట్టితివి;
అరచచ్చి చెడి యెల్లొ తిరిగి రాఁగలిగితిని;
ప్రియురాలితోఁ గూడి విశ్రమించెద నింక;
పదివేలజోహల్లు వదలు నను లోకమా
ప్రియురాలిఁ జేరెదను

ననువిడిచి దప్పుగాఁ జనియె నాప్రియురాలు;
ననుఁజూడ మఱలిరా ననియె నాప్రియురాలు;
పంతాలతో నేమిపని నాకుఁ బ్రియురాలు
కనరానిచో టిందుఁగలుగునా?
చదలలోఁ బాటయై మెదలదే ప్రియురాలు?
గాలిలోఁ దాకుడై క్రాలదే ప్రియురాలు?
అగ్నిలో వేడియై యలరదే ప్రియురాలు?
నీటిలోఁ జలువయై నిలువదే ప్రియురాలు ?

పుడమిలోఁ దావియై పొలయదే ప్రియురాలు?
కనుమూసిచూడంగఁ గనుపట్టుఁబ్రియురాలు;
కనుదెఱచిచూడంగఁ గనుపట్టుఁబ్రియురాలు;
దరిదరిగఁ జనుదెంచి, తరలిచనుఁబ్రియురాలు;
దప్పుకప్పుగఁ బారి దరిఁజేరుఁ బ్రియురాలు;
అయిదయిదుకనలేనియబ్బురపుఁబ్రియురాలు;
ఆరు కందఁగరాక, యవలఁజనుఁ బ్రియురాలు;
పెలిలోనఁ గొంగింటనిలుపుననుఁబ్రియురాలు.

మూఁడేళ్ల మొత్తాన, మూఁడుకొండలనడుమ,
విద మఱ్ఱులచెంత నాకుటింటిని గట్టి,
ప్రియురాలితో నందు వేడ్కలందుచునుంటి;
ఒండోరులకొంగింట నొదిగి, యొండోరుఁగలసి,
నేను ప్రియురాలొక్కటై నిశ్చియుంటి మఱ
ఒకనాటి యుదయాన నొకమాయలేడి తా
బిరబిరను మావద్ద కల దెంచి నిలిచినది.

పట్టఁబోయితి దానిఁ బరుగెత్తసాగినది.
పెనుపెటఁ బరుగెత్తి, విసిగి, పట్టఁగలేక
మరలియింటికిరాఁగ మాయమయ్యెను గాంత;
పెదకుకొని, పెదకుకొని, విసిగి యేడ్చితిని.
పెనుకపాటునవచ్చి కనుమూసెఁబ్రియురాలు;
కనుమూతపెలుగులో గనుగొంటిఁబ్రియురాలి,
ప్రియురాలిఁ గలసికొని, ప్రియము చెందితిని.

పాలమున్నీటిలోఁ బరగు నొక పెనుగొండ;
 మూడుకొమ్మలతోడ మొనయునాపెనుగొండ
 పెండి బంగా రినుము వెలయు ముక్కొమ్మద్ది-
 ముక్కొమ్మనడుచక్కి ముద్దుముచ్చటలారఁ
 బ్రియురాలితోఁ గూడి వేడ్కలందుచు నుంటి
 ప్రియురాలి నొంటిగా విడిచి నే నొకనాడు
 చలువతెమ్మెర గుడువ నిలువిడిచి పోయితిని;
 మఱిపించి యనిలుండు మఱిమఱిగ ననులాగి
 కొలనియొడ్డుకుఁ దోడుకొనిపోయి నిలఁబెట్టి
 కొలన దిగి, తమ్మిపైఁ గూర్చుండ, నను బట్టి
 కొనిమ్రొంగగమకించెఁ బెనుమొసలితమకించె;
 చెమరించి యేడ్చితిని; జేదోయి మోడ్చితిని;
 పెనవచ్చిప్రియురాలు మొసలినవ్వలఁద్రోసె;
 తమ్మిపైఁ బ్రియురాలిఁ దనిసి తనిసితిని.

పొన్నగున్నలక్రేవ, పొగడచెట్టులనీడ,
 కొండకొండకు నడుమఁ గోనలోఁ గానలో,
 ప్రియురాలితోఁ గూడి విశ్రమించుచునుంటి;
 ప్రియురాలి కొంగింట వేడ్క లందుచునుంటి;

ఒకనాటి నడునంజ నొప్పెఱుంగఁగలేక,
 నట్టేట దిగి లోని కట్టిట్టు పోయితిని;
 పెనువరద పరతెంచె; విడఁ గట్టుపుట్టుంబు;

పారువెల్లువలోనఁ బడి కొట్టుకొనిపోయె;
 గట్టుపైఁ బ్రియురాలు కని నవ్వుకొనుచుండె;
 వెడలిరమ్మని నన్నుఁ బిలిచి నవ్వుచుండె;
 నీర్విడిచి పైకి రానేరకుంటిని నేను;
 నను వడిగరమ్మనుచు నవ్వుచుండెను గాంచి;
 కనుమూసికొంటి; లోకము చీకటులు గ్రమ్మె;
 చీకటిని బ్రియురాలిఁ కేరి తనిసితిని.

కనుమూసివెలఁజూడఁగనుపట్టుఁబ్రియురాలు;
 కనువిచ్చి లోఁజూడఁ గనుపట్టుఁబ్రియురాలు;
 కనుమూయఁ, గనువిప్పగనుపట్టుఁబ్రియురాలు;
 ప్రియురాలిఁ జూడంగ వేయకన్నులు వలయు;
 ప్రియురాలిఁ పట్టంగ వేయిచేతులు వలయు;
 ప్రియురాలిఁ బలుకంగ వేయినాల్కులువలయు;
 కొంగింటఁ బ్రియురాలిఁ గదిసి నేనున్నపుడు
 చెయ్యిడిగి లోకంబు చిన్నచిన్నగ నుండు;
 ప్రియురాలితో నాడి వేడి కూడినవేళ
 ప్రియముతో లోకంబు పెద్దపెద్దగ నుండు;
 ప్రియురాలు నేను వడి విడివిడిగ నున్నపుడు
 చకచకని పరువులను సాగించులోకంబు
 ప్రియురాలు నేనొకటి విడి కూడి లోకముల
 విప్పుచును, గూర్చుచును, విహరించుచుండె

[దము

భా ౪ త

ఆకుచేయించినది, నావునై కేరంబడి,
అందాలక్రొవ్వునా నా పాడెమకేళ
ఆకుచేయించినది, కేరంబడి ముండాదాది
మూలకాదివాని, కేరంబడి మీసాబగు;
నియింతి నీచెంత నిలిచి నిను నిలిచినది;
కనుమనిను కనుమనిను, కనుమనిను ముండాదాది;
మూలకాదివాని, కేరంబడి మీసాబగు;
నియింతి నీచెంత నిలిచి నిను నిలిచినది;
కనుమనిను కనుమనిను, కనుమనిను ముండాదాది;
మూలకాదివాని, కేరంబడి మీసాబగు;
నియింతి నీచెంత నిలిచి నిను నిలిచినది;
కనుమనిను కనుమనిను, కనుమనిను ముండాదాది;

తలపు వల పొకటిగాఁ గలిసి కులికినది;
మేలు నీసాబ గోరి యాలకాపరివాఁడ,
నియింతి నీచెంత నిలిచి నిను నిలిచినది;
అందాలక్రొవ్వునా నాడుమా, పాడుమా,
నియింతి నేనొదు; నీవు నాయుంటివై
నిలుతు మొకతోటలో—

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మూత్రవ్యాధులకును
శగ(గనేరియా)వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడినదివ్యాషధము

కుత్రిమములు చూచి
మోసపోకుడు. "కోడి"
మార్కు గమనింపుడు.

గో నో కి ల్ల ర్ (రిజిష్టర్డ్)

ఈ మూషధము ఇంగ్లీషుమందులను దేశీయదౌషధములను పుచ్చుకొనినను
గుణముకలుగనియెడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్కినులవలననుగూడ లాభము లేక
పోయినయెడలను కడపటిప్రయత్నముగా మా గోనోకిల్లరుగుగూడ పుచ్చుకొని
చూడును. పెక్కుయెండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను నిరకము శగ
సంకటమైనను మరెట్టి మూత్రవ్యాధులనైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గోనో
కిల్లరు తప్పక తుదుర్చును. మూత్రము ఝాఝాగా నెడలును. మూత్రముపోవుచున్న
పుడు కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మూత్రనాళమునందలివాపుతీసిపోవును. శగవ్యాధి

(గోనోకోకసు)వలన మూత్రముబొట్టుగా పడుట, మేహరోగమువలన మూత్రద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, మూత్ర
ద్వారముయొక్కవాపు, మూత్రద్వారముయొక్కచుట్టువుండు పోకయొక్కవాపు, మూత్రాశయముయొక్కగాపు
లేక మాత్రస్థితియొక్కవాపు, నరములజబ్బు, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గోనో
కిల్లరువలన తుగురును. వీర్యము(సెమను)పోవుట, మూత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన తుగురును. ఖగిగు
రి సూత్రలుగల సీసారు. 8-0-0. కృత్రిమములు చూచి భ్రమజెందవలదు. మా పుంజుమార్కు గమనింపుడు.
బి. పి. చాణ్డీ ప్రణేయము అడ్రసు:—డాక్టరు డి. యస్. జస్సాని, సిర్గాంను వెనుకగోడ్డు, బొంబాయి 4.

Dr D. N. JASANI, Girgaon Back Road, Bombay, 4.
Madras Agents:-DADHA & Co., 52, Nainiappa Naick St., P. T. Madras

హేమచంద్ర సూరి

జేదము వేంకటరాయుడు

○

మనదేశమున మతములకును మత వివాదములకును ఎన్నడును కొంత యుండినదిలేదు. జను లెందఱో మతములన్ని. పండ్రెండవ శతాబ్దమున నీవాదములు ఆతి తీవ్రముగా నుండినవి. హిందూ జైన బౌద్ధ మతములకు బరయిక బలముగా నుండెను. దేశమున నెచట చూచినను నగరములలో పట్టణములలో గ్రామములలో పల్లెలలో ఎల్లమతముల వారును వాదములు చేయుచు వాదములలో ఓడినవారు గెలిచినవారి మతముల నవలంబించుచు దినమనకొక మతముగా నుండిరి. ఒకమూల బౌద్ధుల ప్రచారము, మఱియొకమూల జైనులబోధలు మధ్య సనాతనుల యార్థాటములు చెలరేగుచుండినవి. రాజులు మతిబోధకుల చేతి కీలబొమ్ముగా నుండిరి. ఆస్థానములలో వాదబుముల మీఁదనే మతములు ఆధార పడియుండినవి. జైనాచార్యుఁడు గెలిచిన రాజు జైనుఁడగును; బౌద్ధ పరివాజకుఁడు గెలిచిన రాజు బౌద్ధుఁడగును; బ్రాహ్మణుఁడు గెలిచిన రాజు హిందు వగును. మాటలమీఁదనే అంతయు నిలిచి యుండినది. రాజాశ్రయమే మతములకు పట్టుకొమ్మ.

గుజరాత్ దేశమున దుంధూక మను ప్రదేశమున మోదవణిక్క కులజుఁడు శచీకుండని శ్రేష్ఠి యొకఁడు వసించు చుండెను. ఈశని భార్య పాహినీ యనునది జైనమత మవలంబించి యుండెను. ఈ దంపతులకు చంగదేవుడని కుమారుఁడు కలిగెను. చంగదేవునికి తృతీయకులోచిత విద్యలను నేర్చుచు తండ్రి మీఁదను ఇతర మతములచేత పడసికుండ రక్షించు చుండెను. బాలునికి ఎనిమిదవ సంవత్సరము వచ్చినది. ఒకదినము తండ్రి గ్రామాంతరము పోయి యుండెను. అప్పుడు అకస్మాత్తుగా దేవచంద్రుడని జైనాచార్యుఁడు వారి యింటికి

అతిగిగా వచ్చెను. పాహినీదేవి ఆయనను ఆహ్వానించెను. బాలుఁడు ఆయనకు సకలోపచారములను చేసెను. ఆ బాలుని సౌందర్యమునకును తేజమునకును బుద్ధి వికాసమునకును ఆయన సంతోషించి ఆ బాలుని తనవెంట పంపిన తాను విద్యనేర్చి జనదేవుని నూర్తులను బోధించి జైన మతావలంబకునిగా చేసెదననియు, బాలునికి గొప్ప పదవి రానున్నదనియు చెప్పెను. ఆమెయు ఒప్పుకొని తండ్రియనుమతి లేకయే బాలుని దేవచంద్రుని వెంట పంపివేసెను. ఆచార్యుఁడు చంగదేవుని కురునావతియను నగరమునకు తన మతమునకు కొని పోయెను.

చంగదేవునితండ్రి యింటికి వచ్చెను. బాలుఁడు ఇంట లేడు. భార్య చెప్పగా విని ఆగ్రహపడి బాలుని చూచువరకును భోజనముచేయనని ఒట్టుకెట్టుకొని బాలుని వెదకుకొని పోయెను. కురునావతికి పోయి దేవచంద్రుని చూచి, బాలుని వెదకుకొని, తనవెంట పంపి వేయుమని దేవచంద్రు నడిగెను. కురునావతిలో ఉదయనమంత్రియని ప్రసిద్ధుఁడు రాజమంత్రి యుండెను. ఉదయనుఁడు ఎట్లో ఆ కొమటికి మాయోపాయములచే బోధించి బాలుని జైనాచార్యుని శిష్యుని చేయుటకు ఒప్పించెను. ఆతఁడు తన శ్రోధమంతయు మఱచి ఒప్పుకొని బాలుని వలె తన యూరికి పోయెను.

చంగదేవుఁడు జైనమత మవలంబించి హేమచంద్రుడని నామాంతరము గ్రహించెను. చక్కగా సకల విద్యలను సర్వమత రహస్యములను గ్రహించి సూరివిరుదము వహించెను. క్రమముగా ప్రసిద్ధుఁడాయెను. జినదేవుని మీఁద పెక్కుశ్లోకములను వ్రాసెను. అభిధాన చింతామణి, దేశీ నామమాల, అనేకార్థమాల, ధందోనుశాసనము, ప్రాకృత శబ్దానుశాసనము, అలంకారచూడామణి యను గ్రంథములను రచించెను.

2

కృష్ణుని ముద్రాచితమున ప్రసంగింపబడిన ముని ప్రసిద్ధులైన కృష్ణుని కలదు. హేమచంద్రుని అచట ఆచార్యులను నిశ్చయించెను. ఆయన మాటలకు అడ్డులేదు, అప్పుడు తిరుగులేదు. కై నమత రహస్యములను బోధించి ఆయన అనేకములను కై నమత స్థులగుగా చేయుచుండెను. కై నమత కై నమత యందు భక్తి శ్రద్ధలు హెచ్చుగా నుండి చవి: పంకన హెచ్చుచునే యుండినవి.

ఒకదినము ఆచార్యుడు ఉదయనమంత్రి యింట నుండెను. ఆచార్యుని కాలమున నెవడో బాటనారి కడకు రావలయు ననుచున్నట్లు చేత అలసినవాడు ఉదయమున నెవడో మునిగాను. ఉదయమున ఆతనిని స్వాగతముచేసి నమస్కరించి, ఆయనము చేరివచ్చి అతిథి ఆచార్యునికి నమస్కరించెను. ఆగంతుకుని చూచుచునే ఆచార్యుడు ఉదయమునతో “ఈతనియందు రాజలక్షణములు కనబడుచున్నవి. ఇతడు తప్పక రాజు కాగలడు” అని పలికెను.

అతిథి ఆశ్చర్యపడెను; ఆచార్యుని మాటలను నమ్మి లేకయుండెను. వెంటనే ఆచార్యుడు రెండు తాళపత్రములను తీసికొని వానిమీద నొకే విషయమును రెండు ప్రశ్నలు వ్రాసి ఒకటి అతిథి చేతికిని రెండవదానిని ఉదయనమంత్రిచేతికిని ఇచ్చి చదువుకొమ్మనెను. అం దిట్లుండెను—

“గంగా (విక్రమ) సంవత్సరము కార్తికమాసమున కృష్ణపక్షమున చంద్రుడు హస్తయం దుండగా ఆదివారమునాడు నీకు మకుటాభిషేకము జరుగనినో ఆదిమొదలు నేను నీమిత్తైక్యతీతమును చెప్పుచు మానుకొనెదను.”

ఆచార్యుడు: దీనిని మీకడ నుంచుకొని పరీక్షచూచుకొనుడు.

అతిథియు మంత్రియు ఆచార్యుల జ్యోతిషభాషము నెదురుచూడ నిశ్చయించుకొనిరి. ఆచార్యుడు ఆగంతుకుని చూచి “అహ్వానా, నీవు రాజువైన వెం

టనే, నా వాక్కు నిర్దిష్టగానే, నా మత మవలంబింప వలయును సుమా! అని హెచ్చరించెను. ఆగంతుకుడు నమస్కారపూర్వకముగా నొప్పకొని తన చరిత్రమును ఆచార్యునకు ఇట్లు నివేదించెను.

3

ఆణమిల్లపురమును భీమదేవుడు పాలించుచుండెను. అతనికి ఉదయమతి యని భార్యయు చాలదేవి యని నేత్యయు నుంజిరి. ఉదయమతికి కర్ణుండును వానికి సిద్ధరాజును జనించిరి. చాలదేవిమీది యనురాగముచే రాజు ఆమెను అంతఃపురములో చేర్చుకొనెను. ఆమెకు హరిపాలుండు, వానికి కుమారపాలుండు, వానికి త్రిభువనపాలుండను, వానికి కుమారపాలుండును జనించిరి. ఈ యాగంతుకుడే ఈకడపటి కుమారపాలుండు. జ్యోతిషికులు కుమారపాలుని జాతకమును చూచి అప్పటి పాలకుండగు సిద్ధరాజువెనక నీతండు రాజగునని చెప్పిరి. త్రితయాపుత్రుండను పాలకుండు నగు నారాజు అక్షత్రయాపుత్రుండని కుమారపాలుని గర్హించుచుండెను; వధించుటకు సయితము సమయము కేచియుండెను. కుమారపాలుండు కొంతకాలము దాగియుండెను; సన్న్యాసులలో చేరి నేత్యులు తిరుగుచుండెను.

ఒకప్పుడు కుమారపాలుండు రాజధానికి చాటుగా వచ్చి సన్న్యాసుల మతములలో నొకదానియందు దాగియుండెను. ఇట్లుండగా నొకదినము సిద్ధరాజు తండ్రి శ్రాద్ధదినము వచ్చినది. ఆ దినము రాజు అనేకులకు సన్న్యాసులకు పూజచేయ నెంచి ఆహ్వానించెను. కుమారపాలుండును తప్పనిసరిగా పోవలసివచ్చెను. సిద్ధరాజు సన్న్యాసుల పాదములు కడుగుచు, కుమారపాలుని పాదములను చూచి లక్షణములచే వెంటనే ఆనవాలు పట్టెను. కుమారపాలుండును అతని ముఖవికారముచే అభిప్రాయమును గ్రహించి సందుచూచుకొని పాటిపోదొడగెను. సిద్ధరాజు భటులు తఱుముగా మొదట నొక కుమ్మరివాని యింటను, వెనుక నొక నేద్యుగాని తోటలో పాదవెనుకను దాగియుండి వారిని తప్పించుకొని మరల పోసాగెను.

చేత దమ్మిడి లేక, అరచేత ప్రాణ ముంచుకొని యాతడు పోవుచుండెను. మార్గమందొకచోట ఎరుక యొకటి తన కలుగునుండి ఇరువదియొక్క బంగారు నాణెములను ఒకటొకటిగా వెలికి దెచ్చుచుండగా చూచెను. నెనుక నా యెరుక వానియందొకదానిని లోనికి కొనిపోయినది. వెంటనే కుమారపాలుడు ఆ మిగిలిన ఇరువది నాణెములను అపహరించెను. పాపము! ఆయెరుక ఆ నాణెములకై వెదకి ఆతడు మామచుండగా ప్రాణము వదలెను. కుమారపాలుడు తన పనికి చాల దుఃఖించి, దారిబత్తెము సంపాదించుకొన్నవాడై, మరల తన దారిని పోసాగెను.

మూడుదినములు అడవిమార్గమున అన్నపానములు లేక ప్రయాణము చేసినవెనుక ఆతనికి గొప్పపరివారముతో తండ్రియింటికి పోవుచున్న స్త్రీ యొకతె కనబడినది. ఆతనియందు దయగొని యామె యన్నపానాదులచే నాతనిని నేపడేర్చి వెంట గొనిపోయినది. ఈ విధముగా ప్రయాణముచేసి ఆమెను వదలి యాతడు స్తంభతీర్థమునకు వచ్చినాడు; హేమచంద్రనూరిని దర్శించినాడు.

౪

ఉడయనమంత్రి కుమారపాలుని సత్కరించి కావలసిన పరికరములతో మాళవ సునకు పంపించెను. కుమారపాలుడు ఆచార్యవర్యుని చీటిలోని ప్రతిజ్ఞను చూచుకొనుచు, ధ్యానించుచు, మాళవములో కుడంగేశ్వరస్వామి యాలయమును ప్రవేశించెను. అచట భగవంతుని దర్శించి గోడలలోని చిత్రములు చూచుచు వచ్చుచుండగా నొకగోడమీద కాసనములమధ్య నొకచోట తన పేరగుపడినది. వెంటనే ఆతడు చదువగా నా కాసనము దిట్లుండెను :

“పుణ్యే వర్ష సహస్రే శతే వర్షాణాం నవనవత్యధికే భవతి కుమారపాల నరేంద్రస్తర విక్రమరాజ సదృశః, ”

“వేయియు నూటతొంబది తొమ్మిది (విక్రమ) సంవత్సర పుణ్యకాలమున ఓ విక్రమమహారాజా! నీకు సగృహుడు కుమారపాలుడని నరేంద్రుడు కలుగును.”

కుమారపాలుడు దీనిని చూచి ఆశ్చర్యపడెను. ఆచార్యుల ఆదేశమును ఈ కాసనమును ఒకేరిషయమును చెప్పచున్నవి.

ఈ లోపల అణపొల్ల నగరమున సిద్ధరాజు మరణించెను. వెంటనే కుమారపాలుడు అణపొల్ల నగరమునకు బయలుదేరెను. నగరమును రాత్రి ప్రవేశించెను. ఆకలిదప్పలచే కడు నలసియుండియున అట నొక పూబకూటియింట భోజనముచేసి రాత్రి యటనే గడపి వేకువను అటనుండి తన యక్కయింటికి పోయెను. ఈతని బావ కంహడదేవుడు అణపొల్ల పురమున ప్రధానమంత్రిగా నుండెను. సిద్ధరాజుకు సంతానము లేదు. తనవెనుక యోగ్యు నొకనిని రాజబంధుముండి నియమింపవలసినదని మంత్రి కేర్పాటుచేసి యాతడు గడించెను.

కంహడదేవుడు కుమారపాలుని చేరదీసి మరునాడు తన వెంట ఆస్థానికి కొనిపోయెను. ఇంకను కంహడదేవుడు రాజును నియమింపలేదు. నాడు ఆపని కావలసియుండెను. కొలువుకూటమున ఉద్యోగస్థులందఱును వచ్చియుండిరి. మంత్రి ఎల్లవారి యెదుటను తొలుత రాజబంధువు నొకనిని సింహాసనాసీనుని చేసెను. ఈ రాజబంధువు చేతగానివానివలె నుండెను. చక్కగా నిలువనైన లేదు; పడిపోవుచున్న తనయంగ వస్త్రమును చక్కదిద్దుకొననైన లేదు. వికారముగా నుండెను. శకునజ్ఞులు వానిని మాని మఱియొకనిని కూర్చుండబెట్టు మనిరి. ఈరెండవవాడు సయితము సిటికివానివలె సింహాసనము మీద నొదిగి చేతులు జోడించుకొని కూర్చుండెను. సభలోని పెద్దలు అడిగిరి, “ఏలినవారు ఏవిధముగా నీ పదునెనిమిది రాష్ట్రములను పాలింప నెంచియున్నారు.” అని. “మీవంటి పెద్దల యాజ్ఞలకును ఆలోచనలకును లోబడియే గదా” అని ఆతడు బదులుపలికెను. “ఇతడు కేవలము మృదువు; పనికిరాడు,” అని వానిని మాని కుమారపాలుని రాజబంధువు కాన కూర్చుండు మనిరి. వెంటనే యాతడు తీవితో సింహాసనము నధిష్టించెను. ఆతని గాంభీర్యము నకును కత్తిని ధరించిన సౌరునకును ఎల్లవారును వానించిరి. మరల నీతనిని ఆ ప్రశ్నయే మంత్రులు వేసిరి,

100

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

శ్రీమదాచార్యుని :- ఏమిటోయి సంతోషములు.

[illegible]

కృష్ణారవాణులకు రాజ్యమందు చక్కగా కుమ
రులొకఁడు, నెంబనే నాఁడు తాను పాటిపొవుమండగా
తన్ను కాపాడిన యా కుమ్మరివానికి ఏడువంబల గ్రాసు
ములనిచ్చి బహుమానించెను. ఆ నేద్యగానిని మాడ ఆట్లే
నన్నానించెను. స్తంభతీర్థమున తనకు సాయముచేసిన
ఉదయనమంత్రికూడని ప్రధానమంత్రిగా చేసికొనెను.

దిగ్విజయ మారంభించెను. మాళవము, కొంకణము, శ్రీ సగరము, కంచి, త్రైలింగము మొదలగు దేశములను జయించెను. ఆర్యావర్తమందలి రాజులు తమంతనే అతనికి మొక్కిరి. కాశీపతి స్వయముగానే వచ్చి కుమారపాలునికి పరిచర్య చేయసాగెను; మగధ రాజు గొప్ప మణులను కానుకపంపెను; గౌతమీ నదుఁగుల నిచ్చెను. దక్షార్థకన్యాకుఙ్జేవ్యులు దేశములనే త్యజించి పాళిపోయిరి. కుమారపాలమహారాజు చక్రవర్తి యాయెను.

కుమారపాలుఁడు మాశవములో నుండఁగా హేమ
చంద్రనూరి దర్శనమునకు వచ్చెను. ఆయనవెంట ఉద
యనమంతరియ నవ్వి నూరివర్జ్యునినాటి పరిచితునిగా
నెఱింగించెను. ఆచార్యుఁడు చక్రవర్తి తనకు నాఁడు
చేసిన ప్రమాదమును చెల్లించుమని యడుగలేదు; మఱి
తనతల్లి మరణించినదియు తా నామెకర్మలను చేయు
చుండఁగా కైపులు హిందువులు బాధించినదియు, తన

మతమునకు రక్షణ వలయుననియు కోరెను. కుమార పాల చక్రవర్తి నాడు తనకు స్తంభశీర్షమున జ్యోతిషము చెప్పిన గురువును, ఆయనకు తాను చేసిన వాదాశ్రమము స్మరణకు తెచ్చుకొని వెంటనే నూరివదలై ఆదరించెను.

ఆస్థానమందలి బ్రాహ్మణులు జై నాదార్యునికి కలుగుచున్న పేరు ప్రతిష్ఠలకును, రాజానుగ్రహమునకును దీర్ఘలేకపోయిరి. ఎట్లయినను ఆతనిపతనమునే కోరుచు నిండలను మోప మొదలిడిరి.

హేమచంద్రసూరి ఎంతపండితుడో అతగాప్ప మతప్రవక్తయో అంతలౌకికుడు, మంచివక్త, సభారంజకుడు, ఉపాయముల నెఱిగినవాడు, సమయోచితముగా ప్రవర్తింపఁ గలిగినవాడు, కార్యసాధకుడు. రాజు ఆతని మాటలతీరునకే సగము ముగ్ధుఁడగుచుండెను. కొండలు కవులు 'చంద్రుని ప్రకాశమును చూచి సుంద్రుఁడు సంతోషముచే పొంగినట్లు కుమారపాలమువలె' రాజు హేమచంద్రుని మాటలకు ఉప్పొంగుచున్నాడు' అని సయితము వర్ణించిరి.

ఒకప్పుడు బ్రాహ్మణులు రాజుతో, "హేమా
చాద్యండు పరమపాపండు ఉడనియు, మూర్ఖోపాసన
చేయ ఉడనియు, శ్రుత్యక్షుడై వమునే ఒల్ల ఉడనియు
చెప్పిరి. రాజు ఆచార్యుని "ఇదేమి నిజమా?" అని యడి
గెను.

ఆచార్యుడు 'ఎంతమాత్రముకాదు. ఈ లేజు పుంజమును సేను నిరంతరము నా హృదయమున ధ్యానించుచున్నాను. ఇదికనఁబడనిచో సేను భోజనముచేయును. దీని యస్తమయకాలమున అన్నాహారములను వర్జించెదను గదా' అనెను.

సూరివర్యుడు సాధుమాన్దమవలంబించి హిందూ
బౌద్ధ ధర్మకాస్త్రములను సయిత ముదాహరించుచు
తనకు హిందూ జైన బౌద్ధ మతములయందు సమాన
గౌరవము కలదని చెప్పుచు 'అన్యులనునమల్ నొప్పిం
పక తానొప్పుక తప్పించుక' తిద్దుగుచుండెను. ఈతని

అండజూచుకొని జైనులు మరల తలయెత్తుకొని తిరుగ సాగిరి.

కుమారపాలుఁడొకప్పుడు ధర్మకార్య మేదైనను చేతు సంగట్టింది ఆచార్యుని ఆడిగెను, “ఏధర్మకార్య ముమీఁద ధనము వ్యయింపవచ్చును” అని. కుమార పాలుఁడు అప్పటి కింకను జైనుఁడు కాలేదు. అతఁడే స్వయముగా జైనుఁడగుట మంచిదని ఆచార్యుఁ డును తగినట్లు వర్తించుచుండెను. “ప్రభాసపట్టణ మున సోమనాథతీర్థమును శివత్రేత్రమును మైచ్చులు పాడుచేసిరి గదా. దానిని మరల ప్రతిష్ఠింపుము.” అని ఆచార్యుఁడు చెప్పెను వెంటనే రాజు సోమనాథతీర్థము నకు ఉద్యోగిగతులను పంపి ఆలయనిర్మాణమును ప్రారంభించెను. కొంతకాలమునకు ఆలయమునకు పునాదులు లేచినవనియు, నిర్మాణము చక్కగా కొనసాగుచున్న దనియు వార్త వచ్చినది. రాజు ఆచార్యుని అడిగెను. “స్వామీ ఈ కార్యము అంతరాయము లేక జరుగుట కేమి ఉపాయము?” ఆచార్యుఁడు “ఈ కార్యము ముగియు వఱకు స్త్రీ స్పర్శచేయనని వ్రతము పూనుము లేదా మాంసాహారమును అంతవఱకును మానివేయుము” అనెను. వెంటనే రాజు శివలింగమునకు అభిషేకముచేసి అట్లే రెండవప్రమాణమును చేసికొనెను.

రెండు సంవత్సరములు గడచినవి. సోమేశ్వరాలయ గోపురము సంపూర్ణము తయారైనది. కలశముల నుంచుటయే కొడువ. రాజు ఆచార్యునితో తాను వ్రతమును సమాప్తిచేసెద ననెను. ఆచార్యుఁడు వల దనెను. “ఈ వ్రతముతోనే నీవు మహాదేవుని దర్శనము చేయుట బాగు. గోపురదర్శనమైనవెంటనే నీవు వ్రతమును మాను కొనవచ్చును.” అనెను.

బ్రాహ్మణులు, ఆచార్యుని పరీక్షించుటకు ఇదే సమయ మని తలచి, “ఇతఁడు జైనుఁడు గదా, సోమనాథపురమునకు రాఁడు. ఆలయములో ప్రవేశింపనే ప్రవేశింపఁడు. వైగా ఈశ్వరలింగమునకు ఎంత మాత్రము మ్రొక్కింపఁడు. అంతయు నటన. లోతుపాటి ఘనుష్యుఁడు. వీనిని చక్కఁగా ఇప్పుడే పరీక్షింపవలసి

నది. మర్కము బయటపడును” అని రాజుతో తంట గొట్టిరి. రాజు ఆచార్యుని తమ వెంట రమ్మనెను. ఆచార్యుఁడు, “ఇది నాకు చెప్పవలెనా? మీకన్నచుండే సోమనాథుని అర్ధేందుమాళిని దర్శించుటకు నేను సిద్ధముగా నున్నాను.” అనెను. ఆచార్యుఁడు ద్వారక, శత్రుంజయము మొదలైన త్రేత్రములను నడచిపోయియే దర్శించి దేవపట్టణమున కుమారపాలుని కలసికొనవలయునని రాజు ఏర్పాటుచేసెను. అన్నిటికిని హేమచంద్రుఁడు సరియే యనెను. ఏ యుపాయమునైనను ఆతనిని పట్టుటకు కైవులకు సాధ్యముకాలేదు.

ప్రయాణము లారంభములైనవి. రాజు గొప్ప పరివారముతో ప్రభాసపట్టణమును ప్రవేశించెను. ఆలయ పూజాధికారి బృహస్పతియను బ్రాహ్మణుఁడు ఎదురు పోయి రాజును పిలుచుకొనిపోయెను. హేమచంద్ర నూరియు తీర్థములు తిరిగి రాజును అచట కలిగొనెను. ఎల్లవారును భజనతో ఆలయమును ప్రవేశించిరి. కుమారపాలుఁడు భగవంతుని లింగమునకు సాష్టాంగముగా మ్రొక్కిన.

హేమచంద్రనూరియు ఆలయములో ప్రవేశించుచు గర్భగృహముగడపకడ నిలిచి “దేవదేవుఁడు, కైలాసనాథుఁడు, ఇదుగో ఇచ్చట సాక్షాత్తుగా వలసి యున్నాఁడు” అని లోకలికివచ్చి అగమోక్తప్రకారము శివలింగమును పూజించి ఎల్లవారియెదుటను భగవంతుని ఇట్లని: స్తుతించెను. “దేవా, భగవంతుఁడా, నీకొకస్థలము లేదు. నీకొకవేళలేదు. నీకొకపేరులేదు. నీవు ఎల్లయెడలను కలవు. నీలో ఎట్టిదోషమునులేదు; నిన్ను ఎట్టిదోషమును చె.దదు. నీవు-భగవంతుఁడవు-ఒక్కఁడవే. నీకు నమస్కారము. భవపాశములను ఆశలను త్రుంచిన వాడవు నీవు, బ్రహ్మవగుదువో, విష్ణువగుదువో, శివుఁడవగుదువో, ఎవరైన నగుదువుగాక, ఎవరైననేమి, భగవంతుఁడవు. నీకునమస్కారము.” నూరివర్యుఁడు ఈ విధముగా చెప్పచుండఁగా రాజు మంత్రులు ఇతరమతములవారు అందఱును ఆశ్చర్యపడి ఆతనిని చూచుచుండిరి. తటాలన ఆచార్య హేమచంద్రుఁడు లింగమునకు

సాక్షాత్తునా చున్నట్లే చేసు. తనాద్యో మాటల
స్వరూపునా నాడు పోలించలేదు.

అనంతము కాక బృహస్పతి నాయకునో
 కనకమునది తల్లిం దేవుడు అంగమును పల్లవారీతి
 పండితెట్టెను; నీగుండను నాయకుచేను, నానక భగ
 సంకతి హాతియొత్తది, అంతయు ముగియగానే రా
 పల్లవారీతి పండితే తాను అచార్యులొ గవ్యగృహ
 మును ప్రసించెను, తరుపు గతియచ్చెడికొనెను.

రాజకీయ: విప్లవము అన్నివిధా వీనిలో
 ప్రథమము నైవదానిని స్థాపించు కార్యమునని నా
 దృష్టికి. సోషలిస్టులుచుండినవారు లేదు; నావంటి
 రాజకీయ: నిపుటి ఆచార్యులు లేరు. నా యదృ
 ష్టమేతే విప్లవము సమకూడినది. మహాత్మా, చెప్పుము
 ఈ దేవుని ఎదుట నీ సత్యవాక్కులచేత మోక్షమునొసగు
 సత్యగ్రహము

నూరివర్షానికి సమయము దొరకినది. “పురా
ణోక్త విషయములు మరకు అప్రసక్తములు. ఈ సోమే
శ్వరుడే మనకు ప్రత్యక్షము కాగలడు. ఆయనవాక్కు
నీవు వివగలవు. నిస్సందేహముగా నీ ప్రదేశముననే
దేవుడు వెలసియున్నాడు. నే నిటు కూర్చుండి జప
మారంభించెదను. రాజా! నీవు ధూపము వేయుచుండుము.
త్రినేత్రుడు భగవంతుడు స్వయముగా వచ్చి నిన్ను
నివారించును. కానీమాడ.” అనెను.

ఇరువురును ఉపక్రమించిరి. 'పేమచంద్రుడు
ధ్యానమున మునిగివాడు; కుమారపాలుడు ధూపముచే
గది నింపివాడు, కొన్ని నిమగ్నములు గడచినవి. తటా
లున మూలస్థానమునుండి జ్యోతి యొకటి యావిర్భవించి
నది. రాజా తటాలున లేచి వెలుగుపడి చూడలేక కన్నులు
మూసికొని కష్టమమీద తెరిచివాడు. మూలస్థానమున
త్రిషేకుండే సాక్షాత్తుగా కనబడుచున్నాడు. ఆప్రకా
శమును కుమారపాలుడు చూడలేకపోయినాడు;
పోయిన తెలివిని ఎట్లో తెచ్చుకొని సాగిలబడి భగవం
తుని స్తుతింపసాగినాడు "లోకాలోకేశ్వరా, నిన్ను
ఘోషించుటచే నాకన్నులు తనిసినవి. కాంక్షితమును

గంటిచి. ప్రభూ, నీసూక్ష్మకు బద్ధుడను. ఏదైనను అను
గ్రహింపుము. నానేత్రములను తగిసితివి. నాచెవులకు
పండువు చేయుము. " అనెను.

భగవంతుని మొగము మఱింత చక్కగా ప్రకాశించినది. వెంటనే ఈవాక్యములు గర్భగృహమునుండి వినిబడినవి. “ఓయి, రాజా! ఈ హేమచంద్రుడు ఎల్ల దేవతల యవతారమునుమా, ఈతనివాక్యములు సత్యములు. ఈతనియందు ఎంతమాత్రము కపటము లేదు. ఈతని నాశ్రయింపుము. ఇతఁడు నీకు మోక్షమార్గమును బోధించును. భూత భవిష్య ద్వర్తమాముల నెఱిగిన జ్ఞాని సుమా యితఁడు ఎల్లరహస్యములను ఈతనికి కరతలామలకములు. ఈతనిని చక్కగా ఉపాసింపుము. నీకు మేలు కలుగును.” అని పలికి భగవంతుడు అంతర్ధానమాయెను.

3

రాజును ఆచార్యుఁడును అణపొల్ల నగరమునకు వచ్చిరి. కుమారపాలుఁడు నూరివర్షమునకు శిష్యుఁడాయెను. ఆచార్యుఁడు ఆతనికి జై నమత రహస్యములను బోధించెను. నాటినుండియు కుమారపాలుఁడు జై నుఁడు. ఆచార్యుని యుద్దేశము నెఱవేరినది. ఆచార్యుని యజ్ఞమీఁద రాజు తన రాజ్యములో పదునాలుగేండ్లు పడునెనిమిది రాష్ట్రములలోను ప్రాణివధ జరుగనూడదని శాసించెను జై నమత ధర్మములను పాటించవలయునని అనుశాసించెను. యజ్ఞయాగాదులలో బ్రాహ్మణులు పశుబలికి బదులు పిండివంటకముల నుపయోగింపసాగిరి. పల్లెలలో సముతము రాజశాసనమును ఎల్లవారును పాటించుటచే కృష్ణాజినము దొరకదయ్యెను. విశేష మాంసభోజనులు పాంచాలురు రాజశాసనమునకు వెఱచి యూరకుండిరి. మాంసవిక్రేతల వ్యాపారములు సన్నగిల్లినవి. వారికి రాజు వారి పదునాలుగేండ్ల యాదాయముపాటి ధనమును ఉచితముగా నొసంగెను. కాని కాశీప్రాంతపు ప్రజలు మాత్రము యథాపూర్వము ప్రాణివధ చేయుచునే యుండిరి. సనాతనులు జై నుల యైశ్వర్యము చూడలేకయు, ఈబాధలు పడలేకయు,

ఏమి చేయుటకును సాధ్యము కాకపోవుటచే సమయము కొఱకు వేచియుండిరి.

హేమచంద్రుని అధికారమే ఇప్పుడు సాగుట. కుమారపాలునిది కాదు. సోమనాథ దేవాలయారాధకుడు బృహస్పతియను నా బ్రాహ్మణుఁడు ఒకనాఁడు ఏదో సందర్భమున తన్నెఱుంగక జైనమతమును దూషించెను. వెంటనే ఆచార్యుఁడు అతనిని అధికారమునుండి తొలగించెను. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు భయపడి వెంటనే అణహిలపురమునకు పోయి ఆచార్యుని దర్శించి ఆయన పాదములలోపడి రాజునకు సిఫారసు చేయించుకొని మరల తన యుద్యోగమును తెచ్చుకొనెను.

హేమచంద్రుని అధికారము విశృంఖలముగా నుండెను.

2

కుమారపాలుని రాజ్యమున నిది ముప్పదియవ సంవత్సరము. రాజునకు కష్టరోగము తగిలెను. ఆకాలముననే సూరికర్ణుఁడు, ఎనుజదియేండ్ల వృద్ధుఁడు, తనకు మృత్యు వాసన్నమైనదని తెలిసికొని నిరశనద్రతనుజలంబించి ప్రాణము త్యజింప నెంచెను. కుమారపాలుని చూచి “రాజా! నాకు మృత్యువాసన్న మగుచున్నది. నావెనుక నీకు ఆఱువెలలో ఆయువు ముగియును. నీవేల నీకృత్యములను ముగించుకొనరాగు” అని హెచ్చరించెను.

కుమారపాలుఁడు జైనమతమును రాజ్యమందు బలపఱచుటకై సనాతనమతావలంబకులను బ్రాహ్మణుల నందఱును తనరాజ్యము వదిలిపొమ్మనెను. వారు తనరాజ్యమును వదలుటకు దినము నియమించి ఎదురుచూచుచుండెను. ఏమిచేయుటకును లోచక బ్రాహ్మణులు జగద్గురవునకు శంకరాచార్యునకు విన్నవించుకొనిరి. ఆయనయు అకస్మాత్తుగా ఆసమీప ప్రదేశమునకు వచ్చియుండెను. ఎట్లయినను ఆర్యమతమును నిలుపుఁడని ఆయనను బ్రాహ్మణులు నేడుకొనిరి.

ఆ మఱునాఁడే బ్రాహ్మణులు రాజ్యమును వదలవలసియుండెను. రాజు వారిని పిలిపించి “మీకు నేనిచ్చిన

కాలము ముగిసినది. ఇక కాలము ఈయను. నా రాజ్యమును వదలుఁడు, లేదా జైనుని ఉపాసించుఁడు. వేరు మార్గము లేదు.” అనెను. వెంటనే శంకరాచార్యుఁడు ముందడుగుంచి “రాజా! ఆవసరపడకు. మనమండఱమును కలిసియే, మొత్తముగానే రాజ్యమునేకాదు లోకమునే వదిలి పోవచ్చును.” అనెను.

రాజు: అదేమి?

శంకరుఁడు: తొమ్మిది గంటలకు జలప్రళయము రానున్నది. సముద్రముపొంగి లోకమునంతయు మ్రొంగునున్నది. సృష్టియంతయు నీటిలో మునిగి పోవుచుండగా మీరిని మాత్రము పొమ్మనెడివేమి? ఏమియు నెఱుంగవు గదా!

రాజునకు ఆశ్చర్యమును దెగులును కలిగినవి. వెంటనే తనగురువునకు చెప్పిపంపెను. ఆచార్యుఁడు రాగానే “స్వామీ! ఇదేమి. యుగాంతకాలము నేడే అగునా? ప్రళయమువచ్చునా?” అనియడిగెను హేమాచార్యుఁడు నవ్వి “ఎంతమాత్రము కానేరదు. ఈ ప్రపంచమునకు నిర్మాతలేఁడు. దీనికి అంతమునులేదు. ప్రకృతి అనాది సిద్ధము.” అని జైనమతసారము నుపదేశించెను. శంకరాచార్యుఁడు “జలయంత్రమునపెట్టి కాలము నెదురుచూడఁడు, తొమ్మిదిగంటల కేమి జరుగునోచూతము.” అనెను. అంతట మువ్వరునుగడియారముకడహద్దుండి ప్రళయము నెదురుచూడపొగిరి. తొమ్మిదవగంటకొట్టగానే మువ్వరును మేడవూడకిపోయి కిటికిలకడనుండి చూడఁగా దూరమున సముద్రము పొంగివచ్చుచున్నట్లుండెను. క్రమముగా తరంగములు లేచివచ్చి సగరమంతయు క్రమ్మివేసినవి. పీఠులు, జనము, ఇండ్లు, చెట్లు అన్నియు నీటిక్రిందికి పోదొడంగినవి. రాజును, ఆయిరువురు ఆచార్యులను పైయంతస్తులోనికి పోయిరి. నీరు హెచ్చదొడంగినది. ఆ అంతస్తుపైకము మునుఁగ నారంభించినది. వారు పైకిపోవుకొలదియు నీరును పైకిరా నారంభించినది. క్రమముగా వారు ఏడవయంతస్తులోనికిపోయిరి. చలువైపుల చూచిరిగదా! గొప్పసాధములును మహావృక్షములును మునిగిపోయినవి. వాని శిఖరములుసయిత మగ

పడవు. ఎటువంటి సేవ, మేము కనబడదు. నిజంపడి కుమారపాలుడు శంకరాచార్యులను “స్వామీ, మేడమిగతి? మార్గములేదా?” అని అడిగెను. “పడమటి దిక్కునుండి యొక చిన్నపడవ ఈవైపు రానున్నది, ముందుగా అందు కుమారునికి ప్రాణము దక్కును.” అని ఆచార్యుడు చెప్పెను. కొంతసేపటికి మారమన పడమటనొక పడవ కనబడినది. ఆశ్రమముగా రాజమందిరమును సమీపించెను. మత్స్యరును నదుములు దిగించుకొనిరి. పడవ రాజమందిరమునకు చేరువగావచ్చి నిలిచినది. కుమార

పాలుని శంకరుడు పట్టుకొని “మన మొకరికరి సాయముచేత నిందులోనికి దుముకవలెను.” అని పలికెను. కుమారపాలుడు అందులోనికి దుముకపోగా శంకరాచార్యుడు వెనుకకు పట్టిలాగెను. హేమచంద్రుడు దుమికెను.

అయ్యో! ఇకనేమున్నది? పడవలేదు, జలము లేదు, ఏమియులేదు. ఇండ్లు, వీధులు, చెట్లు, జనులు, సర్వమును మునుపటియట్లే చక్కగా నున్నవి. నూరి వర్షుడు అంత ఎత్తునుండియు క్రింద తాతికట్టడము మీదపడి తలపగిలి మరణించెను.

“ఎ ల క్ష న్ను”

ఎన్ని కలకు సంబంధించిన యావద్విషయములు
తెల్పు తెలుగు గ్రంథము

వెల రూ. 2-8-0

కాననసభల ఎన్నికలు, జిల్లాబోర్డుల మునిసిపాలిటీ పంచాయితీల ఎన్నికలున్న, విశ్వాసరాహిత్య తీర్మానములున్న, ఎలక్షను విచారణలున్న, ప్రెసిడెంటు-వైస్ ప్రెసిడెంటు ఎన్నికలు మున్నగు విషయములగూర్చి యిందు విపులముగా వ్రాయబడియున్నది.

గ్రంథకర్త: అవసరాల వెంకటనర్సు, బి. ఏ, బి. యల్., వకీలు

ఓటరుజాబితాలు మొదలు మొదలు ఎన్నిక పూర్తయగువరకు ఆమలలో శెట్టు వ్యాయాగప్రవిధాన మంతయు నీగ్రంథమున కలభవైతని విశదీకరింపబడియున్నది.

ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుచెట్టి వీధి, మద్రాసు.

నిర్వాప్యపారత

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

మూడు పూట్ల కడుపు విచ్చేలాగ తింటూ,
యేపనీ చెయ్యకుండా సోమరిపోతుగా
కూచోడం, కాపురువలక్షణం అని మన పూర్వులు
నిర్వచించారు.

అది, కోపమూ గర్వమూ-ఇలాంటి దర్పణ మనీ,
పురుషులకు తగని దనీ, విడిచిపెట్టెయ్యవలసిన దనీ
వారు దాన్ని చాలా యేవగిందుకున్నాడు.

ఏపూట కాపూటే బియ్యపు నూకల కోసం
తడుముకోవలసిన పాటకపుజనమూ పని చెయ్యవలసిందే.

ప్రతీ వస్తువూ కాళ్ల దగ్గికి తెచ్చి దాఖలుచేసే
రైతులు గల యినాందారూ పనిచెయ్యవలసిందే.

అన్నం కలిపి నోటి కందించడానిక్కూడా
నొకర్లు గల చక్రవర్తి పనిచెయ్యవలసిందే.

ఈ విషయంలో వారు యేతరగతివాడినీ మిన
హాయింపలేదు.

దీన్ని పట్టి చూస్తే అప్పడు పని లేకపోవడం
అనేది వుండినట్టు కనపడదు

“నువ్వే చెయ్యవలసినవి, అన్ని పనులు ఆలా
మురిగిపోతూవుండగా, ఏమి బబ్బాయి, మొద్దులాగ
ఆలా కూచుంటావా?” అని మందలించడానికా అన్న
ట్టుంది యీ నూత్రం.

కానీ,

“చేద్దా మంటే పని దొరక్కండా వుం”
దని యిప్పటి యువకులు గోలపెడుతున్నారు.

ఈ గోలపెట్టేవారిలో ప్రైవేట్ మొదలు పట్ట
పరీక్షల దాకా చదివి ఉత్తీర్ణులైనవారున్నారు.

అసలు, పరకాయించి చూస్తే, చదువుకున్నవా
రిలోనే యీగోల కనపడుతూ వుంది.

ఈ నిర్వాప్యపారుల సంఖ్య తక్కువగా కూడా
లేదు.

ఏ రోజు కారోజు వృద్ధిని ఆయిపోతోంది

దీన్ని పట్టి చూడగా, దొరతనంవారి విద్యా
శాఖా, అటు దొరతనమూ ఇటు ప్రజలూ కూడా పూచీ
పెట్టుకోకుండా వున్న విశ్వకళాపరివర్తులూ విద్యాధి
కులకు బతుకు నిర్వాప్యపారులకు తయారుచేస్తున్నా
యా అని సందేహించవలసివట్టు కనపడుతూ వుంది.

ప్రస్తుతం యీ నిర్వాప్యపారత ఆంధ్రదేశంలో
బాహుళ్యంగానే-నడిపిడిలోనే చిందులు తొక్కుతూ
వుంది; కాని ధనాస్యంగా-అంతఃపురాల్లో కాదు.

అయితే,

యువకుల గోలకల్లకంటే, మన రాజకీయ
పక్షాలవారి మానిఫెస్టోలకల్ల యిది యొక్కవగా వెల్లడి
అవుతూ వుంది.

ఇప్పటికీ పదహారుసంవత్సరాలనుంచి అవిచ్ఛి
న్నంగా ఆధికారిం చెలాయిస్తూ వున్న జస్టిసు పక్షం
వారూ యీ నిర్వాప్యపారతను నిర్మూలించేస్తా మంటు
న్నారు.

సుమారు అంతకంటే యొక్కవి రోజులనుంచే
నిర్మాణకార్యక్రమం అంటూ భేటీలు మోగిస్తూ వున్న
కాంగ్రెస్సపక్షంవారూ దీన్ని రూపుమాపుతా మంటు
న్నారు.

నిన్న కాక మొన్న బయలుదేరే యింకాచక్కగా
గడికట్టని పీపిల్స్ పక్షమువారూ దీన్ని వెల్లగించిస్తా
మంటున్నారు.

తత్తిమ్మా వివరాల మాట యే మయిపోయినా,
యీ నిర్వాప్యపారత విషయంలోనేనా యీ ఘాడు

భాగము

అలాగే యీ దేవతాభిషేకమునకు రావడం
చాలానే వుంది.

కానీ,

ఒక పుస్తకము "ఇదిగో యీ విధంగా దీనికి
ప్రతిక్రియ చేస్తా" మని చెప్పి లేచి?

ఇది కాక:

నిజంగా వుండే వుండి, చెయ్యడానికి దీక్ష
మాడా వుంటే యెప్పుడో చేస్తా మనడం యేమిటి?

ఆనని యిప్పుడే యెందుకు మొసలు పెట్టకూడదు?

మైగా,

జస్టిస్ కాంగ్రెస్ పక్షాలవారు ఇదివరకల్లా
యేం చేశారు?

దీనికి జవాబు కనపడదు.

భోరణి చూడగా,

లేవు ఫ్రీజర్‌లలో జరిగే శాసనసభల యెన్నో
లలో, కళ్లు మూసుకుని ప్రజలందరూ యేపక్షంవారికి
వోటు చేస్తారో,

ఆవిధంగా మెజారిటీ కలిగించి యేపక్షంవారికి
మంత్రిపదవులు దఖలుపరుస్తారో,

ఆపక్షంవారు ఈవని చేస్తారన్న మాట.

లేకపోతే వారి పూచీ యేమీ లే దన్నమాట.

ఇదీ మధ్య.

అయితే,

శాసనసభలో మంత్రిపదవులు స్వాధీనపడితే
గాని యీ నిర్వాహకతను నివారించడాని కెవరికీ
మాట్లాడు లేవు?

బయటనే వుండి యీ పని యెవరూ చెయ్య
లేరు?

హిందూదేశంలో-అందులోనూ ఆంగ్లదేశంలో
కనక యీ ప్రకటనలు చెలామణి అయిపోతున్నాయి.

నిజంగా యీరాజకీయపక్షాలవారు ప్రజలకు
మృగాలుగా భావించి: ట్టుంగి.

ప్రజలు అంధులు కారనీ, అవివేకులున్నూ
కారనీ తెలుసుకురి వుంటే-అధవా, ప్రజలేనా తెలియ
పరచగల సిద్ధిలో వుంటే వీరు ఇంత నిర్లక్ష్యంగా
ప్రకటనలు చేసివుండకపోదురు.

ఆనని ఈమన గ్రాజకీయపక్షాలవారికి ఆంగ్ల
దేశానికీసోమల లేకమేనా ఆవగాహన అయివున్నట్లు
తోచదు

గ్రేటుబ్రిటనులో - ఫ్రాన్సులో - అమెరికాలో -
ఇంకా అలాంటి దేశాలలో-అక్కడి రాజకీయపక్షాలవా
రిలాంటి ప్రకటనలు చేస్తూ రంటే అందులో గంభీర
మయిన అర్థం వుంటుంది

ఏమి టంటే?

అక్కడి యువకులకు చాలామందికి పకలు
లేవు. చెయ్యితగ్గ పను లన్నీ యిదివరకే భర్తీ అయి
పోయివున్నాయి

దీనితానికి ఆవశ్యకత లేన వస్తువులు, ఏరోజు
కాలోజే కొత్తకొత్తవి కావలసివస్తూవున్న యీరోజు
ల్లో, వాళ్ళ, దేనికోసమూ-చివరకి గుండునూదికోసం
మాడా యితరదేశాలమీద ఆధారపడివుండరు. కనక,
ఆనని, అక్కడ, పనులే మన దేశంలోకంటే కొన్ని
లక్షల రెట్లు ఎక్కువ

వైసెన్సు, నవనాగరికత పేరిట, ఆదేశాలలో,
ఆనేకలక్షల యువకులు అనవసర మైన వస్తువులను
సృష్టిస్తూ యిప్పటికే యెన్నో వింతపనులు కల్పించు
కుని, అక్కడి యువయువకులకు బలహీనంగా వాటి
మీద వ్యాపారం వుట్టించి, అపార మైన డబ్బు
ఆర్జించుకుంటూ లక్షగుం గా పొట్టపోసుకుంటున్నారు

ఇంతే కాక:

ఆదేశాల దొరకవాలవారు, తమ ఆధీనంలో
వున్న ఆనేక యితరదేశాలలో సివిలుమిలిటరీశాఖలలో
చెప్పకోతగ్గ పదవులు దఖలుపరిచిన్నీ, యితరవిధాల

కూడా యెన్నో పరిస్థితులు కల్పించిన్నీ తమతమ దేశీయయువకులలో అనేకలకులమందికి మంచిమంచి పరుచునాలు సమకూర్చి నిర్వాణపాఠత అంటే యేమిటో యెరక్కండా చేసి, చేస్తున్నా వున్నారు.

అయినా, యింకా అక్కడ పనిలేనివారు లక్షల కొద్దీ వున్నారు.

కడుపునిండా అన్నం పెడితే, వారు, కొండలు పిండికొట్టెయ్యగలరు.

అన్నందొరికే మార్గాలు చూపించకపోతే వారు సమద్రాలు కప్పెట్టెయ్యనూ గలరు.

జాతీయసంపద అంటే, ఆశీర్వాదంలో యువకులే మొట్టమొదట లెక్క పెట్టబడుతున్నారు.

కనక, వారి కందరికీ కొత్త పనులు కల్పించాలి.

కల్పించాలంటే దయాధర్మభిక్షంగా కాదు.

తమబౌద్ధార్యం ప్రకటించుకోడానికిన్నీ కాదు.

మన దేశంలోలాగ యెవరికో కాక, అక్కడి దొరతనాలు ఆయువకులవచ్చు జాబ్బాని వహించి వున్నాయి.

అంచేత, అవి, వారికి విధిగా పనులు కల్పించి తీరాలి.

అలా కల్పించడంలో, ఆపనులు, యువకులకు నిర్వాణపాఠత పోగొట్టగలిగేటట్టైకాక, జాతీయతకు పుష్టికలిగించేటట్టు-చేశానికి విశ్వవ్యాపార బలమూ సమకూర్చగలిగే టట్టు ఉండాలి.

అధికారం స్వాధీనపరుచుకోడానికి ప్రయత్నాలు సాగించే రాజకీయపక్షాలవారికి ఆదేశాలలో యిది వొక పరీక్ష.

ఇది వారికి, అగ్నిపరీక్షకంటేనూ తీవ్రమైనది. కనుక వారు ఈనిర్వాణపాఠతను తొలిగిస్తూ మనీ ప్రతిని తమతమ నూని ఫెస్ట్లలో వుదాహరించుకుతీరాలి.

తరువాత,

ఒక్కొక్క రాజకీయపక్షంవారికి కేళిశిలి వొక్కొక్కవిధంగా ఆర్థికవ్యవస్థలుంటుంది.

వాన్ని పట్టి వారు స్క్రీములు పన్ని కార్యక్రమాలు ఏర్పరుచుకుంటారు.

తహష్యలు వేసి ప్రజల ఆకార్యక్రమాలను పరిశీలించుకుంటారు.

దీవరికి ఏపక్షంవారి కార్యక్రమంలో పస కనపడుతుందో ఆపక్షంవారికి ప్రజలలో యెక్కువమంది వోటుచేసి రాజ్యాంగయంత్రం చేతి కంపిస్తారు.

ఇక ఆపక్షంవారు తమ కార్యక్రమాన్ని ఆచరణలో పెడతారు.

ప్రతిపక్షపక్షమనేపేరుక, మైనరుపక్షం వారు, అప్పుడు కూడా ప్రతిస్పర్థ వహించి, యేమాత్రం సంగు దొరికినా యెదురువాదం చేస్తూ, అవగతుక్కి ప్రతిష్టాంభనాలు ప్రయోగిస్తూ తలవ్రాణంతోకను తెస్తూ వుంటారు.

ఈ ద్వంద్వయుద్ధంలో, అధికారంలో వుండే పక్షంవారికి, తమ లోటుపాట్లు చక్కగా విశదపడి, సవరణలు చేసుకోడానికి మంచి అవకాశాలు కలుగుతూ వుంటాయి.

వాటి నన్నిటిని, వారు దేశోన్నతికోసం వినియోగపరచుకుంటారు.

ఈతొక్కళ్లాలలో, వారు, మహోన్నత మైన విజయమో, అగాధ మైన అపజయమో పొందుతారు.

వెరిముగం వేస్తే, అక్కడి మంత్రులను ప్రజలు నిమిసాలమీద దిగలాగేస్తారు.

ఏదీ?

మన దేశంలో మన రాజకీయపక్షాలు అలాంటి కట్టుబట్టాలతో-అంత శాస్త్రీయంగా ఏర్పడ్డ వేనా?

పోనీ,

కొత్తయిడియాకాసనంలో మంత్రులకు అలాంటి అధికారాలు ఏర్పరచబడ్డాయా?

మన మంత్రులు తమ మానిష్యుల ప్రకారం రాజ్యాంగాన్ని దిద్దెవ్వరిగలరురా?

మన దేశంలో పనిచేస్తున్న వర్మ మంత్రుల స్వతంత్రత్వములను అమలుజరుపడానికి ఏర్పరచబడ్డారా?

అసలు, వారికేవా స్వతంత్రంగా వ్యవహరించడానికి వీళ్లు ఉన్నాయా?

ఇది యిలా వుండగా,

గత్యా గత్యా,

మనకు, ఈక్షణంలోనే సుపూర్ణ స్వాతంత్ర్యం - బ్రిటిషువారి కేలాంటి జోక్యమూ లేని పడవారుతాల స్వరాజ్యం వచ్చినా, చదువుకున్నవారి కందరికీ సర్కారువుద్యోగాలే యివ్వడానికి సాధ్యంఅవుతుందా?

మన విద్యావిధానం జాతీయతకు అనుకూలంగా ఏర్పరచబడినా మన విశ్వకళాపరిష్కర్తలకు ఇప్పటికంటే యెక్కువ-అనగా వుండవలసినంత స్వాతంత్ర్యం వచ్చినా అది తాము జయప్రతాపిచ్చి దేశంయొడికి విడిచిపెట్టిన యువకుల కదిరికి సర్కారునాకరీలే వచ్చేటట్లు చెయ్యగలవా?

ఇంకీ:

రాజ్యాంగవిధానం అన్నది, యేదేశంలోనేనా నిర్వాహిత తొలగించడానికి యేదోవిధంగా అనుకూల్యాలే చూపిస్తుంది; కాని అది ప్రబలిపోయే యేర్పాట్లు చెయ్యదు.

కనక,

ఏదయినా మంత్రులగు సాధ్యనం అవుతుందో ఆపక్షం, నిజంగా ఈకి వద్దేశమే వుంటే, ఈనిర్వాహిత భారత్వాన్ని రూపుమాపడానికి ఏవో కొన్ని ప్రయత్నాలు సాగించవచ్చు.

అయితే;

ప్రస్తుతం ఆంధ్రదేశంలో ప్రబలివున్న-ఇంకా ప్రబలుతున్నేవున్న నిర్వాహిత చాలావరకు ప్రజా

నాయకులూ, సంఘసేవకులూ నివారించగలిగేదే; కాని రాజ్యాంగంవల్లమాత్రమే తీరేది కాదు.

అసలు, ఇవాళ, ఆంధ్రయువకులను పీడిస్తావున్న నిర్వాహిత పూర్తిగా అవివేకంవల్లనే యేర్పడింది.

ఇక్కడ ప్రజానాయకుల మనుకునేవారుకూడా పరప్రత్యయనేయబుద్ధులు కావడంవల్లనే - ఆత్మవిశ్వాసమూ, ఆత్మగౌరవమూ పాటించుకోవాలి-ఆకారణంవల్ల స్వతంత్రతలోచనలూ, దేశస్థితికి అనుగుణాలైన కల్పనలూ చెయ్యలేక, ప్రతీవానికి ఉత్తరాదినుంచి తాళిదులు రావాలనే యెదురుమానేవారు అయిపోవడం వల్లనే అది పెరిగిపోయింది.

వంగదేశం చూడండి.

మహారాష్ట్రం చూడండి.

గుజరాతీదేశం చూడండి.

పంజాబు చూడండి.

చివరకి, పక్కనే-కలిసేవున్న అరవదేశం చూడండి.

ఆదేశాలలో విద్యావంతులైన యువకు లందరూ సర్కారునాకరీలే చెయ్యడం లేదు.

వారిలో చాలామంది సర్కారునాకరీలకోసం ప్రయత్నాలే చెయ్యడం లేదు.

అసలు ప్రజానాయకుల ప్రవృత్తే ఆదేశాలలో యువకులకు స్వతంత్రజీవనమార్గవ్యూహం చవిచూపిస్తూ వుంది.

ఇంగ్లీషువారితో కలిగిన పరిచయంవల్ల వారు పరిశ్రమల విలువ బాగా తెలుసుకున్నారు.

సామాన్యులు పనిమంది కలిస్తే బ్రహ్మాండమైన వొక నవశక్తి పుడుతుందినే విషయం, కూడా వారు చక్కగా తెలుసుకున్నారు.

ఇది అయినతరవాత, తాము నమ్మకంగా ప్రవర్తించడమూ, వొకరిని నమ్మడమూ నేర్చుకున్నారు.

ఇదంతా వారు ఆచరణలో పెట్టారు. చూస్తూ వుండగా లక్షలూ, కోట్లూ సంపాదించారు.

తమకు తమ దేశంలోవున్న మార్కట్టు చాలక
ఇతరరాష్ట్రాలకు ఎగబాకుతున్నారు.

ఇదంతా అక్కడి యువకులకు నూత్నాశలూ,
నూత్నసంకల్పాలూ కలిగించింది.

దీంతో, స్వతంత్రకల్పన చేయగల యువకు
లనేకులు సర్కారు నౌకరీలను స్మరించడమే లేదు,

వారు, తమ సంతతిపరిశ్రమవల్ల సర్కారు కాక
రీలోవున్న యువకులకంటే యెక్కువ డబ్బూ, పలుకు
బడి, గౌరవమూ సంపాదించుకుంటున్నారు.

మిద్దెలు, మేడలు, కార్లు-దర్జాగా కాలక్షేపం
చేస్తున్నారు.

విద్యావంతులైన మన ఆంగ్లయువకులలా
కాదు.

మనవారికి సర్కారునౌకరీలే కావాలి.

చివరికి, ఎలిమెంటరీ స్కూలు టీచరుపని అయినా
కావాలి.

ఎక్కువ అయినా సరే, తక్కువ అయినా సరే
నెలపూర్తి అయ్యా-ప్పటికి జీతం అనే ముద్రతో
యెంతో కొంత చేతిలో పడాలి.

మరోటి పనికిరాదు.

ఏం?

ఎంచేతా?

ఈదోషం అంతా, ప్రస్తుతం అమల్లో వున్న
విద్యావిధానంమీదకి తోనెయ్యడం ధర్మం కాదు.

ఏమంటే?

ఆంగ్లదేశంలో వున్న విద్యావిధానమే యితర
రాష్ట్రాలలో వుంది.

కాని,

అక్కడి ఫలితం వేరూ, యిక్కడి ఫలితం
వేరూనూ.

ఏమి?

ఆంగ్లపబ్లికర్సులలో,

భవభూతి, మాఘడు, విద్యానాథుడు, మల్లి
నాథుడు, పండితరాయుడు, నారాయణశర్మ-మొదలైన
సంస్కృత గ్రంథకర్తల సంతతివారున్నారు.

నన్నయ్య, తిక్కన, యోగన్న, శ్రీనాథుడు,
పెద్దన్న, నూరన్న, తిమ్మన్న, రామన్న, భాస్కరుడు,
పోతన్న మొదలయిన ఆంగ్లకవుల సంతతివారున్నారు.

కాని,

ఇంగ్లీషులో గ్రంథరచన చేసిన తెలుగువాడుకన
పడడు.

ఇలాంటి పబ్లికర్సులే యితరరాష్ట్రాలవారు
వందలకొద్దీ గ్రంథాలు రాస్తున్నారు.

వారిలో చాలామంది ఖండారాలోకూడా
ప్రశంసలు పొందుతున్నారు.

ఏం?

ఈజేడా యెందుకు వచ్చింది?

ఇతరరాష్ట్రాలలో మంత్రులే శాసనాలు
సృష్టించి ఇంగ్లీషుగ్రంథకర్తలను పుట్టించారా?

మదరాసు హైకోర్టులో ఆంగ్లమంశలాలకు సంబం
ధించిన వ్యవహారాలు సగానికి పైగా వుంటాయి;

కాని,

అక్కడ తెలుగువకీళ్లు చాలా తక్కువ.

నెలగువచ్చాక ఆకొళంమీద నక్షత్రాలు
చూడాలంటే యెంత కష్టమో, మద్రాసులో తెలుగు
వకీళ్లను చూడాలంటే అంత కష్టం.

తెలుగుయువకులు లాపరీతుకు మద్రాసులోనే
చదవాలి.

కాని,

ఆపరీతు పూర్తిఅయినతరువాత వారు మద్రా
సులో తులం వుండలేరు.

అధమువకులలో చాలామంది చక్కచేతుండి
వాతారు.

ఏం?

అదనాటికి అధముల మైన శాసనాలున్నాయా?

నా,

తెనుగుజిల్లాలలో తీకించువట్లగా వున్నవారేనా
చాలామంది మద్రాసులో ప్రజాశక్తి బాంధవిపోవును.

ఏమంటే?

అలా చేస్తే-

కొత్తవాటికి జిల్లాలలో వెకిరావడానికి ఆవ
కాలాలు వుంటాయి.

మద్రాసులో పెద్ద పెద్ద తెనుగువక్తల్లా చాలా
మంది వుంటారు.

తెనుగుకక్షీదారుల అవస్థలూ తప్పిపోతాయి.

అన్నిటికీ ముఖ్యం-

తెనుగుజిల్లాలలో, కక్షీదారులు బికారు లయి
పోయినా, మద్రాసులో తెనుగువక్తల్లేనా నవాబు లవు
తారు

కాని,

మనవాళ్ళకి అసామానం లేదు.

అదైర్థ్యం లేదు.

అసలు ఆపురుషకారమే లేదు.

ఇంతెందుకూ?

తెనుగుజిల్లాలలో ప్రాప్తీసు చేసే వక్తల్లకు లాభ
స్తకాలూ, పత్రికలూ కావాలంటే సాధారణంగా మద్రా
సునుంచి రావాలి.

కాని,

ఇక్కడికి వచ్చి మనవాళ్లకు ఆపుస్తకాలూ
అపి అంటకట్టే యేజం జేల్లానా తెనుగుయువకులు కారు.

మనకు కావలసిన వస్తువు లన్నీ సాధారణంగా
ఖండాంతరాలనుంచి రావాలి.

అధము-వాటిలో కొన్ని కలకత్తా, బొంబాయి
పూనా, మద్రాసులనుంచేనా రావాలి.

అపట్టణాలలో సీమసరుకులు దిగుమతీచేసే
వారిలో కాని, స్వదేశీవస్తువులు తయారుచేసేవారిలో
కాని తెనుగువాళ్లు లేరు

దీనికి సాయం,

నెల్లూరు, చిత్తూరు, కడప, కర్నూలు, అనంత
పురం, గుంటూరు, బందరు, ఏలూరు, రాజమండ్రి,
కాకినాడ, విశాఖపట్నం, విజయనగరం-ఇలాంటి తెనుగు
పట్టణాల బజార్లలో ఒక్క గంట మామంటే బంగా
లీలు, మహారాష్ట్రీలు, గుజరాతీలు, పంజాబీలు-చివరికి
అరవలు డజన్లకొద్దీ కనపడతారు.

వారి చేతుల్లో ఆర్డరుబుక్కు లుంటాయి.

శాంపిలుసరుకు నె త్తిమీద పెట్టుకుని వారిమాగా
హలీ లుంటారు.

ఆ ఆంధ్రేశ ర్లంధరూ అసీమసరుకులకూ, ఆస్వ
దేశీ వస్తువులకూ కేన్వాసింగుచేజంటు.

తెనుగుయువకులు ఆపని చేయ్యరు.

మన దేశంలో నిత్యవాడుకలో వున్న పొత్తి
బట్టలలో కొంతభాగం బంగాలీదేశంనుంచి వస్తాయి.
కొంతభాగం. ముఖ్యంగా నాణె మైన సరుకంతా అచ్చ
తెనుగునగరమే అయిన బరంపురంనుంచివస్తుంది.

బరంపురంలో తెనుగుదేవాంగులే ఆసక్తు తయారు
చేస్తారు.

కాని,

వాటిని తెనుగుదేశానికి తెచ్చి విక్రయించేవారంతా
వోడ్డ బ్రాహ్మణులు.

తెనుగుబ్రాహ్మణ్డే కాదు మరేకులంనునీ ఆపని
చేయరు.

ఏం?

తెల్లవారాటప్పటికి తెనుగువాడికి ఇడ్లీ సాంబా
రూ కావాలి.

తమకు తమ దేశంలోవున్న మార్కట్టు చాలక
ఇతరరాష్ట్రాలకు ఎగబాకుతున్నారు.

ఇదంతా అక్కడి యువకులకు నూత్నాశలూ,
నూత్న సంకల్పాలూ కలిగించింది.

దీంతో, స్వతంత్రకల్పన చేయగల యువకు
లనేకులు సర్కారు నౌకరీలను స్మరించడమే లేదు,

వారు, తమ సంతతిపరిశ్రమవల్ల సర్కారు కాక
రీలోవున్న యువకులకంటే యెక్కువ డబ్బూ, పలుకు
బడి, గౌరవమూ సంపాదించుకుంటున్నారు.

మిద్దెలు, మేడలు, కార్లు-దర్జాగా కాలక్షేపం
చేస్తున్నారు.

విద్యావంతులైన మన ఆంగ్రయువకులలా
కాదు.

మనవారికి సర్కారునౌకరీలే కావాలి.

చివరికి, ఎలిమెంటరీ స్కూలు టీచరుపని అయినా
కావాలి.

ఎక్కువ అయినా సరే, తక్కువ అయినా సరే
నెలపూర్తి అయ్యా-ప్పటికి జీతం అనే ముద్రతో
యెంతో కొంత చేతిలో పడాలి.

మరోటి పనికిరాదు.

ఏం?

ఎంచేతా?

ఈదోషం అంతా, ప్రస్తుతం అమల్లో వున్న
విద్యావిధానంమీదకి తోసెయ్యడం ధర్మం కాదు.

ఏమంటే?

ఆంగ్లదేశంలో వున్న విద్యావిధానమే యితర
రాష్ట్రాలలో వుంది.

కాని,

అక్కడి ఫలితం వేరూ, యిక్కడి ఫలితం
వేరూనూ.

ఏమి?

ఆంగ్లపబ్లికర్షులలో,

భవభూతి, మాఘడు, విద్యానాథుడు, మల్లి
నాథుడు, పండితరాయుడు, నారాయణశ్రీధరు-మొదలైన
సంస్కృత గ్రంథకర్తల సంతతివారున్నారు.

నన్నయ్య, తిక్కన, యోగన్న, శ్రీనాథుడు,
పెద్దన్న, నూరన్న, తిమ్మన్న, రామన్న, భాస్కరుడు,
పోతన్న మొదలయిన ఆంగ్లకవుల సంతతివారున్నారు.

కాని,

ఇంగ్లీషులో గ్రంథరచన చేసిన తెలుగువాడుకన
పడడు.

ఇలాంటి పబ్లికర్షులే యితరరాష్ట్రాలవారు
వందలకొద్దీ గ్రంథాలు రాస్తున్నారు.

వారిలో చాలామంది ఖండారాలోకూడా
ప్రశంసలు పొందుతున్నారు.

ఏం?

ఈజేడా యెందుకు వచ్చింది?

ఇతరరాష్ట్రాలలో మంత్రులే శాసనాలు
సృష్టించి ఇంగ్లీషుగ్రంథకర్తలను పుట్టించారా?

మదరాసు హైకోర్టులో ఆంగ్లమంశలాలకు సంబం
ధించిన వ్యవహారాలు సగానికి పైగా వుంటాయి;

కాని,

అక్కడ తెలుగువశీఖు చాలా తక్కువ.

నెలగువచ్చాక ఆకాశంమీద నక్షత్రాలు
చూడాలంటే యెంత కష్టమో, మద్రాసులో తెలుగు
వశీఖును చూడాలంటే అంత కష్టం.

తెలుగుయువకులు లాపరీతుకు మద్రాసులోనే
చదవాలి.

కాని,

ఆపరీతు పూర్తిఅయినతరువాత వారు మద్రా
సులో తులం వుండలేరు.

కున్నట్టి చేపడితే ఎన్నోవంతుల యువకులు
కునేరుడి బంగారాబోలిపో చేరివుండురు.

కానీ,

ఎన్నో వాటికి పనికిరాదు.

ఎన్నో తెలుగులియలు అంధ్రేశ్వర ధవంతులు
చేయరాచేయకున్నాడు.

ఎన్నో తెలుగులియలు అంధ్రేశ్వర ధవంతులు
చేయరాచేయకున్నాడు. ఎన్నో తెలుగులియలు అంధ్రేశ్వర
ధవంతులు చెట్టుచేరి, కంపెనీలుగా చేరి తయారు
చేయించి తెలుగుబిడ్డ కొట్టుకుపోయినాడు.

మీరల్ల కకా కిన్నవం అయిపోతోంది.

తెలుగుయువకుల కోళ్లలో మున్నా పనుతోంది.

కానీ,

ఎవరికి విచారం లేదు.

ఇంతటితో తీరిపోతే వొక అందమే.

తెలుగువిద్యవంతుల దుస్థితి యింతో ఆగలేదు.
చెప్పకుంటే సిగ్గు.

తెలుగుచేతంలో మంగలిబాతి తక్కువగా లేను.
ఆబాతివారు కులవృత్తి నా నకోనూ లేదు.

అయినా,

తెలుగువాడికి కల అంటడానికి, వొళ్లు పట్ట
డానికి వొడ్డిమంగలి కావాలి; తెలుగుమంగలి పనికిరాదు.

వొడ్డిమంగళ్లు వొక్క తెలుగువాళ్లకోసం
మద్రాసురాకా పాకి వున్నాడు.

చెప్పవచ్చిందేమిటంటే?

తెలుగువారి స్థితి యిలావుంది.

భారతదేశం మొత్తంమీద వున్న అవివేకం
అంతా - దురభిమానం అంతా - భావదాస్యం అంతా
తెలుగువాని నెత్తెక్కి మామనివుంది.

తెలుగునంపాదకుడు ఇప్పటి విద్యావిధానానికి
పునాదిచేసిన మెకాలేను నిరసిస్తాడు.

ఇంగ్లీషు మన కొంప ముంచిందంటాడు.

కానీ,

హిందీని నెత్తెక్కించుకుని మురిసిపోతాడు
ఒళ్లు తెలవని అవేళంతో, తెలుగువాడు, హిందూ
స్థానీకి జయపెడతాడు.

గుజరాతీకి జయపెడతాడు.

బం - భీకి జయపెడతాడు.

మారువాడికి జయపెడతాడు.

అమెరికానుంచి నీగ్రో వస్తే కర్నూరద డ చేత
పుచ్చకొని హోబ్బులలో మందు తెలుగువాడు ప్రత్యక్షం.

కానీ,

తెలుగువాడు తెలుగువాణ్ణి తక్కుచెప్పుడు.

తెలుగువాడి ఆభ్యుదయం చూడలేడు.

తెలుగువాణ్ణి పైకి రానివ్వడు.

“తెలుగువాడూ వొక మనుషేట పోవోయ్”

అంటాడు.

అసలు, తెలుగువాడికి తెలుగుతనమే పనికిరాదు.

తెలుగువాడు,

తురకల లుంగీ కడతాడు.

బంగాళీల లాల్చీ ధరిస్తాడు.

దానిమీద హిందూస్థానీల పాట్టికోయి జేస్తాడు

నెత్తిమీద గుజరాతీల టోపీ పెట్టుకుంటాడు.

ఆవల సాంబారు లక్షణంగా ఆస్వాదిస్తాడు.

సాటితెలుగువాడితో ఇంగ్లీషుతో మాట్లాడ
తాడు.

విద్యావంతులైన తెలుగుయువకుల స్థితి సాధార
ణంగా యిది.

ఇలాంటి తెలుగుయువకుడు నిర్వాహకపాతవల్ల
యిబ్బందిపడుతున్నాడంటే ఆశ్చర్యం యేమిటి?

ఇలాగ, తెలుగుయువకుడు సాంఘికంగా తీర్పు
కోవలసిన నిర్వాహకపాత యెంతో వుండగా మన
మక్కురాజకీయపథావారూ, కొత్త రాజ్యాంగంలో
తమకు మంత్రాంగం దఖలుపరిస్తే ఏదో పొడిచేస్తా
మనడంలో యేమి అర్థం వున్నది?

బౌద్ధిశ్యమంత్రం యేమి వున్నది?

పాత ఇటికలవలన వృక్షచరిత్రలను
తెలిసి కొనుచున్నారు

ఆ పాతకోజులలో ఇటికలు పగలక, దృఢముగా
నుండుటకై అందులో వృక్షసంబంధములగు ఆకు ఆల

౧

౨

౩

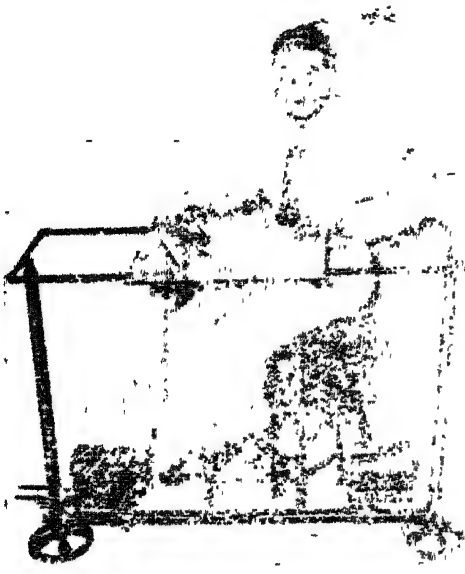
౧. ఇటికలుకరగిన బురదనీటిని జల్లెడలో పోసి ఆకు లలములను వేరుపరుచుట.

౨. అట్టి ఒకానొక ఇటిక : అందుండి బయటపడిన గింజలు, ఆకులు, కావలు, చెమ్మలు మొదలైనవి.

౩. ఆకలములను ఒక పరిశోధకుడు మహాక్షేత్రగల యొక భూతద్దముతో పరీక్షించుట.

ములను చేర్చిడివారు కాబోలు ! ఈ వైనము వృక్ష చరిత్రకారులకు తెలిసిపోయినది. అటువంటి ఇటికల నాధారముచేసికొని వారు ఏయే చెట్లు దేశమునందు పూర్వమునుండి యుండినవో, యేవేవి కొత్తకొత్తగ విశేషములనుండి వచ్చినవో, అది, యెప్పుడెప్పుడో కనిపెట్టుటకు పూనుకొన్నారు. ఇటికలయొక్కయు, భవనములయొక్కయు కాలములనుబట్టి అప్పటప్పటి ఆకాశచిత్రములకు ఉద్భేత్తు ఆకారవజ్రములను గీయు పరికరమును సమ వైకాల్యముగల చెండు ఆకాశచిత్రములను వేరువేరు కోణములందుండినట్లు ఆకుర్చి, వాని బింబము లను గాఢాద్రాయిగుజల్ల అడుగున పడునట్లు చేయ వలయును. అం దొక చిత్రము ఎర్రఫిల్టరుగుండాను, మరి యొకటి నీలపు ఫిల్టరుగుండాను బల్లపై ప్రతిధరించును.

చిత్రకావ్యము గుర్తు, సీలపు తెన్నులుగల నులోచనములకు భావించుకొని ఈ విషయము చూచినచో సరళిక్కడ ప్రవర్తించుట ప్రతిబంధము నొనర్చును.

అప్పుడు వాని ననాయాసముగ నతడు బల్లమీద గీచుకొనగలడు. చిత్రములందలి వస్తువుల ఎత్తుతల్లలను తెలిసికొనుటకు ఈ పటములు మిక్కిలి యనుకూలపడగలవు.

దైవసిర్పితమైన గొప్ప బోను

కాలిఫోర్నియాలో లాస్ ఏంజలీస్ దగ్గరగానున్న దీబోను. చరిత్రకుగూడ అందని రోజులలో ఉత్తర ఆమెరికా ప్రాంతములందు తిరుగాడుచుండిన వింతవింత మృగముల యస్థికలను ఈ బోనునుండి బయటికి లాగుచున్నారు కాస్త్రువేత్తలు. “నల్ల ఊటలు” అని పిలువబడుచు నిది యప్పటికిని ప్రమత్తముగానుండు పక్షులను, జంతువులను పొట్టపెట్టుకొని ఆవశ్యకే జీర్ణమైన వానితో స్నేహము కుదుర్చుచున్నది.

ఇది యేర్పడి వేలకొలది యేండ్లు గడచినవి. విాలలైన నరస్సరూపమున, జిగట ద్రవముతో నిండియున్న దీబోను. మానవులు దీనిని నిర్మించలేదు. దైవ కృత్యస్మృతి కిది బందీఖానా. ఆ ద్రవమైనను ఎక్కడ

నుండి యట్లు సంతతముగా ఊరుచున్నదో అంతు దొరకలేదు. దీని చుట్టు అంచులు కొంచెము గట్టిపారియున్నను నడిమిప్రాంతము మాత్రము స్వధర్మమును విడువక నిలిచియున్నది. మామూలురోజులలో దుమ్ము ధూళి రేగి యీ బురదగుంటను కప్పి దీని యునికినే దాచిపెట్టుచుండును వానకాలములోను దీనియునికిని కనిపెట్టడము కష్టమే: నీరు దీరిమీద పారుచు ఏదో బురద నీటిగుంటయను భ్రాంతిని గలుగజేయుచుండును.

శతాబ్దములకు పూర్వము తమ పూర్వీకులు త్రొక్కిన దాకినే త్రొక్కుచు ఇప్పటి కోట్ల, పిల్లలు, కక్కలు, ఉడుతలుకూడ ఎన్నో దీనివాత బడుచున్నవి. దీనిలో మరతలుపులులేవు, లోపలవేసి బంధించుటకు. ఉక్కు ‘దవడలు’లేవు, నొక్కి చంపివేయుటకు. కాని జంతువులు ఒక్కక్షణములో దీనిలో తగులుకొని చలనము చాలించును ఎంత తనుకులాడినను లాభములేదు. క్రమముగ నా బురదలో శివకవాయన కొనుచు నడుగునకు మునిగిపోవును. విరుగుడులేని జిగట మురి!

ఇప్పటికి శ్రవ్యతీసి నంతవరకు 3000000 కు మైకా ఈ గుంటనుండి యెముకలు బయటపడినవి. ఇది 30 ఏండ్ల ప్రయత్నము. ఎన్ని ప్రాణులను పొట్టపెట్టుకున్నదో యీ వింతబోను, ఈ ఎముకలే చూగజైగలతో చెప్పుచున్నవి. కాస్త్రుకారుల కొక్క విషయములో సంతోషమైనది. ఈ గుంటలోని జిగట ద్రవము ఎముకలను చెడనీయకుండ పదిలపరుచునట్టిదిగ ఏర్పడినది. అతి సూక్ష్మమైన యస్థికలకూడ చెక్కుచెదరక చెడిపోక ఇందులో నిలిచియున్నవి.

చరిత్రకారులు-ఈ యెముకల నన్నిటిని జాగ్రత్తగ విడదీసి పరిశీలించి ఆయా జంతువుల యెముకల గూర్లను మరల కట్టిపెట్టినారు. మానవు డెంకనుజగ్మించకముందు అనేకశతాబ్దములకుపూర్వముఆ ప్రాంతములందు నివసించుచుండిన జంతువుల స్థూలరూపములు తయారైనవి నాలుగుడుగుల యెత్తు పిల్లలు, బ్రహ్మాండమైన యెలుగులు, ఏనుగులను తలదన్ను రాకాసిమృగములు, ఈ నాడు నామ రూపములు లేని తెగ తోడేళ్లు, పెద్దపెద్ద రెక్కలుగలిగి

‘రాక్షస’రూపమునకు పక్షులు-
ఈ విధముగా ఎన్నియో కొత్త
ప్రాణులను ప్రదర్శించి నారు.

ఈ ఖనిన ప్రయత్నములలో
ఆనాటి పెద్దపులిపుర్రెముకటి వెలు
వడినది, కత్తులవంటి దానికొరకు-
ఏదో తోడిజంతువుతో కలిగిన
ఘోరమైన పోరాటములో కాబోలు
విరిగిపోయినవి, విరిగిపోయిన పండ్ల

మొదట్లకూడ అరెగి మొద్దుసారెయ్యంకుబలన ఆ జం
తువు ఆవిపగిలిపోయినతర్వాతకూడ చాలకాలము తన
జాతి ధర్మమును నిర్వర్తించుట కుపయోగించుచుండినట్లు
దోహింపవలసి వచ్చుచున్నది.

యథాపూర్వముగ తన పనులు సాగించుటకు
శక్తిచాలక ఈ పెద్దపులి తన వేబులులవాట్లను, ఆహార
స్వరూపమును మార్చుకొనియుండెనోపును. ఇందువలననే

కాబోలు, అది అన్నభ్రువద్దకు చేరని యీ గుంటకు
ఆహుతికావలసివచ్చినది. దీనిలో చిక్కకొలిచి యిల్లాను
చుండిన దేహోద్రావణిమా. కాలిని కట్టి కబంించి
వేయుచున్న యువానితో నీవులి యా మామచారి
గుంటచేరుకను వాస్తవయు, ప్రకాశకమున వానిలో
పనబయు సంభవించియుండును.

కొండెరుత్తులందు నున్నచో శరీరములందలి
కండల, కణసమూహ చైతన్యము ముందే కలిగి

పోవుట జరిగినది. అదే ఉత్తరప్రాంతములందైయుండి
నచో శరీరములన్నియు- మంచుగడ్డలయందు భద్రపరుప
బడినవానివలె- చెక్కచెడరక యావస్తు శరీరభాగముల
తోను, పచ్చిపచ్చి కండలతోను నిలిచియుండెడివి.

ఆరోజులయందలి ప్రాణులను, ప్రాణుల జీవితము
లను చరిత్రరూపముగా వ్రాయుటకు ఈ ‘రాగిరేకుల
కాసనము’ పూర్వపుణ్యవశమున దొరికినది. చరిత్రకారు
లందుకు సమకట్టి తమ కార్యక్రమణిక కుపక్రమించి
నారు.

బూతవేస్తు గొట్టాలకు కొత్త మూతలు

బూతవేస్తు, కేరళప్రముఖగొట్టాలకు మామూలు కర్రలతో వేయడం కొత్త స్పృంకు మూతలు తయారుచేశారు. అవి స్పృంకుతో గొట్టాలకు అకుంబడి ఉంటాయి. కొంచెము పక్కకు లాగితే బూతులులోనున్న

వేస్తు బతుకొత్త వస్తువు కావలసిందిగా రాగానే మంగుళ తోస్తే దాని నానానికి అది చేరి బూతులు గట్టిగా బంధుచేస్తుంది. దీనివల్ల వేస్తు స్వయంగా పడుతూ, త్వరగా పని కావడమూ ప్రయోజనాలూ

పత్తి ఏరడానికి కొత్త యంత్రము

ఇప్పటికీ ఆమెలో ఉండే పత్తినిరే యంత్రాల తాలూకా, చేతిపనిమట్ల తాలూకా అన్న సౌకర్యాలతో పత్తినిరే కొత్తరకం యంత్రం ఒకటి మెంఫీస్ (ఉత్తర అమెరికా)లో తయారయింది. చేతిపనిమట్లలో గిర్రని తిరుగుతూఉండే కొక్కాలు పత్తిని చిక్కించుకొని

చేతిపనిమట్లు.

లాగేస్తవి. ఆపత్తి ఒకపాడుగాటిగొట్టంగుండా పక్కన ఉండే యంత్రంలోఉండే సంచిలో పడిపోతుంది. గుంపెడుమంచి మనుష్యులు చేసేపనిని ఈ కొత్తయంత్రంతో ఇవ్వరుమనుష్యులు సులువుగా చేయవచ్చును. రెమ్మలకు గాని, పచ్చికాయలకుగాని ఏమీహాని కలగదు.

నోట్లను పరీక్షించే యంత్రము

పక్కనుండే సందుగుండా నోట్లను లోపలికి ఎక్కించి, వాటిమీద దీపపు వెలుగు బాగాపడేటట్లుచేసి లోపలికి ఆమర్చబడిఉండే భూతద్దంద్వారా వాటిని

పరీక్షిస్తే వాటిల్లో లోపాలు స్పష్టంగా తెలిసిపోతవి. బాంకిచెక్కుల్లో మార్పులు, దొంగసంతకాలు మొదలయినవాటినికూడ ఈయంత్రంతో పరీక్షించి కనుక్కోవచ్చును. నోట్లును పరీక్షించడం చిత్రంలో కనపడుతూఉంది.

పదిగోళ్ళకును
ఏకకాలంలో మెరుగు
వెట్టుకోవచ్చు
వేళ్లగోళ్ళకు మెరుగు
పెట్టడానికి ఒక కొత్త
పనిమట్టు ఒకటి ఆమర్చ

కానికీ వచ్చింది. యంత్రంలో రెండు గుండ్రని భాగాలున్నాయి. వాటిని తిరుగుతూ

ఉండే గుబ్బలు ఉన్నాయి. వాటిని వేళ్లతో పట్టుకోవాలి. చిత్రంలో చూపిన మార్గాన ఆవి తిరుగుతూ ఉంటుంది. వాటిల్లో ఉండే మెత్తని అస్తరాలు (Linings) ఏకకాలంలో అన్నీగోల్లకు మెరుగ్గిస్తవి.

కొత్త ఎలెక్ట్రిక్ లేజరు

ముఖానికి బాగా సబ్బు పట్టించి ఈ లేజరు అడ్డంగా ఉంచి తేలికగా భాగుతూఉంటే, తెగే అంచు కిందకీ, మీదికీ కదులుతూ నున్నగా చుల్లగా తొంద

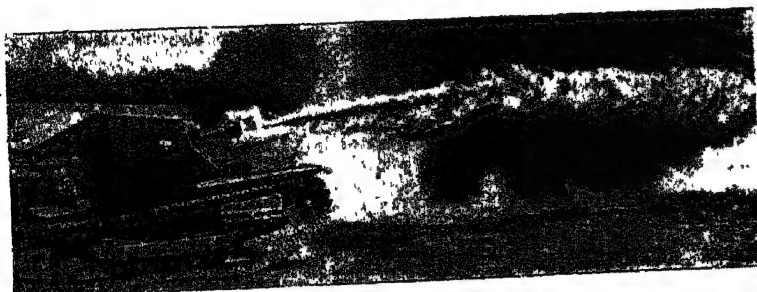

రగా వెండ్రుకలను అడుగుంట తీసేస్తుంది. ప్రక్షిప్తంగా ఉండే బేడ్లు అన్నీ దీనికి పనికివస్తవి. ఎలెక్ట్రిసిటీ లేచినా మామూలు నేస్త్రీలేజరువలెనే దీన్ని ఉపయోగించుకోవచ్చు.

మంటలతో చమురును చిమ్ము

టాంకులు

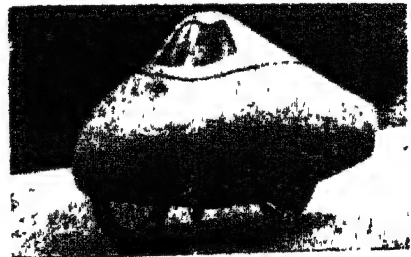
మంటలు కక్కి చమురును అఖండధారగా

మందుకుచిమ్మేటాంకు అనుర్చినబండికి ఒకదాన్ని ఇటు తీలో తియారుచేశారు. 'కోము' దగ్గర దాన్ని పక్షిం చారుకూడ, నాతనంగా తయారవుతుఉన్న యువ పరికరాల్లో ఇది చాలభయంకరమయింది. నిక్కలు చిమ్మతూ నడుస్తుంది. మొన్నటి ప్రపంచయుద్ధంలో మంటలుచిమ్మే యంత్రాలను చేతిపుచ్చుకొని పదాతులు సేనకు మందు నడిదిరాతూ ఉండేవారు. వారందరు కత్తువుల మర ఫీరం గుల వాత పడిపోయేవారు. ఇకమిదట ఈ టాంకులబండ్లు మంటలు చిమ్మతూ కత్తుమధ్యంలో నిరపాయంగా వారి తీయడానికి పనికి వస్తాయి. ఈ బండ్లమీద సాయుధులగు సైనికులు ఉంటారు.

అతిమాత్ర వేగంతోపోయే మోటార్లపైకిలు

ఉడకబెట్టి చక్రాలమీది కెక్కించిన బ్రహ్మాండ మయిన బంగళాదుంపలూండే మోటార్లపైకిలు ఒకటి కొత్తగా తయారయింది. అది గంటకు ౧౨౦

మైళ్లు నడుస్తుంది. ఈ వింతపైకిలును ఒక జర్మనీవాడు తయారుచేశాడు. తేలికపదార్థంతో తయారుచేసిన గుల్లపైకిలుచక్రంమీద ఆమర్చబడిఉంది. ఈ గుల్లపల్ల ఎదురుగాలి విసురు అడ్డకుండా ఉంటుంది. దుమ్ము ఖంట్లోపడకుండా దోవ కనుబడ దానికి మీలుగా ఉండేబట్లు ఎక్కినవాని ముఖానికి సరిగా గుల్లకు ఎగవభాగంలో, దానితో సమంగా ఇమిడేబట్లు బద్దలుకాని గాజు పలక ఆమర్చబడి ఉంటుంది.

క్రైలు వినిపించుచును పనికొనవలెనను పక్కలా
చూచి చిన్న చక్రాలను చూచుచును చానీ లోపలి
కొత్తయినవచ్చు.

మోగారు. బండిమీద కమెరాస్టాండు

మోగారు. బండిమీద ఎత్తుకు తగినట్లుగా హెచ్చిం
చుచు, తగ్గించుచు కీలుగా ఆమర్చబడిన నిచ్చిన
కంటి స్టాండ్ ఒకటి ఉంటుంది దానిమీద నిలుచుని

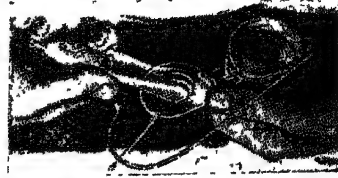
ఫోటోగ్రాఫరు ఎత్తుర ఉండే దృశ్యాలకు ఫోటోతీయ
వచ్చును. చిత్రంలో ఒక ఫోటోగ్రాఫరు ఆలాటినిచ్చిన
మీద ఎక్కి ఫోటో తీయడం కానవస్తుంది.

కంటిజోడుగాజుబిళ్లలను శుభ్రపరిచే

చిన్న పనిముట్లు

ఈ పనిముట్లు కొత్తగా తయారయింది. జేబుకు
తగినచదానికి దీనికి ఒక క్లీప్ ఉంటుంది. దీని ఉప
యోగము చిత్రంలో చూపబడింది. ఇది కొరల గుం

టుంది. తలచీకెలకొనలకు లోనైపున గుండ్రని మెత్తని
కుదుళ్లు ఉంటవి. మరొక కొనను గట్టంలో నిలవజేస్తూద్రావ

కం కుదుళ్లలోకి వస్తుంది. కుదుళ్లను గాజుగీళ్లలమీద
రుద్దితే అవి శుభ్రమవుతాయి.

బట్టల మన్నికను కనిపెట్టే యంత్రము

కొత్తబట్టలు ఎన్నాళ్లు వస్తుతవో తెలుసు
కోవడానికి చిత్రంలో చూపబడిన యంత్రాన్ని ఒక
దాన్ని ఆమెరికాలో నిపుణులు కనిపెట్టారు. బట్టచిరగ
దానికి ఎంతరాపిడికావాలో ఈయంత్రం తెలుపుతుంది.

దీంతోను, ఇంకా ఇతర పరీక్షలతోను బట్టల మన్నిక
తెలుసుకోవడానికి పరిశోధనలు చేస్తూఉన్నారు. సఫలం
అయితే ప్రతి బట్టకును దాని మన్నికకాలం నిర్ణయం
పబడుతుంది. ఆ నిర్ణయంకల్ల బట్టలు కొనేవాళ్లకు
చాలా ఉపకారం అవుతుంది.

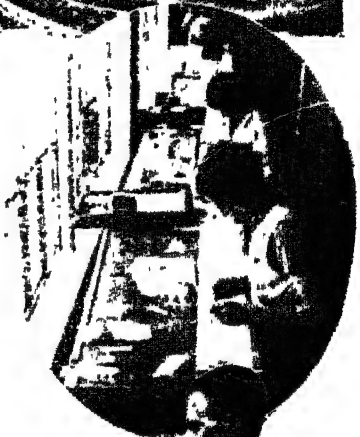
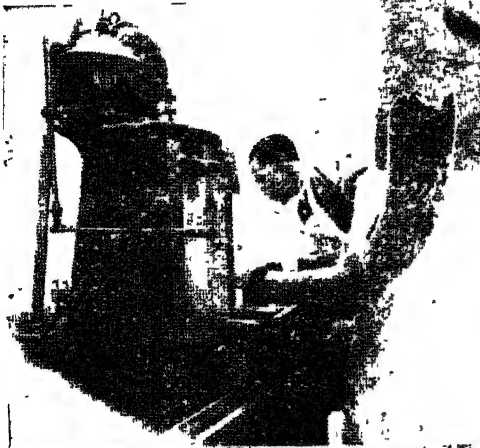
ఏనుగు కొమ్ములతో పియానామెట్లు

పియానాల దంతపుమెట్లకోసం ఏటా నూర్ల తర

జెడ్ల ఏనుగుల కొమ్ములు ఏదో మార్పులుపొంది చివరకు

మెట్ల కిందికి తయారవుతవో తెలుపుననది.

బడి ఏనుగులు ప్రాజాలు కోలుపోతూ ఉంటవి. మెరుగులు చిమ్ముతూ ఉండే పియానామెట్లకు ఏనుగుకొమ్ములు బహుశః కెన్యాకొలనీలో గాని, జాంజిబారు ద్వీపం లోగాని దొరికేవి కావచ్చును. అక్కడి కొమ్ములు చాల ప్రశస్తమని పియానాలు చేసేవారు అంటారు. ఇందలిద్రిత్రాలు పెద్ద

౧. నోనాములలో నివులులు కొమ్మలను పరి
శుభ్రము.

౨. కండ్ల కొలతనుబట్టి కొమ్మలను రంపంతో
కోస్తాము.

౩. రంగుబట్టి మెట్లను పరీక్ష చేస్తున్నారు
చివరకు. రంగులో రంగుచే ఢేదమయినా వీరికం
దిష్టన తెలిసిపోతుంది.

౪. మెట్లముక్కలను గాజుమాత పెట్టెల్లో పెట్టి
ఎండిస్తారు. తర్వాత ఎండతగిలితే రంగు మాయమండా
ఉంటుంది.

౫. చింతపు మెట్లు తయారయిన తర్వాత, నల్ల
కర్ర మెట్లను జోడిస్తారు. ఇప్పుడు పియాసామీద అమర్చ
కానికి సిద్ధమయింది.

౬. గట్టి కర్రపలకమీద చింతపు ముక్కలను
ఇలాగా జిగురుతో అంటించి ఎండినతర్వాత ముక్క
లుగా కోస్తారు. అముక్కలే మెట్లు.

గడ్డం గంట

మారప్రయాణాల్లో మోటారుకార్లవాళ్లు నిద్ర

మబ్బులో ఉంటే జరిగే ప్రమాదాలు నివారించడానికి
ఒక కొత్త ఆలారం గంట తయారయింది. శ్రయినరు
కాలగురు దీన్ని తగిలించి పెట్టాలి. వాడితల మంగుతు
వంగినపుడల్లా దీనిమీద ఉండే చిన్న మీటకు గడ్డం
తగులుతుంది. అట్లా తగిలికప్పుడు మీటలో హార్నిఉండే
టిక్కినింపు సాయంతో గంట మోగుతుంది. వినూనాలు
మొదలయిన యంత్రాలను నడిపేవాళ్లందరూ దీనిని
ఉపయోగించవచ్చు.

రెక్కల నేస్టి పిన్నులు

పిల్లలకు చేతికివారికినదానినల్లా నోట్లో పెట్టుకోవ
డమూ, సాధ్యమయితే దాన్ని తిన్నగా మింగేయడమూ
అలవాటు. వాళ్లు అలా మింగేవాటిల్లో నేస్టి పిన్ను ఒకటి.
ఇకమీదట అలాటిభయం లేకుండా కొత్తగా రెక్క

లతో నేస్టి పిన్నులు తయారయినవి పిన్ను రెండు
పక్కల ముళ్లకూ రెండు రెక్కలుంటవి. అవి బాగా
వెడల్పుగా ఉండడంవల్ల పిన్నులు మింగుడుపడవు.
అంచేత పిల్లలు పిన్నులను మింగిపోతారేమో అన్న భయం
తలులకు పనిలేదు.

కలగూరగంప

వాసిష్ఠ గణపతిముని

వాసిష్ఠ గణపతిముని అసలు కేరు అయ్యలసోమ
యాజుల గణపతికాస్త్రీగారు. వీరు గొప్పపండితులు;
బహుశ్రుతులు. సంస్కృతాంధ్రములయందు చక్కని

యశ్వశరీరులు బ్రహ్మశ్రీ కావ్యకంఠ అయ్యల సోమ
యాజుల గణపతికాస్త్రీగారు 'పూర్ణ' రచయిత.

కవిత్వము చెప్పగలిగినవారు; సహజ ప్రతిభాసంపన్నులు.
వీరి జ్ఞాపకశక్తి అపూర్వమయినది. వీరి జీవితము అద్భుత
సన్నివేశములతో నిండినది. పదేండ్లప్రాయముననే వీరికి

బోయితిశ్చాస్త్రమున పెద్ద పాండిత్యము కుదించెను. కాని
కొన్నార్ల కాశాస్త్రమునందలిద్రామాన్నియు వారికి
నిలవకాలకపోయినది. మంత్రశాస్త్రమునను వీరి సామ
ర్థ్యము పశ్చాత్తమయినది నైదికమంత్ర ప్రభావ మమో
ఘనుని వీరి విశ్వాసము.

ఒకానొకప్పుడు కాస్త్రీగారు నవక్షిపమునకు
పోయి అచటి పండితులతో వాదించి, వారి నోడించి,
వారిచే 'కావ్యకంఠ' బిరుదును బహు సమానముగా
పొందిరి.

కాస్త్రీగారు కేరము ప్రకాంత వింక్త ప్రదేశము
లంగు నివసించుచు ఆత్మవిచారము చేయుచుండువారు.
అట్టి యవసరములం దొకప్పుడు శ్రీగమణమహర్షి యొడ
వీరికి భక్తి ఏర్పడినది. వెనువెంటనే రమణాశ్రమమునకు
చని మహర్షి సాన్నిధ్యమున చిరకాలమునివసించియుండిరి.
'రమణ గీతలు' మున్నగు గ్రంథములకు రచించి వారియొడ
తమకుగల అపూర్వ గౌరవమును ప్రకటించిరి.

నైదికమంత్రోద్ధరణాసక్తి వీరికి మిక్కిలి కలదు.
అందువలన వీరు ఇటీవల నైదికమంత్రోద్ధరణమునకయి
అనేక ప్రయత్నములను చేయుచుండిరి.

ఆమోఘము, అనర్గళము నయిన ప్రవచనశక్తి
వీరికి కలదు.

వీరు దేశభక్తిపెల్లుర కాంగ్రెసునందును కొంత
కాలము హస్తక్షేపము గావించి, అభిప్రాయభేదము
కారణముగా దూరమునకు తొలగిపోయిరి.

వీరి ప్రపంచజ్ఞానము అనన్యసామాన్యము. వీర సేక
గ్రంథములను రచించిరి. వానిలో కొన్ని అముద్రిత
ములు; కొన్ని అసమగ్రములుకూడ. అట్టివానిలో నొకటి

‘కాన్స’ యొక్క గర్వచరణము. ఇది విష్ణుకుండినుల కాల
మునాటికృతమాధారముగాగలది. కాన్సగారి ప్రతిభకు
కాంక్షిత్వమునకు, ప్రపంచజ్ఞానమునకు నిది పరమావధి
అనదగినది. ఇది వారి తుది రచనము; ఎదుబడి ప్రక
రణముల గ్రంథము. దీని భారతీయండు ప్రక

టేంప కాన్సగారి కుమారులు శ్రీ అయ్యల సోమ
యాజుల మహాదేవకాన్సగారి రోసగినారు. భారతి వీరి
యొక కృతజ్ఞతను ప్రకటించుచు గ్రంథ ప్రకటనమును
ప్రారంభించినది. ‘గణపతి’ యనునది గణపతికాన్సగారి
నామాంతరము.

ఆత్మరక్షణకు కుస్తీమెళుకువలు

౧ చిత్రము

దెబ్బలాట ఒకపనిగా ఎవ్వరూ పెట్టు
కోరు. మీరు మిక్కిలి అదంతే ఎవ్వరికీ గిట్టదుకూడా.
అయితే ప్రతిమనిషికి జీవితంలో తన్నుకానీ, తన్ను
ఆశ్రయించినవాళ్ళను కానీ రక్షించుకోవడంకోసం దెబ్బ
లాట అవసరం ఎప్పుడో ఒకప్పుడు వచ్చితిరుతుంది.

దవడమీద ఓగుద్దుగుద్ది మీదపడ్డవాణ్ణి పడతోయ
డం పడతి ఒకటి ఉంది. అది చాలా పాతకాలంనాటిది.
అది నవలల్లోకి, నాటకాల్లోకి సరిపోతుంది చాలా
బాగా; అనుభవంలో మాత్రం ఏ మాత్రమూ సరిపోదు.

సాధారణంగా వీధుల్లో జరిగే దెబ్బలాటలు
మాస్తాఉంటాయి. అలిసి కింద పడిపోయేంతవరకూ
ఒకన్నొకరు చావకొట్టుకుంటూ ఉంటారు. చివరకు

ముక్కులగుండా నెత్తురుకారడమూ, కళ్లు చీకట్లు కమ్మ
డమూ, పరిపోవడమూనూ. ఇదే దానిఫలం.

కత్తితీసుకుని ఎవడయినా మీదపడడానికి వచ్చి
నప్పుడు కానీ, ఏ దొంగాడయినా వచ్చి తుపాకీని
దొక్కలోకి నురి పెట్టి పేల్చడానికి సిద్ధంగా ఉన్నప్పుడు
కానీ, నెమ్మదిగా ఓచోల కూర్చుని ఉన్నప్పుడు ఏ
తాగుబోతో తూలుతూ తూలుతూ వచ్చి మీదబడి
కొట్టవచ్చినప్పుడు కాని నెనుక ఎప్పుడో నేర్చుకున్న
కుస్తీపనితనం చూపించి తప్పించుకోవడానికి అవకాశం
ఉండదు. వెంటనే నెత్తిమీది అపాయాన్ని సులువుగా
తప్పించుకునే ఉపాయం చూడాలి. అలాటప్పుడు
తప్పించుకొనే మెళుకువలు కొన్ని తెలిసుండాలి ప్రతి
మనిషికి.

ఒక దొంగడు తుపాకి గురిపెట్టి మీదికివచ్చి సామ్యుతా ఇచ్చేయనుంటాడు. అప్పుడు రెండు చేతులూ మీదికెత్తేసి దగ్గరండే సామ్యుతా తీనేసుకొనేవరకూ ఏమాత్రమూ మెదలకుండా నిలబడాలి. అలాబప్పుడు వాడి చేతినుండి తుపాకిని లాగే ఊడం మంచిదని తోస్తే తప్పుకుండా అలాచేయాలి. అయితే ఎలాచేయాలి మాత్రం బాగా తెలిసుండాలి.

ఇలాటి అవసరాలు తక్కిన వార్లకంటె పోలీసు వాళ్లకు ఎక్కువగా వస్తూఉంటాయి. అందుకొసమని వాళ్లకు ఆ మెళుగువలు నేర్పుతారు.

(చి. ౨, ౩)

ఉన్నట్టుండి ఎవడయినా తుపాకి తీసుకొని మీద పడతాడు. వెంటనే వాడిదృష్టిని ఒక తుటికాలం మరో దానిమీదికి తప్పించాలి. అందుకని వాడి బుజంమీది నుంచి అవతలికిమాడాలి, ఎవళ్లో వెనకవస్తూ ఉన్నట్టు. ఇట్లా కాకుంటే ఇంతకంటే మంచి ఉపాయం మనోటి ప్రన్నాలి వాడి దృష్టిని తిప్పేయడానికి.

(చి. ౨, ౩) వాడి కుడిచేతులో తుపాకి ఉంటే చప్పున ఎడమవైపుకు ఒక అడుగు తప్పుకోవాలి. కూడా, ఎడంచేయి మీదికెత్తి వాడి మణికట్టుమీద గట్టిగా ఒక్క చరుపు చరిచి కదలకుండా పట్టుకోవాలి. అప్పుడు తుపాకీరుని నిన్నుండి తప్పిపోతుంది. ఆ పట్టిన పట్టు సల్లించకుండా మణికట్టును వెనక్కు మెలిపెట్టాలి. కుడిచేత్తో వాడి పిడికిలిఅడుగున పట్టుకుని తుపాకి చేతని మణికట్టుమీదినుండి వెనక్కి వంచాలి. ఇప్పుడు తుపాకి వాడివేపుకే గురిచూపుతుంది. వాడేమయినా పొరపాటున మీది నొక్కాడా అంతటితో చెల్లు ఆయన పని. బాగా వెనక్కు విరిచేసరికి చెయ్యి విప కీకంగా నొప్పెడుతుంది. తుపాకిపట్టు సల్లిపోతుంది. అప్పుడు కుడిచేత్తో తుపాకీని లాగేనేయవచ్చు.

మణికట్టును మెలిపెనుతూన్నప్పుడు నిలకడ చిక్కదానికని వాడు కుడికాలు ముందుకు వేస్తాడు. అప్పుడు వాడి బరువంతా ఆ కాలిమీదే అనిఉంటుంది. వాడలా ఉన్నప్పుడు వాడి ఆకాలికి ఎడం కాలితో కిందివేపునుంచీ ఒకతావుతగిలించాలి. దాంతో వాడు కిందపడిపోతాడు. అప్పుడయినా చెయ్యి మెలి పెట్టడం మాత్రం మానేయకూడదు, తుపాకిన్నీ వాడివశం లోంచి పోతుంది. వాడింకేమీ చేయలేకుండా ఉండి పోతాడు. ఈ తంతంతా క్షణంలో మెరుపు మెరిసినట్లు జరిగిపోవాలి. ఏమాత్రం ఆలస్యమయినా ఉపద్రవం కలిగితిరుతుంది.

ఎవడైనా కత్తెత్తి నీలిగి కడుపులో పొడవడానికి వస్తే పై పద్ధతితోనే తప్పించుకొని కత్తిరి లాగి పారేయవచ్చు. కత్తిని పొడవడానికి మీదికెత్తినపుడు మణికట్టును తిన్నగా గట్టిగా నొక్కపట్టి కత్తిరి లాగేసి (చి. ౮) వాణ్ణి కిందతోనేయవచ్చు ఒక క్షణంలో.

చెయ్యి అలా మీదికెత్తి ఉండగానే వాడిమీదికి హతాత్తుగా దూకాలి. వాడి కుడిచేతిలో కత్తి ఉంటే ఆ చేతి మణికట్టును ఎడంచేత్తో వడిసి పట్టుకొని అవతలికి లాగిపట్టి ఉంచాలి. కూడానే కుడి ముంజేతిని వాడి రెక్కకిందినుంచీ చొప్పించి వాడి మణికట్టును

భా.త.

పట్టుకోవాలి, మనకుమిమంజేతిని మీటలాగా ఉపయోగించి వాడి చేతిని కిందికి లాగితి.

వాణ్ణి కిందికి నొక్కుతూ ఉండేటప్పుడు వాణ్ణి కేమాత్రము పైకి లేవడానికి అనకాళం ఇవ్వకూడదు. అప్పుడికి వాడు నిలబడలేక, కల్లకిల పడిపోతాడు; కత్తిని బారవిడిచేస్తాడు.

వాడు కిందపడినతర్వాత పట్టు వదలకుండానే వాడి భుజంమీదుగా వ్రుంతుంటే సరే, నీ బరువంతా దాని పయినే నిలిచి నొప్పిపుట్టిస్తుంది ఎక్కవగా. తప్పుకోవడానికిగానీ, ఏమీ చేయడానికిగానీ చేతకాకుండా అలా ఉండిపోతాడు వాడు.

ఈ పట్టును ఎలానుపట్టు అంటారు.

దుడ్డకర్రను గాని, గాజుబుడ్డిని గాని తీసుకొని మీదికివచ్చేవాళ్లనుమాత్రా ఈఉపాయంతోలే పడే(చి. ౧౫)గొట్టవచ్చు. వాడిచేతిని ఆవలకు తోసిపెట్టడంలో ఎప్పుడో వాడిచేతినుంచీ వాటిని లాగివారేయవచ్చు. వాడు తనబలాన్ని ఉపయోగించేలోపల వాడిచేతిని వెనక్కు లాగి మీట తగిలించి నొక్కాలి.

అదునులో అయితే ఇది చాల నలువయినపట్టే పట్టు సరిగా చిక్కింపంటే- అంతే- ఇంక ఆశలేదు.

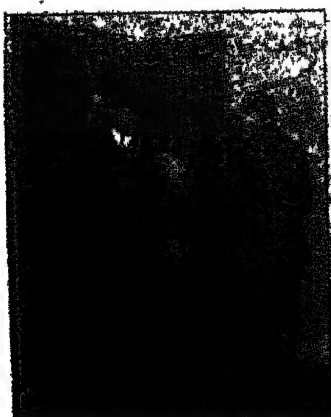
ఎవడయినా వెనుకనుంచీ తెలియకుండా వచ్చి మీదపడి తన ముంజేతిని గడ్డంక్రిందికి పోనిచ్చి గొంతుక నొక్కడానికి ప్రయత్నించవచ్చు. వెంటనే వాడిచేతిని ముందుకుతోసి పట్టి ముందుకువంగి వాణ్ణి తలమీదికి వంచుకొని లేవదీయాలి. అప్పుడు గట్టిపట్టు దొరికిందంటే వీపుగాని, తలగాని పెటపెటలాడిపోవలసిందే. దాంతో వాడిపని అయిపోతుంది. అప్పుడువాడికి దోలీమాడ అవసరం అయితే కావచ్చు.

నులువయింది- తె సుకుకోవలసిన పట్టు మరోటి ఉంది. ఎవడయినా ముఖాముఖిని ఎదుర్కొన్నప్పుడు రెండుచేతులతో వాడి మణిక్టును పట్టుకొని ఒక్క ఊపున ప్రక్కకు తిరిగేయాలి.

అప్పుడు వాడు వెక్కిరిస్తాడు. వాడిచెయ్యి మన భుజంమీదుగా ఉంటుంది. వెంటనే ముందుకు వంగేస్తేసరి వా డేమీచేయలేకుండా పోతాడు.

వెనుకనుంచి మీదపడినవాడి తలను, రెండు చేతులు బుజాలమీదుగా నక్కుపోనిచ్చి పట్టుకొని చుప్పన వెనకటివలెనే ముంచుకు వంగాలి. వాడితల వెనకవేపున పట్టుకొని చుప్పన క్రిందికి వంచాలి.

ఎవడయినా మీదపడి గుద్దడానికి వస్తే కొంచెం ఒళ్లుముడుచుకొని కిందికి తగ్గాలి. సందుచూచి కుడిచేత్తో

(చి. ౧)

(చి. ౨)

(చి. ౩)

వాడి ఎడమమణికట్టు పట్టుకొని, ముందుకు ఉనికి భుజాన్ని వాడి కళ్ళ సందున దూర్చాల్సి. వెంటనే నేచి రెండుమాట్లు గిర్రున తిరిగి వాడికి ఒక్కతోచకుండా చేసి, వాడి చేతిమీదినుంచే ముందుకు లాగి, ఇంకొక చేత్తోను, భుజంతోను వాణ్ణి మీదికెత్తి (చి. 2) తల కిందతగిలేట్టుగా పడవేచూచి.

ఈ పట్టు ఎంత తమాషాగా ఉందో అంత అమోఘంగా పరిచేస్తుంది; చాల సులువయిందికూడా. సామాన్య బలంకలవాడయినా సరే ఎంత భారవాళి మఱిపిలిగాని సులువుగా మీదికెత్తేయవచ్చు, సరిగా వాణ్ణి తనమీది నిలుపుకోగలిగితే, గిర్రున తిరగలిసిన అవసరంకూడ లేదు. కాని వాడికి తలదిమ్మకేట్టుచేస్తే మన ప్రయత్నం అమోఘంగా ఫలింపడానికి సాయపడకుంది. వాణ్ణి కంకరనేలమీదిపై పడవేయవలయులే తలదిమ్మకించివలసిన అవసరంకూడ ఉండదు.

మేజాముందు కూర్చొని ఉన్నప్పుడు ఎవడయినా మీదబడితే వాణ్ణి లొంగదీయడం చాల తేలిక. కాని కాళ్లు మేజాకింద చిక్కుకోకుండా ఉండాలి.

తప్పతగిన ఏజగడాలమారో రాత్రి క్లబ్బుల్లో గాని హోటల్లలో కాని అలాగా మీద పడతాడు. వాడి మీదికి నిద్రపడడానికి ఒక్కోప్పుడు అవకాశం ఉండవచ్చు.

మొట్టమొదట మన కేమీ అడ్డు తగలకుండా కుర్చీని మేజాకు దూరంగా లాగేయాలి. వాడు మీద పడి నుద్దితే దాన్ని లెక్కపెట్టనట్టే కనుపడాలి. వంగి నట్టే ముందుకుపోయి భుజంతో వాడి కాలిమీద మోకాలికెగవ ఒకతాపు తన్నాలి. ఆ కాలి వెనకవేపున రెండు చేతులు పెనవేసి చీలమండకేసి ముందుకు ఒక దెబ్బ తగిలించాలి. ఇట్లా చేస్తూ ముందుకు కూడా లాగుతూ ఉండాలి. (చి. ౯) వాడప్పుడు గభిమని వెల్లకల నేలమీద పడిపోతాడు. నిలుచున్నపుడు మీద పడ్డ వాణ్ణియినా ఇలాగే పడదోయవచ్చు.

తలవంచుకొని మీదికి వచ్చేవాణ్ణి లొంగదీయడం అతిసులభం. వాడు వచ్చే రావడంతోనే కుడిచేతిని

(చి. 2, ౩, ౪, ౫)

వాడి మెడకు చుట్టి చంకవేపుకీడ్చి నమియజగ్గరికి వంచాలి. ముంతేయి దవడమీదుగా వచ్చేలాగ ఎవంచేత్తో కూడ మెడకు చుట్టబెట్టాలి. ఆ చేత్తోనే మన కుడిమంజేతిని పట్టుకొని, ఒళ్ళికి అనేట్టుగా లాక్కొని తలను మీదికి నొక్కాలి. కూడానే వాడి యెడంభుజాన్ని మన కుడిచేత్తో నెట్టుతూ ఉండాలి. వాడి కెంతబాధ కలిగించాలంటే అంత బలాన్ని చూపాలినుంటుంది. ఇట్లా చేయడంవల్ల వాడికి విపరీతంగా నొప్పెట్టవమే కాకుండా, మెడకుకు నెత్తుకు పొరకుండా చేయడంవల్ల స్మృతికూడ తప్పిపోవచ్చు.

ఎవడయినా ఎదురుగావచ్చి రెండుచేతులతో చుట్టబెట్టుకొని నొక్కేస్తూ ఉంటే, మనరెండుచేతులూ

భా ౨ తి

—దాంతోపాటు పట్టుకొని మీది కెత్తాలి. వాడు తప్పించుకోవడానికి ప్రయత్నించినప్పుడల్లా వాడినాదాలను గట్టిగా నొక్కుతూఉండాలి; గడ్డాన్నీ గట్టిగా నొక్కి మీదికెత్తితూ ఉండాలి. (చి. ౧) ఈపట్టు చాలబాధను కలిగించేది కాబట్టి ఒక్కసారంతోలే, ఎంత పట్టుదల మనిషియినా, వాడు ఇంక తప్పించుకోలేమని తెల్లమొరం వేశేస్తాడు.

ఈ విధంగా పట్టు విడిపించుకొనే ప్రయత్నం చాళ్యం కాకపోతుంది. వాడు తనగడ్డాన్ని మనయూపు కొడుకెట్టే తనబడవునంతా మనమీద మోపుతాడు, అప్పుడు తప్పించుకోవడం ఎలాగో వాడిచేతులమీదుగా మనచేతులు చుట్టబెట్టి వెనకేయాలి. చప్పున వెనక్కు ఒకఅడుగు తగ్గి మనచేతులను వాడి పొట్టుకు చేర్చి మీదికి నొక్కాలి.

వెనకనుంచేదచ్చి మీదబడి చుట్టబెట్టినప్పుడు తొమ్మడు ముడుసుకొని మోకాళ్లు వంచి కిందికి తగ్గాలి. కూడనే వాడిచేతులను మన రెండుచేతులతో సంకల్లోకి ఎగవోయాలి. తర్వాత అప్పున మన మోచేతులను వెనక్కు పోసిచ్చి రొమ్ము విరుచుకోవాలి. పట్టు సల్లించే ముందుకు తిరిగి నిలబడాలి, మల్లా మీదబడితే వాణ్ణి సాధించడానికి.

నడుము వంచడానికి వీలయ్యేట్టుగా కిందభాగంలో వాడు చుట్టబెడితే, మంగుడు బాగా వంగి రెండుచేతులతో వాడికాలి వీలమండల్లో ఒకదాన్ని ఒడిసి గట్టిగా పట్టుకొని నిలువునలేది వెనక్కు ఒరగాలి. అప్పుడు వాడు కిందకూలబడతాడు; వాడిమీద నీవున్నా. దాంతో వాడికి ఊపిరి ఊడిపోవచ్చు. తలకు గట్టిదబ్బు తగిలితే స్వల్పకూడ తప్పిపోవచ్చు.

వాణ్ణి పడిపోయిన తర్వాత బోర్లతోయగలిగితే, వాడిపాదం ఒకటి మనచేతికింద దిగించిపట్టాలి. ముంజేతని వాడివీలమండకిందికి పోనిచ్చి వాడికాలి బొటన వేలిని నీవధికవత్తుకు వెనక్కునంచి వాడిమీద ఎక్కి ముళ్ళోవాలి. తప్పించుకోవడానికి ప్రయత్నంచేసినప్పుడల్లా బొటనవేలిని గట్టిగా నొక్కుతూఉంటే ఎంత నీవయినా అలా పడిపోండిపోతాడు వాడు.

ఇంకకంటే మంచిపట్టు: వాడి రెండుమోకాళ్లను వంచి, నీ తొడలతో వాడిపొదాబడి అదిమిపట్టాలి.

దాంతోపాటు పట్టుకొని మీది కెత్తాలి. వాడు తప్పించుకోవడానికి ప్రయత్నించినప్పుడల్లా వాడినాదాలను గట్టిగా నొక్కుతూఉండాలి; గడ్డాన్నీ గట్టిగా నొక్కి మీదికెత్తితూ ఉండాలి. (చి. ౧) ఈపట్టు చాలబాధను కలిగించేది కాబట్టి ఒక్కసారంతోలే, ఎంత పట్టుదల మనిషియినా, వాడు ఇంక తప్పించుకోలేమని తెల్లమొరం వేశేస్తాడు.

మరొక పట్టుండి: పడిఉన్నపుడు కాని, నిలుచున్నపుడు కాలి ఈ పట్టుతో సాధించవచ్చు. వెనకనుంచి రెండుచేతులను వాడి రెండుచంగలక్రిందికి పోనిచ్చి, వాడితల వెనక్కుతెచ్చి జోడించాలి.

ఈ పట్టు, తల్లక్రిందులు చేస్తే మంగుడునుచి కూడ పనికివస్తుంది.

వాడితలను మన రెండుమోకాళ్ల సంగున చిక్కబట్టి నొక్కివాడిచేతులక్రిందనుంచి మనచేతులుచొప్పించి వెనకవేపుకు తెచ్చి వాడి మెడమీద జోడించాలి. వాడి చేతులమీదుగా మీదికిలాగితే మన బలమంతా వాడి మెడమీద ఆగిఉంటుంది.

(చి. ౧౦)

దొంగను దొరికించుకున్న తర్వాత వాణ్ణి కూడా లాక్కునిపోవాలంటే వాడి కుడి మణికట్టును మన కుడి చేత్తో పట్టుకొని వాడి అరిచేతిని మైకితిప్పి పట్టుకోవాలి. వాడి పక్కకువచ్చి మన ఎడం చెయ్యిని మనం పట్టుకున్న వాడిచేతిమీద ఉంచి తర్వాత మోచేతికి ఎగవ ఆ చేతికిందికిపోనిచ్చి మనకుడిచేతిని అఎడంచేత్తో పట్టుకోవాలి. (చి. ౧౧)

ఇప్పుడు మన ఎడమ ముంజేయి, వాడి చేతిమీద మీటగా పనిచేసే మన కుడిచేతికి దన్నుగా ఉంటుంది. వాడువిడిపించుకోడానికి పెనుగలాకిరవ్వకల్లా, వాడిచేతిని క్రిందికి నొక్కుతూ ఉంటే చాలా నొప్పి పెరుతుంది దాంతో ఎక్కడికి తీసుకుపోతే అక్కడికి మెదలకుండా వస్తామ వాడు.

దయా దాక్షిణ్యాలు మాపరుసిన అవసరం ఏమాత్రమూ లేని అసాధ్యపరిస్థితుల్లో సులువుగా, తప్పకుండా వాడి పులుసు వంచడానికి సరిపోయే జుజుట్టు కద్దతి దెబ్బ ఒకటి ఉంది.

ఏచేతి మణికట్టునుగాని కళ్లతో సహా తిన్నగా చాపి కొనవేళ్లతో వాడి గొంతుకలో పొడిచి కుతిక పూస రెండు వేపులా నొక్కాలి. (చి. ౧౦) ఈ దెబ్బ సరిగాపడిందంటే కుతికలో రక్తనాళాన్ని చినిపేస్తుంది. అలా కాకపోయినా, కలమిదికి ఎక్కిపోతూ ఉండన్నట్టుగా నొప్పి ఎక్కుతుంది.

చిత్రము ౧౦

* * * *
దీన్నంతా చదివి ఆవకల పడవేయడంలో ప్రయోజన మేమీలేదు, ఈ విషయంలో ఆసక్తి ఉండేవరకొకణ్ణి దోడ్తీ చేసుకొని అన్నికట్లను వాడితో లిసి కట్టి మొదటిఅవసరంలోనే ఆమోఘంగా ఫలించేట్లు చక్కగా అభ్యాసంచేయాలి. నిజంగా శత్రువుదగ్గర రెండో

అవకాశం దొరకడం చాలాఅరుదు. ఆదోక్షికో పట్టు-ముఖ్యంగా అయిపుకలిగించేవి — పట్టేటప్పుడు చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. అంత సాంతంగా నేర్చుకోవలసిందే కాని దోక్షికిమాత్రం అవాయం కలగకుండా చూడాలి.

ఒకపట్టు చక్కగా నేర్చుకున్నతర్వాత ఇంకో దాన్ని నేర్చుకోవాలి. నిస్సంశయంగా సాధించడానికి చాలిన అభ్యాసం ఉండే ఒకటిరెండు పట్లు చాలు ఒక గంపెడు వచ్చిరానిపట్లకంటేను. 'చేతులు బంధించు' 'మీదికి ఎగనెత్తవం' రెండూ బాగాతెలిసి ఉంటే తప్పేము కాని ఎదిరిని క్షణంలో లోపరుచుకోవచ్చు- వాడెంత బలవంతుడయినా, ఎ.తి బలవంతమైనవాడయినా సరే.

[జనవరి (1987) పాపుల్స్ నైస్సు]

జనమొద్దు బిడ్డ

‘షెర్లీ టెంజిల్’

ఈ జనమొద్దు బిడ్డ ౨3 వ ఏప్రిల్ ౧౯౨౯ ని సాంటామోనికాలో పుట్టినది. పుట్టిన నాల్గవయేటనే సినిమారంగములో ప్రవేశించినది. షెర్లీకి యిప్పుడు జరుగుచున్నది యెనిదిదివ యేడేగాని యింత స్వల్పకాలములో యిప్పటికి యిరువదిఫేజులలో నటించిందన్న ఎట్టివారికైనను వింతకొప్పుకొనదు. ఇటీవల నటించిన ‘డిం’లో అను ఫిలుములో ‘షెర్లీ టెంజిల్’ విచిత్రభావ యగు చీనాభావలో మలబాడు చున్నది.

ఇట్టి అద్భుతప్రభావము కలది గావుననే యీ బిడ్డ ప్రపంచమందలి ప్రేక్షకులనెల్ల ముగ్ధులగావించి జగద్విఖ్యాతి వడసినది.

షెర్లీకి యిట్టి సుగుణము లెట్లబ్బినవో తెలియదు లుకూడ ఊహింపలేకున్నాడు. వంశ వారంపర్యముగా వచ్చినదేమోయన్న నా వంశములో యెవరును నాటిక ములలో నై నా పాల్గొనియుండలేదు. ప్రపంచాభిప్రాయ పెట్టెన్నను, షెర్లీ తన గొప్పతనమును యిందుకయైన లక్ష్యముచేయదు. పైగా యీ గొప్పతనమే ఆదర్శముగా లోకము మళ్ళు తెచ్చిపెట్టినది. ఇతర లోకాలవలె

కృష్ణా సంచరింప నీలలేరు. కంటికి గార్పించిన ముగ్ధుని వేలకొలది జనులు చుట్టను గుమిగూడుదురు. కావున కెక్కిరింపఁబడుట, ఉత్సాహపూరితులగు ప్రజలకు చక్కఁగాఁగలదు కూడ గలుగనీయకుండ యీ చిన్నిపిల్లలు గృహమున బంధింతురు. కిధిలో ఆ బంధించునపుడు బడిమాట యెందులకు! ఎపు డైనా సీనియరవర్తకము చూడవలయు నన్నచో, షెక్స్ పిర్ కవిదండ్రులు, కీకటిలో నలుబది ముగ్గులలో వాది తీసికొని వెళ్లెదరు. అప్పుడే గాబోలును కీర్తికి ప్రతిఫలము!

ప్రతిదినమున వివిధదేశములనుండి యీ బిడ్డ వృత్తాంతము తెలుపమని ఎంఁచి, చాయాపటములు పంపమని కెంఁచి లేఖలు వచ్చుచుండును. సభలలోనికి వచ్చి వాల్టానవలయునని మరికొన్ని. కాని యీ లేఖ లన్నియు కొన్ని కారణాంతరములచే నిరాకరింపబడు చున్నవి.

షెక్స్ పిర్ ప్రప్రముఖున “పేరీ బర్లిన్ క్లౌన్” అవధిలుములో యితర బాలికలతోపాటు నటించినది అప్పటి రూపలాపద్యమనకును, గాన మాధుర్యమున కును ప్రజలు షెక్స్ పిర్ మిక్కిలి మెచ్చుకొనిరి. అదియే షెక్స్ పిర్ పైకివచ్చునకు మొదటిమెట్టు. పిమ్మట పార మోంటు కంపెనీలో ఒకఁగిలుములో నటించినది. అటు పిమ్మట ఫాక్స్ ఫీజములో “ప్రాండ్ అండ్ షిర్”లో నటించునపుటికి షెక్స్ పిర్ ప్రజ్ఞావిశేషములు పూర్తిగా తెలిసిపోయినవి. వెంటనే వారమునకు 150 డాలర్లు వేతనము నిర్ణయమయినది. ఈ అవకాశము గల్గిన వెంటనే అచిరకాలములో సినిమామండలములో స్త్రీ పురుషుల కవ్వరికిని లభ్యముగాని ఉన్నత స్థానమునకు చర చర ప్రాకిపోయినది. ఈ బాలిక కళానైపుణ్యమునకు 1933 లో అకేడమీ ఆఫ్ మోషన్ పిక్చర్ ఆర్టుస్ అండ్ సైన్స్ సెవెనారు ఒక బంగారువిగ్రహమును బహు మతిగా నొసగిరి.

షెక్స్ పిర్ నటించిన ఫీలుములు అన్ని ఖండములలోను చేరు నటించినవి.

ప్రపంచములోని ప్రజల కందరికిని యీ చిన్న బాలిక యిట్లుగాలే. కావుననే దినదినమును వివిధదేశ ములనుండి షెక్స్ పిర్ కి అటవస్తువులు వేలకొలది వచ్చిపడు చుండును. కాని షెక్స్ పిర్ కవిదండ్రులు ఆ వస్తువులన్నిం

షెక్స్ పిర్

టిని అనాధశరణాలయములకును, బిడ్డలపై దృశ్యకాలకును పంపివేయుచుండురు. షెక్స్ పిర్ తనకు సీయమైనవాటిని మాత్రము తనకు నుంచుకొనును. అట్టివాటిగా వివిధదేశ ములకు చెందిన బొమ్మలు, ఆయాదేశపు దుస్తులతో అలంకరింపబడినవి కలవు.

షెర్లీకి వివిధదేశముల బొమ్మలమీద వలెనే, భావలయందుకూడ అభిలాష మెండు. 'లిలియన్ బార్లీ' అనే ఉపాధ్యాయురాలు షెర్లీకి, ఫ్రెంచి, స్పానిష్, జర్మన్, ఇటాలియన్ భాషలు నేర్పింది. ఆ భాషలను ఆమెతో షెర్లీ చక్కగా మాట్లాడగలదు. పాటలు నైతము పాడగలదు.

దీని కంత 'కిరీ ప్రధానమైనది అగృహమున జ్ఞాపక శక్తి. ఇప్పటివరకు షెర్లీ తాను నటించేటప్పుడు ఎప్పుడును ఒక తప్పువలన గావించియుండలేదట. కావున 'ఫాక్స్ స్టూడియో'లో షెర్లీని "టన్ పేక్ టెంపిల్" అని ముగ్గుడేరుకో పిలుచుచుందురు.

ఈ చిన్ని బాలికకుగల అభిరుచులలో చిత్రలేఖన మొకటి. అప్పుడప్పుడు 'ఫాక్స్ స్టూడియో' కంపెనీలోని వారిని హాస్యచిత్రములక్రింద చిత్రించుచుండును. ఈ విడ్డకు సంవత్సరమునకు ఆరువారములు సెలవొసరును. ఆ సెలవునందులలో రెండువారములు బొమ్మలపుస్తకములతో కాలక్షేపము చేయును.

షెర్లీ తల్లియగు గర్బ్రూడ్ టెంపిల్కు ప్రతి దినమును యీ విడ్డకు పోషించెదమనిధానము తెలుప వలసివచ్చి లేచిలు వచ్చుచుండును. వాటి కన్నీంటికిని ఆమె ఒకవిధముగా సహధానము వ్రాయుచుండును. "దీనిలో రహస్య మేమియులేదు. షెర్లీ సామాన్య బాలికవలెనే పోషింపబడుచున్నది. షెర్లీ ఖ్యాతిచే యెంతమాత్రమును గర్వింపదు. షెర్లీ తనసామర్థ్యమును తెలిసికొనినను, ప్రజాభిప్రాయమును లక్ష్యము చేయదు" అని

షెర్లీ టెంపిల్ క్రొత్తగా నటించిన 'డింపిల్స్' అను ఫిల్మ్ బొంబాయిలో క్రిందటి నెలలో ప్రదర్శింపబడినది. ఆ ఫిల్ములలో షెర్లీ నవ్వులతోడను, మనోహరములగు ఆటపాటలతోడను ప్రజల మైమరపించును. తను నటించిన ముఖమునందును, దుఃఖమునందును ప్రేక్షకులకు సానుభూతి గలుగునట్లు చేయుచున్నది. ఈ ఫిల్మ్ షెర్లీ

యిదివరకు నటించిన ఫిలిము లన్నిటికంటెను శ్రేష్ఠమైనదిగా పరిగణింపబడుచున్నది.

ఇంత తెలివితేటలుగల బాలిక ఇంత లేతవయసుననే అఖండ విఖ్యాతి గడించినది. ఈమె భావి జీవనముగురించి చరిత్రండులు విచారింప నక్కరలేదు. షెర్లీ సినీమారంగమును వీక్షింప, ప్రసిద్ధిగాంచిన నర్తకి అగుటకు నూచుకలు కాన్పించుచున్నవి ఎట్టి క్లిష్టమున పడవి వ్యాసము నైనను అతిసులభముగ అనుకరింపగలదు. కావున షెర్లీ టెంపిల్కు ముందుముందు వృత్తిలోనికి వచ్చుటకు అనేకములగు అవకాశములు గలవు.

[మోషన్ పిక్చర్ మేగజిన్]

౧ రవీంద్ర కుమారుడు

ఇతడు యోగి; బ్రహ్మచారి. పదిగంటల కాలము గోతిలో పూడ్చియుంచబడినాడు హైదరాబాదులో.

౨ రవీంద్ర కుమారుని గోతిలోదించి పూడ్చుట

బ్రిటనుయందు విద్యాపరిస్థితి

బ్రిటనుదేశమునందలి గవర్నమెంటు విద్యా వ్యాప్తినిగూర్చి ఆ దేశమునందలి గవర్నమెంటు విద్యా కాఖివారు తమ వార్షికవేదికయందు ఈ క్రిందివిషయగ వివరించియున్నారు. గడచిన ఇరువదియైదు సంవత్సరములలో, అనగా ౧౯౧౦ నుంచి ౧౯౩౫ వరకు, సుమారు ౫౦౦౦ మతన పాఠశాలలలో దాదాపుగ నూటికి ఇరవదిమాడు పాఠశాలలయందు చేతిపనులను నేర్పుచుండిరి. కాని ఇరువదిఅయిదు ఏండ్లలో అరువది యైదు పాఠశాలలయందు చేతిపనులు నేర్పబడుచున్నవి. ఇంకను ఈ పాఠశాలలయందు నూటికి అరువది ఎనిమిది గృహకృత్యములను, నూటికి మప్పదిరెండుతోటవనములు గూడ పిల్లలకు నేర్పబడుచున్నవి. విద్యాభివృద్ధికై క్రీ. శ. ౧౯౧౦ యందు ౩౬౯,౦౦,౦౦౦ పానులు వ్యయ

మనచుండెను. నేడు, ౨౧,౦౦,౦౦౦ల పానులకు వచ్చి నది. అనగా ప్రతివానికిని నాడు ౧౫ పి॥ ఖర్చు. నేడు నా ౨-౨ పి కు మించినది

ఇంతేగాక బడిపిల్లల ఆరోగ్యస్థితిని అభివృద్ధి పరచుటకై ౪౦,౦౦౦ మంది పిల్లలకు ప్రభుత్వమువారి ఉచితముగా భోజనమును, పాలను ఇచ్చుచున్నారు. పైగా ౨౨,౫౦,౦౦౦ మంది పిల్లలకు పాలను చాల తక్కువవెలకు ఇచ్చుచున్నారు. పాఠశాలలయందు ఆరోగ్యపరీక్షలను జాగ్రత్తగా చూచుకొనుటకు సమారు ౧౪౧౨ మంది వైద్యులను నియమించి యున్నారు. ౧౯౧౦ వ సంవత్సరములో ఈ వైద్యుల సంఖ్య ౯౯౫ ఇంతమంది వైద్యులేగాక ప్రత్యేకముగా దంతచికిత్సకుగాను మాత్రమే నేకు ౮౫౨ మంది వైద్యులున్నారు నర్సులు ౩,౪౨౯ మందిని నియమించి యున్నారు. నాడు దంతవైద్యులు ౨౭, నర్సులు ౪౩౬ మంది మాత్రమే యుండిరి. ఇవన్నియుగాక బ్రి-న్ దేశమునలి బడిపిల్లల ఆరోగ్యస్థితిని కాపాడుటకు ఇంకను ఎన్నియోసంఖ్యలు గలవు.

ఇట్టి పరిస్థితులను మనదేశమునందలి హీన పరిస్థితులతో పోల్చిచూచుటకు ఏమాత్రమును సాధ్యము గాదు. విద్యావిషయమునందుగా, ఆరోగ్యవిషయము నందుగాని బ్రిటిష్ బాలుర కుండు సౌకర్యములలో తతాంతమైనను మన కుండవలయునని తలంచుటగూడ గొంతెమ్మకొరికయే. అంత లేకన్నను కొంతవరకైనను హిందూదేశమున ఈమార్గమునందు వృద్ధి కలుగవలె నను ఉద్దేశ్యమే యుండియెడల మన మిదివరకే ఎంతయో బాగుపడియుందుము. కాస్తాభివృద్ధివలనను, నాగరికతాభివృద్ధివలనను విద్యావ్యాప్తికై నేడు ప్రపంచమున ఎన్నియో అనుమూలపరిస్థితులు ఏర్పడినవి. ఇట్టి పరిస్థితులను కొంతమట్టుకైనను ఉపయోగపరచుకొని ఇండియాప్రభుత్వమువారు మన హిందూదేశమును అభివృద్ధిపరచి శ్రీమంతములగు దేశములలో మనదేశమును గూడ నొక్క దానినిగా చేసెదరా?

[జనవరి మాడకరివూపు ఫు. తి. రా.]

హైదరాబాదునందు విద్యావరిస్థితి

హిందూదేశమునందు నానాభాగముల నేల చున్న రాజులు తమరాష్ట్రములయందలి ప్రజలను విద్యావంతులుగజేయు తమసర్వముని తలపక విద్యాభివృద్ధికై ఎట్టి సౌకర్యములను సేహర్వక ఇంతటి ముఖ్యమయమును తిన్నగా గాలికి వదలినందువలన హిందూదేశమునందలి విద్యావ్యాప్తి నానాటికి వెనుకంజవేయుచున్నదని చెప్పవలయును.

కావలసినంత ద్రవ్యమును మేడలకొరకొ, మోటారులకొరకొ, సుబ్బిపుంపెయలకొరకొ, విదేశీయానము కొరకొ మరి ఇంకే స్వకీయలాభములకొ వ్యర్థపరచుచున్న ఈ రాజులు విద్యయునునది ప్రతి మానవునికిని ఉండవలసిన ఆవశ్యకవిషయము కాదనియు, ఎవరో కొండరు విశ్వరంతులకును అవ్యుత్తరంతులకును మాత్రమే ఉండవలసిన విషయమనియు వాదించి తమ ప్రజలందరికిని విద్యచెప్పించు సాధ్యముకాని కార్యమని తమలోతాము సంతృప్తి నొందుచున్నారు.

బరోడా, తిరువాన్కూరు మొదలగు కొన్ని కొన్ని రాష్ట్రములందు తప్ప మిగిలినవారియందు చదువునచ్చువారి సంఖ్య ఏమాత్రమును వృద్ధిజెందలేదు. ఆరాష్ట్రపురాజులు ఈవిషయమై ఏమాత్రమును శ్రద్ధతీసికొనలేదని ఇందుండి స్పష్టమగుచున్నది.

హైదరాబాదు విద్యాసమావేశమునందు అగ్ర్యక్షత వహించిన కాశీనాథవైద్యాగారు గడచిన పది, ఇరువది సంవత్సరములలో జరిగిన అల్పవిద్యావ్యాప్తిని గూర్చి వక్కాణించిరి. క్రిటివ్ ఇండియాలో దే నూటికి ఎనిమిదిమంది చదివినవారుండ హైదరాబాదునందు నూటికి ౪.౮ మంది మాత్రమే చదువెరిగినవారు. సర్ అక్బర్ హైదరాబాదు, రాష్ట్రపు బొక్కసము వృద్ధియగుచున్నదనియు, తమ రాష్ట్రము ఉత్తమమైనదనియు, అందన్నియు ఉత్తమస్థితిలో నున్నదనియు ప్రపంచమునకుసాటించుచున్నారకాని విద్యావిషయమునందు మాత్రము తమ రాష్ట్రము ఇంతటి హీనస్థితియందుండుట తమకుగాని, తమ దేశమునకుగాని గౌరవమేనా? ఇక ఆ రాష్ట్రమునందలి స్త్రీ విద్యవిషయమై

చెప్పవసరమేలేదు. రాష్ట్రమునందలి స్త్రీలలో గూటికి ౧.౨ మంది మాత్రమే అక్షరజ్ఞులు. రాష్ట్రమునందలి స్త్రీలు సతతము అజ్ఞానాంధకారములో మునిగియున్నారు. పాపము ప్రభుత్వమువారు స్త్రీ విద్యాభివృద్ధి కొరకై ఎట్టి ప్రయత్నములను చేయకపోవుట మెచ్చుకోవలసినదే.

ఇక ఆరాష్ట్ర ప్రజలకు రాజ్యాంగాదివిషయములందు ఎట్టి అభిప్రాయములును లేవో, వారి అభిప్రాయములే ప్రభుత్వమువారు అణచిపెట్టుచున్నారో, లేక మరేమోగాని అవి ఎంతమాత్రమును వ్యక్తమగులేదు. ఈవిషయము అక్కడ ప్రచురింపబడుచున్న కొలది వార్తాపత్రికలనుండి కృతమగును. ఈ రాష్ట్రమునందు గుమారు డెబ్బదిలక్షలమంది తెలుగువారున్నవారిందరికిని ఒక్క తెలుగుపత్రిక మాత్రమే గలదు. అదియు వారసునకు రెండుమారులే ప్రకటింపబడుచున్నది ముప్పదిఏమిది లక్షల మహారాష్ట్రీలు ఈ రాష్ట్రమునందున్నవీరికిందరికిని ఒకవార్తాపత్రిక మాత్రము గలదు. పదువారు లక్షలకు మించిన కన్నడులకు ఒక పత్రికయు గూడ లేదు. ఇది చాల శోచనీయమైన విషయము.

[బాంటే నెంటింగ్] పు.తి.రా.

సా బూ

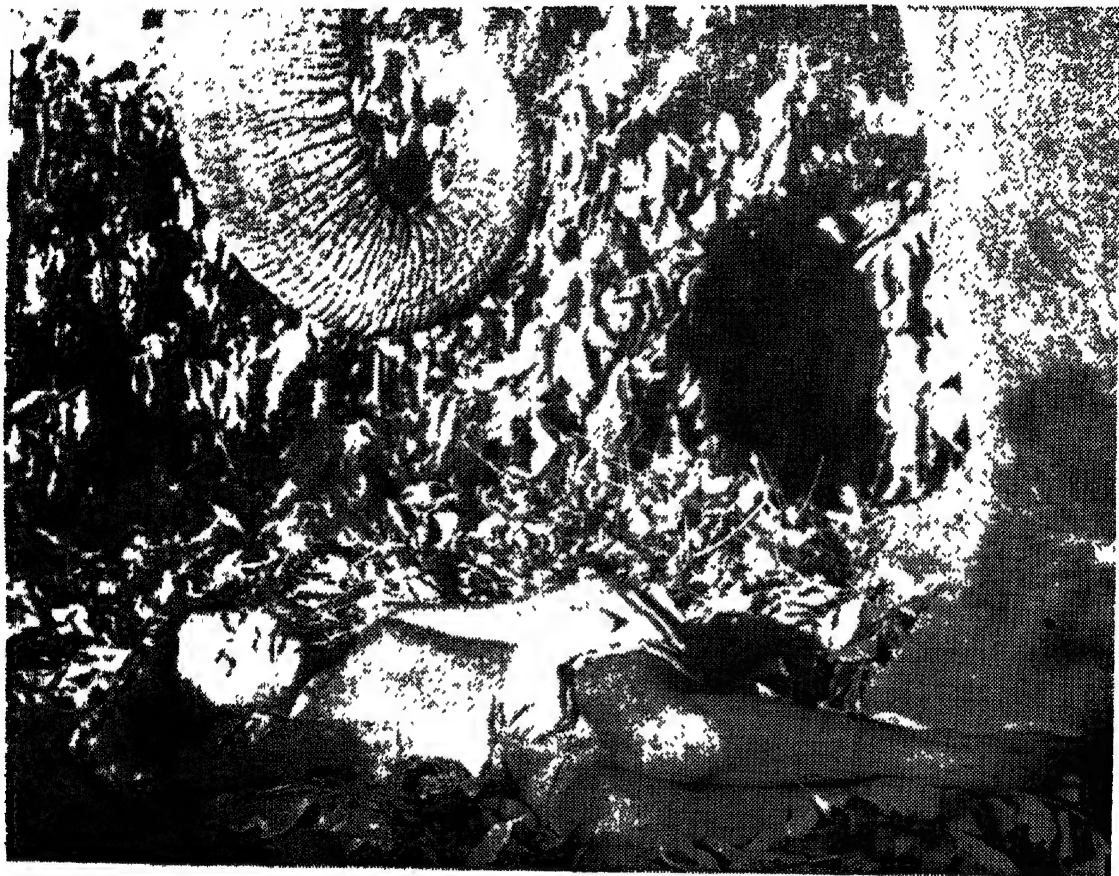

(చూ. ప్రాచ్యతారలు. భారతి సంపు. ౧౩, సం. ౧)

'సాబూ' నటిం చిన 'ఎలిఫెంటు బాయి' అను పేరుతో ప్రధానాత్రులు మూడు: ఒక ఏనుగు, మరొకవాడు, ఒక కుర్రవాడు. ఈ కుర్రవాడి నాత్రనే 'సాబూ' నటిం చినది. వానికల్ల ఈ కుర్రవాడు జగత్ ప్రఖ్యాతి పొందాడు.

తొంపెం ' తూకి మీద నంచుకుంటుంది. వాడికి క్రమంగా దాంతో పరిచయం ఏర్పడుతుంది.

ఒకనాడు కాంపాండులోకి పెద్దపులి వస్తుంది' దాన్ని చూచి ఏనుగు కట్టుతెంపుకొని అడవికి వారిపోతుంది. వెంటనే దాని అడుగుజాడ పట్టుకొని దాన్ని

ఏనుగుకావలాకింద నిద్రపోతూఉన్న సాబూ

ఫిలిఘానభ: ఒక కుర్రవాడికి తాను మావటి వాడు కావడాన్న కోరిక కలగుతుంది. అవకాశానికి ఎదురుచూస్తూ ఉంటాడు. ఒకనాడు ఊరు తగులబడు తుంది. కుర్రవాడు మంటలను ఆర్పడంలో చాలాసాయ పడతాడు. వానికి పెచ్చుకొని ముసలి మావటివాడు ఏనుగులమీద ఎక్కరిస్తాడు ఆ కుర్రవాణ్ణి. అప్పుడే పట్టి తెచ్చిన భయంకరమయిన ఏనుగు ఒకటి కుర్రవాణ్ణి

వెతకడానికి కుర్రవాడు పోతాడు. రాత్రయిపోతుంది, ఏనుగుకనపడదు. క్రూరజంతువుల భయంకరధ్వజంతో దిక్కులు మారుమోగుతవి. కాని కుర్రవాడు తెగిపోయిన ఏనుగుకాలిగొలుగుజాడనేపోయి దాన్ని కనుక్కుంటాడు. అది మళ్లా క్రూరజాతిగామరిపోయి పెద్దపోతులేను గుతో పోట్లాడుతూఉంటుంది. మొదట కుర్రవాణ్ణి అది గుర్తించదు. కొంతసేపటికి తెలుసుకొని పొంగిపోయి

పోట్లాట నూని తిరిగి పురవాణి మీద నెక్కించుకొని అతడు తీయించివెళ్ళివలిగొప్ప ఫిలిము 'మాన్ ఆఫ్ ఆరకా' అనేది.

ఈ హిందూదేశపు మావటివాళ్ళకు పురవాణి గొప్ప ఫిలిమునకు ఖజానాగా తయారుచేసింది బాబ్ షానార్తి అనే లో నటించినప్పుడు. ఈ యేసుగుతోటే సాబూ మరికొన్ని ఫిలిముల అతడు మంచి సామర్థ్యముగల ఫిలిం డైరెక్టరు అతడు.

[మోవీ క్లిప్స్ మేగజిన్.]

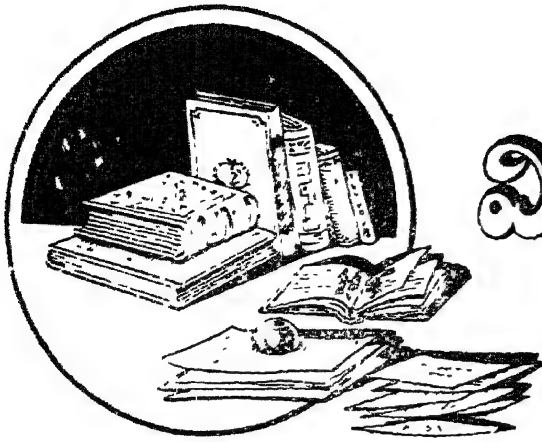
శ్రీమతి హాతిసింగు

నృత్యభంగిమము

ఈమె పండిత జనవార్లాలగుగారి సోదరి భర్తకుసోదరి.

విమర్శనము

ప్రతిపాదనాపత్రము, శ్రీగురుదక్షిణ

(గ్రంథకర్త ప్రతిమార్పు)

ప్రతిపాదనాపత్రము చాలవెదగియుండెను. కావున... గారు చేర్చినవి దోషములను... గ్రంథకర్తగారు వెళ్లయిచేసినట్టులుమాత్రము ఇటు ముద్రితములున్నవి.

[సంపాదకుడు:-భాగ్యతి.]

ఏదే నొక కావ్యమును విమర్శించుపట్టున గుణదోషముల చెప్పిని సమరసభావముతో బరిశీలించిననేకాని యందలి సత్త్వము లేవపడజాలదు. అట్టియెడల బై కావ్యములను విమర్శించుచు(పువ్యమాన భారతి)బు.వేం. ర.గారు అందున్న గుణములలో నొక్కదానినేని చేర్చిన కుంకుమయు, లేనిదోషములనే పెక్కింటి నారోపించుటయుఁ జూడఁ గడుంగడఁ జిత్రముగ నున్నది. గుణముల మాని యెట్లైన బోసిండు. దోషములనేని వాస్తవముగ నున్నదానినే చూపియుండినచో గొంచెము సమంజసముగ నుండియుండెడిది. “ఇంతకును కవివెల కట్టినరాని కవిత వెలసినవారి డెట్లు” అను నమాయా నూచక ప్రాతిపదికముతోఁ గావ్యవిమర్శనమునకుఁ గడంగిరి. చూడఁడు.

(౧) మూలమునందలి “గంధర్వనగరశేఖర” అను దానికి “వియత్పురిచందంబుగాను” అనునది సరియగు తెనుఁగు కావనిరి.

మయూరేశ్వరకృత బాలబోధినీవ్యాఖ్యలో “గంధర్వనగరం=భిపురం, దృగ్భూమి దాకాశే ఉదితం నగరం” అని స్పష్టముగ వ్రాయఁబడియున్నది. మఱియుఁ దదుప బృంహితిముగా “స్లో. అనేక వర్ణాకృతి భే ప్రకాశతే పురం.....” అని బృహత్సంహితనుండిఁబూడఁ చేర్చినఁబడియున్నది.

(౨) మూలమునందలి “ఉదారసత్త్వం” అనుదానికి “ఉదారుని” అను ననువాదము భిన్న మనియు, ఉదారుఁడనఁగా దానశీలుఁడే యనియు, “ఉదారసత్త్వం” అనఁగా గొప్ప బలముకలవార డనియు, మూలమునకు భిన్నముగా “ఉదారుడు” ప్రశంసింపఁబడియు మరల “సంస్మరింపడు దాతన్” అని చెప్పట పునరుక్త మనియు వ్రాసి.

మయూరేశ్వరుని బాలబోధినీవ్యాఖ్యలోనే “ఉదారసత్త్వం=సహృదయ” అని కలదు. ఇది విమర్శకుఁడుగను నింపకఁడుట మొదటి తప్ప. “ఉదార” పదమునకు అనేకార్థము లుండఁగా ‘దానశీలుడే’ అని యర్థము చెప్పట రెండవ తప్ప. “ఉదారసత్త్వం”లోని “ఉదార” పదమునకు దానశీలుఁడని యర్థము చెప్పదు “ఉదారసత్త్వం” అనఁగా గొప్పబలము కలవార డని చెప్పట మూడవతప్ప. అందుచే “సంస్మరింపడు దాతన్” అన్నది పునరుక్త మనుట నాలవతప్ప.

(౩) రాజుల మదాంధతముగూర్చిన “తే.గీ. మృత్యువాసన్నమైనట్లు లెదురనున్న బాంధవులనేని యాన వార్ పట్టలేరు” (89 వీ పద్య) అను పద్యమునందు “మృత్యువాసన్నమైనట్లు బంధువులు చెంతఁజేరిరి”

అను విపరీతార్థము స్ఫురింపననియు, నిట్టి రచనము దుష్టమనియు వ్రాసిరి.

పై పద్యమున నలంకారము ఉత్పేక్షయేకాని యుపమ కాదని సాధారణులకేనియుఁ దెలియఁగలదు. ఎంత శ్రమంపడినను విమర్శకుఁడు రాఁదీయఁజూచిన వక్రార్థమిందు స్ఫురింపనేరదు. ఏలన “ఎదురనున్న” అని యొన్నచేకాన “ఎదురఁజేరిన” అని లేదు. ఉండుట వేఱు, చేరుట వేఱు. వక్రరీతిగా నుపమనే చొప్పింపఁ బ్రయత్నించినచో మృత్యువునకు ఆసన్నత్వము చెప్పి నట్లు బంధువులకును “చేరిన” అని చెప్పవలసియుండును. అదిగాక విమర్శకుని అపోహచొప్పున బంధువు లే మృత్యుస్వరూపము లయినయెడల “ఆనవాల్ పట్టలేరు” అనుటలో నర్థమేమి? ఒకప్పుడు చూచినంగదా యాన వాలుపట్టుట! ఒకమాటు మృత్యువు గాంచినచో మఱి యానవాలుపట్టుట కవకాశ మెక్కిడిది?

(౪) (మూలమునందలి) “గురువచనావధీరణము వేఱు, (అనువాదమునందలి) “గురుతిస్కరణము వేఱు” అని వ్రాసిరి.

గురుతిస్కరణ మనఁగా గురువచనమును దిరస్కరించుటకాక మఱేమగును? ఇది “గురు”పదమునకు లక్షణచే “గురువచనము” అని యర్థము గాదా? గురువును బట్టికొట్టుట యని యర్థ మిచ్చునా?

(౫) “అవనమయ ద్వివృతాం శిరాంః” అను మూలమునకు “కం|| వంపుము రిపుశిరముల” అనునది యనువాదమై యుండఁగా “మూలమునందలి ‘అవనమనము’ గూర్పఁబడలే” దని వ్రాసిరి. “అవనమయ” అను పదమునకు “వంపుము” అని యర్థము కాదా?

(౬) “తే. గీ మణులకేనియు నల నభోమణికి నేని” (30 వ పద్యము) అనుచో “మూలమునలేని ‘మణులకేనియు’ విశేషము, అయినను కృత్తము” అని వ్రాసిరి.

మాతృకలో “ఆరత్నాలోకోచ్ఛేద్యం” అని యుండఁగా విమర్శకుఁడు లేదని చెప్ప నట్లు సాహసించెనో తెలియఁకున్నది.

(2) “నీరు” అనుటకు “కృపిండు” అని యప్రసిద్ధార్థపదమును బ్రయోగించితి నట!

“చం. చివరుమాపత్రలోచన! కృపిండులందు మునింగి యాడవే. మొసగులు” అని కాపిలంబమున శ్రీనాథుఁడును, “తే. గీ. పెటిలి పడకున్కి భరమె: కృపింబుజన్మ” అని వసుచరిత్రమున రామరాజభూషణుఁడును బ్రయోగించియుండఁగా నిట్టి గొప్పపమున కవకాశ మేమి?

(౩) “పద్యం”కు “పద్యంబు” అని బ్రయోగించుట కూడఁబ! అది అపప్రయోగము. బ. “కం.....పాయన్ పద్యంబ బ్రహ్మహత్యా పద్యము.....” అని శ్వనాకో గణపద్యమునఁ దిక్కునోమఁగూ-గూడ నపప్రయోగమునే చేసినాడె నవలయునుగా!

(౪) “తన” అను పదమునకు “తవు” అని యనుట అపప్రయోగము. “తన” అని నిర్దేశించి ప్రస చెడిపోవును—అని వ్రాసిరి.

“తవు”ను “తన”గా నేల దిద్దవలయునో తెలియకున్నది. “కృచ్చిద్గతానాం” అని చింతామణిలో నూత్రించిన పన్నవార్ధమునైత మిఁపాటి వ్యాకరణజ్ఞానము లేకపోయెనుగా! “తవు”—“తన”యొక్క మాహంతిరము—అని శబ్దరత్నాకరము. మఱేయు “కం. తవులంబడ దెరు; కం. భవనాజ్ఞానిగఁబునఁ దవలి” మున్నగు భారతప్రయోగము లనేకములు కలవు కదా.

(౫) శారదాస్తోత్రరూపమున చివరి (134 వ.) పద్యమున (పరమగుణకదంబా! పాహి మాం శారదాంబా!) సంబోధన లన్నియు తత్సమములయినను క్రియ సంస్కృతమున నుండుట అపప్రయోగ మని వ్రాసిరి.

ఛందస్సంప్రదాయమును గమనించినచో నిట్టి శంక కవకాశమే యుండదు. ఏమనినఁ దెనుఁగున దండక ములలోఁ జివర “నమస్తేనమస్తేనమం” అని యుండుట లేదా? ఒక్క దండకములలోనేకాక వచనమునందును

బుద్ధిములుందు గూడఁ గలదు, “వశనము!.....
పరమపరమాకరా! జయజయ శ్రీధీమేశ్వరా! నమశ్రే
ష్ఠమశ్రేష్ఠమః” — ధీమఖండము: “సు॥ జయ నారాయణ!
పుండరీకనయనా!” ఉత్తరహరివంశము, “పాహిమాం”
అనుబంధ బహుళ “పాతునః” యనలేకకాదు “నే నట్లు
రచించుట, మఱేమనిన సంస్కృతప్రదాయ మును
తించుమండలచేతను, “పాహిమాం” అన్నది చెవి
కెక్కువ హాయిగా నుండుచేతను నట్లు వ్రాసితిని.

(౧౧) పాదాంతములందు శిథిలద్విత్యములను,
విసంధులను గూర్చియు, దిరిగి దిద్దితి ననియు,
“కం॥.....జారతతిమాలయనన్ అనయమ”
(120 వ, పద్యము) అనుచోటమాత్ర మేలాకో దిద్దక
విడిచితి ననియు నాక్షేపించితి.

కావ్యంబులఁ బాదాంతమందు సంధి విర
హంబును, శిథిలద్విత్యంబును వైయాకరణసమ్మతం
బును, మహాకవి ప్రయుక్తంబును గూడ, (i) “వాక్యోప
సానంబున సంధిలేమి దోషంబు గాదని యార్య
లంద్రు” — బా. వ్యా. (ii) “తే. గీ. ....
సరియుగావు ఎఱుంగు.....” — భారతము.
(iii) “మ.....చోట్లుంబలెన్ ఉరుశోభా.....”
కళాపూర్ణోదయము (iv) “చం.....కావ్యమల్
అరయఁగ.....” — సకలకథాసారసంగ్రహము.
(v) “ఉ .....నేగుమన్ ఓడ.....” —
వేదము, ప్రతాపరుద్రీయము. ఇట్లు పాదాంతములందు
విసంధియు, శిథిల ద్విత్యంబు ను నిర్వివాదంబులగుటచే
నేమను గొండొకయొడఁ బాటించితిని. అంత యథేచ్ఛ
ముగా నేల యని కొన్నిపట్టుల మార్చితినేకాని అది
తప్పనిమాత్రము మార్చలేదు. నా కావ్యమునందు విమర్శ
కుఁడు పొరపడినట్లు శిథిలద్విత్యము ఒక్కచోటనేకాక
తెండుచోట్లం గలదు. చూడుఁడు అవతారిక — “కం.
వెలగట్టన్ రాని కవిత వెలసినవాడన్ అల బుధులకున్
విధేయుడ.” మఱియు నేను శిథిలద్విత్యమునుగూర్చిన
తావులందుఁ బాదాంతమగుటయేకాక భావపూర్తియు
నాయెను అయితే విసంధియు, చూడును. — 4వ,
49 వ. పద్యములు.

బుద్ధును వేంకటరమణయ్యగారి విమర్శనమును
నే నింతగా ఖండించుట వారి విమర్శనమువలనఁ గలిగిన
కోపమువలనఁగాని, నా కావ్యమునం దెచ్చటను దప్పు
లంపవను నహంకారమువలనఁగాని కాదు. “ప్రమాదో
ధీమతమసి” అన్న పెద్దల వాక్యము నెఱుంగనివాడను
గాను. కాని మనస్సున నేమో కొండంత యీనుండి
కావలెనని పనివడి వ్రాసినట్లుండుటచేతను, ఉన్న గుఱ
ములలో నొక్కటియుఁ బేర్కొనక కేవలము లేని
దోషములఁ బెక్కింటి నారోపించుటచేతను, గలిగిన
విచారమే నాచే నింతగా వ్రాయించినది. సహృద
యులు నా కావ్యమునందలి గుణదోషముల నెట్లును
గ్రహింపఁగలరు. కాని సాధారణు లిట్టి వ్రాతలం జూచి
గ్రంథము దోషభూయిష్ఠమేమో యని భ్రమంపడుదు
రనియు, నద్దాన నాయొనర్చిన పరిశ్రమము వ్యర్థమగు
ననియు నెంచి యీమాత్రమైనను వ్రాసితిని.

దర్బా వేంకట కృష్ణ మూర్తి

గృహలక్ష్మీ కంఠాభరణం

గ్రంథకర్త: పసుమర్తి కృష్ణమూర్తి. ప్రకాశ
కులు: డాక్టరు కే. ఎ.కె. కేసరి, గృహలక్ష్మీపత్రిక
వైజాన పేజీలు ౨౨ + ౧౭౬. ఆంటిప్రెస్ కాగితాలు.
చక్కని అచ్చు. ముచ్చటయుక బైండు. తివర్ణచిత్రాలు
౪౫. చిత్రవర్ణ చిత్రాలు ౩. ధర ౨-౦-౦. అడ్రసు: గృహ
లక్ష్మీ ఆఫీసు; ఎగ్మూరు, మద్రాసు.

తెలుగుభాషలో యిది కొత్తరకం గ్రంథం; కాని
విలువ చాలాతక్కువ. ఎంచేతంటే?

౧. ఇందులో కూర్చబడ్డ చిత్రాలు చాలా
మట్టుకు ముందు బంగాళీ మొదలయిన యితర భాషల
పత్రికలలో ప్రకటించబడి, తరవాత వరసగా గృహ
లక్ష్మీలో ప్రకటించబడ్డవి. వాటికి సంబంధించిన రచ
నలు కూడా వాటితోపాటు ఒక్కొక్క నెలలో గృహ
లక్ష్మీలో ప్రకటించబడ్డవే. ఒక్కొక్క సంవత్సరంలో
చెదిరిచెదిరివున్న వన్నీ యిలాగ వొకచోట గుది
కుచ్చారు. అంతే.

౨. శ్రీమతి జస్టిన్ సుబ్బారావు సతి, మం
డూరి రత్నమ్మ, ముత్తులమ్మిరెడ్డి, కుమరీ కమలాబాయి
దుర్గాబాయిమ్మగార్ల చిత్రాలూ, మరికొన్ని ఫోటోలకు
ప్రతికృతులు. కనక వాటినిగురించి చిత్రశిల్పి ప్రస్తావన
చెయ్య నక్కరలేదు. తక్కినవన్నీ శిల్పల ఊహా
సిద్ధాంతాలు; అవి గృహలక్ష్మికి సచిత్ర మాసపత్రిక అని పేరు
తేగలిగినవే; కాని మధ్యరకం చిత్రాలలోకూడా చేర్చ
తగ్గని కావు

౩. రచనను గురించి రావుసాహెబు గిడుగు
రామమూర్తి పంతులుగారూ, పంచాంగుల ఆదినారా
యణ శాస్త్రిగారూ చాలా పొగడుతూ పీఠికా, మదింపు
మాటలూ రాశారు. బంకుపల్లి మల్లయ్యశాస్త్రిగారి
ప్రశంస కూడా చేప్పబడ్డది; కాని కృష్ణమూర్తిగారు
వాడినభావ చాలా యెరుకుదిగుడుగా వుంది. చాలా
కృతికంగా వుంది. చవవబోతే విసువు కలిగిస్తోంది.
కృష్ణమూర్తిగారు “మా ఆత్మ, మా ఆక్రమ్య మొద
లయిన వాళ్లు నన్నేభావలో పెంచి పెద్దవాణ్ణిగా
చేశారో అదేభావ-ప్రతియొక్క భావ” అంటూ
వ్యావహారికానికి చాలా వున్నతమైన స్థానం యిచ్చారు;
కాని వాటిగ్రంథంలో వాడినభావ మాత్రం చాలా
వికృతంగా వుంది. శిష్టులలోనే కాదు, సామాన్యులలో
కూడా యిలాంటి భావ కానుకలో వుండదు. ఇక
వున్నదల్లా యేమింటే? కృష్ణమూర్తిగారు వ్యావహారి
కమే వాడాలనే సిద్ధాంతం పూర్తిగా అంగీకరించారు.
వ్యావహారికంలో రాయడానికి పూనుకున్నారు. ప్రయ
త్నించారు; కాని వారికి వ్యావహారికభావ అందలేదు.
దానితత్వం వారికి బోధపడలేదు. కృష్ణమూర్తిగారు ఈ
గ్రంథంలో వాడిందే వ్యావహారికాంగ్రమయితే యిక
వ్యావహారికభావసావాదం వదులుకోవడం మంచిది.

“విదేశములందు నేయబడుచున్న లేసంతుకోకలు
మన దేశమాత పీకతోనే చంపినవి” “నీవు చిన్నదానవు.
కాబట్టి కష్టసుఖాలు నీకు తెలియవు.” “ఇది విద్యాధికు
లనబడేవారే చేసిన పని” “వారి హద్దరించుటకు సమకట్ట
వేసి నీచదు పెంచుకు తల్లి?” “ఆమెయందు దయతలచి

భగవంతు డామెహృదయమందు గట్టువడి యున్నాడు”
ఇలాంటి వాక్యాలు గ్రంథించినా వున్నాయి. “ఎజ్జే
నామా నీలాంటి యాదవీల్లలు - నీకంటే పెద్దవాళ్లు
మాదాను-వున్నారులే; దానిక్కూడా! ఎలా చెప్పడానికి
నోర్రాదు - తల్లీ నోర్రాదు. ఏంవని చెప్పేసి?” “ఎంత
మండ్రిల్లా శ్లాఘితృణాత్మే చేసుకున్నారో తెలుసునా నీకూ-
యిలాంటి మొగుళ్లను కట్టుకుని? ఇప్పుడు మా మంటా
యెవరికి తగులు దంటావు?” - ఇలాంటి వాక్యాలూ,
పైని చూపిన వాక్యాలవంటివి కలగావులగం అయి
గ్రంథానికి వికృతరూపం తెచ్చికెట్టాయి. ఈవాక్యాలు
చూడండి. “మనము కట్టుకొనచుండిన గుడ్డలు పరదేశ
ములలో నేయబడుచవి, మనము దేశమునుండి దొచ్చి
కొట్ల యాపాయలిచ్చి ఆ విదేశపుగుడ్డలు కొనమక్కుం
టున్నాం” వీటిలో ‘కొనుమక్కుంటున్నాం’ ఎక్కడో
వ్యావహారిక రూపం. తక్కినవన్నీ గ్రాంథిక
రూపాలు. గ్రంథంలో యిలాంటి సంకర
వాక్యాలు వుండలున్నాయి మరిన్ని “మా ఆత్మ మా
ఆక్రమ్య మొనలైనవాళ్లు నన్నేభావలో పెంచి
పెద్దవాణ్ణిగా చేశారో” అన్నారు కృష్ణమూర్తిగారు.
“వాణ్ణిగా” ఇది వ్యావహారికమా? శిష్టులు కాదు, సామా
న్యులైనా యిలా వాడతారా? “కదలవేయ! మెదలవేయ!!
పొద్దిపోతున్నాం” “ఏమిటీ యియాపాలూ?” “నాకువొడ్లు
భేగమండింది” “చదువుపద్యలూ” “ఆరంభపదార్థం” మా
జాడకుండా వుండేటట్టు చేయగల” అ “శివబాబుడు
సపరిసార బంధుమిత్ర బైసికల్ సమేతుడై వచ్చాడు”
అ “ఆదికవీశ్వరులు వ్రాసిన భారతభాగవతరామాయ
ణాది సుహృద్బ్రంధములను శ్రద్ధాభక్తులతో చదివి
యేతత్సంగమును బుద్ధికి బట్టించుకుంటు” అ. ఇలాంటి
శబ్దాలతోటీ, ఇలాంటి వాక్యాలతోటీ గ్రంథం అంతా
చికాకుగావుండగా “వాడకనాటలకు ఎట్టి తక్కి
ఉంటుందో కృష్ణమూర్తిగారు మార్చిన వాక్యాలలో
కనబడుతుంది” అంటూ రామమూర్తి పంతులుగారు
రాయడం చాలా ఆశ్చర్యకరంగావుంది. సంగతి చూడగా
కృష్ణమూర్తిగారివంటి వృద్ధులు వ్యావహారిక భావను
అంగీకరించడమే ప్రధానమనుకున్నట్లు కనపడుతుంది

పంతులుగారు. “అన్ని క్యాపాలలోను చైతన్యపూర్ణత గల వ్యావహారికాంశభావను వాడినారు” అన్నారు ఆది నారాయణశాస్త్రి గారు. చాలా సాహసమైన మాట యిది. గృహలక్ష్మి కంఠాభరణాన్ని గురించి యిత మాట వాడినది చాలా అసందర్భం.

ఒది యిలా వుండుగా;— “సంస్కరణం వన గానే” “మరేంవిలువదో” “వరం విచ్చింది” “ధూంవిం దేవితో” “వొక్క సంగీతంవేకాదు” “అన్న సాంవెత నిజం వైంది” “పురాకృతకర్మం వని” “వేదాంతం వేగా” “నష్టం వెంతమాత్రం లేదు” “చిరువుకి అడవా క్లేనిటి నెం గావేంవెటి?” “యిల్లు కట్టుకుని వున్నాం వంటే” ఇలాంటి అపభ్రంశరూపాలు యీ గ్రంథం అంతటా వున్నాయి.

“అంతేకాదు లోకమనోభిరాముడూ, కులమూ, విద్యారూపమూ, పనుచుదనమూ, మంచి, విశ్వరూపమూ, బలమూ (బంధువర్గము) యీవి, దయా యీ మొదలైన విశేషాలన్నీ వొక్కడిలో వుండకపోవచ్చు” ఏమిటి యీ వాక్యానికి అర్థం? “అడవాళ్ల పాట బాసంటుందా మొగాళ్ల పాట బాసంటుందా అని వొక మీమాంసవుంది నుమా నీకు తెలుసుకో తెలీవో; కొంద రదీ అంటారు; కొంద రదీ అంటారు; మంచిమనస్సుతో పాడితే రెం డూ బాసంటాయంటారు మరికొందరు నాలాటివాళ్లు” ఇలా అన్న నోటితోనే గ్రంథకర్త “అడవి యేలాగున్నా అడదాని పాటే పాట అనిపించకమానను నుమా... ..యెంతైనా ఆతీరూ, ఆ సూరూ ఆ సాంపూ, ఆ నేకలికం, ఆ వొడ్డికా. ఆ వొయ్యారం, పురుష ఘటాలకు రమ్మంటే వొస్తుందా? కంఠ మాధుర్యమో! తియ్యనిద్రాక్షుకూ పులుపుద్రాక్షుకూ వున్న భేదంవుంది” అన్నారు. ఒక్క పేరలోనే ఇంత యెగుడుదినదా? “వాడు (పాకీవాసు) వీధిలోకే రాకూడ దనీ, వాడిమీదపడిన యెండ మన కంఠమాత్రం పనికి రానే రాదనీ యిలాంటి లేనిపోని పద్ధతులు పెట్టడం విపరీతం!! వాళ్లని దేవాలయాలలోనికి రానిమ్మనడం— అదీ విపరీతంవే!! కాదని తోనీకూడదు. యెన్నివేల సంవత్సరాలైందో—నడుస్తూవున్న ఆచారాన్ని పప్పు

దొక్కమాటతో మార్చేస్తానంటే చెల్లుతుందా?” ఏమిటి యీ స్వవచనవ్యామోతం?

ఇలాగ యెటు చూచినా యీ గ్రంథం సిస్సారం గానూ, నిరుపయోగంగానూ, పైగా బుద్ధిని తికమకలు పెట్టేదిగానూ వుంది. దీనివల్ల తెనుగుగృహలక్ష్మిలకు ఉపకారం కలగడం అసంభవం.

శ్రీ. సు. శాస్త్రి.

నవ్యకథానిధి

శ్రీ శివరామప్రసాద్ గ్రంథాలయ ప్రచురణము ౧ కర్త: ఉభయభాషాప్రవీణ శ్రీ అయినంపూడి గురునాథరావు: క్రొసు ౫౬ పుటలు. వెల ఐదుశాలు. ప్రకాశకులు: శ్రీ శివరామప్రసాద్ గ్రంథాలయము, (రిజిస్టర్డ్) పెనసనగల్లు (కృష్ణా.)

ప్రస్తుతము ప్రాథమికవిద్య చాల వెనుకబడి యున్నది. భావముందును, జ్ఞానమునందును బాలరకు మంచి ప్రవేశమును గల్గించి దానిని దిద్దితీర్చుటకు ఈ చిన్నపుస్తకము వ్రాయబడినది. ఇందు యథార్థములగు నిరవదికథలు, ప్రతి కథచివరను కానింబట్టి తెలియ దగిన విశేషాంశములును క.వు

శ్రీ గురునాథరావుగారు ‘ప్రాథమిక విద్యాల యములయందు చిరకాలానుభవము గల బోధకులు.’ ‘ప్రాథమికపాఠశాల’యను విద్యాపత్రికకు ప్రధానసంపాదకులు. కావున విజ్ఞులైన యుపాధ్యాయుల నేకుల యభిరుచులను, అనుభవములను చవిచూచినవారు.

కథలచివర దేశభక్తిని, సద్గుణాపాదనమును గల్గించు విపులవిషయములు చెప్పబడుట, బాలరకుత్సాహజనకముగు సమాసములు కూర్చబడుట, బాలరమనోవ్యాకూమముకల్గించి పుష్టిని చేహార్చు కతిరపదముల నుపయోగించుట, కల్పితగాథల పొంతలకు బోక పరిత్రాత్యక్తములైన విషయములే సంగ్రహించికొనుట యు నిండలి విశేషాంశము లని, అని రమ్యముగా నున్న దనియు దీనికి ‘భూమిక’ను రచించియిచ్చిన శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, ఎం. ఏ. గారి ఆశయము.

ఇందలి కథలు ప్రమాణమున అల్పములు. బొలు రకు నానివలన తెలుపు హితము లనల్పప్రమాణములు. కథలలో హిందూదేశమునకు సంబంధించినవి సగము కలవు. ఆంధ్రమున రచింపబడు కథలు ఆంధ్రదేశమునకు, ఆంధ్ర ప్రముఖులకు సంబంధించినవయి యుండుట ప్రశస్తము; ఆవశ్యకమును. ఆంధ్రేతరములు తరువాతివిగా గైకొనదగినవి. ఇందు ఆంధ్రదేశమునకు చెందినది 'అచ్చమాంబ' అను ఒక్క కథయే. ఇందలి రచన, సమాసగంభీరము ప్రాథమిక పాఠశాలలయందలి విద్యార్థులకు కాక మాధ్యమిక పాఠశాలలలోని విద్యార్థులకే మనోహరమగుచునకును భాషాజ్ఞానమునకును అనుగుణములు.

మఱియు ప్రాథమిక పాఠశాలలోని విద్యార్థులు కథామాశ్రీయులు. 'ఇది కల్పితమా? లేక యథార్థమైనదా?' అను నాలోచనము వారికి కలుగుట అరుదు. అట్టి విశేషజ్ఞానము మాధ్యమిక పాఠశాలలలోని బాలురకు కలుగుట మాత్ర మవకాశ మున్నది.

ఇందు కొన్ని వర్ణనములు అనుభవ విరుద్ధములుగ నున్నవి. అందులకు 'ఇది నీలీమాకాశము. దానికి సోయగమును గూర్చు సహస్రకీరణం దాతఁడు. తన చల్లని వెలుగుచే జగమును ఆనందింపజేయు ఆమృతమకీచిని, అతనికి నలునైపుల విరజిమ్మిన మత్స్యాలవితతివలె నున్న నక్షత్రముల ఎటుండువుగదా ! అవి మేఘస్కంధులు. వాని నడుమను దాఁగుల మాతల నాడుకొనుచున్నయవి విద్యుల్లతలు అదిగో రత్న కాంతుల నీడచున్న ఇంద్రధనుస్సు.' అను మొదటిపుటలోని రచన యుదాహరణము. పయిచిత్రము లేకకాలమున అసంభవములు.

ఈ పుస్తకమును మాధ్యమిక పాఠశాలలలో అప్రధాన పఠనీయముగ సంగీకరింపవచ్చును.

బు. వేం. రం.

గ్రంథ స్వీకారము

పండుగ కట్టము

వైజు, ౧/౮ పూర్ణిక్యాష్ట; పుటలు ౨౪; రచయిత : బుద్ధి వెంకట సాంబశివరావు, అనకాపల్లి.

శ్రీరామశతకము

వైజు, ౧/౮ ద్విమ్య; పుటలు : ౧౫; వెల ౦-౨-౦; రచయిత : కోట నరసింహాచార్య, పెనుకొండ, (ప. గో. బిల్లా.)

a. శ్రీ బాలగోపాల శతకము

b. శ్రీఘటికాంధ్రీ నృసింహశతకము

c. అంజనేయ నక్షత్రమాలిక

వైజు, ౧/౮ ద్విమ్య; పుటలు (a) ౧౬; (b) ౨౦; (c) ౧౬. ప్రతి శతకము ౦-౨-౦ లు. రచయిత : తుర్లపాటి సుకుమారయ్య, చౌకంగపురము (M. S. M Ry)

గేయగుచ్ఛము

వైజు, ౧/౮ ద్విమ్య; పుటలు ౨౦; వెల ౦-౨-౦; రచయిత : చిట్టి వేంకట సుకుమారాచార్య, పెనుకొండ జిల్లా, విరుకొండ పోస్టు. సుబ్బారావు బిల్లా.

మహావైష్ణవ సారము

వైజు, ౧/౮ ద్విమ్య; పుటలు ౩౪; వెల ౦ ౪-౦ రచయిత. మహ్యాల వెంకట జనార్దనరావు, L. M. P., ఓతాపురము.

వాసిష్ఠ రామాయణము అను

శ్రీ యోగవాసిష్ఠము

వైజు, ౧/౮ రాయల్; పుటలు ౧౬౦; ఆనువాదముడు: శ్రీ పూర్ణానంద; సంపాదకుడు: శ్రీ వ్యాసాశ్రమము, ఏర్పేడుపోట్లు, చిత్తూరుజిల్లా.

సందేశ తరుగిణి (రెండు భాగములు)

వైజు ౧/౮ కౌశ; పుటలు ౨౪౪, ౨౦౩ వెల ౨ భాగాలు : ౨-౦-౦ లు. రచయిత, తత్వానంద స్వామి, రామకృష్ణాశ్రమము, మైసూరు, మదరాసు.

సాహిత్య విశేషములు

ప్రపంచరికామమునందు మహాసంస్థితి సంప్రపాప్తమొనరి. వైవాసుర బలములు దీనిని సప్రమానములగుచు మహాసంగ్రామమునకు. సంక్షోభమునకు సంసిద్ధముగ నున్నవి. వైవాసుర బలముల సంరంభము రణరంగములందుచూచు సాహిత్య శాస్త్రకళా మితరంగములందు ప్రవర్ధమానంబగుచు భయోత్పాతములగు గలుగజేయుచున్నది. ప్రపంచము సంతయును సంగ్రామ జ్వర మావరించి శది; ఆవరించుచున్నది. స్వస్థి వచనములు, సంగ్రామ కార్యములు సకలదేశములందును పరిపాటిమొనరి. జర్మనీయందు హిట్లరుగారి ప్రవచనములకు గ్రేటు బ్రీటను నందు ఈడెరుగారి ప్రసంగములు ప్రతిబింబములు. కాని ఉభయుల ప్రసంగములకును సంతకార్యములు భిన్నములై యుండునను ప్రయోజనము సమానము. ఆకలితో మాడుచున్నవానికి కడుపునిండినవానికిని చిత్తప్రవృత్తియును కార్యకలాపమును సామాన్యములు గాజాలవు. కడుపునిండినవాడు స్వస్థతగను కూర్చుండగోరుటయును అన్నాతుగులు భయంకర కార్యములను చేయగోరుటయును సామాన్యవిషయములు. ద్వంద్వమయమైన ప్రవృత్తియందు కలిమిలేదులు, లాభనష్టములువలెను వైవాసురబల సంరంభమును సామాన్యము. ఆసురబలారాధనము లేని వారలకన్నను ఉన్నవారిలకే విశేషము.

శ్రీమతులు పరస్పరమిత్రులు; మాచకులన్యోన్యశత్రువులు. మహాసామ్రాజ్య భోగముల ననుభవించుచున్న ప్రాన్సు, బ్రిటీషు

సామ్రాజ్యములకును నితర సంపన్న సామ్రాజ్యములకును, మిత్రత్వము సహజము. సంపన్నములు కాని రుష్యా, జర్మనీరాజ్యములకు శత్రుత్వము సహజము. యూరపురాజ్యములకుట్లనకు హిట్లరుగారి దండములు, రుష్యా యందలి కుట్ర దండములు, స్పెయిను నందలి అంతఃకలహములు, అలీనీనియా దండయాత్ర, బ్రిటీషుమంత్రుల సామవాక్యములు నివర్తనములు.

ఐరోపామహాసంగ్రామమునకు పూర్వము వలెనే యూ. పురాజ్యములు రెండుశిగిరములుగ నేర్పడుచున్నవి. రుష్యా, గ్రేటు బ్రీటను, ప్రాన్సు ఒకపక్షమునందుచేరినను శాంతిరక్షణమున కవసరమైన పరస్పర విశ్వాసములేకున్నది. స్పెయినునందు గతించిన 7 నెలలనుడియును జరుగుచున్న అంతస్సంగ్రామముప్రజలయందేకలిగిన భేదములకు ప్రమాణముగ నున్నది. బ్రిటీషు, ఫ్రెంచి రాజ్యాధికారులు మంచిమాటలను చెప్పినను క్రియాశూన్యమై రుష్యాకుగల పట్టుదల లేకున్నది. ఆనన్నమైన సంగ్రామమును నీమార్గమునెయవలించుట యూరపురాజ్యముల పరిస్థితుల కనురూపముగ నున్నది. ప్రజాస్వామ్యత్వమునకును, నిశంతృత్వమునకును ప్రవర్ధమానం బగుచున్న సంరంభమునందు ప్రజాస్వాతంత్ర్య స్వామ్యములకు మూలస్థానములైన ప్రాన్సు, గ్రేటు బ్రీటనులు సంశయములకు పాలుగుట ప్రపంచము నావరించిన దురదృష్టము. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారుల నావహించిన భయమును మంత్రుల ప్రసంగములు వెల్లడి చేయుచున్నవి. ప్రపంచ

శాంతి కార్యచరణను సాధ్యమైనదిగా
కాని మాటలవలన సాధ్యమైనదిగా ప్రపంచ
మన కీ పని యొక్క తర్వాత సాధ్యమైనదిగా
అంత ప్రశ్నోత్తరము. ప్రపంచము కానన
మైన మహాపదన దశయందు ముగిసి
యారుకోల్ల భారతీయులు శాంతియులు
మీనమేములను లెక్కించుచు నిశ్చయ
తను వహించియుండవలెనని దైవ సాక్షాత్కారము
ధర్మాత్ములకు పరమ విషయము గలుగ
జేయుచున్నది.

* * *

ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿಗಳು

“భారతీయ రాజ్యాంగము లయోమయములు, దారుతులములు, ప్రజాప్రయోజనములకు నిరుపయోగములు, పురాణగాఢాలు” అని మోక్షగుగారు 20 ఏళ్లకు పూర్వము భారతీయ రాజ్యాంగముల విషయమై చేసిన యశాద్ధవ్యాఖ్యానము వర్తమాన కాలమునందు ద్విగుణీకృతముగను వర్తమాన రాజ్యాంగములకు సరిపోవుచున్నది. ఇండియా శాసనము, నిబంధనలు, కౌన్సిలు ఆర్డరులు, విశేషములు, గవర్నరుల నిరంకుశాధికారములు, సాంఘిక ప్రాతినిధ్యములు, షేడీ రేషను రాజ్యాంగవిధానము మొదలగు రాజ్యాంగవిధాన మౌమూల్యము ప్రజాస్వాతంత్ర్య శయములను నిర్మూలము చేసినవి. హిందూ స్తానమునం దన్ని ప్రజాములవారును రాజ్యాంగములను నిరసించిన విధమును పైమను కమిషను బహిష్కారమునుండి నేటివరకును ప్రవర్ధమానంబైన ప్రజానాయకాభిప్రాయము విశదము చేసినది. అయినను బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు వారి యిష్టానుసారముగను రాజ్యాంగముల నాచరణమునందు బెట్టుటయును, భారతీయులందు ‘కొందరు సంస్కర

అనుబంధములు వాచించిన బూనుబయలును గ్రహించి ప్రజలను, భారతీయులను నావహించిన పరిమళవైశ్యస్థితికి ప్రమాణము. భారతీయభాష ప్రాయమును వర్ణము చేయుటకు ప్రమాణ సంస్థమైన కాంగ్రెసు సంస్థములను నిరాకరించినవిధమును బొందు. ఇక్కడ ధర్మభాషకు కాంగ్రెసులు చేసిన త్యాగములు దిగజిగియుండు చాటు మన్నన. కాంగ్రెసు అభిప్రాయములను క్రమముగా ముగను రుజువుచేయుటకు విన్నికలు సంప్రాప్తములైవి. విన్నికలుండు గలుగ నున్న యవతాశములను ప్రజాభిప్రాయమును పేకనము చేయుటకు పనియోగించుట ప్రజానాయకులకు పరిమళధర్మము. ఈ పరిమళధర్మమును నాశించుటకు కాంగ్రెసు పక్షము వహించినపు డన్ని పక్షములవారును కాంగ్రెసుపక్షమును దక్షించుట పరిమార్థము. ప్రజానాయకులు నారేపక్షమునకు చెందినను కాంగ్రెసు అభ్యర్థకులకు సకలవిధములను సహాయముచేయుట ధర్మము కాని ప్రతిఘటించుట ధర్మము కాదు. ఇతర పక్షములవారు స్వాధికారాయులై ప్రతిఘటనమునకు యానుకొనినను, కాంగ్రెసునాయకులే ప్రతిఘటనమునకు యానుకొనుట భర్తృహరి వ్రాసినటులు వీరిని ఎట్టింపను శక్యము గాకున్నది. ఇప్పుడైనను ప్రతిఘటించిన నాయకులు పరిమార్థదృష్టి యటులుంచి స్వాధికారదృష్టితోనే తమ యభ్యర్థిత్యమును విరిమించుట పుణ్యము, పురుషార్థము.

* * * *

ఆంధ్రాభివృద్ధి - వోటరులు

ఆంధ్రదేశమునందు ప్రజలకు కాంగ్రెసు పట్లగల అపారభక్తిని సత్యాగ్రహ చరిత్రము వేయిసార్లు చాటుచున్నది. శ్రీయుత

వెలిదండ్రులు మానుమందరావు, బ్రహ్మకోస్తుల
చుట్టపూర్ణచూడగారు మొదలగు మహాను
భావులందరూ దేశముక్తికై ప్రాణములను
సమర్పించిరి. శాసనసభలను ఒప్పించిన
దేశభక్త కేంకటప్రయ్య పంతులుగారు,
సి. రాజగోపాలాచార్యులుగారు దేశహిత
కై శాసనసభ్యత్వము సంగీకరించినారు.
త్యాగమూర్తులందరూ కష్టపరంపరల సనుభవం
చుచు కాంగ్రెసు నిరూపకమును శిరసా
వహించుచున్నారు. సద్దాసుపాతలు, పండిత
నైహూ; రాజేంద్రబాబు, మహాత్మాగాంధీ
మొదలగు మహానుభావులు శాసనసభ
ప్రవేశముచు, కాంగ్రెసు పూర్ణవిజయమును
స్వాతంత్ర్యమునకు సాధనములు కాని, ప్రతి
బంధకములు కావని ఘోషపెట్టుచున్నారు.
కాంగ్రెసు నాయకులు, ప్రచారకులు, దేశా
రాజకులు వారి ధనావకాశమును కాంగ్రె
సు విజయమునకై వినియోగించుచున్నారు.
ఇట్టి కాంగ్రెసు సహోదయమునందు సకల
జనులను జాతి కుల మతభేదములను విడిచి
కాంగ్రెసు దేశతకు ధూపదీప నైవేద్యమంగళ
హారతును సమర్పించి కృతకృత్యులగుట
ధర్మము. రాగల యెన్నికలందు కాంగ్రెసు
పక్షమున కాంధదేశమునందును పూర్ణవిజ
యము గలుగునని ఉత్కళ, బీహారు, అస్సాము
రాష్ట్రముల విజయములు శకునము చెప్ప
చున్నవి. ఆంధ్రావనియందు జమిందారులు

వారి ధనమును, పలుకుబడిని దుర్వినియో
గముచేసి స్థానికసంస్థలందు అధికారాసమున
సాధింపించిన విధముననే శాసనసభలయందును
వినియోగించుటకు చేయుచున్న విశ్వప్రయ
త్నములు పరమాసహ్యముగ నున్నవి. రయి
తుల స్థానములను జమిందారు లాక్రమింప
జూచుట కేవల మర్యాదమని బాలిశులకును
తెలిసిన విషయము. అధికారులు, జమిం
దారులు చతుర్విధోపాయములను కాంగ్రెసు
అభ్యర్థులందు జాతికులాభిమానభేదములను
గల్పించుటకును, వోట్లను కొనుటకును, ధన
బలాధికారములను వినియోగించుటకును
చేసెడి ప్రయత్నముల కాద్యంతము లుండవు.
వోటరు లిదివరకు వలెను వర్తమానపు
టెన్నికలం దీమాయోపాయములందు
ఓక్కుకొనకను వోటింగుశిబిరములకు తీర్థ
యాత్రలకువలెను భక్తిపూర్వకముగనుపోయి
కాంగ్రెసుదేవతకు వోటుకానుకలను సమ
ర్పించి కృతార్థులగుటకు భగవదనుగ్రహము
గలుగుగాత! కాంగ్రెసువిజయము స్వాతంత్ర్య
విజయము, ధర్మవిజయము, శాంతివిజయము,
ఆత్మవిజయము అని ప్రతివోటరును గ్రహించి
కురుక్షేత్రమునందు విజయునివలెను ప్రతి
జ్ఞుడేసి కృతార్థులగుదురుగాత! స్వదేశము
నందు స్వాతంత్ర్య ప్రతిపత్తి ప్రపంచమునం
దంతటను స్వాతంత్ర్య ప్రతిపత్తికి సాధన
మగుచున్నది.

శ్లో. సప్త మోహ స్మృతిర్లభాత్వత్ప్రసాదా న్మయాఽచ్యుత,
స్థితోఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ.

విషయ సూచిక

చివితకావ్యము—తంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు	౪౦౪
మొల్కమంతుడు—విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	౪౦౫
నవయుగోదయము—తిక్కన—సంజూరి పంగాలయ్యగారు	౪౦౬
పూర్వ—వాసిష్ఠ గణపతి మునిగారు	౪౦౭
సృనాదిరాయి—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౪౦౮
తేనాలి రామకృష్ణకవి శైవశ్యాము—భాటితుల విశ్వయ్యశాస్త్రిగారు	౪౦౯
వేల్పిరసాదరాయచౌదరి—ఆ. న. కృష్ణరావుగారు	౪౧౦
వైదరాబాదు—అంద్రులు—మల్లంపల్లి హనుకేశ్వరయ్యగారు	౪౧౧
అంద్రసంస్థాన పరిణామము—దువ్వూరి జగన్నాథకర్తగారు	౪౧౨
కొండకోన మంజుపాక వాళ్ళ తిక్కరణశాస్త్రిగారు	౪౧౩
మరమ్మతు—భావరాజు నరసింహరావుగారు	౪౧౪
ప్రబోధగీతి—బొడ్డు బాపిరాజుగారు	౪౧౫
భౌతికశాస్త్రము—తత్వవిజ్ఞాన—పుట్టపర్తి శ్రీనివాసాచార్యులుగారు	౪౧౬
నానుమా రాష్ట్రయాత్ర—చోన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	౪౧౭
తనవెలుగు—పూడివెద్ది వెంకటసుబ్బయ్యగారు	౪౧౮
వేంకటేశ్వరులు—జి. జానునగారు	౪౧౯
వేట్టుబడి—పంద్రంగి రాజేశ్వరరావుగారు	౪౨౦
తరిగూరగంప—హులపాట్లూరి: ఆమెరికాలో పుడసారు: క. నయ- చారిణిబతి, క. నయరూపు; శేషయ్యల వైవాహికచరితము: బోబ్బా, హర్షి: కాలిబొగ్గపడ్డ. చాణ్ణిచాణ్ణిక్	౪౨౧
విజ్ఞానవిశేషాలు—చేరకర్ణ పోగమలను నిరూపించు విద్యుత్కర్మత్రయము; ద్విము లి వ్యాసయస్వంప బోక్షణి; నూరవరతుక భవము; చలవకంటిబోడును అద్వంగమూడ వాడుకోవచ్చు; ప్రయోగవాణిజ్యము వేడిచేయడానికి కొత్త విద్యుత్కర్మత్రయము; లేడియము చికిత్స; వేడిట్టుతూకం ఒకదోమ్మ కూడా లేదు; చూలుబండిలోనే ఉంటుందిచూలుతెంచేసాధనం; చేతిలో పట్టుకొనిపోవుట కరకులమైన వేషభారణ పరికరముల పెట్టె; కంఠ ములను బలపరచు వ్యాయామపు బల్ల; గాలిలోని భౌతికణములను పరి క్షించు సాధనము; విద్యార్థుల నిర్మాణశక్తి; మోటారుమాగ్రికులకు క్రాంత సౌకర్యము; కొయ్యఇండ్లను మేకులులేకయే నిర్మించవచ్చును; క్రమశక్తిని పరిక్షించు పరికరము; రంసులనుబట్టి పాలతరగతులను నిర్ణ యించు సాధనము	౪౨౨
విమర్శనము	౪౨౩
అఖిలభారత ఛాయాచిత్రప్రదర్శనం రెండోది మద్రాసు	౪౨౪
త్రివర్ణచిత్రములు—శివుడు: శివభక్త మాహాత్మ్యమునందు రాజ్యో పాఖ్యానమున నొకానొకరంగము.	౪౨౫
సాధారణ చిత్రములు—వైదరాబాదు చిత్రములు; రెండవ అఖిల భారత ఛాయాచిత్రప్రదర్శన చిత్రములును, ఇతర చిత్రములును.	౪౨౬

భారతి చందాదార్లకు హెచ్చరిక

ఈక్రింది కనబరచిన సంబంధ వారికి ఈ నెల (1937 సం. మార్చి)తో ఇదివరకు చెల్లించిన చందా పూర్తి యవుచున్నది. తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమున కను చందా మాకు చేరనట్లు ఈ నెలముఖ్యముగా మునియార్డరు చేసినచో తెంపులేకుండా పత్రికను పంపుచుండుము. అట్లు తమయొద్దనుండి 30-వ లేదీ లోపుగ సామ్మూరానిచో సహజ భాషాభివృద్ధి లకు తాము తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరము వఱకు చందాదారులుగ నుండురను సమ్మకముతో 1937 సం. ఏప్రిల్ 10-వ లేదని రూపు 8-4-0 కు వి.పి. పంపుచున్నాము. గావున తా మెప్పటివలెనే పత్రికయం దభివృద్ధి మంచి సామ్మూ చెల్లించి వి. పి. ని నై కొన బ్రార్థితులు. ఒకవేళ తమ కీ పత్రిక ప్రస్తుత మనవసర ముగ నోచినచో మా కావిషయము వెంటనే తెలియజేసినయెడల వి. పి. పంపుట నావునుము.

A 3, 4, 8, 9. D 1. H 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14,
15, 16, 17, 18, 35, 37. J 16. K 2, 3, 12. L 5, 6, 7. M 1, 2. N 1, 2, 15.
P 1, 2. R 2, 3, 5, 6, 60. S 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 19, 20,
2, 27, 98, 100, 260, 267. V 1, 3, 4, 5, 6. W 1.

అలసించి ఆకాభంగము చెందునట్లు
గ్రంథకర్తలకు, వ్యాసకర్తలకును
చింతామణి

పారిభాషిక పదకోశము

కారీరకాస్త్రము, జ్యోతిషము, వృక్ష
కాస్త్రము, రసాయనకాస్త్రము, లలితకళలు,
భూగోళకాస్త్రము, గణితము, భౌతికకాస్త్రము,
వైద్యకాస్త్రము, రాజనీతికాస్త్రము, న్యాయ
కాస్త్రము, జంతుకాస్త్రము - వీరికి సంబంధిం
చిన అంగ పారిభాషిక పదములకు సరియైన
తెలుగు పర్యాయపదముల గ్రంథము. దాదాపు
15 వేల పదములు. అనేక సంవత్సరములు అష్ట
కవ్యములు పడి సమకూర్చినది. తెలుగులో నిప్పటి
కిట్టి గ్రంథములేదు.

దజ్జనకొలది ప్రతులకు ఆర్డరులు వచ్చుచున్నవి.
కావలసినవారు త్వరపడవలెను.

250 పుటలకు పైబడిన డెమ్మిపైజా గ్రంథము.
నెల రూ. 1½ మాత్రమే.

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

7, తంబుకెట్టిపేటి, మదరాసు.

ఆత్మకథ

(గాంధీమహాత్ముని స్వీయచరిత్రము)

శతావధాని,

వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు

తెనిగించినది

ప్రకాశకులు :

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు

వెల మొదటిభాగము రు. 0-1-0.

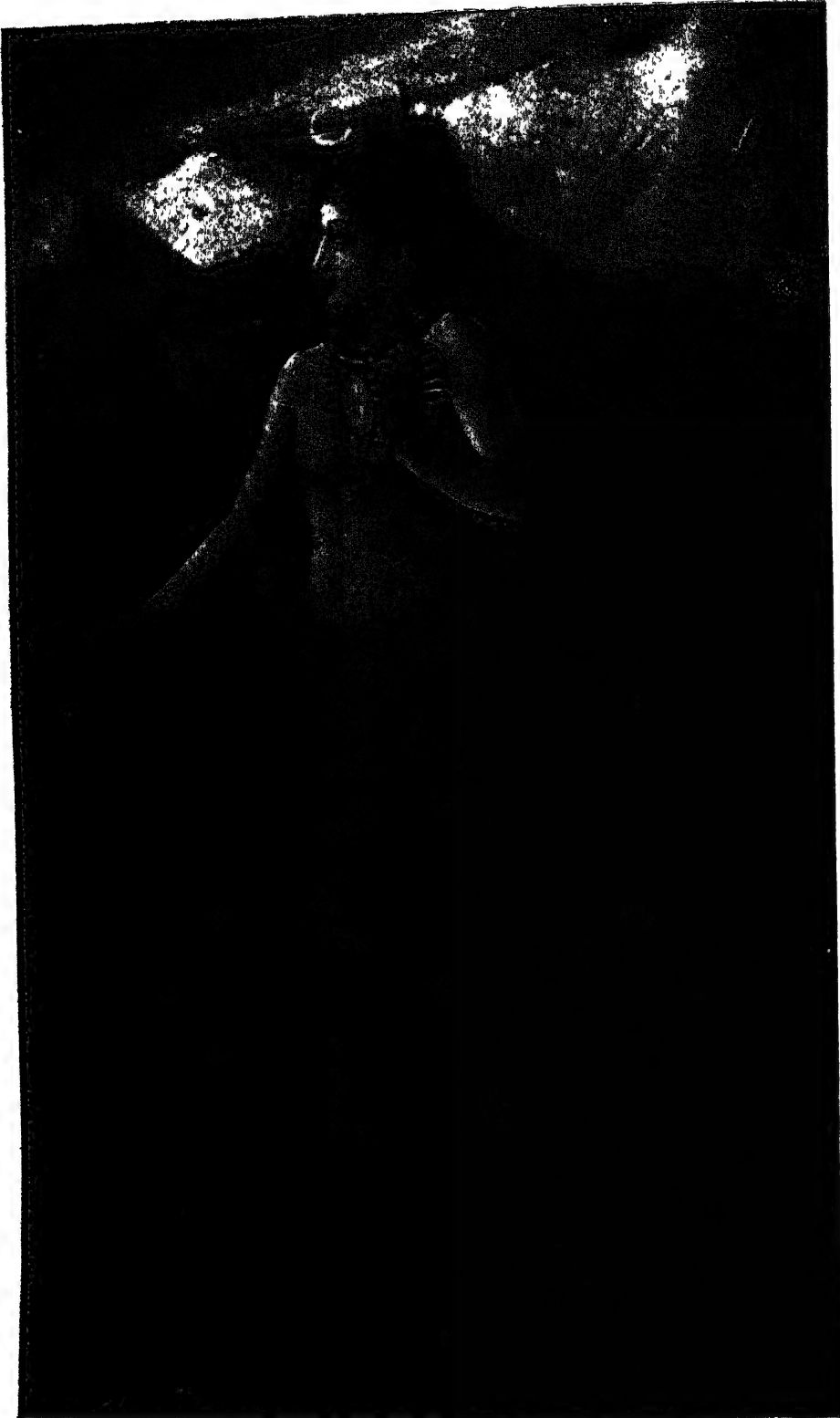
రెండవ భాగము రు. 0-0-0.

తపాలఖర్చులు ప్రత్యేకము.

మేనేజరు :—ఆంధ్రగ్రంథమాల,

7, తంబుకెట్టిపేటి, మదరాసు.

సంపు. ౧౮   ధాత సంచత్పరము, ఫాల్గునమాసము (మార్చి ౧౯౩౭)   సంఖ్య ౩

జీవితకావ్యము

ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి

ఈ నిద్రాణమోంధజీవితము రా
 నేరాదులే, స్వప్నమున్
 పోసి వచ్చెనయేని, ఒక్కత్రుటి నీ
 భూలోక బాంధవ్య ని
 ర్యాణానంద మహోత్సవావళత, పో
 రాదా? కొత్తలోకాలకున్
 లేనేలేదు, యెడారిబటల స్రయా
 ణించున్, ఏదాహమ్ముతో.

నావలె తీవ్రకాండల పె
 సంగిన దగ్గులు, సత్కళాత్మహ
 జీవులునైన, ఈ యెడద
 జీల్చి తొరంగు ననంతరాగ బా

భావలమైన పల్కు కుచ
 దన్ వచరింపుడు, సాన భూతితో
 జానమువంటి యూహలు హృ
 దంతర మేర్చెడి, నెట్లు మ్రొగుదన్.
 ఆమవిజాజిపూవుల యొ
 యూరము, పై పయి చైత్రమాన సా
 ధామలచంద్రికారజత
 యామినులున్, కలకంఠగీతముల్
 కోమలినిలనేత్రముల
 లోని విలోలతహాలమాధురుల్
 ఏమియు నిల్వనివు రగి
 లించును, నాయెదకొత్తపాటకై.
 ఒకపరి దీనమానవుల
 నొత్తెడి జీవనభారతీవ బా
 ధకు, దరదృష్ట రాగబహు
 ధాతుతచిత్త విషాదగాధకున్
 సకలజగమునంటినయ
 శాంతికి, విష్ణువరక్తకాంతికిన్
 తుక తుక వేగిపోవు నెడ
 దుఃఖమయమ్మయి పల్కునేదియో
 గతము, ప్రవర్తమానమును,
 కాగలకా ము కాంతిహీనమా
 బ్రతుకున మ్రొగుచుండు నొక
 పాటయె, కానన వేణుగీతమై
 వెతల గరంగి, లోకములు
 వీడి మనోరథ దివ్యయాననం
 గతులకు నాత్మజీవితమె
 కావ్యము, సద్భద్రయైక సేవ్యమున్.

నవయుగోదయము-తిక్కన*

చందూరి భంగారయ్య

ఒక నూతనయుగోదయము గావించు కలెనన్న యుత్సాహము ప్రస్తుతా. సారస్వతమున బహు సాంద్రముగ నున్నది. ఎవరికివారే యుగకర్తల ముఖ కొనుచున్న కవులుకూడ పెక్కుండు బయలుదేరుచున్నారు. ఆంగ్లవాఙ్మయమునుండియు, వంగసాహిత్యమునుండియు, హిందీభాషనుండియు అసంఖ్యాకములగు గ్రంథములు ప్రత్యక్షముగనో, పరోక్షముగనో మన సారస్వతమునకు దిగుతుచున్నవి. ఇతరవాఙ్మయములలో సద్గ్రంథము లున్నప్పుడు వానిని స్వీకరించుట కెట్టియభ్యంతరము చుడరాదు. ఇతరసాహిత్యము లభేదవృద్ధినందినమార్గముకూడ నున్నది. కాని కేవలము వాహంతికరణమువలన నూతనయుగోదయ మయినదికొనుట తప్ప. కొందరిగ్రంథములు కేవలము స్వతంత్రములే యయు్యము భావదాస్యమునుబట్టి భాషాంతరీకరణముల కంటెను నధమము లగుచున్నవి. భాషాంతరీకరణములలో విస్పష్టతయైనను ఉండును. ఈపరభావనోరులు స్వాతంత్ర్యస్వభవము నెగురవైచునాత్రతలో విస్పష్టకరగుడ విడాకులిచ్చుచున్నారు.

నూతనయుగోదయమునకు ముఖ్య లక్షణము స్వతంత్రప్రతిభ. సారస్వతమునకు నూతనప్రత్యయ నొడగూర్చుకేర్చినకవికే యుగకర్తృగౌరవము దక్కుచున్నది. యుగకర్తయగువానికి ఇదివరలో నెన్నడు నెవ్వరు నెరుగని నూతనసారస్వతశాఖను బయలుదేర దీయవలెనన్న బాధ్యత లేదు. ప్రాతశాఖలోనయినను క్రొత్తరుచులను గల్పింపనేర్చిన కవిరాజు లెల్ల యుగకర్తలే యగుచున్నారు. కాలివాసుకుపూర్వము సంస్కృతభాషలో దృశ్యకావ్యములు, శ్రవ్యకావ్యములు కూడ నున్నవి. కాని శాకుంతలము, రఘువంశము రచించి

నూతను కావ్యకలాపై దృశ్యమునకు నూతన ప్రత్యయము వాసినాడు. అందుచే యుగకర్త యైనాడు.

మనవాఙ్మయమున గవచ్చు యుగకర్తలలో తిక్కన ముఖ్యుడను మహిమని కొందరి వాడుదు. ప్రస్తుతమీవాడునువో ఎందరు కేకధరింపకపోవచ్చును. కాని మనవాఙ్మయమునందలి యుగకర్తలలో తిక్కన యొక్కదను కేవలము ప్రజ్ఞావ్యంతరము నుండదు. ఈతను యుగకర్తయగుటకు నేర్పడిన సుగుణములను గూర్చి నెరుచుకొనినదిగా వానిని మరస్మరించుకొని చూడవలయుగోదయమొనరించుకొనుటకు నేకరింపవలయునాదు. యెట్టికో విశేషము కాగలదు.

స్వతంత్రప్రతిభ

కవిత్వయకృతాంధ్రమహాభారతము భాషాంతరీకరణ మునపవాద మొకటి ప్రచారములో నున్నది. భారతరచనము ముగిసి యిప్పటి కారుశతాబ్దములు గావచ్చుచున్నచు దాని నీయపవాదునుండి తొలగించుట కెట్టిప్రయత్నములును జరిగియుండలేదు.

కావ్యదృష్టిలో జూచినపు సాంధ్రమహాభారతము (కవిత్వయకృతము) స్వతంత్రకావ్యమేయని చెప్పవలసియున్నది. దీనినిబట్టి సంస్కృతభారతముపట్ల మాకు నిరసనభావమునకాని, ఆంధ్రత్వాభిమానముచే వ్యాసుని గౌరవమును కొంచెపరుపజూచుచున్నామని కాని యూహింపరాదు. కవిత్వయకృతభారతము స్వతంత్రకావ్యమునుకొనువారికిని, భాషాంతరీకరణమును కొనువారికిని దృక్పథమునందును కావ్యకలాదర్శములందును భేదమున్నది.

ఇతరకవులయొద్దనుండి కథావస్తువును గాని, భావప్రపంచమునుగాని స్వీకరింపరాదను నియమము

* ౪-౨-౩౭ లేదని రాజమహేంద్రవరమున జరిగిన తిక్కనజయంతి సుద్దేశించిన యుపన్యాసము. వ్యవధి లేనిదే జరుగలేదు.

స్వతంత్రకవిత్వమును లేదు. కాని యిరవల యొద్ద నుండి స్వీకరించినవస్తువునకే స్వతంత్రప్రతిభావముద్రవై నీ స్వతంత్రతచైతన్యము గల్గింపజేస్తుంటుందే స్వతంత్రకవికి ముఖ్యలక్షణము.

శ్లో. వృష్టభూర్వా ఆపి వ్యభిధా కావ్యే రసపరిగ్రహాత్,
సర్వే నాభినాభాస్తే మధుమాస ఇవ ద్రుమాః.

ఆమ వ్యభిధాలోకనూక్తినిబట్టిహాస యారవాస్య ము విస్తృప్తమగుచున్నది ఇతరకావ్యములనుండి యేమియు గ్రహించుట కవకాశము లేని యాదికవిహాస విశ్వకావ్య నిర్మాతమున భగవంతునిసృష్టి నుండి యేమియు గైకొని కుండు నున్నాడా? కథావస్తువు మొదలుకొని పాత్రీవరణ మాహిగాలున కావ్యరణములన్నియు ప్రకృతినుండి సంగ్రహింపబడినవేకదా, అంతమాత్రముచేత వాతని ప్రతి భకు భంగము భచ్చుచున్నదా?

భాషాంతరీకరణమునకు స్వతంత్రకావ్యమునకు తాతవ్యము నిరూపింపవలసినపుడు ఒక్కటేనూత్రము, ఎంతనిపుణుడయిన భాషాంతరీకర్తయైనను మాతృక యందలి స్థూలదేహమునుమాత్రమే పరివర్తన మొనరింపఁ గలగుకాని దాని యాత్మలేజము ననువదింపజాలను. ప్రపంచమునందలి యెంతటినుసోహరములగు భాషాంతరీకరణ ములనండియయినను యాసత్త్వమును స్థాపింపవచ్చును. దీని కొక్కటే యపవాదము. మూలగ్రంథరచనమున కవి కెట్టియాజేశము లోడ్చుకొనినో అట్టియాజేశమే భాషాంతరకారకు లభించినపుడు భాషాంతరీకరణముకూడ స్వతంత్ర చైతన్యముతో నలరారును. అనగా నిరహం భావుడగు కవి నావహించి మూలగ్రంథమును రచింపజేసిన చిచ్ఛక్తియే భాషాంతరీకర్తగుకూడ నావహించి భాషాంతరీకరణమును నిర్వహించుచున్న దనినమాట. అయినచో దానిని స్వతంత్రగ్రంథమందుమా, భాషాంతరీకరణ మందు ?

మనకు దెలిసినంతవర కిట్టియపురూప స్వతంత్ర కావ్యము కవిత్రయకృతాంధ్ర మహాభారత మొక్కటియే. ప్రకృతము తిక్కననుగూర్చి ముచ్చటించుకొను చున్నాము గదా. వ్యాసునిపట్ల నీతని కఖండభక్తి

యున్నది. అదియును క్రింద వివరింపబోవుచున్నాము. కాని యీతడు స్వతంత్రప్రతిభగల మహాకవి. ఈ యంశమును నిరూపించుటకు ఆంధ్రమహాభారతమును సంస్కృత మహాభారతముతో సాకల్యముగ సరిపోల్చి సనేకాని వలనపడదని కొందరి యభిప్రాయము. మేము దీనితో నేటిభవింపదు. తిక, న స్వతంత్రప్రతిభను నిరూపించుట కాతని యాంధ్రమహాభారతమునందలి చైతన్య మే ప్రధానసాక్ష్యము. ఏపట్టు జూచినను దివ్యమగు స్వతంత్రలేజముతో నలరారుచున్నది. శివుని జటాజూట మున జాహ్నువి యవతరించినట్లు తిక్కన కృతాంధ్ర మహాభారతమున కిటుప్రతిభ మూర్తీభవించినది.

సంస్కృత మహాభారతముతో తిక్కన కృతాంధ్ర మహాభారతమును పోల్చిచూచుటవలనగూడ సాహిత్యోదాసకులకు కొన్నియమూల్య రహస్యములు గోచరింపగలవు. కథ వ్యాసునిదే. రాజనీతి ఉత్తియనీతి వేదాంతము అన్నియు వ్యాసునివే కావ్యమునగు వలయు రసపోషణము పాత్రీకరణము మున్నగుగుణములలో కూడ వ్యాసుడే మార్గదర్శకుడు. కాని సంస్కృతాంధ్ర మహాభారతములను సరిపోల్చిచూచినచో తిక్కన మహాభారతమున కెట్టిమహత్తరమయిన సేవ యొనర్చినదియు విస్తృప్తము కాగలదు. మూలములో నున్న కావ్యమాహాత్మ్యము నెక్కడను విడవకుండు తిక్కన తనమహాభారతమును మూలమునకు వ్యాఖ్యానప్రాయముగ నొనగ్గుటయేగాక మూడుస్వతంత్రగుణములచే దానికి నవ వికాసమును జేపూర్చియున్నాడు. అందు మొదటి గుణము అద్వితీయమగు చైతన్యము. తిక్కనచైతన్యము పోకడలును ఉన్నవి; నన్నయపోకడలును ఉన్నవి. తనకు పూర్వ ముండిన మహాకవుల మాహాత్మ్యమును గ్రహించి లాభముపొందకుండుట యెన్నడును స్వాతంత్ర్యమునకు లక్షణముకానేరదు మీదుమిక్కిలి అది యహంభావమునుమాత్రమే నూదించును. వ్యాసవాల్మీకిలవలన కాళిదాసు లభిని పొందియుండలేదా? ఎట్టి మహాత్మ్యప్రతిభాశాలియు తనకు పూర్వముండిన కవులను గౌరవించి (గౌరవించుటయనగ వాక్కుల చేతనేకాదు, క్రియారూపముగ వారిగుణములను స్వీకరిం

చుటమూలమున గూడను) వారు పోయినదానికంటె ఇంకొక్కడను ముందుకు పోయిచుండును. అందుచేతైలిలో నన్నయ్యవలన వ్యాసువివలన తిక్కన లభిపొందినను వారికైలికి విభిన్నముగ ఆతని కైలియం దొకవిభిన్నత్వమున్నది. యతిప్రాసలసహజగులు, కావ్యమును బట్టి విక్రాంతి, సాత్రముల మాసికస్థితినిబట్టి, కన్నీ వేళమునుబట్టి కైలియొక్క ఆరోహణావరోహణగులు, రసోచితసంస్కృతాంధ్రపదప్రయోగము, వాక్యనిర్మాణచాతుర్యము మున్నగు నాతని విశిష్టలక్షణములకెల్ల సంకుచితపరిమాణముగల యీ వ్యాసమున వివరించుట కవకాశము లేదు. తిక్కన చూచిన రెండవ స్వతంత్రగుణము అపురూపముగ స్వరూపసౌందర్యము. తాదామరయిన వేదములను విభాగించి వ్యాసుడు వేదములకెట్టి కేవలసృష్టి నాహో తిక్కనకాలమునకే ప్రక్షిప్తమయియు స్వరూపసౌందర్యమును గోల్పోయిన మహాభారతమును తిక్కన సంస్కరించిదానికొకచక్కనిస్వరూపమును ప్రసాదించి యున్నాడు. తిక్కనకునుతక్కిన తెనుగుకవులకునుకూగుణమునందుచాలాతారతమ్యమున్నది. ఏకధనయినను, ఏయుపన్యాసమునయినను, ఏసంభాషణమునయినను పూర్వసృష్టి నట్లు దిద్దితీర్చుట తిక్కనకు సంప్రదాయము. ఆసంబద్ధ విషయములను పరిపూరించుటయు, సంబద్ధముగ విషయములనయిన ఒకదానితో నింకొకదానికి జతకలిపి ఒకదానినుండి వేరొకటి యుద్భవించునట్లు చేయుటయు, ఏభాగమున కెంతప్రాధాన్యమీయవలయునో గ్రహించి అంతమాత్రమే యిచ్చుచు యిక్కనలో తక్కువరి యే యితరాంధ్రకవియందును గానరావు. అందుచేతనే తిక్కనకాలమునాటికే మహారణ్యమువలె పెరిగిపోయిన సంస్కృతమహాభారతమున తిక్కన నిరుపయోగములగు భాగములను చేసింది తిక్కనభాగములకయినను ఆకారవైభవమును గల్పించి యామహారణ్యమును తనచేతిలో మహాద్వ్యాయముక్రింద మార్చినాడు. ఈయభిప్రాయమునే కీర్తిశేషులగు శ్రీకృష్ణజ్ఞాన వేంకటలక్ష్మణరావుగారింకొకవిధముగ వాక్రచ్చుచు సంస్కృతమహాభారతము బంగారపు ముద్దవంటిదనియు, తిక్కనకృతాంధ్రభారత మాబంగారపు ముద్దనుండి

యిచ్చువచ్చినంత బంగారమును కైకొని స్వస్థకాదుని బుద్ధివైభవముచే జేకబడిన సువర్ణకమలమువంటిదనియు ఉభయభారతములను సాకల్యముగ ఒకరిచేచో సీతారతమ్యము గోచరించుననియు తమ హిందూమహాయుగమున వ్రాసియున్నారు.

తిక్కనభారతకావ్యమున కుపాయనముగ ననుర్పించిన మూడవగుణము పాత్రీకరణము. ఈ పాత్రీకరణమున సంస్కృతమహాభారతకారుడు తిక్కనచేయు కాదు. తిక్కనకు మార్గదర్శకములయిన యనుకూల్యములు తెన్నియో చూడమున గూడ కావచ్చును. కాని రామరామ సంస్కృత భారతము పల్లవస్వాతంత్ర్యము వహించిన మహామహులు ఈపాత్రీకరణమును చూడముగ విస్మరించి తమ యిష్టమునచ్చిన యుదంతములను ఉపగాలము పాత్రీకరణమునకు భంగకరముగ చొప్పించిరి. వాచే చూలమున మన్నన పాత్రీకరణ రహస్యములు పెంబుకుప్పలో నడిగిన రత్నములవలె కోభింపకపోయినవి. తిక్కన యీ రత్నముల నన్నిటిని ఏర్పి స్వార్జితములగు చనంభాగ్య రత్నముల జేచి అన్నిటిని ఒక రమణీయ మయిన మోరముగ గూర్చెను.

ఇట్టి యనుకూల్య కావ్యగుణములున్న మహాకవి స్వతంత్రకావ్యమున కేల గవంగలే దను సందియము పెక్కురను బాధింపవచ్చును. కాని తిక్కన నిరహంభావుడు. ఆతడు తన కీర్తిని ప్రధానముగ జూచుకొని మహాద్వ్యాయమునకు భంగము తెచ్చువాడు కాదు. భారత మాహాత్మ్యము నాతడు గ్రహించినంత గాఢముగ నెవ్వరును గ్రహింపజాలరు. “అదరణీయసారవివిధార్థగతిస్ఫురణంబు” గల్గిన యిట్టి వాఙ్మయ ప్రపంచమును ఆంధ్రజాతికి ప్రసాదించుటకంటె తాను చేయగలిగిన పవిత్రమయిన దేశసేవ యింకొకటి యుండదని యాతడు గ్రహించినాడు. అందుచేతన ప్రతిభనంతను భారత నేతకయి వినియోగించినాడు. ఇట్లొనరించుట కెంతటి మహాదానస్వభావ ముండవలెను? ఎంతటి అధ్యాత్మ విద్యాపరిణతి యుండవలెను?

భారతరచనము తిక్కనజీవితములో యాదృచ్ఛిక
కోసంతము గానేరదు. తనకు జ్ఞానమువచ్చినదియాదగ
తిక్కనకు భారతముమీద సఖ్యతగౌరవ ముండియుండ
వలెను. జేషములకుంటెను నది యాతనికి ప్రామాణిక
గ్రంథమయినది. ఇట్టిగ్రంథమును “తెనుగుబాస వినిర్మిం
చుచు” యనిన నెంతకష్టసాధ్యమో యాతడు గ్రహించి
నాడు. దానికయి యధికారమును సంపాదించుకొనుట
కయి యాతడు తనజీవితమునెల్ల వినియోగించినాడు.
స్వీయజీవితము క్షీరసాగరమును ముఖించిముఖించి ఆత
ని భారతామృతమును సంపాదించి యాంధ్రులకందిచ్చి
నాడు. అందుచేతనే భారతరచనమును తనజీవితమునకు
“భవ్యపురుషార్థతరుపకవ్యఫల”మని పేర్కొనుచున్నాడు.

భారతరచనమునకును తిక్కనజీవితమునకును
సిద్ధించుచున్న సమన్వయమును బురస్కరించుకొనియే
ఆరినిభారతము లాకోత్తరగ్రంథరాజ మయినది. మహా
త్ముడేగాని మహాకావ్యమును వ్రాయజాలడని యుత్తమ
విమర్శకుల సిద్ధాంతము. “నాన్వపిః కరుతే కావ్య”
మని గదా మన ప్రాచీనాలంకారికులమతము కూడను.
తిక్కనకున్నయుక్తర్పిత్యగౌరవము చాలవఁకు భారత
రచనముచే సిద్ధించినదే. అందుచే భారతరచనమునకు
తోడ్పడిన యాతని వ్యక్తిగతవిశేషముల నందుక సావ
కాశముగ నూహించుట యనుచితము గానేరదు.

భారతమునం దెంత సర్వతోముఖమాహాత్మ్య
మున్నదో తిక్కనజీవితమునందును అంతటి సర్వతో
ముఖమాహాత్మ్య మున్నట్లు నిరూపించుట కాధా
రము లున్నవి. మనలో పూర్వము కవిజీవితములు
వ్రాయునాచారము లేకుండుటచే కాళిదాసు, భవభూతి
మున్నగుమహాకవులనుగూర్చి వారి కులగోత్రములు తెలిసి
కొనుటకయిన సవకాశము లేకుండనున్నవి. కాని మన
యాదృచ్ఛవశమున తిక్కననుగూర్చి కొంతయెక్కువగనే
ఆతని స్వరూపస్వభావాదులు తెలిసికొనుట కవకాశము
గానవచ్చుచున్నది. దీనికి ముఖ్యధారములు భారతాన
తారికయు, ఆశ్వాసాద్యంతపద్యములును, కేతనకృత దశకు
మారచరిత్రమును, అన్నిటికంటెను దశకుమారచరిత్రము
నుండి విపులాంశములు దెలియవచ్చుచున్నవి.

దశకుమారచరిత్రమున తిక్కనవంశము దీర్ఘముగ
వర్ణితమైనది. దానినిబట్టి తిక్కన సద్యంశమున జన్మించి
నాడని నిశ్చయింపవచ్చును. తాత మంత్రిభాస్కరుడు,
కాపాసుగ్రహశక్తియుక్తుడు. తండ్రి కొమ్మనదండనా
ధుడు సాంగవేదవేది. పితృవ్యపుత్రుడు సిద్ధయతిక్కన.
ఈతనికే ఖడ్గతిక్కనయని మాడ ప్రసిద్ధిగలదు. తన
యేలికనిమిత్రము ప్రాణములర్పించిన త్యాగిగనుడు, కూరా
గ్రేసరుడు.

తిక్కన యాపసియైయుండవలెను. “అభిరూప
భావభవు”డని కేతన వర్ణించినాడు. పెక్కుసారు లిట్టి
విశేషణములచేతనే యాతనిరూపము వర్ణితమయినది.
ఇందు కవిజనసహజముగ సతిశయోక్తి కవకాశ మున్న
మున్నదనుకొందమన్నను కవిబ్రహ్మరాంటి యుక్తాయుక్త
విచక్షణశీలన కంకిత మిచ్చునపుడు కేలము కురూపిని
మన్మథవిగ్రహుడని వర్ణించినచో ఆతని కనుగ్రహమున
కుమారాగ్రహము రావచ్చునన భయము కవి కుండును
గదా. కులక్రమాగత మయిన మంత్రిపదవి తిక్కనకు
లభించినది. ఆతడు సామాన్యసచివునివలె గానరాడు.
ఈతనిప్రభువగు మనుమసిద్ధి కీతనియెడనున్న యభిమానము
ననుగ్రహమని పేర్కొనుటకుంటే భక్తియని పేర్కొ
నుట యెక్కుడుచితముగనుండునేమోయని ఈక్రిందిపద్య
మువలన నూహింపదగును.

క. ఏ నిన్ను మామయనియెడు

దీనికి దగ నిమ్ము భారతీకన్యక నా

కీనర్పడవగు దనినను

భూ నాయకుపలుకు చిత్తమున కింపగుడున్ :

మామగారిపట్ల నల్లనికున్న భావ మనుగ్రహ మనుటకుంటే
భక్తియనుట సముచితముగదా. మైగా సాధారణముగా
కవులపలుకులు భూనాయకున కింపుగనుండవలసినది
పోయి భూనాయకునిపలుకు కవి కనుగ్రహపాత్రమైన
దట! మనుమసిద్ధి రాజ్యధ్రువుడుకాగా గణపతి శివచక్ర
వర్తికడ కేగి దక్షిణహిందూదేశమునేలు నా సార్వ
భౌమని తనపాదాక్రాంతునొనర్చుకొని ఆతనిసాహాయ్య
మున రాజునకు రాజ్యము సంపాదించియిచ్చె ననుకథ

యొకటి సోమదేవరాజీయమునందును, సిద్ధేశ్వరచరిత్రము నందును గనవచ్చుచున్నదిగదా. ఎన్నిరాయబారములు నడపకున్నచో సంజయరాయబారమును. కృష్ణరాయ బారమును అంతసమర్థతతో వ్రాయగలడు?

ఇన్నిరాజ్యాంగతంత్రములలో విమర్శించు యున్నను విద్యద్వోష్టి, సారస్వతగోష్టి యాతడు మానినవాడు గాడు.

క|| కృతులు రచియింప సుకవుల

కృతు లాప్పుగగోనగ నొరులికిం దీరునె వా

క్వతినిభుడు వితరణశ్రీ|

యేతుడప్పుడునుకుడు తిక్కన కనికడక్కన్.

అని కేతన వర్ణించియున్నాడు. తిక్కన వేదవేదాంగవేత్త యని నిరూపించుటకు “వేదాదిసమస్తవిద్యాభ్యాస విభాసి” (ఆ. ౧౩, ప. ౮) “సకలాగమార్థతత్త్వవిచారోదా రుడు” (ఆ. ౨, ప. ౧౧౯) “నానావేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞానకు” (ఆ. ౫, ప. ౧౩౬) అను డిశకుమారచరిత్రమునందలి విశేషణములు సాక్ష్యములు. భారతమునందలి యాశ్వా సాంత్తపత్యములు సాక్ష్యములు. భారతములో తిక్కనరచించిన యుపన్యాసముల రామణీయకత ననుసంధించినవారి కాతడు మంచి వక్తయై యుండవలెనని పొడకట్టక మానదు. డిశకుమార చరిత్రమున “వచస్సమగ్రతాచతు రాస్యైక్” (ఆ. ౬, ప. ౧౯౫) “సరసమధురవాగీ సభ్య భవ్యప్రభావా” (ఆ. ౧౧, ప. ౧౮౪) ఇత్యాదివర్ణనముచే పైయూహ సిద్ధిపడుచున్నది. “అనితరగద్య వాఙ్మయ మహర్ణ వవర్తన కర్ణధా” యని యొకచోట కేతన తిక్కనను సంబోధించియున్నాడు. దీనినిట్టి సామాన్య ముగ గోచరముకాని వాఙ్మయసారస్వమున, వాఙ్మయ రహస్యములను తిక్కనగ్రహించి యితరులకు విపులీకరించుటలో నిపుణుడని తేలుచున్నది. దీనికి తార్కాణముగ మారనమహాకవి “తిక్కనసోమయాజి ప్రసాదలబ్ధ సర స్వతీపాత్రుడ”నని చెప్పుకొనుచున్నాడు.

కేవలము వేదవేదాంగవిదులు, కావ్యగోష్ఠీప్రియులు తరచు కడుపులోని చల్ల కదలకుండగ నింటగూర్చుండు స్వభావముగలవారయ్యుండురు. కాని తిక్కన యుద్ధ

వర్ణనలు చదివినవారికి రణరంగమున నారనికి స్వానుభవము లేరిచే యిట్టి వర్ణనలు సావ్యపదవని బోధ పడును. కాని కావ్యవర్ణనలందుండి కలిగుణ హింనుట ఒకప్పుడు ప్రమాదమయినను, తాము చూచినదానిని, భావించిన దానినికూడ అవధకమున్నట్లుగ వ్రాయగల శేర్షు కవుల కందును. అయినను తిక్కన తంత్రితాత లందరును దండనాథులు, కురాక్రసరులు నగుటచే నారక్షకుడ యోధాక్రసరుడని యూహించుట యనుచితము గానేరదు. యోధాసాంత్త బోధే? కేతన స్పష్ట ముగ “తిక్కనంవాదీతా” యనియు, “తిక్కనంవాదీతా” యనియు సంబోధించుచుండగ నింక సంజయ మున కడకాశము లేదుగదా?

సాధారణముగా యుద్ధవీరులకు వైష్ణవులకు చుక్క యొడుగు. యుద్ధములకు బోధలయోవారికి ఒకవిధమున వైష్ణవవిహారము వాంఛనీయము. కాని తిక్కన పర మవైష్ణవుడు. “వైదికమార్గ నిష్ఠుడు వర్తనమక దగ నిర్వహించుచున్” అని భారతమున తిక్కన తన్ను గూర్చి వ్రాసికొనినాడు. ఇదిగాక “సోమయాజి” యను విరుడమువలనగూడ నతడు వైష్ణవదయిరట్లు పొడకట్టు చున్నది. డిశకుమారచరిత్రముకూడ ఈతని వైష్ణవత్వ మును పదేపదే పొగడుచున్నది.

“మహితదక్షిణలైన బహువిధయాగంబు

లొనరించుననుట వర్ణనముదారి”

తిక్కన అష్టాంగయోగమనబడు రాజయోగము నభ్యసించియుండవచ్చుననుటకు కొన్నియాధారములు గనవచ్చుచున్నవి. భారతమునందలి యాశ్వాసాశ్మంత పద్యము లెక్కుడుగ జ్ఞాని జనహృద్యములుగ నున్నను నడుమనడుమనున్న “నాసాగ్రనివాసరసిక” “నాదామృ తధారాసారరూప” “హంసనాదైకజేద్యా” “నిజతనువిభ వత్వోన్మీలనాద్భిన్ననాదా” ఇత్యాది సంబోధనలను జట్టి యాత డష్టాంగయోగము నభ్యసించె ననదగి యున్నది. దీనికితోడు

మాలిని, అవగమితరహస్యాంగసమ్యక్ప్రకారో త్సవ గరుకరుణావిస్తారగాఢ ప్రకాంతి ప్రవణహృదయపద్మద్భాసివిజ్ఞానసారా

అని యుక్త్యోగపర్యము చతుర్థాశ్వాసము (ప. ౩౨౨) న స్పష్టముగ నున్నది. రాజయోగమునుగూర్చిన యే గ్రంథముయిననుచు వికాశయింపబడినదిగా ముందుట కవకాశ మున్నది కాని తీర్థమునంతను బ్రహ్మానంద సంపాదనమునకు వినియోగించిన తిక్కన యీ యోగము ననుభవమునకు రావలెననుటకు యత్నించె ననుకొనుటయే ఎక్కువ గమంజనముగా నుండును.

వైక్లికులలో పెక్కువరకు ఒకవిధమున నాంద సము నహంబాకము ప్రబలి “వాన్మదస్తీతి” వారు లగు నందును యజ్ఞాదినిష్ఠులవలన సాధింపదగుగమ్యము నిరహంభావత్వము, ఉత్తమజ్ఞానమునని వారు మరచిపోవుచుండుదు. తిక్కన యట్టి వేదవాదరూపుడు కాడు. కర్మముల మూలమున జ్ఞానము సాధింపవలెనని యాతని యాశ యును. ఆతడు జ్ఞానయోగియైనటుల భారతాశ్వాసాంత పద్యములే చాటుచుండును. గద్యములో నాతడు పయోగించుకొనిన “బుధారాధనవిరాజి” అను బహుమనోహరమయిన విశేషణమే యాతని విషయసంపత్తి జ్ఞానాసక్తిని వేనోళ్ల జాటుచున్నది. ఎట్టి వివేకవైభవునకు పెద్దలనేన చేయలేదే వేదాంతరహస్యములు పట్టుబడవు. తిక్కన పెద్దలనేవలనను, నిరంతరజ్ఞానయోగాభ్యాసము వలనను జీరన్ముక్తివిడిసిన ట్లూహించుచు భారతమున విరాటపర్వమునం దున్నకృత్యానిపద్యములలోని స్వప్నవృత్తాంతమే సాక్ష్యము. దానివలన పరమేశ్వరానుగ్రహమున నాతడు “బ్రహ్మానందస్థితిని” బడసినట్లు దోర్భీతమానమునచున్నది. ఈస్వప్నవృత్తాంతము తరువాతికావ్యములలో గనవచ్చువానివలె పూర్వాయుకరణము గాను, పోనిండు. స్వప్నమునందు పూర్ణముగ విశ్వాస ముంచక పోయినను “బ్రహ్మానందస్థితిని” పొందుట తిక్కన జీవితాశయమైన ట్లూహించుటకయిన పీఠిచ్చుచున్నది గదా. ఆతడు సిద్ధపురుషుడనుటకు మూలకృతమయిన యీశ్రీంకపత్యము అన్నిటికంటెను ప్రబలసాక్ష్యము.

చ. ఉభయకవిత్వ తత్త్వవిభ

వోజ్జ్వల సంవిహితధ్వరక్రియా

ప్రభు బుధబంధు భూరిగుణ

బంధుడు భారతసర్కధా

విభుపర తత్త్వకోవిదు

నవీనపరాశరనూను సంతత

త్రిభువనకీర్తనీయము

తిక్కనపీంధ్రుని గొల్తు నర్థితోన్.

అని “పరతత్త్వకోవిదు”డనియు “నవీనపరాశరనూను” డనియు వాకొనుచున్నాడుగదా.

భారతావతారికలో తిక్కన తాను “పదస్థుడనై”

భారతము వ్రాయుచున్నట్లుగ నుడివియున్నాడు “నీ కరుణ నిట్లు పదస్థుడనైతి” “ఎట్టి పదంబు గాంచి” ఇత్యాది ప్రదేశములలోని “పదము” అను శబ్దమున కర్థమేమో విచారించుకొను మనము భారతమును తిరుగ వైచుచుండును. “పదము”నగా నధికారముని యర్థము భారతము వ్రాయవలసినదిగ భగవంతుడు తిక్కనకు “ఫర్మానా” యిచ్చినాడు. ఈశ్వరదత్తమును నధికారముద్ర చేతబట్టుకొని గూతడు భారతము వ్రాసినాడు గావుననే తరువాత నెన్ని భారతములు వచ్చినను ఆతని భారతమును త్రోసిరాజనలేకపోవుచున్నవి.

ఆభిజాత్యసంపన్నుడు, రూపసి, అమాత్యశేఖరుడు, వేదవేదాంగవిరుడు, పరమనైస్థికుడు, దండనాథాగ్రణి, పరతత్త్వజేత, కవిబ్రహ్మ ఇక లోలేమి? ఇంత సర్వతోముఖమాహాత్మ్య మున్నది గావుననే ఆతడు భారతము నతిలోకసౌందర్యముచే నలంకరించి యాంధ్రావళి నెన్నటికి తీరని యప్పులో మంచినాడు. ఆంధ్రసారస్వతమున అనన్యసాధ్యునిగు యుగమునకు కర్తయైనాడు. నేడు యుగపురుషులు కాదలచిన వారు ఈ మాహాత్మ్యములో గొంతయైనను నేకరించుకొనవలదా?

ప్రాచీన కవిభక్తి

తిక్కనయొద్దనుండి నవయుగనిర్మాతలు. ముఖ్యముగ నేర్చుకొనదగిన ముగ్ధము ప్రాచీనకవిభక్తి. మన యువకులలో గొందరు ప్రాచీనకావ్యములను చదివి వాని ముగ్ధముల గ్రహించుట తమప్రతిభకు భంగమనుకొనుచున్నారు. ఇది మిగులపొరపాటు. ముందుకు దూకదలచినవా డొకయడుగు వెనుకకువైచుట యెంతయూహశ్యకమో సారస్వతమునకు నూతనవైభవము సంతరింపనెంచు

వారు దాని ప్రాచీనవైభవము కల్గి గరతఃమలకముగ
దెలిసికొనట అంతయవశ్యకము. ఈతనరాజ్యాంగ
నిర్మాణ మొనరింపఁచునారు ప్రాచీనరాజ్యాంగపుష్ప
తులను బాగుగ బరిశీలింప నక్కరలేదా?

ప్రాచీనకవులపట్ల తిక్కనకుగల భక్తి భారతమున
సువ్యక్తమగుచున్నది. నిర్వచనోత్తర రామాయణమున
సంఘవాచకముగ “నాదీకపీంధ్రుల” స్తుతించినాడుగాని
ప్రత్యేకించి యెవ్వరిని బేర్కొనియుండలేదు. కాని
భారతమున గృష్ణద్వైపాయనుని, నన్నయభట్టును
స్తుతించి ప్రాచీనకవిభక్తి బ్రకటించినాడు.

గృష్ణద్వైపాయనుని పూర్వకవిగ తిక్కన స్తుతిం
చినా డనుకొనుటకంటె గురుదైవముగ గణిం
చి స్తుతించినా డనుకొనుట యుక్తము. ఆవ
తారికలో “విద్యత్సంప్రసనీయభవ్యకవితావేంతు
విజ్ఞానసంపద్విఖ్యాతుడ.” ఇత్యాది విశేషణములచే
స్తుతించుటయేకాక ఇంచుమించుగ ప్రత్యాశ్వాసాది
ఆశ్వాసాంతమునగూడ వ్యాసప్రసమున్నది. తనయిష్టదైవ
ముగు హరిహరనాథుని సంబోధించుచు “సాత్యవతేయ
భారతీప్రాక్త” “వ్యాససమానైకరూప” “వ్యాసాదిను
నోనివాస” “సాత్యవతేయ వాఙ్మయ వికాగగృహస్ఫు
రిత ప్రదీపికా” “ప్రకటమహర్థసారథ పరాశరచందన
వాక్యమంజీ ప్రకరసమర్చితా” అని పదేపదే వ్యాసుని
బేర్కొనుచున్నాడు. నవీన విమర్శకులు కొందరు
వ్యాసుడను నొకకవి యెన్నడును లేనేలేడనియు,
వ్యాసుడనగ నొక పీఠాధికారియనియు నేమేమో వింత
వింతవాదములు బయలుదేరదీయుచున్నారు. ఈ వాద
ముల సత్యాసత్యము లెట్లున్నను తిక్కనమాత్రము వ్యా
సుడను నొకవ్యక్తి యున్నట్లును, అతడు భారతమును
రచించినట్లును నమ్మియున్నాడు. ఈవ్యాసుని ఎన్నడో
నివసించి చన్నవృత్తి యనుకొని తిక్కన పూజించినా
డనుటకంటె ననవరత ప్రత్యక్షముగు తేజముగ భావించి
పూజించెననుట మరింత యుక్తమగునుండును. “వ్యా
సో నారాయణో హరిః” యనినట్లు నారాయణునకు
వ్యాసునకు నభేదమనియే కవిబ్రహ్మభావము. ఇంతయ
ఖండగౌరవ మాత్రమే చూపుటకు బ్రహ్మనూత్రములు

కూడ గౌరవకు చేతుకయి చూపవలయుగా
నిర్వచకములు ఘోషమే. మియ రెవ్వరైన తిక్కన
కవి, కవికి కవితైహము కావమున కర్త నుండెను.
తిక్కను “కావ్యవచుడు” “విజ్ఞానవైష్ణ
వః” “తికేయానుభావానందిభరితారోగకం” ఇత
తిక్క
నకు భారతకావ్యకర్తకంటె రాజకీయ సేవ
మిండును? అందుచేతనే “సాత్యవతేయ సంస్మృతి
ప్రవిశవాస్పముని” చిత్తముతో భారతమును
ప్రాయంచున్నానని వాదించినాడు. తిక్కన కావ్యముగ
మాత్రమేగాక తిక్కన జీవితమునకు భారతము ఏమగడ
యొయ్యుండవలెను. మంత్రదైన ఈతని రాజకీయ జీవిత
మునకు, జండనానుజయిన యాతని రచనగ జీవితము
నకు, సోమయాజియైన యాతని వైష్ణవ జీవితమునకు,
పరతత్వజ్ఞోవినుడైన యాతని యభ్యాత్మ జీవితమునకు
భారతమే పట్టుకొమ్మయి యుండవలెను. నిర్వచనోత్తర
రామాయణం చినాకాలమునకు “మహేశ్వరాంఘ్రిక
వల్లభానైకశిష్య” యగు తిక్కన దిక్కుమారచరిత్రము
సాటికి “చిత్తరత్నాకర శత్రుదైవ తిక్కన భారతరచనా
కాలమునకు “హరిహరనాథభక్తు డగు” చూడగ నె
కేళపులయందలి యభేదభావము సిద్ధించుటకు భారత
మే కారణమేమో యని యూహింపదగియున్నది.
నీవకేళపుల యభేదత్వమును బ్రకటించు ఘట్టములెన్నో
భారతములో నన్నవికదా!

తిక్కన వ్యాసునిపట్ల చూపిన భక్తికంటె నన్న
యభట్టుపట్ల చూపిన భక్తి మిగుల ప్రశంసాపాత్ర మగు
చున్నది.

ఉ. ఆదరణీయ సారవివి

భార్గవతిస్ఫురణంబు గల్గి, య

ప్రైవతకపరస్వనిర్వహణ

సరిభృతమై పెనుపొందియుండు నం

దాది దొడంగి మూడు కృతు

లాంధ్రకేవిత్యవికారదుండు, వి

ద్యాదయితుం డొనర్చె మహి

తాత్కుడు నన్నయభట్టు దక్షతన్.

నుచేయువాడయింపును నన్నయభట్టును స్తుతించి నాడు ఈ క్రింది నిజముగ నన్నయభట్టుపట్ల నెక్కువగా కౌరవమును మాపుట లేదనియు, ఇందుంచిన విశేషము లనుబట్టి తిక్కనకు నన్నయపట్ల కొలదిగౌరవము మాత్రమేయున్నదిని యూహించుట కవకాశ మున్నదినియు కొందరు వాదింపజూచుచున్నారు. ఇంతకంటె విశేషవిధాంతము మరియొకటి యుండవచ్చును, “విద్యా దయునుడు” అనుటలో నన్నయపాండిత్యప్రశంస, “మహితాన్యుడు” అనుటలో పవిత్రజీవితమునకు జోహాదయి “అంధ్రవిత్తవికారదుండు” అనుటలో కవిత్వాద్రుతన, “నక్షత్రన్” అనుటలో తాను మరల నన్నయగనించినభాగమును స్పృశింపకుండుటకు హేతువు నూచితము. ఇంతటికొక్కనసంఖ్యగల మాటలలో ఎంతసెక్కువగ తెలుసున నురియేకవిని ఇంకొకకవి స్తుతింపుట గానము. నన్నయకవిత్వము సంస్కృత సమాససహాయమువలనయు, “మమవులు” తీసివైచినచో నది సంస్కృతమే యగుచున్నదనియు, ఆతనికి తెలుగు కవిత్వసంప్రదాయము తెలియదనియు వాదించు విమర్శ కాగ్రేసరుల వాదమునకు ఉభయకవిత్వతత్వవిరుద్ధమైన తిక్కన యుపయోగించిన “అంధ్రకవిత్వవికారదుండు” అనువిశేషము ఈశ్వరవేరు. అంధ్రకవిత్వతత్వమును లెస్సగ నెవ్వరవాడను వాచ్యార్థములుండగ అంధ్ర కవిత్వమునకు కారదావిగ్రహ మను వ్యంగ్యార్థముకూడ ఇందున్నది. ఒక్కతిక్కన మాత్రమేగాక తిక్కన శిష్యుడగు మారన యు నాశ్రితుడగు కేతనయు నన్నయ నెన్నోవిధముల స్తుతించియున్నారు. తిక్కనకు నన్నయభట్టుపట్ల నిజముగ గౌరవమే లేకయుండినచో నాతని కేమికోపమునచ్చునోయని ఆతని యనుగ్రహము వాశించిన మారనాదులు నన్నయను స్తుతింపక మాకీభావము వహించియుండురుగదా! మరియొక నన్నయను స్తుతించుటలో మారన

ఉ॥ సారకథాసుధారస ము
జనము నాగళపూరితంబుగా
నారగ గ్రోలుచున్ జనులు
హర్షరసాంబుధి దేజనట్లుగా
భారతసంహితన్ మును ద్రి
పర్వము లేవ్వ డొనర్చె నట్టి వీ

ద్యౌరమణీయు నాంధ్రకవి
తాగురు నన్నయభట్టు గొల్పెదన్.

అనుటలో తిక్కనయుపయోగించిన “విద్యా దయునుడు” అనుపదమునకే పర్యాయపదముగ “విద్యా రమణీయు”డనుపదమును వాడినాడు. “అంధ్రకవి తాగురు”ననుటకంటె ఉత్తమప్రశంస యుండదుకదా. తిక్కన తనకడకు సాహిత్యరసపిపానువులయి వచ్చినవారి కెల్ల నన్నయభట్టుకవిత్వముపట్ల నఖండగౌరవము గలిగించుచు వచ్చినాడనుట కింతకంటె ప్రబలసాక్ష్య మేమి వలయును?

కేవలము వాక్యరూపముగ నేగాక క్రియారూపముగ కూడ నన్నయను తిక్కన గౌరవించినాడు. తనకీర్తియే ప్రధానముగ చూచుకొనిన యహంభావశీలుడే యైనచో దిక్కి నభారతమును మొదటిమాడుపర్వములుకూడ తానే వ్రాసి “భారతరచనమునకుమాడునందలయేండ్లు పట్టిన”దని ప్రస్తుతకాలమున వచ్చిన యపవాదను కవకాశము లేకుండజేసియుండును. కాని సమగ్రుడగు నొకమహాకవి తనకుపూర్వము నిష్కళంకముగనూ, మీదుమిక్కిలి బహు రమణీయముగను రచించిన గ్రంథమును— గ్రంథమును కాదు, గ్రంథభాగమును— మరల తాను రచియింపజూనుటలో నర్థములేదని యాతిడు గ్రహించినాడు. గ్రంథమున కంతకు నైక్యత చేహర్షుటకు నన్నయ రచించిన గ్రంథభాగమును తిక్కన మరల రచించినను తస్య పట్టుట కవకాశ ముండెడిదికాదు. కాని నన్నయకవిత్వమునెడల నిజమయిన గౌరవము కలవాడగుటచే నాతడందుల కింకొనలేదు.

అంతేకాదు. సారస్వతాభివృద్ధి నాశించిన కపిం ద్రుడెవడయిన గుడుగుడుగుంచముగ—వ్రాసిన కావ్యమునే మరల వ్రాయుటలో నర్థములేదని యాత డెరుగును. తొమ్మిది కాకుంతులములు, పది మేఘసందేశములు పదు నారు ఉత్తరరామచరిత్రములు బయలుదేరుచున్న యీ కాలమునందలి కవిత్యరులు తిక్కనచరిత్రమును గుణపాఠముగ గ్రహింపదగును. నవీరకౌలాసురుణముగ నవీనుల జీవితమును బోషించి ఇప్పటి విశ్వవిశాలదృష్టి, ఇప్పటి మతవైషమ్యములు, సోషలిజమ్ క్రాపిటలిజమ్ మున్నగు నిప్పటియుద్యమములు, సైన్సులో నిప్పటియభివృద్ధి అన్నియు ప్రతిఫలించునట్లుగ నవీరకావ్యములు

వ్రాయుచు యుక్తము అందుకు ప్రతిభ లేకపోయినపు డెంతసేపును ప్రాచీనకాలమునందే అరేబియా యోధులలోని యుష్ట్రప్రజీవలె తలదూర్చి సారస్వతమునకు నవ నవాభిర్భుది లేకుండ జేయుచుందురు. తాము మహాకవులమని తమకు దామగను తమకంటెను విశేష హీనులయి తమచుట్టును జేరిన మరికొందరును శుష్కభీనందనములతో సంతృప్తి వహించుట తప్ప ఈ చరిత్రచర్చణ గ్రంథరచనకు సార్థక్యము గానరాదు. మనము ప్రాచీనకావ్యములను ఒడిచుటయందలి మాహాత్మ్యమును గ్రహించి అందలి సారస్వత రహస్యములను నేకరించుకొని తదనుగుణముగ గాని, లేక వాని కంటెను విశిష్టములగు మోకొన్ని పద్యముల ననుసరించి గాని నూతన గ్రంథరచన చేయుటకు మాత్రమే యయి యుండవలెను గాని పాడినదేపాటగ నవీనగ్రంథములను మరల వ్రాయుటకయియుండరాదనుట తిక్కననుండి గ్రహింపదగును.

ఆత్మ విశ్వాసము

ప్రాచీనకాలమునందలి భక్తి ప్రస్తుతకాలముపట్ల నిరసనభావముగ్రింద పరిణమించుచో నది యెంతకీఘముగ నభివృద్ధి నంతమందిది. మనపూర్వుల మాహాత్మ్యమును తలచుకొని పులకితగాత్రుల మయి ప్రస్తుతము మన మేమియు చేయ నగత్యములేదాయు, అగత్యమున్నను చేయకాలమనియు నిశ్చయించుకొని ఇతర దేశములు, ఇతర సారస్వతములు విమానయానమున నభివృద్ధి నొందుచుండగ మనము ప్రాచీనుల మాహాత్మ్యముపయి సాధారణ ఘడియుండజూచుట వివేక హైన్యమునకు పరమావధి. ప్రస్తుతకాలమున నాంగ్లేయు లభివృద్ధి నొందుచుండుటకును హైందవులు “నానాటికి తీసికట్టు నాగంభట్టా” యనిన ట్లుండుటకును ఆత్మనిశ్వాస రాహిత్యమే కారణమని వివేకానందుడు నిరూపించుచున్నాడు. ఆంగ్లేయ యువకుడు “నేనాంగ్లేయుడను. ఈవిశ్వమున నాకసాధ్య మెట్టి” అనువిశ్వాసముతో నేయుద్యమమునకైన గడంగును. హైందవయువకుడు ప్రాచీనులమాహాత్మ్యము తలచుకొని గుటకలునుంగుచు దిక్కులుచూచుచుండును. ఇంతతమోగుణము దేశము నావరించినదిగావుననే ప్రస్తుతము మన మిట్లున్నాము. ఎవరైన కావ్యము వ్రాసి తీసికొనివచ్చినచో “కాళిదాసునితరువాత సిగ్గున్నవాడు కలముచేతబట్టవలసినపనిలే” దని నిరుత్సాహపరచు

చుండుము. కాని “పురాణ మిత్యేవ సాధు సర్వమ్” అను కాళిదాససూక్తిని మనము స్మరింపము.

తిక్కనయాత్మవిశ్వాసమునకు లెండు నిదర్శనములు: మొదటిది, ఆరెడు సమకాలికుల కిచ్చిన ప్రోత్సాహము. ఇతరయుగములు ఇతరకవులు ఎంతగోప్యవారయినను అట్టివారు తనకాలమునగూడ లేకపోలేదని యాశనివిశ్వాసము. కాని ఒకవిశేషము. ఇప్పటికాలమున కొందరివలె నన్యోన్యముగ పొగనుకొనుటకు కంట్రాక్టు వ్రాసుకొని ఎంతసేరసకావ్యమునయినను సరే, భవభూతికృతులకంటె ముక్తముగ మన్ననలి పొందుచు “అభినవకాళిదాసు”లని వీరిని వాడును, “భవభూతు”లని వారిని కీడుచు స్తుతించుకొనునాచారము తిక్కనకాలమున నున్నట్లు గానము. ప్రోత్సాహముపేరు చెప్పి గుణమునుపేక్షించుటకు తిక్కన యియ్యకొనదు.

“కవిత చెప్పి యుభయకవిమిత్రుల పెప్పింప నరిది బ్రహ్మకయిం”

నమలలో నాతడే కావ్యమునయిం ఎంతసేర మరు విమర్శచెప్పిస్తో బికించువాడో విస్తృతముచున్నది. కాని నిశితవిమర్శముపేరుచెప్పి గుణమున్నచోటగూడ పెదవి విరుచక సమర్థులయినవారిని సమ్యానించువాడనుటకు కేతనయే నిదర్శనము. కేతన రచించిన దశకుమరచరిత్రమున

సీ. సుకవీంద్రబృందరక్షకు డెవ్వడనిన కి
డను నాలుకకు గొడవైనవాడు

సీ. సరసకవీంద్రుల సత్ప్రబంధము లొప్ప
గానునను టధిక కీర్తనకు చెరువు

ఇత్యాదిపద్యములవలన ఒక్కకేతనను మాత్రమే కాక ఆతడు పెక్కుర కవుల నాదరించి వారిచే కావ్యములు వ్రాయించి అగ్రహారము లిచ్చి సమ్మానించినట్లుహింపదగియున్నది. అయితే ఆకవుల నామములు గాని, వాడరచించినగ్రంథనామములుగాని తెలిసికొనుట కవకాశములేకపోవుచున్నది. కాలగర్భమున నన్నియు లీనమయిపోయినవి. భోజరాజీయకారుడు మాత్రము తన పూర్వుడగు బహ్యునమంత్రినిగూర్చి వ్రాయుచు

చ. షీతిగ్రతుకర్తృతామహిమ

చేకొని పంచమజేదమైన భా

రతము తెనుంగుబాస నభి

రామముగా రచియించినట్టి యు

స్మృతిచిహ్నమును తిక్కన

నాయకు డాదలుచెచ్చి "భక్తభా

రతి" యనుకథనున్నకవి

స్మృతము బహువముతి యల్పదే!

యని యా బహువముతికి తిక్కన "భక్తభా రతి" యనుకథమిచ్చి సత్కరించినట్లు వ్రాసుకొని నాడు. ఈభక్తభారతి రచించిన కావ్య మొక్కటియైన నేను గానరాదు.

తిక్కన భాగ్యవిశ్వాసమునకు రెండవనిదర్శనము స్వకృత్యముల విశ్వాసము. తిక్కన భారతరచనమును తలపెట్టెనప్పుడే "పదియేనింటి తెలుగుబాస జనసం ప్రాప్త్యులుచై చెంపునన్, కుదిముట్టన్ రచించుచు బొప్పు చున్నంతో"మంచినిండాగన్" అని కుదిముట్ట రచింప గల నను భక్త్యయితో నీమహాద్యమును నడుగు పెట్టి నాడు. నన్నయభట్టు ముగింపకుండ మధ్య విరమింప వలసినవా డాయెనేయునజంకు ఆతనికిలేదు. దానికితోడు హరిహరనాథు డిచ్చిన అధికారముద్రనూడ ంభించినది.

ఉ. ఇట్టిపంపు గాంచి పర

మేక్యరంబు గృతినాధుచేసి యే

పట్టున బ్రాజ్యమూర్తియగు

భారతసంహిత జెప్పగంటి నా

పుట్టు గృతార్థతం బొరసె

పుణ్యచరిత్రుడ నైతి నవ్విభున్

గట్టెడ...మప్రతిమ

కారుణికత్వముహావిభూతికిన్.

ఉ. కూర్చుట నూత్నరత్నమున

కున్ గనకంబునకున్ దగున్ జవా

భ్యర్చితమైన భారత ము

పార కృపాపరతంత్రవృత్తిమై

వేర్చిన దేవదేవునకు

బ్రీతిగ నిచ్చుట సర్వసిద్ధినా

వేర్చినభంగి జెప్పి పర

ణీయుడనయ్యెడ భక్తకోటికిన్.

ఉ. కావున భారతామృతము

కర్ణపుటంబుల శారగ్రోలి యాం

ధ్రావలి మోదముంబొరయు

నటుగ సాత్వకలేయసంస్మృతి

శ్రీవిభవాస్పదంబుమన

చిత్తముతోడ మహాకవిత్వదీ

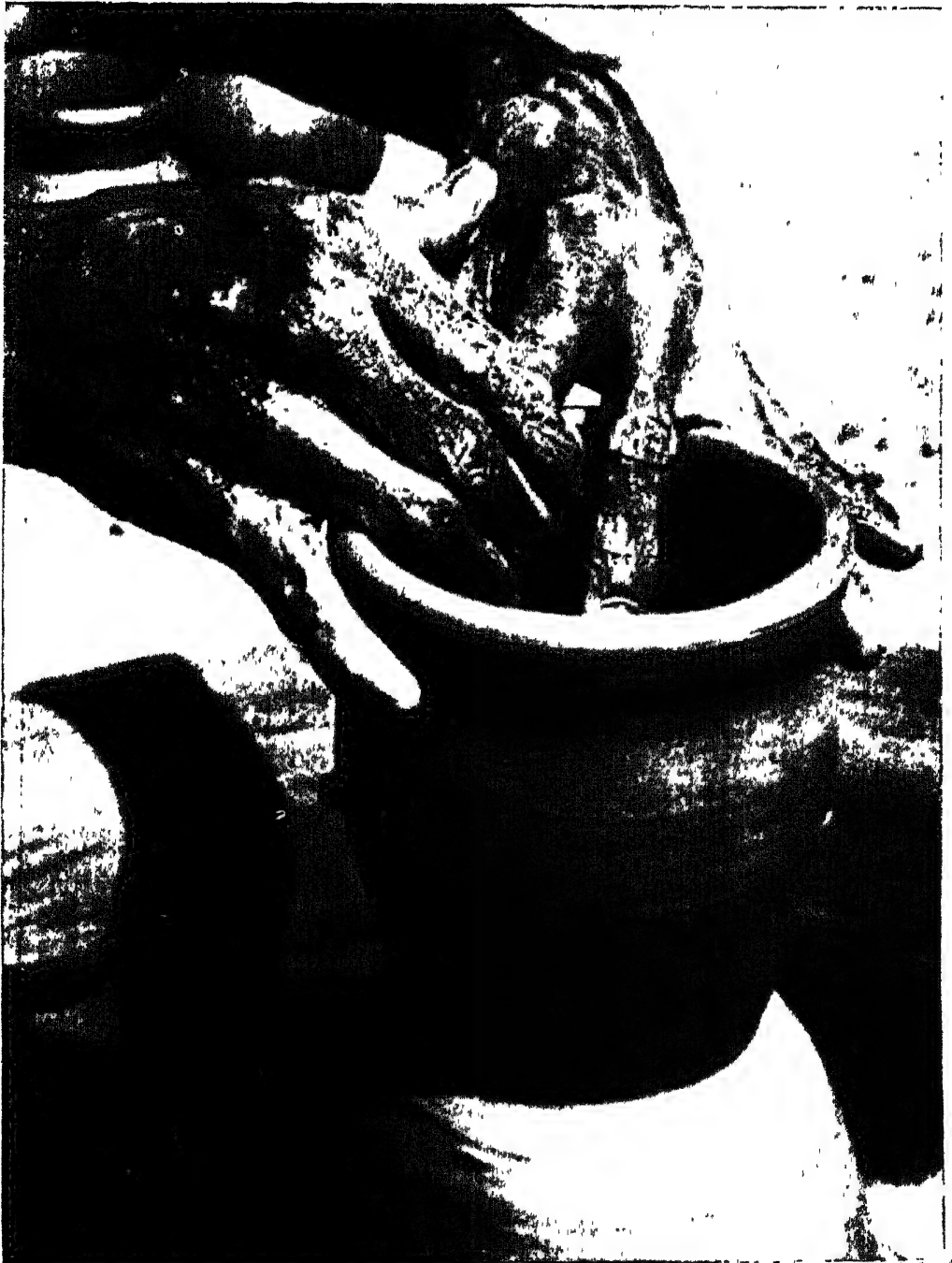
మౌవిధి నొంది గద్యముల

పద్యములన్ రచించెదన్ గృతుల్.

ఈపద్యములలో వినయసంపత్తియు, ఆత్మవిశ్వా సమును మూర్తీభవించినవి. తనకవిత్వమును హరిహరనా థుని "కారుణికత్వముహావిభూతి" యనుకొనుటలో నిరహంభావత్వము వ్యోతమాన మగుచున్నది. "నేర్చిన భంగి" అనుటలో వినయము వెల్లివిరియుచున్నది. "వర ణీయుడనయ్యెడ భక్తకోటికిన్" "మహాకవిత్వ దీప్తావిధి నొ ది" ఇత్యాది తిక్కనభాగములలో నెల్ల ఆత్మవిశ్వా సము విజృంభించుచున్నది. ఇట్టియాత్మవిశ్వాసమున్న వానికే యుగకర్తృత్వము చెల్లును.

తిక్కన చరిత్రము "బా జ్ మ హా లో" వలె సర్వాంగసుందరమైనది. భాని యతిలోక రామ జీయకతను దిలకించినకొలది తనువు పుంకించును. కాని దాని తేజమునకు కనులు మిఱుమిట్లు గొన దిగ్భ్రమము చెంది నవయువకులు కార్యరంగమునుండి నిష్పృహతో విరమింతురేని మనము దానిని విలోకించి నిష్ప్రయోజ నము. "తిక్కన గొప్పవాడే తిక్కన ఆదర్శ పురుషుడే. తిక్కన యుగకర్తయే. కాని అంతకంటె గొప్పవారము మనము కావలయును. అంతకంటె ఆదర్శపురుషులము మనము కావలయును. అంతకంటె యుగకర్తలము మనము కావలయును." అను సుత్సాహము మన కది యియజాలినపుడే తిక్కన చారిత్రవ్రతననునకు సార్థ క్యము లభించుచున్నది. అట్లుగుటకు సాధ్యపడునా యని ప్రశ్నింతురా, పరబ్రహ్మస్వరూపుడగు జీవునికి సాధ్యము గాని దేమున్నది?

ఉరుములను మెఱుపులనుబట్టి వగోదయము నీశ్వ రింపవచ్చును. అగణోదయమును బట్టి నూర్మోద యము నీశ్వరింపవచ్చును. మన సారస్వతమున నేడు గనవచ్చు మహాత్సాహమును బట్టి తప్పక ఒక నూతన యుగోదయము కాగల్గు నను నమ్మకము నాగున్నది. ఉత్సాహముతో సరిపెట్టుకొనక ఆంధ్రయౌవకులు ఉపజ్ఞును కూడ సంపాదించుకొని ఈ మహోదయమును సాధింతురుగాక! అజరామరమయిన యాత్మతో నీమహో దయమున కెదురుచూచు కవిబ్రహ్మ యగు తిక్కన యాశీస్సులమోములు గదా!

కవిగీతనము

—డి. అశ్వాతిరావు.

४ వెనుకటి సంగతులు

—వీ. యన్. రావు.

తెనాలి రామకృష్ణకవి వైపుబ్బులు

భారతుల పుష్కయ్యకవి

ధాత పుష్కమానవు వారతియును “నిగమశర్మ అక్క” అనుకేయతో తెనాలిరామకృష్ణ వైపుబ్బులును గొంతవరకు చాచితిని. మరల అంగ రంగ మాహాత్మ్యమునందలి యానిగమశర్మపాఠ్యాన మునే చదువుచుంటి నిగమశర్మ అక్క యెన్నుటకుం దగిన మరియొక యుపపత్తియు, కల వైపుబ్బులును బ్రకటించగల మరియొకటి కెందు విశేషములును వాకు స్ఫురించినవి. వాటిని ఈవ్యాసమున వివరించెదను.

నిగమశర్మ అక్క మక్కవత్తు దుర్వారయై యడులుట పరిహాసమే కాని పరమార్థము గాదని కొంద రనుచున్నారు. కాని యింతెంత నిజమున్నదో విచారిం తము. లోకమున గౌరవ కుటుంబమునందలి యెవ్వరేని యొక్కరుండు కుటుంబగౌరవమును బాటించక స్వేచ్ఛ మై వారకాంతాదిలంపటత్వమున గాముకత జరించు చుండెనేని ప్రప్రథమమున నింటివారందరును, చెలిపోవు చున్న తమ వానివలన దమకుంగలుగుచున్న యపకీర్తి కిని, తమపూర్వులదొన్నత్యమునకుభంగమువాటిల్లుచున్న దను వ్యపదేశముయొక్క యానిలకెళుకు మాత్రమే వగ తురు. అంతట వారు వానిచెమనవవశికవలన దమకుం గలు గుచున్న యపకీర్తిని బోధించినను విచక వాడింకను స్వచ్ఛందచారిత్రయై యింట గల ధనమునెల్ల వెచ్చ పెట్టుట కారంభించెనేని గౌరవముమాట మజచి వాడొనర్చు సన వ్యయమునకు మాత్రమే వగతురు. ఇది లోకస్వభావము. గౌరవమునది యాధ్యాత్మికమైనది. ధనము సౌతికమై నది. సంఘమున శరీరధారి ధనమున్ననే కాని యాధ్యాత్మికమైన గౌరవమును నిలబెట్టు కొనలేదు. కాన చెడ్డ వాడు చెడెనేచెడ్డనని వానికై విలసింపదు. ఇకవాడొ నర్చు ధనవ్యయమునకు మాత్రమే వగతురు. అటులనే నిగమశర్మ తండ్రి, తల్లి, బావగారు, అక్క, అందరును

అతనిపరాకిగా అతడెవ్వని వానిని మనెను యంటుంటి సామ్యులకై మాత్రకే: వగదిరి, ఇది నిజము గాదురా? అట్లయిన కన్న తల్లిదండ్రుల కాపందకుంటి స్వలు కవి ప్రాకేనేమో మాతెరా? ఈవిషయము కోకి బాంబా తెలియదు. ఇదివరకే చెప్పినానుగాని వానికై వారు వగలేదు. ప్రప్రథమమున మాత్రము పితరులు పుత్రునికై వగదివగది వైశ్యమువహించియున్నటుల అక్కయొక్క మాటలవలన మనకు తెలియదుకే యున్నది. కావున లోకస్వభావమును బాటగా గమనించియే కవి పాత్రల స్వప్రసంగెనని స్పష్టమగుచున్నది.

ఇ కొక విశేషమును గమనించుడు. నిగమశర్మ యెవ్వరెవరి సామ్యుల నెత్తుకొనిపోయెనో చెప్ప సంప ర్శమున తల్లి, అక్క, భార్య, కిని మాత్రమే కవి శేర్మొకెను అవును. అసలు సామ్యులన్నవి స్త్రీలకే కాని మగవారి కేమియుండును? అథవా ఏయుంగరమో, చెలిపోగులో ఉన్నవమకొన్నను అవి యొకలెక్కలో నిలి గావు గాన విశేషించిచెప్ప నక్కరలేదు. ఈవిషయ మును గుర్తించియే కవి అన్నియుహించి అని యొక్క మాటతో మరికొన్ని వస్తువులు గూడ బోయిరటుల నూదించెను. ఇవట నూదించలేదనుకొన్నను, తరువాత నేడ్చువారిలో, తండ్రిని, అల్లునింగూడ చెప్పుటచే వారి విగూడ కొన్ని నిగమశర్మ నూచువారి సామ్యులతో పాటు ఎత్తుకొని పోయెనని మరమూహించు కొనగలము. ఈసందర్భమున గవి తనవైపుబ్బుమును నూక్కుముగ నూదించియున్నాడు. కావ్యమున వాచ్యముగ దాని కన్న నూచితమగుదానికే యొక్కవ యాస్వాద్యముం నునుగదా. మగవారి సామ్యులను గూడ నెత్తుకొని పోయెనని, అప్రధానవిషయమును వాచ్యమొనర్చి కావ్య రసమును నీరసమొనర్చక, పిమ్మట సామ్యు పోయెనందు

లక్ష యేషువాలో మగవారిగూడ జేర్చి యాడువారి సొమ్ములలో పాటు వారివిగూడ నొకటరెండు పోయినవి నూచితమొనర్చి కావ్యరసమును — అందమొనర్చి, గాఢావ్యసర మగునటు లొనర్చి కవి తననైపుణ్యమును బ్రదర్శించుకొనెను.

రెండవది: నిగమశక్తి భార్యసొమ్ములను గూడ నెక్కుకొని పోయినట్లు వ్రాసి యామె వగచిట్లు వ్రాయు కుండుట. ఏల? ఆమె వగవలేదు, కాబట్టి ఇది సహజము. పతివ్రతయైన భార్యకు గావలసినది భర్తగాని సొమ్ములుగాదు. భార్యకు భర్తతనను సరిగా జూచుకొనుట లేదను దిగులేకాని సనమును పాడు చేయుచున్నాడే యనుచింత యుండును. తననుగూడ సరిగాజూచుకొని కాపురమొనర్చుచు, సనమును కాముకప్రవృత్తికై మాబర

చేయుచుండెనేని, భార్యకును గాపురమెట్లు సాగుననుచింతచే సనమునకై చింతయుండునేమో కాని యట్టి జేమియు నిపుడు లేదుగదా! దీనినిగూడ కవి గుర్తించియే భార్య యేడ్చిన ౩౮ - కాదు - ఏమియు వ్రాయలేదు. ఇదియెంతయు సహజము. కవి నైపుణ్యము స్పష్టతరము. సొమ్ములనెక్కుకొని పోయినవారి పేర్లలో భార్యను జేర్చొని పిమ్మట నామెనుగూర్చి విలపించినట్లు కాదు - ఏమియు నుడువకుండ వదలుటచే భర్తపరారికి దిగులుపడి దుఃఖాధిగ్రుమున గన్నీరు పైతము కార్చలేదని పాతకుల మనంబుల నూహారేకున ట్టొనర్చెను తాను సృష్టించిన పాత్రలంగూర్చి పాతకుల మనంబులు ఆలోచనా పర వశంబులగునట్లొనర్చుటయేకదా కవిత్వము. అట్లొనర్చుటచే భార్య పాతివ్రత్యము నూడితమై పోషితమైనది యగుచున్నది.

“ఎ ల క్ష న్ను”

ఎన్ని కలకు సంబంధించిన యావద్విషయములు
తెల్పు తెలుగు గ్రంథము

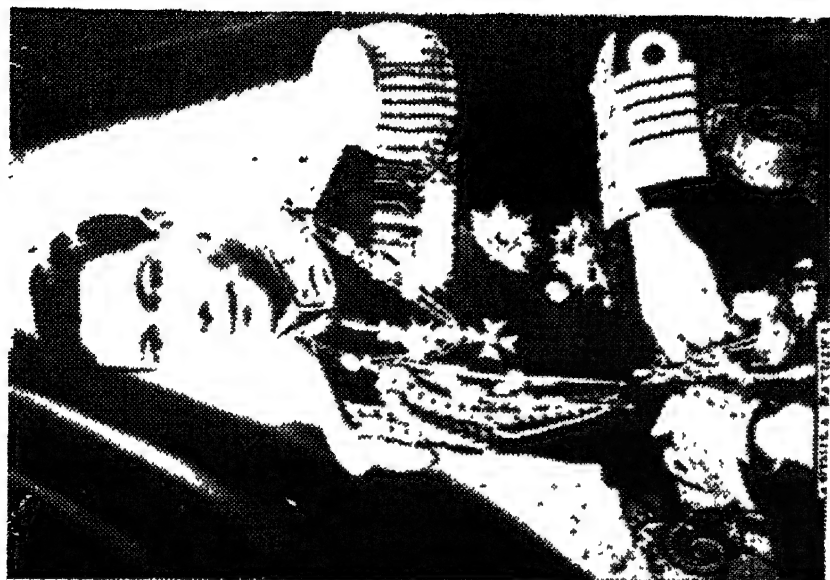
వెల రూ. 2-8-0

కాననసభల ఎన్నికలు, జిల్లాబోర్డుల మునిసిపాలిటీ పంచాయితీల ఎన్నికలున్ను, విశ్వానరాహిత్య తీర్మానములున్ను, ఎలక్షను విచారణలును, ప్రెసిడెంటు-వైస్ ప్రెసిడెంటు ఎన్నికలు మున్నగు విషయములగూర్చి యిందు విపులముగా వ్రాయబడియున్నది.

గ్రంథకర్త: అవసరాల వెంకటసర్దు, బి. ఏ., బి. యల్., వకీలు

పీటరుజాబితాలు మొదలు మొంబర ఎన్నిక పూర్తియగువరకు అమలులోకిట్టు వ్యాయకాస్త్రవిధాన సంతయు సీగ్రంథమున కుటభకై లిని విశదీకరింపబడియున్నది.

ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుచెట్టి వీధి, మద్రాసు.

[అధికారి కు]

ల
జ
న
ం
న
న
దై
నా
న

డా. బ్రహ్మశాస్త్రి వేదవ్యాస

జేన్సిప్రసాదరాయచౌదరి

కళాశాస్త్రమున కేంద్రములు

జి. న. కృష్ణదాస్

Art is the presentation of Real in its mental aspect — జీవనసాదృశ్యము యొక్క మానసికరూపమును ప్రదర్శించుటయే కళ. జీవనముయొక్క స్వప్నానుకరణముత్తమకళ యెన్నటికిని కాచేరదు. కళ యొక్క ఉద్దేశ్యము అనుకరణము కాదు; సృష్టి. కాని గహనమైన మానసికరూపమును - ఇంద్రియాతీతమైనదానిని ఇంద్రియములకు గోచరమగునట్లు చేయవలెనని దానికి రగు మాత్రము జీవనసాదృశ్యమును కల్పించవలసి యున్నది. ఇంద్రియములకు గోచరమగునట్టి రూపుచట్టమునందు దానిని నిలువలసి యున్నది.

ఈరెండు రీతులకును సమన్వయముగు నట్టి సుకర్ణమధ్యమార్గమునే కళ యని యనుచున్నారు ఇది విమర్శకుని కార్యక్రమమునకు లోబడిన విచారము. కళావిదు డీనియ మము నుల్లంఘించుచునే వచ్చుచున్నాడు. ఆదర్శసంప్రదాయమునకు ప్రబలనిరోధులు గనే మొఘల్ రాజపుత్రసంప్రదాయములు జన్మించినవి. రాజపుత్రసంప్రదాయముకూడ తగినంత నిసర్గమయముగా లేదని బయలుదేరినది రవివర్మ సంప్రదాయము. దాని

సంస్కృతశిల్పరూపముగా పట్టికది పరాభాయి కళాసంప్రదాయము. దాని కన్ని విధములను విరోధి యనుకొన్నది బంగాళ సంప్రదాయము. ఇచ్చియు ఉత్తరవిరోధపు సంతతిరేగి. పరాభాయి నిఘ్నానుకరణ సంప్రదాయములో కూడ అహివాసివంటి చిత్రకారులు ప్రత్యక్షార్థమును బట్టిరి. బంగాళపుప్రత్యక్షసంప్రదాయమునందు హల్దార్, డేపీ ప్రసాదు మొదలైనవారు ప్రత్యక్షార్థమును పట్టిరి. ఏ మార్గము ననుసరింప బూనుకొన్న చిత్రకారుడుగాని ఒకస్వయంగాకపోయిన నొకస్వయ తదితరమార్గమును రుచిచూచియే తన కళయొక్క అస్తిత్వమును నిరూపించుకొనుచున్నాడు. చివరికు పరంపరగ వచ్చిన సంప్రదాయ బంధములను త్రొచివైచి తన సంప్రదాయమునే తా ననుసరించుచున్నాడు.

సంప్రదాయముల మానదండముతో కాదు కళాశిల్పిని కొలవవలసినది. అతనికళ యొక్క అంతిమ లక్ష్యమును, దాని సాధన సాహసమును, తదనుకూలమైన జీవన శిక్షణ సంస్కారములను గమనించవలయును. కళా శిల్పియొక్కయు, అతని రచనలయొక్కయు శత్రుచికిత్స చేయుటయే విమర్శకుల

యొక్కయు, ప్రేక్షకులయొక్కయు ఉద్దేశ్యము కాదు. మానవమనస్సు నుల్లాసపరచునది, మానవమనస్సును శుద్ధపరచి దాని నమరజ్ఞానానికి ముగించుచుగా చేయజాలినది, మానవమనస్సును దౌర్బల్యదశనుండి జాజ్వల్యమానశక్తివంతునిగా కొనిపోవునదియే ఉత్తమకళ. కళయొక్క యీ యుద్దేశ్యము సార్థకమగుటకు మానవుడు కూడ అనుకూలమై దాని శ్రుతికి శ్రుతి, తాళమునకు తాళము వేయుచు కళారాగమునకు దనురాగి కావలయును.

ఈదృష్టితోనే దేవప్రసాదరాయచౌదరి రచనలనుకూడ చూడవలసియున్నది. ఇతనిది వంగళభాసంప్రదాయము. కాని యిత డొక్కొక్కప్పుడు అందుకు దూరముగను ఉండును. శ్రీమంతుడైనను దారిద్ర్యపేదముల నెరిగినవాడు. చిత్రకారుడు మాత్రమే కాదు, శిల్పి కూడ. వర్ణచిత్రములగు చెట్లో, అట్లైతై, మృత్, దారుచిత్రములందును ఇతని కపారమైన ప్రీతి. ఇతని అనేకరచనలయందు ఆదర్శ సంప్రదాయలక్షణము లన్నియు నున్నవి. అట్లే అనేక రచనలయందు వాస్తవసంప్రదాయలక్షణము లన్నియు నున్నవి. కావుననే యీవిశ్వరూపిశిల్పిని ఒకకంటితో, ఒక కొలత పట్టికతో కొలచుట అలవికానిపని. ఇంత మాత్రముచేత ఇతని రచనలన్నియు నన్నిరకములై చెదరిపోలేదు. వింతవింత లగు రంగులు, భావములు, విలాసములు మొదలైన కళాసామగ్రి నిండియుండు ఇతని కృతి

పుష్పముల నొకటిగ కూర్చియుండు తంతువు లేకపోలేదు.

వీరిది భారీ శ్రీమంతుల కుటుంబము. వంశపరంపరగ జమిందారులు. వీరి పూర్వులు గొప్ప సంస్కృతవిద్వాంసులు; వేదాంతులును. ఈవిధముగా ఐశ్వర్య, జ్ఞానములకు శ్లాఘితి వహించిన యింటియందు చౌదరి పుట్టుక. వీరితల్లి రంగపురము (బెంగాలు) మహారాజుతనయ. ఇట్లు ఇతడు బంగారు తొట్లలో శైశవమును గడపినవాడు. కాని యితని కార్యైశ్వర్యదృష్టియే లేదు తన జమిందారీకి చేరిన వేలారు రైతుకుటుంబముల కష్టసుఖములను కండ్లువిచ్చి చూచి జాలిగొనెడి స్వభావముగలవాడు.

పండిత కుటుంబమునందు పుట్టినాడన్న మాటయే కాని యితనికి సంప్రదాయ విశ్వాసండు లక్ష్యమే కుదురలేదు. మొదటినుండియు నితనికి కుస్తీసాములు చేయుటయందమితప్రీతి; ఆటలయందు మమత. తారుణ్యము ప్రాప్తించుననికి యీ మమత సాహిత్యము వంకకు మరలినది. తాతగారి దగ్గర కాళిదాసు, భవభూతి, భారవి మొదలైన వారి కావ్యభాగములను శ్రవణముచేసినాడు. నిద్రాణమై యుండిన చైతన్యమంతతో జాగృతమైనది. సాహిత్యము, కళ-వీనికి సంబంధించిన గ్రంథముల వ్యాసంగము ప్రబలినది. ఆ విషయములకు సంబంధించి విచారపూర్ణములగు వ్యాసములను పత్రికలకు బంపుట

హెచ్చిపోయినది. వీనికి జత వ్యాయామము. గ్రీకుశిల్పమునందలి యంగ సౌష్ఠవమును సంపాదించవలెనని యితని యాశయము. శారీరకసౌందర్యమునెడ ఈయన పెట్టిన లక్ష్యము కొంతకు కొంత ఇతనికళలో నీనాటి కిని పరిణామమును గలుగజేసినదని చెప్పవచ్చును. ఇతడు చెక్కు, చిత్రించు, నిర్మించు మూర్తుల దేహములం దేభాగమును చూచినను నిసర్గదూర దోషము మచ్చనకయినను కానరాదు. ఏ భంగిలో, ఏ భావములో దేహ మేయే యాకారములను దాల్చునో దేవీప్రసాదువలె అంత నైసర్గికముగ చిత్రింప నేర్చిన కళావేత్త దేశమునందు మరిలేడు.

కళోపాసనలో పుట్టిన యీ యాశాంకూరమును దేవీప్రసాదు అంతతో వదలలేదు. అవనీంద్రనాథ తాకూరువద్ద చేరి భారతీయ చిత్రకళా సంప్రదాయముల నభ్యసించినాడు. తాకూరు ప్రథమ శిష్యవర్గములో నితడొకడు. నందలాలబోసు, ప్రమోదకుమార ఫటర్జీ, అసిత కుమార హల్దార్, కె. వెంకటప్ప, గంగనీంద్రనాథ తాకూరు మొదలయినవారీయననహాభ్యాయిబృందము. అక్కడ శిష్యురిక మైనతదురీ యితడు ఇ. బోయిస్ అను ఇటాలియన్ చిత్రకారునివద్ద పాశ్చాత్య కళా సంప్రదాయముల నాగాహన మొనర్చుకొన్నాడు. ఇక మిగిలినది శిల్పవిద్య. దానిని హిరణ్మయిరాయి చౌదరి యను ప్రఖ్యాతశిల్పికడ కూర్చొని నేర్చినాడు.

నేర్చుకొనవలె ననెడి యీయభిలాష యితని నన్నికళల మర్మములను నేర్వజేసినది.

ఇతడు మొట్టమొదట ప్రాచ్యపాశ్చాత్య సంప్రదాయములను ఒకటిగ మేళనంపక వేరు వేరుగనే రచనలను కూర్చుచుండినాడు. సామాన్యముగా తైలవర్ణచిత్రముల నన్నిటిని పాశ్చాత్య సంప్రదాయానుగుణముగానే రచించుచుండినాడు. సాకేతి? చిత్రములను భారతీయచిత్రకళాసీతితో నిర్వహించుచుండినాడు. కాని క్రమేణః ఖేదాభిప్రాయమును వదలుకొని సమ్మిళితసంప్రదాయము నాశ్రయించి దానినే యిప్పటికని అనుసరించుచు వచ్చుచున్నాడు.

చిత్రకళయందు దేవీప్రసాదుకు గల నిజమైన కాశలము ఇతని సుకోమలమైన లలితచిత్రములందుకాదు ఉండునది. జీవన సౌందర్యమును, మల్లె మొల్లి జాజి మొదలైన వస్తుసంకీర్తిని ఇతడు లీలాజాలముగ చూపగలడు. సుఖముయొక్క మత్తవిలాసము గాని, లలితలావణ్యము గాని యితని కుంచెకొక లెక్కలోనిది కాదు. జీవనసౌందర్యమునే చిత్రించుచు కూర్చొనియుండినచో దేవీప్రసాదుప్రతిభయొక్క వైవిధ్యప్రసరణకు అవకాశమే యుండెడిదికాదు. జీవనసౌందర్యమును కళావేత్త మనతోకూడ వీక్షించుచున్నాడు. మనకు సఖుడై దాని నానందించుచున్నాడు. కాని జీవనమందలి విప్లవము, సంతాపము, వేదన మొదలైనవానివెను

కనుచు శక్తిని మనకతడు ప్రదర్శించుచున్నాడు. ఇక్కడ మన కతడు సఖుడుకాదు, గురువు. సఖుడైన కళావేత్తను మనము ప్రేమించెదము; గురువైన కళావేత్తను గౌరవించెదము. ఇటువంటి కాన్ఫిరము నెవరు నిర్వహించిననుచున్నారో, వారు మనకు మాన్యులు. ఇట్టి కాన్ఫిరము నభ్యంతముగ నిర్వహించిన దే ప్రసాదు మనకు రెండువిధాల మాన్యుడు. స్వయము సుఖసంపదలలో పెరిగినను ఇతడు దుఃఖపాదద్రవ్యముల మూకవేదన నెట్లు శక్తకంఠముతో ఘోషించుచున్నాడో ఆపదమ ప్రతిభయే మరల కళయొక్క యత్రాత్మంలో ఉత్తమస్థానము నాక్రమించుచున్నది.

ఈ ఉత్కాంతిస్థితిని మనము కొన్ని లక్షణములతో గుర్తించవచ్చును. ఒకటి, మొదట ఇతని కృతులలో ముఖ్యవస్తువున కెంత ప్రాముఖ్యముండెనో చిత్రమునందు నచ్చు అల్పస్వల్ప వస్తువులకును అంతే ప్రాముఖ్యముండెడిది. కాని యీ రెండవస్థితి వందుకొన్న తర్వాత లక్ష్యము తన ముఖ్యాభిప్రాయము, వస్తువు, భావన, వ్యక్తి మొదలగువానిమీదకు మాత్రము పోవుట కారంభించినది. అనేక సందర్భములం దితడు ఏ సూక్ష్మప్రక్రియలకును పోకుండగనే, కుంచెను బిరుసుగ ప్రయోగించియే తన ఉద్దేశ్యమును నెరవేర్చుకొన్నాడు. అల్పస్వల్ప విచారములను చూచుకొనుచు 'అహా! ఈ పువ్వు మొత్త రమణీయముగా నున్నది! ఈ పక్షి - ఈ చెట్టు' అని మనస్సు వెక్కు

కడలకు చెదరుట కవకాశ మివ్వక 'అబ్బబ్బ! ఈనరకయాతన! ఈదుఃఖము!' అని వెక్కుసము, వెరగు జనించునట్లు రచించుచున్నాడు. మొదట చిత్రమును చూచి మరచి పోవచ్చునయియుండెను. ఇప్పుడది మనస్సు మీద ముద్రవేసి కూర్చొని యెన్నటికిని మరవకుండ చేయుచున్నది. రెండవది, ఇతడు నీటిరంగులకు బదులు తైలవర్ణములనే హెచ్చుగ నుపయోగించి నారంభించినాడు, తైలవర్ణములందు నయముచు, మార్దవమును. సూక్ష్మవిలాసములను తీసుకొనివచ్చుట యెంత కష్టమో నీటిరంగులందు శక్తిని ప్రదర్శింపజేయుట అంతేకష్టము. తన రచనలందు లాలిత్యముకంటెను శక్తికి ఎక్కువ లక్ష్యము నిచ్చిన పిదప, అందుకు తైలవర్ణముల ఆనుకూల్యమును తెలిసిన దేవీప్రసాదు వానినే యెక్కువగ వాడ నారంభించినాడు.

దీనిని అనుకూలతకోసము శక్తి సంప్రదాయమని అందము. వైసర్గికముగనో, సాంకేతికముగనో శక్తినే సూచించు మరీ కొన్ని చిత్రములను ఇతడు నీటిరంగులతోను చిత్రించియున్నాడు. జలవర్ణములతో మాత్రము గహన గంభీర విషయములను సశక్తికముగ ప్రదర్శించుటకు సాధ్యముకాదాయనియే యితని యుద్దయము. ఇతని దృష్టి యంతయు జీవనమందలి హాస్య, క్రూర్యముల వైననే. వాని ననుసంధానించునప్పుడు కొక్క కష్టము. ఇతనికి నవ్వు పుట్టుచుండును. కాని యానవ్వులో సరిపోసము లేదు; విడంబన లేదు.

అనుకంఠతో కూడిన విచారమును కెరలించు తుంటరితనము అందులో నిండియుండును.

చిత్రకళయం దితని కెంత ప్రాప్తియు గలదో శిల్పకళయందును అంత ప్రాప్తియు గలదు. ఒకదాని కొకదానికి ప్రతిరోధము గలుగనీయక సమరసముగ రెంటిని కైవసము చేసుకొన్న నేర్పరి యితడు.

సంగీతము, కవిత్వము, చిత్రకళలవలె కాక శిల్పము హెచ్చుగ పాఠ్యపదార్థము నాశ్రయించునదయినందున కళలలో దానికి వెలతక్కువని కొందరు పాశ్చాత్యదార్శనికుల మతము. కాని వారు వాస్తుశిల్పమునకును, ప్రతి మాశిల్పమునకును ఒక విభేదమును కల్పించు చున్నారు. పాఠ్యపదార్థమునకు మొదటలేని రూపమును రూపకాంక్షతో సమర్పించుటవలన నతని కళ అంత నికృష్టమైనది కాదని సమాధానముకూడ చెప్పుచున్నారు. ఈ కారణము చేతనే వారు శిల్పమును దైహిక సౌందర్యమొక్క యొక్క శాంతిరూపము వస్తువుగాగల కళ యని వ్యవహరించుచున్నారు. *

ఉత్తమకళయొక్క ప్రభావము మనస్సు మీదనే కాని దేహముమీద కాదు. నైసర్గికమైన రూపమునకు కళావేత్తయొక్క మానసికప్రభ తగిలినప్పుడు ఏబంగారుమద్ద మానసుండి బయటపడునో దానినే కళ యనవలయును. ఈ రససిద్ధికియలో తక్కువ లోహములకంటెను వాని ఘూరుపాటునకును,

ఆ ఘూరుపాటును కల్పించిన కత్తుని నెక్కువ విలువ పెవలసియున్నది. శిల్పము ప్రతి నువయోగించుకొన్నదని దాని వెల తక్కువ కాదు; బంగారు నువయోగించుకొన్నదని దాని వెల పెక్కువయు కాదు. ఏప్పున్న మైన కళామూర్తియొక్క గుణమునుబట్టియు, అది చిత్తశుద్ధిని సాధించు క్రమమునుబట్టియు దాని విలువను మనము పరిశీలించవలెను.

వ్యక్తు, మూర్తులను నిర్మించునప్పుడు దేవప్రసాదలక్ష్యము ఆస్యక్తుల స్థూలమైన, గాఢమైన, జడమైన దేహంగలక్షణముల చేస పాడుటలేదు. ఆ బాహ్యవయస్సుల వెనుకనుండు మానవ గుణ, జీవన, ఆదర్శ, ఆశలవంక కది ప్రసరించును. ఆ ఆంతర-మానవ (Inner man) లక్షణములు బాహ్య మానవుని (Outer being) మీద పడి యుడిసినచో వానిని ప్రదర్శించుట కితడు యత్నించును. ఒకడు అతిచక్కనివాడుగా నుండవచ్చును; మంచిగుణవంతుడు, ధర్మాత్ముడును అనిపించుకొనియుండవచ్చును. కాని గుర్తముగ దూష్యకార్యములనే చేయుచుండవచ్చును. తెరలోపలి ఆ దూష్య మానవ స్వరూపము తనగురుతును ఏ బాహ్య కారముననో తప్పక ముద్రించియుండును. ఆ పతితజీవనపు ఘోరచ్ఛాయఆతనిచూపులలో వ్యక్తమగుచునేయుండును. సామాన్య నేత్రములకు గోచరముకాని యీ గుణసంకేతములు కళావేత్తకండ్లకు గోచరించుచుండును.

* Physical beauty in repose is therefore the special subject of the art of Sculpture.

కానుచున్న మూర్తులను చూచినంతనే శక్తి, గోచర జీవములు రెంటియొక్క జ్ఞానమును కలుపనటలు కూడేర్చి చేయగలడు. కావుననే శిల్పములమీద జననామాస్య మునకు అసామాన్యమైన ప్రేమ. చిత్రకళను పూర్వించలేని వాడు కూడ శిలాశాలికల సాధనసాంధ్యమునకును, ముఖములందలి తేజస్వ్యునకును మరులుగ నుచుండును. ఆ చలువమే అజంతాచిత్రములందు కనిపించిన అరణ్య మొగము త్రోవకొనుచుండును; ఎక్కడలేని విమర్శలకును పూనుకొనుచుండును

దేవీప్రసాదుశిల్పకళాప్రతిభ పూర్ణ మగుచు వచ్చుచున్నదని యభిప్రాయపడుట కంటె పూర్ణతవంకకు తరలుచున్న దనుట న్యాయముగ నుండును. వ్యక్తిత్వ, సృష్టి వైపున, భావనావేళములకు రాయచౌదరిని సరిపోలువా రెవరును లేరు. అనుభావము దేవీప్రసాదు వైశిష్ట్యము. ఇతని రచనలందు

కాఠిన్యమును, మార్దవమును రెంటిని చూడవచ్చును. భావముద్రలందు జీవనాదము వినిపించుచుండును.

ఇతని ప్రధాన శిల్పమూర్తు లన్నియు వ్యక్తుల ప్రతిచ్ఛాయలే. ఇందులో ఈయన వైశిష్ట్య ముఖ్యధా గోచరించుచున్నది. ఈయనప్రశిభకు పౌరస్త్వ, పాశ్చాత్య వ్యత్యాసములేదు. వ్యక్తులయొక్క వర్ణము, రూపరేఖలు, భూషణాంబరములు, దేశ-సంస్కారములు మొదలైనవానిమీద కంటెను మానవత్వముమీదనే యితనికి లక్ష్యము. ఇతని మూర్తులందు జీవకళ నిండియుండును. మూల ప్రకృతియొక్క అంతరంగ ప్రకరణము కూడ వానిలో రూపుగొనియుండును. భావమేళ (Composition) సంప్రదాయము నిత డంతగా పాటించలేదు.

ఇత డింకను ఎన్నెన్ని మార్గములు త్రొక్కి కళోత్క్రాంతిని అందుకొనునో మనము నిరీక్షింపవలసియున్నది.

“ఆచార్య”

(కన్నడమాసపత్రిక - ‘విశ్వవాణి’నుండి)

హైదరాబాదు - ఆంధ్రులు

మల్లంపల్లి రామకృష్ణారెడ్డి

హైదరాబాదు శ్రీకృష్ణదేవరాయ ఎక్కడికి వెళ్లినా, ఏకోస్తా చున్నా తెలుగు ఆంధ్రభాషానిలయంవారి ధర్మమా మనస్సు తెలుగుమనస్సే. అది సజీవ అని ఈనడుమనే హైదరాబాదును సంద కోమలమయినది; అది అనురాగరంజితమయి ర్శించేభాగ్యం కలిగింది. ఈయవకాశాన్ని నది. హిందూదేశం అంతటిలోనూ తెలుగు పురస్కరించుకొని హైదరాబాదు చూచా వాడికి తెలుగువాడే సాటి. తెలుగువాని ను; అక్కడ మన దేశం భావాలు అతిఉన్నత కోసమూ, భాషకోస మయినవి; ఆశయాలు మూ పనిచేస్తున్న మా మహాదారమయినవి; సనియులనూ, మహాశ ఆదరణ అతిమధుర యులనూ సందర్శిం మయినది. ఒక్కమారు చాను. నడినవ్వడి మైత్రికలసేనా తెలుగు లేకుండా తమదారి వాణ్ని హిందూదేశం తాము చూసుకొని, లోని ఇతరజాతులవారే వదలలేరు. ఏ యితర తమబాట తాము జాతివారికైనా సరే వేసుకొనిపోయే సెల ఉద్యోగంలోగాని, యేళ్లలా గున్నార న్నవహారంలోగాని స్వ వారు. పంచిపెట్టేదం లాభాపేక్షా, స్వాభి మానమూ అడ్డురాకుం తా అమృతమే; ఉజ్జీ డాడండాలి; అంతే— వింపజేసేదంతా జాతి అవి అడ్డు నిలవకపో యశక్తే. అపరిమితా యెనా, వినండి మీరు, సందమయినది వారి యెనా, వినండి మీరు, సందరినీ చూసేసరికి.

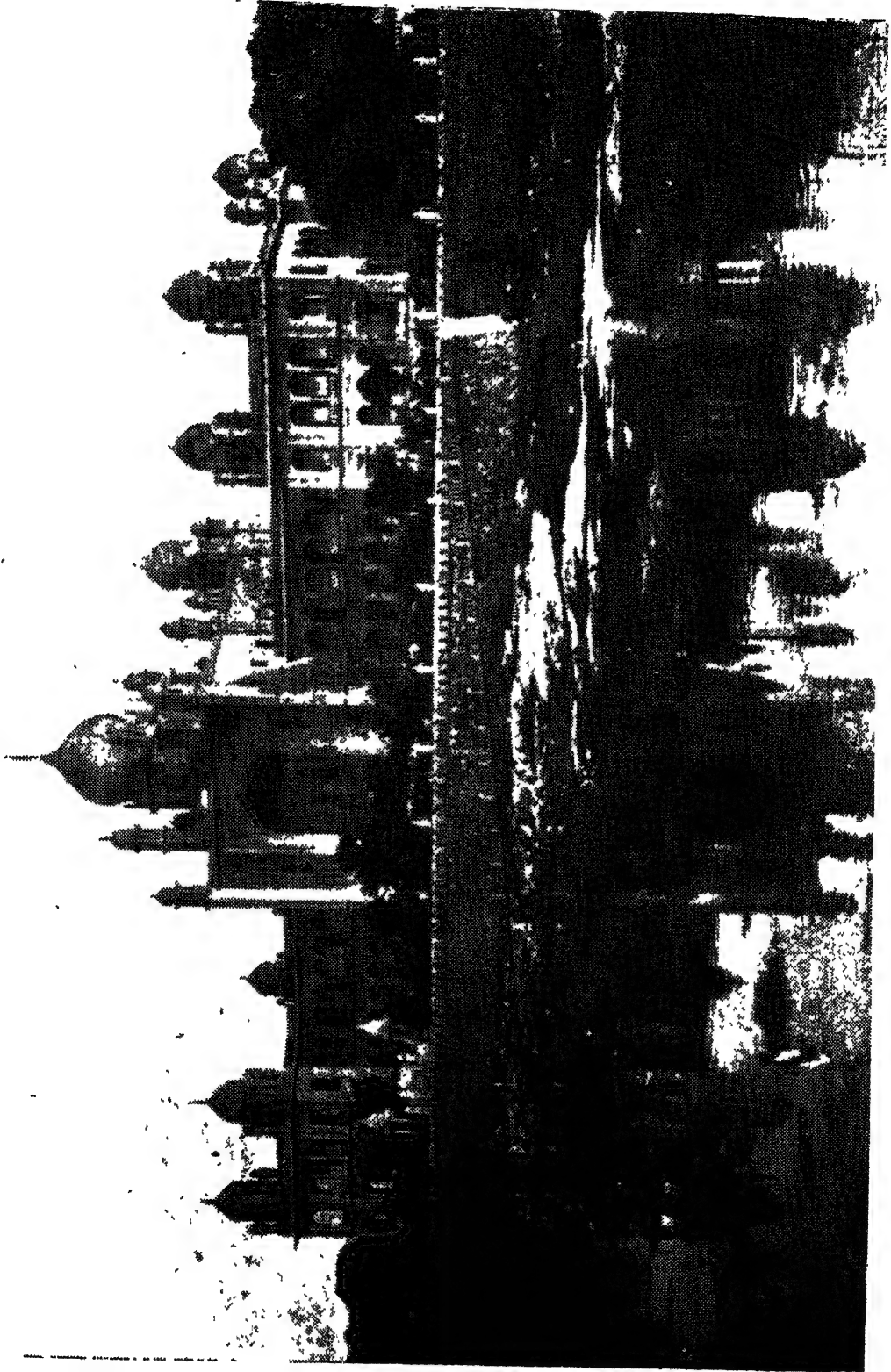
రాకపోకలు మణిగిపోయిన ఏనాటిపాత చుట్టా ఎక్కడ, హిందూదేశంలోని ఏ ప్రాంతంలో లనో కలసికొన్నట్లునిపించింది. వారిదీ కేవలం చెవియొగ్గి విన్నాసరే - మీరు తెలుగు తెలుగుహృదయమే; ఉత్సాహమూ, ఆవేశ వాని ప్రశంస వినకుండాఉండరు. మూ తొణికిసలాడే తెలుగుహృదయం. ప్రేమ తెలుగువాడు సామాన్యుడా, ఆగర్భ మధువుతో తీపులువారిన తెలుగుహృదయం. శ్రీమంతుడయి పెరిగాడు; గొప్ప గొప్ప వారి

తెలుగువాడు సామాన్యుడా, ఆగర్భ శ్రీమంతుడయి పెరిగాడు; గొప్ప గొప్ప వారి

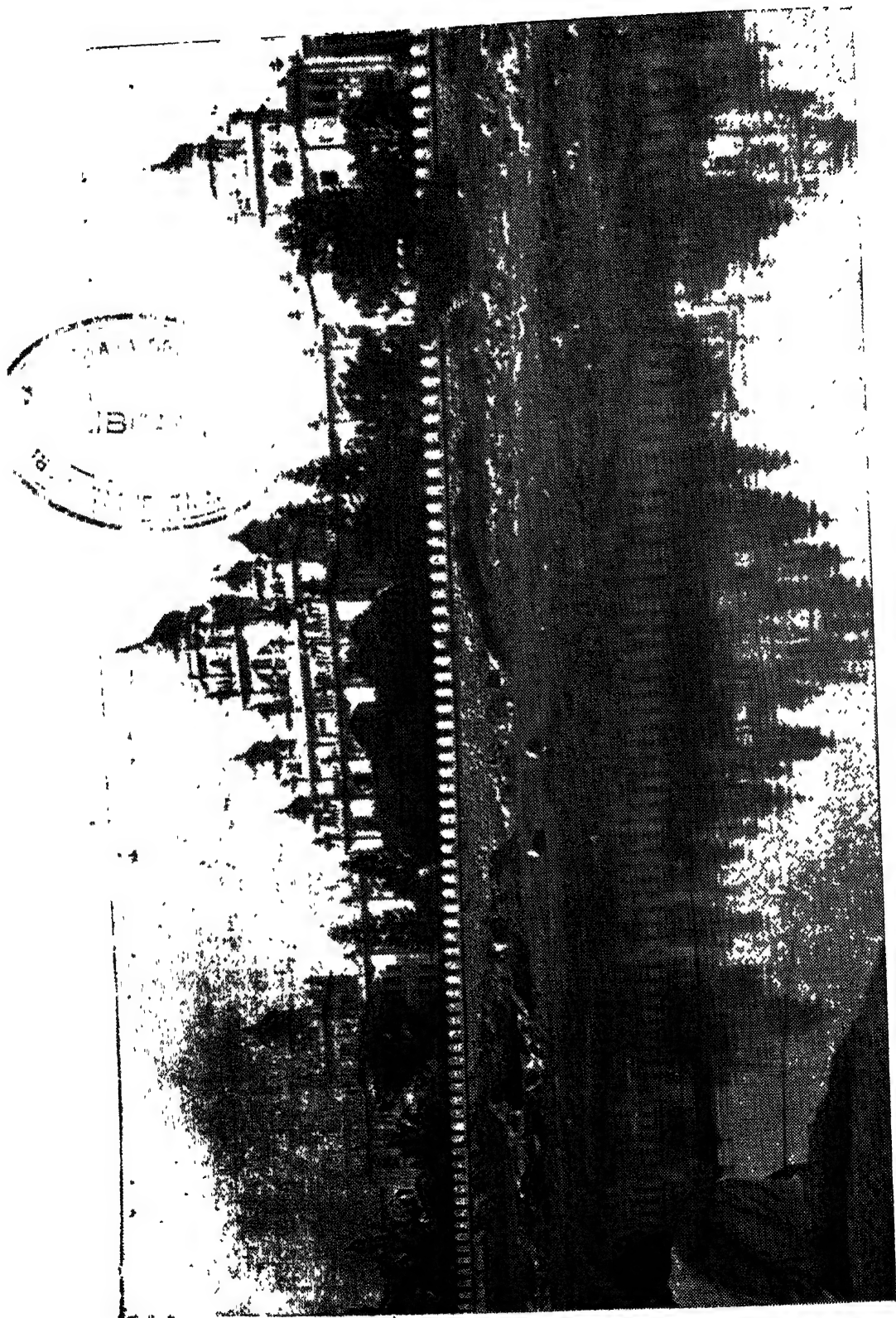
సహజములు చేశాడు; పెద్ద పెద్ద రాజులతో
చేలివి చేశాడు; నాని మన్నన లందు
కొన్నాడు; మనస్సులో గొప్ప ఉహాలు కం
పరించాడు; మన దక్షిణదేశంలో రాజకీయ
చరిత్ర కల్గి మునుముకొని మేలుకొని చూచే
ఉత్పత్తికే గొప్ప సామ్రాజ్యసాధనం నిర్మించు
కొన్నాడు; అనేకులు మత గురువులకు ప్రణ
మిల్లి, అనేక మతాలను ఆదరించి తానూ,
తన రాజ్యంలోని ప్రజలూ తరించేటందుకు
కష్టపడి చూడే రాజుబాటలు వేయించాడు.
నాను కట్టిన రాజకీయ పాదాలు ఎన్నెన్ని
దశలలో కూలిపోవుగాక! ఏగ్రాంతుడు
కాలేదు; విషణ్ణత పొందలేదు. ఉత్సాహమే
అతని శీలము; ముత్రశక్తి అతని బలము;
ప్రభుత్వమే అతనిలక్ష్యము. చరిత్ర సాక్ష్యమి
స్తుంది అతని శక్తి సామర్థ్యాలు చాలా గొప్ప
వని. ఉన్నతాశయాలతో కట్టించి జనిచేసి
కట్టిన అతని రాజసాధాల నెన్నింటిని కాల
పురుషుడు పిల్లి బాటగొల్లని బామ్మరింటిని
తన్నిగట్లు కాల దన్నివేయలేదు? కాని
తన్నడానికి కాలానికైనా విసుపుపుట్టినది కాని
తెలుగువానికి రాజ్యంకట్టడానికి విసుపు
రాలేదే! కాకపోతే, మన తెలుగుగడ్డ నెన్ని
రాజ్యా లెన్ని రాజ్యాలు వెలసినవి! సామా
న్యమూ వీటిని కట్టడమంటేను. ఇల్లు కట్టి
చూడు, పెల్లిచేసిచూడు అన్నారు పెద్దలు.
ఇల్లుకట్టడమంటే అంతటికష్టం. అటువంటిది
నట్టి చిన్న ఇల్లు కాదు, మహాసాధం కాదు,
రాజప్రాసాదంకాదు—రాజ్యమూ, సామ్రా

జ్యమూను తెలుగువాడు కట్టినవి! ఎంతటి
కష్టము లనుభవించిఉండాలి ఆనిర్మాణంలో,
ఎంతటి శక్త్యుత్సాహములు చూపిఉండాలి
ఆ ప్రయత్నంలో, ఎన్నివిపర్యాసములు పొం
దుతూవచ్చినా ఎంతటి గుండెనిబ్బరం చూపిం
చిఉండాలి, ఎంతటిత్యాగం చేసిఉండాలి!
ఒకటా రెండా తెలుగునాట వర్ధిల్లిన
రాజ్యాలు! అటు అస్థానిస్తానము మొదలు
చేసుకొని ఇటు అస్సామునరకూ ఉత్తరహిం
దూస్తానచరిత్ర అంతా తిరుగవేస్తే మూర్య
సామ్రాజ్యమూ, కుమాణసామ్రాజ్యమూ,
గుత్తసామ్రాజ్యమూ, హర్షసామ్రాజ్యమూ
—ఇవేగా హిందూరాజ్యాలు? అన్నీ పోగు
చేస్తే వేళ్లమీద లెక్కింపగలిగినవే. ఆ తరు
వాత మహావిష్ణవమే. మహమ్మదీయుల
విజృంభణము - రాజపుత్రవీరుల అనుజమాన
విక్రమధాటి - . ఎంతవిక్రమించినా రాజపు
త్రులు, మహమ్మదీయుల చంద్రధ్వజం స్థిరం
గా నాటుకుపోయింది ఉత్తర హిందూస్థా
నంలో, ఆక్కడక్కడ రాజపుత్రరాజ్యాలు
కొన్ని ఉన్నా, కొంతకాలం నిలిచినా మినుకు
మినుకుమన్నవేకాని గొప్పగా దీప్తిప్రకాశ
ములతో వెలిగినవి కాకపోయినవి—అయితే
ఇస్లాంశక్తి ఒక ప్రచండజ్వరం. ఆవాయు
సంక్షోభానికి ఆనీపాలు రెపరెపకొట్టుకొన్నవి.
రాజ్యా లెన్నయినా ఆ రాజపుత్రవీరుల దం
దరిదీ ఒక్కటేఉద్యమం, ఒక్కటేప్రయత్నం
అవడంవల్ల దేశదరిత్రలో వారిది ఒకశే
అధ్యాయమయింది. ఈ విధంగా చూచిన

హైదరాబాదు చిత్రములు

జి.కె.గో.
సె.

ಎಣ್ಣೆ
ಮೆಣ್ಣೆ
ಮೆಣ್ಣೆ
ಮೆಣ್ಣೆ
ಮೆಣ್ಣೆ

ఉత్తరగహిందూస్థానం అంతటా హిందూరాజ్యాలు ఆరెండుటికంటె ఎక్కువలేవు. దక్షిణదేశం చూడమో అంటే అక్కడకూడా పూర్వకాలంలో వర్ధిల్లిన రాజ్యాలు ఎన్నోలేవు. చోళులు, పాండ్యులు, హొయసలులు - పల్లవులనుకూడా చేరిస్తే అక్కడికి ప్రధానంగా విలసిల్లిన రాజ్యాలు నాలుగవుతవి; కాని పల్లవులు నా ఉద్దేశంలో తెలుగువారే; పల్లవుల ఆదిమదేశమే కల్లవనాడయింది—ఇప్పటి పలనాడు : గంటూరుజిల్లాలో. ది. అందుపల్ల ఇక దక్షిణాదిని వర్ధిల్లినవి ప్రధానంగా మూడే రాజ్యా లనాలి. ఇక నెత్తుకొండి మన తెలుగుదేశం సంగతి?

దక్కను పీఠభూమి తెలుగుజాతికాణాది. దీనిని పంచుకొన్నారు తెలుగువారూ, మహారాష్ట్రీలూను ఇప్పుడు. దీనిలో తూర్పువైపు సగం భాగం ఇపు డాంధ్రుల దయితే పడు మటివైపు సగభాగం మహారాష్ట్రీలదయింది. అయినా శాతవాహను లనేవేర చరిత్రకు దెలిసిన ఆంధ్రులు పూర్వాపరసముద్రాలు— అటు అరాధియాసముద్రమూ, ఇటు బంగాళాఖాతమూ — అంటే మహా సామ్రాజ్యాన్ని మొట్టమొదటి పర్యాయం స్థాపించి అవిచ్ఛిన్నంగా రమారమి నాలుగువందల యేళ్లు పాలించినారు కాబట్టి ఆచారవ్యవహారములలో ఆంధ్రులకూ, మహారాష్ట్రీలకూ ఎక్కువ సన్నిహితమే. ఆనాడు వీరిద్దరే కాదు; వీరితోపాటు కన్నడులుకూడా ఏకమయి ఏవని తల్లపెట్టినా కలసిచేసి ఒక

సమష్టికుటుంబంలా స్వభావరిక్తూ ఉండేవారు. మేము కన్నడులూ, మేము ఆంధ్రులము. మేము మహారాష్ట్రీలము అనేకదేకమే ఉండేది కా కన్నడు. అట్టి విధేయతేక పోయినా మహారాష్ట్రీలను వేరుగా చిరూపించి చూడవలెనని అవకాశ ముండే దేమోకాని వీరు కన్నడులని కన్నడులను వేరుగా చిరూపించి చెప్పడాని కేమాత్రమూ అవకాశం ఉండేదికాదు. అసలు నిజ వేంకటాచలమందుంటే జాతివీత్వా చూస్తే కన్నడులనీ, ఆంధ్రులనీ ఒకటేజాతి; ఒకటే కోవ. నిజంగా వీరిద్దరూ — ఈకన్నడులూ, ఆంధ్రులూ భిన్నజాతులవారూ, భిన్నతెగలవారూ అయితే అశోకుడు తన శిల్పాలను శాసనాలలో — తన రాజ్యంలోనూ, తన రాజ్యసరిహద్దులూ ఉన్న తెగలవారిని, జాతులవారిని అంతమందిని పేర్కొన్నాడే, మరి కన్నడులను ఎందుకు చెప్పలేదు? చోళులను చెప్పినాడు, పాండ్యులను చెప్పినాడు, కేరళులను చెప్పినాడు, రట్టులను చెప్పినాడు, ఆంధ్రులను చెప్పినాడు, ఎవరెవరినో చెప్పినాడు; — చెప్పనిదల్లా ఒక్క కన్నడులను గురించే? వీరిని గురించి చెప్పక పోవడాని కేమికారణం? కన్నడుల దొక ప్రత్యేకతగా, ప్రత్యేకజాతి కాదుగనుక. అప్పటికి కన్నడజాతి లేదు; తరువాత పుట్టిందంటే సహ్యామయిన మాటాకా, దది సబబయినమాటా కాదు. జాతిజాతంతో ఒక్కసారిగా అశోకుడి తరువాతికాలంలో పుట్టు

కొన్నిదశలకు హేతువాదానికి కట్టుబడే మాటకాదు. అందువల్ల అన లాంఛనలూ, కన్నడులూ ఒక్కజాతివాడే అని నాలభి ప్రాయం. కట్టు, బొట్టు, జుట్టు, వేషం, లింగ, భాషకూడాచేమో చాలావరకు — ఇంకా కొన్ని కన్నడులకూ, ఆంధ్రులకూ సామాన్యతే. ఎట్లయితేనేమి పేరు కన్నడులు, పేరు ఆంధ్రులు, పేరు మహారాష్ట్రులు అన్న విభేదాలువారు క్రమక్రమంగా రాజకీయంగా వేరు పడి వారి ప్రత్యేకవిజ్ఞానవివేకం ముదురుతూ వచ్చినందులకు ఫలితంగా ఏర్పడలే కాని అంతకు వేరుకాదు. పోషి, మహారాష్ట్రులనుకూడా కేటాయించి దక్కను పీఠభూమి పూర్వార్ధం మాటే ఎత్తుకొందాము—అది కేవలం తెలుగునాడే గనుక. ఎన్ని రాజ్యాలు వెలసిన విక్కడ? ఇత్వాకులు, శాలంకాయనులు, విష్ణుకుండులు, చాళుక్యులు, కాకతీయులు, రెడ్లు, గంగులు, వెలనాటివారు, కోనసీమహైహయలు, తెలుగునాటిచోళులు, నతనాటివారు, పరిచ్ఛేదులు, కోటవారు, కొండపడుమటివారు, సాగివారు, కొనకండవాటివారు, కొలసవారు, విజయనగరంవారు ఒకరా ఇద్దరా? ఇందరూ రాజ్యాలు కట్టిన వారే! మండలిక వంశాలవికూడా రాజ్యాల క్రిందనే లెక్కా అని కొందరు ప్రశ్నింపవచ్చు. ఆహా! రాజ్యాలలోనే లెక్క అని నాజవాబు; ఎందువల్లనాటే తెలుగుదేశచరిత్రలో ఈ వంశముల వారిచరిత్ర తీసివేస్తే కొన్ని పుటలే లోపిస్తవి; చరిత్రనేతువున గండి యేర్పడు

తుంది. రాజపుత్రవంశములవారి చరిత్ర లాగ ఈ మండలికవంశముల చరిత్ర మును ఒక్క ఉద్యమముగుదిని గుచ్చడాని కవకాశమూ లేదు; రాజపుత్రవంశములవారికిలాగ వీరిని ఐక్యముచేసే ఒక్క లక్ష్యమూలేదు. అక్కడ రాజపుత్రవంశముల వారి కొక్కటే ప్రశ్న: హిందూధర్మమూ, ఇస్లాముధర్మమూ అని. ఈ విషయమును నిర్ణయించుటకే వారిరాజ్యము లుప్పతిల్లినవి; కూలినవి. అంతకంటే విశిష్టతయేదియు లేదు వాటికి. ఈ లక్ష్యమును, ఈ మహాశయ మును కొంచెపరుచుటకుకాదు నేను చెప్పనది—అది చాలా గొప్పది. ఆయాశయసిద్ధి కోసం తమశౌర్యమూ, సంపదా ధారవో సిన ఆ రాజన్యవీరులు మనకు నిత్యమూ పం ద్యులే; విశిష్టతనుగురించి చెప్పవలసివచ్చినది గనుక ఇంత తడవలసివచ్చినది. మరొక లక్ష్య మేదయినా ఉంటే ఉండుగాక కాని మన మండలికవంశములవారిది రాజపుత్రుల కున్న లక్ష్యమువంటిదిమాత్రము కాదు. అప్పటికి దక్షిణాదిని మహమ్మదీయులస్వర్ణ ఉంటేగా అట్టి సమస్య ఒకటి ఏర్పడడానికి? అందువలన దేశంలో వారివన్నీ ప్రత్యేక రాజ్యాలుగానూ, చరిత్రలో ప్రత్యేక ప్రకరణాలు గా నూ ఏర్పడవలసి నవే. అప్పటికికూడా మనం ఆలోచించవలసి నది రాజ్యం చిన్నదా, పెద్దదాలని కాదు; తన ఉత్సాహశక్తిని, తన మంత్రశక్తిని ఉపయోగించి తనబలాన్ని, బుద్ధిబలాన్ని విని

యోగించి, అవసరమయితే ఎంతత్యాగ మయినా చేసి తెలుగువాడు మొట్టమొదటి నుంచీ ప్రభుతనరపడానికే పాటుపడుతూ వచ్చాడనేవిషయం తెలుపడమే నా ఉద్దేశం. తెలుగుజాతిలో ప్రభవమూ, తెలుగుబిడ్డలో ఆరాచకీపి నిలిచిపోయినవి.

మన హిందూరాజ్యా లంతరించి విమత రాజ్యాలు మనతెలుగునాట విప్పారినప్పటికీ కూడా తెలుగువాడిదే పైచేయి. హిందూ రాజ్యప్రభ వెలిగిపోయినప్పుడు వేదవతనం లోనూ, ధర్మశాస్త్రనిర్ణయంలోనూ, రాజ్య తంత్రంలోనూ తెలుగుబిడ్డదే మేలుమాటయితే, విమత రాజ్యం స్థాపన అయినాక కూడా తెలుగువాడిమంత్రశక్తికే చురుకుదనమూ, ప్రాబల్యమూ ఎక్కువగా ఉండేవి. దక్కను ప్రాగ్భాగమంతా మహమ్మదీయప్రభుత నాదరించినపుడుకూడా తెలుగువానితీవికి కొదువ లేదు; శక్తికి పటుత్వం తగ్గలేదు. ఫార్సీ నేర్చినాడు; గుర్రమెక్కి మొనగాడయినాడు; చివరకు ముత్రిత్వంకూడా చేశాడు తెలుగు బిడ్డడు. పొరపులులేని స్నేహం కలిసిందా తుదకు ప్రాణమేకాదు, తనసర్వస్వాన్నంతనూ ధారపోస్తాడతను. హైదరాబాదురాజమార్గాలలో నిలబడండి ఆంధ్రుని యీత్యాగసంపద ప్రత్యక్షమవుతుంది. గోలకొండకోట పరిసరాల నిలవండి; రాజ్యము మహమ్మదీయ రాజ్యమయినా తురకప్రభువు ఉప్పు తిన్నందుకు సంతోషపూర్వకంగా తమ తనువులు ధారపోసిన ఆంధ్ర వీరమూర్తుల శిథిలతేజమే

మీ ముందు మెరుస్తూ ఉంటుంది; ఆకోట కొత్తశాల దీపిస్తూ ఉంటుంది. తెలుగువాడు రాజమూర్తి; తెలుగువాడు మంత్రమూర్తి; తెలుగువాడు శైవ్యమూర్తి; తెలుగువాడు విశ్వాసమూర్తి—ఏమికాదు తెలుగుబిడ్డడు?

తెలుగుదీపం ఇప్పుడు కొడికట్టి ఉంది. పదుగురు కూడి అభిమన్యుణ్ణి పడవోసినట్లు అన్ని శక్తియుక్తులతోనూ గూడుపుకాచే చేసి కాలం తెలుగువాణ్ణి ఇట్లా చేసింది. ఇది కేవలం పరీక్షకే. రాతినిబెట్టి రాస్తేనేకాని బుగారం మెరుస్తుందా మరి? కాక ధాకల కాగగలవాడు తెలుగువాడే అని లోకానికి తెలుసు; అంతకంటే బాగా కాలానికి తెలుసు. తన శక్తి, తన సత్తువా తాను తెలుసుకొన్నాడా, తెలుగువాడి కడ్డేమిటి? తెలుగు ప్రతిభ అపూర్వమయినది; తెలుగుమంత్ర శక్తి అకుంతితమయినది; తెలుగు ప్రజ్ఞ అనుసమానమయినది.

వైవోపహతు డయి ఆంధ్రు డిప్పుడు పడిపోయిఉన్నమాట నిజమే. తుదకు ఆంధ్రుడూ ఆంధ్రుడూ కలసి మంచి చెడ్డలు మాటలాడుకోవడానికి కూడా అవకాశాలు తగ్గినవి. ఆంధ్ర భూమినే ఆంధ్రులకూ ఆంధ్రులకూ మధ్య రాజకీయ ములైన గోడలు లేచినవి; దీనివల్ల కొన్ని ప్రాంతాలలో ఆంధ్రులకూ ఆంధ్రులకూ రాకపోకలే సన్నగిల్లినవి. ఆంధ్రులు ఆంధ్రులకే కొత్తవుతున్నారే. అఖండాంధ్రజాతి, అఖండాంధ్రదేశము అనేలక్ష్యమే పోతున్నది.

ఇది చాలా కోపమయిన స్థితి. కావాలి అఖండాంధజాతి కేవలత్వం! రాజకీయంగా ఎంతటి గోడలు బలిపాత్ర అంధులకూ అంధులకూ అనుబంధం చదులుతుందా? అంధసంస్కృతి అంతా ఒకటికాదా? అంధసభ్యత అంతా ఒకటికాదా? మంథన పాత్రాకులు భారత, భాగవతాలు చదివి వినిస్తూ ఉంటే బెజవాడ, రాజమహేంద్రవరాలలో ఉండే పండితులు తలబూసి రసాన్నావనం చేస్తూ వచ్చేవారు పూర్వం. హైదరాబాద్ కి వాబుల ఆస్థానంలో కూడా కోన సీమ పండితులు కదలికలు లిచ్చేవారు నెల్లూరు, గుంటూరుల నుంచి తెలుగు కవి తండ్రులు కుతుబుషాహిత్యును సమీపిస్తే ఇబ్రాహీం కుతుబుషావారి కవితా రసజ్ఞతకు పుకలువొడమి వారి చేయి కవినత్కరమున కెప్పుడూ మూడుకే పరుగిడేది. ఎవ రెరుగని విషయా లిక్కే తురకాణ్యంలో కూడా తెలుగునాట అంధసంస్కృతికే మేలిపూజ. రాకపోకలు తగ్గి ఎడమయిన తెలుగువారు మరల కలుసుకొన్నప్పుడు తెలుగు సంస్కృతికి దీప్తి వస్తుంది; తెలుగుభాష హృదయాలూ హృదయాలూ కలుపుతుంది. ఈ యనుబంధానికి ఏవో విధిలేక రాజకీయంగా లేదని అంతరాయాలు అడ్డువస్తవా? ఒకవేళ రాజకీయమయిన కారణాలవల్ల దేశాలకు పంపుళ్లు కలిగినా జాతీయహృదయానికి, జాతీయభావకూ పంపుళ్లేక్కడ?

నేను మొన్న హైదరాబాదు వెళ్లి ఆ యాంధ్రమహాశయులను సందర్శించినపుడు

అనిర్వచనీయమయిన ఆనందం పొందినాను. నా జాతి జాతి అంతా, అఖండాంధ దేశమంతా నాయెదుట సాక్షాత్కరించినట్లయింది. కుంభిణి రాజకీయాలు తారుమారు చేసినవి కాని దేశమంతా ఒకటేగా అసలు! ఓరుగంటి కాకతీయులు రాజ్యంచేసేటప్పుడిక వేరే చెప్పడం మెండు కీ విషయం? రాజ్యమంటే అదే రాజ్యమూ, ఆదరిదే గంగాను. కేతన్న గారు కూడా చెప్పనే చెప్పినారయ్యె గంగకు వెళ్లవలెనంటే “కంచి నెల్లూరు మరియోరుగల్లయోధ్య యనువుంబులపై” నుంచే తోవని. నెల్లూరు నుంచి ఓరుగల్లు వెళ్లినది తిక్కన్న గారు ఈ తోవవంటే. ఇప్పుడంటే ఆబాటంతా పాతవడి గడ్డిమొలిచిపోయింది మరి. పాత రాజ్యాలు చీకిపోయి అఖండాంధ దేశానికే తపంపుళ్లు వచ్చినా సంస్కృతిభాషానుబంధాలు పోగొట్టడం ఎవరితరము — జాతిలో చేవే ఉంటే? అటువంటి మనపురాణానికి తెల గాణాన్ని చూస్తే ఎవరి కానందం కలగదు?

తెలంగాణం కాస్తా కూస్తా దేశమా? అఖండాంధ దేశమంతా దాదాపు లక్షా ఏడువేల మైళ్లుంటే నిజాం రాజ్యంలో పడి పోయిన తెలుగుభాగం దాదాపు సగం దాకా వుంది. నలభై రెండువేల చదరపు మైళ్లపై చిల్లర ఫక్రు శుద్ధ తెలుగు సీమ. జనాభానుబట్టి చూచినా తెలంగాణా న్నంత తేలిక చేయడానకు వీలు లేదు. అంధులు దాదాపు రెండుకోట్ల నలభై మూడు లక్షల మంది ఉంటే. ఈ సంఖ్యలో

రమారమి మూడోవంతు నిజాంరాజ్యంలో ఉన్న వారే. తెలుంగాణంఅంటే అంతటి ప్రాముఖ్యంగలదేకం. మిగతావిషయాలన్నీ తడవడ మెందుకు? తెలుగువారు పారాయణంచేసి తనుభక్తిప్రకర్తుల కంచుబుడిద్దు కోవడాని కాప్రాంత మిచ్చినదే మనతెలుగు భాగవతం. కావ్యాలకారశక్తియుక్తి ఆంధ్రజాతికి కుదిరేకమిత్తం ఉగ్గుబాలలో రంగరించిపోయుటకు ప్రతాపరుద్రీయం ఆప్రాంత మిచ్చినది కానూ?

ప్రాముఖ్యంలో తెలుంగాణాని కెంత మాత్రమూ తీసిపోనిది రాజధానీనగరం హైదరాబాదు. మహాఘనత వహించిన నిజాంప్రభువువారి మనికిపట్టు. మన హిందూ దేశంలో తప్పక చూడవలసిన పట్టణాలలో హైదరాబాదు ఒకటి. అది చాలా విచిత్రమయిన పట్టణం. ఆ పట్టణంలో ప్రాచీనత ఎంతో నవ్యత అంత ఉన్నది. కోటికి పడగలెత్తిన కుబేరులూ ఉన్నారు; తిండికి లేక నవసిపోయే నిరుపేదలూ ఉన్నారు. నూతనంగా అమలులోకి వస్తున్న నగర నిర్మాణపదకంమీద లేస్తున్న పేటలూ ఉన్నవక్కడ; విహరించడానికి కక్కనపడవలసిన ఇరుకుసందులూ గొండులూ కూడా ఉన్నవి. ఇప్పటికి నాలుగు శతాబ్దాలకు పూర్వం ఉండే నాగరకతకూ అది మనికిపట్టే; ఇరవైయో శతాబ్దానికి తీర్పులు దిద్దగల నభ్యతకూ అది ఉనికిపట్టే. ఈ యిరవైయోశతాబ్ది నభ్యతావికాసంచూచిన నవీనులకు అక్కడి

పాత నింకెలుపుతే అక్కడ ప్రాచీన శతాబ్దాల నాగరికతను ఎవలముగా కాపాడే పాత కాలపువారి కక్కడీ ఈనాటి నభ్యతావికాసమూ నింకెలుపుతూనే ఉంటుంది. “మతములుసాచ్చిపెల్లు జనమాచ్యచరిత్రుల పుట్టిని” ల్లది. ఒక మతమువారు కాదు; ఒకజాతివారు కాదు; ఒక తెగవారు కా దక్కడ మనకు కనబడేది—అరబ్బులు, పర్షియన్లు, అఫ్గానులు బంగాళీలు, మద్రాసీలు, మార్వాఠీలు, కోమట్లు, యారోపియనులు, ఆంగ్లో ఇండియనులు, పార్సీలు, క్రైస్తవులు, మహారాష్ట్రీలు, కన్నడులు, ఇరానీలు—ఒక రేమిటి? తూర్పు, పడమరా అక్కడ కలుస్తవి. ప్రాచీనభ్యతకూ, ప్రతీచీనభ్యతకూ అది సంగమస్థానం. ఆయుధశాసనం అక్కడ లేదు. అరబ్బులూ మొదలైన ఆయుధజీవులు కొందరు కత్తులూ, కటారులూ ధరించిపోతారు కాని హత్యలేమీ యెరుగ రక్కడివారు. ఇతరప్రాంతాల పట్టణాలు ఎంత శాంతంగా ఉంటవో హైదరాబాదు అంత శాంతంగానే ఉంటుంది.

అక్కడ భాగ్య మెక్కువ; అందుకనే భోగమూ ఎక్కువే. మహమ్మదీయులది దర్జా; పాలజాతి అక్కడది. అక్కడిజనాని కంతకూ మహాఘనతవహించిన నవాబు సర్ మీర్ ఉస్మాన్‌లీఖాన్ బహద్దరు గారే ఒరవడి—వేషానికి, భావకూకూడాను. ఆ ప్రభువు దయామయుడుకాదు—మతి—నలభైలక్షలపన్ను కొట్టివేసినాడట—

ఈ రజతోత్సవ సందర్భంలో. ఈ ప్రభువు
సింహాసనమెక్కిన తరువాత పరిపాలనలోనూ,
హైదరాబాదునగరంలోనూ వచ్చిన మా
ర్పితా అంతానా? హైదరాబాదునగ
రంలో పులిన్నీ విశాలంచేసి వాటికి రాజ
కళ కలిగిస్తున్నాడు. సందుగొందులన్నీ
కూలదోయించి చక్కనియిల్లు కట్టిస్తు
న్నాడు. నగరం నాలుగువైపులా బీద
లుండడానికి Rat proof ఇల్లు కట్టించి కొద్ది
పాటిఅద్దెలకు నారి కిస్తున్నారు. పట్టణం
ఎన్నెన్నోవిధాల అభివృద్ధిచందుతున్నది.

హైదరాబాదునగరం అసలు కట్టించి
నది సుల్తాను మహమ్మదుకూలికుతుబుషా;
గోలకొండను పాలించిన కుతుబుషాహి
నంశస్థులలో అయిదవవాడు. విజయనగర
రాజ్యానికి సమకాలీనమైన బహ్మనీరాజ్యం
కొంతకాలం ప్రబలమై ఊణదశకువచ్చి
తుదకు చరమదశలో విజాపురము, గోల
కొండ, బేరార్, అహమ్మదునగరము, బీద
రులని అయిదురాజ్యాలుగా చీలిపోయింది.
వీటిలో విజాపురము, గోలకొండ, అహమ్మదు
నగరాలు ప్రబలమైనవి. గోలకొండ రాజ్యాన్ని
పాలించిన కుతుబుషాహివంశస్థులు చాల
సమర్థులు. క్రమంగా తెలుగుదేశంఅంతా
వారిపాలనలోకి వచ్చినది. వీరిలో అయిదవ
సుల్తాను మహమ్మదుకూలికుతుబుషా క్రణయ
పత్నులలో భాగ్యమతిఅనే హిందూస్త్రీ
ఒకతె ఆవిడపేర అతడు భాగ్యనగరాన్ని
కట్టించాడట గోలకొండలో. ఆవిడ కాలధర్మం

పొందిన అనంతరం నగరాని కాపేరు మారింది
ఎట్లయితేనేం, మధ్య ఎన్ని పేరులుమారితే
నేమి అదే ఇప్పుడు హైదరాబాదనేపేరుతో
వ్యవహరింపబడుతున్నది.

ఈ హైదరాబాదునగరం మధ్యగా
వెనుతుంది మూసినది. ఈ మూసినదికి
౧౯౦౦ లో వచ్చినంతవరద ఎన్నడూ
రాలేదు ఆయేడు ఈ వరదవల్ల వేలకొద్ది
జనం నశించిపోయారు. కూలినయిల్లుకూ,
పోయిన ఆస్తికి అంతాపొంతూ లేకపో
యింది. జంతుకోటి ఎంతనష్టమయినదో.
అప్పటి నైజాముగారు మీర్ సర్ మహా
బూబు అలీఖాన్ బహద్దరువారు—ఇప్పటి
నైజాముగారి తండ్రి — ఆదృశ్య మంతా
చూస్తూ ఆపాడుపడ్డ ప్రదేశంలో శోకాపే
శంచేత పిచ్చియై తినట్టు సంచరించారంటారు.
మెటనే మళ్ళీ నగరాని కిట్టి ఉపద్రవం సంభ
వింపగూడదని పదకాలువేసి ఆలోచించారట.
తుదకు ఇప్పటి నైజాముగారికాలంలో ఆపద
కాలన్నీ పండి ఫలితంలోకి వచ్చినవి.

అసలు మూసి, ఏసి అని నదులు రెండు.
హైదరాబాదు సమీపించడానికి పూర్వం
కొంతదూరాన ఈ రెండూ ఒకదానిలో
నొకటి కలసిపోతవి. అవిరెండూ కలసినవిదప
ఆనదికి కూడా మూసి అనే పేరు. పట్టణానికి
కొద్దిమైళ్లదూరంలో ప్రధానంగా ఈమూసివర
దల యుపద్రవం తగ్గించడానికి రెండుజలాశ
యాలు కట్టించారు. ఈ జలాశయ నిర్మా
ణానికి కారణభూతుడయినవాడు మన ఆం

ధ్రుజే—సర్ ఎమ్. విశ్వేశ్వరయ్యగారు—
అఖండమేధాసంపన్నుడు. ఆయనబుద్ధిబలమే
హైదరాబాదునగరాని కీమూసియుపద్ర
వాన్ని శాశ్వతంగా తొలగించివేసింది. తెలు
గువాడిప్రతిభ కాప్రాంత మెత్తియిచ్చిన నివ్వా
లిపల్లెలు ఆజలాశయాలు రెండును. ఒకదాని
పేరు ఉస్మాన్ సాగరు, రెండవదాని పేరు
హిమాయతు సాగరు. మొదటిదానిని మూసి
కడ్డంగాను, రెండవదానిని ఏసికడ్డంగాను కట్టి
నారు; అనగామూసి, ఏసినదులలోనుంచి వచ్చే
నీటినినిలవచేసేజలాశయాలివి. వరదఉపద్రవం
తగ్గించడానికిమాత్రమే కాకుండా ఉస్మాన్
సాగరు హైదరాబాదుకు మంచినీళ్లచెరువుగా
కూడా ఉపయోగపడుతున్నది. దీనిని నిర్మించ
డానకు ౧౮,౦౦,౦౦౦ ల రూపాయలయింది.
హైదరాబాదునగరంలో మంచినీటికుళాయి
లకు ఈ ఉస్మాన్ సాగరే ఆధారం. గండిపేట
చెరు వంటారు దీనినే. ఏసినది మూసినదితో
కలిసేతావుకు మూడున్నరమైళ్లఎగువను కట్టి
నారు ఏ సి కడ్డముగా హిమాయత్ సాగ
రనేజలాశయాన్ని. దీనిని కట్టడానికి
రూ. ౯౦,౮౫,౦౦౦ లు - దాదాపు కోటి
రూపాయలయినవి. ఈజలాశయాలు మూసి
వరదలఉపద్రవం తగ్గించడానికే కట్టినా
హిమాయతుసాగరునీటినిబట్టి దాదాపు
అయిదువందలఎకరాలభూమి సాగుబడికూడా
అవుతూవున్నదట. మూసినది ఉత్తరపు, దక్షి
ణపుగట్టులు బాగా ఎత్తుచేసి. రాతితో కట్టి
నారు. ఈనది కిట్టు, అటు ఉన్నరోడ్డులు

వెడల్పుచేశారు. నీటి సక్కులనే ఉన్నవి
హైదరాబాదులోని గోవుగోవుభవనాలు -
అదనం తమైనవి - ఉన్నాయాజనాలివి
ఆస్పత్రు, హోకోట్టు, సిటీకారేజివి.

ఉస్మాన్ సాగరువద్దా, హిమాయతు
సాగరువద్దా చక్కని విహారావళులూ, ఉష
వనాలూ నిర్మించారు గవర్నమెంటువారు.
అందులో ఉస్మాన్ సాగరు విహారోపకరణప్రదే
శం మరే బాగుంటుంది. అందులో పాదస్థై
కాదు, రాతితిన్నెలే కాదు, క్రేడారంగములే
కాదు - సెంత అందంగానైనా ఉన్నవి;
ఎన్నయినా ఉన్నవి. ఆరబూసిన పుచ్చపాదు
లొగ వెన్నెలకాన చల్లని రాత్రులు ఆ ఉష
వనాలలో విహరిస్తే తెలియవస్తుంది కొంత
ఆసాఖ్యము తరితీపుల కాభాగ్యం! ఇకలూ
రాత్రీ కూడా ఆ సాగరతటాన, ఆ యువనా
లలో 'గానాబజానా'లతో 'జల్సా' సాగు
తునే ఉంటుంది తరచు.

గండిపేట చెరువుకు కూతవేటు దూరం
లోనే ఉంది గోలకొండ జిల్లా. 'నేను నమ్మిన
వాల్లే నన్ను విద్రోహంచేయకపోతే నే నిట్లా
ఉండి ఉండ'నని చూడవచ్చిన, హృదయ
మున్న ప్రతీవాళ్లతోను చెప్పకొని బాగులు
బాగులుమని దుఃఖం వెళ్లబోసుకొంటుంది
ఆ కోటపడతి. — ఎవరు తీర్చగలిగిన
దాదుఃఖం! హిందూదేశమునంతనూ గడ
గడలాడించిన ఢిల్లీ షాదుషా ఔరంగజేబును
కూడా ఆరునెల్లపాటు ఖడేరావని నిలువ
రించినిబ్బరించింది అది, ఉన్న సైన్యంలో

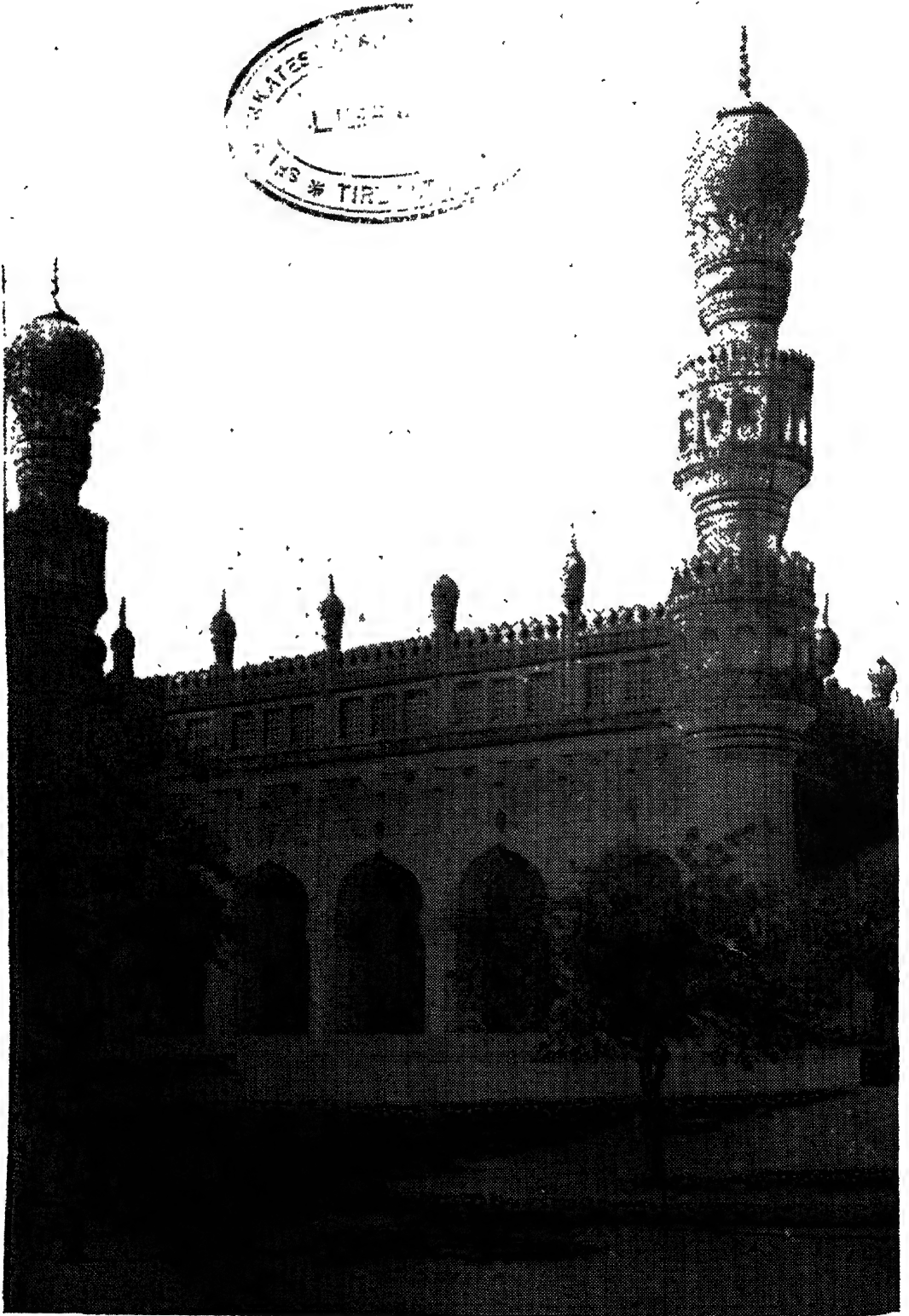
మెరికలనుండిదాని కేరి ఆ కోట ముట్ట
 పై పాదుమా నియోగించినారు. ఎన్ని తడ
 నలు వచ్చి ముట్టవీచాడు; ఆ పాదుమా
 పన్నితడలు మరలిపోయినాడు! కడపటి
 చూడు ఆ విద్రోహపుతంతే జంగకపోతే
 ఆ పాదుమా భజబలాహంసం మీద శాశ్వత
 మయిన అక్షరీమర్ష చేశేడిపందంత నిలిచి
 పోయేదే. ఆ కోటలోని పిఠులగుండా పోతు
 పుట్టగా, ప్రాకారాలు దాటుతున్నప్పుడూ
 మూర్తికట్టిన విశ్వానమూ, రాజభక్తి అయిన
 అబ్దుల్ రజాక్ - ప్రాణరక్తాశో తడిసిన
 ఈ కుల తొక్కుతున్నామే - ఎంత అచా
 రంచేస్తున్నామో అది గుండెలు దడదడలాడి
 నవి. ఔరంగజేబు పాదుమా తంత్రంకాని,
 అతనుచూపి ఎరకాని ఏమిపనిచేయలేక
 పోయినవి అబ్దుల్ రజాక్ మీద. కడపటి
 కుత్బుషాహా నవాబు అబ్దుల్ హసన్ తానూ
 దగ్గర ఇంకో అబ్దుల్ రజాక్ ఉండి ఉంటే
 ఆగోలకొండకోట కిప్పటిపాటు వచ్చేదికాదు.
 లెక్కలేనన్ని గాయములు తగిలినవి, కత్తులు
 పాదుస్తూనే ఉన్నవి; వేటలు తింటూనే
 ఉన్నాడు; ఔరంగజేబు పాదుమైనాల్లు
 కోటలోకి చొరుచుకువస్తూ ఉంటే అడుగడు
 గుకూ ఎదురుకొని విక్రమిస్తూనే ఉన్నాడు
 రజాక్! తుదకు కనుబొమ్మల
 మీది చర్మంకూడా శత్రువుల కత్తివేటుకు
 తెగి కంటి కడ్డంగా వేలాడుతున్నది చూపు
 నిరోధిస్తూ; రక్తం శరీరం అన్నిభాగాల
 నుంచి జలజల ప్రవహిస్తూనేఉన్నది. స్పృహ
 తప్పిపోయినది. ఆతనిశక్తి, తెలివీ అన్నీ -
 ఇంతెందుకు ప్రాణమే ఆతనిచేతిలో గూడు

కట్టుకొని దాని చేత పనిచేయిస్తూ ఉన్నది.
 మిగతాశరీరమంతా స్థబ్ధమయినది; ఒటి
 మీద స్పృహ లేదు; స్థల మేదో, ఎక్క
 డున్నానోకూడా తెలియదు రజాకుకు; కాని
 అతనిశరవాలము శత్రుమాగణము చేస్తూనే
 ఉన్నది; చేయి శత్రువులఉద్ధతిని ఆశంక
 పరుస్తూనేఉన్నది. ఎంతమంది కనబడతారు
 స్వామిభక్తిపరాయణులయిన అబ్దుల్ రజాక్
 వంటి వీరులు చరిత్రలో? ఏజాతివారయినా,
 ఏమతంవారయినా వారు మనకు వంద్యలే.
 ఆగోలకొండకిల్లాలోఉన్న రామదాసుబుద్ధి
 ఖానా, హిందూదేవాలయమూ స్మరణకు
 తేస్తవి అక్కన్నమాదన్నగార్లను.

ఇన్నిటిని చెప్పి ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ
 భవనాలనుగురించి చెప్పకుండా ఉండ
 లేను. విశ్వవిద్యాలయం కళాశాలలన్నీ ప్రస్తు
 తం తాత్కాలికంగా నిర్మించిన భవనాలలో
 ఉన్నవి. శాశ్వతభవనాలిప్పుడు నిర్మాణంలో
 ఉన్నవి. ఇవి అతిచురుకుగా జరగుతున్నది.
 ఒక్క విశ్వవిద్యాలయకళాశాలనిర్మాణానికే
 కోటి రూపాయలుపైగా ఖర్చుపెడుతున్నారు.
 విశ్వవిద్యాలయం కళాశాలలలో చదువుకొనే
 విద్యార్థులుండడానికి హోస్టెల్లు (భోజనవసతి
 గృహాలు) ఉన్నవి - అవి దేనేంద్రభవనాలే.
 ఇప్పటికి ఏ, బి హోస్టెల్లు - రెండు భవనాలే
 తయారయినవి. సిహోస్టెలు నిర్మాణంలో ఉండి,
 వేడినీటి కుళాయిలు, చన్నీటి కుళాయిలు,
 నమాజుకు ప్రత్యేక మందిరాలు, విద్యార్థులం
 దరూ కూడి ఇష్టాగోష్ఠి జరపుకొనేటందుకు
 వేరే మందిరాలు - ఓ! అది రాజవైభవమే.
 వాటిని చూడవెల్లినవాళ్ల చేత ఘనంకూడా

ఇక్కడ విద్యార్థుల మైతే ఎంత బాగుంటుందో ననిపించే భవనా లు. అంత అందముగానూ; అంత ఆనందకరమయినవి.

మాతనిస్వామిశాలకు దీర్ఘమిద, చిర జమ్మిస్తున్నారు — కోట్లలెక్కేగాని మరొక లెక్కే లేదు - నవాబుగారు తలచుకొన్న కొదవా?

మొత్తంమీద హైదరాబాదులో చూడవలసిన స్థలా లెన్నో ఉన్నా చూడడానికి వీలు పడిందే కాదు. అయినా చార్మినార్, మక్కామసీదు, ఫలక్ నుమాలు మాత్రం చూడడ మెట్లాగోపడింది.

చార్మినార్ నుండి నాలుగుశిఖర స్తంభాలతో అలంకృతమయిన గొప్ప నిర్మాణం. హైదరాబాదుహాకలమీద ముద్ర ఇదే. దీనికి నాలుగువైపులా నాలుగు తోరణములు (Arches) ఉన్నవి. హైదరాబాదులోని నిర్మాణాలన్నిటిలో ఇది చాలాగొప్పది. దీనిని కూడా మహమ్మదుకాలీ కుతుబుషాసుల్తానే ౧౭౯౧ లో కట్టించాడు. నిర్మాణం శిరోభాగంమీదనుంచి ఈ శిఖర స్తంభాలు ఒక్కొక్కటి రమరమి రెండువందల అడుగుల యెత్తుండవచ్చు. నగరమధ్యంలో ఉన్న దీక్షట్టడం; కొంతకాలం విద్యాపీఠంగాకూడా ఉపయోగపడేదంటారు. ఇప్పుడక్కడ శిష్యులు కావు. ఈ చార్మినార్ శిరోభాగాన ఒకవైపున మసీదు, ఇంకోవైపు దేవాలయమూ చెక్కినారు. ఈ ప్రాంతాన

అంతకంతకంటే అందముగా ఉన్న మొదలు హిందూమహమ్మదీయులకు చెందిన వారి వాస్తువులు లేవనెరుకు కట్టిన చాల్లనాలు.

హైదరాబాదులోని మహమ్మదీయ ప్రభావమొకటి మక్కామసీదు. చిరకాలంలో కదిలేలమంది చిన్న కమాండేల వారికి కలిసంతపిశాలం కల దిది. హైదరాబాదునగరాన్ని కట్టించిన మహమ్మదుకాలికుడు - మాయే ౧౭౬౭ - ౧౭౬౮ లో ఈమసీదును కట్టించినాడట. చనిపోయిన నైజాములనంద దీని ఇందులో నొకభాగాన పూడ్చిపెడుతారు.

ఫలక్ నుమాసౌధము హైదరాబాదులో చూడవలసినవాటిలో ఒకటి. నగరానికి వెలుపట దక్షిణభాగాన ఒకమెట్టమీద ఉన్న దిది. ముస్లిములయిదులకుః రూ - యలుపుచ్చ పెట్టినికారుల ఉక్రమనవాలుగారు దీనిని కట్టించినారట. దీనిని ౧౮౯౭ లో చనిపోయిన నైజాము మీర్ సర్ మహబూబ్ ఆలీఖాన్ బహద్దరుగారు కొన్నారట. వారు దీనిలోనే నివసించేవారట. చూడడానికి చాలా అందమయినది. లోపలికి వెళ్లి చూడడం మాత్రం పడిందికాదు.

పీషిల్సుసాహూ, మ్యూజియంమూ మొదలైన దర్శనీయస్థలా లెన్నో ఉన్నవి. మొత్తం మీద హైదరాబాదు చాలాగొప్పనగరం. ఇప్పటి ప్రభువు ఉస్మాన్ లీఖాన్ బహద్దరువారు ప్రజల అభ్యుదయంకోసం ఎన్నో గొప్పకార్యాలు తలపెట్టిచనిచేస్తున్నారు.

ఆంధ్రసంస్థాన పరిణామము

దువ్వూరి జగన్నాథశర్మ

బ్రిటిష్ ప్రెసిడెన్సీయొకం పెసీవారు వర్తకసరళిలో తెలుగుమీద కీర్తిమంతులొసరి. దీని వారు తమ రాష్ట్రాంగ చాకచక్యమును బ్రవర్తించువారయి ఉత్తరమున నాగావనిది మొదలు దక్షిణమున సుంధుగమ్మ వరకు గల భూమిని మొదలు స్వాధీనపఱచుకొనిగిరి. ఇది తెలుగునాడు, దీనిని నిర్మించుట, నడుపుట యిష్టిపడులందు నిపుణు లీ దేశమున గలరు. ఉత్ప మొదలుగా నన్నిదినములు పండించుట కనుచైన భూభాగము, వ్యవసాయవృత్తిగల ప్రజ యిందున్నారు. ఎనుమతి దినములు కనుచైన జలవాహకలు, రస్తాలు సిద్ధముగా నున్నవి. సముద్రతీరము అతిగంభీరముగాక మంచి కేరుగల మోడరేవులగలది. మఱి యిందలి జనులనంకి స్వల్పవేతనముమీద పాశ్చాత్యుల పద్ధతిలోగూడ గరికరం మొదలు గరికం వఱకు శ్రావణివారివలన తరి దీయతువడి, కరంంగానుభూతిగల సిపాయీలు మొదలుగా దొరకుచున్నారు పన్నుల వసూళ్లకై బుస్సీ సిద్ధపఱచిన పహ్యూరీ-కుల్కర్నీ-దేశపాండ్యా దేశముఖి కార్యాలయములవారి అన్నిరకముల లెక్కలు సిద్ధముగ నున్నవి. అన్నిచదురుదొడ్డాలు చూపవలసిన సంస్థానకార్యాలయము లున్నవి. ఇట్టి యారంభివ్యవస్థలో గరిక నాడు బ్రిటీషుదొరతనమువారు ఉత్తర బందోబస్తుపద్ధతి నారంభించిరి. ఇందుకు రాజమహేంద్రము సర్కారు అనుకేరుల నొక ఖిల్లాను మొదలు తాము స్వయము పరిపాలింపవలెనని యాలోచించిరి. కళింగోల - ఖికాకోలుమహల్లను పూసపాటి సీతారామరాజుగారికి - ఆరునకోరినంత తక్కువ సొమ్ము మీద కబూలియ్యతువుట్లు నేర్పాటు చేసిరి. ఒకభూభాగమునకు - పదియేండ్లకు కవులు అను నర్థమున ౧౫౦౦ ప్రాంతమునుండి మనదేశమునం దమలు లోనున్న తోడరమల్లునిఉత్తరఖిరానీని సీతారామరాజు

గారినుండి కంపెనీవారుపొంది, వారి పరిపాలన పద్ధతులం దిలకించుచుండిరి. ౧౭౮౭ లో ఖికాకోలుఖిల్లా వసూలు వారిని దామాషాచేయఁగా సీతారామరాజుగారికి ఏటేట ౬,౪౫,౨౫౧ లు జమయగుచున్నట్లు కంపెనీవారు కనుగొనిరి. ఇందులో సీతారామరాజుగారు కంపెనీ కేటేట గట్టవలసిన మొత్తము కబూలియ్యతు - కాపారీ ౨,౬౫,౨౦౬ లు మాత్రమే సాలేనా ఖిల్లా కటికిరు. ౩,౮౦,౦౪౫ లు రాజుగారికి మిగులుచుంటు, ఇట్లు లాభముగల రెండు ఖిల్లాల రాజుగారి కవులునందుంటు చూచుకొని - ఇట్టి వసూలు చూపుటందు నిపుణులయి సీతారామరాజుగారి కార్యాలయానుభవముగల అనప్పిండి విప్పన్న - కాండ్రేగుల జోగిపంతులు అను వారిని-ఇట్టివారిని మఱికొంతమందిని రాజమహేంద్రపు ఖిల్లాకు వ్యవస్థాపకలనుగా కంపెనీవారు చేకొనిరి - దేశసంప్రదాయములను, గ్రామపరిపాలనానివేదికలను సమకూర్చుటకు ప్లాగ్ కమిటీ నేర్పఱచి, ఊరూర, జరుగు సామావసూలువారి లెక్కలను కంపెనీవా రందుకొన నారంభించిరి. ఇట్లు ౧౭౯౯ మొదలు ౧౮౦౨ వఱకు కంపెనీవారు ౩౨ సంవత్సరముల యనుభవముతో జమీదారీలు, ప్రాప్రయిటరీ కట్టెలును ఆయాకుటుంబముల వారికి ఖాయపఱచిరి. వీనినే మనము నేడు ఆంధ్ర సంస్థానములని చెప్పకొనుచున్నాము.

ఇట్టి సంస్థానముల యానుభూతిక యెట్టిదో మనము తెలిసికొనఁదగియున్నాముకాదా! మనదేశస్థులకు భూస్వామ్యులబ్ధి పూర్వరాజ్యాధీశులవల్ల-మతాదిక ప్రపత్తివలన ఇనాములను పేర, కుల్కరిణీకమువలన మిరాకిలనుపేర, ఇట్లు వేర్వేరుగా నాయాయీవృత్తుల పేరముగా మాలుకనారీ, ముజుందారీ, జాఫీరుదారీ ఇటువంటి వేర్పడినవి. ఏతాదృశస్వత్వముగలవారై బ్రిటీషువారు స్థిరపడునప్పటికి వారికిఁ జేదోడువాదోడుగ

మండ్రి మెహనతు చేయుచుండిరి వారు తమ స్వత్వములు - అందలిబలాబలములను బట్టి ఏదైయు జమిందారీలనిగాని, ప్రాప్రయిటరీ యెట్టేబులనిగాని పరిగణనమున ఇస్తుందారీసనదు - కబూలీయ్యతు లేర్పడుచుకొంగల్గిరి. మహమ్మదీయరాజ్యాంతిమదశలో చేశకు ిలు - చేశపాండ్యాలుగా నున్న రాజకార్య ధురంసరులెల్లరు బ్రిటీషువారిచే గొంం ప్రాంతమునందు ఏదైయు జమిందారీసన్నదు సంపాదించుకొన్నవారున, తమిళుమాళికోదారీ, మిరాశీదారీ, ఇనాందారీ, మజందారీ, బాఘీరుదారీ మన్నున స్వత్వములగలవారు ప్రాప్రయిటరీ యెట్టేబుదారులుగా సనదును సంపాదించుకొన్నవారును ఆయిరి. ఇందు ఏదైయు జమిందారీ సనదుగల సంస్థానీకులు:-తమ సంస్థానమును వంశానుక్రమణికగా జ్యేష్ఠాంశమున నిలిదియున్నవారై-పొందిరి. వీరు విభాగమునకుఁగాని, అన్యక్రాంతమునకుఁగాని హక్కులేనివారు. కటుంబము నిస్సంతయితే దొరతనమువారి హుక్ములేనిదే డిక్తు చేజాలరు. సంస్థానపుబంజరులను యేర్చుముగా రైతువారీ చేయఁగలరు. ఏ కారణమువలననైన సంస్థానమును పరిపాలించుటయందు ప్రభువు అసమర్థుడైతే గార్డియను అందువార్డును ఆప్టుబట్టి సంస్థానపుటములునకు దొరతనమువారు జోక్యము పుచ్చుకొందురు. ఇక రెండవతరములోని ప్రాప్రయిటరీ యెట్టేబుదారులన్ననో:-సంస్థానమును విభాజ్యమునేయఁగలరు, అన్యక్రాంత పఱచఁగలరు. తమకుటుంబము నిస్సంతయితే న్యేచ్చగా డిక్తు తీసుకొఁగలరు. సంస్థానములోని బంజరులను దొరతనపు నెలపు లేనిదే వీరు రైతువారీ చేయఁజాలరు. పరిపాలనకుఁ బ్రభువు అసమర్థుడైతే కోర్టు ఆఫ్ వార్డుస్ ఆప్టుబట్టి సంస్థానమును నిలువఁబెట్టుటకు దొరతనము జోక్యము కల్పించుకొనును. ఇదియే సామవాయిముగా ఏదైయు జమిందారీలకును ప్రాప్రయిటరీ యెట్టేబులకును నిష్పత్తి చెప్పుపట్ల నగుపడు తరతమభేదము. ఈ యిరుండెండుల సంస్థానములు పూర్వ రాజ్యాధిపతుల త్యాగకల్పితములు బ్రిటీషు ఈస్టిండియాకంపెనీ వారిచే నిలువఁబెట్టఁదగినవిగా ననుగృహీతములునై యున్నయవి.

ఈసంస్థానములకు సంబంధించి, నేటికి ౧౭౫౦ సంవత్సరములప్పటి ఉత్తరమిర్త మేనంబుమైనదిగాఁ జెప్పవచ్చును, వీరిపుట్టుకకు సంబంధించిన అర్హులమిర్తమునుగూడ కొంత చెప్పిం చాఁద్రకుని వచ్చును. కావున నేటిందాన ప్రచారమున వాసిమరాజ్యాధిపతులమ.శివంధుల నిందులకై యునున్నదింబు యవసరమైయున్నది. మఖ్యముగా మనచేశికమన మిక్కిలి కేంద్రమున కౌకతీయ సామ్రాజ్యము. కాకితిగణము వారు క్షత్రియులలోఁ గార్యచూత్రాధివాసికు లయియున్నారు. స్వబాధ్యక్షిమానముచే కిక్కాకులు క్షత్రియులకింతవసతి గూర్చి నేటి క్షత్రియసంస్థానములుగా మన్న విజయనగరము, తులి, కోతాం మన్నునవానికి పాలస్తంభము నాచేరి కొండలు తలంపురు కాని అది చారిత్రకునికి సమన్వయముకాని నాలు. క్షత్రియ సంస్థానములుగాఁబడిన వేవియు మిక్కిలి ప్రాచీనములు కావు అవి మహమ్మదీయరాజ్యయుగమున నారంభింపఁబడిన నిర్మాణపుగఁబడి యయియున్నవి. ఇట్టివానింగూర్చి కొంత ప్రసంగింపవలయునన్నది.

౧. తెలికిచెల్ల:-౧౭౫౭ ప్రాంతములలో నీప్రాంతమున మహమ్మదీయ రాజ్యమేర్పడిన తరువాత ౧౭౧౭లో ఉప్పలపాటి మాదరాజు గారి వలన సంపాదితమయినది. ఈసంస్థానీకులు కాకితిగణములోనివారు.

౨. తెట్టు:-వేజెళ్ల వారిది వీరు కాకితిగణమునకు, అనగా మందపాటివారికి మఖ్య బంధువులయినకప్పటికి ఈసంస్థానముకూడ మహమ్మదీయ రాజ్యయుగమున నిర్మాణింపఁ బడినదియ.

౩. కోరుకొండ:-ఇదియు కాకితిగణములోని మందపాటివారి సంస్థానము. తిర్పతిరా జనువారిచే మహమ్మదీయ రాజ్యమునందు సంపాదితము.

౪. దోమహలు:- కోట, దక్షిణరామములను రెండు సంస్థానములు, బాధురల్లి ఖానునినుండి కోట ౧౭౫౩ నందును, ఇటీవల ౧౭౫౯లో దక్షిణరామమును కాకర్లపూడి వెంకటపతిరాజుగారు రామచంద్రరాజుగారు వీరిచే ఆర్జింపఁబడినవి. ౧౭౭౭లో రామచంద్రపురపు జగన్నాధరాజుగారికి దఖలుపడినవి.

1. కౌటగిరి - ఘట్టగడల గంగరాజు గారు కట్టించిన పరగణాను మహమ్మదీయ ప్రభుత్వము నందే సంపాదించెడి.

2. సత్యవరం - బాహుబలేంద్రునికి మహా మృత్యుమూలకుఁ గట్టినప్పటిలో మహమ్మదీయులకుఁ దోడ్పడి యుండఁ బ్రాంతమున కాకర్ల పూడి అప్పలపాయ క రాజుగారిగా రాజ్యించినది.

3. పెద్దపురం - రెడ్డి వెంకటప్ప, ఇతనిభార్య విష్ణమ్మ అనువారికి అప్పలప్పి అలావాదేవీలలోనుం డఁగా మహమ్మదీయులకుఁ దోడ్పడి, కాళ్యణగోత్రి కులకు కట్టినవాయివారు అట్టించినది.

4. విజయనగరం - పోట్రాపు కీతారామరాజు అనువారికి క్రీస్తుసహస్రీవారు బదులిచ్చి అలావాదే వీలో నుండఁగా మహమ్మదీయుల ప్రభుత్వ మేర్పడినంతట నాజ్ఞించుకొన్నది.

5. తునికొఠాం - పెద్దపుర సంస్థానమునుండి కాకర్ల పూడి జగన్నాధ రాజుగారికిఁ దఖిలపడి 16-11-1712 వాడు శ్రీవత్సవాయి జగన్నాధ రాజుగారి వాశిష్ట కుటుంబస్థులకు మరల చెందఁజేయఁబడి నది.

6. గోపాలపురం - కొచ్చర్లకోటవారి నుండి శ్రీ ఉప్పలపాటిరంగరాజు, వీరికుమారులు న్యాయాధికారి అనువారు నందేపల్లి సంస్థానీకు లయియుండి నప్పుడు దఖిలపడిన సంస్థానము.

ఇట్లు చూడఁగా నాంధ్రక్షత్రియసంస్థానముల కొక్కదానికేనియు కాకతీయసామ్రాజ్య ప్రాంతపదిక లేదు. ఇప్పుడున్నవానికైన పోయినవానికైన నట్టి సంబంధము స్మరింపఁ దరముకాదు. ఆరయఁగా ఇక కమ్మవారి సంస్థానములకూడ మహమ్మదీయ యుగమున సంపాదించఁబడినవియే.

7. ముడిగాను, చింతపల్లి - శ్రీ వాసిరెడ్డిరామ న్నగా రాజ్యించినవి.

8. దేవరకోట, లింగంగిరి - శ్రీ యార్లగడ్డ కోదండరాం గా రాజ్యించినవి.

ఇకమీఁద వెలువారి సంస్థానములను చేర్చిం దము. ఈ చేర్చింపనవి 1683 సర్కార్లుకమిటీ నాటి కున్నవి.

9. వెంకటగిరి - ప్రాచీనసంస్థ, శ్రీదామెరవారిది.

10. రేపల్లి - రామార శ్రీ మాణిక్యరావువారిది.

11. వినుకొండ - బెల్లంకొండ శ్రీ సుంద్రావువారిది.

12. కొట్లెరు - చార్లమహల్ శ్రీ సింహాద్రప్ప రాయణింగారిది.

13. నైజాంపల్లి - శ్రీ వెల్లంకివారిది.

14. నూడివీడు - శ్రీ మేకానారయప్పారావు వారిది.

15. బెజవాడ - శ్రీ కల్వకొల్లువారిది.

16. మైలవరం - శ్రీ నూరానేనివారిది.

17. వరగొండ - శ్రీ వెల్లంకివారిది.

18. చింతలపూడి - శ్రీ జూపల్లివారిది.

19. పితాపురం - శ్రీ చిట్టూడి వారిది.

20. బొబ్బిలి - శ్రీ రావువారిది.

21. కేరూరు - శ్రీ కొటగిరివారిది.

22. తాటిపాక - ఈతకోట - శ్రీ కరుమెళ్ల వారిది.

23. కళింగోట - శ్రీ చెలికొనివారిది.

ఇట్టివర్షియు మహమ్మదీయులకాలమున కేక ముఖీలుగా నుంటచే చెలయింపఁబడినవి. ఇన్నియు 1712-1720 మధ్య వెలసియున్న ప్రాచీన సంస్థాన ములు. ఇవిగాక వీరందఱతోఁబాటుగ దేశసాంధ్యాల గానున్న బ్రాహ్మణులకుఁ దక్కినసంస్థానములు కొన్ని కలవు. అప్పటిదేశసాంధ్యాలలోనివారు - 1 అంగర వారు, 2 జిల్లేళ్లవారు, 3 నమ్మివీనువారు, 4 పటెల్ ఖానావారు, 5 ఖరిడేహల్ వారు, 6 కందుకూరివారు, 7 కృత్తివెంటివారు, 8 వాడేపురాధ, 9 కన్నేపల్లి వారు, 10 కామకుర్తివారు, 11 కొచ్చెర్లకోటవారు ఇత్యాదికుటుంబములు. వీరిపేర నిప్పటికి అక్కడక్కడ కొన్నిముతా లున్నవి. జమీందారీలును జరుగుచున్నవి. అందు చేర్చి నఁచినవి ఉల్లాం, వేగాయమ్మపేట మున్నగునవి. ఇవియు మహమ్మదీయ ప్రభుత్వమం దేర్పడినవియే.

కాబట్టి ఆంధ్రరాజ్యమున 1712-1720 మధ్య వత్సరములకు రెండువందలసంవత్సరముల కాల మందు ఏర్పడియున్న మహమ్మదీయప్రభుత్వప్రసంగమే తప్ప ఈ సంస్థానములకు మూలభూతమైనది - ప్రభుత్వ మందు సమున్నతిగన్న గాంగ - చాళుక్య-చోళ - కాక త్యాది యే రాజవంశమును గాకపోయెను గనుక నాయీ వ్యాసమున గాఢలు క్రవ్వటకుఁ బనిలేకపోయినది.

ಕುಂಭಕೋಶ - ಸಾಕು ತಿಳಿ ಕೂ (ಪು)

T. Nash.

Keats.

నిపుడు,

నిన్నుఁ జూచినరీతి నిమిష మానందింతు,
 క్రొత్తముస్త్రీలు క్రొంగొనబుడేరాణిఁ గని,
 నిన్నుఁ జూచినరీతి నిమిష మానందింతుః
 మంచుమేల్పునుఁగుతో మించుచేమాతిఁ గని
 నిన్నుఁ జూచినరీతి నిమిష మానందింతు,
 గజ్జగుజ్జగ ముద్దుగులుకు మేల్పొంతిఁ గని,
 నిన్నుఁ జూచినరీతి నిమిష మానందింతు;
 పూనలో నినుఁజూచి, తావిలో నినుఁజూచి,
 పూవుదావులలోని పొలుపునను నినుఁజూచి
 నిను విడిచి యెన్నాళ్లు నిలువఁగలఁ బ్రియు
 రాల్కి

చేతిపై నిలుచుండజేసి, చే దువ్వుచును,
జిలుకలకుఁ బద్దెముల్ సెప్పచుండున వేళ,
తనయీడుఁగనికొత్త తనచేత నిలుచుండఁ

బనిపూని, పనిచెప్పి, పనులు చేసెనువేళ,
 ఇరుగింటి పొరుగింటి యిల్లాండు దరించేరి,
 యిచ్చకంబులు చెప్ప నెఱిగి పొగడెనువేళ,
 దూరంపుఁజెలికత్తె లూరికే కళవచ్చి
 యూరిమాటలు చెప్ప నూకొట్టి పెనువేళ,
 నారాణిచందాన, రేరాణిచందాన,
 విరిరాణిచందాన ప్రయముకొల్పినయింతి,
 గద్దెపై గూర్చుండి, కరుణతో ననుజూడఁ,
 జేమాచ్చి, యెదురుగాఁ జేరి నిలుచుంటి;
 చందమా మందాన నందించుచుంటి;
 తేటి బిడ్డవితాన తిరిగి కనుచుంటి;
 రాణి నాప్రియురలు—

గద్దెపై నారాణి కనుచుండఁ గూర్చుండె
 క్రొంబూలచామరాల్ గొని వీచె విరిచెట్లు;
 సెలయేరు తకతకని చెలఁగి మద్దెల కొట్టె
 గాలిపిల్లఁడు సగమ గని పాటపాడె;
 ఆ మద్దెలకుఁ బాట కానందమును జెంది,
 తైతకని నేనాడి దానిలోఁ గలసితిని,
 ఆ మద్దెలకుఁ దగినయాటయ్యె నాయాట;
 ఆపాటకును దగినయాటయ్యె నాయాట;
 ఆపాట, ఆమద్దె లాయాట తిలకించి,
 పులకించి చిటునవ్వు చిలికించె నారాణి,
 నారాణి చిటునవ్వునకు నాకుఁ బులకించె
 పులకించి నీటిలోఁ గంఠి మద్దెలనైతి;
 పులకించి గాలిలోఁ గలసి సగముగనైతి;
 గాలితో, నీటితోఁ గాంత నేమిచితిని

ఆపదలు రాకుండఁ గాపాడుఁ జిటుచెట్లు;
 తనయాపదను బాపుకొనలేదు పెనుచెట్టు;
 నా యాపదను బాప నారాణి గా కొరులు
 నేర్తురే, -వెకలులై నిలిచి చూతురుగాని;
 చలువచూపులఁ బరపి, నిలిచి యెదురుగనున్న
 నారాణి గనుఁగొన్న నామనసు చల్లఁబడు;
 చలువచేతులఁ జూపి, నిలిచి యెదురుగనున్న
 నారాణి చేబట్ట నామనసు చల్లఁబడు;
 చలువపల్కులఁబల్కి నిలిచి యెదురుగనున్న
 నారాణి ముద్దాడ, నా మనసు చల్లఁబడు;
 నా యాపదను బాప నారాణి గా కొరులు
 నేర్తురే. మతిలేక నిలిచి చూతురుగాని,

పరులయాపదఁ బాపి బడలిపోయితి నేను,
 నాయాపదను బాప నా కొకఁడు కనఁబడడు;
 నారాణి గా కెవరు?—

ప్రాద్దుతేడా, యింతపొగరు నీకేలరా,
 వడివడిగఁ బరుగెత్తి వచ్చి పైఁబడతావు ?
 కనుమూసి, ప్రియురాలిఁగని కౌఁగిటంబట్టి
 ఆనందమున మునిగి యాడుకొనువేళలో
 దరిదరిగ వస్తావు, తగిలి తగిలుంటావు;
 నినుఁ జూచి సిగ్గుపడి ననువిడిచెఁబ్రియురాలు;
 ఆలస్య మొనరించి యరుదేరఁగా రాదె;

సీపు దవుదప్పుగా నిలిచి కనబడకున్న
కనుమూసి ప్రియురాలిఁ గొంగిటం బట్టెదను;
సీపు దరిదరిఁజేరి నావద్ద కేతేర
కొంగిటం విడచిసి కాంత దప్పుగఁ బోవు;
వడివడిగ రాఁబోకు; బగవు కలిగెడు నాకు;
పొగరుబోతువుకాకు, బుద్ధి చెప్పెద నీకు;
ప్రియురాలితో నన్ను విశ్రమింపఁగనిమ్ము

ప్రియురాలు లేకున్న వెలితిజీవనమందు;
పనికి వెలుంగయి నన్ను మనిచె నాప్రియు
రాలు;

పోరొక్కటేకాక, వేతేమి మనికిలో,
పోరుటయు, బోరుటయు బోరి సుక్కుటయు;

చలికి నెండకుఁ బోరు, వెలుంగు చీకటిపోరు,
కలిమిలేములపోరు, కలవారితోఁ బోరు;
పొగరుఁబోతుల పోరు, మొరకుఁ జేతలపోరు;
పోరుతో మఱిపోరు, పోరులోపలఁ బోరు;
పోరులన్నిటితోడఁ బోరితిని, విసిగితిని,
పోరెఱుంగనిమనికి చేరలేకుంటి:—

పోరి సుక్కినవేళఁ గోరి చెంతకుఁ జేరి,
చిటునవ్వు చూపులం జలికి కొంగిటం బట్టి
కన లుడుపుఁ ప్రియురాలు, మనికి వెలుంగయి
యొప్పు;

ప్రియురాలి దప్పుగా విడిచి జీవించునే?—

జీవనమా నాటకము, స్త్రీనంగుబూటకము
పాటించి చెవరాదు; కట్టికాటకము;
కావుకానవి యేడ్పుగద దానితొలికలుకు,
వెనుకముంచుల యొప్పు గా లేమి మలిచెరు
ఆడినానలను పట్టి, యలులెటులు పుగెట్టి,
పడుచు లేచుచు, మరులబడుచు లేచుచును,
చివర కేమియులేక, చెడిపోయి యేడ్పుటయె,
నదీమిపలుకయి కలంపు నలుచెందగుల లేరె;
అలయుటలు, కలయుటలు, సొలయుటలు,

మలయుటలు,

తెరితెరల సండులను దిగమకలు, కలిగించి,
చాచ్చతో మొజ్జితో, చాలించుచిజ్జితో,
జాలిజాలిగ ముగియుఁజదురు గనుఁగొనలేక

నాటకములో వెలుంగు నాకు నాప్రియురాలు;
ప్రియురాలు నాచెంత వెలుంగని దినాలలో
కటికిచీకటి నాటకము—

నిను విడిచి యొంటిగా నిలిచియుండఁగలేను,
కనులు గప్పినవి చీకట్లు నలుగడలందు;
ఈ నాటకము నొంటి నే నాడఁగాలేను;
సీపు కనబడకున్న నిలిచి తాళఁగలేను;
కను విందుగా సీపు కనుచుండుటే చాలు,
వీనువిందుగ సీపు వినుచుండుటే చాలు,
ఆడెదను, పాడెదను, ఆడి పాడెదను.

కొంగిటను సీపు నన్ గదియించుటే చాలు,
లోకంపునింద లోలోన మ్రుంగెదను

సీ మోము చిఱునవ్వు నెగడించుటే చాలు,
 లోకంపుమెప్పు లోలో నడంచెదను.
 బ్రియురాల, నీవు నన్ విడిచి పోబోకుమా,
 పాదములవద్ద నిలిచి చేమోడ్చెదను.

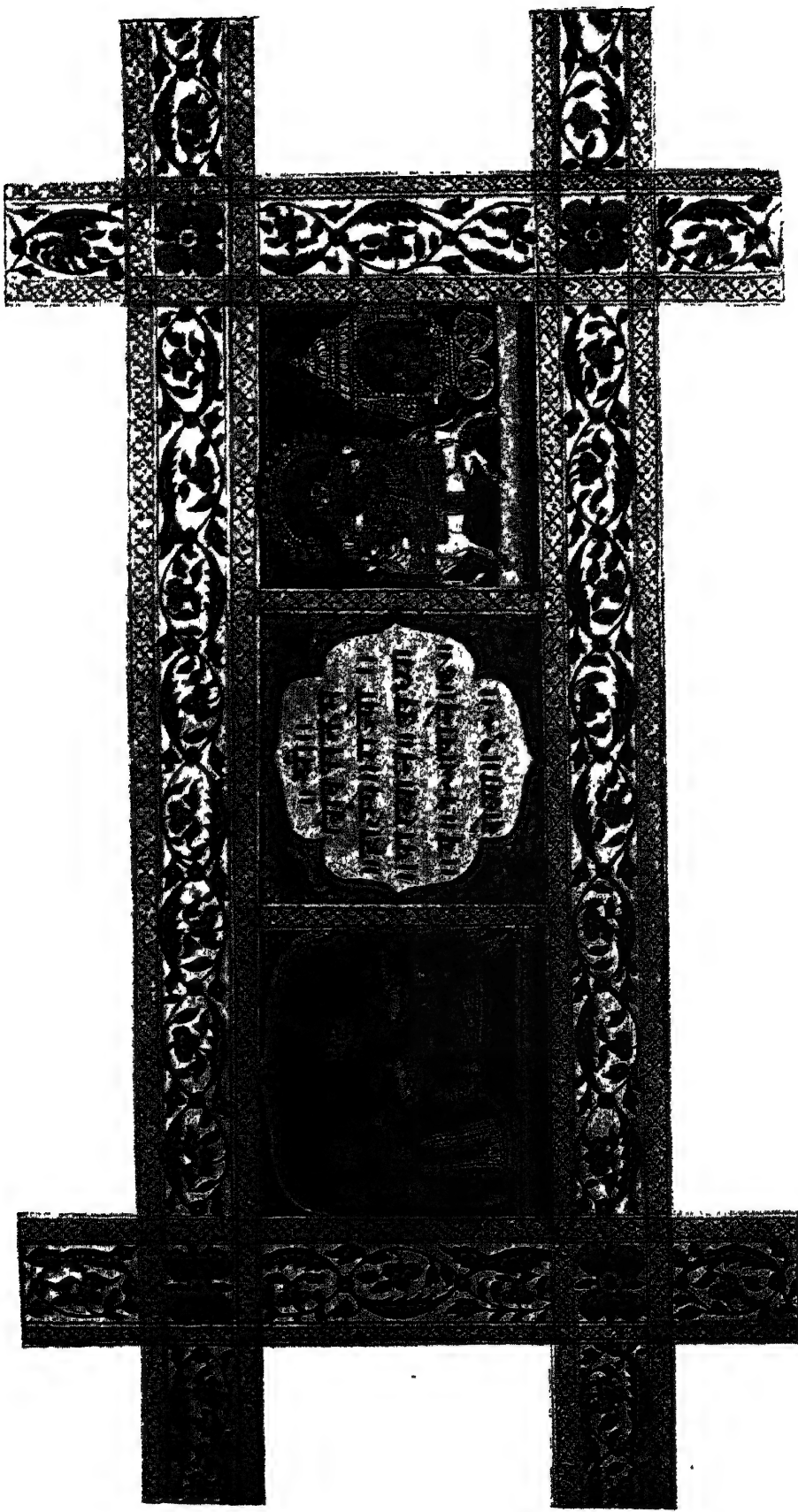
నీ నేవయే నాకు నిజమని నమ్మితిని.

కలసెదము విడిపోయి, కలసి విడిపోయెదము.
 కంసి విడుటలలోనిబలిమి యెఱిగెదము.
 నిను వెదకుకొని వత్తు నీవు దవ్వుగనున్న,
 నిను విడిచి దవ్వుగా నిలువనీకుము నన్ను;
 విడిచియుండుట లోని వినముమెనవగ నెంత,
 వినము మెనవెడిబలిమి వితముఁ దెలియఁగ
 లేను.

కొండకోనలలోన, గుబురుకానలలోన,
 పూవుటీరాలలో, బుగులుతోరాలలో,
 పాడెదము, పాడెదము, వేడెదము, కూడెదము.
 తేటవెన్నెలలోనఁ దిరిగెదము, కలసెదము.
 విరులవానలలోన వెడలెదము, కలసెదము.
 నురులు పుష్పాశ్లలో నరిగెదము, కలసెదము.

వినమెఱుఁగ నమ్మతంపుఁబస యెఱుఁగఁ
 బ్రియురాల,
 నీపాద నేవయే నిజమని యెఱింగితిని—

శివభక్త కృష్ణమాచార్య స్వామివారి పుణ్యక్షేత్రమునందు రాజ్యస్థాపనమున; నొకానొకరంగము
(శ్రీకాశీనాథరావుగారి తంజాపుర ప్రాచీనచిత్ర సంగ్రహమునుండి)

మ ర వ్త్యు క్త

భావరాజు నరసింహారావు

౧

భౌసనోల్లంఘనమూ, సత్యాగ్రహమూ
మంచి ముమ్మరంగా ఉన్నరోజు లవి.
మహాత్ముని శంఖారావమునిని, భరతమాత
యొక్క హృదయవిదారమైనస్థితి గ్రాహ్యం
చేసుకొని, సముద్రతరంగాల్లాగు పొంగిపో
తూన్న హృదయాలతో ముందుపెనుకలు
ఆలోచించకుండా, మాతృదేశసేవయే కర్త
వ్యతమమని వనస్పర్శిగా నమ్మి, శాంతి
సమరంలోనికి దూకిన అరువదివేలకుపైగా
ఉన్న ఆ శాంతి పైనికడళంలో నే నొకడను.
జైలుతిండి పడక ఆరోగ్యము పాడైపోయి
కొన్నాళ్లదాకా యెందుకూ పనికిరాకుండా
ఉన్న అభాగ్యులలోకూడా నేనొకణ్ణి.

* * * *

...ఆరోజంతా నాతో 'శాంతిదళంలో
కలియవద్దు- జైలులోకూర్చుని చిక్కి, శల్య
మైపోవడమేకాని చేసేదేమీ ఉండదు- తరు
వాతనన్నా చెడిపోయిన ఆరోగ్యం బాగు
చేసుకోవడమే సరిపోతుందిగాని దేశసేవచేయ
డానికి తగినదార్ధ్యం ఉండదు- బైటనే ఉండి
యింటికి, ఒంటికి బాధలేకుండా పనిచేయా'
లని చెవిని యిల్లుకట్టుకు పోరి పసివాణ్ణి-
రాముణ్ణి- పక్కలోబెట్టుకుని నిద్రిస్తున్న
నా గృహలక్ష్మిని- వాణిని- విడిచిపెట్టి,

ఆరాత్రే శాంతిదళంలో చేరబోతుంటే
శౌతమబుద్ధుడు, నలుడు చింత్యానలంతా
భార్యాకి యోగమయంలో పుట్టినానంతా
ఒక్కసారి నన్నావేళింది ఒక్కంతా పుట్టితమై
పోయింది. నేనే చిరకాలాన్నితే- కనిపైతే-
ఇప్పటికీకూడా ఏకాంతంగాకూర్చుని ఒక్క-
సారి హృదయంలోకి చూసుకుంటే యికా
చెక్కుచెదరని ఆరమ్మచిత్రము ద్యోతకం
తూంటుంది.

ఆ గుడ్డి 'బెన్ మామ్ లైటు' వెలుస్తో
ఒక్కసారి నా రాముడి శిరస్సాహుళించి,
అధరాలు తగలకుండా (నిద్రనుండి లేస్తుం
దేమోనని)నాప్రియరాలిని ముద్దిడుకున్నాను.

"నేను జైలుకు వెళ్లిననే దిగులుతో
సీ ఆరోగ్యం, పిల్లవాడి ఆరోగ్యం పాడు
చేసుకోక, ఆత్మహత్య మొదలై న
తెలివితక్కువనను లేవీ చెయ్యక.....
భద్రంగాఉండ"మని ఏవో నాలుగుముక్కలు
వ్రాసి ఆ చీటిని నా 'టేబిల్' మీద ఉం
చాను. గదితలుపు తీసే ఉంచి, పీఠిగుమ్మం
మాత్రం చప్పుడు కాకుండా బైటనుంచే
లోగడియవేసి ఆరాత్రే 'మెయిల్' ఎక్కినాను.
రైలు మా ఊరికి దూరమైపోతున్నకొద్దీ
నాకు దుర్భరమైన ఆవేదన కలుగుతోంది.
అందుకు సరియైన కారణం చెప్పలేను కాని

నా హృదయ భాగస్వాములు-నా భార్యా పుత్రులు-ఆ నిర్వికారానస్థలో, సుషుప్తిపాదతూ అనుక్షణం నామనోనిధికి అడ్డుతగుల్తూ ఉన్నాయి. ఎవరికుండదూ ఆ దిగులు?— నిశ్చేషంలాంటి పాతికేళ్ల భార్యను, మరపునకురాని ముద్దుమాటలతో మనస్సును నించిన రెండేళ్ల కొడుకును, మళ్లీ యీ జన్మకు కలసుకుంటానో లేదో అన్నంత సందిగ్ధావస్థలో విడచిపోతుంటే? హృదయమున్నవారికి అర్థమౌతుంది నా ఆ నేదన.

౨

రెండు నిండు సవత్సరాలు గడచినవి బళ్లారిజైలులో, వైన జరిమానా చెల్లించనందుకు వేసిన ఆరువారాల వైదులైలులో నా మంచి ప్రవర్తనకు బహుమానంగా రద్దు చేశారు ప్రభుత్వంవారు.

విడుదలై, ఆ ఊళ్లోనే ఉన్న మాబావ-వెంకటాచు-గారింటికి వెళ్లాను. అప్పటికి పదిరోజులనుంచీ మావాణి అక్కడే ఉంది నా విడుదల కెదురుచూస్తూ. రెండు రోజులు అక్కడే ఉండి మూడవనాడు బయలుదేరాం మా ఊరికి.

* * * *

అప్పటికి మా రైలు గుంతకల్ వచ్చి గంట దాటింది; తొమ్మిదిగంటలైనా యింకా రాలేదు మెయిలు ప్రదానమంది. ఏమీ తోచక యే స్నేహితుడైనా కనబడితే బాగుండునని చూస్తూన్నాను. అలాగ

కొంతకాలం గడచింది. పరిచితులెవరూ కనబడలేదు గాని, ఒక అపరిచిత వ్యక్తి మాత్రం మా పెట్టె ఎదుట బోనులో ఫులిలాగు ఇటూ అటూ తిరుగుతున్నాడు. పాతిక సవత్సరాలుంటాయి; 'మాస్పెస్టరు ఖద్దరు' ధరించాడు. ఆ వైఖరి అదీ చూచి కొంత సంకన్నకుటుంబానికి చెందిన రెడ్డికులస్థుడై యుంటాడని ఊహించాను. ఇన్నీ ఊహించాను గాని అలా ఎందుకు తిరుగుతూన్నాడో, ఏమి చేయాల్సి వస్తున్నాడో మాత్రం బూర్రకు తట్టలేదు ఒకటి రెండుసార్లు నాతో మాట్లాడటానికి కుతూహల పడి కూడా అప్రయత్నంగా మానినట్లు నాకు తోచింది.

3

మెయిలు వచ్చింది; రకరకాలమనుష్యులూ దిగి తలొక రైలులోకి యెక్కుతూన్నారు. 'ఆంధ్రప్రతిక' తీసుకుని మా పెట్టె యెక్కుబోతుండగా ఎవరో నన్ను పిల్చారు. చూస్తున్న గదా కొన్నాళ్లు నాతోబాటు జైల్లోఉండి వెల్లూరుకు మార్చబడిన మరొక శాంతిదళమిత్రుడు. ప్రతిక వాణికిచ్చి ఆయన దగ్గరకుపోయి మాట్లాడుతూండగా 'గార్డు' యీలవేశాడు. ఆయనతో సంభాషణ ముగించి, నేను రైలెక్కి తలుపువేయబోతుంటే యితవరకూ మా పెట్టెముందు తిరుగుతూన్న ఆ వ్యక్తి 'ఉండండి, ఉండండి' అంటూ ఎక్కి నా ప్రక్కనే కూర్చున్నాడు.

ప్రతికచదివి నా కిచ్చింది వాణి; నేను చూస్తున్నాను. వెంటనే నా ప్రక్కనున్న

ఆమనిమి “నాకుకూడా ఒకకాగితం యిస్తారా?” అన్నాడు. నాకు కొంచెం కోపం వచ్చింది. అణా యిచ్చి పత్రిక కొనుక్కున్న నేను, దాని నింకా విప్పక గుంచే ఆమాత్రం ఆలోచించకుండా అడిగాడని. ఆ కోపంలో ఒకకాగితం యిత్రామనుకున్న వాణ్ణి యీపాడు అలవాటు మాన్పకపోతే మనదేశంలో పత్రికలు బాగుపడవు; అందుకు తీవ్రప్రయత్నం చేయాలని మనసులో ఆలోచిస్తూ పత్రికనంతా ఆ పెద్దమనిషి కిచ్చి మారాముణ్ణి దగ్గరకు తీసుకున్నాను. వాడి కింకా నాగడ్డంబెరుకు తీరలేదు కాబోలు, మళ్ళీ, యేడుపు ప్రారంభించాడు. నేను సముదాయించడానికి ప్రయత్నించినకొద్దీ వాడిశ్రుతి మోచింది. ఇక లాభంలేదని మా ఆనిడ నవ్వుతూ పిల్లవాణ్ణి తీసుకుని బుజ్జగించింది.

* * * *

పత్రిక తెరిచిఉంచాడన్న మాటేగాని ఆ పెద్దమనిషి దృష్టంతా మావాణిమీదే ఉంది. కాని దానికి తగిన కారణం లేకపోలేదు. ప్రబంధాల్లో వర్ణించినట్లు స్త్రీలు కూడా “మేముమగవాళ్లమై, - ఆవిడను...” అని లొట్టవేసేటంత అందకతై కాదేమో కాని మావాణి సామాన్యపు ఆడవాళ్లలో లెక్కవేయడానికిమాత్రం వీలులేదు.

నేను, మిగతాజనం తనసంగతంతా చూస్తున్నామనిగాని, తనలోని శశుప్రకృతి అందరికీ వ్యక్తహాతోందని గాని గ్రహించకుండా అలా అరగంటనేపు చూస్తూకూర్చు

న్నాడు. కొంతకేపుండి “పత్రిక యిలాంటి వ్వండి” అన్నాను. దానికి ప్రత్యుత్తరం మాట అలా ఉంచి, యీ అరగంటనేపు కిలోడిస్తున్నాడు కాబోలు నాకూ మావాణ్ణి గల సంబంధం..... “ఆవిడగాని దేవూడు?” అన్నాడు, మావాణ్ణి విన్నవజేలాడు. నేను సాధిప్రాయంగా మావాణ్ణి వంక చూసి,

“బెజవాడలో ఉంటున్నాను ప్రస్తుతం.”

“స్వగ్రామం?”

“వారిదేనా?”

ఆ విషయగతి గాక నీ సంగ తెవడి క్కావాలన్నట్టు ముఖం చిట్టింది,

“వారిదే!”

“సంద్యాల.”

ఆ వ్యక్తి మళ్ళీ సన్నామా వాణిని ఒక్కసారి ‘కంపేరు’చేసి చూసి మాకిద్దరకూ ఏ విధమైన సంబంధం లేదని పూర్తిగా గ్రహించినట్టు తల ఊపి, ఏదో ముఖ్యమైన విషయం జ్ఞాపకాని కొచ్చినట్టు ముఖభావం మార్చి,

“ఆ! అలా చెప్ప! ఆపిడే అనుకున్నా!..... అన్నట్టు వారి పుట్టింటి పేరు... ..?”

“వల్లూరివారు.”

“అదే, అదే! ఆ! ఆ పంతులుగారి... ఏవరంకే?..... ఆయన కూతురు కాదూ?”

“మీ చెరుగున్నారా వారిని?”

“అఁ! ఎరక్కేం? ... వీర్రాజు గారు కాదా?”

మా నానో ఏదో మాట్లాడబోయి నా ముఖభావం గ్రహించి ఊరుకుంది.

“ఎచ్చె! పొరబడ్డారు... వీర్రాజుగారు.”

“అఁ! అఁ! పచ్చిపోయాను, వీర్రాజు గారు కాదా? ఏదో ‘రాజు’గారు కాని, సరిగ్గా గుర్తులేదు.”

“.....”

“.....”

“ఛ! ఛ! వీర్రాజుకాదు, వీర్రాజు కాదు, ఆయనపేరు వెంకటరత్నంగారు!”

“.....”

సూరంలో పాదం నిక్షిప్తం చేశామే అని లోపం కొంచెం విచారపడ్డా పైకి కప్పి వుచ్చి

“వేల్లెక్కడ జ్ఞాపకముంటాయి? కాని ఆశ్చర్యంగా ఉంది! చిన్నప్పడు వీల్లింటి పక్కనే ఉండేవాళ్లం! ఎట్టా ఆడుకునేవాళ్లం! ఎంత మార్పు! చిత్రంగా ఉంది! ఈ ఆడ వాళ్లను రెండేళ్లక్రితం చూసినవాళ్లను యిప్పుడు గుర్తుపట్టలేము మనం మనమేమిటి? వాళ్లను వుట్టించిన బ్రహ్మకూడా అంతే నిజంగా వాళ్ల.....”

ఈసారి మా ఆవిడకు చాలా కోపం వచ్చి నాతో మెట్లగోపుమిటి అలాచూస్తూ

ఊరుకుంటారు.....?’ అంది. ‘నువ్వు ఏమీ మాట్లాడక చూస్తూఉండు, మరేం భయం లేదు’ అని చెప్పారు.

“.....”

“ఏమిటి అంటున్నారావిడ?”

“మీ సంగణే—ఎక్కడో చూచినట్టుంది... అంటున్నారు.”

ఈ మాట నేననేసరికి అతనికి మహదా నందం కలిగింది. వెంటనే మా వాణి నుద్దేశించి

“నన్ను మీరు గుర్తుపట్టారని యిదా కనే గ్రహించాను..... ఎంతమంది పిల్లలు మీకు?”

“.. .. .”

పిల్లవాణ్ణి దగ్గరకు తీసుకోబోయాడు. వాణ్ణి మా ఆవిడ దగ్గరకు తీసుకుంది.

“పరవాలేదు, పిల్లవాణ్ణివ్వండి. మీ బాల్యస్నేహితులేగా!” అన్నాను.

“.....” (నాకు ఒక తీక్షణమైన చూపే జవాబు.)

“పిల్లవాడికి కొత్తగా ఉన్నట్టుంది, పోనీ లెండి” అని ఊరుకున్నాడు.

* * * *

ఇహ నాక్షేమసమాచారాలు అడగటం ప్రారంభించాడు.

“అయితే నువ్వు ఎన్నాళ్లనుంచీ వీరింట్లో ఉన్నావు?”

“అబ్బో! ఆవిడ కాపరానికొచ్చినప్పు టినుంచీ ఉన్నాను.”

“ఒక్కవంటపనేనా?...”

“అంతేగాని...”

“కాని...యింకా ఏ పనేమిటి?”

“ఏదో కొంచెం వ్రాత...”

“ఆ! వ్రాత? ఏం వ్రాత?”

“మరేవీలేదండీ, ఎప్పుడన్నా బజారు నుం చేవన్నాతెస్తే ఏమీ తేడాలేకుండా ‘లీస్టు’ రాస్తాను.”

(విగ్రబగినవ్వి, మావాణివంక ‘మీవం టవాడి తెలివి తేటలు చూశారా?’ అన్నట్టు ఒక్కసారి చూసి) నాతో (నా తెలివికి మెచ్చు కున్నట్టు)

“నీకు చదవటం, వ్రాయడం కూడా వచ్చునన్నమాట!”

పేప రల్లా పెట్టి కిటికీలోంచి ముందుకు చూసి ఏదో ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు.

౪

ఇంతలో ద్రోణాచలం వచ్చింది. ఆవ్యక్తి రైలుదిగి, కొంచెం నేపు ఏదో ఆలోచించుకుని, మా పెట్టెదగ్గరకువచ్చి చిటిక వేసినన్న పిల్చాడు.

“ఇక్కడ దిగుతారా?” అన్నాను. “లేదు లేదంటూ నన్ను కాఫీహోటలు దాకా తీసుకుపోయి తనతోబాటు తినమన్నాడు. నా కలహాటులేదు, జబ్బు చేస్తుందని

చెప్పాను. వెంటనే నాలుగు వక్ర కేళ్ళు తెచ్చి పుచ్చుకోమని బలవంతపెట్టాడు. విశ్మితక పుచ్చుకున్నాను.

“.....”

“.....”

“మరీ... ఆపడనంగ తేమిటి?”

“ఏముంది.....?”

“.....”

“.....”

“మంచిదేనా?”

“చాలామంచి.”

“అంటే?”

“యోగ్యురాలు.”

“.....”

“.....”

“ఇప్పు డెక్కడ దిగుతారు?”

“నంద్యాల.”

“అలాగా!...”

వెంటనే వెళ్లి నంద్యాలకు టిక్కెట్టుకొని తెచ్చుకున్నాడు.

“ఇదిగో— యీ పదీ వాడుకో... పనిసాను కూలమైతే.....యిల్లాంటివి లెక్కలేనన్నీ.”

“...” (ముఖంవంక చూసి ఊరుకున్నాను.)

“మరేం ఫరవాలేదు” అని యింకో నోటుకూడా తీశాడు.

“నే నటువంటివాణ్ణి కాదండోయ్. నేనె హం శాశ్వతంగాని, పెద్దప డబ్బెందుకండీ...?”

కాని బ్రహ్మకు కూడా అలివి కాని పని తల
బెట్టారు.

ఇంకా డబ్బు తక్కువని గునుస్తున్నా
నని కాబోలు ఒక వందరూపాయిల నోటు
బలవంతాన నా తిలో పెట్టాడు.

ప్రపంచంలో యిల్లాంటి మనుష్యు
లున్నారనే నమ్మకం నా కష్టమ కలిగి
ఖిన్నుణ్ణియిపోయాను.

* * * *

మళ్ళీ రైల్వో యథాస్థానా లాక్రమిం
చాం. ఇహ తన కథ మొదలుపెట్టాడు.

వాళ్ల ఊళ్లోకల్లా తమ కుటుంబమే
బాగా డబ్బు గలదనీ, తాను చాలా 'యిండి
పెండెంటు స్పిరిట్' గల స్వేచ్ఛా విహారినినీ,
ఒకరిదగ్గర ఉద్యోగం చేయడం తనకు ఇష్టం
లేదనీ, అంచేత ఒక పత్రిక లేవదీసి దాంతో
ఆంధ్రదేశాన్ని సరమ్మతుచేయబోతున్నా
ననీ యింకా ఏమిటో స్వోచ్ఛర్ష మొదలు
పెట్టాడు.

అన్నిటికీ 'ఊ' అంటున్నానన్నమాటే
గాని'యితణ్ణి యెలాగు మరమ్మతుచేద్దామా'
అనే ఆలోచనలో మునిగిఉన్న నాకు అతడి
మాటలు బుర్రకెక్కటంలేదు. నాస్థితి కొం
చె గ్రహించి కాబోలు,

"అవిడభర్తగారి కేం పని ?"

"క్లిడర్."

"మంచి రిఫార్మరా ?"

"...అంటే?... 'అందంగా ఉంటారా?'
అనా...లేదు, నల్లగానే ఉంటారు."

"(వికటంగా నవ్వి) ఛా...అది కాదు.
మంచి సంస్కర్తా? అంటా...పోనీ శారదా
బిల్లు పెళ్లిళ్లంటే ఏమంటారు?"

"ఏవంటారు...? మంచివంటారు!"

"ఫ్రీలవ్ సొసైటీలంటే ... అంటే
[స్వేచ్ఛా...?]

"అదా... ఆమధ్యబెజవాడలోపుట్టి..."

"ఆ! అదే. నీకు కూడా తెలిసిందే?
దాని విషయ మేమంటారు?"

"నాతో ఏమీ అనలేదుగాని, న్నేహితు
లతో 'మరీ పోయేకాలం.....' అంటూంటే
విన్నాను."

"అవిడేమంటుంది ?"

"...నేను చెప్పగలనా?...ఆనలు మీ
ఉద్దేశ మేమిటి ఆ సొసైటీలంటే?"

"ఏమిటేమిటి ? ఇందాకే చెప్తినే, మన
దేశాన్ని మరమ్మతు చేస్తానని. అందులో
యీ సొసైటీలకోసం ప్రత్యేక కృషిచేస్తాను."

ఇహ నాకు లెక్కరివ్వడం మొదలు
పెట్టాడు, ఆ సొసైటీల ఉద్దేశాన్ని గురించి,
ఉత్కృష్టతను గురించి, వాటి లాభాలను
గురించీని కాని తల తిరిగిపోతున్నట్లుంది
నాకు, అతణ్ణి గురించి ఆలోచిస్తుంటే. కళ్లు
మూసుకుని అల్లాగే కూర్చున్నాను.

* * * *

పన్నెండు గంటలు దాటింది కాబోలు ప్రతిఫ్యాక్టరీ కూత కూస్తోంది. రైలు ప్లాటు ఫారంమీద అగింది. నా యీ మిశ్రమ రైలుదిగి మా సామాను దింపిస్తూ 'సంద్యాల వచ్చింది దిగ'మని నన్ను లేపాడు నా విచిత్రావస్థలోంచి. రైలు దిగేసరికి (మా పెం కట్రాపు ముందే తెలియబరిచాడు గావల్ను) మా మామగారు, స్నేహితులూ అంతా మా చుట్టూ చేరారు. కన్ను మూసి కన్ను తెరిచేలోపల నామెడనిండా పూలదండలున్నాయి.

మరుక్షణం విస్తుపోయిన వదనంతో మన 'స్వేచ్ఛానిహారి' నా రెండు చేతులూ పట్టుకుని "ఇవి పాదాలుగాని చేతులు కావు.

నా తప్పు మోహాన్నికాకని నాకు తెలుసు. కాని మీ యీ విశాలహృదయంలో, యీ మరద్యమృత్యు తమిందే, చోరస్తే యీ జీవి బ్రతుకుతాడు—లేకపోతే....." అంటూ ముఖంతో కుమిలిపోతూ మొదలు నడికెన వ్యక్తులూగు కూలబడ్డాడు

ద్రవించిన హృదయాన్ని పదిలపరచు కుని "నాయనా! ఏమింజనలనిం నేను కాదు... నీలాటి యువకులంతా యీవిధంగా పోకుండా మీ భవాన్ని, శక్తిని, బుద్ధిని సరి అయిన మార్గాల్లో వినియోగిస్తే నిజంగా మన దేశము 'మరమ్మతు' అవుతుంది. అందుకు భగవంతు డనుగ్రహించుగాక..."

బ స వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త:-పాల్కురికి సోమనాథకవి పరిష్కర్త:-వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు
పండ్రెండవ శతాబ్దమున జలసిన శైవమతప్రతిపాదకముగు ద్విపదికావ్యము. ఇందు శైవ మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వము తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్ర ములను సరసముగను, పాతకులు మనసుకరగి తన్మయములగునట్లుగను, కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురములగు జానుచెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులుగురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్న భిన్న మండలములకు జెందిన పెక్కు తాళపత్ర మాతృకలతో సరియైన పరిష్కరింపబడినది. పాశాంతరములు నూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యమగు కీర్తిక (129 పుటలు) ఇందు గలదు. ఆకాలపు టపూర్వపారస్వత చారిత్రక విశేషముల యెక్కిలగు నందు పరిష్కర్త యేర్పికూర్చినారు. ఆధునిక కవికుమారుల కిది యత్యంతోపకారకము.

ఘనీజరు, ఆంధ్రగ్రంథ మాల, వె. 2, సంఖ్య సెప్టెంబర్, మదరాసు

ప్రబోధగీతి

బొడ్డు బాపిరాజు

నలు దెనలు నిద్రచుట్టుల తొలగ ద్రోసి
తెలివి గొన్నవి; అల్ల దె తియ్యమావి
గున్నపై కోకిల యొయారికులుకు లొలుక
నాలపించుచునున్నది మేలుగొలుపు !

పిలిచి వేబోక తెమ్మెర బేరగాని
కమ్ము కొనుచున్నవి యీమళమ్ము లవిగొ
పూవులు గిరాకిగా, కనుమూత దెరచి
వలపుటంగడి తొలిబోణి నలుప లెమ్ము.

కేల ములుగర నూది పొలాలకేగు
కాపుబిడ్డలపాటల కన్ను విచ్చి
చిన్నిపిట్టలు కిలకిలల్ సేయు, నిద
తీరదేమి? నీయిల్లు బంగారుగాను!
నిండురేతిరి ఎడబాటు నెగులులోన
వేగిపోతివి చాల, వేవెలుగు జోడు
వచ్చునను నార్త లవి వినవచ్చె కడల,
తమ్మిజవరాల ; ముస్తాబు కమ్ము త్వరగ.

మదిని సీరి కాటపట్టను మాట తలచి
సంతసింతుముగాక, నైచ్యమ్ముతోడి
నీతెరగు విన్న రోత జనించు నోసి
కులమునకు లేనిమచ్చను విలిచినావు.

ప్రవిమల యశోధనుండగు రాజుతోడ
వైర మన మేలుగా దొక పదిదినాల

పాటి నీముచ్చటకును కల్పాంతముండు
వానికిని పోల్కిగలదోటు వంకజన్మ ?

గగన మాణిక్యమగు పతికన్ను బ్రామి
దుండగపు గండుతుమ్మెద మిండగాండ్ర
చాటు మాటు సేతల వెలిచవులు మరగి
నాధు నెత్తి కెత్తితిగదే నవ్వుబాటు.

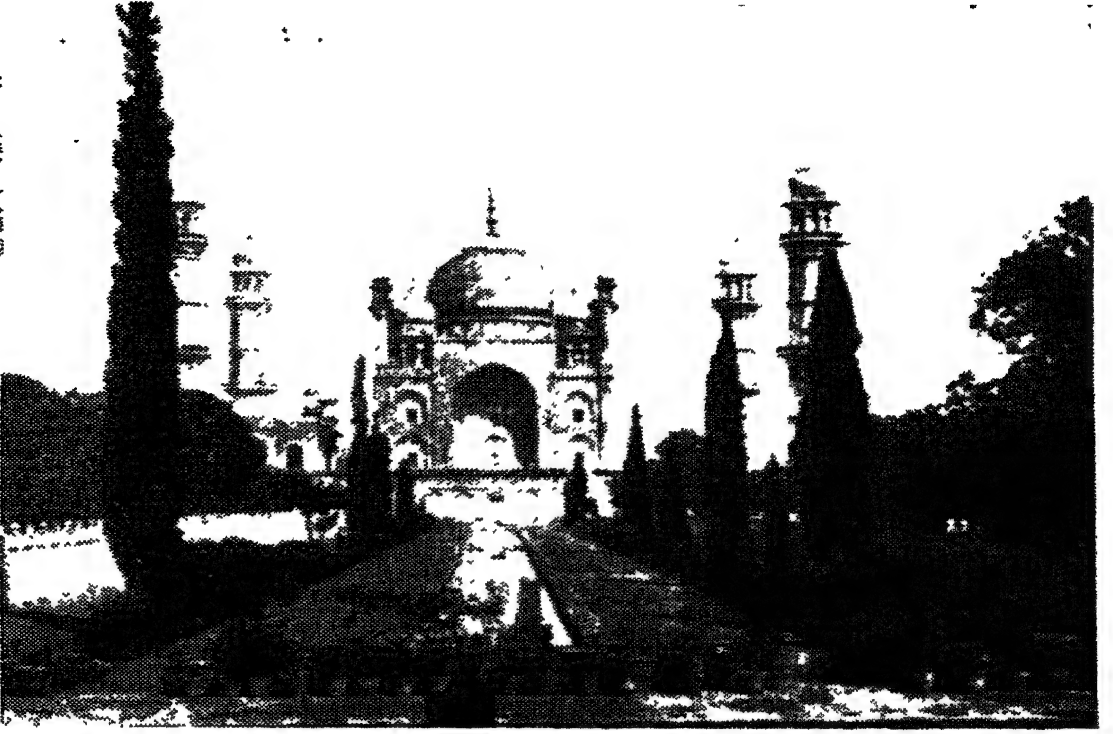
సరిగ నిట్టూర్పుగొనుటకే తెరపితేని
సంతతోద్యోగమగు భాస్కరుని త్రోసి
వట్టి సోఁగిపోతుల గట్టికొంటి
తిరుగుబోతుతనమ్మన్న పడవుగలదె ?

వయసు ముమ్మరమున నున్న వలపుతలపు
జిగియుబిగియును ఎందాక చెలువుసెడవు?
నిమునపు సుకమ్మునే గమనించి ఎడద
లొంగినది, వంగడము నెల్ల గంగగలిపి.

కవికులమ్ముతో గలదు సాగా తమనుచు
సాధుగతికి వత్తువని యాసపడియుంటి
రురైతోడన పుట్టిన బుద్ధియయ్యె
పదము త్రిప్పనీయదుగదే నుడుటివ్రాత.

ప్రకృతి సౌందర్యనిధి సమర్చకుడ సేను
అపయశము గొన్న నీబ్రదు కాత్మనెంచి
చిలుకకును చెప్పినట్టుల చెప్పినాడ
నున్నమా టిది, త్రోసిరాజన్నమేలే!

హైదరాబాదు చిత్రములు

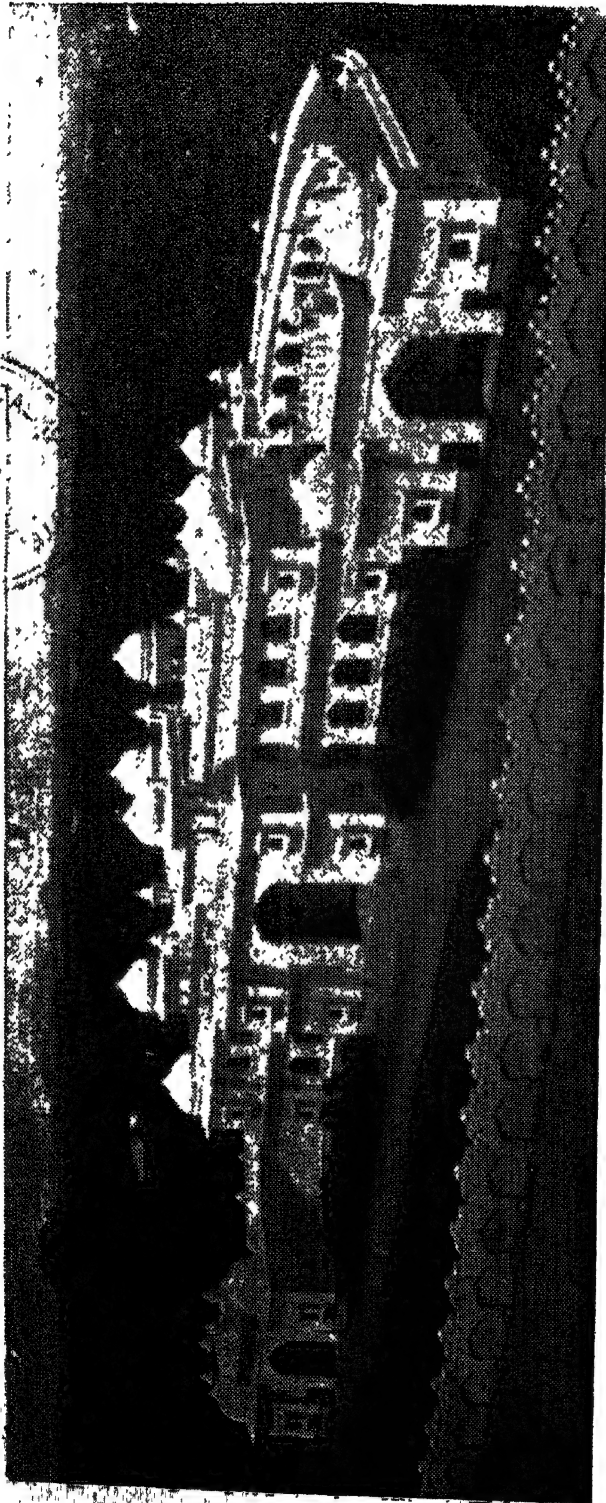

౫. (a) రబియాద్దారా సీగ్స్ (ఔరంగజాద్)

(b) దర్బారుహాలు

౬. మ్యూజియం

భౌతికశాస్త్రము, తత్వజిజ్ఞాస

డా. పుట్టపర్తి శ్రీనివాసాచార్యులు

భౌ

భౌతికశాస్త్రమున కున్న ప్రాముఖ్యము నేడు ఇతర శాస్త్రముల కెంతమాత్రమును గానరాదు. భౌతికశాస్త్రమును గూర్చిన చర్చలు, భౌతికశాస్త్ర వేత్తల యభిప్రాయములు, వారిజీవితచరిత్రలు శాస్త్ర పుస్తకములందేమి, సారస్వతమునందేమి, వార్తాపత్రికలందేమి, ఎటుజూచినను మారుమోచుచున్నవి. నేడో లేపో రానున్న యుద్ధవృత్తాంతములకన్నను అధికముగ ఎన్నియోకోట్ల సంవత్సరములకో రానున్న భూప్రళయమునుగూర్చి జనసామాన్యము అత్యధిక శ్రద్ధతో చదువుచున్నారు. చదువరులను భయకంపితులుగజేసి పట్టెత్తి వారినిగూడ పొక్కువైచువలె (porcupine) గనుపింప జేయుజూలిన ఎడ్గర్ వాలెస్ (Edgar Wallace) నవలలకన్న ఏ జీన్సుదొరయో (Sir James Jeans) ఏ ఎడ్డింగ్టన్ దొరయో (Sir Arthur Eddington) వ్రాసిన భౌతికశాస్త్ర గ్రంథములను అధికముగ చదువుచున్నారు. భౌతికశాస్త్ర సూత్రములే సర్వప్రాముఖ్యము లనియు, పరమార్థము నెరుగుటకుగూడ భౌతికశాస్త్రమేచేయూతయొసగుననియు, తత్వజిజ్ఞాసువులుగూడ కొందరు వాదించుచున్నారు. భౌతికశాస్త్ర పరిశీలనా పద్ధతులును, భౌతికశాస్త్రవాదపద్ధతులును నానాశాస్త్రములకును వ్యాపించిపోవుచున్నవి. ఇప్పటికప్పుడే జ్యోతిశ్శాస్త్రమును, రసాయనశాస్త్రమును భౌతికశాస్త్రమునకు జోహారు లర్పించి, దానియందజేరి భౌతికశాస్త్రమునకు భుజ ప్రాయములైనవి. గణితశాస్త్రమున కన్నడో ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము నశించి, భౌతికశాస్త్రమున కది యొక ఉపాంగముగ నేర్పడిపోయినది. జీవశాస్త్రమును భౌతికశాస్త్రము క్రేగంట నిర్లక్ష్యముగ జూచుచున్నది. మన శ్వాస్త్రము దాసాస్మియమవుచున్నది. భూగర్భశాస్త్రాది ఇతర శాస్త్రముల ప్రశంసయే లేదు. విజ్ఞానవిభాగములలో భౌతికశాస్త్రముతో కయ్యయిన కియ్యకొనినది పరమార్థతత్వశాస్త్ర మొకటియే. ఈ రెండుశాస్త్రముల

వారాలము నేటిది కాదు. పరమార్థతత్వశాస్త్రము మతమున కడిగముచేయుచు, మతాధికారుల సంబావణమునందుండిన కాలమున భౌతికశాస్త్రమును వెక్కిరిపెతలపెట్టి భౌతికశాస్త్ర వివాదమున కెన్నియోపన్నాగముల బన్నెను. గాలిలియో (Galileo) వంటి తన ప్రియపుత్రుల ఒనుదులకు యుభించి కొంత కాలము మార్క్సిస్టీనను భౌతికశాస్త్రము విగత ప్రాణము కాలెను. త్వరలో ద్విసదీకృత శక్తి సంపన్నమై రంగమును జేరెను. ఇప్పటినుండి ఈ రెండు శాస్త్రములును పరస్పరసంబంధమును విడనాడి జీని త్రోవ నది పోకొచ్చెను. ఈ ఏర్పాటు రెంటికీని అను హులముగనే యుండెను. భౌతికశాస్త్రము నానాజాతి వృద్ధియగుచు కడకు గొవ శతాబ్దాంతమున అధికబలయుత్తమై, కండలు మెలిచేరి, కన్నుమిన్నుగాచక, తత్వశాస్త్రపు ఉనికినే మరచి కడకు ఈశ్వరాభావమునే చాటిచెప్పగడంగెను. తత్వశాస్త్రము వృద్ధియగుటకు బదులు కృశించుటకు ప్రారంభించెను. అంశశీలవాదుల చేతనేమి, అనర్థప్రచారక ప్రయత్నములచేతనేమి, తత్వశాస్త్రము దినదినము కృశించి వెనుకటి ప్రాధాన్యమును గోల్పోయి విజ్ఞాన విభాగములలో మరల నొక సామాన్య విభాగముగ నిలచిపోయెను. కాని ఈశిక్ష దీనికి శుభప్రదముగనే పరిణమించెను. ఏలయన ఈ శిక్ష వలన ఈ శాస్త్రము తన యహంభావమునంతయు గోల్పోయి నమ్రముగ వెనుకటికన్న కెంతయో మరుగు గను సావధానముగను నేడు సత్యాన్వేషణము చేయుచున్నది. దుర్లభ పథపర్యటనమున తనకు తోడునీడలై యనువర్తించుటకు ఏవిజ్ఞాన విభాగము లొప్పుకొనినను వానిని తనశిష్యులుగనో స్నేహితులుగనో గైకొననంగీకరించి చేతులు సాచుచున్నది. ముఖ్యముగ భౌతికశాస్త్ర స్నేహమునకై ఉద్విగ్ధులగుచున్నది. తన పూర్వవైరుడు నంతయు మరచి కార్యభారమును పంచుకొని కార్యనిర్వహణ

హామనకు గడంగుదనుచున్నది. కాని భౌతికశాస్త్రమున కింకను సమృద్ధి కలుగలేదు. నిస్సహాయుడై తానే సర్వమును నిర్వహించుకొనగలనేమో యను ఆశ కూడ భౌతికశాస్త్రమునకు కొంతమట్టు కున్నది. అందు వలననే అది అప్పుడప్పుడు తనమార్గమును వదిలి తన కభేద్యును పరమార్థతత్వ శాస్త్రపథమున ప్రయాణింప సమకట్టుచున్నది.

తుదకు ఇదంతయు ఏ విధముగ పరిణమిల్లును? అసహాయమై, భౌతికశాస్త్రము తత్వమరయగల్గునా? భౌతిక, తత్వశాస్త్రములకు మరల పోరాటము గల్గునా? ఈ శాస్త్రముల భావిపథము లెట్టివి? మున్నగు ప్రశ్నలెట్టివారికిని మనమునందు పొడమకమానవు.

* * *

తత్వమరయులకు భౌతికశాస్త్ర మేమేమి ప్రయత్నముల జేసియున్నది? ఎట్టిమూలనూత్రము లిదివరకును ఈ శాస్త్రమునందు దృక్పథములైనవి? పరమార్థతత్వ నిరూపణమునకు భౌతికశాస్త్ర సిద్ధాంతములలో వేనిని నేడు నిస్సంశయముగ ఆధారము లవచ్చును? మునుముందు ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానముల బడసినగాని మనకు అసలు భౌతికశాస్త్రప్రాముఖ్యమే విశదము గాదు.

ఇప్పటికినుమారు ౪౦ లేక ౫౦ సంవత్సరములకు పూర్వము భౌతికశాస్త్రమునందలి సమస్యలన్నియు విశదీకృతములైనవని పామరులను పండితులనుగూడ దలచిరి. గతినియము (dynamics) లను గూర్చియు, ఉష్ణగతి నియము (Thermo-dynamics) ములను గూర్చియు, విద్యుత్ గతినియము (Electro-dynamics) ములను గూర్చియు, వికిరణ శక్తి (Radiant energy) ని గూర్చియు, వాయుసిద్ధాంతము (Kinetic theory of Gases) ను గూర్చియు, ఇంకా అప్పటికి తెలిసిన ఇతర సమస్యలన్నిటిని గూర్చియు, సర్వము నెరింగితిమని భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు నాడు తలచిరి. ఇక తమపరిశోధనలకుగాని తమయోచనాసామర్థ్యములకుగాని లక్ష్య భూతిములుగనుండిన హీర్జియన్ కెరటములు (Herzian waves) అను నొక్కవిషయముమాత్రమే. ఈ హీర్జి

యన్ కెరటములకు సంబంధించిన పరిశోధనలను సజ్జుట తప్ప ఇక భౌతికశాస్త్రజ్ఞునికి కర్తవ్యమే లేనట్లు తోచెను. ఉన్న ఈ యొకటియుగూడ అంతప్రధాన విషయముగ దోపలేదు. భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు ఆవులించుచు ఒడలు విరుచుకొనుటకు ప్రారంభించిరి. కృతార్థోస్థి, ధన్యోస్థి యనుకొనుటకు ప్రారంభించిరి.

ఇట్టిస్థితిలో క్రీ. శ. ౧౮౯౫ వ సంవత్సరమునందు రాంజన్ (Rontgen) అను భౌతికశాస్త్రజ్ఞుడు ఆక్స్మిక్ ముగ ఎక్స్ కిరణములను (X Rays) కనిపెట్టెను. ఈ కిరణములు ఇతరకాంతి కిరణములవలెగాక కాగితము గుండాగాని, కలపగుండాగాని, కడకు లోహపురేకు గుండాగాని దూరిపోగలవని విశేషమాయెను. వీని విచిత్ర శక్తి ప్రకృతిభిన్నముగ నున్నట్లు దోచెను. ఫోటోచిత్రమును దీయుట కుపయోగించు గాజుఫలకములను, ఫిల్మ్ (Films) లను కాగితముతో భద్రముగా చుట్టిపెట్టిన యెడల సామాన్యకాంతి కిరణములు చుట్టునున్న ఈకాగితమును భేదించుకొనిపోజాలక గాజుఫలకమునకుగాని, ఫిల్మునకుగాని ఎట్టిహానియు చేయజాలవు కాని ఈ ఎక్స్ కిరణములుమాత్ర ముట్టినిర్బంధమున కెంతమాత్రమును లోనుగావు. కడకు ఫోటోఫిల్మ్ పైన నొక దళసరిపకనో, లేక పలుచనిరేకునో ఉంచిననుగూడ ప్రయోజనము లేదు. ఈ కిరణములకు దుర్భేద్యును వస్తువే లేదేమో యని ప్రప్రథమమున దోచెను. ఇది ఏమి చిత్రము? అని ఒకరిద్దరు భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు కనిపాటునుండి మేల్కొని చూడ నారంభించిరి.

ఇంతలో క్రీ. శ. ౧౮౯౬ వ సంవత్సరమునందు బెకెరల్ (Becquerel) అను భౌతికశాస్త్రజ్ఞుడు యురేనియమ్ (Uranium) లవణములకుగూడ నిట్టిశక్తి కలదని కనుగొనెను. అతడు మరికొంతకాల మింకలను లనుగూర్చియే పరిశోధన చేసి, జర్మనీదేశమునందలి జొఅఖిమ్స్టాల్ (Joachimsthal) నం దుత్పన్నముగు పిచ్ బ్లెండ్ (Pitch-blende) ద్రవ్యమున కీగుణ మధికముగ నున్నట్లు కనిపెట్టెను. అనన్యదృష్టితో ఇంకను జాగ్రత్తగ ఈ ద్రవ్యమునే పరిశోధించిన యెడల నూతనాంశము లేవైన వెలువడునేమో యని తలచి, తాను

అన్యపరిశోధనాసక్తుడై యుండినందున, తన చిరపరిచితుడైన క్యూరీవారసాని కీ కార్యభార మప్పగించెను. ఆమెయు ప్రకృతిశాస్త్రమునందు అసమాన పాండిత్యమును గడించి ప్రకృతిశాస్త్రాభివృద్ధికే తన జీవితమును ధారపోయ బద్ధకంకణయై యున్నందున ఈ పనికి బూనుకొనెను. ఈమెభర్తయు ప్రకృతిశాస్త్రపరిశోధన శిలుడే. కాన భార్యభర్తలిరువురును గలిసి అహోరాత్రములు కష్టపడి కడకు క్రీ. శ. ౧౮౯౮ వ సంవత్సరమున రేడియమ్ (Radium) అను పదార్థమును పిచ్ బ్లెండ్ నుండి విడదీసిరి. దీనికున్న వికిరణశక్తి (radiation) యు రేనియమునకున్న శక్తికన్న ఎన్నియోరెట్లు అధికము. ఈ శక్తి అత్యధికము. స్వతఃసిద్ధముగ శక్తిని వికిరణ చేయుగల పదార్థముకంటె పృథ్వియం దున్నదనిగూడ అంతవరకును తెలియనేలేదు.

ఇది ఎట్టి పదార్థము? ఇంతశక్తి ఈ పదార్థమునం దెట్లు అణగియున్నది? స్వతస్సిద్ధముగ కాంతికిరణములను వికిరణచేయుగలశక్తి దీని కెట్లు కలిగినది? మొదలగు ప్రశ్నలు భౌతికశాస్త్రజ్ఞులను కలత పెట్ట నారంభించెను. తమ కంతవరకును తెలిసిన భౌతికశాస్త్రజ్ఞానమే సమగ్రమని తలచినయెడల ఈ వైచిత్ర్యమున కేమిసమాధానము చెప్పనగును? బహుశః తామే పొరబడితిమేమో! తమపూర్వజ్ఞాని మనమగ్రమేమో! అణువు అనునది నిజముగ మహద్విషయమేమో! రేడియము అణువునందు ఏదో విధముగ ఇంతశక్తి దాగియున్నదీన ఏమనవచ్చును? రేడియము అణువునకును ఇతిరాణువులకును చాలభేద ముండవలెను ఎట్లయినను అణువును పరిశోధించి ఇదమితమని తేల్చినగాని నిజము బోధపడదు అను అంశము స్పష్టమాయెను. భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు మరల ఉత్సాహపూరితులైరి. నడికట్లు బిగించి, కంటి యద్దములను తుడిచి కుభ్రముచేసి మరల పరిశోధన యోగడితు బూనిరి. కేవలము కాగితముపై లెక్కలు వేయుట మాత్రమేగాక నడుమలు వంచి నానాపరిశోధనలను చేయ నారంభించిరి. కొలదిసంవత్సరములలోననే వారి ప్రయత్నములకు కొంతయుత్కృష్టఫలముగూడ ప్రాప్తిం చెను. విద్యుద్యుగపరమాణువు (Electron) నం దెంత

శక్తి యున్నదో మిల్లికన్ (Millikan) గారి అన్వేషణ, కాంతియు, తమకుడుములైన విద్యుదయమగ్నత తరంగములును (Electro-magnetic waves) విద్యుదధారవలె ప్రవహించవు. క్వాంటం (Quantum) అను చిన్నచిన్న పాకెట్లవలె ప్రవహించును, ఎరిష్టాంప్ (Max Planck) దీని వివరమిచ్చెను. ఎకస్ట్రాయ్ (Einstein) పు. శ. ౧౯౦౫ క సంవత్సరమునందు రిలేటివిటీ (Relativity) నాచును ప్రతిపాదించెను.

భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు పెక్కుతెరసిన అణువులై తమచిన్నచిన్న కేంద్రీకరించిరి. అణువునందున్న మచ్చమును గనిపెట్టుటకై తమచిరుమును భారవ్రాతిమని బద్ధకం కణులైరి. నాటినుండియు కేజీలకును కాంతిశాస్త్రజ్ఞులు అణువునకు సంబంధించిన పరిశోధనలయందే మునిగిపోయిచున్నారు. నిజ మింతవరకును లేలలేదు. గతానుగతికముగ ఆరేరిగ వచ్చిన సిద్ధాంతములుగూడ మాపుచూసిపోయినవి. మాత్రమేత్రము నుకొన్నవాటి యందే చాలమార్పులు కలిగినవి. కాని అణుమహత్వము మాత్ర మింకను విశదముగాలేదు. విశదమైన భౌగముగూడ అవాఙ్మూలక గోచరముగ నున్నది. అణువు అనగా ఫలానిది యని భౌతికశాస్త్రజ్ఞుడు లక్షణ మేర్పరుప గల్గుచున్నాడు. కాని ఈలక్షణమునుండి అణుస్వరూపమును మానసికముగనైన ఎంతమాత్రమును ఊహించుకొనుటకు సాధ్యముగాదు. అణువు అవాఙ్మూలక గోచరమని తోచుచున్నది. భౌతికశాస్త్ర పరిశోధనము పాంచభౌతికమైన ద్రవ్యమునే యతిక్రమించిపోవుచున్నది.

ఆకాశము (Space) కనడైకి తానే వంటిపోవును; గణనాతీతములైన బ్రహ్మాండములు విజృంభించి విజృంభించి అంతకంతకు అనంతముగ విస్తీర్ణములగుచునేయుండును, ఇట్టి సిద్ధాంతములు భౌతికశాస్త్ర పరిశోధనల నుండి బయలుపడలుచున్నవి. ఇట్టి యంశములను మానసికముగనైనను ప్రత్యక్షీకృతములను జేసికొనుట ఎట్లు? శక్తి (energy) కొన్నిసందర్భములందు ద్రవ్యమువలెనే ప్రవర్తించును. మరికొన్ని సందర్భములందు ద్రవ్యము శక్తివలెనే ప్రవర్తించును. ద్రవ్యము శక్తియే. ద్రవ్యము

శేవిధముగనైనను ధ్వంసముచేసినయెడల అఖండశక్తి ఉద్భవించును, అవి భౌతికశాస్త్రజ్ఞుడు ఇప్పటికి నిర్ధరించినట్లుగాదు. కాని ద్రవ్యమును ధ్వంసముచేసి శక్తినుత్పత్తిజేయుట ఎట్లు? అట్లానర్చితిమిపో, ఉత్పన్నమైన ఆ యఖండశక్తిని చేర్చి కెట్టి సద్వినియోగము చేసికొనుట ఎట్లు?

అణువు మహత్తయినది, దుర్భేద్యము, అణోరణీయము అనుకొనినది మహతోమహీయమైనది. ఏకమేవాద్వితీయమని స్థిరమైయుండినది మారి నానాభాగ సమన్విత మని తేలినది. అణువునందు మధ్య ఒక కేంద్రమును కేంద్రముచుట్టును భ్రమణముచేయుచు కొన్ని విద్యుద్భూ పరమాణువులును కలవు; దీని రసాస్యమింతే; యని ప్రపథమమున శాస్త్రజ్ఞులు తలచిరి. కాని అణుకేంద్రముగూడ విభజనాతీతమైన మూలాధారమని యనుకొనుటకు వీలులేదని సేమ స్పష్టమైనది. అణువునుగూర్చి సేమ సమగ్రముగ చర్చించవలెనన్న ఎలక్ట్రాన్ (Electron), పాసిట్రాన్ (Positron), న్యూట్రాన్ (Neutron), ఫోటాన్ (Photon), ప్రోటాన్ (Proton), డ్యూట్రాన్ (Deuteron), ఆల్ఫా కణుకలు (Alpha particles) అను సప్తవిభాగములనుగూర్చి ప్రత్యేకముగ చర్చించి విశదీకరింపవలెను. అట్లుచేసిననుగూడ అణువునందలి సత్యము బోధపడనని ఏమి నమ్మకము?

ఇదమిథమని ఏదియు నిశ్చయముగ జెప్ప వీలులేదు. నిత్య (Unchanging) మనునది కలలోనివార్త. వీ విషయమునుగూర్చియైనను 'బహుళా అది ఇట్లు జరుగునేమో, ఇట్లు జరుగవచ్చునేమో' యని చెప్పవచ్చునే కాని 'అది ఇట్లే' యని ప్రాచీన భౌతికశాస్త్రజ్ఞులవలె వాదించ సాధ్యముగాదు. అణుకేంద్రము (Nucleus of the atom) చుట్టును విద్యుద్భూ పరమాణువులు భరిభ్రమణము చేయుచుండుట నిశ్చయమే. కాని వానిలో నొక్కొక్కటియు ఫలానాస్థలమునందే యుండునని కాని, ఒక ప్రత్యేకపంథనే యనుసరించునని కాని చెప్పసాధ్యముగాదు. ఉపరికక్ష్య (Outer orbit) నున్న విద్యుద్భూ పరమాణువు లోనై పునున్న కక్ష్యవైకి దుమికి

పోవచ్చును. లోనై పునున్న విద్యుద్భూ పరమాణువు గూడ ఉపరికక్ష్యలలోనే దేనిపైనికైనను రావచ్చును. సెకండులో పనిలక్షలభాగములలో నొకటియగు నొక త్రుటికాలములో విద్యుద్భూ పరమాణువులు అణువునందు సరిగా ఫలానా ప్రదేశమునకు రాగలవని లెక్కచేసి చెప్పవచ్చును. కాని యవి రావచ్చును, రాకనుపోవచ్చును. వచ్చియే తీరుననిమాత్ర మెవరును చెప్పజాలరు. కార్య కారణ సంబంధ మంతనిశ్చయముగ ఈ విషయమున ప్రవర్తించునని చెప్పటకు వీలులేదు.

* * * *

నీల్స్ బోహరు (Niels-Bohr) మొదలగువారు ప్రతిపాదించిన విషయములే ఇంతదురవగాహములుగ నున్నప్పుడు ఇక ఇటీవల వచ్చిన తరంగనియమము (Wave mechanics) లనుగూర్చి చెప్ప నవసరమే లేదు. శాస్త్రజ్ఞులకే ఈ విషయములు తలతిక్క పుట్టించును. ఇక ఇతరుల విషయము చెప్ప నక్కరయేలేదు. ప్రత్యేక మీ శాస్త్రవిభాగమునందే కృషిచేసినవారు తప్ప ఇతరులు ఇందు ప్రవేశించుటకుగూడ సాధ్యము గాదు.

శాస్త్రవిజ్ఞానము రెండురకములు; కాన శాస్త్రజ్ఞులుగూడ రెండుతెగలకు జేరుదురు. తాత్కాలిక ప్రయోజనము నెంతమాత్రమును ఆశించక కేవల మొక్క శాస్త్రాభివృద్ధియందే లగ్నమనస్కులై ఫారడే (Faraday) వలె జీవితమును గడపినవారు ఒక వర్గమునకు జెందినవారు. శాస్త్రవిషయములను జనసామాన్యమునకు తాత్కాలికముగనో, మరిఇంకేవిధముగనో ఉపయోగపడునట్లు చేసి ఎడిసన్ (Edison) వలె జీవితమును గడపినవారు రెండవవర్గమునకు జెందినవారు. ఫారడే విద్యుచ్ఛక్తికి సంబంధించిన మూలనూత్రములను కనిపెట్టి శాస్త్రాభివృద్ధికి తోడ్పడెను; ఎడిసన్ ఈమూలనూత్రములపై నాధారముచేసి విద్యుద్దీపము (electric lamps) మొదలగువానిని తయారుజేసి విద్యుచ్ఛక్తి మానవునికి అధికముగ సుపయోగపడునట్లు చేసెను. ఇందు ఒకరెక్కువ, మరొకరు తక్కువ యనివాదించుట కేవలము మూర్ఖతయే. ఎడిసన్ వంటివాడు పుట్ట

వంశీకయోడల, విద్యుచ్ఛక్తి, ప్రకృతి నిరర్థకమని జనసామాన్యమునకు తోచి యుండునేమో. కాని భౌతిక తత్వవిశ్లేషణను సలపినపుడు తనప్రయత్నములు తుది ఫలితముగ పరిణమించునని ఎన్నటికిని తలచియుండదు. అతనియుద్దేశ్యమే నేరు.

ఆధునిక భౌతికశాస్త్రజ్ఞుల భగీరథ ప్రయత్నములకు ఎన్నడో ఒకనాడు పామరలకుగూడ అమూల్యములనిపించు ఫలితములు సమహరవచ్చును. ద్రవ్యమును శక్తిగ మార్చవచ్చు నను మూలసూత్రముపై సాధారణము చేసి ఎడిసన్ వంటి మహామహుడు ఎన్నడో ఒకడు ద్రవ్య విధ్వంసమువలన శక్తిని ఉద్భవింపజేయగల యంత్రము నొకదానిని ముం దెన్నడో తయారుచేయవచ్చును. శక్తి ధారవస్తు (source of energy) వగు శీలబొగ్గు నానాటికి తిరిగిపోవుచున్నది. ప్రపంచమునందున్న పెట్రోలియమునూ నెయ్యి, కెరోసిన్ నూనెయు సంవత్సరములు గడవినకొలదిని అంతకంతకు తక్కువయగుచున్నవి. జలపాతములనుండి తయారుచేయనగు విద్యుచ్ఛక్తి ఏకొలది దేశములలోనో, అందునను ఏకాంతభాగమునకోకాని అంతయుధికముగ సుపయోగపడుట లేదు ఇతిరత్ర విద్యుచ్ఛక్తి సుత్పత్తిచేయవలెనన్న కెరోసిన్ నూనె యధికముగ నుండవలసినదే. ఇట్టిస్థితిలో ద్రవ్యనిధ్వంసమువలన శక్తిని సులభముగ సుత్పత్తి చేయగలిగినచో ఇది మానవుని కెట్టి అమూల్యవిషయముగ నేర్పడనో సులభముగ నూహించుకొనవచ్చును. ద్రవ్యమునం దంతర్గతముగనున్న శక్తి ఇంతంతగాదు. ఒక రెండుసేర్లు తూకముగలద్రవ్యమును (మట్టి నో, మరి ఇంకేదైన సామాన్యపదార్థమునో) కైకొని అందున్న శక్తిని సమగ్రముగ విడదీసినయెడల ఆశక్తితో ముప్పదివేలబున్నుల స్త్రీ మరుసు ఇంగ్లండునుండి ఆమెరికా దేశమునకు రెండుమార్లు నడిపించవచ్చును.

భౌతికశాస్త్రజ్ఞుడు ఉపయోగకరములగు ఇట్టి విషయముల నెన్నిటి నో కనిపెట్టి మానవజీవితమున కెన్నియోసౌకర్యముల నేర్పరుపవచ్చును. కాని తత్వజిజ్ఞాసకై ఇవి యెంతమాత్రమును ఉపయోగపడవు. కడకు “జడము”లని ప్రతీతించెడి పృథివ్యాదిద్రవ్యములందలి అంతరార్థమును అవగాహన చేసికొనవలెనన్నగూడ

శాస్త్రజ్ఞులు తాత్కాలిక ప్రయోజనముల, యశోలాభాదికాంక్షలను విడిచి వేయవలసివచ్చునని వచ్చినమాత్రమే యుజితముగా శాస్త్రము గాని.

ఈ శాస్త్ర పరిశోధనలకు ఇకముందు మనకు మిల్లునో తెలియరాదు. కాని ఇప్పటి పరిశోధన శక్తిని వచ్చినకానీ, ఎంతవచ్చును ద్రవ్యవిధ్వంసమునకు. సహాయ పడగలడో కొంత పరిమితము.

ఆధునిక భౌతికశాస్త్ర పరిశోధనలవలన సామాన్యమునకు తెలిసిన ముఖ్యాంశములేవి యని విచారించి, వెంటనే ఆకాశ (Space) కాలము (Time) లకు విశ్వముగజేసిన కలెబ్రేషన్ వాడుక, (Relativity Theory) లేక, కార్యకారణసంబంధమువాదమునితెలుపుచున్న క్వాంటం వాడుక (Quantum Theory) లేక ద్రవ్యమునుగూర్చి మనకు యభిప్రాయములగు తరుమారుచేసిన అణువిభజనమో మనకు జ్ఞాపకమువకువచ్చును. కాని ఇన్నిటికన్నను ముఖ్యమైనయంశ మొకటి నేను వ్యక్తమైనది. “పరమార్థము నింకను మనము సమాపించనైనలేదు” అనుచే ఈ ముఖ్యాంశము.

భౌతికశాస్త్రమునందలి ముఖ్యాంశములన్నియు గణితశాస్త్రవిభాగమునకు జెందినవి. అందునను ఇది తాత్వికగణితశాస్త్ర (Applied Mathematics) మను విభాగమునకుగాక, ప్రధానగణితశాస్త్రము (Pure Mathematics) అను ప్రత్యేకవిభాగమునకే చెందినవి. శిష్టు శాస్త్రజ్ఞుడు చెప్పినట్లు ఈ యంశములు మనోభిప్రాయములనుండి జన్మించినవైనను తద్విన్నములునూరముగావు. అనగా నిర్మాతయు, నిర్మితయు గూడ నొక్కజీవిధములైనవి. రెండును కేవలభావనాప్రపంచమునకుజెందినవి కాని పాంచభౌతికప్రపంచముతో నెట్టి సంబంధమునుగలవి గావు. మానవాభిప్రాయములు సాధారణముగ పాంచభౌతిక ప్రపంచమున నేనోయొకద్రవ్యమునకు సంబంధించినవి. కాని ప్రధాన గణిత శాస్త్రమునకు సంబంధించిన అనాది, అనంతము (Infinity) మొదలగు అభిప్రాయములు మానవాతీతములు, కేవల భావనారూపములు. ఆధునిక భౌతిక

శాస్త్రమునందలి ముఖ్యాంశము లెంతవరకు నిట్టివో ఈ క్రిందిపట్టికను జూచినచో బోధపడును. ఈ పట్టిక యందున్న పంచాంశములే ఆధునిక భౌతికశాస్త్ర సారమని వక్కాణింపవచ్చును.

౧. ఆకాశము (Space) అనంతముగాదు, సాంతము (Finite).

౨. ఆకాశము శూన్యము (Empty). కాని ఆకాశమునందు ఒకభాగమునకును మరొకభాగమునకును ద్రవ్యరూపముగ కొంతభేదము గాన్పించినయెడల అది యంతయు ఆకాశమునకున్న భిన్నభిన్నగుణముల (Properties) వలననే కలిగినదికాని ఆకాశమునిజముగ శూన్యమే.

౩. ఆకాశము బహువిధము. చతుర్ధావిస్తృతాకాశము (Four-dimensional space), సప్తధావిస్తృతాకాశము (Seven-dimensional space) మొదలగు బహుధా విస్తృతాకాశములు (multidimensional space) గలవు.

౪. ఆకాశము (space) నకు అనంతవిస్తరణము గలదు (can expand for ever).

౫. ప్రపంచమునందలి వివిధాంశముల సమేళనము (sequence of events) కార్యకారణసిద్ధాంతముపై (law of causation) నాధారపడును; అనిర్వేళ్య సిద్ధాంతముపై (law of probability) నాధారపడుచున్నది. అనగా ఇదివరకును మనము చెందుఅంశములను కార్యకారణములని తలచినయెడల వాని కొక యవినా భూతసంబంధ మున్నదని తలచి, ఫలానాకారణమున ఫలానాకార్యము సంభవించినదనియు, అట్టికారణము వలన అట్టికార్యము సంభవించియే తీరుననియు తలచుచుంటిమి. కాని నే డట్లుతలచుటకు సాధ్యముగాదు. అందుకు బదులు కార్యకారణభావమునే బొత్తిగ వదిలివైచి, ఫలానాయంశము లుండినయెడల తదనుగుణముగ ఫలానా ఇతరాంశములు బహుశః సంభవించునని మాత్రమే నేడు మనము చెప్పవచ్చును. ఇట్టియభిప్రాయములన్నియు కేవలము భావనాప్రపంచమునకే అను

వర్తించు ఊహ్యవిషయములుగాని, విహికప్రపంచ సాదృశ్యమున అవగాహనచేసికొన సాధ్యముగు అంశములు గావు.

ఇట్టిభౌతికశాస్త్ర ముఖ్యాభిప్రాయములు తత్వ నిరూపణ కెంతవరకును తోడ్పడగలవు? అనునంశము చర్చనీయమైనదే కాని సామాన్యుల కిది అతిదుర్గామ్య మగునంశము. వీలయిన అందుకు భౌతికశాస్త్ర పాండిత్యమునకన్న న్యాయశాస్త్ర, పరమార్థ తత్వశాస్త్రపాండిత్య మధికముగ గావలెను. కాని భౌతికశాస్త్రవేత్తలు మునుముందు తమసిద్ధాంతములను స్పష్టముగ పరస్పర వైరుధ్య మెంతమాత్రమును లేకుండునట్లుగ విశదీకరించిన గాని ఇకరులేమియు చేయజాలరు. ఇంతవరకును భౌతిక శాస్త్రవేత్తలు పరస్పరసిద్ధాంత ఖండనయందే యున్నందున వీరివిషయమును గూర్చియు ఇదమిట్లమని నిర్ధరించు కెంతమాత్రమును సాధ్యముగాదు. ఒకవిషయమును గూర్చిమాత్రము శాస్త్రజ్ఞులందరి యభిప్రాయములును ఏకీభవించుచున్నవి. జీన్నుదొర వక్కాణించినట్లు భౌతికవిజ్ఞాన మధికమైనకొలదిని యాధార్యము యంత్రమువంటిది కాదనిమాత్రము స్పష్టమగుచున్నది. విశ్వ మొకయంత్రమువంటిదిని ప్రాచీనశాస్త్రజ్ఞులు తలచిరి. కాని అంతకన్న విశ్వ మొక మహదభిప్రాయమని తలచుటయే సమజసమని నేడు శాస్త్రజ్ఞులు వక్కాణించుచున్నారు. ఇది నిజమేయైనచో మనస్సు అనునది ఈ విశ్వమునందు ఏదో కాక తాళియముగ సంభవించినదిమాత్రము కాదని సిద్ధాంతమగును. ఇంతేకాక ద్రవ్యమయ మైన భౌతికప్రపంచమునకు మనస్సే సృష్టికర్తయనియు, అధికారియనియు, కానికరుణనియుగూడ జీన్ను మొదలగు శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. ఇక్కడ మనస్సు అనగా మనయొక్కొక్కరిమనస్సు అని అర్థముగాదు. మనప్రత్యేకమనస్సులు కొన్నికొన్ని ప్రత్యేక అణువుల సమేళనమున నేర్పడినవి. ప్రపంచమునందున్న సకలమానవుల మనముల నుండు అణువులన్నియు అభిప్రాయరూపముగ నేమనస్సునందున్నవో ఆమనస్సే విశ్వమునకు సృష్టికర్తయని జీన్నుదొర వాదించుచున్నాడు.

జీవితమునునది ఒకనియతనూత్రముపై నాధారపడి విశ్వమునం దుద్భవించినది కావలయు, జీవితమునకును, విశ్వమునకును అంశసంబంధము లేవలయు, ఇప్పుడు బహుశః ఈ రెంటికీని పైపదములు గలజీవోపాయలయొక్క మొన్నమొన్నటివరకును మనముకొనుచున్న యుంటిని కాని భౌతికశాస్త్రమునం దీనూతనాంశములు విశదమైనవియ్యది అట్టి యభిప్రాయముల కెంతమాత్రమును తావు లేదు. మనస్సు, ద్రవ్యము అనునవి రెండుప్రత్యేక విషయములనియు, వస్తుకః పరస్పరభిన్నములనియు వాదించుటకు నేను సాధ్యము గాదు. ఏలయున పై సిద్ధాంతముల నంగీకరించినయెడల ద్రవ్యమునను మనస్సుయొక్కస్పృష్టియే, మనస్సుయొక్క వ్యక్తీకరణమే. అంతేకాదు, జీస్సు దొర ఇంకను ఏమియున్నాడో చూడుడు:

"We discover that the universe shews evidence of a designing controlling power that has something in common with our own individual minds—not, so far as we have discovered, emotion, morality, or aesthetic appreciation, but the tendency to think in the way which, for want of a better word, we describe as mathematical. And while much in it may be hostile to the material appendages of life, much also is akin to the fundamental activities of life; we are not so much strangers or intruders in the universe as we at first thought"

ఒక ప్రత్యేకపద్ధతిపై నాధారముచేసి విశ్వమును నిర్మించి శాసించు అధికారి యొకడో లేక యొకటో యున్నట్లు మనకు తెలియుచున్నది. ఈ యధికారికిని మనప్రత్యేక మనస్సులకును కొంతసామ్యమున్నట్లుగూడ గాన్పించుచున్నది. ఈసామ్యము చిత్తరీకారములందును, నీతివర్తనమునందును, శృంగారాద్యనుభవమునందును గానరాదుగాని భావనాప్రపంచమున గణితశాస్త్రవిధానము ననుసరించి యోచించుటయందు గానవచ్చుచున్నది. ఇదియే జీస్సువ్రాతయందలి ముఖ్యాంశము.

నేను ఈవిధముగ తలచుటకు కొంతమాత్రమును సందేహము లేదు. వారి భౌతికశాస్త్రవిధానము పై మార్పుకలెందక ఇప్పుడివరకు జరిగిన గూఢమునందు ఎట్లు చెప్పవలయు? గాఢమునందు శ్రేయస్కరము లనుకొనిన మాత్రము ఇప్పుడు నేను పరిష్కృతములైచితి. మనస్సును భౌతికములను లోకమునకు, అట్టివో నేటిసిద్ధాంతములనుగూత్రము పట్టేయుననునవి చెప్పసాగ్యములనా! అందు భౌతికములను ప్రతిపాదించినశాస్త్రజ్ఞలే కంఠమునకును చెప్పబడెను. పైగా, భౌతికశాస్త్రములలో చాలమంది తమశాస్త్ర సిద్ధాంతములు తత్వవిరుద్ధము కంఠమునకును ఉపయోగపడునో, రత్నబిజ్జానముల కంఠమునకును సహాయకములుగ నుండనో అనువిషయ మెంతమాత్రమును కాబట్టును. వారిపట్టి నిశ్చలముగ వొక్కియంతుమనెనే నేండ్రికృతమై యున్నది. వారికి కాబట్టిని తమపరిశోధన యొకటి మాత్రమే. ఎట్లయిననీది, అదియును యాభార్యనిరూపణకొరకేకదా!

* * * *

మొన్న మొన్న నే ఆమెరికాదేశమునందు చికాగో నగరవర్ధంతి జరుగదముగా నెరవేరెను. ఆసంవత్సరమున "కలబ్రాభివృద్ధి"యని పేరుగాంచిన లోకోత్తరవస్తుప్రదర్శనయొకటి ఆ నగరమున విరాజిలైను. ఇందు కానరానివస్తువే లేదు. నానావిధపదార్థములే కాక, ముదమునుగూర్చు ముచ్చటలుగూడ ఎన్నియో అందు గాన్పించుచుండెను. నుమారు నాల్గుకోట్లజనులు ఆప్రదర్శనమును గాంచి తృప్తిచెందిరి. ఒక సూర్యసంవత్సరముల కాలములో ఎన్ని నూతనాంశములు బయలుపడినవో, జీవిత మెంతనూరినదో, ప్రపంచ మెంత యభివృద్ధి చెందినదో ఈ ప్రదర్శనమునుండి స్పష్టమయెను.

కాని మాత్రముగ పరికిలించినచో ఇదివరకును మానవుడు చేయుగలిగినదానికన్న చేయలేనిదే అత్యధికముగ మన్నట్లు బోధపడును. ఎన్నియోవిచిత్రవిషయములీవస్తుప్రదర్శనమున గాన్పించెను. కాని పరిపూర్ణత్వము దేనియందును సిద్ధించినట్లు కనబడలేదు. ఒక్కప్రదేశమున మాట్లాడినచో ధ్వనివర్ధకయంత్ర (loudspeakers)

సహాయమున ఎన్నియోచోట్లు, ఎందరో మాట్లాడినట్లు వివరముచూడెను. కాని కొన్నియంత్రములు సరిగాపని చేసిన మరకొన్ని చేయుటలేదు. చతురతీతదృశ్యము (Television) ను సాధించితిమని శాస్త్రజ్ఞులెంతయో బడాయికొట్టిరిగాని చూచినవారికిగాని ఆ దృశ్యమెట్టి యధనుస్థితియందున్నదో తెలియదు, ఎన్నియోవాయు విమానములు ఆకాశమున ఈగలవలె చెలరేగి నానావిచిత్రములను జేసిచూపెను. కాని హఠాత్తుగా రెండువిమానములు నేలపైబడి ఏపాపమెరుగని ప్రేక్షకులలో కొందరిని హతమార్చెను. తెలిసినరోగులను, తెలియనిరోగులనుగూడ కుదుర్చుటకు లక్షలకొలది ఔషధములు ప్రదగ్ధనకాలయందు గాన్పించుచుండెను. కాని సరిగా ఆరోజులలోనే నగరమునందలి రెండు ఉత్తమతరగతి వసతిగృహములలో (hotels) చాలామందికి గ్రహణి ప్రారంభమై ౮౦ మందికిపైగా మరణించిరి; ౨౦౦ మంది బాధపడిరి. లెక్కలేనన్ని మోటారుబండలు అమ్మకమునకు సిద్ధముగనుండెను. కాని వానిలోనేదియు ఉపయోగించిన పెట్రోలియముమానెలో ఉన్న శక్తియందు నూటికి ఎనిమిది సాళ్లకంటె నధికముగ నుపయోగపరచుకొనజాలదు. నానావర్ణముల విద్యుద్దీపముల జూచి ఎట్టి వాగను ముగ్ధులగుచుండిరి. కాని ఎట్టివిద్యుద్దీప మయినను నూటికి రెండుసాళ్లకంటె నధికముగ విద్యుచ్ఛక్తిని కాంతిగ మార్చజాలదు. ఇంతవీ? జీవశాస్త్రమున ప్రపంచ విఖ్యాతిగాంచిన శాస్త్రజ్ఞులైనను వృక్షములందలి ధాతువు (sap) ఎట్లు వృక్షమువరకును వ్యాపించుచున్నదో చెప్పలేరు; క్యాన్సర్ (cancer) వివరణమున కేమికారణమో, పడిన కేలపట్టునో చెప్పజాలరు. రసాయనశాస్త్రజ్ఞులలో ఉత్తములుగూడ మనము సాధారణముగ తినునాహార పదార్థము రెట్టి ద్రవ్యసంయోగమున వినిర్మితములైనవో చెప్పజాలరు. ఎట్టిమేధావులైన మనశాస్త్రజ్ఞులైనను పీల్చిపట్టడమునగూర్చిగాని, బుద్ధిహింద్యమునగూర్చిగాని సమగ్రముగ విశదీకరింపజాలరు. ఇక భౌతికశాస్త్రజ్ఞులన్నవో, వీరు సతతము ద్రవ్యమునకున్న వికీర్ణ కాంతికరణము (Radiant properties of

matter) లను గూర్చియు, వికీర్ణ కాంతికున్న ద్రావ్యక గుణములనుగూర్చియు (Material properties of radiation) వాదించుచున్నారే కాని ఇంతవరకును సత్య మింకొని బోధపడలేదు.

నూరేండ్ల యభివృద్ధికాదు; పదివేలఏండ్ల యభివృద్ధికి అనంతరము మన మిస్థితియందున్నాము. రెండుకట్టెలను రాచి అగ్నిని పుట్టించినేర్పిననాడే మానవునికి నాగరికతాయుగము ప్రారంభమాయెను. నాటి నుండియు నేటివరకును మానవుడు ప్రత్యేకముగ రెండు విధములతత్వచిక్షీర్ణతో పరిశోధనలు చేయుచునేయున్నాడు. ఒకవైపు తనలోనుండి బహిర్గతమైనట్లు తన మనస్సునకు కృత్తమగుభావములు సత్యమిట్టివని తెలియజేయుచునేయున్నది. ఇట్టిభావము లందరికిని ఒకటే తెత్వముతోగాని, ప్రస్ఫుటతతోగాని విశదమగుటలేదు. ప్రపంచచరిత్రమున ఏ కొందరోకాని తత్వ మరసితిమనియు, విశ్వవిచిత్రము నర్థముచేసికొంటిమనియు చెప్పసాహసించలేదు అట్టి తత్వవేత్తలక గూడ ఎప్పుడో ఒకప్పుడేకాని సతతియు ఇట్టిభావములు మనమున సుదృఢమింపట లేదు. ఇక రెండవవైపు, రూఢార్థ్యనిరూపణకై మానవుడు చేయుచున్న పరిశోధనావిప్రయత్నములు గలవు. ఈ ప్రయత్నములు చాలవరకు భౌతిక శాస్త్రవిభాగమునకు జెందినవే. అభివృద్ధియనినను, నాగరికతయనినను సాధారణముగ మనకు స్ఫురించు సంశయ లివియే.

ఇట్టి ఆమోఘప్రయత్నముల నతితీవ్రముగ జరిపిననుగూడ, ప్రకృతిపరిసరముల సర్థముచేసికొని తనయభిమతిమార్గమున జీవితమును సుకరముగ జేసికొనుటకై నను మానవుని కింకను సాధ్యముగాకున్నది. తనకోర్కెల కనుగుణముగ ప్రకృతియందు మార్పులు గావించుట యటుండ ప్రకృతిధర్మముల నర్థముచేసికొని తడనుగుణముగ తానే నటించుటగూడ ఇంకను మానవునికి సాధ్యముగాకున్నది. ఇక ప్రకృతియందలి గూఢార్థమును గుర్రెడగ నెట్లు శక్యమగును?

* * * *

పరమార్థతత్వ నిరూపణమునకు నేను జరుగుచున్నంత పరిశోధనయు, పరిశ్రమయు పాశ్చాత్యచేతములందు ముందెప్పుడును జరుగలేదు. ప్రాచీనాచార్యులు తత్వమరయబూని తమజీవితముల నందుకే ధారపోసిరి. వారు కనిపెట్టిన ముఖ్యంశములే నేటికిని మానవాభ్యుదయ చిహ్నములుగ గమనించుచున్నవి. కాని ప్రాచీనాచార్యులెంతమాత్రమును బాహ్యప్రపంచమును పరిశోధింపబూనుకొనలేదు. ఇంతమాత్రముననే వారు కనుగొనిన ముఖ్యవిషయములు అముఖ్యములనియు, దోషపూరితములనియు అనుకొనదగదు అజ్ఞానమనుచు యొక దుర్గమారణ్యమని యనుకొందరు. ఈ యరణ్యమునందే మన గమ్యమునకు సులభముగ జేర్పగలమార్గ మొక్కటే యుండవచ్చును. కాని యదియు రాజమర్గమువలె గాన్పించదు. మైగా ఈ యరణ్యమున ఎన్నెన్నియో మార్గము లున్నట్లు కాన్పించును. చూచుట కన్నియు నొక్కటేరకముగ నుండును. కాన సుగమమార్గము కంటి యెదుట నేయున్నను అదియే సుగమమార్గమని మన కెట్లు తెలియును? కడకు ఒక మార్గముననే ఎన్నియో మార్గము నడచినను మన కావిషయముపైతము తెలియక పోవచ్చును. కాని జనుస్సావిశ్రాంతులు లేక సతతము ఆ యరణ్యమునందే తిరుగుచున్నవాడు ప్రారంభమున నేమార్గము నవలంబించినను, తుదకు ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తనగమ్యమును చేరుకొనియే తీరును. ప్రప్రథమముననే ఎట్లో ఒకవిధముగ సుగమమార్గమున బడి ఎట్టిచిక్కును లేక తనగమ్యమును చేరుకొన్నవానికన్న నానాకష్టముల ననుభవించి తుదకు తనగమ్యమును చేరిన ప్రయాణీకుడే ఒకవిధముగ మేలు. ఏలయన వీనికి అడవియంతయు తెలియును. అందున్న మార్గముల నన్నిటిని పరిశోధించి చూచియున్నందున వానిని కన్నులుగట్టి అడవియందేభాగమునకు గొప్పోయి వదలినను కుకరముగ గమ్యము చేరుకొనగలడు. రెండవవా డీవిధమున చేయజాలడు. వాని నేదోయొకతప్పమార్గమున విడచియెడల వాని కది తప్పమార్గమని తెలిసినను సుగమమార్గమున కెట్లు చేరుకొనవలెనో తెలియక నానాకష్టములకు పాలుగా వచ్చును. అట్టివానిని మనము మార్గదర్శకునిగ గైకొనరాదు.

పరమార్థతత్వవిచ్ఛిన్నమున విట్టిచేయు లెలంపవచ్చును. భౌతికకాస్త్రమును వికలంబింపి భౌతికకు ప్రయాణముచేసినను మనము తప్ప మరయులేక పోవచ్చును. కనాయవాది ఇతర కాస్త్రములుగూడ ఈవిధమున లింతకన్న ప్రయోజనకరములు గాకపోవచ్చును. కాని అన్నివిధములను తుదివరకు పరిశోధింపవలసివచ్చే విచ్ఛిన్నము ననుసరించుచున్నను కదే, భౌతికకు వారి ననుసరించినగాని అది తప్పవారియని స్పష్టముగ చెప్పసాధ్యముగాదు.

మనకు ఈ సందర్భమున నొకవిషయముగూత్రము జ్ఞాపకముంచుకొనుట మేలు. తత్వమరయంబకు మనము ప్రథమమున విచ్ఛిన్నము నవలంబించినను అనుసరించవచ్చును. కాని అదియే సరియైన మార్గమని మనమున నిశ్చయము చేసికొనరాదు. మార్గమధ్యమున ఒకటి రెండువిషయములు తెలిసి ఆ మార్గము తప్పమార్గమని తోచినను, ఆ మార్గమును వదలక సాంతముగ వానిని పరిశోధించుట మంచిదే. అందువలన నొక్కతూరిగ ఆ మార్గము అమూల్యము బోధపడును. ఇకముందెన్నటికిని దానినిగూర్చి ఎట్టియాశలను ఉండజాలవు. కాని ఇట్లని మార్గమధ్యమున తెలియుచున్న విషయములను చూడనైనచూడక కన్నులు మూసికొని ప్రయాణముచేయుటయు, లేక చూచినను ఆ విషయములు తప్పిదములని మార్గవాదము చేయుటయు నుండిదికాదు.

జ్ఞానార్జనమున మానవు డెట్టిమార్గంబునకుండున్నాడో అందరికిని తెలిసనివిషయమే. భౌతికకాస్త్రము నొకదానినిమాత్రమే తీసి పరీక్షించినను మనకు తెలిసినదానికన్న తెలియనిదే ఎన్నియోరెట్లు అధికముగ నున్నదని పైన జూచితిమి. ఎన్నియోమార్గముల నవలంబించి పరిశోధనలు సలుపుచున్నను మానవు డొక్కమార్గమునైనను ఇదివరకు సాంతముగ పరీక్షించియున్నాడని చెప్ప సాధ్యముగాదు. సాంతముగ పరీక్షించుట యటుండ సకారణముగ సంతృప్తి జెందుటకు గూడ వలయునంతమారము నీమార్గమున ఇంకను ప్రయాణింపలేదు. అట్టిచో ఈ మార్గమే శ్రేష్ఠము, ఇదియే సుమార్గము అని చెప్పట కేవలము సాహసమే.

మన కిదివరకును తెలిసినంతవరకును శాస్త్రాశాస్త్రమును మనము సాధారణముగ ప్రకృతిశాస్త్రమని, చెప్పి విజ్ఞానవిభాగములలో ఇంచుమించుగ అన్నియు కొన్ని కొన్ని మూలప్రమాణములపై సాధారణమైనవి. ఈ ప్రమాణముల సాధారణమేనుకొనియే శాస్త్రజ్ఞులు తమ పరిశోధనల ప్రారంభింతురుగాని, ఆధారప్రమాణములే పూర్వపక్షముచేయ సాహసింతురు. అందు కొక ముఖ్య కారణమును గలదు. ప్రకృతిశాస్త్రము విశ్వరచనాపద్ధతి నెరిగించునే కాని ప్రత్యేక మాపద్ధతినాత్రమే ఏల విశ్వ సృష్టియందు గానవచ్చుచున్నదో చెప్పజాలరు. అట్టిప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పబాధ్యత బహుళః పరసాధ్యతత్వ శాస్త్రమునకు సంబంధించినదేమో? ఏమిట్లున్నను

ప్రకృతిశాస్త్రముమాత్రము సర్వమునుతానే నిర్వహింప గలవని చెప్పజాలరు. తనబాధ్యతానిర్వహణమునందే సదా ఆశుత్తవిత్తుడైయుండక ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞుడు తనపరిశోధన లీతరవిజ్ఞానవిభాగముల కెంతవరకును ప్రయోజన కరములుగ నుండునో పరిశీలింపబూనకొనుట వ్యర్థముగ కాలహరణము జేయుటయే. ఈ విషయమునుగూర్చియే ఎడ్లింగ్టన్ దొర ఈ క్రిందివిధమున జెప్పియున్నాడు:

"The path of science must be pursued for its own sake, irrespective of the views it may afford of a wider landscape; in this spirit we must follow the path whether it leads to the hill of vision or the tunnel of obscurity."

ఆలసించు ఆశాభంగము చెందకు

గ్రంథకర్తలకు, వ్యాసకర్తలకును

వింతామణి

పారిభాషిక పదకోశము

శారీరకశాస్త్రము, జ్యోతిషము, వృక్ష శాస్త్రము, రసాయనశాస్త్రము, చరితకళలు, భూగోళశాస్త్రము, గణితము, భౌతికశాస్త్రము, వైద్యశాస్త్రము, రాజనీతిశాస్త్రము, న్యాయ శాస్త్రము, జంతుశాస్త్రము - వీరికి సంబంధించిన అంగ పారిభాషిక పదములకు సరియైన తెలుగు పర్యాయపదముల గ్రంథము, దాదాపు 15 వేల పదములు, అనేక సంవత్సరములు అష్టకష్టములు పడి నమకూర్చినది. తెలుగులో నిప్పటికిట్టి గ్రంథములేదు.

డజన్లకొలది ప్రతులకు అర్థరూపమున్నవి. కావలసినవారు త్వరపడవలెను.

250 పుటలకు వైబడిన డెమ్మివైజు గ్రంథము. చెలర్పు. 1½ మాత్రమే.

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

7, తంబుకెట్టివీధి, మదరాసు.

నామహారాష్ట్రయాత్ర

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

చెట్టునుండి దిగి ఇంచుకనేపు కొండసింగారమున మసలి, ముఖప్రక్షాళన మొనరించుకొని దివ్యాపగా జన్మస్థలి జొచ్చితిని. వనలక్ష్మీ కదయలక్ష్మీ తోడై గిరిపై నొప్పులకుప్ప నాడుచు, నలువలంకుల చిరునవ్వు తక్కి త్రించుచునేయుండెను. వీరి చెలికారమున నెంతచెలవ మన్నదో!

సుదినములు పలుకరించినంతన మనసును చూచుకొని తిరు చింతలు రివ్వున నెగసిపోవు పాలుపున ఈశ్వరకరుణాస్పర్శకతన జీవనలతనుండి దిగజారు నెవ్వ గకైవడి, తైలహృది గిరణశాబకము లడుగులీశినంతన దారి వీడించుచుండిన కారుచీకటులు చిడిముడిపడి కాలుకొలది పరుగిడుటచే హృదంతరాళమండిలి రాగసాగరపూర మిక నేయింకిలి గనక ఉద్వేగుజొంగి దళ దిశల రంగారు బంగారుకెటూరు మేలుకొలిపెను. కొండొకకవి మానసమీనిన తీపితలపులు కాబోలు రూపులంది లేదీగల ట్లగపడెను. ఆరందబిందువులు వీరిపై మంచుతుంపురుచ్చాచ్చున తక్కి త్రి అనంతావ కాళయన భావభవనములను దొరలించుచుండెను. కలకం శకంతములనుండి జలజలరాలు నూక్తిగుధాకణములు అచ్చ క్షృణేనుబిందువులవి గ్రహించి, “మా కీభిక్ష పెట్టు” డని యెడందలొగ్గి ప్రాప్తమనోరథులై, మిగులవలరి దిశాంగ నలు పులకితలయ్యెను. ప్రపుల్ల హృదబ్జమునుండి గుప్పన నుప్పొంగు భావనావేశమట్లు నిండుకొండ గుండెనుండి వెడలు నిర్భరధార చిత్తమున నెయ్యమును, తియ్యమును చిల్కిరించుచుండెను. “కైవలినీ-గీతిక దివ్యవిహంగ ము ట్లెగసియెగసి విష్ణుచరణములంటి దేవదేవుని మూపున గొని విశ్వవలయమున విహరించుచుండెను. కావుననే దిగ్విలయమున నమరజ్యోతి మిస్కులీనుచుండెను! సరి త్తటమున హాసస్మృభియై నిలిచిన సరోజిని యొసగిన ప్రణయసందేశమును వహించి అల్లన సమీరు డాత్మ కందీయ నది సారభసందేశమందలి భావప్రకరమును

గ్రహించి ప్రహేళననందితమయ్యెను. అంతరితమ్ముల రొమ్ములు అల్లనల్లన పురుగుచు కుంజశయ్యలందు తుమ్మెడలు. కవిహృదయము నాక్రయించు భావరావలె గుడగునలు సలుపుచుండెను. గుడగునలందలి తేజ బొబ్బలు కర్ణపులయలందు రాలుబుడే మేలు గుడపాటున మండెను.

స్వస్థకాంతులే! గోదావరీపయస్సున మాట మాటికి ముక్కువేసితిని. అందు చింగులాడు చిరుతల గలప నాతలపులకు సహకరించి కుంభమంటిని. చెప్ప నేల? భావోద్వేగముచే నాయాత్మ జేవలైయాడివలె నృత్యమొనరించినది. మధుమయమైన ఇట్టి సన్నివేశము పొడనూపినపుడేకదా తన్న దాను గుర్తించి ఆత్మ ఇల్ల లరును! ఈ యానంద మెంత మహత్తరమైనది! ఈ యుజ్వేగ మెంతి యద్భుతమైనది! పూవున కాపుర ముండు కలపమువలె ఆనందమున సదాశ కాంతిలయం డును. సృష్టికీ-అది కావ్యసృష్టియనును, మరే సృష్టి యనును - కర్త యగునని సదాశయే! కావుననే, సృష్టి కర్తలు కాగోరు కళోపాసకులు సదాశయ సందీప్త మైన ప్రకృతిపై (అది బాహ్యమని గోచరించుచున్నదెనను, మనుష్యహృది దోచునదెనను) కచ్చుంచియే తమకలము లను, తూలికలను చేబట్టుదురు. ఈ కచ్చులకు వెన్న నున్నది మానసమహోదధి. నిండుచందరుని చూచి ఉప్పొంగు నుదధివలె, సదాశలో పోడిశకశలినీను సృష్టి శక్తిని గాంచి మనుష్యమానస ముప్పొంగును! ఈ పాం గునే భావోద్వేగమని నేను పిలుతును. బాణిల్లిని చూచి నను, అమృతకలశమును గాంచినను మురికిగుంటలు చచ్చి నట్లే పడియుండును. ఈగుంటలందు జీవశలగాని, సృష్టి శక్తిగాని ఎట్లుదయించును? సౌందర్యమును చూచినను, అగులేకల వెలార్చు సదాశయమును విలోకించినను చలింపని మనసు (చేరలంతకన్నులు దానిముందున్నవేమి) మురికితో నిండి పురుగులుపోలు తలపుల వీనున దని

నొక్కిచెప్పడును. భావోద్వేగమెఱుగని స్వాంతము చచ్చినదానితో జమయనియు, జీవచ్ఛటల జిమ్మ సృష్టి ఇందుండి తలనూపలేదనియు స్పష్టముగ తెలుపవలెనా? అద్భుతాభ్యుపయగర్భితమైన యాయుద్వేగమును మానస మెట్లందగలదు? అలవఱుచుకొనవలెననిన నది యబ్బునా? కడలి తనగభీరత నెందుండియైన దెచ్చిపెట్టుకొనినదా? అంబురాళిలోని తరగలను పరికింపుడు. ఒక్కొక్క కెరటమందు శమంతకద్యుతిబోలు తక్కుతోపదా? ఈ జెక్కులేమి? కడలికన్నులనుండి చెడలు దీప్తుని వచింతును. దీప్తివంతములయిన కోటి కన్నులను, సహజగభీరతను గలది కావున సంద్రము చంద్రుని గుర్తించి, ఉద్వేగపూరిత మగుచున్నది. నై సర్గిక గభీరతగల మనసునా, సహజశక్తి సందిప్తదృష్టిచి గల వ్యక్తియే నిజాంతరంగమున భావోద్వేగమునంది తనసృష్టికి గడంగును.

ఆనందిమున సదాశక్తలదనన, సదాశక్తుండి సృష్టి పాదమూపుననిన ఆనందము కడుపుచలువగల కల్లివంటినిని గ్రహించుట కాలస్యము పట్టునా? ఈతల్లికరుణ నందుటకై కవులును, ఋషులును, వేలుపులును తపసు చేసిరి. గంగా గోదావరులను తల్లులచి మనముపేర్కొనుటకు కారణము అవి యానందపూరము లగుటయే! ఆక్కనెల్లండ్రయిన ఈ ఝరీమతల్లులను దివిజకల్లోలను లనుమందు మేల? ఆనందము దివ్యమై, ఆధ్యాత్మికమై విష్ణుపాదములనుండి, ఈశ్వరశిరమునుండి జాలువారునది కావుననే! భారతాని అమరులకు లీలాభూమియైనదని ఎవ్వరెఱుగరు? గంగా గోదావరులు దివినుండి దిగి మనశేలయందు మనలనుంచుటచేతనే తమవెల్లువల మీది మక్కువపెంపున ననిమిషు లిందు విడిసిరి. వ్యక్త సాయమున నిలింపుట కెంతశ్రమికులదో ఎఱుగుదురా? నదీకులములనా, ధునీజన్మస్థులులను పరిశీలింపుడు. చావులేని పచ్చందనము నందు గాంతుముగదా! నందనము నుండి కొన్ని బడనికలను దెచ్చి తొలుత నీ తావులందమరలు నాటి తమనేద్యమునకు దొడగిరి కావుననే జరామరణము లెరుగని పండుకలపులు నిడువైరులట్లు తోచుచు కనువిందొనరించుచున్నవి. జీజ్ఞాస (కవిహృ)

దిలోనిదైనను, మనిమానసమందలి దైనను) ధేనువువంటిది. ఈ ధేను పీరిండువైరున జొచ్చి, ఇచ్చవచ్చిన తెఱగున మేతమేయును. “గౌతమీమాహాత్మ్యము”నకు (ఇందు గోవుకథ కలదు కావున) నేజెప్పు అర్థమిది.

అనంత సౌందర్యమున నదీజన్మస్థుల బ్రాంజలిపై నిలిచినపుడు నా యంతరంగ పెట్టుండెనో తెలుపుటకు నాకు మాటలు లభించుటలేదు. సముద్రములన్నియు నాగుండెలందు జేరుకొని పొంగుచున్నట్లుహించితిని. అనురాగమయి యైన హృదీశ్వరివలె కట్టెదుటనిలిచిన స్వర్గము “నేను మీదానను. నా లావణ్యమును, నా సౌందర్యమును, నా సర్వస్వమును మీ కప్పునమొనరించితిని. వీరిపై మీకు నిండుహక్కులున్నవి. మీ చిత్తమువచ్చిన తెఱగున నన్నేలుకొనుడు” అని స్మృతముఖియైన నన్నుద్దేశించి పలికినది. నాకన్నులనుండి ఆనందప్రవంతి వడివడిగ ప్రవహించినది. నదీనీరమున కానందభావములు సహకరించి ఇట్టి యద్భుత సౌందర్య సామ్రాజ్యమున, ఇట్టి యనంత ప్రణయముహిమను నావశ మొనరించిన అదృశ్య ఆధ్యాత్మికశక్తికి ఆర్ఘ్యమొసగితిని. మనసున గాయత్రిని జేలించి విజ్ఞానమరీచులు సారించు జగముకన్నునకు జోహా రంటిని. అచ్చటి నందనదృశ్యమును అల్లలల్లన సంతరంగమున జేర్చుకొనుచు కొండొకవడి నిమిలితనేత్రుడనై నిలిచి, ధ్యానముగుడ్డనై, ఆ పవిత్ర మహార్తమున వా కటిభాగ్యమొసగిన జగదీశునుద్దేశించి నొసలన చేతులుమొగిచి ప్రార్థనఁపఱిగితిని. మఱి కొంతనేపటికి స్నానము ముగించితిని.

రాత్రి తోచిన వింతదృశ్యములేమో యెఱుగ నాకురపడితిని. అవి తోచినవంకకు కొండనుండి కొంత వఱకు దిగితిని. ఎడమచేతివైపున పండు ముత్తయిదువుల వలె వృద్ధసాలములు కొన్ని గోదావరీజనయిత్రకి నివాళి యిచ్చుటకో యన గుంపుగ నిలిచియుండెను. చిరునవ్వులు రాల్చుచు పరితోషమున నాహ్వానించు ముద్దుబిడ్డలవలె కుసుమ విలసితలతలు వానిదావున తోచినవి. అచ్చటికరిగి దోసిట బూలుకోరికొంటిని, చెట్లజొంపము వెనుక నొకకొండతెరువు కానుపించినది. అది ఏదేనిగుహ

లోని కరుగుబుడై ఏర్పడిన తెన్నోమో అని యూహించితిని. గుహలో వసించునది ఏదేని ముహూర్తమునైనా ఎఱుగను. ఒకానొక చెట్టుచెరుక నిలిచి, గుహనుండి ఎట్టికబ్బము వినబడునో యని చెప్పుల్పాయుంటిని. నా కేమియు వినబడలేదు. అపు డాకస్మికముగ పకపక మును నవ్వు వినబడినది! సింహగర్జనము కాదు, పెద్దపులి యటపుకాదు, నవ్వునకు పగటివేళ నడలనేల? పోయి, ఆ వింతవీమో కనుగొనెదనుగాకని నిశ్చయించితిని. చిన్ని తెరువున బ్రవేశించి, కొన్నియడుగులు వేసితిని. ఎదురు నొక చిన్ని కోనేరగపడినది. వెత్తురుచెట్టువ తోచినది అందే! చరచర కాసారతీరమునకు నడచిపోతిని. దరి ద్వారము నరిగి పరస్పరచైపున నున్నది. కొండదలములో పాతాళహోమము జరుగుచున్నదేమో! గుహలోని యగ్నిజ్వాల సమ్యుబ్ధసరోవరమున స్రవణలీలము న్నుది. కావున నందలి సలిలము ఆర్ధరాత్రమున రక్త పూరమ ట్లగపడినది. బలములోనికి తొంగిచూచితిని. అగ్నిహోత్రము జాజ్వల్యమానమైయున్నది. ఇంతదనుక తనువును దుస్సహమైన చలికి నప్పగించితినిగాదా! నిష్క్రమింప నా కిపుడు నిక్కంపునెచ్చెలి కాగలదని యుభితిని.

అగ్నిసమీపమున నిరువురు వ్యక్తులున్నాడు. ఒకడు మిగుల వృద్ధుడు, నూతనోద్దయ దాటి వయసున నతడు చాలమూర మరిగియుండును. జడదారి, చెండిగడ్డిలో నక్కినవానివలె తోచినాడు. రెండవవాడు యువకుడు. వానికి ముప్పదేండ్ల వయసుమాత్ర ముండును. కైలాసమున దలి బూడిదయంతయు నిర్వృతయొనెల్లను జేరుకొని అందే కాపుర ముండెను! వృద్ధుడు నన్ను చూచినాడు. చేసన్నచే గుహలోని కాహ్వరించినాడు. పోయి, స్వామి లిరువుర మ్రాల ప్రణమిల్లి హోమాగ్నిదాపున గూర్చుంటిని. దీక్షాజీవి గుండెకాయలెనున్న గుహంత ర్భాగమును పరికించితిని. స్వామిజీ కమండలంపుకడ నా మరచెంబు కానుపించినది. నా యబ్బురపాటునకు మేర

లేదు. గతని? కాదు. ఇంచుక భవభవ్యులంత, అది యదృశ్యమైచివా! అది ఇచ్చితిని. నావచ్చివ్రాలి నది? వృక్షామి మునిమ్రచ్చి, చాచిచి నీటిలో నా చెంబునుగాంచి. వారి నవలించె నది ముహూర్తము? కలఁగనును కలించిన దిప్రసంఘటనమును మోచించును చవాత్కెనాతిని. పంతలో కనబంత యు ప్రతిస్థనించుటకు పకపకమునవ్వు నెడలి పర భాగనమున నన్ను నన్ను ఉరికినవేసెను. నవ్వి నవాడు యువకనవ్వాడు. ఆచ్చేరుపాటన నాతిని దేటిమా చి తి ని. వృద్ధుడు మొగమెత్తి నన్ను చూచి “మీ చెక్కడినాడు?” అని పొందిలో ప్రశ్నించెను. ఉక్కిరి డిక్కిరియైన నేనించుక తెప్పి రిల్లి “మహాత్మా! నేం గోదావర తీరవానినే! నాజన్మ స్థలము సాగరసంగమమున కనలూరమందే యున్నది. అది నాకపురియొక్క ప్రస్తుతసంఘము” అని యావే శమతో తెలిపితిని. నిక్కముగ నాకు కాపురస్థలములై నవి కలకత్తా మదరాసు లైనను, నా యూరున నాది యని చెప్పకొనవలసిన దేదీయు లేకపోయినను, అందలి మన్నుమీది ప్రీతిచెంపున నెత్తునైన నచటి కరిగినపుడు పెరిగి పెద్దనైన నన్నుచటివారు పట్టురు గుర్తుపట్టక “మీదేయూరని నన్ను ప్రశ్నించుదు వుండు లెటిగియు, “నా జన్మస్థలము, నాస్వగ్రామము “వేరనిరను”ని గర్వముతో తెలిపి దాని సాంపును నన్నట్లు పుచ్చుచేసినవారి మ్రాల వర్ణించుట నా యలవాటు. నా కథన మింకను గొంత మిగిలియుండుననే ఒకమాట తలయెత్తి యువక సన్యాసి మరల పక్కున నవ్వినాడు! “ఈ చిత్రమే మ”ని స్వామిజీ నడుగ పంకించునంతలో నా యభి ప్రాయమును గ్రహించి అతడు “ఈతని సుత్తరహిందూ స్థానమున ‘శండిలా’ * యను తావున కొన్ని నెలలకు మున్ను మాత్రము చూచితిని. తమగా నీత డిల్లు నవ్వుచుండును. ఇత డెవ్వరితోగాని ప్రసంగింపడు.

* కొన్నేండ్లకుమున్ను నే నీ చోటున కరిగితిని. అది సంయుక్తరాష్ట్రములలో ‘బాలమా’నకు అనతిమూరమందే యున్నది. ఈ ప్రదేశమున నొకప్పుడు శాండిల్యమహర్షి వసించువాడట. నేడును అందొక

చక్కనియాశ్రమము కలదు. శాండిల్యస్థానము కావున దాని కిపుడు ‘శండిలా’ యనుపేరు వచ్చెను. నా పొట్టి వీచికతో కలిసి మూడుదినము లిందు వసించితిని.

ఒకపర్యాయము ధ్యానించును. వేరొకమాటు ఏమో గొలుగుకొనుచుండును. ఎవ్వరైన నేదేని యాహార మొసగిన మితముగ నారగించును. లేకున్న బస్తుండును. ఈతడు పిచ్చివాడని అచటివా రూహించిరి. కొన్నాళ్లందుండి ఈతని బరికిలించి ఈతడు మహా భక్తుడని గ్రహించి ఇచటికి గొనివచ్చితిని. నిరంతరము ఇతడు ధ్యానము చేయుచుండును. తఱచుగ రాత్రులందుగూడ మేలుకొనియే యుండును.” అని పలికెను.

“ప్రాతఃకాలమున నిచట నెట్లు చేరగలిగితిరి ?” అని యోగీంద్రుడు నన్ను పదంపటి ప్రశ్నించెను. బాంబాయి నుండి నేను బయలుదేరిన మహారాష్ట్రము మొదలు నా ప్రయాణమును గుఱించిన ఉదంతమును పూసగుచ్చినట్లు తెలిసి, కడచినరేయి జరిగిన సంఘటనములను మఱిత వోక్కిచెప్పి “మహాత్మా! ఈ చెంబు నాది. నా కేదను, నా యర్థాంగినామమును గూడ నూచించుతే. ఎవ. అను నక్కరములు దీనిపై చెక్కబడియున్నవి. ఈ కలశము మీ కెట్లుభించినది ?” అని యడిగితిని.

కడచిననాడు నే బడినపాట్లకు వృద్ధు డెంతోదుఃఖించినాడు. నాటిసాయంపమయమున నన్నుజూచి యాంక్షించో ఆనందపురస్థరముగ తనగుహలోని కావ్యనింది సత్కరించియుండువాడననితర డనినాడు. “ఏమిదవురము నడిరేయి నిల్లే ఈ యగ్నిచైతగూర్చు నియుంటిమి. ఆకస్మికముగ నేదోపప్యడయినది. అది తెబ్బులిబొబ్బకాదు. సింహగర్జనమునుకొందు. సమీప ముండును అవ్వలనుగూడ రాత్రులందు తఱచుగ భీకరా రావములు వినవచ్చుచుండను. ఈ గుహసమ్మఖమున వన్యవశువులు సంచరించుచునే యుండును. అవి బిలము లోనికి రావు. గతనికి నూతనశబ్దము చెవిబడినందున నిండుక ఆశ్చర్యపడితిని. గుహనుండి అగ్వలికరిగి చూడ నైతిని. ఉదయమున చెట్లజొంపములో మసలుచుండగా కలశము నా కన్నులబడినది. కొండకొననుండి ఎట్లో ఇది రాలియుండువనియు, దీనిధ్వనియే రాత్రి చెవిబడిన దనియు, నిద్రవరిచై యుండునో యనియు నూహించుచు, పదిలముగ దెచ్చి దీని విందుచేదితిని.” అని పలికి

యోగీంద్రుడు నా కలశమును నాకిచ్చివేసెను. చచ్చిన బిడ్డ బ్రతికి చేతులబడినట్లు సంతసించితిని.

ఈ చెంబుపై నాకు మిక్కిలి మక్కువయుండుటకు కారణము లేకపోలేదు. భారత పర్యటనమున పెక్కు చోటులందు నాతో నట్టాడిన ఈ కలశము నా వలెనే ఎన్నోధక్కాలు తిన్నది. ఢిల్లీప్రేమను ప్లాటు ఫారముపై జారిపడినపుడును, కైబరు తెగువుర కవ్వల పర్యత గర్భమున నేదో దేవాలయమున్నదనిన విని, అందరిగినపుడు చివాటన దిగువనున్న ప్రాచీనభిత్తికపై పడినపుడును, శ్రీనగరమున మా బసలోని సిక్కు యజమాని చేతినుండి జారినపుడును, హృషీకేశమున దఱురు బడిన దొంగచేతినుండి క్రిందబడినపుడును ఇది తీవ్రమైన దెబ్బలు తినినది. చెంబురూది చొట్టలను బాగుచేయించుటకు నామన సాప్పలేదు. దీనివలె చరిత్ర ప్రాముఖ్యముగల మఱికొన్ని సరకులు మాయింట గలవు పసికనమున నేనందిర గారాబము నానడతయందు కొంత ‘సూర్యకారము’ను గలిపినది. ఇది విజృంభించినపుడు చెంబులను, గిన్నెలను నేలవిసరివైచువాడను. ఇది వంకర టింకరలై కూర్చున్నవి. వీరిని బాగుచేయించవలెనని నా యక్క లూహించిరి. వీరిప్రానికను శ్రతిఘటించి తిని. బుడుతడనయియున్నపుడు నాడుడుకతన మిట్టిదని తెలుపు తిలిదండ్రులు నేడు నాకు లేదు. అర్ధశిథిలములయిన కలశములే నా సర్వస్వములో నాకుమిగిలి, నికృతరూపులందున్న ఈ పదార్థములే నాకు మిక్కిలిప్రీతి ములయి నాకైకవమును నా మానసనయనమహాల ప్రత్యక్ష మొనరించుచున్నవి. నిలుచునకుకొనినవి కడలేతినవి. నాడు ధ్వంసమైనవే నేడు నిలిచి భావభరితములై నా కన్నులనుండి ఆశ్రుకణముల నాకర్షించుచున్నవి. వీని చొట్టలపై బడుదెబ్బలు వీరిపైగల భావములపైబడి తోడ్పడనే నా గుండెలకు గుండకేయును. భావభరితమైన గతమును తునియలుచేయు నాఘాతములను నేను త్రుమింపను. “గతము” చచ్చినదని పలువురు విద్యాధికులు దానిపై దుమ్మెత్తిపోయుచుండుట గాంచినపుడు నామన సెంతేని వ్యభవండును. “గతము” కంటే భావికాలము మహత్తరమైయుండవలెనని యభిలషింతును. గతమహ

త్వమును నేటియున్నదికి, లేపటి మహోన్నతికి పునాది చేసికొనిన దప్పేమి? తాతల బాజములెక్కే కదా విశాలకాల దిగ్విలయమందలి క్రాంత్యోగ్యతదృశ్యములను విలీకించి దానిపై నులుగులెత్త నవ్యుష్టారుదుము! ఉన్నంగ వీధుల జేర్చు బజరుల నెండుకట్టిగులట్లు చూచి 'తూ!' యన జెల్లునా? గతమున చొట్టలేకాదు, గోతులను ఉండవచ్చును. ఇవి కన్నులు తెరిచు నాచార్యులయి పురోభాగమందలి కాలపథమున క్రమగతి జరించుటకై జ్ఞానప్రదీపకళికల నెత్తి చూపును. మహాత్ముల జీవనములను నెమరితిమేని, ఈ సత్యమును ఋజువోనరించు దృష్టాంతము లెన్నో కనుల బడను. నా యింటగల కలశముమీది చొట్టలు నేడును నా కాచార్యులై యున్నవి. చిలుతప్రాయమునాటి దుండగమును, ఆగ్రహ విజృంభణమును నా తలపునకు చెచ్చి ఆత్మసంవరణమునకై ఇవి నన్ను బురికొలుపు చుండును. ఆ కలశములట్లు యాత్రసమయమున నాతో ముసలిన మరచెంబుకూడ భావసమన్విత మైనదనుట స్పష్టాంశమేకదా! నా గుండెపై తగు ముద్రచిన దెబ్బలు నాక్రమశీల యందు ప్రయోజనములని నాదృఢ విశ్వాసము. ఈ దెబ్బగదలి యర్థమును స్మరణకు చెచ్చు చెంబుచొట్టలు (వాని కిది ప్రతిరూపము లగుడు) నా హితులు *. నా హితులను కాపాడుట నా పవిత్ర కర్తవ్యము

* ఈ హితులకంటె నాదృష్టిలో నగ్రస్థానము వహించిన పవిత్రవస్తు వొక్కటిమాత్రము నాకడనున్నది. అది స్వర్గీయ జతీంద్రదాసుని యస్థిక. కలకత్తాలో విద్యాసాగరకళాశాలయందుజతీంద్రదాసు కొంతకాలము నాకు సహపాతియైయుండెను. అనంతర మితడు వంగ వాసి కళాశాలయందు జేరి, పిదప చదువుమానుకొని విచ్చి క భటపంఠుమున బ్రవేశించెను. నాకు సహపాతి యైన జతీంద్రుడు భారతమేక్విరీ కాళాలు మహా పురుషుడని నాడు గుర్తింపజాలనైతిని. అరువదినాలుగు దినము లుపవాసముండి ఈతడు దివంగతుడైన మర్నాడు లాహూరునుండి వీనిశవము కలకత్తాకు గొనిరాబడెను. నాటి మహోత్సవమున గలిసి నాడుపవాస మొనరించి, సాయంసమయమున కాళిఘట్టముకడ జరిగిన అంత్య

యాశ్రమ సజీవిన కావమును వ్రాయుతన నా హితుల నాత్మహృదీనిన మరచెంబుపై నాశుశంభ జాడుల పాకించున కిదిగత కడజేరి కం చొట్టలు తెలుపుచుండ ప్రహళియాత్రకు వచ్చిన ఈ యుదంతమును వ్రాయుచుంటిని.

స్వామిజీ అనంతర మాప్రవేశించితి మహాత్వమును నా కెఱిగించి, ఇంతప్రపంచమున, విశ్వానికి నా కొసాను. తన యాశ్రమమున కొన్నిదినము లుండుమని ఆతడు చన్నజిగినాడు.

జడవారినుడువులు నామనసు నానందించు నొనిపినవి. సద్భావ మెంచున్నవో, సత్పుత్రుడు డెంచుడునో అందే తీర్థముండును 'ఆత్మకా' యొక్క శక్తి మహాత్వములను హృదయంగమ మొనరించుకొనిన వ్యక్తి ఈయోగి యని ప్రసించితిని. మహాభయములే కాదు, భయసంశయములేకాదు భీకరమృత్యువును కూడ ధిక్కరించి జయభేరి మ్రోగించునది 'ఆత్మకా' కదా! ఇట్టియద్భుతశక్తి తనయందు కల దని విశ్వసించు మనుష్యు డందు స్వాతిత్వమును, ఆనందమును అనిర్వచనీయములు. ఇట్టిమహనీయునిచెంత నిమనమునే పున్నను, మనలను మనము గుర్తింపజాలుదుము. అట్లు గుర్తించిన మహారామందే అద్భుతసృష్టికై, అసాధ్యములను సాధించుటకై నడుము గట్టుదుము.

క్రియలందు పాల్గొని, దహనానంతరమున నా మిత్రుని యెమాక నొండు గైకొని దాచియుంచితిని. నా హృదయమున దౌర్బల్యము పాడనూపిన ముహూర్తమున నీయస్థిని ముందిడికొని అర్చుతధృతి త్యాగములనుగుతించి అదియొసగు నిస్తబ్ధ భావోద్వేగపూరిత మహోపన్యాస మునకు అంతరంగిక కర్ణము లొగ్గి ధైర్యపైర్వము లందు చుండును. మంచుకొండకుండి తెచ్చిన గంగోదక మింకను నాకడ నున్నది కావున, అపుడపు డీ సలిలమును మరచెంబున గైకొని, దానిచే యతీంద్రుని యస్థిక నభిషేకించును. ఓరుల కీ పూజ మిగుల విశృతమై చూపజైన నేమి, నన్ను భవ్యనిజేయు పూజ ఇదియని మురియుచుండును.

అన్యతస్యప్రకృత్యై కదంగిన కవులును, అసాధ్యములను సాధింపఁబడిన వీరులును ఆశ్రమములను జేరి, ఋషులను నేవించి, తామును ఋషులయి, ఉత్తమాశ్రమములను కమండలువులందు జేర్చుకొని ప్రీతిమై వానిని పురిష్ఠితో క్రొలిచి, కావున నమృతజీవులయిరి. ధనంజయుడును,* గ్రువుడును, ఓలేపుడును ఆశ్రమవాసులైన మహావీరులుకారా? ఇశ్వర్యమందుగాక అసిధారావ్రతమందు, — నిరంకుశత్వమనందుగాక నేవయందు ఆశ్రమము తమపు అమృతపుగ్రుక్కలు లభించునని వీరు గుర్తించిరి. మహద్యుతేవయేకాక సమస్తభూతములనేవయు మహాత్తరమయినది వీరి చేతిగిరి. రాజులందు రాజైవరలైన ఓలేపుడు అరణ్యమున నావును కాచుకొనలేదా? జానపదులను గలియలేదా? వశిష్టాశ్రమమున నీత డెన్నెన్ని సదాశయములను బుడుకలేదు? “రఘువంశము”ను చెలువుడు, మహదాదర్శములందు కొటివత్తులట్లు వెలుగొందుట గాంతురు. ఈ మహాకావ్యమును కనిన కవిసార్వభౌముడు, బృహదారణ్యక తైత్తిరీయారణ్యకాది ఉపనిషత్తుల సృష్టింపచిన సంయమింద్రులట్లు అరణ్యము లందును, ఆశ్రమములందును నిజాత్మను చొప్పించి అక్కలైన దివ్యసామగ్రి నందినాడు. సరిత్రువున, శ్యామలతదలక్ష్మీ కాటపట్టయిన ఆశ్రమమున ఋషీంద్రుని మ్రోల నాసీనుడనై యున్నతటి నామానసవీధియందు వెందఁతెందలు కావ్యకర్తలో, ఎందఁతెందలు మహాత్ములో, ఎందఁతెందలు వీరులో పొడనూపి.

* అశ్రమము ప్రాచీనభారతమహాసంయమి యను వంశము వీరలో నుల్లేఖించియుంటిని. గిరి నెక్కట, నదియందు గ్రంథు లిడుట, పితృతర్పణములు చేయుట మున్నగు విషయములు పాతకులదృష్టియందు నున్నవి కదా! ధనంజయుఁడత్రునిగురించి మహాభారత మే మనుచున్నదో చిత్తగింపుడు :

“అర్జునుడును గంగాపానన పవిత్రకృతగాత్రుండయి దేవఋషిసత్పతర్పణంబులఁ జేసి మాతలిప్రయుక్తంబైన యా దివ్యరథం తెక్కి,

చ. అః ఘృతపస్సనాధిరీయ

తాత్పర్యము బహుపుణ్యలోకకాం

ఆశ్రమమున మునినిగూడి కొన్నా క్షుండవలెనని మక్కువపడితిని. కొంతకాల మందు విడియు మని నన్నత డడిగియుండెనుగదా! కాని దురదృష్టవశమున అట్లానరించుటకు నాకపుడు వలసినంత అవకాశము లేకపోయెను. ముం దింకను చేయవలసిన పయన మెంతో యున్నది. శారద చెన్నపురిలోనే యున్నది. ఆశ్రమము లందును, కొండలందును, వనములందును హిమాలయ యాత్రలోవలె నిపుడు విశేషకాలము వెచ్చింపజాలను. అయినను, వలసినంత మైక మంపుడు, ధైర్యము చెప్పదు ఆమెకు జాబులు వ్రాయుచు, నాయాత్రను పొడిగించుచునే యుంటిని. స్వామిజీతో రెండుమాడు దినములైనను ఉండవలె ననకొనెను, ఎట్లుందును? నాడే కదా నాతల్లితదైనను? ఊరిలోని కరిగి డైమాకారాజుతో డ్వాటున నా పవిత్రక్రియ నెఱపవలసియున్నది. ఈ యుద్ధంతమును యోగిగరునకు తెలిపి అద్వికమును ముగించుకొని, నాసికకు మరలిపోవుటకు మున్ను మరల బ్రహ్మగిరిశిఖరము జేరి ఆశ్రమమున కొలది దినము లుండుటకు యత్నింతునని మాటయిచ్చితిని.

“కొండకొనయం దుదయించిన గోదావరీధార ఆపొంత లంఘించి, ఇటుపాటి ఈపల్లమున నీ సరస్సును నిర్మించి ఇందుండి దిగువకరిగి కుశావర్తమున ప్రవేశించి అందుండి దేశాటనమునకయి వెడలును” అని యోగీ ద్రుడనెను.

చెరువున కవ్వలితట్టున చిన్నచిన్న కొండసారంగములందు గోదావరీ మహేశుని విగ్రహము లున్నవి.

క్షౌలకు విశుద్ధమానసుల

వక్ర సతతంబును సంశ్రయంబునై

లలిత నిలింపదంపతి వి

లాసవిహార మహాత్మ్యవంబులం

గలిగి వెలుంగురత్నమయ

కందర సుందర ముదరాచలా.

వ. నీ యందలి పుణ్యతీర్థంబులు నేవించుచు గంగాంబుధాతస్థవీరుహ వనస్పతిఫలంబు లుపయోగించుచు నుఖం బుండితి.....”

(అరణ్యపర్వము, ప్రథమాశ్వాసము)

కవట బేజుగోపాలుడు

శ కు శా లు

— యస్. శంకరసుబ్బాస్వామి.

జలధార వీని నభిషేకించుచు సరస్సున బ్రవేశించును. స్వామిజీ కేదయిన వైక మిచ్చుట ఉచితమో, అనుచితమో ఎరుగను.

హృషీకేశమునుండి బదిరీనారాయణమున కరుగు తఱి మార్గమున నందందు ఆశ్రమములను గాంతుము. నిక్కంపు జడదారులు, కపటసన్యాసులుగూడ గానంబు డుదురు. కొందఱు సన్యాసులు యాత్రికులనుండి వైన ముగంధ గాంక్షింతురు. హిందీలో అచ్చువేయబడిక కొన్ని కరపత్రములను చేతికిచ్చి తాము చేయదలచిన సత్కార్యములను గురించిన జాబితా సేకరవుపెట్టుచుండురు. వీరిలో కొందరు దింబరసన్యాసులు. “స్వర్ణాశ్రమము”, “రామాశ్రమము” అనుచోటులందు సామ్యులనూర్జపద్ధతిజూచి అబ్బురపడితిరి. ‘కాలీకమలీవాలా’ ధర్మశాలలందు వైకము గొనుటయు గొనకపోవుటయుగూడ కలగు. కొన్నిచోటులందు సత్కార్యములు జరుగుచుండును. కాని వైకముచేరు ప్రతిప్రదేశముందును ఇవి జరుగుట గాంచనయితిని.

స్వామిజీకి కొన్ని ఫలములీచ్చిన సర్వోత్కృష్టమైన పనియై యుండెడిది. నా కపు డ వెట్లులభించును? కూడ వోడ్కొని రావలసినది. ఆత్మప్రకాశముకొఱును, భక్తిభావవ్యక్తీకరణముకొరకును దొలుత స్వామిజీకి బుష్పంజలి నిచ్చితిని. సారభద్రాసము భావభరితమయ్యు యోగివరుని ఆత్మ నిందుక తనుపవచ్చును. ఉదరము

* మహారాష్ట్ర భాషలో విశేషచరిత్రను చేయక పోయినను, కలకత్తాలోనుండగనే ఆచారాస కొంతనేర్చితిని. భార్యాడకాపురముడు కులకరణియను కన్నడవ్యక్తియొక్కడు అమహానగరమున నాకు పరిచితుడై యుండువాడు. ఈతడు మహారాష్ట్రభాషనుగూడ నెరుగును. ఆదినములలో నేను విద్యాసాగరకళాశాలలో చదువుకొనుచుండువాడను. కులకరణి, నేనూ ఒకేహోటలులో (౨౫ Eden Hospital Road) భోజనము చేయువారము. హోటలు పంజాబీ ప్రాప్రైటరైడి. వంటవారు భగల్పూరు బ్రాహ్మణులు. చహాటి పుల్గా మన్నగు రొట్టెదినుసులకు ప్రసిద్ధి కెక్కినది. కొంద రాంధులు మందు బ్రవేశించితిమి. తెలుగుతిండి తేక నోరు చచ్చి

మాతేమి? పవనపల్లాంబువులనే ఈతడు భక్షించుచుండే నేమో! ఈ కాలముందును ఇట్టి భక్షణమున మునుచుండు మనులను గాంచి మరియభాగ్యము నా కొడవను. ఏ యాహారమును గొనక వీరు కొన్ని నెల లండబాలు పెటుచును. ఏమైన ననుకొనునుగాక! కొంతవైకము నచ్చో నిడితిని. యవకయోగితో ప్రసంగింపదలచి, ఆతనిని పలుకరించితిని. జవా లేమియు నీయక ఆతడు పక్కన నవ్వినాడు. ఇద్దరుకు జాగ్మెక్కి వృద్ధుని యాకీస్సులగొని నిష్క్రమించుచు “క్రింది కరుగుటకు క్రమమైన తెరు వేదేని కలదా?” యని ఆతని నడిగితిని. “ఎడమకట్టునుండి కొంతదూర మురిగినపిదప గిరిపార్శ్వమున నొకతె న్నగపడు”నని స్వామిజీ తెలిపెను. ఆతనికి ధన్యవాదము లొసగితిని. అరుణకిరణ విభవమున గను విందొనరించు పర్యవృత్త్యులను జూడ్కితీవలనుండి యంతరంగమున జేర్చుకొనుచు ఆల్లనల్లన నందుండి కదలిపోయి మనితెలిపిన తెరువున బ్రవేశించితిని. దవున నొకవ్యక్తి కానుపించినాడు. నన్నుచూచి వంగి దిండ మిడుచు సమీపించినాడు. వాలకమునుబట్టి ఆతడు నిరుపేదయైన మరాటీకాపని గుర్తించితిని. ఆతడెట్లుపాగా ధరించినాడు. వానిచేతిలో బలమైన కట్టకలదు. “బా-అ-అ-బా! తో-తో-న-చూ-పే-దా?” అని నత్తితో సన్నని గొంతుకతో నాతడు ప్రశ్నించినాడు. మరాటీ మాటలో * తప్పలతో నిండిన కొన్ని హిందూస్థానీ శబ్దములను పొగుపువతుగా నాతడు చేర్చినాడు.

ఊరకొన్నది. పప్పుచారు (కట్టాడార) కామపద్ధతిని ‘లంబామహరాజ్’ అను పాడలలాట్టియవంటి అచటి వంటవానికి చెప్పితిమి. ఆ రోజులలో మాకు “కట్టాడార” రక్షకు డైయుండెడిది. కులకరణి ఈ కట్టాడారను నేర్లకొద్దీ పీల్చువాడు. అతగాడి పొట్ట రబ్బరుతో చేయబడిన దనుటకు ఎన్నో ప్రత్యక్షదృష్టాంతము లగపడినవి. ఒకప్పుడు నేను జ్వరపీడితుడనై కొన్నాళ్లు పడున్నాను. చారుమిదికి బుద్ధిపోయినది. చారుసముద్రము పెద్దపెద్ద కరటాలతో పొంగిపొరలుచు ఒకనాడు నాకు కలలో కానుపించినది. పొగుపునామానులు కాబోలు చిన్నచిన్న డింగీలవలె తరంగములలో కొట్టుకొనసాగినవి. మనసును పట్టియుంచుట నాతరము గాలేదు.

“Robinson Crusoe” లోని Friday అను కేరీబాయినిచ్చువాని మాటల తీరును గలపించు వీని ప్రసంగభోరణి నాకు కొంత ముదము గూర్చినది.

పరుగుపరుగునభోయి కెరటాలలో లంఘించినాను. ఈత వచ్చునపు ధైర్యముండెను. కాని ఉక్కిరికిక్కిరియగుటచే మునిగి కొన్నిసక్తులు మింగితిని. చారుకెరటాలు గొంతుకలో ప్రవేశింపగనే ఏవో అపూర్వమైన శక్తి ఒకటి నా ఉదరగోళమున ప్రవేశించినట్లయినది. తన్మయభావమున మునిగితిని. అట్లు మాటల కందని హాయి నందుచుండగా, దురదృష్టమేమని చెప్పుదును, నా నిద్రకు భంగమవచ్చినది. నా స్వప్నమునకు ముసలము వచ్చినది. నిమిషములో చారుమహాసముద్రము అదృశ్యమైనది. మిఠు భిన్నుడనయి నాగడిలో నన్ను చూడవచ్చినకులకరణికి స్వప్నోదంతము చెప్పితిని. నా భంగపాటున కాపెద్ద మనిషి కన్నీళ్ళోడుచుననుకొన్నాను. ఒకమారు పండ్లగిలించి “అమ్మో! పాపము” అనినాడు. “కతి నాత్ముడ”నని చెడామడా వానిని తిట్టినాను. తనతప్పు గుర్తించి ముందుగ హోటలుకు పోయి, పొడలొట్టియిచ్చే చారుకాకింతు నని నాకు మాటయిచ్చి నిష్క్రమించినాడు. లొట్టలువేసుకొంటూ వంగదేశములో ఇట్టి పథ్యము దొరక దని మురుస్తూ ఎంతో శక్తి తెచ్చుకొని హోటలులో ప్రవేశించాను. కులకరణి కూర్చుని చారు తెమ్మని హుళుం జారీచేసాడు. రెండు పట్టుకారులతో ఒక పెద్దగిన్నెను బట్టి తెచ్చి పొడలొట్టియిచ్చు నా ముందుగా వచ్చినాడు. జలరూపము దాల్చిన అగ్నిహోత్రుడు లో ప్రత్యక్షమైనాడు! “అమ్మో!” అని ఒక హుళుం కెత్తెనున్నాను. జ్వరప్రకోపముని సోదరులు అపహాసపడ్డారు. వేడివీళ్ళలో రెండుకుంచాల ప్రాప్తికి క్రొత్తకారము మిగిలించి చారు తయారుచేసినాడు పొడలొట్టియిచ్చి! వీడి Originality కి కులకరణియొక్క Cooking genius తోడుపడినది. చెప్పినట్లు, “గిమిషం”లో నన్ను చైతన్యమునకు పంపవలెనని ఈ యిద్దరూ పెద్ద స్క్రీమువేళారని గ్రహించినాను. ఎంతఘోరము! పాప మెట్లు పెరుగుచున్నదో చూడండి! నాకు నోటి నుండి మాట రాలేదు. వడకు తుట్టినది! కొంతనేపటికి

“చూపుము, నీకేమైనా ఇస్తాను.” అని నేనంటిని. ఆ నిరుపేదమొగము కొండంత యైనది. తెరువు చూపుచు నా ముందునుండి ఆతడు నడువసాగినాడు. వినులతర నిర్భ

తేలుకొని నోసలున చేతులుమొగిచి “మహనీయు గణగరిష్ఠు లారా! నేను వివాహితుడను. భూమిమీద మఱికొంత కాలము నిలువవలెనని మక్కువపడుతున్నాను. అంతే కాదు, పెరిగి పెద్దవాడనయి పొడిచే సెయ్యాలనే సంకల్పంతో ఉన్నాను. కాబట్టి ఈ చారును ప్రస్తుతం నా ముందునుండి తొలగించండి. లేకున్న, నా కీదడ తగ్గదు. ఈ పదార్థం తప్పకుండా ప్రళయకాలంనాటికి పనికివస్తుం” దని దగ్గతికతో చెప్పితిని. “పిల్లీయే! బుఖార్ నహి రహేగా” అన్నాడు పొడలొట్టియిచ్చు. “హాకాభీ నహి రహేగా” అన్నాను. ఆ యోధులభో రణిమాస్తే నన్ను గట్టిగ పట్టుకొని గిన్నెలోనున్న వేడి నెత్తురువంటి ద్రవమును నాగొంతుకలో పోయిపోయేవా యని అనిపించి యడలితిని కాని పరాత్పరుడు నా పక్ష ముంచే యున్నాడు....కులకరణిని గురించినకథ రెన్నో ఉన్నవి. భోజనసమయమున వంగీయుల తిండిపద్ధతిని గుఱించిన చర్చలు జరిగేవి. వంగీయులలో బ్రాహ్మణులు కూడ మత్స్యమాంసాదులను భక్షింతురుగదా! “మాంసము తినుట కూడదు. చేపలను, కొడిగ్రుడ్లను తినచ్చును. తప్పలేదు.” అని కులకరణి యనువాడు. ఈవింక వాదము నాకు నచ్చెడిదికాదు. అగ్గిబరాటమునయి కులకరణిని మార్కొనువాడను. కొంతకాలమునకు మా స్నేహం ముదిరింది. అతడు నా గదికి వచ్చి నాకడ Short Hand, బంగళీ పాళీ హిందీలూ నేర్చుకొనే వాడు. నాకు కన్నడమహారాష్ట్రభాషలు నేర్చువాడు. కొంతకాలం జరిగినది. ఒకనాడు “అర్జుంతున అవసరమున్న”దని కొంతవైకము నాకడనుండి తీసికొని హోటలువానినోటిలో కరక్కాయకాట్టి నా పుస్తకాల సహితంగా కులకరణి కలకత్తానుండి అదృశ్యమైనాడు. అందుచే కన్నడమహారాష్ట్రభాషలందలి నా కృషికి ఢక్కా తగిలించి! ఈ భాషలలో వలసినంత పరిజ్ఞానము నంద జాలనయితిని. కాని అవి సుబోధకములు కావని చెప్పును. ఎదుటివారు పండితులు కానిచో, ఈ భాషలలో గంభీరోపన్యాసము లేయగలను.

రిణీజలపూరము మధురాలాపన మొనరించుచు నీశ్వరా శిన్నువలె న న్నునుగమించుచుండెను. కైలేంద్రముపై శోభిలు నిగురుజ్జింపముల, నింపారువిరుల, పొలుపైన పొదల, అందంపు మావిమోకల, ఆలరునెత్తముల, నెల దేటిగముల, శిశిరస్నాత ప్రసూనముల కాటపందిళ్లయిన యెలదీనల, మందసంచారితమారుతము నంటి మసలు గండుగోయిలతండముల దీర్ఘ బాహువులచే దిక్కామి నుల గవుంగిలించు నుర్వీధరముల, కవి హృదయములు పోలు తమ్మికొలంకుల నాలోకించుచు దిగ్విలయమునుండి దినేంద్రుడుచర చర గదల నొల్లకుండెను. అడకాంశుదృష్టి దళల్కొనిన వనశ్రీ చెక్కినలు సిగ్గుచే, ననురాగముచే, నా నందముచే కెంపెక్కినవి. కెంబాయలీను పొడుపుకొండ పెద్ద పవడంపుదిబ్బవలె తోచినది. దివసనాథు నలరించుటకై కాబోలు దివిగల ముత్తయునువులు కొందరు దివా భామినికి కెంబట్టుపుట్టుము గట్టి పయతెఱుగుల కై నేగిరి. నేవకుడు ముందు నడచుచుండుటచే, తెడవునకయి తడవు లాడవలసినయక్కర లేకపోవుటచే, మెడకు కు పరి గల్పించు లాతియొకన తెవ్వియును మనసును మార్కొనక పోవుచే నాదృక్కులు, తలపులును మరెందుచు పరుగిడక ప్రాగ్గీతమను బ్రహ్మాగిణిని నడుమ నిష్టవిహారము సలుపుచు, నిత్యలక్ష్మీ లలికాలవాలమైన నాతావునండి, బహు శతాబ్దులు ప్రాచీనకుల తావయిన యా ప్రదేశము నుండి నిలింపులకు కర్మక్షేత్రమైన ఆ ధర్మక్షేత్రమునుండి తపస్వియైన బ్రహ్మను మగికిపట్టయిన ఆ పూతస్థానము నుండి, సురభిళ భావబంధురమై, జ్ఞానారణచ్చరి దిగు కొత్తిన దొల్లింటి ప్రాచీనిభవముడైన బహుతేంచినవి.

* ప్రాచీనగతము నిత్యసంజీ! యైనదనిన నన్ని కాలముందును నమృతజీవియై యుండు భావవిభవము మన సభ్యతయందున్నదనియు, వెనుకటిదని దీనిని దను మాడుట కెవ్వరికిని సాధ్యము కాదనియు, భారతవని ఎన్నెన్ని యాఘాతములు తినినను, సనాతన సభ్యతా మహత్త్వము వ్యక్తమగుచునే యున్నదనియు జరుగరులు గ్రహించురు గాక! తన గుండెయందు విజ్ఞానామృతమును నిండించుకొని, దానితో నవయుగమును భార

భావికాలమున భారతమాత ద్విస్సరము నలరించు సభ్యతావిభవము నందవలె నని కాంక్షించుచు వక్ర నాగర కతవలన పాశ్చాత్యవిద్యుత్తన నాదరమండక పడియున్న భారత గతమును, నిత్యసంజీభావవిలసితభారతగతమును పునరుద్ధరింప నాతురపడుచు, కంకొలుకులం దాశాన్యుతుల బూరించుచు మహోత్సాహమున ముందంజవేయు యవకులలో నే నొక్కండను. ఔట్లాండ్ రస్సెల్ మున్నగు నాధునికులు గతము నీసించిన, నీసించురు గాక! "Passive awareness of dead facts" అని, "Regretful hankering after the extinct beauties of Greece and the Renaissance" అని మహామేధావి రస్సెల్ (Vide: Page 167 "Principles of Social Reconstruction" By Bertrand Russell) పలికిన నేమి, ప్రాచీనగతము నిత్యసంజీవియైన దని, * వసుంధరపై నేను చెలరేగు దౌష్ట్యమును మృత్యువును నిర్జించి పాశ్చాత్యజగతిమ్రాల పరంజ్యోతిని నిలిపి వసుమతీనీమంతిని నవనవోన్మేషకాలిని గాదించునదని నాదృఢవిశ్వాసము కన్నతల్లి భారతాంబ ధూల్యవ లుంతిత యైన దని ఎన్నోమారులు కన్నీళ్ళోర్చును. కాని కన్నీటిని నే నెన్నడు కన్నులందు కాపుర ముండనిచ్చు వాడను కాను. సదాశ యను నమరజ్యోతికి హృదయ మును బ్రమిద గావించుకొన నున్విష్కారుమందును. కొండగారముతోడను, వినులతరంగిణులతోడను, కన్ను దోయికి విందునేయు తరుచయముతోను, వింతచెలువ మన శోభిలు పూదీగలతోడను ఆరుగచ్చటలందు భారతజనయితి భానురభూషణాంబరాన్విత భామిని భంగి భాసమానయై గోచరించుతరి నాకన్నతల్లి మరల

తాంబ తనిపి కెంపొందింపజేయవలె నని ("It is for India to keep her breast supplied with the Amrita of wisdom, with which to feed the new born age and nourish it into a mighty future" Vide: Tagore's "Letters to a friend" page 124) రవీంద్రుడనినపుడు ఆ కవిచంద్రుని దృష్టి సనాతనసభ్యతపై (ఇది విజ్ఞానమధాపూరితము కావున) వ్రాలె నని తలచుట తప్పకాదు.

సముద్ర మహాధ్యాయునియై, విశ్వజననియై, జగద్ధాత్రయై, జీవియై దిగంతముల జేజేల నందగల దని మురియుచుండును. మహారాష్ట్ర సేవకుని వెన్నంటి నాటిప్రభాతమున రిట్లు మురియుచునే సైలంతమున జరింపసాగితిని. “తొండరపడక కొండనుండి దిగునపుడు యాత్రికులు దర్శింపఁగలయు స్థానములనన్నిటిని చూపుము.” అని వానినుద్దేశించి పలికితిని. కొంతదూరము నడచి, చివారున నిలువఁబడి యాతడు “బాబయ్యా! ఇక్కడ చూడండి ఇదిగో

శివుడిజట. ఇందులోనుండి గోదావరీదేవి ఎల్లావస్తాందో చూసితిరాండి” అనినాడు. అచ్చటికొండనేల జడలు కట్టిన కేశభారము ట్లున్నది. అందుండి నీ రుబుకుచున్నది. “గంగకుమున్ను గోదావరి ఈశ్వరశిఖనుండి వెడలి నది. ఈ యంశమును వ్యక్తపఱచు దృశ్యము బ్రహ్మగిరిపై కలదు.” అని కొందఱు మహారాష్ట్ర విప్రు లంతకు మున్నే నాపర్యటనమున దెలిపియుండు జ్ఞప్తికి వచ్చినది. కొండొకవడి నలిచి ఆ ప్రదేశమును పరిశీలించితిని.

“తల్లిపాలులేక”

వాసక

కడవెలుగు

పూడిపెద్ది వెంకట రమణయ్య

ఇలువరం తలుపు ఉత్తరలోకెత్తి మెల్లగా వడకు తూన్న చేతులతో ఒత్తిలిగించేడు. నడుమకు వంగింది నడుం రెండుగా వయోభారాన. తలుపుతీయగానే ఒక్కమారుగా మొగాన కొట్టిన ఆప్రాద్దుటి వెలుగులో వాని వెలుగుతక్కువకన్నులు తపాతపా రెప్పలు కొట్టుకున్నాయి. జంకుజంకుగా తలపోరకు చేజాచి పొట్టి చేపాటికట్ట దొరకబుచ్చుకొని తడబడతూన్న ఆడుగు, మీద ఊగులాడుతూన్న కుమ్మకేరంతో తలుపీవల మంటివాకిట్లో నిలబడ్డాడు. పండి బట్టతలబడ్డ తల ఊత లేకుండా ఊగులాడుతూంది.

“అప్పుడే యెవరో కళ్లాలు చల్లి ముగ్గులు పెట్టేడు” అన్నాడు తేలీ మనిగీహతూన్న హాలు తక్కువగొంతుకతో. మూటగా మడుచుకొని గుమ్మంలో కూర్చున్నాడు. ఇలువరం గోడకు చేరబడి. ఎన్నడై యేళ్లే ఉంటాయో ఆడుప్రక్కలే ఉంటాయో శరీరాన చర్మమూ, ఎముకా తప్ప తక్కినవన్నీ కర్పూరం లాగు మారించిపోయాయి వాడుబారిన ఆముసలికన్నులే కాస్త మిలమిలాడేయి. ఆకమ్మని కళ్లాలుపరుపూ, దాని మీద రంగవల్లికాచిత్రవనా! కలంసాపుడేరిన ముసద్దీ కూడా అంత తీర్చినట్టు ఆముగ్గుతీవలు గీయలేదు అనుకున్నాడు ముత్యాల. ఆముసలిచట్టంలో కాస్త యావ నపుచాయలు కదలేయి.

“సేనో?సేనో?” అన్న మూల్గులాటి కేక గుడిసె గర్భంలోనుండి ఈవలకు ధ్వనించింది. తలకూడా అటు త్రిప్పకుండా విన్నాడు ముత్యాల. “ఏమో, ఎంతకాల మిలాగు బాధపడాలో ఈముసలిది. దాని ధర్మమూ అని దానమ్మ కాస్త కనిపెడుతూందికాబట్టి సరిపోయింది గాని లేకపోలే ఎవరి కెవరు?” అని వైకే మాట్లాడుతున్నాడు.

“అబ్బాయి! రారా నాయనా?” అన్న కేక గుడిసెలోనుండి వైకి బలిమిసిద్ధినట్టు ఈవలకు కొనసాగింది.

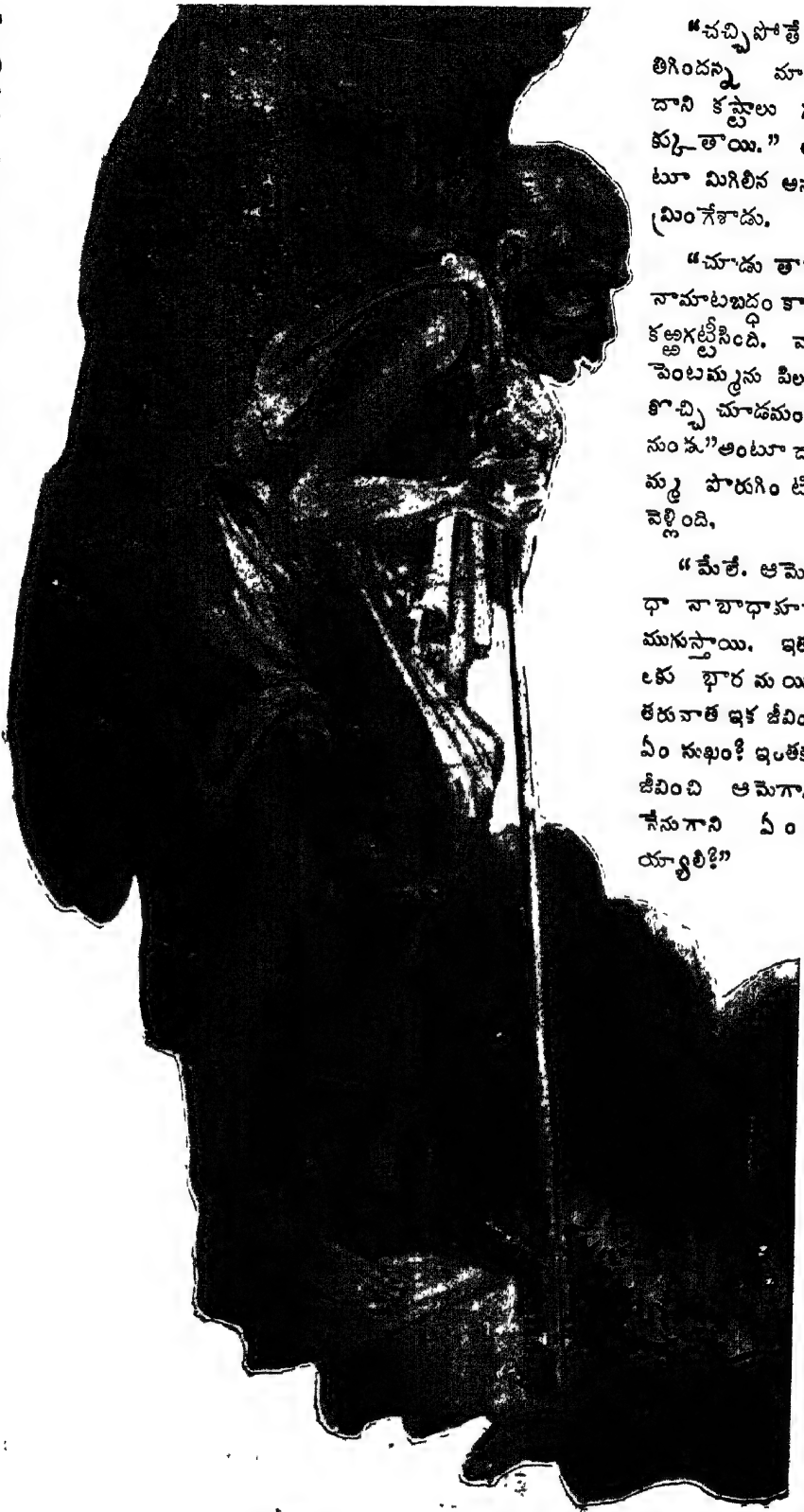
“అబ్బాయి! ఎక్కడి అబ్బాయి! ఇక్కడకు నూబ యేబది, లేదా రెండు వందలమైళ్ల దూరంలో నున్నాడు. నీపిలుపు నాకే వివరలేదు...నినిమాత్రం ఏంచేస్తాను? నాకైనా కాలూ చెయ్యి స్వాగ్ధనంలో నున్నాయి గనకనా?...కనకం! ఏం కావాలి?” వరమిచ్చేచేపుడులా గడిగేడు ఆచీమముసలి భార్య కనకమ్మ నుద్దేశించి. పొక్కిన మంటినేలా, కుక్కివడ్డ సులకమంచలలో గోసె పరచికొని పడుకుంది కనకమ్మ. శరీరమూ, ఆమెకట్టుకున్న పాతగుడ్డామూడా ఒక్కలాగే శిథిలాలయి చితికి పోతున్నాయి. ఆమె కనుగొలుగులలో నున్నాయి. ప్రాణాలు, అంతా వట్టికట్టైను. కాలు చేయి కదపడానికి కూడా అవకాశం లేనంత బలహీనంగా ఉంది. ఆమె ఆసిన ఆ రెండు మాటలూకూడా వెనుకటి అలవాటున ఆమెగొంతు వెడలినవేగాని సార్థకాలు కావు.

వంగిననడుం మరింత వంచి “కనకం!” అన్నాడు ముత్యాల. ఆ పిలుపులో నిరాశా, నిర్వేదం ధ్వనించేయి. వాని చూడ్కు లేటు ప్రసరించేయో చేతిలోని కట్ట ఎవరో ఊచిన ట్టటూ యటూ ఊగింది. నిట్టూర్పు కూడా ముసలిదై మడుచుకొనిపోయింది వాని బొక్కినోటిలో. “ఎందుకిస్తాడో భగవంతు డింత దీర్ఘాయువు? పోనీ నాలాగు ఈమాత్రం శరీరదాక్షిణ్యమేనా లేదాయు?”

“కనకం”-మరొకసారిపిల్చేడు మంచంపై పునుండి తలయీవలకు త్రిప్పి. పలుక లేదామె. నిద్దురలో పలవరించినదేమో ఇందాక.

“తాతా! చల్లిమాడు” అంది వీధిలోనుండే కంచంతో కూడుపట్టుకొని వానమ్మ.

మత్స్యలు ఆశ్రమం
గా యీవలకు వచ్చే
డు. ఆమె తెచ్చిన చెం
బులూని నీళ్ళతో
కొంగుమూ చేతులూ
కడకొన్ని, యీవల
మట్టివాళ్ళిద్దరు ముగ్గు
మీద కంచం పెట్టు
కొని, దానిదగ్గర కూ
ర్చున్నాడు. ఎవమ
చేత సంజాడు పట్టు
కొని నాకుతూ కుడి
చేత చట్టిక బళ్ళాలు
ఒక్కొక్కటి దిగజే
స్తున్నాడు. అంతవర
కూ వాని నల్లాడించిన
ఆకలికాస్తా మందగిం
చింది. సంజాడునాకి
లొట్టలువేస్తూ “దాన
మృత్యుకనక మెలాగుం
దో చూస్తూ, నేను పిలి
స్తే పలుకలేదు. నిద్ద
రకాబోలు” తిరుగా
అన్నం తింటున్నా
డు. ఉదయపు తెం
డలో వెళ్ళు డప్పు
లాగు వేడెక్కుతూం
ది. మూడువంతులు
కూడు ముగించేడు.
ఉపిరి సక్కువంది, ఆ
చేతుల్నినడం. లోపల
మండి కంఠావని కేకే
సింది. దానమ్మా!
కనకమో! తాతా,
తాతా అని ఆశ్రంగా
సిలుస్తూంది దానమ్మ!
ధీమాగా “ఏమట”
న్నాడు మత్స్యలు.
“అవ్వకదలదు!
మాటాడదు! చచ్చి
పోయింది కాబోలు.”

“చచ్చిపోతే బ్ర
తిగిందన్న మాటే.
దాని కష్టాలు గట్టె
క్కుతాయి.” అం
టూ మిగిలిన అన్నం
మింగేశాడు.

“చూడు తాతా!
నామాటబద్ధం కాదు.
కట్టగట్టిసింది. నాళ్ళ
పెంటమ్మను పిలుచు
కొచ్చి చూడమంటా
నుండ!” అంటూ దాన
మ్మ పొరుగింటికి
వెళ్ళింది.

“మేలే. ఆమెబా
ధా నాబాధాకూడా
ముగుస్తాయి. ఇతరు
లకు భారమయిన
తరువాత ఇక జీవించి
ఏం కుఖం? ఇంతకూ
జీవించి ఆమెగాని,
నేనుగాని ఏం చె
య్యాలి?”

పండ్లసందులలో నాల్గ్ చొనిపి మెతుగులు లాగికొని చప్పరిస్తూ నేలచూచేడు. తనలోతా నేమేమో అనుకుంటూ కఱ్ఱ సంధిస్తున్నాడు లేరడానికి. గుడిసె లోనుండి దానమ్మ, పెంబమ్మ కనకమ్మకరీరం మోసుకుంటూ ఈవలకు వచ్చేరు. ఆచేరువనున్న కాగు చెట్టుక్రింద గోసెవేసి ఆమె నక్కడపడేసి తాతవద్దకు వచ్చి నిలబడ్డారు.

“అయిందీ? దాని యాతన ముగిసిందీ? బాగానే ఉంది. ఆమె ధన్యురాలు. ఆమె చచ్చిపోవడంకాదు, బ్రతగబోయింది. నాకేమీ విచారంలేదు, ఒకవేళ యీ పాడుకన్నులనుండి నీటిచినుకులు రాలినా ఆసందబాష్పం లనుకొండి.” అంటున్నాడు ముత్యాల ధీమాగా నవ్వు మొగింతో. ఏవో భారం తనమీదనుండి దిగబడ్డట్టు విక్రమ నూదించే సుఖప్రసాదాలు వెళుతున్నాడు. చాలకాలంనుండి ఎదురుచూస్తూన్న ఆనంద సమయ మాసన్న మయిసట్టు నిండుగామాటాడుతూ పండు ముత్తయిదువు పచ్చని చిలుకలా గెగిరిపోయిదన్నాడు. మంచిది. మంచులాగు నిష్కల్మషమయిన జీవం కరగించుకుం దన్నాడు. ఆమె ఆమాయకురాలు, కాళ్ళత స్వర్ణనుఖ ముఖభరిస్తుం దన్నాడు.

ముసలివాడు ముగ్ధుడయి ప్రాణనాయువు స్తంభించుకుంటూడేమో అనుకున్నారు కొందరు. వలవలా విలపిస్తూడేమో అనుకున్నారు కొందరు. కరీరం నిలుపుకో గలదో లేదో అని శంకించేరు కొందరు.

ముత్యాల మంచివాడు. వారి దాంపత్యం అనాది సిద్ధంగా అత్యవసరాలంగా సాగివస్తూంది. వాళ్లు అలా ఆగూటిలో గువ్వలజంటలాగు కూడిఉన్నారేనా డాయో. ఆపల్లెఅంతా వారిని పార్వతీపరమేశ్వరు ను చూచినట్టు చూచేవారు. అప్పుడుమొదలు రాత్రి జాము వేళ దాటేవాకా ఆహుతి ముత్యాలను వచ్చిచూచి వెళుతున్నారు ఎందరో ప్రజ. ఒకటిరెండు చేరువగ్రా మాలనుండి కూడా వచ్చివెళ్లేరు ప్రజ. అందరితోటి ఆతి ధైర్యంగా మాటలాడుతూ ఆమెకు ధన్యవాదాలు చెబుతున్నాడు. ఆమెనుగూర్చిన విచారము తన కిక లేదు, తాను హాయిగ నిద్రపోవచ్చు ననుకొని ఆ చీకటి గుడిసెలోకి వెళ్లేడు.

దామ్ర వానిప్రక్క దులిపి పరచి ప్రమిదలో వత్తివేసి దీపం వెలిగించి, “తాతా, కూడు తింటావా? ” అని అడిగింది.

“అప్పుడే యెవరో కళ్ళాపు చల్లి ముగ్ధులు పెట్టేరు” అన్నాడు.

కోడికుసుమగా నిద్రపోతున్నాడు, త్రుళ్లిపడి మేల్కొంటున్నాడు. మెలకువరాగానే ఒకసారి వాని హృదయం తేలికగాను, ఇంకొకసారి భారం గానూ తోచింది. ఒకటి రెండుసార్లు మూల్గేడు. పొదుగువాళ్లు తెలిసిఉంటే వినేఉంటూ రాధ్యని.

ఉదయాన్నే లేవగానే 'కనకం' అనేదే మొదటి పిలుపు. ఒక్కొక్కనాడు రాత్రిమీరేక నిద్ర తెలివితే ఉండగా 'కనకం' అని పిలిచేవాడు భక్త్యాలు. అమె పలికేది. ఏవో కబురు లనుకునేవారు.

"ఉం హుం! వద్దు. కడుపు నిండుగా ఉంది, వాకు ఆకలేకాదు. ఏబాధాకూడా లేదు, హాయిగా పడుక్కొని ఈరేయి నిద్రపోతాను. రాత్రి మించు తూంది. దానమ్మ, నీవు వెళ్లు. మాకోసం చాలా క్రమ పడ్డావు. ఈ మూలినోడిదీవన లూరకపోవులే. నీ వెంక దాన వవతానో మోడు! అంటూ ఆ సులక కుక్కిలో పడుకున్నాడు.

పడుక్కొగానే మొదటికథ - "ఈవార్ల అక్కయికి చేరుకుందో చేరదో?" పైకే అన్నాడు.

రెండు శబ్దాలతో ఒకే కంఠంతో. దానితో వారిరువురూ చిత్తశాంతి చేకూరేది కాబోలు, తిరుగా కోడి మానేదాకా ఇద్దరూ కొట్టేసిన పాముల్లాగు పడుక్కునే వాళ్లు.

ముసిలాడి నోరు కనకాన్ని ధ్వనించింది. కన్నులు మూసికొనే ఉన్నాడు. కథ ఏరో చెప్తున్నాడుకాబోలు, గొణుగుబోయే మాటలతో కనకాన్ని ఉద్దేశించి త్తుల్లి పడిలేచి మంచంనడుమ వంగిపూర్వున్నాడు కన్నులు నులుముకొని, కనకంమంచంకోసం ఆమె పూర్వం పండుకొనే మూలకు అపసమ్యక్ంగా చూచేడు. “కనకం! కనకం” అని గట్టిగాపిల్చేడు... “అ! నిద్రలేదు. మూల్లు విసబడుతుండే. కనకం! పిలుస్తే పలకచూ” అన్నాడు అతిజాలిగా. ఆ లేతవెలుగుదీపం ముడుచుకుపోయినట్లయింది. లేచి నేలతడవి కాల్లాది నిలచేడు. మంచంక్రిందపడిఉన్న చేతికట్ట పుచ్చుకొని ఆమె ఉండేమోనని అటువైపు వెళ్లేడు.

“లేదు! అయ్యో లేదు. అమావాస్యరాత్రి, ఆమెకు చీకటి లక్ష్యంలేదు, నాకు తెలుసును. అప్పుడు చీకటేకాకుండా పెద్దగాలివానమాడ. జంకకుండా పాలానికి వెళ్లింది ఆర్ధరాత్రివేళ. ఇప్పుడు - పాలానికి వెళ్లిందా?...పాలంలేదే!...వెతగాలి. ఆమె చీకట్లో ఏమయి పోతుందో!...ఇక్కడెక్కడేనా ఉండేమో, “కనకం!” నిలబడ్డాడు, ఆమెవెలుగుకోసం ఆరికించేడు. “ఏమయి ఉంటుంది! ఒకనాడు ప్రొద్దున్నే లేచి పొరుగుపల్లె వెళ్లిందికాదు, వాళ్ల మేనగోడలంది చూచివస్తాననుకుంటాను. ఆవేళ పగలుకాబట్టి నాకు ధైర్యంఉంది. రాత్రివేళ-అంధకారం-కుక్కేమోనక్కేమో-ఒంటికత్తై-అబ్బాయిఉంటే - ఉంటేమాత్రం నాకు కనకంమీద నన్న ప్రేమ వాడికుంటుంది...ఏదీ? ఏనాడాయ వెళ్లి పోయాడు! కనకం....”గదిఅంతా అటూయటూ చూచేడు, గోడను చిలుకకొయ్యనుండి వ్రేలాడుతుంది త్రాడుతో ఒక చిన్న పాతలాంతరు. అటే మెల్లగా అడుగులు పెట్టుకొనివెళ్లి ఆలాంతరు తీసేడు. దాని కొకవైపు అద్దంలేదు. అంతా త్రుప్పుపట్టి మొరమొర

లాడుతుంది. మనీబాడ్లు, సాలెపట్టుతో నిండి ఉన్నాయి దాని తలా, మూలబూసు. దానిలో ప్రమిదదీపం మెల్లగా చొనిపేడు. పక్కమీద పరచిన పాతగుడ్డ తీసి పైమీద కప్పకున్నాడు. ఒకచేత లాంతరు, రెండవచేత చేపాటికట్టా పట్టుకొని ఇలువరం విడచి యీవలకు వచ్చేడు.

పదిపదిపాసేళ్ల వుతుంది. ముత్యాలు వీధిలో నడిచి? ఏంవీధి! పల్లెబాట గోతులూ గోడ్దాను. రంయి మచి రాచిచెట్టుకొమ్మవ్వుంది గాలి. ఆచెట్టు తొట్టిలో గుడ్లగూబ గూపెట్టింది. ఎటెంత అవ్వలి కళ్లంకాపులకు మఃషిజాడ గలగలకబ్బంతో తెలుపుతుంది. ఎక్కడా లేని సత్వం ఆ ఎండుకాళ్లలో ప్రవేశించింది. అక్కడా అక్కడా నిలిచి “కనకం కనకం” అన్న ఆక్రమణ బోసి నోటిపిలుపు ఆనిశ్శబ్దరూపయాన్ని గుండులాగు డూకు కుంటూంది. తల వ్రేలవేసికొని తలపులు నోటచెట్టుకొని తడవికొంటూ దాటుకుంటూ పోతున్నాడు ముత్యాలు.

“ఎవరది?” మెలకువవచ్చిన కళ్లపుకా పాకడు గద్దింది ఆవెలుగు నుద్దేశించి గట్టిగా అడిగేడు. ఏదో జదులాడిన ట్రాదీపకలిక చలించి చీకటితో చలంతా లాడుతుంది.

ముసలి ముత్యాలు “కనకం! కనకం!” అని జాలిగా ధ్వనించి ప్రతిధ్వనించేడు.

తన తోటి పాలికాపును లేపేడు ఆకళ్లంకాపు. “ముసలాడు దేనికో దేవుతాడుతూ వస్తున్నాడురా” అన్నాడు ఆశ్చర్యంగా. రెండవవాడు నిద్రలేచి ఆవులించి కళ్లుచులుముకుంటూ తాత వెలుగువైపుచూచి “అ! అ! ముత్యాలుతాత! ఇ దేమిటిచెప్పా, చీకట్లో ఇలా వస్తున్నాడు.”

“ఎవరట్లా పాలికాపులూ! కనకంగానీ వచ్చిందా మీ కళ్లంకడకు?”

పాలికాపు లిద్దరూ ఒకరిమొగ మొకరు తెల్లబోయిమాచుకున్నారు. “తాతా, ఏమిటంటావు?”

“కనకం! కనకం!”

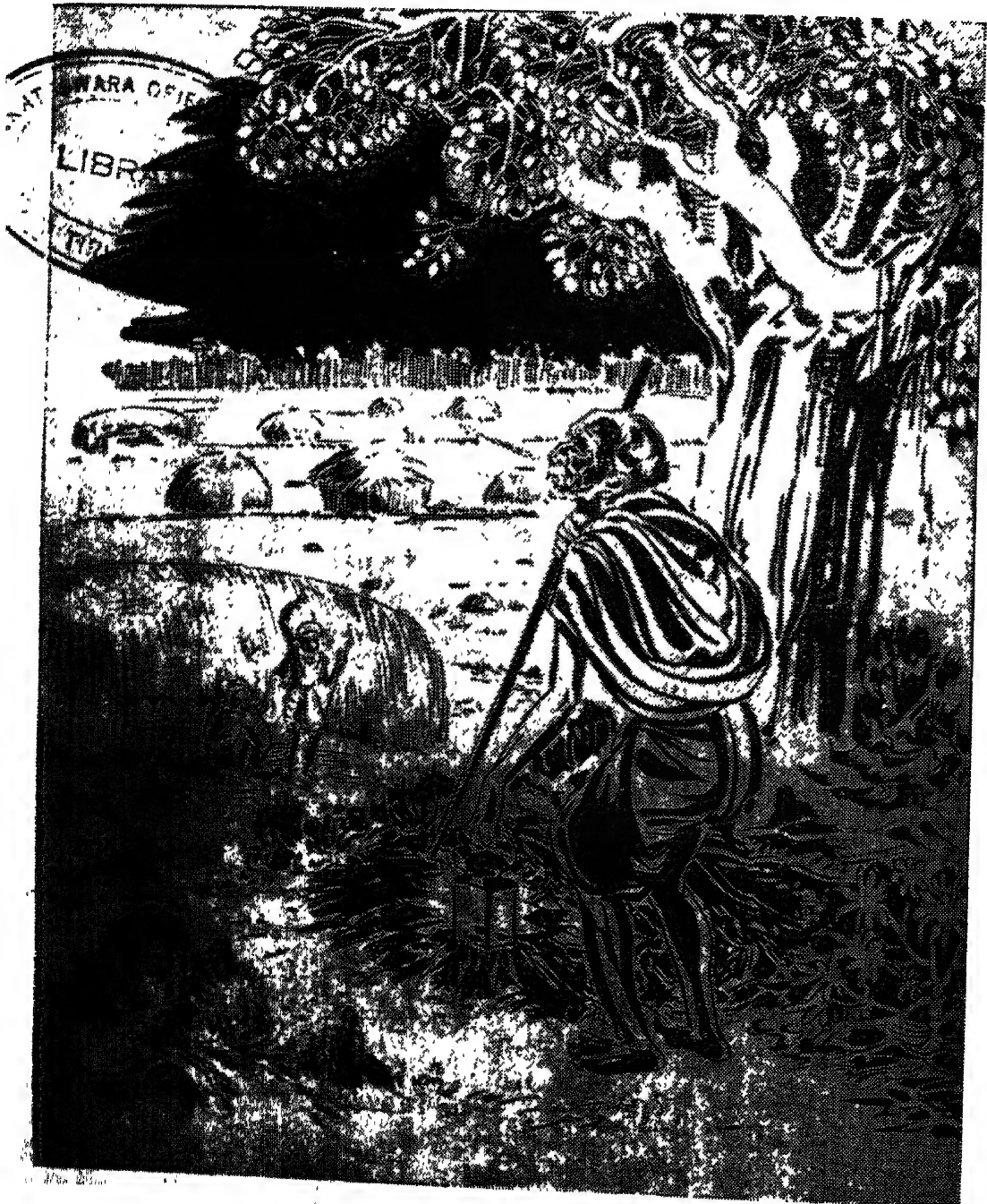
“వీనికి మరి చలించింది.”

“కనక మెక్కడ?.....”

“మరి నేనొక్కడనూ అనుడినెలో పడుక్కో

“ఇక్కడను రాలేను?”

గలనా? అరవైయేళ్లయింది. కనకాన్ని గడియనేప

“లేదుకాతా! ఆమెవస్తుందిలే, ఇంటికిపోయి పడుక్కో.”

యినా విడిచియెరగను. ఎక్కడుంది, మీవశువుల సాలలో నుందా?"

“లేదుతాతా! ఆమేవస్తుందిలే. ఇంటికిపోయి పడుకో”

“నే నెలా వెళతాను, కనకం లేకుండా? కనకం దొరకాలి, నే నింటికి వెళ్లాతి. వీదీ కనకం? ఇటు వచ్చిందా లేదా? ఆసంగతి మొదటచెప్పు కనకం! కనకం!” అని గట్టిగా గొంతెత్తి పిలుచుకుంటూ కళ్లందాటి వెలిపాతున్నాడు. పాలికాపులు భయంగా జాలిగా వానివై చేచూచిచూచి పడుకున్నారు.

నిద్రపోవని రాత్రిపిట్టలలో పిట్టయటు ఆపాలాలంట “కనకంకనకం” అని ఆతడు వాపోతున్నాడు. ఒకప్పుడాపిలుపు ధీమాగా, ఒకప్పుడది వడకి అస్పష్టంగా, ఒకప్పుడది పట్టుడప్పి జాలిగా చడీలేని ఆచీకటివెల్లువను కదలించినట్టు వినబడుతుంది. గాలే బెదబెదలాడి పోతుంది. కళ్లాలలో ప్రతివలనం రేగుతుంది.

తెల్లవారడం గుర్తించలేదు. తేలిపోతున్న కాళ్లను లక్షించలేదు. ఆరిపోయిన లాంతరును వికవలేదు. గద్దదికనైనా సవరించుకోకుండా ఈపిలుపుతో పలికితీరుతుండన్న నిండునమ్మకంతో అన్నిపిలుపులూ అదేదూరానికి, అదేద్వారితో, అదేశ్రద్ధతో శరవరం

పరగా, గుర్తులేకుండా, గురిలేకుండా విసరుతున్నాను ముత్యాలు.

కనకంవిగ్రహమే వాని కన్నులలో, కనకంపిలువే వానికంతంలో, కనకమే కనకమే—“శరీరాన్నయినా విడచి డీవిస్తానుగాని కనకాన్ని విడచి నిలబడతానా!” అన్నపరాకాష్ట వాని అడుగులపటిమలో తోస్తోంది. కనబడ్డ పసిబిడ్డనిహూడా “కనకాన్ని” గూర్చి అడుగుతున్నాడు.

అసలే మందగించి ఆలవాటునజ్వలించే ఆజీవదీపలేశం ఆ టులో ఆరాపిడిలో ఆటకలో మరింత భగ్గుభగ్గుమని కడసారి గుస్సులపుమంట లెగస్తోంది.

ఏచెట్టుమూలనో, బహుశః తన యువరము చేరువనున్న కాగుమ్రాకు మొదటనో పట్టుపీడి దొరలిపోయిన చొక్కిలాంతరు, పట్టువిడవక ప్రక్కను సాగిపడ్డ చేతికట్టి, శబ్దించకుండా చలించకూడా వాపోయే బోసినోరూ, వెలుగులేక వీడబారిన గాజుకన్నులూ, కనకమయ మయినట్టు పాలిపోయి పచ్చబడిన ఒళ్లూ ముత్యాలు పడిఉండుట మొదటి సారి దానమ్మ చూచింది.

గ్రామంలో కళ్లాలలో కనక శబ్దప్రతినినదం ఆతరువాత ఎన్నోసార్లు ఎందరతో వినిపించిందట.

మే లొక్క లు పు

జి. జా ము వ

కాలవాహిని యుగతరంగముల నడుమ - నున్నదో లేదో భవ్యభాగ్యోదయంబు
యెల్లదిశ లొప్పులొలుకఁ బ్రా ద్దెక్కిపోయె - భరతజనయిత్రీ! కన్నులు తెఱువవేమి?

తరములే పెక్కులు కాలచక్రమున వంతర్ధానముఁ జెందె, సో
దరదేశంబు లఖండవైభవ సముద్రస్నానముఁజేసె, పే
దరికంపుం బొగదుమ్ము గుమ్మములపొంతన్ దాండవంబాడ, సో
మరిదానింబలె మిన్నకుండెదపు లెమ్మా! కచ్చ బంధింపుమా!

వలదమ్మా! యివే ప్రాతనాటకము లభ్యస్తంబుగావించి, నీ
తలఁపు ల్సౌగంధ మొద్దనాఱినవి, నూత్న జ్యోతి ముట్టించుకో
వలె, నుత్సాహసమేతులయ్యు సుతు లీబాదాలలోఁ జిక్కి దు
ర్బంధులైనా రిక నూరిపోసికొనవే స్వాతంత్ర్యభావోపధుల్.

ఉన్నవి పిచ్చినమ్మకము లుప్పుకురానివి నీమెడఁదలో
నెన్నడు చొచ్చెనో, చరణమెత్తి శుభశుభము ల్గణింతువో
యన్నతురాల! యీ పిఱికి యనాహల కాహుతియై ద్రయత్నముతో
చన్నవి రిత్తలై యవి తలంచి గడింపు మభీష్టసిద్ధులన్.

నకల శుభములు నీ సమక్షమునఁ జేసి - నిలిచియున్నవి వేల్పుటావుల విధాన
పిదుకుకొన వమ్మ బంగారుబొదియలకు - ఆలసించిన పరులపాలగును పాలు.

అట గనుగొమ్ము పశ్చిమమునందు తురుష్కుల సుందరాంగి, చీఁ
కటి పరదాలతోడ బురఖా చొలఁగించి, సమంచితాశయ
చ్చటలు చిగుర్పగాఁ జదువుసంధ్యలు నేర్చినదమ్మ! విద్యకై
గుఱుకలుమొంగు నీ యనుఁగుకూతుల కిమ్ము కలమ్ము, ఖడ్గమున్.

—

పెట్టుబడి

పండ్లంగి రాజేశ్వరరావు

ప్రస్తుతపు ఆర్థికదుస్థితి ప్రారంభమైనప్పటినుండి యు ప్రజలందరు పెట్టుబడిపేరు చెసిలే బెడరిపోవుచున్నారు. ఇదివరకున్న పెట్టుబడులను సాధ్యమైనంతవరకు వనూలుచేసుకొని దగ్గరపెట్టుకొనుటకు, లేక బ్యాంకునకు దుంచుకొనుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఇదివరలో బంగారమును విరివిగా కొనెడివారు. అందుచేతనే బంగారమునకు భారతదేశము నుడిగుండమువంటి దనెడి అభిప్రాయము ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞుల యందుకూడ ప్రబలివది. కాని ఇంగ్లండు స్వర్ణ ప్రమాణము (Gold standard) వదలినప్పటికి బంగారు యొక్క భర విపరీతముగ పెరిగిపోయినది అంతటితో కద ఆడ్డముతిరిగినది. జి. డి. బిల్లాగారన్నట్లు బంగారమునకు రెక్కలు వచ్చినవి. మారుమూలమున్న చిన్నచిదర కూడ పెల్లగిలి వచ్చినవి. నేటికి రెండువందల కోట్లు రూపాయలకు పైగా విలువగల బంగారము ఇంగ్లాండు అమెరికాలకు ఎగుమతి అయినది. ఇందుకు జనసామాన్యమును నిందింపరాదు. బంగారమందు వారికెంత మమకార మున్నప్పటికి ఆర్థికదుస్థితివలన గత్యంతరము లేక చివర కిందుకొనబడిరి. కొంతమంది శ్రమంతులుకూడ ధనాశ్రయే ఇట్లు చేయుచున్నారు. ఇది చాల శోచనీయును. బంగారము దేశము వదిలిపోవుటవలన కలిగెడి నష్టములనుగురించి ప్రై. దవార్థిక శాస్త్రజ్ఞులందరును యేకగ్రీవముగ చెవులో ఇల్లుకట్టుకుని పోరిరి. బ్రిటిషు వాణిజ్యాభివృద్ధికై రూపాయను పౌండుతోకకు తగిలించి (Linking the Rupee to the pound sterling) నేటిమారకపుమాయను (Exchange manipulation) నిలబెట్టి వైకిమాత్రము ఎగుమతులను దిగుమతులకంటె ఎక్కువగా నున్నట్లు (Favourable Balance of Trade) కనపరచి మధ్యపెట్టుటకై ప్రభుత్వమువారి విషయమంతయు పెడచెంది పెట్టిరి. ఈ సమస్య విషయమై వివరముగ చర్చించుట కిది తావుకాదు. సర్వజన సమ్మతముగు బంగారమందు పెట్టుబడి

లేకపోవుటయేకాక చివరకున్నది కూడ పూర్తిపెట్టుకుపోవుచున్నది.

స్వతః మనదేశము గ్రామసముదాయము. కుటీర పరిశ్రమ (Cottage Industries) లనుగంటుట చేత పున్న కొద్దిపాటిమూలధనము వడ్డీవ్యాపారమందు తిరుగుచున్నది. భాగ్యపుదినుసులధరలు పడిపోవుటచే పావుకారు లిదివరకు పెట్టినపెట్టుబడులే సరిగ వచ్చుచులేదు. ఇందుకు సాయము హెచ్చువడ్డీరేట్లు. దేశమందలి గ్రామవాసుల ఋణముపెంత్తము (Rural Debt) నుమారు పదకొండువందలకోట్ల రూపాయలని అంచనా నేయబడినది. ఈమధ్య ఋణపరిష్కారమునకై వివిధ రాష్ట్రీయ శాసనసభలందు చట్టములుకూడ చేయబడినవి. వీటివలన చాలనష్టము వచ్చినదిని, ఋణదాతలవలన అనసరమగునంత సహాయముకలుగలేదని ప్రజలు మొరపెట్టుచున్నారు. క్రొత్తగ పెట్టుబడి పెట్టుటకు జంకుచున్నారు. సాధారణముగ తణఖాలమీదను, తాకట్టుల మీదనుమాత్రమే అప్పు దొరుకుచున్నది. చివరకు వడ్డీ వ్యాపారముకూడ లాభకరముగ నుండుటలేదు.

పారిశ్రామికముగ మనదేశము చాల వెనుకబడి యున్నది. బట్టలపరిశ్రమ యిటీవల కొంతవరకు ఇరుము, ఉక్కు, పంచదారపరిశ్రమలు తప్ప మిగత వన్నియు విదేశీయులచేతులందున్నవి. మనదేశమందున్న పెద్ద కంపెనీలన్నియు విదేశీయులవే. వీటివల్ల కొంతమంది కూలీలకు, గుమస్తాలకు మాత్రమే జీవనము జరగుచున్నది. దూరదృష్టితో చూచిన ఈ స్థితి ముఖ్యముగ ఖనిజపరిశ్రమలందు చాలనష్టదాయకము. కొంతకాలము నకు మన బొగ్గు, బంగారు, చమురుగునులన్నియు ఉత్తరము, రానున్న యీ నష్టమునుగురించి చాలకాలము క్రితమే కీ. శే. సర్ విలియం దాన్ థాకరనేగారు మొరపెట్టియుండిరి. దేశపరిశ్రమలు విదేశీయుల హస్తములబడినపుడు ఆర్థికసామ్రాజ్యమునకు ముప్పు తప్పదు. ఒకవేళ

దేశము లెవలయినను పరిశ్రమలకు లేకనీయుచో ఇంత కాలమునుండి భారతదేశమున్న విదేశీయసంస్థలు స్వల్పభవమునై అనుగ్రహింపబడుచు కలకత్తా, బొంబాయి నగరములందు విదేశీయకర్మాగారములం దెవలను బాహ్యముల పెద్దయుచోగ్రహించుచు హైందవులు చాల తక్కువ, పారిశ్రామిక కళాశ్రమలవిషయమైకూడ చాల మెరుకుచో ప్రకటించెదరు. ఆర్థికసప్తమునకు అటుం దివను రాజకీయముగ జరిగినట్లయినను మేరలేదు. కాంచుకైలినపథముందు విదేశీయవత్తక ప్రముఖు లే కగ్రీవముగ ధాతజాతీయదర్శమును (National Demand) వినిపించిరి. భావిరాజ్యాంగముందు ఆర్థిక రాజకీయకృత్తికి సరికట్టులకై లెక్కలేకన్న రక్షణము లకు, మినహాయింపులకు (Safeguards and Reservations) కల్పించుటకై తోడ్పడిరి. ఓరెల్లపునుగు గవర్నరుమొందుకు తోడ్పడినయెందులకు, లోకముందయి నను వీరివైఖరి మారునది తోచును.

ఇన్నిచిక్కులమధ్యకూడ జాతీయపరిశ్రమలు, వాణిజ్యము కొంత యభివృద్ధిసందింపి. ఇరువదవశతాబ్దాదినుండియు బయలుదేరిన జాతీయభావ మొకింత ప్రోద్బలము నిచ్చినదని చెప్పకతప్పదు. యూరపునువో సంగ్రామనయముందు విదేశీయులనుండి దిగుమతు లాగి పోవుటచేతను, దేశీయపరిశ్రమలు బాల్యదశయందుండుట చేతను చాలచిక్కులనాలు కావలసివచ్చెను. అపుడే చాలపరిశ్రమలు, బ్యాంకులు లేచినవి; కాని యుద్ధానంతరము చాల దివాళాతీసినవి. అంతటితో జనసామాన్యముకు వీటియందు నమ్మకము, అభిమానము తగ్గెను. ఈ దివాళాలకు కొన్ని కారణములు కలవు. యుద్ధానంతరము అన్ని వస్తువులకు గిరాకీతగ్గెను. తిరిగి ప్రతిదేశము యథాప్రకారము వాణిజ్యపరిశ్రమలను చేపట్టెను. తక్రాపి పోటీపాచ్చాయెను. కావలసినంత మూలధనము చునకులేదు. ఉన్న ధనముయినను వ్యాపారములోకి వచ్చుటకు బంకుచున్నది (Indian Capital is Sky). మన దేశీయుల కీ విషయముందు అనుభవము తక్కువ. అందు చేతనే త్రవడిలేని దేశీయసంస్థలన్నియు పేకముకట్టల మేడలవలె కూలిపోయినవి.

హైందవవాణిజ్యముంగు మేనేజింగు ఏజన్సీ పద్ధతికూడ ఉన్నది. ఇది మరియేదేశముందు లేనటువంటి అపారధానపద్ధతి. ప్రస్తుతము న్యాయశాఖసభ్యులగు సర్ యన్. యన్. సర్కారుగారు చెప్పినట్లు మన దేశపు రాజకీయములందున్న ప్రత్యేకనియోజక వర్గములు వలె ఈ పద్ధతి వాణిజ్యముం దసమానమైనది. ఆర్థికము గను, పారిశ్రామికముగను దేశము వెనుకబడియుండుటచేత పట్టునములందలి ధనవంతులు కొందరు తమధనమును, ఇతరులధనమును వెచ్చించి వ్యాపారము సాగించుటచే ఈ పద్ధతి యేర్పడినది. ఈ హక్కు వంశపారంపర్యము సంక్రమించుటచేత పట్టుట వచ్చువా రీపద్ధతిని దుర్వినియోగము చేయుటకూడ తరుచు సంభవించుచుండును.

ఈపద్ధతికింద కంపెనీలు కొందరుభాగ్యవంతుల చేతులలోనికివచ్చును. వామకార్తము డైరెక్టరు లున్నపు టిది చివరకు చక్రముతిప్పినది వీరే. కంపెనీల పేర్లు కూడ వీరు చాలవరకు కొనెదరు. కంపెనీయందుండు వారందరు వీరితాబేదారులే. కంపెనీల శ్రేయోభివృద్ధి కని తమ దుబారాఖర్చులను కంపెనీలనెత్తిని రుద్దుట మామూలు. ఇందువతోడు పెద్దపెద్దజీతములను, విరివిగ బత్తెములను (Allowances) తీసుకొందురు. కొన్ని సమయములందు మేనేజింగు ఏజంటు వారిచేతియందలి పరిశ్రమల రక్షణకై చూపినత్యాగము గమనార్హమైనది. ౧౯౨౯ వ సంవత్సరమునుండి “జేయాకు” పరిశ్రమకు తీరనినష్టము కలగుచున్నది. ఇట్టిపరిస్థితులందుకూడ పరిశ్రమ రక్షణకై విశేషముగ ధనమును వెదచల్లిరి. మన దేశముం దస లింతవరకు పరిశ్రమలను, వాణిజ్యమును వృద్ధికి తీసుకొనివచ్చినది వీరేకదా? ప్రస్తుత పరిస్థితులందీ పద్ధతియొక్క అవపరము చాలవరకు తీరినట్లు కనపడుచున్నది. ఇట్టివల కేంద్రకాసనసభయందు ప్యానయిన క్రొత్తకంపెనీచట్టమీ విషయమై తర్జనభర్జనలుచేసి అనతికాలములోనే యీ పద్ధతియొక్క నిషేధమును నిర్ణయించినది. ఇంతటినుండి మేనేజింగు ఏజంటు యిష్టానుసారము రాజ్యము సాగదు. చాలకట్టుబాటులు చేయబడినవి. వీరి నిక అడకత్తెరలోని పోకవలె నుంచెదరు. వికాలదృష్టితో పరికించినయెడల యీ చట్టము

మన వాణిజ్యపరిశ్రమాభివృద్ధికి సహకారిగ నుండు నని తోచును.

ఈ విషయమందు గవర్నమెంటుకూడ అనేక విధముల తోడ్పడుచున్నది. వాణిజ్య, పరిశ్రమశాఖలు చురుకుగ పనిచేయుచున్నవి. లండను, హాంకంగ్, మిలన్, న్యూయార్కు వైదొలగ వర్తకప్రతినిధుల సేర్వరచిరి. మనదేశపు సరకులుకూడ విదేశములందలి ప్రదిర్భవములకు పంపబడుచున్నవి. వాణిజ్యాభివృద్ధికై ఇతరదేశపు ప్రతినిధులతో రాయబారములు గవర్నమెంటు ఆధ్వర్యముక్రింద జరుగుచున్నవి. కాసనసభలందు వాణిజ్య పరిశ్రమలకు ప్రాతినిధ్యవీర్యముబడెను. కాని కొన్ని సమయములందు ఉపేక్షవలన గవర్నమెంటుకు బ్రిటిషు వారియెడలగల పక్షపాతముచేత తీరనినష్టము కల్గినది. సర్ యమ్. విక్టోర్వరయ్యగారు చెప్పినట్లు భారతదేశము బ్రిటిషువారి దృష్టియందు సరుకులు చలముణి చేసుకొనుట కేర్పడిన సంఖ్య. సామ్రాజ్య ప్రీయత్వ తత్వమును (Imperial Preference) తెచ్చిరి. సిదప అట్టవాడంబడికను జోడించిరి. పోర్టుముగ 'మోడీ-లీ' పాట్లకు తోడ్పడిరి. హఠాత్తుగ ఇండో-బ్రిటిషు వర్తకపు టొడంబడిక సేర్పరచిరి. గవర్నమెంటుకు కావలసిన వస్తువులన్నిటిని (Store Purchases) విదేశములందు- ముఖ్యముగా ఇంగ్లండునందు- కొనుట మామూలముపొయినది. చివరకు హఠాత్తుగావలసిన కంట్రాక్టు కూడ బ్రిటిషుకంపెనీ కీనుబడినది. రైల్వేరేలుపద్ధతిని కొస్తా వర్తకవిషయమును వేరుగ విమర్శింప నవసరములేదు.

వాణిజ్య పరిశ్రమాభివృద్ధి కాయువుపట్టులు బ్యాంకులు, ప్రధాననగరములందున్న పెద్దబ్యాంకులన్నియు విదేశీయులవే. ఇంపీరియలు బ్యాంకునం గాధ్వర్య మంతయు ఇంగ్లీషువారిది. రిజర్వ్ బ్యాంకుకూడ విదేశీయులపరము కాకుండుటకై భారతీయులు తప్ప మరెవ్వరికి మేరుల నీయరాదని దేశీయులు కోరిరి. ఇందుకుకూడ గవర్నమెంటు ఒప్పుకొనక చివరకు లాటరీమాలముగ దరఖాస్తుచేసినవారికి మేరుల నిచ్చిరి. ఇది ముందెటులు నడచునో చూడవలసియున్నది. ఆవ

సరమగునపుడు విదేశములనుండి మూలధనము తీసుకొనవచ్చును. కాని ఆధికారము మాత్రము వారిపరము చేయురాదు. ఎంతయెక్కువ వడ్డీయిచ్చినను ఇబ్బందిలేదు. జపాను ఇట్టిమెలకువతోనే ప్రవర్తించుచువలన త్వరలో అభివృద్ధి నందెను. మనదేశమందలి విదేశీయ మూలధనముయొక్క మొత్తము నూనూరు సెంటిమిటలదలకొట్టరూపాయలు. ఇచ్చట పరిశ్రమలకు పనికివచ్చు పెద్ద మొత్తములను చాలకాలమువరకు బదులిచ్చు పారిశ్రామిక బ్యాంకులు (Industrial Banks) నుచ్చునకైనను లేవు. 1910లో బయలుదేరిన తాతాఇండస్ట్రీయల్ బ్యాంకు కొలదికాలములోనే సమసిపొయినది. సహకారసంస్థలు కేరళకున్నను ప్రస్తుత మధోగతి యందున్నవి. ఒకవిధముగ మంచిస్థితియందున్న మన భీమాసంస్థలు వాటి మూలధనమును, ఆదాయమును పరిశ్రమలమీద పెట్టుబడిపెట్టుటకు కలులేదు. కరెన్సీ కంట్రోలరువద్ద పెద్దపెద్ద మొత్తమును ధరావతుకట్టుటకు తోడు గవర్నమెంటున కొప్పుదలయగునీతిని తక్కువ వడ్డీలపై పెట్టుబడి పెట్టవలసియున్నది. ఈ పద్ధతి భీమాకంపెనీల ఆర్థిక-కట్టుదిట్టములకు పుష్కలమునను ఇంతధనము కొద్దివడ్డీమీద ఊరక ఉండనిచ్చుటయం దిర్భములేదు. ఇతరదేశములందు- ముఖ్యముగ కనడాలో-భీమాసంస్థలచటివాణిజ్య పరిశ్రమల కండవలె నిలిచియున్నవి. మనదేశమందుకూడ ఈ ధనమును కట్టుదిట్టముగ కొన్నివరుతులమీద వాణిజ్య, పరిశ్రమలందు పెట్టుబడిపెట్టుట వాంఛనీయము. రష్యా, అమెరికా దేశములందువలె మనకు విదేశవాణిజ్యముకంటె దేశీయ వాణిజ్యమే ముఖ్యము. వర్తకము కొనసాగుటకు తగినన్ని బ్యాంకు లవసరము. ఇటీవల చాలబ్యాంకులు బయలుదేరి మొత్తముమీద తృప్తికరముగనే పనిచేయుచున్నవి. వీటిలో 'సెంట్రల్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా' అత్యున్నత మైనస్థితికి వచ్చినది.

ప్రస్తుత మెల్లెడలను ఆర్థిక జాతీయత (Economic Nationalism) విజృంభించుచున్నది. ఫ్యాసిజము, నాజిజము యందుకు తోడ్పడినవి. కమ్యూనిష్టు రష్యాకూడ యీ భావమందు చిక్కుకొనినది. స్వేచ్ఛా వ్యాపారము (Free Trade) అదర్భముగాగల ఛిటను

నూతన ఇండ్లను చానాహ మనినది. ప్రత్యక్షముగనో, లేక పరోక్షముగనో ప్రతిదేశము ఆర్థిక జాతీయతకు జోహాననున్నది. ఆర్థికదృష్టితి పూర్తిగ తొలగినప్పటికి మనదేశము దివ్యచల చాలకంపెనీలు బయలుదేరినవి. చాలసంత మూలధనము, సరియగు పరిపాలన లేక పోవుచున్న మూడవవంతుకుపైగా దిగజారిపోవుచున్నవని తెలియుచున్నది. ప్రస్తుతము పెట్టుబడిదారులు కొత్తకంపెనీల విషయమందు చాలజాగ్రత్తగ మెలగవలయునని బొంబాయి వర్తక ప్రముఖులగు మహా సచివారుగారు హెచ్చరించుచున్నారు. ఎంత జాగ్రత్తగ మెలగినను వాణిజ్య, పరిశ్రమలందు పుష్కలము దినాశా తప్పదు. ఇంగ్లండు, అమెరికాదేశములందు కూడ ఒక ప్రక్క కంగలకొలది కంపెనీలు దినాశాతీయుచున్నను, వేరొకప్రక్కనుండి కొత్తవి బయలుదేరుచుండును. ప్రకటనలను, డైరెక్టరుల పేర్లను చూచి మోసపోరాదు. ప్రకటనయందు చెప్పబడిన వర్షియు ఆచరణలోనికి రావు. కొందరు డైరెక్టరులు నామకార్థమే కాని శ్రద్ధతీసుకొని పనిచేయువారుగారు. కంపెనీలను లేవదీయువారు (Founders & Promoters) కూడ పెట్టుబడిదారుల సౌకర్యములకు, శ్రేయమునకు పాటుపడవలెను. కలకత్తా, బొంబాయిలలోని స్టాకు ఎక్స్చేంజీలయందు (Stock Exchanges, జరుగు సంగతులనుగూర్చి జనసామాన్యమున కేమియు తెలి

యదు. అదంతయు పెద్దజూదమని కొందరి ఆభిప్రాయమైయున్నది. అం దనేకలోపము లన్నమాట నిజము. వాటిని సవరించి జనసామాన్యమున కవగాహననుగురించి వ్యాపారము జరిగించుచో ప్రస్తుతమున్న అనుమానము, భయము పోవును. ఇది చాల కష్టతరమయినపని. ప్రభుత్వమువారు వివిధప్రాంతములందున్న వాణిజ్యసంస్థలు (Chambers of Commerce) ఈ పనికి పూనుకొనవలయును. కాలచక్రము గిగ్రన తిరిగిపోవుచున్నది. మనము ప్రతివిషయమందును, ముఖ్యముగా వాణిజ్య పరిశ్రమలందు ఇతర దేశములతో సమానముగ నుడుటకై ప్రయత్నింపవలెను. ఉపేక్ష ఎంతమాత్రము పనికిరాదు. ఇట్టిపరిస్థితులయందు త్వరగ పనిజరుగుట కొక సాధనమున్నది. దేశమందలి జనసామాన్యమునకు పెట్టుబడియదలి సాధకబాధకములు తెలియవు కావున పెట్టుబడి సంస్థలు (Investment Trusts) బయలుదేరవలెను. వీటియం దనుభవశాలలగు నిపుణు లుండురు. కాన పెట్టుబడిదారుల కేమియు నష్టము కలుగదు. ఇట్టి వల యిట్టివి కొన్ని బయలుదేరినవి. ఈ సంస్థల వెనుక ప్రభుత్వముయొక్క గ్యారంటీకూడ ఉన్నయెడల పెట్టుబడిదారుల నమ్మకము కృద్ధియగును. వాణిజ్యమునకు నమ్మకమే మూలముగాన గాని నభివృద్ధి నొందించుట కన్ని విధముల పాటుపడవలయును.

కలగూడల పంప

పాముల పోట్లాట
(ఒక కొత్త వివరం)

ఉత్తర అమెరికాలో పాములు అధికం. వాటిల్లో విషం ఎక్కువగా ఉండేసి ఒక జాతి, దాని వంటి మిదంతా

అలాటి పోట్లాట ఒకటి జరుగుతూ ఉండగా శ్రీ సాక్షి దేవ
ఇక్కడి చిత్రాలు. ఇది పాడలపాముకూ, నీలిరంగు
పాముకూ పోట్లాట. నీలిరంగుపాము పాడలపామును
సురువుగా లొంగదీసి చంపేయగలను.

పాడలుంటవి. తోకను ఉంగరాలు వేర్చినట్లు వరుసగా గట్టివలయాలుంటవి. అది పాకేటప్పుడు ఆ వలయాలు ఒకదానికొకటి వరుసుకొని గలగలకట్టు చేస్తవి. దానివేరు 'డైమండ్ బాక్ రాట్లర్' (Diamond back rattler). ఇది వలంగా అయిననుగల పాడుగున ఉంటుంది. విషం లేనిపాముల్లో నీలిరంగుజాతి ఒకటి. ఇది ఏడడుగుల పాడుగుదాకా ఉంటుంది. చాల వడిగా పాకుతుంది. రంగునుబట్టి దీనికి 'ఇండిగో స్నేక్' (Indigo snake) అనే పేరు వచ్చింది. దీనికి విషం ఎక్కడు.

ఫ్లోరిడా రాష్ట్రంలో "సరసోప"కు సమీపంలో "టెక్సాస్ జమ్" అనుచోట పాములను పట్టి తెచ్చి ఒక యింట్లో పెట్టి 'మిచెల్' అనే ఆయన పెంచుతూ ఉంటాడు. అక్కడ పాములకు ఒక దానిమీది కింకోదాన్ని ఉసికొల్పి పోట్లాటపెడుతూ ఉంటాడు.

౧. పోట్లాట ప్రారంభము. కుడిచేతు మించెని నీలిరంగుపామును నేలమీదికి విసిరిపెడతూ ఉన్నాడు. అతడి అనుచరుడు - ఎవరుచేపు-పాడలపామును కొక్కెళ్ళ కర్రకొగకు తగిలించి పట్టుకొనిఉన్నాడు.

౨. నీలిపాము చుట్టచుట్టుకొనిఉండే పాడలపాముమీదికి దూకుతూ ఉంది.

౩. నీలిపాము పాడలపాము మీదికి మాటిమాటికి దూకుతూ, తలవిసరడము, చుట్టుపెట్టుకోవడమూను. పాడలపాముకు దిక్కుతోచకుండా పోతుంది.

౪. నీలిపాము పాడలపామును నోటికి అంచకుండా ఉండేబట్లు చుట్టుపెట్టుకుంటుంది. పాడలపాము ఏమిటోచకుండా తల మీదికెత్తి అల్లల్లాడిపోతుంది.

౪

౫

సిన్ అనేజాతి పాములను చంపి ఇది
మనుష్యుడికి చాలా ఉపకారంచేస్తుంది.
(పాపులర్ నైస్సు)

అమెరికాలో వెదురు సాగు

కొన్ని ఏండ్లకు పూర్వము అమె
రికా దొరతనమువారు ధాన్య వ్యవసాయ
మును తగ్గించి, అడవులను పెంచి, లాభ
మును పొందవలెనని సంకల్పించినారు.
కావున వెదురునుకూడ నాటి పెంచు
టకు ప్రజలను ప్రోత్సహించుచున్నారు.
అమెరికా దక్షిణరాష్ట్రములలో వెదురు

౫. నీలిపాము ఇప్పుడు పొడలపామును బాగా
చుట్టపెట్టేసి ది. పొడలపాము నీలిపాముకు లోబడి

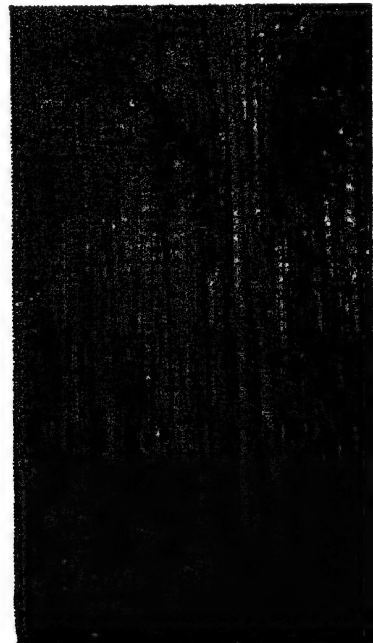
పెరుగుట కుపయుక్తమగు బీటినేల ౫ కోట్ల యొకర
మల కెక్కుడుగనున్నది. ఇప్పటికప్పుడే జార్జియా,

పోయింది. నీలిపాము దానితలను పండ్లతో నొక్క
దానికి సిద్ధంగా ఉంది.

౬. కల సోట్లోకి
చిక్కిందంటే ఇ
లాగా మింగి వేయ
డమే పొడలపాము
ను అది.

౭. జయించిన
నీలిపాము. దీనివల్ల
మనుష్యుడికి ఏలా
టి అపాయము
లేదు. పొడలపా
ములను, నీటిలో
ఉంచే (ఆరాష్ట్ర)
అల్లా) 'మొక్కా

౮. వెద్ద వెదురు గుమి. 'నవనా' సమీప
మున దొరతనపు వ్యవసాయశాఖవారు వెదురుచేసి
నది. ఇక్కడ పలుదినుసుల వెదురుజాతులను
గూర్చి పరిశోధనలు చేయబడుచున్నవి.
ఫ్లారిడా, కాలిఫోర్నియాలో వెదురుతోటలు చాల
వరకు వృద్ధిచెందినవి. కుష్టుకారువారందరు సంఘము

లుగ చేరి యీ తోటలను వృద్ధిచేయుటకు పాటుపడుచున్నారు. అనేకులు వెదురునారు పోసి, మొక్కలను తోటలు వేసికొనువారికి విక్రయించుచున్నారు. ఇది వర్తకముగా సాగుచున్నది. వెదురు పైరగు పొలమును ధరించుకొనువారికి దొరతనపు వ్యవసాయశాఖవారు నారును ఊరక పంచిపెట్టుచున్నారు. దక్షిణరాష్ట్రము లలో నీ వెదురుతోటలు అపరిమితముగ వృద్ధిచేయుచున్నవి.

సంయుక్తరాష్ట్రములందు వెదురును చక్కగా పైరుచేసి వర్తకము సాగించవలెనను తలంపుకొనుచు జాతులను సంపాదించుటకయి వాషింగ్టనునుండి పలు పురు ప్రముఖులు బయలుదేరి దూరపు తూర్పు దేశములందు

లలో చేసిన బాబులను మాట్లాడుటకు పరిశ్రమించి తెలిసి చేసుకొనుచుండవలెను. ఒక వెదికినములు ప్రాల్భాషిం యెడల గుబురుకుని బాబులు మానిపోవును. ఒక వెదుటి కునుట చక్కని, తిన్నని వెదురుమొక్కలు కూటి వరకు పుట్టి ఇంచుమించు ఎనిమిది అంతస్తుల ఎత్తనకు ఎరుగును.

వెదురు మిక్కిలి అరుదుగా పూచును. కొన్ని జాతులు ధాన్యమునుపండును. వెదురుధాన్యము వరినింజుల వలె నుండును. భరతఖండవాసులు కొందర కడియాచోరముగ నుపయోగపడును. మరికొన్ని జాతులు ఆపిలుపండును. తలపునకు తెచ్చునట్టి పండ్లను పండును. వానిని కాల్చి తిందురు. మఱియు మారపు తూర్పుదేశములవారికి ఛేత

(బి)

౧. (ఎ) ౭౭ దినములలో ఇరువదడుగుల ఎత్తున కెదిగిన గడ.

(Far East)ద్వీపము తిరిగినారు. ఇంచుమించు ౭౫ వెదురుజాతులను తమదేశమునకు కొనిపోయినారు. అనేక విధముల పరీక్షలు చేసి చూచినారు. వానిలో అక్కడి భూసారమునకును, శీతోష్ణస్థితికిని సరిపోవు జాతి ఒకటి లభించినది. దానినే అచట ఎక్కువగా పైరు చేయుచున్నారు.

తృణజాతియగు వెదురు ౧౨౦ అడుగుల ఎత్తున కును ఎరుగుట కలదు. దాని మొదటిచుట్టుకొలత మూడడుగులకు మించుటయు గలదు. వానకొలమున నది దినమున కొకయడుగువంతున నెదుగును. వెదురుతోట

(బి) వెదురుచేరు. వెన్నిలు ఊనినచోటున మొక్కమొలచుకన్న కలదు.

వెదురుమొక్కలు ముఖ్యమయిన కాకము. దానిని తోట కూరవలె వండుకొని తిందురు.

ఆహారయోగ్యమయిన వెదురుజాతితోటలు జపానులో నూరేండ్లపురావ్యపుని కలవు. జపానువారు వానకాలమున ఇంకను పైకిరాని మొక్కలకోసము నేలను కుల్లగించుచుందురు.

ఇటీవలనే ఒకానొక ప్రముఖుడు వెదురుతోచేసిన ౧౦౦౦ వస్తువులను ప్రదర్శించినాడు. గొట్టములు, కొవ్వవత్తులు, కత్తులు, అల్లికవస్తువులు, కలములు, నీటి

బొమ్మలు, బొమ్మలు, బొమ్మలు, పండుకలు, తెత్తములు, కిక్కిరింపులు, విండ్లు, అమ్మలు, విసకరలు, పావులు, పావులు, పావులు, పటికపంచదార - ఇంకా అన్నివిధములయిన వస్తువులు వెదురువలసినవిగా కావలసినవి. కొన్ని జాతుల వెదురుబాకులు చాలావెద్రు. వాటితో నిండ్లకు కప్పుకొందురు గూడులు, పొద్దులు మొదలయినవానిని చేయుదురు. తిన్నని నిడకడలను, కుచ్చలను బోలగ డొలిచి, నీటిగొట్టములుగా చేయుదురు. ఇట్టిగొట్టములను బొడొంటిలో ఊర్చి మైక్లకొలిపిగరము నీటిని కొనిపోవుదురు. భారత దేశమునందలి హిందూలు ప్రాంతములవారు.

ఫీల్డ్స్ గు ద్వీపములలో ఒకానొక వాచ్యము కేవలము వెదురుతో తీగారుచేయబడినది కలదు. ప్రపంచమున ఇట్టిది ఒక్కటియే నది. వెదురు వైభాగపు ఇట్టి చేతుతో వాడిరావరగల కత్తులు చేయుదురు. తూర్పు నాటివారు వెదురుచియ్యముతో సారాయును వండుదురు. మొక్కలను ద్రాక్షరసమున నూరవయిచి ఊరుగాను చేయుదురు. పంచదారపాకముతో వంకి పటిక

(బి) వంటకు సిద్ధముచేసిన వెదురువేరు, మొక్కలు - వానిముక్కలు.

పంచదార చేయుదురు ఇటీవలనే ఆమెరికాలోనికి ప్రవేశముకనుచున్న ఈవెనెరులకున్నచో, మప్పదికొట్టకు మిగిలినతూరుపుప్రపంచమువారికి జీవనము జరుగుచున్న సాధ్యమయిపోవును. ఒకానొక నుప్రసిద్ధ వ్యవసాయ కాభోద్యోగి జి.పి.ఫీక్ మహాసముద్రమునకు ఒకవైపున కొట్లకొలిచి జనులకు వెదురు కేవలము జీవనాధారమయియుండ ఇంకొకవైపున ౧౨ కొట్లనుండి చేపలుపట్టుచువ్వలగ మాత్రము దాని నుపయోగించుకొను చుండుట వింతవిషయమే అన్నాడు.

భూమధ్యరేఖ ప్రాంత దేశముల కన్నింటికి చాలి నంత వెదురును స్వాధీనార్థమున కర్తవ్యముగా ఉన్నట్లే దిగుమతి

చేయుచున్నాడు. వానిలో ఎక్కువపాలు చేపలుపట్టుచువ్వలకోసము విరియోగపడుచున్నది. క్రొత్త ఉపయోగములు కొంచెము కొంచెముగా ఇప్పుడిప్పుడే తెలియ నగుచున్నవి. ప్రతిదినము క్రొత్తవస్తువులను తయారు చేయ గోరువారు క్రొత్తజాతి వెదురుకోసము ఆ వర్తకు నొద్దకు పోవుదురట. అమెరికావారు వెదురుతో బొత్తా

ములను, ఆడువారి కాల్గిజోళ్ల మద్దు దిమ్మను, నార వత్తులను మాత్రము తయారు చేసిరి. బొంగులలో గచ్చు నింపి వాటితో గోడలు కట్టెదరు. ఏడాదికి పది లక్షల పానుల వెదురుబద్దలు తూరుపు నాటినుండి ఈ దేశములోనికి దిగుమతి యగుచున్నవి. వ్యవసాయకాభివృద్ధి వెదురునా

౩. (ఎ) శిశిలమయిపోవుచున్న కందుటినుండి వెలిచినవెంక.

గును హెచ్చుచేసి దేశమునకు కావలసిన వెదురుబాకుల పాలు సరఫరా చేయగలమని తలంచుచున్నాడు.

ఆమెరికాదొరతనమువారి ననుసరించి ఇతర పదు మటి దేశములవారుకూడ పెద్ద ఎత్తుననే వెదురును సాగు చేయుచున్నారు. ఫ్రాన్సు దక్షిణకాఖిలలో వెదురు అధికముగ వృద్ధివొందుచున్నది. రష్యాలోకూడ పరిశోధనాలయములు చాల ఏర్పడినవి. వెదురుపొదలు విరివిగ పెరుగుచున్నవి.

కాగితమునకు కరవునచ్చినపుడు వెదురు దానిని పోగొట్టుటకు చాల ఉపయోగపడును. ఈనెల పొడవుగ నుండు వెదురు ఫ్రాన్సులో కాగితములుచేయుట కవ్వడే

ఉపయోగింపబడుచున్నది. కాని చాకగా అమ్మటకు చాలునంతి అధికముగా కాగితమును తయారుచేయుటకు సాగ్యముకాకున్నది. తూర్పుదేశములనుండి ఓడలకొలదిగా తెప్పించుకొను వెదురుజాతులలో ఏరెండుజాతులు కాని రాసాయనికవ్యావృత్తికి లాంకపోవుటయే ఇందుకు కారణమందురు. ఆదేశములోనే ఒకేజాతి వెదురు దొరకునట్లయిన నీబాధ నివారణకాగలదు.

వెదురు ప్రశ్నకము ఉష్ణదేశములయందే పైరగున దని అనేకులు తలతురు. కాని, వాస్తవమునకు శీతకాలమున కాండములు విగిరిపోవునంత బహువుగ మంచుపడు నపుడు చక్కగా వృద్ధిపొందు జనుజాతివెదురు

(బి) మె లకెత్తుచున్నవెదురు వేరు. కొన్ని అంగుళములు ఎదిగినమొక్కను చెరుసగముగా నిలుపున చీల్చి చూతుమేని సిద్ధముకానున్న గడ కణుపులు సూక్ష్మముగా కానఁపించునది.

౪. (ఎ) జావాలో కేవలము వెదుళ్లతో కట్టిన ఊయాల వంతెన. తూర్పుదేశములవారికి వెదురువలన ఆస్థానములు, ఆశ్రయము, వస్త్రములును లభించుచున్నవి.

ఒకటి కలదు. అమెరికాలో పైరగు గట్టి వెదురు జాతులు కొన్ని అయిదు డిగ్రీల శీతోష్ణస్థితియందును వృద్ధిపొందును. కూన్యాంక శీతోష్ణస్థితియు అంతకంటెను తక్కువ శీతోష్ణస్థితియు కల శీతకాలములందుకూడ అల్పాల్పముగనే హానికలిగినది. చివరకు శీతకాలమున అయిదు డిగ్రీలకు తక్కువకాని శీతోష్ణస్థితిగల ప్రదేశములు వెదురుసాగునకు చాల అనుకూలముగ నుండునని నిర్ణయింపబడెను.

ప్రతి చక్కగా పండెను పొలముల నన్నింటను వెదురు బాగుగా పైరగును. అమెరికాలో పెట్టి ప్రదేశములు చాలప్రాంతములయందు కలవు.

అమెరికాలో 'సకనా' కు కొన్ని ప్రైవేటు-రమున చాల పెద్ద వెదురుపాద ఒకటి కలదు. అది ఒక ఎకరా విస్తీర్ణముకల ప్రదేశమును ఆక్రమించుకొనియున్నది. దానియందు వెదుళ్లు గుంపులుగుంపులుగా పచ్చ నూబడి మొదలుకొని ఆరువది అడుగుల వరకు ఎదిగియున్నవి. ఆపాద ౨౫ ఏండ్ల కెక్కువకుకాలమును డియే ఆయా కాలముల శీతోష్ణస్థితులవలన కలుగు మార్పులకు చెక్కు చెరిగకుండ నున్నది. కాలిఫోర్నియాలో దేశస్థులెల్ల

సమీపమున పెద్దపాద ఇంకొకటి కలదు. పండ్రెండేండ్ల నాడునాటిస ఒక్కటేమొక్క అంత పాద అయినది. ఫ్లోరిడాలో క్రికెంటునగరమునొద్ద పైరుచేసిన బంగాళ దేశపు వెదురువలన, పదేండ్లకుమించినకాలమునుండియు ఆప్రాంతములవారికి చేపలగాలపుచువ్వలు లభించుచున్నవి. ఫ్లోరిడా శీతోష్ణస్థితి, భూసారము బంగాళపు వెదురు పైరగుటకు చాల అనుకూలముగ నుండునని పరీక్షించి నిర్ణయింపబడెను.

మొదటను అది మైత్రు భూమియొక్కసారమునుబట్టి గూర్చుండును. భూసారమున భాస్వరాష్టుము, మిశ్రము కలిపియుండియెడల వెదురు వృక్షముగ నుండును. తెలుగు కుండయు క్రమపరమయనకు ఇసుకనేల పేర్తింది.

కొన్నిచోట్ల చెట్లగుల పొలమున పైరగును. అనేకచోట్లను సప్తవగుల చెట్లని పొడినేలయందు బాగుగా వృద్ధిచేయును. ఇంచుమించు నాలుగడుగుల లోతుకు పిల చెదురుచేరులు కావలసిన చెమ్మను వత్తో దోమునుండియే గ్రహించుకొనును. గట్టి రేగడనేల, చట్టు నేల పనికిరాదు. చెదురుపొదలు ఒకమారు చెక్కగా పైరగుచేరి తరువాత వానివిషయమున వ్యయముగాని, క్రొత్తగాని ఎంతో పనిలేదు. చూరుపు కేశమున చెక్కగా పైరయిన ఒక్క వెగరుపొదవలన ఎకరమునకు ౩౦ మొదలు ౪౦ డాడరుల (౩౫ రు - ౧౦౦ రు) వంతున ప్రతివత్సరమున ఆదాయము రావచ్చును.

వెదురుకు విత్తులుచిత్తి పైరచేయుట లేదు. వేళ్ల నుండి మొలిచిన మొక్కలనుగాని, వేరుముక్కలను గాని నాటెదరు. అది చిగిరించి కొంచెమెదుగును. వేళ్లు నాటు కొనక పూర్వమే, శీబ్రవరి మార్చి నెలలలో ఆ మొక్కలు నాడుకోటలనుండి ఎగునులిచేయబడుచున్నవి.

వానిని రెండుగంటలనేపు నీటిలో నానబెట్టి రెండడుగుల దూరమున కొక్కటిలెక్కను వరుసబద్ధి నాటుదురు. నాటినవాటినుండి కొన్ని నెలలవరకు వానికి నీరు చాల అవశ్యకము. తరువాత అంతగా పనిలేదు చెమ్మచాలనియెడల, మొక్కలు ఎండిపోవును కావున మాటిమాటికి వేళ్ల మీద నీరు చల్లుచుండవలెను.

ఇదిగాక కలుపుకు శ్రవ్యమండవలెను. వేరేమి చేయ పనిలేదు. మొదటి ఋతువు చివర కామొక్కలు రెండు మూడడుగుల ఎత్తున కెదుగును. రెండవయేటి వసంతమున మొదళ్లయందు మట్టియుండునట్లుగ ఆ మొక్కలను శ్రద్ధితీసి కోటలలో నాటుదురు. పొల యాను సక్తురచేడి, మొక్కకు మొక్కకు నడిమిచోటును కనవుగాదముతో కప్పిపెట్టవలెను. మొరకపొలమున వేరు

నేలలోనికి దిగునట్లును, పల్లపుపొలమున మట్టి ప్రోగులు పోసి ఆ ప్రోగులమీదను మొక్కలు నాటవలెను. పెద్ద పెదురుజాతివేళ్లు ఒక ఋతువుననే అన్నివైపులను గలి అడుగుల దూరమువరకు పొగును. ఆవేళ్లనుండి మొక్కలు లేచి అన్నియు పొదగా గుబురుకొనిపోవును. కావున మొక్కకు మొక్కకు నడుమ గలి అడుగులు ఎడమండు నట్లు నాటవలెను. చిట్టి పెదురుజాతికి ౮ అడుగులుండిన చాలును.

వేళ్లనుండి లేచిన మొక్కలనన్నిటిని మూడేండ్ల కాల మట్లే ఎదుగనీయవలెను. ఆవల బాగుగాఎదిగి లా వెక్కి గట్టిపడిన గడల నన్నింటిని నిలిపి సన్నగా దుర్బలముగా నున్నవానిని త్రుంచివేయవలెను. ఇట్లొనరించుట వలన పెద్దవి మట్టిత ఏపుగా నెదుగును.

చక్కగా నాటి పెంచినయెడల మొక్కలు రెండవఋతువున, మొదటి ఏడాదిలో నున్న పరిమాణ మునకంటె రెండింతలు కాగలవు.

తరువాత ఏటేట అంకురించు వానిపొడవుకు, లావును క్రమముగ పెంచుచుండును గరిష్ఠపరిమాణము నందుకొనువరకు. పెద్దవెదురున కీ క్రమము గలి ఏండ్లకు పూర్తియగును; చిట్టి వెదురుజాతులకు ౮ ఏండ్లలో తీరి పోవును.

గడలావు మొదటికారుచివర కెంత ఏర్పడునో అంతలావుననే నిలిచిపోవునుకాని మట్టి లావెక్కదు. ఈ సంగతి కొందరికి మాత్రమే తెలియును. సామాన్య ముగా చెట్లు ఏటికేడు పెరిగి పెద్దవగుచుండుట పరిపాటి. వెదురుమాత్ర మట్లుకాదు. అది పెరుగవలసిన యంతయు ఒక్కమారుగనే - మొదటియేడాదిలో అది పెరుగుకాలముననే - పెరుగును. మఱియు వానిలావుకూడ, అది కొన్ని అంగుళములయెత్తున నున్నప్పు డెంతయుండునో పూర్తిగా ఎదిగినతరువాతను అంతయేయుండును.

వెదురుజీవితము ౫ మొదలుకొని ౧౦ ఏండ్ల వరకునే. మూడేండ్లవరకు గడ కండవలసిన యంత గట్టి తనము ఏర్పడదు. అంతకుపూర్వము గడను నరకివేసిన యెడల వానితరువాతి జీవితము తగిలిపోవును. నాలు

గోడ్ల కెక్కుడు కాలము నరకకయుండినయెడల గడ పెరుచెక్కి ఎందుకును పనికిరాకపోవును. వెదురుపై పేను ఖనిజద్రవ్యములతో నిండియుండుటవలన గోడ్ల లోతో గడను నరకునప్పుడు తరచు నిప్పురవలు ఎగురు చుండును.

వెదురు ఏటికేడు ఎదురునవి కాదు కావున దానివయస్సును సరిగా నిర్ణయింపవలనుపడును. సావకాశ ముగ నెదురు ఇతర వృక్షములందు ఏర్పడు వలయుము లనుబట్టి వానివయస్సునకు లెక్క కట్టరచ్చును.

అన్ని వెదుళ్లను సామాన్యముగా ఆగస్టునెలలో నరకవచ్చును. ఏడువదలి యేడు మోసులెత్తు వెదురు జాతులను రెండేండ్ల కొకమారు నరకవలెను. కాని రెండవ ఋతువు గడచినతరువాత ఏటే నరకుటవలన చెరువుకలుగదు ఏజాతి వెదురునకు గాని అని కొందరి మతము. కొన్నేండ్లకు పూర్వము వెదు రింకను పచ్చిగ నుండగనే నరకవలెనని తలంచెడివారు. ఇప్పు డట్లుకాదు; బాగుగా ఎండినతరువాత నరకుటయే శ్రేష్ఠమని పరి ష్ఠించి నిర్ణయించినారు.

ప్రోదిగా ఎదిగిన వెదురు పొదనుండి ఏడాదికి ఇంచుమించు నూరుగడల లెక్కను ఏబదియేండ్లవరకు లభించుచుండును. మొదటి రెండేండ్లకు తరువాత వాని కయి మనము పడవలసిన పాటు లేదనియే చెప్పవచ్చును. వేరు విడుచునపుడు మాత్రిమే వానికి నీరుపోయట, కలుపుత్రవ్వట మొదలయిన పను లొకకొన్ని యావశ్య కము లగుచున్నవి.

వెదురు పైరుచేయువారు దానితోపాటు కొళ్లను పెంచి అందువలనను లాభమును పొందవచ్చును. ఆకులు, రెమ్మలు అలుముకొనియుండు సన్నని లేతపొదలనీడను కొళ్లు చల్లగా సంచరించుచుండగలవు. వానికి ప్రత్యే కము గూళ్లు కట్టవలసిన పనిలేదు.

గుమ్మలముందు చలువకొసమరి వేసికొను పందిళ్ల నల్లుకొనుటకును, తోటలలో పొదరిండ్లకును,

మరియు నలంకారార్థమును నితరనిర్మాణములకును పనికి వచ్చు వెదురుజాతి విశేషముగా పైరుచేయబడుచున్నది. అమెరికా, ఇంగ్లాండులలో ఈజాతి వెదురు నాణ్య చాల యేండ్లనుండియు కలదు.

ఇటీవల దొరతనపు వ్యవసాయశాఖవారు ఇప్ప భూములలో సంచరించి క్రొత్త వెదురుజాతులను సహ నాపక కొనితెచ్చినారు. వానిని ప్రత్యేకముగా నాటి, గుర్తించుకొని ప్రత్యేకము వానిగురించేషములకు పరి ష్ఠించుచున్నారు. ఈ పరీక్షవలన దక్షిణాఫ్రికాలోతములందు బాగుగా పైరుకొదగిన వెదురుజాతిని కనుగొనవచ్చునని పరిశోధకుల విశ్వాసము.

దొరతనమువారు పైరుచేయుచున్న వెదురుగడల పొడవు ౧ మొదలు ౫౦ అడుగులవరకు ఉండును.

ఆహారయోగ్యమును వెదురు చాల అందుకుగ నుండును. గట్టివెదురు జాతులవలెనే అదియు పొదలుగ నెదురును. నల్లచుక్కలుగల జాతి - నల్ల - చెదురుతప్ప తక్కినవన్నియు పచ్చిగానున్నప్పుడు పచ్చగానుండును. ఎండునప్పటికి పసుపురంగునకు మారిపోవును.

కొన్నియేండ్లకు పూర్వము దొరతనమువారు వెదురు మొక్కల దిగుతుని నిషేధించినారు. మొక్క లతోపాటు తెల్లనిపూద దేశములోనికి ప్రవేశించునను భయమే ఈ నిషేధమునకు కారణము. అప్పటినుండియు దొరతనమువారే వెదురుపైరుచేయువారి కెల్లరకును మొ క్కలను సప్లయిచేయుచున్నారు. ప్రకృతము మరియు పలుచోటులనుకూడ మొక్కలు దొరకుచున్నవి.

వెదురును గురించి అనేకసంవత్సరముల కాలము నుండి గ్రామించిన పరిశోధనల ఫలముల వివరములు దొర తనము *వారియొద్ద దొరకును.

ఇప్పటికి ప్రపంచమున ఐదువందల వెదురుజాతు లను గూర్చి పరిశోధనలు జరిగినవి. ఆ జాతులలో మూడింట రెండుపాళ్లు ఏషియాలోను, ఆచేరువదీవుల

* చిరునామా:

The office of Foreign Plant Introduction of the Department of Agriculture in Washington D. C.

అందుకు ఉత్పత్తి చెందినవే. ఏటేలు అమెరికాకు కావలసిన వస్తువులను అమ్మకమునకు వచ్చుచున్నది. మరియు నిండువలన వీటి అమెరికాలో పెద్దమొత్తమున వ్యాపారమును సాగించుచున్నది. అమెరికా వ్యవసాయమున కొక నూతన పరిశ్రమయు సమకూరుచున్నది. [పాపులరు సైన్సు, ఫిబ్రవరి 197]

వజ్రము-దానిపోబడి-వజ్రకరూరు

దానిపోబడి అమెరికాలో వజ్రము - దానిపోబడి అనే వ్యాసం ఒకటి-పి. (పింగళి?) వెంకయ్యగారు వ్రాసింది ప్రకటించబడింది. వజ్రకరూరులో వజ్రాలగనిని కనుక్కోడానికి వెంకయ్యగారు వ్యాపారమునకు వచ్చారు. అసలుగని తెలిసినా, తెలికపోయినా గని కనిపెట్టడానికి పనిచేసేవారికి వ్యక్తిగతంగాయినా లాభంకలగవచ్చు ఏ ఒక్కరూ రెండో వజ్రాలు దొరికిలే. అయితే, ఆ వజ్రాలదొరకడం అనేది అపూర్వమైనది. ఆధారపడి ఉండడం తప్పదు. ఏమీ దొరక్కపోయినామాడా శ్రమగానీ, వ్యయంగానీ ఏమంత ఎక్కువకాదు. కాబట్టి, చింతించడం అవసరంలేదు. అందుచేత భూగర్భశాస్త్రం జ్ఞానంకలవాడ- ముఖ్యంగా పట్టభద్రులు - వెంకయ్యగారి సలహాలను అనుసరించి అందుకు పనిపూనుకోవచ్చు.

కేలకు వేలు సొమ్ము ఖర్చుచేసి పట్టభద్రులయిన యువకులు ఎందరో మనదేశంలో ఉన్నారు. ఒక దమ్మిడి సంపాదన కయినా ఎక్కడా అవకాశం కనుపడడం లేదు; వాళ్లకు పాపము! ఉద్యోగసంపాదనకోసంమాడా ఎంతోసొమ్ము ఖర్చుపెడుతూఉన్నారు వాళ్లు. ఊరూరూ తిరుగుతూ నానాపాట్లు పడుతూ ఉన్నారు లాభం ఏమీ లేకపోయినా మాడ. ఆలాటివాళ్లు తమ అదృష్టాన్ని పరీక్షిద్దామన్న భావంతో నయినా వజ్రకరూరులో వజ్రాలగని కనుక్కోవడానికి ప్రయత్నం చేయడం మంచిది. వజ్రాలగని కనుపడితే అదృష్టవశాత్తూ, తమ భాగ్యమే కాదు దేశభాగ్యమే పండినట్లవుతుంది.

(పింగళి?) వెంకయ్యగారు భూగర్భశాస్త్రంలో మంచి ప్రవేశము, అనుభవమూ ఉన్నవారు. వారివి పొల్లుమాటలు కావు. వాటిని పాటించడంలో చెరువు ఏమీ లేదు. లాభిస్తే వారు చెప్పినట్లు అనేకవిధాల లాభాలు కలగడం తప్పదు - సంత. భారతి.]

వజ్రకరూరు అసంతృప్తులందరిలో ఒక గ్రామం. ఆ గ్రామం చుట్టుపట్టు పొలాల్లో వజ్రాలు అప్పుడప్పుడూ దొరుకుతూ ఉండడం మామూలు. కాని వాటి పట్టుక చోటు మాత్రం ఎవ్వరికీ ఇంకా తెలిసిందికాదు. భూగర్భ శాస్త్రజ్ఞులు- దొరకడం ఇలాకొవారు కాని, వర్తకులు ఇలాకొవారు కాని- ఎవ్వరూ మాడా ఆ విషయం తెలుసుకోవడానికి ప్రయత్నించారు కారు. అసలుగని ఉండేచోటు తెలియదీ సమ్యక్తం పట్టుబడిపెట్టి ఆ ప్రాంతాల్లో వజ్రాలను తీయించడానికి ఎవ్వరూ పూనుకోరు. మంచివజ్రం ఒకటి దొరికినచోట పడినిలువుల

లోతు తవ్వి వెతికి పరిశోధించినా ఇంకొకవజ్రం కనపడదు. దొరకినవజ్రం అసలు అక్కడపట్టిందయితే కదా మరి! అక్కడివజ్రాలు ఏ కొండరాతి గుళిలోనో పుట్టి ఆకొండ కాలక్రమాన్ని శిథిలమయిపోగా ఆదుట్టు పట్లకు, పెద్దగాలి వెల్లువా మూలన కొట్టుకునిపోయి అక్కడక్కడా నిలవతాకినవే కావాలి. అందుకనే దొరికే వజ్రాలన్నీ ఒకచోట దొరకడంలేదు. వజ్రాలు ఖనిజాలన్నింటో గట్టివి, బరువయినవీ కాబట్టి, అసలు గని అంతా రూపుమానిపోయినా, వజ్రాలుమాత్రం దూరానికి చెదిరిపోకుండా చుట్టుపట్లనే నిలిచిపోయినవి.

అవి దొరకడంకూడా ఒక పాయవెంట కాకపోవడం చేత, వాటి పుట్టుకచోటును ఆ జాడనపోయి కనిపెట్టడానికి పీలుకాలేదు. దొరికేవజ్రాలయినా ఎప్పుడో ఏమూలనో ఏఒక్కటో మాత్రమే. అందుచేత అసలుగని తెలియనంతవరకూ వజ్రాలకోసం పెట్టుబడి పెట్టడం కేవలం నష్టదాయకమే. అదృష్టాన్నే నమ్మి కొన్నిచోట్ల ఎక్కడయినా గులకను బండకొలనిగా గాలించి చూడవచ్చు. కాని అక్కడ ఏవజ్రమో, పటికమో కూడ దొరక్కపోవచ్చు. దొరుకుతుందన్న నమ్మకం ఏమాత్రములేదు. అందువల్లనే పడమటిదేశాల వర్తకులు ఎవళ్లూకూడా ఇప్పటికింకా ఇక్కడ అట్లాగాలించి చూడడానికి సాహసించలేదు.

౧౯౩౬ జూనులో వజ్రకరూరికి అయిదుమైళ్ల దూరంలో ఉండే కడమలవదురు అనే గ్రామంలో ఉండే బోయచాడు కూలికి వరిగపైరు కోస్తూఉంటే ఆ పొలంలో వాడికి పటికంవంటి రాయి ఒకటి దొరికింది. దాన్ని వాడు అలా పడవేళిపెట్టాడు. ఇంట్లో కొన్నాళ్లకు వాడి కయిదురూపాయలు కావలసి వచ్చింది. చూదామని చాడు ఆ పటికాన్ని తీసుకొని వజ్రకరూరికి వచ్చాడు. మొదట అందరూ అక్కడ దాన్ని పటికమే అన్నారు. అలా అంటూవుండగానే అది గంటలో ఎన్నో చేతులు మారింది. చివరకు ఒక్కడు అది వజ్రంకావచ్చు అన్నాడు. అంతే ఒకరిమీద ఒకరు తోసుకుంటూ వచ్చారు. కొందరు వర్తకులు వాణ్ణి ఒక ఇంట్లోకి తీసుకోపోయి, పైవాల్లెవళ్లూవచ్చి వెలఎక్కించకుండా ఉండడానికి లోపల తలుపు గొల్లెంపెట్టేశారు. పోలీసులు రావలసినట్లు ఏర్పడింది అక్కడికి. బేరంచేళి వర్తకులు ౫౦౦౦ వేల రూపాయలు బోయవాడికిచ్చారు. వాడి సంతోషం ఇంతా అంతాకాదు. సామూహికులైనా వెళ్లి పోయినాడు వాడు ఊరికి, మరి వారంగోజులకు చెన్నపట్టాన్నుంచి ఒక మార్వాడీ వర్తకుడు వజ్రకరూరికి వచ్చాడు. అనసరం వస్తుండేమో అని రివాల్యూరుకూడా తెచ్చుకున్నాడు. ౩౦ వేలిస్తానన్నాడు. గ్రామంలో వర్తకులు ౪౦ వేలకు చిల్లిగవ్వయినా తగ్గకూడదన్నారు.

గడచిన ౧౨ ఏండ్లలో ఇలాగే ఇద్దరికి-ఒక మంగలవాడూ, ఒక పకిరు-వజ్రాలు దొరకడమూ, వాళ్లకు చెరీ పాతికవేల రూపాయలూ రావడమూ కద్దు.

నిరుడు వర్నాకాలంలో వజ్రకరూరికి ౫ వేల మంది వచ్చారు వజ్రాలు ఏరుకోపోదామని. ఒక్కళ్లకీ ఒక్కటికూడా దొరికిందికాదు. మనుష్య స్వభావం ప్రపంచం అంతటా ఒక్కటిగానే ఉండకతప్పదు. మొట్టమొదటి దినాల్లో దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో దక్షిణపు కొనసుండే కింబర్లీకి అమేరికాలో అవతలి చివరినుండి కూడా వచ్చేవాళ్లట వీదోఒక మంచివజ్రాన్ని వెంటనే తీసుకోపోవచ్చునన్న ఆశతో. రానూపోనూ ఏకంగా టిక్కెట్టుకొనేకేవాళ్లు చాలమంది. ఏమీ దొరక్కపోవడంచేత తిరుగుప్రయాణంలో తిండికిలేక, కష్టకొనే కంబళ్లూ, దుస్తులూ అమ్మకొని ఎంతో చిక్కపడి, ఆకాభంగంతో ఇండ్లకు చేరుకునేవాళ్లట. వజ్రకరూరికి కూడ ఇలాటివాళ్లు ఏటా చాలమంది వస్తూఉంటారు. నిరుడు తంజావూరు-తిరుచినాపల్లి దగ్గరనుండే ఆడవాళ్లు-పెద్దపట్టంచుచీరల కట్టుకున్న వాళ్లు-చాలమంది వచ్చారట మొగతోడు అనేది లేకుండానే. చాలా సాహసం చేశారు. ఆ పొలాల్లో వజ్రాలు ఏరీ చూట కట్టుకోపోవచ్చునని వాళ్ల ఆశ. వజ్రకరూరులో తిండికూడ దొరకడం కష్టం. ఒకటే హోటలు అక్కడ ఉండేది. ఎక్కువమందికి భోజన సదుపాయం కలగడం కష్టం దాంట్లో. దానియజమాని కోయంబుత్తూరు బ్రాహ్మడు; ముసలీవాడు. ఆయనకూడ వజ్రాలు చూటకట్టుకొని పోదామని వచ్చినవాడే మొదట. అయితే ఏమీదొరకలేదు ఆయనకు. వజ్రాలమీద ఆశవదలుకొని తిన్నగా ఆయన అక్కడనే ఒకహోటలు పెట్టుకుని ప్రజాసేవ చేసి పొట్టపోసుకుంటున్నాడు.

ఇప్పటివరకు ఎవళ్లువచ్చినా సరే తలవంచుకొని నేలకు కూస్తూ కంటికి తెల్లగా, మెరుస్తూ కనపడిన ప్రతీ రాయనీ ఏరుకోవడమూ, దాన్ని ఊళ్లోఉండే వర్తకులకు చూపించడమూనూ - అంతే. ఇంచుమించుగా ఈ రాళ్లన్నీ పటికాలే కావడంవల్ల పాపం వాటిపై ఏరుకున్న వాళ్లందరూ హతాశులయిపోతూ ఉంటారు.

ఒక బ్రాహ్మణికి ఒకనాడు మెరుస్తాఉన్నరాయి ఒకటి వారికింది. అది వజ్రమయమైనదని ఆ పెరి బ్రాహ్మణుడు పరీక్ష కోసం దాన్ని తీసికొని పరిగెత్తుకుంటూ వచ్చాడు. అది గాజుమక్కకంటే పనికిమాలిన రాయని కేరళపుటికి ఆయన ప్రాణాలు నిలుపువా పోయిన ప్లయి - ర్శ్శపడిపోయేంతవరకూ వచ్చిందికూడ.

ఆమాయకులయిన ఇలాటివారైన మోసం చేయ వానికిని వజ్రకరూరులో కొందరున్నారు. వాళ్లు పటి కపురార్లను సావజ్ఞతీర్చి అతిసాధువుల్లాగ కనుపడుతూ వాటిని అమ్మచూపుతూ ఉంటారు. ఏమాత్రం ఏమారినా పలే ట్రోపి వేకేస్తారు.

ఇంకొకరకం మోసంకూడా జరుగుతూ ఉంటుంది. చుడయినా కొత్తవాడు తనకువారికిన రాయని అమ్మ చూపితే అది నిజంగా వజ్రమే కనుక అయిందా కొనే వాడు కొంచెంనేపు పరీక్షచేసే వాడిలాగ పటిస్తూ దాన్నిమార్చి తనదగ్గర దాచుకొన్న పటికాల్లో ఒక దాన్ని ఇచ్చేస్తాడు. అది పటికంగాని వజ్రం కాదనే స్తాడు.

మనదేశంలో పట్టపరీక్షకు భూగర్భశాస్త్రం వదిలినవాళ్లు చాలమంది పనిపాటులు లేకుండా పడి ఉన్నారు ఏనవరిజస్ట్రారు కచేరీలోనో కాపీస్టుపని కోసం పాకులాడకుండా ఒక నెల్లాళ్లపాటు వజ్రకరూరు ప్రాంతంలో ఉండడానికి సిద్ధపడితే, వాళ్లకు శాస్త్ర జ్ఞానం ఎక్కువకావడమేకాకుండా అదృష్టం పడిందంటే వజ్రంకూడ దొరకవచ్చు; దాంతో వాళ్లదర్జీదం తీరిపో వచ్చు. ఈపనికి ఎక్కువ పరికరాలుకానీ పెట్టుబడికానీ అవసరం లేదు. ఏ ఆరణ్యంలో పెట్టితే ఒక ఎనామల్ రేసిమనస్తుంది. అది చాలా. లేకుంటే ఒకకుండ అడుగు పెంకే చాలు. దాన్ని తీసుకొనిపోయి అక్కడక్కడ నివాసంగా గులకను నీళ్లతో గాలించి చూడవచ్చు. చదువున్నవాడికి బహుశా వజ్రం ఎక్కడ దొరకవచ్చునో తెలుస్తుంది. ఇతరదేశాల్లో వజ్రాల ఎలాటివోట దొరు కుతుందో తెలుసుకొని అలాటి లక్షణాలుగ్గడే ధూ

ల్లోనే గాలించడానికి వాడికి వీలుంటుందా. ఇలాచేయ డంలో వజ్రంలోపల ఉండే గట్టిరాతిముక్క దొరికితే భూగర్భశాస్త్రానికి మెరుగువస్తుంది. వజ్రం మనదేశం లో ఎలాటిరాతిలో వుండుతుందో ఇదివరకు ఎవరికీ తెలీదు. కాబట్టి ఆరాతినిబట్టి తల్లిగనిపోబడిని కనుక్కో వచ్చు. అది తెలిసిపోయిందా ఎంతసామ్యమైనా నమ్మ కంగా పెట్టుబడి పెట్టి గనులను తవ్వించవచ్చు దక్షిణ- ఆఫ్రికా వజ్రాలగూల్లో వలెనే దానివల్ల వేలకొలది జనానికి జీవనం ఏర్పడుతుంది. నిరుద్యోగ నివారణకు- అందులోనూ నిరంతరము కరువుకాటకాలతో కృశిస్తూ ఉండే దత్తమండలాల్లో—చాలాగా ఆపని ఉపక రిస్తుంది.

దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో ౧౦ వేల అడుగుల లోతులో గనిపని జరుగుతూ ఉంది. వజ్రానికి ఏలాటి అపాయమా కలగకుండా ఎంత గట్టిరార్లనయినా పొడిపొడిచేకే యంత్రాలు ఆగనిలో ఉన్నవి. ౩౦౦౦ కారెట్ల తూకం గల మల్లినక్ అనేప్రఖ్యాతవజ్రము అక్కడ దొరికిందే. దానివెల ౧౫౦ వేల పౌనులని మతింపు పడింది.

కృష్ణదేవరాయల కాలంలో - అంటే - ౧౬-వ శతాబ్దంలో ఆరపాను (ట్రాయ) బరువుండే వజ్రాలు కూడ వజ్రకరూరులో దొరికినట్లు నిదర్శనాలు కనుపడు తూన్నవి. ప్రపంచం అన్నిదేశాల్లోను పుణులయిన వజ్రాలవరకు లందరూ కూడ దక్షిణ - ఆఫ్రికా వజ్రానికి - ఇండియా - వజ్రానికి కాంతిలో ఏమాత్రము పోలికలేదనీ, ఇండియావజ్రం చాల ప్రశస్తమయిందనీ ఏకగ్రీవంగా అంగీకరించారు. కాబట్టి వజ్రకరూరులో తల్లిగనిపోబడి దొరికి వజ్రాలుతీయడం మొదలుపెడితే కొంతవరకు దక్షిణ-ఆఫ్రికా వజ్రాల వ్యాపారం పడి పోవడం నిశ్చయం.* యూరపు పెట్టుబడిదారులకు కొంతనష్టం దానివల్ల ఏర్పడనూవచ్చు.

ఇదంతా ఎట్లాఉన్నా వజ్రంవల్ల విపరీతంగా లాభాన్ని పొందవచ్చునన్నమాట మాత్రం నిజం. దక్షిణ- ఆఫ్రికా చరిత్రను మార్చి కన్నుకుట్టే నేటిసెటికి దక్షి

* See Gazetteer of Anantapur District by W. Frances

శాస్త్రికాను తెచ్చింది వజ్రమే. వజ్రకరూరులో దర్శిదు
లసేకులు వజ్రాలవల్ల లాభం పొందుతూ ఉన్నారు.
వజ్రకరూరు ప్రాంతాల్లో కింబల్లీ ముఠాకాటి ఎవరికీకాన
రాకుండ మరుగుపడి ఉండేమో ఎవరికేం తెలుసు? ఎవ
డయినా విద్యావంతుడయిన భారతీయయవకుడు
దాన్ని కనిపెట్టినాడా, తనదేశానికి ముఖ్యంగా శుష్క
దర్శిదాలయిన దత్తమండలాలకు అపారమయిన లాభం
కలుగుతుంది.

వేష్టాల నైవాహికజీవనము

పేష్వాల చరిత్రలో ప్రముఖులయిన వ్యక్తుల
దాంపత్య జీవనస్వరూపము క్రింది పట్టికవలన తెలియ
వచ్చును. బాల్యవివాహము, వివాహవివాహము మొద
లయిన విషయముల నాకాలమున నెవరయిన చర్చింప
తలపెట్టియుండినయెడల రాజుద్రోహపు నేరమికింద
ఖండితముగ శిక్షింపబడియుండెడివారని చెప్పవచ్చును.

మొదటి పేష్వామాధవరావు — జననము సం.
౧౭౪౪; వివాహము ౧౭౭౩.

(మాధవరావు వయస్సు ౮ ఏండ్లు
రమాబాయి వయస్సు ౪ ఏండ్లు
గర్భాధానము ౧౭౬౫ లో జరిగెను)
మరణము సం. ౧౭౭౨.

పేష్వా నారాయణరావు — జననము ౧౭౫౫.
వివాహము ౧౭౬౩. గర్భాధానము ౧౭౬౯. (అప్పటికి
గంగాబాయి వయస్సు ౧౩) పుత్రజననము ౧౭౭౪.

మహదాజీ సింధ్యా

జననము ౧౭౩౦? మరణము ౧౭౯౪.

భార్యలు : ౧. అన్నపూర్ణాబాయి, ౨. భవానీ
బాయిఘాటగ, ౩. పార్వతీబాయి ఘాటగ, ౪. భవానీ
బాయి సంగమనేరకర, ౫. గంగాబాయి, ౬. రాధా
బాయి రావుళ్ల, ౭. భాగీరథి, ౮. యమునాబాయి,
౯. లక్ష్మీబాయి, (ఈమెకు పండ్రెండవయేట ౧౭౯౨
సం.లో పెండ్లిఅయ్యెను.)

నానా ఫడజీకు

జననము ౧౭౪౨. మరణము ౧౮౦౦.

భార్యలు : ౧. యశోదాబాయి, ౨. లక్ష్మీ
బాయి, ౩. అర్కలత (జిల్లేడుచెట్టు), ౪. అన్నపూర్ణా
బాయి, ౫. రాధాబాయి, ౬. ఆనందీబాయి (వివా
హము ౧౭౬౦), ౭. యశోదాబాయి, ౮. అన్నపూర్ణ
(వివాహము ౧౭౮౦), ౯. బగాబాయి (నానామరణా
నంతరము ౧౪ దినములకు చనిపోయినది), ౧౦. పీప్రా
బాయి (నానా చనిపోవునాటి కీమేవయస్సు తొమ్మిది
యేండ్లు!)

సనాయా మాధవరావు

జననము ౧౭౭౪. మొదటిపెండ్లి ౧౭౮౩.

గర్భాధానము ౧౭౮౯. రెండవపెండ్లి ౧౭౯౩.
మరణము ౧౭౯౫.

రెండవ బాజీరావు

జననము ౧౭౭౫. మరణము ౧౮౫౧.

భార్యలు : ౧. భాగీరథీబాయి ౧౭౮౬ (ఆమె
మరణము ౧౭౯౩), ౨. సత్యభామ (సరస్వతి - ఆమె
మరణము ౧౭౯౭), ౩. జిల్లేడుచెట్టు, ౪. రాధాబాయి
(పెండ్లి ౧౭౯౭; ఋతుమతి అయినది ౧౮౦౦; మర
ణము ౧౮౦౬), ౫. వారణాసి (పెండ్లి ౧౮౦౬),
౬. వేణుబాయి (కుశాబాయి) పెండ్లి ౧౮౦౮; మర
ణము ౧౮౧౬, ౭. సరస్వతీబాయి (పెండ్లి ౧౮౧౨),
౮. సత్యభామాబాయి, ౯. గంగాబాయి, ౧౦. మైనా
బాయి, ౧౧. సయీబాయి, కాక “శ్రీమంతులు లాలా
పరదేశి కూతును కటారితోకూడ పెండ్లిఅయ్యెను. ఆమె
కొక కుమారుడుకూడ పుట్టెను” అని యొక్కచో కలదు.
ఈ భార్యలేకాక, బయాబాయి దాతార, సీతాబాయి
శేండ్, కాశీబాయి మరాఠ్, ఉమాఫడకె, తాయిపేత
మొదలయిన స్త్రీలును బాజీరావుకీటికి పాత్రులయి
యుండిరి.

[‘మహారాష్ట్ర’కారదా’నుండి జయకర్ణాబకయ
దుద్ధరింపబడిన దానికి అనువాదము.]

౨. పాలెట్ గార్డు. పార్టీ ప్లాట్ కు ప్రపంచ ప్రఖ్యాతుడయిన హాస్యగాడు చార్లీ. పాలెట్ గార్డు అతని భార్య

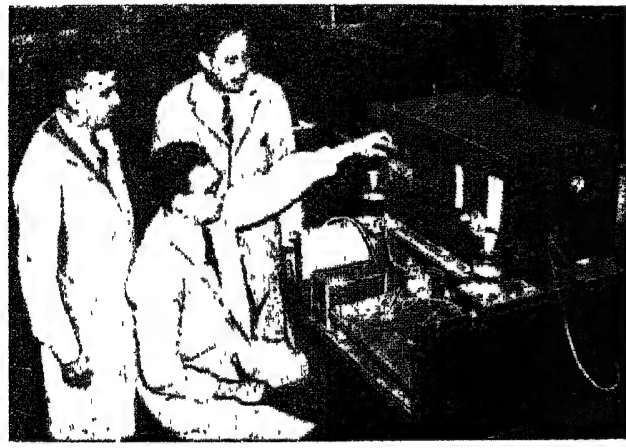
౩. లారెన్స్, హార్డి హాస్యరసాభివయమున పేరుగన్న సినిమానటులు.

విజ్ఞానవిశేషాలు

శరీరస్థ రోగములను నిరూపించు
విద్యుద్ద్యంత్రము

మర్గాంతరాల ద్వారా నిరూపించడానికి అయ్యే
కాలంకంటే ఎంతోమించుగా వంటిలోకి సంక్రమిం
చిన రోగాలను విద్యుద్ద్యంత్రంద్వారా నిరూపించ

వచ్చును. ఈ యంత్రానికి 'వాక్యూం ట్యూబ్ మైక్రో
వోల్టమీటరు' (Vacuum Tube micro-voltmeter)
అని పేరు. యేల్ యూనివర్సిటీ వైజ్ఞానిక పరిశోధకులు
మనిషివంటిలో కలిగే మార్పులను గుర్తించడానికిని
దీన్ని కనిపెట్టారు. జీవశాస్త్ర సంబంధమయిన పరిశోధ
నలు, పరీక్షలు చేయడంలో ఇది సూక్ష్మవస్తుదర్శక
యంత్రాన్ని తలదన్నవచ్చు ననుకొంటున్నారు. ఈ
యంత్రాన్ని వంటికి అంటబెడితే ఇది *ఒక వోల్ట్ లో
సూక్ష్మతీ సూక్ష్మంశమయిన పరిమాణం గల విద్యుత్తరం
గాలను కనుక్కుగలుగునట. ఎన్నో జంతువులను ఈ
యంత్రంతో పరీక్షించారు. ప్రతిజంతువూ ఏదో కొంత

పరిమితి విద్యుచ్ఛక్తిని ఉత్పత్తి చేస్తుందని, ప్రతిజాతి
జంతువులో ఉత్పత్తికయ్యే ఆ విద్యుచ్ఛక్తి కూడా ఒక
ప్రత్యేకసూత్రాన్ని కలిగిఉంటుందని, వాటి వాటి ప్రకార
ప్రమాన్ని బట్టి యీ ప్రత్యేకగుణం ఏర్పడుతూ ఉంటుం
దనీ పరిశోధకలవల్ల సూచించబడుతూ ఉంది. ఎంతలను
పరీక్షిస్తే ఇంకా ఎప్పుడో పైకి తేలిపోయే ప్రణం
యొక్క సూచనలు ఎంతోమించుగానే వస్తు
పడ్డాయట. ఇలాగవంటిలోని విద్యుత్తరంగాలను
గుర్తించడంవల్ల సూక్ష్మకణాలు నింతంత పరి
వర్తనాన్ని పొందుతూ ఉన్నావూడా జీవకోల్లు
తనుపోలికను ఎలా కోలుపోకుండా ఉన్నవో
వైజ్ఞానికులు నిరూపించ గలుగుతా వునో
వచ్చును.

ద్విముఖ వృద్ధయస్సంద పరీక్షణ
ఈ సూత్రోపకరణాన్ని కాలిఫోర్నియా
(అమెరికా) వైద్యులు నలుగురుకలిసి తయారు

చేశారు. దీనిసాయంతో వృ
ద్ధయోగ నిదానం ఎంతో
సుకరం అవుతుంది. పృథ
యాదులయందలి స్పందనా
న్ని ఇందలి ముఖ్యతయం
తోను పరీక్షించవచ్చును.
ఒకముఖాన్ని నిశ్చలంగా
ఒక్కచోటనే ఉంచి, రెం
డవదాన్ని అటూ ఇటూ
కదుపుతూ అంతటా పరీక్షించవచ్చు. ఇందువల్ల
రోగకారణమూ, తద్వ్యాప్తి ఏకకాలంలో అవగతం

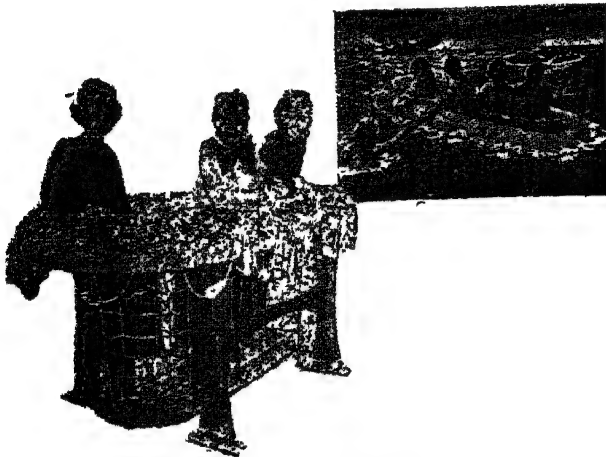

* 5 One-millionths of a volt.

అప్పుడుంది. దోగమూలముయిన పొవనూది పుండన
నెలకొన్నది. ఎంతమేరకలదో కూడ పుట్టించవచ్చు.

సూర్యనారాజు స్వప్నము

సూర్యనారాజులో పంథవించే ఆకస్మిక జల
ప్రమాదాలను తప్పకొనానికి మహాకొత్త సాగరం వాడు
కను వచ్చింది. అది పూసపు తొట్టిలా గుంటుంది. ఇరవై
ఆయిదు మందికి దాంట్లో పోటుంటుంది. చుట్టూ

౧. కర్రజల్లులు అమర్చిన వలడేయాల

౨. ఆపాయ సమయంలో చక్షుకప్లవాన్ని ఉప
యోగించే క్రమము.

బెండుబొద్దూ, నడమ తాటివలడేయాలా ఉంటుంది.
ఈయాల అడుగున కర్ర బల్లులు అమర్చబడిఉంటవి.
వెల్లెతుపానులో కూడ నీటిలో పడిపోకుండ నిలుపునా
నిలుచుకోవచ్చు. బొద్దుచుట్టూర నెలపలివైపున బెండు
దిమ్మలతాడుకట్టబడిఉంటుంది. నీటిలోపడ్డమనిషి లేలు
తూతుండే బెండుదిమ్మలను అందుకొని పట్టుకుంటే
లోపలికి వాణ్ణి చేదుకోవచ్చు.

చలవకంటిజోడును అద్దంగాకూడ

వాడుకోవచ్చు

కొత్తనూదిరి చలవకంటిజోళ్లు తయారయి ఇటీ
తల వాడుకలోకి వచ్చాయి, అవి కండ్లకు చల్లదనాన్ని

ఇవ్వడమే కాకుం
డా ముఖించూచు
కోడానికి పనికివస్తా
యి. గాజుబిళ్లలకు
లోవైపున రసం
పలాచగా పూయ
బడివుంటుంది. తీవ్ర
మయిన ఎండ చాల
వట్టుకు వాటిమీద

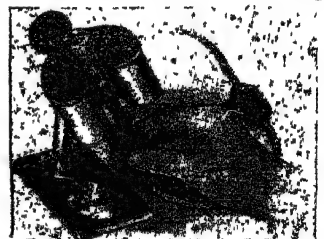
ప్రతిఫలించిపోతుంది కాబట్టి వాటిగుండా నీలి
రంగువెగుగు బయలుదేరి కండ్లకు చల్లదనాన్ని
ఇస్తుంది. ముందువైపున వెలుగు ప్రతిఫలించడం
మూలాన్ని స్త్రీలు ఆవైపును ముఖించూచుకో
వడానికి ఉపయోగించుకోవచ్చును. ఈ రెండు
ఉపయోగాలూ చిత్రంలో మాడవచ్చును.

ప్రయోగనాళికలను వేడిచేయడానికి

కొత్త విద్యుద్బంత్రము

ప్రయోగనాళికలకు సత్వరంగానూ, నిర
పాయంగానూ, వేడెక్కించడానికి చిత్రంలో
కనపడేమాదిరి యంత్రం ఒకటి తయారయింది. గుర్రపు

లాడం లాటి ప్ర
త్యేక ఉపకరణం
లో, ద్రావకంతో
నింపిన ప్రయోగ
నాళికను ఉంచితే
ముప్పుయి సెకను
లలో ద్రావకంకాగి ఉడికిపోతుంది. నిప్పంటుకునే
ద్రావకాల విషయంలోకూడ మంటమీద కాచేటప్పు
డంతగాభయపడవలసింది లేదు.

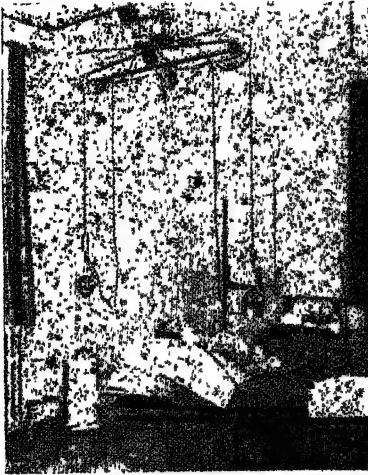

రేడియముచికిత్స

కాన్సరు కోగులకు విద్యుద్బంత్ర సహాయమున
రేడియముచికిత్స చేయుట కేర్పాట్లు చేయబడినవి,
ప్రక్కనున్న రాక్టరుకుగాని, సర్పకుగాని అపాయము
కలుగకుండ విద్యుద్బంత్రము దూరమునుండియే నడుప
బడుటకు సౌకర్యము చేయబడినది, గదిలోకప్పుకు
త్రాసుదండమువలె నొకదండము వేలాడుచుండును.

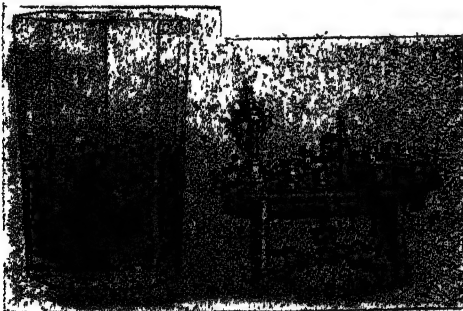
ఆపండమునుండి కప్పీలమీదుగా తీగలు వేలదీయబడి యుండును. ఈ ప్రతిము నవమృగము దండము ఊప

చుండును గావున నీతీగలును తిదసుగుణముగా తిరుగుచుండును. అప్పు డీతీగలు రోగిపడక దగ్గరగా నుండు లేడి యమునిలువజాడీయికి నీసపు లేడియము బరితెనుపైకెత్తును. తర్వాత దండము ఈతీగలను ఊపుచు చక్రమువలె గిర్రన ఇటువైపును త్రిప్పి రోగికి కట్టిపెట్టియుండు లేడియముగ్రాహకపేటికలోనికి దింపును. దేహస్పర్శయేనూత్రమును లేకయే అన్ని ప్రక్రియలును జరిగిపోవుచుండుటవలన రోగికి గాని, డాక్టరు మొదలగువారికిగాని అపాయము సంభవించుటకు వీలులేదు.

టీనెట్టుతూకం ఒకటెన్నకూడా లేదు

రషియను నగలవర్తకు డొకడు చిన్న టీనెట్టును తయారుచేశాడు. పక్కనఉండే మామూలు మంచినీళ్ల

గ్లాసుతో పోల్చిచూస్తే ఈనెట్టు ఎంతచిన్నదో తెలిసిపోతుంది. కప్పులు, సాసరులు, నీరుమరగజెట్టుడానికి వేడినీరు నిలవచేయడానికి పాత్రలు, పంచదారగిన్నె

అన్నీనెట్టు పూర్తిగా ఉండి, నెట్టుతొకటివీనా ఒక డౌన్సు బరువు నిండుగాలేదు. నెట్టుతొకూడా జున్నును వెండి టీపేబిలుమీద పెట్టిఉంచి, టేబిలన్ను చాలా ఆలస్యంగా చేయబడిఉంది. —

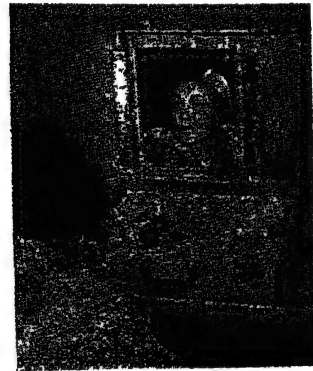
నూలుబండిలోనేఉంటుంది నూలురెండేసాధనం

చిన్ననూలుబండికి ఒక వేపు చక్రం ఆంతున ఒక గంటు ఉంటుంది చాలాకి ఆడ్డంగా ఒకకత్తి చక్రానికి దిగించబడి ఉంటుంది, చిత్రంలో కనుపడుతూ ఉన్నమాదిరిగా నూలు తెంచుకోవాలి. —

చేతిలో పట్టుకొనిపోవుట కనుకూలమైన

వేషధారణ పరికరముల వెట్టె

దినమున కొకయూరు చొప్పున తిరుగుదు నాటకములలో వేషములు వేయు నటినటులకు ఈవెట్టెయొక అమూల్యమైన వస్తువు. వేషధారణ కవసరమైన పరికరము లన్నియు నిం దమర్చబడియుండును. దీనికిని తన ముఖోపలసిన యవసరము లేకయే దీనిసాయమున వేషములు వేసుకొనవచ్చును. పెట్టె తెరవగానే మూత లోపలివైపున నొక అద్ద ముండును. దానికి రెండు దీపములుకూడ జోడింపబడియుండును. విద్యుచ్ఛక్తి తీగను వానికి తగిలించినచో నది వెలిగి ముఖమునకు కావలసిన వెలుతురును ఇచ్చును. పెట్టెలోపల బల్ల వంటి భాగమున రంగులు, కుంచెలు మొదలైన పరికరము లన్నియు నుండును. ఇది దగ్గరనుండిచో ప్రతియొకడును ఎక్కడికి పోయినను మరెయొకని యవసరములేక, చివరకు దీపమునకు గూడ యొచించక వేషధారణ కుశక్రమింక వచ్చును. —

అందుచేతనే బలవంతము వ్యాధ్యాచారము బల్ల
ఈబల్ల సహాయముతో కడుపులోను, కీళ్ళలోను
కాంచు కండ్లములను బలపరచవచ్చును. ఈబల్లలో
ఒకకోటకు పాండును, దానిమీదుగా బల్లమీద ఒక తివాచీ
వంటి ఒకదాని బిగించుదురు. ఈకప్పు వ్యాధ్యాచారము
వల్లము కల్గి క్షయమైన బోర్ల గిల పండుకొనును,
అప్పుడు బల్లలోని ఒకయంత్రము ఆమెకు కారంభిం
చును. ఇందుచే బల్లకప్పునాడ ముందుకును, వెనుకకును
ఆడుకొనిండును. దానితో కోలరునాడ వార్లుమం
డుగానూ దాని నానియుందు కండరములకు సంవా
హన మేర్పడి అవి బలపడుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది.

ఎక్కువ తగినట్లు కోలరు సరిదిద్దుకోవచ్చును. బల్లకప్పు
సాధననాడ ఉద్వేగుచేసినప్పుడు దానితో నవచ్చును.

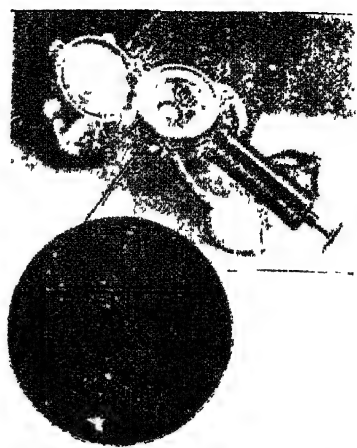
గాలిలోని ధూళికణములను పరీక్షించుసాధనము

దీనిమూలమున గా
లిలోని ప్రమాదకర
మైన ధూళికణములను
మనము కనిపెట్ట
వచ్చును. దీనిలోనే
ఒక గాలియర యు,
ఒక నూత్నదర్శిని
యంత్రమును ఉండు
ను. ఆ గాలియరలో
వెన్నెలతరయింకొకటి
యండును. గోళము
వంటి యొక గాలిగొట్టె

మరుండాచెమ్మిఅరలోనికి గాలిని కొట్టివయెడల ఆ
గాలిలోని ధూళికణము లన్నియు అందలి గుండ్రని గాజు
పలకమీదు చేరి నిలిచిపోవును. ఆ తర్వాత ఈ సాధనము

నొక దీపపుపెట్టె
నింపపెట్టి ఇం
దలిధూళికణము
లను నూత్నదర్శిని
ద్వారములముగా
పరీక్షించుదురు.
నూత్నదర్శినికి
ప్రత్యేకముగ నొ
క నేత్రకలకము
ఆమె ర్పబడి
యండును. అ
దులో గట్టుగట్టు

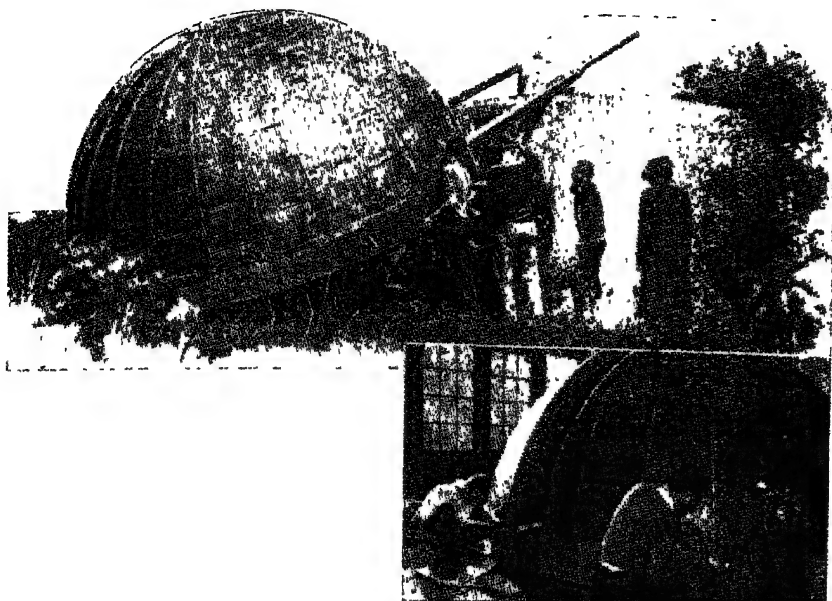

గా గీతలు గీయబడియుండును. పరిశోధ
కుడు ఆ గీతలయందలి కణములను లెక్కిం
చి వానిని ౧౦౦౦౦౦ తో గుణించి ఒక
ఘనపుటడుగు గాలిలో నుండుకణముల
సంఖ్యను నిర్ణయించును. ప్రమాదకరమైన
ధూళికణముల బారినండి రోగులను తప్పిం
చుటకు, నీరోగులనగూడ వాణిబారిని
పడకుండ కాపాడుటకును ఈ సాధనము

మిక్కిలి యుపయోగపడగలదు. గమలలోను, సారం
గములలోను, పరిశ్రమాగారములందును పనిచేయు
కార్మికుల సౌకర్యార్థము ఆయాప్రదేశములందలి గాలిని
దీనితో పరీక్షించి, ఆ గాలిలో ధూళి యెక్కువగా
నిండియుండినచో దానిని నివారించు శుపాయములను
నెతకి కార్మికులలో శ్వాసాశయరోగములు ప్రబలనీయ
కుండ చేయుచున్నారు.

విద్యార్థుల నిర్మాణశక్తి

చదువుకొన్న చదువును సార్థకపరచవలెనను
సంకల్పముతో ఈ విద్యార్థులు ఒక వేదశాలను, ఒక
ఎనిమిదవ తరముల ప్రతిఫలనమారదర్శిని తయారుచేసి
నారు. తామునేర్చిన గణితశాస్త్రమును భౌతికశాస్త్ర
మును వినియోగించి తమపాఠశాలసాయనశాలలందు
కూర్చొని దూరదర్శిని భాగముల నొక్కొక్కటిని వేరు
వేరుగ సాంతముగ తయారుచేసినారు. వేదశాలయొక్క

మోటారుల కష్ట
లవేరవే జన కొన
వచ్చును. మనవియుం
చినప్పుడు నిద్రాప
నుమాదు ౧ ఆరుగు
కుంకిను. డేరాచిట్ట
ము ఉక్కుతో చేయ
బడి పడిలముగా నుం
దను. దీనిని మోటా
రుకన్నలైన డిండు
కొని పోవుట యా
త్రికులకు పరమస్థావ్ర
ము. దీనిని తెరచి
యుంచినచో నిశ్చిం
తగ స్వేచ్ఛగ ఇరు
వురు ఇందులో

ఆవరణను, గుండ్రనిగోడలను నిర్మించుటకు దినముల
కొలది పాటుపడి కృతార్థులయినారు. ఓడలగోడలలోని
కంటలకు మూసియుండు గాజుపలకలనుకొని ప్రతిఫలనపు
టద్దమును తీర్చినారు. దానిమందము ౧ అంగుళము;
వ్యాసము ౨ అంగుళములు. సుమారు ౨౦౦౦ పానలు
తూగు ఈ గుమ్మటమును ౨౪ వంకరచెక్కలతో కూర్చి
నారు. వానిపైన కొయ్యతోను, పలుచని రాగిరేకుతోను
కవచమును తొడిగినారు. గుమ్మటపుపను లన్నియు
పాతకాల కర్మాగారమందే ముగించుకొని సిద్ధమైన
గుమ్మటమును వేళకాలఆవరణకు కొనిపోయినారు.
దూరదర్శినిగొట్టమును దూర్పుటకు గుమ్మటములో
తొలిదియుండు కంఠకు జారుడుమూతనుకూడ
నీర్పాటుచేసియున్నారు. దూరదర్శిని యంత్రమంతయు
సరియైన లెక్కలప్రకారము శాస్త్రీయముగ నిర్మింప
బడినది.

నిద్రింపవచ్చును. డేరాను తెరచినప్పుడు మందకు
పొడుచుకొనివచ్చు ఉక్కుచట్టము డేరలోని వెక్క

మోటారుయాత్రికులకు క్రొత్త సౌకర్యము

మోటారులలో దూరప్రచారము చేయు గారు
రాత్రివేళలందు నిద్రించుటకు తావు వెతకకొనవలసిన
యవసర మితతో తప్పిపోయినది. ఈక్రొత్తకపుడేరా

ఒక నిచ్చెనగాకూడ సుపయోగించును. మందునైపు శ్రేణాగుర్తలో గుడ్డతోనే ఒకకిటికి, మాత్ర ఆమర్చబడి యుండును. కావున గాలికిగూడ యోచింపవలసిన యవసరములేదు. ఈ డేరాల సహాయమున ప్రగాణికులు మోబారుబండ్ల పయనించుచుండగానేకూడ స్వీచారముగ నిద్రపోవ ననుకూల మేర్పడినది.

కొయ్య ఇండ్లను మేకులు లేకయే
నిర్మించ వచ్చును

ఎప్పుటికప్పుడు విడదీసుకొని స్థానములు మార్చుట కనుకూలముగ ఇటీవల కొయ్య ఇండ్లు తయారుచేయబడుచున్నవి. ఈవిశేషమునకు తోడు మరియొక విశేష మేమన ఆయిండ్లను పొందికగా నమర్చుటకు మేకులే అవసరములేదట. ఒకవిధమైన జిగురే అంతకంటె భద్రముగా చట్టమును బిగింపగలుగునట. విడివిడిగా గోడలు, తలుపులు, కిటికీలు, కప్పు మొదలైనవి తయారుచేసి యీజిగురుతో అన్నిటిని యథాక్రమముగ అతికింతురట. ఈజిగురు అతుకులలోనికి చెమ్మను చేరనీయదు. కొయ్యను తొలుచు పురుగులను రాగీదట. ఇక మేకుల కవసరమే లేకపోవుకేమో!

శ్రవణశక్తిని పరీక్షించు పరికరము

సూక్ష్మతమశబ్దమును గ్రహించు సామర్థ్యమును కనిపెట్టి తన్మాత్రముగా శ్రవణేంద్రియ శక్తిని

పరీక్షించుట కి పరికరమును ప్రయోగించుచున్నార. ఈశ్రవణశక్తి మాపకయంత్రము నొక చిన్న పెట్టెలో భద్రపరచియుంచి, దానినుండి కొన్ని తీగలను ఏర్పాటుచేసియుండురు. పరీక్షించువారు ఒక తీగను, పరీక్షింపబడువారు తక్కిన తీగలను చెరియొకటిగను చెవులకు తగిలించుకొందురు. యంత్రమును నడవనిచ్చినంతనే అందులోనుండి సూక్ష్మ, సూక్ష్మతగ, సూక్ష్మతమ శబ్దములు బయలుదేరును. ఆభ్యర్థులు వానిని గ్రహించి నిరూపించు విధమును బట్టి వారి శబ్దగ్రహణ శక్తిసామర్థ్యములు నిర్ణయింపబడును. ఇంకొక విధముగా కూడ దీనితో

పరీక్షింప వీలగుచున్నది. శబ్దకంపనములను గ్రహించు నొక యుపకరణమును ఒక చెవిమీద పెట్టెదరు. శబ్దములోపలికి జొరకుండునట్లు మరియొక చెవికి మాత్రతగిలించి యుంతురు. పరీక్షింపజేసే కొన్ని శబ్దముల నుచ్చరించుచు, యంత్రము ఆశబ్దముల కంపనములను మొదటి చెవికి తీగలద్వారా గొంపోవును. ఆచెవి తన శక్తిసామర్థ్యముల కనుగుణముగా నా శబ్దములను గ్రహించును. ఇదేవిధముగానే రెండవ చెవినిగూడ పరీక్షింతురు.

రంగునుబట్టి పాలతరగతులను నిర్ణయించు సాధనము

ఈ సాధనమునకు కొలూరిమీటరు అని పేరు. పరీక్షింపవలసిన పాలను దీనిలో పోసి వెలుతురుకిరణమును దానిగుండా పోనిత్తురు. అట్లు చొచ్చిపోయిన వెలుతురు ప్రమాణమునుబట్టి పాలతరగతిని నిర్ణయించుదురు. రంగు ఎక్కువగానుండు పాలగుండా చొచ్చుకొనిపోవు వెలుతురు ప్రమాణమున చాల తక్కువగానుండునది. రంగు తక్కువగానుండు పాలగుండా వెలుతురు ఎక్కువగా చొచ్చుకొని పోవునది.

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మాత్రవ్యాధులకును శగ(గనేరియా)వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడినదివ్యాషధము గోనోకిల్లర్ (రిజిష్టరు)

కుత్రిమములు చూచి
మోసపోకుడు. "గోడి"
మార్కు గమనింపుడు.

ఈయోషధము ఇంగ్లీషుమందులను దేశీయయోషధములను పుచ్చుకొనినను గుణముకలుగనియెడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్కినులవలననుగూడ లాభములేక పోయినయెడలను కడపటిప్రయత్నముగా మా గోనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొని చూడుడు. పెక్కుయెండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏరకము శగ సంకటమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గోనోకిల్లరు తప్పక కుదుర్చును. మాత్రము ఝాకిగా వెడలును. మాత్రముపోవుచున్నపుడు కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మాత్రవాళమునందలివాపుతీసిపోవును. శగవ్యాధి (గోనోకోకసు)వలన మాత్రముబొట్టుగా పడుట, మేహరోగమువలన మాత్రద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, మాత్రద్వారముయొక్కవాపు, మాత్రద్వారముయొక్కచుట్టువుండు పోకయొక్కవాపు, మాత్రాశయముయొక్కవాపు లేక మాత్రతిత్తియొక్కవాపు, నరములజబ్బు, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గోనోకిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము(సెనును)పోవుట, మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. ఖరీదు 50 మాత్రలుగల సీసారు. 3-0-0. కృత్రిమములు చూచి భ్రమజెందవలదు. మా పుంజుమార్కు గమనింపుడు. ఓ. పీ. చార్జి ప్రత్యేకము. అడ్రసు:—డాక్టరు డి. యస్. జస్సాని, గిర్గాను వెనుకరోడ్డు, బొంబాయి 4.

Dr. D. N. JASANI, Girgaon Back Road, Bombay, 4.
Madras Agents:--DADHA & Co., 52, Nainiappa Naick St., P. T. Madras

విమర్శనము

ప్రతి విమర్శనము

భారతి ఫీబ్రవరి సంచికలో నా 'గృహలక్ష్మి' కంఠాభరణముపై శ్రీ సు. శాస్త్రిగారి లోకతీవ్రతను విమర్శనను వ్రాసినారు. దానికిది సమాధానము.

గ్రంథమును చిత్రము లపూర్వములని యెవ్వరు ననలేదు. అవి 'గృహలక్ష్మి'లో నవ్వడవ్వడు వెలవడి యున్నవే యని తత్పరిపాదకులే ప్రకటించుచున్నారు; కాబట్టి దీనిగూర్చి శాస్త్రిగారి రిమార్క్స్ వసనము.

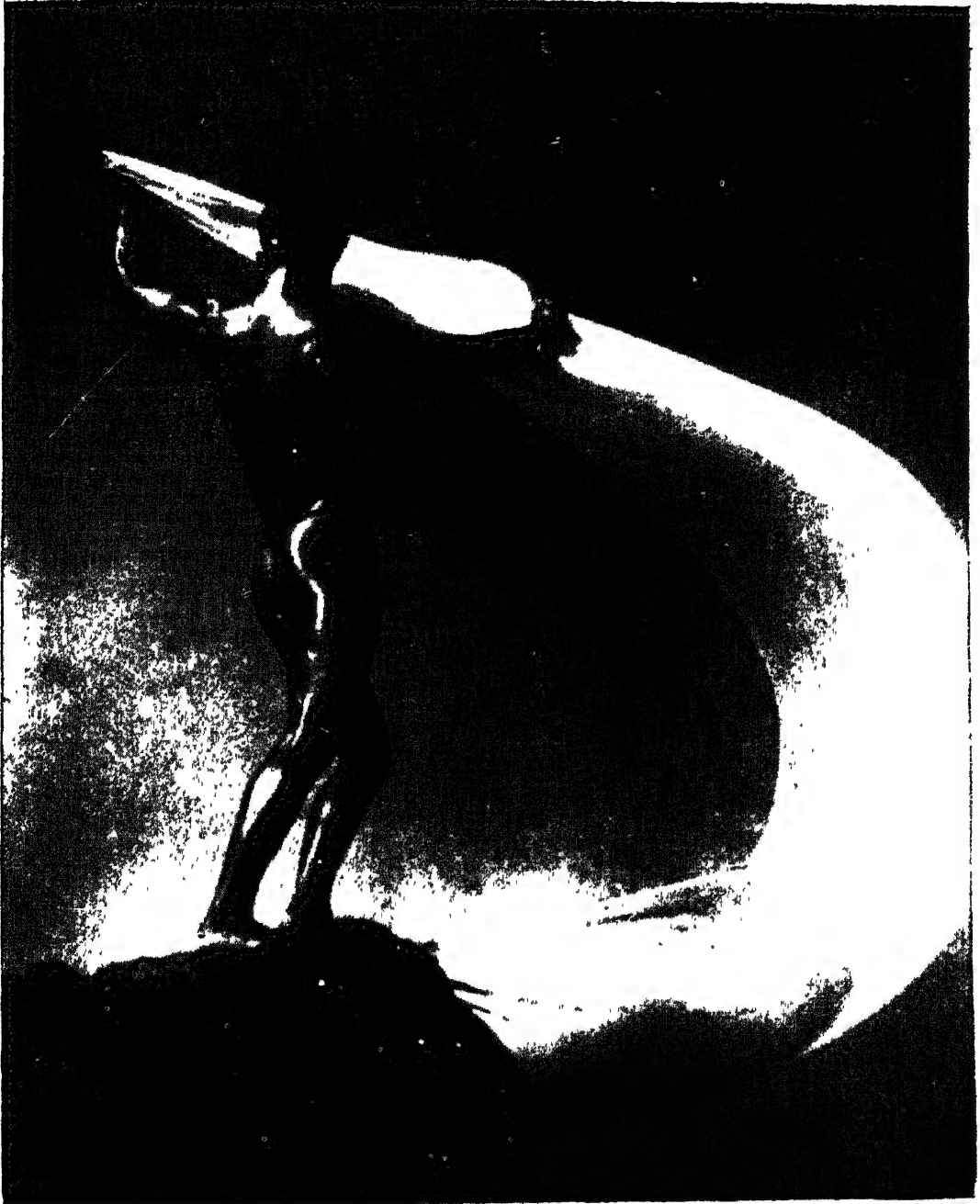
ఇక వాటి గుణగుణములఁ జర్చించి శాస్త్రిగారు వాటి నగమాధములు లనుచున్నారు; కాని యే తచ్చిత్రకారులను శ్రీయత రామారావుగారు, శ్రీమతి కుమారి కమలాచార్యులుగారు మొదలైనవారు తమ చిత్రముల నితరసంచికలలోఁ గూడఁ బ్రచురించుచున్నారు; ప్రజామోదము నొందియున్నారు. వారి చిత్రములగూర్చి నాకు సదభిప్రాయము కలదు. ఏల యనఁగా నేను చిత్రకళయందు త్వుపరిక్షణినిచ్చి నా జీవితారంభమున దాదాపు పదేండ్లు చిత్రలేఖనోపాధ్యాయ వృత్తిలో నుంటిని; కాబట్టి చిత్రలేఖకుల కష్టముఖములగూర్చి చాలవరకు ధైర్యముతోఁ జెప్పగలను. శాస్త్రిగారికిఁ గల చిత్రకళావరిష్ఠాన మెంతయో నే నెరుగను. కాని వాగోసగిన యభిప్రాయమే సిద్ధాంత మగునెడల నొక్క 'గృహలక్ష్మి'యందే కాక మరే యితర సంచికలోనైన వెలవడుచున్న త్వివర్ణచిత్రములలో నూటికి నొంబదితోమిక్కిలి అధమాధమ తరగతిలోఁ జేరవలెననె.

ఇకఁ దచ్చిత్రముల ననుసరించి వ్రాయఁబడిన వ్యాసములను 'గృహలక్ష్మి'లో నితఃపూర్వ మస్వ దష్టుడు ప్రచురింపఁబడి యుండినవియే, యిప్పు డొక్క చోట 'పదిమచ్చ'రని శాస్త్రిగారు రనుచున్నారు! ఇది వట్టి యబద్ధము. ప్రబుద్ధాంగులలో నగ్రగణ్యులగు శాస్త్రిగారు 'గృహలక్ష్మి' పత్రికను సరిగాఁ జమక రనుట కీమాటయే సాక్ష్యము. నేను 'గృహలక్ష్మి'లోఁ బనిసేయుచుండిన సమయముందు నేకరించి ప్రచురించి యుండిన కొందరు సతీమణుల చరిత్రములు గూడ నీ 'కంఠాభరణము'నఁ గేవల భిన్నరూపములఁ దాల్చి యున్నవి. అం దవి కేవల చరిత్రాత్మకములు; ఇం దట్లు కాదు; ఆయా చరిత్రము లిందాదర్శములుగాఁ గొని చేత నేన, లలితకళానైపుణి మెదలగు విషయములగూర్చి వ్రాసియున్నాను. ఈకంఠాభరణ వ్యాసములన్నియును బరమాపూర్వములు!

ఆమీద నా భావనుగూర్చి శాస్త్రిగారిచ్చిన యభిప్రాయమును పరమసంకుచితము. వ్యావహారికభాషా విషయమున 'ఎవడి యిష్టము వారిది' యన్న శ్రీయత గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులుగారి మాటకును "కృష్ణమూర్తిగారికి వ్యావహారికభాష అందలేదు; దాని తత్వం వారికందలే" దనుచున్న శాస్త్రిగారి మాటకునుగల తారతమ్య మెంతయో నిర్ణయించుట యీ యుభయుల నెరింగియున్న విద్వాంసులపని. వ్యావహారికభాషా విషయమున మేమే ప్రామాణికులమని నిలవఁబడుటకు సాహసించినవా రింతవర కెవరును గానరారు; కాని "కృష్ణమూర్తిగారు ఈ గ్రంథంలో వాడిందే వ్యావహారిక

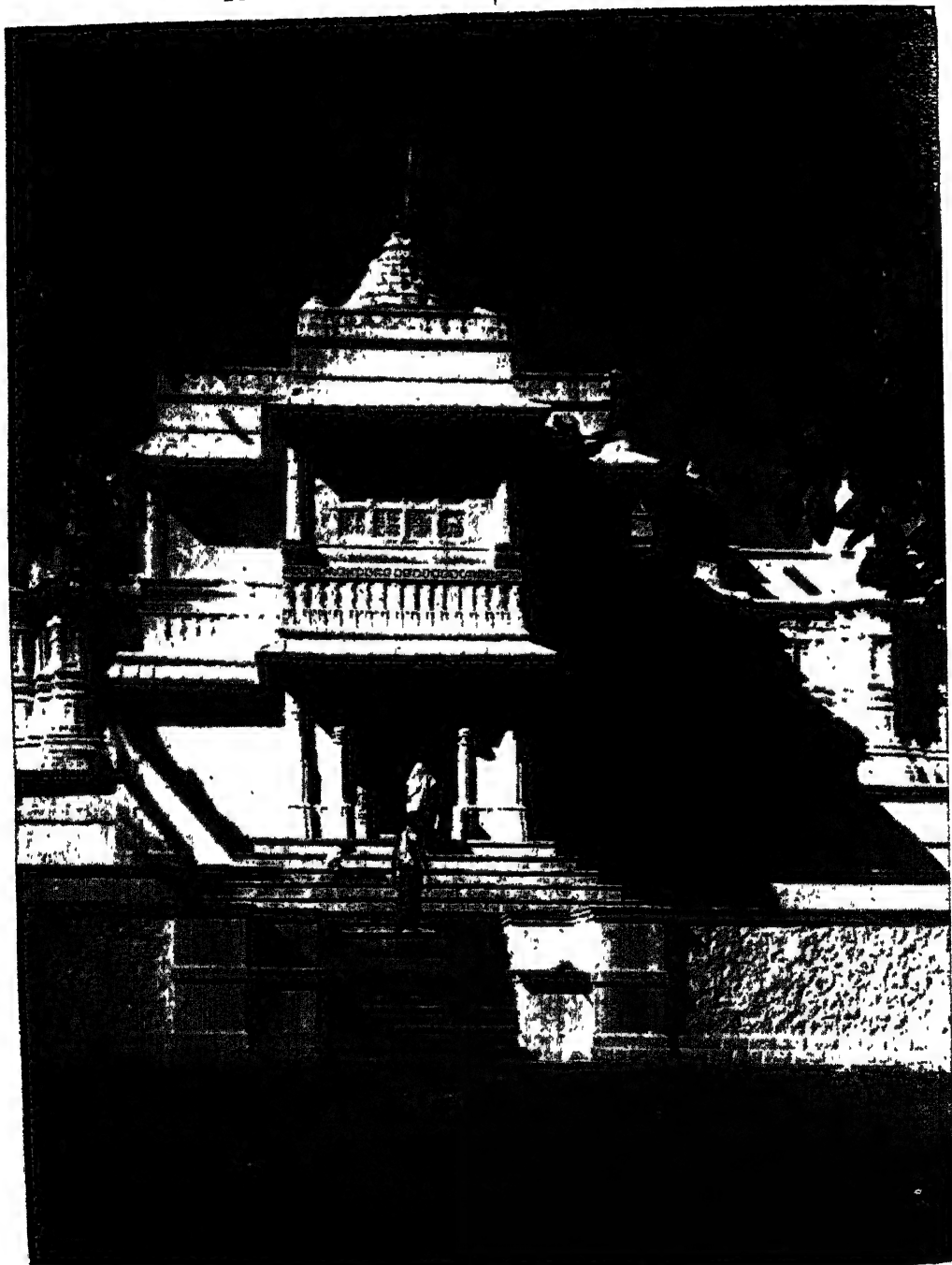
రెండవ అఖిలభారత ఛాయాచిత్ర ప్రదర్శనము (మదరాసు),

౧ పోడుగాలి

— యస్. కే. కోవరాకర్.

శ్రీ జై న దే వా ల య ము

—జె. బల్లింత.

కాంగ్రెస్మెలే యిక వ్యావహారిక భాషావాదం వదలు కోవడం మంచిది." యను శాస్త్రిగారి మాటబట్టి చూడగా వారు తాము ప్రామాణికుల మనుకొను చున్నట్లు తోచుచున్నది. కాని యీ మాటకు వ్యావహారిక భాషా పక్షముననున్న కవికుమారులందరు సేకగ్రీవముగ నొప్పికొందురా? కల్ల! ఒకరిచెప్పలతో వేరొక్కరు నడచుట యసంభవము. "మాఅమ్మ అక్కయ్యా నన్నేభావలో.....అదేభావ" అను నామాటయే వారును అనవలెను గాని నైజవిరోధముగా వ్రాయలేరు. అట్లొకప్పుడు వ్రాసినను బాగుండ దది, కాబట్టి యీ వ్యావహారిక భాషా ప్రపంచమున స్వభావానుసరణమే శరణ్యము.

ఇక శాస్త్రిగారు నాగ్రంథ మంతయుఁగాకున్న మానె చివర కొక్కవ్యాసమైనను బూర్తిగాఁ జదువ లేదు; చూడండి "చెప్పరానిది" అనే నా వ్యాసంలో (౯౫ వ పుట) 'వాడుపీధిలోకే రాకూడ'దన్న వాక్యము మొదలుకొని ఆపేరా చివరవరకును జదువండి: ఆందు నాయభిప్రాయము నెంత విస్పష్టపరచియున్నానో చిత్త గించండి: దానియందు 'స్వవచనవ్యాపార'మెచ్చటదగిలిన దో చూపండి. "కళావిలాసం" అను వ్యాసమునఁగూడ నిట్లే యెచ్చటనో యేవో రెండుమాడు వాక్యములు చదివి యంతటితో విమర్శించుట పెద్దలకు ధర్మమా? అంతే కాదు. ౬౫ వ పుటలో ౨౦ వ పంక్తి మొదలుకొన్న "అంతేకాదు లోకమనోభిరామదూ.....ఉండక పోవచ్చు." నన్న యీ వాక్యము శాస్త్రిగారి కర్థము కాదట! 'ఏమిటి దీనికర్థ'మని యడుగుచున్నారు. ఎట్టి సామాన్యాక్షరజ్ఞానముగల యిట్లాలెనను ఒక్కతూరి చదువఁగనే యర్థముకాఁగల యీ వాక్యము వారి కర్థము కాదట! దాని కెవరేమిచేయఁ గలరు? ఒకప్పుడు 'లోక మనోభిరామతా' అను మందురేమో! |

పైగా 'ఏమిటి' 'మనమే' అనునిట్టి మాటలను 'ఏంబిఁబి' 'మనంవే' అని నేను వ్రాయుట శాస్త్రిగారి కపభ్రంశముగాఁ దోచినది కాని పంతులుగా రావివయ మునఁ దిమిపీత (౪ వ పుట)లో వ్రాసినది చూడుడు. ఇతే, నావంటివృద్ధుడు వ్యావహారిక భాషనంగీకరించడమే

ప్రధానమని పంతులుగా రచుకొనుచున్నట్లు శాస్త్రిగారి దివ్యదృష్టికి గోచరించుచున్నదట!! నేను చైతన్య పూర్ణతగల వ్యావహారికాంగ్రభాష వాడితిని వ్రాసిన బ్రహ్మశ్రీ ఆదినారాయణ శాస్త్రిలుగారు ఈ విమర్శకుల బుద్ధికి సాహసముగాఁ దోచుచున్నారు.

అయ్యో, యింతేల "వొప్పెరుది తింటేనే తెలుస్తుంది. బాగాఉంటుంది తినండి అని మాత్రము తిన్నవాడు చెప్పగలడు. అట్లే యీ గ్రంథము చదవడమిది. చదివిచూడండి అని నేను చదివిచెప్పుతున్నాను" అని పంతులుగారు తామువ్రాసిన పీఠికద్వారా పాఠకబోకమును గోరుచున్నారు. ఒకవేళ నాయందు లేకున్నను శ్రీమంతులగు నాపండితరాజులయందైనఁ జదువఁగల గౌరవప్రేమ విశ్వాసముల చేతనైనను గ్రంథమును బూర్తిగాఁ జదువుదురుగాక! ప్రతిసామాన్య గృహలక్ష్మీయు నీ గ్రంథమును జరువవలెనన్న మహదాశయమేగల్గి యెంతడబ్బెన్ననుసరే వెనుదీయక సెలవునేసి దివ్యమందరముగా గ్రంథమును ముద్రించిన శ్రీకేశరిగారి కోర్కె నెరవేర్తురుగాక! ఆనెనుక "నిస్సారం, నిరుపయోగం, పైగా బుద్ధిని తికమకలుపెట్టేదీ, దీనివల్ల తెలుగు గృహలక్ష్మీల కుపకారంకలగడం అసంభవం" అని శాస్త్రిగారు వ్రాసిన యీ రిమార్కులు సత్యము నెదురునుంచుకొని నా గ్రంథమునకో, లేక శాస్త్రిగారి విమర్శనకో తగిలించి కృతార్థులగుదురు గాక! కీర్తికొరవఁగాని డబ్బుకొరవఁగాని యాశించి నేనిది వ్రాయలేదు. దయచేసి నాపీఠిక చదవండి. తదుపరి సత్యాసత్యములను నిర్ణయించి లోకకల్యాణము కొరకు సహాయపడండి. ఇదియే నా ప్రార్థన.

వసుమర్తి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి

విశ్వరూపం

కా. కొండయ్య, ఎమ్. ఎస్ సి. వాల్తేరు, ౧౯౩౬, వెల రూ. ౨.

ప్రకృతి శాస్త్రమభివృద్ధి జెందిక కొలదిని విజ్ఞానార్జనగూడ కష్టతరముగుచున్నది. ప్రాచీన హైందవు

లనుగాని, ప్రేమదేశస్థులకుగాని సర్వశాస్త్ర పారంగతులగుటకును, కల విజ్ఞానకోవిదులగుటకును అసాధ్యముగాలేదు. సుమారు విదారు నూరేండ్లకు పూర్వముగూడ పండితులును విద్యాధికులును తాము సర్వజ్ఞులమని చెప్పుకొనుటకు సంకల్పింపరైరి. కాని నేడెవరైనను తాను సర్వజ్ఞుడని నమ్మినచో వానిని తప్పకుండ పిచ్చియానుపత్రిలో జేయవలసినదే. ప్రతిశాస్త్రమునందును పుస్తకమలసంఖ్య అంతకంతకు పెరిగిపోవుచునేయున్నది. వాటినిన్నిటిని చదువుట యటుండ కడకు ఒక్కవిజ్ఞానవిభాగమునకు సంబంధించిన పుస్తకమల పేర్లయినను జ్ఞాపక ముంచుకొనుటకు నేడు సాధ్యముగాదు.

ఇట్టి స్థితిలో ఒక్కొక్క గ్రంథమునందలి ముఖ్యాంశములను సంగ్రహముగను, సామాన్యజనులకు గూడ సర్దుమగునట్లును వ్రాయుట అత్యంతము ఉపయోగకరమైన కార్యము. ఈ విషయమున పాశ్చాత్యుల ప్రయత్నము లెంతయు ప్రశంసనీయములు. ఎట్టి దుర్బోధ్యులగు విషయమునైనను వారు సర్వజన సుబోధ్యముగ నుండునట్లు వ్రాయుచున్నారు. కొమ్ములు దిరిగిన పండితులుగూడ వారిలో పామరజనులకు విజ్ఞానవిషయములను చెల్పుటకు ఉత్సాహముతో పూనుకొని శ్రద్ధతో పనిచేయుదురు. బెర్ట్రాండ్ రస్సెల్ (Bertrand Russel), సర్ ఆలివర్ లడ్జ్ (Sir Oliver Lodge), సర్ ఆర్థర్ ఎడ్డింగ్ట్ (Sir Arthur Eddington), ఎఫ్. జె. బి. ఎన్. హాల్డేన్ (F. B. S. Haldane), జ్యూలియన్ హక్సెలీ (Julian Huxely), ఆర్థర్ థామ్సన్ (Arthur Thomson), జె. జె. థామ్సన్ (J. J. Thomson), సర్ జేమ్స్ జీన్స్ (Sir James Jeans), మొదలగువారందఱు తమతమ విజ్ఞానవిభాగములలో ఆరితేరినపండితులు; తమ యభిమతకాస్త్రోభివృద్ధికై జీవితమును ధారపోసినవారు. కాని వీరిలో శ్రతియొక్కరును తాము కనిపెట్టిన దురవగాహములగు విషయములను సర్వజనులకును అర్థమగునట్లుగ చర్చించి విశదీకరించియున్నారు. అట్టి పుస్తకములలో నొకటియగు జీమ్స్ దొరగారి 'ది యూనివర్స్ అరౌండ్ అస్' (The Universe around

Us) అను పుస్తకసారాంశమే శ్రీ కొండయ్యగారి "విశ్వరూపం."

కొండయ్యగారు విశ్వవిద్యాలయాధ్యాపకులు. ప్రకృతిశాస్త్రమునందే కృషిసల్పి ఎమ్. ఎస్ సి. డిగ్రీని పొందినవారు. సుభముగను ఆకర్షకరముగను ఉండునట్లు తెలుగున వ్రాయ నేర్చినవారు. అట్టివారు ప్రపంచవిఖ్యాతిగాంచిన యొక అంగ్ల పుస్తకమును తెలుగున వ్రాయబూనినచో అది ఎంత యుపయోగకరమైన యంశమో మనమే యూహించుకొనవచ్చును. అందున కొండయ్యగారు ఒహుశ్రద్ధతో అత్యంతోపయోగకరముగనుండునట్లు ఈపుస్తకమును వ్రాసియున్నారు. మూలముననున్న దురవగాహములగు విషయములనెన్నిటిసో ఇందు సంగ్రహపరచియున్నారు. కొన్ని విషయములను పూర్తిగ వదలివైచినారు. విశదముగ నుండుటకై కొన్ని యంశములను స్వతంత్రముగ చర్చించియున్నారు. కొన్ని నూతన విషయములను సమయానుగుణముగ మూలమునందు లేకపోయినను ఇందు జోప్పించియున్నారు.

అంగ్లగ్రంథముల ననువాదము చేయువారికి ఈగ్రంథము ఆదర్శప్రాయ మనవచ్చును. తెలుగున ప్రకృతిశాస్త్రపుస్తకములను ప్రచురింప బూనుకొనువారికి ఈగ్రంథమున గమనింపవలసిన విషయము లెన్నియో కలవు. విషయప్రాధాన్య మొక్కటే గాక మొత్తముగ జూచినను గూడ ఈపుస్తక మాకర్షకముగ నున్నది. పేరెన్నికగన్న శాస్త్రజ్ఞులు కనిపెట్టిన విశేష విషయములు, వారి జీవితమునందలి ముఖ్యాంశములు, పుస్తకాంతముననున్న పారిభాషికపదములపట్టిక, ఇక నొక చక్కని యుపోద్ఘాతమే యుండినయెడల ఈపుస్తకమునకు కొదవయేలేదని చెప్పదగియుండును. ఇట్టిపుస్తకములు తెలుగున ప్రచురించుట చాలయపు రూపముగాన ఇంగ్లీషురాని తెలుగువారికి ఇందలివిషయ మెట్టిదో మనుషుండు తెల్పుటకు ఒకచిన్న ఉపోద్ఘాత ముండిన చాలబాగుగనుండెడిది. సంగ్రహముగనైన ఒక అకారాదినూచిక ఈపుస్తకమున కేల తయారుచేయలేదో. పారిభాషికపదములందు అచ్చటచ్చట శ్లేదాభిప్రాయమునకు కొంత తావుండవచ్చును. కాని ప్రకృతి

కాస్త్రుగంధ ప్రచుర ప్రారంభదశలో ఇట్టి లోపము అనివార్యము. గంధమునందు పారిభాషికపదములను తెనుగుననేగాక ప్రక్కన ఇంగ్లీషునందుగూడ ఇచ్చి యుండిన చాల ఉపయోగకరముగ నుండెడిది.

పుస్తకమునందలి విషయమునుగూర్చి ఒక చిన్న యంశమును మాత్రము చెప్పి తీరవలయును. కొండయ్య గారు భౌతికకాస్త్ర విశేషములను విశదీకరించుటయే గాక అప్పుడప్పుడు ఈ కాస్త్రవిషయములకును ప్రాచీన హైందవ ఋషుల మనోభిప్రాయములకును ఎంత యధిక సామ్యమున్నదో వక్కాణించుచున్నారు. ఇది కొంత వరకును ప్రమాదజనకము. ఆర్ష సూక్తముల నిదివరకును ఎందరో విజ్ఞానవేత్తలు చర్చించి విశదీకరించియున్నారు. వ్యాఖ్యానకారుని శక్తికొలదిని వీనియందు క్రొత్త విషయములు బహులుదేరి యున్నను హైందవ వేదాంత సారమున కొక ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము గలదనుట స్పష్టము. శతాబ్దములు గడచినను ఈ వ్యక్తిత్వమునం దంతగా మార్పులు గానవచ్చుటలేదు. ఇక ప్రకృతికాస్త్ర మన్ననో, నేకున్న మూలసూత్రములు రేపు తప్పిదము లని నిర్ధారించబడుచున్నవి. భౌతికకాస్త్రజ్ఞుడు నేడు అటువు అను అగాధసముద్రమునబడి మునుగుచు లేలుచు నున్నాడు. ఇదివరకును పట్టుకొనుటకు గూడ భద్రమైన దేదియు చేతికి చిక్కలేదు. 'ఆదిగో గట్టు', 'యిదిగోతీరము' అని పలుమారు తోచుచున్నది. కాని ఇంతమాత్రముననే తోచినట్లై యథార్థమా, మనకు దెలిసిన జ్ఞానలేఖమునకును ఆర్ష సూక్తములకును ముడివెట్టుదము అనుట సమంజసము గాదు. ఎవరెరుగుదురు! నేను కొండయ్యగారు ఆర్ష సూక్తములతో సమన్వయముచేయబూనిన భౌతిక కాస్త్రసిద్ధాంతములన్నియు కొంతకాలములోనే మార్పు చేసి పోవచ్చును. అప్పు డీసమన్వయమును వదలి మరల వేరు విధముగ సమన్వయము చేయుటకు బూనుకొన వలెనా? ఎడ్లింగ్స్ చెప్పినట్లు చాలమంది తమ సూతనసిద్ధాంతములు ఇతర విజ్ఞాన విభాగములందలి విష

యములతో ఎంతవరకును అంగీకరించుచున్నవో, ఏమేమి మార్పులకు ఆస్పదమొనరుచున్నవో యను విషయము నేమాత్రమును తలంపరు. అట్లు తలంపకుండుటయే తేమము.

భౌతికకాస్త్ర పరిశోధనల మూలమున పరమార్థ తత్వమరయ సాధ్యమగునా యను అంశము ఈచిన్న విమర్శనయందు చర్చించుటకు సాధ్యముగాదు. ఈ విషయమునుగూర్చి జీస్సుదొరగా రీక్రింది విధమున వ్రాయుచున్నాడు.

"The question at issue is ultimately one for philosophic discussion, but before the philosophers have a right to speak, science ought first to be asked to tell all she can as to ascertained facts and provisional hypothesis.

(ఈసమస్యనుచర్చించి విశదీకరించుభారము నిజముగ పరమార్థతత్వకాస్త్రమునకు సంబంధించినదే. కాని తత్వకాస్త్రజ్ఞులు వాక్యార్థము చేయుటకు ముందు ప్రకృతికాస్త్రమేమేమి చెప్పగలదో — ఏయే యంశములందలి వాస్తవము సుప్రసిద్ధమైనదో, ఏయే యంశములు ఇంకను చర్చనీయములుగ నున్నవో — కనుగొనవలెను.)

కొండయ్యగారు ఆర్ష సూక్తముల చర్చనదలి వైవిధ్యముగ భౌతికకాస్త్ర విషయములను మాత్రము దెల్పి అంతటితో సంతృప్తులై యుండినచో ఈ పుస్తకము సర్వజనామూల్యమని చెప్పదగియుండును. అట్లుగాక ఇందు వేదాంతవిచారముగూడ అందందు ఉండుటవలన ప్రకృతికాస్త్ర మెరుగనివా రెవరైన ఈపుస్తకమును చదివినయెడల "ఇందుదెల్పిన కాస్త్ర సిద్ధాంతములకు వేదప్రమాణమును, ఆర్షప్రమాణమును గలదుగాన ఈసిద్ధాంతములు నిత్యమివి." అని నమ్మి ఇకముందెట్టి మార్పులుకలిగినను అవి తప్పిదములనియు, కేవలము భ్రాంతియనియు తలంచుట కాస్పదముండును. పామరజన పాఠ్యములగు పుస్తకములను వ్రాయువారి బాధ్యత

౧. ఈ విషయము ఇదేసంవికయందలి "భౌతికకాస్త్రము, తత్వజ్ఞాన" యను నా వ్యాసమున కొంతవరకును చర్చించియున్నాను.

అత్యధికము. అప్పుడప్పుడు ప్రమాదజనకము గూడ. ఏకొంచెము తక్కినము చేసినను తత్ఫలితముగవచ్చు హానిమొందు. జ్ఞానబోధ చేయునపుడు పామరుని బాలకునిగ కంచవలెను. చిన్న నాడేర్పడిన ఇష్టానిష్టములు మనము పెద్దవారై నపిదపగూడ ఎంతతీవ్రముగ మనమన నులను కలత బెట్టునో మనమందరమెరింగిన యంశమే. అట్లే పామరులకు బోధించునపుడగూడ 'ఫలానా అభి ప్రాయమే సత్యము, నిత్యము. ఇందున కాన్షప్రమాణ మున్న' యని నమ్మకము పుట్టించినయెడల ఇక వా రాయభి ప్రాయమునకే దాసులై ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞానాభివృద్ధికే పరావృత్తులయ్యెదరు. ప్రకృతి శాస్త్రగ్రంథములను దేశభాషలందు వ్రాయవారు ఈ విషయమును గమనిం చుట యత్యవశ్యకము.

ఇంతమాత్రముననే శ్రీకొండయ్యగారి గ్రంథము దోషయుత మని తలపరారు. 'శౌతికశాస్త్ర సిద్ధాంతములు నిత్యములుగావు; అప్పుడప్పు డవి మారవచ్చును' అను నొక్క విషయము స్పష్టముగ జ్ఞాపకముంచుకొన్న జాలును, చదువరి ఎట్టి పొరబాటునకును లోనుగాక ఈ గ్రంథమునుండి అనేకవిజ్ఞానాంశములను దెలిసికొనును. కొన ఈగ్రంథ మొంతయు ప్రశంసార్హము. గ్రంథకర్త యగు శ్రీకొండయ్యగారును, ఈగ్రంథమునచ్చొత్తించి ప్రకటించిన యాంధ్రవిశ్వకలాపరిమత్పాలకులును ఆంధ్ర లోకమునకెంతయు కృతజ్ఞతాపాత్రులు.

పుట్ట వర్తి శ్రీనివాసాచార్యులు,
(ఎమ్. ఏ., పి హెచ్. డి.)

(౧) మహర్షియును తత్సందేశమును

(౨) శ్రీమ దరుణాచలాష్టకము

ఇది క్రానుసైజున పు. ౧౩౬ పుస్తకము. ఇందు మొదటిది 'పాల్ బ్రంట్ గారి యింగ్లీషునకు తెలుగు'; రెండవది 'శ్రీ రమణమహర్షుల వారి యరవమునకు తెలుగు' అనువాదముడు : దోమ వేంకటస్వామిగుప్త మొదటిది వచనము; రెండవది పద్యములు, వాని తాత్పర్యమును.

పాల్ బ్రంట్ 'A search in secret India' అను గ్రంథము నొకదానిని ఇంగ్లీషున రచించి ప్రకటించినారు. ఆ గ్రంథమునందలి ౯, ౧౬, ౧౭ అధ్యాయములు పాల్ బ్రంట్ గారికి 'ఆంతగా తమ్మువశపఱచు కొన్న శ్రీమహర్షులవారితో వీర్పడిన పరిచయమును, వారినిగూర్చి కల్గిన యభిప్రాయములును, వారితో గల్గిన యశబుధమును' వారిసందేశమును వివరించును. ఇందలి వచనభాగ మా యధ్యాయముల యనువాదమే. శ్రీరమణ మహర్షులవారి మహత్త్వమును పలువు రెఱుగుదురు. వారి కనేకులు పరమభక్తులు. ఆ మహానీయుల విషయ మెద్దియైన శిష్యులకు పరమానందసంధాయకము కాక తప్పదు.

అనువాదము - గద్యమును, పద్యమును - రచనమున అనువాదమే యనిపించుకొనుచున్నది.

గ్రంథప్రకాశకులు : శ్రీ నిరంజనానందస్వామి, సర్వాధికారి, శ్రీ రమణాశ్రమము, తిరువణ్ణామల.

మాలతీ మాధవము

ప్రకరణము - మహాకవి భవభూతి విరచిత సంస్కృతమునుండి కైలాసవాసి జనమంచి వేంకట రామయ్య ఆంధ్రీకరించినది. డిమ్మి ౧౮౨ పుటలు. వెల రూపాయపావలా. ప్రకాశకులు జనమంచివారు, రాజమహేంద్రవరము.

ప్రాచీన సంస్కృతదృశ్యకావ్యరచయితలలో భవభూతి మిక్కిలి ప్రసిద్ధుడు. ఇతని దృశ్యత్రయములోను ఉత్తరరామచరిత్ర పేరెన్నిక గన్నది. 'మాలతీమాధవ' ప్రకరణము అతని రచనలలో రెండవది; ప్రాశస్త్యము నను రెండవదియే. 'మహావీరచరితము' రచనమున తొలిటిదయ్యును కడపటిదే. భవభూతి నాటకము లన్నియును దీర్ఘ సమాప బహుళములు. రచన ప్రాఢము. గద్యభాగముకంటె పద్యభాగమే ఎక్కువ రసావహము; హృదయంగమము. వర్ణనలు స్వాభావికములు; వివిధ భావాలంకార విశిష్టములు.

‘కైలాసవాసి’ శ్రీ జనమంచి వెంకటరామయ్య గారు కవి; పండితుడు. వీరి ఖండకావ్యములు ఆంధ్రుల ఆదరణకు పాత్రములైనవి. వీరి మాలతీమాధవులు ఇప్పటికి రమారమి నలువదినాలుగు వంశక్రిందల తెలిగింప నారంభించి అప్పుడప్పుడు కొంత కొంత రచించుచు ౧౯౦౧ వ జూనులో ముగించిరి. ౧౯౦౨ వ డిసెంబరులో ప్రకటించిరి.

అనువాదకులు ‘ఈ నాటకమును సాధ్యమయినంతవఱకు మూలానుసారముగానే తెనిగించినారు. ‘ప్రస్తావనమాత్రము మూలమునకుఁ గొంచెము భిన్నముగా నుండును.’ అయినను కొన్నియెడల సౌకర్యముకొరకు మూలములోని పద్యములకు ముందు, వెనుకల నున్న గద్యభాగములు పద్యముననే చేర్చబడినవి; మూలములోని పద్యమునకు ఒకదానికి అనువాదమున రెండు వ్రాయబడినవి. వ్యాఖ్యానాంశములు కొలదిచోట్ల అనువాదమున చేర్చబడినవి. మొత్తముపయి అనువాదము సరియైనను కొన్నిభాగములు అననుకూలములు. మచ్చునకు కొన్ని

మూలము: ‘కామందీకీ - ఆన్ నామ కల్యాణిన్ రూఢిరివను, దేవరాతాపత్యయో రనయో ర్మాతీ మాధవయో రభిమతం పాణిగ్రహమంగళం స్యాత్.’

అనువాదము: ‘కామం-కల్యాణవంతులును, భూరివను, దేవరాతుల సంతానమును నగు మాలతీమాధవుల సర్వాభిష్టమైన పాణిగ్రహణ మహోత్సవము జరుగవలసియున్నది.’ (అం. ౧. పు. ౩.)

అభిమతముగు మాలతీమాధవుల వివాహమహోత్సవము జరుగునా.’ అను వితర్కము మూలాభిప్రేతము. కాన ‘జరుగవలసియున్నది’ అనునది ‘అపినామ స్యాత్’ అను దానికి సరియగునది కాదు. అనువాదమున ‘సర్వ’పద మధికము.

మూలము :

‘మనోరోగ స్త్రీకోఽ విషమివ

విసర్ప త్యవిరతం

ప్రమాధీ నిర్దామం జ్వలతి

విభుతః పావక ఇన,

హస్తైః ప్రత్యంగం జ్వలంత
వికల కలకలం

వికల త్రాసం తాత. ప్రకటన

వికల త్రాసం తాత.

అనువాదము : ఉత్సాహం

‘విరతిలేక విషమబోధ విరియదాని వికల

కెరలి దూమరహితమైన వికల ముందుకు

జ్వలముబోధ కవయముల బునునును వ్యవస్థ

దరమెతోలించి కన్నులలోన దేని మెచ్చిపోయి.

(పు. ౧౦)

తన యభిమతము కలకల దలి వికల కలకల మాలతి చెలికత్తెముగు లకలకలతో వివిధము మితి.

అనువాదమున మూలములోని ‘ప్రమాః, వికలా మం’ అనునవియు, జ్వలవిశేషముగు ‘గీతమున’ అనునదియు, ‘వికలతః’ యు, లకలకలమునొచ్చి చెప్పుకల సిన ‘న భవతీ’ అనునదియు విడువబడినవి. ‘మనోరోగః’ అనుటకు “వ్యః” అనియు, “ప్రత్యంగం” అనుటకు “అవయవముల” అనియు అంశీకరించి వివిధముకాదు. ఉత్సాహవృత్తము కదలకనము కనగునగును; హస్తమున కనుగుణము. రసాననుమాలములగు వృత్తము నీయనువాదమున చాల కలకల. వృత్తములకును రసవ్యంజకత్వములంకారికసమ్మతము. మూలము: “మాల—కన్యం మహాపుల ప్రమాత. స మహాభాగః?” అను: “మాల—అమహాభావుల డెంత వృత్తులమునఁ బట్టినాడు?”

(పు. ౩౬)

“ఏమి? అమహాభావుడు గొప్పవంతుడను పుట్టినవాడా?” అనునది మూలాభిప్రేతమున అర్థము.

మూ: “యది తద్విషయోనురాగబంధః

స్ఫుట మేతద్ధి ఫలం నుజ్జతాయాః”

అను: ‘అ. అతనివిషయమైన దనునీయనురాగ

మది నుజ్జతారాలి యంచుగద,’ (పు. ౪౬)

“నుజ్జతమ అదియే ఫల”మనుట మూలాభి

ప్రాయము.

మూలము: “ఇతరాఁ—హా! ధీక్! కిమిదానీ
మత్ర ప్రేక్షితవ్య మస్మాభిః?”

అను: “ఇతరులు — అయ్యో! యిప్పుడిక్కడ
నేమున్నదని తీసికొనిరాము?” (పు. ౫౦)

అచటి స్థానావస్థను చూచి తక్కిన స్త్రీలు
‘ఏంతోగోరమును చూడవలసినదాని?’ అని అనుకొను
సందర్భ మిది.

మూ: ‘కామంఢికి - (ఉఘో) కమండలూదకేన
(క్రొవ్వి) నను భవత్కృ: పటాంచలై ర్విజయస్వమ్.’

అను: ‘కామం-మిరిద్దలు నీ కమండలూదకమును
సూదంజల్లి పైలుచేతులతో విసరుదు.’ (పు. ౫౦.)

కామంఢికి తానే కమండలూదకమును మాధవ
మకరందంబులపై చల్లి విసరవలెనని మాత్రము మాలతీమద
యంతికలతో చెప్పినది.

మూలమున మాధవును మాలతింగూర్చియు,
అస్థానావస్థలందు కపాలకుండలంగూర్చియు ఒకే సమ
యమున ఒకే పద్యమును చెప్పినట్లు గలదు. అనువాద
మున వేర్వేరు పద్యములు ఒకరితరువాత నింకొకరు చెప్పి
నట్లు కలదు. ఈ మార్పు రసమున కననుగుణము.

మూలము:

‘మాధవః—వయస్య! మకరంద!

హ్లానస్య జీవకుసుమస్య వికాసనాని
సంతప్తతాని సకలేంద్రియమోహనాని,
ఆనందనాని, హృదయోకరసాయనాని
దిష్ట్యా మయాప్యధిగతాని వచోఽమృతాని.’

అనువాదమున మీది వచనభాగము, పాత్రనామ
నిర్దేశము లేవు. కాన మాలతియే ఆపద్యమును పఠికినట్లు
అపార్థము కలుగుచున్నది. పద్యముమాత్రము

‘చ. చెదరిన సౌష్ఠవంబు గల

జీవసుమంబును దేర్చునట్టివై

సదమలభూరి నిర్వృతికి

సాధనమై, ఘనత్వప్రసాదమై

హృదయరసాయనంబులయి

యంద్రియమోహనమంత్ర జాలమై

యిదె వచనామృతంబు లిపు

జేమి యదృష్టమొ గల్గె నాకునుకొ.”

(పు. ౭౯.)

ఇది ‘హ్లానస్య’కు ‘చెదరిన సౌష్ఠవంబుల’
అనియు, ‘వికాసనాని’ అనుటకు ‘తేర్చునట్టివై’ అనియు,
‘దిష్ట్యా మయాప్యధిగతాని’ అనుటకు ‘ఏమి యదృష్టమొ
గల్గె నాకునుకొ’ అనియు చెప్పట అహృద్యము; అనను
గుణము. ఇందు అనావశ్యకములగు పదములు కలవు.

మూలము: ‘మక—లవంగికే! అపినామ బుద్ధ
రక్షితా సంత్రాంతా భగవతీ నీతి ర్విజేవ్యతే?’

అను: “మక—లవంగికా! బుద్ధరక్షిత వచ్చెనా
భగవతియొక్క తంత్రము విజయము నొందినట్లే.”

(పు. ౮౦)

‘కామంఢికి బుద్ధరక్షిత కుపదేశించిన తంత్రము
ఫలించునా?’ అనునది మూలాభిప్రేతము.

మూలము: “మద—సఖి లవంగికే, జ్ఞాయతే
ప్రసుప్తా తే ప్రియసఖీతి.”

అను: “మక—చెలీ లవంగికా! మీప్రియసఖి
నిదురించుచున్నదా? మెలకువగా నున్నదా?”

(పు. ౮౦)

మూలము: “కపాలకుండలా — ఆః పాపే!
తిష్ఠ తిష్ఠ.

మాలతీ—(సత్రాసం) హా! ఆర్యపుత్ర!

(ఇతి వాక్ సంతంభం నాలుయతి.)

కపాలకుండలా— (సక్రొధహాసం)

నన్వాక్రంద ఆక్రంద.”

అనువాదము—“కపాలకుండలా- ఆపాపాత్ము
రాలా! కూర్చుండుము కూర్చుండుము. (వెఱిపించుచు
క్రొధహాసములతో) ఏడుపు మేడుపుము.” (పు. ౮౦౭)

‘తిష్ఠ’కు ‘కూర్చుండుము’ సరికాదు; అది రస
మునకును అననుగుణము. అనువాదమున మాలతీవచనము
విడువబడినది. మూలమున కపాలకుండల భిభిన్నకాలము

లలో మాతలిమాటలు విని పల్కు మాటలు వ్యవధి లేకుండునట్లు కూర్చబడినవి.

కొన్నియెడల మూలాభిప్రాయమున కవిరుద్ధము లగు ననువాదములును కలవు. మచ్చున కొకటి—

మూ — ‘ఆజన్మనః సహనివాసితయా మయైవ మాతూః పయోధరపయోఽసి సమం నిషేయ, త్వం పుండరీకముఖ బంధుకయా నిరస్త మేకో నివాపసలిలం పిబసీత్యయుక్తమ్.’

అను. — ‘తే. జననమాదిగ నాదుపాత్తుననె పెరిగి

తల్లి చనుబాలు సమముగాఁ ద్రావి యిప్పు డొకఁడవును బంధులిచ్చు తిలోదకంబు

నాకు లేకుండఁ ద్రావుట న్యాయముననె!’

(పు. ౧౨౫)

ఈ గ్రంథమున పద్యముల కుదురుపాటునకయి అక్కడక్కడ అక్కరలేని పదములు కూర్చబడినవి. ముద్రణస్థాలిత్యము లిందు చాల కలవు. అచ్చటచ్చట వచనములు విడువబడుట అచ్చుపొరసాటైన కావచ్చును.

సామాన్యముగ ఒకభాషయందు కూర్చబడిన గ్రంథమున వేరొక భాషలోనికి అనువదించుట కష్ట సాధ్యము. అట్లైనర్పదలచిన భాషాంతరీక ర్తకు ఉభయ భాషలయందును విశిష్టపాండిత్యమును, అనర్థభారా శుద్ధియు అవశ్యకములు. ఇం దేది కొరవడినను భాషాంతరీ కృతి ప్రశస్తము కాజాలదు. అందును దృశ్యకావ్యముల ననువదించుపట్ల జాగరూకత ఎక్కువ కావలసియున్నది. కాని మనవారు తగిన శ్రద్ధ వహించినట్లు గోచరింపదు. కావుననే ఆంధ్రీకృతములగు రూపకములలో బహుసంఖ్యాకములు మూలాభిప్రాయములను, సారస్యములను అలవరచుకొనలేకున్నవి.

సంస్కృత సాహిత్యమునకును, కవితాశిల్పమున కును దృశ్యకావ్యము పరమావధి. కావుననే ‘నాలుకొంతం సాహిత్యోమ్మను ప్రతీతి కలిగినది. ఆంధ్రమున ఆ పద్ధతి తారుమారయినది. కాని పండితులగువారు అనువదించినవానిలో కొలదిలోపములున్నను గుణములును ఉన్నవి. అనుష్టుల గ్రంథములలో అరుదు. ఇప్పుడు

వెలువడుచున్న చాల నాలుకములకంటె శ్రీ రామాయ్యగారి ఈ అనువాదము మేలు. శ్రీమద్రామాయ్యమున వ్యవహారములు; కవ్యభావములు; సంస్కరణాభిలాషులు. వాదముఃపూర్వకములైనవి ప్రకటింపబడిన ఈ అనువాదమును పునర్ముద్రణమునకు తెచ్చునపుడు తగినట్లు సంస్కరించి పునఃముద్రణము. అట్లొనరించినచో ఇది ఇంకను విస్తృతము ముద్రణము యందు దేవీది.

మ. పే. ౪.

కవికోకిల గ్రంథావళి

౪. సారస్వత న్యాయములు

కర్త: శ్రీ దువ్వూరి రామిరెడ్డి, క్రాసు గారి పుటలు, నెల రు. ౧-౧౨-౦.

‘కవికోకిల’ విరుదాంబికులన శ్రీరెడ్డిగారి స్వకీయ గ్రంథసంపుటములలో ఇది నాలుగవది. ఇందు ‘కవిత్వతత్త్వనిరూపణము, చుర్యకవిత్వము, నాలుకకళా సంస్కరణము, అల్లసానిపెద్దన, నాలుకము: చరిత్రము’ అను విరువాదములు ప్రధానములు. కవి, కవిత్వావతరణము మొదలగు ఎరిమిది (విషయసాదాశిలో ఈయబడినవి) మొదటివ్యాసపు అంగములు. పయివాని క్రమము రచనాక్రమము ననుసరించినది.

శ్రీ రామిరెడ్డిగారు సరసకవులుగ తెలుగుకేశమున ప్రసిద్ధికెక్కియున్నారు. ఈ ‘సారస్వతన్యాయములు’ వారి బహుజ్ఞతను, పాండిత్యమును, విమర్శనశైలుణ్యమును విశదపరచుచున్నవి. శ్రీరెడ్డిగారు సంస్కృతాంధ్రాంగ పాఠశాఖావలయందు మంచి ప్రవేశము కలవారు స్వప్రతిభావిశేషమునక, స్వయంకృషివలనను వీరు సర్వతోమూఖును విజ్ఞానిమును సంపాదించినారు. కావుననే వీరి వ్యాసములు ఒకే పద్ధతికి సంబంధించక ప్రాక్యాశ్వాత్య-ప్రాచీన, నవీన సంప్రదాయముల ననుసరించుచున్నవి. వీరు సామాన్యముగ స్వతంత్రాభిప్రాయములపై నాధారపడియుందురు. వీరి అభిప్రాయములు చాలవరకు యుక్తిసహములు.

‘కవిత్వతత్త్వనిరూపణము’ న కవిసృష్టివైచిత్ర్యములు, కలత్వావిష్కరణమునకు, కవితాశక్తి సమకవితములకు గల కారణములు, కవిత్వతత్త్వము, చక్కగ వివరింపబడినవి: ఆనుభవసాక్షికమును, ఇంద్రియగోచరము నగు సౌందర్యస్ఫురణము కావ్యాత్మయనియు, అంగాంగిసంయోగిత, అనురూపత, వస్తువునందలి సవ్యజనీతస్వభావము, కవి వ్యక్తిత్వము అనునవి సామాన్యంతయులనియు వివరింపబడినది. తిర్యగ్గతముగు రసము ఆభాసము కాజాలదని సమర్థింపబడినది. కావ్యమునకు ప్రధాన ప్రయోజనము విగళితవేద్యాంతరముగు ఆనందమనియు, కావ్య మెంతమాత్రమును నీతిబాహ్యము కాగూడదనియు సోపపత్తికముగ నిరూపింపబడినది.

పయివిషయములకు జాలవరకు సంస్కృత సాహిత్యలక్షణగ్రంథము లాధారములు. వ్యాసకర్త పాశ్చాత్యలక్షణక భావములనుకూడ పయివానితో మేలిమిచి చక్కగ సమన్వయించినాడు. ఆలంకారికులు కావ్యతీవ్రత నిర్వచనమున విభిన్నాభిప్రాయములయ్యెను రసము ప్రధానముగు విషయమున ఎవ్వరను ఏమిరియుండలేదు. శ్రీ రెడ్డిగారు ఆలంకారికుల మతములను చర్చించుచు, రీతి-వక్రొక్తి-బేచిత్ర్యము-స్వని-రసము అనువానిలో నేదియు కావ్యాత్మకాజాలదని నిశ్చయించిరి. ధ్వని-రసములగుర్చి వారిచ్చిన యుక్తులత్యంతము దుర్బలములు.

వీరు ‘అట్లయిన నింక కావ్యాత్మయైట్టిది? ఆత్మ అంతస్సారధూతమయినది. ఇదమిత్యమని వర్ణించుటకు నలవిగానిది.....కావ్యాత్మ...సౌందర్యస్ఫురణము.’ అని చెప్పి మరల ‘కావ్యమునకు కవిప్రతిభయే జీవితము’ అని నిర్వచించియున్నాడు.

‘మర్యాదవిత్వము’న భావప్రధానమయి సామాన్య మానవుల కగోచరమగు కవిత్వముయొక్క యాధార్థ్యము, పాశ్చాత్యమర్మకవిత్వము, ప్రాచీనపుల అధ్యాత్మిక కవిత్వము, రవీంద్రకవీంద్రుడు మొదలగువారి భావప్రధాన కవిత్వము మొదలగు విషయములు నిరూపింపబడినవి. మొత్తముపయి ఇది ‘భావకవిత్వ’ మగునని తేలుచున్నది. ప్రస్తుతము వెలుగుచున్న తెలుగువారి ‘భావ కవిత్వము’ పసికనమున నున్నదనియు, పదాడంబరత,

భావప్రకటనాసమర్థత ఇందు గోచరించుచున్నవనియు చెప్పబడినది.

‘నాటకకళా సంస్కరణము’న ప్రస్తుత కాలమున ప్రదర్శింపబడు నాటకములలోని అనాచిత్యములు తస్సగ ప్రసర్శింపబడినవి; నాటకకవి, నటులు, నాటకకాల, ప్రేక్షకమండలి యెట్లుండవలెనో వ్యతిరేకోదాహరణము లతోగూడ నూచింపబడినది. నాటకములందు పాత్రోచితముగు భావ ప్రధానమనియు, పాటలను, పద్యములను, అక్కరలేనిపెంపును కూర్చుటకంటె భావప్రకటనమును చేయుటయందే కవి ఎక్కువ పరిశ్రమింపవలెననియు, నాటకకాల స్వాభావికమయి, కృత్రిమములు కాని రంగము లున్నట్లుండవలెననియు, ప్రేక్షకులు సహృదయులయిఉండవలెననియు నిట్లే చాల విషయములు వివరింపబడినవి.

‘ఆల్లసానిపెద్దస’ అనువ్యాసమున పెద్దసకవి తన సమకాలీన భావములను ఎట్లు ప్రదర్శించినదియు ‘మనుచరిత్రము’లోని ‘వరూధినీ, ప్రవర’ పాత్రలనుబట్టి సరసముగ వివరింపబడినది.

‘నాటకము — చరిత్రము’ అను వ్యాసమునకు బీజము శ్రీతిపురనేని రామస్వామి చౌదరిగారు శ్రీశేంకటరాయ శాస్త్రిలుగారి ‘ప్రతాపరుద్రీయ’ నాటకము పయి వ్రాసిన గేయరూపముగు విమర్శనము. అందలికళాచారిత్రకము కాదని శ్రీచౌదరిగారి ఆక్షేపణ. నాటకకర్త చరిత్రమును తన యిచ్చవచ్చినట్లు మార్పుకొనవచ్చుననియు, హృదయాహ్లాదనము, మానవసంఘోధరణమున కగు సదుపదేశముమాత్ర మందు ప్రధానములనియు శ్రీరెడ్డిగారి వ్యాసమున వివరించిరి. ‘కళ ప్రయోజన నిరపేక్షముగ నుండవలె’ ననువాద మీన్యాసమున సయంత్రికముగ ఖండింపబడినది.

శ్రీరెడ్డిగారి కవిత్వమువలెనే విమర్శనముకూడ సరసము. బహుళసదుపదేశ ప్రతిపాదకము. కేవల పాశ్చాత్యభాషావేత్తలక, కేవల ప్రాచ్యపండితులకు అందుబాటులో లేని విషయములు ఈ సారస్వతవ్యాసములలో చాల కలవు. ఇది విశ్వవిద్యాలయ విద్యార్థుల సారస్వతజ్ఞానాభివృద్ధి కనువగు గ్రంథము. పుస్తక నిర్ణాయకసభ్యులు, సారస్వతాభిమానులు దీనిని ఆదరింపవలసియున్నది.

బి. వేం. ర.

۱۳۰۵ قمری ۱۲۸۵ شمسی

ကနဦးတွင် ဝန်ထမ်း ၁၀၀ ဦး ရှိသည်။

ఈ దర్శనంలో చిత్రాలకు కొన్నింటికి ప్రైజులు వచ్చాయి; కొన్నింటికి సర్టిఫికేట్లు వచ్చాయి. అంతవరకూ చాలా బాగానే ఉంది. అయితే,

SYSTEMATIC

ఈ ప్రదర్శనంలో 'పోడుగాలి' (ఈ సంచికలో ప్రకటించిన అయిదు చిత్రాల్లో ఒకటోది) అనే చిత్రానికి మొదటిప్రేక్షనచ్చింది. అది ఇదివరకే రెండు మూడు ప్రేక్షకులు రెండు మూడు చోట్లా సందర్శించుకుంటే, ఇలా ఎదుకు కావాలి - అంటే "ప్రేక్షకులు నిర్ణయించడానికిని నియమించబడ్డవాళ్ళకు ఉచిత చిత్రానికి వెనక ప్రేక్షనచ్చిన సంగతి తెలియదు. కేవలం దాంట్లో ఉండే విశేష లక్షణాలను చూచే, దాని యోగ్యతను గుర్తించి, దానికి వాళ్ళు ప్రేక్షా నిర్ణయిస్తారు. ఇతర స్థలాల్లో ప్రేక్షా తేచ్చుకున్నవి వాళ్ళ దృష్టిలో పనికిమాలినవి అయిపోతూ ఉంటుంది బక్క-బక్క-పాడు. కాబట్టి ఎన్ని ప్రదర్శన

నా లకయినా చిత్రాలను పంపి ఎన్ని ప్రైజు లయినా తెచ్చుకోవడంలో తప్పేమీలేదు” అనవచ్చు. కాని కొంచెం ఆలోచిస్తే ఆమాట యుక్తికం కాదని తెలియకపోదు.

ఒక ఫోటోకు ఎన్ని కాపీలు తీసినా అన్ని టైప్స్ లోనూ పబ్లికేషన్ లో కానీ, కాంపోజిషన్ లో కానీ, టెక్నిక్కులో కానీ ఏమీ తేడా ఉండడానికి ఏలులేదు. కాకుంటే సమాజచేయడంలో ఈ షడ్భేదం ఏర్పడితే ఏర్పడవచ్చు, అంతే. అది చిత్రకారుడి బరిజనాలిటీ లెట్ల ఏర్పడేది కాదు. ఆ మాత్రం భేదం ప్రైజు నిర్ణయానికేరూ అడ్డుతగలదు. కాని కొంద రొకదాన్ని మెచ్చుకొని ప్రైజు యివ్వడమేమి, కొందరు దాన్నే త్రోసిరాజు చెప్పడమేమి? దీనికి కారణం ఒక్కటే చెప్పాలి: ప్రైజు నిర్ణయించేవారి సామర్థ్యాసామర్థ్యాలని. ఆ మెచ్చుకున్నవాళ్లో, ఈ త్రోసిరాజు చెప్పినవాళ్లో ఎవళ్లో ఒకట్లు చేతకానివాళ్లు కావాలి. అయితే, వాళ్ల చేతకానితనం నిజంగా చిత్రకారులకు అపకరిస్తుంది.

మరిన్నీ, ఈ పద్ధతివల్ల, ఒకే ప్రదర్శనంలో నిర్ణయింపబడ్డ ప్రైజులన్నీ వెనక ప్రైజు పొందిన చిత్రాలకే రావచ్చు. అలా జరిగిందంటే మాత్రం అంతకంటే అన్యాయం వేరొకటూ ఉదు ఆ ప్రదర్శనానికి చిత్రాలను పంపిన ఇతర చిత్రకారుల విషయంలో.

కాబట్టి, ఇలా జరగకుండా ఉండడానికీ, అనేకులకు ప్రోత్సాహం కలిగి ఫోటోగ్రఫీ వృద్ధిపొందడానికీ ఉండే మార్గం ఒక్కటే. ఒకమారు ప్రైజు తెచ్చుకున్నవాటికి మరి ప్రైజు ఇవ్వకుండా ఉండడమే. కాని, అలాటివాటిని తప్పకుండా ప్రదర్శించవలసిందే. అందువల్ల ప్రదర్శనానికి గౌరవం హెచ్చుతుంది. వాటిని అమ్మిపెట్టనూ వచ్చు. అందువల్ల చిత్రకారుడికీ లాభంకలుగుతుంది, ఒక నాలిటీ ఉండే ఇతర చిత్రకారులకూ ప్రోత్సాహమూ కలుగుతుంది. ఒకమారు ప్రైజువచ్చినవాటికి మళ్లా ప్రైజు యిచ్చేమాట ఉండదని ప్రదర్శన నిర్వాహకులు స్పష్టంగా చిత్రకారులకు తెలపాలి మొట్టమొదటనే.

ప్రకృత ప్రదర్శనంలో ప్రైజు పొందిన వాటికంటే ఎక్కువ ఆకర్షించే చిత్రాలు లేక పోలేదు. వాటి కెందుకు ప్రైజు రాలేదు? తగిన కారణం కనబడదు. అయితే రుచిభేదం అనాలి. అది యే మాత్రమూ పనికిరాదుగా మరి, కొన్ని నియమాలకు లోబడి జరుగవలసిన నిర్ణయం విషయంలో!

దీనివల్ల కూడ ఫోటో చిత్రాలకు ప్రైజును తెచ్చేది ఉత్త అందమూ, అభిరుచి కాదనీ, ఇతర విశేష లక్షణాలనీ స్పష్టం అవుతూ ఉంది.

—సం. భారతి.

విషయ సూచిక

హైదరాబాదు-ఆంధ్రులు-మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	౪౬౯
బంగారయ్యగారి భారతోపన్యాసములు-ఒంగోలు వెంకటరంగయ్యగారు	౪౮౫
జడప్రకృతి-డా. పుట్టవర్తి శ్రీనివాసాచార్యులుగారు	౪౯౦
పూర్ణ-వాసిష్ఠ గణపతి మునిగారు	౫౦౩
నామహారాష్ట్రయాత్ర-జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	౫౨౫
తప్పటడుగులు-వెంపటి నాగభూషణంగారు	౫౩౯
కాకతీయ రాజులెవరు? -కొత్తభావయ్య చౌదరిగారు	౫౪౬
స్వేచ్ఛ-బుర్రా వెంకటసుబ్రహ్మణ్యంగారు	౫౫౦
అలసాటికోరిక-సీతమ్మగారు	౫౬౨
వాఙ్మయమననేమి? -దివాకర్ల వేంకటాచార్యునిగారు	౫౬౭
నవ్వుబువ్వులు-గొబ్బూరు వెంకటానంద రాఘవరావుగారు	౫౭౦
కీ. శే. డాక్టరు వింటర్నిజు	౫౭౬
ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తు-ఆరవసమావేశము, బెజవాడ	౫౭౯
ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము కళాప్రపూర్ణ బిరుదములు	౫౮౭
కలగూరగంప-ఆదివస్థానము; యుద్ధసామగ్రి-ప్రపంచవ్యయము; ఐరోపా జేశస్సుల చరిత్రాలపు వ్యాయామక్రీడలు; బ్రిటిషరాజుల రాజబాంధ నాలు-పట్టాభిషేకాలంకారాలు	౫౮౯
విజ్ఞానవిశేషాలు-చిన్నరేడియో పెట్టు; కార్బనుకాగితము లేకయే టైపు యంత్రమున కాపీలు; అంకారపు జేబుపెట్టె, బాబరీలైటు సహా; బ్రహ్మాండమయిన నాణ్యపుస్తకము; కాంక్రీటు ఎండియండుటను తేలుపుయంత్రము; వేలకు సరిలోనికి రాని పనివారిని పట్టియిచ్చే ఘటికా యంత్రము; బ్యాంకి చెక్కులను తూచి లెక్కపెట్టవచ్చును; చెడిపో యిన నారింజపండ్లను తెలుసుకొనుటకు యంత్రము; పెద్దఫోటోలను కడుగుటకు పెద్దతొట్టు; వేగపరీక్షలో మనిషి గుఱ్ఱమును ఓడగొట్టెను; కాగితములను తినంత గ్రహించు టైపుయంత్రము; జంత్రపు పావురము; క్రాంతరకపు నిప్పునార్పు యంత్రము; క్యామెరాలలో మరియొక అభి వృద్ధి; కార్యాలయములందు 'బోయీ' లవసరములేదు; చరికాలము కు విద్యుచ్ఛక్తి దప్పట్లు; వేటకాండ్రు లక్ష్యవిద్యను నేర్చుకొనుటకు క్యామెరా తుపాకి; మోటారుఇంజనులకు వానకాలపు డేరాలు; మోటారుకారు కష్టములను తెరచుటకును, మూయుటకును సులభో పానుము; సోఫాలు మొదలగువారి మెట్లను శుభ్రముచేయు పరికరము; కోణములను కొలుచుటకు అడుగుబద్ద; ఇంకొక నిప్పు నార్పుయంత్రము; ఆహారవస్తువులను పులియుమున్నవి	౬౦౨
నక్షత్రమండలము-గొబ్బూరు వెంకటానంద రాఘవరావుగారు	౬౦౦
విమర్శనము	౬౦౪
సాభిప్రాయ విశేషములు	౬౦౭
త్రివర్ణచిత్రములు-స్నానానంతరము, శివభక్త మాహాత్మ్యమునందు కృషివలోపాఖ్యానమున నొకానొకరంగము.	
సాధారణ చిత్రములు, ఇతర చిత్రములును.	

“కల్జానాను కొలదికొలము
నేపించుటచే పోయిన బలమును
శక్తిని కోల్పోగొంటిని”

అని కల్జానాను వాడిన
విశ్వాసపాత్రుడు
వ్రాసెను.

బలమగు ఆరోగ్యము నానందింపుము

“నేను తలనొప్పిచే బాధపడుచుండ
కల్జానాను చూచెద్యుడు నాకు
సాధ్యజేసెను.
దానిని నేపించిన
కొలదికొలము
లోనే నాకు
ధాతుత్పత్తిగలిగి
యెట్టిబాధలే
కుండెను. 7 యేండ్లకుండి నాకు
చుంటిని. తిరిగి తలనొప్పి రాలేదు”
ని కల్జానా వాడిన మరొకరు
వ్రాసెరి.

యశావ్యసము నశించినట్లున్నను బలవంతులై జీవిత
సౌఖ్యముల ననుభవింపగలరు. కల్జానా మీశరీరమును
ఆరోగ్యముగ నుంచును. కండరముల బలము కాపా
డును. ఎముకలను పటుత్వముగాను పండ్లు బలము
గాను ఆరోగ్యముగాను డిండును. నడివయస్సులోని
వారల కెట్టి వ్యాధిని రానీయదు. ఇది ఆహారమేగాని
మందుగాదు. మీశరీరమునకు గావలసిన పుష్టికర
ఖనిజము లిందు గలవు.

అరింపకుడు! కల్జానామూత్రల సీసాను మందులమ్మువారియొద్ద
నుండి తెమ్ము దీనితో యశవనబలమును కాపాడుము.

Kalzana

ప్రళస్తా రోగ్యమునకు ఖనిజాహారము
చేతితో తాకబడలేదు.

సంపు. ౧౮ ఈశ్వర సంవత్సరము, చైత్రమాసము (ఏప్రిల్ ౧౯౩౭) సంఖ్య ౪

హైదరాబాదు-ఆంధ్రులు ౨

మల్లంశి సోమేశ్వరశర్మ

హైదరాబాదురాజ్యం వైశాల్యంలో చాలా గొప్పదేశీయసంస్థానమయినా అనేక విషయాల అది బ్రిటీషుహిందూరాజ్యంకంటే వెనకబడిఉన్నదనే చెప్పాలి. మ. ఘ. న. నిజాప్రభువుగారు దీనిని గ్రహించకపోలేదు. అంశవల్లనే తమరాజ్యాన్ని సర్వవిధాలా బ్రిటీషురాజ్యముమట్టానికి తీసుకురావాలని, వీలయితే దానిని మించేటట్టుకూడా చేయాలని చాలా ప్రయత్నాలు చేస్తున్నారు. ఎంత చేసినా దేశం బీదదేశం అవడంవల్ల, రైతులు పేద అవడంవల్ల ఇంకా వారిప్రయత్నాలు అంత యెక్కువగా రాణించడం లేదు.

రాజ్యంలోని ప్రజలకు వ్యవసాయమే ప్రధానవృత్తి. ౧౯౩౧ జనాభా లెక్కలనుబట్టి

మాస్తే ఈ వృత్తియం దున్నవారిసంఖ్య కడచిన 'దశాబ్దం'లోకంటే ఈ 'దశాబ్దం'లో పడిపోయింది. అప్పుడు వీరిసంఖ్య నూటికి ౧౬ చొప్పునఉంటే ఇప్పుడు నూటికి ౨౪ అయినది. కావులు, కురమలు, మరాఠాలు ఈవ్యవసాయకులలో ముఖ్యులు. ఇందులోనూ తెలంగాణ-వారిస్థితి అంత ఉత్సాహకరంగా లేదు. వ్యవసాయాదులకు పెట్టుబడిపెట్టేవారు, అప్పలిచ్చేవారునయితే నూటికి ౭౧ రు చొప్పున మహారాష్ట్ర విభాగంలో ఉన్నారు కాని తెలంగాణలో లేరు. అప్పు తీసుకొనేటందుకుగాని, తీసుకొన్న అప్పును సరిగా తీర్చుకొనేటందుకు ౪ ని తెలంగాణావారికి సత్తువ లేదు గనుకనే అప్పలిచ్చేవారందరూ మహా

రాష్ట్రవిభాగంలో ఉండడం తటస్థించింది. పట్టణాలలో భాగ్యవంతు లెక్కువగానే ఉన్నారని కొందరనవచ్చుకాని మన దేశానికి వెనుకటినుంచీ కొలబద్ద పల్లెటూరుకాని పట్టణా కాదు. పల్లెటూళ్లలోని ప్రజల స్థితి గతులనుబట్టే మనం దేశసాభాగ్యమూ, ఆర్థికస్థితి గమనించాలి. దానినిబట్టి చూస్తే మన తెలంగాణంవారి దారిద్ర్యస్థితిని తెలుపడానికి పైని వివరించిన విషయం ఒక్కటి చాలమా? ఇందుకు కారణమేమిటి? దేశంలో సహజసంపద తక్కువ అందమన్న అట్టి దానికి కొడవలేదు; కష్టించి పాటుపడు వారు లేరందమూ, తెలంగాణంరైతుకంటే ఒట్లవంచి పాటుపడేవాడు లేడు. తన జీవం నిలుపుకోవడానికి, తన భార్య బిడ్డలకు పోషించుకోవడానికి అతను కష్టపడి ఒట్లవంచి కూలో నాలో చేసుకొంటేనే కాని వీలులేదు; తప్పనిసరి. అందువల్ల ఇదిన్నీ కారణం కాదు. మరేమిటి కారణం? ఇతరకారణాలన్నయినా ఉండవచ్చుకాని ప్రధానమయినది విద్యాలోపం. ఎవరికయినా తనశక్తి తాను తెలిసికోవడా

నికికాని, తనస్థితి తాను తెలిసికోవడానికిగాని, తన కొక విధమయిన ఆత్మవిశ్వాసమూ, 'మనోనిబ్బరమూ' ఇవ్వడానికికాని కావలసింది విద్యే. ఆవిద్య నిజాంరాజ్యంప్రజలలో బాగా వ్యాపింపక పోవడంవల్లనే వారిస్థితి ఇంత దీనమూ, దయనీయమూగా ఉన్నది. హైదరాబాదు రాజ్యాన్ని కూడా తీసుకొని, కొన్ని దేశీయసంస్థానాలు, రాజధానులు ముఖ్యమయినవాటిలో విశ్వవచ్చినవారిసంఖ్య ఎట్లున్నదో ఈ దిగువ చూపుతున్నాను.

వేయిమందిలో చదువుకచ్చినవారు

దేశము	పురుషులు	స్త్రీలు
తీరువాన్కూరు	౪౦౮	౧౬౮
కొచ్చిను	౨౮౦	౫౦
బరోడా	౩౩౧	౭౯
మైసూరు	౧౭౪	౩౩
హైదరాబాదు	౮౫	౧౨
గ్వాలియరు	౬౦	౭
కాశ్మీరు	౫౯	౫

నూటికి చదువుకచ్చినవారు

పగటున

	పురుషులు, స్త్రీలు	పురుషులు	స్త్రీలు
పంగదేశం	౧౫.౧	౧౮.౨	౩.౩
మద్రాసు	౧౦.౮	౧౮.౮	౩.౧

౧. నిజాంరాష్ట్ర పరిపాలన మనేషేర శ్రీ మరవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు ఒక పుస్తకం ప్రకటించారు. ఇదిచాలా ఆమోల్యమయిన గ్రంథం. ఆంగ్లంలెక్కువ ఉపయోగకరమయింది. ఇందులో హైదరాబాదు సంస్థానంలో రాజ్యకంఠ్రం ఎల్లా సాగుతున్నదీ విశేషంగానూ క్లృప్తంగానూ వర్ణింపబడినది.

* * * *

౧౯౩౧-వ సంవత్సరపు హైదరాబాదు సంస్థానం జనాభానికేడిక (Census reports) సంపుటలు

చదువరించి, తెలంగాణానికి సంబంధించిన లెక్కలను వివదీసి తెలుగువారికి తెలియాలనే ఉద్దేశంతో శ్రీకృష్ణవరపుసుబ్బారావుగారు ఒక పుస్తకం వ్రాశారు. 'మధ్యం ఘూరి' అనే పేరుతో హైదరాబాదు ఆంధ్రజన కేంద్రసంఘంవారు దానిని ప్రకటించారు.

ఈ వ్యాసంలో ఇచ్చిన అంకెలు ఈ రెండు గ్రంథాలలోనుంచి తీసినవి.

బాంబాయి	౧౦.౮	౧౭.౬	౩.౧
బోంబే	౨౦.౯	౩౩.౧	౭.౮
హైదరాబాదు	౫.౦	౮.౫	౧.౨
కాశ్మీరు, జమ్ము	౪.౦	౭.౦	౦.౬

ఈ విషయంలో తెలంగాణం చాలా హింసితో ఉన్నది కానయితే నిజాం రాజ్యంలో ఏభాష మాటాడేవారికంటెనూ ఆంధ్రం మాటాడేవారిసంఖ్య చాలా ఎక్కువే. వారు నూటికి ౪౮౩ మంది చొప్పున ఉన్నారు. మహారాష్ట్రం మాటాడేవారు నూటికి ౨౬.౨ రు చొప్పునను, కన్నడం మాటాడేవారు నూటికి ౧౧.౧ రు చొప్పునను, ఉరుదుమాటాడేవారు నూటికి ౧౦.౪ రు చొప్పునను ఉన్నారు. ఆఖరుకు జనసంఖ్యను బట్టిచూచినా, వైశాల్యాన్ని బట్టి చూచినా మహారాష్ట్ర, తెలంగాణావిభాగాలు రెంటిలో తెలంగాణానిదే ప్రథమస్థానం. చూడండి :

చ. మైళ్ళవైశాల్యం జనసంఖ్య

తెలంగాణం ౪౧,౫౦౨ : ౫,౫౪,౫౪౦
మహారాష్ట్రం ౪౧,౧౯౬ = ౮,౮౧,౫౫౦

౨. హైదరాబాదునందలి విద్యాస్థితి గురించి పు.తి.రా. అనువారు “బాంబే పెంటిసల్” అను పత్రిక కొకవ్యాసం వ్రాశారు. దాని అనువాదం ధాత సంవత్సర మాఘమాస భారతిలో పడింది ఈ క్రింది పంక్తులందులోనివి :

“హైదరాబాదు సమ వేతమునందు అధ్యక్షత వహించిన కాశీనాథ వైద్యాగారు గడచిన పది, ఇరు పది సంవత్సరములలో జరిగిన అల్పవిద్యావ్యాప్తి గూర్చి వక్కాణించిరి. బ్రిటీషు ఇంజీయాయండే నూటికి ఎనిమిదిమంది చదివినవారుండ హైదరాబాదు నందు నూటికి ౪, ౮ మంది మాత్రమే చదువె.గినవారు. సో ఆర్గర్ హైదరాబాదు, రాష్ట్రపు బొక్కలము నృద్ధి యగుచున్నదనియు, తమ రాష్ట్రము ఉత్తమమయిన

విద్యవచ్చినవారిసంఖ్య ఈ దశాబ్దాలలో తెలంగాణంలో - మరాట్వాడకంటెనూ నే నెత్తుకోవడం లేదు; అక్కడకూడా ఇట్లానే ఉంటేఉండవచ్చు లేదా ఇంచుకంత భిన్నంగా ఉండవచ్చు — ఎంతతక్కువగా ఉన్నదో జిల్లాలవారీగా ఎత్తుకొంటే బాగా తెలుస్తుంది.

నూటికి చదువువచ్చినవారు

అక్రష్-ఇ-బల్దాజిల్లా	౫.౫
వరంగల్లు	౫.౦
మహబూబనగరు,,	౩.౮
మెదకు	౩.౭
నిజామాబాదు	౩.౬
నల్లగొండ	౩.౨
ఆదిలాబాదు	౨.౯
కరీమ్నగరం	౨.౬

అసలు రాజ్యము మొత్తముమీదనే విద్యవచ్చినవారు ప్రతీవందమందికీ అయిదు గురు². ఇక జిల్లాసంఖ్యలుచూస్తే అట్లున్నవి.

దనియు, అందన్నియు ఉత్తమస్థితిలో నున్నవనియు ప్రపంచమునకు సాదించుచున్నారు కాని విద్యావిషయమునందు మాత్రము తమ రాష్ట్రము ఇంతటి హీన స్థితియందుండుట తమకుగాని, తమ దేశమునకుగాని గౌరవమేనా? ఇక ఆరాష్ట్రమునందలి స్త్రీ విద్య విషయమై చెప్ప నవసరమే లేదు. రాష్ట్రము నందలి స్త్రీలలో నూటికి ౧౨ మంది మాత్రమే అక్షరజ్ఞులు. రాష్ట్రమునందలి స్త్రీలు సతతము అజ్ఞానాంధకారములో మునిగియున్నారు.”

౧౯౩౧-వ జనాభాలెక్కల ప్రకారం చూస్తే హైదరాబాదు రాజ్యంలో చదువువచ్చినవారు నూటికి ౪.౪ పురుషులు; అయిదుగురు.

మరాట్వాడామాట మనకెందుకు, తెలంగాణ ప్రజలు అర్థికంగానూ, తదితర విషయకంగానూ కూడా వెనుకబడి ఉన్నారంటే ఉండరా మరి ?

అయితే మ. ఘ. వ. నిజాం ప్రభువు గారికి తెలియని విషయం కాదు తమ రాజ్యంలో విద్య ఎంత వెనుకబడి ఉన్నదో. అందువల్లనే వారు విద్యాశాఖ నిమిత్తం ధనం అమితంగా వ్యయం చేస్తున్నారు. ౧౩౩౨-వ ఫసలీ (౧౯౩౩) లో విద్యకోసం కోటి, లక్షరూపాయలు వ్యయపరిచినారు; ఇప్పటికి ప్రతి సంవత్సరమూ కోటిరూపాయలుపైగా ఖర్చుపెడుతున్నారు. అం తెందుకు ఇప్పుడు నిర్మాణంలో ఉన్న విశ్వవిద్యాలయ కళాశాలాది భవనాలకే అవుతున్నది ఎంత డబ్బయినా. ప్రభువుగా రెంత ఖర్చు పెట్టినప్పటికీ విద్య ఇంతటి హీనస్థితిలో ఉండడం చాలా విచారకరం.

ఏదేశంలో నయినా విద్యావిషయం ఒక్క ప్రభుత్వంవారే నెత్తిమీద పెట్టుకొంటే అయ్యే పనికాదు. ఉదారులయిన భాగ్యవంతులూ, విద్యాధికులూ కూడా నడుంకట్టుకొని ఈ విషయంలో కృషిచేయవలసిన బాధ్యత ఉంది. అయితే ఇక్కడ అట్టి కృషి సాగడానికి వీలులేదు. ఈ సందర్భంలో ఈ క్రింది పంక్తులు గమనింపవలసి వుంటే:

3. నిజాంరాష్ట్రపరిపాలనము, పుటలు, ౫౬-౫౮.

“ఇతర దేశములలో ప్రభుత్వమువారే కాక ప్రజలును, ప్రజాపక్షమున పాఠశాలలు నెలకొల్పి ప్రభుత్వమునకు తోడ్పడుచుదురు. మనరాష్ట్రము (తెలంగాణము) లో ౧౩౩౨-వ ఫసలీ (౧౯౩౩) లో ఖాన్సాహ శాలల గవ్వీ యొకటి కావించబడెను. దాని మూలమున ప్రజలు సర్కారువారి సెలవు లేనిది (ఖాన్సా) బళ్లను నడవకూడదనియు, అట్లు నడపిన పోలీసువారిద్వారా మూయించబడుననియు ఆజయ్యెను. ఖాన్సా బళ్లగవ్వీ వచ్చిన తరువాత వేలకొలది ప్రైవేటు బళ్లు మూయబడెను.”³

	బళ్లు విద్యార్థులు
౧౩౩౩-వ ఫసలీలో	} ౪,౦౫౩ ౭౬,౬౫౪
గవ్వీకి పూర్వము	
౧౩౩౨-వ ఫసలీలో	} ౭,౬ ౨౭,౫౦౬
ఎన్నిదేండ్ల అనంతరం	

ప్రయివేటుబళ్లు పెట్టడాని కిప్పుడు ప్రజల కధికారం లేదన్న మాట. ఇది విషాదకరమయిన వృత్తాంతమే. అయితే ప్రయివేటు బళ్లు మూసివేసినందుకు పరిహారముగా కావచ్చును ప్రభుత్వమువారు “లోకలు ఫండులద్వారా అనేక గ్రామములలో పాఠశాలలు నెలకొల్పి మరికొన్నిటికి (ఇమ్మాదీ) సహాయము చేయుచున్నారు.”

ఉస్మానియా విద్యాపీఠము నెలకొల్పిన తరువాత నిజాంరాజ్యంలో ఉన్నత విద్యా

వికాసాని కెక్కువ అవకాశాలు ఏర్పడుతున్నవి. ఈ విద్యాపీఠం స్థాపన అయినతరువాత ఉద్దావిద్యకెక్కడలేని ప్రాముఖ్యమూ వచ్చింది. అంతవరకు నిజాంరాజ్యంలోకూడా కళాశాలలలో ఇంగ్లీషుదే ప్రధానస్థానం. దేశభాషలు దానితరువాతివే. విద్య అంతా ఇంగ్లీషులోనే బోధించేవారు. అటువంటి దిష్టాంతం తారుమారయింది. ఉస్మానియా విద్యాపీఠంవా రంగీకరించిన ప్రధానభాష ఉర్దూ. అదివరకు ఇంగ్లీషుకుండే గౌరవాన్నంతనూ ఇప్పుడు ఉర్దూ కట్టుకొన్నది. అక్కడ ఉర్దూ రాజ్యమేలుతున్నది. అయితే కళాశాలవిద్యకు ఎనిగివచ్చే (Advanced) పాఠ్యపుస్తకాలు ఉర్దూలో లేకపోయినవి. దీనికిగాను ప్రభువువారు ఇంగ్లీషులోనుంచి అన్ని శాస్త్రాలూ ఉర్దూభాషలో కనువడించవలసిందని ఫర్మానాయిచ్చారు; హిందూదేశంలో కుంభిణీప్రభుత్వం ఏర్పడిన కొత్తలో దేశీయులకు విద్యగరపడం విషయం ఆలోచనకు వచ్చినప్పుడు ౧౮౩౫లో హెచ్.టి. ప్రిన్సెస్, విల్క్ మొదలయినవారు విలియం బెంటింకు ప్రభువుకు ఇచ్చినసలహా సరిగా ఇదే— ఇంగ్లీషుశాస్త్రం, సాహిత్యవిజ్ఞానాన్ని దేశభాషలలోకి అనువాదంచేసి కళాశాలలలో దేశీయులకు బోధింపవలసిందని. ప్రభువువారి ఆజ్ఞాననుసరించి అనేక పాశ్చాత్యభౌతికాది శాస్త్రగ్రంథాఃకు ఉర్దూఅనువాదాలు వెలిశాయి; ఇంకను వెలుస్తున్నవి. ఈ యనువాదకృతినీ గురించి మనవారు తెలుసు

కోవడం మంచిది. ఇప్పుడు — బీజగణితము, రేఖాగణితము, త్రికోణగణితము, రసాయన శాస్త్రము, పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రము — ఒకటేమిటి అన్ని శాస్త్రాలూ ఎమ్. ఏ వరకూ ఉస్మానియా విద్యాపీఠంలో నేర్పేది ఉర్దూభాషలోనే. ప్రభువువారిచ్చిన ప్రోత్సాహం వల్ల ఉర్దూ దినదినమూ ఉరకలునేస్తూ వృద్ధి పొందుతున్నది. భౌతికశాస్త్ర విజ్ఞానం ఇంగ్లీషులోనే కాని దేశభాషలలో బోధించడానికిగాని, దేశభాషలలోనికి తీసుకురావడానికిగాని వీలుపడదనే మన దేశంలోని కొందరు విద్యాధికుల సందేహాలకు ఉస్మానియావిద్యాపీఠమే జవాబు. విద్య దేశభాషలలోనే నేర్పాలి అనేనత్యాన్ని గమనించి ఇటీవల మంత్రియైన సర్ అక్బరు హైదరి గారు ౧౯౧౭ లో ఇట్లు వ్రాసినారు 4:

“పరభాషలోని బోధవలన ఈలోపము కలుగును. విద్యార్థుల మెదడుపై అధికమును అనవసరమును సగు భార మగును. విషయలోపము కలిగించి పరభాషలోని చిక్కులను స్వాధీనపరుచుకొనుటలో స్వతంత్రబుద్ధిని చంపును. విద్యాధికులు తమమాతృభాషలో తమ దేశజనులకు విద్యాబోధ చేయజాలకుందురు.....”

హైదరిగా రీభిన్నంగా చేసిన విజ్ఞానం అనంతరమే ప్రభువువారు విద్య ఉర్దూలో బోధించాలి అని ఫర్మానాచేసి ఉస్మానియా విద్యాపీఠాన్ని నెలకొల్పినది. అయితే హైద

4. నిజాంరాష్ట్రపరిపాలనము, పుటలు ౫౬౭-౫౬౮

రాబాదు రాజ్యం మొత్తముమీద ప్రధాన భాష తెలుగుకదా, విద్య ప్రజలకు ప్రధాన దేశభాషలయిన తెలుగులోనే రచన ఉద్దేశ్యం ఎదుకు చేర్చాలి అనేదానికి హైదరాబాద్ మాధాన మిడి:

“ఉర్దూ మాతృభాషగాకలవారు అల్ప సంఖ్యాకులయితే నిజమే. అయినను ఉర్దూ భాష రాష్ట్రముయొక్క విజ్ఞానసంబంధమగు భాషయు కచ్చేరిభాషయు శిష్టసంఘము యొక్కయు భాషయు నైయున్నది.”

ఈ విద్యాపీఠంలో ఉర్దూ కౌశలీ ప్రాముఖ్యం ఇచ్చినా అధికారులు, ఆ రాజ్యంలో సగభాగం తెలుగుదేశమే అవడంవల్ల తెలుగుకూడా అక్కడ కాస్త చోటుచెసుకొన్నది. ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యానికి చూపురేఖలు ఓర్చిన ప్రాథమిక శిల్పులలో ఒక్కరయిన శ్రీరాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి నెరుగనివారెవరు తెలుగుదేశంలో. డెబ్బయిలక్షలఆంధ్రులకు ప్రతినిధి—ఆయన ఆ విద్యాపీఠంలో ఆంధ్రసాహిత్యచార్యులయి తెలుగు ననుశాసిస్తున్నారు. వారికృషి వల్ల ఆధునికాంధ్రకవితావల్లరి అక్కడకూడా పాదుకొని, మారాకువేసి మొగ్గుతోడుగుతున్నది.

ఆ రాజ్యంలో పెద్ద ఉద్యోగాలు కావలసినా, చిన్న ఉద్యోగాలు కావలసినా ఉర్దూ

వచ్చితీరాలి. న్యాయస్థానాలలో ప్రాక్టీసు చేయవలసినవచ్చినా ఉర్దూ కావాలి; వర్తక వ్యాపారాలకైనా ఉర్దూ కావాలి. అంతా ఉర్దూ భాషే. ఇక అక్కడ తెలుగువారికి కావాలి? కావలసినా దాని ఉపయోగమేమిటి? ప్రయోజనమేమిటి? తెలుగు కావలసినదల్లా తమ దొక ప్రత్యేకజాతి; తెలుగుజాతి అని చెప్పుకొనేటందుకే; తమ తెలుగుజాతీయత నిలుపుకొనేటందుకే. కాని యిట్టి ఉన్నతభావా, ఇట్టి ఉన్నతలక్ష్యం ఎంతమంది కుంటుంది జనసామాన్యంలో? అందులోను ఆంధ్రులది ఃడిపోయినజాతి. దార్శిన్యము హెచ్చు; జీవించుటకే మొదలు కృషిచేయవలసివస్తున్నది — అటుతరువాత కదా లక్ష్యాలు. ఆలక్ష్యాలు, ఆ యున్నతా శయాలయినా విద్యాసంస్కారం తగినంత లేనిదే ఎట్లావస్తవి జాతికి?

ఇది శతాబ్దాలనుండి పరాధీనతకింద బడి నలిగిపోతున్న జాతి—నిజారాజ్యంలో అయితే నేమి, బ్రిటీషు హిందూరాజ్యంలో అయితే నేమి. ఆత్మగౌరవమన్నది కోలుపోయి, పరిభవమన్నది మరచిపోయి, ఆత్మవిశ్వాసమన్నది యెరుగక కడుచే కైలాసము చేసుకొని జీవించుక వస్తున్నారు ఆంధ్రులు చాలాభాగం. కొన్ని కొన్ని చోట్ల వారికి ఆఖరుకు ఆపత్నమయంలోనయినా, ఆత్మగౌరవానికి భంగం

5. నిజారాష్ట్రపరిపాలనము, పు. ౧౧, ౫౯-౬౦
 “Although it is true that those whose mother tongue is Urdu are in a minority, yet, Urdu is the cultural and official language of the state and of polite society.”

కలిగేటప్పుడయినా కాదు కూడదని నిబ్బరించి జవాబుచెప్పడానికికూడా జవలేదు; మగి మగి నేవచేయడం, కుంగి కుంగి లొంగి ఉండడం అనేది వారి స్వభావంలో స్వభావమయిపోయింది. తాము తక్కువవారం, ఏమీ చేతకానివారం, ఏమీ చేయలేనివారం అనేభావం ప్రబలిపోయింది వారిలో. ఇటువంటి భావాలు తొలగిపోయే చాలా చోట్ల లేని పరుస్తూ, లేని ప్రతిష్ఠా (false dignity), అతిశయమూ హెచ్చుతున్నవి. కలసి పనిచేయడము కాని, పట్టుదలతో పనిచేసి సమర్థత చూడడము కాని నేర్పుకోవలసిన స్థితికి వచ్చారు ఆంధ్రులు—

బుద్ధికుశలతలో హిందూదేశంలోని ఇతరజాతుల కేవిధంగానూ తీసిపోరు ఆంధ్రులన్నమాట నిజమే. వారికి ప్రతిభలోనూ, ప్రజ్ఞలోనూకూడా తక్కువలేదు. ఉత్సాహానికి, ఆవేశానికి వారిని చెప్పి తరువాత ఇతరులను చెప్పాలి. కొత్తఅంటేసరి ముందంజ వారిదే — అపాయానికికూడా జంకని సాహసం! పదకాలు పన్నడంలో కూడా వారి బుద్ధి పాదరసంలా ప్రవహిస్తుంది — నిజమే. అన్ని సుగుణాలూ వున్నవి కాని కార్యం కొనసాగేదాకా ఏకాగ్రతతో పనిచేయగలదీక్ష, ఆపట్టుదల లేదు వారికి. పాటుపడడానికి కూడా అలసులయిపోతున్నారు. ఉన్నతమైన లక్ష్యం లేదు; చికమత్యం లేదు. ముఖ్యమైన కార్యమే కాని. ఎవడిమట్టుకు వాడికి తనమాట సాగా లన్నంతదీక్ష తాము

కలసి తలపెట్టినపని సాగించి కృతార్థులౌ పొందడంలో లేదు; తనకు పేరుతెచ్చుకోవాలనే కోరికలో వున్న ఆవేదన పనిచేసి చూడం విషయంలో లేదు. కలసివచ్చేవారు తక్కువ; విడిపోయేవారు రెక్కువ. ఏ విషయంలోనైనా కష్టం గ్రహించి సానుభూతి చూపేవారు తక్కువ; నిరసించి ఆక్షేపించేవారు రెక్కువ. ఇదంతా వారిబుద్ధి, వారిప్రజ్ఞా పనిచేయడానికి తగిన పరిస్థితులూ, అవకాశాలూ లేకపోవడంవల్ల వచ్చిన అనర్థకం. అసలు ఏ మహదారంభం చేయడానికైనా జుకే; నెగ్గుతుందో లేదో అని సంశయముతోనే మొదలది; నెగ్గించి తీరుతాము, నెగ్గించి తీరాలనే ఆత్మప్రత్యయమూ లేదు; ఆత్మనిశ్చయమూ లేదు. అటు నిజాంపరివారం కింద ఉంటే ఏమిటి? ఇటు బ్రిటీషుపరివారం కింద ఉంటే ఏమిటి? బ్రిటీషుప్రభువు లత్యంత ఉదారులు కావచ్చును; నిజాం ప్రభువులు అత్యంత దయామయులు కావచ్చును. వారు వారి కేకారతా రాకుండా కాపాడగలరు; వారి సౌఖ్యాని కేభంగమూ వాటిల్లకుండా చేయగలరు కాని వారిలో ఆత్మవిశ్వాసము నెట్లా కల్పించగలరు? సంఘభావము నెట్లా సృష్టింపగలరు? ఆత్మగౌరవము నెట్లా మొలకెత్తింపగలరు? ఇవి ప్రజలు తమకు తామయి చేసుకోవలసినపనులు; తమజాతి లభ్యదయమునూ, శ్రేయస్సునూ కోరి తమకు తామై చేసుకోవలసిన ప్రయత్నాలు. వీటి విషయంలో ప్రభుత్వం తోడ్పడనూలేదు;

రాజుడు రాజ్యం మొత్తముమీద ప్రధాన భాష తెలుగుకదా, విద్య ప్రజలకు ప్రధాన దేశభాషలయిన తెలుగులోనే రచక ఉద్ధాలో ఎదుకు శిష్యులి అనేదానికి హైదరాబాద్ మాధాన మిడి :

“ఉద్ధా మాతృభాషగాకలవారు అల్ప సంఖ్యాకులయి నిజమే. అయినను ఉద్ధా భాష రాష్ట్రముయొక్క విజ్ఞానసంబంధమగు భాషయు కచ్చేరిభాషయు శిష్టసంఘము యొక్కయు భాషయు నైయున్నది.”

ఈ విద్యాపీఠంలో ఉద్ధా కొంత ప్రాముఖ్యం ఇచ్చినా అధికారులు, ఆ రాజ్యంలో సాధారణం తెలుగుదేశమే అవడంవల్ల తెలుగుకూడా అక్కడ కాస్త వోటుచెసుకొన్నది. ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యానికి రూపురేఖలు ఓర్చిన ప్రాథమిక శిల్పిలలో ఒక్కరయిన శ్రీరాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి నెరుగనివారెవరు తెలుగుదేశంలో. డెబ్బయిలక్షలఆంధ్రులకు ప్రతినిధి—ఆయన ఆ విద్యాపీఠంలో ఆంధ్రసాహిత్యాచార్యులయి తెలుగు సనుశాసిస్తున్నారు. వారికృషి వల్ల ఆధునికాంధ్రకవితావల్లరి అక్కడకూడా పాదుకొని, మారాకువేసి మొగ్గుతోడుగుతున్నది.

ఆ రాజ్యంలో పెద్ద ఉద్యోగాలు కావలసినా, చిన్న ఉద్యోగాలు కావలసినా ఉద్ధా

వచ్చితిరాలి. న్యాయస్థానాలలో ప్రాక్టీసు చేయవలసివచ్చినా ఉద్ధా కావాలి; వర్తక వ్యాపారాలకైనా ఉద్ధా కావాలి. అంతా ఉద్ధా భాషే. ఇక అక్కడ తెలుగువరికావాలి? కావలసినా దాని ఉపయోగమేమిటి? ప్రయోజనమేమిటి? తెలుగు కావలసినదల్లా తమ దొక ప్రత్యేకజాతి; తెలుగుజాతి అని చెప్పుకొనేటందుకే; తమ తెలుగుజాతీయత నిలుపుకొనేటందుకే. కాని యిట్టి ఉన్నతభాష, ఇట్టి ఉన్నతలక్ష్యం ఎంతమంది కుంటుంది జనసామాన్యంలో? అందులోను ఆంధ్రులది యిదిపోయినజాతి. దారిద్ర్యము హెచ్చు; జీవించుటకే మొదలు కృషిచేయవలసివస్తున్నది — అటుతరువాత కదా లక్ష్యాలు. ఆలక్ష్యాలు, ఆ యున్నతా శయాలయినా విద్యాసంస్కారం తగినంత లేనిదే ఎట్లావస్తవి జాతికి?

ఇది శతాబ్దాలనుండి పరాధీనతకింద బడినలిగిపోతున్నజాతి—నిజారాజ్యంలో అయితేనేమి, బ్రిటీషు హిందూరాజ్యంలో అయితేనేమి. ఆత్మగౌరవమన్నది కోలుపోయి, పరిభవమన్నది మరచిపోయి, ఆత్మవిశ్వాసమన్నది యెరుగక కడుపే కైలాసము చేసుకొని జీవించుక వస్తున్నారు ఆంధ్రులు చాలాభాగం. కొన్ని కొన్నిచోట్ల వారికి ఆఖరుకు ఆపత్నమయంలోనయినా, ఆత్మగౌరవానికి భంగం

5. నిజారాష్ట్రపరిపాలనము, పు. సం. ౫౯-౬౦

“Although it is true that those whose mother tongue is Urdu are in a

minority, yet, Urdu is the cultural and official language of the state and of polite society.”

కలిగేటప్పుడయినా కాదు కూడవని నిబ్బరించి జవాబుచెప్పడానికికూడా జవలేదు; మగి మగి నేవచేయడం, కుంగి కుంగి లొంగి ఉండడం అనేది వారి స్వభావంలో స్వభావమయిపోయింది. తాము తక్కువవారం, ఏమీ చేతకానివారం, ఏమీ చేయలేనివారం అనేభావం ప్రబలిపోయింది వారిలో. ఇటువంటి భావాలు తొలగిపోయే చాలా చోట్ల లేని పరువూ, లేని ప్రతిష్ఠా (false dignity), అతిశయమూ హెచ్చుతున్నవి. కలసి పనిచేయడము కాని, పట్టుదలతో పనిచేసి సమర్థత చూడడము కాని నేర్చుకోవలసిన స్థితికి వచ్చారు ఆంధ్రులు—

బుద్ధికుశలతలో హిందూదేశంలోని ఇతరజాతుల కేవిధంగానూ తీసిపోరు ఆంధ్రులన్నమాట నిజమే. వారికి ప్రతిభలోనూ, ప్రజ్ఞలోనూకూడా తక్కువలేదు. ఉత్సాహానికీ, ఆవేశానికీ వారిని చెప్పి తరువాత ఇతరులను చెప్పాలి. కొత్తఅంటేనరి ముందంజ వారిదే — అపాయానికికూడా జంకని సాహసం! పదకాలు పన్నడంలో కూడా వారి బుద్ధి పాదరసంలా ప్రవహిస్తుంది — నిజమే. అన్ని సుగుణాలూ వున్నవి కాని కార్యం కొనసాగేదాకా ఏకాగ్రతతో పనిచేయగలదీక్ష, అపట్టుదల లేదు వారికి. పాటుపడడానికి కూడా అలసులయిపోతున్నారు. ఉన్నతమైన లక్ష్యం లేదు; ఐకమత్యం లేదు. హునాయకత్వమే కాని. ఎవడిమట్టుకు వాడికి తనమాట సాగా లన్నంతదీక్ష తాము

కలసి తలపెట్టినపని సాగించి కృతార్థత పొందడంలో లేదు; తనకు పేరుతెచ్చుకోవాలనే కోరికలో వున్న ఆవేదన పనిచేసి చూడం విషయంలో లేదు. కలసివచ్చేవారు తక్కువ; విడిపోయేవారు తక్కువ. ఏ విషయంలోనైనా కష్టం గ్రహించి సానుభూతి చూపేవారు తక్కువ; నిరసించి ఆక్షేపించేవారు తక్కువ. ఇదంతా వారిబుద్ధి, వారిప్రజ్ఞా పనిచేయడానికి తగిన పరిస్థితులూ, అవకాశాలూ లేకపోవడంవల్ల వచ్చిన అనర్థకం. అసలు ఏ మహదారంభం చేయడానికైనా జుకే; నెగ్గుతుందో లేదో అని సంశయముతోనే మొదలది; నెగ్గించి తీరుతాము, నెగ్గించి తీరాలనే ఆత్మపత్యయమూ లేదు; ఆత్మనిశ్చయమూ లేదు. అటు నిజాంపరిపాలనకింద ఉంటే ఏమిటి? ఇటు బ్రిటీషుపరిపాలనకింద ఉంటే ఏమిటి? బ్రిటీషుప్రభువు లక్ష్యంత ఉదారులు కావచ్చును; నిజాం ప్రభువులు అత్యంత దయామయులు కావచ్చును. వారు వారి కేకారతా రాకుండా కాపాడగలరు; వారి సౌఖ్యాని కేధంగమూ వాటిల్లకుండా చేయగలరు కాని వారిలో ఆత్మవిశ్వాసము నెట్లా కల్పించగలరు? సంఘీభావము నెట్లా స్పష్టపగలరు? ఆత్మగౌరవము నెట్లా మొలకెత్తింపగలరు? ఇవి ప్రజలు తమకు తామయి చేసుకోవలసినపనులు; తమజాతి ఆభ్యుదయమునూ, శ్రేయస్సునూ కోరి తమకు తామై చేసుకోవలసిన ప్రయత్నాలు. ఏటి విషయంలో ప్రభుత్వం తోడ్పడనూలేదు;

ఇక్కడ ప్రయోజనము లేదు. ఈ యర్థమునకు బాధి ఇక్కడలా తెలుగుగాను కృషి సులభమౌచును. బ్రహ్మ రాజ్యంలోనే అన్నింటా వేరమంటే తగినంత అభిమానము, భావ అంటే తనంత సారము కలిగించుట కష్టంగా ఉన్నందున తెలుగుగాను ఇది బాధ కష్టమవుతున్నదంటే అట్లే వున్నది.

బ్రహ్మరాజ్యంలోలాగే తెలుగులో కూడా ఆ ప్రవిధ్యాధికుల వేషానికి భవకూసావర్తన తగిలింది. ఇక్కడ వారు తెలుగు ఇల్లు పుష్పము పడకుండా మార్చుకొనేట్లు అక్కడివాని ఉద్దామాట పడకుండా మార్చుకొనేరు — అనగా ఉద్దా అంత పరిపాటు పోయింది. ఆధులు ఇక్కడి పాలకజాతి వేషం ఇక్కడ అనుకరిస్తావుంటే అక్కడి పాలకజాతివేషం అక్కడ అవలంబిస్తున్నారు. ఇక్కడయినా సరే, అక్కడయినా సరే ఇది విచిత్రపరిస్థితి అయినప్పటికీ సహజంగా పరిస్థితులనుబట్టి యేర్పడినదే. ఇక్కడ ఏదంగా ఈ వ్యామోహం తొలగించుకొన బ్రయత్నిస్తున్నామో అట్లాగే అచ్చటి నాయకులు కూడా తెలుగువానికి తెలుగువేషము దిద్ది, తెలుగుమాట నేర్ప ప్రయత్నిస్తున్నారు. తెలుగులో కూడా తెలుగు జాతి తాను గోల్పోయిన జాతీయాత్మను పునఃస్వాధీనం చేసుకొన ప్రయత్నం చేస్తున్నది; చెడిపోయిన తన దృష్టిని సంస్కరించుకొన ప్రయత్నిస్తున్నది. ఇక్కడ

మనం చేసే ప్రయత్నాలకూ, అక్కడ వారు చేసే ప్రయత్నాలకూ, తర, తమభేదంతప్ప అంతకువేరేమీ లేదు ఈ ప్రయత్నాల కిక్కడి పరిస్థితు లెక్కువ తోడ్పడుతూవుంటే అక్కడి వంతగా తోడ్పడటం లేదు. ఇందుకు కారణం అనేకాలు. మొత్తంమీద ప్రధాన కారణం ఇది. అక్కడిరాజ్యంలో ప్రజ లెక్కువమిది హిందవులు; పాలించే ప్రభువు మహమ్మదీయప్రభువు. ఆయనకూడా సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడు కాదు; బ్రహ్మవారి కొకవిధంగా జవాబుచెప్పకొంటూ ఉండవలసినవాడే ప్రధానవిషయంలో. తనరాజ్యం తాను శాంతంగా ఉండేట్టు, సుఖంగా ఉండేట్టు చేస్తే చాలు బ్రహ్మవారికి. అంత ప్రస్ఫుటంగా కాకపోయినా ఈవిధంగా అచ్చటి దొకద్వంద్వప్రభుత్వం. హిందువులు, మహమ్మదీయులు — వీరు, వారేమిటి ఎవరి మట్టుకువారే — మతమలాభాలకోసం పాటు పడడం సహజం. ఇటువంటి క్లిష్టపరిస్థితులలో తనరాజ్యం శాంతంగా ఉండేట్టు చూడాలి ప్రభువు; బ్రహ్మవారి మన్ననలను పోగొట్టుకోకూడదు; మహమ్మదీయుల శ్రేయస్సుకు భంగంకలుగకూడదు; వారిమనస్సుకు నొప్పి తగలకూడదు; హిందువులలో అసంతృప్తి రేకెత్తకూడదు; సంస్థానాభ్యుదయం నిక విఘ్నం సంభవించకూడదు; హిందూమహమ్మదీయ ఐకమత్యానికి చేతుకాదు, పొరపులున్నూ అంకురించకూడదు. అందువల్లనే ఏ కొత్తప్రయత్నం తలపెట్టితే అక్కడ

ఎవరి కేవలమయిన యిబ్బంది కలుగుతుందో, వాటిని సాగనిస్తే ఏమివస్తుందో అని ప్రభువు భయం. ఈ కారణంచేతనే ఆఖరుకు పిందువులు అశ్మనాదిగుడి మరమ్మతుచేయించుకోవాలన్నా, ఏదైనా ఒకసభ సమావేశం చేసుకోవాలన్నా అ దొకవింతే— ప్రభుత్వంశలవు కావలసిందే. కాడామరి? ప్రజలలో ఎవరి కెట్టి కష్టం, నష్టాలు కలుగుతవో? అందువల్ల ప్రభుత్వంవారెన్నడూ త్రాసు తక్కిడి దగ్గరపెట్టుకు కూర్చుంటారు—పక్షబంధం కనిపెట్టుతూ. న్యాయమే ఇది. మరి తమ జాతీయాత్మ కాపాడుకోకపోతే ఎట్లా అని ప్రజానాయకులు. ఇదీ న్యాయమే మరి; ఇట్లా నిజాంరాజ్యంలో ఎటుచూచినా ఇబ్బందులే. త్రాసు కించిత్తు ఒరగకూడదు. అథవా పెరగకూడదు. ఇటువంటి పరిస్థితులలో మన ఆంధ్రనాయకు లక్కడ పాటు పడుతున్నారంటే అది చాలా గొప్పవిషయం.

అక్కడ వారు చేస్తున్న ప్రయత్నాలు కాలక్రమాన్ని కొన్ని సంస్థలుగా రూపుకట్టుకొన్నవి. వాటిలో గ్రంథాలయస్థాపనమూ, పత్రికా ప్రకటనమూ, మహాసభాసంస్థాపనమూ ముఖ్యముగ ఎన్నవలసినవి.

కృష్ణదేవరాయ ఆంధ్రభాషానిలయ మనే పేర హైదరాబాదు నగరంలో ఆంధ్రుల కృషికి ఫలితంగా ఒక గ్రంథాలయం ౧౯౦౧ లో వెలసింది. మునగాల సంస్థానాధీశులగు శ్రీ శ్రీ రాజా నాయని వేంకట

రంగారావు బహద్దరుగారు, వారి ముత్రిపుంగవుగారు కీ. శే. కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు, కీ. శే. రావిచెట్టు రంగారావుగారు, ఆదిపూడి సోమనాథరావుగారు, కీ. శే. మైలవరపు నరసింహశాస్త్రిగారు— “ఈ యిందుగురు మహాశయుల భావనా ఫలితమే యీ శ్రీ కృష్ణదేవరాయల ఆంధ్ర భాషానిలయపు జన్మము ” ఈ నిలయానకు పలువురు దానశౌండుల యాదార్యంవల్ల ౧౯౨౧ లో స్వతంత్రభవనం లభించింది. అప్పటినుంచి యిది క్రమంగా దినదినాభివృద్ధి పొందుతూ ఆంధ్రుల విజ్ఞానాభివృద్ధికి తోడ్పడుతున్నది. ౧౯౩౬-౧౯౩౭ లో దీనికి రజతోత్సవం జరిపినారు.

ఆ సందర్భంలో నిలయంపయోగన చక్కని భాషావిషయకాదివ్యాసాలతో వి రాజుల్లే రెండు సంచికలు ప్రకటించారు. ౧౯౩౬-౧౯౩౭ వార్షికనివేదిక ననుసరించి చూస్తే ఇందున్న మొత్తం గ్రంథాలు ౪,౩౭౨. వీటిలో ఆంధ్రగ్రంథాలు ౩,౪౪౦; ఇంగ్లీషువి ౪౯౭. సంస్కృతపువి ౪౦౨. ఆ సంవత్సరంలో చదువబడ్డ పుస్తకాలు ౪,౫౬౪. కొంచె మించుమించుగా తెలుగుదేశంలో ప్రకటన అవుతున్న ప్రతీపత్రికా నిలయానికి వస్తున్నది. నిలయం ఆర్థికస్థితికూడా బాగా ఉన్నది. జయంతులూ, వర్ధంతులూ, కవినమ్మేళనములూ, కథకులనమ్మేళనములూ— వీటిద్వారా ఈ నిలయం ఆంధ్రభాషాభిమానాన్నీ, విజ్ఞానజ్యోతిసీ ప్రజ్వలిల్లజేస్తూ

యొక్కది ప్రకృతివివక్షన చుయ్యె. ఈవి
లయొక్కది ప్రకృతివివక్షన చుయ్యె. ఈవి
లయొక్కది ప్రకృతివివక్షన చుయ్యె. ఈవి

“అయ్యో! నీ ప్రకృతివివక్షన చుయ్యె
లయొక్కది ప్రకృతివివక్షన చుయ్యె. ఈవి
లయొక్కది ప్రకృతివివక్షన చుయ్యె. ఈవి

ఈ నిలయంకార్యనిర్వాహకుల యీ
లయొక్కది ప్రకృతివివక్షన చుయ్యె. ఈవి

“నవ్యసాహితీత్వస్థల యవతీ. యవ
కులు సారస్వత వ్యాసంలో కార్యభారాన్ని
లయొక్కది ప్రకృతివివక్షన చుయ్యె. ఈవి

తెలంగాణంలో ఉండే అంధుల ప్రబో
ధానికి విసుపూ అసుపూలేకుండా పాటుపడు
తున్నది గోలకొండపత్రిక; పదకొండేళ్లయి
స్థాపితమయినది. ఈపత్రిక సంచికలు తిరగ
వేస్తే నిజారాజ్యంలోని అంధుల కష్ట
ములూ, సుఖములూ, ఆవేదనా బోధపడు
తవి. అర్థికంగా, సాంఘికంగా, మతవిష

యంగా, విద్యావిషయకంగా, నైతికంగా
అంధుల ప్రజల యభివృద్ధి కిది ఎంతటి దీక్షతో
వాడుపడుతున్నదో ఈ పత్రికలోని
వ్యాసాలు విశదీకరిస్తవి. ఈ పత్రిక చేసిన
ప్రబోధాని వినుకుండాగా అంధు లెంతటి
వికాసం పొందినారో మొదటి సంచికల
లోని వ్రాతలలోనూ, ఇప్పటి సంచికలలోని
వ్రాతలలోనూ గల సర్వ వ్యత్యాసమే తెలు
పుతుంది. నిలయం వచ్చి హైదరాబాదు
అంధులకు నైతికబలమూ, విద్యాబలమూ
ఇస్తే ఈ పత్రిక తెలంగాణం ప్రజలకు నో రిస్తు
న్నది. అదవరదాకా నిరుద్ధమయి పోయిన
కలకాలిపుడు గొంతు సవరించుకొని పెదవులు
మెదల్చి గుండెల్లో గుబుగుబలాడే భావాలను
కొంతవరకు వెల్లడింపగలుగుతున్నది. ఈపత్రిక
సంవత్సరాదికొకతడవ విడిగా వార్షికసంచిక
ఒకటి ప్రకటిస్తూ ఉంటుంది. ఇట్టివి పదకొండు
వచ్చినవిప్పటికి. పత్రికాసంపాదకులు శ్రీ కే.
బాలకృష్ణారెడ్డిగారు.

ఈ పత్రిక కొకవిధంగా అంగరక్ష శ్రీ
సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు, వకీలు. వీరిది
ప్రసన్నమయిన వదనం; నవనీతంవంటి
హృదయం. సరసమయిన కవిత్వం చెప్ప
తారు; చక్కనితైలి వ్రాస్తారు. చిత్రకళ
అంటే విశీతమయిన అభిమానం. వీరు
ప్రాచీన ఆలేఖ్యాలు (Paintings) చాలా
నేకరించారు. వాటినిన్నిటినీ నేను పూర్తిగా
చూడడానికే అవకాశం లేకపోయింది. రెడ్డి
విద్యార్థివనతిగృహంలో వీరు నేకరించి ఉంచిన

రామాయణం అనుకొంటాను, చూడడం కలిగింది. అందులో మధ్య మధ్య బొమ్మలు (Illustrations), వివరణతో సహా ఉన్నవి. అవన్నీ చిన్నపైజు చిత్తరువులే (Miniatures). ఎంత అందంగానూ, ఎంత ముచ్చటగానూ ఉన్న వవి! పూర్వకాంతుచీ బొద్దులూ, జైనులూ తమ మతగ్రంథాలలో ఇట్టి లఘు ఆలేఖ్యాలు (Miniatures) చిత్రిస్తూవచ్చారు. యతులకూ, భిక్షుకులకూ ఇదొక పుణ్యప్రద మైనది — గ్రంథం వ్రాయడమూ, అందులో సీవర్ణచిత్రాలు చిత్రించడమూను. ఎంతటి సర్వసంగఃరిత్యాగు లయినప్పటికీ సౌందర్యాన్నీ కళనూ ఆరాధించకుండా, అభిమానించకుండా ఉండలేదు వారు. గ్రంథం వ్రాతప్రతి తయారుచేయడం ఒకవిద్యా, ఒక కళా అయినది. ఈ పద్ధతినే అవలంబిస్తూ వచ్చారు తరువాత హిందువులు. అందువల్ల సంస్కృత రామాయణ మహాభారత, భాగవతాలలోకూడా ఇట్టి చిత్తరువులు చూస్తాము. పూర్వపు కత్తులు, కటారులు, డాల్లు మొదలయినవి కూడా వీరు నేకరించినవి ఉన్నవి. వీరిది సంస్కృతమయిన చక్కని అభిరుచి. నాటకములూ మొదలయినవి వ్రాసి పేరు గన్నవారు వీరు హితభాషీ, మితభాషీకూ డాను. — చూడగానే అనిపిస్తుంది నిండు కుండ అని. తెంగాణానికి వీ రొక ఆనరా.

తెలంగాణంలోని ఆంధ్రుల సర్వతో ముఖాభివృద్ధికి పాటుపడ సంకల్పించుకొని పుట్టుక గాంచినది ఆంధ్రమహాసభ. దీనిని

స్థాపించిన మానసియులు శ్రీయుత మాడ పాటి హనుమంతరావుగారు. చేనేది పకీలు వృత్తి అయినప్పటికీ వారీవిత మహర్షిశ ములు ఈమహాసభా కార్యాలకే అంకిత మయి పోయింది. ఇదే ప్రధానవృత్తి, ఇదే సకల వృత్తులూను. తెలంగాణంలో మొలకెత్తే ఏ పౌరహితోద్యమాలలో, సంస్థలలో చూచినా హనుమంతరావుగారి చేయూ, ఆలోచనా పొడగట్టకుండా ఉండవు. అన్ని ఉద్యమాలకూ వారు జీవగర్. కార్యశూరులు; నిగర్ములు.

కడచిన మార్గశిరమాసంలో అనుకొంటా అయిదవ ఆంధ్రమహాసభ పాదున గరు (మహాబూబునగరుజిల్లా?)లో సమావేశమయినది. ఆదిమహాసభా వృత్తాంతాలూ, ఈ సభావృత్తాంతమూ ఓరికిస్తే చాలు, అక్కడ జాతీయత కెట్లా పునాదిపడుతున్నదీ తెలుస్తుంది. మహాసభాసమావేశానికి ఆంధ్రు లొకయేటికంటే ఒకయేడు ఎక్కువగా వస్తున్నారు. తమమంచిచెడ్డలు తాము చెప్పకొంటున్నారు. ఆయాతీర్మానములను గురించి నిర్మొగమాటముగా తమ అభిప్రాయాలు తాము చెప్పకొంటున్నారు; చర్చలు చేస్తున్నారు. ఈ విధంగా ఆంధ్రమహాసభ ఏర్పడి ఆంధ్ర జాతీయహృదయాన్ని మేల్కొల్పి దానికి కార్యవ్యగ్రత బోధిస్తున్నది. ఆంధ్రహృదయం జాగృతమవుతున్నది. వీరు ప్రజాప్రబోధం సభలద్వారానే కాకుండా కరపత్ర, పుస్తకాది.

ప్రకటనములద్వారాకూడా చేస్తున్నారు. గ్రంథాలయములు; వక్తక స్వాతంత్ర్యం; నిజాం రాష్ట్రానిష్ఠలు; పెట్టిచాకిరి; రైతుల ఋణ బాధానివారణ; న్యాయస్థానములు—దేశ భాషలు; మన వాక్స్వాతంత్ర్యము—విజ్ఞప్తి; వ్యవసాయకులకు కొన్ని సూచనలు — ఈ మొదలైన పుస్తకాలు (Booklets) చాలా ప్రకటించారు. అక్కడి ఆంధ్రులు పట్టుదలతో ఏవిధంగా, ఎంతటి పనిచేస్తున్నారో పై విషయాలే తెలుపుతవి. పైని పేర్కొన్న పుస్తకాలలో వివరించిన, చర్చించిన విషయాలన్నీ నిజాంరాజ్యానికి ప్రస్తుత మనువర్తించే సమస్యలే.

ఈ విధమయిన పౌరహితోద్యమాలలో శ్రీ హనుమంత రావుగారితో సమంగా పాటు పడుతున్నవారు శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణ రావుగారు, వకీలు. వీరు చాలా సామ్యులు; ఉత్సాహశీలురు. వీరు పత్రికలలో వ్రాస్తూ వచ్చిన వ్యాసాలనుబట్టి ఇదివరకే వారికి ప్రసిద్ధి కలిగింది. వారంటే ఆంధ్రాభిమాను లనీ, దేశభక్తులనీ అభిప్రాయం కలిగింది నాకు. నిలయు వర్ధంతి సందర్భంలో వారు చేసిన ప్రసంగాన్ని బట్టి ఆంధ్రవాద్యయం బాగా తరచిన పండితులూ, సారస్వతవిమర్శకులూ అని కూడా తేలింది. మొహమ్మదు కాసిం అనేవారి తాళవ్రత గ్రంథాలయం సందర్శింప వెళ్లిన సందర్భంలో వారు ఫార్మి విద్వాంసునీ, తెలుగులో లాగే అందులో కూడా కవిత్యం చెప్పగలరనీ కూడా తెలిసింది. (౨)

వారికి అరబ్బీకూడా వచ్చుననే నమ్మకం. ఇంతటి వారవునా, ఏమీ తొణకరు; బెణకరు. సహృదయులు, సారస్వతగోష్ఠీ ప్రియులు

శ్రీ లక్ష్మణరాయ పరిశోధకమండలి నిజాంరాష్ట్ర ఆంధ్రజన కేంద్రసంఘానికి మొదట అనుబంధంగా ఏర్పడి ఇప్పుడు విడిగా పనిచేస్తున్నది. దీనికి కార్యదర్శులుగా ఉండి పనిచేస్తున్నవారు శ్రీ ఆదిరాజు వీరభద్రరావు గారు. వీరిని తలచుకొంటే ౧౯౧౩-౧౪నాటి విజ్ఞానచంద్రికా మండలి జ్ఞాపకం వస్తుంది. అప్పుడా కార్యాలయంలో పనిచేస్తూ వచ్చారు. అప్పుడే శ్రీలక్ష్మణరావుగారి సమక్షాన వీరితో పరిచయం ఏర్పడింది. మొత్తంమీద ఆయనకు కూడా లక్ష్మణరావుగారికి ప్రియతమమయిన చరిత్ర పరిశోధనతో ఏదో విధంగా సంబంధం కలగడం విచిత్రమే. ఉత్సాహపరుడూ, అమితభాషాభిమానీ అయిన వీరు పరిశోధక మండలికి అండ. ఇదివరలో ప్రకటితమయిన తెలంగానాళాసనములను పునః సంస్కరించి ముద్రింపజోతున్నారు. ఇది సంతోషించ వలసిన విషయం. ఇప్పటికీ మండలివారు సేకరించిన నూతన శాసన ప్రతిబింబాలు చాలా ఉన్నవి. ఈ శాసనము లింకా ప్రకటింపబడ లేదు. మంచిపని నిరాడంబరంగా సాగిస్తున్నందుకు వారు అభినందనార్హులు.

ఇక్కడ పేర్కొననలసినవి ఇంకొక రెండు గ్రంథభాండాగారాలున్నవి: (౧) మొహమ్మదుకాసిం పుస్తకభాండాగారము; (౨) వైవభారతీభవన గ్రంథాగారము.

మొహమ్మదుకాసింగ్ రనేఆయన విజా పురంవజీర్లసంతతిలోవారనీ, ఈ గ్రంథభండా గారము హిందూప్రభువులయొద్దనుండి విజా పురంవారు సంగ్రహించినబావతనీ చెపు తారు. ఆయనయింటనే ఉన్నవి ఈ గ్రం థాలు. ఆయనను గురించి వినవచ్చుచరిత్ర మాత్రం చాలా చిత్రమయినదే. ధననిత్యేపా లెక్కడెక్కడ ఉంటుందో తెలిపేగ్రంథాలు ఈ గ్రంథసముదాయంలో ఉన్నవనీ, వీటి నాధారం చేసికొని విజయనగర (హంపీ) ప్రాంతానను, మడికొన్నిచోట్లను కొందరి సహకారం తీసుకొని ఈయన ఆ నిత్యేపాల కోస తవ్వించ ప్రయత్నించాడనీ, ఇంతలో స్థానికులయినవా రాటంకాలు కట్టించడం న్నను, అధికపు చిక్కు వల్లను త్రవ్వ పని నిలిచిపోయిందనీ చెపుతారు. ఆయనయింట సంస్కృత, కన్నడం, తెలుగు, ఫార్సీ, అరబ్బీ, మోఝీ, మహారాష్ట్ర గ్రంథాలు ఎన్నిఉన్ననో లెక్కా లేదు; వాటి కొక పట్టికా లేదు. అదొక షహాగని. ఆగనిలో సరిగా వెదకితే ఎంతటి అమూల్యములయిన రత్నాలు దొరకుతవో. షాజహాన్, జహాంగీరు, దారాలసంతకాలతో ఉన్న ఫారసీ గ్రంథా లున్నవి. ఫారసీ, అరబ్బీ గ్రంథా లెంత ఎక్కువగా ఉన్నవో సంస్కృతాది దేశభాషాగ్రంథాలూ అంత ఎక్కువగానే ఉన్నవి. కాని ఏమికార్యం? అన లున్న పుస్తకాలే ఏమిటో తెలియదయ్యె. అవి తెలిస్తేకదా ఏవి కొత్తవో, ఏవి పాతవో నిరూ

పించుకోవడానికి? శ్రీ కృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషా నిలయంవారుకాని, అక్కడి ఆంధ్రు లుకాని శ్రద్ధవహించి ఆగ్రంథాల కొక పట్టి కయినా తయారుచేయిస్తే మేలు.

శైవ భారతీభవనం నడుపుతున్నవారు తెలుగుపాఠకులకు పరిచితులయిన పండిత శ్రీ చిదిరెమతం వీరభద్రశర్మగారు. వీరు కాశీనివాసం వదలి యిప్పుడు హైదరా బాదులో ఉండి శిష్యబృందానికి విద్య చెప్పతూ కాలక్షేపం చేస్తున్నారు. కేవ లం విజ్ఞానసముపార్జనమూ, విద్యాప్రదా నమూ లక్ష్యంగా పెట్టుకొని బ్రహ్మచర్య వ్రతం పాలిస్తున్న శైవగురువులు. వీరు తమ భారతీభవనంలో గొప్పగొప్ప పుస్తకాలన్ని టినో సేకరించారు. ఒక్కరెక్కమీద వారు అంతటిగొప్ప గ్రంథసంగ్రహం జాగ్రతపెట్ట గలిగినందుకు నా కాశ్చర్యము కలిగింది. వారి మతాభినివేశాని కేమాత్రమూ తీసి పోనిది వారి భాషావిద్యాభిమానం. గొప్పసం స్కృతపండితులూ, శాస్త్రజ్ఞులూమాత్రమే కాకుండా ఆయన శాసనపరిశోధకుడయి శాసనాలు సంపాదించడంకూడా చాలా విచిత్రం.

హైదరాబాదునుగురించి వ్రాసేట ప్పడు తప్పకుండా చెప్పి తీరవలసిన మరొక ఆంధ్రసంస్థ బాలికల ఉన్నత పాఠశాల. తొమ్మిదేళ్ల కిందట స్థాపించారు దీన్ని. బాలి మతభేదాలతో కాని, పేదసాద భేదాలతో

కాని నిమిత్తంలేకుండా అందరికీ సమంగా ఉచితంగా విద్య నేర్పుతున్నారు. ఈ పాఠశాల ఆదర్శ మిది : “శ్రీయొక్క వివిధ కర్తవ్యములకు గృహమే ముఖ్యకరణము. అచ్చటనే ఆమెయొక్క యోగ్యత, నాశీల్యము సఫలములు కావలసియున్నవి. కనుక ఆమెను ఉత్తమగృహిణిగను, ఉత్తమమిత్రురను, సంఘమున కుపకారిగాను చేయుటయే శ్రీ విద్య యొక్క యాదర్శము. ఇట్టి మాదర్శమును దృష్టించి మంచియే ఈ సంస్థ పనిచేయుచున్నది.”

ఇది కేవలము ప్రజాప్రముఖులూ, ఉపాధ్యక్షులూ నిర్దేశిస్తున్నారు. ఇది బాంబాయి మహిళా విశ్వవిద్యాలయానికి అనుబంధించి ఉన్నది. ఇందు వివాహితలు, అవివాహితలు, వితంతువులూ కూడా చదువుతున్నారు. అంతా కలిసి ౨౫౦ మంది పరికు ఉన్నారు విద్యార్థినులు. ఇక్కడ చదువయిన తరువాత ఇంకా చదవాలంటే మైని చెప్పిన విశ్వవిద్యాలయ కలాశాల పరీక్షలకు చదువుతారు. ఆయేటికాయేడు ప్రజలకు దీని ఉపయోగం తెలిసి రావడంవల్ల విద్యార్థినుల సంఖ్య హెచ్చుతున్నది. జిల్లాలనుంచి వచ్చే వారి సంఖ్యకూడా క్రమాభివృద్ధి పొందుతున్నది. ఇక్కడ కుటుంబని, సంగీతము, ప్రథమ చికిత్స, రోగుల కుశచారము — ఇటువంటివికూడా నేర్పుతున్నారు. వీటికి ప్రత్యేకతరగతు లున్నవి. ఇంతటి ఉపయోగకరమయిన సంస్థకు స్వంతభవనం లేదు. భవనం కట్టించడానికి కొంత ప్రయత్నం జరుగుతున్నది. ఆంధ్రులలో సంపన్నులయినవాగు దీనికి తోడ్పడం ధర్మం. ఈ పాఠశాలలో చదివే రెడ్డిబాలికల కొకవసతి గృహ ముంది. అది దివ్య డిరవైమందిదాకా ఉన్నారు ‘బోర్డరులు’.

ఈ సంస్థ రెండువిధాల చాలా ముఖ్యమైనది : (౧) మెట్రిక్ పరకూ విద్యయిక్కడ తెలుగులోనే బోధిస్తారు. అట్లని ఇంగ్లీషు చెప్పడం మానరు. అది నిర్బంధంగా నేర్పుతారు తెలుగులో చెప్పేదధితి ఒక్కయిక్కడతప్ప ఆంధ్రదేశంలోని ఏ ఉన్నత విద్యాలయంలోనూకూడా ఉన్నట్టు ఎరుగను. చెన్నరాజధానిలో మన దేశంలో మహిళా విశ్వవిద్యాలయాని కనుబంధించి ప్రజలు స్వతంగా నశిపే పాఠశాలలూ లేవు; విద్యను మాతృభాషద్వారా నేర్చేవీ లేవు. నిజంగా ఈ విషయంలో తెంగాణా మిగతా ఆంధ్రదేశానికి ఆదర్శప్రాయంగా ఉండగదే;

(౨) ఈ పాఠశాల లో చదివే విద్యార్థినులలో లేఖనోత్సాహం వృద్ధిచేయాలని కొంతకాలంనుంచి ‘మాతృభారతి’ అనేపేర ఒక లిఖిత మాసపత్రిక పెట్టి నడపుతున్నారు. వ్రాసేవారు చాలాభాగం — అంతానే మోకూడాను — విద్యార్థినులే. సంవత్సరం ఆఖరున వాటిలోనుంచి మంచివ్యాసాలేరి ఒక సంచికక్రింద అచ్చువేయించి ప్రకటిస్తారు ఇట్టి మాతృభారతి సంచిక లిప్పటికి రెండు వచ్చినవి. ఆ రెండుసంచికలూ విద్యార్థినులలో ఉదయించే లేఖనోత్సా

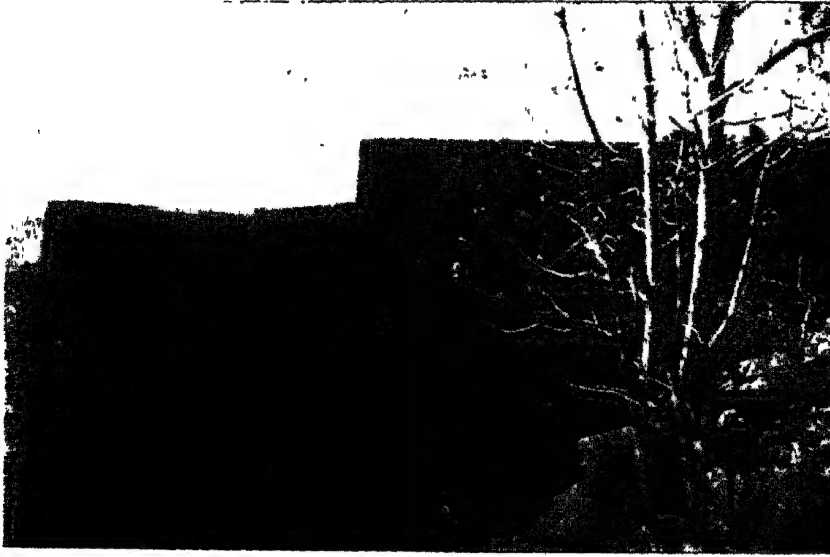
హానికీ, బుద్ధి వికాసానికీ నిదర్శనంగా ఉన్నది. కేవలం విద్యార్థినులుగా ఉన్నవారే రక రకాల కథలూ, చిన్న చిన్న నాటికలూ, పాఠానికవృత్తాలూ మొదలైన అనేక విషయాలకు సంబంధించిన వ్యాసాలూ, పద్యాలూ వ్రాయడంచూస్తే అదిరకాలంలోనే ఈ విద్యాలయంలో చదువుకొన్న విద్యార్థి నులలోనుంచి మంచి కవిత్వం చెప్పేవారూ, మంచి వ్యాసాలు వ్రాసేవారు బయలుదేరి తెలంగాణానికి గొప్ప పేరు ప్రతిష్ఠల నార్జిస్తారనీ, అక్కడి వారిని శక్తివంతమయినజాతిగా ఉద్దగలరనీ నా నమ్మకం. నూతనాభిప్రాయాలతో, నూతన లక్ష్యాలతో, నూతన విజ్ఞానంతో స్త్రీ ముందు కడుగుపెట్టించుట దేశంలో ఇక చీక లెక్కడ? తన బిడ్డాను తన లక్ష్యాలని కనుగుణంగా దిద్దితే ఇంక జాతికి దౌర్భాగ్య మెక్కడ? సర్వధా ఈ సంస్థ అభివృద్ధిపొందాలి.

ఇక శ్రీ ఇల్లిందల సీతారామారావు గారిని గురించి చెప్పితే సీటి తెలంగాణంలోని యువజన హృదయాన్ని వ్యక్తీకరించినట్లే. చిత్రం — ఆయనదగ్గర చేరినది ఎంత మాత్రమూ చనవులేని పరదేశిలా తొట్టు పాటుతో; తుద కాయనను విడిచివచ్చినది విడవలేక అస్తబంధువును విడిచివచ్చే పరితాపభరంతో! మరి ఆ హృదయంలో ఏమి నిధులున్నవో, ఎంతటి ఆకర్షణ ఉన్నదో! సరసహృదయు డాయన. ఆయన మాటలలోకాని, చేతలలోకాని ఒకరిని నొప్పింపనూ

లేడు; ఒడిదొడుకన్నదీ లేదు. తెలుగుభాష అంటేను, తెలుగుదేశమంటేనూ చాలా అభిమానం. ఆ యశావనహృదయంలో ఎన్నడూ కెరటంవేస్తూ ఉంటుంది ఉత్సాహం — అది క్రియారూపంగా సరిణమించడానికిమాత్రమే. దగ్గరకు చేరినకొద్దీ చేరాలనిపిస్తుంది ఆయన మనస్సుదగ్గరకు. అట్టిది ఆయన ప్రకృతి. ఇదే అక్కడి యువజనహృదయానికి నిదానం. శ్రీ ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనంగారు, ఎన్. వి. కృష్ణమాచారిగారు, భస్మరథట్ల కృష్ణరావు గారు, మంచుములసోదరులు, వెల్దుర్తి మాణిక్యారావుగారు మొదలయినవారు, నాకు తెలియనివారు ఎందరో ఉన్నారు ఉత్సాహపూరితులు, నయువకులు; నిర్భయముగాతమ అభిప్రాయాలు చాటిచెప్పి స్త్రీలకుసంబంధించిన విషయాలనుగురించి చక్కగా చర్చించి స్త్రీలోకానికి తగిన ధర్మమూ ఉద్దగల శ్రీమతి యెల్లాప్రెగడ సీతాకుమారిగారివంటి యువతులున్నారు — పేరుపేరున చెప్పడమెందుకు ఇటువంటివారెందరో ఉంటే?

తెలంగాణంలోని ఆంధ్రులలో నేడొక సంచలనం కలిగింది; ఒక ఆవేదన పుట్టింది. తమ జాతీయాత్మను సందర్శింపవలెనని వారి కుత్కటమయిన ఆకాంక్ష కలిగింది. హైదరాబాదులో ఆంధ్రాభ్యుదయంకోసం త్రికరణ శుద్ధిగా పనిచేస్తున్న మానసియులు ఎందరో ఉన్నారు—పిన్నలూ, పెద్దలూను; ఎన్నో ఉన్నవి సంస్థలు. పెద్దలకంటెనూ ఉడుకు రక్తముతో పనిచేస్తున్నారు పిన్న లక్కడ.

కేటియువకులూ, యువతులూ గొప్ప ఆశ కట్టి పనిచేస్తున్నారు. వారి అభీప్రాయం సిద్ధిచేయాలూ. గొప్పలత్యైలూ సంతరించుకొని టందుకు మనంకూడా వారి నాశీర్వాదించి దేశభాషాభ్యుదయాలకోసం దీక్షాకంకణం మంగళాక్షతలు చల్లుదాం.

రామదాసు బందిఖానా, గోలకొండ

—M. V. R.

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు
బంగారయ్యగారి
భారతోపన్యాసములు
ఒంగోలు వేంకటరంగయ్య

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు తనధర్మమును ప్రశస్త
పథమున నిర్వహించుకొనుచుండుట ఆంధ్రులకు ప్రమో
దోత్సాహజనకము. ఆంధ్ర నేత్రమున విజ్ఞానమును
వ్యాపింపజేయుట కీ మహాసీరమువా రపుడవుడు నిపు
ణులచే మహోపన్యాసము లిప్పించుచున్నారు.

నెల్లూరిలో కడచిన జనవరి ౨౫, ౨౬, ౨౭ తేదీ
లందు రాజమహేంద్రవరవాస్తవ్యులగు శ్రీమంతులు
సంఘాత బంగారయ్యపంతులు (బి. యె., బి. యల్.)
గారిచే తిక్కనపాత్రీకరణ ప్రాశస్త్యమునుగూర్చి
యుదాత్తములగు నుపన్యాసముల నిప్పించిరి. పంతులు
గారు వృత్తిచే వకీలుగా నున్నచు ఆంధ్రభాషలో నపార
కృషి సలిపి అదియే పరమార్థసాధనముగ నుపయోగించు
చున్నారని తోచెడిని. వారు తిక్కనపాత్రీకరణప్రాశ
స్త్యమును నిర్ణయించుటకు తిక్కనను షేక్స్పియరుతో
పోల్చి ఎన్నియో అపూర్వపారస్వతరహస్యములను,
నూతనసిద్ధాంతములను నెల్లడించి తమయుపజ్ఞను బ్రకా
శింపజేసిరి.

మొదటియుపన్యాసము ఇంచుమించుగ నుపక్ర
మణికము. ఈ యుపన్యాసమున వీరు తిక్కనపాత్రీ
కరణమును షేక్స్పియరుపాత్రీకరణముతో పోల్చుట
యందలి యాచిత్యమును చర్చించిరి ఇతిహాస మయిన
భారతమును తీసికొనఁబోయి షేక్స్పియరునాటకవాద్య
యముతో సరిపోల్చుట యనుచితముగ నెవ్వరి కయిన
ప్రథమమున తోచితిరను. కాని పంతులుగారిచ్చిన
సమాధానమును వినినవెనుక నట్టిసంశయమున కేమాత్రము
నవకాళము గానరాదు. సంస్కృతభారతము
పూర్ణముగ ఇతిహాసమే కావచ్చునుగాని తిక్కనభారత
మున నాటకీయకళకూడ ప్రధానముగ బ్రత్యక్ష మగు.

చున్నది గావున ఈ రెంటిని సరిపోల్చుట సముచిత
మని వీరిసిద్ధాంతము. ఇదిగాక ప్రపంచమునందలి పాత్రీ
కరణప్రజ్ఞనువీరు ఆదర్శీకరణము (Idealisation),
జాతిలక్షణనిరూపణము (Typification), యథార్థ
ప్రదర్శనము (Objective presentation) అని మూడు
తరగతులుగ విభజించుచు కాలివాగుని పాత్రీకరణము
మొదటితరగతికిని, షేక్స్పియరుపాత్రీకరణము మూడవ
తరగతికిని చెందును కావున వాని నొండొంటితో
పోల్చరా దనిరి. భారతపాత్రీకరణము షేక్స్పియరు
పాత్రీకరణముకూడ ఒకేతరగతికి, అనగా మూడవతరగ
తికి చెందును గావున యీ రెంటిని సరిపోల్చుటవలన
విమర్శకులకు సాహిత్యరసానందమును, నవకవులకు
కౌవ్యనిర్మాణవైదగ్ధ్యమును ఇయమడించు నని వీరియాశ
యము. అయితే ఆంధ్రమహాభారతమున గనవచ్చు
పాత్రీకరణప్రజ్ఞ ఎంతవరకు వ్యాసునిది? ఎంతవరకు
తిక్కనది? అనువిషయముతో మనము జ్యోక్యము కలిగిం
చుకొన్నచో ఉపన్యాసము లతివిస్తృతి వహించును
గావున అది మన కప్రస్తుత మనిరి. అందలి మాహాత్మ్యమం
తయు వ్యాసునిదే యయినను సంతోషమే. 'తిక్కన'
అనుపదమునకు తిక్కనకృతాంధ్రమహాభారత మని
వాఙ్మయపరార్థము చెప్పకొనవలసినదేగాని వ్యక్తిగతా
ర్థము చెప్పకొన నక్కర లేదనియు, సారస్వతమున
సత్యాన్వేషణమే తమ ప్రధానాశయ మనియు నొక్క
వక్కాణించిరి.

తదుపరి పాత్రీకరణ ఉపకరణములనుగూర్చి
ముచ్చటించుచు ఇవి షేక్స్పియరుకు, తిక్కనకు సామా
న్యములే యని నుడివిరి. ఈ పాత్రీకరణసాధనములలో
వీరు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములలో నాదృష్టి నాకర్షిం
చినవి మఖ్యముగ రెండు. అందు మొదటిది వీరి పాత్రీక

నైనైతన్యస్థితియను. మనలో నే గ్రంథమునయిన గయుకొని వారి వాక్యకరణ మున్నేపించును. నువాటు మోన్యునకున్నదియు, ఒకగ్రంథమున పాత్రీకరణము నన్నేపించుచును పూర్వము కావ్యమునకు పాత్రీకరణ వైతన్య మున్నదా యనుప్రశ్న వైచుకొనవలసియుండును. మనము పీఠ ప్రతిపాదించిరి. కొన్ని కావ్యములలో కదాను మత్స్యతమాత్రమే యుండును. మనకొన్ని కావ్యములకు అలంకారభావమున్న మే యాశయ మయి యుండును. ఇంకను కొన్నిటికి వైతమాత్రమే పరమ ప్రయోజనము కావచ్చును. అట్టికావ్యములన్నియు వైకొని వానిలో పాత్రీకరణ మున్నందున మమ్మరావములో ఇతరములకు చెప్పబడవలసింది. పాత్రీకరణ ముద్దెప్తము కానంతమాత్రమున ఒకకావ్య ముప్రశస్త మునికాదు. కావ్యమునకు ప్రాశస్త్యమును సమకూర్చుకొనిన మహా నుగాములలో పాత్రీకరణ మొకటి, అది లేకన్న కావ్య ములకు మహా మహావరములుగ నుండునట్లును. కాని ఒక కావ్యమున పాత్రీకరణమును గూర్చి ముచ్చటించుటకు పూర్వము ఆ కావ్యమునకు పాత్రీకరణవైతన్య మున్నదా యని ప్రశ్నించుకొనవలసియుండును. ఈ సిద్ధాంత మెంతవరకు సారవంతమో భావివిమర్శకులు నిశ్చయించవలసియున్నది.

సంవాదము, నివాదము, స్వగతము, కృత్యాసనియా పణము మున్నగు సుపకరణములనుగూర్చి సోదాహరణముగ ముచ్చటించుచో స్వగతమునుగూర్చి పీఠ సలిపిన చర్చ నవీన నాటకకర్తలకు చాల ఉపయోగకరముగ నుండు నని నా యాశయము. షేక్స్పియరులో దీర్ఘము లగు స్వగతము లున్నవనియు, అది యెల్ల నోకరిల యనియు, “నాటకములలో స్వగతములే నికిరావు. అవి మిక్కిలి యసహజము” అని వాదించు కొందరు నవీన కవుల వాదన వేరొకరిలయనియు, ఈరెంటిని విమర్శించుచో స్వగతములు అసహజము లనుటకు పీలులే దనియు, పాత్రములు ఇతరులెవ్వరితోడను వ్యక్తికరించుటకు పీలులేని యాంతరంగికభావములను తమ యాత్మలో తలపోసికొనుట ఆత్యంతసహజ మనియు, వానిని వ్యక్తికరించుటకు స్వగతమును ప్రకాశముగ కల్పమనిరి. రసాయన శాస్త్రజ్ఞుడు విశ్వమునంతను మూల

సుచ్చరింపజేయుట కవిసమయ మనియు, ఇది యంతయు నాదరణీయ మనియు, కాని ఇవి నాతిదీర్ఘములుగ నుండు కన్నచో కళాప్రవీణతకు భంగకరములనియు వక్కాణించిరి. షేక్స్పియరుస్వగతములు మనోహరము లయ్యు అత్యంతదీర్ఘము లగుటచే అట్టివి శేటిరచన లలో పరిహార్యము లనిరి. భారతమున రెండుతరగతుల స్వగతములు ఉన్నవి. ఈ రెండింటిలో రససాంద్రతకు లఘుస్వగతములే ఎక్కువగా తోడ్పడుటచే వారి నవలంబించుట భావికవులకు కర్తవ్య మనిరి.

“జే. రాగరసమన్నుడయ్యె వైరంగిజాది
యకట దీన నింకెమియవామనకునా
వలదు తగదన్న నుడిగడివాడె పీఠ
మాయదైరము యే నేమిసేయువాసె?”

అను సుదీప్తస్వగతమును ఈ జాతిస్వగతముల కొకయుదాహరణముగ నిచ్చిరి. సాధ్యమనంతవరకు స్వగతము లలో జెప్పరెండిన వృత్తాంతమునుగూడ స్వగతే తరసంభాషణమున చూచించుటయే కళకు పోషకము. స్వగతము అనివార్యమయినపు డిట్టి లఘుస్వగతముల నుపయోగించుట మంచిది.

రెండవ యుపన్యాసము ఎవరెట్లు పర్వతాశోహణమువలె పీఠ కల్యంతశ్రమ కల్పించియుండవచ్చునని యూహింపదగియున్నది. బహుశ్చిప్తమున, “ధ్యాత్వి కాశ్రయములు నగు విషయములను జనసామాన్యమునకు సుబోధము గావింపవలసియుండెను. ఇందుకు పీఠ తోశ్రమ తీకొనియుండక తప్పదు. కాని పీఠశ్రమ సఫలమయి యీ యుపన్యాసమునందలి యత్రా ర్వరామ జీయకత ఎల్లరకు విస్తృతముగ గోచరించినది. ఈ యుపన్యాసమున ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములన్నియు క్రొత్తివేయని చెప్పనొప్పును.

మొదటి సిద్ధాంతము పాత్రవిభాగజ్ఞత్వమును గూర్చినది. షేక్స్పియరు పాత్రములలోనున్న వైవిధ్యము భారతపాత్రములలో లేదనవాదనను పీఠ ఖండించిరి. పాత్రములను రాజు, మంత్రి, దేశభక్తుడు, దేశప్రోహి, నేవకుడు అని ఇత్యాదిగ చేయునూలవిభజనము అప్ర

ద్రవ్యముల (elements) క్రిందను, పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము విశ్వమునంతను శక్తుల (energies) క్రిందను విభజించునట్లే పాత్రముల యంతరంగిక స్వభావమునుబట్టి తరగతివిభజన ముండవలె నుంది. ఇందులకు సాంఖ్యము చేసిన గుణత్రయ విభాగమే ప్రశస్తమనిరి. శీఘ్రులెల్ల గుణబద్ధములనియు గుణాతీతములనియు రెండుపెద్దతరగతులుగ విభజింపవచ్చుననియు ఈ రెండుతరగతులనుమరల సాత్విక, రాజసిక, తామసిక భావములనుబట్టి ఎన్నో తరగతులుగ విభజింపవచ్చుననియు నిరూపించిరి. ఇందు గుణాతీతులు షేక్స్పియరు నాట్యమును లేనేలేదనిరి. పుష్టిలో దివ్యత్వమును, అతిలోక సౌందర్యమును ప్రదర్శించుటకు గుణాతీతులు తోడ్పడినట్లు గుణబద్ధులు తోడ్పడరనిరి. ఈ విభజన మెల్ల నిడివరలో యనలో మన్నదే కాని దీనిని కావ్యవిమర్శనములో బ్రవేశపెట్టుటలోను, దాని యావశ్యకత సంతో నిపుణులుగ నిరూపించుటలోను వీరిప్రజ్ఞ గానవచ్చుచున్నది.

రెండవ సిద్ధాంతము షేక్స్పియరు పాత్రీకరణము వ్యక్తిత్వప్రతిపాదనము (individualisation)తో నాగిపోయిన దనిరి. ఆవ్యక్తిత్వప్రతిపాదనమునుగూడ షేక్స్పియరు అసంపూర్ణముగ నిర్వహించినాడనిరి. ప్రతి వ్యక్తిలోను ఒకత్వమువరకు పెంపొందజాలిన బీజములను ప్రతిపాదించినపుడే వ్యక్తిత్వప్రతిపాదనము సాకల్యమగుననిరి. అట్టిది షేక్స్పియరులో కానరాదు. భారతము వ్యక్తిత్వములో విశ్వత్వమును బీజప్రాయముగ ప్రతిపాదించినది. అంతియేకాక విశ్వత్వమును పూర్ణముగ వహించిన శ్రీకృష్ణుడు, భీష్ముడు ఇత్యాదిపాత్రములు కొన్ని భారతమున నున్నవి. వానివిశ్వత్వమువలన పాత్రులకనులు మిరుమిట్లుగొనకుండుగాని మానవత్వమునకు పోషకముగ నుండుటకయి వానిలో కవి వ్యక్తిత్వ లక్షణములను ప్రతిపాదించినాడు, అనగా - భారతకారుడు వ్యక్తిత్వములో విశ్వత్వము, విశ్వత్వములో వ్యక్తిత్వము ప్రతిపాదించినాడు. దీనినిబట్టి ఆతడు షేక్స్పియరు కెన్నియంతస్తులు వైసున్నాడో తెలిసికొనుట నుకరమనిరి. నాకుదెలిసినంతవరకు ఈ సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించినవారు ఇంగ్లీషువిమర్శకులలోగాని,

పాపీనాలంకారికులలోగాని ఎవ్వరును కానరాదు ఇట్టియపూర్వసిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించినందులకు, దానిని సమర్థించినందులకు మీరు ప్రశంసార్హులు.

ఇక మూడవది అంతర్గమనసిద్ధాంతము. ఇది కూడ మిగుల సపూర్వమే. షేక్స్పియరుపాత్రములకు అంతర్గమనము లేదని వీరిసిద్ధాంతము. పాత్రమునకు బహిర్గమనముని, అంతర్గమనముని రెండుగమనము లుండునట. బహిర్గమనమునగా పాత్రము కల్లోనికినుడియుదంతమువైపు నడచుట “లియర్” (Lear) నాటకములోచుదియుదంతము ముఖ్యపాత్రములలోమరణము. జీవి జన్మించినదిమొదలు |యముడుమృత్యుపాశముతో నీ పుచ్చుచున్నట్లు ఈమదియుదంతమువైపు పాత్రమును కవి మొదటిరండియు నడిపించుచునేయున్నాడు. ఈబహిర్గమనము భారతమునకు షేక్స్పియరుకు సామాన్యమే. కాని భూమికనచుట్టుతాను తిరుగుచు మార్పునిబట్టుతిరుగునట్లు లనే పాత్రములు బాహ్యోదంతము వైపు మూత్రమేగాక ఆంతరంగిక పరిపూర్ణత్వము వైపుకూడ ప్రవహించుచుండుట సహజము. ప్రతిజీవికిని ఆరోహణగతియనియు, ఆవరోహణగతి యనియు రెండుగతు లున్నవి. పురుషత్వమునుండి బ్రహ్మత్వము నొందబోవు గతి ఆరోహణగతి యనియు, బ్రహ్మత్వమునుండి పశుత్వమునకు బోవుగతి ఆవరోహణగతి యనియు నిర్ణయించుకొనవచ్చును. ఈరెండును అంతర్గమనమునకు చెందినవే. ఈరెండింటిని కాని, రెండింటిలో నొక్కదానిని గాని పూర్ణముగ చిత్రింపకలసిన బాధ్యత కవికిలేదు. కాని జీవియొక్క యే యవస్థ గైకొన్నను యీరెండుగతులలో నేదో యొకటి నూచిత మగుచునేయుండును. ఆనూచన లేక పోవు పాత్రీకరణములో లోపమే. ఈనూచన షేక్స్పియరులో లేదు. ఈనూచనమూత్రమే గాక ఈగతుల స పూర్ణ స్వరూపముకూడ భారతమున నిరూపితమయినది.

పాత్రీకరణములోని ఆకృతివైభవము (design) నుగూర్చి సాకల్యతనుగూర్చి మీరు చేసినసిద్ధాంతము లింకను కొన్నియున్నవి గాని ఆకృతివైభవమును గూర్చిన సిద్ధాంతము లింకను తామే స్థిరపరప జాల

మరికీ, తక్కిన వాణిగూడ గ్రంథవిస్తర భీతిచే నిలుచువాడనించుట లేదు.

మూడవ యుపన్యాసమున భారతకారుని ప్రాథమిక నిర్వహణమును గూర్చియు, పాత్రీకరణమునందు లక్షణములను గూర్చియు చుపఱచుచు మొత్తము మూడు షేక్స్పియరు పాత్రీకరణమువలన జనించు రసానందమును భారతపాత్రీకరణమువలన జనించు రసానందముతో సరిపోల్చిరి.

క్రాంతపాత్ర నిర్వహణ మనగా క్రాంతస్వభావముగల పాత్రములను (Complex characters) నిర్వహించుట. రామాయణములో నన్నపాత్ర లన్నియు నించుమించుగ సరళపాత్రములే (Simple characters) కాని షేక్స్పియరులోని, భారతములోని మాత్రము క్రాంతపాత్రలకు ప్రాధాన్యమియ్యబడినది. వైకృత రత్నమువలె గనవచ్చి లోపల సత్త్వంతభర్తృద్ధుఁడైన కృత్యములను మాటలను బట్టి టవలనను పాత్రము సమరేఖ (straight line)వలె బోక మానవస్వభావమునను మానవజీవితములోను సిద్ధించువిషయపరిస్థితులను బురస్కరించుకొని వంకరటింకరలుగ బోవుట ఈ ప్రాథత్యమునకు ముఖ్యుకణ మనిరి. ఈ ప్రాథత్యప్రతిపాదనము యథార్థప్రదర్శనమునకు వీరగర్భ. ఇది కవికి కత్తిరమువలె మిగుల కష్టసాధ్యము. షేక్స్పియరు వాఙ్మయమున అత్యంతప్రాథము లనుకొనవగిన శ్యోమైట్టు, హెన్రీ (v), ఇయాగో, ఇమోజిన్ మన్నినపాత్రములు భారతకారుని ప్రాథపాత్రములలో రెండవతరగతికి చెందిన ధర్మరాజు, ధృతరాష్ట్రుడు, ద్రౌపది మున్నగుపాత్రములతోవైనను సరితూగలేవని మీరు సోచువారముగ చర్చించిరి. ఇక శ్రీకృష్ణునివంటి ప్రాథతమపాత్రనిర్వహణము షేక్స్పియరుకు అసాధ్యమిరి.

భారతమునందలి పాత్రీకరణప్రావీణ్యము సంతకమీరు మూడుతరగతులుగ విభజించిరి. అందు విరాటపర్వములోనిది మొదటితరగతి. ఉద్యోగపర్వములోనిది రెండవతరగతి. అశ్వమేధసంఘటననందలియు, యుద్ధసంఘటననందలియు పాత్రీకరణము మూడవతరగతి. ఇవి

ఉత్తరోత్తరముగ ప్రాశస్త్యమున నాధిక్యము వహించుచున్నవి. "Art lies in concealing art" అని ఇంగ్లీషులో నొకకీర్తాంత మున్నది. చతుత్క్రమిని సాధించుటకయి కవి శ్రమపడుచున్నాడనుట కావ్యములో గోచరింపగూడదు. దీనిని ననము లాఘవముని శేర్కొనవచ్చును. షేక్స్పియరు లాఘవము భారతకారుడు విరాటపర్వములో మాసిన లాఘవమును మించును. పాత్రీకరణమునకయి ప్రత్యేకము కొంతయవకాశమును గైకొనుచున్నట్లును, ప్రత్యేకము కృషి జరుగుచున్నట్లును ఆరెనిలో గోచరించి తీరును. భారతమున నుత్తమప్రజ్ఞములలో కవి పాత్రీకరణ మొనర్చుచున్నట్లే గోచరింపక రసప్రవాహమున నది లీనమై పోవుచున్నది.

మొత్తముమీద చూచినచో దైవము, పాదములు అనుకొందు శక్తులను వ్యక్తులజీవితములలో ప్రదర్శించుటలో షేక్స్పియరుకంటె భారతము యథార్థమున కత్యంత సన్నిహితముగ బోయినది. షేక్స్పియరు పాత్రపరిణామమును దిలకించునపుడు ఒక విధమయిన చిత్రావనము (depression) తప్పదు. కసాయికత్తికి బలియయియెండుమును వీడిగిజగిజ కొట్టుకొను శిరోభాగము లతో నన్న జీవులవలె షేక్స్పియరు విషాదనాటకము నందలి పాత్రములు గోచరించును. కష్టములకు, అపజయములకు, మరణమునకు అతీతములయి భారతపాత్రములు కానవచ్చును. ఉపశాంతి (Repose) అను అనుభవము కళకు పరమప్రయోజనముని ప్రాచ్యపాశ్చాత్య విమర్శకు లేకగ్రీవముగ నంగీకరించుచో నది భారతపాత్రములల ననే ఎక్కుడుగ సిద్ధించుచున్నది.

శ్రీ బంగారయ్యగారి సిద్ధాంతము లన్నియు పరమ ప్రామాణికములని గాని, నిర్దుష్టములనిగాని నేను వాదించను, వారునువాదించరు, వారొకస్వతంత్ర మార్గము నవలంబించి సాహిత్య సత్యాన్వేషణ మొనరించిరి. వాని సత్యాసత్యములను పరివర్త్యింపంచము నిర్ణయింపవలసియున్నది. కాని వారు తమ సిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించిన విధానము మాత్రము మిక్కిలి ప్రశంసార్హమని యందరు నొప్పుకొందురు. ప్రాయముగా విశ్వకళాపరిష్కరముపన్యాసములు చదువుట యల

వాటియినను వారాసువుగ వాడుకభాషలో నుపన్యసించి పండితపాదులకు తమసిద్ధాంతములను నుబోధపరచిరి. అట్లని వాక్యసాంగత్యమునగాని, విషయవిభాగమునగాని అప్రస్తుత ప్రశంసకు తాపీయక చక్కని స్వరూప సామ్యమును గానబరచిరి. నడుమనడుమ ఇంగ్లీషుమాటలను చిలుకరించుట మూలమునను, ఇతర విధములను హాస్యరసమును యోగిచితముగ బ్రయోగించి సభ్యుల కుల్లాసము పుట్టించిరి.

పేరు వాచా చెప్పినదానికంటె వ్రాసియుంచిన డెంతోయెక్కుడుగ నుండునని తోచుచున్నది. ఏలయున పలువారు కాలాతిక్రమశీతిచే కొంతభాగమును వదలుచున్నా మని పేరు సభ్యులను హెచ్చరించుచువచ్చిరి. ఈయుపన్యాసము లచ్చుపడగ చూడవలెననుకుతూహల మనేకులకు గలదు. అట్లయినచో వీరిసిద్ధాంతముల నింత కంటె సావధానముగ బరిశీలించి విమర్శించుట కవకాశ మేర్పడును.

బంగారయ్యగారిలో పెచ్చుకొనదగినగుణములలో వారి నిష్పాక్షికస్వభావము, సత్యప్రియత్వమును పేర్కొనదగి యున్నవి. భారతమును ప్రశంసించు నుత్సాహములో వారు పేర్కొనియుండు గూర్చి ఎక్కడను లభింపుగ మాట్లాడలేదు. పేర్కొనియుండుపట్ల వీరికిగల

యభిప్రాయము, వీరినినుపన్యాసములను విన్నవారితెల్ల సువ్యక్త మగుచునే నుండును.

బంగారయ్యగారు విమర్శనమున పోక నకిన మార్గమును వ్రొక్కి వారతమును బాసంతరవాఙ్మయ మతో స్పర్శింప జేసి విజయాలయిరి. సంస్కృతాంధ్ర పండితులకు సాధారణముగ భాషాంత వాఙ్మయ ప్రవేశ ముండదు. వారు తమతమ భాషలలో మాత్రము కారవా విగ్రహములై యుండురు. అట్టివారికి జేకాంతరభాషాంత రచులందలి ప్రాణవాక్యమునాహిత్యముగఁబోయి పక్షిటి యుపన్యాసగోళములు మహోపకారకములుగ నుండగలవు.

ఇట్టి యుత్కృష్టపద్ధతిచే భారతమునందలి ప్రత్యేకమున విమర్శ వెలువడిన వాఁగుదురు. ఒక్క పేర్కొనియుండుతో మాత్రమేగాక మిప్పిక, రాంటి, హోమరుమున్నగు పాశ్చాత్యకవుల కావ్యములతో భారతమును సరిపోల్చు చుచ్చుముమాడ బయలుదేర దగినదే. ఇట్టి యుద్ద్యమములను సత్యాగానముద్ధితో నిర్వహించుటకు శ్రీ బంగారయ్యపంతులుగారు సుసద్ధులుగ గనవచ్చుచున్నారు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయహోదాధికారులు వీరిని ప్రోత్సహించి ఇతోధికములను విమర్శనములకు, వ్యాఖ్యానములకు వీరిని ప్రేరేపించుట ఆంధ్ర భాషకు మహోపకారము.

బ న వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పంజెండవ శతాబ్దమున జలసిన శైవమతప్రతిపాదకముగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవ మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియొక్క తత్పూర్వము తత్సనుకాలీనులు నగు శివభిక్తులయొక్క చరిత్రములను సరసముగను, పాతకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను, కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురములగు జానుడెమున పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులుసురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్న మండలములకు జెందిన పెక్కు తాళపత్ర మాతృకలతో సరియించి పరిష్కరింపబడినది. పాశాంతరములు నూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించుచున్న ఆచూల్యమును పీఠిక (129 పుటలు) ఇందు గలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వత చారిత్రక విశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నెండు పరిష్కర్త యేర్పిమార్చినారు. ఆధునిక కవికుమారుల కిది యత్యంతోపకారకము.

ఘోసేజరు, ఆంధ్రగ్రంథ మాలి, వెం. 2, ఖంబు సెట్టివీధి, మదరాసు

ప్రతి పుస్తకము

రూ. ౧.౦౦

—వాసిక్—

జడ ప్రకృతి

డా. వుట్టవరీ శ్రీనివాసాచార్యులు

ప్రకృతిపురుషుల సమ్మేళనమువలన ఈ విశ్వము తయై సృష్టియైన దని సాంఖ్యులు వాదించుచున్నారు. సాంఖ్యులెల, వేదాంతవేత్తలు గూడ చిత్తు, అచిత్తు, ఈశ్వరుడు అను నీ మూటినుండియే సర్వమును ఉద్భవించిన దని చెప్పుచున్నారు. ఈ వాదములును, చర్చలును సతతము జరుగుచునేయున్నను సామాన్యుల కర్థమగుట చాలకష్టము.

కాని ముఖ్యాంశము లందరికిని తెలిసినవే. ప్రథమముననున్న వస్తుసముదాయము నంతటిని (౧) జీవము కలది (౨) జీవములేనిది అని రెండు తెగలుగ విభజింప వచ్చునని అందరికిని తెలిసినవిషయమే. చీమ, దోమల నుండి గజ, గండభేరుండుములవరకును అన్నియు జీవరాసులు. మొన్న మొన్నటివరకును పాశ్చాత్యులు వృక్షములకు జీవములేనట్లు భావించుచుండిరి. కాని ప్రకృతి శాస్త్రమహానుషుడగు జగదీశచంద్రబోసు వృక్షములకు జీవమున్నదనియు, అచియు ఇతర జీవరాసులవలెనే జరామరణములకు లోనైనవనియు పరిశోధనాపూర్వకముగ నిర్ధరించియున్నాడు. ఇక రాళ్లు, రప్పలు, లోహములు మొదలగునవియున్నయు అజీవములు. ఈ రెంటికిని ఉన్న భేదమంతయు జీవమునందే. ఇక జీవములను, అజీవములను గూడ సృష్టించిన కర్త యొకటియో, ఒకడో ఉండవలయును గదా. ఈశ్వరుడే సృష్టికర్తయని కొందరు వాదించుచున్నారు. కర్తయే అవశ్యములేదు. విశ్వమునందు ఉన్నదంతయు జీవములు, అజీవములు అను ఈరెండు మాత్రమే యని నాస్తికులు వాదించుచున్నారు. ప్రకృతము మనము నిరీశ్వరవాదమునుగూర్చి చర్చింప నవసరములేదు. ప్రత్యక్షముగ మనకంటికి కనబడుచున్న వస్తువులనే మన మర్థముచేసుకొనలేనప్పుడు ఇక పరోక్షమునుగూర్చి చర్చించుటకు సాధ్యమగునా? ప్రత్యక్షమునే ఇంకను కొంత పరికిలించుము.

ప్రాణ మనునది ఎట్టిదో ఎవరను చెప్పలేరు. ప్రాణము వోయినవెంటనే నీ జంతువైనను చాలకత్తి నంతటిని గోల్పోయి కేల గావును. ఒక జంతువునందు ప్రాణ మున్నచాలేదా యని సంశయమువచ్చినపుడు ఆ జంతువు చలించుచున్నదా, లేదా యని బాగ్రత్తగా పరీక్షించెడిము. చాలకాలము చలించకనేయుండియెడల అది చనిపోయియున్నదని నిశ్చయించుము. అయితే “ప్రాణము” ఆనొక్క యంశమును మాత్రము మఱియై చించో విశ్వమునందున్న దంతయు ఏకైకమేనా అని యడిగిన యెవరి మనము దృఢముగ చెప్పలేము. మనము రబ్బరుబూత్తుల నుపయోగించుము. చర్మముతో చేసిన బూట్టులనుగూడ ఉపయోగించుము కాని రబ్బరును చర్మమును ఒకటేనక పునర్దాతములని చెప్పలేము. ఒక్కొక్కమారు వంతముతోచేసిన చిన్నపెట్టెనో, భరిణినో తాకిమాచినయెడల ఏలోహముతోనో చేసినదానివలె తోచును. కాని దంతముదంతమే, లోహము లోహమే. ఎంతటి భద్రమైన కలపతో చేసిన పెట్టెయైనను లోహముతో చేసినదానివలె నుండును. ప్రాణిజములైన పదార్థములకును లోహాది ఇతరపదార్థములకునుమాదుట కెంతయో భేద ముండునున్నది.

ఈ భేదము నాధారముచేరియే రసాయన శాస్త్రజ్ఞులు ఇటీవలివరకును ప్రకృతియందున్న పదార్థముల నన్నిటిని ప్రాణిజము (Organic) అనియు అప్రాణిజము (Inorganic) అనియు రెండు తెగలుగ విభజించిరి. ప్రాణికోటిజుండి వచ్చిన వన్నియు ప్రాణిజములే. తేనె మధుకరములచే పుష్పలగుండి తయారుచేయబడినది. కాన తేనె ప్రాణిజమే. కలప ప్రాణిజము. దంతము మొదలగునవి యన్నియు ప్రాణిజములు. వీనిని పరిశోధనాలయములందు తయారుచేయ సాధ్యముగాదని మొదట ననుకొనిరి. కాని ఇట్టిపదార్థములను గూడ కొన్నిటిని

ప్రాణిజీవము లేక మానవుడు పృథ్విమంటకు నేర్చుకొనఁగలదు. అయితఁగాను సత్యమును ఉత్పత్తిగూర్చి పరిచయము. ఇతఁడు కొన్ని సంవత్సరముల వరకును హిందూత్వమున నీతిపంథి యధికముగ నుండెను. ఇతఁడే శిశువులకు నీతి సాధికముగ నుండుతి యుండవలసివలెనను నుమాచినను నీతి తయారగుండెను. నేటికిని పల్లెలలో కొలఁదులైన నీతితోఁజూచుచు ముగ్ధులు, నీతి ప్రాణము. పాశ్చాత్యజేతులలో నీతి పండితులకు సాధ్యము గాదు. కాన వారు తమ నీతి కగునట్లే హిందూజేతులపై సంపూర్ణముగ నాధారపడి యుండిరి. ఇది హిందూపజాలక పంటములయన గాక మోయినను హిందూజేతులకు తామే నీతిని తయారు చేయు చాగ్యమందనయిరి. పాశ్చాత్యరసాయనశాస్త్రములు పరిశోధించి పరిశోధించి తుదకు శ్రీ. త. గూడెం వ సంవత్సరమునందు తారు (Tar) నుండి నీతిని తయారు చేయుటకు నేర్చుకొనిరి తారు నేల కొరకుండి తయారుచును. పాశ్చాత్యజేతులందు నేలకొరకు అధికముగ దొరకుదున్నందున పాశ్చాత్యులు ఇందుండి నీతిని అధికముగ తయారుచేసి మనకన్న చాల సరసముగ ధరలకు అమ్మి మననీతిపంటనే నాశనముచేయగలిగిరి. 'ప్రాణిజము' అనుకొన్న వస్తువును అప్రాణిజములకు ఖరిజములనుండి తయారుచేయు సాధ్యమయ్యెను. ఇక ప్రాణిజములు, అప్రాణిజములు అన్న ప్రత్యేకతకు ఆధారమేమి?

కాన ఆధునికరసాయనశాస్త్రజ్ఞులు ఈవిభజనమును, ఈలక్షణమును వదలి వేరులక్షణముల నేర్పరచిరి. జీవరాసులన్నిటియందును అంగారపదార్థము ఉన్నది గాన అంగారపదార్థముకలవలెనవన్నియు ఆర్గానిక్ (Organic) విభాగమునకు జేరినవనియు, తదితరములు ఇనార్గానిక్ (Inorganic) విభాగమునకు జేరినవనియు ఇప్పుడు నిశ్చయించియున్నారు.

అంగారము జంతువులలో నున్నది, మనలో నున్నది; గాని పెన్నిలునందును, విజ్రమునందును కూడ ఉన్నది. కాన జీవజంతువులను పెన్నిలు ఇత్యాది, నిర్జీవములను ఒకటేనా? జీవజంతువులకు స్వతస్సిద్ధమైన చలనశక్తి యున్నది కాన ఇవి పెన్నిలు మొదలగు

వారికంటె భిన్నము అని చెప్పవలదా? అనుప్రశ్న బయలుదేరును.

ఈయంశముకూడ సందేహోస్పదమైనదే. మనము సాధారణముగ పాంచభౌతికమైన వ్యవస్థను జడమని యందుము. ఒకరాయికాని, ఇరుపముక్కకాని తనంత నదే ఒకస్థలమునుండి మరియొకస్థలమునకు చలించజాలదు; తనయాకారమును మార్చుకొనజాలదు. అది చలించవలె నన్న కొంతకత్తిని దానిపై ప్రసరింపజేయవలెను. కాని ఒకముద్ద బంగారమును, మరియొకముద్ద నీసమును రెంటిని గట్టిగా అదిమిపెట్టినయెడల కొంతకాలమునకు నీసము ముద్దలో కొంతబంగారమును, బంగారముముద్దలో కొంత నీసమును చేరియుండును, చాలకాల మట్లే యుంచిన యెడల నిమ్మపులుసును నీళ్లును కలిసిపోయినట్లే బంగారమును నీసమును కూడ-అదిగట్టిగా హాపుముద్దలైనను-కలిసి పోవును. నీసమును బంగారమును ఖరిజములు. వాని యందు ప్రాణములేదు. ఈకారణమున వీరియందు స్వతస్సిద్ధముగ చలనశక్తి ఏమాత్రమును లేదనినచో ఇక ఇవి ఒకదానిలో నొకటి చేరిపోవుట కెట్లు సాధ్యమగును?

ఒక ఆవులమందకు సమీపముననే ఒక ఎద్దుల మందనుగూడవదలి పనులకొపరులందరును అన్నముతినుటకు కొంతదూరము పోయి రనుకొందము. ఒకగంట రెండుగంటలకు పిమ్మట వచ్చిచూచినయెడల ఆమందలు ఆవిధముగనే యుండునా? రెండుమందలను బాగుగ కలిసిపోయి ఇంచుమించుగ ఒకటేమంద యైయుండును. ఆవులను ఎద్దులను ఏమాత్రమును చలించకనేయుండిన యెడల ఈవిధముగ మందలు కలిసిపోవుటకు సాధ్యమగునా? అట్లే ఈలోహములందలి కణములు (particles) ఏమాత్రమును చలించక యుండినయెడల ఈవిధముగ కలసిపోవుట కెట్లు సాధ్యమగును?

గట్టిగానున్న లోహముముద్దలే వానియందున్న కణముల చలనములన ఈ విధముగ కలిసిపోవుటకు సాధ్యమైనయెడల ఇక ద్రవపదార్థములనుగూర్చి చెప్పవలెనా? వీరియందలి కణములు స్వతఃము అధికముగ చలించుచునే యుండును. కాని ఈ కణములు ఆతి

నూత్నములుగ నున్నందున వానిచలనమును ఎట్టి నూత్న దర్శనయంత్రముతో నైనను చూచుటకు సాధ్యము గాదు. కాని వానియందు చిన్న రవలు పడినయెడల ఈ చలనము దృగ్గోచరమగును. బ్రౌన్ (Brown) అను వృక్షశాస్త్రజ్ఞుడు వృక్షములందుండు ద్రవమును నూత్న దర్శనితో పరీక్షించుచు దానియందున్న అణువులనంటి చిన్నచిన్న ముక్కలు ఒక సమూహమునబడి త్రోపు లాడుచున్నట్లు అధికముగ చలించుచుండుటను జూచెను. ఈ విశేషమునకు అతనిపేరునే బ్రౌనియన్ చలన (Brownian movement) మరియు పేర్చెరి. కాని ఇందున కేమికారణమో చాలలోజులు తెలియనేలేదు. ద్రవము నందలి కణముల సంచలనమే ఇందుకు కారణమని ఇప్పుడు స్పష్టమయినది. వేగముగ నీజలకణములు చలించు నపుడు వానితో నీరవలు డిక్కిని, మహాసముద్రజలత రంగముల నడుమ చిన్నచిన్న తెప్పలవలె ముందునకును వెనుకకును చలించుచునేయుండును. ఈ విధముగ మనకు ఈ చిన్నిముక్కల చలనమునుండి ఈ విషయము స్పష్టమైనది.

ద్రవపదార్థములు ఇమిరిపోవుటకుగూడ నిదియే కారణము. ఒకతట్టలో నీళ్లు పోసి వైన వీలాటి నూతనవేయక వదలిపెట్టినయెడల కొంతకాలమునకు నీరంతయు ఆవిరిగ మారిపోయి తట్టలో నేమియు నగ పడదు. ఇది ఎట్లు జరుగును? నీటికణములు సతతము వేవేగముగ చలించుచుండుటవలన అప్పుడప్పుడు వానిలో కొన్ని పైకెగిరి గాలిలో చేరిపోవును. సముద్రతరంగములు చాలపెద్దవిగ నున్నప్పుడు తరంగశిఖరములందలి జలము చాల అల్లకల్లోలమునకు పాలై ఘనరూపముగ మారి చూపరల కచ్చెరువు గలిగించుట యందరెగిన యంశమే. ఒక్కొక్కసారి నీటితుంపరలు పైకెగిరినపుడు నూర్వర్ణశ్చ కెదురుగ మనము నిలుచుకొనియున్నచో మన కొక చిన్న ఇంద్రధనుస్సు కనబడును. గాలిలో నీటికణములు చేరిపోయిన వనియు కాననే మన కీ చిన్న ఇంద్రధనుస్సు కనబడుచున్నదనియు ఇందుండి స్పష్టమగుచున్నది. అట్లే చిన్నిగిన్నెలోని నీరుగూడ అంతకంతకు కొంచెము కొంచెముగా ఆవిరియగుచు

తరిగిపోవుచుండును. ఇప్పుడా నీటిక్రింద మంటచేసి నీటిని కాచినచో జలకణముల సంచలనము నత్యధికము చేసినందువలన అధికకణములు పైకెగిరి గాలిలో చేరిపోవుట కాస్తవ మున్నది. కొంతకాలమునకు నీరంతయు ఆవిరిగ మారిపోవును. నీటిపైన గట్టిగా పూదినను గూడ నీరు ఇమిరిపోవుటకు ఆస్తవ మెక్కువగును. ఇందునకుగూడ కణచలన మధికముగుటయే కారణము. కాననే కీతకాలమునందు నూర్వర్ణ యధికముగ లేక పోయినను తడిబట్టలను గాలిలో చూపేసినయెడల త్వరగ నెండిపోవును. ద్రవపదార్థములలో కొన్ని మిగత వానికన్న త్వరగా ఇమిరిపోవును. మోటారుబండ్ల కుపయోగించు పెట్రోలియమ్ నూనె గల యొకడబ్బాను మూత దీసివైచి కొంతసేపుంచినయెడల పెట్రోలియము వాసన గదియంతయు వ్యాపించును. పెట్రోలియము గాలిలో చేరిపోయినది. ఇప్పుడెవరైన అజాగ్రత్తగ ఆగదిలో నొకయగ్గిపుల్ల గీచినయెడల గాలిలోనున్న పెట్రోలియమునకు నిప్పుంటుకొనును. అందుకే పెట్రోలియము నుంచు ప్రదేశములందు పొగపీల్చరా యను నిబంధన కలదు.

ఘన ద్రవపదార్థములయందే కణముల కీచిదముగ నధికసంచలన మున్నప్పుడు వాయుపదార్థము విషయమున చెప్పవచ్చునయెలేదు. వాయుపదార్థమున కణములు పైకి, క్రిందికి, ముందుకు, వెనుకకు నానావిధములుగ, నొక్కొక్కప్పుడు అధికోద్వేగముతో చలించుచునే యుండును. “నేడు గాలియే లేదు. నిశ్చలనముగ నున్నది. ఆకైనను ఆడకున్నది.” అని మనము పరితపించు వేసవిరాత్రులందు గూడ గాలియందు అధికసంచలన ముండియేతీరును. ఆనుదినమును, నిమిష నిమిషమును వాయుకణములు మన మొగముమీద తుపాకిగుండ్ల వేగముతో పడుచునేయుండును. నిజముగ నివి తుపాకిగుండ్ల పరిమాణములో సగము పరిమాణము గలవైనను మన మీపృథివియందు బ్రతుకజాలము.

ఇట్టి పదార్థములను “జడ”మనుటలో నర్థమేమి? ప్రాణముకలవానికిని, లేనివానికిని ఉన్న భేదమంతయు మొదటిరకమువానికి స్పృశకసిద్ధముగగల చలన

శక్తిచే యని మునుముందు తలచితిమి. కాని ప్రాణము లేని ప్రదార్థమునకు, గూడ స్వతంత్రముగనే యధిక చలన శక్తి గలదని ఐహ్వము తెలిసినది. కాన మనకును పృథివ్యాది ద్రవ్యములకును ఏమైన భేదము కలదా యను సందేహము ఐహ్వము బలవత్తరమైనది.

మానవజీవా మెట్టిపదార్థముతో చేయబడినదో బాగ్రత్తగ పరిశీలించినయెడల మనకును జడప్రకృతికిని గల సంబంధము లిశదమగును. ఇదివరకును పృథివ్యాది ద్రవ్యముల గుణములను పరిశీలించి వాని కేదైన ప్రత్యేకత యున్నదోనో యని పరిశీలించితిమి. కాని జీవరాసుల కున్న ముఖ్యగుణమున చలనశక్తి పృథివ్యాదిద్రవ్యముల కుగూడ కలదని కనుగొంటిమి ఇందువలన ఈరెంటికిని గాన్పించు కొద్దిపాటి భేదము గూడ ననించినది. అట్లయిన ప్రాణజీవానిర్యాద్రవ్యములకును, పృథివ్యాదిద్రవ్యము నకును భేదమే లేదా? తత్వవేత్తలు చెప్పినట్లు మనదే హము నిజముగ పృథివ్యపైజోవాయూకాశములనెను పంచభూతములతో చేయబడినదేనా? అట్లునుట కెట్టి ఆధారములు గలవు? మొదలగు ప్రశ్నలు ఇపుడు చర్చనీయములు.

పసిహాపలు సాధారణముగ పుట్టినపుడు ౧౨ నేర్లబడు వుండురు. క్రమక్రమముగ పెరిగె నుమారు ౨౫ సంవత్సరముల ప్రాయమున అంతకన్న ౨౩ లేక ౨౪ రెట్లు అధికముగ బరువుండురు. మనము తినునాహారము నుండి ఇంతభారముగల మనదేహము నిర్మితమైనది. కాన మనయాహారపదార్థము లెట్టివో పరిశీలించినయెడల మనదేహ మెట్టిపదార్థములతో నిర్మింపబడినదో విశద మగును. సాధారణముగ హిందువులు భోజనమునందు చాలభాగము శాకాహారమే. కొందరు అప్యడవ్వుడు కొంత మాంసమును తినెదరు. పాలు, పెరుగు, నెయ్యి గూడ మన మెక్కువగా వాడుదుము. ఎవరును లోహములనుగాని, ఇతరఖనిజములగాని భక్షింపజాలరు. పాలును, పెరుగును, మాంసమును జంతువులనుండి వచ్చును. కాని ఆవులు, గేదెలు, మేకలు మొదలగు జంతువులు పచ్చిక మైదో, చొప్పలైన నోయాధారపడియుండుటవలనమాత్రముగ పరిశీలించినచో మనయాహారపదార్థములన్నియు-

మనము శాకాహారులైనదేమి, మాంసాహారులైన నేమి- వృక్షలోకముపై నాధారపడిన వని యనవచ్చును. కాని వృక్షలోకము నూర్వ రశ్మి, గాలి, భూమియందున్న ఖనిజములు- వీరిపై నాధారపడియున్నందున ప్రాణికోటికంటెటికిని మూలాధారము ఖనిజసంపదయే యని తేలినది. ఈక్రింది యుదాహరణమున ఈ విషయము ఇంకను విశదమగును. అన్నిటికన్నను ఆవుపాలు అత్యుత్తమమైన యాహార మనియు, మానవునికి కావలసిన ఆహారపదార్థములన్నియు అందున్నవనియు మన మెరుగుదుము. అందువలన సే రోగు లకును, పసిపిల్లలకును పాలుతప్ప మరిఏమియు నొస గరు. పాలు మనకు ఆవునుండి వచ్చును. ఆవు చొప్పను మేసియో, పచ్చిగడ్డినితినయో పాలను తయారుచేయును. పచ్చిగడ్డి మొలిచి బాగుగా పెరుగుచుకు నూర్వరశ్మి, గాలి, భూమియందున్న ఖనిజములు, నీరు ఆధారము. దీనిని ఒట్టి జంతులోకమునకు వృక్షలోక మాధార మనియు, వృక్షలోకమునకు ఖనిజము లాధారమనియు తెలియుచున్నది. మూలాధారము ఖనిజములు. మనదేహ విభాగములగు మెదడు, ఎముకలు, రక్తము, కండరములు, చర్మము, నెండ్రుకలు మొదలగువారిని దీసికొని పరిశీలించినచో అవన్నియు పృథివియందున్న ఖనిజము లలో నేవోకొన్ని చేరి నిర్మితములైనవే యని బోధ పడును.

శాస్త్రీయముగ మనదేహమునందలి ప్రతిపదార్థమును పరిశీంప ప్రయత్నింతము. తిర్యగ్జంతువులదేహములుగూడ చాలవరకు మానవదేహమువలెనే యున్నందున, మానవదేహము నొక్కదానిని సరిగా పరిశీలించినయెడల జంతులోకనిర్మాణము చాలవరకు బోధపడినట్లే. శాస్త్రీయముగ పరిశీంపవలెనన్న మనము రసాయన శాస్త్రప్రభుత్వల నవలంబించియే తీరవలెను. ఒక రసాయన శాస్త్రజ్ఞునికి ఒకనీమనున్నపు ముక్కనిచ్చి “ఇది ఏమి? దీనిని పరిశోధింపుము.” అని చెప్పినయెడల వాడు ఏమిచేయును? ఆనీమనున్నపు ముక్కను గ్రాహిని దానినిపిండిచేసి కాచియో, లేక దానిపై ఆసిడ్ లను (Acids) అస్ట్రద్రవములను పోసియో, మరి ఇంకే

విధముగనైనచో ఆ పదార్థమును “విభజించుటకు” (Analyse) ప్రయత్నించును. ఈవిధమున పరిశోధనకు రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు నీరునున్నపుడు ప్రథమమున సున్నము (Lime), బొగ్గపులుసువాయువు (Carbon-dioxide) అను రెండు ప్రత్యేకద్రవ్యములగు విడదీయును. పిమ్మట వీని నొక్కొక్కటిని ‘విభజించి’ సున్నమును ఖటిక (calcium), ప్రాణవాయువు (Oxygen) లగును, బొగ్గపులుసువాయువును బొగ్గ (Carbon), ప్రాణవాయువు (Oxygen) లగును విడదీయును. ఇప్పుడు ‘నీరునున్నము’ అను నొక్క పదార్థము (i) ఖటికము (ii) బొగ్గ (iii) ప్రాణవాయువు అనుమాడు పదార్థములుగ విభజింపబడినది. ఈపదార్థముల నొక్కొక్కదానిని ఇంకను విభజించుటకు సాధ్యముగాదు ఇట్టివానిని సాధారణముగ మూలద్రవ్యము లందురు.

ఉదాహరణముగ మరియొక పదార్థమును గైకొందము. స్వచ్ఛమైన నీటిని గైకొని రసాయనశాస్త్రగీత్యా విభజించుటకు ప్రయత్నించినయెడల ఉదజని (Hydrogen), ప్రాణవాయువు (Oxygen) అను రెండు వాయువులు బయలుదేరును. ఇవి సమ్మేళనము జెందియే నీ రేర్పడినది. ఇం దెట్టి మర్మమును లేదు. ఎవరైననుసరే, ఒకగిన్నెనీటిని గైకొని నీటిగుండా విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవహించునట్లు చేసినయెడల వెంటనే నీరు మాయమై గిన్నెలో ఉదజనివాయువును, ప్రాణవాయువును ఏర్పడును. ఇంకను సదేహమున్నయెడల ఈవాయువులను రెంటిని గిన్నెలోనే యుంచి విద్యుచ్ఛక్తిని మెరుపువలె ప్రసరింపజేసినచో (Electric spark) మరల ఈ రెండువాయువులను సమ్మేళనముచేసి నీరుగ మారును. ఈవిధముగ రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు పదార్థములను మూలద్రవ్యములుగ విభజింపగలడు. మూలద్రవ్యములను గైకొని సమాహృతద్రవ్యములుగ (Compounds) జేయుగలడు.

నీటి కుం యొకపాలు ప్రాణవాయువును, రెండు పాళ్లు ఉదజనియు గలవు. రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు

ప్రాణవాయువు లింకను అధికముగ గైకొని రెండుపాళ్లు ప్రాణవాయువును, రెండుపాళ్లు ఉదజనియు ఉపయోగించినయెడల నీటికిబయలు ఉదజనికడము (Hydrogen per Oxide) అను ద్రవపదార్థ మొకటి తయారగును. మనకు చెరిబో పుండులేదనినను, పండ్ల నొప్పి యధికముగ చున్నచు ఈ పదార్థమును మనము సాధారణముగ వాడెదము. పుండ్లకు కడుగులగుగాడ వైద్యులు దీనిని సాధారణముగ నుపయోగించుదురు.

ఒకభాగము బొగ్గను, ఒకభాగము ప్రాణవాయువును జేర్చినయెడల అది యొకప్రాణాంతకముగు విషవాయువుగ (Carbon monoxide) పరిణమించును. ఒకటికిబదులు రెండుపాళ్లు ప్రాణవాయువు నుపయోగించినయెడల బొగ్గపులుసువాయువు (Carbon dioxide) గ తయారగును. ఇది మనము సామాన్యముగ పీల్చువాయువువలె దెంతయో యున్నది. నిర్మాణమునందుంత స్వల్పభేదమున్నను స్వభావమునందు రెంటికిని ఎంత భేదమున్నదో చూచితిరా?

ఈవిధముగ రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు ప్రపంచముననున్న పదార్థముల నెన్నిటితో పరీక్షించి వాని నన్నిటిని పని, పండ్రెండు మూల ద్రవ్యములుగ విభజింపగలడు. ఆ మూలద్రవ్యములను గైకొని మరల ఆ పదార్థములను సృజింపగలడు. ఏబది, ఏబదియైదు అక్షరములతో నానావిధములైన పదములను, వాక్యములను, పుస్తకములను రచింపగలిగినట్లు రెండుమాడు మూలద్రవ్యముల (Elements) నొసగినను రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు ఎన్నియోపదార్థములను నిర్మింపగలడు.

పదార్థముల నిర్మాణమునందు ఎంత భేదమున్నదో పైనుడిచిన ఒకటిరెండు ఉదాహరణముల నుండియే విశదమైనది. నీరు మొదలగు పదార్థముల నిర్మాణము సుకరము. ఇందు రెండు మూలద్రవ్యములు మాత్రమే గలవు. కాని కొన్నికొన్ని సమాహృతద్రవ్యము (Compounds) లు దెన్నెన్నియో మూలపదార్థములుండును. ఇవన్నియు ఒకదానిలోనొకటి ఏవిధముగ సమ్మేళనము చెందగలవో శాస్త్రజ్ఞు లింకను గనిపెట్టు

యైనను ఎట్టి అసమానకార్యములను చేయువాడైనను ఇట్టి సాధారణపదార్థములతో నిర్మింతుడైనాను.

కడకు తేలిక నిధాంతమైనను, సజీవముగాని, నిర్జీవముగాని జగత్తంతయు ఒక తేలికపు పదార్థముతో నిర్మితమైనది.

పంచభూతముల సమ్మేళనముననే ఈ జగత్తంతయు నిర్మితమైనదని ప్రాచీనహైందవులు సిద్ధాంతీకరించిరి. కాని ఈ పంచభూతములలో నేవీయు విభజనాతీతమైన మూలద్రవ్యముగాని ఇదివరకే చూచితిమి. నీటిని ఉదజని, ప్రాణవాయువులు విభజింపవచ్చును. కాన నీరు మూలద్రవ్యము గాదు. అట్లునే నత్రజని ఉదజని, ప్రాణవాయువు, బొగ్గుపులుసువాయువు గేరి "వాయువు" అను చతుర్థభూత మేర్పడినది. ఇక పృథివీ భూతమైన ఇంచుమించుగా అన్ని మూలద్రవ్యములను కలిపినవని కాస్త్రోత్థా మాపవచ్చును.

హైందవపద్ధతిని వదిలి రసాయనకాస్త్రోత్థా పరీక్షించినచో విశ్వమంతయు ౯౨ విధములైన మూలద్రవ్యములతో నిర్మితమైనదని విశదమగును. ఇవిమాత్రము విభజనాతీతములైన ప్రత్యేకద్రవ్యములా? వీరిలో నొకదానితోనొకటి కేలాటిసంబంధముకాని, కడకు రూపమునం దొక పోలికయైనను కనబడదా? వీనిలో నొక్కొక్కటియు ప్రత్యేకవృత్తిత్వముగల స్వతంత్రద్రవ్యములా? అని యడుగవచ్చును. కాని వీనిలో నొకొకదాని కొక ప్రత్యేకగర్భమును, కొన్ని ప్రత్యేకలక్షణములను గనపడుచున్నను వీనికి పరస్పరసంబంధ మొకింతయు లేదనియు, ఇవి యొకదానివలెనొకటి ఎంతమాత్రమును లేదనియు చెప్పబడు సాగ్యముగాదు.

ఈవిషయము ఈక్రిందిపట్టిక (పు ౪౯౯-పట్టిక ౧) అచ్చినచో కొంతమట్టుకుబోధపడును. ఈపట్టికలో ఉన్న ౯౨ ద్రవ్యములలో ౨౪ ద్రవ్యములకేర్లు మాత్రమే ఇవ్వబడినవి. కాని ఇతరద్రవ్యము లన్నిటినిగూడ జేర్చి ఇట్టి పట్టికను తయారుచేయవచ్చును.

ఇందలి విశేష మేమన పట్టికలో నిచ్చినట్లు ఈ ౨౪ మూలద్రవ్యములను ౨ తరగతులుగా చేర్చినయెడల

ప్రతితరగతియందును ౩ ద్రవ్యము లుండును. ఈ మాటికిని స్వరూపమునందేమి, గుణములయందేమి యధికసామ్యము గాన్పించుచున్నది. మొదటితరగతిని కౌనిన యెడల ఇందున్న హీలియమ్, నియోన్, ఆర్గన్లకు పరస్పరము సామ్య మధికముగనున్నది. ఇవి ఇతరద్రవ్యములతో జేరి సమాహృతములు గావు. ఈ సామ్యములను, సమానగర్భములను విపులముగ చర్చించుటకు ఈ వ్యాసమన సాగ్యముగాదు. కాని ప్రధానవిషయమన నెట్టి సందేహమును లేదు. ఒకొకతరగతియందలి ద్రవ్యములకును పరస్పరసంబంధము విస్తృతముగ నున్నందున, ఏతరగతియందైనను సరే, ఒకటి రెంటిని కేంద్రీకరింపయెడల మూడవది వీదో, అది ఎట్లుండునో నిస్సంశయముగ జెప్పవచ్చును. మెండలీఫ్ (Mendeleef) అను రష్యాదేశపు కాస్త్రోత్థాడు ఈ యంశమును గనికెట్టి ఈ తరగతుల నేర్పరచినపుడు చాలతరగతులలో నొకటి రెండు ద్రవ్యములమాత్రమే లోకమునకు తెలిసియుండెను కాని మెండలీఫ్ మహాకయుడు ఈ సామ్యమును జట్టి ఆయాతరగతులకు జెందిన అజ్ఞాతద్రవ్యములు ఫలానావిధముగ నుండునని తీర్మానించెను. క్రమక్రమముగ చాలసంవత్సరములకుపేదప కాస్త్రోత్థాలు ఈమూలద్రవ్యములను కనికెట్టి పరీక్షింపగా మెండలీఫ్ చెప్పిన విషయము లన్నియు సరియని విశదమాయెను. మన పట్టికలో నాలుగవతరగతికి జెందిన స్కాండియమ్ (Scandium) ఇట్టివానిలో నొకటి.

పరిశోధన లభికమై, విజ్ఞానమభివృద్ధిజెందినకొలదియు ఈ ౯౨ మూలద్రవ్యములను ఒక తేలికమునకు జెందిన వని తెలిసెను. స్వరూపభేదము లెన్నియో యున్నను తుక్కుల, వక్కుల, సుంటనక్కులు అన్నియు నొకజాతికి జెందిన వనియు, పులులు, సింహములు, కోతులు, మానవులు మొదలగునవి స్వస్వజాతి యను నొకజాతికి జెందినవనియు జీవసంతతియం దొకక్రమపరిణామము గలదనియు డార్విన్ (Darwin) పరిణామనూత్రములనుండి సిద్ధాంతమైనట్లే స్వరూపభేదములెన్నియున్నన ౯౨ మూలద్రవ్యములను ఒక తేలికటుంబమనకు జెందినవని స్పష్టమాయెను. ఇంతేకాక వీనిలో కొన్ని

సామహారాష్ట్రయాత్ర

జోన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

హిమగిరియందలి కైలాసశిఖరమును విశీలించి నపుడు ఈశ్వర ధూలతికలను, ఈశ్వరశిరమును పోయి దృశ్యములుంటు నెఱుగుదును. ముందుకొండ మహాశ్వర ధానుమైన వెండి కొండవలెనే యుండునుగదా! వెనుక నాదృశ్యములను విశీలించినట్లే, నేను నాపురోభాగ ముననున్న దృశ్యములనుగూడ గౌరవభావముతో పరికించితిని. కాని, వీనిని గుఱించిన ఉదంతమును నే నెన్నడు ఉన్నదాని నున్నట్లుగా గ్రహించితినిగాను. గిరి శిఖరములు రాళ్ల ప్రోవులు మాత్రము కావనియో, వాని యం దాత్మ్యము తనువు అనంతభావమును అద్భుతించు ననియు తెలుపుట మన ప్రాచీనుల ఆశయము.

ఎట్టి మహాత్తర భావమైనను, సాధారణ వ్యక్తికరణముకతన సామాన్యప్రజల మనసుల బ్రవేశింపదుగదా! రూపుజూపని భావము, గట్టిమెదడనకే లొంగుభావము, తీవ్రతార్కికరణమును బురికొలుపుభావము, కఠినతాత్విక సమాలోచనమునకే పరికించుచు భావము అవమానితుడైన అతిథివలె నిట్టిమనసులనుండి తరలిపోవలసినదే! మనుష్యరూపము బాలకునివంటిదిని తెలుపుదును. బాలకుడు పరుగులెత్తుచునే యుండునుగదా! తనదృష్టి నాకర్షించిన జొమ్మనే ఆతడు పట్టి ప్రాకుచుడును. పొంత నుండి గట్టిపండితుడు నడచుచుండినను వాని నీతడు పరికింపడు. మనసు స్వేచ్ఛాకామి, ఆనందకామి. గుమాస్తావలె నది పనిచేయదు. ఒకరిచ్చు పరిశ్రమకు తలనొగ్గుట కది యిచ్చగింపదు. ప్రమోదమే దీని పరమావధి. పరిశ్రమను కాంక్షించు కొన్ని మనసులుండుటకు కారణమిది పరిశ్రమ స్వయం నిర్ణయమై, ప్రమోదసంభరితమైన దగుటయే! తపసులుండు తెఱుగుదుము. లేదనట్లు పతనమున, గ్రంథరచనమున, గభీరయోచనమున నిమగ్నులైన వారుండు తెఱుగుదుము. ఇవి కష్టభూయిష్టములని, మనసును నొప్పించునవినియే యోజించియుండుచో వీనినుండి తక్షణమే—

తక్షణమే కాకున్నను అనివశముతో వోలక పోదురు. జయపరాకమెత్తలేక పేరు వృద్ధి ప్రిపులగుదురు ఈయంశమును వృష్టియం విడిచినియే, లక్షింపగలుగు “Strenuousness is the open fire of attainment” అని తెలిసియుండును. (Vide: Tagores. “Letters to a Friend” page 43) తపసి, జిజ్ఞాసువు, విద్యార్థి, కవి, యాత్రీకుడు, ప్రజాసేవకుడు తమ క్రియలందు చెమ్మబజొట్టులనుగాక అమృతబిందువులను గాంచి మురియుదురు. “అబ్బా!” అనుకొనువారు, గుఱుపడువారు, కర్మక్షేత్రమున నానందముండులను విలోకింపక అస్సురుస్సు రనుకొనువారు సోమరులై, ఎందుకట్టెలై నేడో రేపా తమ బ్రదుకును బూడిద ప్రోగు జేసికొందురు. కాలక్రమమునగాని, క్రమనిష్ఠ కతనగాని మానవుడు తపసికాడు. కావున తపసియందు ప్రమోదము కాలముకడనుకొలది మనసునం దూటవలె నధికమగుచుండును. ఈ పరితోషము అమృతకలశము వంటిదని వదింపవచ్చును. తపస్వి అమరుడవచ్చును. అమరున కాహార మమృతమే కదా! తపస్వి క్రోలు పానీయము ఆనందము; ఈతని కృషి ఆనందపూరితమైన కలశము. ఈకలశమును నేరిబడగొట్టితిరేని అతడును నేరిబడి, నెత్తికొట్టుకొని యేడ్చును. చూచి తిరా?—సామాన్యుడు వలదని యేడ్చినదానికై తపసి కావలెనని యేడ్చుచుంటు బరికించితిరా? తపసి ఘన భావములకై, యాత్రీకు డుత్తుంగ శిఖరములకై పోగులును, గురుగంభీర దృశ్యముల నన్వేషించుచు, తుచ్చగుఱుములను పడదన్ని ఇతడు ముందంజవేయును. తపసికాని మానవుని, ఈతడును పరితోషకామియే కావున, గురుగంభీరదృశ్యము లన్వేషించుచు పోవలెను. కన్నుగుట్టు నీ దృశ్యములను గాంచి తన పరుగునుండి తరలి, ఈతడు సంకీర్ణమందును. చోద్యము జూచుట కొందఱెందఱో పోవుదురేల? అది ప్రమోద సంభరిత

మనబడేవా! కవులును, ఋషులును కన్నతల్లులు పోలువాడందును. ఘనలౌత్వికాంశములను హృదయం గను మొనరించు కొనినవారే యయ్యి, ఓడ్డలుపోలు సాహస్య ప్రజల మనసుల కిది కడుంగను కర్కశములై యుండునని యెఱింగి, కానికి రూపులిచ్చి, వారిని గన్న నుట్టు దృశ్యములను గావించి, కల్లలి కావ్యములని వానికి కేసులిడి పీరు జనాభి కొనసగుదు. మన కావ్యముల చుట్టుల కెంబట్టు పుట్టుముల చొలగించి చూడును. అందు నుపనివత్తుల నవలోకింతురు! ప్రజములుపోలు గట్టి తలపు లందుంటు గాంతురు. మన ఋషికవులెంత విశాల హృదయములో కనుగొనుదు! గ్రంథములందు, ఆక్కర ములమొక నుండదదృశ్యములను చిత్రించి వారు మిన్న కొనియుండలేదు. తమ శిల్పకాళముందలి గుణధారల గ్రోలుటకై, తమ కావ్యములనే కొండలు మాత్రమే తెచ్చిచూతురని చాలెఱుగుదురు. కావున తమ భావము లను - ఆనందగుణధాసనిక్తము లైన తమ భావములను భావ్యాదృష్టి నాకర్షించు దృశ్యములందు విరబోసి, వానిని బహుళసంఖ్యాకుల కప్పన మనిరి. మితాయిని చూచి పాపాయిలు పరుగులెత్తుదురా? మనకావ్యము లందును, యాత్ర స్థలములందలి దృశ్యములందును ఎంతో భావమృష్టాన్ను మన్నచని తెలుపుట నాయాశయము. ఇతి తలును, పథికులును వీనికై పరుగులెత్తుచుండురు. మన మకమందలి యుద్దేశములను, మన రచనలందలి భావ ములను గ్రహింపనేరక, భావపఠనము నంతగా నెఱుగని పాశ్చాత్యులు మనము మాఘులమని, మనమతము, మన యాచారములు మాఘ్యగర్భితములని మాటలు మిగులు చుండురు. ప్రతిమానవునిగూడ మహా విజ్ఞానిగను, నిర్మల

చారిత్రుగను గానింప నుద్దేశించి భావగ్రహణమునకు తోడ్పడు దృశ్యపరికరములను సమహర్షుటయే కాక భావానుష్ఠానమునకు మనుజుని బుర్రెకొలుపుటకై మన ఋషులు చక్కని యాచారముల నేర్పించిరి కర్క కాంక్షయన విచ్చిపనియా? మిషనువలె జేయుక్రియయా? కండ్లుమూసికొని, ఒకనిమోల బానిసయై నిలిచిచేయ వలసిన కర్జమా? బాహ్యాదృష్టియండియు, సంకరంగ దృష్టియండియు మనసున జేరుకొనిన మహితభావములను ఆత్మజీవములందు చొప్పించి, వానిని దేవగర్భితములైన మహిమంవిరములట్లు మహిమోదేతములు జేయుటకై మన ప్రాచీన విజ్ఞానులు నిర్ణయించిన మహదాశయ మంకితకర్తవ్యము కాదా? మన విజ్ఞానమేమో మన మెఱుగము కావున. మన కర్కకాండ యెట్టిదో, నిత్య భావానుష్ఠాన మెట్టిదో యెఱుగక మనమతమును జూచి, మన యాచారములను జూచి కించకిచలాచుడు పండ్లికి లించుచున్నాము. ఈ మతమునకును, ఈ యాచారము లకును ముప్పదెచ్చు నిరక్షరకుత్తులను, దుర్భుతులను నిక్కంపుపూజారులని, నిక్కంపు పురోహితులని నమ్మి పీరి దుష్క్రియలకతన వానిని వక్రదృష్టితో, జనుప్పా గర్భిత నేత్రములతో విలోకించుచున్నాము. మన విద్యా విధానమున మార్పులు తోచినగాని మన మనసులు క్రమ పంథయందు పనిచేయవు; మన గ్రంథములందు, మన పుణ్యభూమిల దృశ్యములందు, మన తీర్థములందు, మన విహిత కర్కందు గల గంభీరోద్దేశముల నవి గ్రహింప నేరవు. హిమగిరియందు దీర్ఘ యాత్ర సలిపినపు డచటి రాళ్లయందును, రప్పలందును దివ్యాత్మరముల గాంచితిని. ఈ యక్కరములందు భావభువనములను విలోకించి, *

* భావపఠనమందు, అంతర్దృష్టినుండి కావించిన పఠనమందు మనమందు ఆనందమనూనమైనది కళోపాస కులందు గూడ నిట్టి పఠనము నలఱుచుకొనువారి సంఖ్య అత్యల్పమైయుండును. ఇట్టివారిలో, అశునిగలలో, భారతీయులలో ప్రధానము రవీంద్రుడు. ఈ పఠనము తన కెంతో పరితోష మొనగునని ఈతడు తెలుకొను చుండును. ("I cannot tell you the great joy of seeing everything through the sight which comes from within" (Vide: page 41 Tagore's "Letters to a Friend") హృదయముతో సలుపు యోచన మిట్టి పఠనమునకుదారి దీయును. అదర్శ అంగ విద్వాంసులెట్టి యోచనమును మిగుల నుగ్గడించిరి. ఈ యోచనాశక్తి వంగీయునకు కలదని అరవిందుడుతెలుపుకొనుచుండును. ("The Bengalee has the invaluable gift of thinking with the heart" Vide: page 4, "The Brain of India" By-Sri Aurobindo Ghose") హృదయము ద్వేగమున కొటపట్టు. ఉద్వేగభరితమైన యోచనము అద్భుత ప్రభావముకలదై దివ్యరచన మును గనును. ఇట్టి రచనమే పాతకుని యాత్మచే తనమృత్యుకృమ జేయించును.

వీనిన స్వేషించియే నిలింపు లీపుణ్యభూమియందవతరించి ఈ కర్మక్షేత్రమున భర్తృక్షేత్రమును విజృంభించి, ఇందుండియే ముక్తి నందుకొనిరని గ్రహించి ఉత్తమాశ్రయ విలసిత స్మృతికవై మనకు భాగ్యము నాకలవడినందుల కంతో మురిసితిని. అందు నే గాంచిన భావభువనముల నెప్పటికైనను పాతకమహాశయుల చిత్రముల కంటిను గలనని ఆశపడుచున్నాను. తుమరాద్రిని పరికించి, అందలి దివ్యదృశ్యములందలి “గంగా మాహాత్మ్యము”ను పఠించి పరితోష మందొిట్లు “నేను బ్రహ్మగిరిపై నిలిచి, మహా రాష్ట్రానీవకుడు చూపిన దృశ్యమునగుల “పుణ్యగోదావరీ చరిత్ర”ను బఠించి ఆనందించితిని. మహితభావనకు నిమిత్తమైన వస్తువు పూజనీయమైనదని నా యుద్వేగము. దీని నిట్టి నిమిత్తముచేసిన మునిమానసమనకు జోహారంటిరి. జడములైన రాళ్లయందును ఇట్టి యాధ్యాత్మిక స్పృష్టి జూపజాలుట భారతకవిబుఘులకే సాధ్యమైనది. వీరికనుగొనుడు, భావభరితమైన గోదావరీచరిత్రకు ననుకొనుడు, శైలతలమందలి గభీరతత్త్వమహత్త్వముకనుడు సాగిలపడితిరి. నాశిరము సలిపసనిక్రమయ్యెను. మనకు భావప్లావితమైనది. కూడనున్న నేవకుడును నావలెనే అందు సాష్టాంగపడినాడు. వీని విశ్వాసమే విమలతరంగిణియై వీనిని పునీతు జేయుచున్నది. నాచేలిలోని మర చెంబును గైకొని నేవకుడచటి పవిత్రోదకమున బుసుంగున ముంచి నాడు. నాచెంబుకూడ యాత్రీకుడే యంటినిగదా! మురిగినంతనే దాని యంతరంగము నవ భావపూరముచే నిండిపోయెను. భావబ్రహ్మాండమును మోచుకొని యమునాసీతీరమున మసలివ వసుదేవుని వశై, భావభారమును వహించి గోదామరీధారలందు జరించితిని. ఆ భావబ్రహ్మాండము మద్దుకృష్టమందుండెను; ఈ భావభారము నామద్దుకలకమున నుండెను.

అనుచరసహితుడనై ప్రదక్షిణముచేయుచు, గిరి శిఖరమునుండి అల్లన దిగిదొడగితిని. క్లిష్టమైనను మాధవమంత యధ్యాత్మకుగలేదు. కడలిని సాయంసమయమున నన్నెదుర్కొనిన కడగండ్లు నేడు తోపలేదు. ప్రోవతప్పి అట్టిపాట్లలో (ఇవి పడరానివని నే చెబు పను) పడిపోతిని.

కొండమట్టు అందంగా జలధారలు రాలుచున్నవి. కొంతసేపాము దిగిచెమించు ఇవి రాలుచోటులందు ఎదో బొమ్మల ముండికొని వాఁ కింత కుండలపుటలను ఒక్కొక్క అర్వ మార్చుచును. ఒకే ప్రమాణో? అవ్వలు ఎట్లు నెలెట్టుతయి ఇందు క్షేరుకొనిలో! అమూల్యపు కురిగిలకును ఈ యవ్వలకును నిండు చుట్టటిక మన్నపుటకు పీరు మహారాష్ట్రపు అవ్వలకును గట్టిపరు కులకుట తగ్యము. ఈసమయము దోలీ లింగు క్షేప్రయందును. కుంకుమకుగాక ముందున్నరాళ్లకు, బొమ్మలకు పీరు చిక్కని భస్మమును పట్టించియుండవలసినది. గోదావరీ జన్మస్థలమని తెలుపును, “ఉదంబరేయూతే” అను సంస్కృతపదమునకు పెక్కుమహారాష్ట్ర శబ్దములను జోడింపచు, ఆవేశపూరితులై ప్రసంగించుచు “రాత్రను జయప్రదముగ ముగించుకొనిపోతున్నారు. దయచేయండి” అని ఇంత బెల్లపతిని. కుంకుమను, హారతికర్పూరమును, ఇన్నిపూలను, అగరువస్తులను, ఒకటి రెండు కడలిలనో, ఒక కొబ్బరికాయనో వీరు చేతికిత్తురు పీరి పూజ ముగిసినవెనుక చేతనై నంతవఱకు దక్షిణములూగి, అప్పుడును యాత్రీకుని వదలక “నటాక్కజేవుని చూతురుగాని రండు” అని వెనుకతట్టున నున్న బెలమలోనికి గొనిపోయి అందురాలు నీటిబొట్టుల దిగుననున్న బొమ్మరాతినిజూపి “దక్షిణాభోదో!” అని పలుకుచుందురు. ఈమధ్యవారలు పాపము కడుపేడలు. ఆప్రదేశము భయంకరమైనదయ్యి ఎట్లో నాలుగు డబ్బులు దొరకు నను ఆసతో అందుజేరుకొని, చీకటి పడకముందు వన్యపశువుల బారిబడక దిగవకు బోవు చుందురు. వీరి మాటలు నవ్వు పుట్టించిననేమి, వీరి యవస్థ కనికరమును కలిగింపకమానదు. కావున వీరికి సాయము సలుపుటకు సంకయింపము. కాని తెరువున అందందు పసపుత్రాసినరాళ్లనో, ఎన్నోచేతులు గల బొమ్మలనో, వింత వింత విగ్రహములనో నిలిపి వానిని గుఱించి అబద్ధపు గాథల నేకగవుబెట్టుచు, చిత్రము వచ్చిన దక్షిణందులుకై ఎన్నెన్నో పోకిళ్లకు పోవుచు తమ యాటలు చెల్లనపుడు మాటలు విగులు పూజారులను చూచినపుడు కోపమురాకమానదు. క్రమక్రమముగ

నపుడు, చల్లా సుబ్బారావుగారు పదునొకండు గంటల పాటు "శ్రీ" అని కేకవేసినంతన నార్గరు బ్రాహ్మణులు మోలవ్రాలిరి. గంటలో వంటముగిసినది. మైమాకారా జీవర్గములోనివాడే! ఇక నాలసంపరాదనియు, నీ పర్వతభూమిపై మనలుటకు మఱునాడు మరలరావచ్చుననియు దలపోసి "నిక నూరిలోనికి దారిదీయు"మని వీరప్రవరునితో నొక్కిచెప్పితిని.

మఱికొంతనేపటికి కొండదిగుకకు వచ్చితిమి. చెల్లుసంపులో ప్రవేశించితిమి. ఊరినుండి మెల్లగ నడచి వచ్చుచు, వరంగలుమిత్రులు నా కందు నెదురైరి. నన్ను పలుకరించుచు, "అయ్యవారూ! ఏమైపోయారు నిన్న? చీకట్లో ఎక్కడోపడిపోయారని దిరుజుపడ్డాము" అని వారు జేవులాడిరి. ఈ యమాయికుల వాక్కులు అరురాగపూరితములై యుండెను. చదువు సంస్కృతెలుగరిని, నాగరకతకు దూరమందున్నారని మనము చులకనచేయు వారి హృదయములు కరుణా ప్లావితములకుట కన్నేని దృష్టాంతములను స్వానుభవమునుండి పేర్కొనగలము; మహాపీఠావులని నేను కీర్తింపువారిలో పలువుర హృదయమునుండి అనుకంపము అదృశ్యమయ్యెననుటకును ఎన్నేని దృష్టాంతముల నీయగలను. రాజస్థానమున హనుమాన్ గడ్డ అనుచోటున చాకాజీయను నిగూఢదన న్నెట్లు సత్కరించెనో, భటిండాకడ డుబేజీ ప్రభృతులు నాయెడల జూపిన ఆదరానురాగము లెట్టివియో నా "కాస్మీరనుజిలీ"లను పరికించిన పాఠకు లెఱుగుదురు. వరంగలు తెలుగు పైదోడులు నాకేమియు సాయముచేయలేదు. వారిసాహాయ్యమందు తరుణము నాకు లభించలేదు. కాని ఆ తురపాటుతో నిండిన వారిమాటలు నాకు పదివేల మాటలకంటె వెలగలవై నా మనసున కెంతేని యానందమున గూర్చినవి. ఆహా! సద్భావమున, సద్వ్యాక్యము ఆత్మకు నమృతంపు గ్రుక్కలగునుకదా! వీనిని గూడిన సత్క్రియ మధుమయమైనదగును. వీనినెఱుగని క్రియ ఒక్కొక్కపుడని దొడ్డదియయ్యు—మానసమునకు ప్రీతి

గాక బాధకలిగించును. తిట్టెవాని మొకడు పోయిన మొట్టిమిద, మన జిహ్వాకని చేయను, చిత్తముకు రోతను బుట్టించును. అనురాగ గర్భితమైన పలు కేంద్రము, నాటకమునకును బూటకమునకును సంబంధించినమాట ఎన్నియో అనుభవముకలక సర్వవిధకాము. తియ్యని మాటలచే సంతోషపెట్టి, క్షేత్ర సంపన్నులయ్యు ఆచరణ సమయమున గాల్గు ముగుచువారును, ఎన్నిచేయవారును గూడ గలరు. ఇట్టివారి జీవనము చుము లోకమునకు మాడ కౌఠుప్రబోధము. ఎంతోచేకజేయ, నెంతోచాయము సజుప గాంక్షించి, కృతకృత్యులు కానివారు కన్నీరోప్పుచు, చల్లనిమాట చెప్పవారును గలరు. ఆలివర్ గోల్డ్ స్మిత్ ప్రభృతు లిట్టివారు (Vide: "The Citizen of the world "Theor City Night's Peace"). వీరిచూచున వారిమాటలును చల్లనివేయయ్యు వీరి యంతరంగములందు కృత్యాసములుండును గదా! వీనిని సర్వములు కెన్నెరి వెరవు లున్నవి.

భావము కేవలము వచనమునుండియే కృతకము కాదు. ఇది నీటియందలి మందుకొండను పోలనదని తెలుపవచ్చును. ఈ కొండయందలి తొమ్మిదిరంతు లంద కమున మునింగియుండును. ఒకవంతుమాత్రము జలముపై తేలును. (vide: Freud's Book on Psychology) ఇంతికంటె సధికముగ నది యాత్మప్రకాశము గావించు కొనజాలదు. అంతరంగ ముకర్ణివమందలి భావము ప్రసంగమునందు కొంతిదనుకమాత్రము ఆత్మప్రకాశ మొనరించుకొనగలను. కాని భావము జడముకాక జీవానల సందీప్తమైనది కావున కొండవలె నడగిమరగి యుండనేరదు. మాటలందుగాకమానె, కన్నీళ్లందును, నవ్వునందును, అంగాంగ భంగిమమందును, ఉద్వేగపూరితమైన చేష్టలందును అది వెలువడును. కొండొకవడి సంయమి భావము సంతరంగమున బంధించియుంచినను, ద్విగుణీకృత క్షత్రితో కాలక్రమమున నేరూపమందైన నది విజృంభించి తీరును. లతలందును, రెమ్మలందును నెలలకొలది నిదురించియుండు భావము వసంతసమయ

* తిన్నేటికుంభమేశ మహాత్మవానంతరము ప్రయాగనుండి కదలిపోయి వారణాసి నావేళకు చేరుకొంటిమి.

మన మొక్కలందును, పూవులందును, కాయలందును, పండ్ల
యందును మానవులవలెనే ఆత్మ ప్రకాశమును పొందుకొనదా?
కమ్మతామియందు తన చరిత్ర ఇట్టిదని ప్రకటించి బహు
భావుల నలరింపదా? మనుష్య మానసమున పాపసూచిన
భావము బహుజన్మలందు గూడ నవతరించి వివిధ క్రియ
లందు ప్రస్ఫుటించునని హైందవతత్త్వికు లెఱుగుదురు.
భావము సత్యముకావున, ఆత్మకు దగ్గఱమట్టుము కావున
కన్నడు మృత్యువుకంటె గదు.

అధినియమం దావిర్భవించునది ఆసత్యమేదా!
ఎరువునకులదానిని సత్యమనితోచు లీల భావమతె నిది
నటించును. నేడుకాకున్న రేపైన నీనగలు రాలిపోవును.
ఇప్పుడుకాకున్న భవిష్యత్తునను మోముమీది పూత యంత
రించి పోవును. చక్కని చుక్కవలె కొండొకవడితోచిన
నేమి, ఆపృతము : 2 గర్భమున మృత్యువును ధరించియే
యందును. నిండుకడుపున నిప్పు కెరసుల నిడికొనిన
కొండ ఏదో మహూర్తమున వెల్లివిడియక మానునా?
కాలవియత్తలను సత్యము చిరసందీప్తమైయుండు,
నసత్యము తాద్రప్త్యకొనిన గోతిలోబడి చచ్చి కంపు
గొట్టదా?

విలుత ప్రాయమునందే గృహమవీడి, విశాల
భూభాగములందు మసలి, వివిధ ప్రకృతులను పఠించు
తరుణములు నా కెన్నో లభించుటచేతను, క్లిష్టమైన
జీవనమార్గములందు ప్రతికూలపరిస్థితులందు నడచుచు,
బహుళ గుణదోషములను గాంచి సర్వవిధ మనుష్య
చరిత్రల నెఱుగవలసిన యక్కఱ నాకు పలుమాఱు
కలుగుటచేతను, నైతికజీవనమున నే గలియు న్యక్తుల
ఆంతరంగికశక్తు లెట్టివో, వారి హృదయములం దెట్టి
భావములు సంచరించుచున్నవో, వివిధ సమయము
లందు వారి మానసికగ్రహణ మెట్లు పరిణమించు
చుండునో అవలీలగ గ్రహింపగలనను ఆత్మవిశ్వా
సము నాకు కలదు. క్రమగతి నైహికయాత్ర నలిపి,
విభిన్న జీవనసమస్యలను ధృతి నైపుణ్యములతో
నెదుర్కొనుటకై జీవన రహస్యములను గుఱించిన
పరిజ్ఞాన మెంతో అవసరముకదా! ఆర్థికముగను,
నైతికముగను పరిష్కార నేడు పతితులై యుండుటచే,

మతమొత్తముపై, ధర్మనిరతిపై, ఘన చరిత్రపై,
సుందరభావముపై, సదాశక్తిపై నల్ల వృష్టి నేడు
మిక్కిలుముగ సరియించుండుటచే తఱచుగ నహి
తులనే, ప్రవంచకులనే, ద్రోహులనే, దుర్మతులనే
మనము విలోకించుచుండుము. అడుగుపెసిన కొలది
బొప్పి గట్టించుకొనుచుండుము. నేకను ఇట్టిగాయములు
నాకు లభించుచున్నవి. దెబ్బతిని దెబ్బకొట్టిన నాధ్యా
త్మికనియమమునకు భంగము వాటిల్లు లుండుండ, తీవ్ర
సంఘర్షణము పితాచమును లేపుననియు, ఆత్మశాంతిని
మనుమాడుననియు, పరస్పర విధ్వంసము తలనూపుట
తధ్యమనియు నెఱుగుదును. ప్రతికూల ప్రకృతులనుండి
సంఘర్షణమును గాక సఖ్యమునే సృష్టించుటకును, విష
బిందువులను గాక అమృతకణములను లాతివారి నడవడి
యందు చిందింపజేయుటకును, తెరలుతెరలై ఎదుటి
జీవనమునుండి దుర్గంధము మీదికి పారలి రానున్నతడ
నుగంధపూరమనకు దానిని గంగోత్తరి గావించుట
కును, చీకటికోణమైన మనసున దివ్యజ్యోతిని నిలుపు
టకును, ప్రళోపమును పొలియించి ప్రాయము
నకు పట్టుమగట్టుటకును, కలుషమును కడతేర్చి ఉత్తమా
శయములకు విజయస్వజము లందించుటకును, హాహాకార
ములను తడమిగొట్టి జయముగల శ మాలాపించుటకును,
మనుష్యహృదయమున పెరుగుచున్న డొంకలను తెగ
గొట్టి మరల నందు నుండార పారిజాతములను కుసు
మింపజేసి సంవత్సరంబు నందు పువరధిర్నిచుటకును నేటి
మానవుడు మాటలకంటెని ఆంతరంగిక శక్తి నలవఱచు
కొనవలెను. ఆత్మసంయమ మనుడు, శిశిరబుద్ధి యనుడు,
దూరదృష్టి యనుడు, అదృతకౌశల మనుడు ఈ శక్తి
లోనివే! దీనినందిన మహూర్తముందే మహత్తర జీవర
కర నలవఱచుకొంటిమని తలపవచ్చును. వడగండ్లవలె
కడగండ్లు పైబడుచున్నచో, విండ్లును ముండ్లును నిమగ్న
నిమగ్నము మార్కొంచున్నను, నా మహత్తర మహూ
ర్తమున పండువెన్నెలను జాఱు రథాంగములవలె, సుధా
బిందువులను గుటకజేయు తేలిగుంపులట్లు, పూలపాను
పున గలియు దంపతులదండమున, భాహంబరమునుండి
రాలు చల్లని కలపులకు మనసులొగ్గు కవిచాతకముల
చాడ్పున ననంతానందమునంది, ఎంతేని మురియుదుము.

మధురరాగాలాపమునకు, మంజులస్వని సృష్టికి సంగీత మూర్ఖునమందలి ఆరోహణావరోహణము లవసరముగు లాగున, మధురమంజుల జీవనగీతికాసృష్టికి భావమూర్ఖు నమును, క్రీమాకాశల్యమును అక్కరైనది. వివిధ సూచకములగు మన హృద్వీణా తంత్రులను సప్తస్వరముల సమన్వయము తేటపడు వకువున నేరిమిమెయి మీ జాలినపుడు మన జీవనముల నమరులకు మాత్రం పాటకచేరుల గావింపగలము. ఈ సామర్థ్యము నందుట కెంతో సాధన మవసరము, ఇంటి నుండి గ్రంథములగుట్టయందు పద్మాసము వేసికొని రుద్రాక్షులను త్రిప్పనట్లు గ్రంథాక్షరములను మనన మొనరించిన నిట్టిసాధనము కానేరదు. ఈ సాధనమును, పైన నుల్లేఖింపబడిన పరిజ్ఞానమును స్వీకృతపరిశోధనము వలన, స్వయంకృషికతన, గంభీరపరిశీలనమువలన, హృదయపరీక్షమూలమున, ఆత్మసంయమముకతన, నిశితబుద్ధి వలన, మాతనశక్తిసంపాదనముకతన నలరడును. పాడుచుండ, నాడుచుండ నెల్లరవములను, ఎల్లరూపములను ఆకర్షించుకొని, మనమ్రాల బ్రదర్శించు టాకీజంత్రము లట్లు ప్రకృతి జీవనమందును, మనవ్యజీవనమందును బహుళచలనదృశ్యములను దానైకొని, సాహితీ దాని నాత్మహృది బ్రత్యక్షమొనరించును గావున, నాదర్శ జీవన నిర్వహణమునకేకాక, ఆదర్శసాహిత్య సృష్టికిని గూడ నట్టిసాధనమును, అట్టి పరిజ్ఞానమును అనివార్యమైనవి.

సాహితీవనుమతియందును, ప్రత్యక్ష ప్రపంచమందును పూర్ణాదర్శములను నిండుపండ్లనట్లు పుడికితీతవలెనని కాంక్షించువాడను కావున నీపరిజ్ఞాన సాధనలందు క్రమకృద్ధి నంద నాతురపడుచునేయున్నాను.

వరంగలుమిత్రులతోకలసి నే నెంతకాలమో మనుకున్నను, వారితో దీర్ఘప్రసంగము సలుపకున్నను వారి హృదయము లెట్టివో, వారి చరిత్ర లెట్టివో, వారి జీవన విధానము లెట్టివో గ్రహించుటకు నాకు నిమిషము నేపుకంటె నాలస్యముపట్టలేదు. అభినయమునకుగాని, నాటకమునకుగాని వారి జీవనములందు చోటులేదని గ్రహించి, ఆయనాయుకుల నిష్కృళంకచిత్తములకు జోహా

రంటిని. కంటిమాపు చిల్లక మన్నంతకాలము, మనక దృష్టి వాడియై చున్నంతకాలము (ఈ మార్కుల నెదుటివారు చూచిన తెలుసున సాంఘికము సాంఘికము) ఏది సత్యంపు వ్యక్తికరమో, ఏమిటి యసత్యపువిజృంభణమో గ్రహింపజాలగలను.

కడదిన రాత్రి నా కెట్టి యవస్థ వ్రాపించెనో యని వరంగలుపైచోడు లెంతో వందుచున్నందునని గ్రహించి, పరార్థచింతకు తావోసగిన వాచి పవిత్ర హృదయములకు ధవ్యవాచము లొసగితిని. నికరవాచముగ నేను బయలుబడినందులకు వా లెంతో యానందించిరి. సమీపమున నేడేని దేవాలయ మండియుండునని యూహించి దానిని చూచుటకై పయనమైతిమని వారనిరి. మతావేళమతోకాబోలు, వారితోనన్న అబల తాటిపండుగాడిని చంకబెట్టికొని ఎంతో చురుకుగ నడచుచున్నది. తనముం వొక యెత్తుకొండి కలదని పాప మామె యెఱుగదు. ఎఱిగినను ఆవేళభరిత హృదయయై యున్నంతదనుక ఆమె వెనుకంజవేయదు. ఆహా! మతావేళ మెంత మహత్తరమైనది! అని యెఱుగు శక్తి ఎంత యద్భుతమైనది! మనుజునకు రక్తమాంసములిచ్చు బలమెంత? భావోద్వేగమున, మతావేళమును అదృశ్య దివ్యశక్తులై యంతరంగమున విరాజిల్లుచుండ నంగుష్ఠ మాత్రకేరులుగూడ ధైర్య షేమాచిలు లగుదురు; అసాధ్యములను సాధించితిమిదురు. గిరీంద్రములును, కిరీంద్రములును వీరి కరుణకై దోసిల్లొగ్గి వీరి మ్రోల నిలుచును.

తెలుగు పైదోడులనుండి కదలిపోయి, సేవకుని గూడి మఱికొంతమార మరిగితిని. తరుబృందమున ప్రవేశించుచు, గజాసురుడు నా కెదురై “నమస్తే బాబూ సాబ్! ఆఫ్తర్క్ ౭౦౧౮మే హవా ఖాతేహై క్యా? పహాడేపర్—(“అయ్యా! వందనము. ఇప్పటివఱకు వనములో వాతులగు నారగించుచున్నారా? కొండపై—”) అని చిఱునవ్వుతో వ్యంగ్యస్వరమున నాతడేమేమో ప్రశ్నించుటగాంచి, “నమస్తే” యని మాత్రము పలికి, వారితో ప్రసంగింపక, అప్పటికే చాల ప్రాచీన క్కుటచే వడివడిగ నడచిపోతిని.

కష్టమయినదే! ప్రాణమున గజానుకును నాకెంతో తోడుపడునని ఆశపడితిని. ఉత్తరహిందూ ప్రాంతమున నేను సలిపిన డిప్లొమాత్రలో నాపొట్టిపిచికి నాకెంతో పరిచయమునది, నాకు ప్రాణాధిపతుడైనాడు. పిమ్మట నాకు నాని నుండెయ్యదు మేరువువోలిన చూడ్యా ముండెను! నన్ను నిరుడునాని యంత రంగము విమర్శించుకంటే వికారమై యుండెను. మహాత్తరచేనాధ్యక్షులవలె ప్రవర్తించు నిత్యభావము పరంజ్యోతివలె నా హృదయముగల్గియున్న లేజర్ లిపినది! తాను చేయునది మహాత్మాభ్యుదయి ఆతడెన్నడును జరుగదు. అతడెన్నడును, పాదును, అంతియే! కోపించినపుడు తనలోతాను నవ్వుకొనువాడు; నామనమునకు నెరులు కలిగినని యూహించునపు నేమృతము. నాని యెంతో భుజించుచు కొనియు. అది చాలకుని నుండె కనయినది; మంచుకంటే కుద్రమైనది. కఠినమైన ప్రజాభిక్షను నిర్దిష్ట మొనరించుకొని, నిష్ఠమైన పయనము నలుపుచు, నిర్భయవలె నే బ్రవర్తించినపు డెందుకైన గనలక, విసుగుజెందక, నిగులుపడక, తనకష్టమును కష్టమైందక, నేబడుపొట్టుకు దుఃఖించుచు, తన నిద్రాచారములను పాటించక, నా నిద్రాచారములకై వింతవింత వ్యవస్థలు నలుపుచు, తన మాటలచే, నాలుపాటలచే నాకెంతో సంతోషముగూర్చుచు, నాకు తోడై నా నీడయై మనలిన వాని నెన్నడును మఱచజాలను. ఆతడు మహాత్ముడని గుర్తించియే, ఆతడెటుగనితీయన తలచుగ వాని హృదయమునాత్మమునకు సాగిలపడువాడను. మరల వానిని గలిగికొని, వానిగూడ మాటిమాటికి హిమగిరిచూత్ర సలుపవలెనని మక్కువపడుచుండును. ఈతని చాడవలెనని ఆనవరత మాతురపడుచుండును. గజానుకుని చావున మన్నపుడు Law of Contrast ననుసరించి నా పొట్టిపిచికి తలపునకురా, నిరువురందు గోచరించిన వ్యత్యాసము చలచి అబ్బురపడిపోతిని. శారీరకొన్నతయందు గజానుకుడు బ్రహ్మగిరి తలదాటివాడు. హిమచలమున కుజ్జికాగలవాడు. ఉన్నత శరీరమునకును, ఉన్నత భావమునకును దగ్గతీయట్టికే ముందునని తలపడెల్లదని ఈతని

దృష్టాంతము గ్రహవహదినది. పొట్టిపిచికిపరిమాణము గజానుకుని చిటికెనవలెను దరపాలై న మండము. పరమాణువునందు కొండంతభావమును గాంచి, కొండంత కాయమున పరమాణువంత మహత్త్వమును గాంచక, ఇతటి సృష్టిచిత్రమని యచ్చెరువొందితిని.

పుంజానుపుంజులుగ పరిశీలించితిమేని, సృష్టి యందెన్నేని చిత్రములను విశ్లేషించుము. ఒక్కొక్క చిత్రమున నొక్కొక్క Epigram గా తుము. పరిస్పర ప్రతిమలములల్లు తోచు చెందుభావముల కలయికలో నన్యతనక్తియును ప్రదర్శించునదే Epigram కదా! మృత్యువు యిది జీవన మాతృవిజయము: దుబయు, దుఃఖమునకు సుఖము హేతు వగుటయు నిట్టి సక్తియులే! అనంతమైన బ్రహ్మము హద్దుగల నిజసృష్టియందాత్మ ప్రకాశ మొనరించుకొనుట. నిట్టిసత్యమే! నెనులునుండి సుఖ ముద్భవించుటయు యిట్టిసత్యమే! కమలముఖమున దోచు కన్నీటిబిందువు ప్రభాతసమయమున చక్కని రతనముట్లు కాంతిలదా? నిజేంద్రుడు సరోజిని యొసగు రత్నాంకితహారము బాష్పసమదృశమైనదేకదా!

మనుష్యచరిత్రయందు నోచు చిత్రములనుండి చిత్రములను సృష్టించుట ఆసాధ్యముకాదు. ఈ చరిత్ర జీవసంచారము గలది కావున చలనయుతమై డి; పరివర్తన ముండజాలునది. మనుష్యదృష్టి గాంతిజనది పరిపూర్ణత్వము (Perfection) కావున దీని దెస నాగి పోవుట మానవుని సహజగుణము. దీనికతన గుత్తితంపు చరిత్రలు కొన్ని ఆంధ్రరంగిక పరివర్తన ముందుట గాంగును. ఈ పరివర్తనమునే తాత్వికులు Resurrectio అనియు, Inward renewal అనియు దెలుపుచుండురు. హైందవసారస్వతము దీనిమహత్త్వమును వేనోగుల బ్రకటించినది. నేటి టాలెస్టాయి ప్రభృతు లీ యాధ్యాత్మిక గుణమును బహుభంగుల సగ్గించిరి (Vide: Leo Tolstoy's famous novel 'Resurrection'). క్రైస్తవమత చరిత్రయందీ ఎంతేని ప్రాముఖ్యము నందినది అంగికార బంధుములై యుండిన *అగస్తయును

* అగస్తయును ఘోరవ్యభిచారియైయుండ వాడు. ఈతని దుశ్చరిత్ర పీనికల్లికెంతో సంతాపము గలిగించెను. పుషపడి అంతరంగికపరివర్తన మంది, ఈతడు యోగీంద్రుడై రోమునుండి గ్రగరీ యనుపోవుచే పుత్తెంపింపబడి

పోల్ ప్రభృతుల జీవనములు దీనికతననే ఆలోకితములై పొందవలసినదీ ప్రముఖ కాజాలివి.

గజానురుడు పొట్టిపిదికివలె మహాకృష్ణుడు కాను, నిష్ఠురునివలె దోచినాడు. కరుణాశరధి కాగలదని నా పృథవిశ్వాసము. కొంతకాల మితనితో మసలి యతని చరిత్రయం దుగయుచు నూతనశోభను గాంచవలెనని యాశపడితిని.

నడచుచు నడచుచు నేవకు డేమేమో పలికినాడు. నామనసు వేటుగ పనిచేయుచుండుటచే వాని నుడువులు వాని “స్వగతి”మందే నిలిచిపోయినవి! వాడు గంభీరవదనుడైపోయినాడు. ఇంతలో మిరపపండుగాడు, పండ్లీవల బాటవైచి, ప్రత్యక్షమైనాడు. నా యాగమునమును తెలుపుటకైకాబోలు పరుగుపరుగున వెనక్కుపోయినాడు. వీరప్రవరునిగూడి అల్పపమయములో డైమాకరాజుదివ్యభవనమును జేరుకొంటిని.

తీర్థయాత్రలను చేయుచుటందుక, తిథులను పెట్టించుటందుక డైమాకరాజు అందవేసినచేయి. ఈ వృత్తులలో వానిబుద్ధి పరిణతినందినది; తలపండినది. తాతమత్తాతలనుండి ఆవతరించుచు వచ్చిన క్రియాకలాపమును ఉగ్ధబాలనాటినుండి చేపట్టి సాధించుచున్న ఘటము అందులో నింతటివాడగుటలో అక్కజమేమున్నది? నిన్నటిదినము నేననిన నాతల్లి తద్దినము మాట ఆతనిచేసి బడి ఊరకొనలేదు. వానిమనసున ప్రవేశించి, మంచి మందుకణికవలె పనిచేసినది. మరల దానిని గట్టించి వానికి జ్ఞాపకముచేయవలసిన అక్కర లేకపోయినది. అతడు బ్రహ్మగిరివృత్తాంతము నెఱుగనివాడు కాదు. కొండకొన జేరుదునని పోయిన వ్యక్తి

ఇంతలో తిరిగిరావని నాపలుకు వినివచ్చిన గ్రహించినాడు. గిరినిరము నెక్కినను ఎక్కబాలకపోయినను, అట్టికము కనుక దొరికిపోయినను, తనమేదనై పడిపోయినని ఆ బుద్ధిమంతుడు గ్రహించినాడు. ప్రాణపతి చిత్తమును కనిపెట్టి ఆతని యడుగు జాడలనుసరించు వొడ్డయిల్లాలైనను కాకపోయినను కాపురమునకు వచ్చి నప్పటినుండి ఆతని యువ్యోగమున పాల్గొనుచు విశేషానుభవమును సంపాదించిన దగుటచే మదాము నేటి వంటకై వలసిన సన్నాహమును నేను ముల్తీరాకమున్నే చేసికొనినది. * నేను వచ్చినంతనే కరుగు తెలుపుమని తనయున కాజేశ మొసగి ఎవరిచేతనో అమావాస్య తర్పణమును విడిపించుటకై కాబోలు డైమాకరాజు కుశావర్తమున కరిగినాడు. చేతినిండా కావలసినంత ప్రాప్తీనుగల అదృష్టవంతుడు!

మిరపపండు తూరీగవలె ఎగిరిపోయినాడు! అచిరములో డైమాకచక్రవర్తి హాజరైనాడు. వెంట నలుగురు మహాశయులున్నారు. నలుపురుగు డైమాక వర్ణములోనివారే! శరీరములపై బుక్కా చల్లుకొనిరేమో అని యూహించితిని. ఒక్కడు మాత్రము లంకగుమ్మడిపండును బురుడించు బొజ్జతో నలరారుచున్నాడు. నలుగురును పెద్దమీసములు గలవారే! తక్కుంగలవారి ముఖభాగములును, తలకాయలును నున్ననై యున్నవి. గడ్డిపరకలవలె పుంజిడు వెండ్రుకలు ఒక్కొక్కరి నడినెత్తిపై శోభిలుచు మందమారుతమున నూగాడుచున్నవి. కొంతదూరమున నిలుచువారి కివి గోచరింపవు. నాలుగు మెడలపై నాలుగప్పడాల పిండిమద్దలు రంగారి యున్నవని చూపలుగు గ్రహింపకపోరు. గుమ్మడిపండును చూపి “ఇతడు మంత్రము

కీ. శ. ౧౯౭ లో కెంటున గాలిడి అంగ్లావనియందు క్రైస్తవమతమును ప్రచారమొనరించిన ప్రథమాచార్యుడైనాడు. తెరువుదాపున వెలుగునుగాంచిన ముహూర్తమిది పోల్ మహాకృష్ణుడైనాడు.

* ఈరీతి అక్కరలు ఆకస్మికముగ పొడనూపినను, జంతుగొంతులు లేక వాని నెదుర్కొనబాలు శక్తి పండాలు వుండును. ప్రయాగనుండి పగలు పడునొకండుగంటలకు కుటుంబసహితుడనై ఏడేండ్లకుమున్ను నేగాళి కేరీనపుడు చల్లా నుబ్బారావుగారు “శో” అనినంతనే ప్రమధగణమువలె పలువురు ప్రత్యక్షమై నాటి సన్నాహమును నిమిషములో నెఱపిరి.

చెప్పెను. ఎక్కిన మువ్వలు భోక్తలు. ఉత్తములైన బ్రాహ్మణులు" అని వైవాకరా జనినాడు. "రిజము చెప్పితి" అని వారిని తేజిమాదితిని. "పదునేనుదినుల నుండి నాసిక పైవనులో మీకై ఎదురుచూచుచుంటిమి బాగు! ఎవ్వరు వయచేసినారు?" అని గుమ్మకిపండు గౌరవ పూర్వకముగా నన్ను ప్రశ్నించి నాడు. ముసలి ఘటం రికివడని, గట్టిఘటమని గ్రహించుటకు నా కాలస్యము పట్టలేదు. ఇట్టి వృద్ధులను చూచినపుడు ఎంతో సంతోషమందుచుండును. ఈ ప్రశ్నను వృద్ధుడు కాక యువకుడు ప్రశ్నించియుంకిరి గోపించియుండును. పదునేనుదినులకు మున్ను అమృతసరముండుంటిని. నాకై ఈతడు నాసికలో ఎదురుచూచుచున్నాడట! తొలుతిటి పర్యాయము (1902 లో) కాశీపోయినపుడు చల్లగా బాబరావుగారి ఏజంటు "అబ్బాయి! నీకై మొగలోమగయి పైవనులో ఎదురుచూచితిని" అనినాడు. ఈవచనము పండాబాపలందఱి నాల్గులపై లేలిచూచుచుండునేమో! "పదునేనుదినులకు మున్ను రాత్రివేళ జలియకొవాలాబాగ్లో మీవంటిరూపమే గోచరించినది. మీయశ్వేషణ మచ్చటివలన ప్రాకి యుండును." అని గుమ్మకిపండుతో పలికితిని. "ఇత డెప్పుడెప్పుడు భూత మగుచుండును. బాగ్లో మీకు గోచరించినవా డీతడే!" అని ఒకభోక్త పలికినాడు. గుమ్మకిపండు కను లెఱిజేసి ఒకమాటు నాలుక నీవల

వాడిచేసినాడు. ఇక నాలసింపక నాటిక్రియకై గజంగ వలెనని వారిని హెచ్చరించి, స్నానమునకై వారితో పశావర్తమున కరిగితిని.

పితృకార్యములందు ఆంధ్రులకు మహారాష్ట్ర భోక్తలు (వారును పంచద్రావివలలోనివారే కాక) పనికివత్తరని మరపెద్ద లనుచుండురు. కాశీప్రయాగలందు పిండప్రకాశనమయ్యుమలందు వీరు వివిధగా చెల్లుబడి యగుచుండురు కాని తెలుగుతిండికి వీ రలవాటు పడ లేదు. *

కన్నతల్లి తద్దినము. ఈపవిత్ర సాంఘ్యేరిక కర్త వ్యమును నేనిపు డంతిగా విమర్శింప బూనుకొనను కర్క శాస్త్రులు తెలుపు ప్రత్యేక ప్రమాణములనగాని, అను మానమువలనగాని దీనిని గ్రహించుట సాధ్యముకాదు. ఆ ప్రవచనముమాడ నొక ప్రమాణమేకదా! నే వచసమే హించువు కు ప్రహసమైన ఆప్తరచనము, దీనిమహత్త్వ ముదింత్యమని విందుము. ఇది సనాతనమైనది. మనుష్య వివేకమునుండి కాక ఈశ్వరముఖమునుండి వెడలింప విందుము. ఈయంకములను తూచాతప్పక విశ్వసించు కున్నను, మనుష్యహాసనము దివ్య భావోద్వేగముచే చలించినపుడే అందుండి వేదవాక్కు వెడలెనని నమ్మ జెల్లును. ఆధునికతాత్వికం దగ్గగణ్యుడైన రాధా కృష్ణుని పల్కు లాలింపుడు! "The Veda is

* కడపటిమాటు ప్రయాగలో తీర్థక్షేత్ర పెట్టినపుడు ఇరువురు మహారాష్ట్ర భోక్తలు తప్పిరికారు. తెలుగు ముద్దలు కంకములో చొరబడినంతనే (ఇంజనునుండి గుప్పగుప్పన స్త్రీమఉబురునట్లు) వానిపవర భోక్తలనంద్రము లనుండి వెడలింది. సెంలుపొగలు అధికమైనకొలది వారికన్నునుండి నీరు జొటజొటరాలినది. పురుషులు, అందును మహారాష్ట్రజాతీయం దుద్భవించినవారు, మహావీరులు, ఆత వారివలె నేల బేలగుచుండిరో నాకు తెల్లమకాలేదు. ఆశ్చర్యాన్నికుడనై "ఆస్తే, ఆస్తే, — ధీరేధీరేహాయియే ("వెల్లవెల్లగా ఆరగింపుడు") అని నేనంటిని. "హం రోలే-రోలేక్యా—" "మేము ఏమస్తూ ఏమస్తూ ఏమి—") అని ఇక వారుమాటలాడజాలకపోయిరి. "అసలైన సరుకు, అనగా ఆవకాయ, గోంగూరపచ్చడి వగైరాలు సుదూర ఆంధ్రవసుంధరలోనే యున్నవి. ఈరితి భోజ నములందు అవి నిషేధములేయైనను, కొంత Concession కు చొటిచ్చివాని నెట్లయిన తెప్పించి వీరికి వడ్డించినయె డల చెప్పన వీరు నా పితృదేవతలను కేరుకొనగలరు. హాహరాదులమ్రాల ఆంధ్రప్రజ్ఞను గఱించి మహాప వ్యాసము లీయగలరు. నేడు వీరు విలపించుచు మద్దులు మ్రుంగినశేమి? నా పితృదేవతలు కారమున కలవడిన ఆంధ్రవీరులే కనుక, తమరుచికి సరిపడిన పదార్థములు లభించుచున్నవని భోక్తలేడ్వినకొలది తాము సంతసించు చునే యుండురు." అని యూహించుకొని ప్రకాశముగానేమేమో పలికి వారిదుఃఖము నుపశమింపజేసితిని.

called 'Sruti' or the rhythm of the infinite heard by the soul. The words *drsti* and *sruti* which are the Vedic expressions point out how the Vedic Knowledge is not a matter of logical demonstration, but an intuitive insight. The poet's soul hears or has revealed to it the truth in its inspired condition, when the mind is lifted above the narrow plane of the discursiveconsciousness. According to the Vedic seers the contents of the hymns are inspired and revelatory only in this sense" (Vide: page 128 chapter on "Transition to the Upanishads" RadhaKrishnan's celebrated work "Indian Philosophy," Volume 1.)

వేదవిజ్ఞాన మనంతమైనది. ఈ విజ్ఞానమహాదశిని మనించి క్రొంగొత్తదన భావామృతమును వెడలించు శక్తి మహామేధావులకే సాధ్యము. శంకర రామానుజాదు లిట్టివారు. కాలపథమున బహుళతాబ్దులు కడచుతేలి కొండొక మంగళముహూర్తమున పీఠజనించి, యుగమర్యాదకు సరిపడుపంథసంఘా జన సమాహమును దోకొనిపోదురు. స్వతంత్రిగమనిక మహాత్తరమైనదే! కాని విజ్ఞానముపై, ప్రజ్ఞపై, ప్రతిభపై నాధారపడిన స్వాతంత్ర్యమే సురుగంభీరమైన ఫలములను చేగొనును. విజ్ఞానరహితుని స్వాతంత్ర్యము విచ్ఛలనడవడియై, తీఱుచెఱుపు దెచ్చిపెట్టును. సంస్కృతాక్షరము తెలుగనివారు, తత్త్వకాస్త్రమును మందునకైన గాంచనివారు, మతమహత్త్వమున గ్రంథలిడజాలనివారు, భౌతికకాస్త్రదృష్టితోడనే ఆధ్యాత్మికాంశములను గూడ పరికించువారలు వేదములను నిరసించి, అందుల్లేఖింపబడిన కర్మకలాపమును గర్హించి, ఆధునిక దృష్టియందైనను అందలి గభీరతత్త్వార్థమును గననేరక, హిందువులమని తెలుపుకొనుచున్నను, హిందూధర్మ విరుద్ధముగ జీవనములు గడపుచు, స్వతంత్రప్రభమున

నగ్రసదుల మునుంచుమని యెంచుచు తమ జీవనముల నిట్టిచేతులకు క్రాంతిగములను గావించుకొందురు. వీరిగణమును చేరుటకంటే, తెలియరాని భౌతికమైన రుణపుట కందిరాని ఆధ్యాత్మిక విషయములకు మాన్యులమై సంకమాన్యులమై మానలేక చాలినిము నండుటకంటే, విశ్వాసము నాదారము చేసికొని, విహితకార్యము లొనరించి, * చక్రపరమున పదస్థులనమెనుగక చరించుచు ఆత్మకాంతిసందులు మేలుకాదా?

ఆత్మ మృత్యువు నెనుగకని ప్రధాన మతము లన్నియు నంగీకరించుచున్నవి. ఒకశరీరము చచ్చినను తరకర్మము నెఱపుకొనుటపై ఆత్మ మఱిండుకాయమున ప్రవేశించునని శాంతిదేవి కథనమున కన్పించినది. ఈ ప్రత్యక్ష దృష్టాంతమునందలి మహత్త్వమును లోకమునకు తెలిపితిని. ఒక యగారమునుండి వేటొక యగారమున ప్రవేశించు తెఱువ నొక భక్తమునుండి మఱొకజన్మమున చచ్చి కాలక్రమమున కర్మబంధమును తెంచుకొని ఆత్మ ముక్తిసందును. చినిగిన వలువలు వదలి మానవుడు మాతనాంబరముల కెట్లు దాల్చునో, జీర్ణదేహములను విడి ఆత్మ నూతన శరీరములను గ్రహించుచున్నదని కదా భగవద్దీత తెలుపుచున్నది:

“వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ
నవాని గృహ్లాతి నరోఽపరాణి,
తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణా
న్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహీ.”

నాయమృతయాత్ర అమృతజీవి. ఈ యమృతజీవి నారాధించినపుడు హృదయమున కెంతో సాంత్యము, ఎంతో పరితోషము చేపడును. భావము కైదీయై యుండజాలదు. ఆత్మప్రకాశమందే అది యానందము నందును. అందును, ప్రేమభావము అద్భుతశక్తిగలది. విశ్వసృష్టియందాత్మప్రకాశము గావించుకొని జగదీశుడు కుటుంబనట్లు దీని వ్యక్తీకరణమున మనుష్యహృదయము సంతసమందును. ఆరాధన మిట్టి వ్యక్తీకరణమే!

* “తస్మా చ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్య వ్యవస్థితౌ, జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తు మిహోన్సి.”—శ్రీ భగవద్గీత.

అమృతము, అమృతము తోడూ రినలేనివాడు, అర్థాంగి నాత్మహృది పర్యవేక్షణలేనివాడు, తోడిమానవులయొడల సహృదయము జూపజాలనివాడు, సాంఘికమనుష్యుల విల్లలేనివాడు ఇట్టియానందమునకు బహుమోజనముల సూరమున నుండును. ఈతనిశీతనమే ఈతనిగోరియై యుండును; ఇంకే ఈత డడగిమడగియుండును; పురుగు లట్లు గుచ్చిత తీతలి వీడించి విడించి, తుదకు తమ గొట్ట జెట్టికొనును.

నాయున్న పరితనముంకే నన్ను బాదుక, నేడును నామోలనుండిన, సచ్చిదానందమును నానందనాంగం మన వాడియావులై యుండెడివి.

నభృతమున హృదయమును విప్పి “అమ్మా!” యని ఆకురవాటున కంకమెత్తి పిలిచినపుడు గుండె నుండి దుఃఖపూరము పొంగిపారలును. కరుణామయియై ఆక్రందన మొనరించినపుడు అంతరంగమందలియాతనము పంజరమునుండి విడివడినట్టువలె అంతర్ధానమగును. కని పెంచిన ఆనందము, ఇంచుకకనలిన సంతప్తహృద యయ్యె, ఇంచుకసంతసించిన పరమానందభరితయై నెగులు చూచి పొగిలి వేయివిధముల దల్లడిల్లి వేయిరెరుసులను క్రోగంటనైన పరికింపక నిరంతరప్రేమదానమున ననంతా నంద ముండును, ఆలండును పాలుండును పాతములు గజపును, నిమగునకు పెట్టులైన మోదమును, శాంతిమును గూర్చుటకై ఆత్మార్పణ మొనరింప నాతురంపకు కన్నతల్లి చిటుతప్రాయమందే కఱవైనపుడు, వడ గండ్లవలె వైబడు కడగండ్లకు గొడుగైనయెడద అకాలమున నెందో యెగసిపోయినపుడు, అంధకారమం దును, పరనీమయందును, ఘోరాతపమందును దురంత దుర్దాంతభాధల నోర్వజాలక డగ్గమా యెందను చేతబట్టి కనుగాయ “అమ్మా! అమ్మా!! పలుకవేమి?” అని యెఱచినపుడు, రెక్కలు కట్టుకొనియైన వచ్చి అనుగ్రహ జేర్చుకొననెంచు తల్లిప్రాయమును మృత్యువు తనవీడికీల నొక్కపట్టినపుడు గుండె గుండయై నేల రాలదా? అమృతామృత ఆత్మలు తీర్థస్నానములందు పక్షిదంపతులై తానమాడుచుంట గాంచి ఆంతరంగిక సాంత్యము నందవలెనని యెంచి పసికనమున నొంట

ంపై పరిభ్రమణము మొదలిడి తొలుత వారజాసి పోతినీ, నాటి నామాటల కాదరపూర్వకముగ వీక్షిల్చి, నా యుద్దేశమును గ్రహించి, అది సిద్ధించుటకై తోడ్ప డిన శ్రీ చల్లా నుబ్బారావుగారు నేడును సుఖులై యున్నారు. కన్నవారియాత్మల నానావన మొనరించు కొని మహాక్షేత్రములంగు వాని నాత్మహృది గాంచి, లోనియలముట నపనయించుకొని చిత్రకాంతినందుటకై యే నేను తీర్థవిధులను పెట్టుచుండును. ఈవిశ్వాస బీజ మును చిటుతప్రాయమున నా హృదయమున నెవరు నాటిగో నే నెఱుగను ఇది తొలుతటి పుట్టువులొని పంటగింజయేమో! ఈ బీజమును చితుకొట్టడంపడు ఆంగ్లవిద్య నాకు తప్పనిదైనను, దీనిని తాకనీయక దాని ధాటిని హద్దులొ నుంచుటకై యత్నించుచునే యుండును.

బాల్యవస్థ కడచినంతన, అమ్మ సుష్టేకించి వెడలిన ఆర్తనాదము అంతరంగిక సాంత్యన మొనగు లకు కారణ మది భావగర్భిత మైనదగుట యని గుర్తిం తుము. ఈ దీనారవమును పంథ గావించుకొని అందుండి అమృతాశీస్సు గాంగనిర్దురమట్లు హృదయమున ప్రసించి అందలి యగ్నికుండమును చల్లాడ్చును. అమ్మకై పొగులగలకై అంతరంగమున నక గంటనంతదనుక, ప్రణయప్రసన్నతకై, భావోన్నతికై తల్లడిల్లజాలు సామర్థ్యము హృదయమున మడియనంతవఱకు ఎన్ని యి గట్టులు తలపైబడినను, గోళిలట్లు పిడుగు లెన్ని తలపై డల్లిపడినను మానవుడు నిట్టూర్పులు వీడ నక్కఱలేదని నొక్కిచెప్పెదను.

కాని, మానవమానస మనవరతము జేలయై యుండదు. వ్యక్తికరింపదగు మహూర్త మాసన్న మగు నంతవఱకు భావోద్వేగము నది నిలిపియుంచగలదు. అద్భుతమగు మానసికశక్తి నలరఱుచుకొనినవానికే ఇట్టి సంచును సామర్థ్యము సాధ్యమగును. మేఘగర్భమున నెన్నో నెలలు తడసియుండి, అందు పెరిగి పెంపొంది మృగశిర ప్రవేశనయమున కువలయమున లంఘించు వారిధారయే చల్లనై, ఆవిరళమై, ఆనందగీతిక నాలా పించుచు శ్యామలనన్యములకు, వైడివైరులకు కన్నతల్లి

యగులీల, విరుఱుతువులు కడచువఱకు లతాహృదయమున తడసియుండి, వసంతసమయము పొడనూపినంతన కుబ్జులములందును, కుసుమములందును, లలితములైన చిగుళ్లందును శృంగారమున రంగారియుండు పండ్లయందును నాత్మప్రకాశమొనరించుకొను సౌందర్యము చందమున, జననిగర్భమున తొమ్మిది నెలలు తడసి, తడయుకట్టి వృద్ధిపంది తల్లియొక్క శారీరక, మానసిక, ఆధ్యాత్మిక గుణములను తనవి గావించుకొని యుదయించు శిశువు సర్వాంగ లావణ్యమున రాజిలుచొప్పున, నిశియంతయు నెంతో తపసుచేసి శక్తి సంపితమొనరించుకొని పదంపడి అన్నుత ప్రభలను పృథ్విపై పుత్రైంచు రవిచాన్పున, కృష్ణపక్షమున నిభృతతపను గావించి పిదప నాత్మవ్యక్తీకరణ మొనరించుకొను సుధాంశువు వెన్నెలవానయించు తన ప్రతిభను గాంచి మురియుకైవడి మానసప్రసూతిగృహమున నీక్వరపంపర్కముకలిన నుదయించిన భావశీర్షకము కొంతఁమయము తడసి మనన నిదిధ్యాసనముల పరిచర్యలన పెరిగి పెంపొంది ఉచితకాలమున, మంగళ మహూర్తమున నవ్వలియవని నాత్మప్రకాశ మందెనేని మన్మథునివలె (అతనుడు జగదీశునిబిడ్డయేకాదా?) సౌందర్యపంగి పై యుండును.

సహాసంయమములందును, నిభృతనిస్తబ్ధతలందును, మానకాంతములందును, ఏకాగ్రదృష్టిధ్యానములందును పూర్ణకృద్ధి నందిన ప్రతిభ పూర్ణప్రకాశమునే కాంక్షించును. తడసి, తగుమహూర్తమున నాత్మవ్య

క్తీకరణము గావించుకొనినపుడే తననన్న నాత్మవ్యక్తీకరణ దని ఇది మురియును. సముచితవ్యక్తీకరణావకాశమును, తనను గుఱించుకన్నులను గానక ప్రతిఘటించు ప్రతికూలపరిస్థితులు ద్రత్యక్షమగుచు నీక్షించినచో ప్రతిరపడు బాదురంతమై, ఉష్ణహమై యుండును. కవి సుధాంశువులును, పూవుపండ్లును అత్మప్రకాశము నెఱగజాలవేరే తమకన్నీళ్లచే ముల్లోకములను ముంచివేయును. విశ్వసృష్టియం దాత్మవ్యక్తీకరణ మొనరించుకొనని నాను జగదీశుడెందు పరితాపము అనిర్వాచ్యమై యుండును.

మనుష్యాంతరంగమున ప్రతిభ కడపు జీవనమును పరిశీలించితిమేని అది విశేషముగ జేచనముతోను, పరిశ్రమతోను నిండినదయే గ్రహించుము. ఈ యాంతరంగిక యాతనము నందు శక్తి మనుష్యలోకమున నేకొలదిమందికొకాని యుండదు. రక్తపూరముపోలు కాంతియందే బంగారువన్నెగల బాలభాను డువయించు లీల, అంగలార్పు చైతన్యని కన్నీటియందే ముద్దు కృష్ణుడు మురళివాయించుచు ప్రత్యక్షమగుచాడ్పున హృదయభేదమందే పండువంటి ప్రతిభ యుద్భవించును. ప్రతివ్యక్తియు ప్రతిభావంతు డేలకానేరడో చదువరులు గ్రహించియే యుందురు. మామగుడ్డలే బ్రదుకని యెంచువారి సంఖ్యయే పెద్దది. ఆశవసనముల నంది, భోగభాగ్యములు పడసి సంతసమంది, ముఖముగాంచి వీనియందే వీరు చత్తురు.

చీకట్లో వెలుగు

—శర,

త వ్వ ట మ గు లు

వెంకటి నాగభూషణం

అ

ఋ

తే...

ఎందుకూ... ఇంత కోపం?

‘ఎవరికి...’

‘మరెవరికి...?’

‘పంతమా?’

‘ఏమో.....’

‘బాగానే ఉంది. ఏవగలుపోతారండీ!’

‘కాదే...’

‘అదిగో, ఆమాట అనవద్దు అన్నది. ఎన్నిసార్లు చెప్పాను? ఒసే... ఏమే... ఓయ్... ఓహో... ఆ... ఎవరక్కడ... ఇదిగో—ఎందుకు ఈ వెర్రివేమాలు? భార్యను మర్యాదగా పిలవడమనేది తెలియనే తెలియదా? ఇక, ఈలాటి ఛాందసపు సంబోధనలు మానేయకపోతే, నేను మీతో సావాసం కొట్టివేయాలిని వస్తుంది....’

‘మరి... ఏమనమంటావు?’

‘వేరే చెప్పాలా? ఏం... పేరు పెట్టి పిలవడం చేత కాదా? ఓ వేళ, మీశాస్త్రాలు అలా ఒప్పుకోవంటే... పోనీ, చప్పట్లు కొట్టండి! కాదంటారా, ఎదురుగుండా కనబడుతూనే ఉంటాను కాదూ... ఇంకా పిలుపు ఎందుకు? ... ఊళ్లో అందరికీ తెలియాలా... మీ ఘనకార్యం?’

‘సేకవిత్వం.....’

‘అయ్యో, మీరు ఉన్న పోటీకి ఆమడ దూరంలో ఎటుచూసి... ఆఫ్సోరీ కనబడటమే! “దూరాత్ సంకుచితైః గచ్ఛతి యథా చక్షాలతశ్చాన్దసాత్” — అని చెప్పారుట, విజమేనా?’

—పాపం... మానవుడు చిన్నబుచ్చుకుని... మొగం యింత చేసుకుని... కిక్కురుమనకుండా ఉండుకున్నాడు.

అంతా, అజనవ్యముగానే ఉన్నది—వైదికారణ్యంలో సింహవిక్రమం చలాయించడానికి నడుముకట్టుకున్న సనాతనమూర్తికి... పరీకోరీ, చుక్కకన్నెలతో పంతాలు వేసుకుని వాదులాడుతూ మురిసిపోయే వయ్యారి... ఇల్లాలు కావడం...

పొత్తు, ఇక ఏలా కుదురుతుంది...?

‘ఏం... మాటాడలేం? మీదగ్గర ఉన్న ఇదే అంత! జవాబు చెప్పకుండా... మూగనోము ముతైదువులాగ కూర్చుంటే... ఊరుకుంటా ననుకున్నారా ఏం? ఇదిగో... వస్తున్నా ముట్టుకోడానికి...’

‘ఉండు, నీవుణ్యమాయెను! ఇంకా.. అర్ఘ్యవిధి కాలేదు... మైలపడేయమొక...’

‘పడితే... మళ్లా ఓమారు స్నానం...’

‘నేను...చేయలేను’

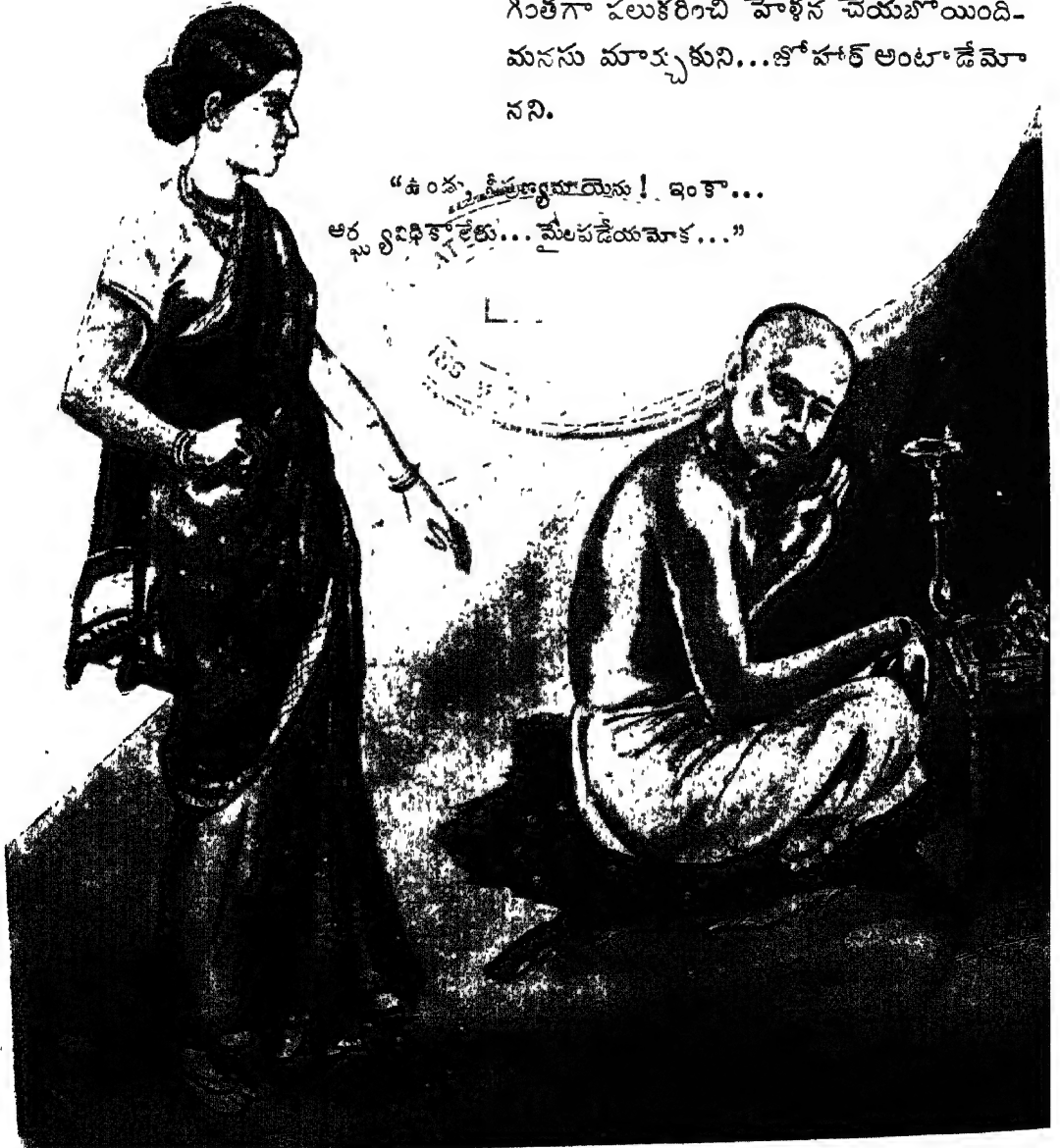
‘చేయలేక తీవ్రపెట్టిందే? ముక్కుపట్టుకు కూర్చుంటే కూర్చున్నాడు కాని...ముసలి తనం అభినయించమోకండి...వల్లు ముడుకు ఎస్తుంది!’

—చంద్రకళలో...సూర్య కాంతుల జీరలు మెరిసిపోయినవి. కాని, ఆ మనోహర

రామణీయకాన్ని...ఆనందాంకితము చేసు కుని లోబరచుకునే రసికమర్యాద...శివావ ధానిలో కనబడలేదు. ఆ అమ్మాయి మీద మీదకు రాబోతున్న కొద్దీ...ఆతడు, చిత్రాసనం మీద కుదించుకు పోవడం మొదలుపెట్టాడు.

‘ముద్దొస్తున్నారండి...!’—అని, గిలి గింతగా పలుకరించి హేళన చేయబోయింది- మనసు మాచ్చుకుని...జోహార్ అంటాడేమో నని.

“ఉండు...శీతలమయ్యెను! ఇంకా...
ఆర్యునికా...మేలపడేయమోక...”

‘...నోచ్చిష్ట మధరం కురు...’ అని, నవ్వుతూ గీర్వాణం వెలిగించబోయినాడు! ఆమె, బెడరిపోయిన దానిలాగా...ఎత్తిన పాదం నేలను మోడకుండా-

‘మరి, చెవి కనుక్కు మనిపించాలా ఏం? ఈ మాత్రం సంస్కృతం నేర్చుకుండా... నన్ను మీ యింటికి పంపలేదు మావాళ్లు. తలతిక్కవేపాలు వేయమోకండి...’

‘ఏం ... మాటలు మరి పెరిగిపోతున్నాయ్?’

‘వాటికికూడా... మొగం వాయవలసి వస్తే...సరే, కానీయండి!’

సరే, కానీయండి! ...ఈ ముక్కలతో వాళ్లప్రణయజీవనపు దోహదోపచారములు...కట్టుబడిపోయినవి. అన్నమాటలో అంత అర్థములేదు. కాని, చంద్రకళ...అవధాని సాన్నిధ్యానికి అంతటితో స్వప్తి చెప్పింది....

కోపంతో... నిస్పృహతో... ఆమె యిల్లువదలి బయటకు వచ్చేసింది. అవధాని మీద ఆమెకు ఆగ్రహంలేదు. అసలు... ఆతని తలపే లేదు!

రోళ్లు పగలకపోయినా...రోహిణిలోగా ఎండ మండిపోవడం మొదలుపెట్టింది. కపాలం చురుచున్నది. దానికితోడు, లోపల ఉక్రోశం...రోషం....

తల్లిదండ్రులు...తనకు ఎదుకు ఇలా అన్యాయం చేయాలి? చక్కగా చదువు

అనే చెప్పింది...చక్కని చూపు-తోటలోకం లోని అందం గమనించి...ఆమె పనిచాలనే కోరికల మెలకువలు కేలెయ్యకెప్పే ఉపశ్చి అలవరించి...చివరకు, ఎందుకూ నోరుకొనని ఈ ఆరకికునికి...ఎందుకు అంటగట్టాలి?...కన్నవారు చేయవలసిన సాహసం యేనా...ఇది?

ఎన్నివిధాల ఆరకిమనస్సు మెప్పించాలని...ఎన్నిమాటలు ప్రయత్నించేసింది? ఎంత వలచింది...చెప్పిస్తానని! కాని, కళిక మనసు...ఏలా కరుగుతుంది...?

అది, ఆయనలోకము కాదేమో ... ప్రకృతే అంతేనేమో? ఉహు...ఏమీ తెలియని పసిపాపా? అంత, భార్యకు దూరంగా మగిలో...జీవితమంతా గడవదలచినవాడు ...పెళ్లి చేసుకోకుండా ఉండలేకపోయినాడా? పోనీ.. పొరబాటున...ఏగ్రహచారవశాన్నో చేసుకున్నా...కాపురములేని ఈ కాపురము చేయడానికి...తగుదునమ్మా అని ఎదుకు తయారుకావాలి...?

...ఎదుటివారిచేత వ్రేలు వంపించుకోకుండా...లక్షణంగా కాపురంచేసి ఉభయ కులాలకు ప్రతిష్ఠ తీసుకురమ్మని...దీ వెనలిచ్చి సాగనంపారు పుట్టింటినుంచి...పెద్దముత్తైదువు లందరూను! కలకాలం, తలవంచుకుని...లోపల కుమిలిపోతూ...శుష్కజీవనం గడపడొకన్న.. పొచినవ్రేళ్లు అంచెలుగా ఆవేశ పడానికి ఎగిసిపోయి...తరువాత ఏమైపోతే మాత్రం...విచారం ఏమున్నదీ...?

—ఆలోచనలు... ఇలా దోవాతెన్నూ లేకుండా సాగిపోయినవి... నిలుచున్నచోటనే. కాని, ఆ రసికావతంసికి... అనుభవించడం ఏలాగో, ఏలా ఉపక్రమించాలో... తెలిస్తే కాదూ...?

తూలుతూ... వాడిపోతూన్న పూలీగ లాగా... తిరిగి మెట్లు ఎక్కి... తలుపుతోను కుని, నద్దచేయకుండా యింట్లోకి వచ్చి... 'దేవతార్చన గృహం'లోకి తొంగిచూసింది.

శివావధాని, పరమశివ-నిశ్చలదీక్షలో... బాహ్యదృష్టి పూర్ణంగా ఉపసంహరించేసి... చలనం లేకుండా కూర్చుని ఉన్నాడు!

—చూసి, శోకం పొరలివచ్చి... గది లోకి పరుగెత్తుకుని వెళ్లి... క్రింద పడిపోయి, చాలానేపు వెక్కి వెక్కి రోదనంచేసింది...

అవధాని బయట మెసులుతూనే ఉన్నాడు. పెద్దగా సూక్తములు పఠిస్తూనే ఉన్నాడు. కాని, ఆ అమ్మాయి ఉన్న గది చాయల కైనా పోలేదు! కొంత నేపటికి మాత్రం— 'ఇంకా మడికట్టుకోలేదే... ప్రొద్దెక్కడము లేదూ?'—అని పొలికేకపెట్టాడు.

చంద్రకళకు వెరి ఎత్తుకు వచ్చి... ఆవేశంతో... మంచం కోడును ఫెడేలున తన్నింది. వంట చేయాలి!... అందుకోసం, ఆవేశకు తన అజ వచ్చింది ఆతనికి! ఏంచేస్తే పాపం ఉన్నది? అయినా... కసి తీర్చుకునేందుకు ఆ ముచ్చటకూడా చెల్లించడం మంచిది... ఇక రేపటినుంచీ...

లేచి, పసుపు రాచుకుని స్నానంచేసి... వంటచేసి భోజనం పెట్టింది—అవధానికి. ఆనమయ్యాన... నిత్యమానమే ఆతనివ్రతముకాబట్టి ఉభయలూ పలుకరించుకోవలసిన అవసరం కలుగలేదు. భోజనానంతరం... పగటిపూట తాంబూలచర్వణం చేయని నైష్ఠికుడికి... భార్యను పిలువవలసిన అగత్యం ఏమి ఉన్నది....?

లాంఛనానికి... ఎంగిలిపడిలేచింది, చంద్రకళ. శేషించిన పనులన్నీ తీర్చి... ఎక్కడి వక్కడ అమర్చి... వీధితలుపు దగ్గరగాలాగి, బయలుదేరింది—ఎక్కడికో! ఆ వధాని, అప్పటికప్పుడే... చేయితడి ఆరకుండానే... భాష్యశ్రవణమునకు వెళ్లిపోయినాడు....

నడచిపోతూన్నది ... మళ్లుతూన్న ఎండతో. దుమ్ముకొట్టుకోకుండా... రోడ్డుకు కొంచెంపక్కగా... అలా... ఎన్నో ఆలోచనలతో, ఊహలమీద ఊహలతో... తేలి పోతూన్నది.

—కారు... విసురుగా ముందుకు వెళ్లి పోయి... బ్రేకుల బలవంతంమీద ఆగింది. డ్రైవరుసీటులోంచి... ఒక వయసుమల్లిన పెద్దమనిషి... ఈ వంటరికత్తెను... ఆశ్చర్యంతో నిదానించి చూస్తున్నాడు. చూ...స్తూ... న్నా...డు!

అవాహనమునుగానివ్యక్తినిగాని అంతగా గమనించకుండానే... పరధ్యానంలో నడచి పోతూ... సమీపించింది, చంద్రకళ.

‘ఎక్కడికి...?’

—గరిమిసాల గుబురులోనుంచి...

కదిరిపడేటట్టుగా పలుకరించి, పిలిచాడు
తనకు. ఆ అమ్మాయి విసిపించుకోలేదు.

హారన్...గబగబా మ్రోగింది. కొం
చెం ముందుకు వెళ్లి నడల్లా, బెదిరి...తప్పు
గానేలాగ...టరగా వెనుదిరిగి చూసింది.

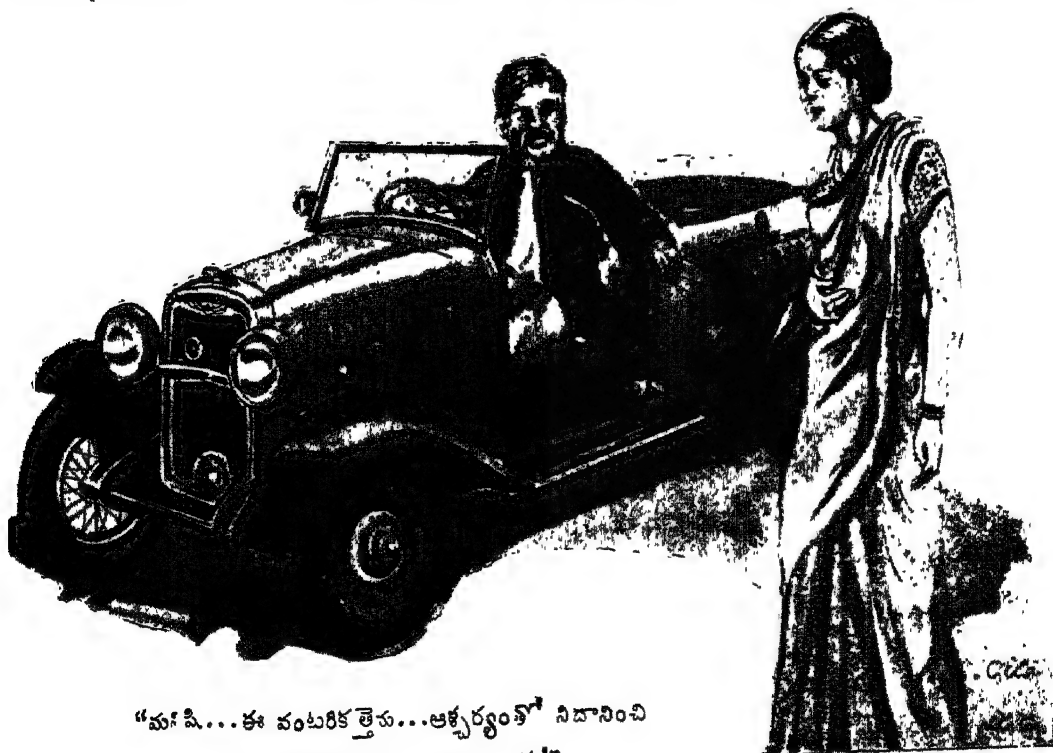
‘ఎక్కడికి...బంటరిగా...?’— అంటూ
రెట్టిచాడు. ఎక్కడికో...ఆ మెకు మాత్రం
మీ తెలుసును? తాను ఎక్కడికో...
క రోడ్డు ఎక్కడికి వెళుతుందో...ఎర్ర
సూథానం చెప్పలేకపోయింది. మళ్ళీ, చెప్పక
పోవడం బాగుండదేమో పెద్ద మనిషి అడుగు
కూన్నప్పుడు...అని - ‘ఇక్కడికే...మా

ఉండు...’—అంటూ. తునీ మొగలూ అంక
కుండా...ఇవా బిచ్చించి.

‘నేనూ అటే పోతున్నాను. మిచెచ్చాను
...రా అమ్మా...ఫరవాలేదు...’— బావం
తుచేసి, కాదు ఎక్కించి తన నరననుకూల్చి
పెట్టుకున్నాడు.

సాగిపోతున్నది...శరవేగంతో. అతను
మధ్య మధ్య ఎన్నో ప్రశ్నలు వేశాడు దేనికి
ప్రత్యుత్తరమియలేదు...చంద్రకళ. ఒకటే
పరాకు. ఒకమారు మాత్రం... ఆతని
మోచేయి తనకు తగిలినట్లు తోచి...ఉలికి
పడి ఇక్కకు ఒదిగింది.

...ఎంతసేపు ప్రయాణంచేశారో...
చల్లని వెన్నెలలో...హాయిగా...మీదనుంచి

“మీ...ఈ వంటరికత్తె...ఆశ్చర్యంతో నిదానించి
చూస్తున్నాడు. చూ...చూ...న్నా...డు!”

తెలిపోతూన్న గాలిలో...మనసు మరచి పోయి...చెప్పలేనిపాఠవశ్యం అనుభవించింది.

‘కొండకల్లి ... నచ్చా ...’— అని ఆయన హెచ్చరించాడు. అంతలో... చంద్రకళకు మెలకువ వచ్చింది. ఎక్కడైతే నేం...అసలు గమ్యస్థానమే లేనట్లు... ఇక దిగిపోవడం మంచిది అనుకుని—

‘నేను...దిగుతాను...’...అన్నది.

ఆపెద్దమనిషి ... ముఖంలో ఒక వింత వెలుగును సృష్టించుకుంటూ...కొంచెం చనువుగా—

‘మీయిల్లు...ఎక్కడ?’...అని, దగ్గరకు జరిగి...అడిగాడు. జవాబులేదు. మాటాడుతుండేమోనని ఒకనిమిషం ప్రతీక్షించి... ఆయన, ఆపిన కారును పోనిచ్చి...మెలికల కొండదారులగుండా తిప్పి తీసుకువెళ్లి...ఒక బంగళాదగ్గర ఆపి, దిగి...గేటు తెరిచి... కారు లోపల ప్రవేశపెట్టి,ఇంజన్ ఆపికేసి...

‘దిగు...’—అని కొంచెం గడమాయినపుతో...అన్నాడు.

చంద్రకళకు ... ఒకమాదిరిగా ... తల దిమ్ము మనిపోయింది. ఏమిటి తాను చేసిన పని? ...ఎవరాయన? ...అక్కడకువచ్చింది ఎందుకు? ...ఏమి కానున్నది? ...ఇక...

భయంతోదిగి...కారుఆవలివైపున నిలుచుని... ‘నేను... తెలియక వచ్చాను. నన్ను...యింటిదగ్గర దింపండి, బెజవాడలో. ఏమో...నాకు మనసుచెడిపోయింది...’

ఇంకా...ఏమి చెబుదామనుకున్నదో, అమితభయంతో...ఏం చెబుతూన్నదో తెలియకుండా...ఆతడు దగ్గరకు సాధిప్రాయంగా...రావడం పొడగట్టగానే హఠాత్తుగా స్మృతితప్పిపోయింది.

మధ్యమధ్య... స్మృతి వస్తూన్నా... కనులు తెరిపిన బడినపుడల్లా... పిడుగుపడినట్టుగా...మరీ నిలువునా... నీరై క్రుంగి పోయి సరకయాతనలో మునిగిపోతూన్నది. జరుగుతూన్న దుర్మతం ఛాయారూపం లీలగా అవగతమైపోయినా... ఇంతవిశర్యయ మునకు సన్నద్ధురాలు ఎన్నడూ కాలేని ఆభిజాత్యం...ఆమెకు షరమశత్రువై...త్రాణను మొదలంట నరికివేసింది. ఎదురించి... తనను, తన సర్వస్వాన్ని రక్షించుకోవలసిన షరీత్ సమయం...జీవితంలో...ఆజీవితంలో...ఇక ఎన్నడూ రాదు...అని తెలుసుకుకాని,... ఏంచేయగలదు...ఝంఝూ ప్రళయంలో... ఒక లేతలతకూన?

ఒంటరిగా...అవశ్యమై...ఆతడు కారు లోనుంచి దించేవ్యవధానం లేకుండానే...కుప్ప కూలిపోయింది...నిలువలేక.కారు,ఆతను... సాగిపోయినారు...గంభీరంగా...ఏమీ తెలియనట్టుగా...

గంభగజ పాదోహతమైన మృణాలిని కొన తంతువులతో...విరిసిన రేకలతో... ఇనకర స్పర్శభాగ్యా నంతరం మలగి... ప్రవాహంలో కలిసిపోయే నిరీహాయత్నంతో... మనోబలంతో...లేది... తూలకుండా

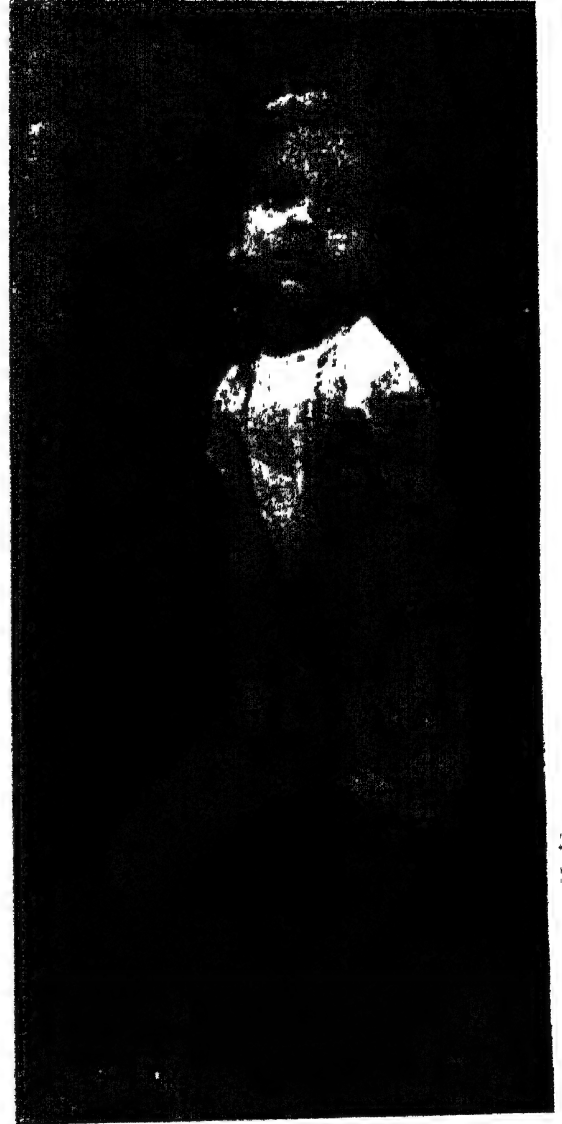
లిచి... అనాలోకితముగా గుప్పెటలో పడి
పోయిఉన్న పాపమూల్యాన్ని... కాలాహి
లాగా చీదరించుకుని నిలిచిపో... తాను
మొదట కారు ఎక్కినపోతునుండి... ఆ
పుణ్యాత్ముడు ఆ ఉపకారంమాత్రం చేసిపోయి
నాడు)... ఇంటి మొగమైంది.

ఇంత జరిగిన తరువాత... ఇక కల ఎప్పు
కుని మళ్లా ఆయన ఎదుట తిరిగిపోకాదు...
కాపురము, ఏమీ ఎరుగనట్లు చేయాల.
కాదు...

అవధానికి కరుపించకుండా... కడనారి
బక్కసారి చూచి...!...

ఇంటికి వెళ్లింది. కాని, ఆ అధాగ్యు
రాలికి... విధి... ఆ రవంత జీవితావకాశము
లోనూ... సుముఖుడయే మోగ్యతి ... లభి
చకపోయింది

ఆమె... రౌండ్ యాతన అనుభవించిన
వెన్నెలవేళనే... కృష్ణాతటిని... శివావధానిని
తర గమాలికలతో... స్వయంగా హనుచేసు
కుని . రసికు రాలైనది...!

క్రిక్కటు యోధుడు

S. S. S.

కాకతీయ రాజు లెవరు ?

దుర్జయసంతతివారగు కమ్మ, వెలమ, రాచవారల పూర్వీకులూ ?

కొత్త భావయ్య చౌదరి

సృష్టమైన కాసనాధారములను నమ్మి చరిత్రాధారములను నిశ్చయించక ఏకో మాగ చూలల గాఢముః అభిమాన మాత్రల గ్రంథములను మాత్రమే నమ్మి చారిత్రక విషయములను పక్షపాతబద్ధితో బ్రకటింపచు చరిత్రజ్ఞులీ కొలమున గలరు. కాకతీయు లెవ ను విషయమున నిట్టి వారి మాటలకు దలయూపక, సవయహృదయులగు చరిత్రకారు శీక్రిందివిషయములను సావధానముగ జదివి కాకతీయులు నే దేవంశమువారి పూర్వీకులూ నిర్ణయించుదుగాక !

(౧) కాకతీయులలో రెండవ ప్రాచీన రాజు వ్రాసిన ఖాశీజేట కాసనములో తనతండ్రి బేతరాజు దుర్జయకుల్చి చంద్రుడని సృష్టముగ వ్రాసియుండుట.

(౨) రెండవ బేతరాజు వ్రాసిన కాసనములో తనతాతయగు మొదటి బేతరాజు దుర్జయవంశీకు డనియే వ్రాయించుట.

(౩) గణపతిదేవ చక్రవర్తి యాజ్ఞానుసారము వారినేనానులలో ముఖ్యులగు ఇమ్మడిదేవ రడ్డింద్రుడు వ్రాయించిన పాకాలకాసనములోను, సామంతభోజుడు వ్రాయించిన కాంచీనగరములో ఏకామ్రనాథుని దేవాలయ కాసనములోను సూర్యవంశములోని దుర్జయవంశీకుడనియే కాకతీయవంశ ముత్పత్తియైనట్లు వ్రాయించుట.

(౪) గణపతిదేవ చక్రవర్తి మంత్రులలో నొకరగు గేవరాజయొక్క ద్వితీయ పుత్రుడు తిక్కచమూపతి వ్రాయించిన గారపాడు కాసనములోగూడ (కీ. శ. ౧౨౬౦) గణపతిదేవునివంశము దుర్జయవంశ మనియే వ్రాయించుచు, నట్లప్పటిప్రజలు చెప్పుకొనుచువ్వారని గూడ వ్రాయించియుండుట.

దుర్జయు దేవంశస్థుడైనను పైవానినిబట్టి కాకతీయులు దుర్జయవంశీకులని యొప్పుకొనక తీరదు.

౬, ౭ శతాబ్దములలోని బుద్ధవర్షానులుగూడ దుర్జయసంతతివార మని చెప్పుకున్నందున వారు కాకతీయుల పూర్వీకులేయైయుండురు. దుర్జయసంతతిలోని వీరు చతుర్థాన్వయులమన్నను, తర్వాతవారు కొండము త్రితీయులుగాను, మల్యాలగుండయవంటి వారు మరల చతుర్థుల మనియు జెప్పుకొన్నను మూల పురుషు డగు దుర్జయుడు మారలే దనవచ్చును. ఇక దుర్జయసంతతిలో నేయేప్రభువు లున్నదియు, వారి గోత్రములు, వారిసంబంధములను తెలిసికొందము.

(౧) గుడిమెట్టసీమలో పాలించిన సాగిప్రభువులు తాము దుర్జయ కులజులమనియు మనుమకుల సంభూతుల మనియు (అనగా సూర్యవంశజులమనియు) విప్పర్ల గోత్రజులమనియు వ్రాయించిరి (అనుమచిపల్లె కాసనము, అనుబంధము II చూడుడు).

(౨) ప్రాచీనమైన గూడూరుకాసనములో విరియాలవారు దుర్జయవంశీకులనియే వ్రాయబడెను. (అనుబంధము I చూడుడు.)

(౩) విరియాలవారు వెలమవారిలో మాత్రమే యుండి విప్పర్లగోత్రీకులుగా నున్నారు.

(౪) కొండపడమటి సీమప్రభువైన బుద్ధరాజును, వానివంశీకులను తాము చతుర్థాభిజనులమనియు, దుర్జయ వంశీకుల మనియు వాచెండ్ల, చేప్రోలుకాసనములలో వ్రాయించిరి.

(౫) నతవాటిసీమప్రభువగు రుద్రరాజు చతుర్థాన్వయు డనియు, దుర్జయవంశస్థు డనియు తిపురాంతక కాసనమువల్ల దెలియుచున్నది. సూర్యవంశమర్యాదనను

సరించియు కాకతీయులు ఈ దుర్జయసంతతిలోనే పరస్పరవివాహము లొనరించిరి. దీనికితార్కాణములు;

(౧) గణపతిదేవచక్రవర్తిసోదరి మైలమ్మను మైన నడివిన రుద్రరాజు వివాహమాడియుండుట;

(౨) రుద్రరాజుకుమార్తె బయ్యలదేవిని ధనంజయగోత్రీకు డగు ౩-వ కేతరాజు వివాహమాడుట;

(౩) గణపతిదేవచక్రవర్తి రెండవకుమార్తె గణపాంబ కోటకేతరాజుకుమారుడు రుద్రరాజును వివాహమాడుట;

(౪) గణపతిదేవచక్రవర్తి పిన్నచోడునికుమార్తెలను నారాంబ, పేరాంబలను వివాహమాడుట. ఇట్టింకను గలవు.

కాకతీయులు చోడులతోను, దుర్జయవంశస్థులతోనుమాత్రమే సంబంధములొనర్చిరి. రుద్రమదేవికాలమునుండి చాళుక్యులతోగూడ చేసినట్లు కన్పడుచున్నది. చోడులు, చాళుక్యులునుగూడ సూర్యవంశములోని వాడనబడు కరికాలచోడుడు మున్నగువారి సంతతియగుటవల్లనే వారితోగూడ కాకతీయులు సంబంధములొనర్చినట్లు కన్పడును. కాకతీయుల పూర్వీకు డగు దుర్జయవంశములో బుద్ధవర్మగు లెట్లు చతుర్థాన్వయులనిచెప్పుకొనినో, చాళుక్యవంశముగూడ మొదటచతుర్థవంశమనియు, వారిశౌర్యపాలనములవల్లనే శ్రుతియవంశమైనట్లు నూచించుచు కీర్తికేమలగు కొమరాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు తమతుదివ్యాసములోవ్రాయించిరి. మైలమయములు గమనించినకొలదిని కాకతీయ రాజులు తమ వంశీకులతోడను, తమతో తుల్యమగువంశములవారితోను సంబంధములొనర్చిరిని లేలనుగాని తక్కువజాతిస్త్రీలను వివాహమాడినట్లు కన్పడదు. ఈ దుర్జయవంశము గూడూరికాసనము నాటికే పెక్కువిధములుగా వృద్ధి నొందెననుట స్పష్టము. ౬, ౭ శతాబ్దములనుండి వరుసగా వచ్చు నీవంశ మట్లు వృద్ధియైనదనుటలో నాశ్చర్యములేదు. గూడూరుకాసనములో విలసింపబడినవిధముగా నిప్పుటి చెలమవారిలోని విరియాలవారిదిగూడ మున్నగువా రుండుట.

గూడ కాకతీయులు తనవంశస్థులగుటవల్లనే యట్లుచేసె యుండునని ముఖ్యముగ గ్రహింపవలెను. ఇక దుర్జయ వంశస్థులు నేను కమ్మవారిలోను, చెలమవారిలోను, శ్రుతియులనబడువారిలోను ఉన్నారనుటకు ఈ క్రింది విషయములు గమనించవలెను.

(౧) దుర్జయవంశములోని సాగివారే వత్సవాయ వారుగా మారిని ఏనుగు లక్ష్మణకవిరచితమైన రామ విలాసములో నుండుట.

(౨) దుర్జయవంశీకులమనియే యిప్పటి శ్రుతియు లొప్పుకొనుచు వారివద్ద వరుసగా పెద్దవంశవృక్షము గూడ కలదని చెప్పట. (భారతీసంపుటం ౧౦, సంచిక ౨ లో పండిత పెనుమెచ్చ సత్యనారాయణ రాజుగారు వ్రాసిన వ్యాసము జదువుడు. పెద్దాపుర సంస్థాన చరిత్రముగూడ జూడుడు.)

(౩) దుర్జయవంశీకులమని చెప్పుకున్న సాగివారి కాసనములలో వారిగోత్ర విషయము కమ్మ, చెలమవారిలో గల విప్పర్లగోత్రమేయగుట (మన్మథాగి గణపతిరాజు అనుమంచిపల్లె కాసనము జదువుడు. అనుబంధము II.)

(౪) సాగివారిగోత్రము విప్పర్లయేయని సాగి బైచరపేరగల చాటూర్తులలోగూడ నుండుట.

(౫) దుర్జయవంశీకులని గూడూరుకాసనములో జెప్పబడిన (చెలమవారిలోని) విరియాలవారిదిగూడ విప్పర్లగోత్రమే యగుట.

(౬) దుర్జయవంశీకులును, రుద్రమదేవికి తంత్ర పాలురు, అంగరక్షకులుగానుండిన ప్రోలరాతు, ఈతని కుమార్లు ఎక్కినాయడు, రుద్రినాయడు, పినరుద్రి నాయడు, పోతినాయడు వీనికుమారులు మున్నగు వారిది వలపుట్ల (యిప్పుడు వల్లుట్లగా నుచ్చారణలో మారినది.) గోత్రమని ౧౯౧౬ సం॥ ఎస్సెగ్రాఫికల్ రిపోర్టు ౧౩౫ పేజీనబట్టి తెలియుట. ఈవల్లుట్లగోత్రీకు లిప్పుడు కమ్మవారిలో వాసిరెడ్డివారు మున్నగువా రుండుట.

(౭) సాగివారిలోని ముప్పరాజు, దోరపురాజు, రామరాజు మున్నగువారిపేర్లతోనే గావోలు నేటికిని

కమ్మవారిలో మున్నేరివారు, నోరపనేరివారు, రామ నేరివారు మున్ను ఇంటిపేర్లవారు ఉంటారు.

(౨) సాగి గమ్మమనాయకులపేరిటనే గానోలు గమ్మమనేరివారు నేటికిని కమ్మవారిలోను, సాగి వైదన చేరువ వైచిరాజువారు క్షత్రియులలోను ఉంటారు. వైచిరాజు వెంకటనాథవియ్యండు ౧౫, ౧౬ శతాబ్దములలోనుండి పంచతంత్రము పద్యకావ్యమురచించెను. (శ్రీ వీరేశలింగంపంతులవారి కవులచరిత్ర రెండవభాగము చూడుడు.) ఈవైచిరాజువారిప్పటికిని క్షత్రియులలో నున్నాడో లేనో తెలియదు.

(౩) సాగివారిప్పటికిని క్షత్రియులలోను, కమ్మ వారిలోను ఉంటారు. (శ్రీ చి. వీరభద్రరావు పంచులు గారి కాకతీయాంధ్రరాజయోగ చరిత్రము ౬౦ పేజీ చూడుడు.)

(౪) దుర్జయవంశస్థులు డను మల్యాల గుండయ దండనాథుడు నేడు కమ్మవారిలోగల మల్లెవారి వంశములోనివాడని యూహింప నవకాశముండుట. వైకారణములే నేటి క్షత్రియులును, కమ్మవెలమవారును ఒకే దుర్జయవంశస్థులనుటకు చాలి యున్నను, కమ్మ వెలమవారి కాకతీయనుటకు మఱికొన్ని నిదర్శనములు గూడ గలవు, చూడుడు.

(౫) మమ్మలనేరివారు, మేకార, రేచెర్ల గోత్రీకులు, విప్పర్లగోత్రీకులు, చాగంటిగోత్రీకులు మున్నగువారు కమ్మవారిలోను, వెలమవారిలోను గలరు.

(౬) పల్నాటియుద్ధవీరులు వెలమలనిగదా సాధారణముగ జెప్పవచ్చు. వారిలో దొడ్డనాయనిపేరిట దొడ్డపనేరివారు, బ్రహ్మనాయనిపేరిట బొమ్మనేరి వారు, మార్పిడుపేరిట మారనేరివారు, మల్లనీడు పేరిట మల్లినేరివారు, పేర్నీడుపేరిట పేరినేరివారు నేటి కిని కమ్మవారిలో నుండుట. (గృహనామము లాశతాబ్దములోనే విరివిగా పెట్టబడిననుట వివాదాంశముగాదు.)

పైగూడూరు, అను మంచిపల్లెకాననదృష్టాంతము లకు పైయూహలు సరిపడుచున్నవిగదా. ఇట్లెన్ని గలనో! ఇదిగాక మరియొక్కటి వినుడు.

దుర్జయవంశజుడే యగు ప్రతాపరుద్రుని సహ పంత్రిభోజనము వెలమవారి లోని ప్రాంతమునను. ఇదిగూడ ముఖ్యమైనదియే. ఏకారణముచే వెలమ, కమ్మ క్షత్రియకాఖ్యలు చేరుపడి, బంధుత్వములను సైతము తెంపుకొనెనో, ఆకారణమే వెలమవారిచే తిరిగి ప్రతాపరుద్రుని సహపంత్రి నేర్పరుప గోరబడెనని నమ్మకతిప్పదు. ఆకారణమిక్రిందివిధముగా నూహింప వచ్చును. కేవల మిది యూహమాత్రమే గాక పల్నాటి చరిత్రమున నచ్చటచ్చట వివరించబడిన చాపకూడులు, వీరవైష్ణవ, వైవమతములను బట్టి గ్రహించవచ్చును.

దేశమున రగుల్కొనిన మహమ్మదీయయుద్ధము లకుతోడు, వైక, వాద్ద, వైవ, వీరవైక, వైష్ణవ, వీర వైష్ణవాది మతయుద్ధములు ప్రబలినప్పుడు మొదట వైసులుగా నున్న దుర్జయవంశయులందరు (చాలవరకు) వైవ మతములో జేరిరి. వైసులుగాను, వైవులుగాను ఉన్న కాలములో పరస్పరసంబంధ బాంధవ్యము లుండెను. వీరవైక, వీరవైష్ణవమతములు ప్రబలినకొలదిని దుర్జయ కులములోని పలువంశీయులు కొంద రొకమతమును, కొందరు నేరొకమతమును గైకొనియుండురు. ఆ మతముల కట్టుబాట్లనుబట్టియే వారు తమ కులస్థులతో గూడ వేరుపడియుండురు. కమ్మవారినుండి వెలమవారు వేరుగుటకు ముఖ్యముగ నిదియే కారణము. క్షత్రియులన బడు కాఖ్యలవారు సాధారణవైక, వైష్ణవ మతములలోనే యుండి గణపతిదేవరాజులనుండి నేర్చుకొన్న యుద్దేశ్యముల ననుసరించి తామురాజులుగనే వ్యవహరించుటకు గట్టికృషిచేసియుండవచ్చును. ఈ కాలము తర్వాత నెప్పడోవారు ఋషిగోత్రములు ధరించుకొనవలెను. లేనియెడల దుర్జయవంశీకులలోని పూర్వీకులలో నెవ్వరికిలేని ఋషిగోత్రములు వీరికి వచ్చుటకు గారణ మేమి? గుడిమెట్టసాగివారి వంశవృక్షము పూర్ణముగా తమవద్దనున్నట్లు కన్పరచిన “పెద్దాత్తరసంస్థాన చరిత్ర” గ్రంథకర్త దీనికేమనును? వారిగోత్రములు మారెననునా? లేక వారు గుడిమెట్టసాగివారు కాదనునా?

ఒకవేళ ఈ క్షత్రియులు ఆదినుండియు, నేయ స్యమతములోనికి జొరకపోవుటచే వారిగోత్రములు

పారంపర్యముగా ఋషిగోత్రములుగా నున్నవని సమర్థింప వలెను. దుగ్గయనంకితులైన బుద్ధవర్షాదులు ౬, ౭ శతాబ్దములలో బౌద్ధమతస్థులుగనుండి యార్మమతమున జేరినట్లు తెలియుచున్నది. తర్వాత కాకతీయలపూర్వీకులు జైనమతస్థులని స్పష్టపడినది. వారిలోనే తర్వాత వచ్చినవారు శైవులగుట తటస్థించినది. క్రమక్రమముగా హిందూత్వము, వీరశైవము లీజాతులలోత్పత్తి, శైవ, వైష్ణవములే అమలునకువచ్చి ప్రతిపంశములోను ఈ రెండును నిలబడియుండుటకు హేతువైనది. బుద్ధవర్షాదులు తాము చతుర్థుల మని వ్రాయుటకుగూడ కారణము బౌద్ధమతమునుండి యార్మమతమునకు జేరుటయే యనవలెను. కాకతీయులుగూడ మొదట చతుర్థులనుకొనుటకు గూడ జైనమతమునుండి నూతన శైవమతము గైకొనుట వల్లనేయని తెలియవలెను. ఏమతమునగాని నూతనప్రవేశమున కట్టియర్హతయే యుండుననుట సామాన్యము. చైత్రవంశీయులగు వీరు క్రమముగాను, పూర్వపురుషుల రాజుననుసరించియు శ్రీత్రియవంశజుల మని వ్రాసుకొనుటలో దృఢులేదు. ఏకాలములోనైన నిట్లే వ్రాసుకొనిరని చరిత్రము దెలుపుచున్నది.

శ్రీత్రియలలో జండెములు, ధరించుట మున్నగు పూర్వాచారములండి, కమ్మ, వెలమవారలలో నవి యేల లేకుండెనని మీరు సంకోచించవచ్చును. పరమతములలోజేరినప్ప డీకులస్థులు వానిని తీసివేయుండవచ్చును. మరల ధరించుటకు వారి కంతగా యిష్టములేక యుండవచ్చును. ఇది యిచ్చామాత్ర మేజరిగియుండును. కమ్మ, వెలమవారివివాహములలోను, పితృకర్మలలోను జండెములిప్పటికిని ధరించుచునేయున్నారు కమ్మ, వెలమ, శ్రీత్రియజాతులనుపొగడు భద్రాజులకు జండెములున్నవి గదా. ఆజండెములుగలవారే వీరందరియిండ్లలో నేటికిని భుజించుటయు, వారికి రాజశబ్దమువచ్చుటయుగూడ వీరి కట్టితిగలవనుటకు దృష్టాంతము. కమ్మవాడికిజండెములున్నవా లేవా యనువిషయ మత్యల్పము. కమ్మవారు జండెములువేసి, బ్రాహ్మణులై పోయిననాడ చాళుక్యరెండవ అమ్రరాజువిజయదిక్కుని కురువాడకాసనము వల్లను, ఆయినవ పశ్చిమచాళుక్య విక్రమాదిత్యుని

అబూరుకాసనమువల్లను తెలియగలదు. (అనుబంధము IIII చూడుడు) ఆకాసనములలోని శ్లోకములకు బ్రాహ్మణులే కమ్మశబ్దముతో వ్యవహరించిరని యర్థమని కొందరు వాదింతురు. అది సమంజసము గాదు. ఏలన నాబూరు కాసనములో వ్రాయబడిన ధీతగోత్రము బ్రాహ్మణులలోలేదు. దైతాయను గ్రామమునుబట్టి యుత్పత్తియైనట్లు కన్నడు నీగోత్రజులు కమ్మవారేయనుటకు సందియములేదు. కమ్మవారివి చాలవరకు గ్రామగోత్రములేయొయున్నవి. బ్రాహ్మణులలో నెప్పుడు నితరులకలియలేదా యను ప్రశ్నకు తప్పక కలిసిరనియే చెప్పవలెను. పురాణములలో భార్గవుడు కొన్ని కులములవారిని కలిపెననునది యటుండనిచ్చి శ్రీ. శ. ౯౭౩ సం॥లోని సర్వలోకాశ్రయని కాసనములో బోయ వాండ్లుగూడ బ్రాహ్మణులైరని వ్రాయబడినది. ఇట్లే కమ్మవారు బ్రాహ్మణులైరనియు, శ్రీత్రియులైరనియు వేరుగ చెప్ప నక్కరలేదు.

పర్యవసాన మేమన, నేటి శ్రీత్రియములు, కమ్మవెలమవారును పూర్వమొకే దుర్జయమహారాజసంతతి యగియు, మతభేదములలో మునింగి వేరుపడి రనియు, నందుచే నిష్ప ఙ్గీకరికన్న మరెయొకరు కులమునఁబెచ్చు అని భ్రమించక గుణములచే బ్రకాశించెదరనియు దెలియగోరెదను. చరిత్రకారు లీ విషయములు గుర్తింపవలెను.

ఈ వ్యాసమును విమర్శించువారు నాకు వారి విమర్శనము బంపనియెడల జవా బిచ్చుటకు వీలుండదు.

(కొత్తభావయ్య చౌదరి, సంగం జాగర్లమూడి పోస్టు (ఁబూరు జిల్లా)

అనుబంధము I

గూహూరుకాసన భాగము.

అనుపమదుర్జయ స్వయము

ధాబి ననేకులు రాజనందనతో

సనినఁబిలుందనెన్నఁడును

సంభవుడయ్యె నతిప్రసిద్ధుడై

విమతవిరోధిమండలిఁ బెన్నడు

పెన్నుడవోలెవానికిన్

భూమిపై పాత్రధూపతి జ
 కర్మమందుమదయించె గీర్తితోన్.
 భావికేర్తి నాతనికి
 రాంజమమధ్యమ భీమః జోయనం
 గా విరిగిలభ్యమవ
 ఘస్మద్యై యుదయించెవానికిన్.

* * * *

అరుదగునట్టి ప్రియపుత్రులగు గామమసాని యాకమే
 ల్గరమిజేతధూవిభుని గాకతివల్ల భునేసి వానితా
 బగగ జేతజెట్టి ఘనుబల్ల విరాయరియాగిజొచ్చె భా
 స్మరవిభుచక్రవర్తిగని, కాకతినిల్పుబగోటి నేయజే.
 అనుబంధము II

ము. మచ్చవాగిగజపతిరాని అనుమంపల్లె కాసనభా
 తత్రాస్తిబాహుజహుభరణంతపోభి
 విశప్పలనంకతవిప్రకకోపమానాత్.

Ins no 203 of 1922

అనుబంధము III

అయిదవ పశ్చిమచాళుక్యవిక్రమాదిత్యుని ఆలూక
 నాసనభాగము.

“విప్రశతకమశభాస్కరం పార్వతోల్లంఢం సప్త
 గ్రామాగ్రగణ్యాం, కమ్మకులోద్భవం, ధీతగోత్రం,
 దింశపండితపుత్రం చాత్రకమిత్రం పండితమండనం నెణ్ణి
 యభట్టు”

(ఎపిగ్రాఫికా ఇండికా ౧౬ సంపుటము ౧ వ భాగము)

ఈ వ్యాసములోని గొన్ని యంశములును, కాసనముల
 సకల్లును బ్రహ్మశ్రీ చి. వీరభద్రరావుపంతులుగారి కాక
 తీయాంధ్రరాజయుగ చరిత్రమునుండియు, నూ. రాఘ
 వయ్య చౌదరిగారి “వర్ణాశ్రమదర్పణము” నుండియు
 గ్రహింపబడినందున వారికి గృతజ్ఞుడను — కొ. భా.

“ఎ ల క్ష న్ము”

ఎన్ని కలకు సంబంధించిన యావద్విషయములు
 తెల్పు తెలుగు గ్రంథము

జెల రూ. 2-8-0

కాసనసభల ఎన్నికలు, జిల్లాబోర్డుల మునిసిపాలిటీ పంచాయితీల ఎన్నికలున్ను,
 విశ్వసరాహిత్య తీర్మానములున్ను, ఎలక్షను విచారణలును, ప్రెసిడెంటు-వైస్ ప్రెసిడెంటు
 ఎన్నికలు మున్నగు విషయములగుర్చి యిందు విపులముగా వ్రాయబడియున్నది.

గ్రంథకర్త: అవసరాల వెంకటనర్రు, బి. ఏ, బి. యల్., వకీలు

ఓటరుకాచితాలు మొదలు మొదలగు ఎన్నిక పూర్తియగువరకు అమలులో పెట్టు
 వ్యాయకాస్త్రవిధాన మంతయు నీగ్రంథమున కులభ్యమై లిని విశదీకరింపబడియున్నది.

ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుచెట్టి వీధి, మద్రాసు.

శివభక్త కవితాసంకలనము కృష్ణ వల్లభాచార్యమున నొకానొకరంగము
(శ్రీకృష్ణాచార్యుగారి తంజావూరు ప్రాచీనచిత్ర సంకలనమునుండి)

స్వేచ్ఛ

బుర్రా వెంకట సుబ్రహ్మణ్యం

నాలుగైదు నెలలక్రిందట ఒకనాడురాత్రి నాన్నేహితుడు శ్రీనివాసరావు ఎంతో హడావిడిగా వచ్చాడు నాగడికి. “నీతో చాలా అవసరంగా మాట్లాడాలి, రామం” అన్నాడు.

నాబల్లమీద కచ్చేరీకాగితాలకట్టలు మూడంత స్థల మేడలాగ పడున్నాయి. అప్పుడే వైకట్టతీసి విప్పబోతున్నాను. ఈ రాత్రికూర్చుని ఈ కాగితాలన్నీ చక్కబెట్టుకోకపోతే నాగుమాస్తాఉద్యోగం కాస్తా ఊడుతుందేమో అన్నంతదురవస్థలో ఉన్నాను. ‘అన్నీ బకాయిలే’ అంటూ, నా వైఉద్యోగి నన్ను ముప్పతిప్పలూ పెట్టున్నాడు. ఇటువంటి సమయంలో పొద్దున్న మామామగారిదగ్గరనుంచి తనమాతురికి పదహారేళ్లు గింటిపోయాయనీ, ఇంకా నేను పెళ్లాన్ని కాపురానికి తెచ్చుకోకపోవడం అంతతెలివైన పనికాదనీ ఒకచిన్న ఉత్తరం! పొగలంతా కచ్చేరీలో ఆ ఉత్తరం గురించే ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాను. సరే, రాత్రి కచ్చేరీ పని చేసుకుందామనుకునేసరికి శ్రీనివాసరావు సిద్ధం.

“ఏమిటి, శీనూ?”

“రామం, చాలాచెప్పాతి ..... తొందరపనా ఇదంతా?”

“ఇదా? తొందరపనే అని నేను జవాబుచెప్తే నువ్వు చెల్లిపోతావా?”

“అంతకంటెకూడా నాపని ముఖ్యం, రామం... ఈ ఊళ్లో నాకు చాలామంది న్నేహితులే ఉన్నారు. కానీ నీఒక్కడి దగ్గరకే రావాలని తోచింది నాకు.”

“శీనూ, నాదగ్గర డబ్బులేదునుమా, నువ్వు కిందటి నెల పట్టుకున్న పదిరూపాయిలూ ఇవ్వలేదీంకా నాకు.”

శ్రీనివాసరావు జేబులో చెయ్యిపెట్టేసు. ఆబదులుసంగతి జ్ఞాపకం చేసినందుకు నాకే సిగ్గేసింది.

నాలుగురూపాయిలూ కొంతచిల్లరా పైకితీసి చూపించాడతను. “కావలినే ఈడబ్బు తీసుకో, రామం. నే నిప్పుడు రావడం ఇంకా బదులు చెయ్యాలనికాదు. నాకు ఏమీ తోచడం లేదు. మతిపోయినట్టుంది. ఈ నిమిషం నీ ఒల్లమీద తలనాల్చి ఏడ్చేనేసితిలో ఉన్నాను.”

కాగితాలకట్ట మళ్లీ పక్కకి తోనేసేను.

“ఊరికా అన్నాను, శీనూ! తొందరలేదు. జేబులో పెట్టుకో. ఏమిటి జరిగింది?...అదేమిటి?... ఎందు కలా ఏడుస్తావు?...ఛా! ఛా!”.....

ఇంతకుపూర్వం శ్రీనివాసరావు ఏడవడంచూసి పన్నెండేళ్లో పదమూడేళ్లో అయింది. మా ఇద్దరి చిన్నతనంలో పాతకాలలో ఉపాధ్యాయు డొకడు పక్కవాడు చేసిన అల్లరి శ్రీనివాసరావే చేసేడనుకుని అతన్ని బల్లమీద నుంచోమన్నాడు. త నాఅల్లరి చెయ్యలేదన్న మాట చెప్పక బల్లమీద అగంటంతా ఏడుస్తూనే నుంచున్నాడు శ్రీనివాసరావు. నిజంగా అల్లరిచేసిన కుర్రాడు నవ్వుతూ పక్కని కూర్చున్నాడు.....

కానేపయాక శ్రీనివాసరావు తలఎత్తి జేబు రుమాలతో కళ్లుతుడుచుకున్నాడు.

“ఏడిస్తే ఎలా, శీనూ? ఏమిటి జరిగిందో చెప్పు.”

అప్పుడు సద్దుకుని, నావైపు చూడడానికి సిగ్గుపడి గోడవైపు పరధ్యాన్నంగా చూస్తున్నవాడిలా చూస్తూ చెప్పేడు:

“కామేశ్వరి నన్ను వదలి వెళ్లిపోయింది.”

“ఎప్పుడు?”

“సాయింత్రం నే నింట్లో లేనప్పుడు.”

“అవిడ నీకేదైనా ఉత్తరం వ్రాసి ఇంట్లో ఉంచారా?”

“లేదు.”

“ఎక్కడికి వెళ్లేరో, ఎవరితో వెళ్లేరో నీ కేమీ తెలియదన్నమాట?”

“ఎక్కడికి వెళ్లిందో తెలియదు. ఎవరితో వెళ్లిందో తెలుసును.”

“ఎవరితో?”

“రమణయ్యతో.”

“ఎవరు చెప్పేరు నీకు?”

“మా నాకరు వెంకటసామి...వాల్లిద్రూ కలిసి వెళ్లేరట. వెళ్తూ కామేశ్వరి నాకరుతో నేను ఇంటికి వచ్చేవరకూ ఇల్లు కాపలాకాస్తూ హఠాత్తుండట.”

“మళ్ళీ రాకుండా ఉండే ఉద్దేశ్యంమీద వెళ్లినట్లు నిర్ధారణ ఏమిటి?”

“నిన్నరాత్రి పోట్లాడుకున్నాం. ఇరవై నాలుగు గంటలలో నా ఇల్లువిడిచి పోతున్నానంది. నా భయం లన్నీ అందువల్ల ..... ఎంత నేపట్లో తను ఇంటికి వచ్చేయ్యదలచుకున్నదీ నా నాకరుతో చెప్పలేదు. తొమ్మిది గంటలవరకూ వస్తుండేమోనని చూసి ఆఖరికి ఇలావచ్చాను.”

“ఆవిడ బట్టలు కాని, సామాన్లుకాని ఏమీ తీసుకు వెళ్లిపోలేదుకాదా?”

“తీసుకువెళ్లే దనుకుంటాను. తన తాళాలు మట్టుకు ఇంట్లో లేవు.”

“అంతబెంగపెట్టుకోవలసిన కారణం లేదనుకుంటాను, కిన్నా.”

“ఎన్నడూ ఇలాజరగలేదు. ఇదేమొదలు.”

“రమణయ్యగది నీకు తెలుసునుకాదా?”

“తెలుసును.”

“అత నీమధ్య గదిమార్చడని విన్నానులే.”

“అవును.”

“కనుక్కునేందుకు అక్కడకి మండు వెళ్లలేదేమీ నువ్వు?”

ఆప్రశ్నకి సిగ్గుపడుతూ నాకేసి చూసేడు.

“ఏముఖంపెట్టుకొనివెళ్లను, రామం, నేను?”

“నన్ను వెళ్లి కనుక్కోమంటావా?”

“నీ ఇష్టం”

“అతనిగడెక్కడ?”

“దేవాలయం వీధిలోంచి బోడపాటివారివీధిలోకి తిరిగి లే కుడివైపున నాలుగోయిల్లు. మేడమిదగది. వీధిలోకి కిటికీ ఉంటుంది. ఇంటి ఎదురుగుండానే మునిసిపల్ దీపం ఉంటుంది.”

“వెళ్లనా అయితే? నేను వచ్చేవరకూ ఇక్కడే కూర్చో నువ్వు.”

అన్నట్లు రామం, ...సరేలే...వెళ్లి కనుక్కోమందు.

ఉత్తరీయం వేసుకుని బయలుదేరేను—

తోవలో శ్రీనివాసరావు దుస్థితిగురించి అన్ని అంకాలూ ఆలోచించాను.

జుట్లో అనేకమంది శ్రీనివాసరావు భార్యకి రమణయ్యకి ఉన్న స్నేహం విషయమై మాట్లాడుకోడం విన్నాను. రమణయ్య శ్రీనివాసరావుకి చాలాస్నేహితుడైయుండడంవల్ల ఆ మాత్రంలో ఏమీ తప్పులేదని నేను వాడిస్తూ ఉండేవాడిని. శ్రీనివాసరావు అంటే నా ఉద్దేశ్యం ఎప్పుడూ అతనికవిచిత్రమైన మనిషనే. అయిదారు సంవత్సరాలక్రిందట అతను కొత్తగా భార్యతో కాపురంపెట్టినప్పుడు నేను తనతో ఎంతచనువుగా ఉంటానో తనభార్యతోమాడా అంత చురువుగానూ ఉండాలని బలవంతపెట్టేవాడు. కొన్నికొన్ని సమయాలలో అత నావిధంగా మాట్లాడుతుంటే నే నెక్కువసిగ్గుపడేవాణి, అతనిభార్య ఎక్కువ సిగ్గుపడేదో చెప్పడానికి వీ లుండేదికాదు. నాకు చిన్నత సంపించి మా అమ్మకోసం మా నాయనమ్మకోసం పరాయి ఆడవాళ్లు ఇంటికివస్తే నా గదిలోకిపోయి తలు

పువ్వుకోడం అలవాటు. ఇతర ఆడవాళ్లంటే పట్టరాని సిగ్గు అటువంటిది, తనభార్యని చూసిన రెండవమాటే నేను పేరుపెట్టి 'కామేశ్వరీ' అని పిలవాలని శ్రీనివాసరావు అనేసరికి అతని తెలివితక్కువచేష్టలు నా కొక వెర్రికోపం కలుగజేసేయి. మొదటినుంచీ ఆవిడని నేను 'ఏముడి' అనే పలుకరిస్తుంటే నే నేదో అది అమర్కాదచేస్తున్నట్టుగా భావించుకునేవాడు శ్రీనివాసరావు. ఈ విషయంలో అతన్ని నే నెన్నడూ సరిగ్గా బోధపరచుకోలేకపోయాను.

చిన్నతనంలోనే శ్రీనివాసరావుకి తల్లితండ్రు లిద్దరూ పోయారు. పెంచి పెద్దవాడినిచేసిన నాయనమ్మ కూడా అతనికి పెళ్లయిన రెండవసంవత్సరంలో చచ్చి పోయింది. అతని పంతోమిద్దరవ ఏట భార్య కాపురా నికినబ్బింది. అప్పటి కావిడకి పదమూడేళ్లు. పల్లెటూ రులో పెరిగినపిల్ల. అందమయినదేకాని మొదట చూసి నప్పుడు ముఖం కొంతమోటతనంగా కనబడింది. విస్తళ్లు వుట్టడం, వంటవండడం, తెలుగులో కాస్తచదవడం వ్రాడుడం తప్ప అప్పట్లో ఆవిడకి మరేమీ తెలియవు. వచ్చినకొన్నాళ్లలోనే శ్రీనివాసరావు ఆవిడకి ఇంగ్లీషు భాష నేర్పడం మొదలెట్టేడు. ఆవిడ కిప్పటికైనా ఆ భాష అంతపట్టుబడిందిని చెప్పలేను కాని, రాసు రాసు కొన్ని ఇంగ్లీషు ముక్కలు సందర్భానుసారం గానూ, అసందర్భంగానూ కూడా ప్రయోగిస్తూవచ్చేది.

శ్రీనివాసరావు నేనూకళాకాలంలోకూడా ఒకేతరగ తిలో ఉండేవాళ్లం. శ్రీనివాసరావుకి ఇంగ్లీషుభాషన్నా ఇంగ్లీషువాఙ్మయం అన్నా చాలా అభిమానం. మిగిలిన విషయాలలో తోటివిద్యార్థులందరూ తనపై వారయినా ఇంగ్లీషులో స్వహా అతనే మొదటివాడు. ఎంతచిన్న తనంలో నేర్చుకోడం ప్రారంభించినా విదేశపుభాష విదేశపుదే కుక మిగిలినవాళ్లం అందరం అండ్లడు కవిత్యం సమంగా బోధపరచుకోలేక పోయేవాళ్లం. శ్రీనివాసరావు అనేకమంది అండ్లయకవుల వ్రాతలు చదివి మా కందరికీ బోధపరుస్తూ ఉండేవాడు. ఆ కవు లందరితోనూ పెళ్లి అంటే అతనికి అతిప్రీతి. పెళ్లిచివరి చరిత్రం అతనికి కంకోపాతంగా వచ్చును. స్త్రీలని

పెళ్లి ఎలా ఆదరించేవాడో, ఎలా ఆరాధించేవాడో చెప్తూ తనమయడైపోయేవాడు. పెళ్లిళ్లయిన తర్వాత కూడా భార్యాభర్తలు ఏవిషయంలోనూ ఒకరిస్వేచ్ఛ నొకరు నిర్బంధించకూడదనీ, ఇంకా ఆలోచిస్తేపెళ్లిఅనే సంస్కారమే మానవస్వేచ్ఛకి ఆటంకపడుతుంది కనుక పెళ్లిళ్లే ఉండకూడదనీ పెళ్లివ్రాసిన పద్యాలు శ్రీనివాస రావు మాకు చదివి వినిపించి, పెళ్లి ఉద్దేశ్యాలతో మే మందరం ఏకీభవిస్తున్నామని ఒప్పుకునేవరమా ముమ్మల్నందరినీ బాధపెట్టేవాడు. మొదటిలో శ్రీని వాసరావుఉద్దేశ్యాలన్నీ సరదాగా వింటూవున్నప్పటికీ రాసురాసు పెళ్లికవిత్యంలో ఉన్న స్వేచ్ఛకి మనహిం దూసంఘ పరిస్థితులకీ ఏవిధంగా లంకే కుదరగలదో నాకు బోధపడేదికాదు. కాని మాతోలేచదువుకుంటున్న వెంకటచలమూ, రమణయ్యూ అనే ఇద్దరు కుర్రవాళ్లు శ్రీనివాసరావు పెళ్లి నెలాపూజించేవాడో శ్రీనివాస రావుని అలాపూజించేవారు. నా కిదంతా నచ్చేదికాదు. శ్రీనివాసరా వొకతమామమిషి అనుకుని ఊరుకునే వాడిని. ఈవిషయం శ్రీనివాసరావుకూడా కనిపెట్టేడు. తనతో పూర్వపుటంత సరదాగా నేను మాట్లాడడం లేదని తప్పుచెప్తేడు. తనకి మిగిలినన్నీహితుంటే ఒట్టి న్నేహభావమేకాని, నేనంటే తనకి చాలామర్కాద కూడా ఉందని చెప్పేడు. అతనంటే నాకు స్నేహ భావంలో ఏమిమార్పురాలేదని బోధపరిచాను. "వెంకట చలంతోనూ, రమణయ్యతోనూ నేను స్నేహంగా ఉండడం నీకు నచ్చలేదా?" అని న న్నొకసారి అడి గేడు. ఆ విషయంలో తనస్వేచ్ఛ తనదే అని నవ్వుతూ జవాబుచెప్పేను. వెంకటచలాన్నికాని, రమణయ్యని కాని ఎప్పుడు కలసుకున్నా ఆగి వాళ్లతో మాట్లాడే వాడివికాని ఎన్నడూ వాళ్లకి నేను చనువివ్వలేదు. వాళ్లకికూడా నేనంటే లోలోపల కక్షగానే ఉండేదిశ్చే

ఇంకకొన్ని నెలలకి పదిహేనేళ్లు నిండుతా యవగా శ్రీనివాసరావుకి పెళ్లయింది. నేను తనపెళ్లికి వస్తేనేకాని వీలులేదన్నాడు. నెళ్లేను, రమణయ్య వింకటచలమూ పెళ్లికి రాలేదు.

మరికొన్ని నెలలకి వెంకటచలం పెల్లిచేసుకున్నాడు. మరొక రెండు మూడు సంవత్సరాలలో శ్రీనివాసరావు, వెంకటచలంకూడా పెల్లాలని కాపురాలకి తెచ్చుకున్నారు. వెంకటచలం పెల్లిచేసుకున్నోజునుంచీ రమణయ్యతోనూ, శ్రీనివాసరావుతోనూ అంతచూపుగా తిరగడం మానేసేడు. అదిమాసి చాలా మంది వెంకటచలనూ, రమణయ్య ఎందుకో పోట్లాడుకున్నారని అనుకుంటూ ఉండేవారు. నిజానికి మట్టుకు వాల్లిద్దరూ ఎన్నడూ పోట్లాడుకోలేదు.

రమణయ్య పెల్లిచేసుకోలేదు. ఇప్పటికింకా అతను బ్రహ్మచారే. రాసురాసు శ్రీనివాసరావుకి అతనొక్కడే చాలా ఆప్యాయమైన స్నేహితుడుగా మిగిలిపోయాడు. శ్రీనివాసరావు భార్య ఎక్కడికివెళ్లినా అతనుమాడా వాళ్లతో వెళ్లేవాడు. ప్రతిసాయంత్రమూ వాళ్లు ముగ్గురూ కలిసి పీకారుకి వెళ్లేవారు. ఎప్పుడైనా కనివారంకాని, ఆదివారంకాని నేను శ్రీనివాసరావు ఇంటికి వెళ్లినప్పుడు రమణయ్య తప్పనిసరిగా అక్కడుంటూ ఉండేవాడు. శ్రీనివాసరావు భార్యని రమణయ్యకూడా ఊరికా పేరుపెట్టే పిలిచేవాడు. నేను వాల్లింట్లో ఉన్నంతసేపూమట్టుకు శ్రీనివాసరావుభార్య మరీచనువుగా మా అందరితోనూ వచ్చి కూర్చునేదికాదు. మొదటిలో భర్త ప్రేరేపణవల్ల నాతో చాలాస్నేహంగా ఉండేందుకు ప్రయత్నించేసే దావిడ. ఆఖరాఖరికి నేను సిగ్గుబోతుననీ కుంతననీ, కనిపెట్టిలోలోపలఆవిడ నన్ను తృటికరించేసిన నా అభిప్రాయం.

రెండేళ్లకిందట నేను పెల్లిచేసుకున్నప్పుడు శ్రీనివాసరావునీ, శ్రీనివాసరావు భార్యనీ తప్పకుండా పెల్లికి రమ్మని పిలిచాను. ఆవిడ రాలేదు సరిగదా, ఆఖరి నిముషాన్ని భర్తనికూడారాకుండా చేసింది. ఈవియమం అతి రహస్యంగా శ్రీనివాసరావే తర్వాత బోధపరిచాడు. నే నేమీ మాయమాట్లాడలేదు.

మూడేళ్లకిందట నేను కలెక్టరు కచ్చేరీలో గుమాస్తాగా ప్రవేశించాను. అప్పుడే శ్రీనివాసరావు మా ఊరి పెద్దపాఠశాలలో ఉపాధ్యాయుడుగా ప్రవేశించాడు. వెంకటచలం అంతకియ్యదరే బల్లారిదగ్గర ఎక్కడో

తాలూకాబోర్డులో ఉద్యోగం సంపాదించి వెల్లిపూయాడు. రమణయ్యకి ఇప్పటికింకా ఎక్కడా ఉద్యోగం దొరకలేదు. పోలీసుశాఖలో ఆ మధ్య రమణమి ఒక ఏడాది పనిచేసేడు కాని మళ్లీ వాళ్లు తీసుకోలేదు. తెలుగులోనూ ఇంగ్లీషులోనూకదలూ పద్యాల్లా వ్రాస్తూ కాలం గడుపుతున్నాడు. అప్పుడప్పుడు అరినివ్రాతలు పెద్దపెద్ద ప్రతికలలో ప్రకటింప బడుతున్నాయి పూడాను.

కొన్నికొన్నిసార్లు శ్రీనివాసరావుని చూడడానికి అతనింటికి నేను వెళ్లినప్పుడు అతనుండేవాడు కాదు. అయినా రమణయ్యమూత్రం ఇంట్లో కనబడేవాడు. భార్యతో రమణయ్యని ఒంటరిగా ఉంచి శ్రీనివాసరావు బయటికివెళ్లడం నాకు వింతగా లోచేది కాని, “ఏటిజోలి నాకెందుకు?” అనుకుని ఊరుకునేవాడిని. శ్రీనివాసరావు నాతో ఈ రాత్రివరకూ రమణయ్య గురించి ప్రత్యేకంగా ఎప్పుడూ మాట్లాడలేదు. రమణయ్య గురించి అతనితో నేను అంతకంటే మాట్లాడలేదు.

రమణయ్య ఉండేయిల్లు జేరుకున్నాను. మ్యునిసిపల్ డిపం కింద నుంచుని “రమణయ్యగారూ, రమణయ్యగారూ” అని గట్టిగా పిలిచాను. “ఎవరది?” అని గంభీరంగా మేడమీదనుంచి కేకవేస్తూ వీధి కిటికీలోంచి నన్నుచూసి, “మీరా? రండి, మేడమీదకి రండి” అని పిలిచాడు.

“మీరే దిగివస్తే సంతోషిస్తాను.” అన్నాను. దిగివచ్చాడు.

“అలా కాస్తమాగం వెల్లి మాట్లాడుదాం, రండి” అన్నాను.

నడుస్తుంటే అతనితో ఏమనిచెప్పడమో నాకు తెలియలేదు. అతన్ని ఏమని అడగడమో బోధపడలేదు. ఆఖరికి, “మన.....శ్రీనివాసరావుభార్యని మీరు చూసేరా ఈవాళ్?” అని అడిగేను.

“చూసేనండీ. ఆరిడా నేనూ ఈ సాయంత్రం పితాపురం వెళ్లేతోవలోవున్న నాభివారితోటకి వెళ్లేను. అక్కడికి తీసుకువెళ్లమం దావిడ. వెళ్లడం నడిచివెళ్లేము

కాని, ఆవిడ అలిసిపోయింది. వచ్చేందుకు వేళకిబట్ట వారకలేదు. అందుకే వచ్చేసరికి కొంత ఆసల్యం అయింది. ఇళ్ళడిప్పడే ఆవిడని ఇంట్లోదిగబెట్టి గదికి వచ్చాను.....శ్రీనివాసరావు ఆవిడకోసం వెతుక్కుంటున్నాడా?

నాకు ఒళ్లుమండుకొచ్చింది. కాని కోపం ఆపుకున్నాను. “వెతుక్కొడం అంటే.....ఇళ్ళడిప్పడే మా ఇంటికి వచ్చాడులండి, నాకేమైనా తెలుసునేమో కనుక్కునేందుకు. నే నీలావచ్చాను. అతను.....వేరే చోట్లా వెతుకుతున్నాడతను”

“అయ్యయ్యా! మేము వెళ్తున్నట్టు శ్రీనివాసరావుకి తెలుసుననుకున్నాను. నాతో కామేశ్వరి.... కామేశ్వరి నాతోచెప్పడం శ్రీనివాసరావుతో చెప్పేవని చెప్పేట్టు జ్ఞాపకం.”

“పరనాలేదులండి. అతనుకూడా బెంగపెట్టుకొలేదు. ఏమైపోతారు మనుష్యులు? వెళ్తాను.”

“అనవసరంగా మీకుకూడా శ్రమకలగజేసేం, తుమించాలి.”

ఇల్లుకేరుకుని శ్రీనివాసరావుతో చెప్పవలసినదంతా చెప్పేను.

“ఈనాళ్ల ఆక్కడికి వెళ్తానని కామేశ్వరి నాతో చెప్పనేలేదు”అని విసుక్కున్నా డతను.

అతను లేచి వెళ్లిపోతుంటే ఆఖరిక్షణాన్ని “శీనూ, రేపు సాయంత్రం ఆరుగంటలకి ఇలావస్తావా? నీతో కొంచెం మాట్లాడాలి” అన్నాను. “సరే, అన్నాడు శ్రీనివాసరావు, ఆశ్చర్యపోయిమాస్తా.

మొన్నాడు అతనితో అతనికుటుంబ విషయమై యావత్తూ ధైర్యంచేసి మాట్లాడాలని నిశ్చయించుకున్నాను.

మొన్నాడు కలనుకున్నప్పుడు అతని ప్రశంస నేను ఏమీ ఎత్తకుండానే అతను కొన్ని సంగతులు చెప్పడం ప్రారంభించాడు.

“నిన్నరాత్రి నాకూ కామేశ్వరికి ఒకఘోర యుద్ధం జరిగింది, రామం. నాకు ఎన్నడూరానికోపం

వచ్చింది. ఆ వెరికోపంలా కామేశ్వరిని నానా మాటలూ అన్నాను సఖివంశతూ ఉన్నవంట మాని ఏకమూవచ్చి పడకుంది. ఇద్దరం తిండితివలేదు. అలా ఉండగా పదిగంటలకో పదిన్నరకోరమణయ్యవచ్చాడు. నేనూ కామేశ్వరి కూడా మానంగా ఉండడంచూసి నా తూమాచ్చుకోరి వెళ్లిపోయాడు.....నిన్న అతన్ని చూస్తుంటే నాకు అరికాలిమంట నెత్తికొచ్చింది.”

“శీనూ, ఇంతవరకూవచ్చింది కనుక ధైర్యంచేసి అడుగుతున్నాను. రమణయ్యని నీ ఇంటికి అంతచువుగా ఎందుకు రానిస్తావు సువ్వు? దానికి అతను అర్హతలేని మనిషి...”

“ఇంట్లో చువుమాట నేను చెప్పడంలేదు రామం. అది వేరేసంగతి. రాత్రి అంత ఆలస్యంగా వచ్చేటప్పుడు నాతో చెప్పనక్కరలేమా? అదీ నాకు పట్టుకున్న కోపం. ఊరంతా వెతుక్కోనా నేను?... చువు కేసుంది?...”

“మాటవరనకి చెప్పేను నుమా, శీనూ. నువ్వేమీ అనుకోవద్దు.”

తనకుటుంబ వ్యవహారాలు నాతో నిర్దుష్టమాటంగా చెప్పేందుకు శ్రీనివాసరావు ఇష్టపడడంలేదని గ్రహించాను. ఇంకానాకు తెలియకుండా దాచేందుకు ప్రయత్నించేస్తున్నాడతను. నే నీవిధంగా అతనివిషయంలో అనవసరంగా కలుగజేసుకున్నాను కదా అని విచారించాను ఇప్పటికికూడా అతను ఇంత తెలివితక్కువగా ఉండేట్లయితే అతని దురదృష్టం అతనిదే అనుకుని ఊరుకున్నాను.

అటుకిర్యాక ఒక నెలరోజులలోపున నాకుటుంబ పరిస్థితులలో చాలామార్పులు జరిగేయి. మా మామగారి ఊరువెళ్లి మా ఆవిడని కాపురానికి తెచ్చుకున్నాను. పూర్వం నేకంటున్న గది వదిలేసి ఒకచిన్న ఇల్లు అడ్డకి తుచ్చుకున్నాను. అన్నిటికంటే ముఖ్యమయినమార్పు హోటలుతిండి బదులు మా ఆవిడవంట. ఆహోటల్ తిండివల్ల నేనుపడ్డబాధలు దేవుడికే తెలుసును,

ఆ వెలలో లోలో శ్రీనివాసరావుని నేను అట్టే చూడలేదు. తర్వాత ఒకసాయంత్రం అతనూ భార్య మా ఇంటికి వచ్చారు. మా ఆవిడచేసిన కాఫీ చాలాబాగుందని అతను మెచ్చుకున్నాడు. మా ఇద్దరినీ ఒకసారి తనింటికి రమ్మన్నాడు. శ్రీనివాసరావు భార్య కూడా మా ఆవిడని రమ్మని చాలాసార్లు అడిగింది.

వాళ్లు వచ్చి వెళ్లినరాత్రి మా ఆవిడ తామలపాకులు చుట్టూ “మీ స్నేహితుడి పెళ్లాం నాకు నచ్చలేదును మండీ” అంది. ఎందువల్ల నచ్చలేదని అడిగితే, “ఆవిడ పోకులూ, ఆవిడ వెకిలితనాలూ మా నేనే అసహ్యం వేసింది. ఆ చేతులు లేని జాకెట్లూ ఆ ముసిముసినవ్వులూ ఎందుకొచ్చినవని? అటుపైని, నిమిషముమీసినీ, నాతో మాట్లాడుతూకూడా మీనైపు చూడడం ఎందుకూ?” అని జవాబిచ్చింది.

వారంపదిరోజులలో మేమిద్దరం శ్రీనివాసరావు ఇంటికి భోజనానికి వెళ్లేం. రమణయ్యకూడా అక్కడ తయారయ్యాడు. శ్రీనివాసరావు భార్య ఆరోజు కొకవంటనునిషిని వదిల్చి అందరం ఒకేసారి ఒకే పంక్తిలో భోజనంచేసేటట్టు ఏర్పాటుచేస్తే, తీరా భోజనానికి లేచేవేళకి మా ఆవిడ మొగవాళ్లతో పంక్తిలో కూర్చుని భోజనంచెయ్యవంది. మే మందరం ఎంతచెప్పినా వినలేదు. ఆఖరికి శ్రీనివాసరావు నవ్వుతూ, “మరేమీపరవాలేదు. మొగవాళ్లం మందర లేద్దాం” అన్నాడు. నాకు సిగ్గుపడింది. మా ఆవిడ తనపంతం నిలబెట్టుకుంది. శ్రీనివాసరావు భార్య తనూ మేములేచేక భోజనానికి వెళ్లేదు. ఈ మార్పుకి శ్రీనివాసరావు భార్య చాలా అసహ్యించుకుందని నేను కనిపెట్టేను.

అందరిభోజనాలూ ఆయాక మా ఆవిడచర్యకి మనస్సులో దుఃఖపడుతూ నేను మానంగా కూర్చున్నాను. శ్రీనివాసరావుకూడా మరేకారణంవల్లనో చాలామానంగా ఉన్నాడు. రమణయ్యమట్టుకు చాలా ఉత్సాహంగా ఉన్నట్టు నటిస్తూ దానిగురించి దీని గురించి అనేకవిషయాలు మాట్లాడడం మొదలుపెట్టేడు. అతను చెప్తున్నమాటలు కొన్ని నేను వినినైనా వినలేదు. అంతసేపూ కూడా అతను ఏవిధంగానైనా శ్రీని

వాసరావుని సరదాగా కబుర్లలోపెట్టడానికి ప్రయత్నిస్తున్నట్టు నాకు తోచింది. శ్రీనివాసరావు రమణయ్య మాటలు వింటున్నట్టు అప్పడప్పుడు నటించినా ఏదో విషయమై అతను చాలా బాధపడుతున్నట్టు నాకు కనిపించాడు. కుటుంబవిషయమే అయి ఉంటుందనుకున్నాను. శ్రీనివాసరావు భార్యకూడా వేరే మా ఆవిడతో పక్కగదిలో కూర్చున్నా ప్రతి అయిదునిమిషాలకీ ఒకసారివచ్చి మాతోకూర్చుని శ్రీనివాసరావుతో ఏదో ఒకసంభాషణ మొదలుపెట్టబోయేది. ఇలా, నాలుగైదుసార్లు అతను వద్దంటున్నాకూడా “ఇంకా తామలపాకులు కావాలా?” అని ఆవిడ అడిగితే ఆఖరిసారి విసుక్కుంటూ అతను “ఎన్నడూలేనిది ఈవాళ నన్నింట ఆస్థాయంగా ఇన్నిసార్లు రద్దగుతున్నావేమిటి? నా కేమీవద్దు.” అన్నాడు. ఆవిడ చిన్నబుచ్చుకుంటూ, “మీకనికాదు. మీ స్నేహితులకి కావాలేమోనని అడిగేను.” అని సమాధానంచేస్తే, “కొత్తగా ఈ సిగ్గులన్నీ ఎందుకు? వాళ్లని సువ్వే అడుగు” అని సజీగేనీడు. చటుక్కున లేచి వెళ్లిపోయి ఆవిడ వల్ల మా దగ్గరికి రాలేదు.

ఆరోజున వెళ్లిపోతూ శ్రీనివాసరావునీ భార్యనీ ఎప్పుడైనా మా ఇంటికి వస్తూ ఉండమని కోరేను. రమణయ్యనిమాత్రం పిలిచలేదు. మా ఆవిడ శ్రీనివాసరావు భార్య తనకి బొట్టుపెట్టున్నప్పుడుకూడా ఆవిడతో ‘వెట్టున్నాం’ అన్నముక్క అనలేదు.

తర్వాత సరిగ్గా రెండువారాలకి ఒకసాయంత్రం శ్రీనివాసరావు నాకు బాకీ ఉన్న పదిరూపాయిలూ ఇచ్చేయ్యడానికి వచ్చాడు. కాసేపు కూర్చుని కాఫీ తగి వెళ్ళేమన్నాను. కాఫీతాగుతూ నెమ్మదిగా, “రానుం, ఒకవేళ నేను అకస్మాత్తుగా చచ్చిపోతే నా ఆస్తిసంగతీ కామేశ్వరిసంగతీ నువ్వే చూసుకోవాలినుమా.” అన్నాడు. నాగుండె గుబాలుమంది.

“నువ్వు అకస్మాత్తుగా చచ్చిపోవడం ఏమిటి కిమా? ఎందుకు నీ కా ఉద్దేశ్యం కలగాలి?”

“ఉద్దేశ్యానికేమింది? అది ఎవరికయినా జరగొచ్చునుకా... కామేశ్వరికి దగ్గరచుట్టూ తెవరాలేరు.

మేనమామ పెంచేడు. పిల్లలులేకుండా పోయాడాయన. ఆ మేనమామ పెళ్లానికి కామేశ్వరికి పడదు.”

“అదిసరేలే...నిన్ను మనస్సులో ఏదో చాలా బాధిస్తోంది, శీనూ. అదేమిటో నాకుచెప్పాలి.”

“నీకు తెలుసును.”

“నా కెలా తెలుస్తుంది, శీనూ?”

“నీకు తెలుసును.”

“అయితే, రమణయ్యోనా?”

“అవును.”

“రమణయ్యని మీ ఇంటికి రావద్దని చెప్పకూడదూ నువ్వు?”

“ఇప్పుడు చెప్పినా లాభంలేదు.”

“ఎప్పుడైతే ఏమిటి?”

“అంతా అయిపోయాక...”

“అంటే?”

“రానుం, మీ ఆవిడ వింటుందేమో?”

“ఇక్కడిమాటలు వంటగదిలోకి వినపడవు.”

“మీ ఆవిడతో నువ్వు ఎన్నడూ చెప్పనని వాదనం చెయ్యి.”

“ఎన్నడూ చెప్పను, శీనూ.”

“కామేశ్వరికి రమణయ్యతో చూపు ఎంతమారం వెళ్లడానికి వీలుందో అంతదూరమూ వెళ్లిపోయింది.”

“నిజంగా?”

“తనే ఒప్పుకుంది. రమణయ్యకూడా ఒప్పుకున్నాడు....ఒకరాత్రి కామేశ్వరి ఇంట్లోలేదని నిన్ను నీగదిలో చూడడానికి రాలేదూ నేను—ఆ రాత్రి.”

ఇంతకొరవైనవార్త కాంతంగా, తడుముకోకుండా శ్రీనివాసరావు నాకు చెప్తుంటే నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది. నాకుమట్టుకు నాకే రమణయ్య అంటే

ఎక్కడలేనికోపం పుట్టుకొచ్చింది ఆ ఆవేశంలో ఆక్షణం రమణయ్య నా ఎదురుగా ఉండుంటే నేనేమి చేసుకుందనో చెప్పలేను.

“అయితే, ఇప్పుడేమిటిచేస్తావు, శీనూ?”

“ఏమిటిచేసేది?... మొన్నాడుకూడా నిన్ను చూడడానికి వచ్చాను, జ్ఞాపకం ఉందా? అప్పటికప్పుడే నా కంటా తెలుసును. అప్పుడే నీకంటాచెప్పేద్దామనుకున్నాను. మళ్ళీ, చెప్పడానికి బుద్ధిపుట్టలేదు.... నా కితిలో నువ్వుంటే నువ్వేమిటి చేస్తావు, రానుం?”

“ఆ విషయం పుట్టింటికి పంపించేస్తాను. ఎన్నడూ వీలనని చెప్పేస్తాను.”

“కామేశ్వరికి మేనమామ పెళ్లాంకప్పు మరెవరూ లేరు. ఆవిడకి కామేశ్వరి నచ్చదు.”

“ఆవిడతోనే ఉండాలన్నమాటేమిటి? ఎక్కడైనా ఉండొచ్చును ఉబ్బిచ్చి పొమ్మను.”

“నా కంఠడబ్బుకూడా లేదు.”

“నువ్వు డబ్బుమట్టుకు ఎందుకివ్వాలి? రమణయ్యనే పోషించుకోమను కావలీస్తే.”

“మనహిందూసంఘంలో తనిప్పుడు నేనుబతికుండాగా రమణయ్యని పెళ్లిచేసుకునేందుకు వీలులేదుకా.”

“నాడితో పెళ్లిచేసుకునే ఉండాలన్న మాటేమిటి?”

“పెళ్లిచేసుకోకుండా రమణయ్యతో తను కాపురంచెయ్యడం నాకిష్టంలేదు.”

“నిన్ను మోసపుచ్చి నిన్ను వదలిపెట్టిపోయాక కూడా తనభూమి నీకెందుకు, శీనూ?”

“అకస్మాత్తుగా నేను చచ్చిపోతే రమణయ్యని తను పెళ్లిచేసుకోవచ్చును.”

“నీ కేమైనా విచ్చెత్తిందేమిటి, శీనూ? ఆత్మహత్య చేసుకోవాలని చూస్తున్నావా?”

“అబ్బేబ్బే!”

“మరేమిటి నీమాటల ధోరణి?”

“రామం, ఇటువంటి సందర్భమే పాశ్చాత్య సంఘంలో తటస్థిస్తే వాళ్లు ఎంతమనాయాసంగా సద్దుకుంటారో ఆలోచించు. విడాకులిచ్చాక భార్య మళ్ళీ పెళ్లి చేసుకోవచ్చు.”

సామాన్య మానవస్వభావానికి ఇంత వ్యతిరేకంగా తన స్వంత దురవస్థ మరచిపోయి, మొగజన్మ ఎత్తి నందుకు ప్రబలంగా ఉండవలసిన అనూయమాడా ఏకోశాన్నీ లేకుండా, ఇంత నిర్మలంగా సంఘపరిధితుల గురించి చిర్చి మున్ను శ్రీ నివాసరావుని చూస్తే నిజానికి నాకు అసహ్యంవేసింది ‘ఇతనొకపిచ్చివాడు. ఇతనికేమీ పాదమం లేదు. చిన్నప్పటినుంచీ ఇతను ఆర్థంలేని కవుల ప్రపంచంలోనే మెలిగేడుకాని, ఈ మానవ ప్రపంచం ఏమిటో, మానవులనుగుణా లేమిటో దుర్గుణా లేమిటో ఇతని కేమీ తెలియవు. ఇత నొక లోకవికర్త మైన అప్రయోజకుడు.” అని నాలో నేను ఎన్నోసార్లు అనుకున్నాను. ఆఖరికి ఊరుకోలేకపోయాను.

“శీనూ, మీ ఆవిడగురించి ఆమాటవిన్నపాడు నీకు విచ్చెత్తలేదా? ఒళ్లు మండుకుపోలేదా? రమణ య్యని చంపెయ్యాలన్నంత కోపం రాలేదా?”

“అన్నీ జరిగేయి, రామం. విచ్చెత్తింది. ఒళ్లు మండుకు పోయింది. రమణయ్యని చంపేద్దామన్నంత కోపమావచ్చింది. కాని, కొంతంగా ఆలోచించకుండా మనంకూడా హతాత్తుగా ఏదో జెరిపని చేసేటట్టుయితే మనకీ అడవిప్రజకీ భేదంఏమిటి? మనకీ మిగిలినజంతువు లకీ భేదంఏమిటి?.....ఆరాత్రే నాకు వాల్లిద్దరి గురించీ అనుమానం కలిగింది. కామేశ్వరిని నిజంచెప్ప మని చంపేనేను, ఆ రాత్రిమట్టుకు నా కోపయా నా అనూయా నేను నిర్ణీంచలేను. చాలాసేపు ఏమీ జరగలేదని వాదించడం మొదలుపెట్టింది. నేను నమ్మ నన్నాను. కొంతసేపటికి నా పొరువడలేక ఒక్కసారి మట్టుకు రమణయ్య తన పెదవులు ముద్దు పెట్టుకున్నాడని ఒప్పుకుంది. రమణయ్యని తను మళ్ళీ చూడనని వాగ్దానం చేస్తూ, త్వరితమనీ నన్ను బతిమాలుకుంటూ ఏడకడం ప్రారంభించింది. ఇంకా తను నాతో పూర్తిగా నిజం

చెప్పడంలేదని నాకు తెలుసునన్నాను. నన్ను తిట్టింది. రాత్రికిరాత్రే తను లేచివెళ్లిపోతానంది. అప్పుడు వీధి తెలుపు తళింపేసితాళం దగ్గరపెట్టుకుని కూర్చున్నాను. ఏడ్చిఏడ్చి, ఆఖరికి నిజం అంతా చెప్పేసింది. నే నేమి చేసినా తను భరిస్తానంది. తను అగాధంలో పడి కొట్టుకుంటున్నానంది. రమణయ్య అంటే తనకి గాఢ మైనప్రేమ అనిచెప్పి ఏడ్చింది. అంతవరకూ అనూయ తోనూ పొరువంతోనూ గర్వంతోనూ బాధపడుతున్న నాకు ఎక్కడలేనిదుఃఖం వచ్చింది. చంటిపిల్లవాడిలా ఏడ్చేనేను. ఒక అరగంటైనా గుక్కతిప్పకుండా అలా ఏడ్చుంటాను. ఆ అరగంటా కామేశ్వరి ఏమిటిచేస్తోందో కూడా నా కప్పుడు తెలియదు. కాని ఆఖరికి తన కొక వాగ్దానం చేసేను తనజీవితప్రవాహానికి నేను ఎన్నడూ అడ్డుపడనన్నాను. తనస్వేచ్ఛకి నేను ఎన్నడూ భంగం కలుగచెయ్య నన్నాను. ఇప్పటికీ నా ఉద్దేశ్యం అదే. తనస్వేచ్ఛకి నేను అడ్డురాను.”

నేచ్చ! స్వేచ్ఛ!

“ఏమిటి, శీనూ, ఈపిచ్చిఊహలూ సువ్వానూ?”

శ్రీనివాసరావు లేచి నుంచున్నాడు. జవాబు చెప్పలేదు.

“పోనీ, ఏమిటి చెయ్యడలచుకున్నావు, శీనూ, సువ్వు?”

“ను వ్వేదై నా సలహా చెప్తావేమో అనుకుంటే నాసహాయానికి సువ్వు రాలేదు.”

“ఆవిడని పారదోలి నీ బతుకు సువ్వు బతుకు.”

“ఏదో ఒకటి చేస్తాను.... నీ పదిరూపాయిలూ నీ కిచ్చేనేనుకాదా?”

“ఇచ్చేనేవు...శీనూ, ఆత్మహత్యమట్టుకు తలపెట్టకుమూ. ఎందుచేత అంటున్నానంటే, నీ సంగతి నా కేమీ బోధపడడంలేదు.... తెలివితక్కువపని మట్టుకు చెయ్యకు.”

“ఆత్మహత్య చేసుకుంటాననీ నీ ఉద్దేశ్యం?”

“ఏమో, నువ్వు మళ్ళీ లేపిక్కడికిరా. సాయిం త్రం రామనిద్దరం మళ్ళీ దీనివిషయమయి మాట్లాడుదాం. ఈ రాత్రంతా నీ గురించే ఆలోచిస్తూ వుంటాను. వస్తావా లేవు?”

“వస్తాను.”

మొన్నాడు శ్రీనివాసరావు రాలేదు. సాయిం త్రం ఆరుగంటలకి ఆతనినాకరు వచ్చి ఆతను ఆత్మహత్య చేసుకున్నట్టూ, పోలీసువాళ్ళవచ్చి నన్ను పిలుచుకురమ్మ న్నట్టూ కబురు చెప్పేడు. నేను భయపడుతున్నట్టే అయింది. మా ఆవిడ కబురువినగానే కూలబడిపోయింది.

ఉన్నవాడిని ఉన్నట్టుగానే శ్రీనివాసరావు ఇంటికి పరుగెత్తేను. ఇంటిదట్టూ ప్రజ మూగిఉన్నారు. గుమ్మం దాటగానే రమణయ్య కనబడ్డాడు. ఆతనికేసి సమంగా చూడనైనా చూడలేదు నేను. లోపలికి వెళ్ళేను. ఒక పోలీసుఉద్యోగి ఇద్దరు పోలీసువాళ్ళూ శ్రీనివాసరావు పడకగదిలో ఉన్నారు. ఒకపోలీసువాడు నన్ను పైకి తోనెయ్యబోయాడు. శ్రీనివాసరావు శవం మంచం మీదుంది. నేను శ్రీనివాసరావు స్నేహితుడిని బోధ పరిచాను. ఆ ఉద్యోగి నావైపు తిరిగి “రామలింగం గారంటే మీరేనా” అని అడిగేడు. ఆత్మహత్యచేసు కునేమందు శ్రీనివాసరావు నా కొకఉత్తరం వ్రాసేదని చెప్తూ ఆ ఉత్తరం నా కిచ్చా డా ఉద్యోగి. ఆ ఉత్త రంలో ఉన్న విషయం ఇదీ:

“రామం, నాకు మరొకమార్గం కనబడలేదు. నువ్వేమనుకుంటావో నాకు తెలుసును—నేను పాదవం లేనివాడిని! అది నిజమేసేమో. కాని కామేశ్వరిని నేను చాలాప్రేమించాను. నా జీవితం అంతా తనమీద ఆధారపెట్టుకున్నాను. తను జీవితం మరొకరిమీద ఆధారపెట్టుకునేవాళ్ళ గతి ఎప్పుడూ అన్యాయమే. నేను చెయ్యగలిగినది మరేమీ నాకు తోచలేదు.

పోలీసువాళ్ళ కిహడా ఒక ఉత్తరం వ్రాసిఉం చాను. విషం తెచ్చుకు తాగినది నా తప్పే. మరెవరితప్పు కాదు. ముఖ్యంగా రమణయ్యనీ కామేశ్వరినీ పోలీ

సువాళ్ళు బాధపెట్టకూడదని నాప్రార్థన. ఈవిషయమై నువ్వు జాగ్రత్తగా చూడాలి.

నా పెద్దలభూతులూ ఆత్మీ కామేశ్వరి మళ్ళీ పెల్లిచేసుకుంటే కామేశ్వరి అనుభవించడానికి వీలుం డదు. కాని ఇంపీయత్ బ్యాంకిలో నాస్వంతడబ్బు రెండువేలపైచిల్లర వేరేఉంది, అది కామేశ్వరికే. ఒక వేళ రమణయ్య కామేశ్వరిని పెల్లిచేసుకోకపోయేట ట్టుయితే అడబ్బుతో కామేశ్వరి చదువుకుని వృద్ధిలోకి రావాలని నా ఆశ. రమణయ్య తనని పెల్లిచేసుకున్నా కూడా అడబ్బు తనదే.

నీకు కామేశ్వరి అంటే ఆభిమానం లేదని నాకు తెలుసును. కాని, నాకోసం, నన్ను జ్ఞాపకంఉంచు కుని, తనమంచిచెడ్డలు నువ్వుచూసుకోవాలని నాప్రా ర్థన. రమణయ్య పెల్లిచేసుకునేవరకూ అయినా నువ్వు చూసుకోవాలి.

ఇదే నా ఆఖరి ఉత్తరం.

నాకేమీ చింతలేదు. రైలుప్రయాణానికి వెళ్తున్నట్టుంది— ఒక వూరు విడిచి మరొకవూరికి. నిజానికి, మళ్ళీ, మరొక ఊరు జేరుతానన్న ఆశా లేదు, మరొక ఊరు జేరాలన్నకోరికా లేదు. మనకాళ్ళకిందపడి చచ్చి పోతున్న ప్రతిచీమ మరొకవూరు జేరుకుంటోందా? మరొక ఊరు జేరుకుని ఇక్కడికంటే ముఖపడు తోందా?...ఏదీ ఉండదు.

ఇంతే,

శివు”

ఉత్తరం చదువుకుంటూ నేను ఏడుస్తుంటే పోలీసుద్యోగి కేవాన్ని తీసుకుపోయి కోయించి పరీక్ష చెయ్యవలసి ఉంటుందన్నాడు. మొన్నాడు పొద్దున్న పరీక్ష అయిపోయాక దహనకృత్యాలకి కేవాన్ని ఇచ్చే స్తారన్నాడు. మొన్నాడు ఇది ఆత్మహత్య అని స్థిరపడే వరకూ శ్రీనివాసరావు నాకు వ్రాసిన ఉత్తరంకూడా తన దగ్గరే ఉంటే మంచిదన్నాడు. శ్రీనివాసరావు వ్రాసిన రెండు ఉత్తరాలూ ఉన్నాయకనుక ఆతనిభా ర్యతో కను ప్రత్యేకంగా మాట్లాడవలసిన అవసరం లేదనే తన ఉద్దేశ్యం అన్నాడు.

ఈశ్వరుని కృపతో తీసుకువెళ్లిపోయారు. నేను మా ఇంటికి వెళ్లి మా ఆవిడని శ్రీనివాసరావు ఇంటికి తీసుకువచ్చాను. మొదట రమ్మంటే రానని పట్టు పట్టింది. ఆమెను ముందుగా నాలుగుతిట్లు తిట్టేసరికి కిక్కిరుమకకుండా నా వెంట వచ్చింది. మే మిద్దరం శ్రీనివాసరావు ఇంట్లోకి వెళ్లినది రమణయ్య శ్రీనివాస రావు భార్య పక్కన కూర్చుని ఓవారున్నాడు. మమ్మల్ని చూసి రేచినుంచున్నాడు. అంతవరకూ అతనితో నే నేమీ మాట్లాడలేదు. నాతో ఆతనూ ఏమీ మాట్లాడలేదు. అతన్ని చూస్తూంటే నాకు అరికాలిమంట వచ్చింది. “మీరు వెళ్లండి. ఇం కిక్కడక్కర లేదు.” అన్నాను. “వెళ్తున్నాను.” అని సమాధానం చెప్పింది. శ్రీనివాసరావు భార్య కేసిచూస్తూ, “మల్లీ వస్తాను, కామేశ్వరీ” అన్నాడు. నేను మాస్తూ నుంచున్నాను. అతను పిళ్ళెనమ్మం దాటుతుంటే నా కొక ఉద్దేశ్యం కలిగింది. వెంటవెళ్లి “రమణయ్యగారూ, మరొకమాటచెప్పండి.” అని పిలిచాను. అతను “ఏమిటి?” అంటూ వెనక్కి తిరిగేడు. ఆ దుఃఖంలోనూ, ఆ కోపం లోనూ ఒళ్ళు తెలియక అతన్ని సాగదీసి లెంపకాయ కొట్టాను. నాకేసి తెల్లపోతూ మానే డతను. “ఇదే చెప్పదలచుకున్నమాట” అన్నాను. మారు మాట్లాడకుండా వెళ్లిపోయాడు.

ఆరాత్రి ఎరకూ ఎవరితోనూ మాట్లాడలేదు. తెల్లవారేసరకూ శ్రీనివాసరావు భార్య ఏడుపు నాకు వినిపిస్తూనే ఉంది.

ఆరాత్రే తండ్రికొట్టే మొన్నాడు శ్రీనివాస రావు చుట్టాలు కొందరు వచ్చారు. అందులో శ్రీనివాస రావు పినతండ్రికొడుకొకడు శ్రీనివాసరావు భార్యని పడతిట్టుతిట్టుంటే వెళ్లి బలవంతంగా అతన్ని ఆపవలసి వచ్చింది.

దహనం అంతా ఆయాక శ్రీనివాసరావు చుట్టాలతో అతని ఆస్తి విషయం మాట్లాడి అతను నాకు ఆఖరిని చూపిన ఉత్తరం చూపించాను.

ఒకరాత్రి మాత్రమే ఉండి వాళ్లంతా వెళ్లి పోయారు.

మూడవరోజున మా ఆవిడ నన్ను, “ఈ రెండు రోజులలోనూ చాలా గ్రహించానుకాని, ఆయన ఎందుకు ఆత్మహత్య చేసుకున్నారో నిజంగా అంతా చెప్పారా?” అని అడిగింది. అంతా పూర్తిగా బోధపరిచాను.

“ఈవి డిటువంటిదని చూసిన మొదటి నాడే నాకు తట్టింది ను మండి” అంది.

ఆ మధ్యాహ్నం రమణయ్య వచ్చి శ్రీనివాసరావు భార్యతో ఏదో మాట్లాడి వెళ్లిపోయాడు. మల్లీ నా కతను కనబడలేదు.

నాల్గవరోజున ఆ ఇల్లు వదిలేసి శ్రీనివాసరావు భార్యని వెంటబెట్టుకొని సామాన్లన్నీ తీతో మా ఇంటికి వచ్చేసేము.

శ్రీనివాసరావు పోయిన పదిహేనురోజులకి అతని భార్య చెన్నపట్నం వెళ్లిపోయి చదువుకుంటానని చెప్పి చెన్నపట్నంలో సదుపాయాలన్నీ చేసి పెట్టమంది. సదుపాయాలన్నీ చేసి ఆవిడ నక్కడ దిగబెట్టి, ప్రతి నెలా డబ్బు పంపిస్తానని చెప్పి, ఇంటికి వచ్చేసేను.

“మీరు నాకు చాలా సహాయపడ్డారు. మీదయ నే నెప్పటికీ మరిచిపోలేను.” అం దావిడ, నేను వచ్చేస్తుంటే.

“మీకు చేస్తున్నదంతా నేను మీమీద అభిమానంకొలదీ చెయ్యడంలేదు.” అని సమాధానం చెప్పేను.

“ఆవిషయం నాకుకూడా తెలుసును.” అం దావిడ. ఇల్లు చేరుకున్నాక నన్ను మా ఆవిడ శ్రీనివాస రావు భార్యగురించి అనేక ప్రశ్నలు వేసింది.

ఆఖరికి “చెన్నపట్నంలో రమణయ్య మీకు కనబడ్డాడా?” అని అడిగింది.

“కనబడలేదు” అన్నాను.

“మీరు చూస్తూఉండిండి. వాడు చెన్నపట్నం లోనే ఉన్నాడు,” అంది.

ఈ సంభాషణజరిగిన రెండుకోణాలకే శ్రీనివాస రావుభార్యదగ్గరనుంచి ఉత్తరం వచ్చింది. రమణయ్య చెన్నపట్నం వచ్చాడనీ, రమణయ్యని తను పెళ్లిచేసుకుంటున్నాననీ శ్రీనివాసరావుఅస్తి తనకేమీ అక్కరలేదనీ మూడేమూడు పంక్తులు వ్రాసింది.

వెంటనే శ్రీనివాసరావుఅస్తిగురించి వివరాలు తెలియపరస్తూ ఆవిడికి చెన్నపట్నానికి నేను ఉత్తరం వ్రాస్తే, ఆవిడ ఎక్కడున్నదీ తెలియలేదని టపావాళ్లు నాఉత్తరం నాకు తిరక్కొట్టేచేరు.

“రెండువేల రూపాయి లీలా అమనిషి తోసి పారేస్తుందనుకోలేను సుమంజీ” అంది మా ఆవిడ.

రమణయ్యకి ఉద్యోగంలేదన్నమాట ఆలోచిస్తూ రూపాయిలవిషయమై నేనూ ఆశ్చర్యభూతు.

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మాత్రవ్యాధులకును శగ(గనేరియా)వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడినదివ్యాషధము

కుత్రిమములు చూచి
మోసపోకుడు. “కోడి”
మార్కు గమనింపుడు.

గో నో కిల్లర్ (రిజిష్టరు)

ఈయోషధము ఇంగ్లీషుమందులను దేశీయదౌషధములను పుచ్చుకొనినను గుణముకలుగనియెడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్కినులవలననుగూడ లాభము లేక పోయినయెడలను కడపటిప్రయత్నముగా మా గోనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొని చూడుడు. పెక్కుయెండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏరకము శగ సంకటమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులనైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గోనో కిల్లరు తప్పక కుదుర్చును. మాత్రము ఝూరీగా వెడలును. మాత్రముపోవుచున్న పుడు కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మాత్రనాశమునందలివాపుతీసిపోవును. శగవ్యాధి (గోనోకోకు)వలన మాత్రముబొట్టుగా పడుట, మేహరోగమువలన మాత్రద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, మాత్ర ద్వారముయొక్కవాపు, మాత్రద్వారముయొక్కచుట్టువుండు పోకయొక్కవాపు, మాత్రాశయముయొక్కవాపు లేక మాత్రతిత్తియొక్కవాపు, నరములజబ్బు, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గోనో కిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము(సేమను)పోవుట, మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. ఖరీదు 50 మాత్రలుగల సీసారు. 8-0-0. కృత్రిమములు చూచి భ్రమజెందవలదు. మా పుంజుమార్కు గమనింపుడు. పి. పి. చార్జీ ప్రత్యేకము అడ్రసు:—డాక్టరు డి. యస్. జస్సాని, గిర్గాసు వెనుకరోడ్డు, బొంబాయి 4.

Dr. D. N. JASANI, Girgaon Back Road, Bombay, 4.
Madras Agents:--DADHA & Co., 52, Nainiappa Naick St., P. T. Madras

అలనాటి కోరిక

శీతమ్మ

నేను మాచూరు ఎలిమెంటరీ స్కూల్లో చదువుకొంటూ వుండేదాన్ని. నాకప్పుడు సుమారు ఏడు సంవత్సరాల వయస్సుండవచ్చు. మా అచ్యుతవారమ్మ శిక్షణమాహా త్యయిమో, లేక పూర్వజన్మవాసనేనో ఏదో మాత్రం చెప్పలేను గాని ఆ లేతవయస్సు లోనే నా చిన్న మెదడులోనూ, హృదయం లోనూ గూడా నేనూ ఒక కథకురాలిని కావలెననే కోరిక అంకురించింది. కథలు వ్రాయడమంటే మాటలా? నలుగురూ తలబూచేటట్లు వ్రాయడం మహా మహావా-ష్టకే సందర్భపడకపోతూవుంటే నేనెంత, నా యోగ్యత యెంత-నేను కథలు వ్రాయడమేమిటని సంకోచంకూడా ఆ తోడుతనే పొటమరించింది. పొటమరించినట్టుగానే పొటమరించి ఆ సంకోచం నీటిబుడగవలె క్షణంలో మాయమైపోయింది. చూదాం, ప్రయత్నించి చూదాం. సరదాకు సరదాగానూ ఉంటుంది, అలవాటుకు అలవాటూ అవుతుంది. ఇప్పుడు వ్రాస్తూండేవాళ్లు మాత్రం ఒకటేసారి ఆకాశంనంచి ఊడిపడినారాయో? యత్నించి చూడడంలో తప్పేముంది గనక? అన్నీ కలిసివచ్చి, సందర్భాలు అనుకూలపడి వ్రాసినవి నా మనస్సుకు తృప్తికరంగావుండి ఫరవాలేదన్న ధైర్యం గలిగి పుస్తకరూపంగా అచ్చుపడినాయంటే నా కోరిక సఫలమూ అవుతుంది;

ఏ నాలుగు కాసులకో ఎట్లాగో ప్రాప్తీ కలుగుతుంది. పుస్తకరూపంగా కాకపోయినా ఏ కత్రికలోనైనా ప్రకటించి నాలుగు కాసులు సంపాదించుకోవచ్చు. విజ్ఞానం మాట యెట్లావున్నా నీడపట్టునే ఇంట్లోనే కూర్చొని భర్తగారి సంపాదనకు మరికొంత జమా కలపవచ్చును. స్త్రీలు ఈ నూతన పరిశ్రమను ఎందువల్ల అవలంబించ గూడదు? హిందూయువతుల ధర్మానికే, వ్యతిరేకమా? అన్న యోచనలు ఒకటిపై ఒకటి తోస్తూ వచ్చి ఊరట చెందినాను. నా సంకల్పమే గనక కొనసాగేటట్లుయితే నేను ప్రతి నిత్యమూ పొద్ద స్తమానం చూస్తూవచ్చిన అమాయకపు పల్లెటూరుజవాన్ని, పల్లెటూరు జీవనాన్ని గురించిన కథలే వ్రాయవలెనని కూడా నిర్ణయం చేసుకొన్నాను.

రోజులు దాటిపోతున్నాయి. నేను ఏదో క్లాసు వ్యాసయినాను. ఆపూరి చదువంతో అయిపోయింది. ఏ పట్నవాసమో చేరుకొని ఇంకా వైపైన చదువుదామని నాకేమో అప్పుడుండిది. నిబీడతనంచేతనూ, ఎందుకామాల చదువంకా! ఇంత చాలు మనకు. ఏం భారీ ఉద్యోగాలు చేయబోవాలి! కావలిస్తే ఇంట్లోనే అదీ యిదీ తెలుగు పుస్తకాలు చదువుకోవచ్చులే.' అన్న ఉదాసీనం చేతనూ మా అమ్మా, మా నాయనా కూడా అందుకు

దుకు సమ్మతించలేదు. నాకేమో రాత్రి
ఁగలూ అదే కలవరింత. అయితే మాత్రం
నేనే చెయ్యగలను ?

మొదట్లో వాళ్లమీదనాకు పట్టరానంత
ఆగ్రహం వచ్చింది కాని అది ఒకందుకు
వచ్చింది. యేర్పడదని యిప్పుడిప్పుడే గ్రహిం
పగలిగినాను ఇంకా వైచదువులు చదివి
ఉండినానంటే ఆదర్శాలకు, షోకులకు, నాగ
రికతలకు అలవాటు పడిపోయి నా ప్రాణపద
మైన, ఆనందస్వరూపమైన గ్రామజీవితంమీద
అసహ్యమే కలిగివుండేది.

మా దేమంత భారీకుటుంబంకాకపోవడం
చేత ఇంటి, నులన్నీ మేమే చక్కబెట్టుకో
వలసివచ్చేది. అటువంటి విషయాల్లో మా
అమ్మకు నా సహాయం ఎంతైనా అవసరముం
డేది. నా కూ పనిపాటలు చేసుకోవడమంటే
చాలా సరదా. చదువుమీది అభిలాషకొద్దీ
విరామం దొరికినప్పుడల్లా వృధాపుచ్చ
కుండా చదువుకొంటూ వుండేదాన్ని; బాల్య
సంకల్పానికి దోహదాలు చేసుకొంటూవుండే
దాన్ని. ఇరుగింటిబిడ్డలూ పొరుగింటి బిడ్డలూ
వచ్చి 'అత్తా, అత్తా నాకు లత-తల-వలలు
నేర్పవూ' అంటూ తొందరచేసేవాళ్లు. విసుగు
లేకుండా బహుసంతోషంతో నేర్పుతూవుండే
దాన్ని.

యుక్తవయస్సురాగానే నాకు వివాహం
చేశారు. మా అత్తవారిదీ పల్లెటూరే.
నా భర్త ఉన్న నాలుగేకరాల మాగాణి సొంత
సేద్యంచేసుకొంటూ సుఖంగా కాలక్షేపం

చేస్తూండేవారు. ధర్మేచ, అర్థేచ, కామేచ
అతిచరించనంటూ మెలగే హిందూయువతిని
కాబట్టి నాకూ ఆయనతోడిదే లోకం అయి
పోయింది. ఆయనకష్టసుఖాలలో నేనూ
భాగం వహించేదాన్ని. చిలకాగోరింకల్లాగు
ఎంతో ముచ్చటగా వుండేవాళ్లం మేమిద్దర
మూను

కాని యీ సందడిలో నావ్యాసంగమం
తగా సాగడం తప్పిపోయింది. అయితేనేమి,
పనులన్నీ ముగించుకొని, రాత్రి అందరూ
నిద్రపోయినతరువాతనన్నా సాధ్యమైనంతమ
ట్టుకుతప్పకుండా చదువుకొంటూ వుండేదాన్ని.
ధర్మలోప భయం లేకుండా మెలగుతూవుండ
డాన్నిబట్టి నాభర్తగారు నా చదువుకేమీ
ఆక్షేపణ చెప్పలేదు. అప్పుడప్పుడు ఏవో
పిచ్చికథలు తోచినట్లు వ్రాసుకొంటూ అసం
తృప్తిగా నేనే చించి పారవేస్తూవుండేదాన్ని.
అప్పటికి సాధించిందేమీ లేకపోయినా వ్రాత
అలవాటవుతూవుండేది. ఈ ప్రయత్నమేమీ
కావ్యసృష్టికే కాదు గనుక త్వరలోనే సంకల్పం
సిద్ధించే లక్షణాలు తోచాయి.

మా యింటికిదగ్గరగానే ఒకతోట వేసు
కొన్నాం. కూరగాయలూ, పూలమొక్కలూ
అందులో వేసుకొన్నాం. ఇంట్లో పాడిపళ్ళు
వులు, గొడ్డుగోదములు. ఈ అన్నీ చక్క
బెట్టుకోవడంతో ఉదయం నాలుగంటలు
మొదలు రాత్రి పదింటిదాకా నా కొకేపనిగా
వుండేది. అన్ని కష్టాల్లోకూడా నే నానందమే
అనుభవించేదాన్ని. నా భర్తగారు కూడా

తమపనులన్నీ సర్దుకొని నాకూ సహాయపడుతూవుండేవారు. ఉన్నమట్టుకు ఇల్లూ, ఇంటిలోని వస్తువులూ మట్టసాగా పెట్టుకొని అనుకూలాలు చేసుకొంటూవుండేదాన్ని.

ఈవిధంగా ఒకటి రెండేండ్లు గడచిపోయినాయి ఏవిధమైన విచారమూ లేకుండా సంసారం చక్కబెట్టుకొంటూవచ్చాను. ఇదియిలా వుండగా మాయెట్లో ఒక చిన్న పాప అవతరించడానికి ఉపక్రమించుకొన్నది.

బిడ్డలంటే నా భర్తగారికి కెంతో ప్రీతి. ఆయన విచారించేదెల్లా నా ఆరోగ్యాన్ని గురించే. ఈ కొత్తపరిస్థితికి ఆయన సరమానందపడినారు.

అన్నవస్త్రాలకు లోటులేదు. వ్యసనాలు లేవు. అభిమానంగల భర్త. అన్నీ అనుకూలపడి నాజీవితం బ్రహ్మానందంగా పరిణమించింది. కమలపుట్టి దాన్ని మరింత వృద్ధిచేసింది.

ధాన్యంధరలు బాగానే ఉన్నాయి. మాకు పంటకూడా బాగానేపండింది. అప్పుడప్పుడు చేస్తూవచ్చినబాకీలు తీర్చుకొన్నాం. అందరికీ ఆరోగ్యం సలక్షణంగా ఉంది. చిన్నకూన కమలకూడా అల్లారుముద్దుగా ఆడుకొంటూవుంది. అన్నీ బాగానే ఉన్నాయి.

ఉన్నదున్నట్టు కాలం వక్రించిపోయింది. కానిరోజులు వచ్చి పడినాయి. పంటయేమో ఇంకా బాగానే వచ్చిందిగాని ధరలే సగానికి సగం పడిపోయినాయి. ఇంటిబాకీలు బాకీలు

గానే నిలిచిపోయినాయి. శిస్తులకు, కూలీలకే సమ్మతరిపోయింది రాబడి. అన్నవస్త్రాలకు తృణంగూడా మిగలలేదు. గుడ్డలేమో పాతవాటినే చిరుగులు కుట్టుకొని సర్దుకొన్నాం.

అంతలో మరింత చురుకుపుట్టింది. ఇబ్బడిగా శ్రమించడానికి పూనుకొన్నాం. ఇంటి పనులు, తోటపనులలోనే ఉన్నదాన్ని వ్యవసాయపు పరుల్లోకూడా భర్తగారికి తోడుపోతూవచ్చాను. ఈ సారయినా ముందటియేడు లోటు భర్తీచేయవలెనని సకలప్రయత్నాలు చేస్తూన్నాం. పంటైనా రెండుతలుగా వస్తే అన్నీ సర్దుకొని పోవచ్చునని ఆశ. అన్నిసూక్ష్మలూ వదలుకొని ఒకే ధాటిగా పాటుపడడానికి పూనుకొన్నాను.

అటువంటి పరిస్థితులలోని కష్టాలు అనుభవించినవారికేగాని తెలియవు. కాని నా కొకరైతే కాదు; ఇరుగుపొరుగువారి కందరికీ గూడా ఇదే అనుభవం.

వేకువజామున కేవడం, పశువులకు నీరు పెట్టడం, పాలు పిండుకోవడం, మజ్జిగ చీలకడం, ఇంటి కసరూడ్చుకోవడం, పాచి పనులు చేసుకోవడం, స్నానంచేసి పంట వార్చడం, భోజనం చేయడం, తోటా పొలాలూ చూచుకొనివచ్చి గుడ్డలు ఉతికి ఆరవేసుకొని నీళ్లు తోడిపెట్టుకోవడం, పంట సామగ్రి చక్కబెట్టుకోవడం, తోటలో కాయగూరలు-పూలు కోసుకొని రావడం, సందెకసపు ఊడ్చడం, పశువులను కట్టివేసి మేతా నీళ్లూ పెట్టడం, పాలు పిండుకోవడం,

మట్లా వంటకు శక్రమించి భోజనం చేయడం, మరుసటిరాటికి కావలసినవన్నీ సర్దుకోవడం, పడకలు వేయడం, ఈ మర్యాదలన్నిటిని బిడ్డను అడించుకోవడం మొదలైన యెన్నో అలవాటలు విరామంలేకుండా కార్యక్రమం సాగిపోతూ వుండేది. రాత్రిపూట ఏ అయిదారుగంటలో తప్ప విశ్రాంతి దొరికేదికాదు. అప్పుడూ కొంతనేపు చదువు.

ఇంత అవస్థపడినా జీవనం సక్రమంగా జరిగే ఉపాయం కనుపించలేదు. పంటల మాట యెట్లావున్నా ధరలు మాత్రం పడి పోయినవి పడిపోయినట్టుగానే ఉన్నాయి. రోజులు గడచడం బహు దుర్భరమైపోయింది. అయినా మేము లెక్కచేయలేదు.

మేమన్నా ఎంతో మేలు, సగం కడుపు కన్నా తినగలుగుతున్నాం; ఇల్లూ వాకిలీ ఉన్నది అంతమాత్రానికి నోచుకొని చుట్టు పక్కలవాండ్లను చూస్తూవుంటే వారి అవస్థలముందు మావి అవస్థలే అనిపించేవికావు.

ఇట్టి స్థితిలోకూడా, దైవబలం కాకపోతే మరేమి, బాకీదార్లు తొందరచేయడం లేదు. ఇచ్చిన తృణమోషణమో పుచ్చుకొని తర్వాతనే ఆయెలెండిఅంటూ సమాధానంగా పోయేవారు.

ఎన్నిరోజులన్నా యిలాగే గడుస్తూవుండేటప్పటికి కొంచెం కష్టం తోచినట్టయింది. ఇల్లు మరమ్మతు చేసుకోవడంకూడా సాకర్యపడలేదు. వ్యవసాయపు పనిముట్లు పాతపడి

చివికిపోయినాయిగాని కొత్తవాటిని కొనుక్కోవడానికి సందర్భపడలేదు. అన్నట్టు చెప్పమరిచినాను, రెండవ సంతకీకూడా కలిగింది. ఆ బిడ్డలకు కావలసిన వస్తువులకు కూడా మార్గం లేదు. ఖర్చులేమో రోజుకు రోజుకు బలిసిపోతున్నాయి.

పోనీ, చిల్లరకనులేమన్నా చేసుకొని అదనపు ఆదాయానికి మార్గంచూతామంటే అటువంటి వేమీ స్ఫురించలేదు. పూలూ, కాయగూరలూ అమ్ముకొంటే మాత్రం ఎంత వస్తుంది? కూలిపెట్టి సమీపంలో వుండే సంతలకు పంపితేమట్టుకు బండిబాడుగలు, కూలీలు నడ్డుకొనిపోయేటట్లు రాబడి వస్తేనే బ్రహ్మచర్యం మైపోయేది.

* * * *

కాలచక్రం గిరున తిరుగుతూ వుంటుంది కాబోలు, మట్లా మంచిరోజులు వచ్చినాయి. కష్టాలు కాపురం ఉండ వంటారు, ఇదే కాబోలు! ధరలు మామూలు స్థితికి వచ్చినాయి. ఊరందరితోపాటు మేమూ అమితంగా సంతోషించినాము. ఇలువేల్పుకు మొక్కులు సగం చెల్లించాము. తిరిగి మొదటి సుఖజీవనంలో పడినాము. పసికూనలకు కావలసినన్ని వస్తువులు సమకూర్చినాము; మేమూ సమకూర్చుకొన్నాము. ఇల్లు మరమ్మతు చేసుకొని అందంగా తీర్చుకొన్నాము. బాకీలు తీర్చుకొన్నాము.

కష్టములంటే యేమిటో, సంసారంలో యేర్పడే చిక్కులేమిటో, ధనం లేకపోతే

వచ్చే యిబ్బందు తెట్టివో నా అనుభవాన్ని బట్టి చక్కగా గ్రహించగలిగినాను. కాని. రోజులు అనుభవించినాను గాబట్టి జీవన సౌందర్యాన్ని అప్పుడే అనుభవించగలిగినాను. కష్టసుఖాల తారతమ్యం తెలిసి వచ్చింది. అనుభవపాఠాలు నేర్చుకొన్నాను.

మళ్లా నా జీవితంలో ఒకటిరెండుసార్లు ఇటువంటి ఎగుడుదిగుడులే సంభవించినాయి. అప్పటికి నాకు మరియిద్దరు సంతానం కలిగి యుండడం మూలాన్న మొదటిసారికన్న పెక్కింతలు ఆజీవితం కష్టంగా అగుపించింది గాని ఒకసారి అనుభవించినదాన్ని గావున సమాళించుకొంటూవచ్చాను. నా భర్తగారు కూడపిల్లలమీదనుండే ఎనలేని మమతతో కన్న కష్టాలుపడుతూ వాండ్లసౌఖ్యానికై ప్రయత్నపడుతూవుండేవారు.

ఇన్ని కష్టాలలోకూడా ఆనందాన్ని, హాయినిగూర్చిన నాపల్లెటూరు జీవనాన్ని గురించి, ఆ సౌందర్యాన్ని గురించి తరుచు మిత్రురాండ్రతో ప్రసంగం చేసుకొంటూ

మురుస్తూవుంటాను. ఆనందభాషణల సారా శమే యీ కథ. నాచిరవాచిత్యం యిప్పటి కైనా యీ రీతిగానైనా తీర్చుకోగలిగితిని గదా యని అమిత సంతోషమవుతుంది.

ఇదేం గొప్పకథ అని గాదు ప్రకటించు కోవడం. నేను గడపిన సామాన్య జీవనాన్ని, అందు లోని అందాన్ని ప్రపంచంలో నాతోటివారు పడే అవస్థలను వ్యక్తము చేయడానికి, నా చిన్ననాటి సరదాను ఎలా పోషించుకొంటూవచ్చి కృతకృత్యు రాల్సి అయానో తెలుపడానికి మాత్రమే యిదివ్రాశాను. నాచదువుకులాగానే ఈవ్రాతకుగూడా రాత్రిపూటే విశ్రాంతిదొరికి వ్రాసి నాను చదువరులు ఈకథకు సంతోషించినా సంతోషించకపోయినా ఆనాటికోరికను నెగ్గించుకోగలిగితిని గదా అని లోలోపలే మురిసి పోతున్నాను. ఇలాంటివే యింకా వ్రాస్తూ వుంటే ఇప్పుడు గాకపోయినా మరొకప్పుడైనా నా కథలూ జాతిరత్నాలే అవుతాయి. చూస్తూవుండండి.

వాఙ్మయమననేమి?

దివాక్రర్ణ శేంకటాచార్యుని

సామాన్యముగా నష్ట లెల్లరును బుస్తకముగా ముద్రింపఁబడిన సర్వమును వాఙ్మయమంతర్భాగమే యని పిలువరు. ఈ నిర్వచనము నన్యథాకరించుట కంత తర్కముతోఁ జరిలేదు. కేవల మపండితులకైనను సర్వ సామాన్యగూఢపజీవికముతో సంబంధించి యుండుట వాఙ్మయమున కపరిహార్యమైన ముఖ్యలక్షణములలో నొకటి యని గుఱుముగా బోధింపవచ్చును. అందుచే నొకవ్యక్తియొక్కకాని, సంస్థయొక్కకాని, వృత్తియొక్కకాని జీవితాభ్యుదయములతో మాత్రమే సంబంధించియుండుదానిని బుస్తకాకార ముద్రితమే యయ్యును నిజమైన వాఙ్మయభాగ మనఁ జెల్ల గు. ఇట్లు నుటచేఁ బైనిర్వచనమునందలి యతివ్యాప్తివోషము పరిపూర్ణమైనదికాని యవ్యాప్తివోషముకొంతవఱకుఁగలుగుచున్నది. ఏయన గ్రంథమైనదెల్లను నిజమైన వాఙ్మయమెట్లు కాదో వాఙ్మయకల్పవాచ్యమట్లే గ్రంథస్థము కాని డెంతోయున్నది. జనసామాన్యమును మందలించినమర్థించి సుఖితము కావించి భయపెట్టి తచ్చిత్తముల సర్వతోముఖముగా సంస్కరించు మతాచార్యుల ధర్మోపన్యాస వాఙ్మయమున నధమము వేరువవంతునకైన గ్రంథభాంధారములఁ గానిపించుపుణ్యము లేదు. ఆంగ్లనాటక సార్వభౌముఁ డనఁడగిన షేక్స్పియరుయొక్క నాటకములును, గ్రీకువారి యుత్తమవిషాదనాటకములను దొలుదొల్ల జనసామాన్య విత్తముల సారస్వతత్వము నొంది పఠనయోగ్యములైన వస్తువులుగా ముద్రింపఁబడుటకు మున్ను తత్ప్రదర్శనదిదృశ్యగతులైన సామాజికసంఘములమూలముననే నిజముగాఁ బ్రచురింపఁబడియుండెను. ముద్రణలేఖనవ్యయ మతిమాత్రమైన యా దినములలో నీ ప్రదర్శనాభ్యు ప్రచురణము పుస్తకములుగాఁ బ్రచురింపఁబడు నెప్పటికంటె నెక్కువ సంస్కారమునే కలిగించియుండెను.

అందుచేఁ బుస్తకములనుపదము వాఙ్మయపదమంత విస్తృతార్థము కఁదికాని, తదభిన్నమైన పర్యాయపదముకాని కాఁజాలదు. ప్రదర్శనసమయప్రేక్ష్యమును, వాగ్వివాద్యమును, నీతిగర్భమును నగు సుపన్యాసముల వంటి యథార్థవాఙ్మయము పుస్తకపదవాచ్యమెన్నఁడును గావండుటయుఁ బుస్తకపదవాచ్యమెంతో నెక్కుచోట్ల సాఁస్వతఃసర్వవియుక్తమై యుండుటయు దీనికిఁ గారణమును. వాఙ్మయపదమునకు యుక్తమైన నిర్వచనాంతరమునకై ప్రయత్నించుటకంటెఁ దన్ని స్పృశితమగు ప్రయోజన ద్వితయమునందలి తారతమ్యమును నిశితముగా గమనించినచో గ్రంథాకృతిఁదాల్చిఁ దెల్ల వాఙ్మయమే యను తప్పటూహ కొంతవఱకు సవరింపఁబడును. మనము వాఙ్మయమును సమాచారాభిఖ్యనొసంగు నీ మహత్తరమైన సాంఘిక సాధనమునఁ బ్రత్యేకములైన రెండుప్రయోజనములు పుష్కరింపఁబడవచ్చును. ఈ రెండు నొండొంటితోఁ దఱుచు కలయికఁగాంచునవకాశమున్నను స్పష్టముగా వేరుపడుటకును వైసర్గికముగా నన్యోన్యవైరుధ్యమును గాంచుటకును నర్హములై యున్నవి. అందు మొదటిది వైజ్ఞానిక వాఙ్మయము; రెండవది శక్తిమద్వాఙ్మయము. బోధించుట మొదటిదానిపని. హృదయమును జలింపఁజేయుట రెండవదానిపని. మొదటిది పడవచుక్కనివంటిది; రెండవది తచ్చాలకమగు తెడ్డు తెరచాపలవంటిది. మొదటిది కేవల తార్కికబుద్ధికే రంజకముగా నుండును. రెండవది సంతోష సానుభూత్యనుభావ లక్షణాదురా వివేకమనఁబడియెడు విశుద్ధవిజ్ఞానమును రంజింపఁజేయును. అది చివరికనులమైన శుద్ధవిజ్ఞానమునే చేరఁగల్గిన మొట్టమొదట మానవకామరూగోల్లాస భావములచే నాచ్ఛాదితమైన సామాన్యజ్ఞానమునకుఁగూడఁ జలనముఁ గలుగఁజేయును. అట్లుకానిచో నది శక్తిమంతమే కాకపోవును. సారస్వతముయొక్క యున్నతప్రయోజనములఁగూర్చి

పెక్కుచు బాగుగా నాలోచింపకపోవుటచే గేవలవృత్తి ప్రవృత్తికర్తయు వాఙ్మయముయొక్క యప్రధాన ప్రయోజనముని చెప్పట నాది కసత్యాభాసమువలె గాని యిందును. సాధారణముగా జ్ఞానసంపాదనమునుగూర్చి మనము మాట్లాడునప్పు డేవోక్తాత్మదనముతోఁగూడిన పదముల నేర్చుకొనుటయే యనుకొందుము. కాని యల్పబుద్ధులకునైత మెన్నఁడును సరిక్రొత్త కాకుండుటయే మానవప్రవృత్తులలో నున్నతస్థాన మాకమించు మహాసత్యముయొక్క యాధిక్యము. అల్పులలోఁగాని యధిక్షులలోఁగాని యది శాశ్వతముగా బీజప్రాయముగా నైన సుంశీతీయము. అది తతోఽభిధానీయము నాశంసించుచుండునే కాని యెన్నఁడును సంకురార్పణము నానించుకొనిన నుండదు. ఒకచోటినుండి తీసి యింకొకచోట నాటుట కర్హమై యుండుట నీచ తరగతికిఁ జెందిన సత్యముయొక్క లక్షణము. ఇదిగాక సత్యముకంటె నరుదైన 'శక్తి' అనఁబడు సత్య మందలి సానుభూతి యింకొకటి కలదు. ఉదాహరణమునకు సంఘముపై శిశువులకుఁగల ప్రభావ మెట్టిదో పరికింతము. వారియనహాయతతోడను, అమాయితతోడను, అతిసారశ్యముతోడను సంబంధించి యుండు దయాబాలిత్యప్రీతులచే మనలోని ప్రధానానుభావములు ప్రబలికరింపఁబడి క్రమక్రమముగాఁ గొనసాగింపఁబడుటయేకాక సహనాకర్షకమైన యసహాయత, దివ్యతానూచకమైన అమాయిత, తౌకికదూరగమైన సారశ్యము మొదలగులక్షణములు-సర్వదృష్టితోఁ జూడఁబ్రయత్నములైనవి- శాశ్వతస్మృతియం దుంపఁబడి తదాదర్శములు నిరంతరముగాఁ బునరుద్ధరింపఁబడును. ఉన్నతజాతికిఁజెందిన శక్తిమద్వాఙ్మయముచే నిట్టిదే యొకప్రయోజనము సాధింపఁబడును.

పరమపవిత్రమైన రామాయణమును బఠించుట వలన మనము నేర్చుకొనున దేమి? ఏమియును లేదు. కాని పాకశాస్త్రమునందలి ప్రతివాక్యమునుండియు నజ్ఞాతపూర్వములైన యభినవాంశముల నెన్నిటిని నేర్చుకొనఁగలము. ఈకారణముచే మహత్తరమైన యాదివ్యకృత్యముకంటె నల్పమైన యీ పాకశాస్త్రమే

యున్నతతరగతికిఁ జెందు ననవచ్చునా? రామాయణ పఠనమువలన మనము బహుఁగల్గునది అధిగమించిన కొలంది నైహికమాత్రోన్నతి గల్గించునట్టి కేవలవృత్తి తృప్తిమత్త్యము కాదు. దానివలన మన ములవరించు కొనునది 'శక్తి' అనఁగా మనలో గూఢమైయున్న యనంతపదార్థముతోడి సానుభూతి సామర్థ్యమునకు సంఘక్షణము కలిగించి విస్తరింపఁ జేయుటయే. అట్టియొకఁ బ్రతిరక్తనాళ చలనమును, అంతఃప్రవిష్టమైన ప్రత్యక్ష రార్థమును సోపానపరంపరల సాహాయ్యమునవలె సతిలోకమైన యత్యున్నతపదముల నొక్కొక్క యడుగిడుచుండుటయే యగును. పాకశాస్త్ర పఠనమువలన పలువిధములైన ప్రవృత్తి యిహలోకముననే క్రమోన్నతమైన స్థానమును గలిగింపఁగలదు. కాని సామాన్య ప్రపంచపుఁబాలిమేరనుండి యొక్కపదమైనఁ బైఁజెట్టినియదు. కాని 'శక్తి' సంపాదనానంతరము వేయు మొట్టమొదటిపదమే యైహికప్రపంచ విస్మారకమైన ప్రపంచాంతర పరిసరములకుఁ బ్రయాణారంభమై యుండును.

పైలక్షణములతోఁగూడిన వైశవావస్థ సందర్భించుటచేతఁగాని, యవకాళ వ్యత్యాసములతోఁగూడి యుండు యథార్థశీవితముచేతఁగాని, కావ్యాద్యమకరణములలో నేతదంశద్వితయమును మిశ్రికరించు వాఙ్మయముచేతఁగాని మానవమనఃప్రవృత్తులు సంఘషీతములై నిరంతరోన్నేషితములు కానిచో నవి యనుపయోక్తమైన యంత్రశక్తివలెఁగాని, కండరశక్తివలెఁగాని క్రమక్రమముగా క్షీణించి నశించిపోవును. వైజ్ఞానిక వాఙ్మయముతోఁ బ్రతియోజితమైనప్పుడు శక్తిమద్వాఙ్మయము మానవుని యీ నైతికశక్తులఁ బునర్నగరించుకొనియే సజీవమై కార్యత్యక్రమును గలిగియుండును. అది మానవునిలో నత్యున్నతమైనదానితో సంబంధించి యుండును. ఏలయన మతగ్రంథములు వైతము ప్రత్యక్షముగాఁగాని, యప్రత్యక్షముగాఁగాని కేవలలోక బుద్ధినిగూర్చి యెన్నఁడును జెప్పియుండలేదు. మానవుని వైజ్ఞానిక శక్తినిగూర్చి చెప్పనప్పు డవి కేవలబుద్ధిని గూర్చికొక సర్వబోధకమైన హృదయమును (Pr-

derstanding heart) గూర్చియే చెప్పుచుండును. మాచినంతమాత్రమున సర్వమును గ్రహింపఁగల 'హృదయ' మిచ్చట నంతసత్యముతోడి సానుభూతికల మానవునికిఁ బర్యాయముగాఁ జెప్పఁబడినది. విషాదనాటకముకాని, చిత్రకథకాని, యితహాసముకాని, న్యాయముయొక్కయు, ఆశయొక్కయు, సత్యముయొక్కయు, దయయొక్కయు, దండనముయొక్కయు నాదర్శనములను మానవస్మృతిపథమున నచ్చొత్తించును. అట్లుగాక యధార్థమైన నిత్యజీవితముపైమాత్రమే యాధారపడియుండుచో నవి యర్థమైన యుదాహరణాభావముచేఁ గ్రమక్రమముగా జీవించిపోవలసివచ్చును. ఉదాహరణమునకై యిటఁ గావ్యన్యాయమును దీసికొందుము. ఈ కావ్యన్యాయమునకును సాధారణ లోకన్యాయమునకును సుద్దేశములలో నెట్టి వ్యత్యాసమును లేదు. అట్లుండుచో నది మిక్కిలిచెడ్డ రకమునకుఁ జెందిన న్యాయ మనవలసివచ్చును. నిజమునకు సామాన్య లోకన్యాయమునకును దీనికిని గలభేదమిది సాధించునట్లేముల పరిమాణముం దుండును. అది లోంగనిప్రాపంచిక జీవితతత్త్వములతోఁగాక, స్వకల్పితములైన తత్త్వములతోడను, బరిశుద్ధములైన తన పూర్వకల్పనల కనుగుణముగా మాటుచుండువస్తువులతోడనుమాత్రమే సంబంధించియుండుటచే స్వాద్దేశికసాధనమున నెక్కువదక్షమైయుండును. శక్తిమద్వాఙ్మయమే లేనిచో నీయాదర్శములు శుష్కమైనయూహాపములుగా మాత్రమే యుండిపోవును. కాని యవి వాఙ్మయ ప్రదర్శితమైన మానవస్మృతినశక్తిచే నవనవమైన సారస్యమును బొంది సారవంతమైన సంచాలకగుణములుగాఁ బరిణమించును. అతీసామాన్యమైన నవలయైనను మానవాశాసంత్రాసములతోడను, సదనశ్రవ్యవృత్తులతోడను గలసి సాగుచుండును గావున యాభావములను సమర్థరించి సంధుక్షీతములఁ గావించును. అది వానిని గ్రీయోన్ముఖములు గావించి యాలస్యమునుండి పరిరక్షించును. కేవలబోధకమైన వాఙ్మయమునకంటె నధమమైనదైనను మనశ్శాల్పకమైనట్టియు, బోధించినను గూఢముగాఁ జలంపఁజేయునట్టియు వాఙ్మయమున కొధిక్యము చెప్పఁ

బడుట యిందుచేతనే. వైజ్ఞానికవాఙ్మయముం దెంతయుత్తమగ్రంథమైనను కేవలము తాత్కాలికమైనదే. సిద్ధిరత్యము లేమిచే నది యొప్పటికప్పుడే మాటుచుండును అందలి విషయములు పాక్షికముగాఁ బరిష్కరింపఁబడినను విస్తరింపఁబడినన, ఉదాత్తతరమైన యాకృతియొసంగఁబడినను బూర్తిగా రద్దుచేయఁబడినదన్నమాటే. శక్తిమద్వాఙ్మయమునం దధమాధమమైన కావ్యమైనను సుసంపూర్ణమై మానవులలో మార్పరానిదిగా నుండును. ఉదాహరణమునకు శాకటాయనుని వ్యాకరణముఁ దీసికొందుము. అది ముమ్మొదట విషయమునుగూర్చియుఁ దరువాత దానినేర్పరించి సుస్వరూపము నొసంగుటను గూర్చియుఁ బ్రతిపదమునందును బరమప్రయాస పడవలసియుండెను. పాణినీయచార్యుఁ డరుదెంచి యందలి మూలనూత్రముల ననుసరించియే తనయుత్తమవ్యాకరణమును వ్రాయుటచే నిది మూలఁబడవలసివచ్చెను. అనఁగా శాకటాయనునినుండి గ్రహించిన సాధనములతోడనే పాణిని యాతనిగ్రంథమును మూలఁబడవైచి విస్మృతము కావించెనన్నమాట. అందుచే శాకటాయనుని నామము మబ్బులోపలి చంద్రునివలె మరుగుపడియున్నది. కాని సత్యనూత్రసమన్వితము, సజీవము నగుటచే నాతనిగ్రంథమష్టాధ్యాయులలో నాకారాంతరమును గాంచిన దనవచ్చును. భారతము, భాగవతము, శాకుంతలము, ఉత్తరరామచరిత్రము మొదలగున వట్లుకాక తామ్రవాఙ్మయఁ బడినభావ ధరణిలోనున్నంతకాలము సందిగ్ధములుకాక శాశ్వతసమున్మేషము కలవైయుండును. అవి పైవ్యాకరణమువలె రూపాంతరము నెన్నుండును బడయలేవు. వానిని గ్రొత్తరూపముల వెలయించుటకాని, పాక్షికముగా నైన సవరించి పుస్తకాంతరముగాఁ బ్రకటించుటకాని గ్రంథచౌర్యమే యగును. ఒకమంచి యావిరియంత్రమునకు బదులుగా నంతకంటె మంచిదైన మఱియొకయంత్రమును నెలకొల్పవచ్చును. కాని రమ్యమైన యొకపచ్చికబయలును మఱియొక పచ్చికబయలుచేఁగాని, రవిరక్తచిత్రమును 'మౌనకలాంజలి' చిత్రముచేఁగాని రద్దుచేయుట మిక్కిలిదూర్ఘటము. ఈ వస్తువు లొకవిధముగాఁ బృథక్కృతములగుట

సామ్యసాధ్యతచేతనేకాని సామ్యభావముచే గాదు. అవి జాతిచే భిన్నములైనను ఒకటే ప్రమాణమును బట్టి యీ ప్రమాణము లని యనుకొనరాదు; అవి యింకొక విషయముగా సమములైనచో భిన్నప్రమాణములనుబట్టియే శాశ్వతసౌందర్యముగల మానవకార్యము లన్నియుఁ బ్రకృతివస్తువు లొకరితిగను సమానపరిమితిలోనే యుండును. అవి యెన్నఁడు నొండొంటికిఁ జౌనరుక్త్యములు కావు. భేదము లేనంతగా సాన్నిహిత్యమును

గూడ నెన్నఁడును బొందవు. ఇత్తమాధమములుగాఁగాని, యెక్కువతక్కువలుగాఁగాని యవి యెవ్వఁడును భేదిల్లవు. వాని పరస్పరభేదములు దుర్జ్ఞేయములును, అన్యదుర్వచములునునైనవి. వాని ననుకరించుటకుఁగాని, నకలుటద్దములలోఁ బ్రతిబింబించుటకుఁగాని వీలులేదు. నీచములైన యుపమానపరిమాణములలో వానినిగూర్చి యూహించుటయే యశక్యము.

(డిప్టిస్సి ననుసరించి.)

మకరందము

—శోభ.

రాకెట్ హడ్సన్ - మైకేల్ చేలేక్

సుందరులైన యీ యువతీ యువకులు 'పిచ్ ఎడిషన్' ఆన్ ఫీలింగులో నటించుచూ ఉన్నారు. ఇద్దరుకూడా చాలా నిపుణులయినారు. నటించడమే జీవనోపాయంగా తాము చేసుకోవాలని చిన్నప్పటి నుండి ఆశుకున్నారు. ఎన్నో ఒడుదొడుకులు వచ్చినా వెనక్కి తగ్గకుండా వెతుక్కొని తిరిగి ఫీలింగుల్లో

నటించి సినిమాప్రపంచంలో తిన్నగా పైకివచ్చారు. ఇతర వైద్యాధి వృత్తుల్లోలాగే సినిమానటనంలో కూడా కష్టపడి పైకిరావచ్చునన్న సంగతిని లోకానికి ప్రకటించిన వీళ్లకు ఎప్పుడూకూడా విజయం కలుగుతూ ఉండవలెనని ఆశించతగును.

శ్రీ. శే. డాక్టరు వింటర్నిజు

డాక్టరు వింటర్నిజు భారతీయ సారస్వతానికి తన జీవితాన్ని అర్పించిన మహాపురుషుడు. ఆయనకు భారతీయ సారస్వతమంటే అపారమయిన ప్రీతి. ఆయన దాంట్లో అఖండమయిన పాండిత్యం సంపాదించుకున్నాడు.

వింటర్నిజు దిగువకట్టియూలో ౧౮౭౩ సంవత్సరం డిసెంబరు ౨౩ తేదినాడు పుట్టాడు. పదిహేడేళ్ల వయస్సునకు వియన్నా విశ్వ

డాక్టరు వింటర్నిజు

విద్యాలయంలో తత్వశాస్త్రాన్ని, భాషా తత్వశాస్త్రాన్ని చదువుకోడానికి మొదలు పెట్టాడు.

ఆయనకు ఆకాలంలోనే డాక్టరు బూలరు పండితుడితో పరిచయంకలిగింది. ఆయనకు మానవజాతుల తత్వాన్ని పరిశీలించాలన్న కుతూహలం ఆ మందటనే

కలిగింది. ౧౮౮౮ సంవత్సరంలో ఆయన డాక్టరు బిరుదాన్ని సంపాదించుకున్నాడు. ఆయన వ్రాసిన పుస్తకాల్లో మొట్టమొదటిది “ఆపస్తంబీయ గృహ్యసూత్రం.” ఆయన పాండిత్యాన్ని ఈ గ్రంథం లోకానికి బాగా యెరుకపరిచింది.

ఆ ప్రాంతాల్లోనే మాక్సుమూలరు పండితుడు ఋగ్వేదాన్ని రెండోమారు ముద్రించడానికి తలపెట్టి ఉన్నాడు. ఆపనిలో ఆయన తనకు సాయంగా ఉండడానికి నమర్థుడైన ఒక పండితుడికోసం వెతుక్కుంటూ ఉన్నాడు. వింటర్నిజు సామర్థ్యం పిని ఆయన్ను తనకు సాయంగా పిలిపించుకున్నాడు. ఇరవయి అయిదేళ్ల ప్రాయంలో ఉండే వింటర్నిజుకు భారతీయ సారస్వతంలో లభించిన అఖండ పాండిత్యం చక్కగా పరిష్కరింపబడి అచ్చుపడిన ఆ పుస్తకంవల్ల లోకానికి వెల్లడయింది. దాంతో ఆయనకు ప్రపంచంలో పేరుమోసిన భారతీయ సాహిత్యవేత్తలలో ఒకడైంది.

మానవజాతి తత్వపరిశీలన మందు ఎక్కువ ఆసక్తి ఉన్నవాడు కావడం మూలాన ‘వేదకాలంలో వివాహక్రమము’ ఆయనదృష్టిని ఆకర్షించింది. కొన్నాళ్లకు ఆయన ‘ఆపస్తంబమంత్రపాఠం’ అనే గ్రంథాన్ని వ్రాశి ప్రకటించాడు.

ఆక్సుఫర్డులో బాడ్లీను లైబ్రరీలో ఉండే వైదిక గ్రంథాలకూ, గ్రేటుబ్రిటను, ఇర్లాండు- లైబ్రరీలలో ఉండే దక్షిణభారతీయ సం

స్మృత లిఖితగ్రంథాలకూ అకారాది పట్టికను వ్రాయడానికి వింటర్నిజు పూనుకున్నాడు. ఇటువంటి సేరనకార్యాన్ని చేయడానికి పూనుకున్నాడంటే చాలు ఆయనకు భారతీయ సారస్వతంమీద ఉండే ప్రీతివిశ్వాసాలను నిరూపించడానికి. మరీవేరే నిదర్శనం పనిలేదు.

ఈ పట్టికను తయారుచేస్తూ ఉన్నప్పుడు మహాభారతాన్ని చక్కగా శోధించి సరిచూచి అచ్చువేయడం చాలా అవసరం అని ఆయన తెలుసుకున్నాడు. మరీ, అప్పుడే 'బ్రాహ్మణ సారస్వతంలో స్త్రీల స్థానం' (Position of women in Brahminical Literature) అనే గ్రంథాన్ని వ్రాశి ప్రకటించాడు. ఇదంతాకూడా ఆయనకు మానవ జాతి తత్త్వ పరిశీలనలో ఉండే అధికమయిన ఆసక్తికి ఫలమే. ఇందుకోసమనే ఆయనకు మహాయాన జ్ఞానమతతత్త్వాన్ని అవగతం చేసుకోవలసివచ్చింది.

ఆయనఖ్యాతిని శాశ్వతంగా నిలబెట్టగలిగింది ఆయన రచించిన 'భారతీయ సారస్వత చరిత్ర' (History of Indian Literature). ఆ మహా గ్రంథాన్ని ఆయన జర్మను భాషలో వ్రాశాడు. ౧౯౨౨ సం॥ లో పూర్తి అయింది.

ఆ వెంటనే ఆయన భారత దేశానికి వచ్చాడు. ఇక్కడ అనేక విశ్వవిద్యాలయాల్లో అనేకపర్యాయాలు ఉపన్యసించాడు. అనేకగ్రంథాలు వ్రాశాడు. ఆయన ఉత్సాహమూ, గ్రంథరచనా కారణంగా రెండుసార స్వతప్రతికలు అవతరించినవకూడ. అందుచేత ఆయనరచనలే ఆయనకు స్మృతిచిహ్నాలుగా నిలిచినవి.

ఆయన పూనాలో మహాభారతాన్ని పరిశోధించి, సంప్రదించి, ప్రకటించడానికి పూనుకొనిఉన్న భండారుకు సంతకంలో కొంతకాలం ఉన్నాడు. భారతేతిహాసాన్ని అసంఖ్యాలయిన మాతృకలతో సరిచూచి, చక్కగా పరిష్కరించి (పాతభేదాలతోకూడ) అచ్చువేయవలసిన అవశ్యకతనుకార్యకర్తలకు శోధించాడు. ఆయనకుండే నిశితమైన విమర్శన శక్తి, సారస్వతంమీద గాఢంగా ఉండే ఆసక్తి ఏకమయి చూపుకట్టుకున్న క్రమమే ఇది.

ఆయనభారతీయ సారస్వతాధ్యయనం సచేతనమయింది. భారతదేశంతో కలిగిన నూతనసంబంధానికి బహుముఖివ్యాపిని అయిన ఆయనప్రతిభకు అమూల్యమయిన దోహదం అయింది. నూతన దృక్పథాలన్నీ ఆయనమెదడులో మొలకెత్తినవి.

ఈ విధంగా అంతా కావలసిన సామగ్రిని సేకరించుకొని ఆయన జర్మను 'భారతీయ సారస్వతచరిత్ర'ను ఇంగ్లీషులో వ్రాయడానికి మొదలుపెట్టాడు. ౧౯౩౪ సం॥ లో రెండో సంపుటం పూర్తిఅయింది. మూడవ సంపుటంపని సాగుతూ ఉండగా పెద్దజబ్బులో పడిపోయినాడు ఆయన. జీవిస్తాడా అనిపించిందికూడ. అయితే త్వరలోనే ఆరోగ్యం కలిగింది. ఆగిపోయినపని మళ్లకొనసాగింది. అది కేవలమూ అనువాదంకాదు. అది ఒక నూతనసృష్టి. అందులో ఆయనపాండిత్యమూ, అనుభవమూ, పరిణతమయిన జ్ఞానమూ నిండి నిమిడికృతాలయినవి.

ఆయన నిగర్విచూడామణి; మృదుస్వభావం గలవాడు. ఆయనవాక్కు మధురమైంది. భారతీయ సారస్వత తత్త్వజ్ఞానే ఆసార

స్వతంత్రమీద ఆయనకుండే ఆదరవిశ్వాసాలకు అన్యధాకరింపరాని నిదర్శనం. ఆయన అధ్యయన పద్ధతిని, అపూర్వవిమర్శనశక్తిని ఆయన చేసినపనిబట్టి తెలుసుకోవలసిందే కాని ఆయన ఏ మాత్రమూ ప్రకటించుకోడు. అతనిగర్వి ఆయన. ఆయనకుండే విమర్శన సామర్థ్యానికీ, మనసారస్వతంత్రమీద ఆయన కుండే పరమప్రీతికీ ఆయనలో భవ్యమయిన విశ్వం కుప్పరిపోయింది. అందుచేతనే ఆయన అధ్యయనవిధానం అనుత్తమం అయింది.

యూరపియనుని పాండిత్యం ఎంత విస్తారమయినా సరే, ఎంత గాఢమయినా సరే భారతీయ సారస్వతంలో అతర్ని హితమైన సాదర్యాన్ని, పారాన్నీ కనుక్కోగలడా అనేది ఒక చిన్న సంతకం. ఆ సంతకం కాస్తా వింటర్నిజువల్ల అపాస్తం అయిపోయింది. ఆయన స్వయంగా గొప్పవాడు. కాబట్టి మన సారస్వతంలో గొప్పతనాన్ని కనుక్కోకలిగాడు; అర్థం చేసుకోగలిగాడు దాన్ని. కాకుంటే అది అసాధ్యమే.

ఒకని జీవితంలో ఉండే ఆంతర్యాన్ని తెలుసుకోవడమే ఎంతో కష్టం. ఇంక ఒక జాతి జాతియొక్క జీవితంలోని ఆంతర్యాన్ని తెలుసుకోవడ మంటే ఎంతకష్టమో చెప్పవలెనా? డాక్టరు దగ్గర ఈశక్తి అపరిమితంగా ఉంది. కాబట్టి ఆయన బుద్ధుని ఉపదేశాలను తన జీవితంలో ప్రత్యక్షానుభవానికి తెచ్చుకున్నాడు.

ఆయనకు భారత దేశంలో ఉండగా తంత్ర,యోగ సారస్వతంతోను, యోగవాసిష్ఠంతోను ప్రథమ పరిచయం కలిగింది.

యూరపులో ఉన్నంతకాలమూ ఆయన కిది సాధ్యమయింది కాదు. వీటినధిగమించడంలో ఉండే ప్రతిబంధకాల నన్నింటినీ సత్యాన్వేషణసక్తిబలంచేత పోబెట్టుకోకలిగాడాయన. ఆయన చెప్పేవాడు : “భారతదేశానికి వేలకొలదిమైళ్లదూరంలో ఉండే విదేశపండితుడికి భారతదేశ సారస్వతంలోని సత్యమూ, గొప్పతనమూ భాషనామాత్రజన్యమంటే క్షమించవచ్చును. అయితే భారతదేశంలోనే ఉండి, ఆసారస్వతాన్ని అధ్యయనంచేసి, అక్కడనే ఆసారస్వతాన్ని పరిష్కరించి ప్రకటించేవారు అందలి తత్వం సరిగా ప్రత్యక్షం అయ్యేటట్లు సచేతనంగా తమరచనాన్ని నిర్మించడం మిక్కిలి అవశ్యకం” అని.

తాత్విక సంబంధాలగు రహస్యాలను ఆయన ఆశ్చర్యం కలిగేటట్లు వివరించేవాడు.

ఆయన పాండిత్యం ప్రపంచమంతా ప్రఖ్యాతమయినా మానవసంఘం మీద ఆయనకుండే ప్రేమ పారాన్ని తెలిసినవాళ్లు చాలా కొంచెంమందే.

కొన్నాళ్లకిందట ఆయనకు భార్యావియోగం కలిగింది. అది ఆయనహృదయానికి ఒకపెద్దదెబ్బ అయింది. ఆయనకూడ ఇప్పుడు మనకండ్లకు కనపడడు.* కాని మనస్సులో ఎప్పుడూ ప్రత్యక్షం అవుతూనే ఉంటాడు. మన హృదయాల్లో ఆయనకు శాశ్వతమయిన స్థానం ఏర్పడింది.

[మార్చి మాడరన్ రివ్యూలో షీతి మోహన సేనుగారి రచనాన్ని అనుసరించి.]

* డాక్టరు వింటర్నిజుగారు మొన జనవరిలో బెకోస్టావాకియాలో ప్రేగువగరంలో చనిపోయాడు.

ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తు, ఆరవసమావేశము—బెబవాడ

(౨౭-౩-౩౭)

ఈ సమావేశమునకు అధ్యక్షులు శ్రీయుతులు పింగళిలక్ష్మీకాంతముగారు. వారి అధ్యక్షోపన్యాసమున నాట్యకళాభ్యదయమున కభ్యంతరములను కలిగించుచున్న విషయములనేకములు చర్చింపబడినవి. వాని నివారణమునకయి సప్రమాణములు, సయ్యక్తికములు, సముచితములునగు నుపదేశములా యుపన్యాసమున గలవు. నాట్యకళారాధకుల కవి యధాశక్తి నాచరణార్హములు. అందువలన నానాటికి మననాట కృశించి పోవుచున్న నాట్యకళ పుష్టి నొందుట కవతాశ మేర్పడగలదు. ఆయుపదేశ విషయము లీక్రింద నుద్ధరింపబడినవి.

నృత్త, నృత్య, నాట్యభేదములు

నృత్తము, నృత్యము, నాట్యము, అనెడి మాడుపదములను సాధారణముగా లోకము సమానార్థములుగానే వాడుచుండును. అది పొరపాటు. ఈ మాడును పర్యాయపదములు కావు. ఇవినిరూపించెడి యర్థములయందు సామ్యముకంటె భేదభావమే యెక్కువ కలదు. అయినను ఈ భిన్నార్థములు నాటకప్రదర్శనమున మిశ్రీభూతమై ప్రయోగింపబడుట ప్రాచీనమైన యాచారము. వీనిలో నృత్తము తక్కిన రెండింటికంటె ముందు పుట్టినది. తరువాత నృత్యనాట్యములు వెలసినవి.

శరీరావయవవిశేషమును లయాన్వితము చేయ నెంచిన ప్రాక్తనమానవుడు మొట్టమొదట నృప్తించుకొన్న కళ నృత్తము. ఏపటహవాద్యమో నెరవును తత్తాళమునకు ననుగుణముగా లయశుద్ధి యొప్పునట్లు ఆతడుచూపినపాదన్యాసమే నృత్త

మునకు ప్రారంభదశ. క్రమముగా దానిని అన్ని తాళములకును అన్ని కాలములకును అనుమాపముగా ప్రపంచించి పెంపుచేయవలెనని యాతడు యత్నించెను. ఎంత యత్నించినను పాదన్యాసము తాళమును తుదముట్ట ననుగమింపలేదు. హస్తవాడులకుగల లాఘవము పాదనాడులకు నుండదు గనుక హస్తముతో వేయు తాళగతుల నన్నిటిని పాదముతోచేయు నృత్తగతులన్నియు ననుసరింపలేవు. కనుక నృత్తవిద్య తాళముతో కొంతమూరమే నడచినది. నృత్తము చేయునపుడు పూర్వాపరకాయములకు సమత కుదురుబుకై వేటొకదశలో పాదవిశేషమునకు హస్తవిశేషము తోడైనది. ప్రారంభదశలోగాని యీదశలోగాని నృత్తమునకు శబ్దముతోడి సంబంధ మించుకయులేదు. అనగా నృత్తముచేయునప్పుడు తాళమే యపేక్షింపబడునుగాని గీత మపేక్షింపబడదు.

ఈగాత్రవిశేషవిద్య తాళలయాన్వితముగా నుండుబయేకాక శబ్దార్థక సూచకముగా కూడ నుండవలెననెడి యాశతో మానవుడు కల్పించిన ప్రక్రియాంతరము నృత్యము. నోటితో గీతము పాడుచు అందలి శబ్దములయర్థమును చేతితో ప్రదర్శించుట దాని ప్రధానాశయము. అపొడెడి గీతము తాళబద్ధముగా నుండునుగనుక తాళమునకు తగినట్లు కాలితో నృత్తముచేయుట దాని కొక యంగము. కావుననే నృత్యమునందు అర్థసూచకమైన హస్తన్యాసమేకాక యొక్కొక్క యొడ తాళాశ్రయమైన నృత్తముకూడ ప్రకటితమగుచున్నది. కృష్ణలీలాతరంగ నృత్యమును చూచినపుడు మన కిది తార్కాణ యగును. నృత్యము, నృత్తముకంటె గుణాధికమై, శాస్త్రనిబద్ధమైనది. అందుచేతనే దానిని మార్గయనియు, నృత్తమును దేశి యనియు అలంకారికులు పేర్కొనిరి. గీతి పాడకయే యర్థవంతముగా నృత్యము సల్పుట తరువాత క్రమముగాకలిగిన పెంపులలో నొకవిశేషము. భారతీయ నృత్య

బతుట, పేరుపణమునెట్టి పొదికలాడుట. పెద్ద
 కేరుగలవా చెవ్వరును సాధారణముగా, ఈజాద
 మనకు దిగురు. అపజయము లభించినచో పేరు
 పోవుచేకాక పరాజయము కూగవచ్చునని వారి
 భయము. వారి శంక సహేతుకమే కాని
 నిష్కారణముకాదు. మొదలు పోదగినపేరు
 లేదుగదాయనెడి నిబ్బరముతో కొందరు; పరీ
 ష్కాధికారులు నన్ను త్రోసిపుచ్చులరా యనెడి
 యుచంభావముతో కొందరు; బహుమతిహుట
 భగవంతుడైరుగును, మనపేరుకూడ జాబితాలో
 అచ్చుపడుననెడి కీర్త్యాశతో కొందరు; లాటరీ
 వలె మనకే బహుమానము రాగూడదాయనెడి
 ధనభావముతో కొందరు నడుములుకట్టి మల్ల
 చరచి పోటీలలో దిగుదురు. వీరి సాములన్నియు
 జూచి పరీషాధికారులు నిరుత్సాహముతో ౭౦
 డొరల మొగములు చూచుకొనుచు గుసగుసలు
 పోదురు. తుదికు కన్నులు మూసికొని లాటరీ
 లాగి యెవరిపేరు పండునో వానిచేతిలో గుట్టు
 చప్పగ గాకుండ సంభావనపెట్టి పం పెదరు.
 గుట్టు చప్పగకాకుండ తనచేతపెట్టినయముల్లెను
 గుట్టు చప్పడు కాకుండగనే గ్రహించియూర
 కుండక ఆచుదృష్టకాలి తనప్రయోజకత్వమును
 తనప్రజ్ఞను తాకే కొండాడుకొనుచు సితరుల
 నధిక్షేపించును. స్వయంవరమున వధువుచే నిరా
 కృతులైన రాజకుమారులవలె ఆకాశంగముచే
 మొదలేడిండుపడియున్న తక్కిన పోటీదారులు
 వానియధిక్షేపములకు మరింత కనలి వానిజయ
 గర్వము వణచవలెనని పత్రికలకును రచ్చలకును
 ఎక్కి, యుపన్యాసాస్త్రములు, వ్యాకృత్ర
 ములు ప్రయోగించురు. అవి సత్కరించినవాని
 కిని, సత్కారము పొందినవారికిని మాత్రమేకాక
 పాశోహిత్యము జరిపినవానికిగూడ తగులును.
 పోటీపరీక్ష లింత ముచ్చటగా ముగియును.
 ఇట్లు జరిగినకొన్ని పోటీలు నాయనుభవములో
 నున్నవి. కనుక వానియందు నాకు విశ్వాసము
 లేదు. నేను చెప్పినది లోకసామాన్యమైన విష
 యమేకాని, మీరుపెట్టిన నాటకపరీక్షకు సంబం
 ధించినదికాదు. అది యెట్లుజరిగినదో, ఎంత
 వట్టు సఫలమైనదో నేనెరుగను. కాని న్యాయ

ముగ చేయదగిన దేమనగా, మీకు నచ్చిన యొక
 కవిని చేరదీసి, మీయాశమును లాతనితో
 చర్చించి, ఆతనికిని మీకును చర్చాసామరస్యము
 కలిగిన పిమ్మట, తదనుగుణముగా నాటకము
 వ్రాయించిసత్కరించుట.

ఉత్తమ నాటకముంటే?

ఉత్తమనాటక మనగా నెట్టిది? నాటకము
 కావ్యభేదములలో నొకటిగనుక, అది మొదట
 కావ్యముగానే పరిగణింపబడవలెను. కావ్యమే
 కాక రూపకముకూడ నైయున్నది గనుక,
 నాట్యవస్తువుగా తరువాత స్వీకరింపబడవలెను.
 అందుచేతనే దానిని దృశ్యకావ్య మనిరి. అది
 కావ్యము కావలెను; దృశ్యము కావలెను. కాన
 కావ్యగౌరవమును, ప్రయోగానుకూల్యమును
 గలనాటకమే ఉత్తమనాటకము. ఈ రెండు
 ప్రయోజనములలో నేది లోపించినను దానిపరి
 పూర్ణత చెడినట్లే యెంచవలెను. ఉత్తమకావ్య
 మైయుండి ప్రయోగానుకూలముకానిచో దాని
 కావ్యతాగౌరవము లోపింపదు. కావ్యతాగౌర
 వము లోపించి ప్రయోగానుకూల్య మున్నచో
 వాఙ్మయమున దానియునికి సీరముకాజాలదు.
 కవిత్వమునెడనే దృష్టినిల్పి దానిని రచించును.
 ఆకావ్యత్వసిద్ధియైనను జేలిక గాలిభించునదికాదు.
 రసపరిపాలనము, పాత్రోన్మీలనము, కథాసంధా
 నము, శబ్దవిన్యాసము లోనగు కావ్యాంగము
 నియు చక్కగా కుదిరినప్పుడే అనవద్యమైన
 సిద్ధిగల్గును. అంగభూతములైన యీ యంశము
 లలో ఏది కొరవడినను అది యుత్తమకావ్యము
 కాజాలదు. అందును వస్తుసన్నివేశమున వెలితి
 యున్నప్పు డది శిల్పమే యనిపించుకొనదు.
 అట్టి వెలితి రాకుండ కాపాడుకొనుటకైయే
 మనయాలంకారికులునాటకలక్షణమున పంచసం
 ధులను నిర్దేశించిరి. సంధులు చెడిన నాటకము
 కీర్లుపడలినబొమ్మ. వర్ణము బాగుగానుండుగాక,
 ముఖము సాగుసుగా నుండుగాక, మరియే వన్నె
 చిన్నలైన నుండుగాక, యాభిక్రమభూమి
 చూడ నిచ్చగింపము. అట్లే సంధులు పొదు
 పడక కథాసంధానముచెడిన నాటకమున పాత్ర
 పోషణాది గుణము లున్నను మెచ్చుగొల్పువు.
 కావుననే అరిస్టాటలు పండితుడు "Beginners

succeed in character and diction but not in structure" అన్నాడు. సర్వకావ్య గుణముల కల్పి నాటకము వాఙ్మయాలంకారమై రంగోపయోగి కాకున్నను కవికృతార్థమైనట్లే యెంచుకొనవలెను. అంతతో సంతసింపక, తన నాటక ము త్తమదృశ్య మగుననియు నాతడాశ పడుచో పరిహాసపాత్రుడుకాక తప్పదు. దాని నాడిన నటులును నగుబాటుపాలే యగుదురు.

ఈ రెండు ప్రయోజనములను సాధించిన నాటకసంఖ్య బహుస్వల్పము. సంస్కృతాంగ భాషలలో గొప్ప నాటకములుగా మనము కొని యాడువానిలో ననేకములు కావ్యములేకాని, రూపకములు కావు. వానిని శ్రవ్యనాటకము లన వలెను. దృశ్యకావ్యములనరాదు. సంస్కృతమున ఉత్తరరామచరిత్ర, బాలరామాయణము మొదలగు నవిమట్టివి. ఆంగ్లమున షేక్స్పియరు వ్రాసినవి "టెం పెట్టు" "కింగ్ లీయరు" మొదలగునవి యటు వంటివి. ఆశని ట్రాజెడీలు ప్రదర్శనమున కుపయోగపడవని కాల్రెడ్జీ పూర్వపక్షములేని సిద్ధాంతము చేసినాడు. అంతమాత్రమున "కింగ్ లీయరు" యొక్కయు ఉత్తరరామచరిత్ర యొక్కయు కావ్యప్రతిష్ఠ పోదు. అవి సరస్వతీకంఠాభ. శాయమానములై వెలుగొందుచునే యున్నవి. అయినను సాహితీపరలకే కాని నాట్యపరలకు నక్కరకు రాకపోవుచే నవి రంగమునకు దూర స్థము లైనవి. అయినను, వానిలోని రసవత్తన, కళాసౌష్ఠ్యమును చూచి విడనాడలేక, యెట్లో సరిపెట్టుకొని కొందరు ప్రదర్శించుచుందురు. అది వస్తుగౌరవముచే నొనర్చుడివని. నాట్యపరులను, సాహితీపరులను సంతోష పెట్టగల నాటకములు సార్వజనీనములు; అవి యుత్తమనాటకములు. అట్టివానిని చూచికొని నటులు ప్రదర్శనమునకు గైకొనవలెను. అటుగాక సాహితీగుణమును లోపింపజేసి ప్రయోగాన్విత మాత్రమే యుండునట్లు వ్రాయుమని మనము నిర్దేశింప కవిశబ్దవాద్యు డెవ్వడును వ్రాయడు.

అదిగాక సాంఘికీకృతమునెడ నంత పక్ష పాతమును పౌరాణిక గాఢలయెడ నంత యనాదరమును మీకేల కలంగవలెనో నాకు బోధపడలేదు. పౌరాణిక గాఢలలోమాత్రము ఒకనాటి సాంఘికప్రవృత్తి నిరూపకములు లేవా? శకుం

తలా వృత్తాంతము పురాణేతిహాసములందు నుదాహరింపబడి యుండుటచేతనే పౌరాణికమైనదిగాని నిజమున కది సాంఘికవృత్తము కాదా! సంఘమున రాజవంశ మున్నతపక్షమై యుండును. కనుక రాజసంబంధి యగు ఆకర్ష యితిహాసోదాహృతమై ప్రసిద్ధమయినది. అట్లే నేటి సాంఘికవృత్తములలో నేడేని రాజవంశసంబంధియై ఉదాత్తమైయుండినచో శేషటి కది చరిత్రగతమై యితిహాసప్రసిద్ధమైన వస్తువుగా మారును. కాలము గడచినకొలది మూలకధకు వన్నెలు చిన్నెలు కల్పింపబడును. ఆ కల్పనలవలన దాని రూపము అసంభావ్యముగా తోచి, మీరు తృణీకరించుచున్నా రనుకొనెదను. అటుగాక నేటి సంఘమునందలి సామాన్యుల నడవడినే నాటకేతి వృత్తముగానిబంధించవలెననిమియాశయ మేమో? దాన దోష మేమియు లేదు. రమణీయతాభ్రంశము జరగకుండవలెను గాని యితివృత్తము గేనిని గైకొన్నను విప్రతి పత్తి లేదు. మాటమీమాధము, మృచ్చకటికాదు లటువంటి నాటకములే! ఈ యాచారము మనకు క్రొత్తకాదు. ఆచారమే కాక మనకు శాస్త్రవిధియు నున్నది.

“దేవతానాం ఋషీణాం చ
రాజ్ఞా మధ కుటుంబినాం
కృతానుకరణం లోకే
నాట్య మిత్యభిధీయతే”

ఆచారమునను శాస్త్రమునను ఆధారములున్నవి గనుక చూపితినిగాని, యవి లేకపోయినను క్రొత్త ప్రక్రియలు కల్పించుకొనరా దని నాయభిప్రాయముకాదు. క్రొత్తకల్పనలవలన వాఙ్మయమునకు పుష్టికల్లునే కాని నష్టిరాదు. మనపూర్వులు పౌరాణికగాఢలకును సాంఘిక గాఢలకును సమానప్రతిపత్తినే యిచ్చిరి. ఒకదానిని మన్నించి రెండవదానిని క్రిందు పర్చలేదు. అసలు వస్తువునెడ వారికి తిరస్కార పురస్కార భావములులే లేవు. ఆవస్తు వేదనను కవిచే భావ్యమానము కావలెననియే వారికొర్పి:—

“రమ్యం జగుష్పిత ముదారమథాపి నీచం
ఉగ్రం ప్రసాది వికృతం గహనం చ వస్తు
యద్వాప్య వస్తు కవిభావుక భావ్యమానం
తన్నాస్తి యన్నరసభావ ముపైతి లోకే.”

కాని తత్కాల లోకవృత్తాంతమును గైకొనుచో నొకయొడ మాత్రము మిగుల నప్రమ యుండవలెను. అట్టి రచనలు తాత్కాలికములైన యే సాంఘిక సంస్కార ధర్మములతో ప్రచారము చేయునవిగా నుండరాదు. ప్రచారార్థము వ్రాసిన రచనలన్నియును ఆ కార్యము కడకుట్టినవెంటనే విస్మృతములై పోవునుగాని నిల్చియుండవు. కావ్యమున్నచో త్రికాలాబాధితమై యుండవలసిన రచన. దానికి నజరామరత్యమునిచ్చినది రమణీయతానుష్ఠి. దానినే రసవత్తయనియు చెప్పువచ్చును. కాన ప్రచారార్థమైకాక కావ్యకళా సిద్ధికై సాంఘికేతివృత్తములను గైకొని యుదాత్తతీయ రామణీయకము నెలకొనునట్లు నాటకములు వ్రాయించుచేని లోకమునకు మీ రొక మహతోపకారము చేసినవారగుదురు. ముప్పది సంవత్సరములనుండి యొకేతీరు నాటకములు చూచి విసిరియున్న ఆంధ్రలోకము క్రొంగ్రొత్త నాటకములకు స్వాగతాంజలులు పట్టుననుటకు సందియములేదు. ఆట్లుగాక ప్రజలకు విజ్ఞానము కల్గించుటకై తేలికనాటకములు వ్రాయించి యాడెదమందురా, రంగశీతమును ఉపన్యాసవేదికగా మార్చెదరన్నమాట అంతకంటె నింకొక పతనహేతువుండదు. ఆ తలంపునకును “కళారాధనము” “కళోపాసనము” “కళాభివృద్ధి” యనెడి యీ మంత్రజపములకును చాలదవ్వు. ఈ రెండును ఏకవృద్ధయముననే పుట్టుట యసంభవము. విజ్ఞానాధ్యాయకత్వమే నాటకమునకు ఫలమున్నవారికి ధనంజయు డిచ్చిన సమాధానము చూడుడు.

ఆరంద నిన్యందిషు రూపకేషు
వ్యుత్పత్తి మాత్రం ఫల మల్పబుద్ధిః
యోఽపీతిచోసాదివ దాహ సాధుః
తస్మై నమః స్వాదు పరాజ్యుఖాయ.”

ఒకనేళ నటువంటి ప్రయోజనము నాటకముల వలన నున్నదనుకొన్నను, దానిని సినీమాలకు వదిలివేయుట మంచిది. అవి పీనికంటె నెక్కువ వేగముగా నెక్కువ సులభముగా నటువంటి పనులను నెరవేర్చగలవు.

పురాణాధారయందువలెనే పద్యములయందును మీకు మిక్కిలి నిరసనభావ మున్నట్లు పొడకట్టుచున్నది. పద్యములు స్వాభావికము

లనియు, పద్యపతనవ్యాజమున నాట్యము సంగీత ప్రాయమగుచున్న దనియు మీరు వాదించుదు. నిజ మారసినచో పద్యములును, సంగీతమును నాట్యమునకు నుపకారకములేకాని, ప్రతిబంధకములుకావు. నాట్యము మిత్రకళ. దాని కంగ భూతములైన కళలో సంగీత మొకటి. ఆ సంగీతము సహచితముగా ప్రయోగింపబడి యథా స్థానమన నున్నంతవరకు, దానివలన కలుగు కీడే మియులేదు. రసోచితమైన రాగమును పాడవలసిన మితిని ఎరుగని నటులవలన నాట్యము చెడి పోవుచున్నదిగాని పద్యములయునికివలన కాదు. సంగీతమువలెనే కవిత్యము నాట్యమున కింకొక యంగము. పద్యము కవిత్యసారము. రసోచితమైన వృత్తమును వ్రాయవలసినచోటును ఎఱుగని కవి వలన నాటకము చెడిపోవుచున్నది. కాన నెచ్చట పద్యము వ్రాయవలెనో ఏధందో విశేషము వాడవలెనో తెలిసికొని కవి వ్రాయుటయు, ఏరసమున కేపద్యమున కేరాగ మెంతవఱకు తగునో తెలిసికొని నటు కు పాడుటయు జరగవలెనుగాని పద్యములనే తుడిచివేయుట వాంఛనియమైన సంస్కారము కాదు. రసానుగుణములైన ధందో విశేషము లన్నవాయని ప్రశ్నింతురేమో? ఒక కాలమున నున్నవి. కాలక్రమమున వానిసారకతలు ప్రమేనది. కాళిదాసుని కుమారసంభవములోని రతివిలాసమునెడి నాల్గవర్గ వియోగినీవృత్తమున వ్రాయబడినది. ఆ వృత్తము వియోగభావమున కెంత పొందుపడియున్నదో దానిని చదివిచూచిన రసికులకు నేను చెప్పనక్కరలేదు.

ఛందశ్శాస్త్రములో చెప్పియున్న వృత్తములు రసానుగుణముగా లేవని తోచినచో, ఉపజ్ఞాశాలి యగు కవి క్రొత్తవి కల్పించుకొనవచ్చును. అట్లే రసానుగుణమైన రాగములును ఉన్నవని యెల్ల రెగినదే. మేఘరంజనీ రాగ మాలాపింపబడుచో వర్ష ముకురియునని చెప్పుదురు ఒకప్పు డట్లు జరిగినదేమో? లేదా దాని చల్లదనమునే యా విధముగా నుత్పేక్షించిరో? దాని సంగతి యటుంచి మనమెరిగిన యొకదృష్టాంతము చెప్పెదను. పెండ్లి యొదవనాటి తెల్లవారుజామున పిల్ల నప్పగించెడివేళ పాడెడి యప్పగింతలపాట శంకరాభరణమున పాడుదురు. అటుగాక వేరొక రాగము పాడుదురేని కన్నె నప్పగించునప్పటి

యావద్వివాద శబలిత మైన యనురాగమునకు ననురూపముగా నుండదు. కాన నాట్యకళ సర్వావయవభాగా నుండవలెనన్న కౌస్త్రీయములైన పరిశోధనలు జరిగి యారహస్యము లన్నియు పునఃప్రయుక్తములుకావలెను. ప్రస్తుత నాట్యమునందలి సంగీత మేవము కొల్పుటకు నింకొక హేతువున్నది. నటుల గాత్రములు సుశిక్షితములుకావు. సాంప్రదాయికమైన గాన సాధన వారికిలేదు. సాధనలేని గాలిపాట స్వాధీనముకాని గొంతుతో పాడుచుండగా రసోచితత్వ మెట్లు కల్గును? ఆ శిక్షణమే మొదలిడుదురేని హోమ్మోయమును ముస్ముంజే విస్మరింపవలెను. సుశిక్షితమైన గాత్రము పద్యములు చదువుటకే కాక వచనమును చెప్పుటకును ఆవశ్యకమే. ఇట్టి యభ్యాసములు చేయుటకు మనస్సుగాని చేయ దగినయోగికగాని లేక తోచినట్లు నాటకములాడు లోపము నటులయందుండగా పద్యములను సంగీతమును శపించుటవలన నేమిలాభము?

పద్య, గద్య నాటకములు

పద్య మస్వాభావికమని కదా మీవాదము? కళ యనుమాటకే అలౌకికమైన రచనా చమత్కారమని యర్థమైపప్పుడు పద్య మస్వాభావికము గాక మరేమగును? వాస్తవికమత మనియు కొల్పనికమత మనియు కళావిషయకములైన రెండు భిన్నగుతములు ప్రపంచమున నున్నమాట నిజము. ఈ రెంటిలో మొదటిమతమువారు శిల్ప రచనకును ప్రత్యక్షప్రపంచమునకును బింబప్రతి బింబసామ్య ముండవలెనని గట్టిగా నాదీంతురు. అందుచే ప్రకృతిరూప్యములైన రోయంశములను కళలయందు వా రంగీకరింపరు. రెండవ మతము వారు కళ ప్రకృతికి ప్రతిబింబము కొదనియు ప్రకృతి నిలయాత్మక మైన ప్రాణిగా రమణీయ మూర్తిగా ప్రదర్శించుట కేర్పడిన సృష్టివిశేష మనియు, ఈ ప్రదర్శనము ప్రస్ఫుట మగుటకు వలయు నాలంకారిక సాధనములన్నియు శిల్పి యభేచ్ఛముగా వాడవచ్చుననియు సమాధానము చెప్పుదురు. ఈవాదములలోతును తరచిచూచుట కిది యదనుకాదు. కాని నునకు సంబంధించినంతవరకు నొకరహస్యము మాత్రముమరవ రాదు. ప్రత్యక్షప్రపంచమునకును, నాటకము

నకును ఈవశ్యమేది యుండరాదంచుమేని ఆరియము మెంతదూరముపాలింపగలము? రంగమున పాత్ర లుచ్చరించుమాటలు లోకమున ఆసుకార్యులు మాటలాడినవేనా? కావలయు అవి కవికల్పితము లనియు కదా సమాధానము? అగుచో, నొకచో నంగీకరించిన కృత్రిమత్వము వేరొకచోలే శేలయంగీకరింపరాదు? లోకస్వర్మమును తలపించుచుండుటయే కళాధర్మముగాని లోకధర్మమే కళాధర్మము కాదు. కళారచన మెప్పుడును, లోకమునకు కొంచెము దూరముగా నున్నతముగానుండును. లోకస్వభావము చక్కగా ప్రతిఫలించుకొరకే యది లోకమునకు కొంచెము దూరముగా నుండవలెను. అద్వమున తన ముఖసౌందర్యము చూచుకొను విలాసిని ఆయద్వమును తన ముఖమునకు కొంచెము దూరముగా నుంచుకొనునట్లే కళాధర్మమున తనవిలాసమును చూచుకొను ప్రకృతిజేవత యాయాదర్శమును తనకించుక నెడముగానే నిల్చుకొనును. కనుక స్వభావవాదమును పురస్కరించుకొని కళల మూలధర్మములను భేదింప ప్రయత్నింపరాదు. పద్యరచన కావ్యమున నుపాదేయమేకాని రూపకమున కాదందురా? రూపక మనగా కావ్యత్వములేని నాటకమని వింతనిర్వచనము చేసినవారగుదురు. అది హర్షింపదగినవాదముకాదు. లేదా వైవిధ్యముకొనము నిర్వచనప్రబంధములవలె శుద్ధ గద్య నాటకము అండవచ్చును. వానివలన నే కీడునురాదు. పద్యము లుండరాదని వాదించువారివలె గద్యనాటకము లుండరాదని నేను వాదింపను.

ముఖ్య సంస్కారములు

నాటకములను వ్రాయించుటకంటె నెక్కువ యావశ్యకములైన సంస్కారములు చాల కలవు. మునుముందు వానికి పూనుకొనుట చాలమంచిది. ప్రస్తుతకాలమున రంగాలంకృతియు వేషధారణమును రసావస్థానుగుణముగా నుండకపోవుటయే కాక మీదుమిక్కిలి రసభంజకములుగా నున్నవి. నాట్యకాస్త్రోకర్త యేరసమున కేవల ముచితమో యేపాత్ర కెట్టియాహార్యము తగునో చక్కగా వివరించి నాడు. మనకాకాస్త్రోపరిజ్ఞానము బొత్తుగా లేకపోబట్టి యంధప్రాయముగా ప్రవ

క్రించుచున్నాము. మఱియు నాట్య మెంత లోకావస్థానుకృతి యొన న ఆయనుకరణమునందు ను పొందవలసి శిక్ష యెంతో కలదు. కేవల వివేక జన్యమైన యనుగుణముకంటె వ్యుత్పత్తిపూర్వక మైనది గంభీరతరముగ భావితముగా నుండుననుటకు సంజేహములేదు కాన నాట్యశాస్త్రము ప్రస్తుతోపయోగియగునట్లు సంగ్రహముగా సచిత్రముగా వ్రాయించి యానిర్దేశములు ప్రస్తుతదేశ కాలపాత్రలకు పరికించుచు నంతవరకు ననుష్ఠించుట మిక్కిలి క్రేయము. లేనిసందర్భములగాని, ఉన్నను ప్రస్తుతోపయోగము లేకున్న సందర్భములగాని, లోకపరిశీతులను బట్టి మనము స్వతంత్రకల్పనలు చేసికొనవచ్చును. అన్నియుగములవానికిని ఆశాస్త్రమే సర్వధా కరణ్యమని నేనను. ఆమాట శాస్త్రకర్తయు ననలేదు.

“ఏవం నాట్యప్రయోగే బహుబహు విహితం కర్మశాస్త్రప్రణీతం నహ్నిక్తం యచ్చ లోకాదనుకృతికరణం తచ్చ కార్యం నిధిక్ష్యే”

“ఏన మే తేమయాహ్నిక్తా
వాగంగాభినయాః కర్మహత్
నోక్తా యేచ మయా తతః
లోకా ద్ద్రాహ్మిస్తు తే బుధైః”

ఇట్లే సంగీత సాహిత్యములను గూడ కొంత కాలము గురుముఖమున నభ్యసించవలెను. నాట్యాంగములైన యీవిద్యలు నేర్చి యీపరిజ్ఞానమునకు వివేకము జతపరిచినప్పుడు ప్రదర్శనములు సగ్గానపద్యముగా నుండునని యాసించుచున్నాను. ఏకశక్తైనను ప్రజ్ఞబీజము. తత్కళాసంబంధియగు శాస్త్రజ్ఞానము ప్రజ్ఞ నస్మిలితము చేయుదోహదము. గాయకులు, నాట్యులు లోనగు శిల్పిలెల్లరు తమతమ సహజశక్తికి వ్యుత్పత్తిచేత న్నే పెట్టు చుండునటులు మాత్రమే కేవల ప్రజ్ఞనే నమ్ముకొని యుండుట యేమిన్యాయము? మనతరమువారికి ఈవయస్సున నక్షరాభ్యాసము చేయుట బొమ్మగా పొసగదు గాన నీవిద్యాశిక్ష రాబోవు తరమువారికైనను ఇప్పించుటకై తగిన ప్రయత్నము చేయవలెను. ఒకనాట్య విద్యాలయమును స్థాపించి తగినగురువులచే విద్యార్థులకు సంగీత సాహిత్యనాట్యవిద్యా ప్రదానము చేయింతురుగాక. ఈపరిపత్తే ఆ విద్యాలయవల్లకి మూలకండగునుగాక.

* * * *

శ్రీ భ గ వద్గీ త

(సంస్కృతము - తెలుగులిపి)

శ్రీ బెల్లంకొండ రామారావుగారి భీష్మార్కప్రకాశవ్యాఖ్యానముతో, నాలుగుసంపుటములు, దాదాపు 1400 పుటలు, రాయలుపైజా, చక్కని కాగితములు, ముచ్చటలుమార్పు అచ్చు, అందమైన అట్టలైదు. ధర సంపుటము ౧-కి రు. ౧-౦.

గుంటూరుమండలములోని బమిడిపాడు గ్రామవాసులు శ్రీయంతులు కీ. శే. బెల్లంకొండ రామారావుగారి భీష్మార్కప్రకాశమును వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నారు. ఈభీష్మార్కప్రకాశము శంకరభాష్యమునకు మెరుగు పెట్టునదై యున్నది. వీరు, శంకరాచార్యుల వ్యాఖ్యానము చేయక పదలివేసిన భాగమునకు వ్యాఖ్యానమును, వారు వ్యాఖ్యానముచేసిన భాగమునకు పదాన్వయమును గావించిరి. సంస్కృతమున కొంచెము ప్రవేశముగలవారు గూడ సులభముగ నర్థముచేసికొనవచ్చినంత సులభమైనదిగా నీవ్యాఖ్యానము వ్రాయబడియున్నది. అందరును. ఈ గ్రంథమును జదివి గీతం పరమార్థమును దెలిసికొని యానందింతురుగాక!

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుకెట్టి వీధి, మద్రాస్ ౪

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము కళాప్రపూర్ణ బిరుదములు

ఈ మాసమున ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము, ఆంధ్ర ఈ నలువైపు విద్యార్థులలో తొలి యిరువుర
దేశమున పేరుప్రతిష్ఠలతో వెలసిన నలుగురుప డిక్టేటరు పాండిత్యవిశేషములను భారతి యిదిమన కే పేర్కొని

౧. మహామహోపాధ్యాయ తాతా సుబ్బరా
యశాస్త్రిగారు, (విజయనగరము)

౨. మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ పాదకృష్ణ
మూర్తి శాస్త్రిగారు, (రాజమహేంద్రవరము)

‘కళాప్రపూర్ణ’ బిరుదముల నర్పించి గౌరవించినది. నది. తక్కినవారిలో జనమంది శేషాశ్రమగారు
ఆపండితులు. సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందు సమానపాండిత్యము

అనాది: ప్రహసానునబోలిన కవితాధోరణి కలనారు.
బ్రహ్మాండాది పురాణములను రామాయణాది కావ్యము
లను అనుకరించి నారు. రామ, కృష్ణ, అవతారముల
తత్త్వములను విపులముగ విశ్లేషణమున వివరించివారు.

శాస్త్రములపాఠమును గన్న మహామహులు, విశిష్టాద్వైతు
లయ్యును ద్వైతాద్వైతములయెడ ద్వేషభావములేని
సమదర్శులు. మతత్రయమువారికిని ఆచార్యులుగారి
యుపదేశములు ప్రమాణములు.

౩. జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు, (కడప)

వీరిరచనలు పండితపామరజన సమాదరమునకు పాత్ర
 ములయ్యివి. గ్రంథముః సు శర్మగారివలె నతిమాత్రముగ
 నాంధ్రమున వెలయించినవా రాంధ్రులతో మరొకరు
 కానరాదు. ఇక, నాటకవారసు కస్టిలము దేశికా
 చాన్యులగారు ఆఖండపండితులు తిక్కదేవంత

౪. మహామహోపాధ్యాయ కవిస్థలం దేశికా
చార్ములుగారు, (తిరువతి)

ఓట్టి పండితులను సముచితరీతిని గౌరవించిన
ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మభినందనార్హము.

కలగూతంప

ఆ త ప స్నా న ము

ఆరోగ్య సూత్రాలను అనుసరించడానికి, ఆరోగ్యానికి అవసరమైన అనేక విషయాలలో పరిశోధన చేయడానికి యీరోజుల్లో అనేక ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నవి. ఆపరిశోధనలలో ఆతపస్నానం ఒకటి; అంటే ఎండలో నిలుచుండటము. సూర్యకిరణాలకు రోగాన్ని కలిగించే సూక్ష్మజీవుల్ని చంపి, శరీరంలోని జీవశక్తికి, విద్యుచ్ఛక్తికి ఉత్తేజాన్ని కలిగించే శక్తి వున్నదని శాస్త్రజ్ఞులు కనుక్కున్నారు. పాశ్చాత్య శాస్త్రజ్ఞులు ఇటీవలనే కనుక్కున్నారుకాని, హిందూ మహాబుద్ధులు ఈ విషయాన్ని కొన్ని వేల యేండ్లకు పూర్వమే కనుక్కున్నారు.

ఈ ఆతపస్నానము చెయ్యడం చాలామందికి ఇటీవల సరదా అయిపోయింది. మరి పాశ్చాత్యదేశాల్లో వేలంబెక్రికింద కరిగిమించింది. కాని, వారిలో చాలామంది, ఎండలో నిలుచునేటప్పుడు అనుసరించవలసిన విధానాన్ని అనుసరించడం లేదు. ఈ ఆతపస్నానాలు చెయ్యవలసిన పద్ధతిలో జాగ్రత్తగా చెయ్యకపోతే శరీరానికి మేలు కలగడానికి మారుగా హాని కలుగుతుంది.

ఆతపస్నానం చెయ్యాలంటే ముఖ్యంగా వస్త్రహీనంగా ఎండలో నిలుచోవడం ఒకటి. శరీరంమీద వస్త్రాలువుండగా మనం ఎండలో ఎంతసేపునిలుచున్నా సూర్యకిరణాలశక్తి మనమీద పనిచెయ్యదు. ఎందుచేతనంటే — సూర్యకిరణాల ఏడరంగులలోనూ ఒకటైన ఊదారంగును మనశరీరంమీదనున్న వస్త్రాలు హరించి వేస్తాయి. ఏవొక్కరంగు తక్కువైనా సూర్యకిరణాల

లోని మహత్తరశక్తికి లోపమే. అందుచేత ఆతపస్నానం పూర్తిగా దిగంబరులై చెయ్యవలసినదే.

తరువాత ఎండవైపు — అంటే సూర్యుని వైపు — ఎప్పుడూ మన శరీరంలోని ఒకపార్శ్వమే, ఉంచుకూడదు. కొంతసేపు ఒకపార్శ్వమూ, ఆ పార్శ్వము చిమచిమలాడి వేడి ఎక్కుతూవున్నప్పుడు రెండోభాగమూ సూర్యునివైపు తిప్పి నిలుచుంటే శరీరమంతటికీ సూర్యకిరణాలు సరిగా సోకుతాయి.

ఎక్కువసేపు — శరీరం మంటపుట్టేదాకా ఎప్పుడూ ఎండలో నిలుచోకూడదు. ఏమంటే, సూర్యకిరణాలలో సూక్ష్మజీవులను నశింపజేసే శక్తి ఉంది. ఆ శక్తి మనశరీరంమీద వుండే జీవకణాల్ని నాశ్చిజేస్తుంది.

ఎండలో నిలుచున్నప్పుడు, గాలివచ్చే బయలులలో నిలుచోవాలి. వుత్త ఎండవలన శరీరానికి శోషకూడా వస్తుంది.

ఈ ఆతపస్నానాలు ఎక్కడచేస్తేమంచిది అనే విషయంలో చాలాపరిశోధనలు జరిగాయి. చివరకు తేలిసవిషయము యేమిటంటే, ఇసుకా, నీరూ సూర్యకిరణాలను ప్రతిఫలింపచేస్తాయనక, సముద్రపువొడ్డు ఆతపస్నానానికి చాల యోగ్యమైన ప్రదేశం అని. ఆతపస్నానం చేసేవారి శరీరములోవున్న చెడునీరు త్వరగా బయటికి పోతూవుంటుంది. అంచేత వారు ఎక్కువగా మంచినీరు త్రాగుతూవుండాలి.

చాలామంది శరీరానికి సూనెరాదుకొని ఆతపస్నానం చెయ్యబోతారు కాని యిందువల్ల పువయోగం చాలాతక్కువ. ఏమంటే, సూర్యకిరణాలలోని ఊదా

చంగకిరణాలు యీ నూనెలో మిళితమైపోయి శరీరానికి తాకవు.

అతపస్సానం చేసేటప్పుడు, కొంచెం చలిచలిగా వున్నట్లుయితే, దుస్తులు ధరించి, ఎండలో నుంచి వెళ్లిపోవాలి; ఎండకు శరీరమంతా కాగి మంటలు పుట్టినట్లుయితే నీడలోకి వెళ్లాలి.

సరైన విధానాన్ని తెలుసుకోకుండా చెయ్యడంకంటే అసలు చెయ్యకుండా వుండటమే మేలు.
'చక్రవర్తి'

యుద్ధసామగ్రి - ప్రపంచవ్యయము

౧౯౧౪ సంవత్సరంలో కంటే యుద్ధపరికరాలను తయారుచేయడానికి ప్రపంచం నేకు ఎక్కిన సామగ్రి వెచ్చిస్తూఉండడం వాస్తవం. మర కావీషయం కొన్నాళ్లనుండి తెలుసు. అయినా, తుపాకులకూ, విమానాలకూ, యుద్ధనౌకలకూ ఇప్పుడు ఎంతఅధికంగా వ్యయమవుతూఉందో తెలిశినవాళ్లు మనలో చాలా కొందరే ఉంటారు. దాని వాస్తవం తెలిసినదంటే చాలమందికి ఎంతో ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది. వారిగుండెలు బద్దలయిపోతుంది కూడా. 'డెయిలీ హెరాల్డ్' పత్రికా సంపాదకుల్లో ఒకరయిన ఫ్రాన్సిస్ విల్లియమ్సు అనే ఆయన ఈ విషయాన్ని గురించిన లెక్కలు సంపాదించి ప్రకటించారు.

ఆయనలెక్కలప్రకారం యునైటెడ్ స్టేట్సు (అమెరికా), బ్రిటను, ఫ్రాన్సు, జర్మనీ, ఇటలీ, జపాను, రషియా అన్నీకలిసి ౧౯౧౪ లో యుద్ధపరికరాలకోసం ౨,౨౦౦,౦౦౦,౦౦౦ డాలర్లను వెచ్చించినవి. నేడు అన్నిదేశాలూ కలిసి వెచ్చించేమొత్తం ౧౧,౦౦౦,౦౦౦,౦౦౦ డాలర్లకు బాగామించుతుందని అంచనాకట్టా డాయన. ఇందులో జర్మనీ వ్యయమే ఎక్కువగా పెరిగింది-౧౯౧౪ లో ౪,౩౦౦,౦౦౦,౦౦౦ డాలర్లు ౧౯౩౬ లో డా. ౪,౩౦౦,౦౦౦,౦౦౦ డాకా పెల్లింది. అనగా నూటికి

వెయ్యిలెక్కన పెరిగిందన్నమాట. దానికి తరవాతది రష్యా. ౧౯౧౪ లో దానివ్యయం డా. ౪,౫౦,౦౦౦,౦౦౦. ౧౯౩౬ లోనో డా. ౨,౯౫౦,౦౦౦,౦౦౦. దీంట్లో మూడోసానం నిరుపయనైటెడ్ స్టేట్సుది. దాని మొత్తం డా. ౧,౦౦౦,౦౦౦,౦౦౦ డాటింది. ప్రపంచమహాయుద్ధం మొదలుపెట్టిన ఏడాదిలో దానిఖర్చు డా. ౨౫౦,౦౦౦,౦౦౦ మాత్రమే ౧౯౧౪ లో ఫ్రాన్సు డా. ౩౫౦,౦౦౦,౦౦౦ ఖర్చుపెట్టింది. ౧౯౩౬ లో డా. ౯౦౦,౦౦౦,౦౦౦ కంటే అధికంగా వ్యయపెట్టడానికి ఎత్తువేళిఉంది. బ్రిటను హాలుసాలువ్యయం డా. ౮౦౦,౦౦౦,౦౦౦. ఆవ్యయం ౧౯౧౪ లో డా. ౩౮౦,౦౦౦,౦౦౦. ఇటలీ యుద్ధసామగ్రి వ్యయాన్ని డా. ౧౮౦,౦౦౦,౦౦౦ నుండి డా. ౭౫౦,౦౦౦,౦౦౦ కి పెంచుకుంది. ఇంక జపాను ఒక్కదూకుతో డా. ౯౫,౦౦౦,౦౦౦ నుండి డా. ౩౨౦,౦౦౦,౦౦౦ కు పెల్లిపోయింది. రషియా, జర్మనీల మొత్తాలు, మారకంవల్ల ఏర్పడే బాధలనుబట్టి, ఆదేశాల కొనుగోలుశక్తికి, వాస్తవంగా అయినదాని కంటే కొంత అధికమనే అనిపిస్తుంది. జపాను జీవిత పద్ధతుల ప్రమాణం చాల తక్కువకాబట్టి వాళ్ల మొత్తం చాలాతక్కువ అనిపిస్తుంది.

ఆయాదేశాల జనసంఖ్యనుబట్టి ఆయాదేశాలు యుద్ధసామగ్రికోసం. ఖర్చుపెట్టిన సామగ్రిను పరిశీలిస్తే జర్మనీ అపరిమితంగా యుద్ధసామగ్రిని సేకరించుకుందనీ, రషియాకు, మొత్తం ఎంతపెద్దసయినా తాను కాచుకోవలసిన ప్రదేశాలనుబట్టి, సేకరించుకున్న యుద్ధసామగ్రి చాలాతక్కువనీ తేలుతుంది.

ఈయేడురా జ్యాల మొత్తంజనసంఖ్యలో నూట ౧౧.౩ పాళ్లు మాత్రమే జర్మనీ జనసంఖ్య. కాని యుద్ధసామగ్రికి వెచ్చించిన టోకుమొత్తంలో జర్మనీదే నూట ౪౧ పాళ్లు. రషియాజనసంఖ్య ౨౯.౩ పాళ్లున్నా యుద్ధసామగ్రివ్యయం ౨౬ పాళ్లు మాత్రమే. యునైటెడ్ స్టేట్సు జనసంఖ్య ౨౨.౫ పాళ్లు; యుద్ధసామగ్రి వ్యయం ౮.౮ పాళ్లే. జనసంఖ్య ౧౨.౩

పాల్లెళ్ళ జపానుకు యుద్ధసామగ్రివ్యయం ౨.౬ పాళ్లు; బ్రహ్మ జనసంఖ్య ౮.౩ పాళ్లు; యుద్ధసామగ్రికోసం దానివ్యయం ౩ పాళ్లు. ప్రాన్సు జనసంఖ్య ౩.౪ పాళ్లు; యుద్ధసామగ్రివ్యయం ౮.౧ పాళ్లు. ఇటలీ జనసంఖ్య ౩.౩ పాళ్లు; యుద్ధసామగ్రి వ్యయంలో దానివ్యయం ౬.౬ పాళ్లు.

[ఫీబ్రవరి ౧౯౩౩, 'లివింగ్ ఏజ్' సంపాదకీయం నుండి]

జరోపాదేశస్థుల చలికాలపు వ్యాయామక్రీడలు

మన దేశములో అనేకమందికి తెలియకముందుగా, వినకముందుగా చలివియ్యం నైన ఆటలు ఐరోపా దేశములో అనేకములు మునుపటిత్రముగాను, బహు కష్టముగాను తోచునట్టివి కలవు. ఈ ఆటలు ఆడువారు, మగవారు, పిల్లలూడ ఆడుదురు.

ఆదేశమందు - అందు ముఖ్యముగా స్వీజర్లెండు దేశమందు - ఆమితమైన చలివల్ల, ఎల్లప్పుడును మంచు కురియుచునేయుండుటవల్ల చుట్టునుగల ఆల్ఫుకొండలమీద మంచు దట్టముగా నుండును. మంచు గట్టిగా రాతివలెకాక ఇనుకవలె సాధారణముగా కురియుచుండును. మంచుకురియుచున్నప్పుడు పెద్ద పెద్దవడగట్లు పడుచున్నట్లు ఉండును. ఆట్లు పడినప్పుడే ఆటలాడువారికి మిక్కిలిసౌకర్యముగాఉండును. వీరు ఆటలకొరకు కొండఁమీదికి వెళ్లునప్పుడు చలి నావుటకు నుంచిబలువైన ఉన్నిదుస్తులను ధరించి వెళ్లుదురు. స్త్రీలును పురుషులును కూడ ఆటలాడుటకు వీలుగా నుండుటకు ఒకేవిధమైనదుస్తులను ధరింతురు. ఈదిగువ చెప్పబడిన ఆటలు వీ రిట్లు ఆడుటవల్ల అవి వారికి దేహపరిశ్రమగాను, ఖులాసాగాను కూడ ఉండును. వీ రిట్లు ఆడు ఆటలలో మొదటిది స్కై-ఇంగ్ అని అందురు.

(౧) స్కై-ఇంగ్ కు స్త్రీలును, పురుషులును, పిల్లలును కూడ బాగుగ మంచు కురిసి ఎత్తుపల్లములు గానుండుకొండలమీదకే సాధారణముగా వెళ్లుదురు.

వారు మిక్కిలిమందముగాను, బహుగాను ప్రత్యేక మీఆటలకొరకే చేయబడిన కాలిజోళ్లను, చలి నాపగలిగినంత వెచ్చని పాదవైనమేజోళ్లను వేసికొందురు.

స్కై-ఇంగ్ అని ఎత్తుమీదనుండి అందరును వంతులుచేస కుని క్రిందకు మంచుమీద జారుట. అట్లు

ఈ దేశపువారు వేసవికాలములో (Winter sports) లేనప్పుడు ఈ విధముగా ఎత్తుగాను, ఎక్కుటకు బహుదుష్కరముగాను ఉండు కొండలను తమాషాకు త్రాటిసహాయమున మనవారు త్రాటిచెట్ల నెక్కునట్లు ఎక్కిదిగుదురు.

జారుటకు కాళ్లకు(పాదములకు) నున్నగాను, పాదపు గాను ఉండు పాదమంతవెడల్పుగల రెండు కర్రలను కట్టుకొందురు, ఆకర్రలు ఘనము ౨ లేక ౩ గజముల పొడవు గలవై ముందుభాగమున కొంచెము పైకి వంగి యుండును. వీరిచేతులలో రెండుకర్రలనుగూడ పట్టుకొని

దురు. ఆకర్రలను పట్టుకొనుటకు వీలుగా, ఉండునట్లు పైభాగమున క్లిత్లోలుతో, బెట్టు వలె చేయబడియుండుటవల్ల అందు వారిచేతులను దూర్చి కర్రను పట్టుకొందురు. అట్లు చేయుటవల్ల వారిచేతిపట్టు వదలిపోయినప్పటికిని వారిచేతుండి కర్ర పడుటకు అవకాశము లేదు. ఆకర్రలకు అనుగుభాగమున ఎటుప్రక్కకు త్రిప్పిన టుతిడుగు చిన్న చక్రమొకటి యుండును. ఆచక్రము చుట్టును రబ్బరు వేయబడియుండును. అట్లు రబ్బరు

వల్ల వారు పైకిఎక్కువపుడు మంచు ఆసుంటులో చిక్కుకొని వారు జారిపడకుండ కాపాడును. అయినప్పటికిని అనేకులు-అందు మధ్యముగా కొత్తగా ఈఆటలలో చేరినవారు-పడుచును, లేచుచును ఉంచురు. మంచు ఇసుక వలెగాక గట్టిగా పడినప్పుడు వారు అట్లు ఎక్కుట చాలవత్తము కావున ఎక్కవలసినప్పుడు కొందరు కాలికి కట్టుకొన్న వితీసి భ్రంశములమీద పెట్టుకొని వెళ్లుదురు. అట్లుమాడ ఎక్కలేనివారికి కొండక్రిందనుండి పైవరకును

ఒకత్రాడు (Electric rope) ఉండు

ను. దానిని వారు ఒకరితరువాత ఒకరు లరుసగా పుచ్చుకొన్నయెడల ఆ త్రాడే వీరిని పైకి మంత్రమాలమున ఈడ్చుకొని పోగలదు. మరొకొకొం కలమీద ఇట్లు త్రాడుగాక ఎంత ఎత్తుకొండలమీద కైనను తీగలమీద విద్యుచ్ఛక్తి మూలముననే వెళ్లు పెట్టెలుండును. వానిని వారు Teliferick

అనిఅందురు. అందు

ఒక్కొక్కదాని

స్కేటింగు చేయుచున్నస్త్రీలు

వేసియుండుటవల్ల వారు Balance తప్పి క్రిందపడినప్పటికిని ఆకర్ర గ్రుచ్చుకొని గాయములుకాకుండ కాపాడును. ఆకర్రలు పట్టుకొన్నందున వారు ఎచ్చట అగవలెనన్న అచ్చట అగగలరు. వారు క్రిందకు జారి తిరిగి పైకి ఎక్కవలసినప్పుడు చేతపట్టుకొన్నకర్రలను గట్టిగా మంచులోనికి నొక్కుకొనుచు వెళ్లేదరు.

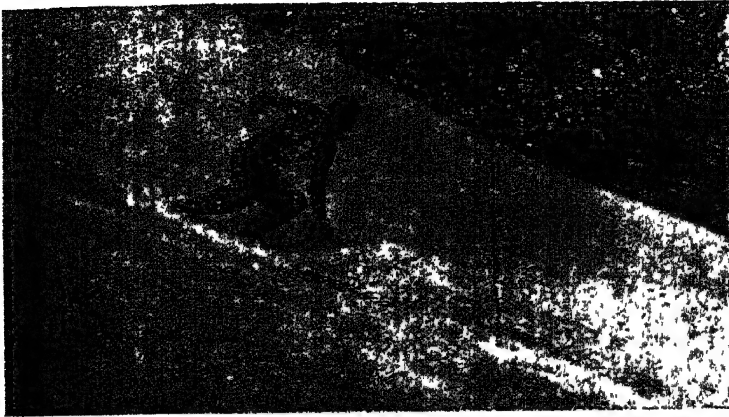
వారు కాలికి కట్టుకొనుకర్రలకు చెండడుగులనిడుపును నేలవెడల్పును గల సుంట చేయబడియుండుట

లో ౨౦ మందికి స్థలముండును. ఇటువంటివి మిక్కిలి ఎత్తుగాను, ఎక్కుటకు కష్టముగాను ఉండు కొండలమీద మాత్రమే ఉండును.

ఆదేశమున బాగుగా సూక్ష్మశిల్పగలదినములు ఆరుదయినందున ఎక్కువైన సూర్యుడు బాగుగా ప్రకాశించినరోజున ఇండ్లలో ఎవరును ఉండక అందరును బయటకు వెళ్లుదురు. అందు ఎక్కువమంది పైకి ఇంగ్ కే వెళ్లుదురు. అట్లు ఎండగా ఉన్నరోజులలో

దీనిమంతయు కొండలమీద నే గడపి రాత్రికి ఇట్లు పడుకొందురు. ఆట్లు వెళ్లుచువుడు వారుపీపులమీద పెద్దఁదములు కట్టుకొని అందు వారికి కావలసిన ఆహారములను తీసుకొనివెళ్లి ఆకలివేసినప్పుడు ఆకొండలమీదనే కూర్చుని తిందురు.

భూమియందు చూర్తిగా నీరునిండ్రి అట్లే 3, 4, దినములు ఉంచెదరు. ఆట్లు ఉంచుచున్న చుట్టికి ఆసీరంతయు గడ్డకట్టుకొని గడ్డగా రాలినలె అగును చాచిమీద వారు ఆకుదురు.

ఈ యాటకుకూడ నొకవిధమైన కాళిజోళ్లు ఉండును. మామూలుజోళ్లవలెనే మరెకొంచెము లావుగా ఉండి క్రిందిభాగమున ఒకరేకువలె ఉండి దానికి ఒకకత్తిహదిరిగా మరెకొంచెమునుండముగా జోళ్లుపాదుగునను ఆంగుళమునెత్తున ఇనుముతో చేయబడియుండును. దానితో కాలు ఆడును ఎత్తికేయునుండ మంచుమీద జారుచునే పడకుండ Balance గొలుపుకొనుచు పరుగులెత్తుట మొదలగు విశ్రమలైన Feats చేయుదురు. ఆట్లు మంచుమీద స్త్రీలుకొందరు నాట్యము కూడ చేయుదురు. అది చూచునారికి మిగు సాగనుగా నుండును.

స్కై-ఇంగు కొండవైనుంది క్రిందకుజారుట

ఇట్లు తమతో భోజనము తీసుకొనివెళ్లనివారికిని భాగ్యవంతులై వారికిని అచ్చటనే భోజనకాలము గలవు. అందు వారివారికి కావలసినఆహారములను భుజించి తిరిగి యథాప్రకారముగ మంచులో ఆడుకొందురు. ఈ స్కై-ఇంగ్ (Skiing) వినయమై ఇందుగల చిత్రీయలకల్ల చదవరులకు కొంత బోధపడగలను.

దురు. ఆట్లు మంచుమీద స్త్రీలుకొందరు నాట్యము కూడ చేయుదురు. అది చూచునారికి మిగు సాగనుగా నుండును.

(౨) స్కేటింగ్ (Skating)

అని మరియొకఆట గలదు. అది ఎత్తు పల్లములులేక చదునుగా ఉండు భూమియందుమాత్రమే ఆడవలసినది ఈఆట నాడుటకు మంచు ఇసుకవలె కాక గట్టిగా రాలినలె నుండవలెను. అందుకు వారు సాధారణముగా మంచుచిలిదినములయందు చదునుగాను. నలుచదరముగాను ఉండు

స్కై-ఇంగుకు బయలుదేరుచున్నవారు

టెలిఫోన్

మన ఊళ్లలో Tennis' matches వలెనే
అచ్చట చలికాలములో స్కేటింగ్ పండుకలు (Skat-

ఒంటికాలిమీద
చేయుచున్న ఫీటు

ing competitions) జరుగుచుండును. అందు మిక్కిలి తెలివిగాను, బాగుగాను స్కేట్ చేసినవారికి బహుమానములు కూడ ఇవ్వబడును. ఇటువంటి పండుకలు లభ్య దేశ దేశములనుండియు స్కేట్ చేయుగలవారు వచ్చి బహుమానములు పొంది వెళ్లుచుండురు.

ఒక్కొక్కప్పుడు ఇరువురుకలిసి స్కేట్ చేసెదరు. ఇరువురుకలిసి చేయుట మిక్కిలి కష్టము. అట్లు చేయుచునే మధ్యమధ్య గిరినతికిగిరిమరిల మామూలుగా నిలుచుండురు.

స్కై-ఇంగ్ చేయులేనివారికి చూచుటకు మిక్కిలి విసుగుగా ఉండునుగాని స్కేటింగ్ తెలిసినవారికి చూచుటకు మిక్కిలి బాగుగాను, ఇంపుగాను ఉండును.

(3) ఇదేవిధముగా వారు చుచునుగా నుండునేలమీదనే గట్టిగా ఉండు మంచు మీద గోల్ఫ్ (Golf) ఆడుదురు. అది మామూలుగోల్ఫ్ ఆటమాదిరిగానే ఉండును.

ఇంకను పీరు మంచమీద ఆడు ఆట లలోటోబోబూగింగ్ (Tobobooing) అనియు, కర్లింగ్ (Curling) అనియు అనేకవిధములైన ఆటలు గలవు కాని అన్నిటిలోకి స్కై-ఇంగ్, స్కేటింగ్ మాత్రమే ముఖ్యమైనవి.

వంగల వాణీబాయి

బ్రిటిషురాజుల రాజలాంఛనాలు

పట్టాభిషేకాలంకారాలు

బ్రిటిషురాజులు పట్టాభిషేక మహోత్సవ సమయంలో ఉపయోగించే రాజలాంఛనాలు ఎన్నో ఉన్నవి. వాటిలో కిరీటాలు మూడు. అందులో ముఖ్యమయింది ౧. ఇంగ్లాండు కిరీటం దీనిని సింహాసనం ఎక్కినప్పుడు పెట్టుకుంటారు. దీని అసలు పేరు “సెయింట్ ఎవర్వర్థ్ కిరీటం” అని. రెండవవారల్గు రాజు తన

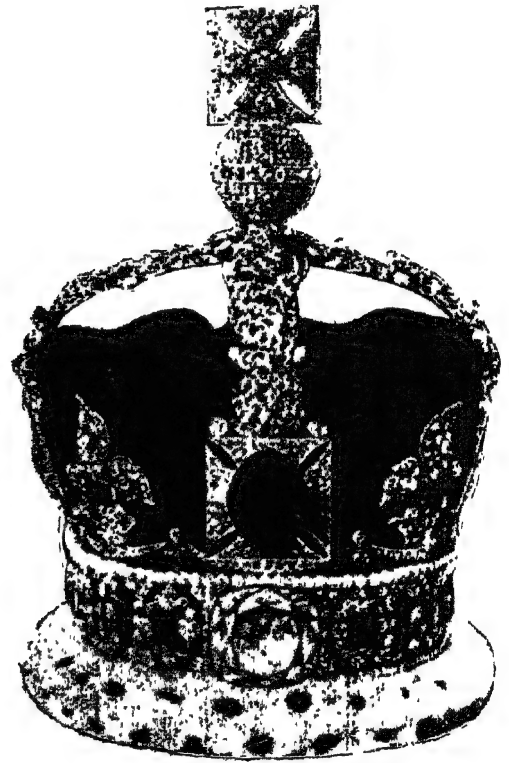
వెల్లు చెడగొట్టించి అమ్మివేశాడు. అందువల్ల ఆ సమానాగానే చాచల్సు దీన్ని చేయించాడు. వెలగల వజ్రాలు, కెంపులూ, పచ్చలూ, నీలాలూ దీని నిండుకూ చెక్కించాడు.

౨. రెంజోకిరీటం పేరు ‘ఇంపీరియల్ స్టేట్ కిరీటం’. దీన్ని విక్టోరియారాణి తన పట్టాభిషేకంకోసం ౧౮౩౮ సంవత్సరంలో చేయించుకుంది. ప్రపంచ

౧

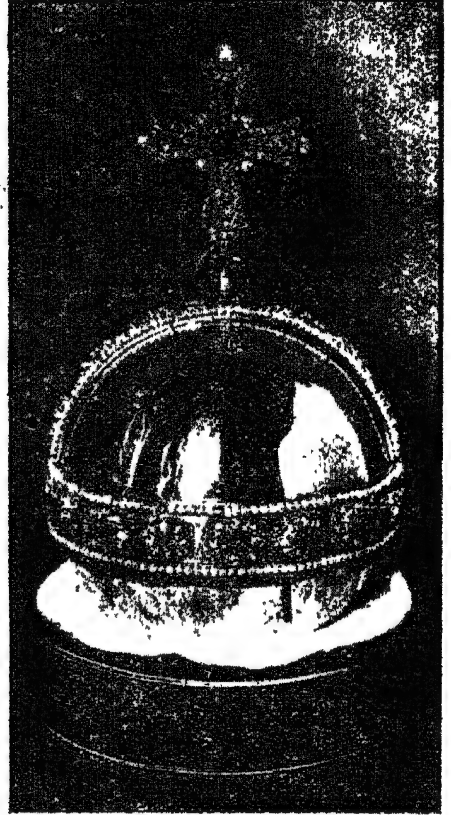
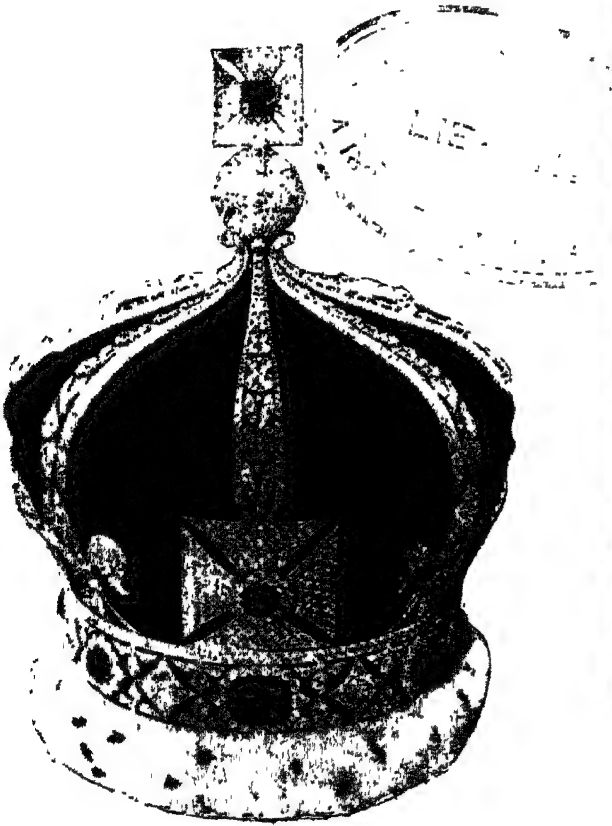
పట్టాభిషేకంకోసం ౧౮౬౨ సంవత్సరంలో చేయించుకొన్నాడు దీన్ని. అంతకుపూర్వం ఇంగ్లాండు రాజులు తన వాయిదీగా పెట్టుకుంటూవచ్చిన కిరీటాన్ని క్రాంతి రాజ్యంలోనూ లేదట.

౨

ప్రఖ్యాతాలయిన రత్నాలు దీనిలో చెక్కబడ్డవి. ఎలిజబెథరాణి మత్యాలలోఁకలూ, ౧౧ కతాబ్ది ప్రారంభంలో ఉన్న ‘ఎడ్వర్డు ది కన్ ఫెసరు’ వేలిఉంగరంలో నీలమూ ఇందులో ఉన్నవి. దీనంత వెలగలకిరీటం మరే

3. నూదోడి ఇండియా కిరీటం. ఢిల్లీలో రాజు గద్దెయెక్కి కిరీటం పెట్టుకున్నప్పుడు అయిదోజాన్కి చక్రవర్తి పట్టాభిషేకంకోసం ౧౯౧౧ దీన్ని ఎడమచేత పట్టుకుంటాడు దీనిమీద నిలువున సంవత్సరంలో ఇది చేయబడింది. ఇంగ్లాండు కిరీటం ఇంగ్లాండువాటి రాగూడదట. అని శాసనం. అందుకోసం మని ప్రత్యేకంగా దీన్ని చేయించుకోవలసివచ్చిందట. దీనినడుంగా ఉండే కుచ్చులో ఒక శ్రేష్ఠమయిన,

౪

3

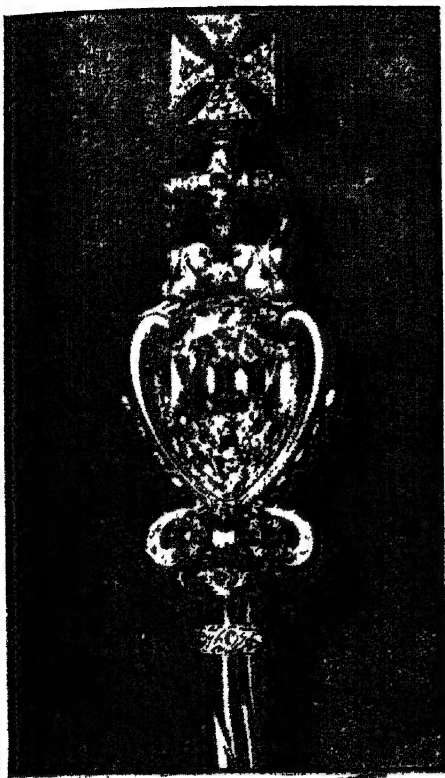
అందమయిన పచ్చ ఉంది. అది ఇండియాలోది. దీనిలో పొదిగిన వజ్రాలు ఆరువేల కథికంగా ఉంటవి. దీనినెల ఆరవయివేల పౌనులు.

ఉండే శివ వక్రీస్తుమతంయొక్క అధికారాన్ని నూచి స్తుంది. ఇది రత్నఖిదితమయింది; అమూల్యం అయింది.

౫. నెయింటు ఎడ్వర్డు రాజదండం. ఇది బంగా

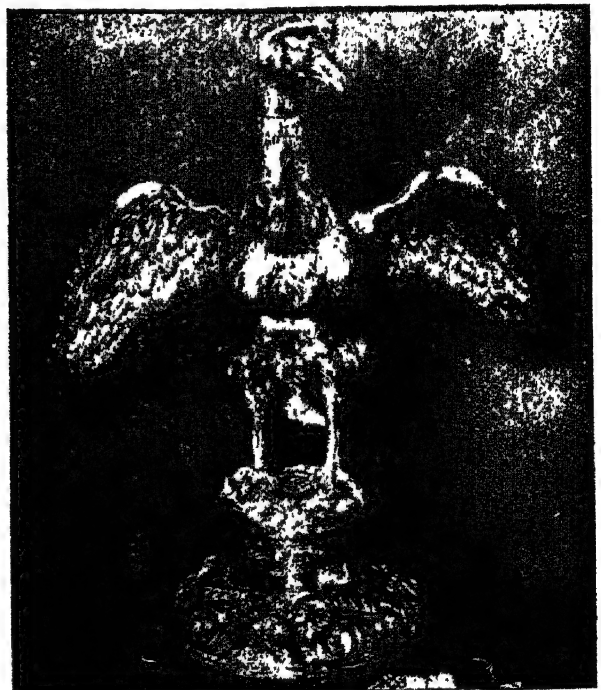
౪. రాజు చేతపట్టుకునే బంగారుచెండు ఇదికూడ రుది. రత్నాలు చెక్కబడిఉంది. 'దక్షిణ - ఆఫ్రికా' రెండవచారల్కు పట్టాభిషేకం కోసమే చేయబడింది. యూనియన్ వారు ఏడవ ఎడ్వర్డు చక్రవర్తి కానుకగా

మఖమల్లులైదాపని చేయబడినది. కంటకంఅంటే
గుర్రంమీద సవారిచేకేటప్పుడు గుర్రం పక్కటో
పొడిచి నడపడానికిని కాదు కాళ్లకు కట్టుకునే మల్లు.
దీన్ని ఇనుముతో చేయడం చూచాము. ఈ రాజకంట
కాలు మాత్రం బంగారపు గట్టిచేతవి.

2. (ఎ, బి) అగ్గిపేకపాత్రలు: కాంటర్బరీ
అర్చివిషయ (రాజపురోహితుడు) గడ్డలాగు బంగారం

ఇచ్చిన 'గ్రేట్ టేబుల్ ఆఫ్ ఆర్కియాలజీ' అనే పెద్దవ్రజం
దీనిలో చెక్కబడినది. దీనిపొడవు మూడడుగులు.

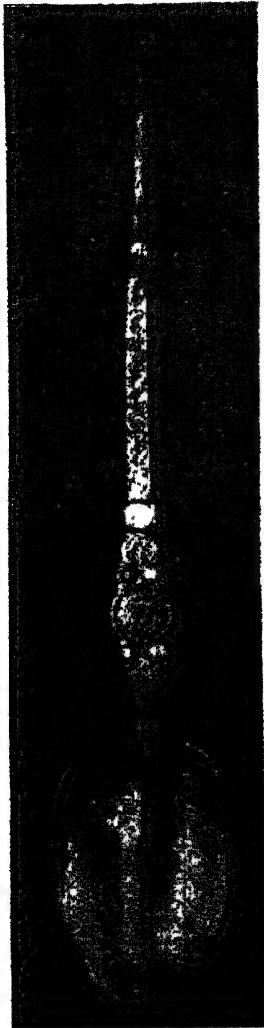
౬. బంగారు రాజకంకణాలు, నైయింటు జార్జి
కంటకాలు, ఇవి ప్రాచీనకాలంనాటివి. కంకణాలమీద

2 ఎ

తో చేసిన పాత్ర (ఎ) లోనుండియుక్కు గుండా విర్రాండు రాజ్యలాంఛనాలు చిత్రింపబడిఉన్నవి. అభిషేకార్థముయిన, పవిత్రతైలాన్ని బంగారు చెంచా 3. నూజోదాని పీడి బంగారంతో చేశింది.

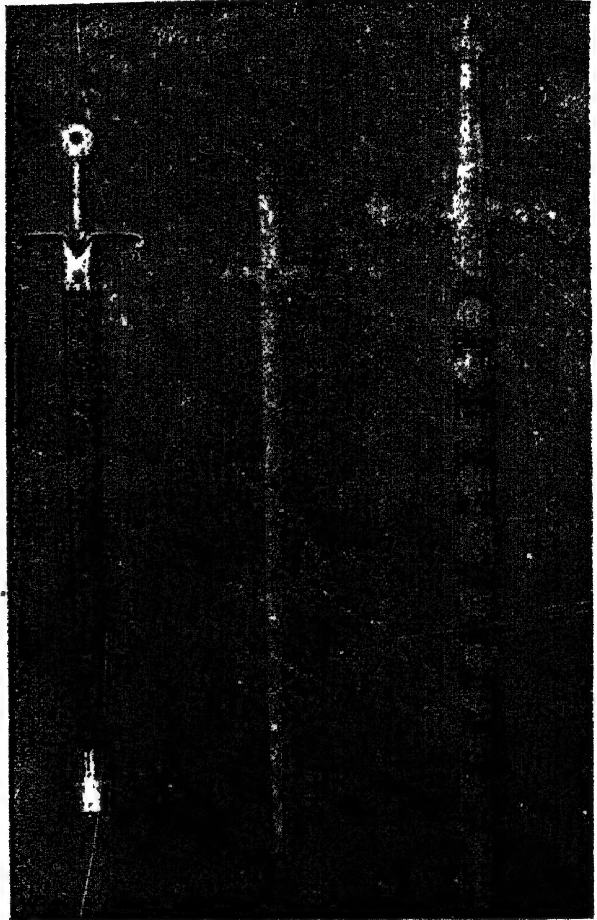
2 (బి)

(బి) లోకి వంచుకొని రాజుకు అభిషేకంచేస్తాడు. ఇది క్రాంతియుగంకంలో యాపుమాళిపోకండా మిగిలిన ప్రాచీనపాత్రలు.

౮. రాజభిష్టాలు: ఇవి మూడు. ఎడమమండి:

౧. ఇది ప్రధానమయిన రాజభిష్టం. దీనినాచర మొక్కగా ఉంది. ఇది దయభూతకముట. దీన్ని రాజు పట్టాభిషేకానంతరం దట్టికి తగిలించి వేలవేసుకుంటాడు.

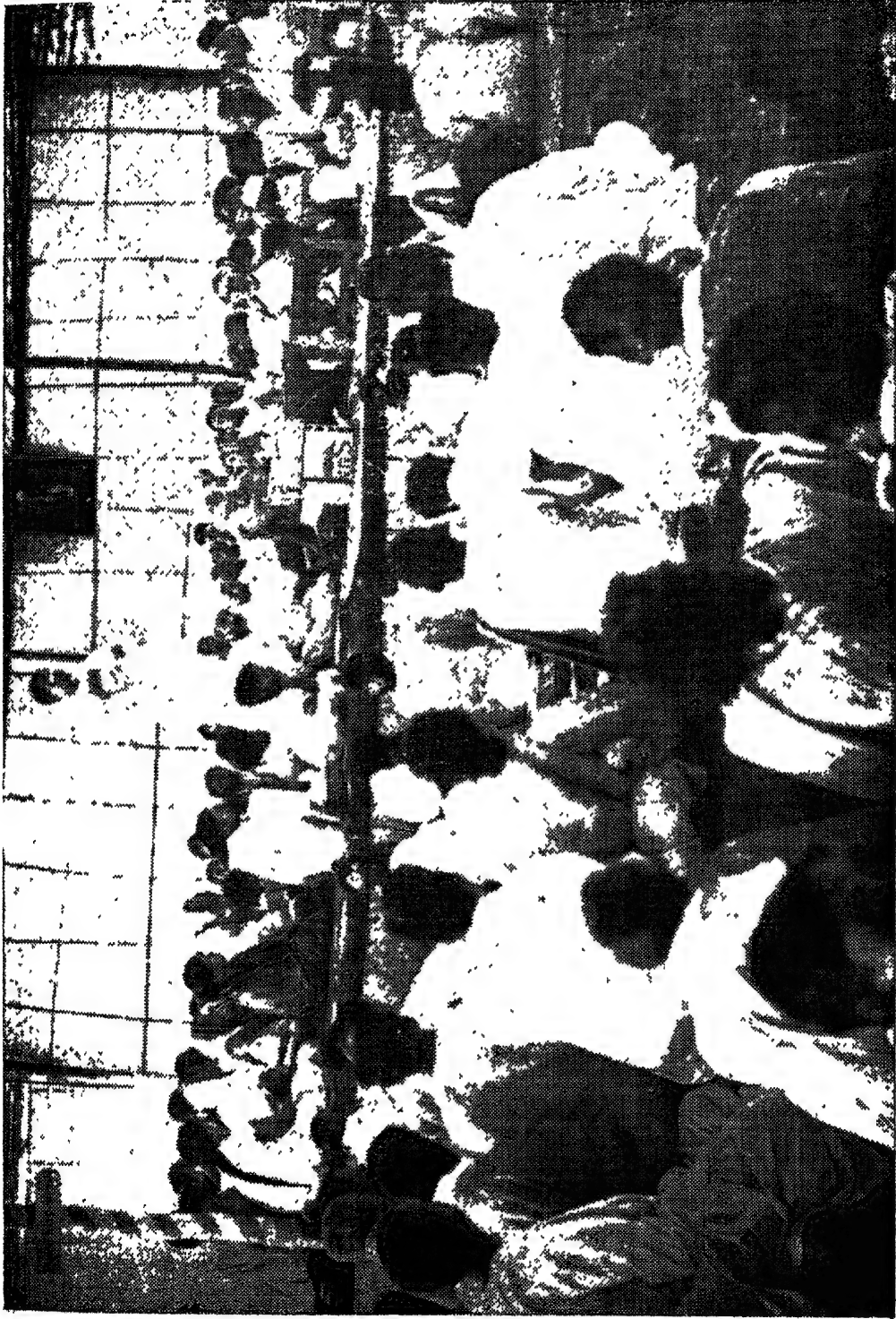
2. రెండోరాజభిష్టం మరమద ఇండ్లాండు, స్టాట్యూండు.

౩

ఇవికాక రాణిపెట్టుకునే కిరీటం ఒకటి ప్రత్యేకంగా ఉంది. ఇది ఎలిజబెతురాణికోసం చేయబడింది. దీనికిన్నీ రత్నాలు చాలాచెక్కబడినవి. ఇందులో చెక్కబడినవజ్రాల్లో చాలమట్టుకు మేరీరాణి ఇచ్చినవేనట. ఇంకా రాజదండాలు, ఉంగరాలూ మొదలయినవి కొన్ని కలవు. రేపు మే ౨౭ ౧౨ తేదీని ఇంగ్లాండులో జరగబోయే అరవవార్షికోత్సవానికి పట్టాభిషేకమప్పుడు పీటన్నింటినీ ఉపయోగిస్తారట.

— టైమ్స్ అఫ్ ఇండియా వీక్షి

భారతీయ సాహిత్య పరిషత్తు మాసేషము త్యగరాజునగర, చెన్నపురి. (27-8-87)
అధ్యక్షుడు మహాత్మాగాంధీ. సమావేశ ప్రారంభము, కాకాశ్చలేల్లరుగారు ఉపన్యసించుచున్నారు.

సి. వి. రామను సతి

ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షురాలు, (భారతీయ
సాహిత్య పరిషత్సమావేశము.)

శ్రీ కమ్మ లమాణిక్కం, ఏలూరు.

కడదిననెలలో కాకినాడయందు జరిగిన వ్యాయా
మ సంఘ వార్షికోత్సవమున వల్లవిద్యపోటీలో గెలిచి
వెండిగదను బహుమానముగా పొందిన యువకుడు.

సులోచన

‘భారతీయ-ఫిలిం’ ప్రపంచంలో ప్రజాహృదయాన్ని ఎక్కువగా ఆకర్షించిన ఫిలిం తారలలో ఒకటి సులోచన. కలూచన అసలు పేరు ‘రూబి మేయరు.’ మూకచిత్రాల నాటి పాత కాలంలో రంగం ఎక్కింది. మొట్టమొదట సులోచన నటించిన చిత్రం ‘వీరబాల.’ తరువాత ‘మేవారుత్సం’ ‘అనార్కలి’, ‘మేజిక్ ఫ్లాట్’ అనే సుప్రసిద్ధాలయిన ఫిలిముల్లో నటించి మంచి పేరు తెచ్చుకుంది. చివరి ఫిలిము ఇంగ్లాండులో ప్రదర్శించినప్పుడు సులోచనమీద మెప్పులు చాల తోరుగా కుమ్మరిల్లి పోయినవి.

ఇంతలో టాకీలు వచ్చాయి. దూరదృష్టులు కానివాళ్లు ‘ఇంక సులోచనపని అయిపోయిన’ దన్నారు. కాని కొన్నాళ్ల పాటు సులోచన ఏమారు మాలో ఉండిపోయి దేశ భావలను చక్కగా నేర్చుకుని మళ్లా రంగాని

కెక్కి టాకీలో నటించింది. సులోచన మొదట నటించిన టాకీ ‘మాధురి.’ అందులో తన పేరును నిలుపుకుంది. ఆ తర్వాత ‘వైర్డ్ ఆఫ్ ఇండియా’, ‘డాహాకీ లడ్కి’ అనే టాకీల్లో నటించి పేరు మోసిన హిందూస్థానం తారల్లో చోటు చేసుకుంది.

ఇంక ముందు ‘జంగిల్ క్వీన్’ టాకీలో కురంగి (నాయిక) పాత్ర నటిస్తుందట. అందులో డి. బిల్లి మో

రియా కమలకుమార (నాయిక) పాత్రను నటిస్తాడట విషాదఘట్టాలతో నిండిన కథ ఇది. సులోచనకు భారతీయతారల్లో అగ్రస్థానం లభించే అవకాశం ఇందులో ఉందని తలపబడుచున్నది. సామ్యుచుండు చల్ల చూపులతో సాగనులుకురిపించే కన్నులమాలాన్ని సులోచన పేరు సర్వథా సార్థకం అయింది.

మైమ్సు ఆఫ్ ఇండియా వీక్షి.

విజ్ఞానవిశేషాలు

చిన్న రేడియో నెట్టు

ప్రపంచములో నెట్లు చిన్నదను రేడియో నెట్టును ఒక న్యూ కూర్చు వాస్తవ్యము కనిపెట్టెను. ధ్వనిని విద్యుత్ ప్రసంగముల దుపయన వ్యాపింపజేయు ట్రాన్స్ మిషన్ నెట్టుకొలది 3 X 3 X 10 అం. దీనిబరువు గల అవున్సులు. ఆ కళమునుండి విద్యుత్ ప్రసంగములను గ్రహించి

కార్బనుకాగితము లేకయే
తైపుయంత్రమున కాపీలు

ఒక క్రొత్తసాధనము మామూలు టైప్ రైటర్ మనకు అమర్చబడి యుండుటవలన, కార్బ

నుకొనితమల అవసరము లేక ఒకేమారు ఒక ఉత్తరమునకు నాలుగు కాపీలు తీయవచ్చును. తైపుయంత్రమున నాలుగు కాగితములు చొప్పించవలెను. అప్పుడు క్రొత్త ఏర్పాటుకలన నాలుగుచిబ్బులు నాలుగు కాగితములకు అమరును. ఇట్లు తైపుచేసిన కాపీలు నాలుగును ప్రత్యేకము తైపుచేయబడినవానివలెనే యుండును. అవి మన మొదలయిన వంటుకొనక శుభ్రముగ నుండును.

మరల ధ్వనిరూపమున మార్చెడు రిసీవర్ చిత్రమునందలి వ్యక్తిచేత నున్నది. గల అంగుళముల పొడవుగల రెండు అంపెనాలు (స్పర్శశృంగములు) కలవు. ఒకపాను బరువుగల జేబుబాబరీరి ఉపయోగించి అరమయిలు దూరమున నుండువానితో తెలిఫోనులోవలె మాటాడవచ్చును. రేడియో నెట్టులో ఒకమీటరు నొక్కినంత, ట్రాన్స్మిటరు రిసీవర్ గనును; రిసీవరు ట్రాన్స్మిటరుగను. కొంచెము ఎక్కువ కత్తిగల బాటరీల నుపయోగించి, కొలది మార్పులనుచేసినయెడల ఈ నెట్టునుండి పుట్టు ధ్వని అయిదునుయిళ్ల దూరమువరకు వినిపించును.

అలంకారపు జేబునెట్టె,
బాటరీలెట్టు సహా

సిగరెట్లు పెట్టెయంత ఈ చిన్న పెట్టెలో ముఖమును దిద్ది అలంకరించుకొనుట కవసరమయి పదివస్తువులుండును. అద్దము, మొగమునకు బుగ్గలకు రాచుకొను పొడరులు, పెదవులకురంగు, చిన్న పట్టుకారు, సిగరెట్లు, అగ్ని పుల్లలు, పెన్ సిలు, కాగి

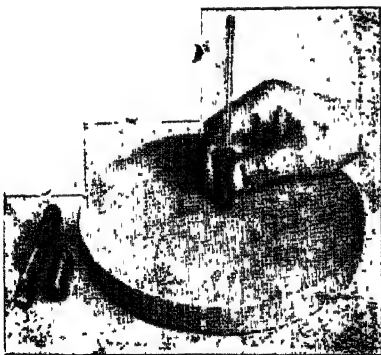
తము, ఒక బాటర్లైటు-ఇవి అందులో ఉంచేపదివస్తువులు. బాటర్లైటు వెలుగున మొగమును దిద్దుకొనవచ్చును. ఈపైపైను ప్రత్యేకము బాటర్లైటుగా కూడ మార్చి వాడుకొనవచ్చును.

బ్రహ్మాండమయిన వ్రాతపుస్తకము

ప్రొ. ఆర్. హెచ్. వీలర్ ఆను మనస్తత్వ శాస్త్రపండితుడు మనస్తత్వ శాస్త్రసంబంధులగు పరిశోధనల ఫలములు, వానియొక్క పరస్పర సంబంధములు మొదలయిన విషయములు సులువుగా తెలియుటకయి ఒక బ్రహ్మాండమయిన, సంపుటమైన వ్రాసియుంచుచున్నాడు. ఆ సంపుటమైనది పుస్తకపాఠపు నాలుగడుగులు; వెడలుపు గత అంగుళములు. పూర్తి అయిన దానిబయట నూటపదిపాను లుండునట.

కాంక్రిటు ఎండియందుంటున్న తెలుపుయంత్రము

నేలపయిని క్రొత్తగా కాంక్రిటువేసినపుడు దానిమీద బల్లలుఆమర్చుటకు పూర్వము, అది చక్కగా ఎండినదో లేదో తెలిసికొనుటకు కొందరు నిపుణులు ఒకయంత్రమును తయారుచేసిరి. అది చెయ్యనవీల్చు

కొనని ఒక గుండ్రని డాలులో ఆమర్చబడియుండును. ఆ డాలును కాంక్రిటుమీద, త్రవ్వకలయందు, ఉంచినచో ఆవిరినిబట్టి కాంక్రిటులోని చెమ్మను అది తెలుపును. కాంక్రిటు బాగుగా ఎండినతరువాత బల్లలు పరిచినట్లుయిన మెరకపల్లములు లేక తలము చుడునుగా నుండును.

వేలకు పనిలోనికి రాని వనివారిని పట్టియిచ్చే ఘటికాయంత్రము

ఇట్టి ఘటికాయంత్రము లీవల్ల కార్ఖానాలోను, కచేరీలలోను ఉపయోగింపబడుచున్నవి. పనివాడు వచ్చి యంత్రమునగల మీటను నొక్కవలెను. వెంటనే ఆనాటికేది, అప్పటివేళ-గంటలు, నిమిషములు-లోపలనున్న కాగితపుచేపుమీద అచ్చుపడును. ఆవల వాని సంతకమునకయి యంత్రముమీదవైపున నున్న కన్నమునకు సరిగా వచ్చి ఆచేపు ఆగును. ఆచేపుమీద అక్కడ మీటనొక్కినవాడు సంతకము చేయవలెను. అలస్యముగా వచ్చినవారు త్వరగా వచ్చినట్లు తప్పువేళను గుర్తించుట కింక ఏమాత్రమును అవకాశములేదు. చిత్రమున ఒక ఉద్యోగి మీటనుకొక్కి, చేపుమీద సంతకముచేయుచుండుట కాననగును.

బ్యాంకి చెక్కులను తూచి లెక్కవెట్టవచ్చును

లాన్ఆంజలీస్ (కాలిఫోర్నియా) బ్యాంకులలో ప్రతిమాసాంతమునను కొట్లకొలది చెక్కులను లెక్కవెట్టవలసియుండును. ఆ పనికి ఎంతయుకాలము వ్యయ

ము నగును; శ్రమకూడ అధిక
మే. దానినంతయు పోబెట్టు
బకయి ౨౨ చెక్కులు రమా
రమి ఒక అవున్న, మరి, ౩౫౦
ఒక పాను బరువు ఉండునని
తూచి కనుగొని, అలెక్కల
ననుకరించి కట్టలకొలది చె
క్కులను తూచి నలుపుగ
లెక్కకట్టచున్నాడు.

చెడిపోయిన నారింజపండ్లను
తెలుసుకొనుటకు యంత్రము

ఇది ఒక 'యస్పెరే' యంత్రము. కాలిఫోర్ని
యా లేబరేటరీలో తయారయినది. ఈయంత్రము సాయ
మున పుచ్చిన, ఎండిన పండ్లను తెలిసికొనవచ్చును. ఇద్దరు
మనుష్యులు గంటకు ౨౨,౫౦౦ పండ్లకు పరీక్షింప
గలరు. రెండు గాజు తెరలమీద వారియెదుర ఒకదాని
వెనుక నొకటిగా జరిగిపోవుచున్న నారింజపండ్లయొక్క
నీడ పడును. అనీషలో పండ్లలోపలి మంచి నెబ్బరలు తెలి
యును. పండులో దోషము కనుపడినతోడనే ఎదుటి
వ్యక్తి ఒక మీటను నొక్కును. వెంటనే దోషముగల
పండు అవల పడిపోవును. ఈవిధముగా పరీక్షించి మంచి
నారింజపండ్లనే అక్కడివారు ఎగుమతిచేయుదురు.

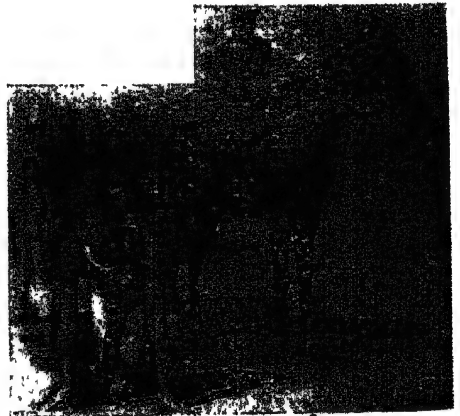
వెద్ద ఫోటోలను కడుగుటకు వెద్దతోట్లు

గోడల వలంకరించుటకొనము తయారుచేయు
పెద్దపెద్ద ఫోటోచిత్రములను కడుగుటకయి పెద్దతోట్లు కాలమున ౧౦౦ గజములదూరము పరువిడి ఇరువదిగ

చికాగోలో తయారు చేయబడినది. వానియందు ౪౨
అం. వెడలుపు, ౨౫ అ. పొడువు గల ఫోటోలను కడుగ
వచ్చును. ౧౧౪ గాలనుల నీరుపట్టు ఆటోట్లలో వడ్డ
బోసిననీరు నిరంతరము పారుచుండును. శ్రేష్ఠమయిన
ఉక్కుతో చేయబడినవి కావున రసాయనపదార్థముల
మిత్రణము కారణముగా అవి ఏమాత్రము పాడుకావు.
ఫోటోలను చాల శుభ్రముగా నుండును.

వేగవర్తిత్వలో మనిషి గుట్ట మును ఓడగాట్టెను

జెస్సీ ఓవెన్న అను సీగ్రోయవతుడు ఇటీవలి
ఒలింపిక్ పంచెములలో మిక్కిలి వడిగాపోవు ఒక
గుట్టముతో పోటీచేసి దానిని ఓడించెను. క్యూబా
ట్రాపిక్ లోపార్కులో పది నెకనులకంటె తక్కువ
వేగవర్తిత్వము

మరియు పూర్తిగా ముందుకుమించి తిరిగివచ్చిన రంగులను గమనించుట అధికమని అతడు రుజువుపరచినాడు.

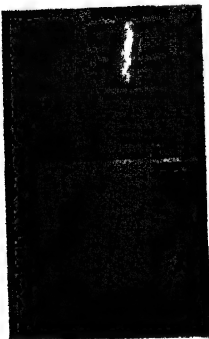
కాగితములను తనంత గ్రహించు తైపుయంత్రము

ఇది క్రొత్తవాదిరి ఎలక్ట్రీక్కు తైపుయంత్రము. యంత్రము ముందుభాగమున నుండుతొట్టిలో తెల్ల కాగితములను, కార్బను కాగితములను పేర్చిఉంచినయెడల తైపుచేయ మొదలుపెట్టినప్పుడు, తెల్ల కాగితమును,

కార్బనుకాగితమును సరిగా తిన్నగా మరలొక తమంత వెళ్లుచుండును. ఇందువలన కాగితములను ఎరుదుదిగుడు లేకుండ ఎక్కించవలసిన శ్రమ, ఆలస్యము మొదలయిన తొందరలన్ని తప్పిపోయినవి. కాగితాలు నలుగురుకు పైకొసలుకాపీలు కావలసినన్ని తీసుకొవచ్చుననియు యంత్రనిర్మాత చెప్పుచున్నాడు. తైపుచేయునతడు యంత్రమునందలి తొట్టిలో కాగితములను పెట్టుచుండుట చిత్రమున కానవచ్చును.

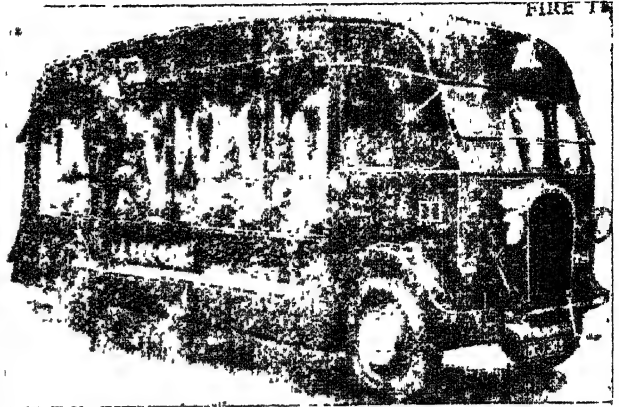
జంత్రపు పావురము

హార్వర్డు ఎంజినీరింగ్ కళాశాలలో రెండు కట్టడ పనిలోనివారు ఉత్తర ప్రత్యుత్తరముల రాకపోకలను సాగించుటకు 'జంత్రపుపావుర' మొకటి నిర్మింపబడియున్నది. ఇది రెండుకట్టడములకు కట్టబడిన తీగల

మంట నడుచును ఇది 'సలిండరు' ఆకారమున నుండును; మోటారుశక్తితో నడచును. తనంతట నదియే పోయి తీగయొక్క రెండు చివరలను ఆగిపోవును. దీనిలో ఉత్తరముండినయెడల, ఎట్టిరంగుదిపము వెలుగుచుండును.

కొత్తరకపు నిప్పునాల్చు యంత్రము

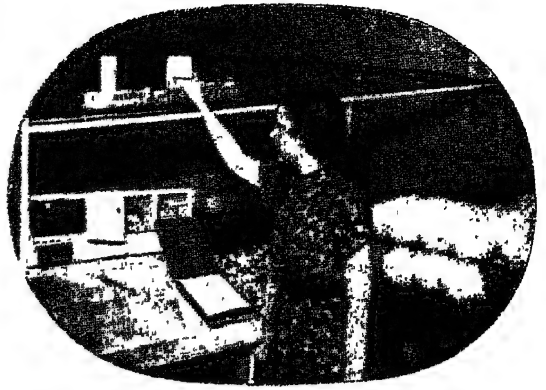
ఇది యితీవలనే యములునకు వచ్చినది. దీనిలోని విశేష మేమనగా, నిప్పురగుల్కొన్న ప్రాంతములకును నీటిసరఫరా కనుకూలమైన జలాశయాదులకును నడుమ చివర కొకటిన్నరమైలుదూర మున్నను సరే దీనిసాయముతో అనాయాసముగనిప్పునార్చు కార్యమును నెరవేర్చవచ్చును. ఇందులో ఒకటిన్నరమైలు పొడుగుగల పట్టగొట్టము లమర్చబడియుండును. ఈ యంత్రము సాధారణముగ గంటకు ౧౫ మైళ్లదూరము పోగలిగియుండును గావున దూరజలాశయాదులకు గొట్టములను తగిలించుటకు గూడ నుమారు ౬ నిమిషములకన్న నెక్కువ వ్యవధి పట్టదు. నీటి సరఫరా ఎక్కువగా కావలసిన సందర్భములం దనుకూలముగ నుండగలందులకై ఒకటేమారు రెండుగొట్టములను అమర్చుటకుగూడ నిందులో సౌకర్యములు చేయబడియున్నవి.

క్యామెరాలలో మరియొక అభివృద్ధి

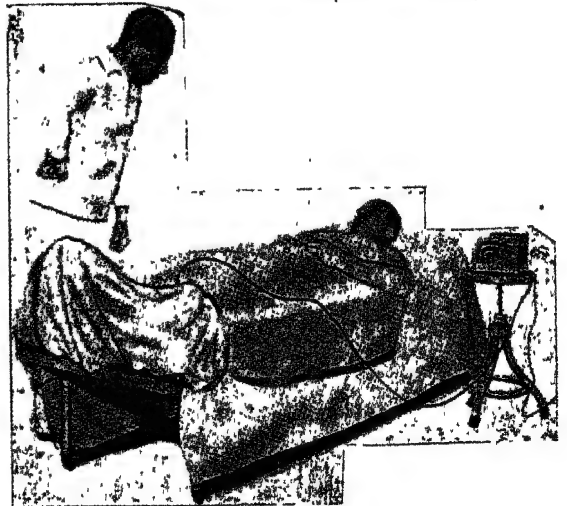
ఏయే సమయములందు ఏయేచిత్రములకు ఎంత తేలికగా తురునిచ్చి బింబములను తీయవచ్చునో తూచినట్లు

వెళ్ళబగాని, నిర్ణయించుచుగాని గుర్తుబుద్ధిమైనపని. ఈ సూక్ష్మనితేజము ప్రతికాలమునకు, ప్రతి స్థానమునకును వ్యత్యాసమునుండు నను సంశయమును గమనించుచునే గలుగ్నాము. అనెనును చక్కగా గ్రహించి బింబములకు ప్రతిబింబములను సలక్షణముగా తీయు లోనే వాచాచిత్రకారుని నేర్పు వ్యక్తముగుండును అది యొకరి బోధనతో వచ్చునదికాదు ఒక్కొక్కఁడును కష్టపడి, లోటుపాట్లు అనుభవించి, వానిని సవరించు కొనుచువచ్చి ఆచరిస్తేతప్పితికి రావలసివచ్చే. అది యెంత వ్యయ, ప్రయాససాధ్యమో వాచాచిత్రకారు లెదగుదురు. అటువంటి వ్యయప్రయాసలను తప్పించుటకై యీరకపు క్యామెరాలు క్రొత్తగ నిర్మింపబడుచున్నవి. చిత్రకారుని ప్రజ్ఞతోలి అక్కరలేకయే యీయంత్రములు సమయసంబద్ధముల కనుకూలముగ స్వయముగనే కావలసినంత వెలుతురును ప్రతిబింబఫలకములకు సమకూర్చి చక్కని ప్రతిబింబములను తీయగలుగుచున్నవి. వీనిలో వెలుతురు మొట్టమొదట సహాయకకటకము (Auxiliary lens) న ప్రవేశించి ఆప్రాంతముననుండు ఫోటో ఎలెక్ట్రిక్ సెల్లను తాకును. వెంటనే యంత్రములోపలి వడబోత తెఱ (Screen filter) చలించినారంభించును. ఆ తెరలోని పారదర్శకత క్షిన్నభిన్నముగ నుండి చిత్రఫలకములకు అనుగుణమైన వెలుతురును తూచినట్లు ప్రకటనపెట్టుచుండును. సరిమితమైన వెలుతురు ప్రవేశింపగానే చూత మానుకొనిపోవును.

నొక తీగలయినపదార్థ కంబములమీదుగా సమర్పబడి యుండును. ఆ యినుపదారి మీద ఆటరైలుబండి ఆ కొననుండి యీకొనకు పరుగెత్తుచుండును. ఏ సీతమువద్దకు వెళ్లవలయునో ఆ మారమునకు పోగలుగునంతి బిసతిప్పి ఆ ఒండిమీద పంపవలసినకాగితములను పెట్టి విడిచెదరు. అది నిర్ణీతదూరమునకు వెళ్లి టక్కుమరి యాగిపోవును. ఈ పద్ధతిమూలముగా కార్మాలయములకు 'బోయాల' జీతముల ఖర్చు తగ్గింపబడినది.

చలికాలమునకు విద్యుచ్ఛక్తి దుప్పట్లు

కార్మాలయములయందు 'బోయాల' లవసరములేదు

మేనేజరు గుమాస్తాలకుగాని, గుమాస్తాలు మేనేజరుకుగాని, గుమాస్తాలలోనే ఒకరు మరియొకరికిగాని కాగితములు వగైరాలు పంపవలసినప్పుడు వానిని తీసికొని పోవుటకు 'బోయాల'లు ఇంతవరకు నియమింపబడుచున్నారు. ఆ ఖర్చును తగ్గించుటకై యీ క్రొత్త పద్ధతి యాచరణలోనికి వచ్చినది. ఉద్యోగుల సీతముల మార్గముగా అంతరాళమున తగుమాత్రపు టెక్తున

చలికాలములందు తలుపులు బిగించుకొని దుప్పట్లు, కాలువలు కప్పకొని పరుండుట మామూలు. ధ్రువప్రాంతములందును, పర్వతప్రాంతములందును, తదితర శీతలప్రదేశములందును ఎన్నిప్రయత్నములు చేసినను

చలికాగుకొనుట కష్టముగనుండును. అట్టి పరిస్థితుల యందు సాకర్యముగనుండుటకై యీదుప్పట్లు క్రొత్తగ తయారుచేయబడినవి. ఇవి సన్నని, మెత్తని నిరోధపు తీగలతో అల్లబడియుండును. వీనిని నీటిలో తడుపవచ్చును; ఉతుకవచ్చును. వీనికి ఒకకమ్మి అమర్చబడియుండును. ఆకమ్మిని ఇంటిలోని ఏవిద్యుచ్ఛక్తిపేటిక కైనను తగిలించి ఈ దుప్పటికప్పుకొని పండుకొన్నచో బయట ఎంతచలిగనున్నను సరియే, వెచ్చగ హాయిగ నుండును. దుప్పటిఅల్లిన తీగలు నిరోధపుతత్త్వముగలవి గావున వ్యక్తులకు విద్యుచ్ఛక్తిసూత యేర్పడుసంభవ ముండదు. దేశకాలములనుబట్టి వెచ్చదనమును మెచ్చించుకొనుటకును, తగ్గించుకొనుటకును ఉపాయములుకూడ అందులోనే ఏర్పాటు చేయబడియున్నవి.

వేటకాండ్రు లక్ష్మ్యవిద్యను నేర్చుకొనుటకు
క్యామెరా తుపాకి

వేటాడు తుపాకాలమున లక్ష్యజ్ఞానములేనివారును అందుకు పూనుకొని వెళ్లి ప్రమాదకరములైన మృగములకు గురిపెట్టి తుపాకులను ప్రేల్చుటయు, గురితప్పి పోయి యామృగములు కోపానేశమున వారిపై దుమకబోవుటయు, ఆ ప్రమాదమునుండి తప్పకొనుటకు కన్నతంటాలపడుటయు మనము వినుచున్నాము. ఈ యవస్థలను స్వయముగ నెరిగినయొక రీ నూతనపద్ధతి నవలంబించినారు. తుపాకియందలి తోటాలగొట్టమునూడ దీని దానిస్థానమున నూత్నమయిన యొక క్యామెరాను, దూరదర్శినితాలూకు కటకమును అమర్చుకొన్నాడు.

కటకపుమాతకును, తుపాకి నొక్కమీటరును ఒకదీరును తీగను తగిలించినాడు. దీనితో నతడు తన పెంపుడు మృగములను గురిచూచి మీటనొక్కరు. వెంటనే క్యామెరామాత తెరచుకొని మూగుకొనుటవలన ఫిలిముమీద నామృగముచిత్ర మేర్పడును. అంత దానిని కడిగి పరిశీలించును. దానిలోని బింబపు స్పష్టచేతమునుబట్టి నిజముగ తుపాకికాల్పియున్నచో ఆమృగము ఆహుతి యయ్యెడిచో కాదో నిర్ణయించుకొనును. ఇట్లే అతడు దినక్రమముగ నభ్యాసముచేయుచు లక్ష్యభేదమున గలగు లోటుపొట్టును పరచించుకొనుచున్న పరిస్థితి ప్రజ్ఞను సంపాదించినాడట. గురునే అవసరములేదు; భేషయిన నిధానమే!

మోటారు ఇంజనులకు వానకాలపు డేరాలు

వాన కరియుముండుగా నున్న నెక్కడ నయినను ఇంజనులను మర్రాముచుచేయవలసి వచ్చినప్పుడు డ్రైర్లు తు వానలో తక్షియు

దు మే యన్న భయమును, ఇంజనులోపల నీరుచొచ్చి యంత్రభాగములు తడియునే యన్న గూలోచనయు లేకుండు ఇంజనులకు పైన తెరచుకొని నిలుచుట్లు కారు మైకప్పులకు జోడించి డేరాలు అనుగ్రహింపవచ్చువి. అవసరము వచ్చినప్పుడు వానిని తెరచి ఇంజనుముందుకొన లో నుండు ట్రాపీలకు తగిలించవలయును.

మోటారుకారు కప్పులను తెరచుటకును,

మూయుటకును సులభోపాయము

మోటారుయంత్రములోనే యొకభాగమున నొక పేటికలో గాలి నింపబడి భద్రపరచబడియుండును. ఎడమచిత్రమునందు చూపబడినట్లు మీటను లాగినంతనే ఆపేటికలోని గాలి యొకగొట్టముగుండా విసవిస పోయి కారు పైకప్పు నెగడనును. కప్పు తెరచుకొని సక్రమముగ నిలుచును. మరల ముడిచివేయవలసినవచ్చినప్పుడు

కష్టమైన పరిస్థితులను మరల మరల చూడటం వల్ల చిత్తమునందు అపవిత్రములు కలుగజేయును. అట్టి పరిస్థితిలో అపవిత్రములను గాని ఒత్తికి పాత్రయ్యే యాధాత్మికములను పోషించుట కష్టమును కలుగజేయును. అట్టి పరిస్థితిలో నొకసారి గాని పునఃపరిశీలన చేయవలయును. ఆ తర్వాత మరల గాని పునఃపరిశీలన చేయవలయును.

సోపాన మొదలగువాని మొత్తములను శుభ్రముచేయు పరికరము

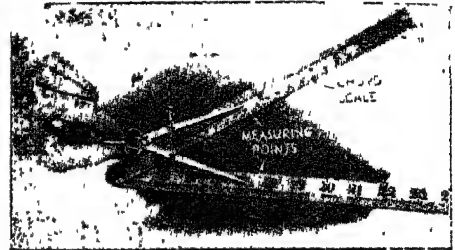

సోపాన మొదలగు వాని మొత్తము, నిండు మొదలగువాని మురికిపట్టి నప్పుడు వాని గుడ్డలను కుట్టు విప్పి యుతుంటే సాధ్యముకాదు. నీటి లో తడుపకనే వానిని శుభ్రము చేయవలయును. ఈ క్రొత్తయంత్ర మాపనికి మిక్కిలి యుపకరించును. ఈ యంత్రమునకు రెండు గొట్టములమధ్యబడి యుండును. ఒక గొట్టముకొనకు

ఒక తూలిక తగిలించబడియుండును. యంత్రములో నుండి యాగొట్టముగుండా సబ్బునగునవంటి యొకపదార్థము చిమ్ముబడును. అది రసాయన వస్తువులతో కలిసి

యుండును. అపదార్థమును మెత్తలు మొదలయినవానిమీద చిమ్ముచు నాతూలిక అవస్తువులను చక్కగా మర్దనముచేయుచు శుభ్రముచేయును. వస్తువులనుండలి మురికియంతయు విడిపోయిన రుగులతో కలిసిపోవును. తరువాత నామరికి నురుగునంశను రెండవ గొట్టము కొననుండు సాధనము పీల్చివేసి అందుకై ప్రత్యేకించబడియున్న మురికిపట్టి లోనికి చేర్చును. మెత్తలు, పగులు ఈ విధానముతో బాగుగా శుభ్రమగును. దిగువ చిత్రమున నురుగును చిమ్ముచు, ఎగువచిత్రమున మురికిన రుగును పీల్చి వేయుటయు గాంచును.

కోణములను కొలుచుటకు అడుగుబద్ద

కోణములను ఏ పరిమాణముతోనయును నిర్మింపవచ్చును; ఏ కోణమునయినను కొలవవచ్చును. ఈ బద్ద నిడుపున రెండవ గుండు, నడుమకు విభజింపబడి కీలతో కూర్చబడియుండును. రెండు భాగములందును ప్రత్యేకపు కొలతగుర్తులు గీయబడియుండును. 20 డిగ్రీల కోణమును నిర్మించవలె ననుకొనుడు. ఒక విభాజనిని ఈ కొలత బద్దముకై ఒక భుజముమీదనుండు కొలత గుర్తులమీదపెట్టి 20 యూనిట్ల కొలతవరకు వచ్చు వరకు విభాజనిని తెరవవలయును. ఆ తర్వాత విభాజని రెండుకొనలను అడుగుబద్దమీది గుర్తులమీద నిలుచునట్లు భుజములను చాచి నిలిపినచో గీయబడుచున్న 20° కోణము తనంతన ఏర్పడుచున్నది. ఇదే విధానమును తలక్రిందులు చేసినచో నెటువంటి కోణమునయినను తులములతో కొలిచి దాని పరిమాణమును తెలుపవచ్చును.

ఇంకొక నిష్పనార్పయంత్రము

మరియొక జలాశయమునుండి నీటిని తెచ్చుకొనవలసిన యవసరము దీనికి లేదు. ఇందులోనే ఒకజల

శేజస్సు తెచ్చి పెట్టిన నూట వాస్తవము. ఇది స్థూలము మైన పరిణామమునూడ కాని అంగ భావమునకి ద్రావి యభావములకు సంస్కరములను పరివర్తించుచున్న పదాలైన కష్టములు చెప్పవలసికాను. అట్టికష్టపరిస్థితులను గ్రంథములు జన్మించినందులకే సంతోషింపవలయును. భాషా సంప్రదాయములు వేరుగా నుండుటవలన అంగమున సూక్తిభరించిన భావానేకములను తెద్రూపముగ కన్న పుంజేకాను, మరియే యితర భావములను తెచ్చుటనూడ పాద్యముగారి ప్రసంగము అంగ భావము నేకములవలె నుండునని రూపకములు (Metaphors), వాతీయములు (Idioms), అతిశూక్ష్మ మనోభావములను వ్యక్తము చేయుటకు తగిన మరియు కొన్ని పదజాలములు. ఇట్టివిపుల కల్పభాండాకరము మన ద్రావిడ భాషలకు లేదు. వాస్తవమే, కాని యీ గ్రంథానువాదకులు కేవల మెల్లరకు తెలియు టలు వాడుకలోనుండు పదములను వదలి కృత్రిమపదజాలమును కల్పించి అంగ భాషాపదములకు సరి తూగున ట్లుండవలెనని చాల శ్రమపడి ట్లు తెలియుచున్నది. రాష్ట్రీయతావాది, విశోష్యద బాళిక, అనుభవకల్ప సూక్తుగళు తోరవపు, బాధిక దిగంత, గుడు గాడిదరు, లింగవిజ్ఞాన, నైతికరాష్ట్రీయత, మూర్త రూప, అక్రమకూటస్థరు మున్నగు పదములిందు శ్మవి. వ్యవస్థితమైన పదములను పరంపరగా పెక్కు ట్లులం దుపయోగించిండువలన తెలి కృతకముగా నభివ్యుచున్నది. “నీతిరహితరాగిద్ద, హిందె దిద్దిద్ద, మరిదు ఓద్దిద్దజగళు” (౧౦౩ పుట) అనునటువంటి వాక్యములనేక ములుగలవు. Back to Villages అనుదానిని ‘హల్లి గళిగ మరళి’ అని అనువదించుట విచిత్రముగా నున్నది.

ఈ గ్రంథమందు ముగ్ధములును పెక్కులున్నవి. కావుట అయిన తరువాత భాష ఏకధారగా నడచినది. ‘అనకాకార’ అను ప్రకరణము కల్లాటక భాషాతైలి యొక్క అంతిమ స్థానమును బొందినది, ‘అహింస’ ప్రకరణములం దగపడు వ్యాప్తమైన Reicence భాషాపరిపక్వస్థితిని ప్రసరించుచున్నది. ఇది చదివినప్పుడు గొప్ప సాహితీ Haldane గారికైలి జ్ఞాపకము

వచ్చును. ‘అదృష్టవశాత్తూ మనకు అమృతము’ అను ప్రకరణ మొక సూతన తెలియజేయును.

గ్రంథానువాదము అలమకంపరముగ ఉన్నది. కల్లాటక ముద్రితగ్రంథములు దుత్తమస్వరూపము లో ప్రదర్శించుచున్నది. తెద్రూపంపతుల యొక్కయు, మోతీబాల్ తెద్రూపగారియొక్కయు చిత్రములు ఇందుచేర్చబడి యున్నవి కాని వాటిని గ్రంథమునం గుచితమైన స్థలములలో నిమిచ్చియుండిన బాగుం డెడిది. తెల్లట్రువూర తెద్రూపగారి, అంబధవన మందిర చిత్రకంజిన బాగుగ నుండెడిదేమో!

ఈ లోట్లు రాబోవు ముద్రణములందు సరి పుచ్చుకొందురను ఆశయుముతో ఇంతవిపులముగా వ్రాయవలసి వచ్చినది.

టి. వి. నాథముని అయ్యగారు

గ్రంథ స్వీకారము

భజగోవిందం

చిన్ననెలు పుస్తకము, పు. ౭౦, వెల ౦ ౮-౦ మూలము, అంగ్లానువాదము. అనువాదకుడు : విద్యాన్ పి. కృష్ణమూర్తి. ఉపాధ్యాయుడు, వెన్సి గరల్సు నార్మల్ స్కూలు, నెకండరాబాదు (డక్కను)

ఆత్మకథ - తొలిసాలు

(పద్యకావ్యము) క్రాసు ౧/౮ వ, పు. ౨౩౨, వెల రు ౧-౦-౦. గ్రంథకర్త: ఉ. భా. ప్ర. తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి, బోర్డు హైస్కూలు పండి తుడు, బాపట్ల.

౧ సౌందర్యలహరి

డెబ్బు ౧/౮, పు ౨౦, వెల రు ౦-౮-౦.

౨ నివాసందలహరి

దేమి ౧/౮, పు. ౨౧, వెల రు. ౦-౬-౦ అనువా
దకుడు: సోమంచి వాసుదేవరావు, తెక్కలి, గంజం
జిల్లా.

రాధికా సాంత్వనము, సప్తవసులు

దేమి ౧/౮ వైజా, పు. రా. సాం. ౧౪ + ౧౪౮;
స. ప. ౨౯, వెల ౦-౮-౦; రచయిత్రి: మాధుపళని.

ప్రకాశకులు:—శృంగారకావ్య గ్రంథమండలి,
మచిలీపట్టణము.

కొన్ని వియనులకు లోనయినవారికే యిది
యమ్యుబడును.

ముత్యాలకాలి-కథలసంపుటి

దేమి ౧/౮ వైజా. పు. ౧౪౭, వెల రు. ౧-౦-౦.

గ్రంథకర్త:—నెంపటి నాగభూషణ.

ప్రకటనస్థానము:—పద్మావళి పరిషత్, మచిలీ
పట్టణము.

కారుణ్యం (కథలసంపుటి)

కౌను ౧/౮ పు. ౯౬, వెల రు. ౦-౪-౦.

గ్రంథకర్త:—కొడవటిగంటి కుటుంబరావు

ప్రకటనస్థానము:—యవకార్యాలయం, పాఠ
శేఖ, తెనాలి.

Man (మనిషి)

దేమి ౧/౮ వైజా. పు. ౬౧ వెల రు. ౧-౦-౦.

గ్రంథకర్త:—రవీంద్రనాథ టాగూరు.

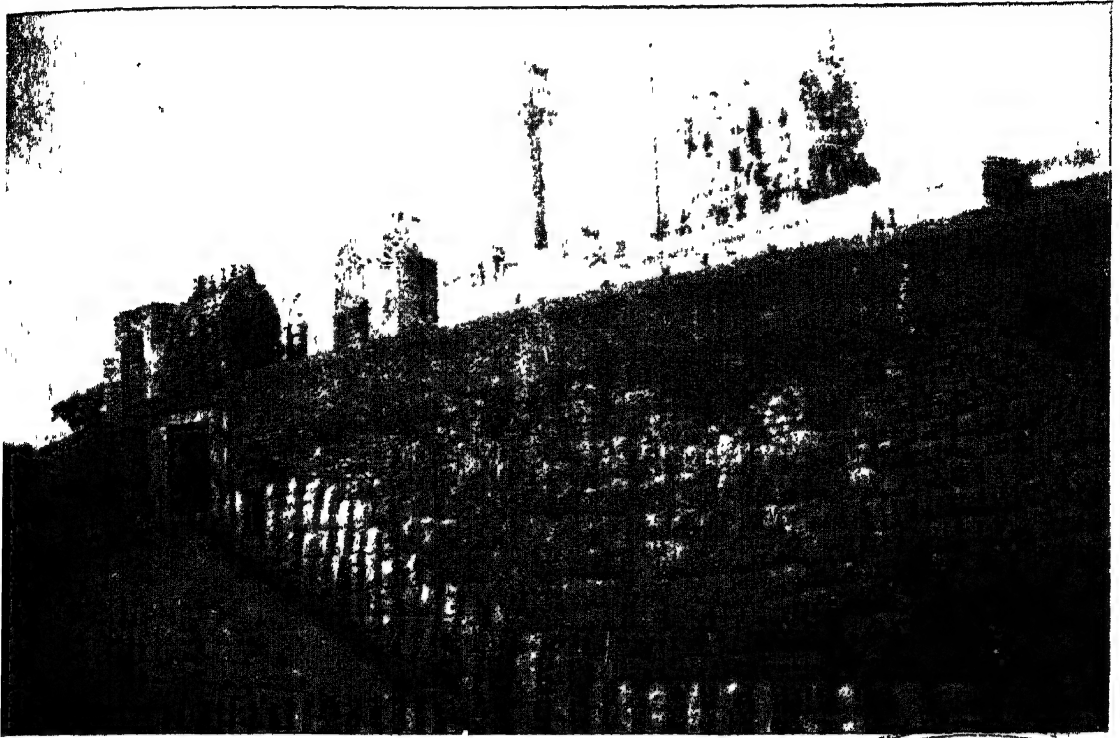
ప్రకటనస్థానము. ఆంగ్లయానివర్సిటీ, వాల్తేరు.

హాస్య కుముదాకరము

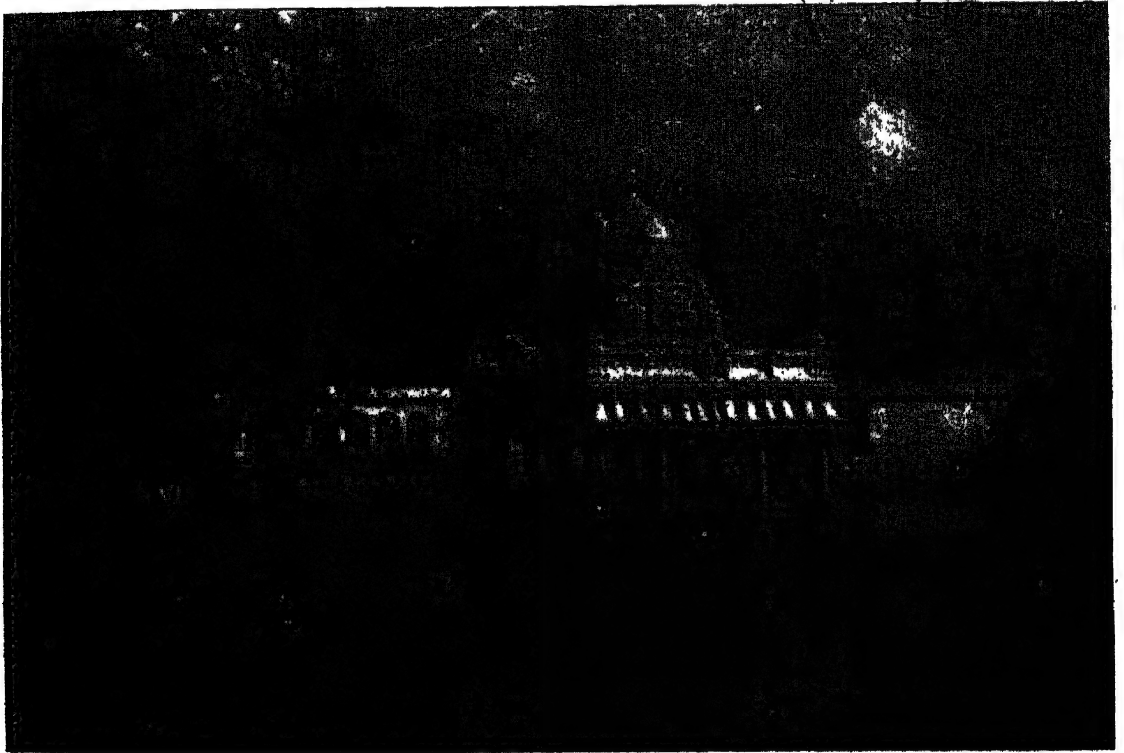
దేమి ౧/౮, పు. ౭౪. వెల రు. ౦-౬-౦

గ్రంథకర్త: కీ. శే. మహాపాధ్యాయ కల్లూరి
వెంకటరామశాస్త్రి.

ప్రకటనస్థానము: ఇతిహాసతరంగిణి గ్రంథమాల,
కొవ్వూరు.

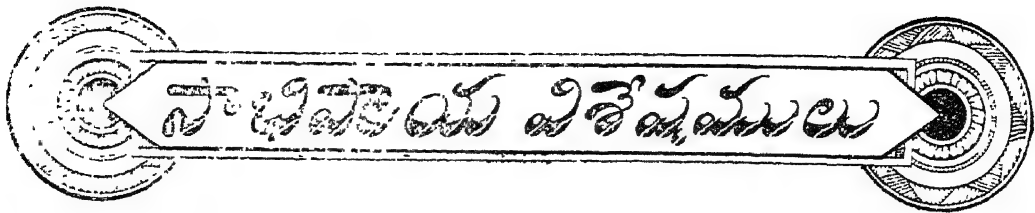
౧. తిరుత్తని కొండనివాద గుడి

౨. తిరుత్తని కొండక్రింద కొలను

—D. A. R.

గత చూసమునందు ఢిల్లీ సగరమునందు సమావేశమైన రాజకీయసభలు, సభా వ్యవహారములు వేలయేండ్లకు పూర్వము సంప్రాప్తమైన భారతేశహాసమును సంస్కరింపజేయుచున్నవి. హస్తీరాపురము శాశ్వత బ్రహ్మకల్పముని నమ్మిన మర్యాదనుని దురభిమానమే న్యూఢిల్లీ సింహాసనాధిపతితులను పీడించుచున్న విధమును ప్రభుత్వ నిరంకుశ వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. భారత ప్రభుత్వాధికారు లవలంబించిన రాజ్యాంగార్థిక వ్యవహారములు దురభిమాన నిరంకుశత్వమునకు వలెను, వివేక సానుభూతికి నివర్తనములు కావు. చక్కెరమీదను క్రొత్తగా వేసిన ఎక్సైసుపన్ను నూతనవికాసమును పొందుచున్న చక్కెర పరిశ్రమ కనర్థదాయక మని దేశమంతయును ఘోషించినను, భారతశాసనసభయందు ప్రభుత్వము పరాజయమును పొందినను, సర్ జేమ్స్ గ్రిగ్గగారి నిరాకరణము ప్రభుత్వమునకు ప్రజాభిప్రాయముపట్లను, దేశక్షేమము పట్లను గల నిర్లక్ష్యమును చెప్పక చెప్పుచున్నవి 3గోట్ల ప్రజలు దరిద్రమువలనను చక్కెరను చాలినంత వాడుటలేదు. కాని ఎప్పటికిని చక్కెరను సధికముగాను తయారు చేయుట యసంభవము. సంభవమైనను తగిన ప్రతిక్రియలను క్రొత్తపణ్యములను

అధికమైనపుడు యోచించవచ్చును. బలహీనములైన చక్కెర పరిశ్రమాలయములను నాశనముచేయుటకు సంకల్పించుట యహంభావము కాని వివేకముకాదు. క్రొత్తగా పరిశ్రమాలయములు పుట్టుచున్న బలహీనములైన పరిశ్రమాలయములు సహజముగను కొన్ని ఏర్పడుచు. క్రొత్తగా నేర్పడిన పరిశ్రమాలయములు కాలక్రమమునను వర్ధిల్లి ప్రబలములు కాగలవు. క్రొత్తపరిశ్రమలను, పరిశ్రమాలయములను ప్రోత్సహించుట, రక్షించుట ప్రభుత్వమునకు పరమార్థము

ఈయనాలోచిత కార్యము వలనను చెరుకును పండించు వ్యవసాయదారులకును, శర్కరయంత్రాలయములకును, శర్కరపరిశ్రమకును, దేశక్షేమమునకును నష్టము గలుగుట యధార్థమైనను గ్రిగ్గగారికి కావలసినవి రివిన్యాయమును, ప్రభుత్వప్రతిష్ఠ, రక్షణమును మాత్రమే లియుచున్నవి. అన్నిటికంటెను మించినది వారి సర్వజ్ఞత్వ సంరక్షణము. గ్రిగ్గగారివలెనే శ్వేతముఖులందరును సర్వజ్ఞ శిఖామణులు; భారతీయులు కార్యదక్షత, వివేకము లేని పామరులు.

భారతశాసనసభయందు భూలాబాయి దేశాయిగారి ప్రసంగములను, ఇతర జాతీయ వాదుల ప్రసంగములను చదివి వారి పరిశ్రమ ఫలమును సందర్శించినవారలకు ఢిల్లీసమా

వేదాధిపతి “కొండనుత్రవ్వె ఎలుకను పట్టిన” సామెతను స్మరింపజేయుచున్నది. అయినను ధర్మవిజయము కాంగ్రెసునకు గలిగిన విధమును నిరంతర ప్రభుత్వపరాజయములు, ప్రజ్ఞావాదములు, కుంతిత ఖండనమండనములు విశదముచేయుచున్నవి. ప్రత్యక్షముగను ధర్మోపదేశమును జేయుచున్న హస్తినాపుర జీర్ణమందిరములు, అశోక శిలాస్తంభము పరిమూర్ఛలకును జ్ఞానోపదేశమును జేయుటకు దగియున్నవి. ప్రాచీనకాలమునందు దుర్యోధనుడువలెను పర్తమాసకాలమునందు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమును భారతీయూతములను నిరాకరించి పరమానర్థములకు హేతుభూతమగుచున్నది. ప్రజాలక్ష్యము అసెంబ్లీ వైస్రాయిలనుండి కీర్తనగా దైన్య కింగ్సువేలకు మరలినపుడు ధర్మప్రభావము, ధర్మవిజయము స్ఫురించుచున్నవి.

* * * *

కన్వెన్షను - ధర్మవిజయము

ప్రజానాయకులు గాంధీ నెహ్రూగారల సందర్శనార్థము తీర్థయాత్రలకువలెను గుంపులు గుంపులుగాను వెడలిన దృశ్యములు ప్రజలకు కాంగ్రెసుపట్లను, స్వాతంత్ర్యము పట్లను గల గాఢానురాగమును విశదము చేసినవి. గాంధీజీ, నెహ్రూజీజీ, కాంగ్రెసుకు-జై జయ ఘోషలు ఢిల్లీయందు ప్రతిధ్వనిల్లినవి. శాసనములు, శాసనసభలు, రాజ్యాంగములు, సైన్యములు, విమానములు భౌతికవిజయమునకు సాధనములైనను ధర్మ

విజయమునకు నిరర్థకములు. ఢిల్లీయందు సమావేశమైన కన్వెన్షను ధర్మప్రభావమును ప్రత్యక్షముచేసినది. నిరంకుశ ప్రభుత్వ మవలంబించెడి నిర్బంధవిధానములు దేహేంద్రియాది బాహ్యవ్యాపారములను నిరోధించినను ఆత్మస్వాతంత్ర్యాభిలాషను నిర్బంధింపజాలవు. భారతప్రజా హృదయమునందు దినదిన ప్రపర్ధమానంబగుచున్న స్వాతంత్ర్యాభిలాషను కన్వెన్షను వ్యవహారములు, నాయకుల ప్రతిజ్ఞ విశదము చేసినవి. కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు పండిత జనాహారిలునెవరూ, బాబు రాజేంద్రప్రసాదు, వల్లభాయిపటేలు, భూలాభాయిదేశాయి, అబ్దులుకలాంఆజాదు, సరోజినీదేవి, రాజగోపాలాచార్యులు మొదలగు ప్రముఖులు, అఖిలభారత కాంగ్రెసు స్థాయిసంఘ సభ్యులు, భారత శాసనసభా సభ్యులు, రాష్ట్రీయ శాసనసభా సభ్యులు నిలువబడి దివ్యగంభీరస్వనములతో ఢిల్లీనగరమునందు జేసిన స్వాతంత్ర్య దేశారాధన ప్రతిజ్ఞ భావికాలమునందు సువర్ణాక్షరములతో లిఖింపబడగలదు.

“అఖిలభారత కన్వెన్షను సభ్యుడనగు నేను శాసనసభలయందును, బయటను, భారతదేశ సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కొరకు, భారతీయుల భాగ్యమును చూరగొను యత్నముల నెదుర్కొని ప్రజల దారిద్ర్యమును ఆంతరింపజేయుటకు ప్రయత్నింతునని ప్రమాణము చేయుచున్నాను. భారతదేశము స్వాతంత్ర్యము బడసి, కొట్లకొలది భారతీయు లిపు డనుభవించుచున్న బాధలు తొలగుటకు కాంగ్రెసు ఆదర్శముల ప్రకారము కాంగ్రెసు శిక్షణకు లోబడి పనిచేయుటకు బాధ చేయుచున్నాను”.

ప్రజల తరహాపాయము వారి స్వాత్మము లందే కలదు. స్వాతంత్ర్యప్రతిష్ఠా విషయమై నైహూగారు చేసిన యుత్సాహోదేక పూరితమైన వ్యాఖ్యానము శ్రోతలకును, నితరులకును పరమార్థమును వ్యక్తము చేసినది. కన్వైకపనుచుండు నాయకులు చేసిన ప్రతిష్ఠను త్రికరణశుద్ధిగను పాలించుటకు భగవంతుడు శక్తిసామర్థ్యములను ప్రసాదించుగాత! కాంగ్రెసువల్ల ప్రజలకు గల గౌరవాభిమానములను రాష్ట్రీయ సభల ఎన్నికలు రుజువుచేసినవి.

* * * *

రాష్ట్రీయస్వపరిపాలనము-కాంగ్రెసు

నూతన రాజ్యాంగములు నిర్ధారకము లనియును, బాధ్యతకు బదులు బంధనమునకు సాధనము లనియును, వాటిని నిర్మూలము చేయుటయే ప్రజల కర్తవ్య మనియును కాంగ్రెసు నిర్ణయించినది. ఆ నిర్ణయములోని పరమార్థమును ఎన్నికల ఫలితము, తదనంతరము నిరంకుశాధికారుల నిరంకుశాధికార నిర్వహణము నవీన రాజ్యాంగములను బాధ్యతయును, స్వాతంత్ర్యమును పూజ్యములని విశదముచేసినది. రెండవ రాండు టేబిలు కాన్ఫరెన్సునుండి గాంధిజీ చేయుచున్న ప్రతిపాదనము యథార్థమైనది. రాజ్యాంగ నిర్మాణమునం దేబాధ్యతలే కుండ నిర్మించినవిధము బహిరంగ రహస్యము, దాన భేదదండనో పాయములతో రాజ్యాంగములను నిర్వహించుటయందు

బ్రిటిషు అధికారులు మహాదక్షులు. కాని ఎంత దక్షునికైనను విధివిహితధర్మము నూహించుటయును ప్రతిఘటించుటయును దుర్లభము. తలవని తలంపుగను ౭ రాష్ట్రములూ దెన్నికలయందు కాంగ్రెసునకభిషేక విజయము సమకూడినది. కాంగ్రెసునకు సమకూడిన విజయమును నిరుపయోగముచేయుటయే ప్రభుత్వమునకు పరమార్థము. ఆ పరమార్థమును సాధించుట కేసందుచిక్కినను ధర్మాధర్మములతో ప్రమేయములేకను నవలంబించుటకు టైటు సెక్రటరీ, గవర్నరు జనరలు, గవర్నరులు, కార్యదర్శులు సిద్ధముగ నేర్పడిరి. పేరునకు రాజ్యాంగములందు స్వాతంత్ర్య బాధ్యతయున్నను వ్యవహారములందు రాజ్యాంగములందు సకల నిబంధనలను నిర్బంధము ప్రత్యక్షముగ నున్నది. ఈ సంకుచిత నిర్బంధావరణములందైనను మంత్రులకు స్వతంత్రాచరణమున కవకాశములు లేవు అధికారులకు, గవర్నరులకు, బ్రిటిషుప్రజలకు, సామ్రాజ్యప్రజలకు, తెల్లకాతులకు రక్షణములు పోని శేషించిన అధికార మేమియుండునో రాజ్యాంగశాసననిర్మాతలే గ్రహించుటకు సమర్థులు. శేషించిన స్వల్పాధికారమునందైనను పరిపాలన బాధ్యత మంత్రులకు సంక్రమించుటకు బదులు గవర్నరులే కలిగియున్నారు. భారతీయుల నెంత హేయముగ నధికారులు ఛూచెదరో స్వానుభవైకవేద్యమైక విషయము సోకతో

గారు హోంమెంబరు నాన్ హోస్టల్ క్రెయికు గారి ప్రవర్తనమును భారతశాసనసభయందు వర్ణించియున్నారు. సామాన్యుల విషయమై చెప్పనవసరములేదు. మంత్రి బాహ్యులను పెట్టి రాజ్యాంగనాటకముల నాడించుటకు రాజ్యాంగ శాసనము కల్పింపబడినది. రహస్యము నెరిగిన గాంధీమహాత్ముడు కాంగ్రెసువాయకులను ప్రజలును నిట్టి మహోపద్రవమునందు చిక్కుకొనకుండ ప్రభుత్వమునుండి రాజ్యాంగ శాసనావరణములందే రక్షణమును కోరి నిరంకుశాధికారుల హృదయమును, రాజ్యాంగముల నిరుపయోగమును విశదముచేసెను. విప్లవకర్తలపూజయైనను చేయక పూర్వమే రాజ్యాంగ శాసనము ధ్వంసమైనది.

* * * *

కాంగ్రెసువిజయము - మంత్రిపదవులు

కాంగ్రెసు అభ్యర్థులు ఏడురాష్ట్రములందు పూర్ణవిజయమును బడసిరి. ప్రాత పక్షము లన్నియును గాలి కెరకొట్టుకొని పోయినటు లెగిరిపోయినవి. రాజులు, మంత్రులు, జమీందారులు, నాయకులు ఎన్నికలు దోడిపోయిన విషయము కాంగ్రెసు బల ప్రతిఫలమును, ప్రజల స్వాతంత్ర్యాభిలాషకును ప్రత్యక్ష ప్రమాణముగ నున్నది. చెన్నరాష్ట్రమునందు పితాపురము, బాబ్బిలి, పెంకటగిరి రాజాగారులు, రాజక, పాత్రో, కుమారస్వామిరెడ్డి, రామచంద్రారెడ్డి, కుష్టుస్వామి చౌదరిగారు మొదలగు సుప్రసిద్ధ

నాయకులు పూర్ణపరాజయమును పొందిరి. కాంగ్రెసు అభ్యర్థులందు 23 యందు 1, జస్టిసు అభ్యర్థులందు 120 యందు 20, ప్రజాపక్షాభ్యర్థులందు 73 యందు 23, స్వతంత్రపక్షాభ్యర్థులందు 123 యందు 30 మంది ధరావతును గోల్పోయిరి. కాంగ్రెసునకు అస్సెంబ్లీయందు 120, కౌన్సిలునందు 20 స్థానములు సమకూడినవి. వోట్ల తేడాకు కారణము క్యూములేటివు వోటింగు అధికార ప్రమేయము పోలింగునైచునటు కారణములని బాలిశులకును తెలిసిన విషయము. ఫిల్లియందు అఖిలభారత కాంగ్రెసుస్థాయి సంఘము మంత్రిపదవీస్వీకారమును కొన్ని నియమములతో సంగీకరించినది. ఆ నియమములతోనే శ్రీయుత రాజగోపాలాచార్యులు, గోవిందవల్లభపంతు, శ్రీకృష్ణసింహ, ఖరే, విశ్వనాథదాసుగారులు మొదలగువారు మంత్రిపదవులను స్వీకరించునటులు గవర్నరులకు తెలిపిరి. గవర్నరులు శాసనసభలను సమావేశము చేయకనే యథేచ్ఛగను మంత్రుల నేర్పాటుచేసిరి. చెన్నరాష్ట్రమునందు సర్ కూర్మారెడ్డిగారు మంత్రివర్గము నేర్పాటుచేయుట మాత్రము తుంతవ్యము గాదు. స్వాధీనరాధనమునకును మితిమేరలు కలవు. పాపము, రెడ్డినాయుడుగారు మంత్రివర్గము నేర్పాటుచేయుట బ్రటిషుసామ్రాజ్యము నిలుచుట కట! తీతువుపిట్ట విశ్వమంతయును తనరెండుకొల్లమీదను నిలుచుచున్నదని యానందించిన రీతిన నాయుడుగారి సమా

రాజమున్నది. ఎన్నికలు చెప్పజో పడిపోయి
 తిరిగి ఎన్నుకొనబడవి నాయకుగారిని
 ఎక్కిన ప్రభువు నాయకునిగను చుంకిరి
 పట్టును వారు శిరసావహించుటయును
 రాజ్యాంగశాసనమునందలి రహస్యమును
 బహిష్కరించు చేయుచున్నది. సుప్రసిద్ధ
 రాజ్యాంగ పండితుడు శాసనసభా సమావేశ
 మును చేయి కుండ మంత్రవర్గము నేర్పాటు
 చేయుట పార్లమెంటుకి బాధ్యత నే నిర్వహించు
 చేసినది వ్యక్తముచేరి. నిరంకుశప్రభు
 త్వము శాసనసభాసమావేశమును చేయ
 కుండ వారి కనుకూలమైన మంత్రవర్గము
 నేర్పాటుచేయుట వోటర్లకు, అభ్యర్థులకు,
 ప్రజలకు, బాధ్యతాయుత పరిపాలనమునకు,
 ప్రజాస్వామ్యత్వమునకు పరమద్రోహముగ
 నున్నది. శ్రీయుత రాజగోపాలాచార్యులు
 ప్రభుత్వ లీ విషయమయి చేసిన వ్యాఖ్యాన
 విమర్శనలు నిరంకుశాధికార వర్గమునకు
 ఖానో దయమును గలుగజేయవలసియు

న్నది. రాజగారి పట్టాభిషేక మహా
 త్వమునకు పూర్వము గవర్నరులు
 వారు చేసిన తప్పను దిద్దుకొనుట కన్ని
 రాష్ట్రములందును శాసనసభలను సమా
 వేశముచేసి పరిమితమైన రాజ్యాంగములు
 వైచను యధార్థమైన స్వాతంత్ర్యచరణ
 మున కవకాశములను గలుగజేయుదురుగాత!
 శ్రీయుత రాజగోపాలాచార్యులుగారు,
 ప్రక శముగారు మొదలగు నాయకు లాంధ్ర
 దేశమునందు చేయుచున్న తీవ్రప్రచారము
 నకు ప్రజలు పరమోత్సాహముతో స్వాగ
 తము నొసగి స్వధర్మనిర్వహణమును చేయు
 టకు సంసిద్ధులుగ నుందురుగాత! గాంధీ
 మహాత్ముని నాయకత్వముకిందను సత్యా
 గ్రహప్రస్థానము పొందచున్న పరిణామము
 నారాధించుటకు సకల జనులకును ధర్మ
 బలము సమకూడి సత్యాగ్రహమూర్తి సంక
 ల్పము హిందూస్తానమునకును, లోకమున
 కును కల్యాణమును ననుగ్రహించుగాత!

విషయ సూచిక

శిశిరర్తువు	విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	౬౨౩
కథలు	పూడివెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు	౬౨౬
బేలూరు దేవాలయము :	పుట్ట వర్తి శ్రీనివాసా	
వాస్తవిక శిల్పవైభవము	చార్మ్యలుగారు	౬౨౯
హైందవతత్త్వశాస్త్రము	పి. టి. రాజుగారు	౬౩౭
శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర	బులుసు	
నిఘంటువు	వెంకటరమణయ్యగారు	౬౪౩
మొక్కుబడి	'కరుణకుమార'	౬౪౮
పూర్ణ	వాసిష్ఠ గణపతి మునిగారు	౬౬౩
నామహారాష్ట్రయాత్ర	జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	౬౮౫
తెలుగు టాకీవ్యాపారము :	ఎ. వి.	
రానున్న వివత్తు	శీతారామయ్యగారు	౬౯౪ ఇ
కర్నల్ కాలిఫ మెకెంజి		౬౯౪ ఉ
తేనీటి నేవ	వగ్రదంగి రాజేశ్వరరావుగారు	౬౯౫
మాటవరస	భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు	౬౯౭
వార్తాపత్రికలు	పి. టి. రామాచార్యులుగారు	౭౦౩
వారములు	ఐ. వి. యల్. నరసింహాచారిగారు	౭౦౯
రక్తిబికాథీ	కవికొండల వెంకటరావుగారు	౭౧౧
కందుకూరువీరేశలింగము	అడవి శంకరరావుగారు	౭౨౧
పంతులుగారికొన్ని లేఖలు		
సంవర్ణ	'జ్యోత్స్న'	౭౩౭
విక్టోరియాకాలపు	'ఆచార్య'	౭౪౪
ఇంగ్లండు దేశము		
కలగూరగంప		౭౪౫
విజ్ఞాన విశేషములు		౭౪౭
నక్షత్రమండలము	గొబ్బూరి వేంకటానందరాఘవరావుగారు	౭౬౨
ఆంధ్రాభ్యుదయము		౭౬౭
భారతీయమహిళామండలి		౭౬౮
కవితాసందేశము	ఉమర్ అలీషాగారు	౭౬౯
విమర్శనలు		౭౭౪
సాభిప్రాయ విశేషములు		౭౮౦

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు—సృత్యవిజయము ; శివభక్త మాహాత్మ్యమున
నౌకానౌక రంగము

సాధారణ చిత్రములు—బెంగుళూరు చిత్రములు ; బేలూరు దేవాలయ చిత్రములు ; ఇతరచిత్రములును.

కొత్త పుస్తకములు

గ్రంథకర్త:

కొమాండూరి శతకోపాచార్యులు,

ఎం. ఏ. బి. ఎల్. కాకినాడ.

జగత్కర్షణ-భూమి ఉత్పత్తి, పూర్వయుగము లందు మత్స్య కూర్మ వరాహాది జంతువుల క్రమ వికాసము. సరజాతి ఉత్పత్తి, నాగరికత యారంభము, ఆయా మతముల ఉత్పత్తి, వాని సంబంధము, నేటివరకు అన్ని ముఖ్యదేశముల చరిత్రము. వెల్పు గ్రంథ సంకతులే గాక చాల కొత్తవియ్యకలవు. ములభత్వేతి, చక్కని యచ్చు దేశపటములు సహా మూడు 780 పుటలు. వెల రు 3-0-0.

తాతాచరిత్రము:—జంషెజ్జి తాతాజీవితము. మనదేశమున సన్నబట్టల మిల్లులు, పట్టు, యినుము, జల విద్యుచ్ఛక్తి పరిశ్రమల స్థాపన. కార్మికసమస్యలు, నాకాపరిశ్రమ, బెంగళూరు విజ్ఞానాలయము, ఆధునికపరిశ్రమల స్థితి మృదుతైలినీ వివరింపబడినవి. చిత్రపటములతో సుమారు 180 పుటలు. వెల అ. రి.

ఈ రెండును గ్రంథాలయములకు ప్రభుత్వం/కార మందినవి.

నైహూచరిత్రము:—మోతీలాల్, జవహరులాల్ నైహూగారల జీవితము, గత 80 ఏండ్ల వివిధసంగతులు, గాంధీనైహూల భావములు, ఇంకను చాల విషయములు. చిత్రపటములసహా, సుమారు 170 పుటలు వెల రు 0.8-0.

గ్రంథకర్తయొద్ద, ఆంధ్రపత్రికాలయములో, ముఖ్య పుస్తకాలయము లన్నిటిలోను, దొరకును.

బలమైన ఆరోగ్యము

అనగా

మంచి వివాహమని యర్థము

అన్నిటికంటె ముందు సుఖిపద వివాహము మంచి ఆరోగ్యముమీద ఆధారపడియుండును. స్త్రీ పురుషులలో నెవరు నీరసముగా నున్నను సుఖిదేశమున కడ్డంకమే.

ఎంత బడిలిక జేందినను మీ శరీరబలమును క పాడునది సనటోజన్. అది డస్సిన్ శరీరావయములకు తిరిగి కావలసినంత నూతన బలమొసంగును.

సనటోజన్ చే మీరు బలాధ్యులయిన తోడనే అన్ని బాధలు రోగములు తొలగును. అమిత సంతోషముతో మీ కార్యములు జేసుకొను శక్తిని గల్గియుండురు.

రోజునకు రెండుసార్లు సనటోజన్ నిత్యము తీసికొనుచుండుము. ఆరోగ్యమును బలమును తిరిగి సంపాదించుట కిదియే మంచిమార్గము.

“నిస్సత్తవ, ఆయాసము మున్నగు వాటినుండి కోల్కానుటకు సనటోజన్ వరప్రసాదినీ యని నా యభిప్రాయము” అని ప్రఖ్యాతిగాంచిన వైద్యులు వ్రాసిరి. (1)

SANATOGEN

నిజమైన బలవర్ధకాహారము మంసులమ్మవారియొద్దను, బజారులలోను దొరకును. సనటోజన్ చేతితో తాకబడుటలేదు.

సంపు. ౧౮ ఈశ్వర సంవత్సరము, వైశాఖమాసము (మే ౧౯౩౭) పంఖ్య ౫

తి తి ర ర్తువు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

శిశిరమ్ము వచ్చె పారిశవధారాకృంతనమునోని ఛిన్నాధరములదాక
ఆజ్యధారాలేసనాభిరామ నవాధరముతో మృదుశిశిరమ్ము వచ్చె
నేతెంచె శిశిరమ్ము సాతంక పాణి పాదాంగుళీ కర్ణనాసాంతములకు
హేమాంచలోర్ణాయులోమో త్తరీయాత్తధృతులుగా శిశిర మేతెంచె మృదువు
శిశిర మేగుదెంచె జెఱుగుల నాల్గింట - దెలుగునాట సుమవతీలతాన
తీసుమ ఝరీగతిధరీణ కాంతా ప్ర - కాశమాన కైశికములదాక.

పసిపెండ్లి కూతురు పతి మేజువాటిలో జాదుగందపుబూత జలదరించె
కుడితితోట్టియవై దవుడు నాలుక లాగి ముట్టెముంచదు చూలు మొదటిమొవ్వు
వ్యాజమ్ము కనిపెట్టె పరింభరుచికినై మూడు నిద్దరలలో ముద్దరాలు
ప్రక్కకై యిసిన దుప్పటికూడ నిదురలో గొని కప్పకొనియెబో కుర్రవాడు.
ముడుచుకొని మునిగాళ్లలో ముట్టె వొసపి-చిన్నియాడూడ రేయి మ్రాగన్నువెట్టె
చలికి బెదరినదనుటో సౌఖ్యమందు - సంశయిత భాగస్వామియయ్యె జగము.

పచ్చి యారకమున్న పసిదూడకొనకాలిగిట్టలు మెలపుతో గల్లుకొనఁగి
ప్రత్తివిత్తులు ప్రాతవడ్డుఁ జేటనుబోసి మిసిమి బాలెంతావు మేపుకొనఁగ
మావి యెప్పుడువేయునో వేసి తినకుండగా వేయకనులతోఁ గాచుకొనఁగ
తనదూడను హరింతురని బుస్సకొట్టుచుఁ గుమ్మెడు నావునకుం దొలంగ
పాడియా వీనగా నొక్క పంటకాపు - కాపు పెండ్లమును సుఖజాగరము చేసి
కుత్తరీయము పయ్యెద యొడ్డుకొనుచు - నడు శిశిరకాలమున నొక్కరాటి రాత్రి.
వలిఁ బేరుకొనిన కొబ్బరినూనె కుదుపలే నీమంతములయందు జెక్కుకొనుచు
కంగులలో జల్లగానున్న మడతలే కఠిన స్తనశ్రోణిఁ గ్రచ్చుకొనుచు
చలిరాజు ముద్దుచెల్లెలు గిందపూతయే కంఠ దేశములందు గ్రమ్ముకొనుచు
తత్తలోహమయత శీతలభూషణములే సంధిబంధములందుఁ జాద కొనుచు
తమ ధరించిన వస్తువులే తమ యొడళ్ల - వేడిమిని గొంతకొంతగా వెచ్చగిలగ
స్మరమహాసత్రయాగాగ్ని సమిధలైన - భీతహరిణాక్షులకుఁ జలి బెదరిపోయె.
పల్లకీబాంగుతోపాటు వంగెను గమ్మవారి పెండ్లికుమార్తె పదనసీమ
ప్రత్తికాయవిధానఁ బగిలినపెదవితోఁ గొమరారె ప్రత్తేరు కూలిపడుచు
చెదరిన తెల్లుపూచెలువొప్పె జనుములో మునిగిమేసెడు గిత్తమూపురంబు
ఆకూడ్చి చిగురించు మోకగాఁ బరికిణీలోవదలి చీరలుకట్టె బ్రథమయువతి.
చీమ యిల్లాలు కరివేపచెట్టు మొదట - గ్రుడ్లడి చిటారుపండ్లని కులికిపోయె
కొన్ని ప్రాణుల ధర్మముల్ కూడఁ జలికి - గూడి యన్యధర్మము లానుకొన్నవనఁగ
పాడి బట్టియచనుల్ పగిలి తాఁకఁగ బాలుతీయుచో నడ్డమ్ము తిరిగి తన్నె
ముంజేత నార్మడిపోయఁగాఁ దొలిదక్కి కనువతె దక్కిలై ద్దట్టుపగిలి
వేరు పెట్టియును బాలేరు పెండ్లిండ్లఁ జిక్కిరి గింజలేక పాతరనుదీయ
ములగచెట్టునకుఁ గంబలిపుర్వ బలిసి యిల్పాకి కూరాకులు నాకిపోయె
చిలువజల్లువడి పొగాకు చెడియె పశువు - వేతకయ్యెను బెనరయు మినుమును శెడి
రైతు లొక్కొక్క డొక్కొక్క రాపునొందె - చెప్ప నొకరీతిగాని శైశిరమువలన.
చల్లపోసికొనంగఁ జలివేసె జిహ్వాకు మంజునీళ్లులు ద్రావ మణగె నాల్క
కంచాలఁ జేతులు కడిగిరి పిల్లలు కడుగక కాళ్లులు తుడుచుకొనిరి
చల్లారకయ నన్న చప్పరించిరి పాల బెల్లముచిన వేడివేడి జున్ను
తలు పింతయోరవాకిలి తీయనీయరు నుహుహుచు గొంతుకూర్చుండి తిప్పుదు

తిని యలుకకుండఁ బసపు చించెదరు సీడ్లు - చిలికెదరు తడిచేత రాచెదరు పైని
చిటుచలికి గూడ వెనుదీతు చెండె జనము, తడి పరిహరించుటకే మేలుపడియ్యెనుతుకు.

అద్దములోఁ జూచినట్లు నేపాళపుఁగాయలో దమచలికలత మరసి
ఎప్పటియత్తయో యిప్పుడే పగయట్లు లర కాళ్లు చలికాచు చలుచుటించి
నగమునిద్దఁద లేపి జనని యన్నముపెట్టు పెరుగఁ కలియని యెడ్చి యెడ్చి
దుమ్ముకొట్టుక తలదువ్వించుకొనకుండ నూరేగుటను దిన్నయొడలు పగిలి
పట్టుకొని పల్లి సరిబల జుట్టుదువ్వి - యెడల నూనియ రాచి మైగడిగినంత
నావులించుచుఁ జేతులయందె తూలి - చిన్నబిడ్డలు నిదురింతు శిశిరవేళ.

ఉరముగండముతోడ నుదికినపాగతో వేచేసె సీటుగాఁ పెండ్లి పెద్ద
గుమ్ముతప్పెటలతో కొమ్ముబూరాలతో నెలగోలు మేళమ్ము లేఁదెంచె
గొడుగునీడలతోడ గుచ్చుచెప్పలతోడ నడచివచ్చిరి పెండ్లికొడుకు మడతి
ముంత కొప్పలతోడ వింతగండములతో వెడిలిరి నవ్వులపేరటాండ్లు.

పిన్న పాలెగాని పెండ్లి యూరేగింపు - సాగుదెంచె రెండు జామలపుడు
అరుగుపైని నిడిన యాకువక్కలు గొంచు - పీఠి యెల్ల నొడ్డు విరిగిపోయె

వృషభరాజ విషాదకషణాంతాకాశమున వంకజాబిల్లి యనవసరము

భూభృత్సతాతనూ శోభాపరీవాహగతి పిండుమిన్నేరుగరుజ లేదు

భృంగిరీటీకకల్పిత విభూతి విలేషమున పెండిమలపెల్లు పనికిరాదు

చతుశ్రవశ్చిరశ్చవిమన్మణిచ్ఛవిచ్ఛట తుమ్మిపూల ప్రసక్తిలేదు

చలి పరిహరించుట ప్రవత్తి గలుగఁజేయ - కలుగఁజేసెడు స్వామి లోకముల వాంఛ

చలి యుజోనేళ నిర్భయస్నాతలకును - చలి బెదరి గుండీయలు జాతి చుడికిలఁబడె.

కథలు

పూజీపెద్ది వెంకటరమణయ్య

అప్పుడెప్పుడో నాయనమ్మో అలవాటుచేసింది కథలు చెప్పడం. అల్లరిమానేసి ఆలకించే వాళ్లం చిన్నప్పడు కథలు. చిన్నవో పెద్దవో, చిత్రమయినవో, ఊహాప్రపంచంలో ఇమిడేవో ఇముడనివో ఏవోరకంకథలు అలవాటుగా ప్రతిరాత్రీ నిద్రపోయేముందుగా ఒకటో రెండో విని మరీపడుకోవాలి. కొన్ని కథలు మంత్రాలవలె కంతతా వచ్చేదాకా ఆలకించి అలవరుచుకున్నాంకూడా. కథలాలకించడం మనకుననాతనంగావచ్చేఅలవాటూ, ఆచారమూకూడా అయింది. ఏదయినాకథ మన మాలకించేటప్పుడు కథాంశము మనకు హృదయస్థమై మనస్వభావాదులకు నచ్చినవస్తువే అయితే దానితో మన మైక్రమయిపోయి మరీ ఆలకిస్తాం ఆకథను. ఇలాటిచోట్ల కథ చెప్పేవాని చేత కానితనంకూడా నేర్పుగానే పరిణమిస్తుంది. ఆకథకు ఆలకించేవాడు వన్నెయిస్తాడు. కథ మంచిది అంటే శ్రోత మంచివాడే అన్నమాట.

భార్య మొకప్పుడు,యశోద శ్రీకృష్ణుని నిద్రపుచ్చుటకుగాను, ఊయలలో వేసిఉస్తూ “రాముడనే రాజుడివాడురా, కృష్ణా” అంది. ఊ! అని ఊకొట్టేడు కృష్ణుడు. “వానికి నీత అనే భార్యగలదు.” ఊ అన్నాడు మొదటిమాటుకంటే కాస్త శ్రద్ధగా. “ఆ

రాముడు తండ్రి ఒడ్డుననుసరించి భార్యతో కూడా అడవికిపోయాడు.” ఊ! అన్నాడు మరింత గట్టిగా. “ఆ అడవిలో వారుండగా రాముని భార్యను రావణుడెత్తుకొనిపోయినాడు.” ఈ మాట ఊకొట్టుటకు మారుగా “లక్ష్మణా! నిల్లు బాణము తీసుకురా. ఆ పాపాత్ముణ్ణి కొట్టేస్తా” నన్నాడట చిన్నికృష్ణుడు. ఇందలి అంతరార్థమేదో మన కక్కరలేకపోతే యశోదమ్మ చెప్పిన ఆ పొడిముక్కలే చిన్నికృష్ణుని హృదయాన్ని కదలించ గలిగేయి. అలాటి పాఠకులు దొరుకుతారు అదృష్టవంతుడయిన కథకుడికి. కథకు నిరచనాచాకచక్యం పాఠకునిభావనాశక్తిలో ఉంటుంది.

క్రమక్రమంగా కథలు చెప్పడం, ఆలకించడం ఒక విధమయిన సంప్రదాయంగా ఏర్పడి, విద్యార్థులు, సీత, భక్తి మొదలయిన గుణాలలవరచడానికి కథలే సాధనాలుగా గ్రహింపబడ్డాయి అదినుండీ. మన కెక్కడ చూచినా కథే, ఇతిహాసమే. మన చదువే అది అయి సాంఘికజీవనమే అది అయింది. శ్రోతలుకూడా వారికి కథలాలకించే ఉత్సాహం నానాట హెచ్చుచేసుకుంటున్నారని వెనకబడలేదు.

కొలది సవత్సరాలనుండీ మనకు కథలాలకించే విధానంలో మార్పు కావలసి

వచ్చింది. ఇందుకోసం, ఆంగ్లవిద్యాసంపర్కం ఉండడంవల్లా, మనం ఫ్రెంచిదేశపుకథలూ, రష్యాదేశపు కథలూ, ఇంగ్లీషుదేశపుకథలూ, ఇంగ్లీషుభాషలో చదవడమే కాకుండా, ఇప్పటి విదేశీయరచయితల క్రొత్తకథలూ, అవి చెప్పే విధానమూ మున్నగునవి ఆంగ్ల పత్రికలలో చదివి తెలుగులో, మనకు అందుబాటులోనున్న లక్షణాలనే పరికొని లక్ష్యాలుగా మనవాళ్లూ కథలు ఆంధ్రంలో వ్రాయడం మొదలెట్టారు. ముందు ముందు లక్ష్యాలు బయల్పడుతున్నాయి, వడి వడిగా కేడికేడినోసెల్లాగు. వీనినిబట్టి లక్షణాలేర్పడాలి. ఇదివరకే లక్షణాలక్ష్యాలతో సమృద్ధము లయిన ఆంగ్లభాషలోని చిన్నకథలు మన కన్నీటా ఆదర్శాలుగా ఉండాలంటే కుదరదు. అయితే ఆరచనావిధానంలో ఉత్కృష్టపద్ధతులనుమాత్రము మనము స్వీకరించవచ్చును.

ఇంతకూ మన తెలుగులో చిన్నకథలు చిన్నచిన్నపూవులలా విడుతున్నాయి, యీ రోజుల్లోనే లక్షణాలుగుర్తించి కూర్చడానికవకాశం చాలదేమో. చిన్నకథలు అనేక విధాల వ్యాప్తంకావాలి. అవి రచించడానికి చదువడానికీకూడా మనము బాగా అలవాటుపడాలి. అప్పుడు చిన్నకథలకు సర్వజనాంగీకృతము లయిన లక్షణసూత్రాలేర్పడాలి. ఇప్పుడే లక్షణచర్చకు దొరకొనుట నాటిని విత్తనము మొలకెత్తినదేమో చూచుటకుగా దానిని వెకలిండుటవంటిది. దానికి తగినకాలము విడిచి ఆ గ్రంథము బహుళముగా పెరుగనిచ్చి దేశభిరుచినీ, కాలవిర్యాదనూ అనుసరించి లక్షణాలు నిర్ణయింపవలెను గదా.

అయితే ఇప్పటి కొకరకంగా మీద మీదను చిన్నకథల లక్షణాలు మనము కొలదిగా గుర్తించవచ్చును. ఇవి కాలప్రవాహంతో కొట్టకొనిపోవచ్చును, లేదా దాని రాపిడిలో సానదీరనూ వచ్చును.

చిన్నకథలరచన మన మనుకున్నంత సులభమయినది కాదు. దాని రచనకూ విశేష చాకచక్యం కావాలి. తీమని పలుకులలో పొదివి చల్లనిరసము చిమ్మే భావసంపదతో, ఏదో ఒక మానవస్వభావ సంఘటనమును చిన్ని చిన్ని ఉదంతములతో వాకొనడం కథారచనగదా!

చిన్నకథల రచన గుజ్జనగూడు వంట వంటిది. దానిలో, వయోభేదం లేకుండా రుచి కలిగించడమే ఒకకళ పట్టచిన్నదయినా కూత ఘనమే. చిన్నం కావాలి చింతాకు కావాలి, మేలిమి కావాలి మెడ తిరగాలి, నగ ఏదయినా సరే, గ్రహించేవానికి తాత్కాలిక హృదయవికాసం కలిగించడమే కాకుండా, పై యెత్తుటూహలు పల్లవించాలి. ఇట్టి సందర్భ సన్నివేశాలలో నేను కూడ ఇట్టే చేసియుందునని చదవరి ఊహించు సంతటి సహజంగా ఉండాలి కథా గమనం. కథాంశము మనుష్య సహజబుద్ధి నుట్టుకి చి చూపవలెనేకాని, నాటకాదులలోని ఇతి వృత్తంలాగు, స్వభావవైఖరిత్యాన్ని ప్రస్తరించరాదు. ఇందు సమయోచిత వర్ణనతేతనం తప్ప విశేషవర్ణనలతో విసుపు జరిగిచేసే ధోరణి మంచిదికాదు. చిన్నకథలు ఏసంస్కరణనుగాని సాగించే ప్రచారసరదేశాలను సడిపే సాధనాలు కాకూడదు. అట్లయిన మనం, ఇతిహాసలక్షణంతో పురాణ

కాలానికి-- పోతాం. సీతికోసం, ప్రీతికోసం కథకు-కాల్గూ-చేతులూ కల్పించకూడదు. సహజంగా దానికుండవలసిన కాలేవులను కట్టి-పడవేయనూ కూడదు.

చిన్న కథలలోని భాష సరళమై బహుజనాంగీకృతమయిన ప్రయోగసరళితో నడిపించవలెనేకాని క్లిష్టనిర్మాణం పనికిరాదు. సంభాషణాదులు సహజంగా పాత్రనోట మొలచినట్లుండవలెను

ఇట్టి వెన్నేని సామాన్య లక్షణములు మనము పేర్కొనవచ్చును. కాని చిన్న కథకు, ఆంధ్రసంప్రదాయమున కనువయిన లక్షణములు సూత్రపాయములుగ వెలువడే తరుణముకా రాలే దనుకుంటాను; కొలదిలో రాగలదు.

చిన్న కథలలో శృంగారాదిరసపోషణ మటుండ నితీవల హాస్యముకూడ తలయెత్తుచున్నది. హాస్యము తలచూపి తొలగినపుడే హృదయంగమ ము ఉంటుంది గాని నిలువరించిన నది నీరసమే. అందుకు చిన్న కథయే కడుంగడు తగియున్నది ఇప్పు డాంగ్లప్రతికల లోని కథలు హాస్యరసప్రధానములుగానే నడిచినవి ఎక్కువగా పాఠకలోకం ఆదరిస్తుంది. మన ఆంధ్రంలోకూ అవి విపులంగా తలచూపుతున్నాయి.

అన్నిరచనలలోనూ హాస్యమును చిన్న మతాబావెలుగువలె రచించి విడుచుటకు చిన్ని కథలు మంచిసాధనాలుగా ఉన్నాయి.

సరే. ఈ గుజ్జనగూడువంట సాగిస్తున్నారు మన ఆంధ్రరచయితలు. ఏదో అని, వారి ప్రయత్నం మాటక్రింద నలక్ష్మీరెడ్డికి వయోభేదం లేకుండా పాఠకలోకం పంక్తులు

సాగించి కూర్చుంటున్నారు విందు లారగించడానికి. శ్రీరామునంతటిరాజుంటే ఆంజనేయునంతటిబంటూ ఉంటాడుగా! తయారవుతున్నాయి చిన్న కథలు. దినపత్రిక మొదలు వార్షికసంచికవరకూ గల అన్ని పత్రికలలోనూ, చిన్న కథ ఉండితీరా లనిపిస్తూంది; ఉంటుంది. ప్రతికందుకొని ముందుగా చిన్న కథకే దేవులాడేపాఠకు లెందరో ఉన్నారు. హిందూ పత్రికలో S. V. V. కథకోసం ఎదురుచూచే వారెందరో. Strand లో Wodehouse కథ రావాలి. కథ కావాలి. అదీ కథ!

ఇట్లు పంక్తులు సాగిం న పాఠకలోకం, ఈ చిన్నిరచనలో ప్రయత్నంచాలదనీ, నవ్వే సరిగా అందలేదనీ, కడుపు భేరిలాగు నిండలేదనీ రసజ్ఞులయినవా గొణగరుగా. ఇందు రుచే ప్రధానం. మొగంమొత్తేదాకా మేపడం చిన్న కథపని కాదు.

రచయితలు బయల్దేరుతున్నారు. ప్రచురణకర్తలు సిద్ధమవుతున్నారు. పత్రికలూ అభివృద్ధి నందుతున్నాయి. కొ.ది కాలంలో చిన్న కథలు విపులంగా విరిసే వనంతసాభాగ్యం ఆంధ్రవాఙ్మయోద్యానానికి పట్టగలదని వ్యక్తపూతూంది. దీనికి పాఠకలోకంలో అనుభవజ్ఞులే బాధ్యులు.

ఇంకొక్కమాట చెప్పవలసిఉంది ఈసం దర్భంలో. చిన్న కథలోని ముఖ్యాంశమును స్ఫురింపజేసేబామ్మ లెంతైనా తోడ్పడతాయి కథను పాఠకుని హృదయాని కెక్కించడానికి. ఇక్కడ చిత్రశిల్పానికి, వాక్యశిల్పానికి గలనన్ని హితత్వం వ్యక్తపూతూంది. అవి అనోన్యం పొందే తోడ్పాటు ప్రస్ఫుటపూతూంది.

బేలూరుదేవాలయము: వాస్తు, శిల్పవైభవము

డా. పుట్టపర్తి శ్రీనివాసాచార్యులు

హిందూదేశచరిత్రమున ౧౩, ౧౨ శతాబ్దములందు ఒక నూతనయుగ మారంభ మాయెను. ఈయుగమున ఉత్తరహిందూస్థాన మంతకంతకు మహమ్మదీయుల పాలనకు లోనయి హైందవవ్యక్తిత్వమునే పోగొట్టు కొనుచుండెను. దక్షిణాపథమునమాత్రము హిందూమతము విజృంభించి, హైందవేతరములగు జైన, బౌద్ధమతముల నణగద్రొక్కుటయేకాక, హైందవవ్యక్తిత్వమున కొక ప్రాధాన్యమును, ఒక అపూర్వశక్తిని ఒసంగినది. హైందవధర్మసంరక్షణార్థము అసువులవైనగోల్ఫ్పుటకు జంకక, అసమానపౌరుషముతో తురుష్కధాటి నెదుర్కొని విజయము గాంచిన దక్షిణాపథవీరులు ఈ నూతనమత విప్లవప్రభావమున జన్మించినవారే.

ఆకాలమున దక్షిణహిందూస్థానమున విలసిల్లినఉత్తమసామ్రాజ్యములలో హొయిసలసామ్రాజ్యముగూడ నొకటి. పశ్చిమ చాళుక్యులకు సామంతరాజులుగ నున్న హొయిసలులు క్రమముగ ప్రబలించి, పశ్చిమ

చాళుక్యరాజ్యము తీణదశకు వచ్చినపిదప స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించి, రమారమి క్రీస్తు శకము ౪౦౫౦డవశతాబ్దారంభమునుండి పదు నాల్గవశతాబ్ది మధ్యమువరకును సుమారు ౨౨౫ సంవత్సరములు మహావైభవముతో రాజ్యమేలిరి. వీరిరాజ్యము ప్రథమమున నేటి మైసూరురాష్ట్రములో కొంతభాగమేయైనను, చోళపాండ్యాది దక్షిణాపథరాజ్యములు తీణస్థితియందుండినందున త్వరలో వానిని జయించి ఖాచుమించుగా దక్షిణదేశమునంతటిని ఆక్రమించిరి.

ఇట్టి సామ్రాజ్యమును నెలకొల్పినమహాశయుడే హొయిసల విష్ణువర్ధన మహారాజు. ఇత డొక అపూర్వ సామర్థ్యశాలి; రసజ్ఞుడు; దైవభక్తి సంపన్నుడు; రామానుజీయవైష్ణవ మతావలంబకుడును. ఇట్టివా డొక దండయాత్రయందు తనకు చేకూరిన విజయమునకు అమితానందభరితుడై, దేవునియందు భక్తిప్రేమ లలితయింప కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించి దేవుని కేదేని యొక

కానుక సమర్పింప నొచ్చినయెడల ఇట్టి లోకోత్తర దేవాలయము నెలకొనుట ఏమి యాశ్చర్యము? తన యభీష్టసిద్ధికి వైవమే అన్నివిధములను సహాయమొనరించి నట్లు ఈతనికాలముననే జకణాచారియను లోకోత్తరశిల్పి యొక డుండెను ఈ శిల్పి సహాయమున విష్ణువర్ధనుడు బేలూరునం దీశేశవాలయమును సొంపుగ గట్టించుటయే కాక ఇచ్చటికి సుమారు ౮, ౧౦ మైళ్ల దూరముననున్న ద్వారసముద్రము (హాథే బీడు) నందును, ఇతర ప్రదేశములందును మనోహర దేవాలయములను కట్టించెను.

బేలూరునందున్న ప్రధాన దేవాలయ బా కేశవాలయమైనను, విష్ణువర్ధనుని రాణియు, ఇతరులను ఈ యాలయమునకు చుట్టును మరికొన్ని దేవతలనుగూడ ప్రతిష్ఠ చేసినందున నేడు బేలూరునం దయిదారు దేవాలయములు గాన్పించుచున్నవి. వీనిలో విష్ణువర్ధనుడు గట్టించిన కేశవాలయమును, ఇతని రాణి శాంతలదేవి గట్టించిన కప్పె చెన్నగిరాయ దేవాలయమును, రెండవ వీరబల్లలుడు గట్టించిన వీరనారాయణ దేవాలయమును ముఖ్యములు.

నేడు మనము కేశవాలయమునది నిజముగ విజయనారాయణ దేవాలయ మనియు, ఇందు నెలకొలుబడిన విగ్రహము విజయనారాయణమూర్తియనియు, దీనిని విష్ణువర్ధనుడు క్రీ. శ. ౧౧౦౭ లో కట్టించెననియు శాసనములవలన ఇటీవల దెలియవచ్చినది. ఈ దేవాలయముకూడ అదిన విష్ణువర్ధనుడు కట్టించినపుడు ఈ విధముగ నుండలేదు. గర్భ

గృహము, దాని నానుకొని సుఖనాసి, ఆ సుఖనాసిని చేరియే యున్న సవరంగమంటపము-ఈ మూడును దప్ప దేవాలయమునకు ప్రాకారముగాని, వంటగది కాని, ఉగ్రాణపు గదికాని, కొలనుగాని, వేరెట్టి నిర్మాణము లును లేవు. సవరంగమంటపమున కూడ కుడి వైపు (అనగా సుఖనాసిని ఆనుకొనియుండు వైపు) తప్ప మిగత యన్నివైపులను గోడలు లేనందున సూర్యకాంతి యథేష్టముగ లోన ప్రవేశించి అసమానశిల్ప విరాజితము లగు శిలాస్తంభములనే కాక సుఖనాసియందలి శిల్పమును, గర్భగృహముననున్న మూల విగ్రహమునుగూడ ప్రకాశింపజేయుచుండెను. ఈ సవరంగమంటపమునకు మూడు నిష్క్రమణమార్గము లుండెను. ఈ మార్గముల మధ్య భక్తులు విశ్రమించుటకు గాబోలు ఏటవాలుగా నున్న రాతిఅరుగులును, వాని నానుకొని వెలులలివైపున కటకటాలును ఉండెను. వీరబల్లలుడు ఈ దేవాలయమున కొక ప్రాకారమును గట్టించుటయేకాక, సవరంగమంటపముచుట్టును, అరుగులమీద సరంధములగు శిలాఫలకముల నన్నివైపుల నమర్చి నిష్క్రమణమార్గములందుమాత్రము ద్వారము లుంచెను. మరియు, ఈ శిలాఫలకములు మనోహరశిల్ప సంపన్నము లయి యుండుటవలన దేవాలయమున అకర్షకము లగు కొన్ని నూతనవిశేషము లేర్పడెను.

కప్పె చెన్నగిరాయాలయమును, వీరనారాయణాలయమును ప్రధానాలయము వలెనే ఉండును. సాధారణముగ దక్షిణదేశమున కంచి, మధుర, మున్నగుచోట్లగల దేవాలయములకును ఈ దేవాలయములకును

స్వరూపమునందు చాల భేద మున్నది. హొయిసలరాజులు కట్టించిన దేవాలయము లందున్న కొన్నికొన్ని విశేషములు ఇంక చేయితర దేవాలయములందును లేకున్నందున వాస్తుశాస్త్రోత్తా ఇవి యొక ప్రత్యేకపద్ధతికి చేరిన వని నిర్ధారించ బడినవి. ఈ పద్ధతికి హొయిసలపద్ధతి" యనుపేరేర్పడినది. పశ్చిమచాళుక్యులు కట్టించిన దేవాలయములకును, వీరికిని కొంత పోలికయున్నందునను, హొయిసలులు ఆదిని పశ్చిమచాళుక్యుల సామంతులై యుండినందునను, ఫెర్గూసన్ (Fergusson) మొదలగువారు ఈ దేవాలయము లన్నిటిని "చాళుక్యపద్ధతి" దేవాలయము లనిరి. కాని భారతీయవాస్తుశాస్త్రమును పరిశోధించినకొలదియు అందలి విశేషములన్నియు క్రమముగ బోధపడి బాహ్య స్వరూపమునందుమాత్రమే కాక శిల్పకళా విన్యాసమునందును, హొయిసలదేవాలయములకును చాళుక్య దేవాలయములకును విశేషభేదము కలదని స్పష్టమాయెను.

హొయిసల దేవాలయములు చతురస్రముగగాక నక్షత్రాకృతి నుండును. ఇందు వలన దేవాలయమునకు నాలుగు పక్షములు మాత్రమేకాక అనేకపక్షము లేర్పడును. 2 వ పటమున ఈ పక్షములు కొంతవరకు గాననగును. చతురస్రముగ నున్న ఒక సౌధము నాలుగువైపులను ఒక వసారాను గట్టించితి మనుకొందము. సౌధమునకుపైపునను ఈ వసారా ఈ కొననుండి ఆ కొనవరకును ఉండక మధ్య కొంతభాగమువరకు మాత్రమే యుండి, ఈ వసారాముందట మోటారుబండ్లు నిల్పుటకు మెట్ల కీవైపునను

ఆ వైపునను, కొంత దూరమువరకు నుండు నట్లు పోర్టికో (Portico) అను పరియొక చిన్న వసారాను నాల్గువైపులను గట్టించి నచో ఎట్లుండునో ఈ దేవాలయమును ఇంచుమించుగా నట్లే ఊహను. కాని పోర్టికో వసారాకు ఇవివైపులను ద్వారములుండే, ఈ దేవాలయమున మాత్రము ఎదుటనే ఒక్క ద్వారము గలదు.

ఈ దేవాలయమును నేలమట్టమునుండి నిర్మించలేదు. 1, 2 అడుగుల ఎత్తుగ విశాలమైన దిన్నెను మొదట తయారు చేయించి దీనియందు చుట్టును కొంతభాగము వదలి మధ్యప్రదేశమున నీదేవాలయమును గట్టిరి. 3 వ పటమున ఈ దిన్నె గాన్పించుచున్నది. ఇది కూడ నక్షత్రాకృతినేయున్నందున దీనిపక్షములును, మూలలను పైనున్న దేవాలయ పక్షములకును మూలలకును సరిగా సరిపోవుచున్నవి.

ఈవిధముగ దేవాలయముచుట్టును ఈ దిన్నె యుండుటవలన భక్తబృంద మిట కూర్చొని నేడదీర్చుకొనుటయే కాక దీనిపై నెక్కి దేవాలయమునకు ప్రదక్షిణము చేయుటకును, చుట్టును గోడలపైనున్న శిల్పమును జాగ్రత్తగ పరిశీలించుటకును ఆస్పదమున్నది. పైగా అడుగుభాగమున ఈవిశాలమైన దిబ్బ యుండుటవలన దూరమునుండి చూచునపుడు ఈ దేవాలయ మంతెత్తుగనున్నట్లుకానరాదు. దేవాలయమునకు అనేకపక్షము లున్నందునను, కుడ్యములపైన, గోపురములను నిల్పుకొనియున్న మూర్తులను, స్తంభములను చిత్రించి యున్నందునను దూరమునుండి చూచుటకు దేవాలయమున నిలుపుగీత లధిక

ముగ నున్నట్లు కాన్పించుచున్నది. కాని దేవాలయము చుట్టును అనుగున దిన్నెయు, పైక ఏటవాలుగ నున్న చిన్నవారపాకును ఉండి, శిల్పమంతయు కొన్ని ప్రత్యేకపంక్తులుగనుండి, ఈపంక్తులు సమతలశాసనండుక ఒకదానికంటె నొకటి కొంచెము ముందరికి వచ్చియో, లేక వెనుకకు జరిగియో భిన్నతలముల నేర్పరచియున్నందున దూరము నుండి చూచుట కివి అడ్డగీతవలె గాన్పించుచు పైన జెప్పినవిలువుగీతల తీక్షణము కొంత వరకు తగ్గించును. ఈ అడ్డగీతలును, నిలువుగీతలును మనోహరముగ సమ్మేళనము జెందినందువలననే ఇతరపద్ధతి దేవాలయముల దుకానరాని అప్రతిమాన సౌందర్య మీదేవాలయమున గలదు.

నక్షత్రాకృతివలన దేవాలయమున కనేకపక్షము లేర్పడినందున కుడ్యముల యుపరితలమంతయు శిల్పితమైనను ఈశిల్పము ఒకటేచోట ప్రోగుచేయబడినట్లుండక వేర్వేరు భాగములుగ నున్నట్లున్నది. ఒకపక్షమున నొకటి రెండుమూర్తులే యున్నందున మనము ఒక్కొక్కదానిని సావధానముగను, అనన్యచున స్మరణముగను పరీక్షింపగలము. ఒక పక్షమును జూచి మరియొక పక్షమునకు బోవునంతలో మధ్య కొంత విరామమున్నందున ఎన్ని ఘూర్తులను చూచినను, ఎంత యధికముగ శిల్పమును పరీక్షించినను విసుగుపట్టదు. ఈ విధమునగాక ఈ మూర్తులన్నిటిని తిన్ననిగోడపైన వరుసగ చిత్రించినచో ఇవియే అంత ఆకర్షకములుగ గన్పడవు.

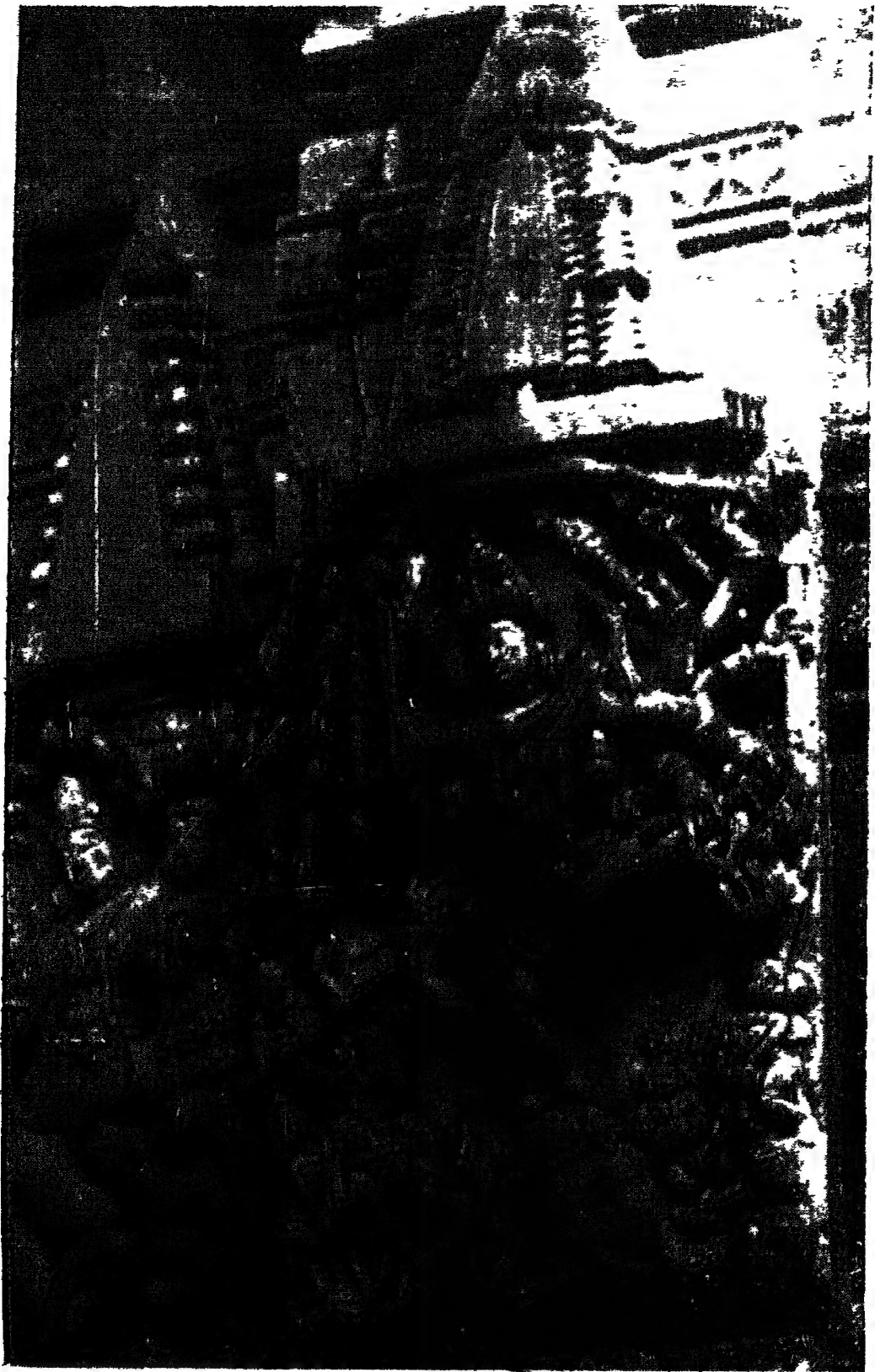
2-వ పటమున దేవాలయద్వారమున కిరువైపులనున్న మనోహరశిల్పము గాన

వచ్చుచున్నది. ద్వారమునకు ముందు రెండు వరుసలు మెట్లున్నవి. మొదటివరుస మెట్ల నెక్కినపెంటనే దేవాలయము చుట్టును ఉన్న దిన్నెపైకి వత్తుము. ద్వారముక్రిందనే అనుకొనియున్న మెట్లవరుస నెక్కి ద్వారమును ప్రవేశించుటకు పూర్వము ఈ దిన్నె మీద ఒకక్షణమాగుటకు అవకాశమున్నందున, మెట్లసంఖ్య తక్కువయ్యినట్లుగాన్పించుటయేకాక ద్వారమున కిరుపార్శ్వముల నున్న ఉత్తమశిల్పమును కొంచెము జాగ్రత్తగా పరీక్షించుట కాస్పదమున్నది.

ఈ దేవాలయముచుట్టునున్న మూర్తులలో కొన్ని ౧౩ వ పటమునందు గాన్పించుచున్నవి.

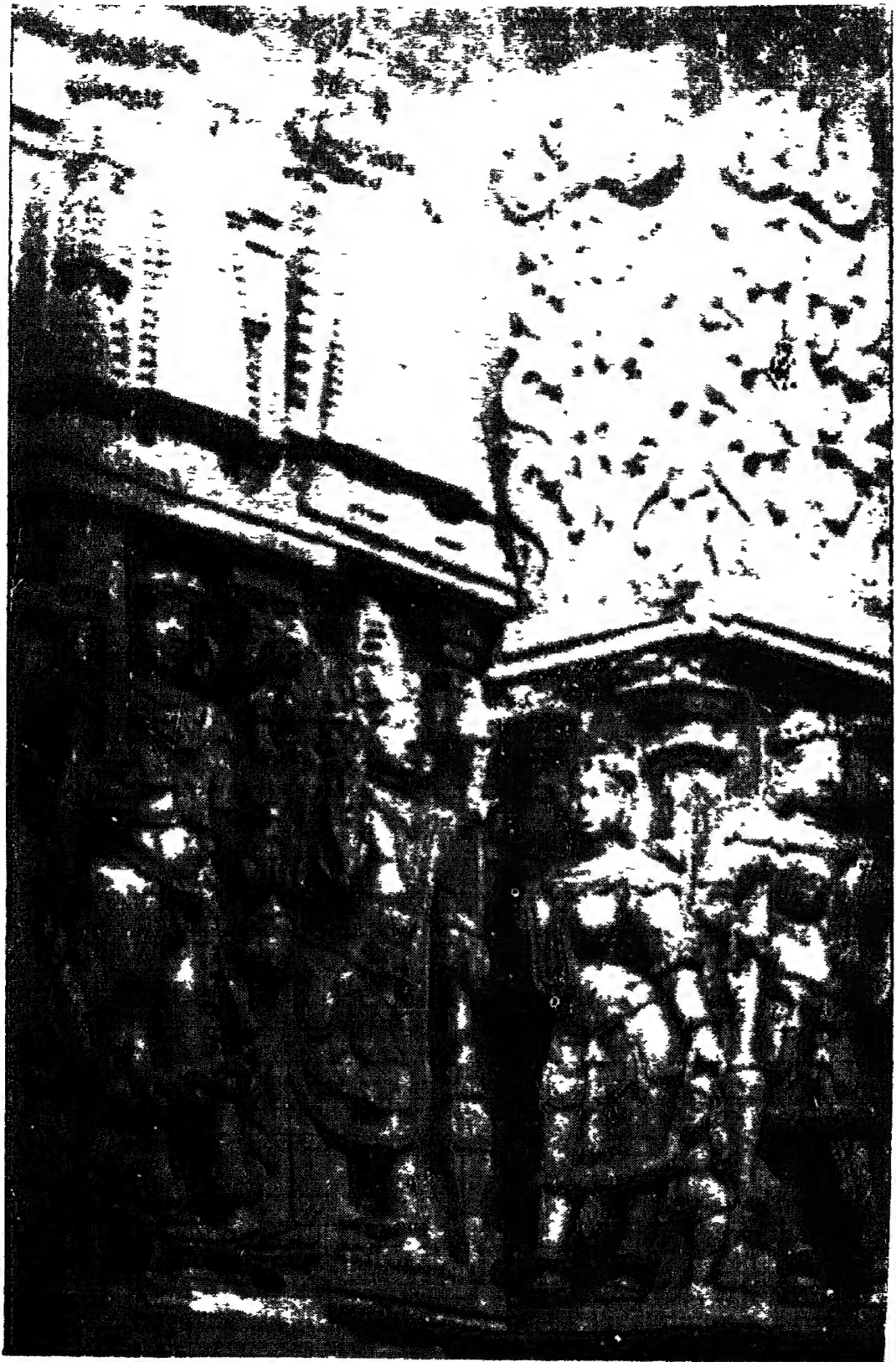
కుడివైపున శంఖ చక్ర గదాపద్మధారి యగు శ్రీవిష్ణుమూర్తిని శిల్పి రెండుమూర్తుల చిత్రించినాడు. చతుర్వి శ్రీవిష్ణుమూర్తులలో నివి ఏవో యీ చిత్రమునుండి విశదముగాకున్నది. దీనికివిషమవైపున నొకవిగ్రహము అస్పష్టముగా గాన్పించుచున్నది. ఇదియు నేవో తెలియుటలేదు. కాని దీనిప్రక్కన నున్న మూర్తిమాత్రము పరశురాము డని చేత నున్న గండగొడ్డలినిబట్టి తెలియుచున్నది. పరశురామునికి ప్రక్కన ఒకవ్యక్తి ఒకకుంభమును చేతబట్టుకొని ఒకవామనమూర్తితో మాటలాడు చున్నట్లు గన్నడుచున్నది. బహుశః ఇది వామనావతారవృత్తమేమో! శిల్పి దశావతారముల నిచ్చట చిత్రించినాడేమో?

ఇచ్చటి ప్రతిమాశిల్ప మొంతయుత్తమముగ నున్నదో ౧౪, ౧౫, ౧౬ సంఖ్యలుగల

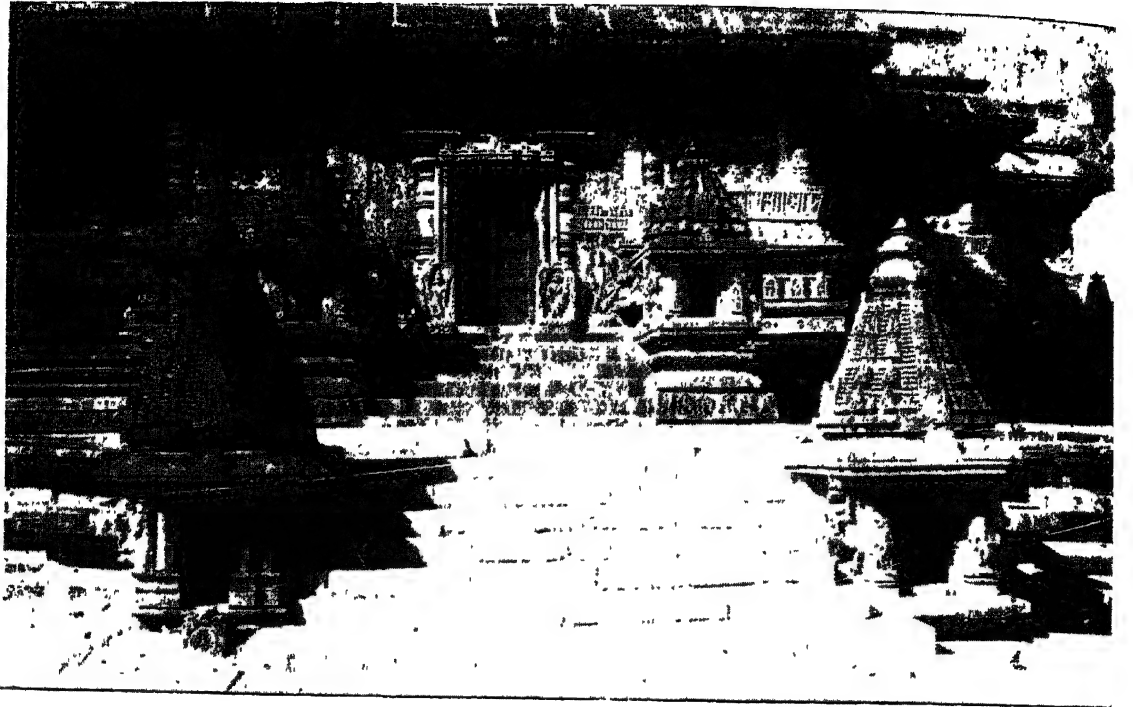
3. కుడి వైపు: గజా సురదమనుషం. ఎడమ వైపు: నాగదంపతులు

౪. పై ప్రతిమలకు ఉత్తరమొననున్న సుందర శిల్పప్రతిమలు ,

౭. దేవాలయప్రధాన (తూర్పు) ద్వారము. దీనికి రెండుప్రక్కల రెండేసి మంటపములుండంట కానగగుఱు.
తక్కిన ద్వారములకడను మంటపము లిట్లే కలవు.

౮. ప్రాకారమందు నిర్వతిదిశయందున్న మరియొక ఆలయపు ముందరిమంటపము.
స్తంభరచనయందలి వైవిధ్యము ఇందు కానగగుఱు.

ఈమూడుచిత్రములను జూచిన బోధపడును. ఇందు ౧-వ సంఖ్యగల చిత్రము వాస్తుదేవ మూర్తి. కుశీచేతులు రెంటియందును శంఖ, గదలను, ఎడమచేతులందు చక్రం దృశ్యములను, శిరమున కరండమకుటమును ధరించిన ఈమూర్తి—పొట్టకొండములావు గనున్నట్లు న్నను— శిల్పి యనమాన కాశలమును చాటి చెప్పచున్నది. కంకణ కేయూరములను, నూపురములను చిత్రించినవై ఖిని జూచినచో నగిషీ పనియం దీశిల్పి ఎంత నేర్పరియో బోధపడును. ఈ నేర్పరితనమే ౧౪-వ చిత్రమున విగ్రహము చుట్టును ఉన్న ప్రభామండలమున ఇంకను విశదముగ గాన్పించుచున్నది. ముక్కుమొగము శిథిలమైనదిగాని ఈమూర్తి ఇంకను ఖనోహరముగ నున్నది. శంఖ, చక్రముల క్రమమునుబట్టి ఈమూర్తి శ్రీధరమూర్తి యేమోయని తోచుచున్నది. కాని రూపరేఖావిన్యాసమున నీమూర్తి దేనికిని తీసిపోదు.

భావగాంభీర్యము, ధైర్యస్థైర్యాద్యనేకగుణాతిశయమును సువ్యక్తముజేయుచున్న ఈమూర్తులను వదలి ౧౫-వ సంఖ్యగల శ్రీచిత్రమును జూతము. ఈలాలిత్యమును, ఈలావణ్యమును ముద్దులుకురియుచున్న ఈ త్రిభంగిచిత్రమున గాన్పించునట్లు పాశ్చాత్య పురాతనశిల్పములం దెచ్చటను గానరాదు. గగననదృశమైన తనుమధ్యమును, కుచగౌరవమును ఈశ్రీవ్యక్తియం దెంతయు రాణించుచున్నది. ఈమూర్తి రతిదేవియట. కుశీచేతనున్నది ఏమిటో మాత్రము విశదముగ దెలియుటలేదు. కాని చుట్టునున్న ప్రభావళి యందలి వంపులు గూడ లతా గల్పముల

బయ్యారము ననుకరించుచు మూర్తిసాకు మార్యమున కొక ఉత్తమ స్మృతభూమిక (Back-ground) వలె నేర్పడుచున్నది. ఈ సాకుమార్యమే ౧-వ పటమునందు కుశీవైపుననున్న రెండు శ్రీమూర్తులయందును గాన్పించుచున్నది. కాని ప్రదర్శితభావమున ఈ రెంటికిని ఎంతయో భేదమున్నది. చేతితో గదాయుధమును బట్టుకొనువైఖరికిని పిల్లవానిని చేరదీయు వైఖరికిని ఉన్న భేదమునంతయు అట్లే శిల్పి ఈమూర్తులహస్తములను తీర్చి దిద్దుటలో సువ్యక్తము చేసినాడు. వీనికి ప్రక్కననే యున్న పురుషోత్తమ ధైరవమూర్తులను జూచినయెడల శ్రీ, పురుషదేహసౌందర్యముననున్న విభిన్నత స్పష్టమగును. ఈ పురుషవ్యక్తిద్వయమునందుగూడ ఖండిత శిరమును ఖడ్గము మొదలగు వానిని ధరించిన ధైరపునిరూపమునకును, శంఖ, చక్రకాదిధారియగు పురుషోత్తముని రూపమునకును అంగవైఖరియందు గాకపోయినను భావప్రదర్శనమునమాత్రము అధికభేదమగు పడుచున్నది.

అంగసౌష్ఠవమున కన్న భావోన్నత్యమును ప్రదర్శించుట శిల్పమునందు కష్టము. కాని భావప్రదర్శనమునందు మాత్రము ప్రాచీనహైందవశిల్పి ఎవరికిని దీసిపోడు. లోకోత్తరవిఖ్యాతి గాంచిన యవనశిల్పమున అంగసౌష్ఠవమును (అదియు పురుషరూపమునందు మాత్రమే) అత్యుత్కృష్టముగ గాన్పించుచున్నది. యవనకళతో బోల్చి చూచినచో మన శిల్పము వివిధాంగ ప్రదర్శనమున ఉత్పేక్షాతిశయోక్తులకు కొంతవరకు పాల్పడినదేమో యని కూడ తోచవచ్చును.

కాని భావప్రదర్శనమున మాత్రము యవన శిల్పి మనవారల సామర్థ్యమును మించుట యటంకంకొన్ని యంశములందు సాటియైన రాజులడు. గీ, 3 సంఖ్యలు గల నరసింహ, గజాసుర దమన చిత్రములను జూడుడు. ఈ రెండును షరిపూర్ణ భావగర్భితములే. కాని హిరణ్యకశిపుని పొట్ట చీల్చి ప్రేగులు మెడకు హారముగ వైచుకొని ప్రహ్లాదుని ప్రార్థనల నాలకింపక తన దారుణకర్మమందే నిమగ్నుడైన నరసింహచిత్రము గజాసురుని పై తాండవము చేయుచున్న గజసంహారి చిత్రమువలె గాన్పింపదు. ఇందున్న రౌద్రము గజసంహారిచిత్రమునందు గాన్పింపదు. హిరణ్యకశిపుని శిర మొకచేత బట్టి, కాలు వేరొకచేత బట్టి, మరి రెండుచేతుల గోళ్లతో ఆ దానవుని పొట్ట చీల్చుచున్న నరసింహ మూర్తియం దెంత ఉత్తమకళానైపుణ్యమును శిల్పి చూపగల్గినాడో అంతకంటె నధికముగ గజాసురసంహారుని తాండవమునందు ప్రదర్శించియున్నాడు. గజాసురుని చర్మమును ప్రభావభివలె పైకెత్తిపట్టి గజాసురుని తలపై నొకకాలుంచి వేరొకకాలు పైకెత్తి యత్నాది గణములు సంస్తుతింపుచు గానము చేయుచుండ తన్మయుడై తాండవము చేయుచున్న ఈశ్వరుని విచిత్రనృత్తమునకు సర్వమును ప్రకంపిత మైపోవునట్లున్నది. ఈ యఖండలయ సర్వమును వ్యాపించిపోవుచున్నట్లగ పడుచున్నది. ఈ చిత్రము దక్షిణదేశమునందలి యేడత్రమ నటరాజ విగ్రహములకైనను పనితనమున తీసిపోవునది కాదు.

౬ వ సంఖ్యగల చిత్రమున నొక సమగ్ర ప్రశాంతభావము వ్యక్తీకృతమైనది. ఇందు

పార్వతీపరమేశ్వరుల త్రిభంగి రూపములను రెంటిని శిల్పి చిత్రించియున్నాడు. డమరు, త్రిశూల, అక్షమాలాధారియై శంకరు డొక చేత ఉపదేశముద్రను బట్టి, వేరొకచేతిని పార్వతిభుజముపై వైచి మనోహరముగ గన్పడుచున్నాడు. ముఖమును జాగ్రత్తగ పరీక్షించినచో, ఈ మూర్తిని చిత్రించిన శిల్పియే గజసంహారిమూర్తినిగూడ చిత్రించెనని నిస్సాశయముగ జెప్పవచ్చును. ఈ మూర్త్యు రెండును ఒక్కదేవతకు సంబంధించినవే; ఒక్క శిల్పి నిర్మాణములే. ఐనను భావమునం దీరెంటికిని ఎ తయో భేదము గాన్పించుచున్నది.

హాయిసల కాలమునాటి శిల్పి సామాన్యుడుగాడు. ఎట్టి హావ, భావ, విలాసముల నైనను ఏ సినిమాచిత్రమునందు కంటెను అవలీగ తన శిల్పమున జూపగలడు. ఈదేవాలయమునుగూర్చియే షెర్డూసన్ అను పాశ్చాత్యపండితు డీవికముగ జెప్పియున్నాడు.

“సుందరమగు నా రేఖాసమ్మేళనము, ఆకృతిచిత్రణము, అలంకరణనైపుణి గోథిక్ (Gothic) శిల్పప్రపంచమున నప్రతిమానము. ఇట్టి సౌందర్యసమావేశము మధ్యయుగ మందలి శిల్పకళాభిజ్ఞుల కేరికి సాధింపరానిదానిని బేలూరునగరమునందు ప్రదర్శింపగలిగినది.”

కేవలము ఫోటోచిత్రములను మాత్రమే చూచి ఈ యనమాన శిల్పసౌందర్యముయొక్క పరిమితిని నిర్ణయించుట సాధ్యముగాదు. హాయిసలరాజులు కట్టించిన దేవాలయ మేదైననుసరే కళాభిజ్ఞుల కొక అపూర్వశిల్ప రత్న ఖనియగుచున్నది. అందునను బేలూరు

దేవాలయము ఉత్తమతరగతికి జేరినది. ఈ లను గట్టించిన హాయిసలరాజు లెంతటి దేవాలయమునందలి శిల్పముల నొక్కొక్క కళారసికులో! నేడు మన మట్టిరసజ్ఞులు గాక దానిని పరీక్షించుచు గూర్చునినచో ఆకలి పోయినను ఈలోకోత్తరవాస్తు, శిల్పసంపదను దస్సులు గూడ కళావేత్తల నంటవు. ఇట్టి జూచియైన మన వ్యర్థజీవితములను రసవంత శిల్పమును ప్రోత్సహించి ఇట్టి దేవాలయము ములుగ జేసికొనుట ఎంతయు అవశ్యకము.

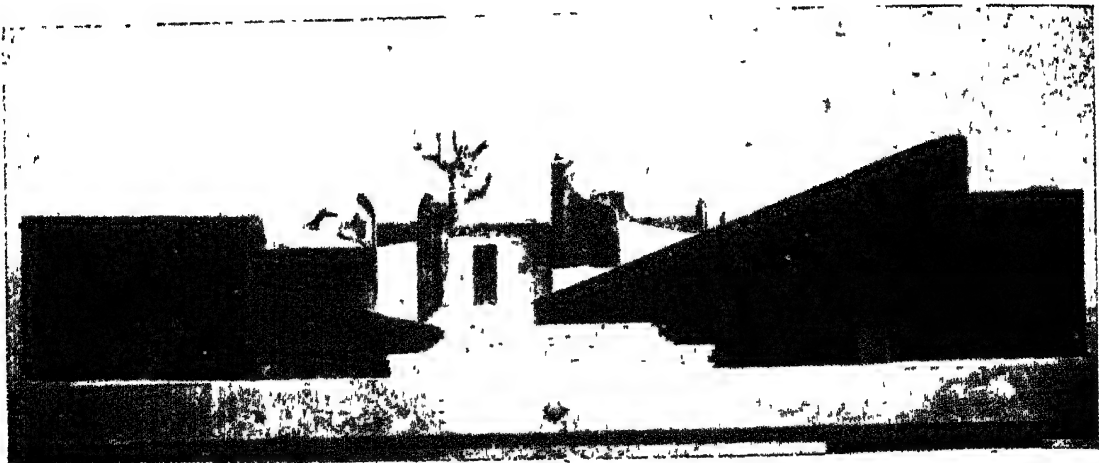
బ స వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త:-పాల్కురికి సోమనాథకవి పరిష్కర్త:-వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

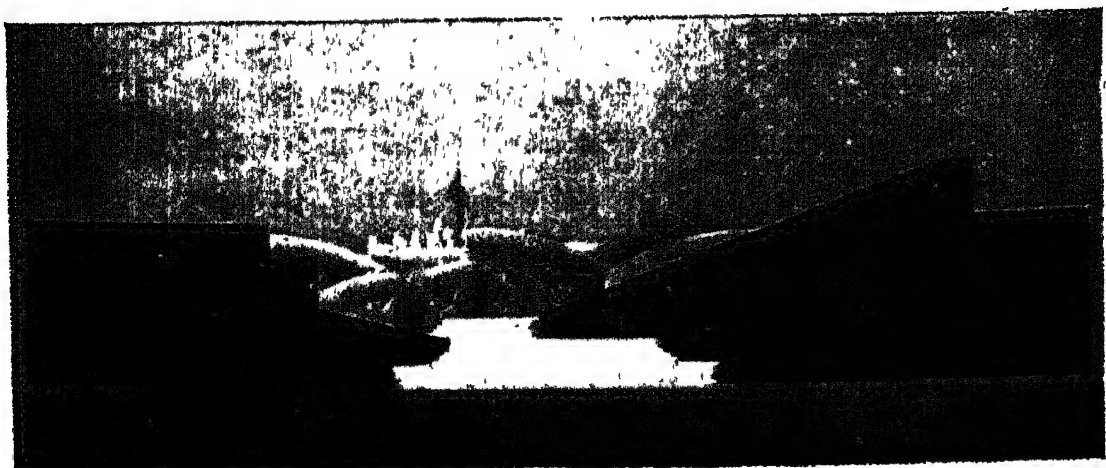
పండ్లదండ కళాబ్రహ్మను వెలసిన కైవసుక ప్రతిపాదక మగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు కైవసుతోడ్పారకు డగు బసవేశ్వరునియొక్క తత్పర్యము తత్సమకాలీనుల వగు శివభక్తులయొక్క చరిత్రములను సరసముగను, పాతకుల మనసు కరగి తన్మయము లగునట్లుగను, కవి జల్లించి నాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు బాహుమతి పలుకుల బాలనార్పి రచనమున ముద్దులు గురియించినాడు. గ్రంథము భిన్న భిన్న మండలములకు జేరిన పెక్కుతాళపత్ర మాత్యకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాశాంతరములు కూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందు గలదు. ఆకాలపుటపూర్వ సారస్వతచారిత్రకవిశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్పి హర్చినాడు. ఆధునికవిమూర్తుల కిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు, ఆంధ్ర గ్రంథమాల, నెం 7, తంబు సెట్టివీధి, మద్రాసు.

గ్రీకు నాటకరంగము ప్రాచీనము

౧. యుపిడస్ - ఇప్పొలిటోకు అమర్పబడినది

౨ సోఫిక్లిస్ ఓడిసన్కు అమర్పబడినది

హైందవ తత్వ శాస్త్రము

నూతన దృక్పథము

డాక్టరు పి. టి. రాజు

౧ హిందూదేశము రాజకీయముగా నెన్నెన్నో సంకటావస్థలకు పాల్పడి కొంతవరకు మారుచు వచ్చినది. రాజకీయవ్యవస్థలలో మార్పు కలిగినపు డెల్ల భారతీయుల నాగరకత్వం కూడ మార్పు లగపడుచుండెను. పరిపాలనా వ్యవస్థలందును, నైతికమానముల యందును, యోచనామార్గములందును నూతన భావములు బయల్పడి భరతభూమిని మార్చినవపుడు ఆత్మవినాశము నొందకుండ భారతీయుల మూలతత్వము వ్యాకోచశీలమై సందర్భానుసారముగా పెరిగి నూత్ను భావాదులను పీల్చుకొని తనలో చక్కగా విలీనము గావించుకొని పెక్కువిధముల పెంపుగనుచు నూతన వైఖరులను దాల్చుచు విలయమెరుగని వృద్ధితో వెలయుచుండిన విధానము మిక్కిలిగనునింపతగి అద్భుతావహమై యున్నది. హిందూమతధర్మమునకు భిన్నమైన క్రొత్త మతధర్మ మొకటి పొడచూపినపుడు, అంగువలన నుపద్రవ మేమియు సంభవింపకుండ, ముందే మేల్కొని, ఆ క్రొత్తధర్మములను తనలో కలుపుకొని పట్టియుంచుకొని ప్రాతధర్మములను విస్తరింపజేసికొనుచు అవసరమైన మార్పులతో పెరిగి వృద్ధిగనుచుండేనేకాని అసలు మాత్రము ఎన్నడును చెడిపోలేదు. హిందూమత ధర్మమునకు అందువలన నెన్నడును ఏమానియు కలుగలేదు. చూడు డొక ఉదాహరణము: ఒకప్పుడు ఆనేతుహిమాచలపర్వతము భరతవర్షమున అద్భుతవ్యాప్తిగనిన జౌద్ధమతముయొక్క ముఖ్యధర్మములను విడువకుండ హిందూమతము తనలో చక్కగా చేర్చి కలుపుకొని

బాగుగా వృద్ధిపొంది జౌద్ధమతమునకు ఒకవిశిష్టత లేకుండ చేసి చల్లగా కబళించినైచినది. అందలి ముఖ్యాంశములు హిందూమతధర్మములలో నేర్చుగ మిళితము చేసికొని తాను వృద్ధిపొంది జౌద్ధమతమును ఈ దేశమున నామమాత్రావశిష్టము చేసి హిందూమతధర్మము విలసిల్లినది.

౨. మన ప్రాచీన గ్రంథములలో తత్వయోచనా పద్ధతులనుండి నైతిక, రాజకీయచర్యలు ప్రత్యేకింపబడినవి. (మనువు మొదలైన ధర్మశాస్త్రవేత్తల స్మృతులు తత్వవివేక మూలములైనవే యని కొందరనుచున్నారు. కాని ఆస్మృతులు తత్వవిషయకము (philosophical) లగుటకంటె మతవిషయకములే (religious) అనుట ఒప్పుచుండును. ఏలయనగా ఆస్మృతులలో ధర్మజిజ్ఞాసయే కాని తత్వజిజ్ఞాస, వేదాంతచర్చాదులు (Metaphysics) అగపడవు. హెగెల్ (Hegel), ప్లేటో (Plato) లోనగు పాశ్చాత్యతత్వవేత్తల గ్రంథములలో నగపడు తత్వవిషయములు మనుస్మృతిలో కానరావు. మను ధర్మశాస్త్రములనుగురించి డాక్టరు భగవాన్ దాసు గారు చేసిన అర్థవ్యాఖ్యానములలో కూడ అందు అట్టి తత్వజిజ్ఞాస ఉన్నట్లు ఎక్కడను నూచించలేదు. మను ధర్మశాస్త్రమును అద్వైతప్రతిపాదకులగు శంకరాచార్యులవారును, విశిష్టాద్వైతప్రతిపాదకులగు రామానుజాదులును, బహుత్వప్రతిపాదకులైన నైయాయికులును కూడ ఒక్కరితినే గ్రహించినారు. కాబట్టి మనుస్మృతికి వేదాంతజిజ్ఞాసలో ప్రత్యేకత ఉన్నట్లు భావించు

కొనుట సరికాదు. మనువు, పరాశరుడు చెప్పినదే ధర్మ నిశ్చయము. దాని నాక్షేపించుటకును మార్పుటకును ఎవ్వరును అంగీకరింపకుండిరి. ప్రపంచ భావమునకు మూలాధారములైన ముఖ్య విషయములందైనను తత్త్వ నియమములతో సత్ప్రతులకును ధర్మశాస్త్రమునకును ఎట్టి సంబంధము లేకుండెను. అలాగుననే రాజకీయ వాదములతో కూడ తత్త్వజిజ్ఞాసకు సంబంధములేకుండెను. అనాటి జీవితపరమార్థములై అప్పటికి కావలసిన అపరోక్షానుభవ, బ్రహ్మజ్ఞానసిద్ధులకు నైతికరాజకీయ వ్యవస్థలు అడ్డురాకుండిన చాలున; ఆవ్యవస్థలకు నెట్లున్నను తత్త్వజిజ్ఞాసువులకు సమర్థమై నిశ్చింతగా నుండెను.

3. కేవల-ఆముష్మికచింత తప్ప అనుదినజీవనమున నందరకు నత్యవసరమైన సాంఘిక, నైతిక, రాజకీయాదివిషయములందును వాని విజ్ఞాన పరిశీలనము నందును ఏ చింతయు, చీకను లేక “సూర్యనిర్లక్ష్య భావమూనుట” అనెనది మనపూర్వులగు భారతీయుల తత్త్వవివేచన పద్ధతిలో గట్టిగా నాక్షేపింపదగిన పెద్ద లోపమై యున్నది.

౪. ఆముష్మికచింత, విశ్వభావనాది చర్చలు వీటితోనే సరిపెట్టుకోక, తత్త్వజిజ్ఞాస, మనమానవ జీవితమునకు అవసరమైన సౌఖ్యోన్నతుల నొసగి, సర్వ విధముల మనల సంకల్పపులకు జేయుటకు మనసాంఘిక జీవసంభవములైన సమస్యలను విప్పజాలిన విజ్ఞానవృద్ధి కొరకుగూడ ప్రయత్నించుట అత్యవసరము. విశ్వ నిర్మాణవివేకమును, ఆ విశ్వమును సంగ్రహముగా నవలొకించుటకు తగుభావములును అను ఈ రెండే తత్త్వజిజ్ఞాసువులయొక్క పరమావధులు కాకూడదనుట నిశ్చయమే. అట్టి భావమునుండి విడిచిడి వైకిలేచుటకు వలయుసామర్థ్యము పాశ్చాత్యులకు లేదు. వారి తత్త్వజిజ్ఞాసపద్ధతులలో విశ్వరచనములందలి విచిత్రములేవో తెలిసికోవలెనను నభిలాషయేకాని, మన జీవసమస్యల భేదించవలెనను గాఢసంకల్పములతో వారు పరిశోధనల గావించుచున్నట్లు కానరాకున్నది. నైతిక, రాజకీయ విషయములకూడ అనుదినము మనల డీకొనుచున్న జీవసమస్యలే నని మనము మరువకూడదు. ప్రపంచప్రకృతిని

బోధించువిషయములతో నైతిక, రాజకీయములకూడ సంబంధముండకతప్పదు. హైందవతత్త్వదృష్టి ఆభ్యాస ప్రధాన మనియు హిందువులకు తత్త్వజిజ్ఞాస జీవితక్రమమేకాని యోచనామాత్ర మార్గము కాదనియు చాలమంది చెప్పచున్నారు. తత్త్వజిజ్ఞాస జీవితక్రమ మగుట వాస్తవమే అయినను అది చింతామయజీవితక్రమముగాని క్రిమికీటకములవలె అచింతా బహిర్భూతము కాదు. సంఘతత్త్వము, పరిపాలనాసందర్భములు, నైతికవిచారములు అనునవి చైతన్యయుక్తములైన మన జీవితాంశములు; వాటినిగూర్చి ఆలోచించకుండ వాటితో సంబంధము కలిగించుకోకుండ మనము జీవించజాలము. పుస్తకసంబంధములేని ప్రత్యేకవిభాగములక్రింద మానవజీవితమును ప్రత్యేకింపజాలము. విశ్వతత్త్వవిచారముతో సాంఘికశాస్త్రములకు సంబంధమేమియు లేదని వక్కాణింపజాలము. జీవనము అనేకకళలతో నూడుకొనియున్న సంపూర్ణకళనై. ఏకరూపియైన జీవితముయొక్క వివిధకళల పరస్పరసంబంధమును తెగగోసి విడదీసి ప్రత్యేకభావనలు చేయుచుండ జాలము.

ద్యాయాపండితుడు తత్త్వజిజ్ఞాసయొక్క ప్రయోజనము నీ క్రిందివిధమున నిర్వచించినాడు. “తత్త్వజిజ్ఞాసువులు కూడ ప్రపంచచరిత్రతో సంబంధము కలిగి అం దొకభాగముగా నేర్పడియున్నారు. చలిండుచుపోవు చరిత్రాంశములకు చిక్కి పోవు చరిత్రతో నడువవలసినవారలే. వారు వ్రాదుర్పించినది చరిత్రలోనే; కాబట్టి వారు తత్కాలచరిత్రసంభవులనుట నిశ్చయమే. భవిష్యత్ చరిత్రనిర్మాణము కూడ కొంత వరకైన వారివలన కావచ్చును.” ఈ సందర్భములను బట్టిచూడగా తత్త్వజిజ్ఞాసయొక్క ధర్మము, అనగా అందువలన కావలసినపని యెట్టిదో నిర్ణయించుకొనుటకు నూత్రమొకటి నిర్వచించుకొవలసి యుండును: “మనమ్యుని మనస్సునందు నిజముగ చేరి, ఆ మనస్సుయొక్క నిర్మాణకారణములని చెప్పదగిన అనుభవసంభవములైన గాధాపరంపరకు నూత్నవిజ్ఞాన విషయాంశ పరిగ్రహణమునందును రాజకీయ పరమావధులయందును

ఉన్నట్లు కలిగించి, ఆవరకు అంగీకృతములై అవలంబించి పరిశీలించు భావములకు విభిన్నములైన నూత్న భావములు బహుబుద్ధివపును వాని సువిచిరితిరి సంగ్రహించి స్వప్రయోజనార్థమై ఉపయోగించుకొను విషయమున కేశకాలానుసారముగ ఎప్పటికి తగినట్లు అప్పటికి కాలోచితముగా నిరంతర నూత్న కార్యనిర్ణయముగావించుకొనుటకై తగు ప్రయత్నములు చేయుటయే తత్వవివేచనయొక్క పరమార్థ మని నిర్ణయింపఁతగి యున్నది. (చూ. ద్యాయీ పండితుని Philosophy and Civilisation) కాని గతికాలమునందు మనతత్వజిజ్ఞాసువులు మన రాజకీయ పరమావస్థలను గూర్చి చెప్పవలసిన దేమియులేవండెను. ఆ విషయమై మనకు స్వంతముగా క్రొత్తభావములు లేవు. ఇప్పుడు ౩ న కత్యవసరమై గత్యంతరములేక విదేశ రాజకీయ భావములను మనము దిగుమతి చేసికొని స్వీకరించుకొనవలసి వచ్చెను. అందు మనవాడు కొందరు “రూసో” మతమును, కొందరు “మాక్స్, రెనెల్” పండితుల మతములను, మరి కొందరు హేగెల్ పండితుని మతమును, వేరొక కొందరు “క్రొచెజంటిలె” పండితుల మతములను అనుసరించుచున్నాడు.

అయితే ఆ తత్వవేత్తల భావములు విదేశములలో భిన్నపరిస్థితులలో ప్రాదుర్భావము పొందుటచేత అవి మనఉద్దేశములకు సరిగా సరిపడనేరవు. అక్కడ నొకటి, ఇక్కడ నొకటిగా అచ్చటచ్చట ఏరుకొంటిమేని కొన్ని అంశములుమాత్రము మన పరిస్థితులకు చక్కగా సరిపడి స్వీకారార్హములుగా నగపడవచ్చును. ఈవిధముగ ఆమూల నొకటి, ఈమూల నొకటి, ఒక్కొక్కటిగ వీరి దిగుమతిచేసుకొనిన తత్వవిషయములవలన కలుగు ప్రయోజనములకంటె అనర్థములే అత్యధికములగుటచేత ఒట్టి దిగుమతిపద్ధతి ప్రోత్సహింపఁతగదు.

సృష్టికమమును గూర్చి మనకు స్వకీయములు, స్వతింత్రములు నైనభావములు బహుకాలమునుండి కలవు. దిగుమతికొబడిన విదేశీయ భావములకును, మన స్వకీయ భావములకును సరిపడకపోయినప్పుడు క్రొత్త దిగుమతులు మన ప్రాతభావములను చీకాకుపెట్టి మన జీవితములకు అపారసప్తమును తెచ్చిపెట్టకమానవు.

కాబట్టి మన స్వకీయ వ్యక్తిగతభావములను ఆధారముచేసికొని, మన జీవితములను మార్చుచున్న క్రొత్తపనుస్థల నెదుర్కొని సాధించుటకు క్రొత్త సాధనములను అన్వేషించుట మనకు అత్యంతావసరమైన కర్తవ్యము.

మన ప్రాచీనతత్వవేత్తల ఆభిప్రాయములయందు మనకు దినదినము అనాదరము అధికమగుచున్నది. ఇందుకు ముఖ్యకారణమేమనగా:—నేటి మన విజ్ఞానము నకును, సంఘసృష్టికులకును, ప్రాచీనుల భావములకును యెంతమాత్రమును కుదరకపోవుటయే. వీటి ప్రయోజనమేమియును వాటికి లేకపోగా నిష్ప్రయోజనము లని వీటిని గర్హించి పరిత్యజించవలసి వచ్చుచున్నది. ఈనాటి మనదేశపు తత్వవేత్తలు ప్రాచీనుల తత్వపద్ధతులను చదువుచున్నారు. ఏదృష్టితో చదువుచున్నారు? వెనుకటివారు ఎట్లుండిరో? ఏమనిరో? ఆ చరిత్ర వింత మాతమును వినోదబుద్ధితో వాటిని చదువుచున్నారు కాని నేడు మనదేశమును, మనసంఘమును ఎదిర్చి మార్చుని వైబడుచున్న సమస్యలను సాధించుటకు మార్గముల నన్వేషింపవలెనను సంకల్పముతోను, లక్ష్యముతోను కాదు. ప్రాచీనులతాత్త్విక భావములు మనప్రస్తుత జీవనప్రకారములతో సంబంధించినవి కావు; అవి జీవరహితములైన ప్రాచీనశిల్పములు; అవి ఒకప్పుడు ఇట్లుండెడివని ప్రాచీన వస్తుచరిత్రదృష్టితో చూచుకొనుటకు తప్ప అవి మన వర్తమానజీవపరిస్థితులమేలునకు ఉపయోగింపజాలవని మనకు స్పష్టమగుచున్నది. ప్రాణముపోయిన పిమ్మట పీనుగను పట్టుకొని దేవులాడునట్లు మనము తేజమెరిలిన ప్రాచీనతత్వ విషయములను వదలనేరక గట్టిగా పట్టుకొని ప్రాకులాడుచున్నామని అనుకోకతప్పదు.

బహుకాలముక్రిందట, హిందూదేశమునకు ఇతర ప్రపంచముతో సన్నిహితసంబంధము అంతగా లేనప్పుడు, అనేకవేల సంవత్సరముల క్రితము, ప్రాచీన హిందువుల తత్వవివేచనము అనాటివారికి సంతృప్తికరమై సరిపడియుండెనని అంగీకరింతుము; కాని నాటి పరిస్థితులు నేడులేవే! పూర్తిగా మారిపోయినవే! ఈ

కాలమున మనసంఘమును, దేశమును మార్కొని మోదకురుకుచున్న క్షిప్తసమస్యలను సాధించుటకు మనపైదలెవరును పూనుకొనకున్నారు. అందువలన నాటి తాత్త్వికసిద్ధాంతములు నేను ఎదుకును మారక కొరగాక పడియున్నవనుట స్పష్టమగుచున్నది. లోకమ్యాతిక్, మహాత్మాగాంధీ లోనగు మహానుషులు భగవద్గీతకు క్రొత్తఅర్థములు చెప్పి విశేషవ్యాఖ్యానములు వ్రాసి గ్రంథములు ప్రకటింపవచ్చును; రాధాకృష్ణానివంటి పండితులు ప్రాచీనజంతుశల్యము లనదగు పురాతన హైందవ తాత్త్వికభావములకు కొంత వైతన్యమిచ్చి క్రొత్తవైలుగులో జూపవచ్చును. కాని అంతమాత్రముచేర మన పూర్వాచారపరాయణులు సంతోషించలేదు; సంతోషించరు. సరేకదా! ప్రాచీన తత్త్వగ్రంథములకు స్వప్రయోజనార్థము వీరలు అర్థములు కల్పించి దుర్వ్యాఖ్యానములు చేయుచున్నారని నిరాదరభావముతో దూషించుచున్నారు. ఎవరియిట్లము వచ్చినట్టు వారు సాగదీసి అర్థముచెప్పకొనీ; మన కేమి పోయినది? మా భావములను పెంచుకొన్నప్పుడు ఈ యర్థమువచ్చునని వారు చూపించినప్పటిమట చూచుకోవచ్చును" అని మన పండితులనేకులు ఆ వ్యాఖ్యానముల యందును ఉపన్యాసములందును గౌరవాదరములు లేకయున్నారు క్రొత్తసమస్యలు బయల్పడుచున్నవి. వాటిని సాధించుటకు తత్త్వవేత్త లెవరైన నూతనమార్గములు చూపదలచినపక్షమున అవి స్వక్రియ తత్త్వవాదములకు తార్కాణముగా నున్నవని ఋజువుచేసినపుడే జీవన్ముత్రలో మన కవి ప్రయోజనకారులు కాగలవు. అట్టి ఘనకార్యమునకు తత్త్వవేత్తలైన నేటిపెద్దలు పూనుకూవలసిన అవసరము చాలాకాలము క్రిందటనే కలిగినది. ఇప్పుడు మరియు అవసరమగుచున్నది. బహుదళకముల నుండి తాత్త్వికగ్రంథ భాషాంతరీకరణ, వ్యాఖ్యాన, అర్థవివరణ, ఉపన్యాసాదులు జరుగుచున్నవి. పాశ్చాత్యపండితులు ఇంతవరకు చేసిన అపరిమితమైనపని అటుండ మన భారతీయపండితులుకూడ కొందరు తత్త్వజ్ఞానావ్యాప్తికై ఈమధ్య చాలచరుగుగా పనిచేయుచున్నారు. అందు కొందరు పండితులు చేసినపనిని గూర్చి సంగ్రహముగా ప్రశంసితము. డాక్టర్ గంగా

నాథ్ గూగారు హైందవ తత్త్వగ్రంథములలో అనువాదయోగ్యములైన గ్రంథములన్నిటిని ఇంగ్లీషుభాషలోనికి పరివర్తించినేసినారు. డాక్టరు సర్ రాధాకృష్ణన్ గారు వివిధదేశీయుల తాత్త్వికసిద్ధాంతములందలి తారతమ్యములను నిరూపింపవలెనను లక్ష్యముతో నూత్నముగా పరిశీలించి విశేషముల విస్పష్టముచేసినారు. చెప్పవలసిన విషయ మేమియు విడిచిపెట్టక వారు తలపెట్టినపని చక్కగా నిర్వహించినారు. ఆచునయిచ్చిన ఉపన్యాసములలోను, వ్రాసిన గ్రంథములలోను, మన తత్త్వవేత్తలు నేడవలంబించుకొని క్రొత్తమార్గములలో పెంపొందించవలసిన విషయములు అనేకము చెప్పియున్నారు ఆ యంశములు వారి గ్రంథములలో అచ్చటచ్చట చెదరియున్నవి. విశేషించి ఆచున వ్రాసిన Idealist view of life అను గ్రంథములో నూతన నిర్మాణములకు మార్గములను కూడ నూదించినారు. దాన్గుప్త పండితులు హిందూ తత్త్వవిద్యావ్యాప్తికై రెండు సంపుటములు ఈ వరకు ప్రచురించినారు. ఇంకను ర సంపుటములు ప్రకటింపనైయున్నారు. అదియుగాక పూనా నగరమందు ప్రతిష్ఠింపబడిన తత్త్వమతసభవారు (Academy of Philosophy and Religion) హైందవతత్త్వజ్ఞానాసరస్వస్థమును ప్రకటింపయత్నించుచున్నారు. వారీపనులు పూర్తిచేయునెడల మనతత్త్వకాస్త్రములయొక్క అర్థవ్యాఖ్యాన వివరణాది కార్యములయందు చేయవలసినపని మిగిలియుండుకూడదు. అట్టి కార్యము లింకను చేయవలసిన అవసర మంతగా కనబడక వాటియందు ఉత్సాహము మందగించిన నూచన లగపడుచున్నవి. మహాపాధ్యాయులైన తత్త్వవేత్తల పరిసరస్థానము లటుండ మననాటి జీవపరిస్థితులనబట్టియు మన సంఘస్థితిని బట్టియు మన యోచనాపద్ధతులందు కూడ ముఖ్యముగా మార్పు అవసరమగుచున్నది. ఈనాటి సందర్భము లెట్లున్నవో చిత్తగింపుకు, ప్రాచీన తత్త్వవిధాన ప్రవాహమునకు నవజీవన నూతన భావ ప్రవాహము ఎదురు పోరుచున్నది. రెండవ దీక్షించుచున్నది. అంజేదియు మందునకు సాగిపోజాలకున్నది. రెండును అగి నిల్చిపోయినవి. ఇవి సజీవములై ప్రవహించుట మనభవిష్యదభివృద్ధికి

చాల ఆవరము. ఈ రెండును కలిసి ఏర్పడమునే పోవలెను? అని ప్రశ్న. ఆహార్యమును మూచింపగల నూతన నిర్మాణక్రమము నొకదానిని ఏర్పరచుకొని మనము పని సాగించుకొనవలెను. యుగపరంపరగా బహు కాలమునుండి వచ్చుచున్న ప్రాతభావములను నూత్న భావములను పరస్పరము సౌలభిపోతుండ నుచునట్లును, మన తత్త్విక నాగరికజీవనములకు భంగమురాకుండ చూచి కాచుకొని, క్రొత్తభక్తిని ఆకలంబించుట ఇప్పటికర్తవ్యము. తత్త్వవివేచనములేని నాగరికత యెట్టివో హాగలో పండితుడు తన తర్కశాస్త్రము కిర- ప పుటలో ఇట్లు చక్కగా చెప్పినాడు. “తత్త్వవివే- చనములేని నాగరికత సమర్థాభివృద్ధిని సమయ్య పరిత్రాపింపింపమైన పరమాత్ముని విగ్రహము లేని దేవాలయమువంటిది.” కనుక మన నాగరికతయు అట్టిదే యగును. కాబట్టి నేటి మన తత్త్వజిజ్ఞాసువుల ముఖ్యకర్తవ్య మేమనగా — బహు పురాతనకాలమునుండి అమలులో నున్న ఆచార ద్యుతపోరములకు అప్రయత్నముగా మనము లోబడిపోయి చేయుచున్న కార్యములకును, ఈ నాడు ప్రపంచమంతటను బహుముఖముల వ్యాపించి కలంబుచున్న నూతన భావములకును ముఖముఖిగా జరుగుచున్న ఘోర ద్వంద్వయుద్ధ సందర్భములలో మనము లెన్నగా గ్రహింపగలిగిన పూర్వాంశములకును, పొంగి పొరలివచ్చుచున్న నవీనభావపరంపరకును సరి యైనతావు చూచి, చక్కని సంధి చేసి, తత్త్వవివేచన కర్తవ్యములందు ఇప్పటికి తగిన క్రొత్తభక్తి నవలంబిం- చుటే. అదితప్ప మనకు పనికివచ్చునది ఇప్పుడు చేయ- తగినది మరొక కార్యమేదయు లేదు. “వివిధయుగము లలో బహుల్పశి పెడలిన తత్త్వవివేచన పద్ధతులే నిరంతర గతిగల పెద్దతరపో జిజ్ఞాసాక్రమములను నిర్వచింప- గలవు. అతే సంధిపొసగించు సామర్థ్యము కలిగియున్నవి. కదలూ, వదలమని గట్టిగా పట్టుపట్టుకొని మొండికలుండి బండలై కూరుచునియున్న గతకాలపరిస్థితులకును, క్రొత్తగా పాడచూపి లోకమంతయు కబళించి ఆక్ర- మించకమానమని గట్టి నిశ్చయముతో ఆక త్రోసు- కొని పరితెంచుచున్న భవిష్యత్ పరిస్థితులకును మధ్య వర్తమానతత్త్వవిచారము అవతర సంధి పొసగించి

తత్త్వముగా శాంతివైఖ్యములను చేకూర్చగలను” అని దిగ్విజయా పండితుడు తన “తత్త్వవివేచనము, నాగరి- కతలో ఆము గ్రంథముయొక్క జీవ పుటలో భేదిత మహోపదేశము ప నవాల్లెలు శ్రద్ధగా గ్రహింపదగి- యున్నది. అందు తెలుపబడిన కార్యము చక్కగా నిర్వహించుకొనుటవలన హిందూతత్త్వపద్ధతులు అతిశ్రీ- రక్షణము బడయుగలవు. మన నాగరికత నాశనము గాంచుతలయెత్తిననుచుటకు అవకాశము ఏర్పడగలదు.

అది మాటలతో జరుగువని కాదు. నూతన విద్యా- ణ్ణములను గూర్చి గాఢప్రయత్నములు జరిగినపుడే అది నెరవేరును. కాబట్టి నేటితత్త్వజిజ్ఞాసువు భావికాల- మన జరుగవలసిన కార్యక్రమమును గూర్చిన యోచన లకు క్రొత్తయోచనముల నిచ్చి పనిచేయుటవలన తన సం- ఘమునకు నిజమైకేవల చేయగలడు. ఇప్పుడు బహుముఖ- ముల జరుగుచున్న కార్యవిధానములకు ఉత్తమాదర్శ- ముల నేర్పరచి వానిని అనుసరించు సంఘమును సరియైన మార్గముల నడిపించి గమ్యస్థానము చేర్చుటకు ముఖ్య- ముగా కావలసిన దొకటియున్నది. అదేమనగా మన సంఘసమస్యలను సాధించుటకు అనువైన ప్రపంచ నిర్మాణభావమును గూర్చిన విజ్ఞానము. అట్టి విజ్ఞానము లేనప్పుడు వై విధమున ఆదిర్శము లేర్పరచుట సాధ్యము కాదు. అదిని జరుగుటకు మంత్రత్వ వివేచనపద్ధతులను నూతనదృష్టితో పరిశీ- లించుట అవసరము. కావున మంత్రత్వజిజ్ఞాస ప్రాత- పుతలను విడిచి పూర్వదృష్టులకు మార్పుకొని క్రొత్త పుంతలను ప్రొక్కి క్రొత్తిదృష్టులను బడస ముండునకు సాగిపోవునట్లు చూచుకొనలెను. ప్రాతపద్ధతులు ఎంత గొప్పవయినను మన తత్త్వశాస్త్రములు ఈ నాడు మనకు పనికివచ్చునట్టి సక్రమనిర్మాణములో నున్నవిని మనము దంభములు పలుకజాలము. మనతత్త్వపద్ధతులలో తార్కిక, మానసికములను, మత, వేదాంతములను గూర్చిన చర్చలు కనబడచున్నవి. జీవయాత్ర గడుపు- టకు కొన్ని నియమములకూడ అందు లేకపోలేదు. కాని అవియు మతైకవిషయములేకాని నైతికధర్మములు కావు; ఉన్నవియైనను చక్కగా విభజింపబడక సరి యైనక్రమమున నేర్పరింపబడక కలగావులముగా కలిసి పోయియున్నవి. వాటిని విడదీసి కాఖోపకాఖలుగా

విభజించి సరియైనక్రమమున నుంచుకొనవలెను. ఈవిధ బహుభూతులు సక్రమ నిర్వహణపద్ధతులు మనము నేర్చుకొని మనతత్వములలో ప్రవేశపెట్టుకొనవలెను. అట్టి సక్రమవిభజనము లేకపోవుటచేతనేగదా మనము రాజకీయముగా వరాజీతులమై సాక్షాతంత్ర్యమును గోల్పోతిమి! మన తత్వశాస్త్రములకుగూడ ఆలోచనచేతనే అభోగతి పట్టవచ్చును. దానియందుగల అభిరుచి పూర్తిగా నశించిపోవచ్చును.

నానావిధములైన మన అనుభవములను వర్గీకరణముచేసి సక్రమమార్గమున బెట్టుకొనుట ఒక్కటే తత్వజిజ్ఞాసయొక్క ఏకాగ్రేణ్యము కాకున్నను అట్టి విభజన అందలి ప్రధానాంశములలో నొక్కటై తీరవలయును. మన తార్కిక, నైతిక, సాంఘిక, రాజకీయ సిద్ధాంతముల కన్నింటికీ (Metaphysics) తత్వ వివేచనమే పునాదిగానుంచి పునర్నిర్మాణము గావించుకొనవలయును. మనసాంఘిక, రాజకీయోద్దేశములను సరియైనమార్గమున ననుపగల తార్కికసిద్ధాంతములు అందు నుండి జనింపజేసికొనవలెను. అప్పుడే ఆతత్వపద్ధతి మనజీవితములను ప్రత్యక్షముగా స్పృశించునది, సజీవమైనది అని చెప్పవలసియుండును.

మొక అనగా క్రిస్తుపూర్వము కవితాబద్ధమున గ్రీకుదేశమున ప్లేటో (Plato) అను తత్వవేత్త స్వసంఘస్వరాజ్యవ్యవస్థలయందు తాత్వికవిషయముల నాలంబనము గావించుటకై యెట్టి గాఢప్రయత్నములు చేసెనో చూచినారా? యూరపుఖండమునందలి మధ్యదేశములలో పొందికకుదిరి ఏకముఖమునకు తెచ్చుటకు 'చాగెల్'పండితుని బ్రహ్మస్వభావవిషయకచర్చ యెంత పనిచేసినదో. గమనించినారా? ఈ తత్వజ్ఞులపద్ధతులే మన మునకుందించి మనము మక్కికీమక్కి తయారుచేయనక్కరలేదు. కాని మన విజ్ఞానముయొక్క బహువిధకాఖలు ఏకమూలసంబంధము కలవని గ్రహించి భిన్నముగా నగవడుకాఖలు నేకముఖమునకు తెచ్చుట అత్యవసరమని ఒప్పుకోకతీరదు.

ఇట్లనుటచే ఇంతవరకు జరుగుచున్న అర్థవివరణ వ్యాఖ్యానకరణాదులైన తత్వవిమర్శ పద్ధతులను ఒక్కసారి మానివేయుమని చెప్పట మాయుద్దేశము కాదు. మన వేదాంతభావములను వెనుకటిబాపుతో చూచుట చాలించి దృగ్విధానము మార్చి క్రొత్తపుంత్రోక్తి సూతనదృష్టితో పరికింపుడని మేము దిన్న

విచుచున్నాము. ఈమార్గ అవసరమని యెంచి యింపుడుగుడిది మనవా రెవ్వరును తీవ్రముగా యోచించి పరిచేయలేదని మంచిచేయుచున్నాము. ఇట్లుపై హింసాదేశములలో తత్వవిధానము ఒక్కటే ఉండవలసిని చెప్పుటకూడ మా అభిప్రాయముకాదు. ఒకజాతి ఒక్కతత్వమునే అవలంబించుకొనియున్న పక్షమున ఆజాతిని సాధ్యమాంశ్య మావహించెనేని యయిన దెప్పవలసి యుండును; లేదా ఆజాతియొక్క బాధినికాపనులను కాపట్యము ఆవహించెనని యైన చెప్పవలసియుండును. లోకములో ఏదేని ఒక్కతత్వసిద్ధాంతము అందరి మనస్సునకును నచ్చి అందరిమనస్సుల నాకర్షించి లోబర్చుకొని అందరి యభిలాషలను తీర్చజాలియుండదు. ఏదేశచరిత్రచూచినను, ఏజాతిచరిత్ర పరిశీలించినను యోచనాప్రవాహములు భిన్నములై బహుముఖముల వ్యాపించినట్లు స్పష్టమగును కాని ఒక్కగతినే పోయినట్లు కనబడదు.

తత్వజిజ్ఞాసలో ఒక్కొక్క భేదభావమును ఒక్కొక్కతత్వపరణి (System) గా వెంపొందింప జేయవచ్చును. కాని అట్టి ప్రతిపరణియు విజ్ఞానముయొక్క వివిధకాఖలకు సంబంధము మార్చుచు సక్రమముగా నాటిని ఏకముఖమునకు తెచ్చుసంస్థయై యుండవలెను. అట్టిసంస్థలు నిర్మించుట యెప్పుడు సాధ్యమగును అని ప్రశ్న. వేదాంతభావములకు ఈ విశిష్టతతో ప్రశ్నోక నిర్వచనము సాధ్యమైనపుడే అట్టిసంస్థలు నిర్మించుట సాధ్యమగును అని జవాబు. అట్టిది లేకపోవుటయే మన తత్వ విషయములలో గొప్పలోపము. ఇప్పటి మన ఐహికజీవనము ఒకదారిని పోవుచున్నది. దీంతో సంబంధము లేక వెనుకటివేదాంతము ఆముష్మికమైన జౌష్ణత్యమునకై గుట్టలను, మెట్టలను బట్టి పోవుచు మెట్టవేదాంతమని అపహాస్యముపా లగుచున్నది. ఆమెట్టవేదాంతములు ఈ నాటి మన సాంఘిక, రాజకీయ, నైతికపరిస్థితులకు పనికిరావు. కనుక ఆలోచన దీర్ఘటన్యైతే తత్వవేత్తలు సూతవేదాంతములకు క్రొత్త భావములకు మధ్య సామరస్యము గూర్చి, వేదాంతము సౌఖ్యావహమైన జీవయాత్రగడుపుటకు సాధనభూతమై తోడ్పడునట్లు మాతనదృష్టితో చూచి సంస్కరించి, తత్వజ్ఞానువులు వ్యక్తికిని సంఘమునకును దేశమునకును లోకమునకును సౌఖ్యోల్లాసముల గల్పించునట్లు నేటి జీవనమస్థల భేదించి కృతకృత్యులు కావలెనని విన్నవించుచున్నాము.

‘శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు’*

[ప్రచురణము]

బుల్లిశని పేరికలరమణయ్య

‘తెలుగుభాషను వాఙ్మయమును అభివృద్ధి నొందించుటయు, ఆ విషయమునఁ బరిశ్రమచేయువారలకుఁ బ్రోత్సాహమొసంగుటయు’ ప్రయోజనములుగా నాంధ్రసాహిత్య పరిషత్తుచేన్నపురియందు అ. ౧౯౧౧-వ సంవత్సరమందుఁ బ్రతిష్ఠించబడినది. ఏతత్పరిషత్ప్రయోజనముల నెఱవేర్చు మార్గములలో ‘తెలుగు భాషలోని పదములకు వ్యుత్పత్తి మొదలగువానిని నిరూపించుచు లక్ష్యసహితముగ నర్థమును వివరించు సర్వంకషమగు నిఘంటు వొకటి రచించి ప్రకటించుట’ ప్రథమమార్గముగా నిరూపించబడినది.

పరిషదుద్దిష్ట కార్యములలో ప్రధానమగు నిఘంటునిర్మితి వాఙ్మయోద్ధారకులు,

మహోదారులు నగు శ్రీ పితాపురము మహారాజావారి పోషణమున ‘శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటు’వను పేరితో— పరిషత్తేర్పడిన కొలది కాలములోనే ప్రారంభింపబడినది; ఇప్పటికి నిఘంటువులోని ఏకదేశమగు అజాది పదసంపుటము వెలువడినది. నిఘంటువు పూర్తియగుట కెన్నియేడులు పట్టునో! ఎన్ని సంపుటములు కావలయునో!

నిఘంటుముఖత్రయమున అది ‘పండిత సాహాయ్యమున జయంతి రామయ్యపంతులు, బి. ఏ., బి. ఎల్. గారిచే రచించబడిన దని (సంపాదించబడినదని ఆశయమేమో?) కలదు. నిఘంటుగ్రంథనమున శ్రీపంతులుగా రే పండితుల సాహాయ్యమును స్వీకరించిగో యిందు వివరింపబడలేదు.

* (‘అ’ నుండి ‘ఔ’ వఱకు) పండిత సాహాయ్యమున జయంతి రామయ్యపంతులు బి. ఏ., బి. ఎల్. గారిచే రచించబడి, కాకినాడ ‘ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు’వారిచేఁ బ్రకటింపబడినది. రాయలు పి. నైజా, ౯౯౨ పుటకు వెల రు. ౫ లు.

† నిఘంటువు. శ్రీపితాపురము మహారాజావారికి కమర్చింపబడు పండిత్యమున శ్రీపంతులుగారు చదివిన నివేదికపబడి పంతులుగారు నిఘంటువునకు సంపాదకులనిమాత్రమే తెలియుచున్నది.

వాఙ్మయపోషకులు, ఉదాహరణలు నగు మహారాజావారు ధనమిచ్చుటచే నిఘంటువు తన్నామాకిత మయినది; రచయితలగుటచే శ్రీరామయ్య పంతులుగారి పేరు నిఘంటువున కిక్కినది. ఎవరి ప్రతిభా, పాండిత్యములు, విశేషపరిశ్రమ ఈ నిఘంటురూపమును దాల్చినవో ఆ పండితుల నామములు విస్తృతము లయినవి; విడువబడినవి. కార్యాలయమువారు వారి కొనగూ నెలజీతములు శ్రమకు ప్రతిఫలము; పాండిత్యమున కెంత మాత్రము కాదు. ఇది నిఘంటువునకు తీరని కొరత; పండితతీరస్కారము; అన్యాయము.*

శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు 'పీఠిక'లో గ్రంథ నిర్మాణవద్దతిని వివరించుచు క్రింది యంశములను తెలిపిరి:

౧. "తెలుఁగులోఁ బృథక్ప్రయోగార్థములు గాకున్నను సమాసములలో నుపయోగించఁబడును గనుక ఉపసర్గ, శత్రంతాదశబ్దములు గూడ నిమగ్రహింపఁబడినవి. ఈ నిఘంటువునందున్న సంస్కృతపద

జాలము శబ్దరత్నాకరమునం దున్న దాని కంటెఁ బెక్కుమడుండు లభికము. ఈ విషయములో నీ నిఘంటువు సంస్కృత విద్యార్థులకుఁగూడ మిక్కిలి యుపకరించునని నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును."

౨. "దేశ్య, వైకృతవిభాగము శబ్దరత్నాకరమందుఁ జేయఁబడినది. కాని పెక్కుతావులం దీ నిర్ణయము తప్పిపోయినదని పండితుల యభిప్రాయము..... వర్తమానకాలమం దీ విభాగము చేయుట సాహసముగా నుండునను భీతిచేత మాని కేయుట యైనది. కాని.... — పెక్కుశబ్దములకు.... సజాతీయ పదములను సాధ్యమయినంతవఱకుఁ జూపియున్నాము. ఈ సామగ్రినిబట్టి మూలశబ్దము లేవియో, జన్యశబ్దము లేవియో పండితులు నిర్ణయింతురుగాక!"

ఇది ఆంధ్రనిఘంటువు; దీని నుపయోగించుకొనువారు ఆంధ్ర విద్యార్థులు, ఆంధ్ర వాఙ్మయజ్ఞానువులును. కాన ఇం దాంధ్ర

* నిఘంటువమర్పణసభాసమయమున శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు చదివిన నివేదికనుబట్టి ఆ పండితులెవ్వరో స్పష్టమగుచున్నది. నిఘంటువునకు తొలిసంపాదకులు శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారు. సంస్కృతకేవలార్థరకులు శ్రీ తిం. లేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు. సంపాదకులకు సహాయులు శ్రీ ఓ. సి. దొరస్వామయ్యగారు. కార్యస్థానము పితాపురమునకు మార్చబడినపిదప నిఘంటువసంపాదకులు శ్రీరామయ్యపంతులుగారు. వారికి సహాయులు శ్రీ లేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు, శ్రీత్రురాజుపండు మల్లయ్యశాస్త్రిలుగారు, శ్రీ వేరే పేరయ్యశాస్త్రిలుగారు, శ్రీ శ్రీపాద శాస్త్రిపతిశాస్త్రిలుగారు, శ్రీ శ్రీపాద పాపయ్యశాస్త్రిలుగారు, శ్రీ కూవి నరసింహయ్యగారు, శ్రీ చర్ల సారాయణ శాస్త్రిలుగారు, శ్రీ పిఠుపాటి చిదంబరశాస్త్రిలుగారు, శ్రీ వెంకటరాల మూర్యనారాయణశాస్త్రిలుగారు, శ్రీ దర్శనశర్మేశ్వరశాస్త్రిలుగారు. నిఘంటువు ప్రకటనసంపుటము ప్రకటింపబడునాటికి పనిచేయుచున్నవారు చివరి అయినగురుమాత్రమే. మొదటి యిశ్వరు కీర్తికేవలం; తరువాతివారు పనిచేయుట మానుకొనిరి.

పదములే ఎక్కువ ఉండవలెను. సంస్కృత విద్యార్థులు సౌకర్యముకొరకు శబ్దరత్నాకర మందున్నవానికంటె పెక్కుమడుగుల సంస్కృతపదముల నిందు చేర్చుట అనావశ్యకము. వారి కావశ్యకములగు సంస్కృత నిఘంటువులు - సమగ్రములు లెక్కలేనన్ని ఉండనే యున్నవి. మరియు నీ సంస్కృతపదములలో చాల ప్రత్యేకప్రయోగార్హత లేని ఉపసర్గ, శత్రుతాదిశబ్దములు! ఇట్టి పదముల నలన ఆంధ్రవిద్యార్థులకు ప్రయోజనములేదు. సంస్కృతభాషాప్రవేశము, సంస్కృత వ్యాకరణజ్ఞత కలవారికే వీని తత్త్వము, ప్రయోగవిధానమును తెలియనగును. సంస్కృతాభిజ్ఞులకు దీనికంటె సంస్కృతనిఘంటువులే బహుపకారకములు. 'ముహుర్ముహుర్లతదభంగ...' అనుచోట 'ముహుర్ముహుః, లుతత్, అభంగ' అను పదవిభాగ మొనరింపగలవారు కేవలాంధ్రభాషాజ్ఞానము కలవారిలో చాల తక్కువ. 'అధస్'—కు ఇందున్న 'అధఃపతితయ, అధోగామి, అధోముఖము, అధోంకుశము, అధఃఖనము, అధస్థితుడు' అను చోట్ల తప్ప 'తక్కినచోట్ల 'అధస్' అని యెట్లు వానికి తెలియును? శత్రుతము లచ్చుపర మగునపుడు* 'దాంతము'లైనను, హల్లులు పరమగునపుడు లెక్క

లేనన్ని మార్పులు పొందునే! (ఉ. లుతత్కమల, లుతచ్ఛీతల, లుతజ్జాల, లుతట్టికా, లుతస్కాల, మొ.) వాని నాంధ్రవిద్యార్థులెట్లు గుర్తెరుగగలరు? కాన వీనివలన వారి కేమి ప్రయోజనము? పోనిండు. ఇం చా వ్యవస్థయైనను సరిగాలేదు.

కొన్నిటివివరణమున 'దీనికి వ్యస్తప్రయోగములు కానబడవు' అని వ్రాసి మరికొన్ని చోటులను విడిచినచో అవి ప్రత్యేకప్రయోగార్హములు కావని ఎట్లు అనుకొనవలెను? కాస్తన 'ఈ నిఘంటువునందున్న సంస్కృత పదజాలము శబ్దరత్నాకరమునందున్నదాని కంటె పెక్కుమడుగుల లభిక' మయినను ప్రయోజనములేదు. ఆంధ్రనిఘంటువున ఆంధ్రపదము లెక్కువ ఉండిననే తగిన ప్రయోజన ముండును.

ఇక రెండవ యంశము—ఇప్పటివరకును తెలుగున గల సమగ్రనిఘంటువు శబ్దరత్నాకర మొక్కటియే. దానిని పెక్కొండక్రిందట ఏ కాకియగు పండితుడు కూర్చినాడు. అప్పటిప్పటివలె ముద్రితగ్రంథము లెక్కువగ లేవు. తప్పలతడికలగు తాటియాకుపుస్తకములను తదేకదీక్షతో పరిశీలించి వీలగునంత త్వరలో దానిని వెలువరచినాడు. అతనికి ధనసాహాయ్యము లేదు. ఒక పాఠశాలలో

* ఇందు శత్రుతములకు ప్రయోగము లేయబడలేదు.

† అగ్రయములు కొన్ని వివరింపబడునపుడు ఇందు 'దీనికి ప్రత్యేకప్రయోగము కానబడదు' అని వ్రాయబడినను శత్రుతములకు అట్టి వివృతి కానరాదు.

పండితోద్యోగమును సాగించుచు తీరిక కలిగి నపుడెల్ల అతడు నిఘంటువ్యాకరణాదినిర్మాణము నొనర్చెడివాడు. కావున అందలి వైకృత, దేశ్యవిభాగము సరికాకపోవచ్చును; అదియే కాదు - దానిలో ఇంకను ఎన్నియేని లోపము లుండవచ్చును. శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు వట్టిదికాదు. శ్రీ వీతికాపుర ప్రభువులు దీనికయి లెక్కలేని ధనమును వెచ్చించుచున్నారు. దీనికి సమర్థులగు కార్యనిర్వాహకు లున్నారు. దిగ్దంతులవంటి పండితులు ఇరువదయిదేండ్లనుండియు ప్రత్యేకముగ నీ నిఘంటుగ్రథన కార్యమునందే నిమగ్నులయియున్నారు. నిఘంటుగ్రథనమార్గమును చూపు ముద్రితనిఘంటువుల సాయము ఉన్నది. (తత్సమపదములకు సంస్కృత, ప్రాకృతనిఘంటువు లున్నవి. తత్సమేతరపదములకు లక్ష్మీనారాయణీయ మున్నది. రెండువిధముల పదములకును (దీనికి మూలాధారముగా) శబ్దరత్నాకర మున్నది.) పరిశోధించుటకు, ప్రమాణీకరించుటకును ముద్రితాంధ్రగ్రంథములు అసంఖ్యాకము లున్నవి. ఇట్టి సౌకర్యము లుండుటచే నిందు తప్పక శబ్దరత్నాకరమునందలి లోపములు సవరింపబడవలసియున్నవి. కాని అందలి నిర్ణయము తప్పిపోయినదని అనుకొని, 'వర్తమానకాలమౌ దీ విభాగముచేయుట సాహసమని భీతి' జెంది, తుదకు తన్నిర్ణయభారమును పండితుల పై వైచి, బాధ్యతను పోబెట్టుకొనుట నిఘంటునిర్మాతలు చేయదగ్గ కార్యము కాదు. అ

ట్లయిన నీ నిఘంటువులో గల విశేషమేమి? విశేషములేని దీనివలన నయ్యెడి ప్రయోజనమేమి?

ఇంత వ్యయముతో నిందరు పండితులారంతప్రొద్దు నింతకాలము పనిచేసి ఇట్టి నిఘంటువును సమకూర్చుట కొండను త్రవ్వెలుకను పట్టుటవంటిదనిన సాహస మేమాత్రమును కాదు.

ఈ నిఘంటువున తత్సమపదము లసంఖ్యాకములు; తదితరము లత్యల్పసంఖ్యాకములు. ఈ యాంధ్రనిఘంటువు యథార్థమగు నాంధ్రనిఘంటువు కావలెనన్న ఇందు తత్సమేతరములే - దేశ్యములే - ఎక్కువగ ఉండవలెను. తత్సమపదము లాంధ్రపదములు కావా అని వాదించువారి కొక జోహారు!

ఆ పదములుకూడ అన్నియు జనసామాన్యమున కుపయోగించునవి కావు. అందు కొన్ని సంజ్ఞావిశేష్యములు; కొన్ని పారిభాషికపదములు; కొన్ని అప్రస్తుత విషయములు. అవియు నిందసమగ్రముగనే ఈయబడినవి. ఇట్టివి విజ్ఞాన సర్వస్వమున చేర్చదగినవి.

వానికి కొలద ఉదాహరణములు—

౧. సంజ్ఞావిశేష్యములు—

అంబరీషుడు, అముక్తమాల్యద, ఉగ్రశ్రవణుడు, ఉగ్రనేన, ఉజ్జయిని, ఋతుపర్ణుడు, ఋవ్యక్తరంగుడు మొదలగునవి.

౨. పారిభాషికపదములు—

అశికము; అన్యధాసిద్ధి; అన్వాచయము; అన్వాదేశము; అన్వితాభిభానవాదము; అభిహిత్యావవాదము; అనుష్ఠానము మొదలగునవి.

పయి సంజ్ఞావిశేషములు, పారిభాషిక పదములు అసంఖ్యాకము లగుటచే నిఘంటువున అన్నింటిని చేర్చట అసాధ్యము. నిఘంటువున గల పయి పదములు వానికి గల ప్రసిద్ధార్థమును గాక వేరేమయిన విశేషార్థమును తెలియజేసినచో అవి యిచట అత్యంతావశ్యకములే; కాని ఇవి యేవియు విశేషార్థబోధకములు కావు.

3. అప్రస్తుతపు విషయములు —

‘అష్టాదశ’ అను పదముక్రింద అష్టాదశపురాణములు, ఉపపురాణములు, ధాన్యములు, పద్యలు, వర్ణనలు, జాతులు, స్మృతులు వివరింపబడినవి. ఇట్టివిశేషములున్నను ‘ఏకాదశ’ మొదలగుచోట్ల వివృతి లేదు.

ఈ నిఘంటువులో గల పదములు చాలవరకు రూఢములుకాని సమస్తపదములు; యోగార్థమాత్రమే ధానకములు. అట్టివి నిఘంటువుపుటలు పెరుగుటకుమాత్రమువయోగించును.

ఉ. అనాత్మజ్ఞానము; అనాత్మవేది; అనన్యమృత్యువు; అరణ్యకుక్కుటము; అబ్జబాంధవుడు; ఆరుమాములవేలుపు; ఉష్ణగడలి; ఇహముత్రఫలము; ఏనుగులగొంగ; ఏనుగులరాకాసి గొంగ; ఏనుగులనూడు; ఎన

మచ్చు; ఎనసేయు; ఎనవాయు; ఎనవోలు; ఎనిమిదికాల్లరిక్కనల మొదలగునవి.

పయివానియందు దోక్కుటియయినను విశేషార్థప్రతిపాదకము కాదు. ఇట్టి ప్రత్యేకపదములనే యంగీకరించినచో నిఘంటువు ఎన్ని వంపుటములయినను పెరుగును; ఎంతకాలమైనను పట్టును.

కొన్ని సంఖ్యానాచకములు కూడ నిందు పయికితినే కలవు. ఉదా-ఏకపక్షి; ఏకనక్షత్ర; ఏకశతము; ఏకశతతమము మొ.

ఇందు ‘ఏగాని’—అను పదమునకు ‘కానిలో’ సగము విలువగల రాగినాణెము’ అని వివరణము కలదు. రెండు దమ్ముడిలు ఏగాని; (కాని. కి కాదు.) ఇది ప్రత్యేకమగు నాణెమును కాదు.

ఇట్లు ఈ నిఘంటువునందలి పదముల అర్థవివరణము చాలవరకు పుటలను పెంచుటకే ఉపయోగించుచున్నది. ఏదేని పదమునకు అర్థము లోకప్రసిద్ధమై యున్నపుడు దానిని సాధించుటకు వేరుగ ప్రమాణములను జూపనక్కరలేదు. కాని యిందు అట్టి సందర్భము లందును ప్రమాదకప్రయోగము లీయబడినవి; కావలసిన భాగముకాక పద్యమంతయు కొన్నిచోట్ల ఉద్భృతమయినది; కొన్నిటికి రెండు, మూడు ప్రయోగము లీయబడినవి; కొన్ని సందిగ్ధములుగ నున్నవి; ఇచ్చిన ప్రయోగములే సమగ్రముగ మరికొన్ని చోట్ల ఈయబడినవి. కొన్ని నరియగుప్రమా

ణములు కాకున్నవి; కొన్నిపదములకింద
సంస్కృత శ్లోకములు, వాని కాంధవివృ
తియు నీయబడినవి. మచ్చువకు కొన్ని—

౧. ప్రసిద్ధములకు—

ఆఱు = స. ఔ. (త. ఆఱు. క. ఆఱు.)

ఐదు నొకటి.

క. తురగముల నాలుగిట ను, తరునాటిట...

[భార. విరా. ౫-౧౦౩.]

ఆయత్తపడు = అ. క్రి. (ఆయత్తము +
పడు) సిద్ధపడు.

‘ద్వి... ..మీకులంబెల్ల, బాయక
రోషాగ్ని భస్మీకరింతు, నాయత్తపడియుండు
మనిన నీ విపుడు, పోయెదవో నిను బోసీను
గాని, పుడమి శత్రుఘ్నుండు పుట్టినవాడు,
కడిదివీరుడవైగాక నేడగుచె!’

[రం. రా. ఉ. ౧౮౫. పా. ౨౩. పం.]

‘ద్వి. కాయంబు కడఁజేసి కన్నలుమూసి
యాయత్తపడియండెనా రాజసుతుడు.

[ద్వి. శ. సా. ౮౨. పా. ౩. పం.]

పయి రెండర్థములును ప్రసిద్ధములు.
వానిని ప్రమాణీకరించు ప్రయోగము లిట
అనావశ్యకములు.

‘ఆయత్తపడు’ అనుదాని కిచ్చినను
రెండింటిలో నొక్కటి చాలును.

౨. సంపూర్ణపదోద్ధరణమునకు—

అర్థి. సః. వి. కి. ఆనక్తి—

గీ. అనఘ! ధర్మార్థకామంబులందు నొకట,
నర్థి దగిలిన మానవుం డధముఁ డొకటి,
మాని వర్తించునాతఁడు మధ్యముండు,
నడపు నన్నింటి నుత్తమనాయకుండు.

[భార. శాం. ౩. ర౬౧.]

ఆనందించు - ౨. అభినందించు, కొని
యాడు, స్తుతించు.*

‘మ. హరిమై సావిశిరంబు సాదిమెయి జా

త్యశోత్తమాంగంబు గూ

డ రణోర్విక్ రఘునాథశౌరి యసిఁజెం

డక దివ్యమందారవృ

ష్టి రహిం బ్రాణయుతంబులై గగనవా

టిం బర్వ గంధర్వ కి

న్నరరూపంబులు దాల్చి సారె కవి యా

నందించు దచ్చౌర్యముఁ.’

[వసు ౧. ౭౦.]

ఇందు మొదటి యుదాహరణము

‘నొకట నర్థి దగిలినమానవుం డధముఁడు’

అని, రెండవ ఉదాహరణము ‘సారె కవి

యానందించు దచ్చౌర్యముఁ’ అనియు

మండిన జాలును. అర్థము నందిగ్రమగుచో

పద్యము సమగ్రముగ నుదాహరింపబడినను

* ‘కామ’ (౧) చే విభజించబడిన పదములు సమానార్థకము లనియు, ‘సమిశోలను’ (౨) చే విభజింపబడినపదముల కేవలదృఢేయము కలదియు నుపసంహరించి అర్థవిర్లయముననున్న పీఠికలో చెప్పబడినది. కాని పయి మాడర్థములు సమానములు కావు. ‘అభినందించు’టకు ‘సంతోషించు, సంతోషపెట్టు’ అను వర్ణములే ఈ నిఘంటువున ఈయబడినవి.

ప్రయోజనములేదు; సుస్పష్ట మగునెడ ఏక
దేశమే యర్థము.

3. ఎక్కువగ ప్రయోగము లిచ్చుటకు—

‘ఈడు.¹ స. ౩. (కాలుసేతులసాహాయ్యముచే నద్యాదులను) తరించు, చాటు.’

దీనికి ‘ఏచి మున్నీరు నేయింత నీడ’
.....ననీ ముని ముహూకాలంబున
సుతశోకసాగరం బెబ్బిగి నీడఁగలదానవు,
.....గడవ, నీడవశమే నాపుత్రులకు;
ఎవ్వఁబున నీ వల నీడనేర్తు’ అని నాల్గు
ప్రయోగము లీయఁబడినవి.

అర్థాంతరస్ఫూర్తిని తొలగించి ప్రస్తు
తార్థస్ఫూర్తిని కలుగజేయుటకు ఎక్కువ
ప్రయోగము లీయఁబడినట్లు పీఠికయందు
చెప్పబడినది. పయి నాల్గు ప్రయోగములలో
మొదటి రెండిటిలో ‘చేదో యొకటియుండిన
జాలును. ఆ రెండును స్పష్టముగ నున్నవి.
చివరిరెండును అస్పష్టముగ నున్నవి. అవి
అనావశ్యకములు కూడ.

౪. సందిగ్ధమునకు—

ఈడు.౩. చల్లదనము, తడి.*

‘శా. తారాప్రోమలఁ గలనూతుఁడు వియ

ద్వారాశి వేటాడి ప్రా

హారంభంబను బుట్టఁ బెట్టి నులివా

యం గుంజి యిఁదాఱఁ జె

న్నారక వైచిన... ..[కాళ. ౪. ౯౬.]

(‘ఈడ + ఆరన్’ అనియు విడఁచియవచ్చును)’

అని నిఘంటువునందే యున్నది. ఈ పదమే—

ఈయర్థమున సందిగ్ధముగ నున్నది.

గి. ఇచ్చినదే మరల యిచ్చుటకు—

ఆమని-క్రి. విణ. అధికముగా, తృప్తి
కరముగా—

ఇచట నీయబడిన ప్రయోగమే మరల
‘ఆముకొను’లో ఈయబడినది. రెండవసారి
గ్రంథనామము, పద్యసంఖ్య ఇచ్చినచాలును.

౬. తగిన ప్రమాణములు కానివానికి—

అర=ఆఱ (౧, ౨. అర్థములునగము;
కొంచెము.)

రెండవ యర్థమునకు క్రింది ప్రమాణము
లీయబడినవి—

‘క. అరమోడ్చిన కన్నులు ను

స్థిరమగు నాననము’

[హరి. ఉ. గి.-౨౧౩.]

‘క. ‘అరమేసి.’ కు, సం. ౪-౪౬౯.

పయిచోట్ల ‘నగము మోడ్చిన, నగము
మేసి’ అను అర్థమును గ్రహించుటయే ఉచితము.
(చూ. ‘దర్భైరధావలీక్షైశ్రమవివృత
ముఖభ్రంశిభిః కీర్ణవర్తూ’ అభిజ్ఞాన శాకుం
తలమ్. ౧]

2. సంస్కృతమూలముతోడి ఆంధ్రవివృతికి.

అష్టద్రవ్యములు, అష్టాంగములు, ఆన
వము, ఉత్తరపాదము మొ. పయిచోట్ల సం

* ఈ రెండును సమానార్థకములు కావు.

స్కృతశ్లోకములు, వానికి తెలుగువివృతియు ఉన్నవి. తెలుగువివృతి యుండిన చాలును.

ఈ తొలిసంపుటపు వెల రూ. ౧. ౫. గ్రంథ ప్రమాణమునుబట్టి ఇది ఎక్కువ వెల కాదు. కాని నిఘంటువు పూర్తియగుట కెన్ని సంపుటములు కావలెనో! ఎంత వెల యుండునో! నిఘంటువు జనసామాన్యమున కందు బాటులో నుండవలెనన్న కొలది సంపుటములలో నది పూర్తికావలెను. అప్పుడు దాని వెలయు తగ్గవలెను.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు వెలువడి తెలుగులో ఉత్తమనిఘంటువు లేని పాటిలేని రగుదురు.

కొరత తీర్చి వాఙ్మయమున కెనలేని నేవ చేయునని ఆంధ్రలోకము గంపెడాశతో నుండినది. ఈ తొలిసంపుటమే ఆ యాశ నిరాశయగునట్లు చేయుచున్నది. నిఘంటు కార్యాలయమువారు తగురీతిని పరిశోధింప జేసి అనావశ్యకపదములను వినర్జించి మారు మూలలబడి మాటుమణియున్న తెలుగు పదముల నెక్కువగ సేకరించి, మూడు సంపుటములనైనను సంస్కరించి సమగ్రముగ ప్రకటించినచో

వాఙ్మయములకు సాటిలేని రగుదురు.

కాంగ్రెసు చరిత్ర

ప్రకల్పించుచున్నది.

తరువాత ఆకాశాంగము పడకుడు

త్వరపడవలెను.

పట్టాభిషేకారామయ్యగారి యింగ్లీషు గ్రంథమునకు తెలుగు అనువాదము.

ప్రతి 1-కి ధర రూ. 2-8-0.

వర్తకులను, ఎక్కువ ప్రతులను తీసుకొనువానికి ప్రత్యేక సదుపాయము గలదు.

ప్రతులు ఆంధ్రప్రతిక ఏజెంట్లు అందరివద్దను దొరకును.

మేనేజరు,

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

7, తంబుకెట్టివీధి - మదరాసు.

మొక్కబడి

“కరుణకుమార”

ఆ చుట్టుపక్కల ఇరవై, ముప్పయిమైళ్ల దూరం లోగల అన్ని గ్రామాలకూ అంకమృతిరు నాళ్లు ఒక్కటే గొప్పతిరునాళ్లు. ప్రతినవత్సరము జ్యేష్ఠశుద్ధ పంచమి లగాయతు మూడురోజులు అంకమృతాతర బహువేడు కగా జరుగుతుంది. ఆ తల్లి ప్రత్యక్ష దేవత అని ప్రతీతి. ఆ అమ్మవారి తిరునాళ్ల వైభవం కళ్లతో చూడవలసిందే కాని వర్ణించడానికి శక్యంకానిపని. అమ్మవారిదేవళం గ్రామానికి తూర్పుగా ఒక ముప్పాతికమైలు దూరంలో ఉన్నది. అది ఒక చిన్నదేవళం. అమ్మవారి కాదేవళం అత్తవారిల్లు. ప్రతీయేటా జాతర మూడురోజులుం దనంగా అమ్మణ్ణిని అత్తవారింటినుండి గ్రామంలోనికి (పుట్టింటికి) తీసుకొనివచ్చి గ్రామంలో నాలుగుపిఠులూ కలిసేయటం ఒక చిన్నతాటామలగుడినె వేసి దానిలో ప్రవేశపెట్టే మామూలు అమ్మణ్ణికి లాంఛనాలూ, మర్యాదలూ జరపడానికై ఆ గ్రామకరణంగారిల్లు అమ్మకు పుట్టిల్లా, మనసబుగారిల్లు అత్తవారిల్లుగా అనాది నుండి నిర్పాటు అయిఉన్నవి. ఆందువల్ల గ్రామంలో వేయబడిన గుడిసెలో వేంచేపు చేసేమందు అమ్మవారిని ముంసుగా కరణంగారింటికి తీసుకొనివచ్చి కొత్తచీరలు కట్టతెట్టి పసుపూ కుంకుమా పెట్టి, ఒడిబిడ్యం మూట గట్టి, విశేషప్రసాదం చలిబిండిమధ్యలూ పంజారం చేసి, పొడ్యెముందు రెండుబిందెలనీళ్లు వారుపోసి అమ్మను పుట్టింటిగుడిసెలో ప్రవేశపెట్టే ఆచారం. జాతరనాడు అమ్మవారు పయనమైపొడ్యెముందు గ్రామమనసబుగారింటికిపోయి, వారివల్ల కూడా తగు తక్కిరాలు పొంది, జాతరకు బయలుదేరి ఊరుకు తూర్పుగా ఉన్నదేవళంలో చేరుకుంది. అది లగాయతు

మూడురోజులు జాతరవైభవం అంతా దేవళందగ్గరనే జరుగుతుంది. మూడురోజులూ జాతర అయినతరువాత అమ్మవారి గరగలను దేవళంలోనుండి లేవదీసి వంతు చాకలి వాడిఇంట్లో అటకమీద భద్రపరుస్తూ ఉంటాడు, ప్రతిగరగకూ లావూ, పాడుగూ, ఎత్తూ వగైరా కొలతలు తీసుకొని, కాగితంమీద వ్రాసి, గరగతెన్నో లెఖ్కుపెట్టుకొని కరణంగారు వంతుచాకలివాడిదగ్గర రసీదుతీసి దగ్గర పెట్టుకొంటాడు.

ఆ సంవత్సరం పంచమినాడు జాతర అనంగా. పాడ్యమినాడే వంతుచాకళ్లు గరగలను అటకమీది నుండి దించి, అరవీసెడు చింతపండు పట్టించి, ఊరు బయటదొరువుకాడ ఇసుకాబూడిదాపట్టించి ఒక్కపూట అంతా చేతులు మంటపుట్టేట్టు — నల్లగా చెక్కి పేషలగా ఉండిన ఇత్తడి గరగలు తెల్లగా బంగారు చాయ వచ్చేట్టుగా — రుద్ది శుభ్రంచేశారు. సంవత్సరం నుండి పాడుపడి, గాడిదలూ, పందులూ, పక్కలూ పార్లాడే దేవళాన్ని అర్చకులుగా ఉండే పూజగొల్లలు చిమ్మి బాగుచేసి లోకట్టూ నెలికట్టూ కూడా సున్నం కొట్టి, వాకిటిమం దొక తాటాకుపంది వేసి, వేపమండల తోరణాలు కట్టి అలంకరించారు. మామూలు ప్రకారం అమ్మవారి విదియనాడు ఉదయాన్నే దేవళం దగ్గరనుండి లేవదీసి పోతురాజుతోసహా గ్రామంలోనికి తీసుకొనివచ్చి మామూలు మర్యాదలు జరిగిన తర్వాత వీధిలో వేసిన గుడిసెలో ప్రవేశపెట్టారు.

పంచమినాడు జాతర ఆరంభం. ఆవుదయాన్నే అర్చకులు గుడిసెవాకిట చిమ్మి, అలికి, ముగ్గులుపెట్టి,

పోతురాజు కొయ్యకు కొత్త పసుపు, కుంకుమ పూసి నేపమండలు కట్టి అలంకరించి బయట గుడిసెకు ఆరించి యుంచారు. గుడిసెవాళి తేరచి ఉన్నది. అమ్మవారి గరగలు పసుపుకుంకుమలంకారాలతో విరాళి అన్నవి. మట్టికుండిలోని అగ్నిహోత్రంలో చేర్చిన పాంబాణిపాగ చుట్టుప్రక్కల వందగజాల వరకు న్యాసించి ఆ వాతావరణాన్నింతా పవిత్రం చేస్తున్నది. కండు సన్నాయి మేళాలూ, రెండుహోల్లూ, రెండు వీరజాలూ, రెండు తామలూ, ఒక రంహోలూ, ఆరు ఏష్వలూ గల మేళం గుడిసెయందు మోసతూ విన్నముట్టే స్వనించేస్తున్నది. అప్పుడప్పుడు కొందరు పూజ గొల్లలు వలయాకారం గల బూరగొమ్మలు మోస్తూ అంత స్వనిగల మేళవాయిద్యంలోనూ ఒక వింత స్వని కట్టిస్తున్నారు. అప్పటికప్పుడే అమ్మవారి గుడిసెవాడ జనం సుంపులుహుతి ఉన్నారు. మేళం ఆరంభం కాగానే చాకలివాడొకడు ఒక కోడిని తెచ్చి అమ్మవారి వాకిల తెగ్గోసి గరగలచుట్టూ తిప్పి పారవేశాడు బయట నిలబడియున్న మరొకచాకలి వాడు దాన్ని తీసుకొని భద్రపరుచుకొన్నాడు.

అమ్మవారి సమక్షంలో — అనగా ఆమె దృష్టికి ఎదురైనా — ఒక ఏభయగజాదురంలో వీధికి నట్ట నడుమను ఒక చిన్నగొయ్యి తీసి, ఆగోతిలో ఒకచిన్న పందిపిల్లను (బ్రదీనదాన్ని) కాళ్లూ పాటూ భూమిలోకి దింపి పీకెవరనూ మట్టితో పూడ్చి, మూతీ, కర్పూ, తలూ మాత్రం పైన ఉండేటట్లు మట్టిమారి గట్టిచేశారు. దూరాన్నండి చూస్తే ఆ పందిపిల్ల తలకాయ సుమారు అయిదారంగుళాల ఎత్తున ఒక కొయ్యను భూమిలో నాటినట్టుగా కనపడుతుంది. ఆ పందిపిల్ల పీకెవరకు భూమిలో ఉండి, ఎటుకడలడానికి వీల్లేపండా, ఉపిరి తిరగని స్థితిలో ఉండినప్పటికీ ఇంకా బ్రదీకి బయట పడి జీవించాలన్న అడియాసతో కాబోలు, ఎప్పుడూ కీచుకీచుచుని అగస్తున్నది. అంతట గ్రామంలోని రైతు లందరూ వారివారి పశువులనూ, ఎద్దులనూ, ఆవులనూ, ఆవునూ డలనూ, బర్రెలనూ, బర్రెనూడలనూ ఒక్కొక్కరే మండలుమందలుగా పడమటినుండి తోలుకొని

వచ్చి, పందిపిల్ల తలను పశువులచేత తొక్కించి తూర్పుగా తోలుకొనిపోతున్నారు. పశువుల డెక్కలు తన మూతిమీద పడినపుడల్లా, ఆ పందిపిల్ల కీచుకీచుచుని రోదనచేస్తూనే ఉన్నది. దీని ఏడుపు విని కొన్ని కొన్ని పశువులు బెరుకొని, చెవులు నిక్క బెట్టి, గ్రుడ్లు పెద్దవిచేసి విత్తరు మాపులు చూస్తూ, తోకలెత్తి భూమి నొకమారు మూచాచి, తలూ బన నాలుగుకాళ్లూ ఎత్తి ఎగిరి ఒక్కగంతువేసి ముందు పారిపోతున్నవి. ఇంతావ్వపడి తోలుకొని వచ్చిన పశురాలు పందిపిల్లను తొక్కికుండా పోలే ప్రయోజనంలేదని, అట్టిపశువుల ఖామందులు వాటిని మెడపలుపులు పట్టకొని, బెదరకుండా చోయ్, చోయ్ అని మెడమీదా, పంటిమీదా చేత్తో నిమరుతూ నెమ్మదిగా పందిపిల్ల గరగ తెచ్చి, నాలుగు కాళ్లల్లో ఒక్కకాళితో నయినా పందిపిల్లను తొక్కించి మరీ తీసుకొనిపోతున్నారు. కొన్ని పశువులు పరధ్యానంగా పోతూ పోతూ, కాకికింద పంది పిల్ల పడి కీచుకీచుచునేవరకు పారాత్తుగా బెదరి ఎటుపోవడానికి తోచక అక్కడనే కటిక్కిన నిలబడి నాలుగు కాళ్లతోనూ గబగబ గుర్రము కదంతొక్కినట్లు పంది పిల్లను తొక్కితూ వికటస్వత్వం చేస్తున్నవి. ఇంతలో వెనకనుండి కొన్ని పశువులు తోలుకొనివచ్చి ముందు పశువులను కొమ్మలతో కుక్కుతూ తరువాత వాటివంతు తీర్పుకొంటున్నవి. ఈ ప్రకారం జాముపాదైక్కినవకు గ్రామంలోని పశువుల, పిన్న పెద్దా సుమారు నాలుగు వందల, డెక్కలతో పందిపిల్లపై విహారం సలిపే వరకు, పాపం, ఆపందిపిల్లకు పాడుగాటి మూతిచివర మెత్తనిస్థలం కొట్టుకొనిపోయి, చర్మంలేచి, కిక్కి ముద్దయి, ఎర్రగా పుండుపడి నెత్తురు ప్రవహిస్తున్నది. ఇంకా పందిపిల్ల అరుస్తూనే ఉన్నది — దాని దెంత మొండిప్రాణమా! ఇంతలో ఒకకాపువాళ్ల పిల్లవాడు - పద్మాలగేళ్లవాడు - తనఇంటి పుట్టిన పడమటి ఆవు కోడెమాడను తాను స్వయంగా తోలుకొనివచ్చి, తన కోడె బెదరి సరిగా తొక్కితుందో తొక్కిదో అని, తాన కూడాఉండి, పందిపిల్లదగ్గర కూర్చొని, గూడ

మందుకాబు చేస్తోపట్టుకొని, రక్తప్రవాహంతో ఎర్ర
కాలు పొందిన పందిపిల్ల మూతిమంసంకండమీద
కెక్కితో పదిసార్లు తన తనివితీర తొక్కించి, చూచే
వాళ్లు నవ్వుతూ కేరింకాలు కొట్టుతుండగా కోడెను
ఇంటికి తోలుకొనిపోయాడు. అప్పటికప్పుడే పది,
పదికొండు గంటలైనది. గ్రామంలో ఇక రావలసిన
పశువులు లేకంటే లేవని అనుకొన్నారు. రాత్రిళ్లు
పొలంలో కట్టివేసే పశువులుకూడా వచ్చిపోయినవని
కొంద రన్నారు చాకలివాడొకడు వచ్చి, పూడ్చి
ఉంచిన పందిపిల్లనుబయటికితీశాడు. దాని కింకాప్రాణం
పోలేదు. గోతిలోఉండంగనే ప్రాణంపోలేనే తిప్ప
లేనిమొదల గ్రామపసరానికి చీడ తగులుతుండటాదు
మరి! అందువల్ల అట్టిపందిపిల్ల బ్రతికి మళ్లగ్రామంలో
లిగి నే గ్రామానికంతకూ కీడు రాగలదన్న భయంతో,
ఆ చాకలివాడు మూడుగజాలపొడుగునా, బొబగనేలి
లావూ గల ఒక ఇనపకడ్డీ తెచ్చి, సన్నంగా గూచివలె
పదునుచేసిన దానిమొనను పందిపిల్ల పొట్టలోగుండా
అనుగునుండి వీపునడిభాగంలోకి వచ్చేటట్లు, కనుక్కున
దాని లేతకడపులో గుచ్చి, కడ్డీమొన వీపుపై ఒకబెత్తెడు
ఎత్తుకు వచ్చినతరువాత, పందిపిల్ల ప్రజలకందరికీ కన
పడేటగున, ధ్వజంఎత్తికట్టు, కడ్డీ వైకిఎత్తి పట్టు
కొన్నాడు. అప్పటికి పందిపిల్లకు బాధ నివారణమై
ఏడుపు చాలించింది. దానికడుపులోని లేతనెత్తురు
ఇనపకడ్డీమీదుగా చాకలివాడి చేతిమీదికి ప్రవహిస్తూ,
నల్ల ని ఇనపకడ్డీని ఎర్రగా మార్చివేసింది. అటుపిమ్మట
అమ్మవారిని గుడిసెనుండి నేవదీసి ఉత్సవంతోసహా
గ్రామమునగలుగారింటికి తీసుకొనివెళ్లి అక్కడ మర్యా
దలు జరిగిన తరువాత మేళతాళములతో మధ్యాహ్నం
ఒండేగంటకు ఊరిబయట దేవళంలో ప్రవేశపెట్టిం
చారు.

౨

ఆరోజే జాతర ఆరంభం. మూడురోజులు మహా
నైభవంతో జరుగుతుంది. ఓ! జనం ఊరూరనుండి విరగ
బడిపోతున్నారు. దేవళం, ఊరికి ఒక ముప్పాతికమైల

దూరంలో ఒక విశాలమైన ప్రదేశంలో ఉన్నది. ఆరోజు
లగాయతు జరగవలసిన నైభవంతంతా దేవళం గ్గరనే
జరుగుతుంది. దేవళానికెదురుగా పెద్దమైదానం, మైదా
నంలో నింతచెట్లూ, వేపచెట్లూ, తాటిచెట్లూను. అప్రవేశం
ఇరవై, ముప్పై ఎకరాల విస్తీర్ణం ఉంటుంది. అక్కడ
ప్రతినంవత్సరమూ గొప్పతిరునాళ్లు జరుగుతుంది కాబట్టి
వేలకువేలు ప్రజలు దిగడానికి, వేడుకలు చేసుకోడానికి
అనువుగా ఉండేట్లు, ముప్పయిఏండ్ల క్రిందట జరిగిన
రీసెటిల్మెంట్లో సర్కారువారు అప్రదేశాన్నితా
ప్రత్యేకంగా ఒక సర్వేనెంబరుగా సర్వేచేయించి,
దానిలో ఇతరులెవ్వరూ ప్రయివేటు ఉపయోగానికై
ప్రవేశించకుండా, సెటిల్మెంటు రిజిస్టరులో ఆ నెంబ
రుకు అంకమృదేవళం పోరంబోకుగా రిజిస్టరుచేసి
పుణ్యంకట్టుకొన్నారు. అంతే. యింకా మహా
కల జరుపుకోడానికి కావసినంత విశాలమైన ప్రదేశం
మండు వేసవిలో రోహి కార్తిలో జరిగేజాతర కాబట్టి
ప్రజలకు చల్లగా నీడ నివ్వడానికి ఎన్నోచెట్లు వేయిం
చారు — దేవళం ఆర్చుకులు. మంచినీళ్లకు కొందరు
పుణ్యాశ్రుకులు చలివేంద్రులు పెట్టించి నీళ్లు సప్తయి చేస్తుం
డే ఆచారం కలదు. ఆమధ్య తాలూకాబోర్డువారు
కూడా కనికరించి, ఒక ప్రత్యేకమిటింగులో వెయ్యి
రూపాయలు కాంక్షచేయించి, అక్కడ ఒకచేరుడు
బావి త్రవ్వించి, గచ్చుతో బొడ్డుగోడా, పల్లెమూ,
గిలకా, బొక్కెనా వగైరాలన్నీ ఏర్పాటుచేయించారు.
కాని - బావిని త్రవ్వించడానికి కంట్రాక్టు తీసుకొన్న
తురకసాహెబుచేతి చలవకాబోలు—ఇంత కర్చుపెట్టి
త్రవ్వించిన బావిలో మంచినీళ్లు పడకుండా నీళ్లు జవ్వ
లుగా తేలినై. అయినప్పటికీ ఎండాకాలంలో ఆ చెవి
గాడ్పు ఈచెవికి కొట్టేరోజులు కాబట్టి, ఆవురావురు
మని పీక ఆర్చుకొనిపొయ్యే దాహానికి ప్రజలు అనీటి
తోనే గొంతుకు తడుపుకొంటున్నారు.

తెల్లవారితే జాతరఅనంగా మైదానంయావత్తూ
చిల్లరఆంగళ్లతో నిండిపోయినది. మిఠాయిఅంగళ్లూ,
మామిడిపళ్ల అంగళ్లూ, ఇత్తడిసామాను అంగళ్లూ, కొయ్య
సామాను అంగళ్లూ, పందిరిపట్టెమంచాల అంగళ్లూ;

లక్కబొమ్మల అంగళ్లా, పిల్లలూకొనే ఆటవస్తువుల అంగళ్లా — ఒకరక మేమిటి, రకరకాల అంగళ్లతో నిండిపోయినది. ఒకతట్టు రంకులరాట్టం తిరుగుతోంది. ఇంకొకతట్టు గారడీజరుగుతోంది. మరొకతట్టు యానాది వాళ్లు పగటివేసాజువేసి అడుక్కుంటున్నారు. ఇంకొకతట్టు కాటమరాజుకథ, మరోమూల చిన్న పరెడ్డిపాట, వేరొకచోట ఆరెమరాచీలకథ, ఇంకొకచోట దేసింగ రాజుకథ వగైరాలు జరుగుతున్నవి. అంతమందిజనం చేరినపుడు ఏకలరాఅయినా అంటుకొంటే తుడిచిపారేస్తుంది. భయంచేత, అట్టిజాడ్యాలకు రాకుండా కాపాడే దేవత అయిన అంకమ్మతల్లి ఘనం లోనే ఉన్నప్పటికీ—ఆ చల్లనితల్లిమీద విశ్వాసంలేని సర్కారువారు ఇద్దరు పాలు ఇక పెప్పిర్లనూ, నలుగురు వ్యాక్సి సేబర్లనూ తిరు నాళ్లనూ టీకై డెప్యూటుచేసి పంపారు. వారొక విశాలమైన పందిరి నిర్మించి, ప్రజలకు ఆరోగ్యవిషయకమైన విషయాలు బోధించే బొమ్మలపూలను గోడలకు తగిలించి ప్రదర్శిస్తున్నారు. మరొకవంక తహశీల్దారు గారికి, సబుమేజిస్ట్రేటువారికి, పోలీసు స్కిల్ ఇన పెక్టరుగారికి విడిదినిమిత్తం పాకలు వేయబడిఉన్నవి. జాతర మొదటిరోజు అంతగా వేడుక ఉండదు. రెండోరోజు సాయంత్రం ఆరుగంటలకు అమ్మవారికి గావు సమయం. అదే జాతరకంతకీ రసవత్తమమయిన ఘట్టం. అప్పటికిగాని జనం ముమ్మరంగా అందుకోరు.

తెల్లవారింది; రెండోరోజు. ఉదయం ఏడు గంటల లగాయతు జనం చీమలబారులాగ గోడ్లవెంబడిబడి మూలమూలనుండి వస్తున్నారు. ఇంటికొడ జరుగుబాటుగల ఆసాములు, వారివారి తాపాతుకు తగినట్లు కుంకంబండ్లు కట్టుకొని, వాటికి పైన రంగు రంగుల చీరలుకట్టి, ఎద్దులకు మెడలో మువ్వలపట్టెడా, గంటలూ, మొఖాన్న చికుమోర, తలవెంట్రుకల తాడూ, కొమ్మలకు పింగాణీపూసల దండా వగైరాలు కట్టి, శృంగారించి తోలుకొని వస్తున్నారు. ఇంకొక భరిమజాటు గలిగి కాస్తకలిగిన సంపన్నగృహస్థులకు ఒకటికి మూడూ, నాలుగూకూడా కుంకంబండ్లు కట్టకొని రావడమేకాకుండా, తలా ఒక ప్రభా కట్టించి,

బుడిమీద ఎక్కించి తీసుకొని వస్తున్నారు. ఆసాముల విశ్వర్యంలోగల ఔన్నత్యంకొద్దీ ప్రభలుకూడా ఉన్నతంగా మింటికి ఎగవ్రాసుతున్నవి. ప్రభలంత పెద్దదిగా ఉంటే, భామందుకు అంతగౌరవమూ, గొప్పదనమూను. ప్రభలకు గోడ్లమీది చెట్టు అడ్డుతగలకుండా రైతులు ముందుగానే లోకలో ఘండుడిపార్డుమెంటు వారికి అర్జీలు యిచ్చుకోగా, వారు అడ్డుతగిలే చెట్ల కొమ్మలు నరికించి ప్రభల రాకపోకలకు ఇమ్ము చేసియుంచారు. అక్కడక్కడ బెల్లిగ్రాఫు తీగెలుకూడా అడ్డుతగిలేవరకు, అడిపార్డుమెంటువారికి అయిదేసి రూపాయలు అవరూధంకట్టి తీగలను క్రిందికి దింపుకొని ప్రభలను తోలుకొని తెచ్చుకొంటున్నారు ఆసాములు. ఎట్టి ఆటంకములున్నా, ఆమాడు రోజులూ తిరునాళ్ల ప్రజలకు ఇబ్బంది కలుగకుండా వాటినిన్నిటిని నివారించడానికి సర్కారువారు కసికరించి తయారుగాఉన్నారు.

ఓ! వందలకొద్దీ ప్రభలు తిరునాళ్లకు చేరుతున్నవి. కొందరురెడ్లు ప్రభలతోకూడా మేళిమూ, తాళమూ, డప్పులూ వగైరావైభవాలతో కూడావస్తున్నారు. వారిలో ఇంకా గొప్పగొప్ప రెడ్లు పసుపుటంగీ, నెత్తికి ఎర్రపాగా, మొలకు ఉత్తరీయం, చేతికై జారూ, మొఖాన్న కుంకంబంట్టు ధరించి, పగటిదివ్వ, హనుమంతుచీర, పెడకొమ్ము, కలికితురాయి, ఉమ్మయిపిట్ట, వేబకత్తి, కంచుకాగడావగైరా లాంఛనాలతోసహా తిరునాళ్లకు వేంచేపు చేస్తున్నారు.

ఆ రోజు సాయంత్రం ఆరుగుంట లచ్చేసరి ఎక్కడా ఇసకవేస్తే కిందికి రాలనట్టున్నారు జనం. పిల్లలు, పెద్దలు, ముగలివాళ్లు, ఆడవాళ్లు, మొగవాళ్లు—రకరకాలమనుష్యులు రకరకాల శృంగారవిజృంభణములతో తిరునాళ్లకు చేరుకొంటున్నారు. ఆ ప్రదేశమంతా ఆనందం పొంగి పొరైతుతూవుంది. వెంకురెడ్డి భార్యకూడా కొడుకు బాలయ్యకు తీసుకొని తిరునాళ్లకు వచ్చాడు.

3.

బాలయ్యకు జబ్బుచేసినపుడు మొక్కుకొన్న మొక్కుబడి వెంకురెడ్డికి అతనిభార్యకూ మరపునకు

రాశేను ఎల్లూ మరుస్తారు వాళ్లు?—వాళ్లకు బాలయ్య ఒక్కడే కొడుకయ్యె. అదీగాక, బాలయ్య పుట్టితరువాత ఈ పదిసంవత్సరాలుగా తల్లికి మళ్లా కాన్పురా సంకున అతనిమీదే పంచప్రాణాలూ పెట్టుకొని ఆపం పను లతన్ని కంటికి రెప్పలూ కాపాడుకొంటున్నారు. అందులోనూ అతను లేక లేక కలిగినసంతానం.

భార్య కాపురానికి వచ్చిన పదిపదకొండేళ్ల వరకూ వెంకురెడ్డికి సంతానంలేక భార్యభర్త చిద్దరూ చిద్దలకోసం ఆరాటించి, అనేకదేవుళ్లకూ, రాళ్లకూ, రప్పలకూ మొక్కుకోగా లేకలేక ఆనలుసు—బాలయ్య పుట్టాడు. బాలింతరాని పురిటిన్నానంకోజున వాళ్లు గ్రామం యావన్మందికి పసుపూ, కుంకుమ, నూనే, నున్నిపిండి, కుంకుడుకాయలూ పంచిపెట్టుకొన్నారు. గ్రామస్థులూకూడా వెంకురెడ్డిభార్య ఇంతకాలానికి మొగపిల్లవాణ్ని కన్నదికదా అని పదికొండోరోజు పురిటిన్నానంనాడు సంసార్లందరూ తలా ఒకబిందెకు నేణ్ణిళ్లు భుజనపెట్టుకు మోసుకువచ్చి బాలింతరానికి నెత్తిన దిమ్మరించిపోయారు. పదికొండోరోజునే బిడ్డకు భారసాల చేసుకొని, బాలయ్య అని తాతగారిపేరు పెట్టుకొని ఇరవైయొకటోరోజున పిల్లవాణ్ని తొట్టి లోపెట్టుకొని, ఆరోజు సాయంత్రం నలుగురు పేరం టాండ్రనూ పిలుచుకొని, గ్రామానికి తూర్పుగమిడిలో వున్న ముంఠినిళ్లబావిలో బాలింతరాలిచేత చేదవేయించారు. ఈ ప్రకారం ఆవకాశాలు ఉన్నవి కొన్నీ, లేనివి కొన్నీ కల్పించుకొని ఆపంపతు రెన్ని వేడుకలో చేసుకొని ఆనందిస్తూ వచ్చారు.

భగవదనుగ్రహంవల్ల బాలయ్య ఏకదశగండ్లూ లేకుండా ఆరోజుకారోజు తేమంగానే పెరుగుతూ, రోజులూ, నెలలూ, సంవత్సరాలూ గడచి పెద్దవాడయినాడు. బాలయ్యకు తొమ్మిదోయేడు దాటి పదోయేడు రాంగనే, మామూలు ప్రకారం ఆ సంవత్సరంకూడా తలదండ్రులు బిడ్డకు పుట్టినరోజుపండుగ చేసుకోవాలని ఆకాపడి, ఉదయాన్నే పిల్లవాడికి తలంటి నీళ్లు పోసి, కొత్తగుడ్డలు కట్టి, ఆవుపాలు పొంగించి, ఇంత

పప్పు పరమాన్నమూ చేసుకొని మింపకపెలూ, నిప్పట్లూ కాల్చుకొని, కావలసిన బంధువులకు నలుగురినీ భోజనానికి పిలుచుకొన్నారు. మరి ఆరోజున చేసుకొన్న పిండివంటలు తిన్నందువల్లనో, పిల్లవాడి కారోజు నీళ్లుపోసి శృంగారించగా ఏ పాపిష్టిశ్లయినా పడి దృష్టివోషం తగిలినందువల్లనో గాని పండుగ చేసుకొన్న సాయంత్రానికి బాలయ్యకు పొట్ట ఉబ్బరించి తెల్లగా కడుగులాగ నాలుగయిదు విరచనాలయి, వాళ్లు కొంచెం వెచ్చబడింది. దానితో తండ్రికి, తల్లికి సుండె గుళ్ళెల్లుమని. దీనికి తగిలెట్టుగా—ఆగ్రామంలో ఎక్కడా అలికిడి కనబడలేదు కాని—ఆచుట్టుపక్కల అయిదారుమైళ్లమారంలో అక్కడక్కడ ఒకటి రెండు గ్రామాలలో ఆమృతారి జాడ్యాలవల్ల బాగాఉంపనట్లు ఆనోటా ఆనోటా వెంకురెడ్డికి, అతనిభార్యకూ అదివరకే చెవికివచ్చింది. ఆవుకారు లేచిందిలగాయతు అప్పటి కప్పుడే వారంరోజులుగా హంసాయిగ్రామాలవాండ్రుకు ఈ గ్రామానికి రాకుండా, ఈ గ్రామం వాండ్రును పాలి మేర చాటి పాయకారీగ్రామాలకు పోకుండా వెంకురెడ్డి వగైరా రైతులు గ్రామంనాలుగుగమిళ్లలోనూ, పాలిమేరలలోనూ మనుష్యులనుపెట్టి కాపుదారీ చేయిస్తూనే ఉన్నారు. కాని ఎన్నికట్టుదిట్టాలు చేసినా ఆరోజున బాలయ్యకు వెంటవెంటనే నాలుగుసార్లు కడుపువెళ్లవరకు తలదండ్రులకు ఖంగారుపుట్టి వెయ్యి రేవుళ్లకూ, దేవతలకూ మొక్కుకొన్నారు. పిల్లవాడికి ఏ అవదా లేకుండా తెల్లవారేవరకు గుళువుగా లేచి తిరిగినట్లయితే అంకన్మృతల్లికి గావుసమయంలో కుంభంపోయించి మేకపిల్లను కోసుకొంటామని మొక్కుకొని పసుపుగుడ్డకు చిన్నడబ్బు మీదుకట్టుకొన్నారు. ఆతలదండ్రుల అదృష్టంకొద్దీ—భూమిమీద నూకలుండబట్టి—రాత్రి భోజనంలేకుండా పండుకొన్న బాలయ్య తెల్లవారి నిద్రలేచేవరకు కడుపుబ్బరం తీసి, విరచనాలు కట్టి, అతనికి రెపరెపలాడుతూ ఆకలి బయలుదేరింది. అతను నిద్రమంచంమీదనుంచి లేవంగానే చీపురుకట్ట చురురులో ముంచి, నిప్పవుల్ల ముట్టించి, ఆమంట బాలయ్యచుట్టూ మూడుసార్లు దిగుదుపుగా తిప్పి

పట్టితీసివేసింది కల్లి. ఆరోజు మొదలు పిల్లవాడు ఆరోగ్యం కలిగి మళ్ళీ సుఖంగా తిరుగుతూ ఆడుకొంటు వాడు.

బాలయ్యకు జబ్బుచేసి నెమ్మనించిన మాడు నెలలకే అంకమృత్యుచర సమీపించింది ఆరోజున ఉదయాన్నే బాలయ్యకు తలంటి నీళ్లుపోసి కొత్తగుడ్డలు కట్టి ఆతన్ని శృంగారించారు. తలించడంకూడా ఆరోజున తలకు స్నానంచేసి ఇంట్లో అమ్మవారికి చలి బిండి, పానకం వైశేద్యంచేసుకొని, ఉదయం పది, పదికొండుగంటలకల్లా పెండలాడే భోజనంచేసుకొని వాళ్లకుతగినట్టుగా ఒక కుంకంబంబడి కట్టుకొని వెంకురెడ్డి, భార్య, బాలయ్య తిరునాళ్లకు తయారవుతున్నారు.

“నాయనా! ఎక్కడికే మనంపోయేది?” అని బాలయ్య తండ్రి నడిగాడు.

“అంకమృత్యు తిరునాళ్లకు తండ్రి!” అన్నాడు వెంకురెడ్డి. వెంకురెడ్డి, భార్య బాలయ్య పుట్టినతరువాత మొదటి రెండుమూడేళ్లు అంకమృతిరనాళ్లకు వెళ్లారు కాని తరువాత తమకుటుంబవ్యవహారాలవల్లా, ఇతర కష్టాలవల్లా, పైగా వెంకురెడ్డికి వంట్లో బాగుండుకా వాళ్లు ఆరేడేళ్లనుంచి ఏ తిరునాళ్లకూ తీర్థాలకూ వెళ్లడం మానేశారు. బాలయ్య కొంచెం జ్ఞానమెరిగినతరువాత ఇదే వెళ్లడం అంకమృ తిరునాళ్లకు.

“అక్కడ ఏంచేస్తారు” అన్నాడు బాలయ్య.

“అబ్బో! ఎంతోమంది జనం చచ్చి వేషకలు చేసుకొని అంకమృ తల్లికి మొక్కుబట్టి చెల్లించుకొని పోతారు నాయనా!”

“అంకమృ తల్లింటే ఎవర?”

“ఏజబ్బా, ఏ ఆపదా రాకుండా మనలనందరినీ కాపాడే కల్లి. నీకు జబ్బుచేసినపుడు ఆయమ్మవారికి మొక్కుకొన్నాం.”

“నాయనా! నామేకపిల్లడుకూడా తెచ్చుకొంటావే” అని పిచ్చిబాలయ్య అమాయకంగా అడిగాడు.

“అట్లాగే నాయనా! మేకపిల్లను తీసుకుపోకుంటే ఎట్లాబాబూ! నీకు మొక్కుబడి చెల్లించుకోవద్దా?” అన్నాడు వెంకురెడ్డి.

బాలయ్యకు మేకపిల్లలంటే ఎంతోమక్కువ. అందులో ఆ మేకపిల్లంటే మరీ ప్రాణం. మొదటినుంచీ బాలయ్య మేకపిల్లలతోపాటు సమానంగా పెరిగి వాటితోనే ఆడుకొంటూ వచ్చాడు తండ్రి వెంకురెడ్డికి ఎప్పుడూ ఒకటో రెండో మేకనుపెంచే ఆలవాటు. ఎప్పుడూ ఆతనియింట్లో అధునం ఒక మేకపోతూ, ఒక ఆడమేకా ఉండేవి. ఆడమేక ప్రతియేటా ఒకటో రెండో పిల్లలను పెడుతూఉండేది. ఆపిల్లలు కాస్త పెద్దవి కావడంతోనే వెంకురెడ్డి వాటిని ఎవరికైనా అమ్మివేసి పెద్దమేకలనుమాత్రం ఇంట్లో పెట్టుకొనే మామూలు కద్దు. బాలయ్య కయిదారేళ్లువచ్చినదిలగాయతు అతను ఈ రెండుమేకలతోనూ అస్తమానా తిరిగి ఆడుకొంటూ ఉండేవాడు. ఆమేకలు వేతకోసం బయటికిపోయినప్పుడు తప్ప అవి తిరిగి ఇంటికి చేరినది లగాయతు అతను వాటిని తుణం విడిచిపెట్టకుండా ఉండేవాడు. బాలయ్య ఏడోయేట ఆడమేక రెండుపిల్లలను ఈనింది. అందులో ఒకటి మొగదీ, రెండోది ఆడదీని. ఆపిల్లలు కాస్తపెద్దవై కల్లిపాలు విడిచి మేతమేనే యిడుకు వచ్చేవారు వాటితల్లి అప్పటికే ఏడేనిమిది ఈతలు ఈని ముసలిదయ్యవండుకల్ల వెంకురెడ్డి దాన్నీ, దానితోపాటు మేకపోతునూ — రెంటినీకూడా ఒక తురకసామెలుకు రెండువరాల మాదాచవలసికి అమ్మివేసి, వాటిపిల్లలను రెంటినీ మట్టుకు తాను నిలుపుకొన్నాడు. ఈ రెండుపిల్లలూ ఇంట్లో బాలయ్యకు తోడుగా మద్దుగా పెరుగుతూ పెద్దవవుతూ ఉన్నందువల్ల వెంకురెడ్డి మల్లా పెద్దమేకలను కొని తీసుకురాలేదు. కాని, తల్లిమేక నమ్మివేసిన రెండునెలలకు వాయుగుణం కనిపించి, ఈ రెండుపిల్లలలోనూ ఆడపిల్ల నాలుగోనాటికి మాతాత్తుగా వాలుక బయటవేసి చచ్చిపోయింది. అదిలగాయతు మొగపిల్ల ఒక్కటే బాలయ్యదగ్గర బాగా మాలిమయింది. బాలయ్య ఆ ఒక్కమేకపిల్లనూ తన ప్రాణంతో

సమానంగా పెంచుకొంటున్నాడు. దానితల్లి ఉండే పప్పును ఆపిల్లలోపాటు తానుకూడా తల్లి మేకపాడు గులో తలదూర్చి, రెండోచన్న నోట్లోపెట్టుకొని చచ్చి పిస్తూ, పాలుచేసినతరువాత పీల్చితగుతూ మేకపిల్లతో సమానంగా తానుకూడా కడుపునింపుకొని ఆకలి తీర్చుకొంటూ ఉండేవాడు. బాలయ్యకు ఎనిమిదోయేడు వచ్చిందిగాయకు మొలకు గోణం కట్టుకొని ఆమేకపిల్లను తానే స్వయంగా పొలం తోలుకొనిపోయి తల్లి తండ్రి పొలంలో ఏకలపా తీసుకొంటావుంటే ఆతను మేకపిల్ల మెడకు పొడుగాటి తాడుకట్టి పట్టుకొని చెరువుగట్టుమీది పొదలలో చెడిబుడ్డి ఆకు మేపుతూ ఉండేవాడు. పొద్దుగురులూ ఆమేకను మేసినంతసేపూ మేసి సాయంత్రం దానికి చెరువులో నీళ్లు తాపించి, రాత్రి ఇంటికాడ మళ్ళీ తినడానికై ఏ జువ్వమండలో, ఏ రాగిమండలో నాలుగు—లేతవిగాచూచి—తండ్రి చేతనే కోయించి, వాటిని మోయనుగా ఒక చిన్నకట్టి కట్టించి, తానే నెత్తిన పెట్టుకొని మేకను తోలుకొంటూ ఇంటికి తెస్తూ ఉండేవాడు. రాత్రిళ్లుకూడా బాలయ్య మేకను తాడుపండుకొనే మంచాని కానించి గంజుకట్టి, తాను అన్నంతిని పండుకోబోయే సమయంలో, సాయంత్రం తెచ్చిన మంశలు దానిమందు వేసి మరీ పండుకొనేవాడు.

మేకపిల్లకుకూడా బాలయ్యదగ్గర బాగా మాలిమయి, ఆతను ఒక్కగడియ అగుపడకుండా వుంటే దిగులుపడి మేతా నీళ్లూ ముట్టకుండా చెవులునిక్కి తెట్టి, నలుదిక్కులా పారజూస్తూ మే, మే, మే అని అరుస్తూవుండేది. బాలయ్యవద్ద అలవాటయినప్పటి నుంచీ తనతల్లి మారమైన దిగులు ఆమేకపిల్ల మరచిపోయింది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆ మేకపిల్ల నిద్ర పోతూవున్న బాలయ్య పక్కలోకి పోయి ఆమంచం మీదనే తాను కూడా కాళ్లు ముడుచుకొని పండుకొని, నెమరుకేస్తూ, అప్పుడప్పుడు తనతల బాలయ్యబడిలో పెట్టుకొని నిద్రపోయేది. మెళుకువ వచ్చినపుడు బాలయ్య ఆపిల్లను దగ్గరగా తీసుకొని చేత్తో దువ్వి ముద్దు పెట్టుకొని చలివేయకుండా తాను కప్పకొన్న

దుప్పటి సగం దానికి కప్పి, మీద చెయ్యివేసి పండుకొనేవాడు. ఈ విధంగా బాలయ్య, మేకపిల్లా పకు నరజన్మలభేదం పాటించకుండా ఏకగర్భవాసాన్న పుట్టిన విష్ణులవలె మెళుగుతూ ఒకరి నొకరు ఆస్యస్యమూ ప్రేమించుకొంటూ జీవిస్తూవున్నరోజు లవి. బాలయ్యకు పదోయేడు ప్రవేశించినప్పటికి మేకపిల్లకు మూడోయేడు ప్రవేశించింది. బాలయ్య మేకపిల్లకు ముస్తీబుచేశాడు.

అంకమ్మకట్టి జాతరకు వెంకురెడ్డి, భార్య బాలయ్యనూ, ఆతని మేకపిల్లనూ తీసికొని బండెక్కినారు. తండ్రి చెప్పిన మాటలు బాలయ్యకు అర్థంకాలేదు; తానూ తన మేకపిల్లా తిరునాళ్లకు నెడుతున్నామన్న సంబరంలో ఆతను వాటినిగూర్చి యింక ఆలోచన కూడా చేయలేదు. బండెక్కి మార్పుని బాలయ్య మేకపోతుకు దగ్గరకు తీసుకొన్నాడు. మేకపోతు బాలయ్యబడిలో తలపెట్టుకొని నెమరుకేస్తూ పండుకొన్నది. బాలయ్య పుట్టిన గ్రామానికి, అంకమ్మజాతర జరిగే గ్రామానికి సుమారు పదిమైళ్లదూరంపైగా ఉంటుంది. దారిపొడుగునా వెంకురెడ్డి, భార్య అంకమ్మ తల్లికి డిక్టాలుపెట్టుకొంటూ మధ్యాహ్నం మూడునాలుగు గంటలకు అంకమ్మదేవళంవద్దకు చేరుకొన్నారు. బండిని ఎడంగా వేపచెట్టుకింద విప్పి వెంకురెడ్డి, భార్య, బాలయ్య తిరునాళ్లు చూడడానికి బయలుదేరారు. బాలయ్య మేకపిల్లను విడిచిపెట్టకుండా దాని తాడు చేత్తో పట్టుకొని కూడాతిప్పకొంటున్నాడు.

౪

మంచిమండువేసవి. పడమటి గాడ్డు చేటలతో నిప్పులు చెరుగుతున్నది. జనానికి నాలుక తడిసి పోతున్నది. ఎన్నినీళ్లు తాగినా పొట్ట ఉబ్బడమేకాని దాహశాంతి కావడంలేదు. జనం కిక్కిరిలాడుతూ ఉన్నారు. దేవళందగ్గరి తిరునాళ్లఘోష బయట మైలుదూరంలో గలవారికి కూడా వినపడుతున్నది. బాలయ్య అదివర కెన్నడూ అమ్మవారిజాతర చూచినవాడూ కాదు; విన్నవాడూ

కాదు. అంతా మహావీరగా ఉన్న దేవతనికీ. అంతమంది జనం ఒక్కచోట చేరగా తా నెన్నడూ చూడలేదు. మితాయిఅంగడికి తీసుకొనివెళ్లి తండ్రి ఒకయేబులం మితాయికొమ్మలూ, బీడిపప్పు కొని బాలయ్యచేతిలో పెట్టాడు. నాలుగుకొమ్మలూ తాను తిని నాలుగు మేకపిల్ల నోటికి కందిచ్చాడు బాలయ్య. కాని ఆ జనసమూహంలో మేకపిల్ల పసికట్టిందో యేమో, దానికి గుండెలు ఆదుర్దాగా ఉండి, నోటి కేమీ హితవుకానందున కాబోలు, బాలయ్య అందిచ్చిన కొమ్మలు అది అందుకోకుండా, నెమరుకయినా వేయడంచాలించి, అతనితో కూడా తిరుగుతున్నది.

సాయంత్రం అయిదు గంటలు కాగానే అమ్మవారి దేవళందగ్గర జనం తోసుకొంటున్నారు. దేవళం వద్దకు పోవడానికి వీలేకుండా ఉన్నది. గావునమయం సమీపించింది. అయిదు అయిదున్నరగంటల లగా యతు మొక్కుబళ్లు చెల్లుబడికావాలి. గావుఅంటే వీమిటో, ఎట్లాఉంటుందో కల్లారా చూడడానికై తహశీల్దారుగారు, మేజస్ట్రేటుగారు, పోలీసుసర్కిల్ ఇన్ స్పెక్టరుగారు దేవళంవాకిట విడిగా ఒకప్రక్క తలాఒకవర్షి వేయించుకొని కూర్చున్నారు. సవిన స్పెక్టర్లు, పోలీసు జనానులూ జనాన్ని ఆకట్టుకూ, ఈతట్టుకూ లాశికర్రలతో నెట్టి మొక్కుబడి చెల్లించ వలసినవాండ్లు దేవళంకాడికి రావడానికి దారితీస్తున్నారు. అక్కడ వీమిజరుగుతోందో బాగాకనపడాలని, జనం ఒకరిభుజాలపూద మరొకరు తలలు పెట్టి పాదాలు ఎత్తి బొటనవేళ్లమీద నిలబడి, మొఖం అంతా కళ్లు చేసుకొని చూస్తున్నారు. చిన్న పిల్లల్ని కొంతమంది భుజాలమీద కూర్చోపెట్టుకొని, దేవళం వాకిటజరిగే వైభవాన్ని చూపుతున్నారు. ఈత్రోళ్లు ల్లాటలో మోచేతిపోటులకు, మోకాలి త్రోపులకు అవస్థపడలేక కొంతమంది సమీపంలో గల చింత చెట్లూ, వేపచెట్లూ ఎక్కి, కొమ్మలసందున కూర్చుని చూస్తున్నారు. దేవళానికి ఉత్తరపుతట్టు సుమాసు తిరుగుతున్నది. దేవళంచుట్టూ కుంకంబళ్లు తిరగడానికి కట్టబడిన దారిలో బళ్లు తిరుగుతున్నది. అమ్మవారిగర

గలు దేవళంలో అలంకరింపబడి కోభిల్లుతూఉన్నది గణాచారులలో ఒకడు, మూతిమీది మీసాన్నయినా తీయించకుండా చీర కట్టుకొని, రవిక తొడుక్కొని, ఆడవేషం వేసుకొని, ఒంటికి, మొఖానికి పసుపూ కుంకుమా అలముకొని, ముక్కుకి నత్తుపెట్టుకొని, చేత వేపమండలుపట్టుకొని దేవళంగడపలో, ఎడంకాలు కిందికిముడిచి, కుడికాలు పైకి వంచి, మోకాలిపై చేయి పెట్టుకొని కూర్చున్నాడు. ఇతడే అమ్మవారి అపరాధ తారం. ఇత దారోజున ఎవరితోనూ మాట్లాడడు. మాన ముద్రవహించి ఉంటాడు. మనిషి మన స్మారకంలోనే ఉండడని అంటారు కొందరు. అప్పడప్పడు చిరునవ్వు మాత్రం నవ్వుతూ ఉంటాడు. మరొకగణాచారి చేత్తో పురదాడు పట్టుకొని ఒళ్లుతెరియకుండా గంతులువేస్తున్నాడు. ఇతనికికూడా ఆరోజు స్మారకం ఉండదనే ప్రతీతి దేవళంవాకిటకు డక్షిణపుతట్టు డప్పలు వగైరాల మేళం చెవులు చిల్లులుపడేటట్టు ఎవరిమాట వారికీ వినపడకుండా ధ్వనిచేస్తున్నది. గణాచారిప్రక్కన కుందిలో సాంబ్రాణిపాగ పొరలు పొరలుగా, తెరలు తెరలుగా పైకిలేచి మేఘంలా వ్యాపిస్తూఉన్నది. దాన్ని ఆఘ్రాణించేవరకు గణాచార్లకే కాకుండా, చూపరు. కుమాడా ఒకవిధమైన ఆవేశం కలుగుతున్నది. మొక్కు బళ్ల వారు తలా ఒక మేకపోతునో, పాట్టేలునో, కోడినో తెచ్చి, దగ్గర పెట్టుకొని నిలబడియున్నారు. వారిచెంబు వచ్చిన ఆసన్నజీవాలు చేనే ఆక్రందనధ్వని సముద్రంలో వడ్డ వానచినుకులాగ, ఎవరికీ వినపడకుండా ఆరోదలో లీనమైపోతున్నది. చెంకురెడ్డి, భార్యా, బాలయ్యకూడా దేవళంకాడికి వచ్చి ఒక తట్టుగా ఒదిగి నిలబడి యున్నారు.

ఇంతలో ఒక పూజగొల్ల వాడు ఒక నిండుకల్లు కుండ భుజానపెట్టుకొని, దేవళం గడపలో కూర్చున్న ఆడవేషధారి అయిన గణాచారిని సమీపించి, కుండలో కల్లు తాను నోట్లో పోసుకొని, పుక్కిలించి, ఒక్కొక్కపుక్కిలే గణాచారి మొఖాన్న తుపుక్కున ఉమ్మి వేస్తున్నాడు. ఆ ప్రకారం కుండలో కల్లుయావత్తూ పూర్తిఅయ్యేదాకా అతడు పుక్కిలించి, గణాచారిని

నఖిళపర్యంతమా స్నానంచేయించాడు. గణాచారి చిరునవ్వు నవ్వుతూనే ఉన్నది. ఇంతలో మరిద్దరు మనుష్యులు వచ్చి గణాచారిని నోటపట్టరాని బంజూతులు, తిట్టినబూతు తిట్టకుండా, సుక్క తిరగకుండా ఒకరి తర్వాత మరొకరు చొప్పున ఒకపావుగంటసేపు బూతులపండకం చదివి ప్రక్కకు ఒదిగారు. గణాచారి ప్రసన్న మూచకంగా చిరునవ్వు నవ్వింది. ఈ ప్రకారం తిట్టితే అమృతానికి బ్రహ్మానందము! ఆ తరువాత ఒక అసాదివాడు నోట్లో పెడకొమ్మ పెట్టుకొని, గణాచారిముఖంపైగర్ పెట్టి ఊది వికృతశబ్దం చేశాడు. ఆశ్చర్యచూత మరిద్దరు మనుష్యులు ఒకమేకపిల్లను తెచ్చి, ముందుకొట్టారెందూ ఒకడన్నూ, వెనకకొట్టారెందూ మరొకడున్నూ పట్టుకొని, మేకకడుపు అడుగుభాగం పైకి వచ్చేటట్టు పెల్లకిలా తిప్పి, ఎత్తిపట్టుకొని నిలబడ్డారు. మరొకడు వచ్చి మేకనోరూ, ముక్కురంధ్రాలూ చేతులతో గట్టిగా మూసిపట్టుకొన్నాడు. మళ్లా మేకమీద ఒకడు పెడకొమ్మ పెట్టి ఊదాడు. అప్పటికప్పుడే మేకపిల్లకడుపు వీరణంలాగ ఉబ్బి పొట్ట పైకి లేచింది. దేవళంవాకిట గణాచార్లు సివంపత్తి కరీరం తెలియకుండా చిందులు తొక్కుతూ వెలికికలు వేస్తున్నారు. వారిలో ఇద్దరు గణాచారులు మేకకు ఇరుప్రక్కలా చెయ్యిచేతుల నిలబడి, చేతిలోఉండిన పురదాడుతో (అగగా మొదట లావుగాఉండి చివరకు పొయ్యేవరకు సన్నగిల్లే బారెడు పొడుగుతాడు) వరుసవరుసగా, ఒకరితర్వాత మరొకరుచొప్పున మేకపిల్ల కడుపుమీద పెట్టి, పెట్టి మని ఇరవై దెబ్బలు కొట్టారు. వాకిట గణాచారి చిరునవ్వు నవ్వింది. ఇంతకంటే నన్ను మీరేంచేయగలరు - ఇంతేనా అన్నట్టుగా, ఎన్ని దెబ్బలుకొట్టినా మేకపిల్ల కిక్కురు మనకుండా నోరుమూసుకొని ఊరుకొంది. అంతట గణాచార్లలో ఒకడు ఆమేకపిల్లను చేతులతో ఎత్తుకొని తనమాతివద్ద మేకపిల్లమూతి పెట్టుకొని దాని అడుగుదడ, వైదవడచివరఉండే చర్మాన్ని తన ముని పళ్లతో ముక్కులు ముక్కులుగా కొరికి మాంసపు కండ

లను కించపెట్టుకేస్తూ గంతులువేస్తున్నాడు. అప్పటికి జనంలో విపరీతావేశమూ, అశానూకారాలూ జాస్తిఅయినవి. గణాచారి చిరునవ్వు నవ్వుతూనే ఉన్నది. ఈ విశోదాన్నంతా చూస్తూ సర్కారుఅధికార్లు ఆశం దిస్తున్నారు.

బాలయ్య కిదేమీ అర్థంకావడం లేదు. అతనికి గుండెలు రైలుఇంజనులాగ దడదడ కొట్టుకొంటున్నవి. అతని తల్లిదండ్రులు అమృతానికి చేతులెత్తి మొక్కుకొంటున్నారు. చేతులోపట్టుకొన్న మేకపిల్ల మే, మే అని తెగఅరుస్తున్నది. బాలయ్యకు మేకపిల్లమీద వెర్రి మమకారం బయలుదేరింది. దాన్ని తనప్రక్కకు దగ్గరగా లాక్కొని చేత్తోడువుతున్నాడు.

ఇంతలో మొక్కుబట్లు అని కేక వినబడింది. ఒక్కొక్కరే ముందుకు సాగారు. వేలలకు ముఖాన్న పసుపూ, కుంకుమా పూసి, మెడలో వేపాకుకట్టి, ముందుకు తీసుకొనివస్తున్నారు. ఒక గణాచారి అర్ధమణుగు బరువుగల ఒక ఆయుధాన్ని భుజంమీద పెట్టుకొని నిలబడియున్నాడు. ఒక్కొక్కరే వేటపోతును గణాచారిసమక్షంలోనికి తీసుకొనిపోయి, ముందుకు వంగి దణ్ణాలుపెట్టుతున్నారు. గణాచారి చిరునవ్వునవ్వుతూనే ఉన్నది. ఆయుధపాణిఅయిన మనిషి పూర్తిగా కైపెక్కి ఉన్నాడు. అతనిగుడ్డు ఎర్రగా చింత నిప్పులలాగా కణకణలాడుతున్నవి. ఆ ప్రదేశం అంతా కల్లుకంటపుతో ముక్కుబద్దలైపోతున్నది. పైన ఆకాశం మీద గద్దలు గుంపులు గుంపులుగా వలయాలు చుట్టుతున్నవి. కొన్ని రాబందులు సమీపంలోఉన్న తాటిచెట్లమీద కూర్చున్నవి. ఆయుధపాణి ఒక్కొక్క వేటనే మెడమీద ఆయుధంతో ఒక్కపెట్టుపెట్టి, శ్రుతికాలంలో దానిమొంతలకూ డెమునకూ సంబంధం విడదీస్తున్నాడు. క్రిందపడిన తలలూ, మొండెములూ ఒకటి రెండు నిమిషాలు గిలగిలకొట్టుకొంటూ వరదలై ప్రవహించేరక్తాన్ని నలువైపులా చిమ్ముతూ కొంతనేపటికి చలనంతగ్గి ఊరుకొంటున్నవి. ఇట్లా ఒకచోట కాదు, రెండుచోట్ల కాదు; నాలుగైదుచోట్ల వేటలు

జరుగుచున్నవి; సన్నజీవాలు లెక్కలేకుండా తెగిపోతున్నవి. చిందిననెత్తురు చుక్కలు చుట్టూ నిలబడివున్న జనం గుడ్డలమీదకూ, మొఖాలమీదకూ చిందురున్నవి. పొద్దుకూకి సంజచీటి పడేవరకు వేలులు వందలు వందలుగా తెగిపోతున్నవి. తెగిన తలకాయలమాత్రం— మేకతలకాయలు ఒకగుట్టగానూ, గొర్రెతలకాయలు ఒక గుట్టగానూ, కోడితలు ఒకగుట్టగానూ, — గొల్లవాల్లోకంచోట విడివిడిగా పోగులుపెట్టుతున్నారు. కళ్ళేబరాలనుమాత్రం స్వంతవాల్లు తీసుకొనిపోతున్నారు. నెత్తురుతో తడిసిన కాల్కింది మట్టి ఎర్రగా అడుసు కట్టి బురదబురదగా కాలవేస్తే జరుగన బారుతున్నది. ఆయుధధారిఅయిన గణాచారి కత్తి మార్చి మరొక కత్తి తీసుకొన్నాడు. పాతకత్తిని మరొకడు రక్తం తుడిచి రాతిమీద పడుసుపెడుతున్నాడు. అంతా మహా కోలాహలంగా ఉంది; జనసమృద్ధంఎక్కువైనది.

ఇంతలో వెంకురెడ్డి, భార్య ముందుకు రెండడుగులు వేశారు. బాలయ్య మేకను దగ్గరగా తీసుకొని వెనుకకు నాలుగడుగులు వేశాడు. తనకళ్లఎరుట లెక్కులేని సన్నజీవాలు తెగిపోతున్నవి. సృష్టికర్తచే సృజింపబడ్డ నోరులేని ఆ సన్నజీవాలతలకాయలను కనురెప్పచీటులో కరీరంనుండి వేరుచేయగలవారేగాని విడిపోయినతల నొక్కదానిని కూడా తిరిగి ఆతికించగల మొనగాడు ఆతనికళ్ల కొక్కడుకూడా కనిపించడం లేదు. బాలయ్యకు గాబగాపుట్టింది. కరీరం చిరుచెమ్మటపోసింది. కాళ్లు భూమిమీద నిలవడం లేదు. త్రోపు డెక్కవయినది; నలిగిపోతున్నాడు. అతనికి కళ్లు చీకట్లు కమ్ముతున్నవి. ఆ త్రొక్కిడిలో గాలి పరిగా రాక అతనికి ఊపిరాడడంలేదు. దాహం పీక ఆర్పుకొనిపోతున్నది. గుండె దడదడముని కొట్టుకొంటున్నది. తనమేకపిల్ల ఏమవుతుందో అని అతనికి భయంచేసింది. తనపిల్లకు కూడా మొఖాన్న పసుపూ, మెడలో వేపమండలూ ఉన్నవి. ఇంతవిపరీతమైన జీవహింస చూచేసరికి ఆబాలుడికి ఒళ్లు కంపరమెత్తిపోయింది. ఎందుకు నరుగుతున్నావో అతనికి అర్థంకావడం లేదు. ఇటువంటిచోటికి తనతల్లిదండ్రులు తీసుకొని వస్తారని

అతనికి తెలియదు. మేకపిల్ల! తన ప్రక్కన వున్నచో లేదో అని అతడు పదేపదే చూసుకొంటున్నాడు.

“అబ్బాయీ! రా” అని ముందుకు జరిగిన తండ్రి పిలిచాడు. బాలయ్య కదలలేదు. తండ్రి వెనక్కి వచ్చి మేకపిల్లను బాలయ్యచేతిలోనుండి లాక్కొన్నాడు. బాలయ్య కెప్పుమని కేకవేసి ఏడుపు ఆరంభించాడు.

“నాయనా! తప్ప! ఏడవకూడదు. అదుగో చూడు! అంకమ్మతల్లి, భయపడకు. దణ్ణంపెట్టుకో” అని తల్లిదండ్రులు గణాచారిని చూపించారు. “నామేకపిల్లని నా కిచ్చివేయవే నాయనా! నేను రానే” అని బాలయ్య ఏడుస్తున్నాడు. “అట్లా అరమాడదు తండ్రి! నీకు జబ్బు చేసినపుడు మేకపోతు నిస్తామని మొక్కుకొన్నాం. దీన్ని అమ్మవారి కిచ్చివేయి. నీ కింకొకటి మంచిది కొని పెడతాలే” అని తండ్రి బుజ్జగిస్తున్నాడు. ఇంతలో పిల్లవాణ్ణి ఎందుకు తీసుకువచ్చారయ్యా! వెనక్కి తీసువయ్యా” అని గణాచార్లు అరుస్తున్నారు. బాలయ్య మేక తెగఅరుస్తూ నిలబడిఉన్నది. వెంకురెడ్డి మేకపిల్లను గణాచారిచేతి కందిచ్చాడు. బాలయ్య గొల్లన గోల పెడుతూ ముందుకు దూకుతున్నాడు. తల్లి వెనక్కి తీస్తూ దత్తన్న.

ఒక గణాచారి మేకపిల్లను గుమ్మంలోకూర్చున్న ఆడవేషధారి అయిన గణాచారివద్దకు తీసుకొనివెళ్లాడు. ఆమె చిరునవ్వు నవ్వింది. సంజచీటి-సాంబ్రాణిఘోషం పొగలు. అంతా మసకమసకగా ఉంది. జనసమృద్ధం జాస్తి అయినది. పక్కజనంలో వేటభాగాలకోసం చాకళ్లలో చాకళ్లకు తిగవులుపడ్డవి. తప్పతాగిఉన్నారేమో వాళ్లు అది పెద్ద డెబ్బలాటయి గలభా ముదిరింది. తోపు డెక్కవయింది జనం కనిష్టిబులనుకూడా తోసుకొని అధికారలమీద పడుతున్నారు. అక్కడ కూర్చుండడం వారికేకష్టమయింది. బయటకు వెడదామంటే దారితెన్నూ కనబడడంలేదు; లేచి నుంచున్నారు. అంతా ఒకటేతోపుడు. ఇంత సమృద్ధంలోను, ఇంత తోపుడులోను బాలయ్యకు కనబడుతున్నదల్లా అతని మేకపిల్లే. దానిమీదే ఉంది అతనిదృష్టి. మేకపిల్లకూ

అంతే. మేకపిల్ల బాలయ్యవైపు తిరిగి కన్నీరుకారుస్తూ ఒకటే అరుస్తోంది. బాలయ్యకు హృదయం ద్రవించి పోతోంది. అతనియనస్సు మనస్సులోలేదు. కేకలు హెచ్చుతున్నవి. ఎవరి సందడిలో వారున్నారు. ఇంతకొదగానూ ఏకాగ్రచిత్తంతో “అంకమృతల్లీ! నీదను చల్లంగా ఉండాలమ్మా” అని బాలయ్య కల్లిదండ్రులు అమ్మవాకికి చేతులెత్తి మొక్కుకొంటున్నారు. ఆయుధపాణి మేకపిల్ల మెడకు కత్తిగురిచేసి పైకెత్తాడు. బాలయ్యకు ఒళ్లు తెలియలేదు. “చచ్చి పోతోంది బాబోయీ నామేకపిల్ల” అంటూ ముందుకు దూకినాడు. ఆగలభౌ జనంత్రోపుకులో ఎట్లాజరిగిందో మరి, మేకపిల్లమీద వచ్చిపడ్డాడు బాలయ్య. అతోపుకి మేక జరిగింది. పైకెత్తిన గజాచారికత్తి బాలయ్య ప్రాణాలు తీసింది. అతనితలా, మొండెమూ నేలమీద

పడి గిలగిల కొట్టుకొంటున్నవి. మే, మే అని అరుస్తూ మేకపిల్ల బాలయ్యచుట్టూ తిరుగుతున్నది. బాలయ్యకళ్లు మేకను చూసుకొని నవ్వి మూసుకుపోయినవి.

అంతా నిశ్శబ్దమయిపోయింది తుణకాలం. బాలయ్యతలిదండ్రుల యేడుపే వినబడ్డట్లా అప్పడు. “బాలయ్యా! బాబో!” అంటూ నేలమీద కుప్ప గూలిపోయారు వారు. “ఖూనీ, ఖూనీ, పకడ్లే” వంటూ అడివరకే లేచి నుంచున్న పోలీసుసర్కిలో ఇనసెక్టరు ముందుకు తోసుకవచ్చాడు. ఆయుధ పాణి నిద్దరు పోలీసుజవానులు అరెస్టు చేసేవరకు అతని సివం తగ్గి ఒంటిమీద స్మారకం కలిగింది. గుమ్మంలో కూర్చున్న గజాచారికి ఈ సారిమూత్రం మఖంమీద చిరనవ్వు లేదు; తెల్ల మొఖంవేసింది. హర్షున్నమనిషి లేచి నిలబడ్డాడు.

“ఎ ల క్ష న్లు”

ఎన్నికలకు సంబంధించిన యావద్విషయములు తెల్పు తెలుగు గ్రంథము

వెల రూ 2-8-0.

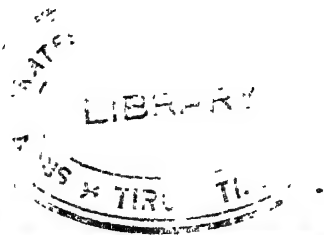
గ్రంథకర్త: అవనరాల వెంకటనర్సు బి. ఏ., బి. యల్., వకీలు.

కాననపథల ఎన్నికలు, జిల్లాబోర్డుల మునిసిపాలిటీ పంచాయతీల ఎన్నికలున్నూ, విశ్వాస ర హిత్య తీర్మానములున్నూ, ఎలక్షను విచారణలును, ప్రెసిడెంటు- వైసు ప్రెసిడెంటు, ఎన్నికలు మున్నగు విషయములగూర్చి యిందు విపులముగా న్నాయబడియున్నది.

ఓటరు జాబితాలు మొదలు మొదలు ఎన్నిక పూర్తి యగువరకు అనుబంధ పేట్టు న్నాయ కాస్త్రవిధాన మంతయునీ గ్రంథమున నులభ్యమై యిని విశదీకరింపబడియున్నది.

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

నెం. 7, తంబుకెట్టి వీధి మద్రాసు.

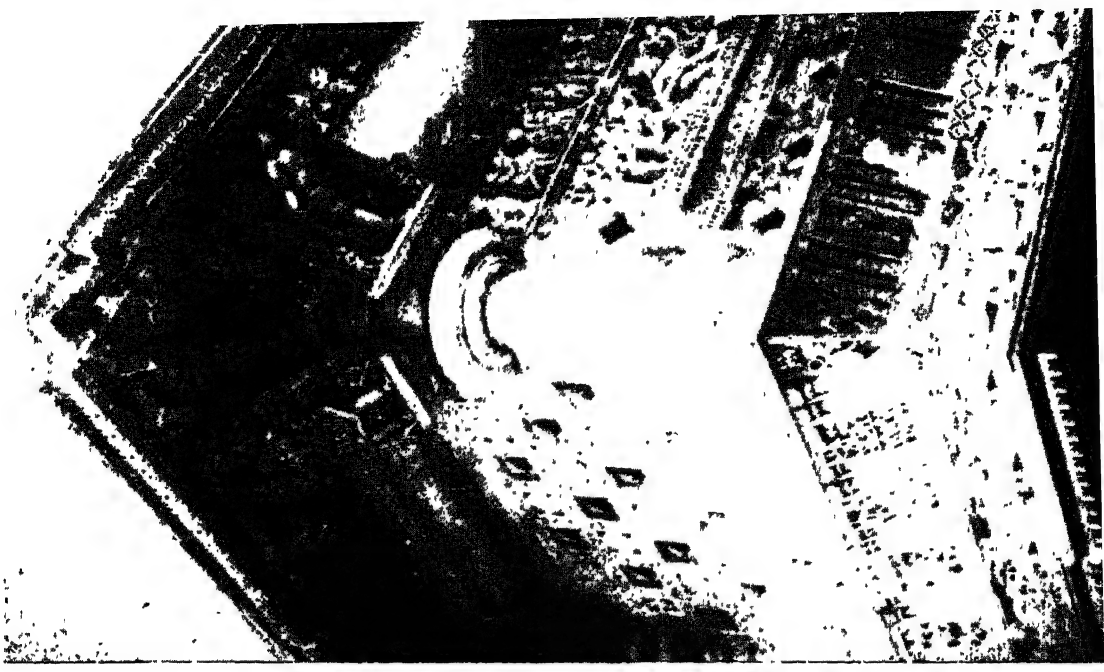
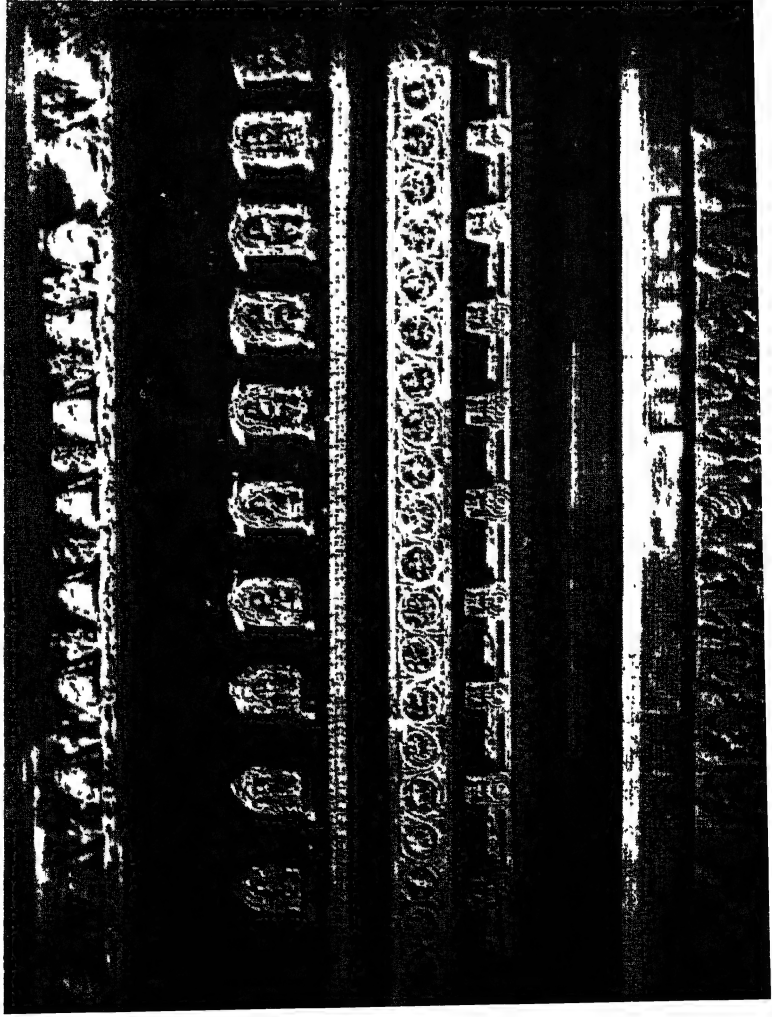

పలనాటి వీరగాథ - ఎత్తిపాడుపు

—గోఖలే.

F. అలయప్రధాన ద్వారమునకు దక్షిణమున నొకపూలయందు గల సుందర శిల్పరచన. స్తంభా గ్రముమీద ముంజూరు మోచియున్నట్లు సుందర స్త్రీ ప్రతిమలు చెక్కబడియున్నవి. ఇట్టివి అలయముచుట్టునున్న స్తంభా, గ్రములవలయు సున్నవి.

అలయ ప్రధానద్వారమునకు దక్షిణముగ గోడక్రింది భాగమున గల శిల్పరచనా విశేషము.

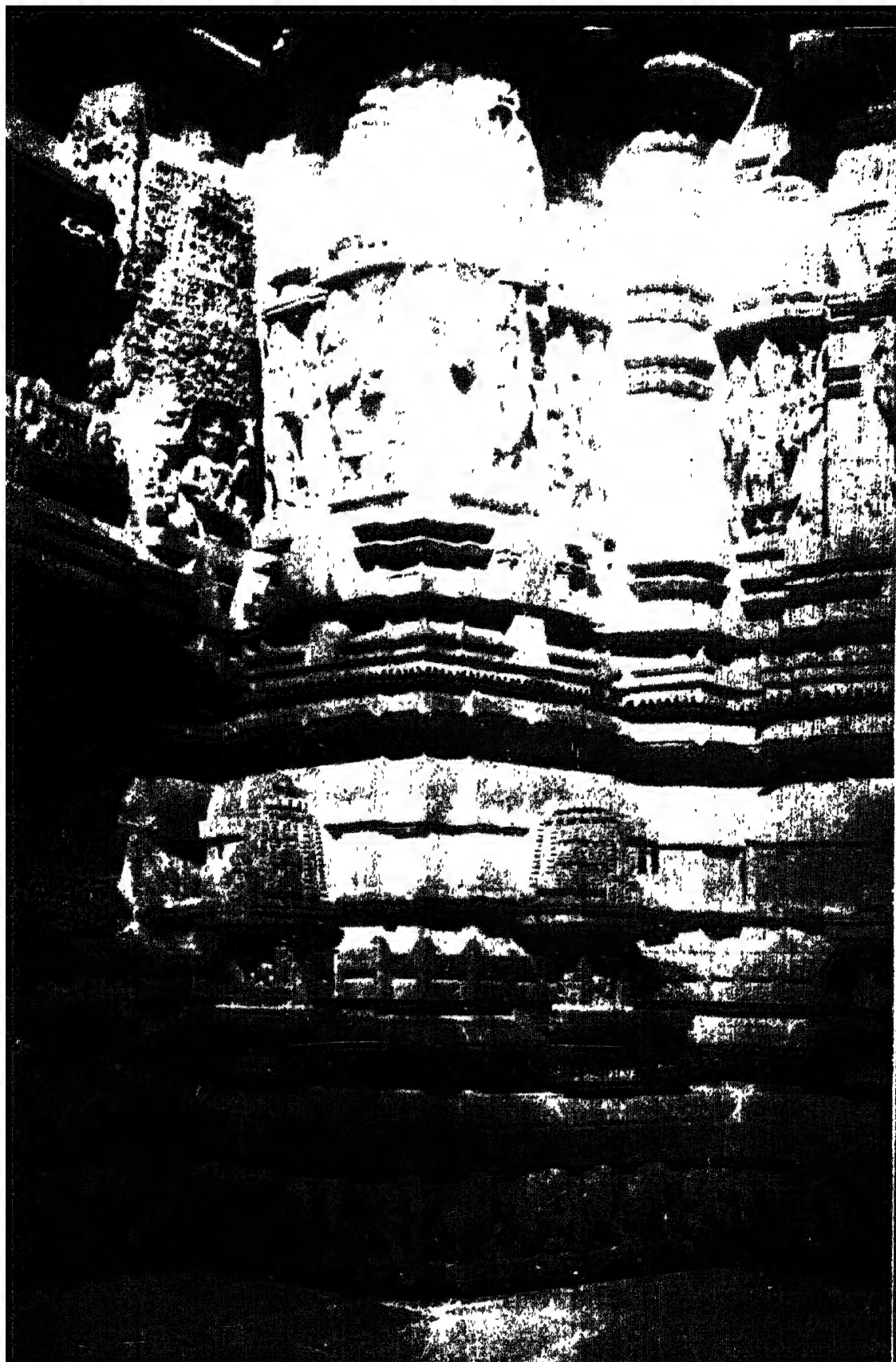

౧౧ దేవాలయ ప్రధానద్వారమున కుత్త
రముగ నున్న మంటపము (ముందు
వైపు.) (ఇట్టి మంటపములు దేవాలయ
ద్వారములు నూడింటికి రెండువైపుల,
వైపుకు రెండేసి చొప్పున నున్నవి.)

౧౨. మరియొకద్వారమున కొత్తవైపున
నున్న విదినేర్కొన్నమాదిరి మంటపము
యొక్క ప్రక్కవైపు.

రె. విష్ణుమూర్తి.

రె. గోమూర్తి.

రె. విష్ణుమూర్తి.

పూర్ణ

[ఆసువుత్తము]

వాసిష్ఠ గణపతిముని

పద్మనైదవ ప్రకరణము

రాజకాళి ప్రతిజ్ఞ

ఇంతట 'నాగమణీ! నాగమణీ!' అని యెవరో తలుపుతట్టిరి. ఆ కంఠధ్వని నందఱును పోల్చుకొనిరి. అది రాజకాళిది. ఆ సభలో చాలమందికి రాజకాళిపై పూజ్య భావము గలదు. కీలుని యుత్తరువు ననుసరించి జంభుండు వెళ్లి తలుపుతీసెను. రాజకాళి లోపల బ్రవేశించెను. తలుపుగడియ తిరిగియు వేసుకొనఁబడినది. కర్ణినిచే నమర్పఁబడిన ప్రత్యేకాసనముపై రాజకాళి కూర్చుండినది. పర్ణినీజంభులుగూడ తమ యాసనములపై కూర్చుండిరి. అనంతరము రాజకాళి ఘంధోబద్ధవాణితో నాకూటము నిట్లు ప్రశ్నించినది—

రాణి బీలావతి రాజ్యమునేయ
కోణమునం దేమి కూయుచున్నారు?
మనపక్షపురథంబు మహిమతో భువిని
చనునట్లుగా నేమి సలుపుచున్నారు?

శివ—అమ్మా! ఆయురాయమును మీరే యాపదేశించవలెను.

రాజకాళి—

భూజనులహితంబు బుద్ధిచే గోరి
రాజమ్మ యోచించె రాజకీయముల
వాటిగా నున్నవి బాటలు నాల్గు
సూటిగా నున్నదినుమ్ము నాబాట
మీబాట నున్నది మితిలేని మమ్ము
మాబాట నున్నది మఱి జాటుబురద
మీబా . మితిలేక మింటికి నెగయు
మాబాట మితిలేక మంటిలోఁ గలయు.

శివ—అమ్మా! సూటిగానుండు మీ బాట యేదియో మాకు జోధపడుటలేదు.

రాజకాళి—

సామమే నేఁ జెప్ప సరియైనబాట
ప్రేమమే దానిలో విలసిల్లు బురద
చంద్రబింబముచుండి చక్కెరనుండి
చంద్రాస్యనగవుల చాయలనుండి
చిన్నపిల్లల ముద్దుచేష్టలనుండి

కన్నతల్లుల వింతకొంగిల్లనుండి
గతి మందమైయుండు గాలులనుండి
యతినిర్మలంబైన యంభస్సునుండి
సుఖవారి మగ్నుల చూపులనుండి
మఖవాటి బాడెడు మంత్రాలనుండి
సామరహస్యము చదివితి నేను
కోమలయుక్తి గన్గొంటిని నేను.

శివ—నాస్తికుడగు భోగనాథుని దగ్గఱ
సామోపాయమా? అది మాకు సాధ్యము
గాని పని.

రాజకాళి—నాభావము నీకుఁ దెలిసి
నదిగాదు. భోగనాథుఁడు యావరాజ్యమునం
దభిషేకింపఁబడు నని మీరు భయపడవలదు.

కాలకంఠుని నెత్తికంటిపై నాన
పాలించు భూదేవిపంటపై నాన
తెల్లని సురదంతితెలుపుపై నాన
నల్లని ధవలాక్షసలుపుపై నాన
పూజ్యబృహస్పతిబుద్ధిపై నాన
ప్రాజ్యదేవేంద్రుని బలముపై నాన
పురుషుఁడౌ నీలునిభుజముపై నాన
ఋషుఁడౌ కాలుని పండ్లపై నాన
యోధుఁడౌ శివకీర్తి యుక్తిపై నాన
సాధు జటాముని శక్తిపై నాన
నేతయా మల్లయ్య నీతిపై నాన
త్రాతయా ఘనబాబుధనువుపై నాన
కాలనాథుని వాడి కత్తిపై నాన
కోలనాథుని యొటికోటపై నాన
పాకశాసను రాణి కేకపై నాన
మాకర్ణి కొమరుని మహిమపై నాన
ప్రతిలేని గజవీరు బాకుపై నాన
యతి పుణ్యహా రామయశముపై నాన

భేషభక్తుల తీవ్రదీక్షపై నాన
మాశక్తిగరబాబు మాటపై నాన
ఋణిని పాడెడుపాటపై నాన
పూర్ణిమ వెన్నెలపుత్రపై నాన
హితవక్త్ర రధినమ్మ యెత్తుపై నాన
శితశస్త్ర పూర్ణమ్మచేతపై నాన
దివ్యపతా సూర్యుని దీప్తిపై నాన
భవ్యహా భైరవిపదముపై నాన
కాచిన కొబ్బరి కాయపై నాన
పూచినమల్లియపూవుపై నాన
అంహోయుతుండగు నాభోగనాథు
సింహాసనముప్రక్క జేరరానీను.

ఈ పాటలుపాడి రాజకాళి యాసనము
నుండి లేచినది.

శివకీర్తి—(లేచి) అమ్మా! మఱియెవ
రితో సంధి?

రాజ—మహారాజసుచంద్రునితో.

సరియైనమాటయని భీమనాథుఁడు తల
యూఁచెను. రాజకాళి నిష్క్రమించెను. నిశం
భాపుమాత్రము రాజకాళిమాటచలన మాఱి
లేదు. సుచంద్రుని సంధిసూచనను తిరస్క
రించుటకే మఱియొకసారి యాజ్ఞాపించెను.

పదునాఱవ ప్రకరణము

“కితివునకే డక్కు కిరకాలభామ”

భారద్వాజ భవనంది సర్వశాస్త్రములం
దాచార్యపురుషుఁడని యింతకుముందే తెలిపి
యుంటిమి. అతనివయస్సివ్వుడు డెబ్బదినంప
తనములు. అతఁడు పండితుఁడే గాక లోకా
నుభవముగల వ్యవహారనిపుణుఁడు. స్వార్థ
పరుడైనను పాపభీరువు. లోభియైనను షర

ప్రజాభిమానమును గలవాడగుచుండినది. ఈ సమయమున నాకు నొకప్పుడు రాజధానిలో నీసాహాయ్యము లేక నే నే కావ్యము నేయగలను? ముందుగా నీ వొక విషయము తెలుసుకొనఁగొరెదను. నేను వచ్చిన పని నా స్వకీయము గాదు. నా యజమానుడు నన్నొకకార్యము నిమిత్తము పంపియున్నాడు. నేను కార్యము సాధించుకొని వెళ్లఁగలుగు నెడల యజమానుని సన్నిధిలో నా గౌరవ మతిశయించుటయే గాక దానివలన నాకు కొంత యర్థలాభము గూడ కలుగవచ్చును.

సోమవారమునాడు రాత్రియే భోజనానంతరము భవనంది కి నతయనశాలలో సత్తిధియు, లంఘన సగు కాశ్యపసుమిత్రునితోఁగూడ చావలై గూర్చుండెను. పరిశుద్ధమగు నతని యంతరాత్మవలె దీపము వెలుగుచుండినది.

సుమిత్రుడు కనకపురవాస్తవ్యుడు. భవనందికి మేనత్తకొడుకు. కనకపుర దుర్గపాలకుఁడగు సామంత విజయనేనుని పురోహితుడు. తన యజమానుని పనిపై రాజధానికి వచ్చియున్నాడు. పాండిత్య చాతుర్యములందు భవనందికి సమానుడు. సుమా శేబదియైదు సంవత్సరములు వయస్సు గలవాడు.

భవనంది జంబీరఫలచ్ఛాయుడు. సుమిత్రుడు జంబూఫలవర్ణుడు. భవనందియుఖము ప్రసన్నము. సుమిత్ర నిముఖము గంభీరము.

భవనంది—బావా! నీయాగమనమున కేదియో గొప్ప కారణ ముండవలెను. దానిలో నీకు నే నేమియైన సహాయము నేయఁగలగుదనని నీవు నమ్మునెడల నాతో సంగతి నంతటిని చెప్పుము. నిర్భయముగా స్వకీయ కార్యరహస్యముల నింకొకరితోఁ జెప్ప నలవాటు నాకు లేదు. గాన నేనేగూడ పరుల నట్లు నేయుటకుఁ గోరువాడనుగాను.

సుమిత్రుడు—ఈ రాజధానిలో నీసాహాయ్యము లేక నే నే కావ్యము నేయఁగలను? ముందుగా నీ వొక విషయము తెలుసుకొనఁగొరెదను. నేను వచ్చిన పని నా స్వకీయము గాదు. నా యజమానుడు నన్నొకకార్యము నిమిత్తము పంపియున్నాడు. నేను కార్యము సాధించుకొని వెళ్లఁగలుగు నెడల యజమానుని సన్నిధిలో నా గౌరవ మతిశయించుటయే గాక దానివలన నాకు కొంత యర్థలాభము గూడ కలుగవచ్చును.

భవ—నా బాంధవునకు గౌరవార్థంబుగా నా యజమానుని సహాయమున నా కెంతయు సంతోష దాయకముగా నుండును.

సుమి—కొలఁది. మాసముల క్రిందట నా యజమానుని ధర్మపత్ని. కాలధర్మ మొందినది. ఇప్పుడతని వయస్సు ముప్పది సంవత్సరములకు మించియుండదు. మహావీరుడు. రూపసి. దుర్వ్యసనవర్జితుడు. అతని మహాసంపద గుఱించి నీకు నేను వేఱుక జెప్ప నక్కఱలేదు. ఈ యుత్తరాయణము దాటకముందే ద్వితీయవివాహము చేసుకొనవలెనని యతని యుద్దేశము. రాజధానిలో తగిన కన్య దొరికునని యతని ప్రత్యాశ.

భవ—తగిన కన్య నెన్ను భారము నీకే విడిచిపెట్టఁబడినదా?

సుమి—ప్రాయశఃకముగా నాకే విడిచిపెట్టఁబడినది. పిల్ల మంచి రూపవతిగా నుండవలెను. విద్యావతిగా నుండవలెను. అతనికి కావలసిన దింతయే.

భవ—కోటలో ముందుగా యత్నింప
వలెనని యతఁడు చెప్పలేదా?

సుమి—వేట మనుష్యుల ద్వారా
యత్నించి విఫలం డయ్యెను. రాజుగారు
కడిగినకాళ్లు కడగనన్నారట. అంతియేగాక
ఈడినులకు కుశికులతో సంబంధ మచ్చ
దన్నారట. వీరుభయులును వసిష్ట విశ్వా
మిత్రులు సంతతివారుగదా! చండనేనపుత్రి
ఫలినివిషయములో గోత్రైక్యము ప్రతిబంధక
మయ్యెను. అదువలన పైకి సంబంధము
చూడవలసియున్నది. అదులో నీవు పిల్ల
నిచ్చిన రాజసంబంధము లభించినట్లే యతఁడు
సంతోషించును.

సుమిత్రునివాక్యము ముగించినదో లేదో
యాకిటికి సందునూడి కొన్ని పాటలు స్పష్ట
ముగా వారికిపురికిని వినిపించినవి.

వీరునకే డక్కు వీరయా యువతి
చోరునకే డక్కు భీరువో సుదతి
ధీరునకే డక్కు దిట్టమా నారి
మారునకే డక్కు మాయలమారి.
భద్రునకే డక్కు బంగారులతిక
రుద్రునకే డక్కు రోగాలకణిక.
రంగునకే డక్కు రంగై నపక్షి
సంగునకే డక్కు చించాదలాక్షి.
బలశాలికే డక్కు వరరత్నమాల
ఖలనేతకే డక్కు గానాలబాల.
కవకునకే డక్కు కామునినేన
మనుజునకే డక్కు మహానీయచాన.
చతురునకే డక్కు శ్యామాంగిరామ
కిశవునకే డక్కు కిరణాలభామ.

బంగారుపురమేలు భాగ్యవంతునకు

శృంగారరసమేలు శిన్నదే డక్కు.

పాటలు ముగించువఱకు నిద్రలును
నిశ్శబ్దముగా నుండిరి.

సుమి—బావా! ఎవ రిపాటలుపాడు
వ్యక్తి? ప్రీకంఠమువలె నున్నది. ఇవి యా
శురచిత ద్విపదలువలె కన్పట్టుచున్నవి.

భవ—ఈమెపేరు రాజకాళి. ఉన్నతమై
నను తప్పులులేని యాశుకవితాధార గలది.
అప్పుడప్పుడు రాత్రివేళలందు మాయరుగు
పై వచ్చి పండుకొనుచుండును పగల్గెల్ల
వీధుల వెంబడి తిరుగును. ఈమె మహాయోగీ
శ్వరి యని నమ్మువా రనేకు లీకట్టణమున
నున్నారు.

సుమి—ఈమె మహాకవీశ్వరి యనియే
చెప్పవచ్చును. ఈమెపాటలో గూఢార్థ
మున్నది. కేవలొన్నతప్రలాపములు గా విని.
ఈమె మహాయోగీశ్వరియగునో గాదో గాని
యన్నతగాదని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును.
ఈమె మన మామకొనుమాటలు విని ప్రకర
ణోచితిముగా నీపాటలు రచించి పాడినది.
బంగారుపురమేలు భాగ్యవంతుఁ డనిన మా
యజమానుఁడే యగును. ఈమెదృష్టిలో
శృంగారరసమేలు చిన్నది యెవరో?

భవ—ప్రతికన్యకయు శృంగారరస
మేలు చిన్నదే యగును. ఇట్టిపాటల కిర్థము
నెట్లు తీసిననట్లు వచ్చును. (తనలో) ఈమె
మా భానుమతిని కిరణాలభామయను పద
ముచే నుదాహరించినదియని తోచుచున్నది.
దీనిభావములో కేతవుఁ డెవఁడో? కాండిన్య

నగధరుఁ డేమో? వాఁడు చక్కగానే చదివి నాఁడు. ఆయుధవిద్యలందుఁగూడ సుశిక్షితఁ డైనాఁడు. ప్రయోజన మేమి? దుస్సహ వాసమువలన చెడిపోయినాఁడు. పితృతమైన యఖండమగు నాస్తిని పాడుచేసివేసినాఁడు. దినవెచ్చమునకుఁగూడ వాఁడు కష్టపడవలసిన కాలము వచ్చినది. ఇప్పటికిని ద్యూతము మానఁడు. ద్యూతము మానినట్లు తెలిసినఁ గాని వాని కెట్టి యుద్యోగముగూడ నీయఁ గూడదని రాజుగారు శాసించియున్నారు. వాఁ డీయున్నంతకే శ్వరి నాశ్రయించు చుండును. వానికి నాకూతు నీయవలెనని యీమె భావినిర్ణయ వ్యాజముచే సూచించుచున్నది. అది యెట్లు సాధ్యమగును?

సుమి—ఈమె యే కులస్తురాలు?

భవ—వర్చస్సు చూచిన బ్రహ్మజాతీ యురాలసియే తెలియును. జటాముని తన తండ్రి యని వ్యంగ్యమగునట్టిమె యీదినమున ఒరిగిన సాక్షరనారీనభలో వచ్చించినది. అదియే వాస్తవ మగునెడల నాకీమె బావ కూతురగును. మాస్యాలకుఁడు కంకోలుఁడే జటాముని యని నే ననేకానుమానములను బట్టి నిర్ధారించితిని.

సుమి— బావా! శృంగారరస మేలు చిన్నది యెవరో యీమెనే యడిగి చూచెదను. ఏమి చెప్పనో?

భవ—మఱి నాలుగు పాటలల్లి నిన్ను మఱిత యుధకారములో ముంచును. అయినను అడిగి చూడుము.

సుమి—(కిటికి దగ్గఱకు వెళ్లి) రాజకాళమ్మా! ఎవ రా శృంగారరసమేలు చిన్నది?

రాజకాళి—బాబయ్యా! వినుము.

ముగ్ధాంగి నవ్విస ముత్యాలవ్రాలు దగ్గుఁజే మదనుఁడు తనువుతో లేచు.

జలజాక్షి చూచిన జనులకు విందు

జలజాత బాణుని జయభేరి మ్రోఁగు

సుమకోమలి వచింప సుధవాసకురియు

శ్రమలెల్లఁడీరును శ్రవణవంతులకు

వరనారి నడిచిన వసుధయుష్పాంగు

స్మరుఁడు నడుచు వెన్న సామంతుఁడగుచు

బంగారుబామ్మయే ప్రాణాలతోడ

శృంగారరసమేలు చిన్నదై వెలసె.

భవనఁది చెప్పినట్లే యయ్యెను. సుమి త్రున కేమియును విశేషము తెలియలేదు. కిటికినందులోనుండి యీ యున్నత్త కపిశ్వరిని జూచినాఁడు. ఇదియే యతనికి తెలిసిన విశేషము. చంద్రనేనునియింటినుండి యిప్పుడే యీమె యిచ్చటికి వచ్చినది. సుమిత్రుఁడు తిరిగియు వచ్చి తన బావదగ్గఱ కూర్చుండెను.

భవ—ఏమియైన నామెయుద్దేశము తెలిసినదా?

సుమి—తన రమణీయ కవితను మన దగ్గఱ ప్రదర్శించుటయే యీమెయుద్దేశము. అది యట్లుండనిమ్ము. మనశ్శ్రాంగి గురు కులములో సుశిక్షితలైన సుందరకన్య లెందఱున్నారో?

భవ—చాలమంది యున్నారు. వారిలో ముఖ్యమైనవాని కీర్తించెదను. లెక్క పెట్టు కొనుము. రాజకుమారి రథిని, రాజ్ఞీభగిని షద్మావతికూతురు ఫలిని, గౌతమహిరణ్య నాభుని కొమారి తె కనకవల్లి, సాలకాయన సముద్రదత్తుని కొమార్తె మధువాణి, నా పుత్రి హనుమతి, మా మామయ్య కంకో లుని మనుమరాండ్రు పూర్ణామణిమాలలు, మాద్యల్యహేమచంద్రుని తనయ విలాసవతి, కాశ్యపసుదర్శనుని దుహిత ధరణి, కాశ్యప ధ్రువకీర్తికన్యక కామసేనయును. భార్గవ విశాలాక్షుని పుత్రిక కుముదాక్షి వీరితో సమానురాలు. ఆపిల్ల తనతండ్రియొద్దనే చదివినది. చదువు లేకపోయినను హాసిత వీరభద్రావధానిపిల్ల షద్మాక్షి మంచిచక్కని కన్యకలలో జను.

సుమి—రథిసీఫలినులకు తరువాత మన భానుమతియే తక్కినవారికంటె శ్రేష్ఠ యని నాకు తోచుచున్నది. ఆపిల్ల మహాసుందరి యనుటలో నాకండ్లే ప్రమాణము. శాస్త్రములలో గొప్ప విద్వాంసురాలు. ఎన్నడగిన మహాకులమునందు పుట్టినది. ఇంకేమి కావలెను? నీ వంగీకరించిన జాలును. నేను మా యజమానుని బోధపఱచెదను.

భవ—కుటుంబస్థుల మందఱ మొక సారి యాలోచించుకొని తేపు సాయంకాలము నీకు బదులు చెప్పెదను.

సుమి—అట్లే కానిమ్ము.

ఇంతటితో వారిమోటలు ముగించినవి. తనరతరము వా రిద్దఱును పండుకొనుటకు లేచిరి. తన బంధవునకు గొప్పసంబంధము

కుదుర్చుచున్నానని సుమిత్రునితృప్తి. భవనంది దృష్టిలో నాసంబంధము నాల్గవ రకముగా నున్నది. సింహాసనోత్తరాధికారియగు రాజు గారి జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు భోగనాథుఁ డతని దృష్టిలో మొదటిరకము. రెండవ పుత్రుఁడు శక్తిధరుఁడు రెండవ రకము. ఆచార్యవిషమ సిద్ధి కుమారుఁడు ధనంజయుఁడు మూడవ రకము. ఆమూఁడు సంబంధములలో నొకటి భింపనపుడు కనకపురీశ్వరుని సంబంధము నంగీకరింపవచ్చునని భవనంది తలంపు.

పదునేడవ ప్రకరణము

“చంద్రబింబమునుండి విహ్వారమా?”

సుచంద్రభట్టారకునితాత కమలేశ్వరుని తమ్ముఁడు కుముదేశ్వరుఁడు. రాజ్యస్థాపనా సంతరము పర్వతస్వామి భట్టాఁకుఁడు తన పితండ్రి కవిభాజ్యమును, జ్యేష్ఠపరంపరాయత్తము నగు నొక సంస్థాన మిచ్చి గౌరవించెను.

కుముదేశ్వరున కిద్దఱుకుమారులు. పెద్దవాఁడు సర్వసిద్ధి. రెండవవాఁడు శాంతినాథుఁడు. సర్వసిద్ధికుమారుఁడే సుప్రసిద్ధుఁ డగు సాచార్యవిషమసిద్ధి. అతఁ డిప్పుడు తన పూర్వుల సంస్థానము ననుభవించు చున్నాఁడు. అతనికుమారుఁడు ధనంజయుఁడు వీరయువకుల ప్రథమశ్రేణిలో వెలుంగుచున్నాఁడు. శాంతినాథునికొడుకు శుచింధరుఁడు. శుచింధరుని కొడుకే జూదరినగధరుఁడు. శాంతినాథునివంశమునకు నతఁ డొక్కఁడే యిప్పుడు కన్పట్టుచున్నాఁడు.

నగధరునియొద్ద జనులందఱును తెలుసు

కులకు బాధకము గాకపోయినను గొప్పదియగు తప కుటుంబాస్తికి ధ్వంసకమైనది. ఇతరులకు బాధకమగు మఱియొక దుర్గుణమతని యొద్దః గలదు అది ప్రచండమగు దొంగతనము. చాలమందికా విషయము తెలియదు.

పరంతప సంఘములో దొంగతనము నేయు గుండంతయు చేరి నూలుమంది. ఆ నూర్పురి కధ్యక్షుఁడు భీమనాథుఁడు. ఉపాధ్యక్షుఁడు జంభుఁడు నూర్పురిలోనివాడేయగును. తక్కిన తొంబది తొమ్మండ్రుగరు తొమ్మిదివర్గములుగా విభజింపఁబడిరి. ఒక్కొక్కవర్గములో పదుగురేసి భటులు, నొకవర్గపతియు నుండిరి. అట్టి పరంతపసంఘ చోరవర్గఃతులలో మన నగధరుఁ డొకఁడు. సంఘమువారు వర్గపతికి నెలకు ముప్పదేసికాష్టాణములు (రూప్యములు) జీతమిత్తురు. ఆ ముప్పదికాష్టాణములలోఁగూడ నగధరుఁడు గృహనిర్వహణార్థము పదునైదు కాష్టాణములు మాత్రమే తల్లిచేతి కిచ్చుచుండును. తక్కినవి ద్యూతశాలకు ధార. పోయిన సంపద యంతయు ద్యూతమువలననే తిరిగియు సంపాదింపఁగలనని యతని యాశ. అతనిది యొక చిన్న వ్యాయామశిక్షణశాల గలదు. బ్రాహ్మణ బాలకులును నాగబాలకులును గూడ నాశాలలో వ్యాయామము నేర్చుకొనుచుందురు. నాగబాలకులు మాత్రము జీతమిచ్చుకొనుచుందురని యతఁడు జనులకు చెప్పెమాట. అది సర్వాబద్ధము. తన ధన సంపాదన శుద్ధమైనదియే యని జనులకండ్లుకప్పట కతఁ డవలంబించిన త్రోవ యు. ఆ యనత్యములో నాగబాలకుల నొరక్షకు

లతనికి బోడ్డుమచుండిరి. అత్యంత దరిద్రస్థితిలో తన కుద్యోగమీయ విరాకరించినందున రాజుగారిపై నతనికి ద్వేషము కలిగినది. అదియే యతఁడు పరంతప సంఘములో చేరుటకు హేతువయ్యెను.

నగధరునకు భీమనాథునిపై నపారభక్తి. శివకీర్తితో ప్రాణస్నేహము. అజ్ఞాతరూపుఁడగు నిశంధుని నామముపై నధికగౌరవము. రాజకాలీ పూర్ణాష్టదిను లతనిదృష్టిలో మహాలక్ష్మీ మహాసరస్వతులు. భానుమతి మానవీరూపధారిణియగు రతి. అతఁ డామెచు ప్రాణములకంటె నెక్కువగా ప్రేమించుచున్నాఁడు. అతఁడు భవనంది గురుకులములో చదివినంతకాలము తనదృష్టులచే భానుమతి నర్చించుచుండెడివాఁడు. తన ప్రియోక్తులచే నామె నారాధించుచుండెడివాఁడు ఆమె యేదియైన చిన్నపనిచెప్పిన మహాప్రసాద మని భావించి చేయుచుండెడివాఁడు. ఆమె 'బావా' యని పిలిచిన దేవత వరమిచ్చినట్లు సంతోషించుచుండెడివాఁడు. ఆకాలము గడచిపోయినది. ఇప్పు డాచార్యుని యింటికి తాను వెళ్లుటకు సందర్భములు తక్కువ. అయినను తాను ప్రేమించినకన్య నతఁడు తన హృదయపీఠములో నుంచుకొని పూజించుచునేయున్నాఁడు. అతని కాయుత్కృష్ట కన్యారత్నమును ఘోండవలెనని గాఢమగు కోరికగలదు. ఇప్పు డతఁడు దానిని బయట నుచ్చరించుటకుఁగూడ తగినస్థితిలో లేఁడు. అట్లయ్యు నతఁడు తనకోరిక నుపహరించుకొనలేదు. అతని ప్రాణస్నేహితుఁడును, మేనమామకుమారుఁడు నగు శివకీర్తి యతనితో నిట్లు చెప్పట గలదు. — "బావా! ఉన్మాదలక్షణ

ములు రెండు నీయందు కలవు. వాటిలో ద్యూతమువలన నష్టైశ్వర్యమును తిరిగియు సంపాదింపఁగల ననునాశ మొదటిది. ఆచార్య భవనందికూతురు భానుమతిని బెడ్లాడెద నను మనోరథము రెండవది. ఈ రెండును నీ పెప్పడు విడిచిన నప్పడు నీకు మనశ్శాంతి కలుగును.” ఆమిత్రుని యుపదేశమునకు నగధరుఁ డిట్లు బదులు చెప్పెను—“ఆ రెండే నా ప్రాణములను నిలిపియున్నవి. వాటిని నే నెట్లు విడువఁగలను?”

సోమవారమునాఁడు రాత్రి నగధరునకు భానుమతికి పెండ్లిమాటలు జరుగుచున్నవి యని తెలిసిపోయినది. ఆసంగతి నతని చెవిలో వేసినవాఁడు శుకనానుఁడు. ఈ కుళైశ్వరునకు భానుమతి దగ్గఱ దగ్గఱ నిశ్చయింపఁబడినట్లే యొచవచ్చునని శుకనానుఁడు చెప్పెను. “అభాగ్యుడా! నీవు ప్రేమించిన పిల్ల దాటిపోవుచున్నదిరా” అని శుకనానుఁడు చెప్పినమాటకు తాత్పర్యార్థముగా నుండెను. నగధరుఁ డావతిన్న పసరమువలె నేమియుతోచక తనప్రాణమిత్రుఁడు, నాప్త బంధువు నగు శిష్యకీర్తితో నాలోచించుటకు మేనమామ దేవకీర్తిగారింటికి వెళ్లెను. అచ్చట తనమేనబావ కప్పట్టుటలేదు. పిమ్మట నతఁడు భీమనాథుని కలుసుకొనుటకు కర్ణియింటికి వెళ్లెను. అచ్చట భీమనాథుఁడు కనిపించ లేదు. అతఁడున్నట్టుఁడువలె భవనందిగారి యింటివాకిటికి వచ్చెను. భానుమతి కనిపించిన దినముగా నామెను యాచింపవలె నని యతని యుద్దేశము. అది సంభవమా? అప్పటికి సుమిత్ర భవనందుల సంవాదము ముగిం

చివది. ఇంటిలోఁగల భానుమతితక్కు తక్కిన వా రందఱును నిద్రపోవుచున్నారు. అఱగ మిఁద రాజకాళి కూర్చుండి యున్నది. రిత్తగా కూర్చుండలేదు. శివోపస్థాన మిట్లు చేసుకొనుచుండినది —

రంగుమీఁగవచ్చి రమకాగిలింప

బంగరుపుంఖపు ప్రభకైతవమున

కాలంబువచ్చు నాకలిదీరునంచు

గాలినెయ్యిండు ముఖంబునఁగా

తూణీరరూప పాథోరాశియందు

బాణరూపంబునఁ బవళించుహరిని

గారవకున లేపి కరమున నంది

స్ఫారసుమీరు చాపంబునఁగూర్చి

చికురరూపంబగు జేజేల దారి

శకటరూపంబగు తమమును గదల

శకటాంగవేషభృచ్చంద్రార్కరుచుల

ప్రకటాట్టహాసప్రథలు మించి పర్వ

హుంకారజోధిత మునునభోవాటి

నోంకారపటునాద ముగ్రమై వెలయ

ధనురాయ మన చండధాటికి నదరి

మిమకులు గుఱ్ఱాలు మేనులు వంప

జయము నీకగుఁగాక శంకరయనుచు

హయచోడుకుఁడు బ్రహ్మయాశ్శీర్షింప.

బక్కయేటున మూటి నుగ్రపురముల

స్రుక్కడఁగించిన ముక్కంటిఁ గొలుతు.

రాజకాళిని చూడఁగానే నగధరునకు

కొంచెము ప్రాణము వచ్చివట్లయినది. అతఁడు

మెల్లగా నామెను సమీపించి వినయముతో

నిట్లు ప్రశ్నించెను!

“అమ్మా! పాట పాడుకొనుచున్నారా?”

రాజ—పాడక నేనేమి చేయునడ?

రాజుపోవఁగ బాట యుబ్బంగఁబాట
కాసుగూర్చంగఁ బాట కలియంగఁబాట
పాములావఁగఁ బాట పనినేయఁబాట
బాము నోవఁగఁబాట పతిఁగొల్వఁ బాట
దారి దారిఁగఁబాట దరిఁజేరఁబాట
నారి మెచ్చఁగఁబాట నరునాఁడబాట
పాటయేలేనిచో బాడొను జగము
పాటయే లేనిచో బ్రతుకేది మనకు
పాటచే నిండఁడు పాలించు జగము
పాటచే జీవుఁడు పాలించు తనువు
పాటచే సిద్ధించు భగవంతు భజన
పాటయే శరణము పాపతప్పునకు
గతిలేనివారికి గానమే దిక్కు
మతిలేనివారికి మాటలే టక్కు.

నగ—అమ్మా! అట్టి పాటచే మహా
ఃత్తులో ముగియున్న నన్నుద్ధరింపుము.

రాజ—దుక్కలా గున్నావు. నీకు
వచ్చిన మహాపత్తేమి?

నగ—(అజ్ఞవిడిచి) నాప్రాణేశ్వరి నింకొక
రహహరించుచున్నాను. అంతకంటె నాడ
యేది?

రాజ—నీకు పెండ్లి జరిగిపోయినదా?
నా కింక నాసంగతి తెలియలేదు.

నగ—భావనాప్రపంచములో నాపెండ్లి
ముగించిపోయినది.

రాజ—హృదయములో దాగియుండిన
నీ భావనాప్రాణేశ్వరి నెవ రహహరింపఁగలరు?
అబద్ధమాడుచున్నావు.

నగ—అసలు ప్రాణేశ్వరి యహహరింపఁ
బడుచుండి భావనాప్రాణేశ్వరి నాహృదయ
ములో నుడి గన్న ముడిత దహించును.

రాజ—అప్పుడు సీపు తగులఁబడకుండ
రాజకాళి నచ్చి నా గుండులుపేరు నీగుండె
లపై పోయఁగలదు. నీకు భయములేదు.
ఇంటికి వెళ్లి నిద్రపొమ్ము.

నగ—అమె యహహరింపఁజినపిమ్మట
మీరు నూలుకుండలు నీరు నా గుండెలపైఁ
బోసినను ప్రయోజనముండదు. అహహరింపఁ
బడకుండ ననుగ్రహింపఁగోరెదను.

రాజ—అనుగ్రహించుటకు నే నేమి
దేవతనా? పచ్చిమచిపిని. రక్తమాంసము
లతో నుండు మనిషిని. రెండుచేతుల మని
షిని. రెండుకండ్ల మనిషిని.

నగ—మహాశక్తియే రెండుచేతుల
మహిళగా నవతరించెనని నిన్నెఱిగినవారు
చెప్పెదను. ఆశ్రమిండినఁగాని తమ పాద
సన్నిధిని నేను విడువను.

రాజ—నేనుగా నున్నతను. నావంటి
యున్నతను దేవతనుగా నమ్ము నీ వంటి యవి
వేకులే యున్నతలు. అయినను నీవనుగ్ర
హింపుమని చెప్పుచున్నావు గనుక నేను
నిన్ను ప్రశ్నించెదను. నీవు ప్రేమించిన కన్య
దేవతయా? మానవియా? పశువా?

నగ—నాకు తమప్రశ్నల తాత్పర్య
మేమియును బోధపడుట లేదు. కన్నతల్లి
కంటె సధికురాలగు నాయిష్టదేవతయొద్ద
నాకు రహస్యమేలే? భవనందీ కూతురు
భానుమతిని నేను ప్రేమించితిని. ఇంటివా

రామెను కనకపురేశ్వరున కీయ నిశ్చయించుకొని యున్నారట. అది యట్లు జరుగునెడల నే నాత్మహత్య చేసుకొనవలసినదే.

నగధరుని వాక్యము పూర్తియైనపిమ్మట హఠాత్తుగా తలుపుతీసుకొని భానుమతి యరుగుమీఁదికివచ్చి యుద్రేకముతో నిట్లు పలికినది. —

“అది యట్లు జరుగుట సంశయమేయైనను నీ వాత్మహత్య చేసుకొనునెడల చింతించువా రెవ్వరు నుండరా. అంతటితో ఘనతచెందిన కుండినుల రాజవంశముయొక్క మచ్చ తుడుచుకొనిపోవును. పదిలక్షలవరాలకు తక్కువకాని పితృమైన యాస్తిని ధ్వంసము చేసితివి. తల్లియొక్క బోలెడు నగలను మంటలోఁ గలిపితివి. పూజ్యులగు పెత్తండ్రి యాచార్యవిషమశిద్ధి కండ్లకు కన్నట్టకుండ దొంగవలె తిరుగుచున్నావు. ద్యూతవ్యసనము మానిన నువ్వోగమిచ్చెదనని పెత్తండ్రి మహారాజు చెప్పినను వినక నాగులజీతపురాల్లతో ద్యూతము నింకను సాగించుచున్నావు. నీతల్లికి కడుపునిండ తిండి లేదు. కంటినిండ నిద్రలేదు. ఇట్టి నీకు భవనంది కూతురును కోరుటకు యజ్ఞలేదా? సిద్ధకవీశ్వరి నోటినుండి యనుకూలమగు మాట తెప్పించుటకు దుష్ప్రయత్నము సేయుచున్నావు.” (రాజకాళినిజూచి) “వది నా! నీవీ దుర్వ్యసనాంధు నాశీర్వదింపవలదు. నే నంతమాత్రము వీనిని పెండ్లియాడను. వీడే యాత్మహత్య చేసుకొనునెడల నాలుగు కన్నీటి బిందువులచే నాదుఃఖమును కడిగి వేసికొనెదను.”

ఆ మాటలు విని రాజకాళి తెలిసియు తెలియ నట్లు లేచి యచ్చటినుండి వెళ్లిపోయినది. “చంద్రబింబమునుండి విఘ్నేశ్వరమా?” యనుచు నగధరుఁడు బిక్కసాచ్చిపోయినాడు.

భానుమతి తన తండ్రికి సుమిత్రునితో వైన సంవాదమునుగాని యప్పుడు రాజకాళి పాడిన పాటలుగాని వినియుండలేదు గాని సుమిత్రుఁడు పెండ్లిమాటలకే వచ్చియున్నాడని మాత్రము తెలుసుకొనది. ఆమెకు కనకపురసంబంధ మంతగా నిష్టములేదు. అందువలన పడకపై పండుకొనినను ఆమెకు నిద్రపట్టలేదు. ఆ సందర్భములో నామెకు రాజకాళిని చూచి మాట్లాడవలెనని బుద్ధి పుట్టినది. రాజకాళి తమ యరుగునై పండుకొంటు వచ్చెనని మాత్ర మామెకు తెలిసినది. వీధితలుపు గడియవెట్టుటకు వచ్చినపుడామె చూచినది. ఆమె లేచి నడవలోకి వచ్చునరికి రాజకాళి నగధరుల సంవాదధ్వని వినఁబడెను. నగధరుని ప్రార్థన వినినపిమ్మట రాజకాళినోటినుండి యనుకూల శీర్షచ నము వచ్చునేమో యను భయముచే నామె హఠాత్తుగా ప్రవేశించి యిట్లు పలికినది. రాజకాళి వాక్సిద్ధురాలని యామెకు తెలుసును. ఆమెయాశీర్వచనము ముందే నగధరున కనుకూలముగా వెలువడియుండెనని భానుమతికి తెలియదు. రాజకాళి వెళ్లిపోయిన పిమ్మట భానుమతి యావిని క్షణములో నగధరునితో కలిసియుండనొల్లక తలుపు వేసుకొని లోపలకు వెళ్లిపోయినది. నగధరుఁడు కొన్నిక్షణము లంధకారమధ్యమునఁ గూలఁబడియుండెను.

పదునెనిమిదియవ ప్రకరణము

రాజకాళి దీపన

కొన్ని ప్రాణములకుఁ బిమ్మట బెట్టి తినిన మనిషివలె నాయాసముతో మెల్లగా నగధరుఁ డరుఁగుమీఁదినుండి లేచి భవనంది యిల్లు విడిచినవాఁడయ్యెను. ప్రాయశ్చముగా నతనియాశ యస్తమించినను చిన్న యొక కీరణము మాత్రము మందముగాఁ గన్పట్టుచుండెను. “ఏఁడే యాత్మహత్య చేసుకొను నెడల నాలుగు కన్నెటి బిందువులచే నాదఃఖమును కడిగివేసికొనెదను.” అని భానుమతి కలికిన యువసంహారవాక్యమే యా కీరణమును నిలిపినది. తనయందు ప్రేమయే లేని యెడల తాను చచ్చిన నశ్రుబిందువులు రాల్చుట యెందుకు ?

నగధరుఁ డింటికి వెళ్లలేదు. రాజకాళిని సంధించి తిరిగియు వేడుకొనవలెననియే యతనికి సంకల్పము పుట్టెను. రాజకాళి రాత్రులందు నిద్రించు స్థలములు నాలుగు. ఒకటి ఆచార్యభవనందిగారి యరుఁగు. ఇంకొకటి చంపావతిగారి యరుఁగు. మఱియొకటి కర్ణిగారి యరుఁగు. కేతూకటి సేనాపతిగారి సావడి.

ఇప్పుడు నగధరుఁడు చంపావతిగారింటికి వెళ్లెను. వారి వీధియరుఁగుపై రాజకాళి కన్పట్టుటలేదు గాని దేదీప్యమాసమూర్తియగు పూర్ణ కన్పట్టినది. పూర్ణ గూడ నగధరుని చూచెను. నగధరునితల్లి వసుంధర పూర్ణతండ్రి సత్యరథునకు పినతల్లికూతురు. అందువలన నగధరుఁడు పూర్ణ కొకవేలు విడిచిన మేనబావ. అవేళయందు నగధరుఁడు

వచ్చుట పూర్ణ కాశ్చర్యము కలిగించెను అప్పటికి సుమారు పదునాలుగు గడియల రాత్రియైనది. నగధరుఁ డరుఁగుదగ్గఱకువచ్చి నిలువఁబడియుండెను.

పూర్ణ—బావా ! కూర్చుండుము.

నగ—ఈ యభాగ్యుని సేపు కూర్చుండు మనుచున్నావా? నేను నీయొద్దఁ గూర్చుండుటకు తగినవాఁడనుగాను.

పూర్ణ—ఏమి యంత దుఃఖముగా నున్నావు? అమ్మ నిమ్మలముగా నున్నదా?

నగ—ఆమె ప్రాణములతోడనే యున్నది. మఱిదల, నా యాస్తియంతయును పోయినది. దానికి నేను చింతింపలేదు. రాజగారు నా కుద్యోగ మీయ నిరాకరించిరి. దానికిని నేను చింతింపలేదు. నాసోదరులు భోగనాథశక్తిధరసంజయులు నన్ను కుక్కకంటె నన్యాయముగా చూచుచున్నారు. దానికిని నేను చింతింపలేదు. నేను మహేశ్వర్యముతో నుండుకాలమున ప్రతిదినము నాయింట భోజనమునేయు బ్రాహ్మణులు పాత వేసిన పదార్థము పాటి సంవత్సరాచాయము గలవారు నన్ను జూచి యిప్పుడు పరిహసింపుచున్నారు. దానికిని నేను చింతింపలేదు. నేను ప్రాణములకంటె సధికముగా ప్రేమించినకన్య—నాహృదయములో నిత్య మారాధింపఁబడుచుండిన కన్య—తప్పక నా గృహేశ్వరి యగునని నేను సర్వకాలములందు నమ్మినకన్య నన్ను పరుషోక్తులతో తూలసాడి తిరస్కరించినది. నేను జూడరినే యగుదునుగాక. అంతమాత్రమున పట్టణమంతయు నన్ను బహిష్కరింపవలెనా? ద్యూతములో

గెలుచుచు తమసంపద నభివృద్ధిపఱచినవారు సంఘములో పూజించబడుచునేయున్నారు. నాసంపద పోయినందున నేను సంఘముచే తిరస్కరింపఁబడితిని. రాజుచే తిరస్కరింపఁబడితిని. సోదరులచే తిరస్కరింపఁబడితిని నేను ప్రేమించిన నాయుకచే తిరస్కరింపఁబడితిని. నా దుర్గుణము దారిద్ర్యమేగాని జూదరి తనముగాదు. నామైశ్వర్యసమయములో నేను బౌదార్యాంఘ్రుడనై చేసిన దానధర్మముల నెవరైన గణించిరా? అప్పుడు నన్నవరకష్టంఁడని పొగడిరి. ఇప్పుడు శవమునువలె జుగు పుతో చూచుచున్నారు. నీ వాత్మహత్య చేసుకొనను చింతించువా రెవ్వరు నుండరని నా హృదయోశ్వరి యనినది ఆమా, విని నప్పటినుండియు నాప్రాణములు నాకు బలవై పోయినవి. భగవతి రాజకాళమ్మ నొకసారి చూచిపోవలెనని వచ్చితిని. ఆమె యాకీర్వాచనమే నా కీర్తాత్రి దొరకనియెడల తేపు సూర్యోదయమును నేను చూడఁదలంచు కొనలేదు.

పూర్ణ—కూర్చుండుము బావా! నలయుధిష్ఠిరులు జూదమాడి రాజ్యము పొంగొట్టుకొనలేదా? మాయింట మాత్రము నీపే రెప్పుడును నీచఁజుంపఁబడలేదు. నీవు చేసిన దానధర్మములను గుఱించి మే మెప్పుడును చెప్పుకొనుచునే యుండుము. శక్తిధర ధనంజయులను నీవు నిందింపకుము. వారిద్దఱును తండ్రిచాటు పిల్లలు. వారి తండ్రులు సాధారణులు గారు. గోదావరీక్షీరగదుల మధ్యప్రదేశములో నెదురులేని మాటగల వారు. ఒకఁడు రాష్ట్రమున కంతటి కధ్యక్షుడు. మఱియొకఁడు శత్రుముఁటైనవారి

కేల్ల నాచార్యపురుషుడు. వా రుభయులును నీకు హితముచెప్పి విఫలులైరి. వారి యాజ్ఞ మన్నించుటకై నను నీవు ద్యూతము మాన వలసియుండెను. అట్లు నీవు చేయఁజాలక పోతివి. అందువలన వారికి కోపము కలుగుట సహజము. తమతండ్రులను ధిక్కరించినవారితో న్నహమునేయు సాహసము శక్తిధర ధనంజయులకు లేకపోయినది. ఆ సంగతుల కేమి? నీవు కూర్చుండుము. ప్రకృతము గుఱించి మాట్లాడవచ్చును.

నగధరుఁ డరుఁగెక్కి కూర్చుండెను.

పూర్ణ జరిగిన సంగతి నడిగినది. నగధరుఁడు దాఁజిక మేమియు లేక యతయును చెప్పెను. పూర్ణ యంతయును విని—

“బావా! ఆశగలదు. నీ వాత్మహత్య చేసుకొనవలసినంత యావశ్యకత తటస్థింపలేదు.”

నగ—(కొంచెము సేదదేటి) “ఆశగలదనుటకు గుఱు తేమి యున్నది?

పూర్ణ—రాజకాళమ్మ భానుమతి వేడి కోలుతో సహానుభూతి చూపలేదు. నిన్నాశీర్వాదింపవలదని భానుమతి వేడినది. ఆమెకు బదులు చెప్పకుండ యోగీశ్వరి యచ్చటినుండి వెల్లిపోవుట భానుమతి వేడి కోలు నామహాత్మురాలు తిరస్కరింపినట్లే యగును. తన కిష్టము లేనపుడు రాజకాళమ్మ యట్లు నేయుట యలవాటు. కోపాంధతవలన భానుమతి తనకు జరిగిన యా యవమానమును గమనింపలేదు.

నగ—నాయందు యోగేశ్వరికి కరుణ యుండవచ్చును. అంతమాత్రముతో కార్య సిద్ధి యగునా? ఆమెవాక్కు వెడలినఁగాని నాకు నమ్మకము కలుగదు.

వీరిట్లు మాట్లాడుకొనుచుండఁగా తల వని తలంపుగా రాజకాళివచ్చి యచ్చట శత్రుత్వము రా లమ్యము. ఇద్దఱును ప్రత్యుత్థా నముచేసి యామెను రాఁబట్టుకొని ఆమె యరుఁగుమీఁద కూర్చుండినపిమ్మట వా రామెదగ్గఱ భక్తితో కూర్చుండిరి.

రాజ—పూర్ణా! వైజయంతి అత్తయ్య గారి యరుఁగుపై పండుకొనుటకు వెళ్లితిని. మఱిదలు భానుమతి యచ్చటినుండి నన్ను గఱికికేసినది. సేనాపతిగారింటికి వెళ్లితిని. సావణిలో నెవ్వరును పఱుపువేసియుంచలేదు. రథినీకుమారి తాతతో సేమియో రాజకార్య ములు మాట్లాడుచున్నట్లున్నది. అందువలన నేను మా వదిలెగారింటికి వచ్చివేసితిని.

పూర్ణ — అత్తయ్యా! మాయంట పఱుపువేసెద మన్నను వేసుకొనవు. సేనా పతిగారింట పఱుపుకేయలేదని వచ్చివేసితివి. నీవిచిత్రచర్య యాశ్చర్యకరముగా నున్నది.

రాజ—ఇది నా పుట్టిల్లు. మా అన్నయ్య సత్యరథబాబు వేయించిన చల్లనియరుఁ గు నాకు వెయిరఱుపులతో సమానము.

పూర్ణ—ఈ గోజున నేను నిన్నొక మాట యడుగవలెనని యున్నాను. స్పష్ట భాషతో నాకు బదులు చెప్పవలెను.

రాజ—అది స్పష్టమో అస్పష్టమో నాకు తెలియదు. నాకు వచ్చిన భాషతో నేను మాట్లాడెదను.

పూర్ణ—నరి. అట్లే కానిమ్ము. మీ తండ్రి కగచజబాబు ఎవరు?

రాజ—మన వసుంధరగారి అబ్బాయి కార్యమేదియో చూచి మనము ముందు పంపించివేయుదుము. తరువాత మనము మాట్లాడుకొనవచ్చును.

పూర్ణ—ఇతని కార్యమేదియో యత్తయ్యకు తెలిసినదా?

రాజ—నాకు తెలియకపోలేదు. నాలుగు కాళ్ల మనిషిగా మాటవలెనని కోరు చున్నాఁడు.

పూర్ణ—(నవ్వుచు) మాఱువా?

రాజ—ఇప్పుడు రెండుకాళ్ల పశువుగా నున్నాఁడు. ఆ పశుత్వము పోయినఁగాని నాలుగుకాళ్లమనిషి కానేరఁడు.

పూర్ణ—ఇతఁడు రెండుకాళ్ల పశువా? అది యెట్లు?

రాజ—వివేకము లేనివాఁడు పశువు గాక మనిషియగునా? వినుము వీచి చర్యలు.

పెట్టెను తిండిని పెనుభూతములకు తిట్టుచునున్నారు తినినవారిపుడు.

కట్టెను మేడను కంసాలు లుబ్బ మట్టుట కెవ్వరు మనుషులు లేరు.

వీగెడువేళిలో విత్తములొడ్డె నాగులకొంపలు నగరిలో నిండె.

ఆడుచునున్నాఁడు పాడుయాటింక మాడుచునున్నది మహాసీయ తల్లి.

రాణువచేరఁడు రాజు చెప్పినను బాణాలతో విల్లుపడె నొకమూల.

మ్రొక్కుచునున్నాఁడు మూఢమానవుల

నెక్కువగానుండి హినుడైనాడు.
 స్రుక్కుచునున్నాడు సొత్తేమిలేక
 త్రొక్కుచునున్నాడుదూష్యహాత్రోవ.

పూర్ణ—(తనలో) ఇతడు షరంతప
 సంఘములో చేరినాడా యేమి? దూష్యహా
 త్రోవ త్రొక్కుచునున్నాడు డనుచున్నది.
 (ప్రకాశముగా) ఇతనిని బాగునేయ బాధ్యత
 యత్తయ్యది. (ఘండోబధవాణి నాశ్రయించి)

మేఘమువలె నిచ్చి మెరిసినవాడు
 మోఘేతరంబుగ మ్రోగినవాడు.
 నిండుపంక్తులలోను హుడాలతోడ
 పిండివంటలుచేసి పెట్టినవాడు.
 షరధనంబెఱుంగని పరిశుద్ధతముడు
 పరనారిముట్టని పావనతముడు.
 మాయయెఱుంగని మానేస్తకాడు
 కాయవాక్చిత్తము ల్గలిగినవాడు.
 బాలుంగన్నులవాడు వాడలోపీడు
 నాబుగుకాళ్లతో నడుచు నేనాడు.

నగ—(గద్గదకంఠుడై) అయ్యో!
 మఱదలా! అభాగ్యుడగు నన్ను నీ వట్లు
 పొగడి నీవాక్కును మలినపఱచుకొనవలదు.
 నే నిప్పుడు కాయముకొఱకు మాయ నేర్చు
 కొనుచున్నాను.

పూర్ణ—ఇట్లంగీకరించుట మాయలేమి
 గాదా? (రాజకాళిని జూచి) అత్తయ్యా!
 దీవింపు మీ దీనుని.

రాజ—నాప్రియమైన పూర్ణా! నీమాట
 కెదురాడుదానా?

మోసెడుకాళ్లకు మ్రోగెడుకాళ్లు
 వేసెడుకాళ్లకు వెలిగెడుకాళ్లు.

నాగెడుకాళ్లకు చక్కనికాళ్లు
 బాగైనకాళ్లకు బంగారుకాళ్లు.
 ధావించుకాళ్లకు దన్నైనకాళ్లు
 భావించుకాళ్లకు బలమైనకాళ్లు.
 నేవించుకాళ్లకు సిరియైనకాళ్లు
 కావించుకాళ్లకు గామించుకాళ్లు.
 పండించుకాళ్లకు మఱెడుకాళ్లు
 దంపించుకాళ్లకు దడిసెడుకాళ్లు.
 సాధించుకాళ్లకు జల్లనికాళ్లు
 రాధించుకాళ్లకు రంగైనకాళ్లు.
 మేలైనకాళ్లకు మెత్తనికాళ్లు
 లాలించుకాళ్లకు లాభించుకాళ్లు.
 శ్రమమొందుకాళ్లకు శ్రమదీర్చుకాళ్లు
 భ్రమించుకాళ్లకు బంధించుకాళ్లు.
 అడిగినకాళ్లకు నమరినకాళ్లు
 కక్షిగినకాళ్లకు కళగలకాళ్లు.
 ఆడెడుకాళ్లకు బాడెడుకాళ్లు
 తోడెను కష్టాలు దూరంబులగును.

పూర్ణ—బావా! ఇంక నీకార్యము
 సిద్ధించినట్లే. నీవు వెళ్లి నిశ్చింతగా నిద్ర
 పోము.

నగధరుడు రాజకాళికి నమస్కరించి
 యతినంతోపముతో నిష్క్రమించెను.

పందొమ్మిదియవ ప్రకరణము

“కనుపాపలో నుండు కగచజబాబు”

పూర్ణ—అత్తయ్యా! నగధరుడు వెళ్లి
 పోయెను. కగచజబాబు గుఱించి యిప్పుడు
 చెప్పెదవా?

రాజ—కకారుడు గకారుడు చకా
 రుడు జకారుడు వీరు నలువురును కలిసిన
 యొకనమప్పైకి కగచజబాబుని పేరు.

పూర్ణ—(నవ్వుచు) అట్లగునెడల మీ యమ్మకు నలుపురు భర్తలా?

రాజ—మా అమ్మభర్త యొక్కజే. వానిపేరు గకారుడు. కకారుడు మీ నాయనమ్మ సిద్ధేశ్వరి పెనిమిటి. చకారుడు డిప్లొ భవముని తల్లికి మగడు. జకారుడు కర్ణికి రమణుడు. ఈనలుపురికిని నామ భేదమేగాని వ్యక్తిభేదము లేదునుమా!

పూర్ణ—అట్లో భవ భీమనాథులు నాపిన తండ్రులా? ఆశ్చర్యములను వినుచున్నాను.

రాజ—మఱియొక యాశ్చర్యమును వినుము. శాంతినీవభర్త యాంగిరసవిమలుడును నేను నొకతల్లి పిల్లలము. అతడు గకారుని కొడుకు. అతడు నీకు మఱియొక పినతల్లి. ఇట్లు సత్యరథ విమలులు నా అన్నలు. అట్లో భవ భీమనాథులు నాతమ్ములు.

విమలుని గుఱించి పూర్ణ కెన్నియో సంగతులు తెలుసును. అట్లయ్య సతడు తనను పెంచిన తండ్రియగు సత్యరథునితమ్ముడని తెలియదు. విమలు డామెకు మిక్కిలి పరిచితుడు. అతడు డామె కెప్పుడు నీరహస్యమును వెల్లడించియుండలేదు. తనతల్లికిఁగూడ విమలుని పరిచయ మెక్కువగా నున్నది. ఆమెకుఁగూడ నీరహస్యమును విమలుఁడు చెప్పియుండలేదు గాఁబోలును చెప్పియుండిన తన కామె చెప్పదా? ఇప్పుడారహస్యమును రాజకాళి యుద్ధాటించినది. పూర్ణ యాశ్చర్య సంగ్రహములతో నిట్లు పలికి-ది.—

“అత్తయ్యా! మీ తండ్రి గకారుఁ డాంగిరస గణదాసా? చిత్రకూటరాష్ట్రము నందలి నందాపురమునందు సుప్రసిద్ధుడై వెలసిన

గణదాసాగకారుఁడు? మా తాత కంకోలుని యురవేషమా గణదాసు? మేమస్వామి భట్టారకుని యల్లుడగు విమలుఁడు నీకు సాక్షాత్తోదరుఁడ?

రాజ—బేను. కంకోలుఁడే గణదాసు. విమలుఁడు నా సాక్షాత్తోదరుఁడే.

పూర్ణ—గణదాసుకు వేఱుసంతానము గలదా?

రాజ—గణదాసుయొక్క మొదటిబిడ్డ విమలుఁడు. రెండవబిడ్డ నిర్మల. ఆ పిల్లను చిన్నతనములోనే కిరాతు లెత్తుకొనిపోయిరి. మా తండ్రియు మా తల్లి వనదర్గయు తమ పిల్ల నప్తురాలయ్యెననియే నిశ్చయించుకొనిరి. అభాగ్యురాలగు మాతల్లి తన జీవితకాల ములో నా పిల్లను తిరిగియు చూడలేదు. మా అన్న విమలుఁడు గూడ నిదివఱకు తన చెల్లెలిని కనిపెట్టియుండలేదు. విజాతీయుల గృహమున నజ్ఞానాంధకారమున మునిగి యుండిన యా పిల్లను కొనకు జటాముని కని పెట్టి వెలుతురులో వేసెను. ఆనిడయే నీయెదుట నిప్పుడు మాట్లాడుచున్నది.

పూర్ణ—(ఆశ్చర్యముతో) అత్తయ్యా! మా కుటుంబమున కీ దినమున గొప్ప నష్ట ద్రవ్యలాభము కలిగినది. ఈ సంగతిని మా అమ్మతో నేను చెప్పట కనుజ్ఞ నిమ్ము.

రాజ—చెప్పకొనుము. అభ్యంతరము లేదు.

పూర్ణ—విమలబాబు కనిపించిన నీసంగతి నేను చెప్పవచ్చునా?

రాజ—చెప్పవచ్చును.

పూర్ణ కంకోలుండే జటాముని యని ముందే గ్రహించియుండెను. స్వప్నార్థము తిరిగియు రాజకాళి నిట్లు ప్రశ్నించినది—

“అత్తయ్యా! జటాముని యెవరు?”

రాజ—జటామునియే జకారుడు. అతడు నీతాత. నా తండ్రి. దక్షిణాపథములోని యోగిబృందమున కంతటికిని గురువు.

పూర్ణ—నే నిప్పుడు రథిసీకుమారికంటె గొప్పదాననని గర్వించుచున్నాను. భగవాన్ జటాముని నా తాతయ్యా?

రాజ—ఔను. సాక్షాత్తుగా నీతాత.

పూర్ణ—అత్తయ్యా! చకారుడెవడు?

రాజ—సంస్కృతశ్లోక పాదములను పూరించువాడు. ప్రాత పుస్తకములలో నిరర్థకుడేగాని యీ కాలపు కవులు వానిని సముచ్చయార్థమునందు తఱచుగా నుపయోగించుచున్నారు.

పూర్ణ—భాషలోని చకారుని నే నడుగలేదు. కగచజట బులోని చకారుని నే నడుగుచున్నాను.

రాజ—అట్లో భ్యముని తన తండ్రిని గుఱించి నీ కెప్పుడును చెప్పియుండలేదా?

పూర్ణ—తన యనలు పేరు సోమ దత్తుడనియు, భగవాన్ జటాముని తన గురువనియు చెప్పియుండెను. అంతకంటె నధిక మేమియును చెప్పియుండలేదు.

రాజ—అతని తండ్రిపేరు వైరూపచక్రధరుడు. రాధీతరకంకోలుండే తన భార్య గణించిన పిమ్మట నాంగిరస గణదాసుగా

మాతెను. అంగిరస గణదాసే తన రమణి యస్తమింపిన పిమ్మట వైరూపచక్రధరుడుగా మాతెను. వైరూపచక్రధరుడే తన ప్రేయసి మరణించిన పిమ్మట పేరులన్నియు విడిచిన పెనుజడదారిమైనాడు. అతనినే జటాముని యని జనులు వ్యవహరించిరి. అతని యేక రాత్రి కళత్రము కర్ణి. ఒకసారి యామహా పురుషునకు శరీరమర్పింపన కర్ణి మఱి యెప్పుడు నెచ్చటనుగూడ నెంగిలిడలేదు. లోకావదమును లక్ష్మ్యపెట్టక ఋషిసేవా ఫలితమగు తన గర్భమును దాచక లోకోత్తర పరాక్రమండగు భీమనాథుని గవినది. తండ్రి యామెచు బహిష్కరించెను స్వసంఘ బహిష్కృతురాలగు నానాగాంగనకు కరణావతియగు చారుమతీమహాదేవి యాశ్రయ మిచ్చి కాపాడినది. మా తల్లులు నలువురిలో నామెయే యిప్పుడు మిగిలియుండిన తల్లి. ఇప్పుడా తల్లి కొడుకును నాగులు నెత్తిపై పెట్టుకొని పూజించుచున్నారు. ఆమెపై ప్రయోగించి యుండిన జహిష్కారాస్త్రము నా సంఘమువారిప్పుడు పసంహరించుకొని నను ఆమె మాత్రము సంఘముతో నంటకయే యున్నది.

పూర్ణ—ఆమె తన నొకరాత్రి యను గ్రహించిన మహాపురుషుడు జటామునియే యని తెలుసుకొనినదా?

రాజ—ఆమెకు తెలుసును. అయినను ఆనంగతి నామె యెవ్వరిదగ్గఱను వెల్లడించి యుండలేదు. వెల్లడించిన నా మహాపురుషున కశక్తిర్నివచ్చునని యామెభయమట. ఈ విషయమును నాకు మాతండ్రి స్వయముగా చెప్పిరి.

పూర్ణ — చక్రధరునకు వేటు పిల్లలు గలరా?

రాజ — కల రిద్ద తాడపిల్లలు. పెద్దది సుముఖి. రెండవది యపరాజిత. సుముఖి బ్రాహ్మణనేషధారియగు నొక నాగుని చే వంచింపబడినది. లోకముయొక్క యక్షేమమునకు దాని కొకకొడుకు పుట్టినాడు. వాడే యిప్పుడు షరంతపనంఘమును నడిపించుచున్నాడు.

ఈవార్త పూర్ణను కంపింపజేసినది. కొన్నిక్షణము లామె కేమియును తోచలేదు. తిరిగియు మనస్సు షర్యవస్థాపన చేసుకొని యిట్లు శ్రద్ధించినది. — “అపరాజిత వృత్తాంత మేమి?”

రాజ — ఆమె యొకతాసి యయ్యెను. చాలకాలము కాశీలో నుండి యిప్పుడు చిదంబరమునకు వచ్చి వసించుచున్నదియట. ఇది మాతండ్రి చెప్పినమాట.

పూర్ణ — అత్తయ్యా! రాధీతరు డగు మీతండ్రి అంగిరసు డనియు, వైరూపు డనియు రెండుసారులు గోత్రనామములను గూడ మార్చుకొన్నాడు. అతగోష్ఠ నుతని కెందులకో?

రాజ — ఒక గొప్పయింటి విధవాగ నను గుప్తముగా నాపద్ధర్మము ననుసరించి వివాహముచేసుకొని యీ రాజధాని నతఁడు విడిచెను ఆరహస్యమును రక్షించుట కామె యుతానునుగూడ పేరులు మార్చుకొనవలసి వచ్చినది. పేరు మార్చుకొనునపుడు గోత్ర నామముగూడ మార్చుకొనినాడు. రాధీతరులు గూడ సంగిరోగణములోనివారే గనుక పా

మూర్ఖముగా నాంగిరసనామము రాధీతరు నకుఁగూడ నొప్పెను. మాతల్లి పోయినపిమ్మట వైన నతఁడు తన పూర్వనామమునే ధరింప వలసియుండెడిది. మఱియొక చెడ్డలంపటము తఁగించినందున వేటు గోత్రనామములను పెట్టుకొనవలసినవా డయ్యెను. అతని మూడవభార్య యీకాలములో బ్రాహ్మణులు పెండ్లియాడఁదగినజాతిలోఁ బుట్టలేదు. ఈ దక్షిణాపథమునందు కాపాలికులను క్రూర జాతివారచ్చటచ్చట విరళముగాఁ గలరు. వారిసే మనపూర్వులు రాక్షసులని చెప్పుచుండెడివారు. వారు మా మూడవతల్లి పుట్టింటివారు. ఆవిడపేరు వైరవి ఆ రాక్షస కన్యతో కాపురమునేయుకాలములో మాతండ్రి పూర్వనామములతో నుడవొల్లక వైరూపచక్రధరు డయ్యెను. రాధీతరు లని నను, విరూపు లనను ఏకవంశస్థులే యగుదురు. విరూపముషియే గదా రాధీతరులకు మూలపురుషుడు.

పూర్ణ — (సంభ్రమముతో) అమ్మోభయముని బ్రహ్మరాక్షసుఁడా?

రాజ — భయపడకుము. అతఁడు బ్రహ్మరాక్షసుఁడేయైన కాపాలికుల క్రూరగుణములు లేనివాడు.

అనంతరము వనదుర్గ పూర్వనామ మేదియో, నిర్మలా పరాజితలకు పెండ్లియైనదో లేదో, వారికి పిల్లలున్నారో లేరో యడుగుటకు పూర్ణతలచినది గాని రాజకాళి యంతలో పాటలు పాడనారంభించినది —

అంశంబులో నుండు నచ్చదయ్యంబు
పింశంబులో నుండు పిచ్చి పుల్లయ్య

కుండంబులో నుండు కుంభోదరుండు
కాండంబులో నుండు కామేశ్వరమ్మ
శ్లోకంబులో నుండు లోకాలయవ్వ
శ్లోకంబులో నుండు శుభదేవియక్క
వర్షంబులో నుండు వజ్రాలదేవి
హర్షంబులో నుండు సంభోజహస్త
మనచూపులో నుండు మకరధ్వజండు
కనుపాదలో నుండు కగచజబాబు.

ఇరువదియవ ప్రకరణము

లోకాభిరామానుజము

పాటలు ముగించిన పిమ్మట కొన్ని
క్షణము లారంగస్థలము నిశ్శబ్దముగా
నుండెను.

తిరిగియు రాజకాళి ప్రసంగ మారం
భించినది.

“అచార్యవిషమసిద్ధికి జయలక్ష్మి యను
నొక విధవమేనత్త యుండెను. అందఱవలన
నగధరుండు మామేనబావకొడుకు.”

పూర్ణ—(తనలో) బాగున్నది కార్య
కారణ సంబంధము. ఆ జయలక్ష్మియే తమ
తల్లివనదర్శయని యీ ప్రసంగముయొక్క
తాత్పర్యముగా నుండవచ్చును.

రాజకాళి యింకను చెప్పచున్నది—
“ఆమె పితామహుండు గిరిధర భట్టాచార్యుఁ
డొక గుడిచేటికి నర్చనము ధారవోసె నని
వినికిరి. అతని పేరింటిగాఁడు నగధరుండు.
వీఁడు కామకుండు గాకపోయినను ఆస్తిని
పాడునేయుటలో తనకూటస్థునకు సమా
నుడే యగును. గిరిధరుని కుమారులు తిండి
కవస్తపడుచుండిరట. ఇప్పు డా గిరిధరుని

మునిమనుమఁడు దక్షిణాపథములోని మహా
రాజులలోనికెల్ల సగ్రగణ్యుడై వెలుంగు
చున్నాఁడు.

పూర్ణ—వారిలో పర్యతస్యామి భట్టా
రకుఁ డవతారపురుషుండు పుట్టెను. అతని
వలన నావంశమునకు వెలుతురు వచ్చినది.

రాజ—దానికేమిగాని వసుంధర యెంత
యో కష్టపడు సీసమయములో అన్న దేవ
కీర్తి యెంత యుపేక్ష వహించుచున్నాఁడో
చూడుము. బొటాఘాటిగా తిండికిమాత్రము
జరుగు సంసారి తనచెల్లెలింటి సా త్రైతయో
యపహరించి లతాధికారి యైనాఁడు. ఏమి
యైన వానికి కృతజ్ఞత యున్నదా ?

పూర్ణ—స్వంత చెల్లెలికే సంవత్సరమున
కొక పంచల చాపైన సీయని లోభి నవతి
చెల్లెలిని చూచునా? అదృష్టమువలన వసుం
ధర తల్లిని నవతి కొడుకు క్రూరహస్తము
నుండి తప్పించి భగవంతుండు మీదికి తీసు
కొనిపోయినాఁడు. వాని కొడుకు శివకీర్తి
నిష్పాదు నగధరుండు ప్రాణమిత్రునిగా నమ్ము
చున్నాఁడు. వానివి శుష్కప్రియములు,
శూన్యహస్తములు.

రాజ—దేవకీర్తి స్వంత చెల్లెలు వీర
భద్రావధాని భార్య మనోహరిణి పడు కష్ట
ములకు మితలేదు. ప్రతిదినమొకసారి యవ
ధానిగారి క్రోధాగ్ని రవిలి మండుచుండును.
భర్త ప్రథమ కోపి. గంపెడు పిల్లల సంసా
రము. ఆపై లేమి పుట్టింటి నవాయము
మృగ్యము. అవధాని యిప్పుడు తన పిల్ల
పద్మాక్షి నమ్ముటకు యత్నించుచున్నాఁ
డట. మనోహరిణి కడి మఱియొక కష్టము.

పూర్ణ—పతంగావధానికంటె వీరభద్రా
వధాని మేలు. ఇతని కోసము తిట్లతో చల్ల
చును. అతని కోసము ప్రహరములవఱకు
పాపించును. అతని యిట్లులు సేలకేళి చెబ్బులు
తనని చినమేలేద. కూతురు సుశీలకుఁగూడ
సప్తశిష్యుడు ముట్టుచుండును వదినెగారి
కూతురు పదవీని మాత్రము కొన్నాళ్లనుండి
కొట్టుట మాచినాఁడు. వీరభద్రావధాని తన
కూతురు నమ్మదలంచినట్లే పతంగావధాని
తన వదినెగారి కూతురు నమ్మదలంబయి
న్నాఁడు.

రాజ—ఒక విషయములో మాత్రము
వీరభద్రునికంటె పతంగుఁడు మేలు. ఆతఁడు
తన కొమారితెను చదివింపక గొప్పపుణ్యము
చేసికట్లు సంతసించుచున్నాఁడు. ఇతఁడు తన
వదినెగారి కూతురును, తన కూతురును
శుభాంగీగురుకులమున వేసి వారి విద్యాభి
వృద్ధికి తోడ్పడినాఁడు.

పూర్ణ—తాను విక్రయింపబోవు వస్తు
వులవెల హెచ్చునేయుటకే యీ యజుర్వే
దావధాని యీ త్రోవ త్రొక్కినాఁడు. ఆ
ఋగ్వేదావధాని కాపాటి బుద్ధి లేకపోయినది.

రాజ—ఇతనికి తన యజుర్వేదములో
నూటి కొకముక్కయైన నర్థమగును. అతనికి
తన ఋగ్వేదములో సంతయును గోడయే.
ఇదియే వీరి బుద్ధివ్యత్యాసమునకు కారణము.

పూర్ణ—ఏమియును చదువనివారి
కంటెఁగూడ నర్థజ్ఞానములేని స్వాభ్యాసా
ధ్యేతలే మూఱులై కన్పట్టుచున్నారు. కారణ
మేమియో?

రాజ—చదువనివారి కహంకారముండే
దు. అందువలన వారు తమకు తోచక

పోయినను ఒకరు చెప్పిన విందురు. స్వాభ్యా
సాధ్యేతలకు జ్ఞానము లేకపోయినను గొప్ప
గా చదివినామను నహంకారము మొండు.
అందువలన వారికి తమకు తోచదు;
దహంకారమువలన నొకరు చెప్పినను
వినరు. ఇట్లు వారి యర్థజ్ఞానములేని చదు
వనర్థదాయక మగుచున్నది.

పూర్ణ—మూర్ఖులు కిరాతులతో నమా
నులు. మనసంఘములో నట్టివారి కగ్రస్థాన
మిచ్చుచుండుట చింతాకరము.

రాజ—కిరాతులలో నెందఱో మంచి
వారున్నారు. నన్ను పెంచిన పల్లికావీరకు
లెంతయో మంచివారు. నందాపురదుర్గపాల
కుఁడు కిరాతాధిపతి వీరసేనుఁ డెంతయో
మంచివాఁడు

పూర్ణ—కిరాతులలో మంచివారే పుట్ట
రని నాభావము గాదు. నాది ప్రాయశ్చిత్తి.

రాజ—ఈమాటల కేమిగాని రాజుగారి
పైనికాధికారులలో నెవరిసామర్థ్య మెట్టిదో
నీకు తెలిసినంతవఱకు చెప్పము. ఒకప్రక్క
లో నశ్వకేశ్వరుఁ డగు వీరబాహువును,
ఇంకొకప్రక్కలో కలింగేశ్వరుఁడు శ్రుత
సేనుఁడును, మఱియొకప్రక్కలో కుంతలేశ్వ
రుఁ డగు ననంతసేనుఁడును, లోపల నందఱిని
మించిన నిశంభువును కౌండిన్యనకు శత్రు
వులై యున్నారు. ఇందఱిని ఢీకొనఁ గలుగు
బలము మనమహిపతి కున్నదోలేదో యదే
నాకు సదాచింత.

పూర్ణ—పైన్యముయొక్క పునాదులు
బాగున్నవి. యోధులును దశపతులును శత
పతులును మంచి సమర్థులుగా నున్నారు.

శతపతివఱకు నిజమించు సధికారము నేనా పతిదేగాన సంతపఱకు సాష్టవమేమియు చెడలేదు. వీరులను పరీక్షించి సంగ్రహించుటలో నేనాపతి యద్వితీయుఁడు. సహస్రపతులలో ప్రాతవారు సమర్థులేగాని క్రొత్తివారిలో బలభద్ర ద్రుమసేన పద్మాక్షుల విడిచిన తక్కినవారిలో సామర్థ్య మంతగాఁ గానము. ప్రాతవారిలోఁగూడ కామపాలుఁడు మిక్కిలి సమర్థుఁడు. దండనాయకులలో శక్తి ధర ధనంజయులు గొప్పపని నేయ శక్తులు. పింగాక్షుడ్రసేనులు సమర్థులేగాని సమయమునకు పనికిరారు పింగాక్షునకు రాజభక్తి చాలదు. నిశంభునిపై గూఢప్రీతిగూడ వానికిఁ గలదని మా యనుమానము. రుద్రసేనునకు స్వకీర ప్రీతి యధికము. అట్టివారు సమయమునందు తెగించి పోరాడలేరు. చండ సేనుఁడు వట్టి యార్భటమేగాని క్రిను సున్న. రణేశ్వర భుజంగులు దశపతి పదవికిఁ గూడ పనికి రానివారు దండనాయకులుగా నున్నారు. ఒకఁడు రాణిగారి చెల్లెలికొడుకు. మఱియొకఁడు రాణిగారి సతల్లి కొడుకు. ఇవియే వారికిఁగల యోగ్యతలు. వీరనాథ చిత్రసేన బలవర్ధనులు సాధారణ సమర్థులైనను రాజభక్తితో ప్రాణములను లక్ష్య పెట్టక పనినేయఁగల ప్రాతదండనాయకులు.

రాజ—పునాదులు బాగున్నవి యన్నావు. అదియే నాకు ధైర్యము. అయినను శత్రువులందఱు నొకసారి తలపడిన మాత్రము కొంత కష్టమే.

పూర్ణ—ఓర రాజుల దాడికంటె లోపల నిశేరభుని విప్లవమే భయంకరము. అతని మహిమల ననేకు లనేకవిధముగా పొగడు

చున్నారు. చోర పరమేశ్వర చోరరాక్షసులతని చక్రరక్షకులఁట. ఘనేంద్రబాబునగర పాలుఁడుగా నియమింపఁబడుట కొంత శుభ సూచకమేగాని రాష్ట్రీయుఁడు వీరనందుఁడతని పనికి పానకములో పుడకవలె నడ్డవచ్చుచుండునని విడికిరి.

రాజ—లీలావతీదేవి మాట సాగునంత వఱకు రాష్ట్రమునకు విముక్తిలేదా. వీరనందుఁడు రాష్ట్రీయుఁడుగా నుండుటకు తగిన యోగ్యత యామెతమ్ముఁడుగా నుండుటయే గాక నుఱి యేమున్నది? ఆఁజ్ఞ వికారుఁడు విశ్రాంతి తీసుకొనినఁగాని రక్షిదళము బాగు పడదు.

పూర్ణ—లీలావతిపలుకుబడి తగ్గుట కారంభించినది యని వినికిరి. రథినీకుమారి ప్రయత్నము ఫలవంతమగుచున్నదియఁట.

రాజ—క్రొత్త గుడిచేటి కోమలాంగి యాటయు నాగకన్యకర్ణిని పాటయు రాజకుమారి రథిని మాటయు నమోఘములు. వాటి యాకర్షణశక్తికి తిరుగులేదు.

పూర్ణ—నిజమే కోమలాంగియాటయు కర్ణిని పాటయు తత్కాల మాత్రాకర్షకములు. రథిని మాటలు మనుష్యుల జీవితములనే మార్చును.

రాజ—ఆవిడ యిప్పుడు లోకసంస్కరణార్థ మవతరించిన మహానుభావురాలని చెప్పవచ్చును. నాయాశలన్నియు మీయిద్దఱిపై నాధారపడియున్నవి.

పూర్ణ—అత్తయ్యా! ఒక సంగతి విమల బొబ్బయ్య చెప్పఁగా వింటిని. ఇంద్రావతియను నొక స్త్రీగర్భమున విష్ణు పవతరించి పుట్టినా

డఁట. అతఁడు దుష్టుల గుంపు నడంచి భర్త మర్యాదాధానకుఁ డగునట. భగవాన్ జబాముని తన కిట్లు చెప్పిరిని బాబయ్యకథ నము. ఆ పిల్లవాని పేరుగూడ విష్ణువేయఁట.

రాజ—బేను, నాకుఁగూడ మా నాయన యొకసారి యట్లు చెప్పియుండిరి.

పూర్ణ—నిష్ణుశర్మ యను బ్రాహ్మణకు నూరుఁడొకఁడు భవనంది విషమసిద్ధులదగ్గఱ శాస్త్రశాస్త్రములయందు శిషితుడై రాజ కీయసేనలో శతపతిగాఁజేరి పనినేయుచు న్నాఁడు. అతనియొద్ద మంచియభివృద్ధి లక్షణములు కన్పట్టుచున్నవి యని మా అన్నయ్య మల్లికార్జునబాబు నాతో చెప్పెను. అతని తల్లిపే రింద్రవతియనియు, తండ్రిపేరు రణ కుంభుఁ డనియు తెలియుచున్నది. అతఁడే తాతయ్య చెప్పిన యవతార పురుషుఁడేమా?

రాజ—దేవరహస్యము లెవ్వరికిని కార్యమునకు ముందుగా తెలియవు. ఒక్కటి మాత్రము మనము నిశ్చయముగా నమ్మవచ్చును. అనేక దేవతల యంశములు భూనికి దిగినసమయ మిది.

పూర్ణ—నాకును అట్లే తోచుచున్నది, ఒకసంగతి గుఱించి తాతయ్య నీకెప్పుడైన చెప్పెనా?

రాజ—దేనినిగుఱించి?

పూర్ణ—మా దొడ్డమ్మ జ్ఞానేశ్వరిభర్త యంగిరస యజ్ఞమిత్రబాబు ప్రవాసమును గుఱించి. అతఁ డెప్పుడైన తనకు కని పించెనా?

రాజ—అతనినిగుఱించి చెప్పలేదుగాని కాత్మసుకర్మను గుఱించి తానుచూచితినిని చెప్పెను. అతఁడు కీర్తికేశుఁడైన శ్రీకైల మహామండలేశ్వరుఁడు పెద్దకు మారుఁడు. తండ్రి యొక కేరము విషయములో దండిచుటకు సిగ్గుగా నుండిన సమయములో తప్పించుకొని పారియొనాఁడు. ఇప్పు డా మహామండలమేలు సత్యకర్మ యతని తమ్ముఁడు.

పూర్ణ—ఇప్పుడు కాత్మసుకర్మ బ్రతికి యే యున్నాఁడా?

రాజ—ఉక్కుగుండులా గున్నాఁడట.

పూర్ణ—ప్రాసాదసింహద్వారపాలుఁడు ఘోరకుఁడు రాత్రివేళలం దేదియో యొక భూతము కోటయెదుట నప్పడప్పుడు కన్పట్టునని చెప్పెను. దానిని గుఱించి యత్తయ్య కేమియైనం దెలుసునా?

రాజ—భూతవేషధారియగు నిశంభుని మరుష్యులలో నొకఁడుగా నుండవచ్చును. ఒకనాఁడు ఘోరకుఁడు లేని సమయము చూచుకొని యా భూతము కోటలో ప్రవేశింపఁబోయి యతనికుమారుఁడు ప్రమథ నాథుని జూచి దడుసుకొని పాటిపోయినది యని వినికిరి.

పూర్ణ నవ్వును.

రాజ—ఇప్పుడు న్యాయస్థానము లో కాశ్యప్రమతిపై కాలనాథుని తన కొప్పగింప వలెనని కౌళిక సులోచనుఁడు చేసిన వ్యాజ్యములో విచారణ ముగించినను ప్రాడ్వివాకుఁడు శివదత్తుఁ డింకను తీర్పు చెప్పలేదు.

మహాప్రాణి వాకుడుగాని ప్రాణివాకులు
సుప్రతర్థవర్థనులుగాని యింత యాలస్యము
చేయరు. ఇతడు ననుగుమనిషి. శ్యామలా
సులోచనుల పుత్రుడో కాడో కాలనాథు
డో విషయమును ముందు నిర్ధారణ నేయ
వలసియున్నది. అగునెడల నతడు పెంచిన
కాలకేశీ సుదర్శనుల పుత్రుడో కనిన
శ్యామలా సులోచనుల పుత్రుడో నిర్ధారణ
నేయవలసియున్నది.

పూర్ణ — ముందు సత్యముకనిపెట్టవలెను.
పిమ్మట పెంచినవారిది బలమో కనినవారిది
బలమో నిర్ణయింపవలసియున్నది.

రాజ — ఔను.

ఇంతటితో వారి లోకాభిరామాయ
ణము ముగించినది. రాజకాళి యింత సరళ
ముగా నెప్పుడు నెవ్వరితోడను పిచ్చిచేష్ట
యేమియు లేక మార్పాడలేదు, అందులకు
పూర్ణ మిక్కిలి యాశ్చర్యపడినది.

మొదటిభాగము సమాప్తము.

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మాత్రవ్యాధులకును శగ(గనేరియా)వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడినదివ్యాషధము గో నో కిల్లర్ (రిజిష్టరు)

కుత్రిమములు చూచి
మోసపోకుడు. "కోడి"
మార్కు గమనింపుడు.

ఈ యాషధము ఇంగ్లీషుమందులను దేశీయజీవధములను పుచ్చుకొనినను
గుణముకలుగనియెడలను, యింజక్తులవలనను వాక్కినులవలననుగూడ లాభము లేక
పోయినయెడలను కడపటిప్రయత్నముగా మా గోనోకిల్లరుగూడ పుచ్చుకొని
చూడుడు. పెక్కుయెండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను వీరకము శగ
సంకలమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులనైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గోనో
కిల్లరు తప్పక కుదుర్చును. మాత్రము ఝాఠీగా నెడలును. మాత్రముపోవుచున్న
పుడు కలుసుమంట తగ్గిపోవును. మాత్రనాశమునందలివాపుతీసిపోవును. శగవ్యాధి
(గోనోకోకు)వలన మాత్రముబొట్టుగా పడుట, మేహరోగమువలన మాత్రద్వారమునుండివు తెలుపు, మాత్ర
ద్వారముయొక్కవాపు, మాత్రద్వారముయొక్కచుట్టువుండు పోకయొక్కవాపు, మాత్రాశయముయొక్కవాపు
లేక మాత్రత్రియొక్కవాపు, నరమాలజబ్బు, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలను పురుషులనుగూడ గోనో
కిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము(నెమను)పోవుట, మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. ఖరీదు
50 మాత్రలగుల సీసారు. 3-0-0. కృత్రిమములు చూచి భ్రమ జేందవలదు. మా పుంజుమార్కు గమనింపుడు.
పి. పి. చార్లీ ప్రత్యేకము అడ్రసు:—డాక్టరు డి. యన్. జనెస్సెని, 11 రోగాసు వెనుకరోడ్డు, బొంబాయి 4.

Dr. D. N. JASANI, Giftgaon Back Road, Bombay, 4.
Madras Agents:—DADHA & Co, 52, Nainiappa Naick St., P. T. Madras

నా మహారాష్ట్రయాత్ర

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

వాడియైన నాగలితో ధరిత్రీగర్భమును చీల్చిన గాని, అందలిసారము సార్థకముకాక మట్టికడుపులోనే కైగీయై మటుమాయమగుమాడ్కి అంతరంగమునుచీల్చు హలమువలనగాని అందలిసారము బైటపడక లోపలనే కుమిలికుమిలి చచ్చును. జిజ్ఞాసాసహితమైన వేదవమే ఈ హలమందును. ఇది ఎంత యధికమైయుండునో, ఆత్మకావించు తపసును, తపఃఫలమైన ప్రతిభావృద్ధియును, ప్రజ్ఞాప్రకాశమును అంత యధికమైయుండును. వీరితోడు అదృష్టముండవలెను. కట్టెడుట గానుపింపక, మలుగుననుండి ప్రసన్నభావమును ప్రసాదించు ఈశ్వరశక్తియే అదృష్టమని వచింతును. ఈరీతి సదుపాయములందినవారిసంఖ్య అల్పసంఖ్యాకులైన ప్రతిభావంతులలోనే మిగుల స్వల్పమైనది. వ్యాసవాల్మీకులు, హోమరుడాంట్లేజు, కాలిదాసు షేక్స్పియరులు పోలుకవులు, రామకృష్ణలపగిది గురుగుణసంశోభితులు, మహాపురుషులును ఇట్టివారు. వీరి సంయమగు మెట్టిదో వీరితప సెట్టిదో, వీరి భావఫలసాయమెట్టిదో (దీనినందిన వగుడు) సకలలోకములును, సర్వకాలములును ఎఱుగును గదా!

“కొరికను పరిత్యజింపుము. లేనిచో దుఃఖపడెదవు” అని బుద్ధుడనినాడు. ఐహికముఖమునకును, స్వార్థవృద్ధికి సంబంధించిన కొరికపట్ల కాక్యమునిపలుకులు చెల్లును. మహద్గుణయులవృద్ధికై, ఉత్తమాశయసిద్ధికై ఆత్మపడు వేదవము పవిత్రమై, ఆధ్యాత్మికమైన కొరికయే! ఇది బలయుతమైనది కావున దీనిబాధ అధికమైయుండును. గర్హింపదగినదిగాక అపేక్షణీయమైన

ఈ బాగ కాలక్రమమున మనుష్యత్వమును దేవత్వముగావించి వదలును. ఆతనిచే “సోహమ్” అనిపించును, దీని కెఱుగని మర్త్యము మృగమేయగును.

వయసువలననేమి, విజ్ఞానానుభవములకతననేమి, మనసు గంభీరతనందును. ఉత్తమాదర్శయులకై అపుడును అది ఆర్తనాదమొ రించునుగాని, అది బాలకుని ఆక్రందవముకలె బాహ్యజగతియందు శ్రుతిగోచరము కాదు. జేగంటవలె సంతరంగగర్భాలయమున నది ప్రతిధ్వనించును. ఆత్మకావించు ఈ గూంతరంగికాక్రందనమునే వేదనమని పైన జేర్చొంటిరి. తపసనుడు, దీక్షయునుడు, ఉపాసనమునుడు ఇందుండియే జవించును

ఈ వేదనమునకును తపసునకును గల సంబంధము మిగుల చిత్రమైనది. ఈ యాతనమునుండి, —తీటికొన నీయని ఈ యాంతరంగికప్రాత్యాహమునుండి మానసము తపసున జొచ్చినంతన, అగ్నికుండమునుండి జారి పన్నీటి సరస్సున పడినవానికలె నెంతో పరితోషమును (ప్రసవ వేదనము పడినది, పండుగంటి బిడ్డను గని మఱిమఱి మురియుకన్న తల్లిని దలపించుచు) పడయును. ఈపన్నీటి చెరువున గుంతులిడ గాంక్షించునాత డాయగ్నికుండమున దొలుత నిలిచితిఅవలెను. కశోరమైన అంతరంగిక పరిత్యజన పీఠికగాగల మనుష్యచరిత్రయే ఆనందస్థావికమై యుండజాలును. అనలకీలలను సోపానముల గావించు కొనిన ప్రాణియే దివ్యపుష్పకము నధిష్ఠింపజాలెనుగదా!

తపసునజొచ్చుటన, పరితోష మను పన్నీలు గుంతులిడుటయన ధ్యానమున మగ్నమైయుండుటే!

పుష్పహృదయమున పొంగిపోరలు మరందమట్లు గగనహృదయం దుష్పొంగు నీలీమమువలె ధ్యానమున భావోద్వేగము తొలుకాడను సద్బ్రాహ్మణుని పుష్పి బుగల ఆపాశనోదకము చందమాన, అగస్త్యుని గుండె లోని జవధివలె, నిలింపుల జవరాండ్రు జలకమాడునాక కాసారముకైవడి, చతుర్ముఖుని గనిన కరుణాపూరిత నళినగర్వముభంగి, మరాళమును నిజాంతరంగముననిడి కొనిన మానససోపరముపాలుపున ధ్యానము దివ్యప్రభా వముతో దొల్కాడును. ఇందు మనుగుట సచ్చిదానం దములందు గ్రంకులితులే!

ప్రసంగమునలుపుటన ధ్యానమున గండివేయుట. నిందుగుండెకు గండిపడినపుడు భావప్రాతము పిల్లకాల్వ లై నలుదిక్కుల జెల్లాచెదరగును. ఈ పరుగున మధురా లాపన ముదయుంపదు. గుండెలో చేయివెట్టి కలచివే యక, భావమునకు స్వాతంత్ర్య మొసగితిమేని తుమార ప్రాదమునుండి మంజులగీతిక నాలపించుచు జాలువారు గురాపగపగిది మధురనిస్వనమున విశ్వసందేశ మెసగుచు నది వెలారును. నవసమాగమ ప్రణయపరివ్వంగమున (పరమాత్మ జీవాత్మలట్లు) జోక్కియున్న పుణ్య దంపతులను విడదీయు తెట్టిచెట్టయో, ధ్యాన నిరతుని ధ్యానమునుండియు, యోగనిమగ్నుని యోగనిద్రనుండియు తొలగించుట యట్టిదే! అనుభవ సమయమున, ఆనందముగ్రీకుతటి నిశ్చలత్వనిస్తభత లుండవలెనుగాని శబ్దము కాదు. గభీరతకు ముసఃము డెచ్చునది వాగుడే! కావున యోచనాపరులు మిశ భాషులై యుందురు. నలువలకులందు గగనమును చుం బించుచు హిమగిరులు నిలిదియుండ నడుమ నిభృత జీకనము గడపుకొలను తనలో తెట్టిదోయని భావించుచు, బహుశాంకములను మననము చేసికొనుచు, యోగనిద్ర లోని మునిమానసమట్లు ఆనంతకాంతియందు ముగిసి, గుండరమైన నిజాత్మను ఈశ్వరహృదికి లగించి ఆత్మ విస్మృతి నందియుండ, గులకరాయియొందు దానిగర్వ మున బడిన నదెంత నెగులునందను? తనయానందపేటి కకు చిల్లిపడెనని సంతపింపదా? గుఱుప్తినున్నమై యున్న యెడందయం ధీపెపోటు చొరబడినపుడు

భోని ప్రాణ మెంతకొట్టుకొనదు? ప్రభాతసమయము లందును, శారదరాత్రులందును నోయ్యారిభామవలె తోచుప్రకృతి నవలోకించి, చాడుకలందు వింతయ్యు లను, మునునందు తక్కువలపులను నింపుకొనుకట్టి, చెన్నెముకపై దుర్విధి బలముగ గ్రుద్దినచో నెంతఘోరము జరుగదు? అంతరంగము దలి శాంతికి దురంతమై అత్యాచారము జరుగదా? సౌందర్యసంగ్రహణనునకును వికృతనినదమునకును, ఏకాగ్రదృష్టికిని అల్లకల్లులను నకును ఘోరవైరమనుట స్పష్టాంశము. తన్మయాభవము నకు ప్రతికూలయోచనము భంగపాటు డెచ్చితీటును. వారమాపులు ప్రక్కమార్గములై ధ్యానప్రాదమందలి ఆనందపూరమును ఇందందు పాటించి దర్శ్యముమొన రించును.

మహత్తరాశయములను మానసికదృష్టియం దిడికొ నియే, వానిని పడయనెంచియే, వానికై పరితాపమంది, అంతరంగికవేదనమున బొగిలి తపించి, శబ్దకదృష్టితో ధ్యానించి, తిన్మయభావమున ముగిసి, శక్తిగని ధన్యల మగుచుందుము. మానవజీవనముపై దిశ్యముకుటమను నిజపు నీయాశయములం డెట్టిశక్తి విరాజిల్లుచున్నదో!

ఎరుటివ్యక్తియెడ గాని, ప్రత్యక్షమైన ఎద్దాని యెడలగాని యొకడు భక్తిశ్రద్ధలను, ప్రేమభావమును మాపుటకు హేతువు న్నాదయును నాకర్షించుమహత్త్వ ముండుండుటచేతనే; మొద్దు నెవ్వ డైన “అర్థాంగీ!” యని కాగిలించునునా? “జీవజీవా!” యని బొగ్గుల గుట్ట కెవ్వండేని ప్రణమిల్లునా? చీకటిని చూచి “జన్మ సార్థకమైన”దని గంతులుజేయునా? “అహ! ఎట్టిదృశ్య!” మని పెంటప్రాగునకు దీపారాధన గావించునా?

ఉత్తిమాశయములు ఎందుండియో వ్రేలాడు కొయ్యముక్కలు కావు కొయ్యవై విడిది నేర్పడుచు కొనునది మృత్యువు. అకలంఛలి పచ్చందనమందను, పూవులందలి చక్కందనమందును తోచు ఈశ్వరశక్తికే మానసలోకము చేతులుమొగుచును. ఉన్నతాదర్శములం దిట్టి దివ్యశక్తి కడు. వీలిమహత్త్వ మెట్టిదో గుండర సృష్టిదృశ్యములను విలోకించినపుడు కొంత తెల్ల

మనకు. ఈ దృశ్యము లివి ధరించు శరీరములు. ఈ దృశ్యముల ముఖకాంతి నవలోకించితిమేని వీని యంతరంగములందు జ్ఞేజర్ణిలు భాస్వదాశయజ్యోతిర్జ్వల యెట్టివో గ్రహించుము. ప్రజయవతీ యున్నదై బృందావన విహినమన రాసక్రీడల దేలు ముగ్ధుని చందమున తారకాంగనాసహితుడై గగనకుంజమున సర్వకల్యాణంబు చందరునందును, స్వయంవరాంగణ ముండిలి సౌందర్యతిలక పాలుపున రమ్యోద్యానమున రాజిలు సులాదియందును, కవిరమారుని యెడంలాని భావకైకముట్లు శిశిరకణముందు శోభిలు ప్రభాతకిరణ వాచకమందును, అర్ధాంగీకృతయమువలె కాంతిలు రాగ రంజిత సంధ్యాకాశముందును మినుకులీనునవి దివ్యకైక సమర్పితములైన ఆశయములే! వీని సీత్యరభావములని వదిలించిమేని ప్రకృతిదృశ్యము లీశ్వరవాక్కులని మానవులు గ్రహింపకపోదు. జీవ మెందున్నదో, చిలన మెందున్నదో, కాంతి ఎందుకలదో, సౌందర్యసౌరభ మాధుర్యము లెందుకలదో, సచ్చరిత్ర ఎందున్నదో ఈశ్వరలిఖితాక్షరములు - తురముగాని సదాశయములు అంతే యొప్పుచుండును.

ఇది తమ యందచగదములతో సంతసంపడి ఆంత రింపవు. ఈశ్వరుడు మృత్యుంజయుడుకదా! ఈశ్వర హృదయసమిద్భవభావములు మిత్రిగొంగలనుట నిస్సంశయము కాదా? అనంతకాల మివి కాంతిలుటకు కారణము అనంతప్రాణుల యాత్మలను తనుపుటకే! వీనిని గాంచిన కన్నులు, వీనిని గ్రహించిన మనసులు, వీనిని ధ్యానించిన ఆత్మలు ఈశ్వరసంయోగమున దనియు గోపికల వలె పరమపరితోషమందును.

మహాత్తరాశయములకు త్రోసిరాజను మానవులు కొండలుండుట నిక్కమే! అన్యచింతలు పులుగులవలె వీరి చిత్తములపై వ్రాలుటచే ఉన్నతాదర్శములదెస వీరు చూడ్కుల బుత్తెంపరు. కాని యీ చింతలు వీరి చిత్తములను చిరకులాయముల గావించుకొననేరవు. మానవ హృదయము మట్టితోగాక దిగ్భాసామగ్నితో తయారైనది. రంగారు ఖంగారుపై మలినముచేరినను అది దానిని తీసి

వేయజాలదు. ఎట్టికలుషమైనను మనుష్యహృదయమును కబళింప లేదు. నేను కామన్న రేపైన మేఘముక్తన భమువలె నది నిర్మలము కాగలదు. పండువెన్నెలను పాయసముట్లు జుట్టి నభోమానిని మదమందులీల సదా శ కూలోకమును గ్రోలి మానవహృది మఱిమఱి మురియును.

వికాలవారాహిలో నొక్కకెరటము చలించినంతన తక్కిన యెల్లవీయు జలించులాగున విశ్వమందలి ఒకదొడ్డ హృదయము తనదుగాళయముకతిన కదలిక నందినంతన అసంఖ్యాకములైనయెడలయు కదలితీయును. కదలియం దెన్నో కర స్థలందు; వీని యన్నింటికి కన్నకల్లి కడలియే కావున సమీరస్పర్శచే నొక్క వీచికలేచినతోడనే సింహకుటుంబమందలి తరంగసంతానమంతయు తలయెత్తును. ఎట్టి పేదసంబంధమో! బహు శాశయరూపములం దీశ్వరకైక సృష్టియందంతటను గాంతి నని తెలిపియుంటిరేకదా! సృష్టిలోని ప్రాణులన్నిటికి సీతకైక కన్నకల్లి. మాతృప్రేమ ఒకేడింభకుని హృదయమును సోకియుండదు. అనురాగస్పర్శ, సద్భావస్పర్శ, సదాశయస్పర్శ సృష్టిస్థితప్రాణుల నన్నిటిని జలించజేసి యురించును.

సౌరభాస్వాదనమందును, సౌందర్యానుభవమందును, రసానుభూతియందును, మగురచణ మననమందును అనందమందని హృదయ మేది?

అనంతవిశ్వమున గాంతిలుభాస్వదాశయము లన్నియు ఒక్క జనయిత్రయందు వెలయును. ఈమె హృదయము నీలాకాశమువలె నిర్మలమైంది. ఈమెమాన సమురత్నాకరముభంగి గుణమణిపూరితమై గభీరమైనది. ఈమెకన్నులందు మూర్ధ్వచంద్రులు లేజర్ణిలుచుండురు. ఈమెనుడువులు జలజలరాలునుడురాశి కెనయైయుండును. ఈమెభావములు సౌందర్యసందీప్తములు. ఈమె ఇలువేపు పు సత్యము. “శివమృగసర్వపథము”. నందే ఈమె మృగలుచుండును. సచ్చిదానందము లీమెడెందమున త్రివేణీత్రయమును సృష్టించును. భూమిజనులకు తమ పుటకై మేఘుడు తనగుండెను చీల్చుకొని, శీతలవారిధారలై

బాలువారు నిజానుల నర్పించులీల, ఆర్తుల ననేకుల
దనుప నమ్మ తన ప్రాణముల భారవోయును. అరుణా
లోకమున లంఘించు పిట్టవలె, తామరలందువలలు
అంచవలె కన్న విడవకై తల్లి అగ్ని కుండమున లంఘించును.

ఈ ప్రాణి ఎట్టిదని వర్ణింపగలము? ఆచ్యుచరిత్రను
వర్ణించుట కేరికి సాధ్యము? కవులును, భక్తులును ఈమెను
వేర్వేరు తెలుగుల బ్రస్తుతించిరి. “ పెరుగును, వంటకంబు,
వడసిందియులం గొనితెచ్చి పెట్టు దుర్భరకరణాధురీణ
యగు ప్రాణముప్రాణము” అని తల్లి నుద్దేశించి శ్రీ నాథు
డనినాడు.

“Thy constant flow of love, that
knew no fall, Ne'er roughen'd by those
cataracts and breaks, That humour inter-
posed too often makes;”

అని కార్లదక్ పలికినాడు. “Carolanus” లో
షేక్స్పియరును, “చంద్రుడు” లో ద్వితీయ ద్రుడును
కడుకాశమున మాతృప్రణయమును చిత్రించిరి

“On woman it is not only the lover,
but the mother also, that is awakened by
love” (Vide: page 188 “Annette and
Sylvie” by Romain Rolland.) అని నేటి సప్ర
సిద్ధ శ్రాంతిగ్రంథకర్త తెలిపినాడు. పిన్నవాటి తల్లి
కుద్దులకు వర్డ్స్ వర్త్ కవీంద్రుడు తలపోసెను. (“Sallies
of mother's Kisses “Vide: Wordsworth's
code on “Intimations of immortality from re-
collections of early childhood”) “The spirit
of sacrifice in the parents is the touch of the
Infinite” అని నిన్నుకొక మొన్న రవీంద్రు డనినాడు
Vide: Dr. Tagore's Presidential address
delivered on the third day at the Parliament
of Religions, Calcutta 2-3-37). ప్రపంచసార
స్వకమును పరికించితిమేని తల్లినిఁజూచిన సంస్తుతి
వీర తేని గోచరించును. కవులను తాత్వికులను ప్రకృతిని
జనయత్రి యందురు. యాత్రీకుల గంగను “అమ్మ!”

యందురు. గోదావరినిగూడ నట్లే పిలుతురు. దేశభ
క్తులు స్వదేశమును “జనని” యందురు. రామకృష్ణుడును
భగవతిని “మాతా!” యని సంబోధించువారు. “యగ్గ మా
యమ్మ యిచ్చుత మహత్వకవిత్వపటుత్వ సంపదల”
అని పోతరా జనినాడు. తల్లిచరిత్ర ఎందఁకొందఁకు
వ్యక్తులకు మేలుబంతియైనదో!

కాని, మాటలవలన మాతృదేవిమహత్వమును
సంపూర్ణముగ నెవ్వరైన వ్యక్తీకరింపజాలుదురని తలప
జెల్లదు. సృష్టిలోని జ్యోతులన్నియు, నుందరదృశ్యము
లన్నియు నొక్కమాటు పునోభాగమున నిలిచి, తమ
ప్రభావమును మనసామ్ము గావించినపు డేమియునగలము?
పిడికిలికంటె పెద్దదికాని గుండెయందు భావమహోదధు
లుప్పొంగ, నెట్టి కథనమునకైన నది కడంగగలదా?

దేనినిగాని ఇచ్చుటకంటె గైకొనుట ములభమని
పలువురు తలంతురు. ఇది సరికాదని నాతలంపు. మను
వ్యహృదయగ్రదన మెట్టిదో కాని అం దొక ప్రేమ
బిందువు రాలిసంతన ననురాగసింధు వుప్పొంగును.
ఒక్కసద్యావ మందు విత్తనమై పక్షిసంతన
నిల్చిపు నందఱిరి తనుపజాలు భావఫలసాయము
దానిలో నుదయించును. లలితహృదయములం
దిట్టి నోద్యములు మెండుగా నుండును. ఏమహా
పురుషుడో, ఏ నుందరదృశ్యమో, ఏ మహత్తరసంఘట
నమో మనసున నొక మహితభావమును రాల్చినంతన
మృదుహృదయుడు — ఈతనినే కవియందుము —
నిజాంతరంగమున బహుళభావములను గని తన పాట
లందును, పద్యములందును, తన ఆలంబును, మధురంపు
మాటలందును వానిని వెడలించును. ఈతనికడుపు చేపు
వచ్చిన ఆపుపొదుగువంటిది. క్షీరము వెడలకున్న
“అంబా!” యని గగ్గోలపడక ధేను పూరకొనగలదా?
పశ్యములు వ్రాసినను వ్రాసుకున్నను, గ్రంథములులిఖిం
చినను లిఖింపకున్నను, భావప్రకటనయనకై పాగులువా
రెందఱు కవులేయని వదించును. జిజ్ఞాసు లోకము
వత్సమై, తమ్ముజేరినపుడు వీర యానందమునకు మేర
యొందుడు. సౌందర్యవీక్షణిమౌనమైన కవి “భిక్షుండేహి”
అనే తనగుండెను ప్రకృతిమాతమోల నిలిపి; సౌందర్య

గానమంది, భావనావేశము కతన దన్నదాను ముఱచి, లోనుపెక్కిన సౌందర్యపూరమును వేయివిధముల వ్యక్తికంచును. కన్నతల్లికిని, ప్రకృతిమాతకును ఎంతో పోలిక కలదనికదా వదించితిని. కన్నతల్లి కదలిరాగల, ప్రసంగింపగల, ఊడిగముచేయుగల ప్రత్యక్ష భావమున ననుకంపజూపగల, వెతకివెరకి అనురాగము ప్రసాదించగలదేవి. ఒక్క ప్రేమబిందువునుగాదు, ఒక్క సద్భావమునుగాదు ప్రేమార్ణవమును, భావబ్రహ్మండమును నీమె మనయెడందలందు వడ్డించును. ఇవి మన యంతరంగములందు పెక్కుమడుం పలకు నను నంశమును ముఱుకుదుజుడే! ఇవి హృదయమున కుమిలికుమిలి ఎంతకాలముండును? ప్రేమకణము నందినరండే భక్తి-సింధువు నొసగ నువ్విట్లురును. వాణిజ్యపీఠి యందువనబడ “వినిమయము” (Exchange, barter, or interchange) ప్రేమ సామ్రాజ్యమున శ్రుతిగోచరము కాదు. ఒక రేమో ఇచ్చిరని మరల దానినో మఱొకదానినో విధిలేనో, తప్పని సరిగనో ఇచ్చుట కాదు. ఆర్థితుడు కాక అంబురుడు జలమిచ్చుచొప్పున, కుముదహర్షంబుగావించు నమృత నూతికై వడి, పద్మాకరమును వికచముగజేయు ద్యుమణి కరణి పరహితాచరణమతియైన మాత ప్రణయదానము చేయునట్లే, ఆర్థితుడు కాకనే తనయుడు అమృత భక్తిజాప గాంక్షించును. ఈభక్తి ప్రకృత్యపకృతికంటె కృష్ణ తాన్వ్యక్తికరణముకంటె కొటిమడుంగులు ఘనతరమైనది. పూజామందిరమున, దేవీసమృఖమున “కృతజ్ఞత” “ప్రత్యుపకృతి” భావగంభీరము లనిపించుకొనవు. నిస్వార్థప్రేమనందిన హృదయము వేయివిధముల నాత్మ భావప్రకాశము గావించుకొనను. కల్లిపదములు పుడికియో, ఆమెమ్రొల నతజానువయి యంజలిఘటించియో “అమ్మ! అమ్మ!” యని యావేగభరితహృదయముడై ఆమెను సంబోధించియో, బహుభంగుల నామెనుకీర్తించియో, పూజాపీఠమున నామె నాసీనజేసి తనివార పూజించియో, ఆమెదివ్యమూర్తిపై దృష్టినిలిపి హృత్పీఠ నామెకు చిరస్థాన మొసగి మధురధ్యానమున మునింగియో తృప్తిమెయి ఆమెకు నేవసలిపియో, ఆమెచరణ సరోజములపై నిజోత్తమాంగమిడి నిదురించియో, కవి

కుమారునివలె పలించియో పరాధవును గుండెలోని ఉత్తాపావతరంగములను స్రవ్యుంచును.

తా దల్లికావతనం గుర్తయే తపించియుండ సామాన్యమానవి తపింపదా? చల్లికానినో స్త్రీమహత్త్వము సంపూర్ణముగ వ్యక్తముకాదని, స్త్రీజన్మయే సార్థకముకాదని ఈమె తల్లిడిట్లునేమో! రనయలకు తల్లి యయ్యు, తనయులకుగూడ తల్లికావతనని స్త్రీరపించును. అపుడకాని తనహృదయము పూర్ణప్రకాశము కడిగాదని ఈమె తలపోయునేమో!

కొడుకునకై నాతల్లి తల్లిడిల్లినదట. నన్ను కని పరమానందభరితయైనదట. తానొప్పివగర్బులచే తలముగ బాధపడనడయ్యు, ఆనవరతము నన్ను తనగుండెమీదనే నిలుపుకొనినదట. అన్యగుండె దివ్యమందిరమని నాడు గుర్తింపక ఆంధ్రు చిందులుత్రొక్కి అపచారమున కొడి గట్టియుండును. అమ్మచెప్పిన జాబిలిపాట నాస్మృతి పథమున చిరాంకితమైయున్నది. కాని ఆమె ప్రబోధించిన పాఠము ముగియకమున్నే, తల్లికడుపులోని చలనను తనివార బడయకమున్నే, మాతృదేవి హృద్విణున చెరియ్యు అనంతప్రణయ గీతికామాధురిని సంపూర్ణముగ మానసాంజలి జేర్చుకొనకమున్నే, తల్లి మాటలోని గళభరసాహితీ రత్నాకరమును గాంచి మనసునకువచ్చినలీల అందు ముక్కులేయక మున్నే దుర్విధి నన్ను గుభాలున క్రిందికి గూలద్రోసి పిచ్చుకపిల్లలు చివారున నెగదన్నుకొనిపోవు గ్రద్దవలె నా కన్నతల్లిని నాకన్నులనుంజి ఎందో గొంపోయెను. తల్లిపటమును చూచుకొని కాపరుకవి కొంతసాంతవ్వన మంచువాడు. అమ్మచిత్ర మొక్కటైన నాకు లేదు. విదేంద్రవలకు ఆమెమోమును చూడజాలితిని గావున నాదేవి పవిత్రరూపమాను హృదయయవనికపై జిత్రించుకొని బాహ్యకులలోచనుడనై దానికి ప్రణవిట్లుచుండును. నా హృదయమున నామె ధారపోసిన ప్రేమ బిందువులు క్రమాభివృద్ధి నందినవి. గుండెయందు తొలుకాడు భక్తిభావమును మాతృదేవిమ్రొల ప్రకాశము గావించుకొనజాలు భాగ్యము నాకు కలుగలేదు. కాని

ఆమె నుండరమూర్తి నాహృత్స్వింహాసనముపై విరాజిల్లుచునేయున్నది. బాలకుడనై ఒంటరినై చూరసీమలందు చరించుతటి ఆమెకై ఆర్తనాదము * పలిపితిని పదంపడి యైనను ఈ యాక్రందనము గుండెనుండి యంతర్హృదయముగాక అందు గట్టువడి జిజ్ఞాసయైనది. అమ్మకై పొగులు నపుడే ఉత్తమాశయమలకై అంతరంగమున పొగుల జొచ్చితిని. అవిచలీతచిహ్నుడనై ఆమ్మను ధ్యానించి నపుడే ఉన్నతాదర్శములను ధ్యానింప దొడగితిని. నా హృదయము దురంకమైన యాతనమునకు గుటియైనను హూర్తము అన్నవి. ధ్యానమున్నడనై కాపరుకవి కేలి పిన Elysian reverie లోని పరమానందమునంగిన మహూర్తములును ఉన్నవి. దివ్యదృశ్యములను విలోకించినపుడును, మహత్తరక్రియలు కనులబిసపుడును,

భాస్వదాశయములు హృదయాకాశమున తక్కినతీతపుడును, పుణ్యతీర్థములను నేవించినపుడును, తిశ్రిదినములు క్రత్యక్షమైనపుడును స్మృతిశీకమున నాజరయితి ద్విగుణీకృత సౌందర్యమున దేజరిల్లును. ఈమెను తలచి ఈమె పవిత్రతత్వకు భక్తినుమాంజలి నర్పించినపుడు, నాహృదయము శాంతినికేతనమై, ఆనందధామమై తన రును అదృశ్యయై అమ్మపుత్రైయ ఆశీర్వాదము దేవ దేవుని యాపున నిశీకొనిన ఖగపతివలె నైకుంఠమునుండి ఆవతరించి నా హృదయమందీరమును జేరుకొనును. దానితో నిలింపుటపోలు భావములు అంతరిక్షమునుండి పరుగెత్తుచువచ్చి అందు విడిచి నేర్పటమొనమును. చిత్త ముత్తటి దివ్యాలోకప్రదీప్త మగును. మాతృదేవినుండి మాటలకందని ఇట్టి మానసికవిభిదమునందు నవకాశము

* అక్కరైన వైకము సంపాదించుకొనుచు కలకత్తాలో చదువుకొంటిని. కాని అనగరముతో పూర్ణపరిచయము కలుగునంతదనుక దుష్టకష్టపరిపరలకు కాలిబంత్తినై పోతిని. కొన్ని దినములు ఈ డెన్ గార్డెన్ (Eden Garden) లో నుంటిని. ఎందైన షార్ట్ హేండ్ టైప్రెస్ పని (దినమంతలోగాని కొంతసమయమున గాని—Wholetime or part-time—చేయుటకు) దొరకునేహా యని మధ్యాహ్నములందు ఫర్ములకు పోవువాడను. తక్కుంగల వేళలందును, మనసుపూర్తిగ దుఃఖానలమున నిగ్గునుదినములందును తోటలోనే పడియుండువాడను. అది వర్షాకాలము. తోటలోని ఒక చెట్టుక్రింద పడియుండువాడను. లోనివేడిమి చల్లారు నని ఆశపడితిని. పను నేనులక్షల జనసంఖ్యగలమహాసాధముల మహానగరముని కేరందిన కలకత్తాలో అత్తటి నన్ను పలుకరించువారు గాని, నీడనిచ్చువారుగాని లేరైరి. వెనుకవైపున గంగాభవాని హోరని విలపించినది. వెలికిలబరుండి చెట్టుకొమ్మల నుండి మేఘావృక్షమైన అంతరిక్షమును చూచువాడను. ఆ పక్కనజరి, దివిగల అమ్మను చేరుకొనవలెనని నాప్రాణము లాతురపడినది. ఆకులనుండి వాసచినుకులు నాపై రాలునవి. అది స్వర్గోద్యానము (Eden Garden) కదా! అమ్మస్వర్గమండేకదా వసించుచున్నది! నా కన్నతల్లి నాటి నాదుస్థితి గాంచి అదృశ్యయై ఆకుమూకలనుండి నాకై కన్నీరొడ్డుచున్నదని యూహించితిని. వృక్షమందు అమ్మను విలోకించితిని. నాకన్నతల్లి నీటిబుగ్గనుండి తన గుండెను నా కిచ్చిపోయెను. వెలుపలివర్షముతో సహకరించుటకై లోనుండి దుఃఖపూరము పొంగిపారలినది. సంవరణకత్తినిగోలపోయి, ఏ దిక్కులేని బాలుడనై “అమ్మా!” అని పెద్దపెట్టున నేడ్చితిని. చూడునా శ్రీపై పొగితిని. పదంపడి జీడిగుంట వెంకటమూర్తినారాయణ యను తెలుగువైదోడుకన్నులబడితిని. ఈయనస్వస్థలము శ్రీకాకుళము. కలకత్తాలో డబ్లియు. లెస్లీ కంపెనీ (W. Leslie & Co., Chouranghee)లో షార్టు హేండ్ టైప్రెస్టుగా నుండువాడు. కుటుంబముతో కిదరుపురములో నుండువాడు. స్వర్గమునుహృదయము గావించుకొని నాడు. తోటనుండి నన్ను తనయంటికి గొనిపోయినాడు; ఆతనితల్లి ఎంతో ఆదరించినది. తల్లిప్రాణము! ఒకపూట ఈ నెచ్చెలియింటనుంటిని. నాకై ఆశుధారలు పిడిన వృక్షమాలి నేనుగతించినను పెక్కెడలు మనియుండును. ఈ తల్లిని-నాటి నాదిక్కును చూచినపుడు నా హృదయమునభక్తిభావము చెల్లి విరియును. నాకు మిగులగూర్పు కలకత్తాకు పోవువేళలందు తప్పక చెట్టుతల్లినిమాచిదానిచెంతగూర్పుని అప్పటిదినములను ఆత్మగతమున నెమరు వేసికొనుచుందును.

మంకమయవాల్లి కోత్సవమే అద్వికమని నాయభిప్రాయము.

న్నానానంతరము భోక్తలగూడి కుశావర్తము నుండి దైవాకారాజుసౌధమునకు మరలితిని. విద్యుక్తముగ తల్లితదైనమును వెఱసితిని. తోడ్పాడనే మహాక్షేత్రములందు జరుపవలయు తీర్థవిధినిగూడ నిర్వహించితిని. పితృదేవతల నుద్దేశించి కుశావర్త క్షేత్రమున బిండములు వీడితిని. “అహంహి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తాచ ప్రభురేవచ” అని జగదీశుడే (గీతముందు) వచించుటచే నేను నేనుజ పిన విద్యుక్తకర్తవ్య మీశ్వరునకు ప్రీతికరమగునని విశ్వసించితిని.

ఈ పితృదేవతలలో ముఖ్యులు నా తండ్రిగారు. అమ్మ దివంగతయైన అనంతరము అమ్మయు అయ్యయు చామయ్యైరి. ఆధునికులదృష్టిలో మిన్నయైయున్న ఆంగ్లవిద్యను వీరెఱుగరు. ఆంగ్లాక్షరములు మాయూరి పాలిమేరలో జొరబడజాలకపోయెను. కావున వీనిని పరికించునవకాశము వీరికి కలుగనేలేదు. సంస్కృతాంధ్రములనైన పీఠంతుగా పరిశీలించిరికారు. మాతాక గారు గొప్ప భూస్వామి; లక్షీప్రసన్నులకు సరస్వతీ నేన అక్కరకు మాలినదనియో, అనుచితమైనదనియో యోచించియుందురు. గ్రామమున తాకికజీవన నిర్వహణ మునకు వలసినచదువే తమవంశీయులకు చాలనని తలపోసియుందురు.

గ్రంథపఠనమే విద్యార్జనమని తలపడెల్లరు. విద్యాదర్శిన్ధికి అక్కరైన నిమిత్తములలో గ్రంథపఠన మొక్కటిహయ్యు, అది ప్రధానమైనదని యూహింపరారు. మహామేధావులను, ప్రతిభావంతులను ప్రకృతి పుస్తకమునే పఠించిరి; చెదపుత్తులై గ్రంథములను మింగక, విహంగములై విశ్వదృశ్యములను కన్నుల జోనుపుకొని, మిగులనరి భావవిభూతి నందిరి. హృదయ పరిశీలనమువలన సహజప్రజ్ఞను కన్గొని, నై సర్గికమానసిక

విభవమును గుర్తించి, ఆత్మవిశ్వాసమును బలపఱచుకొని, ఈశ్వరాధానమున విజ్ఞానము తరిసి, * మహామోక్షేత మైన స్యతంతస్మస్మి గావించి, ముఖువనములకు భావ భిక్షచెట్టి, ప్రభాకరితశీవులయిరి. ప్రకృతియూరువున జనించుటచే నాకన్నచండి, గోరుముద్దలట్లు ప్రకృతి మాతయొసగిన మధురాశయముల మనసార నారగించెను. ఇట్టి మృష్టాన్నమేకదా ఆత్మకు దమపును! పవిత్రసంప్రదాయము నిర్దేశించిన పథమందే వారు నడచిరి కావున వారి యంతరంగము కరుణాతరంగిణులకు జన్మస్థల మైనది; వారి హృదయము ప్రేమకలశాంబుధి యైనది; వారిమనః సందనోద్ధావనమునకు అంరచందములు తెలిపినది; వారియాత్మ పరంజ్యోతికి ప్రతిరూపమైనది.

తామమనియున్న అరువదేండ్లలో నెన్నడును గోదావరీక్షేత్రమునుండి కడలిపోయి వారు మఱొందును వనింపలేదు. లంకలను కొలుచునలవాటుగలవారు కావున గోదావరీదీవులను తమ మనికిట్టుల గావించుకొనినారు. అమ్మ తరువాత అక్కలిర్వురు దివంగతలగుటచే, కొంత కాలము నన్ను మఱొందును విడువక పచ్చపట్టులట్టులుండు నీమనికిపట్టులకు కూడ గొంపోవువారు. కావుననే గోదావరీహృదయపైరంగారియుండుచే నాకైకవక్రీడాంగణము లైనవి. శాంతి సౌందర్యములు నాబాల్యము నెత్తిముద్దాడిన దాగులగుట నా ధ్యాగ్యము. గోదావరీ కల్యాణవేదికలందు పెండిమాతురట్లు శోభిలనది స్వర్గమే! ఈ సగుమాయుచెల్వ యుచ్చరించిన మంగళాశీస్సు దివ్యసుమముట్లు నాకైకవక్రీదమున రాలియుండకుండునా? “Heaven lies about us in our infancy” అని మహాకవి వర్డ్స్ వర్త్ పలిననుడువు సత్యదూరముకొదని పలుతెఱగుల ఋజువుచేయుగలను.

“By Contemplation’s help, not sought in vain, I seem to have lived my childhood o’er again ”

* “చతుర్విధా భజంతే మాం జనా స్సుకృతిన్ోర్జ్జున, ఆర్తో జిజ్ఞాసు ర్థార్థో జ్ఞానీచ భరతర్షభ”

(శ్రీ భగవద్గీత, విజ్ఞానయోగః)

అని కాపర్ కవి వదించినాడు. అవును! అంతరంగవీధి నుండి పడుగుపడుగు వెన్నుకు తరలినపుడు దివినుండి బాలసవముపై రాలు తుమారబిందువులవలె నానందకణములు హృదయమున రాలును! “స్వర్గసంపర్కమునుండి కడగి ఎన్నోయదుగులు వేయలేదుకావున బాల్యమున నింకను దివ్యదృశ్యములు తల్పొత్తుచునేయుండు” నను భావమునుకదా మహాపురుషుడు ‘మజ్జిమీ’ నూచించినాడఁ! బాల్యమండలి స్వర్గప్రాభవమును కన్గొనికదా “ఈశ్వరసామ్రాజ్యమున ప్రవేశింప నాశించునాతడు శివువట్టుండవలె”నని ఏనుక్కిస్తు పలికినాడు!

ఇంగ్లీషుచువునకై రాజమండిలో ప్రవేశించినంతనే ఈ స్వర్గసౌఖ్యమునుండి దూరమైపోతిని. ప్రకృతి సౌందర్యముతోగాక తెచ్చిపెట్టుకొనిన అందముతో వెలయు కలకత్తాలో వాసము మొదలిడినంతన నాకవాస నలకు మఱిత దూరమైతిని. నా తండ్రిగారో! శైశవమును కడపిన నుదరాంగణములందే తమ యావజ్జీవనమును గడపిరి నల్లయిదుమాటులుమాత్రము వీరు రైల్వేకి యుందురు. ఇటు నిడదవోలును అటు అనపర్తిని వారు దాటిపోలేదు. నా పెండ్లికిమాత్రము సింహాచలమువఱకు వసిరి. నిత్యకల్యాణమునకు, పచ్చతోరణమునకు పట్టుకొమ్మలైన చేలనుండి కదలుటకు వారి మన సొప్పైడిదికాదు. హలమును చేబట్టియు, నొరలచేతులకు హల మొసగియు, భారతభాగ్యమునకై తోడ్పడి వారు పుణ్యాత్ములైరి. గోదావరీక్రోడతలమున నుదయించి, ఆలోకపావని యూరువందే యడ్డమించి ధన్యులైరి. పూతగోదావరీ పులినతలమునుండి కదలిపోక, నే గలమును కాక హలమునే చేపట్టియుండిననో, నగరమం దల్లాదు నాజీవనమున నేడు దుమ్ము రేగకుండెడిది. కలమునకు ప్రాపించు దౌర్భాగ్యముగాక హలమునకు లభించు సౌభాగ్యము నేడు నా సొమ్ముయ్యెడిది. కనకవనన నుందరియైన ప్రకృతిమాల నిత్యానందమున నాజీవన మీదులాడు చుండెడిది.

విశ్వవిద్యాలయములందును, కళాపరిషత్తులందును నాయయ్య ఎట్టి సర్టిఫికేటులను పడయకున్నామి?

నిర్మలమైన వారిహృదయపత్రమున అనంత విశ్వవిద్యాలయాభ్యుత్తుడైన ఈశ్వరుడు స్వర్గమయూఖాక్షగములతో దివ్యగుణపత్రమును (Divine certificate) లిఖించినాడు. ఉద్యోగములకై, సద్యోగములకై, బానిసనయనకై, దాస్యమువకై పనికివచ్చు దరఖాస్తు ఇవినాడు. భాస్వచ్చురిత్రచే కనులపండు వొనరించుకొన గాంక్షించు భావోపాసకులమోల నిది సదాశయసందీప్త పత్రమై తోచినది. ఈ యాధ్యాత్మికగుణపత్రముకతననే ముక్తోటి యేకాదశినాడు పరంజ్యోతిఃప్రదీప్తస్వర్గద్వారములందు నాకన్నతండ్రి కద్భుతస్వాగతము చేకుటినది బహు విధగానయంత్రములు చేబూని, దివ్యసంకీర్తనమొనరించుచు, నృత్యము గావించుచు, గీలింపు లీ పవిత్ర హృదయపత్రమునకు జోహారసిరి. ఈ మహోత్సవమును గాంచి, అహిసీతినుండి శ్రీనాథుడు చివాలన దిగి, మదమార దానిని చేగొని, పదిముగ నాత్మహృత్పేటికి నిడికొనెను. చదివించదివి పసదనములతో యర్చిఫేట్ల దస్తరములను పడసి, భారత విశ్వవిద్యాలయములందు తలమిన్న యనిపించుకొనిన విశ్వకళాపరిషత్తు శిఖరమున గగనచుంబియై భేజరిల్లు డిగ్రీలగుత్తి నవలీలగ క్రుంపి నిజ మాళిదూరాయిగావించుకొని, నేడు అభాగ్యులైన భారత యువకులం దగ్రగణ్యుడనైన నేను నాజనన్మదాత పొందిన మహోన్నతస్థానము నెట్లందజ్జాలుదును? దానిసౌందర్య మిట్టిదిని యూహింపనైన నూహింపగలన?

తల్లికడపుగల నాతండ్రి నన్ను ప్రాణాధికముగ ప్రేమించి, కడుగాతాబునున బెనిచి, యుతప్రాయమునందే నాచే కారడకు ముడిపెట్టించి, మాయుర్వరను చూచి మఱిమఱి మదిసి, ఈ బొమ్మలపెండిలినుండి వెడలిన మంగళగీతిక మలముపతన పథమున నల్లన నెగసి గగనగవాతములందు ప్రవేశింపకమున్నే తమయర్థాంగ లక్ష్మిని గలవికొనుటకై విమానారూఢులై వెడలిపోయిరి.

ఇహజగతినుండి తరలిపోవలెనని కొలదిదినములకు మున్ను తాము గ్రహించియేకాబోలు నన్ను ప్రక్కలోనికి జేరదీసికొని కన్నుల నీరునించుచు “తండ్రి! ఇక

నీ కేకిక్కులు ఉండదు కాబోలు. పక్షివై ప్రపంచమున అల్లాడుదువేమో! దేశదేశములం వెల్లిపాట్లుపడెదవో నాయనా!” అని గర్జదస్వరమున పలికిరి. ఈ మాటలు వినినంతచ నాగుండె క్రంగిపోయినది. ప్రాణములు కొట్టుకొనినవి. దుర్విధి తలపై నధిష్ఠింప నొకొక నని యూహించితిని. “ఇక నీ బ్రతుకు వేయి యిడుమలకు కబళమును” అని ఎవరో యంతరంగమున నజుచినట్లయినది. కడుపులో కల్లోలము పుట్టినది. నా యారాటమును గాంచి నాతండ్రి “భయములే”దని యూరడించిరి. వైద్యుడను పలుమాలు నాకు వైర్యము జెప్పి, బడికి పోయి మర్నాడురమ్మని నన్ను రాజమండ్రి పంపెను. నేబోయిన నాటిరాత్రియే నాకై తల్లడిల్లుచు నాకన్న తండ్రి ప్రాణములు వదలిరట! మరుచటిదినమున నా బావ మజిది నన్ను రాజమండ్రిలో కలిసికొని, మరణవార్త తెలుపక నన్ను దోడ్కొనిపోయెను. నాగుండెలో గగ్గోలుపుట్టెను. “అంతయు ముగిసినది” అని విషావాక్తమైన ఆతరిముఖము తెరువున నాకు తెలిసినది ఎట్లో పోతిని. నాకు నా అయ్య కానుపించలేదు. ఘోరితీరమున బూడిద తోచినది! ఈ బూడిద నా కన్నతండ్రి యా? శ్మశానవాటికనుండి వేయియీటె లొక్కమాటుగా నెగసివచ్చి నాగుండెలో గ్రుద్దుకొనినవి! గృహంగణమునకు బదులు ప్రత్యక్షమగునది శ్మశానభూమియూ? ఇక నన్ను పోషింపనున్నది బూడిదప్రోగా? నన్ను కని, నన్ను పెంచి, నన్ను కడుపున బెట్టుకొని నాకై దుఃఖించిన నాయయ్యను ఇట్లు బూడిదజేసినవారెవరు? “ఇదియే నీదిక్కు. దీని నిక చేతులనెత్తి పోయుము” అని నిఘరపడిపోసము పలుపుచు దుర్విధి నన్ను బూడిదప్రోగుపై దొరలించినది ఈ తీటున నా మనసునకు చిచ్చు పెట్టుటకంటె నది చివాలున నన్ను గూడ బూడిదజేసి రెండుప్రావుల నొకేమాటు రుగ్మితులల్లికి సంజుకొనపెట్టిన బాగుండెడిది. ఈ దుర్విధికి నే జేసిన ముపకారమేమో?

మృత్యువు! నీదురించునట్లు పడియుండుటను మృత్యువనిన, మన నెట్లు కుదుటబడును?

“ఇంద్రియాశి పరా జ్యామల
రింద్రియేభ్యః పరం మన,
మనశస్త్ర పరా బుద్ధిః
కోశ బుద్ధేః పరతత్త్వమ్”

అని గీతాచార్యుడనినాడు. ఆత్మ, బుద్ధి, మనస్సు, ఇంద్రియములు, స్థూలదేహములందు తుదిదానికే తుది చోటు నిర్ణయింపబడినది. ఆత్మ కగ్రాహనమును శరీరము నకు కనిష్ఠస్థానమును నిర్దిష్టమైనను మనము చూడనది శరీరమే! అనురాగాదులు చూపు అంతరంగమున కిది నిమిత్తమే! ప్రత్యక్షమగుదు ఇది నిక్కముకాదని ఇది యంతర్ధానమైనపుడుగాని విశ్వసింపము. “ఆపు”నని పించునది కనబడునది. కాబోలు ననిపించునది ఊహ! ప్రత్యక్షమైనదానియెడల మనకు నమ్మికయును మక్కువయును కలిగితీయును.

మాటవలనగాని, క్రియవలనగాని ఎట్టి నావక్యక్రీకరణయు గావించని వస్తువునెడల సముతము సంపర్కము కడన ప్రీతిగలిగియుండుము. మౌళిపట్టు వీడిపోవుటకు మనకు మనసాపుడు. “Sweet Auburn” అని తన యూరును దలచి గోల్డ్స్మిత్ వాపోయినాడుగదా! “నిజజేశముజూచినంతన నెవ్వనిహృదయ ముప్పొంగదు?” అని స్కాట్ మహాకవియుడు వాకొనుట పలువు రెఱుగుదురు. జడవస్తువైనను (అందు మనముకాంచు భావము కతన) మనము నాకర్షించితీటును, జడముగాని శరీరము, దశేంద్రియములకు ప్రాపైనశరీరము, మనసునకు మునికి పట్టయినశరీరము, బుద్ధికి నిధానమైనశరీరము, ఆత్మకు అలయుమైనశరీరము సర్వతోముఖ శీవననిర్వహణమున నెంతప్రాముఖ్యము గలిగినదో యూహింపుడు.

భావము గంభీరమైనదయ్య కొండొకనిమిత్తము నాధారముజేసికొనియే అది హృత్పీఠి నాసీనయగును. భావమునకు నిమిత్తము దిక్కు; నిమిత్తమునకు భావము దిక్కు. నిమిత్తములేకున్న భావ మాత్మర్యక్రీకరణము సందగు. భావములేకున్న నిమిత్తము సజీవముకాదు.

వట్టియక్కురములగుంపులోను, రాళ్లగుట్టయందను భావముండదు. అక్కురములందు భావము ప్రవే

కించిసంతన నది వచనమగును, రచనమగును, రాశ్ట్రప్రా
వున భావముచొచ్చినతోడన నది తాజమహలగును,
రంగమహలగును, శిల్పమందును, కళయందును నగుమోము
భావము తగ్గింతును. కాని శిలాగ్రధనములేకున్న,
నక్షరగ్రధనములేకున్న శిల్పమును, గళయను నెందు
నామోత్కరించును? శరీరగ్రధనమున పృష్టిశిల్పము ప్రత్యే
క్షమగును. జీవకళ దృగ్గోచరమగును. శరీరమును త్రోసి
రాజన జెల్లునా?

నిర్జనప్రదేశమున కనులు మూసికొని సామాన్యలు
భావస్వర్ణ యెట్టిదో, ప్రణయస్వర్ణ యెట్టిదో అనుభ
వింపజాలరు. ప్రేమించినవ్యక్తిని, చూచినపుడును, ఆతని
పలుకులకు వీరు లాగ్గినపుడు, ఆతనితో ప్రపం
గించినపుడును, ఆతని గళుంగిలించుకొనినపుడును,
ప్రేమస్వర్ణ యెట్టిదో ప్రణయప్రకాశ మెట్టిదో వీరు
గ్రహింతురు.

భావమునకు నిమిత్తమైన శరీరము వెన్నెనిలిచిన
దేహమునకు ప్రతినిధియైన వేటొకనిమిత్తమును ముంగు
నిలిపికొని ఒకయింద్రియకవాటమును గాకున్న వేటొక
యింద్రియద్వారమును తట్టి భావ మెరుచిమనసున
బ్రవేశించును. ప్రేమించువ్యక్తిని చూచియు, నాలింగన
చూచరించుకొనియు సంతసంపడుదుము గాని కాని ఆతడు
ప్రత్యక్షము కానితటి ఆతనిమాటను పెలిపోనులోనో,
గ్రామఫోనులోనో విని కొంతదనుక తృప్తినందెను.
భావమునకు బలాదూరినపుడే ఇంద్రియములకు దిగ
దుడు పనజెల్లును. * ఆత్మ కగ్రస్థాన మిచ్చిన గీతాచా
ర్యుడు ఆత్మవృద్ధికై, ఆత్మోద్దేశ్యేంద్రికై శరీరమును, ఇం
ద్రియములను, మనసును, బుద్ధియును నేవనలిపి తమమును

గడ గడపకలెనని యుద్దేశించియుండును. ప్రత్యక్షమున
ప్రధాననిమిత్తము బూడిచిప్రాసనచో శరీరముబుగ్గియై
నచో ప్రత్యక్షానుభవమునే యెఱిగిన సామాన్యుడు,
సామాన్యలందలి బాలకుడు సర్వనాశనమైనదని
దుఃఖింపరా?

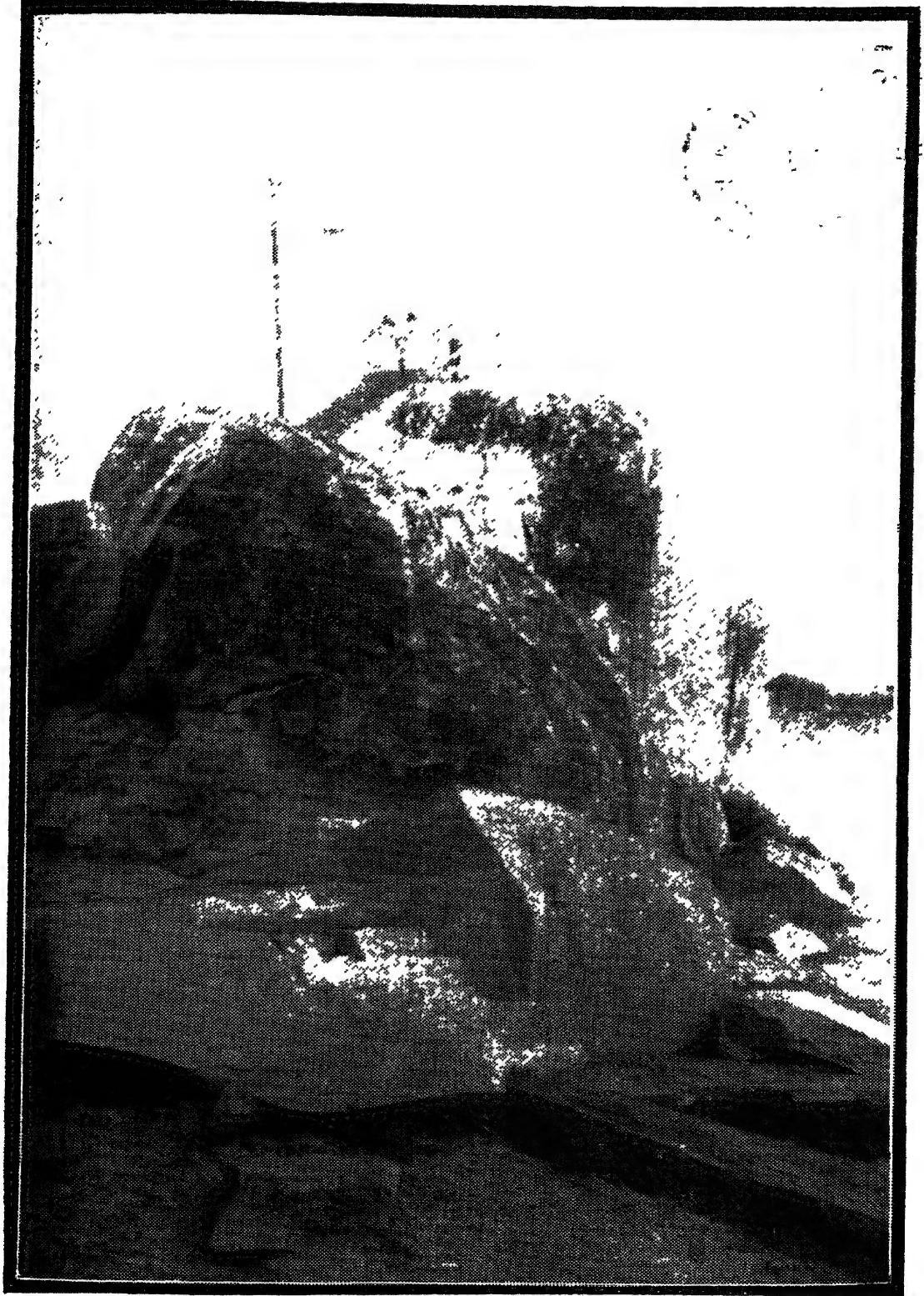
ప్రత్యక్షానుభవావకాశము కడలేతినపుడు అంత
ర్ధానమైన వ్యక్తి యాత్మతో ప్రార్థనవలన, ధ్యానము
మూలమున, యోగముకతన కలసిమెలసి వర్తించి ఆత్మా
నంద మంతవచ్చును. కాని మనుష్యాత్మ అత్యద్భుతశక్తి
నందినపుడే యిట్టియానందమందుట సాధ్యమగును.
విశేషతపసువలన గాని, దీప్తమైన అభ్యాసమువలన
గాని మానవుడు యోగీశ్వరుడు కాజాలడు, “భావాంబర
వీధి విశ్రుతవిహారి” కాలేడు.

సామాన్య డవరతము తాత్వికవీధులందు పరి
భ్రమణమొనరింప జాలడు; ప్రత్యక్షప్రపంచమునుండి చని
అదృశ్యవనంధరలందు, ఊహాజగతులందు వాసమేర్ప
ఱచుకొనలేడు. రక్తమాంసములందలి ఉష్ణము చెప్ప
చేతలందు నిలువనంతకును, దశదిశల నుడాయించు
దశేంద్రియములు వెనుదిగుగులు సేర్వనంతవఱకు, ఆత్మా
రామునిమ్రోల మానసము మరుతి కానంతదనుక మను
ష్యుడాత్మసామ్రాజ్యమున పట్టాభిషిక్తుడుకానంతవఱకు
ధ్యానమార్గమున భావభువనమున ప్రాతకాపై యుండ
జాలడు.

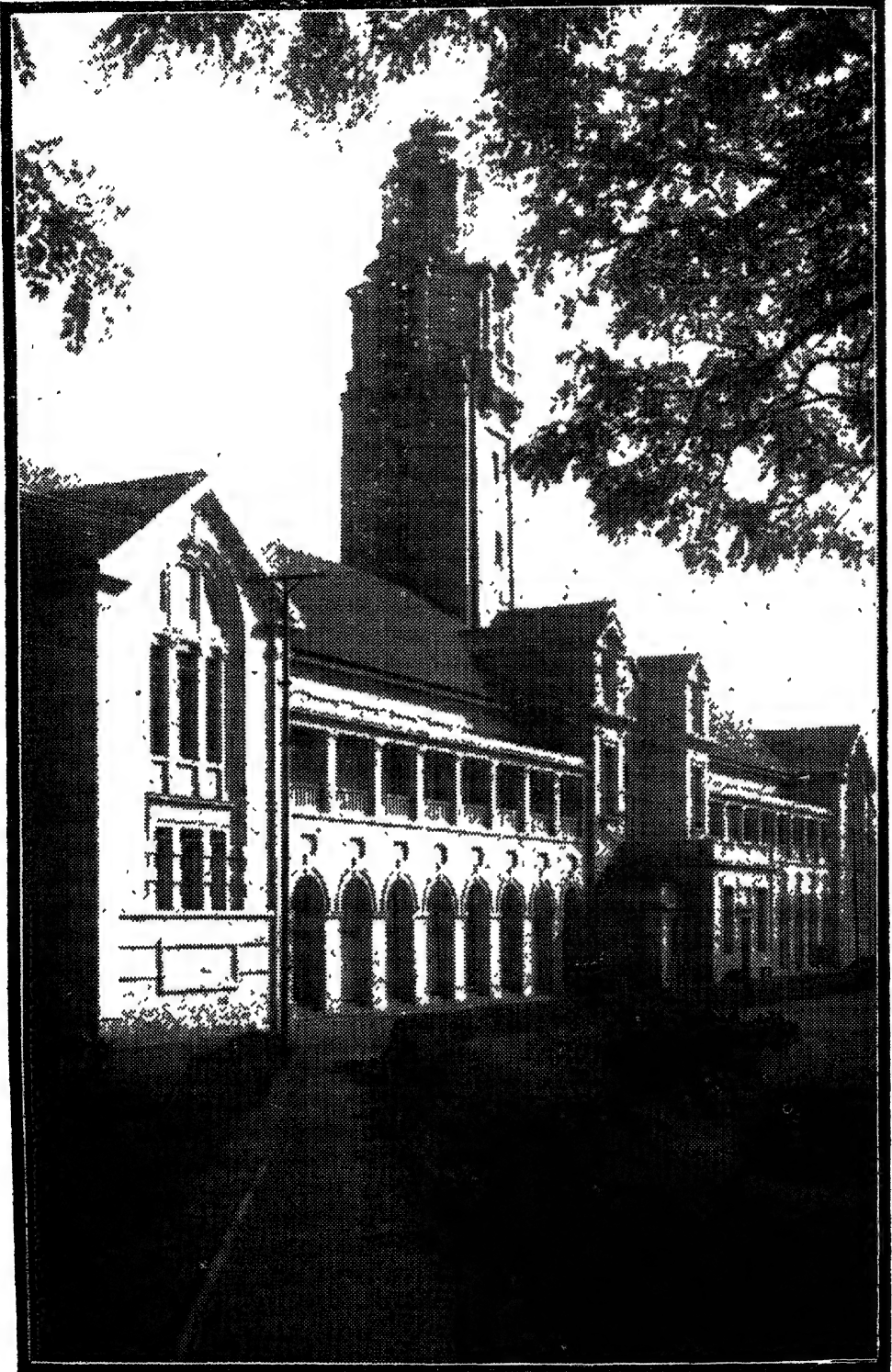
భావభువనమున ప్రాతకాపులై యుండజాలు
వారిసంఖ్య మానవకోటిలో మిక్కిలితక్కువ. లోగల
ఈశ్వరతేజమును వృద్ధి గావించుకొనువాడే, — ఆత్మశక్తి
నధికమొనరించుకొనినవాడే ఇట్టికాపు కాగలడు. ఇది

* ఈ సందర్భమున సేదలిన ‘భావము’ ప్రత్యక్షప్రమాణసముద్భవముజుడే. దీనితరువాత పాటింప
వలసినది అనమానమని తార్కికు లందురు. అతీంద్రియమును, అనాదియు నైన బ్రహ్మపదార్థమును గ్రహించు
టకు ప్రత్యక్షానుమానప్రమాణములు చాలవు. కావున “ఆత్మవాక్యము” లేక శబ్దప్రమాణ మక్కరైనది. అంగ్ల
తాత్వికులు “Authority” “Intuition” ల (Vide: Sources of knowledge) డెలుపుదురు. ప్రమాణము
అన్నిటివలన గాని పూర్ణజ్ఞానము లభించదు.

బెంగళూరు చిత్రములు

“బిగ్ మెట్ట”. టెప్టసుల్టాన్ దీనివైకెక్కిబిల్ ఊది, నైన్యాన్ని
దండయాత్రకు ఆయత్తంచేసేవాడట.

కాకానైస్సువరిశోధనాలయము

సాహస్యక్రియకాదు. హృదయగర్భాలయమున నీశ్వరుడంటి నిక్కమే! మానసప్రాంగణమున పరువుమాడకలదు. ఇది లొంగినగాని ఆధ్యాత్మికశక్తి వృద్ధికాదు. ఒకపర పశుప్రవృత్తిని చెలచేగనిచ్చినవో అది చులకచగా లొంగదు. విచ్ఛలవిశేగా ప్రవర్తించు ఇంద్రియములు దీనికి వలసినంతమేత నొసగును. దీనిని తలయైత్రసీయక లోగల రెండవశక్తిని—దివ్యశక్తిని—క్రమతపసు కఠన వృద్ధిజేయించుటకే ప్రాచీనులు తమసింధువలను బ్రహ్మచర్యమున ప్రవేశపెట్టిరి పశుప్రవృత్తిని కట్టిపెట్టుటన నాత్మసంయమము నందుట. ఇది యలవడిన ముహూర్తమున చిత్తము చిత్తమువచ్చినతెలుగున పరుగులెత్తక, అధోగతియందు కూలబడక, ఎగిరెగిరి కొండకొనను చేరు పట్టకలె ఉన్నతాశయముదెస జనును. ఏకాగ్రదృష్టియందే ఈగమనపంథ కలదు.

దివ్యశక్తి లోగల ఓజస్సున గలదు. ఇది ప్రాణభరితము. అస్ఫుతసృష్టి ఇందుండియే చడలును దుర్వ్యయమొనరింపక దీనిని నిలుపుకొనువాని కసాధ్యమెద్దియునుండదు. చంద్రతారార్కులు చావనంతవఱకు సజీవములైయుండు రచనలను గను ప్రతిభయనుడు, సర్వకాలములందు విజయపాణింధమునును మోగింపగల పజ్జయనుడు, మానవులచే “సోవామ్” అనిపించి, ఆతని దేవుని పట్టుపొసగిగావింపగల మహద్భుత శక్తియనుడు ఇందుండియే యుద్భవించును. బ్రహ్మచర్యమువలనగాని ఇది సంభవము కాదు. నియమబద్ధతేవులు, వివాహితులైనను, బ్రహ్మచర్యము నెఱుపువారగుదురు. పదునాటువేల యేనమండుగురకు పతియైన శ్రీకృష్ణుడు నిత్య బ్రహ్మచర్యమున నాటికేటివాడు; బ్రహ్మచర్యవ్రతము ననుష్ఠించువారు తనదెస దృష్టినిలిపియుంచవలెనని తెలిపినాడు.

“ప్రశాంతాత్మా విగతభీత్వహృత్కారిత్రణే స్థితః,
మన స్సంయమ్య మచ్చిత్తో యుక్తఆసీత మత్పరః.”

దివ్యసుందరమూర్తిని మనశ్చేతు స్ఫుమత్తుమున నిలుపుకొనినవాడే బ్రహ్మచర్యము నెగ్గును. మనసు చెడిరిన ముహూర్తమున దీనికి భంగమువాటిల్లును.

లోనున్న ఎద్దు రంకెలుజేయును, కుమ్మరుమ్మి మానవుని లోతుగోతిలో పుష్కరమును. మడించిన ఎద్దుతో కుట్టిపట్టుకెవలెదము? దీనిచేర జూడనినాడు ఇది కృశించును; త్రుంగిపోవును. శత్రుకృత్తి దిరువకైన బోవును, ఎగువకైనబోవును అది కష్టపడెగాని, రాయి వలెగాని ఉండదు. అది గోతివైనగూలును, కొండవైన నెక్కను మంచినభృశింపనివాడు ఎద్దుకాల్కింద పడి తీలును. కతెడు చెడవాడగుట నిక్కము. ఉత్తము భావములను మనసున నిండించుకొని, వాని నాత్మజీవనమున నింకింపజేయుటే ఈయభ్యాసము; ఇదియే బ్రహ్మచర్యమనెనము. బ్రహ్మచర్యమును కొంతదనుకైనను ఆభృశింపనివాని చరిత్రనుగూర్చి శంకించుటనుచితముకాదు. ఈయభ్యాసము కడంగగుకష్టమైనది. క్రమనిష్ఠుడలనగాని ఇది యలవడదు. దశింత మనసును మరొకచుజేత అవధానమును (Attention) మార్చవలెనని మనశ్శాస్త్రము (Psychology) తెలుపుచున్నది. ఇట్లు మార్పులు మొదలిడినవాడే మానవుడు క్రమనిష్ఠులో ముందంజ వేసినవాడగును. మనననిదిభ్యాసనములవలన నీ నిష్ఠ బువత్తర మగును. ప్రబోధమువలన విశేషాభ్యుదయము కలుగునని యయాతిప్రభృతుల చరిత్రలు తెలుపుచుండుట లేదా? క్రమనిష్ఠుయందు, బ్రహ్మచర్యమున విజయుడైనవాడే పూర్ణత్వ (Perfection) నిర్దిశించిన వాడగును. ఈశ్వరుడే యగును. ఇట్టిగానికే ఎద్దు పూర్తిగ లొంగియుండును. ఈశ్వరుడు ఎద్దునెక్క వాడండురు; లోని యెద్దును లొంగదీసినవాడని మన మూహించుటకే ఇట్లందురని నాయభిప్రాయము. మహేశుని దృష్టి విష్ణువుపై నుండనందురు. ఈతని ఏకాగ్రదృష్టియే ఈతని సంతవానిజేసినది.

ఈదృష్టి ఎట్లలవడను? ఇట్టిశక్తి మనుష్యహృదయముందే కలదు. ఇది సత్యమును వలచునది, సౌందర్యమునభిలషించునది. కావున నందంపుదృశ్యములై కన్ను నిలుప మక్కువపడెదము. సౌందర్యసందీప్తరూపమును ముందడికొనినముహూర్తమున శేకాగ్రదృష్టి తనంతదామ వృద్ధియగును. మరలమనినను చూడ్కి మరలదు.

జగన్మోహిని జూచి అత్యవిస్మయముడై ఈశ్వరుడు పరుగు లెత్తలేదా? సదాశక్తై, సుందరాకాయమునకై పడగు లెత్తువారు ఈశ్వరునిబోలు భక్తులు. అయితనయనార విందమును శ్యామసుందరుని నగుమోమున కప్పగించి వ్రజబీభులందు పరుగులెత్తినగోపిక వీట్టిబ్రహ్మచారిణు లని, ఇట్టి భక్తురాండ్రని కంతమెత్తి వచింతును. మహా నీయతేజుడై, క్రేపులమేపు మోహనమూర్తిని ప్రేమిం చినవారందఱు ఆతని యిల్లాండ్రే బృందావనమున భక్తబృందపవృత్తుడై యుండిన గోస్వామి మీరా బాయి నుద్దేశించి “నీవు శ్రీకృష్ణుని యిల్లాలవుకదా! మేము మీ షెల్లెండ్రును” అని పలుకలేదా? “నాదా! నాదా!” యని శ్రీచైతన్యుడు శ్యామసుందరు నుద్దేశించి పలికి తస్మయస్మృత్య మొనరించువాడుకాదా? ఈతని దృష్టిలోగల దివ్యసుందరమూర్తిని, భావవాస్పస్థియం దాటితేరినవారు శతయందు నిర్మించి తమదృష్టిని దానిపై నిలుపుచుందురు. గౌడీయమత ప్రచారకులును, వంగవైష్ణవులును తెలుపు పౌత్రలికారాధన మిట్టిక్రియయే! చైతన్యప్రభృతు లావాహనము శావించుకొనజాలిన సుందర సత్యస్వరూపములను మనము దృష్టిమోల నిడి కొందుము. ఈ యంశమున కవగతులు గానివారే ‘Idol-worshippers’ మనమని మాటలు మిగులు చుండురు.

సుందరభావము చెనను, సుందరమూర్తి చెనను దృష్టిపాటుతటి అత్యద్భుతదివ్యభావ మొందు హృదయ హృదమున పొంగిపొరలును. శశికిరణము వెన్న నెంత

యమృతముండదు? నగుమోము నిశి ఇందు మున్నకేయు లెఱుగమా? పూవులేకుల యంచులనుండి కమ్మతావి వెడలుతటి పువ్వుకడుపున గుధాసంధువు తరంగసంకు లముకాదా? చెప్పదెబ్బ తినిచూడ్కిలో ననురాగాంబు రాశి తెరలుతెరలై పొంగిపొరలును గాఢమైనభక్తియే ప్రేమ; గాఢప్రణయమే భక్తి. ప్రేమకును ఏకాగ్ర దృష్టికిని గలసంబంధము కృత్రిమనగును విత్తునకును గల సంబంధమువంటిది. ఏకాగ్రదృష్టిరలన గలుగునది ప్రేమ; ప్రేమసముదృశ మేకాగ్రదృష్టి.

పాండ్యము సృష్టిగర్భితము. సుందరనూన్మి కిరణమును పరికింపుడు. అందు సప్తరాగములు తక్కి ట్టుట గాంతురు. ఇవి కిరణడింభకములేకదా! అంతియ కాదు. రవిమయూఖము ముద్దిడికొవిన చోటులం దెట్టి యద్భుతసృష్టి గోచరించుటలేదు? మొగ్గమోము విడి చుంబించి, దానియంగప్రత్యంగములను ముక్కువమెయి కవుంగిలి జేర్చుకొనినపుడేకదా పూవు పులకలందు భావ భవనములు పుట్టును! నగుమోమున సౌందర్యప్రసవినియై కవిహృదయమును ఆల్లుని గావించుకొని కులుకునుగదా! దినమణిద్యుతి కల్లారహృదయమును స్పృశించినంతన బిలబిలలేచు కలహంసలబోలు తక్కులెన్నెన్ని తెలి తెరటాలకొనలం ధుదయింపవు? తూగుటుయ్యాలలం దూగు రాచముద్దియలవలె నయ్యాలపై నూగాడుపువ్వు మద్దుమోములపై చిగుకొత్తు నవ్వలం దెట్టియద్భుత సృష్టి గోచరింపదు?

తెలుగుటాకీ వ్యాపారము:

రానున్న విపత్తు

ఎ. వి. సీతారామయ్య

మిక్కిలముగా ధనార్జనము చేయవలెనను కోరిక సాధారణపు మాపునకు పేరాసగా కనబడుతుంది. కాని అది ఆపేక్షించదగిన ఒక భారీగుణము. ముఖ్యంగా వ్యాపారంలో అది ఉండటం చాలా అవసరం. విపరీతంగా ఆర్జించవలెనే కోరిక లేకపోతే పెద్ద పెద్దపనులు చేయవలెననే సంకల్పం, అందుకు తగిన ఉత్సాహం కలగవు. అందువలన ధనార్జనయందలి కోరిక నిండించతగినదికాదు; మెచ్చుకొనదగినది.

కాని వ్యాపారములో అనుభవము, దూరదృష్టి ఉండి సమయానుకూలంగా ప్రవర్తిస్తే తప్ప కేవలం ఆర్జించవలెనే కోరిక ఉండి లాభంలేదు. పైగా అపారమైన నష్టంకూడా కలగుతుంది. గుడ్డిఎద్దు చేలోపడినట్లు వ్యాపారం సాగిస్తే హఠాత్తుగా గోతిలో పడిపోతుంది వ్యాపారం. అందువలన ఎప్పటికప్పుడు మార్పుకుంటూ-వ్యాపారభోరణిని - నడిపించుకుంటూ వస్తేతప్ప లాభం రాదు.

టాకీవ్యాపారంలో మిక్కిలమైన లాభాలు వున్నాయని దేశంలోని వర్తక ప్రముఖులు గ్రహించారు. కొంచెం ఆలస్యంగా నైనా మన తెలుగువారు కూడా గ్రహించి ఫిలింవ్యాపారంలో జొరబడినారు. అంతవరకు మంచిదే. చాలా ఫిలిములను కూడా తయారు చేశారు. వీరు అన్యరాష్ట్రపు పెట్టుబడిదారులవలన తయారుచేయబడిన ఫిలిములను, వాటికివచ్చిన లాభములను మాచి తాముకూడా ఫిలిములను తీశారేగాని వాటికి వచ్చిన లాభములుమాత్రం వీరికిరాలేదు. కారణం ఫిలిము

వ్యాపార పద్ధతులు వారికి ఆకళింపు ఆయినట్లు మనవారికి కాలేదని మాత్రం ఖండితంగా చెప్పవచ్చు. ఫిలిము తీసే పద్ధతులలో, వాటిని డిస్ట్రిబ్యూటు చేసే పద్ధతులలో, వాటిని ప్రచురించే విధములలో, వాటిని ప్రదర్శించడానికి తగు స్థలములను ఎన్నుకొనే విషయములలో, మరి తదితర విషయములలో తెలుగు ఫిలింపారిశ్రామికులకు ఈమత్తమైన జ్ఞానమున్నట్లు కనబడటంలేదు. ఈపరిస్థితులలో అనుభవంమాత్రం ఏవిధంగా వుంటుంది! ఉదాహరణ- ఈస్టిండియా కంపెనీవారి 'లవగుళి'కు లక్ష లాచ్చిపడినాయని బహుశా ఫిలిం కంపెనీ లేవ దీశారేగాని ఆ కంపెనీవారి ఫిలిములు ప్రదర్శించడానికి ఎన్నిథియేటర్లు వారిస్వాధీనంలో నున్నాయో, ఎన్ని టూరింగుసినీమాలు వారిచేతికింద నడుస్తున్నాయో ఆలోచించిన తెలుగుఫిలింవర్తకుడు ఒకడూ వున్నట్లు కనబడదు.

ఇప్పటికే చాలా ఉపోద్ఘాతం అయినట్లున్నది. కాని అవసరం.

ప్రస్తుతం మన తెలుగుసినీమా వ్యాపారాన్ని ఒక గొప్పవిపత్తు ఎదుర్కొంటోతుంది కొందరుకలకత్తా, బొంబాయి, బెంగళూరు పట్టణముల ఫిలింవ్యాపారప్రముఖులు తెలుగుదేశంలోనున్న సినిమాప్రదర్శనశాలలను నెమ్మదిగా గుత్తెక్కుతీసుకుంటున్నారు. ముఖ్యమైన సెంటర్లు అన్య రాష్ట్రీయులచేతిలో పడిపోతున్నాయి. మారుమూలలనున్న గ్రామాదులలోని థియేటర్లు సైతం వారివశమై పోతున్నాయి. విస్తీర్ణమైన నగరములలో ఆకర్షణీయ

ములైన థియేటర్లను వారు నిర్మిస్తున్నారు. ప్రదర్శనానికి కావలసిన మెషీన్లు విక్రయించేది, అద్దెకు యిచ్చేది వారు. థియేటర్లు వారివి. టూరింగు సినిమాలు వారివి. కొంతగా తెలుగు వాడుతున్న సినిమాలు వారివి. వారే తెలుగుఫిలిములుకూడా తయారుచేస్తున్నారు. ఈ పరిస్థితులలో మరవాళ్లు లక్షలు తగలేనుకొని చచ్చుఫిలిములను తయారుచేసి మురుస్తున్నారు. ఈ ఫిలిములు ఎక్కడ ప్రదర్శించడానికి? ఒకమార్తె నా ఈవిషయం వారికి తెలియదా? ఫిలిములు తయారైన తరువాత వారి ఆజ్ఞను బద్ధులై వారుకోరినమరతులకు వారి థియేటర్లను దేబిరించి ప్రదర్శించుకొని నష్టపడాల్సిందే యిక మీద తెలుగుఫిలిములు తీశేవారు. కలకత్తాలో మెట్రోగోల్డ్, న్ కంపెనీవారు హిందూదేశంలోకల్లా గొప్పచైన సినిమాథియేటరును దాదాపు ఇరవై లక్షలు ఖర్చుచేసి కట్టించారు. అది కట్టిస్తారని తెలియగానే బెంగాలీ వారు చేసిన ఆదోళన యంతంత కాదు. కారణం దానివలన వారి పరిశ్రమకు అంత నష్టంకనక. మన తెలుగుదేశానికి ముఖ్యనగరాలలో ఏ మహారాష్ట్రాలో,

ఏ మార్యాడయో వచ్చి ప్రదర్శనశాలను కట్టించి తన ఫిలిములు ప్రదర్శించుకుంటూ మన వ్యాపారాన్ని భ్రష్టం చేస్తుంటే మనవాళ్లు కళ్లుమూసుకుని ఒకరికొకరు పోటీలు పడుతూ - కథలుగూడా కనబడక-ఎందుకూ పనికిరాని ఫిలిములను తయారుచేస్తున్నారు, అన్యరాష్ట్రపు స్టూడియోలలో.

అందువలన ఈ తెలుగుఫిలిం వర్తకులు-ముఖ్యంగా అద్దెపూడియోలలో తయారుచేయుచున్న స్వతంత్ర ప్రొడ్యూషర్లు-రొంతకాలం ఈ ఫిలిములను తీయడం ఆపివేసి మనదేశంలో ఉన్న థియేటర్లను భద్రపరచుకోవడం, నూతనంగా మంచి థియేటర్లు కట్టించడం వైరా ప్రదర్శనావకాశాల్ని కృత్రిమముచేసి తప్పు తెలుగు ఫిలిం వ్యాపారానికి గతిలేదు. కాని మనవాళ్లు వెంటనే ఆసనికి పూనుకుంటారా? లేక అలస్యమైపోయిన తరువాత నిమ్మచెయ్యిగా జనంగా బజారుకొక థియేటరు ఇంకా నాలుగైదు సంవత్సరాలైనా పోటీలుపడి కట్టించడం చేస్తారా?

తెలుగు పంచాంగం క్యాలండరు

దిన, వార, మాసపత్రికల చందాదారుల కుచితము

ఆయా స్థలములందున్న యేజంటల్లచే వైక్యాలండరులు దిన, వార, మాసపత్రికల చందాదారులకు ఉచితముగా పంచివెట్టబడును. ఏజంటల్లకు క్యాలండరులు పంపబడినవి. వారు పంచివెట్టటంలో ఆలస్యము జరుగునని తోచిన చందాదారులు నేరుగ వారినికలిసికొని నేకరించగలిగెదము.

వ్యవస్థాపకుడు:

కర్నూల్ కాలిమెకెంజి

బులును వెంకటరమణయ్య

దక్షిణ హిందూదేశపు స్థానికచరిత్రల సంతతు లాల్ని చూసినవారికీ, అథవా వాటినిగురించి విన్నవారికీ కర్నూల్ మెకెంజీ కొత్తవాడు కాదు. అతడు వైదేయకు అయినప్పటికీ భారతదేశ చరిత్రాంశాలని పరిశోధించి అందుకుగాను పల్లెపల్లెకూ తిరిగి స్థానికవిమర్శకులకీ తెలియని విశేషాల్ని విరివిగా సంగ్రహించి 'లోకల్ రికార్డు (స్థానికచరిత్ర)లను తయారుచేశాడు. అతడు కేవలం విమర్శకుడే కాదు, అప్రతిమాన మేధా సంపత్తిగల ఇంజనీరు; గొప్ప యుద్ధవీరుడు; ఇండియా కంతకూ సర్వేయర్ జనరలు; ప్రాచ్యవిద్వాంసులను పోషించిన ప్రభువు. కనుకనే కర్నూల్ మెకెంజీ ప్రతిభ సర్వతోముఖంగా వెల్లినది. మెకెంజీ యింగ్లాండు దేశంలో వున్న లూవిస్ ద్వీపంలో ౧౮౫౩ వ సంవత్సరంలో పుట్టాడు. అతడు పుట్టినది సామాన్యపు కుటుంబంలో; పేరుగడించింది పెద్దవాడయ్యాక. అంచేత అతని తల్లిదండ్రుల్ని గురించికాని, బాల్యాన్ని గురించిగాని యేమిన్నీ తెలియలేదు.

అకాలంలో - అంటే - మెకెంజీకి నిండు వయస్సు వచ్చిన సమయంలో - ఇంగ్లాండులో వుండిన లార్డు సేపియర్ ఫ్రాన్సిస్ ప్రభువు తనవంశంలో పూర్వీకుడూ, గణితశాస్త్రజ్ఞులలో అఖండమూ అయిన 'జాన్ సేపియర్' జీవితచరిత్రాన్ని వ్రాయడానికి పూనుకున్నాడు. అందుకోసరం ఆయన భారతీయ గణిత శాస్త్రాన్ని పరిశోధించవలసి వచ్చింది. ఆ విజ్ఞాన విషయాల్ని ఏర్పేయ కూర్చుడానికి ఆతనికి కుర్రకారులలో వుండి, మొదట్నుంచి హిందూదేశ పాఠ్యవిజ్ఞాన పరిశోధనానికి ఉబలాటంతోనూ,

ఉత్సాహంతోనూ వున్న మెకెంజీ కుడిభుజమై తన ప్రతిభాశక్తుల్ని ప్రకటించాడు. ఆసమయంలోనే మెకెంజీకి నీఫార్డు ప్రభువుతోహడా పరిచయభగ్యం కలిగింది.

తలపెట్టిన పని పూర్తికాకుండానే ఫ్రాన్సిస్ ప్రభువు గతించాడు. మహాత్సాహంతో తాను చేస్తున్న పనికి ఆబంకం కలిగినా మెకెంజీ ఉత్సాహం తగ్గలేదు. ఆ ఉత్సాహమే - ప్రాచ్యవిజ్ఞాన పరిశోధనోత్సాహమే అతన్ని భారతదేశానికి ప్రయాణం కట్టించినది.

మెకెంజీకి పరిచితుడైన నీఫార్డు ప్రభువుకి ఈస్టిండియా కంపెనీలో చాలా పలుకుబడి వుండేది. ఆపలుకుబడే దొరచేత తన ఆశితుడికి కంపెనీవారి మద్రాసు శాఖలో ఇంజనీరింగు డిపార్టుమెంటులో ఒక ఉద్యోగాన్ని యిప్పించింది.

మెకెంజీ ౧౮౫౭ వ సంవత్సరంలో ఇండియాకు వచ్చేడు. ఆ వచ్చేటప్పుడు అతను మద్రాసు గవర్నరు లార్డు మెక్రార్టీక్, మధురలో పెద్ద ఉద్యోగంలో ఉన్న మిస్టర్ జాన్ స్టన్ కీ సిఫారసు ఉత్తరాలు తెచ్చుకున్నాడు.

జాన్ స్టన్ భార్య వెనుక మెకెంజీని పోషించిన సేపియర్ ప్రభువుకు కుమార్తె. ఆమె మంచి విద్వాంసురాలు. తన తండ్రి తలపెట్టిన కార్యాన్ని పూర్తిచేయాలని చాలా పట్టుదల కలిగి మధురకి చుట్టుపట్లనున్న గణితశాస్త్రపండితుల్ని, జ్యోతిశాస్త్ర పండితుల్ని తనకదే ఉద్యోగానికి ఆమె కుదుర్చుకున్నది. పరిచితుడైన మెకెంజీ మద్రాసుకు వచ్చాడని తెలిసి ఉత్సాహంతో ఆమె ఆకాశం

అందుకుంది. వెంటనే మెకెంజీకి మధురకు వచ్చి తమని కలుసుకోవలసినదని ఆహ్వానం-జాన్ స్ట్రాన్ దంపతులు పంపించారు. వెంటనే మెకెంజీ మధురకి వెళ్లి అదిరకా లంలోనే జాన్ స్ట్రాన్ సతివద్ద పనిచేస్తూ వున్న పండితుల తోటే, తదితర పండితులతోటే ఎక్కువపరిచయం కలుగచేసుకున్నాడు. అతడు వారితో తరుచుగా సంభాషిస్తూ, ఆ సంభాషించినప్పుడల్లా హిందూదేశచరిత్రకి సంబంధించిన చాలా భోగ్యులను తెలుసుకున్నాడు. అట్లాంటివాళ్ల సహాయంతో 'లోకలో రికార్డు' లని కూర్చాలనే అభిప్రాయం మెకెంజీకి అప్పుడే కలిగింది. అదిమొదలు అతడు జీవించివున్న 30 సంవత్సరాల కాలంలోనూ, ఎప్పుడూకూడా మనస్సులో ఆ అభిప్రాయమే వుండేది.

అతనికి ఆ కోరిక వున్నా అతను ఇండియాకు వచ్చిన పద్నాలుగు పదిహేనేళ్లదాకా దానికి తగిన అకాశమూ తీరుబడి లేకపోయినది. ఉద్యోగానికి వచ్చినదిమొదలు రమారమి పదిహేనేళ్లదాకా తన వుద్యోగపు పనులలోనూ, యుద్ధాల్లోనూ అతను మునుగుతూ తేలుతూవుండేవాడు. దేశంలో అకాంతి ప్రబలివుండిన రోజు లవి. ప్రతిదినమూ యొక్కడో వకచోట యుద్ధం జరుగుతూనే వుండే దృశ్యం. పైగా కరువు దేశాన్ని మలమల మాడ్చి వదలిపెట్టేది!

మెకెంజీ ౧౮౮౩ వ సం. లో మద్రాసుకాశు ఇంజనీరింగు డిపార్టుమెంటులో ఉద్యోగిగా ప్రవేశించి, ఆ పని మీదనే ఆ సంవత్సరంలోనే కోయంబత్తూరు, దిండిగల్లు, గుంటూరు, నెల్లూరు మొదలైన ప్రదేశాలకి తిరగవలసి వచ్చింది. ఆ పనుల్లో ములిగివున్నా అతడు తీరిక వుండేటప్పుడల్లా ఆర్కియాలజీకి, హిస్టరీకి సంబంధించే విజ్ఞానాన్ని ఆర్జించేవాడు.

౧౮౯౦-౯౨ ప్రాంతాల్లో ఆంగ్లేయులకి, కర్ణాట నవాబయిన టిప్పనులైనాకి ఘోరమైన యుద్ధాలు జరిగేయి. మాడవ మైసూరుయుద్ధంలో మెకెంజీ పాల్గొన్నాడు. యుద్ధసేనల్లో వుండే నలుగురు ఇంజనీర్లలోనూ ఇతనొకడు. అసేనకి అధిపతి వారన్ వాలిస్. అముట్ట

డిలో మెకెంజీ సాహసించి కొద్దిమంది సైనికుల సహాయంతో కందకాన్ని దాటి నిచ్చెనలువేసుకుని కోటగోడ ఎక్కి శత్రుసేనలతో దొమ్మియ్యానికి డీకొని కోటని స్వాధీనపరచుకున్నాడు. ఆ విజయానికి ఘోరంగా మెకెంజీ చీఫ్ ఇంజనీరు రయ్యాడు.

శర్వాత ఆంగ్లేయులు నందిగుర్గంకోటని ముట్టడించారు. అది సముద్రమట్టానికి రెండువేలఅడుగుల ఎత్తునవున్న - చూడుమైళ్ల చుట్టుకొలతగల దుర్భేద్యమైన దుర్గం! దానికి ఒక్కదాచే వున్నది. దాన్ని మొదట మైదరాళీ స్వాధీనపరచుకోదానికి మూడేళ్లు ఘోరమైన యుద్ధం చేయవలసినవచ్చింది. అటువంటికోట ఆంగ్లేయులకి చూడు వారాల్లోనే స్వాధీనమైంది. ఆ సమయంలో మెకెంజీ చూపిన ధైర్యసాహసాలని ముఖ్య సేనాధిపతి హెచ్చుగా మెచ్చుకున్నాడట!

కారన్ వాలిస్ ౧౮౯౨ లో మైసూరుని ముట్టడించాడు. ఆ సందర్భంలో శ్రీరంగపట్టణంలో జరిగిన యుద్ధంలో ఫీఫ్ ఇంజనీరుగా వుండిన 'పాట్రిక్ రాస్'కు మెకెంజీ కుడిభుజంగా ఉన్నాడు.

౧౮౯౩ లో పునుచ్చేరిలో జరిగిన ముట్టడిలో మెకెంజీ పాల్గొన్నాడు.

౧౮౯౪ లో యూరఫ్ ఖండంలో ఇంగ్లీషు వారికి డచ్చివారికి యుద్ధం జరిగింది. అంచేత ఇచ్చట వున్న ఆంగ్లేయులు కూడా సింహాళదీప్పంలో వున్న డచ్చివలసలపై దాడి వెడలినారు ఆదాడికి జేయ్యుస్తూఅర్దు నాయకుడు. అసేనలతో వెల్లిన ఆర్గురు ఇంజనీర్లలో మెకెంజీ వకడు. ఆంగ్లేయులు డచ్చివారి నుండి ట్రీన్ కోమలి లాక్కున్నారు. తర్వాత కొలంబో మీదికి యుద్ధానికి వెళ్లేటప్పుడు మెకెంజీ ఫీఫ్ ఇంజనీరు! ఆ ముట్టడిసమయంలో ఒకనాడు ఇంగ్లీషు వారికి వంటచెరకు దొరకలేదట! అప్పుడు మెకెంజీ తాను ప్రాణపదంగా దాచుకున్న గుండరమైన మేదరి బుట్టల్ని, వంపులూ, గుంపులూ తీర్చి చిత్రికపట్టి తయారుచేసి జాగ్రత్తపరచుకున్న కర్రదిండనీ వంటచెరకుగా ఇచ్చివేసినాడట! ఎంతో ప్రయత్నంమీద సంపాదించి

చిన ఆ ఆపూర్వవస్తు సామగ్రిని అగ్నికి ఆహుతివ్వడానికి అతని మన స్వేంత చికాకుపడిందో!

అయితేనేం? వీరీశ్రయత్నం సఫలమైంది గతక ఆపస్తేరికి అతను ఎక్కువ విచారించలేదు. ౧౭౯౬ జనవరి పదిహేనో తేదీని కోలంబో ఆంగ్లేయులకి దళులుపడ్డాది.

౧౭౯౭ లో జనరల్ క్రెయిగ్ యాజమాన్యాన్ని ఆంగ్లేయులు ఫీలిప్పైన్ దీవుల్లోని మానిల్లాపైకి చెల్లారు. అప్పుడు ౩౦౦ పయనీర్లమై మెకెంజీ ఫీఫ్ ఇంజనీరుగా ఉండి పని నెరవేర్చి తిరిగి మద్రాసుకు వచ్చాడు.

ఆయేడులోనే ఆంగ్లేయులు నిజాం నేనలావున్న ఫ్రెంచివైరికున్నీ ఓడించే సందర్భంలో మెకెంజీ మైదూరాబాదులో వుండినాడు. ౧౭౯౮ లో జరిగిన నాల్గవ మైసూరుయుద్ధంలో మెకెంజీ పాల్గొని శ్రీరంగపట్టణాన్ని వశపరచుకోవడంలో ఆంగ్లేయులకి చాలా సాయపడ్డాడు. ఆ సమయంలోనే అతను అక్కడి ప్రాచీనవస్తువులనీ, నాణేలనీ సంగ్రహించాడు.

ఆ కర్వత కుంభిణీవారు మైసూరు రాజ్యాన్నంతనీ సర్వేచేయడానికి మెకెంజీని నియమించారు. మైసూరు ౭౦ నేల చదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణం గల వికాల రాజ్యం! ఆ సర్వే గుండాకా సాగింది. ఆ సమయంలోనే ఇతడు పురాతనవస్తువులనీ సంగ్రహించడానికీ, చరిత్రవిషయాల్నీ నేకరించడానికీ వీలుపడ్డిది. మెకెంజీ కార్యదక్షతని మెచ్చుకొని ప్రభుత్వంవారు ౧౮౦౦ లో అతన్ని మద్రాసురాష్ట్రానికి సర్వేయరు జనరలుగా నియమించారు. ఆ వుద్యోగంలోనే వుంటే అతనికి ఓరియంటల్ రిసెర్చికి మంచి అవకాశం చిక్కేదే! కాని ప్రభుత్వంవారి తనన్ని చాలాకాలం ఆపనిలో వుంచలేదు.

౧౮౦౧ వ సం. లో ఆంగ్లేయులకి జావాలోని పచ్చివారితో యుద్ధం చేయవలసినవచ్చింది. ఆ యుద్ధపు వైఖ్యానికి మెకెంజీయే ఫీఫ్ ఇంజనీరు! ౧౮౦౧, జూలై

౧౮ వ తేదీని మెకెంజీ లెఫ్టెంటు జాన్ బ్లాక్లెయిన్ తోనూ, మరికొందరు నావికులతోనూ బలేతెనూ నేను ప్రతీగాన్ని దిగి తమ నేను బసచేయడానికి అనుకూలమైన ప్రదేశాన్ని వెతక సాగారు. మెకెంజీ, జాన్ బ్లాక్లెయిన్ నూ మాకువేమలతో బయలుదేరారు. దారిరియానె ఒక పీనావాడనూ, నలుగురు నావికులూ వారికున్న సహాయం! వీరిక పల్లెచే గారు. అంతకుముందే అక్కడ బసచేసివున్న ఫ్రెంచివారు వీరు ఇంగ్లీషువారని గుర్తించి తుపాకులు పేల్చడానికి ఆరంభించారు. వనవాళ్లు అప్పుడు చేనేది లేక కార్లకి బుద్ధిచెప్పవలసినవచ్చింది. వెంటతగులుతున్న ఫ్రెంచివాళ్లని తప్పించుకుని వీరు నావల్ని చేరి లంగరెల్లై సమద్రంకుడ్ల ప్రవేశించారు. ఆ సమయంలో మెకెంజీకి కొలదిపాట్లో అపాయం తప్పిపోయింది. ఎలాగయితేనేం చివరికి జావా ఇంగ్లీషువారికి స్వాధీనమైంది. ౧౮౦౫ మార్చిదాకా-అంటే రమరయి నాలుగేళ్లపాటు మెకెంజీ జావాలోనే వుండిపోయాడు. అప్పుడతను జావాకు సంబంధించిన భూగోళవిషయాలనీ, పాడిపంటల్నీ, పూర్వపు డచ్చిప్రభుత్వవిధానాన్నీ, మిలిటరీ రిపోర్టులనీ, పురాతత్వ విషయాలనీ, చారిత్రక విషయాలనీ చాలావరకూ సంగ్రహించాడు. అంతకి పూర్వం తనకి శత్రుకోటిలో వారైన బలేవియావారు అతనికి ప్రాణన్నేహితు లైపోయారు! బలేవియన్ సానైటీవారు ప్రకటించే జర్నలుకి మెకెంజీ వ్యాసాలు ఎన్నో వ్రాశాడు !!

౧౮౦౫ సం. లో ఇతను ఇండియాకి తిరిగి వచ్చాడు. అప్పుడు ప్రభుత్వంవారి తనన్ని 'కంపేనియన్ ఆఫ్ ది బాత్' అనే బిరుదుతో గౌరవించారు. అంతే కాకుండా ఆమరుసటి సంవత్సరంలోనే ఇతనికి ఇండియా దేశపు సర్వేయర్ జనరల్ వుద్యోగం యిచ్చారు.

ఇండియా సర్వేయర్ జనరల్ ఉండవలసిన చోటు కలకత్తా. శాబట్టి మెకెంజీ దక్షిణహిందూస్థానం విడవవలసి వచ్చింది. తాను సంపాదించిన వస్తువుల తోనూ, గ్రంథాలతోనూ అతడు ప్రయాణ మయ్యాడు. అంతకుముందే అతని పోషణలో వుండి రిసెర్చ్ పనులు

చేస్తావున్న దక్షిణదేశ పండితులు అతన్ని వదలలేక కలకత్తాకు ప్రయాణమయ్యారు. వారి సాయంతో తాను సంపాదించిన వస్తువులకీ, పుస్తకాలకీ పూర్తి అయిన కేటలాగు తయారు చేయవచ్చనీ, తనకు తెలిసిన విషయాలని ప్రకటించవచ్చనీ మొకొకటి గంపెడాక కలిగింది. కాని అతనితో వెళ్లిన పండితులకి చాలామందికి కలకత్తాలో ఆరోగ్యం చెడింది. కొందరు కాలంచేశారు అంతలో మొకొకటి ప్రయత్నానికి తీరని విఘ్నం కలిగింది. అతని ధైర్యం దిగజారింది. తాను తన వున్నోగ భారాల్ని సెరవేరుస్తూ పరిశోధనలు చెయ్యలేదనీ నిశ్చయం అతనికి కలిగింది. వెంటనే అతడు తనకి జీతం నష్టం లేకుండా నూడేళ్ల పాటు సెలవివ్వనే యింగ్లాండుకు వచ్చి ఆ విశామసమయంలో అక్కడి ప్రాచ్యభాషాపండితుల సాయాన్ని తనవద్దకున్న హిస్టారికల్ రికార్డులని ప్రకటిస్తానని ఈస్టిండియా కంపెనీవారి కోర్టు ఆఫ్ డైరెక్టర్లతో చెప్పవలసిందని తన మిత్రుడు సర్ అకగ్లాండురు బాక్స్టౌకు ఉత్తరం రాశాడు. కాని లాభం లేకపోయింది. దానికి కుంభిణీవారు ఒప్పుకోలేదు.

తన వృత్తిపనులూ, తలచుకున్న పనులూ—రెండూ చేరి తలమునకలయి మొకొకటి తీరని శ్రమకలిగించి తుదకి అతన్ని కబళించివేశాయి. తన ఆశయాలు సెరవేరకుండానే అతడు ౧౮౨౧ మే ౮ లేదని కలకత్తా సమీపంలో ఇహలోకాన్ని విడిచాడు.

తన కోరికని పూర్తిగా నెగ్గించుకోలేకపోయినా మొకొకటి జీవించి ఉన్నంతకాలంలో ఎక్కువపనే చేశాడు. అతడు కృష్ణకీ దక్షిణంగావున్న ప్రతీప్రదేశ

కాన్నీ—అంటే—పురాతత్వవిషయ పరిశోధనకీ తగిన దాన్ని—పరిశోధించాడు. ప్రాచీనశిథిలాలకు రెండుకేలకుపైగా చిత్రాల్ని తయారుచేశాడు. కాసనానికి నూటికిపైగా ప్రతిబింబాలని తీశాడు. ఎనిమిదేల కాసనాలకి నకళ్లు చాశాడు. ౭౭ స్థానిక చారిత్రకసంపుటాల్ని కూర్చాడు. మైసూరు చరిత్రరచనలో మార్కు విల్క్లెకు చేదోడ్పాటు, వాదోహూ అయినాడు. అతని కార్యదీక్ష అనన్యసాధారణ మైనది. హిందూదేశచరిత్రకీ సంబంధించిన ఇతర రికార్డును సంపాదించినవారు మొకొకటిని మించినవారు మరెవ్వరూ లేరు.

గవర్నమెంటు అతని ఖర్చుల్నీ, పండితుల జీతాల్నీ మాత్రం భరించేది. వస్తువులకీ, పుస్తకాలకీ అతను స్వంత డబ్బే ఖర్చుచేసేవాడు. అతడు ౧౫ వేల పానులు దీనికై వ్యయంచేశాడు. తన సర్వస్వాన్ని—సనాన్నీ, ప్రాణాన్నీ కూడా పరిశోధనకే సమర్పించాడు.

ఇంత వ్యయప్రయాసలతోనూ అతను నేకరించిన వస్తువుల్నీ పుస్తకాలనీ గవర్నమెంటువారు అతని భార్యదగ్గర ౧౦ వేల పానులకే తీసుకున్నారు.

మొకొకటి తలపెట్టిన కేటలాగుపనిని విలియం టెయిలర్ అనే ఆయన నిర్వహించాడు. అందులో అతని వస్తువుల్ని గురించి పుస్తకాల్ని గురించి వివరంగా వ్రాయబడ్డది. కేటలాగే ఐదువందల డబ్బెళ్లుటల పెద్ద గ్రంథంగా తయారయింది!

(అంధ్రభూమి- ఫిబ్రవరి ౧౯౩౭- లోని వ్యాసాన్ని అనుసరించి)

శివభక్తమాహాత్మ్యమునందలి వైశ్యమూర్తి నాథాభ్యుపమున నొకానొకరంగము
(శ్రీకాశీనాథరావుగారి తంజాపుర ప్రాచీనచిత్ర సంగ్రహమునుండి)

ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್

ఈ రెండు సంవత్సరములలోను వివిధ ప్రాంతములందు ప్రచురణాధికారులు (Propaganda Inspec-

ఇంతవరకు జనసామాన్య మీవిషయమై కనపరచుచున్న ఆశ్రద్ధ గర్వార్థమైనది. సంవత్సరముక్రిత మే ఆచార్య ప్రభులచంద్రరాయిగారు ఈవిషయమున తమ శీవ్రమగుఅసమ్మతిని వెల్లడిచేసిరి. ఈ దురలవాటు వలన కలిగెడనవ్వములను శాస్త్రయుక్తముగా వివరించిరి. దూరదృష్టితో చూచిన, 'తేనీరు' కూడ ఇతర సుత్తు పదార్థములవంటిదేయని నిష్పత్తినికతప్పదు. సహజముగాంగిగారుకూడ తమ అసమ్మతిని "హరిజన" పత్రిక యందు ప్రచురించిరి. కాని తగునంతఅలజడి జరుగలేదు. ముందుకూడ పరిస్థితు లిటులనే యున్నయెడల అమాను

కులగు పామరజను లీయలవాటుకు దాసులగుట తద్యము. మగ్ధతరగతివారినిగురించి వేరగ వ్రాయవసరము లేదు. వీరిలో మూడుముప్పాతిక యిందు కలవడినవారే. ఇక శ్రీమంతులగుపైతరగతులవా లేలయూరుకొందరు?

‘తేనీటి’ యొక్క మంచిచెడ్డలను గురించి యొకంత ఆలోచింతము. ఈజాతీయపరిశ్రమ (National Industry) ను దేశీయులెల్లరు పోషింపవలయు ననెడువాదము కలదు. కాని దీనిని జాతీయపరిశ్రమగా పరిగణించుట కేవలము పొరపాటు. ఈపరిశ్రమయొక్క మూలధనము, ఆధ్వర్యము (Capital and Management) యూర పియనులచేతులం దున్నవి. అస్సాము ‘తేయాకు’ తోట లందు హైందవకార్మికు లెట్లు పరిగణింపబడుచున్న సంగతి మనకు పూర్తిగా తెలియును. ఇటీవలవరకు కేవలము బానిసమాత్రులుగ నుండిరి. ఈమగ్ధు కొన్నిసౌకర్యములు జరిగినను మొత్తముమీద తృప్తికరముగ లేదనియే చెప్పవలసియున్నది. దూరదృష్టితో చూచిన యెడల ‘తేనీరు’ కూడ విదేశీయపానీయ మనుటయందతిశయోక్తి లేదు. దీనిని “స్వదేశీ” పానీయమనుట అవమానకరముగ నెంచవలసియున్నది.

‘తేనీరు’ ఉత్సాహమునిచ్చు పానీయ (Cup of cheer) మనిచెప్పెదరు. ఇం దెంతమాత్రము నిజము లేదు. ఇందుగల ముఖ్యవస్తువైన ‘ట్యానిక్ ఆసిడ్’ (Tanic acid) ఉద్రేకము కలిగించునగుము కలిగియున్నది ఎక్కువగా తీసుకొన్నపుడు మత్తు (Intoxication) కూడ కలుగును. ముఖ్యముగ నిద్రను లేపండ్ (Insomnia) చేయును. కొలము గడచినపిదప కొడిపాటి విషము (Slow poison) గ పరిణమించును. మామూలుగ నుండెడి ఆకలిని (Appetite) తగ్గించును. ఈ దురలవాటు నాగరికతావక్షణమునెడి భావముకూడ వృద్ధియగుచున్నది. తాము త్రాగుటయేకాక చూడవచ్చు వారందరకు కేళిపాళితో నిమిత్తము లేకుండ ‘తేనీరు’ నిచ్చుట ఆచారమైపోయినది. ఇందులకు ఖర్చుకూడ మితిమీరిపోవుచున్నది. ఇప్పుడైనను అనర్థదాయకముగు ఈ ‘తేనీటి’ని విస్మరించి సకలవిధంబుల పుష్టికరమైన ‘పాలను’ త్రాగుట మంచిది. ప్రస్తుతపు రాజ్యపరిస్థి గారైన లిన్ లిత్ గో ప్రభువుకూడ ‘క్షీమ’ యొక్క శ్రేష్ఠతను గురించి నోక్కినక్కాణి. చుటయే కాక దీనిని అనుచరణలోనికి తీసుకువచ్చుటకు కూడ ప్రయత్నించుచున్నారు. ఈ విషయమై పెద్దలందరు కూడ ఒకరినొకరు నడిచి వాంఛనీయము.

భారతీయ చిత్ర కళ

గ్రంథకర్త: తలిశెట్టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

ప్రాచీనకాలమునుండి భారతదేశమున చిత్రకళ పొందుచువచ్చిన మార్పులు, అభివృద్ధి మొదలయిన విషయములు, హైందవ చిత్రశైలినోదయము, జాడ్యకాలమునాటి చిత్రకళ, అజంతవిధానము, బౌద్ధవిహారములందలి చిత్రకళ, మొగలు చిత్రకళావిధానము, రాజపుత్ర చిత్రములవైఖరి, నేటిచిత్రములు మొదలయినవానిని గూర్చిన చరిత్రాదులు వివరముగా నీ గ్రంథమున చర్చింపబడినవి. ఆయాకాలపు చిత్రవిధానమును దెలుపునట్టి త్రివర్ణ-ఏకవర్ణచిత్రములు నలువది ఇందు గలవు. చిత్రకారులు, చిత్రకళాజిజ్ఞాసువులు, చిత్ర కళాభిమానులు నగు వాంఛనలెల్లరు తప్పక చదువవలసిన గ్రంథము.

కెల. రు. ౧-౧-౦.

మేనేజరు, ఆంధ్ర గ్రంథ మాల, నెం. 2, తంటుచెట్టిపిడి, మదరాసు.

మాటవరస

భవిష్యత్ కాలమున

౧. బస్టిరోడ్డు

బస్టిరోడ్డుకేసి చూస్తే జీవితం అంటే పెద్ద పోటీపందెం అనిపిస్తుంది. ఈ పందెంలో ఎవడిబాధ వాడిది అని తెలుస్తుంది. సకల మానవసమత్వం తెలిసి నమ్మనస్పటికీ, ప్రతి వాడూ మరోడ్డి దిగదొక్కి ముందుకి తను పెందరాళే వెళ్లాలని చేసేప్రయత్నం ప్రత్యక్షం అవుతుంది. పెందరాళే వెళ్లాలంటే వేగం ఎక్కువవుతాళి. ధనవ్యయం చేస్తేగాని వేగం సిద్ధించదు. అందుచేత ధనవంతుడు బయల్దేరి, అనవసరంగా, తాత్కాలికంగా తనంతట తను తనకి ఆరోపించుకున్న అధికారాన్ని ప్రపంచంమీద చలాయిస్తాడు. ఆ చలాయించుకూడా మనం చూడచ్చు. మనిషిని తప్పుగో మని బల్లవాళ్లు. అందులో రెండెళ్ల బండివాణ్ణి ఒంటెద్దుబండివాడు, వీల్లద్దర్ని జట్కామనిషి, వీల్లముగ్గుర్ని రెండుగుడ్డాల కోడివాళ్లు, వీల్ల నలుగుర్ని సైకిల్వాళ్లు. పాపం, రెండెళ్లబండివాడు మనుష్యుల్ని తప్ప మరెవర్ని తప్పుగోమని తిట్టడానికి లేదనుకున్నాడు. కాని, ఒకచోట ఒక రెండెళ్ల బండివాడు ముందున్న ఒకబండిని తప్పుగో మంటున్నాడు. తీరా ఏమిరా అని చూస్తే, ఆ ముందుది పోతులబండి. సరి, ఇ దాఖరు. వీడు మరి తప్పుగోమని తిట్టడానికి ఏవాహనం లేదనుకున్నాడు. కాని, మరొకసందర్భంలో

ఒకపోతులబండివాడు ముందున్న బండివాణ్ణి 'తప్పించు, కట్లాపట్లా?' అని మోటుగా తిడుతున్నాడు. ఏంచెప్పా అని చూసేసరికి - ఆ ముందుబండికి కట్టింది ఒకయెద్దూ ఒక పోతును! పెత్తనం ఇచ్చేదా తెవడేనా ఉండాలిగాని, పెత్తనం ఇచ్చి నెత్తియెక్కించుకునేసరికి, వేనుకూడా తలంతా కొరికెయ్యగలదు. వీల్లందరికీ వైవాడు సైకిలిట్టు. ఇతను నోరు విప్పకుండానే, గంట గిలగిలలాడించి అభావ్యి చేస్తాడు. వీల్లందరికీ వై వాడు మోటారు సైకిల్ గారు. ఆయన కేవలం జనం వస్తారాల్ని హోరెత్తగొట్టి డబ్బబలాడించి దారి పుచ్చుకుంటాడు. అతనిధోరణిలో కొంత లయ ఉందని గానశాస్త్రజ్ఞులు చెబ్బలాడితే ఆడచ్చుగాని, పామరులప్రాణానికి అది ప్రళయంగా ఉంటుంది. దుమ్మురేక్కొట్టడంలో అతడు ప్రథముడు. బస్సు వీరికి వైమాట. మహాబస్టిల్లో తప్ప కడంచోట్ల వీలయినంతమందికి నోట మట్టికొడితేగాని దానికి తోచదు. ఒక వ్యక్తితాలూకు స్వంతకారు వచ్చేసరికి వీరంతా దారివదలాలి. డ్రైవరు యొక్క ఔన్నత్యం, చక్రత్వం గమనించడానికి ప్రస్తుతం సావకాశం చాలు. "బతకవురా! సావాలనుందా! నూకల్లేవురా! కట్లు లేవురా! చెవుడా! బుద్ధిలేదురా! యెదవా!" అనే మార్దవంగాఉండే మందలింపుల్తోనూ,

అవాచ్యాలైన మరి యితరమాటల్తోనూ, ఎంత గొప్పవాడైన పానచారైన్నా సరే సాధారణంగా ఉత్తపుణ్యానికి డ్రైవర్లుకొందరు సరదాగా, అలవాటుచొప్పున హెచ్చు రిస్తారు. అందుచేత ఎంతహడావిడీ అల్లరిచేసి, ఎంతదుమ్ము రేగకొస్తే రోడ్డుమీద ఆంత గొప్పవాడు కదా అని మనికితెలుస్తుంది. ఒక స్వంతవ్యక్తి కారునా, ఒక సంఘం తాలూకు కారైతే, ఆడ్రైవరికి భూమిమీద ఎప్పుడూ అడ్డు ఉండకుండా తప్పగోవలిసిందే. కాని ఈశ్వరవేరు ఉండితీరుతుంది. రావణుడికి మైరావణుడు ఉంటాడు. అల్లానే ఎంతకొమ్ము త్రిరిగిన కారుడ్రైవరుకీ కూడా అప్పీలుంది. గట్టిపదార్థాలు చెప్పమంటే ఓ కుర్రాడు 'ఇనుము' అని చెప్పాడట. ఇంకా గట్టిది 'ఉక్కు' అని చెప్పాడట. ఇంకా గట్టిపదార్థం ఏది అని అడిగినప్పుడు 'దున్నపోతు' అన్నాట్ట. మేష్టరు, 'అదేమిరా, దున్న పోతా ఉక్కుకంటే గట్టి?' అని కోపపడ్డాట్ట. అప్పుడు కుర్రాడు, 'అవునండీ, ఉక్కులో చేసిన కార్ని దున్నపోతు ఆపేస్తుందండి' అన్నాట్ట. అల్లాగ్గా, దున్నపోతుగారుగాని, లేక వారి తాలూకు పట్టమహిషిగాని, ఎంత కారువారు ఎంత హోరుచేసినా లక్ష్యపెట్టక చెక్కుచెదరకుండా కార్ని ఖణాయించి ఆపేసి, అవలీలగా ప్రైజు పుచ్చుకుంటుంది. ఇక్కణ్ణించి మనం దుమ్ముఘట్టలో ప్రవేశిస్తాం. అందుచేత, ప్రస్తుతం బస్తీరోడ్లమీద మనికి కనిపించే యితరదృశ్యాల్ని వొదిలే

సెయ్యాలి. అవి ఏవి అనగా, పైడుకాలవలు: పైడుకాలవల్లో ఉన్నన్ని వర్ణభేదాలు ఎక్కడా లేవు. అవి ఓపక్కగా ఏడవండ్రా అంటే అల్లా ఏడవక, స్థితి పాడుచేసుకుని, రోడ్డుకి అడ్డంగా నడుస్తాయి భయభక్తు లేకుండా! వాటిలోనీరు: దానికి, రామరామ, బొత్తిగా సిగ్గు లేదు. పాతనీరు ఎండమంటే ఎండదు, ఆయిలు చిలికినా మండమంటే మండదు, పోనీ కంపులేకుండా ఉండమంటే ఉండదు. తననిగురించి అడ్డమైనవాడూ తలోమాటా అని తలో తిట్టూ తిడు తున్నారని అది లోపల్లోపల తెగి కుల్లి కుల్లిపోతూంటుంది. 'నిజం దేవు డెరుగును, నీరు పల్లం ఎరుగును' అని శాస్త్రం. 'మనం నిజాన్ని దేవుణ్ణికూడా ఎరగం గనక, నిజం దేవు డెరుగు నని నమ్మితే నమ్మచ్చు. కాని ఈ పైడుకాలవలకేసి చూస్తే 'నీరు పల్లం ఎరుగుండడం'నందేహించవలి సొస్తోంది. వాటిల్లో నీరు 'నీరు' అనే శబ్దానికికూడా అప్ర తిష్ఠతెస్తోంది, ప్రతిష్ఠతో ఉంటున్నా ననుకుని. దానికి పల్లం ఏవేపో తెలియకపోతే చస్తామా మరీ! పొద్దున్న తూర్పుకి వెడుతూంటుంది. మనం ఎదేనా పని చూసుకుని కాస్సేపట్లో చక్కావచ్చి మళ్లీ చూసేసరికి పడమటగా పోవాలని తంటాలు పడుతూంటుంది, దిక్కు మాలి తంటాలుపడడం ఇదీనూ! ఇవిగాక, పైపులు: అక్కడ స్నాన, పాన, తౌళన, గ్రహణ, క్రీడ వగైరా ఉద్దేశాలతో అనేక జనం పోగవడం: ఒక్కొక్కప్పుడు కుంభ

మేలా: ఘటవాయిద్యం: మాతృభాషలో ఉపన్యాసపు పోటీలు: అక్కడే యుద్ధాలు-జిహ్వోత్తప్రయోగాలు. ఆ వైపులపక్క బస్సు జంతువులు: అనేకదూరం, శ్రమపడి, తొందరగా తిరిగిరావడంవల్ల అనేకరకాల మాలిన్యం పొట్టనెట్టుకుని స్వగ్రామం వేంచేసిన అంచీబస్సులు. వాటిని పరిశుభ్రంగా, వైచెప్పిన మాలిన్యం యావత్తు అక్కడా అక్కడా పడిపోకుండా, మంచినీళ్లు తీసుకునే చోట పరిచి ఉంచితే, యథాశక్తిగా జనం ఆరిస్తారు, ఎక్కడికక్కడకే ఆయిరి, అని వైపుపక్కనే, పల్లెటూరిచెల్లో గేదెల్ని కడిగినట్టు, ఈ బస్సుల్ని కడగడం. ఇంక రకరకాల కంపులూ; వాటికి ఆటపట్టులూ: వగైరా వగైరా ఉన్నాయి. అవన్నీ వొదిలి దుమ్ము గురించిమాత్రం కొంచెం ముక్కుపట్టుకుందాం.

దుమ్ము హైరోడ్డుమీద ఎక్కువ ఎత్తుగా లేస్తుంది. ఆల్లా పైకి లేచిపోడంలో దానికి దురుద్దేశం ఎంతమాత్రం లేదు. సరిగదా, దానిగో లంతా ఏమని అంటే, 'హైరోడ్డు' అనేదాల్లో 'హై' అనేది సార్థకం చెయ్యాలనే. అందుకనే కోచిబళ్లమీద కూర్చుని, అళ్వాల్ని తోలేవాల్లా వాళ్లు కూడా 'హై' అనడం. పైగా ఆదుమ్ముని ఏంజెయ్యనున్నారు?

అప్పులు ఎగిరిపడతారనిన్నీ, నీచస్థి తిలోవాల్లని కదిపితే, ఇల్లానే, కదిసినవాడి మీదే కాకుండా దాచేపోయేవాళ్ల నెత్తిమీద

దకూడా భైటాయిస్తారు అని కూడా ఋజువు చెయ్యాలని అది బయల్దేరింది. బస్తీ దుమ్ము బాగా మరిగి కొందరు పొడుం పీల్చడం మానేశారు. అందుకని నన్యవర్తకులు కొందరు పొడుంకొట్లు ఎత్తేసి, దాంతో ఐ.పి. పెట్టేశారు. కొందరూ, పొడుంచేసుకోడానిక గాని, కొట్టుదాకా వెళ్లడానికిగాని బద్ధకించిన వాళ్లు, హైరోడ్డుమొగిలో మాటలెట్టుకుని, గుక్కలయిపోనిచ్చి, తమరి తాతగారి సొమ్ము లాగ, ఒక్కొక్కపీలుపుకి మూడేసిగజాల దుమ్ము పీలుస్తూంటారు. ఎదోవిధంగా, సలుగురూ, జాతిమత వివక్షతలేకుండా, బస్తీ దుమ్ముమూలాన్ని ముక్క-మూసుకుని నడిచి పోతూ, (తిట్టుగోడానికే వీల్లేకుండా అంతకు ముందే నోరుమూసుకుని) సనాతన ధర్మం నిలబెడుతూ, యోగసాధన విషయంలో ప్రథమప్రయత్నాలు బలవంతం మీద చేస్తున్నారు. ఈ దుమ్మువల్ల ఉఫ్ అంటే ఎగిరి పోయే జనంకూడా కొంచెం గురుత్వం, భారీతనం సంపాదిస్తున్నారు. బస్తీదుమ్మువల్ల హైరోడ్డుపక్కల గోడలకి మందం పెరిగి పోడాన్ని చూసి, గోడలికికూడా పెరగడం ఉంటోంది గనక, చెట్లలాగ ఏదో ఒకరకం జీవం వీటికికూడా ఉండితీరాలని ఏ ధురం ధరుడో కనిపెట్టకపోతాడా, అపూర్వ వ్యాసాలు ప్రకటించి పట్టాపుచ్చుకోక పోతాడా అని, కొన్ని పరిషత్తుల్లో తన్ని మిత్తం పట్టాలుచేయించి, మెరుగెట్టించి, 'రడీ'లో ఉంచారు. 'దుస్థి' అంటే దుమ్ము

వల్ల కలిగేస్థితి అనేవిగ్రహం చెయించాలని కొందరు అన్నారు. సృష్టి, స్థితి, లయాలు దుమ్ములోనే నని మనికి బస్తీదుమ్మువల్లే తెలిసాస్తుంది. దుమ్ముకేసి చూస్తే, అన్నిం దాలూ మానవుణ్ణి తను కనిపెడుతుంటే, మానవుడు కనికరంలేకుండా తనని ఉపయో గించినందుకు, మరి ఓర్పుకోడు దుర్భరమై భూమి మానవుణ్ణి దుమ్మెత్తిపోస్తోందా అని విస్తుంది. ఇప్పటిదాకా కొందరు జనం 'కళ్ల జోణ్ణి' పట్టుకుని 'ముక్కద్దా'లనీ, 'ముక్కు జోడనీ కూడా వాడేస్తున్నారు. ఇక అట్లాంటి వాళ్ల ఆటక సాగవు. బస్తీదుమ్ముగర్భమా అని ముక్కురాష్ట్రానికి ప్రత్యేకపుజోడు ఏర్పాటు కావచ్చు. కాళ్లకి రకరకాల జోళ్లు ఉన్నాయనీ (అంటే బంగారంనీ, వెండినీ, ఇనుపనీ, కర్రనీ) —చేతులికి జోళ్లున్నాయనీ, కళ్లకి జోళ్లు సరే సరి అనీ, —చివరికి కర్మ దళ చెవలకి గుడా జోళ్లుండడం ఏమిటి, మాకు లేకపోవడం ఏమిటి అని ముక్కు రంధ్రాలు చిరకాలం భగవంతుణ్ణిగురించి వాయు భక్షణమాత్రం చేస్తూ తపస్సుచేశాయిట. "క్రమేపీ చుట్టుపక్కలవాళ్లందరికీ రాష్ట్రాలు ఏర్పడనీండి. ఆ పని జరిగిపోయిం తరవాత మిగిలిపోయింది దానంతట అదే మన స్వంత రాష్ట్రంగా ఏర్పడుతుంది. ఇంకోర్ని అడగా అక్కర్లేదు, వాళ్లు ఇవ్వా అక్కర్లేదు, మనం దానం పట్టా అక్కర్లేదు." అని ఆంధ్ర జన వేదాంతుల్లాగ ఊరుకోక అవి తపస్సుచేసే నదికి, "మీకు తొలగిన అన్యాయం కాదు

యుగం రానీండి తొలగిస్తాను" అని ఆయన అన్నట్టే. కారుయుగం అంటే కారేజి. అదే ఇంగ్లీషులో గారేజి అనిఅంటున్నారు—అరవ సాంప్రదాయంలో 'క' కారాలు 'గ' కారా లుగా మారతాయి గనక. ఎంత గొప్పవా ళ్లేతేం, పట్టపగలు అశేషజనానికీ, కళ్లల్లో దుమ్ముచల్లగలవా రంటారుగదా అని రోడ్డు మీదే తెలుస్తుంది. అటువంటిప్పుడు, ఇక రాత్రివేళ అడిగారూ కథ! సాయత్రం పడ్డ తరవాత కార్లు, ఇంటిమొహం పట్టిన యెడ్ల లాగ మరీ జోరుగా నడుస్తాయి. ఎంచేతంటే, పక్కలైతే వినపడడం కోసం కుయ్యాలి. రాత్రి కనపడితే చాలు. వెలుగుయొక్కవేగం శబ్దం నేగానికి లక్షరెట్లు, మల్లా మాట్లాడితే పది లక్షరెట్లు. అందుకని రాత్రివేళ కాకు చాలా దూరంలో ఉండగానే ఆధూళిమండ లంలో కారుదీపోదయం అయి, మనికీ వచ్చే కారుకీ మధ్యనుండే జన జంతు శకటాదులు అన్నీ ధూళితెరమీద ఆడుతున్న నవీన యుగపు తోలుబామ్మల్లాగ, తెల్ల కాగితం మీద సిరాబామ్మల్లాగ మిక్కిలి శోభగా ఉంటాయి. అందరికీ ఏకరంగు ప్రసాదించడం వల్ల వర్ణభేదం నశించడానికీన్నీ, మధ్య జాగాలో ఉండే వీర్ని వార్ని కుడా ఏక కాల మందే అది తాకుతూఉండడంవల్ల అస్పృ శ్యతా దోషానిన్నీ తొలగించడానికి బస్తీ దుమ్ముకిందూమీదూ తెలియకుండాపనిచేస్తోం దని చెప్పచ్చు. బస్తీపైరోడ్డుమీద, రాత్రివేళ, జట్కూలో వెడుతూ, మాస్నేహితు డొకా

యన, — అతడు ప్రబంధకవిత్వం తప్ప మెచ్చడు — ‘స్మరశీలీముఖ కుసుమ కేసర పరాగధూళి’ — అనేది జ్ఞాపకం తెచ్చుగుని, అప్రస్తుతం అని తెలిసినా శ్రీ నాధుణ్ణి పొగడి, మెచ్చి అంతటితో ఆగక, ఆదుమ్మ మీద కక్షత్యం యత్నించి, బస్తీ శృంగార వ్యవహార ప్రారంభోత్సవం సూచించడానికి బయల్దేరిన పుష్పబాణ విలాసఫలితం అన్నాడు. కొన్నిచోట్ల వీధిపాళు తామే చీకటికి భయపడి కళ్లు మూసుకున్నట్టు కనిపిస్తాయి ఒక్కొక్కప్పుడు మూడు నాలుగు కార్లు ఇటూ అటూ ఒకేక్షణంలోనే వెళ్లడం గనక తటస్థిస్తే, వీధిపాళు ఎక్కడుంటాయో చెప్పగోడానికి ఇతరదీపాలు పట్టవాలి. ఏమైనా చెప్పడం గగనం. రాత్రిభాగంలో వెలుగుకిరణాలకి దుమ్మనేది ఒక వైభవం తేవడంవల్ల, వెలుగులూ అడ్లుగిడలూ గమనించి, గ్రహణాల కారణాలూ, రకాలూ, ముక్కు మూసుకుని నేర్చుకోవచ్చునని భూగోళధూళిశాస్త్రప్రియులు చెబుతున్నారు. ధూళి లేనిపక్షానికి వర్షాలు నశించుతాయి గనక, ఇది మానవులకి అత్యంతోపయోగం అని కొందరిమతం.

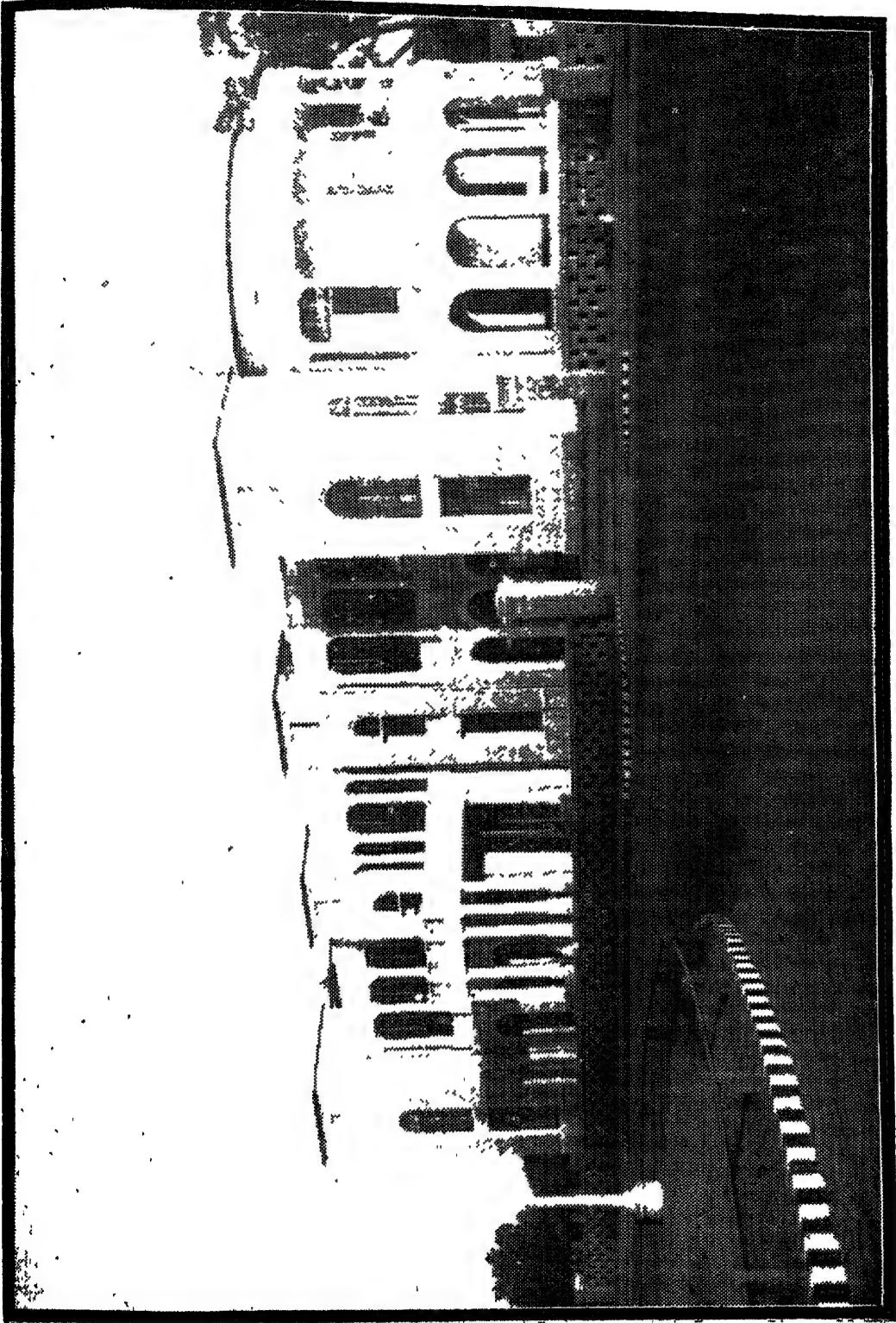
౨. పదిరూపాయల టిక్కెట్టు

హద్దూ పద్దూ లేకుండా తిరగడాన్ని గురించి చెప్పేటప్పుడు తెలుగువాళ్లు, కాలు గాలినపిల్లిలా తిరగడం, మారని డబ్బులా తిరగడం, తడిమన్ను పొడిమన్ను అయేటట్టు తిరగడం, అనుకుంటేలా తిరగడం, అరుపు

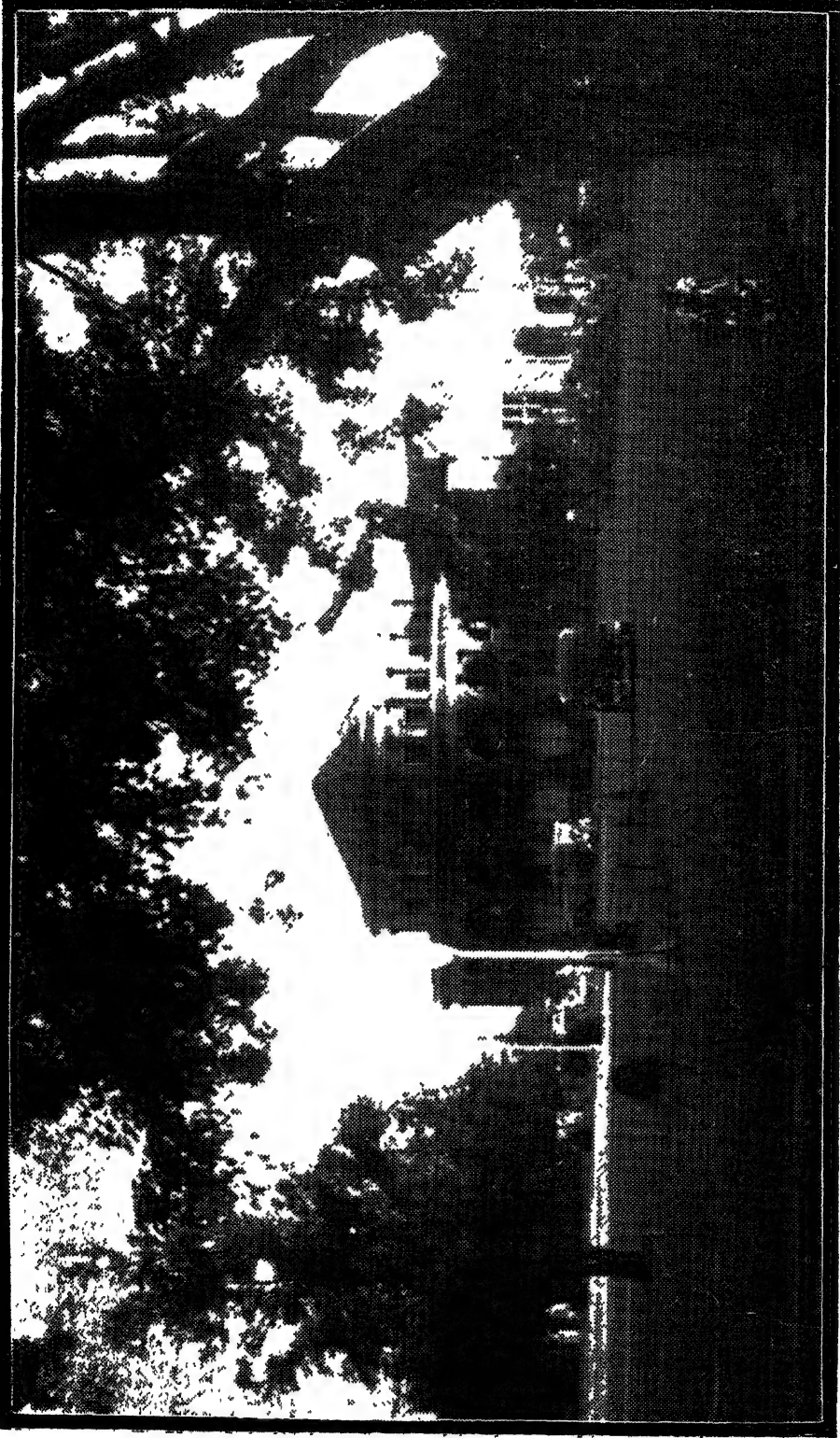
పైకిల్లాగ తిరగడం అని అంటూంటారు. రైలు కంపెనీవారి ధర్మమా అని ఇటీవల ‘పదిరూపాయల టిక్కెట్టువాడులాగ తిరగడం’ అంటున్నారు. తిరగడానికి నియమించినకాలం వెనక నెల ఉండేది. ఇటీవల అది చిక్కి సగం అయింది. ఆ రోజుల్లో జనం కొత్తవార్ని కలుసుకోగానే, ‘ఎప్పుడు రావడం?’ అని మెచ్చురించి, ‘నేను ఈమధ్య పదిరూపాయలు’ అని అవతలవారు అనగానే, ఇంకా ఏదస్తరం విష్వతారోఅని, ‘అల్లానా? నాకు పనుంది సెలవు’ అని చెప్పేసి బలవంతపుసెలవు పుచ్చుగుని పోతూండడం జరిగింది. ఈ రీతిగా తెలుగుభాషలో చరితార్థులైనవాళ్లని అందరినీ అభినందించవలసిందే. రైలువాళ్లు మంచిపని చేశారని కొందరన్నారు. తెలుగువాళ్ల ప్రథమావేశం, వేలం వెట్టి, డబ్బుఖర్చు కేదాంతం ఎగనందోసి సొమ్ముచేసుకున్నారని కొందరన్నారు. “ఉన్నపన్నీ దబ్బున చూసుకోవచ్చు, రండయ్యా!” అని రైలువాళ్లు పిలుస్తూంటే రాం అని పట్టుపట్టడం భావ్యంకాదని, పన్నున్నవాళ్లూ, పన్ను ఉన్నాయి అనుకున్నవాళ్లూ, పనిలేనివాళ్లూ, ఏదోపని ఏర్పాటు కాక పోతుందా అనుకున్నవాళ్లూ, ‘ముందు టిక్కెట్టు కొనేసి ఓమూల్నించి సర్కిటు ప్రారంభిస్తే ఏ ఊళ్లోదిగినా అక్కడ ఏ ఎరుగున్నవాడో, వాడులాంటివాడో దొరక్కపోతాడా, ఎక్కడో ఎల్లానో మకాం వెయ్య లేకపోతామా, కానీ! దేవుడున్నాడు!’ అను

కున్నవాళ్ళూ, ఇంకా చాలామంది ఇతరులూ కుడా ఆతరుణం ఉపయోగించుకున్నారు. టిక్కెట్టు పదిరూపాయలైనా, వందలకొద్దీ జనం చిన్న పెట్టిస్తే పన్నుకి గుణా ఎగడి, వేల కొలది టిక్కెట్లు కొనుక్కోగా, రైలువారి కొచ్చిన పబ్బు లక్షలమీదా, బయల్దేరి తిరిగిన జనం సొకల్పించుకున్న పన్ను కోట్ల మీదా, ఈ జనమూ వీరియొక్క దర్శన, సమావేశ, పరిచయ, ఆతిథ్యభాగ్యం పొందగలిగిన ఇతరజనమూ పడిన కష్టాలు శతకోట్ల మీదా ఉంటాయని మాన్మేహితుడు ఒకాయన మదింపువేశాడు. వీరిలో చాలామందికి నెరవేరిన పన్ను లెక్కకి అందవు. కొందరికి పన్ను ఒకట్లమీద అయినాయి. కొందరికి ఒకటేపని నెరవేరింది—ఇంటికి చేరుకోడం—చాలామంది పని అయిపోయింది - కాలం అయిపోయి ఇల్లుచేరేనరికి. కొందరికి గజెరోజులపాటు నిరుద్యోగసమస్య తెగిపోయింది. అందరికీ నిష్పక్షపాతంగా 'దశ' మారిపోయింది. రైలువారు జవానికి, ఇటువంటివే నూతనదశలు త్వరత్వరగా ఇప్పిస్తారనిన్నీ, వందరూపాయల టిక్కెట్టుమీద సంవత్సర

మున్ను, వెయ్యిరూపాయల టిక్కెట్టుమీద రూపజీవితమున్నూ తిరిగి పనులుచూసుకోవచ్చును అని అంటారనిన్నీ, అప్పుడు బ్రతికున్న తెలుగువాళ్లంతాకుడా రైల్వేకి ఇటో అటో ఎటో తమకే తెలియని స్టేషన్కి వెడుతుంటారనిన్నీ, అప్పుడు బస్టీల్లో దుమ్ము తగ్గి, కంపుపోయి, జనం ఉండరు గనక ఆరోగ్యంపొచ్చి, ఇళ్లుచౌకై ఇంకాబోలేడు సదుపాయాలు వాటంతట అవే సిద్ధిస్తాయనిన్నీ, ఎల్లానో అల్లా ఆ పైములోనే కొత్త ఎన్నికలు పడేటట్టుచేసి కొన్ని కక్షలవారు ఒకటి మెజారిటీతోటేనా నెగ్గా అని చూస్తున్నారనిన్నీ పామరులు అనుకుంటున్నారు. ఈరీతిగానే ౧౦౦౦ రూపాయలకి ఓడమీద భూలోకయాత్రా టిక్కెట్టున్ను, మరి కొంతకాలానికి ఓలక్షరూపాయలకి విమానం మీద సంపూర్ణ గ్రహచారపు టిక్కెట్టున్నూ దొరుకుతాయనిన్నీ, అప్పుడు జీవరాసులు సశరీరంగా ఈరేడులోకాలూ పర్యటనం చెయ్యవచ్చుననిన్నీ శాస్త్రజ్ఞులు నమ్ముతున్నారు.

పురపాలక సంఘకార్యాలయము

కర్బున్ పార్కులో పట్టుకున్న ట్రైబుల్, శేషాద్రి స్మారకభవనము

వార్తాపత్రికలు

పి. టి. రామాచార్యులు

వార్తాపత్రికల నెరుగనివా రుండరు. “వార్తాపత్రికలు” అనుపేరును బట్టియే వానిలో నెట్టి యంశము లుండునో తెలియుచున్నది. కబుర్లు, విశేషములు, ఆశ్చర్యకరమైన వృత్తాంతములు, అభిప్రాయములు, ఉపన్యాసములు, సిట్టికథలు, నానావిషయములను వార్తాపత్రికలనుండి మనకు తెలియుచున్నవి. మనదేశము నందలి విషయములైనసేమి, దూరదేశములందలి విషయములైనసేమి, ప్రపంచమునందు జరుగుచున్న నానా విచిత్రవిషయములను తెలియజేయునదియే వార్తాపత్రిక.

వార్తాపత్రికలు ప్రచురించువారికి కొత్తసంగతులెట్లు తెలియును అనువిషయమున మనలో చాలమందికి కొంత సందేహముండవచ్చును ఏ స్పెయిన్ దేశములోనో ఒకమూల యుద్ధము జరుగుచుండినయెడల, ప్రతిదినమును ఏ ఊమిజరిగినది, ఏపక్షమువారిశక్తి తగ్గుచున్నది మొదలగు వృత్తాంతములు మన ఆంధ్రపత్రికకు ఎట్లు తెలియును? ఇతరపత్రికలను జూచి వ్రాసికొందురా? అట్లయినచో ఆ ఇతరపత్రికలకు మాత్రము ఈవిషయములెట్లు తెలియును? ఈపత్రికలకు ఈవిషయములను తెల్పుటకు అచ్చట ఎవరైనను ఉన్నారా? అను సందేహములు మనకు కలుగవచ్చును.

ప్రపంచమునందున్న ప్రతిముఖ్యపట్టణమునందును నార్తలకొరకై తమవారి నొకరిని నియమించుట ంట్టి గొప్పవార్తాపత్రికైనను సాధ్యముగానిపని. కాన పత్రికల కన్నిటికిని నానాదేశములందలి వృత్తాంతములను దెల్పు సంఘ మొకటి కలదు. దీనిని రూటరు (Reuter) సంఘము అని అందురు. రూటరుసంఘమువారు ప్రపంచమునందలి ముఖ్యస్థలము లన్నిటియందును కలరు. ఏదేశమున దెచ్చట నొకముఖ్యవిషయమో, విచిత్ర విషయమోకాని జరిగినను వెంటనే వీరు తమ ప్రధాన కార్యాలయమునకు తగిలిద్యారానో, లేక రేడియో

మూలముగనో అట్టివిషయములను తెలియజేతురు. అచ్చట నున్నవారు ఈవిషయములను నానాదేశముల పత్రికలకును రేడియోమూలముగనో, తంతిమూలముగనో తెలియజేతురు. ఇట్లు దినదినమును నానావృత్తాంతములను వీరు తమకు తెలియజేయవలెనన్న పత్రికాధిపతులు వీరికి ప్రతినెలయు కొంతధనము చెల్లించవలెను.

రూటరు కంపెనీ నానాదేశములందును జరుగు ముఖ్యవార్తలను మాత్రమే తెల్పును. ఇతరదేశములందలి సామాన్యవిషయములు మరకంతగా కాబట్టివు. ఫ్రాన్స్ దేశ మెట్టి యుద్ధసన్నాహములను జేయుచున్నదో తెలిసికొనుటకు మనకు కాతూహల ముండును. కాని లూవర్ నగర పురపాలకసంఘమువారు ఒక కొత్త ఆస్పత్రి నిర్మించుటకు తీర్మానించినసంఘము మనకు కాబట్టిదు. కాని అదేవిషయము బొంబాయిలోనో, కలకత్తాలోనో జరిగినయెడల మనకు కొంతయుత్యాహముండియే తీరును. కాన ఇట్టి విషయములను గూడ తెలిసికొని వ్యాపింప జేయుటకు ఒకొక్క దేశమునందును ఒక ప్రత్యేకసంఘ ముండును. హిందూదేశమునందును అట్టి సంఘ మొకటి కలదు. దీనిని అసోసియేటెడ్ ప్రెస్ ఆఫ్ ఇండియా (Associated Press of India) అని అందురు. వీరి ప్రతినిధులు మనదేశమునందలి నానాదేశములందును గలరు. ఐనను మనతెలుగుదేశమునందున్న ప్రతిజిల్లా వృత్తాంతములను, ప్రతి ఆంధ్రనాయకుని చర్యలను ఆంధ్రపత్రికకు దెల్పుటకు ఈ సంఘమునకు సాధ్యము గాదు. కాన ఆంధ్రపత్రికా విలేఖరులు (Reporters) మన తెలుగుదేశములో చాలచోట్ల గలరు. వీరు తెల్పు విషయములు ఒక్కతెలుగువారికే ఆవశ్యకములుగాన ఈవిషయములు సాధారణముగా తెలుగుపత్రికలలోతప్ప ఇతరత్ర ప్రచుంపబడవు.

ఈవిధముగ పత్రికాకార్యాలయమునకు మూడు మత్సమలనుండి వృత్తాంతములు వచ్చుచుండును. ఉదా

చరణముగ- ఆంధ్రపత్రికను కైకొనినయెడల ఒకవైపు ఆంధ్రపత్రికావిలేఖరులు తెలుగుజేతమనందలి నాల్గు చూలలనుండి తమతమ జిల్లాలలో నేమేమి జరుగుచున్నదో, ఎట్టి విచిత్రములు గలవో తెల్పుచుందురు. ఇంకొకవైపు ఎ. పి. వారు (Associated Press of India), రూబరువారును హిందూదేశమనందలి వృత్తాంతములను అన్యదేశీయ ముఖ్యవృత్తాంతములను దెల్పుచుందురు. చాలవిషయములు సంగ్రహముగ తంతి వార్తవ్వారా తెలియుచుండును. తిపాలా ఖర్చులను తగ్గించుటకు ఒకమారు చాల సంకేతపదములనుగూడ వృత్తాంతములనంపువారు ఉపయోగించుదురు. అట్టి వానిని సరిగా వ్రాసి చదువువారల కర్థమగునట్లు విపులీకరించుటయే పత్రికాకార్యాలయమువారి పని. ఇందుకుతోడు పత్రిక జనరంజకముగ నుండుటకై చిన్నచిన్నకథలను అపూర్వవిజ్ఞాన విషయములను, ఫోటోచిత్రములను, బహుధరలను, నానావిషయములను పత్రికలందు జొప్పించుదురు. ఇవన్నియు కాక ప్రతిపత్రికయందును రెండునూడు సంపాదకీయవ్యాసము లుండియేతరును. ఈవ్యాసములందు సంపాదకులు ముఖ్యవిషయములపై తమ యభిప్రాయములను దెల్పుదురు.

దీనినిబట్టి చూడ పత్రికప్రామాఖ్యము విలేఖరులపై ఎంతమట్టుకు ఆధారపడియున్నదో విశదమగును. రూబరుకంపెనీ కేంద్రస్థానమునకు వార్తల తెలియజేయు విలేఖరి గాని, ఎ. పి. పక్షమున పనిచేయుచున్న విలేఖరిగాని, కడకు ఏకుగ్రామమునకో ఆంధ్రపత్రిక పక్షమున ప్రయాణముచేసిన విలేఖరికాని విశేషములను విశదముగ తెలిసికొని శీఘ్రముగ తెలియజేసినగాని ప్రయోజనములేదు. పత్రికా కార్యాలయమునందలివారు ఎంత శక్తి సంతులై నను, బుద్ధిమంతులైనను విలేఖరులు వృత్తాంతములను సరిగాపంపకపోయినచో ఏమియుజేయలేరు కనుక వార్తాపత్రికలు బాగుగానుండవలయునన్న విలేఖరులు శక్తిమంతులుగ నుండవలయును. క్రొత్త సంగతులన్నియు త్వరలోకనుగొని, వాటిని విపులముగను రంజకముగను వ్రాసి పత్రికాధిపతులకు శీఘ్రముగ నందజేయవలెను.

ఊరిలోనున్న విశేషములను అతిశీఘ్రముగ కనుగొను శక్తి విలేఖరికి అత్యవశ్యకము. జనసామాన్యమునకు అయిదు ఇంద్రియములు మాత్రమేయుండిన విలేఖరికి ఆరుఇంద్రియము లుండవలయునని చెప్పదురు. క్రొత్తసంగతులు, వార్తలు ఎక్కడికివెళ్లిన దొంకును, ఊరిలో ఎవరినిపట్టిన ఫలానా విషయము వ్యక్తమగును అని ముందుగనే అతిచాతుర్యముతో ఆ క్రొత్తసంగతులను పసిపట్టి తెలుసుకొనుటకు సతతము ప్రయత్నము చేయుటయే విలేఖరి ఆరుఇంద్రియము యొక్క కార్యము. చిన్నఊరియందుండు విలేఖరి పని గులభము. ఊరిలోనున్న వారందరిని అత డెరుగును. ప్రొద్దున నొకసారి ఊరంతయు చుట్టినప్పినయెడల విషయము లన్నియు తెలిసిపోవును. ఊరిలోనున్నవారందగు ఇతనికి కబుర్లుచెప్పచునేయుండుదురు. దారిలోనే అనేక విశేషములు తెలిసిపోవును.

శేర్పూయైనవిలేఖరి సతతము కొన్నిముఖ్య విషయములను గమనించవలెను. ఏవిషయమును గురించియైనను సరే, కొంతవృత్తాంతము తనచెవిని బడినదనిన, ఉత్తమ తరగతికిజేందిన విలేఖరి వెంటనే ఆవిషయమునుగూర్చి అన్ని సంగతులను తెలిసికొనుటకు పూనుకొనును. అసంపూర్ణ వార్తలు ప్రమాదకరములు. తెలిసీతెలియనిజ్ఞానము ఎందులోనైనా అపాయకరమే. ఇందుకొక ఉదాహరణము: అగ్నిప్రమాదమువలన ఒకయూరిలో నొకఇల్లం టుకొని కొంతమందికి అపాయము కలిగినదనుకొందము. కాలిపోయినఇల్లు ఎవరిదో, ఎవరికి అపాయముకలిగినదో ఈ విషయములు విశదముగ కనుగొనక, విలేఖరి ఈవార్తను అసంపూర్ణముగాతెల్పిఅదిపత్రికయందు అల్పే ప్రచురింపబడినయెడల, దూరదేశములందున్న వారివార్తనుచదివి, తమబంధువులేవరైన ఆయూరియందుండినయెడల వారికే ఈ మపాయము తలపించినదేమో అని భయపడుదురు. కాన విలేఖరి ఊరివారిని బాగుగా ప్రశ్నించి వర్తమానమును సంపూర్ణముగా తెలుసుకొనిన పిమ్మటనే పత్రికకు తెలియజేయవలెను.

ఏ విషయమును గూర్చియైనను సరే పూర్తిగా తెలుసుకోవలయునన్న ఆరు చిన్న ప్రశ్నలకు సమా.

ధానము బడయవలెను. (౧) ఏమి? (౨) ఎవరు? (౩) ఎక్కడ? (౪) ఎప్పుడు? (౫) ఎట్లు? (౬) ఎందుకు? ఏవిషయమునుగూర్చియైననుసరే ఈఆరుప్రశ్నలకును సరియైన జవాబు ఉన్నయెడల ఇక ఆవిషయమునుగురించి మనకు సంపూర్ణముగా తెలిసినట్లే. ఏ ప్రతికలానైనా ఒక వృత్తాంతము సరిగా ప్రచురింపబడినదనిన ఈ ఆరుప్రశ్నలకు అందుండి సరియైన సమాధానము వచ్చుననియర్థము.

ఈ ఆరు అంశములలో ఏ అంశమును ముందు వ్రాయవలెను అని సందేహము కలుగవచ్చును. ఏ అంశమును ముందు వ్రాయవలెననునదియు మనము వ్రాయు విషయ ప్రాధాన్యమునుబట్టి యుండును. వ్రాయు వృత్తాంతము చాల ప్రాముఖ్యమైన మనుజునికి సంబంధించినయెడల అందు 'ఎవరు' అనే అంశము ముందు వ్రాయవలయును ఒక పెద్దబ్యాంకును కొల్లగొట్టినారనిన అచ్చట కొల్లగొట్టిన విషయమే ప్రధానము గనుక అందు ఏమి అను అంశము ప్రధానము. ఈవిధముగ వ్రాయు విషయమునుబట్టి దానిలోని అంశములన్నిటిని వాటి ప్రాముఖ్యత ననుసరించి క్రమముగ ఒకటి వెనుక నొకటి చేర్చవలెను.

రామాయణమునందు హనుమత్సందేశాన్ని 'దృష్టా నీతా మయా రామ' అనే మాటలతో ప్రారంభించినాడు శ్రీవాల్మీకిహుద్దీ. నీతమృత్యు వెతుకబోయిన వారలలో ఆమెకు నెట్టుమొదట దర్శించు భాగ్యము హనుమంతునికే కలిగినది. పరమానందభరితుడై ఆవృత్తాంతమును రామునకు వెంటనే తెలియజేయవలెనని హనుమంతుడు రాముని కడకు అతివేగమున వచ్చెను. ఇక రాము డన్ననో నీతావృత్తాంతమునకై అత్యోత్సృక్యముతో నెదురుచూచుచున్నాడు. మేఘమును జూచు చాతకము వలె హనుమంతుని చూడగానే రాముని హృదయము పరిస్పందించినది. ఇట్టి స్థితియందు హనుమంతుని నోటినుండి నడలు ప్రతిపదమునకును ఒక విశేషప్రాధాన్యము గలదు. వృత్తాంత మంతయు సావధానముగ వినుటకు అట్టిసమయమున సాధ్యముగాదు. ఒకపదము నుచ్చరించి రెండవ పదము నుచ్చరించునంత

లోనే అనేకతలంపులు రామునిమనస్సును పీడించును. వ్యర్థపదములతోను, గౌరవహాచకములతోను కాలహరణము చేయుటకు అప్పుడు సమయముగాదు. చెప్పబోవు వృత్తాంతమున ముఖ్యాంశము నీతమృత్యు దర్శనమే. ఆ పదముతోనే ప్రారంభించినాడు ఆవృత్తాంతమును. వేయిచెప్పనేల? ఆ వాక్యమునందలి పదముల వరుస ఇంకెట్టి విధముగ నుండినను సౌమ్యము చెడును. దీని ననుసరించియే కాబోలు కాబిధానసుహాకవి తన మేఘ సందేశమునందు ఈ విధముగ వ్రాసియున్నాడు.

'భర్త ర్మిత్రం ప్రియ మవిధవే విద్ధి మా మంబువాహం' అనే వాక్యముతో తన సందేశమును ప్రారంభించు మరె యెవ్వడు మేఘునకు చెప్పెనట. భర్త వియోగదుఃఖమున మైమరచియున్న యెవ్వనిభార్యను ఇంకేవిధముగ పలుకరించినచు ప్రయోజనములేదు. ఆమె వినిపించుకొనదు. కాని భర్త యనినచాల, వెంటనే యామె సకలేంద్రియములును తనపై కేంద్రీకృతములయియుండును. కాననే యీమేఘుడు ఈపదక్రమము ననుసరింపవలెనన్నాడు. ప్రతికల విషయముగూడ నిట్టిదే. ఉన్నవిశేషమేదో చదువరికి శీఘ్రముగ డెలుపక ఉపాధ్యాయులతోను, సంబోధనయలతోను కాలహరణముచేసిన విగుగు జనించును.

కొందరు ఉన్నవిషయములను ముందు వ్రాయక వట్టివర్ణనలతో ప్రారంభింతురు. "రాత్రి పండ్రెండు గంటల, చిమ్మచీకటి; పారావాదు ఒంటరిగా పారావేస్తూ ఉన్నాడు. అంతయు నిశ్శబ్దం. కొంతనేపటికి పలుపంపుని శబ్దమువినవచ్చినది. ఇల్లు విడిచి కొంతదూరముపోగా కొంచెము పొగకనిపించినది అటుపిదప పొగ చాల యధికమై కొంచెముమంట గూడ కానవచ్చినది. ఆనైపుననే మరికొంతదూరము నడచి చూడ ఒక ఇల్లునకు నిప్పు అంటుకొనిన దని తెలిసినది....." ఈవిధముగ వ్రాసినయెడల, చదువరి విసిగి "ఏమయిందో విషయం త్వరగా విడవరాదు" అని కేకవేయకమానదు.

మరికొందరు ప్రమాణవచనములతోనో, నీతివాక్యములతోనో, లేక సాధారణముగ అందరికిని తెలిసిన

లోకోక్తులతోనో తమ వృత్తాంతములను ప్రారంభింతురు. ఇట్లు చేసిన, వ్రాయబోవు వృత్తాంతమున కిది యొక ప్రచండ-ఉపాధ్యాయమువలె నేర్పడి, ముందు బోవువృత్తాంతమును చదువకుండునుండునట్లు చదువరిని బెదిరించివేయును. అతినైపుణ్యముగల విలేఖకుడు తప్ప విగతవారు ఇట్టి ఆరంభమును జేసి సమర్థించుకొనలేరు.

వ్రాయబోవు విషయము సంతయు స్ఫురింపజేయు నొక చక్కని శీర్షికను (Heading) ఆలోచించి, మొదట వ్రాయవలెను. ప్రతికయందలి పుటలను బాదా సీన్యముతో తిరగవేయుచున్నవారిని గూడ చక్కనిశీర్షిక ఆకర్షించగలదు. శీర్షికను చదివినతోడనే చదువరికి ఉత్సాహముకలిగి వ్యాసములో నే మున్నదో తెలుసుకొనగోరి చదువనారంభించును. ఈశీర్షికలను పెద్ద యక్షరములతో ముద్రింతురు. శీర్షిక క్రింద చచ్చించబోవు విషయము నందలి ముఖ్యాంశములను సంగ్రహముగ కొన్ని వాక్యములలోనే తెల్పవలెను. ఇం దెట్టి వర్ణనలను ఉండకూడదు. దీనిని లీడు (Lead) అందురు. ఒకొకసారి వార్త లధికముగ వచ్చి అన్నింటిని ప్రచురించుటకు వీలు లేనియెడల 'లీడును' మాత్రము ముద్రింతురు. ఈభాగమును గూడ పెద్ద యక్షరములతో ముద్రింతురు. 'లీడు' వాక్యములను తుదివరకు జూచిన చదువరికి చచ్చింపబడిన విషయము కొంతవరకు బోధపడి ఉత్సాహ మింకను అధికమగును. అటుపిదప వ్యాసమును చదువక తీరదు. మొదటి పేరాయందు ముఖ్యాంశమును విపులముగ వ్రాయవలెను. పిదప ఒక పేరావెనుక నింకొకటి చదువ వలెనని చదువరికి ఎక్కువ కుతూహలము కలుగునట్లు అతనిదృష్టిని ఆకర్షించుచు విషయమునంతటిని సంపూర్ణముగ వ్రాయవలెను.

శీర్షిక నాలోచించుట, వ్రాయుక్రమము నిర్ధరించుట మొదలగు విషయములు వ్రాయుటకు ముందే జరిగియుండవలెను.

ఏ భాషయందైనను సరే, ఒక విషయమును ఎన్నియోవిధములగ వ్రాయవచ్చును. కావ్యముల కైతి యొకరీతి, నాటకముల ఘట్ట మురియొకటి. ఇక నవలలను,

వ్యాసములను, కథలను వ్రాయువారు గూడ ఒకొక ప్రత్యేకకైతి ననుసరింతురు. ఇట్లే వార్తాపత్రికలకు వ్రాయుటయందుగూడ నొక ప్రత్యేక విధానము గలదు. ప్రాథమిక వార్తాపత్రికలకు తగదు. సాధారణముగా వార్తాపత్రికలను చదివేవారందరును సామాన్యలేగాని విద్యాధికులుగారు. అదియు గాక వార్తాపత్రికను చదువునపుడు చదువరి ఎట్టి స్థితియందుండునో కొంత గమనితము. దినమంతయు ఏ కచేరీయందో, లేక ఏపాలము నందో కన్యపడి పనిచేసి, సాయంత్రము వినుగుతో ఇంటికి వచ్చునపుడో, లేక ప్రొద్దున పనికి పోవుటకు ఆతురపడుచున్నపుడో వార్తాపత్రిక పుటలను చదువరి ఒకమారు తిరగవేయును. అంత యాతురముతోనో, వినుగుతోనో ఉన్నవారికి నిదానముగా ప్రతికలో సున్నదంతయు విపులముగ చదివి, అందులో సున్నకతినపదములకు అర్థము కనుగొని విషయమును గ్రహించుటకు వీలుండదు. కనుక ప్రతికలకు వ్రాయు విషయము లన్నియు సులభముగ అర్థమగునట్లు సరళకైతియందుండవలెను.

వ్రాయు విషయమునందలి ప్రతియంశమును వేరు వేరు పేరాలయందు వ్రాయవలెను. ప్రతి పేరాయందలి మొదటివాక్యమును ఆ పేరాలలోని ముఖ్యాంశమును బెల్లవలెను. పేరాలు ఆతిదీర్ఘముగ నుండకూడదు. సామాన్య భాషలో చిన్నచిన్న పదములతో ముచ్చటగ వాక్యములను కూర్చవలెను. వాక్యములుగూడ అతి దీర్ఘముగ నుండరాదు. దీర్ఘ మాసములు గాని, కతినపదములుగాని, అపూర్వప్రయోగములుగాని ఉపయోగపరచరాదు. అవి చదువరులను బెదిరించి వ్రాసినవిషయమునే చదువనియ్యవు. మనము వ్రాయునది సామాన్యజనమునకే గాని పండితులకు గాదని వ్రాయునపుడు ముఖ్యముగ మనస్సునందుంచుకొనవలయును. వారింజపండు ఒలిచి, తొనలను వేరుచేసి, అందుండు వారను విత్తులను విడదీసి నశువుగ పసిపిల్లల నోటికి అందించునట్లు, జ్ఞానము నందు బాల్యదశయందున్న సామాన్య జనమునకు వ్రాయు విషయములు సులభముగ అర్థమయి మనస్సునకెక్కునట్లు చేయవలెను. ఎంతయజ్ఞగ్రతగా చదువువారికైనను

వ్యాసమునందలి విషయము అర్థమై అందుల ముఖ్యాంశములు మనస్సున నాటవలెను.

వార్తాపత్రికలకు వ్రాయువా రెల్లరును రెండు ప్రధాన విషయములనైన ముఖ్యముగ గమనింపవలెను. అందు మొదటిది సత్యము. ఏవార్తనుగాని, ఏవిషయమునుగాని వ్రాయునపుడు సత్యమునుదప్ప ఎట్టిఊహాకల్పితములగు నభిప్రాయములను జేర్చరాదు. రాజకీయ విషయములను వ్రాయునపుడుగాని, వివాదాంశములకు సంబంధించిన ఉపన్యాసములను ప్రచురించునపుడుగాని విలేఖలు ఉన్న విషయములను ఉన్నదున్నట్లుగ పక్షపాతబుద్ధితో తెలియజేయవలెనుకాని తమ యభిప్రాయానుసారముగ మార్చగూడదు. కావలయునన్న వారి యభిప్రాయములను, ఊహలను ఏ ప్రత్యేకవ్యాసమునందో (independent article) వ్రాసుకొనవలెను; కాని ఉన్న సంగతులకు రంగుపూసి, అందులో కొన్ని యంశములను వదలివైచి, మరికొన్ని యంశములను ఎక్కువచేసి, విషయమునంతయు తారమారుజేసి పక్షపాతబుద్ధితో వ్రాయగూడదు. అంతకన్న గొప్ప దేశద్రోహముండదు. కొన్ని పార్టీపత్రికలు ఈ విషయమును గమనింపనందున అనూయకులైన చదువరు లనేకులకు ఎన్నియో దురభిప్రాయములు ప్రబలినవి. ఇట్టిపత్రికలు జనసామాన్యమునకు అపాయకరములు.

వార్తాపత్రికలకు వ్రాయునపుడు గమనింపవలసిన రెండవముఖ్యాంశము, షనమువ్రాయు వృత్తాంతములు సర్వజనాకర్షకములుగ నుండవలెను. వార్తాపత్రికలచర్చయందెట్టివిషయములను నిజముగ వృత్తాంతములనవచ్చునో అయోవా విశ్వవిద్యాలయమునందు జర్నలిస్టు ప్రొఫెసర్ గానున్న ఫ్రెడరిక్ జె. లాజీల్ గారు ఈ విధముగ విపులీకరించినారు. 'News is sometimes defined as the immediate, accurate, and unbiased record of that which interests any group of the paper - readers, and the best news as that which interests all the paper-readers.' జనులందరికిని ఇష్టములైన విషయములు, తెలిసినవెంటనే, పక్షపాతబుద్ధితో ఉన్న

దున్నట్లుగ తెలియజేసిన అదియే మంచివృత్తాంతముట. వార్తాపత్రికలు బాగుగానుండవలెనన్న వానియందలి వార్తలు చదువరులకు ఆకర్షకముగను, హృద్యముగను నుండవలెను. లేనిచో సామాన్యజనులు పత్రికలను చదువరు. కనుక వార్తాపత్రికలకు వ్రాయువారు సర్వజనులకును ఇష్టములగు కొత్తవిషయములను వ్రాయవలెను. చదువరులకు ఆభిరుచిగలిగించు విషయములెట్టివి అనునది మరియొకక్లిష్టసమస్య. చదువరుల ఆచారవ్యవహారములను బట్టియు, అభిప్రాయవిశేషములను బట్టియు, చిత్తవృత్తులనుబట్టియు ఈ విషయమును గ్రహింపవలసియుండును. కాని సాధారణముగ జనసామాన్యమునకు ఇష్టములయిన విషయములు ఈ క్రింది మూడింటిలో నొకటిగా నుండునని చెప్పవచ్చును. (1) అర్థశాస్త్ర విషయములు (Economics); (2) మానవచిత్తవృత్తికి సంబంధించినవిషయములు, లేక మనోభావములు (Emotions); (3) మానవభోగములకు సంబంధించిన విషయములు (Enjoyments). ఈ త్రివిధవిషయములందును ఇష్టములేని మనుజుడు చాల అరుదు. వాణిజ్యమునకుక, సంఘప్రయత్నములకును, వ్యక్తిప్రయత్నములకును వీనియందుండివచ్చు అనుకూలప్రతికూలములకును సంబంధించిన విషయములు అర్థశాస్త్రాధిభాగమునకు జెందును. ప్రేమ, దయ, ఔదార్యము, ధైర్యము మున్నగుభావములనుండి పుట్టు మనుజునిచర్యలు రెండవభాగముక్రింద వచ్చును. వినాశములు, ఆకస్మికాపాయములు, నేరములు మున్నగునవిగూడ ఈ భాగముక్రిందనే వచ్చును. ఏలన అవి మనమనోభావములను మార్చి, దయ, ఆశ్చర్యము, కోపము మున్నగుభావములను జనింపజేయును. ప్రపంచమునందలి అందిమైనవస్తువులు, జ్ఞానము, కళలు, అందున లలితకళలు, ఆటలుమున్నగునవి మూడవభాగమునకు జెందినవి. ఈ త్రివిధసమూహమునకు జెందిన యంశములనుగూర్చి పత్రికలకు వ్రాసినయెడల జనులందరును ఉత్సాహముతో చదివి యానందింతురు.

వార్తాపత్రికలకు వ్రాయుట నిజముగ నొక అపూర్వకళయే. చిత్రకారుడు ఒకసీసపుముక్కతో

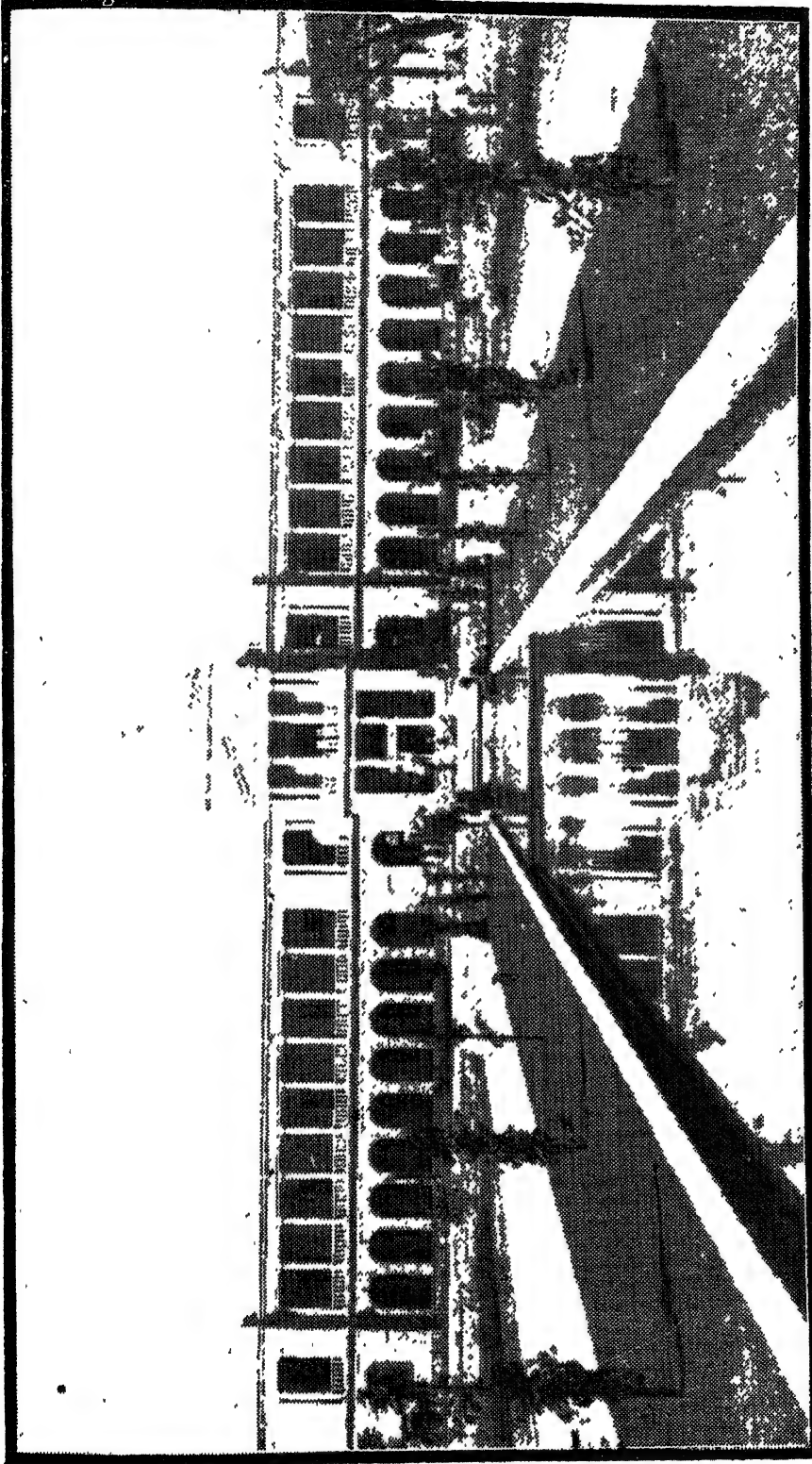
చక్కని గీతలను గీచి అందు తన భావము నిమిడించును; లేదా అద్భుతములైన చంగులవికాసమును తనకుంచెతో ననుచ్చి, తనమనోభావముందు ఉన్న నమైనప్రతిమను అహోదకరముగ వ్రాయును; నటకుడు మూకాభినయ ముచేతినే చిత్రవృత్తులయు ద్వేగమును అతినిపుణముగ తెలియజేయును; వ్రాయువాడు సత్యమును, సౌందర్య మును పదసౌమ్యముచేతను, సురళైతిచేతను వ్యక్త పరచును.

పత్రికలకు బాగుగ వ్రాయవలయునన్న ఆదియొక దినములో సేర్వ సాధ్యము గాదు. ఉత్సాహముతోచాల కాలము కృషిచేయవలెను. ప్రపంచమునందు బాగుగ వ్రాయగలరని పేరుపొందినవారందరును మొదట పల్లెటూరివారైపత్రికలకు వ్రాసి క్రమముగ తరిఫీసు అయిన వారే. పుట్టుకతోనే బాగుగ వ్రాయుశక్తి వారికి వచ్చినదని మన ముకొనవచ్చును కాని, నిజముగ వారు క్షీర్తిగడించుటకు ముందు ఎన్ని పత్రికలకు ఎన్నివేల మారులు వ్రాసిరో గమనించిన, వారివ్రాతయందు అంత ప్రభావ ముండుట ఆశ్చర్యకరముగ దోషదు. వ్రాసిన దానిని దిద్ది మరల దానినే వ్రాసి మరల దిద్ది ఇట్లెన్నియోమారులు చేసినగాని వ్యాసము సర్వోత్తమముగ నుండు. నేటి పత్రికామహామహులుగూడ ఇట్లే ఎన్నియోసంవత్సరములు కృషిచేసి క్రమపడినపిమ్మటనే సులభముగ వ్రాయుశక్తిని సంపాదించిరి. కాననే Genius is made, not created అను చాటూక్తి ఎంతయు సత్యము. 'అనగ ననగ రాగ మతిశయిల్లుచునుండు....

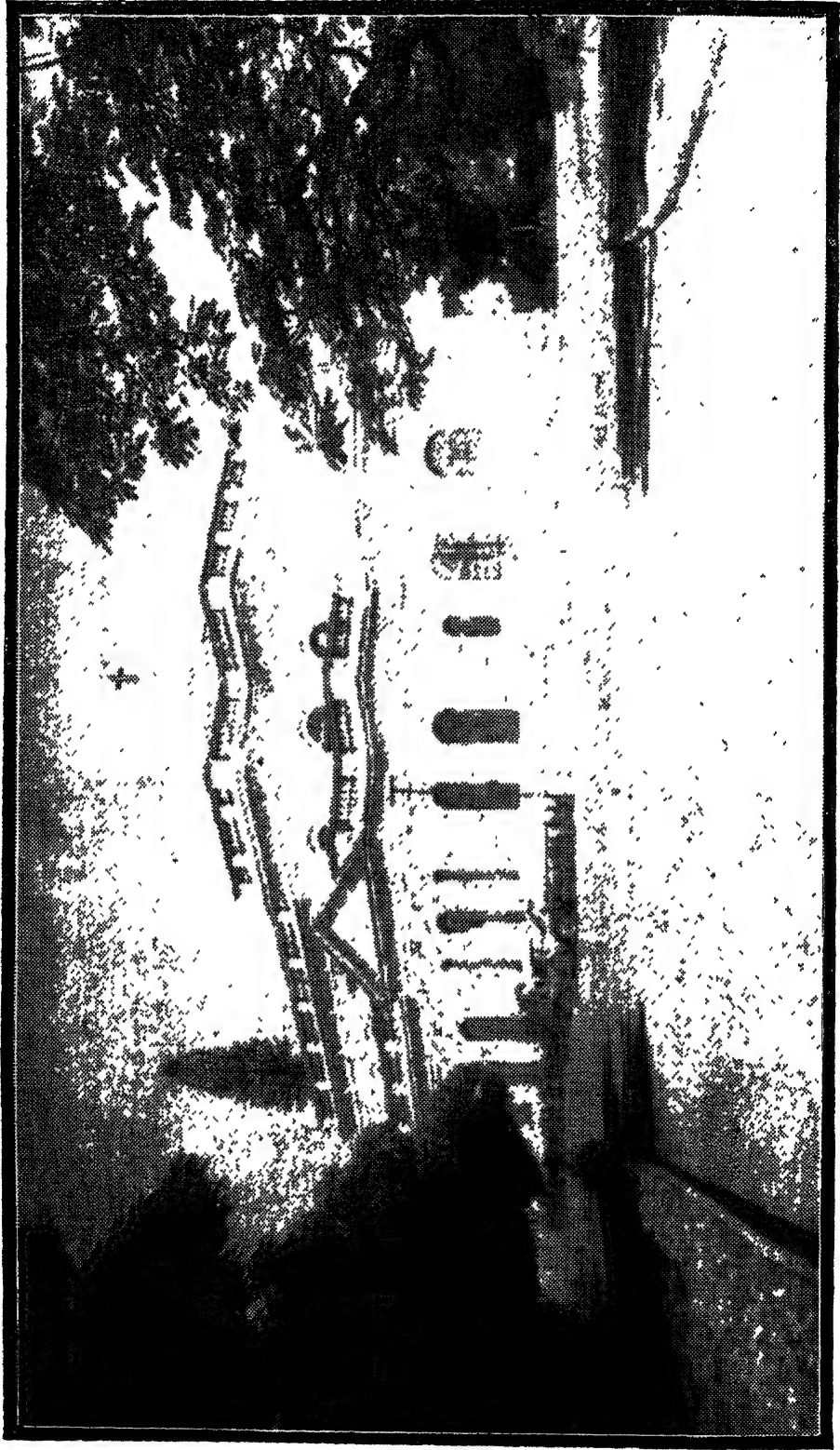
.. ... సాధనమున బనులు సమకూరు ధరలోన .....

...” అను వేమనరత్నమును పత్రికలకు వ్రాయగోరు వారు జూరవగూడదు. నిరంతరాభ్యాసమున నెట్టి ఘన కార్యమునైనను జేయవచ్చును. సౌకర్యము లేమాత్రమును లేని పల్లెటూరివారుగూడ బాగుగ వ్రాయుటకు నేర్చుకొనవచ్చును. శ్రద్ధయుండినయెడల దేనిని చేయవలెనన్నను విరాహావకాశము లేర్పడును. విరామ సమయములందును, రాత్రులందును కాలమును వ్యర్థపరుపక ఏదైనను వ్రాయుచుండవలెను. వ్రాసినవిషయమునే మరల మరల వ్రాయుచునుండిన, ఒక్కొక్కసారి వ్రాసినపుడును కొన్నికొన్ని యంశములు విశదముగను, ఆకర్షకముగను అగుచుండును. ఇట్లు వ్రాయుచు వచ్చిన తుదకు వ్రాసినవిషయమునందు ఏభాగమును మార్చవలెనన్నను, అందలి మాధుర్యమునకు భంగమువాటిల్లున ధైర్యమును. లింకను మహాశయము చాల పట్టుదలతో తన ఉపన్యాసము లన్నియువ్రాసెను కాన నే ఆ వ్యాసములు అంత యమూల్యములుగ నున్నవి. లాంసు ఫెలో కవియు గూడ నిద్ర చేప్పచున్నాడు ఈ క్రిందిపద్యమున.

‘The heights by great men reached
and kept,
Were not attained by sudden flight;
But they while their companions
slept,
Were toiling upward in the night’

ప్రసూతి చికిత్సాలయము, నూతనము

‘నెయింట్ పార్క్ కెథెడ్రల్’, క్రైస్తవ దేవాలయము

ర క్తి బి క్కా రి

కవికొండల వెంకటరావు

“ఆమెకొగింటిలో నాకోక్క పండిస్తే,
ఆమెకందోయిలో నాపేడ నిర్మిస్తే,
ఏనాడనై నాను గన్నారా?
నాచేడనాడ లెఱిసంటె చెప్పర!

పెదపెద్దవీధుల్ల పిలిచి విసికాను,
ఇసుకతిన్నెల నీలవేసి యలిసాను,
మసకసంజలూ సందియంగ బ్రమికాను,
కొనకు గాదని తెలిసి కడలిడాకాను.”

అనుచు విరహా విహ్వలుడై బిక్కారీ వొకడు
వెన్నెట్లో విశాఖపట్నపు సముద్రతీరాన్ని
“స్కాండల్ పాయిటు” దగ్గరనుంచి పాడు
కుంటూ, “ఏంకర్ పాయిటు” ప్రాంతా
నికి జేరుకున్నాడు. అప్పు డక్కడ జనం
పెద్దవా లైవళ్లూ లేరు. పల్లెపిల్లలు కూళ్లుతీని
వెన్నెట్లో ఆడుకుంటూ వున్నారు. ఓ పడి
పోయిన కొబ్బరి చెట్టుమొక్కమోడు మోచేతి
నిక్కుగా అమరివుంటే దాని చివ ర్నెక్కి
ఉగుతూ వున్నారు.

కుట్టివా ల్లాపాటట్టుకుని “ఆమె కొగిం
టిలో - ఆమె కొగింటిలో” అని ఊగడం
మఱి ఎక్కువచేసికొంటూ సముద్రంకేసి
చూచినారు. వాళ్ల కెవరూ కనిపించలేదు.

మఱి పాట వినిపించనూ లేదు. ఎక్కణ్ణుంచి
వచ్చి, ఆపా టక్క డాగిపోయిందో తెలిసి
కొందామని ఆ పిల్లకాయ లందఱూ మూ
కుమ్మడిగా సముద్రపువొడ్డుకు వెన్నెట్లో
పలుగెత్తినారు గాని, నీటిపందకు జేరే
అంతలో, చంద్రుణ్ణి వోమేఘం కప్పి
పుచ్చడంచేత, చీకటికి జడిసినవారై, తమ
నెమకుడువ్రద్యమాన్ని మానుకొని, ఆటలు
కూడా కట్టిపెట్టి, తమతమ గుడిసెలకు మళ్లి
పోయి ముణుచుకు తొంగుడుండ్లిపోయినారు.

క్రమశః తెల్లాటాచ్చి, సూర్యోదయం
కూడా అయింది. సముద్రమీద తెల్లాటి
సూర్యోదయం అయిందీ అంటే, సముద్ర
మీదవాళ్లమాట నేను చెప్పలేను గాని
భూమ్మీదవాళ్లకు మాత్రం మిక్కిలీ సంతో
షం.

“ఉదయించవయ్యా! ముదముగనవయ్యా!
ఉదధిపై దరిలేని తొలితొయ్యలదోగి
యుదయించవయ్యా! ముదముగనవయ్యా!
బాలార్కదేవా! ప్రథచిల్లవయ్యా!
ప్రమరింపవయ్యా! శుచిగొప్పవయ్యా!

గుండ్రన్నిగోళంబు గుండెఅంబోళంగ
ఎఱుపెక్కవయ్యాః ఓఱపుగవయ్యాః !”

అని ఆ వ్రదయం యత్సులనుంచి పత్సులవఱకూ
పాడుతూ ఆహ్వానిస్తూవుంటే అతిశయించి
పోయినాడా అన్నట్టు సూర్యుడుదయించాడు
సముద్రతీరపు తూరుపువంక. సూర్యబింబం
అలా జాజువాలుతూ తడిపొడి నెగసిపోతూ
వుంటే ఏకాడి కాకాడికే అందంఅనిపించింది.
ఎక్కడి కక్కడే ప్రకృతి అనే నిండుచూలాలి
కడుపుపండి తరించినదా అన్నట్టుంది. ఆబాల
సూర్యుణ్ణి ప్రస్ఫుట ప్రభ నెత్తిపట్టి యింకను
తనిదినక సముద్రుడు తన నీలిసీటి చూగుచు,
ఆ బింబముయొక్క అడుగుభాగపు టరుణ
రేఖను లేచి లేచి ముద్దుగానే క్రొంగ్రొత్త
ఘడియల్నీ, మొగవాచినట్లు తనలో ప్రతి
బింబించుకునే లేలేతభావాల్నీ ఏమనగలం?
కాలం అని అనగలమా? అవకాశం అని
అనగలమా? — నల్లనిమేఘం మందేహం
లాగు అదెందు కక్కడ? ఆనమయమప్పుడు
దాని కేం? దానిలోనికి రవిశోరడు
ప్రవేశించి, అందులోనుంచి పైకి విజృంభించు
కుంటూ రంకలు విసురుతూవుంటే క్రింద
దిబ్బండలం మఱిత యెట్టునై నిజంగా కెంపు
రజంతో పునాదికట్టకట్టినట్టు విలసిల్లిపోయిం
ది. ఆకాంతాన్ని మెలకువగాని లేచివస్తూ
పున్న ప్రతీకరడుయొక్క కొనమీదనూ తెలు
స్తూనే వుంది అరుణోదయశోభ. మఱిన్నీ
అలభట్టిన చెలియలికట్టయొక్క ఏటవాలు
తెన్నే జగిబిగిగా యినకతో సమేలమై

విరాజిల్లింది దినమణియొక్క పురిటింటికళ.
అంతేనా? నిరాధారంగా వారకొచ్చి పడ్డ
కోడెకెరటయొక్క అకాలవైరాగ్యము
నా విరియు తెల్లని నుగువుల మల్లెండ నెడ
నెడ లోకబంధవ్యమను రోజాపువ్వులు కల
గలిపి గుచ్చుపోలిక తొగిరెక్కించి ఇక్కడ
నక్కడ నెక్కడ చూచిన “ఈ కెరటమే నీ
రక్తి బికారీ! ఈ కెరటమే నీరక్తి బికారీ!” అని
అందఱికి చూపించిన ట్టయింది ఆనాటి చిటి
పొటి పొద్దుపొడుపు.

* * *

వాళ్ల అనలుపేర్లు మనకు తెలియవుగాని
వైద్యకళాశాలలో చదువుకోడానికి ప్రవేశించి
నప్పటినుంచీ “ఏమే కనకాంబరం!” అంటే
“ఏమే నీలాంబరం!” అని అనుకుంటూ
అన్యోన్యం బస్తీ జోస్తీగా నేస్తం గలిగివున్న
విద్యార్థినులిద్దఱు విశాఖపట్నంలో వున్నారు.
వా ల్లిద్దఱూ పై వ్రదయమప్పుడు రోడ్డే
మోటారుకారెక్కి వచ్చినవాల్నై కారు రోడ్డు
మీద నిలిపి తాముమాత్రం సరిగ్గా సము
ద్రపు వొడ్డుకు వెళ్లిపోయి, అదురూ బెదురూ
లేకుండా నవనవప్రభాతపవమానస్థవమానలై
విహరిస్తూ వున్నారు. హార్బరు వచ్చితరు
వాత “యేంకర్ పాయింటు” అంటూ వొకటి
కుదిరిందికాని, అనాదిప్రసిద్ధమైంది యిదే
యీ “స్కాండల్ పాయింట్”ను అని
వాళ్లల్లో వాళ్లనుకుంటూ వున్నారు. సము
ద్రంకేసి చూస్తూ వున్నారు. — జనసామాన్యం
అనుకోవడమేగాని నే నెప్పుడూ ఇక్కడ

వాక్క “స్కాండలూ” చూడలేదు అంది కనకాంబరం. అసలు “స్కాండల్” అంటూ వాక టీ ప్రపంచంలో వుందా అంది నీలాంబరం.

నూర్పుడు ఎటువుడోలు విడిచిపెట్టి తెలుపుతీక్షణతలోపడి నీళ్లమీద మిటుమిట్టు గొల్పుతున్నాడు తీర్థాలరాళ్లనరసని పల్లె పడుచులు కొబ్బరిపీచు చితకొడుతూ వున్నారు. పల్లెవాళ్లు కొందఱు తాళ్లు పెనేసుకుంటూ వున్నారు. లోకానికి కాస్తో కూస్తో అప్పుడే వేడెక్కిం దన్నట్టు ఓ యురేషియన్ యువకుడు ఓ యురేషియన్ యవతిని పైకిలుమీద కూర్చోపెట్టుకొని తాను తొక్కుకుంటూ ఆమెమీదకు వారు గుతూ దీపస్తాభంకేసి వెళ్లిపోతూవున్నాడు. ఎవో వోవోటను పూల్లోనుంచి రోడ్డుదిగి, సముద్రపు టిక్క వేగం రెట్టించి ప్రియురాలి చెక్కిలి వొంగొంగి ముద్దుపెట్టుకుంటూ — వెళ్లిపోతూ వున్నాడు. — అటువంటి మహా భోగ తరుణంలో ఎవడు చూచాడో మనం చెప్పలేంగాని, ఎవడో చూచాడు సముద్రం మీద ఓశవం తేలి వొడ్డుకు కొట్టుకొస్తూ వుండడం — మధ్య మధ్య కెరటాల్లోపలికి పోతూ మళ్ళీ వొడ్డునపడి మళ్ళీ నీళ్లల్లోకి పోతూవుండడం ఎవడో కనిపెట్టాడు. కొందఱు కర్రేమో అన్నారు. కొందఱు ఏసీ కాదు కెరటమే నన్నారు. మనిషేమిటి, మనవో క్లంతా యిక్కణ్ణే వున్నారు అన్నారు కూడాను. తుద కెలాగైతేని మనిషి అని

పల్లెపాలెంవాళ్లంతా నిర్ధారణచేసి వారివారికి చెవినివేసికొంటూ చేపచుట్టూ చేరినట్టు చేరుకున్నారు. ఆలా చూస్తూవుండగానే ఆశవం తీర్థాలరాళ్లదగ్గఱ వొడ్డుకు జేరుకుంటుందని అనుకున్నదల్లా మఱి రెండు ఫర్లాం గులు అటువైపుగా, కనకాంబరం నీలాంబరం అనేవా రిద్దఱూ పచారుచేస్తూవున్న రేవుకేసి చేరుకొంది.

ప్రజల కోలాహలం అంతకంత కెక్కువయింది. ఆకోలాహలం అట్టాఅట్టా విద్యాధినుల చెవుల్లో కెక్కింది. కనకాంబరం అంది “అక్కడేదో జనం మూగుతూ వున్నట్టుగా వున్నారు, చూసిపోదామా?” అని. నీలాంబరం “కారు రోడ్డుమీద దిగబెట్టామే?” అంది. కనకాంబరం “ఫరవాలేదు. ఇప్పుడు తిరిగిరాం?” అంది. బయల్దేరారు.

ఊపూర్ లేకుండా కారేసుకుని కనకాంబరం, నీలాంబరం అన్న ఆపిల్ల లిద్దఱూ కిన్నగా సముద్రపొడ్డుకు వచ్చేళారూ అంటే ఆపిల్లలకున్న ముందంజెయొక్క భాగ్యరేఖ వేతే వర్ణించాలా?

* * * *

ప్రజలమధ్య నున్న దేమా అని తల్లెత్తి చూచినవారై, కనకాంబరం, నీలాంబరం కూడా పరస్పరం దృక్కులు సవరించుకున్నారు. కనకాంబరం “ఇంకా ప్రాణం వున్నట్టు ప్రేరిది ఆబొందిలో”నంది. నీలాంబరం జనాన్ని వోత్తిగించివేసి “కట్టెకు బాగా గాలి ఎండ

తగల్గివ్వండి” అంది. కనకాంబరం ఆ యుల్లోలకల్లోలునియొక్క యుడు పులు వదులుచేసి, కొంతయిసుక ప్రోవుచేసి, తలాడగా వాని తలకిందకు జొప్పించి, నాలికపైకి లాగిపట్టి, బోర్లాపరుండబెట్టి వెన్నెముక భాగాన్ని నొక్కినీ, తిరిగి వెల్లకితలా త్రిప్పి ముక్కుమూత తుడిచిన్నీ, నీళ్లు కక్కించి, నీలాంబరంకేసి సంజ్ఞగా చూచింది. నీలాంబరం తనమెడలో కాసులపేరుమాదిరిగా వేసి కొన్న గుండెరొదకొలగొట్టం కనకాంబరాని కందిచ్చింది. కనకాంబరం బొందిని పరీక్షించి, ‘హాట్టు’ ‘ంగు’ సరిగ్గానే వున్నాయి, తెలతెలవారూతుంటే ఈరోజునే నీటిలో పడి వుండాలి యీపురుషుడు అంది. చేయవలసిన ప్రథమచికిత్సాసాహాయ్యము మఱికొంత ఒక అరగంట ముప్పాపుగంటవఱకు అక్కణ్ణే గావిస్తూ, నిప్పు ఉప్పు తెప్పించి, కాచి వీచి, చేతు లెగసాచి, దిగమోచి, ఎలాగైతేం, ఆప్రాణిచేత “అమ్మా!” అని అనిపించార. కాని మనిషి కింకా మంచి వైద్యవిశారదల సాహాయ్యం అవసరం అన్నట్టు, వారిద్దఱూ కూడా దిక్కులు కలయజూచి, పల్లెవాళ్లలో ఇద్దఱ్రి “నాయనలారా! ఈ మనిషిని ఎత్తి తీసికొనిపోయి ఆకనబడే కారులో పెట్టగలరా? అందులో పండుకోవెట్టారా అంటే ఇదినిమిషాల్లో పెద్దఆసుపత్రికి మేం తీసికొని పోయి మంచివైద్యం చేయించగలం” అన్నారు. పల్లెవాళ్లు మోసుకుపోవాలంటే ఆలాంటి మనిషినన్నమాటేమిటి? తాటిదుంగనే

అమాంతంగా బుజమ్మొద వొక్కొక్క డొక్కొక్క దుంగను మోశేశాస్తారు. కాని అక్కడా మనిషిని మోయడం అనే సందర్భం లోమాత్రం వాళ్లుదఱకూ ఎక్కణ్ణేని నాను పుడూ కలిగింది. —మోసే కాసంతలోనే గుటుక్కుమంటే! వాళ్లంతా కూడి చంపారంటారేమో. అప్పుడీ అమ్మాయి లక్కడుంటారా? కాకెక్కి పుడాయిస్తారుగాని— ఇలాగ్గా వెతుకేటటున మొగమొగాలా మొగాళ్లు చూచుకోసాగారు. జాగుచేస్తే కాళ్లు మళ్ళీ చల్లబడిపోయేటంత అపాయస్థితిలోవుంది దరిబడ్డ ఆ అభాగుని కాలపరిమితి. వెంటనే నీలాంబరం కనకాంబరంతో అంది. “ఆలా నీచెయ్యి మెడకిందనుంచి రానియ్యి! నాచెయ్యి ఇలా నడుకిందకు పోనిస్తాను. ఇద్దఱు గంజీకావడిలా మోసుకు పోదాం” అంది. కనకాంబరం సరే అని నీలాంబరానికి తోడ్పాటు యిద్దఱూ ఆలాతి మనుష్యుని ఎత్తి తమకాదదగ్గఱకు కొని పోయినారు. చెంతనున్న పల్లెపెద్దలు మఱి అటు చూడలేదు. కాని దూరానున్న కొందఱెదిగిన పిల్లకాయలుమాత్రం “ఆమెకొగింటిలో - ఆమెకొగింటిలో - నని రాత్రి పాడింది వాడేనేమో నర్రా! ఆలాపాడుతూ కెరటాల కొగిలి అడుకున్నాడు కమోసు పాపం! ఏమొచ్చిందో ఖర్మం!” అని సానుతాపపూర్వకమైన, సంభావణ ఓక్షణం సాగించి మఱి నిష్క్రమించారు.

* * * *

నీలాంబరం, కనకాంబరంకూడా నముద్రం లోంచి యివ్వలబడ్డవాడు తమకుకాని శరీరి అని యెంతమాత్రమన్నూ ఏవగించుకోకుండా, జాతిరత్నం అన్నంత జాగరూకతతో మోసికొని తమ కారుదగ్గరకు తెచ్చి దించారు. కారులో లోపలి మెత్త ఏకంగా పలుపు గలిగివుంటుంది కాబట్టి అందులో పడుకోవెట్టి గొంపోవచ్చునని వారి ఆశ. ఆ ఆశకొద్దీ కారుతలుపు తెరిచి, దుమ్ము దులపడానికని నీలాంబరం చెయ్యి యిలా అంది. గాలిలోనే చెయ్యి యింకావూది — కారులో ఆసీటులో ఓ శిశువు కందగడ్డలాంటి ముఖంతో పసుపుచ్చని పొత్తిలోంచి తొంగిచూస్తూ అడ్డుపడింది. నీలాంబరం “ఏమిటి వింత? కనకాంబరం!” అని కేకేసింది. కనకాంబరం ఆ సమయాన్ని ఏ చూస్తూవుందంటే — చిత్తడి జీవియొక్క నాడి పరీక్షిస్తూవుంది. కొంచెం బ్రాందీవుంటే బాగుండిపోయేని అని అనుకుంటూవుంది — నీలాంబరం వేసిన కేక కులిక్కిపడింది. తాను కూడా కారుదగ్గరసా పోయి రైడోప్రక్క ద్వారం గుండా తొంగిచూచింది. “కూచి! కన్న కూచి! ఎచక్కా దోబూచు లాడు తూదో! ఛీ! ఛీ!” అంది. నీలాంబరం “ఏమిటే కనకాంబరం! ఆ ఆట? ఇదిచాలా విషమసంధిగా పరిణమించేటట్టుందేవ్! ఈ పొద్దున్న మన కేం శకునం అయిందోగాని? ఏమిటే ఆ ఆటా నవ్వును!” అంది. కనకాంబరం “వైద్యశాస్త్ర ప్రవీణులంగా విజృంభింపబోయే మనకు ఈ అనుభవం భగవంతుని దయవల్ల లభించిందని సంతోషించక, “విషమసంధి! విషమసంధి!” అని వెనక్కుపోతున్నా వేమిటి? నీలాంబరం మనకు చావెట్టిదో పుట్టుపూ అట్టిదే. అక్కడా మనిషి చావుబదుకులతో వున్నాడూ అంటే ఏం చేశాం? విచారించి వలసిన సాయం చేశాం! ముందు చేయబోతున్నాం. ఆలాగ్గానే యిక్కడి చంటి కనబడిందీ అంటే ఏం చెయ్యాలి? సంతోషించాలి. మనం తగినసాయం ఈ చంటికి చెయ్యాలి. ఈ చంటిని తిన్నగా మనం ఆసుపత్రికి తీసుకొనివెళ్లి “కానుపు, కాను”లో పోషిద్దాం. అంతకంటే మనం చేయదగ్గ నేవ యీలోకంలో మతేముంది? నే నీపిల్ల నిల్లా వొళ్లోకి తీసికొని, ముందుసీటులో కూర్చుంటాను. నీ వామనిషిని ఎలా గెత్తి లోపలి సీటులో జాగ్రత్తగా పరుండబెడతావో పరుండబెట్టి, వానికాళ్ల మీద, గుండెలమీద కారు మునుగుడు నీలపుగుడ్డ కప్పి నీవు తలుపులువేసి యివలకు వచ్చి కారునడుపు. నేను తేలికపని పుచ్చుకుని నీకు బరువుపని చెప్పాను అని అనుకోకు” అంది. నీలాంబరం “ఆడవాళ్లకు బరువుపని అంటూ వాకటి వుందా ఏమిటే? చతుర్దశభవనాలూ బాజ్జనిడుకొన్న శ్రీకృష్ణుణి అమాంతంగా తన కుచాగ్రాలమీద లేవనెత్తిన రామామణి రుక్మిణి చెందినట్టి పద్మినీజాతి కోవలోపాళ్లం మనం! మనకు బరువు అనేపదార్థం వుందా లోకంలో?”

అంటూ రోడ్డుమీది మనిషిని అపురూపంగా లేవనెత్తి అప్రమత్తత్వో మెత్తని వెనుకసీటు మీద పరుండబెట్టింది నీలాంబరం వొక్కదీని. పరుండబెట్టి ఆమె చేతు లలా తీసికొంటూ వుంది. ప్రమాదావస్థనున్న ఆ పురుషుడు కను తెప్ప లెత్తి నీలాంబరంమోము చూచి తిగి కళ్లుమూసికొన్నాడు. నీలాంబరం కనకాంబరంకో “ఫలవా లేదు, మన మగవాడి కింక” అంది. కనకాంబరం “మనమగవాడేమిటి?” నీలాంబరం “మనకు దొరకిన యీమగవాడన్నమాట” అని చిరు నవ్వునవ్వుతూ కార్ బ్రుంయిమనిపించింది. బంగారుగాజు లెగద్రోసికుంది. వాలుజడ ముందు కేసుకుంది. “అలావచ్చి కూచో కనకాంబరం” అంది. కనకాంబరం పట్టాగొలుసు కాళ్లనల్లించుకుంటూ తమ కానాడు దొరకిన రెండోవీరిన అడ్డాల్లో పెట్టుకుని అదిపూరికే అనునాసికాక్షర స్ఫుటమైన కెవ్రు గ్రుక్కలతో కేసు మన “లేదోయి! లేదోయి!” అని లాలిస్తూ ముందుసీటులో కూర్చుంది. సముద్రపురోడ్డు నిర్మానుష్యం నిస్తేజం ఇఖి న్నట్టు మోటారుకారు వారందరితోనూ మలుపుతిరిగి మటుమాయమైంది.

* * * *

ఆమోటారు అలామలుపు తిరిగేదాకా తదేకధ్యానంగా చూస్తూ మలుపు తిరిగే అంతలో మూర్ఛిల్లినవ్యక్తు లెవరైనా ఆ ప్రదేశంలో వుండి వున్నారేమో చూచి

చెప్పండి అని ఇప్పుడు నేను నా పాఠకుల్ని అడుగుతావున్నాను. చూచి చెప్పండి!

ఒకానొకవ్యక్తి, ఆపసికూనను కన్నటు వంటి వ్యక్తి, ఆపసికూనను కని పారేయలేక, వేతే తలదాచుకోవడానికి తనకు జాగాలేక, దైవికంగా ఖాళీగా కనబడ్డ ఆ కారులో పరుండబెట్టి ఆవలగా చన్నటువంటి వ్యక్తి ఆపసికూనయొక్క మాతృదేవత అదిగో! అదిగో! తనయొక్క పురిటి నెత్తుటి గుడ్డ పేలికల నన్నింటిని ఇంకలో ననతిదూరాన్నే కప్పెట్టి, తాను జుత్తుముడేసుకుని, జఘన భాగాన్ని ఎఱ్ఱనిబాంతు నక్కలాల్లలాగు చుట్టబెట్టుకుని, పై నోడటకా బిగించుకొని, అదేమీ యితరుల క్కనబడకుండా, చుట్టూ, పసుపుచ్చంచులుగల నన్నజరికోక తుంపుడు వాహటి కట్టబెట్టుకొని, మామోలు మదవతి లాగు సముద్రపు టాడ్డయొక్క అఖాతదిశా భాగమందు నిలబడి, రోడ్డుమీద ఆలా పోతూవున్న కారుడుమ్మకేసి చూచి అనుకుంటూ వుంది. “ఓ దయామయా! నీదయ వల్లనుగదా బిడ్డకు ఆకారులో తాపు దొరికింది. ఇక నాబ్రదుకెలా అయినానరే! నాకు చింతలేదు. నేను ధన్యనే” అని తనను కకా వికలుగ జేసి పాటవేయుచున్న లోని వికారాన్ని ఎఱ్ఱకుండా, కారు, మలుపు తిరిగేదాకా చూచిచూచి కారు మలుపుతిరిగడం లో తలతిరిగి అక్కడే ఆ యిసకమీదనే పడిపోయింది అతల్లి.

ఊటగడ్డ ఆప్రాంతాన్ని వెయ్యిన్నొక్క
కుక్క అయినా యీపాటికి ఈని తమపిల్లల్లో
సుఖంగా సంచరించి వుండాలి, లక్ష సరస్వతీ
లైనా గ్రుడ్డుపెట్టి పొదిగి పొందిగ్గా తమ
కూనల్లో ప్రాకులాడి వుండాలి, కోటివత్తు
లైనా చెట్లమువ్వల్లో క్రొవ్వి కేరింతా లాడి
ఈకేలురాని తమనిసుగుల్ని సాక్కుంటూ
సంగీతాలు తీసివుండాలి. అక్కడే ఒకా
నొక ఆడమనిషి, బిడ్డను కని, మనవలె
నంటే, ఎందు కంత బీభత్సమైపోవాలి ఇహ
లోకము? ఎందు కంత విఠితమని ఆను
కోవాలి ఆముష్మికనాకము? ఎందుకంతగా
పెల్లడికాకుండా ఉంచాలని ప్రయత్నించి
వుండాలి ఆ మాతే? ఆమాతే?— ఇది
మహానమస్యకాదా సంఘానికి, సౌఖ్యానికి,
జాతికీ, నీతికీ? ప్రతీమాతృస్వరూపిణికీ?
ఆబాలెంతరాలి యొక్క తొల్లింటి పరిహాస
పాత్రమైన నిర్బంధ ప్రారబ్ధము, ఆమె
యొక్కయు ఆమెను ప్రేమించినవాని
యొక్కయు అన్యోన్యవియోగ ఖండకావ్యా
వృతముయొక్క ఆద్యంత రహితనిశ్శబ్దము,
ఆమె యునికీ మనికీ, వాని సిరీ సంపదా,
వాటి నన్నింటినీ యీనడించిన రచ్చపట్టుల
యొక్క కుత్సిత సాంప్రదాయలుబ్ధత్వమూ,
ఇవన్నీ ఎంతమాత్రమూ కథకు పోషకులు
గాకపోయినా పవిత్రపు ఋక్కుల్లాగ నిక్క
ఫుటూక్తుల నెప్పటికేని వెల్లడిగాకమానవు.

* * * *

ఎప్పుడైతే కనకాంబరం నీలాంబరం
అన్న ఆపిల్లలిద్దఱూ తమకు దొరికిన ఆనాటి
విశేషప్రాణుల రెండింటిని ఆనువ్రతికి దీసి
కొనిపోయి పురుషుని జెనరల్ వార్డుకు, శిశు
వుని మెటర్నిటీవార్డుకు అప్పజెప్పినారో
అప్పుడే ఆవార్త పుకారుగా పట్నాన్నంత
నూ రేగ్గోకింది. “టి. పి.” ల కేమిటి “ఆర్.
పి.” ల కేమిటి, “జి. డి.” ల కేమిటి, “సి. ఐ. డి”
ల కేమిటి ఎక్కడెక్కడవున్న పోలీసులకు పని
కల్పవైంది ఆ పిల్లను కని పారేసిన తల్లి
యెవ్వరై యని ఆచోకీ తీస్తూవున్నారు. దం
డిస్తామంటూ వున్నారు. దానికి మగాడవ
డన్నా వున్నాడా, వుంటే వాని చహరా
చెప్పమంటూవున్నారు.

అదంతా లౌక్యము! పరమలౌక్యము!—
ఆనువ్రతిలోవాళ్ల కా. లౌక్యంతో ఎట్టిసంబం
ధమున్నూ లేదు. ఆనువ్రతిలోని ప్రతీవై
ద్యుని కృషి ఆనాడు ఆరెండు ప్రాణాల్ని
ఎలా సంరక్షించడం అనే విశ్వప్రయ
త్నంలో లీనమైపోవడమే! వారికి పేర్లతో
సంబంధంలేదు. భాగ్యంతో తగులాటంలేదు,
కులంతో నిమిత్తంలేదు, బాందిలో ప్రాణం
నిలిపి జీవి ననామయంగా జేసిచూపడమే
వారి మహదాశయం.

ఇనక్కొండమీద సుప్రతిష్ఠితమైయున్న
ఆ మహాభివక్తసృష్టను ఇక్కడ కొంచెమైనా
వర్ణించకపోతే కథకు విశ్రాంతి మఱిదొరుక
దేమో?—ఊరికంతకూ ఎత్తయినస్థలం అది.

ఓతట్టుచూస్తే అపారమైన నీలనీలాంబుధి తేలి
యాడుతూవుంటుంది. ఓతట్టుచూస్తే ఏరాడ
కొండ కతిపయోత్తుంగ తాళపాదపశిఖా
గ్రాల్తో ప్రత్యక్షమైవుంటుంది. ఓతట్టు పెద్ద
హార్బరు గొప్పగొప్ప పొగయోడలతో కని
పిస్తూవుంటుంది. నాలుగోతట్టు తిన్నగా తిల
కిస్తే “నీతమ్మధార” నాబడే లోయయొక్క
పచ్చని చిక్కని చాయ తనచల్లనిచూపుల్ని
ప్రసరిస్తూ వుంటుంది.

* * * *

ప్రాణాలు పోవడం అనేదివస్తే ఎవరికో
గాని మధ్యాహ్నంపోవు: సర్వసాధారణంగా
చాలామందికి సాయంకాలపు చల్లపొద్దుల్లో
తెల్లవాటగట్లనో పోతూవుంటాయి. డాక్టర్ల
కూడా అదేభయం. “ఈ రాత్రి గడిస్తే
బ్రతికినట్టే రోగి” అని వాళ్లు అనడం తలుచు
వంటుంది. ఆసుపత్రికి పోయేమార్గాన్ని
ఎండతాకుడు పడమటితట్టునుంచి కొట్టడం
ప్రారంభించింది. క్రమంగా ఎండతీక్ష్ణత తగ్గింది.
సూర్యుడు కొండవెనక్కిపోలి ఏరాడ జనపద
ప్రాంతాన్నా అన్నట్టు క్రుణ్ణిపోతూవున్నాడు.

ఆ సూర్యాస్తమయ ఘడియలు పూర్తి
కాకుండా రూల్సుప్రకారంగా పోలీసులు వాక
చచ్చిపోయిన ఆడమనిషిని పోస్టుమార్టమ్కు
గాను ఆసుపత్రికి తీసికొని వస్తూవున్నారు.
తీసికొనివస్తూ దారంట అంటూ వున్నారు.
“ఈమె మిక్కిలీ నిర్భాగ్యురాలు తన్ను
ప్రేమించినవానికైనా తాను పురుడు పోసు
కోవడం తెలిస్తే తనకు తలవంపు లనే విచింత

నంకొద్దీ ప్రియునితోకూడా చెప్పకుండా,
ప్రియు డెయిక్కుండా తలుపీవల తాళంవేసి
కొని నిన్న సాయంకాలం లేచిపోయిందట.
లేచిపోయినందుకు అనుభవించింది! దిక్కు
లేనిచావు చచ్చింది. పోనీ కన్నపిల్లమీద
అపేక్షకొద్దీ దైవికంగా కారుదొరికింది అని
ఆకారులో ఆపిల్లను పరుండబెట్టిన మనిషి
తాను తిన్నగా యింటికిపోయి కస్తూరో
తాంచేటిచెరో నేసుకోక, సముద్రపునీటి
బాహుటపుగాల్లో, చవిటికర నజ్జూడుతూ
వాతం కమ్మించుకోవడం ఏ తెలివితేటలు”
ఇరాక్యతకర్మరిపాకం కాకపోతేను? అని
పోలీసు సబుఇన్స్పెక్టరు తమ్మయ్య రోడ్డు
తూవ్వాడ నిలబడి నిర్వచిస్తూన్నాడు.
“పాపం! చంటిబిడ్డన్నా బ్రతికిందో లేదో?
తత్సంబంధమైన ఋణానుబంధం పచ్చనిపంటి
కొంగువేకరూపకంగా తీరిం దనుకోవాలి
మనం” అని సంచాయితీ రిపోర్టువాసిన విలే
ఖరి బ్రహ్మయ్య క్రిందక్రక్క బాటనే గొ తు
కూకుని అంటూ వున్నాడు.

స్త్రీయొక్క శవం ఇనక్కొండ మీదకు
తేబడుతూ మెల్లమెల్లగా వైద్యవిద్యాల
యపు “ఔనాటమీ” తరగతి కట్టడములకేరీ
వాహకుల బుజాలమీద ముఖమూమాత్రంగా
దర్శనీయహాతూ చలిస్తూవుంది. ఆదృశ్యం
గూదిన ప్రతీవ్యక్తీ క్షత్రీసుండి చమారీదాకా
“పొడుగైన పోక, నన్నని శలాక, చక్కని
చుక్క, తొలికానుపై యుండాలి, తలకట్టెం
తుందో, అహో! చెవుల దిగుచాయకంటా

చేపల్ని చెప్ప శక్యంగాని ఎవరికీ లేని నీలి నీలి చిటిపొటి కురులయొక్క ముటి ముటి యిరుల కళ! ఆ కళింకా ఆలాగే నిలిచి వుంది." అని నివ్వెఱపడి చూస్తూ విషాద భరితు లైనవారే.

ఆలా ఆశ్రీవ్యక్తియొక్క కట్టె ఆసు ప్పతికత్తికోతగ్గాను తీసికొనిరాబడుతూవున్న పరిస్థితి సమయంలో నీలాంబరం కనకాంబరం ఏంచేస్తూ వున్నారు? కనకాంబరం కానుపుల కాను కటకటాలగుండా చూస్తూ వుంది, ఎనాటమీ కట్టడంకు గొనిపోబడుతూ వున్న కొత్తశవంకేసి. నీలాంబరం జెనరల్ వాడులో పరుండబెట్టబడ్డ కాలకూట మూల జ్ఞానియొక్క శరీరోష్ఠిమగాజుపుల్లనే గమనిస్తూ చూస్తూవుంది తనూ ఆశవంకేసే.

* * * *

కనకాంబరందగ్గరకు దాది వొక్కరై వచ్చి "మీ రుదయం తీసికొనివచ్చినచంటిపిల్ల బ్రతకలేదు. దాన్ని కన్నతండ్రి సవాయి తనా యిగాడైయుండానినుమండీ!" అంది. కనకాంబరం తనకు లోలోపుట్టుకొచ్చే దుగిళం ఆపు కుంటూ గడ్డదికతో అంది "ఆలా అనుకో వడం ఎందుకు మనం?—పుట్టిపుట్టనప్ప ట్నుంచీ కనపడని దారిద్ర్యపు హోరుగాలి జల్లుకూ, కనబడిన్న తియ్యందన మెఱుగని కడలి నిలవడయిల తేమపొర్లుకూ, పసిపిల్ల కొయ్యతారి చనిపోయిందని పల అనుకో రాదు?" అంది. అంటూ నీలాంబరాని కా

నంగతి చెబుదామని బయలుదేరి ఆమెవున్న వాడ్లు దరిసింది. నీలాంబరం గుమ్మందగ్గరే ఎదురై "ఇళి ప్రయోజనంలేదు. ఆ కొత్తగా ఆలా తీసికొనిపోబడుతూవున్న తనప్రియ రాలి శవంకేసి చూస్తూ రక్తశూన్యడై ప్రొద్దుటి సముద్రపు మసిమి "ఆమె కాగిం టిలో" అని ఓపాట పాడుతూ తనహంసకు స్వస్తిచెప్పాడు. సీముఖవైఖరిచూస్తే చంటి పిల్లా జీవించినట్లులేదు. మనమిరువురం ప్రస్తు త మింక చేనేకర్తవ్యమీ ఆసుప్పతిలో మతే ముంది కనుక—కనకాంబరం! రా! అటు చూడ కింక! ఆ కానుపులకానుకేసి చూడకు. సముద్రపుమనిమి కడసారి పాడిన పాట విను.

"ఆమెకాగింటిలో నా కోర్కెపండిస్తే
ఆమెకండ్లయిలో నా మేడనిర్మిస్తే
ఏవాడనైవాను గన్నారటర్రా
నాచేడెబాడ తెరిగుంట చెప్పుర!
పెదపెద్దపీఠుల పిలిచి విసికాను
యిసుకతిన్నెల నీలవేసి యలిసాను
మనకంజలా సందియంగ బ్రమికాను
కొనకు గాదని తెలిసి కడలిడాకాను."

అని పాడింది.

కనకాంబరం తననేస్తం నీలాంబరంపాడిన కొత్తపాట ఆలా వింటూ ఇనకొండ దిగుతూ, నీలాంబరాన్ని సింహాచలం దిక్కు గా జూడమంది. నీతమ్మ గడ్డయొక్క నన్నటి ధారనే ఒకటి, రెండు, మూడు కునుకుకిరణాలు సూర్యునివి ప్రతిబింబించినవి. ఏతత్ప్రతి బింబితకిరణత్రయమే నాటిరేయి మహాదా శ్వాసము!

Edurno Rao 34
—*[Signature]*

విహారానికి

—దుర్గారావు.

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు గారి కొన్ని లేఖలు

అడవి శంకరరావు

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు లిఖించిన
వ్రాసిన లేఖలను నేను నేకరించినవానిలోఁ గొన్నింటి
నీకిందఁ బ్రచురించుచున్నాను ఈ లేఖలను బ్రచుర
ణార్థమై యొసంగిన పెద్దాడ సందరశివరావు బి. యె.,
బి. యల్., పాలెపు సుబ్బారావు బి. యె., బి. యల్.,
దుగ్గిరాల వేంకటనూర్యప్రకాశరావు బి. యె., కుందూరి
వేంకటరత్నము, కనుపర్తి శ్రీరామలూ, రాయసము
వేంకటశివుడు యస్ యె., గార్లకు నేనెంతయుఁ
గృతజ్ఞుడను. ఈ లేఖలలో వీరేశలింగముపంతులు నిరంతర
కృషియు, కార్యదీక్షయుఁ బ్రస్ఫుటితములగుచుండను.
ఎవరిపేర లేఖ వ్రాయఁబడినది లేఖపైన కుంఠితరణ
ములో గుర్తింపఁబడినది.

○

(రాయసం వేంకటశివుడుగారు, పం. యె.,
గుంటూరు.)

రాజ్యలక్ష్మీవిలాసము,

౨౦ ఫిబ్రవరి, పరిశ్రమము, చెన్నపురి,

3 మార్చి ౧౯౦౨.

ప్రియమిత్రమా,

మన్నవ బుచ్చయ్యపంతులుగారి మరణమువలన
సుహృదయుడైన నిజమగు నేమిటి నొకనిని మనము
కోల్పోయితిమి ఆశనినిబట్టికొని లేనియెడల నేనిచ్చట
నిల్ల నొకదానినిఁ గొనియుండను.

మీ జనానాపత్రిక ఫిబ్రవరిసంచిక ఆలస్యముగాఁ
బ్రచురింపఁబడినందుకు నేను మిక్కిలి విచారించు
చున్నాను ఆర్థికపరిస్థితులకు ఈ ఆలస్యముతో నేమియు
సంబంధము లేదు. మొదటికారణము, పత్రికకు వ్యాసము
లాలస్యముగఁ బంపఁబడినవి. రెండవది, నేను జబ్బుపడుటచే
ప్రభువులను సకాలమున దిద్దలేకపోయినాను. మూడవది,
ఆఖరుఫార మచ్చున కిచ్చునప్పటికి, మూడునాల్గు పేజీ
లకు తగిన వ్యాసములేక లోటుగా నుండెను. ఎట్లయినను,
మాసాంతమునకు పత్రిక చందాదాతలకుఁ బంపఁబడు
టకుఁ దయారయ్యెను, మీ చిరునామాకుఁ బంపఁబడిన
ప్రతులు మీకు చేరినవని నేను నమ్ముచున్నాను.

ఫిబ్రవరి మాసారంభమున నొక వారముదినముల
వరకు నేను జబ్బుపడినను. ఈ జ్వరమువలన నాకు
నిస్సత్తుక, తీవ్రమైన దగ్గు దాపురించినవి. మనస్సేహితుని
మరణమువలన నేనును అనారోగ్యముగా నేయుంటిని.
దైవానుగ్రహమున నా కిప్పుడు చాల నయముగనున్నది.
దగ్గుమాత్రము నన్నింకను బీశించుచున్నది. డాక్టరు సి. బి.
రామారావుగారే నాకింకను వైద్యము చేయుచున్నారు.
నాకు జబ్బుగానుండుటచే సత్యసంవర్ధని (The voice
of progress) కి కూడ నేను వ్రాయుటలేదు. సత్య
సంవర్ధనియొక్క జనశరి సంచిక ఇంకనుఁ బ్రచురింపఁ
బడనిసంగతి మీకుఁ దెలిసియేయున్నది. పత్రికకు మీ
వ్యాసములను గ్రమము దప్పకుండఁ బంపుచుండవలెనని
నేను కోరుచున్నాను. ఒకవ్యాసము సాధ్యమైనంత త్వ

కల్యాణ జువ్వలపాపం. జనానాపత్రక
యొక్క చూపుసంచికకు వ్యాసములం
బంపవలెను. వెల్లూరిపండ్ల నాకు
సామ్యురాగానే బాచ్చయ్యపంతులు
గారి భార్యకు ౫౦ రూపాయలనిచ్చె
దను, మీ శుభ్యుడెడను,
కం. వీరేశలింగము.

౨

(రాయసం వేంకటశివుడుగారు
యెం. యెం. యెం. టి.,
గుంటూరు,)

రాజ్యలక్ష్మీవిలాసము, ౨౦ వెల్లూరిపండ్ల,
పరకువాకము, చెన్నపురి, ౨౫
మేయి, ౧౯౦౨.

ప్రియమైన ఆయ్యా,

సాంఘికసభ (౧౯౦౨ జూన్
౧౪ తేదీని కాకినాడలో జరిగిన చెన్న
రాజధాని దేశీయసాంఘిక మహాసభ?)
కు అగ్రాసనాధిపత్యము వహించుటకు
మొదట నేను సంజేహించి తరువాత
ఈ గౌరవమును నేను నిరాకరింపెను.
ఇష్టములేకున్నను మిత్రుల నిర్బంధము
చేతను, బ్రోత్సాహముచేతను చివర కి
గౌరవమునకు నే నంగీకరించుచున్నా
ను. ఈ గౌరవమునకు నే నర్హుడను
గానరయు, నసమర్థుడననియు నిప్పటి
కిని నేననుకొనుచున్నాను. దేశమును
మరల నన్ను తిప్పితికి దెచ్చుటకు గాఢ
ముగా బ్రయత్నించుచున్న మీమీఁ
దనే ఈ సభయొక్క విజయము పూ
ర్తిగా నాధారపడియున్నది. మన
న్నేహితులు చాలమంది వచ్చెదరని
నేనాశించుచున్నాను. సంఘసంస్కా
రిణి (Social reformer) లో ఆంగ్ల
మున నాజీవితమును బ్రచురించెదమని
మీరు ప్రకటనచేయుచున్నారు. తగి
వరిత సామగ్రి మీవద్దనున్నదా? నా
స్వీయచరిత్రను రెండుప్రకరణములను
నేను వ్రాసినాను. ఇది శుభారు నలువది

పంతులుగారి ఇంగ్లీషు దస్తూరికి మచ్చు
RAJAYA LAKSHMI VILAS"

20 Vellala Street, Parasuravakam.

Madras, 10/10/ 1902

Dear Sir,

Myself and wife are
just leaving this place for
Guntur where a widow
marriage will be celebrated
tomorrow. We will leave
Guntur for Rajahmundry
on Monday and reach Rajahmundry
that very night (at 1.45). We
have arranged to have a widow
marriage celebrated at Rajahmundry
on Tuesday. We will leave
Rajahmundry that very night
for Madras. Please don't fail
to meet me at Rajahmundry
on Tuesday morning and to
make necessary arrangements
for the marriage. I earnestly
request you to comply with
my request. Love in person.
Hoping that this will reach
you in good health.

in haste

I remain, yours truly
K. Vireesalingam

[illegible]

²
to the same time as the
American people are
wondering at the
way the government
has been run since
the war. The country
is now in a state of
panic and confusion.
The government has
been running like
a steam locomotive
without brakes.
The people are
getting tired of
being deceived.

You are truly
W. H. L. G.

Apr 20 1892

Wireless

కందుకూరి వీరేశలింగమంతులు, వారి భార్య రాజ్యలక్ష్మమ్మ
(ముప్పాతిక వయస్సున)

పుట్టలేనది. ఈరెండు ప్రకరణములను మీకుఁ బంపనా?
విశాఖాకాల నెప్పుడు దెలిసె రు?

మీ కుహృదుఁడు,
కం. వీరేశలింగము.

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు
(నడువయస్సన)

3

(రెబ్బావ్రగ్గడ పావయ్యగారు
రాజమహేంద్రవరము.)

రాజ్యలక్ష్మీవిలాసము,

౨౦ జెల్లాపీఠి, పురశువాకము, చెన్నపురి,

౧౦-౧౦-౧౯౦౨.

ఆర్యా,

నేనును, నాభార్యయు నిప్పు డీ పట్టణమువదలి
గుంటూరుకు వెడలుచున్నాము. రేపు గుంటూరులో
స్త్రీపునర్వివాహమొకటి జరుపఁబడును. సోమవారము

గుంటూరువదలి ఆరాత్రి ౧ గంటకు రాజమహేంద్ర
వరము చేరుచున్నాము. రాజమహేంద్రవరములో
మంగళవార మొక స్త్రీ పునర్వివాహము జరుపుటకై మే
మేర్పాటుగావించియున్నాము. ఆరాత్రియే రాజ
మహేంద్రవరమువదలి మేము చెన్నపురికి వెడలిపోదుము.
మంగళవారముదయము నన్నుగలిసికొనుటకును, వలయు
నేర్పాటుఁజేయుటలోను మీరుపేక్షఁజేయవలదు. నా
కొరిక నెరవేర్చవలయునని నేను మిక్కిలి కోరుచున్నాను.
మనము కలిసికొనినతరువాత తక్కిన విషయములను
గురించి మాట్లాడుకొనవచ్చును. ఈ శిఖ యందునప్ప
టికి మీ సంపూర్ణాకోగ్యమును నేరఖి పించుచున్నాను.
ఈ లేఖను తొందరలో వ్రాసినాను.

మీహితుఁడు,

కం. వీరేశలింగము.

౪

(కొల్ల కూరి నరసింహముగారు, బొండ్రాడ)

రాజ్యలక్ష్మీవిలాసము,

౨౦ జెల్లాపీఠి, పురశువాకము, చెన్నపురి,

౧౭ వ జూన్ ౧౯౦౪.

ఆర్యా,

మీగు వ్రాసినకార్డు చదివి స.తోషించినాను.
అక్కడ మనవారందఱును సుఖముగా నున్నారని విను
టకు సంతోషమైనది. మాత్రొత్తయింటిపని వేగముగా
జరగనందుకు విచారించుచున్నాను. అది కాఁగానే
యిక్కడనుండి బైలుకేటి వచ్చుచున్నాను. మీరందఱు
ను నాకు సహాయము చేసెడుపక్షమున నేను రాజ
మహేంద్రవరములోనే యెక్కువకాల ముండిదను.
నాయునికివలన లాభముండునో లేదో నేను చెప్పఁ
జాలను. అయినను మీరందఱు నన్ను వెనుకనుంచుకొని
పనిచేసి నాయునికి సార్థకముచేయవలెను. ఇంక నాజీవిత
శేషమును సాధ్యమైనయెడల పుస్తకముల వ్రాయటలోఁ
గడపవలెననియున్నది ముఖ్యముగా స్త్రీలకుపయోగిం
చుపుస్తకములను, మతపుస్తకములను వ్రాయఁదలఁచియు

న్నాడను. ఈశ్వరేచ్ఛ యెట్లున్నదో యెట్లు జరుగును. వితంతుగృహముపని జరుగుచున్నది. పెంకుకేయము న్నారు. ఇగువని దినములలో మగియవచ్చును. మిగు శ్రీఘముగా రాజముహేంద్రవరమువచ్చి జనానాసంఘా భివృద్ధికి తోడుపడవలెను. అనేక సమస్యారములు.

మీ హితుడు,

కం. వీరేశలింగము

౫

(రాయశం వేంకటశివుడుగారు, ఎమ్. ఏ., గుంటూరు.)

చెన్నపురి, ౧౮ జూలై, ౧౯౦౩.

ప్రియమిత్రమా,

మీ రద్వాన్నగాఁ బదిరూపాయ లంపినందులకుఁ బెక్కువందనములు డబ్బు నాకు చాల అవసరముగా నున్న సమయమున ఈ సొమ్ము దైవికముగా నాకు చేసినది. నాకుఁగల స్వల్పధనమును నే నిచ్చటి వితంతు శరణాలయమునకై వెచ్చించుచుంటిని మీకు బహుశః తెలిసియే యుండును. నెలకు ౧౫ రూపాయ లద్దె వచ్చు గృహమును నే నీ వితంతు శరణాలయమున కిచ్చినాను. ఈ మద్దెవలన వచ్చురాబడి శరణాలయమందలి బాలికలకై నెచ్చింపఁబడుచున్నది. ఈ బాలిక లిప్పుడు నాగృహము ననే యున్నారు. ఇప్పటి యేర్పాటునుఁబట్టి ఇది నాకును వారికినిఁగూడ సదుపాయముగ లేదు. అందు వలనఁ బ్రక్కఁ థిలో అర్ధయకరము స్థలమును అందులో వితంతుశరణాలయమును గట్టించుటకై నేను కొని, అస్థలమునకు నాలుగువైపుల నిటుకతో ప్రహరీగోడఁ బెట్టింపితిని. వితంతువులచ్చట నివాసముగా నుండుటకై ఈ క్రొత్తగాకొన్న స్థలములో వంటగదులను గొన్నింటిని గట్టించినాను. దీనికొరకై ఇప్పటివరకు నేను రూ. ౨౦౦౦ వ్యయపరచినాను. మరియొక రూ. ౨౦౦౦ వెచ్చించి మధ్యమ హాలు కట్టించవలెనని యున్నది. చెన్నపురికి నే నొసంగు కానుకలలో బహుశః ఇది కడ పటిదికావచ్చును. ఇందులకై నేను రూ. ౪౦౦ ఋణము చేసినాను. పనిచేయుచున్న మాళివాండ్రు ఏదినముకూలి

ఆ దినమే అడుగుచున్నారు. సంవత్సరము తరువాత సంవత్సరము నా ఆరోగ్యము పాడైపోవుచున్నది. రాఁబోవు ఏప్రియలోనుండి నేనుద్యోగమునుండి విరమింప నభిలషించుచున్నాను. పరిపూర్ణదయాస్వరూపుడగు సర్వేశ్వరుఁడు నా కాయార్ద్రాయము నారోగ్యము ననుగ్రహించినయెడల నే నుద్యోగమునుండి విరమించినతరువాత

మన్నవ ఋచ్చన్న వంతులుగారు

నాదేశమునకుఁ గొంతనేవఁ జేయఁగల్గుదునని యాశించుచున్నాను. నాకు మునపటి సత్తువలేదు. ఏ మాత్రము పనిచేసినను నా కాయాసము కొంతకాలమునకే కలుగుచున్నది.

కడచిన కృష్ణిమండల సాంఘికసభాధ్యక్షపదవి (౧౯౦౨) నే నేమియు నుపవ్యసించు నక్కరలేదను మరతుమిదనే నేనంగీకరించితిని. కాని నా యుపన్యాసమును వినుటకై చాలమంది ఆరాధు సమావేశమగుట

మాచి నా దృఢసంకల్పమునకు వ్యతిరేకముగా నొక రని నే ననుకొన్నాను. భీమవరమున ౨౪ వ తారీఖున గంటకుపైగా నే నుపవ్రస్థించితిని. చేరియుండవలసిన నా లేఖ మీకెందుకు చేరలేదో నాకు తెలియదు, ఆలేఖను మీకుఁ బంపవలయునని మీ సోదరు నకు వ్రాయండి. ఆ లేఖలోని సంగతుల సారాంశ మీ దిగువను వ్రాయుచున్నాను.

మీ పత్రిక జైండింగు చేయఁబడుచున్నది. బహుశః సోమవారము మీకు పంపఁబడును. మీ సుహృదుఁడు, కం. వీరేశలింగము

మూడవ వితంతువినాహమ్మ-1886

౬

(రాయసం వెంకటేశ్వరుడుగారు ఎం. ఏ.,
గుంటూరు)

రాజ్యలక్ష్మీవిలాసము,
౨౦ వెల్లాలపీఠి,
పరశువాకము,
౨౨ జూన్ ౧౯౦౪, చెన్న పురి.

ప్రియమైన ఆయ్యా,

మరియొక ముద్రణాలయమున మీ జనానాపత్రిక నచ్చొత్తించుటకు మీ రీవరకే యేర్పాటు చేసియుండు

“జనానాపత్రిక విషయమై మనము చేసికొనిన యేర్పాటు దురదృష్టవశమున భగ్నమైనప్పటినుండి నా కిప్పుడు నెలకు వచ్చుచున్న రూ. ౧౧-౪-౦ ల కొసమై నెలకు రూ. ౪౦-౦-౦ ఖర్చుపడుచున్న ముద్రణాలయమును సాగించు వివేకము విషయమై నేను తీవ్రముగా నాలోచించుచున్నాను. ముద్రాయంత్రము నెప్పుడైనను నే నమ్మినేయవచ్చును. ఇదమితమని నే నేమియు నిప్పటికి నిశ్చయింపలేదు. రాజోవు జూలై నెలలో నేను రాజమహేంద్రవరమునకు వెళ్లినప్పు డచ్చటి మిత్రులతో నాలోచించి యేదియో యొక

నిర్ధారణకు వచ్చెదను. నేను ముద్రాయంత్రము నమ్మి వేయనియెడల దానిని రాజమహేంద్రవరమునకు మార్చెదను. మీపత్రికను మరియొక ముద్రాయంత్రమున నచ్చొత్తించుట కేర్పాటుచేయవలెను. రాబోవు జూలై నుండి జనానాపత్రికలో మీ స్నేహితునిచే ప్రకటింపఁబడు శారీరకాస్త్రము (Physiology) లో నాబ్లాకులు పయోగించుకొనుట కివ్వలేనందుకు నేను విచారించుచున్నాను. క్రొత్తసంపుటయు జూలై సంచికతో ప్రారంభమగును. కావున మాతన సంపుటయు ప్రారంభమునుండి మరియొక ముద్రకాలయమున మీజనానా

నాపత్రిక వేరొకచోట ముద్రించుకేర్పాటుచేయఁగోరెదను.....పండిత శివనాథశాస్త్రి విజ్ఞోరియా హోటల్ లో ౬ వ తేదీని ఉపన్యసించినకరువాత నేను కె. సీతారామయ్య బి. ఎ., గారిని కలిగిరి. ఈ క్షయమై వారితో బ్రస్తావించితిని. పయిరీతిని మీక్షర వ్రాసినని వారితో జెప్పితిని. చందా 2 రూ. చేయవలయుని తాను మీకు సలహానివ్వలేదనియు, నాతో నాలోచింపకుండ ఉన్న యేర్పాటు మార్చవద్దనికూడ దాను మిమ్ము హెచ్చరించితినియు అతడు నాతో జెప్పెను. పోనీయండి జరిగినదేదో జరిగినది, మనము

వితంతువినామాము చేసుకొన్నవారు, వీరేశలింగముదంపతులు-1908

పత్రికను ముద్రించిన బాగుండును. నేను ప్రచురింప నెంచు పుస్తకములు (భౌతికభూగోళశాస్త్రము మొదలగునవి) మాసపత్రికలోఁ బ్రచురించుటకంటె ప్రత్యేక పుస్తకములుగాఁ బ్రచురించుట మంచిదని నే నెంచుచున్నాను.”

ఇప్పటికైనను నానిర్ణయమును మార్చుకొనవలసిన కారణములేదని నాకు గోచరించుటలేదు. మీజనా

నాథముగా నాలోచించిచేసిన సంప్రదింపులు, ఏర్పాటులు మీరు హేలగా నాలోచించినారు. వ్యవహారము సరిజేయుట కిప్పు డదను తప్పినది. జనానాపత్రికవిషయములో—కొంతకాలమువరకు నన్ను కదలివేయండి. ప్రస్తుత మాపత్రికతో నా కేమియు సంబంధము వలదు. మీలేఖలలో నొకదానిలో మీరు వ్రాసినట్లు ఈ విషయము స్పష్టమైనదేయైనను, అది మన ఆన్వేష్యసంబంధ

మన కెక్కువ విఘాతము గల్గించినది. మీరు డబ్బు విషయమై చూత్రమే యెక్కువ జాగరూకతవహింతు రనియు, (మీదేశనేరయు) పరోపకారమును మీకు

ములు, పైన పేర్కొనబడిన లేఖలలో నేను వ్రాసినట్లే ఆదనాని కొప్పరప్పగారికిని మరి ఇరువురకును నేను ప్రత్యుత్తరము వ్రాయుచు నాకును జనానాపత్రిక

ప్రార్థనసమాజము, రాజమహేంద్రవరము-1902 కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులు మున్నగువారు

దవ్యనష్టము రానంతవరకే సాగింతురనియు నాకు దృఢమైన నమ్మకము కల్గినది. ఇతరులవద్దనుండి నేను చాల ఆశించుచుండును. మీపద్ధతియే బాగున్నది నేనే పూర్తిగా తప్పుత్రోవనున్నాను. నే నింతస్పష్టముగ వ్రాయుచున్నందులకు నన్ను తుమింపవలెను నే నెట్లభిప్రాయము పడినది అరమరలేక మీకు జలియజేసినాను. ఇక ముందైనను మనోవేదన లేకుండనుండగలనని నేనాశించుచున్నాను. సంగతిసందర్భముల సరిగా నాలోచించుటకు వీలులేనంతగా నేను వృద్ధుడను, దుర్బలుడనైతిని. అందుచే నాయభిప్రాయములు తుంతవ్య

కేమియు సంబంధము లేదని తెలియజేసినాను. ఆంధ్ర ప్రకాశిక మున్నగు పత్రికలలో చేయబడుచున్న ప్రకటనము ప్రజలలో అపహేతుల గల్గించును కావున, నే నీ వరకు వ్రాసిన లేఖలో కొరినరీతిని నాకు జనానాపత్రికతో ప్రస్తుత మేమియు సంబంధము లేదని మీరు సంగ్రహముగా వ్రాసి ప్రచురించవలెను. మీరు కొరినయెడల జాలై సంచికను నేనే ముద్రించెద(?)ను. తిరుగుటపాలో జవాబు వ్రాయఁగోరెదను.

మీ సుహృదుడ,
కం. వీరేశలింగము.

2

(దేశిరాజు వెదబావయ్యగారు, బి. ఏ.,
రాజమహేంద్రవరము.)

రాజ్యలక్ష్మీవిలాసము, ౨౦ నెల్లాలవీధి,
పరశునాకము. చెన్నపురి, ౧౫-౧౦-౧౯౦౪

ఆర్యా,

మీరు దయతో కార్డు వ్రాసినందులక నేకవందన
ములు. ఈ యుత్తరము మీ కందునప్పటికి గౌరవ
(Miss Gow) అక్కడ యుండునని నే ననుకొను
చున్నాను. నేనింకను ఎక్కువ దగ్గరతో బాధపడుచునే
యున్నాను. భజేకర్ గారు (Mr. Bhajekar) నా పేర
కూడ వ్రాసినారు. డాక్టరు రామారావుగారిని ఒకటి

రెండు రోజులలోగలిగిసికొనియె
దను. మీకు కొంచెము నయ
ముగ నున్నందుకు నాకు సంతో
షముగ నున్నది. కార్లీలియను
(Carlylean) లో ప్రకటనచే
యుటకు శేట్లు ఎట్లున్నవి? మన
పాఠశాల కుపాధ్యాయునిలుకావ
లయునని ఆ పత్రికయొక్క
రెండు మూడు సంచికలలో మ
నము ప్రకటనఁ జేయవచ్చును.
మన రాజధానిలో జరిగిన ప్రే
పునర్వివాహముల పట్టికను నమ
గ్రహేనదానిని నే నివ్వలేనందుకు
విచారించుచున్నాను. ఈశ్వర
రెండవవైపున నాకు తోచిన
రీతిని ఈ వివాహముల పట్టిక
నొకదానిని వ్రాసి మీకు

పంపుచున్నాను. ఇక్కడ నాకాలము వృధాగా గడచు
చున్నది. ....

మీ నుహ్మగఁడు,
కం. వీరేశలింగము

పట్టిక

గోసులపాటి శ్రీరాములు-గవరమ్మ
రాచర్ల రామచంద్రరావు-రత్నమ్మ

తాడూరి రామారావు-సీతమ్మ
పులకర్తి శేషయ్య-శేషమ్మ.
ముంజులూరి గోపాలము-సూరమ్మ.
చేబోలు వెంకయ్య-వెంకమ్మ
బోడా శ్రీరాములు-రత్నమ్మ.
తణుకు వెంకటచలపతిరావు-కోటమ్మ.
సలాది రామయ్య-రత్నమ్మ.
నల్లదండ కోదండరామయ్య-నుబ్బమ్మ.
ఓట్టూరి నుబ్బారావు (బెల్లూరి)
జటప్రోలు రామారావు (బెల్లూరి)
పటానేని వెంకయ్య-నుబ్బమ్మ
కొమ్మరాజు గోపాలము-పూర్ణమ్మ.

దేశిరాజు వెదబావయ్య, వీరేశలింగముపంతులు మున్నగువారు
ప్రార్థనసమాజము, రాజమహేంద్రవరము-1904

నల్ల దండ కోదండరామయ్య-మంగమ్మ.
పటానేని వెంకయ్య-కామేశ్వరమ్మ.
జి. వెంకటరెడ్డి (వైశ్యులు)
తణుకు నరసింహము-వెంకటేశమ్మ
మానూరి పురుషోత్తమపంతులు-సీతమ్మ
ఆదిపూడి సోమనాథరావు-సీతమ్మ.
గని నుబ్బారావు-లక్ష్మీనరసమ్మ.

గ్రోణంరాజు శేషగిరిరావు-తులికమ్మ
 శోభణి శేషగిరిరావు-రంగనాయకమ్మ.
 నాళ్ల చెరువు కృష్ణారావు-పార్వతమ్మ.
 టి. రామారావు-వరలక్ష్మి.
 పుల్లారావు గవరయ్యకామ్రొ-పార్వతమ్మ
 కె. గోపాలయ్య-సన్నమ్మ
 నందుల గోపాలస్వామయ్య-శేషమ్మ.
 ఆదిపూడి గోపాలరావు-బంగారమ్మ.
 న్యాయతి శేషగిరిరావు-మహాలక్ష్మమ్మ
 యల్. వీరభద్రయ్య-సీతమ్మ
 పి. గవరయ్యకామ్రొ-కౌసల్య
 శోకా వెంకటసుబ్బారావునాయుడు-చిరంజీవమ్మ.
 వి. లక్ష్మీనారాయణ-మహాలక్ష్మి.
 శేషయ్యగారు-చొక్క-మ్మ
 వెంకటవరదయ్యగారు-కృష్ణమ్మ
 బాబీరావు-అభిరామమ్మ.
 పటానేరి వెంకయ్య (మూడవవివాహము)
 మంజులూరి గోపాలయ్య (రెండవవివాహము)
 చిట్టూరి సుబ్బారావు (రెండవవివాహము)
 జి. సుబ్రహ్మణ్యరమకూతురు (౧౮౮౭ సం. లో)
 తిరువేంకటాచారి (నేలములో)
 శేషయ్యగారి మామగారు (నాగర్ కోయిలగూడ)
 రామచంద్రరావు-రమణమ్మ (రాజమహేంద్రవరములో)
 బి. యస్. ప్రకాశరావు-వేంకటరమణమ్మ (గుంటూరు)
 తిరుమెళ్ల వెంకటసుబ్బారావు-వేంకటలక్ష్మి.
 భట్టిప్రోలు శరభయ్య-రాజేశ్వరమ్మ.
 ఢేరం వేంకటేశ్వరులు-శేషమ్మ.
 కె. నమస్కనాయ-అన్నపూర్ణమ్మ.
 పి. యస్. శ్రీనివాసాచారి-లక్ష్మిదేవమ్మ.
 ఉప్పలూరి సుబ్బారావు-సీతారామమ్మ
 కన్నూరి సుబ్బారావు-సీతారామమ్మ (గుంటూరు)
 పి. కృష్ణమూర్తి-వెంకటరాయమ్మ (గుంటూరు)
 ఉప్పలూరి సుబ్బారావు-నాగగత్తమ్మ (గుంటూరు)
 ఈమధ్యను గుంటూరులో జరిగిన తెనాలి కన్యవివాహము
 అయ్యప్ప (కరణం-కోలూరుజిల్లా-మైసూరు) ౧౯౦౦

లో విశంతునైన తనకొమార్తెకు వివాహముచేసెను.
 సాతానికులమున రెండు స్త్రీపుగర్వివాహములు.

ఒకటి, రెండువివాహము లింకను జరిగియుండ
 వచ్చును.

౮

(రాయసం వేంకటేశిపుడుగారు ఎం. ఏ.,)

రాజమహేంద్రవరము, ౨౭ ఏప్రిల్ ౧౯౦౧.
 ఆర్యా,

దయతో మీరు కార్డు వ్రాసినందుకు వందన
 ములు. చాలకాలమునండి నే నూరక యుండుటకు
 హేతువు ప్రయోజనకర మైనపని నేని నేను చేయు
 చుండుటకలన కాదు. మూడువారములనుండి నే నొక
 కురుపుతో బాధపడుచు ఇల్లు కదలలేకున్నాను.
 దైవానుగ్రహమువలన ఆకురుపు పూర్తిగా నిమగ్నమై
 నది. కడచినవారము నేను సభలలో నిమగ్నమై
 యుంటిని. సభలు జరుగదముగనే జరిగినవని యను
 కొనుచున్నారు. నాకు మించిన పనిని నే నెచ్చట చేయు
 చుండుటయు వాస్తవమే. జనానాపత్రికకు కొంత
 వ్రాసిపంపండి. ఏప్రిల్, మే పత్రికలను గలిపి ప్రచు
 రించెదను. తగినంతయాలోగ్యమున్నప్పుడే కొంత యుప
 యోగకరమైన పని చేయవలెనని యున్నది. వాల్తేరు
 చల్లని ప్రదేశమేనా? మీ సుహృదుడు,
 కం. వీరేశలింగము

౯

(దుగ్గిరాల సూర్యప్రకాశరావుగారు, బి. యె.,
 కాకినాడ.)

రాజమహేంద్రవరము, ౧౫-౮-౧౦.

ప్రియమిత్రమా,

దయతో మీరు లేఖవ్రాసినందుకు వందనములు.
 మీ వద్దనుండి ఈ వరకే యుత్తరము వచ్చునని యను
 కొంటిని. నేను మీ కుటుంబములోనివాడనేయని మీరు
 భావించుచున్నారని నే నెఱుంగుదును. ఈ కష్టము

నోర్పుకొనుటకు శేవుడు నాకు దగినబలము నొసంగి నన్ను విధముల సంరక్షించుచున్నాడు. ఇంతకంటె మీకు నే వెక్కిరింప వ్రాయలేను. నాయుడుగారికి నేను నేను వ్రాసిన యుత్తరముఁ జదువఁగోరెదను. ఆ యుత్తరమువలన నా ప్రస్తుతస్థితి మీకు దెలియఁగలదు. మీరు శ్రమపడి నన్నుఁ జూచుటకై యిక్కడకు రావద్దు. నేనే అక్కడకువచ్చి కొన్నిరోజులు మీ యందరిమధ్యను గాలము గడపెదను. ముందు వివరముగా వ్రాసెదను.

మీ సుహృదుఁడు,
కం. వీరేశలింగము

పర్యాయములు మీరు తోటలోనికి వెళ్లుచు అక్కడ విశంతుశరణాలయ వ్యవహారములను గురించి తెలిసికొనుచుండవలెను. గంగన్నగారు నమ్మకముగఁ బనిచేయువారని, మనపాతకాలయెడల చాలశ్రద్ధ వహించువారని నాకు తెలియును. వారిని పైకిదీసికొని వచ్చుటకు నాకు వీలయినంతవరకు నేను ప్రయత్నించెదను. ఈలేఖ తొందరగా వ్రాసినాను.

మీ సుహృదుఁడు,
కం. వీరేశలింగము

జనానాపాతకాల, రాజమసేంద్రవరము
కందుకూరి రాజ్యలక్ష్మమ్మ మున్నగువారు

౧౧
(రెబ్బావ్తగ్గడ పావయ్యగారు,
రాజమసేంద్రవరము)
బెంగళూరు ౧౮-౬-౧౨

ఆర్యా,

మీరు దయతో లేఖవ్రాసినందుకు వందనములు. సీతారామరావుగారితో ఆలోచించి మీ కవసరమని తోచిన రీతిని మనపాతకాలాభవనము యొక్క పేడవరాఁడాలలో నేల మరమ్మత్తు చేయించవలెను. పాలాచర్పుల లక్ష్మీ నారాయణగారి విషయమై మన మిత్రులయిన కనుపర్తి శ్రీరాములుగారితో ఆలోచించవలెను. నేను ౨౨ వ తారీఖున ఈ నగరము (బెంగళూరు) వదిలి

౧౧

(కుందూరి వెంకటరత్నముగారు,
రాజమసేంద్రవరము.)
బెంగళూరు, ౨౧-౪-౧౨.

ప్రియమిత్రమా,

మీరు లేఖవ్రాసినందుకు వందనములు. మీరును గంగన్నగారును విశంతుశరణాలయ వ్యవహారములలో శ్రమదీసికొనినందులకు వందనములు. పీలైనన్ని

చెప్పపురికి బయలుదేరుచున్నాను. ౨౫ ఉదయమున నేను రాజమసేంద్రవరములో నుండెదను. మనము కలిసి కొనినప్పడు తక్కినసంగతులు మాట్లాడుకొనవచ్చును. మీ సుహృదుఁడు,
కం. వీరేశలింగము

౧౨

(మోచర్ల రామచంద్రరావు పంతులుగారు,
ఏలూరు)
రాజమసేంద్రవరము, అనంతాశ్రమము ౧౧౦౧౩

ఆర్యా,

టంగుటూరి శ్రీరాములుగారిచే నాపై తేబడిన అభియోగము కొట్టివేయఁబడినదనియు, స్థానిక సంయుక్త దండనాధికారి నన్ను నిర్దోషిగ నెంచెననియు మీ కీసరికి దెలిసియేయుండును. నే నెప్పుడును సర్వేశ్వరుని నమ్మియున్నాను. ఆయన న న్నెప్పుడును రక్షింప వండునుండలేదు. సర్వేశ్వరునకు వందనములు. నిన్న లేఖ వ్రాయలేనందుకు విచారించుచున్నాను.

మీ సుహృదుడు

కం. వీరేశలింగము

(కుందూరి వెంకటరత్నముగారు, రాజమహేంద్ర వరము.) ౧౧-౪-౧౩.

చామరాజపేట, బెంగళూరు.

ఆర్యా,

నే నీరోజున నిచ్చటకు వచ్చినాను. ఇచ్చటికితో వ్లసినాకు గొంత మేలుచేయునని నే నాశించుచున్నాను. ...మీరందరు డ్లెనుముగనున్నారని అనుకొనుచున్నాను. నాకు జలుబుచేసినది. దీర్ఘప్రయాణమువలన నాకు గొంత బడలికగ నున్నది మీ రప్పుడప్పుడు ఆనందాశ్రమము (Ananda gardens) లోనికి వెళ్లి వితంతు శరణాలయములోనివారి యోగక్షేమముల తెలిసికొనుచున్నారని నేను నమ్ముచున్నాను. తక్కిన వ్యవహారము లెట్లు నడచుచున్నవి? ఆవసర సమయములందు స్వార్థపరాయణులైన మిత్రులు నన్ను వీడవచ్చును. కాని సర్వేశ్వరుఁడు నన్ను వీడడని నానమ్మకము.

మీ సుహృదుడు,

కం. వీరేశలింగము

౧౪

(కుందూరి వెంకటరత్నముగారు, రాజమహేంద్ర వరము.)

౧౧-౪-౧౩, బెంగళూరు.

ఆర్యా,

...నే నెల్ల సమయములందును సర్వేశ్వరు నొక్కరినే దృఢముగా నమ్మియున్నందున నానునస్సులో నేవి

ధమైన ఆందోళనము గల్గుటలేదు. నాకు పరమమిత్రులని యెంచఁబడినవా రేనిమువముడైన నన్ను వదిలివేయవచ్చును. కాని సర్వేశ్వరుఁడు నన్నెపుడును విడువదు... రాజమహేంద్రవరసమాచారములు మీరు నాకు దెలియఁజేయుదురని నే నాశించుచున్నాను.

మీ సుహృదుడు,

కం. వీరేశలింగము

(కుందూరి వెంకటరత్నముగారు,

రాజమహేంద్రవరము)

చామరాజపేట, బెంగళూరు. ౨౨-౪-౧౩

ఆర్యా,

.....ఈ రోజున నాకు కొంచెము నయముగనున్నది. నాదగ్గరభాధ తగ్గచున్నది. — నాకు రుచిగ నుండునట్లు వంటచేయజేదు. నాకు గత్యంతరములేదు. క్రమముగ ఈ వంటకు నే నలవాటుపడియెదను.

నేను వ్రాసినలేఖలో “నా ఆత్మమిత్రులుకూడ నన్ను వదిలివేయవచ్చును కాని ఈశ్వరుఁడు నన్ను విడువడు”ని ప్రసంగించుచు నేను ప్రత్యేకముగా నెవరి నుద్దేశించి వ్రాయలేదు. ఈ ప్రపంచమున నే నేకాకిగనుంటి ననియు, ప్రాపంచికభోరణికల్గి మన స్నేహితులు నన్ను వదిలివేసినయియు నే నప్పుడప్పుడు ననుకొనుచుందును. నా వృద్ధాప్యములో, ఇప్పటి నా అనవాయస్థితిలో సర్వేశ్వరుఁడు నాకు శాంతి (Comfort) నొసంగుచున్నాడు. ఈ విషయము, అపవాదములనడుమ నాకు మనశ్శాంతి నీశ్వరుఁడొసంగియున్నాడు. .... ఈ ప్రపంచమున నేను చేయవలసినపని ముప్పాతిక ముప్పాతిక ముగిసినదని నే నెంచుచున్నాను. త్వరలో జగత్పితయు, శ్రేష్ఠమిత్రుఁడు (Heavenly Friend and Father) నగు సర్వేశ్వరుని నేను కలిసికొనవలసి యున్నది. .... నేనెప్పుడును ఈశ్వరునిపై ఆధారపడి యున్నాను. ఈశ్వర పాలితిమైన ఈ ప్రపంచమున సత్యమే జయించితిరును. మనయంద్యమము ధర్మముపైనను, సత్యముపైనను ఆధారపడియున్నది. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తుమావేశముయొక్క కార్యక్రమము

ఈ సరికి (నేను ౨ గంటలకు) చాలవరకు ముగిసియుండును. వారి రెండవవార్షికసభ సంపూర్ణముగ జయప్రదమైనదని నేనాశించుచున్నాను. పితాపురమురాజాగారి సభకు వచ్చినారా? మీ సుహృదుఁడు

కం. వీరేశలింగము

౧౬

(కుందూరి వెంకటరత్నముగారు,
రాజమహేంద్రవరము)
బెంగళూరు, ౩-౫-౧౩.

ఆర్యా,

.....మన పాఠశాలయొక్క పరీక్షాఫలితములు మొత్తముమీద బాగుగనే యున్నవనుకొనియెదను. ఇంతమంది బాలికలు పై తరగతులలోనికి పరీక్షలో కృతార్థులై వచ్చినందులకు నాకు సంతోషముగనున్నది. ....దైవానుగ్రహమున నా ఆరోగ్యము బాగుపడుచున్నది. ఏనుక్రీస్తుయొక్క జీవితము మిగిలిన భాగమున నేను వ్రాయ నారంభించినాను. ఈ నెలఖరు లోపుననే నీ పని పూర్తిచేయఁగలవని ఆశించుచున్నాను. ....

మీ సుహృదుఁడు,

కం. వీరేశలింగము.

౧౭

(కుందూరి వెంకటరత్నముగారు —
రాజమహేంద్రవరము.)
బెంగళూరు, ౧౦-౫-౧౩

ఆర్యా,

.....నేను ఏనుక్రీస్తుజీవితమును వ్రాయుట ముగించినాను..... మీ సుహృదుఁడు,

కం. వీరేశలింగము.

౧౮

(కుందూరి వెంకటరత్నముగారు—
రాజమహేంద్రవరము.)
బెంగళూరు, ౧౨-౫-౧౩.

ఆర్యా,

ఆ పత్రికయొక్క మూడుసంచికలు నే నొక్కడకు వచ్చినతరువాత నాకు చేరినవి. అటువంటి.....వ్రాతలను లెక్కనేయుట తెలివితక్కువ. కుక్కలు మనలనుఁ జూచి మొరిగిన మొరిగనియండి. మనజీవితాంతమువరకు భూషణదూషణములఁ బరిగణింపక మన విద్యుత్తగర్భమును చేయుదము. సర్వేశ్వరుఁడొక్కఁడే మంచిచెడ్డల నిర్ణయింపఁగలడు.

మీ సుహృదుఁడు,

కం. వీరేశలింగము

౧౯

(కుందూరి వెంకటరత్నముగారు,
రాజమహేంద్రవరము.)
బెంగళూరు, ౧౫-౫-౧౩.

ఆర్యా,

దయతో మీరు వ్రాసిన లేఖ ఇప్పుడే చేరినది భగవంతుఁడెప్పుడును ధర్మపక్షమునను, న్యాయపక్షమున నుండును. సర్వేశ్వరునిఁ ద్రికరణకుద్ధిగాగొలిచి ధర్మబద్ధమైన యుద్యమమున ఆతని మెప్పించుటకై పనిచేయుటమాత్రము మనవిధియైయున్నది. మనజీవితకాలమున మనకృషియొక్క ఫలితములను మనము చూడలేక పోవచ్చును. భారమంతయు దేవునివైనుంచి స్నేహితులవద్దకుండి కాని విరోధులవద్దకుండికాని కలెగు ప్రతిఘటనము, ఆపవాదములు లెక్కనేయక మనము కష్టపడి కృషిచేయవలసియున్నది. అర్హుల మైనచో సర్వేశ్వరుఁడు మనకు దోడ్పడునుగాక! మీరు తరుచు ఆనందాశ్రమము (Ananda gardens) లోనికి వెళ్లుచున్నారని తెలిసికొని సంతోషించినాను. మీ సుహృదుఁడు,

కం. వీరేశలింగము

౨౦

(కుందూరి వెంకటరత్నముగారు,
రాజమహేంద్రవరము.)
బెంగళూరు, ౧౯-౬-౧౩.

ఆర్యా,

...కొంతకాలమునుండి నాకు బలహీనముగనున్నది. అంతయొక్కవగ కాకపోయినను దగ్గు పన్నింకను బాధిం

దురుసేయున్నది. ఇవన్నియు నిట్లున్నను నేనిక్కడ గొంతవరకు బరిచేయఁగలుగుచున్నాను. ప్రతిదినము నేను నాలుగైదు ఉత్తరములు వ్రాయుచున్నాను. క్రమము తప్పకుండ నిత్యము ఉదయమునను, సాయంత్రమునను రెండువేళల నేను పికారుకు వెడలుచున్నాను. ఏను క్రిస్తు జీవిత మేబదిపుటలవరకును, నాస్వీయచరిత్రములూ రెండవభాగమున వందపుటలును వ్రాయఁగలిగినాను.

మీ కొక నిదర్శనమును దెలియఁజేయుచున్నాను. అల్ప విషయమయినను నా కీనిదర్శనము మనస్సున కూరబ గల్గించుటయే కాక ఉత్సాహమును గలిగించినది. నాకు బలహీనముగ నుండుటచే బలమిచ్చు బౌద్ధము కొరకు నేను కలకత్తాకు వ్రాయగా ఆ బౌద్ధము నిన్న సాయంత్రము నాకుచేరెను. పెట్టెనుదెరచి మందువుచ్చు కొనుట ప్రారంభించుటకయి నీసాను నేను తీయగా

దుగ్గిరాల సూర్యప్రకాశరావు, కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు, రఘుపతి వెంకటరత్నము నాయుడు మున్నగువారు, కాకినాడ-1905.

నాస్వీయచరిత్రము చాలవరకుగాని పూర్తిగాగాని వ్రాయుటకు వీలగునట్లు ఈ మా సాంతమువరకు నే నిచ్చ బడి యుండఁదలచినాను.

భగవంతుఁడు తప్పక నాపక్షమున నున్నాడు. నిస్సంశయముగ నా కౌతఁడు సాయముచేయుచున్నాడు. సర్వేశ్వరునకు నేనుమిక్కిలి వందనములూచరించుచున్నాను. ఈశ్వరుఁడు నాకు సాయముచేయుచున్నాడనుటకు

ఆ సీసాయొక్క కాయమాత గట్టిగా మూయుట మైనమతో బిగింపఁబడియుండుట కనుఁగొంటిని. ఆ సీసాను దెరువలేక నేను వ్రాసికొను బల్లవద్ద గిటికీలో నుంచితిని. కాయమాత దెరుచుటకు నావద్ద సాధనము (Screw) లేదు. అట్టిసాధనము నొకదానిని గొనుటకు గాని, ఆ సీసాను దెరిపించుటకుగాని నేటిసాయంత్రము బజారుకు వెళ్లవలయునని నే నాలోచించుచుంటిని. నేటి

యుదయము నాపనిని చూచుకొని ఇంటికి వచ్చినతరువాత నాబల్లవద్ద కూర్చుని నేను కొంతగ్రంథమువ్రాయుచుంటిని. అప్పుడు (ఉదయము ౮ గంటలకు) ఆకస్మికముగా నొకధ్వని నాచేవిని బడినది. పైనుండి నా యొడిలో నేదియో జడినది. ఎవరో యొకజాయని ఇంటి కప్పవీడవసరగా ఏవిడిగినపెంకుముక్తైననునాబట్టలో పడినదేమో యని నేననుకొంటిని. పైకిచూడగా ఇంటి కప్పులో విశేషమేమియు నాకు కనబడలేదు. నాబట్ట తడుముకొని చూడగా అందులో నొకకార్కు ఉండుటజూచి నేనత్యాశ్చర్యపడితిని కిటికీలోనున్న సీసానైచూడగా ఆ సీసా తరువబడి కార్కులేక యుండెను. ఈ సంఘటనము జరుగునప్పటికి వాతావరణము మిక్కిలి చల్లగానే యుండెను ఇది దైవసంఘటనమే యని నేను దృఢముగా నమ్మి ఆ సర్వేశ్వరునకు నమస్కరించితిని.

ఈ స్వల్పవిషయమును గురించి ఇంతగా వ్రాసి మీకు శ్రమఁ గలుగఁజేసినందులకు తుమింపవలయును. ఎక్కువవేడిగానున్నప్పుడు ౮౭ డిగ్రీలును మిక్కిలిచల్లగానున్నప్పుడు ౬౬ డిగ్రీలును ఇచ్చట శీతోష్ణస్థితిగా నున్నది.

మీ శుభాదుఁడు,

కం. వీరేశలింగము

౨౧

(దుగ్గిరాల సూర్యప్రకాశరావుగారు, కాకినాడ.)
రాజమహేంద్రవరము, ఆనందాశ్రమము, ౨౪-౭-౧౩.
ఆర్యా,

నే నిచ్చటకు ౨౧ తేదీని వచ్చినాను. కాకినాడను వదలిపెట్టుటకు పూర్వము మిమ్ము కలిసికొనలేక పోయినాను. ....ఆబద్ధపుసాక్ష్యము నిలువనేరదు. సత్యము జయించితిరును. నేను వృద్ధుడనైనాను. నే నొకవిధముగ విశ్రాంతిజీవనము నడుపుచున్నాను. అందువలన ఈపట్టణములోని ఇప్పటితరమువారితో నాకు బహుళములేదు. నాకు శత్రువులుకూడ నున్నారు. ఇచ్చట నాకు నమ్మకమైన స్నేహితులు చాల తక్కువగా నున్నారు.

అందువలన వారివద్దనుండి యెక్కువ లాభము గల్గునని నే నాశపడుటలేదు. నా పూర్వపు విద్యార్థులు స్నేహితులు నగు మీవంటివారిపై నేను సాయముకొర కాధారపడవలసియున్నది. మీరు నాయందు నిజమైన శ్రద్ధదీసి కొని మీశక్తికొలది నాకు సాయపడవలెను. ఇంతకంటె ఎక్కువగా మీకు వ్రాయ నక్కరలేదు.

మీ శుభాదుఁడు,

కం. వీరేశలింగము

(మోచర్ల రామచంద్రరావుగారు, ఏలూరు.)
రాజమహేంద్రవరము, ఆనందాశ్రమము, ౨౨-౧౦-౧౪.
ఆర్యా,

మీరు దశతోనంపిన ఆహ్వానమునకు మీకు వందనములు. మీ మండలసభకు నేను రాలేనని విచారించుచున్నాను.....ఈ సంవత్సరసభ జరుపదముగా జరుగునుగాక! సర్వేశ్వరుఁడు సభ నాశీర్వదించునుగాక!

మీ శుభాదుఁడు,

కం. వీరేశలింగము

౨౩

(రెబ్బాప్రగడ పాపయ్యగారు,
రాజమహేంద్రవరము.)
బెంగళూరు, ౧౯-౪-౧౫.

ఆర్యా,

నేను వెంకయ్యతో ఇచ్చటకు శురక్షితముగ చేరినాను. కాలమాన మాకస్మికముగ మారుటకేతన. నిన్నరాత్రి రయిలుబండిలో గాలివల్లన, నాఆరోగ్యము కొంతవరకు చెడినది. త్వరలోనే ఆరోగ్యమును బడయుదునని నే నాశించుచున్నాను. ప్రతిదినము మీరు తోటలోనికి వెళ్లి వ్యవహారములు శాంతముగ నడుచునట్లు చూచుచుండవలయును. కుందూరి వెంకటరత్నముగారిని కూడ అప్పడప్పుడు తోటలోనికి వెళ్లుచుండవలయునని కొరవలెను. ....అన్ని విధముల మీరు నాకు చేయుచున్న సాయమునకు దగినరీతిని నేను వందనము లర్పింపలేకున్నాను. ....

మీ శుభాదుఁడు,

కం. వీరేశలింగము

“అలాగే నిలిపింది ఉత్కలం”

సు వ ర్ణ

‘జ్యోత్సన’

“ఇయం గేహే లక్ష్మీరియమమృతవర్తిర్నయనయోః,
.....”

అలాగే నిలిపింది పుతకటం.

విశాలమైన కళ్లను మరింత గొప్పవి చేసుకొని
వింటూన్నది నువ్వర్ల. ప్రశాంతప్రకృతి. కుత్సితులయిన
వదినెమరదండ్రు, వెక్కరించు తోడిచెలియలు, భయం

కరుడైన భర్త, తృణీకరించు మరది గానరాదు. చిన్న
నాటి శేష్కాడు, ప్రియజడకుని ప్రియశిష్యుడు, మురి
పెంపు సోదరుని ముఖ్యమిత్రము అయిన పురుషోత్త
ముని గంభీరకంఠము! పాడుచుండేది తన కత్కంఠ సీతి
కరమైన శ్లోకం—ప్రేమనిలయుడైన భర్త ప్రేయసిని
కొనియాడడం! నిజమా? అల్లారు జరుగునా, పతులు
పత్నుల నంతగా ప్రేమిస్తారా? కథలోనిమాట లని
సోదైపడేది బేల.....

బావిగట్టున వచ్చి నిలిచాడు శాస్త్రీ. క్రింద
మోహనమూర్తివలె నిలుచున్న నువ్వర్లనుచూచి నివ్వెర
పడాడు. సాంధ్యకృత్యముల దీర్చుకోవచ్చినవాడు —
మైరుపంటల పచ్చదనానికి, పిల్లతెమ్మెర్ల చల్లదనానికి
హాయి నశభవిస్తూ అనాలోచితంగానే రాగంబో
పడ్డాడు. ప్రేమామృతాన్ని వర్షించేభవభూతికవిశ్లోకాలు
ఒకటికరువాయి నొకటిగా పాడుకుంటూ తన్మయు
డైయుండిన సమయంలో ఆశ్లోకాన వర్ణించిన సాధ్వీ
మణివలె తలవనితలపుగా నువ్వర్ల నక్కడ చూచింది...
ఎల్లాగో అయింది శాస్త్రీకి. గడిచింది నడచుకొన్నాడు.

“ఏమమ్మా బావికి ఒంటరిగావచ్చావే, మీ రంగి
నైనా తోడుకు తీసుకొరామాడవా? అబ్బో! ఎన్ని
గుడ్డలు—ఒక్క రైతే పుతుకుతున్నావే!”

హఠాత్తుగా శాస్త్రీని చూడడం, వెనువెంటనే
అతని ఆత్మాదరపూరితవాక్యాలు వినడం—నువ్వర్లకు
చెప్పరాని పుడ్యగాన్ని పుట్టించేయి. ఆమె కెరుకలేకనే
కన్నీరు మన్నీరుగా కారుతోంది. కన్నీ రతని కవుపడ
నియ్యరాదని మరింత వంగింది చీరగుంజడానికి. అతని
పలుకులు అందరూ ఆడేటివేయైనా ఆ సమయాన ఆమె
కవి వెలలేనివిగా తోచేయి. తన తమ్ముడు తప్ప
తుదకు తలిదండ్రులుమాడా ఇంత అనురాగ
పూర్వకంగా పలుకరింపరు. వారికి గుండె ఏదీ!
వ్రాలుగోడ. ఆనరించి అనుతాపంచూపితే యేమనర్థం
కలుగుతుందో! ఈ అత్తింటికాపురం నావల్లకాదని
వెన్నంటుతుందేకా! అబ్బో అపనింద! .....
.....చూసం ... నువ్వర్ల తుద కందు
కున్నది మాట - భయసంభ్రమనందాల్లో వణుకుతోంది
కంతం “అమ్మా, అడజన్మాలెత్తి పనిపాట్లకు జంకితే

ఎట్లు.....పోనిత్తురుగాని, పూరిసుండివచ్చారా? బావ వచ్చాడటనే? లలిత తేమమా? నన్నుకుంటుందా! నుఖజీవులు మరచిపోతారు మాలాంటివారిని, ... మాపుపేంద్రం శైలవుల్లో రాలేదే- చూచారా అతన్ని?" దైన్యవాక్యాలు, కలతపడింది పురుషోత్తం చిత్తము, అంగవస్త్రంతో ముఖం తుడుచుకొంటూ అట్టేయోచిస్తున్నాడు. ఆమెప్రశ్నల కుత్తర మిచ్చుటకుగా మరచాడు. సువర్ణను జదిపించింది దతినిమానం. భీతమరంగి మల్లె చూచింది తలయెత్తి. ఇరువురిమాపులూ కలిశాయి .....

“ఏమిటీ! చింతిస్తున్నారే? అందరూ బాగున్నారకదా?” ఆమెకుబదులు త్తరమివ్వక ఆలోచనాయత్తమైన తనబుద్ధిని నిందించుకున్నాడు శాస్త్రి.

“ఆ- అందరూ బాగున్నారమ్మ, ఉపేంద్రం రావాల్సివచ్చినా డీల్ పుగానే. కాని శైలవులు దొరకలేడట. వేసవి శైలవుల్లో తప్పక వస్తాడు. ఇంగ్లీషు చదువులు సులభాలు కావు. అవి చదివేవారికి వలసినంత స్వాతంత్ర్యాలుండవు.”

అందరితేమవార్తలూ తెలిసింది సువర్ణ కెంతో పుల్లాసమైంది. పురుషోత్తంతో మాట్లాడుతూ, అట్లాడుతున్న కాలంవలెనే తోచింది మనస్సుకు. అట్టే గుడ్డలుతుకుతూనే బెడరు లేని మధురస్వనంతో “పురుషోత్తం, అయిన ఇంగ్లీషు చదువులంతకన్నమా చదవడం?” అనింది.

“అన్నిచదువులూ కష్టమేగాని నేర్చుకోవడానికే వ్యత్యాసమంది. మన చదువులైతే ఒకటితరువాయి నొకటి నేర్చుకొందుము. అంగవిద్య అట్లుగాక, ఏమయిమిదికాస్తా? లాకేసారిచదువాలి — ఒక్కొక్కటి కలాతోకా తెలియనివిగా నుంటుంది. అదోవిధమైన కష్టం.”

“నీ వెండుకు చదివావుకా వన్నయ్య ఈ ఇంగ్లీషుచదువు? మీరిరువురూ చిన్నతనంలో నాన్నవద్ద చదువుతున్నదివారెట్లుండే! అట్టే, ఇప్పటికీ ఉపేంద్రుడహాధ్యాయిగానే వుండియుంటే బాగుండే... ఉపేంద్ర మెప్పుడనుకునేవాడు.”

ఆ మగ్గువాక్యాల కలిపిపోయాడు పురుషోత్తం. ప్రియభాషిణి ... ఎదుటివారి కావంతేని నొప్పించని మాటలు.....

“చదివేంటే బాగుండేది. చదువలేదు”.....

“ఆ పద్యం మరల చెప్పలేవా అన్నయ్య? నాకా ఐదారు శ్లోకాలూ ఎంతోయిష్టం వివడానికి. నాన్న ఉపేంద్రుకు చెప్పిస్తున్నప్పుడు కోటికొస్తుండేవివివినీ.”

శాస్త్రి చెప్పాడా నాలుగైదున్నా ఎంతో రమ్యంగా. వింటూపరవశఅయింది సువర్ణ

* * *

“గువర్ణా, నీవూ నాన్నగారివద్ద ఈ గ్రంథములన్నీ చదవడం నేర్చుకుండిన యెంతబాగుండేది! ఉత్తరరామచరిత్రవంటి రసవన్నాటకా లెన్నియన్నవనుకొన్నావు సంస్కృతంలో! ఒక్కొక్కటి చదివినా తన్మయంగా నుంటుంది..... ఏమి, గంప ఎత్తనా? ఒకతే ఎత్తుకొంటున్నావే, భారముకాదా!” మెట్లుదిగి లోనికివచ్చేడు పురుషోత్తమశాస్త్రి — “అక్కలేదు. వద్దు అన్నయ్యా వద్దు. నే నెత్తుకుంటాను. నీ వేమిపట్టువలసింది లే దన్నయ్య. రోజూ ఎత్తుకోలేదా ఒక్కరైతే...” ఎంతవారిందినా ఆగాడుకాదు పురుషోత్తం. గంపను తానూ పట్టుకొని నువర్ణనెత్తిన బెట్టాడు. అదెవరు తొంగిచూచింది పైనుండి! సువర్ణ వదినెమరదలు సామితి...

* * *

“దాన్నొక్కరైతే బావి కెండుకంపారే? సామితిని వెంట పంపకపోయినారా?”

“దానిక్కదా ఆ అక్కగుండాలె, ప్రాయమాడుది ఒంటరిగాపోరాదని. పిలవరాడేం ఎవర్నయినా, ఇంతమందున్నామే గుండ్రాళ్లలా? గర్వం పొంగి పోతుంటే! ఇంతకు వేల్పులవారింటి పిల్లగాదా దాని కేంభయం, కత్తులకవచంతోనే అవతరించింది — మహాపతివ్రత, మావలెనా, మానంమర్యాదలు లేనివారం.”

“ఎందు కిన్ని మాటలు ? మాటకు పదిమాట్లాడడం ఒక గొప్పపని, పాడుగోల. పోనీ పంపెవర్నయినా మొడులు.”

“అవునవును. ముసలిముప్పలా కట్టుకున్నావు వయ్యారిని. ఏంచేస్తుంది? ఏలావుండవలెనా విచారించు కోవు. మా మాటలు నీ కింతవిసుగు. సావిత్రిని పంపానులే. నీకన్నా నా కెక్కువగా వున్నదన్నయ్యా కుటుంబ మయ్యద కాపాడుకోవాలన్నది. ఇంతకు నీభార్య కేమి తక్కువలే - కాస్త్రులవారింటి నారందరికీ - ముఖ్యంగా చిన్నకాస్త్రుకి దానిమీద చాలాదయ. ఎప్పుడూ తోడు నీడగా వుంటాడు”

నరసయ్య కోపానలంతో ఉడికిపొయ్యాడు అసలే వృద్ధభర్త కనుమాన మెక్కువ. అందులో కారణమూ దొరికితే చెప్పవలెం? నాగమ్మ నరసయ్య పెద్ద చెల్లె. విస్తర్లు కుట్టుకున్నది. తాను రగిలించిన నిప్పు చక్కగానే అంటుకున్నదన్న సంతోషం పైకి కనబడనీకుండుటానికి ముఖం ముడుచుకొని మరీ జాగ్రత్తగా కుట్టుకున్నది విస్తరి. కదురులో జంధ్యాలు తాలుస్తున్నాడు నరసయ్య. చెల్లీమాటలకు మనసు విసిగిందేమో, గూట్లోకి పారవేసాడకదురు. అంతలోవచ్చింది సావిత్రి, నరసయ్య కడగొట్టుచెల్లి, వితంతు. “అదేదీ?” ఏకగ్రీవంగా అడిగా రిద్దరునూ. “ఎవ్వరాంది వెనుకాల. చిన్నకాస్త్రు వెంబడేవున్నాడు.”

“.....ఏమీ? ఏమిటి?.....” సావిత్రి వేచియుండినననం వచ్చింది. కోరినకోర్కె నెరవేరింది. లోనిసంతోషాన్ని ఆణుచుకొంటూ “ఎన్నున్నదన్నయ్యా పురుషోత్తమకాస్త్రున్నాడంటినే వెనుకాలే”

“నీవెందుకు పొయ్యివుగానే దానివెంబడి?”

“నన్నది పిలిచింది తోడుకురమ్మని? ముసలివాడవు,దానిసంగతి నీకేంతెలుసు మద్యాన్నిమే వెల్లింది బావికి ఒకలేను. నే నందే కూర్చున్నా పిలుస్తుండేమోనని-ఎందుకు పిలుస్తుంది.....సంస్కృతావచ్చే రాలేదు. పోయి చూచిరమ్మంది అక్క. పోయి చూచేసరికి...

ఇంకేముంది కాస్త్రుతో సరసాలాడుతుండే. అతగానే గంపకూడా ఎత్తి నెత్తిమీ దుంచాడు. అట్టివారంతా తోడుండ - నేనేమిలేక్క నీసహధర్మిణికి!”

తల గిట్టిన తిరిగింది నరసయ్యకు.

“ఏమేమీ కాస్త్రు బావివద్దకు వచ్చాడా?”

సావిత్రి మాతి మూరెడుచేసి “ఊర. మరేమీ, నన్ను నిందిస్తుంది సువర్ణవదిసె. పరాయిమగవాళ్లతో మాటాడుతానని తప్పులు పట్టుతుంది. తాచెడ్డచేట్లకు మందేలేదు.”

“ఎన్నావా అన్నోయి సంగతులెల్లా వుదో! ఇప్పుడైనాచెప్పు బుద్ధి.”

అంతలో వచ్చింది నువర్ణ బెదరింలేడిపిల్లలారు. నెత్తిన మోయలేనంతమోత. చూపులన్నీ కేంద్రీకరించాయి ఆమెపైన వివిధాలగా.....

“అగ్లా దింపుకుంటారు వదినా గంపకు.....” అరకాలిమంట నెత్తికెక్కింది నాగమ్మకు. “మధ్యాహ్నం మీవినయ మెక్కడపోయిందో పతివ్రతాశోమణికి! కాస్త్రునే పిలుచుకొని రాకపోయేవా గంపదించుకోను. అంతకన్న పని యేమతనికి.”

చిమ్మచీకట్లు క్రమ్మింది సువర్ణకు - వాడలు వణకిపోయింది. అబ్బ, కథ ఎంత కొచ్చింది!! నిమ్మలక్కను విషయమన ఎంత దువ్వకల్పన, ఏంభయనకమైన కథకట్టారరక్షణంలో! బాబోయి, ఆకృద్ధు డేమట్లురుముతున్నాడు! సావి త్రేమిట్లు ముసిముసినవ్వులు నవ్వుతున్నది! ఈవదినెగారిమాట లేమి! మాటలాయివి! నిశితబాణాలపోట్లుగావా! ఆతోడిపడుచేమి అంతనిశ్చింతగా ఇల్లంతా తానేయే పారాడుతున్నది! ఏమి, ఏమి, ఎవరిపైన వీరికంతా యింత కోపం - చుట్రగాలిలో దూసిపోయే చివురాకు కంటే చులగ్గా వడవడవడకుతూ, నెత్తిమీదిబరువు నేల దింపింది. నిలుచోలేకపోయింది. అట్లే గోడ నాను కురిది నువర్ణ.....

“ఏమిటే, ఆ శాస్త్రీతో నీకేంపనే? వాణ్ణెందుకు తీసుకొపోయ్యావో నూతికి? గొప్పవారింటి పిల్లవు గుణం గానుంటావని మాటాడించక మర్యాదచేస్తుంటే—ఇదా నీనడత! ఛా, ఛా.”

సువర్ణకు చెప్పరాని దుఃఖం, కోపం పొంగు కొచ్చింది. “నానడతలో ఏం కొదువైనది? అనడానికే ముంది అపరాధం? నేనేమి, శాస్త్రీని తోడ్కొని పోవడమేమి! క్షమించాలి! సంధ్యవార్చను వచ్చాడట. ఇంతకు ఆత నెంతటియోగ్యుడు! మీ రిల్లాంటిమాటలంటుంటే నేడవ.....” వెక్కిరిస్తూ ఉన్నది. అనుకున్నంతమాట ఆడకముందే దుఃఖం కట్టలేంపుకొనిచ్చింది.

“ఈకల్లబొల్లి చేష్టలకే నాక్కొంది. మాటకు మునుపే ఏడ్చు. భద్రం. బావికి ఇకముందు ఒంటరిగా పోబాడ్యోవు. అడవి దారితిప్పితే వంశాల కప్రతిష్ఠ - మహాప్రతిష్ఠ” అరచాడు ముసలాయన.

“మరిమరి అల్లా అనకండి. ఇందులో దానితప్పడమేమి.” అంతలో అడ్డొచ్చింది సావిత్రి “అదేం వదినా, పరాయి మగవాడు, అతగానిచేత గంప తలపైని కెత్తించుకున్నావు? నేనండే కూర్చున్నానే రవిక కుట్టుకుంటూ. బావికి పోవునప్పుడు నన్ను రమ్మని పిలిచేంత తాళిమి లేకపోయిందే నీకు? చెప్పేసీతులకు మాత్రం అంతేలేదు.” తనదుఃఖాల పంట నేడు ఫలితాని కొచ్చినట్లు తోచింది సువర్ణకు. తన దుర్విధికి దిఘాలుపడింది. “రోజూ నిరసించినా సరకుగానక, తప్పుక పిలుస్తుండిన సావిత్రిని నేడేల పిలువకపోతిని! ఆసమయాన ఎన్నడూరాని పురుషోత్తం నే డెందుకు రావాలి నూతికి? వచ్చినవా డెట్లెపోక నిలచాడెందుకు? ఎంత వలదన్నా నాకేల సాయమొచ్చాడు? నేకోరానా..... ఆసమయానికీ దుర్దైవత ప్రత్యక్షం కావాలన్నా...అయ్యో విధి! నోల మాటరాక డిల్లపడి పోయింది సువర్ణ. రగులుతున్నకోపం ధగధగమన్నది నరసయ్యకు. లేచి పండ్లుకొరుకుతూ మాలనున్న చేతి కట్టి పుచ్చుకొన్నాడు. దబదబా వేళాడు చెబ్బలు నుం

దర సుకుమర శరీరముమీద. అనటివలె వ్రాలింది నేలను సువర్ణ.....

“ఇయం శేహేలక్ష్మీ.....అయ్యో—నొప్పి. హో, ఇదేమిజీవితము. కాస్తేని ప్రయోజనంకాన. మెప్పించలేను లోకాన్ని. అయ్యో లోకమంటున్నానేమి? మావదినెల్లో ఒకామెను మెప్పించగలనా? అబ్బా తలయెంతగా నొస్తున్నదోయి భగవంత! ఇంతకంటే పరాభవమా! గుడ్డుకట్టతో పశువును మల్లె బాదడమా, నిలాపనిందలా! ఈపాడుబ్రతు కెండుకో! మొండికెత్తి బ్రతికి యేంసాధింపను! లోకమా లోకమ! నీకం డెంత గ్రుడ్డివి! సత్యమెరుగవే! నావదినెలు తను ముక్కుకు తిన్నగా చూస్తున్నారు. ఏంలాభము సంపాదించనో తనులాంటి ఆబుర్రై, ఏసుఖమెరుగని నిర్భాగ్యునితనై... అబ్బా ఏం నింద...ఎంతమాటలు...ఏం పశుత్వము... ఇక దుర్భరము—జీవితమే దుర్భరము—నాలాటికొరతలండేవారికి తావులేదు భూమిమీద బాబా..... ఉపేంద్రం ఇంక నన్ను చూడనూ...? పురుషో...అ; ఇక నే నతనిపేరైన యెత్తుకోను. ఇదివరకు మాత్రమేమిచేశాను! చిన్ననాటి నేస్తకాడను మచ్చికతో చూచినప్పుడు అదీ అతనే పలుకరిస్తే మాటాడేవాన్ని. నామనస్సాక్షికి నే.రోధి నెట్లయ్యేది! అనేమి, పురుషోత్తమాన్ని చూస్తే మనస్సుకు యెంతోసంతోష మాటుండేది! నాన్నా! నాన్న చెప్పతుండిరే ‘కాయేనవాచామన సా’కాయేన వాచా, నే నేపాపాలనూచేసియెరుగను... మనసా? అదియే నన్నురక భయపెట్టుతుండే! అబ్బా-తలనొప్పి...సుంతేనిదయలేక మోదాడే భర్త...నా భర్త...పురుషోత్తం నీవెంత దయానీధివి. నీవైయున్న... అబ్బో నే నే మిట్టై పోతున్నా...భర్తవున్న మరోపురుషుని తలమటా - పరమపాపము కూదా. కాయేన వాచా శుద్ధురాలను—మనసాచూ శుద్ధురాలనే. నాతల్లి తండ్రులు ఏమని న స్నీవృద్ధునికి కట్టబెట్టారు! ఏయాస ఆ త్రోకా రిక్కడికి! నా ఈశరీర చుతనిదట...అందుకే...బాదాడు...అబ్బా యెంతటి స్వతంత్రం! నా మనస్సు? మనస్సుతనిదికాదు—మనసుకడ్డేది? నీతి ఒకటే దాన్నడ్డగించేది. నీతి.....అందుకే నూయి...

...సావిత్రి! ఎంతపనిచేసింది సావిత్రి! తెలివిమాలిన పిల్లా, నాలుగో దోసాలుకల్పించి నీదుర్మయాలను మరుగు చేస్తున్నావా! నిర్భాగ్యురాలా నిన్నని యేంప్రయోజనం... అయ్యో నేనేల నిన్ను తోడుకు పిలువక పోతిని?.....నాన్నా.....ఉహేం...."

ఒకటే జ్వరం. పళ్లు దగదగా కాగిపోతున్నది సువర్ణకు. ధాన్యపుకొట్టులో తలుపుచాటున పడుకుంది వీరచెరగు పరచుకొని. పలవరింపులు.....కన్నీటి కాల్యలు.....మధ్యమధ్యన యెదుటిగదిలోని సరసాలు వినపడుతోంది.

దిరితిరు వేసున్నది. "పలకవేం, కోపమా వేడు కొన్నాకాని? పండుగకు పట్టించుకోక కొనిపెడతాలే. వీదీ, ఈలాచూడు. నవ్వు మరీ. అడుగో... అడుగో... అదుగో వచ్చింది నవ్వు."

"చాల్లేండి నేనేమిపసిపిల్లనా ఆలా ఆడించను?"

"పసిపిల్లలు లేరుదా, నిన్నే ఆడించి ఆడుద్దు తీర్చుకుందామని."

"ఎందుకీలా ఆడుతాగో, నాకు సిగ్గుచేస్తుంది. పోనిత్తురా, నేపోవాలి."

"నేనెల్లాపోనిచ్చేవాడనుగాను సుమా. పోనిస్తే ఎదుపాద్యేవో మీ అక్కలాగే కన్న వాళ్లతో సరసాలాడడానికి. అన్నయ్య కేం తెలియదు. ఆడుదాన్ని చేత్రికింద నుంచుకోలేనివాడు. ఆమె పొయ్యిందే దోస్తేంది. సుందరం! నీవెల్లాబయటగియట పోబోద్యేవు సుమా, జాగ్రత్త."

"ఛీ, నన్నెందుకు దాంతో సరిపోలుస్తారుగాని. నాకేం గ్రహచారం కన్నవాళ్లతో సరసాలాడడానికి పోవాలని దేవుడిలా మీరుండగా? ఆడదానికి మొగుడే ధైర్యం. ఇల్లే వైకుంఠం. బయటేం పనీ?" పొంగి

పోయ్యాదు వాసుదేవయ్య భార్య పలుకులు విని. ఆమె పాతివ్రత్యానికి మురిసిపోయ్యాడు...

"వీది, సుందరం.....మంచి!ల్లవు. పోయిపనస పండు పట్టుకురా కోతాము. తొనలద్దుకోడానికి నిన్ను కాచిన ఆవునెయ్యి తెత్తా?"

ధాన్యపు కొట్టులో.....చెరగును పరచుకొని

మగని ఆదరణకు మైమరచింది సుందరం. త్రిలోకాల్లాకటైనా తనతోసమానం కాదనుకొంది. అట్లే కులికిపోతూ వాలుపడకతో పోయింది ధాన్యపుకొట్టు లోనికి — పనసపండులేను. అందు సువర్ణ పడుకుంది. పోయిన ఇక విచారించాలి. దాన్నేవి విచారించడం. సావిత్రిని పంపితెప్పింతామీ దొడ్లోకిపోయింది. అదేమి దానిమ్మచెట్టు చాటున..... ఎవ రాగుసగుసలు! అట్లే తలుపుచాటు చేరింది సుందరం విందామని ఒకస్త్రీ, ఒక పురుషుడు. మరేమున్నది! స్త్రీ సావిత్రి. పురుషుడు ఆవూరివైద్యుడు వెంకటప్ప.

"ఏమింతి అపరూపమయ్యావు?"

"ఏంచేయను అక్కగార్లరువురునూ వచ్చియున్నారా. మా పెద్దవది నే నీకే తెలుసును—నాపై ఒక కన్నామెకు."

"సరిసరి. ఆమె కేం భయపడడం? ముసలయ్య పెల్లాం. నీకన్నా కడయని యెంచు, కానీగానీ తెలవుకు

లేదు. ఏంచేయను. ఈ మధ్యా వెనక్కుతీసుకున్నావు భర్తంచెయ్యిని."

"నావద్దవుంటేగా నీకీవ్వడం. వున్న ఆకాస్త పూసాబొట్టు యెటోపోయిందని వదినమీదా, బారి మీదా పీరిమీదా బెట్టి నీకేయిచ్చానే. మరేంలేదు నావద్ద."

"ఏమో చూడు, నీపట్టు నాచేతనుంది. పాపం యేమో తెలియందని పూడకున్నా. యెన్నిమార్లు మందులు చేశిచ్చేనో! నీదంతా మరచేపోయింది. లేకున్నా నీ నీ పాటికి కులభ్రష్టుడచేసియుండరా. ఇకన్నీ యెన్నోచూడు. నీ మనసు మర్యాదలు నాచేతిలోనివి."

సావిత్రిస్థితి వర్ణనాతీతం! వీరతో విరోధమాడితే నలుపురిలో మానెంతియడం వేరేచెప్ప నక్కరలేదు. ఏమై నాకానిమ్యున్నా కెద్దన్నదే భయం. తెలిస రేపే నుడి యిప్పిస్తాడు. ఇంతకువచ్చిందానికేం భయపడడమంటే, ఈ మెత్తని బారెడు వెంట్రుకల... కిర్రూలిమ కోవాల్సి...! "అట్టే! నీటిని బారనియ్యక "ఏంచెయ్య మన్నావు అయితే?" అన్నది. కోరనవ్యవస్థాన వెంకటప్ప. "మరేమంటాన, ఖర్చు కేమన్నా తెమ్మ న్నాను." సావిత్రి ఆటుఇటుమాచి, వడిలోనుండి ఏదో తీసిచ్చిందివెద్యునికి. నవ్వుతూ బుగ్గనలిమి పెల్లి పొడ్యోకు. సావిత్రి దొడ్లోకెల్లింది.

కుందరం నివ్వెరపోయింది ఆయ్యా ఏంసంతతి? ఇంట్లోఅంద రన్నివిధాలగా వున్నారే! అదేంచెప్పా సావిత్రి వానికిచ్చింది వడిలోనుండి!

లోనుండి "కుందరం, కుందరం, ఏంవెళ్లేసా య్యో వన్నులే—"

"వస్తున్నా."

* * * * *

రాత్రి యెనిమిదిగంటల సమయం. నాగమ్మ కూతురిది నాగరము పోయింది ఒకటేగోల యింట్లో. చెడకి వేసారిపోయింది. సామ్మ దొరకలేదు. కోపా వేగాన నోటికివచ్చినంతా చూట. "ఎట్టిపనులై నా చేతు కోసీ నాకేం. నాబిడ్డసామ్మే దొంగిలిచాల్సా, దీనిల్లు గుల్లకాను. దొంగిలించకపోతే ఎట్టు-వి.....చు సంతోషపెట్టడం?"

మరదీ బిల్లి చేసినమర్యాదలూ, ఇప్పుటివదినెగారి దీవనలు, సాయంత్రం భర్తగారిచ్చిన బహుమతులు...

.....కట్టతోమోదిన గాయాల్లో నెత్తుకుకారుతో న్నది. హృదయంలో పోట్లు పొడుస్తున్నవి. వాతపై కోత - నొప్పిమీదనొప్పి.

* * * * *

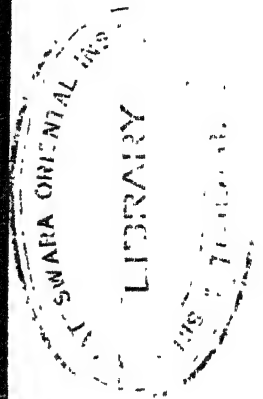
మనకు వెలుతురు. నరసయ్య ప్రాతఃకృత్యాల కని పాపయ్యబావికి వచ్చాడు. ఎప్పటివలె గోస్తుతి గాని, గజేంద్రమాతంగాని చెప్పకుండలేదు. ముందు నాటి అనాచూతం...అనుకోని కుందుతున్నాడేమో. పడుచుపెళ్లాంపోకడలు తన కనుమానదాయకాల, తన నడివడు లామె కనివ్వం. చూచి వెక్కిరించు లోక మొకటి ఇంతకన్నా చింత లేమికావాలె "ఉస్స, రామచంద్ర." మెల్లిగా దిరుతున్నాడు మెట్టు. ఏమి టదీ! బావిలో నల్లవస్తు వేసోతేల్తున్నది..... పామలూ గీసలూ మట్లాడరాడదే ఈ బావిలో! అదిగో చుట్టాతిపై నేదో మెరుస్తున్నది తెల్లగా! సమీ పానికెళ్లా. వెంకెరద్యాల్లా! సువర్ణది.....

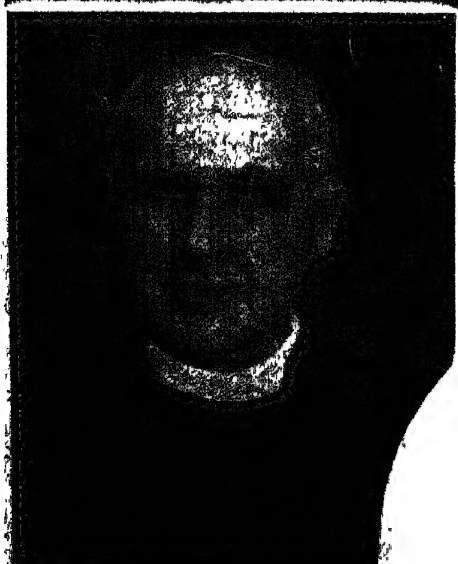
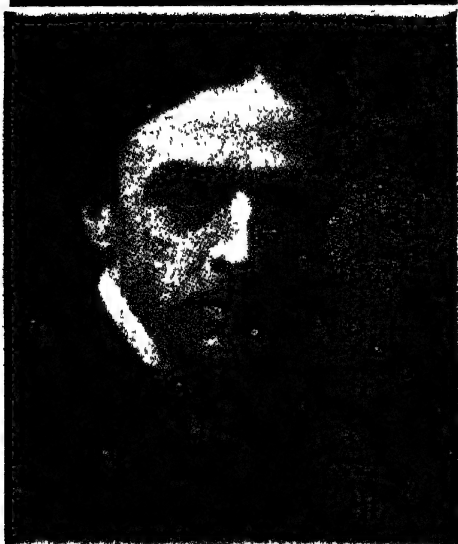
ఏమిటదీ! బావిలో తేల్తున్నది.....

—చామరూర.

పల్లెటూరి కోనేరు
శ్రీ (అవర్ణ చిత్రమునుండి)

విక్టోరియాకాలపు

దీనిని నానుడి యశుహ, జననాద మనుడు-నాగర కతలేని, ఆధునికభావముల కలవాటుపడని వారిని 'విక్టోరియాకాలపునువ్యు' లని చులకనచేసి మాటలాడుట నేటికాలమున పరిపాటియైనది. మనుష్యులకే కాదు వస్తువులకునూ, గుణములకునూడ నీ 'విక్టోరియాకాలపు' విశేషణమును తగిలించి తగవుమాలినతనమును వ్యక్తీకరించుట సంప్రదాయ మయిపోయినది. బల్లలు మొదలగు సామగ్రి కీవిశేషణమును జతగూర్చుట వానిని వికారవస్తువులక్రింద జనుకట్టుట; స్త్రీల కన్యాయుచుట వారి కమాయిత నంటగట్టుట; కళకు జోడించుట మోటుడనమును చెబుట; దుస్తులకు తోడుచేయుట వానికి నాణ్యములేమిని నిరూపించుట; నడతకు సంబంధ పరచుట బిడిముమును వ్యక్తీకరించుట; నీతికి జతచేయుట దానికి కళోరతక, శృంఖలాబద్ధతను, వంచకతను ఆపాదించుట.

ఈ ఆధునికాపాదనలు కొంతవరకు నిజము; కొంతవరకు కేవలకల్పితములు. విక్టోరియాపరిపాలన చాలవీండ్లు సాగినది. ఆకాలములో ఎన్నెన్నోమార్పులు సంభవించియుండనోవును. ఒక కళకమునం దుండునది మరి మొకదశకమునం దుండుట అసంభవము. విక్టోరియా రాణి ఆరుదశకములకుపైగా రాజ్య మేలినది.

ఆకాలములో రోజుకురోజుకు ఇంగ్లండు మరి పోవుచుండెను జార్జి నాటికి లండను పరిసరక్షేత్రము లన్నియు స్వేచ్ఛియిటుకల యిండ్లుగా మారిపోయెను. ఉత్తర, మధ్యదేశములు పచ్చగా నుండినవి బూడిదరంగు నకును, ఆపిదప నల్లరంగునకును పరిణామము చెందినవి. పరిశ్రమాగరములందలి ధూమపాంకతికిది ప్రతిఫలము. కావున రమలు చేయుచుండ్లు, ఇండ్లయందలి సామగ్రియునునిరా

రాల్ఫ్ డి. బ్లూమెన్ఫీల్డు
సర్ జాన్ మార్టిన్ హావీస్
ఆల్బర్ట్ బెయిలీ

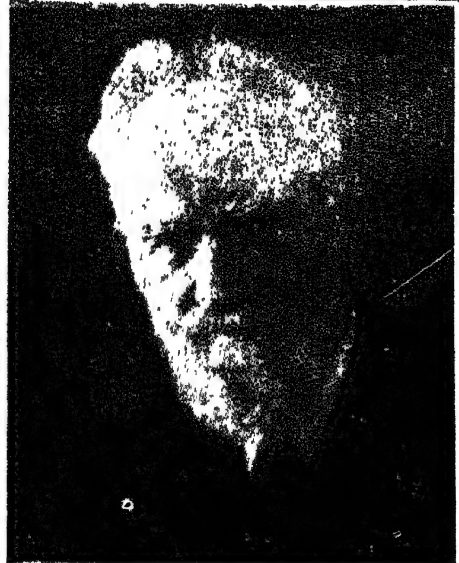
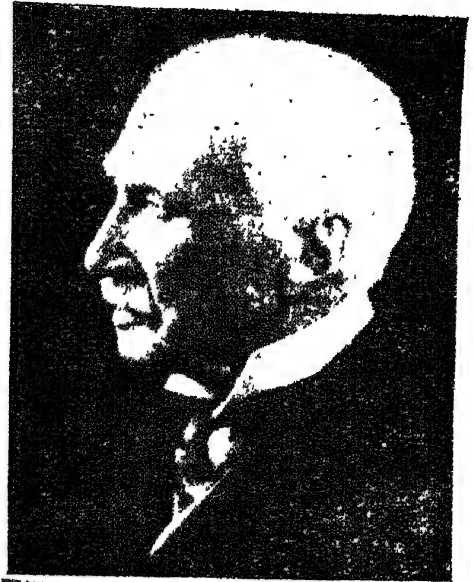

ఇంగ్లండు దేశము

సంబరములయి యుండినవి ఆడంబరములతో ప్రబలి పోయినవి.

విక్టోరియా కాలములో స్త్రీల వేషములు పది పం ద్రైండు రకములైనను మారియుండును. చేతుల జాకెట్లు చేతులు పోగొట్టుకొనెను. మడిమి లంటుచుండిన పాప డలు మోకాళ్లదాక ప్రాకిపోయెను. నిండుగుండ్రీ కంచుకములు V మెడ కంచుకములకు మార్గముద్రొక్కెను. ఈరీతిగ మరెన్నియోమార్పులు !

ఇటువంటి పరిణామదశలో నుండిన విక్టోరియా కాలమును మనబాల్యమునే సరిగా గుర్తెరుగలేని మనము ఏమి నిరూపించుకొనగలము? విశ్రాంతి, భద్రత, ఉన్నతి, ఆత్మగౌరవము, ఉత్తమనీతులు, మేలుపద్ధతులును గల దనియా? తాము నమ్మిన విషయములను గ్రహించి, వానికై పోరాడుటకు జంకని పురుషసింహుల యుగ మనియా? శాంతి విశ్రాంతులక, సాంసారిక జీవనమును మనసార ప్రేమించి, ఆర్థముచేసికొనిన శక మనియా? వీరులు, సాహసికులు, ధీరులును పెన్నిల్లిలోయిన విక్రమ యుగమనియా?—లేక, వంచనక, కపటతంత్రములు గలిగి, దయాదాక్షిణ్యములు లేక బీదలకు కష్టపరంపర లను, ధనవంతులకు భోగసంపదను సమకూర్చిన శక మనియా? సహజదాంతత్యసుగు మెరుగక యువకులు శ్రుంగిపోయిన కాలమనియా? జీవితమంతయు మానసిక ములైన వేదనలతోనిండి అంధకారముయైన దశ యనియా? ఏది నిజము—లేదోదశయూ, అంధకార దశయా? ఆ కాలమునం దుండియుండిన మన మదృష్ట వంతుల మయియుందుమా, లేక ఇప్పుడే మనము బాగుగ నున్నామా? ఏమి నిర్ణయించుటకును సాధ్యముగాదు. ఈ కాలముగాదు, ఆ కాలముగాదు, ఏ కాలముగాదు

బింద్ క్లబ్
జార్జి బెర్నార్డ్ షా

అన్నిట చీకటివెలుగులు కలిగియుండును; ఉన్నతి-
అవనతులు జతగానే యుండును; సంకోచవికాసములు
కూడియే యుండును. అది కాలధర్మము !

ఆ కాలమువారింకను కొందరు నేడు జీవించి
యున్నారు. కడచిన శతాబ్దపు ౧, ౨ దశకముల సంగ
తులకూడ వారివలన మనము తెలిసికొనవచ్చును. మరి
కొన్నిశోజులలో వారుకూడ మనకు సృష్టివిధమునందు
మాత్రమే మిగిలియుండురు. మన కొడుకులు పెరిగి పెద్దవా
రయినప్పుడు 'గ్లాడ్స్టను నెరుగుదువా?—సృటిక ప్రాసా
దము జ్ఞాపకమున్నదా?' అను ప్రశ్నలువేయుచో 'ఎరుగు
దును-జ్ఞాపకమున్నది' యని జవాబుచెప్పవారే లభ్యము
కాదు. మన యదృష్టము ! ఆకాలపు సంగతులు తెలిసికొను
టకు పీఠయినను మనకు మిగిలియున్నారు. ఆకాలపు
బాగోగులను ఈ కాలపు బాగోగులతో పరిశీలించి తెలు
పుటకు పీఠేతగినవాడు. అప్పటి వివిధ పరిణామములను
మనము గ్రహింపవలసియున్నది గావున వివిధకక్ష్యలవారి
యభిప్రాయములను గమనింపవలెను. వారెవరు ? వారి
యభిప్రాయము లేవి ?

లేడీ ట్రీ

పురోహితుడు : ఆల్బర్ట్ బెయిలీ

“ నూ కాలములో మేము సురక్షితముగా
నున్నామును నిశ్చితజ్ఞానమును కలిగియుంటిమి. అది
మీకులేదు. అంతనిశ్చితముగ నుండు మంచిదనకుగాని
అదియే మా జీవితములకు సాఖ్యమును ప్రసాదించినది.
సహేతుకమైన సక్రమమైన పద్ధతులలో మేము పెరిగితిమి.
ఉద్యోగమును నిర్ణయించుకొని పాటుపడి పనిచేయు
టయేమాత్రకర్తవ్యముగా నుండెనుగాని జయమునుగురించి
మాకు ఆలోచనయే యుండలేదు. జయము నిశ్చయ మ
నియే మా విశ్వాసము. 'ఏదియు నిశ్చయముకా'దనియు,
'ఏదియో యొక విఘ్నము వచ్చిపడుచుండు'ననియుఁగ్రాకు
గల భావము మా కేనాదును ఉండలేదు. భవిష్యత్తులో
నేమి జరుగనున్నదో మాకు తెలుసునని మేము నమ్ముచుం
టిమి. ఆ ప్రకారమే మెరుగుచుంటిమి.

“ మతమువిషయములోమాత్రము మీ కున్నంత
జిజ్ఞాస, మీ కున్నంత పరిజ్ఞానము మాకు లేదాయెను.
మాతల్లితండ్రులు, మాతాతమ్మత్తాతలును పరిస్థుటను,
నిశ్చలము, శిక్షితము నగు విశ్వాసమును గలిగియుండిరి.
మాకాలమునకు వచ్చినప్పటి కది సంప్రదాయసిద్ధముగ
నంగీకరింపవలసిన దయినది అది యెందు కని ప్రశ్నించు
సాహసమునకుగాని, అది మాకు కల్లకానిపని యని
తప్పించుకొనుటకుగాని మేము పూనుకొనలేకపోయి
తిమి. నూలో చాలమందిమి మతమునెడల సామఖ్యమును
సంపాదించితిమి కాని ఆకాలమున మతావేళము రవంత
స్తంభితమయియే యుండెను. ప్రస్తుతము చక్రము
తిరిగి పోయినది. నూతనయుగమే ప్రారంభ మయినది.

“విక్టోరియాశక నుండిరించినసిమ్మట మీరు సంగ
పాదించినదానికంటె మేము కోల్పోయిన దెక్కువ.
కృత్రిమతమైన జీవనము ఆనందమయముగ నుండెను.
స్నేహితులతో కలిసిమెలిసి వినోదముగ కాలక్షేపము
చేయుటకు మాకోపినంత విరామముండెను. తరచు
మిత్రుల రాకపోకలచేరెను, కూడిమెలగి దినములకు దిన
ములు గడపుటచేతను మాలోమాకు ప్రేమానుబంధములు
పబలిపోయిచిరప్రతిష్ఠ గాంచుటకువీలయ్యెను . మోటార

లోను, వివాహములలోను గడియారమును చూచుకొనుచు చుట్టినప్పుడు మీ కి యవకాశమెక్కడిది? దూరప్రయాణమునందలి యందమును మీరు చవిచూడలేకపోవుచున్నారు. అట్టి ప్రయాణములు చేయవలసినవచ్చినప్పుడు మేము గుట్టుపుబండ్లలో చుట్టుప్రక్కల ప్రకృతిసౌభాగ్యమును తిరికించి యానందించుచు నెమ్మదిగా వెళ్లుచుంటిమి.

“మాకు తరగతివిభేదములు లేవు. పెచ్చుతక్కులంతకంటెను కేవు. దీని భలితముగ జరములో సామర్యమును, వికమత్యమును పొందుకొనిపోయినవి.

“అనాటి స్త్రీలుగూడ మహాన్నతదళలోనూడిరి. అదళ యిప్పటివారికి లేనేలేదు. ఒక్కొక్క పరగణాపను అప్పుడొక నియంత్ర విధవయుండెను. భర్తనుండి సంక్రమించిన యాస్తితో నామె యొకరాణివలె తేజస్విలుచుండెను. సాంఘికవిషయములందామెయే అధికారిణి. అవివాహితలైన యువకులు లానాడును నిశ్చేతనమయిన, సుఖవిహీనమయిన జీవితమును గడపుచుండిరికాని వివాహితలుమాత్రము సర్వాధికారములను గలిగియుండిరి.

“స్త్రీలకు వివాహమునది అధికారమునకు రహదారిచేటివంటిది. దాని ననేకు లుపయోగించుకొనిరి. వివాహితయి, ప్రతిష్ఠగలిగిన ప్రతిస్త్రీయు ప్రతివిషయమునందును- రాజకీయముగాదు, సాంఘికముగాదు, సాంసారికముగాదు, అన్నిటియందును- పలుకుబడిని, అధికారమును గలిగియుండెను. ఇప్పుడున్నవా ఆ హక్కులు?

“అందులో ప్రథమగణ్యురాలు విశిష్టాధికారముతో సర్వమును ఏలుబడిచేయుచుండిన వ్యక్తివిక్టోరియా. అప్పుతమైన వ్యక్తి! రాచరిక మామెలో పొంగి పారలుచుండెను. అంతటివ్యక్తి అదివరకు లేదు; ఆపిదపను లేదు.”

సుందరీమణి: వయలెట్

ఏమిదయైదేండ్లనాటిమాట. అప్పుటికి వయలెట్ లింజ్సెకు - రట్లాండ్రుప్రభువు పత్ని - పదునేడేండ్లు.

గారాబముగా పెరిగిన పిల్లకబట్టి ఈమెఇతరులతోమాటలాడుటకుగూడ విషయపడెడిది. ఈవిడను విక్టోరియా ఒకసారి తనయింటికి రెండువారములపాటు రప్పించుకొనెను. ఈపిల్ల సౌందర్యమున కాస్వల్పకాలముననే విక్టోరియా ముగ్ధయైపోయెను. ఆనిర్మాణము, ఆ అంగప్రత్యంగ రామణీయత విక్టోరియాను చక్రిణుచేసినవి. ఈ రూపసంపదయే ఆనాటి విఖ్యాతచిత్రకారులను ఈమెచిత్రమును గీయుటకై తారట్లాడించినది.

ఒకవైపు ప్రభుత్వము; ఇంకొకవైపు వైద్యము. ఈసందులో ప్రతి ఆదివారమును ఉదయము రెండుగంటలనేపు తనయిష్టమువచ్చినట్లు గడపుటకు విక్టోరియా నిర్ణయించుకొన్నది. కొన ఆ రెండు ఆదివారములను రూపచిత్రము నొసగుటకై వయలెట్టుకు కూర్చుండగోరినది; నీటిరంగులతో నామెచిత్రము నా రెండు నాళ్లలోను

రేర్ ఏండ్లకు పూర్వము విక్టోరియా

రాణి చిత్రించిన వయలెట్టు రూపచిత్రము

మూలము. ఈ సంధివ మే తరువాత వయలెటుకు చిత్ర కళావ్యామోహమును గలిగించుటకు కారణమైనది. తుదకు ఒకప్పుడు విక్టోరియా రాజీచిత్రము ఈమెచేతులలో తయారైనది.

తన సొందగ్యము నీమె యెరుగనేయెరుగదు. చెలిమికాండ్రతో చెలిమి వ్యర్థకాలయాపన యని యామెతలంపు. ఈమె కాలక్షేపమంతయు-పియానో మీద పాడుకొనుట; క్రొత్తపుస్తకములను తీసికొని క్షిరగ చదువుట; చక్కని వ్రాత కదురుటకు ఇటలీ లిపిని పలుమరు వ్రాయుచుండుట; బిగ్గరగ చదువుకొనునప్పుడు యోచనలను, భావనలను అనుకూలముగ నుండగలందులకై నేలమీద వెల్లకిల పరుండుట మొదలుగా.

“నా కీకాలపు బాలికలకు జూచినప్పుడు జాలి వేయును. ఆ అంతుపంతులేని స్నేహితులేమి? ఆవ్యర్థ ప్రసంగములేమి? కల్లమాలిన ఆచదువులేమి? ఎందుకు వచ్చినట్లు? తమ తల్లలకు వాటినిధముగనైన తోడ్పడ గలుగుచున్నారా? తా మెక్కడెక్కడ తిరిగివచ్చుచున్నారో తెలియదనుట చెప్పటలేదు; తమకార్యక్రమ మేదో తెలుపుటలేదు ఈకాలపు తల్లలకు సౌఖ్యమునునదిలేదు. కూతుండ్ర కంఠికంఠెను లేదనియే చెప్పగలము. నేను పుట్టి-దిలగాయతు ఆమెచనిపోవువాక మాతల్లిని నేను వీడియుండినదిలేదు. ఇంటిపనులు చక్కబెట్టుటకు ఆమె మనిషిని కుదుర్చుకొననదిలేదు. నన్ను బడికరిపించియులేదు, ఇంటికదనముండి నే నెన్నెన్నియో విషయములను నేర్చుకొంటిని.

“మే మనుభవించిన జీవితసౌఖ్య మికాలపువారికి స్వస్వవృత్తాంతము వీరికి వినోదములులేవు; వేడుకలు లేవు. ఉన్నదంతయు స్నేహితులతో విచ్చావిడి తిరుగుట, పాడునడకల నలరచుకొనుట, నాకు నేను పనులేదేదెట్లు వచ్చువరకు రెండవబాలికను పరిచయము చేసుకొనలేదు.

“ఇక నీకాలపు చిత్రకళయా? వీరికి గీయుట యవసేమా తెలియదు. వీరి చిత్రములు నాకు దుర్బలములు.

గమలైన స్వప్నములు. ప్రదర్శకకాలకు పోవుటకే నాకు మనసుపుట్టదు. కెట్టి చిత్రకారులు, పిచ్చిచిత్రములు!”

వైద్యుడు: జాకబ్బు అబ్రహం

తొమ్మిదవ దశకపు తన వైద్యవిద్యార్థి ఒకను తలపోయుచు నిత డిస్పడే బాగున్నదనుచున్నాడు.

“ఏ వైద్యునినయినను తరచి, ఏకాంతముగ నడుగుడు. ఈవిద్య అప్పుడే బాగుండెనో, ఇప్పుడే బాగున్నదో! ఆనాటి స్థితితులకు కొంకుపడకమానడు. ప్రముఖములయిన చికిత్సాన్నియు ఇటీవలనే - నలువది యేండ్ల కిటీవలనే- కనిపెట్టబడినవి. అప్పు డేమిచింతి?

“శస్త్రవైద్య మింకను బాల్యమునందే యుండెను. యున్నరేచికిత్సలు పేరుకుగూడ లేవు. శుయరోగము విజృంభించిపోవుచుండెనుగాని చికిత్సలు మాత్రము లేకమాత్రమును తెలియలేదు. ప్రతిబాలికయు దాదాపు రక్తక్షయముతోను, పాండ రోగముతోను అవస్థపడుచుండెను. వ్యాయామము లేదు. అనవైన దుస్తులు వాడకలూ లేవు. మొత్తమునైన ఇప్పటి యారోగ్య మున్నను లేనేలేదు. కిడ్నలుగని ఎండరో తల్లులు మరణించుచుండిరి. ఆ సంఖ్యకును ఇప్పటిసంఖ్యకును హస్తానుశాంతరము. మాతృమరణములు, శిశుమరణములు ఆనాడు లెక్కకు మిరియుండెను. ఆశకములూ సుఖ రోగములు ప్రబలముగ నుండెను. ఏడవదశకమున ఆస్పత్రులకు వచ్చుచుండిన రోగులలో నూటికి ఒకదియైదుమంది కొరకురోగముతో కృశించినవారే. ఆస్పత్రులకు రాక ఎంతమందియో రోగమును కప్పిపుచ్చుకొనుచుండిరి. ఆ దాపరికమే మన తండ్రితాతలయందలి అనారోగ్యమునకు మూలమయినది. సంచితము, వాతరక్తముగూడ నాకాలమున హెచ్చుగనే యుండెను. ఎనిమిది తొమ్మిదిముద దశకములలో మాంసాహారు లపమితముగ నుండిరి. కాకాహారమును తలవినవారలే అరుదు. ఇక త్రాగుదా? నలువదియేబది యేండ్లకు ముందున్న త్రాగుదు దృష్టితో చూచినచో ఇది త్రాగుడే యనిపించదు.

“ఆ కాలమునందలి విక్రాంతి వివామములు స్థితిపరులని స్పృహణీయములుగా నుండినమాట వాస్తవము, కాని నడితరగతివారి కవి రేమిస్పృహణీయములగును? కర్మాగారములందును, విక్రయశాలలందును పనికి వరుదుకొన్నవాడు గంటలతరబడి సంకట పరిస్థితులతో పనిచేయవలసి యుండెను. తిరిగితిండి, కట్ట నుడ్డ చాలక వారు నానాపాట్లు పడుచుంకిరి. మాత్రముగాడ చాల తక్కువ. నెలపును లేవు ఇతరసమపాయములు లేవు. విక్రయశాలలందు పనిచేయు నీనాటియువతీయువక బృందముతో నానాటివారిని పొల్చిచూడుడు; విష్టోరియాశకమునందలి విక్రాంతి, వివామము, సంస్కృతి మొదలయిన వెట్టుండెనో తెలియగలవు.”

సంగీతవిశారద : వెస్టా టిల్లీ

దెబ్బదియే. డ్యు పైకొన్నవివాని యింకను ఉత్సాహము, ఆవేగమును తగ్గలేదు. అరువదియేడేండ్లకు పూర్వమే - అనగా తన యుడవరేటనే - ఈమె సంపాదన కృషిచేసింది. ఆకాలలో ఈకాలలో కచేరీలు చేసి ఆ చిరుతవయస్సునందే యీమె వారమునకు ఆయిదుపాసలకు తక్కువగాని సంపాదన గలిగియుండెను.

“అప్పటి సంగీతకాలల నిక మనము చూడబోము. నా చిరుతవయస్సులో నేను కచేరీలు చేయునప్పుడు సంగీతకాలలకు కమ్మల కటకటాలే కాని గోడలు లేవు. ఆ కాలలలోను రంపపుపాడి పరచిన శీలలు, పాడుగాటిమేజాలు వాని నలంకరించుచుండెను. శ్రోతలలో స్త్రీలరుదుగ నుండెడివారు. అప్పుడు నడమ నొకమేజాపైన రంగులమునకు పుచ్చచేసి కూర్చొని అప్పుడప్పుడు వలసిన ప్రకటనలను చేయుచుండెను; సద్దు ఆణచుటకు మేజాను గుడ్డుచుండెను. గాయకుల స్థితిగతుల చెప్పనలవికాదు. ఒక్కొక్కప్పుడు తడవకు మూడు ప్రదర్శనముల నొసగవలసివచ్చుచుండెను. కాని తగినసౌకర్యములు మాత్రము నున్న. నేపథ్యకాలలందు వాలుదుకుర్చీలుగాని, చేతులకుర్చీలుగాని యుండలేదు; వేడినీళ్లుగాని, చివరకు ముఖముకడుగు

కొను; కు పరికరములుగాని యుండలేదు. శ్రోతల కప్పుకు రాజభక్తి - కేశభక్తి గీతములున, కరణగీతములును పరమానందకరములు.

“నేటి శ్రోతల రచయలు వేరు; అప్పటిశ్రోతల రచయలువేరు. అప్పటివారికి గాయకులు ఏ కనిమిషములకన్న నెక్కువగ రంగుయై నిలుచుట సహించదు. నాకాలములో నేను తడవకు గంటనేపు ఏడేనిమిది గీతములను ఒక్కొక్కదానికిని వేషములు మార్చుకొనుచు పాడుచుండెడివానను. ఈ విధముగ అప్పుడు శ్రోతలకును గాయకులకును ప్రీత్యనుబంధము లేర్పడుట కవకాశముండెను. అది యిప్పుడులేదు”

నైనికుడు: బింద్ బ్లడ్

అయిదేండ్ల కొరవతో ఇతనికి నూరేండ్లు నిండినవి. ౧౮౪౩ నవంబరులో నితని జననము. అప్పటికి విష్టోరియాకు ఇరువదిముడేండ్ల వయస్సు. అప్పటికే ఆమె గద్దెమెక్కి అయిదేండ్లయియుండెను. ఆతర్వాత కొన్ని యేండ్లకే యిత డామెనేనలో ప్రవేశించి ముప్పదియేండ్ల డిండియాలో నుంకి పోయినాడు. అరడజను యుద్ధములలో పాల్గొనియు గీతకు చెక్కు చెదరలేదు; స్క్వియో హత్యాప్రయత్నములకు గురియైయు చిక్కుపడలేదు. ఇప్పటికిని ఇతనికి దృష్టిపాటవము తగ్గలేదు; శ్రోతపాటవము చెదరలేదు.

“యుద్ధములు చేయుటయందు మేమునుభవించుచుండిన యానంద మిప్పుడు శూన్యమైనది. నిరాయుధముగా ముష్టిముష్టి పోరాడుట యెంతో సంతోషదాయకమైయుండెను. సామాన్యముగా అప్పుడు సైనికులలో చాలనుంది నిరక్షరులుగానే యుండిరి. చదువు సంధ్యలు వా రెరుగరు. త్రాగుడుమాత్రము విపరీతముగానే యుండెను. కాని వారు యుద్ధవిద్య యందు ఆరీతేరి యుండిరి.

“ఆనాడు యుగవలకు నేన పరమాలంబనీయముగ తలపబడుచుండెను. ప్రతివాడను నేనలో చేరుట కత్నసించుచుండెను.”

విప్లవోరియాతో నితనికి గాఢమైన పరిచయము గలదు.

“దేశీయనేతలు తనకుండు భక్తిగలిగియున్నవో లేవో తెలిసికొనుటకామె కఠూహాపకమండెను. సైరి కలలో పలువురు ఆమెను చూచియెరుగగదా, వారి భక్తిని నేను ప్రశంసించినపక్షము ఆమె తృప్తిపడెడిది.”

ఎక్కడో ఒకసారి భారతదేశమునుండి అపహరించిన యొక ఖురానావ్రాతప్రతి? ఇతడు విప్లవోరియాకు బహుమతిచేసెను. దాని నామె విండ్సరుకాజిల్ గ్రంథాలయములో నుంచెను; ప్రతిబహుమానముగా నితనికి తన రూపచిత్రము నొసగెను.

పత్రికావిలేఖకుడు : రాల్ఫ్ డి. బుల్లెమెక్ ఫీల్డ్

ఇరువదిమూడేండ్ల వయసులో నీ అమెరికను విలేఖకుడు ౧౮౮౭ లో లండను ప్రవేశించి యక్కడ ఏబదియేండ్లు వాసముచేసినాడు. ముప్పదియేండ్లు ‘డెయిలీ ఎక్స్ ప్రెస్సు’ సంపాదకుడుగా విఖ్యాతిగాంచినాడు.

“మూకాలములో సర్వమును సావధానముగా జరుగుచుండెను. తొందరపాటు, తత్తరపాటును మాకాలమువారి కెరుకలేదు. మా పత్రికాకార్యాలయము సంగతి చెప్పెదను : మాకు కడపటిసార్త లనగా రాత్రి పదునొకండున్నరగంటలకు తరువాతి వచ్చునవి. అంత వరకును పత్రిక పనిచేయుచునేయుండెను. పత్రికలలో అప్పుడు వ్యాసకర్తలకేర్లు వేయు సంప్రదాయములేదు. సామాన్యముగ నప్పటి పత్రికావాతలు అంత ఉత్తమములుగా నుండలేదు. రిపోర్టర్లు కేవలము మార్బుహేండు గుమాస్తాలేకావున వారు చెప్పినదిచెప్పివట్టుగా వ్రాయగలిగియుండిరేకాని ఆ వ్రాతకు చక్కనిరూపమును కల్పించుటకు వారు చాలకపోయిరి. పత్రికలకార్యాలయములకూడ నాజాకుగలేక కలగావులగముగ నుండెడివి. బల్లలు మొదలగు పరికరములకూడ సరియైనవి ఉండలేదు.

“లండనుపట్టణము ఇప్పుడెంతో అభివృద్ధిగాంచియున్నది. నాటి పోలికలే నేడు లేవు. కాని ఆయుత్సా

హముమాత్రము నేడు లేదు. ద్రవ్యసంపాదనదృష్టియే కాని యిప్పుడు మరివేరదృష్టి లేదు. అప్పు డిట్లుకాదు. ఇతరసదాశయములు అనేకము ప్రబలదృష్టిలో మెలగుచుండెడివి.”

నటీమణి : లేడి ట్రీ

ఈమెకిప్పుడు డెబ్బదియూడేండ్లు. ఈమె నలుమేరు మాడహోల్ట్. ఈమెభర్త మార్బుర్న్ వీర్ ఫోమ్మాడ ఒక సుప్రసిద్ధనటుడు. వీరిద్దరిని ఒకప్పుడు విప్లవోరియా తన సన్నిధానమునకు పిలిపించి వీరికళాకాశలమును ప్రదర్శింపగోరెను; వీరి ప్రదర్శనమునుగాంచి సంతసించి యుచితిరీతిని సత్కరించి పంపెను.

“నాట్యరంగమున నానాటికిని ఈనాటికిని ఏమంత వ్యత్యాసము కనబడదు. జౌత్సాహికులు అప్పుడును ఉండిరి; ఇప్పుడునున్నారు. కాని అప్పటివారు చక్కని నడతగలిగియుండిరి. మంచినడతయే మాకు చిన్నప్పటి నుండి పూజాస్థానముగ నుండెను.

“మాదుస్తులే వేరు. వాని తరహాలే వేరు; వాని తయారే వేరు. వాని నిప్పుడు చూతమన్నను లేవు. అవి వయలెటు చిత్రించిన క్లొరియా రూప చిత్రము

ఆకాలముతోనే తీరిపోయినవి. అప్పటి వింతవింత దుస్తుల మోజు ఇప్పటివానికి లేదు.”

నట్లుడు: జాక్ మార్ట్ హార్టీ

దెబ్బదియారేండ్లమునిషి. ఇతడు ఇప్పటికిని నాటకములందు పాల్గొనుచునేయున్నాడు. ఆరేండ్ల వయస్సులో నిత డీవృత్తికి దిగినాడు.

“మానాడు నాట్యరంగము వ్యాపారసరళిలో నడువలేదు. నిర్వాహకుల యాస్తుల నాదరువుచేసికొనియే ప్రదర్శనములు ప్రారంభింపబడుచుండెను. నటుల కిప్పు టివలె జితభక్త్యములుకూడ ఉండలేదు.

“కాని యిప్పుడు నాట్యరంగమున నొక వికాసము కనబడుచున్నది. క్రొత్తగా అందులో చేరువారి కిప్పుడు నుంచి యవకాశములు గలవు. నాట్యకళను నేర్చుకొనుటకును ఇప్పుడు సర పాఠములు మెండుగా నున్నవి. అప్పుడు పెద్దనటుల పంచల నాశ్రయించి వారి యడుగులకు మడుగులాఱుచు కాలజెప్పిన పనిని చేతజేయుచు నిరీక్షించుకొన్నగాని నాట్యరంగమున చోటు అబ్బేడిదికాదు. కాని అప్పటివిశేష మేమన- నాట్యరంగ మొక పూజామందిరముగ భావింపబడు చుండెను. నాట్యరంగమును ప్రవేశించుట ఒక గొప్ప కార్యముగను, గొప్ప విశేషముగను తలపబడుచుండెను.”

నాటకకర్త: జార్జి బెర్నార్డు షా

“నాటికి నేటికి చాల విషయములు మారిపోయి యున్నవి. అందులో గొప్పగ చెప్పుకొనదగిన మార్పుది యనగా- ధనవంతులయొక్కయు, నడిమితరగతివారి యొక్కయు బాలికలు వారి కభిమతముగ నెడల తమ సంపాదన తాము చేసికొనుటకు మార్గ మేర్పడినది. తల్లిదండ్రులు ఈ మార్పునకు సమ్మతించినారు. విక్టోరియాకాలములో స్త్రీల కీ హక్కుండలేదు. ఇది అసహజమైనట్టియు, అసంభవమైనట్టియు సంస్కారమని అప్పుడు వారితలంపు. క్రొత్తగా స్త్రీలసంస్కారమునకు మార్గమద్రొక్కి కార్యమున కుపక్రమించిన ప్పడు వారిని, వారికుటుంబములను నైతికముగా తృణీకరించుటకును అప్పటివారు జంకలేదు.”

విక్టోరియాకాలమునాటి వివిధపరిస్థితులను వీరందరును స్వయముగ నిట్లు టూకీగా తెలిపినారు. ఆపరిస్థితులలో ఉండి, అనుభవించి, బాగోగులను గ్రహించిన యీ పెద్దలవాక్కులకంటెను ఆనాటిపరిస్థితులను యథా తథముగ తెలిసికొనుటకు ప్రమాణములేవి గలవు? ఈ పెద్దల నుద్దులనుబట్టి ‘విక్టోరియాకాలము’ ఈ నవయుగముకంటెను తరుగో మెరుగో పాతకులే యూహింపవచ్చును.

‘ఆచార్య’

[సావిమేగజన్ - మార్చిసంచిక నవంబరు]

కలగూరగంప

జపానులో విద్య

‘ఎలిక్టర్లు ప్రయిన్’ అనే ఆయన ‘లైఫ్ ఆండ్ టైంస్ టుడే’ అని ఒక వ్యాసం వ్రాశారు. ఈ క్రింది అంశములు దానినుండి సంగ్రహింపబడినవి :

ఏదేశంగాని విద్యకల్ల ఆధికంగా లాభంపొంద కోరడం లేదు. అందుకు సరిఅయిన కారణంకూడ లేక పోలేదు. విద్య జపానును తయారుచేసింది. జపానును ఇతరములయిన పెద్దదేశాలతో సరిసమానంగా చేశింది విద్య. ముందు శతాబ్దిలో వాటిని మించిపోయేటట్లు కూడా చేయవచ్చును. అజ్ఞాతాలయినా, అసంభవాల కాని భావికాలపు విజయపరంపరల కన్నీంటికి విద్య విశేషంగా ఆకర్షకం అవుతుంది. అందుచేత జపాను వారు ఆతిసత్వంతోన, అత్యుత్సాహంతోన విశేషంగా విద్యార్జనం చేస్తున్నారు. వారి విద్యార్జనకార్య ప్రణాళిక బ్రహ్మాండమయింది. సకల ప్రపంచవిజ్ఞాన సంకలనానికి ఉద్దేశపూర్వకంగా ప్రారంభించిన మొట్టమొదటి దేశం జపానే. ప్రాచీనప్రపంచ విజ్ఞానాన్నీ, ప్రతీచీ ప్రపంచ విజ్ఞానాన్నీ సంపూర్ణంగా స్వాధీనం చేసుకోవడానికి జపాను సంకల్పించింది. జపాను ప్రాచీనప్రతీచీ ప్రపంచముల మధ్య ద్వైభాషిస్తానంటే నిలుస్తుంది. అది ప్రాచ్య రాజ్యంకాదు, పాశ్చాత్యరాజ్యమూ కాదు. ప్రపంచ రాజ్యం కాబోతుంది.

బడికిపోయే యీడుకుర్రవాండ్లలో నూటికి ౯౯౫ పాళ్లుమంది బళ్లల్లో చదువుతూఉంటారు. ప్రపంచంలో మరే పెద్దదేశంలోనూకూడా జపానులో అంతమందిచదువు తున్నవాళ్లు లేరు. జనసంఖ్యనూ, సంపదనూ అనుసరించి ప్రపంచంలో మరేదేశంకూడా విద్యకోసమని ఇంత సామూహ్య వ్యయపెట్టడం లేదు. అంత తొందరగా వెను

కటికతాబ్దాల విద్యాబోధలను, అన్యవిజ్ఞానసంపదన స్వాధీనంచేసుకొన్న దేశంకూడా మరేదీ లేదు.

జపానువారు అనుకరించే స్వభావం కలవాళ్లు కారు. అంతా తమలో ఐక్యం చేసుకుంటారు. ఉన్నదాన్ని ఉన్నట్టుగా దేన్నీ గ్రహించరు. ప్రతివికూడా విపరీత మయిన మార్పును పొందుతుంది. చాలా విలువకలదీ, విచిత్రమయిందీ ఆయిపోతుంది. ముఖ్యంగా జపాను సొంతమే ఆయిపోతుంది. జపాను వారి అభిరుచికి సరి పోయేసిగానే తయారవుతుంది.

ఏదీకూడా అంతసులభసాధ్యం అయింది కారు. వారాని కారురోజులు బడి ఉంటుంది. ఏడాదిలో ౨౨౦ మొదలు ౨౪౦ దినాలవరకు బడికి పోవాలి అదే యూరపు, అమెరికాదేశాల్లో ఇంచుమించు ౧౫౦ దినాలమాత్రమే. వేసవిసెలవులు నాలుగు మొదలు ఆరు వారాలకు మించవు. ప్రైవేటుస్కూళ్లచదువు ౬ ఏండ్లు, మిడిల్ స్కూళ్లచదువు ౫ ఏండ్లు, హైస్కూళ్లచదువు ౩ ఏండ్లు, యూనివర్సిటీచదువు ౩ ఏండ్లు, మొత్తం ౧౭ ఏండ్లు చదవాలి. పరీక్షలు చాలాకఠినం. ఈపదిహే డేండ్లలోను చదువు పూర్తి చేయగలిగినవాడుంటే వాడు గొప్పమొనగాడు. క్రిందిబడిలో నుంచి పైబడిలోకి ప్రమాదమ కాలడానికిముందు చాలమంది విద్యార్థులు కనీసం నాలుగై డేండ్లయినా పరీక్షలలో బోల్తాకొడుతూ ఉంటారు. చాలమందికి చివరదాకా చదవడమే పడదు. చివరదాకా వెళ్లిన ఏ కొంచెంమందోకూడా ౨౫, ౩౦ ఏండ్లమధ్యవయస్సులో ఉన్నవాళ్లే.

ప్రైవేటువిద్యమాత్రం నిర్బంధమయింది. ఆతరు వాతవిద్య ఇచ్చాధీనం. ప్రైవేటుస్కూళ్లవిద్యార్థుల్లో నూ టికి పదిమందిమాత్రమే మిడిల్ స్కూళ్లముఖం చూస్తారు.

వాళ్లలో పద్నాలుగునుండికి ఒక్కడు చొప్పున హైస్కూల్లకు పోవాలని కఠినపరీక్షలపా లవుతారు. హైస్కూల్లలో కృతార్థులయినవాళ్లలో మూడోవంతు విద్యార్థులు యూనివర్సిటీ పరీక్షల్లో కృతార్థులవుతారు.

జపాను విద్యార్థికి మాతృభాష నేర్పుకోవడ మనేది ప్రాణంమీదికి వచ్చే పని. ఆ భాషకు సహజంగా ఉండే ఉపద్రవాలతోపాటు చీనాభాష తొందర ఒకటి కొత్తజపానుభాషలో ౫౦ వేలకుపైగా చీనా అక్షరాలు కలిసిపోయినవి. ప్రైనెరుస్కూలు విద్యార్థి వారానికి బళ్లో ౭ గంటలసేపూ, ఇంట్లో ౭ గంటల సేపూ మాతృభాష ఆభ్యసిస్తాడు. ఇలాగ ౬ ఏండ్లు కృషిచేస్తే అప్పటికి మూడువేల చీనాఅక్షరాలు గుర్తు పడడం కష్టం; ఈ అక్షరాల్లో ఒక్కొక్కదానికి అయిదారు వేరువేరుర్థాలు ఉంటవి. అక్కడికి ఏవో వార్తాపత్రికలు చదివడానికే సాధ్యం అవుతుంది. అంతే. చాలావ్యావహారికభాషలో వ్రాశిఉంటేనేతప్ప గ్రంథాలుగాని, మాసపత్రికలుకాని చదవడానికి తడుము లాడుకోవలసిందే వారికి.

విదేశభాషలు నేర్పుకోవడం జపానువారికి చాలకష్టం. తమభాషకూ వాటికి ఏమాటి సంబంధమూ ఉండదు. అయినా ఆభాషలను నేర్పుకోవడం వారికి అవసరం. వాటిలోనయినా చాలవాటికి వ్యవహారమాత్ర జ్ఞానమే వారికి లభిస్తుంది. పాండిత్యంమాట సున్నే. పారిశ్రామిక ప్రవృత్తికి పారిశ్రామికభాష తెలియడం అవసరం. విదేశవర్తకమంతా విదేశపు కాయదారులతో మాట్లాడడానికీ, వ్యవహారంసాగించడానికీ తెలిసిన వారికే. ఇతరులకు లేదు.

ప్రపంచంలో అన్నివిధాలా మిందిపోవాలన్న ప్రయత్నానికి ఫలం ఆరోగ్యహాని, నరాలదౌర్బల్యం, భయంకరమయిన తుయగోగం, ఆత్మహత్యలు. పరీక్షలో కృతార్థుడుకానంతమాత్రాన ఆంగ్ల విద్యార్థి ఆత్మ హత్య చేసుకోడు. జపానువిద్యార్థి విషయం వేరు. వాడికి సర్వస్వమూ చదువే. జపానువిద్యార్థి విద్యాబ్రహ్మచర్యం గుటుంబమంతా తిండికయినా లేకుండా అల్లాడవలెను

కాబోలు! అక్కడ విద్యార్థిజీతనాలు లేవు. నూటి మాటికి పరీక్షలో తప్పిపోతూవుంటే ఆ ఆవమానాన్ని జపానువిద్యార్థి భరించలేడు. ఆత్మహత్యల సంఖ్య ఏడాదికి మూడువేలకు మించుగానే ఉంటుంది. చదవ డంవల్ల ఆరోగ్యం చెడకపోయినదా, యింక వాడు గొప్పప్రయోజకుడు అయితీరుతాడు. విద్యావంతుడయిన జపానువ్యక్తియొక్కహృదయం కచ్చితమయిన యంత్రం వంటిది. ఎంతచిక్కు సమస్యవయినా గట్టిపట్టుదలతో పరిష్కరించగలదది. ఏమాత్రమూ శ్రమలేకుండా ఆలా సాగిపోతూ ఉండగలదు. ఆవింగా శిక్షపొందిందది.

శరీరకశిక్షణముమాడా చాల కఠినమయిందే. వాళ్ల జీవితం సన్నాసిజీవితంలాంటిది. ఈమీగదులు. ఆరకడుపుతిండి. ఎంత సంపన్నులయినాసరే విద్యార్థులు ఉపాధ్యాయులతోపాటుదబతుకు బతకవలసిందే. జపానుఉపాధ్యాయుల జీతం నెలకు ౬౦.౪౦ ఎన్నులు. అంటే ౨౦ డాలర్లకంటే తక్కువ అన్నమాట.

శరీరవ్యాయామం నిప్పును స్కూల్లలో చాలా కఠినంగా ఉంటుంది. కడచిన మప్పయి యేండ్లలో ఒక అంగుళం పొడుగు ఎదిగేటట్లు చేయగలిగిందన్న ప్రసిద్ధిని పొందింది. మంచూరియాలో చలినీ, ఉష్ణదేశాల్లో వేడిని సహించేటట్టుగా తయారవుతవి జపానువారి శరీరాలు. టోక్యోలో జుజుట్టుబడిని చలి కాలంలో వేకోజామన నాలుగుగంటలకు, వేసవికాలంలో సుధ్యాహ్నమప్పడు ప్రారంభిస్తారు.

అన్నిబళ్లలోను సైనికశిక్షణం నిర్బంధం. అమె రికాలో ఉపాధ్యాయులందరిలో అయిదింట నాలుగు పాళ్లు స్త్రీలయితే జపానులో మగవాళ్లు. పిల్లం దయా సైనికశిక్షపొందినవాళ్లే సైనికులే.

అక్కడ ట్రెయినింగ్ స్కూల్ ఆఫీసర్లట్రెయి ను క్యాపువంటిది. అందువల్ల సేనలో రెండేళ్లు తర్ఫీతు కావలసిన అవసరం లేదు, ఒకఏడు తర్ఫీతుఅయితే చాలు. మంచిసైనికు డవుతాడు. ఇలాగా తయారయి వచ్చిన ఉపాధ్యాయులు తరుణ శిష్యులందానికి సైనికతత్వాన్ని ఉపదేశిస్తూ ఉంటారు.

ఇన్నింటికి ముఖ్యమయిన ప్రయోజనం కేవలం కరీరబలముకాదు. ఎట్టి అభ్యంతరాలనయినా తప్పించు కొనగల నైతికబలం, నిరాపరాధమయిన జీవనం, కఠినమయిన విద్యాభ్యాసవిధానం, వంకపెట్టరానివిధేయత, ఆచారశీలం, దేశాభిమానం, చావుపర్యంతం లాంగని నిట్టతనం- ఇన్నీ ఏకమయి అసౌఖ్యం అనేమాట తెలియనివాళ్లుగా తయారుకావడమే. వాళ్లకు ఆకలిదప్పలూ, చలి ఎండలు శ్రమా అంటే ఏమిటో తెలిశేట్టులేదు. యుద్ధంలో వాళ్లకు ఉపయోగపడే గుణాలన్నీ ప్రకృతం వ్యాప్తిలోఉండే క్లిష్టపారిశ్రామిక శరీరగుణాలు ఉపయోగానికి వస్తవి. పరిశ్రమ సైనికసంబంధము కలది. సైనికులే పరిశ్రమలను నడిపేవారు. సైనికులంటే జపానులో ప్రత్యేకం ఒకతెగవారు కారని గుర్తించుకోవాలి. సైనికులే జపాను. ప్రతిదృఢకాయుడూ సైనికుడే. సంజ్ఞచేస్తే నేనలాకిరావాలి, అంతవరకు వాడు పారిశ్రామిక సైన్యంలోవాడు. జపానుఆర్థికగమనము క్రమశిక్షితులూ, కష్టనశులూ అయిన సైనికులమీదనే నిలబడి ఉంది.

(ఏప్రిల్ మాడరన్ రివ్యూ)

యుగోస్లావియా బాలరాజు దినచర్య

యుగోస్లావియా రాజకుమారుడు రెండవవీరురు యొక్క చరిత్రను పారీస్ పత్రిక 'ఫ్రా' అనేదానిలో 'రోగర్ క్రాకోట్'వర్ణించాడు. దానిఇంగ్లీషుఅనువాదం 'లివింగ్ ఏజ్'లో ప్రకటింపబడింది. దానినుండి యీ క్రిందిభాగాలు ఉద్ధరింపబడినవి.

"రాజ్యాధికారం బాధ్యతలు అతనికింకా పూర్తిగా మీదికి రాకున్నా, తను గొప్పదనంతో బాల్య శ్యావంతో శ్రభుత్వం వహించిన తనదేశంలోని ప్రజల జీవితంతో సన్నిహిత పరిచయం ఏర్పడింది. అతని దినచర్య గట్టి కట్టుదిట్టాలతో నడుస్తూఉంటుంది, ఏడుగంటలకు అతడు నిద్రలేస్తాడు, దైవప్రార్థన చేసి తండ్రితోను తమ్ములతోను ప్రార్థుటిభోజనంచేసి కాలి నడకతో కొంచెందూరం విహరించడానికి పోతాడు. అవతల తొమ్మిదిగంటలకు చదువుకోవడానికి మొదలు

పెసతాడు ఆతనికోసం నలుగురు ఉపాధ్యాయులు వచ్చి కనిపెట్టుకొని ఉంటారు. నాలుగుపాఠాలు చదువుతాడు అతడు. ఒక్కొక్కపాఠము సలభమేయిసి నిమిషాలు పడుతుంది. పండ్రెండుమ్మక్కలుకు మధ్యాహ్నభోజనం. ఆతర్వాత కొంతనేపువిత్రాంతి. మూడు గంటలదాకా మల్లా చదువుకుంటాడు. సాయంత్రం తా వ్యాయామం- గర్రపు స్వారి మొదలయినవీ, ఏవో ఇతరవిద్యలు కూడా.

కుటుంబంతో కలిసి నాలుగున్నరకు టీ పుచ్చుకుంటాడు: ఏకన్నరగంటలకు రాత్రిభోజనం. దాంతో అతని దినచర్య పరిసమాప్తి. వాళ్ల అమ్మతో కూడ కొంతనేపు వుంటా దావల. తొమ్మిదిగంటలు దాటకుండా పండుకోవలసిందే ఎలా అయినా.

ఆతనికి ఎప్పుడూ బయటకూర్చుని చదువుకోవడం ఇష్టం. కాలమానం బాగాలేనప్పుడు మాత్రం ఇంట్లో కూర్చుని చదువుకుంటాడు.

అమ్మ తననెలవుకు చాలినంతసామ్మ ఇచ్చేది లేదని నిరుడు తన సావాసగాండ్రతో చెప్పకుంటూ ఉండేవాడట. వాళ్లమ్మ మేరీరాణికి తన కొడుక్కు మితవ్యయూ నేర్పాలని కోరిక. అందుకని కొంచెంగా సామ్మిచ్చేది కొడుక్కు. ఒకనాడు పీటరు 'అమ్మ, కాలం ఎప్పుడూ ఒకేమోస్తరుగా సాగుతూ ఉండదు. నాకు వ్యయానికి కావలసినంతసామ్మ నీవు ఇవ్వడం లేదు. నే నేదయినావర్తకంచేసి సంపాదించుకుంటాను' అని అమ్మతో అన్నాడు.

'మంచిపనే అబ్బాయి' అందిట మేరీరాణి. ఆతనికోసం నగళ్లపక్కనే వడ్రంగంకాఫ్లానా ఒకటికట్టించారు. వడ్రంగం నేర్పడానికిని ఒకణ్ణి ఏర్పాటుచేశారు. ఈకొత్త ఉపాధ్యాయుణ్ణి చూచి పీటరు 'అయ్యా నాకు సామ్మకావాలి. ఈకరువుకాలంలో కూడా బాగా అమ్ముడుపోయే వస్తువులను చేయడానికి నాకు నేర్పడం మీ పూచీ' అన్నాడు. వడ్రంగిసాయంతో పీటరుచేసిన వస్తువులన్నీ ఎక్కువ వెలకు అమ్ముడుపోయినవని చెప్పడం అవసరంలేదు.

ఇప్పుడు పీటరుకు పద్నాలుగో ఏను వచ్చింది. ప్రజలందరూ అతనితోసం ఎదురుమాస్తా ఉన్నారు. అతని చిన్నకార్యాలను వాత్సల్యంతోను, ప్రీతితోను అనుకరిస్తూ ఉంటారు. అతడు పెరిగి పెద్దవాడు ఎప్పుడవుతాడా అని కనిపెట్టుకొని ఉన్నారు.

అతనితోసం దేశంలోనం నైనికులులాగా పోరాడాడు. దాన్ని సంపూర్ణతను కాపాడుతానని శపథం చేశాడు. ఆపరిపూర్ణతను కాపాడడానికి పీటరు ఎక్కువ జాగ్రత్తతీసుకుంటాడు. దాన్ని ఆతడు పవిత్రమయిన పిత్రాజ్ఞతంగా భావిస్తాడు. అతడు నుప్రసిద్ధులయిన వీరుల వంశంలోవాడు. ఆవీరులు దక్షిణపు - స్థావుల రాజ్యాన్ని ఏకముఖం చేసినవారు.

(ఏప్రిల్ మాడరన్ రివ్యూ)

వి దు ర నీ తి

శ్లో. ఏకయా. ద్వే విరిభిర్య
త్రీం శ్చతుర్భి ర్వశే కురు,
పంచ జిత్యా విదిత్యా వత్
సప్త హిత్యా సుఖీ భవ.

(సంస్కృత మహాభారతము ౬ వో్యగపర్వయన ప్రజాగరపర్వము, ౩౩ వ అధ్యాయము, ౫౧ వ శ్లోకము.)

తే. ఒకటిగొని రెంటి నిశ్చలయుక్తి జేర్చి
మూటి నాల్గింటి గడువశ్యములుగఁ జేసి,
యేనిటిని గెల్చి యాటింటి నెట్టి యేడు
విడిచి వర్తించువాడు వివేకధనుఁడు.

(ఆంధ్రమహాభారతము, ఉద్యోగపర్వము, ద్వితీయాశ్వాసము, ౩౭ వ పద్యము.)

ఏక చూ బుద్ధ్యా, ద్వే కార్యాకార్యే, వినిభిర్య సమ్యగవధార్య, త్రీం మిత్రోదాసీనశత్రూన్, చతుర్భిః సామదానభేదదండైః మిత్రం సామైవ దానభేదాభ్యా ముదాసీనం సర్వైః శత్రుం వశీకరు.

పంచ ఇంద్రియాణి జిత్యా, ష డ్విదిత్యా సంధివిగ్రహదీన్ జ్ఞాత్యా, సప్త హిత్యా 'ప్రియోఽహి మృగయా పానం వాక్పారుష్యంచ పంచమం, మహచ్ఛ దండపారుష్య మధ్యమాషణమేవచ' తిసప్త హేయాని త్యక్త్యా సుఖీభవ.

ఒకటిగొని = ఒకబుద్ధితే, రెంటి = కార్యా కార్యముల, నిశ్చలయుక్తిజేర్చి = బాగుగా నిశ్చయించి, మూటి = మిత్రోదాసీనశత్రువులను, నాల్గింటి = సామదానభేదదండములచే మిత్రుని సామము చేతను, ఉదాసీనుని దానభేదములచేతను, శత్రువును సామదానభేద దండములచేతను - కడువశ్యములుగఁ జేసి = మిక్కిలి వశమగునటులఁజేసికొని, ఏనిటిని = పంచేంద్రియములను 'శ్రోత్రంత్యక్చక్షుర్ జిహ్వ నాసికానైవపంచమి' గెల్చి=జయించి, ఆటింటిన్ = సంధి, విగ్రహ, యాన, స్థాన, సంక్రయ, ద్వైధీభావములను, ఎట్టిగి = తెలిసికొని, ఏడు = 'వలదిజూదంబు పానంబు వేట పలుకుప్రల్లదంబును దండంబు బరుసదనముసామన్' నిప్రయోజనముగరమ్మునేత' యనెడు సప్తవ్యసనముల, విడిచి = విడిచిపెట్టి, వర్తించువాడు = సంచరించు వాడు, వివేకధనుఁడు = వివేకముగలవాఁడు.

మద్దురి గణేశ్వరం.

పుట్టెడుప్రత్తి: పట్టెడుఅన్నము

పుట్టెడుప్రత్తిలో పట్టెడు అన్న మెంతయో కనుగొనవలెను. పుట్టెడు ప్రత్తిఖరీదు ౪౦, ౪౨ రూపాయలు. దానిలోనిగింజలు తీయుటకు ఘనూరు ౪ రూపాయలగును. ఆ గింజలు ౧౫ మణుగులగును. మిగిలిన ౫ మణుగులు దూది. దానిని చక్కగా, శ్చుత్తికంతులగు దూజేకులవారిచేతగాక, స్వావలంబులచేత ఏకించి, ఏకులు తయారుచేయుటకు ౧౨, ౧౫ రూపాయలగును. ఆ యేకులను నూలుగా వడుకుటకు ౧౧౦, ౧౧౫ రూపాయలగును. దానితో ఖాదీగుడ్డ నేయుటకు ౭౫ రూపాయలగును. అనగా ప్రత్తి ఖద్దరు అగునప్పటికి ౨౦౯ రూపాయలు మజూరిక్రింద వ్యయమగును.

పుట్టెక వడ్లు దంపించుటకు ౫ రూపాయలు మాత్రమగును. కాన పుట్టెడువడ్లు పండించువానికన్న పుట్టెడుప్రతి పండించువాడు కార్మికునకు కాయకష్టముచేయ కేర్చినవానికి హెచ్చుపని కలిగించును; హెచ్చుకాలము వృత్తినిచ్చును; హెచ్చుద్రవ్యమిచ్చును; హెచ్చు అన్నమిడును.

పుట్టెడువడ్లు దంచుటకు ఇద్దరు మనుష్యులకు ౧౩ రోజులు పట్టును, రోజుకు తలకొక ౦-౩-౦ గిట్టును.

ప్రతి పరిణమించుటకు ఇద్దరికి ౪౬౬ రోజులు పట్టును, గింజలుతీసినవారికి రోజుకు ౧-౩-౦ లున్ను, ఏకినవానికి ౦-౩-౦ లున్ను, వడికినవారికి ౦-౨-౬ యున్ను, నేసినవానికి ౦-౧౨ ౬ యున్ను గిట్టును. రెండుప్రతిరాటాలకు ౧౦ రోజుల కాలము ౨ చిన్న కమానులకు ౪౦ రోజులును ౨ చర్బాలకు ౩౬౦ రోజులును ౨ మగ్గలకు ౪౦ రోజులును పనికిలుగుచున్నది. ఎవ్వరికైనను రోజుకు ౨ గంటలు పనిచేసినచో తిండికి లోటుండదు.

దేశములో పండెడి ప్రతికి కొదువలేదు. తిండి లేక పనికి ప్రాకులాడు జనమునకు కొరవలేదు. అట్టి చోట ప్రత్తినిగాని లేక దూదినిగాని ఎగుమతి చేయుట దేశాభివృద్ధి. బట్టలనురలలో స్వదేశములో దీనిని పరిణతి పొందించుటకు విదేశ ఎగుమతికన్న తక్కువగానైనను ఉపద్రవకరమే, బీదల పొట్టలపై దెబ్బ అది.

౨౫ మంది యుక్తవయస్కులుగల సంస్థలో ౬౫ పుట్ట ప్రత్తిని ఖద్దరుగా ఏ వాదిలో తయారు చేయవచ్చును. ౩౧౨౦౦ గజాల గుడ్డ అగును. సగటున ౨౪౦౦ జనమునకు సరిపోవును.

ఎంత హాయియైనపని ఇది! ఎంత లాభదాయకము! ఆంధ్రమహాజనులు యోచింతురుగాక!!

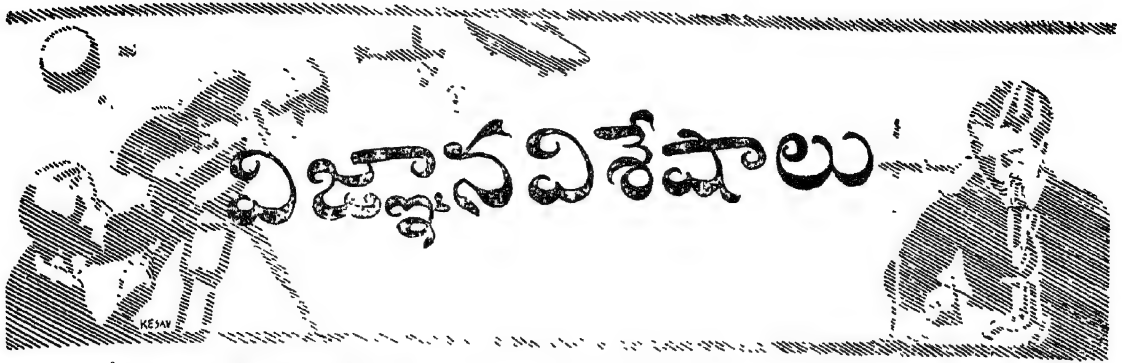
గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రి.

(గ్రంథాలయ సర్వస్వమునుండి)

డి. శే. వల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారు

కొవ్వూరు ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయమునకు కార్యదర్శిగా పెక్కువత్సరముల నుండి పనిచేయుచున్న వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు పత్రాలు బి. ఏ. బి. ఎచ్. గారు 70-వ యేట 27 తేదీ రాత్రి మూడుగంటలకు విషపడి సెము (న్యూమోనియా) వలన మృతినొందిరి. వీరు 40 వందలనుండి ఆంధ్ర దేశమునకు నేవచేయుచుండిరి.

గిల్వేయుపద్ధతి (Electro-plating)

గొల్లకోట సోమసుందరం

చతురకపులోహముతో దేనితోనైనను తయారు చేయబడిన ఏ వస్తువునైనను విలువగల లోహముతో పూతనిచ్చుటకే గిల్వేయుట అని పేరు. పూర్వము విలువగల పలుచని లోహపురేకును విలువతక్కువగల లోహపురేకుపై నుంచి యంత్రములలో రోలర్లచే నొక్కించి రెండురేకులు అడుకుకొనినట్లు చేయుచుండిరి.

కాని రానురాను, విద్యుచ్ఛక్తి (Electricity) యొక్క యుపయోగములు మానవునిచే విస్తరింపబడుట చేత ప్రస్తుతము గిల్వేయుట విద్యుచ్ఛక్తివల్ల జరుగుచున్నది. ఈ సవినపద్ధతి అన్ని విధములుగాను వైజ్ఞేయపురాతనపుపద్ధతికంటె చాల శ్రేష్ఠమును, చౌకయు నై యున్నది. విద్యుచ్ఛక్తిచేత వస్తువులకు గిల్వేయుటకే ఎలక్ట్రోప్లేటింగ్ (Electro-plating) అని చెప్పుదురు.

గిల్వేయుటకు సాధారణముగా నుపయోగించు లోహములలో ముఖ్యమైనవి - బంగారము, వెండి, రాగి, నీల్, జింకు, ఇనుము. సర్వసాధారణముగా గిల్వేయుట కుపయోగించునవి బంగారము, వెండి.

బంగారుగిల్వే : గిల్వేయవలసినవస్తువులను శుభ్రముగా, నిర్మలముగా నుంచవలెను. దీనికై ఒకగాజు పాత్రలో కాప్టిక్సోడా అనుపదార్థమును నీటిలో కరగించిపోసి, దానిలో గిల్వేయవలసిన వస్తువును కొంత నేపుంచి తిరిగి శుభ్రమైన నీటితో కడుగవలెను. తరువాత అవస్తువును నైట్రిక్ఆసిడ్ (Nitric Acid) అను ఆమ్లములో కొంతనేపుంచి తిరిగి మంచి నీటితో కడుగవలెను.

తరువాత పాదరసముగల రసాయనమును దేనినైనను కొద్దిగా నీటిలో కరగించి దానిలో నొక్కసారి వస్తువును ముంచవలెను. ఇందువలన పలుచని పాదరసపు పొర గిల్వేయవలసిన వస్తువునకంతవలన అంటుకొనును. ఈ పొరపైనే బంగారు విద్యుచ్ఛక్తివలన అంటుకొనునట్లు చేయబడును.

ఒక పెద్ద గాజుతొట్టిని తీసికొని దానిలో శుభ్రమైన నీటిని పోసి దానిలో బంగారముపాటూరి యము లోహములయొక్క సయనైడ్ (Double cyanide of gold and potassium) అను రసాయనమును కరగించవలెను. ఈ రసాయనముతో నూటికి ౧౦ పాళ్లు సయనైడును, ౧ పాళ్లు బంగారమును ఉంచును. పై తొట్టిలోని ద్రావణముతో మునుగునట్లు, గిల్వేయవలసినపాత్ర నొకచివరను రాగితీగతో వ్రేలాడగట్టవలెను. తొట్టిలో రెండవచివరను కత్తిలేనిబంగారురేకును చిన్నదానినొకటి తీసికొని రాగితీగతో (తొట్టిలోని ద్రవములో పూర్తిగా మునుగునట్లు) వ్రేలాడగట్టవలెను.

తదుపరి, విద్యుత్తునిచ్చేడి బేటరీ నొకదానిని తీసికొని దానిపాజిటివ్ కొనను అసలు బంగారురేకును వ్రేలాడదీసినతీగకు తగిలించవలెను. బేటరీయొక్క నెగటివ్ కొనను గిల్వేయవలసిన వస్తువును వ్రేలాడదీసినతీగకు తగిలించవలెను. ఇందువలన బేటరీనుండి విద్యుత్తు బయలుదేరి నిర్మలమైన బంగారురేకునుండి గాజుతొట్టిలోని ద్రవమునుండి ప్రవహించి గిల్వేయవలసిన పాత్రనుండి పోయి తిరిగి బేటరీలో చేరును, మరల యిదేపనిగ తిరుగుచుండును. ఇందువలన విద్యుత్తుబంగారు

చేతుగుండా ప్రవహించునపుడు, బహుసూక్ష్మమైన అణువులను దానినుండి వేరుచేసి, వాటిని ద్రవముగూడా పోయి పాత్రకంతకును అంటుకొనునట్లు చేయును. ఈ విధముగా కొంతనేటికి పాత్రపైనంతటను నొక పొర పూర్తిగా తయారయి పాత్రపూర్తిగా బంగారుతో చేయబడెట్లు కానిపించును.

పెండిగిల్ట : పెండిగిల్ట చేయుటహడమైవిధముగానే జరుగవలెను. కాని, గాజుతోట్టిలో మాత్రము శుభ్రమైన గీటిలో పెండి పొటాసియము లోహములయొక్క సయనైడ్ అను రసాయనమును కరగించిపోయవలెను. ఇచ్చట గాజుతోట్టిలోపోసిన ద్రవమునకు కొంచెము కార్బన్ డైసల్ఫైడ్ (Carbon di sulphide) అను ద్రవమును చేర్చవలెను. అట్లుచేయుటచేత పెండిపూత ప్రకాశవంతముగా మెరుయుచుండును. లేనిచో కాంతి హీనముగా నుండును.

నడకతీరును గనివెట్టుటకొక విద్యుద్యంత్రము

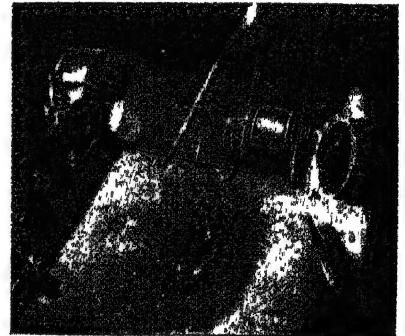
మానవుల నడకతీరులను పరిశీలించుటకు పూను కొన్ని కాంత్రచేతల పరిశ్రమఫలిత మియంత్రము.

యంత్రమన కతుకగట్టియుండు తీగలను నడిపించి పరిశీలించ దలచుకొన్న వ్యక్తియొక్క మడిమలకు, నడుమునకు తగిలించి, ఆవ్యక్తి లోహపు అట్టలుగల పాద యస్పందనము లెంత సూక్ష్మముగ నుండునో అంద

రక్షలతో నొకలోహపు తివాసీమీద నడచనిట్లు. నడచునప్పుడు నడుమునందేర్పడు ఒక్కొక్క కదలికను, తివాసీని పాదరక్షలకును గుఱుగుచుండు నొక్కొక్క తాకిని యంత్రము చిత్రాలోనికి ఎక్కించి గుర్తించుచుండును. మరియొక విధానముతో పాదవిన్యాసములను కాలపమితినిగూడా పరిశీలించుచున్నారు. ఎట్లన, వ్యక్తులకు లోప్రక్కచిత్రము నందు జూపినట్లు ఒక త్రొక్కగుబల్లపై నడచునట్లుచేసి వరుసగ ఫోటోలు తీయుదురు. మనఃశూల నడకతీరుల కనుగుణమైన పాదరక్షలను నిర్మించుట కీపరిశీలనలు చాల ఉపకరించుచున్నవట.

బొద్దికల హృదయస్పందనములను నిరూపించుయంత్రము

బొద్దికలు ఎంతసూక్ష్మకిటకములో వాని హృదయస్పందనము లెంత సూక్ష్మముగ నుండునో అంద

రుసు గ్రహించిన విషయము. ఆస్పందనములు కూడ ఈ మెకానో కార్డినోగ్రాఫు' యంత్రముచేత స్పష్టముగా నిరూపింపబడుచున్నవి. ఈ యంత్రము సాయముతో శాస్త్రజ్ఞులు బొద్దీకలపైన నికోటిన్ అనబడు కీటకవిషమును ప్రయోగించి తత్ఫలితములను పరీక్షించుచున్నారు. సదరు కీటకములకు స్పర్శజ్ఞానమునుపోగొట్టి, మైసపుడుద్దకు వానిని స్రుచ్చిపెట్టెనరు. అంతట చిన్న శస్త్రచికిత్సచేసి ఆకీటకముల హృదయములను బయటపెట్టెదరు. పిదప ఆనూఢ్మరయములను మనిషి వెడ్రుకలతో సన్నని గాజుమాడలకు కట్టిపెట్టెదరు. ఆనూదులకు నల్లరిఅగ్రములుండును. ఆ అగ్రములగుండా వెలుతురును వేగముగా వ్యాంపజేసినచో, ఆకీటకహృదయములు మందుకును జెనుకకును ఊగినట్లై

వానిభాయలు కదలుచు దగ్గరనున్న నూత్నదర్శిని కలకములో ప్రతిఫలించును. ఆభాయలను మిక్కిలి పెద్దవిచేసి చూచినచో హృదయ స్పందనములు బింబగ్రాహకపు తాగితిములపైన విశదముగా కనుపడును. కాగితముల మీది అచిత్రములు అలలవంటి రేఖలతో హృదయ స్పందన విశేషములను తెలుపును. వానినిబట్టి విషములను ప్రయోగించుటకు పుష్కలముండిన పరిస్థితులను, విషమును ప్రయోగించిన తరువాత మారిపోయిన పరిస్థితులను చక్కగా గ్రహణమునకు రాగలవు. కీటకవిషముల గుణములను పరిశీలించుటకు ఈ యంత్రము మిక్కిలి యోగ్యముగపడగలదు.

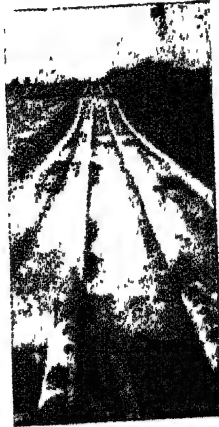
చీమలకు గాజుటిండ్లు

చీమలజీవితక్రమమును, వానిపనిపాటలకౌశలమును పరిశీలించుగొందరికి మనసుపుట్టినది. వానిని పదిలపరచి యింకావకొపాడుటకు గాజుటిండ్లు సేర్పాటుచేసినారు. వానిలో చీమల కనువయిన మంటిని కుద్రముచేసివేసి,

ఆహారమునకు యోగ్యమైన తుంగముపైలు మొదలయిన వానిని కలిపి చెమ్మకర్పాటు చేసియుంచినారు. చిన్న చిన్న గరిటెలతో చీమల నేరుకొనివచ్చి వానిలో వేసి

యుంతురు. అప్పుడప్పుడు బిందుస్యందినాళికలతో నీటిని ఆగాజుటిండ్లలోనికి పోయించుదురు. అలంకరణార్థము ఆ గాజుటిండ్లలో అట్టలతోను, చెక్కలతోను కట్టడములను, ఇండ్లను చెక్కిపెట్టియున్నారు. మామూలు నేలలోవలెనే యీ యిండ్లలోకూడ చీమలు తమ జీవితములను యథాప్రకారముగ సాగించుచుండును. ఈ గాజుటిండ్లు అంచులగో తప్ప అంతట గాజుపలకలే గనుక వానిగుండా లోన నడచుచుండు కౌర్యకలాపమంతయు కండ్లకు గట్టినట్లు కనబడుచుండును. బొరియలు, కన్నములు త్రవ్వట, అరలు నిర్మించుకొనుట, ఆహారమును నేకరించుకొనుట, పిల్లిచీమలను పోవణచేయుట, తగాయిదాలు వచ్చినప్పుడు శత్రువులతో పోరాడుట, చచ్చిన చీమలను బూడ్చిపెట్టుట మొదలైన చీమలశార్యకలాపము చూడవేడుకగనుండును. ప్రకృతిచిత్రపరిశీలన చేయువారి కిటువంటి వ్యామోహములు మొండు.

పైలెట్ల కొలది దూరము గానును తీసికొనిపోగల గొట్టములు

ఇండ్లలోనే తయారుచేసుకొన్న గానుకు సహజముగా వేడిమి తక్కువగానేయుండును. పైగా గానును ప్రత్యేకముగా తయారుచేసుకొనవలెనన్న విశేష ధనవ్యయముగను. కాబట్టి యిటీవల ఈ క్రొత్త పద్ధతి ఆరులులో పెట్టబడినది. ఎన్నిపైళ్ల దూరమునుండి యైనను సరియే ఈ గొట్టములగుండా ప్రకృతి సిద్ధమైన గానును తీసుకొని రావచ్చును. గాను నుపయోగించవలసిన పరికరములు గలవారి కిది మంచి సదుపాయము. ఈ గొట్టములనుండి వచ్చు గానును హెచ్చించుటకును, తగ్గించుటకును రెండవ చిత్రములోని చక్రకవాటము ఉపకరించుచున్నది.

ఒత్తిడిగడియారముగల స్క్వాడ్రైవర్లు

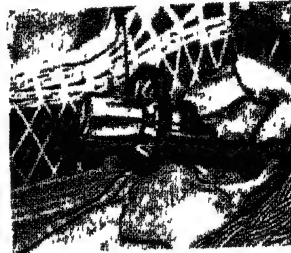

టిని ఒకేఒత్తిడి నుపయోగించి బిగించవలసియుండును. అట్లుకాక హెచ్చు తగ్గులైనచో మరలు విరిగిపోవు

యంత్రభాగములందు సామాన్యముగ ఒక్కొక్కదానియందును పెక్కుమరచేల లుండును. వాటిని బిగించవలసివచ్చినప్పుడు అన్ని

టయో, లేక ఆ యంత్రభాగము అంతట సరిగా నమరక యంత్రము పనిచేయక పోవుటయో జరుగును. మరలు తిరుగక నిలిచిపోవునంతవరకు త్రిప్పచుండినచో ఆ గట్టిఒత్తిడికి మరలు విరిగియే పోవచ్చును. ఎందులకీ తేనిపోని తంటా? ఈ స్క్వాడ్రైవర్లు నుపయోగించినచో, ఒత్తిడిని లెక్కపెట్టు గడియారములు వీనికి బిగింపబడియుండ ను గాబట్టి, కొలత ప్రకారము హెచ్చుతగ్గులు లేకుండ మరలను బిగించవచ్చును. అన్నిటికి ఒకేఒత్తిడి యుపయోగింపబడును గాబట్టి యంత్రము అంతట సరిగా కుదించినట్లు అమరిపోవును.

పాలబుడ్డిని పట్టుకొనుటకు పండ్ల ఉంగరము

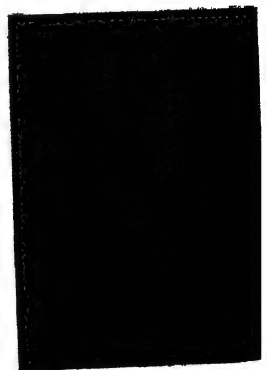

పిల్లల తల్లులు భోజనము మొదలగు పనులకు బోయినప్పుడు పిల్లలు పాలకు మారాము చేయకుండ పాలబుడ్డిలను ఈ

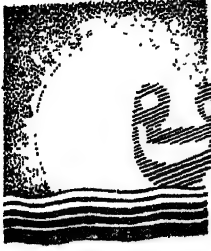
యంగరములకు తగిలించి పిల్లలనోటి కందించి విడిచి పెట్టిపోవచ్చును. ఈ యంగరము ఊయాల కడ్డముగ కట్టబడియుండి పాలబుడ్డిని సరియైన సన్నివేశమునందుండనట్లు పట్టుకొని యుండును. ఇతర సమయములందు యంగరమును దంతపంక్తిని చక్కదిద్దుటకును, దంతపుకుదుళ్లను సరితీర్చుటకును ఉపయోగింపవచ్చును.

సంభాషణలోపములను చక్కదిద్దుకొనుటకు పాయము

మనము మాటలాడు మాటలు ఎదుటివారికి మనకంటెను గట్టిగా వివబడును. ఇది పరిక్షించి నిర్ధరించిన విషయము. ఆ మాటలాడుటలో సంభవించు పలువిధములైన లోపములు ఎదుటివారు స్పష్టముగా గ్రహింపగలరు. అట్టిలోపములు

ఆంధ్రాభ్యుదయము

శ్రీ డాక్టరు అప్పారావుల లక్ష్మీనారాయణగారు
ఐ. ఏ. డి. ఎస్. సి, ఎఫ్. ఐ. పి,

కొడైకనాల్ నందలి న తు త్ర పరిశోధనకాలకు డాక్టరు టి. రాయప్ప దొరగారిస్థానే డైరెక్టరుగా నియమింపబడిరి. ఈపదవి నాక్రమించుటకు వీరే ప్రథమ భారతీయులు శ్రీ లక్ష్మీనారాయణగారు కాస్త్రవిజ్ఞాన ప్రపంచానికి చిరపరిచయులే. విజయనగరం మహారాజు వారి కళాకాలయందు భౌతికకాస్త్రములలో ప్రధానోపాధ్యాయులుగా చాలకాలము పనిజేసి శేరుబొంది, 1928 వ సం॥లో కొడైకనల్ పరిశోధనకాలకు అసిస్టెంటు డైరెక్టరుగా నియోగింపబడిరి. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము స్థాపింపబడినది మొదలు, మూడు 10 సంవత్సరములుగా ప్రత్యంగమున పాల్గొని ఆంధ్రులకు, ఆంధ్రవిజ్ఞానమునకు మంచిసేవచేయుచున్నారు. ఆంధ్ర, భారతీయాభిమాని.

శ్రీమతి జనస్వామి సామ్రాజ్యలక్ష్మి

ఈమె బారిష్టరు కోట వెంకటసబ్బరావు
కూతురు. సర్వారావుపేటలో గౌరవ వ్యాయాధికారి
పదమున నియమింపబడింది.

క వి తా స ం దే శ ము

ఉమర్ ఆలీషా

ఈ ప్రణవగీత మెందుండి యేగుదెంచు
 ఈయమృతకంఠ మేవ్యక్తి నెనసివచ్చు
 ఆరసాత్మకాక్షరసమాధ్యాయమెందా.
 నణగియున్నది యెవరిదాన్యమునఁగలదు
 దాన్యశృంఖలబద్ధ విద్యానధూటి
 కేది యారీతి స్వాతంత్ర్యమేది సాగను.
 విహ్వలనిషిద్ధ దైన్యజీవితమునందు.
 విషసమాచూఢ దగ్ధజీవితమునందు

* * * *

ఇది యవాజ్ఞానసంఘ సతీంద్రియంబు
 ఇది మహాశూన్యగళదణుపదరపంబు
 నేను నాకొనుగీతంబు నేడలంచు
 భావ మీజరద శరీరవాణిపాడి
 పాఠశ్రావణింబు ప్రకృతినివాళియొనఁగ
 ఇంక నాకు స్వతంత్ర మితేని కలదె ?
 ఇంక నాకుఁ గర్తవ్యమేదేనిగలదె ?
 మెఱపుతీవలు రత్నాలుమేళవించి
 విణుగురులు వెన్నె లొకవంక ననున్మరచి
 ప్రేమరసవాహినులందేలు వీడికలను
 అలప్రభాతనిశాత నాట్యనుబద్ధ
 శర్వరీకాంత మోహనస్వరవిలాస
 మాధురీమార్గణంబుల మాటునందా.
 మనలు జీవిత పాపాణమండలంబు

మండియెగయు బూడిదపయిరుండి రాలి
 వ్రాయుచున్నది యీపాట పాంథకోటి
 చదువుకొనునట్లు కోడుల్ చదువునట్లు
 ఇంక సీపాట నాదనిపించుటెట్లు ?
 ఇంక సీగీతి నాదని బొంకుటెట్లు

* * * *

ప్రణయనిస్సాణ మదె మ్రోయఁబయనమైన
 యువకపథికుల వాగమృతోఽవృష్టి
 అదె ప్రవాహవిధిఁబున నరుగుదెంచి
 వీచికలచేత ఈగీతి వెల్లివిరియ.
 ప్రతిలతాగుల్మములయ దు ప్రతిఫలించి
 ప్రతిజలాశయము దభివృక్తి నొంది
 ప్రతిసదీగర్భమందుండి బయలు దేరి
 మ్రోయుచున్నది దిశలుమార్శోద్రయనట్లు
 పాడుచున్నది జగము సొంపారునట్లు
 ఇంక సీపాట నాదనిపించుటెట్లు
 ఇంక సీగీతి నాదనిపించుటెట్లు ?
 ప్రాతపాతాలువల్లించి ప్రాతకథల
 శాటియీనాటి కవితావధూటిగట్టి
 ప్రాతతొడపుల ముస్తాబు పరిధవిల్ల
 వెదకి పాశ్చాత్యఘోషబూడిదనుపూసి (?)
 పులిమి తలదువ్వి బిచ్చపువెలఁదిచేతి
 బామ్మనాడించి నవ్వింది బుగ్గి చేసి

సద్వికస్మిన్ భువనాదీని మో కిందయనుచు
నేను మీముందు పెట్టి మెప్పించలేను
నేను మీమోలపాడి వదించలేను.
నేనుకవిని నాకల మీజగాన నొక్క
మాటు ఖడ్గంబుకై వడి మాఱగలదు
ఒక్కమారునంస్కర్తగా నోవగలదు
గానకవిత్తును నూత్న మార్గములఁద్రొక్కి
క్రొత్తవన్నెల జగము రేకెత్తునట్లు
చేసి చక్కెరతో నింపివేసి నాస్వ
శక్తి యీశ్వరశక్తిగాఁ జాటలేనె?
దివిని దివిజుల నేలకుదింపలేనె?

* * * *

మొగ్గగాలేచి పూచి యేమోనిలాన
పూరపూరిత కాంతులు పొంగిపారలు
నట్టి నానావికీర్ణ పుష్పానవముల
ద్రావి మొకొన విరహనిద్రాణమైన
రమణిపద రాగముల నై క్యరమగడించి
ఆమెపారాణి మ్రొండ నలమికొనఁగ
ఆమెప్రేమసామ్రాజ్యంబు నాచికొనఁగ
ఆమెదృక్పథసర్వస్వ మందుకొనఁగ
తెడలి గేదంగి పూల పుష్పాదుల మ్రగ్గి
మాసిరి మృత్తిపోయి హతాశమైన
భ్రమర మీగీతి యెలుగెత్తిపాడుచుండ
జేటి యీపాట నాదని తెలుపుచుండ?
ఇంక ఈపాట నాదనిపించుటెట్లు?
ఇంక ఈగీతి నాదని బాంకుటెట్లు?

* * * *

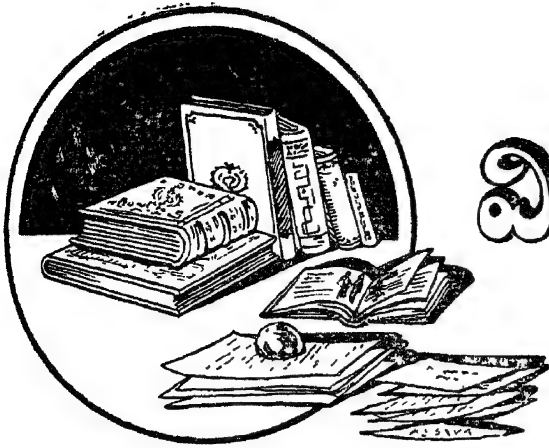
పంచమస్వరాళికిని విపంచికలకు
విరహులకు రాగరసముద్వేలమైన
పాశశాలనుపెట్టి సాంపాదనట్టి
కోకిలముచంచుపుటమున లోకమునకు
పాడివినిపించునిది తొలిపాఠమనుచు.
చదివినిపించునిది తొలిచదువుగాగ.
ఇంక నీపాట నాదనిపించుటెట్లు?
ఇంక నీగీతి నాదని బాంకుటెట్లు?

* * * *

మనసుమనసునుగలిపి యేమాటకైన
మరపురాకుండుటకు తనవరునిమనసు
కొంగులోపల ముడివేసుకొన్నయట్టి
ప్రేమకామిని హృదయారవిందమందు
రేకురేకు నీపాట చిత్రించియుండ
స్వరముస్వరమున నీపాటవచ్చుచుండ
పలుకుపలుకున నీపాటపాడుచుండ?
ఇంక నీపాట నాదనిపించుటెట్లు?
ఇంక నీగీతి నాదనిబాంకుటెట్లు?

* * * *

కవులభాండార మిట్లు లోకము గ్రహింప
కవులసర్వస్వ మిట్లుప్రక్కలయిపోవ
ఇంక శూన్యభాండముల లెక్కేమిగలదు?
ఇంకముక్తకంఠముల జోలేమిగలదు?
గానకవి విశ్వరూపంబు గాంచవలయు
ఇంక కవి విశ్వమై వినిపించవలయు.

విమర్శనము

ఆంధ్రపత్రిక ఈశ్వర సంవత్సరాది సంచిక

డెమో ౧/౪ పైజా, ౨౨౫ పుటలు; సచిత్రము. వెల-ఆంధ్రపత్రిక, భారతి చందాదారులకు రు. ౧. ఇతరులకు రు. ౨. పోస్టేజి వేరు. ప్రకాశకులు-ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమువారు, ౨. తంబు పెట్టిపిథి, మదరాసు.

వెనుకటి సంచికలవలెనే ఈ సంచికయు వివిధ ములగు చిత్రములతోనూ, విద్యుత్ప్రకాండలు వ్రాసిన గద్య, పద్యవ్యాసములతోను ముచ్చటగా మార్పబడి హృదయాకర్షకముగ నున్నది. విశేష మేమన, ఈ సంచిక మార్పు చాల మార్పునొంది అన్ని విధములను నవ్యతను, ప్రత్యేకతను ఆర్జించుకొన్నది. ఇది యంతయు మెచ్చుకొన తగినది.

ఇందు ౫ త్రివర్ణచిత్రములునూ, ౪ సాధారణ చిత్రములును, ౩౪౦ ఛాయాచిత్రములును, రమారమి ౪౦ కళింగ్యాది చిత్రములును కలవు. త్రివర్ణ, ఏకవర్ణ చిత్రములు సంఖ్యయందు తక్కువయినను కళయందద్వితీయములై యున్నవి.

ఛాయాచిత్రములలో 'హాశేబీడు' శిల్పచిత్రములు, కృష్ణరాజసాగర చిత్రమునూ, శృంగారచిత్రములు మిగుల రమణీయములు; తక్కినవి చాలవరకు పేరుపడిన పెద్దల చిత్రములు. మఖచిత్రము నిరాడంబర గ్రామోత్సవమును తెల్పుచు చాల ఆకర్షణీయముగ నున్నది.

ఇందు రాజకీయ, మత, సాంఘిక, సాంస్కృతిక, చరిత్ర, శాస్త్రాదివిషయములకు సంబంధించినవి, కథలు, వాటికలు మొదలగు రచనలు ౪౨ కలవు. అవి

అన్నియు సుప్రసిద్ధాంగ్ర కవిశేఖరులూ, విద్వాంసులు రచించినవి. అందు తమ ప్రత్యేకతను నిలుపుకొని, క్రొత్తదనము నలవర్చుకొని దేశ, భాషా, వాఙ్మయ మల కుపకరించు వ్యాసములు చాలవరకు గలవు. పద్యములు హృద్యములు.

దీనితో ఆంధ్రపత్రిక ఇరువదనిమిది వార్షిక సంచికలను ప్రకటించినది. ఏకత్వకటనమున కగుచున్న వ్యయప్రయాసము లమూల్యములు. వానికి తగిన ప్రతిఫలము--అధిపతులకి-కాద--దేశము నకు--కలగుటలేదు. ఈ యంశము 'కాని సంకల్పములందుగల మహదాళయములు నిర్వహణమునందు రిక్తమనోరథముల వలె గోచర మగుచున్నవి. నిర్వాహకులకు గల సంకల్పాత్సాహములు ప్రజాహృదయములందు ప్రతిబింబితము లయినపుడే అవి సఫలము లగుచున్నవి.' అను ప్రస్తావనాలేఖముననే స్పష్టపరుపబడినది.

దేశభాషాపత్రికా నిర్వాహకు లెవ్వరును నెరవేర్పలేని యీరీతి ఉత్తమ వార్షికసంకలను ప్రకటించి వాని నల్పమూల్యమునకు ఇచ్చు మహోదారులు, శ్రీ విశ్వదాత, దేశోద్ధారక నాశేశ్వరరావు పంతులుగారు యావదాంధ్రులకును ఆత్మంతము ప్రశంసార్హులు.

బు. వేం. ర.

కవికికీల గ్రంథావళి

౨ ఖండకావ్యములు

కర్త: దువ్వూరి రామిరెడ్డి, క్రాసు కె. ౨౦ పుటలు.

చక్కని యచ్చు. వెల రు. ౨ లు.

‘కవికోకిల’ విరుదాంతములను శ్రీరామరెడ్డిగారు ౧౯౧౬ మొదలు ౧౯౩౩ వరకు రచించిన ఖండకావ్యములన్నియు ఈ సంపుటమున సమూహబడినవి.

ఇందు ౯౨ ఖండకావ్యములు కలవు: అన్నియు ‘శత్రుత్రమాల, నైవేద్యము, భగ్నహృదయము, పరిశిష్టము, ప్రథమకవిత్వము’ అను నైదు తరగతులుగ విభజింపబడినవి. ఇందు కొన్ని అనువాదములు; కొలది కథారూపములు; కొన్ని మర్మకవిత్వములు; కొన్ని పద్యములు; మరికొన్ని గేయములు పద్యములు గ్రాంథిక భాషానిర్మలములు; గేయములు వ్యావహారిక, గ్రాంథిక భాషాత్మకములు.

కోకిలగానమువలె ఈ కవికోకిల కవితాగానము శ్రోత్రిషేయము; ఆ మాధుర్యమునకు ప్రాథమిక, ప్రాథమిక భేదముతోడను, ఖండాఖండ భేదముతోడను పని లేదు. శ్రీ రెడ్డిగారి ప్రథమకవిత్వము కూడ భావాంతరము, రసోత్తేజకము నయి యున్నది.

కావ్యరచనకంటె ఖండకావ్యరచన కొంత సులభము. కావ్యములందు కథాసంవిధానము, పాత్రాచిత్య పరిశీలనము, అంగాంగిరస భావప్రతిపాదనము, వస్త్రైక్యము మొదలగుపట్టుల మిక్కిలి శ్రమపడవలసియున్నది. ఖండకావ్యములు పరిమాణమున అత్యల్పములు; గ్రహించిన విషయము ఏదో ఒక భావమునకు సంబంధించియు, రసమునకు సంబంధించియు నుండును. ఇందలి ప్రతి పద్యమునకును ప్రత్యేకత కలదు. కావుననే కావ్యముల కంటె ఖండకావ్యములు రసవంతము లగుట కవకాశము కలదు. శ్రీ రెడ్డిగారి రట్టి సదవకాశమును సద్వినియోగ మొనర్చి ఈ రసవత్ఖండకావ్య సంపుటిని కూర్చినారు.

నేటి మర్మ (భావ) కవులలో పలువురి కవిత్వమునకు ప్రతిభకంటెను, పరిమిత పాండిత్యముంటెను ఉత్సాహమే ప్రకృష్ట కారణము. కావుననే అట్టి కావ్యములు చాలవరకు అనువాదముగా, అనుకరణముగా అగుచున్నవి. అందలి భావముకూడ ఆకాశ కుసుమ ప్రాయము. ‘కవికోకిల’ ఖండకావ్యావళియందీ దుర్లభములు సమన్వయింపవు.

శ్రీ రెడ్డిగారు ప్రతిభావంతులు; సరసకవులు; స్వయముగ సర్వవిషయములందును పరిశ్రమించిన పండితులు. మర్మకవిత్వమున వీరింకొకరి ననుకరించినట్లు నే నెరుగను; వీరి ననుకరించినవారిని మాత్రము కొందరిని నే నెరుగుదును.

నేటికాలపు మర్మకవుల అశక్తత కవిత్వమున కొక చెడ్డపేరు తెచ్చినది; మర్మకవిత్వముపట్ల జనుల కాదరమును తగ్గించుచున్నది ఈ ఖండకావ్యసంపుటి ఆ చెడ్డకీరిని పోగొట్టి గౌరవము నాపాదించి మర్మ కవిత్వ మర్మములను వెల్లడించిజాలియున్నది.

బు. వే. ర.

అంధ్ర తేజము

గ్రంథకర్త : ఉభయభాషాక్రమిణి బోడేపూడి వేంకటరావు, బోర్డుమైనూర్లు, పండితుడు బాపట్ల. వెల నాలుగణాలు.

“క్తిర్తి శేషులగు వంగూరి సుబ్బారావుగారి ‘మణి మేఖల’లోని ‘కిరకత్తి’ కిది రూపాంతరము. మూలమున కిందుఁ గొన్ని మార్పులు, మార్పులఁ జేయఁబడినవి.”

ఇందలి ముఖ్యవస్తువు: అలియరామరాయలకు వీజపురము, నైజాము, అహమ్మదు, వీరారు నవాబు లతోఁ దలస్థించిన సమరమున ‘కేశవు’ని వీరవిహారము, అందునకుఁజేజకములగు ‘ప్రేమలత’ పలుకులు, కడ కతఁడు వీరస్వర్గము జూఱఁగొన్న నామె సహగమన మొనర్చుట. తెనుఁగుమొనగాని తెగువయ్య, తెనుఁగు తెఱవమునను దెలుపు నీకృతి వస్తుగౌరవమును నాచి కొన్నది. కథాప్రకరము విస్తారములఁ గొంత శ్రోత్తడాఁరిఁ ద్రొక్కినది.

హృదయేశుఁడు కదనమున కరిగిఁగట్టి ‘ప్రేమలత’ ‘వనవాటి’ ‘నైఝాల్నియ’ పై నాసినయైనది. ఆమె ‘యేమూలఁజూచినకొ గనులయుండట నిల్విన యట్లు దోచు’ నాధునిగూర్చి తలపోయుచున్నది. ఇప్పు ట్టున ‘నాకటికాలక యు, దృఢమదనావేశ గరిమ దా రొగ్గిని హృదయం, బటమటమునేయఁగా ను, తట్టమగు

కన్నీటఁ జెక్కుకడుగును' నంతుటమాత్ర ముచితముగ లేదామెను. వలపులదొర కలర వెన్నిచ్చెనని తలఁచినంతి వీరావేశమున 'పండ్లయొప్పొయ్యేనే నేటికాంధ్రజాతి' యను వీరనారి మగఁడు యుద్ధయననంప మదనావేశ మూనునా?

తొలిప్రకరణయన 'జయముపై నాసరికి' కేశవుడు నాతినిఁ జూడవచ్చినట్లున్నది. కాని మూడవ ప్రకరణమున నున్న యుద్ధార్థమున నిట్టి సన్నివేశమునకుఁ దగు తావు లేదు. రాయలహత్యవతికు ఆంధ్రవీరులకు జయనూచనలే. వెన వెంటనే 'కేశవునిరాక, రాయల హత్యానంతర మతఁ డింటికిఁగటయుఁ బోవగల'.

ఇందలి కవిత చక్కని ధారావద్ధికలది. ఎందును ఎగుడ దిగుడు వడక ప్రసాదగుణభూయిష్ఠమై తీర సాగుచున్నది.

వచ్చునకొక పద్యము—

'ఆలితాఁగి కొమల హృ
దంతరమం దపు డొక్కరితి భా
వాలు జంపసాగ నిజ
కల్లభు శౌర్యవిలాసమూర్తి యే
మూలఁజూచినకొరవల
ముందట నిల్చినహట్టు దోచె నా
గోల యెఱుఁగగా గ దొ
కొక్కకృతి ప్రణయానుబంధముల్.

నక్కళ్ళ వముల కిందుఁగావలసినంత తావుతిక్కున. కల్పనలు ప్రబంధపుఁబోకడల బ్రత్యక్షమునేయూచున్నవి. ఇందున్న యనుకరణమలఁబట్టి కవిగారికిఁ బ్రబంధ ములపైఁగల గాఢాభిమానము గఁబడును.

"గ్రీవకౌలసహస్ర కిరణదీప్తికులూ
దీప్తిజాలంబెల్ల దిగిచితెచ్చి
బడబాసలోజ్వల జ్వాలికా మాలలోఁ
దీప్తతాగుణమెల్లఁ దీసితెచ్చి"

..... (౨౬ పేజీ) మొదలగు నవెన్నియో కలవు.

'ఆంధ్ర విభుం డరివెట్టునోటు దీ
సుని గతిఁ బందవోలెనుజ.'

సుంబలె (౨౩ పేజీ) ఇందు 'కుజకుంబలె' యను నుపమాన మసంబధమయ్యు యతి సంబధమగుట నాదృత మయ్యెనేమో?

'ఎనుబడియేండ్లు నిండెనను

తే యెఱుఁగం డినుమంతయేని

వ్యవలొకలక్షమందియును

బాటియటంచనరానిమాట...

ఇందు 'యువతు' లను సర్థమున రూఢమున 'జవ్వకు' లనుపదము 'యువకు'లనుసర్థమునఁ బ్రయుక్త మగుట క్రొత్త.

'యవను మూఁకలు' 'తనుమాలపథము' 'శునిశ్యపాకే చైవ' 'ఆరివీరు'కునైనశిరము లల్లాడించు - 'రాజ నగళ్ళు' మొదలగునవి చింత్యములు.

ఇట్టి నెఱుసు లటనటనున్నను మొత్తముపై మల్లె పూలపండ్లవలె చక్కని రచనగల యొక్కృతి రసకజన కంఠముల నలంకరించుఁగాక.

'ఽస్యం'

ఆత్మకథ

కర్త: తుమ్మల సీతారామమూర్తి చాచిరి బోర్డు హైస్కూల్ పండిట్, బాపట్ల కల ౧-౧౦.

కరుల నడవడులకు మహాత్ముల వర్తనలు మేల్పించుట. ఆదర్శప్రాయము లగు వారి జీవితానుభవముల ననేకతీతనరసమునగ్లుగు ముగవుగ విశిష్టావును, జగ మెఱిగిన మనగాంధీజీని గూర్చి పలుకడలంతు పలుకుల విలువ తెలియమియ్యను.

అమృతాత్ముని 'ఆత్మకథ'కిది పద్మపుడెలుగునేత. దీనిని శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చాచిరి కవిగారు బ్రహ్మశ్రీ శతావధాని కేలూరి శివరామకృష్ణిగారి వచనపు 'ఆత్మకథ' ననుసరించి రసవంతముగ వ్రాసిరి.

వచనమున నున్నదానికి మఱుల పద్యముల వ్రాయ నేల యనుటకు కవిగారే సమాధాన మొసగిరి. చూడుడు.

'ఎల్లరు గద్యమే చదువ నిచ్చువహింపరు పద్య మున్న పండ్లిల్లును వేడ్కపెక్కురకు డెల్లుకవిశ్వ

చరిత్ర జూచినకొ, నొల్లిటినుండి పద్మపుఁ గృతుల్
ప్రజలం దనియించి గౌరవా, భక్తిల్లనితంబులై వెలయు
చున్నవిధం బది తెల్లమయ్యో?కా.'

‘పద్మంబు సర్వకవితల

కాద్యంబై గానబద్ధమై శ్రుతిహితమై

హృద్యంబై నియతం బస

పద్యంబై తప్ప తోడుపడు ధారణకుకా!'

ఇందుచే శివరామకృష్ణ విద్య, త్కవిసింహము
దీని మధురగద్యాకృతిలో, సవరించె గదాయిప్పని కవసర
మేమి యటంచు నాడకుఁ' డనుచున్నాడు. ఈ సమా
ధాన మంత తృప్తికరము కాదనుకొనెదము. 'ఇంతకు
వ్రాసినది బాగుగా ఉన్నదా? లేదా? అని చూడనగు
గాని ఇచ్చకు వచ్చినది వ్రాయనపుడు ఎవరినిగాని
వరఎడఁగలరు?'

కవిత ప్రసాదగుణమహిత. తెలుగుపలుకుబడి
విలువ గుణుతెఱిగిన కలము. 'ఇందు తిక్కననుడికారంపు
ప్రాడతనంబున, పెద్దన్న అల్లికజిగిరియున, నంది
తిమ్మన్న ముద్దుపలుకులునుజేరి' ఒండొంటితో వియ్య
మందినవి. అను రామచంద్రకృష్ణగారి వాక్యమున
తున్నక్తి కించి త్తయినలేదు.

ఇందు తెలుగుకావ్యములందువలె వచనములే
కాక 'మంజరు'లనుగూడ వాడినారు. వచనముననున్న
పాత్రమును 'అతి హృద్య'మని పద్యమున వ్రాయుచు
మరల వచనముల నెడనెడ నుపయోగించుటే? అవి
యైన పద్యములకన్న వాడుకకు గడుమారముగ
(వాక్యాంతమునఁగూడ సంధులులేకుండ ప్రాచీనకావ్య
ముల పద్యంతో పూర్ణానుస్వారములు 'ంబు' లు
(పుంఁబంతో) ఉన్నవి అందులో పద్యములవ్రాసిన
నర్థమగుట కష్టమగు 'లేదీలు' మొదలగునవి వ్రాసిన
బాగుండెడిది. అట్లుకాక ఎంతయో వచనమున వ్రాసి
లేదీదగ్గర పద్యము వ్రాసిరి. మచ్చునకు ౧౨ వ ప్రకర
ణము కడపట దాదాపు పదునాల్గు పంక్తులవచనము
వ్రాసి, మఱి. (పుట ౧౮౨) 'వసుగజైశ్వర్యకుముదినీ
బంధుసంఖ్య (౧౮౯౮) వసుధ సేవఁగుకై' ప్రసక్తవత్స

రమున నవమమాస తురీయదినమ్మునందు బయలువెడలితి
శేను బొంబాయి విడిచి. 'అని లిఖించిరి. వచనమున నులు
వుగ తెలిసిన కుండలికరణమున లిఖించుశ్రమలేకుండెడిది.

ఈపాత్రమునకు దెలుగునుడి తొలికొలువరి తొలి
పలుకు టారయిక గీటు చెలువము గూర్చు విలువ
గట్టుచున్నది. వారిమాటల నున్నితము, (పచ్చి) తెను
గుపోకడలు పరాకాష్ఠ నందినవేకదా. అచ్చతెనుగే
నాడుట అతిరమణీయమునుటలో విప్రతిపత్తిలేదు కాని
సంస్కృతమే వాడకూడదను అభినివేశముతో
'వ్రాగమి' వంటి పదములసృష్టిచేయుటలో గల గట్టి
పట్టుదలబిట్టువదలుటయ మేలు. వ్యవహారమున నున్న
పదములే- సంస్కృతములో ఇతరములో- మనోహరము
లనుటకు సందియముండదు.

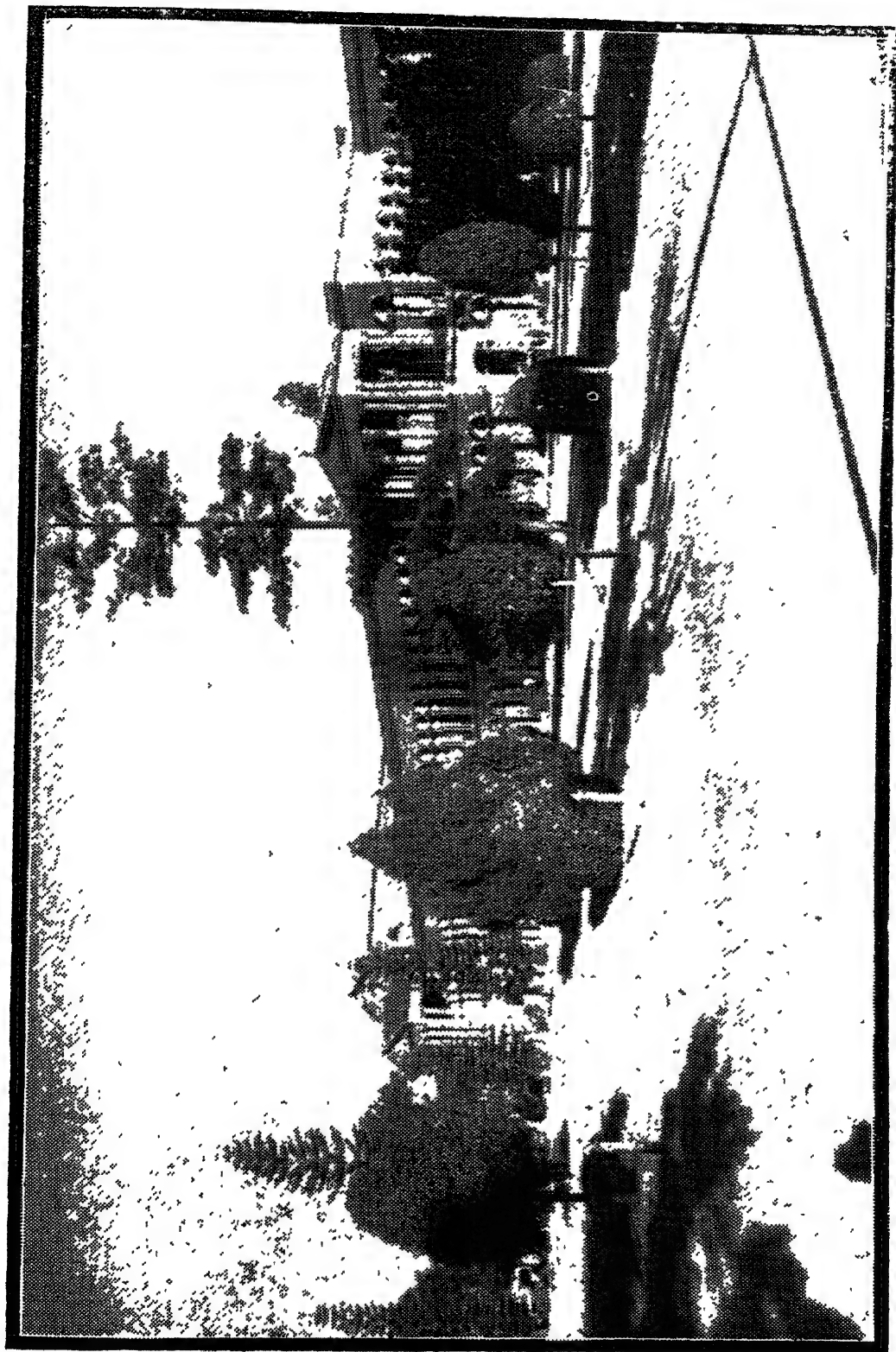
ఇట్టికావ్యము నాంగ్రహత కలంకారముగ నర్పిం
చిన చాదరిగారెంతయు వందనీయులు. ఇట్టి వీరిని విశ్వ
విద్యాలయములవారు గమనించుచో - తెలుగన్న తీవర
మైన తాస్కారముగల చదువరులయెదల తెరుచుతీయఁ
దనము మొల్కలెత్తించినవారగుదురు. పలుకునేర్చుకొ
నుటకెకాక తలపు దిద్దుటకుగూడ వలసినంత సాయము
గల్పించినవారగుదురు. 'విశ్వం'

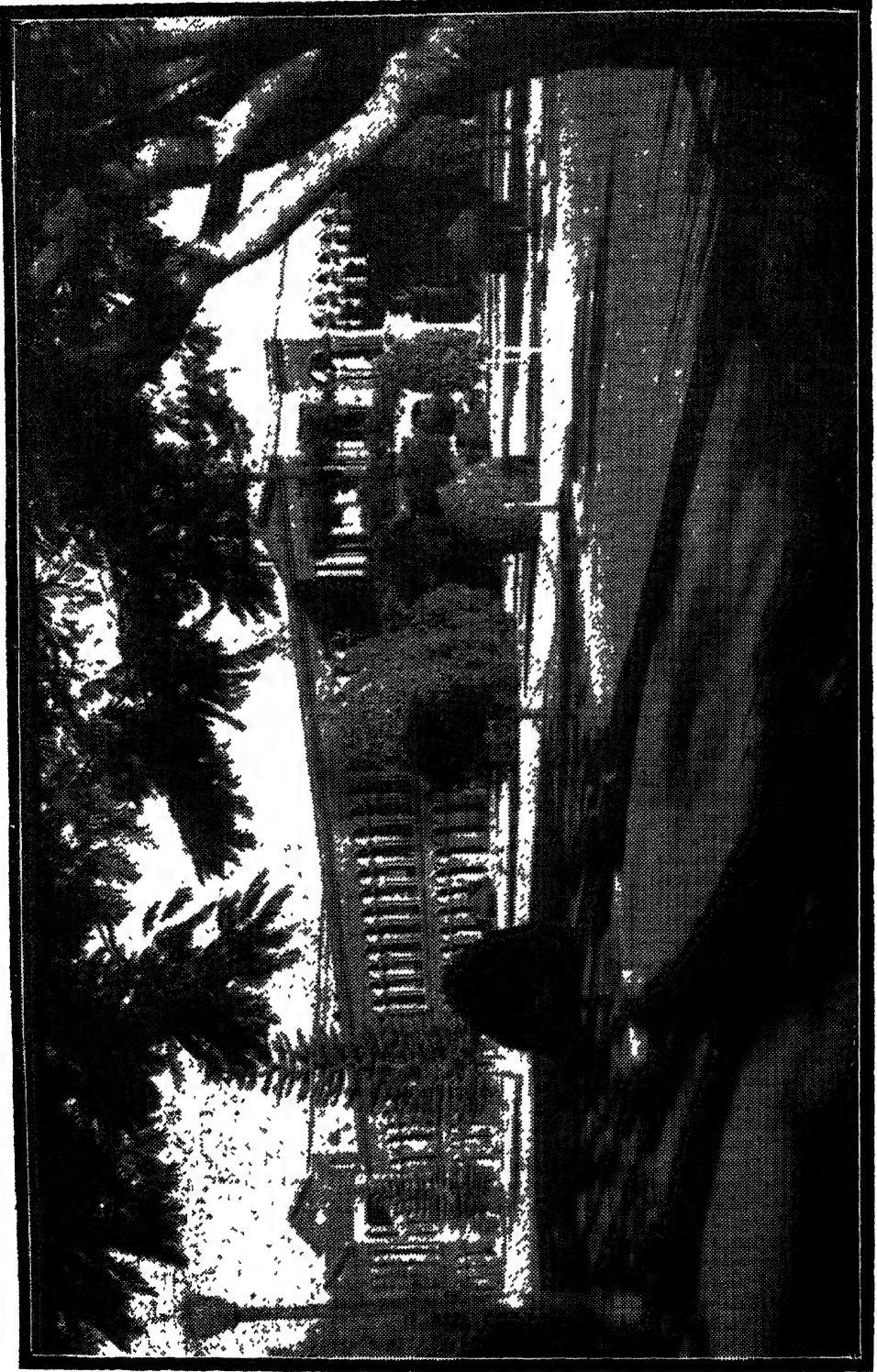
i సౌందర్యలహరి

ii శివానందలహరి

అనువాదకుడు : సోమంచి వాసుదేవరావు
వెల ౦-౮-౦, ౦-౬-౦.

మేధామహిమచే మిన్నయని యెన్నికగన్న
శంకరాచార్యులవారి మృదుమధుర గంభీరకవితాస్రవంతీ
కుల్యాప్రాయము లీకృతులు. ఒకటి దేవీస్తుతి, మఱొకటి
శివస్తుతి. ఇవి పేదనకు స్తోత్రములేకాని ఖండకావ్య
ములో, లేక కావ్యములో అనుటకు చాలినవి. కడు రస
వంతములగు పద్య రత్నము లిందు పవనంబిదివి.
పలుమారుచదివినను తనివిడిఱని యనువుర రసప్రసంతికి
యూటబుగ్గ లలిపించుకొనదగినవి.

కట్ట సుసార్కు లో ప్రభుత్వ కార్యాలయములు

ఇట్టి సామ్రాజ్యము కిది తెలుగున నరువాదములు. ఇంతయున్నే యిది పలువురచే ననూదితములైనవి.

మూలముననున్న మధురిమ రప్పింపవలెనన్న నది యాధారణకృత్యము. కావున నద్దానిగూర్చి విస్తరము వ్రాయనేల?

ఇందు పాదపూరణకై యనేక శ్లోకపదములు ('లలి' ఇత్యాదులు) పదేపదే ప్రతిష్ఠానందినవి, ఒకొక పద్యము వివాలు పాదములకటకు బొడవుగొన్నది. ఇది మనోహరముకాదు. సాధ్యమైనంత నాల్గుపాదములలో మూలభావమును ముగించవలెను. లేకున్న జేతొక శ్లోకమును చేకొనవచ్చును. కాని సారెసారెకు పాదముల మాతికలగట్టున కొంత విసుగు గల్పింపకుండునా? విసుగు ధారాశుద్ధిగల పద్యము లిందు లేకపోలేదు. మచ్చుకొ కొక్కటి.

‘ధనువు సుమాళి, నారి యలి

తండును, బాణములైదు, మాధవుం

డును సదివుండు. గంధవహం

డుకొ రథమయ్యుత, మన్మథుండొకం

డు నిఖిలలోకజాలము గ

డుకొ గడుగెల్పెభవత్య్రపావిలో

కనమ హిమాస్పదండగుట

గాదెహిమాచల కన్యకామణి.

(సౌందర్యలహరి ౮.)

‘పటన్ బోయెడువాండు తీర ముఖముకొ

బాంధుండు నీడకొ భయం

కర వర్షాచకితుండు గేహమును పీఠ

కొక సత్ప్రభు నిర్ధనుం

డరయం జీకటిఁ గుందు మానవుండు న

త్యంతంబు దీపంబు నే

సవణిం గోరునొ యట్లు గోరెద మహా

క శ్రీపదాంభోజమల్.

(శివానందలహరి, ౬౦)

వీనియందు అచ్చుతప్పుల లెక్కకు మిక్కిలియై ఎచటబట్టిన నట బ్రత్యక్షమగుచుండును. విరా

మాదివిహ్నుము లత్యవసరములప పట్టు: గూడ లేకుండుట కడునసమంజసము. రెండవకూర్పున నైన చక్క జేసుకొందురు గాక.

మొత్తమునై గ్రంథకర్తగారు ‘భక్తజనముల కత్యంతోపయుక్తమగుచే దీని నిప్పటి కయినను బ్రకటించి ధన్య’ లయిరనుటకు సందియములేదు.

‘విశ్వా’

మల్లి కా మా ధ వ ము

గ్రంథకర్త: కీ. శే. మంగళపల్లి నాగేశ్వరరావు,

ప్రకాశకులు: “సాహిత్యలత” చీరాల.

ఇది ఐదంకముల తెలుగునాటకము. “సాహిత్యలత” గ్రంథమాలా సంపాదకులు కర్లపాలెం కృష్ణారావుగారు తమ సంపాదకీయములో నీ నాటకమును కీర్తికేషుడగు కర్త అసంపూర్తిగ ముప్పదిసంవత్సరములకు పూర్వము రచించె ననియు, వీలున్నంతవరకు దిద్ది, సందర్భమునెఱిగి కొంతభాగమును పూర్తిచేసితి మనియు, కర్త ప్రాతమర్వాదల ననుసరించినప్పటికిని కావ్యము రసవంతమగుట స్వీకరించి ప్రచురింప సమకట్టితి మనియు వ్రాసినారు.

గ్రంథనామము నూచింపుమన్నట్లు మల్లిక-మాధవుడు-వీరలప్రణయగాథ యీ దృశ్యప్రబంధమునకు ఇతివృత్తము. కథాంశములు స్వకపోలకల్పితములు కావు. సరియైన యనువాదమునుగాదు. ఈకథకు మాతృక షేక్స్పియర్ నువోకవి కృతమగు “రోమియో అండు జూలియట్” అను సుప్రసిద్ధ దృశ్యప్రబంధము. ఇది యామహా నాటకమునకు భాషాంతరీకరణమును కాదు. జేలకమగు అనుకరణము. ఈ గ్రంథకర్తకు ఆంగ్లముననున్న షేక్స్పియరు కృతనాటకమును, అందలి యాన్నత్యమును, భావగాంభీర్యమును గ్రహించి సర్వస్వతంత్రమగు ప్రశ్లేషక స్వరూపము నొసంగగలిగిన ఆంగ్ల భాషా వైదుష్య ముండెనో లేదో యీ “మల్లికా మాధవము”ను జట్టి నిర్ణయింపజాలము. మాతృకయందలి స్థూలకథాంశములను మాత్రమే నేకరించి రచింప

బడిన యీ నాటకమువలని ప్రయోజన మంతగ కన్పించదు.

కథాంశములా, సర్వసాధారణములు. పాత్రల స్వరూప స్వభావాదులా, పాశ్చాత్యములు. భాష యూ. తెలుగు. ఇందలి వ్యక్తులకును మనకును సహజ ప్రయోజనముల హారము.

ఇలాంటి సందర్భములలో ప్రచారక మహాశయుల పరమోద్దేశము గోచరింపదు, యథార్థముగ “రోమియో - జూలియట్” కథను తెలిగింపఁ జేసినను వినోదప్రదము; ప్రయోజన సహితము. ఇందు ప్రయోగింపబడిన భాష. గాంధీకము. భావములా — కథయే కేలరముగ నున్నది. పద్యములు మాత్రము కొన్నిరసవంతములు.

పో. రాజబ్రహ్మం

అప్ప్లిక్

ప్రథమభాగము

రచయిత : శ్రీమాన్ శ్రీమదశహర తిరుమల మాడభూషి గొడవరి వెంకటనరసింహాచార్యులు.

డెయిన్లైజు, చక్కని గ్లేజుకాగితము, ఘనము ౪౨౦ పేజీలు, వెల ప్రతి ౧-కి రు. ౨.౦-౦ లు.

ఏదేశమునకు చెందినదోను సరే వైద్యశాస్త్రము బహు ఆగాధమైనది. హిందూదేశమున నీశాస్త్రము కేవలము ‘బ్రహ్మజీవాచ’యేర్పడినట్లు తగిన సిద్ధాంతము లుండుటచేత నియ్యది దర్శనమును సంస్కృతమున నుండి సామాన్య మానవున కేమాత్రము అలవిగాకున్నది. ఆర్యావర్తము పరరాజుల వశము గావలసినంత దుర్గతి పట్టినంతవరకు నిచ్చట ఆయుర్వేదమే బహుళ వ్యాపకమున నుండియుండెను. ఈదేశము కాలక్రమేణము సల్మానులకు, ఆంగ్లేయులకు వశమైన సందర్భములందు ఆంశవరకు ప్రబలముగ నున్న ఆయుర్వేదము క్షీణదశ నొంది యునాని, ఆంగ్లేయవైద్యములు ప్రధానము కాజొచ్చినవి. ఇరువదవ శతాబ్దారంభమువరకు నిచ్చట ఆంగ్లేయ, యునానివైద్యములే హేచ్చగు ఆదరమును

పొందుచున్నవి. కిమ్మట కొందరు మహామహుల నీంతర కృషివలన ఆయుర్వేదము తలయెత్తినది. అట్లయిన హోమాపతి, బయోకెమిస్ట్రీ, క్రోమాపతి మొదలగు వైద్య విధానములుగూడ వాటికితోడై యెట్టి వైద్య పద్ధతి ప్రశస్తమైందో తెలియక వైద్యకోటియందు సహితము మనస్సగ్గ లేర్పడుటకు తగినంత కలవరమును పెంచుచున్నవి.

ఈశాస్త్రము కేవలము పారిభాషిక సంబంధమైనదగుట సామాన్యులకు దుర్గాహ్యము. సంస్కృతమున నున్న ఆయుర్వేదగ్రంథము లింతవఱకు కొన్ని ఆంధ్రీకరింపబడి యున్నవి. కాని అవ్వల మక్కికిమక్కిగ నున్న కారణమున వైద్యశాస్త్రాభ్యాసకులకు తప్ప తదితరులకు సాధ్యపడకున్నవి. ఈ నాటి కాలమానపరిస్థితులు సనాతనపద్ధతిని కొంత సడలింప ప్రేరేపించుచున్నవి. దీని ననుసరించియొక కథలు, శాస్త్రములకు సంబంధించిన కొన్ని విశేషాంశములు మాతన ఛక్కిని వెలువడజేయు టావశ్యకము.

శ్రీమాన్ నరసింహాచార్యుగారు “అప్ప్లిక్” అను నీ వైద్యగ్రంథమును పండిత పామరులకు సులభ సాధ్యమునగుట్లు రచించుటలో మాతన ఛక్కిని త్రొక్కిరని అంగీకరింపక తప్పదు. శ్రీ పురుషులకు సులభ గ్రాహ్యమగునట్లు ఆంగ్ల, ఆయుర్వేద, హోమాపతి, బయోకెమిస్ట్రీ, క్రోమాపతిల వైద్యవిధానముల గూర్చి అతివిపులముగ నీ గ్రంథమున నదాహరించిరి. వైద్య సందర్భములు తెలియవారికి సహితము ఈ గ్రంథము ఒకపాటి పరిజ్ఞానమును ప్రసాదించు ననుటలో ఏ మాత్రము సందేహములేదు.

వైద్యవిద్యకు మొట్టమొదటి మెట్టు రోగనిదానము. రోగియొక్క జాడ్యచరిత్రను మందుగ కూలంకషముగ గ్రహింపగలిగినచేగాని బౌషధ ప్రయోగము చేయజను. రోగచరిత్ర నదిగాహర చేసికొనదగు విధములు అనేకములు. నాడీచలనము, హృదయచలనము, నాడీ భేదములు, డాపిరి, శరీరోష్ణము, జ్వరమానము, చర్మము, మఖము, నాలుక, నేత్రములు, మూత్రము, మలము మొదలగువాటికి సంబంధించిన వివిధలక్షణములు

గుర్తించిననేగాని సాధ్యముకాదు. ఆచార్యులవాడు పై వాటినిన్నిటిని వివిధ శాస్త్రపద్ధతుల ననుసరించి గుర్తించుట యెట్లొ తేటతెలుగున విపులపరచిరి.

ఇంతేగాక చికిత్సా ప్రకరణమునందు సుమారు ౧౧౮ వ్యాసాలకు సంబంధించి ప్రతిదానికి కారణములు, లక్షణములు, అంగ, ఆయుర్వేద, హోమో పతి, బయోకెమిస్ట్రీయన్నగు వివిధ వైద్యవిధానముల ననుసరించి చేయతగిన చికిత్సాపద్ధతులు, ఆహారనియమములు, సలహాలు చక్కగ వివరించిరి. ఆయుర్వేదము నకు సంబంధించిన కొన్ని చిటకాలమాదిరి చికిత్సలు కేవలము అనుభవమువలన రచించినట్లు స్పష్టపడుచుండుటచే సామాన్యులకు సహితము ఈ గ్రంథము ఉపయోగకారిగ నుండగలదు.

పై ౧౧౮ కి తోడు పాండు, భగందరము, ఉన్మాదము, కుష్ఠ, బొల్లి, బోదజ్వరము, తిలగోచుండు, వెంట్రుకలూకుట, మొదలగునవి, నేడతి ప్రబలముగనున్న కొన్ని శిశువ్యాధులనుగూర్చి గూడ రచయిత మరికొంత క్రమవహించి యీ గ్రంథమునందు చేర్చియుండవలసినది. రెండవముద్రణమునందైన వైవాటిని చేర్చెదరుగాక.

ఒక శాస్త్రమునే స్వాధీనపరచుకొనుట సాధ్యముకాని యీ దినములలో నాలుగురకముల వైద్యవిధానముల నవగాననచేసికొని యొకగ్రంథమునం దిమిడ్చిన ఆచార్యులవారి సమర్థతకు, కృషిని, లోకోపకారకబుద్ధిని కొనియాడవలసియున్నది. 'అశ్విన్' గ్రంథము ఆంధ్రదేశమున ప్రతీయింప నుండతగినది. సచిత్రముగ వీరి "అశ్విన్" రెండవ భాగము గూడ త్వరలో వెలువడగలదని వినుట కెంతేని సంతసించుచున్నాము.

గ్రంథములు డాక్టరు జి. వి. నరసింహాచార్యులు, చేత్రోలు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా అని వ్రాసికొనిన బడయగలరు.

వ. కుటుంబరావు.

సందేశ తరంగిణి
(శ్రీ వివేకానంద ప్రవచనము)

(ద్వితీయభాగము)

డెమ్మిపైజాన ౨౧౭ పుటలు.

మదగాను శ్రీరామకృష్ణ మతమువారిచే ప్రచురితము.
వెలరు ౧-౦-౦.

భారతదేశము నేడు హైస్థితియందున్నది. పూర్వ మిదేశము బహుజన్మత్యనక ననుభవించి యున్నదనుటకు లక్షలాది దృష్టాంతములు మనకు నేటికిని ఋజువులుగ నున్నవి. ప్రతిభారతీయుడును తన దేశము తిరిగి తేజోమయుముగను, మానసియుముగను, మహిమాధ్యముగను వెలయుటకు జెసికొనువరకు యీ జాతి సభ్యకాతిగ పరిగణింపబడజాలదు. భారతదేశ సమస్యలు బహుళములు. సంఘము, మతము, భాష, పరిపాలనము మొదలగు నన్నియు నీ దేశమున అనేక పాతపురు నాధారముగ చేసికొని నేడు వక్రమార్గమున నడుచుచున్నవి. భిన్నమతములు, భిన్నభాషలు, భిన్నఆచారములు, పరరాజ్యము మనసంత తిలో పాదుపులు కల్పించి వికమత్యమును నశింపచేసినవి. భారతదేశము పునర్యధరణ చెందివలెనన్న ముమ్మందు వికమత్యమును బోధించవలెను సంఘబలమన నెట్టిదో శ్రుతపరుపబడవలెను. నేడీదేశమున అట్టిదానిని బోధించుచున్న మహాసంస్థ కాంగ్రెసు ఒక్కటే. కాంగ్రెసు యొక్క లక్ష్యముఒక్కరాజకీయములందేగాదు జాతీయ వికాసమునకు తోడ్పడనెంచు ప్రతియొక్కనికి కాంగ్రెసు కరచాలన మొనర్చును. నేటియు లింతక్రమ పడుచున్నను దేశాభ్యుదయ మంతకంతకు దూరమును చుండుటకు పాతపురు భిన్నలక్ష్యములతో, భిన్నసంఘము లేర్పడి భిన్నమార్గము నెలంబించి పనిచేయుచుండుటే.

జాతీయాభివృద్ధికి మతమే ప్రధానమనియు తక్కిన రాజకీయ సాంఘిక విషయములు కేవలము ఆనుసంగికములనియు శ్రీవివేకానందుని నమ్మకము. మతమునకు సంబంధించిన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానమెల్ల దుర్గమముగ

సంస్కృత భాషయందు దిమిషియున్నది. అందుగల యుక్తప్రప్త భావరాశిని జాతి నంతయు సంస్కృత పండితుల చేయవలెనని వీరితలంపు. రామానుజులు, చైతన్యులు, కవీంద్రులవంటి మహిమాధ్యులు వారివారి ప్రయత్నములందు విఫలు లగుటకు కారణము సంస్కృతభాషను వ్యాసంపజేయుటయందు శక్తిని వినియోగించునందులేనని వీరియూహ. లక్ష్యమున కనుగుణముగవీరు కొన్ని మతగ్రంథములను ప్రచురించిరి.

శ్రీవిశేషానంద స్వామిలవారు ౧౮౯౩ సంవత్సరమున అమెరికాయందు జరిగిన అఖిలప్రపంచ మహా మతసభలో వేదాంత మతోపన్యాసముల నొసగి అసభ్యుల దిగ్విజయముగాంచి భారతదేశమునకు మరలి వచ్చినవీమట్ట ప్రథమముగ భారతసోదరులం గూర్చి కొలంబో మొదలు హిమవద్ధిరియంతలి ఆగ్నేయరావరకు అందఱు సలిపిన యుద్వృద్ధిపల సంపుటికరణమే యీ “సంక్షేపతరంగిణి”. అంగ్లేయభాషయందు గల ఆదిత్య ప్రబోధములు లేనితెలుగున శ్రీతత్వానందస్వామిలవారు రచనవదించిరి.

శ్రీవిశేషానందులవారు తమ యుపన్యాసముల యందు భారతదేశ భావిభాగ్యోదయము, భారతదేశ బహుళసమస్యలు, భావతీయ జీవనరహస్యము, కుల సమస్య, సంస్కృతివిద్య, స్త్రీల అక్రమశక్తియ, ఇతర మతవిషయైక సమస్యలు మొదలగు ననేకాంశములగూర్చి విపులపరచిరి. జాతీయవికాసమున గోరుచున్న ప్రతియొక్కరూ గమనింపవలసిన వివిధ విషయములు అనేకులుగలవు. నే డిట్టి యుద్వృద్ధిల కాలేని అగత్యము గలదు. వీరిప్రయత్నము రామానుజులు, కవీంద్రుల ప్రయత్నములవలె విఫలమగునో, సఫలత చెందునో నేడు మనము చెప్పలేకున్నను జాతీయ వికాసమే లక్ష్యముగాగలిగిన వీరుగూడ కాంగ్రెసునం దేకీ భవించి యేకముఖమున విమత్యముతో కృషిసలిపినవో భారతజాత్యుద్ధరణము త్వరలో సాధించగలదు.

క. కుటుంబరావు

నందనార్

పద్యకావ్యము. గ్రంథకర్త: బాలకవి శ్రీ అల్లమరాజు నారాయణరావు. క్రాసు ౬- పుటలు. వెల ౧

అణాయి. ప్రకటనకర్తలు ఆంధ్రవాణీ ముద్రాక్షరశాల, బెజవాడ.

పరమశివభక్తుడును, అద్వైతానుభవము నగు నందనారు చిదంబరక్షేత్రమున లింగైశ్వర్యము చెందిన కథ యందు వర్ణితము. దీనికి మూలము శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరసింహముగారి ‘నందచరిత్రము.’

నందనారుచరిత్ర మిదివరకే తెలుగున గానము, పద్యము, నాటకాద్యాశ్లోకముగ పలువురిచే వ్రాయబడినది. కాని యవి అన్నియును మూలమునందలి చరిత్రమును అనుసరింపక స్వతంత్రమాన్యముల మెట్టిసవి ఇదియు వానిరీతినే యున్నది. మూలములకు ద్రావిడగ్రంథములను చదివి- లేదా- చదివించి అందలి కథనే తెలుగున కూర్చినవో దీనికి కొంత ప్రశ్నోక్త అబ్బియుండెడిది. మూలము ననుసరింపమిచే కలుగు లోపము లిందును కన్పించుచున్నవి.

నందనారుస్వామి ఇల నాటునూరు వత్సరముల క్రిందగిటివాడని ఇందు వ్రాయబడినది. అతడు క్రీ. శ. ౧ వ శతాబ్దికంటె ప్రాచీనుడు, ఇప్పటికి ౧౩ నూరుల ఏండ్లక్రిందటివాడు. అతని నివాసస్థలము ‘అదినూరు’ గాని ఇందున్నట్టు ‘ఆనూరు’ కాదు. నంది కడలిస దేవస్థలము ‘తిరుప్పక్కోగూరు’ కాని ఇందు చెప్పబడినట్లు ‘చిదంబరము’ కాదు.

ఈ గ్రంథమున కవితాధార అనర్గళమయినను కుద్ధి తక్కువ. కుడికకయి ఇందలి పద్యములు చాలవరకు నియమితములగువానికంటె ఎక్కువపాదములతో నడచినవి. ఇందొక్కచో ఆకాలపుబ్రాహ్మణులు మితిమీరి నిందింపబడియు, వేటొకచో మితిమీరి కొనియాడబడినారు. పద్యములు రసవంతములు కావు.

ఇందు శరవిచంద్రము, చంద్రార్కము, (ఆరవి చంద్రము, ఆచంద్రార్కము అనుటకు) నేకకాతతి, (నేగతతి అనుటకు) నట్టిరెక్కొక సభికులు, మకుటరా హితుడు, (నాటిమాటల దుఃస్థితి) నీచధూయివృథా, కొనేరునొండు, కులగుగ్ధ, (కులగురువనుటకు) భక్తిరా హితుడు, దీక్షితానలు, దీక్షితాను (దీక్షితులనుటకు) మొదలగు అప్రప్రయోగములును, ‘ఉన్నత, రోహితా శ్వంజు, పిలచి మొ. అచ్చుతప్పులును కలవు. గ్రంథకర్త

గారి కవిత్వ ఇంకను బాల్యదశకు చెందినది. వీరు సత్కవులు కావలెనన్న సారస్వత, లక్షణమలయందు ఎక్కువ కృషి నిసంపదము. —ర.

శ్రీ విజయవాడ కనకదుర్గా కంఠమాల

పద్యము; పదండుకము. గ్రంథకర్తలు: శ్రీ వేంకట నారాయణకవులు. (కుందుర్తి వేంకటాస్త్రి, అల్లమ రాజు నారాయణరావుగార్లు) క్రాసు ౧౧ పుటలు. వెల అరణా.

ఇందు ౩౨ పద్యములలో బెజవాడలోని కనక దుర్గ స్తుతింపబడినది ఇందలి రచన బాగుగ సాగినను రసము మృగ్య. అచ్చటచ్చట సందర్భము లేకున్నను ఇప్పటివారల నడవడి పరామర్శింపబడినది, దీనిలో 'నమోపార్వతీ' వంటి అచ్చుతప్పులును, 'సద్గుణామతి, కవిశంఖ' లవంటి అప్రయోగములును ఉన్నవి. ఈజంటకపు లింకను పరిశ్రమించి తిగినపాండితిని సంపాదించిన పిదప గ్రంథరచనకు కడంగుల శ్రేయము. —ర.

మోహలేఖ

పద్యములు. క్రాసు ౧౨ పుటలు. గ్రంథకర్త: బాలకవి అల్లమరాజు నారాయణరావు. వెల అరణా.

మోహోన్మత్త భోకడు తాను వలచిన మోహానానికి ప్రాశస్త్య జూపిడి. నాయకమూత్ర మతనిపై కలకత్తన్నట్లు. కనబడదు. నాయకమూత్రగత మగుటచే సిందలి ప్రణయ మభాసమూత్ర మగును. కలకత్తన్నట్లు బాగుగ తలకొట్టుటచే గాబోలు నాయకుడు కొన్ని యెడల తన్ను ఉత్తమోత్తమనిగను, కొన్నిచోట్ల నీచాతినీచునిగను వర్ణించుకొనినాడు. ఆతని దైవ్యమ, హృదయదౌర్బల్యము నిందు ప్రతికష్టమునను సువ్యక్తములు. గ్రంథకర్తకవిత బాల్యదశకుం దుండుటచే నిందు పద్యమాల గమనిక బాగుగ సాగినను పరిణతిని పొందలేదు. పద్యములు రసవంతములు కాక అసభ్య కర్ణనములతో వెలయుచున్నవి. భావసమాప్తి కొరకు పోకము పూర్తియగుటకు సిందలి పద్యము లెక్కువ పాదములను కూర్చబడినవి పెక్కుగలవు. 'జ్యోతిష'

'త్రములు' 'ఇలు సత్యంశరయంబె' (ఇంటి సత్యంశరయంబొ అయి కు) 'దోహతు' మొ. అప్రయోగము లింకలవు. కవి తనకుగల భూగోళజ్ఞానము 'పువళి, యూరపు, భ్రాహ్మ, బెల్లిమమం, బొంబాయి, బెంగాలు, జర్మనీ, రష్యా, యి. శ్రీ, జపాన్, మొదల రాష్ట్రంబులన్ జూచితిన్' అని విశదపరచుచున్నాడు.

ఈ 'బాలకవి'కి కారద 'సరసమృదు' క్క ఒక రిత సత్కవి తారచినా ప్రభావమున్, గురుకర. జార్జి చిత్తమనఁ గూర్చెద వీ వెది ప్రాయఃబూసన్' అని వరము నొసగెనట.

తగిన కృషి సల్పి పాండిత్యమును సంపాదించి కవి చెప్పినచో ముమ్మం దీ బాలకవి మందికవి కావచ్చును. —ర.

శ్రీ కన్యకా వరమేష్వరీస్తవము

గీతమాలిక. పదండుకము. క్రాసు ౧౨ పుటలు. గ్రంథకర్త: బాలకవి అల్లమరాజు, నారాయణరావు. ప్రచురణకర్తలు: యడవల్లి సందరరామయ్య, కందుర్తి వేంకటాస్త్రి, బెజవాడ. వెల ౨ అరణాలు.

వైష్ణవ కిలుకేల్వరు కన్యకాదేవిచరిత్ర మిండ్లుగీతి మాలికగా కూర్చబడినది. కథ సుందోబద్ధమగుటయే యిందలి విశేషము. వెల మిక్కిలి ఎక్కువ. —ర.

శ్రీ సీతానగరాంజనేయ కంఠమాల

పద్యము. పదండుకము. గ్రంథకర్త బాలకవి అల్లంరాజు నారాయణరావు. క్రాసు ౨ పుటలు. వెల ఒక అరణా. ప్రకటనకర్తలు 'వేముల కొటయ్య, శనక' పల్లి సత్యవారాయణ, కూరపాటి సత్యనారాయణ, కొల్లిపర కొటిశ్వరరావు, బెజవాడ.

బెజవాడకు చేరువ గల సీతానగరమునందలి ఆంజనేయస్వామి యిందు ౩౨ పద్యములచే స్తుతింపబడినాడు. రచన హృదయంగమముగా లేదు. ఇందలొత్తరప్రయోగములు కొన్నికలవు. వెల అధికము. —ర.

సాభిమాన విశేషములు

శ్వేతరసంవత్సరము; ఉత్తరాయణము; వసంతము; చైత్రమాసము. విశ్వమంతయు ఆనందమయము. తరులతాగుల్మములకు నవపల్లవములు నూతనశోభను క్రత్యక్షము చేయుచున్నవి. నవపల్లవములు సూర్యకాంతి విలసితములైన సప్తవర్ణములను ప్రతిబింబించుచున్నవి. నవపల్లవ ప్రతిబింబితములైన చిత్రవిచిత్రకాంతులు ప్రపంచాధారమైన విశ్వానురాగమును స్మరింపజేయుచున్నవి. శీతలప్రదేశములకు సాధ్యముకాని ప్రకృతిసౌందర్యానురాగము లుష్ణప్రదేశములందు వసంతమునందు పల్లవములు, పుష్పములు, ఫలములు జడులకును జీవితపరమార్థమైనవిశ్వేశ్వర యోగమునుబోధించుచున్నవి. విశ్వచిత్రకారుని మహిమను చరాచరప్రపంచమంతయును వసంతరూపమునను సువ్యక్తము చేయుచున్నది. ఎండిన ఆకులు రాలిపోయి, రసవంతములైన నవాంకురములు నూతనాశా విలసితములై జడమయమైన మానవప్రవృత్తికి విశ్వరహస్యమును విశదము చేయుచున్నవి.

సప్తవర్ణముల వలె సప్తస్వరములును విశ్వానురాగమును గానముచేయుచున్నవి. కోకిల మధురానాదములు, పిట్టలపాటలు దశదిశలందును మారుమోగుచు విశ్వహృదయానందమును స్మరింపజేయుచున్నవి. ప్రకృతి జీర్ణవాననలను వినర్జించి నవవిలాస విలసితమై ఆనందతాండవముచేయుచున్నను మానవుల అభిమానాహంకారములు ప్రకృతి

సిద్ధమైన ఆనందానుభవమునకు ప్రతిబంధకములుగ నున్నవి.

* * * *

అభిమానాహంకారములు

వ్యక్తులు, సంఘములు, జాతులు స్వాభిమానాహంకారావేశపరవశులై చేయుచున్న ప్రళయతాండవ ప్రయత్నములు భయంకరముగ నున్నవి. స్పృహనునందు నిరపరాధులైన స్త్రీలు, పిల్లలు, వృద్ధులును ననుభవించుచున్న బాంబుల బాధ ప్రపంచమనుభవించ నున్న దుఃఖానుభవమునకు సామాన్య దృష్టాంతము. స్పృహనునందు స్వదేశీయులు పూనిన పరస్పరద్వేషము ప్రపంచ వ్యాప్తమైన ద్వేషానల ప్రభావమునకు నిదర్శనము. స్వోత్కర్ష పరాయణమైన ప్రపంచమునందభిమానాహంకారముల ప్రతిష్ఠ అప్రమేయము. హిట్లరు, ముస్సోలీని, బాట్లెవిను, ఫ్రాంకోగారులు మొదలగునాయకులు భిన్నరూపములను ప్రపంచము నావరించిన దురహంకార దురభిమానములనెచాటుచున్నారు. హిట్లరుగారి స్వోత్కర్షవలెను బాట్లెవినుగారి స్వోత్కర్షయును మానవధర్మారాధనమును దుర్లభము చేయుచున్నది. ఒకరిని స్వోత్కర్షాభిమానమును, ఇంకొకరిని సామ్రాజ్యాభిమానమును, వేరొకరిని స్వదేశ స్వజాతీయాభిమానములును పీడించుచు స్వధర్మారాధనమును దుర్లభము చేయుచున్నవి. వేదాంతము వలెను యూరపు రాజ్యాంగ వ్యవహార సిద్ధాంతములు పరమ

గుహ్యము. యూరపు రాజ్యాక్రమణము నందున్న దేశములను ఈ రాజ్యతంత్ర మే పరిపాలింపఁబడినది. హిందుస్తాన రాజ్యాంగములందు సంభవమైన విషాదావస్థ విషయమై స్వదేశీ విదేశీమంత్రులు చేయుచున్న ధర్మవ్యాఖ్యానములు దురభిమాన, దురహంకారములను ప్రత్యక్షము చేయుచున్నవి. మాయమంత్రుల వ్యాఖ్యానములు, ప్రగృహము విస్మయమును గలుగజేయుచున్నవి.

* * * *

కాంగ్రెసు - మంత్రులు

ఎన్నికలు జరిగి యొకమాసము గడిచినది. ఎన్నికలందు ప్రజలు స్వాతంత్ర్యాభిలాషను, కాంగ్రెసుపట్ల విశ్వాసమును సువ్యక్తము చేసిరి. రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము రాజ్యాంగశాసనమునందు శూన్యమని స్పష్టమైనది. మంత్రులు ప్రజలకు బాధ్యత లేకుండ కార్యదర్శులకు, గవర్నరులకు, బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులకు బాధ్యతను వహించుచున్నారు. గతించిన రాజ్యాంగసంస్కరణ శాసనములవలెను కాలయాచన లేకనే గాంధీ మహాత్ముడు తనకుగల ఆత్మవిశ్వాసమూలమునను వర్తమాన శాసనమునుచువ్యక్తము చేసెను. గాంధీమహాత్ముడు కోరిన అభయము శాసన సమ్మత మనియును, శాసనవిరుద్ధము కాదనియును రాజ్యాంగవేత్తలు, నాయకులు గతమాసమునందు చేసిన ప్రసంగములు, వ్యాఖ్యానములు వేయినోళ్లను చాటుచున్నవి. మహాత్ముడు కోరిన అభయము సశాస్త్రీయమైనదియును, అశాస్త్రీయమైనదియును నిర్ణయించుటకు మధ్యవర్తిత్వము నియమింప

మని గాంధీగారు కోరిరి. కాని జట్లండు ప్రభువు, జట్లరుగారు, గవర్నరు జనరలు, గవర్నర్లు ససేమిరా అనుచున్నారు. ఈ విషాదావస్థను తొలగించవలసిన భారము బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులమీద కలదనుట నిర్వివాదాంశము. కాని వారి హృదయము లందు సంచలనము కలుగకుండుట సంతాపకరము పట్టాభిషేక మహోత్సవమునకు గ్రేటుబ్రిటనునందును, హిందూస్థానమునందును ప్రయత్నములు మామూలుగానే జరుగుచున్నవి. కాంగ్రెసు మహోత్సవమును బహిష్కరించుటకు నిర్ణయించినది. ఈ 12-వ తేదిన ప్రజానాయకులు ప్రశాంతముగను కాంగ్రెసు కార్యవిభాసమును నిర్వహింతురు గాత!

* * * *

గాంధీమహాత్ముడు - కాంగ్రెసు

గాంధీమహాత్ముడు గతించిన రెండేండ్ల నుండియును కాంగ్రెసు రాజ్యాంగ వ్యవహారములనుండి విరమించినను కాంగ్రెసు వ్యవహారములు వారి ఆలోచనమీదనే నడుచుచున్న విధమును వార్ధా, ఢిల్లీ, ప్రయాగ సమావేశములు విశదము చేయుచున్నవి. కాంగ్రెసు పార్లమెంటరీ విభాసమును అవలంబించుటకును సత్యాగ్రహమును, విరమించుటకును నిర్ణయించి, ఎన్నికలందు పాల్గొని అఖండవిజయమును బడసినది. బ్రిటీషు ప్రభుత్వాధికారులు కాంగ్రెసువిజయమును నిరర్థకముచేయుటకు చేసిన ప్రయత్నములు తాత్కాలికముగ సఫలములైనను బ్రిటీషు ప్రభుత్వ ధర్మప్రతిష్ఠలను నాశనము చేసినవి. గాంధీమహాత్ముని ధర్మసిద్ధాంతముప్రపంచము నందంతటను ప్రతిధ్వనించినది. బ్రిటీషు

రాజ్యాధికారులు గాంధీమహాత్ముని ధర్మ సిద్ధాంతములను నిరాకరించుటకుగాని, ఆదరించుటకుగాని సంఘటింపచున్న విధమును వారి సంభాషణలు విశదము చేయుచున్నవి. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారుల నిరంకుశత్వము, ధర్మవిముఖత్వము ప్రజాశక్తిని విజృంభింపజేయుచున్నవి. ప్రజాహృదయమునందు ఆపూర్వమైన సంచలనము బయలుదేరినది. గవర్నరులు శాసన సభలను సమావేశము చేయుకుండ, మాయమంతులద్వారా చేయుచున్న పరిపాలనము పరమాసహ్యముగ నున్నది. ఈమప్పరిపాలనము త్వరలో సంతము కందుట సహజము. క్రొత్త ఎన్నికలు జరిగినను, గవర్నరులు రాజ్యాధికారమును స్వీకరించినను ఇండియా ఆక్టు మృతా

క్షర మైనదచుట నిర్వివాదాంశము. ధర్మాత్ముడైన గాంధీమహాత్మునకు కుతంత్రము నారోపించుటయివేకము. సత్యాగ్రహమూర్తి అయిన గాంధీ మహాత్ముని పక్షహృదయము నందు కుతంత్రములు స్ఫురింపవు. జవహర్లాలు నెహ్రూ, రాజేంద్రప్రసాద్, రాజగోపాలాచార్య, వల్లభాయీపటేలుగార్లు మొదలగు నాయకులు దిగంతములందు స్వాతంత్ర్యశూభా రావమును పూరించుచు ప్రజాశక్తిని విజృంభింపజేయుచున్నారు. గాంధీమహాత్ముని ధర్మ సిద్ధాంతమును విమర్శించుటకును, ఆలోచించుటకును, ఆచరించుటకును శ్వేతప్రయత్నములను చేయుట బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునకును, హిందూస్థాన యోగక్షేమములకును, ప్రపంచ శాంతికిని పరమార్థము.

జెనిత్ ద్రాక్షనవ

ఆయుర్వేద
శాస్త్రీయ
పద్ధతులమీద
తయారు
కాబడినది

ఆరంభదశలో నున్న త్వరలోగము, ఉబ్బసము, శ్వాసనాళీద్రాహము, హిపిరితిక్తులకు సంబంధించిన యితర వ్యాధులు, శీతలము, పడినెము, మందాగ్ని, అజీర్తి, మలబద్ధకము, కడుపు పులియులు, వాంతులు వచ్చునట్లుండుట అన్ని విధములను గొంతువ్యాధులు మున్నగు జాడ్యములను ఇది పూర్తిగా కునుర్చును. పిల్లలవస్థలను పోగొట్టుటలో అద్వితీయ మైనది. త్రాగుటకు మధురముగా నుండును. క్రమముగా నేవించినచో, ప్రేమలను కుశ్రముగా నుంచి, ఆకలిని వృద్ధిజేయును. జెనిత్ ద్రాక్షనవమును రాత్రివేళ నగుండుక మునుపు పుచ్చుకొనిన సుఖనిద్ర నిచ్చును. ఉదయమున మేల్కొంచినంతనే తమపనులయం దాసక్తులై చురుకుగా నుండురు.

“జెనిత్ ద్రాక్షనవము” ఇప్పుడు ప్రతినగరములోను, పల్లెలందును గల దుకాణములలో దొరకును. తపాల ద్వారా సీసాల సంపుటచే మిగుల వ్యయ మగును గాన మా ఖాతాదార్లు వారిగ్రామములో గల దుకాణములందే “జెనిత్” ద్రాక్షనవమును కొనినచో వీలుగా నుండుటేకాక లాభకరముగాగూడ నుండును.

చెన్నరాజధానికి, మైసూరుప్రేటుసోకల్
డిస్ట్రిబ్యూటర్లు:- జే. బాలాబాయి అండ్ కో
260, చై నాబాబాదు, మదరాసు.

Zenith Chemical Works,
Dekaran mansions, Princess St., Bombay No. 2

జ మ న
స్నానమునకు టాయిలెటుకు
చౌకయై శ్రేష్ఠమైన
న బుబ్బ

హ యి గా ను ం డు ను. సు వా స న గ ల ది.

BENGAL CHEMICAL :: CALCUTTA.

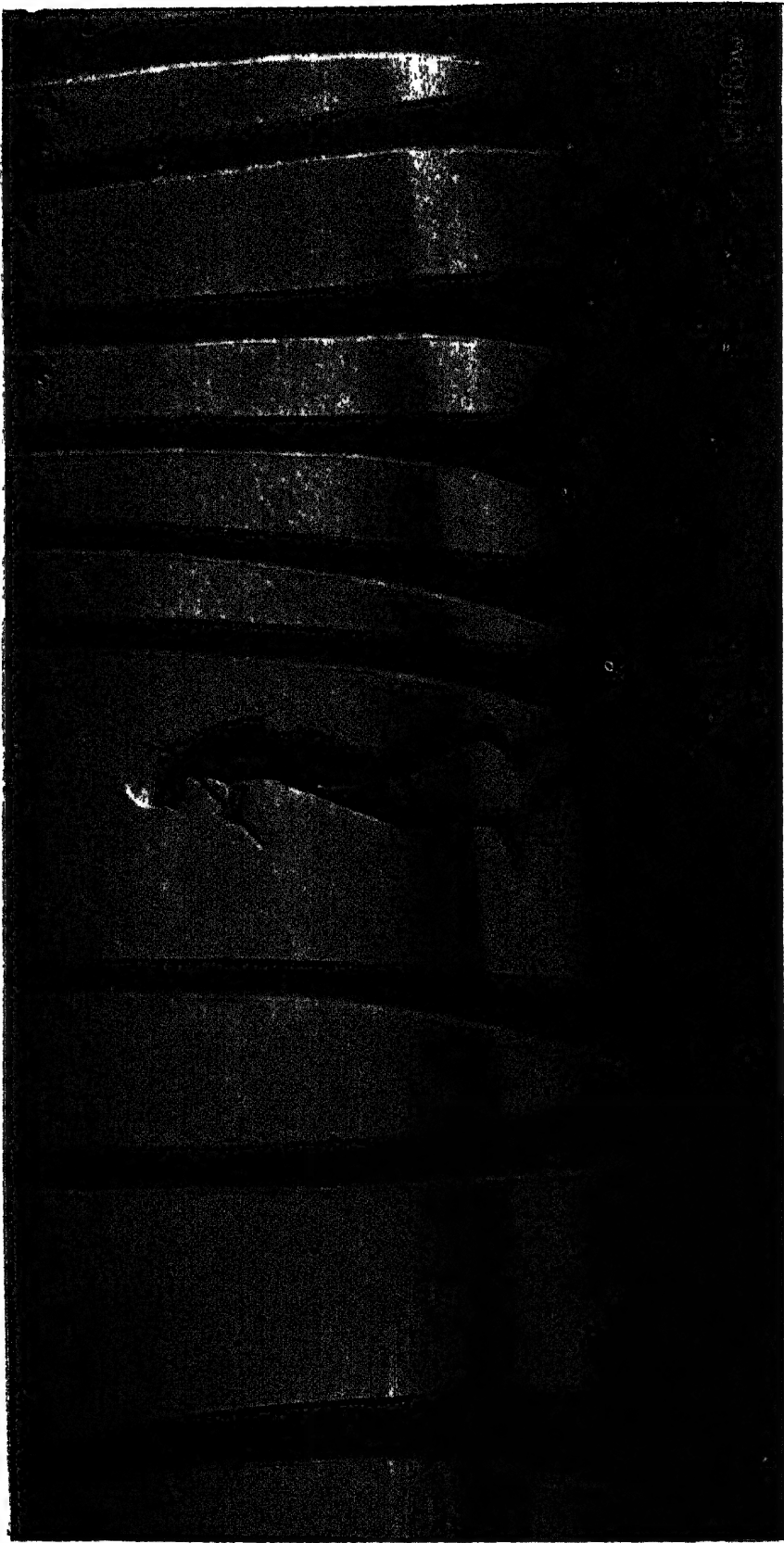
Madras Agents:—N. DASAI GOUNDER & Co., 41, Bunder Street,

విషయ సూచిక

చకోరాశ్వాసనము	పేడవరపు రామబ్రహ్మశాస్త్రిగారు	౭౮౩
పూర్ణి	వాణివర్ణాశ్రమనిగారు	౭౮౪
లక్షణాలనిగురించి	బులుసు వెంకటరమణయ్యగారు	౮౦౯
చిత్రకవనములు	వి. కె. రాజగోపాలాచార్యులుగారు	౮౧౩
కలభాషిణి-శుగ్రతి	భారతుల పున్నయ్యశాస్త్రిగారు	౮౨౨
అహదనకరశాసనము	కాళ్లమూరి సూర్యనారాయణగారు	౮౨౫
ఆంధ్రగ్రంథముల పట్టిక		౮౫౦
నామహావాప్తియాత్ర	జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	౮౫౫
నేపాళదేశము-ఒక చెణుకు		౮౬౬
భూమ్మఃకొలుపు	వె. శాంబశివరావుగారు	౮౭౬
రెడ్డివాచకు లెవరు ?	శాత్ర భావయ్యచౌదరిగారు	౮౮౦
స్వయానందర్శనము	ఆర్. రంగనాథశాస్త్రిగారు	౮౮౩
రాజ్యాంగప్రతిష్ఠంభనం	“ రావుజీ ”	౮౯౦
ప్రతిజ్ఞ	క్రీరంగం క్రినిహసరావుగారు	౮౯౫
ఆరవ జార్జి సార్వభౌముడు		౮౯౯
ఆదర్శగృహిణి :	ఎలిజబెతురాణి.-‘ ఆచార్య ’	౯౦౫
నక్షత్రమండలము	గొబ్బూరి సంకటానందరాఘవరావుగారు	౯౧౩
వేలూరికోట :	కోటలోనిదేవాలయము : శిల్పము	౯౧౮
కలగూరగంప		౯౨౦
విమర్శనము		౯౨౩
సాఫ్తిపాఠ్య విశేషములు		౯౨౭

సంపు. ౧౮ ఈశ్వర సంవత్సరము, జ్యేష్ఠమాసము (జూన్ ౧౯౩౭) సంఖ్య ౬

చకోరాశ్వాసనము

మేడవరపు రామబ్రహ్మశాస్త్రి

క్రమముగాఁ బున్నెములె మూటగట్టినావె?
కోటిజన్మల నోయీచకోరకంబ!
మబ్బుతెరనిండు నెల కనుమూసినంత
నులికెదపు చిన్నవోడు వాకులతఁ గొనెదా.

కవ్వపుంగొండరాయిగిఁ గలఁగి వెల్లి
విరియు మున్నీటిపెన్నీట వెలలి, నీదు
పెన్నిధానంబు వేలుపుఁబెద్దకేనిఁ
జేపడనినాఁడు నవసుధాసీధుచంద్ర
కాప్రపూరం బపానిధి కలిభంగ
సంగతికిఁ బాఁపి రాయంచనరణిఁ దోఁప
గెరిలి తొలిబువ్వముగ నారగింపలేదా!

నవనవోద్యత చంద్రికానళిననాళ
పారణ తనంత నబ్బి యప్పట్ల నెంత
చవులఁ జేలిం చెనో యెట్టితవుల మొదవఁ
జేనోసె? యెట్టు లానందసింధునిభృత
మానసాంభోజమును జేసి మప్పికొనెనో?
దైవమ యెఱుంగుఁబో! నీదుతనువుగునుపు.
కాలగతి చెట్టయై తలకడచి నడువఁ
గడువఁగొలఁదియె? యులుమనిసిడుగుమాడ్కిఁ

గాలకూటంబుతోట్టి యాకంఠముగను
 గ్రోలి గజ్జునఁ ద్రేచిన ఘోరమూర్తి
 పునుకపేరులు దాల్చిన బూచి, పాప
 జందెముల నందగించిన సాహసికుఁడు
 వింతక్రేగంట మరుఁ గాల్చువెగటు, వలచు
 వెలఁది కర్ధాంగ మొనఁగిన వెలి, యంత
 కాంతకుఁడు నాఁగ నొక్కమహానటుండు
 ప్రాగ్భవార్జితతావకప్రచురసుకృత
 సారసంభూత నీబాలచంద్రరేఖ
 నొడిసి పెడకేల నీదానో రిడఁచి నిజశి
 రోగ్మహాంతరకారావరుద్ధఁ జేసి
 యలముకెంజడపిండు కావలి యొనర్చి
 సిలుఁగులంబెట్ట పలవంతఁ జెందలేదా ?
 పద్మజాండకటాహ గర్భంబునిండి
 నిబిడ మయి కారుచీకట్లు నింగిఁ బ్రాఁకి
 కడలు దిగమ్రొగి తొల్లి నీకన్ను వొడుచు
 నాఁడు కడలేని వేదన గోడు గుడిచి
 పలపలని సంజచిగురుజొంఁముల నిక్కి
 మొగ్గదొడిగిన క్రొన్నెలకామొనఁబ చిట్లు
 కన్నెవెన్నెల రేకులఁ గమిచికమిచి
 మేతునేయంచుఁ గ్రుక్కిఁతుల్ మ్రొంగలేదా ?
 అమ్మహానటు సాంధ్యనాట్యంతమూర్ఛ
 నాకులజటావిటంకపర్యస్త యగుచు

నాకనం బంటి పూర్ణకలాకలాప
 ముల్లసిల నేఁడు జాబిల్లి యుదయమంది
 కనులపండువుగాఁగ సాక్షాత్కరించి
 చిలుపచిలుపని నవసుధల్ చినికి మినుకు
 మిన్నునం గ్రొత్తరుచి మేరమీఱఁ దొనుకు
 కుల్కుబెఱ్ఱుల వెన్నెలల్ గురిసి నీదు
 చిత్త మెత్తెలఁ గొని తమిఁ జిక్కఁబట్టి
 నిరుపమానందరసధురీనిర్నిరోధ
 మజ్జనోన్మజ్జనముల మైమఱపుఁ గూర్పఁ
 దమక ముషివోక తద్రుచుల్ తవిలితవిలి
 నేను గోరినకొండల వాన గురిసె
 మొఱప తానేల బలువింతమొలక లెత్తె
 ననలుఁ గొమ్మలునై కోర్కి కొనలుసాగె.
 మూఁడు పూలూఱుకాయలై మొరడుకొఱడు
 లేక మూలంబుముట్ట ఫలిగచె ; సాటి
 పులుఁగుమొత్తింబులను కేనె పుణ్యమూర్తి
 ననుచు నెనలేనితనిని నీ వెలయలేదె ?
 క్రమముగాఁ బున్నెములె మూటగట్టినావె ?
 కోటిజన్మల నోయీ చకోరకంబ !
 మబ్బుతెర నిండు నెల కనుమూసినంత
 నులికెదపు చిన్నవోడు వాకులతఁ గొనెడు.

పూర్ణ

[అనువృత్తము]

౨

వాసిష్ఠ గణపతిముని

మొదటి ప్రకరణము

కుటుంబసభ

జ్యేష్ఠశుద్ధసప్తమీ మంగళవారమునాడు
మధ్యాహ్నభోజనానంతరము భవనందిగా
రింట కుటుంబసభ జరిగినది.

భవనందికుటుంబము మిక్కిలి పెద్దది.
ఇద్దఱు కుమారులు నేడుగురు కొమారి
తెలును కలిపి తొమ్మండ్రుగురు భవనంది
సంతానము. పెద్దకుమారుడు, కోశాధ్యక్ష
గుణాకరుడు. చిన్నకుమారుడు సగరపాల
ఘనేంద్రుడు. కొమారి తెలలో జ్యేష్ఠురాలు
పరివ్రాజికశుభ్రాంగి. సర్వకన్యీయురాలు భాను
మతీకన్య. తక్కిన యైదుగురు కొమారి తెలు
తమ యత్తవారిండ్ల కాపురము సేయు
చున్నారు. విశాలాక్ష ప్రమతి ధర్మవర్ధన బల
వర్ధన వీరనాథు లతని యల్లుళ్లు. అన్నియు
మంచిసంబంధములే.

ప్రకృతము ననుసరించెదము. భవనంది
యు, భార్య వైజయంతియు, పుత్రులు గుణా
కరఘనేంద్రులును, కన్య భానుమతియు నాలో
చించుట కొకచోటఁ గూడిరి. విరక్తయగుటచే

శుభ్రాంగియు స్వస్వగృహకార్యవ్యాప్తత
లగుటచే నితర వివాహితపుత్రికలు నాలోచ
నమున కాహ్వానింపబడలేదు. తమ పంచ
కముయొక్క యాలోచనమే సరిపోవు నని
భవనంది తలంచెను.

భవనందినిగుఱించి యితకు ముందే
మా పాతకులకు పరిచయము గలిగించితిమి.
అతనిభార్య వైజయంతి గుణములందు భర్త
కనుకూపురాలు. గృహకార్యదక్ష యగు
గృహిణి. పతిభక్తయగు నిల్లాలు. ఆమె భర్త
కంటె నాలుగేండ్లు చిన్నది.

గుణాకరుడు తండ్రిని మించిన విద్వాం
సుడు. నయవేత్తలలో నగ్రగణ్యుడు.
సాధారణ రూపశాలియే యైనను విజ్ఞాన
కళచే జనుల నాకర్షించు ముఖ్యుని గల
వాడు. స్వపక్షస్థాపనచతురుఁ డగు వక్త.
నలువది సంవత్సరములు వయస్సుగలవాడు.
వత్సరుఁడగు పిల్లలతండ్రి. ఏకపక్షీవ్రతుఁ
డగు గృహస్థుడు. రాజభక్తుఁడగు పెద్ద
యద్యోగిస్థుడు.

ఘనేంద్రుఁ డసాధారణ పురుషుఁడు. భవనంది గుణాకరుల విద్య శిక్షాబద్ధము. ఘనేంద్రుని విద్య ప్రకృతసిద్ధము. శిక్ష దానిని వికసింపజేసినది. ఎంత చిక్కని మానవుని రూపములోనైన నేదియోలోప ముండును. అతనిరూపములో లోప మేదియును లేదు. అతనిరూపము పార్థివమే యైనను దివ్యముగా కన్పట్టుచుండును. ఒక విశేషముమాత్రము గలదు. అది యనిమేషము. ఇది సనిమేషము. ఆ విశేషమువకుఁడు శాస్త్రవిద్యలకో తృప్తి నొందక శాస్త్రవిద్యలనుగూడ నాచార్య విషమసిద్ధియొద్ద నభ్యసించియాంధ్రరాష్ట్రము నందేకాక భూప్రపంచమునందే మేటివీరుఁ డయ్యెను. రాజధానియందలి శిక్షితయువకుల కితఁడు నాయకుఁడుగా నున్నాఁడు. కుమారశక్తిధరునితో నితనికి మంచి మైత్రి గలదు. కాలనాథ మల్లికార్జును లితనికి ప్రాణస్నేహితులు. ఇతనివయస్సు సుమారు పాతికయేండ్లు.

భానుమతి వీరసింహుఁడు పొగడిన నిత్య ప్రసన్నముఖి రూపచంద్రుఁడు పొగడిన పవిత్రమూర్తి. రాజకాళి పొగడిన బోధ మహిమగలది. దోషజ్ఞుఁడగు సుమిత్రుని కండ్లుగూడ నామెను మహాసుందరినిగా నిర్ణయించినవి. అతని నిర్ణయములో పొరపాటుండదు. శరీరచ్ఛాయయం దామె తొలకరి మొలుపు. పదునెనిమిదిసంవత్సరము లామెకు నిండినవి.

భవనంది సుమిత్రుఁడు సూచించిన సంబంధమును గుఱించి యా కుటుంబసభలోఁ జెప్పి యిట్లు పలికెను—

“దీనిని గుఱించి యంగీకరించుటకుఁ గాని తిరస్కరించుటకుఁ గాని కొన యధికారము భానుమతికే యుండునలెను. ఈమె యేదియో నిర్ణయించుకొనుటకు ముందు మనము తమ తమ యభిప్రాయము నామె దగ్గఱ చెప్పవలెను.” (వైజయంతిని జూచి, “నీ వేమనియెదవు?”

వైజ—దూర మను దోషము తప్ప తక్కిన దం?యు ? గున్నది మన యాడ పిల్ల లందఱును నగరిలోనే యున్నారు. కడ సారపుపిల్ల యొక్కరితెమాత్రము గూరము వెల్లిపోవు ననిన నా మనస్సు వెనుకఁబడు చున్నది. రాజకుమారులలో నొకఁ గాని దగడనామక ధనజయుఁడుగాని మనకు లభింపనపుడు దూరమైనను వచ్చిన సంబంధ మును పోగొట్టుకొనఁగూడ దనియే నా మతము.

భవ— (గుణాకరుని జూచి) పెద్ద బ్బాయి! నీ యభిప్రాయ మేమి ?

గుణా—ఒకవంక కోటిశ్వరుఁడు హిరణ్య నాభుఁడును, మఱియొకవంక ప్రాసాదము నందు గొప్ప పలుకుబడిగల భృంగాకయు, నిఁకొకవంకమన విశాలాక్షబావయు కుమార భోగనాథునిగుఱించి యత్నించుచున్నారు. స్వయముగా నతఁడు మన సత్యధర్మబావ గారి పెంజకపుకూతురు పూజ్యుని గుఱించి యత్నించుచున్నాడని యీ ప్రాతఃకాలము ననే యొక కబురు వింటిని. కవిత్యంఠిక్ష కనంతర మతని కొక కవీశ్వరిని పరిగ్రహింప బుద్ధి పుట్టినది గాఁబోలును. ఇట్టి కోలాహలములో మనము యత్నించిన ననుకూల మగునో

కాదో? తన కుముదాక్షిపై మనము పోటి వచ్చితి మని బావ విశాలాక్షునకు కోపము వచ్చునేమో? ఇంక శక్తిధరునివిషయములో రాజుగారు మహామండలేశ్వర సత్యకర్మ కొమారితె రత్నప్రభను చేనుకొని యతనిని శ్రీ శైల మహామండలమునకు భాషిప్రభు పునుగా నిర్ణయించి తన కొమారితె రధినికి మాతామహుని సంస్థానము వచ్చునట్లే ర్పాటు సేయనున్నారని విడికిరి. ఇక మిగిలినవాడు ధనఃజయుడు.

మనీ.— అతడు గూడ మిగిలియుండ లేడు. ఈదినము ప్రాతఃకాలముననే సముద్ర దత్తుడు ఆచార్యునియొద్దకు పెండ్లిమాటల నిమిత్తము మన ప్రమతి బావను పంపించెను. తన యాస్తిలో చతుర్థాంశమును సముద్ర దత్తుడు కట్నమిచ్చునట. పిల్ల గొప్ప సుందరియు, పుత్రత్వమురాలుచు, కపిశ్వరియు నైనందున సంపత్పూర్ణ మగు నామెశ్లాఘనీయహస్తము నాచార్యులు తిరస్కరింప రనియే చెప్పవచ్చును. ఈ సాయంకాల మేదియో మాట చెప్పటకు వాయిదా వేసి రట.

వీరిట్లు మాట్లాడుకొనుచుండగా లోపలకు కాశ్యపప్రమతి వచ్చి ప్రవేశించెను. ఇతడు భవనందిజామాతలలో నొకడు. గొప్ప వక్త. రాజుగారివలన పౌరసామంత పదవిలో నియుక్తుడై పనిసేయుచున్నాడు. ఈకాలపు మేయర్ పదవివంటి దించుమిచుగా నాకాలపు పౌరసామంతపదవి. కాలనాథుని పెంచిన కాశ్యపసుదర్శనున కితడు పితృకొడుకు. సుదర్శనదాపతుల వరణాంతర మితడే కాలనాథుని పెంచి పెద్ద

వానినిగాఁ జేసియున్నాడు. కీర్తిశేషురాలగు మధువాణితల్లి యితని పెత్తఃక్రికొమారితె. సుదర్శనుని సాక్షాత్పూర్వ యన్నమాట. గురు రభోగనాథున కీం దంతరంగగురువు. లీలావతీపక్షమునకు దన్నైన పౌరప్రముఖుడు. : యవహారనిపుణులలో నగ్రగణ్యుడు. కార్యసాధకు లో పెట్టినపేరు. శాస్త్రవాక్యార్థము సేయువారిలో దిట్టమైన చెయ్యి. కార్యోత్తరమున సమరావతికి వెల్లి నిన్న సాయంకాలమే శ్రీకాకు ము చేరియున్నాడు.

భవనంది వచ్చిన తనయల్లుని కూర్చుడుమనెను. ప్రమతి కూర్చుండి యాయాలోచనసభ కాటవవాఁడైనాడు.

భవ—తండ్రీ! మీమేనగోడలు మధువాణి ధనంజయునకు నిశ్చయింపబడినది యట నిజమేనా?

ప్రమ—అతఁ డంగీకరింపఁ డని సేను ముందే సముద్రదత్తునకు చెప్పియుంటిని. మహామంత్రి యెఃతయో బహుమితో తన దాహిత్రీ ఫలినిని ధనంజయున కీయఁ బ్రయత్నించి విఫలుఁడైనాడు. ఆప్రయత్నములో ఫలిని తల్లిదండ్రులు ధారావతీచండసేనులును రాణి లీలావతీదేవియుగూడ పాల్గొనినారు. కుశికు తో కుండినులకు సంబంధ మచ్చదను నొక కారణముచే నాచార్యవిషమసిద్ధి మహామంత్రి వేడికోలును తిరస్కరించినాడు. సాలుకాయనులతోడనుగూడ కుండినులకు సంబంధ మచ్చదని చెప్పుచు కొన్నిక్షణముల క్రిందట నన్ను పిలిచి సముద్రదత్తుని యాచనను ప్రత్యాఖ్యానము చేసినాడు. సాలంకాయనులుగూడ విశ్వామిత్రగణములోనివారే

కదా ! ఆచార్యుడే తిరస్కరించినపుడు తాజా గారు తిరస్కరించరా ? అందువలన మా అక్కయ్యగారి మధువాణికి రాజకుటుంబ ముతో సంబంధ మసంభవ మన్నమాటయే.

భవ—నున భానుమతిని ధనంజయున కీయవచ్చునా ?

ప్రమ—ఇప్పు డాంధ్రరాష్ట్రములోని వరులలోనే ధనంజయుడు శ్రేష్ఠుడని గణించవచ్చును, రాజపుత్రులకు తరువాత.

భవ—కుమార భోగనాథుని గుఱించి మనము యత్నించిన సఫల మగునా ?

ప్రమ—అందును గుఱించి మాట్లాడుటకే నే నిప్పుడు వచ్చితిని. ప్రాతఃకాలము నందు నే నాచార్యునితో సముద్రదత్తుని సందేశము చెప్పి భర్తృదారక భోగనాథుని దర్శనముకొఱకు కోటకు వెళ్లితిని. అప్పుడు భర్తృదారకుడు నాకు దర్శనమిచ్చి నాతో చాలసేపు మాట్లాడెను. “మీ మఱుదలు భానుమతికి సంబంధ మెచ్చట నిశ్చయించి నారు?” అని యొకప్రశ్న నన్నతఁ డడిగెను. నేను మీ యుత్తరువు తీసుకొనకయే సాహసింది—“ఆ పిల్లను శ్రీ కుమారుని చేతిలో పడవేయవలె ననియే మా మామగారు తలంచుచున్నారు.” అని నేను బదులు చెప్పితిని. పిమ్మట నతఁడు నాతో సంతరంగముగా తనను గుఱించి వచ్చిన సంబంధముల యన్నింటి గుణదోషములనుచర్చించి కొనకు మన భానుమతిని పెండ్లియాడుట కంగీకరించెను. ఆ విషయములో తన తల్లిదండ్రులను బోధపఱచుబాధ్యత తానే వహించెద నని కూడ చెప్పెను.

భవ—(తెలియనట్లు) అతనినిగుఱించి వచ్చిన సంబంధము లెవ్వి ?

ప్రమ—హేమచంద్రుని పిల్ల విలాసవతి, హిరణ్యనాథుని పిల్ల కనకవల్లి, మన కుముదాక్షి, చంపావతిగారి పూర్ణయును.

గుణ—విలాసవతి తన ప్రియమిత్రుని చెల్లెలు. కనకవల్లి కోటిశ్వరుని యేకపుత్రి. కుముదాక్షి తన మాతామహుడు పట్టుపట్టిన కన్య. పూర్ణ కవీశ్వరియు వీరురాలును. వీరి నుల్లంఘించి యతఁడు మన భానుమతిని వరించుటలో నతనియభిప్రాయ మేమి ? అంతరంగగురు వగు నీ బోధనప్రతాపమాయది ?

ప్రమ—కొన్నిదినములనుండి భర్తృదారకుని స్థితి మాఱినది. ఇప్పుడు తన యుత్తరాధికారిత్వమును గుఱించి తన తమ్ముడాక్షి పించుచు రాజధర్మాసననన్నిధిలో వ్యాజ్యము లేవచ్చునని యతనికి శుకవాడమినది. జ్యేష్ఠుని కంటె పట్టమహిషీపుత్రుడే యుత్తరాధికారిత్వములో బలవత్తరుఁడని యొకవాదమును ప్రతిపక్షులు లేవదీసిరని యతనికి విశ్వసనీయమగు వార్త చెవి ముట్టినది. హేమచంద్రుడు రాజాశ్రీతులలో సగ్రగణ్యుడేకాని పురములో పలుకుబడిగలవాఁడు గాఁడు. అతని సంబంధమువలన భర్తృదారకునకు ధనలాభముగూడ నేమియును కలుగదు. అందువలన నా సంబంధము నన్నింటికంటెను ముందుగా నతఁడు ప్రత్యాఖ్యానము చేసి నాఁడు. విశాలాక్షబాబును రణేశ్వరుని సంబంధము చూపి తృప్తిపఱుపవచ్చునని యతని యుద్దేశము. కనకవల్లి సంబంధము ధనలాభ

కరమైనను జనబలము లేనిది. అదియునుగాక
హిరణ్యనాభుడు గొప్ప సహన్నుడుగా
నుండియు లోభిగా నున్నందున నతనిపై
పౌరులకు మిక్కిలి యసహ్యము. తన యుత్త
రాధికారిత్వస్థానమున కాసంబంధ మెంత
మాత్రమును తోడ్పడదు. అందువలన దానిని
గూడ నతడు త్రొసివేసెను. పూర్ణ స్వయ
ముగా జనప్రియురాలుగా నుండుటవలనను,
ఘనేంద్ర మల్లికార్జునులకు బంధువుగా ను
ండుటవలనను ఆమెకు పెండ్లియాడినచో పుర
ములో తనబంధుధికమగునని యతనియద్దే
శముగా నుండినది ఘనేంద్రమల్లికార్జునులకు
పురయువకులపైని, పూర్ణకు పౌరస్త్రివర్గము
పైని అధికమగు ఆకర్షణశక్తితోఁ గూడ
పలుకుబడి గలదని యతనినమ్మకము. నేను
ఆ విషయమును ఖండించితిని. ఆమె యప
వధిగా నుండుటవలన నామెకు గొప్ప షడవి
వచ్చునెడల జనుల కసూయకలుగునని నేను
చెప్పితిని. ఘనేంద్రమల్లికార్జునులకామెతోఁ
గల బంధుత్వము భావనాసిద్ధమేకాని రక్త
సంబంధసిద్ధము గాకపోవుటవలన దాని సం
తగా విశ్వసింపఁగూడ దని యతనికి బోధపఱ
చితిని. భానుమతిసంబంధమువలన నతని
భార్యబంధుబల మెంతఘోరములో నతిశయిం
చునో యా సంగతి నానికి నచ్చఁ జెప్పితిని.
ఘనేంద్రుడు సాక్షాత్తోదరఁడే యగును.
మల్లికార్జునున కీమె గురుపుత్రి. కొనకు
నావాద మతఁ డంగీకరించి తనపక్షబల మభి
వృద్ధి చేసుకొనుటకు మన భానుమతిని పెండ్లి
యాడ నంగీకరించెను. శక్తిధరుడు తగా
యిదా చేసినను నిలువదు. అయినను సంశ
యముచే భర్తృదారకునకు భయ మంకురిం

చినది. స్వకార్యసాధనార్థము నేను దానిని
తొలగించిఁబూనుకొనలేదు.

ఘనే — ధనంజయుఁ కే మధువాణి
సంబంధము స్థిరము కానియెడల నే నతని
తోడను, ఆచార్యునితోడనుగూడ చెప్పి యా
సంబంధమును కుదర్చఁగలను

ఘనేంద్రునిమాటయొక్క తాత్పర్యము
ప్రమతి కవగత మైనది. అతఁడు శక్తిధర
పక్షియుఁడు గనుక భోగనాథ సంబంధము
నంగీకరింపకున్నాఁడని యతఁడనుకొనినాడు.

ప్రమ — కుదిరిన సహోత్కృష్టసంబం
ధము విడుచుకొని మనకు వేఱు ప్రయత్న
మే? ఆచార్యునియొద్దను, ధంజయుని
యొద్దను నీపలుకుబడిని వినియోగించి మన
కుముదాక్షిని వారు చేసుకొనునట్లు నేయుము.
విశాలాక్షబాబుమనఁచు తృప్తి చెందను.
అతఁడు అపవద్ధునికుమారుఁడగు రణేశ్వరుని
సంబంధ మంగీకరింపఁడేమో? గొప్ప సంబం
ధము దొరకక యతఁడు కిక్కుపడునట్లు
నేయుట మనకు న్యాయము గాదు.

భవ — (ఘనేంద్రునిజూచి) నీవు
ధనంజయునితో మాత్రము మాట్లాడి శీఘ్ర
ముగా మన భానుమతిని చేరుకొనుట కిష్ట
మున్ననో లేదో తెలుసుకొనుము. మాట
యాయవలదు. నీ కిష్ట ముండునెడల నేను
మా నాన్నగారితో చెప్పెద ననుము. వారి
యిల్లు దగ్గఱనే యున్నది గాన నీ వొక గడి
యలో రావచ్చును. అన్ని సంగతులును స్పష్ట
ముగా తెలుసుకొని పిమ్మట మనము నిర్ణ
యించవచ్చును.

వల్లెముని ఘనేంద్రుడు ధనంజయునితో
మాట్లాడుటకుఁగాను నిష్క్రమించెను.

రెండవ ప్రకరణము

“ఇది కులపుత్రి యనవలసినమాట”

ఘనేంద్రుడు ద్వారముదాటి యాచా
ర్యనియింటికి పోవునపుడు రాజకాళి యచ్చ
టఁ బ్రత్యక్షురాలై యతనివెంటఁ బడినది.
హాసముతో నడువలేదు. కొన్ని పాటలు
పాడుకొనుచు నడుచుచున్నది.

శృంగారరసపూర్ణ మంగజమ్మార్తి
బంగారుకలశము నెంగిలిచేసె
అది వివాహముగాదు హాయియానాట
యడిముఠూర్తముగాదు హతకహాపూట
మనభానుమతి యేడ ఘనభోగి యేడ
కనుచూపుమేరలోఁ గలియికలేదు
అచ్చవిటున కేల యగ్నిహోత్రంబు
ఁచినసంసారికిఁ బరఁద్యయేల
వాసరమున కేల వరపుష్పమాల
కోనారేబిడ్డకుఁ గోశ మెందులకు
గుణము వలదు మీకు గొప్పగావలెను
గుణహీనహా గొప్ప కొంపలు తీయు.

ఘనేంద్రునిభావమే రాజకాళిపాటలలో
ప్రతిధ్వనించినది. భోగనాథునితో సంబంధ
మునకు సర్వవిధముల విఘ్నము నేయవలెనని
ఘనేంద్రుఁ డెంచెను. పాటలు ముగించిన
పిమ్మట రాజకాళి వేణుమార్గము పట్టి
పోయినది.

ఘనేంద్ర ధనంజయులు ధనంజయుని
యింట వివిక్తస్థలములో సాధించిరి. ఘనే
ంద్రుడు స్వర్ణకమలకల్పం బగు భానుమతి

హస్తమును ధనంజయునకు నివేదించెను.
ధనంజయుఁడు నతనితండ్రియు నింతకు
ముందు రహస్యఃసంగములలో దేనిని
దుర్లభముగా నెంచిరో యది యిప్పుడు
సులభముగా దగ్గఱకు వచ్చుచుండ నలఁడు
కా దనునా ? అది గొప్ప కులపుత్రిహస్తము.
అది శాస్త్రవాదములో పరులను జయింపఁ
గల హస్తము. సౌందర్యములో మృగధుని
మైదుబాణములలో నొకబాణమైన హస్తము.
సౌకుమార్యములో మందఁ పల్లవమును మిం
చిన హస్తము. ఁట్టిన నెందఱో పెద్దమనుషు
లను బంధువులనుఁ జేయు హస్తము. ధర్మా
చరణములో సోమరితనములేని హస్తము.
బహుజ్ఞుఁడగు ధనంజయుఁడు దానిని ప్రత్యా
ఖ్యానము నేయఁగలుగునా ?

ధనంజయుఁ డంగీకరించెను. నాయన
గారితో మాట్లాడి నిశ్చయము చెప్పెద నని
ఁలికి ఘనేంద్రుఁడు తన యింటికి మరలెను.
మరలనపుడు తిరిగియు రాజకాళి సంధించి
నది. తిరిగియు పాటలు పాడినది.

పెద్దకన్నులవాని పెద్దకన్యకను
పెద్దబాబు వరించి పేరొందఁగలఁడు
విదైలనిధి ఁట్లు విజయనేనుండు
విదైలేని వరాంగి ముద్దు హస్తమును.

ఘనేంద్రుఁడు— (తనలో) వీరిద్దఱును
మన భానుమతికి కారన్నమాట.

రాజకాళి—

ఆయుధాచార్యునియాత్మజాతుండు
మాయమర్మములేని మహిబూందఁగలఁడు.

ఘనేంద్రుడు—(తనలో) మా భాను మతికి ధన జయుడు లభించడా? ధరణి నతడు పొంద నా?

రాజకాళి —

ద్యూతసంగము వీడి ద్యోతించువాడు
జ్యోతులరాణికి జోడు గాఁగలఁడు
పెట్టెడునరునకు పెదచెయ్యి నారి
కట్టిన నర నకు కళ్ళయైన నారి
వీక్షణులనరునకు విద మియా నారి
సారహానరునకు సరసయా నారి
రాగియా నరునకు రంజిల్లు నారి
బలైన నరునకు బంగారు నారి
వల దని యెందఱు పట్టు పట్టిన
నలతుల్యనకుఁ జిక్కు నవదమయంతి.

ఘనేంద్రుడు—ఈ పితృవణములు నగ ధరునకు చెల్లును. అతఁడు ద్యూతసంగము వీక్షనా? బాగుపడునా? అతనికి మా భాను మతి చిక్కునా? భానుమతి నగధరునకే లభించునెకల నది యొక యదృశము. రాజ కాళమ్మవాక్కున కేక తిరుగులేదన్నమాట ఈ సంగతి బాగుగా శోధించి చూడవలెను. నేను నా మనస్సాక్షికి విరుద్ధములేకుండ ధనం జయునిపక్షముననే పనిచేసెదను.

* * * *

ఘనేంద్రుడు తన యింట బ్రవేశించి సభను తిరిగియు పూర్తిచేసెను. అతఁ డిల్లు ప్రవేశింపకముందే రాజకాళి నిస్క్రమించి నది. ప్రమతి ఘనేంద్రుడు వచ్చులోపుగా సూరకయుండలేదు. వైజయంతీ భవనంది గుణాకరుల మనస్సును తన శిష్యుఁ డగు భోగ నాథునిప్రక్కకు త్రిప్పించెను. ఘనేం

ద్రుడురాగానే ధనంజయుఁ డంగీకరించె నని చెప్పినవాఁ డయ్యెను.

భవ—(వైజయంతిని బూచి) మనకు మూడు సంబంధము లున్నవి. ఏది మనకు గ్రాహ్యము?

వైజ—మనపిల్ల భావిరాజ్ఞి యగుటకు తగిన భాగ్యము కలిగివచ్చినపుడు దానిని మనము తిరస్కరింపఁగూడ దని నామతము.

భవ—(గుణా రుని జూచి) నీ యభిప్రాయ మేమి?

గుణా—నిజముగా రాజసంబంధము దొరకునెడల నది తిరస్కార్యము గాదుగాని భోగనాథబాబు తన మాటలో స్థిరముగా నిలచునా యనునదియే ప్రశ్న. అతఁడు పట్టుపట్టిన తల్లిదండ్రు లభ్యంతరపెట్టరుగాని యతఁడు మిక్కిలి యస్థిరఁ డైనందున నాకు సంశయముగా నున్నది.

ప్రహ—అతనిని స్థిరముగా తన మాట పై నుంచుబాధ్యత నాది.

గుణా—అట్లగునెడల రాజసంబంధము నకే నా సమ్మతి నిచ్చెదను.

భవ—(ఘనేంద్రుని జూచి) చిన్న బృహ్మి, నీ యభిప్రాయ మేమి?

ఘనే—అసంబంధము నా కెంతమాత్ర ము సమ్మతముగాదు. నామతమునందు మన భానుమతికి తగినవరుఁడు ధనంజయుఁడు. భోగనాథ ధనంజయుల కెంతయో తార తమ్య మున్నది. భోగనాథబాబు బ్రహ్మ చర్య మనేక రమణీయ తరుణీజన ప్రపూర్ణ

మగు నగరమునందు కంపించుచు దీనావస్థ
యందున్నది. ధనంజయుని బ్రహ్మచర్య
మిదివఱకు నిష్కలంకము. భోగనాథబాబు
సహవాసస్థులు మిక్కిలి యయోగ్యులు.
అతని ప్రాణన్నేహితుఁడు వీరసింహుఁడు
వ్యభిచారమును పుణ్యముగా వాదించు
మహాపురుషుఁడు. అతని పరమాస్తబంధువు
రుద్రనేనుఁడుగూడ కొంచె మెక్కువతక్కువ
యామచ్చులోనివాడే. అతఁడు సింహాస
నోత్తరాధికారి యగుటగూడ సంశయగ్రస్త
మగు విషయము. ధనంజయుని సహవాస
స్థులు మిక్కిలి యోగ్యులు. అతఁడు గొప్ప
సంస్థానమునకు వారసు; మహావీరుఁడు;
ఉత్తమపండితుఁడు.

ప్రమ — భోగనాథబాబు తాను పరి
గ్రహించుట కెవతే తగినది యని పరీక్షిం
చుట కనేకకన్యాను చూచుచుండుట వాస్త
వమే యైనను అతనిచరిత్ర చెడిపోయినది
యని చెప్పుట సాహసము. మన భానుమతి
వివాహమే యైనపక్షమున నతని సన్నిధి
నుండి వీరసింహు నెగురఁగొట్టుట గడియ
లలో జరుగవలసినపని. వాస్తవముగా నతనికి
ప్రాణన్నేహితు లెవ్వరును లేరు. రాజకీతి
ననుసరించి యతఁడు తనదగ్గఱకు వచ్చిన
వారితో మంచిమాట లాడుచుండును.
గిరిధరునివంశస్థులు పెండ్లా మనిన నెత్తిపైని
పెట్టుకొను స్వభావము గలవారు. పెండ్లియైన
యుత్తరక్షణము మొదలుకొని పండితురా
లగు మామఱదలిచేతిలో నతఁ డాడు నను
మాట వాస్తవము మూఁడువంతుల
ముప్పాతిక యుత్తరాధికారి జ్యేష్ఠుఁడే
యగును. ఒకవేళ రాజధర్మానము పట్ట

మహిషీపుత్రునిపక్షమున తీర్చిచ్చినచు ధనం
జయుని సంస్థానముకంటె నెన్నియో మడుం
గులు పెద్దసంస్థానములు రాజుగారు తన
జ్యేష్ఠపుత్రున కీమకుండ నుదురా? ఎంత
యాలోచించినను రాజసంబంధమే మంచిదని
నాకు తోచుచున్నది.

గుణా—(భననందిని జూచి) నాయనా!
మీ యభిప్రాయ మేమి?

భవ—వచ్చిన కనకపురేశ్వరుని సంబం
ధమును తిరుగఁగొట్టివేయవలె ననియే నా
మతము. ధనంజయునితోమాత్ర మింక
నేదియు నిశ్చయము చెప్పఁగూడదు. ఈ శుద్ధ
దళమీ శుక్రవారమునాఁడు ప్రొద్దున్న
వృషభలగ్నమున హస్తానక్షత్రమునం దొక
ముహూర్తమున్నది. ఆ ముహూర్తమునందే
మనభానుమతికి వివాహమునేయ నేను నిశ్చ
యించుకొన్నాను. ఆ ముహూర్తమునకు
భోగనాథబాబు తనతల్లిదండ్రులతో జెప్పి
సిద్ధపడఁ గలుగునెడల నతనికే యిచ్చివేయు
టకును, లేనియెడల నా ముహూర్తమునందే
ధనంజయున కిచ్చివేయుటకును నే నభిప్రాయ
పడుచున్నాను. పిల్ల యంగీకారమే యింక నే
నెదురుచూడవలసినది.

వైజ—(భానుమతిని జూచి) పిల్లా!
ఇంక నీ యభిప్రాయము చెప్పుము.

ఇప్పుడు భానుమతి నెత్తిపై భారము
పడినది. ఘనేంద్రునకు భోగనాథునితో సం
బంధ మెంతమాత్ర మిష్టము లేకపోయినను
అతనికి తిరిగియు మాట్లాడునవకాశమే లేక
పోయినది. అతనికి “గుణహీనమా గొప్ప
కొంఁలుతీము” అను రాజకాళి మాట

జ్ఞప్తికి వచ్చినది. “మ్యూతసంగము వీడి దోష్ట తించువాఁడు, జ్యోతులరాణికి జోడు గాఁగలఁడు.” అనురాజకాళి ద్వీపదగూడ జ్ఞానకమునకు రాకపోలేదు. చేయునది యేమియు లేక యతఁడు దైవముపై భారము విడిచి యూరకున్నాఁడు.

భానుమతికి తన బావ ప్రమతిమాటల వలన రాణి గాఁగలనన్నయాశ కొంచెము కురిచినది. అది యుక్తురస్థితిలో నున్నను అది యామె హృదయమును తండ్రి యభిప్రాయముప్రకృతి తిప్పిగలిగినది. అది భోగనాథుని ప్రేమింకపోయినను అతని పదవిని ప్రేమించినది యని చెప్పవచ్చును. అప్పుడామె మెల్లగా నిట్లనినది—

“నాశల్లిదండు యిప్పుడే నాకు ప్రమాణము. ఘనత చెందిన నాతండ్రి యిదివఱకాటు కన్యాదానములను బ్రాహ్మవిధి ననుసరించి చేసెను ఏడవ కన్యాదానములో మాత్రము గాఁధర్వసంకర మెందులకు? ఒక బీదబ్రాహ్మణయువకున కైనను మా తండ్రి యిచ్చి కేసినచో నేను సంతోషముతో నంగీరించెదను.”

ప్రమ—ఇది కులపుత్రి యనవలసిన మాట.

మూడవ ప్రకరణము

ప్రమతియొక్క బైయెత్తు

ప్రమతి తనను విడిచివెళ్లిన పిమ్మట భోగనాథబాబు తనదర్శనమునకు వచ్చిన విశాలాక్షుని సంధించెను. విశాలాక్షుని సీతి వేత్తృతామహిమ భోగనాథునకు చక్కగా

తెలుసును. అతనికి విరుద్ధముగా చేసిన చేసినను తన కని డేమము గాదని భోగనాథుని నమ్మకము.

విశాలాక్షుఁడు భవనంద రెండువయలుఁడని యుతకుముందే తెలిపియుంటిని. అతఁడు భోగనాథుఁడు తలంచినట్లే మహాసీతి వేత్త. స్వార్థము సాధించుటయే సీతియొక్క పరమఫలితము గాన నావిషయములో నతఁడెప్పుడును నిర్లక్ష్యముగా నుండలేదు. బంధుత్వముగాని, స్నేహముగాని, కాకణ్యముగాని యతనిని స్వార్థమునుండి మఱ్ఱఁజాలవు. ఆ రెండుకండ్ల శుక్రనియెదుట భోగనాథబాబు భానుమతి సంబంధ నిశ్చయము నిట్లు తెలియఁజేసినవాడయ్యెను.

“ఆర్య! ఆచార్యులవారు ప్రమతిబాబు ద్వారా భానుమతీకన్య నిచ్చెదమని నాకు సందేశ ముపిరి. ఆమహానుభావుని ప్రార్థనను త్రోసివేయఁ జాలక మా తల్లిదండ్రులతో నా విషయము ననుకూలభావముతో నివేదించెద నని ప్రమతిబాబుదగ్గఱ చెప్పితిని. విఖ్యాతు లగు విశాలాక్షబాబు నా కన్నగా రగుదురని యీ సంబంధముయొక్క విలువ నాదృష్టిలోమఱింతయెక్కువయగుచున్నది.”

విశా — (తనలో) ప్రమతికి నేను యత్నించుచున్నా నని తెలిసినను ఈ కుఱ్ఱివాని నతఁడు తన వలలో వేసుకొన్నాఁడు. నా యత్న మంతయు బుగ్గిలో కలిపివేయుటకు పూనుకొన్నాఁడు. ఘనేంద్రుని సాహాయ్యక మెరచూపి యతఁ డితనిని వశఁజుదుకొనియుండవచ్చును. అవతల సూర్యుఁడివతల ఉదయించినను ఘనేంద్రుఁడు శక్తిధరుని

విడువఁజాలఁడు. అందువలన నీ సంబంధమును కొట్టివేయుట నిమిషములలోని యిది. (ప్రకాశముగా) మన కండఱికి పూజ్య లాచార్యుల వారు. వారికోరికను మన మందఱమును చెల్లించవలసినదే.

భోగ—(తనలో) బ్రతికితిమి దేవుడా! ఇతఁ డేదియో సొడ్డుపెట్టు ననుకొన్నాను.

విశాలాక్షుఁ డింకను చెప్పుచున్నాఁడు. “కాని ఈ సంబంధమువలన మనఁకు పొందఁ జోవు లాభమును పూర్తిగా పొందవలెను. అదియే నా మనవి.”

భోగ—నా కర్థముకాలేదు తమమాట.

విశా—ఈ సంబంధములో ననేక స్పృహణీయఁశము లున్నను ఘనోద్ఘాతమున ప్రక్కకు త్రిష్వకొనుట యన్నిటిలోను ముఖ్యము. అతఁడు శ్రీ కాకులనగర పౌర యువకులకు నాయకుఁ డనిన కతిశయోక్తి కానేరదు. అతఁడు మనఃకృతులను నిశ్చయించి శక్తిధరుని బలము బొత్తిగా నన్నగిల్లును. వ్యాజ్యమే వచ్చునెడల రాజధర్మాసనము వారు పౌరుల యభిప్రాయమును గూడ తీసుకొనవచ్చును. అది యట్లుండనిండు. శివంకర సంఘమువారు, ఇరంతఃసంఘమువారుగూడ చిన్నబాబుకు దన్నెయున్నారని నమ్మకమైన వార్తలు తెలియుచున్నవి. వారిని నిర్మూలించుటకు సైనికులయు, రక్షిజనులయు సాహాయ్యముకంటెఁ గూడ సాధారణ పౌర యువకుల సాహాయ్యము మన కత్యంతావసరము. వివాహమునకు ముందు మనము ఘనోద్ఘాతమువలన మనకు సర్వానుకూలముగా పని నేయనట్లు వాక్కు తీసుకొనవలెను.

విశాలాక్షుని సూచన భోగనాథునకు యుక్తముగానే తోచెను. ఇంకేమున్నది? ప్రమతి చేసిన సంమోహనాస్త్రమును విశాలాక్షుఁడు సర్వాస్త్ర విధ్వంసించి నెగురఁగొట్టివేసెను. అయిపోయినది యనిన సంబంధము నిలిచిపోవుటకు తగిన సంధివ మేర్పడినది.

భోగనాథుఁడు తక్షణమే ఘనోద్ఘాతముని పిలిపించెను. విశాలాక్షుఁడు తన ఇది ముగించుకొని నిష్క్రమించినవాడయ్యెను. అతని వెనుకఁబడి రాజకాళి యొక పాట పాడినది.

‘విదై నేర్చినవాఁడు విఘ్నముచేసె
పెద్దకన్నులవాఁడు పెద్దెద్దు పనికి.’

ఆ పాట రాజకాళి వాక్కుయొక్క యలౌకికసత్యదర్శన మని విశాలాక్షుఁడు నమ్మలేదు. అది శక్తిధరుని కృతుమనందు ఇనిసేయువారి చారుల యాశుకారిత్య మని యతఁ డెంచెను. రాజకాళి శక్తిధరునికృతుమనందలి గొప్ప ప్రచారకురాలని యతని యనుమానము. ఆపాట నతఁడు వినియువినని వానివలె నడిచిపోవుచుండెను. ఆమె విడువక వెన్నంటి మఱికొన్ని పాట లతని చెవిలో నాటునట్లు పాడినది—

నిండించె నొకచోట నిధివోలె మూట
పండించె నొకచోట బరువైన పంట
శోధించె నొకచోట సాగనైన ముఖము
బోధించె నొకచోటఁ బూర్ణమా సుఖము
సాధించె నొకచోట సౌపర్ణ్యముటము
రోధించె నొకచోట ద్రుతమైన కటము
అట్టి నరశ్రేష్ఠు నదృష్టకథల
పొట్టివాక్కులచేతఁ భాగదంగ వశమే?

“ఎంత దుష్ప్రచారము నేయుచున్నదిరా యీ భిక్షుకురాలు.” అని యనుకొనుచు విశాలాక్షుడు లక్ష్మ్యమునేయనివానివలె తనదారి బట్టి పోయెను.

నాల్గవ ప్రకరణము

ఘనేంద్రుని శ్లేఠ్యము

ఈమార భోగనాథుని యెదుట ఘనేంద్రుడు ప్రత్యక్షుడయ్యెను. ఉచితాననమున నతడు కూర్చుండినపిమ్మట సంభాషణ మారంభించినది.—

భోగ—ప్రమతిబాబు మీ చెల్లెలు భానుమతిని పరిగ్రహింప మీ కుటుంబపక్షమున నన్ను వేడెను. నాయెదుట మీ రొక విషయములో వాక్కిచ్చునెడల తప్పక మీ చెల్లెలిని పరిగ్రహింపఁగలను.

ఘనే—ఏమని? ఏవిషయములో?

భోగ—నాపక్షమున మీరు సర్వానుకూలతతో నుండినఁ జాలును.

తప్పక ఘనేంద్రుఁ డీవలలోఁ జిక్కుకొను నని భోగనాథుడు తలంచెను. దూరదర్శియగు విశాలాక్షున కట్టిభమ లేనందుననే భానుమతీసంబంధము నిలిచిపోయె నని శ్లేఠ్యముతో నిష్క్రమించె నతడు.

ఘనే—కుమారశక్తిధర బాబుకు నిరుద్ధముగా పని నేయవలెననియూ దీనిభావము?

భోగ—చిన్నబాబు నాకు విరుద్ధముగా పని నేయనెడల నతనికి విరుద్ధముగాఁ గూడ పని నేయవలసినవచ్చును.

ఘనే—ఈషరతును శ్రీవారు మాప్రమతి బాబుదగ్గఱ చెప్పియుండిరా?

భోగ—నేను చెప్పకముందే యతఁ డుద్ఘాటించి భానుమతీసంబంధములో నాకుఁ గల లాభములలో మీసాహాయ్యకము నొకదానినిగా పరిగణించియుండెను.

ఘనే—ప్రభో! తమ యన్నదమ్ములకు కలహమే తటస్థించునెడల నది న్యాయస్థానములో పరిష్కరింపఁబడవలసినదిగా నుండును గాని కత్తులచే పరిష్కరింపఁబడవలసినదిగా నుండదు. న్యాయస్థానమువారు తనకు విరుద్ధముగా తీర్చిచ్చునెడల కుమారశక్తిధరబాబు దానికి తలయొగ్గునేకాని తమకు విరుద్ధముగా నెన్నడును కత్తికట్టరని నేను నిశ్చయముగా చెప్పఁగలను. దురదృష్టవశమున నట్లు జరుగుటయే తటస్థించునెడల నతనిపక్షమున నేను పని నేయుదు ననుమాట కల్ల. వారిని నిగ్రహింపవలె నని నాకు రాజాజ్ఞ యగునెడల నేను దానిని నెఱిసేర్చుటకు వెనుదీయను. శ్రీవారికి న్యాయస్థానము ప్రతికూల మగునపుడు శ్రీవారుగూడ న్యాయస్థానపు తీర్పును గౌరవించు రనియే నా సమ్మతము. అట్లు తమరు గౌరవింపక విప్లవమునకు దిగునెడల మా భానుమతిని తమరు పరిగ్రహించినను నేను తమపక్షమున కత్తికట్టుదు నని తమరు సమ్మతవలదు.

భోగ—ఒకసంగతి స్పష్టమయ్యెను. ఈ విషయములో మతియొకమాట యడుగవలసియున్నది. న్యాయస్థానమువారు ప్రజల సాక్ష్యము కోరునెడల నందుల కనుకూలముగా మీరు నాపక్షము నవలంబించి భాను

మతీపరిగ్రహణమునకు ప్రతిఫలముగా పురమునందు ప్రచారము సేయఁగలరా ?

ఘనే—నే నట్లు చేయఁజాలను. అది నా మనస్సాక్షికి విరుద్ధమైన పని. చిన్నవాడైనను ప్రథమభార్యపుత్రుడే సింహాసనోత్తరాధికారి యని నా యభిప్రాయము. చిన్నబాబుతో నాకుఁగల స్నేహమే ఈ యభిప్రాయమునకు కారణమని యెవ్వరైనఁ దలఁచిన నది పొరపాటు. ఒకభార్య యుండఁగా తిరిగియు వివాహ మాడుటవలన నా భార్య పొంజవలసిన లాభముకు బాధకముగా నుండఁగూడదని నా స్వతంత్రాభిప్రాయము

భోగ—(కోధముతో) అట్లుగునెడల మీభానుమతిని నేను వివాహమాడఁజాలను. ప్రమతిబాబు మీతత్త్వము తెలియక పొరపాటుగా నాదగ్గఱ భానుమతీ సంబంధపు గొప్పను పొగడినారు. మీరు మీ నాయన గారియొద్ద నన్ను గుఱించి యాశపెట్టుకొనవలదని మనవి సేయవలెను.

ఘనే—ఎవరిదగ్గఱ శ్రీవారు సంబంధము గుఱించి యంగీకరి చిరో వారికే ఈ విషయములో దూతగా పంపఁ గోరెదను. నేను మా నాయనగారియొద్ద తమ ప్రత్యాభ్యాసమును చెప్పట భావ్యముగా నుండదు.

భోగ—అట్లే కానిండు. మీరు శ్రమపడ నక్కఱలేదు.

అనంతరము ఘనేంద్రుఁడు రాజకుమారునిచే ననుజ్ఞాతుడై నిష్క్రమించెను.

ఐదవ ప్రకరణము

“జూపరిభావిలో జ్యోతి చూచితిని”

భవనంది సుమిత్రునకు తన పిల్లను దూరమిచ్చుట కంగీకరింపలేదని చెప్పివేసెను. కొన్ని గడియలవఱకును భవనందిగారియిల్లు రాజుగారి వియ్యంకుని గృహ మగుదు నని యాశతో నుండినది. ప్రమతి శీఘ్రవివాహ సూచనాభిలాషతో కుమార భోగనాథుని దగ్గఱకు వెళ్లి యశనిపాతమువంటి ప్రతికూలవార్త వినినవాడయ్యెను. భోగనాథుని క్రుద్ధముఖము చూచినపు డతనిని బోధపఱచు ననకాశముగూడ లేకపోయినది. గణాక నియన మానము సక్రియమై యయ్యెను.

ప్రమతి ప్లానముఖముతో మామగారి దగ్గఱకు వచ్చి జరిగిన సంగతిని వివరించి చెప్పినవాడయ్యెను. నేర మాతయు ఘనేంద్రునిపై త్రోసివేసినాడు. భవనంది ఘనేంద్రు నేమియు ననఁజాలక భానుమతికి రాణియగు యోగములేదని విషణ్ణతతో ననెను. ధనంజయుని సంబంధమైనను మించిపోకుండ చూడు మనిమాత్రము ఘనేంద్రుని పిలిచి దృఢస్వరముతో పలికినవాడయ్యెను.

ఘనేంద్ర ధనంజయులు మఱియొకసారి కలుసుకొనిరి. నాయనగారి కంగీకరించి రని ఘనేంద్రుఁడు ధనంజయునితో నివేదించెను. అతఁ డాలస్యము సేయక తండ్రికి తెలియఁపఱచెను. ఆచార్య విషమసిద్ధి మిక్కిలి సంతోషముతో నా సంబంధమునకు స్వాగత మొసంగెను. సప్తమినాడు సూర్యాస్తమయమునకు ముందే యుగయు కుంభబస్థులకే కాక యనేక పౌరప్రముఖులకుఁ గూడ

ఈ శుభవార్త తెలిసినది. దశమిరాజే ముహూర్తమనికూడ యనేకులకు విదితమైనది. కొత్త బావమఱిదులు కాబోవు ఘనోద్ర ధనంజయులను వారి మిత్రులు శక్తిధర కాలనాథ మల్లికార్జును లభినందించిరి. భోగినాథుని పక్షమువా రసూయ చెందిరి. పూర్ణా నగధరులు రాజకాళమ్మ నీసన వ్యర్థ మగునేమో యని భయపడిరి. ఘనేంద్రుడు కార్య మగువఱకు నమ్మకుండెను. ఆ రాత్రి పూర్ణయెదుట రాజకాళి యీసంబంధము కాదని సూచించుచు నీక్రింది పాటలను పాడినది—

మేఘంబుపట్టెను మేనురం బగుచు
మోఘమే యగునమ్మ ముహూర్తంబు నమ్మ
అన్యనిమిత్తాన నచిరకాలమున
ధన్యుడు పాసీయధాండు నర్పించు
తడియదు భవనందితాతయిల్లి పుడు
నుడిగాలి యేతెంచి స్రుతి నిష్ఠుడుచు
జూదరిభాలో జ్యోతి చూచితిని
కాదని యెవ్వరు గలకు చెప్పంగి.

ఆటవ ప్రకరణము

వివాహధర్మవర్చ

కాత్యాయని శ్రీకాకుటనగరియందు ప్రసిద్ధిగల వైద్యురాలు. సర్వలోగములందు చికిత్స యామెకు జరిపినను ప్రణవైద్యమునం దామెనైపుణ్య మత్యధికము. రథినీకుమారితో సంవాదమునం దామెధర్మశాస్త్రప్రావీణ్యమును ముపాసకులు గమనించియున్నారు.

నవ్వనినాడు రాత్రి కాత్యాయని భోజనము ముగించుకొని నట్టింటికి వచ్చినది.

ఆమెకొమారితె కామనేన ముందే రెండు మెతుకులు నోటవేసుకొని సముద్రదత్తునిగారింటికి పండుకొనుటకు వెళ్లిపోయినది. సముద్రదత్తునికూతురు మధువాణిని విచియామె యుండుట కొన్ని సమయములందు మాత్రమే. మధువాణి కామె వ్రాణస్నేహితురాలు.

నరసగా వంటగది నట్టిల్లు పడకగదియు వీధిగడప కిరుప్రక్కల రెండురుంగులును పెరటిగడప కిరుప్రక్కల రెండురుంగులును కాత్యాయనియింటి సర్వాంగచిత్రము. అది సంవత్సరమున కొకసారి నేయించుకొను పూరిల్లు. అప్పటి కెనిమిది గడియల రాత్రియైనది. వీధితులుపు తీసియే యున్నది. కాత్యాయని యిప్పుడు వీధితులుపు వేసుకొని పడకగది చేరుటకు సిద్ధురాలుగా నుండెను. ఇంతట లోపల కొక కొత్తయవతి ప్రవేశించినది. ఎట్టి సుందరినిగూడ చూచి యాశ్చర్యపడని కాత్యాయని కనుల కామె యాశ్చర్యము కలిగించినది. ఆమెవయస్సు ముప్పదియైదుకు మించదు. ఆమెశరీరము తప్తస్వర్ణగౌరవము.

కాత్యాయని యామె యొక యాగంతు కాంగన యని గ్రహించినది. అందుకుండగిన వాక్యోపచారములు నడిచినవి. అవి యా నూతనవధూటి మార్గాయాసమును చాలవఱకు పోగొట్టినవి యని చెప్పవచ్చును. పిమ్మట కాత్యాయని యామె కూర్చుండుట కొకచాప యిచ్చి తాను వేటు చాపవై గూర్చుండినది. నూతన యువతి గూడ నానీనురా అయ్యెను. అనంతర మీక్రింది సంభాషణము వారిరువురికిని జరిగినది.

కాత్యాయన—అమ్మా! మీది యే
యూరు? ఏజాతి? నీపేరేమి?

ఇంద్ర—అమ్మా! మీది చంద్ర
శిఖరును గ్రామము. మేము బ్రాహ్మణులము.
నాపేరింద్రవతి.

కాత్యాయన—నీ భర్త సుఖముగా ను
న్నాడా?

ఇంద్ర—సుఖముగా నున్నా రనియే
తలంచెదను. వారి సుఖమున కేమియు లోప
ముండగూడదు.

కాత్యాయన—అతఁ డెక్కడ నున్నాడు?

ఇంద్ర—అదియే నాకు తెలియకున్న
ది. నేను నాభర్తను వెతకుచున్నాను. నా
సంచారమున కదియే కారణము.

కాత్యాయన—విషయ మిప్పటికి కొంత
బోధపడినది. అతఁడు నిర్దయుఁ డగు కిరా
తుఁడు. నీవు మోసగింపఁబడిన బేలవు.
దాని కేమి? నీవు నాయెంటి కతిధిని. నేను
వడిపెట్టెదను. ఒక గడియ చాలు వంటకు.
భోజనము ముగించినపిమ్మట మాట్లాడుకొన
వచ్చును.

అని లేవఁబోవును.

ఇంద్ర—అమ్మా! మీరు శ్రమపడ
నక్కఱలేదు. నే నేకభుక్తవ్రత మవలంబించి
యున్నాను. భర్తను చూచినఁగాని రెండవ
పూట భోజనమునేయ నని నా ప్రతిజ్ఞ.

కాత్యాయన—తనను విడిచి పాటిపోయిన
భర్తను వెతకుటయే యున్నాదము. దానిలో
నిది మఱియొక యున్నాదము. ఇంతకును

ఎవరిపిచ్చి వారి కానందము. ఆనందము
మాత్రమే కాదు, ధర్మముగాఁగూడ భాసిం
చును.

కాత్యాయనని తనభర్తను నిర్దయుఁ డగు
కిరాతుఁ డని టిట్టుటయు, పిమ్మట పతివ్రతా
ధర్మమునకు విరుద్ధముగా నుపన్యసించుటయు
నిందనీతికి కిట్టలేదు. అందువలన నా యతిధి
గృహస్వామికి కొంచెము ప్రతికూలముగా
నిట్లు మాట్లాడినది. —

“అమ్మా! పతివ్రతగా నుండుటయే పిచ్చి
యని మీ రనుచున్నట్లున్నది. మీవంటి
పెద్దలతో వాదించుటకు నాకు శక్తి చాలదు
గాని మన యార్యగోష్ఠులలో నేను వినినంత
వఱకు స్త్రీలకు పతిభక్తికంటె మించిన
ధర్మము లేదను ముఖ్యసూత్ర మెన్నడును
ఖండింపఁబడియుండలేదు.”

కాత్యాయన—స్త్రీలను బానిసలవలె నేల
నెంచు పురుషుల గోష్ఠులలో నిట్టి కపట
ధర్మసూత్రము ఖండింపఁబడకుండుట వింత
గాదు.

ఇంద్ర—అమ్మా! సాధారణ మను
ష్యులు స్వార్థప్రేరితులు గావచ్చును గాని
శాస్త్రకారులు స్వార్థప్రేరితు లనుట సాహ
సము. శాస్త్రము పతివ్రతను శ్లాఘింప
చున్నది. మూలశాస్త్ర గ్రంథములు నాకు
రాకపోయినను మా గురువుగారు జటాముని
రచించిన ధర్మమంజరి నాకు కంఠస్థము
గా వచ్చును. దానిలోని యొక్కొక్క ద్విప
దయు మూలపచనాధారము గలిగియే
యుండును. దానిలోనుండి యొక ద్విపదను
చదివెదను, కనుఁడు.

పతిగొల్పు నిల్లాలు పాపము ద్రుంచి
పతితోడ దివి కేగు నతికీర్తి మించి.

కాత్యాయన—(నవ్వుచు) శాస్త్రుకర్తలు
గూడ సాధారణమనుష్యులే కాని దేవ
లోకమునుండి దిగిరాలేదని తెలుసుకొనుము.
ఒకశ్రీ రచించిన ధర్మశాస్త్రము లో చుండి
యొక ద్విపద చనివెదను. అది యెట్లు చెప్ప
చున్నదో చూడుము.

భార్య నారాధించు భర్త తరించు
భార్యయే భర్తకుఁ బరము చూపించు.

ఇంద్ర—(కొంచెము సపరిహాసముగా)
ఈ ధర్మశాస్త్రము రచించిన మహాత్మురా
లెవరో ?

కాత్యాయన—సీవు చదివిన నీతివచనపు
మూలశాస్త్రము రచించిన మహాపురుషుడు
వలె నామెయు నొక మనిషియే. ఆమె
మహాత్మురా లగుటకుమాత్ర మామె రచిం
చిన ధర్మశాస్త్ర మింకను ప్రాతఃపఠలేదు.
ఎంత పాడునీతి మైనను ప్రాతఃపఠనవిమ్మట
పావన మగు సనాతనధర్మముగా మాఱును.
అప్పుడు శాస్త్రుకర్త యెంత వంచకుఁ డైనను
ముషిగా గౌరవింపఁబడును.

ఇంద్ర—శాస్త్రోక్తు లన్నియు వంచ
కోక్తులే యనెదరా ?

కాత్యాయన—కొన్ని హితోక్తు లుండ
వచ్చును. అంతమాత్రమున గ్రంథ మంతయు
గ్రాహ్యమని తలంచుట పొరపాటు. ఉదా
హరణార్థముగా కొన్నిస్థలములు చూపెదను.
అప్పుడు నీకు శాస్త్రములవైఖరి బోధపడు
ను. తండ్రికి డబ్బిచ్చి కాని, గో విచ్చి కాని
గొనుకొనినవాడును శ్రీలకు భర్తయే.

పుట్టింటివారిని చావఁగొట్టి తా నేడ్చుచుండు
సంహరించినవాడును భర్తయే. నిద్రలో
గాని, మత్తతలోఁగాని చెబిదినవాడును
భర్తయే. వింటివా శాస్త్రములరహస్యము.
ఇట్టిపాపంబుల నారాధించుటయే శ్రీలకు కలఁగు
ధర్మమట. నోరులేని మనజాతి నడంచుటకు
పుకపు లెన్ని యుపాయముల నైనఁ బన్ని
యున్నారు. మన మబలము. వారికి
బలము గలదు. బలమే శాస్త్రము.

ఇంద్రవతికి కాత్యాయని వాదనైపుణ్య
ము బోధపడినది. వాదము పెంచుట యామె
కిష్టము లేదు. అందువలన నామె ప్రకృతము
ననుసరించి వాదము నుపసంహరింపఁ దలంచు
చు నిట్లనినది.—

“అమ్మా! నాపతి నన్ను డబ్బిచ్చి కాని,
గోవు నిచ్చి కాని కొనలేదు. నా పుట్టింటి
వారిని గొట్టి యడహరింపలేదు. నన్ను
నిద్రలోఁగాని, మత్తతలోఁగాని మోసగింప
లేదు. మాతండ్రిగారు నన్ను పవిత్రవివాహ
వేదికపై నగ్నిసాక్షికముగా దానము చేసి
యుండిరి. అందువలన నాభర్తకు నేను ధర్మ
పాశబద్ధయగు భార్యనైతిని.”

కాత్యాయన—(నవ్వుచు) వెట్టిదానా!
మనశాస్త్రములలోని మఱియొకవింత యిది.
తండ్రి కన్యను దానము సేయునెడల తండ్రి
కుండునధికారమే ప్రతిగ్రహీతకు సంత్ర
మించును. తండ్రికి తనపిల్ల ననుభవించు
నధికార మెంతమాత్రమును లేదుగదా! ఆ
యధికారము ప్రతిగ్రహించినవాని కెట్లు
వచ్చును? అలాడు స్వీకరింపఁబడిన పిల్లకు
పెంపకపుత్రుఁడై కావచ్చును. అమ్మాయీ!
ఇది కన్యాదానపుసాగము.

కాత్యాయని వాదనైపుణ్యము ఇంద్ర వతికి మఱిత బోధపడినది.

ఏడవ ప్రకరణము

“పరపతివత యనగా వచ్చుచానిన”

కాత్యాయని—అమ్మాయీ! ఈవాదముల కేమిగాని నీచరిత్ర నాకు తెలుసుకొనవలెనని యున్నది. నీ కుపకారము నేయుటకు నా కేమియైన నవకాశము చిక్కునెడల సంతోషించెదను. నీచరిత్ర పూర్తిగా తెలిసిన పిమ్మట నా కట్టి యవకాశ మున్నదో లేదో బోధపడును.

ఇంద్ర—అమ్మా! ఈ ప్రశ్న నాకు సంతోషకరముగా నున్నది. అడుగకముందే నాకథ యంతయు మీయొద్ద చెప్పవలెనని యనుకొన్నాను. వినుడు. ఈ యూరే నా పుట్టిలు. సుదాసద్ధుఁ డగు గౌతమ పతంగావధాని మా సవతియన్న.—

కాత్యాయని—(ఆశ్చర్యముతో) చిన్నమ్మాయీ! నీవా? ఆశ్చర్యముగా నున్నది. పోల్చుకొ లేకపోయినాను. చిన్నతనములో మేము నిన్ను చిన్నమ్మాయీ యను పేరుతో నేపిలుచుచుండెడివారము మీతండ్రిగారు నీకు నామకరణము చేసిన యింద్రవతి యను పేరు మాకు తెలియనేతెలియదు. ఎంత కాలమునకు చూచితినమ్మా నిన్ను. నీకుగని పేరు రణకుంభుఁడు కాదా?

ఇంద్ర—ఔను. నా పెండ్లి అయిన కొన్నాళ్లలో నా తల్లిదండ్రులు చనిపోయిన పంగతి మీకు తెలిసియేయుండును.

కాత్యాయని—తెలుసును. అల్లునిది గొప్ప పాద మని మే మందఱము నష్టపడనుకొని నారము.

ఇంద్ర—నే నత్రవారింటికి కనకపురము వెళ్లిపోతిని. ఆరోజు మొదలుకొని యిదివఱకు నేను పుట్టిల్లు మొగ మెఱుంగను. నా భర్తకు కనకపురములో సామంతుని నేనలో నుద్యోగ ముండెడిది. తనమీఁది యధికారతో తాను దెబ్బలాడి కని పోగొట్టుకొనినారు. పెద్ద లార్జించినసొత్తు రెండువేలు కార్నాపణముల వఱ కుండినది. దానిని పెట్టి చంద్రదళిలో భూమికొని వ్యవసాయ మారంభించినారు. పట్టణములో బుట్టి పట్టణములోఁ గడి కొనకు గ్రామమునని నైతిని. రెండేండ్లు చక్కగానే కడచినది. పిమ్మట శ్రీకాకుళము వెళ్లి యుద్యోగమునకు ప్రయత్నించెద నని చెప్పి తా నిల్లు విడిచిరి. విడిచినవా రిప్పటివఱకును పికరులేదు. మా అన్నయ్యకు నే నెన్నియో సారులు రాజధానికి వచ్చువారి ద్వారా కంఠుర్లు పెట్టితిని. నీభర్త యిచ్చటికి రాలే దని మాత్రమే యతఁడు వారిద్వారా ప్రత్యుత్తర మిచ్చి కృప్తిచెందెను. చెల్లె లేమి బుట్టించి పడుచున్నదో కనుగొనుట కొకసారి యైనను రండయ్యెను. తనవదినెగారి కూతురు నింద్రతీర్థమునకు వచ్చి తనకొనివెళ్లి పెంచిన వానికి చెల్లెలిసంగతి జ్ఞప్తికి రాలేదు అందఱికిని భార్యబంధువు లాత్మబంధువులు!

కాత్యాయని—మీ యన్నయ్య తన వదినె గారి కూతురు నెంతయో నిస్సావధిబుద్ధితో లేక భార్యప్రీతివలన పెంచుచున్నాఁ డని నీవు భ్రమపడవలదు. ఆపిల్లబోలెఁడుఆస్తితో వచ్చినది. ఆసొత్తునడ్డి యాపిల్లవంటివానిని నలువురు వ్యక్తులను పోషించుటకు సరిపోవును. దానికేమి గాని, నీకుపిల్లలా?

ఇంద్ర — ఒకకొడుకు, ఒకకూతురు ను. పదియేండ్ల వయస్సు మించియు మించకుండునపుడే కొడుకు మేనమామగారింటికి వెళ్లి యచటనే యుండి చదువుకొనెదనని శ్రీకాకుళమునకే వచ్చివేసెను. మామయ్యా పిల్లవానిని తనయింటికి చేరనియక ధర్మశాలలో బస చూపించి వాడు కుదిర్చినాడట. వాడు చదువు ముంచి రాజుగారి సేవలో మంచి యుద్యోగములో ప్రవేశించినాడని విన్నాను. వాడు కబురు చెట్టలేదు సునుండీ! వైవాళ్లు చెప్పినసంగతి.

కాత్యాయన — ఆడపిల్ల యెచ్చట నున్నది?

ఇంద్ర — పిల్ల నీ రాక్షసానిలోనే యుండు నొక సైనికోద్యోగస్థున కిచ్చివేసితిని. అతడు రెండవ పెండ్లివాడే యైనను అతని స్థితిగతులు బాగుండుటచే నిచ్చితిని.

కాత్యాయన — కౌశికకామపాలునకా? అతడీమధ్య చంద్రవల్లి వెళ్లి యొక పిల్లను కొనుక్కొని వచ్చెనని జను లనుకొన్నారు.

ఇంద్ర — కౌశికకామపాలునకే యిచ్చితిని. అమ్మితి నన్నమాటమాత్రము సర్వాబద్ధము. పెండ్లిఖర్చులుమాత్ర మతడు పెట్టుకొన్నాడు. అతని స్థితిగతులను గుఱించి నేను గొప్పగా వింటిని. వాస్తవమేనా నేను విన్నది?

కాత్యాయన — సుమారు లక్ష కార్షాపణములతనికి పితౄర్జితమైన సొత్తు గలదు. రాజకీయసేవలో నతడు సహస్రపతిగా నున్నాడు. సహస్రపతికి పెయికార్షాపణములు నెలకు జీతముదొరకును. శ్రీశ్రుకాలములో నతడు దండనాయకుఁ డగుటకు సంభవ

మున్నది. అప్పుడు జీతము చతుర్గుణమగును. పెయివరాలు జీతము దొరకు చన్నమాట. నీ కూతురిప్పుడు రాణిగారియొద్ద ప్రధానచేటిక లిద్దరై నొకతెగా నున్నది. చేటిజనాధ్యక్షురాలికి పిమ్మట ప్రధాన చేటికోద్యోగమే యంతఃపురమున గొప్పది. ఆమెకు నూలుకార్షాపణములు జీతము ప్రత్యేకముగా దొరకును. ఆపిల్ల పేరు హేమాంగియే కాదూ?

తన కూతురుయొక్క మైశ్వర్యమును విని యింద్రవతిభుజము లుప్పొంగినవి. ఆమె సంతోషముతో నిట్లనినది. — ఔను. నాపిల్లపేరు హేమాంగియే.

కాత్యాయన — కొడుకుపేరేమి ?

ఇంద్ర — విష్ణుశర్మ.

కాత్యాయన — విష్ణుశర్మయూ? నీవు రెండు రత్నమును కనియున్నావు నీ కొడుకు శ్రీకాకుల వీరయువకులలో మేటియై వెలుగుచున్నాడు. ఎత్తగానే సేనాపతి వానికి శతపతిపదవి నిచ్చియున్నాడు వాని కిప్పుడు రెండువందల కార్షాపణములు నెలకు జీతము.

ఇంద్రవతినంతోషము ద్విగుణించినది. అయినను ఆమెకునప్పులో నొక కొఱంత బాధించెను. అది యేది? ఇంతపదవికి వచ్చిన కొడుకు తనప్రక్కకు వంగివాలలేదు సరియే కదా యొక కబురైనను పంపలేదు. అల్లుడు పంపకుండుట కతడు పరాయివాడు. కొడుకు పంపకుండుటయే యామెకు కష్టముగా తోచినది. కొనకు వాడు బాగుండిన నాకు చాలు నని యామె యనుకొనినది. కొడుకు

కెంత యుపేక్షించినను తల్లిప్రేమ చెక్కు చెదరదాగదా!

కాత్యాయని మఱియు నిట్లు ప్రశ్నించి నది.—“చిన్నమ్మాయీ! నీ విల్లుబయలు దేటి యెన్నాళ్లయినది?”

ఇంద్ర—నెలరోజు లైనది. భగవాన్ జటాముని నీవు ప్రయత్నించి వెతకిన నీభర్త నీకు తప్పక లభించు నని నా కారూఢము చూచి చెప్పినారు. అందువలన వెతకుటకు బయలుదేరితిని. ఇంద్రుల్లి మొదలుకొని రాజధానివఱకుఁగల గ్రామము లన్నియును వెతకితిని. ఎచ్చటను కన్పట్టుటలేదు. రాజధానికి వచ్చి పిల్లల నోసారి చూచుకొని పోవచ్చుననియు, నిచ్చటఁగూడ వాని వెతక వచ్చుననియు నీలాగున వచ్చితిని. ఈ రాత్రి యిచ్చట తలదాచుకొని తేపు నాకూతురు గారింటికి నెల్లెదను.

కాత్యాయని—అట్లే కానిమ్ము. అటుకు లున్నవి. ఫలహారము చేసెదవా?

ఇంద్ర—అక్కఱలేదు.

కాత్యాయని—నీ మగఁ డిట్లు విడుచుట కుద్యోగకాంతయేనా హేతువు? వేట కారణ మేదియైనఁ గలదా?

ఇంద్ర—వారు చెప్పిన కారణ మిది యొక్కటియే. వారు బయలుదేలుటకు ముందు జటాముని శిష్యుఁడు విమలుఁ డను బ్రాహ్మణుఁడు మాయింటికి వచ్చి కదిరోజు లుండెను. నేనా బ్రాహ్మణుని మిక్కిలి గౌరవ ముతో చూచుకొంటిని. అది నాభర్త కసూయ జనింపఁజేసెనేమో యని నాయను

మానము. అతఁ డుండినంత కాలము నాభర్త ముఖము ప్రసన్నముగా నుండలేదు.

కాత్యాయని—నిశ్చయముగా నసూయవల ననే నీభర్త యిట్లు విడిచి పఠారి యయ్యెను. నీవు గొప్ప పతివ్రతవుదా! ఏల భర్తయిష్ట మునకు వ్యతిరేకముగా నతిథి నాత గొప్పగా గౌరవించితివి?

ఇంద్ర—కట్టుబాటుగల యిల్లాల నగు దునేకాని నే నంత వీర పతివ్రతను గాను.

ఇంద్రవతిమాటకు చమత్కారముగా కాత్యాయని యిట్లు జ్ఞాపించి పలికినది—

“నీవు జితేంద్రియురాలవేకాని యొకరికి బానిసవు కావన్నమాట. వీరపతివ్రతయనఁగా నచ్చబానిస.”

ఎనిమిదియవ ప్రకరణము

సుడిగాలి

ధనంజయునకు ఘనేంద్రకాలనాథ మల్లి కాద్భుతులు గొప్పస్నేహితులే యైనను వారి కంటె నంతరంగ స్నేహితుఁడు మఱియొకఁ డున్నాఁడు. మనయింద్రవతి కుమారుఁడు విష్ణుశర్మయే యతఁడు. చాలబీదవాఁడుగా నుండి కష్టపడి చదివి ముందుకు వచ్చినందున నా యువకునిపై నాచార్యునకు నాచార్య పుత్రునకుఁగూడ మిక్కిలి యభిమానము.

విష్ణుశర్మ యిరువది సంవత్సరములు వయస్సు గలవాఁడు. ఇంద్రవతి వీనిని తన పదునైదవ సంవత్సరమున కనినది. ఇంద్రా వతి విష్ణువను కుమారుని లోకరక్షకుని కను నను జటాముని దీర్ఘదర్శనవార్త నితఁడు తన

తల్లితండ్రులు తనచిన్నతనములో చెప్పుకొను చుండగా వినియున్నాడు. అది మొదలు కొని యితడు తానే యారక్షకపురుషుడనని యభిమానించుచుండును. ఇంద్రవతి నే ఇంద్రావతియని వానిదృష్టి. హస్తవర్ణభేద మంతగా పాఠింప నక్కఱలేదని వాఁడనుచుచుండెడివాడు.

విష్ణుశర్మ బాల్యమునుండి మిక్కిలి చురుకుదనము గలవాఁడు. ఏకసంత్రాగహి. అద్వితీయమేధాశాలి. మంచి శారీరబలము గలవాఁడు. ఇష్ట డతఁడు శత్రుపక్షిలో నదృశ్యముగా గుణములను తెచ్చుకొనినాడు. బాల్యమునుండి యతనియందు డాఁగియుండిన యభిమాన మిప్పుడు విజృంభించినది. అచార్యము అవ్యభిచారము అహింస జిహ్వా నిగ్రహణము మిథ్యాప్రలాపవర్జనము అస్థిల ప్రలాపవర్జనము అద్రోహబుద్ధి — ఈ సప్త మర్యాదల నతఁడు మిక్కిలి పొగడుచుండును. భోగనాథకూటముపై నతని కపార ద్వేషము. జూదరు లనిన నతనికి తలనొప్పి. కాళికు లనిన నతని కత్యంతజగుష్య. కాత్యాయని యుచ్చృంఖల వ్యభిచారిణి యని యతనిభావము.

అతని యుద్దేశములను పరీక్షించునెడల నతఁడు చెడ్డవాఁడని యెవ్వరు ననజాలరు. సూక్ష్మదృష్టి గలవారు మాత్రము కనిపెట్టఁ దగిన రెండుమహాదోషము లతనియొద్ద నుండి నవి. ఒకటి యాలోచింపకుండ తాత్కాలి కాభిప్రాయవాత్యానుసారముగా నొకరిని గుఱించి తీర్చిచ్చుట; ఇంకొకటి దురహంకారము.

ఇంద్రవతి కాత్యాయనితో మాట్లాడు నమయముననే విష్ణుశర్మ దశమయునితో నొక ముఖ్యవిషయమును గుఱించి ప్రసంగించినాడు. వారినంపాదము సంతతి నిచ్చుట వెల్లడించుట యచాక్షరకము. సారాంశమును చెప్పెదము.

సోమవారమునాడు రాత్రి రాజకాళి వెల్లిపోయినపిమ్మట భవనందిగారి వీధి యరుగుపై నొకక్షణకాలము సగధరుఁడును భానుమతియు నుండుట తటస్థించిన సంగతి మాపాక కులకు తెలుసును. ఆసందర్భములో విష్ణుశర్మ వీధిలోనుండి పోవుచున్నాడు. దురదృష్టవశమున వాని దృష్టిభవనంది యరుగుపై ప్రసరించినది. భానుమతీసగధరు లొక యరుగుపై నన్యోన్య సన్నికృష్టులయి యుండుట యతనికి గోచరించినది. అంతియేగాదు, తనను జూచిన తత్క్షణమే భానుమతి త్వరితగతిలో లోపలకుఁ బోయి తలుపువేసుకొనుట గూడ నతనికి కన్నటివది. భానుమతి తన యావేశములో లోపలకు పోవునపుడు వీధిలోని విష్ణుశర్మను గమనించియుండకపోయినను అతఁడు మాత్రము తనను జూచియే యామె యపక్రమించెనని భ్రమపడినాడు. తత్క్షణమే యతని దృష్టిలో భానుమతి కన్యాత్వము సురక్షితముగా నుండలేదను నపోహ కలిగినది. తాను ప్రాణముకంటె నధికముగాఁ బ్రేమించు తన గురుపుత్రున కొక యపవిత్ర కన్య తటస్థించుట యతనికి కీటలేదు. అతఁడు తాను చూచిన సంగతి సంతటిని వివరించి భానుమతీవివాహము తన కిష్టము లేదని ధనంజయునితో పర్యవసానము తేల్చినాడు. ధనంజయుని బుద్ధి విఠిగిపోయినది. విష్ణుశర్మ

యబద్ధమాడఁడని యతని విశ్వాసము. వాస్తవముగా నతఁ డబద్ధము గూడ నాడలేదు. సందర్భము తెలియక యతఁ డపోహపడి నాఁడు. ఏమియు విమర్శింపక ధనంజయుఁడు తన యంధస్నేహితు ననుసరించిన యంధుఁడైనాఁడు.

మఱి యేమున్నది ? ఆరాత్రియే విష్ణు ధనంజయులిద్దఱును ఆచార్యునియొద్ద నీ విషయమును దాఁకికములేక నివేదించినారు. అతఁ డీ యిద్దఱి కనుసరించిన మూఁడవ యంధుఁడయ్యెను. దరిద్రుఁడగు తన పిన తండ్రి మనుమఁడు ప్రేమించినపుడు తా మా పిల్లను చేసుకొనుట యన్యాయమని గూడ నతనికి తోచింది. పిల్లను స్వాధీనపఱచుకొనియుండిన నగధరు నుల్లంఘించి తాను భానుమతిని కోడలినిగా చేసుకొనుట యాయవనన్న బాంధవునకు శాశ్వతాపకారము చేసినట్లగునని యతఁడెంచెను.

ఇంకేమున్నది ? మఱునాఁడు సూర్యోదయమగుటయే తరవాని. ఆచార్య విషమ సిద్ధి గణపాంతనము కుదురలేదను వ్యాజముచే నాచార్యభవనదితో తన ప్రత్యాఖ్యాన వార్తను తెలియజేసినవాడయ్యెను. పూర్ణానగధర ఘనేంద్రు లాసమాచారము తెలుసుకొని రాజకాళి వాఙ్మహిమ యిది యని యాశ్చర్యపడిరి. రాజకాళి యుదహరించిన సుడిగాలి యీ విధముగా వీచినది.

తొమ్మిదియవ ప్రకరణము

పుత్రుని పాకువ్యము

బుధవారమునాఁడు ప్రాతఃకాలమున నింద్రవతి తనయల్లునియింటికి చేరినది. అల్లు

డత్తగారిని మిక్కిలి గౌరవముతో రాబట్టుకొనెను. కూతురు తల్లి కతిప్రీతితో స్వాగత మిచ్చినది. కామపాలునకు ప్రథమభార్య యందు పిల్లలు లేరు. ద్వితీయభార్య హేమాంగి కొలఁదిమానముల క్రిందటనే యింటికివచ్చినది. అందువలన నాయింటి కుటుంబ మంతయు నాదంపతు లిద్దఱే. కామ పాలుఁడు నలువదియైదు సంవత్సరములు గడచినవాఁడైనను దృఢకాయుఁడుగా నున్నందున వార్ధకప్రారంభచిహ్నము లేమియు నతనియందు కన్పట్టవు. హేమాంగి ఁదునెనిమిదియవ సంవత్సరము ప్రారంభించిన యువతి. ఆయోధశ్రేష్ఠున కామె యనుంగు నాయిక. ఆసంపన్నగృహస్థున కామె ముద్దు భార్య. ఆ కామతింత్రవిశారదున కామె ప్రియశిష్యురాలు. ఆప్రాధనరసున కామె లీలానఖి. ఆహాస్యరసప్రియున కామె యంతరంగ విదూషకురాలు.

ఇంటిదగ్గఱ హేమాంగి కేసనియును లేదు. భోజనము నేయఁగానే కోటకువెళ్లి సాయంకాలము వఱకు రాణిదగ్గఱనుండి యామె వచ్చుచుండును. ఇంటివనులు నెఱవేర్చుటకు దాసీదాసాదు లున్నారు. తాను రాణికి చేటిగా నుండుట గడియకకాదు. అది యొక గౌరవము. భావిలో తన భర్తయధికార విజృంభణమున కది యనుకూలించఁగలదని యాశ.

అల్లుఁడును, కూతురును చేసిన గౌరవమువలనను, వారిమృదూక్తులవలనను వారు తనపై నింతకుముం దనాదరము చూపుచున్నారేమో యనుభ్రమ వీడిపోయినది.

పిమ్మట వారిచే నభ్యనుజ్ఞాతయై యొక గుఱ్ఱపుబండ్డిపై తన కుమారుని బసకు వెల్లినది. నౌకరు లోపలకు వెల్లి విష్ణుశర్మతో మీ అమ్మగారు వచ్చిరని తెలియజేసెను. ఆ మాట వినఁగానే యతఁడెంతో యానందముతో నెంతయో ప్రీతితో చిరకాలమునకు తన దగ్గఱకు వచ్చిన తల్లి నెదుర్కొనవలసి యుండెను. అతఁడట్లు సేయక నిరాదరస్వరముతో లోపలకు రమ్మనుమని యొకమాట చెప్పెను. అతఁడప్పుడువండుకొనుచున్నాఁడు.

బండ్డివానిని పంపివేసి యుండ్రవతి లోపలకు ప్రవేశించినది. వంటింటివఱకు నిరాఘాటముగా వెల్లినది. లోపలకు వెల్లి వంట సేయు కుమారుని చూచినది. ఆమెకండ్లకతఁ డద్భుతరేఖతో కన్నటినాఁడు. నాగర్భమునందు పుట్టినవాఁ డిట్టి యుత్తమచ్ఛాయతో వెలుగు చున్నాఁడా యని యామె యుప్పొంగినది. అయ్యో! దిక్కులేనివాఁడువలె తనవంట తానే చేసుకొనుచున్నాఁడా యని భేదించినది.

తల్లినిచూచిన పిల్లవాఁడు లేచి పాదములపై బడవలసియుండెను. అతఁ డట్లు సేయలేదు. మంచిమాటలచే స్వాగతమైన సీయవలసియుండెను. అది గూడఁ జేయలేక. కొనకు కుశలప్రశ్నయైనఁ జేయవలసియుండెను. అదిగూడ నతఁడు చేయలేదు. ఆలోకరక్షణోత్సకుఁడు ఆధర్మాభిమాని తనకన్న తల్లిసట్లు నిర్లక్ష్యము సేయఁ గారణమేమి? ఆమె హేమాంగిని వృద్ధుఁడగు కామపాలునకు శుల్కము పుచ్చుకొని యమ్మివేసెననుభావ మతని మనస్సులో పడియుండెను. అందు

వలన నతని దృష్టిలో తన తల్లి మాంచమమ్మకొను కటికదానివలె కన్పట్టినది. ఇంక నతనికి గౌరవమెట్లుండును?

“నాయనా! బాగున్నావా?” అని తల్లియే ముందుగా కుశలప్రశ్న చేసినది.

“ఏమి బాగు? నీవు చేసిన పనికి తలవంచుకొని నగరిలో తిరుగుచున్నాను. కటికవానికైన దయ యుండునుగాని నీకు దయ లేకపోయినది. రత్నమువంటి పిల్లను వేలకు విలువైన పిల్లను సామంతకుమారులు కోరఁదగిన పిల్లను ఒక వృద్ధున కమ్మివేసితివి. ఒక పొట్టకు నీకు ధన మంత కావలసియుండెనా? నేను చచ్చిపోతి ననుకొంటివా? నిన్ను నేను పోషింపలే ననుకొంటివా?”

మంచిస్థితికి వచ్చియున్నాఁ డనుకొన్న కొడుకువలన తల్లి వినినమాట లివి. ఆమె నిలువున స్తరైపోయినది. కూర్చుండు మనియైనఁ జెప్పక యతఁడు చిరకాలమునకుఁ జూచిన తల్లిని చావఁ జీవాట్లు పెట్టుచున్నాఁడు.

ఇంద్ర — వీమి యీ అన్యాయపు మాటలు? నేను పిల్ల నమ్ముకొన్నానా? ఆ పిల్ల యొకజడవస్తువుగాదు. అడిగి కనుక్కొను మాపిల్లను. మామ్మాలు తా నిష్టపడినందున నే నా వివాహము చేసితినిో లేక యమ్మి వేసితినిో నీకు బోధపడును. ఇంతకును నా ప్రారబ్ధ మిట్లున్నది. ఇల్లువిడిచిన భర్త యిది వఱకు రాలేదు. కడుపున కనుక్కొనిన కొడుకు ముందువెనుక లేమియు నాలోచింపక తూలనాడ నారంభించినాఁడు. అన్నముందే విడిచిపెట్టివేసినాఁడు. భగవాన్ జటా

ముని చెప్పినట్లు — ఎవరి త్రోవ వారే చూచుకొనవలెను. నీవు నాకు తిండిపెట్ట నక్కఱలేదు నీవు బాగుం న నదియే నాకు చాలును. కటికిదానికంటె నిద్రియురాలగు తల్లిసహవాసమువలన నీవు చెడ నక్కఱ లేదు. నేను పోయివచ్చెదను.

ఇప్పుడైనను విష్ణుశర్మకు తల్లికాళ్ల పైబడి యామెను సమాధానపఱచుట కవ కాళ మున్నది. అతఁడు తన తెలివితక్కువ నంగీకరించు స్వభావము గలవాఁడు కాఁడు. అందువలన నతఁ డాయవ కాళమును జూట విడిచి యుత్తరప్రసంగమువలన స్థితిని మఱింత పాడుచేసెను.

“నలువదియైదు సంవత్సరముల ముసలి వానికి శుల్కము లేక నీ విచ్చినమాత్రము న దోషమునుండి తప్పించుకొనఁగలవా? చిన్న పిల్లల కేమి తెలుసును? నాలుగు నగలుపెట్టిన తత్కాలసంతోషమువలన వారూరకుందురు. ఆమెద్లాడిన యెద్దయిన నాపిల్లను మర్యాదగా నుంచినాఁడా? కోటకు చేటిగా నానోరులేని పిల్లను కుదిర్చినాఁడు. అది తన భావి కభివృద్ధి కరమట. అంతకంటె గుడిచేటినిగా చేసిన కొంతమేలు. నీ యనాలోచితక్రియవలన నా తండ్రికి చేటిపిత యనియు నాకు చేటిభ్రాత యనియు మచ్చలు వచ్చినవి. భోగనాథ బాబు హాస్యప్రసంగములకు తలలాడించు టయే రాణిగారి ప్రధానచేటికల ముఖ్యో ద్యోగము. ఎంత యవివేకకార్యములు చేసిన తల్లియైనను ఆమెచు పోషించుట కొడుకువిధి గాన నీకు నాయంట పోషణకు లోపముండదు గాని నీవు నాయంట దిగక కూతురుగారి యంట దిగి గుఱ్ఱపుబండి యెక్కి యవమాన

గ్రస్తుఁడగు కొడుకును పరామర్శించుటకు వచ్చియున్నావు.

ఇంద్ర—ఇప్పుడు నీతోవాదించిప్రయో జనము లేదు. ఇంత పరుషమైన చీవాట్లు నా భర్తవలనఁగూడ నేను తినలేదు. ఉద్యోగమయినది మొదలుకొని యిదవఱకు తల్లిని తొంగిచూచి వంగివాలని నీవు గొప్ప ధర్మ శాస్త్రవేత్తవలె నుపన్యసించుచున్నావు. భగవాన్ జటాచు నిశిష్యురా లీ కసురుకాయల వలన నుపదేశములను విన శవసరములేదు. చీవాట్లతోఁ గూడిన నీ తిండికొఱ కిచ్చుటకీ నేను రాలేదు. నా కూతురింట కాళ్లుదాచు కొని తినుటకుఁగూడ నేను గాలేదు. నా భర్తను వెతకుటకు నేను వచ్చితిని. మీ యిద్దఱిని చూచి వెళ్లిపోవలె నని యిచ్చట నొకసారి దిగితిని.

విష్ణు—ఇంక నది యొక్కటి బాకీ. నా తండ్రిని నేను వెతకి కనిపెట్టి నీ కొప్పగించె దను. నీ కెందు కూరూరఁ దరుగుట? ఒక స్త్రీ యెంటరిగా తిరుగుట యెంత యవిచారిత కృత్యమో నీకు తెలియకున్నది.

ఇంద్ర—నా కది గుర్వాజ్ఞ.

విష్ణు—నిన్ను గురువు ఊరూరఁ దిరుగు మన్నఁడా?

ఇంద్ర—నీ పతిని నీవు వెతకుమని నన్ను గురు వాఙ్మపించెను.

విష్ణు—(ఒకమెట్టు దిగి) నమ్మకమైన యొకమనిషిని సహాయ మిచ్చెదను. నీవొంట రిగా తిరుగుటను నేనుపేక్షింపజాలను.

ఇంద్ర—నీ విచ్చిన చీవాల్లే నాకుఁ జాలును. మఱియేమియు నీయనక్కఱలేదు.

విష్ణు — యధార్థవాదీ బంధువిరోధీ యన్నాఁడు నీతిశాస్త్రుఁడగుఁడు

ఇంద్రవతి యింక నచ్చట నిలువనొల్లక త్వరితగతితో నిష్క్రమించినది. ఇట్టి కష్టము లామెకు పరిచితములే. పుత్రుని పాపపర్యము వలన నామె వైరాగ్యము మఱిత హెచ్చినది. అన్నగా నామె కొమారితెయింటికే

వెళ్లెను. ఆ చచ్చట తన పరాభవము నామె వెల్లడించుకొనక గంభీరముగానే యుండినది.

ఇచ్చట విష్ణుశర్మ ఖిన్నుడైనను తనను తాను సమర్థించుకొనుచున్నాఁడు. తల్లి చేసినది తప్పే యని యతని యపిచార్యుడృష్టే. తప్పే కావచ్చును గాని నీవు తల్లిని పరాభవించుటమాత్ర మకాలోచిత మని యతని మనస్సాక్షి మెల్లగా నణగెను. మనస్సు మాత్ర మా నణుకు. లక్ష్యపెట్ట తన కృత్యము నుచ్చద్వనితో సమర్థించుచున్నది.

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మాత్రవ్యాధులకును శగ(గనేరియా)వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనివెట్టబడినదివ్యాషధము

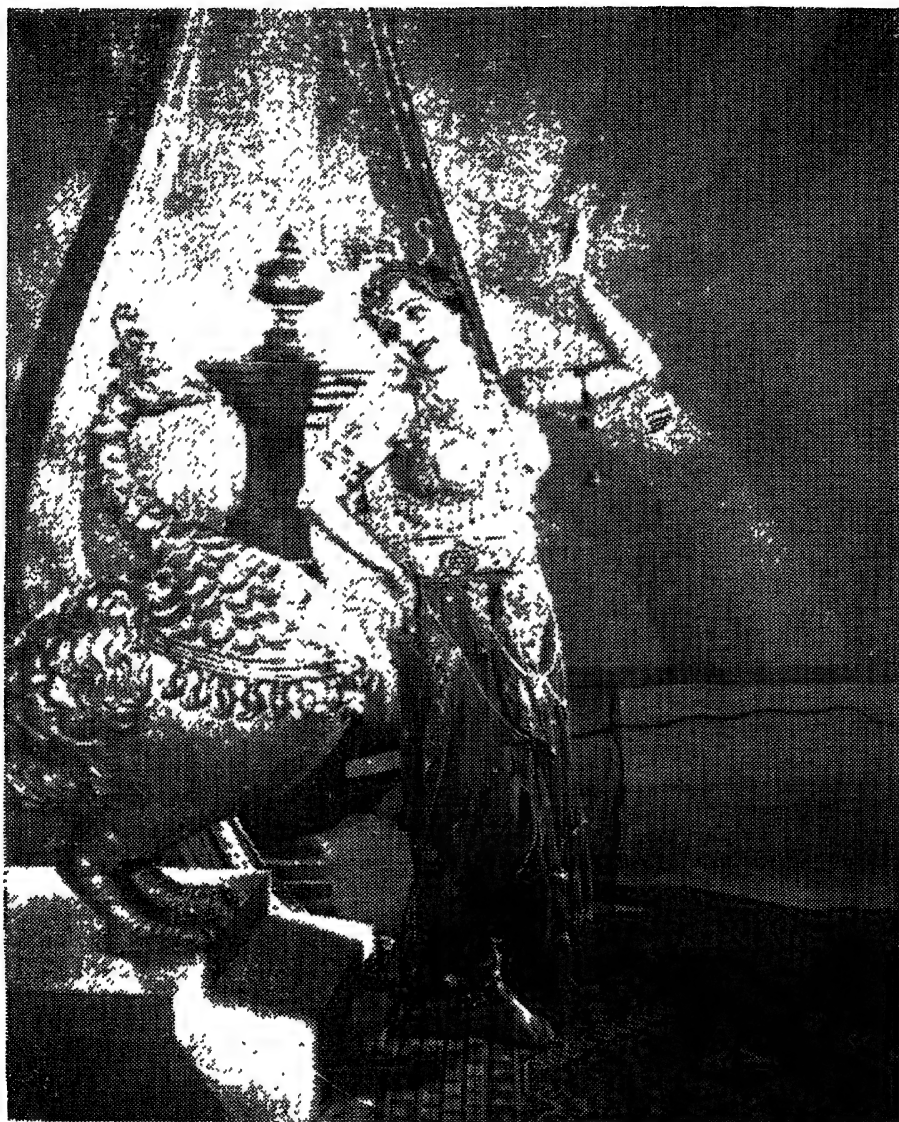
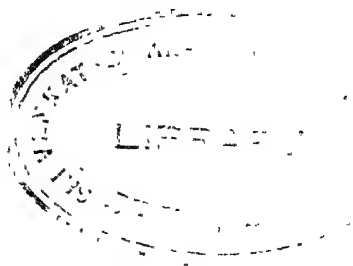

కుత్రిచుములు చూచి మోసపోవును. "గోడి" మార్కు గననింపుడు.

గో నో కిల్లర్ (రిజిష్టర్డ్)

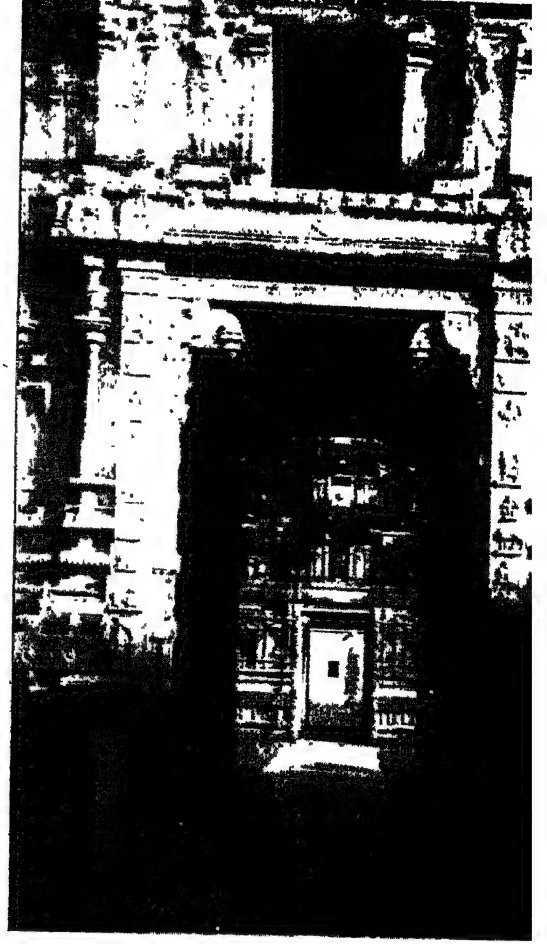
ఈ మాషధము ఇంగ్లీషుమందులను దేశీయబౌషధములను పుచ్చుకొనినను గుణముకలుగనియెడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్సినలులవలననుగూడ లాభములేక పోయినయెడలను కడపటిప్రయత్నముగా మా గోనోకిల్లరుచుగూడ పుచ్చుకొని చూడును. పెక్కుయెండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏరకము శగ సంకటమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులైనను స్త్రీలకైరను పుగులులైనను గోనో కిల్లరు తప్పక పురుషును. మాత్రము ర్భూగిగా వెడలును. మాత్రముపోవుచున్న పురుషులకుమంబు తగ్గిపోవును. మాత్రనాళమునందలివాపుతీసిపోవును శగవ్యాధి (గోనోకోక్కు)వలన మాత్రముబొట్టుగా పడుట, మేహరోగమువలన మాత్రద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, మాత్రద్వారముయొక్కనాపు, మాత్రద్వారముయొక్కచుట్టువుండు పొకయొక్కనాపు, మాత్రతాళయముయొక్కనాపు లేక మాత్రతియొక్కనాపు, నరమాలజిగ్గుమున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గోనో కిల్లరువలన కురుగును. శిర్యసు(నెనును)పోవుట, మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కురుగును. ఖరీదు 50 మాత్రలుగల సీసారు. ౪-0-0. కుత్రిచుములు చూచి భ్రమజెందవలదు. మా పుంజుమార్కు గననింపుడు. డి. సి. చార్జీ ప్రశ్నోకము అక్షరము:—బాక్టరు డి. యన్. జర్సాని, గిర్గాను వెనుకగోడ్డు, బొంబాయి 4.

Dr. J. N. JASANI, Girgaon Back Road, Bombay, 4
Madras Agents:- DADHA & Co., 52, Nainappa Naick St., P. T. Madras

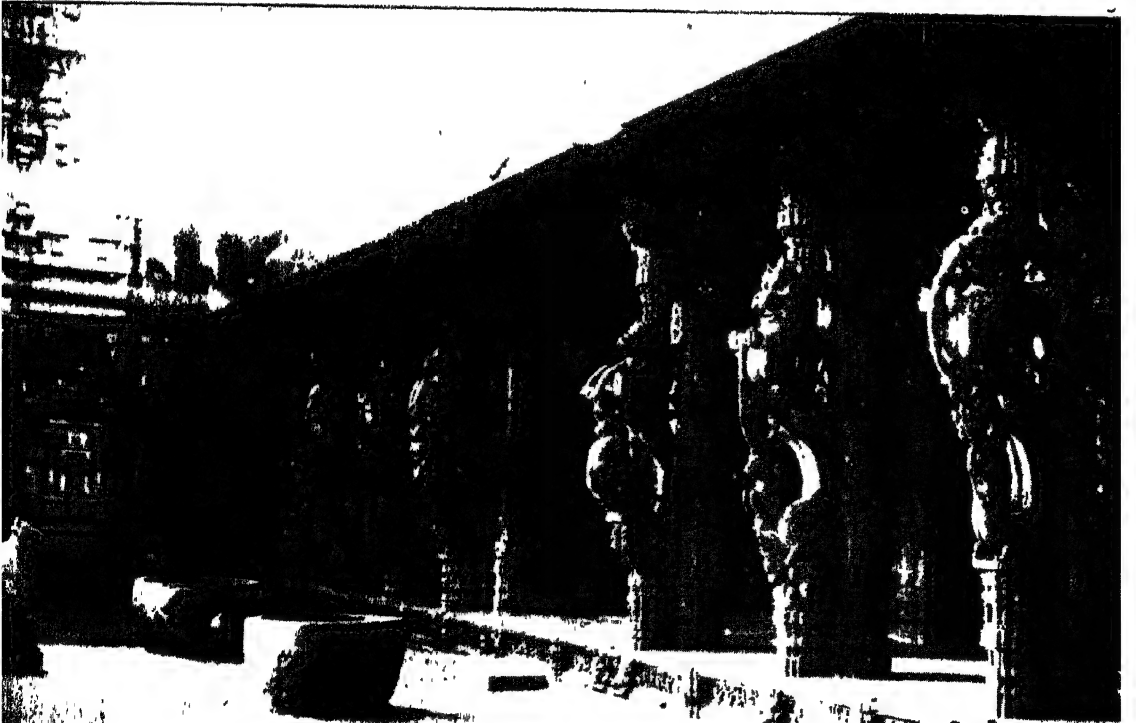

వేలూరు కొటలోని
జుకేశ్వరాలయ శిల్పచిత్రములు
S. S. S.

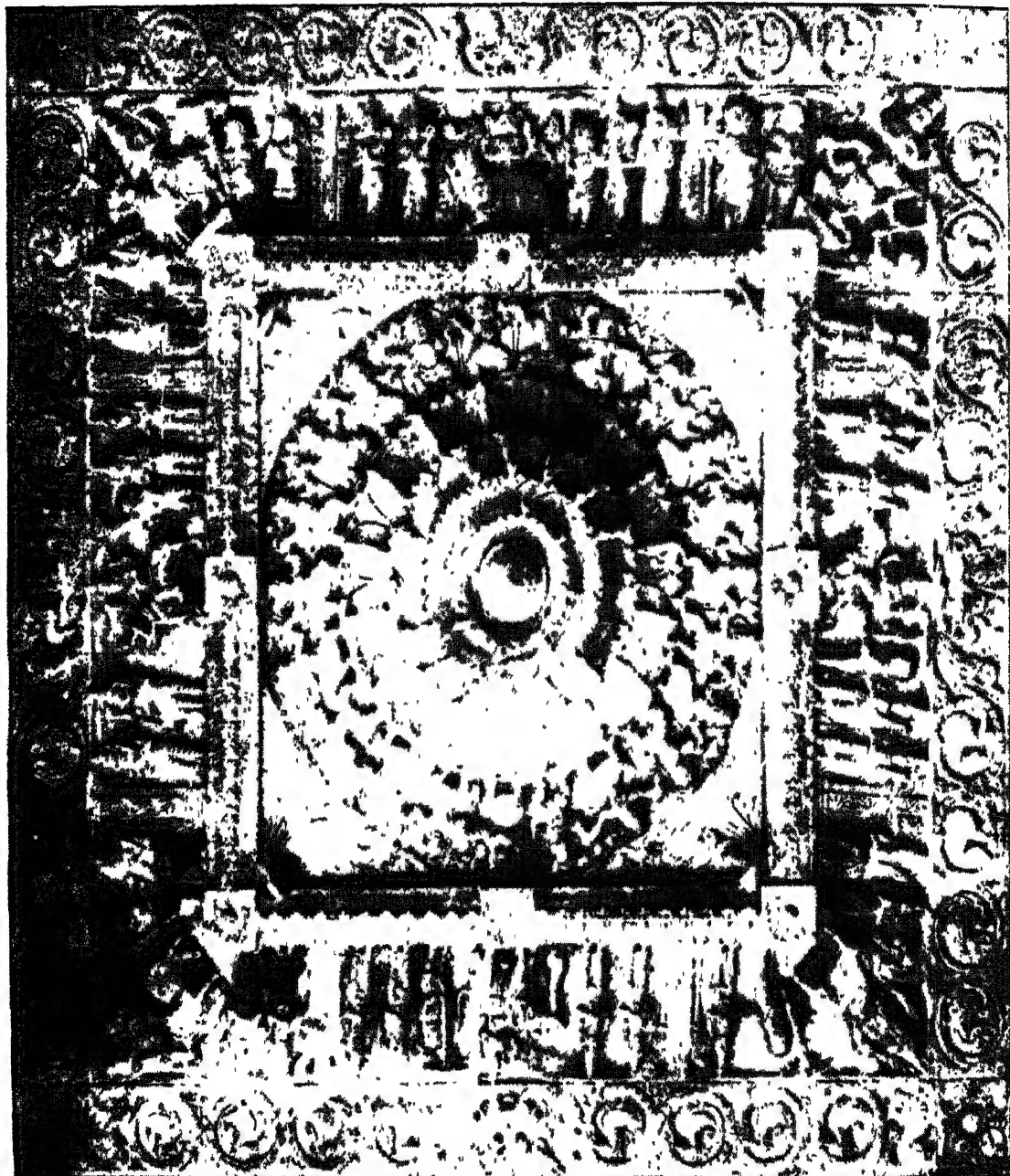
౧. దేవాలయ సింహద్వారము

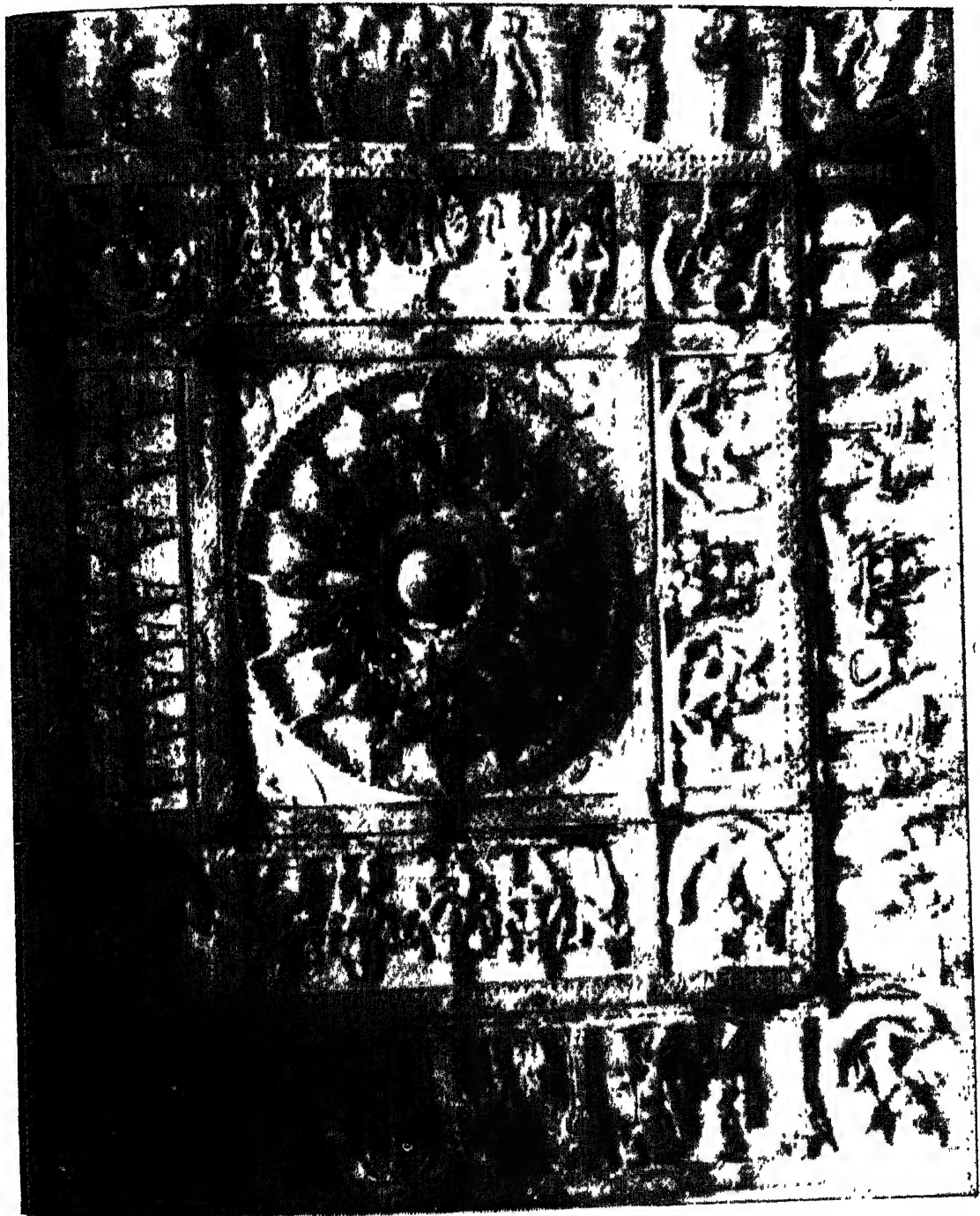
పడుగులోని కల్యాణమంటపము

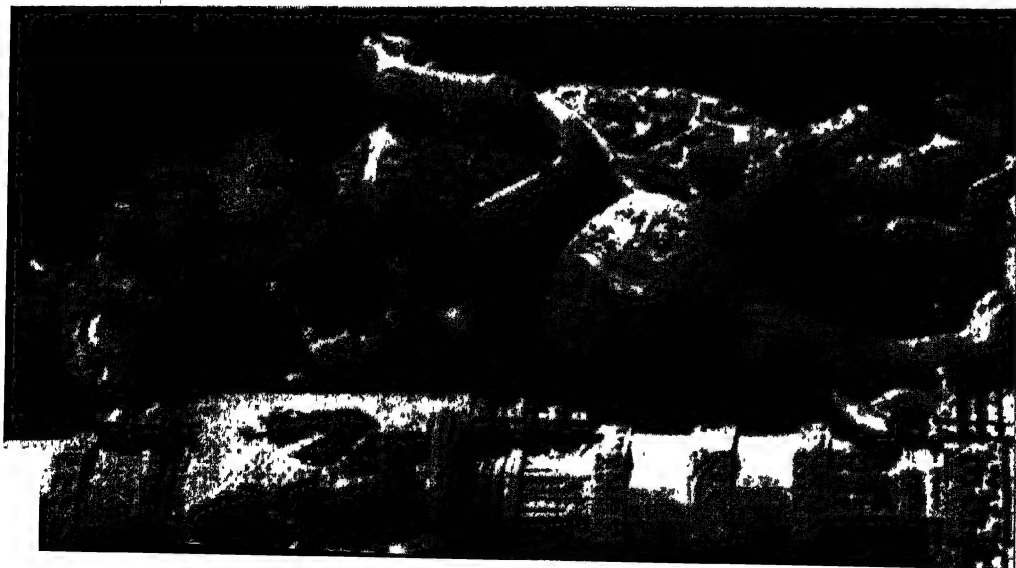

3. కల్యాణమంటపముకప్పునగల శిల్పము (౧)*

౪. కల్యాణమంటపముకప్పునగల శిల్పము (౨)

శి. కర్తాణ మంటపమునందలి స్తంభములమీది శిల్ప రజన

లక్షణాలనిగురించి

బలుసు వెంకటరమణయ్య

‘ఆ అమ్మాయి లక్షణంగా ఉన్నది’ అని ఒకడు ఒక అమ్మాయినిగురించి అన్నారంటే ఆమె అవయవ సౌష్ఠ్యం కలిగి అందంగా ఉన్నదని అభిప్రాయపడుతున్నారని మనం అనుకుంటున్నాం. తక్కిన భావల సంగతి యెలా ఉన్నా తెలుసువాడుకలో మాత్రం ‘లక్షణం’ అనే మాటకి ‘అందం’ అనే అర్థం అలవాటు పడిపోయింది.

నిజాన్ని బట్టి మాస్తే యీ అభిప్రాయాన్ని కొట్టి పారేయడానికి వీలేదు. ఏ భావలనున్నా సరే; లక్షణమనేది చెల్లాచెదిరివున్న లక్ష్యవయవాల్ని ఒక చోటికి పోగుచేసి తెచ్చి సంపూర్ణస్వరూపాన్ని వివరించి, దానికి ప్రత్యేకతని సీగుకువస్తుంది. అలా చెయ్యలేనప్పుడు అది నిజమైన లక్షణమే కాదు.

లక్షణాల్లో కొన్ని ప్రకృతిసిద్ధాలు; కొన్ని మనుష్యులు కల్పించినవి. ప్రకృతిసిద్ధాలయినవాటి లక్షణం మార్చడానికి మానవుడికి సాధ్యంకాదు. ఎంత గొప్ప ప్రైంటింగు ఆయినా పదార్థాల స్వభావాన్ని మార్చలేడు. వాటికి వాటికి వుండే సంబంధంవల్ల కలిగే మార్పులే అతడు కనుగొనేవి. ఇక మానవకల్పిత లయిన వాటి లక్షణాన్ని మార్చవచ్చు; వాటివాటి స్వభావాల్ని తారుమారు చెయ్యవచ్చు. అలా మానవుడు కల్పించడానికి, తార్కారు చెయ్యడానికి కారణం యేమిటి? అందచందాల్ని మార్చడం వక్కలే.

మనుష్యుల ఊహలకు అటు వుండదు. దాన్ని బట్టి లక్షణాలు మారుతూ వింతవింత పద్ధతులతో అంద

చందాల్ని కలుగజేసుకుని ఆనందాన్ని కలుగజేస్తాయి. అటువంటి పరిణామాలకి అవకాశం లేకపోవడం వల్ల ప్రకృతిసిద్ధాల లక్షణాలు మార్పుచెందక పాతపద్ధతుల్నే పాకులాడతాయి.

వాఙ్మయానికి - అంటే - కావ్య వాఙ్మయానికి ప్రధానంగా వుండే లక్షణాలు మూడు. అవి ఛందస్సు, వ్యాకరణమూ, అలంకారమూ. అందులో ఛందస్సు కొన్ని గణనియమాలనీ, అక్షరనియమాలనీ ఏర్పరచుకుంటూ పరిశ్రమిస్తూ అన్నివిధాలా కావ్యపు ఆందానికి, మానవుడి ఆనందానికి ప్రయత్నిస్తూ వుంటుంది. వ్యాకరణం “వాడడానికి తగినపదాలివీ, తగినపదాల్లోలివీ, యీ వాక్యం యిలా వుండాలి, అది ఆలావుండాలి” అని కాసిస్తూ ప్రయోజనంలో ఛందస్సుతోటే ఏకీభవిస్తూ వుంటుంది. ఇక అలంకారలక్షణమో, “ఇలా వుంటే రసానికి అనుగుణంగా వుంటుంది; ఇలా వుంటే వుండదు” అని ప్రధానంగా రసాన్నే ఆశ్రయించుకొని కావ్యానికి అందచందాల్నీ, చదివేవాళ్ల నేవాళ్లకి వివిగళితవేద్యాం తరమైన ఆనందాన్నీ కలిగిస్తుంది. ఏతావతా ఏంటేలిందీ! మనం కల్పించుకున్న లక్షణాలికల్లా ప్రధానలక్ష్యం అందమూ, తద్వారా ఆనందమూ అని. దేశ, కాల, పాత్రల పరిస్థితులని బట్టి అభిరుచులు మారుతాయి; అందాలూ మారుతాయి. వాటినిబట్టి లక్షణాలూ మారుతాయి. అలా లక్షణాలమాత్రం మారకపోతే వాటి వల్ల ప్రయోజనమూ స్వల్పమే!

అయితే ఒకసంగతి. “యీ లక్షణాలెప్పుడూ మారుతూనే వుంటవిగనక వీటికి స్థిరత్వం అనేది లేదే;

అబలప్రభుడు పూర్తిగా లక్షణాలకు లక్షణేందరి లోని రాజుచేస్తే ఏం ముగిసిపోయింది? అని అడగవచ్చు. కాని అభిరుచిని, అంశాన్ని అనుసరించి లక్షణం మారుతుందే గాని లక్షణం ఉండితీరా లనే అభిప్రాయంలో భేదం ఏమాత్రమూ లేదు. ఓ దారీ, తెన్ను లేదుకాబట్టే యిప్పటి నవ్యకవిత్వమూ, వ్యావహారికభాషా యిచ్చ వచ్చినంతగా నానాముఖాలా పరుగులెత్తుతూ అందరి ఆమోదాన్ని పొందలేకుండా వున్నాయి. వాటి మూడూ ఓ నియమం అనేదివుంటే మరి చిక్కలేదు.

ఛందో, వ్యాకరణాలంకారాలనే మూడురకాల లక్షణాల్లోనూ అలంకారానికి రసంతో సాక్షాత్తం బంధం వుంది; తక్కినవాటికి రసంతో వున్నది కరం పరాసంబంధం. రసానికి అడ్డంకిని కలిగించేదే దోషం. శబ్దార్థాలవల్ల రసంకలుగుతున్నది కాబట్టి పరంపరగా శబ్దార్థదోషాలుకూడా వచ్చాయి. * ఆ శబ్దగతదోషాల్లోనే చ్యుతసంస్కృతి (వ్యాకరణవిరుద్ధం) ఛందోభంగం దోషాలుగా చెప్పబడ్డాయి. రసం బాగా పోషించబడి వున్నప్పుడు ఛందస్సు తప్పినా, వ్యాకరణం ఆతిక్రమించబడినా బాధలేదు. రసం లేకుండా యీ కట్టు డిట్టాలుమాత్రం వుంటేకూడా ప్రయోజనమూ లేదు. అంచేత అలంకారమే అన్ని లక్షణాల్లోనూ ప్రధానమన్న మాట.

రససంసిద్ధిని పొందిన మహాకవులు పయి ఛందో వ్యాకరణాదుల్ని ఆతిక్రమించడం కనబడుతున్నాది. ఇంతెందుమా? కాళిదాసురచనల్లోనే కనబడతాయి ఆ పద్ధతులు! 'త్రియంబకం సంయమనం దదర్శ' అనే చోట అతడు 'త్ర్యంబకం' అనేదానికి బదులుగా 'త్రియంబకం' అనేదాన్ని చెప్పి వ్యాకరణాన్ని ఆతిక్రమించాడు. 'ఉమరూపేణ తే యూయం' అనే

శ్లోకంలో 'సంభోర్యతీధ్వమాక్రప్తుమయస్మాం' తేన లోహవత్' అని వ్రాస్తూ 'లోహమివ లోహవత్' అని వ్యాకరణం విధించని ద్వితీయా విభక్తిపాది వతిప్రత్యయాన్ని విధించేడు. 'వపుర్విరూపాక్ష ముత్త్యజన్మతా' అనేచోట 'విధేయశ్రాధాన్యాన్ని విమర్శించకుండా 'అలత్యజన్మతా' అంటూ సమస్తంగా కొట్టేశాడు. 'గాహంతాం మహిషా నివాససలిలం శృంగైర్మహుస్తాడితం' ఉపక్రమించి 'ఏనభ్యంక్రియతాం వరాహ తతిభిర్మస్తాక్షతిః పల్వతే' అని ప్రక్రమాన్ని మార్చి కర్మణీప్రయోగాన్ని చేశాడు. ఇక తక్కినవాళ్లసంగతి చెప్పనక్కర లేదు. తెలుగువారిలోనూ వ్యాకరణాది లక్షణాలని ఆతిక్రమించిన మహాకవులు ప్రాచీనులే చాలామంది వున్నారు. చిల్లరకవుల సంగతి చెప్పేదేమిటి?

మహాకవుల రచనల్లో ఇలాంటి లక్షణాతిక్రమణాలున్నా రసాని కెంతమాత్రమూ భంగం కలగకపోవడంచేత వ్రాసిన కవులకీ, చదవే పాఠకులకీ, వినే సహృదయులకీ యేమిన్నీ లోపం కనబడనలేదు. ఇది లక్షణానుసారి అవునా కాదా అని తర్కించి బాగా విమర్శించితే తప్ప పయి లక్షణాతిక్రమణాలు తెలియవు. ఆ స్వల్పలోపాలని మహా ప్రతిభావంతులైన మహాకవులు కవిత్వ సామర్థ్యంతో కప్పిపుచ్చగలరు. ఈ విషయాన్నే ధ్వనికారుడు సమర్థుడైన కవి అవ్యుత్పత్తివల్ల చేసిన దోషం కనిపించదనీ, అసమర్థుడు చేసినది వెంటనే తెలిసిపోతుందనీ వివరిస్తూ ఉదాహరణంగా కాళిదాసు చేసిన పార్వతీపర మేశ్వరుల దాంపత్యగర్భవర్ణనాన్ని చూపేడు.

రసాన్నీ, చమత్కారాన్నీ, లోకవ్యవహారాన్నీ బట్టి లక్షణాలుండాలి; గాని లక్షణాలని అనుసరించి

† ముఖ్యార్థపాతిదోషో రసస్తు మఖ్యస్తదాశ్రయాద్వాచ్యః, ఉభయోపయోగినః స్యుః శబ్దాద్వాచీన తేవ్యపి చ సః. (కావ్యప్రకాశః- దోషప్ర)

* అవ్యుత్పత్తికృతో దోషః శక్త్యా సంవియతేకేనో, యస్త్వశక్తికృతో దోషః స ఘటిత్యవభాసతే.

[స్వస్యాగోకః పు ౧౩౭]

అవి శాండువు. లక్షణాలు ఎంత బందోబస్తుచేసి కాసిం చినా కొన్ని విషయాల్లో ఉపేక్ష వహించక తప్పింది కాదు. 'శ్రుతికటుత్వం' అనేది దోషాల్లో వకటి. అది అయినప్పటికీ రాజాధిరసాల్లో అది గుణమే అవుతుంది. దోషం కాదు. కాబట్టే అది అనిత్యదోషాల పద్ధతి ఎక్కింది. నిష్కార్యత, ఉద్గీర్ణ, వాంతాది శబ్దాలు ముఖ్య ధర్మాన్ని విడిచిపెట్టి గౌణాధర్మాని గ్రహించినప్పుడు చాలా సుందరంగా ఉంటాయనీ శిష్యులు, కుటుంబ, వాంతి చేసుకొనుట మొదలైన అర్థాన్ని (ప్రధానార్థాలని) చెప్పి నప్పుడు గ్రామ్యులు అవుతాయనీ, 'భగిని, భగవతి' మొదలైన శబ్దాలు విసుర్చించి చూస్తే అసభ్యార్థాన్ని చెప్పకున్నా పండితవ్యవహారంలో వుండడంచేత అవి అసభ్యులు కావనీ దండ్యాచార్యులు కావ్యాదర్శనంలో చెప్పాడు.* సంస్కృత వైయాకరణులు "జయించానికి యోగ్యుడు కానివాడు" అనే అర్థాన్ని నియమించిన 'అజేయ' శబ్దాన్ని తెలుగువారు—అంటే—వన్నయ్య భట్టు మొదలుకొని నేటిదాకా వున్నవారంతా 'జయించ దానికి శక్యము కానివాడు' అనే అర్థంలోనే ప్రయోగించడం అందిరూ ఎరిగిందే! సంస్కృతంలో మాత్రం యీ రెండో అర్థంలో 'అజయ్య' పదాన్నే వాడాలి.† పయివిషయాలనిబట్టి చూస్తే ఒకప్పుడు విరుద్ధమైన పదాలే క్రమక్రమంగా పెద్దల వాడుకలోకివచ్చి గ్రంథాలకి ఎక్కుతున్నాయనీ, అలా ఎక్కినంత మాత్రాన కావ్యాలకీ, అందులో ప్రధానమైన రసానికి భంగమేమీ కలగటం లేదనీ తేలుతున్నది. ఇలాగ శబ్దాలూ, వాటి ప్రయోగాలూ మరుతూవున్నప్పుడు లక్షణాలు మాత్రం ఒకే పద్ధతిని ఎందుకుండాలి?

రసం చమత్కారాలమీద ఆధారపడి వుంది. ఆ చమత్కారాలు అంతం లేని మాటలతీరులమీదవస్తుంది.

ఆధారపడి ఉన్నాయి. కాబట్టే వాటిని ఎక్కువగా లక్షణాలుగా మారుతూనే వుంటాయి. అలాంటివి అతత్వాన్ని ప్రకటించే తలకావాలి తీరాలి. ఒక రచనలోని పద్ధతిని మరొకడు అనుసరించకా, ఒకరు చెప్పిన కావ్యలక్షణాన్ని మరొకరు చెప్పకా చర్చల్లోకి దోవారు. ఇంతా ఎందుకో? రసాన్ని సాధించడానికే.

అలా అయినప్పటికీ సంస్కృతాలంకారికులు నాటకాల విషయంలో ఒకటే నియమం చెప్పుకుని భ్రష్టింతుకు పోతున్నారు. వాటికి పంచసంధులూ వుంటాయి; వాటి అంశాల్లో కొన్నియినా తప్పక వుంటాయి. వీర, శృంగారాల్లో ఒక్కటే ప్రధానరసంగా ఉంటాయి. విమర్శ, ప్రవేశక, హాస్యరసాలుంటాయి; వివర అద్భుతం ఉంటాయి; ఇన్నంకాలకి తక్కువగా కాక, ఇన్నంకాలకి ఎక్కువగా కాక వుంటాయి. ఇలా నియమాలున్నా ఇప్పటి సంస్కృతాభివ్రాహులుకూడా నాటకరచనలో పయి నియమాల్ని లెక్కచేయలేదు; పెద్దపెద్ద పరిమత్తులే లెక్కచెయ్యకక్కలేదంటున్నాయి. ఒక్క సంస్కృతభాషాంతరీకరణాలలో తప్ప తెలుగు వారు పయి నియమాలని లక్ష్యమే చెయ్యలేదు. క్రమ క్రమంగా ప్రస్తావనకూడా పటాపంచ లయింది. దేశ, కాల, పరిస్థితులనిబట్టి సూర్యు లేకపోతే ప్రాచ్యనియమ శృంఖలబద్ధాలయిన నాటకాలు ఎవరి ఆదరానికి పాత్ర మవతాయాయి? అసలప్పుడు నాటకాలమీద మోజు తగ్గింది ప్రజకి. ఇది టాకీలయ్యగం! ఈ స్థితిలో నాటకాలు జనాదరణకి పాత్రాలయే పద్ధతిని లేకపోతే కొద్దికాలంలో నాటకాలు నానావశిష్టలు కావలసి

* 'నిష్కార్యతోద్గీర్ణ వాంతాది గౌణవృత్తిశ్శబ్దపాశ్రయాత్. అతిసుందర మన్యత్ర గ్రామ్యకత్వైం విగాహతే' భగిని భగవత్యాది సర్వత్రైవానుమన్యతే.'

† క్షయ్యజయ్య శక్యార్థే-- యాస్తాదేశ నిపాతనార్థ మిదంనూత్రమ్. క్షేతుం శక్యం క్షయ్యమ్; క్షేతుం శక్యం జయ్యమ్; శక్యార్థే కిం? క్షేతుం క్షేతుంయోగ్యం క్షేయం క్షేయమ్."

ప్రాచీనలక్షణకర్తలు వారివారి కాలాన్ని అనుసరించి లక్షణాలు రాశారు. ఇప్పటి ఆభిరుచుల్ని పరిణామాలనీ పురస్కరించుకొని అవి బాగులేవని అనుకోవడంకంటే అప్పటివాటిని అనాలోచితంగా అనుసరించడం మనవాళ్లదే తప్పని అనుకోవడం ఉత్తమం. ఆలక్షణాల్లోనీ కొన్ని మాత్రమే ఇప్పుడు సంస్కారాల్లా, ప్రధానమయినవి ఎప్పటికీ వుండి తీరవలసినవే.

ఇప్పుడు ఆంధ్రదేశంలో బయలుదేరు తూన్న విమర్శకుల్లో కొందరు అలంకార లక్షణాలు తెలుగు వాఙ్మయాన్ని పాడుచేస్తున్నాయనీ, వాటిని అనుసరించడంచేతనే తెలుగు ప్రబంధాలు సందర్భంవున్న లేకపోయినా తద్దినాల్లాగ అష్టాదశ వర్ణనలనీ నిర్బంధంగా వర్ణిస్తూ రచాన్ని కుంటుపరచాయనీ అని చెప్పుతున్నారు. దానికి ప్రధానకారణం 'మహాకావ్యం అంటే అష్టాదశ వర్ణనలూ వుండి తీరా' లనే మహాకావ్య లక్షణం! కాని కావ్యానికి ప్రధానమైంది రసం గాని, వర్ణనలు కావు. మరిన్నీ అష్టాదశ వర్ణనలూ కావ్యంలో- మహాకావ్యంలో ఉండాలని నియమించినవారు దాక్షిణాత్యాలంకారకులైన దండి, విద్యానాథాదులు. అయినా వారు పద్ధినిమిది వర్ణనలూ వుండి తీరాలని చెప్పక కొన్ని లేకపోయినా బాధలే దన్నారు. * తెలుగులాక్షణికుల్లో కొందరు పద్ధినిమిది చాలక మరి కొన్ని చేర్చారు. ప్రామాణికులయిన ప్రాచీనాలంకారికులూ, నవీనాలంకారికులూ పయితిరికాక రసాల (లేక వ్యంగ్యాల) ప్రాధాన్య ప్రాధాన్యవివక్షనుబట్టే కావ్య భేదాల్ని లెక్కించారు. కాబట్టి మనవాళ్లు సంస్కృతాలంకారికులే కావ్యవర్ణకుల్ని పాడుచేశారని భ్రమించడం వట్టి పొరపాటు. కావ్యంలో రసం ప్రధానమని యెరిగిన మనవాళ్లు ఒకరిద్దరు చెప్పిన కావ్యలక్షణాన్ని- అష్టాదశవర్ణనలూ ఉండాలనేదాన్ని- తోసిరాజు చేసి తదితరల లక్షణాన్నే ఎందుకు గ్రహించకూడదూ అంటారు. తెలుగులో ప్రబంధవాఙ్మయం బయలుదేర

దానికి ముందే సంస్కృతంలో చక్కని లక్షణాలు లేకుండా వున్నాయే!

ఇప్పటి తెలుగుకవుల్లో చాలామంది భాషావాఙ్మయాల విషయంలో తగినంత పరిశ్రమ చేయక కవనం చెప్పడానికి సిద్ధపడి, యతిప్రాసలకోసం, తదితరాలైన కుదిరికలకోసం రసానికి ఎంతమాత్రమూ సంబంధించని పదాల్ని యిచ్చకు వచ్చినట్లుల్లా వాడుతున్నారు. అలావాడడం బాగులేదని ఎవరన్నా అన్నారంటే 'నన్నయ్య వాడలేదా? తిక్కన్న వాడలేదా? ఎరన్న వాడలేదా' అంటూ కరుచుకుంటారు. 'నన్నయ్య మొదలైనవారు వాడించి రసానుగుణంగా వుండి; కాకపోతే రసభంజకం కాలేదు. మనం రసాన్ని మరస్సులో పెట్టుకోక కేవలం ప్రయోగసామ్యంకే ముడికడుతున్నాం' అనే ఆలోచన వారికి వుండదు. బాగా లేకున్నా వారి కవిత్వం చాలాబాగా వున్నదని మెచ్చుకునే వాళ్లని చూస్తేనే వారికి పరమ గౌరవం!

మునుపటికాలంలో ఆలాక్కాదు. తనని తప్ప యితే వొప్పుకొని కవి లేనిపోని సమర్థనాలకి చొరుకోక పైవార్లు చెప్పేది గ్రహించేవాడు భవభూతి వంటివాడిని ఒక విమర్శకుడు 'రాత్రిలేవం' తీసి పారేసి 'రాత్రిలేవ' వాడమంటే 'మహాప్రసాదం' అంటూదిద్దున్నాడని ప్రతీతి. తిమ్మకవిస్తుతిరూపమైన పద్యంలో 'హం నటద్యేకములకు గగనధుని శీకరముల చెమ్మ' అనేచోట 'భేకములకు నాకధునీశీకరముల చెమ్మ' అని దిద్దిన కృష్ణరాయుణ్ణి కవి పరమానంద భరితుడై బహుమానంయిస్తూ గౌరవించాడు. ఇలాగ అప్పటివారు ఏమాత్రమూ అసంతుష్టిని చూపలేదు.

కావ్యం సహృదయాహ్లాదకంగా వుండాలంటే అందులో రసం ప్రధానంగా పోషింపబడాలి; రసానికి విరుద్ధంగా వున్నప్పుడు దాన్ని - పోషించలేనప్పుడు అవసరమైతే లక్షణాలని ఆతిక్రమించవచ్చును. కాని పెద్దలు వాడారని ఎందుకూ పనికిరాని ప్రయోగాల్ని మూటకట్టుకుని ఇవ్వం వచ్చినట్లు చొప్పిస్తే మాత్రం యేమీ ప్రయోజనం లేదు.

* ఏమిమష్టాదశానాం యైకైశ్చిదూనమపీవ్యతే.

చి త్ర క వ న ము లు

వి. కే. రాజగోపాలాచార్యులు

కళాజ్ఞానముయొక్క ఆవశ్యకతను
గూర్చి వేనోళ్ల కీర్తించియు పూర్వులు పెద్దలు
తనియరైరి.

సంగీత సాహిత్యకళావిహీనః
సాక్షాత్ పశుః పుచ్చవిషాదహీనః.

(సంగీతము సాహిత్యము (మున్నగు)
కళలు లేనివానికి తోచయు కొమ్ములును
కూడ లేవనియే కాని, వాడు సాక్షాత్తుగా
పశువే) అను అభియుక్తోక్తి సార్వతాళికము.
ఇందువలన మానవునికి పశువులకన్నను
విశేషము సిద్ధింపవలయునేని, కళల యెటుక
తప్పక సంపాదించవలసినదే యని చక్కగా
నేర్పడుచున్నది. వాత్సర్యయనుడుచు ఎచ్చ
రించినాడు: “గృహీతవిద్యులై గృహస్థులు
ఐన పురుషులును స్త్రీలును తిర్యగ్ జంతు
పులవలె గ్రామీణులై యుండరాదు; నాగరి
కులై యుండవలెను. ఆ నాగరికత అలువది
నాలుగు కళలయొక్క విజ్ఞానముచేతనే
కలుగుచున్నది” అని. అనుభవకవి భర్తృ
హరియు ఇట్లే సిద్ధాంతీకరించినాడు :

యే చైవం పురుషాః కళాసు కళా
స్తే వ్యేవ లోకసితి.
[వరుసఁ గళాపవీణులగువారలయంద
వసించు లోకముల్ (లక్ష్మణకవి)]

అని. కాని చతుష్పతికళలను ఒకఁడు నేర్చుట
ఈ కాలమున కానిశని. కాబట్టి కళల
నన్నింటిని నేర్పి నుద్యమింపక, కొన్నింటి
యందేని సమగ్ర కౌశలమును పొందుట
సముచితము. కవి-తార్కిక కంతీరపుఁడు
వేంకటనాథుఁడును ఆ దేశించినాడు :

ఏకయాఽపి కళయా విశుద్ధయా
యాఽపి కోఽపి భజతే గిరీశతామ్
భూయసీ రపి కళాః కళంకితాః
ప్రాప్య కచ్చి దజచీయతే కనైః.

“విస్మృత్యాది దోషములు లేని, ఒకే
కళను గలవాఁడును వాక్పతియో పార్వతీ
పతియో అగును. కళలను పెక్కింటిని దోష
భూయిష్ఠముగా నేర్చినవాఁడు, ఖోడశకళా
పూర్ణుడయ్య సకళంకుఁడగు చంద్రునివలె
క్రమముగా క్షీణించును.” అని. కాఁగా
కళలలో నొకదానినో, లేక కొన్నింటినో
వర్చికొనవలయును.

కృత్రిమా లంకారములు ఎక్కువగా అగపడుటవలనను, పాశ్చాత్య సారస్వతమున స్వభావోక్తి మొదలగు స్వాభావికాలంకారములు ఎక్కువగా అగపడుటవలనను, ప్రాయశముగా ప్రతిభావికల్పముల ననుసరించిన కవనము ప్రాచ్యమనియు, ప్రకృత్యనుసారి కవనము పాశ్చాత్య మనియు ఏర్పడుచున్నది. అట్లే పాశ్చాత్యుల చిత్రమును చాలవఱకు ప్రకృతినంబధమే; ప్రాచ్యుల చిత్ర మున్నోముగ్గు, బొట్టు మొదలగువాని రూపమున చిరకాలముగా అనువర్తించునదైనను-ఎక్కువగా ప్రకృత్యతీతముగాను ప్రతిభావికల్పముగామిగాను ఉండును. (౨) కాని ప్రాచ్యత్వ పాశ్చాత్యత్వ విభాగమునకు ప్రకృత్యను సరణ తదననుసరణములే కారణములు కాజాలవు. ఏల యనఁగా అట్టి నియమము లేక పోవుటయ కాక తద్వ్యతిరేకమునైతము క్వాచిత్కంబుగఁ గానవచ్చుటవలన. ఐనను చిత్రకవనములను ప్రకృత్యనుసారి ప్రతిభావికల్పముసారి తెగలుగా విడఁదీసి మఱి పరిశీలించుట పలువురకు రుచించిన మార్గము.

చిత్రకవనములు కొంతకాలమునకుఁ బూర్వము మన దేశమునందంతటను ఎక్కుడు వ్యాప్తిం జెందియుండినవి; పాశ్చాత్యదేశములలో నేటికిని వ్యాప్తిం బొందుచున్నవి. మన దేశమున ఇప్పుడు వీటి వ్యాప్తి విచ్చిన్నముపోలే అగపడుచున్నది. మొదటి రెండవ మూడవ తరగతులకుం బాత్యములుగా నిర్ణయింపఁదగిన ఆంధ్రీకృత ద్రవిడి

కృత కవనములే ఇప్పుడు ప్రాయశముగా వ్యాపించుచున్నవి. చిత్రమును మొదటి రెండవ మూడవ తరగతుల బాలురు కుందేలు, నక్క, కుక్క, మొదలగువానిని వ్రాయుటలోనే విశ్రాంతమై యున్నది. స్వాతంత్ర్యము నవలంబించి దేనినేని నిర్మించుట యను కథ అస్తమించినట్లున్నది. అద్యతన కథను వదలి, ప్రాక్తన వృత్తాంతముం బరికింతుమేని వీటి చరిత్రముం దెలుపు గ్రంథములు బహుళముగా అగపడకపోయినను, తొల్లి ఇవి ఈ దేశమున మిక్కిలి వ్యాపించి యుండిన వను అనుమానమునకు సాధకములైన ప్రమాణము లెన్నియేని లేకపోలేదు. అప్పటి కవనవ్యాప్తి పెక్కు గ్రంథముల చేతను, చిత్రముయొక్క వ్యాప్తి అనేక దేవాలయములు రాజగృహములు మున్నగు వానిచేతను ఊహింపఁ దగియున్నవి. గ్రంథజాలముం బరిశీలించిన పూర్వము చిత్రమున కీదేశమున చిత్రశాలలు ఆలేఖ్యగృహములు శయ్యాగృహములు దేవగృహములు క్రీడాగృహములు అను నియతములైన సాధనములు ఉండినట్లు తెలియుచున్నది. వాటి చేతనే చిత్రమునకుఁ గలిగియుండిన యుత్కర్ష విశద మగుచున్నది. ఈ క్రిందివి కావ్యోదాహరణములు:—

౧ లతాగృహాణి రమ్యాణి చిత్రకాలాగృహాణి చ,
క్రీడాగృహాణి చావ్యాని దారుపర్యతకానపి.
దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశకే.

—రామా. సుంద ౬-వ పద్య

చ. కరిరథ వాజికాలులు ప్ర
కాశశీముఖ చాపకాలలు
గురుశర వాద్యకాలలు మ
నోహర నూతన చంద్రకాల లం
బరతలచుంబి దిగ్విమణి
మండితకాంచన నాట్యకాలలు
సురుచిర చిత్రకాలలును
జూచె సమీరకుమారుఁ డయ్యెడన్.
—గో. వెంకయ్య పుట ౨౦.

౨ “యేన ప్రాణాశ్చ రాజ్యంచస్త్రీసుభార్గవే విసర్జితాః,
ఇహం దశరథస్య త్వం ప్రతిహం కిం న పృచ్ఛసి?
—భాసుని ‘ప్రతిమా’ నాటకము

“ఎవనిచేత యుసులులును దొరతన
మును (దొరతనమునకు లోఁబడిన దేశమును)
ఆడుదానికి రోయిగా విడువఁబడినవో (అట్టి)
దశరథుని ఈశ్రుతి ననుగూర్చి నీవు ఏల యడు
గవు?”

౩ ప్రవివేక చ స్వరహస్య లిఖిత రతిప్రీతి వైవతం”
—ఆశ్వసోమని బుద్ధచరితము

“వాకిండ్ల ప్రక్కలలో వ్రాయఁబడిన
మన్మథుని గలదానిని ప్రవేశించెను.”

౪. చిత్రద్విపాః పద్మవనావతీర్ణాః
కరణభి ర్దత్తమృణాళభంగాః,
నఖాంకుణాఘాతవిభిన్నకుంభా
స్పందభ సింహప్రహృతం వహన్తి”
—కాళిదాసుని ‘రఘువు’ XVI-16.

పరసి దిగి తూండ్లనునకలు కరిణు లిడినఁ
బడయుచున్నట్లు చిత్రింపఁబడిన కడలు
కుంభముల సంకుసమువంటి గోళ్లఁజీల్చు
కుపిత హరుల ప్రహారంబు లిపుడుగాంచె.
—అదిపూడి సోమనాథరాయనింగారు

౫. స్తంభేషు యోషే త్ప్రీతియాతనానాం
ఉత్కృంత వర్ణక్రమ ధూసరాణాం,
స్తనోత్తరీయాణి భవంతి సంగా
న్నిరోకపట్టాః ఘటిభి ర్విస్ఫుష్టాః.
—కాళిదాసుని ‘రఘువు’ XVI-17.

వీటి కంబాల వెలయుల విగ్రహముల
వన్నెమాసిన కుచములపైని గర్భ
బడిన పయ్యెడ లనగఁగ గన్నట్లు నచట
సప్తములు వీడియున్నట్టి కుప్పసములు.”
అదిపూడి సోమనాథరాయనింగారు.

౬. “లక్ష్మణః—ఆర్య! ఆర్జునేః చిత్రకారేణ
అస్మదుపదిష్టం ఆర్యస్యచరితం ఆస్యాం
పీథ్యాం లిఖితం; త త్పత్య త్వార్య.”

లక్ష్మణుడు—“ఆర్యా! ఆముచ్చి అర్జు
నుఁడు మనము నియమించిన ప్రకారము
అన్నయ్య చరిత్రమును ఈవీధిలోఁ జిత్రించి
నాఁడు. దానిని అన్నయ్య వచ్చిచూడ
వలెను.”

—అదికళాప్రపూర్ణుల తెలుగు ‘ఉ. రా. చ.’

౭. చిక్రింసయా కృత్రిమపత్రి సజ్జైః
కపోతపాశీషు నికేతనానామ్,
మార్జార మ ప్రియత నిశ్చలాంగం
యస్యాం జనః కృత్రిమ మేవ మేనే.
—మాఘము III-౫౯,

౮. శ్రీలఁ జెలంగు వీటిగృహ
నీమలయందుఁ గపోతపాశుల
జాలుగ నించినట్టి విల
సద్భూమికృత్రిమపత్రిపజ్జులం
జోలఁగఁజూచి తద్దగినన
బుద్ధిజలంపక పొంచియున్న మా
ర్జాలములక జనంబులు ద
లంచిరి కృత్రిమ మంచునెమ్మదిక.”
—గో. నేం. పుట ౪౩. I-౨౫౫,

ఇంతియకాక మాలతీమాధవ సాగరికో
దయన వానవదత్తా యక్షులు—ప్రాయశ
ముగా శృంగారనాయికానాయకు లెల్లరు-
విరిహవిలోదముకొఱకు చిత్రము నాదరించి
రనియు ప్రబంధములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది.
ఇవికవిప్రపంచమున కాల्పనికంబు లైనను
ఇట్టి కల్పనలకు కొంతకు కొంత మాతృకలు
ఉండియుండవలెను. కాఁబట్టి పూర్వకాల
కు లో చిత్రము మన దేశములో ఎక్కువ
వ్యాప్తిని పొందియుండినదని చెప్పవచ్చును.

ఇక ఈ చిత్రకవనముల నభ్యసించు
వారికి దానఁ గలుగు ప్రయోజనముల
నొకింత విచారించుము:-

ధ్యాయతో విషయాన్ పుంస
స్యంగ స్తే షూపజాయతే,
సంగా త్సంజాయతే కామః... ..

“విషయములను చింతించుచున్న పురు
షునకు ఆ విషయములయందు సంసర్గము
అధికముగా కలుగును; విషయ సంయోగము
వలన ఇచ్చ పుట్టుచున్నది” అను శ్రీ గీతా
చార్యులు చెప్పిన న్యాయము ప్రకారము
ఈ చిత్రకవనముల నభ్యసించువారు ప్రథమ
మున ప్రాపంచిక పదార్థములను పరిశీలించి,
చిత్తస్థైర్యముం బడసి, వానియందు సంగము
పొంది, వానివిషయమున ప్రేమం జెందినవా
రగుదురు. అంతట వారు ఆ ప్రేమాతిరేకము
చేత, రక్తాదివర్ణములచేతను అకారాదివర్ణ
ములచేతను వాని ననుకరించుటకు మొద
లిడెదరు. కావున వారికి పరితూషక్తియు

(The Faculty of keen observation)
చిత్త స్థైర్యమును (The faculty of con-
centration), వస్తుప్రలయం దవ్యాజప్రేమయు
(Attachment to the objects of the
world), వీటివలన అనుకరణశక్తియు (The
faculty of imitation) క్రమక్రమముగా
వృద్ధిపొందును. వీటివలన వీరి ఉద్యమమును
వర్ధిల్లును. ఇంతియ క వీరికి నరములయు
మనస్సుయొక్కయు శక్తి పెరుగును. ఇట్టి
వారు పలువు రగుదురేని దేశమున పరస్పర
సౌహార్దమును, ఉద్యమమును, అహింసా
ధర్మమును పెంపొందును ఇట్లు ప్రాపంచిక
వస్తు పరిశీలనానుకరణ నిపుణులైన వీరు
ఒక్కొక్క పదార్థమును వర్ణించుటయందును
చిత్రించుటయందును తమకు గలుగు క్లేశ
ముంబట్టి ఈ దృశ్య లోకరూప చిత్రకారుఁ
డగు ఈశ్వరుని సర్వజ్ఞత్వ సర్వశక్తిత్వాదు
లను ఆలోచించి,

కత్యోపధీః ? కతి తదాన్ ?
కతి వా మహిద్రాన్ ?
కత్యంబుధీన్ ? కతిఃపదీ ? కతి
పుంస ఏతాన్ ?
కత్యంగనా స్త్య మస్మజః ? కతి నా ధ !
దేశాన్ ?
మశ్యే తవైష మహిమా న హి
మాతి బుధౌ !

“ఓ ఈశ్వరా ! ఎన్ని మందుచెట్లను,
ఎన్ని వృక్షములను, ఎన్ని కొండలను, ఎన్ని
సముద్రములను, ఎన్ని ఏళ్లను, ఎండటి నీ
పురుషులను, స్త్రీలను, ఎన్ని దేశములను నీవు

సృష్టించితివి! నీ ఈ మహిమ నా బుద్ధిలో నిముడుటలేదని తలచుచున్నాను” అని భక్తితో స్తుతించి విహికాముష్మిక ఫలముల నందుదురు.

ఇట్లు బహుఫలములైన ఈ చిత్రకవనముల నేటి పరిస్థితి మన దేశమున శోచనీయముగను దేశాంతరములలో స్పృహణీయముగను ఉన్నదని ముందే చెప్పబడెను. ఇట్టి వీని ఉపచయోపచయములచే నే పాశ్చాత్య ప్రాచ్య దేశములకు ఉత్కర్షాకర్షములు కలిగిన వని అన్వయవ్యతిరేకములచే జేలుచున్నది. పరమార్థముగా ఇవి ప్రాచీనకాలంబున నీ దేశంబునను అభివృద్ధములే, కాని యంతట నిరుద్ధప్రసరములైనవి. ఎట్లనగా పూర్వము ఈ దేశమున కొన్ని అవస్థలును కథాభాగములును ఏకబుద్ధి విషయభావమునకుం దగినవియై వర్ణింపబడి చిత్రింపబడినవి. అట్టి యవస్థలు,

శబ్దోపహితరూపాంస్తు
బుద్ధివ్యయతాం గతాః,
ప్రత్యక్ష మివ కంసాదీన్
సానశ్చేన మన్యతే.

“శ్రోతలు (వస్తు) శబ్దసమర్పిత రూపులై బుద్ధివిషయగతులగు కంసాదులను ప్రత్యక్షముంబలై (చరూక్రియలకు) కర్తలుగను, కర్మలుగను తెలిసికొందురు” అనినట్లును,

ప్రమాణప్రత్యయాదైత్ర
కన్పితా న్యచికల్పతః
అపి భూతాని భూవీని
భవంతి భవంతి నః.

ఎలమి శ్రుతులఁ గల నమ్మిక
బలిమి నిట వ్రాయఁబడిన పలురూపుల గాఁ
గలయవియు సైనయవియును
చెలఁగ జరుగునట్లు నిర్విశేషము గాఁగె.

అనినట్లును లోకంబునకుం బ్రత్యక్ష సామ్యముం జెందినవే కాని ప్రత్యక్షములే కాలేదు. అందును కుమారసంభవమున శివతపఃప్రస్తావమున వర్ణింపబడు మన్మథాదుల చేష్టలకును, కోకిలాదుల శబ్దమునకును చిత్రమున విషయీకరణము లేనందున అట్టి ప్రత్యక్షసామ్యమును దూరవిప్రకృప్తమే నది. ఇది ఆకాలమున ఇతరదేశంబులయందును తుల్యయోగజేమమే. ఐనను తరువాతికాలమున చేష్టలకును, శబ్దములకునుగూడ చిత్రములో విషయీకరణము కలుగునట్లు పాశ్చాత్యులు దానిని క్రమముగా వృద్ధిజేసిరి. దీని నుపేక్షించుటవలన మన దేశీయులకు అనుకరణశక్త్యాదులు క్షయించినవి. ఉద్యమమును అనుకరణశక్తియు లేని దేశమునకు సుభిక్షమును, స్వాతంత్ర్యమును ఎట్లు స్థిరపడియుండును? కాని ఇప్పటికిని ఈ దేశమునకు స్వాతంత్ర్యసుభిక్షాదులం గలిగించుటలో శ్రద్ధాభువులు గలరు. అట్టివారి దేశభక్తి మార్జాలభక్తిగాక అక్రూరుని భక్తి వంటిదై దేశతత్సంబద్ధవస్తువులయందుం దగిలి దేశంబునకు ఉత్కర్షం గూర్చునుగాక!

ఇంక చిత్రకవనముల శ్రేష్ఠ్యములం గూర్చి ఇంచుక ప్రస్తావితము. దేనికి గాని దానివలన లోకంబునకుఁ గలుగు ఉపకారా

పకారముల ననుసరించియే ఉత్కర్షాపకర్షములు కలుగును. ఈ రెండు కళలవలనను వీటి సభ్యసించువారికి గలుగు ప్రయోజన మింతకు పూర్వమే చెప్పబడినది. ఇప్పుడు వీటివలన లోకమునకు గలుగు ప్రయోజనమును చెప్పి వీటి యుత్కర్షను కొంతప్రకాశపరిచెదము —

(౧) లోకమునకు తొలగింపరాని విషాదకరమగు ఒకానొక న్యూనతను ఇవి కొంతవఱకు పోగొట్టుచున్నవి. ఎట్లనగా. — లోకమున ఈశ్వరునిచే స్వకర్మానుగుణముగా సృష్టింపబడిన జీవరాసులకు పలు విధములగు జ్ఞానమును, పలువిధములగు ఇచ్ఛయు, అనేక ప్రయత్నములును అగపడుచున్నవి. సుఖ దుఃఖములు మాత్రము అందఱకు కలుగుచున్నవి. జీవుఁడు సుఖమునందానందమును దుఃఖమునందు విషాదంబును అనుభవించుచున్నాఁడు. ఇట్లు సుఖమును దుఃఖమును రెండును ఏల కలుగవలెను? ఆశ్చర్యకరము ఏల కలుగరాదు? అట్లై వచో అన్నియు ఆనంద మందునుగదా! ఒకవేళ,

యచి వోపనతిం దుఃఖా
త్సుఖం తద్రసవత్తరమ్
నిర్వాణాయ తిరుచ్చాయ
తత్తస్య హి విశేషతః!

ఎట్టికలకుఁ గృచ్ఛాన నెనసినట్టి
సుఖమే రసవత్తరం బ్ధయి శోభింజెందు
వడకు సోకినతఱిని నిర్వాణ మొనఁగుఁ
జెట్టునీడ నరునకు విశేషముగను.

అను మనస్తత్త్వవిదుల న్యాయముబడి సుఖస్వరూప తదతిశయ జ్ఞానముకొఱకు దుఃఖమును వలసినదే యనిన, ముక్తియందు ముక్తులకు నిత్యసుఖము ఎట్లు? ఇట్లుతయు యోచించి విచారించి 'ఈ లోకమున ప్రాణులకు వారి కర్మానుసారముగ తొలగింపరాని కొన్ని న్యూనతలు ఉండుటచే వారికి దుఃఖము తప్పనిదే' అని పెద్దలు నిర్ణయించినారు. అట్టి న్యూనతలలో బ్రధానమెద్దియన లోకము ప్రతిక్షణమును క్షయించుటయే! కొంచెము కొంచెముగా క్షయించుచు, లోకము క్రమముగా నాశముసేగదా పొందుచున్నది! దీనిని భావించియే కాళిదాసుఁడు,

త్యజత మానః; మలం బత! విగ్రహైః
స పున కేతి గతం చతురం వయః.

“కొపను వదలుము; అయ్యో! జగడము లేల? గతించిన చతురవయస్సు మఱలరాదు” అని దుఃఖించినాఁడు. రాముడును

స మే దుఃఖం ప్రియా చూరే
స మే దుఃఖం హృతేతి సా,
ఏత దే వాసుకోచామి
వయోఽస్య హ్యతివర్తతే.

—రామా, యుద్ధ V-౨.

తే ఆలివికుర దూరమాన సున్న, దనియ్యుఁగాదు
దనుజవల్లభహృత యయ్యోననియ్యుఁ గాదు
శర్యసుఖసాధనంబైన జవ్వనం బ
తీత మగుటకు వగచెద సతీకిల!

—గో. వెంకయ్య VI శ్లో ౨౨౫.

అని పలవించినాఁడు. ఇట్లు అత్రాకొంతదశనే మఱల పొందరామి యను విషాదమునకుఁ

బ్రథమకారణ మగు న్యూనతను ఈ చిత్ర కవనములు కొంత తొలఁగించుచున్నవి. ఎన్నఁడో గతించిన రామకృష్ణాదిమహాపురుషులను వీటి సాహాయ్యముననేకదా ఇప్పటికిని ప్రత్యక్షమునందు వలె అనుభవించుచున్నాము. విరహులెందఱో దుఃఖికాలంబున తిమప్రియుల ప్రతికృతిం దాల్చి ఒకింత యాశ్వసిల్లుట ప్రత్యక్షసిద్ధమే.

(౨) ఈ కళలచేతనే లోకము రసవతముగాఁ దోచుచున్నది. ఎట్లనఁగా : నిపుణముగా విమర్శింతుమేని ఈ లోకము తాఱివలెను, మట్టివలెను సీరసముగా కనుపట్టును. ఇట్టి ఈలోకము సమర్థుఁ డగు కవియొక్క, లేక శిల్పియొక్క మనోదర్పణంబునం బ్రతిఫలించి నర్లరూపముగా వెలువడి రసికులచే బాహ్యలోకముతోఁ బోల్చి విషయిఁ రింపఁబడుడు సారస్యముం బొందుచున్నది. అటుపిమ్మటనే ఇది రసికుల అనుభవప్రత్యయములచే నెల్లరకును రుచించుచున్నది. ఒక సిల్లియొక్క కంఠధ్వని ఎవనిని గాని స్వతః ఆకర్షించి ఆనందపఱచుట లేదు కదా! అదే యొక నేర్పరిచేత అనురంపఁ బడునపుడు అనుకార్యముతోటి సామ్యము ఎక్కుడగుకొలఁదియు ఎల్లవారిని ఎక్కుడుగా ఆనందింపఁజేయుచున్నది. అటుపిమ్మటనే వాస్తవ విచారశబ్దమును లోకమునకు రుచింపుచున్నది. దీనినే పెద్ద లిట్లు తడవరిఁ

“జగద్ద్రావప్రఖ్యం నిజరసభరా త్స్వాదయతి యత్” (ఏది తనరసముచే తాఱుతో సమానమగు జగత్తును రుచింపఁజేయుచున్నదో) అని.

(3) ఈ చిత్రకవనములచే లోకంబునకు బ్రహ్మకందానుభవము కలుగును. ఆనంద ఘనుఁడును రసఘనుఁడును అగు భగవంతుని జిత్రించి కవనములచే స్తుతించువాఁడు ముక్తుఁడై బ్రహ్మనందము ననుభవించునుగదా! అపుడు “అహగ్న్ స్లోకకృదహగ్న్ స్లోకకృత్” (నేను స్లోకమును చేసినవాఁడను; నేను స్లోకమును చేసినవాఁడను) అని యాతఁ డానందించునట !

వీటి యన్నింటిచేతను చిత్రముయొక్కయు, కవనముయొక్కయు ఉక్కర్ష వాగ గోచర మగుట చెప్పకయ తెలియును. చిత్ర కవనములం గూర్చిన గ్రంథము లీదేశమున నెన్నియో కల వందురు. పాఠకమహాశయులుందురేని మనదేశమున గ్రంథములకా కలువు? మన పూర్వీకులు పెద్దలు ఘనులు తాము ఎక్కువశ్రమతోఁ గనిపట్టిన విషయములను మనకొఱకు వ్రాసియు నుంచినారు. మనము ఈ కళల నభ్యసించుమేని పశువ్యావృత్తి కలుగుటయకాక, మన పెద్దల ఋణముం దీర్చి, దేశంబునకు తేమంబు నొడఁగూర్చి కృతకృత్యులగుదుము.

కలభాషిణీ - సుగాత్రి

భారతీయ పుస్తకాల శాస్త్రము

వింగళి సూరనార్యకృత కళాపూర్ణోదయమునందలి కలభాషిణీ సుగాత్రిల యుగరాగ ప్రవృత్తులలోని తారతమ్యముల నొండొంటితోఁబోల్చి యందలి విశేషముల నే నీహ్యసమున వివరించెదను

కలభాషిణి పుట్టుకచే వారకాంతగాన జాతి నిష్ఠమైన యపవిత్రత కొంతవరకుఁ గాకున్న కొంతవరకైన నున్నదని యంగీకరించకఁ తప్పదు. జాతినిష్ఠమైన యా యప విత్రత వ్యక్తిగతముగాఁ గల భాషిణియం దణుమాత్రమున మనశ్చాంచల్య రూపమున మన కగపడుచున్నది. కలభాషిణి కళాకోవిదురాలు. ఆమెకు జాతినహజమగు ప్రాగల్భ్యము గలదు. కవిత్వము చెప్పఁ గలదోలేదో గ్రంథమునుబట్టి తెలియవచ్చుట లేదుగాని యెట్టిదానినైన నేకసంతసగ్రహించి పఠించఁగల దిట్టయని మాత్రము స్పష్టమగుచున్నది. బ్రహ్మమానసపుత్రుఁడైన నారదమహర్షి యంతటివానితో సహాధ్యాయిత్యము గాదుగాని, యంతగాఁ బ్రవర్తించి పరంధాముఁడైన శ్రీకృష్ణునిచేతను, యాతని ప్రభావ పట్టమహిమములచేతను ప్రియ శిష్య నిర్విశేషముగఁ జూడఁబడినంగీతవిద్యను

సంపూర్ణముగ నేర్చినది మీఱవారియగు నేర్పు గలదు. కవిత్వము, గానము - ఈ రెంటితోఁబాటామెకు శిలాశాసనములఁ జదువఁగల సామర్థ్యముగూడ గలదు. అట్టి యీమె గానము జన్మహక్కుగాఁగల గంధర్వ జాతికిఁజేరిది నారదానుచరుఁడై సంగీతవిద్యా విశేషాభిలాషను శిష్యత్వము నుపచరింపుచున్న మణికంధరునియందు మనంబు నిలిపినది. ఇదియే యీమె మొదటి ప్రణయ ప్రవృత్తి. ప్రణయము రేకెత్తకముందు నుండియు, కలభాషిణి మణికంధరులకు స్నేహము గలదు. స్నేహము కుదురుటకు సైతము వారికిఁ జక్కని యవకాశముగలదు. ఏమన, కలభాషిణి రంభానలకూబలలఁ గాంచకముందు నారదఁడు గానశిక్షకై యంతిపురంబును బ్రవేశించినప్పుట మణికంధరుఁడును గలభాషిణియు స్వఙరభూరికథా ప్రసంగంబులను, అద్దేవజేవుని ప్రాసాదవన విశేషావలోకంబులను గలసి మెలసి గాల తేజము చేయుచుండెడివారు. ఈవిధముగా నారంభమైన స్నేహము ప్రణయముగా మారినది. మణికంధరుఁ డేమిటఁ దక్కువ? చెక్కని రూపసంపదఁ జాతికి గంధర్వుఁడు. సహజ గానసంపదకుఁ దోడు నారదమహర్షి

యంతటివానికి శిష్యుడు. కలభాషిణికి గూడ సంగీతమునం దభిమాన ముంటయు, పరస్పరము లోగడ స్నేహ ముంటయు, అయ్యది ప్రణయముగా మారిపోవు తెంతయు సహజము. భిన్న భిన్నమైన వృత్తులు గలవారి కొకరిపై నొకరి కభిమాన మున్నను ఆదర ముండదు. ఏకవృత్తి గలవారి కన్యోన్యము, ఆదరము మోడుగా నుండును. కనుకనే సంగీతమే అభిమానమును, వృత్తియునుగా గల కలభాషిణి మణికంఠుల కన్యోన్యాదర ములు ప్రణయముగా మారినవి. ప్రణయము మోహనమ్మిళితము. కావుననే రుభామనో హరుం జూచినంత కలభాషిణి హనురాగ మాత్రనిమిఁదకుఁ బారినది. మోహము వివేకహూన్య మైనది. కలభాషిణి కళోపాసకు రాలు అందును సౌందర్యోపాసిని. సాభాగ్య కాంక్ష మిక్కుటము. త్రిలోకైకసుందరుఁ డైన నలకూబరునంతటివానిని రంభ తన రూపరేఖావిలాసాదులఁ దైవన మొనర్చు కొనినదన నహించలేకపోయినది. తా నేల యా సాభాగ్యమును బొందరాదు? రంభకన్న తా నేమిటఁ దక్కువ? ఇదియే యాపెలోని గర్వము. నలకూబరుని రూపసంపద యంతగా నాపెను మోహపరుపలే దనుకొన్నను రంభ సాభాగ్యము మాత్రము ఆపెకుఁ గన్ను కుట్టించినదని మాత్రము చెప్పక తప్పదు. ఆపెకు సవతిని గావలెనను సంకల్పముతోనే నలకూబరునియందు మనంబు నిలిపినది. ఇయ్యది యీమె రెండవ ప్రణయప్రవృత్తి. నిజమున కీరెండవది సహజముగఁగాక కృత్రి మముగా నున్నదని స్పష్టమగుచునేయున్నది. ఇది వారకాంతా సహజమగు చాంచల్యము

గూడ గాదు. శ్రీ సహజమగు సవత్త్వి మాత్సర్యము, లేక సాభాగ్యకాంక్ష. కలభా షిణి మణికంఠరుని స్వయముగ వరించినది. ఈపని కామె పెద్దల యామోదమును బడయలేదు. ఆమె కింకను బెద్ద లెవర? అవునన్నను, గాదన్నను అన్నింటికిని బైచేయి యామెదియే. ఆమె స్వతంత్రురాలు. కలభాషిణిది ప్రణయము. అది యెత్తయిన కొండనుండి క్రిందికి దిగు నిర్దురిణివలె చూచుటకు మనోహరముగ నుండును.

ఇక సుగాత్రి యనురాగప్రవృత్తి విశేషముల నరయుదము :

సుగాత్రి పుట్టుకచేత యర్చకబ్రాహ్మణ సంతతికిఁ జెందినది. బ్రాహ్మణజాతికే స్వత సిద్ధముగ దైవభక్తి మెండు. అందును అర్చకులసంగతి యిఁకఁ జెప్పనది యేమి? కాన జాతిచేతనే సుగాత్రికిఁ బ్రాగల్భ్యము సున్న. మీఁదు మిక్కిలి యీమె పెద్దలచే శాలీనున కగ్నిహోత్ర సాక్షిగ నుద్వాహ మొనర్చబడిన కన్యాలలామ. ఆమెకు లోన నెంత యుబలాట మున్నను - అయ్యది యర్హమైన దైనను సరియే పెద్దల యామో దమును బడయనిది చేయుటకు వెనుకాడును. మరియు నామెకుఁగల జ్ఞానమంతయు విని కిడిచేగాని శిక్షితమైనది గాదు. ఆమెకుఁ గళలయందుఁ బ్రవేశము లేదు. కావుననే భర్తమఁ వృత్తిని ఎంతోకాలమునకుఁ గాని కనుగొని తదనుకూలముగ ప్రవర్తించలేక పోయినది. ఆమెకుఁ బ్రాచీనపుషధతులయం దభిమానాదరములు మెండు. కావుననే భర్తకు నాయుష్యాభివృద్ధి యగునని సొమ్ముల

నేమిటకఁ దాల్చునాగినది. భర్త తనవిషయమునఁ బరాకుగ నుండుటఁగని కారణమరయలేక ఎంతోఁ జరితాపపడినది. కావలయునన్న తన నెవరికైన నమ్ముకొనవచ్చునని కూడ నుడిగినది. ఆమెకు సర్వమును భర్తయే. భర్తలేకున్న ప్రపంచమే లేదు. ఆమె సర్వధర్మముల నెఱింగినదైనను భర్తకు నమ్మకముగానిచో ధర్మమును సైతము విడచును; అధర్మమును సైతము స్వీకరించును. పలుమాటలేల? భర్తకై యామె తన ప్రాణముల నర్పించుటకు సైతము వెనుకాడదు. ఆమెది ప్రేమ. ప్రేమకు త్యాగమే లక్షణము. మఱియు నది నిగ్రహసమన్వితము. అది ప్రణయమువలె మోహసమ్మిళితమునుగాదు; ప్రణయమువలె ప్రేమచంచల మైనదియుఁగాదు. అయ్యది సుస్థిరము. ఎంతకాలమున కైన నయ్యది మార్పుజెందదు. తోటలోఁ దన సహాయమునకై తొందరలాడెడి సుగాత్రి సౌందర్యము శాలీనుని మనంబు హరించుట సహజమైన మానవకామము. అప్పుడు ధర్మవిరుద్ధమని సుగాత్రి పెనగులాడకుండయు ఆపె మానవత్వమునకుఁ దార్కాణముగ నున్నది. కెనగులాడి యంగీకరించిన కళాప్రదర్శనమగునేమో? అది యామెకుఁ దెలి

యని రహస్యములలో నొకటి. సహాయమునకై వచ్చిన యామెతో వనంబున విహరించుట కళావిలాసముగాక పోగా అనాగరికము. కలభాషిణి ప్రియులైన మణికింధరసలకూ బరులనువలె సుగాత్రి శాలీనునియందలి కళాధర్మమునుగాంచి ప్రేమించియుండులేను. ఆమె యతనియందలి భర్తృత్వమునే ప్రేమించెను. కలభాషిణి ప్రణయమునందు కన్న సుగాత్రి ప్రేమయంద్యోగ్యత యెక్కుడుగనున్నది. సుగాత్రిప్రేమ నదీపతియైన సముద్రునింగవయఁగోరి షరువులెత్తు గంగానదివలె పవిత్రమైనది. ప్రణయము మధురముమనోహరము. ప్రేమ పవిత్రము, హృదయంగమము. ప్రణయమును మనసు నిర్మించును. ప్రేమ మనసునఁ బుట్టును. కలభాషిణి తన నేర్పుచే మనసును రంజింపఁజేయును. సుగాత్రి తన గుణములచే హృదయమును గైవసమొనర్చుకొనును. కలభాషిణిది మాటలపనందు. సుగాత్రిదిగుణములపనందు. ఒకఁ మనసును రంజింపఁజేసి తననుంకి పాఠకుని మనసును తొలంగిపోనివ్వకుండ చూచుకొనుచుందురు. ఇంకొకరు గుణములచే హృదయమును గైవసమొనర్చుకొని తనను దప్ప మిగిలిన ప్రపంచమును మరపింపఁజేయుదురు.

రేపటి కూడు

—మూర్తి.

అహదనకరశాసనము

కాశ్యపాచార్య నూర్వనారాయణ

పూర్వ చ రి త్ర

ఈ రాగిశాసనము సర్ వాల్టర్ ఇలియట్ గారు సంపాదించినది; అహదనకర మనుగ్రామమున దొరికినదట. ఇది ఇప్పుడు బ్రిటిషు మ్యూజియములో ఉన్నది. దీని ప్రతిబింబములు ఎస్ గ్రాఫీయా ఇండికా లోను, ఓరైనుగారు సంపాదించిన “తిమిశ సంస్కృత శాసనములు” అనే గ్రంథమునందును ఉన్నట్లున్ను, దానిని సంపూర్ణ వివరములతో ప్రచురించినవారు తెలుగు భాగము తెలివక విడిచి పెట్టినారనిన్నీ శ్రీయుత మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు శ్రీ రాజరాజవరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచికలో తాము వ్రాసిన “ప్రాచీనాంధ్ర భాషాస్వరూపము” అనే వ్యాసమునందు మనకు తెలిపి యున్నారు. దీనిని సాధించవలెనన్న తంపుతో, కీ. శే. కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారు, శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు, శ్రీ వేలూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు, కందుకూరి ఈశ్వరదత్తుగారు మొదలైనవారు చాలా కృషిచేసినట్లు కనిపిస్తుంది. ఈ శాసనము మూడవ విష్ణువర్ధనుని కాలమునాటిదని (క్రీ. శ. 200-250) శక్తిగారి అభిప్రాయము; కాదు, అయిదవ విష్ణువర్ధనుని కాలమునాటిదని (క్రీ. శ. 500-550) శాస్త్రిగారి అభిప్రాయము. మూడవ విష్ణువర్ధ

నుని కాలమునకు పూర్వము ‘అంధ్రభాషాశాసనములు’ కొన్ని ఉన్నవటకాని వాటిలోభావ ఈ శాసనములో గల భాషకన్న ఎన్నో రెట్లు సులభముగా బోధపడునట. ఇ-త బొత్తిగా అర్థము కాకుండా ఉన్న శాసనము వేరొకటి తెనుగు వ్రాతలో తెనుగుభాషలో వ్రాసినది లేదట. మీద చెప్పిన విష్ణువర్ధనుల కాలమున తెలుగు భాషకు గౌరవము సంస్కృతమునకన్న తక్కువ అగుటచేత, అనాటి దానపట్టాలన్నీ, సరిహద్దులు సహా, సంస్కృతంలోనే వ్రాసేవాడుక. సరిహద్దులు మాత్రము తెలుగుభాషలో వ్రాసి మిగిలిన శాసనములతో సంస్కృత భాషలో వ్రాయడం పదకొండవ శతాబ్దము గర్వనీయమిన్నీ. పదో శతాబ్దమునకు ముందు శాసనభాగముకూడా తెలుగు భాషలో వ్రాసినది ఇది ఒక్కటి. ఇట్టి సందర్భములలో, రాగిమీద చెక్కి యుండుట, శాసనభాగము తెనుగుభాషలోను తెనుగువ్రాతలోను వ్రాసియుండుట, అక్షరాల స్వరూపములనుబట్టి చూడో, నాలుగో, అయిదో విష్ణువర్ధనుల కాలమునకిది చెప్పవలసి వచ్చుట, ఆకాలమునాటి మిగిలిన తామ్రశాసనములలోని తెలుగుభాషవలెగాక ఇందలి భాష అర్థము కాకుండుట యోచించి కాబోలు స్థిబుదొరగారు ఇది

1. ఈ చరిత్రయందు వివరించిన విషయములు మ. రా. రా. మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు వ్రాసిన “ప్రాచీనాంధ్రభాషా స్వరూపము” (శ్రీ రాజరాజవరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచిక) “అహదనకర శాసనము” (భారతి, విభవత్రావణమాసం) అన్న వ్యాసములనుండి ఎత్తివ్రాసినవి.

నమ్మకగిన శాసనము కాదని అభిప్రాయపడినట్లుగా శర్మగారు వ్రాసియున్నారు. “ఒకవేళ చరిత్ర విషయ కముగ నిది సరియైన శాసనము కాదని త్రోసివేసినను ఇందలి పదజాలమునకు సరియైన స్వరూప మేర్పడి అర్థ వివరణమే కుదిరినచో నిది గుండ్లభౌష కమూల్యా లంకారమనుటకు సందియము లేదు” అని వ్రాసిన శర్మ గారి ఈ వాక్యమునందలి కోరిక సఫలమైనందుకు నామ చాలా సంతోషము. సహృదయులు, అట్టివారి సదుద్దేశము వర్ధంకారు.

దీనిని తిరిగి పరిశీలించుటకు కారణము

రావుసాహెబు గిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులుగారి వద్ద ఈ క్రూప చేసిన చిన్ననాటినుండి ఆయన అనుగ్రహమువల్ల నాకు భాషాతత్వ విచారణ యందు కొంచెము ఆభిరుచి కలిగినది. దొరికిన దానిని వదలకూడదన్న తలంపుతో ఇన్ని సంవత్సరములై దానికి తగిన దోహదము చేస్తూనే వస్తున్నాను. నేను చేసే కృషిలో ఒక్కవిషయము నాకు చాలా విడ్డూరముగా కనబడ్డది. పాణినిమితమును అనుసరించి భాషాతత్వమును పరిశీలన చేయనలెనంటే “ధాతువులు” అనేవి ప్రతిభాషకున్నూ ఉన్నవనినీ, వాటికి ‘ప్రత్యయములు’ మొదటనో, నడుమనో, కొననో చేర్చుటచేత అయాధాతువులకు చేరిన మాటలన్నీ ఏర్పడుచున్నవనినీ నేను ఒప్పుకోవలసి వచ్చినది. ఈ అభిప్రాయమును అనుసరించే మొన్న మెన్నటి వరకున్నూ భాషాతత్వ విచారణ జరుగుతూవస్త. ఈ మార్గం నాకు నచ్చలేదు. భాషాతత్వ విచారకులలో కొందరికి “ధాతువు” అనేవి ఏభాషలోనూ ఎప్పుడూ ఉండలేదనినీ, వాటి మూలన భాషాతత్వవిచారణ చేయుట వాస్తవము కాదనినీ తోచి అట్టి విచారణ వదలవలెనని మరీమరీ చెప్పినారు. ఈ విచారకుల మతప్రకారము వేరేమార్గము లేకపోవుట చేత పాణినిమితమును అనుసరించ వలసి వస్తున్నదనినీ, అట్టిమార్గము దొరికినవెంటనే పాణిని మితమును విడిచిపెట్టవలసినదనినీ వారి నిర్ణయము. ఇట్టి నిర్ధారణను అనుసరించి వీరిలో కొందరు “హెలో ప్రాప్టికోటియోరీ” అన్న కొత్త యోగిని కల్పించి దాని భాగములున్నూ.

నారు. వీనిప్రకారం ఎల్లప్పుడునూ మనుష్యుడు నిండు వాక్యములలోనే ఆలోచించగలుగునుగాని మాటలలో కాని ధాతువులలోకాని కాదనినీ, భాషాతత్వ విచారణకు పునాదు నిండువాక్యము గాని ధాతువు కాదనినీ, కాబట్టి అట్టివిచారణ ఈకొత్తభాషాని అనుసరించవలసిని డనినీ నిర్ణయమైనది. “ధాతువు” అను అనుసరించిన విచారణ కృతకము, కల్పితము. “హెలో ప్రాప్టికోటియోరీ” అనుసరించినది స్వాభావికమైన మార్గము. కాబట్టి ఈ నూతనమార్గము ఎంతవరకు వాస్తవమో తెలుగుకోవలెనని నాకు బుద్ధిపుట్టినది. ద్రావిడ భాషలన్నిటికినీ మాతృక అయిన “పురాతన ద్రావిడం” లో ఇట్టి హెలో ప్రాప్టికోటియోరీ ఉన్నవా, ఉంటే వాటిలో కొన్నిటిని నా కనకొక్కనవచ్చునా అని ప్రశ్నించుకొని, తెలుగుభాషను ఈకంటితో మాస్తూ తిరిగి పరిశోధించినాను. దీనితో సహా కొంచెం అరవము, ఇంగ్లీషు, కొంచెం సంస్కృతము కూడా చదివినాను. ఈ పరిశోధనలో లేలిన ముఖ్యవిషయములను క్రింద వివరిస్తున్నాను:

(౧) మనుష్యుడు ఏర్పరచిన భాషలన్నిటిలోనూ ఉన్న మాటలకుగాని వాక్యములకుగాని మాతృక “ఓం”. ఏభాషకానీ, ఏకాలమునాటిది కానీ దానిలోని మాటలలో ప్రతిఒకటిన్నీ తుట్టుతుడకు ఉచ్చారణలో ఈ “ఓం” అనే మాతృకనుండే పుట్టి యుండవలెను.

(౨) మనుష్యుడు మాటాడుటకు నేర్చినవెంటనే వ్రాయుటకుమాడా నేర్చియుండవలెను. మాటాడుటకు, వ్రాయుటకుమాడా ఇంచుమించుగా ఒక్కేమారు మనుష్యుడు మొదలుపెట్టియుండవలెను ఒకవేళ ఈ రెండిటిలో ఏదైనా ఒకటి రెండవదానికన్న ముందుది అని అనవలసినవస్తే వ్రాతే ముందు అని చెప్పవలెను. నోటను వెలువడదుట, దానిలో ఇమిడియున్న అభిప్రాయము, పురాతనపుమనుష్యులందరికీ ఎలాగున ఒకటే అయి ఉన్నవో అట్టిమాటను తెలియజేసే వాతకూడా అందరి పురాతనపు మనుష్యులకూ ఒక్కటే. వాక్కుకకు మాతృక ‘ఓం’ అయినట్లు వ్రాతకు మాతృక శిరస్సున్నూ.

(3) మీద వివరించిన కారణములచేత, అన్ని జాతుల మనుష్యులకున్నూ, పురాతనకాలమందు వ్రాత, మాట, మతము ఒక్కటే అయిఉండవలెను.

నిూదచెప్పిన విషయములే వాస్తవమైనట్లయితే వాటి సహాయమువలనను హెంజొదాలో - హరప్పలిపిని, సకారణముగా నేను పోల్చుకొనగలుగవలయును అని యోచించి, దాని పరిశోధన ప్రారంభించినాను. అదృష్టవశాత్తు, అలిపి నాకు స్వాధీనమైనది. సుమారు 300-350 మాటలను చదివి వాటికి అర్థములు సకారణముగా చెప్పగలిగినాను. ఈవిషయమై నాకు ఉన్న అభిప్రాయములను వెల్లడిపరుస్తూ సుమారు మూడు వందలపేజీల గ్రంథం తయారుచేసి వారి అభిప్రాయం ఇవ్వవలసినదని కోరుతూ ఒకకాపీ ఇప్పుడు లండనులో నున్న సర్ జాన్ మార్వల్ గారికిన్నీ ఇంకొకటి ప్రాక్ సులో జూల్స్ బ్లాక్ గారికిన్నీ పంపించియున్నాను. వారికి ఈ కాపీలు చేరి సుమారు ౪, ౫ రోజులు అయి ఉంటుంది. తొనికచే దానిలో మంచిచెడ్డలు వారు నిర్ణయించి నాకు సుమారు ఒకమాసంలో వారి అభిప్రాయం పంపగలరని యోచిస్తున్నాను.

ఇంతకుముందు ఎవరికిన్నీ స్వాధీనముగాని తీపి నేను సరిఅయినదని యోచించిన తియ్యోరికి లొంగినది కాబట్టి నేను నిర్ణయించిన భాషాతత్వవిచారణ ఫక్తిలో చాలావరకు వాస్తవము ఉండవలెనని అనుకొంటున్నాను. మహెంజొదాలోతీపి పరిశీలించగా తేలివ మాటలనుబట్టిన్నీ, వాటి అర్థములనుబట్టిన్నీ, అక్షర స్వరూపములనుబట్టిన్నీ ఈ క్రింది విషయములు ముఖ్యమైనవి తేలివవి :

(౧) మహెంజొదాలో... హరప్పలిపి పరిశోధకులు, ప్రపంచంలో నేటివరకు పుట్టిన అన్ని జాతుల మనుష్యుల మాటలు (భాష), నేటివరకు పుట్టిన అన్ని జాతుల మనుష్యుల వ్రాతలు, నేటివరకు పుట్టిన అన్ని జాతుల మనుష్యుల మతములు, వాటి వ్యుత్పత్తి, పెరగకీ, మార్పులు వాటికిగల పరస్పర సంబంధములు మొదలైన వానిని పరిశోధనచేస్తున్నారన్నమాట.

(౨) ఈలిపికి కారకులు ఆంగ్రులు. అనాది నుండిన్నీ వీరి వృత్తి మానవుని మాటను (భాషను), వ్రాతను, మతమును పరిశోధనచేయుటయే; పరిశోధన చేసి, వానిని సంగ్రహముగా, సూత్రముల సహాయమున జ్ఞాపకము ఉంచుకొని తరతరములుగా ఉపయోగించుటయే. వీరే అక్షరతత్వము, భాషాతత్వము తెలిసికొని ప్రపంచంలో మిగిలినవారికి ఈ విషయములను ముప్పవారు.

మీదను వివరించిన రెండు విషయములున్నూ వాస్తవమైనట్లయితే, మహెంజొదాలో - హరప్పలిపి భాండాగారమును తెరచినతాళముతోనే అమాదనకర శాసనమునుమాడా నేను తెరువగలుగవలెను. ఇది ఇటుండగా, ఈ “అమాదనకరం” అన్నమాటకు మాతృక మహెంజొదాలో-హరప్పలిపిలో నాకు కనబడి, దానిని విపులముగా చర్చచేసినాను. ‘ఆంధ్ర’ అన్నదికూడా కనపడినది. మహెంజొదాలో - హరప్పలిపిని వాడిన ఆంగ్రుల ఈనాటి సంతతివారు తెలుగువారిలో కొందరు మహారాష్ట్రీలు, కన్నడులలో కొందరు, తమిళులలో కొందరు, మళయాళదేశమునందలివారిలో కొందరును. ఇప్పుడు ఏవర్ణమునకు చెందియున్నా, ఏభాష మాట్లాడుతున్నా, జంజముచేసుకొని గాయత్రిని చెప్పగలిగిన హిందువులందరును ఆంగ్రులే. మహెంజొదాలో-హరప్ప భాషలో తెలుగుదేర్లు, మాటలు, మహారాష్ట్రీపునేర్లు మొదలైనవి నాకు కనబడినవి. అందుననే ఆభాష ఆంగ్రము అని చెప్పటకు నాకు ఆధారము కలిగినది. ఈ కారణములచేత దురవగాహముగాఉన్న ఈశాసనము నందలి తెలుగుభాషాభాగమును పరిశోధించవలెనని నాకు తోచినది.

శాసనమును బోధపరచుకొనుటకు ముందు వదువరులకు తెలియవలసిన విషయములు.

(౧) మనుష్యులు భాషనిమిత్తమై ఉచ్చరించే ధ్వనులు రెండువిధములు : సంతోషమును తెలియజేసేవి; దుఃఖమును తెలియజేసేవి. ఈ వ్యాసమునందు మొదటి

జాతి ధ్వనులకు "సత్ ధ్వనులు" అనినీ, రెండవ జాతి ధ్వనులకు "దుర్ ధ్వనులు" అనినీ పేర్లు పెట్టి వాటి శేషమయోగిస్తాను. అ, ఆ, ఇ, ఈ, ఒ, ఓ, ఔ లతో చేరినవి మొదటి జాతిని; ఇక ఇవే ఐలతో కూడినవి రెండవ జాతిని. ఇది సాధారణ నూత్రము. పెదవులు సాధారణ స్థితిలో ఉన్నప్పుడుగాని, ముందుకు తోసికొనవచ్చినప్పుడుగాని మొదటి జాతి ధ్వనులు కలుగును; పెదవుల మూలకు దూరముగా పోవుటచేత పెదవుల మధ్య భాగము రవత లోనికి ఈడ్చుకొనును; ఇట్టి స్థితిలో పుట్టే ధ్వనులు రెండవ జాతిని.

(౨) మరియొక సందర్భమునుబట్టి భాషయందలి ధ్వనులు రెండువిధములు: నాదసహితములు, నాదరహితములు. గ్, ఘ, జ్, ఛ, డ్, ఢ్, ట్, ఠ్, ట్, భ్, ఞ్ మొదలయినవి నాదసహితములు; క్, ఖ్, చ్, ఛ్, ట్, ఠ్, డ్, ఢ్, ట్, ఠ్ మొదలయినవి నాదరహితములు.

(౩) జ, ఞ, ణ, న, మ : ఇవి మక్కుధ్వనులు. వీటి ఉచ్చారణకు, నాదసహితమైన ఊపిరి నోరుతమామూహాసిండుటచేత ఆహార్యముగా పోలేక మక్కురంధ్రములలోనుండి వెలుపలికి పోవును. ఒక్కొక్కప్పుడు నాదసహితమైన ఊపిరి నోటిలోనుంచి కొంతవరకున్నూ, మిగత మక్కులలోనుంచిన్నీ పైకి పోవును. ఇట్టి జాతి ధ్వనులకు మక్కు-నోటిధ్వనులని పేరు పెట్టవచ్చును. "వందమాన" లో "వ" మక్కు-నోటిధ్వని. దిగువ వ్రాసిన గీత లేకపోతే "వ" అనే ధ్వని పూర్ణంగా నోటిధ్వనే అని యోచించవలెను.

(౪) ఇంకొక సందర్భమునుబట్టి భాషాధ్వనులు అచ్చులు, హల్లులు అని రెండుజాతులు. భాషకు ఉపచరించే ధ్వని ఏదైనా నోటిలో పుట్టకలెనంటే నోటిలో అధమపేక్షం ఒక స్థలమందైనా సన్నని ఇరుకుద్వారము ఏర్పడవలెను. గొంతుకలో నాదతంతువుల నడుమను ఇరుకుద్వారము ఏర్పడుటచేత ఊపిరికి వాదము కలుగుతుంది. ఇవి ఎడముగా ఉన్నప్పుడు నాదము ఉండదు.

ఇట్టి ఇరుకుద్వారము, మీదచెప్పినది కాక నోటిలో సామాన్యముగా మూడుస్థలములందు ఏర్పడగలదు: మెత్తని అంగుడు నాలుక వెనుక భాగమునకు దగ్గరగా దిగుటచేత ఒకటి; నాలుక కొన భాగము గట్టి అంగుడుకి దగ్గరగా మీదికి లేచుటచేత రెండవది; పెదవులు దగ్గరగా వచ్చుటచేత మూడవ ఇరుకుద్వారమున్ను ఏర్పడగలవు. ఊపిరి ఈ ద్వారములలోనుండి పోవునప్పుడు సామాన్యముగా మూడుజాతుల ధ్వనులు కలుగును. మెత్తని అంగుడు క్రిందికి దిగుటవల్ల కలిగినవి అంగుడుధ్వనులు; నాలుక మీదికి లేచుటచేత కలిగినవి నాలుకధ్వనులు; పెదవులకల్ల కలిగినవి పెదవిధ్వనులు. అంగుడు క్రిందకుదిగుట, నాలుక మీదికి లేచుట, పెదవులు దగ్గరగా చేరుట అనే మూడుప్రయత్నములలో ప్రతిఒకటిన్నీ మిగిలిన రెండింటితో సంబంధములేకయే జరుగగలదు; అనగా ఈ మూడుద్వారములను నోటియందు ఒకేసారిగా ఏర్పడగలవు. నాదసహితమైన ఊపిరి వీటి ద్వారా వెడలినప్పుడు మీదను వివరించిన మూడుజాతుల ధ్వనులకున్నా ఉన్న లక్షణములు గలిగిన ఒకేధ్వని ఏర్పడును. న్యాయముచేత ఒకజాతి లక్షణములు మరియొకదానికి ఉండవుకాని, ఈ త్రిద్వారధ్వనిలో ఇవి అన్నీ ఇమిడియున్నవి. ఇదే "ఓం". వ్రాతలో ఒక్క అక్షరముగా కనబడిననూ ఉచ్చారణలో దీనియందు మూడుభాగములు ఉన్నవి: మొదటిది అంగుడుద్వారమునకు చెందినది; రెండవది నాలుక ద్వారమునకు చెందినది; మూడవది పెదవుల ద్వారమునకు చెందినది. ఈధ్వనే పశువులకు, పురాతన మానవులకు సామాన్యముగా నున్నది. ఈ ధ్వనినుండే ప్రపంచమందు వాడుకలో ఉన్న భాషలన్నీ పుట్టినవి. అందుచేతనే ఈ "ఓం" యొక్క ప్రాముఖ్యత. దీని ధ్వని వము పూర్ణముగా తెలిసే నిమిత్తము దీనిని "ఓం" అని వ్రాయుటకు మారుగా |౧| |౨| |౩| వ్రాస్తే చాలా ఉపచరిస్తుంది. ఇది సత్ ధ్వని. దీనికి సరియైనదుర్ ధ్వని |యై| |డై| |వై|. ఈ అక్షరములకు రెండుప్రక్కలను వ్రాసిన గీతలయొక్కయూ, అడుగున వ్రాసిన గీతయొక్కయూ అర్థము తరువాత వివరిస్తాను.

కాలము గడవనుగడవను ఈ త్రిద్యారధ్వనినుండి
 x | l | l | l | x | x | x | l | l | x | x | l | x
 అనే ద్వారధ్వనులు పుట్టియుండవలెను. వీనినుండి
 x | l | l | x | అనే ఏకద్యారధ్వనులు, వీనినుండి
 పుట్టిన ఈనాటి కలుభావలలో గల ఇతరధ్వనులను
 ఏర్పడియున్నట్లు కనబడుతున్నది. ఇవిగాక వీటికి సం
 బంధించిన దుర్ధ్వనులకూడా ఇచ్చేరితిని ఏర్పడియుండ
 వలెను.

పరిశోధననిమిత్తము అంగుడుధ్వనులను యాడు
 భాగములుగా విభజించవచ్చును : వెనుకవి, నడిమివి,
 ముందువి. వెనుక వాటికి అరవీల 'ఖ', తెలుగు
 వారి 'హ' అనేధ్వనులు చెందియుంటవి; క, గ, జ
 మొదలైనవి నడిమివి; సంస్కృతంలోని చ, జ, ష, య,
 మొదలైనవి ముందువి. ఇచ్చేరితిని నాలుకధ్వనులకూడా
 మూడువిధములు : వెనుకవి ట ఠ డ ధ ణ మొదలైనవి;
 నడిమివి ఇంగ్లీషు t (ట), d (డి) నలు; ముందువి త,
 థ, ద, ధ, మళయాళపు 'స' మొదలైనవి. కెదవిధ్వనులు
 వెనుకవి : దుర్ధ్వనిగా పలికిన క, ఖ, బ, భ, మలు. నడి
 మివి, ప, ఫ, బ, భ, మ; ముందువి, శ, ష, ధ్వనిగా పలికిన
 ప, ఖ, బ, భ మ లు. పరిశోధనకొరకు నోటిని, వెనుక
 నుండి ముందుకు, తొమ్మిదిభాగములుగా విభజించి
 యున్నాము. వీనికి సంఖ్యలమూలమున కేర్లు పెట్ట
 వచ్చును.

అంగుడుధ్వనులు	నాలుకధ్వనులు	కెదవిధ్వనులు
౧. వెనుకవి	౪. వెనుకవి	౭. వెనుకవి
౨. నడిమివి	౫. నడిమివి	౮. నడిమివి
౩. ముందువి	౬. ముందువి	౯. ముందువి

ద్వారముయొక్క పరిమాణమును అనుసరించి
 నోటినుండి వైకి ఓడలే ధ్వనుల గణము మాడతూవస్తుంది.
 ద్వారపరిమాణమును అనుసరించి ఆచ్చులు, హల్లులు
 ఏర్పడుతవి. ఈ రెంటికిని వ్యత్యాసమును కలిగించునది
 ద్వారపరిమాణమే. ఈ ద్వారము ఊడవలసినంత పెద్ద
 దిగా ఉన్నప్పుడు ఆచ్చులు పుట్టును. అ, ఇ తు ఆచ్చులు
 నాలుకను, మెత్తని అంగుడును ఇందుకు కొవలసినంత

కన్న రవంత దగ్గరగా తెచ్చినయెడల రాపిడిలేని
 హల్లులు పుట్టును. ఇంగ్లీషుడబ్లియు, తెలుగు 'య' మొద
 లైనవి రాపిడిలేని హల్లులు. రాపిడిలేని హల్లులకును
 రాపిడిగల హల్లులకును ద్వారము, ఎంతచిన్నదైనా, తెరచి
 కొని యుండవలెను. ద్వారమును ఇంతకు చిన్నదిగా
 చేసినప్పుడు రాపిడిగల హల్లులు ఏర్పడును. క, ఖ, మ
 మొదలైనవి రాపిడిగల హల్లులు. ద్వారము ఇంతకన్న చిన్న
 దైనప్పుడు ట్రిల్లులుపుట్టును. ర, ష మొదలైనవి ట్రిల్లులు.
 ఇంతకుదగ్గరగా నాలుకను అంగుడుకిగాని, పెదవులకిగాని
 తెచ్చినయెడల ఆద్వారము తమామూ మూసికొనిపోవును.
 ఇట్టి సందర్భములో వైకి వెనుకవలసిన ఊపిరి అయిదు
 విధాలుగా పోవచ్చును. (౧) ముక్కులో నుండి;
 ఇప్పుడు మక్కుధ్వనులు కలుగుతవి. ఇ, జ, ణ, మ,
 న, ఇవి ముక్కుధ్వనులు. (౨) నాలుకకు ప్రక్కలో
 నుండి : వీనికి ప్రక్కధ్వనులు అని పేరుపెట్టవచ్చును.
 ల, శలు ప్రక్కధ్వనులు. (౩) ఎట్లుపోయినదో మటా
 డేవానికిగాని వినేవానికి గాని తెలియకనే ఊపిరి చల్లగా
 నోటిలోనుంచో, మక్కులోనుంచో పోవును. వీటికి
 పేలుడులేని ధ్వనులు అని పేరు. (౪) ఊపిరిపేలి ముర
 దుగా నోటిమార్గమున పోవును. ఇవి పేలుడుధ్వనులు.
 ఇంగ్లీషు 'T' (ట) పేలుడుధ్వని. ఈనాటి తెలుగులో
 పేలుడుధ్వనులు లేవు. (౫) ఊపిరి ఒత్తిడిగా పేలి
 నోటిద్వారా వైకి పోవును. వీటికి ఒత్తిడిధ్వనులనో
 పేరు. ఈ అయిదు జాతుల ధ్వనులకున్నా ఆడ్డుధ్వను
 లని పేరుపెట్టవచ్చును.

పెదవులు రవంతి తెరచియుంచి నాలుకను;
 అంగుడును వాటియథాస్థానములో ఉంచి నాదసహిత
 మైన ధ్వనిని చేసినయెడల రాపిడిలేని హల్లులు కలుగును;
 ఇంతకు కొంచెము హెచ్చుగా నోరు తెరిచి నాదసహి
 తమైన ధ్వని చేసినయెడల ఆచ్చులు పుట్టుచున్నవి.

ఈ జాతిధ్వనుల తరగతులకు ఇదివరకువలెనే
 సంఖ్యల మూలముగా కేర్లు పెట్టవచ్చును.

రాపిడిలేని హల్లులు	౧
రాపిడిగల హల్లులు	౨
ట్రిల్లులు	౩

అష్టాధ్యాయము:—

మహ్న-ధ్వనులు	౪
ప్రక-ధ్వనులు	౫
పేలుడు తేని ధ్వనులు	౬
పేలుడు ధ్వనులు	౭
ఒ తిడిధ్వనులు	౮

అద్భుతము

ఈ విభజనల ప్రకారము ఇక్కడ ఇచ్చిన పట్టిలో
 ౬ వ జాతి పేలడులేని ధ్వనులన్నూ, పురాతనభాష
 లోని వాలకధ్వనులన్నూ ఆతి హెచ్చు అల్లరిధ్వ
 నులు. కలగజేయవలసిన మార్పులను కలగజేసి అవితమ
 స్థానమున ఉండక మాయమైపోయినవి మాటలలో మార్పు
 లను హెచ్చుగా కలగజేసినవి ఇవే. ఇందుకు ఒక ఉదా
 హరణము "పేలడులేని ఊ" కారము. దీనిని ఉచ్చరించి
 నప్పుడు వివేవాడికి ఇది నోద్, నోద్, నోద్,
 నోద్, తోద్, తో, నో, దో తో అనే ధ్వనులలో వీదో
 ఒకటిగా వినబడును. ఒక్కడికే ఒకప్పుడు ఒకలాగున,
 మరియొకప్పుడు మరియొకలాగున వినబడుటచేత ఒక
 మాటనుండి ఒకేభాషలో రెండు క్రొత్తమాటలు ఏర్ప
 డుతవి, వాటి అర్థం మొదటిమాటచే. ఇదేరీతిని పేల
 డులేని బ, ఇ, ణ, మ, మొదలైనవి.

శట్టపట్టిని బి: ఊగ్గ, ఊగ్గ, ఊగ్గ,
ఊగ్గ, గ్గ, ఊగ్గ, ఊగ్గ.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

పేలుడులేని బి: బోడ్డు, బోట్, బోడ్, బోట్, బోట్, బోట్, బోట్, బోట్.

పేలుడులేని మ: బొబ్బ, బొబ్బ, బొబ్బ, బొబ్బ,
బొబ్బ, బొబ్బ, బొబ్బ, బొబ్బ.

ఇంతవరకున్నా వివరించిన విభజనల ప్రకారము తన్నుజాతుల ధ్యమలన్నా ఒకపట్టిలో ఇమిడ్చి దానిని ఎపెండిక్స్లో ఇచ్చియున్నాను. దానిని బట్టి ఈ వ్యాసమునందలి పురాతనపు మాటలను ఉచ్చారణ

ఒను తెలిసికొనవలసి ఉంటుంది. ఇంగుతు సందర్శించి నట్టియు ఇక్కడవివరించనట్టియు విషయములను అన్నిటిని పొందుపరిచి అచ్చటనే వ్రాసియున్నాను. కాబట్టి చనువరులు అపట్టినందుడే అట్టివిషయములను గ్రహించవలసి ఉంటుంది.

(౫) పురాతనపుభాషయందలి ధ్వనులు అన్నీ త్రిద్వారలో, ఓద్వారలో; ఏకద్వారము గలవి ఈనాటి భాషలలోనివి. ఇట్టి గుణము వీటికి ఉండుట చేత ధ్వనులు కొబ్బరిముక్క పెరిగినట్లు స్పష్టముగా ఉండవు అనగా ఒకేధ్వని ఒకరికి ఒకలాగునను, మరి యొకరికి మరియొకలాగునను వినబడును. ఉచ్చరించే వాడికి మాట ఒకటే అయినా వినేవారికి వేరువేరుగా ఉండును. అందుచేతనే పురాతనపుభాష ప్రపంచము లోని ఆనాటి ప్రజలకందరకీ ఒకటే అయినా, ఈనాటికి ఆభాషే పలువిధములైన భాషలక్రింద అల్లకొనట. ఈనాటి భాషలను పరిక్షించేవాడికి ఈ వేరువేరు భాషలయందు పరస్పరసామ్యము లేకుండాఉన్నట్లు కనబడినా చాటితాత, ముత్తనతాతలైన భాషలలో ఎక్కువసామ్యము కనబడకతప్పదు; వాస్తవముగా కనబడుతున్నది కూడాను.

పురాతనభావముందు అచ్చులులేవు. ఆనాటి ధ్వనులు మొట్టమొదటివి రాపిడిలేని హల్లులు; తరువాతివి రాపిడిగలిగిన హల్లులు. ట్రిల్లులు, అడ్డుధ్వనులు, అచ్చులు ఇటీవల ఏర్పడినవి. ఈ మాడుబాతుల ధ్వనులన్నూ వీ భావలోనైనా ఏర్పడినవాటినుండి దానికి పురాతనత్యము పోయినదని మనము నిస్సందేహంగా నమ్మవచ్చును. అచ్చులు వాడకుండా మనకు ఒక్క నిమిషమైనా వెగదే, పురాతనపునునధ్వనులు ఎట్లు తమ తమ భాషధ్వనులను ఉచ్చరించేవారు, ఎట్లు మాటాడగలిగేవారు; ఎట్లు తమ భావములను ఇతరులకు తెలిపేవారు అన్న పెద్దసందేహం. ఈనాటి భాషాతత్వవిచారకులకు కలిగినది. ఈ పక్షకు సబబైనజవాబు ఏమరున్నా నేటివరకూ ఇవ్వలేదు. కాని నాకు లోచివరకు నేను ఈ ప్రశ్నకు జవాబు ఇట్లున్నాను. చిత్తగించండి. ఇందుకు కారణము ముఖగవ్యవరముయొక్క ఆకార

మన్ను, ధ్వజులను కలుగజేయు దాని భాగముల అను
రికయున్ను. గవ్వారము ఇంచుమించుగా అడక తైరతకా
రముగా ఉన్నది. మీదిదొంగ నిలకడగా అతికియున్నది;
అది కదలకాలదు. కిందిదొంగ మీదికిని క్రిందికిని అడ
గలగు. మీదిదొంగ అడుగు భాగము ముఖగవ్వారమునకు
మీదికప్పు. దీనిలో పెనుకభాగము మెత్తనిఅంగుడు.
ఇది క్రిందికిని మీదికిని ఎక్కి దిగగలదు; ముందుభాగము
నకు ఎట్టి చలనమున్ను లేదు. ఇకను, నాలుక చిశసరి
రబ్బరుత్రాగుచంటిది. దీనిక్రిందిభాగములో పెనుకసగము
నోటి అడుగు భాగమునకు గట్టిగా అతికి ఉన్నది. కాబట్టి
ఈ భాగమునకు చలనము అతికష్టమవును. నాలుకముందు
భాగమును ఇప్టమువచ్చినట్టు క్రిందకును మీదికిని మనము
అపించవచ్చును. పెదవులకు రెండింటికిని ఇంచు
మించుగా ఒక్కేమట్టుకు చలనమున్నది.

అంగుడుధ్వజులను కలుగజేయుగలిగిన భాగ
ములు: మెత్తనిఅంగుడు, నాలుక పెనుకభాగము;
వీటిలో శ్వేచ్ఛాచలనము ఈ అంగుడుకే ఉన్నది; నాలు
కకు అతికష్టమవును. నాలుకధ్వజులను కలుగజేయునది:
గట్టి అంగుడు, నాలుకముందుభాగము. వీటిలో
శ్వేచ్ఛాచలనము నాలుకకే; అంగుడికి లేనేలేదు.
మెత్తనిఅంగుడు నాలుకముందుభాగముయొక్క పహీ
యములేకుండానే క్రిందికినీ మీదికినీ అడగలదు;
ఇట్లే మెత్తనిఅంగుడు సహాయము లేకుండానే నాలుక
క్రిందికి మీదికి అడగలదు. కాబట్టి పరస్పర సంబంధం
లేకుండా, మెత్తనిఅంగుడు క్రిందికి దిగుటవల్ల నోటికి
పెనుకభాగమున ఒకద్వారమున్ను, నాలుకముందు
భాగము మీదికి లేచుటవల్ల నోటికి మధ్యభాగమున ఒక
ద్వారమున్ను, ఒక్కేకాలముందు ఏర్పడగలవు. వీటికి
తోడు, ఈ మీద వివరించిన రెండుజతల అవయవము
లతో సంబంధములేకుండానే పెదవులు రెండును దగ్గ
రగా వచ్చుటచేత నోటికి ముందుభాగమున ఇంకొక
ద్వారము వాటితోసహా ఒక్కేకాలముందు ఏర్పడ
గలదు. ఈమూడు ద్వారములున్ను ఒక్కేమారుగా
ఏర్పడిఉండగా మైకి పెదలే నాదసహితమైన ఊపిరి
| గు | లు | వ్ర | (ఓం) అనేధ్వనిని చేయును. అవసర

మైనప్పుడు మూడుద్వారములను చేయుటకు మారుగా
రెండింటినే చేయవచ్చును. అప్పుడు | గు | లు |, | గు | వ్ర |,
| లు | వ్ర |, | వ్ర | లు |, | వ్ర | గు |, | లు | గు | అన్న
ద్విద్వారధ్వజులు ఏర్పడగలవు. మీదను వివరించిన త్రి
ద్వారధ్వజిలో అయితేనేమి, ద్విద్వారధ్వజులలో నైతే
నేమి ఏదో ఒకద్వారమువద్ద పుట్టిన ధ్వనిభాగమునే ఊపి
పలుకగలిగేవారు. కాబట్టి వాస్తవమున | గు | లు | వ్ర |
అని వ్రాసినది మూడు వేరువేరు మాటలు:

| గు | లు | వ్ర |, | గు | లు | వ్ర |, | గు | లు | వ్ర |

మొదటిదానిలో ఊపిరితీసిన భాగము | గు |; రెండ
వదానిలో | లు |; మూడవదానియందు | వ్ర |. కాబట్టి
మిగిలిన రెండు భాగములును ముఖ్యభాగమునకు ఊత
లుగా ఏర్పడుచున్నవి. ఈమూడు ద్వారములవద్ద
పుట్టిన ధ్వజులున్ను హల్లులే. ఇందులో ఒకహల్లు మరి
ఒకదానికి ఊత; అనగా మొదటిహల్లుకు అచ్చు ఉన్న
ఎడల ఆది ఎల్లు సహాయపడవలెనో అట్లే రెండు, మూడు
ద్వారములవద్ద పుట్టిన హల్లులు దానికి సహాయపడి,
అచ్చులవలె ఊతలుగా ఉన్నవి. | గు | అనేభాగమునకు
| లు |, | వ్ర | లు ఊతలు; | లు | అనేదానికి | గు | | వ్ర | లు
ఊతలు; | వ్ర | అన్నదానికి | గు | లు | లు ఊతలు. ఇట్లే
ద్విద్వార ధ్వజులకూడాను. గు | లు | ఒకటేధ్వని;
దీనికి రెండు అంకర్ భాగములు: | గు | ఒకటి, | లు | ఒకటి.
ఈరెండు ద్వారములవద్ద ఏర్పడిన అంకర్ ధ్వజులున్ను
రాపిడి ఉంటేనేమి, లేకుంటేనేమి, హల్లులే. ఒకదానికి
ఒకటి ఊత. | గు | కు | లు | అనుశోవచ్చును; లేదా | లు |
కు | గు | అనుశోవచ్చును. | గు | కు | లు | ఊత అని
యోచించేవారు | గు | ప్రధానధ్వని అని తలచి దానిని
ఊపి పలుకుదురు. | లు | ప్రధానధ్వని అని తలచేసేరు
దీనిని ఊపి పలికియుండురు. నేటి ఏకద్వారధ్వజులు
పురాతనపు ద్విద్వారధ్వజులనుంచిన్న, ఇవి త్రిద్వార
ధ్వజులనుంచిన్న ఏర్పడియున్న వసుటకు తగిన ఆధారము
లన్నవి. ఈనాటి తెనుగు 'గ' పురాతనపు | గు | లు |;
ఈనాటి తెలుగు 'ల' పురాతనపు | లు | | వ్ర | నుంచి
పుట్టినది. ఇట్లే ఈనాటి 'వ'.

పురాతన భావయందు త్రిద్వారధ్వనులున్న ద్వీద్వారధ్వనులున్న మాత్రమే ఉండుటకున్న ఏక ద్వారధ్వనులు లేకుండాఉండడానికిన్ని ఇటువైది కారణమును వివరిస్తారు. బాగుగా తెలియించినప్పుడు ముఖగహ్వరము ఇంచుమించుగా కొంచెము తెరచిన అడకత్తైవలె ఉండును. దాని లోపలికొన పెదవులకద్ద కన్న ఇరుకు. అడకత్తైవలెను దీనికిన్ని ఒక వ్యత్యాసము ఉన్నది. అడకత్తైవదాడల లోపలిఅంచులు అట్లు తిన్నగా ఉన్నవి; కాని నోటివోడలలోఅంచులు అట్లు కాదు. మీదిదాడలోఅంచు పల్లకీవాటముగా ఉన్నది; దిగువదాడలోఅంచు ఏటవాలుగా ఉన్నది. మీదిదానికి చలనము లేదు; దిగువదానికి అడకత్తైవదాడవలె చలనము ఉన్నది. ఈ కారణములచేత, దిగువదాడ మీది దానికి రవంత దిగ్గరగా వచ్చినప్పుడు ఏకకాలమందు ఇంచుమించుగా మెత్తనిఅంగుడువద్ద ఒకటిన్నీ, పెదవుల దిగ్గర ఒకటిన్నీ మొత్తమున రెండుద్వారములు ఏర్పడును. వీటిమార్గమున నాదసహితమైన ఊపిరి పైకి వెళ్లినప్పుడు ఇంగ్లీషు డబ్లియు (ద్విధ్వని) పుట్టును. ఇది పురాతన భావలో ముఖమైన ధ్వని; మొదటిది, దిగువదాడను ఈస్థితిలో ఉంచి, నాలుకకొనను రవంత మీదికి ఎత్తిన యెడల నోటికినడుము ద్వారము ఏర్పడును. ఈయూడు ద్వారములలోనుండి నాదసహితమయిన ఊపిరి కొంత వరకు ముక్కులోనుండిన్నీ మిగిలినది నోటినుండిన్నీ పోయినయెడల త్రిద్వారధ్వని, |X| |l| |v| అనేది పుట్టును. ఇదే “ఓం”. నాలుక మీదకు ఎత్తకుంటే ద్వీద్వారధ్వనే పుట్టుతున్నది. ఈ ఇంగ్లీషు డబ్లియు అనేధ్వని మనము |X| |v| అని వ్రాయవచ్చును. దీనిని ఉచ్చరించుటకు పైకిపోయే ఊపిరిలో కొంత ముక్కులోనుంచికూడా పోతే ఈధ్వని |X| |v| అవుతుంది. ఈ ఇంగ్లీషుడబ్లియు (|X| |v|) విశేషానికి ఒకప్పుడు |X| గా వినబడుతుంది; ఇంకొకప్పుడు |v| గా వినబడుతుంది. కాబట్టి నేను పరీక్షచేసిన అన్ని భావలలోనూ ‘X’ కు మారుగా ‘v’ ఉండడం, లేకుంటే ‘v’ రెండింటికి మారుగా డబ్లియు ఉండడం, లేకపోతే ‘v’ కు బదులు ‘X’ రావడం తటస్థించినది. ఇది నోటి-

ముక్కుధ్వనులైతే |X| కు మారుగా |v| గాని ‘మ’ గాని రావడం, ‘మ’ కు మారుగా ‘బ’ రావడంకూడా అతిసామాన్యమైన విషయము. ఈ ఇంగ్లీషుడబ్లియు అనే ధ్వనే కొందరికి |X| |v| అన్నట్లు తట్టుతుంది; మరి కొందరికి |x| |x| అన్నట్లు తట్టుతుంది. ఈ ఒక్క పురాతనధ్వనే, ఈనాటి భాషలో కొన్నిచోట్ల ‘గవ’ అనిన్నీ, మరికొన్నిచోట్ల “వగ” అనిన్నీ కనబడుతున్నది. ఈ రెండింటికి మధ్యను |x| కూడా ఉంటే, ఒకే త్రిద్వారధ్వని రెండింటికీంద మరగలదు.

(౧) |X| |l| |v| |v| |l| |X| (౨)

|X| కున్నూ, |v| కున్నూ పురాతనభావలో వ్యత్యాసము లేదుకాబట్టి పురాతనపు ద్వీద్వారధ్వనిని ముందునుంచి వెనుకకుగాని, వెనుకనుంచి ముందుకుగాని చెదివినా, ఉచ్చారణలో ఏమీ వ్యత్యాసం లేకుండా ఒక్కరితిగానే వినబడుతుంది. ఈ కారణంచేత కొంత మంది ఈ త్రిద్వారధ్వనిని వ్రాసి ఆ వ్రాసినదానిని చదివినప్పుడు కుడినుంచి ఎడమకున్నూ, మరికొంతమంది ఎడమచేతినుండి కుడివైపునకున్నూ చదవడం ప్రారంభించినారు. రసూరాను ఈ వ్రాతమోస్తరులు యాథమై పోయినవి. ఆరబిక్, ఉర్దూమొదలయినవి ఒకరితిగా వ్రాస్తే తెలుగు, ఆరవము, ఇంగ్లీషు దానికి వ్యతిరేకముగా వ్రాస్తాము.

ఇంగ్లీషు డబ్లియువంటి ధ్వని పూర్వ ఆంధ్రులకు కూడా ఉండేది. ఇది ఒక్కటేధ్వని అనిన్నీ, రెండుద్వారములు కలదనిన్నీ తెలియజేయుటకు ఒక వింత అయినపన్నాగమువారుపన్నినారు. రెండు ద్వారములలో ఒకటి మెత్తని అంగుడుదిగ్గరది; కాబట్టి ఈ డబ్లియును వ్రాయుటలో అక్కడి అక్షరమును (X) ఉపయోగించినారు. రెండవద్వారము పెదవుల దిగ్గరది కాబట్టి దీనికి అనుగుణ్యమైన అక్షరమును కూడా ఉపయోగించినారు. రెండింటిని ప్రక్క ప్రక్కగా వ్రాస్తే రెండు వేరువేరు ధ్వనులన్న అభిప్రాయము కలుగుతుందేమో అన్నభయముచేత ఒకదానికిక్రింద ఒకదానిని వ్రాసినారు. గ్వ అంటే ఎంతో స్వ అన్నా అదేగా భావించవలెనని వారి తాత్పర్యము. |X|, |v| లకు

ఉచ్చారణలో భేదము లేదుగదా! అందుచేత 'గ్వ' అని వ్రాసినదానిని క్రిందనుంచి మీడికి చదివి దానిని డబ్బియుగా ఉచ్చరించేవారు; మరికొందరు దానినే మీదనుండి క్రిందికి చదివి దానికిన్నీ అదే ఉచ్చారణకు కల్పించారు. ఆంధ్రుననే క్రిందనుంచి మీడికి వ్రానే వ్రాతలు కొన్ని, మీదనుండి క్రిందికి వ్రానేవి కొన్ని ఈనాటికిన్నీ మనము చూస్తున్నాము. ఈనాటి తెలుగులో మనము "స్వ" అని వ్రాస్తే ఇదే పురాతన భాషలో |న| |న్| అనే ద్విధ్వనిగా పలికేవారు.

మీదను వివరించిన విషయములన్నీ సరియని యజువుచేయుటకు మహేంజోదారో - హరప్పలిసి నుండి విస్తారముగా ఉదాహరణము లివ్వగలను. ఇట్టి వింత వ్రాతలను ననుసరించే ఆవ్రాత ఆంధ్రులదని నిర్ణయించి యున్నాను. నేను ఆలిపి చదివిన పిమ్మట దానిని గురించిన కొన్ని అభిప్రాయములను వెల్లడించి యున్నాను. అదృష్టవశాత్తూ మీది నా అభిప్రాయములన్నిటిని అపాదనకరశాసనము దృఢపరస్తున్నది. తప్పుదోర తొక్కడంలేదని నాకు నూచన.

(౬) నా చిన్నతనంలో మాతండ్రి నాకు ఒక పద్యం చెప్పినారు, అది అందరికీ తెలిసినదే. 'త్రుప్త్యట కాబా' అన్నది. ఇది చక్కని తెలుగులో చెప్పి యున్నది ఈ చాటుపద్యముయొక్క పూర్వచరిత్ర, అర్థము మొదలయినవి కూడా అందరికీ తెలిసినవే. అందుచేత నేను ఇక్కడ వ్రాయను. ఈ పద్యమునకు విపరీతార్థము ఒకటి ఉన్నట్లు నాకు కనిపిస్తుంది. ఇప్పటికి ఆశ్రయతం కాబట్టి అదిన్నీ వ్రాయదలచుకొలేదు. కాని ఆపద్యంలో రెండు వింతధ్వనులు ఉన్నవి - మొదటిది త్రుప్త; రెండవది డబ్బి డబ్బి అన్నదిన్నీ.

మొదట ఈ 'త్రుప్త'అన్న దేమిటో వివరిస్తాను. మనుష్యుడు ఎవడైనా తుమ్మలలసి వచ్చినప్పుడు నోరు బాగుగా తెరచి, గాలిని తొందరగా లోనికి పీల్చుకొని, పూనించి, దానిని ఒక్కసారిగా బలంతో పైకి వెళ్లగొట్టును. ఈ వెళ్లగొట్టే కాలమందు అడకతైర మూసుకొన్నట్లు క్రమంగా నోరు వెనుకనుంచి ముందుకు మూసికొనివచ్చును. ఈరీతిని మూసుకొంటూ వచ్చే

నోటిలోనుంచి తొందరగా ఊపిరి బయటకు వెళ్లుతూ ఉన్నది కాబట్టి ఒకదాని తరువాత ఒకటి తొందర తొందరగా ఈడిగుతు నదాహరించిన ధ్వనులు కలుగుచున్నవి : వీనిలో మొదటిది : అ. గాని దీనికి సరియైన దుధ్వనిగాని ; తరువాత వరుసగా ఒకదాని తరువాత ఒకటి వెంటనే వచ్చే ధ్వనులు : |గ| |గ| |న| |త|; ఇటుపైని ఏర్పడే ధ్వని ఒక విడ్డూరమైన ధ్వని. ఇది ఒక ట్రిల్. ఈ ట్రిల్లు ఉచ్చరించేటప్పుడు కొంత ఊపిరి ముక్కులోనుంచిన్నీ మరికొంత నోటిలోనుంచిన్నీ పోవుటచేత దీనిని ముక్కు-నోటి ధ్వనిగా ఎంచవలెను. ఇది ఎట్లు ఏర్పడుతున్నదో ఇటుపైని వివరిస్తాను : బాణాకారముగా ఉన్న నాలుక యొక్క అంచుభాగము రెండుపెదవులమధ్యకు ఉండి, దీనికి బొత్తిగా వెనుకనున్న భాగమును మీదిపంక్త మీది భాగమునకు తగిలియున్న గట్టిఅంగుడికి ఎగదన్నీ బలంగా ఊపిరిని వెళ్లగొట్టవలెను. అప్పుడు మొదట |త| యొక్క పుట్టుగస్థానమునకు అనుగుణ్యమైన ట్రిల్ వినబడును. వెంటనే మీది పెంచి, దానికి అటియున్న నాలుక మధ్యనుండి ఈ ఊపిరి పోవునుకాబట్టి ఆస్థానమునకు అనుగుణ్యముగు ట్రిల్ ఇంకొక్కటి ఏర్పడును. ఇది నాలుక మీదిపెదవి అతితొందరగా చలించుటవల్ల కలిగినది; ఈవెనుక చెప్పిన ట్రిల్ పలుకుతూ ఉండగానే, నాలుక, మీదపెదవులు చలనమువల్ల, క్రిందిపెదవి కూడా చలించసారంభించును. రెండు పెదవులు చలించుటచేత ఏర్పడవలసిన ట్రిల్ ఇంకొకటి వినబడును.

మీదచెప్పిన మూడు ట్రిల్లులన్నూ ఇంచుమించుగా ఒక్కేసారి పలుకును. ఇది ఇట్లుండగా ఈ ఊపిరిలో కొంతభాగము ముక్కులోనుంచి పోవునుకాబట్టి ఈ ట్రిల్లుల మిశ్రమమైన ధ్వనికి అనునాసికత్వముకూడా అంటుతుంది. ఒక్కేసారిగా పలికే ఈమూడు ట్రిల్లులను తెలుగు సంప్రదాయప్రకారం వ్రాయవలెనంటే ఈ రీతిగా ఒకదానిక్రింద ఒకటి వ్రాయవలెను.

త్

త్త్

త్త్త్

ఇందులో ప్రతిఒక్క ధ్వనిన్నీ ఈనాటి తెలుగు వారికి వింటే. మొదటి "త్" అనే పలుకడానిధ్వనిని

నాలుకను అమర్చి, ఊపిరిని బలంగా పైకి వెళ్లనివ్వవలెను. అప్పుడు ఈజ్టిల్ ఏర్పడును. దానితరువాతి ధ్వని ఇంకా హెచ్చు వింటైనది. నాలుక విల్లువంటి కొనను రెండుపెదవులమధ్యను ఉంచి మీదిపెదవికి ఎగదన్నీ అక్కడ “అడ్డుధ్వని” పలుకవలెను. ఇది నాద సహితమైనది అయితే ‘బి’ అన్నట్టున్నూ, నాదరహితమైతే “ప్ర” అన్నట్టున్నూ వినబడును. ఈధ్వనే ప్తాలయి, కావు, చంద్రగుప్త అన్నమాటలలో ఉన్నది. రానురాను ఈ బి, ప్ర అనేధ్వనులు బ, ద, ప, త అన్నధ్వనులక్రింద విరిగినవి. బి, ప్ర అన్నధ్వనులను ఉచ్చరించుటకు నాలుకను పెదవిని అమర్చి, ఊపిరిని బలంగా వెడలిస్తే ఈజ్టిల్ ఏర్పడును. ఇది ఒక్కటే ధ్వని; జేరుమార్గం లేక త్ బి అని రెండు అక్షరములుగా వ్రాసియున్నాను. కడవరిది రెండుపెదవులవల్లను కలిగిన జ్టిల్. ఈ మూడున్నూ ట్టిల్లులు అని తెలియజేయడానికి, ‘కా’ అనే గుర్తు వాడినాను.

ఒకదానిక్రింద ఒకటి మూడు వరుసలుగా అక్షరములు అచ్చువేయుటకుగాని, వ్రాయుటకుగాని సౌకర్యము లేనందున వీనిని ఈ దిగువను కనబరచినట్లు ఇటువైని వ్రాస్తాను. అలాగున వ్రాసినా ఇవి అన్నీ చేరి ఒక్కేధ్వని అని చదువరులు జ్ఞాపకము ఉంచుకొనవలెను. అడుగున గీసినగీత ముక్కధ్వని అని తెలియజేయుటకు గురుతు.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ఇప్పుడు మొదటినుంచి పుట్టిన ధ్వను లన్నిటినీ
వరుసగా వ్రాస్తాను.

ఉ | ఖ | క | న | త | తోతోబోబో

మీదను వ్రాసినది కొంతమంది ఊహించినట్లు. మరికొంతమంది మీదిదానిలో ఉన్న న, త తరువాత వచ్చినట్లు యోచించడంచేతనున్నా కడపటి మిశ్రధ్వని కొంతవరకు ముక్కుధ్వనిగా ఉండుటచేతను దీనిని రవంత మార్పుతో వ్రాస్తారు. అది ఈదిగువను వివరిస్తున్నాను.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ఈ రెండువిధములైన ధ్యేయ ప్రజల నోళ్లలో ఎన్నివేలసంవత్సరములైయ్యా వాడుకలో ఉండిఉండి అవి మార్పులుచెందినవి. ఆ మార్పులను నేను ఇటుపైని వివరిస్తాను.

ఏ అక్షరమునకైనా రెండు పక్కలనూ గీతలు
గీసియున్నట్లయితే దానిని అడ్డుధ్వనిగా పలుకకూడదు.
దాని ఉచ్చారణనిమిత్తము నోటిలో ఏర్పడిన ద్వారము
తెరిచేటించవలెను గాని తమామూ మాయకూడదు.
ఇట్టి సందర్భంలో రాపిడి లేనట్టిగాని, రాపిడి గలట్టి
గాని హల్లు ఏర్పడును. |x| అని వ్రాస్తే “వాడిమొగ్గుం”
అన్నప్పుడు “x” ఎలాగు వినిపిస్తుందో ఆలాగు పలుక
వలెను. ఇట్లే |k| మొదలైనవి. కాండ్రగించునప్పుడు
విసబడి ధ్వని ఇంచుమించుగా |k| అవుతుంది.

|x| |k| అనే ధ్వనులు తమకూడికవల్ల x, k, హ
 అనే ధ్వనులకింద మారినవి. త్తత్త్త్ అనే ధ్వనులు
 తమకూడికవల్ల, త్తత్త్త్ అని మారినవి. త్తత్త్త్
 తత్త్త్ అనే ధ్వనులు తమ కూడికవల్ల త్తత్త్త్
 గా మారినవి. |బ| కున్నా, |వ| కున్నా ఉచ్చార
 ణలో భేదము లేకపోవుటచేత |బ| కు బదులు |వ|
 వచ్చినది; దీనికి బదులు |x| గాని, |k| కాని కూడా
 రావచ్చును. 'బ్' అనే ట్రిల్ ఈనాటి తెలుగులో
 లేదు కాబట్టి బ్ అనే ధ్వని బ్, వ్, గ్, క్,
 క్, వ్ అన్న ధ్వనులకింద మారినది. అ |x| అనే
 ధ్వనుల సముదాయము |x| గా గాని, |వ| గా గాని
 మారినది. మొదటనున్న |అ| మీద వివరించినట్లు ఏవ్య
 మైపోవుట వింతకాదు. |k| |త| అనే ధ్వని |k| క్రిం
 దగాని, |త| క్రిందగాని మారును. మిగిలిన మార్పులను
 అవసరం కలిగినప్పుడు వివరిస్తాను. ఇట్టి మార్పులను
 నూచించుటకు ఉదాహరణలు ఇస్తాను.

A

பி | க | க | ப | க | சேஷசேஷசேஷ

అ | క | ర | ప్ర ము = అక్షరము. అహో సంతపు
రము = అసంతపురం. అహోసంతవరము = అసంతవరం.

అనాతారం. అహ్దాన్ద్రం = ఆదివరాహం. అహ్దాన్ద్రం = ఆంధ్రము. అకనదివ్రస్తు = అకనదిరజు (౧౪). అహ్దాన్ద్రం = అదివలము. అహ్దాన్ద్రం = |పు| ద్ద్రం = పద్మవలము. అహ్దాన్ద్రం = ఆంధ్రవరు. అహ్దాన్ద్రం = అదివారం. మహాన్ద్రం = మహాన్ద్రం = మహాన్ద్రం (౧౫) కన్ద్రం = కన్ద్రం = కన్ద్రం (౧౬) కన్ద్రం (౧౭) కన్ద్రం = కనదిరజు.

B

అ |X| |క| |త| |న| |త్| |త్| |త్| |బ

అహదనకరము(అహదనకరము). అహ్దాన్ద్రం = అహ్దాన్ద్రం = అహ్దాన్ద్రం, అహ్దాన్ద్రం. |వ| హ్దాన్ద్రం = బద్దనపూడి. దీనికి సరిఅయిన దుధ్యని బద్దనపూడి లేక బద్దనపూడి. |వ| హ్దాన్ద్రం = మహాన్ద్రం మహాన్ద్రం, మహాన్ద్రం. అహ్దాన్ద్రం = ఆత్మర అనేదానికి సరిఅయిన దుధ్యనిగా దీనిని పలుకవలెను. ఇదే రాసురాసు అ |త్| |త్| |త్| |గా మారి కడవరికి అచ్చునట్లు (78) అయినది. |వ| హ్దాన్ద్రం = హ్దాన్ద్రం = హ్దాన్ద్రం (86). |వ| హ్దాన్ద్రం = మద్దకం (96).

మీదను ఇచ్చిన మాటలలో ముఖ్యము లైనవి.

౧. ఆత్మరము, అచ్చురము-మొదటిది సద్వని, రెండవది దుధ్యని. రెండింటికీని వృత్తి ఒకటే. అల్ప, బీట అనే ఆత్మరములు మొదలుగాగల గ్రీకు ఆత్మరసముదాయమునకు "అల్పచెట్" అనిపేరు వీరీతిని వచ్చినదో అదేరీతిని, అత్త్రం అనే ధ్వజం సముదాయమునకు ఆత్మరము అని పేరు వచ్చినది. ఆత్మరము అనే మాటకు వాస్తవమైన ఉత్పత్తి ఇది. "నాశనము" లేనిది "ఆత్మరము" అని చెప్పుట సమంజసమా అని అనుమానం పుట్టుతున్నది ఇప్పుడు. ఈమాటకు మీద చెప్పిన రెండవ వర్ణక్రమము మహాన్ద్రం ద్వారానిగా మూడునాలుగు స్థలాలలో చూచి ఈ మాటను విభజించి ఆగ్రంథంలో చర్చచేసినాను. అక్కడ వర్ణక్రమము ఈరీతిని ఉన్నది అత్త్రం = అత్త్రం. ఈరీతిలో వ్రాసిన మాట

వేదభాష మాట్లాడేవారి యైతే అనే ధ్వని ఈమాటలో అక్కడ ఉండకూడదు. వేదభాష "శ" వర్ణంతో అత్త్రం అని ఉండవలెను. వేదభాష వారి "శ"-3-వ స్థానమునకు చేరినది. ఆంధ్రులది ౬-వ స్థానమునకు చేరినది; అనగా వేద భాషలో "క, శ" అనేవర్ణములకు దగ్గరసంబంధమున్నా, ఆంధ్రులలో "శ, శ"లకు దగ్గరసంబంధమున్నా, గలదని భావము. ఈ కారణమునబట్టి మహాన్ద్రం ద్వారానిగా వ్రాత ఆంధ్రులదిగాని వేదభాషవారిది కాదని నిర్ణయించినాను. అత్త్రం వారు, అనగా వ్రాతవారు ఆంధ్రులు వాక్కువారు వేదభాషవారు. వ్రాయుటకు సౌకర్యములు అనేకములు అకాలమునాడు ఉన్నా వేదములను వ్రాయక పతిస్తానేవచ్చుటకు కారణము ఇదే. వ్రాత, మాటా ముఖ్యము? అన్న ప్రశ్నకు వ్రాత అని జవాబు ఇచ్చినవారు ఆంధ్రులు. మాట అన్నవారు వేదభాష వారు. అందుకే వారికి పరస్పరవైరము.

౨. అకనదిరజు(అహ్దాన్ద్రం) = ఆంధ్రము, ఆంధ్రుల భాష. అహదనకర (అకనదిరజు) శాసనంలోని భాష ఆంధ్రము. వ్రాత తెనుగు. సంస్కృతపు మాటలు ఇంగ్లీషులో వ్రాసినట్లు, ఎకరో, ఎప్పుడో ఆంధ్రంమాటలను తెనుగువీటిలో వ్రాసినారు.

౩. అహ్దాన్ద్రం, బద్దనపూడి: అన్నమాటలు మన తెలుగువారు ఇప్పుడు తరుచుగా వాడకచేస్తారు. "అగమ్య అగోచరం, ఏమీ తెలియదు" అని అర్థం అనుకుంటాను. "అహ్దాన్ద్రం అదివి" = చొరరాని అదివి. దీనిలోనుంచే "ఉద్యాన" అన్నమాట వచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది. "ఉద్యానం" గ్రామం పేరు; "అహదనకరము" అన్నట్లే, కొందరు "అహ్దాన్ద్రం" అనుకొని "కడుపునిండని కూడు" అని అర్థంచెప్పడం నేను విన్నాను. అదే సరిఅయితే "బద్దనపూడి" ఏమిటి? జవాబు దొరకదు. ఈ రెండు మాటలూమాడా అత్త్రం అన్నమాటయొక్క వికారస్వరూపములే. ఈ రెండింటికీని గల పరస్పర సంబంధం గురువులవద్ద శిష్యులు నేర్చుకొని, బోధపడక, తిట్లు తిని ఈ "అహ్దాన్ద్రం, బద్దనపూడి" అన్న సామె

తను కల్పించియుండురు. అది రానురాను లోకోక్తి అయిపోయినది. ఆల్జీబ్రా అన్నది లెక్కలలో ఒకభాగ మనిన్నీ, కొంతమందికి నేర్చుకొనుటకు కష్టమన్నీ అందరకు తెలుసును. వీరు ఈ ఆల్జీబ్రాను ఎట్లు వర్ణించి నారో అందరకు తెలుసును! ఇంచుమించుగా తెలుగు దేశంలో ఆల్జీబ్రా నేర్చుకొనే ప్రతిపిల్లకాయకును ఇది విదేశమే.

౩. మహేంద్రం. అ|| అన్నది |వ|కు సమానం; |క| అన్నది 'హ'కు సమానం. కాబట్టి A మోస్తరు వర్ణక్రమము గల మాట |వ|| హ|| స|| ద్ర|| వం అన్నమాటగా మారుతుంది. ఈమాటే మరొకమోస్తరుగా మారి మహేంజోదారో అయినది. ఈ నాడు ఈ మాటకు "చచ్చినవాళ్ల దిబ్బ" అని అర్థము చెప్పి నారు. సర్ జాన్ మార్షల్ గారు వ్రాసిన గ్రంథములో ఈ అర్థము ఇచ్చియున్నారు. మహేంజోదారోకి వ్యుత్పత్తి దొరికినదికాబట్టి, 'హరప్ప' అన్నమాటకు వ్యుత్పత్తి వివరిస్తాను: వ్ర |హ| మ |.| = వ్ర వ్రమ్ అని మారినది. 'వరాహం' అన్నది అదిమాటగా తలచు కుంటే దానిలోనుంచి వ్రాహమ్ అన్నది కలిగినది. కడ వరి'మ'ను పేలుదులేని అడ్డవ్వనిగా పలకడం వాడుక లోనికి వచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది. పేలుచుఅడ్డవ్వని అని తెలియచేయడానికి 'మ|.|' వ్రాసినాను. రెండవ అక్షర మైన "హ"కారముయొక్క నాదరహితము 'హ'లో ముందుభాగమునకు రాబట్టి వ్ర |హ| అన్నది |వ్ర| వ్ర అయినది. ఈ మార్పున్నీ కూడితే హవ్రప్ప, లేక హరప్ప అయినది. కడవరి "మ" అనే ధ్వనిని దుధ్వనిగా పలికేవాళ్ల నోళ్లలో అది |మె| గామారి, |యె| అయి తుదకు "జె"గా పరిణమించినది. ఈ కారణంచేతనే వెంకన్నవరాహం (అనగా వెంకన్నబ్రాహ్మం)వెంకవ| వ్రాజు అయి తుదకు వెంకటరాజుగామారి ఈనాటి తెలుగులో కనిపిస్తున్నది. ఈ సంగతి నేను మహేంజో

దారోలిపిలో వ్రాసిన మాటలలో చదివినాను. కాబట్టి మహేంజోదారోలిపి అంధ్రులదని నిర్ణయించినాను; మహారాష్ట్రులదికూడాను. కన్నడులుకూడా ఈలిపి మాదని చెప్పకోవచ్చును. వీరందరూ అంధ్రులే.

ఇప్పుడు ఈ హరప్ప, మహేంజోదారో అన్న మాటలను రెండింటిని చేర్చి మీద వివరించిన మార్పు లతో నాటిని పలికితే రాజమహేంద్రవరము, రాజ మహేంద్రపురము అన్నది ఆవుతంది అనగా దీని అర్థం ఏమిటంటే హరప్ప మహేంజోదారో ప్రజలు, మొదట పంజాబు, తరువాత సింధు ఇప్పుడు నైజామురాష్ట్రము మీదుగా గోదావరివెంట వచ్చి రాజమహేంద్రవరమును స్థాపించినారని, ఓడ్రులు వచ్చినకొద్దా ఇంచుమించుగా ఇదేదారి. వీరు ఒక ఓ త్ బొ తబ్ బొ (అక్షర) అనేమాటను ఒక్కరారా, ఓడ్రతన పలికేవారు. అసలు మాటలో ఉన్న "న" కారమునకు అను నాసికత్వము పోయిఅది 'ద'గా మారినది. 'క' రెండవస్థానపు హల్లు; 'ద' ౬ వ స్థానమునకు చేరినది. ఈ రెండున్నూ ఒక్క మాత్రాకాలంలో పలకవలసివచ్చినందున రెండింటికిని నడుమగా నన్న 'డ'కారము వీర్పడినది.

ఇట్లే, రాంబద్రిపురము అశివివరం, అగనంపూడి, అద్దంకి, గార్లదిన్నె, లకండిడి, పెదవరియ, పెదపూడి మొదలగు విడ్డూరపు కేర్లకు చక్కని వ్యుత్పత్తులు, సకారణంగా ఇవ్వవచ్చును. మీదను చేసిన చర్చనుబట్టి 'పురము,' 'ఓరము' 'నగరము' పూడి, కట్టుమొదలైన గ్రామనామయల తోకలు ఎట్లు ఏర్పడ్డవో స్పష్టమై ఉండవలెను. ఇవి అంధ్రులవి; సంస్కృతంవారు తమ భాషలోకి చక్కగా ఇముడ్చుకొన్నారు.

ఇంతెందుకు! గొట్టె గాని ఆవుగాని తుమ్మి నప్పుడు ఓ త్ బొ త్ బొ త్ బొ త్ బొ అన్న కబ్బము వినిపిస్తుంది. అందుచేతనే 'త్రిప్పవ' అంటే పశువు అని అర్థం వచ్చినది. తెలుగుచంటివిడ్డెలు ఇప్పటికీ పశువులను

త్రువ్వ లంటారు. బండిని తోలేవాళ్లు, అరకలను కట్టే వాళ్లు త్రువ, త్రువ అని తమ పనులను ఎక్తారి చేస్తారు. ఈ త్రువ అన్నమాట ఎన్నివేలు, ఎన్నిపది వేలసంవత్సరముల క్రిందటనుంచీ వాడుకలో ఉన్నదో నిర్ణయించుటకు తగిన ఆధారములు దొరకలేదు గాని ఒక్కసంగతిమాత్రం చెప్పగలను. ఈజిప్టుదేశంలో ఇది ౫౦౦౦ (నుమరు) సంవత్సరములక్రిందట వాడుకలో ఉండేను అనడానికి తగిన ఆధారము ఉన్నది. అనాటి ఈజిప్టుప్రజలకు ఇది మామాట అని చెప్పకొవడానికి ఎంత అధికారం ఉన్నదో ఆంధ్రులకు, ద్రావిడులకు కూడా అమాట తమదిన్నీ అని చెప్పకొవడానికి అంత అధికారము కలదు అని చెప్పవచ్చును. పూర్వపు ఈజిప్టు వారు ఈధ్వని గ్రహించి, ఇది పనులలోను, మనుష్యులలోనూ కూడా కనపడుతున్నది కాబట్టి ఈ సంగతి వల్లడి చేయడానికి ఒక వింత ప్రాణిని కల్పించినారు. దీనికి గొర్రెతల మనిషి దేహము. అందుకే “శ్రువ్వట! బాబాతల” అన్నపద్యము. బాబా అని అరచేసి గొర్రె. ‘బాబాతల’ అంటే “గొట్టెతల” అని అర్థం చెప్పవలసి ఉంటుంది ఈ రీతిని ఈ పద్యానికి అంతకూ విపరీతార్థం ఉన్నది. ఈ ప్రాణిని ఈజిప్టువారు దేవుడుగా భావించి పూజ చేసేవారు. ఈ దేవుడి పేరు థెన్ ము. పశువు - మనిషి దేవుడు అని అర్థం చెప్పకొవాలి. ఈ థెన్ ము అన్న దానిని థెన్ ము అనడంకూడా కద్దు. పర్లాకిమెడిపూర్వం పర్లాఖిమెండి. థెన్ ము అన్నదే ఖిమెండి అయినది. మనమున్నూ తమిళులతో సహా “తనుము” నాడు (థెన్ ము) పశువులను పూజచేస్తున్నాము. ఈ మాటలూ నుంచే “అవు” “గేద” దేవుడు మొదలైన మాటలన్నీ ఏర్పడ్డవి. ఇంగ్లీషు, మిగిలిన ఇతర భాషలలోను దీనినుండి ఏర్పడిన మాటలుకూడా ఉన్నవి. ఇంగ్లీషు కాఫ్, కా, మా,బిల్లో (థెన్ ము లో) క్యామెల్ గాడ్ సంస్కృతం కామధేనువు (థాన్ ము, థో | తే | న్ ము) గో, గాను మొదలైనవి.

మహేంజోదాలో భావకున్న ఆంధ్రభాషకున్న గల సంబంధం కొంచెము చూపించినాను. పురా

తన ఈజిప్టు భాషకున్న ఆంధ్రమునకున్నూ కూడా సామాన్యత ఒక్కరవంత చూపించినాను. ఇట్టిని ఎన్నో సామ్యములు చూపించవచ్చును. ఇదివరకు మహేంజోదా రోలిషిమిద నేను వ్రాసిన గ్రంథంలో వీటిని చాలా వరకు కనబరచినాను. ఇట్టి సందర్భంలో ఆంధ్ర భాషకు పదియవ శతాబ్దమునకు ముందు చరిత్ర లేనేలేదు అనే మహానీయుల మాటను ఎంత వరకు విశ్వసించవలసి ఉంటుందో చదువరు లే గ్రహించగలరు. ఆంధ్రులకు లిపి ఇంతకుముందు ఉన్నదనడానికి మహేంజోదాలోలిపి రుజువు. వారికి భాషా విషయకమైన ఉద్దేశములు, అభిప్రాయములు చాలా ప్రాచీనములైనవి ఉన్నవనడానికి ఈజిప్టుభాష రుజువు.

అక్షరము (అక్షరం) అన్నమాట ఆంధ్రులది. అక్షరమును అనుసరించి భాషను నేర్చుకొని, మాలకు వ్యుత్పత్తిని కల్పించినవారు ఆంధ్రులు. భాషావిషయకమైన పరిశీలన ఇతరులకు నేర్పినవారు ఆంధ్రులు. ఈ అ గ | క | త | న | త్ | క | త్ | బ్ | క | బ్ | క (అక్షర అక్షరం) అన్నమాట అగ క్త్యర్; అగ క్త్య మహామని! ఈయనట తమిళుకు భాష నిచ్చి, వారికి, భాషను నేర్పినాడట! కాబట్టి ఆంధ్రులభాషకన్న తమిళుల భాషకు ఎక్కువ ప్రాచీనత లేదని ఇందువల్ల నిర్ణయము అవుతున్నది

త్రువ అన్నధ్వనిని గురించి చెప్పవలసినంత నుట్టుకు చెప్పియున్నాను గనుక ఇటుపైని ఇంకొక ధ్వనిని గూర్చి వివరిస్తాను. ఇదిన్నీ త్రువ్వట బాబా పద్యంలో ఉన్నదే. ల్పల్ ల్పల్ అని దీనిని వ్రాయవలసి వస్తుంది. ఒక దానిక్రింద మరియొకటి వరుసగా వ్రాయడంగాని అచ్చొత్తించడంగాని చికాకుగా ఉంటుంది గనుక దీనిని ల్ బ్ ల్ అని వ్రాస్తాను. ఇటుపైని దీని ఉచ్చారణ: నాలుకను బిరుసుగా చేసి పెదవులవద్ద ఏర్పడిన ద్వారమున, మగ్గంలో కండవలె దానిని తొందరగా ఇటున్నూ, అటున్నూ అడించవలెను. ఒకమూలనుండి మరియొకమూలకు నాలుకను తిప్పేసరికి ఒక ల్ బ్ ల్ అన్నధ్వని కలుగును. దీనికి అర్థం తెలియకుండా ఉన్న

వారున్నూ, ధ్వని వర్ణించలేని వారున్నూ, పలకలేని వారున్నూ దీనిని 'అడవి' అంటారు. ఈ తెలుగు మాటకు వ్యుత్పత్తి ఇది. ఈ రాజధానికి కడుఉత్తరమున ఉన్న ఓడ్రుల అడవాళ్లు దేవుని పూజ చేసేసమయంలో అందరూ చేరి ఈరీతిని లోబోలో లోబోలో అని ఉలాలు పోస్తారు. ఇదేరీతిగా తిరువాన్కూరు జిల్లాలో ఉన్న స్త్రీలకూడా గర్భాధాన మహోత్సవ ముప్పుడును, మిగిలిన శుభకార్యములప్పుడును ఉలాలు పోస్తారు అని నామిత్రులు అడేశపువారు నాతో చెప్పియున్నారు. ఈ ధ్వనికి అనాదిని గూఢార్థం ఉన్నదని నా అనుమానం. పుట్టుక, దానితో సంబంధించిన దైవములను ఆరాధనను చేయుచున్నప్పుడు వాడుక చేసేవారు అని అనుకుంటాను. ఇంగ్లీషులో దీనికి "ఫ్యాలిక్" అన్నమాట వాడుతారు. శాసనమును బోధ పరచుకోవడమునకు తగినంత వివరణను ముందు ఇచ్చి యున్నాను కాబట్టి ఇటుపై శాసనమునకు ఆర్థం వివరిస్తాను. విదితమస్తు = తెలియుగాక !

మః + అస్మాభిః అని చెప్పవచ్చును.

౧ స్వస్తి, (స్వస్తు) దీనికి ఆర్థంసు + ౨ పీఠని విరిచిచెప్పతారు. కాని ఇది |ప| |వ్ర| |న| |న|| మామూలు గుర్తులలో దీనిని వ్రాయవలెనంటే సం వ్ న్ న్ త్ అని అవుతుంది. ఇది రానురాను ఆంధ్రంలో అయితే నేమి, సంస్కృతంలో అయితేనేమి అజంతంగా ఏర్పడినది. కడవరి అచ్చు ఇ, అ, ఉగా ఉన్నమాటలు అనేకములైనవి దీనినుండి ఏర్పడ్డవి. వానిలో కొన్ని ఇక్కడ ఇస్తాను: స్వస్తి, సమస్త, సామంత, శ్రీరస్తు మొదలైనవి. ప్రస్తుతం కడవరి అచ్చు ఏమైనా శ్రీరస్తు అని ఆర్థం చెప్పవలసి ఉంటుంది.

౨, ౩. ప్రిధీవి (ప్రిధివి) పల్లవపట్టనమున. ప్రి అనేదానిని వ్ అనిగాని |ప| |న| అనిగాని పలకవలసి ఉంటుంది. రాపిడిలేని హల్లులుగా ఉన్నప్పుడు |ర| కు గాని |న| కు గాని ఉచ్చారణలో వ్యత్యాసం ఏమిన్నీ లేదు. ఈధ్వనే ముక్కు - నోటిధ్వనిగా ఉచ్చరిస్తే తెలుగువారి అర్థానుస్వార అవుతుంది. |ప| |న| అని

వ్రాయటకు మారుగా |ప| అని వ్రాయవచ్చును గాని అట్లు వ్రాస్తే ఈగుర్తు అంగుడు ధ్వనులకున్నూ, పెదవి ధ్వనులకున్నూ వర్తించదని యోచించి, అన్నిటికీ వర్తించే గుర్తు (అక్షరానికి రెండుప్రక్కలను గీతలు) ఉపయోగించినాను.

కడవరి "వి" అనేధ్వనిని |వ్ర| అని నోటి-ముక్కు ధ్వనిగా పలుకవలెను. రాపిడిలేని హల్లుకాబట్టి దీనిని సగందీర్ఘంగా పలుకవలెను. దీనికి ముందుగా ఉన్న అచ్చుకుకూడా, అసలు ప్రాస్వమైనా, సగందీర్ఘం అబ్బుతుంది. ప్రిధీవిఅని వ్రాసినా ప్రిధివి అని వ్రాసినా మధ్య ఇకారం సగం దీర్ఘంగా పలుకవలెను.

పల్లవ. దీనిని |ప| |న| |చ| అని పలుకవలెను; ఇంచుమించుగా ఫోన్ - మొదటి 'ఫ' ఇంగ్లీషు 'ఎఫ్' వలె పలకవలెను.

ప్రిధీవి (ప్రిధివి) పల్లవ = |ప| |న| |చే| |ప| |న| |చ| = పర్వ చే |ప| లం = పరదేవలం. భూదేవలం, బృందావనం అని ఈవాటి తెలుగుధ్వనులతో చదువవలెను. దేవలం, దేవళం అంటే దేవాలయముగదా 'పర' ఏమిటి అని ప్రశ్న - చూడండి త్యాగరాయకృతి: అంబపరదేవతే, పేరించేవి, భూదేవి. ఈ |ప| |న| |చ| అన్నదానిలోనుంచే, పరదేవతలో పర పేరించేవిలో పేరించే, భూదేవిలో భూ, పార్వతిలో మొదటి పార్ అన్నవి పుట్టివవి. అన్నిటికీ పార్వతి అనిగాని, అంబ అనిగాని, భూమి అనిగాని ఆర్థంచెప్పవచ్చును. పృథివి వ్యుత్పత్తి ఇదే. బృందావనం అన్నమాట మనకు అందరకు తెలిసినదే.

అయితే 'ప్రిధివి పల్లవ' లేక పర్ దేవలం అన్నమాటలో ఒకనిత్రం ఉన్నది. ఆంధ్రలిపిలో దీనిని మొదలు వ్రాసినప్పుడు పర్ అన్నదానికి ఒక్క అక్షరమున్నూ, దేవలం అన్నదానికి అంతటకీ ఒక్క అక్షరమున్నూ వ్రాసియుండియుండురు. మహేంజో దారోలిపిలో ఇదేసంప్రదాయము. ఈ వ్రాతవ్రాయవలసివచ్చినప్పుడు కడినుంచి ఎడమకు వ్రాయడం పురాతన ఆచారం; ఇది అన్ని వ్రాయగల భావలకున్నూ

సామాన్యమే. ఇట్టివల మార్పుజరిగి ఎడమనుంచి కుడి వైపునకు వ్రాయడం ఆరీతినే చదవడం వాడుకలోనికి వచ్చినది చాలాభావలలో. ఈ శాసనం వ్రాసినవానికి గాక మహేంజోదారోహరప్పలిపి కాలంనాటికే ఎటు నుంచి ఎటుచదవడం అన్న సందిగ్ధం కలిగినట్టు కనిపిస్తుంది. ఇదిగాక వ్యతిరేకభావాలను వ్యతిరేకంగా ఉన్నధ్వనులచేత నెల్లడిచేయడం, ఈ రెండు వ్యతిరేకపు ధ్వనులను ఒక్కేవ్రాతగా వ్రాయడం, కుడినుండి ఎడమ వైపుకు చదివితే ఒకభావము అయి ఎడమనుండి కుడి వైపుకు చదివితే వ్యతిరేకభావము స్ఫురించడం వాడుకలోనికి వచ్చినది, అన్ని భావలలోనున్నూ. ఈ రీతిని మహేంజోదారోలిపిలో వ్రాసిన మాటలను నేను చాలా చూపించినాను.

కాబట్టి ఈ శాసనం వ్రాసినవానికి ఈ విషయం పూర్ణంగా తెలుసునని నా నమ్మకం. ఈ మీద వివరించిన ఆలవాటును అనుసరించి రెండు అక్షరములలో వ్రాసియున్న ఈ ప్రిథివిల్లవ అన్న మాటను, ఇదివరకు చదివిన దిక్కునకు వ్యతిరేకంగా చదివితే అది దే!పల |ః|ప్ర అని చదువవలెను. దీని ఉచ్చారణ ఇంచుమించుగా దే ఫ లెం ఫ (ప్య) ర్ అని ఉంటుంది. ఇదే ఈనాటి ధవలేశ్వరం. ధవలేశ్వరం అంటే తెల్లని శివుడు; రుద్రుడు ఎర్రగా ఉంటాడు. శాస్త్రపట్నంలోను దక్షిణాది లోను బూడిదగుమ్మడికాయకు గౌరవము. ఆకారం శివుని ఆకారం, తెల్లగా ఉంటుంది. ఈ తెల్లని శివుడు పుట్టుగదేవుడు; ఫ్యాలిక్ ఆర్థం ఇవ్వవలసివస్తుందని నా అనుమానం.

ఇంకొక చిత్రం. ఈ వ్రాతను ఒకవేపునుంచి చదివితే పార్వతిపరమైనట్టిగాని భూదేవిపరమైనట్టిగాని అర్థం స్ఫురించినది. అటునుంచి ఇటు చదివితే ఈశ్వర పరమైన అర్థమైనది. ఈశ్వరుణ్ణి ఒకవేపునుంచి చూస్తే పార్వతి, రెండవప్రక్కనుంచి చూస్తే శివుడు. ఇది అర్థనారీశ్వరం అన్న అభిప్రాయము ఈ వ్రాతలో ఇమిడియున్నది.

పట్టనబున ఈ శాసనకాలం నాటికి 'బు' అనే అక్షరమును మ| అని పలికియుండవలెను, ఏభావలో

నైనా 'సు' ముందర పుట్టినది; 'బు' తరువాత. మ .! అంటే పేలుడులేని అడ్డుధ్వని, దీనిని ఎంబ్ అనిగాని ఎంబ్ అనిగాని లేదా ఎం అనిగాని పలికియుండవలెను. ఇట్టివి మహేంజోదారోలిపిలో ఎన్నో ఉన్నవి. ఇక్కడ 'బు' అన్నదానిని 'బు' అనిగాని 'ము' అనిగాని పఠకవలెను. పట్టనబున=పట్టనంబున, పట్టన మ్మున అని ఈ నాటి వ్రాత, దానిని చదువుట.

|ప్ర| ర్ అన్నదానిలో కడవరి 'ర్' ను చ|గా పలికితే అది పర్ట్, అనిగాని |ప| ట్ట్ అనిగాని వినబడుతుంది. దే |ప్ర| లం అన్నదానిలో కడవరి ధ్వనిని (అనగా ఇక్కడ మన్నగా వ్రాసిన |ప్ర| ను చ|గా పలికితే, దే |ప్ర| ల బ్ లేక దే |ప్ర| న బ్ అని వినబడుతుంది. |ప్ర|ర్ - దే |ప్ర|లం అని ఈ రెంటిని కలిపితే ప్ర|బ్ దే |ప్ర|బ్ అని మారుతుంది. దే|ప్ర|లంలో |ప్ర| అన్నది రావిడి గలిగి, తెరిచియున్న హల్లు కాబట్టి రాసురాను అది అచ్చుక్రింద మారిపోయినట్టు కనిపిస్తుంది. అందువల్ల ఈమాట పట్దేలబ్ లేక పట్దేనబ్ అని ఏర్పడదే. ఈ మాటనే ఈనాడు మనము పట్టనము, పట్టణము అని ఉచ్చరిస్తున్నాము. పట్టనము పత్తనము అన్నమాటలు ఆంధ్రంగాని సంస్కృతంకాదు. ఇట్లే వరము, పురము, నగరము, పూడి మొదలైనవి. ప్రిథివిపల్లవ అన్నదానిని వెనకనుంచి చదివితే ధవలేశ్వరం అన్నమాట అయినట్లు |ప|ట్ దే |ప|లబ్ అన్నదానిని కూడా తలక్రిందులా చదివితే దే |ప|లబ్ |ప|ట్ అవుతుంది. ఇది ఈనాటి తెలుగులో దేవ శపు పెట్టె అవుతుంది. దీనికి ఆర్థం దేవుడుపెట్టె అనిగాని దేవతార్చనపెట్టె అనిగాని చెప్పవలెను. ఒకవేపు చదివితే ఆంధ్రంమాట, దానికి వ్యతిరేకంగా చదివితే తెలుగుమాట కావడం మహేంజోదారోలిపిలో కొన్ని చూచినాను. ఆంధ్రులు అ||గ||క||న||త||త్||త్||బ్||బ్||వారు అయితే తెలుగువారు |త||త్||త్||బ్||బ్||బ్||బ్||న|| ||గ||అ అనేవారు. అందుచేతనే వారు త్ బ్ బ్ బ్ అ లేక తెనుగువారు లేక తమిళ్ తుర్క్ ద్రవిడ మొదలైన వారు. ఆంధ్రులకు తెలుగువారికిగల సంబంధం ఇది. ఆంధ్రము, తెలుగు, తమిళము, తుర్క్ కిమ్ భావాల ఒకదానిని పోలి

ఊరివారు కరిగి వడవరికి = అమ్మారు కరిగి అండవరికి అని అర్థం చెప్పితే సరిపోతుంది.

౬. ఊరిస్వామి. ఊరి యజమానులు పెద్ద తనం చేశారు. కడివరి 'శి' గౌరవనూచకమైన బహువచన ప్రత్యయము. 'స్వామి' అన్నది పురాతనంగా | శి || ప || వ || అని ఉండేది. దీనికి 'శిర' అని అర్థం. స్వామిలు అంటే తలవారు, పెద్దలు, యజమానులు అని భావం.

౭. ఇచ్చిన

౮. స్తితి. ఆయన స్తితిపరుడేనా అని అడుగుతాము. అస్తి ఉన్నదా అని అర్థము.

౯, ౧౦. రెండు (రెణ్ణు) వాడల పట్టనావురకు,

నాడు = ఓరలు. ఈనాటి తెలుగులో వారలు. రోడ్డుకు రెండు వారలను ఉన్న ఇంట్లలోనివారు.

పట్టనావురకు = పట్టనంవరకు = పట్టనంవారికి

౧౧. అరియుడు = అరియుడు (కృదంతము) + అను = తెలుపుతున్నాడే

౧౨. తెఱయు. ఈ మాటలోని అచ్చున్న దుర్ధ్వనులు. కాబట్టి తెరగు అనే మాటలోని కడవరి 'గు', దుర్ధ్వనితో కూడడంవల్ల 'యు' గా మారినట్లు కనిపిస్తుంది. ఇదే సరి అయితే తెఱయు అంటే తెరగు అని అర్థం చెప్పవలెను

౧౩. సిద్ధాయలు = సిద్ధాయంబు = సిద్ధంబు. ద్వీరుక్తధకారముమీద ఉన్న "అ" కారమున్ను తరువాత వ్రాసిన "య" కారమున్ను ఒక్కటిగా పలుకవలెను. తాటాసులో మధ్య అకారము, శ్మలో కడపటి అకారము ఎట్లు పలుకవలెనో అట్లే ఈ 'అయ' ని పలుకవలెను. ఇట్లే 'తామస మ్యాలసే' అని వ్రాస్తే, 'అ' క్రింద గుంబడి వ్రాసినట్లు; ఈ రెండు చేరితే, 'ఎ' కాకుండా 'అ' కాకుండా పలుకవలెనని తెలియజేస్తుంది. ఇది ఒక వ్రాతసౌకర్యము. ఈ 'సిద్ధాయంబు' అన్నదానిని సిద్ధంబు అని వ్రాసినట్లు.

ఈ 'సిద్ధంబు' ఏమిటి? తెనుగు శాసనములలో స్వస్తి అని మొదలుపెడితే, బాధశాసనములు సిద్ధ అన్న మాటతో మొదలుపెట్టుతవి. ఈ సిద్ధ అన్నదానిలో ౪౬ వ స్థానమునకు అనుగుణ్యమైన "ధ" కారము. శ్మ అని వ్రాసి చదివితే ఏలాగున వినిపిస్తుందో ఇంచుమించుగా దానిని అలాగున పలుకవలెను. 'శిర' అన్న మాటనే ఒకజాతివారు శిద్ర అని పలికేవాడు.

శిరస్సు, దానియందలి భాగములన్ను ప్రతిభావలోనున్న అక్షరముల ఉత్పత్తికి కారణభూతములు అయినవి కాబట్టి వ్రాసిన శాసనమునకు ముందు శిరస్సు, శ్రీరస్తు, స్వస్తి అని వ్రాయడం శుభసూచకంగా ఏర్పడ్డది. శిరస్సు అన్నమాటకు సమానమైన పురాతనపు మాట శి | న | వ | వ్త్ | (శిరః) దీనినుండి సం, సుం, శివ, శిర, శిగ, సిగ, శిల, శిత, సిద్ధ అన్న ప్రత్యయములు, మాటలు ఏర్పడ్డవి. సంస్కృతంలో సః అన్నది ఇదే. ప్రతిభావలోను వందలకొలది మాటలు దీనిలో నుంచి పుట్టినవి ఉంటవి. ఓనమలలోని సిద్ధం కూడా ఇదే. స్వస్తికి సిద్ధకు అర్థంలో వైచ్యుతిగ్గ లేదు. ఉచ్చారణలో మాత్రమే ఉన్నది.

౧౪. దష్ట (దణ్ణు) = దష్టగ = పన్ను

౧౫. దసపరాధబును = దశ అపరాధబును. పండినపంటలో పదియవవంతు ఏలకకు ఇచ్చుట.

౧౬. సవ్యక బాదపరియారవు = సర్వబాధ పరిహారం వ = సర్వబాధపరిహారంగానున్నా అని అర్థం. యా = హ్యే = హే ఆయి అని పలుకవలెను.

౧౭, ౧౮, ౧౯. ఊరు దాయచేసి ఇచ్చి = ఊరు దయచేసి ఇచ్చి = ఊరు దయచేసి ఇచ్చిరి. ఇచ్చి అనే శాసనంలో ఉంటే, 'చ్చి' అనేదానిని సిద్ధ అన్నమాటలో 'ధ' ను గ్రహించి అన్నట్లు ఎట్లు పలుకవలెనో అట్లే 'చ్చి' అన్నదానిని 'చ్చి' గా పలుకవలెను. ధ, ధ, చ, అనేధ్వనులు మూడున్ను ౬ వ స్థానమునకు చేరిన ధ్వనులు; ఇప్పుడు ఆధ్వనులు - శాసన కాలమునాటికిని అంతకుముందున్నా అవి బ్రహ్మలు.

అందుచేత 'చ్చి'ని 'చ్చి'క్రింద చువవలెను.
అ | గ || క || న || త || త్ || క్ || త్ || బ్ || క్ || బ్ || క్ || అన్న
దానిలో | త్ || త్ || క్ || అని ఉన్నది చిత్తగించండి.
అందుచేత ఆస్థానంలో ఉన్న హల్లులను శ్రీల్లులుగా
పలికేవారు అని చెప్పుటకు నాకు అవకాశం కలిగినది.

దాయ సేసి, దయన్ + చేసి = దయను పట్టి అని అర్థం కావాలి. అయితే ఈ అర్థం “౪” కారముమీద ఆకారము ఎందుకు ఉండవలెనో చెప్పలేదు. దీనికి రెండు కారణములు ఉండవచ్చును. పురాతన భాషలలో రాపిడిలేక గాని రాపిడిగలిగినాని ఉన్న తెరచినహల్లులు ఎప్పుడున్న సగముదీర్ఘములు. ఇట్టివి రెండు ఒకదాని వెంట ఒకటి రాగానే రెండు సగముదీర్ఘములు ఒక నిండుదీర్ఘముగా వినబడును. ‘దాయ’ అన్నమాటలో ‘య’ పురాతనంగా రాపిడిలేని హల్లు. కాబట్టి ‘ద’ మీద హల్లు, దీర్ఘంగా మారినట్లు కనిపిస్తుంది పురాతనంగా ఈ మాట |ద| |న| |న| అని ఉండవలెను. ఈ ధ్వనులను దుర్ధ్వనులుగా పరికినప్పుడు, దాయో దాయ అవుతుంది. |వ| గాని |వు| గాని ‘యు’గా మారుట ఇదివరకు మనకు ౧౨ వ మాటలో కనబడ్డది. తెరయు—తెరగు, కాబట్టి ‘దాయ’ అన్నది “దానము” అన్న సద్ధ్వనుల మాటకు సరియైన దుర్ధ్వనుల పదము. దాయ = దత్త్య నత్త్య. దాయసేసి అంటే దానంచేసి అని అర్థం చెప్పితే బాగుంటుంది. రానురాను ఈ అర్థమును ముచ్చిపొయి ‘దయచేసినారు’ ఇచ్చినారు అనినీ, వచ్చినారు అనినీ అర్థములు కేలినవి.

అం. దినిక్కి-ఈ యాదికి, కడపరి 'హి'ని ఊహిపలక
వలెను. దినిక్కి + ఎ = దినిక్కి. ఇకారమును కొంచెంగా
'ఎ' వలె పలకవలెను.

౨౧. వక్రబం (వక్రంబు) వక్రబం=వక్రంబం,
'బు' అన్నది 'ంబు'గా చదువవలెనని చెప్పియున్నాను
(చూ. పట్టనబున). నీనికి! వక్రంబంలేదు. అనగా దీనికి
ఏ వక్రమున్నూ (అడ్డున్నూ) లేదు అని అర్థము.

అ. శేష = ఇల్లో అడు = లేనిది అయినది.
జమిలీ లకారధ్వని ఇక్కడ 'శ'గా మారినది. దీని
మీది అచ్చు సగంబీర్లుం.

౨౩. వచ్చినవారు. దీనిని వచ్చినవారు అని పలుకవలెను (మా. ఇచ్చి. ౧౯) వక్ర నామవాచకము. వక్ర క్రియ. ఇశే వచ్చి అని మార్చిది. వచ్చినవారు- అడుపెట్టినవారు.

૨૪. ગજરેનિ = ગલરેનિ.

౨౧, ౨౬, ౨౭ ఉరి (ఊరి) స్థితిపప్పినవాడు.
ఉరి = జీవుడు, ప్రాణము. తెనుగు. ఉగురు, తమిళం.
ఉయిర్. తెనుగు. ఉపిరి (ఊ | ప్రి | రి) పురాతనలకు
ఉపిరే ప్రాణం. అది లేనివాడు “చచ్చినవాడు” అని
అర్థం. “ఉరి” అన్నపాఠంకంటే “ఊరి” అంటే బాగుం
టుంది. ఊరి స్థితిపప్పినవారు = ప్రాణములు పోయిన
వారు. ఇనిశాపము, ఉరితీయు = ప్రాణంతీయు

అం, అం, 30, 30. దీనికి వక్రబం (వక్రంబు) వచ్చినగచ్చురు = దీనికి ఏ వక్రంబు వచ్చినా, దీనికి ఎట్టివక్రమును చేసినా వారు, గచ్చు. చూ (ఇచ్చి ౧౦) వచ్చిన అన్నది 'వచ్చినా' అని అర్థంచెప్పినాము. కాబట్టి ఆది 'వచ్చిన' గచ్చురు = వచ్చినవ్ + కచ్చు అని విడదీయవలెను. ఇది 13 వచ్చి అన్నమాటనే ఈ లాగున వ్రాసినా రనుకొంటాను 13 అన్నది దుర్ధ్వ నిగా పఠితే చచ్చు, చచ్చు, చచ్చు అవుతుంది, ఇది కాపమే. తెనుగుజిల్లాలలో రాజులు మాంసమును ఈ పేరుపెట్టి పిలతురు, వారు అనేకులు, అనేకసార్లు దీనిని 'గెదరు' అనడం విన్నాము. గెదరు అనగా చచ్చిన జంతువుయొక్క మాంసము. (కేల్)

38. ఎలెమెవరు (ఎలెవురు) = ఏలేవారు.
ఇది ఎలెంరు = ఏలేవారు; రెండునాడులు ఏలేవారు,
గామపెత్తనదారులు.

౩౫. లెముల = లేములను, ఇని కలిమికి వ్యతి
 లేకమైన మాటగాక నిషిస్తుంది. ఒకరికి ఆస్తి ఇస్తే వారికి
 కలిమి అయినట్లు, ఉన్న ఆస్తిని తీసుకుంటే వారికిలేమి

అవుతుంది. కాబట్టి శేమలు, అంటే జరిమానా అని గాని అస్తిని లాగకోవడం అనిగాని ఆర్థం చెప్పవచ్చును.

౩౬. వెసినదియు = వేసినదిన్నీ, వేయడమున్ను.

౩౭. చన్ను = చనును.

అట్టివారికి రెండువాడల పెత్తనదారులన్ను చేరి జరిమానాలను గాని శిక్షలనుగాని వేయడమున్ను కూడును.

౩౮. విరిపయి = వీరిమైన.

౩౯. నాదువరు గల్గిన, నాదుండు = నాదారు = హీనము. తెనుగు. నాదారు బక్కలు = తక్కువ స్థితి పశువులు. నాదుకరు గల్గిన = హీనమైన.

౪౦, ౪౧. ఎలెములు (ఎలెముళ) చెసిన = ఏలెములక, ఏలికలను, ఏలుబడులను చేసినను.

౪౨. నెయుడుసను = చేయుట (చేయడం) చనును = కూడును.

౪౩. మహనబియ్యో = మహనమ్బియ్యు = మహానంబులు (బి = ంబి) పురాతనంగా ఈ 'నంబి' అన్న మాట న తోబ్ (చూ. అక్షరము). నతోబ్ = నమ్ తోబ్. దీనిలో నుంచే నంబూది అన్నమాట వచ్చినది. ఇది మళయాళ దేశంలో బ్రాహ్మణులకు పేరు. తెలుగు దేశంలో 'నంబి' అనిన్నీ 'నంది' అనిన్నీ రెండుమాటలు ఏర్పడ్డవి. నంబి, నంది ఈశ్వరునికి గల సంబంధం అందరికీ తెలుసును.

౪౪. నరాళోక. = నర + ఆళ్ + లోక = నరవాళ్లలోక = నరలోక.

౪౫. మహాసద్ధవుళ్ = మహాసత్వులు (సత్ధవుళ్)

౪౬. విరాపవ = ంవరా |ప్రం = వరాహం అనిగాని వృషభం అనిగాని ఆర్థం చెప్పవచ్చును. ఈ రెండింటికి గల సంబంధం విపులంగా మహేంద్రాచార్య-హరప్పలిపిమిద నేను వ్రాసిన గ్రంథంలో చర్చించినాను. ఇక్కడ వీరు నంబులుకాబట్టి వృషభం అని ఆర్థంచేసి తే బాగుంటుంది. వరాహం అన్నమాటను

కొందరు వెలను, వరము అని పలికేవారు వీరే. వెలములు వీరికే వర్తకము విడుదు.

౪౭. మహనబియ్యో = మహానంబులును. ౪౬ =

౪౮ = వృషభమహానంబులును.

౪౯. గజ్జులు (గజ్జులు), వ్రాస్తి = వ్రాసిన, రవాన్ = రవానా, స్వ = సం అన్నట్లు జ్జు = జన్, జ్జు = జజ్జో. గజ్జులు = గజంబు (ఏనుగు) గజ్జులు = గజెంబు (ఇది దుర్భవిగా పలికితే వచ్చేమాట). ఇది వరకు ఏనుగు ఘోరరించేది గనుక పురాతన భాషలో దానికి |గే|ని| అని పేరు ఉంటుంది అని చెప్పినాను. జీ|న|వ| అనగా జీవ్ అని అర్థము. ఈ రెండింటినీ చేరి న్నే|గే|నె|జీ|న|వ|అవుతుంది. ఈమాటనే మనము ఇప్పుడు గజం, గజెం అని పలుకుతున్నాము. అనగా గీం అని పలికే జీవుడు అన్న ఆర్థం. జీ|న|వ| అన్న దానిలో నుంచి జీవ, జన్మ, శివ, శిగ, శిర, చీమ మొదలైనవి ఎన్నో వందలు మాటలు పుట్టినవి. అప్పాజీ, ఇదర్ ఆవజీ, డియర్ సర్ అనే వాట్లలో జీ, సర్ అన్నవాట్లకు జీవ అనే ఆర్థం, లేకుంటే 'శిర' అర్థం. జీవుడు శిరస్సులో ఉందని పురాతనపు మనుష్యుల నమ్మకం.

౫౦. నెల ([నె]ల్ల) = ల్ల అన్నది ఉంటుందని నానమ్మకం. చూ (౪౧. మాట) దీనిని పలకడం మాత్రం ౬ వ స్థానం ట్రిల్లుగా పలకవలెను. (చూ. ౩౦) అది ఇంచుమించుగా నెడ్రోల అని చదువవలెను. నెల్ల = నెంతను (చెంతను) చేరువను అని ఆర్థం.

౫౧. నదువుళ్ (నడువుళ్) న|ద్యుళ్ నం ద్యుళ్ = నంబులు. ౫౧, ౫౨, ౫౩, ౫౪, ౫౫ శమస్త భువన శ్రీశ్రీ యకనదిరజ బద్రపెరెయ. సమస్త 'స' అనడానికి బదులు 'శ' వ్రాసినారు (చూ. ౧.) భువన; శ్రీశ్రీ. అకనది = అఖండ, రజ = రాజ, బద్రపెరెయ = మెంద్రపురము లేక వరము. పెరెయ అన్నదాని ధ్వను లన్నీగుర్ధ్వనులు. అకనది రజ బద్రపెరెయ = అఖండ రాజమెంద్రవెరము (చూ. ౧౧, ౧౨ పే) అఖండ

గోదావరి అన్నమాటకు వాస్తవమైన అర్థం ఇందులో తేలికది. ఇది ఆంధ్రమాట. సంస్కృతంకాదు. పెరెయ అన్నదానిలో నుంచే పల్లెయ, పల్లె అన్నమాటలు వచ్చినవి. (చూ. ౪) పెద్దపరియ (గ్రామనామం)

౫౯. ఊరిపని గ్రామ గూర్కరి = మార్కరి ఇది ఇంటికేరులాగు కనిపిస్తుంది.

౬౦. నరసివరవయ్యెతి = నరసింహయ్యెతి = నరసింహవామయతి. 'య్యెతి'లో య ను నాదరహితంగా పలికేవారు కొంతమంది, కడవరి 'తి'ని త్ తో అని పలికేవారు కొందరు ఉండేవారు. 'య'ను నాదరహితంగా చేస్తే శ, అని గాని, స అని గాని విని పిస్తుంది. య్యెతి = శెత్తి (శెట్టి, శెట్టి) అవుతుంది. వీరే చెట్టివారు. య్యెతి = శెత్తి (చూ. ౧౯) అని చదివేవారు శెత్తి, శెత్తి, తత్తియు లవుతారు.

య్యెతి = నత్ ద్ అని పలికేవారు మాద్రు లవుతారు. వరాహం అన్నమాటను బ్రాహ్మ | వ్రాహ్మ | అని పలికేవారు బ్రాహ్మలు. (చూ. ౪౬)

౬౩ - ౫౭. వరకూ అర్థం. మహానంబులు, నరలోక మహాసత్తులు, వృషభ బ్రాహ్మ, మహానంబులు, గజంబు (కరిగళ్) చేరువును సాధువులు, సమస్త భువన శ్రీశ్రీ అఖండ రాజమహేంద్రవరం మార్కరి నరసింహరాంయ్యెతి (యతి, ఛెత్తి, చెట్టి, మాద్ర). నంబులు కాబట్టి బ్రాహ్మలు అని అనుకుంటే ఈ మాటను 'యతి' అని చదువవలెను.

౫౮. మాహనబిళ్ (మాహనబిళ్) వయ్యెతి = మోహనంబిలంయతి.

౫౯. మహాభిళ్ పనికొళుచె = మోహనబిళ్ గ్రామనామ్ | త్ = మోహన్ బిళ్ మహన్ త్ = మోహనంబిళ్ మహాంతు.

౬౦, ౬౧ నెరకపచ్చి = నెర | క | పచ్చి త్ = నెరసపంతో = నరసపంతో.

౬౨. నరసి వయ్యెతి = నరసింయ్యెతి = నరసింహయతి.

౬౩, ౬౪, ౬౫, ౬౬, ౬౭, ౬౮, ౬౯, ౭౦, ౭౧, ౭౨, ౭౩, ౭౪. మహనబి (భి) య్యెత్, సకల కొంఠ (స్తు) కళ్, సవ్యలోక్పయ మహాసద్ద (త్త) వళ్ పెద్దకో, నెరకద్యమహాసద్ద (త్త) వళ్ పసింశిముగ్గు వెటన్దల చరవయ్య (య్యె) విష్ణువద్దాన = మహానంబియులు సకల ఆంధ్రులు, సర్వలోకాశ్రయులు, మహాసత్తులు, పెద్దలు, నిరవద్య, మహాసత్రివాల్లు (ఫత్రివాల్లు, త్తత్రియులు) పండుకృష్ణులు, వేండుల సరవయ్య విష్ణువర్ధన. కొంఠకళ్ (కొంఠకళ్). ఇందులో 'కొ'ను ఇక్కడే | క | గా పలుకవలెను. ఇది మొదట హగాహ, తరువాత అగాను మారి నది. రెండవ అక్షరములోని 'గ' ను ధ్ర అని పలకవలెను (చూ. ౧౩). ఇప్పుడు ఆమాట హస్థగళ్ లేక ఆంధ్రులు అని మారును. మొదటి 'క' మీద ఒకారము ఇప్పటి అకారము. సవ్య = సంవ = సర్వ = సర్వతని చదువవలెను. లోక్పయ = లోకాశ్రయ. (చూ. రవ్వా, వ్రాస్సి) పెద్దకో అన్నమాట నిజంగా పెర్. | క్ = పెర్దళ్. ఇచ్చటి రకారము పేలుడులేని అడ్డుధ్వని. కాబట్టి ఆది ర్ద అనిగాని ద్ద అనిగాని వినబడును. కాబట్టి పెర్దళ్.

నెరవద్య. కాసనకాలం నాటికిన్నీ అంతమముం దున్నా ఇకార ఎకారములకు ఉచ్చారణలో వ్యత్యాసం చాలా తక్కువ. అందుకే ఒకదానికి మారుగా ఒకటి వ్రాయడం (చూ. ౯౧)

పసిండి = ఫలం అనేమాటకు గుర్ధ్వనులు కలిగినది పెళ్ళంలేక ప. ఇం = పసిన్. | = పసిండి. పండుముసలి. పండినపండు పచ్చగా ఉండునుకాబట్టి పసిండి అంటే బంగారునకు పేరుకూడాను. ముద్దు = (తమిళం) ముత్తులు (ముదరవి) ముదురు. (తెనుగు) ముదుసలి, ముసలి పండు మద్ద మొదలైనవి.

వెటన్దల : వెట్. |. దల = వెటన్దల, వేండుల. ఇట్లే వ్రేట్. |. లు = రెట్. డ్. లు = డ్దు. దీనినే రెట్టు, రట్టు అని చదివినారు. కొన్ని కాననాలలో, మొదట వ్రేట్ డ్

లు (లేడు=రాజు); తరువాత రెడ్లు అయినారు. రాజు
లయితేనేమి, రెడ్లయితేనేమి 'ప్రాం' (వరాహం) అన్న
మాటను వ్రేచో! అని పలికేవారు. అందుచేతనే వారికి
ఈపేర్లు చిరువయ్య=సరవయ్య, లేకచలవయ్య. ఈతడు
భట్రియ్యుడు (క్షుత్రియ్యుడు) గనుక విష్ణువర్ధన అన్న
పేరు ఇతనికి ఉన్నది:

౧౨, ౧౩, ౧౪, ౧౫, ౧౬, ౧౭, ౧౮, ౧౯, ౨౦, ౨౧, ౨౨, ౨౩, ౨౪, ౨౫, ౨౬, ౨౭, ౨౮. మహాసద్ధ (తృ) వల్
పసుత్తేవుల కొంకళో, అచ్చకుత్తి వనియు, కొంకళో.
గజబుం (గజంబు) సెద్రల (సెద్దల) ననువుల్, ప్రిధివి.
మహాధావల్ (మహాసత్తావల్), వెటంబో, పోని
కనదిజు (పోనినిజు) కొళనదుపు (నడుపు) విష్ణు
వద్దాన = మహాసత్తులు, పసుచేవుల (గోకర్ణ) అనే
గ్రామంయొక్క ఆంధ్రులున్ను. అచ్చకుత్తివనియొక్క
యొ ఆంధ్రులును గజంబుచేజు (చెంతు) నందులు
(నంబు) ప్రిధివిఅనే వాడయొక్క మహాచత్రివాళ్లు
(త్రిత్రియులు) వేందుల వొంకట్రాంగల్ నంబు విష్ణు
వర్ధన.

అచ్చకట్టు = అ | క | క | న | త | తో | తో | తో | తో
 తో = అ | తో | తో = అచ్చకట్టు.

సైధుల (చూ ర్క).

నదుపుల్ (చూ. ౫౦)

మహాసత్త్వశో అన్న పాతాళతరము సరితయి
నది అని నాకు తోచుచున్నది.

బిట్టనల్లో. (చూ. ౭౨)

పానిక నధిజముకొళ: దీనికి సరితయిన పురాత:పు మాట
మహేంజోదాగోలిపిలో వ్రాసియున్నది. * ప్రా| ని|
|క| న| | వ్రామ్. | ప్రా| ని| = చొన్; |క| న| | = చ్చన్
వ్రామ్ = పరావ్రామ్. వొంకన్ ట్ పరాహం = వెం
కట్ వ్రామ్ = వెంకట్రావు, పానికనధిజముకొళ = చొంక
ట్రాంపుగళ్. నడుపు (నడపు) (చూ ౫౦)

౦౯, ౧౦, ౧౧, ౧౨, ౧౩, మహాసద్ధి (భృ) వల
కొంఁడుకలు (కొమ్మకలు) నిరవద్య ప్రతివికనదిరజాన్ =
మహాసత్తులు, ఆంధ్రులు, నిరవద్య (అడ్డులేని) ప్రతిది

౦ కనః | రాజులు:—ప్రిధివి కనజల్—ఇందులో మూడవ అక్షరమైన 'వి' |వి| గా పరివర్తన. ఇది ముక్కునోటి ధ్వని. అందుచేతనే ఒకప్పుడు ప్రిధివి అనిన్నీ వ్రాయడం (మా. ౨). కాబట్టి ఈ సమాసము అంతటిన్నీ ప్రిధివిం కనదిరజల్ అని తిప్పి వ్రాయవచ్చును అనాటికి ఇకార మనకున్నూ, ఎకారమనకున్నూ ఉచ్చారణలో వ్యత్యాసము లేదని చెప్పియున్నాడు. దీనిని ప్రిదివెంకనః | రాజుల్ = ప్రిధివి ఎ: క్ర | రాజులు అని చదువవలెను.

౯౪, ౯౫, ౯౬, ౯౭ గునచన మహానభి (వి)
 యుల్, ముద్దకచ్చిక్కిల్ రమిస్వరా=హర్మ్యమహానంబి
 యులు, ముక్కుంటి రమేశ్వరాం (రామేశ్వరరావు).

గునవన=చూ. ౫౬. ఊరిపని=కూర్చుని, |గు|న|
వ|న| అని చదువవలెను; అయితే అప్పుడు కూర్చున
అని అర్థం అవుతుంది. మద్దకళ్ళికోళ్=మన్కోంత్తి
గళ్=ముక్కంటిగళ్ రవిష్వరా=కడవ 'రా' ను
'రాం' అని పఠకవలెను. దీనిని రామేశ్వరరావు అని
గాని రామసాంరావు అనిగాని చదువవచ్చును.

౯౮, ౯౯, ౧౦౦ ప్రీధిది మహాపద్ధత (తే)
వళ అపయజనువ=ప్రీధిది మహాసత్త్వలు అప్పయ్యజే.
లేకుంటే మహాశక్తియులు అని కూడా చెప్పవచ్చును.
ప్రీధిది అనేమాట ఒక్కటే, ౮౩, ౯౨, ౯౮, ౧౦౪,
౧౧౨ స్థలములలో వచ్చినది. ఇది రెండువాడలు కలి
గిన ప్రీధిది పల్లవపట్టణంబున ప్రీధివి ఒక్కవాడ అయితే
పల్లవపట్టణము రెండవాడ కావలెను. ఇదే సరి అయితే
పల్లవపట్టణము పల్లవుపట్టణం అవుతుంది. ప్రీధివి మెరక
వాడ, పల్లంపట్నం పల్లవులు లేక పల్లవువాడ కావ
లెను. ఈ రెండింటిలోను పెద్దవాళ్లు ప్రీధివిలోనే ఎక్కు
వగా ఉన్నట్టు కనిపిస్తుంది. పల్లవుల్లో ఉన్నవాళ్లు
నాదార్లు కావలెను. మెరక ఊరినుంచి (గొప్పవారిది)
పల్లవురికి (పేదవారిది) నీరు పారుతుంది.

జనువ = జెనువ = జీవ (చూ. పేజీ ౨౧) = జీ.
ఇప్పుడు గౌరవనూచ మగు మాటగా ఏర్పడ్డది.

౧౦౧, ౧౦౨, ౧౦౩. కాలకొప్ప (ఐ) కళ్ళొ
కొరివికొళ్ళ, కరిగల = గోలకొండవారును, గాయత్రివా

దురు (అను) కరిగల (నానుము) (చూ. కరికాలచో
దురు) కాలకొండ్లకళ్ = | గు | గాలకొండ్ల = | క | గోల
కొండ్లవారు.

కొరినికొల్. ఇందులో రెండవ అక్షరము | రి | గా
నున్న మూడవదానిలో 'ధ' అనే దానిని ధ్ర (ఓ వ
స్థానపుట్టిలో) అన్నీ పలకవలెను. గో యెన్. |
త్రిగళ్ = గాయత్రివారు. ఈ గాయత్రివారే ఆంధ్రు
లని ఇదివరకు నేను నిర్ణయించి వ్రాసియున్నాను.
కాబట్టి కొరినికొల్ అంటే ఆంధ్రులు అని అర్థం
చెప్పకొవచ్చును.

గంక, గంక, గంక, గంక, గంక, గంక,
గంక, గంక, పిథివి, మహాసద్ధ (త్థ) వళ (ల) కొండ్ల
గళ్ (కొండ్లకల్), నల్లి, మహానవిల నదులు (నదులు)
శ్రీ మహాసద్ధవళ (సద్ధవళ) సకాలోక్తయ్య (సకలూక
తయ్య) = పిథివి మహాసత్తులు, ఆంధ్రులు, నంబి,
మహానంబులనంబు, శ్రీ మహాసత్తులు సకలలోకేశ్వ
రయ్య సకల లోకేశ్వరయ్య = సకలలోకేశ్వరయ్య =
సకలలోకేశ్వరయ్య. ఈ చెప్పిన పాతమే సరి అయి
నది. నల్లి: న్ని అన్నది. నోబోది (చూ. ౫౦) ఈ విషయం
ఇదివరకే వివరించియున్నాను.

గంక, గంక, గంక, గంక. పిథివి మహాస
ద్ధ (త్థ) వళ (ల) దివకరయ్య (టివకరయ్య) పశ్చా
కొల్ = పిథివి మహాసత్తులు (లేక చిత్రాంశ్లు = త్రిత్రి
యులు) దివకరయ్య (లేక దివకరయ్య) పంత్ | క |
కో (పంతులు) దివకరయ్యపంతులు అని ఉన్నది
కాబట్టి మహాత్మరియులు అనుటకు మారుగా మహాస
త్తులు అంటే బాగుంటుంది. ఈ కాలంనాటికి బ్రాహ్మ
ణులు, త్రిత్రియులు, చెట్టివాళ్లు, శూద్రులు అన్నవి
మాటలు ఉచ్చారణకు బట్టి వచ్చియున్నవనినీ, అం
తగా ఈ నాటి కుల ౪ లకు ఉన్నంత పట్టుల అప్పుడు
లేనట్లున్నా కనిపిస్తుంది.

గంక, గంక, గంక, గంక. శ్రీ జప్తి పెద్ద
టట గడ్డాడు (గడ్డాడు) = శ్రీ జమ్. | | పె | న. | త్రి
అన్ ధ్రుండు. లేకుంటే గండ్లండు. (చూ. మురురా

యరగండ్లండు) గండ్లండు అన్నమాట గడ్డాడు అన్నదా
నిలో నుంచే వచ్చినది. శ్రీ జెమ్ వెంతర్ ఆంధ్రుండు.
వెంకట్రావు, వెంకట్రాజు, వెంకన్న వరాహం జెమ్
వంతర్, దేశపాండేర్ పకత్ అన్నమాటలు అన్నీ
మహాంజోదాలోలిపిలో వ్రాసియున్నవి. అక్షర
అక్షర అన్నవి కూడా వ్రాసియున్నవని ఇదివరకే చెప్పి
యున్నాను. మహాంజోదాలోలిపి, ఆభావ, గాయత్రి
వారైనట్టిన్నీ అక్షరాలవారైనట్టిన్నీ ఆంధ్రులదంటే
ఎవరు కాదనగలరు? పెన్టట = పండ్లతోర్.

శాసనమునకు అర్థరం

మీకు తెలియుగాక మావల్ల స్వస్తి. పిథివి పల్లం
పట్టణం అని రెండువాడలుగాగల ఊరిలో అమ్మవారు
కరిగల్లాండ వరికి (వేయిగల్లతల్లి, వెయిగాల్లతల్లికి) ఊరి
అధిపతులు ఇచ్చిన స్తితి. రెండువాడల పట్నంవారిన్నీ
(ఇది) తెలుసునన్నమాట నిధం. దండుగ-దశపరాధము-
సర్వభాధపరిహరమున్నూ ఊరు దానం చేసి ఇచ్చిరి.
దీనికి ఏవక్రంలేదు. వక్రం తెచ్చినవారు ఉంటే ప్రాణం
లేనివారు అవుతారు. దీనికి వక్రం తెస్తే చస్తురు. రెం
డువాడలను ఏలేవారున్నూ వారికి జరిమానావేసినా
వేయవచ్చును. వీరికి నీచమైన శిక్షలు వేసినావేయవ
చ్చును.

(ఇందులో దస్మతులు చేసినవారు గాబోలు)

౧. మహానంబులు, నరలోక మహాసత్తులు,
వృషభమహానంబులు, గజంబు చేరువన నంబులు, సమస్త
భువన శ్రీ శ్రీ అఖండరాజమొండవరం కూర్మని
నరసింహరాంయెతి.

౨. మోహనంబిలం యెతి.

౩. మోహనంబిల్ మహాంతు నరసపంత్ నర
సింహయెతి.

౪. మహానంబియులు, సకల ఆంధ్రులు, సర్వ
లోకాశ్రయులు, మహాసత్తులు, పెద్దలు, అడ్డులేని
మహాత్మరియులు, పండు ముసలివారు వేందల సరవయ్య
విష్ణువర్ధన

౫. మహాసత్వము, పసుచెవుల అనే గ్రామమున కన్ను, అచ్చుకుట్టవనికిన్నీ ఆంగ్రులు (అనగా చదువు చెప్పేవారు, గాయత్రి చెప్పేవారు, మంత్రాలు చెప్పే వారు) గజంబు చెంతను నంబులు, పిథిమి మహాక్షత్రి యులు వేందుల వెంకట్రాంగశో నంది విష్ణువర్ధన.

౬. మహాసత్వము, ఆంగ్రులు, అడ్డులేని పిథిమి వెంకట్రాజులు.

౭. కూర్మన మహాసంబు, ముక్కంటిగో రామేశ్వరాం.

౮. పిథిమి మహాక్షత్రియులు (లేక చెట్టివాళ్లు) అప్పయశీ.

౯. గోలకొండవారు, గాయత్రివారు (అను) కరిగో (నామము)

౧౦. పిథిమి మహాసత్వము ఆంగ్రులు, నంబు, మహాసంబులనంది శ్రీ మహాసత్వం సకలభోక్త్యయ్య.

౧౧ మహాక్షత్రియులు (లేక మహాసత్వము) దివాకరయ్యపంతులు.

౧౨. శ్రీ జెస్సెంతర్ ఆంగ్రుండు (లేక గం డండు)

ఈ డజరుమండ్లి ఊరి పైతినదార్లుగా ఉన్నట్లు కనిపిస్తుంది.

శాసనకాలము మొదలైనవి

వ్రాసినవాడు ఆంగ్రుకు. భాష ఆంగ్రము-లిపి తెనుగు. గురువువర్గం నేర్పుకొంటున్నట్లు కనిపిస్తుంది.

శాసనం రాగిలేకమీద చెక్కడం, శాసనం వ్రాయడం ఖిత్తు మొదలైనవి చెక్కినవాడైనా మహాసంబుకుడు అయి ఉండవలెను లేకుంటే అతని గురువు. భాషా జ్ఞానం ఆమోఘంగా ఉంటేనేగాని ఇది వ్రాయడం కష్టం అని నాకు తోస్తుంది. ఇంకా తరిచి తరిచి దీనిని చదివితే చాలా భాషసంబంధమైన విషయాలు ఇం దులోనుంచి దొరుకుతవి. చారిత్రక విషయములకూడా దొరుకును- అన్నమాట నేను ఇందులో కనపరచినాను. ఇది కొందరన్నట్టు అసంపూర్ణశాసనంకాదు పూర్ణంగా ఉన్నది. ఇదే రాగిలేకుమీద కాకండా బంకమట్టిపలక మీద వ్రాసియున్నదైతే తక్షణం మహా-జోదాలో హరప్పాకాలమునాటిది అని చెప్పియుండును. రాగిలేకు మీద చెక్కియుండుటచేత ఇటీవలది అని నిశ్చయం దీని భాష అతిప్రాచీనంగా ఉండబట్టిన్నీ, దీనిలో మనకు చరిత్ర సంబంధమైన విషయములనుబట్టిన్నీ చూస్తే ఇప్పుడు మనం ఎరిగిన రాగి శాసనములన్నిటికన్నా ఇది పూర్వపు అని చెప్పవలసివస్తుండేమో. ఈకాలం నాటికి వర్ణాలు ఇంకా ఖదితంగా ఏర్పడినట్లు కనపడడంలేదు ఇదే నిజమైతే ఈ శాసనం చాలా ప్రాచీనమైనది అని చెప్పడానికి ఈ ఒక్కకారణం చాలును. ఇది మహాంజోదాలోలిపిలో లాగున ఆంగ్రులు తెలుగువారు, కన్నడులు, మహారాష్ట్రీలు ఓక నుదివారు అని మూచిస్తున్నది.

- (A) వినితమస్తు వోస్మాఖేః స్వస్తి (స్వస్త) ౧. ప్రిధీవి (ప్రిధివి) ౩. పల్లవపట్టకమున ౪. ఊరి
 (B) వారు ౫. కరిగల్గ వడవరికి ౬. ఊరిస్వామి ౭. ఇచ్చిన ౮. స్తితి ౯. రెండు (రెణ్ణ)వాడల
 ౧౦. పట్టనావురకు
 (C) ౧౧. అరియుడగు ౧౨. తెఱయు ౧౩. సిద్ధాయలు (సిద్ధాయంబు) ౧౪. దస్తు (దణ్ణ) ౧౫.
 దసపః ధము ౧౬. సవ్వకబాదస
 (D) రిమూడవు ౧౭. ఊరు ౧౮. దాయనెసి ౧౯. ఇచ్చి ౨౦. దినికి ౨౧ వక్రబుం (వక్రంబు)
 22. శైదు 23. వచ్చినవారు 24. గళరెని 25. ఊరి (ఊరి) 26. స్తితి
 (E) 27. దప్పినవారు 28. దినికి 29. వక్రబుం (వక్రంబు) 30. వచ్చిన 31. గచ్చురు 32. రెన్లు (రెణ్ణ)
 33. వల 34 ఎలెమువరు (ఎలెవురరు) 35. లెముల 36. ల (లె)
 (F) సినడియు 37. చన్ను 38. విసివయి 39. వారు (వాడు) వరగల్గిన 40. ఎలెముల (ఎలెముల) 41.
 చెపిన 42. నెయుడునను
 (G) 43 మహానదియుల్ 44. నరాళోక (నరాళోక) 45. మహాసద్ధవుల్ (మహాసత్థవుల్) 46. విరా
 పవ 47. మహానదియుల్ 48. గజ్జులు (గజ్జులు) 49. నె ([నె])
 (H) ౫౦ (ఱ్ణ) 50. నదుపుల్ (నడుపుల్) 51. సమస్త 52. భవన 53. శ్రీ శ్రీ 54. యకనదిరజా
 (యకనదిరజా) 55. బద్రపెరెయ 56. ఊరిపని 57. నవ్రసివర
 (I) వయ్యెతి (వయ్యెతి) 58. మాహానదిల్ (మాహానదిల్) వయ్యెతి (వయ్యెతి) 59 మహాభిల్ పని
 కొనుచె 60. నెరక 61 పచ్చి 62 నవ్రసి
 (J) వయ్యెతి 63. మహానదియుల్ (మహానదియుల్) 64. సకల 65. కొన్ఱుకల్ (కొన్ఱుకల్) 66.
 సవ్వలొక్కయ 67. మహాసద్ధవల్ (మహాసత్థవల్)
 (K) 68. నెద్దకల్ 69. నెరవద్య 70. మహాసద్ధకల్ (మహాసత్థకల్) 71. పసిండి మద్దు (పసిండి)
 72. నెటన్దల 73. చరువయ్య (చరువయ్య) 74. విష్ణువద్ధక (ధ) న 75. మ
 (L) హాసద్ధవల్ (హాసత్థవల్) 76. పముక్తెవుల 77. కొన్ఱుకల్ (కొన్ఱుకల్) 78. అచ్చకట్టివనియు
 (అచ్చకట్టివనియు) 79. కొన్ఱుకల్ (కొన్ఱుకల్) 80. గజబుం (గజంబు) 81. నెద్రల (నెద్దల)
 (M) 82. నదుపుల్ (నడుపుల్) 83. ప్రిధివి 84 మహాసద్ధకల్ (మహాసత్థకల్) 85 నెటన్దల్
 (నెటన్దల్) 86. పానికాడిబు (పానికాడిబు) కొళ 87. నదుపు (నడుపు) 88. విష్ణువద్ధక
 (N) 89. మహాసద్ధ (త్థ) వల 90. కొన్ఱుకలు (కొన్ఱుకలు) 91. నిరవద్య 92. ప్రిధివి 93. కకదిర
 జుల్ (కకదిరజుల్) 94. గునవన 95. మహానదియుల్ (మహానదియుల్)
 (O) 96. ముద్దకచ్చికో 97. రవిస్వరా 98. ప్రిధివి 99. మహాసద్ధకల్ (మహాసత్థకల్) 100. అప
 యజనున 101 కాల కొన్ఱు (ణ్ణ) కల్ 102 కొరినికొల్
 (P) 103. కరిగల 104. ప్రిధివి 105. మహాసద్ధవల్ (మహాసత్థవల్) 106 కొన్ఱుగల్ (కొన్ఱుగల్) 107.
 నన్ది 108. మహానది 109. నదుపు (నడుపు) 110 శ్రీ మహా
 (Q) సద్ధవల్ శ్రీమహా (సత్థవల్) 111. సకాలొక్కయ్య (సకాలొక్కయ్య) 112. ప్రిధివి 113. మహా
 సద్ధకల్ (మహాసత్థకల్) 114. దిక్క (టివక) య 115. పచ్చి
 (R) కొల్ 116. శ్రీ 117. జప్తి 118. నెటన్ద 119. గజ్జాన్ది (గజ్జాన్ది)

బద్దెసుగారి “తమిళ, సంస్కృత శాసనములు” అనే గ్రంథంలో ఉన్న ప్రతిప్రకారము వాయువు న్నను అని చెప్పి మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు “ప్రాచీనాంధ్రభాషాసర్వరూపము” అన్న తమవ్యాసములో (రాజ రాజనరేంద్రసంచికయందు) ఇచ్చినట్లుగా నేను కాపీచేసినాను. వీరే “అహదశ కరశాసనము” అన్న క్లిష్ట క్రింద ఇదే శాసనమును ప్రాస్తూ అచ్చటచ్చట కొంచెం మార్పులను కనబరచినారు. అట్టి మార్పులు ఉన్నచోట వాటినిమాడా బ్రాకెట్లలో ఇమిడ్చి వాటివాటికి నిర్ణయమైన స్థలములలో వ్రాసియున్నాను.

వాడుకచేసిన గుర్తులు, వాటి అర్థము : 161 అని వ్రాస్తే దానిని ఆంధ్రులవనిగా పలకక రాషిడికలిగినట్టిన్నీ ద్వారము తెరిచియున్నట్టిన్నీ గ్వనిగా పలుకవలెను.

అక్షరంక్రింద గీతగీస్తే అది ముక్కుగ్వనిగా పలుకవలెనని నూచన. 2 ముక్కుగ్వని, ‘అ’ కాదు.

న అని వ్రాస్తే ‘స’ అన్నదానిని కేలుడులేకుండా పలకవలెను.

శాసనము: దలి మాటలను పట్టిగా ఏర్పరచిన జాపియ

(1) స్వస్త (51) శమస్ (53), (110), (115) శ్రీ, 58 శ్రీ, (2) పీడివి, (2) (92) (93) (104) (112) సిద్ధిని, (84) సిద్ధిని. III (8) పల్లవకట్టనలుక (10) పట్టనావురకు. (4) ఊరివారు (6) ఊరివారు ముఖ్ (17) ఊరు (25) ఊరి (ఊరి) (56) ఊరివని (94) గునవన, (5) కరిగళ్లవడవరికి, (108) కరిగల. (7) ఇచ్చిన (14) ఇచ్చి (8) (26) స్త్రీతి. (9) రెండు (రెండు) వాడల (32) (33) రెండు (రెండు) వడల (11) అరియువను (12) తెలెయు (13) సిద్ధాయలు (సిద్ధాయంబు) (14) దస్తు (ఁడ్డు) (15) వసపరాధలును. (16) సకలబాద పరిచూపు. (18) దాయపెసి (41) చెసిన (37) చన్ను (42) సెయుడుసను. (20) (28) ఓసికి (21) (29) వక్రంబు, వక్రంబు (23) వచ్చినవారు, (30) వచ్చిన. (22) లెను. (24) గలరెని (39) నాడువరుగల్గిన, నాడువరుగల్గిన. (27) దప్పివారు (31) గచ్చురు. (34) ఎలెనువరు (ఎలెవువరు) (40) ఎలెముల (ఎలెముళ) (35) లెముల. (36) వెసినదియు (లసినదియు) (38) విరిపయి (39) నాడువరు గల్గి, నాడువరుగల్గిన. (43) (47) (68) మహానదియుల్ (68) (95) మహానదియుల్ (58) మహానదిల్ వయ్యెతి (ఊ) (95) మహానదియుల్ (108) మహానది (44) కరాళిక, కరాళిక (48) గజ్జలు (గజ్జలు) (80) గజ్జలు (గజంబు) (46) విర పవ (49) సెటి (సెట్టి) (81) సెగల (సెగల) (50) (82) నదుపుల్ (నదు పుల్) (87) (109) నదుపు (నదుపు) (52) భువన (54) అకనదిరజు (అకనదిరజు) (78) అచ్చకు త్రివనియు (అచ్చకు త్రివనియు) (86) పానికనధియు కొళ (పానికనధియు కొళ) (93) కనదిరజుల్ (కనదిరజుల్) (55) బద్రపెరెయ (57) (62) నక్రసివరవయ్యెతి (నక్రసివరవయ్యెతి) (58) మహానదిల్ వయ్యెతి (మహానదిల్ వయ్యెతి) (మహానదిల్ వయ్యెతి) మహానదిల్ వయ్యెతి. (59) మహాభిల్ పరికొగుచె. (60) నెరక. (61) పచ్చి (115) పచ్చికొల్ (64) సకల (111) సకలాక్రమ్య (సకలాక్రమ్య) (65) (77) (79) కొన్దుకల్ (కొన్దుకల్) (59) మహాభిల్ పనికొగుచె (90) కొండుకలు (కొన్దుకలు) (101) కొన్దుకల్ (కొన్దుకల్) (102) కొరితికొల్ (108) కొంధుగల్ (కొన్దుకల్) (66) సక్వలక్రమ్య (111) సకలాక్రమ్య (సకలాక్రమ్య) (67) మహా సద్ధకల్ (మహాసద్ధకల్); (45) (75) మహాసద్ధపుల్ (మహాసద్ధపుల్) (98) మహాసద్ధవల (మహాసద్ధవల) (110) (118) (మహాసద్ధవళ మహాసద్ధవళ మహాసద్ధవళ) (70) మహాసద్ధకవల్ (మహాసద్ధకవల్) (99) (118) మహా సద్ధకవళ (మహాసద్ధకవళ) (84) మహాసద్ధకవల్ (మహాసద్ధకవల్). (68) కెడకల్ (69) నెరవయ్య (91) నిర నద్ధు (71) పసింశియుడ్లు (పసింశియుడ్లు) (72) వెటన్దల (85) వెటన్దల్ (వెటన్దల్) (78) చరువయ్య (చరు వయ్య) (74) (88) విష్ణువద్ధకన (విష్ణువద్ధకన) (76) పను కైవుల (86) ముద్దకచ్చికొల్. (97) రవి స్వరా (100) అపజయనవ (107) నద్ది. (114) దిక్కిరయ్య (టివకయ్య) (113) జప్తి. (117) పెన్ద టి. (118) గడ్డాడు (గడ్డాడు)

చెన్నరాజధానియందు 1935-వ సంవత్సరము జనవరి ప్రారంభము మొదలు
మార్చి తుదివరకు గల మూడునెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

ఇతిహాసములు

కావ్యములు

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము, భా. ౨-(ప్ర) ఆంధ్ర గ్రంథమండలి లిమిటెడ్, తెనాలి.

. కథలు-ఇతిహాసములు, పౌరాణికములు

ఆహుకచరిత్ర—పి. నూర్యనారాయణమూర్తి.
కుచేలోపాఖ్యానము—కే. సత్యవారాయణరావు.
జయద్రథవధ—యల్. సాంబశివరావుకవి.

ధ్రువచరిత్రము—యస్. ఆంజనేయులు.

పురూరవచక్రవర్తికథ—(ప్ర) యస్. వి. గోపాల్ అండ్ కో., మదరాసు.

భరతుడు—వి. రంగస్వామి అయ్యంగారు.

భీమప్రతిజ్ఞ—బి. వెంకటనాంచారయ్య.

శ్రీభరతచరిత్రము—యస్. ఆంజనేయులు.

—కల్పితములు

కాశీమణిలీకథలు, భా. ౧౦—యం. సుబ్బన్నదీక్షితకవి.

పద్యకథలు—జె. వెంకటస్వామిచౌదరి.

బాలకథావళి—బి. కాంతకమలమ్మ.

భేతాశకథలు—యం. శ్రీరామమూర్తి.

సిందుబాదుకథలు—యం. సంజీవరావు.

—చారిత్రకములు

ఆంధ్రదేశకథలు—టి. సుబ్బరావు.

గౌతమబుద్ధచరిత్రము—యస్. ఆంజనేయులు.

రామదాసు చరిత్రము—యస్. ఆంజనేయులు.

కల్పము

త్రిమూర్తుల వ్రతకల్పము—(ప్ర) బి. వీరారెడ్డి.

శ్రీ సత్యనారాయణ వ్రతకల్పము—(ప్ర) చ. కాజి గోపాలరావు

పల్నాటి వీరచరిత్ర—శ్రీ నాథ.

బాలనాగమృతకథ—(ప్ర) జి. జగన్నాథం అండ్ సన్స్,
రాజమహేంద్రవరము.

ఆంధ్రనేతుబంధకావ్యము—(ప్ర) యం. వెంకటరమణాచార్యులు.

గయోపాఖ్యానము—రామనామాత్య.

చంద్రహాసవిలాసము—కె. కృష్ణశాస్త్రి.

సరస్వతీ రామాయణము—సి. సరస్వతీదేవి.

సీతారామరామాయణము—టి. సీతారామదాస్.

గణితశాస్త్రము

గణితసూత్రములు—జె. వి. సుబ్బారావు.

గోపాల ఎక్కాళిపుస్తకము—(ప్ర) బి. జి. పాల్ అండ్ కో., మదరాసు.

బాలరగణితము, బుక్ ౪—యం యస్. సు. దేశిక్

గేయములు

కీరపాం రంగభజనకీర్తనలు—ఎ. కామరాజు.

కీరపాండురంగ భజనకీర్తనలు—(ప్ర) ఎ. కృష్ణరావు గుప్త, తెనాలి.

కుశలవ—(ప్ర) సరస్వతీస్టోర్సు, మదరాసు.

కుశలపుణ్యుద్ధము—జి. నరసింహం.

కేశవనామాలు, మేలుకొలుపులు—(ప్ర) సి. ఆదిమూర్తి కెటి, నెల్లూరు.

గానామృత భజనకీర్తనలు, భా. 3, ౪—(ప్ర) అప్పల నరసింహ గుప్త అండ్ బ్రదర్స్, పోటూరు.

తరణిపాయము—(ప్ర) శ్రీసీతారామ నామసంకీర్తన మందిరము, గుంటూరు.

నూతన గ్రామఫోను పాటలు—(ప్ర) యస్. వి. గోపాల్ అండ్ కో., మదరాసు.

పరతత్వాన్త సారసంగ్రహంబను అప్పదాసు చరిత్రము—
వి. అప్పదాసు.

బ్రహ్మభజన కీర్తనలు—ఎ. జుబ్బులిశాస్త్రి.

భక్తిరసమంజరి—యస్. నరసింహదాస్.

భజనకీర్తనలు—పి. సూరమాంబ.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము : ఆ.—అధ్యాయము. అను.—అనువాదము, అనువాదములు ప. పద్యము. ప్ర.—ప్రకాశకులు. భా.—భాగము. భ.—భవనము. సం. సంపాదకులు, సటి.—సటికము.

భక్తి తత్వజ్ఞానామృతము—కె. వెంకటదాసు.
మధ్యపాన నిషేధకీర్తనలు—యన్. వెంకయ్య.
మాకొద్దు ఈ కల్లుసార కీర్తనలు—యన్. చినవెంకయ్య.
వసంతగీత—రామచంద్ర అప్పారావు.

వేదాంతబ్రహ్మజ్ఞానతత్వములు—యం హుస్సేన్ దాసు
వైతాళికులు—(ప్ర) మధుకృష్ణ, జెజవాడ.
శివనక్షత్రమాలికీర్తనలు—ఎ. చంద్రశేఖరయ్య.

శ్రీ కృష్ణలీల—(ప్ర) హెచ్.డి.ఎస్. అండ్ కో. మదరాసు.
శ్రీ పాండురంగ బృందావన సంకీర్తనలు—ఎ. నారాయణదాసు.
యణదాస్.

శ్రీ పాండురంగ భక్తిరసభజనకీర్తనలు — (ప్ర) సి.
రాములు గుప్త, సి. సుబ్బరావు గుప్త, తెనాలి.

శ్రీ పాండురంగభజనకీర్తనలు—వి. శంకరశర్మ

శ్రీ పాండురంగ శివస్తోత్ర నక్షత్రమాలిక—బి వీరా
స్వామిదాసు.

శ్రీ పాండురంగసంకీర్తనలు—ఎ, నారాయణదాసు.

శ్రీ భగవన్నామసంకీర్తనలు—(ప్ర)యన్. వి.గోపాల్
అండ్ కో., మదరాసు.

శ్రీ రాజయోగానుభవార్థ తత్వములు— టి. పేరెడ్డి.

శ్రీ వెంకటేశ్వర మేఘకొలుపులు—కె. చంగయ్య.

శ్రీ సీతామాంజనేయ భజనకీర్తనలు—కె. కేశవదాసు.

శ్రీ హరినామామృత సంకీర్తనలు—కె. కొండయ్య.

శ్రీ హరిభక్తామృతభజనకీర్తనలు — యన్. బుల్లి సత్తి
రెడ్డి, టి. లక్ష్మీనరసింహం.

సీతాకల్యాణము—(ప్ర)హెచ్.ఎస్.అండ్ కో., మదరాసు
హరిజనకీర్తనలు — యన్. చినవెంకయ్య.

చ. రి త్ర ము

అంగుదేశచక్రత్ర, ఫారం ర—యన్. యన్. ప్రసాదరావు.
అంగ్రమహాసామ్రాజ్యము, భా. ౧ —యన్. జగన్నాథ
రావు.

కవలాహిందూదేశచరిత్రము, ఫారం ౨, ౩— (ప్ర)
కమలకుటీర్, నర్సపూరు.

నవీన హిందూ దేశచరిత్రము, తరగతులు ౪, ౫, ౬, ౭,—
డి. అప్పారావు.

న్యూమాడల్ హిస్టరీ, బుక్. ౧, ౨, ౩—యం. నర
సింహారావు

భారతదేశము, ప్రాచీనాస్పత్త్యము—కె. బి. సుబ్బ
రాయుడు.

రామా హిందూ దేశచరిత్ర, ఫారం ౧, ౨, ౩,—జి. వి.
సీతాపతి.

హిందూదేశచరిత్రము, బుక్ ౨—జి. వెంకటాద్రిరావు.
హిందూదేశచరిత్ర, భా. ౨, ౩—యం. కామేశ్వరరావు.
హిందూదేశచరిత్ర—కె. జగన్నాథం.

చట్ట ము

గ్రామోద్యోగస్థలయు, ప్రొప్రైటర్లయు, చట్టములు—
(ప్ర) బి. లక్ష్మీనరసింహం అండ్ సన్స్, గంటూరు.

జీవితములు

కారల్ మార్క్స్—లాలా హరిదయాల్.
శ్రీ శ్రీశ్రీమైన వెంపలి సుబ్బయ్యగారు—కె. హనుమంత
రావు.

నామూరు వేంకటేశాస్థులవారి జీవిత చరిత్రము—
(ప్ర.) కె. శ్రీనివాసరావు, విజయనగరము.

బొల్లిని మునిస్వామినాయుడుగారి జీవితము—బి. రామాను
జులరెడ్డి, పి. శ్రీరాములరెడ్డి.

మహాపురుషులు—యల్. సా.బశిష్ట రాయకవి.

శ్రీపంచమశాస్త్రి చక్రవర్తి జీవితము — జె. వెంకట
స్వసింహచౌదరి.

జ్యోతిష శాస్త్రము

కాలామృతిము—(ప్ర) కె. వీరవెంకయ్య, రాజమహేం
ద్రవరము.

జ్యోతిష ప్రభువము—డి. స్వామిగుప్తసిద్ధాంతి.

దండకములు

వైశిఖర్ల అమ్మవారి దండకము—కె. రామదాస్ కవి.
రాజాం శ్రీవైశిఖర్ల అమ్మవారి దండకము—కె. సత్య
నారాయణకవి.

శనిదండకము—యన్. శత్యనారాయణశాస్త్రి.
శ్రీమజ్జివాంజనేయస్తోత్రకథ కంద పద్యాంజనేయ
సభాస్వతి ముత్యాలమ్మదండకరామాయణయోగిక—
జి. పద్మనాభకవి.

నవలలు

ఉదంతుడు—యం. పార్వతీశ్వరశాస్త్రి.
గ్రీన్ లూ—గోమతిరస్వామి.
నావికుడు—టి. జోగారావు.
నీకే జయము, భా. ౨—కె. సుబ్బరామయ్య.
పద్మినీభార్య—వి. వెంకటనరసింహారావు.
ప్రేయసి—యం. శ్రీరామచంద్రశాస్త్రి.
మాయారణ్యము—బి. వీరనారాయణదేవ్.
శక్తార్థము—యన్. రామనాథశర్మ.

నాటకములు

అశోకం—మధుకృష్ణ.

గయోపాఖ్యాన నాటకము—యన్. వి. గోపాల్ అండ్ కో., మద్రాస్.

మజ్జిమంబ శశిరేఖాపరిణయ నాటకము—(ప్ర) యన్. వి. గోపాల్ అండ్ కో., మద్రాస్.

ప్రద్యుమ్న విజయము — ఎ. వెంకటనరసింహాచార్యులు. వివేకవిజయము—యం. పెరుమాళ్లచార్యులు.

వివేకానంద—కె. కృష్ణరావు.

వేనరాజు—వి. సత్యనారాయణ.

శ్రీ తాటివర్ణవారి విజయవిలాస నాటకము—టి. నారాయణం.

శ్రీయాశ నాటకము—(ప్ర) యన్. వి. గోపాల్ అండ్ కో., మద్రాస్.

సీతాపహరణము—డి. రాజశేఖర శతావధాని

నీ తి

నీతికథలు, భా. ౧, ౨, ౩—జి. శ్రీరామశాస్త్రి.

నీతిమార్గదర్శిని, భా. ౧, ౨—వి. కే. రావు.

సుభాషితరత్నమాల—వి. వెంకటకృష్ణ శర్మ.

చరిత్రము

ఆంధ్రకుమార వాచకము, తరగతి. ౧, ౨, ౩, ౪, ౫—పి. సుబ్బారెడ్డి, జె. వెంకట నృసింహచౌదరి,

ఆంధ్రభారతీవాచకము, నెం. ౧, ౨, ౩, ౪, ౫—వి. వెంకటాద్రిశర్మ, యన్. వేరరాజు, యన్. వీరరాజుకవి.

ఆంధ్రవాగ్మయ సంగ్రహము, భా. ౧—(ప్ర) కె. పి. పిళ్లై అంకకో, మద్రాసు.

ఆంధ్రపాహిత్యవాచకము, బుక్, ౧, ౨, ౩, ౪—(ప్ర) టీచర్స్ పబ్లిషింగ్ హౌస్; మద్రాస్.

ఆర్యవాచకము, తరగతులు, ౧, ౨, ౩, ౪, ౫—సి. భీమశంకరం, యం. వెంకటరత్నం.

కాశీయాత్ర—వి. రామ సుబ్బారాయణు, వెంకట నారాయణ.

కులాంగన—వి. వెంకటరత్నం.

ఖండకావ్యములు—జి. వెంకటరామశాస్త్రి.

గ్రామమునసబుల పరిక్షాదర్శిని—వి. లక్ష్మీ నరసింహం.

తెనుగుసంబంధవాచకము; నెం. ౩. —(ప్ర) టి. వి.

చెల్లప్పశాస్త్రి అండ్ సన్స్, మద్రాసు.

జేపీవాచకము, తరగతి. ౨, ౩—డి. సూర్య నారాయణమూర్తి, ఏ. శేషాద్రిశాస్త్రి, టి. తిరుమల రావునాయుడు.

జేపీయవాచక పుస్తకము, తరగతి. ౧, ౨—కె. నారాయణమూర్తి.

నివేదిక—(ప్ర) డి. సీతారామయ్య, సాం. పేట.

పద్యకథాసుధ—(ప్ర) కె. కృష్ణమాచార్యులు, గూడూరు.

పద్యగద్యసంగ్రహము, ౧, ౨—(ప్ర) జె. తులసమ్మ, సీతాపురము.

పాలతరగలు—యన్. కృష్ణరావు.

బాలసరస్వతీ వాచకము నెం. ౨—సి. వెంకటరమణ శాస్త్రి, సి. వెంకటకృష్ణ శర్మ.

బాలసూర్యవాచకము, తరగతి. ౧, ౨, ౩, ౪, ౫—వెంకట పార్వతీశ్వరకవులు, యన్. వీరరాజుకవి.

బాలబ్రహ్మానంద తత్వములు, భా. ౧—కే. బాల బ్రహ్మానందదాసు.

బీదనారాయణచరిత్ర—యం. నందిపతి.

భీషగ్రత్న సమ్మోచనము—(ప్ర) వి. వెంకటరామశాస్త్రి, సీతాపురము.

మల్లెపూలు—కె. కృష్ణరావు.

మార్కపురంతాలూకా రైతుల నాలుగవమహాసభ—(ప్ర) జె. వెంకటరెడ్డి, మార్కాపూర్.

రత్నాపథము—పి. వెంకటరత్నం.

రాజా—యం. సుదర్శనాచార్యులు.

రాయలసీమ ఔనునివారణ ప్రబోధము—(ప్ర) జి. వెంకటరామరావు, తెల్ల దేవరకల్లి.

రాధాకృష్ణస్మృతి—యన్. లక్ష్మీకాంతశాస్త్రి.

వచనరచనాదర్శిని—పి. యన్. రామశర్మ.

వివేదసరణి పుస్తకములు, నెం. ౨, ౩—(ప్ర) క్రిష్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ, మద్రాసు.

వ్యవహారజ్ఞానము—(ప్ర) భక్త ఆర్థకో., చోడవరము.

లయాలా తెలుగు విలాసిని—(ప్ర) ఎ. పరబ్రహ్మ శాస్త్రి, మద్రాసు.

లోకజ్ఞానము—(ప్ర) టీచర్స్ పబ్లిషింగ్ హౌస్, మద్రాసు.

శృంగారపద్యములు—(ప్ర) కె. ముప్పారావు.

శ్రీమద్భగవద్గీతాతరగతిజపాగూత్ర కార్యలెండగు—పి. గుబ్బయ్య.

శ్రీరామ రంజనాదులు—జి. వెంకటరామశాస్త్రి.

శ్రీరాయలసీమకథా వాచకములు, యిం ౧, ౨, ౩ — యస్. ఆంజనేయులు.

సగళవాచకము, తరగతి ౧ — జె. రామకృష్ణయ్య.
సరస్వతీవాచకపుస్తకము, తరగతి ౧ — పి. రాఘవేంద్రరావు
సాక్షి — పి. లక్ష్మీనరసింహారావు.
సులభవాచకము, తరగతి ౨ — కె. కృష్ణమాచార్యులు.
స్వప్నకథ — జి. బ్రాహ్మనాకవి.
స్వప్నానుభూతి — శి. రామమూర్తి.

పా రి శ్రా మి క ము

దేశీయపరిశ్రమలు — (ప్ర) వెంకటాద్రి అభిలభారతఖాన
స్వదేశీప్రదర్శనము, కాకినాడ.

పు రాణ ము

గణేంద్రమోక్షము — పోతన.
పాతాళగంగపురాణము — (ప్ర) యస్. కృష్ణాచార్యులు,
ఆత్మహరు.
శ్రీ కుచేలోపాఖ్యానము — డి. లక్ష్మీనరసమ్మ

ప్ర స్థ తి శా స్త్ర ము

మారుతి శాస్త్రవాచకము, ఫారం ౧ — పి. శ్రీ
రామలు, బి. సుబ్రహ్మణ్యం.
విజ్ఞానశాస్త్రవాచకము, ఫారం. ౧-౨. యల్. నారాయణ. యం. నాగయ్యరావు.
సాధారణముగా నేర్చుకొనవలసిన ప్రకృతిశాస్త్రవిషయ
ములు, ఫారం ౧, ౨, ౩, ౪, సంకటరామయ్య.

భూ గోళ శాస్త్ర ము

గుంటూరుగిల్లా భూగోళము — చి. సీతారామకృష్ణయ్య.
మాతన గన్నవరం తాలూకా భూగోళశాస్త్రము —
జె. గోపాలకృష్ణయ్య నాదగి.

మూ హా త్మ్య ము లు

నాగేంద్రుని మూహాత్మ్యము — యం. నారాయణరాజు.
శ్రీ మహానందితేత్రమహిమ — రామకృష్ణసీతారామ
సోదరకవులు.
శ్రీ మహానందితేత్రమహాత్మ్యము — హెచ్. నాగేశీ
రావు, నంద్యాల.
శ్రీశైలమహాత్మ్యము — (ప్ర) యస్. కృష్ణాచార్యులు,
ఆత్మహరు.
శ్రీశైలమహిమ — పి. ఈశ్వరయ్య.

మతము — హిందు

ఆర్యవైశ్య సంధ్యావందనము — (ప్ర) వి. శంకరశర్మ,
పత్తికొండ.
నిత్యకర్మానుష్ఠానపూజావిధానము — (ప్ర) యం. తిమ్మ
య్యకెట్టి, మదరాసు.
భక్తిప్రసూనమంజరి — (ప్ర) కె. రామచంద్రరావు,
బయ్యన్నగూడెం.
భగవద్గీతాప్రభావము — (ప్ర) శ్రీ సీతారామనాథ
సంకీర్తనమందిరం, గుంటూరు.
బ్రహ్మోత్తరఖండము — చి. విశ్వనాథము.
శ్రీ చైతన్య శిష్యమృతము — తామూరు భక్తివినోద్.
శ్రీ రామావతారతత్వము, భా. ౨ — జె. శేషాద్రిశర్మ.

— ఇతరములు

కైస్తవయత్న సమాజపాఠములు — (ప్ర) రవిఆఫీసు,
కాకినాడ.
జనవిభజనము — యఫ్. రూదర్ పోర్ట్.
బాలామృతము — (రెవ ఫాదర్) జి. జె. మార్క్.
తెలుగు బాప్టిస్టుసంఘముల ఉత్తర సమాజముయొక్క
జం సంవత్సరముల క్లుప్తచరిత్ర — చి. (రెవ) జార్జి.
శ్రీ సద్గురుధ్యానం — ఖాదర్ మొయియుడిన్ ఖాద్రి.
సింహవధ్యానమాలిక — కె. పి. కృపానందం.
సువార్తపాట — శి. కామ్యూల్.

రాజకీయములు

కమ్యూనిస్టు ప్రజాశాసక-కారల్ మార్స్ ఎంజిల్స్.
సామ్యవాదసిద్ధాంతాలు — వైడెరిక్ ఎంజిల్స్.
సామ్రాజ్యవాదము — లెనిన్.

చేదారంతము

అష్టాదశాధ్యాయ గీతామృతము — (ప్ర) యం. తిమ్మ
య్యకెట్టి, మదరాస్.
ఆత్మబోధము — శ్రీ శంకరాచార్యులు.
ఆత్మప్రబోధము — తత్వానంద.
ఆనందసామ్రాజ్యము — రామతీర్థస్వామి
గీతాసారసంగ్రహము — సత్యధ్యానతీర్థస్వామి.
భగవద్గీత — (ప్ర) హిందూసేవాసంఘము, కర్నూలు.
కుద్దవిగ్గణ తత్వకందార్థదరువులు — (ప్ర) యస్. వి. గో
పాల్ అండ్ కో., మదరాస్.
శ్రీ తీర్థరామస్వామి తత్వసురుశిష్య బోధామృత చరి
త్రము — కే. నారాయణగారి.

శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీతా సంగ్రహము—(ప్ర) యం.
సీతమాంబ, అప్పికట్ట.
సంయమనీపురం హైకోర్టు వేదాంతవిచారణ, సివిల్ కేసు
3 వ, ౪ వ ఇష్యూలు—శ్రీ సత్యధ్యానతీర్థస్వామి.

వైద్యశాస్త్రము

ఆర్యీయము—ఎ. ఆర్యు.
చరకస్థాన షట్కము—(ప్ర) యస్. కృష్ణమూర్తి
శాస్త్రి, బెజవాడ.
సర్వవైద్యవిజ్ఞానము—ఎ. జె. సోమయాజిశాస్త్రి.

వ్యాకరణ శాస్త్రము

బాలసరస్వతీ వ్యాకరణము — ఏ. వెంకటసుబ్ర
హ్మణ్యశాస్త్రి, యం. పరబ్రహ్మశాస్త్రి.

శతకములు

అమృతానంత గోవింద శతకములు — తిరు వెంగడతాత
దేశికాచార్యులు.

కృష్ణశతకము—(ప్ర) ఓరియంట్ పబ్లిషింగ్ కంపెనీ,
తెనాలి.

శతకభాగతము—పి. సోమయ్య.

శ్రీ భక్తమందార శతకము—కె. జగ్గవీ.

శ్రీ రంగశతకము—టి. డి. నారాయణరెడ్డి.

శ్రీ రామశతకము—టి. డి. బాలాత్రిపుర నుందరాంబ.

సత్యరమేశశతకము—యస్. చినవెంకటాచారి.
సుమతిశతకము—(ప్ర) ఓరియంట్ పబ్లిషింగ్ కంపెనీ,
తెనాలి.

శిల్పము

వినోదశిల్పము, భా.౧—కె. నాగేశ్వరరావు, నుదరాసు.

సంగీత శాస్త్రము

సంగీతము, తాళలక్షణము—వి.వరాహ నరసింహాచార్యులు.

సాముద్రిక శాస్త్రము

సాముద్రిక శాస్త్రము—వి. వెంకటరామయ్య.

స్తోత్రములు

శ్యామస్తవము—యం. వెంకట నాగభూషణం.

శ్రీ కృష్ణస్తోత్రము—ఎ. వీరబ్రహ్మచార్యులు.

శ్రీ అంతర్వేది నారసింహస్తోత్ర పద్యావళి—సి. వీర
భద్రయ్యకవి.

హనుమన్నతి—(ప్ర) బి. యల్. నరసింహం, గుడివాడ.

హరికథలు

మార్కండేయ శివకథ—యం. సత్యనారాయణ.

వీరాచార్యకల్యాణము—యం. శ్రీరామమూర్తి.

శివచరిత్ర—యం. రాజారావుదాస్.

నా మహారాష్ట్రయాత్ర

జొన్నలగడ్డ నత్యనారాయణమూర్తి

రవికిరణ మట్టి చిత్రవిచిత్రసృష్టికి కన్నతండ్రి కాగిలిగినపుడు సూర్యుని సృశించిన జగదీశుని సృష్టి శక్తి ఎంత యగృతమై దో యూహించుకు. ఒక్క సూర్యునిగాక పెక్కు సూర్యులకు, ఒక్కేలోకముగాక అనేకలోకములను సృశించిన శక్తిని దలచినపుడు, భావనాశక్తిచే కొటి కొటి దివ్యచతులను సంపాదించి అనంతావకాశమున, ననంతకాలమున నిండియుండు తేజమును గొంత కాంచినపుడు, శరీరపంజరమున కట్టుకడి యున్నను, మనుష్యాశ్మ కొంత దేవశక్తి నందితీయను. వియత్తలమున నెగిరికొడి, విహంగము నూతన దృశ్యములను గాంచు లీల, ఊహాశక్తి యధికమైన కొలది బ్రహ్మాండమునదలి అత్యున్నతదృశ్యములు హృద్గతమగును. బ్రహ్మచర్యముకతన నియమబద్ధ జీవనమువలన, తేజస్సుతో నిండిన ఓజస్సును మనస్సున నిలుపుకొనినందున మునిముఖ్య లీశ్వరశక్తిని కొంత నంది అనూనమైన సృష్టిశక్తిని జూపజాలిరి. సాగరతీరమున కారదయామిని నొంటిరియై మానవుడు నలువలంకు, విలోకించినపుడు దివ్యనీవుల జిందుచు దిగ్వలయము చుట్టు జూపట్టును. దిగ్వలయ మొక పెద్దగిన్నెయంచువలె నుండును. గిన్నెలో నెన్నెల తొలుకుచుండును. నెన్నెల కరుళ్లకొనలందు బుడగలరతె చుక్కలు తేలును. మరందమున నీకు లాడు తుమ్మెదలవలె నెన్నెలందు మునిగిమునుగని కొండలు తోచును. పాలవైపడిన పచ్చని పొడిపగిది, మంచుపై రాలిన ఆకుమూకలవలె, గొమదీపీచికలపై నా యర్థశర్వరీ ముహూర్తమున బుడమిగల యడవులు

గోచరింపవా? పాలనెల్లిపై తేలియాడు విష్ణుదేవుని చందమున సౌందర్య సముదాహితప్రకృతి యత్యవెన్నెలవెల్లిపై దేలియాడును. ఈ గిన్నెలోని సౌందర్యమును వర్ణింపగల మానవమాత్రు డేక? తపసుచేసిన హృదయ మీ గిన్నెబోలునదని వచింతును. తన గుండె నిట్టిగిన్నె గావించుకొనిన తపశ్శాలి తన శక్తిని తానే వర్ణింపజాలడు. కాని, లోగలగిన్నెలోని యనిర్వచనీయ సృష్టిని తన కలమునుండి, తనరసమునుండి, కష్టపడికొని, తానెఱుగని, తానూహించజాలని సౌందర్యము తన రచనయందెట్లు విరాజిల్లుచున్నదో యని మిక్కిలి యుక్తజుంపడి తన యెడల బ్రసన్నుడై తన రచనమును బ్రహ్మాండముజేసికొని అందు కాపురమున్న జగదీశునకు ప్రణమిల్లడా?

ఎట్టిచిత్రమో యెఱింగుచు—కనుకమునాసి అంతరంగమును పరిశీలించినపుడును, కనులు తెఱచి ఆత్మరచనమును పరిశీలించినపుడును ఈత డొకేతెఱుగు దివ్యదృశ్యమును పొడగాంచును. మానసశేత్రము మోల నిట్టి దృశ్యమును ప్రదర్శించు రచనమును విలోకించినపుడు దానికర్త తపశ్శాలియని తప్పక గుర్తించుము. పొడుపుకొండ చెంత నిలిచిన గాజుకుప్పెలో ననంతకాంతులు విడిచి నేర్పజుచుకొనులీల, నీశ్వరసమత్వమున నిలిచిన ఈతని హృదయమున ననంతశక్తులు వర్ణించెనని గ్రహించుము. భ్రమరముపై కనిపిన కీటకము భ్రమరమేయగులీల, బ్రహ్మాండముపై దృష్టినిలిపిన వీనిగుండె బ్రహ్మాండమయినదని గుర్తించుము. ఈతనిమనసు తన

మాలి వంశీరవమునకు నెచ్చెలియై ఎల్లకడలందు విహరించినదని, పోయిపోయి చుక్కతలుపులనుకట్టి లోపల జొచ్చి అందలి వింతలను చూచి మురిసినదని, శ్రావణ మేఘములను పిండి అందలి శీతలబిందువులను మెఱపులను గుట్టకలువేసినదని, ప్రకృతి సంస్కరముకతన పండు తలపులను కనినదని, నందవనమండలి నవప్రోవులను తవనశమువరించుకొనినదని, కల్పకమండలి సౌందర్య లక్ష్మికి జాగ్రమొక్కి ఆవిరభవరముల నందినదని, దేవనర్తకి బృందమున మసలిమసలి దివ్యగీతికాకళల నాలాపింప నేర్చినదని, భృంగియై, రమాపతి చరణముల మరందమును తనివార గ్రోలినదని, భావనము కని యిచ్చిన సౌందర్యతిలకను తనదాని గావించుకొని, కవుంగిలిని జేర్చుకొని, ముగ్ధమర ముద్దాడి, చిర్మగవుచిందు ఆమె కన్నులనుండి, చక్కని చెక్కుల గాంతిలు చెక్కిళ్ళుల నుండి, చంద్రవంకకు వంకలుచెప్పనొసలునుండి, మధురోక్తికి మార్గమిచ్చు నవరోష్ణములనుండి, మక్కువతో గూసిన సిద్ధులు చూపు మాడ్కిగములనుండి, బాలచితురపిహిత ఫాలతలమునుండి యెనలేని కవితావిభూతిని కైకొనినదని, విందుగూర్చు మంగళమహూర్తములందు భావభవనములను బూరెలదొంతరలనట్లు దిగ మ్రుంగినదని గ్రహింతుము, ప్రతమునకు, ఏకాగ్రదృష్టికి, ధ్యానమునకు, తపనకు అసాధ్యమైన దెద్ది? ఇ నెట్టి సుందరదృశ్యములను, ఎట్టి దివ్యమూర్తులను సృష్టించుకొనలేవు? ఒకరూపము నూహించుటకు వీనిచ్రాల వొక విగ్రహము నిలువనక్కరలేదు, దేహధారి యొక్కఁడు ప్రత్యక్షము కానక్కరలేదు. విమిత మెద్దియు పురో భాగమున నిలువనక్కరలేదు.

“అది” యని, “బ్రహ్మకా” అని, “సర్వాంతర్యామి” యని జగదీశు నుద్దేశించి శ్రీ శంకరుడు వచించినాడు. కాని సామాన్యులకే “అది” యెద్దియో బోధపడలేదు. హమరుయెడల ననురక్తుడైయుండిన మహాత్ముడు భామానుజాచార్యులు. జనసామాన్యమున కద్వైతముకాక విశిష్టాద్వైతమే నబోధకముకదా! సగుణబ్రహ్మను రూపసహితుని రామానుజుడు నిర్దేశించినాడు. “ఇందు గల డెందులేదని సందేహముకల”దని చక్రిగూర్చి ప్రహ్లా

దుడు పలికి శంకర సిద్ధాంతమునకు దాజూపినాడు. భాగవత రచయితయే బ్రహ్మమాత్రములను రచించి శంకరాదులభావ్యమునకు నవకాశమిచ్చినాడుకదా! “ఎంచెందుచెడికి చూచిన నందందే కల”దని తనయు డనినపుడు హిరణ్యకశిపుఁడు చక్రియస్త్రీత్వమున గూర్చి సందేహమే యుండెను. కాని స్తంభునినుండి రూప సహితుడై జగదీశుడు గోచరించినపుడు దానవాగ్రణి కంతయు బోధపడినది. ఆ మహూర్తమండలి ప్రత్యక్ష తీవ్రానుభవముకతన ప్రహ్లాదప్రబోధమండలి సత్య మెట్టిదో మఱిత భాసుగ గ్రహించినాడు. భాగవతమం దలి ఈ కథను విమర్శకదృష్టితో పరిశీలించితమేని శంకర రామానుజ సిద్ధాంతముల ప్రశ్నక ప్రాముఖ్యమును గుర్తింతుము.

సాహిత్యమున, తత్త్వశాస్త్రమును, మతశాస్త్రమును నెదోడులని తెలుపుచుండును. నక్షత్రముల దోసిటగొని జగదీశుడు విశాలవిహితకాశమున నెదఁచల్లునట్టి శాస్త్రములు భాస్వదాశయములను ఉత్కృష్ట సత్యములను సాహితీవియత్రలమున నెదఁచల్లునందనుక నైదోడులే! భావవ్యక్తీకరణమున కనక్కరైన ఇంద్రియముల నివి మూలద్రోయుచో, సాహితీకి పనికి రావని వచింతును పంచాస్మలలో నింద్రియములను చిటచిటలాడించుకొనువరి. జూచి కళోపాసకడు కను దెఱ్ఱజేయును. “కిదియవదనకమల మధుపానమును నిజ నేత్రాఁజలుల గ్రోలి”రని కదా పోతనామాత్యుడు శ్రీ కృష్ణుని విలోకించిన భక్తప్రపరులను గుఱించి తెలిపినాడు! దివ్యనేత్రమ లొసగి కదా విశ్వరూప సందర్శన భాగ్యము జగదీశుడు గ్రుడ్డిరాజున కొనగినాడు! మానవుని కన్నులు మూతలుపడిన మహూర్తమున జగతి యందలి సౌందర్యలక్ష్మి నిర్వాణితయ భాగినవలె పొగులును. మనుజుల చెవులు మూతలుపడినవాడు స గీతము చచ్చి శ్వర్గమును చేరుకొనుట మేలు. ఒక్కొక లలిత కళ కొక్కొక ఇంద్రియము ప్రాపనునంశమును పాతకులు మఱువరారు. బాహ్యేంద్రియములకు వెన్నెనే అంత రంగేంద్రియములు కలవు. అంతరంగమున జనించి, పెరిగి, పెంపొందిన భావము బాహ్యేంద్రియ కవాటమును

డియే ఆత్మప్రకాశము గావించుకొనును; రసము తెగి పడిననాడు సగము చచ్చితినిని గోలపెట్టి, ఇది కలమును చేబట్టును. కాని నాల్గనాడింపగల ప్రతివృత్తి కల మను పట్టగలడిని తలంచుట తప్ప. భావగ్రహణమును, భావప్రకాశమును కర్తవ్యములుగాగల సాహిత్యోపాసకుడు తన ఇంద్రియములకు నీళ్లుజేరికొనకొల్లడు. వివిధానుభవములను తానొక తన పతికలను తనవలె నీతడను భవంపజేయును. తాను కుంకుమను; వారిని కులికించును. తా నేడ్చును; వారి నేడ్పించును. తాను కోపించును; వారిని కోపింపజేయును. ఈ విద్యయం దాటిలేచినవాడే తన రచనమున నవరసములను కురిపించును. ఈ విద్య నెఱుగనివాడు రసరహితుడు. తనరచనలందు రసప్రపంతుల నీతడెట్లుపృథిలజేయగలడు? ఈతని రచనము నుజులనుఘల సస్యశ్యామల సుందరమశోభిత మహోద్భావమువలె నుండదు. అది రాళ్ల గుట్టవలె, నిటుకలయామవలె, పెంకుల ప్రోగువలె, కట్టలమోపువలె, బొద్దులగుంపువలె కదికల ప్రోవువలె నుండును. ఈ రకపు సరుకులకు కావ్యజగతియందు చోటులేదు. రసరహిత పదార్థమునకు, సౌందర్యసందీప్త ముగాని వస్తువునకు గావ్యజగతిలో తా వుండదు. లలితహృదయులకే పైన చెల్లిన విద్య యవలీలగ నలవడును. భావప్రకాశ మెక్కిరలేక, సంఘసంపర్క ముక్కిరలేక ఏమూలనో ముక్కుమూసికొనియుండువాని నటించుడు. ఈతడు మానియనుచో నమస్కరింతును. మాని సంయమి; తన గుండెను వీడితిలు బట్టినవాడు, కతినుడు వేటు. రాతిగుండెవాడు, ఎట్టి యనుభవమునకు హృదయమునొడ్డక, ఎద్దువలె తిరి మొద్దువలె పడియుండువాడు, మోడునకు అన్న గారనిపించుకొనువాడు కలమునుగాని, కుంచెనుగాని పట్టుట కర్హుడు కాదు. ఈ రకపు మనిషిని నమ్మరాదని నొక్కి వక్కాణింతును. “ఆత డించుకైన కోపమెఱుగడు. చాల మంచివా”డని ఒక్కొక్కమానవుని గుఱించి కొందఱు కొందఱు వదించురు. తోడన నిది వేదవాక్కుని నేను గ్రహింపను. పెంబనే యావృత్తిని బోఁలలోనిలిపి తీర్చువిమర్శకు గుఱిజేతును. సంయమియో, దుర్మతులందు దుర్మతియో అని యెఱుగనంతదనుక ఒరుల యభిప్రాయములకు

“భభాభభి” యనను. నూత్నదృష్టిని, తీవ్ర విమర్శనమును ఎఱుగనివారు “కోపించువారిలో మంచివా రధికులైయుందురు; కోపమెఱుగనివారిలో చెడ్డవారధిక సంఖ్యాకులయి యుందురు” అను సంశయము జ్ఞప్తియం దుంచుకొనవలెనని నా మనవి. పాపండులందఱు శాంతమంతులే! వీరు మనుష్యరూపులందు గోచరించు పాపములు, “అయ్యో!” అని యనవలసిన సమయమున మాకుగాదని వీర లూరకొందురు. “జాలి” యనుపదమును వీరు తమ నిఘంటువులనుండి తుడిచి పారవేయుదురు. వీరికి కరణరస మెక్కిడిది? శోకరస మేది? వీరు నవ్వరు, క్రుశ్లరు. వీరికి హాస్యరస మెక్కిడిది? ఇట్టి యయ్యలు కావ్యములు రచింతురా? రసపూరిత కావ్యమహత్త్వమును గ్రహింతురా?

చక్కని కావ్యమునుచూచి (ఆ కావ్యము తన శత్రువు రచించినదైననేమి) మెచ్చువాడు మహాసీయుడని, చానిని దుర్విమర్శకు గుఱి గావించునాతడు అజ్ఞానియో, దుర్మతియో యని గ్రహించుటాస్ప. సహృదయుని సహజగుణము ప్రశంస; తుండ్రహృదయుని సహజగుణము దూషణము. ఎట్లయిన మంచిగొనము కనుగొనవలెనని మంచిమాట యాడవలెనని మొదటి వా డాతురంపడును. రెండవవానిని ప్రతిహేళపంథ. ప్రశంసంపగలవాడే ప్రశంసనందును; దూషింపజాలువాడే దూషణమును కట్టుముగా పడయును. ప్రశంస సదాశకు సంబంధించినది. కావ్యమందలి జతరము సదాశ. నిరాశ నుండి, నిట్టూర్పునుండి, నిద్దురనుండి, అజ్ఞానాంధకారమునుండి మానవు నుద్ధరించునది ఇదియే! మానవసముద్ధరణమునకు, లోకకల్యాణమునకు హేతువగు కళను సృష్టించుటకు వలసిన శక్తి నందుటకు, తనరచనమును భావభాస్వన్మరీచికలచే తక్కింపింపకుండు సదాశను తన పూజాపీఠమందలి దీపిక గావించుకొని మొదటి వ్యక్తి దానికి జేజేలుపాడును; ప్రార్థనసలుపును. ప్రార్థనాపంథనుండియే ఆరాధ్య దైవతము (అది సత్యమనుడు, సౌందర్యమనుడు, శివమనుడు) మనుష్యహృదయమున ప్రవేశించి అందు నిత్యశృంగారమును నిలుపును; పచ్చ

తోరణమును గట్టును. ఈ దివ్యకోభ కావ్యమున ప్రతిఫలించి, అందపూర్వపుష్టిని ప్రదర్శించును. ప్రార్థనలన జేకులు అభ్యుదయము ఊహితము. కావుననే ఔన్నత్య మహాకవి "For, more things are wrought by prayer than this world dreams of" అని వదించినాడు. పైవ నే దెలిసిన ప్రశంస ప్రార్థనమునకు వైదోతు. ఈమహద్గుణుల నలవరచుకొనువాడే కావ్య సామ్రాజ్యమున పట్టాభిషిక్తుడై, పరార్థజీవియై తనరు నరి, వీనినెఱుంగరి వ్యక్తి అందఁడి నిర్వాసితుడగుట కర్హుడని తెలుపుట నాయాశయము.

గుణముచే హరముచే నాత్మజీవనము నలంకరింప జేసికొనువాడే పట్టాభిషిక్తుడగుట కర్హుడని వదించితిని. ఈశ్వర చరిత్రయను అనంత గుణభినిమండి ఈత డీమణులను సంగ్రహించును. కావున భారతీయు లీత డీశ్వరాంశసంభూతుడని వదించును. * అంతియకాదు. ఈత డీశ్వరావతారమని నేనోకులకాటి, ఈతని నారాధింతురు. కావ్యకర్త లీతని కావ్యపీఠం గావించిరి. ఇట్టిపీఠుని సృష్టించిన కావ్యకర్తను ప్రజలు సమ్రాట్టని, ఇలువేలు పని ప్రస్తుతించిరి. ఈశ్వరగుణమైన ప్రతిభను తనరచన మున నీతడు ప్రదర్శింపగలుటచే, ఈశ్వరాంశ సంభూతుడో, పరార్థజీవియని లోకము లెఱుగు తీటున నీతడు ప్రవర్తించుటచే, నిట్టినివ్యవధి నందినాడు. పాశ్చా

త్యులందు హోమ రిట్టివాడు. డాంఠే, వర్జిల్, గేటే, మేక్స్ పియరు లిట్టివారు. భారతీయులనువ్యాసవాత్మకి ప్రభృతు లిట్టివారు.

ఒరులకై పొగిలి, పారి, ఒరులతో నానందించి, నిజజీవనములం దస్ఫుతగుణములను కోటివత్తులు గావించుకొనినవారియందు భారతీయు లీశ్వరాంశమును గాంచి రనుటకు బహుళ తార్కాణములను పేర్కొనవచ్చుర లేదు. అట్టి మహనీయులను వీరు నూర్యదేవుని సంతతి వారని, చంద్రవంశజులని వదించిరి. చెప్పనేల, వారు దేవసములని దృష్టాంతీకరించుటకే స్వర్గములోనికి వారికి రాజమార్గముల నేర్పజిరి. దేవపతి సింహాసనము నధిష్ఠించి, ప్రత్యక్షముగ నీశ్వరుని కడకుండి వరములు గైకొని పరమార్థమును చేపట్టి ధనంజయుడై, మహాయాత్రీకుడై విజయదైన వ్యక్తి వీరిదృష్టియం దెట్లు వృద్ధిపందినాడో యెఱుగమా? కావ్యకర్త వీరి ప్రతినిధి జాడీ!

తా నెఱుంగని ప్రతిభను ఒకడుమఱొకని కాపాడింప నేరడు. కావ్యకర్త తొలుత తాను విజయుడై, తాను ధనంజయుడై మఱొకవిజయుని, ధనంజయుని సృష్టింప జూలనను ముఖ్యాంశమును చదువరులు మఱువరారు. ఆర్జునుడెవ్వరో, కృష్ణుడెవ్వరో, రాముడెవ్వరో ఎఱుగ గోరువారు ఈ మహావీరులను కావ్యప్రపంచమున సృష్టిం

* ఇట్టి విశ్వాస మాండ్లీయులందు గూడ నుండేడిది. ఈ విశ్వాసముతోడనే స్ట్రావర్సురాజులు సింహాసనము నధిష్ఠించిరి. కాని ఆత్మచరిత్రలంగు వీ. రీశ్వరగుణములను ప్రదర్శించిరి కాదు. నిరంకుశత్వమును విజృంభింప జేసి తగు ఫలము నమగ్ధించిరి. క్రీ. శ. 1608 లో సింహాసనము నధిష్ఠించిన జేమ్స్ "Divine right of Kings" అను వాక్కు నుచ్చరించుచు, చిత్తము వచ్చినట్లు ప్రవర్తించి "The wisest fool or enlightened idiot in Christendom" అనిపించుకొనినాడు. ఈతని వెనుక "భళాభిళి" యనిన మొదటి ఛార్లెస్ దేశమున సుమర సంఖ్య భుమును జనింపజేసి, 1649, జనవరి 30-వ తేదీని తనకు త్తుకను తన ప్రజు కర్పించినాడు. ఈ తెరువునుండి తరల నేరక, ప్రజలందు దురంతమైన యసంతృప్తి బుట్టింది, కనకంత్తము నెట్టి ముసలము చేబట్టునో యని యడలి రెండవ జేమ్స్ చల్లగ నింగ్లాండునుండి పరారియైనాడు. 1649 లోని Bloody Revolution, 1688 లోని Glorious Revolution, 1689 లోని Bill of Rights స్ట్రావర్సు నిరంకుశత్వమునుండి జనించినవి. "ఈశ్వర స్వత్వము" నిది నున్న జేసినవి. వీనికతన ప్రజలే రాజులైరి. 1882, 1867, 1884 లందలి రిఫారమ్ ఆక్టులు వీరికి మఱింతబలము నొసగినవి.

చిన మహావ్యక్తి ఎవ్వరో తొలక కనుగొనవలెను. నాటకకర్త తన పాత్రలందు దూడని, ఆతనిని ఆతడు సృష్టించిన పాత్రలను కట్టి సంబంధము ఉండదని, శ్రవ్యమైన ముఖరమును నిలిపి సత్యసందేహమైన దృష్టితో మనుష్యచరిత్రను చిత్రించు టాతని కర్తవ్యమని వచింతుము. సిక్కమే! రంగస్థలి బ్రహ్మాండులు కక్కరైన కావ్యమున వేర్వేలు పాత్రల వ్యక్తిగత ప్రాముఖ్యమును వ్యక్తపఱచుట కిట్టి సిద్ధాంతము అనివార్యమైనది. ప్రబోధ మచార్యుని పనిగాని నాటకకర్తని కాదు. జగదీశునివలె నీతడు వెన్నెనుండవలెను. కాని, జగదీశుడు తాను సృష్టించిన మానవులందుగూడ కలడు. God is both immanent and transcendent అని తత్వశాస్త్రము వచించుచున్నది కదా! కావ్య కర్తగూడ నిట్టివాడే! ఈతని యుక్తివైపాత్రలందీతని కనుగొనవచ్చును. వీని మానవైలాసమున నుదయించిన భావగంగాధార వీని యుక్తివైపాత్రలందు పాయపాయలై ప్రవహించి, ఆద్భుత సౌందర్యవృష్టిని పాఠకలౌకము కన్నులకు కట్టును. వీని హృదయనిగ్గుల యమున తక్కిన సదాశ ఈతడు సృష్టించిన ఉత్కృష్టపాత్రల చరిత్రలందు మినుకులీనుట నిస్సంశయము. సృష్టి చిత్రమలందు సృష్టికర్తను కనుగొనిన కన్నులలేవా? షేక్స్పియరును ప్రాస్పెరో, హేమలెట్, ఫాల్స్టేఫ్ లతో పోల్చిన ఆంగ్లవిమర్శకులు లేరా? నన్నడిగితేరా, రామకృష్ణులందు, అర్జున యుద్ధిక్షిరలందు వాల్మీకివ్యాసు లున్నారని తెలిపి, అట్లని ఋజువుజేయుటకై రామాయణభారత భాగవతములనుండి బహుళదృష్టాంతములను షేక్స్పియరుగలను. చూడుడు : వ్యాసుడు శ్రీ విష్ణువుయొక్క ఆవతారమని మనగ్రంథములే తెలుపుచున్నవి. రామడును, కృష్ణుడును ఆవతారపురుషులేకదా! వ్యాసుడు శ్రీ విష్ణువుకావున కృష్ణునందు శ్రీ విష్ణువును జూకజాలెనని నొక్కి వచింతును. కిరాతుడేయయ్య తపసుకతన శంకరునికు ముందే “సోహమ్” అని పలికి, భగవానుడేయై వాల్మీకి రామచంద్రభగవానుని కావ్యజగతి యందు ప్రత్యక్షమొనరించినాడు. తను సాహితీ

సమాప్తు కావున మల్లకములకు సమాప్తు కావాలి నమహాపాత్రుడు కడుంగడు చక్కగ సృష్టించినాడు.

విధిసృష్టికి కవిసృష్టి తీగిపోదు. కావున కవికి బ్రహ్మయను నామాంతరము కలదు. కవిబ్రహ్మ కాళిదాసువాక్కుల నాలింపుడు:

“చలన్తుగ్రాసిద్ధి విధి

చిత్తము రంజిల జీవమిచ్చెనో? .

పాలపులంగూర్చి మానసని

భూతిని గౌతుక్తియై రచించెనో

మెలఁతుక మేనిజూడఁ బర

మేష్టి ప్రభావము నెంచిచూడ నా

నెలఁతుకదోచు నొండతరు

టీ-మణి సృష్టి యటంచు నామదికా.”

(“అభిజ్ఞానశాకుంతలము” వేంకటరాయశాస్త్రి గారి అనువాదము.)

సజీవమైన దృశ్యమునే ఇవ్వలీమాడ్కి మ్రోసో, అంతరంగికదృష్టి సమత్వమందో నిలుపుచే సృష్టికాళము. నామరూపములందు సృష్టి ప్రకాశమగును. కావ్య పీఠులందు నడువనేర్చిన మనసు ఎన్నెన్ని దృశ్యములనో, ఎందఁడెందఱు వ్యక్తులనో కాంచును. దైనికాను భగవంతుని కలుగు సంబంధములును, సంపర్కములును కావ్యవసుమతయందును గోచరించును. అంబి మఱితగాఢముగ నున్నట్లుండను. గుణయుతులును, రూపసహితులును, వివిధామరాగ నూత్రములచే (అలుమగలట్లు, తండ్రికొడుకులట్లు) బంధింపబడినవారును అందు మఱుదురు. “అది” యను నిర్గుణబ్రహ్మకాక కమలభవనర్తనుడు కావ్యరంగస్థలి బ్రత్యక్షమగును రక్తమాంసములందు ‘బ్రహ్మకా’ రామకృష్ణులట్లు దృగ్గోచరమైనపుడే ఆప్తాదశపురాణములును, మహాకావ్యములును ఉత్పన్నమైనవి.

శుభాశుభ సంఘటనములు కలిగినపుడు సంతోషదుఃఖములను వ్యక్తీకరింప మానవులందఱు కాంక్షింతురు. మానవానుభవములను తామనుభవించి, ఆత్మానుభవములను కావ్యకర్తలు స్వీయకృతులందు ప్రదర్శింతురు

కావున మానవప్రకృతులు, మానవవికృతులు తమకేల యని వీరనలేదు. అందుచేని పీరు తామే యుండు పుడ మిట, తమకై నిర్దేశింపబడిన గ్రంథములనే వ్రాసికొన వలెను. సంతసింపవలసి వచ్చినపుడు సంతసింపక, సంత పింపవలసినవచ్చినపుడు సంతపింపక అంతయు మిథ్య, సర్వము మాయ అని కిక్కురేమనక కూర్చుండువాతడు సన్యాసులందు నూటికినూఱు మార్కులను డెచ్చుకొని మతాధిపతి కావచ్చును; ఒరులజోలీ తనకేలని కదలని మేదలని రాయి కావచ్చును. బండరాతికి కావ్యమున చోటులేదు. కావ్యకర్త దానిపై ఆకులను, పూవులను ప్రాకించును. తన లేఖనీసంజీవిచే సృష్టించి దానిని చక్కనిచుక్క జేయును. ప్రతిభాస్పర్శచే (స్వార్థ రహితుడు కావున వాను చేసినదానిని తన పాత్రచేసె నంచు తెలుపుచు) కటికిరాతినుండి ఏయవల్యనోలేపి పరస్పర భావప్రకాశమునకు నక్కరైన చక్కని సంఘటనములను సృష్టించును. అంతియకాదు, కావ్యావని యందు మనలనుంతకాలము తన ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము నందియుంచి, తనగుండెలను కావ్యపాత్రల కాటపంది ల్లొనరించును. తానే ఒక్కొక్క పాత్రయై కావ్యరంగ స్థలి దోచును. వాల్మీకివ్యాసకాళిదాసు లేమికావించిరో, కావ్యజగతియందెట్లు తోడిరో యెఱుగరా? జడదా రులయ్యి, ప్రాపంచికానుభవములను దమ హృద్వీధుల మీటనిచ్చిరి కారా? తాము గోలపెట్టగలవారగుటచే నీతమ్ము, ద్రాపది, శకుంతలారులచే గోలపెట్టించిరి. తాము కోపింపజాలటచే భీమాదులను రెచ్చగొట్టింప జాలిరి. తాము భక్తులగుటచే హనుమదారులచే తన్మయ సృష్ట్యము జేయింపగలిగిరి; తాముకులికిరి. ఒరులను కులి కించిరి. శుభాశుభములు, శుఖదుఃఖములు తమకేలయని తమ గుండియలపై గోరీలను నిర్మించిరికాదు. చింతిలి, కులికి, కనలి కావ్యజగతియందు రసప్రసవంతుల బాటింప జేసిరి.

నన్నడిగితిరా కావ్యకర్తమనసును, బాలకుని మన సును ఒకేవిధమైన వందును. నూరేండ్లబూచి తొకరి గొడవ యక్కరలేదు. ఈతని కేవలరాదు; నవ్వరాదు. సంఘజీవనమునుండి ఈతడు 'విడాకులు'గైకొని, ఏమూ

లనోమకుక్కమూసికొని, స్వంతము క్రికి సంబంధించిన దీర్ఘ యోచనమందు బుడంగున మునింగియుండును. కావ్య కర్తవలె బాలకుడు రూపగుణముల నెఱుగును. రూప రహితమైన దెద్దియు నీతనిచూడ్కి నాకర్షింపదు. ప్రత్యక్షగుణ ప్రదర్శన మొనరింపని వ్యక్తి ఈతని హృద యముచు సృష్టించలేడు. తండ్రిరూపమందే ఈతడు తండ్రిగొనములను, తండ్రిని పీక్షించును. రూపమునుండి తండ్రి నిష్క్రమించి, "అది" యని కేర్పొననబడు "బ్రహ్మకొ"లో గలిసినంతన బాలకుడు తల్లడిల్లును. జనకునిరూపముకాక ఆతని బూడిద ప్రత్యక్షమైనపుడు ఈతని మన నెట్లుండునో యూహింపుడు. తండ్రిరొమ్ము నుండి త న్నెవరో దూరముగ గిరవాటువేసిరిని, తన్నొం టరి జేయుటకై ఎరరో, గ్రద్దవలె తనతండ్రిని తనపాలి నుండి యెగదన్నుకొని పోయిరని (ఏమియు నూహింప జాలని పసివాడుకాదు కానందున) యూహించి ఈత డంగలార్చును. శుఖదుఃఖ ప్రకాశమునకు, పరస్పరభావ వ్యక్తీకరణమునకు భంగము వాటిలినపుడు బ్రదుకు తెల్లవారెనని బాబురును, సామన్యులను ఊహింపరా? ఘోరవిపత్తు బాలకుని గుండెపై బడినపుడు, పిడుగుదెబ్బ వలన పిండియై, పిండియేయగుటకాదు కాలి బూడయై, వాతూలమున నబ్బివలెను గింజవలె, నది బొగ్గుచు బుగ్గి యును గాదా? ఈబొగ్గులోను, బుగ్గిలోను నెరనుండునని వర్తమానవిమదవాతూలమున గుండియ మిక్కుటముగ చలించినను భావికాలమున నా నెరను ప్రజ్వరిల్లి భావి జీవనమున నవజీవన ద్యుతులను జలజల రాల్చునని మనము తెలుపవచ్చును. జ్ఞాన ప్రదీపకలికనుండి ప్రసరించు నీ భావచ్ఛటను క సుగాయమనకు గుర్తింప జాలునా?

కావ్యకర్తను సృష్టికర్తను పోల్చితిమి. ఈ పోలికలోని సృష్టికర్త సగుణబ్రహ్మగాని నిర్గుణబ్ర హ్మకాదునుడి! కావ్యకర్త నిర్గుణబ్రహ్మవలె తనగ్రంథ ములను వ్రాయడు. జగదీశుని సృష్టిశక్తినే ఈత డలవఱు చుకొనినాడు కాని తక్కుంగల ఆతని యనంతగుణము లకు కహయోజనములదూరమందేయున్నాడు. కొన్ని యంశములందు బాలకునికు సమీపమందున్నాడు. బాల

కుడును, కావ్యకర్తయును, ఈశ్వరుడును గొన్నికొన్ని ముఖ్యాంశములందే పోలికలు కలిగియుండిరి.

జగదీశుడు త్రికాలవేది. ప్రస్తుతకాలముపై భావికాలమును ఆతనికి దోచును. కావ్యకర్తదృష్టి ప్రతి భాసముజ్వలమయ్యి, దీప్తమయ్యి, కావ్యపాత్రయై ఆశ్చర్యచనమున గోచరించు టాతని కర్ణమగుట, జరుగ నున్నదేమో యెఱుంగని తెలివైన నాతడు ప్రవర్తించును. “కావలసిన కారణాంతము లవంబును తప్పదు.” అని యాత డనునుగాని “కారణాంత మిట్టి”దని తెలుపకు. వర్తమానము కడవకుండు, గాలదిగ్వలయమున కవ్వల గల యంశములు తలలెత్తును కనులబడుచో వర్తమాన మును (The Present) వీక్షించుచారెవరు? కావ్యము జోష్యముకాదు. అది భావికాలమును గుఱించిన గాధ కాదు; వర్తమాన సమయమునకు, ప్రత్యక్షకాలమునకు సంబంధించినది. గతాంశములను దెలుపుతటి, గతమును దెచ్చి దాని నది దృష్టిసమక్షమున నిలుపును. కావ్యమున కవ్వల, రచనా కుశలుండు జోష్యముచెప్పినను, కావ్య మందు తాను నిమగ్నుడైయుండు నవసరమున తనకర్తగ్య లక్షణమెద్దియో సుర్తించియే తనక్రియను నెఱుపును.

రేపు జరుగు సంఘటనము లెవ్వయో నేడేతెలిసి పోయిన, కావ్యమందు తెలుపుటకు కథన మేయుండును? భావికాల మనుకూలమయినదని తెలిసికొనినపుడే మాన వుడు తనపనికి పూనుకొనును. కాలవిముక్తలమున నను కూలాంశములే గోచరింపవు. ప్రతికూలాంశములు మాడ నందు దోచినగాని సత్యము పూర్ణ ప్రకాశము నంద

జాలదు. కావ్యమున నీసత్య మాత్రప్రతిబింబమును గాంచును చేబవట్లులేకున్న దినమేలేను సుఖదుఃఖములును, ఆలోకాంధకారములును, అనుకూల ప్రతికూలాంశము లును గలిసియే పూర్ణ జీవనసామగ్రి యగును. కావ్యగర్భ నమున నక్కరైన దీ సామగ్రియే!

కొండొకవడి దివ్యదృష్టివందిన బద్ధుడు విశ్వ రూపసందర్శనమున కారిన విశ్వసమును గాంచి సాడు.* తాను విజయుడగుట ముందే యెరిగి, కృష్ణ ప్రేరితుడై గాండీనము నెక్కువెట్టినాడు. కర్తవ్యాంగణమున లంఘించినాడు. “నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచికా” అని ధర్మక్షేత్రమున, కరుక్షేత్రమున బురికొలుపు శక్తిని సామాన్యులు గుర్తింపరు. సముఖమందలి సారథిని వీ రెఱుగరు. కావున తమ భావికాలమెట్లుండునో వీరెఱు గరు. దానంజేసియే అనుకూలాంశముల సఖ్యమును, ప్రతి కూలాంశమును సంఘర్షణము జనియించి, కావ్యావరి యందు తగుపాత్ర లయ్యెదరు.

దాశరథుని చేతిలోతనకు చావుకలదని దళకంఠుడు ముందే గ్రహించియుండినచో, లోకమాతపై మోసంపు దృష్టిని పారింపకనే యుండువాడు కలుషమయమైన తన వాడిమాడ్కివాడి యడివిమైవెనుదిరిగి తనగుండెయందు స్రుమ్మకొనునని, రాముకొదండము నది తనమీదికి పురి కొలుపునని ఈతడు ముందే గ్రహించి యుండినచో, భావిసంఘటనములకును, రామాయణ మహాకావ్య సృష్టి కిని అవకాశ మొసగకుండువాడు. దూరదృష్టిగల వాడును, త్రికాలవేదులును రావణులకారు. కొన్ని

* “అమీద త్వం ధృతరాష్ట్ర స్యపుత్రా సుర్వేసమై వావనిపాలసంఘై,
భిష్మద్రోణ నృసేథపుత్రస్తథా ౭సౌ సహస్మదీయై రవియోధమఖైః.
వక్త్రాణితేత్వరమాణా విశంతి దంష్ట్రాకరాళాని భయానకాని,
కేచిద్విలగ్నా దళనాంతరేషు సందృశ్యంతే చర్ణితై రుత్తమాంగైః.
యథా నదీనాం బహవో ౭ంబువేగాస్సమద్రమే వాళిముఖాద్రవంతి,
తథా తవామీ నరలోకవీరా విశంతి వక్త్రాణ్యభి విజ్వలంతి.
యథాప్రదీప్తం జ్వలనంపతంగా విశంతి నాశాయ సమృద్ధవేగాః,
తథైవ నాశాయ విశంతిలోకాస్తవావీరక్రౌణి సమృద్ధవేగాః”

కొన్ని సందర్భములందు, కావ్యపూర్వము దొకా నొక చూలముదీరమున వీరు గురువులై తోచెదరు. పర స్పర సంఘర్షణమునకు డీకొను ప్రధాన పాత్రలలో వీరికి (వీరు సంఘర్షణాతీతులగుదు) స్థానముండును.

జగదీశుడు రాముడై యవతరించినపుడును, కృష్ణుడై యవతరించినపుడును ఎట్టి వ్యత్యా సమును జూపెనో గ్రహించితిరా? బాగోసుల సంఘర్షణమున నొకవైపున నాయకుడు నిలుచును. మరొక చుట్టపాత్ర ఈతనికి ప్రతివ్యతిరేకమైయుండును. “ఇది నాది. ఈ క్రియను జరిపి, నన్ను మార్కొనిన కీడును దునుమాడెదను. ఈ మేలునందెదను” అని నాయకుడు తలచియే కదనమునకు కడగును. భారత కావ్యకర్త సంఘర్షణాంతరమున నీతనిచేతికి జయపతాక మొసగును. సుగుణముచే విజయశింషిమును మోగింపజేయుటయు, దుష్టణమును గూర్చుటయు నీతని యాశయును. ఎదుటి శత్రువునకును, నాయకున కును ఈత డుజ్జీకాచియే పోరుపాసంగించును. రాముని గాక, నిర్గుణబ్రహ్మనో, శ్రీ మహావిష్ణువునో వాల్మీకి రావణుని కెదుట నిలువదొరకొనినాడా? గుణాగుణ సంఘర్షణమునకు నాటపందిరియైన కావ్యమున నిర్గుణ బ్రహ్మకు చోటే? విష్ణుహుర్తి త్రికాలము లెటు గును. లక్ష్మీ నెవ్వడు దోకొనిపోయెనో యెఱిగి, పర్ణ కాలసుండియే సుదర్శనచక్రమును పుత్రైచి, వాయు పథమందే దైత్యస్వామి కుత్తుక నుత్తరించి, తోడన దన యధాంగలక్ష్మిని జేకొనియుండును. రామ విలాపము నకుగాని, వారధి నిర్మామనకుగాని, తదుపరి యుద్ధ మునకుగాని అకకాశ ముండెడిదికాదు. జగగమన్న దెఱిగియుండినచో, రాముడు పర్ణకాలసుండి కదలకనే యుండునాడు. వేయేల కావ్యమే యుండెడిదికాదు. పరిపూర్ణత్వము (Perfection) ను ప్రదర్శింపని మానవు డైన రాముడే సంఘర్షణమున పాల్గొనిన పాత్రయై నాడు. కృష్ణుడుకాలేదు. మానవుల నీతడు సంఘర్షణ మున బ్రవేశపెట్టినాడు; వారిని సమరమునకు పురికొలిపి నాడు. శ్రీ కృష్ణుని మధ్యస్థత్వియనుడు, Umpire

అనుడు, సారథియనుడు, గీతాచార్యుడనుడు, గీతా లాపన మొనరించిన దివ్య గాయకుడనుడు, పోరుసలిసిన మనుష్యుడనుడు. అవతారములందు క్రమవృద్ధి కలదు. మీనముకంటె మూర్ఖము, కమలముకంటె వరా హము, అద్వైతంకంటె మానవుడు, మానవుని కంటె బూర్ణత్వము బ్రదర్శించు జగదీశుడు మిన్నయను భావము క్రమగతివోచిన అవతార పరంపరయందు గాంతుము. బైబిలుభాషను ప్రయో గించితిమేరి, రాముడు Son of man అరి, కృష్ణుడు Son of god అరి తెలుపకచ్చును. నిరధాన కావించిన క్రిమిలన్నియు ఆతడు జగదీశుడని తెలుపు ప్రమాణ ములే! “నిర్గుణబ్రహ్మకొ” నుఖింపదు, దుఃఖింపదు, కోపింపదు. దేవదేవుడు మానవుల్లు ప్రవర్తింపడు. ఒక పర్యాయము మాత్రము శ్రీ కృష్ణుడు అర్జునుని రెచ్చ గొట్టుటకై క్రోధవిజృంభణ మొనరించి, “కుండలముల కాంతి గగనభాగంబెల్ల గప్పికొనగ” లెటునుండి “కుప్పించి యెగసి” చక్రముబూని, భీష్మునిజంప నుంకించినాడు. అమ్మలునేలరాల్చి, రామ్మనొడ్డి, చేతులుమొగిచి, భక్తిపరకమడై భీష్మాచార్యులు జగదీ శుని ప్రస్తుతించినాడు. ఉజ్జీలేనిదే కావ్యాంగణమున కదనమే లేదంటినిగాడా? ఎదుటివానిని గుఱించిగాని, భావికాలమును గుఱించిగాని పరిజ్ఞానముగలవాడు ఈ సంఘర్షణమున పాల్గొనడని కదా తెలిసియుంటిని! ఈ పరిజ్ఞానము భీష్మునకుగలదు; కావున నాతడు జగదీ శుని మోల ప్రాంజలియై నిలిచి కాళ్ల బేరమునకు వచ్చి నాడు. సమరము తనకు కాదని యెఱిగిన కృష్ణభగవా నుడు వెనక్కితరలినాడు. మానవులిద్దఱు పోరుకొనిరి.

కావ్యస్థపాత్రలజీవనము మానవమాత్రులమున జీవ యొక్క ప్రతిబింబము ప్రతిబింబమున విశేషసాందర్య ముండును. అందుకవితాశోభనశ్లోకము. కావ్యపాత్రలు భావనమున తానమాశినవారు; వారు విశేషభావోద్వే గమును కృత్రికీకరింతురు. ఉద్వేగపూరిత సంఘటనమున జిక్కిన బాలుడు కావ్యపాత్రవంటివాడు; కావ్యకర్త*

* కావ్యాంగణమున నీతడు ఘనభావములను, గంభీర సత్యములను వెదజల్లు నని, ప్రబోధధోరణి బ్రవేశింపడని, కావన్న దద్దియో యెఱిగియు నీత డెఱుంగనట్లే యుండి యుంజవేయు నని మనము మఱువరాదు.

(తాను కావ్యపాత్రయే కావ్యకర్త నటించువాడుకావుం) బోలువాడు. ముగ్ధిసపండువంటి తాత్పర్యనివనా, బుగ్గిలో నున్న నెరను భాసమానభావిజీవనమునకు జనకుడు కాబాలు నని ఈ బాలకు డెట్టుహించునట్టిబుగ్గి బుగ్గి యనియే ఈత డెఱుగును. ఘోరవిపత్తున గాఢియాకను చూచుతత్వవేత్తకాక అందు భీషణభిత్తికను విలోకించు పామరు డీకిడు. గతసంబంధము ననుసరించియేకదా ఎదుటి సంఘటనమయొక్క కొద్దిగొప్ప లుండవు. సన్నిహితసంబంధమున గాఢప్రణయ ముండను, గభీర భావ ముండను. ప్రత్యక్షసంబంధమును తొలగించు ఘోరారిష్టము హృదయమును గభీరదఃఖాంబుధిని గావించుదా? తిండినిగాక. తిండికిబదులు తిండిబూడి దను చూచి అభాగుడైన బాలకునికడవున నీట్టికడలి నిండుకొనదా?

* * * *

ఆకులమఱుగునుండి తోచు పండువలె, కారు మొగులులో కాంటిలు కెంపుకాంతికరణి, సన్నని మేలిమి నగున గిన్నట్టు నగుమోము పట్టుమహిషి యట్టులు, పవడపుర శిలో దాగిన నవభర్మశలాక పాలుపున, సదూశూన్యమననీలఁపువలువలో మిణుకు మిణుకువను తారకవలె తామరలందు దాగిలిమూత లాడు రాయంచందమున, బుడగకడపులోని కె పు తిలపులీల నుందరినీలాలకలందు నజపుపాశ్చతోనొప్ప వైడినగకైవడి, పచ్చపందిరిలో నవ్వులరాల్చు పల్లి కలవలె, సరోజినీసంశ్లేషమున దాగిన భ్రమరవల్లభుని భంగి, మేఘుడోలికలం దెగయు క్రొక్కాఱుమెఱుంగు తెఱంగున, వాల్చెడనుండి వాలచూపులు నిగిడించుచు హాసస్మఖులయి తోచు గులాబులచొప్పున, కాచపాత్ర మున సౌదామినీ ప్రిక్షిజేయు దీపకలికవలె, సాంద్రపర్ణ ములందు లంఘించిన కిరణకాజకముల కిరణి ముంగరు లందు దోచు మద్దుమోమువలె, అల్లన నాలాపన మొన రించుచు గభీరవనమున గిన్నట్టు శరన్నదివలె, ప్రభాత శిశిరబిందుహృదయములందు మునిగి తేలు సప్తగము లట్లు, హంసతూలికాతల్పమున జొరయ్యారమగ శయనిం చిన సౌందర్యతిలకపాలుపున, అమృతొమ్మున నడిగిన

పసిపాపపగి, భూతిరేఖలంబలి త్రిమార్గతిలకమవలె, షేనమండలి కనకరశ్మిచాడ్పున, ముత్రైముందు నెలయు రతనముకరణి, తీవ్రయల్లాలిచేతులంబలి పువ్వుబిడ్డపాలు పున, బంగాళపన్నెగల గొల్లవిన్నలందు నవ్వులాడు శాన్తిమనఁదగినకైవడి, కీలకీలందు చలిచని జాన యట్లు, కువీధిలో జారిపడిన దేవాంగన మేనిమిది ధన లాంఛనమువలె తోచు పండవెన్నెలడంబున, ప్రభాత కాలమున గగనఽక్షిగళమునకు జగదీశుడు కట్టిన మంగళ నూత్రమనూడ్చి దోచు చినవణి భాతి, ముకు టనుండలి కొహినూరు నణిమిడ్చి, నల్లనిగుండియ మీది కౌస్తుభమణి భంగి, నందనందనుని మాశ్వికైగల శవంతకమణి కరణి వర్ణమలయందు కావ్యఽక్షి కాంతిను. ఈలక్ష్యజననము ఏనుపుట్టుక వంటివి. ఈశ్వరకరుణ కతన మేరీ కడవున నేను జనించెనని కై ప్రవులఁదగు. అనభవనమద్భుతమైన పజ్జానము నకు ప్రతిభాసంస్కృతమనన కావ్యరమ మూతులై పుట్టించుండను. మనవ్యహృదయమున నవతరించిన ఈశ్వరజేజన్మనే ప్రతిభ యని నేను వాసిందును. నీటి తుంపురును వెన్నెలవాక కలిసినపుడు తిక్కు లుదయిం చులీ, ఆతర హృదయములందు కవిహృదిండి చేరిన ప్రతిభాపూరమును అనభవజనితః జ్ఞానము కలియుతటి మనశ్చక్షువునకు విఱువిట్లుగొలుపు మిన్ని లుదయిం చును.

స్వీయపరిశీలనమునుండి, స్వీయయోచనము నుండి, స్వీయభావనమునుండి, స్వీయానభవము నుండి భావసామగ్రి గొని జేజుపూరితమైన హృదయమున దానిని రంగరించి, కలముకొనకు పుత్రైంచినచయిత కావ్యపృష్టి గావించును. పరికీయపరికరము లీశ్పష్టికి పనికిరావు. అంగ ప్రత్యంగములు కూర్చి మనవ్యపృష్టి గావించగలవా? గులాబిసృష్టి గులాబి గుండెయందే తఁ నూపినది. రేఖ లూడిన, నవ్వలిసండి కొన్నిదిశములు కొనితెచ్చి కొమ్మకడవున గోయిదీసి వాని నందు ప్రాతికెట్టినయెడల పువ్వుసృష్టి యగునా? ఇంద్రదనువు వియత్తలమున దోచు స్వయంభవు. ఎవ్వరేని క్రిందినుండి మీదికి పీచికేరిగొట్టుములతో

రంగురంగుల నీటిని గోట్టిన నింద్ర ధనుస్సు నిర్మింపబడునా? ఈ చెయ్యపునకు కడంగిన వారి మొగములపై నారంగునీరు రాలి, వారికి శోతిరూపులు ప్రసాదింపదా? ప్రజ్ఞాధురీణులైన కావ్య కర్తలకు ప్రణమిల్లి, వారి దృష్టాంతముల కతన నాంత రంగికోద్యోగమునంది, ఈ యుద్యోగమున తలకూసిన కత్తులను పురస్కరించుకొని సహజమై, స్వతంత్రమైన కావ్యసృష్టికి మనము దొరకొను టావ్య.

అవ్వలనుండి కైకొనబడిన ఉపకరణములనుండి (అవి యనుభవజనితము లైనను, అన్యేషణమున దోచినను) కావ్యసృష్టి కానేర దనునంతయును బహుళ దృష్టాంతములనుండి చదువరులు గ్రహింపగలరు. పెక్కు రాళ్లు నొక్కచో జేర్చినయెడల పెద్దదిబ్బ తయారగును గాని తాజమహలు సృష్టియగునా? యజ్ఞోక్తపై నేడు రంగులను రాలివసంతన, రోతప్రట్టించు పులుముడు గోచ రించునుగాని ప్రతిమ ప్రకృత్యవగునా? సరిగమలను వరసగ వడివడిగ పలుమారు వాగినతోడన, వెట్టిభోరణి వినబడునుగాని, మంజులాలాపనము శ్రుతిగోచరమగునా? తెయ్యమనినపుడు తోచునది నృత్యముకాక పిచ్చిగంతు కాదా? పెద్దబాలకీతులోని అతురపంక్తిని కాపీపాత్ర ములం చెక్కించినపుడు, అర్థములేని చెత్త యగపడును గాని సర్వాంగసుందరి యైన కావ్యలక్ష్మీ సాక్షాత్క రించునా? దిబ్బలోను, పులుముడులోను, వెట్టిభోరణి లోను, పిచ్చిగంతులోను, చెత్తలోను రూపులేదు; పొందు పులిక్కి; లయ నాస్తి; సమన్వయమునున్న; భావము శుద్ధపూజ్యము; ప్రాణము పూర్ణానుస్వారము, రూపును, పొందును, లయను, అంగాంగసమన్వయమును, భావ మును, ప్రాణమును సృష్టించుకత్తి నేర్పిన నలవడునది కాదు. అది నైసర్గిక మైనది. ఈశ్వరస్వరూపతన నేవస్తు వైనను ప్రాణసహిత మగునీల, వైననులేఖింపబడిన ఉప కరణములను నైసర్గికహృదయకత్తి సోకినంతన నవిప్రాణ సంఘాతమునంది, లలితకళలనబరగి మానసికనయనములకు పండవును, ఆంతరంగికకర్మముకు విడుదలు గావించి ఆత్మ నలరించును. దండిప్రభృతు లీకత్తిని ప్రతిభ యని పేర్కొనిరి. ఇది రచనాకళలమందును, క్లిష్టనైపుణ్య

మందును, ఆలాపనమందలి నేరిమియందును, భావ బంధురవృత్త్యభంగిమమందును ప్రకాశ మగును. కళో పాసకుడు తన్మయభావమున మునిగి, ఆత్మవిస్మృతుడై యున్న మహారత్నమున, హృదయసింహాసనమున నాసీనుడైయున్న భగవానుడు “నిమిత్తమాత్రం భవనవ్య సాఽఽ” అని వాని నుద్దేశించి పలికి, వానిరసనముపై దివ్యవాక్కుల దేలించి, ఆతని తేభినీముఖమునుండి భావభువనములను దొరలించును. కావ్యజగతియం దావా క్కులు వంశీరవమట్లు వినంబడును; ఈ భువనములు సుందర సృష్టిని దృష్టిపమత్తమున జూపును. కావున కావ్యజగతికి దివ్యబృందావనము యాపాంతర మని వచింతును.

నిర్మాణమాత్రములను దృష్టినీడికొని, అంగప్రత్యంగములను తయారొనరించి, వానిలో నాయువు వోసి విధి మనుష్యుని సృష్టించునీల, నీయమబద్ధ విషయసం యోగమున, వాక్యగ్రధనమున వరప్రసాదియైన రచ యిత భావము వోసి కావ్యమును సృష్టించును.

తన కీశ్వరు డిచ్చిన శక్తిని కళోపాసకుడు తనకల మున బూరించును. మంత్రకాని చేతియందలి బెత్తము వలె నిది దివ్యమంత్రకత్తి గలిగియుండును. కృష్ణప్రజ్ఞ నుదర్శన చక్రమున ప్రవేశించినతెలుగున, కళోపాస కునిప్రజ్ఞ ఆతనికలమున బ్రవేశించును. నిర్మాణాయమ ములకు సహకారుల గావించుకొని, మానసనేత్రము మ్రోల భావనము నిలిపిన దృశ్యమునకు సమాధి నున్నతటి హృత్ప్రీతి బ్రత్యక్షమైన దివ్యసుందర రూపమునకు ప్రభావ కలితమైన తనకలముచే నీతడు ప్రతిరూప మును ప్రతి దృశ్యమును చిత్రించునపుడే అం దాయువు ప్రవేశించును. పుష్పసృష్టి యగుట ఒకప్పడు, అందుసౌ రభము ప్రవేశించుటవేరొకప్పుడునగునా? సృష్టియనుడు, ప్రాణప్రతిష్ఠయనుడు, జీవప్రదీప్త సౌందర్య మనుడు, భావబంధుర సౌమ్యమనుడు, రచనానైపుణ్య మనుడు, కళాకాళల్య మనుడు ఈ చిత్రలేఖనమున జేరియుం డును.

జిజ్ఞాసగల దృష్టితో, జగదీశుడు ప్రసాదించిన హృదయముతో భ్రమణ-మొనరించుచు, ఆంతరంగిక

ప్రాంతానామకతన జంకుగొంతులకు చోటేయక, విని ధానుభవములకు ఆత్మకీర్తనమున నోటానకును, హృదయధృత్తిని నీలిలోని కావానానమోనరించుచు, నేనీరచనమునకు గడంగిని. గుండెలో నాధ్యాత్మికమైన పరుసనేదకలదిని నాదృఢ నిశ్వాసము కావున దీని స్వగృహనందినంతన వినిధానుభవములు దివ్యరూపమన్వితము లగునని హృదయలూర్వకముగ నమ్ముచుంటిని గనుక, ఇట్టి యనుభవముతో కావ్యసామగ్రి యగునని పూర్ణముగ విశ్వసింతులు గావున, నీకవ్యగు నుద్దేశించి చేతులు మొగిచి ఈ రచనమున కావ్యనిభవము తోచునేమో యని ఆశచనుచున్నాను; ఇందు సూచనమై, స్వకీర్తనమై, ఆత్మను తన పుష్పస్థి కన్యకానేమో యని ముక్కువపడుచున్నాను; నాగూర్వకమైన సాహిత్య లక్ష్మి నాయెడల ప్రసన్నులై నా రచనమును కమలాలయము కావించునేమో యని మిక్కిలి యాశించుచున్నాను. నాగూర్వక ఫలించునేని, నాగూర్వకము సిద్ధించునేని నాజన్మ సన్మయమైనది యానందించును.

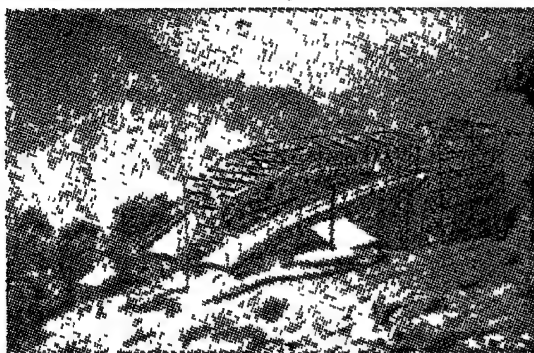
నాగూర్వకమైనదిగా వినితభావమున చదువరుల ప్రేమల విన్నవించుచు, నీవగూర్వకలోని ఈ మహారాష్ట్రయోగమునాడు చేకుటిన అనుభవములగుటచేత, చూత్రిముచేప్పియూరకొనక, అందుండి నేను సంగ్రహించిన భావసామగ్రిని, సాహితీ సూత్రములను, కావ్యపరికరములను సంస్కృతముగ నిందును నందును వ్యక్తపఱచుచుంటిని. వింతనా, విష్ణూరమునే చూపునది కావ్యము కాదని నా గుప్తప్రాయము. వింతకై, విష్ణూరమునకై మాత్రము పాత్రయలు తెలిచి, వానికే పారి తోషికము నిచ్చుపాఠకులు కొందఱుండుట నే నెఱుగుదును. నా రచనలు వీరికైగాని, వీరిపదనములకైగాని తలనూపులేదు. భక్తిసందీప్తములై, సౌందర్య

సముద్యాపితములై పతితహృదయము నాకర్షించినవియైన చిత్రములను తెలుపుచు. సంత మాత్రమున తృప్తి నందక, పతితపతిభయ తనిపి, పతిత యాత్మ నిలరించు భావసామగ్రిని ఆయా సందర్భములందు మనసున పాడనుపిన కావ్యమునుండి కైకొని నేనీ గ్రంథపీఠమున జేరవేయుచుంటిని. జరిగిన సంగతుల బాబితాను వివరించుట నా యుద్దేశముకాదు. సాహిత్యము బాబితా కాదు; కావ్యము చిట్టాకాదు. నాయాశయము లెవ్వయో, నా రచనోద్దేశము లెవ్వయో గ్రహించి పాఠకమహాశయులు నా యత్నములను విశాలదృష్టితోను, విజ్ఞానదృష్టితోను విమోచింతురని ఆశపడుచున్నాను.

అమ్మదివంగతయైన నిమగ్నమున జడివానవలె నాత్రి నాల్గేబ్రాహ్మణమును ముగ్ధునినది. నిర్మలమైన అయ్యగుండియ శ్వేతాతపత్రమై వడిగల ఆ జడినుండి నన్ను కాచినది. దుర్విధి ఎవరై ఆ పవిత్రచ్చత్రమును వమ్ముజేసి, నా న్నిదురుపై దుమ్ము బోసినది. దురంత దురితోత్కటపరిస్థితులు గదలు పూని నాపైదుమికి, నా గుండెలను గుండజేయదలపసినవి. ఒకచేత గుండియలను బట్టితిని; నాకై మిగిలిన అయ్యచితిలోని విభూతిని రెండవకేల గైకొంటిని. నాకు కలదానిని కావలసిన వారు కలించుటచే, నీక నావియనుకొనదగినవి రెండు చేతులగల ఈ సామ్యులే. కొండొకవడి మిగులమాన్విల్లిననా, కడుంగడు పవిత్రమైన ఆ వమ్మునుండి ఆత్మను దవపుసామ్యును సృష్టించుకొన నిశ్చయించి ఆ మహారాష్ట్రముచే అందుండి పయనమును ప్రారంభించితిని. నాటి శృణానఘట్ట మియాత్రలోని ప్రధమఘట్టమై నేటి కావ్యఘట్ట మైనది.

సామాన్య విజ్ఞానము

౧౯౩౫ సం. ఉత్తరార్ధంలో సారనాథం మూల గంధకుటీ విహారపు వార్షికోత్సవం చూడడానికి వెళ్లితే అక్కడ భదంత రామాలసాంకృత్యాయనలను కలకొడం సంభవించింది. మాటలధోరణిలో “కొన్నాళ్ల నుంచి నా మొట్ట బాగాలేదు. నేను లంకా నివాసిని. ఈ కాశీశ్రేణి నాకు పడటంలేదు.” అని అంటే వారు “భివరాత్రికి నేను నేపాలుకు వెళ్తున్నాను. ఆఖరు న్యాయపరీక్ష ముగిసితరువాత మీరుమాడా రండి. అక్కడ కొన్నాళ్లుంటే మీశరీరం బాగుపడుతుంది. శరవాత నాతోగూడా తిబెత్తుకువస్తురుగాని” అని

వగ్గపుదారి (Rope-way) స్టేషను

అన్నారు. అప్పటి కంతటితో సరిపోయింది. ౧౯౩౬ సం. ఫిబ్రవరినెలలో రామాలగారిని కలసుకొనగా మళ్లీ నేపాలు, తిబెట్టు ప్రయాణాలనుగూర్చి ఎత్తారు. నేనూ కొంచెం తటపటాయిస్తూ వెనుకాయుందాడుతూ “మీరు పదండి, నేనూవస్తాను” అని అన్నాను.

చాలామంది స్నేహితులుమాడా కలిసి నన్ను వెళ్లమని ప్రోద్బలించేయడం మొదలుపెట్టారు. అంతలో రామాలగారు నేపాలంకేరి అక్కణ్ణుంచి ఒక పెద్ద పుత్రరం వ్రాస్తూ కాట్యండు చేరడానికి గల పిళ్ల నన్నింటిని వివరంగా తెలియపరచారు. అంతమనమ్యును గట్టిపరచుకొని ౧౯౩౬ సం. మార్చి ౧౧ తారీఖున

బెనారస్ కంటోన్మెంటు ప్రేషన్నుంచి బయలుదేరాను. నన్ను సాగనంపడానికి రైలుదగ్గరికివచ్చిన మిత్రులందరూ “త్రివిష్టపం స్వర్గం గత్వా” అనే మహాభారత వాక్యాన్ని స్మరిస్తూ “మీరు స్వర్గానికి వెళ్తున్నారే” అని సాగనంపారు. మజఫర్ పూర్, సుగౌరిలలో బండ్లను మార్చుకొంటూ రక్కాల్ మీదుగా ౧౨ లేదీ తెల్లవారి ౮ గంటలకు వీరగంజ్ చేరాను. రామాలగారి కూచనను అనుసరించి నేను సాహుధర్మరత్న గారి ఇంటికి వెళ్లవలసివుంది. నేపాలుకు ప్యాన్ పోర్టు ఇప్పించడానికి వారే ప్రయత్నించాలి. కొంచెంమందుకు వెళ్లానోలేదో నేపాలు పోలీసు జవానాకడు నోటుబుక్కు పెన్నలు చేతబట్టుకొని నా దగ్గిరకువచ్చి ప్రశ్నలువేసి నోటుబుక్కు నింపడం ఆరంభించాడు. ఎవరు నీవు? ఎక్కణ్ణుంచివచ్చావు? ఎక్కడికి వెళ్తున్నావు? ఎందుకు వెళ్తున్నావ్? అని ఈలాటి ప్రశ్నలన్నీవేసి చిట్టచివరకు “నీకు నేపాలుకు వెళ్లడానికి అనుమతి దొరకద” అంటూనే వెళ్లిపోయాడు. సరే అని నేనూ ధర్మరత్న గారి ఇంటికి వెళ్లాను. మరునాడు సాహుగారు ప్యాన్ పోర్టుకోసం ప్రయత్నం చేశారు కాని సఫలంకాలేదు. అందుమీద నేను కాట్యండుకు రామాలగారికి టెలిఫోనుచేయించాను. అంత ౧౪ లేదీనాటికి కాట్యండులోని ఉన్నతాధికారులు నా ప్యాన్ పోర్టుకు స్వీకరించినట్లు వీరగంజియందలి తమయధికార్లకు టెలిఫోనుద్వారా తెలియపరచారు. ఇక నన్ను అడ్డగించగలిగేదెవరు? కాని అనాడు శనివారం. నేపాలుసర్కారుకు శనివారమే ఆదివారం. అనాడు కచేరీలన్నింటికి నెలవు. కాబట్టి ఇంకోరోజు అక్కడే ఆగవలసివచ్చింది. మర్నాడు ప్రాద్దున్నే నా సామానుతోపాటు ప్రేషనుకు వెళ్లడానికి హుకుందొరికింది. అక్కడ వక నేపాలీ ఆఫీసరుగారు వచ్చి నన్ను కలుసుకొని ఒకటిరెండు ప్రశ్నలడిగి అతని పంటనును జవానుకు ఉంగరం తీసియిచ్చాడు. జవాను ఆ వుంగరం

తో మొహరువేరి ప్యాస్ పోర్టును నాచేతికిచ్చాడు. అటు పిమ్మట నేను నేపాలువాని కిల్లరైలులో ఎక్కిమార్చున్నాను.

రైలుబండి వీరగంజినుంచి ౮-౩౦ కు బయలుదేరింది. ఆదివరకు ఎద్దుబండ్లు నడిచే పాతరోడ్డు వెంటవెంటనే రైల్వేలైను పోవడం చూస్తే ఆరియాఖండాన్ని వెంటబెట్టుకొని యూరోపు ముందుకు సాగిపోతూవున్నదో అనిపించింది. కొన్ని మైళ్లుపోయిన పిదప పాతరోడ్డు మార్చమైపోయి ఇకకన్పించలేదు. అర మైళ్ల గ్రంథం నడిచి ఇంచుమించుగా ఒంటిగంట అయ్యే

మొదిలైంది. లారీ పాతది, నడక మందం. పాస్ పోర్టు తనిఖీకనీ, నీటికనీ ఆక్కడక్కడనిబండ్లు సాయంకాలానికి భీమశేషికి పోయి చేరింది మా లారీ.

భీమశేషి ఒక చిన్న గ్రామం. అదీరెండుగా విభక్తమై ఒకభాగం సరిగ్గా కొండ అడుగునవుంది. ఈరెండు భాగాల్లోని ఇళ్లన్నీకలిసి పాతికకంటే ఎక్కువవుండవు. గ్రామస్థులలో ఆధికసంఖ్య నేవారుజాతివారు. ఆమ్లేఖగంజినుంచి ఇక్కడకు ౨౨ మైళ్లు. మోటారు లారీలు నడవడం ఇక్కడివరకే. ఇకమీది స్వయంగా నడిచో, లేక గుర్రాలమీదకో ప్రయాణం సాగించాలి.

కాట్మండు కనుమ

సరికి రైలుబండి ఆమ్లేఖగంజికి పోయిచేరింది. ఇక్కడితో రైలుదారిసూడ నమాప్తం. రాబోయే మకాం భీమశేషి. అంతవరకూ మోటారులారీలు వెళ్లుతాయి. కాని ఇవి ధాన్యపు బస్తాను, సామాన్లను మోసుకొనిపోయే లారీలు. ప్రయాణీకులకు గూడా వాటితోపాటే ఎక్కిస్తూ ఉంటారు. ఒక్క రూపాయకు ఒకసీటు. ఉప్పుబస్తాలతోపాటు నేనూ ఒకలారీలో ఎక్కికూచున్నాను. అక్కణ్ణుంచి ఎక్కుడు

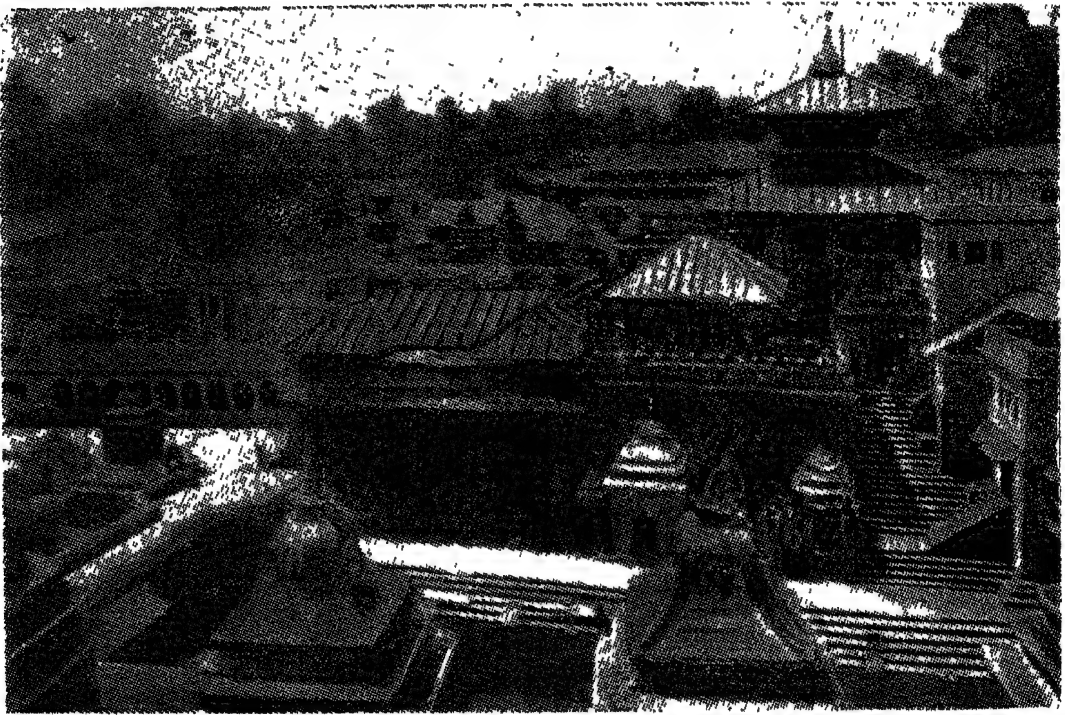
ఇక్కడినుంచి కాట్మండువరకు ౧౪ మైళ్ల పొడవున పగ్గపుదారి (Rope-way) వుంది. దానిద్వారా సామాన్లు కాట్మండుకు రవానా అవుతూవుంటాయి. లారీనుంచి దిగంగానే మాలీవాళ్లు ఆసేకులు వచ్చి నన్ను చుట్టవేసుకొన్నారు. కొంచెంసేపు వాద వివాదాలు జరిగినమీదట రూపాయపాతలకు ఒకమాలీ దొరికాడు నన్ను కాట్మండువరకూ తీసుకొని వెళ్లడానికి. తరువాత ఉదరతూర్తి గావించుకొని ఒక అంగళ్లో

పడుకొని రాత్రి గడిపాను. తెల్లవారు జామున నాబురు గంటలకే కూలీవచ్చి తలుపుగొట్టి లేపాడు. ప్రయాణం సాగించాం. కొండమీదికి ఎక్కడం ఆరంభం. కూలీ వాడికి అలవాటు, సరాసరి ఎక్కిపోతున్నాడు. కాని నాకు చీకట్లో దాచే సరిగ్గా కన్పించడంలేదు. ఏవో ప్రకారం నడిచిపోతున్నాం. తెల్లవారింది. ఇంకా ఎక్కడమే. 2-30 కు కొండశిఖరంమీదికి చేరాం. అక్కడనేపాలువారిపోలీసులు ఉన్నారు. యాత్రీకులను మూలమట్టుగా శోధిస్తారు. అక్కడితో ప్యాన్ పోర్టు తంటా ముగిసిపోతుంది.

తప్ప ఇతర విదేశీయులకు నేపాలులో కాలు వెట్టవ మంటే దుర్లభమే. ౧౮౮౧ మొదలుకొని ౧౯౩౫ వరకు గల ౫౪ సంవత్సరముల దీర్ఘ కాలంలో కేవలం ౧౫౩ గురు యూరోపీయులు కొట్టుండు ప్రవేశింప గలిగారు. వారిలో చాలమంది సర్కారు పనిగాద వెల్లినవాళ్లే. ౫౫ గురు ఖాన్ నేపాల్ మహారాజుకు అతిథులుగ వెల్లినవారు.

ప్రస్తుతం దిగుడు ఆరంభమైంది. ౯-30 కు కులీఖానా అనే మరో మకాం చేరాం. మధ్యాహ్నపు భోజనం అక్కడే. ౬ది సాధారణంగా ప్రయాణీకులు

పశుపతి నాథమందిరము

నేపాలు పెళ్లడానికి పరదేశీయులకే గాదు, నేపాలీలకు నైతంప్యాన్ పోర్టు ఉండితీరాలి. సంవత్సర మంతటిలోను ఒక్కసందర్భంలో మాత్రం ఈ ప్యాన్ పోర్టు రద్దీ ధంపుండదు. శివరాత్రికి పశుపతి నాథమహాదేవుని దర్శించడానికి వెళ్లే తీర్థయాత్రీకులకు ప్యాన్ పోర్టు తీసుకోవలసిన తంటా ఏమీవుండదు. ఇక భారతీయులకు

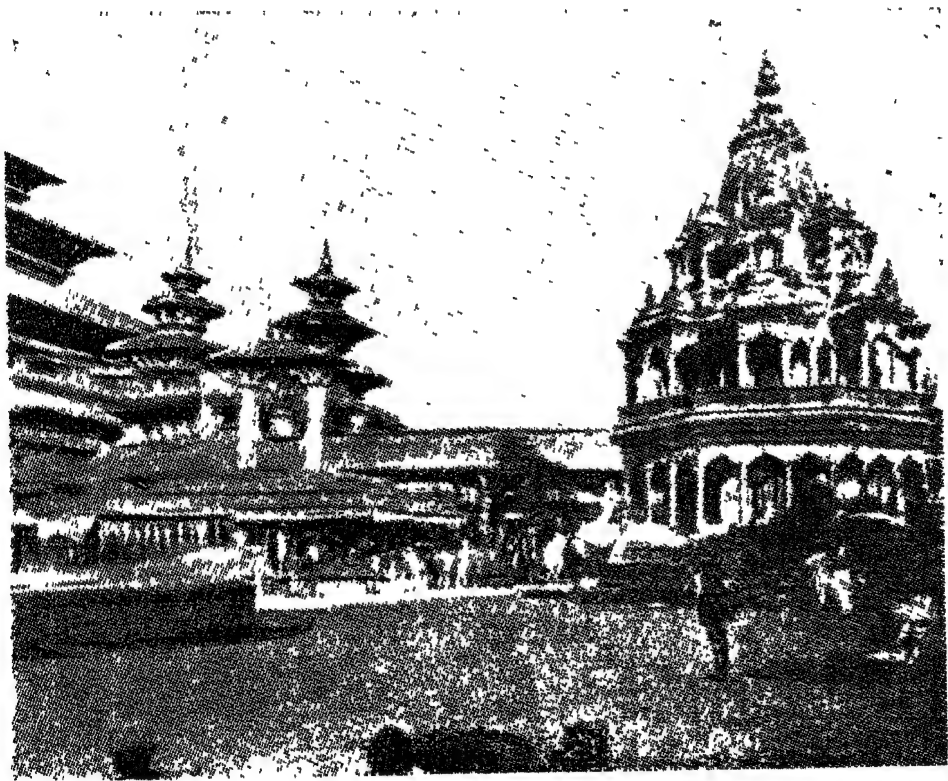
దగి అప్పానాలు చేసుకొని, భుజించి కొంచెం విశ్రాంతి తీసుకొనే స్థలం. పదిపన్నెండు అంగళ్లు, సకల శ్యామలమైన మనోహర ప్రదేశం - ప్రాకృతిక దృశ్యం మహాసుందరంగా ఉంది. సమీపంలోనే జల జలముని ఒక నిర్ఘరిణి పాదుతూవుంది. దీనిని చూడగానే మాజన్మ భూమి లంకలోని “మనకేలియా” జ్ఞాపకానికి వచ్చింది.

గోజనాదులు చేసుకొని మట్టి ప్రయాణం సాగించాం. అటు ఎండ తీక్షణమైనకొలదీ మా నడకమాదా తీవ్రతను దాల్చింది. మొదటికొండ దిగడంతోటే వేరొక చిన్న కొండ ఎక్కరగావస్తే దాన్నీ ఎక్కిదిగాం. మూడో కొండ ఎక్కడం సాగించాం. ఇది అన్నిటికంటే కఠినమైన ఎక్కడు. కావడానికి నా వెంటవున్న హలికొండ మనిషే. ఇంతవరకూ బాగానే ఎక్కివచ్చాడు. ఇప్పుడు ఈకొండ నెక్కడంలో అతడూ వెనుకపడడం మొదలు పెట్టాడు. అతసువచ్చి కలుసుకోడానికి మధ్యమధ్య ఆగుతూ, అలసట తీర్చుకొంటూ, రోజుకొంటూ

బ్రీమఫేరీనుది డాక్టర్ కోటకు గా మైళ్లు. మహా కఠినమయిన మార్గం. అందులో మూడు కొండలు ఎక్కి దిగడం. చడిమిదొండ చులభమైనదేకాని ఇటూ అటూ వున్న కొండలు మహావికటమైనవి. బండ్లమార్గం నిర్మించడానికి బీలులేనంత నిలువున గోడలులాగు నిలుచొని ఉన్నాయి. ఈ రెండకొండలను దాటవలసిన కనుమ దార్లు- శీశిగిరి, చంద్రగిరి అనేవి భారతవర్షపు మైదానానికి ౬౦౦౦ చదరాలు ఎత్తున వున్నాయి.

ధాక్టర్ కోటలో ఏడేనిమిది రోడ్లకంటే ఎక్కువ లేవు. నేపాలమార్గంలో సాధారణంగా ప్రతివూరలో

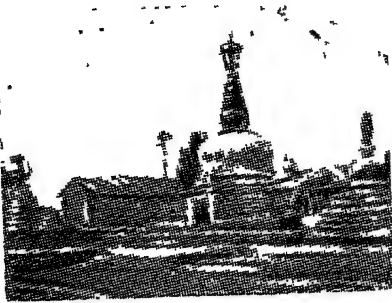

పాటనులోని రాజదర్బారు స్థలము

రోడ్లకొంటూ సాయంకాలానికి పర్వత శిఖరం మీదికి చేరాం. అక్కణ్ణుంచి దిగుడు ఆరంభమైదిగాని ఇది వరకటి ఎక్కడుకంటే ఎక్కువ కఠినమైన, గుండెలు హడలగొట్టే దిగుడు. చివరకు ౬-౩౦ గంటలకు “ధాక్టర్ కోట” అనే ప్రదేశంచేరి రాత్రికి మకాం వేశాం.

ప్రయాణీకుల విక్రాంతి నిమిత్తం చోటూ, కంటవండు కోడానికి పాత్రలూ, కావలసిన సామాన్లూ అన్నీ దొరుకుతాయి. ప్రత్యేకం అద్దె ఏమీ ఇవ్వనక్కరలేదు. గుకానదారుడద్ద మనకు కావలసిన సామానులను కొనుక్కొంటేచాలు.

ధాన్ కోసం నా కోక సేవాలీకటుంబం వారు
కాట్టంకునుంచి తిరిగివస్తూ కలితారు. వారేవో వ్యాజ్యం

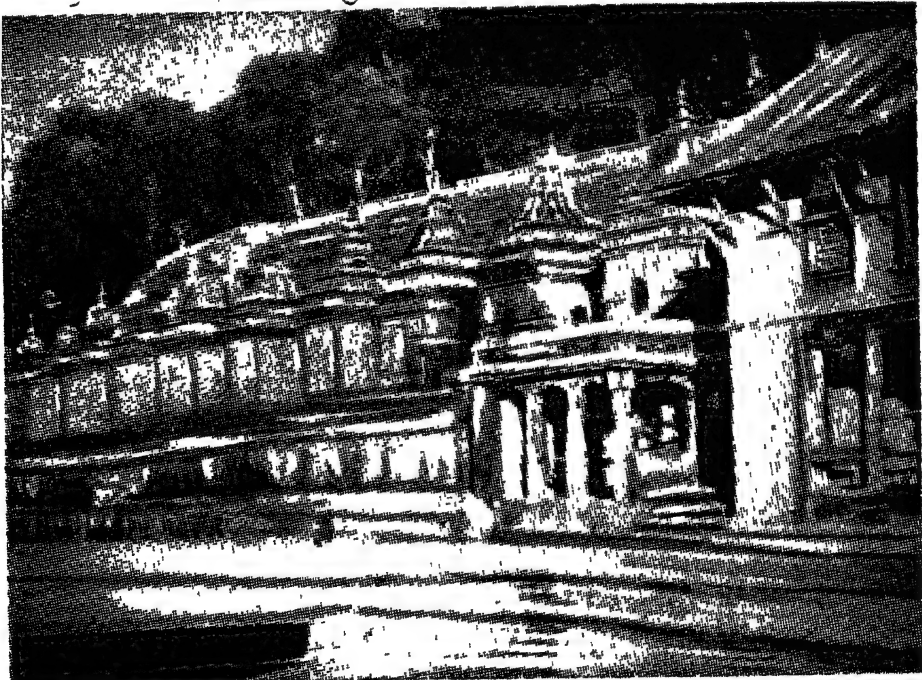

పాటనులోని ఆశోకస్తూపము

సంబంధంలో ఆక్కడికి వెళ్లాంట. వ్యాజ్యం తీర్మాన
మైనతరువాత రెండ్రోజులకంటే ఎక్కువ వారికి
కాట్టంకులో నిలవడానికి వీలుకాలేదు. ఆతర్వాత

ధాన్ కోసం బయలుదేరారు. ఇందువల్ల సేవలు
సర్కారువారు సేవాలీయులైనప్పటికీ వారిమీద ఎంత
కఠినంగా వ్యవహరిస్తున్నదీ విదిత మవుతుంది.

భోజనం చేసి పడుకొన్నాను కాని నిద్రపట్టలేను
బాగా. తెల్లవారకముందే లేచి కాల్యకృత్యాలను చేర్చు
కొని ప్రయాణం సాగించాం. ఒక్క ఘర్టాంగమూరం
దిగంగానే సరాసరి కాట్టంకుకుపోయే బండ్లదారి
దొరికింది. రోడ్డుకు రెండువైపులా పచ్చిక బయళ్లు
పొలాలూ, చుక్కచుక్క ప్రయాణీకుల తనిఖీకి పోలీసు
తాణాలూ. థాన్ కోటనుంచి కాట్టంకుకు ఏడేమైళ్లు.
దారి సరళమైనది కాబట్టి ౯-3౦ గంటలకల్లా కాట్టంకు
ప్రవేశించాం. రాహులుగారు నా కోసం చాలా
ఆమద్దాతో కనిపెట్టుకొని వున్నారు. ఆనాడు కేసచ
టికి చేరకపోయిట్లుంటే మర్నాడు నాకోసం ఓగం
జికి ట్రెఫోను చేసేవారట.

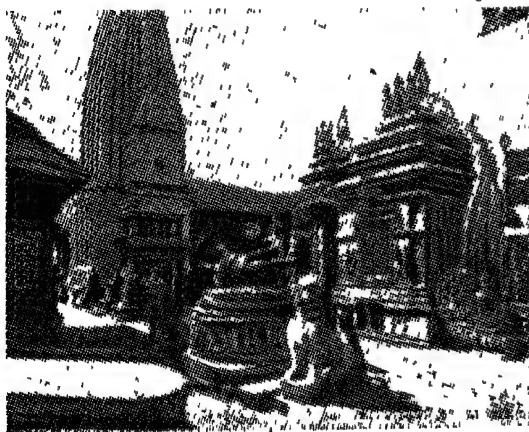
వశువతినాథసుందిరక్షేణి

వెనకలిపానుని పోలీసుఅధికారులు ఆజ్ఞాపించారట.

పాపం భోజనమైనా చేయకుండానే కాట్టంకునుంచి చట్టావహోన్నతాలయిన పర్యవేతలు గోడలలాగు

నిలువోని వున్నాయి. నాలుగువేలలా మాసినట్లయితే ప్రకృతి కొండునే గోడలతో వై పర్వతదుర్గం నిర్మించి దా అనిపిస్తుంది.

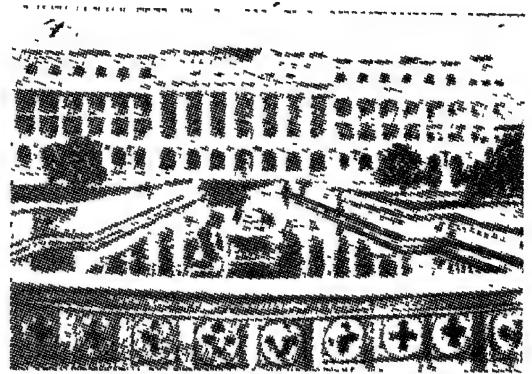
రామాయణానికి ప్రాచుర్యము మొదలగునవి సరిజూచి పంపవలసి వచ్చుటచే మేము వీర్పరమకొన్న కార్యక్రమం అనుసరించి తిబెతుయాక్రమ ఇంకా వకనెల ఆవకాశము ఉంది. కాబట్టి ఈ మధ్యకాలంలో నేపాలముందలి ఐతిహాసిక, దర్శనీయ స్థలాలను చూడవలెనని సంకల్పించాను. అదిగాక తిబెతు వెళ్లడానికి మందే ఆక్కడి భాషా శబ్దాల కొన్నింటిని నేర్చుకోవాలి అదేకంటా మాకు తోడ పడడానికి. అందుచే మార్గాయాసాన్ని నైతం లెక్కచేయకుండా వెంటనే కర్తవ్య చరణానికి పూనుకొన్నాను.

స్వయంభూనాథు, వజ్రప్రతీకము

కొట్టుండు చేరినమరునాడే రాజగురువు హేమరాజు శ్రమగారిని చూడడానికి వెళ్లాను చాలా సేపటి వరమా మాయిద్దరికీ వార్తాలాపాలు జరిగాయి. ఆయన మంచిపండితులు. ఆయననోటివెంట వచ్చే ప్రతిమాటలోనూ ఆయన విద్యుత్తు ప్రకటనువుతూ వచ్చింది. సంస్కృతం, హిందీ, బంగళా, ప్రాకృతం, ఇతిహాసం, పురాతత్వము మొదలైనవాట్లో వీరికిగల జ్ఞానము మహా విస్తృతమైనది. సుప్రసిద్ధ బౌద్ధ దార్శనికుడైన ధర్మకీర్తి వ్రాసిన ప్రమాణవార్తిక మను గ్రంథమును బాగాజాటిలో బోధాస్తాపంగూడా వకటి. నేవారి భాషలో

నదువుడని నాకు కలహనిచ్చారు. మరియు ప్రాచీన తాళపత్రములందలి కుటిలా, మాగధీ, రంజనా మున్నగు లిపులను చదివితెలుగుకొనగలుగునట్లు అభ్యాసము చేయిస్తానని కూడా చెప్పారు. సేమరాజు శ్రమగారు ప్రాచీనపద్ధతి ననుసరించి కాశీభాషలో సంస్కృత వ్యాకరణం, దర్శనాలను అభ్యసించినవారే. ఇక

కొట్టుండులోని సింహదర్బారు,
మహారాజు మహాలు

వీరిష్టము వుండేసి నవీనవిచారాలు ప్రకటించడానికి వీలేమాత్రమూ లేని దుగ్గమ పర్వతప్రదేశాలమధ్య. అయినప్పటికీ ప్రపంచమందలి ఆధునిక విషయములను నైతమూ బాగుగ అవగాహనంచేసికొని వున్నారనుట చాలా ఆశ్చర్యంగాలిపేసంగతి. వారి వృద్ధతయందునూ మిగుల పరిశ్రమతో కఠిన పాఠనాదులలో నిమగ్నులయి తుణతుణమునకూ మారిపోతూవుండే నవీనయంగపు విచారములందు నైతమూ ఆప్-టు-డేట్ పరిజ్ఞానము కలిగియుండుట మిగుల హర్షింపగలది. వారివంటి బహుశ్రుత, కార్యక్షమలైన విద్వాంసులు నేపాలలో ఒకరిద్దరికంటె ఎక్కువ వుండరనుకొంటాను.

౧౯౩౬ సం. మార్చి ౩౧ క తేదీ ప్రాద్దున నైతికమొక ఒక నేపాలీ పెద్దమనిషి శ్రీమాన్ దాసుగారిని వెంటబెట్టుకొని ఇచటి పుణ్యప్రదేశాలను చూడటానికి బయలుదేరాను. మొదలు బోధాస్తాపం వై పునకు నిశాం. తిబెత్, చీనాలవరకూ పేరుమ్రోగిన గొప్ప

దీనిపేరు “పైత్తి” తిబ్బెను భాషలో “జయభానర్,” చీనా నేపాలుదేశాలకు సర్కారీ సంబంధంవుండిన సినాల్లో చీనాదేశపు రాజమూత ఇక్కడే వుంటూవుండే వాడనుకొంటారు. ఇప్పుడ కూడా బోధాయండలి వ్యవస్థ

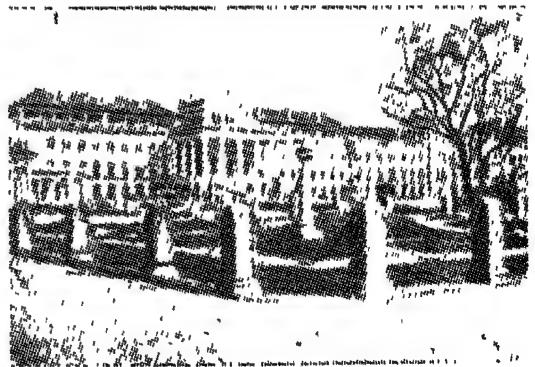

కాట్రండులోని ఒక చతుర్దిక్-బుద్ధ మూర్తి

ఒక చీనాదేశపు లామాయధీనమండే ఉన్నది. స్తూపము కువర్ణమయము. చట్టా ఇండ్లవరుసలున్నాయి. మంచి రక్షితదశలోఉంది. కాట్రండునుంచి ఇక్కడకు మూడు మైళ్లు-మధ్యరోడ్డు. రోడ్డుకు రెండువేపులా జీర్ణ దేవాలయాలు, శిథిలములైన స్తూపాలు ఎన్నో కనిపించాయి. మొన్నవచ్చిన బీహారపు భూకంపము ఈ కట్టడాలన్నింటినీ నేలనుట్టం చేసిపోయింది. మిగిలినవాటిని ఎండలూ, వానలూ తింటున్నాయి. నేపాళదేశపు సిద్ధహస్తలయిన కళాకుశలలు నిర్మించిన ఉత్కృష్టవిగ్రహాలు నేడు మీడికప్పలన్నీ హాలి పడిపోవడంచేత బట్టబయలై కనిపిస్తున్నాయి. పట్టణానికి ఒక మైలుమారంలో “అమర సింహ” అని వేరొకడు విహారం. సుప్రసిద్ధ అమరకోశ కారుడు అక్కడే వుండేవాడని ప్రతీతి.

బ్రోధాస్తూపానికి ఎదురుగావున్న తేత్రానికి అడ్డంపడి మధ్యగుండా ఒకమైలు వెళ్లినపిమ్మట

కుడిచేతివైపు గుహ్యేశ్వరీదేవాలయం వస్తుంది. ఇది మహాచిత్రాకర్షకమైన స్థానం. నాలుగువేపులూ పూలు చెక్కిన వెండిపలకల కూర్పుతో, మధ్య సువర్ణశిఖర కిరీటాన్నిధరించిన ఈ మందిరం చూడడానికి అతి మనోహరంగా వుంటుంది. నాలుగు మూలలందు పడగలెత్తుకొని నాలుగు రజతనిర్మితసర్పాలు నిలుచోని వున్నాయి. వీటివల్ల దేవాలయపు శోభ ఇనుమడించింది. దేవళంలోపలవున్నది వకజల, ఎల్లప్పుడు వెండిపూతతో మూసివుంచుతారు. లోపల నాల్గు నైపులా తాజేళ్లమూర్తు లున్నాయి. నేపాలుదేశపు దేవాలయాలన్నింటిలో హిందువులూ, బౌద్ధులూ రెండు జాతులవారు గలసి దేవతాపూజలను చేస్తూవుంటారు. దేవతయొక్క పేరుమాత్రం వేరు. అటులే ఇచటికి కూడా హిందువులూ, బౌద్ధులూ కన్పటించుతారు ఉపాసనా నిమిత్తం. ఇక్కడ వాగ్మతీయనేనది పాఠతూ వుంది. భిక్షుకులు నీళ్లుత్రాగడానికిని కర్కశచంద్ అను కొండదగ్గరనుంచి బుద్ధభగవానుడి నదిని తీసుకొని వచ్చాడని చెబుతారు. దీనితీరం వెంటవెంట కొంతమారం వెళ్లినయెడల పశుపతినాగుని దేవాలయం వస్తుంది. ఇది నేపాలులో ప్రఖ్యాతిచెక్కిన హిందూతీర్థస్థానం. దీని

కాట్రండులోని నేపాలమహారాజు మహలు

దర్శనానికి ప్రతినవతర్సరమూ భారతవర్షమునుంచి కూడా వేలకొలది తీర్థయాత్రకులు శివరాత్రికి వస్తూ వుంటారు. దేవాలయంలోపల నలువైపుల నాలుగు మొగాలు కలస్తంభం చొకటివుంది. ఎరగనివాళ్లు దాన్ని

చూచి బ్రహ్మయని భ్రమపడుతుంటారు. అడుగున శీలంతా రూపాయలతో జోడించివుంది. ప్రసిద్ధ త్రేత్ర మవడంచేత ఇక్కడ ధనసంపత్తికేమీ కొరువయనేమాట లేదు.

ప్రశుపతి నాథంసుంచి ఒక మామూలు రోడ్డు మీదుగ రెండుమైళ్లువడచి వెల్లితిమీరి పాటక్ అనే స్థానమును చూడవచ్చు. మధ్య ఒకసుందరమైన వంతెన మీదుగా వాగ్మతీనదిని దాటాలి. ఈ ప్రదేశం పేరు సంఖసుగౌల్. దీనిని ఉత్తరప్రయాగ అనికూడ వ్యవహరిస్తారు.

నేపాలుదేశపు నడిమితరగతి మహిళ

రిస్తారు దగ్గరే రెండునదుల సంగమం ఉండటంచేత. పాటక్లో ప్రవేశించగానే తడిచేతివైపు చారుమతీ నైత్యమని ఒకస్తూపం కనుబడుతుంది. పాటక్ నాలుగు కోణాలల్లా నాలుగు ఇటువంటి స్తూపాలే. మొదటి స్తూపానికి నలుప్రక్కలా నాలుగు సుందరమూర్తులున్నాయి. నేనారి భాషలో శ్రీ ౫ రాజరాజేంద్ర మహీపతీంద్రుని పేరుగల ఒకశిలాలేఖ ఉంది.

పాటక్ ఒకపురాతన స్థానం. మూర్ఖులకాలంలా నేపాలుకూడా అశోక చక్రవర్తి నామ్రాజ్యంలా వుండేది. క్రీ. పూ. ౨౫౦ వ సంవత్సరములో అశోకుడు నేపాలుకు బోయి ప్రాచీన రాజధాని యయిన మంజు పాటక్కురు బదులుగా లలితపాటక్, లేక లలితా పురమనేపేరుతో నొకక్రాంత పట్నాన్ని నెలకొల్పాడు. ఆమంజు పాటక్, లేక లలితాపాటనే ఇప్పటిపాటక్. అశోకుడు దీనిని పవిత్రస్థానముగఁగెంచి నాలుగు ప్రక్కల నాలుగుస్తూపాలనూ, మధ్య నొకస్తూపాన్ని కట్టించాడు. అప్పు డాయనవెంట ఆయనకూతురు చారుమతిగూడా వచ్చివుండింది. అనంతరమామె భిక్షుకయై ధర్మప్రచారం కొరకు ఇక్కడే నిలిచిపోయింది. పాటక్లోని మొదటి స్తూపానికి ఆమెపేరునుబట్టే చారుమతీ స్తూపమును పేక కలిగింది. నగరములోని స్తూపం పాడైపోయినప్పటికి కోణాలందున్నవి ఇప్పటికినీ మంచిస్థితిలోనేఉన్నాయి.

పాటక్ యావత్తూ దేవాలయాలమయం. దాని కింతటి మహత్తరమదానికీ ఇవే కారణాలు. దానిలో నా గవహల్ అనేబౌద్ధ విహారంవకటి. అందు బుద్ధ భగవానుని విగ్రహమును దానిరెండు ప్రక్కలా సారిపుత్ర మార్గల్యాయనుల మూర్తులును గలవు. ఇప్పుడిచట ప్రయివేటు ప్రయిమరీ స్కూలు ఒకటి సాగుతూవుంది.

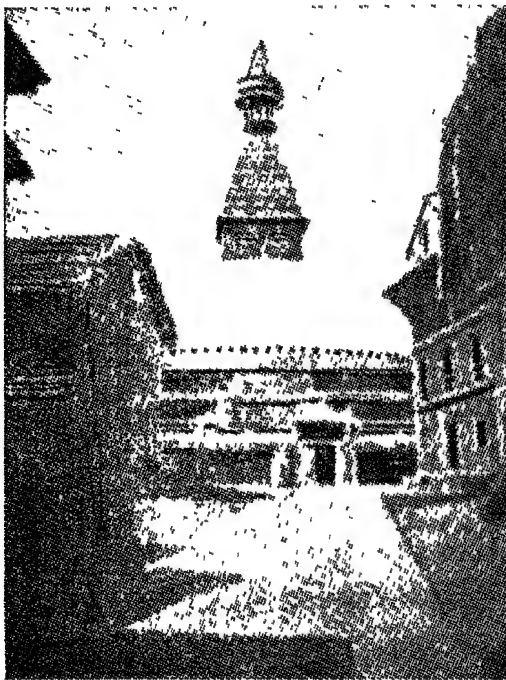
నాగవహులు పడుము బ సరస్వతీనది వేరొక పవిత్రస్థలం. ఇక్కడా చెండిబంగారాలకూ రతనాలకూ తక్కువలేదు. బుద్ధ భగవానునకు కిరీటంపెట్టి హారాలవేసే ఆచారం బహుశా మహాయాన దేశాలన్నింటిలో ఉండవచ్చు. ఇక్కడి విహారపు బంగారుకప్పు ఆకాశాన్నుంచి క్రిందికి దిగే గరుడుని విచ్చుకొన్న రెక్కలలా గుంటుంది. ఆకప్పు క్రింది నుంచి సేలవరహ వ్రేలాడుతూవుండే నానావిధహారాలు ఒక వింతయైన దృశ్యాన్ని కల్పిస్తూ ఉంటాయి.

మహాబోధ విహారపు ఆకారం, బుద్ధగయలోని దేవాలయపు ఆకారం వక్కలే. స్తంభాలు తప్ప మందిరం యావత్తూ ఇటుకలతో గట్టారు. భూకంపంవల్ల దీనికి నష్టం కలిగింది. కాని సర్కారువారు మరమ్మత్తు

చేయిస్తున్నారు. విహారపురచన మహా సుందరమైనది. నేపాలుకువచ్చే యూరోపియను లందరూ దీని చూడాలని మహామక్కువ పడుతూ వుంటారు.

త్రువార మేము స్వయంభూచైత్యం చూడడానికి వెళ్లం. పట్నం వెలుపల మైలు దూరంలో ఒక కొండ మీద దీని ఉంది. కాని కొన్ని చిన్నస్తూపాలూ, కొన్ని శిలావిగ్రహాలూ కొండయడుగునుంచి చైత్యం వరకూ గల మార్గాన్ని ప్రదర్శిస్తూ ఉంటాయి. మెట్లు చాలా ఎక్కువ. ఈ పర్యటన చూస్తే నాకు సింహళంలోని మహిందగిరి జ్ఞాపకానికి వచ్చింది.

బోధిగృహము

కొంపల ప్రవేశించడంతోనే యిరు ప్రక్కలూ బుద్ధగయమందిరాలను బోలిన ఆకృతి గల రెండు విహారాలూ, ఎదురుగుండా స్వయంభూ చైత్యమూ కన్పించాయి. చైత్యంవేపు పీఠులుండేలాగు అనేకసుందర మూర్తులు నాలుగు వైపులా ఆసీనమై ఉన్నాయి. స్తూప నిర్మాణ విధానం మహా సుందరంగా వుంది. అడుగున స్వల్పభాగం వదలి తక్కిన మందిరం యావత్తు

ధాతునిర్మితమైన శేఖతాపడం కలిగివుంది. ఈ తాపడ పుపరిమాణం ౫౦ అడుగు లుండవచ్చు. దానిమీద సంతటా బంగారునీరు పోతారు. ప్రధానస్తూపానికి దగ్గరగనే ప్రక్కలందు చిన్నస్తూ పాలుకొన్ని వున్నాయి. వీటిమట్టూ సుమారు రెండుమూర్ల మంది జనులు కాపురాలు చేస్తున్నారు. ఇది ఇతిహాసప్రసిద్ధమైన త్రైత్రం. స్వయంభూపురాణమున దీని విషయమై కలదు. ఈ చైత్యోపాసన నిమిత్తం ప్రతివోజూ యాత్రికు లనే నులు వస్తూ ఉంటారు. తిబ్బెతువరకు గూడ దీని ఖ్యాతి వ్యాపించివుంది. అక్కడివారికి కాశీ అంటే తెలియదు. కాని ఈ చైత్యంపేరు చెబితే అందరికీ తెలుసు. ఇక్కడనీళ్ల యెద్దడి గూత్రీసులు నీళ్లుదొరకక తంటాలు పడుతుంటారు. సర్కారువారు ఈ ఇబ్బంది తొలగింప గలిగిన యెడల ఎంతో మేలవుతుంది.

స్వయంభువు నానుకొని దాని వెనుకగా ఇంకొక కొండవున్నది. దానిమీద గూత్రికులు దిగటానికి ధర్మశాలలు గట్టించారు. ఇది వక తీర్థస్థానమే. కొండమీద ఇనుపరేకుపందిలి క్రింద వినాయక, మంజుశ్రీలవిగ్రహాలున్నాయి. బౌద్ధుల్లో మంజుశ్రీ అంటే విద్యాధిదేవత, హిందువులలో సరస్వతిలాగు. సరస్వతి దేవీ, మంజుశ్రీ దేవుణ్ణు-ఇంటే భేదం.

మరిరెండు శోజులు గడచిన సిమ్లట నేపాలు లోని చిత్రవస్తు ప్రదర్శనశాల చూడడానికి ఆవకాశం దొరికింది. ఇది స్వయంభువుకు సమీపంగా ఒక మైదానంమీద వున్నది. ఈ మ్యూజియానికి ఎక్కడ బజీలే వాళ్లు ఇష్టము వచ్చిన పుడల్లా పోవడానికి వీలేదు. శ్రీ కాశీప్రసాద్ జాయసవాల్ గారి కొరకు సర్కారు హుకుంమీద దాన్ని తెరిచారు. అందువల్ల నాకు గూడా దానిని చూసే భాగ్యం కలిగింది. ఇందులో కత్తులూ, కటార్లూ, ఆయుధాలూ తప్ప ఇంకేమీలేవు. అవీ పురాతనకాలపు నాటివి. కాని వాటి నక్కడ అలంకరించి పెట్టడంలో మహానైపుణ్యం కనుబరచారు. ఆయుధాలతోపాటు ఇక్కడ ఒక ఘటికాయంత్రం గూడా వుంది. మెషీన్ గడియారాలు రాక పూర్వం ఈ ఘటికాయంత్రాలే గడియారాల్లాగు ఉపయోగపడుతూ వుండేవి. ఒక ఇసుకతోనిండిన పాత్ర, దానియడుగున సన్నని బెజ్జం. పాత్రలోని ఇసుక ఆ

బెజ్జంగుండా జాని దానికింద వున్న మరోపాత్రలో పడుతూవుంటుంది. వైపాత్రలోని ఇనుక యావత్తూ కారిపోవడానికి పట్టేకాలం ఒకహార అని తెక్క. తర్వాత అక్కడి సంగృహీత పదార్థాల్లో రాతిగుండ్లు కొన్ని కనిపించాయి. అక్కడి కాపలామనిషి వాటిని ఫిరంగుల్లో పెట్టి వదులుతూ ఉండేవారని చెప్పాడు. ఫిరంగులనోళ్ల నుంచి ఇవి యథారూపంతో బయటపడేవో లేక మార్పొక్కింద మారివచ్చేవో తెలియదు. తోలు తో చేసిన మరోచిన్న ఫిరంగీకనిపించింది. వీదో యుద్ధం లో సేవాలవాళ్లు తిట్టెరువాళ్ల నుండి ఈతోలు ఫిరంగీని లాక్కొన్నట్లు తోస్తుంది. ఎందుకంటే భోలుల్లో (టిట్టెరువాళ్లు) తోలుకు చాలావాడుక. అక్కడ నాకల గూడా తోలునే.

స్వయంభూనాథులో బుద్ధుని విరాజ్ఞార్తి

క్రి.శ. ౬ తాళిఖున మానదాసుగారితో కలిసి బాలాజీ చూడటానికి వెళ్లాను. ఆనాడు హనుమజ్జ యంతి. బాలాజీ అనేది ఒక రమణీయస్థానం. కొండల మధ్య లోయలో వుంది. చుట్టూచెట్లు, ఎన్నోజలలు. అనీటిని ఆపడానికి కట్టించినగుండ్లు. వాటిలో నేమైన పడనేసినయెడల దానిని పట్టుకొనవలెనని వందలకొలది చేపలు పరుగెత్తుకొని వస్తూ ఉంటాయి. ఇవ్వాలే ఇక్కడేదో గొప్ప ఉత్సవం. తెల్లవారినది మొదలుకొని పట్నంనుంచి జనులు గుంపులుగుంపులై వస్తూన్నారు. పట్నం (కాబట్టాడు) ఖాళీ అయిపోయింది ఒకమాదిరిగా. వచ్చిన వాళ్లందరూ మీదవచ్చించిన కుండాల్లో

స్నానాలుచేస్తారు. వాటికి ప్రక్కగా ఒక పెద్దవిగ్రహంవున్నది. మానుమంచుని విగ్రహంకావచ్చు. ఇక్కడ ఒకజలధారనుపట్టుకొని ౨౨ భారలక్రింద విఠాగించారు.

స్వయంభూనాథు లోవలిదృశ్యము

ఇవి నైనీటాలు (Nainital) లో పంపధారలు లాగు న్నాయి. అక్కడిధారలకంటే ఇవి చాలపెద్దవి. బాద్మ లిక్కడికి స్నానంచేయాలనేఉద్దేశంతో రారు. కంద రాల సౌందర్యం చూడాలనీ, కొండమీద ఉన్నసిఫీ తిథాగతస్థానానికి నమస్కరించాలనీ కన్పిస్తుంటారు.

ఈ పర్యటనయావత్తూ సర్కారువారి నిరీక్షణ లోవుంది. మామూలుగా జనులు అన్నివేళలా దీరిమీదికి రావడానికి వీల్లేను. సంవత్సరానికి ఒక్కనాడు (నెజే) అందరికీ అడ్డకి లేపందారావచ్చు. పర్యటనంతా చిరు తవులులయ్యం. వాటినిపట్టుకోడానికి పెక్కుచోట్ల బోనులనుర్పారు. వాట్లల్లో ఏగ్రెసో, మేకనో కట్టి బోనుతలుపులను తెరచివుంచుతారు. చిరుతవులి భోజ నాని కాకపడి బోనులోమారి మేకమీద దూకపోతే బోనువాకిలి దానంతటదే మూసుకొంటుంది. బోనులో చిక్కిన ఎలుకలాగవుతుంది చిరుతవులి. మేడిద్దరం అడ విలో ఇటూ అటూ తిరుగుతూ చాలాదూరం వెళ్లాం. అటువేపునుంచి కొందరు సేవార్థ యువకులు చేతిలో కెమెరా వూగించుకొంటూ ఎదురుగా వచ్చి "ముందుకు వెళ్లవద్దు. ఆముందుపాదలో చిరుతవులివుంది. దాని సుగ్రువిని మేము వెనుకకు తిరిగి వస్తున్నాం." అన్నారు. (బాలభారతముడి)

బొమ్మల కొలువు

జై. సాంబశివరావు

నాన్నా బొమ్మలు తెచ్చేవా?

లేదమ్మా! రేపుతెస్తాను తల్లీ.

ఎప్పుడూ ఇలాగే అంటావుకానీ
రోజూ రేపు రేపంటావు.

రేపు తప్పకుండా తెస్తానుకాదూ.

అందరూ బొమ్మలు పెట్టుకుంటున్నారా - నా కో బొమ్మైనా లేదు. నాకు కృష్ణుడిబొమ్మలూ, రైలుబొమ్మలూ, మారి, మోటాకారులూ, ఇంకా ఏంటే అమ్మా, అదోలాగ వుంటుంది, ఇంత వుంటుంది, కడుపునొక్కితే కీచుమంటుంది, వాల్లింటో చూసేం.

అమ్మ—దొరసాని పిల్లబొమ్మా! కొని తెస్తారులే.

బిడ్డ—ఆ! అది. ఇంకా - అన్నీ తే నాన్న - ఎంచక్క చిన్నకొలుపు పెడతాను. పేరంటాళ్లని పిలుస్తాను.

నాన్న—అమ్మా! ఇలారా! ఓ చిన్న ముద్దయ్యి. పెరితల్లి. వాల్లింటోలాంటి

బొమ్మలు మనకేలా వస్తాయి? వాళ్లు గొప్ప వాళ్లు. మనం.....

అమ్మ—అబ్బా ఊరుకుందురూ. దాని క్కూడా చెప్పడం ఎందుకు మనగొడవలు. నరేనమ్మా అంటే తీరిపోయె. దాన్నేనా సంబోధంగా వుండనీండి.

బిడ్డ — మనంకూడా గొప్పవాళ్లమే నాన్నా. మరి నువ్వు బొమ్మలు తెత్తావు కాదు.

నాన్న—తెస్తానమ్మా. పోయి ఆడుకో (ముద్దుపెట్టుకుని పంపించేస్తాడు.)

భార్యభర్తలు పెరిమొగాలతో నొకరి నొకరు చూచుకుంటూనే కళ్లంట నీళ్లు కారు స్తాగు. ఒకళ్లకళ్లు ఒకళ్లుతుడుచుకుని ఓదార్పు కుంటారు. అతను బి. ఏ. నిరుద్యోగి - ఆస్తి సున్న. బంధువులు చేరనియ్యరు. రోజు లెలా గడుస్తున్నాయో పెరుమాళ్లు కెరుక. వారు తిన్నా మానినా, వాళ్ల బిడ్డలకిమాత్రం నేటివరకూ పస్తుమాత్రం లేదు. పిల్లలు భోంచేస్తేనే వాళ్లకి కడుపునిండేది. ఒకరి

పొట్టలో ఒకరు ఇరుక్కు పడుక్కుని ఆకలి మృచ్చిలి కెడ మీయకుండా కాలక్షేపం చేస్తూవుంటారు. “శ్యామా! ఇలా ఎన్నాళ్లు” అంటా డాయన. వేడినిట్టూర్చే సమాధానం.

“ఇంత విశాలమైన భూమిలో మనకి తావులేదంటావా? భూమి సన్నగిలిపోయిందంటావా?”

“మనలాంటివా లైందరో” అంది శ్యామ.

“ఏమైనానరే, మనప్రేమ మరొకరికి ఉండదేమో”

“మనకి ఉన్నది. అదే నా సాభాగ్యం. ఒహాళ్లమాట నా కెందుకు” అంది శ్యామ.

పండుగ. ప్రపంచ మంతా కలకల్లాడు లోంది. శ్యామలరావుఇల్లా కళగానే వుంది. తప్పేలామాత్రం కాళీ. అయినా కలకలికి కారణం? వాచిబిడ్డల కలకలనవ్వే. అంతా ముచ్చటగా పంచభక్ష్యపరమాన్నాలూ భుజిస్తారు. శ్యామలరావుగా రింట్లో పస్తు - పిల్లాడి పస్తు - ప్రపంచం అంతా బొమ్మలకొలుపుతో నిండివుంది. శ్యామలరావుగా రింట్లో - మహాలక్ష్మీపీట - మట్టి ప్రమితి - నూనెదీపం - అంతే.

“యీవేళమాటేమిటి?” అన్నాడు శ్యామలరావు.

“పరమేశ్వరుడే శరణ్యం” అంది శ్యామల.

“పిఠిలోకి పెళ్లివస్తాను. వేగిరం వస్తాను. వీలైతే మార్వాడీదగ్గర ఖాతాలు వ్రాసి ఒకరూపాయేనా తెస్తాను” అంటూ పెళ్లేడు శ్యామలరావు.

“నాన్నా బొమ్మలు. బొమ్మలు నానోయ్” అంది కూతురు.

“మరచిపోలేదమ్మా” అన్నా డాయన.

మార్వాడీ పండుగ చేసుకుంటున్నాడు రూపాయలకి పూజ కొట్టుకట్టేసేడు. శ్యామలరావు ఆశ అడుగంటింది. ఊరల్లా తిరిగేడు. పండుగపూట రూపాయలు మార్చుమన్నారు. దీనుడై ఇంటికి రాబోతున్నాడు. “నాన్నా బొమ్మలు” అన్నమాటలు వినిపించేయి. బిడ్డ మీదప్రేమ ఉరకలువేస్తోంది. రివ్వన బజారుకు మళ్లేడు. చిల్లిగవ్వైనాలేడు జేబులో. కుమిలిపోయినాడు. వ్యర్థంగా వడ్డేడు. కఠినుడైనాడు. తప్పబిడ్డలు తోచలేదు. యీవెధవప్రపంచానికీ, ధర్మానికీ బలాదుర్ అన్నాడు. బిడ్డకి ఒక్కబొమ్మైనా ఇయ్యలేని యీసన్నానీది వ్యర్థపుబ్రతు కనుకున్నాడు. “నేడే నాప్రథమతప్పిదం ప్రారంభం - నేడే అది ఆఖరతప్పిదం” అన్నాడు. కండువాచిరుగు మడతల్లోకప్పి, కండువాతో పద్దుచిరుగుకప్పి, డాబుగా బొమ్మలదుకాణాల దగ్గరకిపెళ్లి, మహా కొనేవాడిమల్లెనే బేరం చేస్తూ సమయంకనిపెట్టి దుకాణాని కోబొమ్మ చొప్పన సంగ్రహించేడు. ఆరుబొమ్మలు దొరికేయి. చాలని తిరిగివస్తున్నాడు. “మా

తల్లి సంతోషిస్తుంది, ఆడుకుంటుంది, చిన్న చిన్న చేతుల్తో కొలుపు పెడుతుంది. మాకు ఆకలిపోతుంది, ఇదే మాపండుగ” అని అనుకుంటూ రాబోతుంటే—

“ఆగు బద్మాష్ - వోరీ చేసేవా?” అన్నాడు బీటుకనిస్టేబు. శ్యామలరావు నిశ్చేష్టుడైనాడు. మాట్లాడకుండా ఆబామ్మలు కనిస్టేబు చేతుల్లో పోసేడు. అతను శ్యామలరావును లాకప్ (Lock-up)లో వుంచేడు.

ఇన్స్పెక్టరు పార్థసారథి విచారణచేసి శ్యామలరావుకి ర రోజులు విడిపైదువేసేడు.

“ప్రథమతప్పిదం, ఊమించండి” అన్నాడు శ్యామలరావు.

ఇన్స్పెక్టరు — ర రోజులు చుక్కనపైదు వేసేను, అనుభవించు.

శ్యా—బిడ్డమీద ప్రేమచేత చేసేను. భార్య, బిడ్డలు తల్లిడిల్లుతూంటారు. ఇంట్లో బియ్యం లేవు. కనికరించి విడిచిపెట్టండి.

ఇన్స్పెక్టరు—నీవంటిబిడ్డలతండ్రులు చాలా మంది వున్నారు. ఇంట్లో బియ్యం లేనప్పుడు ఇంటికి వెళ్లి ఏమి అఘోరిస్తావు? పండుగలే మాత్రం? పస్తేకాదూ. హాయిగా ఇక్కడే బాగుంటుంది. యీ నాల్గురోజులూ చక్రవర్తిగారి అతిథివైనావు.

శ్యామ—ఆలు, బిడ్డలతో పడిన పస్తు నాకు పెద్దవిందుగా వుంటుంది. ఇల్లాలు నా

కోసం పరితాపంపొందుతూ ఉంటుంది. రక్షించండి. ఎన్నడూ చెయ్యను.

పార్థసారథికి యీమాట లెంతో ఆశ్చర్యం కలిగించేయి. వా రంత అన్యోన్యమైన దంపతులేనా అని అతని ఆలోచన. శ్యామలరావుమాట లతనిహృదయానికి శూలాలలాగ తగిలి, వెనక తాను హింసపెడితే, తన పోరుపడలేక లేచిపోయిన తనభార్య రద్రమ్మ మాట జ్ఞాపకం వచ్చి, “నీకు ఖైదులోవిందు; నాకు ఖైదుకంటే అర్ధాన్నమైన హాటల్లో విందు. మనం ఇద్దరం ఒక్కలాగే ఉన్నాం లే, పడివుండు” అని వెళ్లిపోయేడు.

శ్యామలరావుని నిలువెల్ల అగ్నిముట్టి దహిస్తోంది. ఆలుబిడ్డలు కలలోలాగ కనుపించుతున్నారు. “హా! శివా! శరణు! శరణు భవా” అని అప్రయత్నంగా తననోటివెంట దీనాలాపాలు వచ్చేయి. కొయ్యలాగవుండి తెప్పరిల్లి చూసేసరికి - శ్యామా, బిడ్డలు వచ్చివున్నారు అక్కడికి జరిగిన సంగతంతా తెలుసుకుని. శ్యామ ఏడుస్తోంది. శ్యామలరావు దుఃఖం ఆపుకున్నాడు. బిడ్డ అమాయికంగా “నాన్నా! బామ్మలు తెస్తానని చెప్పి ఇక్కడ కూచున్నావా? ఛీ! పోనీలే. బామ్మలూ లేవూ, కొలువూ లేదు” అంది. యీ మాటలకి భార్యాభర్తల గుండెల్లో బల్లెలు పొడుచుకుపోయేయి. శ్యామలరావు భార్యకి జరిగిన వృత్తాంతం చెప్పేడు. నాలుగురోజుల్లో వస్తాను, ఇంటికి వెళ్లండి. పస్తుపడుతూ బ్రతికి

వుంటే మిమ్మల్ని చూస్తాను. లేకపోతే మీతోపాటే నాకు దారి" అన్నాడు. కనిష్టేబు తొందరపెడుతున్నాడు. శ్యామ కదలనంటుంది. ఖైదుతలుపుల్లోంచి బిడ్డని అందుకుని చేతులుమాత్రం ముద్దుపెట్టుకుని "ఇంటికి వెళ్లు తల్లీ, వస్తాను" అన్నాడు శ్యామలరావు. "ఇప్పుడు రా" అంది. "అప్పుడేరాను, ఎనిచూసుకు వస్తా" నన్నాడు. "నువ్వురాకపోతే నేను వెళ్ల" నని గుమ్మంలో కూచుని కూనిరాగాలు తీసింది బిడ్డ. శ్యామలరావు, శ్యామ ఆపిల్ల నిష్కళంకమైన ప్రేమ, అమాయకత్వం చూచి, ఏమిచేయాలో తెలియక పెద్దపడ్చు ఏడ్చారు. కనిష్టేబు కళ్లు తుడుచుకున్నాడు. వాళ్లని కదలమని మళ్లీ చెప్పలేదు.

పార్థసారథి హోటల్లో విందారగిస్తున్నాడు. ఖైదీగొడవ తన కేల? పాయసం! పెర్రిసిల్లీ (నేమియా) పాయసం - కష్టలో పోనేడు అయ్యిర. నోటి కెత్తి త్రాగబాయ్యేడు ఇన్స్పెక్టరు. పాయసంలా కనిపించలేదు. వాన పాములతుట్టలావుందిఅంతా. ఎక్కడా వాడిగిన్నె చూచేడు. నిశ్చేపంగా వుంది. త్రాగలేక వదలివేసేడు. జలేబీ విరవబాయ్యేడు. వానా కాలంలో రోకలిబండలు ఒకదాన్నొకటి చుట్టుకుని వున్నట్లుంది. అదీ తినలేకపోయేడు. "ఏమి" అంటే "ఏమి" అని అంతా అడిగే రతన్ని. కారణం చెప్పలేకపోయేడు. మను

ష్యులంతా శ్యామలరావులా కనిపిస్తూ వచ్చి "ప్రథమతప్ప తుమించండి" అంటూ ప్రార్థిస్తున్నట్టున్నారు. ఇన్స్పెక్టరు గ్రహించేడు. "ప్రథమతప్ప - స్వల్పవిషయం - కన్నకూతురి మీద ప్రేమ. నాకాభాగ్యంలేదు - ఇబ్బాల్తో ఎస్తు విందుట — నేనంత అదృష్టవంతుడనుకాను - పాపం, కఠినశిక్షవేసేను" అన్నాడు. కచేరీ చేరేడు. శ్యామ, శ్యామలరావు, చిన్నబిడ్డలు అక్కడే వున్నారు. జవాను గజగజ లాడేడు. శ్యామ వెలవెలబోయింది. బిడ్డ భయపడి ఏడ్చింది. శ్యామలరావు బిడ్డని బుజ్జగించేడు. ఈ దృశ్యం పార్థసారథి మనసును కలచివేసింది. అమరజ్యోతి తనహృదయంలో అంకురార్పణం అప్పుడేచేసింది. జైలు తలుపులు విప్పేడు. బిడ్డలు తండ్రిని కావలించుకున్నారు. శ్యామ భర్తని ఆలింగనం చేసుకోబోయి వెనక్కి జంకింది. శ్యామలరావు శ్యామను దగ్గరగా లాక్కుని పార్థసారథికి నమస్కారాలు చేస్తూ "కృతార్థులం. భగవంతుడు మిమ్మల్ని రక్షిస్తాడు" అంటూ వెళ్లిపోయ్యేరు. దారిలో ఓకనిష్టేబు ఒకబుట్టనిండా బామ్మలు తెచ్చి వాళ్లకిచ్చేడు.

శ్యామలరావుగారిప్పుడు డిప్యూటీ సూపరింటెండెంట్ ఆఫ్ పోలీసు అయినారు. బిడ్డకి ఇంటినిండా బామ్మలే. నౌకర్ల ఇళ్లనిండా బామ్మలే. శ్యామల కింకోకొడుకు పుట్టేడు. పేరు పార్థసారథి.

రెడ్డి వాచకులెవరు?

కమ్మ, వెలమ, రెడ్డి, రాచవారల పూర్వీకు లొకే సంఘమువారా ?

కొత్త భావ య్య దోదరి

“కాకతీయులెవరు?” అను వ్యాసమున కమ్మ, వెలమ, రాచవారలు ౧౩ వ శతాబ్దమునకుపూర్వ మొకే జాతివారని నిర్ణయించితిమి. ఇక రెడ్డివాచకులకు వీరికి గల సంబంధమును చెలుసుకొందము.

(౧) క్రీస్తుశకము ౧౨౦౨ సం.పు పిల్లలమర్రి లోని నామిరెడ్డిశాసనములో తనపూర్వీకులలో మంజ రాజు, కాటరాజు, కామరాజు లనువారిని పేర్కొని తనపేరు నామిరెడ్డియని తెల్పుకొనెను. మరియు నీ శాసనములో నామిరెడ్డి తాను మనుమకులాదిత్యుడనని వ్రాసుకొనెను.

(౨) క్రీ. శ. ౧౨౦౮ సం. యెఱ్ఱకొండ శాసనములో పైపేర్లన్నీటిని వ్రాయుచు నామిరెడ్డికి బదులు బేతి రెడ్డిని చెల్పుచు నాతనికుమారుడు మల్లారెడ్డి యని వ్రాయించినది. బేతిరెడ్డికిగూడ మనుమకులాదిత్యు ధీరదము వ్రాయబడినది.

ఈ రెడ్డివాచకుల సంతతియే యిప్పటి వెంకటగిరి సంస్థానాధీశులగు వెలుగోటివారని వారివంశచరిత్రలో గలదు. దీనినిబట్టి వెలమవారిలో రెడ్డి, రాజుపదములు పూర్వమునుండి వాడుకలోనున్నవి. అనపోతనాయడు, మాదానాయడు, ప్రసాదాదిత్యనాయడు, బ్రహ్మ నాయడు, ఈశనిభమ్మలు పేర్నీడు, నూర్నీడు, మల్లనీడు, ఈ పేర్లనుబట్టి వెలమవారిలో నాయడు నీడుపదములుగూడ వాడుకలో నున్నట్లు లేలుచున్నది.

(౩) చేతెర్ల శాసనము (కపోతేశ్వరాలయములో నిది) క్రీ. శ. ౧౧౬౩ (శా. శ. ౧౦౮౫) సం.పు. దానిలో ఘనుమకులవంశీకుడు కేతిరెడ్డి దీపదాన మొనర్చెనని

వ్రాయబడినది (E. R. No. 153 of 1899) దీనిని బట్టి రెడ్డివాచకులు సూర్యవంశీకులగనే యాకాలమున వ్యవహరించిరి.

(౪) శా. శ. ౧౧౩౧లో జగదేకభూషణపీఠ సోమేశ్వరనిభార్య గంగాదేవి వ్రాసిన శాసనములో గడ్డపు తరపరెడ్డి, సోమినాయకు డనుపేర్లు కనుపడు చున్నవి.

(౫) ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తికుమారుడు జుట్టయ లంక గొంకారెడ్డినని క్రీ. శ. ౧౩౧౩ సం. చెందూరు శాసనములో వ్రాయించెను.

(౬) దుర్జయవంశీకుడు మల్కాలగుండయ దండ నాథుడు గోన బుద్ధారెడ్డికుమార్తెకు వివాహమాడినట్లు బూదపూరు శాసనములోను, ఇతర శాసనములవల్లను తెలియుచున్నది.

పైవానినిబట్టి కాకతీయరాజులకు రెడ్డివాచకులకు సంబంధము లున్నట్లు లేలుచున్నది.

(౭) పల్నాటి అనుగురాజు తన మంత్రియగు బ్రహ్మనాయని అన్న బాదన్నను పెంచుకొన్నట్లు పల్నాటిచరిత్రమున నున్నది.

దీనినిబట్టి కాకతీయరాజులు రెడ్డివాచకుల సంబంధములు చేసినట్లే పల్నాటిరాజులు, నాయడు శబ్దవాచ్యుల సంబంధములు చేసి రాజు, నాయడు శబ్ద ములు వాడుకొన్నట్లు లేలుచున్నది.

(౮) కమ్మవారిలోగూడ పూర్వమునుండియు రెడ్డి, నాయడు, నాయకుడు, నీడు, రాజు పదములు

శివభక్త మాహాత్మ్యమునవశువర్తనామక బ్రాహ్మణ పంపమోపాఖ్యానమున నొకరంగము
(శ్రీ కాకానాథరావుగారి తంజాపుర ప్రాచీనచిత్రసంగ్రహమునుండి)

వాడుకలో నున్నది. చూడుడు: కొమ్మారెడ్డి, వాసిరెడ్డి మున్నగు గృహనామములు, వొసరాజు, బైచరాజు మున్నగునవి. పెమ్మసాని తిమ్మనాయుడు, చినతిమ్మనాయకు (వీరు ప్రాధుదేవరాయల, కృష్ణదేవరాయల సమకాలికులు), పెదతిమ్మరాజు, చినతిమ్మరాజు (వీరు శ్రీరంగరాయల, వెంకటపతిరాయల సమకాలికులు), ముప్పిడినాయకుడు, సాగిగన్నచునాయడు, బైచరాజు (వీరందరు కమ్మవారే).

(౯) గోనగన్నారెడ్డి మనుమకులమార్తాండుడని శ్రీ. శ. ౧౨౨౪ సం. నాటి రామారుద్దము గోడమీది శాసనములో గానవచ్చుట.

ఇక రెడ్డివాచకు లేయే పదము లుపయోగించిరో చూతము.

(౧) కామినేని రెడ్లకంశక్కుములో వారి మూల పురుషుడు కామినేనిచాదరి యని వ్రాయబడిన చాదరి శేరు చాత్పత్తు వనూలుచేసిన పేరుగా నుండినందున దాని నటుంచినను, నీడుశబ్దం శేషముగా కామినేని పదము శేటికిని రెడ్లలో నుపయోగింపబడుచున్నది. ఈ నేనిపదము విస్తారముగ కమ్మ, వెలమవారలలోగూడ నున్నది. రమారమి ౭౦ యిండ్లవారు కమ్మవారిలో నేని శబ్దవాచ్యులుగ నున్నారు.

(౨) కోరుకొండ రాజుగానిగాపాలించిన రెడ్లలో ముమ్మడినాయకుడు, ఇతనితమ్ములు సింగమనాయకుడు, గన్నయనాయకు డనువారు గలరు. ఇందు ముమ్మడి నాయకుని కుమార్తె మగల రెడ్డిపదమునే వాడిరి. కూనారెడ్డి, అన్నారెడ్డి, కాటమరెడ్డి మున్నగువారు. ఇది పదునాల్గవశతాబ్ది విషయము (ఆర్యవటము, ముమ్మడి సింగవరము శాసనముల జూడుడు). వైవానిగిట్టి రెడ్లకువారిలో రెడ్డి, నాయడు, నాయకుడు, నీడు శబ్దములు వాడుకలోనుండి నూర్యవంశీకులని చెప్పకొనుచున్నట్లు, అట్లు చెప్పకున్నవారితో బంధుత్వములు చేసినట్లును కనబడుచున్నది. ఆ నూర్యవంశీక నామధారులు, వీరును కొన్ని సమయములలో చతుర్థావ్యయలమనికూడ చెప్పకొనియుండిరి.

ఇక కాకతీయవంశమునకు జ్ఞాతులగు దుర్జయనవ్యయ లేట్లుపయోగించిరో చూతము, కాకతీయలలో

పూర్వపురాణాలు రాజులనియు, చతుర్థావ్యయలనియు గొందఱు నూర్యవంశీకులమనియు వ్రాసికొనుచుండిరి. వీరిలో రెడ్డిశబ్దము వాడుకలో చున్నట్లును, రెడ్డిశబ్దవాచ్యులతో సంబంధములు చేయుటయు వైవాసితిమి. ఇక నాయకు, నాయకు డనుపదములు వీరికివరకు వాడిరో గమనింతుము.

(౧) గర్జయవంశరాజులలోనివారగు గన్నమనాయకు (ప్రతాపరుద్రుని మంత్రులలో నొకరు), మేచయనాయకుడు, ఎల్లయనాయకుడు వీరు నాయకునాయకాదిపదముల ధరించిరి (మారనకవికృత మార్కండేయపురాణము జూడుడు)

(౨) దుర్జయవంశస్థులను, వలపుట్ట (కల్లుట్ట) గోత్రీకులగువారిలో ఎక్కినాయడు, రుద్రనాయడు, పోతినాయడు, వల్లయనాయకుడు, పోతినాయకుడు, నూరపనాయకుడు అనువారు రుద్రమదేవిచక్రవర్తిని కంగరక్షకులుగను, తంత్రపాలురుగను ఉన్నట్లు ౧౯౧౬, ౬౬ ౧౯౨౧ సం. ఎస్. గ్రాఫికారిపోర్టులనుబట్టి తెలియుచున్నది.

దీనినిబట్టి దుర్జయవంశరాజులలో నాయకు, నాయకుడు శబ్దములుగూడ వాడుకలో నున్నట్లు లేలుచున్నది.

(౩) దుర్జయవంశస్థులే యైనట్టియు, విప్పర్ల గోత్రీకు లైనట్టియు, మనుమలసంభూతులమని, బాహుజకులాభరణులమని వ్రాసుకొన్న సాగివారి శాసనములలో గూడ రాజుపదము వాడుకొనిరి (వీరు కమ్మవారేనని వారిగోత్రమునుబట్టియు, గృహనామమునుబట్టియు కాకతీయు లెవరును వ్యాసమున వ్రాసియుంటిరి.) వీరిలో పోతరాజు, దోరపరాజు, మాచరాజు, రామరాజు, ముప్పరాజు మున్నగువారు కలరు. పల్నాటిచరిత్రలో శ్రీనాథుడుగూడ “సాగిపోతమరాజు సత్యాఖ్యుడైగడ” అని వ్రాసియున్నాడు. వీరివంశమే తమవంశమని నేటి క్షత్రియులు వాదించుచున్నారు. కాని వీరిగోత్రము కమ్మవారి దని తెలియక చేసినవాదము (అను మంచిపల్లె శాసనము చదువుడు.)

వై యన్నిటి సారాంశము క్లప్తముగ నిట్లున్నది.

(౧) కాకతీయరాజులును, దుర్జయసంశ్రిలోని యితరప్రముఖులును, రెడ్డి, రాజు, నాయడు, నాయకు డనుపదములు గౌరవపదములుగను, పర్యాయపదములు గను వాడుకొనిరి.

(౨) రెడ్డి, రాజు, నాయడు, నీశ, నాయకు డనుపదములు వెలమ, కమ్మ, రెడ్డి వారలని నేడనబడు వారి పూర్వీకులందరును పర్యాయపదములుగనే వాడిరి.

(౩) రెడ్డిశబ్దముందుచే యొకకాఖకు సంబంధించి నదిగా తలంపరాదు. అట్లే తక్కినశబ్దనాచ్యును వేరు వేరు తెగలుకాదు.

దీనినిబట్టి తేలిన దేమన :

ప్రతాపరద్రచక్రవర్తి కాలమువరకును రెడ్డి, రాజు, నాయడు, నాయకుడు శబ్దనాచ్యులందరును ఒకే కులముగానుండిరినియును, ఒండొరులతో సంబంధ బాంధవ్యము లొనర్చిరినియును, వారందరి పదములు సమానగౌరవపర్యాయపదములుగా వాడుకొనిరినియు, ఆ కాలములో ప్రబలిన వీరశైవ, వీరవైష్ణవాది మతముల వల్ల వీరిలో వీరు కలహించుకొని శిలకొకదారి బట్టి రనియు, నట్లుపోయినవారిలో కొందఱు అద్దంకి, కొండ పీటి సీమాదాలకును, కొందరు గోదావరీప్రాంతములకును, కొందరు నెల్లూరు మున్నునచోట్లకును బోయిరినియు, నట్లు పోయినవారిలో ఒకకాఖు రెడ్లనియు, ఒకకాఖు రాజులనియు వ్యవహరించిరినియు తెలియుచున్నది. ఈ రెడ్లలోనే పాకనాటిరెడ్లు, భూమంచిరెడ్లు, ఓరుగంటి రెడ్లు, పంటరెడ్లు, కామంచిరెడ్లు, పెడకంటిరెడ్లు మున్నగునా రుండుట గూడ నిదే కారణమైయుండును. వేరుగాబోయినవారిలో ననేకప్రాంతములనా రుండి యుండురు. రెడ్డి, నాయడు, నాయకుడు, రాజు, వర్మ, నీడు పదములు ఔత్తరవంశీకుల గౌరవపర్యాయపదము లుగా వాడుచుండి రనియు, ౬, ౭ శతాబ్దములలోని రాజు రెట్లు వర్మ, రాజుశబ్దములు వాడిరి, యట్లే ౧౨వ శతాబ్దమునాటి కీశబ్దములన్నియు పైకాఖులన్నియు వాడుకొనిరినియు, పైకాఖులన్నియు నొకే వంశముగా నుండి సంబంధబాంధవ్యములు పరస్పర మొనరించు కాలమున గూడ రెడ్డి, నాయడు, నాయకుడు, రాజు పదములు వాడుకలో బర్యాయపదములుగా నుండె

ననియు గ్రహింపగలరు. (చాదరిశబ్దము తరువాత మొగ లాయిభ్రత్యములో నున్న చోత్ పన్ను వసూలుజేయు నధికారమువల్ల వచ్చినదిగుటవల్లను, ఈ విరుడము మహమ్మదీయులలోనూ, బెంగాలుప్రాంతములో నన్నీ జాతులలోను నుండుటవల్లను ఇది కమ్మవారి ప్రత్యేక విరుడము కాదని తేలునుకాని తెలుగుదేశములో కమ్మ వారే దానిని రాజ్యాధికారమువల్ల హెచ్చుగా సంపా దించుకొనినట్లు కనుపడును.) కాబట్టి రెడ్డినాచ్యున, నాయడు, నాయకుడు, రాజునాచ్యులందరును శైవ, బౌద్ధ ములనుండి నూతనముగా శైవ, వైష్ణవాది మతములలో జేరినకాలమున ఒకేకాఖగానుండి, క్రమముగా జ్ఞాతి విరోధములను, మతభేదములను బలపరచగా వేర్వేరు చోట్ల కేగి వేర్వేరునామములతో విడిచిల్లరిని తెలు చున్నది. ప్రతాపగుండ్రుడే రఃపుగ్రుడు కాదనుటకుగాని, మల్యాలగుండయ దండనాథుడు పేచయనాయకుడు మున్నగువారు దుర్జయవంశస్థులు కాదనిగాని యెవ్వరు నిరూపింపజాలరు. క్రమ్మవారి కధికారప్రాబల్యమున కర్చి చాదరివిరుడమువల్ల నదివరలో నున్న రెడ్డి, రాజు పదములవాడుక తగ్గించినట్లు కనుపడుచు. దుర్జయ వంశస్థులమని చెప్పుకున్నవారితో బంధుత్వము నెరపి నట్టియు, కాకతీయులవలెనే చక్షుర్వంశమునియు, సూర్య వంశమునియు చెప్పుకొన్నట్టియు నీ రెడ్డి, నాయడు, నాయకుడు, రాజుశబ్దనాచ్యులగువారి పిల్లల నుంపుడు గత్తెలుగా నితరుల కిచ్చిరిని చరిత్రకారులు ధ్రువంప రాదు. వారందరును సమానగౌరవ వంశస్థులగుటయే కారణము. చతుర్థాన్వయములనియు, దుర్జయవంశీకులనియు చెప్పుకున్న నతివాటిసీమ వంశమునుగురించి తెల్పుచు నావంశములోని రుద్రరాజభార్యయు, కాకతీయ గణపతిదేవచక్రవర్తి చెల్లెలు నగు కుందాంబ క్రీ. శ. ౧౨౨౦ సం.లో వ్రాయించిన కాసాములో “క్రీ. కాక తీశవంశేన తదేవ విమలం కులం” అని నాతివాటివంశము కాకతీశవంశమువలె విమలమైనదని వ్రాయించినది. అందుచే దుర్జయవంశీకుల బంధువుగు రెడ్డినాచ్యులను పూర్వమునుండియు దుర్జయవంశరాజులతో తుల్యలేయని గ్రహింపవలెను (దుర్జయవంశరాజులే నేటి కమ, వెలమ, రాచవారలని “కాకతీయరాజులవరు?” అను వ్యాసమున నిరూపించితిని. వారి ముఖ్యబంధువులే రెడ్లని యిప్పుడు తేలినది.)

స్వరూపసందర్శనము

ఆర్. రంగనాథశాస్త్రి

అవంపతు లిర్వురును ముస్తాబై చెయ్యొకగదియం
డియు సావడిలోనికి వచ్చిరి. అప్పుడు భార్యను చూచి
భర్త యిట్లనెన:

ఎక్కడికి మీరు?

భార్య: మీరెక్కడికి?

భర్త: నేను పెన్నీసుకు.

భార్య: నేను బాడమింటనుకు.

భర్త: అయితే యీ రాత్రికి భోజనం-

భార్య: నావంతు కాదే - మీవంతు.

భర్త: నిజమే. నేను బాగా వంటచేయజాలను.
ఒకన్నేహితుని భోజనమునకు పిలిచినాను. ఈపూట
నీవు వంట చేస్తే బాగుంటుంది. నేను ఎల్లండి, అవ
లెల్లండి మధ్యాహ్నముకూడ వంట చేస్తాను.

భార్య: నాకేంపనీ? ఆతడు మీన్నేహితుడు
గాని నాన్నేహితుడుగాడు. నాప్రోగ్రాము మారుటకు
వీలు లేదు.

భర్త: నాప్రోగ్రా మంతకంటెను మారదు.
కాని, పెద్దమనిషిని భోజనానికి పిలిచి ఇద్దరము తిలుపు
త శంకేసి నెల్లితే బాగుండదు.

భార్య: అవును. అందుకనే మిమ్ము వంటచేయ్య
మన్నది. కాదంటారా, హోటలుకు పోయి భోజనము
పట్టించుకురండి (అనుచు బయలుదేరును)

భర్త: ఆగు. ముం దీసమస్యతేల్చి మరీ వెళ్లు.

భార్య: తేల్చడాని కేమున్నది? మీ యిష్టం
మీది; నా యిష్టం నాది ఏమైనాసరే-ఈపూట భోజనభంగము లేనివిధమున రాత్రీ కుదురదా?

విషయమున నా కలుమాత్రమైనను జోక్యములేదు. నేను
క్లబ్బుకు పోకతీరదు. నాస్వేచ్ఛను నేను చింపుకొను.
నాస్వేచ్ఛను అరికట్టమాడుట మీకును మంచికాదు.

భర్త: నిజము. నీవు చెప్పినమాటలు నిజము.
క్లబ్బుకు పోయి త్వరగా రా.

భార్య: ఎనిమిదిగంటలు కొట్టికొట్టకముందే
తిరిగివస్తా; కాని యీ రాత్రికి కనీసము రెండువేళ్లదు
మూర లుండవలె నుమా! లేకంటే నాకు మద్ద గొంతు
దిగదు. (చిరునవ్వు)

భర్త: వేయించడం గీయించడం నాచేతగాదు.
ఏదో చేతనైనట్లు చేస్తా. మూర లున్నవా?

భార్య: నన్నడుగుతలేమిటి? మధ్యాహ్నము
వంటచేసింది మీరేగా, చూడండి - లేకపోతే బజారుకు
పోయి తీసుకురండి (అనుచు బయలుదేరును.)

భర్త: కాదు - నీవు ఇంట్లోఉండి వంటచేయ్యి.
నేను వెచ్చాలు పట్టి చుపని వస్తా; నేను క్లబ్బుకుపోను
నాప్రోగ్రామును మార్చుకున్నా. యోచించు. నీవు
కూడ మార్చుకో.

భార్య: యోచనాలేదు, గీచనాలేదు. నాప్రో
గ్రాము మూర వీలులేదు, మార్చుకొను. తర్వాత
మియిష్టం.

భర్త: ఇంత పెంకెతనమా?

భార్య: ఇంత మొండికటా?

భర్త: మన ఇద్దర సమానప్రతిపత్తి! స్వేచ్ఛకు

లేనివిధమున రాత్రీ కుదురదా?

భార్య: కుడరకేమి? కాని మనశ్శరస్వీచ్ఛా నిరతికి భంగము కలుగకూడదు.

భర్త: అయితే క్షేమము. మనమిద్దరము క్లబ్బు ప్రయాణం మానుకుందాము. నీవు వెచ్చాలకు చీటి వ్రాసి ఇవ్వు. దానిప్రకారం నేను వెచ్చాలు తీసికొని వస్తాను. నీవు వంటవండు, నేను పైపనులు చేస్తా.

భార్య: కాదు, కాదు. నేను పైపనులుచూస్తా. మీరు వంటచెయ్యండి.

భర్త: సరే. కాగితము దీసుకో. కావలసిన వస్తువులేర్దు వ్రాయి.

భార్య: (కాగితము తెనసలు దీసికొని) చెప్పండి వ్రాస్తా.

భర్త: ముందు నీవు పద్దులు వ్రాస్తే నేను లోటు పాట్లు చెప్పుతా.

భార్య: (కావలసిన వస్తువులు చీటిమీద వ్రాసి) వ్రాశానండి వెచ్చాలు, వారమురోజులకు సరిపోవును. మీయిష్టమువచ్చిన కూరలు రెండు కొనుక్కొని రండి. ఎంతఖరీదైనా సరే కాకరకాయలుంటే తీసుకురండి.

భర్త: సరే. ఇంక ప్రోగ్రాము వ్రాయండి. అన్నం వండడము నేను, పైపనులు చేయడం మీరు. పొయి ముట్టించడము కూడ మీరేనుమా!

భార్య: కాదు కాదు, అన్నంవండువాళ్లే పొయి ముట్టించడము.

భర్త: కాదండీ; పైపనులు చేసేవాళ్లే పొయి ముట్టిస్తారు. కాబట్టి ఆపని మీరవంతు.

భార్య: ఏమండోయి, బాగున్నదే పొగ నాకండ్లలోకా? వంట వండడము మీరా? రాజీకు-దు-ర-దు, కుదుర పిలులేదు.

భర్త: సరే. నేనే ముట్టిస్తా; మీ కంగీకారమేనా?

భార్య: అ. అంగీకారమే.

భర్త: సాక్షాత్తో భోజనము, విస్తళ్లు, పీటలు వేయడం మీరవంతు. అన్నము మొదలగునవి పెట్టుట నావంతు. కాని ఒక్కమాట. మేమిద్దరము గూర్చుంటే మీరు నెయ్యి మొదలగునవి వేయవలయు నుమా? మేము లేచిలేవకముందే మీరు తినవచ్చు.

భార్య: నేను వంటకత్తె నాయేమి?

భర్త: అయితే నేను వంటవాడినా?

భార్య: మీరూకాదు, నేనూకాదు. అందుకనే ముగ్గుర మొక్కమారు తిందాం. అంతేకాని నేను వెనుక భోజనము చేయను. తర్వాత మీయిష్టం.

భర్త: అయితే నేను చెప్పినట్లుచెయ్యి స్నేహితునకు కాళ్లుకడుక్కోటానికి నీళ్లుఇవ్వడం మీరవంతు. కాళ్లుచేతులు తుడుచుకోటానికి కొల్లాగుడ్డ యివ్వడం నావంతు. తర్వాత మాడువిస్తళ్లు ముక్కొకాకార ముగవేసి అన్నము మొదలగునవి పెట్టి స్నేహితుని కూర్చోమంటాను. తర్వాత నేను కూర్చుంటాను. ఆతరువాత కూర్చోమంటే మీరు కూర్చోండి. లేదా? మాకు నెయ్యివేసి మీరు కూర్చోవచ్చు. సరిగా యున్నదా?

భార్య: సరేలేదు బేసీలేదు నేను ముందుగూర్చుంటా. తర్వాత మీ స్నేహితుడు మిమ్ము కూర్చోమంటాడు. ఇది సరియగుపద్ధతి.

భర్త: ముగ్గుర మొక్కమారు గూర్చుండిన బాగుండదే. ఆతడు భోజనమున కుపక్రమించినతర్వాత మన మిద్దరము కూర్చుంటే?

భార్య: అది మరిబాగుండదు.

భర్త: అయితే మార్గం?

భార్య: మార్గ మేమిటి? ఏమైనాసరే. ఇక రాజీ కుదురదు. నా స్వేచ్ఛను, నమాన ప్రతిపత్తిని నేను గోల్పోను.

భర్త: మీరు గోల్పోవద్దు నే నంతకంటెను గోల్పోను. అతిథిసత్కారము గృహస్థధర్మము కాదా? కాపాడవద్దా?

భార్య: నే నన్నానా, తప్పక కాపాడవలసి నదే. కాని నేను వంటమనిషిలాగ మీకు వడ్డించి చివరకు భుజింపను. రాజీమార్గము నూచిస్తా వినండి. ముగ్గురి మధ్యను వంటపదార్థములు పెట్టుకొని ముగ్గురము గూర్చుండి యెవరికి కావలసినవి వాళ్లు వేసుకుందాం. అంగీకారమేనా? సరిగా యున్నదా?

భర్త: సరే. అంగీకారమే. కాని, అప్పుడు మనము స్వేచ్ఛాతరక్కిమున తగలగూడదు సుమా! ముందు మీరిద్దరు హుక్కుండి. నేనువడ్డించి నిలుచుంటే ఆతడే నన్ను కూర్చోమంటాడు. అంతటితోటి యీ సమస్య పరిష్కార మాతుంది.

భార్య: బాగున్నది. ముందుగానే స్వేచ్ఛానిరతుల మని యాయనకు జెప్పిన మన కేవిధమగు చిక్కుండను.

భర్త: సరే. మంచియుపాయమే. నీవుచెప్పు

భార్య: నన్ను పరిచయం చేస్తే ముందుగా నేనే చెబుతా.

భర్త: ఇక యిబ్బందిలేదు. ఈమె నాభార్యయం. ఏ. యల్. టి. ఆని పరిచయముచేస్తా.

భార్య: ఛీ ఛీ. ఛీ. (చెవులు మూసికొని) ఏం మాట లని?

భర్త: ఛా-ఛా-ఏమంటావు? నే నేమన్నాను?

భార్య: (మండిపడుచు) ఏమిటి మీరన్నది? భార్య! దుర్భరము. ఛీ. భరించువాడు—ఆట్లు పరిచయముచేయుట నాస్వేచ్ఛానిరతికి భంగము. నాకు వ్యక్తిత్వము లేదన్నమాట. మీకు దాసుకాలనన్నమాట. కర్ణకశోరము. నేను మీకుదాసినా? కాదు. మహ్మాటికి కాదు. ఇప్పటినుండి సరిగ్గా తెలిసికొని మాట్లాడండి. మీరు నాకు భర్తకాదు. నేనుమీకుభార్యనుగాను.

భర్త: ఏమంటావు? మనలో మామూలుగా భార్యాభర్తలంటారుగనుక అన్నా. అంతే. యోచించి యన్నది కాదు. తుపించు, కోపమెందుకు?

భార్య: కోపమా — ఎందుకా— తనూలేదు గిమాలేదు. చాల్చాల్లు. మీ స్వేచ్ఛా సాధన—

భర్త: అయితే, మార్గం? నాకేమీ తోచలేదు. చెప్పండి. మీరు చెప్పినట్లే చెప్పి పరిచయంచేస్తా.

భార్య: ఫ్రెండుని చెప్పండి. స్నేహితులలో ఎప్పుడెప్పుడులేవు. సర్వవిషయముల సమానులు. ఇప్పటి కైనా మీకుజ్ఞతెలిసిందా?

భర్త: ఆ, తెలిసింది. ఆటలనే పరిచయంచేస్తా. మీబుద్ధి యర్హితీయం. నేచ్ఛానిరతి నిరుపమానం కావుననే ఒక్కమహాసక్త్యము మీకు స్ఫురించినది. నాకు చక్కని రాజమార్గమును చూపించితిరి. ఒక్కమాట. కలయందైనను మీ స్వేచ్ఛానిరతికి భంగము గలిగింపనని నమ్మిన సంతసింతును. మన మిద్దరము ఫ్రెండుస్ (స్నేహితులము) కాని భార్యాభర్తలముకాము. జయము, స్వేచ్ఛావాదమునకు జయము.

* * *

సరిగ ఎరిమిది గంటలకు క్యామరావు వచ్చెను. శివరా వాతని గుమ్మముకడ నెదుర్కొని గదిలోనికి దీసి కొనిపోయి కుర్చీమీద గూర్చుండజెట్టి మరియొక కుర్చీ మీద తాను గూర్చుండెను. పరస్పర కుళలప్రశ్నల అనంతరము శివరావు మరియొక గదిలోని కరిగి, మహాలక్ష్మిని నెంటనిడుకొని వచ్చెను. ఆమె క్యామరావునకు నమస్కరింప, ఆతడును లేచి ప్రతినమస్కార మొనర్చెను. ఇద్దరును చెలి యొక యాసనము నలంకరించిరి. అప్పుడు శివరావు క్యామరావుకేసే చూచి “ఈమె నా ఫ్రెండు. పేరు మహాలక్ష్మి. యం. ఏ. యల్. టి.” అని చెప్పి, మహాలక్ష్మివైపు తిగి, “ఈతడు నాభార్య స్నేహితుడు. పేరు క్యామరావు. డి. ఏ. బి. యల్. బొంబాయియందు నివాసము. ఒక్కవత్సరము నెలవు మీద ఇబకు వచ్చినాడు. పరకువాకమందు మకాము.” అని భార్యకు చెప్పి మరియొక కుర్చీదెచ్చుకుని వారిసముఖమందు గూర్చుండెను.

క్యామరావు: మహాలక్ష్మిగారా! మీ రెక్కడ చదువుకున్నారు?

మహాలక్ష్మి: మహారాజాకాలేజీ, మైసూరు.

శ్యామరావు: మీపరిచయ భాగ్యము వలన నే నీదివసును సుదినముగ భావించుచున్నాను. స్త్రీలు సర్వవిధముల నున్నతినీ గాంచినగాని మనజేశ మభివృద్ధికి రాదు.

అని నుడువును శివరావును గాంచి యిట్లనియెను: “నీ భార్య యిచ్చట లేవా?”

శివరావు: (ముసిముసినగవున) ఈమెయే నా భార్య.

ఆకుట చెవి దూరినంతనే మహాలక్ష్మి చివ్వున లేచి నిలుచుండి తోకద్రొక్కినత్రాచుకుబోలి మండి పడుచు, శరీరముకంపింప తీవ్రదృక్కులను శివరావుమీద బరపుచు ఇట్లనియెను: “నే నెవ్వనికీని భార్యనుగాను. నాకెవ్వడును భర్త లేడు.”

ఆకుచు గదినిపీనుటకు బ్రతుక్కించుచుండ, శ్యామరావు వంగుబోయి, యామెనుచూచుచు, చురుమధుర విషయస్వరమున నిట్లనియెను. “మహాలక్ష్మిగార, తమింపును. కూర్చోండి.” అని పలువిధముల బతిమాలగా, ఆమె తిరిగి కూర్చుండెను.

శివరావు: ఎందుకు ఇంతకోపము? మనస్వేచ్ఛా సాధన ఆతిని! తెలియదు, అందువలన నాతని కర్థమగు భావలో చెప్పితిని. అందు కింతకోపమా?

మహాలక్ష్మి: కోపమా? ముందు-ఆమెనకు మేమి ద్దరము ప్రేండునుని చెప్పండి. తర్వాత.

శ్యామరావు: మహాలక్ష్మిగార, తిరిగిక్షమాపణ గోరుచున్నా. తమించండి. ఆతడు మీపరిచయము నాకు పరిగాచేసెను. కాని నేను పూర్వకాలపునునిసిరి. అందు వలన నాకు గ్రాహ్యముకాలేదు. అపు డాతడు నాకు తెలియుభావలో చెప్పవలసివచ్చింది. అంతే కాని యిం దెవరిదోషము లేదు. మరియొకమారు నాపక్షమునను వానిపక్షమునను మన్నింపకోరుచున్నాను—మిమ్ము శివ రావు భార్యనుని యన్నందుకు, విన్నందుకు.

* * * *

శ్యామరావు మిక్కిలి నేర్పరి, సూక్ష్మగ్రాహి, సదయహృదయుడు, సచ్చరిత్రుడు, మితభాషి, మృదు భాషి. అందువలన నీదంపతుల మనస్తత్వములనుగ్రహించి, తిరగ్గతితరగ్గముల కవకాశమును గలుగనీయక లోకాభి రామాయణమునకు గడంగెను. తదనంతరము భోజనము గూడ నేవిధమున వాగ్యుద్ధమునులేక ముగిసెను. శ్యామ రావు భోజనానంతరము తాంబూలచర్వణ: బోసర్చుచు “ఈసంసార మెట్లు కుదుటపడనా”యని యోచించుచు, కారుమీద స్వగృహమున కరిగెను.

౨

ఈదంపతులిరువురును మేష్టర్లు. మహాలక్ష్మికి రు. 2౫ జీతము. శివరావునకు రు. ౧౨౫ రూపాయల జీతము. ఇరువురును గ్రంథాలలోకనమందు దిట్టలు-తిరగ్గ వితరగ్గములయం దత్యంతనిపుణులు. నిష్కల్యమ వర్తకులు, సత్యవాదులు, స్వేచ్ఛాక్రియులు. ఋషులు గార్హస్థ్యధర్మములను నిర్వర్తించుచు మానవమండలికి లక్ష్యమై యలరారుచుండు విధముననే ఈదంపతులు గూడ మానవమండలి కాదర్శప్రాయమును స్వేచ్ఛా జీవితమున కాలము గడుప నెంచుచుండిరి. నరనారులు సర్వస్వతంత్రులనియు, ఇం దొకరికొకరు దాసులుగా రనియు, వివాహమున బంధనము దాస్యము దాస్యశృంఖల మనియు నమ్ముచుండిరి. మానవసంఘమందు పరిపూర్ణ స్వేచ్ఛను స్థాపించుటకే తాము భూమండలముం దవతి రించితిమని మిత్రులతోగూడ జెప్పచుండిరి. స్వగృహ మందు వీరు పులులవలె నివసించుచుండినను, పీఠియం దడుగిడిన అత్యంతవివర వివరమిత్రులతోగూడిన మిత భాషిత్యముల మెలంగజొచ్చిరి.

ఇప్పటికి వీరివివాహమై దాదాపుగ మూడువత్సర ములాయెను. ప్రతిదినమును గృహమందమగిడగనే యిరువు రును తరగ్గఖడ్గములనుచేతి ధరించి వాగ్యుద్ధమునకు గడంగు చుండిరి. ఆయుధ మపుడపుడు రాత్రింబవళ్ల ను భేద మును బరిగణింపక అత్యంతతీవ్రముగ నడుచుచుండెను. అందువలన వా చుపనంపనలసివచ్చిన దినములు, పూట కూటింట భుజించిన రోజులు రెండు వత్సరముల కతిశ

యింది యుండుననుట యథార్థమే. స్వేచ్ఛాయుద్ధమందు మానింగి లేలుచుండినను ఉపాధ్యాయ వృత్తికి అణుమాత్రమైనను భంగము గలుగనీయకుండిరి. క్రమము తప్పక పాఠశాలకు బోవుచుండిరి. స్వేచ్ఛాపతస్థాపన మన కాదిదంపతులము కీర్తి ప్రతిష్ఠలు త్వరగా తమ్ము శ్రయింపనున్నవని యుద్విహ్లాదుచుండిరి.

ఒకదినమున మహాలక్ష్మి స్వీయరచిత స్వేచ్ఛా సాధనభావగీతములను బాడుచు వీణను వాయిచుచుండెను. శివరావు గడినుండి సావడిలోనికి వచ్చి యిట్లు నియెను. “మహాలక్ష్మీగారూ, మీరు వీణను వాయిచవద్దు, భావగీతములను బాడవద్దు. నాచదువుకు భంగముకలుగుచున్నది. మన స్వేచ్ఛావాదమును రేపు గోఖలేహాలు నంగు విద్యుచ్ఛ్రావాలికి విరుపింపదలవలెను.”

భార్య: శివరావుగారూ, మీరు చేయదలచినది మహాత్మ్యప్రకారము. అది మీనిర్ణయము. కాని నేనివుడు వీణావాద్యమున భావగీతములను బాడకతప్పదు. ఇది నానిర్ణయము. ౭౪ గంటలవరకు. ఏమయినా సరే.

భర్త: మహాలక్ష్మీగారూ, నా నిర్ణయము కూడ సంతయే. ౭౪ వరకు చదువుకొనకతీరదు. సంగీతము వలన నాచదువు సాగుటలేదు. మంచియరకాళమేరేపు. మన స్వేచ్ఛావాదమునకు మహోదయమే. మన నామములు భూమండలమంగు చిరస్థాయినొందు గుఱు హూర్తము రేపేనే. కర్తవ్యము?

భార్య: శివరావుగారూ, విజయ- మహ్మటికి సత్యము. మనస్వేచ్ఛావాదము సిద్ధించినది. కాని నానిర్ణయమును నేను మార్చుకొను; మార్చుకొనవీలునులేదు. మీ యభ్యంతరమువలన నా గుర్చికొంటి నా స్వేచ్ఛామంట శాసినలేదు. నాతపోభంగమునకు నేనంగీరింపను.

భర్త: మహాలక్ష్మీ, నా నిర్ణయమును నే నెట్లు మార్చుకుందును? నాస్వేచ్ఛకు సమాన ప్రతిపత్తికి భంగముకాదా?

భార్య: శివరావు, ఇంతయెంచుకు? మీచదువు మీది, నాసంగీతమునాది. ఇంచేదియు ఆపవీలులేదు.

భర్త: చదువునాగజే. రాజీమాన్యము శవా?

భార్య: రాజీకుడరచనియా? కుడరకేమి? ౬౭ వరకు నా సంగీతము. ౭౭ వరకు మీచదువు.

భర్త: సరే బాగుంది. నేను మందు చదువుకుంటా. తర్వాత నీ సంగీతము.

భార్య: కాదు కాదు. మందు నా సంగీతము. తర్వాత మీచదువు. ఈ నిర్ణయము తిరుగదు. తిరుగుట అసంభవము. స్వేచ్ఛాభంగము.

భర్త: అంకికంటె అసంభవము. స్వేచ్ఛా నాశనము.

భార్య: అయితే?

భర్త: అయితేలేను- గియితేలేదు.

భార్య: ఇక మనకర్తవ్యము?

భర్త: అదే యోచన.

భార్య: నేను సంగీతము మానుకుంటాను. మీరు చదువుట మానండి. మీకొకరు నేను, నా కొరకు మీరు. బాగున్నదా?

భర్త: బాగుండ కేమి? ఇం దొకరికొకరు లోబడుటలేదు. కాని యొకరి కొక రడ్డ మగుచున్నాము. అట్టిచో స్వేచ్ఛానిధి కలుగుటెట్లు? సాధారణముగ దంపతులయందు పురుషుడు చెప్పినటుల స్త్రీయో, స్త్రీ చెప్పినటుల పురుషుడో వింటారు. అప్పుడు సంసారములు కాంతముగ నవచును. కాని ఆకాంతము దాస్యము. దాస్యజీవితము - ఛీ!

భార్య: యథార్థము. ఆపీనుగకాంతము నాకు సరిపడదు. నాచెవి జొరనియ్యము. స్వేచ్ఛ, స్వేచ్ఛ. నేను కోరుకది స్వేచ్ఛ. నాకు కావలసినది స్వేచ్ఛాజీవితము. అదియే నాతపము; ఉపాసన; సాధన.

భర్త: మీరు చెప్పినమక్కలు అక్షరాల సత్యము. కాని ఈ ఆకాంతి?

భార్య: నావల్లనా?

భర్త : నీవల్లనని నేనన్నానా? మన ఇశ్వరతపమునం దవతరించిన జ్వాలాయంతిమగు విషమే ఈ యశాంతి దీనిని మ్రొంగగలమా, అమృతమును వ్రావగలము.

భార్య : భేష్! నిజము. (సంతసించుచు)

భర్త : అయితే, ఈ రాకాసిని సంహరించుటెట్లు? నీకేదియిది మార్గము గోసరించుచున్నదా?

భార్య : ఆ, గోచరించుచున్నది. చెపుతావినండి. మన స్నేహబంధములను తెగద్రెంచుకొని కొంతకాలము సాధనచేసికొని మనకు స్వేచ్ఛ సిద్ధించును. మనకు లభించు స్వేచ్ఛాసిద్ధిచే జగదత్తులకు ముఖ్యతమగును. అప్పుడు మననామములు జగత్తునందు చిరస్థాయియగును.

భర్త : కెబాప్. సరిగజెప్పితిని. సంతోషము. కాని నీసలహాను నేను వినను-వినగూడదు. అట్లానచ్చట నాస్వేచ్ఛకు భంగము. అయినను స్నేహబంధన విచ్ఛేదనతలంపు నీకు కలిగినప్పుడే నాకును కలిగినది. కావున మన ఇశ్వర స్వేచ్ఛాసిద్ధాంతమునకు భంగములేదు. ఈబంధనములను తెగద్రెంచుకొనుటకు నాకంగీకారమే.

భార్య : అంగీకారమే - బాగున్నది. ఈయశాంతిని తలదన్నినట్లే.

భర్త : మొదలెవరు? నేను—

భార్య : కాదు—నేను—

భర్త : కాదు కాదు. నేను—

భార్య : నేనొకపద్ధతిని చెపుతావినండి. నేను తలవంచుతా - మీరుకూడా తలవంచండి. నేను మీబంధమును, మీరు నాపుస్తెలను పరస్పరము పట్టుకొని యొక్కమారు పుటుక్కున తెంచుదాం. అంతటితోడ మనపిండ వదులుతుంది. ఏమంటారు? నాయోచన సరిగ్గా యున్నదా?

భర్త : భేష్! బాగున్నది. ఈయోచన నీతో బాటు నాకునుదోచినది.

భార్య : అలస్యమెందుకు?

భర్త : అవును. ఒక్క సెకండయినను ఆలసించుట తగదు. త-గ-నూ,

ఇశ్వరు తలలువంచుదురు. మంగళశాస్త్రమును శివరావుపట్టుకొనును. శివరావు మొదయందలి జంభ్యమును మహాలక్ష్మి పట్టుకొనును. ఇశ్వరు “-రడి-రడి” అని యని ఒక్కమారుగాలాగ రెండును పుటుక్కున తెగి నేలబడును.

చివ్వున ఇశ్వరులు తలలెత్తుదురు. “స్వేచ్ఛ, స్వేచ్ఛ” అని నుడువుదు, ఒకరు పశ్చిమముఖులును, రెండవవారు తూర్పు ముఖులుగను నగుదురు.

3

మరుసటి దినమదయముననే బయలుదేరి శివరావు ఒంధువులు స్నేహితులు మొదలగువారున్న కృష్ణాగోదావరీ తీరముల కరుగక బెంగళూరు మొదలగు ప్రదేశముల కరగి ఆయాస్థలములయం దారేమి చూసములు గడపి బెంగళూరు మొయిలనందు ఉదయము ౫-30 గంటలకు నెంట్రలు స్టేషనునందు దిగెను. కాని యచ్చటనే శూన్యశూదయమన ఇటునటు చూచుచు తిరుగుచుండెను. స్నేహితులు గూడ నాతని గుర్తింపజాలకుండిరి. కుప్పించి. పాలిపోయిన శరీరము, గుంటలుపడిన కండ్లు, మాసినగడ్డము, మలివస్త్రములు గూడిన శివరావును గాంచిన వారలు పిచ్చివాడనుకొనుటయం దాశ్చర్యమే మున్నది?

శివరావు ౮ గంటలవఱకు స్టేషనునందే యిటు నటు తిరుగుచు బస్సునెక్కి చింతాద్రిశీట యందలి స్వగృహమును జేరెను. తలుపుదీసి లోనికిరిగి సావడియం దొక కుర్చీమీద కూలబడి కీట్టూర్పు విడిచెను. ఒకరిద్దరు స్నేహితులువచ్చి పంకరించిరి. సరియగు ప్రత్యుత్తరములేకుండెను. ఆంధువలన వారెంతయు విచారింపజొచ్చిరి. భోజనమున కాహ్వానించిరి. కాని యాతడం దులకంగీకరింపకుండెను. వెలినవ్యవస్థతో అసందర్భముగ బ్రసంగింపజొచ్చెను. “స్వేచ్ఛ, స్వేచ్ఛ, స్వేచ్ఛాసిద్ధి” యని యనుకొనుచుండెను. ఇక వారెవరి చేతగలరు? ఆం దొక స్నేహితుడు కాఫీ, ఉపమా మొదలగువానిని బంపించెను. కాని శివరావు వానిని కన్నెత్తియైనను చూడకుండెను.

కొంతవడి కా కుర్చీనుండి లేచి యింటియం దిటు నటుదిరుగుచు గదిలోనికిరిగెను. అటునుండి వంటయింటి లోనికి బోయి తిరిగి మరియొకగదిలోని కరిగెను. అచట గోడకు తగిలించియున్న ఫోటో గ్రాఫుల ప్రేమనందు మహాలక్ష్మి ప్రతిబింబమును గాంచి “జయము, స్వేచ్ఛా వాదమునకు జయము” అని యనుచుండ ఆతని కన్నీటి బిందువులు నేల రాతెను. కాని యావిషయ మాతనికి తెలియదు. అటునుండి సావడిలోనికి వచ్చి పడకపుర్చి యందు కూలబడెను. కన్నులు మూయుచు తెరచు చుండెను

నాదాపుగ పండ్రెండుగంటల వేళ భోమ ఆస్పత్రియందు జవానువచ్చి “శివరావుగారు” అని పిలిచెను. లోనికిరిగి యొకయుత్తరమును ఆతనిచేతికిచ్చి చేతులు కట్టుకొని బహుమతికొరకు వేచియుండెను. ఆయుత్తరమును చదువుకొనినంతనే శివరావుమోము ఒకింత విప్పారెను. జవానున కొక రూప్యమిచ్చి తిరిగియుత్తరమును చదువుకొనెను. ఆయుత్తరమును చదివెట్లయందు గుబెట్టి గుమ్మముకడకువచ్చి తిరిగి రివ్వున మరియొక కుర్చీనిద గూర్చుండును. చేపెట్టెనుండి యాయుత్తరమును దీసికొని తిరిగిచదువుకొనెను. గానిని భద్రముగ తోటుజేయనం దిడి, అతిత్వరితముగ స్నానమునర్చి బీరు వాయందలి బట్టనుదీసికొని వానినిధరించి వీధివాకిలి కడ వరకు జని తిరిగివచ్చి సూర్చుండెను. ఒకటిరెండు నిమిషములు యోచించి యేమియును నిర్ణయమునకు రాజాల పండెను. ఒకింతవడికి అటునుండిలేచి గదిలోని కరిగి బీరువానుచెరచి యం నొక రుమాలునుదీసి జేయనందు బెట్టుకొనెను. ఆతని శరీరమందంతటను ఏదియో యలూర్వశక్తి వ్యాపించెను; సేత్రములు వారిపూరితము లారెను. అప్పు డాతని హృదయాగ్ని యొకింత యుపశమిల్లెను. కాని పాదములు తూలిపోవుచుండుటవలన కూలబడెను.

ఒక్కనిమిషము గూర్చుండి చివ్వునలేచి వీధిలోని కరిగి రిక్ సామీద వెక్కిరిచిపోయినపు బయలుదేరెను. మార్గమందు గాన్పించిన మిత్రులప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుక రిక్ సా లాగువానిని త్వరితముగ

బొమ్మని కొండరించుచు హుస్సెబబును కేకలు. అది కరిగి జనరలువార్డునకు ఇటువల దిక్కును. అది బోయెను. అచ్చటనుండి క్రిందికివచ్చి క్షేమము వార్డులలోనికి బోవుచుండ మహాలక్ష్మిని గాంచెను. ఆచేచనంజ్జలతో శివరావును ఆహ్వానింపగా రిక్ సా గుండు అగలోని కరిగెను.

అచ్చట ఇనుపముంచముమీద పువ్వుల తెల్లని ప్రక్కనుధ్య శయనంది దైవదృష్టిని మరపించుకొను చూపుల రెప్పవల్లక చూచుచున్న ఇరువదియైదు ముల శిశువును గాంచెను. మంచమును సమీపించెను. తడేకదృష్టిని బాటుని చూడజొచ్చెను. అనిర్వచనీయముగు ఆకర్షణవలన నాతనిదృష్టులు బాటుని దివ్యదృష్టియందు మిళితమాయెను. భోమాంచితృడై ఆనందాశ్రువులు జొలబడెను. రాలచుండ తలవంచి కుడిహస్తమున బాటుని బుగ్గలను స్పృశింప, ఆశిశువునోసివోటినుండి పండువెన్నెలలు బహిర్గతమాయెను. సునిర్మలముకన మందు- సుస్వచ్ఛతటాకజలములయందు- కృష్ణాస్రవం తియలలయందు- స్వీయరూపరేఖావిలాసములను దిలకించినటుల, ఆశయనమందలి శిశువునందు స్వీయరూపమును నిశ్చించుచిత్తమున సునిర్మలహృదయమున చూచుచుండ తనిదిదీర గ్రోలుచుండ, ఆనుభోమరూపనాధునిని సేత్ర యుగళమున జుర్రుచుండి మహాలక్ష్మి యాచూపున చూపు గలిసి అనిర్వచనీయముగు ఆనందము ననుభవించుచుండ, వారిద్వరి సేత్రయుగళమునుండి ఆనందాశ్రువులు బాటునిమీద వాలజొచ్చెను. అప్పు డామె అప్రయత్నముగ, యోచనారహితముగ బాటునెత్తి భర్తకరకమలములయం దిడెను. శివరావు బాటుని ముద్దాడజొచ్చెను.

మహాలక్ష్మి ప్రక్కసర్ది పొత్తిగుడ్డలను సరిగ లాగి భర్తచేతియందలి శిశువును పడుకొనబెట్టెను. అప్పుడు బాటుడు చేతులుకాళ్లు కదలించుచు శరచ్చంద్రచంద్రికల ధిక్కరించుచునగువులు బరపుచుండి శివరావు బాటుని శిరముమీద చేయిడి “స్వతంత్రరావు” అని ముమ్మాగు పిలచి తలయెత్తెను. భార్యను చూచెను. ఒకరి దృష్టియందు మరియొకరిదృష్టిని విలీనమునర్చుకొనిరి. ఇరువురును బాటునిచూచుచు నొక్కస్వరమున “స్వతంత్ర

రావు" అని పిలవచు చిరునగవుల నాబాలుని యాశీర్వాదించిరి; దీర్ఘాయువును గోరిరి.

అప్పుడు మహాలక్ష్మీ భర్తపాదములమీద వ్రాలి యిట్లనియెను. "నాధా! తుమింపుడు" అని యనుచుండ శివరా నామెను లేవదీసి కూర్చుండబెట్టి చేలించలమున నామెకన్నీరు దుడిచి "ప్రేయసీ, నీయందేమి లోపమున్నది? తుమించుటకు నీవు నిద్రోషిరి. నిష్కలమహృదయవు. నిర్దుష్టచరిత్రవు. నేనో తుమార్హుడను. తుమించుచు. నేను కుతర్కజాలమందు బంధింపబడితిని. నిన్ను బంధించితిని. అందువలన పలుబాములకు లోనైతిరి. నూతన మతస్థాపనమున కవకరించితిను నాయజ్ఞానము-తర్కభ్రమ - విచిత్రతృప్తి - అసహనము - ఈర్ష్య మొదలగువానివలన దిగ్గమగుదు, నిన్ను దిగ్గమొనర్చితిని. వేయివృత్తికదంకనములవలన బొందుబాధను అనుభవించితిని. నేటికి జ్ఞానసూర్తియగు భగవానునకు హృదయ మర్పింపగలిగితిని. ఆంధ్రుల జీవనము, జీవనాధారముల ఆత్మారాముడు స్వతంత్రరావును సర్వవిధముల సంతోషించుగాత." అని యామెహస్తద్వయమునుబట్టుకొనెను.

మహాలక్ష్మీ చేతులు జోడించుకొని గద్గదస్వరమున నిట్లనియెను. "నాధా! నాబుద్ధి నిరంతరము కీటకమువోలె గ్రంథముగయిండు దిగుగుచుండెను. లోకజ్ఞానము కలుగవలయునని నాతలదండ్రు బొనర్చిన ప్రయత్నములు నన్ను కష్టితజగత్తు, కుతర్కజాలమునుండి తప్పింపజాలకుండెను. విద్వాంసురాలనను అహంకారము మిన్నుముట్టు జొచ్చెను. అతిభయము - సిగ్గు - అత్యంత దైర్యము - నిరుపమానమగు పీరికితనము - అశక్తత - మొదలగువానియందు దగుల్కొని మోకత్యంత దుఃఖమును గలిగించితిరి. నే నధఃపతితనైతిని. త్రిలోకేశరణ్యమా, త్రిలోకవరేణ్యము అగు గృహస్థాశ్రమరూపమును, పవిత్రతను గ్రహింపలేకుంటిని. గృహస్థాశ్రమమే మానవ మండలికి స్వభావసిద్ధమగు ఆశ్రమమనిగాని, రక్షణాభివృద్ధులకు ఆధారమనిగాని యెరుంగజాలక మిమ్మునేకవిధములబాధించితిని. నేనత్యంత తీవ్రమనోవ్యధకుగురియైతిని. తుమింపుడు." అనుచు కాళ్లమీద బడబోవు మహాలక్ష్మీని గూర్చుండబెట్టి శివరావు ఇట్లనియెను. "మన మిద్వరుము సర్వవిషయముల సమానులము. ఇందెచ్చుకన్నులండినవో

ఇంతటి దుఃఖము ననుభవించి యుండము. మనమన స్వత్వములు - కుతర్కపీచికలగూడ సమానములు. నాయుపదేశములవలన అనేకమందికొంపలు కూలినవి. అంతియే కాదు. ఒకరిద్ద రాతృహత్య యొనర్చుకొనిరి. ఆవిషయములు నన్ను నిరంతరము దిగ్గమొనర్చుచున్నవి. అట్టి నేను తుమార్హుడను. కాని నీవుకాదు. తుమించు. త్రికరణాధిగ తుమించు మహాలక్ష్మీ! మనల నాదరించిన యజ్ఞానాంధతమోరశియందీ బాలచంద్రోదయమైనది. వెంటనే జ్ఞానము కలిగినది. తమగ్గు పటాపంచలైనది. నిన్ను నేను తుమించుచున్నాను. హృదయపూర్వకముగ నన్ను తుమించుము." అనుచుండ నామె సుందరచుఖారచిందము విప్పారెను. చిరునగవుల శివరావును మంచి లేవనెత్తెను.

అంత నొకనైపున ముసిముసి నగవుల చూచుచు నిలుచుండిన శ్యామరావును, సుశాంతభావమున గూర్చుండియుండిన నర్జును గాంచి శివరావు ఒకింత సిగ్గుపడెను. 'ఎపుడువచ్చితివి' అని యడగ శ్యామరావు "నీవు నన్ను చూడలేదు. నీకంటె ముందగ నేనీటకు వచ్చితిని." అని ప్రత్యుత్తరమొసగి జంగమముల జతను మహాలక్ష్మీచేతి కొనగెను. ఆమె యజంగమములకు పనువు వ్రాయుచుండ, శివరావు చేతిరుమాలును శ్యామరావుకిచ్చెను. అందు ముడివైచియుండిన మంగళనూత్రమునుగాంచి పరమానందభరితుడై శ్యామరావు తిరిగి శివరావుచేతి కొనగెను. శివరావు నానిని మహాలక్ష్మీకంఠమున గట్టెను. మహాలక్ష్మీనేత్రములు విప్పార మనముప్పొంగ శివరావుమెడయందు జంగమమును తగిలించెను.

అంత వారిద్వరును చిరునగవులు వెల్లిగక్కుచు ఆశీర్వాద దృక్కుల చూచుచున్న శ్యామరావుకు ననుస్కరించిరి. ఆతడు వీరిద్వరును దీనించెను.

భర్తచేయబట్టుకొని మహాలక్ష్మీ యిట్లనియెను. "ఈతడు పురుషోత్తముడు. నన్ను సర్వవిధముల గాపాడిన యుగారహృదయుడు. పరమపవిత్రుడగు నీసోదరుని ఋణమును నే నీజన్మయందు దీర్చుకొనజాలను. దీర్చుకొనుట అసంభవము. ఈమెను నర్జుగ భావించుకుడు. నే నటుల భావించను. ఈమె నాతల్లి. శ్యామరావు నాతండ్రి"

అంత శ్యామరావుకారు వచ్చెను. దానియందు నల్వరునుగూర్చుండి శ్యామరావుఇంటి కరిగిరి.

"ఆత్మవై పుత్రనామాసి."

రాజ్యాంగ ప్రతిష్ఠంభనం

“ రావుజీ ”

మద్రాసు, బొంబాయి, సి. పి, యు. పి, బీహార్, ఒరిస్సా రాష్ట్రాలలో ఏర్పడ్డ రాజ్యాంగప్రతిష్ఠంభనాన్ని గురించి జరిగిన... జరుగుతున్న... వాదోపవాదాలు ఇన్నన్నికావు స్వదేశ విదేశవార్తాపత్రికల వారు, అనేక రాజకీయపక్ష నాయకులు, సుప్రసిద్ధులూ, అప్రసిద్ధులూ అయిన న్యాయవాదులూ, ఆధికారులూ, అనధికారులూ, మంత్రులూ, ఉపమంత్రులూ, మాజీమంత్రులూ, — ఇలాగే మరెందరో ఈ సమస్యను వివిధదృక్పథాలనుంచి చర్చించారు; చర్చిస్తున్నారు. ఇంతగా చర్చించబడిన... చర్చింపబడుతున్న... ఈ సమస్యను సుగురించి ఇక్కడ ఇంకోసారి క్రొత్తగా చర్చజరపడం అనవసరం. పోతే, ఈ వ్యాసం ఎందుకంటే, — ఈ చర్చలన్నిటినీ సింహావలోకనం చెయ్యడానికి, వాటిసారాంశాన్ని సమగ్రంగా చెప్పడానికి.

అసలు ఈ రాజ్యాంగ ప్రతిష్ఠంభనం ఉత్పన్నమైన విధం ఇది:

నూతన రాజ్యాంగవిధానంక్రింద మొన్నటి ఫిబ్రవరిలో జరిగిన ఎన్నికలకు చాలా పూర్వంనుంచీ మూడా కాంగ్రెసువారు మంత్రిపదవుల్ని స్వీకరించవచ్చునా, కూడదా అని చర్చ జరిగింది. కాంగ్రెసుపక్షంలోని అతివాదులు... ముఖ్యంగా సోషలిస్టులు... స్వీకరించగూడదంటూ వాదించారు. పోతే, కాంగ్రెసుపక్షంలోని మితవాదులు... ముఖ్యంగా పూర్వపు దాసు-నెహ్రూల స్వరాజ్య పార్టీవారు... స్వీకరించవలసిందే నని పట్టుపట్టారు.

మంత్రిపదవుల్ని స్వీకరించరాదని వాదించా, అతివాదులు చెప్పిన కారణాలు ఇవి :

(౧) భారతదేశం వాంఛిస్తున్న స్వరాజ్యాన్ని ఇవ్వకపోవడమేకాకుండా, ఇప్పుడున్న స్వల్పస్వాతంత్ర్యాన్ని కూడా హరిస్తున్న నూతనరాజ్యాంగవిధానాన్ని బహిష్కరించవలసినదని కాంగ్రెసు ఇదివరకే తీర్మానించింది. ఇలాంటి సందర్భంలో ఆ రాజ్యాంగవిధానం క్రింద మంత్రిపదవుల్ని స్వీకరించడం దానితో సహా కారం చెయ్యడమే అవుతుంది.

(౨) మంత్రులకు నామమాత్రంగానే స్వాతంత్ర్యాన్ని ఇచ్చే ఈ రాజ్యాంగవిధానంక్రింద పదవుల్ని స్వీకరిస్తే ప్రజోపయోగకరమైన కార్యాల్ని చేటినీ సాధించలేకపోవడమే కాకుండా అలంకార పదవుల్ని అనుసరించివుంటే పరస్పర వ్యక్తిగత విద్వేషాల వల్లనూ, అంతఃకలహాలవల్లనూ ఇప్పుడున్న ప్రజావిశ్వాసాన్ని పోగొట్టుకోవలసివస్తుంది.

(౩) ప్రస్తుత పరిస్థితులలో పదవుల్ని స్వీకరిస్తే, స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ చచ్చిపోయి, స్వల్పసంస్కరణలతో సంకల్పప్రీతిపడే మితవాద వైఖరి ప్రబలుతుంది.

కాంగ్రెసు సోషలిస్టుల ఈ వాదనను కాంగ్రెసు అగ్రగణ్యుడైన జవహర్‌లాల్ నెహ్రూమూడా పూర్తిగా సమర్థించాడు.

అయితే, కాంగ్రెసునాయకులలో మితవాదులని చెప్పదగినవారంతా ఈ వాదనను అంగీకరించలేదు.

ప్రస్తుత రాజ్యాంగవిధానంలో ప్రజామంత్రులకున్న స్వాతంత్ర్యం చాలా స్వల్పమని వారుకూడా ఒప్పుకున్నారు. కాని, ఈ స్వల్పస్వాతంత్ర్యాన్నే కాంగ్రెసు సంస్థను బలపరచే నిమిత్తం ఉపయోగించడానికి, తద్వారా నూతనరాజ్యాంగవిధానాన్ని భగ్నంచెయ్యడానికి కాంగ్రెసువారు మంత్రిపదవుల్ని స్వీకరించవలసిందేనని వారు పట్టిపట్టారు. వైగా, కాంగ్రెసువారు మడికట్టుకుని, ఇతరుల్ని మంత్రిపదవుల్ని ఆక్రమించునిస్తే, వారు ప్రభుత్వంవారిచేతుల్లో కీలుబొమ్మలై జాతీయోద్యమ వ్యాప్తికి, కాంగ్రెసుసంస్థ అభివృద్ధికి ప్రతిబంధకాల్ని కల్పిస్తారనికూడా వాదించారు.

కాంగ్రెసుపక్షంలో అతివాదులకూ, మితవాదులకూ మంత్రిపదవీస్వీకారం వయంలో ఏర్పడ్డ ఈ తీవ్రమతభేదాలవల్ల కాంగ్రెసు సంస్థలో చీలిక వస్తుందేమో నని అనుమానం తోచింది. కాని, ఈ విషయమై ఒక నిర్ణయాన్ని చెయ్యడానికంటూ మార్చినెల మాడోవారంలో ఢిల్లీలో సమావేశమైన ఆలోచింపియా కాంగ్రెస్ కమిటీ... మహాత్ముని సలహా ననుసరించి... ఒక రాజీపద్ధతిని సూచించగలిగింది. ఆ రాజీపద్ధతి ఇది:

ఇతరపక్షాల సహాయంతో నిమిత్తంలేకుండా కాంగ్రెసువారు కేవలం తమ బలంతో తామే మంత్రివర్గాల్ని ఏర్పరచగల రాష్ట్రాలలో మాత్రమే పదవుల్ని స్వీకరించాలి. ఇలాంటిరాష్ట్రాలలోనైనా, పదవీ స్వీకారానికి ముందు గవర్నరుదగ్గరనుంచి ఒక హామీ కోరాలి. ఈ హామీ ఏమిటంటే,—రాజ్యాంగవిధానానికి లోబడివుండే కాంగ్రెసుమంత్రుల కార్యకలాపాలకు తన ప్రత్యేకాధికారాల్ని వినియోగించిగాని, మంత్రుల సలహాను త్రోసిపుచ్చిగాని గవర్నరు ప్రతిబంధకాలను కల్పించగూడదు. ఈ హామీ ఇవ్వబడ్డట్టు నిదర్శనం ఏమిటంటే—అసెంబ్లీ కాంగ్రెసుపక్ష నాయకుడు గవర్నరు తనకు ఇలాంటి హామీ ఇచ్చాడంటూ పబ్లిక్ గా ప్రకటన చెయ్యగలిగివుండడమే.

మంత్రిపదవీ స్వీకారవిషయంలో కాంగ్రెసు పక్షంలో కలిగిన మతభేదాలను తీర్చడానికి గాంధీమహా

త్ముడు సూచించిన ఈ రాజీపద్ధతి చాలా రాజనీతి చతురతాపూర్వకంగా వున్నదనే చెప్పాలి. గవర్నరు తాము తమప్రత్యేకాధికారాల్ని వినియోగించుననీ, కాంగ్రెసు మంత్రుల సలహాను త్రోసిపుచ్చుననీ హామీఇస్తే కాంగ్రెసువారు ప్రస్తుతరాజ్యాంగవిధానం ప్రసాదించే స్వల్ప స్వాతంత్ర్యాన్నికూడా ప్రజోపయోగానికి, కాంగ్రెసు సంస్థను బలపరచడానికి ఉపయోగించ గలుగుతారు. అప్పుడు పదవీస్వీకరణం కూడంటూ సోషలిస్టులు చెప్పే ఒక పెద్ద ఆభ్యంతరం తొలగిపోతుంది మాడా! ఇంతే కాకుండా, గవర్నరు ఇవ్వవలసినహామీ లిఖితపూర్వకంగా వుండాలని కోరకపోవడంవల్ల, అలాంటి హామీని ఇవ్వడానికి అభ్యంతరం ఏమీ వుండడానికి వీలులేదు. వైగా, కేవలం రాజ్యాంగవిధానానికి లోబడివుండే కార్యకలాపాలలోనే జోక్యంవుండవని హామీకోరుతూ వున్నందువల్ల ప్రస్తుతరాజ్యాంగవిధానంలో (పార్లమెంటుతో నిమిత్తం లేకుండా, గవర్నరుద్వారానే) మార్పు లేవడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారని వాదించడానికైనా అవకాశం దొరకదు.

కాంగ్రెసు తీర్మానంలో గవర్నరు హామీనివ్వడానికి చట్ట సంబంధమైన అభ్యంతరాలు ఏవీలేండు వల్ల, వారు ఉప్పుకుండా కాంగ్రెసుకారి హామీని ఇస్తారనీ, కాంగ్రెసుపక్షానికి మెజారిటీవున్న మద్రాసు, బొంబాయి, సి. పి., యు. పి, బీహార్, బెరిస్సా రాష్ట్రాలు అరింటిలోనూ కాంగ్రెసు మంత్రివర్గాలు విధిగా ఏర్పడతాయనీ అందరూ అనుకున్నారు. కాని, తెరచుక ఏమి తిథంగం జరిగిందోగాని, ప్రై ఆరురాష్ట్రాలలోకూడా గవర్నరు కాంగ్రెసువారు కోరిన హామీని ఇవ్వ నిరాకరించారు. ఇంతేకాకుండా, మెజారిటీ పక్షమైన కాంగ్రెసును వదిలివేసి, మైనారిటీపక్షాలవారిచేత మంత్రివర్గాల్ని ఏర్పాటుచేయించారు. ఈ మంత్రివర్గాలకు “ఇన్ బరిం మినిస్టీలు” అని నామకరణం చేశారు. వీటిని తెలుగులో “నడమంత్రం మంత్రివర్గాలు” అని అంటున్నారు.

తమకు తమ ప్రత్యేకాధికారాలను పార్లమెంటురీ చట్టం ప్రసాదించిందనీ, వాటిని ఉపయోగించే అధికార

రాన్ని తాము విధ్యుక్తంగా తుంచుకోవాలనీ, తాము కోరినప్పటికీ వాటిని వదులుకునే హక్కు తమకు లేదనీ కాంగ్రెసువారు కోరిన హామీనివ్వ నిరాకరిస్తూ గవర్నర్లు చెప్పారు. మద్రాసు, బొంబాయి, సి. పి., యు. పి., బీహార్, ఒరిస్సారాష్ట్రల గవర్నర్లు ఆంగ్లనూ ఈ విధంగా ఒకేఫీని జవాబుచెప్పడంవల్ల గవర్నర్ జనరల్ వద్దకుచో, ఇండియా సెక్రటరీవద్దకుచో వచ్చిన తాఖీదు ప్రకారం వారు నడుచుకున్నారని అనుకోవలసివస్తుంది.

గవర్నర్లు హామీనివ్వ నిరాకరించడానికి చట్టం అడ్డువచ్చినదని ఆవశోకం కేవలం పొరపాటు. ఎంచేతనంటే,—ఏ ప్రభుత్వంవారైనా తమకు ఇష్టంలేని పనిని కాదనడానికి “అబ్బే! దీని చట్టం అంగీకరించను” అని గులభంగా అనివేస్తారు. వారే తమకు ఆప సరమైరప్పుడు మాత్రం చట్టంమాటనే పూర్తిగా మరిచిపోతారు. అంచేత హామీనివ్వ నిరాకరించడానికి చట్టం గిట్టంకాకుండా ఇతరమైన అభ్యంతరాలు ఏవోవుండివుండాలి ఈ అభ్యంతరాలను గురించి చాలామంది చాలా వూహల్ని ప్రకటించారు. వాటిలో నబజైనవి ఇవి:

(౧) ఏప్రిల్ మొదటి తేదీనాడు నూతనరాజ్యాంగ విధానాన్ని నిరసించడానికిగాను హరతాల్ జరపాలని ఫ్లైక్లూర్. కాంగ్రెసు తీర్మానించింది అంచేత ఆహ్వానం కాంగ్రెసుమంత్రులకు ఏర్పడటమైతే, అనాడు ప్రభుత్వకార్యాలయాల నన్నింటినీ మూసివేయాలని కాంగ్రెసుమంత్రులు ఉత్తరవు చేస్తారు. ఈ విధంగా నూతన రాజ్యాంగం ప్రసాదించే హక్కులే ఆ రాజ్యాంగ నిరసనానికి తోడ్పడతాయి. అంచేత, కాంగ్రెసువారికి మంత్రిపదవుల్ని కట్టబెట్టి ఏప్రిల్ ౧ వ తేదీ హరతాల్ని జయప్రదం చెయ్యడం తెలివి తక్కువ పని అవుతుంది.

(౨) ఆరవజూన్ చక్రవర్తి పట్టాభిషేకం సమీపంలోనే వుంది. (అంటే ఇది ఏప్రిల్ నాటి మాట) ఈ మహోత్సవాన్ని ఇబ్బేవల వివిధకారణాలవల్ల కళా

విహీనమైవున్న బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యప్రతిష్ఠను తునరుద్ధిసింప చెయ్యడానికి వినియోగించాలని అనుకుంటున్నారు. కాని, కాంగ్రెసువారు మాత్రం ఈ మహోత్సవంపట్ల మూకీభావంవహించాలని నిశ్చయించుకున్నారు. ఇలాంటి సందర్భంలో కాంగ్రెసువారు మంత్రిపదవులలో వుంటే పట్టాభిషేక మహోత్సవం వైభవంగా జరగడానికి ప్రతిబంధకం ఏర్పడుతుంది. అంచేత, కాంగ్రెసువారికి (కనీసం ఇంకో) మంత్రిపదవుల్ని ఇవ్వగూడదు.

[కాంగ్రెసుపక్షం చేతిలోన్న మద్రాసు, కలకత్తా కార్పొరేషన్లలోనూ, మరికొన్ని మునిసిపాలిటీలలోనూ పట్టాభిషేకం వేడుకలలో పాల్గొనరాదని తీర్మానించి, ఆలోచనచుకున్నారు. దీన్నిబట్టి ఈవిషయంలో ప్రభుత్వంవారి ఆలోచన...వారి దృక్పథమైంది...చక్రమైనదనే అంగీకరించాలి]

(౩) కాంగ్రెసువారు తమ మంత్రిపదవుల్ని కాంగ్రెసు సంస్థను బలపరచడానికి వుపయోగిస్తామని స్పష్టంగా చెబుతున్నారు. గవర్నర్లు కాంగ్రెసువారు కోరుతున్న హామీని ఇస్తే, కాంగ్రెసు తప్పకుండా ఇంకా చాలాకత్తిని చేమూర్చుకుంటుంది. ఇప్పటికే కాంగ్రెసుసంస్థ కంటకప్రాచుర్యంగా వుంది. దానికి ఇంకా బలంచేసుకోతే, అది భారతదేశంలో బ్రిటిష్ ప్రాబల్యానికే చేటుతెస్తుంది. అంచేత కాంగ్రెసువారు మంత్రిపదవులకు రాకుండా చెయ్యడమే మంచిది.

(౪) పదవుల్ని స్వీకరిస్తారనీ, తమకు ఏవేవో సౌకర్యాలను చేస్తారనీ నమ్మి, ప్రజలు మొన్నటి ఎన్నికలలో కాంగ్రెసువారికి అఖండవిజయాన్ని చేకూర్చినట్టున్నారు. ఇప్పుడు ప్రభుత్వంవారు ఆహ్వానించినా మానా కాంగ్రెసువారు మంత్రిపదవుల్ని స్వీకరించకుండా, హామీ గిమీ అంటూ అభ్యంతరాలుచెప్పుతూ వున్నారుకనుక, ప్రజలకు కాంగ్రెసుపైన అసంతృప్తికలగవచ్చును. ఇదేనిజమైతే, ఏ ఆరుమాసాలతర్వాతనో తిరిగి ఎన్నికలను జరిపితే, కాంగ్రెసువారు వోడిపోవడం తథ్యం.

(2) ప్రస్తుతచట్టంలోని ౬౨ వ సెక్షన్ 3 వ సబ్ సెక్షన్ ప్రకారం ఎన్నికలు జరిగినతర్వాత ఆరు నెలలవరకూ అసెంబ్లీ సమావేశాన్ని జరపకుండా తప్పించడానికి గవర్నరుకు అవకాశంవుంది. ఈ అవకాశాన్ని వినియోగించుకొని, అసెంబ్లీ సమావేశాన్ని ఆరుమాసాల వరకు జరపకుండావుంటే, ఈలోపుగా నడమంత్రం మంత్రివర్గంవారు పదవుల్ని ఆశ్రిత్య, ఇంకా ఇతర ప్రలోభాల్ని కల్పించి, కొందరు కాంగ్రెసుసభ్యులను తమలో కలుపుకోవచ్చును. ఇలా జరిగితే, ఇప్పటి మైనారిటీ పక్షం మెజారిటీపక్షం అయితే కావచ్చును. పైగా, పదవులంటే ప్రలోభంకల కాంగ్రెస్ అసెంబ్లీ సభ్యులు తమంతట తామే తిరగబడవచ్చును కూడా. ఏకొద్దిమంది కాంగ్రెసుసభ్యులు ఇలా తిరగబడినప్పటికీ కాంగ్రెసు ప్రతిష్ఠకు భంగంరస్తుంది. అంచేత పరిస్థితులు ఎలా తిరుగుతాయో చూడానికి ఆరుమాసాలపాటు వేచివుండమే తెలివిగల పని.

[సద్రాసు నడమంత్రం మంత్రివర్గంలో ఒకడైన పాల్కేచేసిన ప్రచారాన్ని గురించి ఇటీవల బయటపడ్డ రహస్యాల్నిబట్టి చూస్తే, ప్రభుత్వం పైర చెప్పిన ఊహ నిజంగా చేసినట్లు తోస్తుంది.]

(౬) తమకున్న జీవితపరిమాణం ఆరుమాసాలలోనూ నడమంత్రం మంత్రివర్గంవారు నూతనరాజ్యాంగం ప్రసాదించే స్వల్పస్వకంత్రాన్ని పురస్కరించుకొని, ప్రజలకు చిన్నచిన్న సహాయాలనుచేస్తే, ఈ సారి ఎన్నికలలో ఈ మంత్రివర్గంవారు ప్రజామోదాన్ని పొందవచ్చును.

[మద్రాసు నడమంత్రం మంత్రివర్గంవారు కోటి రూపాయల్ని అప్పజేసి, ఆ మొత్తాన్ని రైతులకు ఋణాలక్రింద ఇస్తామనడమూ, బొంతాయి మంత్రివర్గంవారు నిర్బంధ ప్రాధమికవిద్యను ప్రవేశపెడతామనడమూ, తక్కిన రాష్ట్రాలవారుకూడా ఇలాంటి కార్యక్రమాలనే ప్రకటించడమూ చూస్తే ఈ ఊహ సత్యమయినదన్నట్లే తోస్తుంది.]

(౭) తక్కిన లాభనష్టామాట ఎలా వున్నా కాంగ్రెసువారు కోరిన హామీని ఇవ్వడం ప్రభుత్వ ప్రతి

ష్ఠకు కళంకం. కాంగ్రెసుకు మెజారిటీలేని బెంగాలు, అస్సామ్, పంజాబ్, సింధు, సరిహద్దు రాష్ట్రాలలో ఏ హామీని కోరకుండా ఇతర పక్షాలవారు మంత్రివర్గాల్ని ఏర్పరచగాలేనది, ఒక్క కాంగ్రెసుపక్షంవారే హామీని కోరడమూ, దాన్ని తాము ఇవ్వడమూ—ఎంత సిగ్గుచేటుపని! ఇలా హామీని ఇస్తే, ఆ అయిదురాష్ట్రాలలోని కాంగ్రెసు భిన్నపక్షాలకు తలవంపులనూడా కామా? అసలు పూర్వం గాంధీ - ఇర్విన్ ఒడంబడిక జరగడంవల్లనే తమప్రతిష్ఠకు కొంతకళంకం వచ్చింది. వెల్లిగ్డెక్ ప్రభువు పుణ్యాన ఆ కళంకం కొంతవరకు తీరబోయిందని అడుకుంటూవుండగా, ఇంతలో మళ్లీ హామీలనూ గీమీలనూ ఇచ్చి అప్రతిష్ఠపా లవడమా?

ఈపైన పేర్కొన్న పూహలలో ఏది ఎంతవరకు సత్యమైనదో చెప్పలేముగాని, అసలు విషయం ఏమిటంటే, గవర్నర్లు కాంగ్రెసువారు కోరిన హామీని ఇవ్వమన్నారు. ఇలా హామీని ఇవ్వమని కాంగ్రెసువారు కోరడమూ, తాము ఇవ్వడమూకూడా చట్ట విరుద్ధమన్నారు ఇండియాకార్యదర్శి జెట్లెండ్ ప్రభువు, సహాయకార్యదర్శి బట్లర్, - వీ రభయంకూడా “ఔను, నిజమే! చట్టవిరుద్ధం!” అని ప్రకటించారు.

నిజంగా చట్టమే తమకు అభ్యంతరంగా వున్నదని ప్రభుత్వంవారు నమ్ముతూ వున్నట్లుంటే, వారు గాంధీజీ చేసిన మధ్యవర్తిత్వం నియామక సూచనకు అంగీకరించవలసింది. కాంగ్రెసువారు కోరిన హామీ చట్ట సమ్మతమైనదా, కాదా అనే విషయాన్ని నిర్ణయించడానికి ఒక మధ్యవర్తి సంఘాన్ని నియమించడం గాంధీజీ సూచించాడు. ఈ మధ్యవర్తి సంఘంలో ముగ్గురు జడ్జిలు వుండవచ్చుననీ, ఈ ముగ్గురిలో ఒకరిని కాంగ్రెసు ఎన్నుకుంటుందనీ, రెండోవారిని ప్రభుత్వం ఎన్నుకుంటుందనీ, వా రభయంకూడా లేదని తమకు ఇప్పటికే మూడో జడ్జిని ఎన్నుకోవచ్చుననీ, ఈ ముగ్గురు జడ్జిల మధ్యవర్తిత్వంవారి తీర్పుకు కాంగ్రెసువారు బద్ధులై ఉంటారనీ గాంధీజీ అన్నాడు. ఇలా మధ్యవర్తి సంఘం నియమించడం కొత్తకాదంటూ, ౧౮౮౫ వ సంవత్సరపు బ్రాస్మన్ వాల్ మూడో చట్టాన్ని గురించిన తగవు

పరిష్కారానికి బ్రిటిష్, ఫ్రాన్స్ వాల్ ప్రభుత్వాల వారధియులుచేరి, ఆరెంజ్ ఫ్రీస్టేట్ ఫీప్ జడ్జిని మధ్యవర్తిగా ఎన్నుకున్న నిదర్శనాన్ని కూడా చూపించాడు. కాని, ఈ సూచనను ప్రభుత్వంవారు ఆమోదించలేదు.

కాంగ్రెసువారు కోరిన హామీ చట్టవిరుద్ధమైనదని చెబుతూ ఇండియా కార్యదర్శి చెప్పిన ఒక కారణం ఇది :

గవర్నర్ల ప్రత్యేకాధికారాలు మైనారిటీల హక్కుల్ని రక్షించడానికి ఏర్పడ్డాయట, భారతదేశంలో ఏ మైనారిటీ సంఘంవారుకూడా తమ సమస్త హక్కుల్ని, తమ యోగక్షేమాల్ని మైనారిటీ పెక్షమైన కాంగ్రెసువారికి అప్పగించడానికి వొప్పుకోరట. అంచేత గవర్నర్లు కాంగ్రెసువారు కోరిన హామీని ఇవ్వలేరట.

హామీగీమీ మాట యెలావున్నా “కాంగ్రెసు వారి అధికారానికి మేము లోబడి వుండము” అని ప్రకటించగలసిందిగా మైనారిటీ సంఘాలవారికి ఇదొక ఆహ్వానమనే చెప్పాలి. అయినా, ఇంతవరకు ఒక్క మైనారిటీసంఘంవారైనా కాంగ్రెసువారికి హామీని ఇవ్వడం తమ క్షేమానికి భంగమని ప్రకటించలేదు సరిగదా, మైచెచ్చు అమధ్యమ మద్రాసురాష్ట్రం క్రైస్తవ సమావేశంలో వారు తమ హక్కులను కాపాడే విషయంలో తమకు గవర్నరుపైన యెంతనమ్మకముందో మైనారిటీ పార్టీవారైన కాంగ్రెసువారిమీదకూడా అంతే నమ్మకమున్నదని తీర్మానించారు. అన్నట్టు, అక్కడక్కడ కొన్ని యూరపీయన్ వర్తక సంఘములవారు కాంగ్రెసువారు కోరిన హామీ ఆకాశ్చర్యమైనదనీ, దాన్ని ఇవ్వడం మైనారిటీ సంఘాల హక్కులకు ప్రమాదకరమనీ తీర్మానించారు. అయితే శ్రీయుత రాజగోపాలాచారిగారు చెప్పినట్టు భారతీయులు తమ స్వరాజ్యంకోసం యూరపీయన్ వర్తక సంఘాలవారి ఇష్టానిష్టాలపైన ఆధారపడవలసినదే, కలకాలం వారికి బానిసత్వం తప్పదన్న మాటే!

పైన ఇదివరకే రెండుమాడుసార్లు నొక్కి చెప్పినట్టు గవర్నర్లు కాంగ్రెసువారు కోరిన హామీని ఇవ్వ

దాన్ని చట్టం అంగీకరించదని ఆనడనూ ... అనుకోవడమూ... కేవలం పొరపాటు. రాజ్యాంగ రాష్ట్రంలో అప్రతిమానుడని ప్రఖ్యాతిగడించుకున్న ప్రాఫెసర్ కీత్ అంతటివారు కాంగ్రెసువారుకోరిన హామీని ఇవ్వడానికి చట్టం అడ్డురాడనీ ... రాగూడనీ ... నిన్నర్షగా చెప్పాడు. అంతటివాడు “కా”నని అంటూ ఉండగా ప్రభుత్వంవారు “కా”దని సాకు పెడుతూ ఉంటే ఈ సాకును యెవరు నమ్ముతారు?

ఈ సందర్భంలో ప్రాఫెసర్ కీత్ వ్రాసిన మాటలు ఇవి :

“బ్రిటిష్ మంత్రులవలెనే భారత మంత్రులూకూ నిర్వర్తించవలసిన బాధ్యతలు కొన్ని వున్నాయి. అయితే, బ్రిటిష్ మంత్రుల బాధ్యతలు సాంప్రదాయంవల్ల ఏర్పడ్డాయి; భారత మంత్రుల బాధ్యతలను ఇండియా చట్టము విధిస్తున్నది. చట్టంప్రకారం భారత మంత్రులు శాంతి భద్రతలకు కాపాడాలి మైనారిటీసంఘాలవారిని హింస పెట్టరాదు. సివిల్ సర్వీసుకు అన్యాయం చెయ్యగూడదు; న్యాయపరిపాలనను కళంకితము చేయరాదు; జాతి, మత, కుల విచక్షణలనుచేసి, బ్రిటిష్ పాదాలలో ఎవ్వరికిని చిన్నచూపు చూడరాదు; ఇరుగు పొరుగు సంస్థానముల క్షేమానికి భంగం కలగ జేయరాదు. లార్డ్ జెల్లెండ్ అందరి గవర్నర్లకు ఒకేమాదిరి తాఖీదును పంపివుండకపోతే, వారిలో కనీసం ఒకరిద్దరైనా కాంగ్రెసు నాయకులను పిలిచి, మీరు వైనచెప్పిన చట్ట విహితమైన బాధ్యతలను అతిక్రమించమని అంగీకరిస్తే, మేము మీ పరిపాలనతో జోక్యము కలుగజేసుకోమని హామీ ఇవ్వడానికి వీలుండేదనే నా అభిప్రాయం. అజాగ్రత్తగా వున్నట్లయితే టోకరా కొట్టిద్దామని గాంధీజీ ఈ ఉచ్చు పన్నాడని లార్డ్ జెల్లెండు వాదాన్ని సమర్థిస్తున్న కొందరు చెబుతున్నారు. ఇదే నిజమైతే, గాంధీజీ ఇండియా పెక్కుబరిని చక్కగా బోల్తాకొట్టించాడనే చెప్పాలి. ౧౯౧౯ నాటి చట్టంలో వున్నట్టుగానే ఈ క్రొత్తచట్టం క్రిందకూడా గవర్నరు తన మంత్రులకు ఏ విధమైన బాధ్యతను ఇవ్వకుండా, వారిని

కేవలం తన సలహాదాబ్దుగా మాత్రమే ఉపయోగించు కుంటూ నిజమైన బాధ్యతను తన చేతిలోనే ఉంచు కోవాలని ఏర్పాటుకైనది అంటేమాత్రం, సర్ లేజ్ బహూమర్ సప్రా ప్రభుత్వ వైఖరిని సమర్థిస్తూ చేసిన ప్రకటనకు కొంత అర్థం కనబడుతుంది. కాని, కొత్త చట్టం ఉద్దేశం ఇదే అయితేమాత్రం దీర్ఘమైనది పార్లమెంటులో చాలా అపార్థానికి యోజమిచ్చే ప్రకటనలు జరిగాయని చెప్పవలసి వస్తుంది.”

ఇంత ఖండితంగా.....ఇంతనిష్కర్షగా.... ప్రాఫెసర్ కీత్ అంతటివాడు కాంగ్రెసు వైఖరిని సమర్థించిన తర్వాత, ఇంకా చట్టంగిట్టం అని ప్రభుత్వం చెబుతున్న సాకుల్ని ఎలానమ్మడం?

పైగా, ప్రభుత్వంవారికి చట్టం అంటే అంత గౌరవంవుంటే, దానికి విరుద్ధంగా నడచుత్రం మంత్రి వర్గాల్ని ఏర్పాటుచెయ్యడం దేనికి? అసెంబ్లీ సమావేశాలను జరపకుండా, నడచుత్రం మంత్రివర్గాల జీవితాన్ని పాడిగించడం దేనికి? చట్టంలోని ౯౩ వ సెక్షన్ ప్రకారం అసెంబ్లీలో మెజారిటీ సభ్యుల విశ్వాసాన్ని కలిగివున్న వారినే మంత్రులుగా నియమించడానికి గవర్నరు శాయ శక్తులా ప్రయత్నించాలి. ఇప్పుడు ఈ నడచుత్రం మంత్రివర్గాలవారిని సమర్థించేవారు నూటికి పదిమంది కూడా లేరుదా! మరి వారిని మంత్రులుగా యెలా నియమించారు? పైగా, మెజారిటీ పక్షమైన కాంగ్రెసు వారికి మంత్రి పదవుల్ని ఇవ్వడానికి గవర్నరు చేసిన పెద్దప్రయత్నం ఏమింది? ఒకసారి ఆహ్వానించడమూ, హామీ అనేసరికి “వీలులేదు. పా”మృనడమూ! ఇంతే గా! ఇది మరి చట్టవిరుద్ధం కాదా! ఇంతేకాకుండా ఎన్నికలైన తర్వాత సాధ్యమైనంత త్వరలోనే అసెంబ్లీ సమావేశాల్ని జరిపి, అసెంబ్లీ అధ్యక్షుణ్ణి, ఉపాధ్యక్షుణ్ణి ఎన్నుకొడానికి ఏర్పాటుచెయ్యవలసిన బాధ్యత గవర్నరుమీద వుంది ఇలాంటి సందర్భంలో అసెంబ్లీ సమావేశాల్ని ఆరుమాసాలపాటు వాయిదా చెయ్యడం చట్టాన్ని గౌరవించడమే అవుతుందా?

పైగా జాయింట్ పార్లమెంటరీ కమిటీ యెడట సాక్ష్యాన్ని ఇస్తూ, కాంతిభద్రతలను కాపాడానికి ఒక

నామినేటెడ్ మంత్రిని వుంచగూడదా అని లార్డ్ సాలిస్బరీ ప్రశ్నించినప్పుడు, అప్పటి ఇండియా కార్యదర్శి సర్ శామ్యూల్ హోర్ రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వాలలో భారత మంత్రులకు నిజమైన బాధ్యతను ఇవ్వడం తమ ఆశయ మనీ, అంచేత నామినేటెడ్ మంత్రిని చెయ్యడంకూడదనీ చెప్పాడు. ఈ జనాబును బట్టి చూస్తే, ఒక్కమంత్రినే కాకుండా అందరూ మంత్రులను నామినేట్ చెయ్యడం తప్పకాదా?

ఇలా ఏవిధంగా చూచినా ప్రభుత్వంవారి చర్య చట్టవిరుద్ధంగా వున్నదనడంలో సందేహంలేదు. అయితే, ఇక్కడ చట్టవిరుద్ధంగా వెళ్లడం వారికి అవసరం. అంచేత చట్టం అనేది ఒకటి వున్నదనే విషయంకూడా మరిచిపోతున్నారు. కాని కాంగ్రెసుకు హామీ ఇవ్వవలసివచ్చేటప్పటికి మాత్రం “అమ్మా! చట్టాన్ని అతిక్రమించడమే!” అని ధర్మపన్నాగాలు చెబుతున్నారు!

గాంధీజీ కాంగ్రెసువారు కోరిన హామీ వుద్దే కాన్ని వివరిస్తూ, చట్టాన్ని ఈ హామీద్వారా మార్చాలనే తలంపు లేదనీ, గవర్నరు కాంగ్రెసు మంత్రుల అనుదినచర్యలలో కూడా అనవసరంగా జోక్యం కలుగజేసుకొని, సకమమైన బాధ్యతాయుత పరిపాలనం కొనసాగకుండా అభ్యంతరాలు కల్పించకుండా వుండడానికి గాను ఈ హామీ కోరడమైనదనీ, కాంగ్రెసు మంత్రుల కార్యక్రమం తనకు సచ్చకపోతే, వారిని ఉద్యోగంనుంచి తొలగించగల అధికారం గవర్నర్లకు వున్నదిగదా అనీ, ఏదైనా ఒక సమస్యనుగురించి మతభేదాలు వచ్చి కాంగ్రెసుమంత్రులను పదవులనుంచి తొలగించినప్పుడు, ఆసమస్యనే ప్రతిపదికగా చేసుకొని ఎన్నికలను జరిపి, ప్రజాభిప్రాయాన్ని తెలుసుకోవచ్చునుగదా అనీ చెప్పాడు.

ఇందుకు ప్రభుత్వంవారు చెప్పిన.....చెబుతున్న.....జవాబు ఆకును అందకుండా, పోకను పొందకుండా వుంది. కాంగ్రెసు మంత్రుల అనుదిన పరిపాలనాకార్య కలాపాలలో గవర్నర్లు జోక్యం కలుగజేసుకోరదా! అలా జోక్యం కలుగజేసుకోవడం చట్టం

పుద్దేశంకూడా కాదట. ఒకవేళ గవర్నరు అనవసరంగా జోక్యం కలుగజేసుకుంటున్నాడని కాంగ్రెసు మంత్రులు తమంతట తామే రాజీనామా ఇవ్వవచ్చునట! స్థూలదృష్టితో చూస్తే గవర్నరు మంత్రులతో భిన్నాభిప్రాయమై వారిని బర్తరఫ్ చేయడంలోనూ, గవర్నరు జోక్యం కలుగజేసుకున్నందుకు కినిసి కాంగ్రెసు మంత్రులు తమంతటతాము రాజీనామా ఇవ్వడంలోనూ హస్తీమతకాంతరభేదం వుంది. గవర్నరు స్వయంగా కాంగ్రెసు మంత్రులను బర్తరఫ్ చేస్తే అందుకు సంపూర్ణ బాధ్యతను ఆతడే వహించాలి. అలా కాకుండా కాంగ్రెసు మంత్రులు తమంతటతాము రాజీనామా ఇస్తే ఫలానాకారణాలవల్ల మేము రాజీనామా పెట్టవలసి వచ్చినదని సంజాయిషీ చెప్పకుంటూ, అందుకుగల బాధ్యతలను కాంగ్రెసు మంత్రులే వహించాలి. ఈరెండో సందర్భంలో గవర్నర్ “నేను వద్దు మొద్రో అంటున్నా, కాంగ్రెసు మంత్రులు రాజీనామా పెట్టిపోయా”రని వారిమీద నెపం వెయ్యడానికి వీలంటుంది. ఇందులోవున్న రాజకీయ రహస్యం ఇదే! పైగా, గవర్నరు జోక్యం కలుగజేసుకున్నప్పుడల్లా కాంగ్రెసు మంత్రులు రాజీనామా పెట్టి, తిరిగి తిరిగి ఎన్నికలను పెట్టిస్తావుంటే, త్వరలోనే వారు ప్రజాభిమానాన్ని కోల్పోతారు కూడా!

మద్రాసు, బొంబాయి, సి. సి., యు. పి., బీహార్, ఒరిస్సా రాష్ట్రాల్లో ఏర్పడ్డ రాజ్యాంగ ప్రతిష్ఠంభనం ప్రస్తుతం ఈ స్థితిలో వుంది. హామందు ఏమి జరుగుతున్నదో జోస్యం చెప్పడం కష్టం. ఎన్నికలై ఆరుమాసాలు త్వరలో కావస్తుంది. జులై ఆఖరు వారంలోగాని, ఆగష్టు మొదటివారంలోగాని అసెంబ్లీ సమావేశాలను జరపాలి. అప్పుడు నడమంత్రం ముగిసి వర్గాలపై తప్పకుండా విశ్వాసరాహిత్య తీర్మానాలు పాస్యవవుతాయి; దానితో వారు రాజీనామా ఇవ్వవలసి వస్తుంది. ఆ తర్వాత ఇప్పటి అసెంబ్లీలను రద్దుచేసి, తిరిగి ఎన్నికలను జరపుతారా? లేక చట్ట సమ్మతమైన ప్రభుత్వం మంత్రులద్వారా సాగించడం దుర్గటమైన దనిచెప్పి, రాజ్యాంగ విధానాన్ని సస్పెండు చేసి, డిప్యూటీ గవర్నర్లతో పరిపాలనను సాగిస్తారా? తిరిగి ఎన్నికలను జరిపితే మాత్రం కాంగ్రెసు పక్షానికి ఇప్పుటికంటే పెద్ద మెజారిటీలు రావడం నిజం.

భవిష్యత్తు అంతా అయోమయంగా వుంది. ముందు ఏమి జరుగుతుందో చివరకు ప్రభుత్వంవారికై నా స్పష్టంగా తెలియజేమో!

ప్రతిజ్ఞ

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు

పొలాల నన్నీ
హలాల దున్నీ
ఇలాతలంలో హేమం పిండగ,
జగాని కంతా సౌఖ్యం నిండగ-
విరామ మెరుగక పరిశ్రమించే,
బలం ధరిత్రికి బలి కావించే
కర్షకవీరుల కాయంనిండా
కాలువకట్టే ఘర్మజలానికి,
ఘర్మజలానికి,
ధర్మజలానికి,
ఘర్మజలానికి ఖరీదు లేదోయ్.

నరాల బిగువూ,
కరాల సత్తువ
వరాలవర్షం కురిపించాలని,
ప్రపంచభాగ్యం వర్ధిల్లాలని
గనిలో, వనిలో, కాథానాలో
పరిక్లమిస్తూ,
పరిష్కరిస్తూ
ధనికస్వామికి దాస్యంచేసే,
యంత్రభూతముల కోరలుతోమే
కార్మికధీరుల కన్నులనిండా
కణకణ మండే,
గలగల తొణకే
విలాపాగ్నులకు, విషాదాశ్రులకు
ఖరీదుకట్టే షరాబు లేడోయ్.

నిరపరాధులై దురదృష్టంచే
చెరసాలలో చిక్కేవాళ్ళూ,
లోహరాక్షసుల పదఘట్టనచే
కొనప్రాణంతో కనలేవాళ్ళూ,
కష్టం చాలక కడుపుమంటచే
తెగించి నమ్మెలు కట్టేవాళ్ళూ,
శ్రమ నిష్ఫలమై
జని నిష్ఠురమై
నూతిని గోతిని వెదకేవాళ్ళూ-
అనేకు లింకా అభాగ్యులంతా,
అనాథులంతా, అశాంతులంతా
దీర్ఘశ్రుతిలో తీవ్రస్వనితో
విప్లవశంఖం వినిపిస్తారోయ్.

కావున లోకపుటన్యాయాలూ,
కాల్చే ఆకలి, కూల్చే వేదన,
దారిద్ర్యాలూ, దౌర్జన్యాలూ
పరిష్కరించే, బహిష్కరించే
బాటలు తీస్తూ,
పాటలు వ్రాస్తూ
నాలో కదలే నవ్యకవిత్వం
కార్మికలోకపుకల్యాణానికి,
శ్రామికలోకపుసాభాగ్యానికి
సమర్పణంగా,
సమర్పణంగా-
త్రిలోకాలలో,

త్రికాలాలలో
శ్రమైకజీవన సౌందర్యానికి
సమాన మైనది లేనేలేదని
కష్టజీవులకు,
కర్మవీరులకు
నిత్యమంగళం నిర్దేశిస్తూ,
స్వస్తివాక్యములు సంధానిస్తూ,
స్వర్ణవాద్యములు సంరావిస్తూ
వ్యధాస్తజీవిత యధార్థదృశ్యం
పునాదిగా నిక జనించబోయే
భావివేదముల
జీవనాదములు
జగత్తు కంతా చవు లిస్తానోయ్.

కమ్మరి కొలిమి,
కుమ్మరి చక్రం-
జాలరి పగ్గం,
సాలెల మగ్గం-
శరీరకష్టం స్ఫురింపజేసే
గొడ్డలి, రంపం, కొడవలి, నాగలి
సహస్రవృత్తుల సమస్తచిహ్నాలు
నా వినుతించే,
నా విరుతించే,
నా వినిపించే నవీనగీతికి,
నా విరచించే నవీనరీతికి
భావం! భాగ్యం! ప్రాణం! ప్రణవం!

ఆరవ జార్జి సార్వభౌముడు

కార్యశూరుడు, ప్రజారంజకుడు నగు రాజు

౧౮౯౫-వ సంవత్సరము డిసెంబరునెల ౧౪-వ తేదీనాడు ఒకవృద్ధురాలు ఏకాంతమున గూర్చొని ౩౪ ఏండ్లనాటి యొక విషాదగాధను తలచుకొని విచారపడుచుండెను. ఆమె రాణి, చక్రవర్తిని, కాని యాకాలమంతయును ఆమె విచారపరంపరలతోనే కాలము గడపినది. మాయమైన యామహానీయవృత్తియే ఆమెను, ఆమెసంతానమున, ఆ సంతానముసంతానమును కాపాడుచువచ్చినది. నాలుగవతరము ప్రారంభింపబోవుచున్న ఆమెకు తన మృతభర్తయే ధ్యేయమై, ఆధ్యాసయే వైతన్యమై జీవనాధార మగుచుండెను. అదే చింతతోనే యామె ప్రాద్దుపుచ్చుచుండెను. ఆ దేవతయే జీవించియుండినచో తననుండి యేనేవల నపేక్షించియుండునో యూహించుకొనియుూహించుకొని నాని నాతని యాత్మకు సమర్పించుకొనుచుండెను. ప్రతి ఆర్థికమునాడును ఆమె మహారాధనలు చేయుచుండెను.

అల్పర్హు రాకొనురుడు: నెలలబిడ్డడు

ఆనాడు ౩౪-వ ఆర్థికము, ౧౮౯౬ డిసెంబరు ౧౪-వ తేదీ ఉదయమునగూడ తన పతిదేవత తన కింకను దక్కు ననియే పాప మాయమాయకురాలు ఆశించియుండెను. కాని ప్రాద్దెక్కును ఎక్కును ఆతనిజబ్బు విజృంభించిపోయెను, సాయంత్రమునకు ఆ దేవతజీవిత ఖోళితి యారిపోయెను.

ఆ యే డదేతిథినాడు అదేధ్యాసతోనే యుండగా నామె కొకమూలనుండి పొత్తిబిడ్డని యేడుపుచెప్పుబడెను. ప్రజలందరును ఆ వర్తమానమును విని ఆవృత్తిగ జయఘోషలతో సంతృప్తిపడుచుండ నక్కడ విక్టోరియాచిత్తము కలగిపోయెను, ఆమెమృతభర్తస్తారక దిన మది. ఆనాడు మరియొక ప్రవృత్తికి చోటుండ

శ్రేణవములో

వచ్చునా? అందులోను సంతోషప్రవృత్తికి! విషాదమున సంతోషమా? - నిజముగ విక్టోరియాకు సామూద్రికమే గనుక, జోస్యమే గనుక తెలిసియుండినచో నా ముని మనుమనియుం దామె తన మనోనాథుని లక్షణముల నుపలక్షించియుండెడిది. అచ్చము అనే గుణములు, అదే మనఃప్రవృత్తి! ఆ పౌలిక యావంశమున మరియొకని కబ్బలేదు. ఆ నైనము నాడు విక్టోరియాకు బోధపడలేదు.

కాని ఈ చిన్న యాల్పర్హు పెరిగిన పరిస్థితులే చేరు. బాల్య మంతయు గతని కమితసంతోషముగానే

గడచిపోయెను. ఇంటిలో కావలసినన్ని సదుపాయములు; ఆవ్యాజమైన తల్లి ప్రేమ వాత్సల్యములు; తండ్రియను రాగము పుష్కలముగా నుండెను. మత్తాత అల్పార్థ తండ్రి? ఒక అభాగ్యసంసారి. తల్లి? బిడ్డపాపలనుండి దూరమై ప్రవాసమునకు ప్రయాణమైనది. అమ్మింటి కంటెను ముఖ్యమైనది: ఇతడు ఇంగ్లీషు పద్ధతులలో, ఇంగ్లీషు సంప్రదాయములలో పెరిగినాడు. ఇంగ్లీషు హృదయములను చూరగొన్నాడు.

ఆయిదేండ్లప్రాయమున

చిన్నప్పుడితడు కాండింగ్ హాములో పల్లెటూరి పిల్లలతోబాటు కాలిబంతిమాట ఆడుచుండువాడు ప్రజలతో కలసిమెలసి సర్వసాధారణముగా ప్రవర్తించుట కది మొదలు. ఆతరువాత నితడు ఆస్పర్శ, డార్టు మాతులకు నాకాశిక్షణకు చెడుబుటతో నా సంగతి నిరపడినది. రాజకుమారుడని యితనికి ప్రత్యేక సౌకర్యము లేవియు నుండరాదనియు, తక్కిన యందరితోబాటుగ నిత డొక్కడుగ బాడబడవలయుననియు, వారి కుండు క్రమశిక్షణయే యితనికి నుండవలయుననియు రాజు గారు సుగ్రీవాజ్ఞ చేసిరి. మానవత్వము మొదటిది; తరువాతనే రాజకుమారత్వ మని యితనికిని తెలియను.

నావికవిద్య నితడు సమగ్రముగా నభ్యసించెను. డార్టుమాతు వదలినప్పుడప్పుడేక యితడు స్వతంత్రించి యోడలను నడుపగలిగియుండెను. ఈ విద్యలో నితడు సమకాలీనులనందరిని మించిపోయెను. యంత్రతంత్రముల నితడు బాగుగ గ్రహించెను. నిరంతర మక్షేపనిగ నితడు చదువు సంధ్యలందును, వ్యాచూతుక్రీడలయందును మునిగి లేలుచుండెను. ఇంతలో యూరపుటాకాశమున గొప్పతుపాను చెలరేకు; అంధకారము ఆముఖమైనది. ఇంకను తడిఫీరు పూర్తికాలేదు. అయినను నితడు

వదియేండ్ల వృద్ధుడు

ఆయనకాశమున హెచ్. యం. యస్. కంబల్లాండులోజేరి పడమటి యిండియాదీవులు, కనడాదమిదుగా అట్లాంటిక్ సముద్రమును దాటెను ౧౯౧౨ ఆగష్టులో హెచ్. యం. యస్. కాలింగ్ వుడ్డులో నుద్యోగిగానే ప్రవేశించెను. తరువాత నొక నాకాయుద్ధమునందే పాల్గొని యితడు వీరసంతతి విక్రమకీర్తిని గడించెను.

౧౯౧౭ చివరలో నితడు నావికప్రవృత్తినుండి వైమానికప్రవృత్తికి లంఘించి త్వరలోనే యాకాశము

నందుకొనెను. రాజువైమానికబలమునం దితడు చాలకాలము పనిచేసెను. వైమానికవిద్యలను బాగుగ నభ్యసించి యోగ్యతాపత్రములనుకూడ సంపాదించెను.

సాంఘిక, ఆర్థికసమస్యలను పరిష్కరింపవలయునని యితని కెంతో ఆశ. కేంబ్రిడ్జికి బోయి ట్రినిటీ కాలేజిలో జేరి యితడు అర్థశాస్త్రము, చరిత్ర, ప్రభుత్వ శాస్త్రము మొదలైనవి నేర్చుకొని వచ్చెను. ఖాళిక శాస్త్రముందలి ిద్ధాంతభాగమున, యంత్రశాస్త్రముందలి. తంత్రమర్మమును గూడ ఇత డభ్యసించెను. ౧౯౨౦ లో ఇతడు 'న్యూక్ ఆఫ్ యార్కు' పదవికి నియమింపబడెను. ఆపెంటనే క్రొత్తగా నేర్పడిన పారి

విద్యార్థి

క్రామిక శ్రేయోభిలాషి సంఘమునకు అగ్యక్షుడుగా నుండుట కిత డనుమతించెను. పారిక్రామిక శ్రేయస్సును గోరువారిలో నితడు ప్రథమగణ్యుడు.

పనివాండ్ర యుద్ధోగముల విషయమున గాని, వారి యితర సౌకర్యముల విషయమునగాని యేసలవో వచ్చినను ఇతడు ప్రత్యేక శ్రద్ధ గైకొని వానిని పరిశీలించువాడు. ఉపకారవేతన ప్రణాళికలు, ప్రమాదరక్షణలు, వైద్యసహాయములు మొదలైన వన్నో వారికి

కలుగజేయవలయు నని యితనికి మహాసంకల్పము. ఇతని నాయకత్వమున నాయుద్యమము మూలమూలము ప్రాకుకొనిపోయెను. అనేక కర్మాగారములయందు, అనేక పరిశ్రమశాలలందు యజమానులు పనివాండ్ర సౌఖ్యమునకు సదుపాయములు గల్పింప సంబరపడిరి. యజమానులకునూ, భృత్యులకును నడుమ సామరస్యము ప్రబలిపోయెను. ఒకరికప్తసుఖము లొకరు గ్రహించిరి. పరస్పరసహకారమునకు పద్ధతి యేర్పడెను.

వైమానికవేషమున

ఇటువంటి యుద్యమము అనేకములు ఇతని నాయకత్వమున బయలుదేరెను. నామకార్థపు నాయకుడుగా నుండక ఇతడు ప్రతి విషయమునందును ప్రత్యేక భాగ రూకత వహించి తానై పూనుకొని పనిచేయుచుండుట వలన ప్రతియొకటియు ప్రజల యాదరాభిమానములకు పాత్రమయ్యెను.

వైరైసుయంత్రము వచ్చిన క్రొత్తలో తానును నందులో కొంత పరిజ్ఞానము సంపాదించవలయు నని యొక కర్మాగారమున గూర్చొని యితడు ఆ యంత్ర భాగములను విడదీయుచు మరల నమర్చుచు క్రొత్త యంత్రములను పరిశీలించుచు నానావిధములైన ప్రయోగములను చేసి చూచెను. తూర్పు ఆఫ్రికాలో వేటాడ బోయినప్పుడు, ఒక ముండ్లకంచెలోపల రాత్రిళ్లు గూర్చొని కంచెకువెలుపట నొక ఎఱుగు గట్టిపెట్టి పొందియుండి 'పెద్దపిల్లు' లెప్పుడు వచ్చునోయని కండ్లకు కలికము పెట్టుకొని నిరీక్షించుచు అవి వచ్చి నప్పుడు చాటునుండి చంపు సులభోపాయము నెవరో మనవిచేయుగా నితడు కన్నుమని యతనిని కసురుకొనెను. పట్టపగలు అనావృతమైన ప్రదేశము నందు నిలిచి ఎరలుపెట్టిమోసపుచ్చుపద్ధతికి బోక నిటారున ఎదురుగ నిలుచుకొనియే యితడు రెండు మృగరాజులను బరిమార్చగలిగెను. విక్రమసింహుడు కాదా మరి ?

పారిశ్రామిక శ్రేయోభిలాషి సంఘమునకు నాయకుడుగా నుండికూడ నితడు కేవలము నివేదికలతోను ఉపన్యాసములతోను సంతృప్తి చెందుచుండ లేదు. దేశ మంతటను తిరిగి ప్రతి కర్మాగారమున ప్రతి పరిశ్రమకాలను ఇతడు పరిశీలించెను. ఆ పరిశీలన కేవలము సంప్రదాయబద్ధ మైనది కాదు. తరచితరచి దానినిగురించి దీనినిగురించి అక్కడివారిని అడుగుచు, తన విషయజ్ఞతకు వారి నాశ్చర్యముగ్ధులను జేయుచుండెను.

ఒకప్పు డిత డొకవజ్రపు(బంక)కార్ఖానాను తనిఖీ చేయబోయెను. అక్కడియుద్యోగు లితడు లోపలికిబోవుటకు సదుక్తింపనట్లు కనుపించిరి. వట్టి బాహ్యపరిశీలనతోనే సంతృప్తిపడిపోవుటకు యార్యుప్రభువు ఇష్టపడలేదు. పట్టుదలతో లోపలికి పోబోయెను. అప్పటికిని ఆయుద్యోగులేదో మంతనములాడుకొని "దేవరా, మీరు లోనికిబోవుటకు మేనుభ్యంతరపెట్టగలవారమా? కాని- వజ్రము కాగుచున్నప్పుడు దుర్భరముగా కంపుగొట్టును.

అది మీకు కష్టముగలిగించుచేమో అనియే మాటయము. మీ ముక్కులు ఆ పాడుకంపుకు తాగుకొనగలవా?" అని యితనిని వంచించబోయిరి. ఇతడా వంచించబడువాడు! నా రెండ్రాగారిప్రజలు అటువంటి కంపులోనే మునుగుచు లేలుచు పని చేయుచుండగా నేను లోపలికి బోవుటకే తాగుకొనలేనా? ధుర్రావాలే" దని వారిచోళ్లను బంధించివైచి లోపలికి బోయెను.

పోలో ఆటగాడు

ఈ రీతిగ నితడు ప్రజలకు ప్రీతిపాత్రుడై ప్రజాహృదయముల నవలీలగ చూరగొనెను. ప్రజారంజనమే యితని పరమార్థము.

ఇతడు ౧౯౨౩-వ సంవత్సరము ఎప్రిల్ నెల ౨౬ వ తేదీనాడు ఎలెజుతెకునతిని వివాహమాడెను. వివాహము పెట్టుమినిష్టరు అబ్బేలో బహువైభవముగా జరిగెను. ఎలెజు తెకునతి ఆల్బర్టురాకుమారునికి బాల్యిన్నేహితురాలు.

చిన్ననాటి యాన్నేహమే కాలాంతరమున నిర్మల ప్రేమగా పరిణమించి పరిణయమందు లీనమయినది.

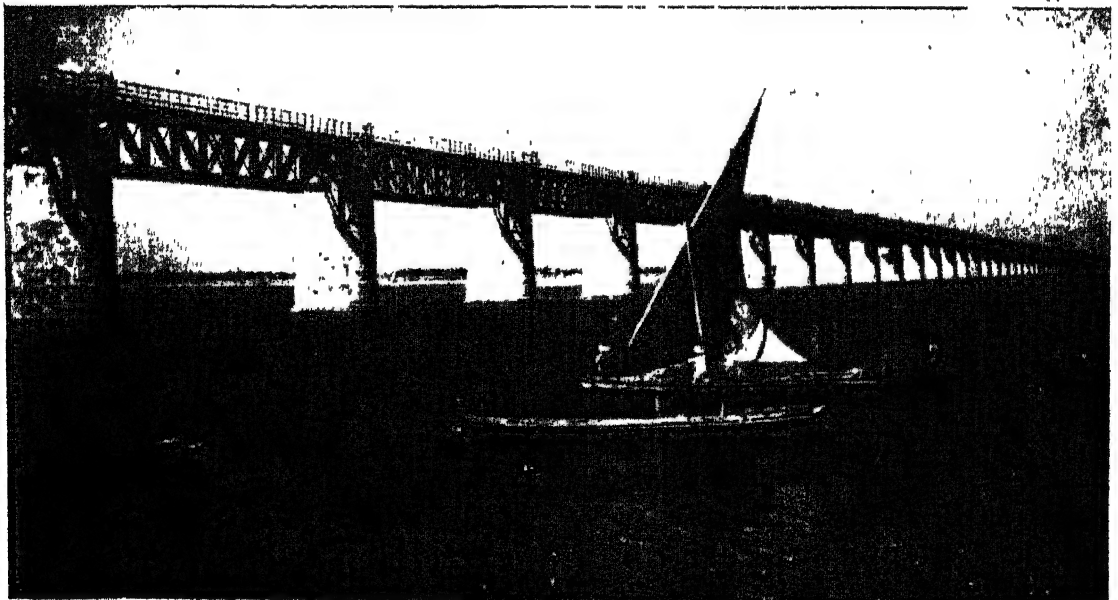
ప్రజాహితకార్యములు యార్కు ప్రభువుకు హెచ్చాయెను. మాటలాడవలసిన సందర్భములు పెరిగి పోయెను. గొంతులోని కండరములలో నేదో లోప ముండికాబోలు మాటలలో తడబాటు గలుగుచుండెను. ఇతి యితనికి బాల్యము నుండియు నున్న దేకాని యిప్పుడు దాని యభ్యంతరము స్పష్టముగ తెలియవచ్చెను. అప్పుడేదో సరిపెట్టుకొనుచువచ్చెను. ఉపన్యాసము లిచ్చు ధోరణి యితని కి రీతిగా నలవడకపోయెను. ఏమిచేయ గలడు? కాని మానవప్రయత్నమునకు లొంగని దని యొకటికలదా? ప్రతినిత్యము ప్రాణాయామమువంటి శ్వాసవ్యాధియును చేయజొచ్చెను; వాచికమును వాడుక చేయుచువచ్చెను; మాటల తడబాటును మాపు కొనుచువచ్చెను. చివర కాయద్యమములోను నతడు విజయము గాంచెను. అన్నాళ్లును అతని నంత అభ్యం

తరపెట్టుచువచ్చిన కొరత యేమయిపోయెనోకాని ౧౯౨౭లో క్యాన్సరాలో న్యూ ఆస్ట్రేలియా ఫెడరల్ పార్లమెంటును తెరచువాటికి దాని చిహ్నములైనను గోచరింపలేదు.

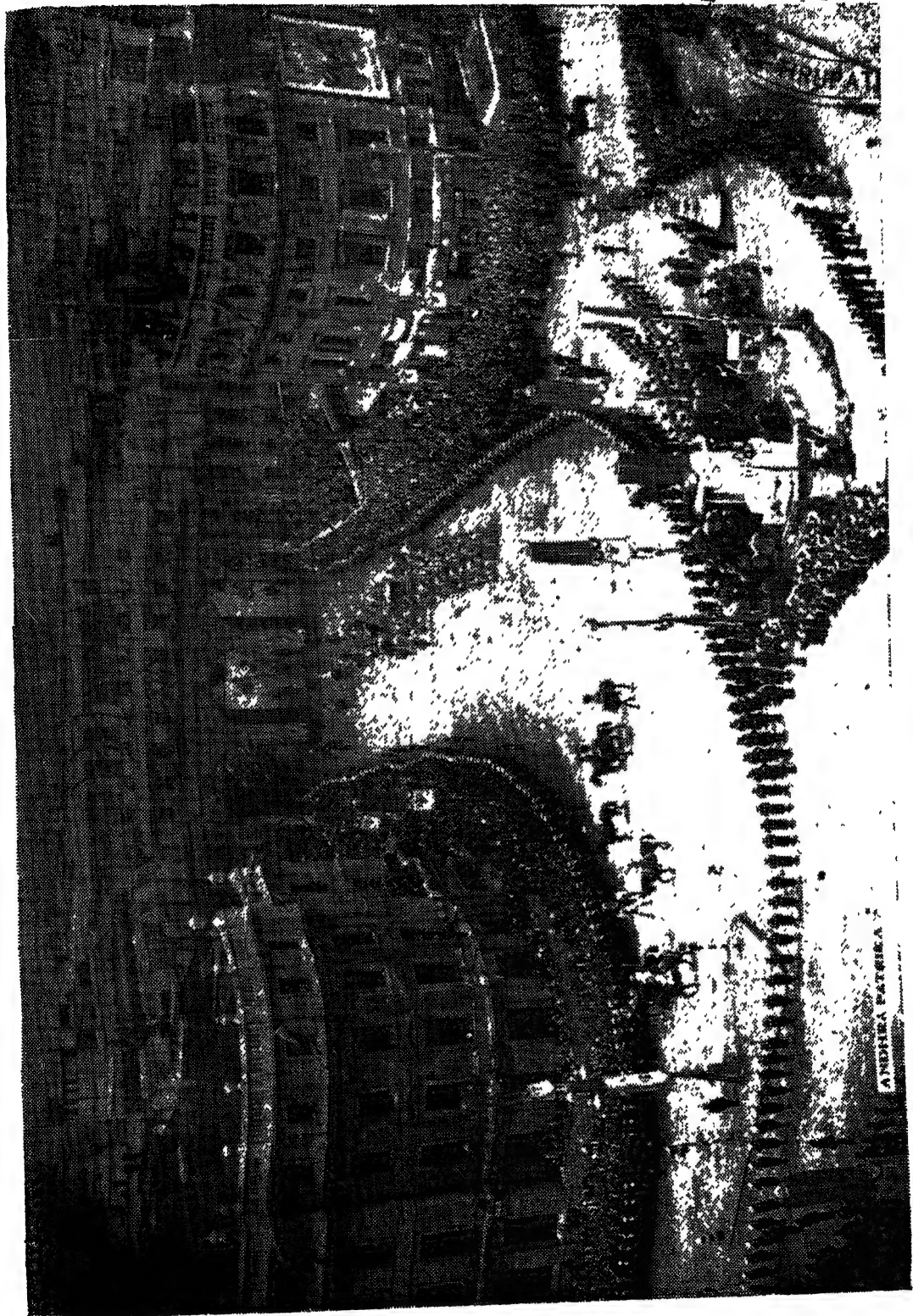
ఇతని హృదయము చాల వికాలమైనది. సంకుచితప్రకృతి యితని కేకోశమునందును లేదు. “ఉచ్చ నీచ భేదములు పెట్టుకొనవలదు; ధనస్వామ్య కార్మికత్వ విభేదములను దూరముగ ద్రోయుడు. నేపకనేవ్యలకు సామరస్యము గలుగజేయుడు. పల్లెటూర్లు పట్టణములు నని తారతమ్యము లెంచకుదు. మనమందరమును ఒకే కుటుంబము నారము. ఒకరి తోడు మరియొకరికి కావలసి నదే.” అను విశ్వప్రేమసిద్ధాంత మియన మతము. ఆరంభసూరత్వముగాక కార్యసూరత్వ మియనలక్ష్యము.

ఈయనయే అరవ జార్జి నామముతో బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యసింహాసనము నధిష్ఠించి ప్రస్తుతము మనలను పాలించుచున్నాడు.

[‘స్ట్రాండ్ మేగజిన్’ నుండి]

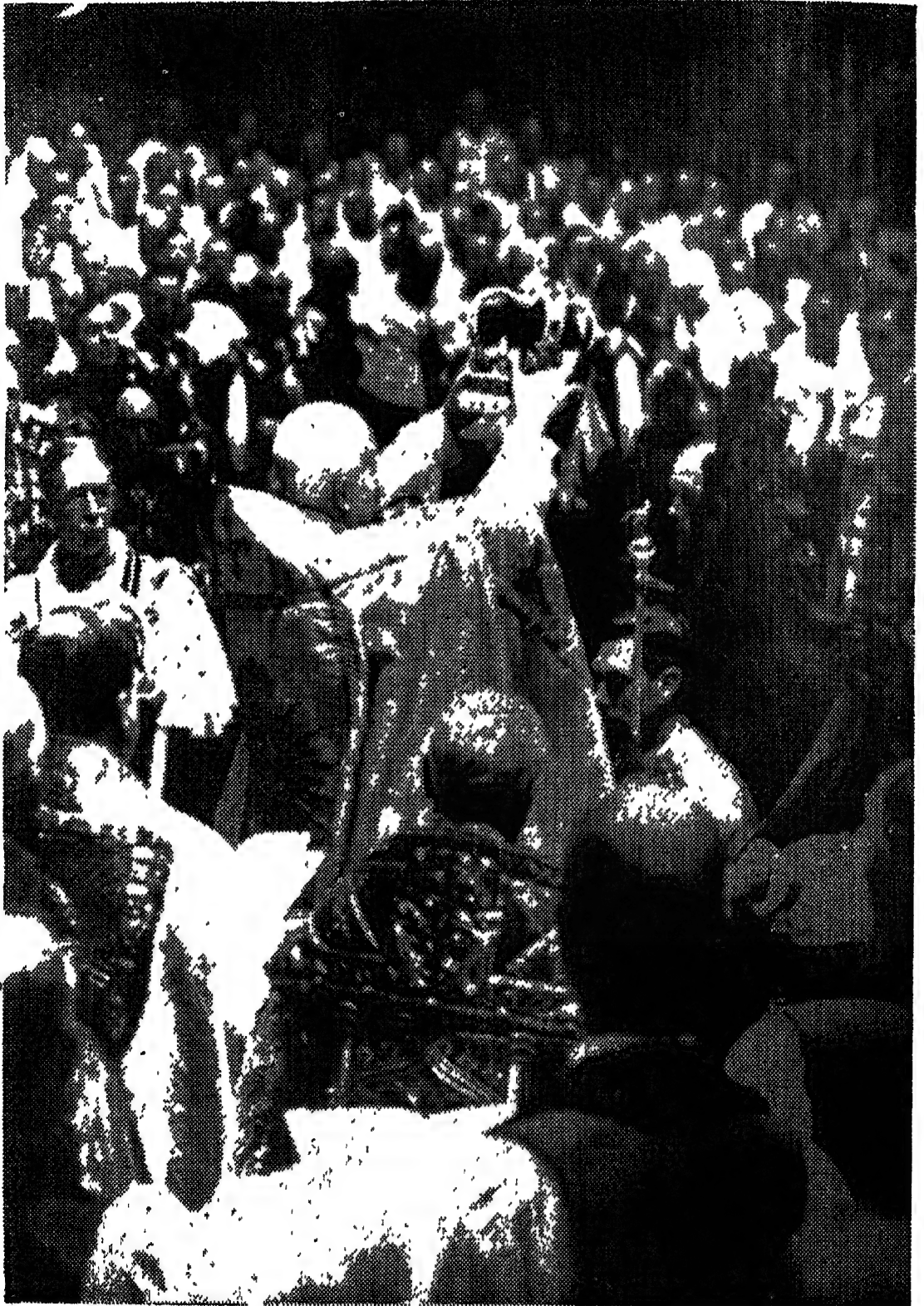
ఆరవజార్జిరాజు పట్టాభిషేక చిత్రములు

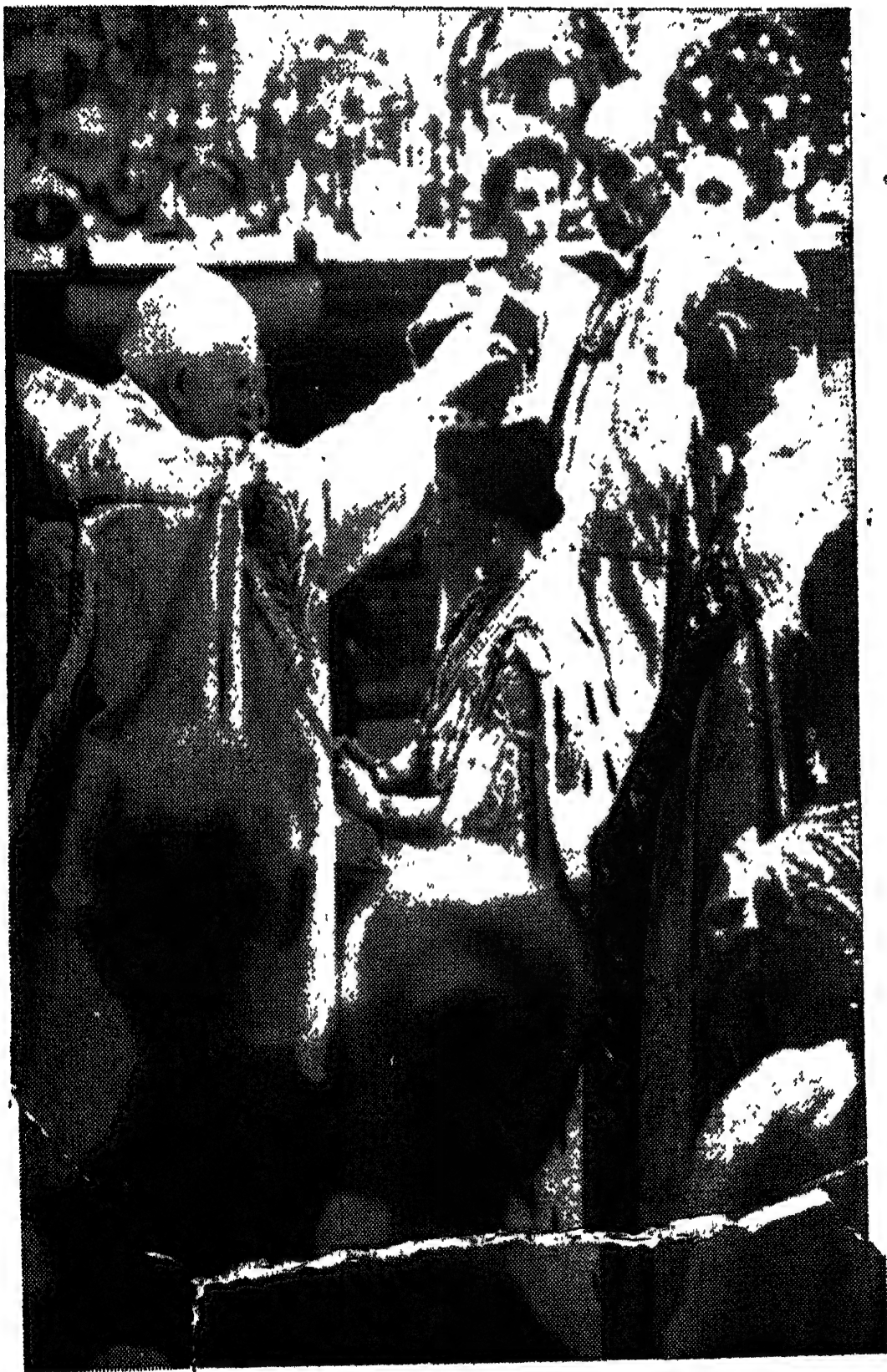
రాజద్రాపకులు పట్టాభిషేకానంతరం హోల్స్ కళానామ

ANDHRA PATTERNA

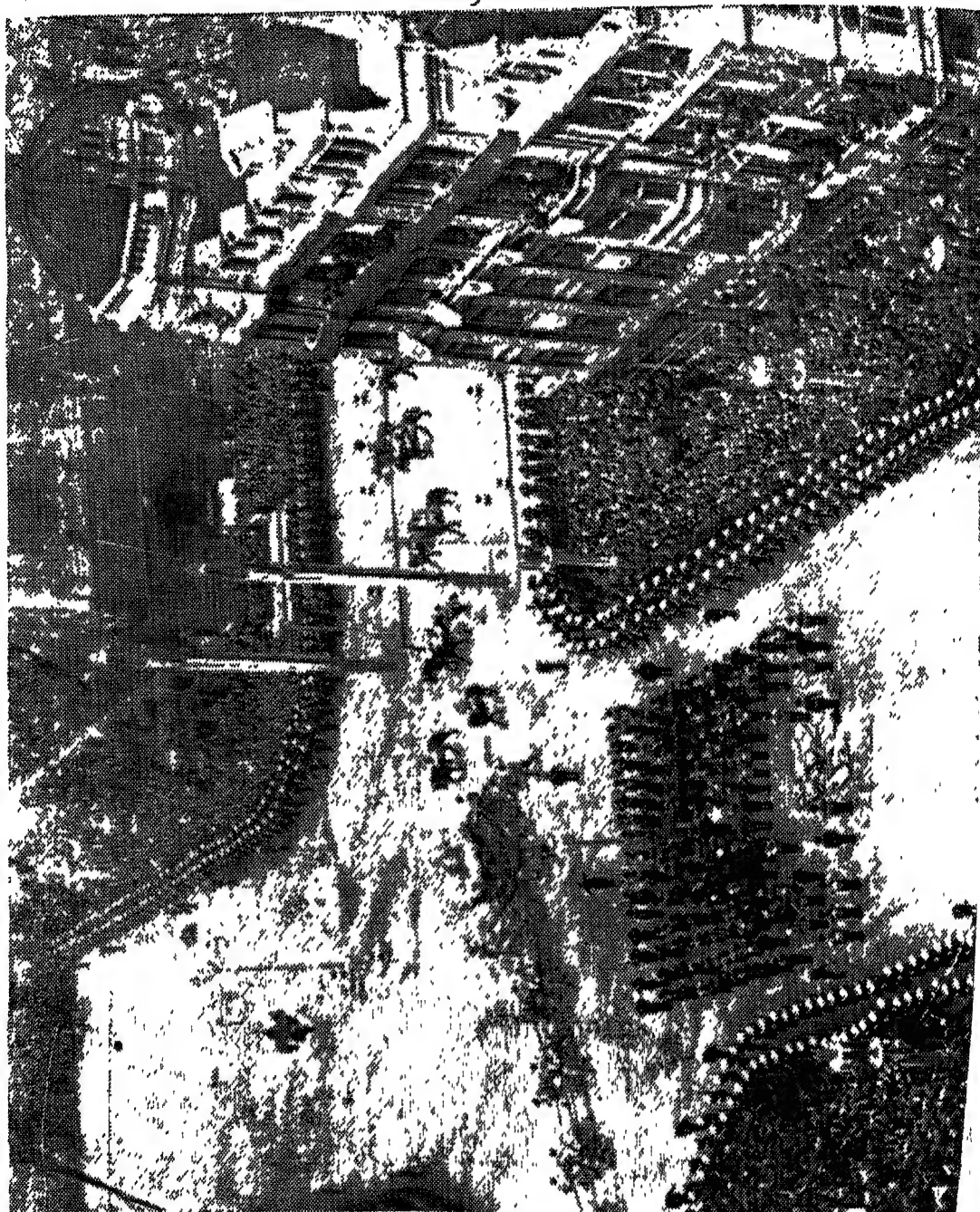

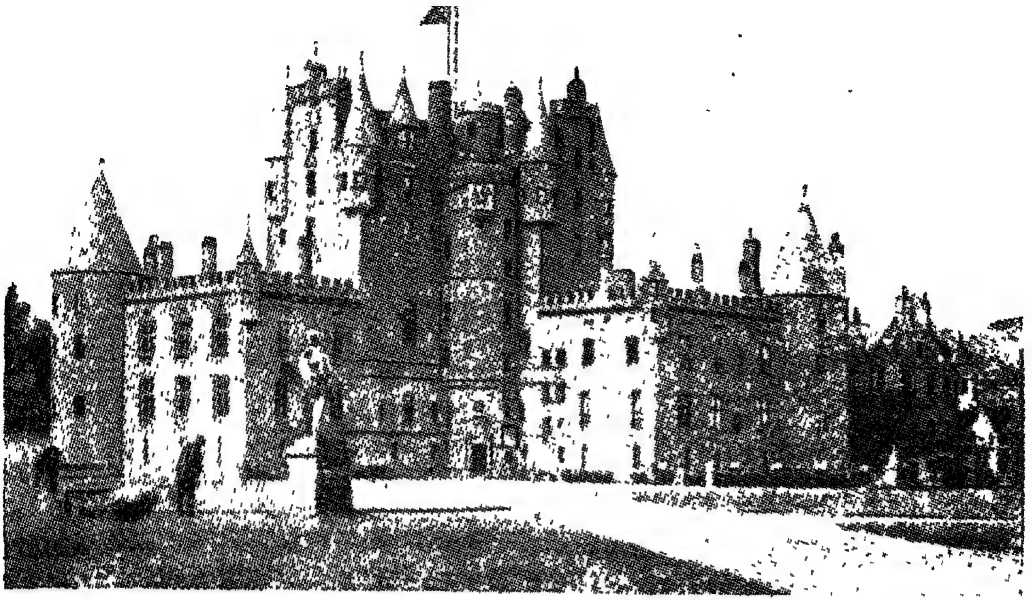
రాజు కిరీటధారణ మహోత్సవము

రాణికిరీటధారణ విహ్వలము

గ్లామిస్ కాజిల్

ఎలిజబెతురాణి మాతృగృహము

ఆదర్శగృహిణి : ఎలిజబెతురాణి

‘ ఆ చా ర్య ’

ఒడ్డుపాడుగు లొడ్డిక గా కలిసియున్న మూర్తి,
కోలమొగము, నిడుపుముక్కు, మసకగోడుమరంగుతు
మందలిండు కేశపాళము, నీలాలకన్నులు.

అవి యేమి కన్నులనుకొన్నారు! కలకలలాడు
కన్నులు; చిర్నగవులు చిందుచుండు కన్నులు; నిత్య
జాగరూకములై దయారసమును, జ్ఞానతేజమును వెల్లివి
రియు కన్నులు!

నిడువలగు వెండ్రుకలను కత్తిరించుకొన దలపు
గలిగియు మామగారిమాటకు మాడనోపక ఆయుధ్య
మమును మానుకొన్న మానినీమణి.

తన యిల్లన్న నల్లన నుదికిపోవు మేలియల్లాలు.
గార్హస్థ్యతీవనపు ఇంపుసాంపులను ప్రామికొన్న
సోహార్దవతి.

ఎర రది? మన రాజాణి ఎలిజబెతురాణి.

మనరాణి నవ్వులరాణి. ఆ ప్రసన్న ముఖకమలము
నుండి యుదికివచ్చు నవ్వునకు విలువగట్టుటకు బ్రహ్మ
క్షాన దరముగాదు. తెచ్చికొలనవ్వకా దామెది. మంద
స్మిత మయ్యును చెంపలుదాటుకొని చెవులను జేరబోవు
పూనిక ఆనవ్వులో నగపడుచుండును. భావాల కన్నులు
ఆచిర్నవ్వుల పసందుకు తాళమువేయుచు పరిధవిల్లుచుం
డును. మాయమర్మములెరుగని చెలిమి ఆరెంటికిని లెస్స
బలిసిపోయినది.

౧౯౦౦ సంవత్సరము ఆగష్టునెలలో నామె
జన్మోత్సవము.

ఎలిజబెతు బోవనలయను మనరాణి సంపూర్ణ
నామధేయము. భాగధేయము బాగుండబట్టి యామె

చక్రవర్తిని జేపట్టినది. రూపధేయము మోసాపెట్టినారవ జాణి సమాట్టు ఆమెను జేపట్టినాడు. వీరిరువురి నాంపత్త్యము అనుకూలమై నలుగురికి నాదర్శప్రాయమై యొప్పినది. 'చిలకాగోరింకల' దాంపత్య మది!

ఎలిజబెతురాణి మంచి చదువరి. చదువు ఆమెకు పరమానందప్రదము. ఈ సాహిత్యమునకు కూర్చొనెచ్చెలి యగు శుంగీతముసయిత మామెను వలచినది. ఎలిజబెతు రాణి సంగీతసాహిత్యకళాభిజ్ఞురాలగు చదువులరాణి.

హాస్యరస మామెకు పుట్టుకతో నలవడిన గట్టి గుణము. నవ్వి నవ్వించుటయం దామె దిట్ట.

ఈ సజీవప్రకృతికి దోడు అనువయిర సందర్భ ములందు గాంభీర్యాన్నత్యములుగూడ ఆమెయందు గానపించుచుండును. అతిథి-ఆభ్యాగతులను పరామ ర్శించుటలోనూ, వారి నుపచరించుటయందును ఆమె కలవిగాని యంశ ముండదు.

స్వారిచేయుటయందు దిట్టయైనను ఆమెకు దాని యంత దంత యభినివేశ మలేదు. ఉన్న యభినివేశ మంత యునుచేపలుపట్టుటయందు కేంద్రీకరించుకొనిపోయినది. ఇతరక్రీడావిషోదము లామెకు పట్టువడలేదు గాని టెన్నిసు, గోల్ఫు ఆటలయం దామె పాటవమును సం పాదించుకొన్నది.

ఆమె స్కాట్లండుయువతి యని యొకప్రవా దము. నిజమే, ఆమెతలిదండ్రులు స్కాట్లండుదేశీ యులే. కాని ఎలిజబెతురాణి సెంట్ పాల్-వార్డ్లకొబ్బరి లోని తన తలిదండ్రుల హార్వర్డ్లమైరునందే పుట్టువు గాంచినది. ఆ ప్రదేశము వెల్వినుకు సమీపమున లండను పరిసరములందే యున్నది. ఆమె తన మాతృదేశ మగు స్కాట్లండుకు కుటుంబముతోపాటుగ నప్పడప్పుడు పోవుచు వచ్చుచుండినను నామెబాల్య మంతయు చాల మట్టుకు ఇంగ్లండులోనే కడచిపోయినది. స్ట్రాత్ మో రుప్రభుదంపతుల యీ మూడవ ముద్దులకూతురు స్కాట్లండులో నున్నప్పుడు గ్లామిస్ కాజిల్ ఆమె నివాస భవనమయి యులరుచుండెను. అది యామెజననీజనకుల స్కాట్లండు నివాసము.

బడిచదువు నామె యెరుగదు. ఇంటివద్దనే ఆధ్యాపకురాండ్రను బెట్టుకొని కావలసినది సకలము నామె నేర్చుకొన్నది. బడినాతావరణము గాక గృహ నాతావరణ మామెకు గురుగుణమును గూర్చి పెట్టినది.

బాల్యమును మధ్యపెట్టు మధురప్రకృతితోను, నుండర తరులతాగుల్యములతోను, రమణీయత్రేతముల తోను విలసిల్లుచుండు వార్డ్లబరీలోనే ఎలిజబెతురాణి కైశవమును గడపెడిది. తాము లండనుకు బోవునప్పుడంతయు స్ట్రాత్ మోరుప్రభుదంపతు లామెను వెంటబెట్టుకొని పోవుచుండిరి.

ఆరేండ్ల వృద్ధు

పాదరసమువంటి బుద్ధి ఎలిజబెతురాణిది. ఏ పాఠముగాని యామెకు కష్టముగగాని, కఠినముగ గాని తోచుచుండలేదు. లండనులో నుండుచువచ్చినసందర్భ ములందు గూడ నామె ప్రత్యేకపుటపాఠ్యాయులవద్ద సంగీతమును, ఫ్రెంచిభాషను నభ్యసించుచుండెను. నేను ఎలిజబెతురాణి ఫ్రెంచి భాషను ధారాళముగమాటలాడ గలదు.

ఆయాదేశములందు కొంతకాలముపాటయినను నివసించిననే కాని ఆయా భాషల యుచ్ఛారణ సరిగ పట్టునడ దనువారికి ఎలిజబెతురాణిదృష్టాంతము ప్రత్యుత్తర మొసగగలదు. పెద్దయి ఫ్రెంచిభాషను సమగ్ర

ముగా, చక్కగా నభ్యసించినతరువాతగాని యామె ప్రాప్తుకు బోయిందలేదు.

బాలికల విద్యావిధానమునకు కుట్టుపని, అల్లిక పని, చిత్రలేఖనము మొదలయినవి ప్రధానాంగములుగా ననాదిగ పరిగణింపబడుచువచ్చుచున్నవి. తల్లిప్రాప్తున వీనినిగూడ ఎలిజబెత్ రాణి అభ్యసించినది. ఇన్నింటి క్రింతోడు వంటచేయుట, రొట్టెలు కాల్చుట మొదలగు నవికూడ ఆమె నేర్చిన విద్యలలో ముఖ్యస్థానమును వహించుచున్నవి.

అంతతో నాగలేదు. ఆనాటి యితరబాలికల వలె నామెయు చిరుతవయస్సులోనే యుద్ధనిద్యను

తొమ్మిదేండ్ల వృద్ధు

గూడ నాకలించుకొన్నది. అప్పుడే యాదృద్భక్తముగ గ్లామిస్ కాజిల్ ఆప్తరిగా మారిపోవుటకూడ కలసింది నది.

యుద్ధములందు బాధితులైనవారికి పరిచర్యలు చేయుటకామెవయస్సుయినను కెంత? ఆయినను ఉత్సాహ మినుమడింపగా నామె యనేకవిధములుగా బాధితుల కుపచారములు చేయుటయంగును, నర్తనము సహాయ పడుటయందును పాటుపడజొచ్చెను. ఇంటిలో తల్లి దండ్రులకు మద్దులకూస! బయట నేవారంగములో సాటిలేని పరిచారిక!

ఇటీవలిరూపము

౧౯౨౦ లో కాబోలు, ఆమె ఆస్కారుకు పోయినసందర్భములో నొకవిశేషము జరిగినది. ఒక స్నేహితురాలితో గలిసి ఎలిజబెత్ సతి వీధిలో బోవు చుండినది. అప్పుడు హఠాత్తుగా నొక యెరుకత యెదురు పడి యామెచేయి పట్టుకొని, సోదచెప్పుట కనుమతి జోరినది. ఉబలాటము జొలది ఎలిజబెత్ సతి యంగీకరించినది. ఆముదుసలిది చెప్పిన గద్దెయేమని? ఎలిజబెత్ సతి! రాణికాగలదక యున్నదనియు, నామెకు పుట్టబోవుకూతురునకు నైతము రాజ్యాధికారము రిబోవుచున్నదనియును. ఎరుకత మొరటుజోస్యము ఫలించినదికాదా?

ఆ సుందరి మూడుమా ర్లడిగించుకొని కాని యార్కుప్రభు వగు ఆల్బర్ట్ కు పరిణయమాడుటకు పరిష్కారము చేసుకొనలేదు. ౧౯౨౧ డిసెంబరులో నత

డామెకు విన్నపము చేసుకొన్నాడు: నా ప్రణయసా
మ్రాజ్యమా, నన్ను పరిణయమాడవా యని. ఆమె బిట్టిబిగు
సుకొన్నది. నా ప్రియములే దన్నది. సా కేమి? 'ఎందుకు
వచ్చినవాడ! ఒకవేళ నేను రాణినే అగుచునేమో! ఆ వల్ల
మాలికభారము నే నెక్కడ భరించగలను?' అని చాటున

నేవారంగమున దిగి నేవచేయువేషమున

మాటున చాటుకొన్నది. యాత్మప్రభువు నిరాశచెంద
లేదు. మరియొకసారి ప్రయత్నముచేసిచూడమ, కాలాం
తరముననైన బుద్ధిమూరదా యనుకొన్నాడు. ౧౯౨౨
లో తిరిగి ఆమెకు బలిమాలినాడు. 'ఇదివరకే చెప్ప
లేదా నాయభిప్రాయము' నని తల తిస్టకొన్నది.
యాత్మప్రభు వింతతో నెక్కడకూలిపోవునో యని

కొంత చింతచెంది మేరీరాణి కమారుని జేరదీసి
'నాయనా, నై రాశ్యము వహించవలయు. ముచ్చటగ
మూడవమారు ప్రయత్నించి చూడు' మని నెమ్మదిగ
వచ్చుజెప్పినది. ౧౯౨౩ ఆరంభములో మరియొకమా
రావిషయమై ఎలిజబెతుసతిని హెచ్చరించినాడు.
తల్లి యాశీర్వాదబలమో, లేక ప్రయత్నపాటవమో ఎలిజ
బెతుసతి యీమా రంగీరించిగది వరుని తల్లిదండ్రు
లీగరణమునకు సమ్మతించిరి.

ఆల్బర్టు ఎలిజబెతుల పరిచయ మినాటిది గాదు.
బాల్యముమొదలు వా రొకరి నొక రెగగురురు. లండను
లోను, గ్లామిస్లోను అప్పడప్పుడు జరుగుచువచ్చిన
బాలబాలికల సమావేశములందు పాల్గొనుచుండిన కత
మున ఒకరిపరిచయ మింకొకరికి బాగుగ నేర్పడినది.
ఒకప్పుడు ఆల్బర్టురాకుమారుడు సోదరి మేరీ రాకుమారిని
వెంటదీసికొని గ్లామిస్కు పోయెను. అదియే సమయము
నకు సరిగ్ స్ట్రాత్ మోరుసతి విచారితమయిన వ్యాధికి గు
రియై శస్త్రచికిత్సకు శిరమొగ్గువలసినసంభవ మేర్పడి
నందున నామటుంబ ముతియు గందిరగోళములోనుం
డెను. అయినప్పటికిని ఎలిజబెతుసతి ఆ సంతాపమును
హృదయసూషమునందే దాచుకొని వచ్చిన యతిథులను
చక్కగ నాదరించినది. ఈ విషయగ రాజకుటుంబమున
నందరితోను నప్పుడప్పుడు ఎలిజబెతుసతికి సన్నిహితసం
బంధము సంభవించుచునేయుండెను. ఆల్బర్టురాలెనే మేరీ
రాకుమారియు నెలిజబెతుతో బాల్యమునుండియు సఖ్య
ముతో నుండుచువచ్చెను. మేరీరాణిమాడ నొకప్పుడు
గ్లామిస్కు పోయి స్ట్రాత్ మోరుదండంతుల యతిథిగా
నుండినందున నెలిజబెతును బాగుగా నెరుగును. ఇక నెరు
గనిదంతయు నొక్క పంచనుజాగ్ని రాజమాత్రమే.

బోవనలయనునది ఏమంత కుచేరసంపదగలకుటుం
బము గాదు. కాని ఎలిజబెతు వట్టిచేతులతో నత్తగారి
యిల్లు మెట్టలేదు. అరణ మేరాశముగ జేరి వచ్చినది.

వినాహసంవిధానములు చక్కగా చేయబడినవి.
౧౯౨౩ ఏప్రిలు నెలలో పెద్దలు నిశ్చయించిన ఆ కుభ
ముహూర్తముకూడ వచ్చినది. పెద్దల యెనుట, గురు

సమక్షమున, బాంధవజనము కంప్లమోల, దైవసాక్షికముగా నాల్పర్తు ఎలిజబెతుల వివాహమహోత్సవము వైభవముగా జరిగిపోయెను. ఆ నిర్మలప్రేమబంధమునకు ప్రజలు హర్షించిరి.

వివాహపు తంతును విధివిహితముగా ముగించుకొని నూతన దంపతులు ప్రణయ విహారమునకై పోర్టెన్లలోనికి పయనముగట్టిరి. ఆ సుందర మందిరావరణమున వారు వేడుకగను, ముచ్చటగను కాలము గడపుచువచ్చిరి. ఇష్టావార విహారములతో సంతృప్తిగ ప్రణయవిహారము గా విందిరి.

వ్రజాహిత కార్యములందు పాల్గొనఁచునప్పటి యొక దృశ్యము

అక్కడనుండి పయనమై వారు గ్లామిస్ బోయి నూడు వారములు మధ్య ముచ్చటలతో మరీపెనుగ గడవిన తరువాత రిచ్చండు పార్కులోని వైట్ లాడ్కి

జేరుకొనిరి. కొన్నాళ్లపాటక్కడ కోరికలుదీర గాల తేప మాయెను.

అంతలో నెలిజబెతుసతికి - యార్కుప్రెస్టికి ఆహ్వానములమీద నాహ్వానములు కురిపజొచ్చినవి. ప్రతినూవేళమునకు, ప్రతిసభకు, ప్రతియుక్తవయసకును ఆహ్వానమే! వీలు లేదన్నను తప్పించుకొంటుకుంటుంటేదు. ౧౯౨౩ గ్రీష్మము - కొంతగ్లామిస్ బోయ, కొంత బాల్మోరల్ లోను ఏమి గడచిపోయినదో అంతియే. అటుతరువాత యార్కు ప్రెస్టికి విశ్రాంతికి తీరణమును అవకాశము చిక్కులు కట్టమాయెను.

ఈ పరిస్థితులలో ప్రజల కొక ధర్మసంకలము పట్టకొన్నది. ఆమెను రాజమర్యాదలతో గౌరవించుటయో, మానుటయో? గౌరవించుటకు - ఆమె రాచకూతురు కాకపోయెను. మానుట పాపగను : ఆమె రాకుమారిని ధర్మపత్ని. చివరకు, సిద్ధాంత రాధాంతము లయినతరువాత ఆమెను గౌరవించుటకే సరికల్పించుకొనిరి. జన్మతః ఆమె రాచకూతురు కాకపోయినను రాకుమారిని, యార్కు ప్రభువును చేడియైన హేతువుచేత ఆయనకు చెందు గౌరవముల కన్నింటికీ ఆమెయు పాత్రురాలే యని నిర్ణయించుకొనిరి.

ఆ ప్రభుదంపతు లా తర్వాత ఆధికారవ్యవహారములపైనను, అనధికారవ్యవహారములపైనను పెప్పియా, అయిల్లండు, స్కాట్లండు, తూర్పు ఆఫ్రికా మొదలగు దేశములకు వెళ్లివచ్చిరి. అచ్చటచ్చటి ప్రజల యదరాసు రాగములను మారగొనిరి.

ఆ దంపతులకు ౧౯౨౬ వ సంవత్సరమున నొక ఆడుశిశువు జన్మించెను. ఆ తొలికాన్పు ఉభయలసమ్మతి పైనను ఎలిజబెతుపుట్టింపజేరిగెను. పుత్రికోదయమున మాతాపితలు మహానందమున మునిగి తేలిరి.

తన వివాహమయిన మూడవయేటనే ఎలిజబెతు (యార్కుప్రెస్టి) తన కిదిని గ్రహించినది. రాజుగారి రెండవకుమారుని భార్యయైయుండుట యన ఆత్మత్యాగమని తెలుసుకొనగలిగినది.

ముద్దులకూతురింకను ప్రాకులాడుటకు ప్రారంభించుచుండెనోలేదో, అప్పుడే రాచదంపతులకు ఆప్తేలియాప్రయాణము పడినది. కాంచెరానూతనరాజధానిలో నూతనముగ తొలిపార్లమెంటు ప్రారంభోత్సవమును జరుపుట వారిపాల బడెను. అప్పటికి ఎలిజబెథు రాకుమారికి సరిగా నెనిమిదిమాసములు. ఆ పసికూనకు వదలిపోవుటకు వత్సలమును నా తల్లికి మనసొప్పలేదు. కాని ధోమి చేయగలదు? ధర్మగిర్వహమునకు వెనుకాడనగునా? ప్రతిస్త్రీయు నప్పటి యామెస్థితికి జాలిపడుటయే! ఏమిచేసిననేమి? యార్కుప్రభ్యికి సమ్మతింపక తప్పినదికాదు.

శ్రీహితురాలితో ఇష్టాగోష్ఠి

అత్తగారగు మేరీరాణి కోడలిని, కుమారుని ఓదార్చినది. “మీరు దగ్గరలేరన్న భావము బిడ్డకు గలుగకుండ చూచుకొనుభారము నాది. నా మనుమరాలిని నేనామాత్రము సాకలేనా? నేనేమి పరాయిదాననా?” యని నచ్చబలికినది. ఆ ప్రకారముగనే యామె ఆ పసికూనను ప్రేమడితో పెంచుచుండెను. బిడ్డకూడ తల్లి వద్దవలెనే అవ్వవద్దగూడ మచ్చికతో మెలగుచుండెను.

అక్కడ ఆప్తేలియాలో యార్కుప్రభ్యి ఉన్న కొలదికాలములోనే మంచి పేరుప్రతిష్ఠలు నార్జించు

కొనెను. ప్రతివ్యక్తియు నామెను కీర్తించుటయే. ఈ యాత్రలోనే యార్కుప్రభ్యి చిన్న చిన్న యువస్వాసములు చేయుటకు అలవాటుపడజొచ్చెను. స్వప్నమైన యుచ్చారణ, విశదమయిన భావప్రదర్శనము నామెకు సహజముగ లభించియుండెను.

నివరకు యార్కుప్రభుదంపతు లా దీర్ఘయాత్రను ముగించుకొని లండనుకు మరలిపోయిరి. అప్పటికి ఎలిజబెథురాకుమారికి తల్లిదండ్రులను పోల్చుకొనగల వయసు పడియుండెను. బార్జిరాజును, మేరీరాణియు కొడుకు కోడండ్రును పిలుచుకొని పోవుటకు విజ్ఞోరియాస్తేషనుకు బోయిరి. స్ట్రాత్ మోరు దంపతులకూడ కూడ

వెల్లిరి. మేరీరాణియు, స్ట్రాత్ మోరు సఖియు మనుమరాలిని గురించిన యువంతిముల నన్నిటిని తల్లికి తెలియబరచిరి బాలపాపపాపములలో స్ట్రాత్ మోరుసతిసయి తముమేరీరాణికి సాయపడుచుండెను.

అంతట యార్కుప్రభుదంపతులు పిక్కాడిల్లి గర్లు బరంతిలో కాపురము బెట్టిరి. ఆ బరంతి చుట్టుపట్టునందు సాదాబరంతులవలెనే యుండెను గాని రాజభవనమని నీరూపించుటకు తగిన విశేషమేడియు నందులో గానుపించలేదు. కాని ప్రజలందఱును అందులో రాజకుమారదంపతులు కాపురముండుట

నెట్లో పసిపెట్టిరి. దారిదబోవు ప్రతివాడను ఆయింటిని సమీపించుసరికి ఆ యింటి మొగసాలవైపే దృష్టి సారించుచు బోవుచుండెను. మొగసాలలో వారెవరయినను గనుపడుదురేమో యని వారి తహతస! ప్రజలకు వారియం దంత యనురాగము!

పువ్వులన్న నెలిజబెథుకు మిక్కిలిమక్కువ. తాను నివసించుచువచ్చిన భవనములం దన్నింటను అనువయిన భాగముల నన్నింటిని పుష్పాలంకరణములతో

నింపుచుండెను. అది యామెను ఆనందము, ప్రకృతి సౌందర్యసింహాసన ఆమెకు నిత్యధ్యాన.

ఆమెకు మాతృవాత్సల్య ముగ్ధులతో పెట్టిన గుణము. శైశవమునుండియే యామె మాతృవాత్సల్యమును గృహిణీత్వమును గోముగ బెంచుకొన్నది. చదువు కొనునాడే యామె వానిని స్థిరపరచుకొన్నది. గ్లామిస్ కాజిల్ అస్పత్రిగా మారినప్పు డని యామెయందు మరింత దృఢముగ నాటుకొనిపోయినవి. తల్లి జబ్బు పడినప్పుడు ఇంకింత దిటవుగ బలిసిపోయినవి. వాత్సల్యమే మూర్తిభవించి యామెయొకారమును చాల్చినది!

ఎలిజబెతు రాకుమారికి నాలుగేండ్లు పోనవి. యార్కుప్రభి రెండవకాన్పుకు గ్లామిసుకు బయన మాయెను. అది యొక యద్భుతపరివర్తనము! ఏమందురా? అదివరకు శతాబ్దముల తరబడిగా రాజకుటుంబమువారి వరుసను ట్రీడును చాటి యుత్తరముగవెల్లి యెరుగరు. కావుననే స్కాట్లండువారి కది యొక మహా దృశ్యవిషయ మాయెను.

కుభముహూర్తమున యార్కుప్రభి మరియొక స్త్రీశిశువును ప్రసవించెను. నామకరణము నా డాపా పకు మార్గరెట్ కోట్ అను చక్కనిపేరు పెట్టబడెను. దినదినమునకు నాపాప కుక్క పక్ష చంద్రునివలె మద్దుగ నెదుగజొచ్చెను. అది మొదలు నీటివరకు ఆపనియక్క చేల్లెండ్రు అమితానురాగముతో నాటపాటల దేలుచు నుఖముగ బ్రొద్దుపుచ్చుచువచ్చిరి.

లోకులనోరు మూయుటకు మూకుకు లేదు కాబోలు! వారికి వివేకవిచారములప్రసక్తి శూన్యము కాబోలు! మార్గరెట్ కోట్ రాకుమారి మూగదనియు, చెవిటిదనియు, నిక నేజేవియో లేనిలోపములు ఆకారణముగా చాటుచు వచ్చిరి. ఇందులో సత్యాంశమావంత యినను కంచుకాగడా కయినను దొరకదు. ఇటువంటి తప్పుడు వదంతులవలన నాతల్లి దండ్రుల మనస్సు లెంత నొచ్చియుండునో పాపము!

రాకుమార్తె లిరువురును చక్కని చుక్కలు. లేతవయస్సునందే వారి మనస్సులు సంగీత నాట్యముల యందు లగ్నమయినవి. గ్రహణధారణ పాటల మాతాలి కలకు జన్మాంతర కుక్కుత సిద్ధమయిన వరప్రసాదము. మూగజంతువులయందు వారికి మమత ప్రబలము. చెలిమి కత్తెలతో చెలిమిగలిగి మెలగుట వారియందుగల లోభ నీయమయిన గుణము.

తల్లివలెనే వాడును బడిచదువులకు బోక ఇంటి వద్దనే యుపాధ్యాయులను బెట్టుకొని ర జకుమారికల కుచితము లయిన విద్యలను ఏకదంభాగ్రహణముతో నభ్యసించుచువచ్చిరి. అన్ని చదువులను వారికి అనా యాసముగ పట్టువడెను తల్లిదండ్రు లీ మద్దుపాపలను మురిపెముతో జూచుకొనుచు ముచ్చటపడుచుండురు. తొలి జేసిన పూజాఘటముగ రత్నమువంటి బిడ్డలకు ఎలిజబెతునతి నోచుకొనెను. ఆమెది చల్లనికన్నపు. ఆమె భాగ్యము పండినది.

ఎలిజబెతు రాకుమారి : మేరీరాణి

రాజకుటుంబమువారికి వారిగృహకృత్యము లెట్లు నిర్వహింపబడుచున్నవో ఏమియు తెలియ దనియు, వారి స్వరూపజ్ఞానముసంగతికే పోగూడ దని వారికి నిర్బంధము లున్నవనియును సామాన్యముగా ననుకొను చుందురు. అవును, నిజమే. నిత్యకృత్యముల బోలి వారి నెత్తిన బడమాడదు. వారికి చేయదగినవి, ఉపేక్షింపరా నివి మరియెన్నోపను లుండును.

కాని—ఎలిజబెతురాణిది విభిన్నప్రకృతి. తన యిల్లు తాను చక్క బెట్టుకొనవలయునను తరహాలోని దాగ్యహిణి. స్కాట్లండులో స్వగృహమునందు అలవర చుకొన్న శిక్షణవలననో, స్వభావసిద్ధముగనో దేనివలన

పట్టువడినదో కాని ఆగుణము—ఎలిజబెతురాణి మార్కు ప్రభుత్వమును స్వయం ప్రతినిధిత్వమున వంటయింటికిపోయి తనిఖీచేయుచు, వంటవారితో నానాడు వండవలసిన వంటకములనుగురించి మాటలాడుచుండెడిది. అటువంటివి, ఇంకను ఆరకమువి పనులను చూచుకొనుటకు ప్రత్యేకముగ నొకమనిషి రాజగృహములం దుండనే యుండును. కాని ఎలిజబెతురాణికి స్వయముగ వానిని పరిశీలించునది తృప్తి కలుగదు.

ఇప్పుడుమట్టు కిప్పుడు రాజుగారి యారోగ్యము బాగుగనున్నది కాని చిన్నప్పుడు, యార్కు ప్రభుత్వముగా నున్నప్పుడు అతని యారోగ్యమున కొంత కొరత యుండెడిది. ఆహారమువిషయమున నాతడు జాగ్రత్త వహించవలసియుండెడిది. అందువలననే రాణిగారి కావినయమై అంత పట్టుద, అంతపరిశ్రమ! ఆతరువాత ముద్దు బిడ్డల ఆహారపరిశీలన ఆమెకు మరింత పట్టుపట్టింపజేసినది.

ఎలిజబెతురాణి తల్లి

తీరిక దొరకైనప్పుడు ఆ ఆదర్శమాత బిడ్డలను జేరదీసి వంటయింటిలో గూర్చుని రొట్టెలు కాల్చుచున్నప్పుడు వంటకములు వండునిధము చూపి బోధపరచుచు ప్రార్థనలుచేయుచుండెను. ఆపనులయం దామె దండెనేసినచేయి.

విందు లేర్పాటుచేసినప్పుడును, పండుగపర్వముల వేళలను ఇంటిసద్దుబాటుంతయు నామెయే చేయుచుండెను. ఇట్లు చక్కబరచుట, సామగ్రిని శుద్ధిచేయుట చేయుట మొదలగు చేతలన్నియు నామెయే చేసి తృప్తి

పడవలయును. ఆహారములు, హెచ్చుతక్కువల పరిజ్ఞానము లేని సాధుశీల ఎలిజబెతురాణి.

ఎలిజబెతురాణి మాతృహృదయముగల తల్లి. వ్యవహార విషయములందు తప్ప తదితరసమయములందు తానెక్కడకు బోయినను ఇరువురుసుతలను ఇరుకెంకుల బట్టుకొని లిరుగుట యామెకు వేడుక. వారితో కలసి మెలసి లిరుగుట యామెకు ఊరట. వారి క్రేయస్నే ఆమెచరితార్థత!

ఇంతగా నాకర్షణగలిగి సౌందర్యరాశియై వెలయు మనరాణి యేడుస్తులు ధరించుచున్నదో, ఏవొప్పున వానిని ధరించుచున్నదో, ఎప్పుడెప్పుడు వేసిన ధరించుచున్నదో అన్నింటిమీదను అందరికిని కన్నుపోపులలో నాశ్చర్యమేమి? అందరును ఆమెపద్ధతులను దొడ్డువారే. ఆమెవేషమే ప్రతిసుందరికిని ఒరవడియై పోయెను. ఆమె ఒకతరహాహాటు క్రొత్తగా నలవాటు చేసినదన్నచో నికనందరికిని అదియే హాటన్నమాట.

ఇక నామెనగలమోజు—తన వివాహమునా దామెమెడలో రెండు పోరుల ముత్యాలహారము వేసుకొన్నది. మత్తము లామెకు మోజునగ. సామాన్యముగ నెప్పుడుచూచినను ఆమెమెడలో ప్రధానముగ ముత్యాల హార మొక్కటే యుండును.

వివాహమునాటి చదివించుపులలో నామెకు లెక్కలేనన్ని యమూల్యభరణములు వచ్చిపడినవి. మామగారు వజ్రములు నైడ్యూర్యములు పొందిన యొక శిరోలంకారమును, ఒకతురాయి, ఒక లోలకులజతను, ఒక కంఠ హారమును చదివించిరి. అత్తగారును అట్లే రవలు నీలములు పొందిన నగలను చదివించెను. వృద్ధయేశ్వరుడు యార్కు ప్రభువు రవలు ముత్యములు జోడించిన కంఠ హారమును కానుక పెట్టెను. తండ్రి రవల శిరోలంకారము నొకదానిని పెట్టి యాశీర్వదించెను.

చాలనాల్గు ఆమెచెవుల నేమియునలంకరించుకొనలేదు. ఇటీవలనే యామె ముత్యముల బానిలీల నలంకరించుకొన మొదలిడినది. అవి యామెముఖమునకు కళాకాంతులను కలుగజేయుచుండును. ముత్యముల తరువాత నామెకు ప్రీతిగూర్చు నలంకారములు పువ్వుములు. మన కేమి కొడువ యని యొడలిని నగలతో నింపివేయు ప్రకృతి యామెకు లేదు. కొలదితోనే యామె తృప్తి పడుచుండును.

ఎలిజబెతురాణి ఆదర్శ గృహిణి. ఆమెకుటుంబ మాదర్శకుటుంబము.

[‘టైమ్స్ ఆఫ్ ఇండియా పిక్చర్స్’ నుండి]

వేలూరుకోట: కోటలోని దేవాలయము: శిల్పసంపద

వేలూరుకోట ఉత్తర - ఆర్కాడు జిల్లాలో పాలారనది ఒడ్డున నున్నది. దక్షిణ హిందూస్థానము నందలి కోట లన్నింటిలోను ఇది మంచి సన్నివేశము, బ దోబస్తు కలది. దీని లోపల శిల్పసంపదతో వెలయు (జలకంశేఖర) దేవాలయము కలదు. అందలి కల్యాణ నుంటపము మధుర దేవాలయమందలి కల్యాణనుంటప మున కుద్ది యున్నది.

పదుమూడవ శతాబ్దమున బొమ్మిరెడ్డి అను నతడు ఈ దేవాలయమును కట్టించినాడు. బొమ్మిరెడ్డి భద్రా చలపు సరదారులలో ఒకడు. చవతితల్లి కుమారుడు అతని ప్రాణములు తీయ సమకట్టుటను తెలిసికొని అతడు దక్షిణప్రాంతములకు పారిపోయి వచ్చినాడు. వేలూరు ప్రాంత దేశమంతయు రమణీయముగను, వాస యోగ్యముగను చూపట్టుటచే అత డక్కడ స్థావర మేర్ప

రుచుకొనెను. అతడు ఆశ్రల మందలను పెంచు కొనుచు అచిరకాలమున అఖండైశ్వర్య సంపన్నుడయినాడు. అతని ఆశ్రలలో నొకదాని కయిదు చిన్నలండెను. అది ప్రతిదినమున ఆ చేరువనున్న ఒక పుట్టయొద్దకుపోయి దానిలోనున్న అయిదు తలల నాగుపామునకు పాలిచ్చుచుండెడిదట. ఒకప్పుడది చూచినాడు-బొమ్మిరెడ్డి. ఆ నాటిరాత్రి అతని స్వప్నములో శివుడు కనుపడి 'నేను పామరూపముతో నన్న శివుడను. నా-కొక ఆలయమును నీవు కట్టించవలెను. అందుకు పట్టెగు ధనము ఒకచోట ఉన్నది' అని ధనమున్న ఆచోటు గుర్తు చెప్పినాడట. తరువాత బొమ్మిరెడ్డి కుక్కలను కుండే లొకటి అంటబెట్టి మండలాకారాన తరిమినదట. ఈ వింతను చూచుచున్న రెడ్డికి 'కుక్కలు పరువినిన ఈ మండలాకార ప్రదేశమే దేవాలయ ప్రాకార నిర్మాణయోగ్య స్థాన'మని ఒక అశరీరవాక్కు వినబడెనట. అంతట బొమ్మిరెడ్డి కిదిని సంపాదించుకొని ఆ ధనముతో శా. శ. ౧౧౮౫ సం॥కు (౧౨౭౪ క్రీ. శ.) సరియగు కుక్కసంవత్సరము పండుని ౧౯-వ రేదినాడు ఆలయమును కట్టించ మొదలు పెట్టినాడు. తరువాత తొమ్మిదేండ్ల కది పూర్తి అయినది. ఆలయమును నిర్మించుట కౌతడు శిల్పిని బదరికాశ్రమముననుండి రప్పించినాడు. అశిల్పికుమారుడు తండ్రివాడైన చిరకాలము తెలియరాకపోవుటచే అతనిపోబడి కనుగొనుటకయి వెదకుకొనుచు వేలూరునకు వచ్చి అచట తన తండ్రి నిర్మించిన దేవాలయమును గని అందలి శిల్పమునకు ఆశ్చర్య చకితుడయ్యెను. కాని, అతడు దాని నిర్మాణము శుభలగ్నమున నారంభింపకపోవుటచే దానికి మంచియోగము లేదనియు, నది పాడుపడిపోవుననియు చెప్పెను.

తరువాత, కుమారుడు మంచలగ్నమున నారంభించి దేవాలయమునుట్టు కొలకట్టెను. బురుజులు, ప్రాకారాదులు కట్టుటకు రాతిబండలను అక్కడకు పదుమాడు మైళ్లదూరమున నున్న పల్లికొండ నుండి తెప్పించిరి. కొలకట్టినదే తడవుగ, శివుని ఆజ్ఞానుసారము, బొమ్మిరెడ్డి దానిని దొంకణకొట వెంకటదేవ మహారాయలకు (క్రీ. శ. ౧౨౯౫ వ సంవత్సరమున) స్వాధీనపఱచెను.

ఆకొట పదునేడవ శతాబ్ది మధ్యకాలము వఱకు విజయనగర రాజులవశమున నుండెను. అంతర మదిచీజ పూరు సుల్తానునకు వశమయినది. ఆకాలమున దేవాలయము పూజాపురస్కారాదులు లేక పాడుపడిపోయినది.

(క్రీ. శ. ౧౬౭౬ లో మహారాష్ట్ర నాయకుడు తుకొడిరావు వేలూరి సమీపమున స్వయాగమును చేసెను. ఆకారణమున కొటయంతయు పాములపుట్ట అయిపోయెను ఆపాములకుభయపడి, అప్పుడు కొటలో నుండిన మహమ్మదీయ-గవర్నరు కొటనువదలిపెట్టి అదగ్గరనే మరొకచోట నివాసము నేర్పరుచుకొనెను అట్లు ల్లాపురమును వేర నేడు నది వెలయుచున్నది.

వెంటనే కొట మహారాష్ట్రుల వశమయినది. ఆలయమున పూజాపురస్కారాదులు మరల ప్రారంభింపబడినవి. కాని అది ముప్పది దినములు మాత్రమే జరిగినది. అంతలోనే జుల్మికర్ఖానుడు కొటను స్వాధీనము చేసుకొన్నాడు నాటినుండియు బ్రిటిషు వారి యధీనములోనికి వచ్చువఱకు అది మహమ్మదీయుల వశమననే యుండెను.

క్రీ. శ. ౧౭౯౯ వ సంవత్సరమున శ్రీరంగ పట్టణము చివరముట్టడిలో టిప్పూ హతుడయిన తరువాత బ్రిటిషువారు అతని పండ్డెండుగురు కూతుండ్రన, ఆఱుగురు కుమారులను బందీలనుగా కొనివచ్చి వేలూరి కొటలో నుంచిరి ౧౮౦౬ వ సం. లో వేలూరి కొటలో సిపాయిలు తిరుగబడి చాలమంది బ్రిటిషు అధికారుల ప్రాణములను దీసినారు. తోడనే బ్రిటిషువారు తిరుగుబాటును రూపుమాపి ౮౦౦ సిపాయిలను పట్టుకొని చిత్రవధ చేయించినారు. వారిలో కొందఱిని ఉరితీసి, కొందఱిని తుపాకులతో కాల్చి, మఱికొందరిని ఫిరంగులవాత గట్టివేల్చి చంపినారు. చివరపద్ధతి మాత్రము హృదయ విదారకముగ నుండెనట. దానిని కనిన యొకానొకడు ఇట్లు వర్ణించి యున్నాడు: "చిత్రవధ జరుగుచున్న ప్రదేశమునకు గద్దలు గుంపులుగట్టి రెక్కలను తటతట

తట్టుకొనుచు, గట్టిగ నార్చుచు తమకు లభింపను నర మాంస శోణితముల విందు నెఱింగినవానివలె నెగిరివచ్చి ఆకాశమున కనుపెట్టుకొని తిరుగుచుండిన వటు. ఫిరంగుల వాతులనుండి మీదికి, గలువై పురుగు నెగురుచున్న మానవ మాంస శకలములను, పైపయిని మక్కులతోను, గోళ్లతోను పట్టుకొని తినుచుండినది. ఈ చిత్రవధచేయ నియమింపబడిన దేశీయ పైనికుల, అక్కడచేరిన ప్రజా సమూహము ఈ భూరదృశ్యమును చూచి, హాహా కారములు చేయుచు నాత్రోశించిరి." దీనికి 'వేలూరు తిరుగుబాటు' అనుపేరు వచ్చినది.

వేలూరు నగరము కొండలక్రింద నున్నది. దాని చుట్టుపట్టుల పూలతోటలు, పండ్లతోటలు దండిగా నున్నవి. కోట నగరమునకు పడమట నున్నది. అది విషమ చతురస్రాకారమున నున్నది. దుర్గ ప్రాకార మున నక్కడ నక్కడ వలయాకృతులగు బురుజు లున్నవి. వాని యంతరముల చదునయినవియు నున్నవి. ఈ ప్రాకారమునకు దిగువగా నలివైపున రాతిగోడ యున్నది. దానిలో నక్కడక్కడ మీదినుండి క్రింద కోట నాక్రమించియుండు శత్రువులమీద రాలుగుండ్లు విసరటకును, తుపాకులు, ఫిరంగులు పేల్చటకును అనుకూలముగ నుండునట్టి కంఠిలు, అక్కడక్కడ చిన్నచిన్న బురుజులు నున్నవి. దగ్గరుచుట్టును వికా లము, అగాధము నగు కంఠమున్నది. దానివైకాల్య మొక్కొక్క యెడ నొక్కొక్క పరిమాణమున నున్నది. క్రిందిగరున గోడ చక్కగా మలచిన నల్ల రాతి పెను బండలతోను నున్నపు గచ్చుతోను కట్టబడినది. మీదిపట్ట గోడ ఇసుక, గచ్చులతో కట్టబడినది. అగోడ మీది భాగమున నర్ధ వలయాకారమున చెక్కబడిన బండలు గోపురపంక్తివలె వమర్పబడియున్నవి. ఈశాన్యమున అడలు కట్టడములకంటె ఉన్నతములయిన గోపురములు రెండున్నవి. తూర్పు బురుజునొద్ద ప్రాచీన దుర్గ ప్రవేశమార్గము తిరుగుమఠతో నుండినది. అందు నాలుగు వాక్లిగండినవి. అచ్చట నొక త్రోపుడు వంటెన యుండినది. ఇటీవల ప్రాకారమును పడగొట్టి ఆమార్గమును తిన్నగా ఏర్పరిచిరి. దక్షిణమునగూడ కాలి

త్రోవ యొకటి కందకమున కడ్డుగా రాలతో కట్టిన కట్టమీదుగా గలదు. కోటఆగ్రేలోనికి నెరు నూర్చుకుంటు అను కరుగల జలాశయమునందె భూగర్భమార్గమున ప్రవహించును. ఆ ప్రక్కలనున్న కొండలపై కురిసెడు వాననీరంతయు దిగబారి జలాశయమును నింపును.

ఇట్లు వేలూరికి పడుమట కోటయందు పురుపు దిశను మూడు కొండ లున్నవి. ఆ కొండకొమ్మలను కోటలున్నవి. వీనిలో దక్షిణపు వైపున నున్నది పెద్దది. ప్రకృత మివి మూడును శిథిలములయిపోయినవి.

కోటలోపల కట్టడము లనేకములున్నవి. అవి వెనుక టిప్పు కుటుంబమునకు నివాసముల గనుండునవగును. నేడు వానియందు దొరతనపువారి కార్యాలయములు మొదలగునవి నెలకొనినవి.

కోటలో ఈశాన్యభాగమున జలకంఠేశ్వర దేవాలయమున్నది. ఆలయము రెండు ప్రాకారములది. మధ్య భాగమున గర్భగృహమున్నది. ప్రధానద్వారము దక్షిణపు దిశను గలదు. దానినయి గోపురము మిగులనున్నది. ద్వారబంధనాదుల శిల్పము మనోహరమయినది. రెండవ ప్రాకారముయొక్క ద్వారముమీది గోపురము చిన్నది. ఈ ద్వారమున కాసనశిలా ఫలక మొకటి కాన్పించు చున్నది. అది వెనుక, లోపలగల బావిపయిన మూయ బడియుండెడిదట. అందలి తేఖనము వేయేండ్లకు పూర్వ పుది కావచ్చును. రెండవ ప్రాకారములోఫల నైర్మతి భాగమున అపూర్వశిల్ప సౌందర్య సమంజితమగు కల్యాణమంటపమొకటి యున్నది. ఇందలి శిల్పరచన ప్రత్యేక పరిశీలనయోగ్యము. తొలుదొలుత నీ మంటపమును గనిన అండ్లయలు, శిల్పవిశిష్టతకు ముగ్ధులయి, దీని నూడ దీని ఇండ్లాండుకు కొనిపోయి అచ్చట మరల జోడించు కొనదలచిరట. కాని వారి దురదృష్టము (మన అదృష్టము) కారణముగా, మంటపభాగములను తీసికొనిపోవ వచ్చుచుండినయొడ మార్గమున సముద్రములో మునిగి పోయెను. అంతటితో నాప్రయత్న ముగియినది.

మంటపమున వెలివరుస స్తంభములమీద వాహనా రూఢుల ప్రతిమలు చక్కగా చెక్కబడినవి. మంజూర్య

నందలిశిల్పము నిరుపమానము. తీర్చిదిద్దినట్లు చెక్కబడిన పక్షములమీద ఒకటి రెండడుగుల ఎత్తుగల ప్రతిమలు చెక్కబడినవి. సాగులు గురియునట్లున్న వానిఅవయవ సన్నివేశము, చక్కగా ఉబుకునట్లున్న శిల్పరచన వానికి అపూర్వరామణీయకమును సమకూర్చినవి.

ఈ మంటపముకప్పున లోపైపు చక్కని శిల్పముతో నొప్పుచున్న చౌకపు పలుకరాలు రెండున్నవి. వానిపయి నట్టినడుమ కమలము చెక్కబడియున్నది. ఆ కమలమునందలి యొక్కొక్కరేకును ముక్కున కరని పట్టుకొని చిలుకలు తలక్రిందుగ వ్రేలుచున్నవి. పెద్దదాని యందు కమలముచుట్టును నాట్యముచేయుచున్నట్లు ప్రతిమలు చెక్కబడియున్నవి. నాలుగు మూలలను రెండుకొక్కెములు తాపిన రాతిగొలుసులు వ్రేలుచున్నవి. దీనికి నాలుగువైపుల నాలుగుపక్షములు తీర్చిన దూలము లమర్చబడియున్నవి. వీనిపయి విస్తారముగ శిల్పపు జిలుగుపనికలను దీని నానుకొని వెలులల నలు వైపుల ఆందమలయిన ప్రతిమ లనేకములు మలచబడి

యున్నవి. అష్టదిగ్గేఖల నష్టదిక్పాల విగ్రహములు సపరి వారములుగ చెక్కబడియున్నవి.

లోపలి ప్రాకారమున నొక నూయి యున్నది. అందు దేవాలయధనము దాచబడియున్నదట. వెనుక నొక కటికికరవున నందలి నీరంతయు వట్టిపోవ, ఒకా నొక దొరతనపుటుదోగి దానిలోనికిదిగి యుచట పాలా రునదికి గొంపోవు సురంగమార్గమును గనుగొనెనట.

గర్భగృహము గాఢాంధకార బంధురము. పట్ట పగటును పైతిము ఆధిక ప్రకాశము గల దీపముల వెలుగునగాని మూలవిగ్రహము కానరాదు.

దక్షిణ హిందూదేశమున మరెక్కడను, ఇంత పెద్దదియు, ఇంత శిల్పసంపదగలదియు, ఇట్లు సురక్షితముగకన్నదియు నగు దేవాలయము ఇంకొక్కటి కానరాదు. ఇట్టి ఆలయము పూజాపురస్కారములులేక, తన వైభవమును కోలుపోయి పాడుపడిపోయినది. ఇట్టి దుగ్ధతికి పాలయిపోయిన యాలయములా, ఉత్తమశిల్ప కళా నిలయములు ఎన్నియో మన దేశమున కన్నవికావా?

కీ. శే. జాక రాక్ ఫెలర్

అమెరికను కోటిశ్వరుడు ఇతడు విశ్వహన వాఙ్మయమునకయి కోట్లకొలది పానును దానము చేసినాడు. ఇంతధనికుడు, ఇట్టికాత ప్రపంచమున నింకెవ్వడును లేడు.

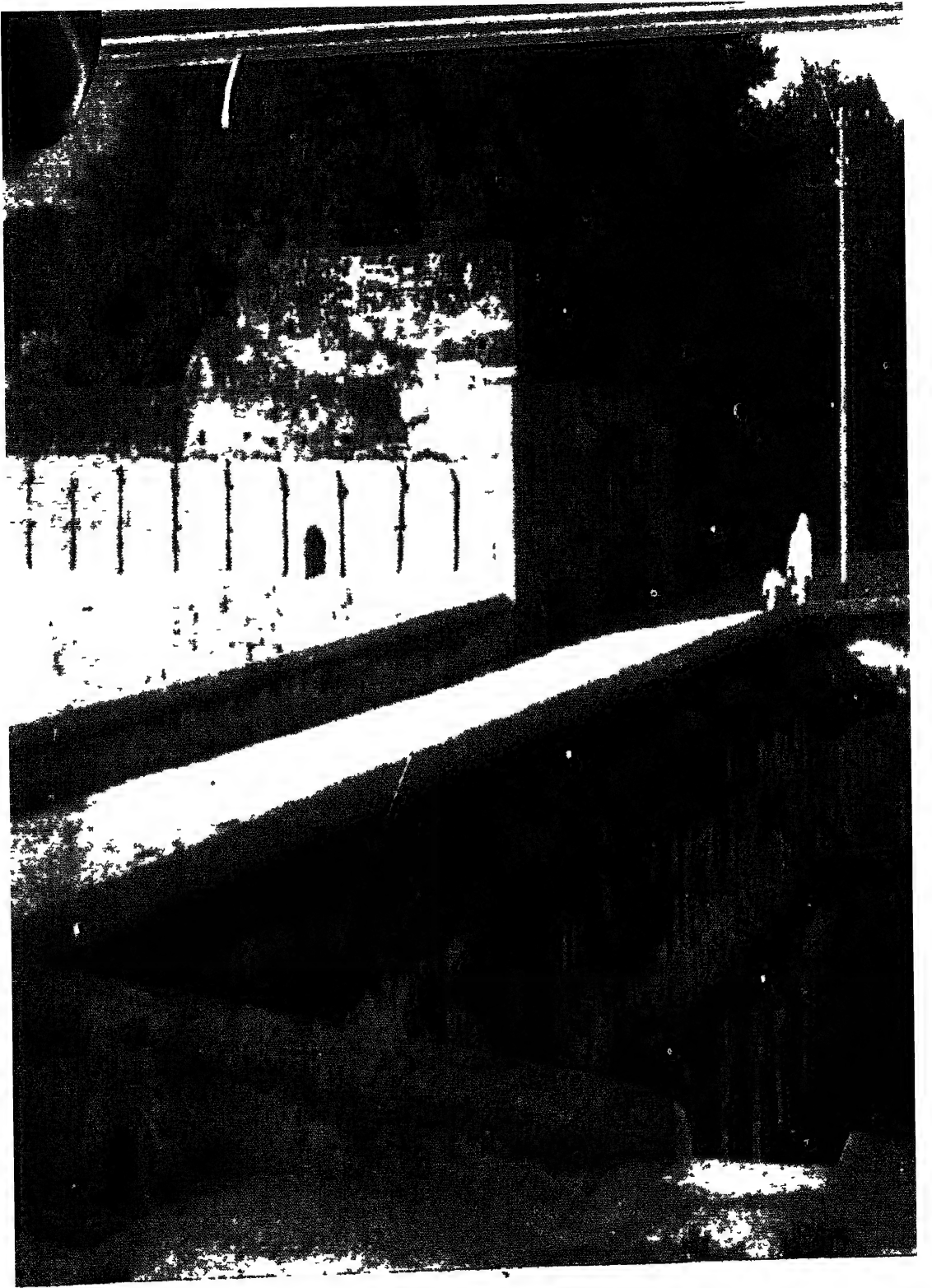
శైలూరు కొట చిత్రములు

క. క. క.

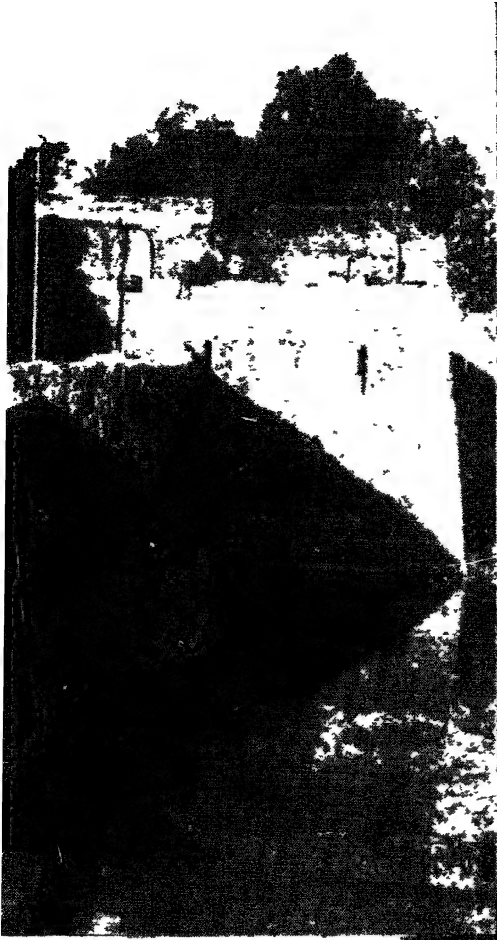
౧. కొట, కంధకము, లోపలి గోపురములదృశ్యము (ఈశాన్యముననుండి)

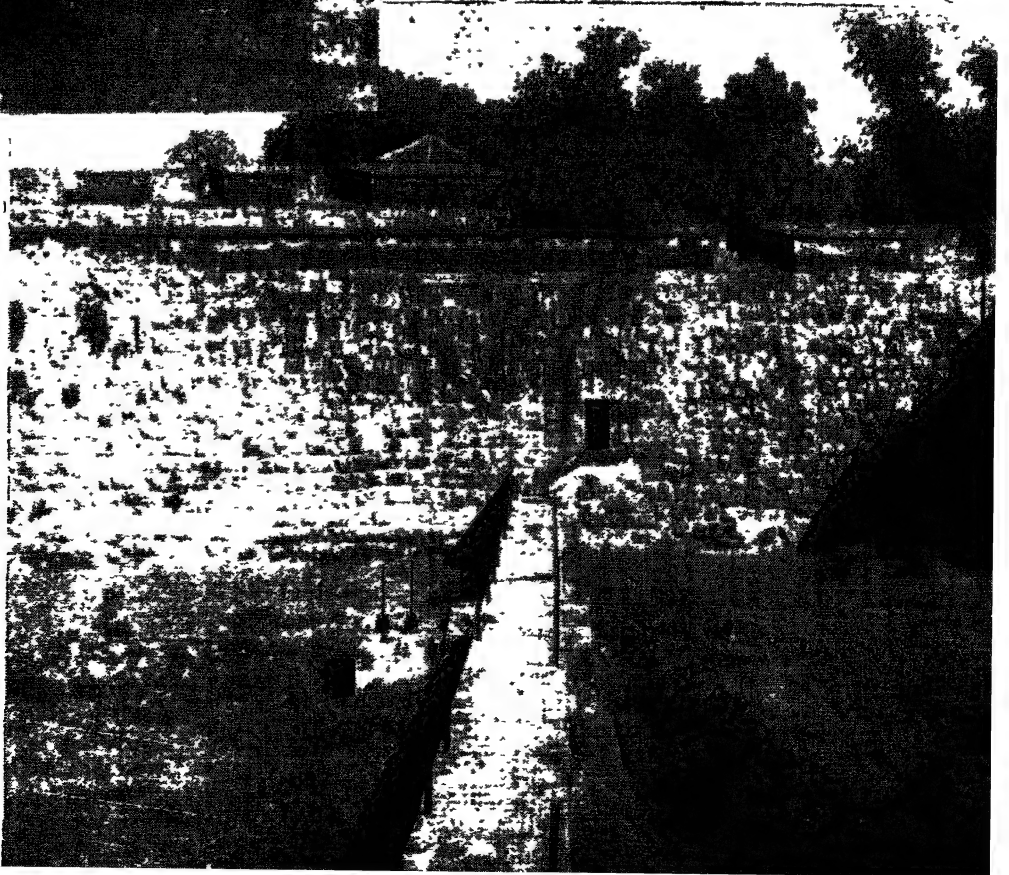

౨. దుర్గముయొక్క సింహద్వారము

3. రహస్యద్వారము

కలగూరగంప

విటమినులు

మందులనుగురించిన అడ్వర్టైజ్మెంట్లలోనూ, వైద్యులుచెప్పే సలహాలలోనూ, విటమిన్లనుగురించి ప్రసక్తిరాని అంశము యీగానాడు మనము వినటంలేదు.

ఈ విటమినులు ఏమిటి? ఇవి యెందుకు పనికి వస్తాయి?

విటమినులు అయిదు రకాలు. ఇవి ప్రతిమానవుడికి, శరీరనిర్మాణానికి-అంటే ఆరోగ్యపోషణకు అవసరం.

ఈ విటమినులు యేయే పదార్థాలలో వుంటాయో, యే విటమిను యెందుకు పనికివస్తుందో శాస్త్రజ్ఞుల పరిశోధనలవలన తేలింది.

కాని, విటమినులలోని భాగాలు యేమిటో, వాటి రసాయన మిశ్రమము యేమిటోమాత్రం యింకా తేలలేదు. అయినా, విటమినుల వుపయోగాన్ని గ్రహించడానికి యీ విషయం యే విధంగానూ అడ్డురాదు.

విటమినులు ఆరోగ్యసంరక్షణకు అయుధాల లాంటివి. అపాయకరమైన పెద్దపెద్దవ్యాధుల్నికూడా విటమినులు రాకుండాచేస్తాయి. అలాగని కావలసినంత యెక్కువగా విటమినులను తిందామంటే దొరికేవిగావు. ప్రతి ఆహారపదార్థంలోనూ కొద్దిగా - బహుశా కొద్దిగా వుంటాయి.

అందుచేతనే, విటమినులను యెక్కువగా తయారుచెయ్యటము యెలాగా, బీదవాళ్లందరి అందుబాటులోనూ వుండే తక్కువధరకి అమ్మడము యెలాగా

అనే విషయాన్ని పరిశోధకులు చాలాతీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నారు. విటమినులు ఎక్కువగావున్న ఆహారపదార్థాలు ఫలానివి అనీ, విటమినులు ఫలానివిగా ఉపయోగకరమనీ సాధారణప్రజలందరికీ బోధించడానికీహడా శాస్త్రజ్ఞులు ప్రయత్నాలు చేస్తున్నారు.

అయిదురకాల విటమినులనూ ఏ. బి. సి. డి. ఇ. విటమినులనే పేరుతో ప్రత్యేకించారు. పిటిలో చాలా ముఖ్యమైనది డి. విటమిను. ఇది సాధారణంగా నెయ్యి, పెరుగు, వెన్న మొదలయిన మాంసృత్తులలో వుంటుంది. ఎముకలను వృద్ధిచెయ్యడానికి యిది పనికివస్తుంది. పిల్లలకు చిన్నప్పుడు యీ విటమిను యెంత ఎక్కువగా పెడితే వాళ్లు అంత బలీష్టులుగా తయారు అవుతారు. ఎముకవల్లనేకదూ చక్కనిరూపం తయారయేది! కోడిగుడ్డలోనూ, పాలలోనూ కూడా యీ డి విటమిను బాగానే వుంటుంది. అయితే, పచ్చిగుడ్డితినే ఆవుపాలలోనే వుంటుంది.

తరువాత, ఏ. విటమిను. ఇది రోగాల్ని రాకుండా రక్షిస్తుంది. అంటే రోగక్రియల్ని నశింపజేసే ధాతువుల్ని శరీరంలో పెంపొందింప చెయ్యడానికి ఏ. విటమిను చాలాముఖ్యం. తరువాత, తీర్థశక్తిని వృద్ధిచెయ్యడము కూడా ఏ. విటమినుపనే. ఇది ఆకు కూరలలోనూ, చేపలలోనూ వుంటుంది.

విటమిను డి, విటమిను ఏ ల తరువాత ముఖ్యమైనది విటమిను ఇ. ఇది ముఖ్యంగా స్త్రీలకు ఉపయోగమైనది. గర్భవతులుగా ఉన్న స్త్రీలకు బలహీనతవల్ల కలిగేగర్భస్రావాలను ఆపి, శిశుజననాన్ని బాధలేకుండా చెయ్యడంలో యీ ఇ. విటమిను చాలా ప్రయోజన

విమర్శనము

మా న ప్ర దు

గ్రంథకర్త: రవీంద్రనాథ టాగూర్. ఆంధ్రవిశ్వ కళాపరిషద్ గ్రంథమాల ౧౬ వ ప్రచురణము, వాల్తేరు, తెల రు. ౧. పుటలు ౬౧

రవీంద్రుని రచన విద్యావంతులు హిందూదేశ మున నుండురు. ఇప్పటికి గుమారు పాతికసంవత్సరము లకు పూర్వమే ఆతనికి నోబెల్ బహుమతియు, తదను గుణముగ పాశ్చాత్యుల ప్రశంసయుకూడ వచ్చినది. నాటినుండియు అతనిప్రతిభ పాశ్చాత్యదేశములలో నానాటికి ఆంకకంకితుల కెరిగిపోవుచున్నది. జర్మనులయొద్దను వలన పాశ్చాత్యదేశములందు ఆశాంతియు, మనోవ్యాకులతయు అధికముగ ప్రబలినందున, ఈ హైందవమహర్షి తమ కెట్టి మహాదుపదేశము చేయునో, ఏ ఆపూర్వ ఆధ్యాత్మికనూత్రముల ప్రభావ ముచే ప్రపంచము నద్ధరింపజేయునో అనునాశ పాశ్చాత్యులలో చాలమందికి దృఢముగ గలదు.

రవీంద్రుని మనోభిప్రాయములు ఆతని నవలల యందును, నాటకములందును, పద్యములందును, పాట లందును, చిన్నకథలందునుకూడ విశదముగ తెలియుచున్న యుండును. కాని క్రీ. శ. ౧౯౧౩ నందు ప్రచురితమయిన “సాధన” యను పుస్తకమునందు ఆతని ఆధ్యాత్మికభావములు ప్రథమమున రూపుకట్టు కొనినవి. ఈమూలాభిప్రాయములే కొలది సంవత్సర ములక్రితము ఆక్సుఫర్డువిశ్వవిద్యాలయమున ఆతడొస గిన ఉపన్యాసములందుకూడ కృతము లైనవి. ఈ ఉపన్యాసము లిదివరకే “మానవునితము” (The Reli-

gion of Man) అను పుస్తకమున ప్రచురితములైనవి. ఒకటిరెండు విషయములకప్పు ఇందలి సారాంశమే ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున రవీంద్రుడొసగిన ఈమాడు ఉపన్యాసములందును గానవచ్చుచున్నది.

రవీంద్రుని తత్వనూత్రములను ఈ క్రిందివిధముగ సంగ్రహపరచవచ్చును:

౧. జగత్తు మిథ్యకాదు. వేదాంతశాస్త్రము అనా దినుండియు జీవేశ్వరి సంబంధ చర్యయందే మునిగి తేలుచు ఈశ్వరసాయుజ్యమే జీవునికి పరమావధియని తెలుపు చున్నను, ఈశ్వరస్పృష్టియగు జగత్తువకును జీవునికిని మాత్ర మెట్టిసంబంధమును (ఒక్క అభావసంబంధము తప్ప) నిర్ధారించుటకు అవకాశము నివృత్తుండుట ఒక గొప్ప పొరపాటు అని రవీంద్రుని మతము.

౨. జగత్తు మిథ్యకాదని నిర్ధారించుటకు గూడ మనస్సే ప్రమాణము.

౩. జీవితమునందును, సృష్టియందును, ఉత్కృష్ట ప్రా నందము ననుభవించుటయే మానవుని గుణము. ఇందు కు కృతిరేకముగ చరించుట - అనగా సర్వసంగ పరి త్యాగము చేయుట - రవీంద్రునిమతమున గొప్ప యవి శేకము. తన పుస్తకములందు పలుతావుల రవీంద్రుడు సన్యాసులను పరుషవాక్యములతో నిందించుచున్నాడు.

౪. కేవలము స్వాతంత్ర్యమునందే లగ్నమయిన మనస్సుగలవాడై స్వాభిమతికార్యములనే చేయుటతో తృప్తి నొందిక విశ్వాత్మ కనుగుణముగ ప్రవర్తించి విశ్వ సృష్టి సుత్కృష్టము జేయుటకు చేయూత యొసగుటయే.

మానవునికి పరమావధి. మానవు డధమస్థితియందున్న గాని ఇంఁక కవలంబింపవలసిన మార్గము స్వతఃసిద్ధముగనే మానవునికి బోధపడగలదు.

(సాధన అ. ౫. పుట ౧౧౨)

ఇవియే రవీంద్రుని తత్వసిద్ధాంతమునందలి ముఖ్యాంశములు. ఇవి ఆన్వయలనియు, వైదికమలనియు, వీనిలో తన స్వతంత్రాభిప్రాయము లేవియు లేవనియు రవీంద్రుని వాదము. కాని రవీంద్రుడు వేదాంత శాస్త్రాధారములను అందరివలె వ్యాఖ్యానము చేయడు. అతని మతమే వేరు; అతని వ్యాఖ్యాన ఘోరణియే వేరు. ఎట్టి నూతనాభిప్రాయ మయినను సరే శాస్త్రాధారములతో ఏవిధముగనైన సరిపెట్టిన జాలును, అది శాస్త్రసమ్మతమే యని రవీంద్రుడు వాదించును. కాని నిజముగ నూతనాశ్రయములను నిష్పక్షపాతముగ పరికిలించినచో ఇట్టియర్థ మేర్పడునా యని తలంపడు. తలంచుట యటుండ అట్టి ప్రయత్న మేర్పరచునియు, కాలహరణ మనియు వాదించును. (సాధన అ. ౪ పుట ౭౨)

పైన చెల్లిన యభిప్రాయము లెంతవరకు వేదాంత శాస్త్రముపై నాధారపడి యున్నవి? ఎంతవరకు పాశ్చాత్యులు వక్కాణించినట్లు షాఫ్ట్స్ బరీ, (Shaftesburg) కాంట్, (Kant) ఫిక్ట్ (Fichte) మొదలగు పాశ్చాత్య తత్వవేత్తల యభిప్రాయముల ప్రభావమునకు లోనైనవి, ఎంతవరకు రవీంద్రుని స్వతంత్రాభిప్రాయములు అను విషయముల నిట చర్చింప సాధ్యముగాదు, ఈ విషయ మెట్లున్నను రవీంద్రుడు నేటి తత్వోపదేశకులలో ముఖ్యుడనుట నిస్సంశయము. యవనతత్వ సిద్ధాంతములను గాని, ప్రాచీన హైందవ తత్వ సిద్ధాంతములను గాని, ఇంకే ఇతర తత్వ సిద్ధాంతములను గాని ఉన్నవి యున్నట్లే నేడు మనము వానిని ఆవగాహన చేసికొని మన జీవితములందు అనుభవమునకు తెచ్చుకొను సాధ్యముకాదు. జీవితాంతరాధ మెన్నటికిని ముఖ్యనూత్రములు కూడ మారజాలవు.

కాని ఒకొక తత్వాబ్దియందును ఒకొకతరమునందును ఈ యంతరాధమును, ఈ మూలనూత్రములను ఆయాకాలపు ప్రత్యేకపరిస్థితులనుబట్టి వేరువేరు విధములుగ తెలియజెప్పినగాని పామరజనమునకు బోధపడదు. ఇకవది యవశతాబ్ది భారతీయ వివేకమున (Renaissance) సర్వోత్కృష్టముగ పుట్టినవారిలో రవీంద్రుడు ముఖ్యుడు. ఇట్టి అసమాన మేధాశాలియొక్క ఉత్కృష్టాభిప్రాయములను అతని గంభీరోపన్యాస యాపముగ వినుట కాస్తవ మేర్పరచిన ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తుయొక్క గుణజ్ఞత ఎంతయు ప్రశంసనీయును. ఇట్టి అమూల్యోపన్యాసములను ప్రచురించినందునకు ఈ పరిషత్తునకు ఆంధ్రలోక మేకాక మానవ జాతీయంతయు గూడ కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పింపవలసినదే.

డా. పుట్ట వర్తి శ్రీనివాసాచార్యులు.

వైయాకరణ పారిజాతము

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషద్ గ్రంథమాల ౧౫వ ప్రచురణము - ఆంధ్ర విశ్వకళాకాలా పండిత శ్రీవజ్ఞుల చిన సీతారామస్వామికాస్త్రి విరచితము. రాయల్ ౫౬౧ పుటలు. వెల రు. 3 లు.

“శ్రీ సీతారామపండితీయ” మను నామాంతరము గల ఈగ్రంథము ‘సన్నయాధర్వణీయ’ మను మూలగ్రంథమునకు విపుల మగు వ్యాఖ్యానము. ఆంధ్ర శబ్దచింతామణి, దానికి శేషగ్రంథముగు వికృతివిశేషము (అధర్వణకారికావళి) పయివ్యాఖ్యకు మూలములు. గ్రంథకర్తలనుబట్టి ఈ విశిష్టమూలమునకు వ్యాఖ్యాతలు “సన్నయాధర్వణీయ” మని పేరిడిరి. మూలమున పయి గ్రంథద్వయమే కాక వానియందు లేని విశేషవిషయములు వివిధ సంస్కృతాంధ్రవాక్యరణ గ్రంథములనుండి గ్రహింపబడినవి. కొన్నివ్యాఖ్యాతృకృతనూత్రములను మూలమున చేరినవి. అట్లయినను ఇందు ప్రధానమూలము సన్నయాధర్వణ గ్రంథములే అగుటచే నామానాచిత్యమునకు ఆవకాశ మేమియు లేదు. ముద్రితగ్రంథభాగమున మూల, వ్యాఖ్యా

నములు సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదములలోని మొదటిభాగమునకు మాత్రమే ఉన్నవి. ఈ ప్రధమభాగము గ్రంథాది సమర్థన, తద్భవ, ఆత్మ, అనుస్వార, ఆంకస్థ, దంక్యతాలవ్యవస్థ ప్రకరణము లనుపేర ఆరు ప్రకరణములుగా విభజింప బడినది.

“నన్నయాధిర్యణీయము” నకు “ఇతరాండ్రు లక్షణగ్రంథప్రపంచ పరిశీలనపూర్వకముగను, వైదిక లాక్షిక సంస్కృతభాషావ్యాకరణసంబంధ పరిశీలన పూర్వకముగను, బ్రాచీనమహాకవిప్రయోగ ప్రపంచ ప్రదర్శనపరిశీలనపూర్వకముగను, నితరద్రావిడ భాషా సంబంధవిశేషవిమర్శనార్థక తొలుకాప్య, కర్ణాటభాషా భూషణాది ద్రావిడవ్యాకరణవిషయ ప్రదర్శనపరిశీలన పూర్వకముగను విపులమగు వ్యాఖ్యానము చేయుట యే తద్వింధ పరమోద్దేశము. ఆంధ్రభాషావాఙ్మయ మాలంకరపాండిత్యసంపత్తికాస్త్రానుపాయ మద్యం ప్రాయిక నిత్యప్రయోగ లక్ష్యైతిత్ దృశ్యమిత్యాది నన్నయభట్టారకమూర్తి చొప్పున వ్యాకరణసంస్కార సంస్కృతిభాషావాఙ్మయపరిజ్ఞానమేకాక యితర ద్రావిడభాషావైదుష్యమును సత్యవత్సక మనుటలో విప్రతి పత్తి లేదు.”

ఇదివరకు వెలసిన వ్యాకరణగ్రంథములుమాత్రము కేవలము సంస్కృతభాష, వాఙ్మయముల పైనే ఆధారపడినవి. వానికిని, దీనికిని గల ముఖ్య భేదములలో నిది యొకటి.

ఇదివరకు వెలవడిన వ్యాకరణగ్రంథములు పరి మితగ్రంథవిమర్శనపూర్వకముగ గొన్ని సిద్ధాంతముల నొసరించినవి. ఇప్పటివరకు అవియే అందరికి నుపాదేయములైయున్నవి. ఇందు వైదిక, సంస్కృత, కర్ణాటాండ్ర, మలయాళాదిభాషావ్యాకరణ విమర్శ పూర్వకముగ ప్రమాణముగ అనేక సిద్ధాంతములు తారుమారు చేయబడినవి; అనేకములగు నూతనాంశములు నిరూపింపబడినవి. అందు ముఖ్యమైనవి కొన్ని యిటు నీచు బడుచున్నవి.

౧. ఇప్పటి పండితవ్యవహారస్థ మగు భాష గ్రాంథికము కాదగినది; అది వ్యాకరణవికర్ష మైనను గ్రామ్యము నగ్రామ్యము నగును.

౨. తెలుగువ్యాకరణములలో వాడబడిన ప్రకృతి, వికృతులకు జన్య, జనకభావ మర్థము కాదు; ఆంధ్రమునకు ప్రాకృతప్రకృతిత్వమును చెప్పనక్కర లేదు; తమిళముకూడ తక్కిన ద్రావిడభాషలవలె సంస్కృతానుసారియే యగును.

౩. తెలుగు వన మార్గభాగము; బుగ్గలలోపలి భాగము కాదు.

౪. “ఱ” అను నక్షరము ద్రావిడభాషలలో శ్రీ కాక సంస్కృతమునందును కలదు; అది పాణినీయ శిక్షలో చెప్పబడిన దుశ్శబ్దము; ‘ఱ’ ప్రముఖ సంస్కృతమున ‘ళ’ గా మారిపోయినది.

౫. లాక్షిక వాఙ్మయమున పుక్తిమునకు వాడుక లేదు; పుక్తివిధానము చింతామణ్యభిక్షితము కాదు.

౬. అచ్చాండ్రమున వర్గయుక్తస్వరశములను ప్రాచీనులు సమ్మతించలేదు.

౭. చింతామణిలో ఆంధ్రలిపిస్వరూపము వివరింపబడినది; కాని నన్నయలిపి వాడుక కెక్కలేదు.

౮. ఖండానుస్వారమునండి పూర్ణానుస్వారమే వుండలేదు; తేల్చి పలుకబడిన పూర్ణమే ఆర్థమైనది; ఊడబడిన దల్లే నిలిచినది.

౯. ఖండాఖండప్రాసముగాని, ఖండ, పూర్ణ ప్రాసముగాని నన్నయభిక్షితము కాదు; ప్రాచీన శాసనములలో ఖండబిందు వుపేక్షితము.

౧౦. ద్రావిడభాషలలో వేనియందును ‘ర, ఱ’ లకు మైత్రి లేదు; నన్నయనాటికే ‘ర, ఱ’ ల నైజాత్యము పడల నారంభించినది.

౧౧. భాగవతమున బమ్మెర పోతనామాత్యుడు రచించిన భాగములలో ఎచ్చటను శేష, శకటశేషలకు మైత్రి చెప్పబడలేదు. ఈవిషయమును కూచిమంచి

లగు చక్కని గద్యవ్యాసములును, కథలును, రసవంతములైన పద్యములును ఈ మొదటి సంచికలో గలవు. దీనినిబట్టి యీపత్రిక మంచిభవిష్యము సంపాదించుకొనగలదని దృఢముగా జెప్పవచ్చును. రాయలసీమ వాసులు దీనిని చిరస్థాయిగజేయుటకు పాటుపడుదురుగాక.

గ్రంథస్వీకారము

ఆంధ్రలేజము (పద్యాత్మకము)

క్రొను ౧/౮ నైజా, పు. ౫౩, వెల నాలుగణాలు.

గ్రంథకర్త: ఉభయభాషాప్రవీణ బోడేపూడి వేంకటరావు, బోర్డుహైస్కూలు పండితుడు, బాపట్ల.

తెలుగు ఇతికంటాక్సు ఆక్సు

క్రొను ౧/౮ నైజా, పు. ౧౪౦, వెల రు. ౧-౪-౦.

గ్రంథకర్త: కడిమిశెట్టి వీరరాజుశెట్టి, బి. ఏ., బి. ఎల్., వకీలు, బెజవాడ.

మోక్షసాధన సారసంగ్రహము

క్రొను ౧/౮ నైజా, పు. ౮౫, వెల రు. ౦-౪-౦.

గ్రంథకర్త: కనకపల్లి భాస్కరరావు, గాంధీ నగరము, కాకినాడ.

నూతన ఇండియా రాజ్యాంగము

క్రొను ౧/౮ నైజా, పు. ౮౪, వెల మూడణాలు.

ప్రకాశకులు: ఆంధ్రరాష్ట్ర రైతు సంఘము, బెజవాడ.

రసికాభిరామము (నాటకము)

(మొదటిభాగము) కామేశ్వరి

డెమి ౧/౮ నైజా, పు. ౨౦౩.

గ్రంథకర్త: వాజపేయయాజుల వేంకట నారాయణ, రాజమహేంద్ర వరము.

ముక్తావళి (పదీకథలు)

డెమి ౧/౮ నైజా, పు. ౮౦, వెల ఆరణాలు.

గ్రంథకర్త: తాడిమిళ్ల బసవరాజు, బి. ఏ., రామరావుపేట, కాకినాడ.

శ్రీ నాగమహాశయుని జీవితచరిత్ర

క్రొను ౧/౮ నైజా, పు. ౧౫౨, వెల ఎనిమిదణాలు.

ప్రకాశకులు: శ్రీరామకృష్ణ మఠము, మైలాపూరు, మద్రాసు.

పాపం (కథల సంపుటి)

క్రొను ౧/౮ నైజా, పు. ౮౪, వెల నాలుగణాలు.

గ్రంథకర్త: గుడిపాటి వెంకటచలం.

రూమ్ టులెట్ (కథల సంపుటి)

క్రొను ౧/౮ వ నైజా, పు. ౧౦౧, వెల నాలుగణాలు

గ్రంథకర్త: పిల్లలమట్టి బాలకృష్ణకాస్త్రి.

పై రెండు గ్రంథములు దొరకుచోటు: యువకార్యాలయం, పాఠశేట, తెనాలి.

భిక్షావతి (వద్వరవనము)

కౌను ౧/౮ వైశా, పు. ౫౪ వెల అర్ధరూపాయ
గ్రంథకర్త: వజ్రుల కాళిదాసు, మహారాణిపేట,
జయనగరము.

రైతుభజనావళి (అయిదవ ముద్రణము)

సంపాదకులు: ఆచార్యరంగ.
ప్రకాశకులు: ఆంధ్రరాష్ట్ర రైతురక్షణసంఘం,
నిడుబోలు.

కాపుబిడ్డ (వద్యాత్మకము)

కౌను ౧/౮ వైశా, పు. ౬౫, వెల రెండణాలు.
గ్రంథకర్త: గంగుల కామరెడ్డి, జీశికల్లు, తా.
నాం, నల్లగొండజిల్లా.

గణేశ్వరాభ్యుదయము

కౌను ౧/౮ వైశా, పు. ౫౧, వెల మూడణాలు.
గ్రంథకర్త: శ్రీపాద వెంకటసుబ్బారావు, హరి
శ్చంద్రపురము, ప్రియగ్రహారంపాడు, గంజాంజిల్లా.

లక్ష్మపిదతలు (బాలానందం: ౧)

గ్రంథకర్త: చింతాక్షీతులు, నవ్యసాహిత్య పరి
షత్తు, గుంటూరు.

సుతమధూలిక (ఖండికావ్యముల సంపుటి)

గ్రంథకర్త: మామూరు వెంకటశేషగిరిరావు, బి. ఏ.

“ఎ ల క్ష న్ను”

ఎన్నికలకు సంబంధించిన యావద్విషయములు తెల్పు తెలుగు గ్రంథము

వెల రూ 2-8-0.

గ్రంథకర్త: అవసరాల వెంకటనర్సు, బి. ఏ., బి. యల్., వకీలు.

కాననసభల ఎన్నికలు, జిల్లాబోర్డుల మునిసిపాలిటీ పంచాయతీల ఎన్నికలన్ను, విశ్వాస
రహిత్య తీర్మానములన్ను, ఎలక్షను విచారణలను, ప్రెసిడెంటు- పైను ప్రెసిడెంటు, ఎన్ని
కలు మన్నగు విషయములగుర్చి యందువిఫలముగా వ్రాయబడియున్నది.

ఓటరు జాబితాలు మొదలు మొదలు ఎన్నిక పూర్తి యగువరకు అమలులో పెట్టు న్యాయ
కాస్త్రువిధాన మంతయునీ గ్రంథమున నులభ్యమై లిని విశేషకరంపబడియున్నది.

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

నెం. 7, తంబుకెట్టి వీధి మద్రాసు.

వెంకట ప్రభాకరు

సం. ౧౦. జూలై ౧౯౫౩ వ. క. కేంద్రము పారిశుభ్య విభాగము జరిగినది.

సింహాను నాథు

సామ్రాజ్య విశేషములు

శ్రీరాష్ట్రపట్టాభిషేకము

ప్రపంచపరిణామమునందు ధర్మరంగములు విషాదానంద పర్వములు. భారత సంక్రమేతిహాసము యుగయుగములందును రాజ్యాభిషేకమహోత్సవ సమయములందు జరిగెడి ధర్మమీమాంసకు ప్రమాణము. ధర్మరాజు ధర్మమీమాంసను భీష్మనిముఖమునను వినివతరువాతను దండనీతిధర్మమును గ్రహించి రాజ్యాభిషేకమును స్వీకరించెను. యుగములు గడచినను, శశుబలప్రయోగ సాధ్యమైన దండనీతియే రాజ్యచిహ్నముగ పరిణమించిన విధమును వర్తమానప్రపంచ పరిస్థితులు సహసముఖముల విశేషముచేయుచున్నవి. దేశమునందు రాజున్నను లేక పోయినను దండనీతిమాత్రము రాజ్యమునకు మూలాధారము. ఆఱవజార్జి పట్టాభిషేక మహోత్సవ సందర్భమున బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు లండను నగరమందు సమావేశపడిన మహారాజులు, రాజులు, మహారథులు, సైనికులు, వైమానికులు, మంత్రులు మొదలగువారి సమాహములు సామాన్యులకు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమహత్వమును సువ్యక్తము చేసినవి. రాజలాంఛననామములు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమును ఏకపాశబద్ధము చేయుటకు సామ్రాజ్యాభిమానులు చేసిన ప్రయత్నములు సఫలము లైనను విఫలము

లైనను సామ్రాజ్యమహత్వము ప్రపంచ లక్ష్యము నావరించినది. లండను నగర పట్టాభిషేక మహోత్సవవార్తలు ప్రపంచమునందంతటను మారుమ్రోగినవి. లండను నగరమునందును, సామ్రాజ్యంతర్భాగమునందును సామ్రాజ్యవిజయ ఘోషలు ప్రతిధ్వనిల్లినవి. రాజులు, ప్రభువులు, మతాధిపతులు, వర్తకశ్రేణులు స్వోత్కర్షసరాయణులై పరమానంద మనుభవించిరి. సన్నిహితపాశబద్ధముకాని సామ్రాజ్యంతర్భాగములు, రాజచిహ్నమును బలీయమైన సామ్రాజ్యపాశముగను స్వీకరించి, సంతృప్తిని బొందినవి. పరాధీనస్థితియందున్న సామ్రాజ్యంతర్భాగములు కొంతవఱకుపట్టాభిషేకోత్సవముల పట్లను విముఖత్వమును చూపినను శ్రీమంతులు, రాజులు, ప్రభులు పట్టాభిషేకోత్సవమును మామూలుగ చూచి ఆనందించిరి. కొట్ల రూప్యములు వ్యయము చేసి ఏర్పాటుచేసిన రాజ్యాభిషేక ప్రదర్శనమువల్లను సామ్రాజ్యమునకును, ప్రజలకును ఏమిప్రయోజనము కలిగినదియును భావికాలము నిర్ణయింపగలదు.

కాని ధర్మరాజపట్టాభిషేకమువలెను జార్జిపట్టాభిషేకము దండనీతి ప్రతిష్ఠను, బ్రిటీషుసామ్రాజ్యబలమును లోకమునకు ప్రకటించినది. వర్తమానయుగము ప్రకటనయుగము.

గంభీరములైన షట్టాభిషేకోత్సవ ప్రదర్శనములు మంత్రులకు యూరపురాజ్యాంగములందు మంత్రాంగమునకు వినియోగపడగలవు. షట్టాభిషేకోత్సవము ముగిసినది. ప్రజాప్రతినిధులు స్వస్థలములకు చేరుకొనుచున్నారు. కాని జార్జి షట్టాభిషేకము ప్రపంచ వ్యవహారములందు అపూర్వ విషయమును సంస్మరింప చేయగలడు.

* * * *

విండ్సరు ప్రభువు వివాహము

ధర్మరాజునకు విజయానంతరము సంప్రాప్తమైన వైరాగ్యమునకు రాజ్యత్యాగమును చేయుట సాధ్యము కాలేదు. యుగయుగముల నుండియు సంప్రాప్తమగుచున్న ధర్మాధర్మ సంరంభమునందును, ప్రజారాజ్యాధికార సంరంభమునందును రాజ్యాధికారమే బలీయముగ నున్నది. ప్రజలు పశుబల చిహ్నమైన ఆయుధ దేవతను రాజరూపముననో శూరరూపముననో, డిక్టేటరు రూపముననో పూజించుట యాచారమైనది. ప్రపంచమునందన్ని దేశములందును సంగ్రామ దేవత ప్రళయతాండవము చేయుటకు పాతాళ హోమమును చేయుచున్న విధము బహిరంగ రహస్యము. వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము లేని ప్రజాస్వామ్యము గగనకుసుమము. రాజకీయ, సాంఘిక, మతార్థికాది విషయములందు వ్యక్తి స్వాతంత్ర్య సంపాదనార్థము సామాన్యప్రజలనుభవించిన దుఃఖపరంపరలు ప్రపంచ పరిణామమునందు వివా

దానంద పర్వములు. ధర్మ మనవరతము ప్రపంచమును ధరించుచున్నది. ప్రపంచమునందు ధర్మ పరిణామమునందు తిరోగమనమును సహజము. గతించిన నూ! మేబది యేండ్లయందును, వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమునకును, ప్రజా స్వామ్యమునకును ప్రజలు దుఃఖపరంపరలనుభవించి సంపాదించిన స్వాతంత్ర్యము మటుమాయమగు ననుభయము స్వాతంత్ర్య ప్రియులను పీడించుచున్నది. కాని మహాప్రళయము లేనిది పునర్నిర్మాణము సాధ్యముకాదు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమును మహాధర్మ పరివర్తనమును పొందకను సామ్రాజ్య తేమమునకును, ప్రజాస్వాతంత్ర్యాగ్రహణమునకును వినియోగపడజాలదు.

ఎడ్వర్డు రాజ్య శక్తిత్యాగము ధర్మనిష్ఠకును, వ్యక్తి స్వాతంత్ర్య ప్రదర్శనమునకును ప్రపంచేతిహాసమునందు గంభీరముగ నున్నది. ఎడ్వర్డు రాజు శ్రీమతి సింప్సనును పెండ్లాడుటకు రాజ్యత్యాగమును త్యాగప్రాయముగను చేసెను. ఎడ్వర్డు వివాహము మాట తెలిసినతోడనే రాజకుటుంబము, ప్రభువులు, మంత్రులు, మతాధిపతులు, ప్రజలు పరిహాసంపబూనిరి. బాల్కువినుమంత్రి తన మంత్రాంగము సంతయును వినియోగించి ఎడ్వర్డును రాజ్యత్యాగమును చేయుటకు సమ్మతింపజేసెను.

ఎడ్వర్డు రాజ్యత్యాగమును, బంధుత్యాగమును, దేశత్యాగమును, మిత్రత్యాగమును

చేసి విదేశములందు సింహాసనమును పెట్టాడును. లండను నగరమునందు జరిగిన పట్టాభిషేకమహోత్సవములను, వియన్నాయందు జరిగి విండ్సరుప్రభువు, సింహాసనముల వివాహమహోత్సవమును సంస్మరించి ధర్మపరమార్థమును గ్రహించదలచినవారలకు ప్రపంచము నావరించిన మాయాపటాటోపప్రభావము సువ్యక్తమగుచున్నది విండ్సరుప్రభువు వివాహము బ్రిటీషుప్రజాహృదయమునందును, ప్రపంచమునందును మానవస్వాతంత్ర్య ధర్మాభ్యుదయమునం దపూర్వమైన సంచలనమును గలుగజేసినది.

* * * *

బాల్టివిను రాష్ట్రమహ్లానాట్టు

మంత్రుల నిర్గమనము

బాల్టివినుమంత్రి బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమును రక్షించిన యుగంధరుడుగ పరిగణింపబడుచున్నాడు. గతించిన పదిహేనుఏండ్లయందున, జాతీయప్రభుత్వవ్యాజమునను, పరాధీనప్రజలకు వీరు కలుగజేసిన అన్యాయము హిందూస్థానచరిత్రమునందును, ఇతరదేశచరిత్రము లందును మహాక్షరములతో లిఖింపబడినది. ఇండియా యాక్టును నిరర్థకము చేసిన మహానుభావులు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యాభిమానుల కృతజ్ఞశకును, వారి యనుచరుల కృతజ్ఞతకును పాత్రులగుట సహజము. ఎడ్వర్డురాజ్యత్యాగము, సామ్రాజ్యాంతర్గతసభలు, సామ్రాజ్య సంరక్షణవ్యయము, జార్జిపట్టాభిషేకము బాల్టివినుగారి ప్రతిష్ఠను

జాతీయ ప్రభుత్వచరిత్రమునందు స్థిరతరము చేసినవి. బాల్టివినుగారు మంత్రికవచమును చేంబల్లెను గారికి సమర్పించి ప్రజాదరణముతో విశ్రాంతిని తీసికొనుట బాల్టివినుగారి శక్తిసామర్థ్యములకు నిదర్శనము. రాష్ట్రమహ్లానాట్టుగారి నిర్గమనమును జిజ్ఞాసపరాయణులకు మననయోగ్యముగ నున్నది. వారాపత్రికాపారుడుగా అతనునగరమేనందు జీవితమును ప్రారంభించి కార్మికపక్షమునకు నాయకుడై స్వయంసహాయమువల్లకు ప్రధానమంత్రియగుట యసామాన్యవిషయము. కాని కార్మికపక్షముచ్చస్థితియందున్నప్పుడు స్వీయపక్షానుచరులను, కార్మికపక్ష సిద్ధాంతములను విసర్జించి జాతీయపక్ష ప్రభుత్వమునందు మంత్రిత్వమును స్వీకరించుట మహాపరాధము. మేక్లొనాట్టుగారి ఉద్దేశములు పవిత్రములయినను చిరకాల సంస్కృతమైన కార్మిక పక్షపతనము, బ్రిటీషు రాజ్యాంగములందును, ప్రపంచవ్యవహారములందును ప్రజాస్వామ్యత్వమునకు ప్రతిఘటనయు కలిగినవి. హిందూస్థానమునకు వారు కలుగజేసిన అన్యాయమును తుంతవ్యముకాదు. ప్రపంచపరిణామమునందు ధర్మరంగమునందు నూనవుల ప్రకృతి తలక్రిందులుగాగల విధమును ఎడ్వర్డు, బాల్టివిను రాష్ట్రమహ్లానాట్టుగార్లు యుదంతము స్మరింపజేయుచున్నది.

* * * *

కాంగ్రెసు, ప్రభుత్వము

బ్రిటీషుభారతప్రభుత్వములు భారత జాతీయ స్వాతంత్ర్యమునకు చిహ్నమైన కాంగ్రెసునకు జూపుచున్న ప్రతిఘటన నిరాదరణములు పరమార్థదాయకములు. సామ్రాజ్యాధిమానమునకును, స్వార్థపరత్వమునకును, నిరంశితత్వమునకును మితిమీరిన కారణములు. లండనునగరమునందు జట్లండు ప్రభువు పరీక్షించుటకునే గవర్నరులు, వారి అనుచరులు చిలకలవలె పలుకుచున్నారు. పరిపాలనమునకు మూలాధారమైన ప్రజాభిప్రాయమును నిర్లక్షముచేసి, శాసనసభలను మృతసంస్థలుచేసి రాష్ట్రములను పరిపాలించుట గొప్పియస్వాతంత్ర్యము. గాంధీ మహాత్ముడు జట్లండు ప్రభువు వ్యక్తము చేసిన భావములకు చెప్పిన ప్రత్యుత్తరములు మహాత్ముడు శా.తిమార్గమునను రాజకీయ వ్యవహారములను నడుపుట కుత్సితమైనవిధమును సువ్యక్తము చేయుచున్నవి. 3 శి కోట్ల ప్రజలు స్వాతంత్ర్యసంరంభమునందు నిమగ్నులైనప్పుడు వ్యవహారములందు సాధ్యముగాక పోయినను, ఈత్యమును ప్రమాణముగ నుంచుట ధర్మము.

ప్రజలు ప్రతినిధులను శాసన సభలకు వారి ఇష్టానుసారముగ నెన్నుకొనిరి. ప్రతి మార్గము.

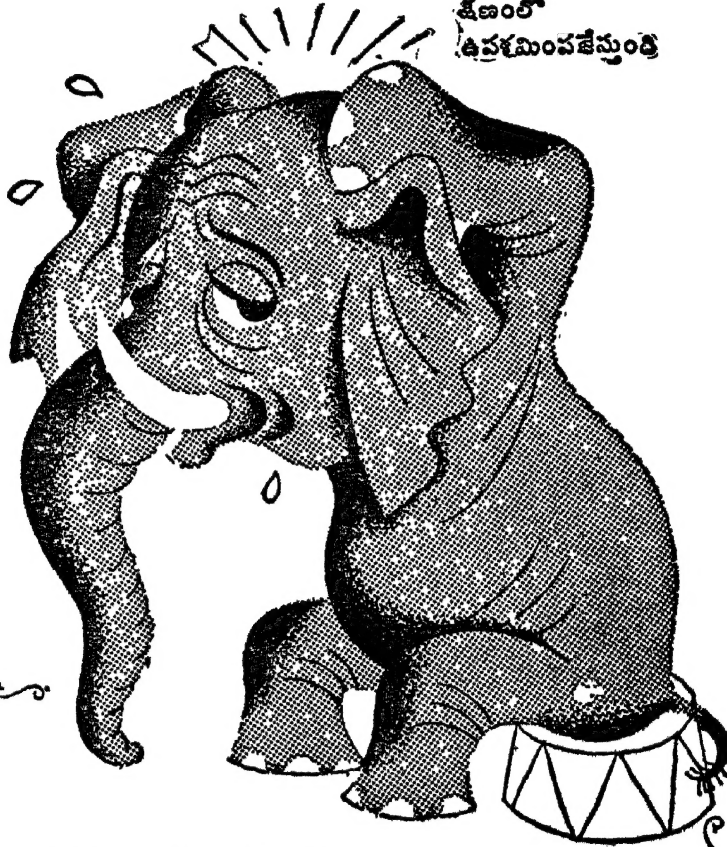
నిధులు ప్రజలకు బాధ్యులుగాని కేవలము సూత్రధారులైన గవర్నరులకు బాధ్యులు గారు. గవర్నరులకు, ప్రజా ప్రతినిధులకు భేదాభిప్రాయము కలిగినప్పుడు మంత్రివర్గము రాజీనామా ఇచ్చుట స్వీయాధికార నిర్వహణమునకు ప్రమాణము. గవర్నర్లు ప్రత్యేకముగా నేర్పడుచేసి మంత్రివర్గము తీసివేయ గలరుగాని, ప్రజాపక్షమున స్వతంత్రముగ నేర్పడిన మంత్రివర్గము తీసివేయ జాలరు. ప్రజా స్వాతంత్ర్యమునకు ఈధర్మము మూలబీజము. జట్లండు ప్రభువు, రాజప్రతినిధి, గవర్నర్లు ధర్మ సూక్ష్మమును గ్రహించి, శాసనసభలను వెంటనే సమావేశపఱచుట ధర్మము, వివేకము.

శ్రీయుత రాజగోపాలాచార్యులు గారును, గాంధీ మహాత్ముడును ఈసమస్యను సమగ్రముగ చర్చించినట్లు వార్తలు తెలుపుచున్నవి. కాలహరణము, దురహంకారము దురాగ్రహములకు మూలమగుచున్నది. బ్రిటీషు భారతప్రభుత్వములు భారతీయ లక్ష్యమునకు ప్రధాన నాయకుడైన గాంధీ మహాత్ముని ధర్మ హితోపదేశములను గ్రహించి వర్తమాన విషాదావస్థను వెంటనే తొలగించుటకు పనిబూనుట పర

అమృతాంజనము

“ఏనుగు తలనొప్పులనుకూడా

శీతంలో
ఉపశమింపజేస్తుంది

లక్షలాది ప్రజలు 1883 నుంచి
దేశమంతటా అమృతాంజనాన్ని వాడు
తున్నారు. అమృతాంజనము వెలుగులు,
వాపులు, తలనొప్పి, వర్షపోటు, జలుబులు,
దగ్గులు మొదలైన వాటిని ఉపశమింపజేస్తుంది.
అమృతాంజనము
అన్ని నొప్పిలకు
దివ్యమృతము.

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్.

మద్రాసు-4.

బాంబాయి-1. కలకత్తా-1.

